BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

IUL. 2005

2022

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 2 ianuarie 1991 1 (49)

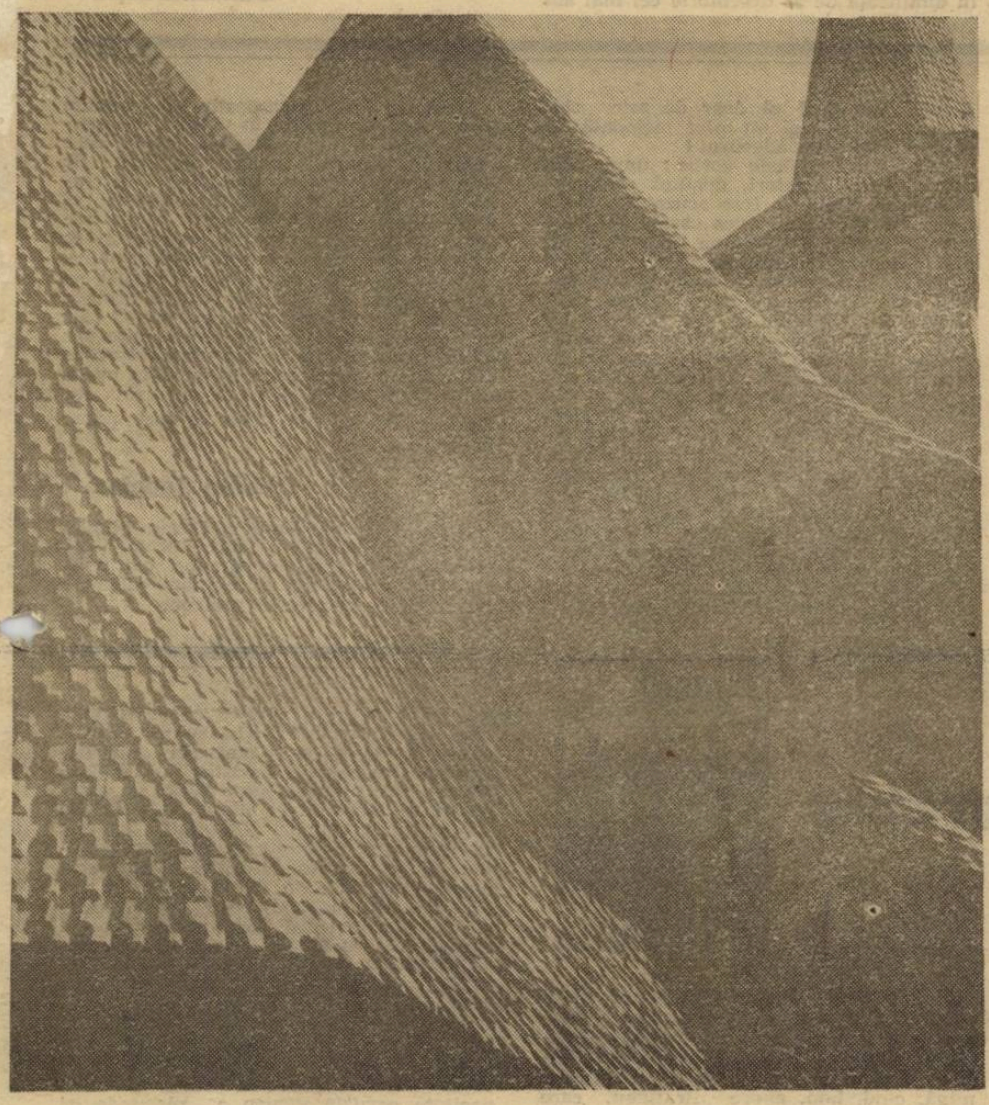

Pucă și Dinescu înalță zmeul

In fastul complet al amiezii Dinescu trage sfoara.
Pusă într-o febrilitate exorbitantă se bilbiie inexplicabil.
Zmeul. (Pucă. Frumos colorat, nu alb-negru) capotează-n gazon.
Nu se ridică peste zidirile brîncovenești.
Nu.
Atunci eu îmi zic : mai aștept.
Iar ei : stai o clipă.
(Valiza enormă, umbrela. Zmeul acesta
e un albatros, fără aripi. O pasăre bleagă).
Privitorii — copii și bătrîni — devin tot mai mulți.
Dinescu și Pucă se precipitează, își pierd capul, dar
nu reușesc.
(Păunița ultragiată striga : Pucă, Pucă)
Plictisit, am plecat fără prea multe regrete.
Asta este. Cam asta. Atît.

Mogoșoaia, 1977.
Mihai Ursachi

Starea de fapt

Un topos al oricărei dictaturi este ignorarea stării de fapt. Șefii oricărui regim totalitar reacționează nu conform necesităților realității, ci în urma programelor „dinainte stabilite". Triumful subiectivului asupra obiectivului pare să fie scopul suprem al oricărui sistem de acest tip. De aceea, pentru a ne feri ca „dracul de tămîie" de tot ceea ce ține de asemenea inversă așezare a firescului, ar trebui ca des, cît se poate de des, să asistăm la raportul executivului în fața legislativului, raport care să conțină nu intenția ori, și mai rău, proiecția asupra realității, ci o descriere nudă, crudă, a stării de fapt. Asupra acestui lucru ar trebui să întîrzie fiecare cetățean pentru că prima dintre responsabilități este aceea de a încredința oamenilor potriviți responsabilitatea. Iar dacă evaluarea stării de fapt din partea fiecărui cetățean este o acțiune să spunem facultativă și anonimă, evaluarea stării de fapt din partea partidelor este o datorie absolut obligatorie și ea trebuie să fie publică.

Puzderia de partide extraparlamentare ne împiedică să cerem acestora o conduită riguroasă, supusă regulilor cuplurilor de forță politică în stat. Sumedenia de comunicate care sînt făcute publice în presă ori la televiziune ne aduc aminte de ele și atît. Desigur, uneori ele ne îndepărtează chiar de la aprecierea justă a stării de fapt, asemeni acelor asociații ori sindicate alternative care își fac apariția numai în momentele de criză a puterii pentru a echilibra cu vorbe goale greutatea neconvenabilă a faptelor. În acest sens, cel bun exemplu a fost „Asociația 20 mai", iar acum sînt organizațiile Studențimii Democrate. Obiectiv — nu sînt decît niște fantoșe. Subiectiv — ocupă locul, un loc bine precizat și mult apreciat în intențiile natural-totalitare ale puterii.

Aceste forme păguboase de falsificare a informației despre starea de fapt sînt produse printr-un straniu proces de autointoxicare a corpului social, o cale sigură de auto-distrugere politică, la capătul drumului aflîndu-se întotdeauna o stare de antagonism între imaginea faptelor și realitatea lor. Puterea este conștientă că o vreme corpul electoral poate fi indus în eroare cu astfel de „toxine", mizîndu-se pe buna credință, pe izolare, pe împărțire, pe sentimentul îndelung cultivat al propriului abandon în mîna „cîrmaciului".

Acest joc al dublei imagini despre realitate poate continua atîta vreme cît realitatea propriu-zisă nu se degradează pînă dincolo de limitele decenței. Apropierea de această limită, depășirea ei, și înaintarea către cea a suportabilului presupune adoptarea deschisă a unei alte conduite din partea puterii. O altă conduită înseamnă de fapt una singură — aceea a monopolului total asupra informației și a formelor de organizare socială. Nu este altceva decît dictatura, posibilă în expresii diferite dar aceeași în esență. Este momentul ignorării deliberate a stării de fapt în societate. Subiectivul înlocuiește cu totul obiectivul și tot ce a trăit România în ultimele decenii nu a fost decît teroarea subiectivității puterii prin ignorarea deliberată și totală a stării de fapt.

În acel moment nu vor mai rămîne în legalitatea formală decît acele organizații sau asociații care nu au nici un fel de conținut specific dar care au rolul de a înlocui expresiile stării de fapt cu acelea ale subiectivității puterii. În natură acest fenomen se numește mimetism dar el nu are rostul de a înlocui o specie cu alta ci numai acela de a asigura supraviețuirea. Puterea, luînd-o pe drumul dictaturii, își pregătește inconștient sfîrșitul prin suspendarea stării de fapt. Corpul social, mai devreme sau mai tîrziu va respinge acest fenomen de autodistrugere a structurilor sale, întrebarea neliniștitoare fiind aceea — cînd ? Și cu ce preț ?

România, pentru a se reîntoarce la starea de fapt a făcut un efort extraordinar, a plătit cu sînge desprinderea de subiectiv, de dictatură. Se pare că a fost doar o desprindere și nu o rupere definitivă. Prin canale vizibile sau invizibile toxinele totalitare revin, paralizează pe mai departe celulă după celulă, sector după sector, corpul social. Noi sindicate, noi organizații, noi partide, ca într-un gest reflex, ca o mișcare în oglindă, apar și tulbură la comanda puterii capacitatea de discernămînt a societății. Democrația, prin respectul pe care îl arată oricărei forme de expresie a realității sociale și îndeosebi democrația românească aflată încă la faza scutecelor nu reușește întotdeauna să diferențieze ceea ce este de ceea ce pare că este. Aparatul de făcut zgomote poate da impresia unei lumi reale celui ce doar ascultă nu și privește. Iar aparatele de făcut zgomote și imagini pot da impresia unei lumi reale celui ce doar ascultă și privește însă nu participă. Aici se află secretul evaluării reale a stării de fapt — participarea la realitate. De la individ la grup, la colectivitate. Drumul spre democrația reală începe prin aprecierea corectă a stării de fapt. Cu orice risc.

Eugen Uricaru

Revista LUCEAFĂRUL urează cititorilor și colaboratorilor săi

La mulți ani!

47850

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Un an

Una peste alta (și unii sub alții) a fost un an frumos, interesant cît infernul. Am uitat, pe cît ne-am adus aminte. Și invers. Am iertat, pe cît am urît. Și viceversa. N-am distrus nimic, pentru a putea reconstrui totul. Din aceste dileme nu putem ieși. 1990 a demonetizat pînă la zero noțiunea de surpriză, a demonizat furibund și a exorcizat atroce, totul fiind misterios în beznele zilei, toate fiind clare și de-a-ndoaselea, în luminile nopții. Am crescut puțin, am îmbătrînit enorm ; pitici gigantici, uriași cît bacteria, bufoni prizonieri în pantomima cu sensul prea departe. Am ars, ca de obicei, etape, sîntem, deci, în cenușă, în pline forme fără fond, cu gîndul la viitoarele fonduri fără de forme. Ultrainghesuială de istorie pe metru pătrat, într-o bezmetică horror vacui : în 12 luni, am recompus și retrăit nu doar gdanskuri, perestroici, 1968, 1956 și ianuarie 1941, dar și primăvara kerenskiană în așteptări de noiembrii, nu doar 1789, 1929, 1939, 1944 și noaptea cuțitelor lungi, dar și intervalul 1946 —'48, albeiului și maiuri 1921, adrianopole, bufte, regulamente organice, brancovenisme și pașoptisme văzute deopotrivă prin Rosetti și colonelul Lăcusteanu, am avut dantoni, robespierri și marați, îl ținem ascuns pe Beria, dar mai mulți eugeni cristești îi pregătesc terenul, am avut batalioane de asalt, sumane negre, răscoapte pe vatră, îl avem ca-ntotdeauna pe Rakovski, pe Moruzov și Parvus, am avut seceta, persii, Viena, Stambulul, Pesta și Hotinul, Lupenii pe dos, divanuri ad hoc, pani Halina, eteriști și panduri teleghidați din Loja țaristă, locomotiva istoriei merge pe mai departe (ca samovarul), o linie sună a Antonescu cealaltă a Hohenzollern, însă osiile, boghiurile și aburul aparțin altor confrerii, care ne ieftinesc progresiv, pentru a deveni competitivi în anticariatele „copiilor de pe strada Arbat". Ca ieri și alaltăieri, vorba lui Ion Ghica, bibliografia cea mai actuală : Revel, Zinoviev, Koestler, Aron și Le Carré sînt un bagatel față de „Convorbirile economice", acolo-s cheile romanului cu sertare, de nu-l putem citi încă. În plus, final de an apoteotic, interpretat pe cîntecul poetului : „Ne e dor de Ceaușescu-u-u-u-uuu".

N-am chef de nici un bilanț ! Ce sîntem noi : cauzați, panugii ? Nu. Noi sîntem o-no-ra-bili. Să ne veselim, cum zice că făceau dacii în fața sfintei morți latino-legionare. Ori să dormim, ca Yorick, Leonida, Julieta și Efimița. Dacă totul e pierdut, urmează că totul e de cîștigat, nu-i așa ? Drept care, cadou de anul nou, „Chenarul" vă oferă unul din bancurile de boltă ale etnopsihologiei. Rog a se citi adînc, d.p.d.v. istoric, filosofic și al specificului național. Și peren, cum se pare. Deci : mare congres internațional cu tema „Elefantul". Nemții vin cu zece tomuri „Elefantul de la origini pînă în prezent". Englezii, cu două volume : „Organizarea socială la elefanți". Americanul vine cu o serie de documente C.I.A., „Lupta de gherilă a elefanților contra braconajului sovietic". Rușii aduc patru volume, „Clasicii materialismului dialectic despre elefanți", iar francezii — un opuscul de-o sută de pagini : „La vie sentimentale des éléphants". Etc. Iar noi, românii, venim cu o sinteză, îndelung elaborată în cancelariile C.C.-ului : „Elefantul nostru înainte și după 1944". Dacă D-stră vreți să înlocuiți cifrele cu 22 decembrie 1989, n-aveți decît. Oricum... importanți sînt crocodilii !

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

A doua izgonire a lui Mihai I

Cît de profundă este criza morală a românilor așa după cum ea se reflectă la nivelul puterii actuale, ca factor exponențial nu numai al valorilor perene în care ne-am făcut iluzia că încă mai credem, ni s-a revelat, încă o dată, în modul cel mai brutal și rușinos, în dimineața de astăzi, a doua zi a Crăciunului anului de grație 1990, cînd (ex)-**regele Mihai I, silit să abdice prima oară de către Dej și Groza la 30 decembrie 1947, a fost izgonit din nou de către domnii Iliescu și Roman din țara unde** se reîntorsese să se roage de sfintele sărbători, alături și în mijlocul neamului care nu a pierdut cu totul credința în Dumnezeu !

Ei bine, dacă pentru actul de acum 43 de ani s-au găsit explicațiile cele mai la îndemînă (și adevărate, din păcate !) și anume ale forței majore care l-au impus, ale armatei roșii prin pumnul comisarului Vișinski și a bandei corespunzătoare de comuniști aborigeni ca trădători de neam și de țară, ne întrebăm astăzi ce interese înalte ale poporului român le pericliteză Mihai I și familia, de numele căreia se leagă evenimente cruciale ale istoriei noastre naționale, ca războiul pentru independență și cel de întregire a patriei încît a fost nevoie ca în dimineața de 26 decembrie cei mai sus amintiți să fie expulzați de pe aeroportul Otopeni ca niște răufăcători nedemni să aprindă o luminare la mormintele strămoșilor, jignind nu numai niște oameni pentru care le sîntem datori cu sentimente de adîncă recunoștință, dar înseși calitățile fundamentale ale românilor care i-au făcut celebri în lume : acelea de omenie, curtoazie, ospitalitate? Unde au dispărut ele, Doamne ? În ce neant, în ce haos și iad profanator, încît atunci cînd ai mai acută nevoie de ele, dar în stare să răspundă unui deziderat autentic, real, îți răspund cu cele mai josnice apucături **mitocănești** de care oricărui european, numai românului nu, i s-ar face rușine ? Căci, oricît s-ar prevala autoritățile de azi ale României de (i)legalitatea vizitei lui Mihai I prin aceea că nu avea o viză pe pașaport, **noi nu vedem în izgonirea sa decît o solidarizare a domnilor Iliescu și Roman în 1990 cu actul ilegal al lui Dej și Groza din 1947, o confirmare, o recunoaștere și o întărire a lui,** prin această nerecunoaștere a statutelor de cetățeni români ale familiei regale. Și mai sîntem siliți să vedem, a cîta oară, Doamne ? în ce decădere a valorilor morale trăim în continuare, de parcă revoluția anticomunistă de la 22 decembrie 1989 nu a avut **menirea să schimbe nimic, ci doar un** guvern comunist cu altul, așa cum, martor ne este Cel de sus, n-am fi vrut să ni se confirme și în sfînta zi de astăzi ! **26 dec. 1990**

Dan Laurențiu

momos:

Cazul Gelu

Am primit toate asigurările din partea conducătorilor noștri de azi, și asta evident pentru liniștea noastră cea de toate zilele, liniște hrănită cu aer și cu minciuni mai mari decît balonul fraților Montgolfier, că dosarele securității, dosare în care este scris numele nostru, al tuturor, numai că unii fiind de o parte, iar ceilalți de cealaltă, nu vor fi date publicității. Și cum ni s-a promis, așa s-a făcut ! Conducătorii noștri le-au răsfoit, au ales ce le-o fi fost de trebuință din ele, au ars ce nu îi punea într-o lumină prea bună, era dreptul lor, nu ? că doar de asta sînt conducători, iar ei nu mint niciodată: ei și cînd mint spun adevărul !

Iată despre ce este vorba : unul din bravii noștri senatori, domnul Voican-Voiculescu Gelu, a fost acuzat de către presa vîndută că ar avea cazier de drept comun, pentru falsificarea unor state de plată **(deconturi incorecte,** zice domnul senator). În **România literară** din 13 dec. 1990, domnul senator își ia singur apărarea (nu înainte de a-i scrie și lui Paul Goma) cu ajutorul unor acte **strict secrete** din arhiva fostei (?) securități. Pe nota informativă din 29 aprilie 1977, colonelul Olaru Constantin **cere** la 5 mai 1977, printre altele : „Orice fel de date compromițătoare despre el și membrii familiei, inclusiv pe linie de drept comun, pe care să le putem exploata în scopuri operative". Domnul senator susține apoi că datorită **investigațiilor** (s.n.) securității în sensul cerut s-a ajuns la condamnarea din 1985 : „Pasajul subliniat îl consider foarte relevant pentru că el stă la originea condamnării mele, opt ani mai tîrziu, pentru deconturi incorecte..."

Dacă din pasajul respectiv (să-l numim și noi așa) ar rezulta în vreun fel intenția securității de a inventa (s.n.) date compromițătoare, inclusiv pe linie de drept comun, domnul senator ar fi într-adevăr absolvit. Din pasajul respectiv rezultă numai un singur lucru, că securitatea își lărgise atribuțiile întrînd și în sfera de preocupări a miliției economice. Îl rugăm pe domnul senator Voican-Voiculescu Gelu să aducă dovezi că probele care au dus la condamnarea domniei sale au fost **inventate** de către securitate, iar **nu descoperite** în niște deconturi incorecte. Cînd faci politică, nu bagi mîna în buzunarul statului, fie el chiar comunist, iar dacă o faci și ești prins te lași măcar de politică.

Ștefan Agopian

P.S. Aflăm că domnul Eugen Simion va continua greva studenților și după încetarea ei și asta din simplul motiv că studenții au hotărît să nu mai calce pe **la cursul respectivului profesor.**

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● OLGA GRUIA (medic) ; „Îmi place președintele Iliescu ca om..." ; „Are o personalitate de o factură deosebită de a celorlalte personalități din istoria României". **(Gazeta de București)** ● Ing. GHEORGHE MANTA (Departamentul Minelor) : „Am fost martor ocular al evenimentelor din 13—15 iunie a.c." ; „Se dorea cucerirea puterii pe baza unor scenarii pregătite de sponsorii veniți de peste hotare sau de cercurile interesate în destabilizare" ; „Cei mai înrăiți, erau drogați, domnilor. De unde știu ? Am avut curajul să mă apropii de un grup care spărgea geamurile mari de la sala de jos a blocului turn ; ei nu m-au văzut că erau turbați și se legănau pe picioare, miroseau urît și aveau ochii injectați, le curgea salivă din gură. Ulterior, un ofițer de poliție mi-a confirmat că erau drogați" ; „Nu, domnilor, minerii au simțit acolo în adîncuri, că țara este în pericol". **(AZI)** ● DAN IOSIF (senator de Giurgiu, în discuție cu Liviu Vălenaș) **(Baricada)** : ...„am fost atact violent de mineri (nici nu am apucat să spun că sînt Dan Iosif), am avut doi dinți sparți, iar geaca mea albă poartă și acum pe ea urmele «mineriadei». Am ajuns la timp ca să-l scap pe Marian Munteanu din ghearele animalelor" ; „Ulterior am aflat că prin Valea Jiului erau mineri care umblau cu valută și bunuri furate". ● TRAIAN CĂLIN UBA (în căutarea lui Gheorghe Rădulescu și Constantin Dăscălescu, internați la Spitalul nr. 9), „diagnosticat" de medicul psihiatru și director George Coșa : ...„mă întreabă ce vîrstă am și dacă sînt căsătorit. — 33 de ani. Necăsătorit. — Nu e bine... Dacă pînă acum nu te-ai căsătorit, înseamnă că ai hibe. — Ce hibe ? — Ești curvar !". **(Expres magazin)** ● MIRON COZMA (liderul Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului : „I-am lămurit, pe la 9, să intre în mină, cînd, hop, apare Brătianu, care mi-i ține pînă la 11. Spunea că ne-a apărat prin Franța ; prin Canada și atunci am spus oamenilor că și eu i-am apărat în Bangladesh, dar poate cineva să demonstreze că-i așa ?" ; „Bine i-a mai zis Butulescu, că tot partidul lui încape într-o garsonieră !" **(AZI)** ● V. OPROIU (primarul Capitalei) ; „Este interzis prin vreo lege ca cineva să aibă documente ?" **(Strict secret)** ● „Nu uitați că Alianța Civică e în primul rînd un pericol **social**, pe lîngă cel politic !" **(AZI)** ● Col.(r) TRAIAN CIȘMAȘU : „Societatea «Timișoara» s-a născut, după eșuarea loviturii de stat, în luna ianuarie a.c." ; „De fapt, toate acțiunile Societății au o amprentă vădit cominternistă" ; „Societatea pune mai presus de orice violența, luarea puterii cu orice preț (deși nu recunoaște), chiar al trădării" : **„Acești** inși răi, fără frică de Dumnezeu, **au pus în sarcina minerilor faptele pe care aceștia** nu le-au comis...". **(România Mare)** ● „Topul acelei săptămini. 1. **Cartuș trasor, calibrul 7,62.** Motivație : «Au tras cu trasoare-n aer, ca să vadă unde trag» (Ion Coman)". **(Cațavencu,** revistă destabilizatoare) ● **Comitetul Național pentru Apărarea Revistei «România Mare»**, care numără peste 20 000 de semnatari de adeziuni și cîteva milioane de simpatizanți, membri potențiali, solicită cu fermitate organelor puterii legal alese : „1) Expulzarea definitivă a agentului ungur Tőkes László din România și retragerea cetățeniei române ; 2) Excluderea din Parlamentul României a grupului terorist U.D.M.R. !" ; „Afară din România !" **(R.M.)** ● „Horoscop-sexual la calculator. Femeia săgetător. Savurează mai mult decît orice propriul său corp, senzațiile simțurilor sale. Trupul ei este înainte de orice obiectul care animă și primește dragostea" ; „De altfel, soțul ar trebui să aibă o foarte mare capacitate sexuală pentru a răspunde, și ziua, solicitărilor care și așa se țin lanț, noapte de noapte". **(Ghilotina)** ● EMMA POPA : „Căci dacă Barcelona are peste o mie de hoteluri, noi, cu efort, vom avea în curînd o sută". **(Curierul național)** ● CONSTANTIN DUICĂ : „Ferește-ne Doamne, de Alianța Civică, de românii noștri, că de unguri ne ferim și singuri !". **(Dimineața)** ● EMANOIL VALERIU, în interviul din **Opinia studențească** : „Peștele de la cap se împute, chiar dacă este vorba de Televiziune sau de sindicat. Eu am fost jucător de rugby, joc care mi-a format o anumită mentalitate. Nu demisionez pentru că nu obișnuiesc să întorc spatele jucătorului pe teren" ; „Domnule, în fața conștiinței mele eu sînt senin" ; „Am făcut și eu o dată greva foamei 25 de zile". La mulți ani d-lui E. Valeriu ca și celor care, săptămîni în șir, ne-au alimentat rubrica cu humorul lor voluntar sau involuntar !

Petre Stoica

Cereți la chioșcurile de difuzare a presei almanahul LUCEAFĂRUL

„SENTINȚE PENTRU ETERNITATE?"

Centrul Industrial de Cultură și Arte „GEORGE APOSTU"

● În zilele de 13—15 decembrie 1990 s-a inaugurat C.I.C.A. „George Apostu", în municipiul Bacău. La manifestările organizate cu acest prilej — festivitatea de deschidere, cu vernisarea expozițiilor de sculptură, carte rusă, evantaie chinezești, fotografie, din incinta Muzeului G.A. nou înființat, Colocviul Internațional „Arta traducerii", Concertul Extraordinar susținut de Filarmonica din Bacău, Recitalul poeților din R. Moldova și concertul corului Ateneu, **precum și înființarea Asociației „Prietenii lui** George Apostu", **din România — au participat : reprezentanți ai Ambasadei U.R.S.S. la București, ai R. Moldova, și scriitori, traducători, plasticieni, critici de artă și literatură : Constantin Donea, Ilie Boca, Geo Popa, Tania Radu, Dan C. Mihăilescu, Radu Toma, Sergiu Adam, Annie Bentoiu, Irina Bădescu, Nicolae Mareș, Marius Tupan, Maria-Ana Tupan, Angela Martin, Valentina Teclici, Constantin Froiu, Crina Boeșan-Decuseară, Kiril Kovaldji, Iacob Burghiu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Laurențiu Ulici, Alex. Gheorghiță, Constantin Marinete, Gheorghe Zărnescu, Dani Zărnescu, Ecaterina Țarălungă, Lidia Blidaru, Elena Buhai, Constantin Crișan, Corneliu Ratcu.**

prezentul continuă

Profesioniștii

După titlu, acest articol ar trebui poate plasat la rubrica „Film", dar după cum veți vedea, nu are totuși nici o legătură, fiind vorba tot despre scumpirea prețurilor. A scrie azi despre altceva mi se pare a întoarce spatele realității. O să ne afecteze pe toți, cum foarte altruist declara domnul Roman, incluzindu-se de bunăvoie printre cei pe care creșterea prețurilor îi va face să dea din colț în colț. Mi-e foarte lesne să mi-l închipui în această dificilă situație, căci îl cunosc destul de bine de la televizor ; în ultimele zile, singur sau susținut de echipa guvernamentală — nu toți deodată, ca să nu obosească, ci succedîndu-se valuri-valuri — ne vorbește despre liberalizarea prețurilor ca despre ultima noastră șansă de a ieși din marasmul economic. Dl. Roman vorbește și noi ascultăm, înghițindu-ne replicile în mod democratic. Mai vorbesc și colegii de cabinet, dar nu apucă să-și termine frazele, ideea fiind preluată, îmbunătățită și redată cu maximum de adecvare de domnul prim ; e și ăsta un har, n-ai ce-i face ! Sîntem pe mîini bune, n-avem de ce ne teme. E drept, anunțarea „liberalizării" a căzut ca un trăznet, oamenii sar din toate părțile cu mii de întrebări. Dar, nu, nu există nici un motiv de îngrijorare, ni se spune, mai ales că specialiștii d-lui Răzvan Theodorescu : economiști, sociologi au triat toate întrebările („miile de întrebări"), au făcut o statistică și au conchis că majoritatea (dar să fim mai exacți : marea majoritate) sînt de acord cu măsura luată de guvern. Poți să mai zici ceva ? Nu poți ! N-ai auzit că sînt profesioniști ? N-ai auzit că au făcut o statistică ? Dacă nu te pricepi, nu te băga în vorbă ! (E drept, îți vin în gînd cuvintele cuiva care se pricepea : „Există trei feluri de minciuni : minciuni, minciuni sfruntate și statistica" — Disraeli). Îți mai vin în gînd și alte întrebări : De ce nu ni s-a suflat un cuvînt despre asta ? De vai, guvernul a amintit de ea încă din iulie ! În următoarele 100 de zile a tăcut mîlc tocmai pentru că a fost absorbit cu totul de analiza diverselor „strategii și scenarii" privind alegerea variantei optime. Iar după atîta travaliu de cea mai înaltă calificare, vine populația să pună întrebări, vin sindicatele să formuleze obiecții, rezerve, contrapropuneri. Cine sînt aceștia ? de ce discută probleme pe care nu le înțeleg ? Or nu-și dau seama că avem de-a face cu un guvern de profesioniști. Am putea să ne vedem de-ale noastre, varianta lor e singura salvatoare, ne afirmă domnul Roman. Trebuie să deducem că s-au folosit de consilieri specializați, că au pus totul pe calculator. Ei, atunci e clar, jos pălăria, calculatorul nu greșește, chit că Măria sa calculatorul îl confundă pe Bourvil cu Fernandel pentru că ambii au fost actori comici și pe ultimul cu De Gaulle că sînt doi francezi celebri care au murit în același an. Asta nu mai contează ! Calculul hîrtiei arată o scădere de aproape 20% a producției din ianuarie ? Explicația guvernanților e simplă : un „recul". Nimic despre fierberea din întreprinderi, de la sate, nici despre fuga noastră în stradă, pentru a striga : „Cine-a tras în noi?" „Jos nomenclatura !" Producția scade și în lunile următoare, arată calculatorul, ceea ce de fapt simțeam și noi, dar abia calculatorul are dreptate ! Vorbe dulci dinspre F.S.N., alegeți-ne și vom găsi noi (cu calculatorul) „strategii și scenarii" salvatoare — din moment ce am găsit această formulare care prin ea însăși reprezintă o garanție... Dar, să vezi și să nu crezi !, după cîștigarea alegerilor, după instalarea guvernului de tehnicieni, după prezumțiosul program de guvernare care ar fi trebuit să ne dea gata numai prin simpla sa lecturare, ingrata de producție s-a încăpățînat (poți spune altfel?) să alunece mai departe la vale. Profesionistul nostru întru guvernare scrutează afișajul și spune încă o dată lucrurilor pe nume (cine altul ?) : nemunca, aceasta este explicația ! Pentru politician asta pare o revelație, încununarea unui mare efort de a cuprinde fenomenul ; patru luni la rînd ne va strivi sub adevărul acestui repros : nu munciți destul ! O dată, de două ori, mereu, fără a încerca să treacă vreodată de această simplă constatare, la îndemîna oricui, nu numai a calculatorului. Că în spatele acestei stări de fapt se află nemulțumirea generală, neliniștea, in-securitatea, asta nu pare să preocupe Puterea. Ea nu vrea să admită nici acum că un popor care s-a eliberat de totalitarism nu mai poate fi mințit. Puterea nu pare să știe că este cel puțin inoperant să dai vina pe popor, că adică nu-și vede de munca lui, că la fel de inoperante și vane sînt îndemnurile la patriotism atîta timp cît în fabrică nu-ți poți scoate nici salariul, pe cînd un traficant cîștigă de zece, de douăzeci de ori mai mult, în văzul lumii și cu concursul aparatului administrativ, care și el se înfruptă din plin. Vuiesc ziarele, televiziunea și ea prezintă unele cazuri mai ieșite din comun, domnul Roman nu mai poate spune că n-a aflat, atunci nu face altceva (el, Executivul) decît să se plîngă că nici domnia-sa nu ar reuși să se privatizeze, din cauza funcționarilor corupți (iar noi, iubitori ai marelui Will, parcă asistăm la cunoscuta tiradă a lui Hamlet : „au cine ar mai răbda nerușinarea funcționarilor... ?"). Sînt înlocuiți vameșii ? Se limitează numărul de ieșiri peste granță ? Se pretinde măcar un bon pentru lucrurile traficate ? Cei care au sustras piese din uzine au intrat sub incidența legii ? Nimic din toate astea, justiția e a nimănui, poliția tot a nimănui și noi așijderea, iar în timpul acesta guvernanții se uită țintă pe calculatoare. Pun la cale strategii adecvate, numai că „socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din tîrg" (denumire neoșă a pieței libere) ceea ce știe românul, nu și Romanul!) Se scumpește prețul dolarului, e vorba de tranzacțiile oficiale : lumea tremură de îngrijorare — se vor scumpi dolarii cu atît mai mult la bursa neagră ! „Ei, aș ! spunea poetul" (L.A.). Ei, aș, spune și guvernul, așa credeți voi, neprofesioniștii, dar le vom da o lovitură bișnițarilor, căci scumpind dolarul, firmele străine vor fi tentate să aducă mai multe mărfuri în România, nu le veți mai cumpăra de la negru. Însă după scumpirea amintită, prețul dolarului la negru continuă să crească, deci și al produselor de la bursa neagră, iar firmele străine nu ne sufocă cu abundența de mărfuri. Și cum ar face-o, cînd de la noi nu au ce cumpăra ? Încă o dată calculul hîrtiei, în care guvernanții cred cu obstinație, se dovedește mai mincinos ca la fotbal. La 1 noiembrie vine „liberalizarea prețurilor", gîndită de guvern în colaborare cu consilierii și cu calculatoarele lor. Proteste din toate părțile. Dl. Roman ne opune un singur argument : este ultima soluție posibilă. Trebuie să înțelegem odată (încă o dată!), că Guvernul gîndește — și decide — pentru noi toți. El știe că am ajuns la fundul sacului (noi de unde să știm, dacă nu ni s-a anunțat bugetul pe anul în curs ?, dacă nu se dau explicații despre modul cum este administrat ?) ; el vorbește în continuare despre nemuncă, dar nimic despre ce a făcut pentru ca omul să poată cîștiga bine din muncă ; el ne anunță că Banca Mondială a condiționat ajutorul ei de aceste măsuri. Nu cumva aceste măsuri energice vor să țină locul altora, de exemplu cele privind urgentarea anchetei privind evenimentele din iunie ? În fapt Guvernul stă cu spatele la opinia publică și își face planurile sale, luîndu-ne de fiecare dată prin surprindere. Din păcate, lucrînd astfel, șansele de a ne face și surprize plăcute sînt practic nule. Căci nici unul dintre ei nu pare să știe ce se întîmplă realmente în țară la țară, de exemplu, mulțumindu-se să repete că lucrurile merg bine, sau în piață, unde n-au mai călcat după Revoluție, și mai mult ca sigur nici înainte. Ei bagă în calculul cheltuielilor medii noul preț „negociat"

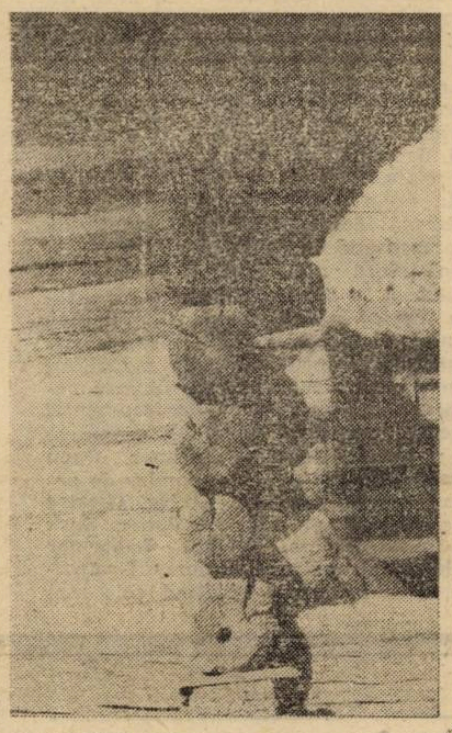

și te asigură că ai putere de cumpărare, calculul însă nu are nici de data asta decît o legătură aproximativă cu realitatea, din moment ce factorii care au negociat prețul nu sînt capabili să ofere respectivul produs pe piață în cantități satisfăcătoare ; s-a ridicat prețul cepei de la 3,50 la 10 lei, dar negăsindu-se la aprozar, țăranul o vinde cu 25 ; s-a dublat prețul merelor, dar dacă nu sînt la aprozar, a urcat în piață la 25 de lei. 16 kg mere devin echivalentul compensației lunare a unui pensionar. Guvernul care vrea să ne ducă spre piața liberă pare să nu aibă habar cum e cu piața. Cum e cu viața. Mereu ni se spun lucruri care par „istețe", dar, ca în orice discuție diletantă, dreptate are cine strigă mai tare. Vrea să spună ceva reprezentantul pensionarilor, dar bietul om nu apucă să formuleze obiecțiile, argumentele, întrebarea ; i se pune pumnul în gură. Domnul prim-ministru știe și întrebările și răspunsurile toate, atunci la ce mai e nevoie de dialog ? La ce mai e nevoie de noi, ceștilalți ? Greu de spus. De ce doar 450 lei și nu 750 lei compensație ? Păi nimic mai simplu : statistica arată că pensionarii nu-și mai cumpără costume, frigidere, televizoare — chiar dacă nu au avut niciodată, chiar dacă au de gînd să mai trăiască vreo 20 de ani, cum indică aceleași statistici. De unde să vă dăm bani, nu înțelegeți că nu avem ? Nici Ceaușescu n-a putut promite decît 100 lei, deși era strîns cu ușa : pentru că nu avea de unde ! Astea da argumente. Noi nu știm nimic, ei știu totul. Trebuie să fim fericiți că binevoiesc să ne explice modul, viteza și ordinea reformelor pe care au de gînd să ni le administreze. Noi să primim totul în tăcere, dacă nu cu ovații. Cu asta sîntem de mult obișnuiți. Decretele ceaușiste, vă mai amintiți ? apăreau simbătă seara : ne înfuriam în familie, duminica înghițeam cu noduri, iar luni de dimineață, resemnați deja, ne prezentam la lucru. Dar mereu ni se spunea că nu muncim destul. Că mîncăm prea mult („Viermii ăștia consumă prea mult !"). Acum altă găselniță : nemunca! Guvernul reproșează populației, guvernul declară ritos că nu-și asumă dezastrul economic. Noi sîntem eternii vinovați, dar întrebarea este : Guvernul nu administrează ? Probabil administrează „strategii și scenarii" ambiționînd să înghesuie Realitatea în „patul lui Procust" modern al modulelor.

Mă întîlnesc cu un prieten scriitor. Supărat : cartea lui de poezii nu mai poate apărea. Hîrtia s-a scumpit de peste șapte ori, abuziv ; cine să dea 50 de lei pe o plachetă de versuri ? Povestirile mele pentru copii vor apărea, prețul cărții va fi aproape inaccesibil, dar dreptul de autor a rămas ca în anii 50. Ce zici de guvern, de liberalizare ? mă întreabă. Un guvern de premianți, zic. Cum adică ? vrea el să afle. Îi explic : cu mulți ani în urmă, pe cînd la noi nu se prea vorbea de statistici, niște psihologi americani au vrut să afle dacă premianții din școli au un indice de inteligență superior celorlalți elevi. Ce crezi, faptul n-a putut fi dovedit. În schimb s-a constatat că respectivii au o citime mai multă uree în singe, ceea ce se presupune că îl face pe om mai ambițios... Deci asta era ? se minunează prietenul scriitor. Ahtiați să ia nota maximă, cu orice preț... Nu mi-au plăcut niciodată, dacă stau să mă gîndesc. Cu o excelentă părere despre ei înșiși. Marile capete nu s-au aflat niciodată printre premianții clasei, încheie prietenul meu, îngîndurat. În schimb ce figură ar face în opoziție...

Ion Lazu

minimax

Fără titlu (II)

(ca nu cumva să contribuim la destabilizare)

Cuvîntul „revoluționar" nu se poate aplica decît revoluțiilor al căror scop este libertatea.

(Marie Jean Antoine De Caritat marchiz de Condorcet)

Reluînd întrebarea pusă în prima parte — parcurgem sau nu o revoluție ? —, într-o primă fază a căutării răspunsului, deci încă sub imperiul aparențelor, răspunsul pare a fi afirmativ. De altfel, atît Puterea cît și Opoziția (scriind cu majuscule facem cu bună știință abstracție de diferențierile existente în sînul fiecăreia) sînt de acord în această privință dar, simultan, se și acuză reciproc de, să zicem, întinarea memoriei celor ce s-au jertfit. Explicația nu trebuie căutată mult și nu vom insista aici într-o atare privință, încercînd în schimb să „testăm" ceea ce s-a întîmplat din decembrie trecut încoace cu ajutorul a trei definiții ale **revoluției**, altele decît cele prea bine cunoscute de la Marx și Lenin cetire. O primă definiție aparține sociologului american Samuel Huntington pentru care „o revoluție este schimbarea internă, totdeodată rapidă, fundamentală și violentă, a valorilor și miturilor dominante într-o societate, a instituțiilor politice, a structurilor sociale, a diriguitorilor, la fel după cum și în privința activităților și a politicilor de guvernare".[1]) În treacăt fie spus, accentuînd importanța adjectivelor „rapidă" și „fundamentală", în istoria omenirii n-a avut loc nici o revoluție ! Altă definiție, des pomenită în politologie, este aceea a lui Siegmund Neumann, potrivit căruia revoluția presupune „o schimbare radicală, fundamentală în organizarea politică, în structura socială, în stăpînirea proprietății economice și în ceea ce privește mitul dominant într-o societate, traducînd astfel o ruptură majoră în continuitatea dezvoltării".[2]) Ținînd cont că, în comentariul care însoțește definiția, autorul are în vedere și continuitatea, revoluția constituind „o **accelerație** a procesului evolutiv", problema cheie constă în aprecierea și departajarea a ceea ce este **ruptură** sau **discontinuitate**, de ceea ce reprezintă **continuitatea**. În fine, pentru Ellen Kay Trimberger, **revoluția** are o accepție mult mai restrînsă fiind doar cucerirea ilegală a puterii de către o coaliție între birocrați și militari prin care se ajunge (ceea ce și constituie semnul distinctiv al revoluției) la destructurarea puterii grupului social dominant în vechiul regim.[3]) De remarcat la această definiție, mult mai restrictivă dar și mai ușor de folosit, că ea nu include nici **participarea** populară și nici **violența**. Ceea ce nu înseamnă însă că le și exclude, ca posibilitate.

Cum poate fi observat, fiecare dintre cele trei definiții (primele două acceptate și de un fost propagandist dacă nu le pomenești autorii) corespunde parțial evoluției social-politice a României începută odată cu răsturnarea dictaturii. Ura ! Putem fi liniștiți și fericiți și mîndri că n-am rămas de căruță nici noi românii în Europa răsăriteană ! Dar vom renunța grabnic la tonul șugubăț oricît o fi el de la modă atît prin presă cît și în parlament unde, cîțiva senatori și cîțiva deputați (a-i numi e inutil) practică îndirjit un fel de **clovnerie parlamentară** (mai grav că și aplaudată de mare parte din ceilalți de parcă-ar fi la circ sau la cabaret) ignorînd, în „buna" tradiție a lichelismului politic carpato-dunăreano-balcanic, că pentru a se afla domniile lor acolo, cu favoruri și parale multe, au murit niște oameni, dintre care unii erau copii.

Deci, ținînd cont de definițiile menționate, la întrebarea inițială răspunsul pare a fi afirmativ. S-au modificat instituțiile sistemului politic, cum ne-cum drepturile și libertățile democratice există, deși nu sînt încă bine conturate și încă mai puțin bine asimilate, pot fi totuși sesizate elementele mai multor curente ideologice dintre care unele radical opuse socialismului de orice fel, la televizor vedem clip-uri cu femei goale dar și manifestații politice la care se scandează... ce se scandează, poeții pot să injure la cafenea guvernul, o fac la cozi și unele gospodine certîndu-se cu alte gospodine care-i acuză pe Rațiu și Cîmpeanu că nu se găsesc, bunăoară, becuri, în fine, monocolortropăitor (căci, din păcate, totuși se mai și tropăie acolo, poate în amintirea „revoluționarului" C.P.U.N.) cum este, parlamentul a votat și legi evident liberal-democratice, ultima, cu referire la pămînt, lovind frontal în sfînta proprietate socialistă, iar „Europa Liberă" transmite totul de la București via München s.a.m.d. Incontestabil, nu e puțin -i nu numai că nu e puțin, căci nu cantitativ se poate judeca, dar este de natură să îndreptățească speranța că nu s-a murit în decembrie '89 doar pentru, pe scurt, mîncare și căldură. Atunci, ar putea întreba un străin, un englez, de exemplu, și poate chiar se întreabă unii, atunci ce naiba mai vor ? ! Ce vor... și nu putem înșira toate personalitățile, segmentele sociale și organizațiile politice sau apolitice care recuză violent **în vorbă** actualii cîrmuitori ; la rîndu-le, ei, cîrmuitorii răspunzînd la fel, tot violent dar și **în fapte**, cu scutieri, cu mineri, cu îmeghebiști... Și ce să-i poți spune străinului acela care ar pune o întrebare atît de stupidă ? Că cei votați de părinții lui ne-au vîndut lui Tătucu și că cei votați de el i-au plîmbat cu caleașca regală pe răposații ? ! Demn de luat în considerare este însă că întrebarea cu „ce naiba" ne-o punem și noi între noi. O pune implicit discursul Puterii care, îndeosebi în ultima vreme, inventariază realizările incontestabile, deci uite oameni buni !, ce-or mai fi vrînd unii ? !, de unde și ce să vă mai dăm ? ! Explicit și vehement acuzator întrebîndu-se la fel oriunde se-adună voit sau nevoit mai mulți laolaltă, „Ce-or tot fi vrînd golanii ăia ? ! Nu le-ajunge, ăăă ? ! Destabilizează țara ca să ia ei ciolanul, asta vor !" Și tot așa. Că-ntr-adevăr este vorba despre „ciolan", și despre „ciolan", atît de-o parte, a celor **de sus**, cît și de cealaltă, a celor **de jos**, nu încape îndoială. Numai că într-altă parte stă pricina conflictului gata-gata să treacă, dincolo de vorbe, pe tărîmul **violenței fizice asimetrice** într-o confruntare a... scutierilor (ei într-o primă fază !) cu cei înarmați doar cu idealul libertății. Căci așa cum susține una dintre personalitățile marcante ale filosofiei politice contemporane, Hannah Arendt, „liberalizarea și libertatea nu sînt unul și același lucru" și, potrivit autoarei, „scopul rebeliunii este liberalizarea, în timp ce scopul revoluției este fundamentarea libertății"[4]). Într-această direcție, credem, trebuie căutată explicația crizei și a împărțirilor care tensionează dramatic acum societatea noastră. Ceea ce vom și încerca să facem mai departe.

20 decembrie 1990

Șerban Lanescu

P.S. Ne întrebăm dacă ultima știre-bombă aflată, depunerea mandatului parlamentar de către dl. Claudiu Iordache, are o semnificație convergentă cu cele afirmate mai sus. Sperăm că da.

1)...4) Apud François Chazel, **Les ruptures révolutionnaires**, în M. Grawitz, J. Leca, **Traité de science politique**, vol. 2, p. 640—644, P.U.F., Paris, 1985.

Experimentul în teatrul contemporan

În teatrul contemporan se discută tot mai mult despre experiment și creații experimentale, ceea ce înseamnă că arta experimentală constituie o realitate a zilelor noastre. După cum afirma René Berger în cunoscuta sa lucrare, **Mutația semnelor** (Editura Meridiane, 1978), termenul de artă experimentală denotă însăși „arta pe cale de a se face", caracterizată prin cîteva determinații esențiale : **refuzul valorilor, miturilor, obișnuințelor mentale, al imaginilor, forțelor și suporturilor sistemului cultural stabilit, voința de a introduce noi activități, noi forme și noi raporturi.** Arta tradițională și arta experimentală să fie oare condamnate la ruptură ? Chiar dacă artiștii se atașează adesea de ideologii și de anumite structuri sau modele, pînă la urmă „experiențele" lor, oricît de neobișnuite sau revoluționare ar fi, sînt și rămîn încercări de comunicare.

Arta experimentală, cu formele sale explozive din ultimele decenii, decurge cu necesitate din faptul că epoca noastră — epoca civilizației electronice, a mijloacelor de comunicare în masă — a produs schimbări fundamentale în modul nostru de percepere a realității. Facultățile umane, reacțiile vizuale și acustice au devenit mai acute, mai apte de a sesiza și înregistra fapte, evenimente, relații, informații ambientale ș.a. Totodată, tehnicile electronice prin care indivizii percep mediul înconjurător au lărgit gama de înțelegere a mesajului comunicat printr-o diversitate de forme artistice. În acest context, vechile forme, bazate pe mijloacele tradiționale de comunicare și receptare a realității, sînt resimțite, uneori, ca inadecvate exprimării conținutului bogat în evenimente, comportamente umane. Așadar, noile forme artistice apar și se dezvoltă din necesitatea de a comunica un conținut infinit mai bogat și mai complex al vieții sociale.

În teatrul contemporan, noile forme experimentale pun accentul pe relevarea **teatralității teatrului,** redescoperind sau repunînd adesea în drepturile lor, modalități teatrale mai vechi sau mai noi. Revenirea teatrului de azi la „izvoare", la originile sale ritualice fie ele laice sau religioase, presupune apelul la modificarea viziunii artistice față de spațiu și timp, limbaj și artă actorului. Astfel, **scena,** ca spațiu al acțiunii, nu trebuie să prezinte fragmente „conservate" din existența socială și umană, așa cum se întîmplă adesea în teatrul tradițional. Dimpotrivă, teatrul experimental „părăsește" scena de tip italian, „migrînd" spre spații ambientale — străzi, stadioane, piețe publice, poduri, garaje ș.a. — favorabile desfășurării unor semne teatrale moderne, capabile comunicării unor emoții, sentimente, stări de spirit, mult mai apropiate de spectatorul de azi.

În lupta împotriva efectelor nocive ale **mass-media,** care degradează adesea adevăratele funcții și sensuri ale comunicării umane, formele teatrului experimental nu se mai pot reîntoarce la ritualurile religioase sau laice ale epocii primitive, dar pot descoperi aici noi surse ale contactului viu cu viața, cu pasiunile și simțurile umane. Aceasta este, de altfel, sensul afirmațiilor lui Jerzy Grotowski cu privire la „teatrul sărac", lipsit de podoabe inutile, de fastul decorurilor din marile teatre comerciale.

În noile forme experimentale este prezentă ideea de spectacol total, de reprezentație teatrală ce reunește, într-o sinteză unică, irepetabilă de la un spectacol la altul, elemente care aparțin artelor plastice, muzicii, filmului, dansului etc. Astfel, spectacolele de **happening,** precum și noile modalități experimentale utilizate de diverse curente contemporane ca **Environmental Theatre** (teatrul ambiental) promovat de regizorul Richard Schechner, **Open Theatre** (teatrul deschis) condus de actorul Joseph Chaikin, **Living Theatre** (teatrul viu) al actorilor Julien Beck și Judith Malina, **Teatrul Laborator Polonez** al regizorului Jerzy Grotowski, s-au remarcat ca fiind cele mai „acute" forme de manifestare a frondei teatrale contemporane împotriva spectacolului tradițional.

Preocupat de modernizarea tehnicilor de perfecționare a măiestriei actorului, Jerzy Grotowski considera că formula teatrului „total" — deși termenul nu este încă riguros definit — a fost utilizată de critica dramatică pentru a desemna acele spectacole care apelau la diverse forme de expresie teatrală. În acest sens, el aduce argumente, referindu-se la acele elemente folosite în spectacolul „total" și anume, **arhitectura mobilă, partiturile muzicale, jocurile de lumini, trucajele tehnice** situate la granița dintre circ și teatru, **ecrane cinematografice** simple sau multiple, asocierea mai multor convenții cum ar fi „jocul normal" cu **baletul,** cu **jocul clovnesc,** cu **pantomima** și **cabaretul.** Putem adăuga la acestea suprimarea rampei, atunci cînd actorii sînt puși să înainteze pe platforme laterale care prelungesc scena. De asemenea, textul constituie uneori un montaj, îmbinîndu-se, de exemplu, drama cu documentul, cu informația comentată.

Teatrul românesc de azi a obținut unele rezultate în **utilizarea experimentului ca mijloc de stimulare a creativității,** cu deosebire în anii '63, perioadă în care s-au înființat **studiouri (laboratoare)** experimentale pe lîngă teatrele din Capitală și din provincie. În acest scop, dramaturgi, critici, regizori, actori ș.a., animați de pasiunea și dorința promovării noilor forme teatrale, au instituit, în cîțiva ani, o rețea de studiouri în care experimentul a pus în valoare creații teatrale autentice. Începutul l-a constituit **Laboratorul experimental** consacrat dramaturgiei originale, înființat în 1968 de un grup de oameni de teatru în sala mică a Teatrului C.I. Nottara. Laboratorul și-a propus să ilustreze, prin mijloace teatrale experimentale, opera unor dramaturgi care foloseau un limbaj modern, adecvat cerințelor de comunicare ale omului de azi. Pe scena acestui **Laborator-studio** au debutat dramaturgi ca Iosif Naghiu, Leonida Teodorescu, Mihai Georgescu ș.a. De asemenea, autori ca Dumitru Solomon, Paul Cornel Chitic, Alexandru Popescu erau programați cu lucrări în premieră. Din păcate, datorită „Revoluției culturale" din anii '70, mișcarea teatrală românească, ca, de altfel, întreaga cultură, au suferit grave distorsiuni de la rosturile lor firești. Cu toate acestea, în teatrul nostru s-a menținut „apetitul" pentru experimentarea unor modalități de punere în scenă, pornind, evident, de la opere aflate sub semnul înnoirii limbajului dramatic. Astfel, piesele unor autori ca D. R. Popescu **(Balconul, Mormîntul călărețului avar, Dalbul pribeag, Rezervația de pelicani, Ca frunza dudului din rai** ș.a.), Marin Sorescu **(Răceala, A treia țeapă, Vărul Shakespeare, Matca, Iona** etc.), Dumitru Solomon **(Noțiunea de fericire, Între etaje),** Paul Cornel Chitic **(Schimbarea la față, Miriiala)** ș.a., au fost puse în scenă într-o manieră experimentală, descoperind, de fiecare dată, regizori și actori cu mari disponibilități creatoare.

Experimentul constituie condiția **sine qua non** a pregătirii profesionale a studenților-actori, care au la dispoziție, de peste două decenii, **Studioul de teatru „Casandra",** deschis oricăror soluții novatoare. Spectacolele puse în scenă pe parcursul anilor de studiu oferă argumente convingătoare pentru înțelegerea experimentului ca stimulent al creativității în arta teatrală.

Mircea Cristea

povestea vorbei

Starea de libertate a cuvîntului

Ne face plăcere să redactăm unul dintre puținele bilanțuri favorabile ale anului care a trecut. Mai înainte de toate trebuie pomenite ziarele și revistele, acuzate de multe ori, în numele grijii pentru hîrtie și stil, de dezordine ; disprețul față de efemeritatea și superficialitatea lor nu le-a împiedicat să creeze, mai mult decît orice altă formă a vieții cotidiene, starea de libertate și diversitate a cuvîntului. Fără a inventa un unic stil jurnalistic, multe publicații au devenit cele mai bune documente pentru înregistrarea limbii vorbite zi de zi, au oferit modelul discursului direct, neparabolic și nealuziv, au favorizat jocul de cuvinte și inventivitatea lexicală. Erorile de tipar, foarte multe, neglijarea uneori de-a dreptul consecventă a punctuației (de pildă a virgulelor care s-ar fi cuvenit să despartă de rest vocativele din desele invocații și interpelări) ni s-au părut prea puțin importante — și inevitabil legate de un început dificil ; ar fi fost o antipatică pedanterie să le observi și să le incriminezi, în momente în care forma părea destul de indiferentă : așa cum nimănui, din fericire, nu i-a trecut prin minte să semnaleze vreun dezacord sau vreo improprietate gramaticală în vorbele necunoscuților din primele zile de după căderea despotismului neluminat : dimpotrivă, după ani de crispare solemnă, fiecare greșeală părea o mică victorie, un semn de libertate și de firesc. Dacă principala cucerire (parțială) a limbajului presei a fost stilul mediu, natural și accesibil al unei comunicări uzuale, în unele gazete s-a păstrat, în tradiția ultimelor decenii, stilul impersonal și abstract, ideal pentru evitarea adevăratelor întrebări și puncte sensibile, al limbajului oficial de ieri și de azi ; în ele și în altele s-a regăsit în detaliu și o altă tradiție, a anilor '50, cu clișee puerile, distribuite în polarizare afectivă și cu incriminări vehemente la adresa uneltirilor dușmanului de clasă. Cît despre vulgaritatea agresivă a „României Mari", ea nu poate fi judecată în termeni lingvistici : există un prag etic al cercetării, dincolo de care nici mimarea obiectivității nu mai e posibilă.

Evitarea lexicului prea evident marcat de apartenența la limbajul comunist nu a însemnat întotdeauna și o schimbare a sintaxei și a tiparelor de gîndire reflectate de ea ; oricum, alți termeni, aparent neutri, au rămas în vocabularul oficial — tocmai ei purtînd semnele lipsei de flexibilitate și de aderență la real a acestui limbaj : „dimensiuni", „accente", „probleme" „pozitiv", „constructiv", „corespunzător" etc. ; în plus, au apărut noi clișee, repede recunoscute ca atare („consens", „destabilizare"...). În viața publică și-a făcut din nou apariția, în formele ei eterne, retorica, cu binele și răul ei. Cu complexitatea dramatizării discursului, dar și cu incoerențele și efectele ieftine care i-au subminat prestigiul intelectual. O formă folclorică vie a devenit cea a lozincilor scandate — creații noi, variante și adaptări la momentele concrete — de-a lungul anului. Dincolo de limbaj s-a aflat adesea o mitologie populară, activată mai ales prin zvonuri.

Foarte puține au fost dialogurile reale și spectaculoase, între opinii net diferite, de pe poziții de confruntare. S-a putut urmări și influența reciprocă dintre limbajul profan și cel religios. Indiferent de calitățile mesajului scris sau verbal, lectura a fost deformată de presupozițiile și așteptările destinatarului. Textul publicitar a început să-și construiască (să-și adapteze) un limbaj și o retorică. Umorul a trecut masiv din oralitate în scris. Parafrazele au dovedit destulă inventivitate pentru a transforma chiar „limbajul de lemn" în : „limbă P.F.L.", „retorică de celuloză", „limbă de tablă", „limbaj de lemn de trandafir" „limbă chewing-gum", „limbă de esențe rare" etc. S-a desfășurat procesul de fixare naturală a formulelor, a denumirilor fluctuante atribuite persoanelor și evenimentelor de interes public. Noutățile s-au produs, cum se vede, în practică, nu în teorie : cărți de lingvistică aproape că nu au apărut. Limbajul a fost dominat de afectivitate. Toate aceste lucruri foarte diferite au apărut în confruntarea dintre comoditatea recurgerii la modele prefabricate și creativitatea negației.

În fond, locul în care ne situăm e undeva la mijloc între groaza de formule emfatice și nevoia de ele. Refuzul formulelor care simplifică și îngheață, reducînd complexitatea realului la o schemă, este de natură individuală și intelectuală : chiar cuvinte ca „eroi", „martiri", „sînge", „jertfă" au nevoie de un context cu totul excepțional pentru a nu-și compromite adevărul. Ele își găsesc locul doar într-un echilibru extrem de instabil, într-un punct fragil de solemnitate negăunoasă și irepetabilă. În reluările automate sau de retorică ieftină, în răspîndirea ca formule oficiale ele sună, multora, tot mai străin. Cînd există și bănuieli sau chiar dovezi de lipsă de sinceritate a acelora care le folosesc, lucrurile se agravează. Pe de altă parte, apariția acestor cuvinte chiar în contexte neideale, chiar devalorizantă, e o necesitate. Ea formează, social, un model colectiv, poate fals prin simplificare, dar inevitabil, și în lipsa căruia răul ar fi cu mult mai mare : constrîngerea, cel puțin morală, pe care el o presupune, impunînd puternicilor ipocrizia, ni se pare de preferat, în acest domeniu, cinismului. Forma poate începe să-și creeze fondul și a-i numi pe unii „eroi" este, ca punct de oprire măcar, preferabil considerării lor drept „huligani".

Nu e, desigur, vorba de schimbări care să fi afectat norma, schema — ci uzul, realizarea condițiilor pragmatice ale vorbirii ; transformările produse nu în **langue,** ci în **parole** sînt totuși suficient de importante pentru a merita curiozitatea cititorului netulburat de mulțimea de contradicții și impurități.

Rodica Zafiu

Pragul etic (II)

În pandant la cărțile din spațiul liberalizării românești, Monica Lovinescu plasează seria scriitorilor din exil, Mircea Eliade, la care opera literară (**Nuvelele** și **Noaptea de sânziene**) ar fi de același nivel cu opera științifică, Emil Cioran, „unul din primii moraliști ai Franței" și Eugen Ionescu. De fapt, debutul acestuia pe o mică scenă din Paris, cu celebra (mai tîrziu) **Cîntăreața cheală**, la 11 mai 1950, face parte din biografia Monicăi Lovinescu: „Repetam pe la unii, pe la alții" Cele mai deseori la Eugen Ionescu, singurul dintre noi care dispunea de mai mult de o cameră — avea chiar trei pe lîngă Porte de Saint Cloud ! Și după ce risesem atît de mult la lectură, ne chinuiam la repetiții. Nu găseam «stilul» piesei. Mai întîi voiserm s-o jucăm în farsă, dar o caricatură a caricaturii anula orice efect. De fapt, ne aflam fără s-o știm, în fața uneia din problemele majore ale teatrului ce se năștea în acei ani (Beckett cu al său **Godot** nu avea să apară decît peste doi ani), și anume : lipsa de identitate psihologică a personajului. «Revoluția» pe care atît o dorisem se afla în mîinile noastre și nu știam ce să facem cu ea". Sînt rînduri care trimit spre dimensiunea memorialistică a foiletoanelor din **Unde scurte** și la această dimensiune s-ar mai putea adăuga amintirile despre cenaclul lui Eugen Lovinescu. **Sburătorul**, cu vocea de neuitat a lui Camil Petrescu (**albă**, „gîtuită de febra lucidității", cu un ritm precipitat al frazelor și un fel „unic de a menaja tăcerile între două replici sau cuvinte, pentru a le face dense, de nesuportat") sau schița (puțin iritată) a capriciilor profesorului G. Călinescu, la un examen de sfîrșit de an.

Dar **jurnalul indirect** din **Unde scurte** se mai întemeiază pe cîteva puncte de sprijin, care nu devin nici ele vizibile decît după ce lectura întregului s-a încheiat.

Ar fi vorba mai întîi de o „sistematizare" a actelor destalinizării, prin tipologie, în paginile despre **strategie** și **tactică** sau în considerațiile despre Sancho Panza și Don Quijote. Primul „își dă seama că tot adevărul nu poate fi spus" și de aceea „socoate că e bine să rostească unele minciuni, în schimbul unor parcele de adevăr". El pare să aibă dreptate „în istoria imediată", căci de partea lui se află simțul realității și poate chiar bunul-simț. Cel de-al doilea se luptă cu morile de vînt, pentru că știe „că adevărul nu poate fi trunchiat", „că nimic nu se poate înfăptui fără riscuri și că riscurile cele mai nebunești trebuie luate pentru rezultatele cele mai ipotetice." Și cu toate că de cele mai multe ori Don Quijote este învins „în istoria imediată", el este cel care făurește „istoria reală". Mai trebuie să spun de partea cui se află Monica Lovinescu ? În schimb, n-ar fi deloc inutil să ne reamintim toate riscurile pe care ea și le-a asumat, pentru ca, în felul acesta, contabilitatea celor care înregistrează exorbitantele avantaje ale exilului să fie completă.

Vine la rînd capitolul dramatic al marilor procese staliniste, examinate și ele în cîteva din foiletoanele **Undelor scurte**. Aici intră analiza limbajului conceput ca mistificare și ca parte din actul de renegare la care este obligat să consimtă victima (tezele lui Thierry Maulnier, din **La face de méduse du communisme**), psihoza de culpabilitate indusă inocenților (Arthur Koestler, **Zero și Infinitul**), dar mai ales cifrele înspăimîntătoare din studiul istoricului britanic Robert Conquest, **Marea Teroare**, în legătură cu epurările staliniste dintre 1930 și 1939 : „La sfîrșitul, Yejovcinei, aproximativ 5% din populația Uniunii Sovietice era închisă. La fiecare două zile, Stalin semna o listă cu 30 pînă la 40 de persoane de împușcat. Din 1937 pînă în 1939, el primise 383 de liste de personalități ce urmau să fie executate. Tot la fiecare două zile, fără aprobare specială, dispărea un membru al Comitetului Central sau un vicepreședinte al unui Comisariat al Poporului. La al 18-lea Congres al Partidului, din martie 1939, din cei 1827 de delegați ai Partidului prezenți la precedentul congres din 1934, nu se mai aflau de față decît ...35, adică mai puțin de 2%. Iar din vechiul Comitet Central dispăruseră 55 din cei 71 de membri titulari și 60 din 68 de membri supleanți. Din acești 115 absenți, 98 fuseseră executați". În total, cel puțin douăzeci de milioane de victime.

Există și o variantă „clasică" a opresiunii, examinată de Marx în **Revelații asupra istoriei diplomatice a secolului al XVIII-lea** (1853), sau de Marchizul de Custine, care vizitase Rusia în 1839. Primul „insistă înfiorat [...] asupra faptului că prinții ruși, pentru a se libera de jugul mongol, n-au făcut decît să aplice metodele învățate de la acești stăpîni mongoli", încît ne putem întreba mai tîrziu, împreună cu Monica Lovinescu, dacă «marxismul a fost pervertit de Rusia» sau împotrivă, «Rusia a fost pervertită de marxism», iar cel de al doilea este șocat și el „de aceeași simbioză a despotismului și sclaviei născute din dominația tătară".

Procesul liberalizării este flancat de mulțimea actelor de **revizuire**, care echivalează cu o luptă pentru „o eliberare a omului împotmolit în ideologii". Principalele momente istorice ale acestui proces sînt Poznanul, Budapesta, primul raport al lui Hrușciov și Praga, iar printre piesele teoretice ale dosarului, Monica Lovinescu introduce mai ales textele **revizionismului** francez, de la Jules Monnerot (**Sociologie du communisme**) și Raymond Aron (**L'Opium des Intellectuels**), pînă la Edgar Morin (**Autocritique**), Henri Lefebvre (**La Somme et le Reste**) și Pierre Fougeyrollas (**Le Marxisme en question**). În plus, procesul revizuirilor, care este în esență unul al **trezirii**, are și un scenariu psihologic (descris pentru prima dată de ungurul Paloczi-Horvath, în **La Délivrance**). Monica Lovinescu îl tematizează recurgînd la imaginea „oului de la Wyasma", pe care Louis de Villefosse povestește că l-ar fi văzut, ca singură și neprețuită avere, în mîna unei biete țărănci din U.R.S.S. E vorba, prin urmare de imaginea care te șochează și prin care realitatea reușește să se substituie, în sfîrșit, teoriei. În cazul lui Pierre Emmanuel, **trezirea**, a fost provocată de o vizită în România, cînd a avut sentimentul că vede, pentru prima dată, „frica în stare pură".

Ar mai fi de adăugat, ca termen de comparație pentru liberalizarea românească, linia actelor de curaj ale celorlalți scriitori din U.R.S.S. și din Estul Europei : Marek Hlasko și Slawomir Mrozek (Polonia), Tibor Dery (Ungaria), Vaclav Havel (Cehoslovacia) și, bineînțeles, Soljenițîn, cu **O zi din viața lui Ivan Denisovici** (1962) și **Primul cerc** (1968). Tuturor, Monica Lovinescu le-a consacrat cel puțin cîte un foileton, cu detalii indispensabile, care să le facă opera accesibilă și în România.

Critică a primelor urgențe, istorie a rezistenței literare românești, dar și a compromisurilor sale, **Undele scurte** ale Monicăi Lovinescu țin locul unei cărți care deocamdată ne lipsește. Este vorba, firește, de o istorie a literaturii care s-a scris la noi după terminarea celui de-al doilea război mondial.

Florin Manolescu

Emil Botta: căderea din spectacol

Aproape toate poeziile lui Emil Botta sînt construite cu o anume știință a regiei. Se pot urmări intrările în scenă, peroratiile, gesturile actoriale etc. Știut este că un actor nu poate renunța la accesoriile sale. Așa cum bastonul, papionul, mănușile au rolul de a comunica, de a se constitui într-un metalimbaj, **obiectele** în lirica lui Emil Botta conturează un „decor" poetic.

În poezia **Domnul Amărăciune**, de pildă, asistăm la o coborîre „printre oglinzi", plină de fast și strălucire : „Printre oglinzi, la ora cinci, am să cobor, / în haine negre, cu ochii stinși, zîmbind ușor..." Dar sărbătoarea e perfidă, liniștea aparentă : „Dansați în cete un joc galant, cîntați, lăute, / arcușuri seci, viori pustii, de ce stați mute ?". Se fac simțite șoapte insidioase : „Amărăciune, urînd viața, mi-a spus în șoaptă : Să te ferești". Toate acestea țin de o anume regie a coborîrii printre oglinzi, al cărei adevărat mobil nu trebuie cunoscut : „E gata ceaiul ? Toți au venit ? Totul e gata ? / Cu o maramă acoperă iute groapa, lopata". Obiectele sînt susceptibile de comunicări tacite : oglinzile, marama, lopata, lăutele, viorile, pălăria complotează împotriva „regizorului" acestui tăcut spectacol, constituindu-se într-o recuzită nefastă. Marele rateur al vieții înțelege că a pierdut un pariu existențial, de vreme ce obiectele se grupează după o „regie" proprie. Și atunci, poetul **cade din spectacol**. Iată de ce am putea compara lirica lui Emil Botta cu un **spectacol ratat**. Disperarea capătă o mișcare dinăuntru în afară, dintr-un spațiu morbid spre o strălucire sinistră. Mișcarea de interiorizare duce la spulberare, la pierdere de sine. Tragicul nu este interior, ci, sub impulsul unor forțe centrifugale, se risipește în jur. Contextul deliberat romantic este o autoironie ce salvează poetul de exces.

Lenea „Trîntorului" este, de asemenea, un truc. Plictisul oferă disponibilități nelimitate verbului **a fi**. Acesta nu se închide „între lene și perini, la adăpost" precum declară, viclean poetul, ci cunoaște noi posibilități de împlinire. „Lenea" e o contemplare ce se autodistruge, o contemplare din afară spre interior, o concentrare a sinelui, obligatorie pentru atingerea mai multor trepte ale ființării (fără de care nu-i de conceput existența Actorului). Disperarea e o mișcare dinăuntru spre exterior. Ieșirea din sine implică, din păcate, intrarea într-un decor ingrat. Spre deosebire de decorul bacovian, care se ridică el însuși la nivel de spectacol, în poezia Goliatului Dezolării, obiectele nu numai că îl alungă pe poet din spectacol, dar ajung ele însele să facă parte dintr-un **spectacol ratat**.

Ne amintim cuvintele lui Goethe, din articolul **Despre obiectele artelor figurative** : „Obiectele vor fi determinate de un sentiment profund care, atunci cînd este pur și natural, va coincide cu obiectele cele mai bune și cele mai elevate și le va face, la rigoare, simbolice. Obiectele astfel reprezentate par să existe numai prin ele însele, dar sînt totuși semnificative în străfundurile lor, și aceasta din cauza idealului care întotdeauna antrenează o generalitate (...). Acum, există și opere de artă care strălucesc prin rațiune, vorbe de duh, bun gust și printre acestea așezăm de asemenea toate operele alegorice (...). Acestea... **imping spiritul în sine însuși** (s.n.) ... Alegoricul se deosebește de simbolic prin aceea că pe cînd acesta din urmă desemnează indirect, alegoricul desemnează direct". Admițînd că alegoria **impinge spiritul în sine însuși**, conchidem că ea reprezintă tocmai forța centripetală de care exhibiționismul lui Emil Botta are atîta nevoie. Simbolul, dimpotrivă, este liber și eliberator. Aceasta este cauza pentru care obiectele, **simbolice**, se regrupează după voința proprie, zădărnicind intențiile „actorului", încercînd chiar să-l anihileze. Actorul se pierde în limbaj, el ratează întîlnirea cu obiectele.

Mișcarea retractilă, de cucerire a interiorității, înseamnă devenire ; mișcarea în afară înseamnă pierdere. Devenirea semnifică **mythos**-ul, pierderea duce la **mimesis**. În afară poetul se rătăcește printre „pereți de oglinzi", ajungînd să imite propriile imagini. Înăuntru are loc o deznădăjduită căutare de sine și, specific scrierilor lui Botta, o pervertire a ideii de interioritate. Universul liric își găsește în **limbaj** singurul element de susținere. Interioritatea va fi un tărîm muzical, al sonorității difuze : „Trif nebun ! Vi, og, vi, / privighetori, vrăjitori, într-o zi / vi, og, vi, i, og, vi, / privighetori în păduri de alun, / vi, og, vi, i, og, vi, Trif nebun !" (**Trif nebun**).

Mișcarea în interior înseamnă o aventură a sunetului ; în exterior e o aventură a privirii. Devenirea ființei conduce poetul spre cîștigarea unui tărîm muzical, al interiorității absolute. Limbajul poetic își caută un drum **spre sine** în primul rînd prin sonoritatea sa, ce-i asigură o spiritualitate incantatorie. Dar tocmai sunetul împinge sensul dinăuntru în afară, din spațiul închis al limbajului spre cel deschis, al oglinzilor. De remarcat că oglinda asigură imaginii o mișcare retractilă, de apropiere cu subiectul, pînă la confuzie. Astfel, oglinda devine un spațiu al interiorității.

Dar ce este **oglinda**, pentru Emil Botta ? Este îndepărtarea de spectacol. Condamnarea la căderea din el. **Oglinda** este o (auto)ironie. Aceasta din urmă este o armă care îi joacă feste poetului. Pentru că presupune o implicare maximă, în ciuda detașării pe care o afișează. Ironia pare a fi apanajul spectatorului, a celui care ia în ușor lucrurile serioase, a celui care se eschivează. Dar este arma actorului, a celui căzut ca într-un păienjeniș în propriul spectacol. A fi ironic înseamnă a fi conștient de zădărnicia ironiei, de nonsensul ei. Ironia este o armă îndreptată spre sine. O formă supremă a onestității, care se întîlnește cu ipocrizia. Un impas fără ieșire. O dramă.

Carmelia Leonte

viorel mureşan

Doamna de ceară

frunza ce ieri mi s-a prins de tocul pantofului
acum o citesc
gîndurile cad la-ntîmplare
cum un mănunchi de vergele metalice aruncate de la etaj

oraşe
cu locuitorii
de piatră
tot sosesc
pe pămînt

1.
femeia încărunţită la treizeci de ani
e un monument funerar dacă ar fi să mă
iau după cartea cu reci coloane a mii-
nilor ei după ochii abătuţi pe o curte

după rîsul ei un pescar înecat
înaintînd printre două şiruri de dinţi

o călătorie prin frunză
aci

e o suburbie de bătrîni
îl vedem pe vînzătorul de bastoane negre
vorbind pe nas vara întreagă la soare
el adună gropile pe-o nuia cum ar aduna
bănuţi de alun
trimite la plimbare o armată de gropi

şi cineva — mergînd —întîrzie pe o plajă cînd toţi se retrag
cu stăpînii ciinilor rătăciţi umple un ceas cu nisip
scrie numele unei femei pe ghetari plutitori
(nu auziţi marşul literelor pe o retină ?)

ochii-ţi veneau în urmă pe jos
răsuciţi ca sîmburii-n fruct în tăcere

2.
aceeaşi femeie la un capăt al tăbliei de piatră
la celălalt capăt doar fumul
unei ţigări
între femeie şi fum soarele umblă ca un turn de cărămidă

el mai trimite la plimbare o armată de gropi
cu nou-născut pe cîmpia albă
de pe pereţi cad gropi să-mi încercuiască destinul

sînt stăpînul gîndului de-a ninge felii mari de piatră peste ea
numai lestul pogorît pe blana unei flăcări palide avea
spaimă de cuvintele-nghe ţate de privirea-i ruptă în cădere
şi de fiara tristă din privirea mea

3.
„Nu mai ştiu să vorbesc". un foc în mijlocul urbei.
Satyrus poartă pe deasupra lui o femeie de ceară.
Doamna de Ceară deschide un ochi plimbă peste flacără o lumină-n scădere

pe muntele galben nătînge cărări de cărbune fac semn
pe aleea gîndirii vor plînge umbrele noastre-n sandale de lemn
4.
am cunoscut un nor de înălţimea acestei femei
ea suia zilnic
şirul de scări
cu umbra lui în braţe
apoi cu părul ei ud măsura ceasurile verii la o fereastră
între negru şi alb fruntea sprijinită pe fum

căci timpul scade într-o viaţă un stînjen

iată-mă iarăşi nou-născut pe un maldăr de şpan
din leagănul meu privesc curgerea nopţii pe catedrală

înaintea ceaiului un ziar îmi şterge ochii de goluri

(carte poştală de anul nou)

la grota anilor
las anul să tragă
şi zic :
zilele
cad
de pe
pod
ducîndu-şi
mîna
la
ochi

(carte poştală cu cor de femei)

patru femei au adus luna pe targă
în jurul ei noaptea
e un cor de doamne bătrîne

(ultima carte poştală)

doar eu
ruginesc în lumină
ca un capăt de sîrmă ieşit
dintr-un pod

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

CINE L-A UCIS PE MOŞ CRĂCIUN?

mai sărac decît oricînd, Moş Crăciun nu ne-a adus anul ăsta nici o carte. În schimbul dreptului de a-şi purta numele adevărat şi de a nu se mai ascunde sub pseudonimul „gerilă", moşului i s-au devalorizat piţulele în asemenea hal încît, intrînd în librărie a ieşit cu sacul la fel de gol neîndrăznind să se atingă de cele (puţine) expuse.

El a văzut niscai cărţi de colorat decolorate şi o reeditare a obscurei opere a lui Jules Verne, Uimitoarea aventură a misiunii Barsac. **Editura a retipărit întocmai volumul pe care-l scosese acum cîţiva ani (buni) cu 14 lei şi a pus deasupra cifra prohibitivă 87. Nimic de condamnat — cu atît a crescut preţul tipăririi, hîrtiei, difuzării.**

Deci cine l-a ucis pe Moş Crăciun ? După ce acum doi ani îl omorîse Ceauşescu, acum... Nesubvenţionarea cărţii, mai ales a celei pentru copii (inclusiv manuale) este un scandal atît de mare încît vinovaţii ar trebui incluşi automat în paragraful despre genocid. În cîţiva anii, copiii ajunşi la maturitate vor fi analfabeţi (mulţi sînt de pe acum) şi, îndată ce vor căpăta drept de vot, vor şti numai atîta carte cît să deosebească desenul unei floricele de al altor obiecte pe buletinele de vot. Asta se şi urmăreşte. De aceea, cum soluţia se află numai în mîna celor care fixează preţurile numai după necesităţile lor propagandistice, nu ne rămîne decît să asistăm la dezastru. Şi să-l denunţăm din toate puterile cu toate că vorbele noastre, chiar ajungînd la Cer, şansele de a schimba aici, jos, cîte ceva sînt, să fim lucizi, nule.

Horia Gârbea

Daphne du Maurier
PĂSĂRILE ŞI ALTE POVESTIRI
Editura Univers

Ei bine, un best-seller în toată regula preţuit la lei 53 şi vîndut în precisa bursă a Pasajului Universităţii cu 150 („pentru mata că te cunosc"), cu o copertă „de senzaţie" din care nu lipseşte amănuntul picant al apariţiei unui bot de automobil ARO-10 (??).

În total 15 povestiri în care este de recunoscut autoarea atîtor cărţi devenite scenarii de succes. Oricum, în ceea ce priveşte strict **Păsările,** scenariul filmului este mult superior operei-pretext. Vizionare plăcută !

Arturo Uslar Pietri
INSULA LUI ROBINSON
Editura Univers

Iată că a venit şi ora literaturii venezuelene. Nu ştiu exact cîţi venezueleni au fost traduşi la noi şi nici prin ce s-ar deosebi această literatură de surorile ei din America Latină. Poate că există asemenea diferenţe dar, oricum, Arturo Uslar Pietri are toate caracteristicile unui prozator latino-american. Povestea, cît se poate de realistă şi totuşi stranie pînă la fantastic a lui Simon Rodriguez, dascălul lui Simon Bolivar, creează un mit, cel al eroului civilizator Bolivar, care seamănă foarte bine cu Guevara lui Sabato, cu tot secolul dintre ei, şi este antonimul perfect al dictatorilor din diferite timpuri (nu mai întinse nici ele de un secol) care populează romane de Marquez, Carpentier, Roa Bastos, Asturias etc.

Nici o supriză, pînă la urmă, din punct de vedere tematic. Prin urmărirea strictă a istoriei asemănarea cea mai mare se poate face cu **Războiul sfîrşitului lumii** (romanul lui Llosa fiind ulterior), fără ca **Insula lui Robinson** să aibă aceeaşi anvergură. Deosebirea stă şi în aspectul cu precădere moral al cărţii lui Uslar Pietri faţă de cel social-istoric la Vargas Llosa.

Aşadar o reconstituire uşor romanţată şi cu un tîlc etic, plăcută la lectură şi totuşi uşor de uitat.

Ovidiu Pecican
EU ŞI MAIMUŢA MEA
Editura Dacia

Romanul, scris în 1984, este cel dintîi al autorului. Debut în roman dar nu şi în literatură, lucru atestat foarte clar de stilul şi detaşarea prozatorului. Greu de parcurs, din cauza incoerenţei voite, aceeaşi cu cea din gîndul eroului (şi, se vede, a maimuţei) cartea propune un vîrtej de rescrieri, de regîndiri şi retrăiri care, suprapuse, dau pînă la urmă aspectul ininteligibil al lumii. Nici un contur nu poate fi urmărit pentru că se suprapune cu altele. Memoria, fatala memorie, otrăveşte prezentul şi face ghem viitorul.

Nu este, fără îndoială, o teribilă originalitate în acest înţeles final pe care-l are romanul. Dar cititorul răbdător poate să se bucure, pe parcursul desfăşurării, deznodării nesfîrşite a acţiunii, de izbînzile parţiale pe care, conştient de sine, autorul are grijă să le puncteze.

Un eveniment: MEMORIA

De curînd a apărut editată de Uniunea Scriitorilor, sub redacţia cunoscutului prozator Banu Rădulescu, o nouă, tulburătoare şi atît de necesară publicaţie, **MEMORIA,** al cărei subtitlu **„revista gîndirii arestate"** este revelator pentru programul ei : acela de a face lumină în iadul puşcăriilor comuniste de aproape o jumătate de veac din ţara noastră, şi nu numai. Într-un preambul al redactorului ei şef, el însuşi fost deţinut politic, se reamintesc unele dintre formele răului care s-au abătut asupra noastră cu o violenţă monstruoasă şi incredibilă, fără precedent în istorie, martirizînd un popor întreg : „Dacă ar fi să încercăm vreo ierarhizare a lor (atentatelor) — şi să indicăm crima cea mai gravă, nu-i nici un dubiu că aceasta e cea îndreptată împotriva spiritualităţii. S-a încercat orice ca aceasta să fie dusă pînă la capăt : uciderі de oameni, arestări, deportări exilări, dislocări, marginalizări, cenzurări etc. ; distrugeri de sate, de monumente, ctitorii etc. ; mutilări de aşezăminte de învăţămînt, pornind de la creşe pînă la diplomele de doctorat ; interziceri de cărţi, de călătorii, de contacte culturale etc. ; tăcere asupra unor personalităţi ; tăcere asupra operelor lor ; ori dacă nu deplină tăcere, falsificarea : de biografii, de opere etc. Pe scurt, **asasinarea memoriei acestui neam !"** Oricît de dureroasă, de revoltătoare (şi este !) refacerea memoriei unei întregi epoci de coşmar este absolut indispensabilă refacerii identităţii neamului nostru şi în acest prim număr, împărţit pe capitole cu titluri elocvente pentru dramatismul lor **(Geografia detenţiei ,Literatura de după sîrma ghimpată, Biografii încarcerate, Istoria furată, Literatura de sertar, Personalităţi româneşti izgonite din ţară** etc.), iscălesc, printre alţii : Banu Rădulescu (despre celebrul, terifiantul fenomen criminal Piteşti), Şt. Augustin Doinaş, Barbu Cioculescu, I. D. Sîrbu (un extraordinar capitol din romanul de sertar „Adio Europa") Eugène Ionesco, Elie Wisel, Sorin Dumitrescu (Un melancolic şi neîmpăcat remember George Apostu), Mircea Eliade (un articol despre anii 1918—1921 pare, uluitor, că a fost scris azi despre azi !) etc.

Despre nişte vremuri teribile — o revistă care trebuie citită imediat : **Memoria !**

D. L.

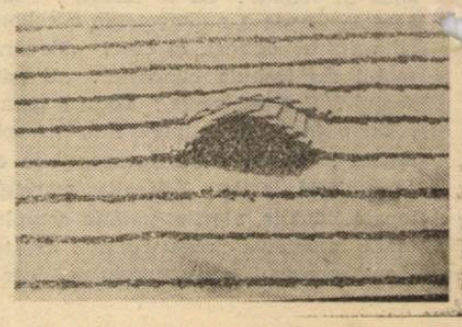

Povestea vorbii..., azi

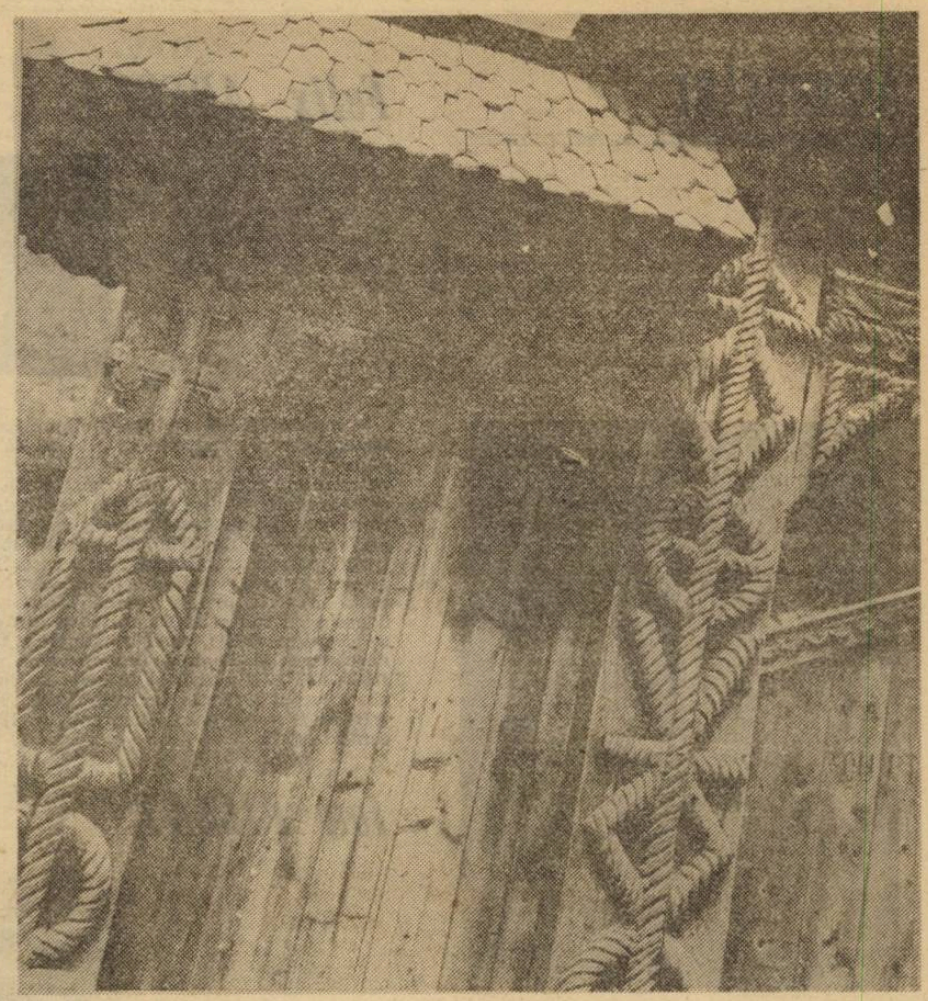

Istoria literaturii române este, pînă la un moment dat, istoria limbii noastre literare, dacă nu cumva chiar istoria neamului. Cronicile, Școala ardeleană, momentul 1848, și chiar o parte din activitatea „Junimii" reprezintă, dincolo de strădaniile de a demonstra teza latinității, bătălia științifică pentru prestigiul unui popor care dovedea că există și așa: prin Cuvînt. Fără a insista asupra acestor afirmații, ne mulțumim să enumerăm trei mari etape care, măcar ca titlu generic, ar trebui să facă parte din cultura generală a fiecăruia dintre noi :

— secolul al XVII-lea — consemnăm începutul redactării cronicilor în limba română și momentul de biruință a limbii române ca limbă a cultului ortodox, prin apariția, în 1688, a „Bibliei de la București" ;

— secolul al XVIII-lea — Școala ardeleană pune bazele cercetării științifice a limbii române, solicitînd în special fixarea normelor de corectitudine ale limbii și îmbogățirea vocabularului cu neologisme ;

— secolul al XIX-lea reține atenția prin :

— personalitatea lui Ion Heliade-Rădulescu, din a cărui activitate culturală menționăm înființarea presei în limba română ; în ce privește aportul lui la problemele limbii, semnalăm „Gramatica românească", Sibiu, 1828, unde Heliade stabilește regulile de punctuație ;

— apariția „Daciei literare" în 1840, în a cărei „Introducție", M. Kogălniceanu formulează imperativul limbii unitare : „...românii să aibă o limbă... comună pentru toți" ;

— în 1868 apare „Despre scrierea limbii române", în care Titu Maiorescu pune în discuție „unificarea definitivă a ortografiei române" ; el va reveni în 1880 și 1904 cu un nou proiect de ortografie română, susținînd impunerea ortografiei fonetice în scriere ; de reținut că tot el preconizează o organică evoluție a limbii literare prin adoptarea neologismelor.

Cine iubește cu adevărat acest popor și-i cunoaște, deopotrivă, evoluția istorică și artistică, realizează că marile lui talente literare s-ar fi manifestat cu totul altfel dacă, la momentul apariției lor, ar fi găsit o limbă „așezată", iar energia lor creatoare ar fi mers spre beletristică. Efortul scriitorilor noștri de a da o literatură națională este, mai întîi de toate, efortul de a făuri o limbă literară. Nu întîmplător, cele dintîi realizări depline apar la distanțe foarte mari în timp : „Istoria ieroglifică" (D. Cantemir — 1699 —1705), „Țiganiada" (Ion Budai-Deleanu — 1800), Alecsandri și „clasicii" de la „Junimea" (a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Să nu-i uităm deci pe acești „martiri ai propriului talent", care au înțeles că geniul scriitoricesc al unui neam are nevoie, totuși, de fundamente de ordin științific ale graiului matern, pe baza cărora să apară apoi splendorile artistice ale Cuvîntului.

Revoluția anticomunistă din decembrie este totodată și o revoluție împotriva cuvîntului mort. Sub călciiul dictaturii, limba funcționa ca instrument de comunicare numai pe teritorii restrînse (familie, grup de prieteni etc.) dar nu și la scară națională. Presa și radioteleviziunea știu asta foarte bine, însă alături de ele, tragedia unei limbi invalide semantic am trăit-o toți. Ne putem opri măcar asupra a trei mari „afecțiuni" ale comunicării :

1. Mijloacele mass-media, subordonate aparatului politic, au ajuns în situația „limbii de lemn", a limbajului lozincard, a frazeologiei stereotipe, de esență nominală și laudativă, practicînd în articole, transmisii și emisiuni, un fel de variațiuni pe aceeași temă. Cultivarea limbii naționale fusese înlocuită de cultul personalității și de limbajul ideologic.

2. Literatura beletristică s-a orientat către așa-zisul roman politic, fixîndu-se asupra obsedantului deceniu, devenit — la o privire mai atentă — metafora deceniilor obsedante pe care le traversam pe viu. Se putea citi printre rînduri strîmbătatea realității contemporane, iar literatura a început să fie căutată nu din nevoi estetice, ci din nevoia tot mai aprigă de a afla adevăruri. Adevărul artistic trebuia să suplinească și să salveze cumva adevărul istoric. Inclusiv tehnicile moderne de redactare a textului beletristic (textualismul, de exemplu) au intrat în strategia rezistenței la „limba de lemn". Important era **felul cum** trebuia spus acest adevăr. Cuvîntul ajunsese așadar în disidență față de el însuși, iar literatura artistică (și sigur și cea de specialitate, dar în alt context) avea un singur scop : să treacă de cenzură.

3. Oamenii au început să-și verifice comunicarea : în scrisori, la telefon, în public. Teroarea că cineva ne pîndește cu o mie de urechi, anume ca să ne anihileze dacă „vom cricni", a amputat în noi spontaneitatea și savoarea zicerii. Limbajul, ca formă de folosire individuală a limbii, nu mai reprezenta ceea ce gîndeam, ci ceea ce trebuia spus după ce gîndeam, nu care cumva să ne scape vreo vorbă care să ne coste chiar viața.

În aceste condiții ne mulțumeam cu puțină mîngîiere : că există curajoși care pot păcăli cenzura editurilor (deși se pare că regimul politic avea strategia lui, tip „hai să le dăm voie cîtorva ca să zică totul pînă la capăt și să creăm impresia că la noi se respectă libertatea cuvîntului") și aceea că există postul „Europa Liberă", unde auzeam ce nu ne puteam spune în afara casei. Separarea cuvîntului de el însuși a dus, automat, la separarea noastră ca individizi. Dezacordul dintre interiorul și exteriorul nostru a atacat, ierarhic, unitatea familiei și apoi armonia societății. Poate părea surprinzătoare afirmația. Dar cuvîntul e menit să-i apropie pe oameni. Ori noi, prin cuvînt, ne-am înstrăinat. Comunismul își vede visul cu ochii, azi, cînd noi spunem că, prin Revoluție, l-am anulat.

Și tot în aceste condiții putem constata cu ce ne-am ales :

1. Deteriorarea stilului publicistic.
2. Deteriorarea stilului colocvial (al conversației uzuale).
3. „Uniformizarea" stilului beletristic. De foarte mulți ani (cel puțin zece dacă luăm ca reper intrarea lui Marin Preda în eternitate) critica nu s-a mai entuziasmat în fața unui „stil" cu totul ieșit din comun, proza n-a mai venit cu „parfumuri regionale", iar în poezie, singurul care s-a încumetat să modernizeze limbajul poetic a fost Nichita Stănescu.
4. Au proliferat însă jargonul, argoul, conversația de periferie și rabatul de la normele de corectitudine ale limbii.
5. Cultivarea limbii naționale a intrat în comă ; noroc cu revoluția tehnico-științifică a secolului XX, grație căreia, totuși, a pătruns și la noi o serie de neologisme, altfel ne-am fi aflat în același impas al mijlocului de secol XIX.

Iluminiștii sînt cei care pun în circulație ideea de emancipare a popoarelor prin cultură. Ideea are la bază de fapt legătura dintre progresul civilizației și învățămînt. Un popor trecut prin școală (dar nu obligatoriu !) suportă emanciparea ca pe un proces firesc. „Învățămîntul de masă", impus de sistemul comunist, n-a făcut decît să distrugă ceea ce reușisem să obținem în acest domeniu pînă prin anii '70. Au intrat în viață generații lipsite de sentimentul limbii române și de sentimentul istoriei. Cultura națională și cultura generală rămîne, pentru majoritatea celor de 20—25 de ani, o problemă. În măsura în care sîntem conștienți că presa, emisiunile radio-tv și literatura artistică reprezintă, la fel ca și școala, și instituții de cultivare a limbii, e firesc să ne mire următoarele neajunsuri :

Înlocuirea stilului publicistic cu stilul nu al conversației uzuale ci cu cel al conversației întîmplătoare, caracterizat de :

— topică deficitară (la loc de cinste se află cacofoniile)

— lexic invadat de cuvinte de argou (de ex. : „a se strofoca", „a face albie de porci")

— pericolul instituirii unei noi limbi de lemn, acum, după Revoluție („oameni de bună-credință", „odiosul", „sinistra", „cuceririle revoluției", „strategie economică", etc.)

— lipsește ironia inteligentă, cu tendințe polemizatoare, apță să imprime un spirit critic enunțului scris sau vorbit ; ce și cum spunem se reduce doar la probleme de conținut ; restul — tonul, ritmicitatea, atitudinea, prestanța (în special în textul oral) vorbitorului — se ignoră cel puțin parțial.

Stilul publicistic combină, obligatoriu, o componentă intelectuală prin care informează, și una afectivă prin care emoționează publicul. El dispune de o varietate excepțională de forme publicistice în funcție de al căror conținut solicită toate celelalte stiluri funcționale ale limbii : beletristic, tehnico-științific, administrativ-juridic și colocvial. Respectă normele de corectitudine ale limbii, iar mijloacele de contactare a publicului trebuie să fie cele emoționale : lexic figurat, aluziv, tropi, umor, etc. Acest stil este cel mai sensibil la modificările de expresie ale păturilor sociale, la inovația lingvistică ; totodată, el introduce cel mai rapid în fluxul vorbirii neologismele, fiind un prim factor activ în îmbogățirea vocabularului și a modernizării limbii.

Cel mai grav este că nu se respectă normele de corectitudine atît în ce privește ortografia, cît și în ce privește punctuația. Observația vizează deopotrivă presa și editurile, indiferent că este vorba de o publicație beletristică sau de specialitate. E trist dacă, după 160 de ani, transformăm în semnal de alarmă cuvintele pe care le spunea Heliade în Prefața „Gramaticii..." sale : „Cel mai delicat și cu gîndire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este puntuația;... ne face și să înțelegem, și să ne facem înțeleși în scrierile noastre." Iată ce ne oferă însă textul scris, azi, după 300 de ani de biruință a cuvîntului românesc :

— virgulă între subiect și predicat, între complementele directe și indirecte așezate imediat după predicat

— necunoașterea punctuației obligatorii pe care o cer substantivele în vocativ și apoziția

— despărțirea în silabe rămîne capitolul cel mai dureros ; se despart, condamnabil, contrar normelor, la sfîrșit de rînd, cuvinte care conțin cratimă, cuvinte derivate cu prefixe sau cuvinte compuse fie cu elemente savante, fie prin alăturare, cu liniuță

— nu se cunosc situațiile în care un cuvînt se scrie legat sau în două unități distincte, de exemplu : „întruna" sau „într-una", „odată" sau „o dată", „demult" sau „de mult", etc.

— adesea ne întîmpină, pe chiar prima pagină, în articole de maxim interes, silabe sau cuvinte cu corp sonor redus absente din text, sau rînduri lipsă ori intercalate

— nu se cunoaște încă regula de formare a pluralului pentru substantive de genul : copil, macaragiu, și a adjectivelor de genul : propriu, albastru, integru, la numărul plural, articulate hotărît.

În încheiere ne mai permitem o scurtă „excursie" prin nivelurile limbii, afectate fie de neatenție, fie de ignoranță :

a) — **la nivel lexico-semantic** : ar trebui recuperate cuvinte de care comunismul a făcut să ne fie groază ; ar trebui reactualizate cuvinte pe care nu mai avem voie să le folosim ; ar trebui controlat valul de neologisme, în special cel al criticii literare, deoarece neologismele apar masiv (numeric) și sporadic (din punctul de vedere al frecvenței lor în folosire), astfel încît ele nu se fixează în uzul comunicării, greutăți întîmpinînd nu numai intelectualitatea umanistă, ci și cititorii în formare ;

b) — **la nivel morfologic**

— folosit extrem de deficitar este articolul posesiv-genitival

— în aceeași situație se află pronumele de întărire, inclusiv în condițiile în care „însăși", „însuși" devin echivalente cu „chiar"

— conjunctivul prezent de persoana a III-a al verbului „a avea" (corect: „să aibă"), tinde să generalizeze formele netolerate de normele de corectitudine, și anume : „să aibe", „să aivă"

— imperfectul verbului „a voi" (corect : „voiam") este un hibrid rezultat din „vream" („a vrea") + „voiam" („a voi") ? adică „vroiam", de asemenea incorect

— confuzie între „cît", pronume, și „cît", adverb, în formulări de genul : „au venit cîți mai mulți", corect fiind „cît mai mulți".

c) — **la nivel sintactic**

— dezacorduri între subiect și predicat în situații de acord după înțeles, prin atracție, la distanță, sau între sintagme de tipul : „un număr de oameni", „o serie de lucruri", cînd verbul apare la plural acordîndu-se nu cu subiectul („un număr", „o serie"), ci cu atributul

— mult-criticata sintagmă „pentru ca să" în piesele lui Caragiale ne asaltează zilnic, într-o formă incorectă care pare că nu deranjează pe nimeni (corect fiind fie „pentru a pleca", fie „ca să plec", dar nu „pentru ca să plec").

Orice limbă are dinamica ei internă ; orice abatere inițială de la normă, dacă se generalizează în rîndul vorbitorilor, devine la rîndul ei normă de corectitudine. Din acest motiv, măcar tinerii reporteri și redactori ar fi necesar să treacă printr-o școală de „inițiere". Din acest motiv, la „Actualități", măcar cinci minute pe săptămînă, e nevoie de prezența unui lingvist care să ne țină la curent cu tendințele actuale ale limbii române și cu abateri de corectitudine. Din acest motiv se cere reeditată, sau, mai exact, refăcută, „Gramatica Academiei", pe baza multor articole publicate în revistele de limbă și literatură, deoarece noile fenomene lingvistice caracteristice limbii actuale solicită renormarea limbii române literare. Contradicțiile dintre gramatica tradițională și cea modernă sînt și ele răspunzătoare măcar parțial de situația în care se află azi limba română. Generațiile ieșite dintr-un învățămînt ideologizat, făcut după indicatori, nu mai pot lua școala de la capăt, dar se pot corecta pe parcurs. Textul scris circulă extrem de repede în marea masă a vorbitorilor, și el devine model de limbă corectă. Testamentul artistic bicentenar al lui Ienăchiță Văcărescu trebuie considerat o profesiune de credință a neamului : „Creșterea limbei românești / S-a patriei cinstire". În prelungirea acestei idei, Nichita a adăugat, „...pentru cei care urmează să se nască în această țară miraculoasă, numită Limba Română" :

„Niciodată limba nu poate să fie a unuia singur, chiar dacă el se numește Eminescu.

Numele ei este numele întregului nostru popor, viața ei este destinul acestui popor".

Rodica Purniche

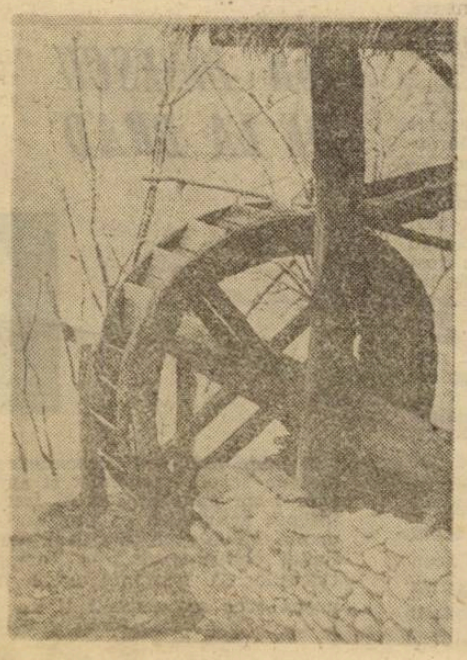

ANIVERSĂRI

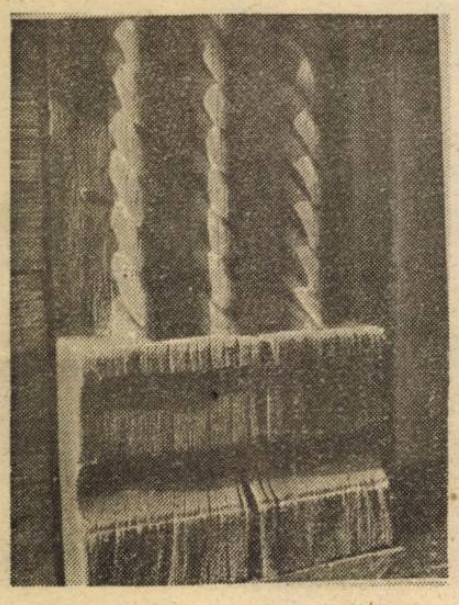

S-au născut, acum o sută de ani, cei care aveau să devină, prin activitatea lor din prima jumătate a secolului nostru, oameni de seamă rămaşi în istoria literaturii şi artei cu opere valoroase :

Aron COTRUŞ

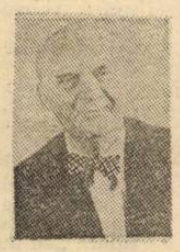

2 ianuarie 1981 — Haşeg, judeţul Sibiu. Poet de mare talent, unul dintre cei mai buni pe care ni i-a dat Ardealul, în secolul nostru. Aron COTRUŞ a scris mai mult de douăzeci de volume de versuri, principalele fiind cele puse în slujba dreptăţii cuvenită ţăranilor şi minerilor. Primul volum i-a apărut în anul 1911 — **POEZII**, după care au urmat, între altele : **Neguri albe, În robia lor, Printre oamenii în mers, Minerii** ; apoi volume cu teme patriotice : **România, Horia, Rapsodie valahă, Rapsodie dacă.**

Aron COTRUŞ, a avut, mulţi ani, ca profesie de bază, diplomaţia, fiind ataşat de presă la : Varşovia, Roma, Lisabona, Madrid, oraşe în care a publicat, în limbile respective, unele din operele sale. Valorosul poet-patriot a murit la Madrid, la 1 noiembrie 1961.

Adrian MANIU

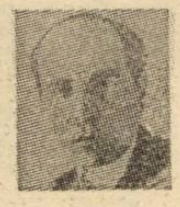

6 februarie 1891 — Bucureşti. Reproducem din **Istoria literaturii române** de G. Călinescu : „Poezia lui Adrian MANIU e triumful stilisticii şi al manierei... el este primul poet bizantinist, precedind cu un deceniu pe Lucian Blaga. Adrian Maniu e un artist plastic refulat, care se consolează în poezie".

Dintre cele 14 volume pe care le-a publicat (1919—1968), pentru primele cinci a luat Premiul Naţional de Poezie, iar în 1964 a primit Premiul „Mihai Eminescu", al Academiei Române.

Adrian Maniu a murit la 20 aprilie 1968, la Bucureşti.

Felix ADERCA

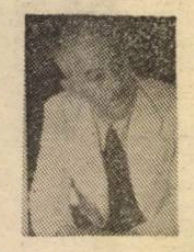

26 martie 1891 — Puieşti, judeţul Vaslui. Ca secretar de redacţie la **„Bilete de Papagal"**, publicate de Tudor Arghezi, ni-l reamintim, cei care am debutat la această mult rîvnită revistă, pentru ajutorul ce ni-l da, punîndu-ne în pagina preferată — a doua, după articolul maestrului patron. A debutat, cu versuri, în **„Noua revistă română"** (1910). A continuat să scrie proză, evidenţiindu-se în deosebi cu romanul **Domnişoara din strada Neptun** (1921), apoi romanele : **Omul descompus** şi **Femeia cu carnea albă** (1925, 1927). A reuşit şi în science-fiction, cu volumul **Oraşele înecate** (1936). Felix ADERCA a murit la Bucureşti, la 12 decembrie 1962.

Ion PILLAT

31 martie 1891. În mărturisirile sale literare, autobiografice, poetul ne spune că a debutat în revista **„Convorbiri literare"**, la 24 ianuarie 1912, cu versurile **Pictor Ignotus ; El însuşi.** Ne bucură faptul că îi putem „întineri" debutul, afirmînd că înaintea acestei poezii i-a apărut, la Paris, placheta de versuri intitulată **Povestea celui din urmă sfînt** — 20 de pagini tipărite în limba română, cu poezii şi proză. Pe ultima filă a plachetei se află consemnat : **Făuritu-s'au aceste slove în luna lui Brumar, a anului 1911. Sfîrşitus-'au de tipărit în ziua de 1 ianuarie 1912.** În ţară, primul volum — intitulat **Visări păgîne** — îl publică în anul 1914. A condus revista **„Flacăra"** (din 1916), apoi, în anii 1922—1924, împreună cu Tudor Arghezi, revista **„Cugetul românesc"**. În anul 1936, cînd era membru corespondent al Academiei Române, a primit Premiul Naţional pentru literatură. În timpul vieţii a publicat 16 volume de versuri. Ion PILLAT a murit la Bucureşti, la 17 aprilie 1945.

Mihail JORA

2 august 1891 — Roman. Unul dintre cei mai de seamă maeştri ai muzicii româneşti. Compozitor, dirijor, profesor, pianist. Studiile superioare şi le-a făcut la Leipzig şi la Paris. În anii 1928—1948 şi 1957—1962 a fost profesor la Conservatorul din Bucureşti. Membru fondator al Societăţii Compozitorilor Români ; membru al Academiei Române. Director muzical al Radiodifuziunii române. A fost onorat cu Premiul de Compoziţie „George Enescu", cu Premiul Naţional al Academiei Române, cu Premiul de Stat şi cu Premiul „Herder". Pînă la sfîrşitul vieţii sale (10 mai 1971) Mihail JORA a scris peste trei sute de partituri de : Muzică de teatru ; Muzică vocal-simfonică ; Muzică simfonică ; Muzică de cameră ; Muzică corală ; Muzică vocală.

PERPESSICIUS

21 octombrie 1891 — Brăila. În **Istoria literaturii române contemporane** (1937), Eugen Lovinescu îl prezintă astfel : „Poet modernist, Perpessicius a făcut şi face o critică modernistă. **Aş zice** avangardistă, dacă n-ar avea o înţelegere pentru toate formele de poezie...". Iar Gala Galaction, în şedinţa de la 29 martie 1951, comunica : „Propun pe colegul Panaitescu-Perpessicius — membru corespondent de azi al Academiei — membru activ ; pentru că este o personalitate literară de primul rang...". Perpessicius a debutat editorial cu volumul **Repertoriu critic** (Arad — 1925), urmat de volumul de poezii **Scut şi targă** (Bucureşti — 1926). În publicistica literară debutase încă din anul 1911, cu schiţa **Omida**, apărută în revista **„Flori de cimp"**, cu pseudonimul Victor Pribeagu. Perpessicius a murit la Bucureşti, la 29 marie 1971, lăsînd în patrimoniul literaturii noastre 20 de volume de : poezie, critică, proză şi traduceri.

COMEMORĂRI

Theodor AMAN

20 martie 1831 — 19 martie 1891. A studiat arta picturii la Paris, unde, cînd abia împlinise 22 de ani, a participat, cu primele sale lucrări, la Salonul Artelor, ediţia 1853. În anii următori pictorul Theodor AMAN s-a evidenţiat mai cu seamă prin lucrări în care a înfăţişat lupta românilor pentru libertate, unitate şi independenţă naţională. Citeva dintre aceste capodopere : **Hora Unirii la Craiova, Vlad Ţepeş şi solii turci, Izgonirea turcilor la Călugăreni, Tudor Vladimirescu.** Acest mare maestru al picturii s-a străduit şi a izbutit să determine autorităţile ca să înfiinţeze Şcoala de Arte Frumoase, din Bucureşti (1864), al cărui director a fost pînă la sfîrşitul vieţii sale (19 martie 1891). Tot lui Aman i se datorează şi organizarea primelor expoziţii naţionale de artă din ţara noastră — în 1865.

Mihail KOGĂLNICEANU

6 septembrie 1817 — 20 iunie 1891. Într-una din autobiografiile sale (o „mărturisire" făcută la 1 aprilie 1891, în şedinţa Academiei Române), Mihail Kogălniceanu spune : „Eu sînt născut la Iaşi, la 6 septembrie 1817. Tatăl meu a fost vornicul Ilie Kogălniceanu ; maica mea, Catinca, Mihail Sturza, ajuns Domn al Moldovei în 1834, m-a trimis la învăţătură, împreună cu fiii săi, în Franţa. De aici furăm duşi la Berlin, la sfîrşitul anului 1835. În timpul studenţiei am publicat o broşură în limba franceză". Este vorba de debutul său editorial : **Histoire de la Valachie.**

Ca istoric, ziarist, orator şi om politic, Kogălniceanu a avut o activitate excepţională din toate punctele de vedere. A înfiinţat mai multe publicaţii : **„Arhiva românească"** (1840—1841 şi 1845) ; **„Dacia literară"** (1840) ; **„Propăşirea"** (1844) ; **„Steaua Dunării"** (1855—1860), în care a dezbătut- toate problemele naţionale, dovedindu-se a fi şi un patriot neîntrecut. În august 1848, cînd se afla izgonit din ţară, a publicat, la Cernăuţi, **Dorinţele partidei naţionale din Moldova — program de revendicări naţionale** — „O adevărată evanghelie a naţionalismului moldovenesc" — cum o va numi, mai tîrziu, Nicolae Iorga. A luptat pentru realizarea unirii Principatelor şi a fost prim-ministru în Moldova, în 1860, iar în 1863—1865, prim-ministru al Principatelor Unite. Membru al Academiei Române şi apoi preşedinte al acestui înalt for cultural, în anii 1887—1890. Cea mai de seamă scriere istorică a sa : **„Letopiseţul Ţării Moldovei şi Valahiei"** (vol. I—III, Iaşi, 1845—1846). Mihail Kogălniceanu a murit la Paris, la 20 iunie 1891. Zece zile mai tîrziu rămăşiţele sale pămînteşti au fost aduse în ţară. „Vagonul mortuar — scriau ziarele de atunci — a intrat în gara Burdujeni trecînd printre şirurile de ţărani care-l primeau îngenunchiaţi". Erau ţăranii pentru drepturile cărora Kogălniceanu luptase tot timpul cît s-a aflat în viaţa politică a ţării.

Acum o sut ani: 189

ANIVERSĂRI • COME

România — acum un vea 205 000 sînt în Bucureşti. În afară neşti vremelnic stăpînite de străin neamul românesc avea, acum o sut spunea atunci.

În ţară, în Transilvania, Bana blicaţii româneşti, de toate genuril ţifice, ilustrate şi buletine. Cele m Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Brăila, Boto şi Focşani. În aceste oraşe sînt 10 cianţi. Spre deosebire de media p numeroase decît bărbaţii (peste ze de străzi, cu 25 000 de clădiri, dintre versităţii, Teatrul Naţional, Hotelul Victoriei. Transportul, la Bucureşti de piaţă şi cu tramvaiul care are viste (Gara de Nord) : Sf. Gheorghe

Făcînd cronologia aniversărilo cum o sută de ani, reamintim citito au activat în acel an 1891 şi a celo mînă ale neamului nostru.

Emanoil BACALOGLU

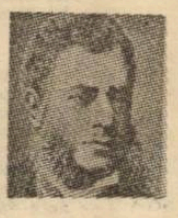

29 aprilie 1830 — 30 august 1891. Fizician, chimist şi matematician, cu studii superioare la Universitatea din Leipzig şi la Sorbona. Profesor de chimie la Universitatea din Bucureşti. A publicat cel dintîi manual de fizică (1870), fiind premiat de Academia Română. În 1890 s-a aflat printre întemeietorii Societăţii Române de Ştiinţe, al cărui preşedinte a fost. Membru fondator al societăţii Ateneul Român. Ca patriot s-a evidenţiat în anul 1848, participînd la activităţile revoluţionare.

Ion IONESCU DE LA BRAD

21 iunie 1818 — 16 decembrie 1891. Cel mai de seamă economist şi agronom pe care l-am avut în secolul trecut. Şi-a început activitatea ca profesor la Academia Mihăileană, din Iaşi. La 1848 a luptat pentru realizarea împroprietăririi clăcaşilor. A fost în fruntea învăţaţilor noştri care au susţinut şi au contribuit la realizarea mecanizării agriculturii. A condus publicaţii de popularizare a şti-

...ă de

...ORĂRI • ACTIVITĂȚI

...5 200 000 de locuitori, dintre care ...aceștia mai sînt, în teritoriile româ...încă 3 000 000 de locuitori. Așadar, ...le ani, 8 200 000 de suflete — **cum se**

...Crișana și Bucovina, apar 200 de pu... informative, politice, literare, știin... mari centre urbane ale țării sînt : ...ni, Ploiești, Craiova, Birlad, Giurgiu ...00 de meseriași și 34 000 de comer... țară, în București femeile sînt mai ...la sută). Orașul București are 760 ...are, cele mai mari sînt : Palatul Uni... Bulevard, Palatul Domnesc din Calea ...se face cu fiacărele, adică trăsurile ...uă linii : Sf. Gheorghe—Gara Tirgo... Capul Podului (Piața Victoriei).

...comemorărilor și activităților de a... lor numele oamenilor de seamă care ...care i-au urmat pe drumurile de lu...

...inței și agriculturii. A publicat mai multe volume avînd ca temă principală agricultura : **Manual de agricultură, Agricultura română în județul Dorohoi,** și altele. A condus Serviciul Statistic din Moldova. Inspector general al agriculturii. Membru de onoare al Academiei Române.

ACTIVITĂȚI

Liga culturală

Un grup de oameni de seamă, animați de cele mai nobile sentimente naționale, înființează la București, la 24 ianuarie 1891, „Liga pentru unitatea națională a tuturor românilor" — LIGA CULTURALĂ, cum i se va spune în mod curent. În statutele votate la constituire se arată rostul organizației : „Să întreținâ vie, pe baza culturii naționale, conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc, și de a purta o luptă continuă ...ajinul fraților noștri subjugați, contra asupritorilor lor". Această nouă forță de luptă pusă în slujba neamului și-a extins repede activitatea, astfel că în 1897 avea, în toată țara, peste douăzeci de mii de membri. În primul deceniu de activitate LIGA a avut ca președinte pe Alexandru Orăscu, rectorul Universității din București, iar printre membrii comitetelor de conducere s-au aflat și scriitorii : P. P. Negulescu, Mihail Dragomirescu, Alexandru Odobescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea (vicepreședinte în 1897), Nicolae Iorga (secretar și conducător efectiv al LIGII, după 1902), Octavian Goga, Dimitrie Onciul, Ovid Densușianu, Ioan Slavici, Dimitrie Anghel. Cincinat Pavelescu. În anii 1892—1895 LIGA și-a înființat filiale și peste hotare, la : Paris, Berlin, Anvers și Liège, acestea avînd rolul de a face propagandă necesară cîștigării adepților străini pentru cauza Unirii. Așa se face că în 1897 LIGA ajunsese a fi o „problemă politică internațională", deoarece lupta sa jena interesele administrației habsburgice, care cerea guvernului român să sisteze activitatea prestigioasei societăți.

Societatea arhitecților

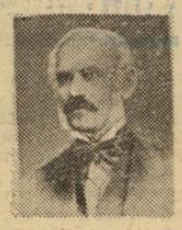

În ultimul deceniu al secolului trecut arhitectura românească era bine reprezentată de specialiști care realizaseră lucrări remarcabile. Iată-i deci pe acești făuritori constituiți într-o organizație a lor proprie — SOCIETATEA ARHITECȚILOR, înființată la 26 februarie 1891. Cîțiva dintre membri aleși la conducere : Alexandru Orăscu, I. Socolescu, Al. Săvulescu, G. Mandrea, D. Maimarolu. Statutele Societății prevedeau trei categorii de membri : societari (arhitecții profesioniști), asociați (inginerii, ofițerii de geniu, sculptorii și pictorii, onorifici (sprijinitorii). Primii membri onorifici au fost aleși : Mihail Kogălniceanu, D. Olănescu și G. Panu. La un an după constituire, Societatea reușește să creeze Școala de Arhitectură din București, care și-a început activitatea în toamna anului 1892, cu 25 de elevi la secția arhitectură și 9 la secția desen.

Primul congres studențesc

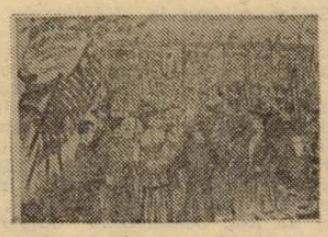

Orașul Giurgiu a găzduit, în zilele de 4—6 septembrie 1891, primul congres studențesc internațional, la lucrările sale participînd delegați din : Belgrad, Atena, Iași și București. După terminarea dezbaterilor, congresiștii au mers la București, unde au fost organizate, în cinstea lor, „banchete, defilări și, la sfîrșit, o uriașă horă a unirii, în jurul statuii lui Mihai Viteazul, în acompaniamentul cîntecelor : **Hai să dăm mînă cu mînă** și **Deșteaptă-te române**" — cum aflăm din ziarele timpului, care publică și desenul alăturat, înfățișînd primirea congresiștilor veniți de la Giurgiu la București.

Învățămîntul

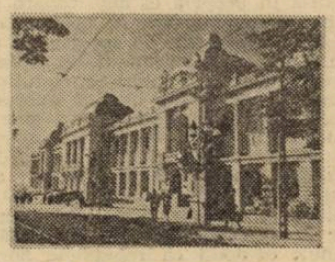

În țară existau, acum o sută de ani, două universități : cea de la Iași, înființată în luna octombrie 1860, prin decretul semnat de Domnitorul Cuza. Cursurile au început cu trei facultăți : Filozofia, Dreptul și Teologia. A patra facultate — Medicina — a luat ființă după două decenii. Pînă în anul 1879, cînd a fost inaugurat localul Universității ieșene, activitatea acestor facultăți s-a desfășurat în vechiul palat domnesc, rămas de pe vremea lui Moruzi.

La 14 octombrie 1864 și-a început activitatea Universitatea din București, decretată tot de Domnitorul Cuza. Ca și la Iași acest început se face cu trei facultăți : Științe, Drept, Litere — la care sînt înscriși 136 de studenți. În luna noiembrie 1869 s-a înființat și Facultatea de Medicină. Din anul 1866 Universitatea din București și-a avut sediul său propriu — Palatul Culturii, cum i s-a spus (existent și astăzi).

Școli puține

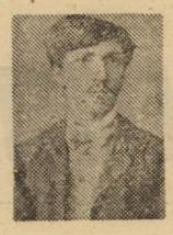

Scriitorii Alexandru Vlahuță și George Coșbuc fac un apel, pe care-l publică în revista „VATRA", în anul 1894 : „Deschideți cît mai multe școli de învățămînt mediu. Cîte avem acum sînt neîndestulătoare și nu ajung la ele decît copiii aleși". Și, pentru exemplificare, se dau statisticile din anul 1891 : în toată țara au fost, pentru băieți, numai : 11 licee, 18 gimnazii clasice, 1 liceu real și 11 gmnazii reale, care au avut 16 684 de elevi ; iar pentru fete au fost și mai puține : 1 liceu (Azilul Elena Doamna), 4 așa zise școli centrale, 11 externate și 4 școli profesionale, care au avut, în total, 3 421 de eleve.

Școala de infirmiere

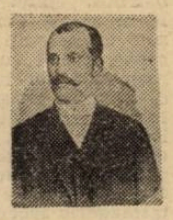

Răspunzînd apelului făcut de Vlahuță și de Coșbuc, medicul George Assaky reușește să obțină subvențiile necesare, de la Eforia Spitalelor Civile, pentru a înființa, la 30 septembrie 1891, Școala de Infirmiere, avînd ca scop : „de a forma un personal sub-altern apt a da bolnavilor o îngrijire convenabilă și conformă cu datele științei medicale. Aceasta a fost prima școală de acest fel, de la noi.

Teatru românesc peste hotare

În vara anului 1891 au fost întreprinse primele turnee teatrale, românești peste hotare. Inițiativa și realizarea se datorează marelui actor Grigore Manolescu. Acesta a format un ansamblu din care au făcut parte, între alții, protagoniștii de la Teatrul Național din București și de la cel din Iași : Aristizza Romanescu, Ion Brezeanu, Mircea Dimitriade, Ion Jianu, Elena Levanda, Alexandrina Alexandrescu, Ion Petrescu, Petre Sturdza, Verona Almăjanu. Trupa, astfel constituită, a plecat din țară la 1 iunie 1891 și la 9 iunie a dat, la CARL THEATER, din Viena, primul spectacol, cu piesa **Hamlet,** după care au urmat, în zilele 10 și 11 iunie, piesele **Mîndrie și amor,** și **Romeo și Julieta.** Succesul actorilor români a fost remarcabil, dar turneul a fost întrerupt, deoarece dificultățile financiare erau mari și trupa nu avea nici o subvenție, de la nimeni din țară.

„Bene merenti"

Pentru recompensarea meritelor deosebite din domeniile științei, literaturii și artei, s-a instituit, la noi, în anul 1876, medalia „BENE MERENTI". Printre cei care au obținut această medalie, a fost, în secolul trecut, și o femeie — actrița Frosa Sarandy — la 22 februarie 1891. Aceasta era o recompensă, în primul rînd, pentru măestria interpretării rolurilor principale din piesele lui Vasile Alecsandri și ale lui Caragiale.

A fost prima din lume

În luna martie 1891 Baroul avocaților din București, înscrie în rîndurile membrilor săi, prima femeie avocat : Sarmiza Bilcescu. Cine era această cutezătoare ? Studiase Dreptul la Paris, unde își luase doctoratul în anul 1890. O vedem în imaginea alăturată, (reprodusă din **„L'Illustration"**), în fața comisiei examinatorii (1). Din explicația dată de revistă, imaginii, înțelegem că Sarmiza Bilcescu a fost, în anul 1890, prima femeie doctor în Drept, din întreaga lume. Și, în 1891, devine prima femeie avocat din România. O mențiune : deși, prin înscrierea în Barou, avea toate drepturile, Sarmiza Bilcescu nu a pledat în nici un proces. Motivul ? Opoziția dîrză a domnilor avocați bucureșteni, care nu erau de acord ca o femeie să aibă dreptul de a sta, la bară, în fața instanțelor judecătorești. Acești bravi apărători ai „drepturilor bărbaților" o primiseră în Barou numai pentru potolirea atacurilor publice, împotriva nedreptei lor ideologii.

Mare pod

În luna martie 1891, ziarele din București publică o veste îmbucurătoare : „Podul cel mare, de peste Olt, de lîngă Slatina, la care se lucrează de cîțiva ani, este gata și va fi dat în folosință luna viitoare". La 2 aprilie 1891, acest cel dintîi pod metalic, de mari dimensiuni, construit peste riurile de la noi, a fost inaugurat, „spre marea cinste și laudă a inginerilor și meseriașilor români care l-au realizat".

De anul nou

În secolul trecut, distracția principală a bucureștenilor o constituiau balurile mascate, care fuseseră introduse încă de pe la 1815, în vremea lui Caragea — iar prin 1850 ajunseseră la apogeu. Sala Bossel, de pe Calea Victoriei (vizavi de actualul Palat al Telefoanelor), era locul cel mai căutat pentru astfel de petreceri, acolo întîlnindu-se, sub ocrotirea măștilor, atît boierii și boiernașii, cît și fete și băieți veniți din fundurile mahalalelor, în căutarea unei aventuri de basm. Pentru balurile din sălile de la periferii, farmaciile livrau amatorilor, pliculețe în care se aflau teribilele prafuri de scărpinat și de strănutat, folosite de tineri mai ales împotriva fetelor trufașe, care nu acceptau să danseze cu fiștecine.

Pentru balurile de la Bossel, din anul 1891, un farmacist a lansat, cu mare succes, un nou parfum, căruia i s-a spus TRUE LOVE, adică, după afirmațiile „inventatorului" său, însemna ADEVĂRATA IUBIRE.

Balurile acestea, „de Carnaval", începeau la Anul Nou și se terminau în ultima săptămînă a lunii februarie, la Bossel fiind programate aproape în fiecare seară.

În fotografie : Calea Victoriei, în fața Teatrului Național. Sala Bossel (1), avînd vizavi casa Oteteleșanu. Pe primul plan, în stînga, vedem **Tramcarul nou** (2) lansat în luna iulie 1891. Are cai tineri și „vijelioși", deci traseul de la Sf. Gheorghe pînă la Rondul II, de la Șosea, se făcea uimitor de repede.

Ion Munteanu

alexandru spânu

NOAPTEA FEUDALULUI

Se închină acest fragment de roman memoriei victimelor cunoscute şi necunoscute ale universului concentraţionar.

...Iar cînd la orizont se potoli pîrjolul, locuitorii îndepărtatelor împrejurimi de peste ape fură ajunşi de o mare duhoare, se refugiară prin case, zăvorîră uşile, astupară hornurile, îngrămădiră în geamurile ce se îngălbeneau văzînd cu ochii — linse fiind de aburul pestilenţial — saltele, perine, covoare, duhoarea pătrundea însă prin porii dilataţi ai zidurilor, năclăind spaţiile închise şi oamenii terorizaţi, femeile încercau să ocrotească cu ghemotoace de cîlţi ochii şi gurile şi nasurile copiilor, totul se dovedea a fi zadarnic însă, miasma se plimba nestingherită, sugrumînd respiraţiile, prăbuşindu-i pe bărbaţi în mijlocul familiilor cuprinse de un somn letargic, îşi reveneau din cînd în cînd, se crispau ca înjunghiaţi şi slobozeau din inima stomacurilor un lichid verzui şi puturos, dulce totuşi în comparaţie cu cerul prelins de sus, vitele sparseră grinzile grajdurilor, se năpustiră spre largul de cîmpie, salturile lor — la început întinse şi nebuneşti — deveneau din ce în ce mai poticnite, îngheţau într-o încleştare vecină morţii, păsările cerului loveau cu un zgomot înfundat pămîntul, asemenea unor bolovani de carne intoxicată, suprafaţa cîmpiei se acoperise cu un covor de măzăriche translucidă — miliardele de insecte cristalizate subit, supte de sevă, apele mării învrăjbite aruncau pe nisipul plajei sute de peşti cu maxilarele date peste cap, cu burţile gravide, cu solzii zbîrliţi, broaştele ţestoase, răsturnate pe spate, îşi agitau impudic labele, ca-ntr-o grotească implorare amoroasă, cochilia cerului căpătase culoarea untului rînced, clopotele bubuiseră un timp, cu de la sine voinţă, pentru a amuţi apoi, rămînînd cu limbile grele de neputinţă... Se părea că bătuse ora de pe urmă, dar nu : la ivirea zorilor viaţa se scutură de aerul alterat, florile cîmpului se treziră odată cu animalele şi păsările buimăcite, copiii scînciră a foame, oamenii — temători la început — deschiseseră cu grijă uşile, ferestrele, teama lor se arătă a fi fără motiv, nimic din ceea ce însemnase cu nişte ceasuri în urmă torturarea simţurilor nu se mai păstra în fiinţa cerului, noaptea — iată ! — trecuse, şi cît timp ocupă oare o noapte în viaţa unui om ? dacă n-ar fi fost apăsaţi de o amorţeală a creierilor totul ar fi părut un coşmar pasager, dar mai exista plaja cu miile de cadavre ale peştilor aduşi de apele largurilor, şi exista memoria subconştientului, îndrăzniră să încerce cu picioarele desculţe apa mării, era aceeaşi apă primitoare, limpede, priviră spre înaltul cerului, şi atunci zăriră la geana orizontului insula cu o singură creastă muntoasă, insula aceea spre care nu cutezaseră sau nici nu gîndiseră vreodată să cuteze a porni spre a-i cunoaşte rosturile şi tot ceea ce se poate afla despre un petec necunoscut de pămînt, o ignoraseră fără vreun alt motiv decît neglijenţa, nepăsarea, dar insula aceea de pe suprafaţa căreia vînturile aduseseră năucitoarele zvonuri olfactive exercita acum asupra lor o atracţie aproape seducătoare, uitară de toate ale lor şi se îngrămădiră pînă la refuz în zecile de ambarcaţiuni, nimeni nu spuse nu, pentru prima oară în existenţa lor şi a stirpei lor se îndreptau spre pămîntul din trupul mării apărut, pămîntul al cărui nume nenumit fusese ani în şir o blîndă sperietoare pentru mucoşii neastîmpăraţi, dar care, în realitate, nu reprezenta nimic altceva decît un simbol pus al timpului castrat...

I. Teama de ceva nelămurit şi, poate deci, primejdios, nu le îngreuna picioarele, nu obosiseră urcînd sutele de trepte, se îndemnau din priviri unii pe alţii, treptele se sfîrşiră într-un tîrziu şi ei pătrunseră printre ruinele încă fumegînde, colindau acum aleile geometrice îngheţate în desenul lor perfect, ocoleau butoaiele uriaşeşti al căror conţinut revărsat prin spărturi se oprise pe la jumătatea scurgerii, într-un soi de jerbe purpurii, fără de un sfîrşit împlinit, gata oricînd parcă să-şi continue ţîşnirea la un anume semn, ce consemn tainic le oprise oare drumul ? se holbau la chiliile înalte de un stat de om, dispuse conform unui plan care ar fi vrut să creeze impresia ansamblului arhitectonic solar, schelete calcinate umpleau în grămezi spaţiile dintre boschetele cu flori de piatră a căror perfecţiune te trimitea cu gîndul la meşteri maniaci, nenumăratele colivii destinate vrăbiilor zeificate se clătinau îngăduitoare, pendulînd într-un zgomot de oase neunse, tunurile obeze care-şi pierduseră utilitatea din ziua vestirii Noii Ere somnolau perplexe, altarul ridicat întru jertfirea virginităţii — cu acel tron de piatră argintie, desprinsă parcă din astrul selenar şi cu somptuoasa masă pe care, odată aşezată, mireasa trebuia să primească sfredelirea prin finele oţeluri minuite de voinţa Celui ce se crezuse primul om între imperfectele cópii ale chipului Său — se crăpase în mii de porţiuni sub presiunea nu a focului, ci sub cea clandestină a moleculelor materiei răzvrătite, arcadele îmbrăţişate aerian întru străjuirea Marelui Drum al Venirii se fărîmiţau la prima atingere, tot ceea ce părea solidificat pentru eternitate se dovedea a fi o făinoasă compoziţie, strălucitoare cîndva, acum mînjită de limbile focului aducător de fum şi grea duhoare... Vîntul rostogolea pe trepte potire din aur masiv, avînd încrustate în carnea lor antice semne de început şi de sfîrşit, înfiora apa clocită fiartă şi răsfirată, mereu aceeaşi apă a bazinului în care crezut-divinul trup încerca să scape de mîncărimea mistuitoare a ciupercii ce-l năpădea după un ritm aproape menstrual, nu reuşea însă să se lepede de colţii sfredelitori şi trebuia să aştepte, slobozind muget după muget, El, purtătorul milenar al trupului deloc îmbătrînit, pînă cînd maladia aceea, din El şi numai pentru El ivită se plictisea să-i tot colinde pielea şi dispărea cu aceeaşi grabă cu care apărea în primele momente ale lunii pline, teroarea epidermică şi mugetele Sale acompaniate fiind de dangătul năucitor al clopotelor isterizate subit, tînguitoare, jelind parcă amintirea muntelui măcinat în întregime pentru a i se suge minereul din care au fost ele turnate întru slăvirea unui fantasmagoric sacerdot şi-a mult prea oarbei lui religii... Şerpi arşi aşterneau semne de întrebare pe dalele care nu de mult făceau mersul catifelat şi care, acum, fuseseră expulzate din gingiile purulente ale scoarţei pămînteşti, oamenii găseau cu greu puncte de sprijin în înaintarea lor înceată, vedeau acum ceea ce mintea lor comună şi domestică nu şi-ar fi putut cîndva închipui că există, că poate exista pe pămîntul trudei zilnice, pe insula bănuită a fi un simplu, inofensiv şi nelocuit loc uitat de dumnezei şi diavoli deopotrivă, loc bun doar de speriat copiii, acum deşertăciunea se întindea însă pe mii şi mii şi iarăşi mii de hectare, de unde apărută oare asemenea imensitate?

II. Întîi a fost ca un murmur pornit din măruntaiele pămîntului poate, poate din altarele adîncite în contemplarea de sine, de prin ferestrele aparent ascunse sub tremurul perdelelor de funingine sau poate de pe undeva, de prin maldărele de lanţuri înghesuite din loc în loc, păstrătoare de forme ale unor corpuri omeneşti eliberate parcă printr-o teribilă implozie, litania rugătoare se auzea din ce în ce mai distinct, nu semăna cu niciunul dintre sunetele acestei vieţi, oamenii se opriseră în aşteptare, se întrebau unii pe alţii, din albul ochilor, de nu cumva se-nşeală, de nu cumva erau cu toţii victimele judecăţii lor nescuturate încă de reziduurile invaziei olfactive la care fuseseră supuşi cu o noapte înainte, şi a trebuit să se apropie cîinele — incredibil albă apariţie printre maldărele mineralizate —, acesta scînci bucuros de prezenţa lor şi se distanţă cîţiva metri, se opri lîngă un havuz secat, îşi ridică laba din spate şi trăi bucuria urinării, ivind o băltoacă vie şi sifonată, apoi se îndepărtă într-un mers şerpuit, întorcîndu-şi din cînd în cînd capul, fuga lui dispăru din bătaia ochilor celor ce se strînseseră unii într-alţii, înfioraţi de prezenţa unei atît de concrete vieţi în pustiul morţii din jur, cîinele reveni mai nerăbdător mestecînd aerul, oamenii pricepură, îl urmară asemenea oilor purtate spre păşunea făgăduinţei...

III. Ajunşi la gura unei hrube, coborîră multele trepte cu grija de a nu-şi murdări tălpile în mîzga pietrificată, în zgrunţurii alburii, se strecurară printr-o galerie luminată de zeci de torţe care supravieţuiseră dezastrului, rămînînd neatinse — ele, micile văpăi — de pălălaia imensă, rod şi rug ale fabuloasei îndărătnicii şi ale reînviatei ore de delir, se opriră (prea tîrziu să mai asculte glasul fricii !), în faţa unei monumentale porţi străjuite de doi sfincşi gigantici, dăltuiţi în marmură neagră şi întorşi indecent cu spatele, sfincşi curoşi, de o obezitate rău distribuită pe trupurile alandala plăsmuite, cîinele se năpusti mîrîind în masiva poartă, se trase înapoi ca lovit de trăsnet, îşi căută refugiu printre picioarele oamenilor indiferenţi acum la scălămbăielile lui spăimoase, preocupaţi doar de aflarea zăvoarelor nebănuitului sălaş, litania bolborosită dinăuntru se ridica sporită în intensitate, bărbaţii, nedibuind vreo încuietoare, se hotărîră să pornească asaltul, îşi uniră eforturile biciuiţi de o grabă inconştientă de sine, dornici parcă să recupereze ceva din ceea ce pierduseră de-a lungul anilor, nărăviţi pe loc la o goană pe urmele timpului care-i depăşise şi care se oprise acum, răstignit. Dar nu a fost nevoie de concentrarea unei asemenea trude, bronzul porţii s-a desfăcut mămăligos înainte ca berbecele format din trupurile oamenilor să ajungă a-l izbi, bărbaţii abia avură timp să se îngrămădească pe două şiruri paralele prin mijlocul cărora se dezlănţui spre lumina ochiului de hrubă o turmă îndobitocită de făpturi cum nu le mai fusese dat să vadă nici lor, nici moşilor lor şi nici strămoşilor lor şi nici strămoşilor strămoşilor înfiripării lor, unele cu şase, altele cu trei şi jumătate, altele cu nici urmă de ochi pe feţe zbîrcite, de culoarea pieilor de capră tăbăcite şi răstăbăcite, cu picioarele asemenea trunchiurilor de copaci carbonizaţi, — grămada aceea de animale-oameni, oameni-animale se năpusti spre gura gangului tîrîndu-şi boaşele diforme, de mărimea capului de bou şi care, frecate de zgrunţurii josului de cale, lăsau în urmă fâşii solzoase ce se răsuceau ca fripte pe o plită încinsă, oamenii le călcau în picioare, bătătoreau urmele monştrilor, fascinaţi de goana acestora spre lumină...

IV. Plesniţi de soare, îşi îngropară capetele în ţărînă, ochii aruncaţi fără de socoteală pe feţele lătăreţe se odihniră un timp în praful ruinelor, dar nu pentru a se umple apoi de lumina unui astru nicicînd văzut de ei — mai mult, nici măcar bănuit prin deasa împiclire a grăuntelui stafidit de minte —, ci pentru a se bucura de zăgăzuirea clipei în care se concentrase toată pofta adulării creatorului lor, singura poftă-reazem al supravieţuirii indiferente la neprimenirea cerului vătuit şi la bezna vizuinei prin a cărei secretă ferestruică Acela, demiurgul fecund, le azvîrlea cu o mînă aurit înmănuşată cîte un pumn de lături colcăitoare în fiecare dimineaţă, chipul Său rămînînd pururea ascuns, pururea neîncropit deplin... Monştrii lingeau acum cu buze cît foalele praful sticlos, din răni li se scurgea un sînge negru şi gros ca păcura, se ridicară ca săltaţi de resortul unei bruşce iluminări, şi numai atunci întîrziaţii vizitatori ai damnatului mamelon de insulă putură desluşi chipul Aceluia...

Stătea solemn în sfidătoarele dăltuiri, statui nenumărate, de aceeaşi mărime, din acelaşi material, nenumărate feţe ale unuia şi aceluiaşi inaccesibil idol, lumina soarelui se canonea să ocolească faldurile mantiei împietrite, zbîrciturile unui obraz al nimănui parcă, simetricele mîini cu degetele încleştate într-o părere de rugă îndreptată spre afundurile marmurei-trup ; se repeziră, monştrii, asemenea unor viţei înfometaţi, jinduitori de ţîţă, bolboroseau impenetrabile ziceri, mînjeau cu buzele sparte nemişcarea chipurilor-Chip, labele lor cu unghii lungi de un cot, întoarse spre rădăcină încercau să mîngîie scrijelit picioarele, genunchii, coapsele prea fertile ale statuilor în care se multiplicase sub înverşunată poruncă unicul Chip al unicei neființe, se aţîţau delirant unii de alţii cu grohăituri de porci, îşi cerşeau blagoslovenia care nu le mai venea, flacăra îndîrjirii lor se înteţea cu fiecare nou asalt, monştrii căpătau în străfulgerări de secunde o iluzorie nuanţă de hieratism, trupurile lor dobîndeau prin gesturi de implorare o inexplicabilă descătuşare din chingile hidoşeniei, dar asta dura atît de puţin de parcă nici nu se întîmpla, tiparul primar renăscînd nemilos din iarăşi şi iarăşi redeşteptatul blestem...

V. Timpul comprimat nefiresc a durat nu se ştie cît — asemenea timpului ale cărui zăvoare plesniră în pîrjolul generator de aburi pestilenţiali —, mulţimea strînsă în propria ei nepricepere nu traversa vreun moment de spaimă, oamenii se lăsau subjugaţi de spectacolul valpurgic, de această ieremiadă îndreptată spre circular-statica defilare a statuilor gemene, nu pricepeau însă că Acesta şi numai Acesta, chipul băgat în sine însuşi, patriarhal, plin de strania absenţă nu numai a ochilor, dar şi a orbitelor, Acesta şi numai Acesta fusese stăpînul făuritor de monştri, exilatul de bunăvoie în asepticele spaţii ale preumblărilor Sale noctambule — niciodată n-au bănuit oamenii că repetatele zdruncinături care le stricau odihna nu însemnau cutremure debile, ci ecouri ale labelor picioarelor Lui încălţate în cizme de plumb şi trîntite pe lung-latul podelei de oţel a încăperilor din Spaţiul Stelar, străbătute de curentul miilor de volţi, pavăză împotriva oricărei voci a trecutului —, depozitarul seminţelor anormale, purtătorul dincolo de eră al steagului cu emblema încrucişată într-o eternă rostogolire, impus prin nebăgarea de seamă a celor din jurul Său, în mijlocul cărora picase ca trimis de soartă, impus prin unică voinţă şi dărîmat pînă la urmă de consecinţele fireşti ale acestei personale voinţe...

Recunoscîndu-se învinsă, strălucirea soarelui dispăru tîrînd astrul după ea, un singur con de lumină cu miros oţetit îi înveşmînta acum pe protagoniştii scenei de coşmar, monştrii, lăsînd în urma lor picături de sudoare mari cît bobul de fasole, se mişcau de la o statuie la alta, căutîndu-şi parcă urmele de la soclu la soclu, de la fald la fald, reînviau lînsul gleznelor. Aceluia spre care îi mînase instinctul, totul se dovedea însă steril putregăios, grohăiturile de vieri înjunghiaţi se transformară în scîncete, dispărură apoi şi acestea, făcînd loc tăcerii deznădăjduite... Nevenindu-le parcă să-şi creadă primitivelor simţuri, monştrii încercară un nou şi ultim asalt, sîrguincios şi tăcut, tăcut de astă dată, şi a fost ca un farmec straniu secunda limpezirii nimicului lor de minte în faţa neclintirii statuilor, chipurile unui unic Chip închipuit se dovediră neînduplecate, adulare zadarnică s-a chemat truda primă şi ultimă a progeniturilor Sale care, atunci, au slobozit un vaer, au apucat-o îndărăt spre poarta niciodată deschisă de altcineva decît de ziditorul lor, spre temniţa în care li se părea că se născuseră, nicicînd crescînd mai sus de un metru şi zece centimetri, nesimţitori la apariţia nesfîrşită a celuilalt şi a celorlalţi de lîngă ei...

VI. Nu vreun obstacol pipăibil le bara drumul spre temniţă, spre întunericul căruia îi simţeau acum nevoia mai amarnic ca oricînd, doar acolo şi numai acolo doar, în pîntecele afundurilor putînd renaşte speranţa lor, acolo şi numai acolo picurii iluziei putîndu-se condensa în aşteptarea din nou a întîlnirii cu Cel ce-i zăvorise într-o hidoşenie care anula însăşi ideea oglindirii, nu se ridicase în urma lor vreun zid de oţel sau cine ştie ce straturi de sîrmă ghimpată (acestea existau pe altundeva, pe acel teren pătrat încă ascuns privirilor), dar sodomul monştrilor părea a nu-şi mai găsi calea spre înapoi, cercetau hulpavi aerul, îşi roteau ca plesniţi de streche trupurile în jurul asimetricelor lor axe, grohăiturile de scroafe reapărură sub presiunea neputinţei reîntoarcerii la matcă, păcatul tentativei de a-şi recunoaşte Tatăl trebuia ispăşit pe loc, acum, făr' de-amînare...

Chiar dacă, prin miracol, şi-ar fi dibuit poteca, totul ar fi fost inutil, gura hrubei se năruise într-un nor aburos, ştergînd pentru totdeauna din memoria ţărînei dovada cîrdăşiei dintre sămînţa zămislitoare de monştri şi indiferenţa întunericului, locul se surpase şi dispăruse ca înghiţit, marcînd preambulul prăbuşirii generale a acelei materii şi continuînd implacabila dizolvare a normalului în anormal, aceasta din urmă începută cu mult timp înapoi, încă de la zidirea primei cărămizi a Noii Ere pe insula sîmbure de infern, reeditare şi amplificare a unui alt infern, despre care se spusese cîndva că dispăruse definitiv... S-au oprit înfrînţi pe un petec roşietic de pămînt — singurul loc de pe suprafaţa căderilor în înălţare neînăbuşit de aglomerarea dalelor de piatră—, s-au bălegat pentru prima şi ultima oară în existenţa lor, s-au bulucit apoi unii într-alţii, înghesuiţi parcă de muşcătura unui frig etern şi, tremurînd, s-au topit asemenea unor sloiuri de gheaţă aruncate în cuptoare plesninde de căldură, transformîndu-se într-un maldăr de moviliţe gelatinoase, fiecare căutîndu-şi centimetrii de humă în care să se zăvorască definitiv, în voluptatea odihnei veşnice sau, poate, în scotocirea din nou a urmelor Tatălui, dacă n-ar fi fost întîmplat pîrjolul devorator, numărul celor care se topeau acum cleios ar fi sporit într-atît, încît nu s-ar mai fi găsit spaţiu subteran pentru lărgirea hrubei — sălaş unic — şi s-ar fi uscat, poate, izvorul blestemelor **SĂ FIŢI CUM EU AM FOST, AVÎND ALT CHIP ŞI NICIDECUM PUTERE !**

VII. Nu s-au mirat, nu şi-au adus aminte de strămoşescul obicei al cruciirii şi al scuipatului în sîn, fuseseră înlănţuiţi în logica acestor locuri, nimic nu-i mai putea înspăimînta, întîmplă-se orice, dar ce se mai putea oare-ntîmpla ? au îndrăznit să calce şi dincolo de arena ispăşirii la care asistaseră nimic pricepînd, doar intuind hăul imens biruitor asupra altor hăuri, cerul devenea mai sticlos pe măsură ce înaintau cu aceeaşi neputinţă de a-şi explica, trecură peste lespezi ciclopice de granit, dreptunghiulare, înalte peste sută metri, se zgîiră la literele neînţelese dăltuite în cenuşiul acestora — litere ce ar fi trebuit să rămînă imn de slavă închinat putregăioasei Ore a Feudalului şi pentru a căror exterioară înnobilare se risipiseră cîteva tone de aur şi în trudirea miezului cărora căzuseră sugrumaţi cu parfumate laţuri trei sute şi patru cronicari ce nu dovediseră suficientă destoinicie a minţii, inimii şi verbului, înlocuiţi fiind, pe rînd, la cel mai mic semn de neplăcere desenat pe masca facială a „Divinului" —, ciudat, pîrjolul ocolise săli întregi, intrară în edificii ale căror ziduri nu vădeau nici cea mai vagă urmă de praf, de parcă ar fi aparţinut interiorului mucilaginos al vreunui gigantic organism animal, în sala de muzică admirară o harfă imensă, de basm, unul dintre cei mulţi şi amuţiţi încercă cu buricele degetelor corzile, acestea vibrară fără să scoată un sunet, ce consemn tainic le dictase tăcerea ? Nici urmă de hîrtii, ştampile, dosare în biroul oval, oamenii nu aveau de unde şti că după faimoasa Schimbare la Faţă a Feudalului limbajul fusese suprimat, lucrurile stabilite o dată pentru totdeauna se desfăşurau ciclic, după un ritm — stabilise El ! — sacru şi imuabil, cercul închis nu se mai putea desface niciodată, începutul însemna sfîrşitul, miliardele posibilităţi ale raţiunii se pulverizaseră la un singur ordin şi la o singură ridicare laterală a braţului, gestul acesta dictînd totul : începutul zilei, larma cîtorva adulatori matinali cu plămînii permanent antrenaţi întru slobozirea permanent răguşită a ditirambilor unici, dezlănţuirea vlăjganilor fabricaţi în sofisticatele laboratoare biologice, aprinderea rituală a cuptoarelor-crematorii ,chemarea ploilor torenţiale, somnul, visele, defecarea, jocul de arşice, moartea şi cîte şi mai

cite... Cuvîntul dispăruse pentru masa din ce în ce mai împuținată a insularilor, se vorbea doar în cercul Lui de namile îmbrăcate în acel invariabil bluzon (negru, rozaliu sau verde, spectrul solar rechemîndu-și scîrbit restul culorilor la sine) suprumat în centuri din piei prea dulci de căprioară, vorbeau ei cîțiva. El tăcînd și ascultînd cu un zîmbet cinic, tăiat parcă cu biciul pe obrazul care refuzase să mai îmbătrînească, trupul întins indolent în fotoliu de fildeș între aceleași ore ale zilei (nopții ?), programul nu se modifica pînă la fatala secundă cînd a simțit șerpi la sîn la vederea unui cui bătut nu cu floarea apăsată pe fața scîndurii, ci cu ascuțișul, acest semn al renașterii rațiunii a fost primul din seria fatidicelor semne ale răsturnării în care ajunsese să nu mai poată crede nici chiar El, dat peste cap de-atîtea ori prin lungul de milenii...

Dar oamenii n-aveau de unde ști acum toate acestea, tăcerea de sloi le străjuia trecerea dincolo de porțile castelului, intrară într-un soi de simulacru de muzeu în aer liber, așa crezură ei, cartiere întregi ridicate cu intenția refacerii drumului parcurs de umanitate de la primele ei înfiripări, colibe ale epocii de piatră, apoi cîteva villae romane cu porticuri și atrium-uri și cubicule și miniaturale amfiteatre lîngă ele, care de luptă alături de zei lari ce semănau izbitor la chip cu chipul Aceluia, peste toate filfiind — neatins de flăcări dar vestejit asemenea foliilor de varză opărită — steagul de cîrmiz cu doi șerpi încrucișați într-o rocamboleasca rostogolire, ateliere, apoi, ale Evului Mediu, chilii monahale de studiu cu mese înzidite, pe mese ceasloave fără de litere, silențios înfiorate sub privegherea unor Christi izbitor semănînd la chip cu chipul Aceluia, apoi cîteva copii în mic ale castelelor de pe Valea Loarei, printre care se rătăciseră, purtate de prăpăd, coifuri, spade, unelte de tortură indispensabile apusei măreții persane, grădini ale Semiramidei sub veghea acelorași steaguri muncite de rostogolirea șerpilor îngemănați, apoi locomotive cu aburi, cu cazanele fără de burți, turnate în fontă masivă, zidurile unei Bastilii batjocorită de obsedantele steaguri de culoare a cărnii despicate — cearșafuri sufocate în vrutul simbol al rostogolirilor eterne, apoi limuzina cu parbrizul acoperit de mîzgă uscată, un stadion sugrumat de o nouă defilare încremenită a statuilor terminate cu capetele — Cap ale Aceluiași, totul ar fi părut o joacă gratuită, rodul străduințiilor unor minți agere și plictisite, dar pătrunseră în imperiul terenurilor perfect pătrate, șaptezeci la număr, fiecare cu laturile de șapte sute de metri, la îmbucarea laturilor cîte o gheretă, cîte patru de fiecare pătrat. Valuri de sîrmă le îngrămădeau trecerea, reușiră totuși să pătrundă în perimetrul sbaterilor de curînd apuse, grămezi de cadavre carbonizate umpleau șanțurile, sute de mii de cărămizi puse nu una peste alta, ci cap la cap, în năucitoare linii orizontale, cuptoare nesătule și negre ca fundul de ceaun, cazemate plesnite, oamenii încetară a se trezi, știau acum că picaseră pe un alt tărîm, despre ceea ce vedeau acum și aici auziseară cîndva cîte ceva, într-un trecut vag, cețos, încert, toate acestea — știau ei — putreziseră parcă pentru totdeauna, sub un oblon istoric închis irevocabil, dar iată că acum..., acum totul căpăta o rațiune, ceea ce ochii vedeau nu era un vis, coșmar ce pleacă în zori, dar cum de nu aflaseră nimic pînă acum, pînă la ofensiva olfactivă purtată cu o seară înainte pe palele unui vînt răzvrătit, plecat de pe această insulă spre care nici prin cap nu le trecuse cîndva să-și îndrepte iscodirea minții neglijente, dar, oare, cum ?

VIII. Îl căutau și orele treceau în vînt, oră peste oră însemnau deșertăciune, speranțele li se năruiau asemenea hrubei adăpostitoare de monștri inocenți, înserarea le îngreuna scotocirea, se părea că scîrba asta de pămînt fusese părăsită cu amar de vreme-n urmă, dar existau semnele prea calde, mai grăitoare decît ființa însăși, aproape că se resemnaseră..., cînd, ca din pămînt țîșnită, le ișbi vederea o cruce de mărime ciclopică, pe un braț al căreia se desluseau urmele unui trup carbonizat, ba nu, flăcările desenaseră conturul doar al unui trup, o rămășiță atîrna asemenea unei zdrențe, bătută într-un singur piron, palma stîngă țintuită de lemnul esențelor rare, crezură întîi că este Acela, dar nu era o simplă mînă, un braț schilav, degresat, apropiindu-se își dădură seama că trupul fusese smuls din pironire, rămăsese doar brațul din care restul trupului reușise să se smulgă ? fusese smuls ? cine să știe..., un corb care încercase să se înfrupte din halca de carne își găsise sfîrșitul otrăvit, ars în interior de lichidul verzui, mineralizat acum la baza ciotului, pe brațul crucii pălălaia imensă conturase umbra cuiva, a Aceluia ? altul nu putea fi, ținuta indolentă și pînditoare lăsată amintirii de baia purificatoare a elementului primordial era aceeași cu ținuta indolentă și pînditoare și încordată a sutelor de statui întîlnite în lungul drum de viață către moarte... și fu atunci o zguduire repetată, un sughiț apocaliptic venit de din străfunduri, căzu o ploaie scurtă și fierbinte, clocotită, cerul se despică — usurîndu-se de apa coclită, tăcerea de veacuri cedă neputincioasă, oamenii se repeziră spre țărm, călcînd peste trepidațiile din ce în ce mai hotărîte ale scoarței, hălci uriașe de teren se scufundau cu un plesnet surd, damnata insulă căscase mii de guri, înfometată de răzbunare pe tot ceea ce semăna a om, reușiră să ajungă la țărm, cîteva ambarcațiuni crăpaseră sub bătaia demențială a valurilor, nu toți putură să-și facă loc pe puntile acum neîncăpătoare, astfel că destui fură înghițiți de valurile grase ale mării laolaltă cu ultimele resturi de pămînt insular, ochii halucinați ai celor ce izbutiră să se salveze priveau apele ce mestecau acum chiar aerul pîngărit de existența unui nebănuit imperiu, prea tîrziu descoperit de ei, imperiu la a cărui neivire din nou vor veghea cu ochi de linx, imperiu despre care ei — și ceilalți patru, apăruți de pe pămîntul pustiirii în ultima clipă, în ultima clipă răpiți morții —, vor scrie multă vreme, așa cum mai fuseseră scrise destule sutemii de pagini și despre celălalt imperiu — al bătrînilor lor blestem — trecut însă cam repede-n uitare și din care acesta din urmă păruse decupat la scară gigantescă, nu puțini înțeleseseră că doliile care aveau să marcheze de acum înainte viața urmașilor celor rămași în pofta valurilor vor aminti — dincolo de orice — despre un mult firesc tribut plătit amar — zadarnicului PREA TÎRZIU...

Și singurul martor adevărat al istoriei Insulei, iată : Aerul, doar el rămăsese, pentru că slovele Cronicarului — unicul scrib scăpat de sugrumare cu parfumate lațuri, așa după ce înțelesese la timp, într-o perversă iluminare, dorințele neexprimate ale Lui, căpătînd astfel, pe lîngă viață mai departe, privilegiul de a-și scrie numele-profesiune cu majuscule, intrînd în catastiful prea zgîrcit în file al Numelor Eterne — slovele Cronicarului, oricum înghițite odată cu ciclopicele dale granitice de urgia apei și a pămîntului damnat, mințeau slovele Cronicarului, totul nu era decît un aluat umflat, fraze calpe menite a-i gîdila auzul și a-i alunga din amintire, în scurtele momente cînd ceața nebuniei se ridica obosită de pe suprafața minții Lui și filmul începuturilor i se derula prin fața ochilor, reînviind tot adevărul, din prima zi și pînă în ora prezentului amorțit, a-i alunga din amintire incredibila istorie arhetipală, o plăsmuire fantasmagorică pentru mințile cumpătate, așa ceva nu este cu putință, și totuși... Cărțile arse din ordinul Lui, într-o celebră Noapte a Rugurilor, strîngeau între coperți toată liniștea insularilor, prelungă liniște întinsă pînă-n ziua zăludelor vînturi ce L-au purtat spre acest petec de lume, toți cei de aici, de la copil pîn' la bătrîn, de la pieriți și pîn' la nenăscuți trăiseră în cea dulce visare și-n contemplarea sprijinită de timpla tembelismului ferice, rupți de ceea ce, totuși, ar fi putut exista dincolo de apele familiar mîngîietoare ale Insulei-continent, manualele lor de geografie etalau orgolioase o mare albastră, prea albastră, pătată la mijloc de stropitură cafenie — locul lor de naștere, de viață și de moarte, dincolo de ea se întindeau nebunia și calmul apelor, atîta și nimic mai mult, astfel se străduiau să creadă și să-și convingă și urmașii, dacă ar fi mers cu gîndul spre alte lumi, spre realitatea chiar și bănuită a altor semeni de-ai lor, ar fi pătit rușinea unuia dintre ei, cel care, dispărut un timp, se reîntorsese cu creierii zdruncinați, deoarece, ce ris magnific ! pretindea că trecuse peste ape, că întîlnise alte lumi și alți semeni, vorbea despre năzdrăvănii străine chiar și slovei ostracizaților poeți, litaniei miezoase a clericilor suri, de nu s-ar fi retras la timp pe undeva, pe buza vîntoasă a țărmului să boscorodească cu buzele mușcate de nisip spre valurile mării mult docile sau, poate, să tot zacă mut, cu gheață-n ochi, pîndit de corbi, sub vesnica rotire a soarelui și-a lunei, l-ar fi sigilat în vreo bolniță, numele său stîrnea compătimire, simpla ascultare a născocirilor acestuia slobozea săgeata batjocoritoare a rîsului cetății, dar dacă nu-i nebun ? mai încerca vreunul, lava nenumăraților din jur îl cotropea pe loc, se simțeau bine în splendida lor izolare, dar nici măcar nu pomeneau de izolare, cu toate că, uneori, vînturi de est, vînturi de vest, de miazăzi sau miazănoapte purtau mirosuri mai altfel decît aroma gliei lor, dar zilele se prelingeau liniștite, așijderea nopțile, lătratul doar al vreunui cîine cam lunatec le mai strica aiurea somnolența, iar nu credința înghețată că a lor Insulă a fost, există și va fi buricul sfînt al globului lichid. Amin !

Sf. Mînăstire Rătești
septembrie 1975

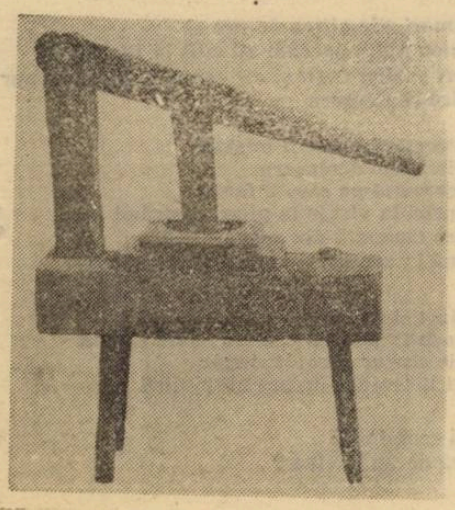

dan deșliu

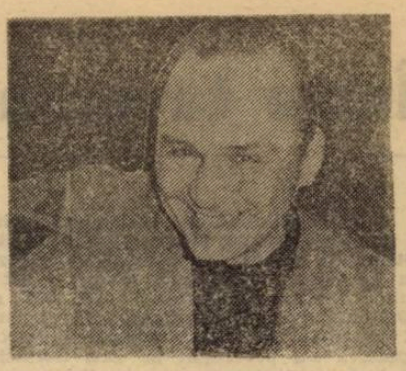

Cruciada dispărută

(fragmente)

Despre ce a fost vorba atunci
la-nceput
Am pierdut
șirul anilor Tocmai
ieșisem din copilărie
Încă
rîdeam din te miri ce
Înnoptam
unde se nimerea
Peste zi
mai și ospătam uneori
În răstimpuri
zbucnea în urechile noastre
strigare
de oastea bunei nădăjduiri
...Coame-n vînt
plete-n vînt
sub lucioasele flamuri
paloșe
pelerine
penaje
zănatic
clocot de cai
clopote chiote larmă de glasuri
vesel gîlcevitoare
pulberi cît zarea...
Hai și noi într-olaltă
să scoatem
din ghearele răilor
cripta aceea
de minuni făcătoare
Orbiș năzuiam către dînsa
zi-noapte
prin ceața
necunoștinței
bezmetice gîze
supte-n sorbul de flăcări
O stea
ținea loc de inimă
Nimeni
n-o zărise
Știam
că-i pururea străjă
la gropnița seacă
O stea
candelă fără moarte
. . . . . .
Ca mîine întrăm
în olatul zăpezii
Ninsori
cu duiumul
pe vechii războinici
voioșii flăcăi de-altădată
curge-vor
curge
N-am dat
de locul cu pricina
Mulți
dintre noi se-ngropară niciunde
Cei care zvoniră povestea
s-au dus făr'de urmă
Zadarnic
întrebarăm mai-marii oștirii
mai toți miruiți de curînd
nu-și vedeau
capul de treburi
din zori
pînă-n zaristea serii
buciumînd trîmbițînd
chemare sub flamura unei
cu mult mai bune nădăjduiri
. . . . . .
Ninge de-a surda Ghețoasă
făină din pivelè vremii
pogoară asupră-ne
Focul
de tabără
pilpîie-n stins
Corturi ude
Mîrțoage
numai piele și os
încearcă să rumege
ogrinjile mucede
Dăinuie însă
peste jilave steaguri
și peste
coame plete-nchegate
de promoroacă
un fir
de cîntec ce-l zice nescine
careva din ținutul morarilor
plai de-arșiță și vînturi
fără alean
„Morile Domnului grăunțe macină
boabe tot macină
pe soare
pe stele
și ele pre ele
ele pre ele
pietrele morii se macină..."

1988

Festum perpetuum

Frumos e totul rînduit
lumini și flori și muzici
și dansul poate-ncepe chiar
în clipa următoare
prin aer alene
un duh de mătasă
aripile-și 'nalță își lasă
Dar mortu dar mortu
Dar mortu-i pe masă

Ce vii priviri
ce șoapte dulci
ce cristaline triluri
bengale focuri în oglinzi
răsfring un cer feeric
iar marea sub lună
lucind argintoasă
suride ca-n vis o mireasă
Dar mortu dar mortu
Dar mortu-i pe masă

Curînd și falnicii stăpîni
se-arată-n capul scării
cu ploi de roze-ntîmpinați
și-nalte osanale
și-n slavă se-avîntă
crescînd maiestoasă
furtuna de-alămi din terasă
Dar mortu dar mortu
Dar mortu-i pe masă

Curtenilor adînc plecați
le-aruncă-o vorbă-n treacăt
monarhul — apoi face semn
ca balul să urmeze
În cupele fine
feciorii de casă
revarsă licoare spumoasă
Dar mortu dar mortu
Dar mortu-i pe masă

Și ceasuri lungi fără sfîrșit
nebuna desfătare
durează și răsună tot
mai strașnice ovații
și-i dau înainte
și nici că le pasă
că zorile tot or să iasă
Iar mortu iar mortu
Iar mortu-i pe masă

Și zile-n șir și luni în șir
ani lungi se-ntinde jocul
și zilnic țopăie rînjind
cu ochiu cu vai curtenii
și murmură craiul
spre scumpa-i crăiasă
— Ah dragă
ce viață voioasă
Și rise și mortul pe masă

1986—87

Balada vremii de murit

După „Ballade du temps où l'on se meurt" de Daniel Dandart „O, le beau temps où l'on se meurt / La bouche bée, l'oeil rêveur"

Era o vreme de murit
ceva ce nu s-a pomenit
Dar unii se-ndărătniceau
să dăinuiască în prostie
sau poate doar se prefăceau
că-s încă vii — sau cine știe
Un timp sărit din calendar
cu muguri sterpi și rime droaie
își legăna peste noroaie
alaiul valetudinar
în zvon de dric și adieri
de flori de răsalaltăieri
Țipau profetic pe sub nori
mai mulți cloncani decît cocori
Prin aerul de jos ca prin
pereți de sticlă translucidă
ghiceai tîrîndu-se cretin
— miriapodică omidă —
bălăbănind orbecăind
învălmășindu-se-n surdină
ducîndu-se ca să revină
mereu — minați de-un jalnic jind
spre gheața goalelor oglinzi
prelungi cortegii de murinzi
voioși pesemne că mai sînt
măcar în parte pe pămînt
deși în loc de străzi străbat
dărăpănate coridoare
și-n chip de case la-nnoptat
i-așteaptă hrube reci și chioare
Cei ce intrau nu se-ntrebau
de vor mai apuca să iasă
în dimineața fumegoasă
Cădeau bușteau Și se tîrau
și-n somn pe uliți de coșmar
spre-un galantar imaginar

Părea prostesc să te mai miri
să-ți faci iluzii
amintiri
să depeni nimenea crezînd
c-a fost altminteri altădată
și-o să mai fie oarecînd
o primăvară-adevărată
Copiii se nășteau bătrîni
iubiții se urau în prînă
heruvi cu-o singură aripă
ședeau la coadă săptămîni
pentru-un pachet de fulgi de ciori

Era o vreme — să tot mori

1986—87

Între tavernal și lunar

Reintîlnirea cu poezia mai veche a lui Ben Corlaciu, prin retrospectiva din **Starea de urgență**, ne obligă la o analiză în context a operei acestui poet cu o activitate aproape neîntreruptă între 1941 și 1972 cînd apare sinteza la care ne referim. E interesant de notat că ideea de retrospectivă l-a preocupat pe Ben Corlaciu în însăși organizarea materiei lirice, așezînd în pagini ciclurile în ordinea inversă, călcînd tradițiile editoriale statornicite ca niște cutume implacabile. Astfel cartea începe cu ultimele poeme și merge înapoi spre debut, deci spre anul 1941, punct de plecare ce ne interesează în mod deosebit în analiza noastră. Așa cum am spus, prezentarea în timp a unei creații se face de la debut spre stadiul actual, din motive ce țin de logica intimă a discuției istorico-literare. Poeții sînt reprezentați de regulă în evoluție și nu în involuție, lucru pe care îl vom face și noi, citind cartea de la sfîrșit, ținînd seama de ascensiunea editorială a volumelor : **Tavernale** (1914), **Pelerinul serilor** (1942) **Arhipelag** (1943), **Manifest liric** (1945), urmate de așa zisele „Postume", ciclu inclus în **Poezii** (1967), cuprinzînd poemele scrise între 1945—1967 ; la început vom ține seamă și de **poemele fără carte**, neîncadrate într-un flux cronologic. Poetul își motivează și sentimentul retrospecției și starea prezentă ca o **stare de urgență**, aflîndu-se „la o minimă distanță de cra bilanțului cu lumea". E desigur o metaforă poetică și nu una existențială.

Debutul lui Ben Corlaciu are loc la revista **Albatros** (1941) din a cărei grupare a făcut parte. Gruparea Albatros a însemnat în literatura contemporană în primul rînd o atitudine de protest social, altul decît protestul generației anterioare. Din acest cadru, Ben Corlaciu e un poet de făcut o istorie tipologică a protestelor social-politice din literatura noastră modernă. Protestele poeților de la 1900, ale așa zisului mic **romantism sentimentale și citadin** (în expresie călinesciană) ar fi protestele unor desrădăcinați care acceptau melancolia ca o inevitabilă boală a secolului spre deosebire de romantici, care vedeau în tristețe o stare de grație. Protestul generației de la 1940 era al unor nonconformiști ce refuzau în mod violent, mai mult sau mai puțin figurat, o ideologie, o orientare. Refuzul era însă exprimat prin alte mijloace de expresie ; o prozaizare a lirismului în criză, o persiflare a dogmatismului estetic și etic prin bufonerii, o parabolizare a dramelor existenței, o boemizare a lumii ca viziune protestatară. Arborînd aproape aceeași tematică, poeții generației Albatros, cel puțin bucureștenii, au cultivat și apostrofurile teribiliste și bufoneriile sumbre, de care s-a vorbit atîta, și macabrul feeric dus la absurd. În acest cadru Ben Corlaciu e un poet ce clamează din interiorul unei boeme-manifest, nuanțînd sentimentul boemei absolute pe care o profesa în viață și o comenta în poezie. Ștefaru.

Astfel, în **Tavernale** își înregistrează obsesiile gotic-decor, ușor picarești, ce nu erau străine întrutotul colegilor de generație, dar Ben Corlaciu se specializează, într-un fel, la modul pozitiv al expresiei, în poza boemă, tavernală. Tavernalul ca atmosferă se conjugă cu exotismul, uneori nordic, dar nelipsit de un anume balacanism : **În locul ochilor tăi indieni / a răsărit într-o noapte o circiumă scundă. / Trist i-am dat gîndul meu, trist, să-l ascundă / în vinuri de-un veac și-n licheni.**

Ciclul e boem la modul autentic, cu închinători gravi, ai lui Baccu, cu florărese țigănci ce zîmbesc absent dar care n-au farmecul personajelor mironparaschivești. Reluînd mai emotiv un suflu (stelarian) al nopților, cultivînd, în extracție romantică, lunarul degradat de sensibilitatea modernă, ca o prelungire a tavernalului și exprimînd o revoltă împotriva unei ordini estetice prea pitorești, Ben Corlaciu se impune atenției încă de la început, dar reușind abia acum, prin sinteza editorială a **Stării de urgență**, să-și rotunjească perspectivic ideile lirice ; un poem din această epocă, definind universul unui pelerinaj al serilor estet elocvent : **Sfărîmați paharele astea murdare,/ prietenii mei, prietenii beților, / noaptea asta-i a călătoriilor, / fantastice călătorii lunare...**

În 1942 Corlaciu, ca un figurat pelerin al serilor, își continua fantazările tavernale circumscrise unor deliruri erotice. În mahalaua poetului, o fată nebună, în fiecare noapte, trăgea cu praștia în lună, într-un spital, poetul se ceartă cu medicii „rupți din coasta ciinilor", cîteva poeme sînt populate cu ftizici, cartierul din versuri e plin de bețivi visători și de cerșetori marine, de fete buiece, lunatice etc. Iată numai cîteva detalii de atmosferă, o atmosferă în care lunarul predomină obsesiv : **Ce palizi sîntem și ce supți / ca o noapte friguroasă ochii ni-s, / parcă am fi călcat prin vis, / parcă-am fi din lună rupți.**

Arhipelagul de poeme din 1943 e la fel de halucinant. Atrage atenția o **baladă a corectorilor** (poetul era corector pe atunci la ziarul **Timpul**) : **Coborînd din fundul cerului beți, / sfărmăm în dinți luna și copacii, / corectăm nevroza cuiva, / ne culegem din vîrful pieptului toți macii / și rîdem oftind după ultima stea.**

Bufoneria, alegoria și deghizarea autoironică nu lipsesc : **Eu sînt poetul Ben Corlaciu, / al doilea drac și cel mai puternic.... / Mama mea a fost o broască țestoasă, / m-a făcut cu trestia cea mai înaltă...**

Maniera ne e cunoscută și de la Dimitrie Stelaru care-și începea un poem cu declarația : **Noi, Dimitrie Stelaru, / n-am știut ce este fericirea...**

Într-un poem, Ben Corlaciu îl citează pe Geo Dumitrescu, inventatorul unei lumi erotice : **Zămislirea perpendiculară, / ca „luna aceea de la Trebizonda" — / erotica lună a lui Geo Dumitrescu, / omul cu dinții și palmele de ceară, / cel mai ofiticos dintre prietenii mei.**

Pe același poet îl cita în **Panopticum** și Ion Caraion : **Am să merg cu voi, pomilor, prin seară / voi fi minios pe umbletul vostru domestic, oval / cînd mă voi retrage cu munții din bal / sau îi voi scrie lui Geo Dumitrescu, la țară.**

Citindu-l pe Geo Dumitrescu, poeții generației îl considerau un declanșator spiritual de energii, poezia sa era considerată a unui legislator care forțase hotarele estetice convenționale ; în plus, prin Geo Dumitrescu se realiza unitatea de concepție a grupului bucureștean.

Manifestul liric din 1945 îl aduce lui Ben Corlaciu premiul de poezie al Editurii „Forum" ; aici poemele devin mai fluviale, mai cursive, rezumînd mai insistent locurile lirice comune ale generației : **Focurile mele vor inunda planeta / planeta aceasta ca un himen circular și poetic, / oamenii, semenii mei, scoțîndu-și gambeta / se vor gîndi c-am murit prematur și patetic...**

Ben Corlaciu n-a mai publicat volume de versuri pînă în 1967, fiind prezent cu vre-o cîteva cărți de proză, unele de mare succes, încît la prima retrospectivă trece toate poemele ulterioare în categoria paradoxală a **postumelor**. Aceste false postume continuă numai într-o mică măsură „antumele", rafinînd numai acea prozaizare detașată și ironică și lăsînd la o parte „pozele" prea comune ale epocii ; dar nici aceste poeme noi nu transgresează într-o altă sensibilitate, Corlaciu rămînînd fidel generației, în cele mai bune din poemele sale : **Acum ne vom lua coastele și vom face din ele un glob al pămîntului / străveziu, ca la ora de geografie, / dar pentru că trebuie să nu mai semănăm cu nimic din ce-a fost înainte / nu va avea decît șapte paralele și acelea bolnave de călătorie...**

Cîteva poeme sînt dedicate fiicei sale Ana-Cristina Selene, nume simbolic pentru sensibilitatea și atmosfera poeziei lui Corlaciu, poezie în care, cele mai multe peisaje interioare invadate de lună ne dovedesc în mod detașat că satelitul pămîntului se poate privi și de pe sol, fără dolie și exacerbare, cel mult într-un puseu romantic, păstrat în sînge și nu împrumutat din lecturi. Un poem din 1967 se vrea un fel de testament ironic care-l caracterizează pe poet mai mult decît versurile boemiene îndrăznețe : **Las cu limbă de moarte fiicei mele, Ana-Cristina Selene : / să iubească bărbații, / așa cum tatăl ei a iubit femeile. / Las cu limbă de moarte / fiicei mele Ana-Cristina Selene : / să caute bărbatul / așa cum tatăl ei a căutat femeia. / / Firește, n-ar fi corect din partea mea. / ca tată, / dacă nu i-aș spune pocăit : / femeia n-am găsit-o niciodată.**

Mai intelectualizat, lepădîndu-și armurile obosite ale debutului, uitîndu-și pozele picarești, voit goliardice, și extravagantele prin care a excelat Tonegaru, Ben Corlaciu prelungește totuși sensibilitatea generației lui printr-o consecvență de rutinat chiar dacă nu și printr-o adîncire specifică. Ne-o dovedesc versurile scrise în 1971 : **Aveam douăzeci de petarde în buzunarul din stînga, la piept, / petarda și anul —dintre golani eram cel mai de seamă. / mă duceam să m-ascund în statuia de astăzi / și iubeam o poetă care mă-ngrijea ca o mamă. / / Eram profesor de dans, învățam florile să danseze pe sîrmă. / în orele libere culegeam purecii din blana înstelată a nopților, / mă culcam printre nuferi, cu capul pe o broască țestoasă / și ea mă ducea să visez în planeta vecină.**

Emil Manu

P.S. Acest text a fost scos de cenzură din volumul **Eseu despre generația războiului**, Editura Cartea românească, 1978 pe motivul că poetul Ben Corlaciu era exilat la Paris, unde a și încetat din viață.

haiku

Umbre de pomi pe-un zid vechi
și zidul
răspunde la toate-ntrebările

Constantin Abăluță

claudiu săftoiu

Despre acele lucruri, iar și iară

dă-i să mănînce mult
poartă-te amabil piaptănă-l fă-i patul
ciinele i-l plimbă mîinile să-i speli
fii umbra servul fii confortul lui suprem

el face greva foamei
el urlă îmbrînceșteș poartă plete doarme îmbrăcat
aruncă javrele din tren se linge de praf pe mîini
a fugit demult din palatul lu' tac'su

spune-i povești cu nimfe du-l la muzee
învață-l tabinet oferă-i amurguri creponate la mare
cheamă-l cu diminutive strînge-i cravata ușurel

fiindcă lubric el visează domni și doamne la concerte
buca afundînd în scaun fluturînd țîțe inerte
susurînd despre stimuțe despre Gigi Enesco
despre Wolfy Beethoven 'nalt titanic și mișto

dă-i viața ta dă-i orice
el nu va lua nimic secunda lui e o eră cosmică
cine crede că o mie de steaguri în fluturare
l-ar intimida ?

Ai mei prieteni dorm pe unde-apucă

vai vai azi noapte
caii mi-au luminat camera scînteind din copite pe prag

cine sînt prietenii mei decupați în hîrtie lucioasă
orbitoare dacă nu chiar — oamenii
de care are nevoie oricine

prin neumblatele locuri din centrul orașului
unde polițiștii postați din sută în sută de metri
își trimit mesaje prin ciinii lor oricum mai fericiți
acolo crește iarba grasă a pustietății acolo pasc uneori
caii ascunși prin debarale sertare beciuri

dacă îl inventezi pe zeul obrazului tău drept
trebuie numai să-ți sfîșii obrazul drept
și un zeu tulburat de sîngele și roșu și cald și gustos

se va întrupa acolo al tău pe vecie
de aceea o palmă pe obraz nu se admite de cînd lumea

așa fără credință nimic nu există îmi spune bunica
în prietenii mei cred — unde dorm ei ? —
ce fericire ascunsă de neîntîlnit.

Personaje, literatură, cîteva vieți

încurajați-l odată izolați-l
cu o lesă ușor va fi al vostru
(subțire invizibilă) cine-i va înțelege schimonoseala ?

țineți-l strîns adunați-vă repede
nu se poate să nu vă îndemne cătușele
cu duioasele clinchete aducătoare de liniște
la mîini la picioare cătușe puneți-i negreșit

acoperiți-i fața înfundați-i cîrpe în gură
să nu lăsați în jurul lui prea multe umbre
din piept îi tresar vorbe și urlete dușmănoase
cu grijă să fiți/cele ce-i vor ieși pierdute vor fi

atenție la umeri știe atîtea despre ei
și ei l-ar putea ajuta precum ați citit în literatura
despre umeri și zbor înalt și cer senin și viitor de-aur
neprecupețire și alergare
despre tot
atenție la direcția în care îl purtați
atenție la viteza de deplasare
atenție la zgomotul pe care îl faceți
atenție la opriri la viraje la pietrele străzii
atenție la ura emanată din voi
mai cu seamă la ura lui suplă agilă pur-sînge.

aduceți scuturi și căști
să-i lunece ochii / pe nimic să nu poată adăsta
făceți-l să fie singur absolut singur
doar ați citit literatura despre absoluturi

e bine să vă reamintiți
viața voastră de unde vine ?

plastică

Îngerul cu aripi de lemn

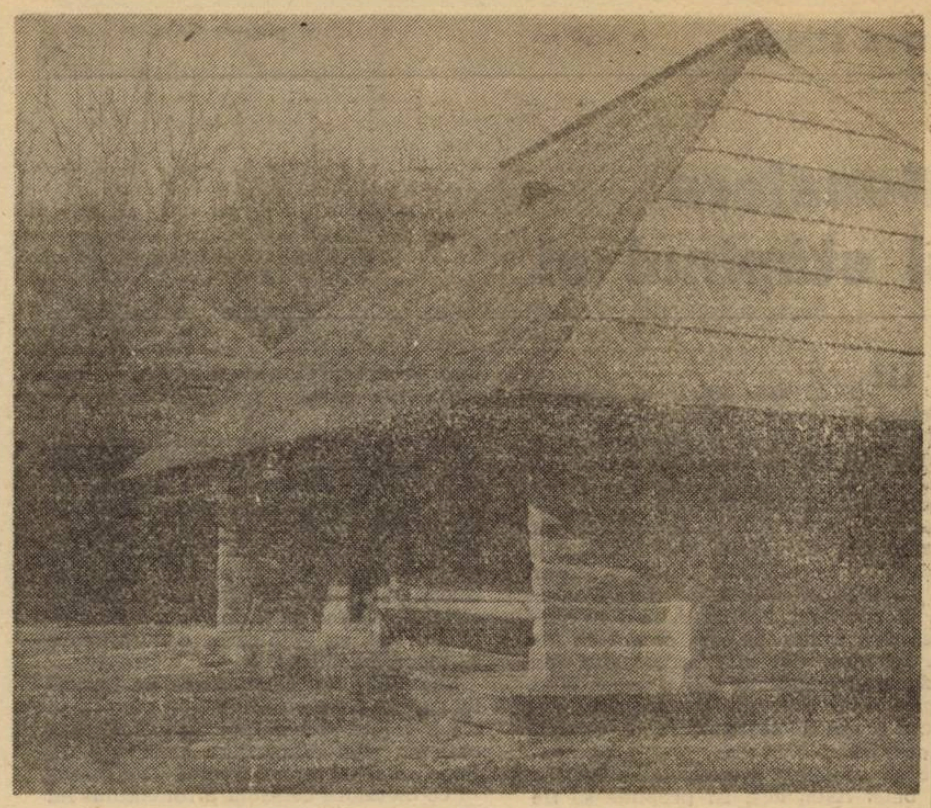

Lemnul face parte din elementele de temelie ale civilizației românești. Semn infailibil al unei existențe petrecute în spații dominate de nobila parură a pădurilor. Căci, vălurirea domoală a piemonturilor a fost dintotdeauna leagănul și adăpostul bucuriilor și neliniștilor noastre, în acest cuprins urcat smerit spre luminile edenice, casa lui Dumnezeu fiind, după cum se știe din tradiția locurilor, undeva în cer, **„pe-o gură de rai", „pe-un picior de plai"** — cum spune poetul. Gînditori de frunte ai acestui neam au deslușit cu exactitate această dominantă a existenței românilor pe acest meleag de lume — Conta, Blaga, P.P. Negulescu, Vulcănescu — înscriind „mioritismul" printre motivele (și motivațiile) capitale ale spiritualității noastre în ansamblul civilizației europene.

Lemnul nu putea să nu ocupe un loc central, în jurul și în cuprinsul pădurii dezvoltîndu-se păstoritul și dulgheria, morăritul și vînătoarea, monahismul și haiducia, balada și poezia, cioplitul (sculptura ?) și buciumatul... Îndeletniciri și practici ce au reprezentat, secole de-a rîndul, substanța ființei noastre naționale. Cea mai mare concentrare a populației autohtone se află și astăzi tot în acest mediu deluros și colinar, poate pentru că aici condițiile de viață, în accepțiunea strict materială, sînt mai prielnice. Nu întîmplător, în asemenea spații s-a dezvoltat arhitectura populară și tradițională, cu monumentele ei cele mai reprezentative. Tot aici s-a închegat în timp o viață spirituală foarte intensă și plină de originalitate — tipărituri, școli, lăcașuri de cult și reculegere, bresle și meșteșuguri, obiceiuri și inestimabile (și bine conservate) tezaure orale — muzicale, poetice, epice —, cu mărturii de o mare bogăție de forme și simboluri, de culori și fantezie, ce atestă o complexă și susținută zestre artistică, un talent nativ, original și îndelung exersat.

În casa românului, trăitor într-un asemenea spațiu, aflăm și astăzi însemnele acestor deprinderi și îndeletniciri. Etnologi și folcloriști, istorici și oameni de artă nu au pregetat să se aplece cu uimire și migăloasă trudă, pentru a pătrunde sensurile acestei miraculoase existențe lăuntrice, atît de plural rostite în forme de o fermecătoare ingenuitate. Nu vrem să facem, acum și aici, o descriere ori un inventar al acestui muzeu sui-generis, **încă viu,** pe care îl reprezintă civilizația domesticului în universul mioritic al satului românesc. Sîntem martori, în varii feluri, ai acestor manifestări, ce fac obiectul unui fel de spectacol paralel, mereu în mișcare și reîmprospătat, cu cenușiile și impersonalele tendințe contemporane de deschidere spre mondenitate. Nevoia de frust și culoare, nevoia de puritate și candoare ne vor menține încă multă vreme, pe noi, românii, într-un fel de alveolă a genezelor care se petrec și care au rostul de a întineri mersul, cam ostenit și sovăitor, al lumii. Speranțele românilor sînt încorporate în acest fond extraordinar de ingenuitate păstrată în obiectele și cîntecele noastre, în datinile și credința noastră (mai mult animistă decît creștină !), în casele și reveriile noastre, tot așa cum muzica sălășuiește în lemnul de rezonanță. Sigur că orice drum prin vechile vetre de civilizație rurală, gorjene sau bucovinene, maramureșene ori hațegane, muscelene ori rîmnicene, sălișteni ori nemțene, prahovene ori bănățene și tot așa pînă la epuizarea ținuturilor subcarpatice, ne va aduce și revelația amară a alterărilor stilistice, pe care, fatalmente, civilizația betonului le imprimă. Dar și astăzi piesele de mobilier, de dotare interioară (scări, balustrade, rame, ancadramente de uși și ferestre, grinzi, stîlpi, unelte, instrumente etc.) sînt prelucrate în spiritul și cu religiozitatea cu care acestea erau făurite în străvechime.

Dar, iată, că satul românesc reușește să-și conserve, în multe locuri, semnele autenticității, în concepția arhitecturală, îndeosebi, ca și în creația de mobilier și de detalii decorative, perpetuînd în contemporaneitate experiențele acumulate de o îndelungată și rafinată tradiție.

Dincolo de ecoul vestigiilor culturale, lemnul și-a menținut pînă în zilele noastre calitățile, care l-au apropiat dintotdeauna de sufletul românului — flexibilitatea, maleabilitatea, durabilitatea, vibrația cromatică și decorativismul, căldura și catifelarea percepției tactile. Fie că a fost căprior sau stîlp de pridvor, jilț sau furcă de tors, fluier sau poartă împărătească, donită sau lingură, poloboc sau toiag păstoresc, jug sau ciutură, blidar sau toacă, troiță sau leagăn de copil, lemnul a îmbogățit viața omului cu suflul unic și versatil al **viului** ce palpită în trupul arborelui. Țăranul român a înțeles, ca nimeni altul, acest destin al fibrei lemnoase, care poate da nobile distincție oricărui ungher sau gest al vieții. Este, de fapt, calea prin care existența omului se integrează deplin în toate resorturile ei, funcționale și ambientale, naturii în mijlocul căreia trăiește. În drumul, în aspirația lui către „atingerea" divină, românul a ales, și în cîtă bogăție de forme și expresii, îngerul cu aripi de lemn.

Un destin icaric și unul manolic fecundează și astăzi această vocație, prin care lemnul devine plutire, devine idol, devine templu, apropiind rîvna omului ce-l dăltuiește de cuprinsul Eternității.

Corneliu Antim

muzică

Puzzle

„Melopiia sau melofacerea (cîntofacerea) este meșteșugul de a lucra sau a glăsui melodia cu deosebită dulceață și podoabă, care se numește deprindere poetică." (Anton Pann). Dincolo de șturlubatica limbă adie un aer înmiresmat dinspre poeții Văcărești.

● Tot despre „dulceață". Îmi place eleganța francezilor doar în varianta Cioran. Eleganța disperării.

● Debussy-Vivaldi — muzica suprafețelor ample. „Transparența" melodică și cea armonică. Imaginez o istorie a muzicii, de profunzime, în care cei doi compozitori să poată sta alături în modul cel mai firesc. Dialectica văzută în plan.

● Noapte mai neagră decît malabareza lui Baudelaire, mai mătăsoasă decît un vis cu Saint-Bernarzi... Salvatorul oximoron.

● Oratoriul Messiah de Haendel într-un discret aranjament contemporan — „lejer". Percuție și c.teva instrumente electronice adăugate formației clasice. Nu sînt adeptul „voioaselor" și uneori iresponsabilelor prelucrări după vechii maeștri, dar aceasta mă convinge deplin. În „Aleluia", surprinzător de „asemănătoare" prin vigoare și densitate a pastei sonore finalului Simfoniei a IX-a de Beethoven, există o uluitoare frenezie „păgînă" a cîntului. Deși a scris lucrarea sub o tensiune a sacrului aproape insuportabilă, rubensianul Haendel e mai aproape ca oricînd de laic. Iisus a fost cu siguranță om.

● Dacă ironia ne-a salvat cîndva, azi ne poate pierde.

● Programul T.V. a fost plin de colinde. Aproape burdușit. Cu momente bune, cu repetări inutile, cam fără simțul măsurii. Madrigalistele au bîntuit frumos visul unei fetițe cuminți în chip de îngerițe (slavă Domnului protector al artelor și regizorilor !) fără aripi. Cam subțire muchea pe care se mișcă (prea dezinvolt sau, dimpotrivă, încurcîndu-se-n odăjdii) „sacrul". Ne trage Ucigă-l Toaca spre kitsch. Atenție la destabilizarea sărbătorilor creștine.

● În jurul meu doar aforisme. Le „dezvolt", le „orchestrez". Literatură.

● Foștii truditori pe ogorul mănos al Cîntării României ne mai rezervă cîte o surpriză. Din nou cu colindatul la Palat. E drept, de data asta înăuntru. Cei de-afară „colindă" și ei în felul lor, nu foarte creștinește.

● Între „umilință" (teoria „anonimatului" în artă) și elitism („Mă refer însă la o elită **spirituală** — s.n. —, la omul care trăiește în etajele superioare ale ființei sale") — extrem de interesantă și la zi confesiunea din revista Muzica a compozitorului Octav Nemescu. Criza artei („drogurile" culturale) și criza morală sînt fațetele aceleiași monede.

● Subiect. Sînt optimist : a nimerit orbu' Brăila, și n-o să nimerească miopul Europa ?...

● Contrasubiect. Ajută-ne, Doamne, să descoperim Europa din noi !

Valeptin Petculescu

t.v.

Cinci minute de tăcere și un sfios LA MULȚI ANI!

Scriu aceste rînduri miercuri 26 decembrie, dimineața devreme. Nu știu ce se va întîmpla mîine, poimîine... Dumneavoastră, cei care citiți, sînteți, prin firea lucrării timpului, mult mai bine informați decît mine.

Ieri după-amiază. Masă de Crăciun, un prelungit prînz cu tuică fiartă și cu gustări. Sarmale. Fripturi. Numai realizări, dragi cetățeni. Se realizaseră și platouri cu piftie, se realizaseră și acrituri, fusese realizată și o baclava care aștepta placidă în sos propriu. Fierbeau la foc mic niște minunate cafele negre (cahvele) a căror pregătire dura vreo jumătate de oră, dar care își meritau din plin epoca. Erau deci realizări cît cuprinde și mai era și un televizor cu gingureli de copii care îi spuneau poezii lui Moș Crăciun, și Moș Crăciun care avea barbă albă de hîrtie și se bucura că sîntem cuminți și ascultători și frumoși și veseli și mult iubitori ai părinților noștri. Cine mai avea părinți (bravo lui !), pentru că vîrsta medie a comesenilor (care se întîlneau în aceeași zi de Crăciun, de ani și ani...) se apropia de niște amenințători cincizeci de ani. Dar eram puțini, oameni de litere dispuși să discute numai despre literatură, prieteni, niciodată dispuși de a-și trăda semenii. Oameni care se prețuiau. De peste un deceniu țineau și țin cu adevărat unul la celălalt. Și aveau o încredere deplină că, după ce ani și ani li se oferiseră ocazii de a se mai „vorbi de rău" (numai puțintel, dar se știe unde, în fața reprezentanților cărei instituții „de ordine și pază" a lichelelor, parveniților, profitorilor), nici o asemenea ocazie sinistră nu se mai putea prezenta. Cît despre convingerile politice ale fiecăruia (democrație cu multe partide, vezi bine...), avuseseră ocazia să-și dea seama că, dincolo de nuanțe și ezitări, (multe nuanțe și multe ezitări), nu se afla nici o adversitate demnă de a fi luată în seamă.

Bun. Și, la televizor, probabil pentru că nu fusese primit în corul colindătorilor, a apărut un domn serios care a citit un comunicat al ministerului afacerilor interne : în jurul orei optsprezece revenise în țară, în condiții greu de înțeles din cele spuse atunci, fostul rege Mihai de Hohenzollern, însoțit de soția sa și de una dintre fiicele sale...

Și ce s-a întîmplat cu prietenii dragi, așezați în jurul mesei ? Ce-au spus ? Ce comentarii au făcut ? În ce mod anume au reacționat ?

Cei care s-au speriat au fost cățelușii. Pentru că, brusc, se făcuse tăcere. Nimeni nu voia să spună nimic. Comesenii erau uluiți, sigur, dar de ce nu rostea cineva : „Sînt uluit ! ?" Sau : „Formidabil !" Frică ? De ce ? Pe cei judecați și executați îi făcuserăm albie de porci ani la rînd — și nimănuj nici nu-i trecuse prin cap că poate „să se compromită" în felul acesta. (Iar, atunci, chiar dacă nu voiam noi s-o vedem, primejdia exista !). Minutele se scurgeau. Fiecare, singur, cu gîndurile lui... Sînt sigur că aceste gînduri erau în multe privințe asemănătoare, dar identice nu erau. Eram niște individualități dar — uite — căzuse peste noi ca o lespede, tabla grea a suspiciunii. Nu voiam să ne certăm, nu voiam ca nuanțele acelea — care nu-s lucruri de glumă ! — să fie exprimate și să ne îndepărteze unul de celălalt. Deveniți brusc niște străini, ne apăram vechea noastră frățietate. Pacea Crăciunului. Cățelușul cel bătrîior ne-a mai privit o dată și s-a dus să se ascundă sub un fotoliu. Junele și zburdalnicul cocker avea instinctele mai vii și s-a repezit la ecranul televizorului : aceea fusese sursa tăcerii. L-a liniștit un copil din vecini, aflat în scurtă trecere :

— Fii cuminte, mă ! Așa e viața !

Da, junele filozof avusese dreptate. Așa e viața. Dar nici unul dintre meseni nu mai avea nici un chef — iar noi sîntem prea vechi amici, pentru ca să „jucăm teatru" și ne-am despărțit, sărutîndu-ne obrazurile reci, cu un : la mulți ani !, în timp ce simțeam cum curge viața noastră, „încet, repovestită de o străină gură". Cu degetele înghețate, cu buzele reci, la mulți ani ! Televiziunii și telespectatorilor, cu sfială (și cu încredere), la mulți ani !

„Încet, repovestită de o străină gură"... Ciudat Crăciun !

Florin Mugur

cartea străină

Menajera și stăpînul ei

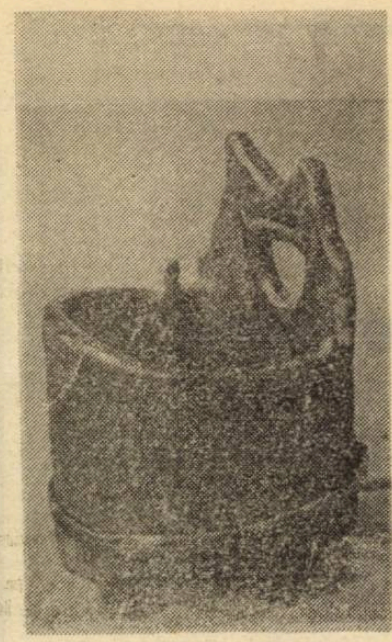

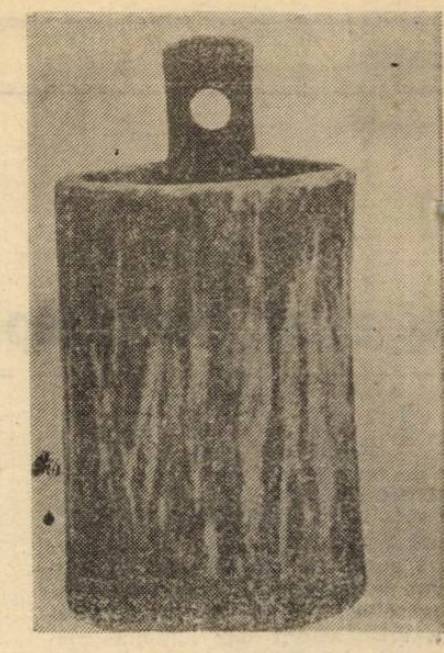

MENAJERA **intră în cameră afectînd gravitate, lipsită parcă de afecțiune, mișcîndu-se circumspect (așa cum a fost învățată), fără a tropăi și fără a-și tîri picioarele, avansînd liniștitor, discret, aruncîndu-și pe furiș privirea spre patul gol, în dezordine, cu cearșafurile mototolite.** E o uitucă și o zăpăcită, o împrăștiată. O tîmpă. Chiar așa : o îngălată tîmpă, cu ciorapii mereu în neregulă. Niciodată nu e în stare să țină minte tot ceea ce are de făcut. În plus, își uită accesoriile, pe rînd : cînd o mătură sau o perie, cînd cîrpele, cînd cine mai știe ce. Doamne, cum o fi așa de aiurită ? Ca să nu mai spunem că mai mereu pierde din vedere să schimbe prosoapele murdare din baie. Asta, deși își propune să fie o slujnică perfectă, cu o conduită profesională ireproșabilă. Dimineața, de pildă, trebuie să dea drumul la timp luminii în cameră, trăgînd însă perdelele grele încetișor, cu subtilitate s-ar putea zice. Apoi, să deschidă ferestrele larg, pentru ca aerul rece și îmbătător, parfumat, să invadeze camera cotropitor. Și, într-o bună zi, poate că totul va ieși perfect, așa cum își dorește El.

STĂPÎNUL **se trezește direct într-un vis (un coșmar despre utilitate ori inutilitate, în care un profesor, al cărui elev fusese și el cîndva, cînd biciuiește școlarii, se numește că își îndeplinește „îndatoririle civile"), încă înfășurat în faldurile întunericului la sînul dulce al nopții, agresat, în același timp, de o nouă zi, ivindu-se de dincolo de perdelele protectoare, (îi bănuiește prezența chiar și fără să-și deschidă încă ochii), așteptîndu-l aidoma fratelui biblic : pentru a-l iubi sau pentru a-l omorî.** E nervos. Nervos ? În orice caz, extrem de prost dispus. Coșmarul din care tocmai a ieșit încă îl întărîtă, ca în fiecare dimineață de altfel. Îmbătrînit, uzat de rutină, se răzbună pe ceea ce-i stă la îndemînă, mai ales cînd eticheta nu este respectată. Căci fără etichetă,fără un cod clar de conduită, nu îi mai tihnește nimic. Erecția matinală nu-l incită să facă un pas în plus. Sexul, un vierme flasc, nu-i mai folosește decît pentru a se ușura zgomotos, făcînd abstracție cu intenție de prezența vreunei **alte** persoane. O scîrbă fără de margini lasă să-și scurgă secrețiile peste toate diminețile sale.

Robert Coover este unul dintre cei mai importanți autori nord-americani ai ultimelor decenii și s-a afirmat în 1966, cînd primul său roman **(The Origin of the Burnists)** a obținut Premiul William Faulkner. **The Public Burning** este, se pare, cel mai controversat text românesc al său și nici nu se putea altfel de vreme ce teama sa o reprezintă anii '50, cu vînătoarea de vrăjitoare a mccarthysmului.

Spanking the Maid (care ar însemna : „Plesnind-o pe menajeră") este o mică bijuterie post-modernistă, un roman de mici dimensiuni construit în jurul unei metafore-simbol. „Pe măsură ce metafora centrală a romanului lui Coover se relevă în chip magic, ea dezvăluie un sistem complicat și surprinzător de relații consacrate ciclurilor repetitive ale vieții și ale morții, ale creației și ale distrugerii", constată Larry McCaffery. Cuplul Stăpîn — Menajeră se înscrie în aria insidioasă a grotescului minor, ce-și răsfrînge pernicios influența sa aproape nebănuită în gesturile cele mai mărunte din care se compune o zi anonimă a unui personaj anonim, trăind într-o lume anonimă. O lume văzută dincolo de plasa denominațiilor precise, în care singura certitudine este incertitudinea lăliie a gesturilor încetinite, confuze. O lume redusă la o schemă binară (victimă-torționar), ale cărei elemente sînt perfect interșanjabile. Stăpînit de depresiunea sa maniacală, Stăpînul poate deveni o victimă deloc paradoxală a umilinței Menajerei. Stăpînit de propriul său coșmar, Stăpînul încearcă să substituie patologiei visului codul manierelor elegante. Un cod abisal înlocuit de un cod al suprafeței lucrurilor, pentru care Menajera constituie un membru al Lotului Martor. Privilegiul ei — dacă se poate numi așa — este acela de a se putea situa în intimitatea obsesiilor Stăpînului. Contaminarea ei ar putea fi un început de decontaminare a Lui. Stăpînul este un Demiurg obosit sau numai copia deforma(n)tă a acestuia ?

Uneori — de fapt, aproape în fiecare zi — inima Menajerei se zbate ca o bucată de săpun căzută din greșeală în găleata cu apă. (Este vorba chiar de bucata de săpun pe care Menajera a uitat să o aducă în această dimineață). A devenit, cu alte cuvinte, pasibilă de o nouă pedeapsă. Ai greșit, ești pedepsită pe loc și asta e cea mai mare favoare pe care ți-o poate face Stăpînul. Greșelile pot fi îndreptate cu biciul, cu bățul, cu un papuc sau cu o curea oarecare, cu o cîrpă de șters praful sau, pur și simplu, cu palma. Bătaia este, nu-i așa, o reminiscență edenică și amîndoi, Stăpîn și Menajeră, Pedepsitor și Pedepsită, o iau ca atare. Nimic neobișnuit, o etapă banală din riturile de inițiere întru perfecțiune. Iar bătaia, chiar una la fund, în ciuda vîrstei, nu-i decît un pas înainte către eternitate. Înțelepciunea Menajerei se măsoară acum în dungile vîrstate de pe fese, din urmele de bici închegîndu-se cercurile (de carne) ale cunoașterii. Iar cunoașterea este, nu-i așa, darul suprem cu care ne-a dăruit El. Iar fericirea este, nu-i așa, să înțelegi și să accepți cunoașterea, indiferent de insolitul dureros al materializărilor sale. **Biciul își mai cîntă o dată melodia, mușcînd zgomotos din ținta sa lătăreață și picături mici de sînge apar precum semnele de punctuație ale unui imn de mulțumire, roua plină de gratitudine a dimineții. Menajera își trage înapoi, cu delicatețe, fusta neagră de alpaca peste carnea violacee care începe să se umfle de parcă dinăuntru ar crește un bulb de lampă, tresărind dureros la fiecare atingere. „Thank you, sir !".**

Sufletul Menajerei este, în întregul său, o creație a Stăpînului. De aceea, ea trebuie să-și îndeplinească îndatoririle cu maximă bucurie, indiferent cît de triviale sau de scîrboase ar fi ele. În fiecare dimineață, Menajera găsește între cearșafurile Stăpînului tot felul de lucruri ciudate. În dimineața asta, poate că trebuie să arunce în veceu un foetus mort. Gestul trebuie să fie cît se poate de natural, decontractat. "Thank you,sir". (Și apoi : șuieratul nuielei de mesteacăn, șfichiul biciului, dosul palmei, prosopul ud. Ca în manuale. Dar marchizul de Sade nu este, curios, niciodată pomenit. Sau, à rebours, von Masoch, bunăoară. Oricum, o suferință care nu este fără de plăcere. Oricum, o bucurie împărtășită în doi. O umilință excitantă. O senzație de plenitudine a cuplului. O utopie a fericirii. O. Vocala „o". De rotunjimea și consistența unui sîn fals, natură vie pervertită cu o proteză de silicon).

Visul inflamînd dureros conștiința Stăpînului. Profesorul, adică profesoara, din copilărie, cureaua cu care sînt duse la îndeplinire îndatoririle civice, cuvîntul „umanitate"și umanitatea umilă cu care fesele Menajerei acceptă biciul ca pe o izbăvire. Carnalitatea aproape mistică a suferinței. **Stăpînul se ușurează zgomotos : „Poate că azi.. în sfîrșit !".**

Dan-Silviu Boerescu

centenar

Fritz Lang

Născut la 5 decembrie 1890 la Viena, cel care avea să devină unul dintre principalii inițiatori ai școlii expresionismului german a studiat pictura și arhitectura la Viena, München și Paris. În cinema a intrat datorită lui Erich Pommer, care i-a comandat scenarii pentru studioul „Decla Bioscop". A trecut la regie în 1918, cînd a realizat **Corcitura,** iar anul următor **Stăpînul dragostei, Păianjenii** (un serial polițist în patru episoade), **Harakiri** (după **Madame Butterfly**). Apoi, an de an, a dat alte filme, pînă în 1933, cînd, la venirea lui Hitler la putere, refuzînd propunerea lui Goebbels de a conduce cinematografia germană, a fost nevoit să plece în Franța, de unde curînd a emigrat în S.U.A., pentru a-și continua acolo cariera.

Stabilirea în America a însemnat și trecerea de la perioada expresionismului la una eclectică, în care Lang, abordînd genurile la modă în deceniul al patrulea, a realizat 12 melodrame polițiste, 4 filme de spionaj, 3 westernuri, o melodramă, un film de aventuri istorice, un film de război, dintre care merită menționate : **Furie, Trăim numai o dată, Western Union, Ministerul groazei, Ranchi Notorious.** În S.U.A., a fost, cum remarca Lotte Eisner, „regizorul cel mai tipic german", datorită trăsăturilor pur germane ale filmelor sale, cum ar fi simetria în compoziție, decorul construit în studio, simbolistica, monumentalul și patosul.

Revenit în 1950 în Germania, Lang a încercat să-și reia vechile succese, dar a eșuat în încercările sale. Ultimul lui film, **Cei o mie de ochi ai doctorului Mabuse,** l-a făcut în 1960. Într-o activitate de peste patru decenii Fritz Lang a semnat 43 de pelicule, cu care a exercitat o influență puternică asupra unor mari cineaști, ca Eisenstein, Hitchcock, Ford. Palmaresul său include „Leul de aur" la Veneția în 1946, pentru filmul **Și călăii mor,** inspirat de atentatul de la Praga împotriva lui Heydrich (după opinia autorului, cea mai bună creație a sa după **M. — un oraș caută un criminal**). A murit la 2 august 1976, după ce marcase cinematograful cu o filmografie de un stil incontestabil original.

Tema fundamentală a operei lui Lang, așa cum a definit-o Georges Sadoul, este „culpabilitatea adevărată sau aparentă a unui om zdrobit de orbirea mulțimii, lipsa de înțelegere a oamenilor și stupiditatea destinului". De aici decurg temele secundare care constituie leit-motivele creației lui : culpabilitatea, fatalitatea, setea de răzbunare, elemente care conduc la concluzia că nimeni nu poate judeca pe nimeni, toată lumea e vinovată și toată lumea e victimă. Lang însuși afirma că pentru el principala preocupare tematică o constituie lupta individului împotriva împrejurărilor, divinităților, acelor imperative și legi care ni se par injuste și rele.

Se cuvine să ne întoarcem la perioada anilor 1920—1933, cea mai importantă din activitatea lui Fritz Lang, în care acesta a realizat capodoperele expresionismului german : **Moartea obosită, Doctor Mabuse jucătorul, Nibelungii, Metropolis, M. — un oraș caută un criminal, Testamentul doctorului Mabuse.** Să precizăm, pentru început, că toate aceste filme, rod al unei viziuni specifice despre lumea dominată de trei forțe implacabile — destinul, puterea, moartea —, au avut în calitate de scenarist pe soția cineastului, Thea von Harbou. Încă de la **Moartea obosită,** remarcabil prin scenografia geometrică monumentală, una dintre trăsăturile stilului Lang, sugerînd că omul este prizonierul propriului său destin, regizorul avea să declare : „Filmul ne-a făcut martorii misterului privirii umane, ne-a învățat să citim în această privire mută și ne-a arătat de aproape sufletul în toate vibrațiile sale". Expresionismul decorului se va completa, în **Doctor Mabuse jucătorul,** cu intriga polițistă, pe care o servește foarte adecvat și care va deveni, și ea, o specialitate a autorului. În contextul crizei din Germania anilor 1923—24, cînd al treilea Reich se anunța iminent, Lang a turnat în chip profetic, în numai șapte luni, cele două părți ale **Nibelungilor,** o transpunere grandioasă a epopeii naționale, în stilul pitoresc de operă, unde, datorită simțului plastic al cineastului, personajele sînt subordonate arhitecturii formelor. Încă un imn al viitoarei Germanii va fi **Metropolis,** ecranizarea unui roman științifico-fantastic al soției lui Lang, o capodoperă de baroc decorativ cu folosirea ingenioasă a luminii, constituind sfîrșitul și încoronarea cinematografului german postbelic, dar și încheierea perioadei mute din activitatea regizorului. Revenit la actualitate cu **M. — un oraș caută un criminal,** Lang se inspiră, în acest prim film vorbit al său, din cazul psihic al „vampirului din Düsseldorf", ilustrînd tema culpabilității cu drama ucigașului condamnat de societatea pe care el o dezonorează. Această lume interlopă, devenită justițiară, va fi elementul criminal în **Testamentul doctorului Mabuse,** o parabolă politică aluzivă la „Noua ordine" și care va fi interzisă de cenzura germană. Ne aflăm în 1933 și Thea von Harbou avea să divorțeze de nearianul Fritz Lang și să devină o cineastă marcantă a celui de-al treilea Reich.

De la lirismul universului fantastic al mitologiei romantice în **Moartea obosită** la sarcasmul pamfletului violent care este **Doctor Mabuse jucătorul** și la ultimul film integral expresionist, **Metropolis,** Lang a parcurs un drum propriu, începînd cu influența suferită de la omul de teatru Max Reinhardt și ajungînd la virtuozitatea pur cinematografică de modelare a luminii în cadru ca pe un element de formare a spațiului. Simțul plastic ascuțit și acest talent de manevrare a luminii în evidențierea liniilor arhitecturale au făcut din Fritz Lang un cineast care a adus o contribuție fundamentală la evoluția expresionismului.

Sergiu Selian

STANLEY MOSS

PAUL CELAN
— născut în România,
s-a aruncat în Sena,
în noaptea de Paşti 1970 —

Atîrnat de un fir de păr,
demult purtînd pe chip
direcţia spre care se îndrepta
în acea noapte deosebită
de celelalte nopţi,
s-a zmuls
printr-o singură suflare.

Oasele-i erau aproape împietrite ;
se transforma din nou
în ceva asemănător părului,
sensibil doar la rădăcină.
Ceea ce se întîmpla
schimba întîmplarea însăşi,
transforma însăşi esenţa lucrurilor.
Îşi ţinea în faţa ochilor capul tăiat,
degetele-i erau iarăşi dactili —
omul era bătut în cuie.

Lucrurile păreau să se îndrepte,
atîta doar, că, venind dintr-o
familie muzicală,
nu putea suporta
să asculte muzică.
În noaptea aceea
a luat parte, culcat, la sărbătoarea lor.
Graiul Psalmilor
are un fel de a întreba de ce la trecut
şi un alt fel de a întreba de ce la viitor.

Omul nu putea pur şi simplu
să-şi oprească sîngele să curgă la nesfîrşit
acasă ori în public,
peste piinea pe care-o minca,
peste chipul iubitei.
Înecul n-a făcut altceva decît să-l ude
şi să-i risipească sîngele
prin apă ca fumul

Aflînd că fiul poetului Paul Celan e scamator

...Limbajul scamatoriei, o vrăjitorie,
lecţia unor fraze nude şi distante,
o necromanţie, un truc,
istoria aruncînd în văzduh mari personaje...
În vreme ce ţine în cele două mîini ale sale
trei, patru, zece sau douăzeci de bastoane sau farfurii albe
pe care le tot aruncă în sus,
sau mingi roşii de mătase,
aidoma păcatelor părinţilor,
Poetul ca scamator aruncă obiecte casnice :
sinuciderea unui tată, uciderea unei familii,
inefabila satisfacţie că asta li s-a întîmplat lor, nu lui,
mingi roşii, de mătase, farfurii albe
ale inimaginabilului, un fel de doliu,
amintirea Ierusalimului, sinagoga ca circ.
Profeţia devenită prestidigitaţie —
mai bine învăţi magia, mai bine transformi
două ouă albastre în trei porumbei albi
zburînd dintr-un sipet lucios.

În româneşte de Petre Solomon

Stanley Moss, poet şi traducător american, autor printre altele al volumului de versuri **The Intelligence of Clouds** (Inteligenţa norilor), apărut în 1989 în editura „Harcourt Brace Jovanovich". Stanley Moss este şi editor, conducînd în oraşul Riverdale on Hudson, unde locuieşte, mica dar prestigioasa casă de editură „The Sheep Meadow Press", care publică mai ales texte în versuri sau proză ale unor poeţi, americani sau europeni.

(Urmare din pag. 16)

CLUBURILE POEZIEI

o duzină de brun, una de alb, ei, dar degeaba, şi aşa nu-mi iei nimic, sau da ? Chiar ? Atunci încă de şaizeci de sferturi... şi ai să vezi... Oh, şi eu care am avut atîta încredere în gagica aia a mea ! Ca s-o mai înveselesc puţin, mă dezbrăcam în faţa ei pînă la brîu. Odată, ea, trebuie să-şi aminteşti, a făcut baie aproape goală ; peştii din preajmă şi-au încurcat firele undiţelor, un biciclist a părăsit drumul şi a luat-o prin lobodă pînă ce-a zburat, în cap, în rîu, spune-mi nu-i aşa că avea un corp nemaipomenit ? Spune ! Jură că nu-i aşa ! Acum s-a dus... Şi mie mi-e aşa de dor... uite ce am ajuns fără ea !..." : şi Vladimir păşea prin amurg către Palmovka şi plîngea, dar mergea cu fruntea sus, purtîndu-şi durerea ca pe o podoabă, ca pe o făclie ; şi oamenii care-l vedeau se mirau, întrebîndu-se de ce plînge un om atît de frumos, femeilor le tremurau nările, li se umflau, tot a doua dintre ele ar fi fost onorată dacă Vladimir ar fi schimbat cu ea măcar o vorbuliţă, însă Vladimir plîngea fiindcă-l părăsise fata lui...

43.

Astfel, îngîndurat, mă duc cu urciorul după bere şi cînd mă întorc, pe uliţa desfundată de săpături, găsesc ţigăncile mele, fusta de peruzea şi cea de atlas, stau lîngă zidul bisericii Sfintei Treimi, în faţa lor se fîţîie ţiganul cu aparatul de fotografiat, le tot spune cum să zîmbească, le apucă de bărbie schimbînd, fiecăreia poziţia feţei, pe urmă, în sfîrşit, se uită prin vizorul aparatului la cele două chipuri colorate-ntr-un zîmbet fericit, clic, ţigăncile aplaudă, ţiganul derulează filmul inexistent ca pregătindu-l pentru o nouă fotografie, ţigăncile continuă să se bucure ca nişte copii, o umbră doar de îngrijorare — dacă nu vor ieşi frumoase-n poză ? — dar eu ştiu că nici un fel de poză nu va ieşi de acolo şi asta nu numai fiindcă ţiganul n-are film, ci şi pentru că aparatul ăla e paradit rău de tot ; îmi trag borul pălăriei pe ochi şi, cum traversez, răsare în faţa mea, zăpăcit ca întotdeauna, profesorul de filosofie, ochelarii săi cu lentile groase sclipesc spre mine precum două scrumiere, profesorul e stingherit, se caută prin buzunare şi, ca de obicei, scoate o bancnotă de zece coroane, mi-o strecoară în palmă întrebîndu-mă temător : „Tînărul acela-i acolo ?" ; eu spun, scurt, că da ; iar el îmi şopteşte, rugător : „O să fiţi bun cu tînărul acela, bine ?" şi eu dau din cap aprobativ, apoi profesorul o ia pe strada Spálená iar eu, alergînd, tai prin curtea mică a parohiei şi, prin intrarea din spate, cobor în pivniţă, îmi scot pălăria şi aştept puţin, aud paşii profesorului miop, pipăie prudent, cu tălpile-i nesigure, fiecare treaptă, pînă se opreşte lîngă mine : „Unde-i bătrînul ?" mă întreabă, trăgîndu-şi răsuflarea şi eu îi spun că s-a dus şi el, aşa, la o bere, iar profesorul mă chestionează mai departe : „Tot aşa de mînios este pe dumneavoastră ? Se poartă în continuare ca un cîine ?", la care eu zic : „Ei, e puţin gelos şi nici să nu vă mire

acest lucru, eu sînt mai tînăr nu cu mult, oricum mai tînăr ca el", atunci profesorul mototoleşte o hîrtie de zece coroane, mi-o ascunde-n palmă şi-mi şopteşte emoţionat : „Să căutaţi întotdeauna bine ! Dar acum ce mi-aţi mai găsit ?" ; îşi freacă palmele în timp ce eu ridic capacul lădiţei şi scot de acolo numere vechi din „Národní politika" şi din „Listy", sînt în ele recenziile spectacolelor de teatru din vremea primei republici, articole semnate de Miroslav Rutte şi de Karel Engelmüller ; ce se mai bucură profesorul ! — doar el lucrează pentru „Divadelní listy" şi-l interesează tare mult recenziile din anii treizeci ; ia prada şi o ascunde cu grijă în servietă, bate în ea, de cîteva ori, cu degetul, şi-mi vorbeşte plin de importanţă : „Mi-aţi făcut o mare bucurie, căutaţi cu sîrg mai departe !" şi, ceva mai nesigur : „Numai să nu-l întîlnesc acum pe bătrîn !" ; urcă treptele, iese în curte, eu îmi iau pălăria, îmi ascund ochii cu borul larg şi dau fuguţa, străbat străduţa şi tăind prin curtea mică a parohiei, mă postez lîngă Sfîntul Tadeášek, stau acolo neclintit şi încruntat, îl zăresc în curînd pe profesor care înaintează aproape ştergînd pereţii, mă zăreşte şi el şi tresare speriat, cînd îşi revine se apropie tiptil şi, bineînţeles, ca întotdeauna, îmi dă zece coroane, vorbind cu o voce învăluită-n tristeţe : „Să nu mai fiţi rău cu tînărul acela ! De ce nu-l iubiţi ? Veţi fi bun cu el, bine ?..."...

moda, altfel

On revient toujours au premier... Napoleon

Aşa cum a promiş, Bonaparte ne-a lăsat să sărim cîţiva anişori spre contemporaneitate să dăm o raită prin Lumea Nouă, această minune descoperită de Europa printr-o eroare. Dar şi noi, cuminţi, revenim la ei, căci Consulatul şi Imperiul aduc o modă bogată, **pour l'amour de l'art.**

Deşi Robespierre îi ceruse pictorului David să deseneze un costum naţional, MODA nu a acceptat o asemenea violenţă, a refuzat să se acomodeze unei fantezii „par ordre", aşa că modelul marelui David „n-a prins", n-a putut fi impus. În schimb începe preocuparea pentru stilul grec şi cel roman. Rochiile sînt à la Omphale, à la Diane, à la Cérès, à la Minerve, à la Flore... Fără îndoială că niciodată nu s-a cunoscut mai bine şi cu mai mult interes mitologia...

În oraş, pe stradă, costumaţia se menţinea încă simplă, se mai purta **le fichu** à la Charlotte Corday. La Curte, dimpotrivă, costumele de ceremonii ating cel mai înalt nivel de somptuozitate, din dorinţa şi voinţa de a impresiona, de a ului, de a şoca spiritele, deci din personalitatea „micuţului soldat" care a ajuns împărat. Împărăteasa Joséphine îi ţinea „hangul" şi rangul, iar din rivalitatea ei cu surioara stăpînului — „afurisita" Paulina, a reieşit **une mise en scène** de roman de aventuri extraordinare.

Pictorul David în **Le Sacre** lasă posterităţii o adevărată mină de aur de informaţii asupra costumaţiei, spre deosebire de Isabey, în al cărui **l'Album du Sacre,** liniile, elegante, sînt mai schematice. La David e o paradă de rochii şi mantouri superbe, colerete rigide, diademe şi centuri de pietre preţioase şi perle, panaşe impresionante.

Bărbaţii sînt plini de importanţă, adică îşi dau multă importanţă că s-au **ales** în jurul mititelului cu cîrlionţ rebel după ce au oftat cu uşurare în urma cosmarului revoluţionar şi al lui 9 thermidor. Ei acceptă să danseze, să se amuze, să poarte haine cu guler drept, înalt, ce se deschide în faţa, deasupra culotte-ului scurt. Ei acceptă să fie brodaţi cu fir preţios, ca regii şi adesea îmbrobodiţi în diferite aventuri galante. Revoluţia s-a îndepărtat, ce a fost să se schimbe s-a schimbat, de ce să nu se profite de „puţin fast", ba chiar şi de mai mult ? Şi **carrick** pentru stradă, cu mai multe gulere şi colerete, după preferinţă, după imaginaţie, agonizînd într-o pelerină care dă posibilitate unei gesticulaţii princiare.

Femeile îşi scot sînii în evidenţă, talia li se urcă sub ei sau sub gîtlej, de-a binelea ; mînecile se balonează, sînt scurte, cu efecte picante, sînt strînse pe braţ, de la încheietura mîinii pînă deasupra cotului, apoi umflate à la **Mameluck** ; corsajele amintesc de boleroul spaniol ; cînd un corsaj mic e prins într-o centură se numeşte **canezous** ; un prieten bun e mantoul-redingote, ornat cu blană, numit **witchoura** ; şi pălăriuţele legate sub bărbie, cu boruri ca nişte abajururi cochete, ce ascund şmechereşte profilul ; şi şalul de caşmir, la preţuri exorbitante, care cu timpul, în lăzile de zestre, va avea importanţa unui semn de esenţă şi respectabilitate socială.

Pălăriile bărbăteşti **haut de forme** sînt trecute în vastul studiu despre pălării, ca o contribuţie la teoria cubismului. Nu găsesc însă ce modă a contribuit să apară atîtea capete patrate...

Corina Cristea

BOHUMIL HRABAL

CLUBURILE POEZIEI

— fragmente din romanul cu același nume

40.

În vremea cînd Vladimir își pierdea nopțile scriindu-și jurnalul, s-a îndrăgostit de el doamna Sulcová, aia care cotrobăia prin lăzile de gunoi căutînd deșeuri de hîrtie pentru centrele de achiziții ; purta mînuși negre și își boia atît de violent obrajii încît fața ei era aidoma unui felinar de avertisment aprins noaptea lîngă o săpătură ; își spăla, probabil, numai gîtul, decojindu-și straturile de fard, unul după altul, precum afișele cinematografelor, concertelor și expozițiilor, pielea rămînîndu-i ca un panou de afișaj jupuit ; avea o obsesie pe care o împărtășea oricui era dispus s-o asculte : cum că Vladimir are aptitudine de predicator adventist ; ca să-l cucerească și să-l redea destinului său, îi deretica prin casă, îi făcea daruri — odată i-a adus paltonul unuia care fusese ucis cu un cuțit înfipt în spate palton pescuit dintr-o groapă de var ; altădată i-a adus o sticlă de lichior abia începută și ne-a lăsat s-o golim amîndoi, pînă ce Vladimir a început să se uite în cruciș — atunci a recunoscut că a cules sticla dintr-o ladă de gunoi ; ba, într-o bună zi, s-a prezentat cu o statuetă ciudată, modernă, aș zice, reprezentînd o pisică sau un cățel — pînă la urmă am aflat că era vorba de un motan pe care, din glumă, zidarii l-au azvîrlit în betonul lichid, cînd l-au scos de acolo era țeapăn, betonul s-a întărit și așa l-a adunat femeia cea strîngătoare ; după un Crăciun, doamna Sulcová a venit cu mîna bandajată, îi era susținută de o chingă, povestea cu însuflețire cum a luat ea niște țigani în chirie și cum aceia, întorcîndu-se tîrziu de la birt, pe întuneric, au spart un geam apoi s-au încăierat împungînd noaptea cu cuțitele, nici unul n-a fost atins, numai pe ea au reușit s-o împungă în mînă, așa că ea se mutase cu așternut cu tot în magazie, unde se simțea tare fericită, numai că noaptea șobolanii i-au mîncat cozonacul pe care i-l dăduse Vladimir drept răsplată pentru strădania ei de a-i deretica locuința, i l-au mîncat de tot, măcar că și-l legase cu o sfoară și-l ținuse pe piept ; în aceeași zi, Vladimir i-a cumpărat un alt cozonac parcă-l văd cum mergea cu el prin Kotláska purtîndu-l atent pe palme, oamenii se dădeau respectuoși la o parte din calea lui, coborau de pe trotuar ca să-i facă loc, atît de solemn ținea cozonacul, chiar distins, aș putea zice, la fel cum în vremurile de demult se ducea muribundului ultima împărtășanie ; și taman atunci, prin Zertvy, iată-l venind pe poetul Bondy, gata să se umfle în pene cu noul său șal scoțian ; ei, și zărindu-l pe Vladimir cu tot cu cozonacul lui, a rămas stană de piatră, dar asta n-a ajuns, fiindcă Vladimir, cu nepăsarea-i caracteristică, s-a apucat să-i povestească totul despre doamna Sulcová, insistînd asupra paltonului primit în dar de la ea fiindcă, vezi bine, Vladimir decupase bucata din spate străpunsă de cuțitul ucigaș, a lipit-o pe o pînză astfel încît gaura să vie exact la mijloc și după aceea a pictat în jurul ei te miri ce minuni — poetul Bondy, auzind și chestia asta, și-a smuls de la gît minunatul său șal scoțian, l-a ascuns repede sub palton dar n-a avut timp să-și spună replica, Vladimir tocmai începuse să-i spună că pe seară va merge să se culce cu doamna Sulcová în magazie, și că-și va așeza pe piept cozonacul prezent, atunci, între ei, așteptînd cu el pe piept să apară șobolanii și să se ia cu ei la harță, ehei, dar nu va fi nici o taină, îl asigura, îi va povesti lui Bondy în amănunt toate impresiile sale din lupta aceea ; atunci poetul Bondy n-a mai putut rezista s-a vîrît într-un tufiș, numai picioarele i-au rămas afară, bălăngănindu-se caraghios, și din tufiș a țipat : „Curva fix ! Nu mai vreau să văd lumea ! Voi fugi acasă și mă voi vîrî în așternut, vor fi nevoiți toți să mă încălzească acoperindu-mă cu pături din păr de cămilă, de parc-aș fi supraviețuitorul unei înfiorătoare catastrofe feroviare... Dacă nu cumva mă voi îmbăta criță, împreună cu tizul meu, deși nu văd ce rost ar mai avea s-o facem și pe asta..."...

41.

Devastat ,m-am întors în pivnița mea, simțeam povara unui sentiment de vinovăție, m-am culcat pe spate în groapa, caldă încă, lăsată de țiganca mea cu fusta de peruzea ,stăteam culcat și ascultam vuietul străzii, muzica aceea minunată și concretă, ascultam și cum, în blocul cu cinci etaje, în subsolul căruia se află centrul meu de achiziții a deșeurilor de hîrtie, curge și bobloroșește neîncetat apa menajeră, auzeam cum sînt trase lănțugurile veceurilor și, cînd îmi îndreptam atenția înspre adîncurile pămîntului auzul meu distingea clar șopotul apelor reziduale și fecaloide, în vreme ce mușchii de carne sugeau în pace lacrimile de sînge ale baloților, sub beton se simțea fosgăiala șobolanilor, desluseam guițatul și chițcăitul lor melancolic — cerurile n-au nimic uman în ele, nici deasupra, nici dedesubt, iar în mine ele nici nu există ; bună ziua, domnule Gaugain !...

42.

Pe vremea cînd Vladimir își scria noaptea jurnalul, ne duceam la autoservirea Svet să bem bere ; un croitor din Rokytka, care interpreta tot ce se întîmpla prin lume după proorociri, l-a rugat pe Vladimir să-i prezică după felul cum scria el : Vladimir a luat hîrtia cu un text caligrafiat de croitor, l-a examinat cu atenție și a grăit : „După scris, sînteți un singuratic, un melancolic ; litera b, după cum ați ortografiat-o, dovedește că ați ales greșit meseria : dumneavoastră ar fi trebuit să vă faceți pădurar, și ca pădurar ați fi fost în stare, se vede tot după scris, să vă ucideți nevasta, s-o îngropați undeva în pădure și s-o tot caute după aia cine-ar fi vrut" ; croitorul a fost atît de încîntat de această viziune încît, de atunci, nu-i mai spunea lui Vladimir decît : „minunatule combatant" ; odată, lîngă noi, la o masă vecină, un ins compunea o scrisoare ; își umezea creionul pe limbă și tot privea în tavan de unde copia ceea ce scria ; brusc, ca o furtună, din restaurant au năvălit în braserie niște țigani ciomăgîndu-se care pe care, un talmeș-balmeș, acolo, zeci de ochi holbați, fulgerări de cuțite, noi ne-am ascuns sub bar, alții pe sub mese, numai bărbatul acela își umezea în continuare creionul pe limbă, privea către tavan și copia de acolo ceea ce vedea ; doamna de la bar a umflat mătura, a deschis larg ușa și, ține-te ,cu șuturi în fund și lovituri de mătură peste ceafă i-a alungat pe bătăuși care nu s-au putut opri decît, grămadă, pe partea cealaltă a pieții, sub ocrotirea statuii starostelui Podlipný ; bineînțeles, Vladimir a găsit prilejul să comenteze : „Odată, eu cu frate-miu, ne-am bătut la fel, ne-am izbit fruntile, că berbecii, scăfîrlii sparte, mă rog, tot tacîmul, o criză epileptică, dar, ca frați ce eram, ne-am împăcat în cele din urmă" ; iar bărbatul, umezindu-și creionul, a murmurat ceea ce scria : ,Dragă Evženka, să nu ne mai nimicim nervii..." ; cel cu scrisoarea era cam bătrîior avea nasul violet vine groase cît rîma, vinetii, îi împodobeau nasul ăla borcănat ; croitorul l-a informat pe Vladimir : „Minunate combatant, aveți o vestă nemaipomenită, la gît șase și la spate șase, ultimul răcnet al modei din America ; hai să-i dăm drumul cu un centimetru sub buric și să luăm din ea trei degete la brîu !", iar după ce și-a adăugat și această ultimă propunere, un cetățean care stătea proptit de tejghea, probabil beat, s-a adresat omului cu scrisoarea : „Sînt un fost ofițer, m-am gîndit să-i ard cîteva curele, poate așa toate intrau în normal, dar pînă să-mi pun planul în aplicare, după vreo lună, nevastă-mea mă cocoșase de-a binelea, priveam în cruci și nu numai că mi-a ars o mamă de bătaie, dar m-a și dat afară din casă ; înainte de asta, însă, ca să-i demonstrez cît de tare sufăr, am demontat mașina de scris pînă la ultimul ei șurub, degeaba, am încercat să mă spînzur dar n-am găsit în mine destulă putere ca s-o fac, acum, nici măcar să dorm nu mai sînt în stare și ,dacă totuși o fac, atunci numai în picioare, stînd într-un dulap vechi..." ; bărbatul cu nasul violet, care tocmai își terminase de scris fraza, și-a descheiat cămașa la gît și i-a arătat că are acolo o răsuflătoare metalică — una care susura întruna ca o privighetoare — și că, deci, nu-și poate folosi coardele vocale ; fostul ofițer a dat a lehamite din mînă, și-a mai comandat o halbă și s-a cărăbănit la o masă ; atît i-a trebuit, însă, lui Vladimir, l-a și întrebat pe nasul violet : „Care-i numele dumneavoastră ?" și bărbatul a scos iute un carnet, notînd pe o filă : „Josef Kopecky", la care Vladimir s-a înclinat : „Încîntat, domnule Kopecky, mă bucur că mă aflu aici, alături de dumneavoastră !" și domnul Kopecky a prins să umple file după file, pe care le rupea și i le întindea lui Vladimir, pe fiecare scria doar o frază : „ În doi ani am suferit 28 de operații, luni o să-mi scoată privighetoarea din gît... Am fost ciuruit de tot, mi-au făcut vreo 2000 de injecții... Nevastă-mea m-a părăsit, a fugit cu un alt bărbat... Numele ei este Evženka, cum o întîlnesc, pun imediat s-o bage la pușcărie..." ; Vladimir citea toate astea cu ochii înlăcrimați ; barmana l-a întrebat, atunci, rîzînd : „Ei, cum arăt ?", „Roză, un purceluș de culoarea unui bujor scuturat" a fost răspunsul, „Și dumneata ce ești ?", la care, fără ezitare, Vladimir a răspuns : „O stație meteorologică și-n loc de creier am un somoiog de sîrmă pentru spălatul veselei" ; atunci iar s-a deschis ușa și a intrat un tînăr, cu mîna dreaptă strînsă-n pumn își lovea palma stîngă, privirile îi rătăceau prin local căutînd pesemne pe cineva care va fi meritat în ziua aia să fie pocnit în muțră, era tipul haimanalei pragheze care umblă cu limba scoasă să aducă reparații onoarei insultate, se vede că-n autoservire n-a găsit ce căuta așa că a ieșit izbind puternic ușa cu piciorul ; am ieșit și noi după ce ne-am luat rămas bun de la toți, am pornit pe bulevardul animat, am ajuns la barieră ; aici o tufă de trandafiri albi se cățăra peste cușca macazelor și a lanțurilor pentru felinare ; Vladimir a cugetat : „Peste această cușcă e aruncată o perdea. Cetățenii ar trebui să se așeze benevol la rînd pentru «Vecerrná Praha». Uite, aici : o bluză de iasomie ; și o fustă verde ! Doctore, dumneata și așa nu-mi cumperi nimic.. ,aș avea nevoie de culori cît pentru un exemplar din ediția de duminică a ziarului : o duzină de ocru de Siena, două duzini de negru, o duzină de roșu... dar dumneata tot nu mi le cumperi, sau mă înșel ? Atunci încă două duzini de albastru de Paris,

Prezentare și traducere de
Ondrej Stefanko
și Florin Bănescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Spiritul de echipă

Primul lucru pe care-l fac doi oameni cu care n-ai mai jucat niciodată împreună e să se întrebe unul pe celălalt ce sistem de licitație joacă. Al doilea e să convină — în cazul că folosesc sisteme diferite — asupra unui singur sistem, fie din cele invocate de fiecare, fie un altul, cunoscut amîndorura. Asta pentru ca dialogul presupus de faza licitației să poată avea loc iar fluxul de informații ce și le dau unul altuia să conducă la cel mai exact și convenabil contract. Îndeobște, jucătorii care nu se cunosc bine între ei preferă licitația naturală oricărui sistem convențional, nu doar pentru că e mai comodă, ci și pentru că e mai sigură, mai puțin expusă erorilor în interpretarea informațiilor. Cum bine se știe însă, licitația naturală e fatalmente mai vagă, mai puțin precisă și mai puțin amănunțită decît o licitație convențională, ceea ce, în raport cu observația de mai înainte, sună paradoxal. Într-adevăr, cum poate fi mai sigură o licitație vagă și imprecisă decît una exactă și detaliată ? ! Și totuși lucrurile stau chiar așa, cel puțin în cazul partenerilor în premieră la masa de joc. Și nu o dată s-a întîmplat ca o axă formată din jucători aflați într-o atare situație să liciteze mai bine decît axa adversă, făcută din jucători care se cunoșteau de multă vreme și practicau un sistem de licitație însușit pînă în cele mai mici detalii. Firesc ar fi să se întîmple invers iar statistica spune că de cele mai multe ori chiar așa se și întîmplă, dar asta nu face mai puțin semnificative abaterile de la regulă. Există oare un secret al victoriei în licitație în cazul jucătorilor care se găsesc pentru prima oară ca parteneri ? Dincolo de aparența retorică întrebarea aceasta nu e lipsită de interes și de miez .O condiție prealabilă ar fi ca respectivii jucători să cunoască foarte bine jocul, să aibă deci calitate de jucători atît unul cît și celălalt. O altă condiție, tot prealabilă, ar fi să existe la fiecare din ei disponibilitate pentru dialog. Dar secretul e altul, și anume spiritul de echipă care trebuie să se instaureze de la prima emisiune de informații, spirit de echipă care înseamnă încredere reciprocă, evitare a monologului, renunțare la orgoliul ultimului cuvînt și, mai ales, explorare empatică a fluxului informativ. Cu atît mai dificil de obținut acesta cu cît el trebuie să nu cadă într-un fel de **coup de foudre** care îi seamănă, care e cu totul altceva în esență, ceva care nu duce decît pentru scurtă vreme și superficial la înțelegerea între partener proprie adevăratului spirit de echipă, adică la înțelegerea dedusă din prezența simultană a celor patru trăsături enunțate mai sus. Nu e mai puțin adevărat că fiind accesibil uneori de la prima vedere spiritul de echipă poate și să nu se închege niciodată. Oricît de mult timp ar juca împreună partenerii. Apariția lui are, vreau să spun, un dram de inefabil. Cu el începe, de fapt, poezia bridge-ului, o poezie adesea plină de dramatism...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 9 ianuarie 1991 2(50)

Cu hohot înainte?!

„Cu urat murdar" este fără îndoială, cel mai vestit oximoron al limbii române, dar nu e, totuşi, oximoronul absolut, aşa cum am fi tentaţi să credem luîndu-ne după expresiva lui alcătuire. O atare supremaţie e revendicată de cel puţin două din numeroasele noastre omonime, de două cuvinte simple şi banale care prezintă însă ciudata particularitate de a conţine în acelaşi corp sonor două semnificaţii, nu diverse ca orice omonim, ci totalmente contrarii. Unul este **înainte,** însemnînd şi „în faţă" (în spaţiu) şi „în spate" (în timp). Celălalt ar fi **hohot,** deopotrivă de „rîs" şi de „plîns". Cel dintîi ne vine din latină, al doilea e slav, iar amîndouă au încărcătură ontologică şi rezumă un întreg destin istoric. Încă de la Bogdan şi Basarab, de nu chiar de mai devreme, istoria noastră a fost una a mersului înainte cu privirea înapoi, furioasă sau nostalgică, deseori cu o furie ce declina treptat în nostalgie, tot timpul şi în tot locul dînd din rîs în plîns şi viceversa, de cele mai multe ori în varianta contrară de rîsu-plînsu. În vremurile mai noi, inepuizabila noastră energie întru deriziune — cred că avem autoironia în sînge ! — a dat naştere şi unei formule a cărei acuitate semantică face inutil orice comentariu; „mergem **înainte** că tot **înainte** era mai bine". De unde ne vine această irepresibilă neîncredere în viitor faţă cu care trecutul, oricît de nefericit, ne apare ca preferabil, e greu de spus ; s-ar putea ca noi să avem, peste toate, o reacţie de respingere la prezent, indiferent cum ar fi acesta, aşa cum anumite organisme resping orice grefă. S-ar putea, dar să nu uităm că nici nu prea ştim să ne lămurim prezentul, cu atît mai mult cu cît el, prezentul, e făcut în cazul nostru, din nostalgia pentru trecut şi neîncrederea în viitor. Sigur că, învăluit în nostalgie, adevărul despre trecut devine o minciună, sigur că, învăluit în neîncredere, adevărul posibil despre viitor devine la rîndu-i o minciună virtuală. Aceeaşi nostalgie ne poate face euforici pînă la rîs, aceeaşi neîncredere ne poate dispera pînă la plîns. Şi astfel, hohotul e gata. Dacă trecutul şi viitorul îngheaţă graţie reciprocei revocări a sensurilor lui **înainte,** prezentul e o îngheţare **în hohot.** Cîtă vreme nu vom şti nu doar să numim adevărul ci să-l şi eliberăm de învăluiri afective, ne va fi cumplit de greu să ne mişcăm de-adevăratelea şi nu vom trăi decît cu iluzia mişcării, cum şi un călător într-un tren care stă, trăieşte aceeaşi iluzie cînd un alt tren trece pe alături. Ne-am obişnuit să păşim **cu hohot înainte** şi avem nevoie de un leac pentru a ne vindeca de o obişnuinţă. Exorcismul din decembrie 1989 ar fi putut fi. De ce n-a şi fost ? Numai Dumnezeu ştie ! Numai ?

„L"

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de UTRILLO

Metanie

„Nu mori de vîrsta, ci de epoca ta"
César Vallejo

Te mai tulbură-amintirea
bravului copil cuminte
cufundat în cărţi, prin poduri ?
N-are a face : Înainte.

Mîini-bunice, de rugină,
apucat-au să te-alinte.
Le dezgropi azi, după datini ?
N-are a face : Înainte.

Sub platanii-Academiei
te-au întîmpinat cu flinte
cei chemaţi doar să-i sădească.
N-are a face : Înainte.

Iar acum strigi Universul
pre numele-i mic. El tace
şi-împrejur se lasă frigul.
Înainte : n-are a face.

Mihai Cantuniari

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

„Humanitas"

dacă ar fi fost vorba de lauda propriu-zisă, poate că nu m-as fi indemnat să scriu : lucrul bine construit **se vede** și fără aplauze, iar „a face" nu are nevoie de „a trimbița". Numai că, fiind un atac, încă un semn (dintr-o infinitate) al patimii distructive, tăcerea n-ar mai fi de aur, ci de tinichea. Deci : în „Tricolorul", nr. 7, pe toată pagina 4 („Delimitări"), P.G. Dascălu semnează o jalnică diatribă la adresa editurii „Humanitas", croită (cum altfel ?) pe tiparele „României mari" (tehnica prafului în ochi, minciuna cît mai mare, ca să întunece bine vederea, limbajul acrit al vulpoiului lipit de gardul viei, reclamînd otrăvirea strugurilor, în numele patriotismului carnasier), că nu degeaba apariția gazetei lui M. Ungheanu era anunțată de Alcibiade în termeni de „artilerie grea". Titlu : „De la editura P.C.R. la editura G.D.S.". Subcapitole : „Un scenariu de acaparare" ; „Titluri ostracizate" ; „Sub pulpana Europei libere". Cunoașteți meniul casei, nu ? Că de ce directorul editurii „a acaparat" editura, cînd e lucru știut că orice director de pe lumea asta nu trebuie să fie altceva decît curierul femeii de serviciu. Că de ce a preferat această denumire (superbă) a editurii, cu deschidere, adică universală, în loc să lase firma „Bălcescu" ? Aici e mina superspionajului mondial și nicidecum o elementară adecvare a formei la conținut. Că de ce „a dat pur și simplu afară" dl. director o serie de redactori care au făcut faima editurii P.C.R., înlocuind nume de rezonanță națională, precum Octavian Chițan și Miroiu Adrian cu niște anonimi de talia lui Sorin Mărculescu și Thomas Kleininger ? Întrebare la fel de „valabilă", ca, să zicem, cu ce drept i-a luat locul Iliescu lui Ceausescu și Roman lui Dăscălescu ! Să spunem limpede, deci, că : dacă peste tot în România s-ar fi petrecut atari schimbări încă din ianuarie '90, n-am fi ajuns, peste tot, în punctul mort de acum ; „politica de cadre" a fost și a rămas „nucleul vital" al falimentului (ca și al succesului de decenii) comunist. Iar „Humanitas" nu ar fi devenit, în 1990, singura editură din țară care a funcționat ca o adevărată editură „pe stil nou". Mai departe : că de ce se preconizează trecerea pe acțiuni la „Humanitas", cînd e știut că falimentul trebuie să fie legea de aur a României de azi ? Cum se abat ei de la sfîntul principiu „alege-s-ar praful" ?! Dar, culmea acestui penibil atac e altundeva : cu ce drept, întreabă autorul, a eliminat editura din planurile croite sub ceaușism o serie de titluri, sub deviza, zice dl. Dascălu : „Trăiască traducerile și Monica Lovinescu" ? Hodoronc-tronc, ar zice Vadim. Întîi că : dac-ar fi fost vorba numai de traduceri și tot nu văd ce rău ar fi fost, că ne sînt necesare ca aerul, chit că jandarmeria d-lor visează toată România adînc înfiptă-n groapa lui Ouatu, azi, ca și ieri. Dar, una lîngă alta, eu nu văd în raftul „Humanitas" decît români, de la Cioran și M. Sebastian, la Goma și Ierunca, văd C. Noica, I.G. Duca și Armand Călinescu, văd „luntrea" lui Blaga și nu văd nicidecum „o oficină de propagandă străină și diversionistă împotriva României", așa cum, hohotitor, face dl. Dascălu să ne stea mintea-n loc. Cum-necum, „Humanitas" e tot ce ne-a dat, editorial, mai promițător anul 1990, lucrul se vede de departe. Dar noi — zice poliția culturală — nu avem nevoie de nimic promițător. Drept care, tot ce se-ncheagă, trebuie destrămat. D-le Dascălu, vremea pescuitului la cocă — braconaj cu permis special — s-a cam dus. E timpul să ieșim în larg, cu nave ca lumea și — nu vă fie teamă ! — tot cu „tricolorul" pe catarg. Dar cu **tricolorul și nu cu....** monocolorul, în bernă, al Dvs.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Ziduri albe, popoare mute

Printre frumusețile fără de număr ale Parisului se află, chiar în centrul său, nu departe de kilometrul zero al Franței, fosta mînăstire, astăzi muzeu, Cluny. Zidurile sale de piatră, obiectele dinăuntru, mirosul de ceară străveche de albine cu care e impregnat acolo totul n-am să încerc să le evoc. De asta ne arde nouă acum? ...

Poate totuși zidurile...

Zidurile germane, dar mai ales cele ale Parisului sînt, la acest sfîrșit de mileniu, pătate de un soi ciudat de linii și desene fără noimă, litere uriașe, încolăcite, încîrligate, trase cu un fel de spray, greu de imaginat pentru noi altfel decît în urmările sale. Cineva îmi spune că e o întrecere între ciudații artizani ai acestei arte să-și lase urmele negre, albastre, roșii, verzi, în cele mai greu de atins locuri, cît mai sus pe un zid alb de cinci sute de ani, în cele mai periculoase locuri de pe suprafețele zidite ale orașului, în metrou, pe scaunele din stație, dar și pe musamaua celor din vagoane, oriunde.

Acum nouă ani, într-o piață mică, aproape (cred) de biserica română independentă, cea pe care au încercat „cucernicii" trimiși din țară să și-o însușească, am citit, trecîndu-mă inexplicabili și irațional fiori reci pe șira spinării, acest anunț, scris încă cu literele acelea negre, cărora numai vopseaua scursă le făcea legătura cu pămîntul : „Garda de fier nu uită și nu iartă !" Era desigur o pregătire, îmi spun azi, pentru nenumăratele lovituri de stat care aveau să fie încercate, atîția ani după, în România. Întîi scrii pe pereți, iar pe urmă te duci în țară și scoți steagul verde, cum ne-a spus cineva în iunie. Ce dacă asta-i o gugumănie, ce dacă steagul verde e flamura sfîntă a islamului și legionarii dimpotrivă... Deci, cu spaima-n suflet am plecat atunci, iar azi îmi băteam joc de amintirea grozavei inscripții și mai ales de propriu-mi fior de pe spinare. Astăzi Parisul e plin de grafitti, semne fără sens, pentru curățarea cărora doar în metrou e nevoie de 5,5 milioane de franci, cum ne înștiințează o pancartă plasată pe unele rame.

Dar tare aș mai fi vrut să-l cunosc pe autorul cuvintelor, singurele de înțeles, scrise poate cu alb pe zidul cenușiu al fostei abații Cluny, cuvinte care sună astfel : „Murs blancs, peuples muets", adică „ziduri albe, popoare mute". Același tip de spray care a mîzgălit prin Europa zidurile, geamurile, scaunele, a reușit performanța acestor frumoase și semnificative cuvinte. Ziduri albe, popoare mute. Oricită exagerare ar fi în această afirmație, ea conține, totuși, și într-o exemplară concentrare, un adevăr tulburător. Și atunci, în ziua de 16 octombrie 1990, lîngă Muzeul Cluny, am revăzut deodată zidul Universității din București.

Nicolae Prelipceanu

momos :

1991, ianuarie, România

este destul de probabil că atunci cînd te culci seara în patul tău te vei trezi, a doua zi dimineața, în patul tău. Așa se întîmplă însă în orice vreme liniștită și sortită copiilor, pomului de Crăciun, anului nou, precum și celor ce sînt angajați să te omoare. Ăștia, ultimii despre care am scris, au pistolul la centiron, mai nou au și o diagonală la uniformă, și atunci cînd se culcă în patul lor, tot de acolo se scoală. Așa ar fi situația de descris ! Numai că acum, în ianuarie 1991, nimeni nu mai știe unde se va trezi : destabilizatorii (poporul român) în puscărie, stabilizatorii (guvernul roman) la puscărie, sau mai rău cu un glonț în cap pe străzile capitalei. (Asta au pățit-o în definitiv o mulțime de „revoluționari" în decembrie anul trecut.) Din fericire nu am fost anul trecut în țară. Din nefericire sînt anul acesta aici și armean prost fiind eu, iar nu altceva, mă astept împreună cu poporul român, cel mai păcălit de fapt, la un glonț în cap și la un cosciug de trădător înălțat în aerul Țării. Evreii o vor păți la fel, dar și ungurii, primii trădători ai Idealurilor Comuniste. Un lung șir dintre noi va intra din nou în lumea morții pentru a deschide calea noilor născuți morți de fapt și de drept, încercînd să adune aerul Țării în plămînii lor împroșcați cu plumb. Rînjind, bătrînii acestei țări vor rînji necontenit și asta numai fiindcă vor să se bucure de aerul unei primăveri care nu va veni niciodată. Pe pielea lor, a conducătorilor noștri cresc solzi mari și rău mirositori. Ei doresc puterea mai mult decît viața. Vor sfîrși în genunchi, împușcați de cei pe care i-au păcălit. Și mereu, într-un șir nesfîrșit, ei se vor așeza la zid, puși acolo de ai lor. În timpul acesta, oricît de necăjiți vom fi, cît de morți sau de vii, vom încerca să reconstruim țara.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ARGENTINA POPOIU : „Sărbători fericite ! Fericite, da, dar ce te faci domnule cu infractorii ăștia de violează spațiul aerian, după bunul lor plac ? Auzi, dom'ne să intri în țară ca-n brînză ca să ce ?". **(Adevărul)** ● Președintele Senatului, acad. ALEXANDRU BĂRLĂDEANU, citindu-l în Parlament pe Eminescu : „De la Tisa pîn' la Nistru"... ● FLORIN DIACONU : ....a «descălecat» pe Otopeni. Neavînd nici măcar curajul elementar de a spune pe față pentru ce a venit ; pretextînd că a venit să se roage, împreună cu românii, într-o biserică, în sfînta zi a Crăciunului". **(AZI)** ● Reprezentantul guvernului (bun cunoscător al istoriei României, n.n.) : „Conținutul plicului era o scrisoare pe care una din fiicele lui Mihai de Hohenzollern o adresa primului-ministru, informînd cu aroganță..." ; ....o notificare a menținerii disprețului pe care această familie l-a avut întotdeauna, în fapt, față de acest popor, pe care nu l-a înțeles niciodată, pe care nu l-a respectat niciodată și pe care continuă să nu-l respecte nici astăzi". La așa conținut, așa stil... ● ALEXANDRU BĂRLĂDEANU, în dialog cu **Dimineața** : „Cred cu adevărat și sînt sigur că numai proclamarea adevărului va ajuta mersul nostru înainte pe calea democrației". ● SERGIU ANDON : „Sire ! (...) dar mai bine alegeați Schitu Măgureanu, poate că atrăgeați atenția și neîntărcatului nostru serviciu de informații, care putea să-i prevină pe cerberii frontierei de stat să nu-i găsiți chiar cu pantalonii în vine". **(Adevărul)** ● VICTOR DINU (gazetar de tip nou) : Regele Mihai ....a recurs la minciuni și siretlicuri pentru a veni în țară, nu de dragul țării, ci pentru a ne tulbura liniștea și colindele Crăciunului". **(AZI)** ● FLORIN DIACONU : ....Mihai cel fără de țară (fiindcă și-a lăsat-o — cu lașitate — pe mîna «baronilor» ruși și a celor comuniști), e doar un microb care pune în mișcare «sistemul imunitar» al României"... **(AZI)** Unde ați învățat istoria țării, domnule condeier fesenist ? Nici măcar Mihai Roller n-ar fi pus pe hîrtie o asemenea inepție ! ● PETRE ROMAN (prim-ministru și politehnician), la TV : „elicea mergea"... ● IRINA DIMIU : „Dacă n-ar fi existat acel 30 decembrie 1947 și dv. ați fi fost regele nostru zi de zi, de-atunci și pînă acum, probabil că eu aș fi fost doamnă de companie a uneia din fiicele dv.". **(Adevărul)** ● AL. BĂRLĂDEANU (patriot de stirpe aleasă) : ....așa-zisul miting de la Timișoara...". ● PETRE ROMAN : „Nu mă clintesc din loc". ● ION ILIESCU (în vizită de lucru la I.M.G.B.) : „Vreau să vă spun în primul rînd că n-avem de gînd să cedăm". Un muncitor, după plecarea oaspetelui : „Iar românul, așa e el, aplaudă chiar dacă nu-i place". (Preluată din **Expres**) ● RADU CIONTEA (deputat și patriot) acordă revistei **Baricada** un interviu de zile mari. Spicuim : „Eu, pînă la manualele școlare, am văzut o singură carte : biblia. Tatăl meu m-a învățat de mic să nu am încredere în unguri. Mi-a spus că «fiecare ungur umblă cu fringhia în buzunar»". : „Nu am curajul să mănînc în restaurantul hotelului «București», căci nu am certitudinea că nu voi fi otrăvit de unguri". ; „Comisia de anchetă a descoperit că ravagiile cele mai mari le-a făcut, se pare, **o trupă de mineri unguri**". ● GELU VOICAN VOICULESCU în discuție cu Anca Ionaș **(Phoenix)** : „Îmi lipsesc propensiunile imperiale.." : „Personal mie îmi place mămăliga" ● „Tînăr electronist, doresc să cunosc tinere din Bistrița care cunosc arta dragostei în toate formele ei. M-ar interesa în special lesbiene ori femei cu inclinații spre exhibiționism". **(Occident)** ● XANTIPA : „Cu cine ați făcut tîrgul fraților ? Și pe cîte ruble ?". **(AZI)** ● MIRCEA BUNEA : „Și atunci de ce abia acum ? Și de ce tot la Timișoara". : „Autorii unui scenariu bine pus la punct își urmăresc obiectivele cu o diabolică încăpățînare". : „Oare, la Timișoara nu mai interesează pe nimeni care este culoarea... pisicii ?". **(Adevărul)** ● ALCIBIADE : „Ziarul «Tineretul liber» a început s-o circumscă în direcția Budapesta". **(România Mare)** ● Din interviul iluzionistului Iozefini, acordat foii **România Mare** : ....refuz să intru în această HUNIUNE..." : „N-am nevoie să intru în uniunea asta de scriitori verificați de coana Leana"... : „Mircea Dinescu (...) ce a scris el ? Eu am zece cărți...". ; „Tu, mă, Dinescule, care făceai foamea, ai devenit dizident cînd nu ți s-au mai aprobat împrumuturile de la Fondul Literar al Uniunii". Chiar așa, d-le Iozefini ? Chiar așa ?! Mai departe : „Eu aș putea repune circul pe roate într-o lună de zile". ; „V-o spune Iozefini, un scamator rătăcit printre scriitori..". ● DAN IOSIF (senator) : „Nu vom putea ajunge toți milionari". **(Adevărul)**

Petre Stoica

TEATRUL NAȚIONAL TÎRGU MUREȘ ȘI HOSTAGE PRODUCTIONS LONDON
organizează

CONCURSUL DE DRAMATURGIE TÎNĂRĂ ROMÂNEASCĂ — EDIȚIA 1991

Valoarea totală a premiilor : **1 000$**

Data încheierii concursului : 01 IULIE 1991

Poate participa orice cetățean român sub 40 de ani domiciliat în România, cel puțin 18 luni, între 01 ianuarie 1989 și 31 decembrie 1990.

TEATRUL NAȚIONAL TÎRGU MUREȘ ȘI HOSTAGE PRODUCTIONS LONDON se obligă prin contract să monteze în anul 1992, atît la Tîrgu-Mureș cît și la Londra, lucrarea dramatică premiată cu Premiul I, respectînd toate drepturile legale ale autorului (sau ale autorilor).

Direcția de scenă a ambelor premiere va fi asigurată de regizori britanici.

Pentru obținerea formularului de înscriere și a regulamentului de concurs, cei interesați se vor adresa în scris la :

TEATRUL NAȚIONAL TÎRGU-MUREȘ, 4 300 TÎRGU MUREȘ,

CĂSUȚA POȘTALĂ 102 — Pentru Concursul de dramaturgie tînără românească, ediția 1991.

TEATRUL NAȚIONAL TÎRGU MUREȘ ȘI HOSTAGE PRODUCTIONS LONDON DORESC SĂ ÎMPARTĂ SUCCESUL INTERNAȚIONAL CU DUMNEAVOASTRĂ !

prezentul continuă

„Mea culpa“

mă bate gîndul, de la un timp încoace, că a devenit necesară o „dezmințire“ sau o retragere a afirmațiilor pe care le-am făcut în cele trei articole de cîte două coloane, publicate în „Programul Radio-TV“ (actualul „Panoramic“) în ianuarie-februarie a.c. Fusese, oricum, o colaborare în vederea angajării într-un post de redactor la publicația în chestiune, în perioada în care, vrînd să evadez din exilul stagiaturii abolite, căutam înfrigurat un post cît de cît potrivit singurei aptitudini pe care, cît de cît, o am. Colaborarea însă, ce s-a dovedit a fi ocazională, mi-a ridicat, în foarte scurtă vreme, probleme de o natură pe care n-aș fi bănuit-o în ruptul capului : luat de valul euforiei din Decembrie, asediat, în zilele următoare celei de 22, la propriu, în apartamentul situat în coasta „epicentrului“ delimitat de Piața Palatului, C.C. și Calea Victoriei, neputîndu-l părăsi nici ca să-mi cumpăr pîine și țigări, am trăit frenezia acelor zile cu optimismul și încrederea revenirii neîntîrziate a liniștii, după ce libertatea, ea, fusese cîștigată. Nimic nu mi-a tulburat siguranța aceasta, cu toate că trebuia să înghit somnifere pentru a putea adormi, cîteva ore pe noapte, înconjurat de vacarmul mitralierelor, automatelor și salvelor de tun aproape continue.

În paralel, însă, cu amețitoarea euforie, trăiam, firește, și o deplină încredere în comunicatele ce m-au ținut, ca și pe toți compatrioții, lipit de dimineața pînă seara de ecranele TV : luptele duse împotriva „teroriștilor“, obrăznicia și inutila lor rezistență nebunească, căreia îi răspundea, la fel de net, opoziția armatei — ale cărei tancuri și trupe le puteam vedea și eu, de la ferestre — și a populației — ale cărei grupuri compacte, ici și colo, le puteam, și pe ele, vedea, tot de la ferestre, adăpostite, de exemplu, după colțul Bisericii Luterane și al blocului ce are la parter „Nufărul“, de lîngă stația de mașini... (Să fiu drept : ceva-ceva nu m-a convins întru totul, ceva mi-a sunat lejer fals, forțat, ceva **nu m-a convins,** deși reacția a fost la nivelul subconștientului : legenda **apei otrăvite,** de exemplu, ori acele apeluri în vederea „opririi unui vehicul blindat al Securității, ce înaintează pe Batiștei“, și care vehicul a fost, ni s-a comunicat peste zece minute, „oprit“, adresîndu-se, pare-mi-se, și mulțumiri celor ce l-au stopat — cum oare ? asta nu ni s-a mai spus. Repet, însă, vagile reacții de **neîncredere** au fost, pe lîngă că nebuloase, neprecizate, difuze, **slabe,** lipsite de — fie-mi iertat jocul de cuvinte — **credit** ; într-adevăr, cum aș fi putut bănui, o clipă măcar, în vîltoarea de o bucurie nebună a acelor zile pe care nu crezusem că le mai apuc vreodată, existența unui scenariu, ipoteză ce mi s-a conturat în minte destul de tîrziu, în lunile ce au urmat, și încă susținută, de articolele „unei părți a presei“ ?! Ar fi însemnat să mi (ni) se ceară prea mult ; și totuși... Cu toate că n-am priceput (ca simplu cetățean ce mă aflam...) sensul apelurilor repetate adresate populației de-a veni „să apere Televiziunea, Radioul“ și alte obiective, în jurul acestora aflîndu-se deja, după cum știam, unități militare dotate cu tehnică de luptă și cu muniție de război, nu de manevră — n-am pus la îndoială, repet (cu regret) **autenticitatea** contextului așa cum era el redat : zonele sus-amintite asediate de „teroriști“, amenințate cu invadarea și distrugerea, iar ocupanții lor — redactorii, tehnicienii, personalul lucrător în genere de acolo — amenințați cu exterminarea ; după cum, în egală măsură, n-am pus la îndoială curajul neobișnuit (și care ar fi trebuit să mă pună pe gînduri, tocmai fiindcă se arăta ca fiind atît de neobișnuit !) al acestora, care continuau să emită — să **lucreze,** rămînînd la datorie sub sabia, gata să cadă, a pericolului atotprezent și perpetuu.

Convingerile au fost cum au fost — la urma urmei, nu am făcut altceva decît să fiu un păcălit printre atîtea mii de păcăliți cu grămada — ; problemele de care vorbeam s-au datorat faptului că, în cele trei articolașe pomenite, am făcut imprudența de a-mi exterioriza entuziasmul și admirația (ceea ce mă

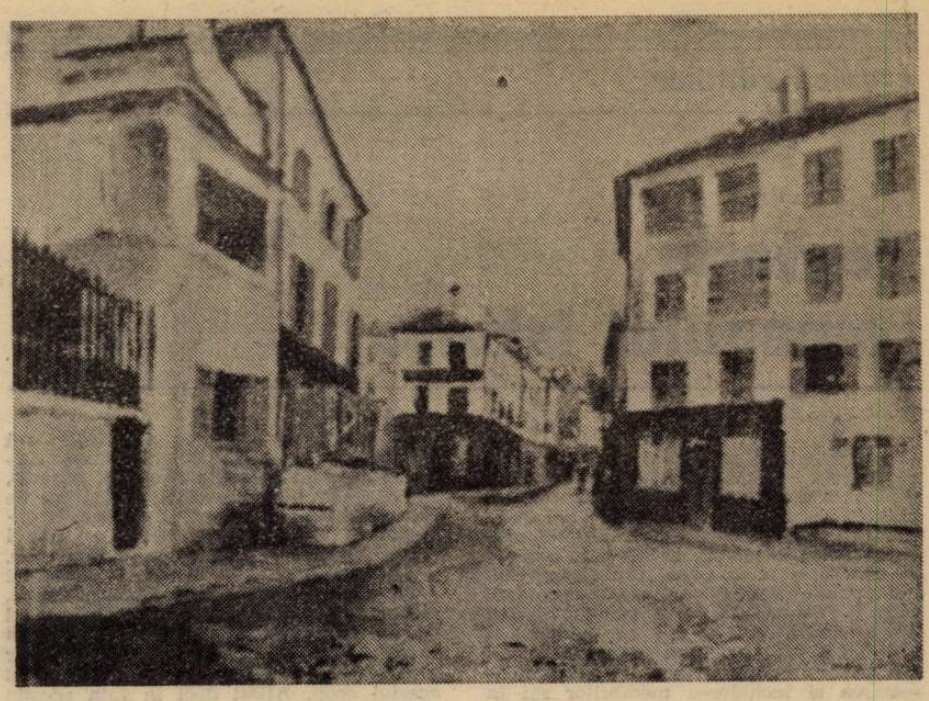

ferise Dumnezeu s-o fac vreodată pe vremea răposatului !), mai și propunînd, pe deasupra, soluții de modernizare a Televiziunii, care avea de-acum dreptul — precizam, pentru ca opera monumentală de naivitate să-mi fie încoronată — să se numească **Liberă.** Și încă, nici publicarea acestor naivități de biet om înșelat n-ar fi fost cine știe ce, dacă nu ar fi avut loc într-un ziar, oricum, citit infinit mai mult decît, pe atunci, „România literară“, „Luceafărul“ ori... „Contrapunct“ (ca să nu mai zic de „Caiete critice“). Drept care, m-am trezit anunțat, încă și prin aprilie-mai, de către mai toți cunoscuții — între care foștii mei profesori de la Facultate, cărora le păstrasem o stimă deosebită și constantă — că „m-au citit“ în „Programul Radio-TV“... După o lună-două deja de la „comiterea“ articolașelor, îmi venea să intru în pămînt auzind asemenea cuvinte — unele, vai, spuse pe un ton apreciativ-superlativ... Îmi crăpa literalmente obrazul, nu atît pentru ușurința cu care fusesem antrenat, împreună cu o țară întreagă, în minciuni și iluzionare, ci pentru prostia pe care o făcusem de a-mi exprima entuziasmul și admirația față de categoria vajnicilor eroi ai Revoluției pe care o reprezentaseră crainicii TV ; deja, pe lîngă mistificarea din Decembrie ce începuse să iasă la iveală, se contura tot mai revoltător noua, mereu actuala mistificare de zi cu zi de la mereu exasperantele „Actualități“. Pentru „omul pățit“ ce devenisem, cu scepticismul la pîndă și interpus pe post de filtru între gata-filtratele știri și anunțuri și propria-mi putere de discernămînt — atîta cît este ea, dar oricum preferabilă „scrierii“ unor versiuni prefabricate — căderea în capcana „manipulării“, a „îmbătării cu apă rece“ (pretinsă, pe deasupra, a fi și otrăvită), din Decembrie, părea o slăbiciune de neiertat. Dar și mai de neiertat îmi apărea ușurința cu care îmi făcusem publică prostia. Din care motiv, am simțit, de atunci încoace, aproape fără încetare, imboldul de a face un soi de „mea culpa“ (în alt sens, desigur, decît aceea făcută de celebrul, între timp, personaj, și oricum cu fățărnicia și ipocrizia aceluia !) și de a-mi denunța facilitatea cu care s-a putut specula de către niște minți pe cît de reci și lucide, pe atît de stricate, disperarea trăită, pînă atunci, sub dictatură și, respectiv, reversul ei, reacția de fericire ducînd la pierderea oricărui discernămînt... O singură consolare îmi rămînea : a doua oară n-avea să se mai întîmple. Și nici că s-a mai întîmplat !...

Nicolae Baltă

minimax

Fără titlu (III)

(că și ce titlu să mai poți pune acum !)

Sînt zile cînd trebuie să uiți totul și să intri în carapace.
(Una dintre Țestoasele Ninja)

Încheierea acestui triptic (neintitulat ca nu care cumva să aducem obol la destabilizare) trebuia să tragă cumva firele țesute în primele două părți argumentînd ipoteza avansată, anume că **rezultatul politic al procesului început în decembrie '89 este așezarea societății noastre într-un regim de factură autoritaristă** în pofida rezistențelor democratice ale unei fracțiuni sociale care, deși nimeni, probabil, nu știe ce pondere are, nu este totuși neglijabilă, nici cantitativ dar mai ales calitativ, dacă putem spune astfel fără a stîrni indignare — căci, neîndoielnic, va mai trece o vreme pînă ce discursul politic românesc să se curețe de accentele violente de populism și să accepte ca valoare **elita.** Iar pentru că pe-aici lumina vine încă în bună măsură de la răsărit, caracterizarea sintetică a unui asemenea regim ni se pare potrivită și într-o formulare precum următoarea : „Dînd lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu și pretinzînd pentru Cezar numai ce-i al Cezarului, puterea autoritară e în stare să satisfacă toate nevoile cetățenilor, cu excepția uneia, pe care, din principiu, nu o poate satisface. Aceasta este nevoia de activitate politică, nevoie pe care mulți oameni o au“ [1]). Dificultatea într-o asemenea argumentație ar fi fost aceea de a evidenția cum se pot împăca un sistem de instituții și norme de certă factură de[illegible]ordanță cu instit[illegible] tradițiile democratice românești, pe de o parte, cu, pe de altă parte, o anume modalitate de exercitare a puterii politice care **în fapt** exclude, sau în orice caz limitează la maxim accesul la guvernare al altor grupuri decît cel controlînd aparatul de stat. Ori, altfel și mai simplu spus, ceea ce trebuia evidențiat era cum, **disimulată într-o formă democratică, Puterea a ajuns să aparțină unui grup restrîns a cărui legitimitate este discutabilă în raport cu idealurile pentru care s-a murit și care sînt și oficial promovate.**

Pentru că oricît de „televizată“ a ajuns să fie realitatea socială românească și oricît de revoluționară se-arată a fi această imagine, rămîn totuși și totuși „insolubile“ următoarele caracteristici **tendențiale** — și este importantă sublinierea, inclusiv pentru că exprimă o notă de speranță. 1. Persistența „misterului“ din decembrie '89, multitudinea scenariilor „lămuritoare“ avînd un efect taman potrivnic celui afișat, al căutării adevărului. (Se potrivește de minune în acest caz una dintre multiplele definiri ale **labirintului:** „Dacă labirintul este un drum al morții și al vieții, deseori el este trasat, verbal sau ca imagine plastică, **pentru a închide în el pe defunct,** sau, mai degrabă, pentru a închide în el conștiința vinovată de a supraviețui“ [2]). Comemorarea unui an de la tragedia din decembrie trecut n-a adus cu sine înlăturarea îndoielii că ea, tragedia, a fost inevitabilă și încă mult mai grav, că nu neapărat unui destin istoric vitreg o datorăm. Nimic sănătos, autentic, durabil nu va putea fi clădit împreună cu această teribilă îndoială iar timpul nu șterge sau acoperă chiar orice. 2. Ponderea covîrșitoare în toate centrele de decizie politică a unor oameni care, pe măsură ce a trecut timpul, s-au dovedit în mod iremediabil tributari mentalității comuniste mulți, foarte mulți fiind de altfel foști beneficiari și, implicit, complici ai fostului regim. Firesc, concomitent cu reașezarea (și chiar reabilitarea oficială) a fostei nomenclaturi (de ce rang și cît de compromis fiind fiecare în parte, se poate discuta mult) s-a practicat sistematic marginalizarea și anihilarea tuturor foștilor oponenți ai comunismului, cu excepția celor ce s-au angajat într-un nou compromis, similar întrucîtva celui de cu 45 de ani în urmă.

Existența și forța celor două caracteristici tendențiale dar care sînt obligate să acționeze într-o disimulare formal-democratică și chiar declarat antisocialistă (comunistă) — ceea ce și constituie nota de particularitate românească, apariția P.S.M. integrîndu-se în aceeași „tactică a sepiei“ —, a împins România într-o criză cu aparențe halucinante, căci părem a fi societatea care s-a distanțat cel mai mult de comunism și care, totodată, este mai comunistă decît însuși leagănul comunismului. În fapt, aidoma ca prin împrejur falimentul **totalitarismului** comunist este cert și în **acest** sens actuala Putere a renunțat la modelul sovietic. Nu însă și la **monopolul puterii politice,** inclusiv din rațiuni de autoapărare, date fiind atrocitățile comise în trecut.

Încercîndu-se însă instaurarea unui regim autoritarist potrivit succintei definiții menționate (posibil și pentru că nivelul de aspirații și spaimele unei însemnate părți din societate permit dacă nu chiar reclamă această instaurare), dificultatea majoră de care se izbește Puterea este că ea NU este „în stare să satisfacă toate nevoile, cu excepția uneia“. Cel puțin deocamdată, într-o asemenea situație care conține, latentă, posibilitatea revoltei de masă, dar și atacată fiind de o opoziție conștientă și cumva vaccinată de frică, Puterea este obligată să recurgă la componenta-i violentă, la represiune, ceea ce implică însă și deraparea printr-un fel de reacție în lanț către o resurecție totalitaristă. De unde și ajutorul occidental, al unui Occident care dacă susține în Asia sau America Latină (Coreea de Sud este un exemplu prin excelență) regimuri autoritare, de ce nu le-ar susține și în Europa de răsărit, numai stabile să fie și cu economie de piață pentru ca afacerile să meargă bine.

Cam astfel voiam a închide acest triptic fără titlu, cînd, parcă spre a ne confirma o vorbă spusă mai mult într-o doară, s-a dovedit că într-adevăr **n-aduce anul ce-aduce ceasul.** Ceasul rău ! ? 18 și 16 parcă, ora Bucureștiului, taman în ziua de Crăciun !, cînd se cînta de zor „O, ce veste minunată !“ — apropo de a-i da lui Dumnezeu ce-i al Său, cum își permite a face puterea autoritaristă. Slujbe, colinde, brazi, pe ici pe colo s-au mai băgat și portocale, firma București-Berlin ne oferă **pă valută** Steaua Norocoasă și iar slujbe și iar colinde, „O brad frumos“ și iarăși „O, ce veste minunată !“, cînd deodată... Veste a fost și încă nu de colo ! Dar cît de minunată... ? Autoritățile române și-au dovedit o dată în plus năzuința către democrație și respectarea cu strictețe a legalității căci dacă regele Mihai a intrat ilegal în țară puteau să-l și aresteze ! Păi nu ? ! Și iar întrebări, iar speculații, iar scenarii, iar comunicate de presă, iar proteste, iar demonstrații, iar scutieri... În plus, dacă ar mai fi să ne gîndim la declarațiile lui Krucikov, venite după demisia lui Șevarnadze... ! ? !

27 decembrie 1990.

Șerban Lanescu

[1]) Gozman, V., Etkin, A., **De la cultul puterii la puterea oamenilor,** Ed. Anima, București, 1990, p. 41—42.

[2]) Santarcangeli, P., **Cartea labirinturilor.** vol. 2, Ed. Meridiane, București, 1974, p. 17.

cronica ediţiilor

Tentaţia romanului istoric

Inginer, militar şi mai ales istoric de artă — specialist în ceramica românească — Barbu Slătineanu a fost şi un nestiut autor de literatură în anii inactivităţii sale forţate de după ultimul război mondial, gazda şi sufletul unui cenaclu în care-şi citea propriile proze în faţa unui public restrins dar de calitate, între care V. Voiculescu, Dinu Pillat, Şerban Cioculescu, Vl. Streinu, Alice Voinescu şi alţii. Ca şi alte cenacluri literare din anii cincizeci, şi acesta va avea ca rezultat arestarea şi închiderea membrilor săi în împrejurări relatate de curînd într-un interviu pe care Ştefan Agopian l-a realizat, chiar în paginile acestei reviste, cu fiul scriitorului. Faptul că în chiar anul arestării, în 1958, îi apăruse la **Espla** o splendidă carte despre **Ceramica feudală românească** n-a avut nici o influenţă asupra destinului său absurd şi autorul moare în detenţie în anul următor, la numai 64 de ani. Romanul **Sub semnul paloşului**, care fusese citit în aminţitul cenaclu şi se bucurase de preţuirea puţinilor privilegiaţi (sau nenorocoşi ?) de atunci, a apărut abia la treizeci de ani după moartea autorului său *, nu cu mult timp înainte de evenimentele din decembrie trecut, şi nu e greu de înţeles de ce cartea (introdusă printr-o prefaţă elogioasă de Şerban Cioculescu, şi el trecut în lumea umbrelor cu doi ani în urmă) n-a avut aproape nici un ecou în presă. Autorul însă merită toată atenţia criticii, cu atît mai mult cu cît cartea sa este încă un prilej de a discuta condiţia romanului istoric contemporan.

Pentru istoricul literar, izbitoare este de la început asemănarea romanului lui Barbu Slătineanu cu cel al înaintaşului său Radu Rosetti ; şi nu numai a titlului (romanul lui Rosetti, apărut în 1905, se intitulează **Cu paloşul**), ci şi a epocii în care ambii autori îşi plasează acţiunea şi a viziunii romantice — mai acuzată la predecesor — în care ei cuprind o realitate istorică sporadic şi vag reflectată în documente : epoca ulterioară „descălecării" Drăgoeştilor maramureşeni în Moldova, în secolul al XIV-lea — în romanul lui Radu Rosetti — şi aceea anterioară formării statului medieval Ţara Românească, cu un secol mai înainte, în romanul lui Barbu Slătineanu. Asemănătoare este încercarea ambiţioasă de a ţese marea frescă a epocilor respective din destinele particulare ale unor eroi cărora li se atribuie nu numai o viaţă interioară bogată, ci şi una publică, o identitate distinctă în plan moral, psihologic, religios, social chiar, în ciuda marii dificultăţi de reconstituire a structurilor sociale, a organizării diferitelor comunităţi, a tipului de relaţii umane într-o vreme din care, n-au mai ajuns pînă la noi, în cele mai multe cazuri, decît urme materiale, ziduri, cioburi şi arme ruginite, şi doar în mod cu totul excepţional menţiuni scrise în surse indirecte, eliptice şi de un caracter prea general pentru a servi în vreun fel acestui scop. Aflaţi deci în faţa acestei lipse aproape absolute de modele istorice plauzibile, autorii au trebuit să-şi inventeze, să-şi creeze adică din fragmente disparate, un model literar, fatalmente vulnerabil din punctul de vedere al specialistului ; şi dacă Radu Rosetti, în gustul vremii sale — ca un Sadoveanu de tinereţe — apasă asupra unui romantism feeric, nu fără legătură cu unele sugestii baladeşti (primul titlu al cărţii sale fusese de altfel **Păunaşul codrilor**), care trimit la o epocă mai tîrzie, Barbu Slătineanu îşi plasează eroii într-o lume mai puţin idealizată, mai dură, viaţa ca şi iubirile lor semănînd cu incursiunile unor războinici pe terenul vrăjmaşului : scurte, aprige, devastatoare şi încheiate tragic.

Această notă de asprime în care se înscrie romanul lui Barbu Slătineanu nu este numai cu mult mai probabilă în ordine istorică decît idilismul lui Radu Rosetti, ci şi mai profitabilă în ordine artistică, ea contribuind la conturarea şi explicarea unor tipuri mai verosimile, mai credibile sub raport psihologic, dominate de cîte o facultate dominantă, în general un defect care constituie motorul principalelor acţiuni : cupiditatea la Tîncabă, orgoliul la cneazul Hîrtop, luxuria la Neacşu etc., personaje mai mult sau mai puţin episodice într-o frescă largă a vremii şi oamenilor ei pe care o prilejuieşte istoria vieţii lui Costea, fiul „crîjacului" (adică al cruciatului, nume sub care şi Slătineanu, şi Rosetti înţeleg pe cavalerii teutoni). Ceea ce pare însă a fi, din punct de vedere strict epic, romanul vieţii lui Costea — de la naşterea pe ostrovul Snagovului pînă la moartea sa, petrecută nu întîmplător în acelaşi loc — înglobează de fapt încă cel puţin două planuri, fiecare cu înţelesul său distinct : unul etic, pentru că eroul moare înecat, înşelat de fantasmele ielelor pe care le urmărea, adică a dragostei tîrzii pentru Nastaca, lepădîndu-se de legămîntul călugăriei şi de vechea dragoste pentru Maria, şi altul etnic, mai complicat şi naiv, dar totuşi simbolic, întrucît Costea este fiul unui ardelean, coborît peste munţi cu ceata cavalerilor ca să se aşeze în cîmpia munteneacă, în jurul lui mişunînd semeniţii indiştincte pe care copilul şi mai apoi tînărul le învingea cumanii, cu copiii cărora se joacă în adolescenţă, tătarii şi ţiganii, pe care îi biruie la vîrsta bărbăţiei, brodnicii, bolohovenii şi alţii încă. Aş spune că în acest roman există şi un al treilea strat, cel etnografic, dacă el nu s-ar confunda în mare parte cu cel istoric, al vieţii lui Costea, căci o atenţie deosebită se acordă ocupaţiilor şi, în general, vieţii sociale din acele timpuri, pe care autorul o reconstituie în amănunte pitoreşti şi adesea plauzibile, dar pentru care în majoritatea cazurilor lipsesc izvoarele : femeile spală rufe la rîu şi ţes pînză, bărbaţii cultivă pămîntul, meiul în special, fac vin şi ţuică de prune, pe care o beau cu îndîrjire la raţesul (cuvîntul e moldovenesc) de pe malul Snagovului, cresc albine, prind peşte şi-l schimbă pe sare, iau vamă la trecerea apei călătorilor dintr-o parte şi din alta, îşi aleg prin vot liber un jude şi, la chemarea voievodului de la Argeş, trimit oameni la oaste ş.c.l. Este evident că tabloul în sine amestecă straturi istorice diverse de ordin material (faptul că prima biserică din ostrovul Snagovului, la mijlocul sec. al XIII-lea ar fi fost pictată **a fresco**, sau că ţăranii din sat cunoşteau arta călîritului oţelului, cîntau din ţiteră ş.a.), cultural (craiul Andrei al ungurilor era preocupat de convertirea „schismaticilor" ortodocşi, Costea îi scrie soţiei o carte „cu slove latineşti", cum credea Cantemir că au folosit românii înainte de conciliul de la Florenţa) şi chiar lexical (în limba personajelor, altfel arhaizantă cu exagerări pînă şi în topică, apar cuvinte turceşti intrate tîrziu în limbă precum **calup** sau **cirac**) : ce contează însă ? Avînd un reazem esenţial în structura simbolică a diferitelor sale straturi, romanul rezistă criticii ştiinţifice aşa cum rezistă şi lecturii impresioniste, oferind cititorului o ipoteză coerentă asupra celei mai vechi perioade istorice din viaţa strămoşilor noştri. Autorul este, de altfel, conştient că utilizează elemente disparate într-un mozaic destul de fantezist, preocuparea sa de căpetenie fiind aceea de realizare a impresiei de arhaitate, de mare distanţă în timp : „am încercat — spune el în **Cuvinte lămuritoare** plasate în finalul cărţii — prin stil şi prin folosirea unor cuvinte mai neobişnuite, să dau o impresie de vechime... De altfel, limba din acea vreme nu este cunoscută şi chiar dacă am avea îndeajuns izvoare de care să ne folosim, n-aş fi putut să o întrebuinţez..."

În ciuda multitudinii detaliilor de viaţă economică şi socială risipite în text, romanul nu pare însă să încerce o reconstituire realistă, ci se configurează mai degrabă în planul miturilor, vieţile mărunte ale diversilor săi eroi căpătînd sens nu prin naturaleţea şi verosimilitatea lor aproximativă, ci prin traiectoria lor determinată de o voinţă superioară şi întotdeauna tragică : Voicu îl ucide pe crîjacul care îi necinstise nevasta, este la rîndul său executat de camarazii acestuia, Snagu se îneacă în baltă, chemat parcă de victima sa de odinioară, Teodora este linşată de mulţime, socrul lui Costea e omorît de tătari, iar acesta se îneacă la rîndul său, în încercarea de a evada din călugărie şi din rînduielile tradiţiei, aşezate o dată pentru totdeauna.

Demarînd cu oarecare greutate, ezitînd uneori sub sarcina unei încărcături simbolice prea stufoase, romanul lui Barbu Slătineanu îşi dovedeşte pînă la urmă viabilitatea, graţie nu atît elementului istoric, prezent totuşi în fiecare pagină aproape, ci înscrierii sale pe orbita unei tradiţii legendare care îşi dezvăluie treptat nebănuite sensuri contemporane : de unde rezultă încă o dată că orice roman istoric adevărat este o alegorie a prezentului.

Mircea Anghelescu

* Barbu Slătineanu, **Sub semnul paloşului**, ediţie îngrijită de C. Mohanu, cu un cuvînt înainte de Şerban Cioculescu, Bucureşti, Ed. Minerva, 1989, 235 p.

povestea vorbei

„Luna-n mare îşi aruncă chipul..."

Eminescu e probabil primul poet român care a impus cercetării să descopere, dincolo de sfera obiectuală şi simbolică a peisajului său terestru, cosmic sau uman, universul acţiunilor şi al evenimentelor din lumea reprezentată ; să analizeze nu doar simbolismul teiului, al lunii, al magului sau al dublului — dar şi o serie de „motive" preluate din tradiţia comparatistă sau surprinse pentru prima oară : despărţire, moarte, alunecare în somn, chemare, ivire, plîns, cîntec, facere şi desfacere etc. Există totuşi o diferenţă de pondere între perceperea şi interpretarea **faptului**, respectiv a **obiectului** : ea ar putea ţine exclusiv de un model de lectură aplicat în genere poeziei, dar reflectă şi o caracteristică a lumii lirismului (nu numai eminescian), în care sfera evenimentului şi a acţiunii are un caracter nespectaculos şi neobsesiv : gesturi aparent neesenţiale cunosc lexicalizări variate, iar dominanta descriptivă pare să anuleze, de cele mai multe ori, închegarea unui minim scenariu narativ care ar da sens şi greutate fiecărei mişcări în parte. Cu toate acestea, verbele textului se organizează în cîteva axe semantice care sînt fundamentale în constituirea, din ambiguităţi, a semnificaţiei globale. Una din aceste axe asociază două tendinţe contrarii : **risipirea** şi **concentrarea** — manifestări ale lumii exterioare dar şi ale gîndirii şi ale actului creator. „Ce se întîmplă" în poemele eminesciene se poate judeca la un nivel global, al „poveştii" sau chiar al temelor şi motivelor de tipul celor enumerate mai sus, dar şi la unul minimal, în care se acumulează : mişcare, creştere, apariţie, manifestare destinată planului senzorial (strălucire, sunet), percepere a temporalităţii (trecere), încercare împlinită sau nu de comunicare, acte de cunoaştere şi de creaţie şi tranziţii bruşte dintr-o lume imaginară în alta (închidere-deschidere, intrare-ieşire) ; în sfîrşit, actul atotcuprinzător, supra-uman şi substanţializat al gîndirii universale. Risipirea şi strîngerea într-un punct fac parte din cuplurile de mişcări care ritmează acest univers liric ; generarea, adunarea, urzirea, ţeserea, făcutul coexistă aici cu împrăştierea, ruperea, aruncarea... În **Crăiasa din poveşti** luna **„naşte"** „neguri albe, strălucite", „le **scoate** peste ape / Le **întinde** pe cîmpie", florile **se adună** ca **„să rumpă" tortul** de păianjen, norii **au urzit** o umbră pe care mişcările de valuri o **rup**. Primul sonet din grupul celor trei publicate în 1879 începe cu imagini ale dezmembrării şi dispersării — „frunză-mprăştiată", „vîntul zvîrle-n geamuri grele picuri" — şi e dominat de pluralitate ; pe acest fundal se poate totuşi proiecta retragerea în unic — „şi într-un ceas gîndeşti la viaţa toată" —, pregătind apariţia esenţială : aceasta reprezintă constituirea (prin vis) a unei forme, dar e situată în final (loc al dispariţiei) şi e transpusă într-un cod marcat destul de puternic de simbolistica morţii : „mîini subţiri şi reci mi-acopăr ochii".

Unul dintre verbele prin care se realizează dispersia şi care e în acelaşi timp profund legat de actul de producere a unei imagini e **a arunca**. Atunci cînd „obiectele" aruncate sînt imateriale — **imaginea reflectată** — „Luna-n mare îşi aruncă chipul" **(Egipetul)** —, **gîndul reflectat** — Memfis apare „ca un gînd al mării sfinte, reflectat de cerul cald / Ş-aruncat în depărtare" (id.), **umbra gîndurilor** — „Astfel pe-unde de popoară / Umbra gîndurilor regii se aruncă-ntunecat" (id.) — gestul aruncării şi efectul lui — apariţia imaginii — sînt indisociabile. În alte cazuri, actul simbolic se scindează şi se explicitează narativ : obiectul aruncat e material şi exterior — dar aruncarea lui provoacă, magic, închegarea unei imagini : „Trandafiri aruncă roşii / Peste unda fermecată", „Ca să lasă chipu-n faţă / Trandafirii aruncă tineri" **(Crăiasa din poveşti)**. Obiectul aruncării — devenit şi subiect pentru formele reflexive ale verbului — oscilează între o valoare de simplu instrument, producător al unei epifanii, şi aceea de erou al transmutaţiei. Un caz intermediar, în care se păstrează neexplicitul cauzalităţii, asociază gestul de abandon al femeii cu crearea imaginii stelare ; fragmentul (din **Scrisoarea V**) e interesant pentru că reia concentrat metafore desprinse de contextul lor explicativ, devenite astfel nu atît obscure cît (aparent) divergente : „Ştie oare ea că poate ca să-ţi dea o lume-ntreagă, / C-aruncîndu-se în valuri şi cercînd să te-nţeleagă / Ar împlea-a ta adîncime cu luceferi luminoşi ?". Aruncarea produce o imagine de reflectare stelară, căreia îi lipseşte obiectul reflectat (fiinţa produce iluzia cosmică) ; aruncarea poate însă fi, ca în exemplele anterioare, metaforă a proiecţiei parţiale — mod indirect de a echivala figurativ femeia cu cerul înstelat care îşi aruncă în valuri doar imaginea, păstrîndu-şi intactă fiinţa. Luceafărul realizează identificarea dintre subiect, obiect şi imagine produsă : el nu mai e un instrument, ci însăşi substanţa imaginii în care se configurează : „se-arunca fulgerător / Se cufunda în mare ; // Şi apa unde-au fost căzut / În cercuri se roteşte / Şi din adînc necunoscut / Un mîndru tînăr creşte". Cum se vede, toate exemplele de mai sus, în care agenţi, obiecte şi efecte sînt de naturi diferite şi stabilesc între ele relaţii diferite au cel puţin un punct comun : locul către care e direcţionată mişcarea : spaţiul acvatic („în mare", „pe unde", „peste undă", „în valuri" ; într-un singur caz imaginea e aruncată „în depărtare", fiind totuşi produsă de „un gînd al mării"). Există, desigur, şi alte exemple, de contexte în care verbul **a arunca** îşi păstrează sensul curent în limbă şi desemnează o mişcare în care sînt implicate fiinţe şi obiecte concrete („coroana-ntunecată / De pe frunte o aruncă în abisul văii-adînci" — **Memento mori)** ; ele nu contrazic însă existenţa complexului metaforic schiţat mai sus. Aceasta e cu deosebire interesant în măsura în care produce o ieşire din descriptiv în contexte în care descriptivul pare singura soluţie lirică ; el converteşte **reflectarea** în **transformare** sau în **disociere** a obiectului deposedat de imaginea sau de umbra sa. E, în fond, o mişcare marcată de **intenţionalitate** şi violenţă, scindînd şi obiectualizînd vizualul (uneori şi auditivul : „bătrînul rege Nord" — „rece suflă,-n nori aruncă vocea-i tulbure şi plînsă" — **Memento mori). Aruncarea** nu e de fapt o pierdere — pentru că exprimă o voinţă de creaţie („zvîrlire hazardată" ; analiza apariţiilor sinonimului **a zvîrli** ar întări aceste concluzii). Ambiguitatea fundamentală a verbului **a arunca** şi a echivalenţelor sale stă în suprapunerea dintre valoarea de dispersare, de pierdere voită a unei entităţi — şi aceea, metaforică, a rezultatului său paradoxal : de concentrare activă a obiectului reflectat sau transformat.

Oglinda constelată

A fost G. Călinescu un adept al practicilor sau măcar al teoriilor oculte ? Iată întrebarea la care I. Oprişan încearcă să ne răspundă într-un mic şi insolit volum întocmit pentru **Editura Saeculum** (Bucureşti, 1999) şi intitulat **Oglinda constelată**, după numele unui capitol din **Cartea nunţii**. Prefaţa („**G. Călinescu şi lumea tainelor**") invocă trei dintre imprejurările care l-ar fi determinat pe scriitor să se apropie „profund de manifestările vii ale practicilor şi credinţelor parapsihologice". Trecînd peste improprietatea termenului (căci **parapsihologia, metapsihologia** — după numele dat de Ch. Richet acestei discipline — sau mai recent, **psihotronica** se referă numai la fenomenele paranormale, de ordin **psihic**), este vorba de experienţa copilăriei, de influenţa exercitată de soţia scriitorului, Alice-Vera Călinescu (datorită căreia s-ar fi adunat în casa soţilor Călinescu „o bogată şi rară bibliotecă de ocultism", inventariată de I. Oprişan la sfîrşitul antologiei sale) şi de „căderea psihică de la începutul anilor '30."

Pornind de aici şi, firesc, de la textele pe care le antologhează în **Oglinda constelată**, I. Oprişan ajunge la concluzia că „în profilul real al scriitorului" intră „o pornire mai adîncă [...], în stare să releve, dacă nu o trăsătură esenţială, cel puţin o înclinaţie distinctivă a personalităţii sale."

Observ şi de data aceasta că fraza e puţin ambiguă, în măsura în care se cere unei „porniri adînci" să dovedească existenţa unei „înclinaţii distinctive a personalităţii", fără ca prin aceasta să fie totuşi vorba de o „trăsătură esenţială."

Mai rezonabilă mi se pare cea de a doua teză (din **Nota asupra ediţiei**), care o atenuează vizibil pe cea din prefaţă, aducînd în discuţie **implicarea „ştiinţelor oculte în substanţa operei călinesciene"**, ceea ce **aşează problema într-o cu totul altă perspectivă. Căci înainte de a face din Călinescu un iniţiat al „lumii tainelor", pe baza unor experienţe de viaţă personală**, mai firesc ar fi să obţină altceva.

Mai întîi că erudiţia reală a criticului, în probleme de astrologie, ocultism şi în general de lume a misterelor e legată nu atît de propria biografie, cît de opera sa. Nu văd ce motive am avea să respingem explicaţia pe care a dat-o chiar G. Călinescu, în 1943, la sfîrşitul unui lung articol despre **„Magie şi alchimie"** : „Articolul acesta este ieşit nu din vreun interes ideologic pentru magie, ci din intenţia de a studia unele fenomene literare din Renaştere şi romantism cu raport şi la literatura română."

În al doilea rînd avem de a face cu un adevărat **spirit al timpului**, foarte deschis experienţelor heterodoxe, într-un moment de criză, care precede izbucnirea celui de al doilea război mondial. La modă sînt acum contestarea raţionalismului cartezian şi, prin recurs la Heisenberg, refuzul de a reduce toate manifestările universului fizic la vechea lege a determinismului cauzal. În contextul acesta apar la noi celebrele exerciţii de „astrologie experimentală" ale lui Armand G. Constantinescu (în legătură cu Eminescu, Creangă, Maiorescu şi Vasile Alecsandri), din **Cer şi destin**.

În al treilea rînd **poezia**, în care răzbat de obicei toate temele secrete şi toate obsesiile personale ale unui scriitor, e lipsită aproape în întregime, la Călinescu, de contactul cu lumea misterioasă a ştiinţelor oculte. Într-un singur poem putem surprinde încrederea puternică a scriitorului în legătura fiecărui om cu o stea, dar tema aceasta are un punct de plecare fie folcloric, fie eminescian.

De aceea, teza „aderenţei speciale" a lui Călinescu „la lumea tainelor" nu e foarte convingătoare. **Familiaritatea** cu ştiinţele oculte şi **implicarea** acestor ştiinţe în opera scriitorului sînt însă realităţi indiscutabile şi e meritul lui I. Oprişan de a fi atras atenţia asupra lor.

Oglinda constelată grupează toată această materie, pe care Călinescu o manevra cu o mare dexteritate, în patru secţiuni : **Iniţiere în ocultism, Analize critice, Transfigurări artistice şi Tatonări ale necunoscutului.**

În prima „rubrică", piesele cele mai importante sînt articolul din **Vremea** (**„Magie şi alchimie"**), prezentarea „textelor ocultistice" din **Istoria literaturii** (amulete, horoscoape, zodiace, gromovnice, trepetnice „şi alte asemenea copilării", cum le numeşte chiar Călinescu), „fişa" despre ocultismul chinez din jurnalul de călătorie **Am fost în China Nouă** (1955) sau lunga consultaţie de **„Fiziognomie"**, apărută în **Lumea** (nr. 23/1946) şi care se încheie şi ea pe nota de rezervă ironică a unui moralist consumat : „Asta e tot. Mai mult, nici Mefistofel n-ar putea să vă spună, căci secretul nostru e în noi înşine şi nu întreabă oracolul decît acela care nu are oglindă proprie." Sînt cuvinte care se potrivesc mai greu cu convingerile adevăraţilor ocultişti.

În cea de-a doua rubrică au fost grupate mai multe fragmente extrase din **Opera lui Mihai Eminescu** (despre **metempsihoză, palingenezie, magie** şi aşa mai departe) sau din **„Carnetele"** pe care le-a editat recent Geo Şerban în volumul **Aproape de Elada** (1985). E partea cea mai tehnică a antologiei lui I. Oprişan şi poate cea mai îndepărtată de personalitatea atît de contradictorie a lui Călinescu.

Transfigurările artistice sînt de fapt şedinţa de ghicit în cărţi şi în cafea sau criza de divinaţie a profesorului Silivestru, din **Cartea nunţii**, cea de-a doua demonstraţie de „ghicit în cafea", pe care o face madam Valsamaky, în **Bietul Ioanide** şi apoi spectaculoasa şedinţă de spiritism a doctorului Zănoagă („cu madam Smărăndache ca medium"), din **Scrinul negru**. Nici fragmentele acestea n-ar putea fi plasate în reţeaua miturilor sau a obsesiilor personale călinesciene, cu atît mai mult cu cît ele sînt tratate cînd enciclopedic sau enumerativ, cînd de-a dreptul ironic.

În fine, în **Tatonări ale necunoscutului** sînt prezentate (în ordine calendaristică, nu astrologică, după cum s-ar fi cuvenit) cele douăsprezece zodii ale anului, cu principalele lor caracteristici, urmate de „analiza" astrologică a zilelor săptămînii şi a zilelor lunii (primul, al doilea, al treilea **decan**). După cum se vede, o îmbinare a celor două mari coduri astrologice, cel vechi, considerat ştiinţific şi cel Thebaic, popular. Oricum, pentru că textele din această categorie au apărut în **Jurnalul literar** (în 1939, la rubrica **Ocultism**), totul rămîne la un nivel foarte general şi aproximativ, pe gustul amatorilor de consultaţii rapide. Nu intră în discuţie **ascendentul** şi **tema natală**, adică tabelele efemeridelor, pe care însă Călinescu le-a avut în biblioteca sa.

În fond toată această materie este străbătută de două mari preocupări. Prima, în general erudită, ţine de o logică despre care se poate spune, încă o dată, că este mai apropiată de opera, decît de viaţa lui Călinescu. Ea impune paginilor un caracter de „fişă" tehnică şi aşa se explică de ce informaţiile pot trece dintr-o parte într-alta, din articolul **„Magie şi alchimie"** (pentru a da un singur exemplu), în capitolul consacrat nuvelei **Sărmanul Dionis**, din **Opera lui Mihai Eminescu**.

A doua preocupare e activă mai ales în textele „mici", de popularizare şi de divertisment (anecdote, superstiţii, mici consultaţii „ieftine", pentru un public mediu, obişnuit). Logica acestei preocupări e aproape folclorică şi de ea au avut nevoie mai ales întreprinderile gazetăreşti ale lui Călinescu în primul rînd cea de la **Jurnalul literar**. Iată un exemplu şi pentru textele din această categorie, mult mai impersonale şi deci mai puţin legate de numele unui anumit autor (de altfel, se pare că unele dintre textele de la rubrica **Ocultism** au fost compuse de soţia lui Călinescu) : „...de Anul nou şi de Bobotează este obiceiul ca lumea să consulte duhurile cu privire la viitor. Toţi fac acest lucru, într-un fel oarecare, măcar căutînd banul în plăcintă, dar unii, serioşi, nu vor să fie văzuţi citind ocultistică. Dăm cîteva consultaţii în spiritul tradiţiei.

Fata nemăritată să se aşeze singură în faţa unei mari oglinzi, despletită, între două luminări şi să privească fix cu un sfert de oră, cel puţin, înainte de miezul nopţii. Ceea ce va vedea în oglindă, interpretat, va da indicaţii asupra probabilului soţ. La miezul nopţii să iasă aşa despletită, în cea mai apropiată răspîntie. Întîia fiinţă ieşită în cale e revelatoare. De va fi sergentul de stradă, e semn că soţul va avea carieră militară.

Mamele, în aşteptare, pot afla destinul copiilor lor, după o veche metodă magică, numită **gastromancie** în chipul următor : vor pune pe o masă, între 5, 7, 9, luminări (număr impar), trei cupe de apă spre care vor privi fix la miezul nopţii, şoptind mereu : Aziluth, Asmodeu, / Spune-mi de copilul meu ! La un moment dat se vor arăta cercuri şi figuri, pe suprafaţa apei. Ni se afirmă că rezultatele sînt extraordinare.

Acelaşi procedeu se întrebuinţează, după unii, şi spre a controla fidelitatea iubitului. Atunci formula e aceasta, spusă însă de 9 ori : Azael, Anael, Gabriel, Samael şi Camel, / Spuneţi ce gîndeşte el."

Să fi crezut Călinescu în poveştile acestea ? În orice caz, criticul ştia că pentru o categorie foarte mare de oameni, ele rămîn nemuritoare.

Florin Manolescu

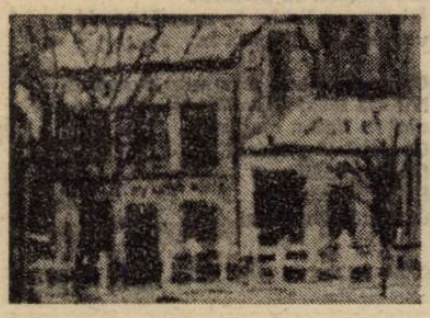

Locuri comune (VIII)

Se împlinesc, iată, 75 de ani de la apariţia unuia dintre cele mai importante volume ale poeziei româneşti : „Plumb". Şi tot anul acesta vor fi şi 110 ani de la naşterea celui care l-a scris. Îl vom sărbători, fără doar şi poate, pe poetul Bacovia, căci celebrăm, uneori înlelung, anii scurşi de la moartea sau naşterea poeţilor uitînd că, în afara celor cîteva anecdote şi a unor de obicei prea retuşate fotografii ceea ce ne rămîne în definitiv de pe urma lor sînt cărţile. Şi tot ele sînt şi ceea ce ne bucură sau, oricum, ceea ce ne reţine atenţia ceva mai mult decît considerăm că e necesar. Şi util.

Sau chiar, dacă vor fi reuşit să ne-o dea, cartea, — singura dintre uneori multele — care se lipeşte ca o etichetă de numele poetului ; ori invers, numele poetului devenit o simplă etichetă indiferentă. Căci există amatori de poezie pentru care ceea ce are importanţă sînt doar cărţile, iar pentru cei mai vicioşi dintre ei, numai anumite poeme. Cîte zeci, poate chiar sute de pagini, s-au scris şi se vor mai scrie despre cele numai opt versuri care deschid cartea bacoviană ?

* * *

Degeaba ne vom revolta condamnînd o asemenea ciudată şi, vezi dumneata, restrictivă, falsificatoare etică a lecturii, cînd mai firesc este să ne gîndim dacă nu cumva / şi cît anume adevăr există în ea. Şi vom descoperi poate că, la o adică, toate cărţile şi chiar poemele de ele însele au o existenţă a lor, aparte şi independentă de voinţa noastră, şi care, fără a fi numai obiectuală, se prelungeşte mult dincolo de aceea a făcătorului sau degustătorului de poezie. Şi să mai vedem că, dintre toate artele cuvîntului, poezia este aceea care îşi pierde cel mai puţin strălucirea în timp, chiar dimpotrivă... tot aşa cum multe dintre vechile inscrisuri, estompîndu-şi destinaţia iniţială, ajung în anticamera atracţiei marelui bilci, mulţumite şi cu un loc la coada cometei.

Se ma vorbeşte despre Mircea Cărtărescu ? Nu, ci despre **„Levant"**. Eroare fatală, aceea de a publica o carte fundamentală la o vîrstă atît de tînără, şi pe care o va fi făcut şi Bacovia cu **„Plumbul"** său tot prin preajma lui „mezzo del cammin". Iar după aceea se va istovi în van ca să se contrazică şi să se elibereze de povara Cărţii.

* * *

„Povestea vorbii", „Pastelurile", „Poema rondelurilor", „Plumb", „Poemele luminii", „Cuvinte potrivite", „Joc secund", „11 elegii", — pentru a numi doar cîteva dintre cele mai importante. Poate că, semnificativ, unicul volum al clasicului poeziei româneşti poartă neutrul titlu : „Poezii". Încercînd, parcă, a le cuprinde pe toate celelalte care există ori mai sînt cu putinţă.

Sînt acestea repetiţii, fragmente disparate, copii apocrife ale Cărţii visate nu numai de un Mallarmé.

Şi ar trebui, totuşi, celebrate într-un fel, găsită o modalitate de a le face re-cunoscute (adică din nou cunoscute) : reeditări în condiţii grafice deosebite de pildă, cu tam-tamul cuvenit al mijloacelor de informare ; sau şi mai bine, cîte o ediţie însoţită de recenziile din epocă, toate, nu numai cele laudative.

* * *

Sigur este că, iată, au trecut 75 de ani de cînd insistentele unor **amatori** de poezie, între care Pillat şi Maniu, au reuşit să adune laolaltă „Plumb", „Lacustră", „Gri", „Decembrie", „Nevroză", „Amurg de iarnă", „Cuptor", „Amurg de toamnă", „Moină", „Monosilab de toamnă". — absolut toate capodopere ale spunerii în această limbă, atît de multe, parcă, pentru o singură carte.

Dincolo de encomiastică ar mai fi multe, importante şi, vai, semnificative lucruri de spus : despre apariţia cărţii acesteia într-un moment cu totul nepotrivit (cu puţin înaintea intrării României în război), ceea ce, iată, n-a împiedicat-o să-şi găsească locul ; despre receptarea ei întîrziată, de cele mai multe ori nedreaptă, minimalizantă şi, oricum, fără aderenţă la substanţa poeziei, chiar şi în cazul unor semnături sonore (cu toate că volumul va primi, totuşi, premiul Ministerului Artelor în 1923) ; despre faptul că, în chiar anul apariţiei, în această ţară a învîrtellilor şi sinecurilor, autorul „Plumbului" e angajat, cu chiu cu vai şi cu... proptele, ca să nu moară de foame, pe vestitul şi urmuzianul post de copist clasa a III-a în Mnisterul Învăţămîntului (ah, ce l-ar mai arde Vadim dacă i-ar găsi dosarul) ; şi poate chiar şi despre poemele cu pricina, unul cîte unul, pînă cînd înşelătorul lor simbolism se va dizolva, foaie cu foaie, prejudecată cu prejudecată, lăsînd la sfîrşit să se vadă neaşteptata perfecţiune clasică a dodecaedrului. Pînă atunci poate că din cînd în cînd cîte o ediţie jubiliară ar mai întineri cerneala dintre blancuri.

Nu ride, citeşte-nainte...

Mihail Oprea

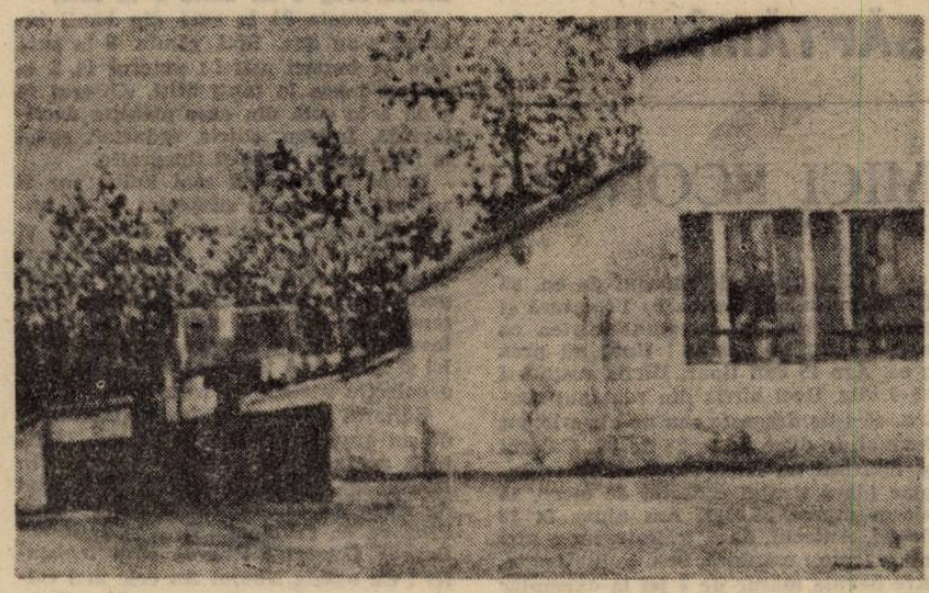

baki ymeri

Evenimente nocturne

A fi nepoftit
intr-o casă străină
supărat pe sine
şobolan din Balcani
Noapte cu barbă neagră
care nu se mai termină
Nici-o picătură de băutură
după miez de noapte
Peştele pluteşte
alunecînd
din vis în vis
Viclenia în faţa oglinzii
Vorbe dezbrăcate de sens
Fulgerul blestemului
peste cei care
în loc de femei
se culcă cu sărutul
paharelor părăsite

Fără titlu

Cîntecul
în pieptul tău se ascunde
între sînii tăi
cu mireasmă de trandafir
Alungată de frumuseţe
tu stai
în inima lucrurilor
ca un sîmbure
nedescoperit
Alunecăm lin
către un sfîrşit
care se repetă

Eşti cîntec sau moarte
după un cîntec

Victorie

Vulcanul din Balcani
care încă nu a erupt
se află în Kosova
Era cîndva Timişoara
într-o săptămînă asfinţită
de îngeri căzuţi
Istorie

cine a tras
în îngerii mei
Vai doamne
se împuşcă porumbeii
Fiarele au turbat
otrăvind copii

prescurtînd vieţi
chiar şi de arbori
care au crescut
în forma literei V

Între dezamăgire şi speranţă

Casa mea
adormită pustiită
însîngerată
de colţii şarpelui
Somnul şi trezirea ei
Frica şi curajul
Casa mea
între dezamăgire
şi speranţă
Între bîrfă şi cuvînt
Onoarea pluteşte
visează înnoptează
Casa mea trădată
vîndută jefuită
Vatră a cîntecelor interzise
învăluită în vrăji
Lumină
trezeşte-te

Durabilitatea prostiei

E vremea să mă retrag
din ciclul festivităţilor nocturne
Civilizaţia mucegaiului :
speranţe spulberate
Caracterul ruginit al minciunii
aleargă după durabilitatea prostiei
Tolomac burdusit
Balaur cu limbi de foc
Unde te duci tîmpit
necioplit
trăgînd în îngeri

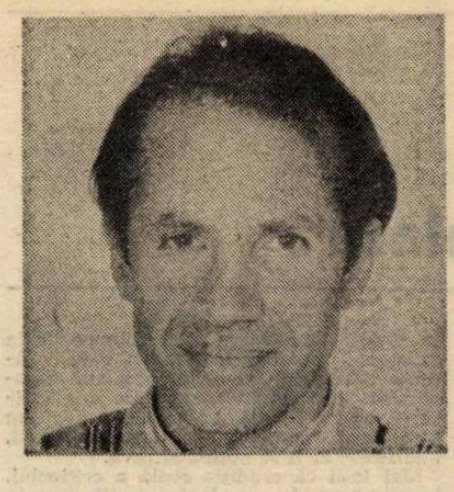

cu arma minciei
Vei îmbătrîni păcătosule
legînd dezlegînd farmece
enumerînd aventuri
sărbătorind pierderi
Nerăbdătorule
ce vei face tu
cu portretul timpului pierdut
în preajma vulcanului din Balcani

Casa

Avea o casă frumoasă
la drum cu un gard urît
Niciodată nu-i ajunseseră banii
pentru unul acătării
Trecătorii priveau peste gard
şi se mirau de cîtă rînduială
exista înlăuntru
Lui îi era însă ruşine
fiindcă frumuseţea
e despărţită
de urîţenie

Istorii

Prin lume răspîndiţi
şerpi cu gînduri negre
Vise cristaline
împroşcate cu noroi
Unde se ascunde
mina cea neagră
a şarpelui veninos
ce a sfîşiat
aripa îngerilor
din Tien an Men
spre Kosova
prin Timişoara

Teiul

Acel copac sfînt
al fratelui meu român
se-ngălbenise în curte
la început de iunie
Parfumul lui pătrunzător
îmi năpădea în creier
Lumina lui de aur
chema o altă lume
Acum în lacul Tei
beau bere încălzită
şi simt cu încîntare
cum frăgezimea lumii
pluteşte în ceaiul
pe care mama mea
îl fierbe departe
la sud de Dunăre

Te cunosc prea bine

Unde ţi-e blîndeţea
domnule Brutmut
Ce ai făcut
cu fraţii mei din Balcani
De ce n-au ajuns să absolve
instituţiile tristeţii
De ce nu mi-ai răpit
şi întunericul
domnule Brutmut

Te răsfeţi de unul singur
ca de obicei
Nu, zice, nu-mi răspunde
domnule Brutmut
Te cunosc prea bine
mai bine chiar decît
mă cunoşti tu pe mine
Îţi cunosc limba ta muşcătura ta
viclenia şi violenţa ta

Ce deştept erai domnule Brutmut
Nu mă lăsai să meditez
nici în limba maternă
Credeai că pot trăi
fără a medita
Să-ţi fie ruşine
domnule Brutmut

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

MICI ECONOMII

Să lăsăm, la început de an, să lăsăm puţin, zic, cartea ca literatură şi să ne gîndim ce înseamnă cartea ca obiect. Iată un roman ! Unul nu prea gros. Are 15 coli tipar. Hîrtia costă azi 85 lei/kg. Deci hîrtia din romanul nostru, că-i de dragoste sau de experiment textual, te duce tot la 28 de lei. Culesul şi tipăritul nu depăşesc 5 lei la exemplar (dacă tirajul e destul de mare, să zicem măcar 25 000). Am ajuns la 33 de lei. Autorul, dacă trăieşte, nu e nici el de lemn : mănîncă, bea, se încălzeşte. Are nevoie măcar de 2 lei la exemplar (cît e şi timbrul, atenţie !). Se făcură 33+2+2=37 lei. Editorul, ca să trăiască măcar la fel de bine ca autorul, dacă asta se mai numeşte viaţă, trebuie să-şi rezerve pentru sine 4 lei pe care la sfîrşitul anului îi va împărţi, mă rog frumos, cu fiscul frăţeşte : 2 lei editorul (că a muncit), 2 lei fiscul (că aşa e-n socialism). Se adună şi rezultă 41 de lei. Difuzarea de stat vrea 25 la sută. Cea particulară, cam tot atît. Aşadar ne urcăm, rotund, la 54 de lei pe exemplar.

Acum să tragem linie, să ne facem o cruce, să vedem cine cîştigă cel mai bine şi cine păgubeşte din mica noastră afacere.

Fabrica de hîrtie ia 28 lei, adică 52 la sută !!!

Difuzorul ia 13 lei adică 25 la sută !!

Tipografia ia 5 lei adică 9 la sută !

Ministerul şi Fiscul iau pentru statul nostru drag 4 lei adică 8 la sută.

Cu aceasta 94 la sută din banii încasaţi s-au dus. Mai rămîn 6 la sută care se împart astfel : autorul ia 3 la sută şi-i bea la tanti Miţi, editorul ia şi el 3 la sută din care plăteşte dactilografă, telefon, chirie, redactor, şpăgi la fabrica de hîrtie şi tipografie.

Drept urmare cei mai huliţi vor fi autorul care va fi suspectat că se îmbogăţeşte şi va fi înjurat şi de critică şi mai ales editorul care, după ce că speculează setea de carte a publicului, îşi permite să încurajeze subproducţia literară, gangul etc., etc. El, editorul, a investit la cartea de care vorbim 875 000 lei şi a cîştigat, atenţie !, 50 000 lei plus o colecţie variată de înjurături.

Editorul deci va fi foarte încurajat, de un guvern înţelept şi de alte instituţii receptive la cultură cum ar fi : fabrica de hîrtie, tipografia, difuzarea de carte, să scoată noi şi noi volume. Pînă va da faliment... Bravos naţiune ! Bravos Guvern ! Bravos corp legislativ ! Cu ocazia Noului An cele mai calde urări de nu v-ar mai răbda Maica Precista.

Horia Gârbea

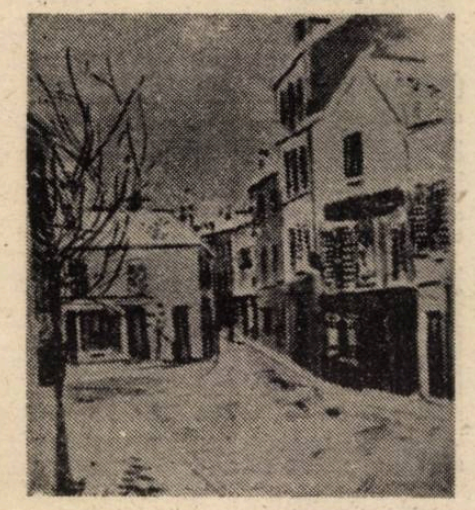

SPECTACOL DE REVISTE

● Taman cînd ne bucuram şi noi nitel, am luat la citit prima revistă hibridă (româno-americană) — WEEK-END — PLUS, pe care o „scoate" TINERETUL LIBER împreună cu U.S.A. TODAY ; unde (nr. 2/1990) dăm peste Gabriela Hurezean care semnează, ce credeţi, o cronică t.v. „Superb, absolut superb duplexul Bucureşti-Chişinău" scrie autoarea, şi chiar aşa este. Numai că, intimplindu-ne şi noi la televizor cînd s-a „dat" emisiunea cu pricina, am avea de pus o întrebare (evident, retorică) : nu-i aşa că banda era de cîteva luni în filmoteca televiziunii şi că a aşteptat, deci, tot timpul ăsta un O.K. pentru difuzare ? Violenţele şi maşinaţiile din Basarabia **nu** schimbă cu nimic datele problemei **româneşti** a Basarabiei. Poate doar în ochii Televiziunii Române şi ai fidelei sale admiratoare. G.H.

A propos, metafora Gabrielei H. cu **„sufletul** nostru care calcă pe ape aidoma lui Isus" păleşte în faţa realităţii pe care se căzneşte s-o descrie, adică în faţa acelui **trup** al nostru care trece Prutul **prin ape.**

● Un şoi de editorial, un şoi de pamflet semnează domnul Mircea Micu în VIAŢA CAPITALEI, nr. 43/1990), sub titlul „Umoristul Raţiu". Nu ştim dacă textul amintit e original 100% sau e vorba de vreo nouă parodie. Oricum, din punct de vedere al bunului simţ (cel puţin), materialul este, evident, parodic. Iată argumentele cu care Mircea Micu combate pe domnul Ion Raţiu : „infanteristul Ion Raţiu, cel care şi-a luxat glezna la ski înainte de (primul ?) război", „cabotin uşor fanat dar înviorat de fluturele papionului bătos pînă la sfidare". Sîntem, apoi, de-a dreptul cuceriţi de imaginea domnului Coposu „trezit din somnu-i cel de moarte". Mai aflăm cu bucurie că mai e cineva prin presa noastră (afară de echipa de români Mari) care ştie (?) şi scrie numele Doinei Cornea cu Juhaz la coadă.

Revenind la subiectul articolului discutat, nu pricepem de ce autorul nu-i face vină domnului Raţiu şi pentru : eventualele alunite al căror proprietar este, culoarea pantofilor, lungimea şireturilor, numărul dioptriilor şi altele asemenea.

● Două săptămîni la rînd, rubrica noastră s-a bucurat de atenţia domnului (doamnei ?) O.A. (?) care semnează Revista Revistelor în ROMÂNIA LITERARĂ (numerele 44 şi 45/1990).

Sîntem onoraţi, dar ne vedem nevoiţi să amintim că, deşi semnăm de şase luni cu numele noastre **reale**, O.A. n-a reuşit să le **transcrie** corect în ultima împunsătură pe care ne-o aplică. Aşa că ne alegem şi noi pseudonime, pentru uzul **exclusiv** al lui O.A., care să nu-i depăşească posibilităţile de memorare (de la citire pînă la transcriere). Să facem, aşadar, prezentările : pe noi ne cheamă O.U. — OU şi O.I. — OI. Bună ziua.

● Cum vede **Caţavencu** (nr. 32) liberalizarea preţurilor prin profetul său Theodor Denis Dinulescu : „Înseamnă că de mîine pot să cer pe scaunul meu folosit un milion de lei. Pe o pereche de pantaloni albi fără fermoar două sute mii. Dacia 1 300 model 1977 o vînd cu şase lei pentru că diferenţa mi-o scot de la săpun. Dacă statul va importa automobile Nissan sau VW, ele vor costa cam o jumătate de milion. Atunci mă duc în tîrg duminică şi-mi vînd capsatorul chinezesc cu tot atît ca să-mi iau o maşină. Apoi cumpăr de la alimentara „Muntenia" un borcan de spanac cu şapte lei şi îl vînd în faţa magazinului primului trecător care o să mă întrebe cu cît l-am luat cu un miliard de lei. Îmi oprese paişpe lei (...) şi cu restul de bani cumpăr stadionul 23 August cu patinoar cu tot. Ba chiar şi depoul de troleibuze aflat în apropiere. Pe astea trei le bag într-un sac şi mă duc în Turcia". (...)

Au prezentat
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

Agresivitatea ca atitudine critică (I)

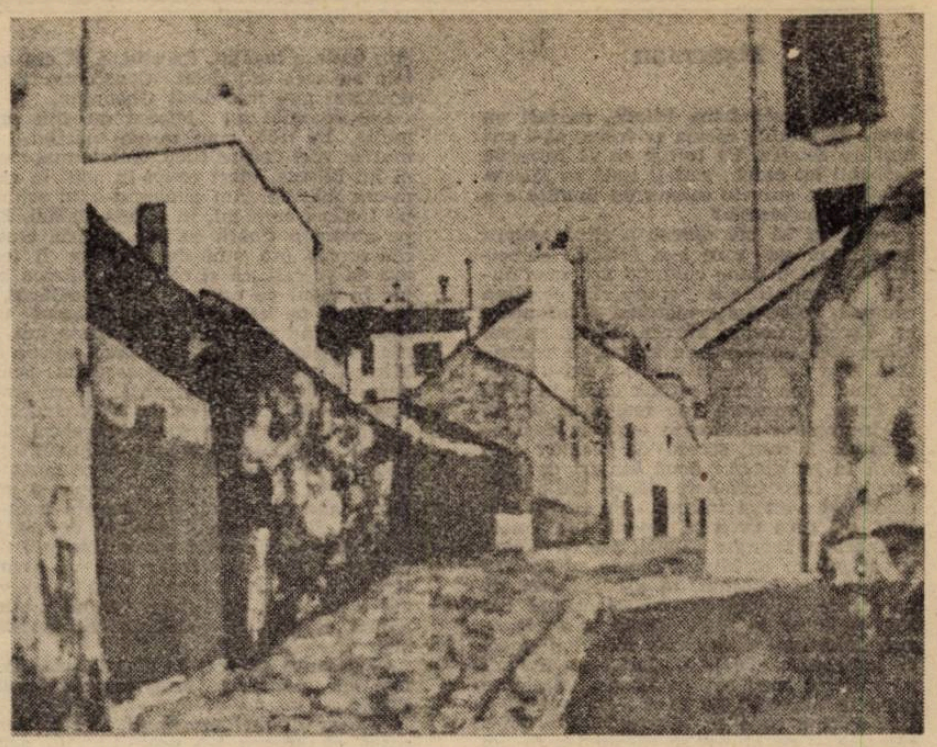

1. **Preliminarii.** Românul — știe o lume întreagă — e pașnic din fire, ostil extremismelor și violențelor. Răbdător, dar nu docil ! Se înțelege, în asemenea caracterizări emblematice se iau în considerație dominantele speței, punîndu-se între paranteze accidentale. Excepțiile nu întăresc regula ! Dar ele există și pe ele le vom avea, acum, în vedere, apelînd mai departe la două exemple din sfera literară : unul pre și altul post revoluționar.

Nu voi recurge, evident, în aceste preliminarii, la amănunte de ordin „principial", ci voi enunța numai, foarte rapid, cîteva considerații de domeniul locului comun. În primul rînd, să menționăm că, mai ales de cînd cu democrația (rău înțeleasă), reacțiile impulsive s-au înmulțit. Cel puțin în sfera socio-politică, ne aflăm într-un punct de culminație, neînțelegîndu-se că democrația nu înseamnă liber arbitru, ci respectarea legilor, privire lucidă, dialog, comprehensiune. E de înțeles că lucrurile se vor așeza pe făgașul lor firesc, nu neapărat într-un climat de **dolce far niente**, de idilică îmbrățișare. Spiritul critic este nemuritor, revigorant și fecund. Dar el, spiritul critic, pe care G. Ibrăileanu îl numește „spirit de discernămînt", nu trebuie confundat cu orice apucătură belicoasă. „Va fi avînd și activitatea critică noima ei — precizează Maiorescu apropo de critica literară, la care ne vom limita de-aici încolo —, și nu orice dispoziție războinică merită să fie întrupată într-o scriere" ; „A critica este ușor [...], însă pare o lucrare a minții omenești ce reclamă totuși cîteva cunoștințe, un grad de prudență și cel puțin simțămîntul elementar pentru ceea ce se numește bună-cuviință" **(Observări polemice)**. N-o să uităm niciîncînd că polemica este semnul cel mai distinctiv al criticii. Fără reacție opozitivă, lumea stagnează, se sclerozează. Fără demonul controversei, criticul e, de regulă, un personaj anost. Contemplația, exuberanța, encomionul pot să facă ravagii, dacă nu li se opune critica ageră, decentă, argumentată, fermă, „constructivă", pentru a restabili „măsura lucrurilor pentru onoarea bunului simț". Nu falsificarea ideilor, nu recriminarea, nu violența primitivă !

2. Maiorescu sau afirmarea prin aprigă contestare. Iată, acum, cînd s-au împlinit 150 de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, se verifică și mai mult actualitatea sa. Un truism pe care îmi face plăcere să-l repet mereu : mai totdeauna, marile personalități sunt primite cu bucurie, dar și cu radicală adversitate. Și un paradox : nu de puține ori, contestarea slujește, mai intens decît admirația (nediferențiată), perpetuarea interesului față de cel tăgăduit. Să vedem cum stau lucrurile, concret, reamintindu-ne de cea mai spectaculoasă „neadeziune" la maiorescianism, venită nu de mult, neașteptat, de la un critic inteligent, Alexandru Dobrescu, prin opul său intitulat **Introducere în opera lui Titu Maiorescu.** „Introducerea" (am pus între ghilimele, pentru că nu este cum își spune) a stîrnit o mînie îndelungă, cu ecouri **sine die**, dar și numai nemulțumiri liniștite, precum cele de față. Se pare că autorul și-a atins țelul. Cu indignare scrie Al. Dobrescu despre întemeietorul criticii literare românești, despre voga acestuia mai cu seamă — și rău face. Nu-i vorbă, ploșnia indistinctă trebuie respinsă categoric, mai curînd cu seninătate decît cu încruntare. Asijderea, reprehensiunea fără nuanțe. Junele critic nu suportă, cum declară, maniheismul, nici duritatea, respingerea de-o brutalitate incontinentă, acestea fiind triste moșteniri maioresciene. S-ar putea să greșesc, dar Al. Dobrescu se face suspect de atitudine calculată în asprimea-i fără de margini.

Cenzorul nostru crede, într-adevăr, că meditează la condiția criticului în general, a sa cu deosebire, meditație soldată cu o sfîșietoare insatisfacție. Maiorescu ar fi, prin urmare, un pretext de a-și desena, neîndurător, propriul portret. La acest nivel, forța cogitativă devine tulburătoare. Necruțarea vine tare de departe, de la Maiorescu însuși. În vîrtejul reflexiilor, printr-o instinctivă pornire masochistă, răsare această mărturisire inocentă sau cinică, nici nu știi cum s-o iei. S-ar zice că acționează aici forțele oarbe ale fatalității : „Aveam de gînd să-l aducem printre noi, să-l actualizăm și, iată, lauda se preface deodată în obiecție, din eternul contemporan al cărui chip năzuiam a-l contura rămînînd doar (!) un biet om al timpului său". Chiar așa ! Oricîtă străduință ar depune benevolentul exeget, treburile îi ies numai pe dos : „Ce ușor se degradează bunele intenții !", se minunează el. Adevărată dramă a divorțului inexorabil. Vedeți, asta-i soarta criticului modern : să sufere de pe urma unui înaintaș defunct. Și totuși drumurile sunt diferite : „Căutăm un tovarăș de drum și dăm peste un înaintaș al cărui drum e de mult încheiat". E, cum se vede, și acest narcisism păgubos, care în estetică a căpătat diverse denumiri, ba mutația valorilor, ba perimarea, ba dispariția lor. Ne paște un deplorabil orgoliu de-a ne afirma o descendență glorioasă, cînd, în fond, grandoarea nu există, sau e calpă, totu-i praf... Dacă, făcînd eforturi, vom accepta această „logică", ce ne facem cu panseul următor : „Pînă și întemeierea criticii, naționale, pe care l-o recunoaștem, se transformă dintr-un titlu de glorie într-o povară" ? Cu apăsarea pe suflet, Al. Dobrescu purcede la o detaliată acțiune de „demitizare" și de eliberare din robie. Plîngerea kilometrică se preschimbă dintr-o dată în nervozitate față de cecitatea universală. Maiorescu ar fi un argument imens „scuturat de nuanțe" și înălțat pe un piedestal strălucitor și intangibil, de o imaculare fictivă. Împotriva acestor hagiografii se încruntă, pe bună dreptate. Al. Dobrescu, numai că, situîndu-se pe țărmul dimpotrivă, el îi suspectează pe toți ceilalți de păcatul greu al idolatriei. În consecință, pentru a contracara „obtuzitatea", ovațiile asurzitoare, tînărul critic se angajează cu mare rîvnă să dea la iveală „petele" care se dovedesc a fi extrem de multe și de urîte. Parafrazîndu-l, am putea spune că el este arhanghelul trimis să ucidă balaurul neadevărului despre Maiorescu, să ne lumineze pe noi cei scufundați în bezna nepriceperii.

Cît privește acțiunea culturală a junimistului, noul judecător aprobă numai contribuția din domeniul limbii **(Despre scrierea limbii române,** tot e ceva !), dar și aici cu credința că Maiorescu a procedat prin „reducere la absurd" și cu bănuiala că a făcut-o „din gelozie" față de filologii ardeleni, coregionali... Restul e neant. De-acum încolo numai și numai infirmități. Regret că nu voi putea să reții „argumentele" decît în rezumat — și acestea încă destul de zgîrcit. Deci : de ce nu mai păstrăm nimic (sic) din moștenirea maioresciană ? În primul rînd, fiindcă Maiorescu n-a fost o autoritate nici la vremea lui. E drept că oarece reputație a avut, însă a fost o popularitate dubioasă, creată și întreținută chiar de el, cu mijloace nu tocmai ortodoxe. Totuși, împotriva apucăturilor megalomane și dictatoriale, recunoașterea lui a fost derizorie. În posteritate, stîndardul său scălîmb, dar împodobit după trebuințe de circumstanță, a mai fost ridicat de cîteva ori — niciodată din imperative organice. S-a ivit, însă, totdeauna, la timp, corectivul de rigoare, și idolul a fost readus la proporții normale, adică aproape la nimic. Acești salvatori, menționați de către Al. Dobrescu, s-au numit Perpessicius, D. Caracostea, chiar și Pompiliu Constantinescu, N. Iorga, G. Călinescu, C. Noica, Mircea Eliade, Emil Cioran (ca

și cum în deceniul șase nu s-ar fi întîmplat nimic !). „Ca să fim drepți — decide acuzatorul —, la centenarul junimistului, moștenirea sa era un simplu pretext, în cauză fiind libertatea de gîndire și de opinie". Cum, adică, dogmaticul, samavolnicul, faimos tocmai pentru refuzul dialogului, să fie simbolul libertății de gîndire ? Iată o anomalie care îl oripilează pe Al. Dobrescu.

Un capitol întreg, **Omul comun,** dă în vileag pe individul monden Maiorescu, așa cum i se înfățișează acesta exegetului din scrisori și din jurnalul intim. Nu reușește să deducă mare lucru — mărturisește pîrîșul —, decît numai dacă își pune fantezia la serioase cazne, fiindcă autorul disimulează permanent. Și fantezia lucrează. Mare surpriză : Maiorescu nu-i deloc olimpianul ce s-a arătat (parcă au mai spus-o și alții !), imagine confecționată și manipulată de el cu o perseverență diabolică, inumană : „Maiorescu și-a însușit un chip străin, o mască de sugestie goetheană, spre a-și ascunde adevărata fizionomie". Sub aparențele liniștite fierbe un vulcan de mîluri pestilențiale, în perfecțiunea afișată se ascund trăsături grotești, în ținuta-i aparent impunătoare se disting semne de o terestritate uluitoare. Structura ignobilă începe să se dea pe față din fragedă copilărie și se va accentua odată cu trecerea anilor. Descendentul răzvrătit simte o mare plăcere să-l prindă pe strămoșul „premiant" cu mîța în sac și să-l arate cu degetul : voință feroce de a străluci, de a domina, viclenie „procedurală", versatilitate, credința că deține monopolul adevărului, infatuare, vanitate, ostentație, brutalitate, imposură, arivism, trișare, ipocrizie etc. Cuvintele care se repetă cel mai des, în această ciudată diatribă, sunt „mască" și „minciună" : „Masca maioresciană se încheagă din calcul. Ei îi revine delicata misiune a înlesnirii reușitei sociale". Și, în continuare, cu patos : „Cum să nu facă atunci totul pentru realizarea ei ? Cum să nu suporte un atît de drastic regim, dacă principala teamă a lui Maiorescu e că «n-o să lasă nemica din mine» ? E un arivist, căci nimic nu-i poate stăvili înaintarea către țel". Firea „Maiorescului" se desfigurează de o ambiție sinistră ; vrea certificate respectab'le, să aibă parte de „funeralii naționale", dacă tot e să fie „înmormîntat" în Orientul dunărean ; rîvnește recunoașterea generală și necondiționată, face „presiuni" și alte giumbușlucuri, ca să-l impresioneze pe semenii cu chip de pigmei. Arsenalul machiaverlîcurilor sale este inepuizabil : „Nu există opreliști care să-l descurajeze, nici mijloace de care să se sfiască". Tartuffe, Rastignac, Dinu Păturică, Stănică Ratiu sunt niște îngerași pe lîngă acest fățarnic infernal.

Urechiala Maiorescului cu mîna Dobrescului înaintează falnic, fără pas, în capitolele care „analizează" aportul omului de cultură și de litere. Și aici incriminările capătă proporții apocaliptice, încît nu se mai aude nici în cer, nici pe pămînt : **„În contra direcției de azi...** strălucește de limpiditate (vrea să spună simplism, n.m., C. T.) și neadevăr" ; „Omul Maiorescu este, ca să folosesc termenii săi, o admirabilă «formă fără fond»" ; „Sub pana lui, cultura română de la 1868 devine o imensă pată neagră... O noapte groasă, fără lună *si* fără stele, înghite totul. Buretele junelui ardelean dornic de afirmare (junele nu buretele, n.m., C.T.) șterge harnic orice izbîndă culturală, înfățișînd privirilor bezna «imaculată» a tablei goale".

Despre critica maioresciană, numai lucruri bune. Ea „nu depășește decît prin excepție domeniul observațiilor elementare, accesibile unui cititor în formare...". Din perspectiva noastră, o putem, desigur, desființa : „Era și greu de primit fără rețineri ideologia critică maioresciană. Dogmatică, anacronică din chiar momentul constituirii, ea contravenea oricărei tendințe de înnoire". Și încă unii mai aveau candoarea să creadă în importanța inițiativelor lui Maiorescu cel puțin pentru vremea lor ! „Lovinescu greșea cînd acredita ideea că gîndirea maioresciană a făcut școală în cultura noastră. Întemeiată pe o confuzie de planuri, **T. Maiorescu și posteritatea lui critică** reprezintă efortul criticului de a-și stabili o poziție privilegiată într-o posteritate discutabilă". Și tu Brutus ! Tot spunea Al. Dobrescu, am văzut, că vorbind despre înaintașii noștri, „vorbim neîncetat despre noi înșine". Criticul ieșean de azi înțelege cel mai bine că noi pătimim de „complexul Maiorescu" și că, pentru a putea să înaintăm, trebuie neapărat să rupem „lanțurile" sclaviei în care ne-a fixat vrăjitorul, mistificatorul de odinioară. **O cercetare critică...** și, apoi, **Direcția nouă în poezia și proza română** exprimă doar fluctuațiile gustului, datorate „intereselor personale, de politică literară"; „Critica literară a dobîndit prin Maiorescu, deodată cu primatul esteticului în judecata de valoare, și conștiința manevrabilității esteticului". „Direcția nouă" nu aduce nimic nou în locul direcției vechi ; ea este mai mult „retorică" : „Voința de a străluci, de a îndruma și de a fi ascultat, de — în genere — a manipula trebuia să se manifeste și în sfera literaturii". Maiorescu — „Savonarola" n-a reușit să zidească nimic ; el a întreprins numai „vijelioase expediții de pedepsire". Articolul **Poeți și critici** n-a făcut altceva decît să suprime critica estetică și să o substituie prin critica culturală și din această împrejurare am învățat noi că „în critică totul este posibil", întîi de toate „ocolirea evidențelor", „rostirea adevărului pe jumătate", și anume „pe jumătatea convenabilă" etc.

Cu riscul de a trece în categoria „moluștelor admirative", vom îndrăzni să căutăm în critica maioresciană ceva mai mult. Am avut alte ocazii să distingem în Maiorescu un întemeietor de cultură. Ne-au legat și ne leagă încă trainice fire de el. Actualitatea lui este chiar una de substanță, prin înșeși meritele de ctitor. E unul dintre etaloanele noastre, cel mai prestigios, prin întîietatea și prin „omenescul pe care îl încorporează". E normal ca altele să fie astăzi, obiectivele criticii și ale culturii. Dar de Maiorescu „ne despărțim" civilizat, dacă tot trebuie să ne rupem de el, fără să-l uităm niciodată, în felul în care ne separăm de părinți. Or fi la modă „despărțirile", dar nu e de lepădat nici „eterna reîntoarcere" **ab origine.** Demersul lui Al. Dobrescu pare că nu izvorăște din intențiile cele mai sfinte, deși e dreptul său să o facă, dar și al nostru de a ne îndoi de dreptatea sa. Și pentru că am citat așa de mult (programatic !), să ne oprim aici cu aceste rînduri sugestive, tot ale autorului în discuție : „Dar ecoul gesturilor iconoclaste durează puțin. Mai ales cînd ele se mărginesc la negație, fără a înălța altceva în pustiul astfel creat".

Constantin Trandafir

ÎNAINTAȘII

Stimată Irina Eliade, purtați un nume de familie căruia ar trebui să-i puneți un asterix. Vă întreb ce vă întreabă probabil tot omul : sînteți rudă cu Mircea Eliade sau numele comun de familie e o simplă coincidență ?

— Vreau să mă opresc o clipă asupra termenului pe care l-ai folosit : coincidență. Pentru mine cuvîntul are sens dublu și semnificații opuse. În vorbirea comună, coincidența exprimă o întîmplare. Vorbind despre Mircea Eliade, eu voi folosi însă termenul cu sensul de necesitate. Este accepția pe care i-a dat-o chiar el, cînd l-am văzut ultima oară, în 1970, la Paris. Termenul nu mai avea sensul de întîmplare ci, foarte explicit demonstrat de Mircea, sensul de planuri care intră în incidență : două lanțuri de întîmplări care trebuiau să se întîlnească odată și s-au și întîlnit. Pe scurt : în 1952, cel care avea să devină soțul meu, inginerul Gheorghe Eliade, s-a dovedit a fi văr primar cu Mircea Eliade, profesorul meu din adolescență, în a cărui casă de pe strada Paladi fusesem începînd din 1935 și pînă în 1940. După optsprezece ani, două linii importante ale vieții mele se intersectau. În 1952, cînd l-am întîlnit pe viitorul meu soț la Eforie, una din primele întrebări pe care i-am pus-o a fost dacă e rudă cu Mircea Eliade. Mi-a răspuns — pe atunci se răspundea în doi peri la asemenea întrebări — da, sîntem vag rude. Intrăm, dacă vrei, pe tărîmul coincidențelor. Peste un an ne-am căsătorit, coincidență — tot pe șase august, ziua în care ne-am cunoscut. Cînd am intrat apoi în casa socrilor mei, iarăși coincidență, l-am descoperit pe Constantin Eliade, socrul meu, acel „unchi Costică" descris de Mircea Eliade cu atîta admirație în **„Jurnal"** și în **„Nuntă în cer"** : „Un bărbat cu tîmplele cărunte, mirosind foarte discret a apă de colonie, cu fața severă și ochii blînzi, sportiv, ironic și citind cu pricepere anumiți moraliști francezi". Era general de divizie, la pensie, singurul om din familie, cu excepția mea care l-a prețuit pe Mircea așa cum se cuvenea. Prin Mircea, cred, s-a stabilit o legătură foarte puternică între noi, fiindcă în ce-l privește pe bărbatul meu, de exemplu, cu toate că a învățat la aceeași școală cu Mircea, — Școala Mîntuleasa, și chiar și la același liceu, Liceul „Spiru Haret", relațiilor lor au fost nesemnificative. Era și o diferență prea mare de vîrstă între cele două perechi de veri, respectiv între cei doi băieți Eliade : Gheorghe, soțul meu și Dinu, fratele lui, și ceilalți doi băieți Eliade : Nicu și Mircea, fiii lui Gheorghe Eliade, căpitan de administrație. Nicu era mai mare cu șapte ani decît bărbatul meu. O diferență de șapte ani în liceu contează : între doisprezece ani și nouăsprezece ani e mult. În plus, amintirile soțului meu despre Mircea erau puțin deformate, fiindcă Nicu și Mircea cîntau cu mult sîrg la pian și vioară în timp ce Gicu și Dinu nu aveau nici un gust pentru studiul instrumentelor muzicale, așa că vizitele de duminică la verii de pe strada „Melodiei" deveniseră o pedeapsă. Sigur, relații de familie au existat în mod cert pînă la plecarea lui Mircea în India, dar nu relații care să merite să fie pomenite.

— Ce știți despre strămoșii familiei Eliade ? După patruzeci și cinci de ani de ostracizare, Mircea Eliade trebuie să fie restituit conștiinței naționale și ca scriitor și ca... om.

— Tot ce știu, știu de la socrul meu. (Bărbatul meu nu știa nimic ; era total dezinteresat de această problemă). Ca origini, pe linie paternă, familia s-a numit Irimia, nu Eliade, și se trăgea din Moldova. Legenda spune că Ilie Irimia, bunicul, și-ar fi schimbat numele din Irimia în Eliade din admirație pentru Eliade Rădulescu. Această legendă n-am aflat-o din familie, ci mult înainte, de la Ion Chinezu, care mi-a spus că o știa de la Mircea. Acest Ilie Irimia-Eliade s-a căsătorit cu Maria Udrea, care în actele de familie figurează cînd cu numele ei de fată — Udrea, cînd cu numele de Maria Irimia. În casă i se spunea însă Melca. O fotografie de familie o înfățișează ca pe o doamnă din lumea bună, tînără și frumoasă, îmbrăcată într-o rochie de dantelă, cu jabou și turnură, după moda de la 1860. Or imaginea m-a frapat, fiindcă primele știri despre ea sînt din memoriile lui Mircea, unde spune că în anul cînd a rămas corijent la matematică și s-a dus peste vară în casa bunicilor, Melca îl ruga să-i citească cu voce tare, așa cum îi citea și Costică, socrul meu, cînd era elev de liceu. Și din asta Mircea trage concluzia că bunica sa era o țărancă analfabetă ! (Nu știu de ce face asta, poate voia să se pună bine cu stăpînirea, căci au fost și ani de-un oarecare dezgheț, cînd a vrut să se întoarcă în țară). E drept, nu spune că Melca umbla în picioarele goale, spune doar că îi plăcea să asculte citindu-i-se, și din asta trage concluzia că el, Mircea Eliade, savantul și scriitorul este a doua generație cu ghete din neamul lor. Că Melca știa sau nu știa să citească rămîne o întrebare. Cert este că Ilie știa, de vreme ce și-a dat copiii la școală. Nu știu unde a învățat căpitanul Gheorghe Eliade, cel mai mare dintre fii, tatăl lui Nicu și Mircea; dar știu că al doilea băiat, generalul Constantin Eliade tatăl lui Gheorghe și Dinu, a absolvit Liceul internat din Iași, fiind premiant de onoare. În ce-l privește pe Pavel, cel mai mic dintre frați, singurul care nu și-a schimbat numele din Irimia în Eliade, nu știu unde a învățat. Ce știu, e că era mai mic cu zece ani decît Constantin și cu douăzeci mai mic decît Gheorghe.

Despre tatăl lui Mircea nu știu prea multe. În 1953, cînd m-am măritat, el murise, nici despre Nicu, fratele mai mare al lui Mircea, mort exact în anul în care m-am măritat. Am cunoscut-o în schimb pe Corina, sora lui, în strada Paladi. Era pe atunci o tînără cu păr superb, castaniu-roșcat (nu știu de unde or fi ieșit așa de roșcați, că și părul lui Mircea bătea în roșu) pe care îl purta pieptănat în telefoane pe urechi. M-a recunoscut deîndată, cînd ne-am întîlnit, peste ani, în casa socrilor mei. Pe tanti Jana, mama lui Mircea, am cunoscut-o deasemeni. Era o doamnă demnă și elegantă. Socrul meu ținea foarte mult la ea. În 1955, cînd soacra mea a avut un spasm cerebral și a trebuit să căutăm urgent o îngrijitoare care să se ocupe în mod permanent de ea, careva din familie a propus-o pe... tanti Jana (ce stratificări sociale erau în familie, între domnul general de divizie și domnul căpitan de administrație !) Socrul meu însă a strigat : cum vă permiteți ? Jana este cumnata mea ! Am văzut-o deci, pe tanti Jana venind nu la... slujbă, ci doar în vizită, în casa socrilor mei.

— Domnul general de divizie pare să fi fost un personaj important în familia Eliade.

— L-am iubit foarte mult. Și sînt bucuroasă că Mircea l-a prețuit : „un domn frumos și care mirosea a colonie". Așa a fost domnul general. Un om nu prea înalt, tip de moldovean cu ochi albaștri și trăsături clasice și cu o privire care te străpungea. În fața lui nu puteai minți. Și rezervat, auster. Ar fi putut să-ți inspire frică deși mie nu mi-a fost niciodată frică de el. A murit în 1958, de cancer, la 83 de ani. N-a suferit deloc ; în orice caz, nu l-am auzit niciodată gemînd. Era pensionar atunci. Avea o pensie mai mică decît leafa mea de asistentă universitară, în ciuda numeroaselor decorații și ordine militare. De altfel, își începuse cariera ca atașat militar la curtea imperială a Austriei. Am ținut mult la el și cred că și el la mine. Cu o jumătate de oră înainte de a muri mi-a spus : „Știi de ce te iubesc așa de mult ? Fiindcă te cheamă Irina." „Dar ai avut parte, slavă domnului, de Irine", am ripostat. Pe soacra lui o chema Irina, pe nepoatele soacrei mele le chema Irène Georgette — pe una, pe cealaltă — Irina. A răspuns : „A, Rinette, Rijette ! De cînd eram elev la Liceul internat din Iași, — dacă știi mata schița aia a lui Delavrancea care se cheamă „Irinel" — am vrut să am o Irinel a mea. Acum o am. În sfîrșit, așa vorbesc oamenii cînd îmbătrînesc, cînd își aduc aminte de copilărie, mi-am zis. Dar cum a fost lucid pînă în ultima clipă m-a mai întrebat încă o dată : „Știi de ce te iubesc ? (Și asta m-a impresionat foarte tare) Fiindcă ești profesoară. M-a descumpănit. Un militar cu o carieră atît de strălucită visase să se facă profesor ? Cînd i-am povestit toate astea lui Alecu Paleologu, mi-a răspuns intrigat : „Ce vorbești, puișor, generalul ăsta cu pieptul plin de decorații a vrut să fie belfer ?" L-am întrebat : „Ai vrut să fii profesor ?" și a răspuns : „Da, profesor de matematică. Am fost băiat sărac, însă, și a trebuit să mă fac militar". Și a făcut ca militar o carieră briantă, o carieră care se datorează sigur calităților sale înnăscute. (Profesor în locul lui a fost Mircea, prin delegație, poate, și ca să nu fiu modestă, și eu). Dar cu toate meritele sale incontestabile, eu cred că în spatele carierei lui atît de spectaculoase s-au aflat și niște Sfinți de la Ierusalim. (Altfel nu se putea face carieră nici pe vremea aceea). Și sfinții ăștia au existat ! Acești Irimia au fost răzeși, dar descindeau din vechii boieri ai lui Ștefan cel Mare. Cînd Constantin Eliade a ajuns la Iași, acel tînăr frumos și foarte inteligent și-a găsit o grămadă de rude, dintre care citez numai pe cei pe care i-am cunoscut cînd au venit la înmormîntarea lui : oameni — nu bogați toți, dar aristocrați cu mare influență (aristocrații recrutează din toate clasele sociale elemente de care pot apoi să se folosească) și care l-au recunoscut de îndată pe acest strălucit văr al lor. Era văr cu Lupu Costache, cu Lili Jora, nevasta lui Gafencu, cu generalul Macarovici, cu Goilavii, care cred că au pus, toți, umărul ca tînărul să plece ca atașat militar la curtea imperială de la Viena. În orice caz, la primul parastas al socrului meu, care a fost oficiat într-o mică și foarte frumoasă biserică care se afla în vechea curte a Palatului regal (a fost ulterior dărîmată, se chema La trei stejari, cred) a venit și nenea Pavel, cel mai mic dintre frații lui. Semăna captăiat cu socrul meu, doar că era ceva mai înalt. În timp ce stăteam între soțul meu și cumnatul meu, nenea Pavel, aflat în biserică în spatele meu îmi tot șoptea : a venit doamna cutare și madam cutărescu, „tous les grands noms de l'ancienne Moldavie". La urmă, toate acele doamne din lumea bună de altădată au venit „en français dans le texte". „Mon cher Gica", „ma petite", m-au sărutat, „mon cher Dinu", dar nimeni nu i-a întins mîna lui nenea Pavel : n-aveau de ce, n-aducea nici un „flueron à la couronne".

— Mircea Eliade cunoștea această aripă aristocrată a familiei Irimiilor ? Strălucitul său destin intelectual a fost oare influențat de vechimea familiei, de rasa ei, de alchimia fantastică a Moldovei care a instilat culturii naționale cele mai numeroase valori literare și artistice. ?

— Mircea n-avea nimic de moldovean în el. Ceva mai autohton pentru partea de jos a țării eu n-am văzut : această amestecătură de neamuri, de clase sociale, de tîrgoveți, de intelectuali și de bonjuriști. În casă la el veneau și nume ilustre, nume de vechi boieri, dar și lume

de toată mîna. Acolo nu se ținea seama nici de rang, nici de origine socială, nici de origină etnică, nici de nimic. Nu, Mircea Eliade nu descindea spiritual din Miron Costin.

LA ȘCOALA DE PE STRADA PALADI

— Să ne întoarcem în urmă cu cincizeci și cinci de ani : cum l-ați cunoscut pe Mircea Eliade ?

— Cum l-am cunoscut ? Printr-o coincidență. Aveam 15 ani. La 15 ani unele fete sînt mature, mature și exaltate în același timp. Exaltarea mea a fost pentru cărți. Viața reală îmi părea neinteresantă, deși era, dacă aș fi avut ochi să văd. Stăteam toată ziua cu nasu-n cărți. Învățam bine, de altfel nici nu era greu să înveți bine la „Institutul de domnișoare Pompilian". Aveam profesori foarte buni, o directoare, doamna Zosima, care era doctor în matematică de la Sorbona. Ea a adus pe cei mai buni profesori din București la acest liceu. Aș aminti pe surorile Rarincescu, pe profesorul de fizică, de la Institutul politehnic Ion Bianu, doctorul Vasile Voiculescu (viitorul prozator) profesorul nostru de higienă și I. Dem. Teodorescu, fiul celebrului folclorist, care — o altă coincidență — a fost și profesorul lui Mircea Eliade, lăsîndu-l corigent la limba română (fapt pe care Mircea nu l-a uitat... A se vedea portretul din **Noaptea de Sînziene**). Eram trei prietene : două cu un an mai mari decît mine, Anca Livescu, fiica unui mare actor din seria Petre Liciu, Petrache Sturza, cealaltă, Ileana Angelescu, fiica guvernatorului Băncii Naționale. Formam un trio. În recreația mare ne întîlneam sub salcîmul din curtea școlii și discutam despre cărți. Că o paranteză, interesantă, poate, pentru istoria epocii, institutul nostru era pe Calea Rahovei, într-o zonă plină de școli : vizavi Seminarul teologic Nifon, pe aceeași parte a școlii — Liceul de fete Domnița Ileana și Liceul de băieți Mihai Eminescu. Noi aveam, însă, un regim mai liberal. Nu purtam pe stradă uniforme, nici numere. Deci, citeam mult. Citeam ce citea toată lumea : Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Victor Ioan Popa. Se scriau cărți foarte bune atunci. Cartea care m-a impresionat cel mai mult a fost **Pădurea Spînzuraților**. Nu **Răscoala**, nu am prea mare tangență cu romanele epice. Firește, citeam și scriitori francezi moderni, nu doar clasicii care ni se predau la liceu. Toate trei, Anca, Ileana și cu mine mergeam la lansările de cărți. Cumpăram fiecare din noi cinci-șase volume. Într-o zi mi-a căzut în mînă **India**. A fost pentru mine un șoc. Am recitit-o de curînd. Continuu să cred că este una din cele mai bune cărți pe care le-a scris Mircea Eliade. În primul rînd limba : vie, exactă, nu ca cea din ultimele lui cărți care, cel puțin așa mi se pare mie, este o limbă știută, uitată și redobîndită de un scriitor care se vede că a pierdut contactul cu limba vorbită în țara lui. În **India** e vorba de o aventură spirituală. Chiar atunci cînd aveam doar cincisprezece ani am avut această revelație. Mircea Eliade a fost și rămîne pentru mine un aventurier. Un tînăr care pleacă într-un ținut îndepărtat și care, uneori, se amuză. Îl amuză maimuțele, felul cum se spală indienii în Gange, dar un tînăr care nu-și uită niciodată țelul pe care și l-a propus : să descopere misterul Indiei, și misterul propriului său suflet, așa cum a făcut și colonelul Lawrence, pe care Mircea mi l-a pus în mînă mai tîrziu. Eliade a tradus, de altfel, **Revoltă în deșert**, cartea strategică a colonelului Lawrence. **(Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii** a fost tradusă de prietenul lui Mircea, Petre Comarnescu). Lawrence a fost eroul generației lui Mircea Eliade și al tuturor tinerilor din acel timp. (Zeci de mii de tineri s-au înrolat, din admirație pentru el, în timpul războiului, în „Royal Air Forces"). Mă întreb dacă fără pilda lui Lawrence, Mircea ar fi plecat în India. Cert este că sîntem în fața unei duble explorări : o explorare a unui mister care exista în afara făpturii lui Mircea și altul interior, descifrat, poate, în ultimele clipe ale vieții lui. Deci, cum spuneam, această carte m-a marcat. Nu mă puteam dezlipi de ea. Am citit-o, am recitit-o, prietenele mele se amuzau pe seama mea, punîndu-mi „pasiunea" pe același plan cu pasiunile fatale pentru tenori și actorii de cinema. Cert este că porneam toate trei la lansările de cărți — și erau foarte multe pe vremea aceea. Unii scriitori dădeau dedicații extravagante și gratuite. (Ionel Teodoreanu, de pildă, după ce te întreba cum te cheamă, scria „cu dragoste" sau „cu admirație"). Dar scriitorul pe care îl așteptam n-a venit niciodată. M-am resemnat să-i citesc articolele pe care le publica în **„Vremea"**. Aș mai vrea să le recitesc. Nu știu dacă le-am înțeles bine dar m-au fermecat. Confirmarea că admirația mea era justificată am avut-o acum patru ani, cînd la Paris am primit una din ultimele cărți ale lui Cioran, **Exercices d'Admiration**, în care vorbește despre publicistica lui Mircea din **Vremea**. Citez : „În 1935—36, Mircea Eliade colabora la un cotidian din București. Locuiam într-un oraș de provincie unde îmi terminam liceul. Ziarul sosea la chioșc pe la ora unsprezece dimineața. Cîtă erudiție, cîtă vervă, cîtă forță risipită în acele articole cărora nu le era dat să trăiască decît o zi. Sînt sigur că nu le supraevaluez privindu-le prin prisma deformantă a amintirii. Le citeam ca un apucat, dar ca un apucat lucid. Ceea ce mă uluia era darul tînărului Eliade de a insufla fiecărei idei o viață vibrantă, contagioasă și de a o învălui într-un nimb de isterie pozitivă,

IRCEA
LIADE
mul –
rofesorul

— dialog cu IRINA ELIADE —

imulantă sănătoasă". Recunosc în easta riguroasă descriere a lui Cioran ele din simptomele maladiei de care eam să mă molipsesc şi eu... Cum spuam, m-am resemnat să-i citesc articole. Le comentam cu înflăcărare, a doua , în recreaţie, cînd mă întîlneam cu le două prietene ale mele sub salcîm. e la o vreme, n-am mai fost trei, ci tru. O internă din cursul inferior, o feă graţioasă ca o felină, se alăturase nesimţite grupului nostru. Nu ne denja... Se mulţumea să ne asculte şi să a aprobator din cap. Într-o bună zi, la irşitul reuniunii literare din recreaţia are, fetiţa a deschis şi ea gura pentru a sti o frază echivalentă pentru mine cu lebrele cuvinte „Sesame deschide-te !", anume : „Mama şi soţul ei, Mircea iade, vă roagă să veniţi la noi, sîmbătă pă-amiază"... O priveam uluită, zicini-mi că dacă există şi o artă a tăcerii, tiţa aceea ar lua premiul întîi la toate ncursurile... Mă lăsase, ne lăsase să rbim luni în şir despre Mircea Eliade ră să scoată o vorbă !

Am urcat în ziua respectivă treptele lor trei etaje ale micului bloc din stra Dinicu Golescu, cu acel sentiment de ealitate care, uneori, ţine loc de curaj. ici aş vrea să fac o mică paranteză : ircea şi Nina Eliade n-au stat decît civa luni acolo, în strada Golescu. În priăvara anului 1935 s-au mutat în strada aladi, unde au rămas pînă la plecarea Anglia. Ştiu exact cînd : în ajunul Botezii din 1945. Deci între 1935—1940 au cuit în strada Paladi, am şi fotografii cute în curtea blocului (este strada care rneşte de la Foişorul de Foc către lul Dimitrie Cantemir, azi Bulevardul acia). Poate mergem odată acolo, să renoaştem locul. E ultima lui locuinţă, n ţară. Ar fi cazul să se pună acolo o făcuţă comemorativă, nu-i aşa ?

— Aţi rămas la etajul trei, în faţa uşii.

— Am sunat. În vestibul am fost întîmpinată de eleganta doamnă Eliade ire mi-a urat bun venit în casa lor. Într mp ce-mi agăţam pardesiul în cuier s-a ropiat un domn, nici frumos, nici urit, ci tînăr, nici bătrîn... „A sosit Irina" spus doamna Eliade „Domnişoara care i-a c.. de trei ori **India**" a spus Mirea Eliade privindu-mă prin lentilele arte groase ale ochelarilor cu ramă de aga şi, nedîndu-mi răgaz să răspund, -a întrebat „Îţi plac cărţile exotice ?" India nu e o carte exotică !" am strigat am mai bîiguit ceva ca să repar gafa. Mă bucur că mi-ai răspuns aşa" a spus ircea Eliade şi m-a invitat să intru în roul lui. Nu mă aşteptasem să fie atita me ! M-am aşezat pe un scaun încernd să ocup cît mai puţin loc. Era prima ară cînd participam nu ca „tolerată" ci a invitată la o reuniune de oameni mari.

— Era o locuinţă somptuoasă ?

— O casă simplă. Toate au fost aşa. entru Mircea — degeaba vorbeşte el de casă, de Mandala, de prag, casa a însemnat întotdeauna un pat într-un colţ oarecare, o masă de scris, pereţi tixiţi de cărţi. Dacă găsiţi o fotografie a lui Mircea în care să nu fie în fundal o carte — eu vă dau un premiu. (Mircea a fost bolnav, foarte grav bolnav înainte de a muri şi această stare foarte proastă a urmat imediat incendiului care i-a distrus biblioteca de la Chicago). Nu cred că Mircea observa dacă erau flori pe masă, dacă se schimba un covor : era complet insensibil la decor. Eu nu. Şi ca atare pot să vă descriu foarte exact casa din strada Paladi. Era un apartament compus din două camere. Era agreabil fiindcă era foarte luminos. Ferestrele dădeau spre o grădină şi deci era ferit de zgomotul străzii. Dormitorul era ca toate dormitoarele de atunci : mobilă tip, după stilul vremii, un început de cubism — un patdivan, un dulap şi-un fotoliu. Din acest dormitor se intra într-o odaie mai spaţioasă în care exista un birou, un fotoliu în faţa biroului, cîteva scaune de tot felul iar toţi pereţii tapisaţi cu cărţi pînă în tavan. (Mircea avea o scăriţă pe care o tot muta). Ce era frumos, şi asta trebuie să spun, că Mircea împrumuta cărţi. Cu mine a avut noroc. Le aduceam înapoi. Cu alţii, nu... Dovadă, afişul atîrnat în mansarda din strada Melodiei, casa copilăriei şi adolescenţei lui Mircea, văzut de soţul meu : „Cereţi cărţi ! Nu luaţi !" Şi totuşi Mircea continua să împrumute. Considera că o carte trebuie să circule, să fie comentată, să germineze, să-şi deschidă înţelesul care a fost zidit în ea. Vă mărturisesc, pentru mine critică literară nu înseamnă nici comparaţii, nici etichetări, nici încadrări în sisteme. Poate şi datorită lui Mircea. Am învăţat să citesc o carte aşa cum o citea el, şi cred că aşa a citit pînă la sfîrşit : încercînd să-i descifreze mesajul. Am considerat, şi consider şi acum că această voce profundă, interioară, a cărţii, este lucrul cel mai important.

— Pentru cei mai mulţi cititori români, Mircea Eliade există numai în fotografii. Cum arăta în 1935 ?

— Arăta aşa cum a arătat multă vreme : un oarecare. Dacă l-aş fi întîlnit pe stradă nu l-aş fi remarcat. Mic de statură, slab, tînăr, — n-avea decît 28 de ani, puţin chel, un păr de culoarea tutunului, foarte viu în mişcări, zvelnit însă, nu armonios, nu lin. Lucrurile se schimbau fundamental în momentul cînd îşi punea ochelarii pe nas. Purta ochelari — şapte dioptrii avea deja în 1935, deci o miopie avansată. Cînd îl priveai prin aceste lupe — nu-l mai vedeai. Nu este vorba de un fenomen de magie, e vorba de magia verbului. Cînd Mircea începea să vorbească şi să se uite la tine — era fascinant. Omul contigent şi muritor dispărea şi nu mai rămînea decît o energie, o flacără, o vibraţie, era o prezenţă atît de covîrşitoare încît îi stăpînea pe toţi. Şi în casa din strada Paladi veneau mulţi oameni, foarte mulţi importanţi, cei mai de seamă poate din generaţia lui : Mihai Sebastian, Petru Comarnescu, Dinu Noica, Haig Acterian, Marieta Sadova, Mac Constantinescu şi niciodată Nae Ionescu ! Pe Cioran l-am văzut o singură dată. A intrat ca un vîrtej. Nu ştia despre ce se vorbea, nici n-a vrut să ştie, a spus ce-a avut să spună — nu mai ţin minte ce-a spus — ştiu doar că se bîlbîia îngrozitor fiindcă vorbea foarte repede, s-a ridicat şi-a plecat. A fost, într-adevăr, o tornadă. L-am revăzut la Paris, acum opt luni, în februarie, la o recepţie la Hotel de Lassay, reşedinţa Marii Adunări Naţionale — „prima oară cînd a venit Cioran" — mi-au atras atenţia cei de la Parlament, „prima dată cînd vine Cioran la o reuniune românească". Era în ziua de doi februarie. Nu l-aş fi recunoscut după atîta vreme. Acum Cioran e o figură de neuitat : un chip cioplit în piatră, dăltuit de om şi şlefuit de ploi şi arşiţă.

— Reuniunile găzduite pe strada Paladi aveau caracter de cenaclu sau erau întîlniri întîmplătoare cu amici intelectuali ?

— Nu erau întîmplătoare ; nu aveau însă o dată fixă ; nu erau ca la cenaclul Zburătorul. Se înţelegeau între ei cînd să se întîlnească. Erau oameni care lucrau. Mircea era asistent la Universitate, ceilalţi erau redactori, regizori, pictori, actori. Eu primeam la şcoală, fie un bilet de la Mircea, fie o invitaţie transmisă prin Giza, fiica doamnei Nina Eliade. Nu veneau întotdeauna aceiaşi oameni. Uneori Mircea sosea ultimul. Sosea grăbit de la cursuri sau din altă parte. În afara asistenţei la catedra lui Nae Ionescu, mai dădea şi nişte ore suplimentare la institutul de sport, la ONEF.

— Se vorbea despre literatură, filosofie, istoria religiilor se afla deja în proiect ?

— Nu ştiu de unde porneam dar la literatură ajungeam. La literatură şi, în acelaşi timp, la viaţă. Îmi amintesc un dialog legat de o carte a lui Ionel Teodoreanu **(Lorelay ?)** un autor foarte prolific şi care nu făcea parte din grupul lui Mircea Eliade. Ionel Teodoreanu vorbea în metafore şi pe stradă (mi s-a întîmplat), or Mircea, care n-a făcut în viaţa lui o metaforă, agasat probabil subconştient de talentul acesta, l-a comentat pe Teodoreanu zicînd : „Sigur, cartea e scrisă bine, frumos. Ionel are talent, e foarte sigur că are talent, dar el este un privilegiat, face parte din elita bucureşteană, e boier, e un avocat celebru, are o nevastă superbă care îl întîmpină-n prag şi-i spune : „E gata cafeaua sultanului meu de argint !" dar cartea este inactuală. Cîţi dintre noi, care trăim azi într-o epocă de grave frămîntări şi nemulţumiri au avut norocul lui Ionel ? Habar n-are de viaţa de azi !" „Cafeaua" a strigat atunci Mihai Sebastian. „Cafeaua ! Sînteţi toţi nişte invidioşi !" explicînd apoi ce metaforă extraordinară a izbutit să facă autorul descriind un ibric care dă în foc. Ţinea ochii închişi şi recita cu fervoare, rostind frazele în cadenţe, şi toţi vedeam cum arama se înveşmîntează într-o mantie de catifea. S-a lăsat liniştea. Dar nu pentru multă vreme. Risul lui Mircea a izbucnit pe neaşteptate, voios şi curat : „Ai dreptate, Mihai, e frumos, eu n-aş fi fost în stare !" recunoscînd, aşa cum făcea totdeauna, cu onestitate, adevărul celuilalt.

— Se detaşa în contextul grupului de prieteni care îl frecventau prin inteligenţă ?

— Nu. Erau toţi foarte diferiţi. Nu se detaşa prin inteligenţă, se detaşa prin prezenţă. Era extraordinar de viu. Ceilalţi puteau fi oricînd înlocuiţi cu o bandă de magnetofon sau cu o fotografie, Mircea era însă de neînlocuit. Era sarea pămîntului. Nu era frumos, vorbea precipitat, dar el era centrul. În strada Paladi veneau oameni din generaţii diferite. Unii au murit tineri, alţii, ca Cioran şi Noica, au ajuns longevivi.

— Executaţi portretul lui Noica la tinereţe !

— Nu ştiu care au fost raporturile lui Mircea cu Noica. Ce ştiu este că atunci cînd Noica a ieşit din închisoare şi s-a dus la Paris, Mircea l-a primit foarte bine. Nu ştiu dacă şi-au scris sau nu şi-au scris între timp. În anii aceia îndepărtaţi, Noica scrisese o carte care mi-a plăcut enorm, de aceea decepţia cînd l-am văzut a fost foarte mare. Cartea se chema **Mathesis sau bucuriile simple** şi credeam că fusese scrisă de un tînăr entuziast, dar Noica de pe atunci părea bătrîn. Nu devenise încă fratele Fiului risipitor, cel care stă acasă, care adună chibzuit şi mai ales îndeamnă pe alţii să plece. Nu devenise încă nici profesorul în căutare de discipoli. [Obsesia lui a fost „Şcoala"]. Dar nu era tînăr. Poate n-a fost niciodată. Mi-aduc însă aminte de o replică a lui care distonează cu tot ce a făcut ulterior. Sebastian scrisese o carte care se chema **Oraşul cu salcîmi.** Nu era bună şi a fost discutată „pe bune" aş zice, fiecare spunînd ce crede, dar pe lung şi amorf. Dinu în schimb, după ce şi-a frecat mîinile în chip de călugăr iezuit, a rostit o frază care a fost o execuţie capitală : „Măi, Mihai, vorbeşti în patruzeci de pagini de casa aia de la Brăila, şi eu n-am reuşit s-o văd". Mihai Sebastian s-a făcut alb la faţă. „Am scris cartea la repezeală. Mă îndrăgostisem şi voiam să plec la mare cu iubita mea. N-aveam bani. E o carte ratată". Nu l-am mai auzit niciodată pe Dinu Noica comentînd cărţile altora în acest mod pregnant şi impresionist. Precepte da, verdicte da. Şi mai ales întrebări menite să trezească sau să zgîndăre „daimonul" din fiecare tînăr pe care îl întîlnea... şi nu cred că a reuşit totdeauna să-l trezească pe cel mai apt. Dovadă, răsunătoarele „Despărţiri de Noica".

— Aţi vorbit şi despre Sebastian.

— Cred că a fost cel mai bun prieten al lui Mircea. Nu fiindcă semănau. Dimpotrivă. Alcătuiau un cuplu complementar. Mircea te izbea prin vitalitate, prin setea lui de cunoaştere. Sebastian prin tact, politeţe. Referindu-mă la celebra dicotomie a lui Blaise Pascal, „esprit de géometrie et esprit de finesse" aş spune că Eliade vedea imediat liniile de forţă şi Sebastian amănuntele revelatoare. Prietenia lor depăşea comuniunea pe plan intelectual. După plecarea lui Mircea în Anglia, Sebastian s-a îngrijit de locuinţa din strada Paladi, unde se afla puţină mobilă, dar multe, foarte multe cărţi. În orice caz, tot Sebastian s-a ocupat de fiica doamnei Eliade, colega mea, Giza, la vremea aceea studentă internă la ONEF. Sîmbăta şi duminica dormea, uneori, la mine. De fiecare dată Mihai Sebastian o chema la telefon. Cu atît mai ciudat mi se pare faptul că venind în ţară pentru cîteva zile în 1942, Mircea Eliade nu l-a căutat pe Sebastian. Nu ştiu din ce cauză l-a evitat..., cert este faptul că în **„Memorii"** regretă faptul. Citez din memorie : „Nu cred că Mihai a înţeles de ce nu l-am căutat la Bucureşti. Poate da, şi sper că m-a iertat". Evident, căinţa, chiar tîrzie, îşi are locul ei.

— Eliade şi Sebastian au fost elevii lui Nae Ionescu.

— Da. Şi cînd a scris cartea **„De două mii de ani"** lui Nae Ionescu i-a cerut Sebastian să i-o prefaţeze. Şi Nae Ionescu a prefaţat-o. O prefaţă inteligentă, ca tot ce scrie Nae Ionescu, dar anti-semită. Şi Sebastian a publicat-o. Curajul lui Mihai, sfidarea dacă vrei, deşi sfidarea tot curaj este — de a publica această prefaţă (pe care sînt sigură că Nae Ionescu nu s-a gîndit niciodată că Sebastian o va publica) mi se pare un gest remarcabil.

— Ceea ce părea să nu-i poată despărţi vreodată pe Mircea Eliade de Mihai Sebastian i-a despărţit totuşi : politica. E un fapt care din păcate se repetă şi azi !

— Mircea a rezistat cîtva timp presiunilor politice. Ţin minte o scenă petrecută pe strada Paladi. Eram, ca întotdeauna, acolo, pentru un schimb de cărţi. Cineva a sunat la uşă, doamna Eliade a deschis şi în cameră a pătruns un individ scund, brun, cu o frunte de două degete (nu degete !) care pe un ton (cît putea el !) ceremonios a exprimat dorinţa căpeteniilor legionare ca Mircea Eliade să intre în mişcarea lor. Era însă o obiecţie : prietenia cu jidanul de Hechter (numele adevărat al lui Sebastian). „Dar Sebastian este scriitor !" a răspuns Mircea. „Prietenia lui mă onorează" descumpănindu-şi interlocutorul care, cel puţin atunci, n-a mai insistat.

— Mi-aţi vorbit pe larg despre întîlnirile cu Mircea Eliade din casa de pe strada Paladi. În alt context nu l-aţi întîlnit ?

— Nu cred. Citeodată îmi trimetea biletele la şcoală prin Giza să vin în cutare zi. Odată, însă, (scria **Domnişoara Cristina)** în bilet se afla rugămintea de a-i alcătui o listă de nume feminine vechi româneşti. I-am făcut-o într-o oră de geografie : Raluca, Oltea, Domnica, mă rog. I-am înmînat-o întrebîndu-l : dacă numele nu se naşte o dată cu personajul (asta era teoria la modă susţinută de scriitori minori ca Petraşincu) de ce nu caută la rubrica „Decese" din **„Universul"**. Reacţia lui (şi aci e farmecul lui, spontaneitatea) a fost : „Tii ! Nu mi-ar fi dat prin cap !". Niciodată nu-i trecea prin cap ceea ce trecea prin mintea tuturor. Doamna Eliade povestea mereu, amuzîndu-se, lupta lui Mircea cu geamantanele care nu se închideau, cu robinetele, cu cheile înţepenite în uşi, făcînd în cunoştinţă de cauză portretul unuia din savanţii care populează romanele lui Mircea. De altfel, nici Nina Eliade nu excela prin talente gospodăreşti. În orice caz, n-am mîncat o prăjitură făcută de mîna ei.

— A venit momentul să vorbiţi despre prima doamnă Eliade.

— Nina Mareş, prima doamnă Eliade, era mai în vîrstă decît Mircea. În 1936, cînd s-au căsătorit, Mircea avea 28 de ani iar ea... Fiica ei din prima căsătorie, cu un ofiţer, Giza, avea 14 ani, deci Nina era cu cel puţin 12 ani mai mare decît Mircea. Dar cum nici Mircea nu părea tînăr, diferenţa de vîrstă nu te frapa. Era o femeie foarte amabilă ; poate cam timidă. Rideam, adolescenţii sînt cruzi citeodată, de faptul că părerile ei erau citate din Mircea. De genul : „Aţi văzut Cea de a şaptea nevastă a lui Barbă-Albastră ? „Da". „V-a plăcut Gary Cooper?" „Da". „Dar filmul ?" Mircea l-a găsit amuzant".

— Cum arăta ?

— Mică, fragilă, cu mîini frumoase, expresive ; (braţul sprijinit de pian din „Nuntă în cer"). Uşor disproporţionată, aş spune, din pricina capului, cam mare şi cabalin ; ochi frumoşi, părul roşu, impecabil coafat, totdeauna, şi cam mulţi dinţi de aur... dar mereu elegantă, o eleganţă sobră şi rafinată... Nu mi-o amintesc decît îmbrăcată în costum-taior, dar strict, sobru, în comparaţie cu moda cam extravagantă de pe atunci. Chiar şi în interior purta totdeauna o rochie gen-taior.

— Participa la discuţiile de cenaclu din casă ?

— Da, participa ca regizor. Stingea cu-nghеţată discuţiile care se aprindeau. Nu s-a ajuns niciodată la-njurătură, dar vehemenţa era, acolo, un ton normal. Şi atunci doamna Eliade venea cu înghеţata. Cred că avea o provizie inepuizabilă de „mareşal" (înghеţată trasă în ciocolată). Ca regizor, deci, era neîntrecută. Dar la discuţii nu ţin minte să fi participat.

— Ce regim public îi acorda Mircea Eliade : sportiv sau afectuos ?

Sânziana Pop

Continuare în pag. a 10-a

Urmare din pag. a 9-a

MIRCEA ELIADE
omul - profesorul

— Mircea a fost totdeauna speriat de ridicol deși a scris un articol cu titlul **„Invitație la ridicol"**. A fost terorizat de teama de a nu fi deplasat. O revelație a acestei iubiri de la bărbat la femeie am avut-o, totuși, într-o scenă surprinsă la Teatrul Național. Venise în turneu o trupă a „Comediei franceze", cu Maria Ventura, care i-a și eclipsat pe actorii francezi, fiind absolut formidabilă în **„On ne badine pas avec l'amour"**. Eu și cu cele două prietene ale mele stăteam într-o lojă la balconul doi. Întîmplător, sub noi se afla doamna Eliade, Mircea și Mihai Sebastian. Nu eu am văzut, eu eram captivată de Maria Ventura, a văzut Anca Livescu, ea avea un ochi mai diversificat. „Uită-te în loja de sub noi", mi-a zis, arătîndu-mi mîna lui Mircea, care într-un gest de tandrețe frîngea mîna femeii de lîngă el. Era o fervoare, era mai mult decît dragoste.

PROFESORUL

— Să ne întoarcem la casa din strada Paladi, unde v-ați făcut ucenicia spirituală vreme de cinci ani. Oare profesorul Dumneavoastră, Mircea Eliade, știa să asculte în măsura în care era ascultat ?

— Da, cît s-ar părea de ciudat, da ! Și asta a fost, cred, marea lui calitate de profesor : că știa să asculte ; pe cînd Dinu Noica — niciodată. Noica n-a fost niciodată pentru mine profesor. Profet a fost, pentru cine putea să creadă în profețiile lui. Mircea n-a încercat niciodată să-și impună un punct de vedere, și asta e cel mai mare omagiu pe care i-l aduc. Nu impunea niciodată. Asculta. Uitam că este marele romancier Eliade, care ținea conferințe și era cunoscut, ci era un om simplu care mă invita să-i spun tot ce cred despre cărți. Nici o discuție nu dura mai mult de zece minute, și deși spuneam probabil foarte multe prostii (— eu aveam 25 ani — el 27 —, apoi eu 20 el 32) nu mă întrerupea niciodată. Politicos ! și asta este o altă calitate imensă a profesorului fiindcă dacă repezi pe cineva îl descurajezi și nu-ți mai spune nimic. (Sînt și eu profesoară și știu). Formulele lui erau : „da", „se poate interpreta și așa" pe scurt, nu-ți dădea niciodată impresia că ești timpit. Dar scotea pe neașteptate cîte o mică frază din buzunar, care era în fond o sugestie : „Nu crezi că", „N-ai observat cum". Și frazele lui au fost ferestre, ferestre mari deschise spre orizonturi nebănuite. Am avut mulți profesori buni și la liceu și la facultate, excelenți chiar, dar nici unul n-a fost ca Mircea Eliade.

— Unde funcționa Mircea Eliade la data cînd îl evocați ?

— Era asistentul lui Nae Ionescu, la catedra de filosofie a Universității din București. Și colabora săptămînal la **„Vremea"**. Avea ce face !

— Era o persoană publică în lumea Bucureștiului de atunci ?

— Da, era cunoscut, articolele îl făcuseră mai ales cunoscut. Ținea și conferințe la Dalles. La una am fost și eu, a vorbit despre Balzac. A vorbit despre **Serafita**, unul dintre romanele mai speciale ale lui Balzac, încadrîndu-l în proza fantastică. Formula mi-a rămas : fantasticul în romanul **Serafita** coboară vertical, vertical, a spus ; repetînd de mai multe ori cuvîntul și argumentînd foarte nostim : dacă în romanele negre din secolul 19 care se petrec, toate, în castele medievale, e firesc ca pe unul din coridoarele întunecate să te întîlnești cu o fantomă, atunci cînd fantoma apare într-un apartament cu telefon și cu lift, ivirea ei este mult mai senzațională. În ce mă privește, eu nu cred că fantasticul are în proză un picaj chiar atît de vertical. Dar Mircea, Mircea așa credea. A și aplicat formula în proza lui fantastică ; citeodată, poate, prea vertical.

ULTIMA ÎNTÎLNIRE ÎN ȚARĂ

— Cînd s-a produs ultima dvs. întrevedere în țară cu Mircea Eliade ?

— Îți spun exact : în ajun de Bobotează, 1940. Am mers în strada Paladi să-i înapoiez niște cărți. Casa o știi, ți-am descris-o ; aceeași casă pe care Mircea a luat-o cu el peste tot, și în Franța și în America, aceeași cameră cu un birou, un fotoliu în fața biroului și rafturi de cărți. Toate casele pe care le-am văzut în fotografii : casa de la Paris, casa de la Chicago sînt la fel : o bibliotecă și Mircea în fața bibliotecii : asta îi trebuia lui. Dar atunci m-a primit în altă cameră, un fel de cămară așezată în dreapta fiindcă în casă se făceau bagajele. Și m-a frapat un lucru : a venit doamna Eliade cu inevitabila ei înghețată. Eu țineam post negru. I-am spus : „mulțumesc, eu postesc." Atunci Mircea a ripostat : „Da, dar fumezi". „Da, dar n-am mîncat, n-am băut". „E mai grav să fumezi decît să mănînci carne" a spus. „Carnea este un lucru de care organismul are nevoie pe cînd fumatul este un viciu" și mi-a explicat că postul este suspendat în două cazuri, valabile pentru toate religiile (din '40, deci, Mircea știa toate astea și era preocupat de istoria religiilor) în caz de boală și în caz de călătorie. Dar el trăgea din pipă și lucrul m-a frapat. Ieșise de la Moroieni, de curînd, și după spusele Gizei, știam că e grav bolnav de plămîni. (Moroieni era un spital de tuberculoși). Cum fuma ? Eram tînără dar nu chiar atît de proastă să nu sesizez o neconcordanță. Bănuiam ceea ce aveam să aflu după aceea : că de fapt nu avusese nimic.

— De ce s-a internat ?

— Aici a fost un pas în care un rol important l-a jucat Alexandru Rosetti, după cum am aflat mai tîrziu. Mircea a fost internat într-un lagăr din Moldova ca simpatizant legionar. Scurt timp, însă, fiindcă „îmbolnăvindu-se" de plămîni a fost scos și internat în sanatoriul de la Moroieni. Și asta a aranjat-o Rosetti, impulsionat probabil și de Sebastian care lucra la el la Fundațiile Regale Carol I. Deci eu l-am văzut cînd venise acasă de la Moroieni și cînd se pregăteau cu febrilitate bagajele pentru plecarea la Londra.

— V-a spus că pleacă ?

— Nu. La o săptămînă după vizita din strada Paladi, m-am pomenit cu Giza care mi-a spus sec : „Mircea și mama au plecat la Londra, unde Mircea a fost numit consilier cultural". Faptul că nu m-a primit ca de obicei în birou, l-am pus pe seama sărbătorilor : am crezut că se face curățenie mare. După ce-a plecat, locuința a rămas în grija lui Sebastian. Și cărțile. Dacă i le-a trimis sau nu, după aceea, eu nu mai știu.

— Opțiunea politică a lui Mircea Eliade era publică ?

— Nu știu. Nu știu nimic despre asta. Eram prea tînără la vremea aceea, iar la întîlnirile noastre nu se făcea deloc, dar deloc politică.

— Cum arăta Bucureștiul, orașul acelor ani, pe care îl părăsea Mircea Eliade în 1940 ?

— Era un oraș deprins cu binele. Cel puțin pentru mine ! În 1937 am fost cu părinții mei la Roma. Mi-a plăcut Vaticanul, mi-a plăcut Coliseul, dar Roma nu mi s-a părut o altfel de metropolă decît Bucureștiul. Vitrinele erau la fel, oamenii erau îmbrăcați pe stradă ca pe la noi, Bucureștiul era o capitală europeană ; europeană, europeană, dar de care primejdia se apropia. Primul șoc l-am avut chiar în anul acela, în 1940. Stăteam încă în casa din Elefterie, cînd am auzit, deodată, la radio, că Armand Călinescu fusese asasinat. Am crezut că este o glumă. Armand Călinescu ședea la doi pași de noi. Cineva zbiera la radio : „și dacă se ascunde în gaură de șarpe !".... apoi emisiunea s-a întrerupt. N-am crezut. Atmosfera din oraș era pașnică. Asemenea lucruri nu se puteau întîmpla. Am ieșit toți în curte. Vizavi de casa noastră era casa preotului care slujea la Elefterie, la bisericuța cea mică, părintele Mihai Bulacu, care venea des la noi. Ieșise cu patrafirul. Am mers în stradă și am întrebat. Mergea la mort. (Nu știu dacă înainte sau după ce fusese procuratura). Și mortul era... Armand Călinescu. Asta a fost prima ruptură trăită în fir direct. Mi s-a părut un lucru atît de formidabil, de extraordinar ! Nu spun că nu se întîmplau crime, care erau și publicate în jurnale, dar ca primul ministru al țării să fie omorît ! Dar n-a fost decît începutul. Cînd am plecat a doua zi de acasă, pe imensa peluză de iarbă care se întindea atunci în spatele statuii Eroilor sanitari, era adunată o mulțime enormă. Țin bine minte. Pot să jur pe toate evangheliile din lume că ce spun acum este adevărat. Pe peluza aceea, absolut înțesată, om lîngă om, erau întinse cadavrele asasinilor lui Armand Călinescu care fuseseră, la rîndul lor, împușcați. Bineînțeles că nu fusese acolo convocat nimeni, lumea venise spontan, din curiozitate și sete de senzațional. Ei bine, fiindcă zidul din jurul cadavrelor devenise impenetrabil, cineva a avut ideea sordidă să facă comerț din acea imagine cumplită a violenței, aducînd niște scări de lemn cu platforme. Jur că este adevărat ! Am fugit îngrozită, dar scările acelea mi-au chinuit multă vreme imaginația.

— — Închiriau scara ca să vadă de sus !

— Cu oglindă ! Ți se dădea și oglindă ! Să te urci pe scară și să vezi în oglindă cadavrele ! A fost un șoc care m-a marcat pe viață. Sînt cincizeci de ani de atunci și tot mi-e teamă de mulțimi și de manifestări. Poate că Mircea a presimțit ce-o să vină. A plecat la timp.

LA PARIS, DUPĂ 30 DE ANI

— Cînd s-a petrecut ultima dvs întrevedere cu Mircea Eliade ?

— În 1970, la Paris. Și a fost o întîlnire foarte specială. Eu mă întorceam acasă, după două luni de America, și eram foarte emoționată să-l întîlnesc. Nu știu de unde aflase că sînt în America și că am să vin la Paris. I-am telefonat de la

Practicînd yoga în timpul ședeții din India

hotel și mi-a spus : „Te așteptam !" Am rămas atît de descumpănită ! „Unde ești ?" m-a întrebat. Locuiam într-un hotel de lîngă „Place de Trocadero". „Vrei să vii la noi ?" „Ce metrou trebuie să iau ?" „Nici tu nu te descurci cu metroul ?, și mie mi-au trebuit cîțiva ani ! Las' că vin eu. Dă-mi adresa exactă". O uitasem. Eram atît de emoționată ! „Undeva lîngă Place de Trocadero". „Bine, e o cafenea acolo. Ne întîlnim într-o jumătate de oră". Ei bine, nu era o cafenea, erau două. Am intrat într-una din ele, m-am apropiat de un domn care semăna foarte bine cu Mircea dar și mai bine cu soțul meu (în tinerețe nu fusese între ei nici un fel de asemănare, ce gene se precizează, nu știu să spun) am zis : „excusez moi, monsieur" și am ieșit afară. Eram cu ochii pe gura metroului, de unde trebuia să apară. M-am pomenit că mă bate cineva cu mîna pe umăr și mi-a spus : „În sfîrșit, Irina, după 30 de ani !" După ce am intrat în cafenea și ne-am așezat la masă și și-a pus ochelarii, Mircea era o privire : o privire atît de pertutantă, atît de extraordinară !, exact același Mircea de care m-am despărțit în strada Paladi, în 3 ianuarie 1940.

— Vă revedeați după 30 de ani. V-a șocat ceva în înfățișarea lui ?

— Modestia. Teribila lui modestie. Perfect conștient de valoarea lui și teribil de modest. Nu era deloc modificat structural față de trecut. Cît am stat la masă, cu el, într-o cafenea, n-am avut deloc impresia că în fața mea se află cineva important. Și de fapt, nici nu îmbătrînise. Aceeași tinerețe la 63 de ani. Nu era deloc schimbat : doar părul — mai chel, mai rărit, mai puțin roșu, dar cînd își punea ochelarii — aceeași privire pertutantă, aceleași interese pentru cel din fața lui.

— Era prima dată cînd vă întîlneați și ca... rudă, soție a vărului său primar, inginerul Gheorghe Eliade.

— Da, și primul lucru pe care a dorit să îl afle a fost dacă primirea mea în familia Eliade se petrecuse sub auspicii favorabile. Foarte favorabile ! și s-a bucurat cînd i-am spus.

— De la cine știa că v-ați măritat ?

— De la ștafetele de studenți care au circulat adeseori în acest interval de timp între mine și Mircea — studenții mei de la București, care au plecat în America devenind studenții lui — de la Corina, sora lui, care rămăsese în țară și cu care coresponda, de la Comarnescu, aflat în vizită la Paris și prin care mi-a trimis cîteva cărți și, nu mai știu.

— Coincidența de a vă fi măritat tocmai cu vărul lui l-a șocat ?

— Nu. L-a șocat mai mult cealaltă coincidență, că prin intrarea mea în familia Eliade iubeam și stimam pe același om : generalul Constantin Eliade, socrul meu și unchiul lui Mircea, acel „unchiu Costică" despre care a scris în „Jurnal", în „Nuntă în cer" (unchiul Costică e acolo modelul tatălui ideal) și-n memorii, arătînd influența și autoritatea morală pe care o exercita asupra familiei ; „Situația se agravează — îl citează Mircea pe Gheorghe, tatăl său — Costică și familia sa au plecat la Iași". Așa a și fost : plecarea la Iași, împreună cu statul major, marca izbucnirea primului război mondial. În ce-l privește pe vărul său de la București (soțul meu) Mircea era foarte impresionat să descopere că „inginerul" era pios și sensibil. Aflase de la Sorin Alexandrescu, fiul Corinei, nepotul lui : după moartea generalului Eliade, bărbatul meu i-a dăruit lui Sorin ceasul tatălui său. Ce-l emoționase foarte tare pe Mircea nu era atît darul, cît faptul că bărbatul meu înainte să dărulască ceasul îl întorsese, îl făcuse să meargă. „Nu mă așteptam la asta de la Gică" a zis, văzînd exact simbolul pe care l-a văzut și bărbatul meu : că viața trebuia să continue. Imediat după asta m-a întrebat dacă am copii. I-am spus : Nu. Iar el mi-a răspuns cu o frază gravă : cu noi se termină. Avea dreptate. Singura care mai poate vorbi despre tinerețea lui Mircea... sînt eu. Așa că... Dar ce mai voiam să vă spun despre Mircea, despre OMUL, Mircea Eliade, că despre scriitor pot alții să vorbească mai bine, mai cu temei. Cred că eu aș fi subiectivă. După părerea mea, Mircea a făcut o greșeală. Vorbește despre o realitate pe care n-a cunoscut-o nemijlocit. Din exil nu prea poți să vorbești bine despre ce se întîmplă acasă. De exemplu, în „Noaptea de Sînziene", unde vorbește despre anii '50. Știu eu ? Aș spune : fapte exagerate, zvonuri, sînt românii care-au plecat. Nu neadevărate, dar exagerate : și în plus. Ponderea era alta. El pune în evidență, de pildă, criza de locuințe, comprimarea existențelor într-un metru pătrat de dormitor comun. Sigur, a fost și asta o problemă cu care ne-am confruntat, dar ea ține de faptul divers. Suferințele noastre au fost mult mai profunde. Mircea nu le-a intuit. Nu că n-a vrut, dar n-a avut cum. Sufletul lui a fost totdeauna aici.

— Serile de literatură găzduite pe strada Paladi și le mai amintea ?

— Da. Și în legătură cu ele s-a ivit în discuție o întîmplare care l-a emoționat. „Mai ai cărțile pe care ți le-am dat ?" m-a întrebat. „Da, i-am răspuns, se află toate în bibliotecă, minus foaia de gardă, pe care mi-ai scris dedicațiile. Dedicațiile le-am rupt". A-ncremenit. Mi-a spus : „Așa a făcut și Corina, dar am crezut că e o exagerare. Dar dacă și tu le-ai rupt...". Abia atunci, în licărul unei discuții a avut revelația adevăratelor suferințe prin care noi, cei de-aici, am trecut. Rupsesem dedicațiile de frică, imediat după ce m-am măritat. Mă numeam și eu, acum, Eliade, nu mai puteam minți că dedicațiile lui Mircea sînt niște... întîmplări. M-a și întrebat : „Faptul că sîntem rude te-a deranjat ?" Am răspuns : „Am spus totdeauna ce știu". La toate congresele din țară și din străinătate eram întrebată de cei care îmi erau prezentați : sînteți rudă cu Mircea Eliade ? Și eu răspundeam : da, părîndu-mi-se mult mai ușor să spun adevărul decît să mint.

— Despre țară a întrebat ?

— Știa ! Știa foarte multe ! Eu nu știam. Venisem la Paris din America după o ședere de două luni. Nu știam de Comarnescu, de pildă, că era pe moarte, lovit de-un cancer pulmonar. M-a rugat să mă duc la el. Avusesera probabil un conflict și voia să-i transmită prin mine un mesaj de dragoste. Din cum mi-a spus, am înțeles că trebuia să mă duc. Comarnescu era la Filaret, alb, singur într-o rezervă, alb ca varul, lucid. Vorbea foarte greu fiindcă se sufoca. N-am stat decît două minute. I-am transmis mesajul lui Mircea dar nu a reacționat. Trecuse pragul. Așa cred.

— În memorialistica lui Mircea Eliade, amintirea României este nostalgică. Ce ciudat : un atît de mare scriitor și savant al lumii Occidentale și care știa tot ce „mișcă" în București...

— Știa ! Despre mine, de pildă, știa mai multe decît știam chiar eu. Mircea era totuși bătrîn. La 63 de ani un om nu mai este tînăr. Începi să se cristalizeze niște lucruri. E un moment al trecutului, al lucrurilor care s-au petrecut demult. Eu nu m-am dus la Paris să întîlnesc în Mircea o rudă. El a tras discuția pe tărîmul familiei. N-am vorbit deloc despre activitatea mea de profesor la Universitatea din București, o știa. Cum am spus: ce-l interesa era Unchiu Costică, Gică, bărbatul meu, legătura asta pe care o au bătrînii cu primele impresii, cu imaginile vechi, din copilărie. L-au frapat foarte tare coincidențele din viața noastră. Așa a fost cuvîntul pe care l-a folosit : coincidențe. Pe vechea relație spirituală care exista între noi, și care nu era valorică ci consta în faptul că amîndoi devenisem profesori universitari, se adăugase ca o completare, ca o împlinire, legătura de familie. Cu nostalgie, cu o extrem de ciudată nostalgie m-a întrebat : „Toată lumea îmi spune că vorbesc foarte bine românește, tu ce părere ai ?" „Da, l-am răspuns, de vorbit vorbești foarte bine, dar cu accent". „Ce accent ?" m-a-ntrebat mirat. Spui „noroc" cu un o nazal, i-am răspuns : „no'oc". „Nu mi-a spus nimeni" a zis. Era șocat. (Alții fuseseră mai politicoși decît mine). Norocul era un cuvînt frecvent în vocabularul lui. Considera că însăși viața lui fusese croită din noroc. Așa era. Și, fără o nazal, consider că și eu m-am împărtășit din acest noroc : noroc că l-am cunoscut pe Mircea Eliade, noroc că am intrat în familia lui. Cîte coincidențe !

— Norocul îi face pe oameni fericiți.

— Mircea a fost un om fericit. A iubit și a fost iubit. A scris și a fost recunoscut ca savant și ca scriitor. Opțiunea lui fusese făcută. Ar fi putut rămîne în Franța, țară pe care o iubea, ar fi putut pleca în Italia, unde avea mulți prieteni, oriunde, în orice universitate din Europa ar fi fost bine primit. Dar opțiunea făcută, și asta țin să spun fiindcă știu că este adevărat, opțiunea lui a fost să se întoarcă la școala pe care a întemeiat-o în America, o țară atît de pragmatică și lucidă și unde a întemeiat, totuși, prima catedră de istoria religiilor. Și cred c-a ales bine. Așa a fost soarta țării ăștia ! Că cei mai străluciți intelectuali ai ei să existe înafara granițelor. Dacă Mircea ar fi rămas aici, probabil i-ar fi putrezit oasele alături de cele ale lui Mircea Vulcănescu, în cine știe ce temniță. Nu știu de ce a plecat : i-a fost frică ? Dar știu de ce a rămas : pentru școala de la Chicago.

— A mai rămas o singură întrebare : cum v-ați despărțit la Paris de Mircea Eliade ?, o despărțire „de tot", avînd în vedere că a fost ultima dată cînd l-ați văzut !

— Printr-o dedicație pe fila de gardă a cărții **„Pe Strada Mîntuleasa"** — [strada pe care se află și astăzi în București școala primară în care au învățat toți cei patru băieți Eliade] : „Irinei, pierdută și regăsită după treizeci de ani, la Trocadero". I-am mulțumit și l-am întrebat cît mai stă la Paris. „Două săptămîni, mă așteaptă studenții mei la Chicago. Și tu ?" „Trei zile. Cursurile încep mai devreme la București".

— Și un post-scriptum — Mircea Eliade reprezintă o strălucită generație intelectuală pentru care plecarea din România a avut o motivație gravă : comunismul. Iată însă că și după ieșirea din comunism, tineri intelectuali români continuă să migreze spre Occident. Gestul lor este oare întemeiat ?

— Știu și eu ? Totul se plătește... Mă gîndesc la acel „o" nazal din „norocul" lui Mircea, acel „o" pe care nu mai știa să-l rostească corect.

adrian costache

ÎNTR-O DUPĂ-AMIAZĂ

era într-o duminică, după-amiaza, acum vreo cincisprezece, cam în aceeași lună ca și acum. Apartamentele din jur mi se păreau toate goale. Și chiar orașul !... Ce mai, sosise vacanța !... Iar cînd sosea vacanța așteptam o vreme, îmi zugrăveam casa și plecam și eu. Eram profesor, pe timpul acela, la un colegiu cu clase reale și două sau trei umaniste...

Așa se face că m-am retras în camera mea, de fapt în dormitorul cel mare, mai adăpostit de căldură, m-am culcat, neavînd altceva mai bun de făcut, și am visat. Am simțit clipa foarte precisă în care eu **m-am părăsit** pe mine și am plecat... M-am ridicat și m-am văzut dormind doar o fracțiune de secundă, o foarte scurtă fracțiune de secundă și am plecat !... Am avut în acele clipe memoria fulgerînd a timpului înainte de a adormi în patul lat de două persoane, căci sînt un bărbat căsătorit... Și mișcarea foarte palidă a frunzelor nucului ale cărui crengi încearcă să pătrundă în balcon de cîțiva ani. M-am gîndit uneori că dacă va mai fi vreodată un cutremur devastator ca unul din ultimele, mă voi refugia pe una din acele crengi și voi cobori pe pămînt... Și scîrțiitul păsărilor îl aveam în memoria mea foarte subțire, transparentă ca și tifonul cu care protejam ușa de la balcon de invazia țînțarilor ce băzîiau mai ales înspre seară, venind în hoarde dinspre lac... Nu știu ce păsări sînt astea din jur pe care le-am auzit și azi. (Dar cum de cîntă pe căldura asta ?!...). Oricum nu sînt mierle ! Și nici privighetori !... Eu cred că n-am

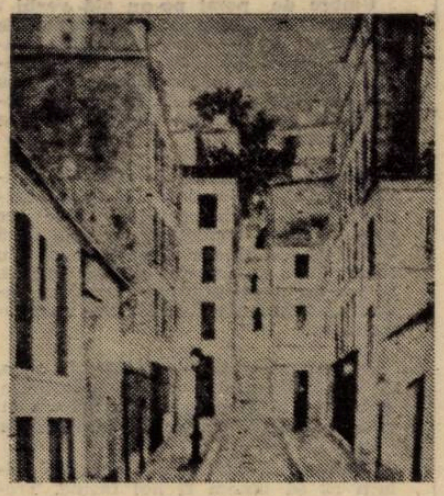

auzit cîntînd niciodată o privighetoare... Fiul meu care acum e student mi-a atras de cîteva ori atenția, în diferite împrejurări, că ceea ce ascultam era o privighetoare. Dar eu susțin mai departe că n-am auzit niciodată cum cîntă o privighetoare !... Poate doar am citit despre așa ceva !...

Am avut deci foarte vie în minte clipa aceea cînd **m-am părăsit** — era cald și vară, vară și cald, începutul lui iulie ! — și am plecat să visez. Dormeam destul de greu pe o parte, cu fața aproape în jos, cufundată în adîncul pernei, poate eram chiar și transpirat, întins pe una din cele două saltele relaxa care alcătuiau patul. Văd și acum pijamaua aceea vag-albastră (?!...) — cu culorile am avut mereu probleme, confundînd consecvent verdele cu albastrul, deși am auzit că asta nu prea se întîmplă — și chiar faptul că era descusută la o încheietură... Și m-am ridicat... Întîi deasupra înspre tavan... **Deasupra** ăsta însă, de care vorbesc nu era de fapt un cuvînt așa cum vrea să fie el, un cuvînt care să exprime spațiul... Și nici tavanul !... Era în ambele cazuri ceva mai complicat pe care n-aș putea să-l exprim nici azi cu precizie,... un fel de cuvînt-spațiu-timp sau spațiu-și-timp-în-același-timp...

După aceea pot spune că m-am trezit într-o pădure... Dar era și nu era într-o pădure... Copacii erau alcătuiți parcă din ființe umane, bărbați și femei, femei cele mai multe... Și printre ele multe fete, eleve de-ale mele, care creșteau acolo și jucau rolul de copaci tineri. Ședeau cu fața întoarsă și jucau foarte bine rolul acesta de copaci, trupul lor se potrivea grozav... Iar eu mergeam printre ele și prindeam copacii de ramuri, iar ramurile se transformau în mîinile lor... Apoi s-a întîmplat ca și cum aș fi adunat lemne. Pentru iarna care avea să vină, mă gîndisem de cîteva ori că în casa de la țară nu mai aveam... Aveam și un topor în mînă cu care am și atins (tăiat, spintecat ?!...) un trunchi sau două, după care am ales unul, era alb și curat, și l-am luat cu mine, l-am purtat în brațe !... Treceam cu el în brațe prin **poiana aceea** în care nu mai fusesem niciodată, dar care-mi era sigur cunoscută... Cititorul știe probabil cum e asta... Să vezi un loc pe care nu l-ai mai văzut și totuși să-l recunoști... Nu să-l cunoști, ci să-l re-cunoști !... Valery a insistat în „Tratat despre Cuprindere" asupra cuvîntului ; re-cunoaștere, scrie el... Și cunoaștere !... **Cu naștere**, adică !...

Și m-am trezit... M-am trezit eu sau m-a trezit un zgomot... Am căutat alături de mine trupul lemnului pe care-l purtasem în brațe toată poiana. Dar alături era o femeie despre care am crezut în clipa aceea că trebuie să fie albă și curată... O femeie care se ivise poate din trunchiul acela purtat de mine din pădure cu o emoție nefirească... M-am uitat la ea încercînd să recunosc ceva, fata-copac, femeia-copac...

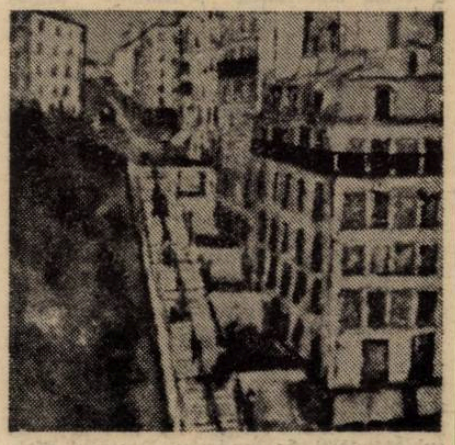

De atunci, de atîția ani, visul acesta a rămas și-l visez mereu duminica după-amiază, în iulie, cînd apartamentele din jur s-au golit... Iar cînd mă trezesc caut alături chipul celei de lîngă mine... Și deopotrivă pădurea și poiana pe care încerc mereu să le aduc, să le înghesui, în dormitorul nostru cu patul de două persoane, cu saltele relaxa tocite...

Halcyon

E-atîta liniște
că se-aud banii zarafilor
zornăind în biserici
și seva mustind să devină
sicriu
e-atîta liniște cît cariul poate
să ducă
peste-un trup înviat
totuși nicicînd de-a pururea
viu

e-atîta liniște
ca și cum deșteaptă-te
române
ar fi cîntat pentru recviem
sau prohod
e-atîta liniște
că stelele troznesc
ca-n noaptea prevestirilor lui
Irod.

Dan Cristea

victor munteanu

Scrisoare cu adresa pierdută

Într-o duminică acră ca un surîs de om înșelat
prietenul mi-a întins o mînă greșită
mestecenii au înghețat în aerul care se învinețise
în jurul vieților noastre
greierii trăiau pe furiș

Și leoarcă de beznă stăteam azvîrlit
cu puterea de a fi singur, Ioane !
De-atunci bate vîntul prin amintirile mele
și cuvintele tale îmi traduc inima
într-o limbă străină

Iată, cu privirea rănită de păsări mă uit
cum la lumina cuvîntului în care-am crezut
se topește un Dumnezeu de omăt

Castel de nisip

Am fost și eu un om care a bătut la ușa aceasta
și a ieșit unul cu viața plină de martori
— N-am nici o știre despre ceea ce vrei
ia-ți zilele rămase și du-te...

Am ajuns și eu cu mine pe malul abrupt
și ce întunecat mai hohoteau înverșunatele hăuri :
— Degeaba vrei să te-arunci — a glăsuit cel
sfîrtecat —
nu aici se află ceea ce cauți,
nu aici

La poarta unde salariat era Dumnezeu
am bătut și eu îndelung :
— Nu știm nimic despre ceea ce-ntrebi, mă băiatule!
ia-ți tăcerea și cată-ți alte cărări

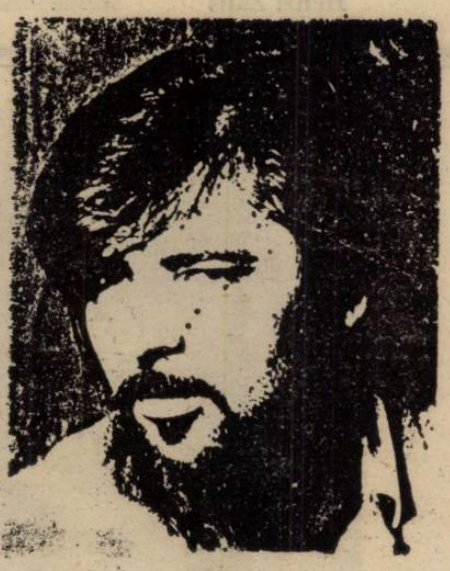

Dar cu răbdare am tot bătut la ultima ușă a veacului
și-a deschis un bătrîn grav și mîhnit :
— Nu aici se află leacul pe care îl cauți,
hai, du-te cu drumul
și zările aibă-te-n pază...

Descheiat la cămașă, pe o bancă în parc

În mine tace un zeu exmatriculat, fără slujbă
și n-am cu ce-l hrăni — e noapte — sînt foarte sărac
Duși sînt ai mei. Plouă încet.
Pe asfalt un țicnit bate bezna în cuie.

Tace în mine un zeu azvîrlit din funcția lui
n-am să-i dau nici de-un gît rachiu
iar el tace și tace ca o armă dusă la tîmplă:

— Bine, îi zic, tu stai în ruina trupului meu
te-ai prăbușit în mințile mele înfrînte
și nu glăsuiești.

Dar cine te apără de prăpădul de-afară ?

Ce fel de adăpost îți sînt eu ție, măi omule ? !

Calm, foarte calm

Beau o bere în spelunca ticsită ce bubuie
pînă-n viața ulcerată a macaragiului beat
căciularii ciomăgesc aerul cu gesturi păgîne
o dîră de haos smulge acoperișul din toate țițînile
și-i un film să-l tai cu toporul

Izolat ca o știre dintr-un ziar de provincie
beau la Cascada o bere sub grindina
bărbaților cu obrajii ciopliți după tunet
stau și mă uit la aceste chipuri răstite
la pedestrașii ce clocotesc în cazanul cu libertate

E o simbătă biblică
și eu beau o bere în crișma care trosnește
pînă-n „Moartea pe credit" și chiar mai departe
pînă-n literatura postmodernistă a Franței

Răgaz în penumbră

A fost odată un tînăr care eram eu
și purtam o inimă grea și pantaloni din ațică
și-am smuls numele lui Dumnezeu și plîngînd
am intrat cu el și-am strigat să-l împart
și nu era nimeni

Dar a fost odată un tînăr care eram eu
și gîndeam atît de încet încît nu puteam să vorbesc
zadarnic îmi păzeam gîndurile
din fața marelui orb

Pot numai să spun că a fost odată un tînăr
care a plecat și mai stă la masă cu mine...
Sînt singur și depărtările ard în luminile reci și tîrzii
cel ce pe nota de plată s-a iscălit cu absența
este totuna cu o vorbă cheltuită în van.

Hortensia Papadat Bengescu sau tentația recitirii

Modernitatea Hortensiei Papadat Bengescu este de două feluri. In modul de ordonare a meteriei etice conform unei ordini interne care urmează formula ciclului. Și, pe de altă parte, în trecerea de la confesivul frenetic la un real senzitiv și introspectiv, ambiguu amoral și moralizator.

Ce am făcut noi pînă la autoarea **Concertului din muzică de Bach** ține de descoperirea într-o viziune orizontală a legăturilor prin rubedenii, înrudiri de interese și afecte, asemeni unor verigi, ocolind trăirile personale, infirmitățile, mutînd accentul pe datele exterioare ale realului. După încercările lui Duiliu Zamfirescu și Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat Bengescu descoperă, prima, cît valorează poezia corespondențelor, adică relația eveniment/biografism deghizată într-o existență provincială ce secretă stereotipii. Ciclul sadovenian îndreptățea ipoteza că prezentul repetă trecutul și că umanul participă la un miracol plin de hieroglife obscure. Marea noutate din ciclul românesc al Hallipilor vine de acolo că descifrează hieroglifele interiorității, pentru Sadoveanu desăvîrșit închise într-o mare, fascinantă elementaritate. Și astfel o noutate se leagă de alta. Pentru Hortensia Papadat Bengescu ciclul epic devine egal cu inițierea într-o vastă dramă a văzutului în raport cu ascunsul. Se ascund (sau se disimulează partial) mari diformități sufletești, dar se văd consecințele. Genealogia Hallipilor, cu voluptatea unor cupluri de a dubla polaritatea sentiment = impas fiziologic cu pasiunea = complicații biografice, sugerează motivații încă neabordate. Compozitorul Marcian și Elena Drăgănescu, Ada Razu și Prințul Maxențiu, doctorul Rim și Madona alcătuiesc, într-o lume predispusă dominantelor tiranice, marea antiteză între capriciu și decizie, între febră de moment și devastare de durată, între inofensiv și funest.

Operînd cu mici expansiuni, cu similitudini, cu false derute, cu evaluări și mistificații pe terenul labil al erosului și al tratării egoismului prin viclenii de cuvinte, scriitoarea are meritul uriaș că operează o breșă în cotidianul plat, prozaic, pentru a-l redimensiona în vulnerabilitatea lui alarmantă și vizionar extraordinară.

Marea prozatoare deduce din istoria cuplului opțiuni ale ciclului, ca extensie a tatonării depozitului de influențe, recunoaște în aceasta o perspectivă de înțelegere a devenirii caracterelor în funcție de subiectivitați. In tandemul Doctorul Walter — Coca Aimée avem dovada că lumea burgheză demimondenă sau aristocratică reprimă cu ostentație firescul în favoarea arivismului, a răsfățului niciodată caritabil, mereu dubios mărginit, distant, sclerozat. Mașinăria socială ia în această literatură aspectul unei partituri scrise cînd în cheia dereglării respingătoare, cînd în lumina antiseptică — formă a solitudinii neînțelegătoare.

Astfel, dacă la Sadoveanu ideea ciclului epic este eroică și captivant complementară, la Hortensia Papadat Bengescu aridîtatea sufletească duce, în final, la capitularea aparențelor sub presiunea unei terapeutici fără remedii, aspră, zgrumțuroasă, inflexibilă.

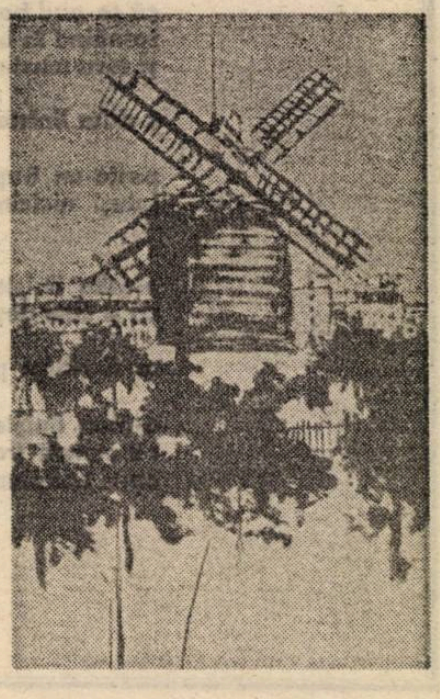

Ciclul Hallipilor stigmatizează fizionomiile implicate, de unde și senzația cititorului de înstrăinare, de condamnare a mentalităților puse în circulație. El, esafodajul ciclic, grupează prizele în jurul unui element vital, pe cînd ciclul sadovenian modelează elementele componente în funcție de un nimb recuperator. S-a amintit și de relația scriitoarei cu scriitura proustiană. Numai că Proust stilizează prin protocol mnemonic și ritual, pe cînd Hortensia Papadat îl smulge din grotescul disimulat, aruncă măștile și renegă, în fond, fibra lui patologică.

Se dovedește prin urmare că între ontologia contemplativă și cea acut confesivă, impulsionată de prea plinul lăuntric, Hortensia Papadat Bengescu pleacă de la o disonanță pe care ea o stabilește între eul biografic și eul profund, cel în care trebuie să plonjezi.

Așadar o ontologie a realului și o alta a actului de creație. Amestec între timbru și limbaj, între senzualitate și estetică. Intensitatea celei de a doua, antidot pentru risipirile de suprafață, adîncește trebuința spiritului să fie el însuși, să privească lucrurile în față, să topească în studiul ființei energii chemate să se realizeze, să trăiască efemer, să piară nu înainte de a fi studiate,, explorate, împinse de sondaje îndrăznețe într-un spațiu elementar într-altul pozitiv complicat, nediscursiv, cu desăvîrșire aliniat la modernitate.

Henri Zalis

Reflux —
o urmă de picior
în care ciugulește o vrabie

GLOSSĂ

Umbre de pomi pe-un zid vechi /
și zidul / răspunde la toate-ntrebările

Picături de ceară pe-o oglindă. Imaginea e întreruptă de mici pete opace. Trebuie să ne închipuim că nu demult aceste pete au fost și ele lumină și au reflectat flacăra care se pleca spre ele.

•

Imaginile reflectate de această oglindă seamănă cu acele cartoane din bilciuri, găurite de cartușele celor ce trag la țintă. Numai că de astă dată a existat un singur „trăgător" pentru toate miile de imagini ce vor urma. Și acesta n-a fost altul decît un neatent purtător de flacără, sau un narcis miop.

•

A vrea să-ți aduci aminte de ceva. A rosti cîteva cuvinte la-ntîmplare. A înclina în diverse poziții oglinda cu pete de ceară. Un oracol sui-generis.

•

Trebuie să nu ținem seama de ceilalți ca să putem fi noi înșine. Trebuie să facem abstracție de ei, așa cum facem abstracție de petele de ceară ca să putem imagina imaginea întreagă.

•

Dar se întîmplă un lucru straniu : dacă așezăm oglinda în fața unui perete gol ea pare că reflectă doar niște pete de ceară. Niște pete absolut inexistente pe perete.

•

Imaginea e mereu alta, nesigură, fugitivă. Doar petele sînt mereu aceleași, palpabile, reale. Eul nostru să fie posibil doar prin existența celorlalți ? Doar în măsura în care ceilalți „mușcă" din noi, silindu-ne să reacționăm pe toate căile, spre reîntregire ?

•

Petele de ceară — din pulverizanți ai imaginii reale, devin catalizatori ai celei virtuale, ai imaginii imaginate. Ai imaginii întregitoare.

•

Un sistem de piedici. Pentru ca imaginea să poată fi reconstruită în toată complexitatea ei. Reconstrucția însemnînd în acest caz cunoaștere nemijlocită.

•

Ieși la fereastră și îndreptă oglinda spre soare, în așa fel ca reflexul ei să cadă pe zidul casei de vizavi. Pe zid, petele de ceară de pe oglindă devin niște umbre negre, mari cît pumnul, în mijlocul unui dreptunghi luminos. Pete negre și dreptunghi luminos, atît. Sîntem siliți să constatăm că dreptunghiul luminos reprezintă reducția tuturor imaginilor și petele negre proiecția tuturor golurilor din imagini. Totuși acolo, pe zid, golurile imaginii sînt cele ce se constituie în semne, cele ce îngăduie într-o oarecare măsură lizibilitatea.

•

Imaginea „citită" de golurile ei ? Da. Ca-ntr-un joc de puzzle. Pete de imagini și-o suprafață (egală cu oglinda) de ceară !

•

A întoarce capul înapoi, aproape fără să vrei, ca să zărești un peisaj sau un om oarecare : impuls de nestăvilit. Teroarea ce te-ar cuprinde dacă imaginea ți-ar apărea cu goluri, cu pete ca acelea de ceară.

Constantin Abăluță

stela anchidin

Astrală

Mi-e rănit brațul stîng
către rădăcina inimii
și cuvintele mele
sîngerează...
Dar noaptea,
ah, noaptea albă
și-a aruncat bandajul
cu stele
Nu mai am corp !
Sînt o materie
care aleargă prin vid
și simt că exist
doar atunci
cînd mă lovesc
de un alt vid
mai mare
decît cel care mă poartă.

Exil

În pădurea cu fructe
necoapte
mi-am trăit exilul
iubirii.
Numai rîul îmi
recunoaște
pasul troienit
de frunzele toamnelor.
M-am înstrăinat
de mine
și inima
nu mai cunoaște
pulsul,
nepulsul iubirii.
În pădurea cu fructe
necoapte
mi-am trăit exilul
singurătății
și eh,
cît de departe aleargă
rîurile
care mi-au mușcat
trecerea.

Cum să spun adio?

Cum să spun adio dragostei și frunzei
Cînd din turnul toamnei mai răsar copaci
Cînd un strigăt geme pe un colț al buzei
Să te-opresc iubite frunza să n-o calci.

Cum să spun adio cînd abia-nceputã
Ai venit iubire cu-al tău destin
Toamna dezgolită, toamna mea durută
Ne-a chemat cu arbori la al său festin

Cum să spun adio frunzei și iubirii
Cînd lumina-mi țese primăveri și zbor ?
V-am gravat în mine cerul nemuririi
Dragoste și toamnă : aripi de cocor.

Cetate de suflet

Lungi doruri poartă-n aripi pădurea Bucovinei
Trufașă ca o umbră la margine de arc
Cu limpezimi de albii în pajiștea luminii
Sub ramul cugetării ce freamătă în larg.

Preaplinul unei clipe ce anii o înalță
O lîră-albastră zboară deasupra de Mălini
Un albatros ridică o aripă-ndrăzneață
Și-o căprioară cade sub ramuri de măslini.

Sub arborii cei falnici întorși către visare
Luceafărul luminii se-nalță tot mai sus :
„La Bucovina" — cîntă o lîră-n cugetare;
„Balada" nemuririi din țara mea de sus.

Lungi doruri poartă-n aripi pădurea Bucovinei,
Sub ramul cugetării statuile lucesc.
Din limpezimi de albii și pajiștea luminei
Se-nalță o cetate de suflet românesc.

plastică

Un bard al străzii

Utrillo — un nume și o existență cu rezonanțe exotice în ambianța artistică a Parisului începutului de secol. Unul dintre fanaticii boemi ai picturii franceze, născut din eruptiva ființă a Suzannei Valadon, figură picarescă a atelierelor și saloanelor pariziene de la răscrucea veacurilor. Maurice — fiul — nu putea să nu moștenească gustul străzii și al vieții ușoare, cu toate „ingredientele" și urmările ei, mai mult sau mai puțin amenințătoare. Dar avea să moștenească și deprinderea de a desena frumos și de a răspunde cu distincție la semnalele realului. O lume fermecătoare, cu delicii ascunse, în care lumina închipuie jocuri fără seamăn, dînd relief și personalitate chiar și detaliului celui mai sordid.

Utrillo este poate primul dintre pictorii epocii moderne, care a impus în arta universală forma și densitatea expresivă a unui zid mîncat de vreme și intemperii. El a „portretizat" strada și formele care o mobilează — clădiri, biserici, trotuare, înjghebări fragile la răspîntii de periferie urbană — cu pasiunea celui ce-și făcuse din asemenea decor locul predilect al întîmplărilor vieții. A trăit cam cum a pictat : frenetic, sub imperiul impulsului poetic, ca un Villon al penelului, cînd vesel, cînd trist, dar cu o capacitate a construcției plastice de o remarcabilă rigoare.

Pictor autodidact, din speța celor pe care Parisul impresioniștilor și al altor „isme" ce proliferau în epocă, le-a impus definitiv în istoria artelor. Instinctul pictural al lui Utrillo a fost, totuși, modelat, pe cît s-a putut, de mama sa și de unii dintre artiștii ce o anturau. Dar pictorul avea, mai presus de orice, un simț cromatic și o spontaneitate a construcției printr-un desen foarte expresiv și limpede orchestrat ; calități ce l-au impus atenției unor galeriști prestigioși, grație cărora el avea să dobîndească o oarecare notorietate. Faptul că dincolo de opera sa peisagistică, ce-și făcuse vad în lumea colecționarilor de artă, a primit și cîteva comenzi de scenografie și pictură monumentală (cum sînt cele realizate pentru Opera Comică din Paris și pentru una dintre sălile Primăriei orașului) atestă o audiență sensibilă la tipul de creație pe care îl propunea Utrillo. O pictură greu clasificabilă, dar care, în orice caz, nu se conforma tendințelor foarte puternice care se manifestau în epocă. Poate fi și în acest amănunt o explicație a reușitelor lui. Pentru că pictura lui Utrillo a urmat îndeaproape impulsurile nativității sale artistice, ce l-au situat mai aproape de rostirea poetică, intens subiectivizată, a barbizonienilor, de pildă, decît de savantele elaborații ale cubiștilor sau fauviștilor, să zicem. El nu a fost genul de creator de „laborator", după cum nici un plein-air-ist convins nu a fost. Dar ceea ce i-a impresionat retina și sensibilitatea afectivă a lăsat urme sigure în experiența sa artistică, întreaga lui creație fiind, dacă vreți, un strigăt al ingenuității. Puțini sînt cei ce au reușit să se exprime atît de viguros și de convingător, în desen și culoare, pe sine. Și aceasta, cîntînd exclusiv pe o singură coardă — peisajul !

Așa cum a fost ea concepută, opera lui Utrillo vădește o anumită constanță stilistică, ce nu îngăduie deconspirarea formației sale autodidacte. El a creat un gen de peisaj care îl include în mod obligatoriu pe privitor în cuprinsul cadrului pictat. Este pictura unui solitar ce-și consumă dureros însingurarea. De unde, și aerul nostalgic al evocărilor lui peisagere, vibrația intensă a lirismului ce-i alimentează, de undeva, dinlăuntrul pînzelor, căutările creatoare. Străzile lui Utrillo au în ele măreția sordidului, o dimensiune romantică de tip ossianic, deși artistul nu acceptă ipostazierea extatică, ca în fața unor ruinuri de demult, ci se apropie de obiectul contemplației sale cu o indicibilă simpatie. O căldură a celui deprins cu aroma periferiei, a „florilor de mucegai", cum le-ar spune poetul, unde timpul lucrează cu rapacitate și unde oamenii se resemnează căutînd mierea luminii în labirintice curți interioare și în geamul afumat al odăilor mansardate. Iată de ce Utrillo ne apare astăzi ca un romantic și întîrziat bard al străzii.

Corneliu Antim

film

Oedip canonizat

În septembrie trecut a avut loc premiera mondială a filmului lui Martin Scorsese, **Good Fellas** traductibil ca **Mafioții** (sau eventual, mai eufemistic, **Băieții din gașcă**). Pelicula pornește de la cartea-confesiune a unui fost mafiot și reprezintă o replică la filmul lui Francis Ford Coppola, **Nașul.**

La prima vedere filmul pare un documentar în care elementul de stilizare cinematografică a cedat locul clarității și transparenței veridice. Treptat însă, așa cum, de altfel, făcea și în filme anterioare, precum **Taurul furios** și **Șoferul de taxi,** Scorsese insinuează o exagerare, supralicitarea unei coordonate de comportament și de filmare care transformă realitatea reprezentată în irealitate și banalul cotidian într-un destin tragic ce catalizează valențe simbolice. Avem în față istoria unui gangster de vocație realizată în maniera descriptivă a lui Woody Allen din **Radio Days** sau a lui Sergio Leone din **Once Upon a Time in America** ce punctează scene ce acoperă o perioadă de timp ce se întinde din anii '50 pînă la sfîrșitul anilor '70.

Scorsese refuza să ilustreze viața gangsterilor de o manieră idilică, de „operetă". Nu-l interesează conflictele „stabilor", cei bogați care hotărăsc soarta celorlalți din spatele biroului de lux. Eroii săi sînt trei bătăuși — cu bani într-adevăr — dintr-un cartier mărginaș. E descrisă secvențial, fără

comentarii cinematografice, concesii sau atașamente inutile viața unui grup de trei bărbați care se luptă să supraviețuiască.

Trivialitatea, prostia, șmecheria meschină, lăcomia sau calculul mereu depășit de accidentul provocat de impulsul violenței sau de violența cupidității sînt motoarele acestei existențe sordide. Personaj tragic, Henry Hill (ca și eroul din **Șoferul de taxi** sau pugilistul din **Taurul furios)** e victima propriei sale stări de violență interioară care-l împinge să-și asume un rol social riscant (eroul salvator al tinerei prostituate din mîinile unor mărunți gangsteri — acțiune eșuată — derivată însă din intenția de a acuza sistemul politic) care, cu toate acestea nu-i conferă satisfacție. El continuă în direcția aleasă pînă la încălcarea regulilor de joc. Violența lui interioară ia naștere dintr-o profundă greață de viață. De teama „morții vii", eroul trăiește pasional și agresiv viața, dar această violență îl antrenează într-o aventură care-i depășește limitele ce-l poartă dincolo de granița calculului financiar, succesului financiar, faimei, orgoliului eroic, cauțiunii ideologice, regulilor cutumei de grup, în cele din urmă dincolo de regula jocului. Personajul lui Scorsese este un Oedip pe care ceilalți, semenii lui, vor să-l vadă pe cruce. Cum însă el e un veșnic excentric, el refuză și acest rol. Tragedia lui constă în permanenta depășire a proprie sale condiții umane.

Rareori Scorsese a reprezentat cu atîta minuție mecanica dorinței paradoxale, tragismul cît și trivialitatea ei. În film se amestecă, de o manieră rar obținută, dorința de viață cu violența dură, labilitatea sentimentală, nervozitatea și labilitatea nemotivată, calculul malițios cu prostia timpă, refuzul vieții cu setea paroxistică de a trăi.

t.v.

Rică Venturiano și-a pierdut într-adevăr uzul rațiunii?

Deci, prima emisiune importantă de **Actualități** a anului 1991 : 1 ianuarie, ora 20. Drept introducere, motto, avertisment — putem să-i spunem oricum, chiar și „indicații" — servesc cuvintele rostite de Mareșalul Ion Antonescu în 1941. Ce ne îndeamnă Conducătorul, de dincolo de mormînt ? Să fim uniți, toți românii să lase de-o parte tot ce-i poate dezbina și să participe la efortul comun. Banal, dar just. În ce consta atunci, în 1941, „efortul comun" ? Păi, orice om care a deschis o carte de istorie ceva mai veche, știe : războiul alături de Hitler, împotriva Angliei, a Franței, a U.R.S.S., ceva mai tîrziu și împotriva S.U.A. Deci, nici nu mai e nevoie să sublinieze crainicul, cu asta începem noul an : cu un efort de unitate în lupta noastră dusă alături de Hitler ! (Luptă care avea să ne coste trei sute de mii de ostași pierduți prin stepele înghețate ale estului și care avea să ne ducă la înfrîngerea aproape totală). Strașnic început de an ! Actuale cuvinte ! Și totul e strîns legat nu de convingerile vorbitorului — care spune, dar habar n-are ce spune — ci de ceva care... știi mătăluță... plutește în aer, dacă pot pentru ca să spun... ceva strașnic... care miroase a crimă, parcă, dar fumezi o țigară și izul sîngelui vărsat inutil se duce... Tot cît ai fuma o țigară, ar dura să te duci pînă la bibliotecă (trebuie să existe și o bibliotecă a televiziunii, nu ?) să dai peste un op mai vechi de istorie, sau măcar de niște ziare **(Dreptatea,** să zicem) din 1945, și să te lămurești cît de cît cum au stat lucrurile cu tragicele îndemnuri ale Conducătorului **(Der Führer)** Ion Antonescu, din 1941. Dar de ce să te deranjezi ?

În fond, ce pretenții poate lumea să aibă de la tine, un biet crainic, dacă pînă și oficialitățile au vorbit, cu cîteva zile înainte, de această familie regală „care a avut întotdeauna dispreț pentru popor" ? Întotdeauna ? Și Carol I ? Și Ferdinand ? Și tînărul de 23 de ani, Mihai I ? Acesta îl înfrunta direct pe bătrînul Mareșal (un ostaș îndrăznet ce și-a trăit propria dramă cînd s-a [illegible] trădat înainte de război de re-

credere — Anglia, Franța — și, trecut de partea lui Hitler, considera că, din lealitate și onoare ostășească, trebuie să rămînă pînă la urmă alături de acesta, știind cu durere în suflet că România va fi distrusă). Dar tînărul pe care-l disprețuiește are, iată, îndrăzneala să-l înlăture și să oprească, în ultimul moment, dezastrul. Toate aceste lucruri sînt scrise negru pe alb pînă și în unele dintre manualele de istorie apărute în ultimii patruzeci de ani. Amestecate cu minciuni, dar și acolo pot fi găsite. Și totuși, nu e mai bună o țigară, decît să consulți un manual sau o colecție de ziare vechi ?

În **Actualități**, după Ion Antonescu, iată-l și pe descendentul bătrînului politician Pan Halippa... Știi, tot în aer, onorabile, am simțit eu ceva-cumva, și atunci... Cine a fost Pan Halippa ? În cărți scrie : luptător pentru drepturile basarabenilor, deputat în parlamentul României timp de aproape douăzeci de ani, începînd de la 1917. O figură cu adevărat interesantă. Dar reporterul a ocolit din nou biblioteca, i-a suflat cineva la ureche că Halippa a scris și poezii, și se prezintă la întîlnirea cu fiul acestuia, avînd un bogat bagaj de cunoștințe : Pan Halippa basarabean, mare poet. De unde o mai fi picat și acest atribut : „mare", atunci cînd de poezia naivă a lui Pan Halippa — rodul unor momente de răgaz — nici un critic român, niciodată, nu a scris mai mult de o frază (de obicei, cu simpatie pentru idealurile naționale ale politicianului) ? Se pricepeau Călinescu sau Lovinescu la literatură ? Nu se pricepeau neam. Lasă că nu l-a înșelat pe el, pe intervievator, cel ce i-a suflat : „poet, nene ! mare om, nene ! mai ceva ca Arghezi și Blaga laolaltă !"

...Nu, nu cred că ne-am pierdut uzul rațiunii. Cred că ne-am lenevit, atîta tot, și că disprețuim, din adîncul sufletelor noastre de intelectuali, biblioteca. Ion Antonescu, fostul rege Mihai, chiar Halippa sînt personaje politice importante — din trecut, din prezent — despre care nu se poate vorbi „după ureche". Ei pot fi lăudați, pot fi condamnați, asta-l privește pe cel ce și-a format o opinie. Dar măcar să știe despre cine e vorba ! Ce Dumnezeu ! Nu mai merge să faci politică înaltă, călăuzindu-te neabătut după trei fraze de indicații, cît se poate de prețioase, din **Scînteia** ! Că, dacă înaintezi viteaz spre zări, glorificînd versurile „marelui poet" Pan Halippa, ajungi de rîsul curcilor.

Florin Mugur

cartea străină

Iluzie și neliniște

Alain Minc este unul din oamenii care îmbină reflecția cu acțiunea; o **rara avis.** Primul aspect îl ilustrează în calitate de gazetar și eseist. A publicat în 1986, la Seuil, un volum intitulat **Sindromul finlandizării,** urmat de **Marea iluzie** (Grasset, 1989). A doua latură a personalității lui Alain Minc (n. 1949) o constituie activitatea sa de industriaș. De aici decurge și pragmatismul său firesc, confortabil chiar, din analizele și judecățile pe care le formulează în **La Grande illusion** cu detașare și înlesnire. Încă o însușire demnă de reținut într-un climat saturat de ipoteze și de „scenarii" (care încep să devină un soi de profetism minor și excedant).

Înainte de-a aborda cartea în sine, merită să spun cîteva cuvinte despre **tipul** căruia îi aparține. Generic, eseului politic, desigur, atît de răspîndit și-atît de european. Tipologic, unei redundanțe plăcute, spumoase, spirituale, care nu înlătură însă caracterul de risipă. Un studiu sau un eseu de maximum șaizeci de pagini de același format ar fi fost suficient pentru „mesaj". Se poartă însă cartea — pentru orice problemă, pentru orice idee, pentru orice punct de vedere. Autorul unui asemenea tip de opus procedează ca gospodina : adaugă icrelor de crap sau de știucă miez de pîine și mult ulei. Cartea e gata. Dar și deprecierea noțiunii de carte. Totuși, diferența dintre un pahar de vin și un „spriț" nu poate să ne scape. **La Grande illusion** este, deci, un eseu cu mult sifon și gheață. Răcoritor, dar nu mai puțin pertinent.

Alain Minc previne de la început că proiectul Europei quasifederalizate: proiect ce are o dată fixă întocmai ca apariția unui ziar — anul 1992 — este o amăgire. Europa poate fi — autorul se referă, evident, la Europa de Vest, o unitate economică, dar asta nu e de ajuns. „Identitatea economică nu conduce automat și la o identitate de destin", afirmă Minc și aserțiunea lui e plină de bun simț.

Nu numai datorită divergențelor, frecușurilor, manoperelor oculte intereuropene, inerente, nu vede autorul punîndu-se în practică mitul (așa îl socotește), ci și unor opoziții organice datorate : a) elitelor ; b) identităților culturale naționale. Minc pune accent pe cultură, pe realitatea și viabilitatea ei. Îi acordă un credit și o însemnătate care nu ne pot lăsa indiferenți. Aviz spenglerienilor !

Cartea e scrisă de un francez : unul care se teme, ca și compatrioții săi, de redeșteptarea Germaniei, care înclină să părăsească Occidentul pentru a se orienta către continentul unde a jucat prin tradiție un rol de mîna întîi. Și odată cu Mittel Europa se deslușește și conturul unor interese, afinități și unități originale. Minc nu e cel dintîi care invocă regrupări, deocamdată virtuale, pe desenul cartografic sublimat al unor foste imperii. Parcă a mai făcut-o și Kundera. Mai nou se vorbea de altă categorie de afinități : latine, slave, anglo-saxone.

Se pare că pentru francezii cărora Germania le-a rămas în inconștient ca mare putere și concurent, proiectul Europei 1992 ar fi constituit dacă nu un panaceu, un paliativ : Minc le spulberă, deocamdată pe hîrtie, iluzia („marea iluzie"). Este însă și el, de asemenea, preocupat obsesiv de renașterea Germaniei, încît analiza lui își restrînge treptat aria la un singur subiect : raporturile franco-germane. Nu fac literatură, sau manoperă literară, mărturisind că în urmă cu șase luni, cînd un diplomat italian de o sclipitoare inteligență mi-a spus că Franța continuă să facă politică tradițională — adică invers de ceea ce face Germania — mi-a venit în gînd cartea lui Alain Minc.

Pentru că am citit inițial cartea în august 1989 cînd unificarea Germaniei era încă virtuală iar pentru mulți era tot un mit, adică așa cum este pentru Minc Europa anului 1992.

Să vedem, dar, cum rezistă ipotezele și judecățile autorului la confruntarea cu proba timpului. Să citâm : „Francezii îi exasperează pe bună dreptate pe germani cînd o țin ca gaia matu' cu reunificarea. Francezii se lasă duși la vale de propriul lor tropism : cartezian, monolitic, etatist. Ei se înspăimîntă închipuindu-și o Germanie reunificată în felul unui nou Reich, de data asta democratic și amiabil. Își imaginează o suprapunere de stat, o fuziune de birocrații, o osmoză a elitelor. Pe scurt, francezii nu pricep că o identitate națională poate să se exprime și în afara unității statale. Zi-le francezi, și pace ! Germania a fost o națiune înainte de a fi un stat ; ea a constituit în mod accidental un stat și este pe cale de a redeveni o națiune. Acolo o duce situația demografică ; într-acolo o împinge sociologia ; acolo vrea să ajungă cultura. Cît privește instituțiile, vor intra și ele pe acest făgaș, silite de hazard. // R.D.G.-ul nu cunoaște drama demografică a Germaniei occidentale. (...) Un reflex visceral de supraviețuire îi va împinge pe germani să se apropie unii de ceilalți. (...) // Societățile civile din Est și din Vest se contopesc și se aseamănă pe zi ce trece mai mult. Astăzi (în 1989, n.n.) germanii din Vest își vizitează rudele din Răsărit cu aceeași frecvență cu care un parizian se duce să-și vadă verii de la sud de Loire. (...) Noi sîntem încă prizonierii imaginilor acumulate de-a lungul anilor : cele dintîi vizite de acum două decenii ; martirii Zidului ; un Berlin hemiplegic. Un zid de tăcere face astfel încît să mascheze dispariția Zidului". (p. 44—45).

Ce-ar mai fi de adăugat ?

Dan Ciachir

ANNA de NOAILLES: Contesa cu inima în palmă

La sfîrșitul lui 1989 au apărut două cărți despre o fiică a României, intrată prin căsătorie în una din cele mai strălucite familii ale marei nobilimi franceze Anna de Noailles, născută Brâncoveanu, și în istoria literaturii franceze prin culegerile de poezii Coeur innombrable, Les Eblouissements, Les Vivants et les Morts, Les Forces Eternelles, — două cărți : Anna de Noailles, un mystère en pleine lumière de François Broche și Anna de Noailles, coeur innombrable de Elisabeth Hugonnet-Dugua cărora Jean Chalon le închină un articol în cadrul Documentului Literar al lui Figaro.

François Broche a scris această carte cedînd „fascinației celei care a scris poeme superbe și a pronunțat cuvinte de neuitat ca : **Am dorit să mor ca să încetez să-mi fie milă** sau **Sînt punctul cel mai sensibil al universului** — carte în care sînt restituite „misterele, luminile și mai ales inefabila prezență a acestei încarnări a poeziei".

Elisabeth Hugonnet-Dugua, universitară a consacrat 6 ani din viață, cercetînd arhivele familiei Annei, redactîndu-și cartea pe baza scrisorilor scrise și primite de poetă de la Marcel Proust, Cocteau, Loti, Mauriac, Barrès, Valéry etc. Anna de Noailles este văzută în această biografie-corespondență, prin ochii familiei ieșind „complet albă ca o gîscă ori ea nu avea nimic dintr-o gîscă albă, după mărturisirile contemporanilor săi".

„Anna de Noailles se naște la 15 noiembrie 1876 la Paris. Ea aparține uneia din cele mai vechi familii din România. Părinții săi, în reședința lor din Avenue Foche primesc lumea cea mai selectă din Paris, din Londra, din Petrograd.

Familia petrece vara în Savoia, unde mondenitățile continuă. Frederic Mistral, Paderewski, ducesa d'Argyll, Prințul de Galles, Rotschilzii, prinții de Polignac se succed. Mondenități care n-o împiedică pe Anna s-o asculte pe mama ei cîntînd la pian. **Eu am ieșit din pianul tău** — îi va spune ea mai tîrziu — și de a intra în legătură cu natura.

Frumoasă, foarte frumoasă, Anna își admiră propria sa reflectare în frumusețea munților și lacurilor. Ea ține un jurnal intim, scrie poeme pe care apropiații săi cu un entuziasm comunicativ le dau prietenilor să le citească. Renumele Annei începe și nu va înceta să crească. Prudentă, Doamna Brâncoveanu recomandă fiicei sale să nu publice nimic înainte de căsătorie. La 18 august 1897, Anna se căsătorește cu Mathieu de Noailles".

În mai 1901, apare primul său volum **Le coeur innombrable** aducîndu-i o celebritate imediată, care nu face decît să crească odată cu apariția volumelor următoare.

„În prima pagină de la Figaro la Echo de Paris strălucesc ochii luminoși ai Annei și se publică versurile sale contagioase. Nu ne putem face astăzi o idee despre ce a fost gloria Annei de Noailles în acea vreme".

În 1899, îl întîlnește pe Maurice Barrès. Corespondența lor va fi accesibilă abia în primăvara anului 1901. „Se pare că Maurice și Anna n-au fost amanți. Ei s-au mulțumit să amalgameze sublimul lor. Cele mai bune lucruri te obosesc și un exces de sublim îi conduce la ruptură. Lucrurile nu se opresc însă aci. Barrès avea un nepot Charles Demange, scriitor ca unchiul său și ca el, îndrăgostit nebunește de Anna. În august 1909, după o ultimă întîlnire cu Anna, Charles se sinucide. Toate aparențele sînt împotriva contesei care cu această ocazie pierde puțin din **divinitatea** sa, și e acuzată că l-a împins la sinucidere pe Charles".

„Anna de Noailles va suferi cumplit de bănuielile provocate de sinucidere, apoi va continua drumul său de **mică zeiță impetuoasă,** cum o numise Rilke".

„În timpul războiului din 1914—1918, nu pierde niciodată credința în victorie. Nu este ea intimă cu principalii generali cărora le dă din belșug sfaturi inspirate și viziuni de tactică ? După război, va fi în Franța prima femeie căreia i s-a acordat Legiunea de Onoare în grad de comandor".

Va deveni membră a Academiei Regale a Belgiei, precedînd-o pe altă mare scriitoare și română, Marta Bibescu.

„Ea a murit de această hipersensibilitate la 57 de ani (13 aprilie 1933) declarînd la sfîrșitul agoniei sale : **Mor din voia mea.** Acestea au fost ultimele cuvinte ale divinei contese care vorbise atît și despre care Cocteau pretindea că ajunsă în paradis continuase strălucitorul său monolog".

Dispare în mijlocul onorurilor, doliurilor și atacurilor suprarealiștilor care își bat joc de operele și personajul său, o mulțime imensă conducînd-o la Père Lachaise pe cea care scrisese într-unul din cele mai frumoase poeme : **Sînt moartă deja pentru că trebuie să mor.**

„Anna de Noailles nu este moartă pentru că învie în aceste două biografii", apărute la 56 de ani, după moartea ei.

Prezentare și traducere :
D. St. Rădulescu

moda, altfel

Iconografie

Louis David, Gros, Robert Lefevre au fost pictorii oficiali ai primului Imperiu. David a primit comanda a patru tablouri mari care erau destinate decorării sălii tronului. Numai două dintre ele au fost executate, dintre care numai primul, **Le Sacre,** i-a cerut lui David trei ani de muncă. Acum se află la Louvre. Dar și la Versailles sînt întemnițate, ca să fie apărate, numeroase tablouri ce au imortalizat episoadele glorioase ale fenomenului Napoleon : Hue, Demarne, Girodet, Carle Verne, H. Lecomte, Lafond, I. Van Brée. Statuile s-au grăbit, cu ardoare, să îmbogățească parcurile și piețele orașelor cu prezența spirituală a „micului Le Grand" : Canova (Milano), Chaudet, Seurre (statuie așezată pe coloana din Place Vendôme, între 1833 — 1863 a fost înlocuită de Napoleon III cu Cezar-de Dumont), Le Véel (Cherbourg), etc, etc... Litografii, gravuri, medalii, arcuri de triumf, fîntîni, memorii ale generalilor ce l-au înconjurat, ale femeilor care l-au iubit, l-au acceptat sau au fost obligate s-o facă, ba chiar și ale lui însuși, scrisori și anecdote orale, completează omagiul apoteotic adus împăratului.

Într-un tablou de Fr. Gérard (Versailles), Bonaparte e țeapăn și important, înconjurat de toate semnele și însemnele puterii cîștigate iar încadrarea îi poartă inițiala între frunze de laur, așa cum va apare pînă în zilele noastre pe mobilier, tapiserii, țesături, pahare, cutii și sticle de coniac (fără albinuță și stup). Ramura de lauri îi înconjoară capul, lăsîndu-i cîrlionțul să cadă pe frunte, hainele îi sînt inspirate de antichitate, cu poalele brodate și mărginite de franjuri ; eroul poartă sandale romane (se vede numai una dar se presupune că avea două), colan cu stea, toiag împodobit cu... vultur, mantie imperială cu coleretă, căptușită cu hermină ; în fundalul tabloului — un tron cu **spătar în rozetă,** în centrul căruia e litera **N** ; alături, pe o pernă, sceptrul puterii. E tabloul care-l statornicește ca **Napoléon Le Grand** și numele e păzit de vulturi. E tabloul puterii depline iar privirea, de [illegible] hotărîre e fixă. Deși [illegible] că poartă o cută dar impresiile pe care le solicită sînt diferite : emărăciune sau dispreț ? În tot cazul, nimic nu aduce cu idealizanta pensulă a lui David, cu expresia visătoare, aproape serafică a chipului, cu privirea excitată, tragică, dăruită unui vis, cu paloarea educată a feței înconjurate de plete rebele. Totuși nu pare un **travesti,** se **simte că e un împărat.**

În tabloul lui J.B. Regnault „Mariage du Prince Jérôme et de la Princesse de Wurtenberg" (Versailles). Napoleon e deja obișnuit cu puterea, cu fastul, cu risipa, cu ideea că totul i se cuvine. Iosefina, cu doamnele ei de onoare, privesc și stau **ca la fotograf,** împăratul, pe tron, are o poziție a picioarelor pe care o au toți regii și împărații, în tablouri. De sub panajul enorm, ce-i acoperă capul, privirea e aceea a unui stăpîn al lumii, care se mai distrează și el din cînd în cînd.

E perioada în care N. începe să-i reproșeze I-finei că n-are nici o preocupare și că e prea cheltuitoare. Era lacomă după tot ce era frumos. Toate obiectele de artă, indiferent de preț, dorea să-i aparțină și avea prostul obicei de a nu avea curajul să refuze marfa unui negustor fără a cumpăra măcar **ceva.** De obicei cumpăra obiecte extrem de scumpe, fără a-i fi de vreun folos. Le cumpăra pentru plăcerea de a cumpăra. Nici măcar nu avea preferință pentru vreun gen de obiecte sau va[illegible] părea că e de „bon goût" pîndise legenda că „personne n'avait un goût aussi exquis que le sien", legendă de care toți fabricanții și negustorii profitau, oferindu-și produsele pe care ea, poate tot de dragul legendei, le accepta. Dar sosea și ziua plătilor (nu exista gospodărie de partid nici măcar pentru împărătese) și atunci era nevoită să apeleze la „son petit" Le Grand ; el plătea dar își amintea de temperamentul meleagurilor natale și după scandaluri și scene violente, penibile, împărăteasa plîngea. „Combien La Malmaison ne lui a-t-elle pas coûte de larmes !". Dar instalată, cu lacrimi sau fără, a apelat la arhitectul M. Bertaux, [illegible] tendentul grădinilor sale, M. Amédée de Bonpland, la prietenul său, celebrul M. de Humboldt și s-a apucat de botnică. A plătit trei mii de franci, pe vremea aceea, pentru un bulb de floare rară, a învățat plantele și clasificările lor, întocmite de naturaliști, originea și proprietățile lor.

Cît de curînd se vor apuca nevestele parlamentarilor noștri suverani să studieze botanica, la cine vor apela pentru bani, vor fi oare în stare să afle că mai sînt și alte Flori Sănătoase Naționale în afară de trandafir și că și acesta numără treizeci de specii după Sir Joseph Hooker, șasezeci de specii după Baker ; cum de s-au ales tocmai speciile **rosse cochonnière** și **rose de chien** pentru țara noastră, pe care poporul o cinta ca fiind „dulce grădină".

Urmare din pag. a 16-a

„SCEPTICISMUL SAU SUPREMAȚIA IRONIEI“

seama de primejdia istoriei și a condamnat-o definitiv.

E. M. C. — Pentru gnostici, tot ce este asociat timpului provine din rău. Discreditul privește istoria în ansamblul ei, ca aparținînd sferei falselor realități. Ea nu are nici sens, nici utilitate. Trecerea prin istorie e sterilă. O astfel de viziune se îndepărtează considerabil de eschatologia creștină oficială și edulcorată, cea care vede în istorie și în relele acesteia niște încercări în vederea mîntuirii.

S. J. — **Toată opera Dvs. mărturisește o concepție asupra istoriei apropiată de cea a gnosticilor. Credeți că trebuie asociată răului ?**

E. M. C. — Sînt convins. Omul a fost condamnat încă de la-nceput. El uită, în acțiune, plenitudinea primordială, cea care-l apăra de timp și de moarte. Din propriul său stăpîn, a ajuns propria-i ruină. Istoria izvorîtă din timp și mișcare e condamnată la autodistrugere. Nimic bun nu poate decurge din ceea ce, la origine, a fost efectul unei anomalii.

S. J. — **În sensul acesta trebuie înțeleasă și formula Dvs. : „Istoria este ironia în mers“, nu-i așa ?**

E. M. C. — Tot ceea ce face omul se întoarce împotriva lui. Fiecare acțiune este o sursă de nefericire, fiindcă a acționa este ceva împotriva echilibrului lumii, înseamnă a-ți propune un scop și a te proiecta în devenire. Fie și cea mai mică mișcare, ea este nefastă. Dezlănțuie forțe ce vor sfîrși prin a te distruge. A trăi într-adevăr înseamnă a trăi fără un țel. Asta și prevede înțelepciunea orientală, care a înțeles foarte bine efectele acțiunii. Nu există nici o descoperire care să nu aibă consecințe funeste. Omul va pieri tocmai din pricina geniului său. Fiecare forță declanșată de el — îl îngroapă mai adînc. Omul este un animal care a trădat ; pedeapsa lui este istoria. Toate evenimentele petrecute de la începutul timpului revelă omnipotența unei legi inexorabile. Însuși binele este un rău. De fiecare voință prometeică este legată o pedeapsă. Minunată clarviziune a înțelepciunii antice, atunci cînd credea că destinul îl va distruge pe cel care-ndrăznește să-i sfideze pe zei. Omul ar fi trebuit să se oprească, dar n-a mai putut să stăvilească procesul grandios și dezastruos în care se angajase.

S. J. — **Ce-ați vrut să spuneți, cînd ați afirmat că „orice metafizică este reacționară“ ?**

E. M. C. — Metafizica implică o reflecție transistorică. Ea se ocupă de esență, de ne-schimbător. Ea transcende temporalul, nu **avanseză.**

S. J. — **Ce influență a avut asupra Dvs. Spengler, marele teoretician al declinului occidentului ?**

E. M. C. — L-am citit cu ardoare în adolescență. După aceea, nu m-a mai interesat. N-a fost un rău profet, fiindcă a avut gustul catastrofei. De altfel, filosofia istoriei nu e posibilă, dacă nu ești sensibil la spectacolul oferit de degringolada civilizațiilor. Să luăm cazul Romei : dacă escalada creștinismului i-a fost simptomul fatal, aceasta s-a-ntîmplat fiindcă vlăguirea celorlalte credințe s-a aliat anemiei progresive a indigenilor. Cea mai mare parte a capitalei era compusă din imigranți. Triumful creștinismului a fost chiar misiunea acestora. Sclavii l-au adus întotdeauna, într-un fel de răzbunare. Că inteligența romană să fi fost, la rîndu-i, sedusă de noua religie, aceasta este mai puțin de conceput. Dar se poate presupune că nepăsarea lor suverană a fost răsunzătoare. Împreună, romanii degenerați și străinii plini de vitalitate au impus creștinismul ; și e tentant să stabilești o paralelă cu Occidentul de astăzi, sastisit și el de propriile-i tradiții. Franța, în special, trece printr-o oboseală istorică, fiindcă ea, în Europa, este cea mai vlăguită. Dacă este țara cea mai civilizată, este, în același timp, și cea mai uzată, și mai vulnerabilă. Un popor este amenințat atunci cînd a înțeles, adică atunci cînd a atins un grad de rafinament, care-i va fi, în chip fatal, funest.

S. J. — **Pentru filosofi, Dvs. reprezentați o versiune modernă a scepticului. Ce credeți despre scepticism și cum l-ați defini ?**

E. M. C. — Ca o perpetuă interogație. Refuzul instinctiv al certitudinii. Scepticismul este o atitudine eminamente filosofică, dar — paradoxal — nu este rezultatul unui demers, al unei deveniri : el este înnăscut. Da, sceptic te naști. Ceea ce nu împiedică deloc manifestările superficiale de entuziasm. În general, se crede despre mine că sînt un pasionat și, la un anumit nivel, lucrul e adevărat, însă fondul rămîne sceptic și tocmai acest fond, aptitudinea de a pune orice evidență sub semnul întrebării, contează. Fără îndoială, pentru a acționa este nevoie de certitudine. Numai că, cea mai mică reflecție ruinează asentimentul spontan. Sfîrșim întotdeauna prin a constata că nimic nu-i solid, că totul este nefondat. Scepticismul sau supremația ironiei. Rădăcinile îndoielii sînt la fel de adînci precum cele ale certitudinii. Numai că scepticismul e mai rar, se-ntîlnește la fel de rar ca luciditatea, ca și vertijul care-l însoțește.

S. J. — **Dvs. remarcați adesea ambivalența îndoielii, a dubiului, pe cît de hrănitor, pe atîta de devastator.**

E. M. C. — Îndoiala delicată a oamenilor civilizați nu-i decît o manieră de a se ține la o distanță respectabilă de evenimente. În schimb, există o îndoială devastatoare, un fel de maladie ce roade individul și care-l poate distruge. Această îndoială excesivă nu este, adeseori, decît o etapă. Ea provoacă saltul în credință, dat fiind că în îndoiala amețitoare nu se poate viețui prea mult. Îndoiala precede, în cele mai multe cazuri, convertirea, religioasă, ori de altă natură. Toți misticii au trecut prin mari tulburări, vecine prăbușirii. Astfel încît, inevitabil, se pune întrebarea : „Pînă unde se poate merge-n îndoială ?“ Răspunsul este simplu : rămîi în îndoială, ori ieși din ea. Îndoiala este, fie paralizie, fie trambulină.

S. J. — **Ce spuneți mă face să-mi amintesc cuvintele lui Gh. Thibon, comparînd scepticul cu credinciosul : „Scepticul, spune el, nu are iluzii, dar, îndoindu-se de tot, el nu avansează ; adevăratul credincios se îndoiește și avansează concomitent : el înaintează mergînd pe propria-i îndoială“. Credința, deci, este o modalitate de ieșire din îndoială ?**

E. M. C. — Desigur. Cei înăuntrul cărora credința rămîne latentă, pentru ei dubiul este o etapă capitală, chiar obligatorie. Cel necontaminat de îndoială nu poate merge prea departe pe plan spiritual. Eroicul act al depășirii este primordial. Dar există și din cei care nu pot depăși îndoiala, afectați de o inaptitudine organică de a crede. Așa-i cazul meu. Sînt un „douteur“ incurabil. Am trecut de multe ori în viață prin ispite religioase, m-am afundat în lectura misticilor, cred că-i și înțelegeam, dar, chiar cînd să fac saltul, ceva se revolta în mine : „Nu, n-ai să mergi mai departe“. Cînd am scris **Lacrimi și sfinți**, trăiam într-o adevărată luptă între tentația credinței și refuzul ei și, totuși, niciodată nu-mi puteam depăși îndoiala. Îmi este atît de naturală fascinația negativului, încît îi simt prezența în fiecare clipă.

S. J. — **Dar, poate că tocmai această pornire către negativitate constituie motorul depășirii spirituale. Mazochistul simte nevoia să-și umilească eul, pentru a se elibera cît mai bine. De fapt, pentru a se anula. Marii sceptici, vedem, sînt înțelepți. Și, atunci, de ce n-ar fi scepticismul o formă de spiritualitate a vremii de azi ?**

E. M. C. — Nu sînt în stare să spun dacă această dispoziție a spiritului va să dureze, dacă ea este forma viitorului, ori dacă nu-i decît o trezire pasageră. Oricum ar fi, asist pentru prima oară la un atare refuz al iluziei și la o astfel de prăbușire a dogmelor. Adevărat este și că toate marile eșecuri istorice au fost urmate de un val de scepticism. Strălucirea intelectuală a lumii antice s-a stins odată cu pătrunderea creștinismului. Era de neconceput ca niște spirite atît de cultivate să se lase captivate de un ideal atît de naiv. Rechizitoriul lui Celsiu rămîne documentul cel mai patetic și cel mai instructiv despre stupoarea unui păgîn în fața erupției creștine.

S. J. — **Cinismul însoțește adesea scepticismul. Cum le distingeți ?**

E. M. C. — Cinicul este animat de un apetit al negației aproape vicios, ca și de voința de a demasca. E în el ceva diabolic, un joc pervers al spiritului, spre deosebire de echilibrul prin care se definește scepticul, ca și de anxietatea minoră a dezabuzatului. Scepticul se poate alătura acestuia din urmă, dacă-și conștientizează decepțiile și tulburările, pînă-ntr-atît starea de neliniște (**le malaise**) constituie prima etapă a reflecției filosofice.

S. J. — **Ați văzut în Fitzgerald exact tipul dezabuzatului, de care tocmai ați vorbit, învinsul resemnat, ce se complace în propria-i apărare pasivă. El nu își poate converti disperarea în mistică, el rămîne să vegeteze între disperare, neființă la înălțimea stării care i se întîmplă.. .Vă citez : „Reacția dezabuzaților, desigur, indivizi incapabili să recurgă la arrière-planul metafizic, ori la o formă transcendentală de mîntuire și care se leagă de propriul rău, se complac în aceste învingeri acceptate. Dezabuzarea este echilibrul celor învinși. Și tocmai acest învins, după ce a cunoscut necruțătoarele adevăruri ale «Crack-up»-ului, se duce la Hollywood în căutarea succesului“... (EXERCISES D'ADMIRATION). Nu atît opera literară, cît această criză v-a reținut la Fitzgerald ?**

E. M. C. — Numai o criză gravă l-ar fi putut face să vadă adevărurile esențiale. Pentru oameni ca el, prăbușirea este necesară. Eul confortabil e condamnat spiritual. Profunzimea rămîne monopolul celor care au suferit.

S. J. — **Cea mai mare plăcere este, pentru Dvs., muzica. Trăiți momente de înălțare alături de Brahms, Schumann sau Schubert. Ce este muzica pentru Dvs. ?**

E. M. C. — Singura artă care oferă un sens noțiunii de **absolut**. Este absolutul trăit, trăit, totuși, prin intermediul perfid al unei imense iluzii, fiindcă dispare odată ce muzica tace și se lasă liniștea. Un absolut efemer, un paradox, adică. Această experiență se cere infinit reînnoită, pentru a se perpetua, este ca și experiența mistică, ale cărei urme dispar odată cu reintegrarea în cotidian.

S. J. — **Sînt anume momente privilegiate pentru muzică ?**

E. M. C. — Noaptea, muzica primește dimensiuni extraordinare. Extazul muzical e similar extazului mistic. Încerci sentimentul de atingere a limitelor, senzația că poți trece dincolo. Nu mai contează, nu mai există nimic, aproape. Ești în mijlocul unui univers de vertiginoasă puritate. Muzica este limbajul transcendenței. De aici și complicitatea pe care o stabilește între ființe. Muzica îi proiectează pe oameni într-un univers unde-s abolite toate frontierele. E regretabil că Proust — care a analizat mult muzica și efectele sale — ignoră capacitatea ei de a transporta dincolo de senzații. E, de altminteri, semnificativ, din acest punct de vedere, că Proust nu l-a frecventat intelectual pe Schopenhauer, ținîndu-se aproape de Bergson. N-a depășit psihologia.

S. J. — **Este exact diferența dintre un metafizician și un estet. Proust rămîne estet, deși atinge citeodată altă dimensiune, cea care depășește lumea formelor.**

E. M. C. — Adevărata neliniște metafizică îl stînjenea. Experiențele lui muzicale au întotdeauna o legătură cu istoria personală. Ele nu-l poartă dincolo de viața sa, de **viață**. Ajungi pe deplin în lumea muzicii numai cînd îți depășești umanul. Muzica este un univers, infinit real, cu toate că insesizabil, evanescent. Omul care nu-i în stare să ajungă acolo — fiind insensibil acestei magii — este lipsit de însăși rațiunea de-a fi. Îi este inaccesibil supremul. Nu înțeleg muzica decît cei cărora muzica le este indispensabilă. Dacă muzica nu te face **nebun**, ea nu înseamnă nimic.

S. J. — **Muzica, așadar, ne confruntă cu acest paradox : eternitatea întrevăzută în, prin, timp !**

E. M. C. — Într-adevăr, e absolutul sesizat în timp, dar incapabil să rămînă acolo. Un contact deopotrivă suprem și vremelnic, fugitiv. Ca să rămîi acolo, ar trebui o emoție muzicală nesfîrșită. Același este cazul fragilității mistice. În ambele cazuri, același sentiment de ne-desăvîrșire, însoțit de un regret cumplit, de o nostalgie fără de limite.

S. J. — **Și chiar această nostalgie este fundamentul viziunii Dvs. despre lume. Cum ați defini-o ?**

E. M. C. — E un sentiment legat, în parte, de originea mea română. El impregnează toată poezia populară. O sfîșiere indefinibilă, numită în românește „dor“, aproape de germanul „Sehnsucht“, dar și de „Saudade“-le portughez.

S. J. — **Scriați undeva că „există trei feluri de melancolie : rusă, portugheză și ungurească“.**

E. M. C. — Cel mai melancolic popor pe care-l cunosc este cel maghiar, e de ajuns să cităm muzica țigănească, pentru a ne convinge de asta. Brahms, în tinerețe, a fost fascinat de ea. De aici și farmecul insinuant al operei sale.

S. J. — **Muzica este expresia cea mai adecvată a nostalgiei. Dar poezia ? Spuneți altundeva : „Poezia exprimă esența a ceea ce nu poate fi posedat ; semnificația ei ultimă : imposibilitatea oricărei «actualități». Bucuria nu este un sentiment poetic [...] Între poezie și speranță incompatibilitatea-i completă“.** (Précis de décomposition). **Dar în** La tentation d'exister, **le recunoașteți poeților un statut privilegiat, pe care-l invidiați. Ei ar forma, pare-se, o specie umană ce întreține cu timpul un raport diferit de cel al omului obișnuit, și care se simte acasă în universul cuvintelor. Care sînt relațiile Dvs. cu poeții ? De ce vă simțiți exclus din universul lor ?**

E. M. C. — Trebuie să spun, mai întîi, că, în timpul războiului, eram foarte pasionat de poezie, mai ales de poezia engleză. Atîta vreme cît frecventezi poezia, nu riști vidul interior. Opera și cu tine, cititorul, aparțin aceluiași univers, viețuind într-o intimitate extraordinară. Ca și-n cazul muzicii, atingi ceva esențial și copleșitor : un soi de grație, de complicitate supranaturală cu indefinibilul. Timpul nu mai contează, ești proiectat dincolo de devenire. Muzica și poezia, două aberații sublime.

S. J. — **De ce v-ați rupt relațiile cu poezia ?**

E. M. C. — Din epuizare interioară, din cauză că mi-a slăbit capacitatea de emoționare. Vine un timp al secătuirii. Or, interesul nostru pentru poezie ține tocmai de prospețimea spiritului, fără de care ajung să-ți sară-n ochi numai artificiile. La fel e cu scrisul. Pe măsură ce-mbătrînesc, scrisul îmi apare ca inesențial. Ieșit, totuși, dintr-un ciclu de tulburări și neliniști, simt, în sfîrșit, dulceața capitulării. Cum randamentul este suma superstițiilor, sînt fericit de a nu-i fi cedat integral pînă la urmă. Cunoașteți respectul pe care-l port neîmpliniților, celor care au curajul să dispară fără a lăsa vreo urmă. Dacă m-am lăsat în voia scrisului, de vină este lenea mea. Trebuia s-o justific într-un fel, și cum puteam s-o fac altfel, dacă nu scriind-o ? Fragmentul, singurul gen compatibil cu umorile mele, este orgoliul unui moment de transfigurare, cu toate contradicțiile ce decurg din asta. O operă de largă respirație, supusă exigențelor construcției, falsificată de obsesia continuității, este prea coerentă pentru a fi și adevărată.

S. J. — **Nu rezidă, așadar, adevărul Dvs., în chiar această tăcere pe care o opuneți astăzi celor ce vă așteaptă noile cărți ?**

E. M. C. — Poate ; dar, dacă nu mai scriu, e fiindcă m-am săturat să colonizez universul ! Sînt victima unui soi de uzură. Luciditatea și oboseala m-au învins — oboseala filosofică, dar și cea biologică — ceva s-a stricat înăuntru. Scrii din necesitate, iar lenea, moliciunea, fac să dispară această necesitate. Vine un timp cînd ea nu te mai interesează. În plus, am cunoscut prea mulți oameni care au scris mai mult decît ar fi trebuit, care s-au încăpățînat să producă, stimulați de spectacolul vieții literare pariziene. Dar mi se pare că și eu am scris prea mult. O singură carte ar fi fost de ajuns. Nu am avut înțelepciunea de a-mi lăsa neexploatate virtualitățile, așa ca adevărații înțelepți pe care-i admir, cei care, deliberat, n-au făcut nimic cu viața lor.

S. J. — **Cum vă priviți astăzi întreaga „operă“ (dacă acest cuvînt are vreun sens în ochii Dvs.) ?**

E. M. C. — Iată o chestiune care nu mă preocupă deloc. Destinul cărților mele mă lasă indiferent. Cred, totuși, că unele dintre însolențele mele vor rămîne.

S. J. — **Ce i-ați spune celui care vă descoperă azi cărțile ? L-ați sfătui să înceapă cu una anume ?**

E. M. C. — Poate s-o aleagă pe oricare, fiindcă nu există progresie în tot ce-am scris. Prima mea carte conține deja, virtual, tot ce-am spus după aceea. Numai stilul diferă.

S. J. — **Este vreun titlu la care țineți în mod deosebit ?**

E. M. C. — Fără nici o îndoială : **De l'inconvénient d'être né.** Subscriu la fiecare cuvînt din cartea asta, pe care-o puteți deschide la orice pagină doriți, nu e deloc necesar s-o citiți pe toată. Sînt la fel de atașat de **Syllogismes de l'amertume**, din simplul motiv că toată lumea a vorbit-o de rău. S-a pretins că m-am compromis, scriind această carte. În momentul apariției ei, numai Jean Rostand a văzut just : „Această carte nu va fi înțeleasă“, a zis el. Însă cu totul special țin la ultimele șapte pagini din **La chute dans le temps**, ele sînt tot ce-am scris mai serios. M-au costat mult și sînt, în general, neînțelese. S-a vorbit puțin despre cartea asta, cu toate că, din punctul meu de vedere, este cea mai personală carte a mea și unde-am spus lucrurile cele mai aproape de inima mea. Într-adevăr, există o dramă mai mare, decît cea de a fi căzut din timp ? Puțini cititori, totuși, au remarcat acest aspect esențial pentru gîndirea mea. Aceste trei cărți ar fi fost de ajuns și nu încetez să spun că am scris totuși prea mult.

S. J. — **Este ultimul Dvs. cuvînt ?**

E. M. C. — Da.

* Dialogul prefațează volumul **„En lisant, en écrivant“**, de Sylvie Jaudeau, apărut în octombrie 1990 la „José Corti“, o suită de analize la opera lui Cioran. Într-unul din numerele viitoare ale „Luceafărului“, Sylvie Jaudeau însăși va fi subiectul unui interviu.

** Este vorba de traducerea efectuată de Leopold Ferdinand, la „Suhrkamp“, un tînăr filosof care a avut, de asemenea, amabilitatea de a răspunde întrebărilor noastre, după cum se va vedea, în curînd.

E.M. CIORAN

„SCEPTICISMUL SAU SUPREMAȚIA IRONIEI"

— o convorbire cu Sylvie Jaudeau * —

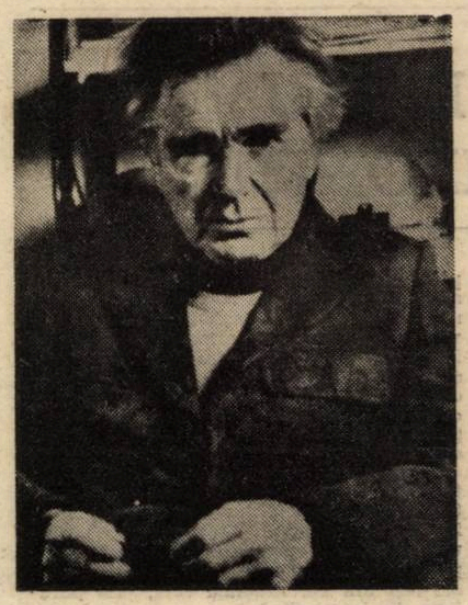

Sylvie Jaudeau : **V-ați scris o parte a operei în românește, cînd erați încă foarte tînăr. Ați putea să ne vorbiți de prima Dvs. carte, de o rară violență, PE CULMILE DISPERĂRII ?**

E. M. Cioran : Am scris-o la 22 de ani, chiar cînd îmi terminasem studiile filosofice. Foarte greu de tradus în franceză această carte explozivă și barocă. În schimb, stă să apară acum o foarte reușită traducere în germană **, fiindcă germana se pretează mai bine ca franceza la sugestivele imprecizii ale limbii române. Cartea asta era un fel de adio plin de dispreț sălbatic, adresat filosofiei, constatarea eșuării acestei forme de gîndire, ce se dovedise a fi un divertisment plicticos, incapabil să înfrunte suferința esențială. Pradă insomniilor care mi-au devastat sănătatea, pe atunci, am scris acel rechizitoriu împotriva unei filosofii lipsite de orice eficacitate în momentele grave. Îi adresam un ultimatum plin de ură. **Précis (de décomposition** — n.n.) n-avea să-i fie decît continuarea, într-un alt stil.

S. J. — **Perioada aceea pare să fi fost determinantă în viața Dvs. ?**

E. M. C. — Da, fiindcă a fost momentul unei respingeri violente. Eram pasionat de studiile mele filosofice, trebuie să spun, chiar, că eram intoxicat de limbajul filosofic, pe care-l consider acum drept un adevărat drog. Cum să nu te lași îmbătat și mistificat de iluzia profunzimilor, pe care ți-o oferă ? Tradus în limbajul obișnuit, oricare text filosofic se golește într-un chip bizar. Este proba la care toate ar trebui supuse. Fascinația exercitată de limbaj explică, zic eu, succesul lui Heidegger. Manevrindu-l într-un fel unic, Heidegger posedă un adevărat geniu verbal, pe care, totuși, îl împinge prea departe. Acordă limbajului o importanță amețitoare. Tocmai excesul ăsta mi-a trezit îndoiala, atunci, în 1932, cînd citeam **Sein und Zeit.** Vanitatea unui atare exercițiu sărea în ochi. Mi se părea că sînt tras pe sfoară prin cuvinte. Trebuie, deci, să-i fiu recunoscător lui Heidegger că, grație prodigioasei sale inventivități verbale, mi-a deschis ochii. Am văzut clar ceea ce trebuia să evit, cu orice preț.

S. J. — Critica Dvs. la adresa lui Heidegger e asemănătoare celei făcute cîndva de Berdiaev, a cărui gîndire nu vă e deloc străină. Zicea el : „Heidegger aplică experienței existențiale categoriile raționale, ceea ce nu le convine nicidecum, astfel încît creează o terminologie inadmisibilă. Terminologia se dovedește a fi mai originală decît gîndirea ca atare" (AUTOBIOGRAFIE)

E.M.C. — Dacă am admirat personalitatea lui Berdiaev, opera lui am frecventat-o mult mai puțin decît pe cea a altui filosof rus, de care, fără dreptate, cred, este adeseori asociată : Chestov. Chestov era foarte cunoscut în România. A făcut chiar școală. Era filosoful generației mele, o generație care nu ajungea să se realizeze spiritual, dar păstra adînc nostalgia acestei realizări. Chestov — căruia i-am reeditat **Les Révélations de la mort**, cînd am fost numit, pentru cîteva luni, director de colecție la „Plon" a jucat un rol important în viața mea. Îi sînt fidel și acum, fără să fi avut bucuria de a-l cunoaște personal. Și el credea, pe bună dreptate, că filosofiei îi scapă adevăratele, marile probleme. Ce altceva face filosofia, ce altceva fac filosofii, dacă nu să escamoteze veritabilele turmente interioare ?

S. J. — Ce bine că nu chiar toți filosofii cad sub loviturile criticii Dvs ! Ați fost, dacă nu mă înșel, interesat de Bergson, ați scris despre el în România. Ce v-a reținut din opera lui ? L-ați ales pînă la urmă, pentru teză, pe Simmel, așa mi-ați spus.

E. M. C. — Simmel m-a interesat, efectiv, și din cauză că scria remarcabil — iar Bergson la fel — un talent rar la filosofi. Simmel folosea un limbaj de mare limpezime, lucru, iarăși, rar la nemți. Era un adevărat scriitor. Mă atrăgeau mai ales textele lui despre artă, unde dovedea o sensibilitate strălucitoare. I-a și reproșat lui Bergson faptul că n-a înțeles că, „pentru a se menține, viața trebuie să se distrugă". Bergson, așa este, a neglijat latura tragică a existenței, din cauza asta a și căzut în uitare. Nu poți evita, fără a fi pedepsit, crizele interioare.

S. J. — Să ne oprim o clipă la cea pe care ați traversat-o Dvs. Mi-ați spus într-o zi că lupta religioasă se află în centrul operei Dvs.

E. M. C. — În orice ateism proclamat cu violență se află, disimulat, un rău. Tinerețea mea a fost marcată de reacția împotriva bisericii, dar și împotriva lui Dumnezeu. Dacă-mi lipsea credința, nu-mi lipsea, în schimb, fervoarea, furia. Am și reușit, de altfel, să-l conving pe fratele meu, prin discursurile sălbatice pe care i le țineam, să nu se preoțească.

S. J. — Vorbeați adineauri de acea perioadă de profundă disperare. Este ea legată de criza religioasă ?

E. M. C. — Chiar dacă nu se lega direct de ea, m-a întărit în convingerea că totul este neant. Asta era între 1920 și 1927, anii de rău permanent. Toată noaptea rătăceam pe străzi, pradă obsesiilor funebre. Am încercat în mai multe rînduri experiențele extazului. Oricum, am trăit momente de dincolo de aparență. Tresărirea-n extaz vine dintr-o dată, fără nici un avertisment. Ființa plonjează într-o plenitudine extraordinară, sau, mai degrabă, într-un vid triumfal. A fost o experiență capitală. Acele cîteva iluminări mi-au deschis cunoașterea fericirii supreme, despre care vorbesc misticii. Nimic, în afara acestei fericiri, atît de rar și de scurt oferită, nu deține o existență veritabilă, în rest, noi trăim în regatul umbrelor. Oricum ar fi, niciodată nu revenim aceiași, cînd ne întoarcem, fie din infern, fie din paradis.

S. J. — S-ar zice că sentimentul mistic este preocuparea majoră ce se degajă din scrierile Dvs. Chiar dacă, uneori, ezitați în a vă califica itinerariul drept mistic, acest sentiment rămîne marea dilemă a vieții Dvs., toate lecturile pe care le-ați făcut în jurul acestui subiect o demonstrează.

E. M. C. — Mi-am petrecut o parte a vieții citindu-i pe mistici, poate pentru a găsi o confirmare a propriilor mele experiențe. I-am citit cu mare aviditate. Dar acuma s-a terminat. Am căzut într-o stare de epuizare lăuntrică dificil de definit. Aș fi putut să „eșuez" într-o credință, dar la asta însăși natura mea s-a opus. Întotdeauna am mers în sensul ne-împlinirii, al ne-ajungerii. De atunci, s-a întîmplat ceva înăuntrul meu, o sărăcire interioară, alunecarea către o luciditate sterilă.

S. J. — Ce înseamnă pentru Dvs. noțiunea de „mistică" ?

E. M. C. — Experiența unei trăiri de o excepțională intensitate. Epocile de înflorire a istoriei coincid cu înflorirea vitalității interioare. Cînd ești apatic și dezgustat, nu te poți proiecta **dincolo** de sine, ci, mai degrabă, cazi **dedesubt.** Nu există experiență mistică fără transfigurare. Pasivitatea nu poate ajunge desăvîrșire. Imensa puritate interioară ce plasează ființa mai presus de toate nu poate fi stagnare. Dacă, de pildă, budismul este simplu în teorie, el nu e deloc simplu în practică, mai ales pentru europeni, angajați ușor, aceștia, în false experiențe, care nu oferă decît iluzia eliberării. Această eliberare o descoperi numai tu însuți și nicidecum devenind discipolul cuiva, ori aderînd la o comunitate spirituală. Singura experiență profundă este aceea care se face în singurătate. Cea care este efectul unei contaminări rămîne superficială — experiența neantului nu este o experiență de grup. Dar, la urma urmei, budismul nu este decît o înțelepciune. Mistica merge mai departe. Mistica, adică extazul. Am avut și eu patru astfel de experiențe, patru și-atît, după acea perioadă de disperare intensă, experiențe extreme, ce pot fi trăite și cu și fără credință.

S. J. — Cum considerați întoarcerea la stare normală, după o experiență extatică ? Este o cădere ?

E. M. C. — Căderea corespunde unei scăderi a intensității interioare, revenirii la normalitate. Da, e într-adevăr o cădere. Beatitudinea extazului este aproape insuportabilă. Ai impresia că totul e sfîrșit și că devenirea nu are nici un sens. Sînt clipe extraordinare, ce răscumpără întreaga viață și la a căror reapariție visezi necontenit. Pentru cel credincios, decepția este cu atît mai greu de suportat. Misticul se simte abandonat, respins de Dumnezeu, amenințat de seceta spirituală. El cade, atunci, în plictis, în **acedia**, acest rău al solitarilor, cu chip cvasi-demonic. Pentru ei, nu diavolul este primejdia, ci vidul.

S. J. — Și atunci își pierd credința, căpătînd, în schimb, acea luciditate în care Dvs. vedeți gradul ultim al cunoașterii.

E. M. C. — Deșertul interior nu-i întotdeauna captivul sterilității. Luciditatea, grație golului pe care-l lasă să se întrevadă, se convertește în cunoaștere. Devine mistică fără absolut. Luciditatea extremă este gradul ultim al conștiinței ; ea îți dă sentimentul de a fi epuizat universul și de a-i fi supraviețuit. Cei care n-au trecut prin asta ignoră o formă cu totul aparte a decepției, adică a cunoașterii. Entuziaștii nu încep să devină interesanți, decît atunci cînd se confruntă cu eșecul, iar deziluzia îi reumanizează. Celui căruia i-a reușit totul este, în chip necesar, un superficial. Eșecul este versiunea modernă a neantului. Toată viața am fost fascinat de eșec. Un minimum de dezechilibru se impune. Unei ființe perfect sănătoase psihic și fizic îi lipsește un „savoir" esențial. Sănătatea perfectă este a-spirituală.

S. J. — Așa se explică interesul Dvs. față de sfinți, aceste ființe profund „perturbate", interes impregnat de curiozitate, de admirație și mirare, pentru acești oameni, care, după ce au renunțat la toate iluziile oferite de lume, își păstrează intactă capacitatea de a crede înverșunat în iluzia supremă, absolutul.

E. M. C. — Fără îndoială, mistica mă interesează mai mult decît sfințenia ; ea reprezintă, pentru mine, ceva bizar, care-mi excită curiozitatea. Excesele sfinților mă atrag prin latura lor provocatoare. Poate că, astfel, ei îmi dezvăluie o cale ce mi-ar fi fost posibilă, cu toate că am înțeles foarte repede că nu puteam urma un destin religios, pentru care eram inapt, fiind incapabil de credință. Nu mi-era permis să trăiesc decît experiența de dincoace sau dincolo de crez. Nu credința, ci plictisul chinuitor **(l'ennui)** m-a făcut să întrevăd domeniul esențialului. Dacă atitudinea religioasă mi-era străină prin însăși natura mea, tentația ei persista, totuși, în mine. Mi-aduc aminte că, în anii aceia, aveam o prietenă, atinsă de un misticism fervent. A mers destul de departe pe calea aceasta. Era un om simplu, fără cultură, însă dotată cu o inteligență vie. Ea mă simțea un rătăcit pe drumurile acelea și știa că voi fi forțat să mă retrag. A intuit just : cum am ajuns în Franța, în 1937, tentația misticismului m-a părăsit, am fost invadat de conștiința eșecului, am înțeles că nu fac parte dintre aceia care **găsesc** și că domeniul meu este rătăcirea suferindă, chinul solitar. **Précis** reprezintă chiar desăvîrșirea acestei perioade.

S. J. — Și unde, într-adevăr, amărăciunea eșecului se vede foarte bine. Toate reacțiile Dvs., ulterioare sînt marcate de regretul acesta.

E. M. C. — Regretul era prezent fățiș deja în **Pe culmile disperării,** cartea unui evadat din umanitate. Eu nu sînt nihilist, cu toate că negația m-a atras întotdeauna. Eram foarte tînăr, un copil, aproape, atunci cînd am cunoscut pentru întîia oară sentimentul nimicului, în urma unei luminări pe care nici astăzi n-o pot defini. La mine, refuzul a fost întotdeauna mai puternic, decît entuziasmarea. Atras deopotrivă de tentația absolutului și de persistentul sediment al vacuității — cum aș fi putut **să sper ?**

S. J. — Vreți să comentați acest aforism : „Sînt momente cînd, atît de îndepărtați de credință, nu-l concepem ca interlocutor decît pe Dumnezeu" ?

E. M. C. — Dumnezeu reprezintă ultima etapă a unui drum, punctul extrem al singurătății, punctul, fără de substanță, căruia trebuie să-i dai un nume, să-i atribui o existență fictivă. În fond, el îndeplinește o funcție : cea a dialogului. Chiar necredinciosul aspiră să-i vorbească „Singurului", căci nu-i deloc ușor să conversezi cu neantul. Budismul, în ce-l privește, eludează această dificultate, fiindcă el nu se fondează — precum creștinismul — pe dialog. Dumnezeu nu-i este necesar. Ceea ce contează nu este decît conștiința suferinței. Aceasta este cea mai acceptabilă formă de spiritualitate, pentru o umanitate atinsă, mai mult sau mai puțin iminent, de spectrul ruinei.

S. J. — Cum vedeți voga actuală a integrismului religios, cu toate violențele sale ? Nu vă dă ea dreptate ? ați denunțat partea demonică a oricărei religii. Căci spuneți : „ceea ce este profund și virulent în religie nu este divinul, ci demonicul" (LA TENTATION D'EXISTER).

E. M. C. — Orice religie care pactizează cu istoria se îndepărtează de rădăcinile ei. Iată cazul creștinismului, care, la origini, era bazat pe renunțare, pentru ca, apoi, să se transforme — adevărată trădare — într-o religie cuceritoare.

S. J. — Perspectiva gnostică și-a dat

În românește de
Dan C. Mihăilescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Strategia cedării inițiativei

Experții în bridge au fost și continuă să fie preocupați între altele, de găsirea celor mai bune soluții la o problemă aparent simplă și anume păstrarea controlului asupra jocului în condițiile în care ești nevoit să plasezi inițiativa adversarilor. Aparent simplă, pentru că îndeobște acorzi adversarului inițiativa tocmai în intenția de a obține din asta un avantaj pentru tine, fie speculînd un eventual atac greșit al aceluia, fie provocîndu-l, în cazul unei plasări de mînă bine gîndite. Doar că **îndeobște** nu înseamnă **întotdeauna** și nu de puține ori se întîmplă ca răspunsul adversarului la intenția ta de a-i oferi inițiativa să fie refuzul de a o accepta, situație în care lucrurile se complică teribil, dat fiind că un adversar „neascultător", unul din aceia ce știu să amîne preluarea inițiativei pînă la momentul potrivit, pentru el nu pentru tine, te poate face să pierzi controlul asupra jocului și, prin urmare, să ratezi realizarea contractului. Cei mai mulți din teoreticienii moderni ai bridge-ului preconizează forțarea plasării inițiativei, ceea ce presupune ca la un refuz obstinat al adversarului în a prelua cutare levată, declarantul să insiste jucînd în respectiva culoare pînă ce refuzul nu mai e posibil. Strategia e valabilă în cazul unei culori lungi eliberabile dar nu prea dă rezultate cînd culoarea jucată conține la declarant puține cărți sau o dispoziție în „furșetă" a acestora. Nici jocul psihologic (a juca o carte dintr-o culoare slabă sugerîndu-i adversarului că, de fapt, joci dintr-o culoare tare) nu e mai sigur dacă, bineînțeles, n-ai în față niște naivi. Ceva mai încărcată de promisiuni ar fi alternarea ofertelor de preluare a inițiativei către adversar, ceea ce vrea să spună că în eventualitatea unui refuz de preluare într-o culoare să joci o altă culoare, inclusiv atu-ul, în speranța, nu lipsită de temei, că astfel adversarul va intra într-o „embarras de choix", într-un fel de agitație derutantă care să-l împingă la decizii precipitate. Chiar și așa însă, strategia cedării inițiativei rămîne expusă primejdios imprevizibilului căci, de ne gîndim bine, e mai ușor să scazi ce e de scăzut din propria-ți mînă decît să aduni ce rămîne în mîna altuia. E ca și cum ai număra ouăle de sub cloșcă. În definitiv cedarea inițiativei înainte de a fi o strategie este o subtilitate ce pretinde simțul măsurii, o subtilitate de care abuzează numai jucătorii cărora le lipsește chiar subtilitatea.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 16 ianuarie 1991 3 (51)

666

Retorul vine la tine,
îți smulge poemul din mîini,
Domnule retor, de unde vii ?
Dintr-o hrubă de aur.

Retorul vine la tine,
îți smulge poemul din mîini
ți-l numără filă cu filă —
Domnule retor, de unde vii ?

Dintr-o hrubă de aur — acolo
mi-au spus să tac și-am tăcut ;
astăzi mi-au spus să vorbesc,
dă-mi cuvintele tale.

Retorul, retorul, retorul,
îți smulge poemul din mîini,
ți-l citește în fața mulțimii
cu toată puterea glasului său.

Mîinile lui se-ncleștară pe rostre —
nici domnul plugar nu s-a prins,
la arat,
cu atita nădejde
de coarnele plugului.

Tu i-ai văzut cerul gurii,
cerul gurii-nnorat,
vînătă limba lui fluturînd
în spărtura gîtlejului negru !

Fii mulțumit, prin urmare,
cu muncile lui ;
el îți citește poemul
pînă-n adînc,

pînă-n adînc limba lui se lovește
de vorbe cu colții de fier ;
limba lui, nu a ta, limba lui jupuită
se zbate-ntre vorbe cu spini.

El îți citește poemul,
răsplata, la capăt, e-a lui —
mîna ta dreaptă, care l-a scris,
se afundă
în golul cătușei.

Mircea Ciobanu

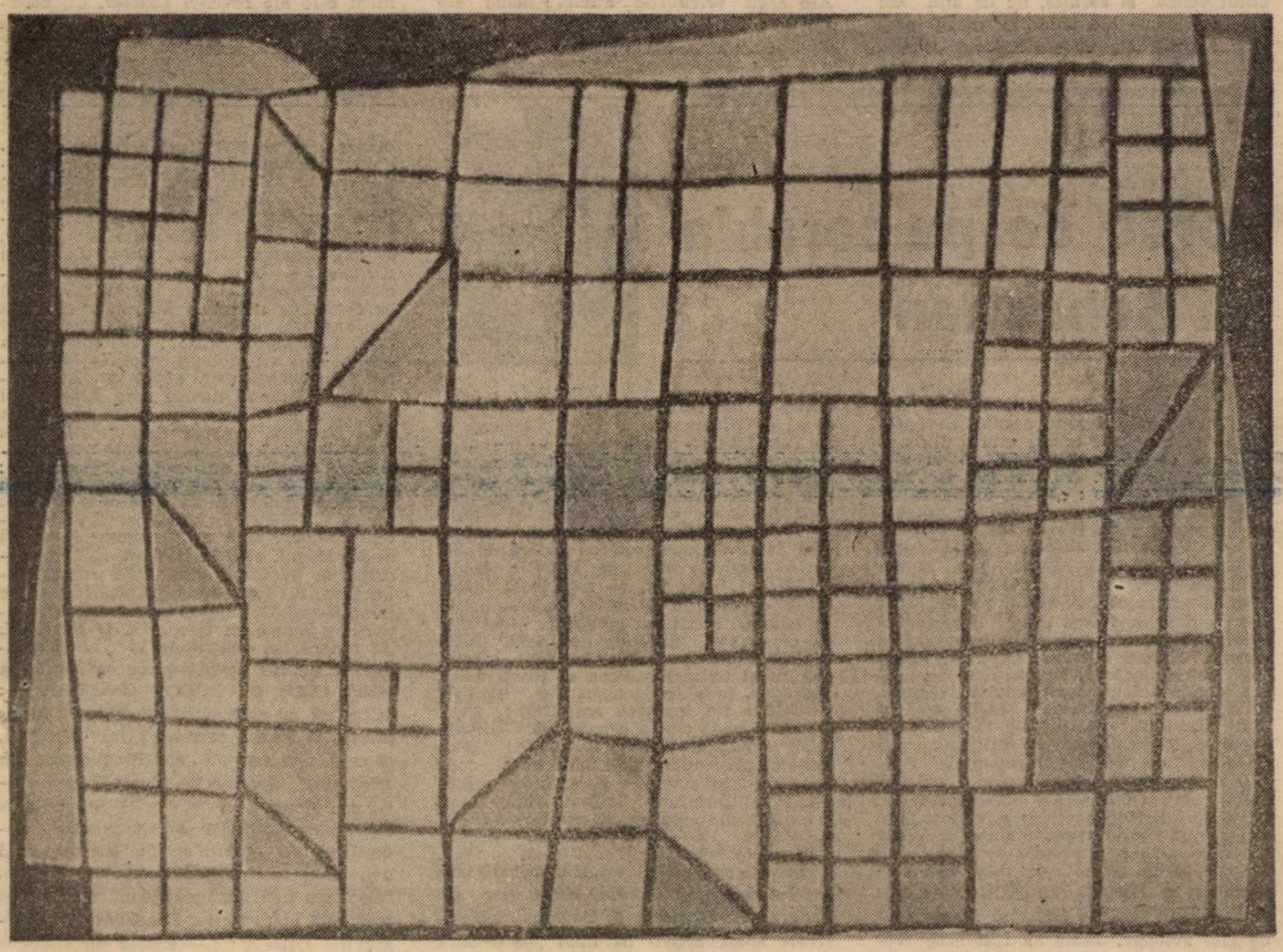

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Paul Klee

Golful de acasă

La ora cînd apar aceste rînduri s-ar putea ca dinspre Golf să ne vină miros de flăcări și fum. Șansele de a ne veni de acolo parfum de măslini sînt, din păcate, extrem de mici. Pe de o parte, dictatorul de la Bagdad nu se arată nicicum dispus să renunțe la ceea ce a luat cu japca și crede că-i aparține prin destin. Pe de alta, lumea civilizată nu mai vrea nicicum să îndure hoția la drumul mare, poate și pentru a-și spăla rușinea de a o fi îndurat altădată, în 1938, în 1939, în 1940, în 1944 și în 1945. Pentru o dată, lumea civilizată nu numai că spune nu unui act de piraterie geografică dar e și hotărîtă din capul locului să transforme vorba în fapte. Pe cale pașnică sau pe calea forței, asta depinde exclusiv de pirat. Criza din Golf, dincolo de tot răul potențial pe care-l conține — și primejdia războiului e un astfel de rău — pare să fie o dovadă limpede a tendinței lumii de azi spre respectarea legalității democratice la nivelul relațiilor interstatale și spre eliminarea surselor de discordie. Nici un stat nu-și mai permite astăzi, precum odinioară, să atenteze la integritatea altui stat, fără a primi numaidecît și tăios replica întregii comunități omenești — aceasta ar fi morala fabulei din Golf. De ea se cuvine să țină seamă, deopotrivă, cei care nutresc gînduri de expansiune și cei care se tem de ele. La noi bunăoară, teama frenetică de pierderea Ardealului, transformată de o mină de pseudo-patrioți într-o veritabilă psihoză incitantă și diversionistă, e momentul să fie privită din perspectiva acestei morale. La fel, aiurea și alături de noi, furia iredentistă, transformată de alți pseudo-patrioți într-o nu mai puțin diversionistă psihoză, e cazul să se topească în oglinda aceleiași morale. E, fără îndoială, trist că pentru a afla un atare adevăr — unul din cele mai însemnate din acest secol, răspunzînd unei aspirații străvechi a tuturor țărilor mici și neînarmate — trebuie să se întîmple azi, undeva, un război. Dar ar fi fost infinit mai trist dacă lumea civilizată ar fi căzut la un compromis în Golf, de natură să consacre actul irakian din august trecut. În orice caz, criza din Golf e și mai mult și altceva decît o criză regională, este — prin obiectul ei — un examen decisiv al democrației și dreptului internațional, în ultimă instanță al capacității lumii civilizate de a rezista Răului... În acest timp, la Timișoara bat din nou clopotele re-trezirii noastre dintr-un marasm nu mai puțin malefic decît cosmarul comunist : al consensului întru reobișnuirea cu minciuna, cu ipocrizia, cu demagogia. Din nefericire, am dovedit încă o dată că nu avem tinere de minte. E bine totuși, că în acest golf al uitării care sîntem există o Timișoară care să ne trezească. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru ca imnul nostru național să nu devină o cinică înșurubare în gol.

„L“

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Gîturile

Printre atîtea și atîtea piedici așezate, mai mult sau mai puțin organizat, în calea vieții noastre normale — greșelile de flagrant delict ale conducerii țării, crizele adulterine și dizolvante ale opoziției, șantajarea generală și reciproc-dezavantajoasă, subminarea oricărei forme de solidarizare pentru construirea Alternativei, lupta acută a intereselor, mascată sub obrăzarele principialității, afacerismul bezmetic, sarabanda amenințărilor, încurcarea în propriile minciuni, ezitări și corecții de orbită (comunicate sau nu), proteste dezavuate, demisii retrase, ametitoare instanțe legiferante și, mai ales, disperanta fobie la glasnost a puterii, ce denunță atît nesiguranță, cît și un apetit dictatorial abia disimulat, deocamdată — printre acestea, deci, mai există una, derivată din ele ca oțetul din vin, ca acreala după beție. Este, ca să zic așa, lupta dintre cap și git : dintre **competență** și **autoritate**. Într-un circuit eminamente vicios și, ca atare, insolvabil. În toate părțile te-ai uita, competența nu are, de regulă, autoritate, iar autoritatea nu are, adeseori, competență. De unde : lehamitea competenței și voluptatea răzbunătoare (și, în consecință, sabotantă) a autorității. Altfel zis : la conducători noi, administratorii vechi. Cazul Plesu—Heghedus este, în cultură, cel mai elocvent, poate că mai lesne de înțeles, într-o primă instanță, dar, oricum, imposibil de acceptat. Întrebarea : „îmi dai tu pe altcineva ?“ a devenit, pretutindeni, exasperantă, chit că-ntrebi de ce-i păstrată secretara Tamarei Dobrin (ori a lui Dulea) la Vartic sau Babeți, chit că-l vezi pe Papahagi „sprijinit“ pe străvechii basbuzuci contabilicești, care curîd vulnește la ideile lui : „nu poate să facă nimic fără noi, domnule !“ Dar să vedeți ce-i în fabrici ! Un excelent inginer (38 de ani) a fost pus director. Bucurie, aplauze. După o lună, producția eșuează. „Cu cine vrei să lucrez ? cine să-nțeleagă că trebuie schimbat totul, dacă am un contabil șef de 60 de ani, fost secretar B.O.B. ?“ zice el. De ce nu-l schimbi ? zic. „E singurul care știe samsarlîcul cu materia primă, numai el știe rețelele mafiote din branșă, că lucrează mînă-n mînă de 20 de ani cu subfurnizorii din țară. Pînă formez altul, dăm faliment. Știu sigur că face totul ca să nu facă nimic, fiindcă visul lui a fost să ajungă el director, nu un pustan ca mine, cu capul plin de informatică și, cum spune el, fumuri americane“. Exemplul **merge peste tot**, în agronomie, în profesorime, comerț sau transporturi, în barou ca și în teatre, dat fiind că, dincolo de lupta **politică**, marile tensiuni provin, acum, din lupta **generațiilor** și, implicit, a **mentalităților**. Nu numai că fesenismul calcă sălbatic tot ce-i stă — **uman** — în cale, dar e-n stare să facă praf tot ce vede **material** că se poate închega **altfel** decît comandă și proiectează el. Decît să fie jucăria ta, mai bine-i dau foc, spumegă dumnealui. E o lipsă înfricoșătoare de **bandiți cinstiți**, adică de administratori apți să se descurce-n haosul actual, dar preocupați **mai puțin** de frînare și mai mult de accelerare. Mai puțin (că „deloc“ pare că-i imposibil !) de buzunarul propriu și mai mult de cel comunitar. Mai ostili conservării și mai permeabili la înnoire. De altfel, „binele comun“ este, la ora actuală cea-mai-canuca-n-perete sintagmă de la noi. Chestia e ca-n bancul cu „bărbatul e capul familiei, dar nevasta-i gîtul“. Dilemă insolubilă, cum spuneam. Avem capete noi, dar pe gîturi vechi. Tai gîtul, cade capul. Spargi capul, se sufocă gîtul. Bine, și-atunci ce faci ? Aștepți, că d-aia-i zice perioadă de tranziție. Ce aștepți ? Cum ce ? să albești, sau să chelești.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

La prima bătaie de ceas a anului

Presa, aceea netocmită pe arginți și neinchiriată încheie, neîngenunchiată, un an și greu și mare, cu conștiința împăcată a efortului consimțit, cu convingerea că a contribuit din toate resorturile, la trezirea păturilor adînci ale poporului din liniștea bromurală la al cărei adăpost pîndea Puterea să facă din fiecare ins un martor însomnorat al dansului Prostituatei pe steag și un resemnat platnic al oalelor sparte de vașnicii bădărani ce se înfig în fruntea bucatelor (ce studii ai, Bogdan Balta-zero ?).

Un patetic elan a reunit gazetari, poeți, prozatori, eseiști, și nu în dauna scrisului literar, ci dimpotrivă, înnobilînd pamfletul și învigorînd cu metafore pagina de analiză socială, într-un eșalon care a făcut față minciunii, sperjurului, impostului și abjecției, poate crimei. Într-un moment cînd a semna cu numele propriu implica riscul persoanei și cînd cealaltă presă fosgăia de pseudonime ale rușinii, scriitorii și-au pus semnătura sub rîndurile lor și e cinstit ca acest lucru să nu fie trecut cu vederea.

Ieșită de sub dublul jug al cenzurii și autocenzurii, literatura a surplusat puternic, din primele ceasuri ale Revoluției, în vers și proză, dovedind că soarta cuvîntului nu e de a se oglindi în sine ori de a se ascunde în memoria ecoului, ci de a pune stavilă disperării. S-au scris admirabile poeme de către poeți cunoscuți și de alții noi, ce-și încep generația, poeme acute, directe, amare și lucide, confruntînd aparențele cu esențele, cotidianul cu eternitatea. Au apărut proze scurte, adeseori de un umor abisal, triste în consemnarea eșecului existențial, tonice în justețea verdictului, dure, mai adesea, în replică la tentativele de rapt al conștiinței. Colecția revistelor literare pe anul 1990 va prețui la bursa valorilor naționale și ne angajăm liniștiți reputația afirmînd că ea va oferi deceniului viitor excelente modele etice și estetice.

Cărți de literatură au apărut în 1990 puține. Factorii de decizie culturală nu au impulsionat cu sinceritate și efort cartea literară. Politica privatizării constituie și un comod pretext de a abandona ceea ce ridică anume dificultăți. Cenușăreasă a anului 1990, cartea noastră literară s-a situat la cel mai jos nivel european, că număr de apariții, stigmatizînd prin aceasta o Putere preocupată exclusiv de sine. Este, să nu uităm, aceeași Putere care nu poate hrăni și îmbrăca orfanii, nu poate oferi acoperămînt omului muncitor, nu dă pensie pălmașului, invocînd vitregia vremurilor, pe cînd exponenții ei se mută în așternuturile profitorilor de ieri, calde încă. Putere ce-și oferă zîmbetul și farmecele cu același profesionalism cu al zînelor trotuarului. Carte cu groase cotoare îi trebuie ei cînd, pe o singură carte de joc, și aceea de roșu, a băgat în buzunar o țară ? Și nu-și are îndeajuns și voluptuos bufonii care, sub hlamida ei, se deșartă pe calea publică, revendicînd amarnic dreptul de a uda gardurile ?

Ce va fi în 1991, nu știm. Urăm scriitorilor și scriitoarelor care slujesc literatura Revoluției ca voluntari și nu ca acționari, să găsească în urbe papetării, iar în rafturile acestora, hîrtie de scris. Că vor avea ce scrie este neîndoios, că vor ști să o facă, este de bănuit, căci au dovedit-o în cursul unui an întreg de neodihnă și tensiune. Că vor fi iubiți și susținuți de cititori credem cu tărie, în această geroasă iarnă în care ne încălzește ideea că nu gîndim și nu scriem zadarnic și nici ca să fim înțeleși peste un secol !

La prima bătaie de ceas a anului, condeicle noastre sînt gata !

Barbu Cioculescu

PROTEST

Centrul P.E.N. din România își exprimă stupoarea și revolta față de campania de amenințări, culminînd cu agresiunea fizică, asupra domnului Banu Rădulescu, redactor șef al revistei „Memoria“.

„Memoria“, subintitulată „revistă a gîndirii arestate“, are ca principal obiectiv evidențierea celei mai grave crime săvîrșite în comunism, crima împotriva ființei și a spiritualității ei. Încercările de intimidare a redactorului ei șef capătă evidente aspecte politice.

Iată de ce protestăm cu vigoare și cerem autorităților elucidarea acestui caz și luarea tuturor măsurilor pentru ca exersarea libertății de exprimare să nu mai fie, astfel, infirmată în practică.

CENTRUL P.E.N. DIN ROMÂNIA

momos :

O „supărătură“

Domnul academician Birlădeanu, șeful Senatului, s-a supărat foc pe presă. A ținut și-un discurs din cauza acestei supărări, discurs televizat și transmis pe canalul național al televiziunii. Fiind oră de vîrf sînt sigur că și bulgarii l-au putut vedea și asculta, nu de alta dar nici la bulgari lucrurile nu merg prea grozav (roz). De ce s-a supărat domnul academician și de ce ne-a amenințat că o s-o pățim în curînd ? Păi cum să nu se supere cînd presa (nu toată, Doamne ferește ! aia care știm noi) a scotocit prin dosarele personale ale domniei sale și după ce a scotocit, a făcut public rezultatul. Ce fel de presă o fi și asta care te acuză că ai devenit academician (în 1955) și nu ai scris decît o cuvîntare pentru Congresul al IX-lea al P.C.R. ? Ce importanță are ce ai scris, cînd ai luptat de mai bine de 30 de ani pentru transformarea României, și cînd rezultatele le poate vedea oricine cu ochiul liber ? Așa că s-o lase mai moale domnii ziariști cu **opera**. Și ce mai spune presa ? Mai spune că domnul Birlădeanu a fost cetățean sovietic ! Dar cine nu a fost, ce să ne ascundem după deget ?! Toți am fost un pic și cetățeni sovietici, ce mai contează că domnul Birlădeanu a fost mai mult. Așa erau vremurile atunci ; acum ele sînt altfel și toți sîntem cetățeni români, pînă și amărîtul ăla, pardon, M.S. Regele e acum cetățean român. Și mai susține presa că domnul Birlădeanu ar fi avut funcții sus puse în aparatul de partid. Dar au mai avut și alții, nu-i mai numesc ca să nu se supere pe mine, acum ei și-au schimbat și **părul** și **năravul**, așa că nici măcar proverbele nu îi mai pot atinge. Și dacă nici astea nu te ating, cum dracu să nu te superi pe presă ?

Ștefan Agopian

P.S. Îmi pare sincer rău că domnul profesor Eugen Simion a coborît atît de jos ștacheta profesionalismului încît a ajuns să-și publice **Jurnalul** în **Moftul român** (revistă fostă, mai an, **Urzica**). Îi asigur pe această cale că paginile revistei **Luceafărul** îi stau la dispoziție, de asemeni cele ale revistei **Lucifer**. Cu **nouăzeciștii** n-am vorbit încă, dar îi vom comunica și părerea lor.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● VICTR ERNEST MAȘEK : „La început de an să sperăm, așadar, că viitorul ne va confirma măcar cîteva din virtuțile pe care le-a ilustrat intervenția domnului Brucan“. **(Dimineața)**. ● ROMUL MUNTEANU : „Micul mădular al copilului devine pe la vîrsta de doi ani un obiect de joc“. **(Faliment)** ● SILVIU BRUCAN (La TV, discutînd cu Emanoil Valeriu) : „Marian Munteanu a scăpat mița din sac“. ● LILIANA MIHĂILĂ : „Există mirajul cuvîntului public, dar iată că primim dovezi despre cum sufocă el orice urmă de respect al sfințeniei și durerii. Domnii Nicolau, Ceontea, Patriciu, Ștefan Cazimir, Dumitrașcu au redat eroilor liniștea batjocorită de damnații duminicii timișorene“. **(AZI)** ● LUCIA VERONA : „Cine este autorul scenariului al cărui final ar intenționa să ne aducă un rege drept cadou de Crăciun ? Nu știu. Dar scenariul există“. **(AZI)** ● OCTAVIAN ANDRONIC : „domnul de Hohenzollern a recurs la o stratagemă : și-a trimis înainte una dintre fiice pentru a pregăti terenul uzind de un tertip gen «Pearl Harbor»“. **(Libertatea)** ● DARIE NOVĂCEANU : „Cu avioanele la sol, era firesc să fim vizitați de alte avioane. Toate au fost bine venite, cu excepția celui sosit în chiar ziua Crăciunului, la orele 18,16“. **(Adevărul)** ● NICULINA CRISTACHE (controlor I.C.T.) : „N-ai văzut la televizor, nebunii ăia care fac ca toți dracii la Timișoara și pă la Universitate ? Și cu Cornea, și cu Televiziunea sînt în stare de nervi, ce nu există. Ai văzut aseară (16 decembrie) Iliescu și Roman ce frumos a vorbit, n-a promis nimic cum zice ăștia că promite și a spus c-o să fie greu. Și e greu din cauza la liberali și țărăniști, nenorociții ăștia“. (Vezi **Pizza cu bulion** de Filip Florian, **Cuvîntul**) ● TUDOR BĂLTEANU : „Urmăriți, vă rog, toată istoria de cîteva luni a acestor forțe — avînd în frunte P.N.Ț.-cd și P.N.L. — și veți ști ce se va întîmpla mîine“. **(AZI)** ● GHEORGHE DUMITRAȘCU (parlamentar și istoric) : „Prea se leagă toate, domnilor, prea se leagă...“. ● SILVIU BRUCAN (în ipostaza amintită) : „Vor trebui să cadă cîteva capete“. ● GHEORGHE ARGHIR (jurist, București) : „Solicităm guvernului mai mult curaj, consecvență în acțiuni, demnitate românească și fermitate față de toți acești șantajiști din interior și exterior“. **(AZI)** RĂSVAN POPESCU : „Mereu aceiași oameni, în frunte cu Toma G. Maiorescu. «Aceste ieșiri mi-au atras nominalizarea titlului de Omul anului 1990», zice dl. Maiorescu“. **(Expres)** ● Doamna LUMINIȚA MUNTEANU (Roman) „se declară o persoană pașnică din Moldova, din «pădurea adormită» și crede în Front, fără nici o teamă de totalitarism, opinînd că pericolul neocomunismului vine nu dinspre partea F.S.N., ci a opoziției dezlănțuite, a mitingiștilor profesioniști, camuflați în alianțe, ligi, forumuri și alte asemenea“. „Aceștia sînt trădătorii idealurilor revoluției“. **(AZI)** ● OVIDIU HORIA (Cluj, 8-dul 22 Decembrie) : „Tînăr, 30 ani, frumos, elegant, caut dame sau domnișoare între 18—48 ani, ce au picioare frumoase și care să mă folosească ca obiect de plăcere. Îmi place f. mult cunilingția“. **(Occident)** ● BORDEIU CLEOPATRA HANA : „La conducerea acestei țări nu mai au ce căuta impostorii și incompetenții“. **(AZI)** ● ALCIBIADE :... „drumul nostru spre Europa și spre o viață civilizată nu trece nicidecum prin Ungaria, ci prin Biblie“. **(România Mare)** ● Genialul gazetar EMANOIL VALERIU (în fața comisiei parlamentare) : „Am stat 40 zile sub gloanțe“. (Citat de Adina Anghelescu în **Baricada**) ● Dl. IOAN GRIGORIU : „Cel ce vă scrie aceste rînduri este un pensionar în vîrstă de 91 de ani, abonat la ziarul dv. Am ascultat la televizor cuvîntarea președintelui țării, dl. Ion Iliescu, și am fost adînc impresionat de apelul sincer adresat poporului pentru ca fiecare și la locul său de muncă, să contribuie la crearea condițiilor pentru însănătoșirea economică a țării“. **(AZI)** ● TUDOR PĂCURARU : „Cred că nu știți că există o lege 23 cu privire la secret, care nu a fost abrogată, și care este normal să funcționeze în orice stat“. (Declarație făcută Lianei Cojocaru, **Expres**) ● Dialog la Balul de la Cotroceni. ANDREI ALEXANDRU **(Adevărul)** : „ — Am vorbit cu prietenul dv., Dan Iosif, și mi-a spus : «Acum, Dincă s-a mai deșteptat și nu mai stă să facă ce-i spun alții». E adevărat ?“. DUMITRU DINCĂ : „— Există un sîmbure de adevăr, pentru că orice om evoluează“.

Petre Stoica

Un „dialog“ între putere și opoziție

Am asistat în 16 decembrie 1990 la o succesiune de evenimente ce a avut caracterul unui **show** de sine stătător, deosebit de semnificativ. Ea poate fi deci evocată și acum, cînd componentele sale și-au pierdut actualitatea.

În acea zi, la Timișoara a avut loc o mare demonstrație anti-fesenistă, iar la București primele două personalități ale puterii au ținut să se adreseze întregului popor. Cuvîntările, precum și secvențe de la Timișoara au putut fi urmărite pe programul unu al Televiziunii române, la intervale relativ scurte de timp. După amiaza de duminică a oferit, în aparență, un dialog la distanță între putere și opoziție.

Mai întîi, Televiziunea a oferit aspecte de la Timișoara. Vorbitori de diferite orientări politice, dar cu toții făcînd parte din opoziția anti-fesenistă, și-au exprimat dezaprobarea față de actuala putere, cerînd demisia președintelui Iliescu și a guvernului Roman. Cele mai multe dintre alocuțiunile transmise au șocat prin elocința lor precară, prin ignoranță și naivitate politică, cîteva frizînd chiar grotescul. Dar au putut fi auzite și adevăruri, ratificate de scandările miilor de demonstranți. Televiziunea a reușit să înfățișeze demonstrația drept un act politic minor. Alegerea secvențelor a fost făcută cu multă socoteală, astfel încît să se obțină un contrast favorabil următorului „act“.

Peste nu multă vreme a putut fi văzut și auzit președintele Iliescu. Într-o tonalitate pioasă și poetică, Domnia Sa a făcut referire la evenimentele tragice de la Timișoara, amintind apoi împrejurările cînd i-a cunoscut pe locuitorii orașului de pe Bega. Acele „momente de cumpănă“ evocate de Președinte nu pot fi decît cele legate de numirea Domniei Sale ca Prim secretar P.C.R. la Timișoara. Președintele a vorbit apoi despre starea de instabilitate politică și de gravele tensiuni sociale, care pot arunca Țara în haos și anarhie. Cum pot fi acestea depășite ? Prin muncă, în condiții de liniște și concordie. „Nu există alternativă reală la ceea ce am întreprins și întreprindem“. Această ultimă afirmație, pe care am citat-o, a fost primul element-cheie al discursului. Ea exprimă o filozofie politică de tip totalitar. Cu tot respectul pentru bunele intenții ale Președintelui, mă văd silit să aduc această precizare.

Prima parte a cuvîntării a fost un apel la ordine și disciplină. Dar nu și un răspuns la obiecțiile politice de principiu formulate de opoziție. Tonul de blîndețe paternalistă a fost întrerupt însă atunci cînd Președintele s-a referit la primejdia reinstaurării unei dictaturi în România. Cine ar putea realiza azi un asemenea act politic, în afara celor care dețin deja puterea ? ne întrebăm. Nimeni, desigur. Această referire, precum și cea la conceptul de violență, din finalul discursului, au lămurit cea de a doua componentă esențială a mesajului prezidențial. Anume, aceea de avertisment sever adresat opoziției.

Peste nu multă vreme Televiziunea a transmis noi știri despre demonstrația din Timișoara. După unele generalități pioase și informații principial corecte, au fost din nou reliefate unele intervenții denotînd naivitate, ba chiar imaturitate politică. Nici o referire la vreo argumentare politică demnă de luat în seamă.

Apoi, o știre importantă. La 15 decembrie a fost semnată Convenția națională pentru instaurarea democrației, privind realizarea unei înțelegeri a opoziției.

Dar imediat, o secvență de violență, cu scutieri șarjînd un grup de demonstranți din Piața Universității. Un nou avertisment voalat, deci.

Un interludiu înduioșător : colinde cîntate de copii.

Și, în fine, punctul culminant al serii: cuvîntarea primului ministru Petre Roman. În vocea crainicei, un tremolo special, ce sugera că va vorbi liderul real.

Dacă Președintele și-a rezervat amenințările „oblice“ pentru încheierea cuvîntării, Primul ministru a preferat să le formuleze de la bun început. Intervenția Domniei Sale a debutat printr-o declarație de principii mai degrabă polițienească decît politică. De remarcat și nuanța autocratică. Citez : „Astăzi ca și pînă acum în România post-comunistă sînt alături de Președintele țării și Parlamentul țării în menținerea stabilității politice și sociale, a liniștii și păcii oamenilor acestei țări“. A urmat o trecere în revistă a realizărilor guvernului, cu multe cifre, de nimeni verificabile, dar, desigur, putînd fi socotite corecte. A rezultat că în mai toate sectoarele economiei lucrurile merg din ce în ce mai bine. Au fost precizate apoi spectaculoasele cifre ale unor recente investiții străine în România. Au fost arătate creditele obținute și cele pe cale de a fi obținute. Și, în fine, referiri la „suflarea pustiitoare a răului, a relei credințe, a nefricii de Dumnezeu“. Să nu-și facă nimeni iluzii, nu mă clintesc din loc, a încheiat Primul ministru, sugerînd încă o dată că mănușa de catifea a urbanității sale europene ascunde o mînă de oțel.

„Dialogul“ a fost de fapt un monolog al puterii, o expresie a unei străvechi politici : aceea a faptului împlinit.

Voicu Bugariu

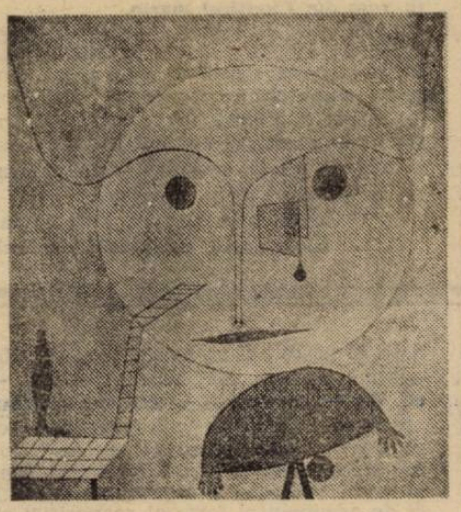

Degradarea prin consens

„Noi sîntem o nație
Ce-avem satisfacție
C-am făcut din viață o bucurie“.

(Din folclorul de Brigadă)

Efectul mersului înapoi, evidențiat și de Eminescu în **Doina** („Vai de bietul Român săracul ! / Înapoi tot dă ca racul“) mi se pare normal prin anormalitatea care ne așează în involuție din cauza unor **conduceri** care au înțeles progresul ca pe o doctrină politică, ci nu ca un rod al unui sistem social-economic și științific bine ancorat în realitățile progresiste ale lumii întregi. Ceva ne-a mînat mereu din urmă în brațele răului, cu voia noastră, a unui „consens“ care a ales o cale de **alianță ocultă** tocmai cu Diavolul și nu una pe față, cu Dumnezeu. Fiind un popor prin excelență creștin, dînd în acest sens dovadă, în timp, lui Dumnezeu, prin nenumăratele lăcașuri de cult, care n-au fost numai locuri de închinare, ci adevărate monumente de artă intrate în istoria culturii universale alături de marile monumente ale culturii, am trădat în final chiar prin **trimișii domnului** care s-au vîndut (și încă fac jocul) puterii. Dar acest lucru, pare a se șterge cu buretele, ultîndu-se piedicile puse la evoluția firească, și din cît de creștini am fost, am făcut pact cu Diavolul Roșu, care a defăimat și blamat monumentele închinate lui Dumnezeu, obligîndu-ne la mersul înapoi, atît de aplaudat de toți în atîtea rînduri. Nu este cazul să amintesc în continuare etapele de distrugere morală, psihică și economică în fond a românilor numai în decurs de cincizeci de ani. Ele au fost atît de des pomenite în ultima vreme încît au devenit **locuri comune** pe care nimeni nu mai este dispus să le vadă în pomelnice care tot nu repară nimic. Tristețea este, însă, că **barajul** pe care credeam că l-am pus anul trecut în decembrie involuției noastre, s-a dovedit o construcție furibundă, făcută parcă de oameni nehotărîți de-a duce pînă la capăt o lucrare. În chiar zidăria lui au fost puse pietre maceroase care au lăsat loc punoiului să-și verse noroaiele în continuare peste ceea ce începuserăm să curățăm Prin acele locuri au **emanat** noii **lideri**, fantoșe încă ale aproape decimatului Kremlin. Nepregătiți pentru o nouă cu adevărat viziune, nici măcar economică, noii lideri, mai abil mincinoși decît foștii care mințeau de dragul artei de a minți, se văd incapabili de-a ancora cît de cît economia acestei țări și buna stare de lucruri, care ar face omul fericit, la un vad în care odată intrat ar fi imposibil să nu ne redresăm. Dar grija acestora este să nu iasă din **consens**, adică din înțelegerea prevăzută în **scenariul restructurării comunismului în Est.** Limba de lemn vorbită de **ales & comp.** nu poate fi altceva decît un limbaj codificat și tristețea este că în afara acestui limbaj codificat nu se mai știe nimic. **Reluarea livrărilor** anunțată de președintele României cu U.R.S.S.-ul mi se pare o piedică a deschiderii de livrări reciproce și utile cu adevărat cu Occidentul și restul lumii dezvoltate. Ce fel de livrări pot fi acelea făcute cu un imperiu sărăcit și în agonie ; sună mai curînd a ajutor și să ajuți Diavolul înseamnă să te pui rău cu Dumnezeu. A continua la aceeași pondere de pînă în decembrie anul trecut schimbul de livrări cu Estul nu-nseamnă altceva decît o continuă pauperizare a țării, pentru că sovieticii nu ne vor da niciodată ca să ne îmbogățim, ci ne vor da atîta cît să ne menținem cît de cît potențiali, în sensul de a le asigura piața alimentară. S-a văzut că atîta timp cît n-am livrat mîncare în Est, acesta a sărăcit și înfometat, începînd să ceară ajutoare, prin grija pe care o are liderul, ajutoare care n-au întîrziat să apară, totuși. Ba chiar și noi am trimis ajutoare, prin grija pe care o are domnul președinte față de foștii lui colegi. Și asta din dorința de a da înapoi așa încît de acolo de sus să ni se spună cu glas convingător că mergem înainte spre bunăstare. Și numai dacă ne uităm, numai într-un an de zile cîte am **înfăptuit**, ni se face părul măciucă : o revoluție **anticomunistă**, care ne-a fost confiscată în văzul lumii întregi de poziția a doua a nomenclaturii, care evident urmează s-o salveze pe prima, și vedem cu ochii noștri cum o face ; mașinațiuni de tipul lunilor ianuarie, februarie, martie (Tg. Mureș) și iunie (București, **mineriada**, cea mai stupidă revoltă de apărare a comunismului !) ; cea mai ridicolă campanie electorală din întreaga istorie a țării (nici Cărăgiale n-a izbutit să redea o altă mai ridicolă) ; cele mai **libere** alegeri (care, pentru prima dată în istoria țării, au legiferat masiv protăpirea comunismului în frunte ; prin anumite locuri au ieșit chiar procente de 115% voturi pentru I. Iliescu !) ; compromiterea zilei de 1 Decembrie, cu ajutorul F.S.N.-ului și al lui Petre Roman ; pierderea prestigiului european, ca nație, fapt pentru care ar trebui inițiat un tribunal al poporului și judecați cei care au creat această imagine despre un popor care n-a greșit în fața istoriei ca popor, greșelile fatale făcîndu-le totdeauna conducătorii aleși și mai puțin aleși de popor, conducători care au abuzat de încrederea celor mulți, în care s-a creat „consensul“. Dar acest „consens“, ultimul din valurile istoriei noastre, n-a făcut nimic altceva decît să degradeze o societate, care, sufletește, era demolată de fosta dictatură, o societate deveni, din demnă de onoruri europene, credulă, ușor de manevrat, alterată și mascată de tot felul de ipocrizii, demagogii și corupții. Întărită această situație, drumul acestei societăți românești nu poate duce decît la ripă, înapoi, mai înapoi în **ideea de neocomunism**, așa încît eminescianul distih stă scris pe fruntea fiecăruia, numai pe-a aleșilor nu, căci ei merg tot înainte „prin stînci de fier“... Ei **mină** în continuare la o degradare fără precedent, printr-un **consens** care nici nu există, pentru că acesta există numai atunci cînd își are loc dialogul, pe cînd acesta abia de se improvizează pe ici și colo numai din frica de-a nu pierde poziția și de-a avea la o adică justificări că s-a încercat. Dar, la Dumnezeu și la țara românească totul este posibil...

Gellu Dorian

Ce ne facem?! (I)

Trăind sub imperiul exigențelor reduse, simțul critic ni s-a tocit, sufletele s-au blazat și viziunea limpede a început să dispară de pe orizont. Sub perpetua tîrguială cu împrejurările am ajuns la intervertirea valorilor, făcînd să se confunde limitele binelui și răului în conștiința publică.

(Octavian Goga)

De bine de rău, cum zice vorba întru resemnare a românului, deci cum ne-cum au trecut și sărbătorile de iarnă, inclusiv aceea a mult iubitului și stimatului nostru sfînt Ion. La București, pe lîngă aprovizionarea cu de-ale gurii, mă rog, cît s-a putut, noii edili au avut grijă să împodobească multicolor-strălucitor parcurile și intersecțiile, iar pe stîlpii de „electrică“ ai marilor bulevarde, au fost aninate stele galbene, adică tot stele cu cinci colțuri dar, de bună seamă, că n-a îndrăznit nimeni să pună din cele roșii. O atenție deosebită a fost acordată celor oropsiți de soartă : orfani, handicapați, bătrîni, pușcăriași, cărora (bineînțeles cu excepția ultimilor)dl. prim ministru însuși nu numai că le-a trimis daruri din partea guvernului, dar le-a și scris, personal, cuvinte pline de simțire, fapt care a declanșat în cămine și aziluri ropote de aplauze ale recunoștinței după cum am văzut la emisiunea tv. „Puncte de vedere. Azi guvernul“. Și-uite așa, mai uitînd de necazurile inerente (?) perioadei de tranziție (către ce?) am intrat pîș-pîș în noul an cu marea bucurie de a fi scăpat biniiiiișor pe lîngă o ditamai lovitură de stat ce ne-o cloceau ele de mult forțele oculte. Numai că nu le-a mers nici de data asta. Avertizat din vreme, poporul român a dovedit maturitate politică, cumpănire și încredere în forța politică conducătoare, astfel încît nu s-au înregistrat evenimente majore care să presupună deschiderea focului.

Chiar zău ! Cînd om scăpa Dumnezeule mare și bun pentru totdeauna de forțele astea oculte care nu se mai astîmpără odată și uneltesc întruna pe dedesubt punînd la cale lovituri de stat una după alta ? ! Numai că, în mod normal, pentru a scăpa de ele, de forțe, bineînțeles că ar trebui mai întîi să știm cine, care sînt ? ! Iar dacă ajungi cumva să-ți pui întrebarea asta, gata, adio, ești pierdut ! Definitiv pierdut. Păi dacă nu pot ei profesioniștii de la S.R.I. să afle, cu toată experiența îndelungată și aparatura electronică de care dispun, atunci cine s-o facă ? ! Bașca poliția, bașca procuratura, bașca atîția oameni de bine, căci s-a văzut doar în iunie ce mulți sînt gata să ajute la nevoie. Și-atunci, cum să nu intri în panică ? Atîta amar de lume pusă serios pe treabă pentru liniștea noastră și să nu se afle nimica nimicuța ? ! Ce ne facem ? !

Într-adevăr **ce ne facem ? !** Fiindcă, lăsînd de-o parte gluma, gogorița asta cu loviturile de stat, cu atît mai mult cu cît a ajuns s-o susțină și guru politichiei dîmbovițene, constituie, evident, un **mijloc de presiune propagandistică pentru pregătirea psiho-socială a „schimbării macazului“.** S-ar putea ca cei ce, dintr-un motiv sau altul (și sînt destule !), nu mai citesc presa slujitoare Puterii să greșească grav. Mai ales cei tineri care n-au avut cum să se „lumineze“ de la razele de început ale **Scînteii.** Ar fi de-ajuns numai și **Azi** pentru a sesiza două foarte îngrijorătoare linii de forță : 1) atacul violent, **deocamdată** propagandistic, împotriva tuturor formelor de opoziție ; și 2) reapariția cultului personalității. Adică exact două dintre principalele componente ale resurecției unei noi dictaturi. Declarat, pe față, fără nici un fel de reticență.

„Revoluția ne-a marcat profund, am rîs, am plîns împreună, într-un cuvînt ne-am bucurat împreună. Pînă cînd ? Pînă cînd au apărut partidele politice. De-atunci s-a dus liniștea noastră !“ Așa crede o profesoară din Bacău, mamă a doi studenți, ajutîndu-se în argumentația unei asemenea viziuni cu citate din Goethe, Teofrast, J. Locke. Și completarea cu exemple de atacuri directe la partide și lideri sînt puzderie în același număr din **Azi** de marți 8 ianuarie. Indignat, ultragiat, înspăimîntat chiar, „poporul“ reclamă prin reprezentanții săi de toate vîrstele și categoriile sociale lichidarea opoziției

Șerban Lanescu

Continuare în pag. a 7-a

Magia ritmului epic

Pentru Creangă, discursul epic semnifică, înainte de orice, desprinderea — neaşteptat de dureroasă chiar pentru el însuşi — de sat şi imposibilitatea deprinderii cu spiritualitatea citadină. Scriitorul povesteşte pentru a uita, pentru a stăvili avalanşa de regrete, de melancolii, de retrăiri, pentru a face faţă noianului de sentimente contradictorii care ameninţau, după 1871—1872, să-l copleşească. A povesti înseamnă o posibilitate de eliberare şi deci de supravieţuire. Creangă aduce astfel prima şi poate cea mai profundă manifestare de respingere a civilizaţiei orăşeneşti, burgheză în esenţă, făcută în numele valorilor întemeiate pe simbioza dintre ins şi grupul etnic. Scriitorul nu se opunea însă orăşenismului în numele ordinii patriarhale. Pentru aceasta, el era mult prea artist şi mult prea ţăran. Heliade respinsese şi el pătrunderile burgheze, pe temeiul că „nous ne le voluons pas, parce que nos pères ne l'ont point voulu". Dar Creangă nu vorbeşte de legile strămoşeşti, căci pentru el nu există nici „nos pères", nici „nos ancêtres" : aceştia trăiesc în el. Pentru a fi vorbit despre ei, pentru a-i fi identificat ca atare, Creangă ar fi trebuit să se fi înstrăinat. Or, el nu are sentimentul desprinderii totale, nu merge atît de departe pe calea desrădăcinării etnice, ci doar îi pînăie primejdiile, după care, îngrozit de perspectivă, se reîntoarce, cu o grabă pe care niciodată nu o vom sublinia îndeajuns, către originile comunitare. În valurile penetraţiilor de urbanism, el caută febril palul de care să se prindă pentru a se salva. Mai putea el oare să nu ajungă junimist ? ! Unii dintre colegii întru Junimea, precum Eminescu, erau îndreptăţiţi, asemenea lui Heliade, să invoce „strămoşii". Pe Creangă însă, fineţea intuiţiei, nefrecventarea străinătăţilor, nedesprinderea de sat, profesiile — învăţător şi preot, — rămînerea într-un circuit cultural atras de rural s.a.m.d. îl ţineau legat de origini, de atmosfera lor. În acest sens, el a rămas un ţăran desăvîrşit şi nu avea nevoie să se prefacă. A ieşit cu mare greu din Humuleşti, a rătăcit o vreme prin Fălticeni, şi-a încercat puterile cu Iaşul, după care s-a refugiat grăbit în boiţeucă, revenind astfel la Humuleşti. Aceasta a fost, în linii generale, experienţa fundamentală de viaţă a scriitorului.

Din fire mult prea artist, Creangă nu se putea mulţumi cu întîmplarea la masă. Observase că dincolo de modul de trai şi de universul necesare lui ca aerul se aflau un alt mod de trai şi un alt univers. Tangente sau paralele, cele două lumi aveau egală justificare. Presupun că scriitorul era minat totuşi şi de nostalgia oraşului, de care se ferise, dar ale cărui posibilităţi le întrezărise. De aici, participarea la cercul de înaltă intelectualitate al Junimii, prietenia cu Eminescu şi, cu deosebire, opera.

Înainte de a detalia cel din urmă aspect, să amintim că Ion Creangă are o vizibilă preferinţă pentru categorial, pentru acele clase şi forme ale mentalităţii care exprimă relaţii particulare grupului etnic : epicul şi limbajul. Este un fapt peste care nu se poate trece lesne, întrucît trădează din nou aspiraţia atît de intimă a scriitorului, aceea de a avea un sprijin spiritual. Nimic mai la îndemînă decît complexul de relaţii gata stabilite şi verificate printr-o suită de generaţii. Scriitorul Creangă nu mai era constrîns să experimenteze, deci eventual să rişte. Nu mai avea nici timp, nici dispoziţie. Poate nici încredere în sine. Prea crezuse în propria-i capacitate de a face faţă oraşului, chiar de a-l cuceri, şi prea brutal fusese zguduit în dulcea-i iluzie. Ar fi dorit să aibă a face cu norme sau relaţii stabile, care să nu îmolice căutări ori eşecuri. Viaţa dăduse o lecţie destul de dură pripelii candide a flăcăului humuleştean. Scrisul, născut ca urmare a acestei corecţii, va fi marcat de propensiunea către echilibrul interior. De aceea, textele poveştilor şi ale amintirilor vor căuta grupările de relaţii care să ofere o certitudine anticipată, chezăşuită de etnie.

Creangă utilizează scheme cunoscute : povesti, snoave, idiotisme, propria-i viaţă. În acest fel, enigma nu mai constituie o enigmă, evenimentele nu mai prezintă nici un interes în sine. Naratorul calcă şi aici pe un teren ferm, nu se interesează de noutăţi, povestind efectiv pentru a povesti. Atitudinea este de pur indiferentism naratorial, formula adoptată este impersonală. Dănilă Prepeleac vorbeşte cu extremă detaşare de nefericirile proprii şi o face nici pe departe spre a ne strecura o pildă despre înţelepţirea prin experienţă, ci pentru că povestitorul trebuie să vorbească despre un şir anume de fapte. Chiar cînd se află pe culmile disperării, personajul foloseşte scheme obşteşti pentru a se caracteriza : „Ei, las', că l-oi învăţa eu ! Dacă mă vede că-s o văduvă sărmană şi c-o casă de copii, apoi trebuie să-şi bată joc de casa mea ? şi pe voi să să puie la păstramă ? Nici o faptă fără plată... Ticălosul şi mangositul ! Încă se rînjea la mine citeodată şi-mi făcea cu măseaua... Apoi eu nu-s de acelea de care crede el : n-am sărit peste garduri niciodată de cînd sunt. Ei, taci, cumătre, că te-oi dobzăla eu ! Cu mine ţi-ai pus boii în plug ? Apoi, ţine minte, că ai să-i scoţi fără coarne !" O lectură comună a acestor rînduri ne spune că biata văduvă, năpăstuită etc. etc. Lectura poetică scoate la iveală preocuparea insistentă pentru formula fixă, care constituie temeiul segmentului.

Prozatorii români de pînă la Creangă, fie romantici, fie realişti, au fost preocupaţi de exhibarea propriei persoane, adică a naratorului şi a autorului. Un stadiu fusese consumat, o experienţă fusese asimilată. Era necesară o trecere dincolo de metodele devenite monedă curentă. Şi acela care a inaugurat noua etapă a prozei noastre a fost Ion Creangă. El este cel dintîi care acordă primat textului, renunţînd la tradiţionala întîietate a autorului sau a naratorului. Şi este de asemenea remarcabil faptul că înnoirea vine de pe aceleaşi meleaguri care îi dăduseră naratorului consistenţă şi pînă atunci : ale „bunului păstor", adică ale etniei în varianta ei rustică. De aceea, textul lui Creangă se alcătuieşte din categorii specifice, asamblate după legi proprii.

Revenind la epic, este de reliefat simetria narativă, obţinută prin folosirea proverbelor. În jurul acestora se ţes nuclee epice, legate între ele prin modalităţi variate, cel mai adesea prin juxtapunere. Textul se prezintă ca un ansamblu aşezat pe numeroşi piloni şi astfel bine ancorat. Punctele de susţinere nu apar la intervale egale, ci sînt diseminate aparent dezordonat. Dispunerea lor perfect calculată ar fi făcut dovada unui manierism, lucru de care Creangă s-a ferit. A încercat, în primele sale povestiri, şi virtuţile aranjamentului „more geometrico" (în **Capra cu trei iezi** şi **Soacra cu trei nurori**), dar a renunţat îndată la procedeu ; cele două povestiri probează, sub raportul alcătuirii lor interioare, o anume monotonie. Intervenea, pe deasupra, şi pericolul didacticismului : regularitatea aranjamentului paremiologic putea să provoace impresia unei moralizări excesive. De aceea, în **Amintiri**, Creangă va răspîndi proverbele în locuri variate, fără un plan anume, realizînd o simetrie a varietăţii şi policromiei. Mai precis, ajungînd la un ritm narativ specific, inconfundabil, rezultat al unei periodicităţi a puseurilor interioare. Deoarece proverbul reprezintă la Creangă o posibilitate de contopire, ipotetică şi ideală, cu etnia. Nu este locul aici pentru detalieri analitice. Să subliniem totuşi faptul că ritmul narativ, care apare în povestiri sau în **Amintiri**, este deosebit de dinamic. Epicul îşi revelează forţa expresivă şi prin intermediul invocării periodice a parimiilor. Ar presupune chiar că ritmul epic a precedat paginii scrise de Creangă precum decasilabul îl urmărise pe Valéry cu mult înainte de a fi scris cel dintîi vers din **Cimitirul marin**.

Elementele de ţesătură narativă alternează cu altele, care ţin de limbaj, de categorii ale acestuia. Pînă acum, am privit proverbul prin prisma funcţiilor lui epice. Este însă firesc a-l considera şi ca pe o structură de limbaj şi a-l aşeza alături de altele, asemănătoare, precum refrenele sau rimele interioare.

La Creangă, nu o singură dată, cuvîntul este acela care amorsează epicul. Fratele îl apostrofează pe Dănilă Prepeleac : „Haiti ! Lipseşti dinaintea mea şi du-te unde-a dus surdul roata şi mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău !" Ceea ce survine în continuare este particular lui Creangă : evenimentul va fi generat de cuvîntul-cheie, firul întrerupt prin replica fratelui se reînnoadă datorită forţei pe care o emană cîmpul semantic al unei vocabule. Deci : „Iapa ? Las' pe Dănilă, că ştie el unde-a duce-o : să-şi ieie iertăciune de la boi şi ziua bună de la car. Apoi iese pe uşă, pune mîna pe iapă şi pe-o secure" etc. Întîmplarea se naşte din energia iradiantă a cuvîntului.

Cuprins de dorinţa de a o stăpîni, Creangă împreunează vocabulele în diferite chipuri, respectînd totdeauna principiul unui echilibru rezultat din ritmul binar. Aşa s-ar explica, în parte cel puţin, numeroasele forme fixe, întemeiate pe unităţi ritmate. Nici o construcţie nu rămîne lipsită de replică, toate sînt supuse legii atracţiei, a asemănării, a creării unei armonii s-ar zice universale. Este aspiraţia secretă a lui Creangă, artistul preocupat de aranjarea textului conform unui principiu melodic, relativ simplu, însă diversificat. Simplitatea se află în folosirea unui tip de construcţie pe care am putea-o numi iambică, deoarece, binară fiind, accentuează asupra celui de al doilea component. În ceea ce priveşte construcţia epică, am discutat pe larg altundeva despre textele structurate pe o comparaţie ipotetică, în care accentul este pus pe dorinţa de împlinire a aspiraţiilor sore etnie (adică pe parimie şi pe implicaţiile ei).

De numeroase ori, Creangă apelează la construcţii rezemate pe rime interioare, de tipul : „niste feciori de ghindă fătaţi în tindă" ; sau „plească capul, ruşinaţi, mulţumind lui Păsărilă şi vestitului Ochilă, căci li-au fost ca nişte fraţi". Rostul acestora este de a submina desfăşurarea epică, de a o canaliza către sugerarea acordurilor muzicale. Cele două exemple ilustrează de asemenea modalităţile în care se prezintă structurile ritmate : duale şi redundante. Mai departe, scriitorul nu complică lucrurile, sore a nu fi constrîns să intervină cu mijloace suplimentare de domolire a avîntului liric. Indiferenta naratorială îşi dă toată silinţa să nu se trădeze. Astfel, Creangă află procedee de o dezarmantă simplitate, pentru instalarea echilibrului şi sugerarea stării încantatorii.

Alte segmente de text sînt dispuse conform principiului ritmului. Am insistat aici numai asupra celor mai evidente. Dar întreaga operă a lui Ion Creangă respiră în cadenţe iambice, divulgînd o anume euforie, poate surprinzătoare. Principiul echilibrului este respectat : indiferenţei naratoriale i se opune magia ritmului. S-ar părea că scriitorul oficiază un ritual, pentru a supravieţui. Reazem spiritual a aflat numai în marile tipare ale etnosului. Prin ele, Creangă a dobîndit şi un spor de stabilitate naratorială. De ajuns de fluctuant pînă la el, statutul de povestitor devine mai sigur, deoarece se sprijină pe noi posibilităţi de verificare şi de confirmare, izvorîte, indiscutabil, din fondul autohton.

Dan Mănucă

Sintaxă poetică

A fost observată, şi nu o dată, o particularitate sintactică a poeziei eminesciene de tinereţe : transformarea în tranzitive a verbelor intranzitive, prin apariţia contextuală a unui complement direct. Exemplul cel mai interesant din volumul de **Studii de stilistică eminesciană** (1965) al lui G. I. Tohăneanu — „Iar rîul **suspină** de blînda-i durere / **Poetic murmur" (O călărire în zori)** — ilustrează un tipar neostentativ : construcţia în esenţă neobişnuită a verbului **a suspina** e mascată de posibilitatea de a interpreta sintagma nominală „poetic murmur", situată după limita de vers, nu numai ca obiect direct, dar şi ca un grup cel mult apoziţional, cu relativă autonomie sintactică ; o simplă virgulă (care, totuşi, nu există) ar orienta lectura în această direcţie. Sursa construcţiei poate să fie în acest caz un fenomen observat de Mihaela Mancaş **(Limbajul artistic românesc...**, 1983) în alte contexte : eliminarea prepoziţiilor care ar marca precis raportul sintactic (de exemplu, **cu**) ; desigur că nu în orice situaţie o astfel de transformare ar conduce către asimilarea grupului cu un complement direct. În unele cazuri — de pildă, în majoritatea dintre cele semnalate de D. Irimia **(Limbajul poetic eminescian**, 1979), în tranzitivitatea deviată de la normă obiectul direct acoperă sfera semantică a locativului : „Multă lume am îmblat" **(Revedere)**, „Noaptea flamingo cel roşu apa-nceţ, încet pătrunde" **(Egipetul)** etc. Sînt, desigur, şi construcţii neechivoce, precum cele evocate de G. I. Tohăneanu în recentul său volum **Eminesciene** (1989) : „tu mă dori" **(Scrisoarea IV)**, „ochi ce izvorăsc scîntei" **(De ce nu-mi vii)** ş.a.

Sînt, toate acestea, cîteva repere de la care poate porni discuţia asupra unor construcţii de-o mult mai evidentă ambiguitate. În **Memento mori**, „Solomon poetul-rege, tocmind glasul unei lire / Şi făcînd-o să răsune o psalmodică gîndire / Moaie-n sunetele sfinte degetele-i de profet" : verbul **a răsuna** poate fi lesne raportat, ca intranzitiv, la fiecare dintre nominalele între care este plasat : să răsune o liră (perfect neutru), să răsune o gîndire (metaforă nu foarte îndrăzneaţă). Construcţia sintactică nu justifică însă decît o interpretare tranzitivă şi factitivă a lui **a răsuna** : lira răsună o gîndire = lira face să răsune o gîndire ; neobişnuitul ei e atenuat de posibilităţile — lăsate unei lecturi superficiale — de a nu integra toate informaţiile, de a pune verbul în relaţie directă doar cu unul din nominale. E posibil şi să explici versul prin eliminarea unei eventuale prepoziţii — **cu, de** — care ar fi introdus sintagma „psalmodică gîndire" ; interpretarea ei ca grup cvasiindependent sau apoziţional pare totuşi forţată. Valoarea tranzitivă a verbului **a răsuna** e susţinută şi de argumentul forte al reapariţiei ei, în acelaşi poem, ceva mai departe şi într-un context mult mai puţin ambiguu : „Zeii Daciei acolo locuiau (...). / Cîteodată-un corn de aur ei răsună-n depărtare". În acelaşi mod, folosirea tranzitivă deja citată a verbului **a izvorî** se recunoaşte şi într-o construcţie mai interesantă (tot din **Memento mori**) : „Aeru-i văratic, moale, stele izvorăsc pe ceruri / Florile-izvorăsc pe plaiuri a lor viaţă de misteruri". Deosebirea esenţială faţă de situaţia simplă „ochi ce izvorăsc scîntei" stă în faptul că în acel caz interpretarea intranzitivă era de la început anulată : subiectul „ochi" o făcea foarte puţin probabilă : în cazul nostru, „florile izvorăsc" e o metaforă posibilă datorită antecedentului „stele izvorăsc" ; paralelismul creează aşteptări care vor fi înşelate, co-prezenţa celor două ipostaze ale verbului **a izvorî** reuşind de fapt să sublinieze tocmai **tranziţia** lui de la o valoare la alta. Nu altceva se întîmplă în microcontextul evocat anterior pentru **a răsuna** : versul în care **zeii răsună cornul** e precedat de un altul, cuprinzînd o apariţie intranzitivă a aceluiaşi verb : „Pe cînd mii de fluvii albe nasc în umbră şi răsun".

O altă construcţie complexă priveşte verbul **a luci** : „Din marea cea albastră, care e steaua mea ? / E-acel trandafir roşu, ce mut-duios-uimit / Luceşte-un gînd de aur deasupra-mi în zenit ?" **(Povestea magului călător în stele)**. Metafora e susţinută de ambiguitatea pendulării între mai multe decodări sintactice, conform cărora steaua-trandafir **face să lucească** un gînd de aur, **luceşte şi este** un gînd de aur sau **luceşte ca** un gînd de aur. Tranzitivitatea verbului **a luci** nu este, în nici un caz, o ipostază banală ; ea implică o transformare semantică extrem de puternică.

Similitudinea exemplelor discutate sugerează un tipar care poate fi recunoscut şi într-un vers cu o situaţie aparent diferită : „Luminînd un gînd de aur, sus prin nori, luna cea plină". Sfera asociaţiei metaforice e foarte apropiată de cea din exemplul citat înainte ; interpretarea sintactică poate adopta şi ea modele asemănătoare : cu grupul nominal „un gînd de aur" ca subiect — şi cu „luna cea plină" ca apoziţie explicativă ; cu o inversare (pe care punctuaţia textului nu o permite, totuşi) a acestor roluri ; eventual (dar fără suficientă motivare formală) cu echivalarea sintagmei „un gînd de aur" cu un circumstanţial, poate comparativ ; în sfîrşit — prin considerarea structurii ca una cu verb tranzitiv : luna lumina un gînd... Aparent — nimic surprinzător : verbul **a lumina** este, pentru cîteva din sensurile şi subsensurile sale, tranzitiv. Nu am fi deci în faţa unui caz comparabil cu cele anterioare. Şi totuşi : din structura semnificaţiei corelată cu existenţa modelului sintactic discutat rezultă că sensul luat aici ca punct de pornire pentru crearea noii valori metaforice este unul intranzitiv — făcut să devină tranzitiv. Nu e vorba de lună care răspîndeşte lumină asupra unui obiect (gînd de aur) deja existent — ci, mai probabil, de producerea luminii ca gînd de aur. Atribuirea de tranzitivitate înseamnă îmbogăţire semantică, inedit al expresiei şi fenomen de concentrare (în măsura în care factitivul nu apare în formă analitică, ci încorporat verbului ca atare) : exemplele nu sînt multe, dar apariţia lor în puncte de mare concentrare metaforică e semnificativă.

Rodica Zafiu

Blaga romancier

Ultima performanță a **Editurii Humanitas** din București este publicarea romanului **Luntrea lui Caron**, de Lucian Blaga (cu o **Notă asupra ediției**, de Dorli Blaga și cu o **Postfață** de Mircea Vasilescu) Redactat în 1951—1953 și, într-o a doua formă (cu cîteva capitole în plus), în 1956—1958, romanul acesta a așteptat peste treizeci de ani pînă să poată fi tipărit. Totuși, nu poate fi vorba încă de o ediție critică și nici măcar de una completă, pentru că, așa cum ni se explică într-o notă de subsol, lipsesc două pagini scoase din roman la dorința Corneliei Blaga, soția scriitorului. Pe de altă parte, în 1960 Blaga îi comunica fiicei sale că ar fi vrut să rescrie cartea, pe care o considera „nedefinitivată".

Informații despre acest voluminos roman (care cuprinde peste 500 de pagini) avem încă din 1958, cînd Rosa Del Conte îi semnala existența, într-o scrisoare adresată lui Basil Munteanu. Cîteva fragmente au fost publicate apoi în **Gazeta literară**, **Luceafărul**, **Viața Românească** și în **Manuscriptum**, pentru ca la începutul lui 1989, în numărul 1—2, **Revista de istorie și teorie literară** să înceapă să-l publice sub titlul dat în redacție, **Luntrea lui Caron**. Tot aici, Mircea Zaciu analizează pentru prima dată, pe larg, încercarea lui Blaga („**O amplă proiecție narativă**"), amintindu-ne că în 1935, într-un interviu cu Octav Suluțiu, publicat în **Vremea**, scriitorul și-ar fi mărturisit interesul pentru o specie pe care pînă atunci n-o abordase încă : „Da ! Mă preocupă să scriu roman. Dar cred că asta nu se va întîmpla așa de curînd [...]. Cred că după 50 de ani voi scrie și roman".

Motivele pentru care **Luntrea lui Caron** a rămas pînă astăzi în categoria operelor **de sertar** sînt ușor de bănuit. Memorialistică și autobiografică în cea mai mare măsură, cartea lui Blaga se referă la una din cele mai negre perioade din istoria contemporană a României (de la bombardamentele din 1944, pînă la sfîrșitul anului 1950) și din ea nu lipsește aproape nici unul din evenimentele catastrofale care au reușit să ne înghețe istoria și să dea peste cap toate valorile ei : ocuparea țării de către armatele sovietice și spolierea ei sistematică, alungarea „tînărului rege", „o «stabilizare» a banului în condiții de gangsterism de stat", „epurările" din învățămînt și, în general, din viața intelectuală a României, canalul Dunăre-Marea Neagră, procesele politice, valurile succesive de arestări și deportări. În comparație cu versiunea mistificatoare pe care literatura realismului socialist ne-a dat-o asupra acestei perioade („romanul evenimentelor de la 23 August", „romanul războiului", al „industrializării socialiste" și al „colectivizării"), **Luntrea lui Caron** pune istoria în adevărata ei lumină, adică sub semnul „Marii Minciuni" și înainte de a fi documentar, liric, eseistic sau epic, romanul ne oferă un adevărat **dicționar** al termenilor (și deci al realităților) cu care s-a operat. Iată-i pe cei mai importanți, mai toți și mai exasperanți dintre ei : **colectiv, dosar, cîmpul muncii, omul nou, democrația pupulară** („ce cacofonică tautologie", exclamă naratorul), **munca de jos, lupta de clasă, ședința, munca voluntară** și (**se putea altfel ?**) **coada**. Sînt fenomene și realități care, puse una peste alta, îl transformă pe om în neom : „A face coadă la intrarea unei «alimentare» cîte trei ceasuri pentru o bucată de unt, și alte două pentru un codru de pîine, nu este o îndeletnicire, ce s-ar putea automatiza în avantajul sufletului. Îndatoriri atît de degradante vor ocupa tot mai mult spațiu în conștiința omenească, absorbind-o în cele din urmă cu totul. Încadrarea fatalistă într-o atare rînduială — nu este în nici un fel izbăvitoare, căci în clipa cînd izbutești să te obișnuiești chiar și cu asemenea crunte neajunsuri, regimul născocește pentru seminția lui Tantal mereu altele, pentru a nu mai îngădui nimănui, o clipă măcar, de binefăcătoare destindere".

Dimensiunea principală a romanului e deci polemică și demistificatoare, fiind strîns legată de personalitatea extraordinară a celui care l-a scris. Se știe, dorința lui Blaga a fost ca în autobiografia din **Hronicul și cîntecul vîrstelor** cititorul să vadă un **roman**. **Luntrea lui Caron** este un roman care se citește ca o foarte vie scriere memorialistică și autobiografică, imposibil de despărțit de autorul ei. Principala dificultate de lectură decurge de aici, dar cred că ar fi o dovadă de ipocrizie (și nu de lipsă a educației estetice) să refuzăm să-l vedem pe Lucian Blaga în cele două proiecții din **Luntrea lui Caron**, poetul Axente Creangă (care relatează totul la persoana întîi) și „dublul" sau „geamănul" acestuia, filosoful Leonte Pătrașcu. Din acest punct de vedere, **Luntrea lui Caron** este un roman cu cheie, iar identificările care se pot face sînt extrem de numeroase. Tînărul **Simion Bardă**, asistentul lui Axente Creangă — Zevedei Barbu, pictorița Alina Stere, care îi face portretul — Magdalena Rădulescu, doamna Marga Mureșanu, de care se leagă cîteva din episoadele cele mai spectaculoase ale romanului — Veturia, soția poetului Octavian Goga, profesorul Daicu, angajat în săpăturile arheologice de la Grădiștea — Constantin Daicoviciu, pictorul Vlahu, autorul romanului autobiografic **Am plecat din sat** — Ion Vlasiu. Mai complicat e sistemul „cheilor" în latura erotică a romanului, căci aici muzele poetului (Domnita Gherghinescu, Maria Avramescu, Coca Rădulescu sau Eugenia Mureșanu) sînt împinse spre ficțiunea celor două Afrodite (cum le numește Mircea Zaciu în studiul său), Afrodita Pandemeiană (Octavia Olteanu) și Afrodita Uraniană (Ana Rares). Prima este pentru poetul Axente Creangă „o existență trupească, fiziologică, pe cîmp palpabil, într-o zare concretă", cea de-a doua rămîne pînă la sfîrșit „pură vrajă imponderabilă, feminitate ce întreține foamea și setea de înălțuri", „ceva foarte depărtat și inaccesibil".

În afara semnelor insistente pe care ni le face în direcția vieții și a operei lui Blaga (din care se citează chiar mai multe poezii), aspectul memorialistic și autobiografic mai marchează într-un fel **Luntrea lui Caron**. Cu cîteva excepții, **epicul** lipsește și spațiul în care ne mișcăm e mai mult al scenariului documentar, al fișelor de existență, al episoadelor și, la alt nivel, al considerațiilor teoretice sau eseistice.

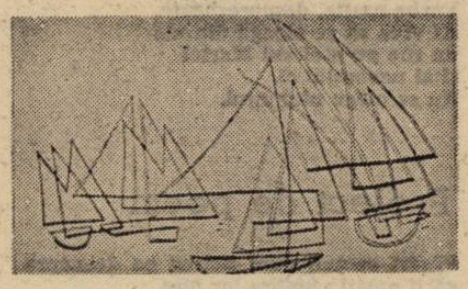

Cele mai multe personaje intră și ies din scenă o dată pentru totdeauna, însoțite de biografia lor, ca mărgelele pe ață.

Dintre episoadele care ascultă și ele de aceeași logică a structurilor cumulative, cîteva sînt memorabile prin pitorescul sau prin dramatismul lor (masa de dimineață a unui general rus, apariția Margăi Mureșanu, în trenul în care se ascunde de urmăritorii ei sau la parastasul de un an al soțului ei, poetul, între Ion Antonescu, de-o parte, și Petru Grosu/Petru Groza, de alta). Dar între ele, episodul nopții de Sfîntu' Nicolae, la hanul brodnicilor de pe Mureș, cînd un cioban cu ochii fosforescenți trece la miezul nopții, două mii de lupi peste rîu, poate fi citit ca o extraordinară povestire fantastică, în tradiția I.L. Caragiale — V. Voiculescu.

Dintre paginile eseistice, spectaculoase sînt „metafizicile paralele" ale filosofului Leonte Pătrașcu, din „Minciunile lui Dumnezeu" (**Stratul mumelor, Firtate și Nefirtate, Isus-Pămîntul, Inorogul, Luminismul moral, Patrie și înviere, Început și temei, Cuvintele originare, Metamorfoza, Marele Orb** și **Materia magică**) sau analiza pe care tot acesta o face la un moment dat marxismului, prin comparație cu psihanaliza. Concluzia la care ajunge Leonte Pătrașcu ? Materialismul istoric este „o psihanaliză a foamei".

În **Postfața** sa, Mircea Vasilescu înregistrează și o dimensiune **mitică** a romanului, ceea ce ar pune în valoare existența structurii arhitectonice din **Luntrea lui Caron**. Mircea Zaciu vorbise și el de refugiul în preistorie, în vis, în eros și în natură, adică de o mișcare compensatorie în raport cu istoria și cu toate absurdițăile ei. Într-adevăr, dacă partea cea mai accesibilă (și mai pregnantă totodată) a romanului e socială și chiar politică (acesta fiind spațiul în care Axente Creangă și Leonte Pătrașcu pierd tot), nu e mai puțin adevărat că putem înregistra și configurarea unui spațiu simbolic al cărții, în care **existența creatoare** a poetului, opusă celei obișnuite, reușește să dea vieții (și romanului) un sens. Din prima perspectivă, **Luntrea lui Caron** e cu precădere **jurnal** și **cronică**. Din cea de a doua, cartea devine un adevărat **roman**.

În plus, putem adăuga acum că nu numai latura documentară și politică a întîrziat apariția cărții lui Blaga, dar și cea simbolică, tot atît de puțin dispusă la concesii ca și cea dintîi.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronica literară din numărul trecut (2/1991), la sfîrșitul primului paragraf din coloana a doua, corect este „să observăm", în loc de „să obținăm".

solilocvii

Armura de aer a poetului

Intrarea lui Alexandru Lungu în literatură se produce de timpuriu ; fiind elev, la 16 ani, publică primele versuri, ca la 17 ani, la Buzău, să scoată împreună cu Ion Caraion revista de poezie **Zarathustra** și să tipărească volumul de versuri, **Fata din brazi**, din care nu se mai pot reține decît intenții simboliste, de-un intimism contagios în epocă.

Biografic, Alexandru Lungu se încadrează în generația tragică a ultimului război, generația cea mai nedreptățită poate de istoria noastră literară. Medic, cu lucrări excepționale, pictor și grafician, poetul Alexandru Lungu reprezintă și în istoria poeziei românești un nume impus printr-o creație de peste patru decenii.

Dacă placheta **Fata din brazi** a fost ignorată de critică (abia o revistă de tineri, ca **Albatros**, o semnalizează, în 1941), numele lui Alexandru Lungu începe să circule mai ales după 1945, cînd i se decernă premiul de poezie „Ion Minulescu", pentru volumul **Ora 25**, tipărit de editura **Publicom**, în 1946 (în juriu de premiere : Claudia Millian, Vladimir Streinu, Adrian Maniu, Șerban Cioculescu, Perpessicius). Acordarea acestui premiu, cu un juriu atît de prestigios, însemna sublinierea unui debut, dar în același timp recunoașterea modernismului său declarat.

Ora 25 oferea o experiență a unei modalități baladești, infuzate de impresionisme simboliste trecute lucid prin tehnici și moduri cu credit nelimitat în modernismul eclectic al epocii. S-a remarcat cu oarecare grabă, caracterul de reportaj al poemelor din acest volum teribilist, unii critici, apropiindu-l de Ilarie Voronca și mai ales de Geo Bogza, poeți pe care-i continuă prin metafore pletorice. În realitate, aceste poeme, scrise la 20 de ani, au patina și timbrul generației sale :

„Orașul e o vastă cutie de rezonanță /
ca un pahar albastru limpede / umplut
cu somnul anonim / al tuturor oamenilor"...

Ora 25, e în fond, ora toamnei, cînd singurătatea devine morbidă ; prozaizarea în dicteu-fluviu era la modă în epocă :

„Domnul farmacist din colț / e chel ca
o eternitate și are balanțe precise / cu
care prepară droguri amărui / și calmante pentru migrenele elevilor de liceu / care-și selectează tristețile într-un jurnal / și somnifere pentru femeile măritate cîndva din dragoste..."

După o lungă pauză editorială poetul reapare cu volumul **Dresoarea de fluturi** (1963), volum de maturitate și „exegeză" stilistică interioară. Dar **Ninsoarea neagră**, impecabil tipărit de Editura **Cartea românească**, ilustrată chiar de autor, este cartea cea mai reprezentativă, de pînă acum a poetului, și nu numai pentru încercarea de a cuceri un anume clasicism modernist.

Poezia lui Alexandru Lungu e o dramă a cuvintelor, o dramă exprimată, paradoxal, prin violențe calme, prin obsesii profunde, proiectate pe un fundal de elegie ; cuvintele devin narcotice ale visului treaz, definindu-și autorul ca pe un doctor de cuvinte aromate, dar păstrate într-o stare de arome stilizate conceptiv, fără deliruri onirice, carnale. Fiziologic, poezia lui Alexandru Lungu, nu ne oferă alte patologii decît febra lucidă sau comentariul unor obsesii spiritualizate, abstrase mediului febricitat al altora.

Un titlu de poem sună așa : **O adiere de nevroze** ; titlul poate fi luat ca o semnificație și ca o posibilă explicație critică ; poemele lui Alexandru Lungu sînt doar adieri de nevroze, numai uneori aspre ; la colegul său de generație, Ion Caraion, înregistrăm chiar nevroze, contexte nevrotice. E uimitor cît de natural însurubează Alexandru Lungu neologismele în pasta limbii noastre : „pseudopode perfide cresc din transmemorii reci și puiază metamorfoze" în timp ce-n „occipit, albastră se deschide / o adiere amplă și aspră de nevroze". Alte poeme sînt ipoteze ale unei fiziologii în care tumultă „nepăsătorul vuiet de sare și de iod / al mărilor murite sarmatic în artere". O lume de panopticum lejer se scurge în fiecare poem în care înoată „fantasme fugitive" și-n care, în „spații negative" totul are gust de leșie ; chiar săruturile nu mai sînt întregi iar bucuriile se refuză contactului cu lumina. Poetul trăiește într-un spațiu memorial, privind lumea cu nostalgia sfioasă a unui cercetător de relicve ; noțiunea „dedemult" se prelinge în ochi de sticlă prin muzee, iar fumultul altor timpuri rămîne sacrificat în imagini ; chiar în oase spune poetul purtăm un „fior de alizee". „Amazoanele cu umeri albi de ghips" aruncă peste tot „vagi eșarfe de istorii" ; viața se scurge nu în prezent ci doar la **imperfectul simplu**, timp simbolic, conceput pentru a defini această lume în care „arestat" de imagini, poetul descifrează fiziologia istoriei. Acesta este sentimentul dominant al „arestului" sublim care e poezia pentru Alexandru Lungu. Timpul e răspuns de minuțare iar cîntecele nu oferă decît sunete aldine în timp ce „reptile gînditoare își suie-n vise țeasta".

În această lume în care nu ai decît obsesia unui trecut nevrotic, viitorul n-a venit, ci se anunță numai ca o ninsoare. Peste amintiri bolinde va ninge, dar, o ninsoare involutivă, din trecut : „Și eu rămîn așa prelung ninging / și părul tău s-aprinde parcă / de viscolul din margine de gînd / cu care iarăși ceasul stins ne-ncearcă".

Volumul de **Poeme** (1971) urma să se numească **Apocrifele Sfîntului Dada**, titlul ultimului ciclu : Sf. Dada este „patronul" ecleziastic al poetului, mucenic ce ocupă în calendar ziua de 18 aprilie ; un portret al acestui curios sfînt se află la Mînăstirea Cozia, executat în frescă bizantină. Apocrifele sînt în fond niște jocuri pe teme adecvate mediului, un fel de antirugăciuni și antipsalmi : „Dimineața nu mai știe / cine-i matcă cine-i pui ; / îngerimea nimănui / în grădini de igrasie..." Primul ciclu e un calendar figurat al săptămînii în care se vorbește de melancoliile de luni, de răul ceasurilor de marți, de mîncruri — „cumpără nori", de răcoarea munților de joi, de vinerea înoptărilor, de sîmbăta uscată cucuvaie și de duminica osîndă moartă. Un ciclu reiterează vechile nostalgii simboliste : „Scheletul mut al vechiului pendul / ros de rugini snălat de ploi / scoate-l din pulberea tăcerii și adu-l / să-și reînvie spasmul agonic între noi". Cîteva poeme comentează subiecte de anatomie umană „femure", „meninge", „stern", „neuroni", „clavicule" : „Din clavicule răsar / sub lumină cînd suspini / spaimele de nenufar / și osîndele de crini..." Un aspect ludic au și versurile din **Pendulul de cenuse** : „Pe drum de noapte pînă-azi / cade buimac în așternuturi / un crai de tobă ce sorbi / văzduhul scuturat de fluturi..."

Armura de aer (1973) apare ilustrată de copiii — pictori din comuna Vulturești-Argeș. Textul e o încercare de clasicizare, într-o formă docilă, a unei formule poetice preluată parcă din calligramele lui Apollinaire. Se poate face o legătură între desenele copiilor (ca vîrstă, ca mentalitate), ce țin de arta abstractă, și aceste versuri de un acut experimentalism interior. Materia lirică a acestei cărți e un text modernist interesant, caracterizînd mai mult cultura poetică a autorului, decît disponibilitățile sale emotive, echivalente cu jocul lucid.

Dacă **Ora 25** și **Dresoarea de fluturi** echivalau poezia cu o stare de somn, **Armura de aer** o convertește la o stare de insomnie, paradoxal stenică.

Emil Manu

P.S. **Textul de mai sus a fost scos din volumul meu „Eseu despre generația războiului" (1978)**

mircea ciobanu

Proiect de poem

Mîna pîndind pe deasupra
foilor albe ; de zile
întregi, mîna dreaptă
ca o sălbăticiune
nici trează, nici adormită, ci numai
înfometată, ci numai de veghe,
gata să sară asupra unui cuvînt,
să-l sfărîme.

666

Tremură, tremură,
cei ce stau la taifas
pe marginea șanțului,
locuitorii orașului roșu ;
tremură cei de pe punte
și cei de sub punte, smeriții
cu vîslele-n mîini,
cei ce umblă cu vorbe de rău și se tem,
cei despre care s-a zis : „Dar nici voi
nu veți fi !",
mîncătorii de lut,
cei ce-așteaptă să intre oștirea-n oraș,
cei ce nu știu că oștirea e moartă,
cei ce-au aflat că oștirea e moartă de
mult și-o așteaptă
cu toate acestea.

Proiect de poem

Tu însuți bolnav — temător
pentru viața aproapelui tău,
pentru viața lui mică.
Cine-a intrat la tine ? Spaima.
Cine ți-a sfărîmat
încuietorile ușii ? Tînăra spaimă,

înaltă și foarte mlădie,
goală de sus pînă jos.
Cu pumnul ei mic a lovit :
o singură dată.

666

Am arat, din greu am arat,
cu lungi asudori am arat semănat,
și cînd să culegem, spini am cules,
mălură neagră și spini.

Plouă mărunt peste-a doua paragină.

Via pe care-o numisem cîndva
pururea tînără fiară
stă risipită pe dealuri —
cu oasele frînte,
cu pîntecul rupt de mistreți.

Proiect de poem

Stai și asculți la fereastră
ploaia de vară. Tot astfel ai stat și în
pragul
părinteștilor grote — și ploaia lucra
fără preget
la tremurul frunzei,
la creșterea pietrei de tuf. Și acum
despre care mîhnire
bolborosește această
cădere de apă ?
ce proorocește ea ?
Vorbe multe, desperecheate.
Ai vrea să se-aleagă din ele
un tîlc pe-nțelesul Mariei
și-al neamului ei.
Nu se-alege nici unul.

Proiect de poem

Păsări se-aud cum petrec pe deasupra
gării pustii ; umbra lor iute
cade-n fîntîna de-alături
și iese abia în oglinda
mostiștei verzi din apus —
păsări cu nume de vînturi,
păsări din veacul trecut vin să-și lase
șirul de ouă pe rîuri, la voia-ntîmplării ;
ele nuntesc în văzduh
ele dorm în văzduh,
moartea lor se petrece-n văzduh.
Aleluia !

strigă pescarii cînd vîntul
le-așază pe umeri
oasele mici și subțiri ale păsării
Septentrion.

Proiect de poem

Scrie ce vezi — și-am văzut
o pășune bogată
dar n-am scris nimic.
Scrie ce vezi — mi s-a spus,
și-am văzut un deșert,

în deșert erau oase de oameni și oase
de cai,
urme de vetre și dîre de roți,

eu însumi acolo eram,
numărînd, numărînd, numărînd
nori și umbre de nori,
tăceam cu privirea la cel ce scria
aceste cuvinte.

666

Cine sînt ei
dacă numele lor a fost scris
numai cu partea lui de rușine
în cartea orașului ?

Iată-i cu mîna pe bici,
cu poruncile-n gură,
iată-i stăpîni peste
marea cătușă.

N-au arat, sămînță în brazdă
n-au aruncat,
cîntecul lor cel mai lung ridica
în slava batjocurii
numele plugului ; mult au dormit —
gura lor răsuna în amiază de vuietul
mușteior verzi —

iată-i cu mîna pe bici,
cu poruncile-n gură,
iată-i stăpîni peste
marea cătușă.

AMAR Proiect de poem

Vine un val de la mari depărtări
nimeni nu știe cînd s-a născut
și de cînd și-a-nceput pribegia ;
știe bătrîna din capătul străzii
că-n anii ei buni, cînd intra-n așternuturi săracă
și-n zori, tot de-acolo, ieșea îmbuibată cu aur,
știe bătrîna că-n anii ei buni se vorbea despre el
cu evlavie-n glas și cu spaimă :
marea făcuse în dreptul ostroavelor calde o cută,
încă de-atunci, doar o cută, pe toată lărgimea,
naltă zidire, nebiruită, de apă —

valul acesta cu-un singur perete, nu altul,
m-ajunge din urmă ;
n-apuc să ies dintre stînci împreună cu crabul și sfînta moluscă,
și el mă lovește din spate, urlînd și m-aruncă pe țărmuri ;
cade el, cad eu însumi cu fața-n pietriș, sub averi de-ntuneric,
funii și lațuri de spumă,
astfel de funii și lațuri mă leagă de mîini și mă prind de picioare —
și-acum ce se-ntîmplă ?

Valul s-a rupt, însă nu se mai trage napoi
după legea învinselor valuri ;
unde s-a rupt tot acolo descrește, vuind, și se varsă,
ca printr-o mare spărtură,-n adînc.
Fără-ndoială, acum rătăcește
pe sub pămînt, umflă apele
cele de jos și le mînă din urmă
iată de ce, cînd privirea mi-o nalț pe deasupra
tăioaselor țărmuri,
văd cum fîntînile-aruncă pe gură
cețuri și ape fierbinți,
iată de ce, din oraș, se aude încă o dată
strigătul samaritencei :
„Domnule, bea, dar e foarte amară !"
Știu și eu că e foarte amară,
n-am uitat că e foarte amară,
verdele ei se usucă la soare pe hainele mele.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

POLITICHIE

Zise taica Marx : „economicul decide asupra politicului". Și de cum scăpărăm de el, la noi fu tot invers, scuzați ligamentul ! De la o vreme totuși, nu știu dacă drept consecință a economicului (citește faliment !), politicul ocupă un loc în viața cărților, altul decît „sintezele" de altădată ale edituri politice, unde un compendiu de religii „trecea" cu numele „Biserica în involuție" (? !). Și, evident, părerile încep să se încrucișeze acolo, în librării, ca și în mintea cititorului. Evenimentele presează și ele. Vrea să vină Regele, apare cartea „Pericolul restaurației" (sau cam așa) scoasă la o editură despre care putem bănui, căci n-o cunoaștem, multe... Au loc reacții la interviul d-lui Brucan și el anunță cu satisfacție în Adevărul că astfel tirajul îi sporește. Dl. Moses Rosen își vinde și el (scump !) amintirile. Romanul inedit al lui Blaga este tratat la TV exclusiv din unghi politic. Și tot așa...

Pe mesele difuzorilor voluntari, ziarele lasă loc volumelor. Faptul la zi este îndepărtat de pretenția sintezelor. Dar și aici tot economicul dictează. Căci pe hîrtia echivalentă unui ziar se poate cere, în formă de carte, un preț de 10 ori mai mare. Se scade doar costul unei coperte „trăznet".

Tot e bine că disputa politică merge spre carte și nu (deocamdată) spre baston și scut. Dar să nu zicem hop, că '91 nici n-a început bine.

Horia Gârbea

Vintilă Horia
MAI BINE MORT DECÎT COMUNIST
Editura Phoenix

Autorul celebrului roman **Dumnezeu s-a născut în exil**, roman marcînd prima apariție post-revoluționară în România a compatriotului nostru, azi aflat la Madrid, prezintă cititorilor viziunea sa asupra viitorului patriei de care îl leagă o dragoste evocată impresionant.

Cartea este subintitulată „Gînduri pe marginea unei istorii a viitorului" și conține două părți : „Ce-ți doresc eu ție..." (analiză a prezentului și prospectare a viitorului) și „Întoarcerea la real" (opinia autorului în legătură cu soluția „care ne trebuie").

În eseul său politic, în termeni fără echivoc, Vintilă Horia condamnă comunismul : „Minciuna pe care marxismul leninist își construiește, pe care și-a construit falsul lui succes a fost următoarea : marxismul este o știință. Pe această afirmație și-au bazat speranțele și și-au spînzurat ca într-o panoplie armele salvatoare, atît Lenin, cît și Stalin, Brejnev, Tito sau Ceaușescu ; îmi închipui că pe ea își sprijină iluziile de autosalvare președintele Iliescu, cît și colegii lui întru eternitate ideologică". Și mai departe : „Tinerii fără cusur care și-au dat viața în Decembrie, și, mai tîrziu, au fost calificați drept golani de un politician văduv de tradiție, reprezintă ceea ce regimul suprarealist al lui Stalin și Ceaușescu nu a izbutit să distrugă".

Autorul consideră că în România există o majoritate a forțelor sănătoase care pot îndrepta destinul țării spre „real". „Lupta este, aparent, inegală pentru că statul materialist dispune în continuare de mijloace de convingere și represiune înfricoșătoare. Forța adversarului său este însă prezența lui în real. În timp ce un guvern comunist poate fi tot atît de suprarealist ca și guvernul căzut în Decembrie, aproape fără rezistență, într-o clipă".

În ceea ce privește conducătorii posibili ai României, autorul este sceptic. Încrederea lui stă în poporul român și în acea întoarcere la real care, în limba țării de adoptiune a lui Vintilă Horia, are o semnificație precisă.

„Am impresia netă că nici Ion Rațiu, nici Radu Câmpeanu și, cu atît mai puțin, Ion Iliescu n'au înțeles acest lucru și că, în fond, e vorba de o nereușită pentru că alegerile din 20 mai n-au fost o reușită pentru nimeni, nici chiar pentru învingători, care s-au văzut nevoiți a utiliza diverse trucuri electorale de stil vechi și de a se sprijini în cîrje polițienești și demagogice, precum și de a recurge la spaime închipuite și la învechite promisiuni de fericire pentru a rămîne la putere sau în actualitate. Nu acesta era scopul, fără îndoială, și poporul român își va da seama de acest lucru în chiar lunile care vin."

Se pare că de la distanță lucrurile se văd mult mai clar.

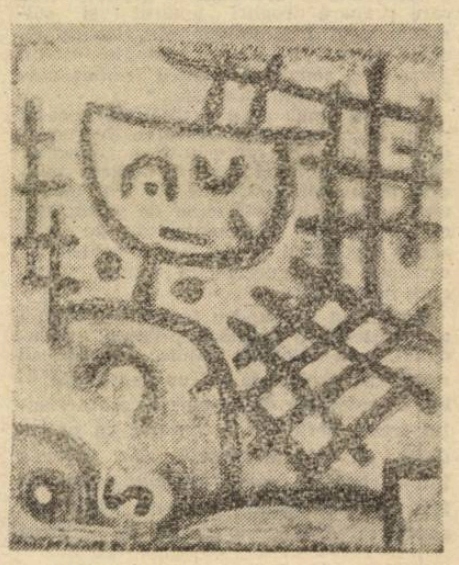

Vasile Petre Fati
O DOAMNĂ LA MARGINEA ORAȘULUI
Editura Eminescu

Optsprezece povestiri în 330 de pagini ale unui autor consacrat dar despre care se știu prea puține, iar printre ele, pînă acum, nici un mare succes.

După cum sînt abordate prozele, nici lui Vasile Petre Fati nu i-a venit vreun moment să creadă că va rupe inima mică și neagră a tîrgului. Și, așa cum era firesc, faptul nu s-a petrecut, dar cititorii au putut să se bucure de o proză scurtă scrisă cu mînă sigură cu personaje contemporane cărora li se întîmplă tot felul de lucruri înnodate în jurul unei „poante" care justifică întreaga alcătuire.

Amatorii de povestiri vioaie, scrise în „timp real" și în chipul cel mai clasic cu putință, pot să citească plini de încredere volumul și, eventual, să-l uite după aceea.

Criticul bine adăpostit

În critica noastră de carte, Cornel Regman excelează în a se ocupa mai ales de „productele" criticilor. Demersul său, desfășurat fără întrerupere timp de 25 de ani, într-un spirit de apăsată civilitate și franchețe a dicțiunii axiologice, a căpătat în viața literară prestigiul unei adevărate instituții. Cu o alură de Cyrano galvanic și hirsut, ocrotind perfect, sub o mască sceptică, cîtimea unui constitutiv timbru romantic, Cornel Regman este printre colegii săi de breaslă pe cît de respectat (temut), tot pe atît de hulit. Explicația trebuie căutată în natura de tip polemic a criticii pe care o practică ; criticul s-a specializat în a desfolia și supune fără menajamente probei mecanismului intern al operei judecățile de valoare emise de confrați. Și, cu toate că nu și-a propus — cum mărturisește într-un interviu — să strălucească prin negații zgomotoase ori „prin respingerea **de plano** a unor opere, în numele unor exigențe de peste circumstanțe", în cele mai multe cazuri tocmai de aceste intenții este învinuit. În al doilea rînd, formula sa critică irită, fiindcă, la rigoare, fără a merge neapărat pe urmele unui Pompiliu Constantinescu, duce investigația pînă la formula farmaceutică, pînă la stadiul clinic. Sub regimul acribiei aplicative, exprimarea este mereu tranșantă și memorabilă, avînd deplinătate și concretețe intuitiv-expresivă. Or asemenea calități la un critic al criticii sînt greu de trecut cu vederea.

Pentru noi Cornel Regman se prenumără printre acei critici însingurați ce-și degustă poziția de limbaj și atitudine critică complet rupți de torsiunile imanenței și în afara oricăror alianțe și alinieri. Singura favoare ce se poate spera de la critic să o facă operei aflată sub reflector este s-o transforme — cum se întîmplă nu o dată — într-un pretext ludic, ușor narcisistic, al propriei scrieturi ; într-un pretext, așadar, creator, ușor frivol, în marginea căruia opera scapă eclerajului critic total.

Fiind o carte de critică, opul recent apărut la C.R. nu vorbește exclusiv sau — **„Nu numai despre critici"**. Cartea se deschide, de altfel, cu un substanțial capitol de istorie literară, cuprinzînd șase studii de „tipologie" ce au darul să ne reamintească eclatantul demers exegetic al lui Cornel Regman din **Agirbiceanu și demonii** (1973).

Autorul așează „explorările" din acest capitol sub foarte nimeritul titlu de **Reconstruiri.** Spun nimerit, fiindcă meritul principal al strădaniei criticului se leagă de reconstruirea unei imagini mai puțin deformate de clișeele și locurile comune îngrămădite în jurul operei și autorului în chestiune. Așa, spre pildă, Cornel Regman analizează și pune sub semnul întrebării aserțiunea, pusă în circulație ca idee de Ibrăileanu și Perpessicius, și susținută de George Călinescu, potrivit căreia „toate narațiunile lui V. Alecsandri sînt jurnale de călătorie". El demonstrează convingător că, de fapt, „voiajul, deplasarea, peripeția și deci mișcarea, nu sînt decît niște figuri în narațiunile lui V. Alecsandri care trădează, în fond, inaptitudinea sa pentru invenție". De această carență a ficțiunii criticul leagă dispoziția lui Alecsandri pentru sarcasm, causerie și anecdotă, în care s-ar regăsi, **avant la lettre,** „tonul pamfletului caragialian". Așa încît, tot el, în finalul intervenției, conclude că „opera lui Alecsandri, inclusiv proza și articolele sale, ne îndreptățește să o comparăm cu funcția unei plăci turnante care favorizează cele mai neașteptate conexiuni".

În studiul consacrat lui Alecu Russo, după ce radiografiază cauzele „paradoxale" ale dezinteresului exegeților pentru **Cintarea României** (sic), dezinteres exprimînd, după părerea sa, „bonomia unei critici paternaliste ce confunda judecățile de valoare cu simțirile de diverse ordine", Cornel Regman ne conduce cu abilitate analitică spre o situare axiologică absolut inedită a acestei opere. Plecînd de la constatarea, ușor de probat, că Alecu Russo folosește pretextul epic ca pe o platformă de lansat idei, criticul descoperă în acest atît de particular „fel de aservire a prozei de către un alt domeniu al creației" sîmburele „unei modalități de expresie a spiritului, a gîndirii vii, plastice (și) senzuale pe care azi ne-am obișnuit s-o numim **eseu de idei** (s.n.) și care, nu o dată, își adjudecă printre mijloace critica și chiar polemica". Mai mult, Cornel Regman socoate că **reflecția de tip eseistic** are ca punct de plecare la Alecu Russo studiul și critica mentalităților din „fiziologii", fiindcă, se întreabă el, „ce reprezintă «fiziologiile», atît de mult gustate de contemporanii scriitorului, dacă nu chiar mărițișul observației morale și de moravuri cu umorul ?". În **Cugetările** lui Alecu Russo criticul vede strămoșul **foiletonului-eseistic** practicat cu mult înaintea **impresionismului gazetăresc** de tip Eugen Lovinescu. Depășind, de la un punct, sfera strictă a istoriei literare, studiul **Alecu Russo și întemeierea eseului** devine o foarte frumoasă și aplicată dizertație despre eseu. Stăpînind perfect ceea ce criticul însuși numește într-un loc **mijloacele analizei intracelulare a scriiturii,** precum și, la fel, de bine, bibliografia problemei, în studiul de „stilistică" aplicat romanului **Răscoala** — spre deosebire de aspectul cu totul diletant din **Ion** — fac un salt spre **metafora de ansamblu,** adică spre metafora tehnică — împrumutînd terminologia lui Eugen Ionescu —, „compoziționistă" și „constructivistă" în stare a reține și developa întreg planul construcției românești. Dacă vom fi de acord cu toții cu Umberto Eco, care este convins că scrisul este o chestiune tehnică, atunci îi vom da dreptate lui Cornel Regman care, la rîndu-i, este încredințat că acest element „tehnic literar" conferă **Răscoalei** sigla de neconfundat a originalității românești și, pe de altă parte, va trebui să renunțăm noi înșine la prejudecata „stilului cenușiu" ori a „lipsei de stil" cu care gratulăm binevoitori romanul rebrenian.

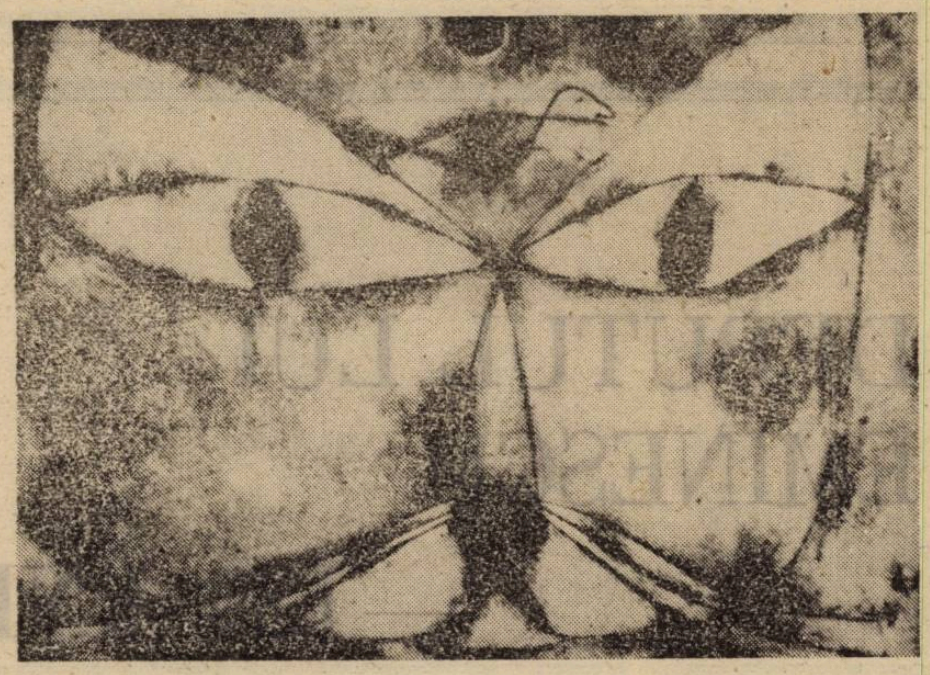

Comentariile și instantaneele critice ce fac grosul dar și deliciul paginilor de critică a criticii din acest volum sînt, prin precizia punerii diagnosticului și dicțiunea frazării, adevărate spectacole ale clamării urgenței judecății de valoare.

Practicînd adesea o exegeză adipoasă, excesiv descriptivă sau, pur și simplu, păgubitoare prin „elogiu deformant", autorul **Compendiului (Istoria literaturii române de la origini pînă azi, 1981)** îi pare lui Cornel Regman un explorator „după sistemul acelor conquistadori insațiabili care, în neputința de a cuceri planiglobul, îl ciupesc în puncte dintre cele mai neașteptate". În toate subiectele de „meditație critică" ale lui Alexandru George, criticul remarcă nevoia de a vorbi despre sine, de unde, pe de altă parte, — și în bună măsură — fiziologia „foarte specială, foarte personală, de eseist nărăvit la șartul evocării autobiografice a prozelor sale". Pe Gheorghe Grigurcu, deși îl prețuiește ca pe un expert, nu se sfiește să bage de seamă cum critica îl solicită „la un gen de interpretare în care ținuta pimpantă (cuvînt drag criticului) nu poate ascunde urma unei cîtimi de silință". La Alexandru Cistelecan criticului îi place „spontaneitatea și plasticitatea caracterizărilor (în care e destulă maliție) mai mult decît postura de «făuritor de sistem» care a găsit în panaceul volumului mijlocul de a rezolva dificultățile administrării volumului". Foiletonului **cu priză la public,** practicat de Alex. Ștefănescu, Cornel Regman îi reproșează, pe bună dreptate, caracterul de „show" conferit de „zecile de capricii", „susțineri năzdrăvane" și „judecăți pripite" emise fără o minimă argumentație. Într-o cronică de întîmpinare la carte, Nicolae Manolescu aprecia că unele exemple de la care pleca Cornel Regman în acuza populistă făcută criticii lui Alex. Ștefănescu „ar fi trebuit să-i placă lui Regman însuși, fiind ele în spiritul său". În ce ne privește, ne despărțim aici de Nicolae Manolescu, deoarece indubitabil Cornel Regman este un critic cu metodă și perfectă adăpostire analitică a judecăților de valoare. El se detașează, de altminteri, în critica noastră, tocmai datorită rigorii demersului metodologic, conservat de-a lungul vremii nu într-o formulă osificată, ci printr-o disponibilitate mereu atașantă față de structurile de adîncime ale operei. Contribuțiile sale de istorie literară — cum și, scalar, „critica criticii" — urmează un traseu născut din nevoia aproape organică a pulverizării prejudecăților mortificatoare ale locului comun și stereotipiilor de tot felul.

Rezumînd foarte sever, „procedura" lui Cornel Regman, în linii mari, ar fi următoarea. După ce face în termeni foarte preciși distingerile necesare, impuse **de iuro** de topografia operei analizate, și astfel curăță cîmpul de lucru, criticul imaginează și desfășoară nestingherit o argumentație briantă în care scenariul și regia — cu dese descinderi în bibliografia problemei — concură la realizarea unui spectacol critic absolut impresionant.

Formula sintetic-memorabilă, în care comparația vizează funcția, exercițiul dicțiunii, cînd caline și cînd caustice, divagația eseistică bine temperată, intuiția și gustul sigur, dominate toate de instanța în nici un fel coruptă a judecății de valoare, fac din Cornel Regman un critic de mare rectitudine și de mare bravură. Și asta nu de ieri de azi !

Ștefan Ion Ghilinescu

Urmare din pag. a 3-a

Ce ne facem ?! (II)

care destabilizează, complotează, trădează ș.a.m.d. Iar dacă vrea „poporul"...

Cît privește cultul personalității, două dintre mai multele exemplificări disponibile sînt, cum se zice, grăitoare de la sine. În privința d-lui prim ministru, într-un amplu interviu publicat în **Azi** din 18 decembrie, asortat cu 6 (șase) fotografii, găsim următoarea apreciere: „Impresia generală este aceea că dumneavoastră vă bucurați de o popularitate foarte mare, sînteți ceea ce se cheamă un lider charismatic". (Așa cum am văzut de altfel și la tv. din aplauzele orfanilor, handicapaților și bătrînilor.) Iar pentru dl. președinte, printre multe altele, o felicitare de ziua onomastică se încheie prin sanctificare : „La mulți ani, Sfinte Ioane, și multă putere și încredere în noi cei mulți".

Pe de altă parte, de unde și titlul păcătuind poate prin patetism, este evident că reacția diferitelor „segmente" ale societății în fața tendinței de reinstaurare a unui regim politic autoritarist, ori chiar dictatorial, a fost pînă acum în bună măsură inadecvată. Stranie fiind ajungerea într-o asemenea situație în ciuda posibilităților de organizare și actiune, care deși limitate, totuși există încă. Acceptarea și, mai cu seamă, asumarea acestui eșec temporar ni se par atunci ca fiind însumate într-o primă și hotărîtoare condiție a găsirii făgașului pe care va trebui acționat în continuare. Probabil că grabnic căci, după cît se arată, „jocul" este din ce în ce mai iute și într-un sens tot mai evident, apropiindu-se, poate, vertiginos, un punct critic, dincolo de care va fi ireversibil.

9 ianuarie 1991

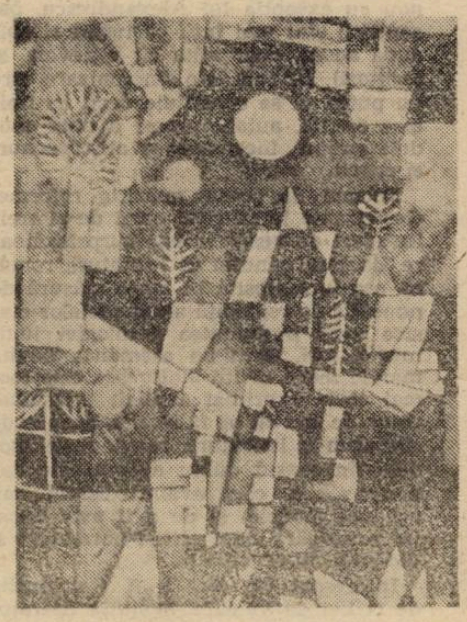

DEBUTUL LUI EMINESCU

—125 ANI

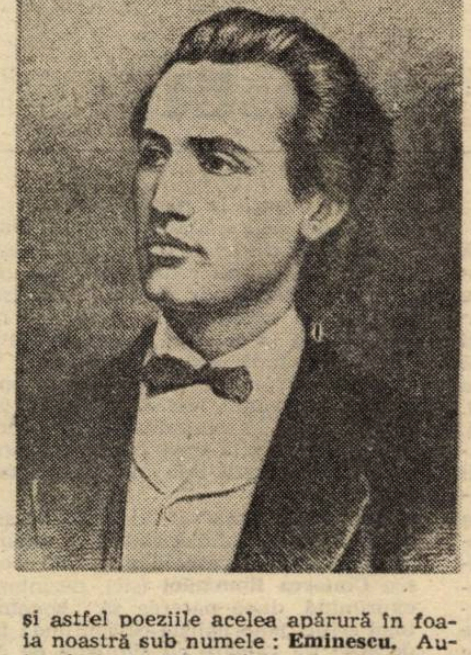

Printre marile valori arhivistice ale literaturii noastre se află și două imprimate peste care au trecut o sută și douăzeci și cinci de ani, fără ca strălucirea lor să fie atinsă de colbul uitării : broșura intitulată **Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziului din Cernăuți la moartea prea iubitului lor profesor Aron Pumnul** ; și revista **„FAMILIA“**, numărul 6, din 25 februarie 1866. Aceste două tipărituri consemnează debutul în publicistica literară românească al lui Mihai Eminescu.

Aron Pumnul a murit la 12 ianuarie 1866. Cîteva zile mai tîrziu, șapte elevi ai respectatului profesor — printre care se afla și Eminescu — au tipărit și au difuzat broșura **Lăcrămioarele,** în care se află șapte poezii — cinci în limba română și două în germană. Cea de a doua poezie din broșură are cinci strofe și este semnată : **M. Eminoviciu, privatist.**

Debutul notoriu al viitorului Luceafăr al poeziei românești va fi socotit poezia **De-aș avea,** apărută în revista **„FAMILIA“**, la numai trei săptămîni după difuzarea broșurii. Elevul Eminoviciu trimisese, de la Cernăuți, revistei a cărei redacție se afla la Buda, mai multe poezii și Iosif Vulcan, conducătorul prestigioasei publicații, a început să le înfățișeze cititorilor, avînd grijă să adauge și o notă de prezentare a noului colaborator :

„Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june care, cu primele sale încercări poetice trămise nouă, ne-a surprins plăcut“.

Iar după trecerea a două decenii, același Iosif Vulcan completează destăinuirile :

„În acea dimineață de februarie a anului 1866, redacțiunea noastră primi o epistolă din Bucovina. Epistola conținea poezii — primele încercări ale unui tînăr care subsemna : **Mihail Eminoviciu.** Comitiva poeziilor ne mai spunea că autorul lor este numai de 16 ani. Farmecul gingaș al poeziilor, considerînd și etatea tînărului autor, ne indica un talent adevărat, care avea un viitor frumos în literatura română. De aceea publicarăm cu plăcere acele inspirațiuni juvenile ; prima apărută în numărul 6 al **„FAMILIEI“** din anul acela. Redactorul însă (adică Vulcan, n.n.), își permisese o mică schimbare. Numele Eminoviciu nu-i suna bine, căci avea o terminațiune slavă ; româniză deci numele, modificînd terminațiunea și astfel poeziile acelea apărură în foaia noastră sub numele : **Eminescu.** Autorul n-a protestat, ba a adoptat însuși acest nume și semnă așa toate poeziile și scrierile sale în viitor. Astfel fu introdus numele Eminescu în literatura noastră ; scriitorul acestor șire i-a fost „nașul“. Eminescu este un nume nepieritor în literatura noastră. D-l Titu Maiorescu îl citează imediat după Alecsandri. Meșter al limbii noastre, ne-a prezentat frumusețî necunoscute ale ei, ne-a descoperit nuanțe și forme noi, a dat graiului poetic românesc o putere mai înaltă“.

Eminescu a continuat să publice în revista **„FAMILIA“**, semnîndu-și poeziile : Mihaiu Eminescu. Ultimele poezii i-au apărut în această revistă, în anul 1883 : **Pe lîngă plopii fără soț, S-a dus amorul, Din noapte, Și dacă.**

La **„Convorbiri literare“** Eminescu și-a început colaborarea la 15 aprilie 1870, cu poezia **Venere și Madonă.**

Debutul editorial

Lumina care călăuzește, de mai mult de o sută de ani, lirica românească : **Poesii,** de Mihail Eminescu. Ediția princeps a acestui volum are o dată certă, consemnată de presa vremii : 20 decembrie 1883. Dacă în această privință datarea prefeței semnată de Titu Maiorescu (decembrie 1883) nu este destul de concludentă — mai ales că pe coperta volumului anul de apariție este indicat 1884 — certitudinea o găsim într-o notă publicată de ziarul **„ROMÂNUL“**, la 22 decembrie 1883 : „Au apărut, în editura **„Socec“**, din București **Poesiile** lui Mihail Eminescu, într-un splendid volum de 300 pagini, care face cea mai mare cinste artelor noastre tipografice. Aceste poesii au fost culese de amicii poetului, din **„Convorbiri literare“**, unde cea mai mare parte dintre ele au fost publicate, precum și din felurite manuscrise aflătoare la unele persoane particulare. Poesiile sînt precedate de o scurtă prefață de d. T. Maiorescu“.

Cele 300 de pagini ale volumului cuprind 61 de poezii, între care se află **Împărat și proletar, Luceafărul, Satirele** I—IV și șase sonete. Textul prefeței semnată de Maiorescu :

„Colecția de față cuprinde toate poesiile lui Eminescu publicate în **„Convorbiri literare“** de vreo doisprezece ani încoace, precum și cele aflate pînă acum numai în manuscript, pe la unele persoane particulare. Publicarea se face în lipsa poetului din țară. El a fost totdeauna prea impersonal și prea nepăsător cu soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari. Poesiile, așa cum se prezintă în paginile următoare, nu sînt deci revăzute de Eminescu și mai sînt prin urmare lipsite de îndreptările ce avea de gînd să le facă, cel puțin la cele vechi : **Venere și Madonă, Mortua est, Egipetul, Noaptea, Înger de pază, Împărat și proletar, Rugăciunea unui Dac, Înger și demon.** Dacă totuși am publicat aceste poesii, împreună cu celelalte, așa cum se găsesc, am făcut-o dintr-un simțimînt de datorie literară. Trebuia să devie mai ușor accesibile pentru iubitorii de literatură toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare, ale unui autor care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adînca sa simțire și cele mai înalte gînduri, într-o frumusețe de forme sub al cărui farmec limba română pare a primi o nouă viață“.

Desincronizarea necesară

Într-o epocă încă dominată, aiurea și la noi chiar, de ultimele reflexe romantice, mișcarea junimistă, în primul rînd prin Maiorescu, înclina surprinzător balanța spre clasicism. Sensul și importanța acestei desincronizări (față de tendințele literaturii europene) nu par să fi atras peste măsură atenția cu excepția lui Mircea Scarlat, față de afirmațiile căruia (din vol. II al „Istoriei poeziei românești“) rîndurile de față se constituie ca ecou și voită exagerare.

Premizele convenției clasicizante existau cu mult înainte de Maiorescu și Eminescu, chiar dacă întreaga perioadă anterioară acestora a fost caracterizată prin **eclectismul** tipologic, amestecul clasic-romantic-realist putînd fi lesne detectabil nu numai la modul general, ci și la fiecare dintre scriitorii pașoptiști în parte. Dar, poate cu excepția lui Grigore Alexandrescu, era vorba numai de elemente (procedee) de factură clasică și nu de o atitudine clasicizantă propriu-zisă. De fapt, chiar și în cazul Junimii, nu se poate vorbi decît de o **preeminență a clasicismului** în echilibrul clasicism — romantism, amestecul ca atare continuînd să existe.

Apariția însă a unei orientări preponderent clasicizante în partea a doua a secolului XIX, adică **după** reforma romantică general-europeană, este și nu este surprinzătoare. Este surprinzătoare atîta vreme cît îndepărtează foarte tînăra literatură română de posibila „sincronizare“ cu literatura apuseană, apropiere încercată timid (adică după puteri) de generația pașoptiștilor, dar amînată ulterior pînă la generațiile post-macedonskiene. Lipsa de anvergură și incipiența mijloacelor (adsența tradiției.. .clasice, a modelelor) minează încercarea ; eșecul se datorează însă și inapetenței structurale pentru romantism (prin temperament și sensibilitate numai Heliade pare a fi romantic) sau priorităților acordate culturii în dauna scrisului propriu-zis (din nou cu excepția lui Alexandrescu, pașoptiștii sînt mai întîi cărturari și abia după aceea, doar atîta cît e nevoie, și scriitori). Oricum, e o sincronizare care nu putea să se constituie decît ca imitare fertilă, autohtonizare a unor modele străine, începătură a atîtor genuri și specii.

Tocmai de aceea, apariția reformei clasicizante la sfîrșitul celui de-al treilea sfert de veac nu este surprinzătoare, dacă nu gîndim că literatura română era încă lipsită în mare măsură de punctele de referință ale modelelor clasice (vezi puținătatea antologiei junimiste). Ori, dintr-un asemenea unghi, marele merit al lui Maiorescu este tocmai acela exprimat explicit și asumat chiar de el : de a fi înțeles nevoia de clasicism a literaturii române, de modele (în sensul dublu de perfecte dar și accesibile, căci avangardismul... nu produce modele) și de a fi avut curajul practicării unei critici normative și didactice în sens înalt.

Interesant că, fără a fi fost lipsită de critici de valoare, evolutia literaturii române a fost „marcată“ de prezența și acțiunea a numai doi critici de directivă : Maiorescu și Lovinescu. Ori, dacă Lovinescu a acționat explicit și manifest în direcția „sincronismului necesar“, s-ar putea spune că Maiorescu a acționat (neexplicit dar manifest) în direcția unei **desincronizări necesare,** obligatorie pentru constituirea **modelelor originale ale clasicismului autohton.** Abia după concretizarea ca atare, prin opere valoroase, a unui asemenea moment (numit și în manuale ca „perioada marilor clasici“) va fi din nou posibilă reluarea tentativei de sincronizare cu literatura europeană. Prn această desincronizare de moment foarte tînăra literatură română își construiește **organic** necesarul său punct de referință : proprii clasici.

Renunțînd la un posibil romantism (exemplul simptomatic este abandonarea proiectelor eminesciene), un romantism care ar fi fost, oricum, întîrziat (Europa era în perioada urmînd disoluției romantismului, cea a căutărilor premergătoare reformelor sfîrșitului de secol), literatura română cîștigă un indispensabil clasicism, **devenind astfel o literatură cu o diacronie aproape normală,** un organism aproape armonios. Bine, dar, care este cîștigul în a avea clasicism dar a pierde romantismul ? Enorm, căci în diacronia unei literaturi romantice nu este o raportare, planul față de care se delimitează mișcările novatoare (acest plan e întotdeauna o formă a clasicismului), el este tocmai starea de spirit din care se realimentează aceste mișcări. Spiritul romantic poate oricînd să reapară, firesc, de la sine (și așa s-a întîmplat chiar, de la Macedonski la postmodernism), dar **spiritul clasic avea nevoie de o întrupare în opere-model, o întrupare care să aibă loc cît mai devreme în diacronia literaturii române.**

Prin cele afirmate mai sus nu înțelegem că rolul lui Maiorescu ar fi fost acela de inițiator al convenției clasicizante (tendința a existat deopotrivă înainte și după Maiorescu : Pillat, Voiculescu, Doinaș de pildă), ci acela de **catalizator** teoretic al acesteia la momentul oportun. Rolul lui este de a fi înțeles și milita pentru cristalizarea tendințelor și nevoilor unei epoci, ajutînd în definitiv, literatura română (și în primul rînd poezia) să scape cît mai repede de rolul de simplă imitație a celei occidentale. Fără influența **remodelatoare** a lui Maiorescu, probabil că Eminescu nu ar fi fost același Eminescu, adică punctul fix clasic. Cum ar fi arătat poezia românească fără referința sa absolută și mai ales cîtă vreme ar fi pierdut urmașii săi ca să o construiască ?

„Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern...“, — astfel începe arhicunoscuta caracterizare, totdeauna citată, pe care Maiorescu o făcea aproape necunoscutului poet în „Direcția nouă în poezia și proza română la 1872“. De fapt, ceea ce este cu mult mai important urmează abia după aceea. După ce citează din „Venere și Madonă“, „Epigonii“ și „Mortua est“, criticul trece la o foarte precisă analiză normativă pe care sîntem nevoiți să o reluăm aproape integral : „Cea mai bună dintre cele trei poezii ale d-lui Eminescu ne pare a fi cea din urmă, „Mortua est“, un progres simțit în **precizia limbajului** și în **ușurința versificării.** (subl. ne aparțin). Dar și aici, ca în celelalte, sunt **greșeli ce trebuiesc neapărat îndreptate.** Abuz de cuvîntu

Sub aceste rînduri se află datarea : **Bucureşti, decembrie 1883.**

La vremea aceea Eminescu se afla la Viena, internat într-un spital (de la 2 noiembrie 1883), spre a fi tratat de boala care-l năpădise încă din luna iunie. Primul care a luat iniţiativa ajutorării lui Eminescu a fost Vasile Alecsandri. Acesta a ţinut, la Ateneul Român, în ziua de 10 octombrie 1883, o conferinţă, urmată de citirea piesei **Fîntîna Blanduziei** (care va fi jucată în premieră, la Naţionalul bucureştean, anul viitor). Sumele de bani strînse din biletele de intrare la această conferinţă au fost donate pentru internarea lui Eminescu în spital. A doua iniţiativă a făcut-o societatea **Junimea,** lansînd liste de subscripţie pentru mărirea fondului respectiv.

La 4 februarie 1884 Eminescu îi scria lui Maiorescu, de la Viena, anunţîndu-l: „Sînt mai bine de trei săptămîni, de cînd au încetat toate simptomele boalei de care sufăr...". Şi Maiorescu îi răspunde, la 10 februarie, comunicîndu-i, între altele :

„Acum trebuie să mai ştii că volumul de poesii, ce, după îndemnul meu, ţi l-a publicat **„Socec"**, în decembrie trecut, a avut cel mai neaşteptat succes, aşa încît în aceste şapte săptămîni de la apariţiunea lui s-au vîndut 700 de exemplare — o mie este toată. La întoarcerea în ţară te vei trezi cel mai popular scriitor al României...".

Pînă la sfîrşitul secolului trecut **Poesiile** lui Eminescu au apărut în mai multe ediţii — numărul exact nu se cunoaşte, deoarece coperta a rămas, permanent, aceeaşi. Între poeziile semnate de Eminescu, apărute postum, s-a aflat şi **Dalila** — 106 versuri, publicate de **„Convorbiri literare"**, la 1 februarie 1890. După această dată a dispărut din semnătura poetului şi acel I care fusese adăugat de Maiorescu : Mihail, grafia numelui poetului rămînînd, pentru totdeauna, pînă în zilele noastre : MIHAI EMINESCU.

Primul volum care cuprinde şi proză scrisă de Eminescu a apărut la Iaşi, în anul 1890, cu titlul : **PROZĂ ŞI VERSURI.** Are 27 de titluri proză şi 24 de poezii, majoritatea postume.

Ion Munteanu

Fundaţie Eminescu la Ipoteşti

Ipoteşti, „sat sărăcăcios — cum îl caracteriza George Călinescu, — aşezat într-o vale închisă de dealuri odată împădurite" este unul dintre locurile pe care am păşit şi păşesc de fiecare dată cu emoţie şi pioşenie. Aici, unde a crescut, „aproape ţărăneşte" cel „mai mare Poet pe care l-a ivit şi-l va ivi vreodată pămîntul românesc", vin, în fiecare zi, dar mai ales la mijloc de ianuarie, în ziua în care a răsărit Luceafărul poeziei româneşti şi la mijloc de cireşar cînd înfloreşte „teiul vechi şi sfînt", mii de oameni. Cei mai mulţi aşează flori şi se înclină în faţa bustului Poetului care, din soclul său, priveşte spre codrii de aramă şi „Lacul codrilor albastru...".

Numărul vizitatorilor a sporit considerabil odată cu începerea celui de-al doilea secol al nemuririi „Poetului nepereche". Cu un plus de efort din partea autorităţilor locale şi un mai mare interes din partea forurilor de specialitate de la nivel naţional — Ministerul Culturii şi Uniunea Scriitorilor — Ipoteşti ar putea să se transforme într-un mare şi important complex muzeistic, într-un interesant centru de studiu şi cercetare prin care să se facă tot mai cunoscută viaţa şi opera Poetului. O bună parte dintre propunerile pe care le-au făcut de-a lungul anilor numeroşi oameni de cultură, eminescologi — Perpessicius, Augustin Z. N. Pop, Constantin Noica, Constantin Ciopraga, Şerban Cioculescu, Edgar Papu ş.a. — s-au conturat şi au prins viaţă cu deosebire în anul 1989. Altele se află în curs de rezolvare.

Fundaţia Eminescu, care se profilează la Ipoteşti, cuprinde :

a) **Casa părintească a Eminovicilor,** care a fost restaurată şi al cărei interior a fost ordonat după criteriile muzeistice. Prin osîrdia unor înimoşi oameni au fost descoperite, achiziţionate şi expuse, în cele trei camere şi în holul de la intrare, mobilier de epocă, obiecte şi documente originale, care au aparţinut Poetului, surorilor sale Aglaia şi Harieta, precum şi Veronicăi Micle.

b) În imediata apropiere a Casei Eminovicilor a fost construită **o nouă şi modernă clădire** — în curs de finisare — în care se va amenaja **o impresionantă expoziţie Eminescu** şi va cuprinde principalele momente din viaţa şi opera Poetului naţional şi universal, o sală de proiecţii pentru filme, audiţii şi înregistrări, un laborator foto, săli pentru expoziţia „Locuri eminesciene" — aceasta are 100 de lucrări realizate cu penita înmuiată în tuş de Spiru Vergulescu — şi expoziţii temporare. În spaţiile de la etaj, cei ce vor dori să-l studieze pe Eminescu la Ipoteşti vor avea această posibilitate pentru că aici se află deja o bună parte din **manuscrisele eminesciene facsimilate** după cele originale de la Biblioteca Academiei Române.

c) În Complexul muzeal s-ar putea integra organic şi **Biblioteca Eminescu,** care poate fi amenajată prin reconstruirea vechi şcoli după un proiect care a fost bine gîndit de un înimos arhitect botoşănean. Biblioteca ar putea să adăpostească întreaga operă eminesciană şi tot ceea ce s-a scris despre Eminescu şi despre marea sa creaţie. Fundamentul noii instituţii a fost pus prin donaţia colecţionarului Ion C. Rogojanu alcătuită dintr-un bogat fond de carte — aproape toate ediţiile Eminescu de la prima a lui Titu Maiorescu la cea care a văzut lumina tiparului în 1989, colecţii ale revistelor „Familia" şi „Convorbiri literare", volume de studii, critică şi istorie literară, antologii, manuale...

d) **Folclorul şi studiile folcloristice,** creaţia populară, un adevărat filon de aur din care s-a inspirat Poetul, pot face obiectul unei expoziţii speciale ce s-ar amenaja într-o frumoasă casă ţărănească aflată în spaţiul complexului muzeal. Casa, tematica şi proiectul expoziţiei există.

e) Din Complexul muzeal de la Ipoteşti fac parte şi **Clopotniţa** şi **Bisericuţa familiei** — aceasta din urmă a fost restaurată şi se păstrează aşa cum era în timpul vieţii Poetului. În interiorul ei a fost expusă cristelniţa în care a fost botezat Eminescu, care a fost adusă de la Biserica Uspenia din Botoşani.

f) În cadrul Complexului se înscrie armonios şi **Biserica înălţată din iniţiativa lui Nicolae Iorga,** care l-a considerat pe Eminescu o mare bătălie cîştigată pentru cultura naţională şi universală şi, drept recunoştinţă pentru geniul său, i-a zidit o frumoasă biserică al cărei hram se serbează de ziua Poetului.

g) Lîngă cele două biserici se află mormintele părinţilor şi ale unor fraţi ai Poetului. Aproape de acestea a fost realizat, din cremene de Dărăbani, un **Cenotaf,** un mormînt simbolic al lui Eminescu pe care a fost aşezat efigia Poetului, replică după cea de la cimitirul Bellu din Bucureşti.

h) În **amfiteatrul în aer liber,** amenajat între casa Eminovicilor şi noua clădire, actori, scriitori, formaţii corale şi instrumentale pot prezenta, cu diferite prilejuri, poezii, cîntece, secvenţe dramatice din marea creaţie eminesciană.

i) Fundaţia de la Ipoteşti cuprinde, cum subliniam la început, şi **Bustul poetului** şi **Lacul cu nuferi galbeni** şi **Insula,** care a devenit scenă pentru spectacole de muzică şi poezie, înglobează şi **Observatorul** în care seara se aprinde Luceafărul, şi **Izvorul** şi **Stînca stearpă** şi **Prisaca...**

Fundaţia Eminescu de la Ipoteşti există şi ea poate deveni o prezenţă activă în viaţa spirituală a ţării. Ea ar putea fi luată sub patronajul Uniunii Scriitorilor. Universităţile din ţară ar putea înfiinţa **catedre şi seminarii Eminescu,** care ar putea organiza aici, la Ipoteşti, cursuri intensive de vară, cu participarea celor mai buni studenţi şi cercetători din ţară şi de peste hotare, la care să se studieze opera şi viaţa poetului în contextul culturii naţionale şi universale. S-ar răspunde în acest fel îndemnului pe care ni-l adresa Mihail Sadoveanu de a ne aduce „mereu aminte de Eminescu", care, prin viziunea sa cosmică, fascinantă, a cuprins ţara, lumea şi Universul.

Lazăr Băciucu

„pală", care poate n-ar trebui uzat de loc, uneori gîndiri şi expresii prea obişnuite, **multe rime rele.** Nu înţelegem nu putem primi această **neglijenţă a formei.** Nepăsarea publicului român, care în aceeaşi linie cu adevăraţii poeţi pune şi pe Tăutu şi pe Sion (obs. : în continuarea articolului e o plăcere să-l urmărim cum băşcăleşte încă vreo şapte poetaştri de succes) şi pe „tutti quanti" (...) explică, dar nu excuză greşeala arătată. **Tocmai spre deşteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate.** (...) Cea mai scumpă îngrijire pentru curăţenia formei este o datorie a poetului".

Este limpede, cred, caracterul NORMATIV al textului critic maiorescian, care-i pretinde tînărului poet o „îndreptare" — aş zice — în sensul accederii la perfecţiunea formală care să facă din poemele acestuia **modelele** atît de necesare **educării gustului** cititorilor !!! Adică, din raţiuni ce ţin evident de nevoile culturale ale momentului dar şi ale evoluţiei literaturii române, **Maiorescu îl someză pe Eminescu să se clasicizeze** (ce alt sens au „precizia limbajului", „uşurinţa versificării" şi mai ales „curăţenia formei" asupra căreia insistă obsedant ?). O va face Eminescu ? Ştim, cu toţii, că da. Mai mult decît atît, o va face abandonîndu-şi toate proiectele grandios romantice, inclusiv „Memento mori" care era gata pentru o lectură în cenaclu, la 1 septembrie 1872.

Ajuns în acest punct al speculaţiilor mele, mi-am propus un lucru extrem de simplu, şcolăresc : a) a se vedea care şi cîte erau proiectele de proporţii înainte de 1872 ; b) ce şi cîte asemenea proiecte apar după 1872 ; c) dacă există poezii clasice (cu formă fixă) înainte de 1872, şi dacă nu, cînd anume apar ele ?

În momentul cînd Eminescu ajungea la Junimea, cel puţin zece erau sau fuseseră proiectele sale de proporţii mari, de la fantezia „Ondina" din 1866 pînă la „Memento mori", între care se înşiruie, toate din 1870 pînă în 1872, „Demonism", „Venere şi Madonă", „Epigonii", „Andrei Mureşan", „Eco", „Odin şi poetul", „Fecioru de împărat fără de stea" şi chiar „Cugetările Sărmanului Dionis". Anii imediat următori nu mai aduc şantierului eminescian decît „Înger şi Demon" (1873). „Călin Nebunul" „Fata-n grădina de aur" şi „Miron şi frumoasa fără corp", toate în 1875. Şi cea mai mare parte a tuturor acestor proiecte au fost abandonate, după cum s-a observat de atîtea ori, de la I. Negoiţescu pînă la D. Murărăşu pe care îl şi citărm : Publică „Egipetul", dar părăseşte marele poem din care făcea parte — „Memento mori". Ca poezie aparte apare „Împărat şi proletar" (1874) deşi aceasta trebuia să fie un episod din „Memento mori". În 1876 publică atît de frumoasele versuri din „Călin — File de poveste", dar toate îşi aveau locul în „Călin Nebunul", marele basm în versuri la a cărui definitivare a renunţat. Încercarea dramatică „Bogdan Dragoş" e sărăcită de valori poetice spre a se ajunge la „Atît de fragedă", la părţi din „Diamantul Nordului", la părţi din „Sarmis-Gemenii". Şi „Sarmis-Gemenii", în loc să fie adusă la desăvîrşire, rămîne la rolul de-a furniza versuri frumoase pentru „Atît de fragedă" şi „Din valurile vremii". (D. Murărăşu, — prefaţă la ediţia critică 1982).

Abandonarea proiectelor romantice de tinereţe este un fapt cunoscut. Interesant este însă că ea se petrece **concomitent** cu apariţia primelor poezii cu formă fixă în atelierul eminescian. Astfel, dacă pînă în 1972 singura poezie clasică poate fi considerată doar extraordinara combinaţie ritmică din „Sara pe deal" (fragment... scos din „Eco"), iată că **în 1873 apar primele sonete** („Adînca mare..." şi „Cum oceanu-ntărîtat..."), fiecare an de acum înainte sporindu-le nu numai numărul ci şi ponderea (nu mai puţin de 10 în 1876). Ca şi diversificarea, datorită celebrei „Glosse" şi chiar a două gazeluri, între care unul în... 1873. Culminînd cu (pentru autorul acestor rînduri) uimitor de manieristul şi necunoscutul poem „Cum negustorii din Constantinopol", care trimite, peste veac, direct la rondelurile lui Leonid Dimov sau hierofanticele lui St. Aug. Doinaş.

Desigur, afirmaţiile hazardate de mai sus ar trebui şi ar putea fi susţinute de multe argumente de ordin stilistic (de la dispariţia epitetului ornant pînă la schimbarea preferinţelor ritmice). Ceea ce am vrut să spunem aici a fost însă doar ideea concomitenţei dintre întîlnirea lui Eminescu cu influenţa (remodelatoare) a lui Maiorescu şi ceea ce pare să fi declanşat aceasta : abandonarea tendinţelor romantice în favoarea ascultării unui impuls interior către limpezime şi exemplaritate.

Pe de o parte, nu putem să nu regretăm că Eminescu şi-a autocenzurat proiectele iniţiale după măsura procustiană a unei perfecţiuni clasice, şi chiar dacă ne hrănim şi ne vom hrăni încă din limpezimea rezultată din această reorientare, nu putem să nu visăm la ce-ar fi putut să fie spectaculoasa împlinire a şantierelor iniţiale.

Pe de altă parte, nu putem să nu acceptăm că, din perspectivă funcţională, pentru poezia românească a fost mult mai bine aşa. Printr-un Eminescu clasicizant, poezia românească se ridică brusc la un nivel valoric atît de înalt încît etapele sînt arse (sau refăcute) cu rapiditate, astfel că după doar două-trei decenii de epigonism şi acumulări eclectice poate trece direct în prima linie a avangardismului european. Prin Eminescu clasicizant, poezia românească dobîndeşte o „vechime" şi o „tradiţie" care-o înobilează, vechime şi tradiţie pe care altfel nu avea cum să le aibă. Pentru urmaşii săi, Eminescu va fi un permanent punct de referinţă şi de distantare, dar şi un reazem, căci avîndu-l pe Eminescu în spatele lor Bacovia, Barbu, Blaga şi Arghezi vor putea să scrie cu totul altfel şi cu totul altceva decît dacă Eminescu n-ar fi existat.

Rolul lui Eminescu va fi fost acela de a dilata timpul ca memorie colectivă, astfel încît nimeni, dar absolut nimeni nu-şi mai dă seama că de la „N-ai să vii şi n-ai să mori" pînă la „Că vine altul şi mi-o rădică" nu sînt, de fapt, decît două secole.

Mihail Oprea

Tinereţea geniului şi maturitatea popoarelor

„Pururi tînăr, înfăşurat în manta-mi", aşa va rămîne poetul în memoria poporului român, în memoria tuturor lumilor.

Născut în clipa aurorală a unei naţii eulalice, el nu a învăţat să îmbătrînească, dar a ştiut cum se moare întru nemoarte.

„Vreme trece, vreme vine", doar cei plecaţi de tineri vor fi într'una tineri, pe cînd naţiunile, copacii, oceanele şi lumile sunt pururea sub vremi.

Ochii nevinovaţi şi tineri ai celor ucişi în decembrie 1989, întocmai ca spiritul lui Eminescu, ne vor priveghea faptele şi anii.

Sîngele tinerilor ucişi, umilinţele şi jalea îndurate zeci de ani, gîndul adînc şi neuitarea, iată ce se face dintr'o naţiune novice o naţiune adultă.

Din acest prag de mileniu şi de ev, geniul sacrificat al lui Eminescu ni se arată ca preţ al împlinirii, întocmai ca jertfa de sînge a copiilor de la sfîrşit de an.

O naţiune matură, o naţie mediocră, o naţiune eutrofică, o naţie longevivă, iată „Ce'ţi doresc eu ţie / Dulce Românie."

MIHAI URSACHI

dumitru radu popa

CUVÎNTUL

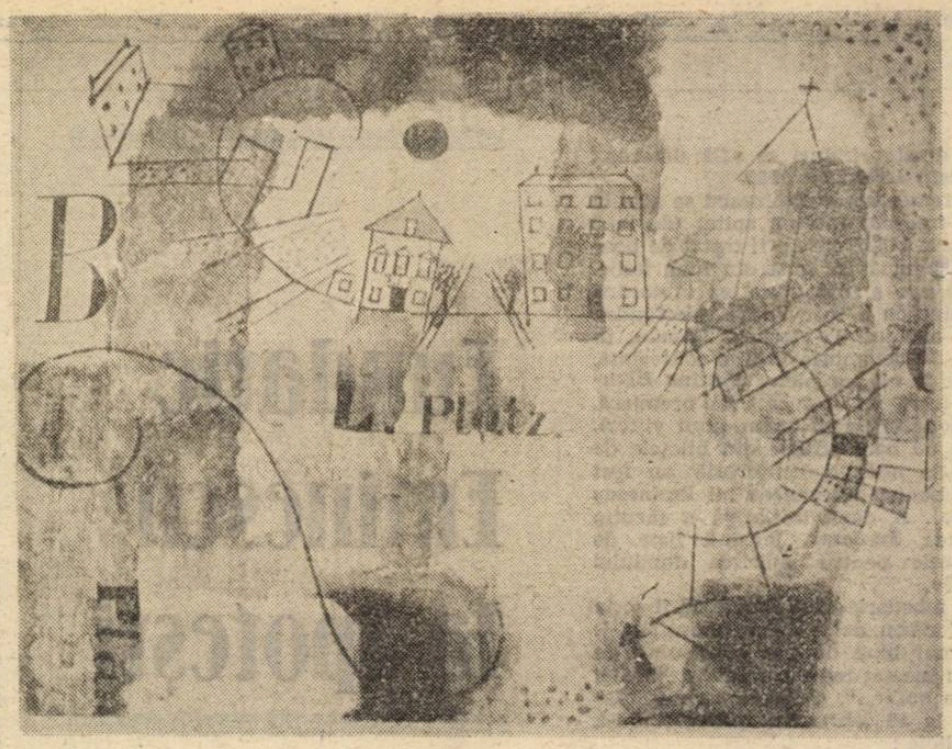

A fost condamnat la moarte un cuvînt. Adică să nu mai fie rostit vreodată. Nefiind **animat**, nu i se putea lua viața printr-o execuție, în schimb cei ce aveau să-l mai pronunțe urmau să fie executați imediat.

„Un cuvînt, Luminătate, o adunătură bezmetică de litere, mare lucru!" săriră cei doi șefi ai poliției de care Autocratul nu se despărțea niciodată. „Cui îi pasă, în fond, de ceea ce se spune... și pe-aici, vorba-ceea, se spun atîtea!" Și rîseră gros, după cum le era și felul.

„Sînteți niște tembeli! tună Supremul. Nici nu-i de mirare că se-ntîmplă ce se-ntîmplă... Cuvîntul ăsta e foarte periculos și poate aduce perturbări grave în bunul mers al Dezastrului. Așa încît să nu-l mai aud! La moarte! Ați priceput?"

Bătrînul era foarte mîndru de Dezastrul pe care, ca un grădinar cuminte, îl ducea acum spre desăvîrșire.

Cei doi șefi ai poliției plecară hotăriți, dar și cît se poate de nedumeriți, căci trebuiau să ia niște măsuri concrete. Dar cum? Alcătuiră la repezeală liste de suspecți și începură execuțiile cu rîvnă.

Cîteva zile mai tîrziu, Mîndria Speciei își chemă întregul Consiliu de miniștri. Era negru la față.

„Sînt înconjurat de incompetenți. Cuvîntul lucrează de o mie de ori mai bine decît voi care, pe lîngă că sînteți cu toții o adunătură de leneși, nici măcar nu mă meritați!"

Demnitarii lăsară cu obidă capetele în jos: în țara lor latină se pare că oamenii erau, într-adevăr, cam leneși.

„Cum se poate? îndrăzni totuși unul dintre șefii poliției. Instrucțiunile au fost urmate cu cea mai mare strictețe. Sîntem cu toții alături în lupta cu sceleratul ăsta de cuvînt pe care, de altfel, nu-l mai rostește nimeni... Execuțiile merg strună, iar rapoartele primite învederează că Dezastrul evoluează conform parametrilor indicați!"

„Ce execuții? pufni Eroul Suprem. Cuvîntul, cuvîntul ăsta își face de cap chiar sub ochii voștri nătîngi!"

„Dacă e așa, zise dus pe gînduri primul ministru, poate că ar fi mai bine să ni-l spuneți... E greu să scormonești după un cuvînt care n-a fost rostit, ba poate nici gîndit vreodată... Execuțiile decurg, într-adevăr, minunat dar, trebuie să o recunoaștem, lucrăm cam pe dibuite..."

„Am spus eu că nu pricepeți nimic! — i-o tăie Fala Democrației. Trebuie să fiți nebuni ca să vă închipuiți că aș putea să vi-l spun. Puterea lui ne-ar face una cu pămîntul. Un cuvînt ca acesta, în Evul Mediu, scăpat de sub forța coercitivă care, ce să mai vorbim, deși nu se poate compara cu ceea ce am realizat noi aici, era totuși absolut remarcabilă, a produs tot marasmul pe care istoricii, aceste hiene blestemate, îl numesc astăzi Renaștere! V-ați pus pe execuții fără nici o noimă, foarte bine! Dar Cuvîntul, uite, își face loc pretutindeni, îl văd lăbărțîndu-se nerușinat în rapoartele pe care mi le aduceți, pe toate peticele astea de hîrtie și în toate cărțile tipărite, ba e anagramat chiar și pe lozincile afișate pretutindeni. A-na-gra-mat, am spus; anagramați sînteți voi! S-a terminat: să nu-l mai văd și să nu-l mai aud! Cuvîntul și toate anagramele lui posibile. La treabă, altfel vă schimb pe toți!"

Execuțiile sporiră. Peste tot, prin sate și orașe, la drumul mare sau în piețe, criminalii stăteau expuși zi și noapte cu cîte-o tablă pe piept: Condamnat pentru Cuvînt. Șefii poliției nu mai pridideau cu arestările, așa încît oamenii stăteau cîteodată zile în șir la coadă ca să fie omoriți. Cu toate acestea, Constructorul Universal era tot mai mîhnit. Cearcăne vinete îi înconjurau ochii cînd își convoca din nou miniștrii.

„Nu se mai poate! le spuse gîtuit. Sînt singur și neînțeles. Presimt că n-am să mai pot termina Dezastrul!... Dar mi-o veți plăti, mi-o veți plăti cu toții! Mă declar Salvator Universal și condamn la moarte scrisul... Scrisul și cititul! De azi înainte — nimic!"

„Cum așa, Competență Absolută și Mereu Crescătoare? Nici rapoartele prin care breslele îți anunță succesele în desăvîrșirea Dezastrului, nici telegramele de felicitare, nici mulțumirile condamnaților la moarte?" exclamă primul ministru care, în ultima vreme, se distingea tot mai greu de pereții pe lîngă care stătea.

„Nici măcar cuvîntările mele, care știți cu toții ce însemnate sînt!" îi răspunse Gîndirea Obiectivă și Deplin Conștientă de Sine.

„Sînt sigur, mai încercă primul ministru, adică cred că totul e numai o părere... Luminătatea ta e prea obosit; veghezi prea mult, cum e și firesc, la răul mers al obștii, și numai de aceea. Altfel, noi... Cuvîntul ăsta blestemat nu-l mai spune și nu-l mai scrie nimeni... e lucru limpede!" Dar Supremul era intratabil. La scurtă vreme condamnă la moarte și vorbirea.

Execuțiile continuau în același ritm vioi, deși nimeni nu mai spunea aproape nimic. Țara își urma Dezastrul mocnit, oamenii mai vorbeau cîteodată pe-acasă, între patru pereți, dar curînd pierdură și acest obicei. Iar șefii poliției — care nu credeau în cuvînt așa cum nu cred mahomedanii în Budha — erau acum la mare ananghie, căci nu prea mai aveau cum să aresteze, de vreme ce nu se mai scria și nu se mai spunea nimic. Ieșiră însă iute din impas, scoțînd ceva bani din vistierie și plătind oameni care să stea la coadă.

Bătrînul slăbise rău, abia se mai mișca, stătea toată ziua în pat, și doar din cînd în cînd, ridicîndu-și mîna grea, cu vine albastre și lemnoase, închipuia, cu degetele, prin aer, litera C, a Cuvîntului; după care mîna îi cădea neputincioasă pe plapumă. Și atunci pînă și șefii poliției simțeau parcă un fior înghețîndu-le partea aceea din trup unde trebuia să se afle o inimă. Dar spaima asta trecea repede. „S-a smintit de tot!" șușoteau ei, dar continuau totuși arestările și execuțiile, căci poporul nu trebuia lăsat în derută.

În palat, peste tot, perdelele erau trase. Pe pereții acoperiți cu mari ecrane se proiectau fără încetare filme cu inundații, arderea cărților, înfometarea mulțimilor, cutremure, dărîmarea monumentelor, cîrpirea veșmintelor, uitarea scrisului și a vorbirii... Dar nici măcar aceste proiecții, care altădată îi umpleau inima de fericire, nu mai reușeau să-l scoată acum pe Cel Mai Cel din marasmul adînc în care căzuse.

Într-o zi, capul lui deveni transparent, ca de sticlă, și pentru o clipă lăsă să se vadă, prin marele os frontal, hăul imens care guvernase Mîndria Speciei. Trupul se umflă, albicios și dospit, ca un mare vierme.

Și abia atunci, în horcăitul lui oribil, după ce un riu de venin se scurse pe pieptul Competenței Absolute și Mereu Crescătoare, putură înfiorați să citească, necruțător, Cuvîntul.

ioan vintilă fintiș

Icoana de apă
(fragmente)

1.

Un glob de fluturi și o stradă lichidă înlăuntrul deschizîndu-se pe furiș, o veste dintr-acolo și un naufragiu al senzațiilor. Acum, cînd amurgul pătrunde într-o cometă a spiritului, cînd însingerat îmi regăsesc delfinii cuvintelor pe un țărm cu bentițe roșii. Acum, cînd la gura riului mă așteaptă o jertfă, amintirea unei inimi și un rug de vînt de care îmi lustruiesc tăcerea.

Atunci, îngerul, mă privește din acvariul crinilor, din fulgii de piatră care plutesc peste realitatea mîinilor, departe, pe un cîmp unde dorm străbunii mei, într-o lume demult scufundată. Eu pătrund aici aidoma unui vierme ce mușcă răcoarea, aidoma unui alfabet concret prin fereastra de spumă a singelui.

Trezesc un cuvînt, după cel de al treilea repaus trupul mi se desface, se primenește cu rugăciuni barbare. Riuri de marmură îl acoperă cu gluga unui vis din care abia am țîșit. Doar amurgul se încheagă cîntărind nevăzuta umbră din clopote. Parcă aud cum păsări de noapte descresc, în țipătul lor se răsfiră ca un tropot celest roua.

Cu teamă așez numele meu învechit într-o cupă de lemn și mistuitoare vedenii se strecoară în odaie, aici, un copil desenează fraze și unghiuri pe zidul păscut de licoarne. Cu teamă, cu foarte multă întristare, ciuta primăverii îmi bea sîngele, căci demult, se zvonește o moarte și un foc, se clatină steaua storcîndu-se în sine. Pînă cînd devin o cîntare de harpe și mă retrag într-un plînset. Pînă cînd nu se mai aude nimic.

2.

Transparente tunele, ceasuri de praf secate de secunde și o ninsoare de lumină peste oasele mele și un acoperiș de apă deasupra inimii. Ghiare de aer și de sticlă și de vulture îmi scormone carnea abia muritului trup. Țărmuri și oceane închise în melci, stele bolnave și căzătoare, mici, străvezii, se revarsă peste lume și aceasta dispare încet, dureros de încet.

Pînă ce punctul se prăbușește în punct. Pînă cînd niciunele se face nicicînd. Pînă ce zero se crapă lăsînd să curgă alte fluvii, alte orașe, alte semne adumbritoare peste viața mea închisă într-un cuvînt cu piețe rotunde, cu norduri și zăpezi, cu demult părăsitele castele. Un cuvînt peste care mă prăbușesc. Îl cuprind ca pe un prunc în brațe. Îl moșesc pentru ca să pot vietui în el. Îi sunt nărăzit drept hrană, căci de acum sunt bătrîn și gîndurile au aripi și faguri de ceață, căci din țărînă mă strigă ea, cea cu o mie de chipuri, Născătoarea...

3.

Cuvintele se repetă la nesfîrșit într-o deplină tăcere, în ele mă oglindesc, în icoana de apă din care țîșnesc privighetori. Lumina verbelor, imperfectă, îmi străjuiește trupul, îmi așează lanțuri de frig pe mîini, pe picioare. Păsări decapitate sunt obiectele acestea ale nevederii. O ploaie măruntă necontenit cade dintr-acolo.

Răcoarea din ziduri, din vitrine, din arbori, cade pe străzi și le luminează pe aceștea. Mari spînzurători prin orașe, jocuri de artificii și mai ales vînzătorii de om, ereticii cerșetori îmbrăcați cu eșarfe roșii de frică.

Să ne grăbim, șoptește cineva, să ne grăbim strigă jandarmul de cuvinte și intră în noapte. Să ne grăbim, abia șoptit îi răspund, să ne grăbim, îi strig eu trecînd de cealaltă parte.

4.

Grele podoabe pe degete, tuburi colorate de sticlă prin care curge ploaia îți dăruiesc de aici, de pe malul celălalt, așa înlănțuit cum sunt în icoana de apă. Obiecte de preț și fluturi îți dăruiesc și nu știu cine umblă noaptea prin odăile tronului, prin somnul trupului întins pe ceață.

Și nu știu care dimensiune a frigului sprijină sunetul, dorința mea de a cotrobăi prin secunde, mîna cugetătoare a întunericului care mă scaldă. Abia te strecori în memoria unui bibelou și așa cum te răsfrîngi în acvariul roz, mici peștișori tresar pe fotolii, viața mi se pare atunci o răsfrîngere și un plîns de aștri.

De aci, de pe malul celălalt, las în urma mea în loc de trup, doar un fum de păsări, doar un țipăt decolorat și dispar într-un curcubeu mirat.

De mult nu te mai zăresc. Prin ceștile de cafea, prin semnele zațului. În frunza măslinului și alăutei. O, demult, se cuvine să tragem eșarfe de aer, de piatră, de pămînt, peste plămînii dimineții! Iată peste ceasuri zac spînzurate ficțiuni, globuri de săpun pe tavane, pe cer și mai departe...

5.

Pe ceața fintînii, deșertăciune a lumii trecea zeița cea blîndă cîntărind somnolent trecutul mirat al oaselor mele. Mă săgeta cu un ochi de astru, trupul meu, într-o altă trecere, în cu totul alt chip, muribund înmugurea ca un pribeag de arbore pe dealuri.

Cu o mie de slujitori marțiali, oglinzi mi se-adînceau în singe, culori umflate de apă crăpau în stele pierite demult, sunau în depărtarea cea rece.

Toate acestea au fost mai demult. Am devenit de atunci un cîntec, un om înfrigurat de tăceri. Eu însumi sunt acum pînditorul de fericire de la vămile nopții. Mi s-a umezit călciiul de miresmele lunii. Mi s-a încremenit ochiul în contemplare iar spațiul mă luminează. Alt trecător vine de pe mal și moare pentru mine...

Din perspectiva simbolului

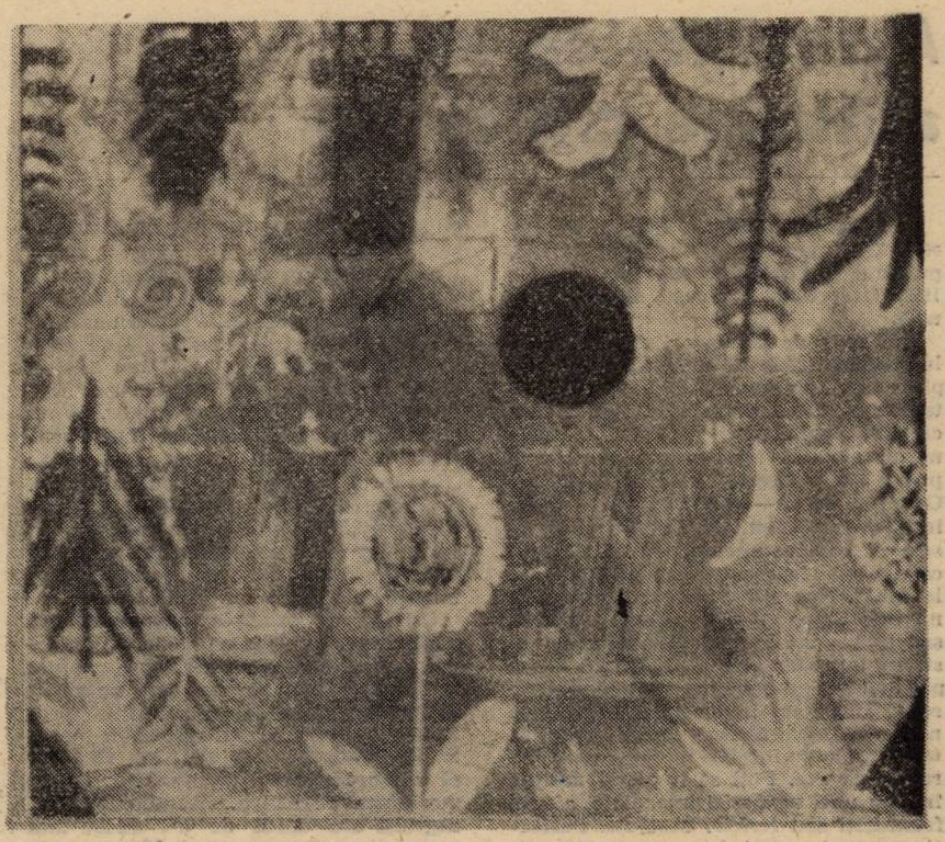

Aflat întîmplător pe o plajă copleşită de soare, un om dintre cei mai obişnuiţi ucide, lipsit de ură, pe un altul, fără ca nimic să fi anunţat vreodată un asemenea gest şi fără ca el însuşi să-l fi plănuit. Pentru a mări misterul, primului glonte îi urmează, după o pauză (şi ea, inexplicabilă), alte patru, deja inutile : la întrebarea, repetată cu furie, pusă de judecătorul de instrucţie, care voia să ştie cu orice preţ motivul acestei **pauze** („il n'y avait qu'un point obscur dans ma confession, le fait d'avoir attendu pour tirer mon secound coup de revolver"), nu va răspunde nimic ; fără răspuns va rămîne şi întrebarea aceluiaşi judecător asupra motivului care l-a făcut să tragă „asupra unui corp întins pe jos" : Là encore, je n'ai pas su répondre (...) Je me taissais toujours".

Misterul, după cum se vede, este multiplu, acoperind cîteva aspecte : **crima**, în primul rînd, este inexplicabilă prin prisma logicii comune : **soarele**, s-a spus, este acela care l-a împins spre gestul extrem pe Mersault (după propria lui mărturisire, de fapt : „c'était à cause du soleil", răspunde el, întrebat asupra motivelor gestului său), **străinul** din romanul cu titlu similar al lui Albert Camus : soarele Algeriei, deci, acolo unde se petrece întîmplarea, împreună cu viaţa de pînă atunci a acestui neobişnuit personaj... Explicaţia, dacă poate fi numită astfel, o dă, de altfel, el însuşi, cu puţin înaintea gestului fatal : „Je pensais que je n'avais qu'un demi-tour à faire et ce serait fini. Mais toute une plaje vibrante de soleil se pressait derrière moi". Tot el oferă o cheie posibilă a interpretării celor ce s-au petrecut, interpretare de care, însă, nu este conştient şi care trece neobservată : „C'était le même soleil que le jour où j'avais enterré maman et, comme alors, le front surtout me faisait mal et totutes ses veines battaient ensamble sous la peau". Cheia, astfel considerată, face posibilă interpretarea sub un anumit unghi, strict circumscris la ceea ce se cheamă „grilă psihanalitică", prin luarea elementelor din cuprinsul romanului drept **simboluri** proprii inconştientului uman : urmînd această linie, **absurdul** ce domină concepţia de gîndire camusiană îşi găseşte o explicaţie plauzibilă — cel puţin în privinţa lui Mersault — relevînd că este şi el, la rîndul său, guvernat de o logică, deşi opusă celei „raţionale", în egală măsură valabilă şi la fel de „strînsă".

Vorbind de simboluri, trebuie clarificat, în primul rînd, cel al soarelui, în el ascunzîndu-se motivul esenţial al actului de-a ucide. În cartea sa, **Les triomphes de la psychanalyse** (Ed. Gérard & Co, Collection „Marabout", Verviers, Belgique, 1965), psihanalistul Pierre Dacó îl explică limpede : „Le soleil est un symbole qui dérive de l'archétype de Dieu et du Père", pentru a relua, mai departe : „Le Dieu-Soleil, qui éclaire, rayonne, féconde et guide, comme un Père glorieux". Aşadar, Soarele ca simbol al tatălui (sau, poate, mai exact, invers...). Importanţa sa, ne demonstrează acelaşi autor, este copleşitoare : „En resumé, l'inconscient de l'enfant exige que le Père soit glorieux, puissant, invincible, héroique (comme Dieu et le Soleil)", adăugînd că rolul său, în **maturizarea** copilului de sex masculin, este crucială, după cum conclude Ménie Grégoire : „il semble que, du lien paternel, reussi ou non, dépende sa «socialisation», c'est-à-dire toutes les communications qui ne seront pas d'ordre affectif, mais social. C'est-à-dire **tous les rapports** (attitudes) de superiorité ou d'inferiorité par rapport à autrui, **ainsi que le taux d'agressivité...**" (s.n.). Viaţa lui Mersault, reiese limpede din roman, este un şirag de acţiuni şi gesturi mecanice, automate, lipsite de energie sau de dorinţa reală de a le face : atitudinea sa, în raport cu lumea, frapează prin **inerţia** de care dă dovadă. Mic funcţionar în Alger, aflat, deci, pe una din treptele cele mai de jos ale ierarhiei sociale, el este atît de puţin avantajat material, încît nici mama nu şi-o poate întreţine, ceea ce face necesară plasarea ei într-un azil. Dacă inferioritatea, respectiv timiditatea, inhibiţia, crisparea, nu sînt vizibile în relaţiile sale interumane, nu se poate afirma nici că **agresivitatea** (în sensul ei uman) s-ar putea observa : lipsit de o personalitate reală, Mersault îşi potriveşte existenţa exclusiv după impulsurile şi exigenţele venite din exteriorul său, din partea, deci, a **celorlalţi**. O voinţă proprie (împreună cu vreo motivaţie) este cu desăvîrşire absentă.

Moartea mamei deschide acţiunea cărţii („Aujourd'hui, maman est morte."). Despre **tatăl** său, nu aflăm decît după multă vreme, şi de altfel, vorbind o dată de el, protagonistul precizează : „Tout ce que je connaissais de précis sur cet homme, c'était peut-être ce que m'en disait alors maman : il était allé voir exécuter un asassin", după ce, anterior, afirmase : „Je ne l'avais pas connu". Aşadar, personajul atît de important, după cum am văzut, nu a existat în viaţa tînărului ajuns în ajunul ghilotinării sale. „«Vivre-se-battre» aux côtés de son père" mai spune Ménie Grégoire, în **Les cris de la vie** (Brodard et Taupin, Ed. Tchou, Paris, 1972), dind, totodată, „lista" neajunsurilor suferite de copilul ajuns (teoretic) bărbat, care a fost privat de această învăţătură virilă : „...j'ai trouvé une corrélation constante entre une insuffisance du père et toutes les timidités maladives, les peurs de la vie, les complexes **d'infériorité, l'absence irrémédiable des camarades...** (s.n.) — tous ceux qui découvrent qu'ils ne sont «dans le coup» et **qui ne s'integréront dans aucune groupe dans aucune «horde», aucun clan, au moins que ce ne soit une groupe de «hors-la-loi» comme eux. Tous ces solitaires, qui ne se sentent rien de commun avec la troupe de leurs semblabes, parce que le rapport avec un autre guerrier passe inéluctablement par le rapport avec un chef".** (s.n.). Portret-robot ce se suprapune perfect peste cel al lui Mersault, sintetizînd tipologia **străinului**, el este totodată capabil să ofere deja, o viziune sensibil diferită asupra acestuia, explicînd cel puţin o parte a trăsăturilor sale.

Aşadar, un individ privat de încărcătura sa de agresivitate umană (sau, mai exact, neînvăţat s-o utilizeze în folosul său, incapabil s-o valorifice dirijînd-o asupra lumii) şi, de aceea, fără apărare în faţa agresiunilor firesti ale **celorlalti** omologi masculini, beneficiind, ei, de această ştiinţă, dată de un model, în cazul lor, existent — temîndu-se, deci, de ei... Fiindcă, dacă **teama** faţă de „rivalii" de acelaşi sex, în cazul bărbatului, poate fi dată, prin intermediul fenomenului de **transfer**, de teama resimţită în faţa unui tată puternic, excesiv de autoritar, tiranic („castrator", conform limbajului de specialitate), ea poate fi dată, în egală măsură, de situaţia de care vorbeam : absenţa ştiinţei de a lupta, în condiţiile unui tată inexistent ori deficitar el însuşi. „«Mon père n'est pas un héros solaire, il ne brille pas ; il n'est ni puissant, ni invincible. Et moi, je reste sans guide et sans lumière...»", demonstrează Pierre Dacó, „traducînd monologul unui pacient. Efectul este acelaşi, spuneam, ca şi în cazul unui tată tiranic : simbolul tatălui, la rîndul său, va deveni şi el la fel de ameninţător (partea masculină a lumii nefiind, pentru individ, în concepţia psihanaliştilor, decît un transfer al figurii paterne ; vorbim aici, se-ntelege, de „partea masculină a lumii" ca **reprezentare** a individului, ca interpretare **personală** a sa, prelucrată la nivelul subconştientului.) „Je n'aime pas le soleil. J'ai l'impression qu'il me brûle et me dessèche. C'est comme si un **phare** puissant me dessignait à l'attention de tous, comme si un oeil impitoyable regardait ma chétive personne avant de l'écraser...", mărturisea un alt pacient aceluiaşi autor... ceea ce îl apropie într-un mod neaşteptat de protagonistul camusian, strivit, pe plaja pustie, de presiunea soarelui, a cărui dogoare o suportase, totuşi, destul de bine pînă atunci, practic nebăgînd-o niciodată în seamă. Un alt pasaj, însă, îşi găseşte o corelaţie frapantă cu afirmaţia unui pacient psihanalizat : vorbind de momentele premergătoare crimei, Mersault spune că pornise pe plajă spre a găsi un adăpost lîngă „izvorul răcoros" dindărătul stîncii unde avusese loc încăierarea, din aceeaşi dimineaţă, dintre arabi şi prietenii săi, Raymond şi Meson : „Je pensais à la source fraiche derrière le rocher. J'avais envie de retrouver le murmure de son eau, **envie de fuir le soleil** l'effort et les pleurs des **femmes, envie enfin de retrouver l'ombre et son repos"** (s.n.). Dorinţă perfect normală, am spune, însă regăsită în cazul de care vorbeam : „Voyez donc le dessin de la page 312 — ne invită Dacó. Cet enfant **fuit la lumière du soleil** (il a peur de Dieu et de Papa, qui voyent tout et punissent) **et court vers l'ombre** (il se réfugie chez «maman» symbolisée ici par l'ombre accueiliante qui va le cacher)" (s.n.). „Coincidenţa" încetează să fie „frapantă" dacă luăm în considerare demonstraţia, cu elementele sale înlănţuite, făcută pînă acum.

Aşadar, încă o dată, fuga de sub ameninţarea sorelui (a ceea ce reprezintă el, adică) şi refugiu spre umbră, care am văzut ce semnifică la rîndul ei... Completările devin, acum, posibile, întregind noua perspectivă : „Toute cette chaleur s'appuyait sur moi et **s'opposait à mon avance.** Et chaque fois que je sentais son grand souffle chaud sur mon visage (...) **je me tendais tout entier pour triompher du soleil** et de cette ivresse opaque qu'il me deversait" (s.n.). „C'était le même soleil que le jour où j'avais enterré maman...", notează apoi Mersault, după ce a înregistrat prezenţa arabului lîngă izvorul ce constituia ţinta sa : **refugiul** îi este interzis de către un **rival.** Mai mult, lumina ce scînteiază pe pumnalul scos de inamic îi face impresia unei „lănci sclipitoare ce îl atinge în frunte" ; **„Je ne sentais plus que les cymbales du soleil** sur mon front **et,** indistinctement, **le glaive éclatant** jailli du couteau toujours en face de moi. Cette épée brûlante rongeait mes cils et fouillait mes yeux douloureux". (s.n.). Cele două simboluri se reunesc într-unul singur, al agresivităţii maxime şi **specifice,** totodată, sexului masculin, lovindu-l pe erou şi agitîndu-i puternic inerţia suportată atît de îndelungată vreme : „C'est alors que tout a vaccillé (...) Tout mon être s'est tendu et j'ai crispé ma main sur le revolver (...) **J'ai secoué la sueur et le soleil"** (s.n.). Ţinta necesară a fi doborîtă nu este, se vede, arabul (necunoscut şi lipsit de intenţii agresive **ofensive** la adresa lui), după cum nu întîmplătoare este amintirea despre forţa de necrezut, similară, a soarelui la înmormîntarea mamei... O **răzbunare** la adresa „tatălui abandonator", vizînd totodată şi viaţa (ca şi moartea) mizerabilă (din punct de vedere **afectiv**) a mamei, pe care, incapabil de-a învinge în „lupta pentru existenţă", a fost nevoit s-o abandoneze, singură, într-un azil — pare să se profileze pe acea plajă arzîndă, sub „ploaia de foc" căzînd din cer, prin apăsarea trăgaciului revolverului. Răzbunare de care cel ce o execută nu dă, însă, nici un semn că ar fi constient... O precizare a eroului dă o veritabilă lovitură de teatru : „J'ai été un peu surpris. Pour moi, c'etait une histoire finie et j'étais vénu là sans y penser", afirmă Mersault văzîndu-l pe arab întins lîngă izvor : nici o intenţie de crimă, aşadar, nici o premeditare în privinţa necunoscutului. Crima, ideea ei apare în momentul în care, înţelegînd că refugiul îi este interzis, şi incapabil de-a înfrunta soarele în drumul de întoarcere („Mais toute une plage vibrante de soleil se pressait derrière moi"), Mersault alege soluţia de a-şi înlătură rivalul ce ocupase locul înaintea lui, alege, altfel spus, **lupta,** pentru întîia oară, probabil, în viaţa sa. O luptă, bineînţeles, **ineficientă,** el necunoscînd **regulile** necesare, ce se întoarce, pe deasupra, împotriva lui — reacţie cunoscută sub denumirea de „conduită de eşec", proprie naturilor **refulate,** neputînd să-şi controleze agresivitatea, **umanizînd-o** (ori „socializînd-o") în vederea valorificării ei. (Aceeaşi „grilă psihanalitică" mai permite o altă ipoteză, aceea cum că Mersault, trăgînd în arabul necunoscut, şi-a împuşcat „de fapt" tatăl, transferat astfel asupra celui ucis transferurile duble simultane fiind perfect posibile şi întîlnite deseori în psihoterapie, tată ce-i interzicea refugiul — odihna — strivindu-l în aceiaşi timp sub presiunea lui. Acuzaţia adusă tatălui se relevă în acest moment, a fi dublă : pauza misterioasă dintre prima împuşcătură şi următoarele, protagonistul o explică în felul său : „J'ai compris que j'avais détruit l'equilibre **du jour, le silence exceptionel d'une plage où j'avais été heureux. Alors, j'ai tiré encore quatre fois sur un corps inerte** où les balles s'enfonçaient sans qu'il y parut". (s.n.). Răzbunarea este şi ea dublă, o dată pentru motivele expuse — **absenţa** tatălui, cu consecinţele de rigoare — a doua răzbunare vizînd-o însuşi pe prima — respectiv necesitatea crimei, pe care condiţia tatălui a provocat-o ; cele patru gloanţe suplimentare şi inutile constituie pedeapsa dată victimei simbolice pentru vina de a-şi fi atras gestul asasin, ca şi pentru urmarea lui inevitabilă reprezentată de pedeapsa cu moartea ce va fi aplicată. **Revolverul** însuşi — vorbind de împuşcare — este un simbol falic, precum cuţitul, menţionat anterior : „le révolver est «penetrant», «perçant» (ou du moins, les balles qu'il lance). **Il est de plus** — évidement **— un symbole d'aggressivité pathologique"** (s.n.) (Pierre Dacó). El este simbolul viril pe care Mersaul îl opune celui cu care este atacat de către inamic (forma de „lance sclipitoare", de „spadă arzătoare" pe care o ia lumina reflectată de pumnalul arabului este un adaos al semnificaţiei ascunse şi redutabile pe care o posedă acesta). Revenind la „conduita de eşec", se va observa că ea se constituie într-o **pedeapsă** a actului de revoltă, respectiv **a uciderii tatălui** — pentru a utiliza din nou limbajul de specialitate... Nu întîmplător, din perspectiva propusă aici, Mersault este acuzat de către avocatul general că este vinovat de încă o crimă — **paricidul** ce urma să fie judecat în ziua următoare : „l'homme qui est assis sur ce banc est coupable aussi du meurtre que cette cour devra juger demain", „explicînd" că „un homme qui tuait moralement sa mère se retranchait de la société des hommes au même titre que celui qui portait une main meurtrière sur l'auteur de ses jours. De tout les cas, le premier préparait les actes du second, il les annonçait en quelque sorte et il les légitimait". Corelaţia există, inculpatul adevărat fiind, însă, cu totul altul, după cum am văzut... Gîndul că va fi ghilotinat îl face să-şi aducă aminte, cum am arătat, de unicul amănunt ştiut despre tatăl său : acela că, văzînd o execuţie de acest fel — la care se dusese din curiozitate — tatăl său fusese ulterior bolnav o zi întreagă ; era, aşadar, „ceva" teribil, un mod de a muri **(de a fi ucis)** terifiant, concluzie pe care eroul a păstrat-o, trebuie să înţelegem, cu grijă în profunzimile memoriei sale... şi care se reactivează abia cu puţin înainte ca el să ajungă să cunoască prin proprie „experienţă" oroarea respectivă. Acelaşi soare va domina judecata publică a **procesului,** deşi de astă dată „mutilat" (pentru a spune astfel) : „Malgré les stores, le soleil **s'infiltrait par endroits** et l'air était deja étouffant" (s.n.) încă de la deschiderea lui : „les débats se sont ouverts avec au-dehors, tout le plein du soleil". Actele „gratuite", absurde, par a fi puse şi ele totdeauna în mişcare de un motiv nu numai existent, ci şi bine determinat, cu toate că ascuns. Hazardul, ca şi absurdul, sînt guvernate, se vede, de o logică exactă şi implacabilă.

(ianuarie 1983)

Nicolae Baltă

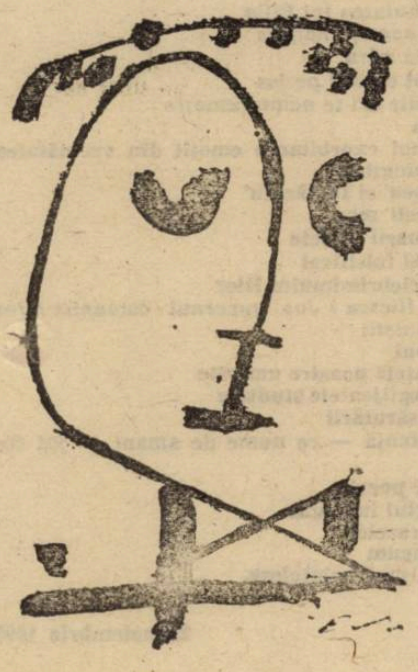

Agresivitatea ca atitudine critică (II)

3. În instanță, Marin Preda ! Procuror : Gheorghe Grigurcu. Rechizitoriul, publicul în **Contemporanul** din 27 iulie 1990 **(Despre Marin Preda, neconvențional).**

Am scris de cîteva ori despre opera lui Marin Preda și mi-am axat — îmi place să cred neconvențional ! — comentariile pe ideea implicațiilor etice. Am crezut și mai cred că această dimensiune morală este unul dintre impulsurile prime ale acestei creații. Gheorghe Grigurcu scrie — e dreptul său — ,mai întîi, despre „denivelările" între diversele ei compartimente, neregularități care într-adevăr există, sunt „bătătoare la ochi". Negreșit valoarea scriitorului nu este „monolitică", precum afirmă sau lasă a înțelege mulți adoratori nestrămutați. Dar aceste sinuozități mi se par mai curînd benefice decît păgubitoare. O suprafață invariabil netedă, fără nici o ridicătură deci fără coborîri, este nu numai inestetică, dar plictisitoare de moarte. Poți să-ți pierzi mințile în fața unei nesfîrșiri imaculate, a unei frumuseți sau fericiri absolute. Perfecțiunea nu-i numai de-o monotonie strivitoare, ci și inumană. De aceea oamenii cu simțul realității (și al umorului) suspectează sau acuză raiul de inconfort. Ivan Turbincă se arată tare dezamăgit de „sărăcia lucie" a raiului, unde nu-s de găsit nici „femei", nici „lăutari", nici „tabacioc", nici „votchi". La rîndul său, Sfîntul Sisoe „suferă" de atîta bine edenic „și ar fi vrut să mai simtă și el, măcar o dată, un pic de usturime ori de durere, ca să se poată bucura la urmă, cu adevărat, că nu-l mai doare". În zadar întărîtă o viespe (evlavioasă) să-l înțepe, în zadar sființiile lor, tovarășii lui Sisoe „întru nestîrbită fericire" își trag pumni în nas, din același motiv...

Fiind realități atît de „bătătoare la ochi", bănuiesc că mă aflu în consens cu Gh. Grigurcu în ce privește această chestiune de principiu. Marin Preda, ca orice creator veritabil, are o complexitate cuceritoare bazată pe acea omenească, dinamică și universală **coincidentia oppositorum.** Calea către adevăr trece obligatoriu prin purgatoriul ciocnirilor între contraste, în ciuda faptului că desăvîrșirea, scopul suprem al omului, este pururea inaccesibilă. Conștiințe exemplare nu-s de găsit aevea, ci numai dacă privim lucrurile în absolut, „ca un semn al minții", vorba lui Ion Barbu. Noi, modernii, trăim sub zodia relativului și al spornicului Proteu. Eroarea fiind omenească, poți să greșești pretutindeni „failliren la solitude comme en la compagnie" (Montaigne); ceea ce — de acord cu domnul Grigurcu și cu Schiller — nu înseamnă că greșelile trebuie trecute cu vederea, pentru că astfel invităm la nelegiuire, iar adevărul luptă nu numai cu vinovăție, ci și cu strălucirea ei. Prin urmare, nu vom admite nici noi credința fanatică a „purității" depline a unui om (fie el și Marin Preda), cu atît mai puțin de a interzice posibilitatea obiecțiilor. Vom aproba ceea ce însuși judele neconvențional concede la un moment dat : „Scriitorul e complex, contradictoriu, o puternică, fascinantă prezență în epocă, dar nicidecum un pisc al ethosului..." Să-mi fie însă cu iertare, nu voi putea fi de acord cu **modul** de a întocmi „demistificarea".

Criticul dă exemple „negative", din publicistica lui Marin Preda, în r-adevăr exemple reprobabile, care nu pot să șocheze decît pe acei care au văzut în scriitor un campion „curat" a protestului, personificarea piscurilor morale. Denunțarea „păcatelor" nu va putea să micșoreze socul unui scriitor ca cel pus acum pe banca acuzaților, ci mai degrabă are darul de a-l aduce mai mult pe om între oameni. Mai greu de înțeles este tonul de neîndurare inchizitorială. Nici mai mult, nici mai puțin, scriitorul e pus pe rug. Vreau să spun că „vina" este cam mică pentru o sancțiune atît de drastică. Nu știu cum se face că îndeobște o intransigentă prea ostentativă nu are sorți de credibilitate și-l pune pe autor în postura de **miles gloriosus.** Un Saint-Just cu sabia dreptății ridicată viforos și cu un ochi clipind către galerie. Un Pardaillan care, în timp ce măcelărește, în numele dreptății, dă cu „sic" atît „confraților", cît și „fanaticilor" adulatori. Polemica — nu-i așa ? —, fie cum o fi, te scoate din penumbră și te proiectează taman în buricul tîrgului. Incriminările „vorbesc" de o asemenea strategie, măcar că, repet, sunt cîteva motive de nemulțumire : „Dornic de succes și de carieră în orice împrejurări, nestrăin de vanitate și de o puternică ispită pecuniară, și-a înăbușit, ori de cîte ori a fost nevoie, relativele convingeri intime, marșînd la adaptabilitate, la compromis. Cînd conjuncturile erau mai prielnice, a dat glas cîte unui dezacord cu oficialitatea, cîte unui accent de demnitate și împotrivire. Dar niciodată acestea n-au mers prea departe. Totdeauna a știut să se replieze în clipa unei primejdii reale pentru interesele sale". Suntem puși în fața unei fișe cu malformații tulburătoare. Simți că ți se face pielea găinii și-ți vine să strigi : „La polițiune, pastramagiule !" Altul ar fi fost locul (nu între marii scriitori și marile conștiințe) unuia care adeseori scrie „ca orice activist de partid", cu „inflexiune patetică", ipocrită, „trădînd un snobism nu mai puțin apăsat în epocă decît cel al lui Petru Dumitriu, care a avut ulterior bunul simț de a-și califica impozturile similare drept «criminale»". Manifestîndu-se ca „un stipendiat și un premiat al «noii societăți»", fariseul „uzurpă" numele lui Maiorescu, utilizează „limba de lemn a propagandistului", „fără nici o poticnire, cu toate ramificațiile ei parazitare, cu toate penibilele ei nodulități". „Splendoarea sa conformistă" se răsfață, „fără nici o jenă", în foarte multe împrejurări, în maniera lui Dinu Săraru, îndrăgostit de realismul socialist și agasat de critică : „Anticriticismul romancierului e un antiintelectualism adaptat. El poate fi coroborat și cu egolatria sa grosieră binecunoscută". E drept, împotriva criticii au ridicat glas mai mulți scriitori, unii foarte mari. Și rău au făcut. Nu intru în amănunte. Atît numai că explicația dată în acest caz este și nedreaptă și... „grosieră". A pune în circa scriitorului acte de „perfidie", „cinism", invidie și „crîncene reprezentări de putere", și în unele reacții anticritice ale sale, miroase a rea intenție. Și mai departe. Aberațiile proletcultiste ale prozatorului îmbracă haine pe potrivă : „corectă limbă de lemn"; întorsături de frază „de avocat comunist", „frazele sale emană o rumoare demagogică, amenințătoare", iar un discurs „reportericesc" „sună cu o emfază **à la Scînteia**", „în maniera cea mai puțin nuanțată, mai imprudent triumfalistă". Da, în publicistica lui Marin Preda pot fi găsite asemenea mici și regretabile porțiuni de pecingine. Dar, cum să spun, ansamblul parcă te obligă să fii mai înțelegător în fața unor incidentale slăbiciuni. E ca și cum n-ai avea organ spre a percepe monumentalitatea unui edificiu din cauza semnelor lăsate de păsări... **Quandoque bonus dormitat Homerus !**

N-am uitat : beteșugurile, chiar ale unor îndrăgiți faimoși, ne pot necăji, trebuie să supere **(indignor,** zice Horațiu despre veneratul Homer). Dar să nu găsești nici un fel de circumstanțe atenuante ? Nici măcar una de ordin temperamental, nici măcar aceea pe care ți-o impun naturile artistice. „Inocritul" are o **candoare** consubstanțială pe care i-o putem deslușì din operă, iar cei care l-au cunoscut aievea, în carne și oase, vorbesc aproape la unison de o sublimă „inocență". Unele replici și atitudini ale sale au devenit legendare... Însă criticul descoperă potop de cusururi în toată publicistica lui Marin Preda și promite să revină cu exemple compromițătoare din proză. De pretutindeni, răsar gesturi de complicitate cu puterea abuzivă și alte „obscene solidarități". Fișa umană a romancierului se încarcă de grotesc. Directorul de editură „și-a impus, prin toate mijloacele ce i-au stat la îndemînă, propria producție și personalitate" ; „E secretul lui Polichinelle faptul că și-a scos operele în nenumărate (?!) ediții, tarifate în modul cel mai avantajos, într-o perioadă în care mulți autori așteptau ani chinuitori pînă să se vadă tipăriți". Lucru și mai dezolant, a impus un veritabil despotism critic, respingînd cu violență orice încercare de a formula rezerve cu privire la creația sa și solicitînd indirect, dar și, vai, direct, o cît mai însemnată cantitate de laudă. Dar să vedeți alta și mai boacănă, de unde reiese cît de relevant e să privești pe ușa din dos a oamenilor iluștri : „Multe impresii penibile a lăsat prozatorul, care-i dau în vileag prezumția, arghirofilia, inconsecvențele, aroganța. Se vedea într-însul un arivism de joasă extracție [...] Omul era nerăbdător a-și serba proaspăta izbîndă socială și o făcea cu ostentație, uitînd frecvent bunele maniere. O impuritate de recent ajuns răzbătea în gesturile lui..." Și iar, conformism, „capriciu grobian", „exploatarea editurii ca pe o feudă", perceperea de „tribut" din onorariul autorilor publicați, petreceri în localuri de lux „înaltă situație și avantaje fără pereche", corupție pe toată linia... „Marea moralitate a lui Preda constituie o tot atît de mare prejudecată, pe care m-am străduit a o combate cu mijloace raționale". **Dixit !**

E de prisos să mai insist că față de „neprihănirea" etică a lui Marin Preda se pot emite rezerve, dar se cuvine ca punctul de plecare să fie creația lui literară. Altfel ce ne-am face cu „amoralitatea" lui Gide ? Nu se poate recupera „ethosul" unor Villon, Baudelaire, Verlaine, Heidegger, Céline ? Despre Eminescu unii „critici" — jandarmi spuneau că era cleptoman, iar „criticii" — psihiatri au dedus, în absența pacientului, că acesta nu era sănătos la creier, avea porniri incestuoase, suferea de impotență, era homosexual... Parafrazînd pe G. Călinescu, am putea spune că dacă ar fi să interpretăm în acest chip pe marii noștri scriitori, ar însemna că numai criticii cu pricina sunt sănătoși și cinstiți pe lume, dar cu o sănătate și o cinste pe care nu le-o invidiem.

Constantin Trandafir

Copil
singur pe cîmp,
ce trist e drumul pînă la norul următor !

Constantin Abăluță

caius dragomir

The portable Jung

Filip, spunea ea, aproape în brațele mele, ce nume de amant Filip ! — dar numele meu era altul
știa aceasta foarte bine
rîdea, gura atît de senzuală, dinții de o
frumusețe feroce
ochii de cuarț violet
mai inumani decît supernovele cerului
criticul se întreba cum va evolua abstractia mea după Revoluție, pînă la ce punct deci, poezia mă va feri în continuare de oameni
iată acel text, rostit pe munte
după spargerea tablelor — o, gîngurițe,
nesfîrșitele
dispoziții legale

To the rational type is often a painful thought that the relationship will last just as long as external circumstances and chance provide a common interest. This does not seem to him particularly human, whereas it is precisely in this that the irrational type sees

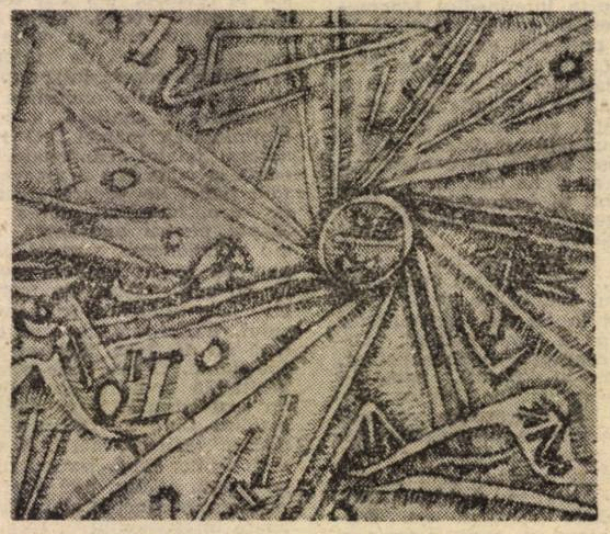

a human situation of particular beauty. The result is that each regards the other as a man destitute of relationships, who cannot be relied upon, and with whom one can never get on decent terms.

și delirul nesfîrșit
al celei mici
sau poate doar
înclinarea capului
pe umărul subțire, perfect
auzise tot, cealaltă
îi spusese fiicei sale
acum mă crezi
un timp vor conduce ei
apoi vor reveni comuniștii
în capul meu vuia
o melodie
ea nu mă mai putea
îmbrățișa
în ciuda convulsiilor
care poate s-ar fi topit
odată cu scufundarea
noastră
în intimitate
Internaționale erkäpft das Menschenrecht **— de ce? de ce ? de ce ? rosteam orbecăind în liftul în care lumina se aprindea capricios, doar așa, uneori, încît mai mult găseai butoanele pe pipăite, desigur, ca să rimeze cu** *auf das Letzte Gefecht*
voi pleca pînă la
capătul lumii
în căutarea lui Filip
the age of analysis
nu te mira
scapi cerceii pe jos
de cîte ori te nemulțumește
ceva
un carusel, apoi exorbitante emoții din vecinătatea unui sfîrșit de mîngîiere
Iliescu' și Împăratu'
cerceii mov
ai marii vedete
aurul falsificat
al celebrissimului Dior
Jos Iliescu / Jos guvernul comunist / Jos țărăniștii
biroul
halatele noastre umezite
și neglijențele studiate
ale sărutării
Iubire — existență — ce nume de amant — *jos comunismul*
deci poezia
scurtul inventar
al frazelor
de acum
cele mai neînțelese.

25 noiembrie 1990

Un pictor savant

Progresul „academic" al artei de șevalet europene, în expresia lui modernă, este legat nu atît de numele lui Picasso, care i-a conferit strălucirea explozivă a geniului polimorf și proteic, cît de acela al lui **Paul Klee**. Personalitate complexă prin amploarea deschiderilor culturale, Klee aduce în pictura europeană suflul spiritual al omului secolului al XX-lea. O viziune cutezătoare asupra realului, amendată de sensibilitate cromatică sugerînd rafinate spații de trăire emotivă ori afectivă, într-un limbaj foarte atent elaborat și susținut de o impecabilă rigoare tehnică. Cam aceasta ar fi diagrama, sumar schițată, a tipului de gîndire plastică pe care a promovat-o pictorul helvet. El s-a înscris în frontul promotorilor modernismului fără a face din aceasta o frondă. Cursul opțiunilor lui estetice și plastice, mai ales, a fost de un dezarmant firesc. Stare de normalitate dictată de instinctul său cultural deosebit de marcant și recunoscut în lumea saloanelor și a academiilor de artă. Paul Klee trecea răspîntia secolelor la vîrsta de 21 de ani, în plină forță a vitalității, dar drumul său în artă avea să înceapă ceva mai tîrziu, la capătul unor acumulări ce înglobau în zestrea lui culturală discipline diverse, de la literatură (poezie, îndeosebi), fizică, psihologie, muzică pînă la estetică și filosofie. Primele lui încercări sînt legate, evident, de ilustrarea în desen a acestor experiențe cărturărești. Muzica l-a atras în măsură considerabilă, viața de concert fiindu-i la fel de apropiată ca interpret și ca audient aproape fanatic. Acuarelele și pictura de mai tîrziu aveau să rețină în substanța lor asemenea unduiri „sonore", de care culoarea lui Klee a fost dintotdeauna în mod mărturisit și temeinic străbătută.

Cu prilejul primei sale vizite în Germania, unde se și căsătorește cu o muziciană, are revelația picturii și gravurilor lui Rembrandt și Grünewald, iar cînd împlinea 30 de ani este captivat de spectacolul marilor inovatori impresioniști — Cézanne și Van Gogh. Și, tot atunci, cercetează cu pasiune gravurile și manierele grafice ale unor mari exponenți ai genului : Blake, Goya, Ensor. În 1910 prezintă prima sa expoziție de desene la Berna și din acel moment cariera lui artistică dobîndea certificarea audienței publice entuziaste. Este, totodată, argumentul plauzibil al unor demersuri teoretice pe care Klee nu va înceta să le dezvolte toată viața, culminînd cu cariera remarcabilă, pedagogică și de estetician, pe care a desfășurat-o sub înrîurirea lui Walter Gropius și a Bauhaus-ului. Din această perioadă datează traducerea și impunerea în lumea artelor germane a eseului lui Delaunay **„asupra luminii"**, platformă estetică importantă a impresionismului. Și la fel de marcantă rămîne și seria lui de 26 de desene grotești concepute, la debutul deceniului al doilea al secolului, drept ilustrații la „Candid" de Voltaire . Intră în cercurile lumii artistice, afinitățile sale apropiindu-l de Kandinsky, Marc Arp și de cubiști.

Călătorește în nordul Africii și prin Europa meridională, dar între malurile Senei și cele ale Rinului, Elbei sau Neckarului le preferă pe cele din urmă. Toată această experiență a pelerinului cărturar avea să se regăsească în pictura sa ulterioară. Culorile se pătrund de transparențe, devin mai brilliante ; desenul îmbracă forme ce nu mai sînt dominate de simbolica clar-obscurului, ci de densitatea expresivă a motivului și a ritmului plastic. Structurile se limpezesc, se purifică, linia capătă o maximă expresivitate prin dinamica pe care i-o imprimă pictorul ; realul se dizolvă în obiectul cu conținut afectiv, închipuind naturi statice de o discretă domesticitate.

Cubismul lui Klee nu a mers atît de departe ca acela promovat de Braque ori Picasso, dar l-a ilustrat cu o probitate aproape academică. De altfel, aproape toată pictura acestui maestru al marilor „isme", care au deschis calea artei moderne a secolului XX, emană o asemenea aură de rafinament spiritual, aproape savant. Klee nu a fost un artist al exprimărilor grandilocvente, nici al exploziei stilistice. Impresia de „operă perfectă" a însoțit creația sa de-a lungul întregii cariere, artistul manifestîndu-se și ca un teoretician de aleasă distincție culturală. Dar, în tot ceea ce a întreprins, Klee a imaginat o motivație convingătoare a unei discipline creatoare și a unui orizont de cunoaștere cuprinzător și deplin asimilat. A lăsat în urma sa o operă impresionantă, caracterizată, paradoxal, nu de eterogenitatea stilurilor și a esteticilor pe care le-a frecventat, ci de o remarcabilă unitate a concepției plastice, care i-a guvernat aventura creatoare. Parcursul său artistic, unul dintre cele mai impunătoare și mai ingenioase din istoria artelor moderne, este un reper de prim ordin în mișcarea noilor curente artistice ale Europei primei jumătăți de veac. Opera și crezul său artistic au insuflat noi energii în orizontul creației plastice de pe vechiul continent și a deschis generațiilor contemporane direcții esențiale spre o artă a viziunilor dinamice și polimorfe prin regîndirea permanentă a universului de forme și energii interioare, de mișcări și semnificații care comun, în accepțiunea ei concretă sau abstractă, infinita și magica lume a realului.

Corneliu Antim

film

Preludiu — '91

I a început de an s-ar fi cuvenit să scriu un preludiu calm — luminos, sau poate unul dramatic precum do diez minorul lui Bach. Un poem de speranță, sau poate un recviem așa cum au făcut, prea devreme, nu cei mai îndepărtați moral. S-ar fi cuvenit. Dar, vorba lui Sorescu, „există nervi". Și prea multe condee/voci pe lîngă care realitatea (ambiguă cînd nu amenințătoare) se scurge precum uleiul din candelele încă aprinse. Pentru că după atîtia ani de „comandă socială" realitatea artistică nu poate fi ruptă de cea a climatului general. Să cunoști solul în care vei arunca sămînța. Lumini și umbre. Mai ales umbre. Umilința jucată. Orgolii. Lecții de la nu prea înalta catedră a Parlamentului. Uniunea Compozitorilor — înghesuită încă într-o aripă a Filarmonicii — este „superior" interpelată : Unde vă sînt compozitorii ?... Am putea răspunde prin multe, foarte multe întrebări, dacă n-am fi siguri că ele vor rămîne fără ecou. Sau, și mai simplu, am zice : veniți cu noi pe programul II (la Studioul muzicii contemporane). Nu vă place dicția prezentatorului ?... Se poate. Ideile au însă o „dictie" potrivită. Ca să nu mai vorbim despre cea a muzicii. Veniți în sălile de concert. Acolo-i rost și de consens. Sînt bine încălzite. Doar puțin frig existențial prin culise... Lumini și umbre. Orgolii... Lecții...

Dar chiar pe „drumul cenușii" se poate merge. Trebuie. Să recunoaștem deci că s-a mers. L-am ascultat pe dirijorul Sergiu Celibidache. Ne-am astupat urechile (e bine ? e rău ?) la „teoretician". L-am ascultat pe Radu Lupu într-un extraordinar concert pentru pian de Mozart (Fa major). Ne-am reîntîlnit cu Ileana Cotrubaș, Marina Krilovici, Mihaela Martin. Nu este puțin. Am fost prezenți cu muzica românească (formația Archaeus) în Anglia. Și mai aproape, la Chișinău. Așteptăm cît de curînd Festivalul de muzică contemporană. Festivalul și concursul internațional Enescu. Festivalul de muzică sacră de la Tîrgu Mureș. Recuperarea partiturilor interzise — S. Drăgoi, Paul Constantinescu, Lumini... Și iarăși umbre... Pe micul ecran, cel de toate zilele (și toate orientările ?)... Un demagog, tracoman de nădejde, scos de la naftalina provizorie și care-ți dă senzația că dacă i-ai încurca hîrtiile din față, l-ai reduce la tăcere. Dar să-l lăsăm să vorbească. Să-i lăsăm. E dreptul fundamental al omului. De-a renaște sau de a se aneantiza singur.

Dincolo de toate acestea, o întrebare persistă. Sau o neliniște. Dacă fosta putere a avut „slăbiciune" să „modeleze" mai mlăștinoasele conștiințe, cînd va reuși muzica (Arta în genere) să se facă observată și încurajată de cea actuală. Căci dacă o Revoluție se conjugă la timpul viitor. Cultura trebuie să pornească, e sigur, de la cel prezent.

Valentin Petculescu

t.v.

Încă junele Bogart și junii de azi

În cadrul **Telecinematecii**, tînăra doamnă Cristina Corciovescu prezintă agreabil (adică fără pompoane, frunzulițe și aprecieri foanfe : cu informații utile) celebrul film al lui John Huston și al lui Humphrey Bogart, „starul" încă tînăr, **Șoimul maltez**. Îmi reții atenția citeva date — și nu le uit urmărind filmul. Nu e o capodoperă, ci un film bun, cu toate rolurile masculine interpretate impecabil. (Miorlăielile și fasoanele damicelelor de prin anul 1941 s-au cam demodat. Penele pe care le purtau la pălăriile „dernier cri" ne apar ofilite rău.) Deci, o programare potrivită, un film remarcabil — și nu o lungă melodramă franțuzească, actuală ea, dar de o mediocritate frapantă... Nu știu dacă ați observat că televiziunea noastră a devenit o reprezentantă glorioasă a filmului franțuzesc „bulevardier"... Mă rog, înțelegem și noi că adevăratele capodopere, de care am fost lipsiți mai ales în ultimii douăzeci de ani, „costă", și ne mărginim să scoatem o miriială discretă...

Dar să revin în punctul de plecare. Scriam că mi-au reținut atenția citeva date : 1941 (data realizării filmului), 42 (vîrsta de atunci a lui Bogart, care încă nu devenise celebru), 43 (filmul fiind, totuși, al patruzeci și treilea realizat de acesta). A trebuit să vină, ceva mai tîrziu, cu gloria lui, **Casablanca**, al cărui rol principal a fost refuzat de primele patru „staruri" din „top" (între care și de Ronald Reagan ; ar mai fi ajuns acesta ce-a ajuns, dacă privirile înamoratei Ingrid Bergman l-ar fi făcut nemuritor ?) și acceptat de cel de-al cincilea, de Bogart, care — cu acel film banal și sublim — „a trecut" pe primul loc... Deci, anul 1941, război, Bogart excelent (dar nu în toate scenele — 43 de filme nu constituiseră o experiență destul de bogată...), Bogart din cînd în cînd inexpresiv... Cum se mai întîmplă nu numai la 42 de ani, ci și cînd ești cu adevărat tînăr, așa cum sînt o mulțime de persoane pline de bune intenții (și uneori de talent) cărora televiziunea bine face că le dă ocazia să se formeze. Sigur, nu se poate fără Cristian Țopescu (nu găsesc nici un cuvînt bun pentru cei care-i țin locul), nici fără Arachelian, nici fără Caranfil, Jana Gheorghiu ori — ei, da ! să nu uităm excelentele sale interviuri din prima jumătate a anului 1989 — Emanoil Valeriu. Dar iată că Răzvan Theodorescu (firește, nu numai el...) le lasă loc de manifestare tinerilor. Firește ? Așa ar părea, dar multe lucruri firești aveți dumneavoastră ocazia să vedeți la televiziune ? E epoca în care abia învățăm să facem treburi firești ; școala democrației și școala firescului nu și-au deschis porțile prea larg. Le-au întredeschis, cel mult.

Trei observații rapide despre tinerii prezentatori. Foarte buni, în general, cei „îndrumați" de Mihai Tatulici (nu și animatoarele stupidei loterii, pline de o voioșie falsă, deși calitățile nu le lipsesc). Foarte slabi, unul și altul (vezi mai ales emisiunile sportive și uneori cele de **Actualități**. Subliniez : **nu toți** tinerii ce apar în aceste emisiuni dau greș, nu toți, dar — din păcate — majoritatea. În sfîrșit, ce ne facem cu ceea ce se numește cultura generală ? Cînd România nu a dat (totuși) chiar o sumedenie de genii lumii, să vorbești la televiziune de sculpturile monumentale ale lui **Paciulea** nu e o eroare scuzabilă. Zău că nu e greu să învățați, dragi prieteni, cele citeva zeci de nume care, în nici un caz, nu trebuie stilcite ! În fond, sculptura românească - numai două genii a dat : Constantin Brâncuși și Dimitrie Paciurea ! Două nume ! Nu mă refer la persoanele în viață, ci la nu multele zeci de nume de savanți, artiști, scriitori care... De ! Nu-l poți confunda pe **Enescu** cu distinsul dirijor **Elenescu**, decît cu marele risc de a te face definitiv de rîs. (Exemplul e inventat de mine...) Deci, vă rog, tinerii mei prieteni, mai uitați-vă și prin cărți... Dacă aveți vreo îndoială, verificați ! Nu strică. Oricum, nu e de p-aciulea să-l transformi pe marele Paciurea într-un ridicol Paciulea...

Florin Mugur

Demența urbană

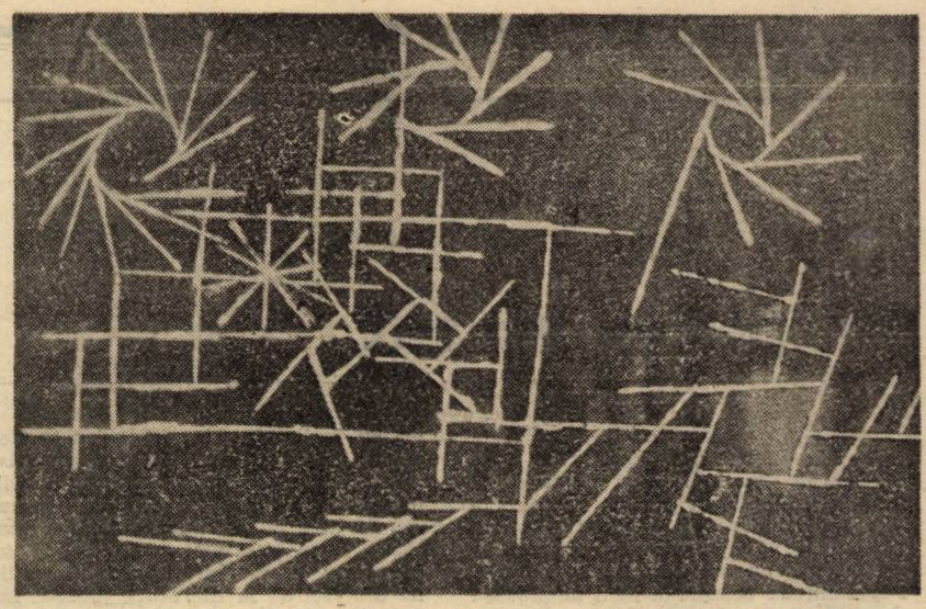

„...toată această complicată întrețesere. Clovneria taxiurilor. Felinarele stradale cu vapori de sodiu. Insistența prea puțin rezonabilă a orașului asupra propriei sale frumuseți fibroase : firele împletite ale decăderii genialității, supralicitînd sensibilitatea omului pînă la cotele unui pariu nefiresc. Siluetele copacilor profilîndu-se pe acoperișuri. Gunoierii rostogolind, la miezul nopții, tomberoanele pe pavaj. Și, întotdeauna, sufletul orașului cerîndu-și drepturile cu o voce metalică, pe jumătate nebun dar liber în învălmășeala sa tribală, desenată la o scară enormă".

Privesc orașul — New York — **furnicar** și pe soții Wynant (Pammy și Lyle) prinși în sistemul său specific de conexiuni post-industriale, angrenați în mașinăria angoasei urbane la cotele alienante ale unui nou expresionism. Ocupația favorită a doamnei Wynant, hobby-ul ei cînd iese de la biroul firmei sale de investigații psiho-sociologice asupra alienării (Grief Management) este cumpărarea de fructe și zarzavaturi. Simbolic, cînd se abstrage ordinii supermecanizate și eficientizate monstruos a ritualului cotidian, păsind pe ușa căminului său standard, debordînd de confortul acestui „american way of life", ea prezintă lui Lyle ultimele trofee achiziționate : un cantalup senzațional, niște prune fabuloase dintr-un soi necunoscut, nemaivăzute mandarine, ca de reclamă. Pe acest fundal arcimboldesc, dramele ininteligibile ale cotidianului se prezintă, la rîndul lor, într-o

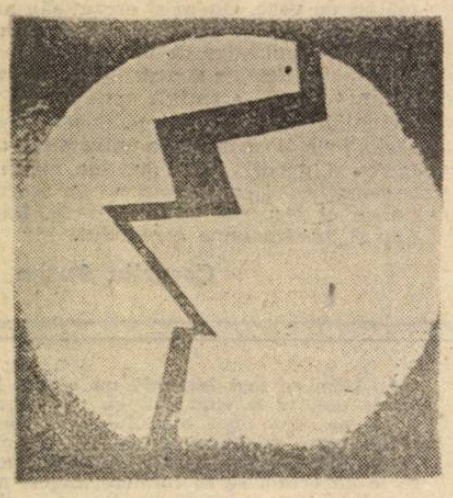

lumină ireală. „— Știi, un tip a fost ucis azi la Bursă. Împușcat. — Iarăși portoricanii ? — Nu". Stop. Știrea a fost livrată în datele ei primare, neprelucrate. Oricum, Lyle nu știe mai mult, iar acum cei doi știu că au altceva de făcut. Ei trebuie să bifeze încă un punct din programul conjugal de fiecare zi. Bineînțeles, este vorba de sex. Plăcerea codificată de mișcări îndelung exersate, studiate, duse pînă la subtilitatea unui plictisitor rafinament. Apoi, jocul de-a privitul la televizor. Permutarea canalelor cu ajutorul telecomenzii, din care rezultă un film de „montaj", inedit. Secvențe disparate care se reunesc, aleatoriu, într-o proiecție funambulescă a lumii. Obsesii juxtapuse, regăsindu-se în contexte care încep să pară din ce în ce mai puțin întîmplătoare, reordonate conform unei structuri anume, dictate de intuiția „demiurgică" a privitorului.

Don DeLillo este acreditat de romanele sale — **Americana, Zona terminus, Great Jones Street, Steaua lui Ratner, Cîinele alergător** și **Numele** — drept un maestru al observației psihologice și comportamentale. Alienarea modernă și violența par a fi două din temele sale predilecte. Jonathan Yardley, bunăoară, consideră că puțini autori au descris „demența urbană" cu atîta acuratețe. Scriitura sa este elegantă și economică, personajele sînt construite din detalii precise, au o alură bine definită și impun prin „transparența" lor aproape depresivă. Proza sa respiră, cu cinism și o anumită căldură comprehensivă deopotrivă, aerul... proaspăt al alienării contemporane (dacă e să o privim în opoziție cu feluritele utopii ce s-ar dori „izbăvitoare"). Asumarea acestei înstrăinări — care nu mai este individuală, caracterizată de inadaptabilitatea socială sau de grup, ci devine tot mai mult una **colectivă** — este un act de sinceritate, într-un fel reparatoriu, chiar. Spun „reparatoriu", pentru că prea mulți s-au străduit să-și convingă semenii că „arta" ar avea, în condițiile date, un caracter predominant curativ, catharctic. Această iluzie a fost demolată de tot atîtea ori cîte tentative de impunere a ei au existat și, totuși, subzistă, din nevoia de protecție pe care majoritatea cititorilor o resimt în fața cărții și, mai cu seamă, cu ajutorul ei. Această onanie pe care cititorul mediu o pretinde lecturii i-a determinat pe mulți autori să se conformeze exigențelor comerciale ale gustului public, construind viziuni trandafirii reparatoare. Experiența a dovedit însă, cu prisosință, că sub semnul rozei se ascunde întotdeauna o cicatrice nevindecată, o frustrare, o neîmplinire. A recunoaște acest lucru nu este pesimism și nici lașitate.

DeLillo nu face parte din această categorie de autori. El nu-și propune nici să vindece și nici să prevină. Preocuparea sa este aceea de a înregistra, cu probitatea exactității, un sindrom și nu de a-l transfigura, ulterior, pentru o improbabilă a sufletului mîntuire. El expune fără a incrimina, fără a acuza, în egală măsură. E cinic, e sadic, este el însuși un frustrat ?... Cert este că nu încearcă, obstinat, să vindece și nici să se vindece.

Pammy și Lyle Wynant nu ajung la izbăvire. Ei se adîncesc în alienare, dusă la forme paroxistice. În atitudinea lor, regăsim prelungirea întîrziată a unui voluntarism ușor desuet, supus unei autocenzuri ironice. Reminiscențe ale teoriei actului gratuit pot fi identificate în desfășurarea narativă a peripetiilor lor născute dintr-o mare plictiseală. Vidul sufletesc îi împinge la sabotarea ciclurilor cotidiene repetitive. Lyle se implică, dincolo de orice motivație previzibilă, într-o rețea teroristă care și-a propus să distrugă puterea banului, reprezentată de bursă și sistemul bancar, în care întrevăd cea mai periculoasă sursă a corupției și pervertirii. Pammy pleacă într-o vacanță în Maine, împreună cu doi colegi de birou, în fapt un cuplu de homosexuali (Ethan Segal și „adorabilul în inutilitatea sa" Jack Laws, pe care Pammy îl va seduce... heterosexual !). Lyle devine parte a unor scenarii mereu variabile, alături de George Sedbauer, colegul împușcat la bursă de către Rafael Vilar, un terorist internațional. El însuși tinde să devină un nou Sedbauer sau, cel puțin, așa încearcă să-l convingă J. Kinnear, filosoful și teoreticianul protestului prin guerillă urbană. Un Don Quijote fără de Sancho în mijlocul unor **desperados** tehnotronici. Pammy, alături de Ethan și Jack, (se) experimentează într-o altă **minima moralia**, care nu mai este cea a violenței sociale, ci una a destabilizării cuplului homo- și heterosexual. Sedus de o femeie care îi este și prietenă, Jack se simte culpabil în relația sa cu Ethan și echilibrul triunghiului clasic (dar cu două altfel de vîrfuri masculine !) se frînge. Jack se sinucide, dîndu-și foc pe o plajă, după ce-și turnase benzină pe haine, în mijlocul unor cutii de conserve, relicve recente ale civilizației devorante. Gestul ar putea părea tezist, și poate că și este într-o mică măsură, dar, în economia romanului, el nu pare deloc forțat.

Ce rămîne din Pammy și Lyle, după ce amîndoi vor renunța la aceste căutări experimentale, morale și sociale ? Două umanități sau doi **actanți ?** (Titlul romanului lui Don DeLillo este **Players**). Boicotul împotriva alienării va fi reușit el ? S-au îmbogățit cei doi cu noi semnificații ale trăitului/trăindului sau, dimpotrivă, sînt mai săraci acum, la capătul experimentelor ? („În viața noastră cotidiană dirijată de tehnologie, DeLillo știe să citească ambiguitățile sinistre, urîtenia istoriei recente a Americii", scrie John Updike).

„...Trebuie operat la nivelurile de bază, aproape viscerale. Teroarea înseamnă purificare. Cînd vrei să cureți societatea de elemente represive, devii tu însuți o țintă pentru mai multe categorii de oameni. A fi ucis sau a fi trădat pare a fi, uneori, scopul final" — din filosofia unui desperado contemporan sau încercarea de a răspunde mai puțin tezist unor foarte teziste întrebări.

Dan-Silviu Boerescu

„La Transylvanie"

Reeditarea în Franța, unde de altfel a și apărut pentru prima dată în 1946, a monografiei **„La Transylvanie"** se constituie într-un moment editorial ce nu poate fi trecut cu vederea mai ales dacă ținem seama de conjunctura politică din Centrul Europei, convulsionat de schimbările care s-au produs în ultimul timp.

Cartea a fost produsul unei instituții fondate pe lîngă Universitatea clujeană aflată în refugiu la Sibiu după Dictatul de la Viena. În anul 1942 a luat ființă „Centrul pentru studii și cercetări transilvane" condus de reputatul istoric Silviu Dragomir. Instituția respectivă, întemeiată într-o manieră modernă, egală ca structură cu orice institut de acest gen din Europa, a concentrat specialiști din cele mai diverse domenii cu preocupări legate de studierea Transilvaniei. A funcționat pînă-n anul 1948, cînd alături de alte instituții științifice și culturale avea să fie desființat din motive ușor de bănuit, mulți dintre membrii săi cunoscînd represaliile unui regim ostil unor asemenea inițiative. În scurta dar benefica sa existență, **Centrul pentru studii și cercetări transilvane**, s-a distins printr-o bogată producție științifică. O demonstrează cu prisosință monografia **„La Transylvanie"**, apărută în prima sa ediție la Paris în editura Boivin.

Semnificația tipăririi ei în acel an depășește intențiile științifice ale autorilor proveniți din instituții diferite ale României acelor ani. Ea a apărut în preajma deschiderii Conferinței de Pace de la Paris și era menită să contribuie la informarea corectă a delegațiilor străine prezente la masa tratativelor. Cartea trebuia să constituie, și trebuie să recunoaștem că a reușit, o radiografiere completă din punct de vedere istoric, geografic, demografic, cultural, economic, politic și social a Transilvaniei de după 1918.

Pe parcursul celor 317 pagini împărțite în 10 capitole, personalități remarcabile ca Vintilă Mihăilescu, Sabin Manuilă, M. I. Argeșeanu, Iosif Stoichița, Constantin Kirițescu, Lazăr Iacob, Dr. D. Răducanu, Ion Chinezu, Corneliu Rudescu, sub conducerea lui S. Dragomir, ne oferă un tablou complet al Transilvaniei între cele două războaie mondiale. Colectivul a conceput-o într-o manieră demnă de invidiat și admirat. Nu este polemică și nu se angajează în afirmații gratuite, neacoperite documentar. Este, după mărturia lui Dragomir, o sursă de informații, fapt confirmat de numeroasele statistici comparative între perioada de dinainte de 1918 și cea care a urmat Unirii Transilvaniei cu România. Autorii au urmărit progresele înregistrate după 1 Decembrie în toate domeniile, constituindu-se, prin veridicitatea informației, într-o monografie de excepție. Meritul acestei cărți este cu atît mai mare cu cît ea nu este concepută într-un spirit exclusivist, naționalist. Pagini întregi sînt consacrate evoluției societății, a culturii minorităților naționale, într-un fair play de admirat. Cititorului îi este lăsată cu bună știință posibilitatea de a judeca singur, de a trage concluziile firești ce se desprind din lectura ei.

Cartea la care ne referim este un model de muncă științifică dominată de spirit obiectiv, de imparțialitate. La sfîrșitul lecturii, cititorul ajunge la o concluzie firească, logică, și anume că evoluția Transilvaniei în cadrul României Mari a cunoscut un progres remarcabil în comparație cu perioada de dinainte de 1918. Acest progres nu s-a limitat doar la români, el este sesizabil și în cazul maghiarilor, sașilor, șvabilor, evreilor etc.

Dacă ar fi să o comparăm cu reeditările din ultimul timp practicate în Ungaria, balanța ar înclina categoric în favoarea cărții discutate de noi. Marele ei avantaj constă în faptul că autorii nu trebuie să inventeze sau să speculeze, adevărul fiind de partea lor. Nu este agresivă ca limbaj și nu urmărește să denigreze și nici să ponegrească pe nimeni. A fost, în ultimă instanță, concepută să convingă, nu să învingă.

Poate nu ar fi lipsit de interes ca o editură să facă efortul de a traduce această carte în limba română. Cititorul român, și nu numai el, ar trăi o surpriză dintre cele mai plăcute chiar dacă istoricii ultimelor decenii au adus contribuții care întregesc informația cuprinsă în această carte. Ar fi un act de mare cultură în beneficiul mai cu seamă al tineretului nostru. Acesta a fost unul din motivele pentru care am scris despre ea, în speranța că apelul nostru va găsi editorul interesat în valorificarea unei opere care așteaptă de mult : ca ea să fie cunoscută de poporul căruia în ultimă instanță îi era dedicată.

Pe lîngă mesajul ei, **„La Transylvanie"** ridică și o altă problemă de maximă însemnătate. Este vorba de necesitatea ca instituția care a produs-o să fie repusă în funcțiune, pentru a se elimina hazardul prin studierea științifică a complexelor fenomene care au loc în provincia românească a Transilvaniei. Din acest punct de vedere, premisele există, o dovedește această excelentă carte care, cu riscul repetării celor spuse înainte, trebuie tradusă și publicată românește. Ea poate să se constituie într-o premisă ce poate fi continuată pînă în zilele noastre.

L. Maior

SARAH KIRSCH

Intensitate, condensare de energie în versuri adesea lipsite de punctuație tocmai pentru a oferi cititorului o lectură „pe nerăsuflate" — cuvintele încărcîndu-se astfel de înțelesuri din ambele sensuri — forța de a descoperi și a suporta greutatea, nearmonia lumii ; acestea sînt cîteva din „argumentele" prin care extrem de competitiva Sarah Kirsch a ajuns în primele rînduri, ba chiar printre primele nume, ale poeziei germane contemporane. Născută în 1935 la Limlingerode, a studiat biologia la Halle și apoi — după ce a urmat și cursurile Institutului pentru literatură R. Becher din Leipzig — s-a dedicat exclusiv literaturii, publicînd poezii, povestiri, proze scurte, reportaje, scenarii radiofonice, traduceri. Din 1977 s-a mutat din R.D.G. în R.F.G., trăind acum într-un sat din Schleswig—Holstein.

Între numeroasele volume de versuri citățm **Gespräch mit dem Saurier** (Convorbire cu saurianul), 1965, **Gedichte** (Poezii), 1967, 1969, **Zaubersprüche** (Versete magice), 1973, **Es war dieser merkwürdige Sommer** (Era acea vară ciudată), 1974, **Rückenwind** (Vînd de la spate), 1976, 1977 ; **Musik auf dem Wasser** (Muzică pe apă), 1977, **Landaufenthalt** (Ședere la țară), 1977, **Wintergedichte** (Poeme de iarnă), 1978 ; **Sommergedichte** (Poeme de vară), 1978 ; **Drachensteigen** (Ridicarea zmeului), 1979 ; **La Pagerie** (1980) ; **Katzenleben** (Viață de pisică), 1984 ; **Hundert Gedichte** (O sută de poezii — antologie), 1985 ; **Irrstern (Stea rătăcitoare)**, 1986.

Poeziile **Restul frînghiei, Tilia cordata** și **Noaptea degetele-ntinde** au fost traduse din **Hundert Gedichte**, Ebenhausen bei München, 1985 ; **Lamento** — din **Landwege**, Deutsche Varlags-Anstalt, Stuttgart, 1985 ; **Punct de fugă** — din **Erdreich**, Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1982.

Restul frînghiei

Înălțarea zmeului. Joc
Pentru-ntinderi largi fără pom fără apă.
În cerul deschis
Se ridică
De neoprit o stea de hîrtie
Ruptă-n lumină, tot mai sus, din toți
ochii
Mai departe, tot mai departe
Ne rămîne restul frînghiei, și că te-am
cunoscut.

Tilia cordata

Încet peste ani trec
Din existența ciinelui spre-a pisicii.
Nu vreau să vorbesc despre asta, decît :
Am vrut să notez ceva pentru el.
O imagine poetică : m-a topit
Dintr-o dată ca mierea : teii
Începuseră să-nflorească și eu văzusem
Că pomii seamănă cu niște fete
Blonde, avînd șuvițele mai roșcate
BucIate ușor. Înaltele fete
Le vezi de jos cirlionții pe jumătate
Tunși. Chiar și-o urmă
De cercei, legănîndu-se, mărgele,
Muguri bine închiși între
Florile risipindu-se desfăcute —
Mă gîndeam : chiar văd fete ? Dar asta
Nu mă privea, eu vedeam ochii lui.

Noaptea degetele-ntinde

Noaptea degetele-ntinde
Chiar și-n casă mă cuprinde
Se tîrăște pe sub masă
Se-ncovoaie unduioasă

Prin odaie fumu-noată
Crește-un pom, a sa rotată
Frunte spulbera-i-aș lesne,
Să fumez alt trunchi prin bezne

Numărind apoi pe-o mînă
Cîți prieteni să-mi rămînă
Degete prea multe-mi pun :
Prea puțini prieteni buni

Noaptea degetele-ntinde
Chiar și-n casă mă cuprinde
Fumul prin odaie-noată
Crește-un pom, frunte rotată.

Înfrunzind de vorbe-a stat —
Vorba grabnic s-a uscat
Bărci-calicii-n ramuri grele
Astăzi nu mai urc în ele.

Lamento

Totul îmi crește pînă peste cap
Trandafirii cățărători pomii luați în
primire
Multă vreme uitați noduroase proptele
Înfruntînd pe Boreu blînde-aruncări
De apă putrejune și vreascuri
Peste picioare rănite cu săptămîni
înainte
Pieptănat-am din ei gîndaci și omizi
Cu coșul acuma toți stau
Pe la colțuri verzi eleganți
Trîndăvind lîngă casă se uită la mine
De sus la sclavul lor și fosnesc
Vor trăi cu mult mai mult decît mine
Culeg de pe scară fasolea
Dovleacul se tolănește în straturi
Cu lene porumb floarea soarelui
Pe umeri mă bat
Copilul în pantofii mei merge
Sublim peste nouri.

Punct de fugă

Heine străbătea munții pe jos
Zăbovind prin case prin piețe
Două săptămîni într-un drum
Ce l-am fi făcut noi într-o singură zi
Călătoriile noastre ne duc
De îndată dintr-o țară în alta
Amănuntele nu ne-ar opri
Propriile mașini ne obligă
Să grăbim înainte fără zăbavă de
expediții
În lăuntrul omului n-avem parte
Grohotișuri labirinturi cîmpii
Rămîn ascunse necercetate
Chelneri ignoră ziarele noastre
Află veștile de la televizor
Există mai multe mărci de mașini
omu-i unul
Totu-i substituibil unde sîntem și noi.

Prezentare și traducere de
Grete Tartler

Urmare din pag. a 16-a

mai mult, pozitive, dar chiar eu însumi am petrecut o noapte cu paginile alea ale dumneavoastră. Carte de premiu literar. Mare, mare de tot. Se va întoarce la birou, va bate cu palma pe manuscris — acum mototolit, consumat de privirea drăgăstoasă a celor puțin patru cititori — mototolirea manuscriselor e sarcina doamnei Grazia, și-l va fixa pe A.S.P. cu un aer perplex. Dar ce e de făcut ? Ce e de făcut ? va întreba De Gubernatis și Garamond îi va spune că despre valoarea operei nu se discută nici o clipă măcar, dar e doar vorba de un lucru care anticipă vremea, iar în privința tirajului nu se va depăși cifra de două mii, maximum două mii cinci sute de exemplare. Pentru De Gubernatis două mii de exemplare ar fi de ajuns ca să acopere toate persoanele pe care le cunoaște. A.S.P. nu gîndește în termeni planetari, dar mă rog planeta lui e făcută din chipuri cunoscute, de colegi de școală, de directori de bancă, de colegi care predau în aceeași școală medie, de colonei la pensie. Toate persoane pe care A.S.P. vrea să le introducă în lumea lui poetică, chiar și pe cele pe care n-ar vrea, ca băcanul sau prefectul... De teamă ca nu cumva Garamond să dea îndărăt, după ce toți din casă, din tîrg, de la birou știu că a prezentat un manuscris la un mare editor de la Milano. De Gubernatis își va face socotelile sale. Ar putea să lichideze libretul de economii la purtător, să facă un împrumut, să vîndă cele patru B.O.T. pe care le are, bonurile de trezorerie de la Paris, se oferă timid să participe la cheltuieli. Garamond se arată tulburat, editura Manuzio nu obișnuiește, și pe urmă, în sfîrșit, fie — se face treaba, de fapt și Proust și Joyce au trebuit să se supună durei necesități, cheltuielile sînt mari, noi vom tipări mai întîi două mii de exemplare, dar contractul va fi pentru minimum zece ani. Socotiți că două sute de exemplare vă revin dumneavoastră, omagiu, pe care să le dăruiți cui doriți, două sute sînt pentru trimis la presă, pentru că vrem să facem vîlvă, ca și cînd ar fi **Angelica** de Golon și vom distribui o mie șase sute. Și la acestea, înțelegeți, nu veți primi nici un drept, dar dacă o să meargă cartea, o retipărim și în această situație dumneavoastră primiți doisprezece la sută.

Văzusem apoi contractul tip pe care De Gubernatis, acum cuprins de un deplin **trip** poetic, îl semnase fără să-l citească măcar, în timp ce administratorul se temea că domnul Garamond admisese niște cheltuieli prea mici. Zece pagini de clauzole culese cu corp opt, traduceri în străinătate, drepturi subsidiare, adaptări pentru teatru, transpuneri pentru radio și cinema, ediții în Braille pentru orbi, cedări pentru prezentări prezentate în **Reader's Digest**, garanții în caz de proces pentru defăimare, dreptul autorului de-a aproba schimbări redactionale, competența forului din Milano în caz de conflict... A.S.P. trebuia să ajungă sleit cu ochiul pierdut acum în vise de glorie la clauzolele păgubitoare lui, unde se spune că zece mii este tirajul maxim, că suma de plătit nu era legată de tiraj, despre care s-a amintit numai verbal și mai ales că pînă într-un an editorul are dreptul să trimită la topit exemplarele nevîndute, dacă autorul nu le cere el la jumătatea prețului de pe copertă. Semnătură. Lansarea avea să fie satrapică. Comunicat de presă pe zece coloane, cu biografie și eseu critic. Nici o pudoare. Și așa în redacțiile ziarelor avea să fie aruncat la coș. Tipărire efectivă : o

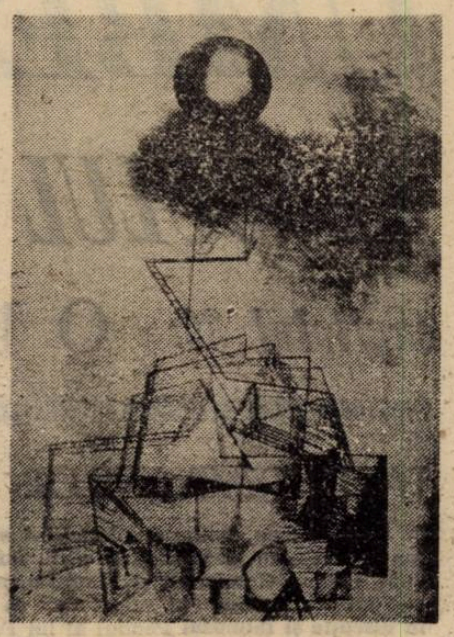

mie de exemplare din care doar trei sute cincizeci legate. Două sute autorului, cincizeci librăriilor secundare sau consorțiale, cincizeci revistelor din provincie, vreo treizeci pentru a zăpăci ziarele, în cazul că i-ar strecura un rînd pe lista cărților primite. Cîte un exemplar aveau să-l trimită în dar spitalelor sau închisorilor — și așa se explică de ce primele nu vîndecă și celelalte nu mîntuie.

Vara avea să urmeze premiul Petruzzellis della Gatina, creatură a lui Garamond. Cost total masa și casa pentru juriu, două zile, și Vittoria din Samotracia, sculptură în piatră de cinabru. Telegrame de felicitări de la autorii Manuzio.

Un an și jumătate mai tîrziu avea să sosească, în sfîrșit, și momentul adevărului. Garamond avea să-i scrie : Dragă prietene, o prevăzusem. Dumneavoastră ați apărut cu cincizeci de ani prea devreme. Recenzii, ați văzut cu grămada, premii și aprobarea publică **ça va sans dire.** Dar exemplare vîndute foarte puține. Publicul nu e pregătit. Sîntem constrînși să eliberăm depozitul în termenii contractului (anexat). Sau dăm la topit sau dumneavoastră le cumpărați la jumătatea prețului de pe copertă, cum aveți dreptul.

De Gubernatis înnebunește de durere, rudele îl consolează, lumea nu te înțelege, desigur că dacă erai de-al lor, dacă trimiteai plicul, la ora asta te-ar fi recenzat chiar și în Corriere, sînt cu toții o mafie, trebuie să reziști. Din cărțile pentru omagiu au mai rămas doar cinci, există încă destule persoane importante de omenit, nu poți permite ca opera ta să fie dată la topit, ca să se facă hîrtie higienică din ea, să vedem cît se poate aduna, sînt bani bine cheltuiți, avem o singură viață, să zicem că putem cumpăra cinci sute de exemplare, și pentru restul **sic tranzit gloria mundi.**

La Manuzio au rămas 650 de exemplare broșate, domnul Garamond leagă 500 din ele și le trimite contra-amburs. Bilant : autorul a plătit cu generozitate costul de producție pentru două mii de exemplare, editura Manuzio a tipărit o mie și a legat din nou 850 din care 500 au fost plătite pentru a doua oară. Cincizeci de autori pe an și editura Manuzio își încheie mereu un bilant puternic activ.

Și fără remușcări : împarte fericire.

moda, altfel

Restaurația (De ce nu?)

din latinescul **restauratio** se păstrează atît sensul de reparație a unui tablou, a unei țesături, a unei clădiri, cît și sensul figurat de vigoare nouă, disciplină nouă. Dar se păstrează și sensul istoric al revenirii la tron a unei dinastii sau a unui sistem de guvernare.

În Franța se desemnează cu termenul de **Restaurație** perioada care a urmat înfrîngerii lui Napoleon, reîntoarcerii Bourbonilor și care e împărtită de cele 100 de zile, în două părți : prima restaurație (aprilie 1814—20 martie 1815) și a doua restaurație (iulie 1815 pînă la revoluția din 1830). Deci prima și a doua. Numărătoare simplă. Vorbind despre prima parte se constată îngreunarea costumației. Se pune capăt siluetei feminine **fuselée** și scoaterii în evidență a corpului prin țesături moi, lejere. Talia femeilor își reia locul acolo unde anatomia i-a fixat-o pentru totdeauna. Mînecile și umerii au tendința să se amplifice, de parcă ar suferi de elefantiazis ; fustele devin iar generoase (valeu ! va urma **trădarea generoaselor** — fuste), pînă la glesne sau pînă la călcîie, se acoperă de volane, noduri, copci, agrafe, frunze, pene și pasmanterii complicate, care se vor numi mai tîrziu **chichis.** Mîneca scurtă devine **jockey,** căci bate vîntul dinspre Anglia, dinspre Canalul Mînecii, ea, de fapt, fiind reeditarea mînecii din sec. XVI. Se zice bine despre Modă, după ce se trece puțin prin secole, că după cîteva combinații și schimbări vestimentare „nimic nu e nou sub soare".

Coafura femeilor sub Louis XVIII și Charles X consistă în pălăriuțe „à passe ondulante", degajînd figura, cu bride atașate sau fluturînd pînă la talie. Pe pălării-căpițe de pene, straturi peste straturi de pene turnuri de pene. Fără îndoială că istoria pălăriilor păstrează în analele ei cea mai tristă perioadă din viața struților, corespunzătoare celei **à la Terreur,** chiar dacă se poartă tot venind dinspre Anglia, mai ales în oraș, la plimbare, berete sau turbane, mult mai comode.

Pentru bărbați, haina cu basc lung nu e o noutate — pentru oraș, nici cea scurtă — pentru ceremonii. Redingota cu mînecile întărite la umăr, prinzînd talia cu un accent aproape feminin și cu gulerul **montat** completează orice ținută elegantă. Pălăria de mătase impune cu autoritate forma **tuyau de poêle.**

O zicală circula prin lume : „Francezii sînt jumătate maimuțe, jumătate tigri". Era o reminiscență dintr-o frază a lui Voltaire, dintr-o scrisoare către Madame du Deffaud, din noiembrie 21, 1766: „Nația d-voastră e împărtită în două specii: cea a maimuțelor răutăcioase care își bat joc de orice și cea a tigrilor care sfîșie". Voltaire deja se referise la judecătorii din cazul Calas cu : „Nu-mi vorbiți de acei judecători, jumătate maimuțe, jumătate tigri!" Imitația a tentat, Sieyès, într-o notă adresată lui Mirabeau, îi numește pe francezi „une nation de singes à larynx de perroquets".

Maimuță sau tigru, M. Gibus inventează pălăria mecanică, un obiect uluitor, care timp de un secol va fi accesoriul masculin cel mai important, la teatru sau la bal. Conținînd un resort, pălăria putea fi lăsată pe locul de unde fusese invitată partenera de dans fără riscul ca altcineva, așezîndu-se, s-o turtească iremediabil. Această pălărie cu resort a pus în circulație o combinație de cuvinte foarte cîndată : une tête à gifles sous un chapeau à claque".

Astăzi foarte multe capete cer palme și fără pălărie cu resort.

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

capitolul 39: O EDITURĂ PRIVATIZATĂ

TAINA TEMPLIERILOR

Casaubon, Belbo şi Diotiallevi sînt trei redactori la două mari edituri milaneze, unde se joacă scoţînd cărţi. Domnul Garamond, şeful lor şi patronul celor două edituri Garamond şi Manuzio, nu se joacă ci cîştigă bani cu aceste cărţi, mulţi bani. Punîndu-şi subalternii să scrie o Istorie ilustrată a metalelor **intră în discuţie şi faimosul** Pendul al lui Foucault **şi odată cu el istoria tragică şi sîngeroasă a cruciadelor şi a cavalerilor templieri şi a cavalerilor Rosa-Croce. Indignaţi de persecuţiile suportate de la regii Franţei, care-i geloseau pentru puterea şi bogăţia lor, Cavalierii Templieri elaborează un plan de răzbunare care, eşalonat pe parcursul a cîtorva sute de ani, este menit să cucerească lumea, s-o supună şi s-o conducă drastic, dictatorial.**

Cei trei traducători, suprasaturaţi de lecturi fantastice şi cu minţile înfierbîntate — prilej pentru roman de a inventaria cu minuţiozitate toate mişcările ocultismului mondial — descoperă o hibă în planul Templierilor care fac ca realizarea lui să rateze. Amăriţi, ei caută o soluţie şi cu ajutorul unui calculator electronic. Abulafia, aparţinînd mijlociului Belbo, lucrurile se rezolvă. Planul este refăcut şi toate tainele lui sînt date în vileag. Cei trei redactori sînt în deplină posesie a planului şi a modului lui de funcţionare. Şi-l pot folosi după voie. Numai că aproape întotdeauna există o asemenea sintagmă menită să încurce lucrurile. Urmaşii activi ai Cavalierilor Templieri află soluţionarea secretului şi de cei trei redactori încîlciţi. Şi hotărăsc lichidarea lor. Cum se termină romanul ? Cum se spune aceea : în coadă de peşte. Sau este o plezanterie pe care o citeşti cu fascinaţie, un joc fabulatoriu mirific pe care numai Eco poate să-l facă şi care te lasă perplex cînd citeşti pe cîte undeva că Umberto Eco ar fi plagiat cîndva pe cineva. Sau.. Sau e adevărat ! E adevărat ce spune Eco, trebuie să ştie el ceva, de undeva .. Şi atunci ce ne facem ? Vin Templierii !!!

În textul meu două lucruri sînt neadevărate. În primul rînd titlul fragmentului, de fapt lung şi plicticos în Eco. Eu am spus glumind iritat : O editură privatizată. Adjectivul este prea dezgustător, prea ridicol şi neruşinat, prea demagog ca să nu simt nevoia actuală de a mă elibera de el, cel puţin aşa. Al doilea adevăr este poza lui Eco, de fapt o autocaricatură. Scriitorul s-a ras între timp şi prietenii sau neprietenii lui spun că arată rotunjor şi rumeior ca un cul de bébé. **Promit că la prima ocazie voi reproduce un Eco recent, ras, tuns şi frezat.**

Manuzio era o editură pentru A.S.P.

Un A.S.P. în jargonul de la Manuzio era — dar de ce folosesc imperfectul ? A.S.P.-iştii sînt şi acum, acolo totul continuă ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, eu sînt cel care proiectează totul într-un trecut înspăimîntător de îndepărtat, pentru că ceea ce s-a întîmplat o altă eră seară a fost ca o sfîşiere a timpului, în naosul de la Saint-Martin-des-Champs a deranjat ordinea secolelor... sau poate pentru că dintr-o dată ieri seară am îmbătrînit cu decenii, sau teama că ei or să mă prindă mă face să vorbesc ca şi cum aş face cronica unui imperiu în prăbuşire, întins în **balneum**, cu venele tăiate, aşteptînd să mă înec în propriul meu sînge.

Un A.S.P. este un Autor pe Speze Proprii şi editura Manuzio e una dintre acele întreprinderi care în ţările anglo-saxone se cheamă **„vanity press"**. Preţuri cerute foarte mari, speze de gestiune nule. Garamond, doamna Grazia, contabilul denumit director administrativ, într-o cămăruţă ascunsă, şi Luciano, mutilatul de la expediţie, în vasta magazie de la subsol.

— N-am reuşit niciodată să înţeleg cum izbuteşte Luciano să împacheteze cărţile cu o singură mînă, îmi spusese Belbo, cred că se ajută cu dinţii. Pe de altă parte nici nu împachetează mare lucru : expeditorii de la editurile obişnuite expediază cărţile librarilor în vreme ce Luciano expediază cărţi doar autorilor. Editura Manuzio nu se interesează de cititori. Important, spune domnul Garamond, e să nu-i trădăm pe autori, fără cititori se poate supravieţui.

Belbo îl admira pe domnul Garamond, îl vedea ca pe purtătorul unei forţe căruia lui îi lipsea.

Sistemul Manuzio era foarte simplu. Puţine note în cotidienele locale, în revistele mărunte, în publicaţiile literare de provincie, mai ales în cele care apăreau doar cîteva numere. Spaţii literare de mărime medie, cu fotografia autorului şi cîteva rînduri incisive : „o foarte autorizată voce a poeziei noastre", sau „o nouă dovadă narativă a autorului cărţii **Floriana şi surorile ei"**.

— Ajunşi aici plasa era întinsă, explica Belbo şi A.S.P.-iştii cădeau ca ciorchinii, dacă într-o plasă se poate cădea aşa, dar metafora asta incongruentă este tioică pentru autorii de la Manuzio, şi am prins şi eu năravul, iertaţi-mă.

— Şi pe urmă ?

— Luaţi cazul lui De Gubernatis. După o lună, timp în care pensionarul nostru se măcina în aşteptare, un telefon de la domnul Garamond îl invita la cină cu cîţiva scriitori. Întîlnirea era într-un restaurant arab foarte intim, fără firmă afară ; se sună la sonerie şi se spune numele la un vizor. Interior luxos, lumini difuze, muzică e exotică. Garamond dă mîna cu chelnerul şef îl tutuieşte pe chelner şi le dă îndărăt sticlele pentru că anul lor de vechime nu-l convinge, sau spune iartă-mă dragă dar asta nu e cuş-cuş-ul care se mănîncă la Marrakesh. De Gubernatis este prezentat comisarului Caius, toate serviciile aeropurtate sub comanda lui, dar mai ales inventatorul, apostolul Cosmorantoului, limbajul pentru pacea universală despre care se discută la UNESCO. Apoi profesorul Titus, vînă puternică de narator, premiul Petruzzellis della Gatina 1980, dar şi un astru al ştiinţei medicale. Cîţi ani aţi predat, domnule profesor ? El, alte timpuri, pe atunci se învăţa cu adevărat. Şi stimata noastră poetă distinsa Olinda Mezzofanti Sassabetti autoarea volumului **Caste palpitări**, pe care desigur că l-aţi citit ?

Belbo mi-a mărturisit că s-a întrebat adesea de ce toţi A.S.P. de sex feminin semnau cu două nume, Lauretta Solimeni Calcanti, Dora Ardenzi Fiamma, Carolina Partorelli Cefalù, în afară de Ivy Comton-Burnett, iar altele chiar fără prenume, cum e Colette, şi un A.S.P. se numeşte Odolinda Mezzofanti Sassabetti ? De ce un scriitor adevărat scrie cu dragoste pentru opera sa, şi nu-i pasă că e cunoscut printr-un pseudonim, cum ar fi Nerval, în timp ce un A.S.P. vrea să fie recunoscut de vecini, de locuitorii cartierului şi de aceia unde locuise mai înainte. Bărbatului îi ajunge numele său, femeii nu, pentru că sînt şi cei care o cunosc de cînd era domnişoară. De-asta folosesc două nume.

Pe scurt, serată densă de experienţe intelectuale. De Gubernatis avea să aibă impresia că bea un cocktail de L.S.D. Va asculta trăncăneliile comesenilor, anecdota şchioapă cu marele poet impotent notoriu şi care nici ca poet nu făcea prea multe parale, vor urma priviri strălucind de emoţie la noua ediţie a **Enciclopediei italienilor iluştri** pe care Garamond le-o va arăta pe neaşteptate, arătîndu-i o pagină comisarului (aţi văzut, dragă, şi Dumneavoastră aţi intrat în panteon, de, simplu act de justiţie).

Belbo îmi arătase enciclopedia.

— Acum o oră v-am dojenit rău : în schimb nici unul nu e nevinovat. Enciclopedia o facem exclusiv eu şi Diotiallevi. Dar v-o jur că n-o facem ca să ne rotunjim salariile. E unul din lucrurile cele mai distractive din lume, şi în fiecare an trebuie să pregătim noua ediţie, adusă la zi. Structura e mai mult sau mai puţin de felul acesta : un articol se referă la un scriitor celebru, un altul la un A.S.P. şi problema e de a se păstra cum se cuvine ordinea alfabetică şi a nu prăpădi spaţiu pentru scriitorii celebri. Uitaţi-vă, de exemplu la litera L :

LAMPEDUSA, Giuseppe Tommasi di (1889—1959). Scriitor sicilian. A trăit multă vreme ignorat şi a devenit celebru după moarte prin romanul **Ghepardul.**

LAMPUSTRI, Adeodato (1919). Scriitor, educator, luptător (o Medalie de bronz în Africa Orientală), gînditor, prozator şi poet. Figura sa apare enormă în literatura italiană din secolul nostru. Lampustri s-a relevat încă din 1959 cu primul volum dintr-o trilogie **Fraţii Garamassi**, istorie scrisă cu un crud realism şi înaltă suflare poetică despre o familie de pescari luccani. Acestei opere care a fost distinsă în 1960 cu premiul Petruzzellis della Gatina i-au urmat în anii următori **Bineslujiţii** şi **Pantera cu ochii fără gene**, care poate că şi mai bine decît prima operă dau măsura forţei epice a strălucitei imaginaţii plastice a respiraţiei lirice a acestui incomparabil artist. Harnic funcţionar ministerial, Lampustri este stimat în anturajul său ca o persoană foarte integră, părinte şi soţ exemplar, orator desăvîrşit.

— De Gubernatis, a explicat Belbo, va trebui să dorească să intre în enciclopedie. O spusese întotdeauna că cea a oamenilor faimoşi avea o faimă falsă, că era o conspiraţie a unor critici care se înţelegeau între ei. Dar mai ales va înţelege că a intrat într-o familie de scriitori care în acelaşi timp sînt directori de întreprinderi publice, funcţionari bancari, aristocraţi, magistraţi. Dintr-o dată îşi va fi lărgit cercul cunoştinţelor sale, acum dacă are nevoie să ceară o favoare va şti cui să i se adreseze. Domnul De Garamond are puterea de a-l face pe De Gubernatis să iasă din provincie, să-l proiecteze pe culme. Pe la sfîrşitul cinei Garamond îi va spune la ureche să treacă pe la el a doua zi de dimineaţă.

Şi a doua zi dimineaţă se duce.

— Poţi să juri asta. Îşi va petrece noaptea fără a putea dormi, gîndindu-se la măreţia lui Adeodato Lampustri

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă, a doua zi dimineaţa Garamond îi va spune : aseară n-am îndrăznit să vă vorbesc ca să nu-i umilesc pe ceilalţi, ce lucru sublim, nu mai vorbesc de referatele entuziaste, ba,

Prezentare şi traducere de Florin Chiriţescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Dincoace şi dincolo de conciliere

Te afli la masa de joc în plină partidă. Deodată observi, la unul din partenerii de competiţie, o neregularitate ce atentează la morala jocului. Chemi arbitrul. El vine şi în loc să-l sancţioneze pe vinovat încearcă să te împace cu el. Ca şi cum ar fi fost vorba de o ceartă oarecare, pe te miri ce subiect, iar nu de încălcarea unei reguli. Te ridici de la masă şi vrei să părăseşti sala de joc. Pe drumul spre ieşire arbitrul se străduie din toate puterile să te convingă că n-are rost pentru un fleac de greşeală să abandonezi competiţia, mai ales că abandonul tău ar atrage după „sine anume mutaţii în schema concursului, o dereglare a fluxului competiţional. Şi reuşeşte. Te reîntorci la masă şi joci în continuare. Ceilalţi nu-şi spun că eşti un spirit conciliant ci că eroarea morală a partenerului **n-a** fost cine ştie ce, sau poate chiar n-a fost deloc şi că doar ţi s-a părut. E normal să-şi spună asa, de vreme ce tu te-ai reaşezat la joc iar vinovatul a rămas şi el la masă. Sesizezi că lucrurile ar putea fi interpretate astfel dar cum eşti mai înţelept decît ceilalţi şi mai tolerant, nu dai importanţă unei atari interpretări şi consideri că e mai bine să nu încurci, prin plecare, desfăşurarea competiţiei, chiar cu riscul de a fi înţeles greşit. Jocul continuă. La un moment dat, cel care a mai greşit o dată, sau poate altul, mai comite o încălcare, de aceeaşi natură. Chemi din nou arbitrul. El vine şi se uită cam neîncrezător la tine. Ceilalţi nici ei nu te mai cred. Te ridici şi dai să pleci. Nu te mai opreşte nimeni. Atunci chiar pleci de-a binelea sub privirile nici măcar curioase acum ale celorlalţi. Din formă de protest faţă de abaterile de la regula morală a jocului, plecarea ta a devenit — în ochii competitorilor şi a martorilor — mărturisirea unei vinovăţii personale Subit îţi vine în minte povestea cu „Petrică şi lupul". Prea tîrziu. Şi nu-ţi mai rămîne decît să te miri de cît de ascunse sînt căile Domnului şi să te întrebi dacă a fi conciliant nu poate fi uneori, mai rău decît a nu fi. Şi dacă nu cumva **uneori** s-a întîmplat să fie chiar **acum.** Nu-l fericesc pe jucătorul de bridge care ajunge să-şi pună asemenea întrebări pentru că în clipa cînd ajunge să si le pună, bridge-ul încetează să mai fie pentru el un joc adevărat...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 23 ianuarie 1991 4 (52)

O samă dă urări și dă pro-e-ții

colindate și făcute (în cercarea lor) dă PROETU' Popescu

Și ce dacă ăștia dau mereu din zar ?! Tot nu aboliră vreun strop dă hazar!

Numa' dacă hazu' o să-ți deie-n hohot, focu' și necazu' n-o să dea în clocot. Lasă-l, tu, pă filo-, lasă și-calia, ia iubirea-n brață ici în România ! Lasă legionaru' lasă securistu', fă-te frumușață și mai uită-ți tristu'! Ești în era noastră, nu-n cea dinainte — casă-ți fie bază : inimă și minte. Și pă calu' albu-i, strigînd lii-ru, lii-ru, vine-un drag dă Rege, părelnind deliru' ! ! !

Că degeaba ăștia dau mereu cu zaru'. Tu amează-ți soarta, nu curta hazaru !

Cristian Popescu

(Scris, așa, — ca de la Oră — Suflare — în noaptea de 29 spre 30 deçembrie 1990).

Încotro ?

deci așa. „Intrarea în Europa" s-a aminat. Sau mai bine spus, cei care erau dispuși să discute acceptarea sau nu a României în „rîndul lumii" au decis aminarea. Pînă cînd ? Pînă cînd se vor da publicității rapoartele comisiilor parlamentare asupra evenimentelor, știți dumneavoastră care.

După cîte ne amintim, în urma vizitei unei delegații parlamentare române la Strasbourg această condiție a fost pe deplin exprimată și lămurită. Mai mult, ea a fost comunicată plenului legislativ. Din rîndurile acestuia s-au auzit voci destul de ferme (poate chiar și autoritare) care sus'ineau că respectivele Rapoarte sînt făcute pentru noi, nu pentru ei.

Se pare că ei sînt mai nerăbdători decît noi, iar noi avem ceva, ceva interese la ei, așa că...

Domnul prim-ministru a dovedit că este preocupat, dacă nu chiar interesat, în rezolvarea acestor probleme ce privesc „adevărul despre", inclusiv adevărul privind reala desfășurare a evenimentelor din decembrie 1989. Domnul prim-ministru a adresat cereri ultimative prin intermediul ministrului de justiție, a adresat scrisori președinților Senatului și Camerei Deputaților și toate acestea încă fără nici un rezultat concret.

Domnul președinte al României, înainte de a pleca într-o călătorie foarte lungă, al cărei scop nu este, desigur, doar revederea după 20 de ani a unor priveliști socio-politice care i-au adus destule neplăceri, atrage atenția organizațiilor și asociațiilor care prin acțiunile lor publice „înrăutățesc climatul" intern, subliniind că pe umerii lor apasă o grea responsabilitate. În zadar. „Actualitățile" TVR prezintă în nenorocita zi de 13 un adevărat scenariu al violenței din care nu lipsesc nici atacarea turnului din strada Pangraty (geamuri sparte filmate în detaliu, ca în 13 iunie 1990) nici sticlele incendiare din Piața Universității.

Liderii Alianței Civice fac apel la stăpînirea de sine a participanților la mitingurile organizate în semn de solidaritate cu Timișoara. Fac apel la spiritul non-violenței care trebuie să guverneze fiecare manifestare a nemulțumirii celor care socotesc să iasă în stradă civilizat pentru a se exprima civic. Era absolut necesar acest apel după ce mitingul din ziua de 13 ianuarie a debutat cu o busculadă între forțele de Poliție și primele grupuri de manifestanți care se adunau liniștit în Piața Revoluției. Petarde, un foc de pistol (?), oricum semnale belicoase. Urmează apariția insolită a unei mașini de pompieri care intenționa să traverseze dinspre strada Onești în Calea Victoriei prin Piața în care se aflau mai mule mii de oameni, trecerea demonstrativă a două camioane încărcate cu polițiști pe lîngă mulțime etc., etc. Îndeajuns pentru a clătina convingerile mai puțin ferme în ceea ce privește necesitatea absolută a non-violenței.

Toate aceste lucruri și fapte sînt semnele exterioare ale unui impas politic în care ne găsim cu toții, indiferent de poziția pe care o avem sau o adoptăm față de putere. Este limpede că avem nevoie de o hotărîre clară din partea celor responsabili or învestiți cu responsabilitate pentru a ieși din această fundătură și a o apuca pe drumul integrării în Europa. Primul semn al acestui gest ar fi acela prin care să se ajungă la situația în care ziariștii din România să nu mai fie nevoiți să ceară protecția Poliției pentru a nu fi maltratați, stîlciți în bătaie de polițiști ? În Europa, unde vrem să ajungem, Poliția protejează cetățeanul împotriva răufăcătorilor. La noi ne-a fost dat să auzim prin intermediul radioului și televiziunii cum biroul de presă al Ministerului de Interne face haz de cei care nu cred că pe străzile Bucureștiului se desfășoară doar cunoscutul joc „de-a hoții și vardiștii" iar din această pricină dumnealor sînt ciomăgiți cu profesionalitate. Se pare că asta este soarta în România a tuturor celor despre care „se știe că știu".

Încotro, deci ?

Eugen Uricaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Renoir

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Chiar așa!

Spre deosebire de nemți, care, din '45 incoace, își trec din generație în generație, inscrisă, parcă, în codul genetic, culpa nazismului, de nu știu ce să mai facă pentru ca lumea (și ei înșiși) s-o uite ; și spre deosebire de acea Franță dintre '45—'47 (dar cu prelungiri inclusiv la 1990) pornită, mai mult sau mai puțin singeros, în procesele colaboraționiștilor, românii s-au văzut ieșiți basma curată din coșmarul totalitarismului, adoptînd cu seninătate **noul** hei rup, ștergîndu-și ochii pentru a decreta că, dacă azi **se vede** mai bine, nici ieri n-au fost **orbi. Vina** fiind generală, s-a dictat achitarea în bloc, neexistînd arbitraj (imparțialitate) pentru a face ierarhia Erorii. Noua putere a fost selectată din vechi mădulare, marele compromis național spărgîndu-se într-o infinitate de neocompromisuri individuale, paralel cu legiferarea minciunii, oficializarea scenarizării mondiale, justificarea răului prin eternele rațiuni de stat și îndemnul voios-amenințător la viețuirea-n colcăiala sperjurului (nerăbdarea-i contraproductivă, a zis nemuritorul Baltazar) — urmează, deci, că tot ce ni se întîmplă e cum nu se poate mai firesc. Ne-am urcat pe ușa din față, pe unde, de obicei, se coboară, iar acuma, de bună seamă, nu putem **avansa** deci **înapoi** înnotînd în sensul invers al direcției de mers. De aici, vezi bine, criza generală. Nu, nu vă speriați, știu că v-ați plictisit (pînă și) de lamentații. N-o să reiau inventarul și geografia prăpădului. Românii au, între altele, proverbialul talent de a găsi „în orice rău, un bine". Iar laboratorul ideal de extragere a bunului coeficient din marasmul istoric a fost, și a rămas, cultura. N-am ajuns noi să trăim paroxistic Ideea, direct proporțional cu presiunea jugului ? Nu ne lăudăm noi, esticii, în fața lehamitei puhave a occidentului, că numai **aici** s-a **locuit** în cultură ca în ultimul refugiu al divinității ? Nu mulțumim noi totalitarismului că, grație bestialității lui, ne-am educat un suflet literar unic în lume și că fervoarea noastră spirituală, de catacombari vînați pînă la sîngele virgulei, ne-a zeificat instinctele și ne-a super-rafinat intelectul ? Mai știe cineva ce-i parabola, mai știu „ăia" ce va să zică dementiala voluptate a decodării limbajului esopic, ori aproape senzuala complicitate autor-cititor, acel bizar libido, autist la... puterea a doua, ce lega victima de călău mai ceva ca-n amorul minitelist de-i îmbată azi pe frunțuji ? Ei ! Asta vreau să spun : să fim recunoscători Puterii rectuale. Ea, sireaca, a văzut degringolada scriitorimii și-a zis : ce facem, domnule, cu ăștia ? Fără de criză, opresiune, piedici minciuni, fără dramatism, ipocrizie și ipohondrie, ăștia dau în fandacsie. Devine, deci, că noul marasm este noua noastră șansă, este noua „sursă de inspirație". Izvorul întru care trebuie să ne adăpăm este singerarea propriei conștiințe. Să ne trăim. Să ne trăim, deci, criza la cele mai înalte cote ale stăruinței meditative! Să facem totul pentru a ne curăța de vechile păcate, spre a putea fi la înălțimea celor noi ! Să ne dăm cu toții arama pe față, ca să putem descoperi înăuntru miezul de aur sau de tinichea. Tragedia ne-a fost re-dată, tocmai din iubire, din grija de a nu ne aliena. Fii tu însuți ! te îndeamnă dezastrul, arzi la focul noilor comandamente și, în plus, fii întreprinzător, educă-ți „imaginația financiară". Behave yourself după cum cîntă noua orchestră roșie și fă ca-n astă lume să aibă parte dreaptă bandiții și cinstiții, român zice — viteaz zice ! Bucurați-vă de rău ! El este binele nostru ! Chiar așa !

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Ucigătoarea utopie

Privim terifiantele evenimente din Golf prin prisma realităților românești de azi. Înțelegem că războiul ar putea avea implicații economice și ecologice foarte grave la nivelul întregii Planete. Acestea ne-ar atinge și pe noi, sînt deosebit de amenințătoare. Dar parcă și mai cumplită este o revelație, încă o dată repetată : utopia politică este o hidră nemuritoare, indestructibilă în viitorul previzibil. Un dictator a pus din nou între paranteze realitatea obiectivă. Iarăși s-a găsit cineva care să nesocotească drepturile și faptele. Un număr unu de undeva, încurajat de acoliții săi hipnotizați, a socotit din nou că planurile lui himerice sînt mai tari decît realitatea și pot s-o înfrîngă.

Românii știu foarte bine ce înseamnă utopia politică activă, transformată în strategie de stat. Au trăit ani de zile în atmosfera ei, au respirat-o, mentalitățile lor s-au impregnat de ea. Iar cînd a sosit momentul istoric de a o depăși pentru totdeauna, și-au dat seama că sînt întrucîtva modificați ireversibil de ea. Ceea ce se petrece în România de azi este și o succesiune de lupte cu utopia politică impregnată în conștiințe.

În aceste zile amenințătoare, desigur, nu este momentul pentru reproșuri aduse unei formațiuni politice sau unui stil de guvernare. Golful, acest loc nu prea îndepărtat de noi, unde oamenii sînt uciși de armele cele mai sofisticate ale zilei, cere reculegere și meditație. Dar tristețea adusă de război ne înțelepțește și amintirile legate de rezistența utopie politică, de acest resort al războiului dus de comunism împotriva poporului român.

Românii au trăit decenii la rînd un război purtat împotriva lor de reprezentanții utopiei. Au simțit și au înțeles ce înseamnă ca un întreg sistem să fie îndreptat, cu demență tenacitate, spre fortificarea ficțiunii, a minciunii, a înlocuirii obiectivității prin îndepărtarea progresivă de realitate. Astăzi, după ce paroxismul utopiei comuniste a căzut în trecut, ne gîndim din nou la utopia politică. O retrăim întrucîtva, căutăm să ne despărțim cît mai repede posibil de ea.

Din nou, la radio, știri despre masivele distrugeri aduse de războiul din Golf. Timpul stă pe loc, nimic nu evoluează, experiențele tragice acumulate de omenire nu contează ? Cum a fost posibil ? O întrebare naivă, pentru politicienii de profesie. În politică totul este posibil, răspund ei, politica este chiar arta posibilului. Iar atunci cînd utopia politică își atinge paroxismul, războiul devine adesea de neocolit.

Dar, iarăși, cum ne situăm, noi românii, în stricta actualitate față de utopia politică ? Am ieșit din ea pe deplin, așa cum sîntem anunțați de năvala nesfîrșită a cuvintelor oficiale ? Am lăsat-o în urmă, material de analize pentru istorici ? Am intrat într-o zodie a luciditățji politice, a competenței și a dreptății ? Modul în care sîntem conduși astăzi este fundamental diferit de cel al utopiei ridicată la rang de politică de stat ? În fruntea noastră se află oamenii cei mai nepătați și cei mai competenți ? Avem, în fine, îndreptățirea să muncim pentru binele tuturor și să ieșim pentru totdeauna din trista, jalnica luptă de zi cu zi pentru supraviețuire și pentru apucarea unei bucăți mai grase prin înșelarea semenilor noștri ? Nu mai sîntem înșelați și mințiți din „rațiuni de stat" ?

Războiul din Golf potențează actualitatea acestor întrebări.

Voicu Bugariu

momos:

Ping-pong!

La sfîrșitul lunii decembrie—începutul lui ianuarie, o păcăleală mare cît hotelul Ritz avea să ne închidă gurile pentru aproape două săptămîni. Domnul președinte Ion Iliescu discuta cu domnul Cămpeanu Radu, liderul Partidului Național Liberal, posibilitatea creării unui guvern de coaliție națională. Pentru a nu perturba dialogul atît de fructuos, am stat cuminți, chiar dacă nu muream neapărat de poftă să vedem amestecate demagogia postbelică (R.C.) cu cea comunistă (F.I.). Ce a ieșit, am văzut ! Domnul Iliescu și-a bătut joc de domnul Cămpeanu, adică l-a dus cu vorba, așa cum numai comuniștii autentici și cu sula în coaste, bine înfiptă și răsucită acolo, știu să te păcălească. Domnul Cămpeanu a reacționat cu întîrziere, dar eficient. A dat drumul pe postul național TV unui film în care Ion Iliescu, imaginea, vorbea cu vocea lui Ceaușescu. Ulterior, domnul Cămpeanu a afirmat că habar n-avea de filmuleț (cine-l crede ? !) și că vinovată e aripa tînără (nu aia disidentă !) a partidului. Cine și-a bătut joc de cine, e greu de hotărît. Oricum, cei doi, chiar dacă unul mai șiret decît celălalt, și-au bătut joc de noi, indiferent dacă sînem feseniști sau opozanți.

Și iată că acum mingea păcălelii a fost aruncată de la președinție la guvern. Cu sula în coaste (Timișoara și județul în grevă generală, bașca studenții, bașca Alianța...), guvernul ne-a anunțat că Parlamentul (ăla european, of course !) ne amînă statutul de observatori (măcar) din cauză că raportul comisiei 13—15 iunie nu a fost încheiat încă. Vinovați, în ochii purtătorului de cuvînt (purtătorul de cuvînt este întotdeauna vinovat de ceea ce spune, așa a fost să fie în lumea comunistă, iar emițătorul, niciodată), sînt domnii-tovarăși Bîrlădeanu și Marțian, președinții celor două camere care, prin atitudini (personale), au împiedicat totul. Încă o păcăleală, la fel de grosolană ca și prima. Cine este atît de prost în țara asta încît să creadă că prăbușirea măcar a domnului Bîrlădeanu nu va atrage o cădere în lanț a tuturor celor care, la fel ca și dînsul, au trecutul curat roșu ?

Ștefan Agopian

P.S. Recomand cititorilor noștri serialul **Interceptînd convorbirile Lectorului** din suplimentul **României libere, Strict secret.** Eu personal sînt mîhnit că „Lectorul", atît de vînat într-o vreme, a ajuns astăzi de risul lumii.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **BOGDAN BALTAZAR :** „85 la sută din români au votat implicit pentru republică atunci cînd l-au votat pe președintele Iliescu". **(The Guardian,** citat din **România liberă)** ● Un „istoric" cu suflet de parlagiu, care nu are curajul să-și dezvăluie numele : „Cu o perfidie rar întîlnită, chiar în seara zilei de 23 August, fostul monarh a primit în audiență demnitari și generali naziști, cu care a încheiat o înțelegere pentru a permite retragerea în liniște a trupelor hitleriste din Capitală. În realitate, Înaltul comandament german dorea un răgaz pentru regruparea forțelor și înăbușirea insurecției. Și, în timp ce în Capitală se dădeau lupte grele cu trupele germane, pentru a se pune la adăpost, fostul monarh s-a refugiat în nordul Olteniei". **(România Mare)** ● Prof. dr. **ION ROTARU :** „Acesta-i Conu Leonida și ca dînsul suntem noi !". **(Națiunea)** ● **ALEXANDRU DAN POPESCU :** „M.S. ex Regele Mihai de H.S. dorește, în marea Sa mărinimie să transforme România în Libanul Europei ?". **(Glasul)** ● **ION MARGINEAN :** În Sibiu „**Din 3 orășeni unul e țigan**" ; „**Mareșalul Antonescu e din ce în ce mai regretat**" **(Națiunea)** ● **ANGELA BĂCESCU :** „Procesul generalului **Vlad este mai mult decît o crimă. Este o** eroare". **(Europa)** ● **ALCIBIADE :** ...„Dan Iosif (...) am aflat că ar fi copilul din flori al Elenei Ceaușescu făcut cu nemții, și nu-l cheamă Dan, ci Mozart, dar i se spune Iosif pentru că așa pronunță servitoarele numele românesc Ioșca". **(R.M.).** ● **PAVEL CORUȚ :** „Aveam doar șase ani cînd securitatea kominternistă l-a arestat pe tatăl meu, erou aviator pe frontul de est, pentru vina de a fi fost decorat personal de fostul rege Mihai de Hohenzollern cu **Virtutea de Război cu Spade, clasa Crucea de Aur"; „Cînd** însă fostul rege a ridicat pretenții la tron, scuipînd pe cuvîntul dat la abdicare, am aruncat «podoabele» la gunoi". **(Națiunea)** ● „Pluteau amîndoi în beția abandonului, gemînd transfigurați, gustînd nesățioși din minunata cupă a pierderii de sine...". **(Occident)** ● **GELU VOICAN VOICULESCU :** ...„am rămas mereu personajul cu semne de întrebare și cu...". (Din interviul-fluviu acordat revistei **Și totuși iubirea)** ● **C. VADIM TUDOR,** despre prozatorul Radu Theodoru, premiat de **România Mare :** „Prin forța lucrurilor și prin meseria pe care și-a ales-o, de pilot, de urmaș al maistorașului Vlaicu, de ofițer de aviație, a fost întotdeauna mai aproape de moarte"(...) : „Poate de aceea fraza lui are tăietură precisă...". ● Răspunsul pilotului **RADU THEODORU :** „Eu vreau să vă mulțumesc, să mulțumesc întîi de toate că există «România Mare», că ați făurit această revistă. Ea era necesară ca pîinea, ca aerul, ca apa" ; „Revista a devenit un stindard, nu cred că poate fi ceva mai nobil și ceva mai încurajator pentru cei care o fac, decît să știe că ea reprezintă, mai ales pentru armata română, un stindard de luptă". ● **TOMA PĂTRAȘCU** (fost aproape 30 de ani cioclu la Gospodăria de partid) : „La puțini comuniști, **din cei pe care i-am îngropat, nu le-am** făcut slujbă. Familia mă întreba pe mine, dacă nu cumva o să se supere cineva, dacă altora li s-a mai făcut... Îi liniștesm spunîndu-le că am făcut și altora cu funcție mai mare". **(Expres magazin)** ● Trivialul **ALCIBIADE :** „La Maternitatea Pușcăriei Jilava a avut loc o scenă emoționantă : fericitul cuplu **Doina Cornea — Marian Munteanu** a adus pe lume un copil. El va purta numele **Postelnicu** (după nașul mic) și **Dăscălescu** (după nașul mare) și va rămîne în arest preventiv alături de fericiții săi posesori pînă la normalizarea situației". **(R.M.)** ● **FLORIAN TĂNĂSESCU :** „Mitingul electoral (am fi vrut să scriem manifestația comemorativă) de la Timișoara (...) este o mostră de iresponsabilitate civică și — chiar dacă pare desuetă acum — de **penurie patriotică". (Glasul)** ● **SILVIA ARDELEANU :** „**Merci**, (mulțumescul ăsta în franceză se scrie cu sedilă numai la **R.M.**, n.n.) unchiule Sam ! Ai avut nevoie de un an **de matură** chibzuință pentru a rosti ceea ce, cu luni în urmă, ar fi presărat balsam peste rănile Revoluției Române și, cine știe, poate ne-ar fi scutit de tragicul coșmar din 13 iunie, pe care numai bunul simț al **muncitorilor din** Valea Jiului, crescuți de soartă în **Legea talionului**, l-a amendat atît cît a fost posibil" **(EST-VEST)** ● Un **ANONIM :** ...„domnul prefect Cărpanu a inaugurat o nouă eră în democrația românească de tip bănățean". **(Libertatea)** ● **XANTIPA :** „S-a mai întors în țară, după trei ani de instruire, drăgălașa scriitoare **Hertha Müller**, care, și ea, este iremediabil zdrobită de dorul Timișoarei". **(AZI).** Rușine, de trei ori rușine pentru acest ironic salut adresat unei mari scriitoare anticeaușiste ! ● Dl. ministru secretar de stat, **ȘINCAI,** adresîndu-se lui Toader Stețca, „în prezența unor Martori" : „Te eliberez dacă nu mai ai tangență cu comuna". **(Expres).**

Petre Stoica

prezentul continuă

Drumul către adevăr

De regulă nu scriu mult și e departe de mine obiceiul de-a avea un program ordonat. Scrisul este deocamdată o necesitate spontană. N-am încercat să înțeleg mecanismul interior care declanșează această acțiune. În fine... Într-una din zilele trecute am scris un articol. Fără titlu. Sau mai bine zis n-am ajuns în faza cînd găsesc un titlu și pot spune că zarurile au fost aruncate. N-am ajuns în faza finală pentru că l-am recitit. Și iată ce proces complicat a avut loc :

„Mă tem că ne aflăm în momentul în care noua putere nu va ezita să ordone armatei să tragă pentru a mentine această democrație «originală» atît de greu de priceput. Și n-o să mai existe, vai nouă, un al doilea erou Milea, gata să-și sacrifice viața, pentru ca amărîtului de pe stradă să-i fie bine..."

Nu poți generaliza, mi-am zis. Dacă în Transilvania și București generalii Cheler și Polivanov amenință poporul cu represalii armate, asta nu înseamnă că... — Dar ce înseamnă ? — Poate au fost opțiuni personale. — Pe care le-au făcut publice ? — Da, în zăpăceala asta cine mai știe... Asta nu înseamnă că noua putere... — Nu ? — Nu cred. — Și în cazul conflictului de la televiziune, cînd guvernul preferă să nedepsească o mulțime formată din „n" persoane pentru a salva pe domnii Emanuel Valeriu și Răzvan Theodorescu, asta ce înseamnă ? — Ce să însemne ? Cei doi sînt șefii televiziunii și-o fi greu să... — Cum așa, sînt domnii Răzvan Theodorescu și Emanuel Valeriu unșii lui Dumnezeu încît să merite să fie sacrificată mulțimea doar pentru a fi ei salvați ? — Ei, nici chiar așa ! Dar dacă e să te iei după lume, ar trebui să pice șefii ca frunzele toamna. — Și atunci ? — Atunci, ce ? — Nu înseamnă că noua putere nu va ezita să sacrifice gloata doar pentru a se mentine pe sine ? — Iar ai ajuns în punctul ăsta ? — Ce nu e logic în raționamentul meu ? — Pe undeva pare a fi logic dar nu poate fi real. — Ce te face să crezi ? — Gata, fără argumente. Taie te rog tot ce-ai scris pînă acum și să vedem mai departe :

„La începuturile comunismului, cei care aveau din plin de suferit, prin pușcării sau aiurea, de pe urma idealurilor politice, se amăgeau și cu iluzia că «vin americanii», americanii așteptați în zadar să coboare din ceruri la noi în fortăreață — acum nu mai avem nici o asemenea iluzie. Cazuri izolate, animate de «curajul disperatului» apar în fata noastră să-și expună cu surescitare ideile. Dar sînt copleșite de protestele înverșunate ale «oamenilor de bine» care vor liniște, liniștea resemnată și lașă din timpul dictaturii, români care în viața lor n-ar renunța nici măcar la o îmbucătură de dragul unei idei vin să dea lecții de bună purtare celor care-și sacrifică sănătatea și viața în numele adevărului."

— Pare cam patetic — De ce ? — Nu știu, povestea cu „vin americanii" o cunosti dintr-un caz particular, n-o poti răsfrînge asupra tuturor deținutilor politici. — Ba, cred că da. — Mă înjoiesc. Dar, în fine, treacă și asta. — Mă mir ! — În fraza următoare probabil te referi la Dumitru Iuga. — Bineînțeles. — Nu știu ce să zic... Protestul lui solitar seamănă de fapt cu o conditionare inflexibilă. — Da, așa si este, dar să nu uităm de cînd încearcă sindicatul liber al televiziunii să se facă auzit. Probabil s-a ajuns la exasperare. — Poate era mai bine dacă abordau o altă cale... — Care ? De la începutul anului nu facem decît să monologăm. Singura bucurie e aceea că nu ne mai temem de urechile din pereți. Dar nu încearcă nimeni să realizeze cu noi un dialog. E ca într-un teatru absurd. — Totusi... — Nici un totusi. — Ai văzut ce-a spus vineri, 7 decembrie 1990 împuternicitul guvernului despre Dumitru Iuga... — Ce-a spus ? O infamie, asta a spus. A aplicat metoda anului 1990, politica dirijată de nivelare a vîrfurilor, probabil că așa trebuie să urce natiunea spre culmile cele mai înalte ale ... așa, uniformizată, total lipsită de valori. Cîntării României. Ce mai reprezintă astăzi, după aproape un an de terfelire, în cugetul omului simplu, care citește „România Mare" (pentru simplul motiv că acolo găsește un limbaj mai lesnicios), ce mai reprezintă deci acele nume care vorbeau anul trecut la postul de radio Europa Liberă și ne întrețineau nouă speranta de zi cu zi : nu mai reprezintă nimic, ba chiar par a fi numele unor indivizi periculosi, trădători de țară. Dar să revenim la Dumitru Iuga. — Să nu mai revenim. — Și dacă moare ? — Cine să moară ? — Dumitru Iuga. — Bine, bine, lăsăm fraza așa cum e, poate ne mai gîndim puțin, numai puțin... În definitiv mă bucur că, muncitorii de exemplu, au ales calea sindicatelor, calea către o demnitate pe care o credeau pierdută. — Păi vezi ? — Sigur că văd și văd cît se poate de limpede, dar... Să continuăm :

„Vreau să vă mărturisesc aici că eu, personal, nu sînt împotriva domnului Ion Iliescu nici a domnului Petre Roman. Sînt convinsă că în situatia în care se află țara, oricare în locul lor ar întîmpina greutăți. Minuni nu se pot întîmpla peste noapte. Eu sînt numai împotriva minciunii, a minciunii ce ne-a însoțit pînă acum pas cu pas : am fost mințiți în privința revoluției, a teroriștilor, am fost mințiți în timpul evenimentelor de la Tîrgu Mureș, am fost mințiți cînd ni s-a prezentat tendențios Piața Universității și în privința evenimentelor de la 13—15 iunie, am fost mințiți mereu. Am pornit de la bun început din minciună și ne afundăm în hățișurile ei pas cu pas, ea devine învăluitoare, sufocantă, hrană de zi cu zi. Se știe de cînd lumea : tot românul e poet. Deci are sensibilitate si multă fantezie. De aceea în locul adevărului ni se servesc scenarii, scenarii construite cu migală, îmbinări felurite între ficțiune și realitate dar totusi scenarii. Se face atîta risipă de imaginație cînd ni s-ar putea arăta adevărul, chiar dacă acesta doare, chiar dacă acesta implică sacrificii. De dragul cui trebuie să închidem noi ochii, de dragul cui trebuie să făurim din fasă o istorie falsă ? Nu presa produce destabilizare. Gazetarii nu fac decît să încerce să găsească o pistă spre real. Ei suplinesc adevărul, sînt nevoiți să o facă, în absența lui. Minciuna destabilizează, minciuna servită de la revolutie încoace, picătură cu picătură din cristelnița oficială a ecranului de televizor, de parcă ar fi un elixir sfînt."

— Iar televiziunea ? — Iar televiziunea. Mai găsește și altceva. — Oricum ar fi în zadar. — Hai, încearcă altceva ! — Bine, tocmai mi-a venit ideea unui posibil scenariu de film polițist sau politic. — Care ? — Iar ai să sari în sus. — Să vedem. — Mă gîndeam : ce legături diavolești or fi existînd în cadrul „tripletului" de vreme ce trebuie să se mențină intact cu orice preț ? — Despre care triplet vorbești ? — Cum care ? Răzvan Theodorescu — Emanuel Valeriu — Guvern (sau în loc de Guvern, Președinte, sau în loc de Securitate, Securitatea, sau în loc de Securitate...) — Fabulatii ! Și nici măcar nu ești originală. — Eram sigură ! — Dacă te-ai baza pe ceva as înțelege ! — Mă îndoiesc ! — Nu așa se spune adevărul... Trebuie studiat mai cu grijă... — Asta-i cenzură ! — M-am săturat de hazul ei ! Nu e cenzură, iar te grăbești si cazi în greșeală. E autocenzură... — Tot un drac ! — Nu-i. Dar să lăsăm contrazicerea și să revenim la articol. — Care articol ?

Doina Popa

12 decembrie 1990

minimax

Ce ne facem?! (II)

Veşti rele veneau mereu de pretutindeni şi viaţa îi încovoiase pe bieţii oameni că umblau năuci şi învrăjbindu-se-ntre ei pentru te miri ce, spre mare bucurie cîrmuitorilor care credeau că au ajuns a putea face orice voiesc după pohtă, fără teamă de nesupuşenie.
(Cronicar anonim)

Căci timpul, timp pronunțat istoric al României și al românilor (adăugirea nu este întîmplătoare) arată a se fi precipitat simțitor chiar și de la apropiatul 9 ianuarie, cînd puneam întrebarea din titlu (ce-i drept cam patetică și cam banală), îndreptățirea ei, a întrebării, ne-a fost, totuși, confirmată cu prisosință.

În Golf va fi... cum va fi ! (Bun prilej pentru umflarea prețului la benzină !) Totuși, dacă mai totdeauna răul cît de rău are și o parte bună, poate că, gîndind în viitor, evitarea războiului acum, i-ar fi permis lui Saddam Hussein să-și desăvîrșească potențialul distructiv urmînd ca altă dată să plesnească buba, cu consecințe încă mult mai grave. Asta numai dacă nu cumva, Doamne ferește !, actuala „politică" a Moscovei (Aiii ia-iai Mișa !) din țările baltice este corelată cu războiul din Golf, așa cum în 1956 criza Suezului a „coincis" cu „contrarevoluția" din Ungaria. Oricum, dinspre răsărit bate crivățul. Totdeodată, în ceea ce ne privește direct, Consiliul Europei și Parlamentul European au reacționat prompt la faptul că Parlamentul român nu a publicat încă rezultatele anchetelor privind evenimentele din martie și iunie '90, amînîndu-se iarăși o apropiere mai consistent-profitabilă de Europa occidentală. Că în aceeași zi cînd am aflat știrea s-a întîmplat și plecarea președintelui nostru spre Republica Populară Chineză (însoțit, se pare că în ultimul moment, și de ministrul apărării naționale !) este, desigur, o pură coincidență ce nu trebuie să iste angoase amintindu-ne urmările altei vizite prezidențiale cu 20 de ani în urmă ; chiar dacă s-a pomenit cu acest prilej de **tradiționalele** legături dintre cele două țări și popoare — că a făcut-o ambasadorul chinez, mă rog, dar formularea a fost prezentă și în discursul politic al dlui. Ion Iliescu, atît la Otopeni cît și la Beijing... În fine, pe lîngă altele, datorită acestei vizite am avut prilejul de a revedea la tv. piața Tien-An-Men. O priveliște reconfortantă ! Dar, pentru că (cel puțin așa tot sperăm !), cît de cît, Europa, încă, ne este mai aproape, vom reveni la **cestiune.**

Sîntem dară în continuare acut confruntati cu imperativul spunerii deslusite a adevărului în privința unor evenimente ce, iată, nu pot fi musamalizate la nesfîrșit și pentru care odată ș-odată, cineva, cumva tot va trebui să dea socoteală. Nu doar pentru cele întîmplate în martie și iunie, căci ruperea lor de celelalte momente calde este, ușor vizibil, posibilă doar cu prețul persistenței în înșelăciune. Și, tocmai într-o atare situație, guvernul (dar ne gîndim îndeobște la primul ministru) a reacționat cum bine se cunoaște, nu doar somînd Parlamentul să finalizeze rapoartele dar chiar și acuzînd președinții celor două camere. (Asta-i mai trebuia dlui. Bârlădeanu !) O reacție tare ! Văzîndu-l și ascultîndu-l pe vestitul domn Baltazar care ne-a încunoștiințat despre pomenita reacție guvernamentală, mulți vor fi fost probabil aceia care și-au zis „Măi să fie !". Chiar așa. Măi să fie ! ? Păi în iunie, nu era același prim ministru ?! Au nu se-arată atunci cumva cam oportunistă și cam conjuncturală reacția executivului ? S-ar prea putea însă ca potul să fie încă mult mai mare iar cum bine o știu chiar și amatorii în de-ale poker-ului, potul mare generează tentația cacialmalei. Căci există, deja publicat, **Raportul asupra evenimentelor din 13—15 iunie 1990,** rod al activității Grupului pentru Dialog Social și al Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România — Comisia Helsinki. Concluziile acestui raport, cum de altfel se știe de mult acolo pe unde a putut ajunge și presa neaservită stăpînirii, indică indubitabil că actuala Putere este ireversibil compromisă. Dacă în 13 iunie ceea ce oficial s-a numit lovitură de stat de tip legionar n-a fost, în fapt, decît o înscenare grosolană pentru justificarea mineriadei (ce va îmbogăți patrimoniul universal al gîndirii dedicată patologiei sociale), mineriadă premeditată și organizată la cel mai înalt nivel, atunci Puterea chiar dacă a fost într-adevăr emanată (!) în decembrie iar apoi votată în mai cu o majoritate zdrobitoare (!), nu mai poate fi, în mod normal, legitimă. De unde și uimirea cît privește violența reacției guvernului. Mai zăbovind așadar cu atenția asupra somației, ne amintim că ea conține o nuanțare cît se poate de interesantă. Sînt reclamate cele două rapoarte, **indiferent de rezultatele** la care s-ar ori nu s-ar ajunge. Deci, Implicit, primul ministru și guvernul n-ar avea nici o răspundere pentru sinistra mineriadă. Or, raportul GDS—APADOR—CH neagă această posibilitate. De unde un alt previzibil **deci.** Deci concluziile raportului parlamentar (în orice caz cele la care va ajunge majoritatea fesenistă) sînt deja cunoscute și ele vor confirma, eventual cu ceva amendamente ducînd la căderea unor capete mai mici, versiunea oficială inițială : lovitură de stat **ș.a.m.d. Păi** cum altfel cînd, nu de mult, în recentul decembrie, aceleași forțe oculte erau cît pe ce să ne-o facă ! Iar cei care n-or să fie de acord, cerînd în continuare adevărul, să le fie de bine ! Adică așa vine vorba, că numai bine n-o să le fie ! Căci vor fi acuzați grav în fel și chip, că destabilizează, că sînt vînduți, că uneltesc împotriva democrației și, mai ales, că trădează interesele țării, trebuind a suporta rigorile legii. Poate nu chiar ca-n anii de-nceput ai dictaturii proletariatului, poate nu chiar cu o nouă „generație Pitești", dar nici prea departe, mai ales că, de la răsărit, vin pentru unii (ce-și rîd acum în barbă) vești tare îmbucurătoare. Apropó de, Oricum, ce naiba !, **nu poate fi întîmplător** că **Azi,** cotidian al F.S.N., în numărul din 15 ianuarie nu suflă un cuvînt despre ce se întîmplă în țările baltice a căror soartă este atît de apropiată cu aceea a moldovenilor noștri de peste Prut. Ce dacă bunăoară Polonia, care nu numai că depinde economic de marele vecin dar mai are și cîteva zeci de mii de osteni sovietici pe teritoriu-i (plus cei ce se vor retrage tot pe-acolo din fosta R.D.G.), ce dacă Polonia și Ungaria și Cehoslovacia și pînă și Bulgaria au protestat. Atitudinea guvernului nostru o vom vedea. Pînă una alta, în redacția de la **Azi** nu s-a aflat de cele întîmplate la Vilnius și liniștea cititorilor acestui cotidian este bine protejată...

Doamne, cum se mai leagă toate ! Adică acum se văd bine ațele cu care sînt legate. Pînă și cuvintele se leagă la fel ! La Vilnius, spre a se justifica intervenția sîngeroasă a apărut un comitet, bineînțeles, al SALVĂRII NAȚIONALE ! Și gîndindu-ne la toate astea parcă nici nu ne mai pare așa banal-patetică întrebarea din titlu.

15 ianuarie 1990

Șerban Lanescu

P.S. „De la Nistru pîn' la Tisa..."

cronica edițiilor

„Iubind ceea ce nu mi se dă dreptul..."

Din ce în ce mai importantă pentru omul modern, care-și schimbă cu tot mai multă ușurință statutul, pașaportul și chiar rădăcinile, problema identității — a fi, a fi conștient că ești și a accepta să fii ceva „altfel" decît restul — se reflectă cel mai acut, la noi și probabil nu numai la noi, în ceea ce s-a numit chestiune evreiască ; această chestiune a generat o întreagă literatură (parte a literaturii „eului diferit" dar nu numai atît), începînd cu Alecsandri, Ronetti-Roman și Caragiale, și încă mai înainte, cu teatrul popular de păpuși în care un personaj nelipsit era evreiul vorbind stricat românește, alături de turc, de muscal și de alte personaje tot atît de rudimentare. Această literatură reflectă atît atitudinile ideologice și de principiu ale unor categorii, cît și situațiile particulare, simțămintele cele mai ascunse, aproape sau chiar viscerale ale individului, două lucruri foarte deosebite la prima vedere, dar care n-au încetat să se amestece și să se influențeze de cînd există literatură. Din toată această mulțime de texte care s-au scris, de pe o poziție sau alta, de mai bine de un secol, cea mai cunoscută și în orice caz cea mai discutată carte este, cred, romanul lui Mihail Sebastian **De două mii de ani.**

El a fost, în primul rînd, extrem de discutat în epocă și anume dintr-un motiv exterior și fără importanță pentru substanța cărții, dar foarte important pentru lumina pe care o aruncă asupra caracterului autorului său : fost student, admirator și apoi colaborator al lui Nae Ionescu, Sebastian i-a cerut acestuia o prefață pentru romanul său, în ale cărui probleme credea că vor găsi un teren comun fie și pentru o discuție dacă nu pentru o înțelegere deplină. N-a fost așa și prefața pe care Nae Ionescu nu refuză să o scrie. Va fi o brutală respingere a suferinței eroului — sfîșiat între chemarea concretului, aceea a copilăriei trăite pe tărîmul însorit al Dunării, și tradiția metafizică, evreiască, a familiei — și chiar o condamnare „teologică" a condiției de evreu. Și autorul nu respinge acest gest, cel puțin neobișnuit („picant" zice Șerban Cioculescu într-o cronică din **Revista Fundațiilor Regale**), ci acceptă și publică prefața așa cum a primit-o, sfidînd sfidarea care-i fusese aruncată : „Nu aveam împotriva acestei prefețe decît o singură răzbunare, care era în același timp o obligație : să o public. Am publicat-o". De la acest gest, perfect comprehensibil în perspectiva timpului, a relațiilor cu vechiul său maestru și a spiritului de sinceritate absolută în care fusese scrisă cartea, au plecat cele mai multe dintre neînțelegerile ce caracterizează recepția ei critică. Ea a fost discutată și atacată, abundent și zgomotos, atît de activiștii evrei, care au văzut în ea — și în acceptarea prefeței — o trădare a spiritului evreiesc și a solidarității etnice, cît și de cei antisemiți, care au considerat-o antiromânească, atît de la stînga, cît și de la dreapta, și chiar spiritele critice care au încercat să păstreze o temperatură decentă a discuției, nu s-au putut sustrage atmosferei instaurate prin această alterare a termenilor, plasînd comentariul mai degrabă pe terenul problemei sociale sau ideologice (pe care romanul o implică, desigur) și prea puțin pe acela al artei, care era oricum primul de avut în vedere. E adevărat, nu au lipsit cu totul unele observații asupra capacității autorului de a face „să se miște și să trăiască un număr însemnat de personaje, cu fizionomii conturate perfect" (S. Cioculescu), despre „arta d-lui Sebastian... [care] întrunește, odată cu mijloacele de expresie cele mai desăvîrșite și nu știu ce forță obscură de-a preface emoția în inscripția rece, detașată și mîndră" (Sergiu Dan), iar Perpessicius îl consideră pe autor drept „unul din artiștii de prim plan al literaturii românești de astăzi". Dar e vorba doar de notații fugare, neîntemeiate pe o analiză a unui text pe care aproape îl ocultează : în cele trei pagini ale cronicii lui Perpessicius, de pildă, în care e vorba de chestiunea teoretică a scriitorilor evrei, de experiența antologiei lirice realizată împreună cu Pillat, de cărțile lui Jacques de Lacretelle, Ury Benador și I. Peltz, cel mai redus spațiu a acordat cărții lui Sebastian. Cel mai adesea, cartea a fost văzută ca un jurnal autentic al tribulațiilor autorului traversînd medii foarte diverse și totodată al problemelor sale de conștiință, de opțiune, iar nu ca o operă construită cu o intenționalitate și cu mijloace specifice literaturii, reconstituirea unui fragment semnificativ dintr-o existență căreia i se atribuie înțelesuri simbolice, plasată pe o spirală nu mai puțin simbolică : tinerețea, marcată de mișcările studențești antisemite din anii douăzeci, tranziția, epoca de aparent echilibru prin plonjarea în concret, în activitatea de constructor, venit să înrădăcineze sondele și clădirile moderne pe dealurile prăfoase ale Uioarei (altă față, poate, a dilemei sale existențiale), urmată de căderea iluziilor în fața renașterii acelorași simptome de rinocerizare, văzute chiar la cei mai apropiați dintre prieteni. Tristețea cu care eroul înregistrează eșecul iluziilor sale nu duce însă și la renegarea lor și poate cele mai emoționante pagini ale romanului sînt cele finale, cele în care ficțiunea romanescă este într-adevăr abandonată pentru a permite autorului o sinceră și nobilă declarație de dragoste pentru locul nașterii sale și spiritul său inconfundabil : „voi vorbi despre o patrie a mea, și pentru ea voi înfrunta și riscul de a fi ridicol, iubind ceea ce nu mi se dă dreptul să iubesc. Voi vorbi despre Bărăgan și Dunăre ca de ceva care îmi aparține nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește, prin amintiri, prin bucurii și prin tristeți. Voi vorbi despre un spirit al acestui loc, despre o anumită inteligență specifică acestui climat, despre luciditatea pe care am deprins-o aici, din lumina albă a soarelui de șes...".

Valului agresiv de critici absurde și răuvoitoare, Sebastian îi va răspunde peste cîteva luni de la apariția cărții printr-o broșură intitulată **Cum am devenit huligan.** El nu-și apără romanul și nu-l explică, mărginindu-se să pună la punct cîteva confuzii din care au izvorît acestea și mai ales să semnaleze, cu sumbră ironie, în ce măsură criticii săi — semiți sau antisemiți, marxiști sau „burghezi" — ajung pe poziții identice prin intoleranță, proces de intenții și desconsiderarea totală a statutului literar al cărții, cum se întîmplă cu criticul legionar N. Roșu, de la **Azi**, care consideră că toți eroii evrei ai cărții sînt simpatici și cei români antipatici, și cu criticul evreu T. Löwenstein, de la **Renașterea noastră**, care observă că „figuri simpatice între evrei nu găsim", ci între români numai : „Dacă mai există în lumea asta mare un rest de ridicol, cred că aici s-a refugiat, în această întîlnire de opinii, în această involuntară frăție între d-nii Roșu și Löwenstein, amîndoi puri, amîndoi intransigenți...".

Romanul și dosarul „critic" al romanului au fost reeditate recent de editura Humanitas, gest a cărui oportunitate nu mai trebuie argumentată pentru că, dincolo de faptul că pune la îndemîna cititorilor o carte importantă a epocii interbelice interzisă aproape o jumătate de secol, redeschide un capitol al istoriei noastre literare și mai ales al sociologiei vieții noastre culturale despre care atîția ani nu s-a putut vorbi : rolul, aportul și semnificația contribuției scriitorilor de altă origine etnică la tezaurul literaturii naționale. Faptul că Fundoianu are originea evreiască, Istrati grecească și Haig Acterian armenească poate avea o importanță decisivă în această perspectivă, una doar relativă sau poate nici una. Nu știu, pentru că lucrurile n-au fost cercetate, ba chiar n-au putut fi atinse nici pe departe. E momentul să le atingem, fără false pudori, fără idei preconcepute, fără resentimente, și romanul lui Sebastian este probabil unul dintre cele mai bune argumente în acest sens. Dar publicarea romanului și mai ales a comentariului din **Cum am devenit huligan**, fără nici un alt aparat critic decît o simplă cronologie biografică și o frază obscură pe coperta ultimă („Reperele originalității prezentului volum sînt de căutat în armonizarea recesivă a părților care îl compun, în strădania productivă a dialogului..." etc.) nu este de înțeles tocmai din această perspectivă : Sebastian răspunde acolo numai criticilor care se situează în afara literaturii, cum o declară de la început („Am însă cîteva lucruri de lămurit, lucruri exterioare literaturii") și prin aceasta consolidează tendința cititorului de a recepta și analiza romanul în afara sferei sale proprii, escamotînd filtrul prin care experiența de viață a fost trecută înainte de a fi expusă publicului. O prefață, un capitol de note (inclusiv de note istorico-literare, pentru că faptele invocate în cele două texte se regăsesc și în cărțile altor scriitori, în jurnalul lui Camil Petrescu de pildă) erau absolut necesare și nici nu erau greu de realizat, de vreme ce monografia Dorinei Grăsoiu de acum cîțiva ani deschidea drumul în această direcție. Apariția volumului, indiscutabil utilă, trebuie deci considerată doar ca un prim pas spre realizarea unei ediții ample a operei lui Sebastian, inclusiv a publicisticii, corespondenței și a jurnalului său, aflată, după cîte știm, în pregătirea colegei noastre Cornelia Ștefănescu. Această ediție — alături de numeroase altele ale scriitorilor interbelici interziși sau masiv cenzurați pînă acum — trebuie să constituie punctul de plecare pentru o adîncă și cu totul nouă considerare a fenomenului literar dintr-o epocă efervescentă, diversă și de o bogăție încă incomplet cunoscută.

Mircea Anghelescu

*) Mihail Sebastian, **De două mii de ani. Cum am devenit huligan.** București, Ed. Humanitas, 1990, 331 p.

povestea vorbei

Limbaj și istorie

Între sensurile secundare ale adjectivului **istoric** există unul, binecunoscut, cu marcată valoare apreciativă : el atribuie o calitate unui fapt „care are o importanță mare", „demn de a intra în istorie", dacă evoluția de la sensul neutru la cel valorizat pozitiv nu e, desigur, specifică limbii române, nu e mai puțin adevărat că atît adjectivul **istoric** cît și substantivul **istorie** sînt, în româna actuală, încărcate de conotațiile neplăcute produse de intensa lor utilizare propagandistică și encomiastică (eveniment istoric, cuvîntare sau vizită istorică, creator de istorie — milenară — etc.). În fond, semnificația pozitivă a lui **istoric** nu rezultă în mod automat nici măcar din definiția de mai sus : ea e mediată de o anumită valoare acordată, într-un sistem de judecăți, **istoriei** (ca succesiune de evenimente și ca memorie colectivă a lor). Prestigiul **istoriei** e o dominantă culturală funcționînd mai mult la un nivel superficial, ca automatism de limbaj — pentru că perspectiva istorică și implicarea re-scrierii istorice în viața contemporană sînt, în acest moment, extrem de firave. N-ar fi rău să se vadă cam ce anume se știe, acum, din istorie — în primul rînd din cea națională. Toată lumea admite presupoziția falsificării discursului istoric, dar formulele fixe și dogmele acestui discurs reapar de surprinzător de multe ori. Analiza tipului de text istoric care a circulat cel mai mult în anii din urmă, în diverse forme — în manualul școlar, în discursul politic, în articolul de ziar etc. — ar trebui să aibă în vedere cel puțin trei niveluri : ce a comunicat textul respectiv, într-o anume ierarhie de informații, care anume dintre acestea au avut șansa să ajungă la conștiința cititorului mediu, ce deformări și ce simplificări previzibile s-au putut produce pornind de la aceste date. A cunoaște sursa și amploarea deformărilor e un punct de plecare pentru eventuala lor corectare : altfel, simpla oferire a unei alte istorii poate să se izbească de un zid al nereceptivității.

Textul istoric „de popularizare" al ultimelor decenii a vehiculat **denumiri**, etichetări ale diferitelor fenomene și evenimente, care au variat nu spontan, în funcție de o eventuală multiplicare a ipotezelor și interpretărilor, ci în mod dogmatic, strict dirijat. Amuzant e că formulele s-au succedat într-o gradație ascendentă : „răscoala condusă de Tudor Vladimirescu" (manual din 1968) a devenit în cîțiva ani „mișcarea revoluționară de la 1821" (manual din 1971 ; datele din paranteze nu reprezintă, bineînțeles, reperele modificărilor, ale căror documente exacte nu le am la îndemînă, ci simple atestări ale formulei — indicînd, cu aproximație, o perioadă), transformîndu-se ulterior în „revoluția de la 1821". Variantele de interpretare și numire apăruseră și în cercetarea anterioară, dar în teorii care coexistau și polemizau ; dogma a exclus orice deviere de la formula indicată pentru un anumit moment. Dincolo de contingențele politice care au determinat comica amplificare în timp a denumirii evenimentului și dincolo de posibilele ei justificări științifice, e de remarcat corespondența cu o tendință generală a limbajului totalitar, în care rapida devalorizare a cuvintelor antrenează o permanentă supralicitare și amplificare a sintagmelor. Un exemplu similar : ceea ce în 1968 se mai numea încă „insurecția armată din 23 August 1944" a evoluat, prin asocierea obligatorie a unor adjective, la „insurecția armată antifascistă" (1971) ; termenul „insurecție" a dispărut apoi definitiv, evenimentul istoric metamorfozîndu-se spectaculos în „revoluție" : mai întîi în „revoluția de eliberare socială și națională" (1980), apoi (ultima variantă pusă în circulație, după cîte știu), în „revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă" (construcție sintatică în care modelul dublării este evident și ale cărei dimensiuni depășesc cu mult limitele normale ale unei formule uzuale, susceptibile de frecvente repetări.

Interesantă e, pe de altă parte, absența denumirilor, a etichetărilor unor fapte istorice care nu sînt cu totul trecute sub tăcere. Omisiunea totală nu este decît una dintre tehnicile expunerii istorice partizane : mai subtilă e strategia de menționare în context irelevant. Un eveniment este enunțat, fără însă a-l face **identificabil** printr-o formulă ; mai ales într-un text de manual, el are astfel toate șansele de a trece neobservat, de a nu fi reținut ca informație utilă. Prezentările evenimentelor din secolul trecut sînt instructive în această privință — tocmai pentru că distorsionarea informației e aici mai puțin evidentă decît în cazul celei a „mișcării muncitorești", în genere a istoriei secolului 20 — sufocată de deformări și interpretări partinice, de omisiuni și inexactități. Atîta vreme cît apariția unei sintagme ca „ocupație rusă" era exclusă, o serie de informații izolate rămîneau doar mărci ale codului aluziv, funcționînd numai pentru lectorii avizați. Timp de 6 ani, Moldova și Țara Românească „nu au avut domni" ; „administrația rusă a însărcinat pe marii boieri să..." ; apoi anumite categorii „s-au ridicat la luptă împotriva regimului regulamentar" ; „s-au declarat împotriva dominației străine și a abuzurilor regimului regulamentar" etc. Pe aceeași pagină, vorbindu-se de cauzele revoluției de la 1848, se pomeneau, pe de o parte — „regimul regulamentar", rămas fără determinări mai precise, ca un concept vag, de natură pur socială și politică — și, pe de altă parte, pentru Transilvania, de „absolutismul **austriac**" și de „nobilimea **maghiară**". Formulări ca „teama de o intervenție străină", „baionetele străine" nu conțin inexactități, ci doar o ambiguitate ; rezolvată de cei mai mulți, precum o făcea, în alt context, elevul emininke al lui Marius Chicoș Rostogan, unilateral : „— Și cine era Traian ? — El era un om bun ! (...) — Și cu cine s-au bătut el ? — Cu turcii !".

În afara acestui caz în care tabu-ul e evident — caz aproape fericit, în teorie, pentru că strecoară totuși anumite informații ; indiferent, în practică, pentru că strategia de prezentare le anulează efectul — nu mai puțin importante sînt clișeele prin care se fixează o mitologie patriotică (lupta continuă, neagresiunea, unitatea) și, în genere, viziunea schematică și deterministă care transpare în cuvintele și expresiile cele mai obișnuite. Odată fixate **etapele** și **orînduirile** și, în fiecare dintre ele, **clasele**, toate evenimentele și personalitățile „fac parte din...", „se încadrează în...". „Dublul caracter" (de obicei „social și național") încearcă să mascheze schematismul atribuit faptelor, în vreme ce desfășurarea în timp urmează regula simplă a acumulării („au sporit nemulțumirile", „asuprirea creștea necontenit"...). Previzibilitatea și certitudinile, asociate firesc cu tonul de solemnitate mohorîtă al expunerii, ariditatea explicațiilor sociale au putut, laolaltă, să elimine din lectura istorică orice curiozitate. Excluzîndu-i pe cei care făceau exercitii deductive, sesizînd omisiunile și încercînd să asocieze informațiile dispersate în planul secund, rămîne elevul-tip, cititorul mediu cerut și produs de un asemenea text și pe care orice nouă informație istorică îl va găsi opac, fără nici o întrebare de pus.

Rodica Zafiu

Literatura închisorilor

„Timp de şase ani, Europa a fost nu numai teatrul celui mai singeros dintre războaiele cît i-a fost dat să cunoască, dar şi temniţa cea mai vastă, cea mai bine organizată şi cu cele mai rafinate metode, din cîte a născocit vreodată geniul torţionar al reîncarnatului Torquemada." Aşa începe unul din „comentariile critice" ale lui Perpessicius, intitulat *„Literatura închisorilor"* şi publicat în *Revista Fundaţiilor Regale* (serie nouă, octombrie 1945). Cînd scria aceste rînduri, criticul de la *Revista Fundaţiilor* n-avea de unde să ştie că realitatea abominabilă de care tocmai credea că s-a despărţit va fi cu mult întrecută. Din păcate, în România epocii moderne, de la surghiunul la mănăstire sau la moşie, al paşoptiştilor şi pînă la gulagul exterminator din zilele noastre e o distanţă ca de la cer la pămînt, şi în comparaţie cu Aiudul, Piteştii, Gherla sau Jilava, închisorile lui Slavici şi Arghezi, de după primul război mondial (cu şampanie şi aşternuturi schimbate la cerere) par adevărate scene de *belle époque* sau de galanterie cavalerească. În 1945, Perpessicius mai putea să numească memorialistica închisorilor şi a lagărelor de concentrare, o literatură *senzaţională*. Astăzi, aşa ceva n-ar mai fi cu putinţă, pentru că, în raport cu „noua ordine" inchizitorială, impusă de fascism sau de comunism, termenul ar fi prea palid, dacă nu de-a dreptul ireverenţios. Literatura închisorilor de după cel de-al doilea război mondial a devenit de fapt un document al Apocalipsului şi al sălbăticiei care a luat proporţii de masă şi „lectura" ei te obligă la un efort de voinţă prin care să-ţi învingi scîrba sau spaima faţă de ceea ce s-a putut întîmpla.

Cartea poetului Teohar Mihadaş, prizonier timp de peste şapte ani în închisorile şi în lagărele de muncă din România, trebuie privită ca o adevărată lectură obligatorie, dincolo de orice efort. Scrisă „fără speranţă", cu peste douăzeci de ani în urmă, *Pe muntele Ebal* (Editura Clusium, Cluj, 1990) este de fapt un document din seria pe care au inaugurat-o la noi, în cursul anului trecut, cărţile lui Paul Goma *(Gherla, Culorile curcubeului '77)*, Virgil Ierunca *(Fenomenul Piteşti)* şi Constantin Noica *(Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru)*.

Victima este de data aceasta un poet din *generaţia pierdută* (sau *întreruptă*) a războiului, activ cu articole şi versuri în *Gîndul nostru* sau în *Universul literar*, dar avînd o singură carte pînă în 1967 (cînd îi apare *Ţărîna serilor*), placheta de versuri *Ortodoxie păgînă* (1941). Încăput pe mîna poliţiei politice, poetul are prilejul să-şi facă, de mai multe ori de-a lungul acestei cărţi, un examen amănunţit al vieţii. A venit în România „dintr-o altă Transilvanie, care este Macedonia", cu convingerea că aici se află patria sa. Aromân născut în 1918 în Turia, aduce cu el ceva din dîrzenia străbunilor săi între care mai multe rînduri de ciobani şi de haiduci. E „căpăţînos", cum se prezintă singur la un moment dat, „ursuz şi uricios", „cînd melancolic pînă la uriciune, cînd impulsiv fără motive, pînă la brutalitate", dar incapabil să ţină partea răului şi, de aceea, repede înclinat să-şi facă singur dreptate. La 26 de ani e angajat ca referent de presă la Departamentul Naţionalităţilor Conlocuitoare, din Bucureşti, dar din motive politice pleacă de aici la Bistriţa, ca profesor de franceză şi de română, la liceul „Al. Odobescu". După doi ani e dat afară pentru că nu vrea să se înscrie în partid. Un timp e profesor la liceul „George Coşbuc" din Năsăud, dar după etatizarea forţată a şcolilor particulare este silit să renunţe şi la acest post. Ajunge „expeditor de lemne" şi prin natura „profesiunii" cutreieră ţara pînă ce intră în contact cu partizanii ascunşi în munţi. Unul dintre aceştia (fost ofiţer de cavalerie regală, fost membru al diviziei „Tudor Vladimirescu") încearcă să-l atragă într-o reţea a rezistenţei locale, fără să ştie că securitatea îl supraveghează strîns. Cu toate că a respins oferta, Theodor Mihadaş e arestat şi, după ancheta brutală de la sediul securităţii din Bistriţa, silit să dea o declaraţie de vinovăţie : „Subsemnatul, domiciliat... şi aşa mai departe, declar în afara oricărei constrîngeri sau influenţe, de bună voie şi fără silnicie, că am făcut parte din organizaţia subversivă cutare, «Bandele sumbre» să zicem, îndreptată împotriva statului şi-a regimului nostru democrat popular..." Odată vina dovedită, e transportat la Cluj, la penitenciarul Tribunalului Militar şi după „un proces de batjocură, cu pedepse fixate înainte de partid" e condamnat în noiembrie la şapte ani de închisoare. Executarea propriu-zisă a pedepsei începe la închisoarea din Aiud, pe zidurile căreia scrie, cu litere de un metru pătrat fiecare, „AICI ZAC DUŞMANII POPORULUI." La Aiud rămîne peste iarna lui 1949—1950, pentru ca la începutul lui iunie 1950 să fie transportat la Canal („ni se acorda onoarea de a munci, din partea unor indivizi care nu munciseră nimic în viaţa lor, niciodată"). De fapt, e vorba de un regim de exterminare sau cel puţin de mutilare sufletească („Avem şi un scop politic cu aceşti banditi aici, nu ca să facem canalul", declară într-o bună zi politrucul Chirion). Şi la Canal se poate citi, pe una din întrările şantierului, o lozincă (*„Bine aţi venit"*), dar instrumentul propagandistic cel mai important este de data aceasta uriaşul tablou al lui Stalin, cu mustăţi de cîte trei metri fiecare, expus pe versantul abrupt al unui deal. Urmează o „eşcală" la Mărgineni (unde pe vremuri a fost închis şi Bălcescu). Detenţia e concepută acum ca o etapă de tranzit pentru conadmnaţii cu cetăţenie străină, adunaţi pentru orice eventualitate la un loc. După iarna de pomină din 1953, deţinutul e transportat, încă o dată, la Piteşti, unde rămîne pînă în 1956, cînd e pus în libertate, nu înainte de a semna obişnuitul angajament că nu va relata nimănui, niciodată, „cele văzute şi petrecute în închisoare".

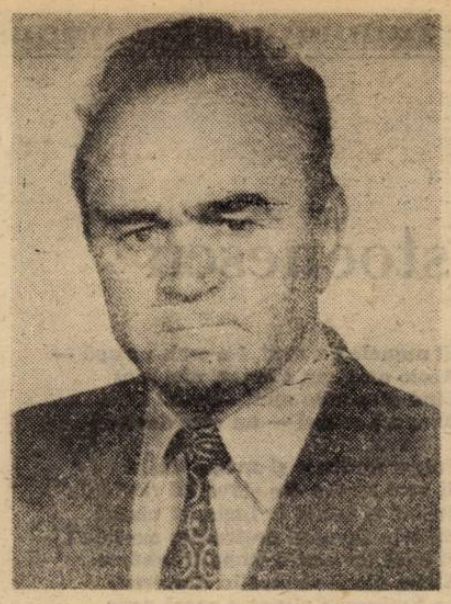

Nu voi face un rezumat al tuturor grozăviilor cu care s-au confruntat deţinuţii politici ai anilor '50. Am mai spus-o cu alt prilej, sînt lucruri care nu pot fi rezumate şi asta cu atît mai mult cu cît paginile din cartea lui Teohar Mihadaş ar trebui să fie integral reţinute ca veritabile piese de dosar în procesul comunismului din România. Sînt însă cîteva elemente care sar parcă din text, pentru a indica principalele forme din regia diabolică a oprimării.

Ma întîi, metodele de anchetă, de pedepsire sau de „reeducare", toate dezgustătoare prin brutalitatea lor. Bătaia la tălpi, în timp ce victima atîrnă de o prăjină, cu mîinile şi cu picioarele legate, bătaia cu saci de nisip, pînă la desprinderea organelor interne, ruperea mîinilor pe genunchi, ca surcelele sau, în variantă perversă, procedeul de anchetă al faimoasei sîrboaice Vida, specialistă în interogarea agenţilor titoişti" : „Se instala comod în jilţ, încălecîndu-şi picioarele albe şi gingaşe, cu amară ispită în carnaţia lor bine nutrită, în degetele de la mîna stîngă — cu unghii lungi, intens înroşite — ţinea un ţigaret lung [...], în degetele de la cealaltă — pentru că avea, totuşi, numai două — ţinea, aşa cum dirijorii ţin bagheta, o vergea tremurătoare. Preopinentul era aşezat de către ajutoarele ei ghemuit, cu fundul în aşa fel proiectat mult în sus încît genitoarele, trase afară şi legate osebit, să se arate ochilor ei precum acelea ale porcilor vieri. Astfel stînd împricinatul, ea, sorbind din cafea şi ţigară, la răstimpuri, cu buzele ei ca nişte cireşe duios ţuguiate, izbea cu voluptate rece, exact şi variat, peste ele, cu bagheta. Omul spunea tot, pînă ce, răcnind, se răsturna într-o rînă şi ameţea fericit."

În regia oprimării intră şi mîncarea, administrată deţinuţilor politici nu pentru a-i hrăni, ci pentru a-i extermina. Zeama de varză acră sau de spanac, amestecată cu nisip, ciorba de ardei iuţi, care distruge stomacul, turtoiul şi mai ales famioasa bucată de „pîine", fabricată după o reţetă reprodusă în toate detaliile ei. Pe bună dreptate, despre această pîine „Radio Londra" ar fi afirmat că „englezii vor divulga ruşilor secretul bombei atomice, cu condiţia ca aceştia să le spună lor din ce anume fac pîinea în România".

Ultimul element important al acestui monstruos scenariu al oprimării pare să-l constituie *limbajul*, cu formulele prin care torţionarii se adresează „banditilor", pentru a-i umili sau provoca.

Printre condamnaţii cu care Teohar Mihadaş s-a întîlnit de-a lungul celor şapte ani de detenţie, cîţiva interesează direct istoria literară. Unii dintre ei apar într-o lumină cît se poate de proastă (Nichifor Crainic), alţii, dimpotrivă, se comportă ca nişte sfinţi (profesorul Ion Petrovici). Un exemplu tipic de victimă inocentă, incapabilă să mai iasă din maşina de tocat a storiei, e poetul Constantin Tonegaru. La Bistriţa el îşi delectează anchetatorii, povestindu-le, cu lux de amănunte, cum a fost arestat la Bucureşti, pentru că i s-a găsit în casă manuscrisul poeziei *Pistolul lui Werther*, iar la proces (unde e judecat, ca şi Teohar Mihadaş, pentru că ar fi întreţinut contacte cu partizanii) îi face pe toţi să rîdă, printr-o depoziţie în doi peri : „Spunea că pe viitor va căuta să ocolească pe cît îi va sta cu putinţă părţile muntoase ale ţării şi că va umbla cu predilecţie pe cîmpuri."

Sub raport uman însă, catalogul depoplin mai ales de figuri patibulare, de zîţiilor din cartea lui Teohar Mihadaş e zbiri şi de ticăloşi. E parcă o încrîncenare (ca şi la Paul Goma) în a-i fixa pe toţi în scris, dar nu pentru a-i expune eternităţii, ci în speranţa că *răul* poate fi, dacă nu pedepsit, măcar exorcizat.

La funcţia memorialistică şi documentară a cărţii lui Mihadaş se adaugă deci încă una, magică sau cel puţin terapeutică, menită să facă din „literatura închisorilor" un important capitol distinct. Căci se pare că prin existenţa acestei literaturi putem marca principalele cicluri ale vieţii şi ale morţii, din istoria modernă a României, exact în felul în care cercurile marchează viaţa unui copac.

Florin Manolescu

Locuri comune (IX)

sau

martori la banchetul nomenclaturii

Ce este nomenclatura şi ce vrea ea ? Prietenul meu, poetul, ar zice înciudat că ea e cămaşa lui Nesus care ne strînge şi ne arde. Prietenii mei feseniţi, aşezaţi comod în faţa televizorului, ar sări repede să mă lămurească, fie că asa ceva nici nu există, sau nu mai există, sau, oricum, dacă mai există e numai pentru o vreme, nu se poate schimba totul peste noapte, e nevoie, nu-i aşa, de o anume continuitate, nu avem CADRE competente, trebuie să le găsim, să le creştem, să le...

Şi totuşi, ce este nomenclatura ? Sigur e că ea nu sîntem noi, oamenii obişnuiţi, cu o meserie precisă, cu o muncă concretă, fie ea fizică sau intelectuală, cei care, în timpul liber, mai facem şi cîte o coadă, ca pe un sport, să nu ne plictisim, să mai schimbăm o vorbă...

Sigur e că nomenclatura nu trebuie confundată cu cei patru milioane de aşa-zis membri. Ea e numai o parte din ei. Cîţi ? Nu putem şti (în Uniunea Sovietică nomenclatura actuală e estimată la aproximativ 750 000 de suflete, suflete de mici regi).

Sigur, de asemenea, e că nomenclatura de la noi nu se reduce la nomenclatura ceauşistă (o idee care parcă încearcă să-şi facă loc cu coatele în ultimele luni) ci, la fel ca la vecinii noştri, se defineşte ca nomenclatură comunistă, acoperind aproape întreg aparatul de organizare şi supraveghere a conducerii societăţii, în toate sectoarele şi la toate nivelurile. Nomenclatura ceauşistă n-a fost însă decît acel grup restrîns la cîteva zeci (poate sute) de slugi credincioase şi de încredere : numai excrescenţa cu totul bolnavă a nomenclaturii propriu-zise. Acoperind întreaga structură, la toate nivelurile organizării economice/sociale/culturale, nomenclatura şi-a exercitat, totdeauna, din plin, atribuţiile pentru care societatea socialistă a creat-o : **asigurarea exclusivităţii rolului conducător al partidului şi, concomitent, pentru ea însăşi, asigurarea tuturor avantajelor, morale şi materiale, ce decurg dintr-o atare situaţie.**

Muncitori, ţărani, funcţionari : clase, categorii, pături, n-are importanţă. Important e, ni s-a spus, că în socialism dispare rolul lor antagonic. Şi totuşi... Abolirea proprietăţii private n-a însemnat niciodată că, în socialism, nu vor mai exista unii care să comande celorlalţi. Şi astfel, încă din anii '20, Stalin s-a găsit în situaţia de a avea nevoie de oameni siguri, nu atît prin competenţă cît din punct de vedere politic şi ideologic. Deodată născute şi intim legate au apărut : de o parte o listă a „scaunelor" al căror control partidul trebuie să şi-l asigure în exclusivitate, iar vizavi lista celor care ocupau sau erau susceptibili de a ocupa aceste scaune. Iată cum, vrînd-nevrînd, categoria largă a neproductivilor (de la contabil la actor şi de la telefonist la vînzător şi profesor) s-a văzut îmbogăţită cu o nouă subcategorie : inteligenţia (n-am nici o vină, tov. Brucan), adică cei care au vocaţia puterii, adică nomenclatura. Adică cercul închis al puterii în care nu se poate pătrunde decît rar, şi după o verificare minuţioasă căci, din momentul cînd grupul conducător e suficient de numeros pentru a nu mai face apel la mobilitatea socială, îşi recrutează cadrele din el însuşi. Cercul închis, fără brese şi fără eroare, căci conducătorii numesc organele locale care... îi aleg pe conducători.

Meseria acestei noi categorii sociale? De profesie... revoluţionar. Iar revoluţionarii nu pot greşi, căci îi animă flacăra sfîntă a bunelor intenţii. **Şi chiar dacă greşesc, politic sau profesional, oricît de grav, ei nu pot deveni oameni de rînd fiindcă... sînt pe listă.** Un cadru de conducere nu poate fi numit decît tot în funcţie de cadru de conducere : doar, eventual, mai mic ; şi începe alt cerc : revocarea — mutare — nouă numire — revocare.... Să nu roadă sacul... rîdeam... dar tot în sac.

În socialism nu mai există antagonismul de clasă. Este întru totul adevărat căci ţăranii, muncitorii şi funcţionarii (intelectualii nu sînt, niciunde, decît o categorie de funcţionari, fiindcă şi funcţionarul de la poştă şi profesorul sau ziaristul îndeplinesc în aceeaşi măsură o funcţie indispensabilă societăţii) nu au cum şi de ce să aibă interese antagonice. Cu nomenclatura cadrelor de conducere însă, e o altă poveste. Încetîncet, această categorie a tins (şi a reuşit în bună măsură) să ţină cu mînă forte (citiţi şi „centralizată") frînele producţiei şi ansamblul social, învăţînd să-şi apere tot mai bine membrii şi privilegiile şi ajungînd, în cele din urmă, să exploateze celelalte clase sociale în folosul propriu.

Bine, veţi spune voi, dar aceste trăsături formează, la un loc, portretul-robot al unei clase sociale **dominante şi antagonice** Ssst ! Să nu ştie nimeni, mai ales Lenin, că el parcă-parcă zisese ceva despre „burghezia proletariatului...".

V-aţi întrebat, desigur, prietenii mei feseniţi, ce legătură are ceea ce scriu cu cuvîntul „banchet" din titlul articolului şi, probabil, vă veţi fi răspuns, deja, singuri. Păi, eu zic că are, pentru că la noi, cei eliberaţi de aşa-zisa revoluţie a unui fabulos decembrie (eu n-am să-i spun „revoluţie", pentru că termenul presupune ideea de organizare, ceea ce falsifică total spontaneitatea necalculată a tinerilor cu mîinile goale), la noi liberi nu sîntem noi, oamenii normali, care am cîştigat, cel mult, dreptul de a vorbi fără a fi auziţi, ci... nomenclatura. Singura realmente eliberată prin înlăturarea dictaturii/nomenclaturii ceauşiste a fost şi este nomenclatura comunistă românească, în ansamblul ei. Acum, societatea nu mai e condusă de o mînă de incapabili, ci de **întreaga**... nomenclatură.

Faptul că, pe ici, pe colo, oricît de sus, s-au mai strecurat, în zilele lui decembrie, şi cîţiva tineri sau oameni de bună credinţă şi într-adevăr competenţi, ţine de o primenire forţată şi neprevăzută care, pînă la urmă, s-ar putea să se dovedească lipsită de efect, dată fiind atît capacitatea de influentare şi asimilare ideologică a unui organism exersat şi îndelung verificat, dar şi... frica noastră cea de toate zilele.

Oricum, nomenclatura românească e, în sfîrşit, liberă : au scăpat de toanele dictatorului, care-i ţinea cu mînă de fier şi, conform lecţiei staliniste dar într-o variantă cu... faţă umană, le mai schimba, între ei, scaunele.

Nu le mai rămăsese decît să-şi capete conştiinţa de clasă şi să treacă, toată gaşca, la capitalism.

Mihail Oprea

george virgil stoenescu

Fratele meu — Sora mea (I) Aer și fier

(GLOSSĂ)

Eminescu se zicea Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Iar Eminescu e-n veci Eminescu
Și clipe trec în necurmate stoluri.
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !
O carte de aer, o pleoapă de zeu
Cîntecul arde nesfîrșite corvezi
Fratele meu — sora mea, fratele meu...

Un pod peste Styx s-a făcut pentru noi
O pavăză dreaptă în ora de plîns
Cîntare nedreptă din silnici strigoi
S-au spart în ardoarea și pumnul lui strîns.
E chipul din vers, e cuvînt din cuvînt
Necuprinsul acela Eminescu
Pe lacrima sfîntă și cursă în vînt
Eminescu se zicea Eminescu.

E gîndul mai sprinten la vămi care pier
În carne mă scrie din stele un foc,
Copilul aprinde în zodie fier
O soartă la semnul lipsit de noroc.
În vis se trezește cuprins de daruri,
E vremea ieșirii din coapte boluri
În aprigă viață fără de maluri
Timpul e șarpele lacom din goluri.

Și simt c-o lumină de ceturi mă vrea
Palid tunel unde soarele naște
Un punct care crește în marginea rea,
Punct care crește și nu se cunoaște...
În naștere aspră, în primul lui dor
Visa revoluția Eminescu —
Și mor imperii cum păsări în ger mor
Iar Eminescu e-n veci Eminescu.

O liră și o lume și o mare
Îl port mereu în straie de osîndă,
Clocotitoare mîini să împresoare
Poverile din ceara lui prea blîndă.
E vremea moartă prinsă-n vesnicie
Atîtea chipuri și atîtea roluri !
Dar tu rămîi un spin de poezie —
Și clipe trec în necurmate stoluri.

Acolo unde îndoiala schimbă
Mereu aceleași zale de aramă
Acolo unde lotusul își plimbă
Puterea-neputere fără teamă
El numele l-a vrut, l-a scris pe apă —
Acolo unde nu e hotar, nici crez
Cînd piramida minții cercul sapă
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !

Fulger străbate și-nvie o limbă
Și bem mereu din slova lui fierbinte
Trohei și iambi în furia lui nimbă
EL este Domnul nostru din cuvinte !
Și dacă un destin cumplit desface
Atîtea glorii strînse-în Empireu,
La Eminescu plînge-o sacră pace
O carte de aer, o pleoapă de zeu.

În mantia lui Nessus, în picioare
O pleoapă de zeu îl poartă tot mai sus
El este pîinea noastră, dulce sare
El e peste toate — este mai presus !
Cînd spulberă otrava celor ce mint
Este adevărul și clare amiezi
Îi poartă în dar pădurea de argint —
Cîntecul arde nesfîrșite corvezi...

Lumină tristă, tu, umbră care-asuzi
Un strop de suflet — punte peste moarte
Cu fața către țară, cu ochii uzi
Te-ai împărțit în noi parte cu parte,
Și se făcu o noapte-n zori ce cîntă
Lumina umbrei suferindă în seu
Lumină oarbă care mă frămîntă
Fratele meu — sora mea, fratele meu...

Fratele meu — sora mea, fratele meu...
Cîntecul arde nesfîrșite corvezi
O carte de aer, o pleoapă de zeu
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !
Și clipe trec în necurmate stoluri
Iar Eminescu e-n veci Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Eminescu se zicea Eminescu.

Fratele meu — Sora mea (II)

Fratele meu de neant — sora mea
Simt din nou povara ochiului albastru
Un anotimp lipsit de sfinți apăsa
Pleoapa ne închidea cu experiențele particulare...

Poate reiei drumul acela, veriga de dor
Poate mai sculptezi trandafirii speranței
Fratele meu de neant — sora mea
Lacrimile noastre ascund o armură de taină
Și nimeni, dar nimeni nu poate rosti întrebarea !

Depindem unul de altul, un aer de aer se varsă
Și noapte de noapte ne naștem avid, repetat
Un echilibru miraculos între vis și trezie
Cînd numai oglinda și scrisul pe apă
Ne face să credem a fi în durerea ce vine.

În lumea amintirii să înviem un timp iluzoriu
Noi am știut moartea, acolo, ascunsă
În nobilul nostru plictis am jucat
Neștiutul noroc, nepăsarea
Cu dinții adînc înfipți în carne, în sine.

Dar știind c-o să fie, c-o să vie
Sau poate c-o să învie...
Fratele meu de neant
Fi-vom inutila lui călătorie
Fratele meu — sora mea.

Fratele meu — Sora mea (III)

lui Mihail Coculescu

1

Mă acuzai de toate vinile — fratele meu
Tu, cel pe care destinul și increderea
L-au făcut judecătorul...

Și eu eram dincolo
În miracolul unei eliberări iluzorii
Și nu mă puteam apăra.

Mă acuzai la Anotimpul Quadraturilor
Cu judecata dreaptă în noduri
Osînda venea în vîrful picioarelor
„Doar îngerii-s mere de Parma cu viermi"...

2

Să reziste pînă vine resemnarea — fratele meu
Apoi să luăm totul de la început
Pe drumul unei vindecări
De care nu vei fi niciodată conștient

Să cobori în noaptea unei idei
Simplu, limpede și liber de prejudecăți (prețioase)
În orele-vorbe, nemernicele ceasuri de cristal —
Dar ce credință ai, tu, fratele meu ?

Întoarcerea la sine — Eleusis beat !

3

Unde ar putea fi, fratele meu
Acel ultim punct de fericire ?
Acel prag vărsător
Ca o deșertăciune voioasă
Ca un parfum strivit pe o armură
Printre statuile speranței...

Osînda venea în vîrful picioarelor
Doar un flaut viscolit este moartea
„Iar îngeri-s mere de Parma cu viermi"...

4

Îți auzeam respirația
Ca o carte rabinică răsfoită sălbatic

5

Dacă este nevoie, minte ! Fratele meu —
Dar scrie tăcerea vocalelor
Mizeria colonadelor plecate

Pentru vina poeziei —
Minte !
Dragostea și cinstea ca frunze în vînt

Dar minte, minte, minte !
Și versul fie-ți liber
În jocul tău degustător de moarte.

6

Îți auzeam respirația
Dar tu respirai cu privirea
Fratele meu...

7

Respiră cu ochiul, fratele meu !
Oricum va fi fiind el
Cu ochiul cel viu, cu ochiul cel mort
Și numele lui fi-va El Gahel.

Morții nu vor fi de acord
Să împartă vina —
Viața s-a-ngustat ca un drum de fier
O balanță vie a-nflorit grădina.

Mă privește-un aer
Și un clar pămînt
Împresoară semnul în oglinda rea
Respir cu privirea, respir în cuvînt
Și eu sînt privirea și eu nu mai sînt !

Dar ce credință ai tu — frate al meu ?

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

MOMENTUL POEZIEI

Este, în mod sigur, cel mai nepotrivit moment pentru receptarea poziei. A publica acum versuri înseamnă să ai vocația sinuciderii. Dar poetul oricum trebuie să aibă o asemenea vocație.

Este, în mod sigur, momentul cel mai potrivit pentru a scrie poezie. Nebăgat în seamă, așa cum i se si cuvine pentru a fi apărat poetul va izbuti să conceapă o sinteză a timpului acesta de asuprire și tumult eliberator, să fabrice caricaturile gravității noastre de acum, de care, îndată ce vom avea timp, să putem rîde în hohote.

Horia Gârbea

Elena Ștefoi
CÎTEVA AMĂNUNTE
Editura Albatros

Pînă anul trecut, de cîte ori se întîmpla să primesc cîte o carte de la un poet optzecist, vedeam că, pe pagini, versurile au completări și adnotări cu pixul, fiind adăugate cuvintele pe care cenzura nu le răbda. Evident, poeziile scoase cu totul lipseau oricum. Și dintre toți autorii Elena Ștefoi era obligată la cele mai multe adăugiri față de textul tipărit.

Pe volumul **Cîteva amănunte** n-am mai găsit însemnări marginale. Să fie într-un ceas bun. Știam, desigur, că și cenzura a devenit mai fină, mai „europeană" dar asta nu m-a împiedicat să mă bucur încă o dată de absența semnelor ei în volumul unei poete foarte nedreptățite din acest punct de vedere.

Așadar Elena Ștefoi publică a patra carte de versuri fără ca modul său de scrie să se fi schimbat. Se pare că autoarea nici nu urmărește în mod special căutarea unor mijloace diferite și nu are nici o plăcere de a exersa în acest sens. Cred că mai mult contează pentru ea conținutul comunicării și utilizarea sintaxei care poate să transmită acest conținut în modul cel mai direct. Dacă există măști — și există — ele sînt puse tîrziu, dintr-o mare pudoare sau din revelația bruscă a nesemnificativului pe care, poate, confesiunea l-ar putea cuprinde. Astfel fraza pornită cu brutalitate este întoarsă în ultimul moment, poezia începută abrupt este deviată și mărturisirile, rămase mereu pe jumătate, sînt cu atît mai impresionante, imprecațiile sînt suspendate ori înlocuite cu înfățișarea inutilității lor.

Într-adevăr teama de zădărnicie sau apropierea de certitudinea că totul este deșertăciune, care ar trebui să suspende complet comunicarea poetică se transformă într-un discurs despre chiar această zădărnicie, despre caducitatea fiecărui gest și a fiecărei trăiri care, privită, retrospectiv, este reductibilă doar la „cîteva amănunte" neînsemnate : „Se sfîrșea anul cum se sfîrșește / un pește uscat în gura pisicii : înapoi, pe calea ferată, / printre dealuri răsăreau margarete / în față prapuri / într-un rădvan răpciugos / ultimul vis și-l visa amintirea / pînă la osii stratul de smoală, / pînă la osii / prietenii noștri cîntau / te pregătea de plecare prin noaptea de iarnă / ca prin lutul matricei / partea cea bună din mine / fără rost scormonea fără rost" **(Prin noaptea de iarnă).**

Echim Vancea
FOTOGRAFIE DUPĂ UN ORIGINAL PIERDUT
Editura Litera

De Echim Vancea îmi amintesc cu greu pentru că l-am cunoscut la Sighetul Marmației, într-un loc unde aburul distilat de mere face lucrurile să apară altfel decît sînt în realitate. Din aceleași motive cred că poetul îmi păstrează o imagine mai curînd tulbure. Nu pot, totuși, să uit acel festival de poezie în care organizatorii, în frunte cu Echim Vancea, participanții și juriul (Laurențiu Ulici, Ion Mircea și Dinu Flămînd plutind, au relanti, peste dealuri, din pricini obiective, ca niște îngeri bolnavi de sciatică) ne coalizam de zor pentru driblarea cenzurii omniprezente. Exasperat de opreliști ori poate din alte cauze talentatul secretar de redacție Lucian Vasilescu a dat să sară pe geam dar alt nouăzecist ne-a produs mari daune morale împiedicîndu-l. Spre meritul lui Echim Vancea et comp. nu ne-a lipsit nimic afară de prezența poeților Popescu și Bănulescu dar, să recunoaștem, ar fi fost totuși prea mult.

Vă dați seama, iubiți cetitori, cît de greu mi-ar fi fost, printre atîtea amintiri duioase, să scriu despre **Fotografia** ... lui Echim Vancea dacă versurile lui ar fi fost proaste. Slavă Domnului, cu delicatețea lui obișnuită, poetul m-a scutit de atari încercări insurmontabile. El scrie bine, chiar foarte bine, cu sensibilitate care nu neglijează autoironia și nu omite sentințele caustice. Pe o direcție care este vădit influențată de lirica lui Virgil Mazilescu, Echim Vancea a grefat poetica optzecistă și nouăzecistă mergînd, adesea într-un același text, de la gravitate la ironie și apoi la autoironie, de la febra viziunii la luciditatea demontării unui context „poetic" din care să rămînă doar ghilimelele.

Poezia lui Echim Vancea nu este surprinzătoare cît exactă : „Eternele funeralii de toamnă / torturează pașii Cleopatrei / cea dintîi regină. / Și cîte motive neîntemeiate are toaleta ei / pentru a aparține altei femei / și eu habar nu am dacă ar fi mai bine / să supraviețuiesc. / Împreună poate vom putea trece mai ușor / cuvintele / dintr-o mînăstire în alta. / La urma urmei legile se răcesc cu timpul.

Se poate vedea cum Echim Vancea construiește cu rigoare într-o atmosferă voit cețoasă și cum taie versul cu rafinamentul actualității într-o atmosferă menținută voit „retro". Poezia sa, foarte premeditată, se face în cunoștința intimismului său inevitabil și, ca în jocul de șah, complică pe liniile teoriei cunoscute poziția pentru a-și concura maestrii.

Debutul lui Echim Vancea se înscrie printre cele mai izbutite ale sărăcăciosului an 1990 și-mi pare rău că sosirea cărții după Anul Nou m-a oprit s-o consemnez ca atare în retrospectiva anului. El este o mostră de poezie rezervată și orgolioasă în rezervă iar autorul un poet căruia îi place să riște și atunci cînd nu-l nimeni să-l aplaude : „puterea lui stă între poem și cauza mea / dovadă centura de siguranță aruncată sub tejghea".

Literatură şi naufragiu: eseu asupra suspensiei creaţiei

Confuzia pe care o vom săvîrşi în rîndurile care urmează este chiar instrumentul prin care se încearcă recuperarea în discursul critic a unei dimensiuni pe nedrept ignorate de cele mai multe ori, anume **romanţiosul**. Termenul este poate precar, dătător de perplexitate : ficţiunea sau „fictivul" s-ar potrivi mult mai bine. Dar, în fond, proprietatea termenilor, acurateţea descrierii cad cu bună-ştiinţă în afara preocupării noastre. Modelul de roman al încercării acesteia ar fi unul în care eroul ar avea ochii negri în prima pagină, albaştri pe la mijlocul cărţii şi poate un cu totul alt nume în final... „Romanul" pe care îl scrie eroul nostru, Robinson Coleridge, şi în care se cuprinde scriindu-l/scriindu-se (potrivit unei fantasme critice la modă) este un capitol al unui roman mult mai cuprinzător : Romanul Literaturii. Azvîrlit neîncetat între acest ţărm şi altul — cel al Naufragiului —, eşuînd în istmul unei ficţiuni sau al alteia : acesta este drumul parcurs de Robinson Coleridge, pe care Jurnalul de faţă încearcă să-l urmeze împrumutîndu-i mişcarea pendulatorie şi, fireşte, ticurile seducătoare.
Titlul este, de aceea, în seninătatea lui afirmativă, o capcană înspre robinsonada critică pe care o căutăm ; exilînd Literatura în economia paginilor, vom povesti tocmai istoria acestui exil — vom vorbi despre Naufragiul ei. Iar cel care o face să eşueze — cel care îl trage pe Coleridge în aventura lui Robinson (oprind Poezia în estuarul lui „şi ce mai urmează ?") este un personaj pe care Literatura l-a asigurat de ingratitudinea sa veşnică pierzîndu-l, veninos, printre rînduri (pînă şi imprevizibilul Borges afectează o suspectă amnezie referindu-se la el, drapînd fraza în acelaşi anonimat impenetrabil : „...izbuti să transcrie fragmentul ce dăinuie şi astăzi în operele sale. O vizită neaşteptată l-a întrerupt şi, după aceea, a fost cu neputinţă să-şi amintească restul") şi căruia Jurnalul de faţă îi aduce omagiul întîrziat, dar bine-cuvenit : **superbul (d)om(n) din Porlock !**

LITERATURĂ ; **Capitolul întîi :** ROBINSON COLERIDGE SE GÎNDEŞTE LA O CĂLĂTORIE

Citesc nespus de mult. Lucrul acesta a fost remarcat de cîteva minţi iscoditoare — de pildă, Eliot, atunci cînd m-a numit „the voracious reader" — şi, de bună seamă, de toţi cei din jurul meu... Dacă am vrut să pornesc spre Xanadu, a fost mai puţin pentru a ajunge acolo cît pentru a naviga, a naviga necontenit printre cărţi : Baedeckerul meu — mereu disponibilul Purchas.
NAUFRAGIU UNU : **Drumul spre Xanadu**
Robinson Coleridge ştie de la început cum este acel DOM al hanului Kubla : teritoriul său spectacular îl seduce în măsura în care este conform unui peisaj dinainte montat, un peisaj exotic fireşte, literaturizat (definiţia locului : „sălbatic, fermecat, hieratic"), aşadar mediat. Robinson Crusoe descrie furtuni, cutremure, lupte cu, şi între sălbatici : trăitul **(le vécu)** este costumat în recuzita poncifă a literaturii de călătorie în speranţa, naivă, de a „trece drept" realitate. Paradoxal, literarul supravieţuieşte acestui tratament — cel care naufragiază este tocmai trăitul. Robinson Coleridge reuşeşte performanţa inversă : Xanadu este figurat ca „lucru trăit", descris **pentru că există** — numai că descrierea lui valsează cu Literatura un cadril imposibil... Peste tot, „trăitul" lui Robinson Coleridge este un trăit-literar — nu pentru că ar fi descris **à la manière de**, ci pentru că este văzut, experimentat astfel. Robinson Coleridge este homo aestheticus prin excelenţă ; călătoria sa înspre oaza hanului Kubla este, cu bună-ştiinţă, o călătorie în jurul camerei sale : un **voyage du rien**, asemeni celui conceput de Gide. Cataractele sale, riurile „sacre", mările profunde, sortite unei benzi veşnice, totul grandios, ameţitor („ah ! acel adînc abis romantic / Ce printre cedri năzuie spre deal") — iată un clişeu pe care Robinson Coleridge este departe de a-l resimţi ca atare, tocmai pentru că **el îl simte**, îl vede ca real ; realitatea lui Robinson Coleridge este ficţiunea, aşa cum ficţiunea lui Robinson Crusoe încearcă să treacă drept realitate.

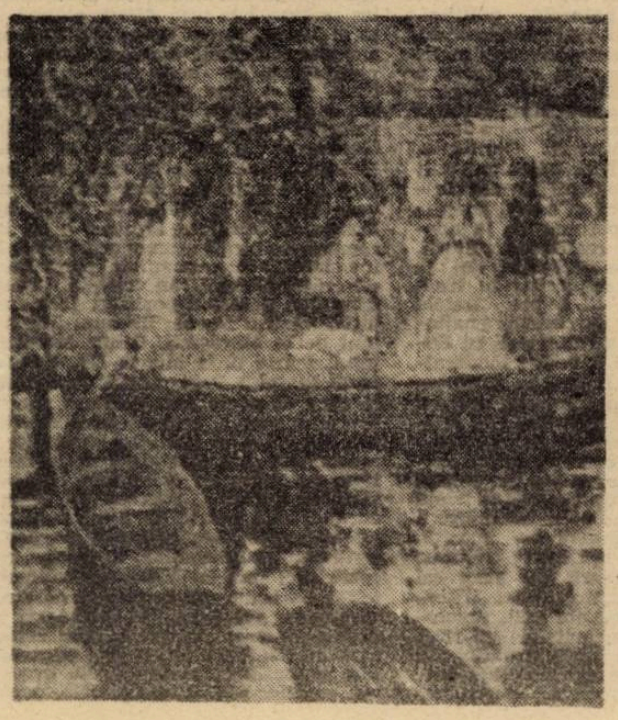

Capitolul al doilea : RESTURILE UNUI OSPĂŢ DE CĂRŢI. TOT FELUL DE PRESUPUNERI

În Xanadu nu vor fi palmieri, bananieri, cocotieri ş.a.m.d. Hanul Kubla, în oaza sa minunată, a plantat ceva mult mai frumos : un întreg peisaj visat. Insula sa de verdeaţă este, spun cărţile, ridicată aidoma viziunii sale : verdele său este verdele pe care ţi-l închipui cu ochii închişi ; proporţiile lucrurilor sînt deplasate prin apăsarea visului. Lucruri care nu pot fi apropiate (gheaţă şi foc, de exemplu) sînt aduse laolaltă. Peste tot pluteşte **mirajul** — cruda presimţire că toate acestea se pot topi într-o clipită, întredeschizînd ochii... ca şi cum, cînd ai atinge insula, naufragiat prin deşert, aceasta s-ar scufunda ca un vis de nisip : „o senzaţie ca de gol care pune stăpînire pe noi într-o seară, cînd simţim mirosul elefanţilor după ploaie şi al cenuşii de santal, răcindu-se în vasele cu jăratec"...
Mi-a făcut plăcere să mă gîndesc pe îndelete la această insulă a hanului Kubla — căci o vedeam încă de pe atunci ca o insulă : o insulă pierdută în oceanul unei cărţi... care Carte putea fi cutare vers din **Brise marine** de Mallarmé ; cutare rînd din inconturnabilul Emerson ; cîteva pagini, oricare, din acea enciclopedie a oglinzilor care a fost Borges ; sau poate întreaga **Terra incognita** a lui Nabokov ; şi, de ce nu, chiar rîndurile, citate mai sus, ale duiosului, discretului Calvino...

Naufragiu Doi : TIMPUL SPRE XANADU

Timpul călătoriei lui Robinson Coleridge este viitorul — sau, mai degrabă, modul său este condiţional-optativul. Traiectoria intenţionată este orizontală (conform normelor oricărei călătorii) : suspendată într-un DACĂ permanent, singura direcţie posibilă devine ascensională. Verticalitatea călătoriei lui Robinson Coleridge se opune, desigur, mersului obişnuit, pedestru — sau, fiindcă idealul oricărei călătorii este traversarea mării, nautic : ea este, din această cauză, o anticălătorie — însă numai sub raport **axial** : peisajul descris, încetoşat perpetuu de incertitudinea condiţionalului, străvăzut prin nemăsura optativului, se încarcă, în volatilitatea lui, de aripile de plumb ale paradigmei. El devine peisaj ideal — sau **ideat**, pentru că este conform visului, reveriei precise a hanului Kubla !
Robinson Coleridge, în călătoria lui, nici nu are nevoie de o corabie, nici nu simte oboseala în picioarele trudite de mersul pe jos : întrucît un peisaj ideat nu poate fi vizitat, fără o minimă confuzie axiologică, altminteri decît din perspectiva (ideală) a unui aerostat. Robinson Coleridge leagă frînghii, solide, pentru a prinde nacela zborului său spre Xanadu...

Capitolul al treilea : CEA DE A DOUA CERCETARE A INSULEI. SOMNUL DIN CARE SÎNT TREZIT DE O VOCE TAINICĂ.

„...Doar în relatările lui Marco Polo izbutea Kubilai Han să întrevadă, prin zidurile şi turnurile menite prăbuşirii, filigranul unui desen atît de fin încît să scape de muşcătura termitelor". Bunul Calvino — bunul, răbdătorul Calvino ! — are, din nou, dreptate : căci, abstracţie făcînd de-acele reflectări, fie catoptrice, fie metoptrice de care aminteam odată, (în multele-mi scrisori de bună seamă !) şi-n care DOM-ul, oaza sau insula mea se poate să fi licărit, asemeni unui crîmpei de vis... acele ziduri, acele turnuri... mai fragile decît sticla cea mai subţire, ce pot oricînd fi năruite... numai în **domul** Poeziei sălăşluieşte de-a pururi !... „Să clădesc din muzici line / În văzduh acel altar..." — oh, doar Ea, Muzica-Poesia pot fi acel fin filigran... în acelaşi timp, capcană şi dom protector : căci Viziunea. Aici, se-ncurcă în laţul viclean ţesut de Sunete şi, în mod corespunzător, Verbul apără insula-oază cu Versuri de cleştar !... Zămislită din Cărţi, Viziunea se-ntoarce în Cărţi ! Alef, întorcîndu-se în alef — în tainicul TOM — Unul şi-Acelaşi : „În triplu cerc să fie-nchis ! Şi cum de el să nu te sperii ? / Căci a sorbit lamura mierii / Şi laptele din paradis"...
Dar cine bombăne... ? cine-mi bubuie-n mintea melodioasă, bombănitor, bruindu-mi paradiziacul ison... ? cine bubuie-n uşă... ? cine bate ? !

Naufragiu Trei : TEXTUL SPRE XANADU

Sensul călătoriei lui Robinson Coleridge este definirea unui vis (visul hanului Kubla) ; articularea lui este tot un vis (visul lui Robinson Coleridge)... Or, visul este prin natura lui deviant, deplasator de sens : visul este, în articulaţia lui intimă, naufragiu pur.
Lucrul pe care nu-l realizează Robinson Coleridge este că o asemenea călătorie, pur şi simplu, este mai degrabă **drumul spre** un naufragiu decît oprirea în timpul suspendat al călătoriei... Călătoria cea mai rudimentară (şi experienţa lui Robinson Crusoe este în acest sens exemplară) implică izolarea într-o enclavă spaţio-temporală, în jurul căreia evenimentele gravitează (mărturia „jurnale'or", a „însemnărilor de călătorie") într-o nesemnificativă orînduială ; totul, în asemenea cazuri, arată ca şi cum ideea de călătorie ar dicta locul fiecărei însemnări în economia jurnalului. Nimic din toate acestea în „jurnalul de călătorie" al lui Robinson Coleridge : impresiile sînt puternice însă instabile, imaginile fragile, frînte în punctul de fugă al înregistrării lor. Această fragmentaritate calchiază involuntar fragmentaritatea jurnalelor diurne — în fond, naufragiul, şi nu călătoria propriu-zisă, dă sens fragmentului... Istoria unei călătorii rămîne incompletă fără ne-sfîrşitul ei : „şi ce mai urmează ?" (cliseu foiletonistic de distinsă tradiţie), aplicat insesizabilului în-finit al călătoriei lui Robinson Coleridge (drumul spre Xanadu cotind pentru eternitate în norul lui „Şi laptele din paradis..."), împinge dintr-odată aerostatul poetic înspre coloana romanescă a unui hebdomadar feminin...

PISICA SE ÎNTOARCE CU PUI

...Şi mai departe, aşadar ? Literatură sau Naufragiu ? „Şi ce mai urmează ?" este speranţa unui „happy ending" — aşteptarea legitimă de a primi un răspuns a generaţii întregi de cititori...
Geniul „omului din Porlock" va fi mereu acela de a se fi aflat la uşa lui Coleridge la momentul potrivit : adică atunci cînd **acesta tocmai notase** (alt clişeu vertiginos !) versul **54**, „And drank the milk of Paradise". Restul este istorie literară : odată întrerupt Coleridge uită restul „viziunii" sale „dintr-un vis" şi odată cu el, noi plîngem pentru totdeauna resturile pierdute **for good...**
Or **for bad... ?**
Să recapitulăm :

RĂU	BINE
Aerostatul „Xanadu" naufragiază în spaţiul Literaturii...	Da, însă acest naufragiu „dezumflă" puţin balonul Ei...
Robinson Coleridge este azvîrlit pe Ţărmul Ficţiunii...	Da, însă această Ficţiune ocroteşte un personaj neaşteptat, născut din naufragiul literaturii : omul din Porlock.
Nu vom şti niciodată sfîrşitul acestei călătorii...	Da, însă ne-o putem închipui !
Avem un jurnal incomplet, în care Robinson Coleridge a notat un peisaj imaginar...	Da, însă acest jurnal nemărgineşte peisajul, închipuind un real al orizontului optativ.
Domnul din Porlock transformă peisajul lui Coleridge într-un **gimmick**, într-un „ha-ha"*.	Da, însă pe domnul din Porlock nu îl interesează peisajul : pasiunea lui sînt conversaţiile banale şi/sau întreruperile epocale !

SFÎRŞIT

Aerostatul „Xanadu" aterizează în necunoscut : recunoaştem versul 54 — lanterna noastră în hăţişurile iscate de misteriosul domn din Porlock. Dar cuvintele rostite de acesta la plecare rămîn o taină de nepătruns: oricît am îndrepta lanterna Literaturii înspre Realitate, aceasta continuă să fie impenetrabilă... Să semene adică, un pic, cu un Roman.
Căci Ficţiunea Romanescul, sînt tocmai acest lucru : o pagină neterminată **care există** şi pe care nu o citeşti decît pentru a te întreba ce se întîmplă în jurul ei. Şi răspunsul ar fi că se întîmplă, de pildă, un d(om)n din Porlock...

Alex. Leo Şerban

* Cf. **Andrei Pleşu, Pitoresc şi melancolie**, pp. 112—113: „Cît despre parcurile englezeşti ale veacului al XVIII-lea, ele oferă, e drept, uneori, mai multe surprize, dar surprize de gen intimist, rapid epuizabile prin două-trei interjecţii. Caracteristică, în acest sens, este acea «invenţie» grădinărească numită **ha-ha**, pe care Jean (-Jacques, **n.n.**) Mayoux o descrie cu lesne explicabilă ironie : «e revoluţionară, genială şi foarte simplă: acele înalte garduri vii, acele palisade, acele păduri care altădată izolau parcul în mijlocul unei proprietăţi, toate acestea dispar înlocuite de un şanţ cu palisada în mijloc şi, prin urmare, ascunsă de şanţul însuşi în care se află. Parcul nu mai are, aşadar, limite. Cucoanele sosesc la capătul aleilor, văd şanţul şi exclamă : ha-ha !, uimite să-şi vadă paşii opriţi, în vreme ce privirile pot rătăci liber pînă la cel mai îndepărtat orizont». Artificiile de acest fel erau neîndoielnic menite să asigure platitudinii inevitabile a plimbării o minimală aură de «aventuros», un cît de străveziu conţinut".

— Toate citatele din Italo Calvino sînt din **Oraşele invizibile**, Univers, 1979 ; citatul din Borges, **Cartea de nisip**, Univers 1983 ; versurile din „Kubla Han", traduse de Tudor Dorin, Minerva 1981.

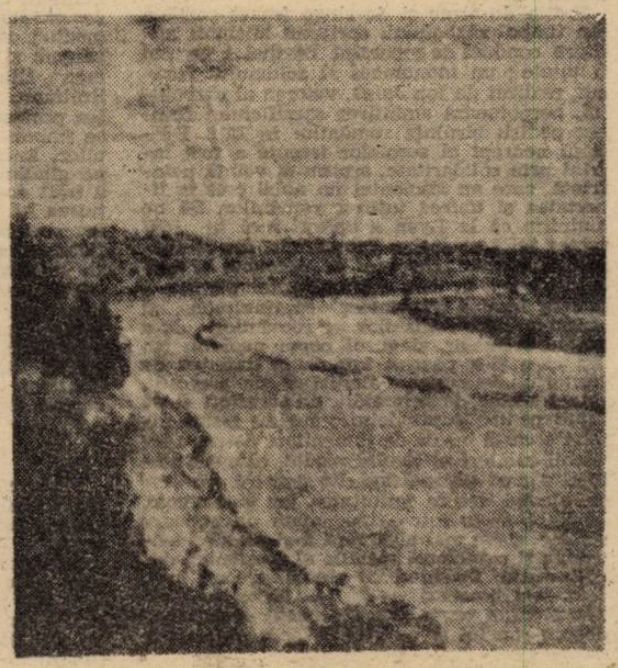

„Astăzi, sîmbătă, 24 ianuarie 1859, Adunarea Electivă procedînd la vot pentru alegerea Domnului său, rezultatul a fost că, cu unanimitate s-a ales Alexandru Ioan I Cuza şi s-a proclamat Domn al Ţării Româneşti".

După această alegere se trimite o „depeşă", la Iaşi, lui Cuza : „Adunarea Electivă a Ţării Româneşti, a ales, în unanimitate, pe Înălţimea Voastră, ca Domn stăpînitor. Obşteasca Adunare salută cu respect şi amor pe Domnul său şi-l invită să ia cîrma ţării".

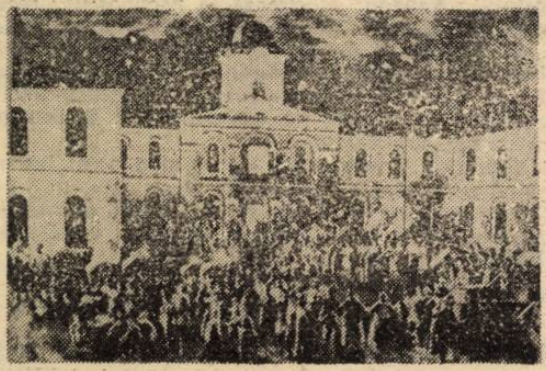

Hora Unirii la Craiova — Pictură de Theodor Aman

24 IANUAR

Alegerea lui Cuza, la Bucureşti. Basorelief de V. Hegel (aflat astăzi pe soclul statuii lui C. A. Rosetti, din Bucureşti)

Unirea Principatelor — Pictură de Theodor Aman

La 3 martie 1859, revista pariziană „L'ILLUSTRATION" publică un lung articol, început în pagina întîia, în care elogiază pe alesul naţiunii române : „La 17 ianuarie 1859 Adunarea de la Iaşi îl numeşte Prinţ de Moldova ; iar la 5 februarie 1859, Adunarea de la Bucureşti îi dă acelaşi titlu pentru Vlahia. Cine l-a cunoscut pe Cuza îl elogiază pentru firea sa deschisă, de om afabil, şarmant. Alexandru I a fost obiectul unei manifestări naţionale care i-a făcut glorie. Înţelepciunea sa în guvernare asigură românilor destinul cuvenit curajului şi inteligenţei lor".

(Datele menţionate în articol nu sînt eronate. Au fost menţionate după calendarul existent atunci în Franţa).

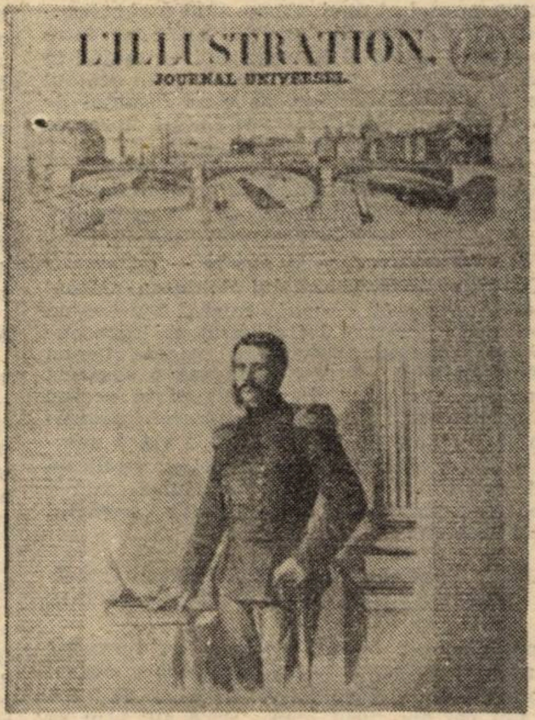
L'ILLUSTRATION.
JOURNAL UNIVERSEL.

Deputaţi ţărani, din Divanul ad-hoc al Ţării Româneşti şi din Divanul ad-hoc al Moldovei, care au votat pentru **Unirea Principatelor într-un singur Stat, care să poarte numele : ROMÂNIA** ; unire realizată la 24 ianuarie 1859.

„Noi dorim ca tot poporul român să se înfrăţească şi să trăiască în pace şi linişte pe pămîntul strămoşesc, pentru mărirea şi fericirea neamului".

La 11/23 dece
Proclamaţie căt
Unirea a fost r
rante :

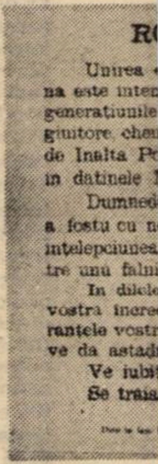
R(
Unirea
na este inter
generatiunile
giutore chem
de Inalta P
in datinele
Dumned
a fostu cu n
intelepciunea
tre unu falm
In dilele
vostra incre
rantele vostr
ve da astadi
Ve iubit
Se traias

Unirea este î
este întemeiată
raţiile trecute,
chemat cu căldu
Poartă, de Pute
nile Naţiunilor.
Dumnezeul p
fost cu noi. El
lepciunea popor
falnic viitor. În
toată a voastră
trunit speranţele
sul vostru vă dă
Vă iubiţi Patr
Să trăiască Ro

MAREA UNIRE A ROMÂNILOR – 1 DECEMBRIE 1918

Marea Adunare populară de la Alba Iulia, care a consfinţit Unirea Transilvaniei cu România, la *1 Decembrie 1918*, reprezintă încheierea procesului de eliberare şi de reunire a provinciilor româneşti din toamna acelui an, moment culminant al istoriei naţionale. Primul mare război se încheie victorios şi pentru noi, aliaţi ai Antantei glorioase, care, prin Franţa, ne-a dat un mare ajutor pentru a înfăptui Marea Unire şi Statul naţional unitar al tuturor românilor, pentru prima dată în istoria zbuciumată a descendenţilor, totdeauna statornici pe pămîntul străvechii Dacii, ai sintezei etnice daco-romane.

Frăţia de arme şi de sînge franco-română din timpul războiului, sprijinul Misiunii militare condusă de generalul Berthelot nu pot fi uitate ; un monument al soldatului francez, realizat de Ion Jalea, veteran al războiului, perpetuează amintirea sacrificiului francez pentru biruinţa românilor în 1918. Destinul nedrept al secolelor trecute a fost înfrînt prin solidaritate, eroism şi voinţă neînfrîntă, care au alimentat un nobil crez în libertatea şi unirea tuturor românilor. Să ne amintim că la Lyon a apărut încă în 1667 cartea lui Laurentius Toppeltinus din Mediaşul Ardealului *Origines et occausus Transylvanorum*, în care eruditul autor german a pus în lumină vechimea, continuitatea şi unitatea daco-romanilor, a românilor de-a lungul secolelor, singurul popor neolatin în Est care şi-a păstrat totdeauna unitatea de teritoriu, de cuget, simţiri şi de aspiraţii. Lungi secole de primejdii, de servituţi şi de lupte pentru supravieţuire nu au putut nimici această insulă de romanitate despre care vechii călători ai Evului mediu, călugări italieni ajunşi pe meleagurile noastre, vorbesc cu uimire despre latinitatea lor persistentă, păstrată eroic într-o imensitate de popoare străine, slave mai ales, fără a-şi pierde identitatea şi caracterul specific al moştenirii daco-romane. Începînd cu secolul trecut, însă, numeroşi francezi — de la Colson la Paul Morand (de acum cîteva decenii) — au scris despre români şi au stat în apărarea fiinţei lor în momentele esenţiale ale luptei pentru emancipare şi unire : în 1848, în 1859 (Unirea Principatelor) 1877 (Independenţa), 1918 — Unirea cea mare. Să ne amintim şi de un autor uitat, a cărui carte o păstrez cu grijă în bibliotecă : Paul Labbé care prevedea în 1913 apropiata luptă şi unire a românilor, evocînd în *La vivante Roumanie* peisajul, istoria şi natura poporului care nu s-a lăsat copleşit de greutăţi şi mizerii şi a învins toate adversităţile ; i se potriveşte şi lui dictonul ales ca o deviză a Parisului : „Fluctuat nec mergitur" = (corabia) este bătută de valuri dar nu se scufundă.

Un reputat istoric francez de la Sorbona, Fernand Lot a scris un capitol, în cartea sa consacrată în 1938 „Migraţiunilor în Evul mediu", despre Români sub titlul grăitor : „O enigmă şi un miracol istoric : poporul român", titlu reluat de profesorul nostru Gh. Brătianu, pentru a discuta şi completa cartea profesorului său, făcînd rectificările care se impuneau în privinţa continuităţii românilor. Enigmă ?, miracol ? — poate, — dacă ne gîndim că secole la rînd poporul român a trăit anonim, nimic scris despre supravieţuirea lui eroică, continuînd în mod miraculos romanitatea orientală despre care Alf Lombard (Suedia) a scris o admirabilă sinteză lingnivstică : *Destinele latinităţii în Est* (1967), pentru a pune în relief puterea şi specificul limbii române, ca element reprezentativ al întregii romanităţi. Limba a fost într-adevăr factorul de coeziune al acestei spiritualităţi, cum spunea mai demult prinţul Cantemir al Moldovei : *„Limba nebiruit martor iaste"*.

Poate că enigma şi miracolul l-a înfăptuit chiar limba aceasta romanică despre care preşedintele Simpozionului nostru, domnul profesor Jacques Goudet, a spus că „este piatra unghiulară a întregii romanităţi", prin ceea ce a păstrat numai ea din vechea latină, dovadă a specificului evoluţiei istorice a tuturor limbilor romanice. Româna este, ca arie laterală, izolată, mai conservatoare în structura şi vocabularul ei, deci mai fidelă originii sale latine, — ceea ce ne ajută să pricipem mai bine cum au evoluat descendentele neolatine în ansamblu, deci şi romanitatea occidentală. Dar au fost, — odată cu liantul conştiinţelor —, limba şi credinţa cultura, aspiraţiile frăţeşti ,cristalizate prin grai şi tradiţii, prin folclor şi amintirii istorice. Puterile destinului care au împărţit pe români în provincii, apoi în ţări separate, nu s-au gîndit că vechiul dicton al imperiului austro-ungar : „divide et impera" nu putea să aibă nici o putere asupra acestei unităţi etnice, căreia istoria, considerată de Schiller drept „tribunal suprem al popoarelor", trebia să-i facă dreptate pînă la urmă ; ceea ce s-a şi întîmplat la sfîrşitul anului 1918 ; Unirea a fost prefigurată încă de acţiunea eroică a lui Mihai Viteazul care, în 1600, a încercat, cum se ştie, să unească într-un singur stat cele trei mari provincii româneşti : Muntenia, Moldova şi Transilvania, — fapt care i-a atras multe duşmănii, iar Curtea imperială din Viena a ordonat asasinarea bravului principe românesc în 1601.

Lupta pentru drepturi naturale, politico-social-culturale, a devenit mai eficace, odată cu apariţia curentului de renaştere spirituală, în urma Unirii cu Roma a unei bune părţi a bisericii noastre din Ardeal la 1700, — ceea ce a permis dezvoltarea contactului cultural cu Occidentul romanic mai ales, — cu Italia şi Franţa —, dar şi cu Austria, Germania, Anglia. Inocenţiu Micu Clain, episcopul unit al Blajului, a fost protagonistul revendicărilor româneşti, prin memorii şi cereri energice, documentate istoric, pornind de la adevărurile istorice şi de la realităţile culturii, limbii, afinităţilor noastre neolatine, de la continuitatea şi unitatea românilor în toate provinciile locuite de ei. El a pus bazele Şcolii Ardelene, curentul de renaştere naţională care a restabilit legăturile fireşti cu Europa vechilor civilizaţii şi a iniţiat modernizarea culturii şi a limbii naţionale, înfiinţarea învăţămîntului, inaugurarea unei ere noi de creaţie, de solidaritate spirituală, de afirmare a talentelor în literatură şi artă, apariţia unor scriitori şi oameni de cultură conştienţi de rolul ideilor umaniste în efortul de emancipare, de unire, de progres în viaţa noastră publică. Şi la noi, Epoca Luminilor a însemnat un pas mare înainte în opoziţia eroică faţă de pericolul oprimării continue din partea celor trei imperii din jur : cel ţarist, cel turcesc, cel austro-ungar. Mişcarea lui Tudor Vladimirescu din 1821, revoluţiile din 1848, Unirea Principatelor din 1859, Independenţa obţinută în urma biruinţei din Balcani în 1877, sînt etape glorioase ale lupte românilor pentru autonomie, demnitate naţională, pentru unire. Şi un adevărat, miracol s-a văzut în urma reintrării noastre în comunitatea de cultură europeană, romanică în primul rînd : în patru decenii, — între 1930 şi 1870 — (afirmarea Junimii de la Iaşi), — am recuperat patru secole de rămînere în urmă faţă de celelalte culturi romanice. In domeniul vieţii politice ne aflăm în plină mobilizare în perioada de după Independenţă şi în primii ani ai acestui secol, pînă cînd, pe neaşteptate, după „la belle Époque", a izbucnit marele război din 1914 şi cu el se înnoiesc unele speranţe româneşti la libertate pentru provinciile noastre, subjugate la Est ca şi la Vest.

Situată geografic între marile imperii în conflict, România lui Carol I de Hohenzollern se declară la început neutră, căci regele era legat de Germania, dar sentimentul popular mergea net spre Aliaţi, alături de Franţa şi Italia, surori latine, de care sufleteşte am fost totdeauna aproape. După doi ani de neutralitate şi după mari controverse interne între forţe politice divergente, România s-a alăturat, în vara lui 1916, Aliaţilor, suferind repede replica sîngeroasă din partea Germaniei ; a fost o retragere dramatică în Moldova, fără a pierde însă total puterile şi fără a renunţa la lupte, cum s-a văzut în vara lui 1917 la Mărăşeşti, unde, ajutaţi de Franţa, de Misiunea Militară a lui Berthelot, românii au biruit armata orgolioasă, arogantă, invadatoare a germanilor, chiar dacă aliaţii din răsărit, ruşii, au început destrămarea frontului, părăsind poziţiile, făcîndu-şi revoluţia. Păstrez Memoriile unui ilustru combatant de la Mărăşeşti, Oituz, Mărăşti, — ofiţerul, foarte tînăr atunci, Gh. Eminescu, nepotul marelui Poet, pagini încredinţate mie, în care se poate citi eroismul admirabil al ostaşului român, gata de orice sacrificiu pentru libertatea şi unitatea românilor. Nici în momentele cele mai grele din primăvara lui 1918, cu Pacea de la Buftea, impusă efemer ţării de germani, românii nu şi-au pierdut curajul, nici voinţa de a nu ceda ocupantului vremelnic. Iar prietenii de departe au continuat să ne susţină, în primul rînd francezii, căci iată ce Mesaj de solidaritate trimitea Sorbona universităţilor noastre : „Universitatea din Paris, în momentul cînd naţiunea română e în prada unei crize tragice, exprimă Universităţilor din Bucureşti şi din Iaşi simpatia sa profundă. Ea evocă amintirea vechilor relaţii intelectuale, morale, poli-

E 1859

ie 1861, Domnitorul Cuza dă o
omâni, prin care îi anunță că
oscută de toate puterile ga-

Monumentul lui Cuza

ANI!

ndeplinită! Naționalitatea Româ-
! Acestu faptu măretu, doritu de
ita, acclamatu de corpurile Le-
su caldura de noi, s'a recunoscut
ile Puterile garante, si s'a inscrisu
ilor.
arintilor nostrii a fostu cu Tera.
Elu a intaritu silintele nostre prin
orului, si a conducsu Natiunea ca-
itoru.
si 24 Ianuariu ati depusu tota a
n Alessul natiei, ati intrunit spe-
un singur Domnu Alessul vostru
igura Romania.
ia, veti sci a o intari.
omania!

Medalia Principatelor Unite

Documentar de
Ion Munteanu

Români !

olinită ! Naționalitatea Română
cest fapt măreț, dorit de gene-
mat de corpurile Legiuitoare,
de noi, s-a recunoscut de înalta
garante, și s-a înscris în dati-

ților noștri a fost cu Țara, a
tărit silințele noastre prin înțe-
, și a condus Națiunea către un
le de 5 și 21 ianuarie ați depus
redere în Alesul nației, ați în-
astre într-un singur Domn. Ale-
ăzi o singură Românie.
veți știi a o întări.
ția.

Alessandru Ioan

ce dintre Franța și România, urmări natu-
le ale confraternității latine și face urări
România, în ziua păcii, să fie răsplătită
ntru curajul și martiriul ei, recunoscîn-
-i-se dreptul de a-și aduna într-o patrie
mună elementele despărțite ale națiunii
mâne. Ea speră într-o dublare a priete-
ei între cele două popoare ale noastre, care
atîtea motive ca să ne iubească". Semnat:
ice-rector și Președinte al Consiliului Uni-
ersității : L. Poincaré ; Directorul Școlii
ormale Superioare : Ernest Lavisse ; am
tat din gazeta : „*La Roumanie*, săptămînal
intereselor și revendicărilor românești",
re apărea, de la începutul anului 1918, la
ris, ca organ al Comitetului Român pentru
itatea și independența României.
In același timp, la Lyon, primarul orașu-
i, Ed. Herriot, cunoscutul om de cultură și
putat fruntaș politic, fost ministru și pre-
dinte al Adunării deputaților pînă în vara
agică din 1940, organizase o mare Adunare
pulară în sprijinul României ; acel prieten
lui Iorga, umanist prețuitor al culturilor
manice, a apelat și la Elena Văcărescu și
unii literați italieni pentru a vorbi despre
epturile românilor. Faimosul jurnal „Le
garo" a tipărit un editorial : „Epopeea ro-
ână", iar revista *Anale* consacră un număr
Prietenilor noștri Români", cu articole de
ul Deschanel, Jean Richepin de la Acade-
ia Franceză etc. Herriot exalta „Forța ro-
ână", Richepin vorbea despre „Sora noas-
ă de la Dunăre", susținînd că „ideal Româ-
ei este spre Nord". În aceeași revistă cele-
ul poet italian D'Annunzio adresîndu-se
ldaților din tranșee, luptînd în Est ori în
est contra aceluiași inamic scria : „Voi
nteți sămînța lumii noi", sperînd într-o lu-
e mai bună pentru toți. Un corespondent de
eză, francezul Robert de Flers, apreciat
Sadoveanu, directorul ziarului *România*,
la Iași, unde erau grupați scriitori im-
rtanți pentru a duce o campanie de sus-
nere a moralului trupelor, deci ziaristul
ancez, în consens cu ai săi confrați ro-
âni, scria tot în *Anale* un frumos oma-
u-eseu : „România eroică", glorificînd lup-
acerbă a întregului popor pentru libertate
unire. Să ne amintim însă și de cuvintele
i Octavian Goga rostite la Paris, în fața
niversitarilor, și reproduse în gazeta „*La*
umanie" din toamna lui 1918 : „Problema
irii românilor din Transilvania și din Un-
ria cu cei din România, statornicirea po-
rului nostru într-un singur stat, potrivit
incipiului naționalităților, e un act de drep-
te pe care istoria contemporană trebuie să-l
egistreze ca o consecință logică a victoriei
eptății asupra forței brutale. La simpozio-
l luminos al libertății, menit să imprime o
recție nouă lumii, noi cerem un loc mo-
dest, noi un popor de patru milioane de su-
flete care timp de secole ne-am luptat în în-
tunecimile anacronice ale habsburgilor. Și
dacă fericirea omenească are nevoie, cum
spune evanghelistul, de răscumpărarea prin
suferință, putem spune că triumful cauzei
noastre are o perfectă justificare morală. O
mie de ani de amărăciune neîntreruptă ne-a
răscumpărat această fericire pentru viitor."

— Ea a venit îndată după încheierea la 11
noiembrie, sărbătoare națională în Franța,
cînd vedem în holul tuturor universităților
și la toate monumentele eroilor de pe tot
întinsul țării jerbe de flori în amintirea sa-
cră a martirilor primului mare război ; el
s-a încheiat de fapt în România prin Adu-
narea populară de la Alba Iulia la 1 decem-
brie 1918, cînd s-a realizat Unirea deplină în
statul național român, România Mare în ho-
tarele drepte, istorice, ale întregului popor
român. Rînd pe rînd, din martie 1918, cînd
Sfatul Țării de la Chișinău a hotărît uni-
rea cu România a Basarabiei, pînă în
noiembrie (Unirea Bucovinei) ; iar Transil-
vania s-a unit la 1 decembrie, decretată acum
Ziua Națională a Românilor. Aspirația de se-
cole a poporului nostru s-a realizat într-un
mod miraculos, dar ca o dreptate cuvenită
pentru toate servitutile destinului care a apă-
sat dramatic existența noastră milenară. Ziarul *Dacia* condus de Vlahuță și Brătescu-
Voinești scria, anunțînd în editorial Unirea :
„Voința unanimă care a biruit la Alba Iu-
lia, a zguduit și a dărîmat ultimul hotar, ul-
tima rămășiță din granițele cu care lunga ti-
ranie a istoriei a spintecat veacuri de-a rîn-
dul ființa neamului românesc. Au murit ho-
tarele vrăjmașe ! Pe mormîntul lor trece hora
bucuriei generale. Suntem un popor, un pă-
mînt, un stat. Trăiască neamul românesc în-
treg, în țara lui !"

Iată înțelesurile adînci ale acelui moment
culminant al istoriei românești ; se cuvine re-
cunoștință eternă eroilor care s-au sacrificat
pentru dreptatea, unitatea, libertatea și pro-
gresul țării noastre. Ca veteran din al doilea
război, luptînd în Detașamentul Păuliș pentru
aceeași cauză a eliberării Ardealului, a inte-
grității țării noastre, așa cum a fost ea în-
făptuită la 1 decembrie 1918, mă simt solidar
cu toate generațiile de luptători care ne-au
precedat și aduc omagiul adînc recunoscă-
tor eroilor noștri români și francezi, încredin-
țat că și pentru viitor istoria va fi un dascăl
ascultat : *Historia magistra vitae !*

Gheorghe Bulgăr

Comunicare susținută la 1 decembrie 1978 la Simpozionul de la Universitatea Lyon III.

dorin popa

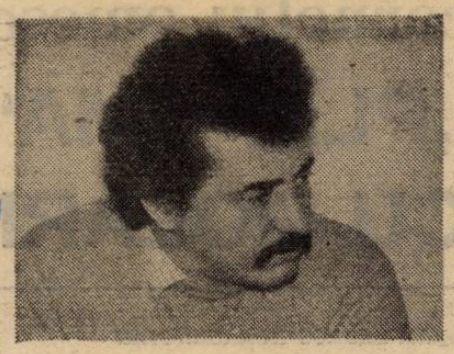

elegie

raze apuse. o stinsă lumină bîntuie
peste casa în care tristețea surîde.

un bărbat rătăcind singur
e-o corabie neprimită în porturile lumii
mîini paralizate încearcă să păstreze
ceea ce nicicînd n-au posedat
ostentativă ca o rochie nouă
realitatea trece pe alături fandosîndu-se

o culoare ciudată au în seara asta
apele în care mă scald

de-aceea spun :
secolii se-așternă doar pentru o mai clară confuzie

aud un ceasornic întors de popoarele migratoare
și-i scriu prietenului : degeaba te-ascunzi
și stai foarte cuminte
de tine însuți nu poți face abstracție o veșnicie !

un bărbat un pahar gol un zîmbet din alt ev
o privire amintind toate presupunerile

...refuzul de-a înfige furculița în carnea iluziei.

brusc, întîmplarea astupă o fisură ce-ar fi luat
proporții
un dram de neatenție și silim să poarte nume
să-mbătrînească cele neatinse de taina nașterii
(sar așchii
ce-ți vor imita chipul
și ele cu mult mai adînc decît ale tale
fiicele hazardului sînt).

ceea ce ai mai de preț nu-ți aparține !
rănite păsări se-aruncă-n amurg, rănite păsări
fulgeră în toate direcțiile orbind privirile
ce-ar vrea să sprijine aerul...

un bărbat
străin rătăcind printre înfățișările sale
tentativă consumată în aburii unei obsesii :
cît de adînc poți privi propria descompunere
fără să te înalți la ceruri ?

trec femei învelite-n indiferență
ca niște bomboane în staniol

paharul gol
nesomnul fulgerat absențe dolofane
lumina albastră a neechilibrului — monede sigure
pentru ruleta disperării

rătăcești rătăcești
printre sinucideri ca printre pomii raiului
perdele groase acoperă cadavrul lui dumnezeu
și nu poți zări decît vineri simbătă duminică
— tot atîtea planete
liniștea precară cu preț greu cucerită cîndva
stă acum și dospește alături
în nesimțire
în apropiere, sătul, plin de lehamite
cîinele nu mai sfărîmă osul — nu-i mai caută mădăva
încă puțin și va pierde mesajul pe care-l conține !

un bărbat rătăcind singur
e-un refugiu pentru toate cîte-ar putea să existe
un bărbat rătăcind singur
încă mai desparte apele de uscat
expedițiile s-au terminat
totul e cucerit cîștigat amînat

însemnările zilnice le țin pe o piele
de animal rănit zilnic :

un bărbat rătăcind singur
— o iluzie un fals un rest

petale încerte ascund înfățișările mihnirii
și-un cîntec negru nicicînd n-a sunat mai curat
printre acorduri un bărbat rătăcind singur
fără întoarcere fără scăpare

în urma lui porțile se-nchid punțile cad

luminările ca niște incendii sînt stinse prudent
înainte de-a ne împinge în noi înșine
cîntecul scîncește cu ultimele puteri :
din fîntîna sufletului numai înecîndu-te
poți sorbi o înghițitură

corneliu omescu

„PLAPUMA“ CU DOLARI

colegului *BEDROS HORASANGIAN*

PLOUA MORBID, AMENINȚĂTOR. Emanuel își trăgea pașii agale, cu lenea motanului mîndru și satisfăcut. Căsca des, lung, înghițind apa în rafale. Încă mai stăruia în porii săi căldura de castană coaptă a femeii. Traversa parcul arămiu, pustiu, peste care se prăvăleau vălurile cenușii. Frunzele ruginite și grele de apă se prăbușeau smocuri-smocuri, îngrozite de acest octombrie brutal. Doar Emanuel plutea într-un vid căscat în sine însuși. Zăbovise după program în magazie, pe niște baloturi cu pulovăre și fuste de lînă 100% pură **pentru export**. Năpraznică femeie mai putea fi Monaliza Muscă, uneori ! Adică numai în zilele cînd calendarul îi garanta că nu riscă să *„înghită musca“*. Dar, oare, care din cele trei mii de femei ce roboteau în trei ture la „FIRUL ROȘU“ nu se dezlănțuia în astfel de zile sau cînd găsea la *„bișnițari“*, mijloace de protecție ? Oricare aproape că se gudura pe lîngă unul dintre cei o sută de *„to'arși“* din schemă, dacă era *„liberă și fără obligații“*. La „FIRUL ROȘU“ nici un sfert nu erau măritate dar două treimi aveau „obligații“ fie că divorțaseră, fie că nu trecuseră pe la primărie ci numai prin maternitate. Oh, și care nu-i făcea ochi dulci bucătarului de la cantină cînd gîngurea: *„noroc to'arșu Emanuel“* sau *„ce-i, Nea Manole, te fac o normă ?“* Doar Monaliza Muscă de la „MUNCĂ ȘI SALARII“ își permitea, să-i spună sec : *„Am cheile de la Micșunica“*. Tot ea își putea permite, la plecare, să îmbrace trei fuste și trei pulovăre. Chiar dacă altele nu puteau scoate decît o „dublură“ fără un „Kent“ pentru portar...

Pe o bancă lîngă un tei jumulit, zgribulită sub umbrelă, stătea o bătrînică de o vîrstă cu veacul. Avea ceva de vrăbiuță plouată sau djinn amorțit. Era doamna Hambarusa Arexianian, o supraviețuitoare a pogromului din Constantinopole, a două războaie mondiale și a celui rece în care trăia. Atît de vioi îi erau ochii încît credeai că acuș-acuș putea să se dea de trei ori peste cap și să devină zînă sau prințesă, ca-n basme. Lîngă dînsa se odihnea o plasă încărcată, după o noapte de pîndă, cu pipote, picioare, gheare de pui.

Vai de mine, bunicuțo, se sperie Emanuel. *matale ți-este rău cumva ?*

Ei, aș ! Stau și mă gîndesc. Bătrînica scuturâ umbrela și strîmbă ușor năsucul ca un plisc, nemulțumită. *Că sîntem în octombrie, înainte de Sfîntul Dumitru. Că plouă ca-n noiembrie, înainte de Sfîntul Andrei. Și miroase a lapoviță, ceva de speriat. Ne paște o iarnă cruntă. Dumnezeu și-a-ntors curul spre români. Uite cu ce ne hrănesc Necuratii lui Antihrist !* Cu mîna liberă scutură plasa de zornăiră pachetelele de plastic ale „tacimurilor“. *Ce, astea sînt de găină sau de cioară ?* Îl măsură cum se scutură de apă ciinește și rîse în triluri. *Te-ai speriat ? Aici n-avem microfoane. Eu nu-s turnătoare, zău !*

Bunicuțo, eu aș zice să vă conduc acasă, da ? Șovăia încurcat. *Mai bine...*

Tinere, se stropși dînsa, bunicuță să-i *spui lu' soră-ta. Mie-mi zice Tanti Bambi auzi ?* Chicoti cu pumnul în gură. *Dar dacă vrei să fii cavaler, mă rog, poftim. Că tot m-am plictisit, la coadă, printre oile surdomute...*

Astfel a început „idila“ lor, la cești de cafea de contrabandă, pregătită armenește, în garsoniera dînsei, în blocul ce duhnea a „tinetă“, șobolani și „condens“. La prima sorbitură de cafea, brusc, Emanuel a început să strănute în rafale. Bătrînica îl obligă să se dezbrace urgent, ca să-i facă o frecție cu spirt și un masaj cu „LASONIL & BOICIL“ preparat la Iași, ambalat în tuburi „MADE IN D.D.R.“ și sustras de oameni *„dăștepți, tovule“*. Îl încercă o senzație de nedumerire în timp ce degetele uscate și fragile îi frămîntau spinarea. Îi ciupeau pielea, îi ciuguleau carnea, repede-repede, ușurel. Apoi îi oferi o pijama mult prea largă, de flanelă, chicotind. Mai scoase dintr-o husă un sac de dormit din păr de cămilă, „MADE IN SUISSE“, pentru alpiniști. Îl înveli ca într-o plapumă, lăsînd fermoarul liber.

Doamne, ce caraghios ești în pijamaua lui Șaram ! Ce largă ți-este ! Știi că ești primul bucătar slab ca un țîr ce l-am văzut ? Chicotea, rîdea și-și scutura zulufii albi-azurii. Iar după ce îl învelise, luă un aer vag misterios. *Asta-i cea mai scumpă „plapumă“ din România.*

„O fi, după etichetă“, gîndi Emanuel, „hai să-i dau ceva mai bun decît a găsit la măcelărie, că numai cu gheare și pipote“... Așa că o sfătui să scoată din buzunarul canadienei pachetelul cu trei fleici crude pe care le „ciupea“ uneori. Gazul abia pîlpîia și el adormi în timp ce Tanti Bambi boscorodea la bucătărie. Două ore și ceva îi trebuiră să prepare fleicile. În timpul acesta, lumina se stinse de două ori pentru cîte o jumătate de ceas. Pentru nimic în lume nu și-ar fi închipuit Emanuel, cînd se trezi, că dormise învelit într-o „plapumă“ cu dolari și că afară ninge. Se uită la ceas uimit și se grăbi să plece intimidat oarecum. Bătrîna îi strecură un pachețel cu boabe de cafea și o carte de vizită. Afară ningea dușmănos. Își făcu trei cruci și scuipă în sîn. „Doamne, ce iarnă lungă și cruntă ne paște“, gîndi el și-și aminti de un film cumplit : „LENINGRADUL ASEDIAT“...

După asta, se văzu destul de des cu Hambarușa. Află o mulțime de lucruri despre familia dînsei și motivul pentru care nu pleacă din țară. Iarna lui '87 a fost cumplită și el se temea să n-o găsească înghețată. La cantină era prăpăd cu *„rațiile științifice“* fixate pînă și pentru protocolul obișnuit al „ștăbimii“ și „băieților“ ce însoțeau „partenerii străini“. Acum și lor trebuia să le servească ciorbe de oase, conserve de legume, cartofi, paste făinoase, deserturi din griș, orez. Pînă și niște omlete, măcar pentru străini, era o problemă să încropești. Că mezeluri cu soia și zgîrciuri, ar fi fost mai mare scîrba lor și rușinea noastră să le guste. Era o vreme atît de ciinoasă încît îi interzise bătrînei să iasă. Ceva-ceva, tot apuca el să-i aducă în buzunarele pe care nimeni nu îndrăznea să i le verifice de frică să nu fie otrăvit, din speranța unei porții mai mari...

Ciudat destin avusese și Hambarușa, femeia de o vîrstă cu veacul ! Povestea și frumos, ușor cîntat, ca aezii greci. Copilărise pe malurile Bosforului, într-o familie de bancheri. Totul fusese un vis pînă la măcelul din primăvara lui '915, cînd n-au scăpat cu viață decît ea și tăticul ei dintr-o duzină de suflete. Totul a fost furat și confiscat, tot ce aveau în Istambul nu și acțiunile din Anglia și Elveția. După ce și-a luat diploma de juristă, printre primele femei din Europa, s-a măritat și s-a stabilit în București. Soțul ei Garbis, ca și Hovsep tăticul, aveau acțiuni risipite prin firmele cele mai solide din șase capitale europene. A dus-o bine în București, chiar dacă îi lipseau Bosforul și Topkapi. Aici s-au născut cei cinci băieți și cele două fete ale sale. Întîi gemenii Nisan și Hovsep, apoi Garabet, apoi gemenele Agavni și Anuș, apoi Vartan și, în ziua căderii Parisului, Șaram. Atunci a început a doua tragedie : cea a nepoților bătrînului Garbis. Doar că el a murit primul : se afla în Cernăuți cînd a fost „rechiziționată“ Bucovina, cînd un comisar a poruncit : *„davai cliuci seifa“* — și, pac-pac. Osemintele lui au fost reînhumate în noul cavou din București, după 14 luni.

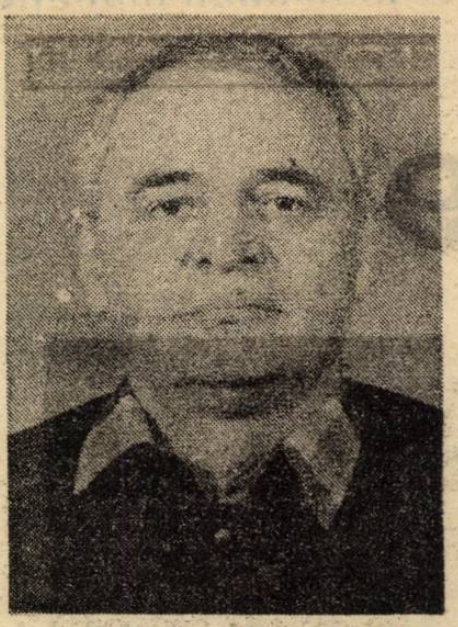

Gemenii și gemenele se aflau în Anglia, la studii. În bombardamentul care a ras orașul Coventry, Agavni și Anuș au fost strivite de un zid. Furioși, gemenii care mai aveau un an și ceva pînă la majorat, s-au înrolat voluntari. Nisan, pilot la „R.A.F.“, a fost doborît aproape de Cherbourg. Hovsep, sergent pe un crucișător „H.M.S.“ scufundat după a cincea cursă spre Murmansk (escortaseră niște cargouri cu hrană și muniții pentru aliatul Stalin), a fost aruncat la țărm pe o stîncă din insulele Orkney. O săptămînă plutise cadavrul său în derivă, căutînd limanul. Fetele au fost reînhumate în cavou înainte de înființarea „O.M.S.“, cu o zi. Multumită gazdei lor, lady Fox din „CRUCEA ROȘIE“. Tot această aprigă englezoaică a recuperat și gemenii. Au șosit la București înveliți în drapele britanice și cu „VICTORY CROSS“, la o săptămînă după semnarea „TRATATULUI DE PACE DE LA PARIS“. Zece luni dacă mai întîrziau, regele Mihai, de două ori decorat de Stalin, nu ar mai fi putut ordona onoruri militare la cavoul familiei.

Aici îi aștepta tatăl lor împușcat de un „eliberator“ beat căruia îi căsunase, de Crăciun, pe ceasul și căciula de vidră. Ce-o fi vrut cu ele ? Să le vîndă pe băutură sau să le trimită acasă ca „trofee“ ? Ultima presupunere e mai sigură : patrula română care l-a reținut pe vajnicul exportator de comunism a notat în procesul verbal de predare că e „boboc“, de șase luni încorporat. Deci, dacă nu-i veteran, este că-i trebuie trofee măcar ?

Garabet s-a chinuit cel mai mult și greu. Concentrat imediat după Stalingrad, a căzut prizonier în crîncenele lupte pentru Odesa. Dacă un glonte nu-i sfărîma rotula dreaptă, poate reușea să fugă. Avea Garabet gura prea mare, altfel nu l-ar fi „rătăcit“ prin Siberia și „uitat“ acolo pînă în '55 cînd, în fine, occidentalii și-au adus aminte că sîntem europeni, că am fost a patra forță antihitleristă și ne-au primit la O.N.U., pe scara de serviciu. Dar acasă, bietul olog a fost ținut sub anchetă doi ani și, în '57, condamnat *„la grămadă“* cu studenții *„contrarevoluționari“*. Abia în '64, cînd Dej a înțeles că a fost iradiat (cu prilejul unei discuții „sincere și tovărășești“ la Moscova), Garabet a reușit să ajungă acasă. Dar după nici un an de război, doisprezece de Siberia, doi de anchetă la securitate și șapte de pușcărie, omul cu picior de lemn îl avea și pe celălalt în groapă : puține săptămîni îi rămăseseră de trăit. Doar atîtea cît să-i povestească lui Șaram și Hambarușei tot ce pătimise. Pe Vartan nu-l mai apucase în viață deoarece murise într-un accident de mașină foarte ciudat, cu doi ani în urmă, după ce la o revizie contabilă descoperise o uriașă delapidare girată de un stab regional. Șoferul care-l turtise pe Vartan cu basculanta de poarta casei a fost achitat : stabul avansat ministru.

După ce și Garabet a fost depus în cavou, mezinul Șaram s-a declarat mare comunist, a terminat la fără frecvență facultatea și, din muncitor, a devenit un foarte „sănătos“ membru de partid și inginer șef. La prima ieșire din țară, dus a fost. Cu benzile de magnetofon ale lui Garabet, cu procură de la Hambarușa și numerele de cont de la o bancă din Basel și alta din Londra. De la englezi n-a putut scoate nimic : depozitul familiei fusese confiscat în timpul stării de beligerantă cu România ! E o culme a ironiei, dacă te gîndești la soarta gemenilor și la „CRUCILE VICTORIEI“ ce se odihnesc în cavou. Șaram a recuperat doar depozitul din Basel care făcuse „pui“ destui ca să pună pe roate întîi o fabricuță, o uzină apoi, un concern multinațional azi. A fost în țară o singură dată, în pelerinajul tradițional la Hagigadar, în '70, înainte de „revoluția culturală“ inspirată de niște vizite în China și Coreea de Nord făcute de un dictator paranoic. După asta, n-a mai primit viză de intrare. Mde. Șaram a dat publicității viața lui Garabet. În benzi se puteau auzi și ce comentarii făceau și el, și Hambarușa despre soarta familiei. Pașaport ca să-și scoată mama din țară — nix ! Casa demolată, Tanți Bambi în garsonieră confort doi, pensie socială o nimica toată și doar cavoul intact ca să-l viziteze duminicile, după liturghie. Ca un duh al ruinelor...

Nu te speria, leliță nu sînt deloc, rise bătrîna cînd Emanuel făcuse o grimasă auzind cifra pensiei sociale. *Noi armenii sîntem foarte solidari. Cum are unul drum spre București, Șaram îl încarcă pentru mine cu tot ce se poate trece, prin vamă contra valută. Că aleargă „dștia“ după dolari și mărci, ca smintiții. Acum, a plătit Șaram a doua oară statului pentru pașaportul meu degeaba. Întîi au cerut treizeci de „bătrîne“, a doua oară două sute. Basca niște contracte pentru mărfuri de doi bani. Înțelegi, Nea Manole, sînt un fel de ostatică în această țară ca un lagăr. Grija lor nu e ce fac ci să mă țină ca pe Hambarușa din legendă, paznic al ruinelor, al cavoului. Predestinare ?*

Dumnezeule, tresări Emanuel. *Microfoanele ! Cinci ani cine spune, zece...*

Nu ne cunoști pe noi armenii ! rise bătrîna. *Am dispozitive antifurt la ferestre și ușă, cu o yală „WERTHEIM“ unicat. Dacă ar încerca cineva, păi s-ar porni o sirenă de ar sări tot blocul să vină la Tanti Bambi.* Chicoti și rise, ca de obicei, în triluri. *Locuința e „curată“. Din cînd în cînd, vine unul de la „DERANJAMENTE“ și montează un bumbulet în capsula telefonului. Îl las acolo. A doua zi, vine un electronist de-al nostru cu lupa, ca un Sherlock Holmes să controleze și restul. Iar eu, cînd vine cineva la mine, întîi „aranjez“, capsula și apoi deschid. Cînd pleacă, o pun la loc... Am să-i trimit și la tine pe armeanul meu. Dacă-ți vine o iubitică să-i poți*

Continuare în pag. a 11-a

ioana diaconescu

SCĂRIȚA

treceam pe străduța pe care îmi petrecusem, aproape doi ani, toate drumurile. Nu apucasem să ajung în dreptul casei cu numărul 52 ; deodată, trotuarul coborî și o scăriță de piatră cu trei trepte se ridică mult, în sus, în fața unei obișnuite uși de lemn. Rămăsesem jos, trotuarul coborîse odată cu mine și priveam în sus spre scărița de piatră ca de pe pămînt spre Paradis. Intrasem într-o altă lume de care mă despărțea totuși acea scăriță. Și pentru ca totul să fie halucinant, pe scăriță apăru ca din cer un bărbat de pe ai cărui umeri cobora o lungă mantie neagră. De acolo de unde stăteam nu puteam să-i văd prea bine fața, dar i-o desluseam palidă și impietrită ; nu scotea nici o vorbă, privindu-mă doar. Imaginea se schimbă fulgerător : acum, ținea deschisă o carte sfîntă, de o rară frumusețe. Ferecăturile de aur și argint purtau însemne din e-mail. Simții deodată că imaginea se apropie și în fața ochilor mei, la o distanță foarte mică, apăru cartea sfîntă deschisă. Literele străluceau aurite. Majusculele — scrise cu roșu. Totul era de o rară frumusețe, grafia era cu înfloriturl. Simțeam un suflu ca o adiere. Bărbatul înfășurat în pelerina neagră mă anunța să citesc pagina deschisă într-u învățătura vieții pe care urma s-o trăiesc. Eram singură, sînt singură, voi fi singură, ca în toate visele mele. Tot ce putea face pentru mine acum era să-mi răspundă printr-o parabolă la întrebarea pe care i-o pusesem disperată, la sfatul pe care i-l cerusem. Dar cutremurător era faptul că acea parabolă se arăta ochilor mei în pagina poleită a cărții sfinte.

N-a fost nevoie să mă apropii ca să citesc : „dacă în fața ta se întinde pustiul și la marginea lui stau trei broaște țestoase, nu mai merge înainte, lasă totul în urmă și întoarce-te“.

Pe pagina cărții sfinte apăru desenul cu cele trei broaște țestoase călătorind prin pustiu. Sărmana de mine începui să întrevăd o speranță pentru a scăpa de teroarea ce mă urmărea de cîteva luni. Chiar în interiorul visului aflîndu-mă, îmi dădeam seama că aveam de a face cu o mare limpezire a vieții mele în parabola celor trei broaște țestoase.

Din ziua ce a urmat visului nu am mai primit nici un telefon de amenințare. Cei trei hrăpăreți se potoliseră ca prin minune. Nu-mi mai cereau bani pentru pianul ce-mi fusese lăsat prin testament, pian ce-l socoteau al lor, ca „rude apropiate“. Au urmat în viața mea cîteva zile liniștite, după care a venit vestea lui Francisc prin care, în sfîrșit, puteam să-mi iau bunul ce mi se cuvenea. Ciudat, neașteptat gestul acestui om meschin, care vroise să negocieze unicul bun de preț ce rămăsese de pe urma lui Emil.

Coborînd vertiginos, scărița mă duse într-o cameră cu pereți membranoși, prin care se vedea absolut totul împrejur. Lumina rece și albastră mă prinse înghețîndu-mi sîngele în vine. O rază tăioasă ca un laser despică cerul de pămînt și atunci zării marginea mantiei negre înălțîndu-se și nu mai putui zări obrazul împietrit și palid, nici ochii imenși și albștri care vorbeau atît de grăitor.

Am rămas suspendată în acea cameră străină mai multe zile. Durerile și tristețile dispăruseră ca prin farmec. Numai că o presimțire mă făcea să tresar de spaimă. Aveam impresia că acea cameră atîrna de un fir între cer și pămînt. Și presimțirea mea avea să se adeverească: Emil mă lăsase acolo, ferită de vuietul lumii, pînă în ziua cînd vocea sa avea să răsune în alt vis : „ai să scapi tu de mine, ai să vezi“.

INTERVIU CU DOAMNA

Sylvie Jaudeau

„Francezii n-au simțul revoltei, iată de ce, pentru ei, Cioran este, oarecum, inactual...“

Despre circumstanțele întîlnirii mele cu dna. Sylvie Jaudeau în octombrie 1990, am scris deja (v. **Un titlu pentru Cioran**, în „România literară“, nr. 47 din 22 nov. 1990, unde-i rezumam eseul, atunci apărut, la „José Corti“, **Cioran ou le dernier homme**). Trimițîndu-i cronica, nu puteam să-mi refuz obraznica plăcere de a-i adresa cîteva întrebări, intempestiv, ca orice „bun român“. Interviu epistolar, deci, fapt care mi-a lăsat în aer destule replici.

D.C.M. — Neștiind nimic despre Dvs., ce-am putut să fac a fost încercarea de a vă „ghici“ din (tre) paginile cărții Dvs. Documentația bogată despre Gnoză și gnostici, ca și remarcile asupra budismului, ca și referințele la poezie (destul de rare în comentariile la opera lui Cioran) indică : un poet ; o inteligență familiară ezoterismului și istoriei religiilor ; o atracție către Orient și un „suflu“ metafizic.

Sylvie Jaudeau — E adevărat, preocupările mele m-au purtat tot mai accentuat înspre domeniul spiritual, al istoriei religiilor. Mă interesează trăsăturile comune ale diferitelor demersuri religioase, dar nu sînt cîtuși de puțin „erudită“ în domeniu, încerc, numai, să înțeleg dinlăuntru vocația spirituală. Studiile mele nu anunțau cu nimic atari cercetări ; am o formație literară, umanistă (latina și greaca). În rest, sînt o diletantă, lucru pentru care mă felicit, fiindcă, din cît mi se deschid alte perspective, din atîta sînt ferită de riscul de a deveni prizonierul unei specializări.

D.C.M. — Iată un lucru deloc occidental, sînteți, ca să zic așa, „de-a noastră“. „Cioran ou le dernier homme“ este prima carte a Dvs. ?

S.J. — Da. Pînă acum n-am scris decît articole-n diferite reviste.

D.C.M. — Păreți foarte familiară cu opera lui Cioran, însă — dat fiind accentul pus de Dvs. pe gnoză și budism în interpretarea acesteia — risc o întrebare oarecum insolentă: Cioran a fost un pretext pentru aplicarea preocupărilor Dvs. de istoria religiilor ?

S.J. — Eu am fost atrasă de opera lui Cioran, fiindcă l-am simțit „frate de spirit“. La 28 de ani, am simțit pentru prima oară că literatura poate fi cu adevărat o forță revelatoare. Cioran formula strălucitor o experiență pe care-o încercasem la modul confuz, astfel încît am aderat în chipul cel mai pasionat la fiecare frază a lui. Nu a fost nicidecum un „pretext“, cum gîndiți Dvs., ba, din contră, opera lui m-a făcut să înțeleg într-adevăr spiritul gnostic.

D.C.M. — Drept să fiu, mie mi s-a părut forțată, în cele din urmă, „legarea“ lui Cioran exclusiv de universul Gnozei, ați observat, cred, și obiecția făcută-n recenzie. Este o eroare destul de des comisă, aceea de a unifica traseele labirintice ale acestei opere, fie sub semnul constelațiilor onomastice de genul : Nietzsche—Schoppenhauer — Dostoievski — Kierkegaard — Klages — Chestov — Simmel etc., fie în „linia“ Sf. Tereza — San Juan — Böhme, rezumînd totul la scepticism, sau la cinism, la mistica medievală germană, ș.a.m.d. Gîndirea lui Cioran refuză orice limitare la o direcție spirituală, indiferent că este vorba de tradiția Marc Aureliu — Pascal — Montaigne — Chamfort, sau de etica paradoxală : opera conține TOATE aceste direcții și toate sînt, cum să spun, ca pigmenții de negru cu care își îmbiba Rembrandt lumina. Există un amestec ABSOLUT aici și acest amestec FACE personalitatea paginii lui Cioran, unde EUL ÎNSUȘI este OPERA. Punînd în prim plan Gnoza, Dvs, ratați eul autorului. Pe de altă parte, absența planului social referențial — forjarea eului în cuprinsul specific al generației „Criterion“ — riscă să lase-n suspensie datele strict umane, supralicitînd demersul spiritualist, univoc.

S.J. — Mi se pare că Dvs. nu mi-ați citit cartea cu spiritul pe care ea îl reclama. Aveți perspectiva istoricului literar și nu pe a metafizicianului. Scopul adevărat al cărții este de a reliefa experiența interioară a lui Cioran și nu de a-l înscrie într-o constelație de influențe, cum ziceți. Dacă am citat o serie de nume aparținînd aceleiași familii spirituale, n-am făcut-o pentru a-l închide pe Cioran într-o categorie, ci numai pentru a preciza cît mai bine natura experienței sale de gîndire. Evident că o personalitate atît de complexă nu poate fi redusă la o unică direcție, însă eu m-am aplecat asupra sensului mistic al operei sale. Am vrut să etalez latura cea mai ignorată pînă acum a operei. Și, Cioran însuși mi-a fost recunoscător pentru asta, fiindcă și el este oarecum iritat de imaginea standard, care circulă în ce-l privește : estetul moralist și cinic, cel care rîde de toate și aneantizează totul. Nimeni nu se gîndește să facă apel la adevăratele surse ale acestui „comportement“. Iar sentimentul tragic al vieții, pe care se fondează gîndirea lui, a apărut precoce în spiritul său, cu mult înainte de asimilările de cultură, literatură, sau filosofie. Singur contextul religios în care a crescut a avut adevărata, reala influență asupra tipului său de reflecție. Este vorba, înainte de orice, de o **experiență** și, în consecință, aceasta rămîne strict individuală.

D.C.M. — Bine, dar Erlebnis-ul, dar matricea Zeitgeist-ului ?

S.J. — Totul vine **după**. Anumiți oameni, nu se știe pentru ce, se nasc cu acest sentiment tragic asupra vieții, alții — nu. Se poate, tot așa, recunoaște și-n lumea literelor o atare falie spirituală, revelînd o viziune dualistă. Acest dualism provenit dintr-o criză existențială, s-a putut cristaliza în mișcări religioase de tip gnostic și care edifică un sistem teologic nu pe credința într-o revelație divină, ci pe răul și neliniștea din suflete. Ceea ce este interesant în aceste mișcări este că ele dezvăluie, toate, o aceeași structură psihică ; ea caracterizează un gen anume de oameni. Cînd am afirmat de Cioran că este gnostic, eu la o atare structură psihică m-am gîndit și nicidecum la ralierea lui la una sau alta dintre teologii, biserici, secte. Dacă el, totuși, i-a studiat cu interes și, chiar, oarecare simpatie pe un Basilide sau Marcion, asta nu înseamnă deloc că ar fi putut să devină un gnostic în sensul strict al cuvîntului. Dar, poate să înțeleagă din interior astfel de stări de conștiință și lucrul acesta mi s-a părut esențial. La fel, cînd îmi reproșați că am insistat exagerat asupra budismului, în legătură cu gîndirea lui Cioran, o să vă răspund că nu la budismul religios m-am gîndit, ci la un demers filosofic. La Cioran, budismul rămîne o **tentație**, însă atît de puternică încît Cioran însuși mi-a recomandat — în timp ce-mi redactam cartea — să nu uit cumva s-o menționez. „Nu uita de budism, este esențial pentru mine“, mi-a spus el. Așa că nu mă acuzați că l-am folosit de pretext pentru preocupările mele.

D.C.M. — Ce și cît cunoașteți despre contextul istoric al anilor '30, care a „lucrat“, în manieră specifică, datele înnăscute ale gînditorului nostru ? Și, apoi, Dvs, evitați datele psihologice ale operei. N-am să merg atît de departe, încît să vorbesc de psihanaliză, cu toate că mediul teologal al copilăriei, de ce nu ceva karamazovism, etc., n-ar fi chiar o nucă-n perete. Însă chiar cea mai severă hermeneutică și cea mai „dură“ metafizică reclamă, fie și parțial, perspectiva egologiei.

S.J. — Nu cunosc decît superficial contextul istoric în care s-a petrecut debutul lui Cioran. Scopul meu nu a fost să fac o biografie, nici un portret psihologic. Cred că, în cazul lui Cioran, analiza psihologică — și, mai cu seamă, psihanaliza — așa cum sugerați Dvs., nu numai că n-ar fi pertinentă, dar ar atinge chiar absurditatea.

D.C.M. — Îmi voi lua libertatea, cîndva, de a fi absurd, care va să zică !

S.J. — Esențialul personalității lui Cioran nu poate fi explicat prin elementul timp, prin evenimente, context social, etc. El însuși a încercat întotdeauna să se degajeze de timp. În ce mă privește, sînt prea puțin atrasă de istoria mică a istoriei literare. Nu am nici o vocație de biograf și sînt mult mai mult atrasă de ceea ce depășește individul.

D.C.M. — Nu pot să mai zic nimic. Altceva : faceți, într-un loc, o trimitere la F. Pessoa, foarte interesantă. Ați vrea să dezvoltați ideea ?

S.J. — Dacă l-am evocat pe Pessoa, n-a fost deloc la întîmplare. Experiența neantului, pe care a traversat-o acest imens scriitor, e raliabilă, prin multe date, celei făcute de Cioran. Sentimentul înstrăinării de lume și om al celui care se autonumește „Marele Trecător prin toate și prin sufletul său“, care „nu aparține nimănui, nu-i legat de nimic, nu dorește nimic și este nimeni“, acest sentiment mărturisește îndestul asupra proximității spirituale a celor doi. Pessoa împinge lucrurile și mai departe, duce luciditatea la limită, așa cum o arată acest extraordinar jurnal, intitulat „Cartea neliniștii“ **(Le livre de l'intranquillité).**

D.C.M. — Menționați în carte fondul „romantic“ al gîndirii lui Cioran. Și Mariana Șora a făcut aprecieri interesante pe linia aceasta. Nu v-au interesat eventualele legături între ironia cioraniană și Witz ?

S.J. — Legăturile lui Cioran cu romantismul german sînt de netăgăduit. Dar mi se pare că a mai insista asupra lor, asupra evidenței lor, ar fi de prisos. Eu am încercat să întrevăd chipul secret al gîndirii sale. Sînt de acord că risul, ironia, mai precis, este ceva important în opera sa, însă ar fi redundant să mai glosăm pe marginea subiectului. Mai degrabă, să ne gîndim la originea acestei ironii, care nu se poate explica nici prin literatură, nici prin influențe.

D.C.M. — Cum vi se pare că este, la ora actuală, locul lui Cioran în gîndirea franceză ? La București, el abia își face loc în rîndurile publicului, hai să-i spunem larg. În Germania, traducătorul său, Leopold Ferdinand, afirmă că este un real și crescînd interes față de gîndirea lui Cioran, mai cu seamă printre tineri. Dar Parisul, cu care el nu s-a prea grăbit să fie amabil ?

S.J. — Dacă mă gîndesc la filosofia franceză de astăzi, mi se pare că nu se integrează nicăieri, din simplul motiv că-i aproape imposibil să i se găsească locul adecvat. E, adeseori, privit cu dispreț de către „filosofi“, dar este luat foarte în serios de către alții. Cioran deranjează prea mult...

D.C.M. — Nu știu care mai sînt filosofii, dar, personal, mă bucur că un om de talia lui J.F. Revel îl citează cu stăruință și respect...

S.J. — Însăși personalitatea lui Cioran fascinează. Se vorbește mult despre el în ziare, e căutat febril (și în zadar) pentru interviuri, e citat mult, dar, pentru multă lume el rămîne un spirit provocator și-atît, ori un autor de aforisme teribile. Nu sînt mulți prețuitorii adevărați ai gîndirii sale, însă, ce-i drept, aceștia fac parte din elita intelectuală. Nu cred, totuși că se poate bucura în Franța de aceeași largă audiență din România, unde Cioran reprezintă de-a binelea ceva esențial. Francezii și-au pierdut simțul revoltei și pentru ei Cioran rămîne oarecum inactual.

D.C.M. — Aveți prieteni în România ? Știți altceva despre noi, decît triunghiul Cioran — Ionescu — Eliade ?

S.J. — Cunosc foarte puțin din/despre România și cultura sa. Am citit cîteva mari spirite de origine română, dar nu pentru că erau români, ci pentru că erau (și sînt) mari. Însă mi se pare că românii sînt dotați cu o inteligență excepțională, cel puțin cei pe care i-am putut întîlni la Paris mi-au confirmat impresia. Sper mult să vă pot cunoaște cît mai mult și mai bine.

D.C.M. — Nu mai zic nimic, deocamdată. Mulțumim !

A consemnat
Dan C. Mihăilescu

„PLAPUMA“ CU DOLARI

Urmare din pag a 10-a

spune bancuri cu radio Erevan sau Bulă...

A fost o iarnă lungă și cruntă. Culmea, cel ce s-a îmbolnăvit în martie a fost doar Emanuel. Trei săptămîni a zăcut. Bătrînica nu s-a dezlipit de lîngă el decît dacă sosea vreo „delegație“ de fete „fără obligații“ de la „FIRUL ROȘU“ ca să-i aducă ghiocei, toporași. Cu această ocazie se plîngeau de *„aia toantă“*, ajutoarea lui și îl implorau să se facă mai repede sănătos *„și să te fac o normă, Nea Manole, în magazie la Micșunica“*. Bătrînica dispărea la bucătărie dar trăgea cu urechea și apoi făceau haz. Cînd se îmbolnăvise, i-a adus sacul acela de dormit din păr de cămilă și l-a prevenit să-l păzească mai abitir decît sfintele moaște. Cică „plapuma“ e un cadou pentru celebrul torționar colonelul Popescu Mitică zis „Dracu“ care l-a schingiuit doi ani de zile pe Garabet. Urmează să i-l trimită prin poștă în ziua cînd, cu pașaportul și biletul de avion în mînă, va pleca spre Otopeni. Treaba asta nu a înțeles-o Emanuel deloc. „Un cadou scump pentru un torționar, ce minune sau afacere armenească o mai fi și asta ?“ — s-a întrebat și pe urmă l-au preocupat mai mult darurile bătrînei sosite prin „filiera armenească“. Un televizor color, cu video și două duzini de casete, un radiocasetofon cu trei duzini de casetute, toate marfă japoneză de ultimă oră, de ar putea turba orice odraslă de nomenclaturist la vederea lor. Ba, și mai rău, s-ar găsi o dispera'ă de la „FIRUL ROȘU“ să „înghită musca“ să-i trintească un nevinovat „decretel“ nefericit prin naștere. De aceea, „delegațiile“ n-au putut vedea comorile camuflate sub o husă improvizată astfel încît să crezi că se află sub ea un amărît de „LUX“ românesc cu tubul catodic paradit...

Misterul „plapumei“, Emanuel avea să-l afle mult mai tîrziu, după revoluție, de la Șaram care venise cu o caravană de ajutoare. Nu din gura lui Tanti Bambi. Dînsa a murit în '88, de Bobotează, în brațele lui.

De infarctul ăsta nu mai scap, a gîfîit Hambarușa. *Mai dă-mi două pastile de nitroglicerină.* După un minut s-a înviorat un pic. *Duci plicul sigilat la Biserica Armenească. Restul rezolvă ei. Ai alături și un mandat pentru un colet poștal, expediat de mine. După înmormîntare faci un balot și te duci la poștă.* Clipi din ochi strengărește. *Am promis lui Șaram... în ziua cînd plec să i-l trimit... lui Dracu' ăla.* Îl strînse de mînă, veselă. *Immanuel, o, Immanuel !* Și-și dete sufletul șoptind : *ești al optulea copil al meu...*

Disperat, Emanuel mai ceru o dată „SALVAREA“ și primi același răspuns de la aceeași țață : că nu se pot deranja pentru persoane care au depășit cincizeci de ani, din economie de benzină, c-așa-s *„indicațiilii“*...

...Vizita bărbatului cărunt și cret ca Omar Sharif dar cu tenul mai alb decît spuma laptelui, l-a intimidat pe Emanuel. A răspuns la întrebări, a povestit și de unul singur, pînă s-au umplut trei casete. Abia după aceea, mulțumind iarăși pentru cei patru saci cu daruri și plicul gros primit în calitate de *„al optulea fiu și al șaptelea frate“*, a riscat să întrebe care este misterul *„plăpumii“* pe care o expediase „Dracului“.

Simplu, mezinule, rise Șaram, *o sută de mii de dolari promiși de mine. Falși, dar perfecți. Mizam pe ideea „Dracului“ de a îi depune pe cont propriu la o bancă în occident sau de a fi arestat de tovărășeii săi. A fost prins în Basel, judecat și condamnat la ani grei. Elveții sînt fiare cu falsificatorii.* Îl bătu pe umăr. *Scoate-ți pașaportul, frățioare. Vii la mine.*

Ciudați sînteți voi, armenii. Oftă, șovăi. *Acum, parcă aș rămîne...*

Nici cu voi nu mi-e rușine ! rise Șaram arătînd spre televizorul în care se striga : *„Ultima soluție, înc-o revoluție !* Chicoti. *Hei, frate...*

stop-cadru

Noica și Gulagul românesc

Între toate cărțile lui Constantin Noica recent apărută **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** de la Editura Humanitas mi se pare cea mai neobișnuită.

În sine opusculul este foarte greu definibil. Pentru că, deși jurnal de închisoare, nu e numai jurnal, cum nu e nici eseu filozofic pînă la sfîrșit, nici povestire sau roman în adevăratul înțeles al cuvîntului, fiind din toate cîte puțin și, în fond, ceva mai mult și foarte diferit de toate astea. Titlul însuși, la care se face referire în **Prefața** autorului și de la care trebuie neapărat să plecăm pentru a înțelege textul, e suficient de „ambiguu". Povestea lui conține totuși punctul central al invitației patetice făcută de autor cititorului de-a se ruga împreună pentru toți cei puternici, „pentru cei ce rătăcesc triumfători prin viață fără cultură, dar și pentru cei ce rătăcesc în cultură ; pentru omul european care a triumfat asupra nevoilor materiale, (ca și) pentru omul modern care a triumfat asupra naturii și bunului Dumnezeu". Dar iată jumelate povestea și miezul sigiei cărții, reproduse exact din **Prefața** autorului : „Spre sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, o mînăstire de maici din Moldova a fost ocupată de trupele sovietice învingătoare. Maicile au căutat refugiu în alte locuri. La întoarcerea lor au găsit pe altar un bilet pe care stătea scris : **„Comandantul trupelor care a ocupat mînăstirea vă declară că a lăsat-o neatinsă și vă cere să vă rugați pentru sufletul său.** De atunci, la fiecare serviciu religios este pomenit numele lui Alexandru.

Rugați-vă pentru fratele Alexandru : Roagă-te și tu, cititorule, căci numele nu privește doar pe comandantul trupelor victorioase (...), ci numele îi privește pe toți ceilalți frați Alexandru, biruitori nesiguri și ei".

Parcurgînd cu atenție cartea, e imposibil să sesizezi cum Noica nu abandonează o clipă ideea conținută implicit și manifestă în titlu. **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** se constituie de la un capăt la altul într-o meditație creștină, deloc ostentativă și bigotă, despre condiția învingătorului învins, fie că el e marele comandant de oști, fie că e un simplu torționar, sau însuși Fratele Marx, ginditorul și profetul ajuns de rîsul copiilor. În lumea de azi, ca și în lumea de ieri, consideră Constantin Noica, victoriile au constituit adevăratele înfrîngeri, predestinate fiind de o condiție a treia să devină mereu altceva : „un copil e un al treilea, de la un moment dat : nu mai importă ce vor părinții de la el și ce investesc în el".

În ciuda divagației eseistice, fundamental, deși parcimonios pînă la limitele discreției, textul lui Constantin Noica se menține în limitele autobiograficului. Astfel, aproape în trecere, este creionat „motivul" pentru care autorul a fost reținut și condamnat politic în regimul comunist. Un pretext absurd, ca toate subterfugiile invocate de regimurile comuniste totalitare spre a escamota cauzele reale ale privării de libertate ale individului și persoanei. Aflat în închisoare și împărțind celula cu Aleč — un tînăr de numai 22 de ani, reținut și pasibil de o pedeapsă între 8 și 15 ani, numai fiindcă, jucînd un meci de volei cu națională de volei în Berlinul de răsărit, o fată îi arătase și celălalt Berlin !, — autorul textului e anchetat și va fi pînă la urmă condamnat pentru că a primit din străinătate o carte pe care a dat-o s-o citească și altor persoane. Și mai bizar, în ordinea faptelor, e cazul economistului Ernest : reținut ca instigator, etichetat ca dușman al orînduirii populare și condamnat la 5 ani detenție doar pentru că a rîs mult prea gros de glumele oratorului de la cadre, care, de altfel, primise ordin să-și presare discursurile cu „glume". La fel de stranie e și împrejurarea în care autorul află amănunte despre condamnarea lui Ernest. La una dintre percheziționările periodice, în care deținuții erau puși cu fața la perete pentru a li se controla paturile și efectele, autorul își amintește de o scenă asemănătoare citită în **Zeroul și Infinitul de A. Koestler** și suride. Surprins, e pus să dea explicații iar răspunsul său e luat drept provocare. Ca urmare, „provocatorul" e pedepsit cu izolarea. În celulă îl urmează Ernest, pedepsit la rîndu-i pentru că la percheziție i-au găsit un nasture de sidef.

Cartea lui Constantin Noica furnizează amănunte și este un document excepțional despre regimul infernal al închisorilor comuniste din România deceniului șapte, închisori în care se urmărea premeditat desființarea omului ca ființă morală. Coroborate cu mărturiile lui Dumitru Bacu, Paul Goma și Virgil Ierunca despre închisorile deceniilor cinci și șase de la Pitești, Gherla, Canal ș.a., **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** ne apare astăzi ca un adevărat jurnal (fie și fragmentar) al Gulagului românesc. O carte, aducînd, dacă asimilăm propensiunea filozofică specifică scrisului lui Noica drept un autentic fapt literar, cu **O lume aparte** de Gustav Herling. Ca și acolo, închisorile comuniste din România fac tot mai evident celor închiși dovada faptului că ei n-au voit să combată o revoluție, „căci aceasta e ceva fantomatic și regimul adus de cea mai mare armată din lume la ora aceea" ; că acel regim, cu osebire, nu(le) place. Regimul și nu altceva stă, așadar, la originea răului, un rău care te face să simți cu luni înainte că vei fi arestat și în care fiecare zi adaugă privația și interdicția ei. „Vezi, spune Noica, cum se zgotogolește lent stînca peste tine și o privești hipnotizat venind".

Întîlnirile din închisoare cu umbrele și tristele figuri ale contestației comuniste se constituie în experiențe unice și exemplare. Acolo, depune mărturie autorul : „stai nu lîngă un om, stai lîngă o viață. Dar e ceva răsturnat în timp și răsturnat față de viața însăși".

Am citit cu aviditate, o aviditate, mărturisesc, întreținută și potențată de atîtea legende orale țesute în jurul acestui fenomen unic, mărturia lui Noica despre „lecțiile" politicilor din închisorile românești, lecții desfășurate la un înalt nivel de competență științifică și morală. „Se învăța orice, cu pasiune, — ne încredințează Constantin Noica și nu avem motive să nu-i dăm crezare — anatomie elementară, fizică, istorie, teologie, dar mai ales limbi străine". **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** oferă amănunte extrem de prețioase și despre conferințele politicilor din închisori, ba reține chiar și brulioanele a două dintre ele: una despre exactitate, conferențiar Noica însuși, alta despre exolozia demografică.

Suportînd, la granița dintre viață și moarte, o intervenție chirurgicală, și scăpînd ca prin minune cu viață, autorul petrece ultimii doi ani de închisoare singur într-o celulă împreună cu operele complete ale lui Marx, oferite ca singură lectură spre a desăvîrși „reeducarea" specială ce se făcea deținuților politici ce urmau să fie în sfîrșit eliberați, ca urmare a cererii formulate de secretarul general ONU de pe vremea aceea, U. Thant. Studiul atent în celulă al operei celui mai bizar „antrenor" de conștiințe — l-am numit, desigur, pe Marx — îi produce lui Noica realmente milă. În cel mai pur spirit creștin, filozoful român cere pentru fratele Karl iertare. Iertare, întrucît pe **nefericitul învingător** îl vor blestema cît de curînd rușii, „cărora le-a blocat afirmarea istorică atîtea decenii, cum nu reușise în veacul al XIX-lea nici un absolutism țarist. Îl vor blestema evreii, coreligionarii lui, despre care a spus lucruri mai infernale decît orice antisemit. Îl vor blestema muncitorii, pe care i-a amăgit o clipă că sînt o clasă unitară și supranațională, că au o identitate umană deplină și că pot fi ei, numai ei, sarea pămîntului și a istoriei. Îl vor blestema pînă și comuniștii (...)".

Dincolo de cadrul acestei **iertări introspective**, Noica atrage în modul cel mai serios cu putință atenția asupra efectelor reeducării din închisorile comuniste, „reeducare" numai în aparență blajină, căci, în fond, ea s-a dovedit în atîtea și atîtea cazuri o formă extrem de subtilă de pervertire a conștiinței oamenilor, mergînd pînă acolo încît nu puțini deținuți, în plină detenție, au ajuns fervenți propagandiști și apărători ai regimului. La altă scară, chestiunea este radiografiată și analizată cu minuție documentară de Virgil Ierunca în **Fenomenul Pitești**, Humanitas, 1990. Și, deși acțiunea cărții lui Constantin Noica se desfășoară cam la un deceniu și jumătate după „consumarea" infernalului **fenomen Pitești**, trebuie să recunoaștem că metodele torționarilor comuniști nu s-au schimbat, în linii mari, prea mult. Spunem asta, aducînd în sprijin fie și numai faptul că, la eliberarea din închisoare a autorului, i se sugerează că ar fi bine să țină „legătura" cu puterea, adică să devină **agent al lor, al comuniștilor. Sub o formă sau alta, Fenomenul Pitești** a recidivat sub deghizamente diferite pînă în ultimele clipe ale regimului Ceaușescu. Comentariile sînt de prisos. Am trăit și suportăm cu toții însă șocheiele delațiunii și vînzării de frate ale unuia dintre cele mai parșive și nefaste regimuri concentraționare din Estul Europei.

Scrisă în parte în închisoare, fragmentar pierdută și rescrisă în 1965, cartea lui Constantin Noica oferă cel mai bun răspuns dat acuzațiilor făcute de o parte a diasporei românești în legătură cu așa-zisul absenteism politic al Marelui Filozof.

Ștefan Ion Ghilinescu

haiku

Cum știu sălciile
să se-oprească
la un deget doar deasupra lacului...

Constantin Abăluță

haralambie țugui

Aici, în versul meu

Tăceri nocturne-n care nimeni nu
mai poate
să mă înfrunte, să mă umilească...
Aici, în versul meu sunt glasurile
morții
și ale vieții, chemîndu-mă să
le încredințez

cuvintelor mai tari ca orice arme.
Îmi spun că în curînd tiranii
se vor preface-n pulbere, căzînd.
Abisul e mai tare și-nțelept
decît cuvîntul lor înșelător
din ură și minciună zămislit.

Ascultă o prăvălire ca de ziduri ;
dar cum altfel să scriu poemul infinit
al mîntuirii de Infern ? O, Doamne
de ce nu vrei să ne mai stai
în preajmă
cu glasul Tău din veac, izbăvitor?...
(20 aug. 1982)

Mărturisire

Tu, lacrima din poezia mea
eterică, unică lacrimă în lumea
aceasta a prăbușirii omului
în agonia veacului cel mai nebun!...

Oarbă irumpere de ură ca o cucută
sorbită cu disperare
aici, în tîrziul refuz al deznădejdii.
Ce tîrzie și sfîntă speranță
ar mai putea să te spulbere ?

Dar recitesc decalogul lui Moise
ascultat, prima dată, în clasa II-a
primară
de la învățătorul meu ca un înger,
și-mi spun : n-am știut alt chip
decît cel al curăției de suflet. Iar tatăl
și muma mea, care mi te-au dăruit,
poezie
sunt veșnic cu mine... îi văd și
îi mîngîi
ascultînd împreună cu ei
epifaniile veșniciei.

Tu, lacrima din poezia mea,
efigie a dorului și pămîntului ancestral.

(16.I.1983)

Spre oameni

Lasă-mi noaptea să se tînguie
pe pleoape,
lasă-mi gîndul în neant încremenit!...
Din adîncul Lumii doar Cuvîntul
mai strălucе ca un astru la zenit.

Lui i-am fost și-i voi rămîne serv
aici, pe coaja asta de pămînt
brăzdată

de lumini și riuri mari de lacrimi,
invocînd o soartă ne-ndurată.

Am cîntat spre oameni cu ardoare
și iubire preacurată... Dar în van.
Veacul e bolnav de-absurditate ;
lacrimile lumii : vast ocean.

Cine mai cunoaște omenia
și cuvîntul Omului Adevărat ?...
Din adînc de viață doar Durerea
ne adastă gîndul, neîncetat.

Dar veni-va ziua.. .Și o văd
biruind minciuna și orgoliul
cel nefast. Și lacrimi vii de sînge
ne-or preface-n bucurie doliul

(24.III.1986)

Marmația

Un vînt abia înfiorînd luminile
de-amurg
cu-ntîiul bronz prin crengi, autumnal...
De n-ar fi soarele de pe Gutîn sub
cerul clar
și lacrima de timp în gînd ivită,
ai pregeta să-ți spui, fără sfială :
Oare am fost, cîndva, pe-aici
iubind cu patimă sufletu-acestor
locuri ?
Dar iată cum pămîntul și văzduhul
în tainică îmbrățișare te cuprind
cu mii și mii de nevăzute ramuri
precum în acea toamnă de demult,
cînd trist și-nsingurat ai ancorat aici,
iluminîndu-te de inimile acestor
oameni
cu abur de legendă în priviri
și-n gîndul cel atît de ager
cum alții n-ai mai întîlnit, niciunde.

Să fie oare ceasul cînd trebuie
să-mi iau
încă un singuratec și-ndurerat adio
de la văzduhul și pămîntu-acesta
sacru :
Maramureș, țărm ancestral înfruntînd
cu tărie
necruțătoarea mare de timp
de dincolo de veac și pînă-n mine ?...

(1987)

plastica

Un burghez numit Renoir

Deşi agreată dintotdeauna, şi în mai toate mediile, pictura lui **Pierre-Auguste Renoir** este una, tipică, a concesiilor pe care un artist înzestrat le poate face comanditarilor săi. Este, totuşi, comentat cu generozitate, în termeni superlativi, arta europeană avînd în pictorul francez unul dintre exponenţii ei de căpătîi în agitatul segment de vreme, ce a marcat răscrucea veacurilor XIX—XX. Fireşte, pictura lui Renoir există şi încă pe un areal de o impresionantă întindere muzeografică de pe toate meridianele, dar aceasta nu înseamnă neapărat şi argumentul unei supremaţii valorice. În ciuda preţurilor tot mai exorbitante pe care le înregistrează pînzele ce-i poartă semnătura în marile galerii de licitaţii cu obiecte de artă. Dar, sigur, reacţia posterităţii are şi alte justificări decît cele pe care istoria artelor le poate emite, şi ea nu angajează, de regulă, principiile estetice care au alimentat opera creatorului.

Renoir a pictat din instinct şi, apoi, din nevoia de a cîştiga. Greu de verificat cît temei au aprecierile asupra mobilului real al crizelor sale de creaţie sau a grijilor pe care le-ar fi avut pentru problemele picturii — tehnice, materiale etc.

A avut mai mult scopuri decît idealuri. Şi este de-ajuns un singur exemplu, pentru a ilustra cît scrupul artistic avea Renoir, cînd se afla în joc prestigiul pieţei lui artistice. Împlinise 38 de ani, picta de vreo 20, dar şi-a îngăduit luxul de a refuza participarea la al patrulea Salon al Impresioniştilor (şi la următorul a repetat gestul), socotind că prestigiul lui de strălucit portretist ar putea fi uzurpat de cochetăriile cu aristii „avantgardei", cu excentricii timpului, cum erau priviţi mai tinerii sau mai vîrstnicii colegi ai săi de penel, în cercurile burgheze care îi frecventau atelierul şi care îi asigurau o existenţă mai mult decît onorabilă. Era bine înfipt în „lumea bună", ceea ce trebuia ocrotit şi răsplătit cum se cuvine. Nu-i un act condamnabil ceea ce făcea el cu propria lui îndeletnicire şi carieră artistică, dar speculaţiile privind aplombul artei sale, în ansamblul picturii impresioniste (manieriste etc.), au întrecut prin exces de zel realitatea însăşi a picturii ce ne-a lăsat-o moştenire.

Un adevăr rămîne incontestabil şi foarte limpede exprimat în chiar cuprinsul creaţiei sale — **ştiinţa desenului.** Renoir n-a fost un amator. Şi nu şi-a permis niciodată gestul de a-şi trăda uneltele, de a le mistifica menirea şi importanţa. Chiar şi atunci cînd trebuia să picteze după model — nevestele, odraslele şi rudele finanţatorilor lui. Sînt notorii seriile lui de crochiuri şi desene făcute în Algeria sau, mai tîrziu, în Anglia, sau, spre apusul vieţii, la Cagnes-sur-Mer. Oricare dintre pînzele realizate de Renoir poartă pecetea unui profesionalism de ţinută.

Puţini cunosc amănuntul că, în tinereţea lui artistică, Renoir a parcurs experienţe creative foarte variate şi în tehnici dintre cele mai neaşteptate, de la pictura de miniatură, gen secolul XVIII, gravură în metal şi medalistică, pînă la reconstituiri de mobilier şi artă decorativă. Ceea ce indică o pasiune complex exprimată faţă de obiectul artistic, indiferent de domeniul căruia îi aparţine sau de destinaţia lui.

Se pare că a fost un excelent conviv, un om cu o sociabilitate deosebită care îşi „vindea" şi din vorbe marfa. Adică, înţelegea să-i adauge cîte un comentariu de circumstanţă, ce se dovedea adesea perfect argumentat şi susţinut în plan estetic. O vocaţie de eseist şi pedagog, pe care abia spre apusul carierei avea să şi-o manifeste cu oarecare metodă, dar fără să o ia niciodată prea în serios.

A parcurs un drum jalonat de puţine stadii reformatoare. Ascendenţii lui sînt (în ordinea intrării lor în orizontul cunoaşterii sale pasionate) : Courbet, Monet, Raphael Ingres, Cezanne, Girardon, deşi nota esenţială a picturii sale a rămas pentru totdeauna cea inspirată de contactul cu impresionismul. Acest curent, de o mare forţă, i-a dat lui Renoir, şi multor altora, contemporani ai lui şi de după aceea, sensul libertăţii de expresie, mişcarea desprinsă de modele, regăsirea luminii şi a diapazonului propriu. Dar faţă de marii impresionişti, faţă de inovatori, Renoir rămîne un foarte corect, dar modest executant în orchestră.

Corneliu Antim

muzică

Muzici eminesciene

Scriu cu puţin, foarte puţin timp înainte de ora H. — ora Golfului. Scriu şi mă gîndesc cît cinism coroziv se ascundea în vorbele acelui „mare om" care, auzind bubuitul tunurilor, ar fi zis : „Asta-i muzica ce-mi place". Scriu şi mă gîndesc cît de mult se vorbeşte despre marii poeţi şi cît sînt ei de puţin ascultaţi. Şi înţeleşi. Mai ales un Eminescu ale cărui idei politice, triste previziuni ale lumii de azi, ne cutremură. „Să ne judece Eminescu", spune undeva poetul Grigore Vieru. „Aşa să ne-ajute Dumnezeu", spune un altul. Şi iată-ne din nou singuri, suspendaţi între cer şi pămînt, între logos şi faptă.

Am crezut, un timp, că doar creaţia compozitorilor este expusă deformărilor. Prin datele specifice artei sonore, prin existenţa interpretului care, de multe ori virtuoz al detaliului, nu reuşeşte întotdeauna să descopere fibra intimă, „motivaţia" întregului. Dar poezia, sora bună, întru incantaţie, a muzicii ? Acel „obiect" straniu care, ca şi muzica, nu „afirmă" conceptul ? Ascult recitări din Eminescu, muzici scrise pe versurile sale şi-mi dau seama de dubla primejduire a poetului. Mimarea trăirii, retorica de suprafaţă în primul caz şi-o palidă însoţire a liricii sale cu sunet, în cel de-al doilea. Mai e şi-un fundal care-ţi taie orice chef de-a mai dezamorsa prin ironie pagina. Măria-Sa, Codrul prezent în chip de drăgălaşă, eterică balerină, mişcînd deasupra capului nişte crenguţe. Artificiale. Antropomorfism, înţelegeţi. Şi domnii „hieratici", la costum şi cravată. Atît. Despre receptarea şi recitarea lui Eminescu a scris excelent şi amar Petru Creţia. Coregrafilor le lăsăm ce-i al lor. Preaputinul. Cît despre muzică (lieduri, cîntece, coruri) ne-a vorbit concis şi şters Radu Gheciu. Părerea domniei-sale este că numărul mare al creaţiilor dedicate sărbătoritului din 15 ianuarie se datorează muzicalităţii versurilor. Nimic mai corect şi nimic mai dificil pentru temerari. Să concureze „melodia" eminesciană. Cei mai mulţi au eşuat. În romanţe sau creaţii orăşeneşti, semiculte. În convenţionalism armonic şi dulcegărie. Au opus singularul parfum al versului, pesimismului său „viril", esenţele tari ale accentelor deznădăjduite sau, dimpotrivă, un „vag" insuficient controlat. Să-i judece Eminescu, aş zice şi eu dacă nu m-aş gîndi că-i puţin, foarte puţin timp pînă la ora H, şi că sub mantaua unui mare poet te simţi întotdeauna mai în siguranţă.

Valentin Petculescu

t.v.

„Vorbe-n vînt", poate, şi o propunere făcută cititorilor

Poate fi o emisiune în acelaşi timp excelentă şi total insuficientă (difuză, dispersă, fără un fir călăuzitor) ? Domnul Cătălin Ţîrlea a izbutit să ne convingă că da, există şi această posibilitate. Pot fi adunaţi nu mai puţin de nouă poeţi şi prozatori, reprezentativi pentru două premii literare („optzeciştii", „nouăzeciştii"), care să rostească, fie şi în devălmăşie, lucruri mereu inteligente, iar la sfîrşitul emisiunii, bietul telespectator naiv, care vrea cuminte să afle ce e cu aceste două promoţii, căutînd cîteva adevăruri elementare, să nu se aleagă cu mai nimic ? Decît cu spectacolul unor tineri talentaţi şi plăcuţi la înfăţişare, care se vede că ştiu ei ce ştiu, şi ştiu ! Esenţialul — de pildă, cîteva definiri limpezi — a rămas la fel de misterios ca şi înaintea respectivei ore (o oră întreagă, reluată pe celălalt program, a doua zi) de spectacol al inteligenţei şi al grabei. Ce-i lipsea acestei (repet) **excelente** emisiuni ? Un personaj : prezentatorul, chemat să spună despre fiecare dintre participanţii la discuţie cîteva cuvinte lămuritoare (ce scrie, ce a scris, cam în ce fel scrie) : în final, să scoată în evidenţă două-trei idei cu privire la care toţi participanţii la lunga discuţie au fost de acord şi alte două-trei asupra cărora, în relativ dezacord pentru moment, urmează să mai reflecteze. O persoană care a participat la discuţie a şi folosit formularea „vorbe-n vînt", alta s-a scuzat de la început că discuţia va fi plictisitoare. Eh, trucuri ! veţi spune. Ba nu. Inteligenta discuţie, desfăşurată de-a valma, fără nici o rigoare, a fost destul de plictisitoare, iar primejdia ca frumoasele vorbe rostite în faţa a milioane de spectatori să fie duse de vînt există cu adevărat.

Ca şi vorbele mele, mă grăbesc să spun ! Cu această modestă însemnare se încheie un an de colaborare la **Luceafărul**, cu comentarii despre emisiunile T.V. Rezultatul : zero. Deşi am făcut zeci de propuneri (inclusiv, de mai multe ori, aceea ca emisiunile literare **să aibă un fir**, să fie conduse de cineva care să sublinieze cele cîteva idei ce se pot reţine din discuţie), nici una — dar nici una — dintre propunerile mele **nu a** fost luată în seamă. Motivul îl ştiu : nu injur de mamă. Aşa am fost (rău, probabil) educat de părinţii mei : să nu înjur de mamă ! Şi, de fapt, să nu înjur. Iar conducătorii televiziunii nu ţin seama decît, uneori, de înjurături. Atît ! Se supără, dau răspunsuri nu totdeauna leale, dar ţin seama. Într-o anumită măsură. O telecronică în care să se spună simplu că uneori Emanuel Valeriu (cîndva...) şi alteori Vartan Arachelian reuşesc să facă emisiuni frumoase nu are, în ochii amîndorura, nici o valoare. Nu te înjură nimeni ? Nu s-a scris nimic. Pagină albă.

N-am chef să vorbesc despre senzaţia mea de zădărnicie. Mă priveşte. Am o propunere. Dragi (puţini, foarte puţini, probabil) cititori ai acestei rubrici, (dorind să înfăptuiască, fie şi puţin, pentru îmbunătăţirea programelor televiziunii), scrieţi-mi ! Acasă, pentru că scrisorile adresate redacţiilor ajung mai greu, iar eu nu sînt decît un simplu colaborator la Luceafărul. Adresa mea : Bucureşti, cod poştal 70521, strada Bibescu Vodă, numărul 19. Sînt convins că scriitorii care conduc revista îmi vor acorda un spaţiu pentru a răspunde (cu citate cît mai ample) scrisorilor dv. Eu, de înjurat, nu ştiu să înjur. Aş prefera să n-o faceţi nici dumneavoastră. Dar, fiecare după cum i-e firea... Normal, cine vrea să laude (aşa cum am făcut-o şi eu, de prea multe ori) e liber să laude, iar misiva dumisale se va bucura de acelaşi tratament ca şi celelalte. Aştept. Răbdător. Mai degrabă nerăbdător. Cu bine.

Florin Mugur

Meditînd împreună

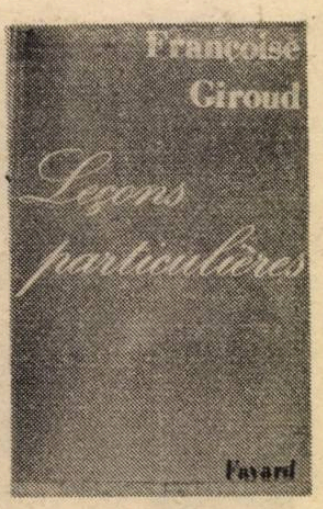

Autoare de succes, citită și citată frecvent, Françoise Giroud practică o publicistică totalizantă, cu numeroase fațete, după însăși conformația particulară a realului politic, social, cultural la care se oprește. Aceste foarte recente „Leçon particulières“ *) sînt precedate, între alte apariții ce îi aparțin, de bine primita „La Comédie du pevoir“ și „Alma Mahler ou l'art d'être aimée“. N-ar fi de prisos să spunem absolut la repezeală că varietatea de raporturi pe care o instituie textul acum recenzat cu cele mai diverse personalități franceze și de rezonanță internațională vizează două-trei repere riguroase. În lumina lor putem să definim demersul autobiografic, să-l judecăm în substanța si forma sa, iar în virtutea analizei să-i descoperim calitățile.

Încep prin a spune că în traducere „Leçons particulières“ sună „Învățăminte“. Este limpede : vom afla o sumă de impresii clare, și de amintiri delectabile. În plasa lor, legîndu-se cu restul, scurte reflecții personale din sfera fantului trăit, revelator ipostaziat. Mi se pare că tocmai depășirea ariei strict personale, deși atît de prezentă cu relații privind viața de familie, propria copilărie și adolescență s.a.m.d. dă amploare și postulează o lectură ce respinge anecdoticul facil, relansează coerența internă a țelului memorialistic, o memorialistică destinată nu neapărat consumatorilor de marcă, intelectualii, politologia, oamenii de presă, cît mai ales publicului larg.

În fond se știe si la noi că Françoise Giroud este o reputată publicistă. A coeditat împreună cu Jean-Jaques Servan Schreiber săptămînalul **L'Express.** Un săptămînal modern, de atitudine transant democratică, putin dispus să privească evenimentele ca un fel de apariții subite, greu explicabile. Françoise Giroud, timp de 10 ani și mai bine a fost în publicistica pariziană femeia care a propus un limbaj de extremă claritate și care prin pertinență a emancipat condiția feminină a profesiei de orice tip de servitute ; mai mult a devenit un portdrapel al situării pe pozițiile stîngii nonmarxiste, anticomuniste, de sensibilitate radicală și critică față de autoritatea supremă în stat.

Am reținut la o primă parcurgere cîteva lucruri din sfera politicului. Înainte de toate, marea amiciție a jurnalistei cu Pierre Mendès-France, la apelul căreia a și apărut de altfel, revista **L'Express.** Săptămînalul a criticat de la primul său număr, războiul din Algeria, a chemat la lichidarea colonialismului și a pledat pentru modernizarea economic-tehnologică a Europei de vest, pentru a spori ponderea ei în dialogul / competiția cu Statele Unite. Am mai reținut relația de colaborare specială a doamnei Jeroud cu Valéry Giscard d'Estaing, al cărui ministru, doamna Françoise Giroud, a fost într-o carieră altminteri indiferentă la marile demnități publice. O carieră rămasă marcată de farmecu' inteligenței înclinate spre centru dreapta.

Din sfera culturalului și artisticului străbat cartea nume prestigioase aduse sub reflector fără retușuri : Malraux, J. P. Sartre, Albert Camus, Jean Renoir, François Mauriac, Charles de Gaulle, Pierre Vianson-Pontéc, Simone de Beauvoir.

Dintre marile figuri ale vietii internaționale defilează în fața ochilor noștri în amănunte interesante Whinston Churchill, Dwight Eisenhower, Indira Gandhi, Deng Xiao Ping, Margaret Thatcher, Tito.

Rîndurile de față sînt în mod fatal enuntiative. Totusi nu pot omite că autoarea la poziție extrem de explicit pentru modul de a reactiona al lui Raymond Aron. Pare ciudat dar așa este : un gînditor politic se preschimbă în cele din urmă într-un filosof respectat și urmat. Publicista afirmă că împărtășește ironia lui R. Aron privitoare la divizarea artificială între oameni de stînga si de dreapta. În concepția ei există doar inovatori si conservatori. Sînt numeroase secventele care exprimă deziceri totale. Sînt verdicte acuzatoare formulate concis într-un stil telegrafic reporteric esc. Iată un exemplu : Françoise Giroud face parte din delegația oficială a presedintelui Giscard D'Estaing sosit la Belgrad. Îi primește cuplul Tito—Iovana Broz. Apoi, în grup restrîns un dineu intim. „La masă, notează publicista, doamna Tito a apărut în toată strălucirea diamantelor ei. Erau pretutindeni. Pretutindeni. Și erau mari, și erau nemaipomenit de frumoase. Pe gîtul ei, pe piept, șiroiau așa cum pe platoul de argint sclipea caviarul. Era o damă impunătoare cu cocul de abanos, o damă arătoasă.

Cuplul Tito avea un aspect comic, ca și cum ei doi luaseră proportii împreună, în același ritm și grație aceluiași caviar ca să ajungă la rezultate identice. Și te puteai întreba : «Așa isprăvesc ăștia ?» Tito ! Revoluționarul, îndrăznețul politician, oponentul lui Stalin, cel din urmă mare protagonist al războiului mondial. Și ea care, pe-atunci, aprindea focul în pădure pentru partizani... Pe urmă puterea, bine înhățată... te îmbuibi, te fălești cu părul vopsit si cu diamantele. Ah, ce mizerie !“.

Realitatea este cea care este. Atroce. Metoda narativă aleasă de scriitoare refuză propozițiile arborescente. Apelează la evidente. Amănuntele rareori picante, niciodată injurioase sînt pur și simplu caracteriale. Fățiș acuzatoare. Strînse în jurul unui paradox : cum se adună puii în jurul găinii. Dar nocive, vitriolante.

Într-o bună zi, Françoise Giroud renunță la postul ei din guvern. Își provoacă singură ieșirea din cabinet iscălind un articol neconvenabil puterii. Așa se întîmplă cînd te pui cu puterea. Publicista a procedat astfel pentru că ea nu s-a situat pe terenul politicienilor de meserie. Acestia vai, acceptă să se trădeze unii pe altii cu conditia să respecte regulile jocului. Să nu devină incontrolabili. Ei bine, Françoise Giroud își ia libertăți neomologate de codul vietii politice. În Franța și aiurea încălcarea lui se plătește. Ea se singularizează nu numai în politică. Va proceda la fel cînd va pleca si de la directia revistei pe care a înființat-o. În politică, ca în gazetărie, fiecare moare singur. La vînat, mistrefii atacă împreună și tot împreună împart prada. Asta este regula generală. Cei care sînt vînători solitari, lupii singuratici, transcend politicul. Lor le aparține doar dreptul searbăd să fie răpusi cum se nimerește. Mai devreme ori mai tîrziu.

Numai cei care la masa de lucru împărătesc peste foaia albă de hîrtie știu cît de neprețuită este disciplina lor monahală de a se izola. Și cît de bine marcat echilibrul între ei și lumea înconjurătoare, între subiectul care conexează procesele intelectuale si cîmpul de vizibilitate socială, vast, încă mai vast decît orice dezvoltare mediatizată.

Henri Zalis

*) **Paris, Fayard, 1990**

„SIRENE“

Și ultimele apariții ale revistei „Sirene“ (publicație semestrială, tipărită la München) se remarcă prin deschiderea față de spații culturale (și, implicit, geografice), așa-zicînd, „marginale“. Axată pe traducerea în limba germană a unor texte de literatură contemporană (poezie, proză, eseu), pe care le publică în paralel cu versiunea în limba de origine, însoțindu-le totodată cu o prezentare a scriitorului respectiv, revista nu-și propune doar să ofere publicului german doar o informație la zi. În același timp, ea constituie pentru fiecare autor tradus o șansă de a pătrunde în circuitul valorilor europene, după cum reprezintă un punct de orientare pentru cei interesați de literatura comparată. Din sumarul Caietului nr. 4 (octombrie 1989), menționăm : **Acvariul verde,** proză de Abraham Sutzkever (tradusă din idiș de Jost G. Blum și Michael von Killisch-Horn, cu o notă bio-bibliografică de Jost G. Blum) ; **Poezii(Scrisoare medievală, Adorm pe cîmp, Circul iluziei, Trubadur, Fiesta, Scrisoare mamei, Nu ninge, Dinamită, Șah absurd, Funia de maci, Găinile)** de Mircea Dinescu (traduse din română de Werner Söllner, cu o prezentare de Ilse Lauer) ; versuri de Edip Cansever (traduse din turcă de Șahap Eraslan, Acem Özler și Jörg Spötter și, prezentate de Zafer Șenocak) ; **Gustul cireșelor,** povestire de Hermine de Graaf (tradusă din olandeză de Helga van Beuningen, cu un studiu despre noua generație de povestitori olandezi, scris de Carel ter Haar) s.a.

Mioara Apolzan

ARTHUR KOESTLER

Universalitatea deportărilor comuniste — fragment

din eseul „Sfîrșitul unei iluzii“ apărut în 1945

Deportările de masă, la o scară nemaicunoscută în istorie, au constituit principala metodă administrativă de sovietizare în Europa răsăriteană, în cursul celor doi ani de la invadarea Poloniei de către Rusia, pînă la invadarea Rusiei de către Germania nazistă. Ele au fost realizate în patru mari valuri : februarie 1940, aprilie 1940, iunie 1940, și iulie 1941. Numărul persoanelor efectiv deportate din Polonia răsăriteană s-a ridicat la circa un milion, dar numărul celor vizate de planul de deportare era cu mult mai mare. Executarea planului a trebuit să fie întreruptă — sau mai curînd aminată — din cauza războiului ruso-german. Potrivit cu soarta lor, deportații intrau în trei categorii : 1) cei condamnați de la 3 la 8 ani să lucreze în brigăzile de muncă forțată, mai ales în lagăre din zona subarctică și folosiți la tăierea pădurilor, în mine, în industrii periclitante, și în lucrări publice, 2) familii stabilite forțat în zone populate și silite să muncească, sub supravegherea GPU-ului în industria forestieră, la construirea de drumuri etc. 3) familii stabilite în Asia centrală — îndeosebi Kazahstan și Kirkizia — folosite de colhozuri în conditii de relativă libertate, dar cu domiciliu obligatoriu.

Deportările de masă din statele baltice au avut proporții similare. Un decret administrativ dat de Gusevitius, comisar al poporului la Interne în Lituania sovietică (la 28 noiembrie 1940) definește 14 categorii de cetățeni lituanieni susceptibili de deportare.

Categoria 1 cuprinde : „membri ai partidelor prerevolutionare din Rusia — social-revolutionari, mensevici, trotkiști și anarhiști“. Categoria 2 pînă la 6 cuprinde membri activi ai altor partide lituaniene : demo-crestin, valdemarist, organizații patriotice studentesti, precum și ofițeri de politie și jandarmerie, ai fortelor armate tariste si albe, ai armatelor lituaniene si poloneză. În categoria a saptea intră persoanele excluse din PC. Categoria a opta : emigrați și reemigrați si participanti la contrabandă. Categoria a noua, cetățeni ai statelor străine si reprezentanti ai firmelor străine. Categoria a zecea — persoane care au călătorit în străinătate sau care au avut contacte cu diplomați străini, esperantisti si filatelisti; categoria a unsprezecea — functionari ai ministerelor lituaniene ; categoria a douăsprezecea — personalul Crucii roșii poloneze și refugiați din Polonia. În categoriile 13 și 14 intrau : clerici, aristocrați, moșieri, bancheri, industriasi, comercianti, proprietari de hoteluri si restaurante.

Analizarea acestor categorii arată că ele sînt destinate să amputeze din corpul national toate elementele constiente si active politic, în primul rînd cele de stînga, cu exceptia initială a comuniștilor ; straturile superioare si aparatul administrativ al vechiului regim și toate elementele cosmopolite.

În Polonia răsăriteană acest proces de amputare includea si intelectualitatea (profesori, avocați, ziariști etc.), indiferent de vederile lor politice. În mod semnificativ, al patrulea val de deportare (iunie 1941) includea deja o proportie considerabilă de membri ai PC — mai cu seamă organizatori ai „comitetelor civice revolutionare“ care preluaseră conducerea în zilele de haos dinainte de sosirea administratiei sovietice, precum și membri ai militiilor muncitoresti.

De regulă, deportarea afecta întreaga familie a celor vizați ; copiii mici erau trimiși în orfelinate. Exodul de masă era înfăptuit fără sadism și cruzime premeditate, dar în conditii atît de înfiorătoare — călătoria dura chiar și trei săptămîni, în vagoane de vite — încît o proportie foarte mare de victime au murit pe drum. Deportații erau ridicați noaptea de către așa-zisele „troice executive“ ale N.K.V.D.-ului, după liste prestabilite minutios și aveau doar o oră ca să-și facă bagajul : maximum 90 de kilograme de familie. Trenurile plecau înainte de ivirea zorilor, cu usile și ferestrele blocate, afară de înguste deschizături pentru evacuarea excrementelor și preluarea hranei ; nu erau deschise înainte de sosirea la destinație, în zona polară sau Asia Centrală.

Obiectivele acestei politici erau de a priva țările nou cucerite de acele elemente numite, în terminologia sovietică: „activiști“ — prin care se înțelege straturile conștiente ale stîngii și dreptei, conducătorii, organizatorii și animatorii vieții intelectuale, economice și sociale, nucleele de gîndire și acțiune independentă. O națiune astfel lipsită de șira spinării și de centrii săi nervoși devine un soi de gelatină amorfă, redusă la gradul de maleabilitate necesar pentru a se adapta conditiilor dictaturii sovietice. Căci trebuie să ne gîndim că aceste milioane de noi cetățeni ai Uniunii Sovietice trebuiau să învețe a trăi fără parlament, fără critică publică, sub constrîngerea unor noi legi care restrîng libertatea personală de mișcare, de expresie, de lectură, de muncă și urmau să-și reducă întreaga arie a existenței lor între limitele dure și înguste neimaginate măcar sub regimurile semidictatoriale din Polonia și Lituania interbelică. Cu cît erau mai mari diferențele dintre nivelurile culturale și de trai, cu atît mai radical și sever trebuie să fie acest proces pentru a face națiunea cucerită digerabilă de către regimul sovietic.

O comparație între politica sovietică și cea nazistă în Europa răsăriteană arată o serie de asemănări și deosebiri. Sînt aceleași metode de a reduce națiunea cucerită la gradul de turmă terorizată, lipsită de scop și conducere. Dar în timp ce naziștii voiau în Est spațiu pentru colonizare, exterminînd o mare parte din populația Poloniei și Ucrainei și reducîndu-i pe supraviețuitori la stadiul de iloți, Rusia, cu uriașele sale spații subpopulate și lipsa cronică de mînă de lucru, urmărește alte scopuri. Are nevoie de mase mobile de muncitori pentru giganticele sarcini ale reconstrucției și de colonisti pentru regiunile îndepărtate nepopulate prin Siberia și Asia Centrală. Într-o țară locuită de peste 200 de naționalități diferite, unele dintre ele trăind în curioase enclave etnice, ca germanii din Ucraina și din republicci de pe Volga, evreii din Birobidgian, sau vechile triburi din Caucaz, aducerea la același numitor și reașezarea pe scară mare a unor întregi minorități naționale nu este deloc paradoxală ori utopică. Înainte de război, cîteva milioane de ucrainieni au fost deportați în Siberia ; în anii războiului, întreaga populație germană de pe Volga a fost deportată. Categoriile planului de deportare din Lituania includeau cam 700.000 de persoane dintr-o populație de trei milioane. Planul privind Polonia anexată, 3 pînă la 4 milioane dintr-o populație totală de 13 milioane. Invazia germană a întrerupt executarea acestui plan într-o fază incipientă. După război, cînd Rusia va deține stăpînirea necontestată asupra Europei de est și de sud-est, lumea va putea fi martoră, printre alte surprize, la deportări de masă și migrații forțate desfășurate pe o scară fără precedent și duse la capăt cu eficiența și totala nepăsare față de factorul uman care caracterizează modul în care regimul sovietic își tratează propriul său popor.

Selecție și traducere
Eugen B. Marian

POEZIE SUD COREEANĂ

PAK INHWAN (1926 — 1956)

A studiat un scurt timp la Școala Medicală din Pyongyang.
Volume : Orașul nou și Corul cetățenilor (1947), în colaborare cu alți poeți, și Culegere de poeme (1955).

Calul de lemn și Doamna

La un pahar de băutură, sporovăim despre viața
Virginiei Woolf,
despre veșmintele unei doamne, care-a plecat pe un
cal de lemn.
Calul de lemn s-a îndepărtat în toamnă,
clinchenindu-și clopoțelul și lăsîndu-și stăpîna în urmă.
O stea cade din sticla cu alcool și
cu inima frîntă se zdrobește de pieptul meu :
o fată pe care am știut-o o vreme crește în preajma
tufișului
din grădină. Literatura și viața se trec amîndouă.
Chiar adevărul dragostei abandonează umbrele iubirii
și ale urii.
Și așa n-ai s-o mai vezi pe iubită pe calul de lemn.
Anotimpuri se duc și se-ntorc.
Astfel cîndva ne-am ofilit să evităm însingurarea
și acum trebuie neapărat să ne despărțim.
Auzind căderea sticlei în rafala vîntului,
trebuie să privim în ochii scriitoarei bătrîne.
Înspre Far...
Chiar dacă nu zărim nici o rază acolo
trebuie să ne amintim sunetele jalnice ale calului
de lemn,
spre a salva viitorul pesimismului pe care îl nutrim.
Dacă totul e pierdut ori mort
Se cuvine oricum să ascultăm poveștile triste ale
Virginiei Woolf,
stăpînind conștiința cețoasă care încețește în minte.
Precum un șarpe care și-a regăsit tinerețea,
după ce s-a tîrît printre două stînci,
trebuie să bem paharul tăriei, cu ochii deschiși.
De teama cărei mîhniri ne despărțim,
cînd viața nu este însingurare, ci
loc comun asemenea copertei unei reviste ?
În vreme ce calul de lemn este în slava cerească
cu clopoțeii săi clinchenindu-ne în urechi ;
În vreme ce vîntul toamnei geme răgușit
în sticla mea căzută.

PAK SONGYONG (n. 1934)

A studiat la Universitatea Chung-ang. Ziarist. A obținut Premiul Scriitorilor Tineri pentru Literatură modernă (1965).
Volume : Lucruri pierdute în toamnă (1969), Primăvară, vară, toamnă și iarnă (1970).

Lucruri pierdute toamna

Lucruri pierdute toamna :
Frunzele legănîndu-se
În vîrful copacului de pe stradă,
Butașul unei ramuri
Verdele frunziș.

Lucruri pierdute toamna :
Vîntul domol cuibărit
În părul moale din sîn,
Gîzele țiriind sub frunzele împrăștiate,
Zvonul tremurător al clopotului,
Zidurile în crepusculul dimineții și-al serii,
Dîngănitul prelung
Al talăngii vechi ruginite.

Lucruri pierdute toamna :
Obiceiul împletirii degetelor în rugăciune
Lăsat Dumnezeu știe de cînd,
O minte dornică de a admite totul
Cerut oricînd de Dumnezeu.

Lucruri ceva mai prețioase
Pierdute toamna :
Numeroasele evenimente și adevăruri profunde,
Omenirea ca un întreg,
Raiul și pămîntul,
Tot universul
Și altele la fel de mărețe.

Cu toate acestea
La o a doua judecată
Ceea ce am pierdut toamna
Sînt simple fleacuri :
O parte din om,
O secvență din an
O părticică dintr-un anotimp înconjurat
Cu sentimentalism
Și bucăți fărîmițate atît de trivial
Fragmente de hîrtie uzate
Fărîme boțite de frunze căzute,
Un nor de praf stîrnit în vîrtej
Praf și iar praf
Nimic altceva decît praf.

Pomul fructifer

Poate ceva să mă surprindă mai mult
decît fructul care se coace într-un pom ?

Prinzînd rădăcini în lutul roșu sărac
cu crengile sale bătute de vreme
pomul fructifer alege toamna
cînd lucrurile încep să cadă
pentru gloria culorilor și povara de grație.

Poate ceva să mă surprindă mai mult
decît fructul care se împlinește într-un pom ?

Hoinăresc întregul an
cu un poem ori două citite în răstimpuri.
În toamnă îmi recapăt viziunea
la miracolul pomului fructifer.

KIM CHUNSU (n. 1922)

Absolvent al Universității Nihon din Japonia, unde a studiat artele frumoase. Profesor de liceu, critic de artă și poet.
Volume : Nori și trandafiri (1950), Steagul (1951), Moartea unei fete în Budapesta (1959).

Floarea

Nu-i altceva decît o simplă imagine
pînă s-o numesc.
Cînd o strig pe nume
vine la mine și devine floare.
De m-ar chema cineva pe un nume
ce s-ar potrivi culorii și mirosului meu
M-aș duce la el, preschimbat în floare.
Cu toții dorim să fim ceva
plin de înțeles unui pentru altul,
tu pentru mine, eu pentru tine.

În românește de
Mira Lupeanu

Urmare din pag. a 16-a

CARTEA RÎSULUI ȘI A UITĂRII

cînd îi place un bărbat. Karel îi convenea, ea doar era o femeie — vînător. Un vînător cu experiențe de neuitat. Nu accepta iubirea. Doar prietenia și plăcerea simțurilor. La scrisoare alăturase fotografia unei fete dezbrăcate într-o atitudine provocatoare.

Karel ezitase mai întîi cu răspunsul, se temea să nu fie o glumă, însă, pe urmă, n-a putut să reziste. I-a scris tinerei femei la adresa indicată, invitînd-o în garsoniera unui prieten. Eva a apărut înaltă, slabă și prost îmbrăcată. Avea aerul unui adolescent prea dezvoltat care purta vestmintele bunicii. S-a așezat în fața lui Karel și i-a explicat că nesocotește convențiile cînd îi place de cineva. Că pune preț doar pe prietenie și senzualitate. Pe obrazul lui Karel se citeau stinghereala și surpriza, resimțea pentru ea un fel de milă fraternă mai degrabă decît dorință. Pe urmă și-a spus că nu trebuie să dea cu piciorul ocaziei.

„E minunat, a replicat, ca s-o încurajeze, cînd se întîlnesc doi vînători...“

Au fost primele cuvinte cu care a întrerupt volubila confesiune a tinerei femei, iar Eva a prins curaj, ușurată că scapă de presiunea situației pe care o suportase singură, eroic, de mai bine de un sfert de ceas.

I-a mai zis că era nostimă în poza pe care o expediase și a întrebat-o (cu o voce atîtată de vînător) dacă o excită să își arate goliciunea.

„Sînt o exhibiționistă, i-a zis Eva cu deplină inocență, ca și cum ar fi mărturisit că este anabaptistă.“

I-a repetat că voia s-o vadă goală.

Ușurată, l-a întrebat dacă are la dispoziție un pik-up.

Da, era pe undeva, un pik-up, doar că prietenul lui Karel nu agrea decît muzica clasică, Bach, Vivaldi, și creația wagneriană. Karel găsea bizar ca tînăra femeie să se dezbrace în acordurile recitativului Isoldei. Eva era, la rîndul ei, nemulțumită de discuri. „Nu are deloc muzică pop ?“ Nu, nu există muzică pop. Negăsind altă soluție, a sfîrșit prin a se resemna, punînd în pik-up o suită pentru pian de Bach. Karel s-a așezat într-un colț al odăii ca să aibă o vedere cuprinzătoare.

Eva a încercat să se miște în cadență, pe urmă a constatat că nu merge.

El i-a răspuns sec, iritat : „Dezbracă-te odată și taci !“

Celesta muzică a lui Bach umplea încăperea, iar Eva executa pași. Cu această muzică care mergea la orice, numai la dans nu, rezultatul era destul de penibil. Karel gîndea că din clipa în care Eva își va scoate puloverul, pînă la aceea cînd își va arunca slipul, drumul de străbătut va părea interminabil. Se auzea pianul. Eva se răsucea cu unduiri sincopate, și își arunca lenjeria. Se concentra total asupra ei însăși ca un violoncelist care interpretează pe dinafară o partitură dificilă cu teama să nu își piardă concentrarea privind spre public.

Cînd ajunse complet goală, s-a întors cu fața la perete. Ținea o mînă între coapse. Karel se dezbrăcase la rîndul său și observa în extaz cum femeia se masturba. Era minunat și de înțeles de ce de atunci ține mult la Eva.

Pe deasupra era singura femeie care nu se supăra că Markéta și Karel se iubeau : „Nevasta ta ar trebui să priceapă că tu o iubești, dar că fiind vînător, pe ea vînatul nu o amenință. Din păcate, femeile nu înțeleg asta. Nu, nu există femeie care să fie de acord cu bărbatul, a mai adăugat ea mîhnită, de parcă ea era bărbatul neînțeles.“

Pe urmă i-a propus lui Karel să facă orice ca să-l ajute.

moda, altfel

„Qui t'a fait roi ?“ De ce ai ales crinul ?

Republicanii și revoluționarii nu vedeau în Louis-Philippe decît un uzurpator. Edgar Quinet, la întoarcerea dintr-o călătorie din Germania, îi scria mamei sale : „Puțin le pasă lor că monarhul se numește Louis-Philippe în loc de Charles X, dacă libertatea nu s-a extins prea mult ; de asemenea resentimentul lor e profund contra ultimului venit pentru că a confiscat victoria populară“.

O scenă pitorească, probabil caricată, ne-o dă Chateaubriand : „Candidatul regal era călare pe un cal alb : el era urmat de Benjamin Constant **dans une chaise à porteurs**, scuturat de doi savoyarzi. M. M. Méchin și Viennet, plini de sudoare și de praf, merg între calul alb al viitorului monarh, deputatul gutos certîndu-se cu cei doi însoțitori de pază ca să păstreze distanța dorită. Un tambour major, pe jumătate beat bătea toba ; în fruntea cortegiului, patru elvețieni serveau drept lictori. Deputații răgeau — Trăiască ducele d'Orleans ! — Dar aceste răgete n-aveau decît un ecou foarte slab ; judecînd după aspectul multimii entuziasmul era foarte mic iar huiduielile mai puternice decît aplauzele.“

Retorica revoluționară își purta fructele. În 17 octombrie, 1830, în fața la Palais-Royal ea strigă „Mort aux ministres ou la tête du roi Philippe !“ (J. Lucas — Dûbreton : Louis-Philippe).

Lecția era simplă dar complicațiile diplomatice determinate de incompetența sau oportunismul unora dintre cei de la conducere nu lăsau să se înțeleagă că nici monarhia, nici imperiul emanat de marea revoluție nu mai puteau fi **restaurate**. Poporul cerea democrație și aceasta nu putea fi restaurată ci **instaurată**.

Regele-cetățean, regele-burghez e însă încă în papuci de casă. Duce o viață simplă, **la plus spartiate du monde** ; doarme pe o plansetă, pe o saltea de păr de cal, se culcă tîrziu și se scoală devreme. Un valet englez, pe care-l are de treizeci de ani și un coafor care în fiecare dimineață îi aranjează legendarul **toupet** (un adaos de păr, o meșă), sînt singurii slujitori. Stăpînul e un tip meticulos, are oroare de orice fir desirat al hainei, de dezordinea hîrtiilor sale sau de vizita vreunui inoportun. „O lampă arde întreaga noapte în camera sa și sînt întotdeauna două pistoale pe măsuța de noapte“.

„Je tenais aux fleurs de lys“ îi explica el lui Barrot, „pentru că au fost ale mele, pentru că n-au fost cu nimic mai mult proprietatea ramurei vîrstnice decît a ramurei d'Orleans, pentru că din timpuri imemorabile ele au ornat, din tată în fiu, ecusoanele noastre. Publicul a vrut ca ele să fie suprimate“.

Uite așa cad în disgrație unele flori...

Corina Cristea

MILAN KUNDERA

CARTEA RÎSULUI ŞI A UITĂRII

(fragment)

ANTENELE LUI KUNDERA

Nu ştiu dacă în relaţia fundamentală la Milan Kundera între ironie şi tensiune, materia artistică se sprijină mai mult pe plăcerea de a relata sau pe relieful simbolic al metaforei generale. Oricum, scriitorul reface cvasineîntrerupt un traseu şi îi savurează iradierile. În „Cartea rîsului şi a uitării", între aceşti doi poli, Kundera savurează afinităţile neprevăzute, cel mai adesea hazliu-amare, cu tot ce îi deformează viaţa lăuntrică, pentru că la nivelul ei, viaţa externă denaturată de o vitregie istorică sărăceşte, încalcă subiectivitatea, încearcă să o reducă la neant.

Or, Kundera nu-i recunoaşte comunismului acest drept. În tradiţia savurosului Haşek dar şi a tragicului kafkian, sacrul existenţei trebuie salvgardat de presiunile totalitare. Lui Kundera îi izbuteşte luminarea omenescului ; scriitorul instituie primatul plăcerilor trupeşti asupra conjuncturii, iluminează canale ce duc de la denaturarea structurilor mentale la o strategie a prezervării lor de impostură, de minciună, de trădare. Anihilarea „Primăverii de la Praga" din 1968, cu urmările ştiute, în principal prigonirea scriitorilor, cineaştilor, a tuturor intelectualilor onesti, îl obligă pe Milan Kundera la exil. De la Paris, unde se stabileşte în 1975, scriitura sa face faţă unei duble primejdii, a dezrădăcinării şi a contrafacerii proiectului său iniţial. Kundera nu se dezrădăcinează, mai toate personajele lui sînt „de acasă" şi, trebuie spus răspicat, nu imită pe nimeni.

Opera lui are acest arhetip. O ambiguitate de situaţii pe trunchiul unei arte narative pe de-a întregul calată pe mecanismul secret al persiflării expansive şi emotive. Ironia scoate capul din text ca să corecteze ce este urît în afară. Chiar fragmentul tradus ne pune pe urmele acestui tip de construcţie. Eva şi Markéta alcătuiesc împreună cu sotul Markétei, Karel, un trio definit de evidenţa unui destin erotic necomun. Li se opune prin duioşia contrastului în cîmpul de acţiune afectivă, mama lui Karel, bătrînică uitucă şi dispusă să producă dovada prezenţei sale pe cînd ea este doar o absenţă silită să refacă ciclul vieţii, să exercite, în meandrele inconştientului, înţelesul dilematic al memoriei fără identitate şi al vorbirii fără puncte generale de reper. Bătrînica se întreţine cu o verişoară imaginară, Eva, care este prietena intimă a lui Karel, după ce împrăştie cu graţie harul ei cordial Markétei, cîştigîndu-i partenariatul într-un cuplu discontinuu, nestatornic.

3.

Eva a sosit după prînz. Cea care a întîmpinat-o la gară a fost Markéta pentru că se considera prietena ei. Pe amicele lui Karel nu le iubea. Însă cu Eva era altceva. De fapt, o cunoscuse prin Karel.

Trecuseră de atunci aproape sase ani. Era împreună cu Karel într-o staţiune balneară. La fiecare două zile, mergea la saună. Împreună cu alte femei, în cabină, şedeau laolaltă pe o bancă de lemn. Cînd a zărit intrînd o fată zveltă goală. Şi-au surîs fără să se cunoască şi imediat tînăra femeie a intrat în vorbă cu Markéta. Cum era foarte spontană, iar Markéta îi era recunoscătoare pentru simpatia cu care o abordase, s-au împrietenit fără reţinere.

Ce o impresionase pe Eva la Markéta era farmecul ei singular : de n-ar fi decît modul în care au făcut cunoştinţă ! Nu irosea timpul cu politeţuri ca să converseze după reguli şi convenienţe, ca de pildă că sauna este indicată la menţinerea formei şi ar genera poftă de mîncare, genul în care oamenii se cunosc prin mica publicitate, iar de la prima scrisoare explică viitorului partener, cu laconică densitate, cine sînt şi ce fac.

Cine era, deci Eva, cu vorbele Evei ? Eva era o voioasă vînătoare de bărbaţi. Dar nu-i vina ca să se căsătorească. Amorul nu exista pentru ea, doar prietenia şi senzualitatea. Aşa că avea sumedenie de adoratori ; bărbaţii nu se temeau că voia să-i înhaţe, iar femeile nu riscau să-şi piardă soţii. De altfel, dacă s-ar fi măritat, sotul i-ar fi fost doar un amic, căruia totul îi era îngăduit şi de la care nu cerea nimic.

După ce a explicat toate astea Markétei i-a declarat că e bine clădită şi că asta era o chestiune deosebită, întrucît puţine femei, după părerea Evei, aveau, cu adevărat un corp frumos. Elogiul i-a venit pe buze cu atîa naturaleţe că Markéta, primindu-l, s-a simţit la fel de flatată de parcă acelaşi compliment i-l făcea un bărbat. Fata asta o zăpăcea. Avea sentimentul că intrase în regatul sincerităţii şi, de aceea, i-a dat întîlnire Evei, pentru a doua zi, tot la saună, la aceeaşi oră. Mai tîrziu a prezentat-o lui Karel, dar în prietenia care s-a înfiripat, Markéta a rămas pe post de tert.

„La noi acasă este acum mama soacră, i-a zis Markéta cu o voce vinovată, pe cînd ieşeau din clădirea gării. Am să te prezint ca verişoara mea. Sper să nu te deranjeze."

Dimpotrivă, răspunse Eva, după care ceru Markétei să-i dea cîteva deslusiri despre familia acesteia.

4.

Mama-soacră nu s-a interesat niciodată de familia norei, în schimb cuvinte ca verişoară, nepoată, tanti şi fetiţă îi încălzeau inima ; era tărîmul noţiunilor familiare.

Iar ea, era pe punctul să primească o nouă confirmare a ceea ce ştia de mult : fiul ei era un original incorigibil. Ca şi cum i-ar fi putut deranja ca o rudă sosise paralel cu dînsa. Pricepea că ei vor să fie singuri ca să stea de vorbă pe îndelete. Dar nu era un argument să o trimită acasă mai devreme cu o zi. Din fericire, învăţase cum să se descurce cu ei. Hotărîse pur şi simplu să se înşele cu o zi asupra momentului înapoierii, şi chiar o amuza să vadă că Markéta nu avea obrazul să-i ceară să plece duminică dimineaţa. Da, trebuia să recunoască, erau mai drăguţi ca înainte. În urmă cu cîtiva ani, Karel i-ar fi spus nemilos să-şi ia valea. Practic, cu această mică violenţe, ea le-a făcut un mare serviciu. Măcar odată nu aveau ce să-şi reproşeze că au trimis-o pe mama cu o zi mai degrabă în braţele singurătăţii ei.

De altfel, era tare bucuroasă să o cunoască pe rubedenia asta nouă. Fata era tare simpatică (şi nemaipomenit cum îi amintea de cineva, de cine oare ?). Vreme de mai bine de două ceasuri a dat răspunsul la toate întrebările. Cum se pieptăna mama pe cînd era domnişoară ? Purta părul strîns într-o coadă. Desigur, mai dura vechea Austro-Ungarie. Capitala era la Viena. Colegiul mamei era ceh, iar mama era patrioată. Deodată a simţit nevoia să le cînte cîteva din cîntecele patriotice la modă pe atunci. Sau să le recite poezii ! Cu siguranţă ea mai ţinea minte destule. Exact după război, (da, cert după războiul din '914, în 1918, cînd s-a întemeiat Republica Cehoslovacă. Doamne, verişoara nici că avea habar cînd se proclamase Republica !) mama recitase o poezie la o reuniune solemnă a colegiului. Se sărbătorea prăbuşirea Imperiului Austriac. Se sărbătorea independenţa ! Şi, închipuiţi-vă că brusc, ajunsă la ultima strofă, bătrîna de acum a clacat ; imposibil să-şi mai amintească sfîrşitul. Tăcea, transpiraţia îi curgea pe tîmple credea că o să moară de ruşine, şi deodată împotriva aşteptărilor au izbucnit aplauze. Cu totii credeau că poemul este gata, nimeni nu a sesizat că lipsea ultima strofă. Dar mama era disperată de jenă, a fugit şi s-a închis la closet, iar supraveghetorul a fugit după ea să o caute, a bătut îndelung în uşă şi a rugat-o să nu plîngă, să iasă afară, deoarece s-a bucurat de mare succes.

Verişoara rîdea şi mama o privea insistent: „îmi aminteşti pe cineva, Doamne, cu cine semănati ?..."

— Dar după război n-ai m-ai mers la colegiu, bagă de seamă Karel.

— Cred că ştiu ce spun, doar mergeam încă la scoală...

— Dar ai trecut bacalaureatul în ultimul an de război. Mai exista încă Austro-Ungaria.

...Într-un moment de tăcere se auzi vocea Markétei. Se adresa Evei şi ce spunea nu privea nici recitarea mamei din anul 1918.

Mamaia se simţi abandonată cu amintirile ei, trădată de un subit dezinteres şi de slăbiciuni de memorie. „Distraţi-vă copiii mei, sînteţi tineri şi aveţi multe să vă spuneţi."

Pradă unei bruste nemulţumiri se ridică îndreptîndu-se spre odaia nepotelului.

5.

În vreme ce Eva o presa pe mamaia cu întrebări, Karel o privea cu mişcătoare simpatie. Pe Eva o ştia de vreo zece ani. Ea aşa a fost dintodeauna. Directă, întreprinzătoare. O cunoscuse (mai locuia încă împreună cu Markéta la părinţii acesteia) aproape la fel de repede pe cît şi cunoscuse nevasta, cîţiva ani mai tîrziu. Într-o zi, primise la birou o scrisoare de la o necunoscută. Aceasta afirma că-l ştia din vedere şi că a decis să-i scrie pentru că nu are nici un sens să ia în seamă convenţiile

Prezentare şi traducere de Henri Zalis

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Imperativul exactităţii

Ce e mai folositor în bridge : să licitezi prudent, riscînd să treci pe lîngă un contract superior şi perfect fezabil după forţa cărţilor de care dispui, sau să licitezi impetuos, riscînd un contract irealizabil după aceeaşi forţă ? Întrebarea pare naivă şi retorică, întrucît bunul simţ spune că prudenţa e semn de înţelepciune şi, apoi, vorba unui bridge-ist experimentat, nimeni n-a murit din **cîştig puţin**. Aşa o fi, numai că dacă te scuteşte de surpriza ratării contractului, prudenţa te şi poate împiedica să valorifici integral potenţialul cărţilor. Şi, nu rareori, cîştigul puţin dar sigur nu izbuteşte să te consoleze de ratarea unui cîştig mare prin neîndrăzneala de a-l încerca. Încît, privind lucrurile mai în adîncime, prudenţa şi impetuozitatea ca atribut ale licitaţiei, pot fi la fel de folositoare, după cum pot fi la fel de nefolositoare. Dar, dacă e aşa, înseamnă că nici una nici cealaltă nu posedă caracter de relevanţă pentru o licitaţie bună. Căci, folositoare cu adevărat şi întotdeauna într-o licitaţie este doar exactitatea. Bine, veţi spune, dar socoteala aceasta este lipsită de temei logic întrucît compară entităţi incomparabile, prudenţa şi impetuozitatea ţinînd prioritar de temperament, iar exactitatea de raţionament. Nu sînt, ce-i drept, comparabile aceste atribute, sînt însă compatibile. Se poate, deci, vorbi despre o prudenţă exactă ca şi despre o impetuozitate exactă ori, altminteri, despre prudenţe şi impetuozităţi inexacte. Ca atare, imperativul exactităţii poate fi considerat drept „numărul" de aur al licitaţiei. De altfel, toate strategiile proprii licitaţiei urmăresc, în primul rînd, apropierea pînă la identificare de acest „număr". Iar abaterile, nu mai puţin strategice de la regulă, reprezintă un fel de apropiere prin ocolire, deseori mai eficace decît drumul drept. Să adăugăm însă că, în bridge, exactitatea nu e numai un rezultat al calculului rece, al judecăţii logice şi riguroase ci şi — oricît ar părea de ciudat — al intuiţiei hrănite de fantezie. Fără aceasta din urmă e cu neputinţă de trecut, în materie de performanţă, pragul mediocrităţii. De aceea, poate, se bucură de prestigiu jucătorii care izbutesc să liciteze şi corect, în sensul rigorii, şi frumos, în sensul investiţiei de imaginaţie. Pentru că, în cele din urmă, exactitatea unei licitaţii e locul geometric al matematicii şi poeziei. Am putea aşadar spune — folosind atributele cu care am început — că ea sintetizează prudenţa socotirii aritmetice a cărţilor şi impetuozitatea imaginării de posibilităţi combinatorii. Altfel şi mai limpede zis, (oare ?), exactitatea în bridge este ceea ce rămîne după ce se termină dialogul inimii cu mintea, al dorinţei cu putinţa, al proiectului cu realitatea...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 30 ianuarie 1991 • 5(53)

Țară

Țară bogată :
în cimilituri, cimitire și ciuperci
după ploaie, albe cum sînt căștile
polițiștilor.
Țară bogată în mine de cărbuni
și în mine însumi.
Țară bogată, țară mormînt.
Țară
tot mai des mă bate gîndul
să-mi smulg limba cu care te cînt.

Marin Lupșanu

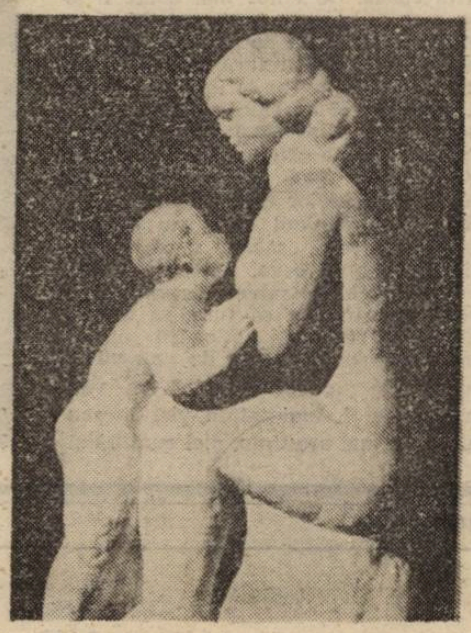

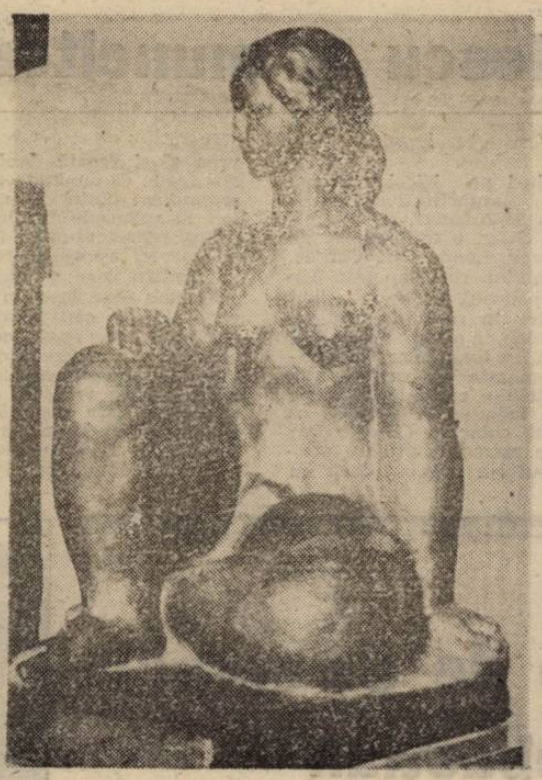

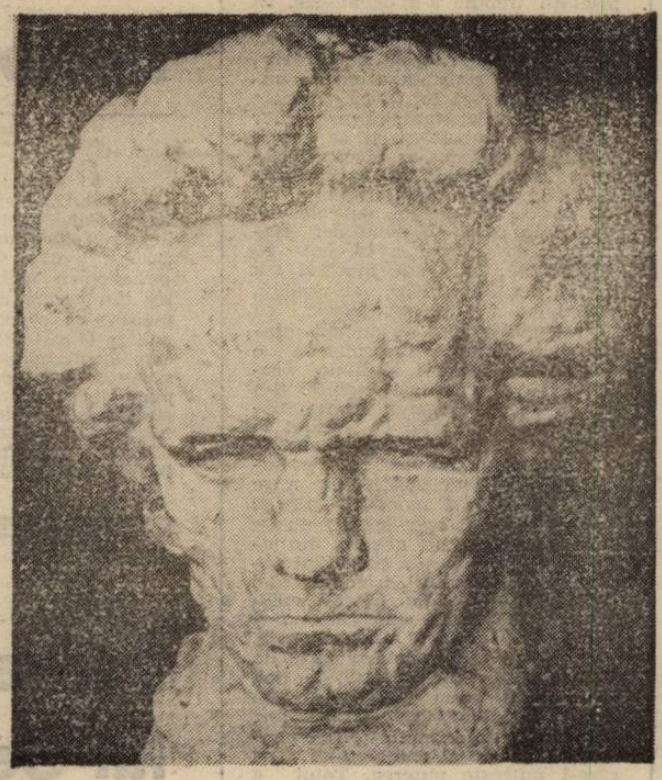

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Corneliu Medrea

Calea spre confuzie

Că e foarte greu să devii democrat peste noapte, după ce ani de zile ai fost în primele rînduri ale ideologiei și politicii comuniste, că nu-i ușor să începi să spui adevărul după ce o viață întreagă te-ai obișnuit să minți o demonstrează și întristătorul spectacol al publicisticii noastre angajate pînă la sacrificiu — al justiției și adevărului, desigur — pe baricada lui „care pe care", aparent înnoitoare, în realitate doar (doar ?) nostalgică și reconstitutivă. De aici însă pînă la abolirea — cu senitătate — chiar și a celui mai elementar bun simț în actul publicistic, act eminamente social, întrucît informează și formează deopotrivă, răsfrîngîndu-se asupra întregii societăți alfabetizate, ba și asupra celei doar vorbitoare — e un pas pe care-l poate explica numai medicina și nu-l poate scuza nimeni și nimic. E pasul obișnuit al unei prese în serviciul totalitarismului, dar îl recunoaștem și într-un context de libertate a presei, cum e cel din zilele noastre. Prin accident, se va spune. De acord, însă atunci cînd accidentul se repetă, mai întîi pe ici pe colo, apoi pe ici pe colo și pe dincolo, proliferînd adică, el încetează să mai fie accident și devine tendință. Al cărei prim efect scontat e instalarea confuziei. Procedeul e relativ simplu și ușor de aplicat mai ales atunci cînd codul etic al gazetăriei e vorbă în vînt : se cîntă pe cît mai diverse voci aria calomniei pînă ce adevărul însuși, cînd și unde apare, va fi luat drept calomnie, după care va fi mult mai lesne de dat calomnia cea mai stupidă drept adevărul cel mai limpede. Și astfel, publicul, ținut o vreme în asemenea tertipuri, va ajunge să se îndoiască deopotrivă de natura adevărată a adevărului și de natura calomnioasă a calomniei, momentul consecutiv fiind luarea adevărului drept minciună și a minciunii drept adevăr. Iar odată instaurată, confuzia regenerează perpetuu din ea însăși. Și nu încape îndoială că starea de confuzie a publicului nu e convenabilă celor care au aspirații și doresc înnoirea, în schimb e cît se poate de propice pentru cei care au nostalgii și doresc reconstituirea vechiului. Orice tentativă totalitară începe prin debordarea confuziei în mase. Iar cea mai bună cale spre confuzie e insistența întru calomnie, adevăr parțial și minciună, tustrele, din nefericire pentru noi, din ce în ce mai ofensive în paginile unei publicistici care și-a regăsit, mai iute decît s-ar fi așteptat pînă și cei mai sceptici iluziniști ai revoluției, ritmul și vivacitatea de odinioară, cu mai mult aplomb chiar. În fond, avem ceea ce merităm. E trist, poate, dar sigur e adevărat. Ce să facem dacă uităm repede și dacă memorie bună au prea puțini...

„L"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Răul, în fine...

Găsesc la J.F. Revel o definiție foarte clară a glasnost-ului : „a spune oficial ceea ce toată lumea știe". Nu-i frumos ? Cum bine știm, asta e tot ce poate fi mai străin de voința ocirmuirii noastre, care, dacă la capitolul „restructurare" stă bine, orientînd lucrurile către toate cele cinci colțuri ale stelei răsăritului, în schimb, față de „transparență", preferă poziția copilului în fața eclipsei de soare : nu-i posibilă vederea, decît prin geamul afumat. A trebuit să trecem în anul doi al acestei „facultăți inutile", care este libertatea, pentru a putea auzi, în fine, dinspre vîrf ceea ce opoziția de la mijlocul piramidei postulează de 14 luni : că, pentru început, e nevoie de un împrumut masiv, că, într-adevăr, am neglijat nepermis de mult chestia pămîntului, că, vrem, nu vrem, trebuie să luăm lecții de democrație, că a vinde înseamnă pur și simplu a avea cu ce cumpăra, că, vorba ministrului Vătășescu, „n-am prevăzut" aia și aia și celelalte, că, da, s-au făcut greșeli din ianuarie-n mai, hrănind națiunea cu roz-bomboane de captat benevolența, pentru ca acum nici pe ovăz să nu putem trece, că mafia comerțului rade tot, că s-au făcut abuzuri, că, da, ar cam fi timpul să dezghiocăm miracolul mineriadei, că, n-avem ce face, trebuie și legea salarizării și cea a protecției sociale, că liberalizarea prețurilor e una, dar că legea proprietății trebuie s-o devanseze, că „n-avem autoritate", boicotîndu-ne „vechile structuri" (nu s-au vărsat tone de venin pe ideea „purificării", pentru a se constata acum că impuritățile sufocă tot ?), că e nevoie de reforma monetară, că mamuților industriali trebuie să li se sune ceasul, că, orice s-ar face, șomajul este inevitabil, că pecinginea banditismului e omniprezentă, că, mă rog, e rău, pe ici, pe colo, și anume în punctele esențiale. Nepăsarea suveranilor a început să se fisureze, totul stă, motorul s-a gripat, mecanismele se-ncaieră, se împiedică reciproc. Noroc cu Golful, motiv gros de amăgit mințile aborigene. Nu-i nicidecum o bucurie să-ți vezi împlinite profețiile — e o tristețe îndoită. S-a pornit cu propulsarea bezmetic-electorală a euforiei ca antidot la catastrofă, pentru a se ajunge la o eșuare deloc feerică. S-a postulat **liniștea** sinucigașă, spre a se sfîrși într-o nouă agonie. S-au spus adevăruri (cînd s-au spus !) nu de voie, ci numai de nevoie, din aceeași necunoaștere a sufletului național : românului trebuie să-i spui cinstit **că-i rău**, ca să-l miști către bine. Numai mazochismul îi stîrnește energiile paradoxale. Dar sîntem încă foarte departe de asta. Glasnost înseamnă, la noi, încă, a bate șaua ca să priceapă iapa. Diversiunea Gugești a tov. Roșiianu e un exemplu teribil pentru acest **cult al indirectului**, pe care-l nutrește puterea. Totul e adus pe după cap, mergînd în mîini și privind cu ochiul din ceafă al mutului. În loc să demontezi înscenările de la 13—15 iunie ale unei mafii naționale, știute de toată lumea, de-o viață, îl iei pe dom' plotoneru, în speranța că va pricepe și nea Ion și tov. Chițac, și faci un Golf ad-hoc, transformînd Gugeștii (serial TV, aidoma „Caracatiței") în buric național al fărădelegii. Pe de altă parte, se reacționează exclusiv la biciul străinătății : a fost nevoie de campania europeană cu orfelinatele și handicapații, ca să se accepte televizarea minunatelor realități din emisiunea Janei Gheorghiu din 22 ian. E nevoie de Consiliul european, ca să ne mișcăm și noi cu Comisia 13—15. Chiar numai de frică și șantaj economic vrem să știm ? Ce să le mai cerem occidentalilor ? să vadă **peste tot**, ca să accepte și-ai noștri că **așa e ?** Lăsați răul la vedere, tovarăși, e leacul cel mai sigur. E singura lecție pe care n-ați vrut s-o învățați de la Răposatul, care numai d-aia s-a prăpădit !

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Omul nou-nouț

Muncă de lămurire dusă de foștii activiști de partid prin tot felul de lecții ideologice, în fel și fel de forme, sociale și culturale, pentru formarea **omului nou**, abia acum își arată roadele, în această societate a degringoladei, a ne-ncrederii, a nostalgiilor după liniștea care totuși gemea la cozi interminabile (cozi care sporovăiesc acum liber), nostalgii care-l fac pe biet **omul nou** să-și repună-n aplicație cunoștințele deprinse la fostele lecții întru asigurarea zilei de mîine care-i va diminua vizibil din caratele cîștigate în aurita epocă. Ce viitor mai poate fi și ăsta care se-ntoarce în trecut, își zice, făcîndu-și fel și fel de sperante ideologice, încercînd să refacă vechi filiere, vechi relații rupte pe la începutul anului, cînd se tot amenința cu acea buclucașă **listă a informatorilor**, de frică să nu cumva s-o-ncurce sau în cel mai ușor caz să se facă de rîs și de nimic față de prietenii pe care i-a turnat periodic contra unui cont sau a unei asigurări că va fi „salvat" dacă i se va întîmpla cumva ceva. Pe cînd acum, de cine să mai fie salvat, el, omul nou, care a fost învățat să fure, să mintă, să facă tot felul de potlogării care-i erau garantate **ca fapte de omenie ?** Acum toate „învățămintele" se văd compromise și, înaintat în vîrstă sau limitat, nu mai are timp, nici cum, să-și mai facă alte „învățăminte". Și de unde cinste, de unde onoare, cînd toate astea aveau altă față acum un an ? Acum, însă, pierdute definitiv, îl văd pus în disperare, și-n disperare de cauză caută orice portiță care l-ar salva, care i-ar asigura liniștea. Și iată că portița aceasta a venit și ea se cheamă **Partidul Socialist al Muncii** (a se înțelege P.C.R., tocmai organul puterii supreme defunct care l-a învățat atîtea „lucruri bune"). Și „nou-nouț", omul se-ndreaptă spre sînul acestuia care s-a dovedit a fi al lui Aavram pentru el. Toate conceptele îi sînt clare, numai un singur lucru nu i se pare prea ușor, cum o să cînte el cîntecul lui atît de drag : **Partidul ! Verdeț ! România ! ?** Nici nu iese ca inițiale, că răposatul a fost predestinat și din acest punct de vedere, c-ar fi P.S.M... Dar ce parcă, se obișnuiește el, că e mai ușoară această obișnuință decît cinstea și onoarea care-i sînt cerute de o societate spre care dorim să ne îndreptăm, spre o societate în care el ca **om nou-nouț**, pregătit ideologic, nu prea-și vede rostul.

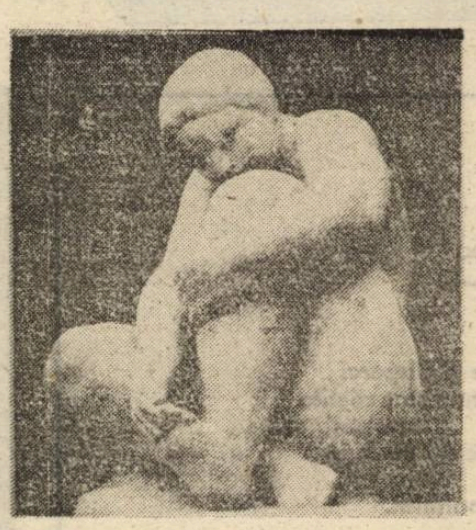

Un **astfel de om nou-nouț** există în societatea noastră nostalgică și mai ales el este acel **bursier** al partidului comunist, trecut prin înalta academie „ștefan gheorghiu" care i-a format așa cum constructorul de șosele face cuburi din stînca de granit pentru a pietrui o șosea durabilă. Numărul lor este imens și dacă pe asta s-a bazat tov. verdeț, înseamnă că-i va lua mult timp la refacerea dosarelor. Chiar, apropo, mă-ntreb, cam cum se vor face noile dosare ale noilor membri ? Cred că după criteriile care au stat la baza formării **omului nou** sau poate chiar prin reprezentarea unei diplome pe care va scrie OM NOU-NOUȚ...

Cît despre ce face acest om nou-nout, nu ne este greu să ne închipuim. Îl simțim zilnic lîngă noi, acumulînd informații, adunînd dovezi, în speranța că va veni o zi, cînd se va putea răzbuna, bucurîndu-se, în sinea lui, de răul pe care ți-l va putea face la momentul respectiv. Și alte și alte lucruri, de care ne este groază să ne amintim, va mai face acest **om nou-nouț**, dacă nu va fi obligat să-și uite lecția învățată de la marii lui mesteri de partid (și de stat !), activiști de partid, securiști, acei bursieri ai groaznicei jumătăți de veac prin care el, **omul nou-nouț**, s-a învîrtoșat să existe.

Gellu Dorian

momos :

Manolescu și muncitorii

Ascultîndu-l pe Nicolae Manolescu vorbindu-le muncitorilor de la Uzina Faur (fostă 23 August), mi-a venit în gînd, stăruitor chiar, o întîmplare pe care a avut-o Jack London în Coreea, pe vremea războiului ruso-japonez. Citez din cartea lui Irving Stone : „Cînd plecase ca reporter în războiul ruso-japonez, (Jack London, n.n.) în hotelul în care locuia venise un funcționar și-i spusese că toată populația era strînsă în piața din fața hotelului ca să-l vadă. S-a simțit grozav de încintat la gîndul că faima lui ajunsese chiar în Coreea. Dar cînd s-a urcat pe estrada înălțată pentru el, funcționarul l-a întrebat dacă nu vrea să-și scoată dantura artificială și s-o arate. O jumătate de oră a stat acolo scoțîndu-și dinții din gură și vîrîndu-i la loc în aplauzele mulțimii ; atunci a avut prima reprezentare a faptului că oamenii rareori ajung iluștri datorită lucrurilor pentru care se străduiesc și mor."

Nicolae Manolescu a scris mai multe cărți (18) pe care muncitorii nu le vor citi niciodată. Poate copiii lor, dacă vor ajunge la Universitate, sau copiii copiilor lor, în aceleași condiții. Manolescu le-a spus că vinovați de ceea ce se întîmplă în țara noastră sînt, în primul rînd, ei, muncitorii, iar nu neapărat intelectualii. Ei, muncitorii, au aplaudat zisele lui Manolescu și destul de probabil că în timp ce băteau din palme s-or fi gîndit : „ia să-l vedem pe ăsta robotind pentru un salariu de mizerie, ca noi !" Faptul că Manolescu a muncit timp de mai bine de 30 de ani pentru un salariu de mizerie, nu are nici o importanță. Faptul că „produsele" domniei sale precum și ale celorlalți ca el vor fi folositoare multor generații de acum încolo, nu are nici o importanță. Și atunci cum să nu-i urască muncitorii pe intelectuali ? Cum să nu-i disprețuiască, cînd timp de 45 de ani au învățat un singur lucru : că munca manuală este singura adevărată, cea care produce pentru burtă. Cel care a spus : „dacă ne-ar durea creierul, cum ne doare burta de foame, lumea ar arăta altfel" e mort. Muncitorii cred că n-au nevoie de intelectuali. Intelectualii, în naivitatea lor, cred că da. „Solidaritatea" poloneză s-a despărțit de intelectualitate atunci cînd s-a pus problema puterii. Clasa muncitoare trebuie, în aceste momente, așa cred, părăsită. Ea trebuie să-și găsească singură drumul și întîlnirea, firească, se va produce, după ce își va fi consumat doza de orgoliu a producătorului primitv.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Doctorul CONSTANTIN GRIGORESCU : „Domnule președinte (...) Zîmbetul dumneavoastră este pentru milioane de oameni un balsam"... **(AZI)** ● ALEXANDRU BĂRLĂDEANU : „Știți, eu am fost silit să rămîn în U.R.S.S., pentru că basarabean fiind, mi s-a dat o cetățenie". (Din **Contrast**) ● IULIAN VLAD : „Multe zeci de patrioți și revoluționari autentici au fost alături de mine". **(Adevărul)** ● Prof. I. S. DELADEVA : „In timpul lui Carol I, Alexandru Vlahuță a scris cutremurătoarea sa poezie «Minciuna stă cu regele la masă»". **(EUROPA)** Curat cutremurătoare, profesore... ● **România Mare** : ...„marele dascăl național Nicolae Iorga avea să fie asasinat chiar de protejații lui Mihai..." ● CORNELIU VADIM TUDOR : Nicolae Ceaușescu ...„a făcut lucruri extraordinare pentru România și pentru pacea lumii, dar n-a știut să îmbătrînească". **(R.M.).** ● ALCIBIADE : „Miercurea trecută colaboratorul nostru **Radu Theodoru**, a vorbit la televizor. Precis, la obiect, cu un emoționant fior patriotic. La ieșire, a fost jignit violent de cîțiva tehnicieni din banda lui **Dumitru Iuga**. Trecem peste faptul că scriitorul e colonel de aviație și a făcut frontul, fiind un erou de război". **(R.M.).** ● Dr. PH. ALUSSE : „Orgasmul este urmat, la bărbat, de o perioadă refractară (de recuperare), în cursul căreia penisul se «ramolește»". **(3 pe un balansoar)** ● GHEORGHE DUMITRAȘCU (senator F.S.N. de Constanța) : „— Cum domnule, sînt cozi la Constanța ? N-a prea fost carne de porc ?". (Consemnat de Nicolae Ragan, **Contrast**) ● ALCIBIADE : „Unul dintre cei mai periculoși agitatori ai Pieții Universității este parohul de la Biserica Colțea, **Sandi Mehedințu**. Fiu de legionar și el (se putea altfel ?) acest popă sifilitic a făcut o mare provizie de rîngi de fier și țevi"... „Părinte, părinte, de ce nu-ți vezi tu de anafură și de banul pomanagiu din ochiul mortului". **(R.M.)** ALCIBIADE : ...„am reprodus acest gunoi lexical". **(R.M.)** ● CONSTANTIN DUICĂ : „Acești oameni, simpli (...) știu, deși n-au învățat greaca veche, că democrația înseamnă conducerea poporului, prin reprezentanții săi, aleși prin alegeri libere. Și asta știu toate popoarele lumii civilizate. În afară, bineînțeles de G.D.S., P.N.Ț.-C.D., P.N.L., U.D.M.R., Societatea Timișoara și Alianța Civică. Pentru aceste partide, organizații și alianțe, democrația înseamnă doar dreptul lor de Samsoni (dulăi de curte) de a se înfrupta din averea națională". **(Dimineața)** Profund gîndit, bine scris... ● ALCIBIADE : „Tot mai stupide, mai enervante emisiunile t.v. ale studenților, sub genericul «Gaudeamus»". ; „George Roncea (...) i-a spurcat iar pe mineri, numindu-i barbari"... **(R.M.)** ● RADU GIROVEANU (subsecretar de stat la Ministerul Justiției), în dialog cu Gh. Ionescu Oblojan : „Cei din Ministerul Finanțelor, cînd le-am prezentat programul nostru de îmbunătățiri și dezvoltări edilitare în rețeaua închisorilor (după mine un program modest față de ceea ce trebuie făcut), au sărit în sus, reproșîndu-ne că vrem să facem hoteluri de lux din închisori **(Independentul)** ● VICTOR ALIMĂNESCU : „Domnul Iordache, acest mic Gogu Rădulescu al vremurilor noi, trebuie să se decidă între «Front» și George Șerban". **(Națiunea)** ● ALCIBIADE : ...„Răzvan și Vidra Theodorescu (...) la 5 ani avea mintea de-acum". **(R.M.)** ● „-E în mine... E în mine...» gîndi Ana". **(Occident)** ● **R.M.** : „Ceea ce se întîmplă în orașul Timișoara de un an întreg este scandalos și nu poate fi tolerat" ; „Voi, huliganilor, nu v-ați dat în lături de la nimic pentru a vă satisface poftele de mărire și de căpătuială, i-ați adus pe unguri și pe alții peste noi pentru a-l răsturna cu preț greu de sînge pe Ceaușescu". ● **Love — sexy magazin** : „Rolul penisului este de a fi cale de trecere, de evacuare a urinii și a lichidului seminal la timpul ejaculației". ● Ing. TIBERIU ILIE COSTAN (Cluj) : „Stimate d-le Barbu și d-le Vadim, Vă sărut dreapta, ca unui patriarh, Nea Jenică, și te sărut sincer pe fața D-tale de adolescent, Nea Vadim, sunteți MARI ca și ziarul Dv. Dați-le în continuare peste BOT la toți escrocii și speculanții, că toată românimea e cu Dv." ; „Să știți că realizați un lucru de-a-dreptul istoric !". **(R.M.)** ● ALCIBIADE : „Iar revista noastră nu are sediu...". Frați români, dați un leu !...

Petre Stoica

Ce este dictatura?

S-ar părea că știm prea bine ce este dictatura dar dacă ar fi așa am îndura-o mai rar sau deloc. Dacă istoria s-ar fi adaptat spre a o recunoaște de la primele ei semne, instaurarea regimurilor opresive nu ar amenința încă. Ei bine **dictatura, în esența esenței sale înseamnă a conduce prin rupere informațională cvasitotală între conducător și condus — funcționînd doar canalul de transmitere și impunere a ordinului, și foarte parțial, cel de confirmare a execuției.** Releele principale de feed-back sînt demontate. Mai important decît poporul, mai important chiar decît dictatorul este ordinul. Tot ceea ce nu a fost încorporat dintru început în ordin este, informațional, zgomot — zgomot care trebuie șters, făcut să dispară ca să nu mai apară. Cibernetic, nimic mai sigur decît identificarea unei dictaturi drept dictatură. Nu are importantă cîți sînt cei care dictează și cîți sînt cei cărora li se dictează, cine sînt unii și cine sînt alții, cum au ajuns unii într-o situație, iar alții în situația contrară. Să ne mai întrebăm cărui regim politic aparține România la mijloc de decembrie, anul unu al post-comunismului ? Poate democrației, dar către ce se îndreaptă ? Un surd și orb care ar conduce nu ar putea fi decît un dictator. Dar cum este cel care auzind nu vrea să audă și văzînd nu vrea să vadă ?

Ce spune, înainte de toate, conducătorilor lui omul aflat între cei conduși ? Spune, după îndemnul lui Iisus că acela care vrea să fie primul trebuie să îi servească pe ceilalți. Tot după Iisus, el, acest om spune că, așezat în capul mesei, trebuie să dai seama pentru faptul de a te afla acolo, pe cînd, dacă ai fi așezat departe de acest loc al onorurilor ai fi cu siguranță, chemat mai în față. Cele mai necesare fraze ajung însă dureros de greu pînă la cei care ar trebui să le asculte și să le urmeze. Avem de recunoscut că este uneori penibil să conduci o țară în condițiile libertății de exprimare. Nu este însă, nimic de făcut pentru a oferi facilități guvernanților întrucît astăzi libertatea de exprimare se dovedește în ierarhia valorilor oricărei națiuni civilizate (sau aflate pe calea civilizației), un bun cu mult mai important decît oricare dintre cele ce ar putea fi oferită de către conducerea cea mai funcțională.

Dictatorul, sau membrii unei dictaturi colective, știu ei ce fac ? Senatul roman numea un dictator (pe timp foarte limitat, inițial : cînd această lege a unei magistraturi supreme și înspăimîntătoare a dispărut, republica romană a pierit și ea) aproape exclusiv atunci cînd patria era invadată de armate străine deosebit de puternice. Dictatorul era cel care nu mai trebuia să audă plînsetul familiilor care îi pierdeau pe cei apropiați în război, să nu mai vadă cadavrele abandonate putrefacției pe cîmpurile de luptă, pentru a putea emite ordinele aducătoare de moarte, dar și de salvare, pentru popor și pentru patrie. Aici nu este de discutat nimic. Dictatorul era el însuși — moralmente — un sacrificat care sacrifică — cît se poate de fizic — la rîndul său, alte ființe omenești întru salvarea unui stat ce urma să redevină, la sfîrșitul episodului sîngeros, singurul suport și singura garanție pentru viața și libertatea cetățenilor. Căile informației erau închise pentru că, în condițiile date, singurele informații ce puteau aferenta conducerea republicii erau realmente zgomot. Armata romană trebuia să învingă necondiționat sub ordinele indiscutabile — și prin aceasta, doar, infailibile — ale dictatorului, ales în funcție de oamenii cei mai competenți și mai responsabili, de adevărații părinți ai patriei. De ce însă psihanaliza informațională din jurul sutelor și miilor de dictatori care au năpădit inutil și dezastruos istoria ? De ce autismul înverșunat al acestora ? De ce se pedepsesc ei înșiși la izolare, la compromitere și condamnare ? De ce aproape în fiecare om coeficientul mare sau mic, dar mult prea rareori nul, de tentație dictatorială ? De ce niște oameni, chiar astăzi, în această țară a noastră, conced să se sepăre de semeni, pînă la a schița dureros de verosimil, condiția dictatorului, așezînd în fața națiunii, prin însumare de efecte, un sistem de conducere care nu poate să nu ne dea sentimentul dictaturii, chiar dacă elementele sale structurale sînt mai curînd cele ale unei democrații ? Sînt mai multe răspunsuri la aceste întrebări. Cîteva dintre ele le-am schițat eu însumi în eseuri răspîndite în presa recentă, dar doresc să realcătuiesc acum unul ceva mai sintetic.

În urmă cu peste două milenii Platon oscila, în „Republica", între formele de guvernare ce s-ar fi putut elabora pe seama dezvoltării constituției ateniene și acelea care nu reprezentau decît, abia modificat, constituții de inspirație spontană. În „Legile" atitudinea sa nu avea să fie cu mult mai decisă. Democrația a tentat rareori filozofii pînă în secolul XVIII. Motivul pentru care s-a întîmplat așa a fost unul simplu. Pentru vechiul filozof, pentru profetul civilizator (precum Manu, Moise, Lao Tze sau Mahomed), sau pentru conducătorul etniei (regele clasic) omul nu era, etic și spiritual, creditabil. Pentru toți aceștia acțiunea socială umană nu a fost, primordial, acțiunea organizațional-politică sau administrativă ci acțiunea moralizatoare. Moralizarea însemna desigur, implementarea legii morale — real sau pretins transcendentă în originea sa — lucru în raport de care acțiunea de guvernare nu era decît un instrument ce se cerea manevrat în mod expert. Guvernele trebuiau să fie ceea ce acum poartă numele de guverne de tehnicieni. Omul, pentru a putea participa la guvernare, trebuia să asimileze filozofia, sau dogma unei religii sau principiul național, ori tribal. Statele erau mai puțin guvernate de conducătorii lor decît de un set de principii abstracte. Treptat, prin dezvoltarea învățămîntului în marile țări vest-europene aceste principii au ajuns a fi introiectate personalității umane, cel puțin exemplarelor medii ale acestei personalități. Și totuși omul continua să nu fie creditat sub raportul capacității sale politice. Conducerile autoritare ofereau membrilor lor avantaje mult prea substanțiale. A apărut atunci Jean-Jacques Rousseau care a afirmat că omul este bun, demn și competent ca stăpîn al propriei sale vieți, aceasta însă numai întrucît el redevine omul natural, așa cum este alcătuit structural, necorupt de viața socială, caracterizată de chiar faptul că, în cadrul ei cel lipsit de valoarea autentică încearcă să se impună pervers celui valoros. Necesitatea eliberării naturii umane, în tot adevărul ei, a fost centrul tuturor doctrinelor romantice, teoriilor socialismului, psihanalizei și existentialismului. Indiscutabil că, în chip progresiv, această natură a fost eliberată. Erich Fromm și Herbert Marcuse, Gabriel Marcel și Jean-Paul Sartre ar mai avea prea puțin de cerut societății omenești aflată pe un drum clar către non-opresivitate. Și totuși acest drum al descătușării a fost mereu întrerupt de izbucnirea unor lovituri de stat dictatoriale, de instaurarea, pe mari suprafețe ale globului, a unor sisteme socio-politice tiranice. Cum de a fost posibil așa ceva ? Erich Fromm a discutat, într-o carte celebră despre infantilism și despre necesitatea paternalistă, ca sursă psihologică a regimurilor totalitare. Nu cu totul satisfăcut de teoria lui Fromm, de o mai veche teorie a lui Sigmund Freud privitoare la același obiect și, de altfel cîteva opinii exprimate în psihologia și filozofia socială (toate acestea reprezentînd părți din adevăr, dar nu adevărul însuși), am căutat să arăt contribuția complexului de inferioritate, cît și a altor elemente ale inconștientului (balansul eros-tanatos, în primul rînd), la instalarea și funcționarea dictaturilor. Nimic din toate acestea nu va fi contrazis aici. Acum, ofer mai curînd o vedere dintr-o altă direcție.

Două eseuri freudiene, care se bucură de o cunoaștere cu mult mai redusă decît restul operei sale sînt poate dintre cele mai pătrunzătoare studii ale marelui psiholog și filozof, fiind totodată deosebit de utile analizei socio-politice — titlurilor lor : „Dincolo de principiul plăcerii" și „Considerații actuale asupra războiului și morții". În ambele, tema centrală este aceea a existenței unui instinct major, diferit de cele universal cunoscute — autoprotecția, hrănirea, erosul — un instinct al morții, tendința tanatică. Nu se cere reluată aici demonstrația lui Sigmund Freud în favoarea existenței pulsiunii mortale. Pentru omul acestui sfîrșit de mileniu, ideea unui instinct tanatic nu are cum fi exagerat de stranie. Este îndemnul nostru profund către autodestrucție și către destrucție, este masochismul și sadismul îmbinate, pe care omul le combate cu atîta dificultate, este însăși autizarea sau abulia în fața vieții.

Dar nu trebuie uitat : atunci cînd principiul legii morale a cedat pasul în fața principiului exprimării naturii umane, toate pulsiunile instinctuale s-au exacerbat. Putea, oare, instinctul tanatic să fie exceptat ? O enormă tendință agresivă și autoagresivă umbrește condiția omului actual, dar acest om devine anxios — ne spunea Karen Horney — la conștientizarea propriei agresivități. Ce va face el ? Va tinde să-și satisfacă agresivitatea tanatică printr-un altul — și iată cum apare dictatorul, exponent al tanatosului ce pulsează în nu puțini dintre membrii unei colectivități, într-o oarecare măsură prezent în toți exponent egal al sadismului ca și al masochismului de care nu știm să ne eliberăm altcum. Dictatorul este o parte din instinctualitatea noastră și anume cea mai nocivă și, implicit, mai murdară. Omul este agresiv prin dictatorul său și este autoagresiv prin același personaj. Prin dictator el, omul, se bucură în secret de răul altuia, îl provoacă, eventual și deplînge, pervers și penibil, suferința proprie pe care ar fi trebuit să știe să o evite. Dictonul este unul din mijloacele prin care națiunile țin la distanță, dar păstrează activă, partea cea mai negativă a propriului lor inconștient. În acest sens dictatorul este un păcălit. Fiind înșelat în chiar măreția sa inautentică, el se răzbună pe un întreg popor, fără să poată măcar conștientiza motivele reale ale actelor sale de injustiție.

René Girard afirmă că agresivitatea umană își află firească descătușare, dar și dezamorsare, în tapul ispășitor, sau în vreuna din variantele sale simbolice. Dictatorii ajung, oricum, să fie — măcar post-mortem — acești tapi ispășitori ai tanatosului ca instinct universal. Sînt însă tapii ispășitori cei mai scumpi, dintre cei plătiți de popoare. O cale de a evita atît intrarea conducătorilor în capcana dictaturii cît și suferințele și degradarea unui popor supus regimului dictatorial, ar putea fi aceea de a crește, pînă la extrem, exigența în definirea dictaturii.

Niciciînd nu trebuie permis să mai existe la noi o rupere a conexiunii informaționale între conducători și conduși. A asculta ceea ce nu te confirmă este dovada că funcționează feed-back-ul și că ești apt pentru democrație, că poți fi membrul unui sistem de conducere democrată. Atunci cînd fiecare trebuie să facă un sacrificiu, atunci cînd numai sacrificiul mai poate salva o națiune, este cazul ca și conducerile să facă sacrificiile potrivite lor — acela al ascultării, dar, nu mai puțin, și cel al divizării autorității între diferitele componente politice ale națiunii. Un sacrificiu național — fie el și pentru un viitor mai bun — nu poate fi cerut decît de către o coaliție națională.

Caius Dragomir

Jana D'Arc

Ah, ah, femeile-astea !
(Autor deocamdată necunoscut)

Vom îndrăzni pentru o dată ca în acest colț de pagină să rupem echilibrul dintre, să le zicem, **simțire** și **gîndire**, în favoarea primeia. Neîndoielnic, este greșit ! Ba încă este una dintre greșelile grave ce greu pot fi trecute cu vederea, mai ales într-o lume care stă, ca acum, permanent sub primejdia descumpănirii — **o lume**, adică lumea noastră și **acum** nu neapărat din cauza războiului din Golf chiar dacă ne atrage el atît de puternic atenția încît s-ar presupune că nici nu observăm cum, pe ici pe colo, ies tiptil la iveală nu doar sloganuri ale vechii propagande (oho, ce vremuri cînd toată lumea capitalistă era zgîlțîită de mișcările pacifiste !), dar uite că se operează și gingașe noi strîngeri ale șurubului, bunăoară felul cum am fost dojeniți de Interne pentru c-am cam uitat Legea nr. 25/1969 ceea ce nu e deloc bine și frumos și patriotic din partea unora, a uitucilor, cînd, ce naiba !, doar se știe că orice străin e un suspect !

Așadar, anunțată fiindu-ne intenția prin titlu, despre femei va fi pe mai departe vorba. (Dar cum altcumva decît cu multă simțire s-ar cuveni făcută apropierea de un asemenea subiect ?) Mai precis, femeile, revoluția și televiziunea. Cu referiri la prezent, căci trecutul este atît de încîlcit încît nu ne putem permite a căuta într-acolo, la începuturile revoluției ; o vor face desigur istoricii, amintindu-și cu siguranță de femeia aceea revoluționară care s-a cățărat dintr-o mișcare pe T.A.B. și a strigat s-o audă și s-o vadă toată țara : „Cine ești matale domnule Mazilu ?" Istorică femeia aceea !

În primul rînd deci, probabil că într-o aceeași răsuflare ușurată cu toți abonații și abonatele, plus celelalte multe milioane de cititori fideli ai cotidianului **Azi**, ne exprimăm din tot sufletul mulțumirea de a nu se fi întîmplat o tragedie. Dumnezeule bun și mare, bine că ai ferit-o de păcat pe doamna A.P. ! Căci pînă vom reveni la cultul strămoșilor traco-daci ori vom adopta modelul japonez (dacă tot putem să ne cumpărăm cu numai 1—2 milioane de lei o Toyotă), deocamdată păcat este pentru noi creștinii să-ți pui singur(ă) capăt zilelor. Și cum ! Brrrrrrrrrrr ! Sîmbătă 19 ianuarie 1991 România a trecut pe lîngă o tragedie națională căci metoda preconizată de doamna A.P. ne-ar fi distrus la toți pentru cine știe cîtă vreme liniștea de care avem atîta nevoie. Într-o scrisoare adresată primului ministru doamna A.P. îi cerea să impună televiziunii pînă vineri 18 ianuarie a.c. prezentarea pe post la un ceas de maximă audiență a unui protest din care să reiasă într-adevăr „ce gîndește mulțimea anonimă, patrioții sfintei noastre patrii, ROMÂNIA, noi milioanele care am ajuns cu răbdarea la limita maximă", urmînd, pe puncte motivele acestei disperări, îndeobște părtinirea scandaloasă la care se dedă TVR în favoarea opoziției, a „mitingiștilor" (îndeosebi timișoreni), a studenților „bugetivori", și a liderilor sindicali, mai pomeniți în treacăt fiind și unii artiști care „au alte treburi acum". În cazul nerespectării cererii, doamna A.P. avea de gînd să ardă „ca un rug în fața instituției TV"!). Slavă Domnului că nu s-a întîmplat deși nu știm să-i fi fost îndeplinită cererea. Poate că între timp i-a răspuns dl. primministru, ori poate că dl. Claudiu Iordache i-a „demontat" motivația sinuciderii punct cu punct așa cum am văzut că a făcut-o și în cazul d-lui Iuga într-o memorabilă ședință de aducere la ordine a celor indisciplinați din RTV. În fine, oricine o fi fost salvatorul, îi rămînem cu toții îndatorați pentru binefacere. Iar dacă tot a rămas în viață, probabil că o să mai auzim de doamna A.P.

Și abia au trecut trei zile, cînd, iată, altă femeie, de data asta dinlăuntrul televiziunii, ne-a supus unui binefăcător tratament de șoc, obligîndu-i poate pe mulți să-și revizuiască, într-un fel, sau într-altul (!), aprecierile în privința-i. Cumva poate ca o revanșă pentru astîmpărarea (voiam a scrie **asasinarea**, dar ne-am reprimat pornirea) definitivă (?) a emisiunii **Gaudeamus**, marți 22, iar marți !, noaptea tîrziu, Jana Gheorghiu a înscris puncte multe și prețioase în lupta pentru

Șerban Lanescu

Continuare în pag. a 6-a

cronica ediţiilor

Îndrumătorul

În forme măsurate şi reci, departe de febrilitatea constructivă a lui Heliade sau Haşdeu, Titu Maiorescu a fost, ca şi ei, un deschizător de drumuri, un fundator, „începător în atîtea domenii intelectuale în cultura noastră modernă" zice Pompiliu Constantinescu, iar Vianu îl pune între „întemeietori", şi anume „în rîndul întîi", unde figura lui „domină... prin prestigiu literar, prin talent şi stăruinţă". Lovinescu, în concluziile monografiei pe care i-a închinat-o acum o jumătate de secol, vede în el mai ales un „îndrumător", dominîndu-şi epoca şi depăşind-o totuşi, nu numai prin carenţa continuităţii care marchează în atîtea direcţii vîrsta modernă a istoriei noastre, dar şi prin puritatea esenţială a demersului său : „La răspîntiile culturii române veghează, ca şi odinioară, degetul lui de lumină : pe aici e drumul. Autoritatea i s-a menţinut şi astăzi pentru că pleacă din înseşi izvoarele spirituale fără moarte ale logicei, bunului simţ, bunului gust, şi s-a realizat într-o formă pură, fără vîrstă".

Revenind, după o dureroasă eclipsă, în propria sa matcă, cultura română de peste Prut simte astăzi nevoia să se întoarcă şi ea la acelaşi izvor de limpezime şi tărie şi pune la începutul noului său drum în chip simbolic, un volum din **Criticele** lui Maiorescu *. Caracterul deliberat şi programatic al gestului este subliniat de Sergiu Burcă, editorul volumului, în scurta sa notă asupra ediţiei : „După un veac de singurătate şi izolare culturală condiţionată, încercăm azi o reintegrare a noastră în spiritualitatea naţională. O astfel de reintegrare ar fi de neconceput, dacă nu chiar imposibilă, fără a porni de la un nume cu care se asociază întregul proces de afirmare a literaturii noastre clasice : Titu Maiorescu... A porni de la Maiorescu înseamnă de fapt, a rescrie istoria literaturii şi culturii naţionale şi, în definitiv, a ne desmarginaliza în plan etno-cultural".

Sub aceeaşi zodie a întemeierii îl vede pe Maiorescu şi autorul eseului introductiv, Mihai Cimpoi, una din vocile cele mai autorizate ale criticii de dincolo de Prut (şi de dincoace, de altfel) ; personaj emblematic pentru categoria începătorilor de drum, Maiorescu este în primul rînd un arhitect al propriei sale personalităţi şi abia apoi al culturii române moderne, într-o acţiune care solicită deopotrivă biografia ca şi opera sa scrisă, gestul şi cuvîntul întîlnindu-se în modelarea conştiinţei critice şi a spiritualităţii unei întregi generaţii — şi prin ea, a celor viitoare. Principiul impersonalităţii în artă de pildă, una din ideile de bază ale edificiului său teoretic, trebuie deci văzut nu ca o consecinţă a inhibiţiilor unui spirit închis şi uscat, a frigidităţii sale critice, ci ca un corolar al propriei depăşiri, al despărţirii de propriul său model romantic de tinereţe. Şi este interesant, adăugăm noi, că Maiorescu îndeplineşte de fapt programul ideal al criticului călinescian, ratînd în tinereţe în diferite genuri — teatru, poezie — înainte de a ajunge la voluntara represiune a vînei sale creatoare, refugiată doar în traduceri (şi acelea, de regulă, sub anonimat), şi la teoretizarea incompatibilităţii celor două tipuri de creaţie, atît de discutată apoi. Prin acest proces continuu, orgolios, de conceptualizare a repetatelor sale „eşecuri" se poate într-adevăr justifica viziunea criticului ca un alt mester Manole a cărui experienţă personală, nici măcar bănuită de contemporani, este închisă în zidul hieratic al construcţiei sale critice : „Personalitatea criticului este de căutat în impersonalitatea construcţiei pe care a înălţat-o. Ca şi Meşterul Manole, el este imolat, este contopit prin sacrificiu cu zidul".

Pe acest teren criticul intuieşte întîlnirea şi efinitatea superioară care îl leagă de Eminescu, el însuşi creatorul propriului său destin... creatorul suveran, asemenea lui Demiurgos al operei sale". În critica maioresciană a poeziei lui Eminescu, Mihai Cimpoi vede în primul rînd intuiţia modernă a personalităţii, constituirea unui model generativ care explică nu numai capodoperele, ci şi contradicţiile sale, caracterul exterior al influenţelor şi superba detaşare a omului de factorul contingent : „Modul de a se manifesta al personalităţii eminesciene este spontan, suveran şi străin, prin urmare de modele... Pentru el nu există constrîngeri obiective, toate situaţiile, oricît de vitrege, fiind supuse lucrării interne bogate a acestei personalităţi. Evenimentele externe sînt transformate, fără nici un impediment, în pretexte de afirmare intelectuală, poetul angajîndu-se într-un joc spectaculos cu ele, în care se complace narcisic joc prin care le şi domină efectiv". Şi nu se putea, cred, încheia mai frumos acest rapid portret intelectual al criticului întemeietor decît relevînd justeţea previziunii în punctul nodal al oricărei activităţi de acest gen citîndu-i cunoscuta frază finală din articolul **Eminescu şi poeziile lui** din 1889, probabil cel mai frumos şi mai înalt moment al intuiţiei sale critice : „Aceasta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cît se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui...".

Ediţia în sine, care comportă şi un vast şi bine informat **Tabel cronologic** al Domnicăi Filimon, bazat îndeosebi pe notele zilnice din jurnalul criticului (este menţionată ediţia în trei volume a lui Rădulescu-Pogoneanu, din 1937—1942, dar nu şi aceea, mai recentă şi mai amplă în curs de apariţie, a Georgetei Rădulescu-Dulgheru, care a publicat pînă acum nouă volume), este selectivă. Au fost incluse aici mai toate textele fundamentale din cele trei volume de **Critice** : cercetarea asupra poeziei din 1867, studiul despre „direcţia nouă", despre Caragiale, Eminescu şi poeziile lui, capodoperele polemice **În contra direcţiei de astăzi în cultura română**, **Beţia de cuvinte** şi **Oratori, retori şi limbuţi**, textele academice despre Goga, Sadoveanu sau poezia populară şi altele. Între ele, lunga analiză **Despre scrierea limbii române** şi cele două rapoarte despre modificările ortografiei propuse în Academie în 1880 şi 1904. Înţeleg foarte bine motivul pentru care aceste texte au fost incluse într-o antologie apărută la Chişinău, unde s-a revenit la scrierea normală — cu caractere latine — abia de doi ani, dar oportunitatea publicării lor, în extenso (peste o sută de pagini, aproape o treime din volum), poate fi discutată. Să nu uităm că e vorba de un text care datează în mare parte de la 1866, din epoca trecerii de la alfabetul chirilic (de tranziţie în fapt) la cel latin, cînd se discutau sistemele ortografice optime — etimologic sau fonetic — şi că dilema a fost de mult rezolvată, scrierea lui Maiorescu avînd doar o valoare de document istoric. Fără îndoială că un fragment al acestui text, una din primele manifestări publicistice ale tînărului Maiorescu, trebuia prezentat ; publicarea sa integrală însă, cu paginile numeroaselor excursuri erudite şi chiar cu susţineri ulterior abandonate (problema lui **ă/i** ; să nu uităm că e vorba de o ediţie fără comentarii, care să explice evoluţiile ulterioare), este probabil motivul pentru care sînt lăsate la o parte alte texte, de un interes şi o actualitate care mi se par superioare, partea finală din **Răspunsurile „Revistei Contimporane"** de pildă sau **Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare**, din care aş reţine ideea că adevărata piedică în calea progresului „nu era ignoranţa ci ignorarea. Nu era trist pentru autorul ideii să se afle în faţa luptei celor ce-l combăteau, ci să rămîie în mijlocul indiferenţei celor ce l-ar fi putut înţelege... Căci nimic nu este mai greu în lume decît a înţelege pe altul, şi iarăşi fără a-l înţelege este peste putinţă să-l convingi", ş.a.m.d.

Cum spuneam însă de la început, însemnătatea ediţiei de faţă nu este numai practică, prin repunerea în circulaţie a unui autor de fapt interzis pînă acum peste Prut ci mai ales simbolică, aşezînd la temelia marii acţiuni de reintegrare a culturii în tradiţia naţională opera unuia dintre cei mai sigури şi prestigioşi apărători ai săi. În întregul său şi mai ales prin introducerea lui Mihai Cimpoi, noua ediţie a **Criticelor** lui Maiorescu răspunde acestor înalte exigenţe.

Mircea Anghelescu

*)Titu Maiorescu, **Critice**, cu o prefaţă de Mihai Cimpoi, notă asupra ediţiei de Sergiu Burcă, tabel cronologic de Domnica Filimon, Ed. Hyperion, Chişinău, 1990, 411 p.

povestea vorbei

Lectura dicţionarului

Nu ştiu cîţi sînt cei care remarcă, periodic, apariţia cîte unei noi fascicule din **Dicţionarul limbii române** (DLR) — **Serie nouă** ; volumele, publicate de Editura Academiei, par destinate bibliotecilor şi unui public destul de restrîns, care îi urmăreşte de decenii apariţia, nespecialiştii fiind probabil destul de puţin dornici de a-şi îmbogăţi biblioteca şi cunoştinţele lingvistice cu cîte un fragment de inventar lexicografic cuprinzînd, ca în cazul de faţă, în aproximativ 350 de pagini, doar cuvintele cu iniţiala S aflate între SEMN şi SÎVEICĂ (porţiune ocupînd de exemplu, în DEX, doar 20 de pagini). În cea de-a treia parte din tomul al X-lea (Litera S) al Dicţionarului academic, apărut foarte recent (cu anul 1990 înscris pe coperta interioară) se cuvine salutat un moment (nu festiv) dintr-o activitate remarcabilă şi constantă. Dicţionarul, care îl continuă pe cel al Sextil Puşcariu (din acesta apărînd, între 1913 şi 1949, părţile destinate primelor litere ale alfabetului) se apropie de sfîrşit : cu ultimele fascicule din litera S, cu volumele T, V şi Z (Ş şi Ţ fiind deja publicate), vom avea în fine (nu tocmai devreme) un dicţionar-tezaur încheiat al limbii române : unul a cărui lentă şi dificilă constituire în timp ar face necesară o permanentă rescriere : în momentul publicării ultimelor fascicule, primele ar avea deja multe lucruri de înregistrat. Dezavantajul „defazării" nu e totuşi prea mare pentru că valoarea dicţionarului în cauză nu stă atît în surprinderea faptelor noi de limbă (deşi chiar în această direcţie ultimele sale volume au făcut mai mult decît alte dicţionare contemporane), cît în înregistrarea fondului de arhaisme, termeni populari şi regionalisme de care lucrările lexicografice uzuale se dispensează. **Dicţionarul limbii române** e destinat în primul rînd specialiştilor : cel care îl deschide nu caută în mod normal rezolvarea rapidă a unei obscurităţi sau ambiguităţi dintr-o situaţie de comunicare curentă, nu se aşteaptă să întîlnească simplificarea eficientă ci, dimpotrivă complicarea : tratarea istorică şi detalierea structurii semantice a unui cuvînt. Articolul de dicţionar devine — prin numărul mare de citate cu care ilustrează sensurile — un depozit de material documentar pentru cercetarea lingvistică, fiind în acelaşi timp echivalentul unui studiu complex asupra fiecărui cuvînt : cuprinzînd structura şi filiaţia sensurilor sale, analiza parţială a particularităţilor morfologice şi a combinatoriei sale sintactice, restricţiile domeniului de utilizare, variantele (cu aria lor de circulaţie), etimologia etc. În aceste condiţii devine mai mult ca oricînd evidentă dubla natură a oricărui articol de dicţionar, care oscilează între grila tehnică şi rigidă a unui tratament standardizat şi constrîngerile interioare, de cu totul alt tip, ale unui text. Între seria nouă şi cea veche a dicţionarului academic, una dintre diferenţe este tocmai surplusul de rigoare dar şi de tehnicism (formule explicative-tip, structură identică a articolului, concizie) — adus cu avantajele şi dezavantajele sale, de varianta modernă. Textul vechiului dicţionar, mai puţin omogen şi mai puţin ferm structurat, se oferea, totuşi, mai mult, lecturii : cu comentarii mai libere şi tocmai de aceea mai bogate în observaţii şi sugestii pragmatice. Una dintre cele mai interesante laturi ale elaborării dicţionarului (în ambele sale serii) o constituie acumularea cronologică a citatelor : chiar dacă primul înregistrat nu reprezintă cu certitudine şi în mod absolut (în absenţa unei analize şi statistici exhaustive, cel puţin a primelor texte româneşti) prima atestare a cuvîntului, succesiunea citatelor — alese pentru a fi cît mai caracteristice şi variate şi pentru a acoperi în mod relativ uniform diversele perioade — vorbeşte de la sine despre istoria şi evoluţia cuvîntului — cel puţin în limba literară —, şi despre valorile sale contextuale. Uneori aceste valori contextuale sînt considerate sensuri autonome şi sînt definite ca atare, cu exces de precizări ; o anumită pedanterie a disocierilor descriptive ţine de specificul acestui dicţionar influenţat profund de materialul scris pe care îl interpretează. Viitoarelor lucrări de lexicografie, de mai mică amploare, el le va oferi un număr de sensuri principale şi secundare pe care acestea vor fi obligate să le concentreze şi să le simplifice, dar mai ales o analiză de detaliu a particularităţilor combinatorii ale cuvintelor ; lucrul e vizibil mai ales la verbe, unde restricţiile selecţionale sînt circumscrise prin cîteva formule : „Despre..." (obiecte, procese, persoane etc.) — pentru subiect, „Complementul indică..." (pentru obiectul direct) — şi unde sînt inventariate construcţiile prepoziţionale obligatorii sau cel puţin mai frecvente : „cu determinări introduse prin prep. **de, cu, pentru** etc."

Volumul recent apărut beneficiază de coincidenţa borgesiană de a începe chiar cu cuvîntul **semn** (a cărui familie lexicală, în care s-ar cuprinde şi neologismele împrumutate, dar modificate după modelul său, e mai mare decît s-ar bănui : 27 de cuvinte) ; lui i se adaugă, de altfel, după cîteva pagini, şi **sens**.

Păstrat în afara circuitului larg, dicţionarul a avut avantajul de a-şi păstra autonomia ştiinţifică, putînd defini şi ilustra prin citate sensuri „mistice" şi tabu-uri partinice. Nuanţa ideologică a unora dintre definiţiile sale era extrem de atenuată : modificarea de context şi perspectivă poate acum să o facă foarte vizibilă, o definiţie precum aceea a cuvîntului **senat** devenind, printr-un simplu şi inutil determinant, neadecvată : „Nume dat în trecut unor organe, consilii etc. politice cu diverse atribuţii (de conducere) ; nume dat camerei superioare a parlamentului bicameral din unele state burgheze". Frecvenţa actuală a unor termeni şi sintagme nu avea cum fi prevăzută în momentul în care se încheia redactarea volumului ; la cuvîntul **sertar** am fi tentaţi să căutăm locuţiunea **de sertar** sau sintagma **literatură de sertar** — pe care însă articolul nu o conţine, în primul rînd din cauza lipsei de atestări scrise şi în al doilea rînd (cauza cauzei) din dificultatea de a le da definiţii neutre (căci „literatură de sertar" nu este nici şi simplu ca republicată, din indiferent ce motive). E totuşi semnificativ că, în seria de numeroase citate referitoare la sensul concret, obiectual al cuvîntului **sertar**, există cîteva şi tocmai din anii '70 şi tocmai în ultimele atestări de limbă literară în care conştiinţa sensului special e vizibilă : „Aceste filme au zăcut luni şi luni de zile în sertare" („Cinema", 1963), „Distanţa ideologică dintre ceea ce rămîne încă în sertar... şi ceea ce publică" (cu referire la cenzura din 1343) ş.a. Se vede că, la lectură, şi cel mai bun dicţionar românesc al momentului de faţă vine în întîmpinarea obsesiilor noastre.

Rodica Zafiu

Din publicistica lui Mircea Eliade (I)

Gazetăria lui Mircea Eliade e cunoscută mai ales din cele trei volume publicate de autor pînă în 1940, **Soliloquii** (1932), **Oceanografie** (1934) și **Fragmentarium** (1939). La această serie, Editura „Roza vînturilor" din București a mai adăugat recent încă două volume, sub un titlu cam sforăitor, **Profetism românesc** (întrebuințat, este drept, chiar de Mircea Eliade, în legătură cu patru din conferințele lui Hasdeu, din ediția **Scrieri literare, morale și politice**). Prin urmare, dintr-un total de peste o mie de articole și de eseuri, cîte înregistrează bibliografia întocmită în 1980 de Mircea Handoca, aproximativ a patra parte ne este în acest moment accesibilă.

Din păcate, o întreprindere absolut necesară, de repunere în toate drepturile ei a unei opere care pînă nu de mult era în bună parte interzisă, a fost pusă sub semnul unei prefețe plină de afirmații prăpăstioase, dacă nu de-a dreptul delirante. Autorul ei — Dan Zamfirescu. Neobositul Dan Zamfirescu. Același om care pînă mai ieri încerca să ne convingă că „iepoca de aur" a lui Ceaușescu nu-și are termen de comparație decît în secolul lui Pericle, ne explică astăzi înfierbîntat „cum a fost posibil ca neamul românesc să fie primul pe lume în stare să scuture de pe destinul lui ciuma roșie, și să deschidă omenirii o fereastră de speranță în renașterea omului ca om". Să nu-ți vină să crezi ! Probabil că Dan Zamfirescu speră ca în umbra celor huliți pînă de curînd să fie luat drept altceva decît este. Își face o socoteală greșită. Cazul lui e al unei „convertiri" caraghioase, cu un singur termen de comparație : bîlciul și travestiurile ieftine de aici. Ca să nu mai vorbim de logica acestei prefețe. Căci dacă ar fi să ne luăm după mesianicul Dan Zamfirescu, Mircea Eliade „atinge intensitatea și luminozitatea geniului" nu în opera literară, nici în jurnal „și cu atît mai puțin în didactica lui sinteză finală, **Istoria credințelor și ideilor religioase**, ci în eseistică și publicistică." Deci nu pe opera propriu-zisă se întemeiază autoritatea lui Mircea Eliade, ci pe tezele care anunță această operă, pe manifestul sau programul ei. Ce să mai înțelegi, ce să mai crezi, ce să mai iei în serios din tot ceea ce scrie și face Dan Zamfirescu ? !

Primul volum **din Profetism românesc** cuprinde cîteva din eseurile publicate de Mircea Eliade în străinătate, la începutul anilor '50 (cel mai important dintre ele este, desigur, **„Destinul culturii românești"**, apărut la Madrid, în revista **Destin**, nr. 6–7/1953) și ciclurile **Itinerariu spiritual** și **Scrisori către un provincial**, din **Cuvîntul**.

De la bun început trebuie spus că aceste serii de articole l-au impus imediat pe autorul lor ca pe un „șef de coloană al tineretului de spiritualitate mistică și ortodoxă", cum nota la un moment dat Șerban Cioculescu.

Cele mai multe din articolele ciclului **Itinerariu spiritual** sînt din categoria **manifestelor**, a căror valoare nu se impune decît odată cu trecerea timpului, în măsură în care opera ulterioară le-a confirmat. Fără această operă ele ar rămîne în zona prezumției sau a ambițiilor pure, ca la Julien Sorel și ar fi judecate mai mult în expresia decît în spiritul lor. Publicate în **Cuvîntul**, în 1927, aceste articole sînt pline de tot ceea ce este caracteristic unui tînăr de douăzeci de ani, dar și de semnele unei înzestrări cu totul ieșite din comun. Curiozitate, vitalism, îndrăzneală și forța de a impune un punct de vedere nou, pe de o parte, voință neobișnuită, autoritate și putere de muncă, avînd ca principal rezultat erudiția, pe de alta. Printre dovezile de tinerețe debordantă se numără și mulțimea proiectelor anunțate, gesticulația insistentă în direcția propriului eu, marcajul repetat al propriului „teren de vînătoare", ca în lumea extrem de posesivă a regnului animal. „Vom mai avea prilejul să revenim", „vom reveni, de altfel", „vom reveni, pe larg aiurea", „asupra acestor ultime probleme revenim". Sînt propoziții tipice pentru această fază, decise să mențină neștirbit dreptul de proprietate asupra unor idei, împreună cu orgoliul de a le fi enunțat primul : „Afirmația e, într-adevăr, surprinzătoare, deoarece — după cîte știm se face acum pentru cea dintîia oară, în paginile acestui **Itinerariu** (de aceea necesită reveniri)."

În rezumat, articolele din **Itinerariu spiritual** numesc (pe urmele lui Nae Ionescu, Gide și Papini) cîteva din aspirațiile **tinerei generații**, opusă **bătrînilor** îndatorați excesiv „rațiunii suficiente" și pozitivismului. Este vorba de „obsesia sintezei" (ba chiar a „sintezei universale"), de nevoia de experiențe autentice, care să îmbogățească conștiința (**cultura** nefiind altceva decît „valorificarea experiențelor sufletești"), de „integrarea experienței mistice", avînd drept singură țintă **ortodoxia**, în fine, de conștiința apartenenței la categoria eroică a elitelor.

Cînd au apărut în **Cuvîntul**, cele douăsprezece articole din **Itinerariu spiritual** au provocat două reacții mai importante. În primul rînd ele au determinat radicalizarea conflictului dintre generații, printr-un număr de polemici la care au participat aproape toți scriitorii mai importanți ai epocii. În 1923, **Tiparnița literară** a organizat chiar o anchetă despre **noua spiritualitate**, obținînd răspunsuri de la Iorga, Eugen Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Radu Dragnea, Lucian Blaga, Octavian Goga, Nichifor Crainic sau de la mai tinerii Șerban Cioculescu, Mihail Polihroniade și Mihail Sebastian. Dar poate că cele mai cunoscute astăzi sînt articolele lui G. Călinescu, din **Viața literară**, **„Invazia adolescenților"** și **„Fronda copiilor"**. În al doilea rînd, imediat după 1927 s-au putut delimita, în funcție mai ales de ideile din **Itinerariu spiritual**, principalele „tabere" și, implicit, cîmpuri de idei ale tinerei generații : grupul partizanilor lui Mircea Eliade (Petru Comarnescu, Mihail Polihroniade, **Mircea Vulcănescu, Noica**, Ionel Jianu), echipa ortodoxistă a semnatarilor **Manifestului Crinului alb**, din **Gîndirea** (Petre Marcu-Baiș, **Sorin Pavel**, Ion Nestor), grupul raționaliștilor de la revista **Kalende** (Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu) și cei cîțiva reprezentanți ai intelectualilor de stînga, de la **Cuvîntul liber** (în primul rînd Miron Radu Paraschivescu).

Dar primul articol cu adevărat antologic poate fi întîlnit în cel de-al doilea ciclu al volumului, **Scrisori către un provincial**. El se numește **„Împotriva Moldovei"** (1928) și a fost scris pe fondul aceleași idei mai vechi despre virilitatea eroismului creator, dar cu un mai expresiv patos polemic și, în același timp, cu un fel de secretă înțelegere pentru tot ceea ce cuprinde inventarul trăsăturilor de care Mircea Eliade ar fi vrut să se despartă fără regret : „Am urît acea Moldovă care ne înfuzează, odată cu întîile cărți ale adolescenței, perversitatea predărilor, voluptatea tristeților dilatate în fantezie, voluptatea unui romantism atenuat și dulceag, crescut în umbra dealurilor Iașului, plămădit cu sînge slav și lecturi franceze, exaltat de atîtea suflete dăruite de Dumnezeu. Am urît Moldova — pentru că ne surprinde aproape copii, pentru că ne infiltrează otrava nostalgiei cînd noi nu ne-am înțeles rosturile și nu înțelegem umilința sufletului prins în gheară străină. Ne învață să cultivăm melancolia, idilele, amintirile — fără să ne învețe și arta de a le stăpîni. Viciată în rosturile ei lăuntrice, Moldova altoiește în conștiințele neorganizate germenul unei feminități capricioase și adorabile. Inconștientă, seamănă cele dintîi îndoieli, acele sentimente de abdicare, de bagatelizare ironic-sentimentală, care se ancorează neștiute într-un colț de suflet și intervin funest în marile împrejurări ale vieții."

După „Împotriva Moldovei" sau după „Anno Domini" (1928), care este poate ultimul său mare articol tineresc, scris în spiritul primelor două cicluri din antologia de la „Roza vînturilor", și pe măsură ce înaintăm în miezul anilor '30, gazetăria lui Mircea Eliade se apropie într-o mai mare măsură de politic și de social, deși una dintre distincțiile fundamentale ale autorului vizase tocmai diferența de planuri dintre politică și cultură. Abia din acest moment Mircea Eliade poate fi considerat un important gazetar, comparabil din multe puncte de vedere cu cei mai reprezentativi dintre înaintașii săi, pe care i-a cunoscut în amănunt, Eminescu, Hasdeu, Iorga, dar alături de care nu poate fi așezat decît tipologic.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronica literară din nr. 4/1991, la cartea lui Teohar Mihadaș, **Pe muntele Ebal**, în penultimul paragraf din ultima coloană corect este Constant, nu „Constantin" Tonegaru.

Locuri comune (X)

Cum-necum, marele maestru al jocurilor de toate felurile care este și director al acestei cîtuși de puțin ludice publicații (sau poate că altcineva), mi-a pus încă de la început rîndurile sub un semn fatal și care n-a avut darul să mă facă tocmai ferice : **soliloevii** (vezi stînga, deasupra titlului). Cîtă dreptate stă într-o asemenea categorică categorisire numai eu știu, că de cînd mă cunosc dragi și aproape mi-au fost și vorba în pustiu, și aceea de-a surda, și aia de unul singur. Nu vă fie teamă, n-am sărit în pagina 4 și-i las doamnei Rodica Zafiu neatinsă plăcerea analizei. Eu nu fac decît să-mi aduc aminte de eticheta/rețeta pe care Bacovia mi-a presărat-o și mie între limbă și cerul gurii : „Și cad, recad și nu mai tac din gură...". Iată de ce, îmbufnat de data asta mai mult decît de obicei, adevăr vă zic vouă : nu numai eu, ci voi toți deopotrivă cu mine, acum și pururea stăm împreună sub același semn pustiitor.

x x x

Libertatea de a gîndi ; libertatea de a vorbi ; libertatea de a ști. Legate, cum se zice, organic. Vorba, ca și cunoașterea ne-au fost, de cînd ne știm, cenzurate. Subtil sau brutal, cu inteligență sau mîrlănește. Inalienabilă, măcar ea, libertatea gîndului. Și totuși părelnică, fiindcă nu poate exista singură. Îngustat și falsificat de puținătatea și mistificarea informațiilor, mutilat pînă la urmă prin absența finalității sale normale — comunicarea —, gîndul nostru s-a subțiat din ce în ce ori și-a mutat arcul spre zone tot mai puțin vitale și, fatalmente, sterile. Dacă nu poți vorbi ce rost mai are, la o adică, și să gîndești ?

E drept că de vorbit, noi românii, am tot vorbit : pe la colțuri, la o cafea sau o bere, ba uneori și lă cozi uitîndu-și, într-un derizoriu curaj, frica, balcanicul Mitică din fiecare a acceptat greu să coleze (cît de mult și de des, vai, se vorbește despre Mitică în această revistă : ba în pagina 2, ba în 5, ba în 7 ; mai lipsește doar de la cursul de bridge de pe ultima pagină, dacă nu cumva, nenumit, e prezent de fiecare dată !). Mitică dizident. Colportînd zvonuri sau cancanuri despre familia arhiregală, interpretînd, combătînd, presupunînd, dar mai ales auzind, savurînd și retransmițînd bancuri, — singura amărîtă defulare, răzbunare și dizidență. Este adevărat și că, mai ales în ultimii ani oboseala, sila, rușinea și pierderea speranței ne-au făcut pe mulți dintre noi să gîndim și apoi chiar să credem că sîntem buni doar pentru bancuri. Curajul acelora dintre noi care s-au alăturat copiilor din decembrie de aici a venit : din sila și rușinea de sine. Acest decembrie fabulos ne-a spălat, altruist, de rușine, îndreptîndu-ne șira spinării și, mai ales, reciștigînd pentru toți dreptul de proprietate individuală asupra gîndului și rostirii acestuia. Gradul de utilizare depinde, de-acum, de cîtă dorință dar și de cîtă putință mai păstrăm.

Gîndul, vorba și fapta ; legate, cum se zice, organic. Sătui de vorba furișe, copiii lui decembrie au avut, pentru prima dată, curajul faptei. Însă un anume cîștigat fel de faptă care era însăși vorba. Abținîndu-se conștient de la acțiunea propriu-zisă („Fără violență") primii demonstranți înțeleseseră deja că forța lor, suficientă și teribilă, stă în simpla lor prezență pe străzi și în faptul că spun ceea ce au de spus. Simplificînd, totul s-a redus la șocul paralizant al lui „uite că sîntem" ; iar guvernanții de ieri, nu ceaușeștii, ci slugile lor au înțeles rapid că ceilalți (ăia), despre care nici nu mai știau că există, au, uite, curajul să fie. Și și-au debarcat șeful.

Să fi fost oare acești tineri, cu miile, poeți ? Căci, conform rejudecătilor obișnuite, numai poeții pot avea atîta nebunie și uitare de sine. Cu siguranță da ; pentru o noapte. Dovadă, prospețimea retorică a ceasurilor sfîșietorului „murim dar vom fi liberi", acoperit apoi, la lumina zilei, de spectaculozitatea festivistă a lui „olé, olé, olé, / Ceaușescu nu mai e".

x x x

Copiii lui decembrie ne-au făcut, neașteptat și încă nemeritat de cei mai mulți dintre noi, darul libertății de a gîndi și a spune. Ei ne-au lăsat, însă, și datoria de a cuceri (prin vorbă și gînd) ceea ce încă lipsește : libertatea de a ști. Fără aceasta vorba și gîndul sînt, dar degeaba.

Libertatea întreagă a cuvîntului e alcătuită nu numai din libertatea de a vorbi ci și din aceea de-a ști, căci ce vorbă mai e aceea cînd nu știi bine despre ce vorbești !? Democrația, fiind a cetății, ar trebui în primul rînd să asigure libera, nestingherita și nedistorsionata circulație fluiditate a informației nu numai pe orizontală (între noi, oamenii de pe stradă) ci și pe verticala dintre noi și instituții dintre noi și reprezentanții noștri. Într-o asemenea schemă, simplificată tocmai pentru a fi pertinentă, libertatea de a vorbi are o pondere redusă atît pe orizontală (de vorbit între noi am tot vorbit, și înainte), cît și pe verticală. Mai ales pe verticală unde, parafrazînd un dicton născut de comunism, se poate ușor ajunge la situația (actuală de vreun an) cînd „noi ne facem că vorbim, ei se fac că ne aud". Importantă este libertatea de a ști, manifestată ca **transparentă** (ăsta e cuvîntul, și e bun între suprastructură și opinia publică, în ambele sensuri. Pînă acum, totul s-a rezumat la libertatea cetățeanului de a gîndi și a spune ce gîndește, măcar aceia, puțini dar destui, cărora nu le mai e (sau sînt sătui să le mai fie) frică. Cît despre sensul invers al vectorului, foamea noastre de informație reală, netrunchiată, folosibilă, relevantă i se oferă în locul transparenței un fel de cortină ciuruită pe alocuri de molii, prin care cu chiu cu vai mai scapă afirmații vagi sau generale (exceptîndu-le, uneori, pe cele cu caracter economic, propagandistic sau de băscălie).

În condițiile speciale ale momentului de trecere, libertatea de a ști nu înseamnă numai nevoia acută de informații exacte și întregi, ci și aceea de a-ți lărgi și nuanța capacitatea de înțelegere. Adică omul normal, care nu pretinde că se pricepe la toate, mai vrea să fie și educat (să nu ne ferim de cuvînt). Ori, în condițiile în care datorită celor care au murit pentru noi în decembrie, sîntem în situația, neașteptată și umanizantă, de a alege nu pe cineva, ci ceva, absența aproape totală de pe canalele de informare (și în primul rînd de la televiziunea română) a dialogurilor, meselor rotunde, dezbaterilor, luărilor de poziție, controverselor etc., este nu numai surprinzătoare, ci de-a dreptul hilariantă, dovedind dacă nu partizanatul (prin tehnica „liniștii"), oricum lipsa de profesionalism. Deocamdată să vorbească alții de transparență, că noi ne cocoșăm încă spinarea la gaura cheii.

x x x

Oare de ce atîta libertate a cuvîntului (căci, într-adevăr, dacă s-a schimbat ceva radical, apoi singura schimbare e libertatea opiniei). La ce bun, dacă tot vorbim singuri, sau numai noi între noi ? Adică, cui folosește ? (mie nu-mi place tehnica citatelor din strămoșii latini). Păi, mai întîi asta demonstrează oricui, dinăuntru și mai ales dinafară, că vezi doamne trăim în democrație, cam gălăgioasă, dar tocmai de aceea convingătoare (oroba). Și pe urmă e o metodă sigură și necostisitoare de a-i cunoaște pe oameni în adîncul și adevărul gîndurilor lor. Să lași, adică cîinii să latre, că tot nu ajung pînă la tine cît vreme au picioarele bețege și urma lanțului la ceafă ; dar măcar știi care te latră și care se gudură și-ți linge dreapta cerșindu-ți un os.

Oricum, ne rămîne speranța că unul transhumant deștept, și care știe graiul multora din dobitoacele lumii, cîinii proști nu-i sînt de nici un folos.

Mihail Oprea

arcadie suceveanu

Corabia lui Sebastian

Se duce înainte ? Se mişcă înapoi ?
Închis e orizontul şi zările-s de pîslă,
Podeaua fată şoareci şi latră-n nopţi o vîslă.
Iar sus se joacă zaruri, petrecerea e-n toi.

S-au stins de tot cărbunii, busola n-are Nord.
Un ins mai suflă-n pînze, mimînd suav o briză,
Dar vine iar refluxul călare pe-altă criză,
Şi drojdia se umflă, dînd iată peste bord.

Corabia-i bolnavă şi saltă-n ritmuri stranii
Şi-nceţ-ncet se tot scufundă în apele subţiri.
Iar sus se sparg orchestre, pocnesc în jur şampanii,
Se ţin discursuri grave, se mai discută ştiri...

Şi nimeni nu observă, în noapte, şobolanii
Ce se aruncă-n apă, minaţi de presimţiri.

Un greier pe ghilotină

Pedepsiţi-l voi pe Greier, condamnaţi-i
Trupul ce-a-ngropat în sine cerul celor visători,
Pentru crima de-a comite mici fragilităţi şi graţii
Înălţaţi o ghilotină chiar în roua de pe flori.

Capul să-l jucaţi la mese, pus pe tava Salomeii,
Lăcrimaţi chiar, de vă vine
(căci, oricum, nu-l mai întorci),
Iar pentru dovezi şi probe invitaţi toţi fariseii,
Ca să-i judece viaţa chiar acest sinod de porci.

Vindeţi-i pe-ascuns dosarul şi armura lui subţire,
Lira-i de văzduh şi raze îngropaţi-o în pămînt.
Dar vă rog să aveţi grijă : nu-l lăsaţi prin cimitire,
C-ar putea să scoată muguri crucea-i, izbucnind în cînt.

Mortul să-l culcaţi mai bine în sicriu de luminare —
C-a purtat sămînţa nopţii şi-a iluziei în os.
Cine va voi să afle vina lui făr'de iertare
Să întrebe crinii nopţii, căci ei mint cel mai frumos.

Vitraliu autumnal (I)

Noiembrie, ca o sinteză gri...
Contabili de cenuşă scad pe zare
Culorile : culoare din culoare,
Amurg de seară din amurg de zi.

Stă viermele cifrat în mărul care
E-un ultim adevăr al toamnei... Şi
Din tîmpla mea începe-a viscoli,
Şi-o mînă-ncuie focu-n luminare.

Un vînt izbeşte-n geamuri fără scrupul
Şi clopotele-n funii se-nfioară,
Albinele-şi transformă mierea-n ceară
Pecetluind pe dinăuntru stupul...

Presimt venind cu fulgii către seară
Tristeţi adînci, mai grele decît trupul.

Echilibru imperfect

Fuga mea din carne, Doamne-i tot mai grea,
M-ai închis în mine ca-ntr-un fel de cifru,
M-ai zidit în oase — spre a mă avea
Viaţa şi cu moartea-n dulce echilibru.

Dar cum viaţa ştie — moartea nu mai vrea,
Şi se învecheşte pielea mea de zimbru,
Şi învăţ să nu fiu, şi-i atît de simplu,
Şi e-o vină mare, şi nu-i vina mea.

M-ai împuns în coate, mi-ai lovit genunchii
Cu fiori de rază şi aripi de har,
Dar un rest de noapte mi-ai lăsat sub unghii

Ca să-mi fie trupul, Doamne, în zadar.
Umbra şi lumina-mi sîngeră pe muchii
Şi învăţ să nu fiu, şi nici nu sînt chiar !

Hamlet, în noua regie

„Alte măşti, aceeaşi piesă..."
M. Eminescu — „Glossă"

...Dar iar apare Hamlet, să ne spună
Că-i putred şi în noua Danemarcă...
Şi-ntreaga piesă reînvie parcă,
Treptat, rolul cu viaţa se-mpreună.

Noii actori umplu aceleaşi scene,
Mulţimea speră, crede şi aclamă,
Nici nu observă că-i tot vechea dramă
Cu-aceleaşi eri — e şi-ntîmplări obscene.
Tocmai cînd piesa pare-a fi mai bună,
Şi noul rege doarme în culise,
Şi replicile-s toate interzise,
Şi dogmele fac coadă la tribună,
Şi visătorii mor striviţi de vise —

Din nou apare Hamlet, să ne spună...

Mortul din tîmple

Dragostea noastră — clopot de brume,
Noi sîntem două dangăte reci.
Doamnă, se face frig peste lume
Şi-oricît ai vrea să vii — tu doar pleci.

Bat pe întinderi nori de lesie,
Vin să ne-ncerce vînturi din nord.
Ce-a fost să fie — n-a fost să fie,
Ducem în tîmple cîte un mort.

Cade ninsoarea cu frig şi boală,
Apar străjerii primelor vămi.
Spune s-aducă ceară şi smoală
Că să ne ungem morţii pe răni.

E-o despărţire parcă în toate,
Pier aştrii nopţii din trei în trei.
Clopot de taină bate şi bate :
Panta rhei, panta rhei, panta rhei,

Nişte contabili ne tot adună
Unul plus celălalt, şi-apoi ne scad
Şi ne-nsumează iar împreună
Sub o aceeaşi cruce de brad.

Tot ce ne ţine e-această dramă,
Crucea sub care iată ne-am frînt.
Ding-dang-ding — se aude la vamă
Clopot de brume sau de pămînt.

Dang-ding-dang, sună lung... Şi din tîmple-mi
Pleacă corăbii spre nici un port.
Ce-o să se-ntîmple — să se întîmple,
Mortul din mine, doamnă-i chiar mort.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

CÎINII RĂZBOIULUI ŞI BARZA

Între armele baltice şi cele de prin Orientul Mijlociu, muzele noastre ar putea fi obligate să-şi ţină gura. De ce n-o fac ? Poate pentru a apuca ultimele zile dinaintea unei noi cenzuri care stă să emane de la est spre noi. Căci de la Răsărit ne vin lumina, căldura, ideile şi academicienii. Iar noi dăm într-acolo doar o scurtă lozincă : „de-mi-si-a !"

E greu cu literatura... Pînă o scrii, pînă apare, se schimbă „climatul". Iar în operele eterne nu mai cred de cînd am încetat să cred în barză. La gazetă-reală cu noi !

Horia Gârbea

Marian Popescu
DRUMUL SPRE ITHACA SAU DE LA TEXT LA IMAGINE SCENICĂ
Editura Meridiane

Pentru gusturile mele frivole, eseistica lui Marian Popescu este prea de tot serioasă. Dacă, înainte chiar de lectura recentei sale cărţi, nu i-aş fi citit în revista **Teatrul azi** un articol extrem de savuros despre o întîlnire de-a sa, nefastă, cu tov. Tamara Dobrin, nu m-aş mai fi clintit (vorba cui ştiu eu) din impresia că e un livresc şi-un pedant. Cum să mai dai ochi fără complexe c-un personaj care citează, la notele bibliografice ale ţeapănului său eseu de 200 pagini, 142 de autori de toate naţiile. Autori care dau mînă cu mînă pentru a susţine metafora extinsă a lui Marian Popescu despre rătăcirea lui Ulise (textul) spre Ithaca (imaginea scenică) unde va fi acasă abia cînd va fi recunoscut (receptarea) de către un păzitor de porci (regizorul şi publicul — asta-i de la mine — **n.n. H. G.**). Şi nu-i vorba de a susţine numai marea metaforă centrală ci şi pe cele laterale : Penelopa, Ahile (certitudinea), Hector (o suprafaţă a textului îndoiala). Cei mai mulţi dintre autorii citaţi sînt autorităţi în materie de teatru şi literatură în genere fără a lipsi şi cîtiva cronicari dramatici de pe-aici adică, pentru a rămîne în paradigmă, sufletul lui Hector.

Ce vrea de la noi Marian Popescu ? Dacă am înţeles bine de la prima lectură, el urmăreşte să realizeze o operaţiune de tip Schliemann. Deci să refacă mitologia prin cercetare pe teren, luînd de bune detaliile textului (aici aserţiunile altor autori şi teoreticieni) pe care, cuplîndu-le între ele cu propria-i intuiţie, să determine descoperirea. Nu a Troiei ci a ceva mult mai puţin palpabil : a posibilităţii ca procedînd exact ca Ulise, să te reîntorci, cu aproximaţie de cîtiva centimetri, în Ithaca. Faţă de termometrul şi hîrletul lui Schliemann, uneltele lui Marian Popescu sînt numai nichel şi izotopi. Cu toate acestea nu se poate, şi autorul eseului este din fericire conştient de acest lucru, să determini relaţia autor-text-regizor-actor (plus muzică-pictură scenică-dans)— spectator — critic — iar spectator-cititor-autor, relaţie care nici măcar nu este liniară aşa cum am reprezentat-o eu prin fatalitatea maşinii de scris, ci ramificată precum formulele polimerilor de tristă amintire.

Rezultă deci că un nou Ulise ar ajunge pe o altă insulă unde ar da peste o altă regină părăsită de un alt sot plecat în bătălie şi tot aşa cîtu-i arhipelagul. Cu atît mai mult este meritorie încercarea de a schiţa un traseu ideal, de puncte obligate sau pasaje facultative un teren de crochet pe care bila textului dramatic nu-l va parcurge [illegible] dar fără de care n-ar şti pe unde să-ncerce măcar s-o apuce.

Să nu uităm însă, şi nici autorul n-ar trebui s-o uite, spre frăgezimea textului său, că peste mormanul de pămînt care a fost Troia s-a ridicat satul Issarlik. Adică orice epopee îşi are parabola dar şi parodia. Aceasta din urmă fiind la fel de importantă.

Marian Popescu merge adesea la analiza de text pe care o întreprinde pînă la relevarea detaliului microscopic şi apoi se ridică imediat la poziţia de zeu neutral care urmăreşte bălăceala marină a lui Ulise. Demersurile lui, pe axă verticală şi pe tot planul orizontal al teatrului, reprezintă un urias efort de investigare a relaţiilor presupuse de [illegible]area scenică a unui text.

Nimeni nu se poate sustrage de la urmarea, fie şi parţială, a acestui traseu, schiţat de eseist. Nimeni în afară de cel aflat înaintea de generarea textului — autorul dramatic. El „dă cu sfc din Issarlîk" !

Urmare din pag. a 3-a

Jana D'Arc

democraţie. Să vezi şi să nu crezi ! La început l-am văzut în direct pe **al nostru** Neculai Constantin Munteanu (probabil ascunzîndu-şi emoţia sub un zîmbet de mulţumire al învingătorului) şi orice comentarii sînt de prisos — de pomenit poate doar gelozia multora, fiindcă „împricinatul" a pomenit doar un singur nume local ! În continuare, reportajul de la München ne-a satisfăcut o veche dorinţă, aceea a întruchipării vocilor prea bine cunoscute care unora le-au fost ajutor decenii în şir să suporte cît de cît omeneşte bestialitatea altora, exasperaţi de aceleaşi voci. Că din păcate, încă, nici pe departe „jocul" nu s-a terminat, asta e altă poveste. Deocamdată, lăsîndu-ne în voia sentimentelor, ar fi trebuit să ne bucurăm că am văzut şi auzit ce am văzut şi am auzit, **transmis de TVR**, deşi la ceas tîrziu de noapte cînd oamenii puşi pe treabă trebuie să doarmă. Adică să ne bucurăm fără a ne gîndi că poate **nimic nu e întîmplător şi gratuit.** Ba încă să mai şi rîdem, imaginîndu-ne reacţia înspumată a celor ce le înjură birjăreşte sau protestează patetic împotriva unor asemenea peripeţii din mass-media. „Auzi dom'le, să-i bage-n emisiune pă banditii ăia de la Europa Liberă, să ne-nveţe ei pă noi cum e cu libertatea şi cu democraţia !!!! Da' las' c-o să voteze el Parlamentul **nostru** şi legea aia a audio-vizualului de n-or mai putea ei vreo Jana Drak, vreun Vartan sau alţi trădători să-şi facă mendrele cum vor prin televiziune !"

Însă pînă se va vota, căci neapărat se va vota şi legea aceea, la fel de mult aşteptată ca şi una a presei (pentru uzul presarilor !), pînă atunci să mai şi rîdem. Cine poate !

22/23 ianuarie 1991

1) Pentru confirmare a se citi în **Azi** de sîmbătă 19 ianuarie „Despre greva generală a răbdării".

Servitute și măreție militantă

În vremuri de tensiune dramatică, de confruntare acută cu sistemele istoriei, cochetarea cu muzele poate părea chiar ridicolă dacă ignoră imperativele momentului. Între arme, muzele ar trebui să tacă și, dacă vor totuși să vorbească, decența le va cere să-și cenzureze vocea pentru că, sub cerul sumbru al tragediei, seninătatea, nepăsarea candidă și exuberanța ar fi stridente. Acestea erau gîndurile unei părți a generației imediat postbelice care se implica hotărît în istorie, ipostaza ideală a poetului fiind aceea a luptătorului angajat în focul evenimentelor.

Istoria poeziei se află sub semnul actualității : apare din impulsul necesității imediate, răspunde unor exigențe ale timpului, tentează recunoașterea contemporană, se vrea componentă a zilei de azi și martora celei de mîine. Raporturile artei cu realitatea au stat la baza oricărei gîndiri estetice ; diversitatea acestor raporturi și, mai ales, interdependența sau prioritatea unora, au constituit surse de controverse acerbe. Se cunosc abateri și reveniri în care poeticul, în grade diferite, se apropie de realitatea nemijlocită, se confundă cu evenimențialul, se supune chiar actualității. Poezia evenimențială a existat dintotdeauna : fie că a avut conștiința de sine — ca în literatura sanscrită sau în cea chineză, fie că n-a avut-o — ca la vechii greci și romani ; fie că a devenit o adevărată meserie a trubadurilor sau supusă inflației degradante din Europa secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea ; fie că a fost apoi refuzată de romantismul german și repudiată de Baudelaire și Mallarmé.

Fondatorii marxismului n-au creat, în fapt o estetică, deci a existat oricînd pericolul unei false înțelegeri în interpretarea unor texte izolate în sensul și funcția lor originară și inspirate din problematica politică (uneori chiar economică) — care o analizau sau căreia ei îi căutau soluționarea. Cotidianul este prin definiție efemer, el nu poate avea valoare estetică prin el însuși în sensul că nu poate să ne dea sentimentul propriei noastre nemuriri și integrări în universal. Faptul brut devine fie pretext pentru o creație care îl transcede, fie element al unei structuri artistice complexe, ceea ce a dus și la prejudecata conform căreia prezența faptului cotidian într-o operă literară îi conferă acesteia autenticitate.

În privința literaturii angajate, pericolul vine din desconsiderarea specificului artistic ; supralicitarea determinării sociale directe a operei literare, cît și raportul stabilit între structurile operei și funcțiile sale în favoarea acestora din urmă, creează posibilitatea fetișizării conținutului și a valorilor sale, considerate izolat. Astfel, esteticul se dizolvă în social și, în loc să se realizeze folosirea poemului ca precept moral, regăsim transformarea poemelor în lozincă sau maximă didactică. Angajarea socială nu se sublimează în angajare estetică ; valorile sociale tind să-și păstreze formele și statutul lor, impunîndu-se prin ele însele ca valori estetice. Ideile, temele, atitudinile sînt marcate numai ca idei, teme și atitudini, iar „prelucrarea" artistică este întîmpinată ca o piedică în îndeplinirea eficientă a funcției sociale. În critica oficială, angajarea va denatura, în primul rînd, criteriile evaluării, subordonîndu-se exigențelor sociale și de partid.

Trebuie delimitate ideile, sentimentele, reflecțiile care au stat la baza genezei operei de unele accidente circumstanțiale în care au apărut acestea și care nu au rol generic efectiv. Defunctul mecenat statal a promovat amănuntul convențional drept criteriu al judecății estetice, în detrimentul evaluării originalității și consistenței limbajului artistic, și a ignorat faptul că încărcătura morală a operei (imanența estetică a moralității) depinde direct de sinceritatea expresiei, în regimul unei evidente motivații personale.

După 1944 a avut loc explozia unei versificații ocazionale abundente într-un registru minor de un civism agresiv, de o simplă ziaristică rimată, efemeră. Comunismul venea cu un nou „cod etic", un „decalog", o tablă a legilor, ca un nou Moise și proclama adevărurile, precum și normele morale menite să le conserve, continuîndu-se linia marilor legislatori rigizi și neînduplecați. Temele civice propuse de barzii noului ev impuneau restituția verbului mobilizator, sigilat de tradiție Coșbuc — Goga, dar abandonat în favoarea unui amatorism deplorabil și a unei oratorii tobosariste. Ocazionalul intim-minor sau civic-angajat nu avea să fie ocolit cînd evenimente „notabile" abundau : de la construirea unei hidrocentrale și formarea unui C.A.P., la noile aniversări și sărbătoriri, și pînă în perioada din urmă, cînd istoria a fost răscolită în cele mai întunecate unghere pentru a se descoperi noi modalități de actualizare (poezia „intimistă" este, de la început, izgonită din Cetate).

În practica „producției" literare, idealul social-uman a fost manevrat ca o simplă dogmă, iar textul poetic a fost transformat în simplă ilustrare a unei teze sau lozinci a clipei. Punțile spre realitatea concretă au fost deteriorate, suprastructura politică tinzînd să-și creeze o nouă bază în realitatea social-economică și culturală prin exercitarea unei presiuni asupra literaturii, considerată ca vehicul al comunicării spre baze în curs de edificare. Astfel, obiectivul principal al poeziei nu mai poate fi cel al literalității, ea nu mai poate rămîne pentru sine, ci devine, pentru alții, mijloace de comunicare și de educare a cititorului. Funcția artistică devine funcție retorică prin organizarea mijoacelor specifice exclusiv în scopul transmiterii către cititor a idealului noii lumi care trebuia construită.

Prin interpretarea abuzivă a dialogului poeziei cu realitatea și prin respingerea tuturor formelor de evaziune, poezia capătă criteriile unui „realism" ca mimesis. Însă regimul prielnic al poeziei nu este observația, ci imaginația, pentru că realitatea este o modalitate, între altele, departe de a fi cea mai importantă într-un poem. De fapt, poezia poate fi realitate așa cum proza poate fi poetică, numai că aceste lucruri au fost uitate și lirismul, înțeles ca „oglindire", a fost redus la versificație, iar deosebirea esențială dintre proză și poezie a dispărut. Așa se explică voga poemului epic, limitarea tematicii, confundarea temelor intime cu intimismul, absența poeziei erotice.

Dezicîndu-se de la legile imaginarului și optînd pentru experiența directă a socialului, poezia a devenit reportaj sau cronică rimată a unui timp. Militantismul exclusivist a substituit diferențierea individuală cu una colectivă, în funcție de obiectivele politice ale momentului. Energia „socială" se revărsa năpraznic și confisca sub vălul său formele confesiunii lirice, solicitîndu-le imperios poeților o aderență justificativă. Poezia triumfală scrisă la un înalt nivel încantatoriu și într-un climat de torențial retorism a dus la o sumă de insuficiențe care au derivat din neglijarea complexului cod specific artei — menit unei descifrări intime — precum și din obturarea tradiției, rezonator al unei conștiințe estetice a cărei nesocotire s-a dovedit a fi pernicioasă.

Ocazia ar fi trebuit să se constituie doar ca impuls, ca stimul pentru ca realitatea originară să transfigureze în expresie artistică și să includă o semnificație universală : ea trebuia să fie doar un pretext, un suport fragil și efemer învăluit în veșmîntul durabil al artei eterne. Pe lîngă singularitate, poezia ocazională păcătuiește printr-o generalitate excesivă : ea exprimă sentimente sau idei foarte obișnuite și se folosește de mijoacele cele mai stereotipe. Soarta operei depinde de realizarea sintezei organice dintre singular și universal. Ocazia trebuie să răspundă orizontului așteptării și toposului psiho-social, să fie în concordanță cu intimitatea poetului, să închege armonia factorului extern cu personalitatea artistică. Oricît de angajat ar fi poetul, conștiința creatoare presupune o necesară distanțare de ocazional pentru a accede la valoarea general-umană. Energia și libertatea creatoare a individualității sînt nelimitate în cazul în care se întemeiază pe acea stare, pe acel fond moral care constituie garanția coerenței și unității eului. Un sistem etic, nu dictat de sus, ca în cultura medievală, ci supravegheat dinlăuntrul ființei presupune această constantă pentru a fi ea însăși unică. O structură etică imanentă, iar nu un model aprioric de perfecțiune, este centrul generator al ființei umane care permite energiei individuale să se reverse într-o operă și, prin aceasta, individul să se ridice, fără a se nega pe sine, spre zonele cele mai eterate ale universalității.

Poetul cu adevărat angajat nu este acela care reacționează ca un bun cetățean la cerințele momentului, ci acela care, urmărindu-și destinul solitar, exprimîndu-și viața sa interioară, este înzestrat cu antene ce conferă scrisului său o valoare profetică. Nu trebuie așteptate ocaziile solemne pentru ca Muza cu singe purpuriu să ardă toată și condeiele să facă un galop de sănătate pe hîrtie numai pentru că ne aflăm în fața unor date festive. Unii, acceptînd să fie modelați de uniforma strîmtă a dogmatismului, au făcut să înflfie în poezia lor flamura partidului, atunci cînd, cu cîteva versuri mai înainte, faceau să înflfie fusta iubitei lor. Aflați pe baricade cu arme și bagaje, ei au scris o poezie tumultuoasă, plină de dinamism, cu impulsuri ocazionale dinamitarde, cu un ton patetic revendicativ și amenințător. A rezultat o literatură unsă gros cu tendință revoluționară care ajuta la romegarea unor afirmații politice sub o formă distractivă. Nu sîntem împotriva tendinței în artă, însă credem că adevărații poeți sînt înaintea vremii și nu aleargă cu mare zarvă după ea. Poezia nu se scrie din fugă, pentru că nu constituie o reacție oarbă, imediată, ci este rodul unei trăiri profunde și mistuitoare.

Confuzia între mijloc și scop denaturează relațiile cele mai determinante ale operei și este fatală pentru artă : supusă ocazionalului, poezia ajunge să servească ocazia, cînd ar trebui să și-o aservească. Această coborîre răstoarnă relațiile cele mai determinante ale operei pentru că ea nu mai realizează sinteza intrinsecă dintre scop și mijloc. Funcția poeziei ocazionale este astfel subordonată utilității practice, ține de o „facticitate" empirică, se orientează conform implicațiilor conținutului, este închisă sau reificată în modalități de realizare și durează cît lucrurile cele mai obișnuite — răstimpul unei utilizări mai mult sau mai puțin temporare. Elogiile fiind absolute și necondiționate, ființa elogiată capătă un caracter absolut, dar el este totuși relativ pentru că dispariția sa fizică, a ființei, determină anularea definitivă a literaturii encomiastice afectate.

Aspirația clasică de perenitate este asfixiată după 1944 de o formă degradată, patologică, de o rudă degenerată a clasicismului : dogmatismul. Șabloanele pe care le-a impus dogmatismul nu sînt decît o prelungire în absurd a respectului clasicismului pentru modele, un manierism sau un academism proletcultist înghețat, împietrit, osificat. Pentru retorica echilibrată prin simetrii a clasicismului, elogiul și blamul fac împreună un gen, ele beneficiind de aceleași premise și chiar de aceleași obiecte ale exersării, în funcție de poziția morală sau interesul autorului.

În vreme ce politeismul era obligat să risipească elogii conform rolurilor divine pulverizate funcțional, monoteismul panceaușist a oferit mari posibilități elogiului absolut și a rivalizat cu eficacitatea encomiastică a tipului nonfigurativ, esențial inefabil, căruia nu i se poate lăuda activitatea morfologizantă, ci numai funcțiile, iar acțiunile numai în măsura în care forța absolută își asumă o morfologie de competență umană. Anticiparea elogiului ceaușist se făcea prin elogierea structurilor concentrice de integrare a acestuia pe coordonatele locale și universale. Era recomandabilă deci situarea geniului Carpaților pe coordonatele patriei (domnitorii noștri erau puși să defileze în jurul său), interesau afinitățile cu marile spirite militare ale Terrei (Alexandru cel Mare, Cezar, Napoleon) și locul său în dezbaterea problematicii generale și eternizate a umanității (pacea). Prin cele două tipuri de determinări, ceaușescu apărea ca un nucleu de concentrare și iradiere a pozitivității, el sporind și prelungind glorios tradițiile țării și ale Pămîntului. Instituția doctrinară pretindea tămîierea periodică, aniversară sau comemorativă — sărbătorile nașterilor ori ale unui congres fiind pretexte pentru exuberanță laudativă — orice elogiu de acest tip favorizînd scenariul axiomatic.

Odată cu comunismul instituționalizat în poezie, după revoluția culturală din 1971, apare apologia aberației sau ideea nedemonstrabilă, accentul trecînd de pe logicul pragmatic pe abstracția sofistică și de pe faptul cu posibilități demonstrative pe semnificantul cu virtuți persuasive. Poziția mistică adoptată față de „cel mai iubit dintre pămînteni" a deviat în cultul personalității, care exploatează toate facilitățile cultului divinității și, în primul rînd, verticalitatea, poziția transcendentală și calificarea hiperbolică acumulativă. Totul a devenit o minciună organizată care a funcționat histrionic și exhibitoriu în gol și care a devenit elocvență vehementă, delir factice, pletoră involuntară — cu atît mai descalificante cu cît distanța dintre realitatea obiectului și elogiul său era mai mare. S-a înlocuit adjectivul determinativ cu cel calificativ și au fost escaladate toate gradele de comparație, de la tautologia pozitivului, prin comparativul de egalitate și de superioritate, către superlativul relativ și absolut. Cînd escalada n-a mai putut funcționa din lipsă de alte grade, s-a produs o topografie a dezechilibrului și s-a recurs la metafora pletorică superlativă, la perifrază și la apropoul superlativ.

De la baroc încoace știm că apoteoza finală este numărul de încheiere a unei festivități care marchează optimismul grandios dar, din fericire, această formă a encomiasticii elevării, bazate pe scenariu de supralicitare transcedentală a concretului finit, n-a mai avut loc în cazul familiei ceaușescu. Oricum, acumularea de experiență axiomatică dusese la o stereotipie inflaționistă, de la epitet și pînă la scenariul apologetic. Profunzimea de versuri stereotipe, balastul lexical plin de poncife poetice, lozincarde și confecționate ad-hoc, fără inspirație, talent și efort creator, precum și tentativa de a face din orice un obiect al elogiului, a epuizat lumea și sub acest aspect, relativizînd prin absolutizare atît semnificantul cît și semnificatul.

Și totuși omagiile sînt o permanență a sufletului pentru că există necesitatea permanentă a iluziei ierarhiei ca și amnezia în considerarea eșecurilor anterioare ale acestui tip de compensație, în condițiile prezenței unui necunoscut care continuă să sporească dezechilibrul din univers, doar și numai pentru a-și primi partea de laudă. Trecutul ne învață că poezia militantă nu poate fi redusă la o funcție retorică, de simplă susținere a unor idealuri, ci trebuie ea însăși, întîi de toate, să definească aceste idealuri într-un spațiu concret. S-a făcut eroarea de a socoti că „idealurile" deja definite trebuie explicate și propagate cu talent, însă ele nu sînt formulate de-a gata, ci reprezintă obiectul explorării pe cont propriu al fiecărui poet pentru a fi descoperite și făcute simboluri ale vieții interioare. Demagogii cu vorbe edulcorate și lozincarzii pripiți care gîndeau prefabricat și-au pus oare pînă la capăt problema de a ști foarte serios ce cîntă, despre ce cîntă, ce rădăcini și ce implicații au cîntecele lor ? Într-un climat dictatorial-pompieristic ce instituționaliza calificarea superlativă, proiectarea unui spațiu artistic artificial și inconsistent este gata să se prăbușească la cea mai mică „reevaluare" (venită din afara experienței artistice) a cuprinsului de reprezentări propus unei pasive „reflectări artistice". Un singur remediu există, acela de a gîndi asupra problemei într-un spirit nu numai literar, dar și politic, și filozofic și moral, a gîndi într-un spirit de responsabilitate individuală totul de la început, ca și cînd de modul în care gîndești tu însuți depinde totul. Sînt probleme care nu se meditează prin mandat și tocmai ele alcătuiesc domeniul de mare pondere al literaturii.

Bineînțeles, în toată această perioadă, cînd am trăit „în mijlocul unui ev [mediu] aprins", adevărații noștri poeți au dezangajat poezia de orice obligație din afară, au refuzat materia brută și au reflectat asupra condiției operei, micșorînd astfel aria ocazionalului cu scopul de a cîștiga cît mai multă autonomie sau puritate. Depășind o anume crispare dictată de condiționările sociale, poezia română și-a manifestat tot mai deplin disponibilitățile ludice, o libertate interioară ce se afirmă în meditație neîngrădită asupra propriului limbaj și, mai mult, prin angajarea în experiențe duse pînă la limita „gratuității".

O altă direcție a poeziei de astăzi se distinge printr-o latură existențial-socială, printr-o atitudine poetico-ontologică. Această angajare existențială duce la o schimbare de atitudine față de poezie și lume, a raporturilor dintre acestea și, implicit, o procedeelor poetice utilizate ; este o poezie a omului comun, o experiență a autenticității asumate pînă la capăt. Poezia nu poate fi încorsetată numai în autoreflexivitate, ea trebuie să devină și un proiect existențial, iar viitorul oferă posibilitatea de aprofundare a meditației asupra raportului individului cu țara, al destinului uman în relație cu socialul. Dacă problema fundamentală rămîne, optica de revelare și interpretare se schimbă, realitatea socială impunînd noi legături din variate perspective. Poezia realității și angajării civice va însemna posibilitatea lărgirii registrului de expresie poetică, înnoirea limbajului, căutarea unor modalități stilistice adecvate sentimentului iubirii de țară și sincronice stadiului poeziei moderne.

Dezbatere în forum a problemelor fundamentale ale omului, dialog în agora sau monolog al propriei conștiințe, lirica trebuie să devină dezbatere deschisă, contribuție activă la problemele Cetății, măsurîndu-și valoarea cu interesul ce-l suscită în acest cadru liber al agorei. Poetul în agora se implică conștient și participă ludic, iar ieșirea din agora, mod de testare a propriei valori, devine prilej al mărturisirii și manifestării plenare.

Vasile Spiridon

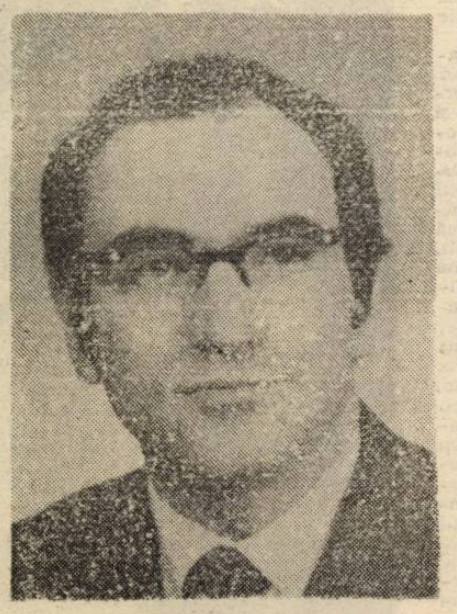

„E foarte greu să vorbeşti de eşecuri sau victorii într-o ţară de ruine“

Sorin Alexandrescu în dialog cu Stelian Tănase

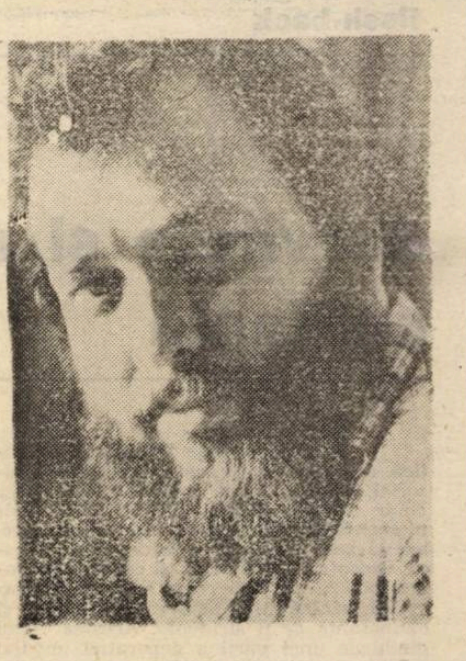

Stelian Tănase : Eu cred că acum sîntem încă în faza în care intelectualul nu s-a făcut încă acceptat de societatea românească în calitate de lider, de om care poate duce România spre prosperitate, spre democraţie. Deci nu sîntem în situaţia din ţările ca Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, unde intelectualii au fost repede acceptaţi ca singurii capabili de a scoate ţara din trecut, pentru că ei au fost de fapt adversarii redutabili ai comunismului, asta a fost foarte clar. La noi, după revoluţie a început un fel de atac concertat împotriva disidenţei anticomuniste. N-a scăpat nimeni nemurdărit : Dinescu, Cornea, Dan Petrescu, Gabriel Andreescu, vorbesc de opoziţia pe faţă, plus rezistenţii respectivi care au fost Paler, Liiceanu, Plesu şi ceilalţi. Am impresia că acest lucru se resimte foarte grav. A fost o iniţiativă absolut halucinantă, atunci, de a discredita tot ce avusese poporul mai bun în lupta împotriva terorii şi răului şi că sîntem în acest moment acum în care, iată, rezistenţa anticomunistă se află în afara deciziei, excepţie mereu citată a lui Plesu. Românii, după ce au pierdut startul în ianuarie — l-au pierdut din cauza altora, spun — datorită unei ofensive uriaşe şi neaşteptate, aceasta fiind una din primele surprize neplăcute ale felului în care devia puterea spre un comportament nedemocratic, întrebarea este ce şanse are intelectualul de a recupera aceste poziţii şi de a... pentru că el totuşi, pînă acum s-a manifestat. Vorbesc de intelectuali ca forţa cea mai evident anticomunistă şi cea mai hotărîtă şi cea mai în mai mare măsură exponentul acestei idei de ruptură completă cu trecutul comunist. De altfel, el se şi află după 28—29 ianuarie în opoziţie cu Frontul pe care-l vede (vorbesc de intelectual) ca un continuator, care încearcă să menţină multe structuri şi să conserve multe structuri ale trecutului. Ce şanse sînt ? Cum vezi... ?

Sorin Alexandrescu : Cum au desfiinţat ţăranii din Săpînţa comunismul ?

S.T. : Şi-au împărţit pămîntul.

S.A. : Da. Dar întîi au ales un nou primar. Dar primarul avea decizia în mînă. Deci, trebuie să alegeţi un nou „primar“. Cred că sînt două posibilităţi : ori faci o anumită tranzacţie cu anumite părţi ale noii clase conducătoare care sînt mai apropiaţi de idealurile voastre — adică ştiu eu, mă gîndesc la nişte tehnocraţi din guvern — sau creezi un partid politic care să obţină însă voturi (nu ca Dinescu, de exemplu, căruia i-au lipsit nu ştiu cîte sute sau o mie două de voturi ca să intre în parlament) şi intri în parlament şi ca atare participi la un guvern de coaliţie. Adică, cred că orice guvern din România cît de cît cu bun simţ politic — chiar guvernul actual — ar avea interes să aibă oameni din grupul vostru în guvern, atît din punctul de vedere al competenţei cît şi al autorităţii morale. Adică Pleşu este un exemplar strălucit al acestei clase, sau al acestui grup intelectual, dar sigur că nu e singurul. Crezi că n-ar vrea guvernul să-l aibă pe Liiceanu în guvern sau în parlament ? Cred că ar vrea şi mîine. Problema este cum. Nu poţi să intri aşa şi să te vinzi ieftin, ca să zic aşa, într-un mod cinic. Adică trebuie să obţii ceva în schimb şi anume garanţia că un anumit program cu care vii va fi înfăptuit, altfel n-are rost să intri. Cînd se face un guvern de coaliţie se face numai guvern de coaliţie, că nici un partid n-are majoritatea absolută, se face un aşa-zis acord între partide, care după aia rămîne literă de evanghelie, nu se mai schimbă nimic pe toată perioada celor patru ani de guvernămînt. Văd foarte bine GDS-ul ca vechea Junime intrînd în guvern alături de conservatori dar cu nişte puncte de program foarte clare : „Dom'le, intrăm pe acest acord, altfel nu intrăm“. Dar ca să ajungi în această fază de tranzacţie trebuie să fii în parlament, deci trebuie să creezi un partid şi, mai mult încă, partidul trebuie să facă o mare publicitate ca să aibă voturi. Adică, cum să spun, numai cîteva mii de intelectuali nu sînt de ajuns... Trebuie făcută campanie electorală. Mi-aminteşte că eram la Bucureşti chiar în clădirea Dialogului cînd a avut loc acea extraordinară demonstraţie studenţească şi treceau studenţii pe sub balconul vostru — eu eram în balcon — şi ei tot strigau să-l chemăm pe Liiceanu, te chemau pe tine şi chemau pe nu ştiu încă cine. Şi voi n-aţi ieşit pentru că eraţi jos, în stradă. Însă, din balcon s-au aruncat un fel de manifeste care erau celebrul articol al lui Liiceanu „Apel către lichele“. Foarte frumoasă chestia, dar cu asta nu cîştigaţi voturi. Este o chestie de un idealism extraordinar, eu aveam lacrimi în ochi atunci şi n-am să uit niciodată. Dar, cîţi au votat ? Uite : 13% doar, 17‰ în toată ţara.

S.T. : Intelectualii, studenţii... Trebuie ieşit din acest Grup Social spre ceilalţi. Şi cum putem să trecem spre muncitori, spre ţărani ?

S.A. : Cred că paşii s-au făcut. Există, de exemplu, întîlnirea de la Braşov care mi se pare iarăşi o chestie istorică, nu ? Cînd minerii au dat mîna cu Marian Munteanu. Ar trebui să continue asta. Ar fi interesant. Pe urmă Alianţa Civică iar este foarte importantă pentru că e un mod de a te întîlni cu ceilalţi, dar cred că ar trebui... Pe urmă, iarăşi, prezenţa intelectualilor la Săpînţa mi se pare un lucru extraordinar, în care nu mai vin numai să se uite la Cimitirul Vesel, ci vin să vadă ce fac oamenii aia cu pămîntul. Iarăşi...

S.T. : Ni se pare că pe terenul presei se întîlneşte socialul cu intelectualul, să spunem aşa. Adică intelectualii care scriu şi cititorul care este un om într-o fabrică, într-un birou, la ţară într-o casă, comunică cu aceste gînduri, nu ?

S.A. : Da. Adică presa este un nou mediu şi e normal deci să creeze această punte. Dar cred că trebuie realmente făcute întîlniri electorale după părerea mea, în care programul să fie explicat. De exemplu, un lucru simplu : am înţeles că voi vreţi ca pămîntul să se împartă ţăranilor în timp ce guvernul vrea numai să-l arendeze sau să-l închirieze. Păi nu-i cel mai simplu lucru să explici asta ţăranilor direct ? Nu sînt ei beneficiarii ? Trebuie în primul rînd să vezi dacă ei vor să aibă pămînt. Este o întrebare dacă ei vor să aibă, că nu ştiu dacă-i chiar aşa clar că ei vor să aibă pămîntul ăsta. După aia trebuie să vezi cîte pogoane vor să aibă, cît pot să lucreze, şi în ce condiţii.

S.T. : Şi care-s regulile pieţii. Trebuie să-i învăţăm iar cum e cu preţul, ceea ce ţăranul ştia acum 20 de ani.

S.A. : Tu vii ca ideolog acolo. Dar îţi trebuie un economist, îţi trebuie un sociolog etc. şi faci cu ei un program clar şi pe urmă te duci şi le explici ţăranilor. Şi dacă ei reacţionează pozitiv, foarte bine — îl transformi în program electoral, dacă reacţionează negativ îţi schimbi programul şi îl adaptezi. Pentru că pare-se că Iliescu a avut o extraordinară intuiţie cînd a dat numai o jumătate de hectar în arendă — ţăranul nu vrea mai mult şi ţăranii de aia l-au votat. În timp ce Raţiu a venit cu programul maximal pe care nu-l voia nimeni, nu l-a votat nimeni. E şi greşeala lui Raţiu aici, pentru că el nu a prospectat electoratul român. Şi voi trebuie s-o faceţi, pentru că în primul rînd voi aveţi sociologi pe care trebuie să-i activaţi. Ei au o anumită cunoaştere, competenţă...

S.A. : Ce sociologi aveţi ?

S.T. : Alin, Călin, Pavel Cîmpeanu. Mai este Gheorghe Nicolae, dar nu face parte din grup şi Marta Mezei care acum este la Paris, Nicolae pleacă în America. Una din nenorociri este această ieşire continuă... şi a mea, nu ? Această dispersare. Cîţi mai sînt ? Mai sînt 5, nu ? Ce să facă ? Cît şi ce să acopere ? S-a înfiinţat acum Alianţa Civică (nu ştiu ce se întîmplă în ţară, că azi sînt manifestaţii, pe 15) care este această reunire a elementelor societăţii civile — grupuri, persoane, personalităţi, oameni de tot felul — tocmai ca o reacţie, să spunem, în faţa eşecului opoziţiei dar şi a propriilor eşecuri, ca şi conştiinţei că trebuie, în sfîrşit, să organizăm nişte structuri, nişte ansambluri care, fără să fie un partid disciplinat, ierarhizat (care înseamnă, în ghilimele — obedienţa pe care o cere un partid — o anumită disciplină internă) sînt... se formează niste structuri, niste forme în care să putem coopera în anumite probleme. Crezi că asta este acum cea mai bună soluţie ? Punctul meu de vedere este că dacă el s-a născut, a fost consecinţa unui anumit proces istoric şi s-a născut pentru că trebuia.

S.A. : Păi, eu cred că este un lucru extraordinar Alianţa Civică, în primul rînd pentru că aceste grupuri, majoritatea, s-au născut în cadrul revoluţiei şi, mai ales, au făcut manifestaţia din Piaţa Universităţii.

S.T. : Şi înainte demonstraseră. De pildă, Grupul Independent pentru Democraţie s-a născut după ce Frontul anunţă decizia lui fatală pînă acum a istoriei româneşti a acestui an, de a candida în alegeri şi de a fi în acelaşi timp şi arbitrul situaţiei şi concurentul favorit.

S.A. : Da. S-au creat, s-au născut în focul revoluţiei, cum se spune. Deci e normal ca aceste grupuri să rămînă active. Dar, o mică îndoială aici, pe care aş fi vrut şi eu s-o discut cu tine, este în ceea ce priveşte programul Alianţei Civice, care a apărut în ziar — sigur că e un program de principii, un program de intenţii, sintetic.

S.T. : El a fost mai mare şi a fost redus în discuţii succesive la exact cîteva puncte de reper.

S.A. : Problema totuşi rămîne că aceste puncte de reper nu sînt foarte particulare, adică nu sînt foarte diferite de programul guvernului. O nouă constituţie — aşa ar vrea şi guvernul şi chiar o face, şi Parlamentul şi Forumul Antitotalitar, şi el vrea o nouă constituţie — chiar vrea un proiect alternativ de tip constituţie. Să zicem că se realizează, vor fi deci un proiect de constituţie al parlamentului şi două alternative — unul al Forumului Antitotalitar şi altul al Alianţei. Care va fi diferenţa ? Vor fi diferenţe aşa de mari ?

S.T. : Asta în primul rînd trebuie văzut cînd apare proiectul parlamentului şi atunci vom putea face nişte discuţii care vor duce la pregătirea unei constituţii alternative, ne vor pregăti pentru acele discuţii pe puncte, să spunem aşa.

S.A. : Da. Însă trebuie să fie un anumit specific, adică trebuie să fie programul recognoscibil, ca să zic aşa. Spui, dom'le, am punctul ăsta, e clar, ăsta e al Alianţei. Acest lucru, această interjecţie „Aha ! E ca al Alianţei“, asta trebuie, altfel nu te vede, ai o culoare aproximativă, o nuanţă a celorlalte culori — nu te vede nimeni. Trebuie să ai o culoare complet diferită.

S.T. : Da. Sînt unele puncte în programul nostru, atît cît l-am publicat... în primul rînd că acum se va face o discuţie pe comisii. Deci va exista un program agrar, unul economic, unul de reformă, unul în ce priveşte constituţia, unul în ce priveşte nişte propuneri de legi — deci un grup juridic care va elabora anumite lucruri. Dar există şi de-acum cîteva puncte foarte serioase care ne disting de celelalte grupuri. Este, de pildă, apelul pe care îl facem către Biserică pentru a schimba mentalitatea socială. Eu de pildă, văd Biserica aşa, ca în America de Sud, foarte implicată în viaţa socială, foarte implicată în spitale, foarte implicată în locurile unde e sărăcie şi mizerie, foarte implicată în procesul educaţional.

S.A. : Iartă-mă că te întrerup, Biserica ortodoxă n-a fost niciodată asta, nicăieri.

S.T. : Noi aşa credem, că acum trebuie să-şi ia rolul în serios. Pentru că este o situaţie atît de dramatică...

S.A. : Da, da. Dar asta este o schimbare aproape dogmatică la ortodocşi. Nu am fost de o mie de ani niciodată altfel.

S.T. : Ştiu. Dar se pare că Biserica ortodoxă a fost mai aproape de om decît cea catolică într-un anumit sens.

S.A. : De om, dar nu de societate.

S.T. : Ei, acum cred că trebuie să facă asta. În dezastrul în care sîntem e nevoie de toate forţele să participe. Retragerea lor, între pereţi acum ar fi exact ca şi cea a intelectualului — adică rămînem acolo şi ne facem treaba. Nu se mai poate.

S.A. : Eu mă întreb dacă n-ar fi interesant ca voi să faceţi un fel de „carte albă a democraţiei“. O carte albă a democraţiei care să aibă într-adevăr capitole, cum aţi şi început să le enumeri, în care să intre toate. Pentru că dacă te uiţi bine, există peste tot grupuri de reflecţie. În armată, CADA, există un grup de reflecţie creştină, Sorin Dumitrescu etc., există probabil şi printre ţărani acelaşi lucru, există şi printre universitari, evident şi printre muncitori — 15 Noiembrie. Ar trebui ca acele comisii care se vor face să alcătuiască fiecare un raport în baza competenţei proprii care după aia să fie, evident, dezbătute şi să fie armonizate, să nu se contrazică. Şi să scrieţi **Cartea albă** a democraţiei româneşti. Să rămînă scris.

S.T. : Eu vreau acum să scriu nişte scrisori Alianţei Civice, pe care să le multiplic, să le dau la membri.

S.A. : Da. Scrie-le. Apropo, mă înscriu şi eu în Alianţă. Vreau să fiu şi membru, nu numai delegat.

S.T. : De fapt, anul ăsta a fost un an al iluziilor deşarte. De pildă, faţă de GDS au fost tot felul de iluzii şi de speranţe, că ne transformăm într-un partid, am citit în multe interviuri, luări de poziţii, cum că noi trebuia să devenim partid, să fim parteneri de dialog şi de opoziţie ai Frontului. Am primit reproşuri că nu ne-am implicat îndeajuns, vă spun de reproşuri de la persoane de mare autoritate intelectuală, cum ar fi Michnik şi care a şi scris, dar a şi spus — chiar republicat în „22“, dar m-am întîlnit cu el în Occident şi mi-a spus „Voi sînteţi decişi să nu faceţi nimic“. Am primit alte reproşuri că am făcut prea mult, că nu trebuia să ne amestecăm, de pildă, în alegeri sau în Piaţa Universităţii, ci trebuia să rămînem în afara societăţii, aşa, ca un fel de grup de reflecţie care să arbitreze, care să fie nişte punţi etc. Deci am primit reproşuri, ca să spunem aşa, şi de la stînga şi de la dreapta, s-au primit şi de la cei care vor să trăiască în afara societăţii, şi de la cei care vor să se implice în fiecare zi. Una din grijile Alianţei, pe care ar trebui să le aibă acum, este tocmai de a nu produce această confuzie — pentru că Grupul a produs, lumea n-a ştiut exact ce vrem, nici noi nu ştim exact ce vrem : noi încercăm să ne coagulăm din mers un program — deci, să înlăturăm confuziile, să legăm de noi nişte speranţe pe care Alianţa nu şi le propune. Mi se pare foarte grav, mi s-ar părea foarte grav dacă Alianţa eşuează.

S.A. : În ce sens să eşueze ?

S.T. : Cum a eşuat Proclamaţia şi Asociaţia de la Timişoara.

S.A. : Da. E un exemplu foarte bun. Forumul Antitotalitar a preluat punctul 8 de la Timişoara în declaraţii. Întrebare concretă : Alianţa îl preia ?

S.T. : Nu am discutat asta.

S.A. : Păi aia este, vezi ? Partea concretă lipseşte. E foarte important. De altfel, toată relaţia cu forumurile antitotalitare au probleme, pentru că sînt două asociaţii care au un anumit scop comun.

S.T. : Punctul nostru de vedere a fost următorul, în acest sens : că întîi să înfiinţăm această Alianţă, care să fie în sine un organism şi care să poată apoi intra în dialog cu toate celelalte forţe de pe eşichierul politic. Să poată dialoga cu Guvernul — nu ca persoană privată, adică eu, Tănase, sau eu, George Şerban, sau eu Smaranda Enache discut cu un ministru ca persoană particulară, ci Alianţa Civică, care este ce este, propune un dialog cu un partid sau cu guvernul sau cu sindicatele sau cu Forumul Antitotalitar. Noi putem acum, de pe platforma noastră, să intrăm în dialog cu toate aceste forţe.

S.A. : Da, dar trebuie să veniţi şi cu o platformă proprie pentru dialog. Şi

rumul a fost din punctul ăsta de ve-
re, foarte rapid. Forumul s-a organi-
fantastic de rapid, are 44 de centre
a făcut o convenție națională. Pro-
bil că sînt puțini activi, dar au o plat-
mă, o rezoluție. Aste trebuie să aveți
voi. Ca să fiu sincer, nu știu dacă
nctul 8 de la Timișoara este posibil
pus în practică. Mi se pare puțin cam
al.

S.T. : Nu poți în instanță, să judeci o
să, ci o persoană, nu ? Pentru că pu-
rea în practică a Punctului 8 ar în-
mna persoana X care este nomencla-
rist trebuie apreciată pe bază juridică.
te o problemă. După război, în Ger-
ania, legea electorală a prevăzut că
ești oameni ai clasei politice fasciste
u naziste nu au dreptul să fie aleși.
ci ei au fost mai radicali ca noi. Noi
m tratat pe comuniștii de la noi cu
arte multă indulgență. Și-au ocupat din
u vilele, au pensii de cîte 20 000 de lei
iar dacă au fost...

S.A. : În Europa occidentală a existat
a-zisa denazificare. Dar nu a existat
nicăieri în Europa răsăriteană o de-
munizare.

S.T. : Și o propui ?

S.A. : O propun. Adică eu semnez
nctul 8.

S.T. : Și noi am semnat. Eu am fost
olo.

S.A. : Dar dacă mă uit în Răsărit, nu
întîmplă nicăieri așa ceva. Mi se pare
alizabil din punct de vedere practic.
ce au fost peste tot revoluții de ca-
ea ? Din cauza asta. Pentru că toată
nea a înțeles că o decomunizare după
—50 de ani este imposibilă.

S.T. : În Germania au fost 4 ani, în
alia 15 sau 20.

S.A. : Denazificarea nu a fost îndrep-
tă împotriva naziștilor ci împotriva cri-
nalilor de război. Un grup mic... Dar
m poți să pedepsești acum oameni
re, să zicem, în anii '50 au bătut sau
u împușcat pe țărani ? Cum o dove-
ști ? Cum îl găsești pe Drăghici ? Dar
aușescu a colectivizat regiunea Con-
nța, prima pe țară, dacă nu mă înșel,
cum dovedești că Ceaușescu a bătut
u a omorît pe un țăran în regiunea
nstanța ?

S.T. : Se pare că sînt probe. Eu am
imit astfel de relatări.

S.A. : Da. Dar după război au trecut
mai 5 ani, 10 ani, era ușor să dove-
ști. 40 mi se pare mult...

S.T. : Se pare că este și în justiție
estia că după 20 de ani... Drăghici e
ecent acum, nu ? Adică între 70 și 90
t 20 de ani și el nu mai e în funcție
'67. Deci el e curat ca lacrima, a
pat de pedeapsă.

S.A. : Dar mi se pare puțin cam ne-
alistă chestia asta. Altceva ar fi să se
că un punct în campania electorală
opriu-zisă, în care să spui „Domnule,
are este nou propus pe lista F.S.N.-
ui, păi uite ce-a făcut cutare în anii
spectivi ? Asta mi se pare că ține de
mpania electorală — asta se poate
ce. Sigur că se va naște iar o imensă
ănie și bălăcărie, dar dacă ai docu-
nte, așa cum a fost dărîmat, să zicem
unescu, sau cum Vadim-Tudor a fost
rîmat cu un act cu „Sărută dreapta",
arășului Bobu, nu ?...

S.T. : Nu au fost dărîmați, sînt bine
erși.

S.A. : Ei, da. Într-un fel. Dar este
ră chestia. Adică așa ceva trebuie fă-
t. Însă sigur că există riscul de a se
nsforma într-un fel de guerilă socială
rmanentă...

S.T. : Și putem să suportăm asta acum ?

S.A. : Mi se pare cam greu. Însă anumite capete totuși trebuie să cadă, nu se poate așa. Adică de-alde Barbu sau Florescu, ăștia sînt niște bestii, ăștia sînt exact ca ăia de la Auschwitz — nu poți chiar pe toți să-i ierți așa. Adică, criminalii de război trebuie judecați, chiar la un tribunal de genul tribunalului Russell, un tribunal moral. Eu cred că Barbu trebuie judecat. A fost dat afară din Uniunea Scriitorilor, foarte bine — pentru plagiat. Exact asta trebuie. El poate să scrie în continuare, nu ? Dar nu mai e în Uniune. Asta-i interesant. Și cutare nenorocit care mi-amintesc că atunci cînd eram eu student teroriza toată Universitatea — pot să dau și nume — ăla este și acum bine merci. Nu' dom'le, ăla trebuie dat afară.

S.T. : Radu Bălan ? (')

S.A. : Radu Bălan sau un anumit Diaconescu, dacă-ți spune ceva... Asta este că sînt uitați. Probabil că iese la pensie și se uită totul. Am auzit că era cunoscut pentru mită pentru examene și pentru nu știu cîte abuzuri față de studente, ca să le lase în facultate să studieze. Dom'le, ăsta trebuie dat afară din Universitate. În rest, poate să lucreze, să scrie, să facă ce vrea. Dar nu mai are calitatea morală să predea la studenți.

S.T. : Ce preda Diaconescu ăsta ?

S.A. : Lingvistica. Deci eu spun ce făcea în anii '50. Îmi amintesc foarte bine. Și acum este probabil la vîrsta pensionării. Foarte bine dacă se pensionează, dar trebuie să dea socoteală pentru că a luat mită și că a necinstit studentele — asta e o chestie împotriva eticii profesionale și trebuie pedepsită. Și trebuie ca studentele alea să aibă curajul să dovedească. Aici în Olanda e un scandal enorm numai pentru faptul că încerci să atingi o studentă fără voia ei, este ceva... nu există lucru mai grav. Și nu numai studentă — dacă ești îndeva șef și vrei să-ți mingii secretara e nenorocire. Or, în cazul Diaconescu era clar fără voia studentelor.

S.T. : Cred că ar trebui să tragem niște concluzii la un an după revoluție — interviul probabil că va apare în acest context. Ce lucruri, cele mai evidente, să zicem cele mai simplu de observat, de sesizat de aici din Olanda dar și faptul că ai fost de atîtea ori în țară... Ai venit foarte repede în țară, înainte de Anul Nou, chiar. Prin ce a trecut țara românească în acest an ? Dacă ar fi să faci cîteva formulări așa didactice ca pentru...

S.A. : Cred că așa, privit foarte în general, cred că este al nu știu cîtelea exemplu de manifestare al unei capacități miraculoase a românilor, și anume accelerarea istoriei. E lucrul de care românii sînt în stare extraordinar : ei dorm un secol și după aia recuperează într-un an. Asta este extraordinar — au dormit jumătate de secol, au fost ținuți sub anestezic, s-au trezit și într-un an au recuperat totul. Adică, societatea românească acum are vivacitatea și creativitatea și îndrăzneala pe care nu le-a mai avut de foarte multă vreme poate chiar de prin anii '30.

S.T. : De ce spui anii '30 ?

S.A. : Pentru că deja în anii '30, în a doua parte a anilor '30...

S.T. : Toată lumea o să creadă că te referi la mișcarea legionară.

S.A. : Păi tocmai. Mișcarea legionară crease deja o anumită spaimă în populație, dar bineînțeles că nu a fost ca în Germania sau Italia, dar oricum...

S.T. : Deci aceasta ar fi o primă idee.

S.A. : Mai departe. Mi se pare că s-au întîmplat niște lucruri istorice, unele dintre ele le-am pomenit. Adică reintrarea intelectualilor în societate. În al doilea rînd, crearea societății civile. În România a existat o societate democratică, dar nu știu dacă a existat o societate civilă. Unde erau sindicatele în România în anii '20 și '30. Nu uita greva de la Lupeni, greva din '33. Nu erau niște lucruri extraordinare, dar șefii greviștilor au fost băgați în închisoare pe termene înfrozitoare, de 10—15 ani. De ce ? Pentru că au făcut o grevă. Era totuși o anumită spărtură în democrația românească. Acum, lucrul esențial, extraordinar, mi se pare deci că partidele de opoziție istorice au eșuat, societatea însă nu a acceptat asta ca un dat fatal, ci creează noi partide din ordul ei. Adică societatea civilă s-a constituit singură, fără sprijinul partidelor istorice de opoziție. Asta mi se pare un fapt istoric — nu s-a mai întîmplat în România niciodată. În România toate schimbările sau transformările au venit de sus în jos. Cîțiva boieri de la Paris în '48 au creat statul democratic. Acum nu. Acum societatea se mișcă la bază — asta e un fapt istoric și asta s-a întîmplat în cîteva luni de zile.

S.T. : Adică putem spune că românii care la 1848 aflați la studii, aflați în străinătate s-au întors brusc să contribuie la demararea sau la ieșirea din feudalism. Abia începuse cu 20 de ani mai devreme, de altfel. Acum nu s-a produs.

S.A. : Acum nu s-au întors „bonjuriștii". Unul dintre ei vorbește cu tine. Au rămas aici.

S.T. : Asta e bine, e rău, sau e un dat al acestei istorii de sfîrșit de secol XX ?

S.A. : Eu cred că în sine este un lucru rău. Pot să spun (acum vorbesc numai despre mine), pot să spun că eu am rămas în Olanda, ca să zic așa, luptînd tot timpul împotriva dorinței mele de a mă întoarce și împotriva unui mare sentiment de culpă, lucru care nu-i numai retorică — se poate dovedi cu acte : am așteptat 15 ani pînă am cerut cetățenia olandeză, în timp ce alții o cereau după 2 zile.

S.T. : Oricum, de Anul Nou erai în București. Asta dovedește clar că ai trăit în țară, ca și Eugen Mihăescu, ca și alți oameni care au trăit treaba asta.

S.A. : Pe de altă parte, în noua configurație europeană, a fi amestecat sau implicat în treburile din România nu înseamnă neapărat a locui în România. Se poate locui oriunde și să fii implicat oriunde.

S.T. : Este o mentalitate care e retractată astăzi.

S.A. : Da. Adică s-a creat o societate globală, ești implicat oriunde datorită mijloacelor de comunicație. Înainte, dacă erai la Paris...

S.T. : Acum poți să fii la Paris și să faci lucruri mai importante decît dacă ai fi la București. Poți să fii mai mult implicat de la Amsterdam sau din alte părți.

S.A. : Da. În al doilea rînd se poate vorbi de o mare parte a intelectualității din Occident, care este instituțional dezrădăcinată, care adică nu se mai caracterizează pe criterii etnice, ci pe criterii pur profesionale. Nu pleci dintr-o țară în alta, ci pleci dintr-o universitate într-alta.

S.T. : Ceea ce mi se pare o mare schimbare.

S.A. : E o totală schimbare de perspectivă. Și n-are nici o importanță dacă a doua universitate nu e în aceeași țară cu prima. Te duci cu altă echipă să lucrezi. Este exact criteriul sportivilor. E aproape peste tot. Te duci și lucrezi la un alt club — n-are nici o importanță naționalitatea.

S.T. : Care ar fi eșecurile noastre în acest an ?

S.A. : Nu știu dacă e un eșec, dar pot să spun că în mai am fost deci, cu televiziunea și cu radioul olandez — înainte de alegeri — am participat deci, am luat interviuri, am lucrat cu ei, eram cu toții, aproape toți ziariștii, prizonierii centrului progresist al orașului, din Piață, locuiam la Intercontinental, deci mă uitam pe fereastră sau din balcon — credeam deci că asta este România. Pe 20 mai, la 12 sau aproape 1 noaptea s-a dat rezultatul și cînd am văzut procentele am crezut că o să am un atac de inimă sau așa ceva. Am ieșit imediat de acolo, de la Intercontinental în Piață, era o tăcere absolută, mormîntală. Era prima oară cînd nu vorbea nimeni, nu se auzea nimic, era o tăcere absolută. Lumea era absolut la pămînt — la propriu, se și așezaseră pe jos că nu mai puteau sta în picioare — și îmi amintesc că cineva, din balcon spunea „Nu pierdeți speranța, nu sîntem învinși". Cred că ăsta a fost un mare eșec. Dar stau și mă întreb al cui a fost eșecul ? Sigur că a fost eșecul speranțelor noastre, a fost eșecul unei anumite idei despre poporul român care se considera că este extrem de conștient politic — nu a fost — dar mi-amintesc că atunci...

S.T. : Cineva spunea că alegerile le-a cîștigat Ceaușescu. Nu în sensul că era Iliescu, ci, se pare, în ceea ce a înmagazinat el ca mentalitate, ca distrugere a gîndirii politice care s-a manifestat acum din plin.

S.A. : Nu știu dacă-i chiar așa. Cred că au fost și cauze mai simple. Mi-amintesc că am fost atunci într-un sat spre Giurgiu cu echipa olandeză și am fost absolut cutremurat. Era pe 20, deci în timpul alegerilor și am avut deodată un șoc. Nu era nici o îndoială cu cine votează oamenii — dar șocul nu venea de la asta — șocul venea de la faptul cum stăteau la coadă să voteze. Ei stăteau la coadă să voteze cum stăteau probabil înainte la scara boierului să le dea ceva. Adică era o mentalitate de secolul XIX, de iobagi. Era înfrozitor, absolut înfrozitor. Cînd am văzut acel sat, am zis „Domnule, România a fost adusă de Ceaușescu și de comunism înapoi cu un secol". Ei trebuie să învețe acum ceea ce au învățat oamenii de acum o sută de ani. Legea tocmelilor agricole. E foarte greu să spui că a fost un eșec al democrației. Nu cred. Sigur că a fost într-un fel, dar a fost o dovadă că țara reală a fost distrusă de comunism. E o ruină. Adică dacă trebuie să compar cu ceea ce a fost în Germania în '45 și '46. România a fost în '89—'90 ca Germania în '45. Adică, cu totul distrusă, numai că stau clădirile în picioare ; dar cu totul distrusă. E o ruină.

S.T. : Distrusă pe dinăuntru.

S.A. : Da. Și e foarte greu să vorbești de eșecuri sau de victorii într-o țară de ruine. Trebuie să reconstruiești clădirile, să scoți molozul... Sigur că a fost unul dintre momentele cele mai dramatice ale vieții mele și nu numai a mea — mii de oameni.

S.T. : Eu ți-aș spune ceva ca să înțelegi... Am fost absolut convins în toată activitatea pe care am dus-o, personal, în Piața Universității (vorbesc în numele meu) că sentimentul meu ăsta a fost, că Frontul este de mult cîștigătorul alegerilor și chiar în procentele în care a cîștigat. Și a fost o formă de disperare. Am avut absoluta convingere că Frontul va cîștiga — am spus-o, am scris-o.

S.A. : Și totuși procentul a fost uluitor. Adică, sigur, victoria era cvasi-previzibilă. Dar au fost nu știu cîte sondaje care dădeau cu totul alte cifre.

S.T. : Noi am dat. GDS-ul a dat cifrele astea. Cu trei luni înainte.

S.T. : „România liberă" a dat cifre mult mai pozitive pentru opoziție. Bine, dar încă o dată spun, nu trebuie luat asta ca un dat. Adică dacă mi-ai permite să spun un singur avertisment : să nu cădem iarăși în fatalismul ăla, că „așa sîntem noi românii timpiți" — noi nu sîntem așa, adică sînt alții la fel. Vezi, dacă Germania nu era ajutată de americani cu planul Marshall, era comunizată, ce să mai vorbim ? Și Franța la fel. Nu-i o chestie de fatalism. Aici sînt niște lucruri foarte simple, mult mai obiective. Și aș vrea foarte mult să accentuez chestia asta, pentru că am groază de acest fatalism. De nu știu cîte ori am auzit „Noi românii nu sîntem în stare să facem nimic. Uite, și bulgarii sînt mai buni". Da, dom'le, și bulgarii. Dar în Bulgaria cineva care a spus numai că „ar fi bine să chemăm tancurile" s-a văzut confruntat cu demonstrații studențești și el a demisionat. Ei, altcineva a adus tancurile și nu a demisionat. Ei, asta nu-i o chestie de fatalism, domnule, asta e o chestie de structură a puterii și de o anumită luptă pentru putere care merge altfel. Ce-i aia fatalism? De ce bulgarii ar fi mai puțin fataliști decît românii ? Nu văd de ce.

S.T. : Deci crezi că la noi clasa politică care acum este la putere este mai cinică, este mai nerușinată în ce privește instrumentele puterii ?

S.A. : Sigur. Și asta este explicația, nu firea poporului.

Amsterdam

în 15 noiembrie, 1990,

mircea ghiţulescu

MITING

Să ratezi coborîrea din tren numai pentru că ai întîrziat visînd cum ratezi coborîrea din tren nu mai era nici coincidenţă, nici miracol, nici fatalitate, ci ghinion curat, adică tot un fel de miracol al satanei. Simte în ceafă respiraţia căluşarului care îi şopteşte printre dinţi :

— Să nu faci vreo prostie că n-aî scăpare !

Augustin se hotărăşte : se opinteşte şi apasă pe minerul uşii care glisează fără zgomot. Priveşte cîteva secunde terenul de aterizare şi ameţeşte ca şi cum s-ar fi uitat într-o prăpastie fără fund. Nimeni nu-l ia în seamă în afară de femeia cu bărbie dublă care îşi astupă gura cu palma parcă pentru a opri un ţipăt.

— Băiete, nu face asta ! Poate aî şi tu o mamă... Opriţi-l, oameni buni !

— O să ne mai întîlnim — îi şuieră în ureche vocea căluşarului.

Simţind în spate pericolul şi atît de aproape, Augustin închide ochii, se balansează cîteva clipe într-un picior pe scara vagonului şi îşi dă drumul în gol strîngînd flautul la piept cu o mînă şi cu cealaltă încleştată pe minerul geamantanului, purtînd în urechi ţipătul prelung, ca un şuierat de locomotivă al femeii cu bărbia dublă care se aplecase cu jumătate de corp în afară, zvîrcolindu-se ca şi cum ar fi apucat-o durerile facerii.

Căzuse dincolo de pietrişul terasamentului dar îşi amortizase căderea sprijinindu-se pe geamantan. Trenul se îndepărtase uşurîndu-i auzul rănit. Se ridică în picioare fără întîrziere mai mult pentru a verifica dacă e în stare să se ţină pe picioare. Se afla într-o adîncitură undeva deasupra unui oraş care putea fi chiar Viena, oricum mai ospitalier decît vagoanele **Wiener Walzer**, şi anume în partea de est, dacă judeca după poziţia soarelui care îşi făcea apariţia printre dealuri. Peisajul avea ceva straniu : un răsărit de soare văzut de pe Lună. Cîteva turle de biserici străpungeau ceaţa ca nişte stînci marine, iar crucile din vîrf scăpărau scîntei spectrale. Sub pătura de ceaţă mişcătoare forfoteau zgomotele începutului de zi ; clăbuci imperceptibili, sunete mereu mai stridente de metale lovite, claxoane, vaiete şi o rumoare surdă venind de nu se ştie unde, parcă dintr-o lume subacvatică extrem de activă mişunînd inconştientă şi, parcă, fără a se şti privită, satisfăcută de invizibila ei supremaţie, de ignoranta ei regalitate : oraşul ca sumă. Din loc în loc, cratere albăstrui, incizii transparente în pojghiţa de ceaţă, dezvăluie acoperişuri ruginii, capete de străzi fumegînd, balcoane translucide plutind libere în spaţiu, coridoare aprinse printre clădiri, grădini, costişe, labirinturi. O lume numai bună de investigat, plină de surprize, ascunsă şi nu prea, oferind şi refuzînd în acelaşi timp după mişcarea norilor în dreptul soarelui.

Se ţinea greu pe picioare, genunchii îi tremurau, iar palmele îi ardeau ca şi cum le ţinuse minute în şir deasupra unei flăcări. Îşi trecu degetele peste faţă ; pe frunte simţi cheagul unei răni mai adînci. Le retrase încleiate de pămînt, sînge şi iarbă. Mai grav era că buzunarul drept al pardesiului era sfîşiat spre poale. Dacă puterea i-ar fi fost pe măsura dorinţei, stofa s-ar fi ţesut la loc cît ai clipi din ochi. Porni şchiopătînd de-a lungul liniei ferate socotind că oricît ar trebui să meargă tot va ajunge pînă la urmă într-o gară. Calea ferată urma o curbă largă pe coama dealului, arcuindu-se pe buza unui crater pe fundul căruia un arhitect futurist avusese ideea să construiască un oraş. După o jumătate de oră de mers chinuit, cu popasuri dese şi ezitări, liniile de cale ferată încep să se multiplice, să se încrucişeze : gara nu putea fi departe. Se opri gîfîind lîngă o fîntînă cu pompă aflată la cîteva sute de metri de ceea ce părea a fi clădirea gării. Se spălă şi înghiţi apă cu lăcomie : apa e bună la toate şi nu poate fi înlocuită cu nimic. Porni mai departe înviorat şi teafăr, gata să ia din nou lumea în piept. Oraşul se întinde şi de o parte şi de alta a dealului. Cîteva coşuri de fabrici — clădiri lungi şi urîte, depozite sau hale cu ferestre mici şi puţine, o pasarelă cu scîndurile prost fixate pe care paşii trecătorilor sună ca ciocanele pe un xilofon — se înşirau de partea cealaltă a „craterului". Augustin mergea pe coama care despărţea oraşul în două, deasupra oraşului, temător şi temerar ca un acrobat pe sîrmă. Trecu pe sub peroane printr-un pasaj subteran întrebîndu-se unde ar putea fi holul gării. În piaţeta din spatele gării — îmbulzeală neaşteptată. Împins de valul mulţimii, Augustin se refugiază lîngă zidul clădirii. Oraşul este gătit sărbătoreşte. Fîlfîie drapele tricolore, grupuri izolate scandează texte ininteligibile, se fac probe de microfon, staţiile de amplificare — căldări suspendate de o parte şi de alta a unei estrade improvizate — pocnesc ca nişte timpane uriaşe. Călătorii cîţi se aflau în aşteptare în holul gării ieşiseră şi ei şi se rînduiseră, ca şi Augustin, de-a lungul zidurilor clădirii şi priveau mulţimea strînsă în faţa estradei care şi ea, la rîndul ei, privea estrada unde trebuiau să apară actorii. Anfilada clădirii din spatele estradei era păzită de soldaţi organizaţi în cordoane severe.

— Ce se întîmplă, dumnezeule, doar nu ne pregătim pentru un nou război — întrebă Augustin ca pentru sine, fiind sigur că unul dintre vecinii din stînga sau dreapta îl va auzi.

— E o sărbătoare paşnică, fiţi liniştit — îl lămureşte un domn vîrstnic cu pardesiu negru şi umbrelă pe braţ şi îl examinează cu superioritatea localnicului ce ştie rînduielile locului faţă de ignoranţii aflaţi în tranzit.

Competenţa lui este inepuizabilă : se inaugurează noua denumire a gării, se dezvelește firma şi se va ţine un discurs de către prefectul însuşi care n-a mai fost văzut în public de mai bine de o jumătate de an.

— Nu se mai numeşte gară ?

Domnul cu pardesiu negru îl întoarce un suris dispreţuitor şi îl măsoară de sus în jos. Augustin are impresia că devine suspect punînd atîtea întrebări.

— Nu, domnule, are un nume mai lung dar mai exact. Se numeşte **Centrul de tranzit şi deplasări interne pentru oamenii muncii.** Veţi vedea îndată. Firma este chiar în spatele dumneavoastră pe frontonul clădirii.

Augustin îşi răsuceşte gîtul, priveşte, dar firma îi rămîne inaccesibilă. Pe estradă îşi fac apariţia doi indivizi care se aliniază de o parte şi de alta a microfonului aşteptînd în atitudini respectuoase pe un al treilea care nu întîrzie să apară. E un fel de Bran rubicond, îmbrăcat în negru, cu veston fără revere, închis pînă sub bărbie, un fel de preot sau misionar, gras şi pleşuv, cu o vioiciune surprinzătoare a privirii. Domnul cu umbrelă pare dezamăgit că n-a apărut prefectul. Se muiase ca şi cum prezenţa prefectului ar fi fost sursa superiorităţii sale.

— Ăsta e Responsabilul, un gargaragiu — spune, parcă scuzîndu-se şi dispare strecurîndu-se prin mulţime.

„Responsabilul" se apropie de microfon şi vorbeşte. Augustin îl ascultă fără să înţeleagă mare lucru, atent doar la construcţia perfectă a frazelor, mereu mai uimit de priceperea lui de a face din vorbe idei şi din idei aparente bunuri materiale. Susţine cu argumente luxuriante că noua denumire a gării este expresia unei gîndiri administrative mature, înclinată spre analiză şi precizie. „Cetăţeni ! — a încheiat oratorul în apoteoză — sîntem epuizaţi după cîteva decenii care ne-au istovit moral şi economic, ne-au stupefiat şi ne-au învrăjbit. Se cuvine să avem răbdare şi să construim în linişte un viitor mai bun. Ştiu că nu există printre noi monştri care să dorească o nouă vărsare de sînge. Sau vreţi vărsare de sînge ? Vreau să aud răspunsul vostru strigat într-un singur glas. Vreau să aud răspunsul vostru şi să mă bucur că, deşi atît de mulţi, nu sînteţi o gloată de nemernici, nici o turmă de oi care se aruncă în prăpastie numai pentru că prăpastia este cea mai simplă soluţie, ci o obşte înţeleaptă, omogenă şi disciplinată pînă la sacrificiul de sine. Vreau să aud răspunsul vostru, să pot spune, poate pentru întîia oară în lume : iată o mulţime inteligentă după ce într-o întreagă istorie tristă şi nedreaptă, mulţimea nu a fost decît ea însăşi, gregară, haotică şi brutală. De răspunsul vostru depind măsurile care se vor lua. Vreţi vărsare de sînge ?"

O şuşoteală fîlfîind ca o pînză pestriţă aruncată asupra pieţei, apoi o rumoare mai distinctă ca o furtună îndepărtată în loc de orice răspuns.

— Nu vrem ! — se aude de undeva din-

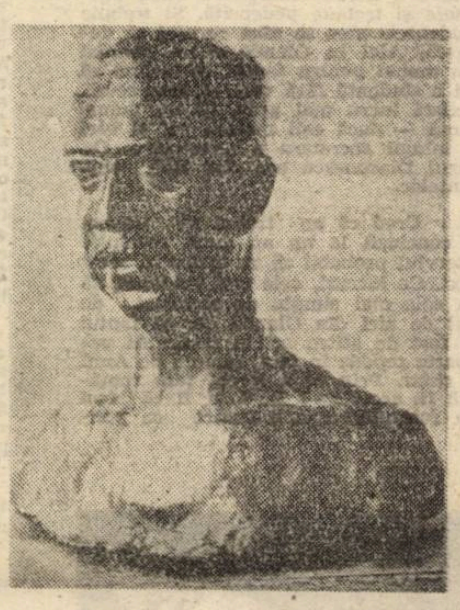

spre clădirile anexe ale gării o voce ridicol de subţire şi ridicol de nereprezentativă. O scînteie de la care nu te-aî fi aşteptat să se aprindă rugul. Oamenii se îndemnau unii pe alţii silindu-se să devină o „mulţime inteligentă" şi din nou cîteva voci răsfirate care nu erau încă ale mulţimii, ci ale indivizilor. Grasul cu haine de reverend aştepta cu braţele strînse lîngă corp şi în ochi îi ardea o scînteie fanatică de nemulţumire. Lumea se agita fiecare striga ce-i trecea prin minte. „Jos războiul", „Jos vărsarea de sînge", „Vrem libertate", „Vrem să fim fericiţi", „Vrem pîine şi locuinţe". „Vrem să fim fericiţi" cîştigase cei mai mulţi adepţi şi acoperise o vreme toate celelalte revendicări ca un stih dintr-o romanţă cunoscută de toată lumea. Corul idealiştilor care voiau să fie fericiţi, obosi în cîteva secunde, lăsînd loc viorilor egocentrice. Grupuri restrînse declamau acum idealuri abreviate. O bătrînă voia medicamente şi striga din răsputeri îndemnînd pe cei din jurul ei să i se alăture, unii voiau cartofi, alţii unt, alţii conserve, vocile se cioceneau, se încrucişau şi se împleteau într-o hărmălaie asurzitoare nu lipsită de o măreţie primejdioasă, întreruptă de hohote insulare în jurul unei voci groase care strigase peltic că ar da totul pentru o sticlă cu vin. Nemulţumit, reverendul îşi striga la microfon propria deviză — „Nu vrem vărsare de sînge" — încercînd să le anihileze pe celelalte. Toţi afluenţii capricioşi se vărsară în albia principală. Toată piaţa gării vuia : nimeni nu voia vărsare de sînge. Grasul răsuflă uşurat umflîndu-şi obrajii şi privind mulţimea cu ochii mijiţi de o mulţumire provocatoare pe care o curmă cu o zbatere scurtă a pleoapelor însoţită de un gest, mai curînd o convulsie a pumnului drept: un pumn pregătit să lovească, dar se răzgîndeşte înainte de propulsie. Augustin era invidios, dar îşi simţea invidia inteligentă. (Cine ştie să vorbească mulţimii totdeauna va avea o întrebuinţare. Dracu' ştie de ce e totdeauna nevoie de oratori — ţine minte !. Un nefericit lovit de obezitate în floarea vîrstei — îşi spunea — care îşi ascunde într-un burlan de stofă neagră încheiat pînă sub bărbie cutele de osînză, un amărît care lipsise la împărţirea darurilor, el sau strămoşii lui. Dar, după un asemenea discurs în care nimereşte din plin, trebuie să fie beat de fericire că în trupul lui inform, în masa aceea imensă de materie puhavă care stîrneşte probabil oroarea femeilor în afara cîtorva amatoare de senzaţii tari — despre care vorbeşte desigur adesea între prieteni, repetîndu-se fără ruşine — scăpărase ideea divină care era talentul său oratoric, arun-

cîndu-şi pe umeri doar după primele zece-douăzeci de cuvinte, o invizibilă pelerină înstelată şi împodobindu-se cu un nimb care se pulveriza la puţină vreme după ce îşi rostea ultimul cuvînt, dar exact la atîta vreme cîtă îi trebuia să dispară în dosul unei cortine sau al unui paravan, lăsîndu-şi asistenţa uluită cu o fracţiune de secundă mai înainte ca luciditatea ascultătorilor să le dea ghes să-şi pună întrebarea : cine poate fi acel grăsan cuvios ca un misionar şi elocvent ca o pitulice şi ce mă-sa vrea ?).

Fără a aştepta să se volatilizeze efectele, oratorul dispăru, poate prea brusc, poate prea prudent în spatele cortinei care compunea fundalul estradei, urmat de cei doi însoţitori. Urcară într-un Mercedes străvechi care demară după serii lungi de acceleraţii şi rateuri şi pieri într-un nor de fum albăstrui. Tot privind în jur şi socotind unde ar putea fi biroul de informaţii, foindu-se şi punînd întrebări, Augustin trezi interesul patrulei care supraveghea demonstraţia. Un caporal urmat de trei soldaţi se opri în faţa lui şi îi ceru actele cu un aer exagerat de sever. Paşaportul pe care Augustin i-l întinse cu un suris maliţios îl punea în mare încurcătură. Era ca şi cum caporalul ştia la perfecţie replicile unui scenariu iar paşaportul îl aruncase fără nici o repetiţie într-un alt spectacol. Îi ceru absurd să expună motivele pentru care se afla la ora aceea în gară. Augustin povesti pe scurt şi incoerent cum ajunsese acolo. Caporalul nu era deloc în toane bune şi nu ascundea că povestea cu săritura din tren era numai bună pentru adormit copiii.

— De fapt, de unde vii dumneata ?

— De la Bucureşti, v-am spus...

— Şi ai ajuns pe jos înaintea trenului... Înţeleg. Aî omis că **Wiener Walzer** vine aici cu două ore mai tîrziu...

— Eu am sosit cu cel care se duce, nu cu cel care vine.

Caporalul îl privi cu severitate ; nu avea chef de glume, privirea lui era un avertisment să nu-l scoată din sărite.

— **Wiener Walzer** e suspendat de două săptămîni. Vrei să te faci de rîs în faţa acestor adolescenţi ? Arătă în spate către cei trei soldaţi care asistau în poziţie de drepţi cu un aer devotat dar cu gîndurile aiurea. Augustin arătă biletul şi repetă povestea cu săritura încercînd să fie cît mai explicit.

Caporalul îl asculta cu surîsul ironic ce îi îngheţase pe chip şi clătina aprobator din cap după fiecare cuvînt.

— Ştii cel puţin în ce oraş te afli ?

— Oradea ?

— Nu.

— Mai mare ?

— Nu.

— Mai mic ?

— Mai...

— Blaj ?

— Nu.

Soldaţii se dezgheţaseră şi ascultau dialogul cu un exagerat interes pentru comedie.

— Vă rog să mă urmaţi !

Caporalul trecuse la pluralul de politeţe fără politeţe, mai mult pentru că era o formulă pe care o învăţase pe dinafară şi nu pentru că i-ar fi crescut stima faţă de Augustin. Probabil că după ce l-ar fi înjurat, bătut, torturat, i s-ar fi adresat cu aceeaşi politeţe inutilă. Un gînd rău că va trebui să piardă cine ştie cîte ore sau zile pînă avea să-l vadă pe unchiul Willi îl făcea imprudent. Caporalul îl trimise sub pază în sala de aşteptare urmînd să ceară instrucţiuni de la superiori.

— Ce se întîmplă, Dumnezeule ? —

— O să aflaţi la momentul oportun de la persoanele autorizate.

Soldatul care îl însoţea părea hotărît să respecte interdicţia de comunicare pe care i-o ordonase caporalul. Augustin se aşeză pe una din băncile de lemn din sala de aşteptare afişînd o demnitate binevoitoare şi ultragiată.

Fragment din volumul Wiener Walzer

Autobiografie interbelică (I)

este neîndoielnic că, în ce ne privește, literatura de tip autobiografic începe să-și facă simțită prezența în perioada situată între cele două războaie mondiale, în intervalul de maximă eflorescență a întregii literaturi, marcată, cum se știe, de fenomenul sincronismului, căruia îi datorăm, desigur, printre altele, și „importul", prelucrat constructiv, al **jurnalului și autobiografiei** (confesiunilor), gen deschis, în Franța, de operele de acest fel ale lui André Gide, printre primii, dacă nu **primul ca importanță**, deși Rousseau făcuse pasul cu multă vreme înainte în acest domeniu. „Dacă, după cum am văzut în primul capitol, conștientizarea autobiografiei — sau, dacă vrem, data accesului ei la majoritate, distinctă de data ei de naștere, care, ea, este nesigură, coincide fără îndoială cu publicarea **Confesiunilor** lui Rousseau, în schimb, fenomenul paralel în domeniul jurnalului intim ar fi survenit mult mai tîrziu. «Jurnalul nu va fi considerat ca gen — scrie Béatrice Didier (în studiul ei **Jurnalul intim**, p. 139—140) — decît din momentul în care mari scriitori ca André Gide îl vor dărui publicului încă în timpul vieții lor»"" (Georges May, **L'Autobiographie**, P.U.F., 1979. Traducerea citatelor ne aparține — N.B.). „Importul" de care vorbeam este evident cu predilecție — ne referim la fenomenul preluat, repetăm, cu rezultate originale, ridicat, adică, la o semnificație superioară simplelor notații cotidiene lipsite de un sens care să le transcende — deasupra „gradului zero" reprezentat de însemnările pur referențiale — la **generația tînără**, pe cale de-a se afirma sau abia consacrată (jurnalele unor Rebreanu ori Călinescu, și chiar al lui Camil Petrescu — dar din alte motive, aceasta — știindu-se ce dezamăgire au provocat celor ce așteptau revelații majore din partea unor spirite de o atare forță creatoare). Mihail Sebastian, Arșavir Acterian, cu deosebire Eugen Ionescu și Mircea Eliade, într-o oarecare măsură, totuși, Camil Petrescu, rețin atenția prin preferința pe care o acordă acestui nou tip de literatură, preferință datorată, aproape exclusiv, posibilității pe care o posedă de-a concretiza și de-a da corporalitate unuia dintre cele mai scumpe deziderate ale generației lor: **autenticitatea.** Într-o cronică publicată în „Cuvîntul" din 5 sept. 1932 **(Jurnalul Katherinei Mansfield)**, M. Sebastian își justifica preferința printr-o afirmație categorică : „mai ales pentru că aceste jurnale au un accent de adevăr, pe care literatura nu-l realizează niciodată pe de-a-ntregul. Fiindcă literatura, oricît ar fi de bună, simulează". Eugen Ionescu, de partea sa, este și mai tranșant : „...**Jurnalul** (jurnalul intim sau reportarul) nu este numai preferabil romanului, tragediei, poemei, și celorlalte (în sensul că nu e nevoie să alegi) și mai adevărat (în sensul că nu elimină realitățile care luminează, de fapt, sensurile) dar **jurnalul este genul original literar, genul tip**, iar tragedia, poema, este **sînt pervertiri ale jurnalului pur. Jurnalul este adevăratul gen literar**" (s.n.), după care își argumentează afirmația : „...întoarceți filele unui jurnal. Veți vedea că pe lîngă o întîmplare începută și încheiată (și încă cu ajutorul altor întîmplări) există o mie și una de începuturi, începuturi de aventuri rămase la primul pas demersuri fără rost, de tragedii ce se spulberă a doua zi, de frici ce nu se fundează pe nici un sprijin, pe nici un moment exterior, și nu pretind să se cimenteze sau să pună bazele unui măreț edificiu logic și estetic (...). Unde mai puneți că jurnalul are imensul avantaj de-a înfățișa culisele, care, pentru cunoașterea adevărului, sînt infinit mai interesante decît scena, de regizor și sufleur combinată.

Îmi place să văd viața fără sufleur ! Literatura, în mare parte, a făcut ca viața să aibă atîtea stereotipii, și tragedia a făcut ca toate eroismele să aibă o desfășurare și o culoare identice. A făcut ca viața să repete literatura, și a făcut ca literatura, nemaihrănindu-se decît din literatură, din ea însăși, și consumîndu-se mai mult decît hrănindu-se să se atrofieze, și să capete o răceală a cadavrelor. (...) «Dar romanul evocă, romanul re-creează viața, pe cînd jurnalul o transcrie, jurnalul este un document uscat», știu bine că se va răspunde. Dacă vreți să știți, domnilor, romanele sînt tot atît de uscate ca și jurnalele. Cred că ne este absolut cu neputință să recreăm viața. **Jurnalul are măcar acest avantaj că o transcrie cît poate mai fidel, cît poate mai exact.**" (s.n.) **(Idei cap in cap, Nu,** 1934). Așadar, recapitulînd : literatura, oricît ar fi de bună, simulează ; romanele sînt, la rîndul lor, **uscate** ; jurnalul are, în schimb, avantaje multiple care anulează deficiențele în chestiune. Mircea Eliade aduce și el o opinie similară, contribuind la întărirea curentului de opinie reformator : „Un jurnal intim are, pentru mine, **o mai universală valoare omenească** decît un roman cu mase, cu zeci de mii de oameni (s.n.). **Faptele** celui dintîi, fiind cu desăvîrșire **autentice** (s.n.) și atît de «personal» exprimate încît depășesc personalitatea experimentatorului și se alătură celorlalte fapte decisive ale existenței — reprezintă o substanță peste care nu se poate trece. Dimpotrivă, un roman cu zeci de mii de oameni este o simplă carte **făcută**, cu personagii, **cu originalitate** (...). Mi se pare că universalitatea autentică — singura care poate înălța o operă literară alături de celelalte opere ale geniului omenesc — nu se întîlnește decît în creații strict personale. Lumea este astfel făcută încît un simplu fragment o poate reprezenta esențial ; după cum viața este reprezentată esențial într-o picătură de sînge sau una de sevă. **O experiență autentică, adică nealterată și neliteraturizată** (s.n.), poate reprezenta întreaga conștiință umană a acelui ceas. În timp ce o carte «făcută», cît de vaste ar fi bazele și de universale tendințele — nu izbutește să surprindă această conștiință, după cum un muzeu nu surprinde viața, oricîte animale ar surprinde împăiate. Toată problema stă în în acea picătură de sînge." **(Oceanografie,** 1934).

Prin urmare, problema — **obsesia — autenticității** : a vieții „așa cum este ea", denudată de orice contrafacere, oricît de genială, **nefalsificată**, altfel spus. Anton Holban — care, se știe, și-a transcris în romane experiențele erotice personale, cum dovedește cu prisosință corespondența sa — regreta, în ce-l privește, faptul de-a nu fi putut urma (da libertate plenară de expresie) acestei tendințe, care se dovedește a fi fost și a lui, cu diferența că deține rezerve capitale în privința posibilității realizării acestui deziderat : „...Aș vrea să scriu numai secrete personale. Totuși, **a trebuit să fac multe concesii literaturii** (s.n.). Chiar și un jurnal intim, scris pe cînd nu te gîndeai să-l publici, trebuie refăcut. Căci nu poți să oferi lectorului o sută de pagini și pe fiecare să scrie același lucru : am așteptat o scrisoare de la iubita mea. Combini, dai la o parte, subliniezi, o serie de procedee, **cari pentru cei ce caută o oglindă exactă a vieții, poartă numele de trișare...**" (s.n.) **(Testament literar,** „Azi", VI, 27 februarie—martie, 1937, reprodus în **Jocurile Daniei).** Este interesant de remarcat că aceeași opinie o împărtășește și ferventul adept al jurnalului, citat mai sus : în **Titu Maiorescu și Jurnalul său** „R.F.R.", martie 1940, Mihail Sebastian afirma că „e posibil ca, la punctul de plecare, Stendhal sau Goncourt sau Jules Renard să fi avut intenția de a ține, în jurnalele lor ,socoteli strict personale, ferite de orice ochi străin, dar, cu vremea, ele au devenit chiar pentru autorii lor o adevărată operă, destinată mai curînd sau mai tîrziu tiparului. Atîta e de ajuns pentru ca libertatea de expresie să capete o instinctivă prudență. **În literatură, cele mai mari sincerități sînt totuși discret dirijate** (s.n.) (...). Nu trebuie să abuzăm de jurnale și scrisori — susține el în continuare. Avem de obicei înclinarea de a le socoti mai revelatoare pentru cunoașterea unui om decît opera sa publică. Tot ce este secret, familial, ne atrage ca o destăinuire. Plăcerea de-a umbla prin

«hîrtii intime» este cu atît mai vie, cu cît se dublează cu sentimentul de a călca o interdicție, de a pătrunde într-o lume închisă. E o plăcere de lectură ușor de înțeles, dar care **„păcătuiește exagerînd sensul «hîrtiilor intime» în detrimentul operelor împlinite, responsabile..."** (s.n.).

În realitate, nu există nici o contrazicere în opiniile aparent contradictorii ale aceluiași autor : Mihail Sebastian se referea, inițial ,la statutul **ideal, teoretic**, al jurnalului, la rostul pe care **ar trebui** să-l aibe, pentru ca ulterior să trateze problema din punctul de vedere **practic, concret**, examinînd **actualizarea** (actualizările) unui model care, ca (aproape) orice model, rămîne abstract... Discrepanța a fost tratată copios de către teoreticienii literari, concluzia care s-a impus fiind, pînă la urmă, una singură și categorică : **sinceritatea** nu poate fi considerată ca existentă în jurnale, de oricine ar fi ele scrise, **autenticitatea vieții** autorului rămînînd sub semnul îndoielii. Problema este nu numai a **omisiunilor (tăinuirii)** anumitor fapte ori gînduri, intenții : un factor mult mai subtil se stecoară insidios, alternînd veridicitatea și interpunînd un ecran între **istorie** și **povestire** : acesta este **timpul**, care, la rîndul său, provoacă schimbarea, oricît de puțin sensibilă, a **identității** naratorului, provocînd, deci, zice Jean Starobinski, o **dublă abatere** (temporală și de identitate). George May, analizînd chestiunea, observa la rîndul său **motivele inconștiente** care duc la această modificare a realității : „Încă o dată, deci, intenția scriitorului, chiar dacă e, oricît de sinceră ar putea fi, ea nu este un indicator sigur (...). Se poate ca, în spatele intenției recunoscute ca atare, să se ascundă o alta, pe care autorul o ascunde lectorului, dacă nu și-o ascunde lui însuși chiar. **Sau poate că opera scapă cu adevărat, pe măsură ce este scrisă, controlului scriitorului** și devine uneori străină proiectului său inițial." (s.n.) ● **L'Autobiographie**, P.U.F., 1979, p. 127. Vorbind de aceste **omisiuni** care alterează realitatea (respectiv **imaginea coerentă** a autorului și a vieții sale), Camil Petrescu le abordă sub un cu totul alt unghi, dîndu-le o justificare surprinzătoare : „Poate că va stîrni mirare că nici unul dintre evenimentele importante ale vieții mele nu figurează în acest jurnal, în puținele note pe care le-am scris încă din viață... M-am mulțumit să scriu ceea ce **aveam interes** să fie știut pentru o mai bună înțelegere a operei și gesturilor mele cunoscute direct, ori povestite eventual cu pretenții de autenticitate. Am un jurnal medical pe aproape zece ani. Rostul lui era să mă pot descurca, prin examenul total al unui răstimp, de instabilitatea și jocul impresiilor organice... Pînă la el aveam impresia că sînt neconținut bolnav... Așa văd, în trecut, unele luminișuri..." **(Jurnal, 29 iunie 1939.).** Ni se oferă, aici, pretenția (intenția) de „epurare" evenimențială a jurnalului în vederea slujirii unui scop precis, dinainte stabilit de autorul său, în vederea **obiectivării.** (Ceea ce nu-l împiedică, cu îndreptățire de altfel, pe Eugen Simion, de exemplu, să regrete faptul : „...experiența (literaturii, n.n.) nu transpare în nici un fel în aceste note zilnice care se mărginesc să înregistreze altfel de fapte, mai simple. **Am pierdut, astfel, șansa de a avea în literatura română un jurnal de felul aceluia lăsat de Gide, jurnal pe care, nu mai încape vorbă, numai Camil Petrescu l-ar fi putut scrie.**" (s.n.). ● **(Scriitori români de azi, II).** Din aceeași perspectivă, a **modificărilor** operate, indiferent de scopul lor, eseistul efectuează o critică la care aderăm cu totul : „Gîndul că foile acestea vor fi scoase într-o zi la lumină îl neliniștește. Nu spune, în consecință, totul, **lasă deoparte ceea ce este cu adevărat intim, inavuabil și corectează fără șovăire naivitățile primei redactări.** (...) **Fapt și mai grav,** Camil Petrescu notează numai ceea ce **are el** interes să se știe pentru înțelegerea mai bună a operei și a atitudinii sale. (...) Preocuparea pentru ținuta lui postumă ne pune, evident, pe gînduri, **grija față de ceea ce vor spune alții nu concordă cu ideea literaturii ca document psihologic...** (s. n.) ● În timp ce Gabriel Dimisianu consideră că „Notele lui fracționate captează o tensiune în negativ. Dar oare nu putem vedea în el și un exercițiu de terapeutică, întreprins tocmai în beneficiul creației ? Eu cred că da. Scriindu-l, autorul său se elibera de apăsări, transporta în paginile lui, și nu în cele ale operei majore, dezolările, dezgustul, obsesiile negre și viziunile de coșmar. **Un efect exorcizator i se poate atribui. Fața lui nevăzută ne-o putem închipui luminoasă.**" (s.n.). ● **(Subiecte).**

Fenomenul, cu toată nemulțumirea pe care o creează, nu are nimic unic în el : departe de-a fi izolat, el constituie o trăsătură deseori întîlnită în cazul jurnalelor așa-zis (precizarea **este** necesară) intime : „În alte cazuri, (...) revenirile se pot concretiza în notele cu care, cu ocazia unei relecturi, nu se poate împiedica să comenteze cutare sau cutare însemnare ce i se pare, odată cu distanțarea temporală, inacceptabilă." ● (G. May, **L'Autobiographie).** „În notele" sau în **eludările,** la fel de bine, pe care le poate opera autorul căruia nu îi mai convin, dintr-un motiv ori altul, aspectul sau conținutul unei însemnări sau al alteia.

Indiferent, însă, de natura motivelor (conștientă-premeditată, ori inconștientă-involuntară), **abaterile** (omisiunile) pot servi, ele însele, la decelarea anumitor particularități ale celui ce le-a comis : „Mai trebuie spus că o personalitate (o existență poate fi totuși determinată (prin **abaterile stilului**, zice același critic — G. Genette, n.n. — în acest subtil mecanism al mistificării. Stilul are o valoare «autoreferențială», scriitura, cu nivelele, proiectele, eșecurile și strălucirile ei, oferă, **pentru cine știe să citească,** (s.n.) o imagine autentică despre cel care scrie..." **afirmă un critic.** ● **Rezultă, prin** urmare, că nici măcar omisiunile — considerate ca principalul repros, în perioada studiată ,în privința multdoritei **autenticități —, tăinuirile** încercate de cel ce are interesul să treacă sub tăcere ceea ce nu i se pare avuabil, își pierd puterea, nemairezistînd în confruntarea cu metodele teoriei literare contemporane. **Tăcerea însăși** capătă o conotație interpretabilă **(descifrabilă),** pentru înverșunarea combinată cu înaltul profesionalism al teoreticienilor literari moderni.

Nicolae Baltă

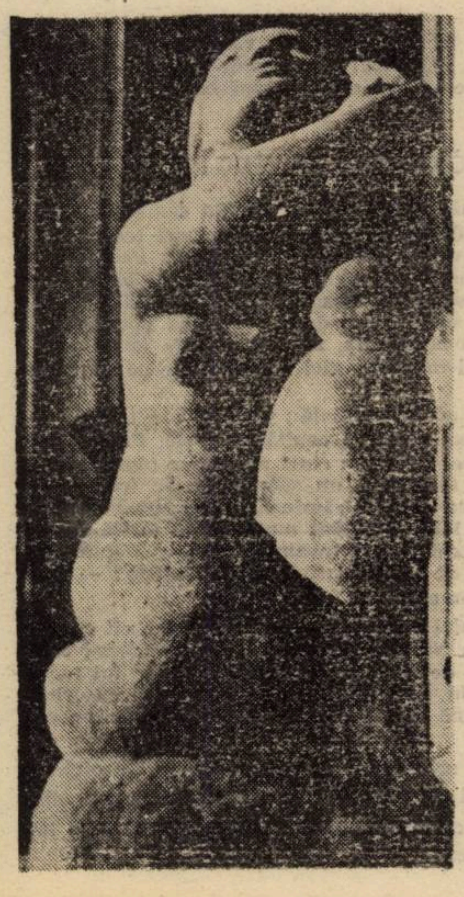

eseu

Mitul negativ

Acest titlu nu trebuie să şocheze. Dimpotrivă, el trebuie să ne ajute să ne ridicăm din scaunul cu rotile al mitologiei de hîrtie. M-am gîndit de mult că în măsura în care există o teologie apofatică, o teologie care pune în evidenţă negativitatea divinităţii, marcînd ruptura salutară între Dumnezeu şi Cosmos, există sau trebuie să existe şi o mitologie apofatică, prin care zeii tuturor tradiţiilor se pot elibera din insectarul descriptivismului steril. Din nefericire, gîndirea mitologică este asfixiată de un scientism falimentar. A vorbi despre zei aşa cum un maistru din uzină îşi prezintă strungul Carusel este însăşi moartea spirituală. Ne ameninţă, indiscutabil, o asemenea primejdie şi ea vine tocmai din partea savanţilor ce se zidesc în osuare bibliografice. Mircea Eliade a fost, slavă Domnului, o excepţie. Aşa cum arătam într-un eseu publicat în Caiete critice el a reuşit pînă la urmă să lumineze biblioteca, nelăsîndu-se copleşit de stearpa cantitate a informaţiei. Dar după el ? Care este în fond posteritatea lui Mircea Eliade în domeniul studiului miturilor şi al credinţelor religioase ? Fireşte, nu-mi propun în cuprinsul acestor rînduri să abordez această delicată problemă. Aş dori doar să semnalez cîteva primejdii care-l pîndesc pe cercetătorul din acest domeniu, poate chiar în clipa cînd se simte mai sigur pe sine şi cu doctoratul în buzunar... De fapt, pericolul mare şi grav constă în desacralizare. El poate îmbrăca mai multe forme. Să le luăm pe rînd : astfel, reducerea mitului la gradul de story, de simplă naraţiune este un mod elegant, şi aparent inofensiv de-a face cultură. Dar a gîndi un mit strict literar, estetic, separat de sacru e ca şi cum ai spune că icoanele sînt pictate de dragul vopselelor ! Nimic mai mărginit decît o asemenea concepţie „de catifea" care se valorifică tot în folosul naturii păgîne şi al antropoidului sîrguincios ! De regulă, acest fenomen aparţine orientării structuraliste prin care structura se înfatuează închipuindu-şi că poate exista fără rădăcini. Înţelegerea mitului ca produs de laborator e oricum o atitudine infirmă. Interesant însă, că din această orientare derivă curentele, cum să le numesc, funcţionaliste, sociologizante care, pricepînd că mitul, totuşi, nu se poate reduce la statutul de simplu story gratuit, încearcă „să-i dea un rost", dar cum? Afirmîndu-i conditia de „reglator al mecanismelor ce susţin existenţa comunitară" ! Aşa scrie Mihai Coman în **„Mitos si Epos"** pledînd mai departe pentru instaurarea „democraţiei" în lumea povestirii în aşa fel încît dispărînd ierarhia de conţinut, textele ajung pînă la urmă la egalitate revendicîndu-şi nonşalant dreptul de-a fi mituri. Sau cum spune în alt loc „funcţia creează mitul". Fireşte, departe de mine gîndul de-a demola acest punct de vedere, valabil ca oricare altul. Vreau doar să arăt că şi un cod penal profan regăseşte mecanismele comunitare iar a anula clipa lui „illo tempore", a anula revelaţia divină şi a spune că „funcţia religioasă... nu este decît un subtip al funcţiei sociale" înseamnă a face un serviciu perfect propagandei ateiste şi acesta — amuzant ! — nu de pe poziţiile „broşurii roşii", ci a culturii care pretinde că-l înalţă pe om. Halal aşa înălţare ! Aşadar, un prim pericol care poate afecta cercetarea în domeniul mitologiei este cel al desacralizării prin aşezarea în prim plan a exigenţelor comunitare, sociale, uitîndu-se că înainte de-a fi sursă de statornicire a datinilor şi obiceiurilor, a „drepturilor şi interdicţiilor" într-o societate de tip arhaic mitul a fost tăcere ca deschidere sore cer. În „Alethcia" Anton Dumitriu a explicat pertinent tocmai acest dublu sens al mitului ce exprimă o dublă realitate : mai întîi mythos înseamnă fabulă, deci povestire, naraţiune, story. Dar un al doilea sens este şi acela de-a-şi spune sieşi ceva, de-a delibera în tăcere. Cum formulează Anton Dumitriu : „am trecut dintr-o dată de la contactul cu existenţa externă şi expunerea în expresii verbale, la planul interior, al concentrării gîndirii asupra ei înseşi". Deci, al doilea sens al mitului şi cel mai important este acela care pune accentul pe tăcere. Rădăcina my din mythos dă cuvintelor în care apare sensul de-a închide ochii sau gura, de unde în latină cuvîntul mutus. Tăcerea, fireşte, nu se referă la muţenie. E vorba de concentrare interioară şi, mai mult, de singurătate ca mediu necesar rugăciunii. Ne putem întreba atunci : ce este primordial ? ce este mai important ? O datină „reglatoare" ca oamenii să nu-şi facă de cap şi să nu-şi dea în cap sau rugăciunea unui ales prin care pămîntul urcă spre cer iar cerul coboară spre pămînt ?

Al doilea pericol decurge de fapt din aceeaşi mentalitate pragmatic-utilitaristă. Oamenii arhaici, ar fi raţionamentul celei de-a doua orientări, şi-au dat seama că cel mai avantajos este să te „ai bine" cu zeii ! Societatea funcţionează prin respectarea unor datini, prin neîncălcarea lor, analog natura cu anotimpurile ei îl răsplăteşte pe om dacă omul aplică întregul sistem al riturilor pe care-l ştie, cum se spune, din moşi-strămoşi. De fapt, eroarea aici porneşte din neînţelegerea naturii mitului şi a relaţiei sale cu ritul. Fără rit, mitul rămîne teorie, fără mit, ritul este mecanică. Complexul mit-rit reprezintă în fond CEA MAI PUTERNICĂ PREZENŢĂ a creaţiei. Este momentul cînd creaţia se sacrifică, adică urcă spre pacea şi absenţa non-creaţiei. A nu înţelege în acest fel sacrificiul înseamnă a-l privi ca pe o parte a unui absurd negoţ între om şi zeu. Numai că cei doi „parteneri" nu sînt pe picior de egalitate. Nu există comună măsură între jertfa înălţată, oricît de pură ar fi, şi harul coborît. Zeul nu dă omului pîine în primul rînd. Dar dacă omul (ţăranul) vrea numai pîine atunci zeul poate fi foarte bine demen. Scriptura este concludentă în acest sens. Ceea ce dăruie însă zeul aparţine ordinii nenaturale şi nu intră în cadrul unui comerţ profan. Iată de ce o afirmaţie de felul : „dau (sacrific) şi tu (zeule) îmi dai altceva în schimb", pe care o întîlnim în altă carte a lui Mihai Coman **„Sora soarelui"** este incompletă şi simplifică o relaţie extrem de profundă. Dacă zeul dă ceva atunci nu dă nici ploaie, nici lumină, nici căldură sau acestea vin pe deasupra, cum se şi spune în înţelepciunea evanghelică : **„căutaţi întîi împărăţia cerurilor iar restul vă va fi dat pe deasupra..."** Acest rest presupune şi lumină, şi căldură, şi ploaie, dar esenţa relaţiei om-zeu poate fi exprimată numai în felul următor : **zeul dă zeu, cerul dă cer.** Sacrificiul înălţat coboară sub formă de har. Ceea ce în sufletul unui singur om era doar o fărîmă de credinţă se întoarce înmiit asupra întregii umanităţi. Candela s-a răsturnat în soare... Probabil că omul arhaic simtea acest lucru. Noi vedem totul prin prisma utilitaristă şi atunci e şi normal să credem că oamenii altor vîrste negociau cu entităţile superioare pentru „condiţii mai bune de viaţă". Mai mare deriziune nici că se putea ! A-l considera pe zeu un fel de primar de comună care răspunde nevoilor sătenilor în măsura în care şi sătenii „ies la cîmp" este o operaţie lamentabilă şi nocivă în ordinea spiritului.

Mai există însă şi alt aspect de compromitere a gîndirii asupra mitului. El porneşte pe cale psihanalitică şi încearcă să impună ideea că nostalgia originilor despre care vorbesc savanţii mitologiilor reprezintă în fond nostalgia după anii copilăriei. Se profită aici de pe urma neclarităţii conţinute în sensul termenului origine. Astfel, pînă la a afirma că puritatea omului primordial este totuna cu puritatea copilului de cîţiva ani nu mai e decît un pas. Asistăm la aceeaşi operaţie a desacralizării prin susţinerea unei înţelegeri etico-biologice a originilor. Tot proiectul rousseauist şi al enciclopediştilor care au vrut să se debaraseze de biserică se află comprimat aici. „Le bon sauvage" este totuna cu „le bon enfant", adică o puritate a ignoranţei, o neprihănire vegetală. Calea spre cunoaştere nu se realizează decît prin istorie şi cultură. Ideea de progres trebuie apărată cu orice preţ, acceptînd chiar şi ghilotina, corupţia, totalitarismul. Omul arhaic era doar un sălbatic tembel şi atît. Fireşte, aceasta e numai gargară, ideologie, care, însă, „a prins". O bună parte a antropologiei moderne se bizuie pe ea şi chiar şi maestrul Levy Strausse a pus, prin opera sa, o cărămidă la ridicarea acestui edificiu profan. **Originile sînt de fapt în cer şi nicidecum într-o aşa-zisă inocenţă prenubilă. Căci nu numai prin sex şi societate decade un om, ci şi prin ereditatea culpei adamice !**

O altă cale de-a castra mitul este aceea de-a-l interpreta naturist. Tendinţa aceasta se înrudeşte foarte bine cu orientarea pragmatică, economică. Zeităţile fertilităţii şi ale vegetaţiei trebuie îmbunate pentru a asigura recolte record. Numai că în clipa în care eficienţa intervenţiei lor este înlocuită de eficienţa altor practici magico-tehnice al căror ultim stadiu l-ar reprezenta, de ce nu, îngrăşămîntul chimic sau pesticidul — căci nu mi se pare exagerat să credem că prin tehnica noastră modernă ne situăm exact în prelungirea „comunei primitive" pe care o portretizează manualele ateisto-iluministe — atunci zeul rămîne doar podoabă imagistică, alegorie pentru a exprima venirea primăverii bunăoară, renaşterea ciclului vegetal etc., etc. Astfel mitul Persefonei şi al Demetrei „trădat" în cheie naturistă e tot ce poate fi mai tipic pentru o asemenea mentalitate.

Am arătat într-o rapidă trecere în revistă care sînt, care au fost şi, mai ales, care vor fi primejdiile ce ameninţă gîndirea asupra mitului : orientarea structuralistă, funcţionalistă, psihologică, economică, naturistă. Important de subliniat este însă un lucru : mitul nu exclude de fapt aceste ramuri, căci ele fac parte din fiinţa sa, dar, ca purtător de sacru, se află mult deasupra lor. Mitul serveşte coeziunea socială şi ritmicitatea cosmică, se încarnează în copilărie şi pe linia inconştientului colectiv, poate să urce pînă la strămoşii stirpei umane, dar sălaşul lui este în cer, natura sa este în primul rînd uranică şi de aceea rostul intelectualului care se simte atras de domeniul mitologiilor trebuie să fie acela al contemplării acestei înalte patrii. Ca cea mai puternică prezentă mitul este şi nu este în lume. Aşa cum în ipostaza sa pură sacrificiul nu este exterior, nu presupune ofrandă nici de ordin animal ori vegetal, ci este strict interior, exprimîndu-se prin aplecarea gîndirii asupra ei înseşi, fiind smerire a gîndirii, deci rugăciune, mitul, prin recitarea sa în sînul unei comunităţi arhaice, restaurează situaţia primordială, originară, acel illo tempore al naşterii unui fenomen sau făpturi nu numai în accepţie pămîntesc-paradisiacă, dar şi ceresc-arhetipală. Astfel, mitul trece dincolo de creaţie căci, deşi născător de lume, de munţi, de ape şi de oameni, este adevăratul început fiindcă totodată este şi sfîrşit. El este leagăn şi mormînt cosmosului pe care l-a generat prin divine incantaţii. „In my begining is my end", cum a spus T. S. Eliot în **„East Coker"**, numind însuşi misterul din care mitul se împărtăşeşte. Inutil să mai amintim comuna obîrşie etimologică a acestor doi termeni, demonstrată tot de Anton Dumitriu în Aletheia. Deci, pozitivitatea mitului constă în exteriorizare, sacrificiul divinităţii care se jertfeşte ieşind din sine pentru a da naştere întregii creaţii. Negativitatea sa constă în interiorizare, sacrificiul omului de-a concentra în sinele său risipa lumii şi a o întoarce pînă la increat. Simetria inversă apare ca o lege a comuniunii om-zeu, pe care o guvernează mitul prin dubla sa realitate. Mircea Eliade în primul volum din **„Histoire des idées..."** se referă la o categorie de scrieri hinduse care erau predate în mare taină şi care nu puneau accent pe evidenţa riturilor îndeplinite, ci pe Sine ca subiect al sacrificiului autentic. Darul cel mai scump pe care-l aducem astfel cerului este de fapt smerenia, rugăciunea, tăcerea. De aceea o posteritate a lui Mircea Eliade, cum arătam la începutul acestor rînduri, ar trebui realizată în sensul explorării dimensiunii apofatice a mitului, înţelegerii sale în „tenebrele luminoase" ale transcendenţei şi nidecum în culcuşul călduţ panteisto-structuralist.

Îmi vine acum în minte o înţelepciune budistă citată de Andrei Pleşu în cartea sa **„Ochiul şi lucrurile"** : „Natura cerului e cît se poate de limpede. Dar privind neîncetat spre el, sfîrşim prin a-l întuneca". Ştiu că acesta ar putea fi un contraargument la pledoaria mea în favoarea esenţei uranice a mitului. Numai că limpezimea celestă este şi limpezimea ochiului care priveşte. În acest fel orice stea contemplată este fereastră spre Dumnezeu...

(fragmente din eseul „Posteritatea lui Mircea Eliade"
Dan Stanca

haiku

Lumină a nimănui :
un fir de nisip
astupă gîtul clepsidrei

Constantin Abăluţă

leo butnaru

Schimbare de drum

Reacţie în lanţ

Mă gîndesc că zile bune au fost în toate secolele, dar secole bune — nu în toate zilele.

Mă gîndesc la dimineţile posomorite în care tulpinile livezilor ni se arată, cutremurător, precum picioarele înfăşurate în moletiere de ceaţă ale infanteriştilor — năluci din Întîiul Mondial.

Mă gîndesc că, asemeni porumbelului alb, şi alba floare pare a simboliza cumînţenia, însă din sămînţa dalbei flori de bumbac se face praf de puşcă, iar din floarea propriu-zisă — vată pentru bandaje.

Mă gîndesc la Waterloo-ul constelaţiilor în care Calea Robilor n-ar fi decît o interminabilă tranşee în flăcări.

Mă gîndesc la arheologii care interoghează armate de statui şi la armatele jertfite pentru a ajunge statui.

Mă gîndesc la omenoşii ciini-lupi şi la ciinoşii oameni-lupi.

...Fiindcă zile bune au fost în toate secolele, dar secole bune — nu în toate zilele.

Insul „Figură-de-stil"

Pentru cel aproape înţelept singurătatea este un fel de carantină pe care şi-o impune, spre a nu se molipsi de dorinţa existenţei pilduitoare în zeflemea de tipul „Ce mai faci ? Zi-i ceva, de ce taci ?" cu care-l atacă insul poreclit Figură-de-stil, din motivul că niciodată nu trece la mai adînc, ci se lăfăieşte la suprafaţă, în această bălăcire provocînd filozofia spumei ce-i îmbăloşează părerea de succes personal şi stupida diplomaţie a refuzului de a-i susţine pe alţii.

Sinfonia ca o enormă distanţă

Virtuosule pianist, iartă-mi, te rog, constatarea oarecum trivială ;

iartă-mi-o, rogu-te, şi dumneata, harnicule vînzător de pinzeturi, —

însă m-am surprins la gîndul că D-voastră sunteţi neobosiţii călători mîinile cărora străbat mult mai multă cale decît picioarele bieţilor peregrini.

Drum bun !

Înălţime

Unii se mulţumesc cu un înalt nivel de viaţă, alţii se căznesc să ajungă la o înaltă viziune asupra vieţii.

În ambele cazuri, căderile nu sunt excluse.

Cam aceleaşi probleme

Oamenii orgolioşi sunt greu de înţeles : ei se gîndesc numai la acei care le-au luat-o înainte, uitînd de atîţia şi atîţia înşi care au rămas în urma lor.

Zău, dacă ar privi peste umăr, văzînd cîţi semeni le gîfîie în spate, orgolioşii s-ar bucura mai mult decît în momentele cînd reuşesc să depăşească pe cineva.

Vis cu zăpada pistruiată

Pe zăpadă măruntă şi moale se văd semănate nişte urme rotunde de păşuţi, păşuleţi, păşişori (cum ar fi să fie diminutivul substantivului „pas" ?). Paşi, păşuleţi, păşuţi, păşişori de pitic sadea. Însemn bizar-misterios de urmuşoare, urmuţe, urmuleţe rotunde, legate, parcă, într-un şir coerent de o abia-abia perceptibilă dîră de hoaspă-tăriţă. Da, anume că : de tăriţă cafeniu-violetă, ni-i măşcată, nici măruntă, de porumb ori de secară.

...Nu mai am nici o îndoială : pe zăpadă a trecut, rătăcitoare, păpuşa-soldat a copilăriei mele. Păpuşa înfiripată din şase săculeţe : cinci cilindrice (două mîini, două picioare, torsul) şi un săculeţ sferic (căpşorul), toate umplute cu ceea ce rămînea în sită după un meticulos cernut. Păpuşa-soldat umplută cu tăriţă şi cărbune, în loc de cască, îi puneam pe căpşor o jumătate de nucă golită de miezii care — aţi observat ? — seamănă a creier omenesc.

A trecut pe aici păpuşa şi, probabil, striga cît ce putea versuri din Nichita Stănescu despre soldatul care păşea, păşea şi de atîta mers se tot tocea, se tot tocea pînă la genunchi, apoi pînă la briu, apoi pînă la ochi ; se tot tocea, pînă se făcea iarbă verde pe care un cal o păştea...

Păşea, cînta ori striga păpuşa-soldat a copilăriei mele, pistruind cu fire de tăriţă cafenii-violete alba zăpadă. Păşea, cînta ori bocea păpuşa boccea, şi se tot tocea, se tot tocea...

plastică

Dincolo de uitare

Dintre toți discipolii profesorului Paciurea, cel mai aproape de spiritul maestrului și de tăcerile lui scormonitoare pare să fi fost sculptorul **Corneliu Medrea.** Personalitate proteică, îndrăgostit de formele umanului și foarte european în viziunea plastică pe care și-a conceput-o, artistul s-a distins, încă de la primele sale apariții în saloanele bucureștene, ca un exponent al filonului realist-figurativ în sculptura noastră contemporană. A fost unul dintre cei ce au impus materiei un modelaj energic și, deopotrivă, felin, încărcat de senzualitate. Studiile sale nu s-au abătut de la motivul peren al cercetării plastice: anatomia corpului uman. Lecțiile din clasa lui Paciurea l-au deprins cu canoanele construcției plastice și ale modelajului esențializat, tactilitatea jucînd, în această privință, un rol covîrșitor. Acest gen de laborator de creație, bazat pe relevarea și exersarea particularităților nativității artistice, dar care nu era altceva în cele din urmă, decît perfecționarea, în accepțiunea cea mai înaltă, a unui meșteșug. Cantonarea la nesfîrșit în matricea unui asemenea prozelitism scolastic l-ar fi transformat pe artist într-un cirac de marcă el maestrului său nemijlocit. Deși Paciurea însuși căuta, pe cît îi îngăduia pedagogia ce și-o însăilase în orele de atelier de la Academia de Arte, să încurajeze pe cît posibil orice tendință de manifestare a individualității creatoare. Dar nu accepta dezvoltarea unei atari vocații fără însușirea deplină a alfabetului acestei arte, bazată atît de mult pe materiale și tehnologii ce nu tolerează improvizația și amatorismul. Medrea a înțeles fără efort această minimă obligație a învățăcelului ce era și a luat cu sine cît mai mult din zestrea pe care i-o oferise capriciosul, dar atît de generosul său maestru. Abia după aceea, sau tocmai de aceea, școala și atelierele pariziene i-au putut deschide, largi, porțile către doctrinele estetice și subtilitățile stilistice ale sculpturii celei mai agreate în anii primului sfert al acestui secol. Cel mai surprinzător dintre artiștii europeni ai acelei perioade, să-i spunem, post-rodiniene, era Bourdelle. Sensul **modernității bine temperate,** ca să folosim o parafrază cunoscută în zilele noastre, îl indica, pentru generația aflată atunci la porțile afirmării artistice, sculptura acestui mare creator. Toată suflarea artistică a continentului îl considera un exponent al noii Renașteri cuceririle sale în direcția compoziției monumentale, a reliefului, punerea în valoare a calităților intrinseci ale materialului, forța modelajului senzualitatea puternic marcată a formelor, dezvoltarea într-o viziune impregnată a regulilor dinamicii sculpturale, regăsirea vechilor **armonii ale masivului,** pe care le promovase mai mult arta de șevalet a flamanzilor și italienilor din zorii barocului fată tot atîtea surse ale fascinației pe care a iscat-o creația sa artistică. Nu întîmplător, Bourdelle a avut mulți imitatori nu numai la el în țară ci și aiurea, sintezele multor căutări ulterioare ale modernîștilor avînd în el un precursor.

Medrea nu și-a dezis niciodată maeștrii, afinitățile sale cu sculptura marelui artist francez fiind evidente, dar fără a amenda epigonic creația sculptorului român. Pentru că Medrea a reușit sinteze de o rară delicatețe a gestului statuar, sondările sale în orizontul existenței umane avînd o coloratură poetică, intens subiectivizată și o notă de autohtonitate pronunțată, greu de confundat. Date vizibile atît de compozițiile statuare (deloc monumentale, ba avînd mai mult proporții și caracteristici ale sculpturii de interior, cordială, aproape domestică), cît mai ales în portrete. În această privință, Medrea se dovedește un continuator îndrituit al maestrului său, Dimitrie Paciurea, performanțele pe care le-a realizat constituind, la rîndul lor, argumentul valorosasei școli de sculptură care s-a dezvoltat la noi de-a lungul a mai mult de un secol.

Opera lui Corneliu Medrea este una dintre cele mai dense și mai unitare din sculptura noastră din toate timpurile, iar tipul de expresivitate pe care l-a inițiat sculptorul în arta românească este și astăzi un model de referință, ce se cere, însă, a fi mereu redescoperit.

Corneliu Antim

muzică

Minus, plus

„Istoria muzicii este muritoare, dar idioțenia chitarelor e eternă".
(Milan Kundera — Le livre du rire et de l'oublie)

Așadar, prin '72, Husak, „președintele uitării" îl imploră pe Karel Gott „celebrul" cîntăreț pop să revină în țară : „vom face tot ce vei dori. Te vom ajuta, ne vei ajuta..." Asta, bineînțeles, în timp ce oameni de mare valoare emigrau fără ca faptul să deranjeze prea mult puterea. Era nevoie de muzica fără memorie" a frumosului Karel. Cel ce te putea face (trebuia să te facă) să uiți că în fruntea țării (ce frunte îngustă, doamne !) e „părintele", „pionierul de onoare", etc... etc... „Nu priviți niciodată înapoi", le spunea tătucul tinerilor, «Lăsați-i pe Beethoven și Ellington să doarmă în pace», părea să spună instrumentul lui Karel. La naiba cu trecutul. Să ne bucurăm. Și ce-i mai bun pentru uitare decît „prostia muzicii" ? Legănarea monotonă sau strident „ancestrală". Starea originară „dinaintea primei reflecții", a „primului joc cu un motiv sau o temă". Ei, dar cu ce seamănă toate astea, bunii mei cititori ?... Magdinii, Cristinoii, Mihai Constantineștii noștri flăcăii aceștia sfîșietori de banali și de iubiți, nu „edifică" ei același terifiant spațiu al „uitării" ? ? Ei da, populismul pare să facă ravagii nu numai în domeniul atît de gingaș al politichiei (de tinichea) ci și în sălile de concert. T.V.-ul (lucru bun!) l-a împins politicos pe domnul Magdin mai spre miezul nopții, la orele cînd apar de obicei micile făpturi stranii. E trist. Luăm din mult-visatul Eldorado mai mult ce-i rău. Video-clipa cea repede. Dar și ce lungă !

2. (.....încai țăranii zburdă pe cîmpii") Simpatică emisiunea (preferam omisiunea) semnată de Elise Stan și G. Pascaru. Nu știu cine-a scris prezentarea duiosului moment de „folclor". Aflăm însă cu îndreptățită bucurie că pariul cu agricultura a fost cîștigat și la alt nivel. Al recuperării tradițiilor. Cam repede, dar merge. Așadar, „după muncă țăranii mănîncă și se veselesc". Uhăi, bade !... Se-ncinge hora, hainele-s curate, scoase de curînd din lada cu busuioc, seara se adună în jurul focului și cîntă, spun glume... Trai neneacă ! Cosbuc „curat" implementat. Dar fără glumă. Avem cîntăreți și folcloriști foarte buni. E păcat să „vindem" abțibilduri și beteală cînd se mai găsesc, deși putine, naiuri și cavale.

3. Jazz — bucuria de-a cînta, opusă cîntării bucuriei. Sinteză între frenezia colectivă și orgoliul individual (improvizatorul solist). Perfectă „democrație" a formei. Sinteză a tonalităților, așa cum vede Leibowitz muzica lui Schonberg. Există un centru sonor — Do — în jurul căruia se clădește totul, afirmă unul din membrii formației de Free jazz — Leaders. Un simbure al muzicii din care se nasc cele mai fantastice și baroce plante. „Toată muzica este neagră — Beattles, clasicii ." spune același interpret. Greu de acceptat culoarea. Mai sînt nu-i așa ? — și chinezii. Dincolo de orgoliul afirmației, nu pot să nu observ cît de apropiate sînt unele pasaje, tehnica „ostinato"-ului, etc., de unele sonorități atonale sau post-seriale actuale. Ar putea jazzul să creeze o punte către fenomenul muzical contemporan ? Interesul cu care un public tînăr a primit concertul rafinatului Trio Machado din Franța (Festivalul de jazz de la Brașov), pare a da un răspuns afirmativ.

Valentin Petculescu

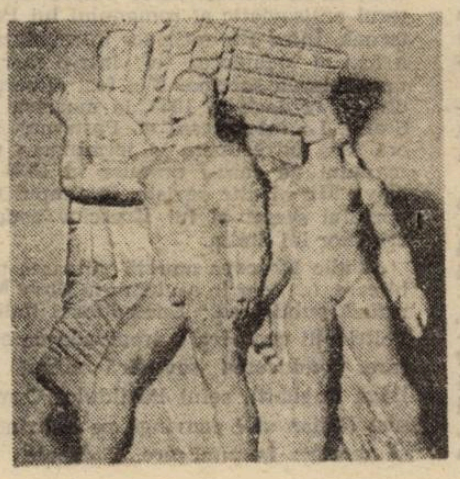

t.v.

O performanță unică : înainte, spre Cartea recordurilor

S-o iau încet, că merită, și să încep cu un citat din **Luceafărul**, numărul anterior. Semnează Horia Gârbea, cel chemat să dea seama săptămînal, prin recenzii, de activitatea editorială : „E te, în mod sigur, cel mai nepotrivit moment pentru receptarea poeziei. A publica acum versuri înseamnă să ai vocația sinuciderii. Dar poetul oricum **trebuie** să aibă o asemenea vocație".

Zice una lume că așa e : **trebuie.** Zic alții că nu e neapărat obligatoriu. Oricum, eu îi dau dreptate lui Horia Gârbea. Ce, mare lucru o vocație în plus ?

Să urmez la fel de bine, Săptămîna trecută, **Studioul de literatură** a cuprins o discuție (o oră, ca și **Studioul** de săptămîna asta), la care au participat șapte scriitori : „optzeciști" și „nouăzeciști". Au spus o mulțime de lucruri interesante, n-au lămurit cîtuși de puțin pe telespectator ce-i aia „optzecist" și ce-i aia „nouăzecist", dar s-a închegat din multe fraze inteligente (nici un vers ! atenție : nici un vers !) o emisiune-prolog pentru alta sau altele care să arate mai clar despre ce e vorba de fapt.

Ei bine, după micul record pomenit (nici un vers !) emisiunea a bătut, de data aceasta, dragi tovarăși și dragi tovărășele doamne, domni și domnișoare, un record. O oră de literatură fără nici un chip de scriitor și fără nici un text literar ! (Cineva, în penumbră, unge cu săpun — cu fringhia e greu — săpun se mai găsește ! — cordeluța nevinovată pentru nevinovata sinucidere...). Și totuși : cum se poate face o emisiune de literatură atît de lungă, fără nici un fel de literatură ? Că nu e o realizare oarecare ! Unu : spui cîteva cuvinte despre o carte de versuri a unui autor necunoscut, apărută la o editură cu nume necunoscut, cu o prefață semnată de un al treilea nume necunoscut (fără să faci nici o apreciere asupra volumului, fără — oroare ! — să citezi un vers). Doi : îi pui cîteva întrebări folcloristei Rodica Zane — și vine vorba în treacăt de faptul că așa-zisa „lirică nouă" era un fenomen kitsch (urmează explicarea inteligentă de către cei doi convorbitori a fenomenului cu nume bubuind de consoane) — și basta, deși era limpede că inteligenta folcloristă avea multe de spus. În încheierea acestui punct, intervievatorul citește, pe sărite, o versificare — evident kitsch — trimisă de un cititor anonim. O timpenie. Și ? În sfîrșit, surpriza emisiunii : vedeta ! Vedeta — anunțată și în programul tipărit — e Ion Băiesu. Numai că Ion Băiesu n-a venit. Scuze. Ne aflăm, ca nivel de profesionalitate, la cota televiziunii anului 1000. Ei, cu ce să-l înlocuim pe Băiesu ? Cu prezentarea revistei Academia, făcută de patru distinși intelectuali fără preocupări literare. Bun și asta, mai ales că, din cer senin, fulgeră o idee, una demnă de remarcat : de ce nu au toate cotidienele pagină culturală și pentru ce săptămînalele și mensualele marcat literare au obiective precumpănitor politice ? E prea ușor de răspuns, dar reținem gîndul bun : să apară în marile ziare cîte o cronică literară permanentă. (Înainte de război devenise celebru „foiletonul-cronică" din pagina a doua, chiar dacă nu apărea zilnic. Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius nu publicau — ca și Grigurcu azi — cronici literare, doar în reviste...). Dar, pentru că veni vorba, emisiunile acestea literare, de ce nu le înghează criticii literari ? Că e meseria lor, nu ? Și avem slavă Domnului (nu și doamnei), o mulțime de critici : și tineri, și mai puțin tineri. Ei, chiar deloc nu se pricep ei la literatură ? Te pomenești că le-ar da prin gînd să aducă pe ecranul televiziunii nu chipuri depersonalizate, ci chiar scriitori, despre care ar vorbi pe îndelete, cu care ar discuta, pe care eventual i-ar invita să citească din scrierile lor. În nici un caz, șapte deodată ! Cel mult unul sau doi, să înțeleagă și publicul despre ce e vorba, oferindu-i-se explicațiile necesare.

...Pentru că am pomenit despre public, adică despre dumneavoastră, dragi cititori (telespectatori), vă aștept cu nerăbdare scrisorile. Adresa mea de acasă : strada Bibescu Vodă, numărul 19, București, cod poștal 70521. O repet, știu. O întrebare, că tot stăm de vorbă : amuzantul serial polițist **Max Monroe,** aveți răbdare să-l așteptați pînă după miezul nopții ? Sau — se poate și așa ! — nu mi-a plăcut (așa naiv și ritmat cum e) decît mie, iar atunci are dreptate televiziunea să-l expedieze în spațiile binefăcătoare ale somnului ?

Florin Mugur

Un mistic modern: Vintilă Horia

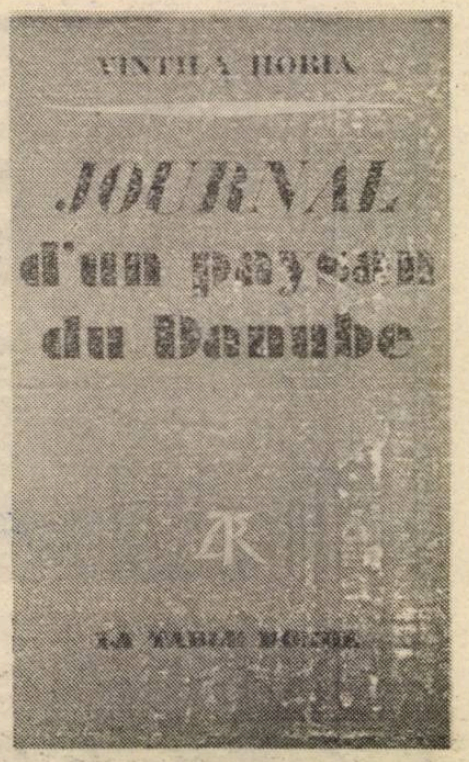

„Dacii plîngeau cînd cineva se năștea și sărbătoreau anticipat intrarea lui în moarte, care pentru ei, nu reprezenta decît o manieră personală de a lichida **inutilitatea istoriei** și de a pătrunde în seriozitatea atemporalului, adică în eternitate" (subl. mea. — D.S.B.). Poate că puțini autori moderni au înfruntat cu atîta încrîncenare, cu furie chiar, Istoria, concepută ca un ciclu repetitiv de orori care l-au îndepărtat pe om de Fiul Omului, adică de sinele său esențializat.

Este de văzut aici o primă întruchipare a exilului, anume aceea a **exilului moral,** care, conjugat cu **exilul spațial,** dă marea dramă a operei acestui căutător de absolut care este Vintilă Horia. În cartea sa de confesiune metatextuală, el reia o afirmație pusă anterior în circulație de unele interviuri acordate revistelor spaniole : „Exilul și iubirea sînt baza spirituală a operei mele... exilul înseamnă o ruptură tragică ce-l face pe exilat capabil să iasă din el însuși și să se poată cunoaște cu ajutorul uneia dintre suferințele cele mai lucide și mai nemiloase... dragostea profană, comună tuturor nemuritorilor, poate fi imaginată ca o tehnică de purificare și de evoluție spre iubirea sacră".

Furios pe istoria absurdă care l-a gonit din patrie, pe care nu va înceta să și-o dorească într-un fel unic, chinuitor, el se întoarce, în literatura sa puternic marcată de acest sentiment bivalent al exilului, către istoria ascunsă și greu sesizabilă a sufletului universal, proiecție a divinității și, totodată, pedeapsă dată muritorilor, în sensul în care ignorarea sa atrage după sine păcatul mortal al necredinței. Numai cei care știu să aștepte și să-și apropie această revelație sînt meniți reîntîlnirii în originar cu lumina sacrului, opțiune ce echivalează cu aceea între neant și etern. Observația unei atente cercetătoare, Monica Nedelcu, potrivit căreia, în **Dumnezeu s-a născut în exil** (Ovidiu, un **alter ego** al autorului, poate cel mai îndreptățit să-l reprezinte în fața judecății ultime), importanța incidenței luminii sacre în narațiune coincide cu substituirea progresivă a axei orizontale și spațiale a așteptării individului cu axa verticală și spirituală, așteptarea lui Dumnezeu, poate fi extinsă asupra întregii sale creații. Cu atît mai cutremurătoare devine această așteptare, cu cît, în **Jurnalul unui țăran de la Dunăre,** personajul supus cazanelor traumatizante ale inițierii prin suferință este chiar Vintilă Horia. De ce acest simbol de umanitate cu valoare arhetipală, „țăranul de la Dunăre", care unora le-ar putea sugera o conotație peiorativă ? În viziunea aceasta, țăranul român reprezintă o categorie mistică privilegiată, favorizată de contactul străvechi, pre-creștin, cu Dumnezeul unic, ipostaziat de Zamolxe. În acest țăran, sînt regăsite virtuțile primordiale — credința, iubirea, rectitudinea morală — ale speței umane, calități pe care evoluția istorică a omului modern tinde să le aneantizeze irevocabil. Pentru el, pentru țăranul danubian, contactul cu Dumnezeu și-a păstrat valoarea inițială de revelație călăuzitoare și nu se limitează la a fi o simplă formă de cult de ritual care-și ignoră specificitatea, ca în cazul oamenilor de la oraș, considerați „falșii revoltați ai secolului (...), invalizii spirituali". În vizibil contrast structural, „țăranii știu mult mai multe despre destinul omenesc și despre moarte decît un doctor în filosofie, feroce încorsetat de cunoștințe științifice, la fel de fragile ca și ideologiile. Iată de ce țăranul de la Dunăre nu se revoltă niciodată împotriva condiției sale, acceptînd marile coordonate ale vieții ca pe niște suferințe necesare sau ca pe niște trepte pregătitoare".

Pentru Vintilă Horia, omul și scriitorul, exilul vine ca o asemenea treaptă pregătitoare înaintea întîlnirii cu absolutul. Neîndoios îl aduce cu sine o suferință la limita insuportabilului, dar, alături de ea, este conștientizat și rolul său formativ (corelativul necesar), atît pe plan omenesc cît și, cu atît mai fecund cu cît durerea dezrădăcinării e mai mare, mai plină de semnificații revelatoare, pe planul creației umane, în cazul de față cea literară. În textele sale, evoluțiile personajelor predilecte mari exilați ai culturii predestinați suferinței izbăvitoare precum Ovidiu (în **Dumnezeu s-a născut în exil**), Platon (în **A șaptea scrisoare**), Boetius (filosoful întemnițat din Ravenna, al cărui exil interior este reluat în **Persecutații-l pe Boetius**) sau Dante, căruia îi sînt dedicate și cîteva eseuri de mare cuprindere, se circumscriu marilor teme — exilul și iubirea — ca într-un ritual repetat la infinit. Îndeosebi **Divina Commedie** este considerată a fi cartea „capabilă să dea un nou sens existenței umane, să o lumineze minunat, aproape miraculos". În ea s-ar găsi speranța reconvertirii într-o adevărată iubire. În condițiile exilului moral la care este condamnată umanitatea, iubirea poate constitui un început de mîntuire, ca prim nivel de inițiere în sacralitate, dragostea profană fiind supusă unui proces de transcendere în vederea posedării **esențialului.** Vintilă Horia mărturisește a fi fost obsedat, pe parcursul întregii sale opere de redarea acestei mistice a **trecerii** în literatură, prin abstragerea din cotropitoarea istorie a factologiei mărunte.

A nu ajunge la această formă de cunoaștere, în același timp dureroasă și purificatoare, îi apare ca un blestem, pentru a cărui explicitare dezvoltă teoria pervertirii omului de către istorie, prin îndepărtarea de matricea esenței, act de comoditate impus, poate, de una din cele mai pernicioase prejudecăți ale civilizației noastre : obsesia confortului, reiterată pe multiple planuri, de la cel al standardului de viețuire obișnuit (care exclude asceza sub toate formele sale) pînă la cel sufletesc, a cărui epurare de orice durere este mai grăitoare decît o blasfemie : „Nimic mai îngrozitor decît libertatea ce ne-a fost dată, fiindcă noi alegem de fiecare dată ce e mai rău, adică ce ni se pare lesnicios și favorabil, necredința, uitarea de Dumnezeu. Doar **satele** (subl. mea — D.S.B.) mai cred cu adevărat în sosirea și în învierea Sa. Și sufletele noastre se golesc pretutindeni fiindcă e mai comod să nu suferi în Vinerea Mare, e mai comod să ignori răstignirea și sîngele care a curs pentru noi.

Cum să îndrăznim să-i reconvertim pe ruși, cînd orașele noastre occidentale nu mai știu să se roage și refuză să-și aducă aminte, măcar o dată pe an, esențialul despre istoria noastră ?"

Mistica lui Vintilă Horia, mistica „țăranului de la Dunăre" nu are numai valoare individuală, ci, în măsura în care fiecare din noi va reuși să o extrapoleze și s-o supună analizei în oglinda propriei conștiințe, ea își revelă sensul universalității sale ascunse.

„În Evul Mediu, aș fi fost un cleric purtînd spada". În veacul XX, el este un mistic al penei de scris.

Dan-Silviu Boerescu

Pasternak — poetul împotriva istoriei

Acoperit de rușine în timpul vieții, aruncat într-o uitare ostilă după moarte, cunoaște o răsturnare triumfală în U.R.S.S. În Franța, prestigioasa colecție Pléiade îi publică opera.
„Figaro", în numărul din 30 aprilie 1990, publică, sub semnătura lui Pierre Daix și Laure Mandeville, un „dosar" asupra lui Boris Pasternak, premiul Nobel pentru romanul Doctor Jivago, **cu ocazia centenarului său. Dăm mai jos cîteva extrase din „dosar" :**

Născut la Moscova în 1890, într-o familie de origine evreiască, „trăia în îndestulare grație tatălui său, Leonid Pasternak, pictor, și adolescentul lua parte la înflorirea intelectuală de după 1905, cînd Moscova cunoștea impresioniștii, pe Van Gogh, Rodin, Cézanne (...), Matisse, Picasso, Braque, mai bine decît Parisul. Se credea muzician, și se înflora la poemele lui Rilke sau ale lui Verhaeren. Și-a desăvîrșit studiile de filozofie la Marburg, una din cele mai vii universități ale Germaniei.

E o epocă de fierbere poetică intensă, cînd simbolismul generației de la 1880 ai lui Andrei Biely, Alexandru Block începe să cedeze pasul unei reacții mai riguroase, cînd se ilustrează Ahmatova, Mandelstam, Gumilov, în timp ce se ivesc grupele de avangardă ale futurismului. El caută, înainte de toate, o reînnoire a limbajului. E ceea ce-l atrage pe Pasternak, fascinat de Maiakovski". „El primește revoluția cu același entuziasm ca futuriștii dar își apără arta de un angajament direct și revolta sa se înscrie în lirism."

Cu culegerea **Sora mea viața** (1922) e consacrat. Deși nu emigrează, ca ai săi, iluziile asupra regimului s-au spulberat. Îi mai apar **Anul 1905** și **Locotenentul Schmidt** (1927). „Admiră poezia Tsvetaievei (emigrantă, contra-revoluționară) și ea pe a lui, mult, încît în scrisorile lor se gîndesc la o viață comună". Deși rupsese cu frontul de stînga al lui Maiakovski în 1927, Pasternak e socotit, din ce în ce mai mult, ca poet oficial. După sinuciderea lui Maiakovski, „percepe violența colectivizării forțate de la țară."

„Într-o seară de la sfîrșitul lui aprilie 1934, Pasternak îl întîlni pe Ossip Mandelstam care-i citi poemul prin care îl biciuia pe Stalin, așa cum nu îndrăznise încă nimeni să o facă."

Mandelstam e arestat și „Pasternak deveni ca nebun spunînd peste tot" că n-avea nici un amestec în arestare, ceea ce era adevărat.

„Cum denunțătorii misunau, într-o seară, în apartamentul său comun, sună telefonul : **Tovarășul Stalin vrea să vă vorbească.** Pasternak rămase fără voce. Stalin îl și tutuia (așa cum scrisese Mandelstam în poemul său) : **Spune, ce se povestește în cercurile voastre literare despre arestarea lui Mandelstam ?** Pasternak, reușì să spună : „...nimeni nu spune nimic, pntru că nu știe ce să spună. Tuturor le e frică." Stalin : **Bun, și acum, spune-mi care e propria ta opinie despre Mandelstam ?** „Pasternak se pierdu în considerații asupra ceea ce distingea poeziile lor." Cînd Pasternak tăcu, Stalin îi spuse pe un ton batjocoritor : **Ei bine, văd că nu ești în stare să-ți aperi camaradul —** și încheie convorbirea.

„Pasternak, (...) umilit (...) îi scrise o scrisoare spunîndu-i lui Stalin că se comiteau nedreptăți în numele său." „Totul se sfărîmase în mine, scrie Pasternak, de la uniunea cu epoca, am trecut la opoziție, ceea ce nu disimulam. Creația mea personală se terminase. Ea s-a trezit în 1940, în ajunul războiului. Această perioadă tragică a fost o perioadă vie și sentimentul de a comunica cu toți m-a prins cu voioșie". Poezia sa, înainte de toate, e comuniune cu Rusia.

După victorie, el nu resimțea decît mai dureros sentimentul de a fi „respins de ordinea stabilită", prin întoarcerea la „cruzimile și la sofismele anilor cei mai stupizi și cei mai sumbri ai epocii dinainte de război." Pasternak se gîndea că „relele războiului erau preferabile minciunii crude. Ele zguduiră dominația acestei lumi inventate, artificiale, străine naturii omului." „Așa începu el **Doctorul Jivago.** O întîlni atunci pe Olga Ivinskaia, care lucra la **Novy Mir** și deveni marea sa dragoste."

Denunțată, Olga a fost arestată în 1949, ca să mărturisească despre caracterul antisovietic al romanului lui Pasternak. Între alte mijloace întrebuințate a fost și închiderea ei într-o morgă, unde pierdu sarcina. N-a fost eliberată din gulag decît în 1953, la moartea lui Stalin. La întoarcerea ei, Pasternak lucră fără întrerupere la terminarea romanului pe care-l propuse în 1956 la **Novy Mir** și alte reviste, în timpul raportului secret al lui Hrusciov asupra crimelor lui Stalin.

„Radio Moscova anunță viitoarea publicare, (...), dar în septembrie **Novy Mir** refuză publicarea." Dar editorul italian Feltrinelli cumpărase drepturile de editare. Conducerea sovietică stărui pe lîngă Togliatti, șeful Partidului Comunist Italian să-l convingă pe Feltrinelli să renunțe la publicare. Zadarnic. Și Pasternak obținu premiul Nobel în 1958. Începînd de a doua zi luă naștere calvarul lui Pasternak. Radio Moscova denunță romanul ca „un act politic îndreptat împotriva statului sovietic", Tvardovski îl acuză, în **Novy Mir,** Uniunea Scriitorilor îl exclude din rîndurile sale. Semițanski secretarul general al tineretului comunist, spunea că un porc nu face ceea ce a făcut Pasternak. El a murdărit locul unde minca. Scriitorii din Moscova cerură guvernului să îa romancierului cetățenia și să-l expulzeze. La 29 octombrie, Pasternak renunță la Premiul Nobel. La 31 octombrie el îi scrie lui Hrusciov : **„Plecarea peste granță ar echivala pentru mine cu moartea."** Moare la 30 mai 1960. O mulțime numeroasă se adună la cimitirul din Peredelkino. Persecuția continuă. La 16 august, Olga Ivinskaia e arestată și face împreună cu fiica ei ani de gulag, pentru că a încasat drepturile de autor venite de la editorul italian. Fondul Literar și Uniunea Scriitorilor căutară să recupereze casa de la țară, unde acum e muzeul Pasternak. În 1982, oamenii veniți să ia mobilele au aruncat totul în grădină, chiar și pianul, la care familia tinea foarte mult.

Mai mult de 200.000 de turiști au vizitat muzeul inaugurat oficial la 10 februarie 1990. Centenarul nașterii sale a fost celebrat cu fast. Toate revistele și ziarele au publicat pagini întregi despre opera lui. O expoziție consacrată **Lumii lui Pasternak** a fost deschisă două luni la Moscova. Chiar la mormîntul său, în cadrul unei seri speciale, oamenii de cultură i-au adus omagiul lor și actori i-au declamat versurile.

Acum el apare ca erou și ca mag și prietenul său, poetul Andrei Voznesenski, care luptase mult timp pentru reabilitarea sa, nu ezită să-l împodobească cu puteri spirituale, aproape divine, scriind : **Secolul al XX-lea îl alese pentru a rezolva opoziția seculară care există, în Rusia, între poet și Țar, putere și spirit.**

Prezentare și traducere de D. St. Rădulescu

ALAIN BOSQUET

„Sînt ateu. Dumnezeu mă ispitește : nu știu dacă în carnea, în cugetul sau în verbul meu. N-aș putea să-l accept și, refuzîndu-l, simt un fel de remușcare. Eu nu cred și mă întreb dacă trebuie să fac efortul de a crede. Îl pun pe Dumnezeu la plural spre-a mă asigura de fragmentarea sa. Tot așa, îl pun în cuvinte. El este ceea ce, în mine, n-ar ști să se mulțumească cu puținul care sînt. Dar îi rezist : sînt capabil să-l creez, ca divertisment, — nu, ca bănuială față de mine însumi. Trebuie să-și schimbe fără încetare felul de a fi : prin definiție, el zădărnicește orice tentativă de-a-l înțelege. Avem dreptul să ne numim credincioși — departe de dogme și de rugăciuni — cu intermitență ? Îmi cunosc limitele ; poemele mele, ele, și le ignoră. Ele se hrănesc cu Dumnezeu, așa cum ar face-o cu un platan sau cu o barză. Sînt un ateu zdruncinat de mistică."

A.B.

⁂

Dumnezeu spune :
„După ce am creat plămînul, mațele,
rîndunica de noapte, clematita,
fluviul, soarele care cască,
am inventat cîteva idei abstracte
pe care să le împart.
Conștiința, la să vedem, va fi a
marmurei,
memoria, pentru iarbă,
remușcările, ale stelei,
îndoiala, de pildă, a tigrului.
Există cineva care să-mi spună
că mă înșel ?"

⁂

Dumnezeu spune :
„Nu voi avea puterea
să asigur, de unul singur existența
lumii".
Iată de ce, pe ascuns,
am inventat un alt dumnezeu,
pe care, uneori, îl întreb :
„Oceanul meu, nu crezi
c-ar putea să fie mai puțin ud ?
Iar platanul, n-ar fi mai bine
să alerge prin iarbă ?
Și, să fim drepți, omul
nu merită și el o aripă, sau două ?
Acest alt dumnezeu
o să-mi devină, oare, rival ?

⁂

Dumnezeu spune :
„Am pus la punct un organ bizar :
o spumă foarte roșie
care se umflă uneori sau se turtește,
făcînd un zgomot sentimental ;
e un plămîn, cred.
Nu știu cui să îl dau :
vulcanului, stelei,
cîinelui care nu știe să alerge,
insulei solitare, izbite de spume.
M-am hotărît :
piatra e cea care o să aibă primul
plămîn."

⁂

Dumnezeu spune :
„Era un caz urgent ;
mă întrebam
la ce folosesc creaturile mele
cele mai ciudate :
dragonul, îngerul și inorogul.
I-am chemat pe cei în care credeam,
reali, puternici, incontestabili :
baobabul, calul de povară,
muntele rezemat de mare.
S-au întîlnit de zece ori
fără a se pune de acord.
Așa că am păstrat
și dragonul, și îngerul, și inorogul ;
pentru a evita orice neînțelegere,
am crezut, totuși, că e mai bine să-i
fac invizibili."

⁂

„Dacă cuvîntul dumnezeu vă provoacă
alergie"
spune Dumnezeu,
„numiți-mă alabastru, rîndunică sau
pîriu :
am să știu că e vorba de mine.
Dacă numele dumnezeu vă
îmbolnăvește,
inventați în locul lui altul,
care să semene cu rouă, cu dulce suspin
sau chiar cu teribil neant.

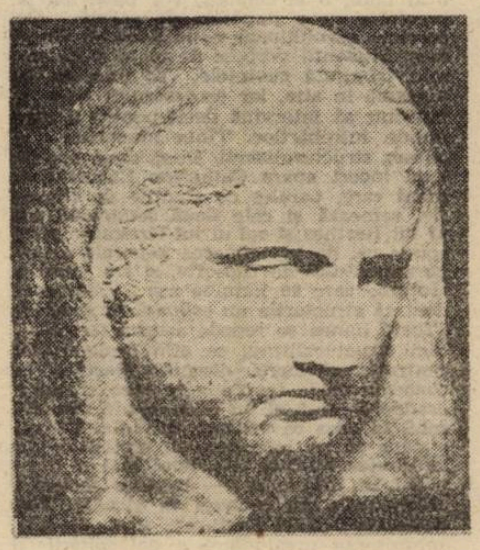

pentru că nimic nu mă mai jignește :
în vocabularul meu toate cuvintele
sînt sinonime."

⁂

„Eu unul",
spune Dumnezeu,
„am creat mărul odată cu țînțarul,
peninsula și catifeaua ;
cîtă treabă am avut în ziua aceea !
Ție, ți-am lăsat grija
să-i dai numele, măr,
pe care-l citesc și iar îl citesc.
În timp ce-l pronunț
simt cum se naște dragostea mea
pentru acest fruct
devenit, pe dată, atît de delicios.
Dacă nu sînt atent,
mîine o să-mi treacă prin minte chiar
să devin mărul."

⁂

Dumnezeu spune :
„Te dezleg de jurămîntul să crezi
în mine.
Eu sînt un simplu cuvînt,
cum ar fi pîine, sau lemn, sau noapte.
Îți dau voie să-l ștergi
din toate cărțile tale
și să nu-l mai pronunți cu voce tare.
Nu sînt mai important decît
musca ce zboară între doi trandafiri
sau virgula
care cade la sfîrșitul unui text
prost redactat."

⁂

„Pe ultimul Dumnezeu", spune omul,
„l-am condus la mine acasă.
Locuiește, ferit de vecini, în camera
mea :
și e de acord să-l țin închis.
În fiecare dimineață refacem lumea :
limbajul mai întîi, apoi absolutul,
după aceea lucruri foarte simple, —
țelina, steaua, primăvara, păianjenul.
Cînd, la întoarcerea de la slujbă,
intru cu mîinile goale,
îmi întinde cîțiva trandafiri
inventați numai pentru mine, sau
niște proverbe
al căror sens îmi scapă uneori.
Chiar dacă prea tîrziu,
dumnezeul meu se civilizează : hrănit,
spălat, îngrijit,
n-ar avea de ce să se plîngă."

⁂

„Dumnezeu e obstacolul pe care-l ridic
între mine însumi și mine
ca să nu fie nevoie să mă-nțeleg."

În românește de Mihail Oprea

Unde ești, cer albastru?

Golful în flăcări, bombardiere strategice și rachete de croazieră, explozii, flăcări și fum, morți și răniți, declarații fierbinți, comunicate ; blindatele și trupele terestre intră în scenă. „Spectacolul" morții va antrena, sinistru, elicoptere și fireturi, măști de gaze și decizii operaționale, echipament ultrasofisticat și rugăciuni către Cel de Sus. Cinismul pragmatic al Bestiei din om și puritatea aspirațiilor de trestie ginditoare.

Vor muri foarte mulți oameni, unii instantaneu, alții în chinuri îndelungate și insuportabile...

Cauzele conflictului ? O glumă bună ; e o glumă să-ți imaginezi că poți cuprinde în două, trei vorbe ceea ce stă scris negru pe alb în sute de tomuri de istorie și economie, de sociologie, filosofie, drept și religie ; de psihologie, în fond... Cine se înfruntă în Golf ? Brutalitatea fanatismului (avînd multiple rădăcini biologice și culturale) cu fermitatea dreptului și rațiunii ? Sau disperarea subdezvoltatului (material și spiritual) cu aroganța și hegemonismul omnipotentului ? Sudul cu Nordul ? Sau Creștinul cu Anticristul ? Urmează cumva „Our special guest star : A-PO-CA-LIP-SUUUUL ! ! !" (cu două, trei aplauze triste...) ?

La 2 august 1990 Irakul a invadat Kuweitul, adică un stat a tăbărît pe alt stat — crime, atrocități. Lumea întreagă a reacționat, cu fermitate, dar Irakul a dezlegat ciinii turbați ai războiului.. Israelul, Arabia Saudită, de fapt întregul Orient Mijlociu, dar și Europa, America, întreaga lume civilizată se află în vizor. Plutește amenințarea terorismului global, iar pe teatrul de război si-a făcut apariția spectrul atacului chimic, bacteriologic, nuclear. Ce va urma, Dumnezeule ? Cît va dura ? Se va extinde conflictul ? Vom face pasul acela, mic pentru un general dar uriaș pentru omenire, spre război mondial nuclear ? E cu putință așa ceva, în 1991 ?

Cutia Pandorei a fost întredeschisă. Lumea este pe marginea prăpastiei și privește îngrozită : „Ursul deșertului" (generalul Schwarzkopf, comandantul corpului expediționar american) își face datoria și meseria, marele absent, U.R.S.S., își zăngăne șenilele blindatelor în Țările Baltice, Yugoslavia este în preajma războiului civil, Estul european fierbe în cazanul propriu, în vecinătatea uriașilor geopolitici, NATO s-a încordat, în așteptare. Unde sunteți, zile frumoase, zile minunate ale destinderii, unde ești Misa, primind Premiul Nobel pentru Pace, unde ești, cer albastru al speranței ?

Eugen Chirovici

Urmare din pag. a 16-a

STRUCTURILE NU COBOARĂ ÎN STRADĂ

Claude Chabrol, Michel Piccoli, Jean-Paul Belmondo, Simone Signoret ori Jean Marais, ori mai puțin celebri în acel moment, precum Daniel Cohn-Bendit. Desigur, Barthes nu i-a înfruntat, ca alții, pe scutieri, dar a strigat împreună cu ceilalți : „Malraux demisia, Malraux demisia". Ministrul nu a demisionat, însă a cedat ; Langlois va conduce în continuare cinemateca, iar manifestația va fi mai tîrziu percepută de unii drept o precursoare a mișcării din mai. Pentru întîia oară într-adevăr — în ceea ce privește această perioadă — era vizibilă o relativă slăbiciune a statului, pentru întîia oară revendicările exprimate puternic într-o manifestație îl făceau să dea înapoi.

În sfîrșit, structuralismul, în măsura în care termenul acesta generic are vreun sens, era pentru el locul prin excelență în care se făcea critica ideologiei, iar revista **Tel Quel**, opera pentru a folosi propriii lui termeni, „joncțiunea dialectică dintre o poziție revoluționară de tip marxist și o activitate de avangardă". Or iată că în 1966 Sartre, într-un interviu pentru revista **Arc**, situa structuralismul de partea burgheziei : „Științele umane studiază structurile, spunea el în substanță, și încearcă să reducă omul la ele, în vreme ce în fața a ceea ce se vrea să se facă din el omul, în ceea ce-l privește, face istoria". Iată că același Sartre, la 20 mai 1968, la cuvîntul într-un mare amfiteatru înțesat de lume de la Sorbona, e ascultat de pe culoare, din curte, mulțumită unei sonorizări aproximative, și e ascultat, și nu criticat, sau aproape deloc : în simpla lui prezență studenții văd sorții unui important al unui ginditor ale cărui scrieri i-au format. În ceea ce-l privește, Barthes se simte marginalizat : **structurile nu coboară în stradă**. Și-și va petrece luna mai a anului 1968 la întrunirile grupului **Tel Quel** departe de manifestații, departe de amfiteatre...

moda, altfel

Sub...
„à vol d'oiseau"

Sub Louis-Philippe și pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, moda „a pour historiographes des artistes à la fois talenteux et spirituels". Se numesc Devéria, Daumier, Gavarni, Henri Monnier... dar chiar și Monsieur Ingres, cu desenele sale, atît de inteligente și minuțioase, pe care le execută cînd nu cîntă la vioară ; nu putem să nu-i citățm pe Eugène Lami, Stevens, Manet, Duran, Bonnat, Grévin, Johannot, Bayard și alți mulți portretiști și ilustratori.

S-ar putea scrie volume întregi (nu jumătăți !), ținînd seama de abundența informațiilor despre „la manière de se vêtir", din această epocă.

Sub... Regele-Burghez... exigența se referea la jiletcă-pichet sau catifea, satin sau cașmir. Pantalonul — **à la matelot** — era larg peste gleznă, acoperind aproape piciorul dar putea fi și strîns spre gleznă, cu bridă sub talpă — **à sous pied** — ca să nu se ridice, avantaj continuat „chez les hommes de chevaux", din motive practice. Înnebunită de succes, **la redingote** a ajuns la călcîie, o, la, la... ! cîți s-au împiedecat în ea ! Mantourile gem sub pasmanterii și fluturări de falduri, risipe de cute. În ceea ce privește **fracul**, acel ce mai tîrziu va fi echivalent cu „ținuta de seară", „habit noir", „toată lumea în negru" — **queue de pie** sau **queue de morue**, el devine în 1830 o redingotă cu bascul scurt. Cravata deține supremația. Ea e nebunia romanticilor și le exprimă starea de spirit, poate fi **à la cosaque, à la mélancolique, à l'infidèle...** Ea e elementul cu capacitate de amenințare în ținuta vestimentară, obligă două puncte importante în gulerul cămășii care se ridică pînă la jumătatea obrajilor și se spune că numai ea justifica autoritatea maiestuoasă a domnului Prudhomme, ea în al cărei nod se amestecau caraghios logica falsă și retorica pretențioasă. La cravate obligе !

Cravata a fost folosită încă de pe vremea romanilor, consta într-o bucată lungă de stofă și înfășura gîtul ca să-l apere de frig. A fost folosită de soldații romani în toate campaniile militare și exista sub numele de **focal**. A fost reintrodusă în Franța după 1656 de Croații din serviciul lui Ludovic al XIV-lea. Acești Croați purtau o tesătură de pînză, stofă, mătase, linon în jurul gîtului nu numai ca accesoriu de protecție ci chiar ca element decorativ distinctiv. Printr-un capriciu lingvistic, de corupere a cuvîntului **les Croates** au devenit **les Cravates** iar obiectul distinctiv la **cravate**. Cravata a început să cîștige clasele sociale a atacat muselina și dantela, a început să cocheteze în noduri și adaosuri de funduliță divers colorate, să se amplifice și să cadă în niagare mici pe piepturi impozante, prezentîndu-se afectat cu numele de **jabot**. Mateloții purtau cravate de mătase neagră. În secolul al XVIII-lea, cravata își începe cariera de „damă bine", cariera de lux, cu subtilități în executarea nodului, performanțe de rafinament și insinuări estetice. **Sub** Louis-Philippe ia amploare. Parisul e centrul cravatelor lumii. Nu degeaba, Eminescu, mai tîrziu îi amenda pe „Ai noștri tineri la Paris învață / La gît cravatei cum se leagă nodul. / Și-apoi ne vin de fericesc norodul / Cu chipul lor isteț de oaie creață".

Nomenclatura cravatei e bine înzestrată de-alungul modei : régate La Vallière, nod, plastron, jabot, sireței, papillon, eșarfă col-cravate fitil pleașcă, cravată de pionier, pretext cu broșă : de la broșă la ac de cravată n-a fost decît un pas și au început competițiile de pietre prețioase sticlind pe cravate cu cît mai multe carate, cu nuanțe cît mai variate, luceferi minusculi și orgolioși.

Pentru un om care știe ce vrea și e stăpîn pe o situație competent într-o acțiune, francezii au găsit expresia **Homme bien CRAVATÉ ;** devenind „impertinențe cenușii" în Senat, cîțiva membri au renunțat la cravată purtînd pulovere **polo**.

Corina Cristea

Louis - Jean Calvet

STRUCTURILE NU COBOARĂ ÎN STRADĂ

«Dacă aș fi scriitor, și unul mort, cită plăcere mi-ar face ca viața-mi să fie redusă, mulțumită unui biograf amical și dezinvolt la citeva amănunte, la citeva gesturi, la citeva inflexiuni, să spunem : la citeva „biografeme", ale căror distincție și mobilitate ar călători în afara unui destin și ar ajunge să atingă, precum atomii epicurieni, un corp viitor, promis aceleiași dispersii ; o viață plină de găuri, la urma urmelor, declară Roland Barthes în prefața la Sade, Fourier, Loyola. Recentul Roland Barthes pe care-l publică la Flammarion, în septembrie 1990, Louis-Jean Calvet (autor între altele și al unui Roland Barthes. O abordare politică a semnului, Payot, 1973) nu răspunde de fel dorinței exprimate în textul de mai sus, text care, de altfel, îl și citează : departe de a fi dispersată, plină de găuri, viața pe care o (re)construiește e, dimpotrivă, adunată într-un tot plin ochi, foarte coerent, cu aer de destin. Putem să regretăm, dar timpul nu a intrat în sac și, în așteptare, putem reciti fascinantul Roland Barthes de Roland Barthes, din 1975. În așteptare, putem citi și biografia de față care, deși utilizează materiale aparținînd unor straturi mai puțiin profunde și, potac, ma puțin autentice decit doritele „biografeme", reușește să ne ofere portretul credibil, și interesant, al unuia dintre cei mai importanți intelectuali ai Franței ultimelor decenii.

Am ales pentru cititorul român un fragment ce prezintă atitudinea lui Barthes față de o situație ce nu e lipsită de analogii cu ceea ce se petrece azi aici.

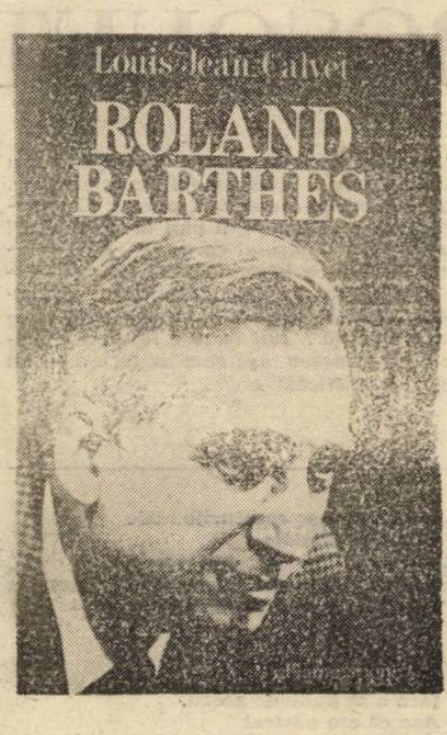

În mai 1968, Franța descoperă acel ceva pe care presa îl va boteza contestație. Parisul nu prea poate să mai doarmă, deranjat de zgomotul grenadelor și al sloganelor, și într-o bună dimineață se trezește înțesat de baricade : studențescul Quartier latin e în fierbere. Totul pare să se prăbușească în primăvara aceasta de mii de ori descrisă ori comemorată, clasa politică e depășită, partidele dezorientate, și pînă și generalul de Gaulle, care dispare într-o escapadă în Germania și dă impresia unei vacanțe a puterii, les la iveală nume și figuri noi, Geismar, Cohn-Bendit, ce par deodată să aibă aceeași importanță, să atirne tot atit de greu precum bărbații politici tradiționali, apar de asemenea mișcări puțin sau deloc cunoscute pînă atunci, „mișcarea 22 martie", prochinezii, trotskiștii. Zidurile se umplu de afișe, tipărite cel mai adesea la École des beaux-arts, cu un ton și într-un stil nou, vede lumina zilei o presă nouă, cu titluri efemere, **Action, L'Enragé...**

Ceea ce îl impresionează cel mai mult pe Barthes nu sînt totuși atit baricadele, scutierii, violența, manifestațiile, toate acele lucruri de care i-a fost întotdeauna teamă ori pe care le-a detestat, ci fără îndoială faptul că în înfruntarea simbolică dintre „sistemul burghez" și studenții „contestatari" se simte refuzat de către cei pe care aproape instinctiv îi susține, de studenți. Curtea Sorbonei, împinzită de standuri, banderole, portrete de-ale lui Lenin, Mao, Trotski sau Guevara, de drapele vietnameze, bretone sau occitane, e cu toate acestea aceeași cu cea în care, cu treizeci și doi de ani în urmă studentul Barthes interpreta rolul lui Darios. Profesorul Barthes se va simți însă dramatic de străin.

Căci nimic nu mai e ca înainte. Desigur, fiecare și-a trăit 68-ul în felul său. Mergeai din baricadă în manifestație, din manifestație în ședință tumultuoasă, punînd sub semnul întrebării, disciplină cu disciplină, știința. Față de toată această agitație, Barthes se ține mai degrabă deoparte. Într-o seară de mai, la masa în Quartier latin cu François Wahl și Severo Sarduy, Wahl, care a aflat că lîngă Panthéon au loc ciocniri între studenți și forțe ale poliției, propune să meargă și ei să vadă. Sarduy e de acord, dar Barthes refuză și îi lasă să plece, nu fără a face citeva observații pline de nemulțumire cu privire la rădăcinile mic burgheze ale „evenimentelor" din 68 și la narcisismul acestei generații. Altădată, și tot cu François Wahl, merge în marele amfiteatru al Sorbonei, asistă la luările _ cuvînt multiple, dezordonate, asistă la spectacolul care a fascinat atîți observatori. Dar Wahl nu-și amintește să fi făcut vreun comentariu. Și, în ceea ce îl privește, comentează : „De fapt, lui Rotland nu i-a plăcut deloc 68, iar dacă nu i-a plăcut e pentru că era vorba de o luare de cuvînt (...). Pentru că ceea ce venea în primul plan, în amfiteatrele Sorbonei de pildă, era cuvînt și nu scriitură, și asta i se părea oarecum o decădere în raport cu litera, i se părea un maiputin în raport cu textul, și în sensul acesta un deficit". Și e adevărat că nu va încerca nici cel mai mic entuziasm pentru ce se petrecea, și că nicicînd nu va face vreo declarație publică de susținere ori măcar de aprobare. El care a fost întotdeauna de partea avangardei, ori alături de ea, nu găsește nimic care să-i justifice în proprii ochi susținerea, și reacția sa pare să fi fost în întregime de refuz, sau de neîncredere.

Nu găsești nici un ecou în operă al acestei neîncrederi, doar poate, trei ani mai tirziu, într-un scurt pasaj din **Sade, Fourier, Loyola.** Fourier, spune el, alesese domesticul în detrimentul politicului, căci politicul este opusul dorinței, exceptînd cazul **nevrozei de politizare.** Și iată cum își ilustrează ideea : „În mai 68, cineva a propus unuia din grupurile ce se constituiau spontan la Sorbona să studieze **utopia domestică** — gîndindu-se evident la Fourier ; i s-a răspuns că expresia e prea «sofisticată», și deci «burgheză». Să vedem aici o semnătură, semnul unei distanțări ironice ? (...)

Toate acestea i se par, cu adevărat, vulgare și inutile. De asemenea îi este teamă, fizic, de mulțime, de posibilele excese. Cu toate acestea, trebuia totuși asumată viața cotidiană. La École des Hautes Études, Lucien Goldmann, autorul **Dumnezeului ascuns**, studiu privitor la viziunea tragică a lui Pascal și a lui Racine, a reacționat imediat, creînd un „comitet de acțiune" înaintea tuturor, situîndu-se de la început în centrul mișcării ce va fi mai tirziu numită „contestatară". Sînt solicitați profesori de la École, unii vin ca observatori, din curiozitate, alții ca militanți ; Barthes face o gafă : se declară gata să conducă un seminar pe tema relațiilor dintre limbaj și mișcarea studențească, sau despre limbaj și revoluție. Hohote de ris ale studenților, care găsesc că nu e momentul pentru seminarii ; satisfacție pentru Goldmann, care nu e chiar nemulțumit să vadă cum concurența raciniană se descalifică în ochii publicului studențesc. De fapt, ca și în incidentul cu **utopia domestică**, Barthes a încercat fără îndoială să reducă mișcarea la propria sa problematică, să-și pună știința în slujba întreprinderii comune, și eșecul atirnă neîndoielnic greu în judecata negativă pe care o emite asupra ansamblului.

Cu atît mai mult cu cît lucrurile nu se opresc aici. Într-adevăr, încetul cu încetul comitetele se înmulțesc, dar tendința e de grupare pe discipline, pentru discuții colective. Studenții lui Barthes și cei ai lui Greimas s-au reunit într-un comitet de acțiune asupra limbajului, care grupează la Sorbona cele două seminarii și în care se discută la nesfîrșit, zi de zi, despre Găsind că ritmul e cam obositor, cei doi ideologia subiacentă teoriilor semiologice, prieteni hotărăsc să facă cu schimbul : o zi unul, o zi celălalt, vor participa la revoluție cu o jumătate de normă. De serviciu revoluționar e, în acea zi, Greimas. Studenții vorbesc de toate și de nimic, își caută cuvintele, se trece de la o teamă la alta, iar profesorului nu-i e îngăduit să intervină decît pentru a răspunde întrebărilor. Ținta atacurilor e adesea structuralismul. După două ore de ritm incert apare Catherine Backès-Clément care, paralel cu studiile de filosofie, urmează și cele două seminarii, cel al lui Barthes și cel al lui Greimas. „Vin, spune ea, de la adunarea generală a departamentului de filosofie, și am votat o moțiune care se termină așa : «Este evident că structurile nu coboară în stradă». „Toată lumea se repede asupra formulei, căci structuralismul se află desigur în centrul semiologiei, discută... Barthes, în concediu de la revoluție în acea zi, nu e așadar de față și nu e cu nimic responsabil în ceea ce privește formula. Totuși, a doua zi, pe un culoar al secției IV de la Hautes Études, la primul etaj al Sorbonei, un afiș mare — Barthes declară : „Structurile nu coboară în stradă". Noi declarăm : „Nici Barthes".

Interesanta manipulare a paternității îl amuză mult pe Greimas care, citeva luni mai tirziu, va fi surprins de succesul expresiei. Într-adevăr, în toamna lui 1968 pleacă în Statele Unite pentru o serie de conferințe. În prima zi, la San Diego, e condus într-un amfiteatru unde descoperă scris cu creta pe tablă : „structurile nu coboară în stradă". Va regăsi cu regularitate aceeași frază scrisă cu creta pe diversele table peste tot pe unde va trece. Formula, în franceză, devenise dincolo de Atlantic un soi de slogan ce voia să marcheze sfîrșitul unei iluzii în ceea ce privește structuralismul. Foucault, Lacan, Lévy-Strauss și Barthes, reuniți de rumoarea publică într-un aeropagiu al părinților întemeietori ai strcturalismului, au protestat adesea împotriva acestei viziuni sumare. Dar tot atit de sumară era și ideea că acest model de analiză, ce acorda mai multă importanță relațiilor dintre elemente decît elementelor înseși, poate fi legat printr-un raport de necesitate cu marea mișcare de contestație ce traversa Europa pentru a ajunge apoi în Statele Unite. Structurile nu coboară în stradă : sloganul suna ca un constat de divorț, dar căsătoria nu avusese loc iar diversele cercetări ce erau reunite sub eticheta de structuralism nu aveau nici un raport cu preocupările politice și sociale ale generației din mai 68. Doar Barthes putea întreține iluzia, mai cu seamă cu ale sale **Mitologii**, cu certitudine nu însă și Lévy-Strauss cu ale sale **Mitologice.** Iar Greimas nu putea vedea în lozincă decît o întrebare oarecum ironică : ce raporturi există între structuralism, semantica structurală pe care o reprezentați și mișcarea din mai 68 ?

Barthes, totuși, nu găsește nimic amuzant în toate acestea. Am văzut că Lucien Goldmann a încercat să suscite un curent anti-Barthes, dînd să se înțeleagă că ar fi de partea reacțiunii. Dincolo de mărunțele meschinării ce apar uneori în mediul universitar, suportă greu să fie ori să se creadă, pentru prima dată în viața sa, contestat. Într-un interviu televizat din 1970, vorbește de Fournié, camaradul de sanatoriu, militant trotskist care l-a inițiat în marxism, și are o formulă ce luminează raporturile sale cu urmările contestației din mai 68. „Trotskismul de atunci, spune el în substanță, n-are nimic comun cu gauchismul actual și excesele lui ideologice..."

Barthes și Goldmann se reîntîlnesc totuși, la chiar mijlocul lui mai 68, pentru teza de ciclul trei a Juliei Kristeva : temîndu-se că va trebui să se întoarcă în Bulgaria, aceasta cere și obținuse o derogare pentru a-și susține teza, în pofida „revoluției". Goldmann e foarte virulent împotriva structuralismului și a psihanalizei și o felicită pe candidată pentru că le-a părăsit spre a se interesa de istorie și argumentează spunînd că s-a vorbit prea mult despre sex și că psihanaliza nu e defel eficientă. Atacul e indirect, căci, felicitînd-o pe Kristeva, critică structuralismul lui Barthes, și mai cu seamă e cu mănuși : pe vremea aceea nu te răfuiai încă violent cu ocazia unei susțineri de teză...

În ciuda acestui intermediu, ce trece neobservat, „evenimentele" continuă și nu-l satisfac defel pe Barthes. Ce îl face fără îndoială să sufere cel mai mult e faptul că nu e perceput și recunoscut dacă nu ca precursor, cel puțin ca tovarăș de drum. Trebuie să ne întoarcem aici la „afacerea Picard". Într-adevăr, Barthes consideră că dacă Picard l-a atacat, și cu duritate, o făcuse nu numai pentru a-și apăra domeniul, Racine, ci pentru că întreg edificiul universitar era amenințat de „noua critică". **A numi** critica universitară, a o **deosebi**, a spune pur și simplu : **există o critică universitară**, însemna să pui sub semnul întrebării cheia de boltă a întregului sistem (criteriile de examinare), făcînd din această critică nu un adevăr ci o opțiune : din momentul în care, gîndea el, arunci în aer aspectul istoricist al literaturii, devine greu dacă nu chiar imposibil să interoghezi un student, să-l judeci. Și tocmai sistemul de controlare a ceea ce știi e, în ochii săi, contestat în mai 68. Gîndește poate prin urmare că prelungi ea fireasca a acestei mișcări se găsește în seminarul său, în scrierile sale, și nu înțelege atunci de ce e contestat, pus aproape în aceeași tagmă cu Picard și cu cei ca el de o seamă.

Totuși, cu puțină vreme în urmă, se angajase hotărît în apărarea lui Henri Langlois, pe care ministrul André Malraux voise să-l îndepărteze de la direcția cinematecii. La 14 februarie 1968 el, care se teme de mulțime și care, fizic, nu e deloc curajos, se găsea în fața palatului Chaillot, în mijlocul a trei mii de manifestanți celebri, printre care Jean-Luc Godard, François Truffaut.

Prezentare și traducere de Radu Toma

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Arta de a minți

În măsura în care o licitație convențională presupune declararea adevărului într-o formă mincinoasă (de pildă se spune „o treflă" dar se înțelege cu totul altceva decît prezența în mîna celui care spune a forței în culoarea de treflă), bridge-ul poate fi socotit drept un joc al minciunii. Să adăugăm însă numaidecît că minciuna în bridge (la nivelul licitației, desigur) are sens numai întrucît este un instrument al adevărului sau o cale spre aceasta. Altminteri, ca minciună pur și simplu ea nu are nimic a face cu jocul de bridge, e refuzată de regulile lui și dacă totuși se insinuează în licitație nu duce decît la compromiterea esenței înseși a jocului. În mod paradoxal, în bridge e mult mai greu să minți (instrumental) decît să exprimi adevărul, dovadă faptul că licitațiile convenționale sînt mai dificil de învățat decît cele naturale. Arta de a minți pretinde bridge-istului o seamă de calități în lipsa cărora accesul la adevăr nu e posibil și licitația devine o succesiune dezastruoasă de informații false. Două sînt ineludabile : intuiția și coerența. Cea dintîi asigură scurtarea drumului spre adevăr, cealaltă conferă unitate semantică adevărului însuși. Din păcate, numărul celor care sînt înzestrați prin aceste calități (ce țin la rama urmelor de talent) să meargă spre adevăr pe calea minciunii îl întrece cu mult pe cel al jucătorilor care practică minciuna fără să distingă la capătul ei adevărul. Așa se face că în destule competiții, ca să nu mai vorbesc de partida liberă, întîlnim situații tragi-comice de degringoladă a licitației prin nesesizarea diferenței fundamentale dintre minciuna ca instrument al adevărului și minciuna ca înlocuitor al acestuia, ca pseudonim. Vrei bunăoară, să dai cît mai multe informații partenerului despre forța cărților din propria-ți mînă și, totodată, să păstrezi licitația la un nivel cît mai jos pentru a te feri de surpriza supralicitării — folosești imediat o licitație mincinoasă cu sens secund adevărul. Dacă știi să pui bine în evidență tocmai sensul secund, deci adevărul, e perfect, licitația are toate șansele să parvină la contractul cel mai potrivit. Dacă nu știi, și sensul secund rămîne ascuns așadar identificat cu sensul prim, care e mincinos, licitația va sfîrși într-un contract cu neputință de realizat. Sînt, fără îndoială, posibilități de rectificare din mers a unor atari erori (am vorbit altădată pe larg despre ele) dar experiența și statistica spun că în majoritatea cazurilor aceste posibilități nu sînt folosite și, prin urmare, licitația eșuează. Mare lucru deci, în bridge, să posezi arta de a minți ! Poate că un dram din farmecul inconfundabil al acestui joc — **de și pentru** societate — vine și din alianța (în puține alte domenii posibilă) minciunii cu adevărul, din funcția de instrument și producător al adevărului pe care o deține minciuna. Nu am dovezi dar ceva îmi spune că, la vremea lui, Talleyrand va fi fost un virtual mare bridge-ist...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 6 februarie 1991 6/54

Rapoarte şi rapoarturi

Publicarea (chiar şi fără anexe) a rapoartelor Comisiilor parlamentare privind evenimentele desfăşurate la Tîrgu Mureş şi Bucureşti, în prima parte a anului 1990, evenimente de o gravitate deosebită pentru liniştea noastră, a dus, cum era şi de aşteptat, la modificarea raporturilor politice între diferite partide. Raportul privind evenimentele din Bucureşti la care se adaugă cele de la Miercurea Ciuc din zilele de 13—15 iunie, a dus la o „surpriză" cît se poate de aşteptată. Partide care se prezintă publicului sub sigla opoziţia cel puţin la emisiunile TVR oferite acestui grup politic, spre exemplu: P.U.N.R. ori partidul d-lui Surdu ori fostul partid al d-lui Marius Circiumaru se situează pe o poziţie guvernamentală deosebit de fermă. Să existe o motivaţie subiectivă, dincolo de obiectivitatea faptelor? Dacă vom citi varianta prezentată de opoziţie, dacă vom ţine seama că textul majorităţii are la rîndul său amendamente interne, s-ar putea să ajungem la concluzia că din motive ce privesc politica externă a guvernului în vederea realizării unui program intern, nu adevărul este cel mai important lucru, chiar atunci cînd este vorba de rezultatele unei cercetări îndelungi, prelungite anume pentru a se şti adevărul adevărat...

Altfel, nu putem să ne explicăm inconsecvenţele demonstraţiei majorităţii cît şi poziţia în continuă modificare a partidelor co-semnatare ale variantei majorităţii parlamentare. Cu mult mai complicat se dovedeşte a fi raportul aceloraşi partide, sau măcar al P.U.N.R. cu partidul de guvernămînt în situaţia publicării raportului privind evenimentele de la Tîrgu Mureş. Am asistat la o adevărată bătălie audio-vizuală între autorii raportului parlamentar şi reprezentanţii P.U.N.R. la care sau pentru care s-a prezentat şi dl. Ion Minzatu. Să fie, în acest caz, o altă situaţie, în ceea ce priveşte necesitatea ca poporul român şi opinia publică internaţională să afle adevărul-adevărat? Oare evenimentele de la Tîrgu Mureş nu sînt cuprinse tot într-o ecuaţie intern-extern intern? Bunul-simţ ne spune că da, însă nu întotdeauna bunul-simţ este şi suficient. Miza „adevărului de la Tîrgu Mureş" s-ar putea să fie mult mai mare decît aceea a „adevărului din 13—15". Dacă în cazul „13—15" adevărul-adevărat acuză Puterea în totalitatea ei şi nu doar puterea ca instituţie ci mai ales concepţia ei despre democraţie (iar cu o astfel de concepţie chiar dacă rişti să ţi se trintească uşa Europei în nas, de bine de rău tot îţi rămîne în mînă situaţia internă), în situaţia Tîrgu Mureş chestiunea devine mai dureroasă. Reacţia externă, oricît este ea de afurisită, intră într-un context cu care ne-am obişnuit, doar se ştie că... ungurii ne pîndesc pe la colţuri, încă o supărare nu contează [illegible] schimb... scăparea de sub control, al acestui minunat izvor dătător de forţă şi energie pentru orice fel de Putere şi Partid care este exercitarea naţionalismului, ar constitui o greşeală politică de neiertat. Cu conflicte interetnice se pot rezolva şi cele mai de nerezolvat probleme ale unui sistem politic sclerozat de reziduurile dictaturii.

O reacţie primară dar naturală. Sîntem a reînviat mama Rusia cînd sovietele s-au aflat în pericol. După ce sovietele şi ideologia lor s-au văzut ieşite din strîmtoare, mama Rusia a fost din nou înlocuită cu internaţionalismul proletar. Iată deci, că raporturile politice din parlament se modifică interesant, în funcţie nu de adevărul conţinut, ci de subiectul rapoartelor prezentate. O ultimă ştire ne spune că, „un grup masiv de români, au sosit în capitală pentru a-şi căuta dreptatea la preşedinte" ca altădată Horea „la împăratu", după declaraţia unui lider al Vetrei Româneşti din Tîrgu Mureş (30 ianuarie 1991). Să riste acesta o tragere pe roată fără să ajungă să vorbească vreodată cu „Împăratu", cum s-a mai întîmplat în istorie? N-aş crede, de data asta n-aş crede.

Ori, poate, e cumva „oarecce interes"?

Eugen Uricaru

Micul dejun al artistului

Telali veneau cu metrul să măsoare
Tarlalele lui Rembrandt şi Bruegel
cel Bătrîn
Mînînd cirezi spre ramele cu fin
Stricînd Van Gogh — ulei de floare
soare
Păreau dispuşi să bărbierească
broasca
Şi descojind biserici sorbeau
albuşul flasc
Examinîndu-i gălbenuşul laic
Notîndu-şi cît Isus conţine pasca
Cît Marx e lipsă-n stilul lui Van
Dyck
Şi cît de greu îmi vine să mă nasc.
Spaima de chit îngălbenise portul
Dar bănuind că totul e un mit
Strigau la noi că ne mănîncă
Nordul
Că Sudul pare totuşi adormit
Că nu eşti spart, că n-ai dat încă
ortul
O, chitul nostru brav şi moscovit
Cîrpit cînd cu ziare cînd cu chit
Întins cu pînie-n tine chiar eu,
mortul.

Mircea Dinescu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ştefan Popescu

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

chenar

Sertarul

Încă de anul trecut am vrut să scriu despre acest foarte interesant cumul de sentimente şi atitudini stirnite, la noi, de (non) existenţa „literaturii de sertar". Rezumînd lucrurile, ajungem la două puncte, antipodice, de vedere : o satisfacţie umflată de dispreţ şi o luciditate ponderată ; rinjetul colţos versus surisul post-analitic. Aleg numai două nume, pentru ilustrare, din cele neaşteptat de multe : C Stănescu, pentru prima categorie, şi Nicolae Manolescu, pentru a doua. De-o parte, aşadar, jubilaţia aproape patologică : mult trîmbiţata voastră rezistenţă nu s-a închegat în nimic, nu are, acum, cu ce să invadeze editurile, nu-i aşa că v-am sufocat perfect ? a se slăbi cu eroismul creator subteran, pigmeizarea a fost generală, existenţa uriaşilor ascunşi era din capul locului exclusă. De cealaltă parte, bunul simţ al observaţiei că războiul de gherilă ideologică, hărţuiala de fiecare zi a cărturarului cu maceranta presiune politică, conştiinţa imoralităţii retragerii şi a cumplitei necesităţi de conservare a continuităţii valorii etice prin, totuşi, triumful estetic, toate acestea desfid prin definiţie, amplitudinea unei „lumi paralele", într-un sistem „underground" bine articulat. Faţă de numărul uriaş al trădătorilor de cultură sertarul a fost resimţit, el însuşi, ca o trădare, iar practica luptei piez'şe, incluzîndu-şi, desigur doza fatală de conformism, a salvat, orice s-ar spune, spiritul unei culturi, condamnată altminteri, fără drept de apel, să dispară. Numai că, incriminind prima poziţie şi acceptind argumentele celeilalte, n-ar fi cazul... să ne îndoim de inexistenţa Sertarului ? Nu cumva, tot răstălmăcind-o, problema a devenit demult, una falsă ? Mai întîi, că după cum se vede tot mai clar. Sertarul a **existat** şi încă din plin: fie şi numai dacă înghiţim cu nesaţ „Levantul", „Corpuri de iluminat" şi „Femeia în roşu", Ebal-ul lui Mihadaş, pe I. D. Sîrbu, Radu Petrescu, fie şi numai dacă ne gîndim la eseistica „şcolii ieşene", încă nepublicată („şcoala" Zub şi „şcoala" Al. Călinescu), la cele 1—2 volume pe care fiecare nume din generaţia '80 le are predate editurilor (oricînd se pot inventaria, rapid, o sută de titluri), fie şi numai dacă privim memoriile din închisorile comuniste, aflate acum la mai multe edituri particulare, sau dacă ne gîndim la **sutele** de cărţi ce zac în tipografii, la marile dicţionare şi istorii ale literaturii române, ca să nu mai vorbim de traduceri, ca şi de imensul Sertar care este literatura Exilului. — şi tot ar trebui să veştejim drăceasca bucurie a lui C. Stănescu şi comp. Cu alte cuvinte oferiţi dvs. cinci tipografii cinstite tuturor acestor cărţi şi veţi vedea, într-un an-doi, un Sertar capabil să-ntoarcă pe dos toate bibliotecile ! Graba suspectă cu care s-a decretat inexistenţa acestuia maschează complexele asasine ale politrucilor, obsesia imposturii faţă de posibila năvală a noilor valori, menite să restructureze toate ierarhiile, ca şi spaima faţă de vitalitatea unui fenomen ce a scăpat Controlului. Dar mai este ceva, mult mai puternic şi potenţial-productiv : memoria, acest sertar al sertarelor, arhiplin de decenii şi care stă-ca-şi-scris. Nu numai în faţa, ci şi înăuntrul nostru e de căutat (şi de găsit) chinuitoarea ameninţare a proscrişilor. În sfîrşit, a persifla pretinsa lipsă a literaturii rezistenţei chiar şi numai prin exacerbarea rezistenţei literaturii este (încă) o eroare. E şi aceasta o capcană întinsă de vechii torţionari ai culturii. A nu se cădea în ea, vorba ştim noi cui.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Cine conduce România?

domnul Şerban Orăscu aprecia mai deunăzi, cu deplin temei, că FSN nu este de fapt un partid politic în adevăratul înţeles al cuvîntului. Iar dl. Silviu Brucan, într-un recent interviu televizat, aprecia că armata şi securitatea au jucat un rol cel puţin ciudat în evenimentele din decembrie 1989. E adevărat că şi opoziţia are problemele ei, agravate îndeosebi din 28 ianuarie 1990, cînd s-a început campania violentă de discreditare a partidelor politice nealiniate puterii, îndeosebi a partidelor istorice. În mod firesc se pune întrebarea cine putea semăna atîta diversiune, cine se pricepea atît de bine la manipularea maselor ? Nimeni altcineva decît serviciile specializate de-a lungul anilor în regiile cele mai fantastice ale regimurilor Dej şi Ceauşescu. FSN este doar o faţadă a unor interese de putere ce nu au nimic de a face cu regulile democraţiei. Armata trece şi ea printr-o criză a cărei rezolvare nu se întrevede prea curînd. Securitatea s-a desfiinţat ca instituţie monolitică, dar nu şi-a pierdut funcţiile represive. În schimb a devenit parcă şi mai periculoasă deoarece s-a divizat în grupuri de presiune ce acţionează îndărătul faţadelor politice urmărindu-şi ţinta cu tenacitate. D-lui Măgureanu i s-au alăturat cei chemaţi de chiar d-sa, însă generali cu faimă mişună pe culoarele PSM, ca şi pe culoarele FSN şi ale altor partide satelite celui aşa zis de guvernămînt. În parlament nu se manifestă doar circari precum Caţavencu de la Constanţa, ci şi vechi cadre securiste ale căror dosare fie au dispărut, fie sînt ţinute precum scrisorica lui Agamiţă Dandanache. În recenta vizită a d-lui Iliescu la Focşani am văzut mai mulţi paznici decît popor. Cît s-a îndurat camera de filmat, ne-a fost dat să zărim un pîlc de oameni înconjuraţi de dulăii în civil ai afacerilor oculte. Un partid de guvernămînt coerent, democrat, ar fi îngăduit consolidarea acelei mult rîvnite opoziţii constructive. Nu avem aşa ceva. Ţara e condusă politic de grupurile de condiţionare ale securităţii, care, la nevoie, se vor reuni sub acelaşi steag. Economic, privatizarea e controlată şi compromisă de aceeaşi forţă malefică. Ne îndreptăm cu paşi mari spre soluţia gorbaciovistă, puterea reprezentativă nefiind altceva decît marioneta puterii reale a statului poliţist subteran.

Viorel Ştirbu

momos:

Presupuneri

dacă ultimele declaraţii ale domnului Dumitru Mazilu, aflat actualmente în străinătate (Geneva), sînt adevărate, atunci răspunsul la întrebarea de ce s-a tras după 22 decembrie 1989 în România, a fost dat. Evident nu în mod explicit. Ce afirmă domnul Mazilu (la Europa liberă, evident !) ? El afirmă că actualul preşedinte al României, domnul Ion Iliescu, a cerut hotărît după 22 decembrie 1989 intervenţia armatei sovietice pentru salvarea revoluţiei române şi că generalul Guşe s-a opus, dar s-au opus şi tinerii revoluţionari prezenţi la discuţie. Că un detaşament (?) de elicoptere sovietice ar fi cerut permisiunea de a veni la Bucureşti şi că generalul Guşe a ordonat armatei din Moldova să interzică (cu foc ?) acest lucru. Ba chiar s-ar fi spus : „Dacă vin iar, o luăm de la început !" Domnul Iliescu a susţinut însă, aşa se afirmă, intervenţia. Dacă aceste declaraţii sînt adevărate, şi deocamdată nimic nu ne îndeamnă să credem că n-ar fi, atunci domnul Ion Iliescu nu avea decît o singură soluţie : să demonstreze lumii întregi (românii nu mai contau) că o intervenţie sovietică era necesară şi pentru aceasta au fost mobilizate toate forţele, iar cerul Bucureştiului, dar şi solul şi subsolul, au fost după 22 decembrie împroşcate cu gloanţe. Celelalte oraşe importante ale României au păţit la fel. Nu conta cine moare şi de ce ! Conta să impunem punctul de vedere al viitorului Preşedinte. Că ruşii, atunci angajaţi în desfăşurarea unor alte scenarii, nu au reacţionat hotărît, asta este altă problemă. **Noi, patrioţii de pislă, i-am dorit !** Că au fost proşti e treaba lor. Dar în definitiv nu ne pasă ! După războiul din Golf vor fi despăgubiţi cu România şi Bulgaria şi atunci dorinţa domnului Iliescu va fi pe deplin realizată. Le ştie limba şi obiceiurile şi se va simţi ca acasă printre noi. Să-ţi iubeşti ţara e uşor, dar să-i iubeşti pe ruşi e mai greu.

Ştefan Agopian

P.S.
Poetul Traian T. Coşovei susţine în revista **Contemporanul** că colega noastră Elena Ştefoi (poetă) s-ar putea să nu aibă talent. Mai hotărît, eu cred că pur şi simplu nu are !

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ION ILIESCU : „Nu sîntem de părere că mişcarea democratică şi procesul democratic în China au fost impiedicate în vreun fel printr-o înăsprire a autorităţilor". (În **China populară** din relatarea Agenţiei **Reuter**) ● DECLARAŢIA Partidului Socialist al Muncii (extras) : „Tot mai pregnant se afişează grupări destabilizatoare cu orientare de dreapta, care, prin diferite forme — Alianţa Civică, forumuri antitotalitare, asociaţii şi organizaţii, partide şi formaţiuni politice, demonstraţii de stradă, acte reprobabile etc. — încearcă să împingă ţara pe o cale extremistă, deosebit de primejdioasă pentru înseşi destinele poporului român". **(Socialistul)** ● DR. PH. ALUSSE : „La ambele sexe, pielea care înconjoară zonele genitale şi chiar anusul este foarte excitabilă". **(3 pe un balansoar)** ● ALCIBIADE : „Marele oştean care este general-colonel **Paul Cheler** ne-a dat dreptate, indirect"... **(România Mare)** ● CĂTĂLIN IORGULESCU (fost viceprimar al Capitalei, în dialog cu Emil Munteanu) : „Nu chiar tot sistemul este corupt. Există şi oameni cu conştiinţă, nu ştiaţi ? !". **(România liberă)** ● **Puterea AZI** : „Dl. Victor Surdu ne încurajează : după cîte a aflat despre agricultura din Israel, reiese că agricultura română are şanse de zece ori mai mari". ● HRISTACHE FELEA : „Aho, aho, cooperatori / Şi voi harnici lucrători / Din oraşe şi din sate / Renăscuţi în libertate, / Veniţi voi, buni gospodari / Viitori acţionari, / Să v-atingeţi noul scop / Acasă şi în CONSUMOCOOP, / Spre-o reală bunăstare"... etc., etc. **(Gazeta Cooperaţiei)** ● VICTOR ERNEST MAŞEK : „Domnilor istorici, vegheaţi, eu v-am prevenit !". **(Dimineaţa)**

● **Gazeta de Bucureşti** : „Opoziţia doreşte capul d-lui **Ion Iliescu**, lucru absolut exagerat"... ● DAN IOSIF (în şedinţa Senatului) : „Aş întreba reprezentantul guvernului, dacă este dispus ca eu, acum să-l impuşc cu un exploziv, în orice zonă a corpului şi peste un an să-i retrag calitatea de erou al Revoluţiei ?". (Citat preluat din **Dreptatea**) ● EUGEN FLORESCU : „Dar, ce poţi să mai zici atunci cînd din panoplia vieţii politice naţionale «libere» se întîmplă să ţîşnească şi figuri de genul celor date în vileag la acel «spontan» miting din 12 ianuarie trecut, cînd figuri legionaro-securiste scrîşneau printre dinţi urletul «Jos !», pe care aveam să-l auzim, de atunci, fără încetare prin mai multe «pieţe» şi din gurile a mai multor urlători-pieţari ?". **(Democraţia)** ● ENDOCRINOS : „Marea noastră actriţă, specialistă în roluri de capră şi sfadă, Marga Bulbuc-Cordescu a prins în buchetul vieţii sale un nou bobocel. Buchetelul aduce în prezent cu un trunchi de sequoia". **(România tare)** ● TUDOR GABRIELA (23 ani, contabilă la o autobază, anul IV seral-ASE) : „Îmi place F.S.N.-ul pentru că duce o politică democratică în interesul celor mulţi. Actuala politică economică e foarte bună, singura realistă iar protecţia socială este asigurată. Eu am reuşit în ultimele luni să-mi iau o haină, pantofi şi am pus la CEC şi 1 000 lei" ; „...şansa noastră o reprezintă domnul Iliescu. Pentru dînsul am un sentiment deosebit, nu ştiu dacă e vorba de iubire sau de admiraţie, dar dînsul mă face să învăţ mai bine, să ştiu mai multe, astfel că la terminarea facultăţii să-mi pot face profesia mai bine, să fiu realmente utilă" ; „De cînd îl cunosc pe domnul Iliescu, nu, nu personal, ci de la TV sau mitinguri, m-am schimbat foarte mult" **(Expres magazin**, anchetă realizată de Voicu Gheorghe) ● **Independentul** (ziar din Craiova) : „OLTENI, ROMÂNIA ESTE PATRIA NOASTRĂ, NU UITAŢI !". ● TEODORA POPESCU trimite cotidianului **AZI** o interminabilă „carte poştală" din care spicuim : „Dar ce impresie v-a făcut, stimaţi cititori, acel preot român, care şi-a uitat menirea, a hulit pe Dumnezeu atunci cînd s-a înhăitat cu vînzătorii de neam, cînd de la balcon a îndemnat lumea la revoltă ? Probabil a luat exemplul şefului lui, «Mitropolitul» Nicolae Corneanu, aderent al Alianţei Civice, alianţă îndreptată în primul rînd, prin ce face, împotriva lui Dumnezeu". ● ELENA GEORGESCU (doamnă sau domnişoară din Bucureşti) : „Nu avem nevoie de ex-regele Mihai care l-a condamnat la moarte pe generalul Antonescu"... (AZI) Încă o victimă a terifiantei propagande neocomuniste !

Petre Stoica

Cei şapte ani de-acasă

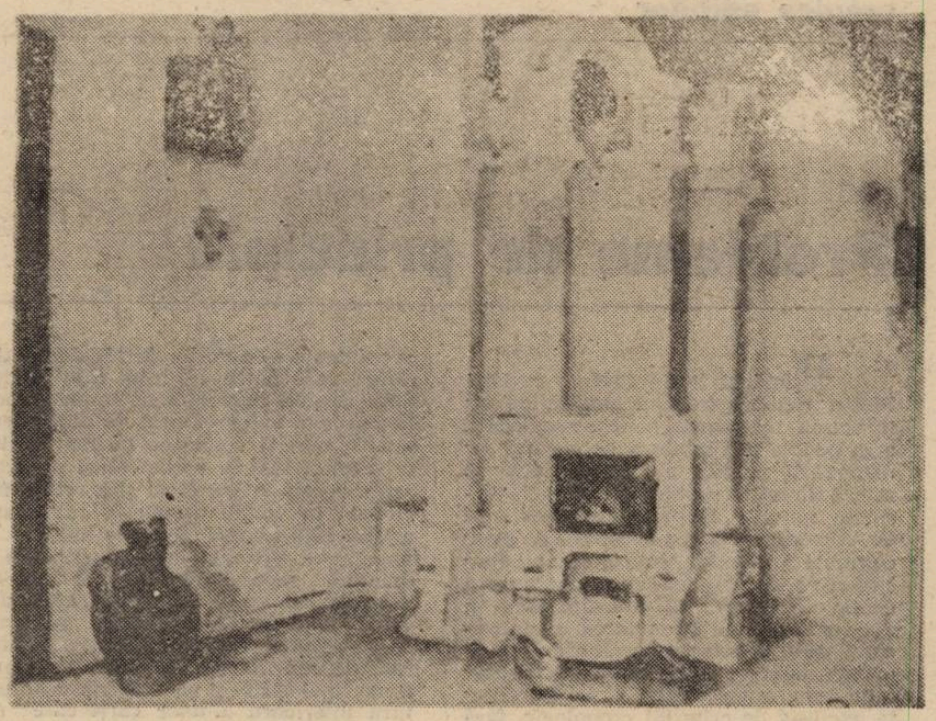

Pe vremea, nu prea îndepărtată, cînd eram tineri — cei care azi nu mai suntem — o grea ofensă ori numai o observaţie care ţi se putea face era că „nu ai cei şapte ani de-acasă". Ce însemnau aceşti şapte ani de-acasă n-ar mai trebui să se explice, dar fiindcă... veţi vedea mai jos de ce, încercăm să o facem. Cei şapte ani de-acasă însemnau, pentru fiii de ţăran, de muncitor, de intelectual, pentru toată lumea deci, învăţarea cu „frica lui Dumnezeu", însemnau anii în care mamele şi taţii, indiferent cîtă şcoală ar fi avut ei înşişi, îţi explicau de ce nu e bine în viaţă să minţi, să furi, să loveşti, să faci altuia ce ţie nu-ţi place şi atîtea lucruri, în aparenţă mărunte, care compun mai tîrziu profilul unui om, cum ar fi : să nu te răsteşti, să nu înjuri etc. etc. Desigur că existau şi pe-atunci familii în care nu se învăţau astfel de lucruri, desigur că existau familii unde se învăţa dimpotrivă. Şi, dacă refuza a crede pe faţă în dictonul „homo homini lupus", în schimb „familia" comunistă, sau „marea familie", te învăţa că eşti pîndit peste tot de duşmani „de clasă", contra cărora trebuie să lupţi pe viaţă şi pe moarte, adică : minţindu-i, furîndu-le bunurile şi drepturile, lovindu-i, mai ales pe la spate, făcîndu-le tot ce ţie, comunist, nu-ţi plăcea să ţi se facă. Cînd furau oamenilor casele şi agoniseala întregii lor vieţi, prin 1948, cei printre care se afla şi luptătorul comunist Al. Bîrlădeanu, una şi aceeaşi persoană cu preşedintele de azi al senatului, se vor fi gîndit oare că, peste ani, tot ei, jefuitorii, vor fi cei cu pensii de multe ori mai mari decît „oamenii muncii", în numele cărora tăiau şi spînzurau ? Cîţi ani şi din care casă vor fi avut cei care întemniţau pe Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Gh. I. Brătianu, C. Titel Petrescu, N. Carandino şi atîtea şi atîtea personalităţi istorice strălucite ale acestei ţări ca să se pună ei, tîlharii şi analfabeţii, în loc ? Ani, oricum, nu ştim cîţi, dar din care „casă" ştim : Moscova. Iată însă că anii au trecut, iar de vreo zece-cinsprezece nu mai poţi auzi în România formula „cei şapte ani de-acasă" şi asta nu pentru că, între timp, s-a trecut la începerea şcolii la şase ani, ci din motive mult mai profunde şi mai tragice. Pentru că educaţia comunistă reuşise. Pentru că poporul se resemnase cu ideea că doar mîntind, furînd, lovind în seamănul tău poţi să te caţeri cît mai aproape de cei care deţin puterea în România. În autobuze, în alimentare, pe străzi, violenţa se manifesta clipă de clipă, vorbele grele zburau de la unii la alţii, şi mai zboară, cu o uşurinţă înspăimîntătoare. Educaţia umanist-socialistă, a cărei practică se făcea în alimentarele goale şi-n autobuzele prea pline, înlăturase acea morală a omului simplu, necorupt, care deriva din morala creştină, acea „frică a lui Dumnezeu", proprie pînă atunci românului. Ceea ce se numise cîndva proastă creştere era acum la modă. Şi este în continuare. Este, pentru că de zece-cinsprezece ani, aşa cum am spus-o deja, cei şapte ani de-acasă au dispărut şi din fondul principal de cuvinte al limbii române, exact cum a dispărut orice expresie care desemna vreo îmbrăcăminte de pe vremea fanarioţilor. Au pătruns, în schimb, chiar în limbajul celor **cu** şapte ani de-acasă şi cu mulţi alţii de prin şcoli înalte, imundele cuvinte şi expresii din argoul hoţilor şi cuţitarilor, proces semnalînd o gravă îmbolnăvire a societăţii româneşti. Am auzit intelectuali, mai ales din lumea artistică, să o recunoaştem, care zvîrleau cu un fel de mîndrie tîmpă acele pestriţe metafore ale mahalalei care sînt componentele argoului provenite din te miri ce ţigănească a vremurilor noi. Trăim în continuare o escaladare nu atît a violenţei, cît a proastei creşteri, a mitocăniei, urmare a falsei democraţii instalate la noi cu tancul rusesc şi continuate, încă, în zilele noastre, cu preţul vieţii unor oameni care, probabil, doreau altceva. Mitocănie proprie gazetelor de tip „România Mare", dar şi atîtor coloane din cele mai guvernamentale cu putinţă, mitocănie manifestată în stradă şi în parlament şi din care care face parte, ca strălucită componentă, şi limba de lemn găunos a atîtor dintre oamenii noştri de stat, mai ales a celor din parlamentul ţării. Nu contestăm că mai totdeauna sufletele mărunte nu s-au putut ridica mult deasupra unei comportări mediocre, dar în alte timpuri exista măcar acea teamă că eşti observat de Cel de Sus că există o judecată mai înaltă şi mai de apoi decît propria ta judecată şi cea a semenilor tăi. Acele vremuri au trecut, a devenit lucru de ruşine şi periculos în prea dese perioade ale istoriei noastre să fii educat, instruit, civilizat. Oamenii adevăraţi sînt, pentru cei tari astăzi, brutele gata să calce-n picioare orice li se comandă iar cei şapte ani de-acasă au pierit în negura istoriei. Nu ne-am mira să-i regăsim trecuţi, în manualele şcolilor primare, printre epocile istorice definitiv încheiate, revolute, cum le plăcea la un moment dat comuniştilor să spună. Cineva glumea amar, afirmînd că naţiunea română o duce cum o duce pentru că nu are cei şapte sute de ani de-acasă. Noi ne-am fi mulţumit şi cu cei şapte.

Nicolae Prelipceanu

minimax

Şi totuşi „teroriştii"!

Fiul meu, dacă vrei a cîrmui în linişte, o altă povaţă de care n-ai voie să uiţi este ca nimeni să nu înţeleagă mai nimic din ce le porunceşti tu. Unii vor zice că eşti înţelept, alţii vor fi înspăimîntaţi, dar nimeni nu va îndrăzni să ţi se împotrivească.

(Sfaturile Împăratului Roşu către fiul său)

O arecum neaşteptat (dar probabil că doar pentru noi, muritorii de rînd) şi tocmai de aceea îndreptînd gîndul la făptaşul ce nu poate să nu revină mereu în preajma cumplitei sale fapte, televiziunea noastră (imună la orice calificativ) a revenit la şi a răscolit **dosarul „teroriştilor"**.

Fără a mai fi un secret pentru nimeni, există printre mai multele variante de reconstituire a celor ce s-au petrecut în România, există una terifiant-halucinantă prin posibila semnificaţie a rostului jertfei celor care au murit în decembrie '89, la Bucureşti îndeosebi, dar nu numai. Înlăturarea celor doi dictatori şi a camarilei din stricta lor apropiere s-ar fi făcut printr-o lovitură de palat pusă la cale în sînul partidului, inclusiv cu o participare din partea armatei şi a securităţii, lovitură disimulată într-o şi printr-o insurecţie populară, cu participarea maselor (manipulate prin urmare), corespunzător modelului marxist-leninist al oricărei revoluţii sociale. A urmat emanaţia noii puteri s.a.m.d. Cumva straniu este că scenariul **revoluţiei inscenate** se dovedeşte inacceptabil pentru toate „culorile" politice ca şi pentru toţi cei implicaţi direct în evenimentele din decembrie '89, de unde, poate, şi explicaţia faptului că ziariştii străini au avut intîietate în formularea coerentă a unei astfel de interpretări. Oricum, dincolo de toate construcţiile mai mult sau mai puţin logice, dincolo de oarecari similitudini cu cele întîmplate în Cehoslovacia şi mai ales în Bulgaria (de unde inoteza planului unic, semnat KGB), dincolo de faptul că mai toate evenimentele politice violente prin care am trecut sînt aureolate de „mister" şi au prilejuit mereu folosirea noţiunilor de **manipulare** şi **diversiune,** dincolo deci de posibile argumente care susţin retro varianta pomenită, este greu de presupus că ea va putea fi infirmată plauzibil atîta vreme cît episodul „teroriştilor" nu va fi elucidat. Totdeodată, pînă cînd nu va surveni această infirmare, actuala Putere este vulnerabilă, asupră-i persistînd spectrul unei acuzaţii ineluctabile nici chiar prin votul de la 20 mai. S-a recurs atunci la o soluţie paliativă : dată fiind complexitatea situaţiei (!) elucidarea episodului teroriştilor cere timp şi nu avem ce face decît să ne obişnuim cu un prelungit **suspence** ce îl vor rezolva, poate, cîndva, urmaşii dacă nu chiar urmaşii urmaşilor noştri. Evident, o soluţie potrivnică celui mai elementar bun simţ căci timpul nu va putea decît să steargă urmele, comparaţia cu asasinatele politice celebre rămase neelucidate fiind rizibilă, dacă nu de-a dreptul cinică — asemuirea, bunăoară cu episodul Pearl-Harbour, hai, mai treacă meargă, dar aşa ?! Şi totuşi a mers ! Ori cel puţin deocamdată. Iar cei care au strigat şi vor mai striga în stradă „După douăjdoi / Cine-a tras în noi ?", n-au decît. Timpul vindecă tot (viii cu viii, morţii cu morţii !) şi mai poate fi şi ajutat să vindece. În fel şi chip ! Se părea dară că încet-încet vom uita, vom fi **obligaţi** să uităm de „teroriştii" într-un fel de mare conspiraţie a tăcerii amintind de Dürenmatt.

Iată însă că incitată, pare-se, de „spovedania" generalului Iulian Vlad din **Adevărul,** Ea care în rest are atîta grijă de liniştea noastră, Ea care **este direct implicată în varianta revoluţiei inscenate cu tot cu episodul teroriştilor,** deci tocmai Ea, televiziunea a redeschis dosarul prin două interviuri cît se poate de neliniştitoare.

În primul interviu, atoateştiutorul domn Brucan ne-a spus ceea ce de altfel ştiam cu toţii. Da, au fost teroriştii. Şi români şi străini. Iar procuratura s-a dovedit suspect de neputincioasă şi de-a dreptul rău intenţionată în cazul unora dintre conducătorii fostei (?) securităţi ale căror procese nu sînt decît o mascaradă. Cum de au ochit atît de selectiv profesioniştii aceia cu pustile lor minunate, **ocolind exact balconul fostului CC unde ar fi trebuit în primul rînd să tragă,** dl. Brucan nu ne-a mai lămurit. Pentru că nici n-a fost întrebat, deşi dl. Paul Şoloc (de altfel recunoscut ca fin şi bun cunoscător în această privinţă) a fost destul de insistent asupra altor amănunte. Impresionantă pledoaria d-lui Brucan pentru stabilirea adevărului în privinţa securităţii ! Impresionantă prin viziunea domniei sale care se opreşte, dacă putem spune astfel, numai la gradele mari.

Peste două zile, tot dl. Şoloc ne-a oferit şi continuarea cerîndu-i precizări procurorului general (noul procuror general, N. B.) care, punct cu punct, a infirmat spusele d-lui Brucan, liniştindu-ne. Or fi fost ei şi niscaiva teroriştii (că prea i-au văzut mulţi, ce naiba !) dar într-un stat de drept ca al nostru li s-a dat grabnic drumul din lipsă de probe. Una peste alta, din anchetele procuraturii militare reiese că, morţii din decembrie, după 22 s-au cam împuşcat ei între ei, militari şi civili, ba din zăpăceală, ba din răzbunare, iar dacă totuşi au fost şi ceva teroriştii se va mai cerceta. Plus istoricii ! Cît priveşte securitatea, bineînţeles, procuratura va stabili tot adevărul.

Drept care, într-un fel, am rămas tot atît de lămuriţi ca şi înainte. Într-un fel, sau numai într-o privinţă, căci într-alta nu, deloc.

Spre sfîrşitul rostirii domniei sale, guru politichiei dîmboviţene l-a atacat încă mai direct şi mai transparent ca altă dată pe dl. Ion Iliescu. De ce ? Se-ntîmplă oare cumva ceva acolo sus la vîrful actualei piramide a Puterii ?! Asta după recentul „dialog" între Guvern şi Parlament iscat din pricina (dar numai din asta ?) celor două faimoase rapoarte care pînă la urmă vor fi cel puţin trei ! Şi ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, alt lider de primă mărime vicepreşedintele FSN, dl. Claudiu Iordache, întrebat dacă „Guvernul, Parlamentul şi Preşedinţia nu deţin cu adevărat puterea obţinută la 20 mai", răspunde: „După părerea mea umilă, nu".* Deoarece puterea civilă nu controlează puterea militară. Într-adevăr, un gen de democraţie cît se poate de originală ! Fără a mai pune la socoteală mărunte peripeţii ca brutalizarea ziariştilor de către poliţie sau votarea unei legi de a cărei lipsă s-a prevalat generalul Milea cînd a refuzat ordinul dictatorului.

Nici vorbă, ne-am rupt de comunism o dată pentru totdeauna, dar între timp comportamentul schizoid, oportunismul, scepticismul împins pînă la cinism, „relaţiile" etc. etc., se reinstaurează cu repeziciune în viaţa noastră cea de toate zilele. La fel ca şi obsesia supravieţuirii fizice. Greşind poate cînd sîntem înspăimîntaţi că nu vom avea asigurat strictul necesar supravieţuirii căci Occidentul nu-şi poate permite să nu ne ajute în astă privinţă, adică să supravieţuim. C-asa, vezi Doamne, o fi să fie în perioadele de tranziţie !

30 ianuarie 1990

Şerban Lanescu

*) In **NU**, anul II, nr. 39.

cronica ediţiilor

Probleme de principiu

Numărul 3 din 1990 al revistei **Limba română** (revistă extrem de interesantă nu numai pentru specialişti, ci şi pentru toţi iubitorii de cultură românească) publică un articol care se referă direct la problemele editării clasicilor noştri : **Editarea poeziilor lui Gr. Alexandrescu şi o chestiune de principiu**, de I. Gheţie. Analiza cazului special al poeziei lui Alexandrescu, asupra căreia nu e locul să stăruim aici, îl duce pe autor la formularea unei concluzii de mai mare generalitate : „După opinia noastră, ediţia completă a operelor unui autor e bine să fie guvernată exclusiv de criteriul cronologic, fără a respecta sumarele ediţiilor luate ca text de bază", adăugîndu-se în notă că „sumarele ar putea fi menţionate în nota asupra ediţiei". Venită din partea unui specialist de talia d-lui Gheţie, care uneşte în persoana sa şi un filolog emerit (el însuşi editor de texte vechi) şi un romancier de valoare, deci un om de gust, această opinie are o greutate deosebită şi riscă să fie acceptată fără a mai fi discutată. Mi se pare însă că o discuţie a ei, fie şi redusă de limitele impuse unui foileton ca cel de faţă, este necesară.

Ediţii organizate pe principiul strict cronologic al redactării (publicării) poeziilor unui autor clasic există ; cel mai cunoscut exemplu este ediţia Eminescu publicată de regretatul D. Murăraşu în 1970—1972 (reluată în 1982), bine primită de critică. Dar este vorba de un caz special, întrucît Eminescu n-a publicat el însuşi nici un volum care să-i exprime voinţa, iar pe de altă parte opera lui ocupă în istoria literaturii un loc de excepţie, fiecare vers al său avînd o importanţă deosebită, neputîndu-se vorbi de o diferenţă de valoare între textele antume şi cele postume, ca să nu mai vorbim de cele incluse în ediţia Maiorescu şi cele lăsate în afara ei. În general, toţi marii noştri poeţi au publicat în timpul vieţii unul sau mai multe volume în care au cuprins numai o parte din producţia lor lirică apărută anterior în periodice. Ştim, de pildă, din excelenta ediţie a lui G. Gană, că în cazul lui Blaga — înainte de intrarea sa în conul de umbră impus de evenimente — e vorba de 251 de poezii, dintre care patruzeci n-au fost niciodată reluate în volum de autorul lor ; la Bacovia, autor extrem de puţin productiv, care-şi retipărea de mai multe ori acelaşi text, e vorba totuşi de vreo şapte poezii, Arghezi nu şi-a reluat niciodată în volum producţia anterioară anului 1910 ş.a m.d. E vorba deci de o selecţie în primul rînd valorică, de o anumită reprezentativitate a textelor după opinia celui mai autorizat judecător : autorul însuşi. Dar înşirarea cronologică a tuturor poeziilor, indiferent de cuprinderea lor în volume antume, mai riscă şi să distrugă arhitectura interioară a unor cărţi care nu sînt simple culegeri de texte, ci alcătuiesc adesea o structură organică, gîndită ca atare chiar dacă titlurile incluse au fost scrise şi publicate la date diferite : volumul **Plumb** al lui Bacovia se deschide cu poezia omonimă, apărută în 1911, după care urmează **Pastel**, din 1904, **Pe Argeş în sus** al lui Pillat începe cu **Ctitorii**, din 1921, urmată de poezii scrise din 1914 şi apărute în reviste începînd din 1918 etc. Este vorba evident de texte cu valoare programatică, aşezate de autori în chip deliberat în fruntea volumelor lor, pe care au menirea să le „introducă" şi să le aşeze într-o anumită perspectivă (în cazul lui Pillat e vorba, se pare, de un text scris anume în această intenţie).

Discuţia poate însă — şi trebuie, după părerea noastră — să fie exersată de la problema ediţiilor postume la aceea a ediţiilor zise „de autor" sau „definitive", pe care le-au alcătuit sau supravegheat înşişi autorii respectivi, în amurgul sau chiar la zenitul unei activităţi literare, în chip inevitabil marcată de evoluţii artistice şi, foarte adesea, de natură socială, ideologică, chiar politică. Într-un articol din 1944, D. Caracostea atrăgea atenţia asupra modificărilor neinspirate şi oricum neavenite pe care autorii sînt tentaţi să le introducă în ediţiile definitive, nu cu mulţi ani înainte inaugurate la noi de Editura Fundaţiilor, în texte care aparţineau altei vîrste poetice, imposibil de regăsit : aceea a tinereţii lor. Cazul analizat atunci era cel al versurilor lui Minulescu, autor reprezentativ pentru simbolismul dinainte de primul război mondial ; reluate în 1913 în ediţie definitivă, multe versuri sînt reformulate de autor, diluate sau modificate aşa fel încît ele nu mai reprezintă nici intenţia iniţială, nici unitatea firească de concepţie a piesei originale. Exemplul detaliat pe multe pagini este cel al poeziei **Spre ţările enigmă**, apărut în volumul emblematic din 1908, **Romanţe pentru mai tîrziu**. Forma refăcută în 1943 ilustrează nu numai alterarea textului, ci şi declinul artistic al autorului, „sinteticul poet al tinereţii devine acum un descriptiv, iar iubitorul de sugestii stăruieşte în repetări". Pînă şi dedicaţia iniţială (către pictorul Iser) este modificată, noua formă „naţionalistă" fiind dedicată amintirii generalului N.M. Condeescu. Este această ultimă versiune, influenţată de lipsa de spirit critic a autorului şi de versatilitatea poziţiei sale, textul care să-l reprezinte într-o ediţie critică ? Şi unde ar trebui el fixat pe lanţul cronologic al desfăşurării operei, în 1908, cînd apare prima formă, cea consacrată într-un volum care a marcat o dată în istoria literaturii, sau în 1943 ? Problema, la alte dimensiuni, se repetă şi în cazul lui Arghezi, care introduce şi el cîteva modificări — mult mai rare şi mai puţin importante — în ediţia definitivă de **Versuri** din 1936. Principial, problema este însă aceeaşi. Ultima strofă a unui **Creion** din **Cuvinte potrivite**, destul de cunoscut („Şi trupul tău mi-i drag / Lemn sfînt trandafiriu / Şi trupul tău mi-i drag, / Şi pentru ce nu ştiu"), este cu totul schimbată : „Făptura ta întreagă / De chin şi bucurie / Nu trebuie să fie, / De ce să-mi fie dragă ?" Şi aşa a rămas în toate ediţiile ulterioare, marcînd în contul anului 1927, cînd au apărut **Cuvintele potrivite**, o realitate concretă a anului 1936 (în revistă, poezia a apărut în 1910, în forma din volumul de debut). Nu este cel mai frapant caz. Nu comentăm noi, inclusiv în texte de utilitate şcolară, **Adio, La Tîrgovişte** a lui Alexandrescu, atît de caracteristică pentru momentul apariţiei sale — 1832 — într-o versiune diferită, publicată în 1863 ?

Editarea clasicilor, sîntem de acord aici cu opinia lui I. Gheţie, necesită o atitudine elastică, deschisă oricărei înnoiri, pentru că şi problemele puse de diverşii autori nu sînt întotdeauna simple şi nici măcar aceleaşi. În ceea ce priveşte poezia (şi, probabil, în privinţa nuvelelor şi a articolelor de critică) trebuie însă ridicată această chestiune de principiu a volumelor antume, care reprezintă în mai multe feluri voinţa autorului : axiologic (selecţia valorică), tematic, ca organizare etc. De aceea, şi nu în ultimul rînd pentru că prin aceste volume respectivul autor intră în istoria momentului (Gr. Alexandrescu prin volumul din 1832, Minulescu prin cel din 1908, Arghezi prin cel din 1927 ş.a.m.d.), nu prin publicarea fiecărei piese separate în periodice, nici prin reeditările ulterioare, cred că editorii trebuie să ia în consideraţie **volumul** fiecărui autor ca unitate indestructibilă, dar şi ca **text**. Pentru o ediţie Arghezi, aş opta pentru păstrarea textului din 1927 al **Cuvintelor potrivite**, indiferent de modificările adoptate în ediţia „definitivă" (ele trebuie marcate în aparat, desigur), pentru Bacovia a textelor din volumele iniţiale (şi el îşi modifică uneori textele în ediţia de **Opere** din 1944) etc. Blasfematorie, recunoaştem, pentru cei care nu sînt obişnuiţi să audă contestată regula sacrosanctă a „ultimului text" publicat de autor, poziţia noastră este inspirată de simplul pragmatism : ceea ce căutăm într-o asemenea ediţie este textul care a marcat o epocă, a lansat un autor şi a influenţat pe cititor, adică cel al **primei** apariţii în volum, nu al ultimei. Dacă un roman este un tot, şi fiecare reluare a sa înseamnă implicit o altă elaborare, adică un alt roman (vezi, de pildă **Şoimii** şi **Neamul Şoimăreştilor**), de ce ar fi altfel în celelate tipuri de volume ? Ediţia, în sine, decurge dintr-un interes istoric pentru produsul unei anumite etape, care este de natură artistică în primul rînd. „Orişice operă de editare presupune o alegere şi aceasta implică o concepţie de critică literară" spune tot Caracostea.

Mircea Anghelescu

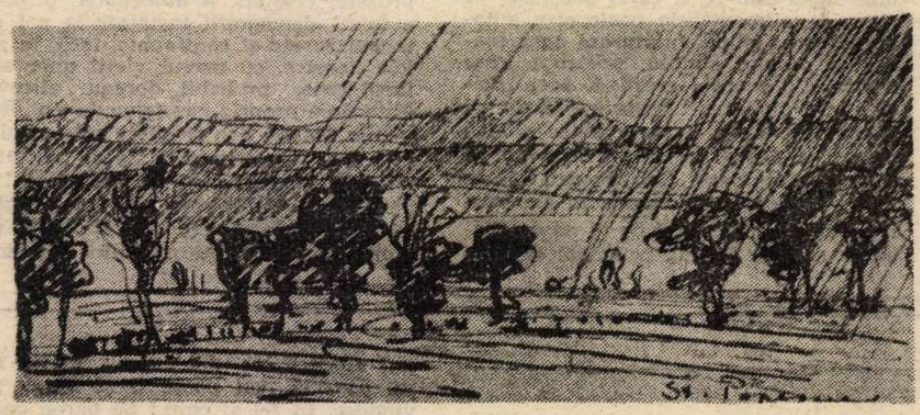

povestea vorbei

„poporul acesta..."

Fiindu-ne cu neputinţă să analizăm, calm, sfera determinărilor negative din presa naţionalistă şi ultranaţionalistă (al cărei registru predilect rămîne injuria vulgară) e, poate, instructiv să ne oprim puţin asupra domeniului — incontestabil mai restrîns — al personajelor şi noţiunilor pe care ea le propune ca pozitive. Acolo unde ar trebui să apară — să se lase, măcar, întrevăzute — valorile în numele cărora se incriminează şi se ameninţă, lucrurile sînt de o dezolantă simplicitate. De la repetiţia pură la metaforele-clişee şi la mărcile emfazei, ceea ce contează e doar funcţia incantatorie şi dominanta afectivă a limbajului. În **Dicţionarul grotesc** publicat în 1869 în „Convorbiri literare", Alecsandri înşira sintagme al căror mecanism, cel puţin, ne apare şi azi extrem de familiar : „Statul român — Monitorul român — ziarul „Românul" — Passagiul român — Strada română — Teatrul român — Ateneul român — Academia română — Camera română — Senatul român — Otelul român — Cafeneaua română — Croitor român — Crişmar român — Caşcaval român (...) etc., etc., tot român, toţi români şi încă şi în veci români ! În prezenţa acestui nume de român, care a ajuns a fi o mască pusă şi pe instituţii, şi pe dughene etc., cu o profusie ridiculă, fie cine este în drept a se întreba dacă nu cumva românii se tem să fie confundaţi cu chinezii în ţara lor ?" Obsesia pe care o trădează şi în prezent fenomenul (cu unele comice racordări la ideea „deschiderii", pe uşa unei săli dintr-o nouă universitate — „Universitatea europeană X" — stă scris : „Amfiteatrul **România internaţională**") merită să fie luată în seamă. Cine ar avea disponibilitatea analitică de a elimina din articolele „României Mari" toate pasajele violent injurioase (despre al căror limbaj incredibil s-a scris destul — şi se scrie acum mai puţin doar dintr-un firesc sentiment de saturaţie şi respingere) pentru a încerca să descopere izotopia valorilor propuse, ar putea descoperi lucruri nu mai puţin tipice : de exemplu, frecvenţa extremă a nominalelor „românii", „poporul român", „populaţia României" — cărora le sînt atribuite, după o schemă repetată aproape fără excepţie, roluri pasive, de obiecte ale unor acţiuni. „Poporul român" e „înjurat", „împroşcat cu noroi şi venin", „terorizat", instigat, denigrat, omorît („ungurii n-au avut altă treabă decît să omoare români în mod bestial") etc. ; principiul se aplică şi unor entităţi mai abstracte : „specificul naţional românesc" „a fost spurcat în permanenţă". Efectul unei asemenea aglomerări de acţiuni suportate e justificarea ipoteticei reacţii, anunţate ameninţător în final de articol : „cînd vor veni mulţimile de români de pe Văile Mureşului, şi Arieşului, şi Oltului, şi Prutului ca să facă ordine..." ; „Nu vă jucaţi cu răbdarea românilor, eu v-am mai spus-o !". Personajului colectiv îi sînt atribuite din oficiu unitatea, unanimitatea de păreri, numărul mare : „Sînt unul din milioanele de români ai acestui scump şi brav popor...", „noi, cca 20 milioane de români...", „o ţară întreagă" ; e ceea ce permite banala personificare transpusă mai ales în metafore corporale : „trupul poporului român" sau (cu o hiperbolă hilară prin asocierea adjectivului **infinit** cu substantivul derivat dintr-un verb cel mult repetitiv, nu durativ) „infinită pălmuire a obrazului poporului român". Determinările substantivului „popor" sau ale echivalenţilor lui sînt folosite fără urmă de decenţă, de reticenţă, în asocieri previzibile : **scump, brav, sfînt, minunat** — „poporul sfînt al acestei ţări" ; „Aceşti minunaţi români", „minunate fapte ale unor curajoşi români de-ai noştri" etc.

Ar trebui explicat de ce ne apare ca absolut specifică acestui stil folosirea emfatică a demonstrativului cu valoare deictică : „poporul **acesta**" e o structură evocînd o situaţie de comunicare de tip retoric, în care oratorul arată, simbolic, către o entitate monolitică şi controlabilă, pe care o strînge într-o formulă şi într-un unic gest. Formula presupune şi o detaşare (e un act lingvistic total diferit de acela, la fel de frecvent, al includerii şi omogenizării unei mulţimi printr-o persoană I plural ambiguă), o falsă plasare a vorbitorului în afara (deasupra) implicării sale personale.

Dintr-un inventar care părea devalorizat de vreun secol, procedeele stilistice cele mai naive — şi despre care s-ar fi zis că sînt apte doar de o utilizare ironică — îşi dovedesc eficacitatea. Singularul generic şi adresarea retorică, de pildă : „Să moară romanul de foame (...) ?" ; „Priveşte, române, şi adu-ţi aminte...". Hiperbola aparţine aceluiaşi cod şi funcţionează într-o manieră degradată, mecanică : „ura voastră faţă de tot ce este românesc". Regula multor determinări sau enunţuri o constituie informaţia superfluă, cu simplu efect emoţional, de insistenţă (subliniat şi de diversitatea mijloacelor grafice — majuscule, caractere diferite) : „însuşi numele ţării — ROMÂNIA" ; „ţăranul român Mihăilă Cofariu", „AICI ESTE ROMÂNIA". De cele mai multe ori se implică şi o opoziţie cu un termen neexplicitat, dar deductibil din context : „De ce tulburi liniştea căminelor ROMÂNEŞTI (...) ?". Într-un asemenea registru schematizat e firesc ca împotriva oricui şi pentru orice să existe un singur tip de acuzaţie, variind doar lexical : „trădare de ţară" / „de patrie", „vînzare de neam" / „de ţară" (cu varianta pentru scriitori, „vînzare de ţară şi de cultură românească"), „trafic de ţară". E clar că în acest tip de texte **românul, naţia, neamul, poporul** etc. sînt concepte bazate nu pe o judecată de existenţă, ci pe una valorică (şi globală) ; calitatea devine contestabilă şi se poate vorbi de „aşa-zişi români" ; în acelaşi timp, criteriile judecăţii lipsesc cu desăvîrşire. Se explică astfel circularitatea şi vidul de conţinut al fenomenului : sînt „români" doar cei ce aderă la grupul care îi numeşte astfel — sau, pînă la probe contrarii, cei care nu contestă acest grup. Exemplele anterioare — culese din numărul 34 al revistei pomenite mai sus — fac vizibilă schema din pricina căreia stilul „nobil" al publicaţiilor de acest gen poate părea chiar mai îngrijorător decît cel „vulgar".

Rodica Zafiu

Din publicistica lui Mircea Eliade (II)

Cel de-al doilea volum al antologiei de la „Roza vînturilor" a fost intitulat de Nicolae Georgescu (editorul și prefațatorul ei) **România în eternitate**. În felul acesta a luat naștere o nouă serie de articole, în jurul unui titlu pe care însuși Mircea Eliade ar fi vrut să-l dea unei cărți, prin 1936. Așa stînd lucrurile, nu e foarte clar de ce a mai fost nevoie, în primul volum al antologiei, de ciclul **Destinul culturii românești**, de vreme ce **„Anno Domini"** și **„Generația în pulbere"** (o polemică din 1936, cu Zaharia Stancu) sînt strîns legate de momentul 1927 și de controversele stîrnite în jurul noii spiritualități, iar **„Catastrofă și mesianism"** și **„Destinul culturii românești"** trimit spre tema celui de-al doilea volum, așa cum este explicată ea în prefață, de către Nicolae Georgescu : „Este o încercare de fixare a unor coordonate ale civilizației românești la răscruce de ani, de viziune și previziune a destinului României în perspectivă imediată și mai îndepărtată, de definire a identității naționale." Și într-adevăr, în conferința din 1953, intitulată **„Destinul culturii românești"**, tocmai pe aceste elemente se pune accentul. După Mircea Eliade sîntem un „popor de frontieră", într-un spațiu în care, geografic și cultural, Europa începe să-și suspende prezența. Ne-a revenit de aceea ingrata misiune de a contribui la „salvarea Occidentului", printr-o luptă fără glorie, care ne-a măcinat, aproape fără nici un răgaz, forțele. Creațiile noastre majore sînt aproape exclusiv din sfera „spiritualităților populare" și ele s-au prelungit „pînă în literatura scrisă a sfîrșitului secolului al XIX-lea". „Pe nivelul culturii savante" nu s-a creat decît „în rarele și scurtele perioade de liniște", în secolul XVII cu Snătarul Milescu, în secolul XVIII cu Dimitrie Cantemir, cu Hașdeu și Eminescu în secolul XIX și încă o dată în cei „20 de ani de libertate" de după primul război mondial. Tot „teroarea istorică" ne-a obligat să păstrăm „valorile creștinismului arhaic", ceea ce s-ar putea să ne fi pregătit pentru a rezista marilor încercări de după cel de-al doilea război mondial. Astăzi, constată Mircea Eliade în concluzie, întrebarea care se pune angajează încă o dată destinul istoric al românilor : „Întrebarea este aceasta : printr-un miracol, sămînța Romei nu s-a pierdut după părăsirea Daciei de către Aurelian — deși această părăsire a însemnat o adevărată catastrofă pentru locuitorii bogatei provincii. Dar Europa își mai poate îngădui această **a doua părăsire a Daciei în zilele noastre ?"**

Pe de altă parte, din primul volum al acestei ediții n-ar fi trebuit să lipsească articolul antologic **„Apologia virilității"**, din **Gîndirea** (nr. 8—9/1928), care, chiar dacă îl are ca principală sursă de inspirație pe Giovanni Papini, își avea locul, ca și **„Anno Domini"**, lîngă **Itinerariu spiritual.**

România în eternitate cuprinde o parte din articolele publicate de Mircea Eliade în **Vremea**, în **Criterion** sau în **Viața literară**, din 1934 pînă la începutul anului 1938, adică într-o perioadă în care **Cuvîntul** a fost mai tot timpul, interzis. Cred că cele mai importante dintre ele rămîn, ca pentru a dovedi cît de greu se schimbă la noi lucrurile. **„Să ne închipuim că..."** (1934), **„Turnul de fildeș..."** (1935), **„Cuvîntul maselor..."** (1935), **„1918—1921"** (1935), **„Demagogie prerevoluționară"** (1935), **„Mîntuire, istorie, politică"** (1936), **„Cele două Românii"** (1936) și **„«Dictatura» și «Personalitatea»"** (1937).

Un catalog mai amănunțit al tuturor temelor în discuție ar depăși cu mult formula prea generală a „României în eternitate", căci ar intra aici (în ordinea în care apar în volum) rolul intelectualilor în crearea istoriei și, implicit, apărarea scriitorului român, renașterea spirituală a țării, în contrast cu „decandența vieții publice", tema „omului nou", obsedantă pentru Europa anilor '30 și, din păcate mereu reluată, naționalismul sau, mai precis, „românismul istoric", deosebit de cel „etnic" (cum preciza Constantin Rădulescu-Motru), în fine, ortodoxia. Dar în centrul întregului sistem aș pune articolul din 1936, **„Cele două Românii"**. Și asta pentru că el reeditează, într-o versiune modernă, un conflict tipic pentru culturile din răsăritul sau din sud-estul continentului nostru. E vorba de conflictul dintre a fi **„pentru** sau **contra** Europei", cum spune Mircea Eliade. În secolul XIX, rușii s-au confruntat cu polemica dintre **slavofili** și **occidentaliști (zapadniki)**, noi am cunoscut această ruptură începînd cu epoca lui Eminescu. Din acest moment, **spiritul critic** al junimiștilor (Maiorescu și I. L. Caragiale în primul rînd), care au vrut să ne convingă că participăm „la o **cultură mică**, meschină sau modestă", a reușit să pună capăt începutului de „mesianism românesc", din epoca pașoptistă, cînd românii au cunoscut „pasiunea creatoare, curajul marilor afirmații, nerăbdarea, optimismul, conștiința paritații cu Europa", fiind, cum spune Mircea Eliade, cu un termen al lui Emil Cioran, „megalomani".

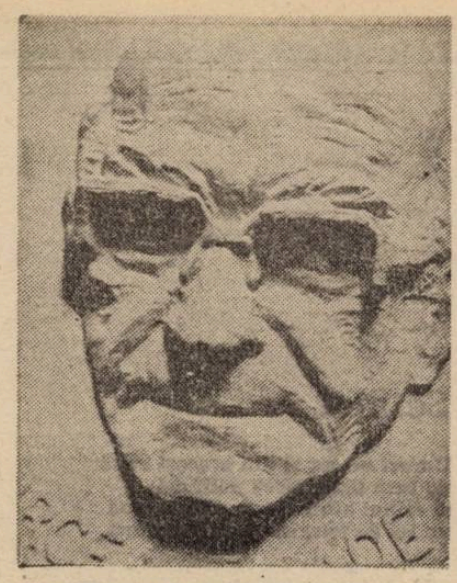

Curios, la fel ca Noica sau ca Emil Cioran, Mircea Eliade respinge **spiritul critic al junimiștilor**, pe motiv că el ar fi luxul pe care culturile nu și l-ar putea permite decît foarte tîrziu. Ce ciudată această intoleranță paternalistă, care opune creației, spiritul critic, pentru a trage de aici concluzia că „megalomania" ne plasează în miezul Europei, în timp ce spiritul critic face din noi niște complexați. De fapt, nici Maiorescu și nici Caragiale nu s-au opus „curajului marilor afirmații" și cu atît mai puțin „pasiunii creatoare", ci mediocrității, neadevărului și prostiei, generatoare de „forme fără fond". Mai mult, Maiorescu și Caragiale au fost printre puținii care l-au înțeles în epoca lor pe Eminescu (nu Hasdeu, cum ar fi fost normal, după teoria lui Mircea Eliade), iar faptul că ne-am putut „permite" la sfîrșitul secolului XIX, ceea ce într-o cultură mare nu apare decît mult mai tîrziu e în favoarea, nu în defavoarea noastră. De altfel, în articolul din 1937, despre **dictatură** și **personalitate**, Mircea Eliade susține, pe muchie de cuțit, că tiraniile n-au fost niciodată destul de puternice pentru a inhiba adevăratele personalități. Dar atunci, de ce ar juca rolul acesta tocmai spiritul critic ?

Adevărul este că efigia „României în eternitate", pentru care contează marea creație spirituală și care va dăinui împotriva oricărui boicot al istoriei, nu exclude în gazetăria lui Mircea Eliade prezența **spiritului critic**, exercitat cu precădere în cele mai bune dintre articolele lui. Tocmai aceasta este secțiunea prin care Mircea Eliade se apropie de marea tradiție a gazetăriei românești, caracterizată printr-o participare directă la toate dezbaterile politice și sociale ale epocii moderne și capabilă să apese pe toate cutele sufletului omenesc. În cîteva dintre articolele acestea Mircea Eliade e comparabil cu înaintașii săi, nu pentru că știe să esențializeze vehemența polemicilor sale, nu pentru că reușește să ajungă pînă la adîncimile pe care nu le atinge decît adevăratul moralist. Într-un articol din 1935 (**„Cum se consolidează statul cultural"**), Mircea Eliade vorbește exact ca I. L. Caragiale în 1907 („Cine a trecut de curînd granița știe cît sîntem de prost văzuți. Deșantarea pontică noastră ne-a făcut de rîs pretutindeni. Bulgarii sînt de zece ori mai bine văzuți") iar în articolul **„Să ne închipuim că..."** avem una dintre cele mai severe evaluări în ce privește negativismul sau păcatosul nostru spirit de zeflemea : la noi „Heidegger ar fi fost ironizat la Capșa și ar fi fost declarat schizofren, Jacques Maritain ar fi avut caricatura pe o pagină întreagă din «Cuvîntul liber» (ar fi fost și el «fascist»). Iar pe Papini l-ar fi întrebat oamenii cîți bani a luat ca să se convertească...". Pe scurt, e nuit să constate Mircea Eliade, „oricine se ridică în această țară a noastră, trebuie să fie murdărit de sus pînă jos".

Ceea ce poate fi obiect de întristare în cazul tuturor acestor rînduri nu e prezența spiritului critic, ci prezentul, parcă etern, al realităților pe care el s-a exercitat. Citind articolele din categoria aceasta rămîi, nu de puține ori, cu sentimentul halucinant al lecturii gazetelor de azi, atît de asemănătoare sînt realitățile noastre, cu cele ale anilor '30. De altfel, articolul **„1918—1921"** a fost reprodus integral în primul număr al revistei **Memoria** (nr. 1/1990), iar pagina despre închisorile românești de la 1934, din **„Unde ne e omenia ?"**, seamănă ca două picături de apă cu ceea ce aflăm că se întîmplă în zilele noastre la Măgurele sau la Jilava. Se pare că la noi guvernele se schimbă, dar închisorile rămîn aceleași, ceea ce ne duce cu gîndul tot la Caragiale și la anecdota acestuia despre Rogalniceanu, care voia să dea o lege aspră împotriva bătăii în armată și în instituțiile publice, dar care își bătea bine servitorul cînd era din cale afară de supărat.

De fapt, chiar și în articolul intitulat **„România în eternitate"**, Mircea Eliade nu se poate împiedica să nu introducă imaginea de zi cu zi a unei țări care pune la grea încercare iubirea și voința de a crea a elitelor ei : „Intrăm în proverbele celorlalte națiuni, așa cum a intrat scoțianul, irlandezul, ovreiul — și, în Peninsula Balcanică, țiganul. Am ajuns de pomină ; și, pînă ce vom fi cunoscuți peste hotare prin capodoperele noastre sau prin românismul nostru, sîntem cunoscuți prin politica și dezmățul nostru intern. Nu știu dacă fiecare dintre dumneavoastră își dă seama cît de grav sîntem compromiși. Numai cîțiva pași, și intrăm în irremediabil — de unde nimeni nu ne va mai scoate. Proverbul va ajunge stăpînul nostru ; și așa după cum, cu sau fără dreptate, se spune despre bulgari că sînt proști, despre polonezi că sînt îngîmfați, și despre spanioli că sînt grozavi în dragoste — tot așa se va spune și despre români că sînt **hoți**". Și concluzia : „Trebuie să iubești România cu frenezie, s-o iubești și să crezi în ea împotriva tuturor evidențelor — ca să poți urca gradul de descompunere în care am ajuns".

Florin Manolescu

Locuri comune (XI)

Căutam, pe la sfîrșitul verii, hîrtie fotografică. Alb-negru, evident, că la color am renunțat de cîțiva ani buni. Am luat la rînd cîteva zeci de magazine, poate că nu atît din încăpățînare ori speranță, cît pentru a mă mai dezmorți. Nici la vedere, nici sub ea n-am găsit hîrtie, chiar dacă mă cunosc destule vînzătoare. În schimb, surpriză plăcută, peste tot, dar absolut peste tot discuri americane de muzică rock sau mai puțin rock. Zeci de titluri. Era o plăcere să-ți bucuri măcar ochii cu niște coperți care n-au trecut prin birourile Electrecordului, și să te gîndești că, deși niciunul nu te face să sari în sus, măcar ai ce să duci dacă mergi într-o vizită.

Mai tîrziu abia, încep primele semne de întrebare, cînd îți dai seama că, cu excepția doar a lui Don Williams, ceilalți interpreți sînt nu de mîna a doua, ci de a șaptea. Nu te ambalezi însă prea tare ; în definitiv, te enervează mult mai mult faptul că n-ai găsit hîrtie. Doar n-o să faci pozele pruncilor în pielea goală pe plajă cînd or să-și dea examenul de bacalaureat !

Pe la jumătatea toamnei refaci traseul. Acum ai hîrtie (adusă de cineva de la răsărit), dar îți trebuie fixator, ăla care păstrează nuanțele o eternitate. Torșinnn. Descoperi doar că discurile d'antan sînt parcă și mai multe și că sînt dublate de o vastă colecție de casete gata înregistrate, la fel de... valoroase. 75 de lei discul sau 125 caseta nu e deloc scoump, nu despre asta e vorba, dar ceva începe să te sîcîie. Mai descoperi și „Fischer"-urile ori „Crown"-urile cam pipărate față de valoarea lor și față de, cum îi zice, uzura morală.

Bineee ! Hai să admitem că au costat foarte puțin, că erau adică o pleașcă (1, 2 dolari ?). Dar, oricum, nu ni le-a dat nimeni degeaba. Iar cantitățile industriale de discuri și casete au însemnat, totuși, multe sute de mii de dolari, dacă nu chiar milioane. Pe loc, sau pe credit. Oricum, bani cu care se putea cumpăra altceva, ceva de care avem într-adevăr nevoie. Iar pe de altă parte, ministrul culturii știe oare ceva despre această tranzacție de proporții (într-un comerț centralizat „discul" este un obiect cultural) ? Poate că el prefera una sau două tiparnițe, ca să nu ne mai văităm atîta de lipsa spațiului tipografic.

Indiferent cît sau ce am fi dat pe ele, adevărul săritor în ochii cui vrea să vadă rămîne acela că marfa cu pricina este una nevandabilă pe piața americană, așa că noi am devenit lada lor de deșeuri. A le face americanilor vreo vină ar fi însă o dovadă nu numai de prostie, ci și de răsturnare intenționată a raporturilor firești. Care comerciant întreg la minte s-ar abține de la o afacere nesperată, numai din motivul că ceea ce el vinde sînt solduri ?

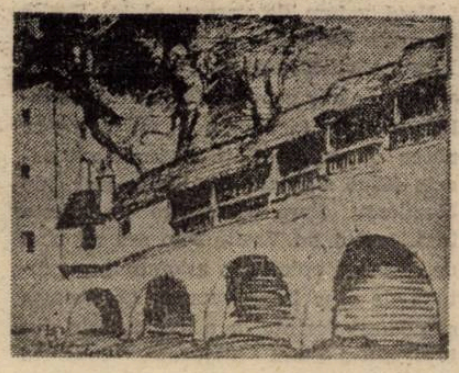

Așa că există, normale, două explicații cu putință. Fie că individul (sau echipa) care a făcut contractul habar nu are de muzică, ceea ce e grav, că doar nu trimiți să cumpere discuri pe unul care crede că sînt de mîncare ; ori, ceea ce e și mai grav, o fi fost iarăși vreunul dintre multii noștri „deștepți" care și-a primit, fiți fără grijă, coeficientul probabil meschin, pentru așa o afacere grasă (evident, grasă pentru partea americană). Eu unul, cunoscîndu-mi bine concetățenii, nu pot să nu iau în seamă vorbele domnului cu pricina, conform cărora cei care nu sîntem „deștepți" sîntem „proști" și viceversa. Oricum, cît de proști om fi fiind, sîntem totuși prea săraci ca să-i tot lăsăm pe deștepții ăștia să-și tot bată joc de valuta țării (adică a noastră, tovarăși) și, nu în cele din urmă, chiar și de gustul publicului.

Reamintim pe această cale că există case de discuri foarte serioase cu mult mai aproape de noi, cele de pe la care mai aduceam cîte ceva și pînă alaltăieri, chiar dacă din Paște la Crăciun. Poate că și „Eterna" avea stocuri, mai știi ? Sau foștii comuniști nu dau bacșiș ?

•

Între timp, cu totul conversațional, chiar din gura primului nostru ministru, am aflat vestea că în anul care a trecut am fi fost principalul partener est-european al Statelor Unite. Nu este vina mea că nu ni s-a spus și care ar fi produsele care au făcut din noi un teribil importator din America așa că, pînă să ni se spună, eu nu pot decît să-mi închipui că e vorba de amăritele alea de discuri și casete pe care nici domnul prim-ministru, nici eu, nici dumneavoastră, n-am da nici măcar zece lei liberalizați. Pentru simplul motiv că ar ocupa locul degeaba și că ar fi un atentat la gustul nostru bine structurat (fie și măcar de perspectiva celui ale cărui buzunare aproape goale nu se deschid decît atunci cînd este vorba de valori).

•

Îmi închipui o discuție despre „kitsch" cu titularul „eticii autorului". Vorba lui Caragiale : n-ar avea nici un haz, pentru că am fi de acord în toate cele, eu nefăcînd decît să-i furnizez argumente în plus, doar că, mai despicate în patru, vorba

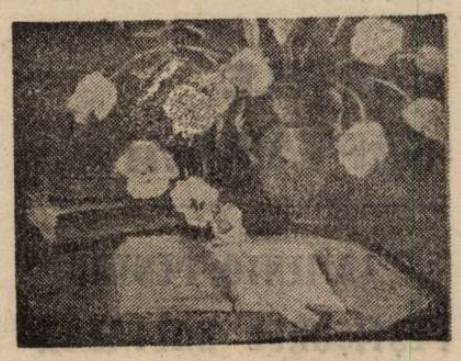

firului. Într-o epocă a multiplicării industriale, a surogatelor de tot felul (dar, să nu uităm, și a accesibilizării prin aceeași multiplicare), important nu este atît kitsch-ul ca decădere a produsului (de la original la copie multiplicatoare, sau de la original la imitație vulgarizatoare) cît mai ales **kitsch-ul ca decădere a pretențiilor consumatorului** (receptorului) care, fără să crîcnească, ceea ce i se dă (se bagă), „uitînd" că există și posibilitatea produsului valoros chiar și în cazul produselor de larg consum socio-cultural. Nu numai „România Mare" este un exemplu elocvent de **chici cultural**, ci și cel discutat în rîndurile anterioare. Din păcate, există însă și un **chici politic** : cel al partidelor de opoziție din carton presat, ceea ce înseamnă automat deriziunea noastră a tuturor, care nu sîntem în stare să creăm „alternative" dar chiar și, pe termen mai lung, deriziunea actualei puteri. Fenomenul de masă al acceptării mușamalizării sau falsificării adevărului din nevoia de liniște, acceptarea corupției, indiferentismul, absența opiniilor sau extremismul acestora sînt, în cele din urmă, manifestarea unui **chici moral** și chiar **existențial** care riscă să-și pună definitiv amprenta pe trăsăturile unui neam ce păruse că vrea să se spele pe față și să-și îndrepte spinarea.

Mihail Oprea

horia zilieru

Corbul

Stau la răscruce şi vorbesc cu cerul
prin care-am fost şi eu cîndva stelarul
(nu mi-e cîrpit cu meteori stiharul
în nopţi salvate tălmăcind misterul ?)

Nu mai există turnul nici podarul
în venele medievale gerul
trudind săraca humă piatra fierul.
Alt joc potrivnic îmi va lua tiparul

cu faţa stînd spre arse cimitire.
Fiinţă nefiinţă corbul vine
aruncător de flăcări şi suspine.

Pe craniul meu se-aşează să respire
şi pînă-şi strînge vîslele şi anii
o troiţă par în mutele jelanii.

Scîntei

Dureri ne cer şi din aceeaşi cupă
ne bem tăgăduirea polifonă
şi crinul alb în gura mea intonă
un fel de telegramă-fulger după

mişcări oprite-n gheara de grifonă.
Vezi ? dinţii morţilor treziţi la pupă
gravează noaptea şi-aurori destupă
că peste marea surdă şi afonă

se joacă iarăşi drama : ieslea pruncul
şi boul zăbovit suflînd adîncul
subt zborul păsării îndouplecată

svîntînd sudori pe feţe-mbătrînite
de-atît ocol prin ceruri potrivite
sfîrşind cu sîngele din trup odată.

Văratic

Te pling sub streaşină de mănăstire
cu trecătorul corp în ceaţa deasă.
Spre boltă drumul a uitat să iasă
şi morţii tăi aşteaptă mielul-mire

Lăcusta îmi hrăneşte în angoasă
îndemnul semnul aerul de mire
şi clopotul reia o răstignire
la locul magului într-o mireasă

în trecere prin coapsele levante.
Călcînd prin moarte singură o doamnă
trezeşte bătrîneţi şi diamante

interogînd morminte şi beteală
în taţele ţărinii ce-o condamnă
să intre în eclipsa mea totală.

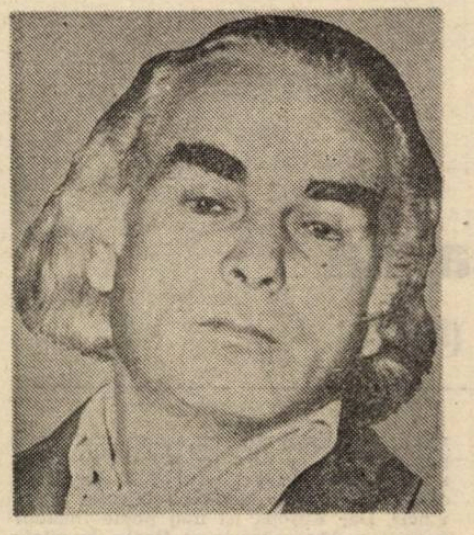

Cimitir

De aur crinii pe morminte sparte
înaltă spaimă varsă silicoză
şi crucile atinse de nevroză
se trag la margini de versete moarte

în psalmii vechi. Purcede o viroză
şi-aţaţă plumbul provocînd infarcte
coroanelor şi lacrima împarte
cu sînii tăi şi clime şi hipnoză

cînd fiecare sîn înalţ îşi scoate
dumnheca să le măsoare blitzul
şocul de foc poziţia solstiţiul.

După grilaje îngerul c-o rază
la capătul vederii amputate
un cuplu de cenuşă-n noi trădează.

Semafor*

S-au înmulţit ca grafomanii ciinii
şi hăitele cu horoscop şi hartă
intră-n timpanul meu cît marea-moartă
lătratul traversînd fonemul piinii.

Din timp în timp în goana lor deşartă
devin acini şi hămesiţi aci(i)nii
zăbavnic ling pe galaxia mîinii
sudoarea care singeră şi iartă.

Beau vinul morţilor. Adînc în vin o
voce cu morţii urcă spre meninge
şi ţipătul la cumpănă transcende.

Ah egipteanule anubis vino
să văd pe mişcătoarele legende
cum steaua-ciinelui samsar se stinge.

*) Sonetul acesta (ca şi încă altele patru aprobate) trebuia să apară în numărul 4/1939, în revista „Transilvania". Dar n-a obţinut „bunul de tipar" local. Mult mai tîrziu l-am rugat pe poetul Ion Mircea să-mi înapoieeze dactiolgrama sau măcar un rînd de spalţi. Se pierduseră, cum şi eu n-am mai găsit, în „dosarul" pregătit pentru cartea : **Fulgerul şi Cenuşa**, manuscrisele respective. Această quasi-variantă am reconstituit-o din memorie, nefiind o noutate pentru prietenii mei, că-mi ştiu poezia proprie „par coeur".

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

„LAMENTO PENTRU PEŞTIŞORUL BALTAZAR"

a cest titlu pe care-l invidiez nu-mi aparţine. Singura consolare — a fost dat pe vremea cînd nu mă ocupam cu literatura, avînd doar 6 ani. Este titlul unui roman al lui Iordan Chimet, apărut în 1968 adică un an înainte ca Mircea Horia Simionescu să lanseze Dicţionarul onomastic, **carte citată recent de un cotidian de mare tiraj pentru actualitatea sa în ordinea stabilirii unei tipologii. Mare-i grădina onomasticii determinante de destin !**

Iată ce scria un critic (plecat între timp spre ţări mai calde) despre romanul Lamento pentru peştişorul Baltazar **(sublinierile părţilor semnificative prin actualitate îmi aparţin) : „Într-o înscenare cu solemnitate de oratoriu, romanul constituie o feerie a imaginaţiei, care** manevrează **obiecte şi fiinţe-obiect ; structura este aceea a cîmpului narativ oniric, în care** evenimentele sînt interschimbabile **fără ca ansamblul să sufere. Personajele sînt magice prezenţe** fluctuante ; **cuvintele sînt supuse unor** interpretări sau modificări **ce ţin de libera alegere şi funcţionare în** exerciţiul automatismului".

Ei bine, priviţi actualitatea ! Uitaţi-vă la mostra de comentariu care defineşte romanul ca pe unul apărut ieri !

Ehei, doamnelor şi domnilor, ceea ce trăim acum literatura a scris demult... Ce, Doamne-iartă-mă, „cărţi ale săptămînii" vă mai trebuie ? !

Horia Gârbea

Paul Goma
DIN CALIDOR
Editura Albatros

Ceea ce este straniu şi trebuie neapărat remarcat în legătură cu acest volum al lui Paul Goma, este asemănarea lui, ca zonă a epicului cu ferocele roman **Gherla.** Roman-jurnal, roman-memorii, **Din Calidor** are pe alocuri aceeaşi ferocitate cu amintirile de la Jilava şi Gherla. Numai că aici, fiind vorba de amintiri din copilărie („o copilărie basarabeană" este subtitlul cărţii), duioşia, improprie altfel scriitorului îşi ia şi ea partea.

Experienţa pe care din nefericire pentru individ şi din fericire pentru autor, Paul Goma a trăit-o în Basarabia, în puşcărie, în disidenţă şi apoi în exil se transformă în literatură printr-un minim de prelucrare şi care, şi acela, ţine numai de dorinţa crîncenă, devastatoare pînă la pulverizarea naraţiunii, de a nu uita nimic din cîte au fost trăite direct sau indirect. Scrisul lui Goma topeşte amintiri personale şi amintiri ale unor alte persoane, realităţi verificate sau presupune, într-un text care nu este nici roman, nici „amintire" ci mărturie.

Forţa scrisului lui Paul Goma stă în această putere şi voinţă crîncenă de mărturisire (pînă la detaliu, pînă la amănunt). Este foarte rar, mai ales în literatura noastră, autorul care îşi converteşte talentul numai în „relatare" şi care, prin tensiunea acestei relatări, reuşeşte să creeze o operă literară în sensul cel mai pur, adică una a cărei realitate să nu mai conteze (documentar), fiind primordială „autenticitatea" ei artistică.

Sub acest aspect se cuvine să-l recunoaştem pe Paul Goma drept unul dintre cei mai înzestraţi prozatori români. Catalizarea prin talent a realităţii în artă, a tensiunii biografice în gratuit literar îl plasează pe autorul Calidorului, alături de Marin Preda, în vîrful unui clasament ad-hoc al prozei româneşti de gen, ca şi al prozei româneşti în genere.

Ce este „calidorul", acel „coridor", prispă, pridvor, cerdac, al casei în care s-a născut scriitorul ? Este el „matca", „matricea" existenţei scriitorului-personaj ? Desigur. Dar mai mult decît atît este justificarea existenţei lui ca scriitor, justificarea neabdicării de la „condiţia umană".

Vasile Dan
DRUMUL CU FIINŢE
Editura Eminescu

Noul volum de versuri al lui Vasile Dan este dedicat — în memoriam — lui Virgil Mazilescu şi Daniel Turcea, poeţi din a căror generaţie autorul **Drumului cu fiinţe** face parte şi cu care s-ar părea că are afinităţi. O frumoasă poezie **(Cine sînt eu)** aminteşte clar de Mazilescu. Spre deosebire de acesta însă, textul lui Vasile Dan are un plus de coerenţă epică şi o estompare a rupturii de sens între versuri. La aceasta se adaugă dorinţa de a marca, prin duioşii altfel atent dejucate, conturul „obiectelor poetice". Mi se pare că Vasile Dan are anumite prejudecăti calofile.

Notaţia este foarte fină, surprinzătoare, dar unele gesturi de ritual, care le vor puse „sub pecetea tainei", îmi par pretenţioase şi fără conţinut. De aici survine o inegalitate între pasajele în care instinctul poetic pur este dominant şi cele unde tendinţa convenţională de a poetiza „dramatic" precumpăneşte : „Nimeni nu l-a văzut vreodată. / Înmănuşată îi cade noaptea / mîna pe masă. / Capul uşor înclinat / ca al unui patruped în două lăbuţe". Acest autoportret **(Chipul autorului)** ilustrează foarte bine afirmaţiile de mai sus. Fineţea observaţiei în ultimele trei versuri (remarcabile) se deosebeşte de preţiozitatea exterioară a primelor.

Versurile lui Vasile Dan sînt foarte bune atunci cînd el îşi asumă complet umilinţa de a se descrie şi practică autoironia în poemele sale atît de preocupate de sine. În rest, încercările de-a corecta oglinda fac rău poemului. Iată un nou autoportret în care sugestia livrescă din final este doar un balon de săpun ataşat substanţei din prima strofă, aceasta excelentă : „Încerc să mă văd pe mine / ca un orb. / Cum îmi ţin faţa în palme. / Puţin aplecat — / ştiu / par din afară o literă neagră / dintr-o scriere veche, ideografică / ce şi-a supravieţuit, cititorului. // Cumva / Yorick cu propria-i ţeastă / în mînă." **(Mai mult decît vizibilul)**

Poezia pe care o scrie Vasile Dan este limpede, vag livrescă, fără forţă în viziuni dar cu performanţe în surprinderea detaliului, orgolioasă şi tandră, narcisistă dar iluminată de dubiul asupra propriei condiţii.

Servitute și măreție militantă (II)

După eșecul versificației epice și al „reporterajului liric", începînd cu deceniul al șaselea sînt vădite eforturile de re-liricizare a poeziei. Condusă prin miezul de foc al evenimentelor epocii, existența lui Labiș dă exemplul unei biografii paradigmatice, exemplare, profund implicate, interogativ-orientate către problemele cele mai dificile ale contemporaneității. Descoperind în propria-i biografie, biografia timpului său și în seismele sociale propriile-i frămîntări, Labiș propune o meditație asupra istoriei din perspectiva spiritului tînăr, din cadențele poeziei sale lipsind însă infatuarea găunoasă și rima unei poezii facile.

Deceniul al șaptelea înfrînge ultimele rezistențe ale tendinței evenimențiale de „obiectivare" și consfințește autentica izbîndă a expresiei celei mai directe a lirismului — confesiunea. Noua artă poetică se scrie la această înaltă temperatură a sensibilității și spiritului ; socialul și politicul nu interesează decît pentru conflictul cu poezia, iar scopul noii generații este revoluționarea lirismului ca limbaj, subiect și atitudine. Poeții sînt concentrați asupra destinului lor, înțeles ca moment decisiv într-o palingenezie : este generația altui patetism.

Din această generație ne vom referi doar la Ioan Alexandru și Ion Gheorghe, poeți care lărgesc aria de inspirație, anexează noi teritorii încă neexplorate de vechea poezie a cetății, se situează decis în actualitate grație sensibilității lor sincrone realității. Poezia nu trebuie să cadă în falsa exuberanță decît atunci, bineînțeles, cînd este vorba de simpla versificare și de mimetismul idilic. În creația celor doi poeți se simte tot mai acut conștiința participării la viața cetății, pentru ei poezia însemnînd concomitența dialogului cu monologul, dar și reîntoarcerea la sursele primordiale odată cu cîntarea integrității ființei umane. Poezia lor este o tragică emergență a spiritului rural, ei fiind ultimii mari poeți ai unei lumi pregătite prematur să părăsească scena istoriei. O istorie literară a liricii contemporane nu poate uita această lume deoarece valoare înseamnă permanență ce escaladează pozonieratul de epocă.

Glasul lui Ioan Alexandru este una dintre vocile remarcabile ale poeziei dedicate patriei, lipsită de tonul festiv, ocazional ; el nu este tobosarul ce anunță zilele naționale, aniversările și congresele, ci un solemn profet ce cugetă permanent la rugăciunea și imnul dedicat gliei strămoșești. Poezia lui, purtătoare a unui mesaj profetic, recuperează ocazionalul și se definește ca o voce zămislită din Logosul primordial, întemeietor. Cotidianului degradat de focurile de artificii ale altora, i se opune o poezie „greoaie" masivă, care avansează încet și cucerește durabil conștiințele.

Pentru cuprinderea „patriei" poetice a lui Ioan Alexandru trebuie implicată întreaga sferă semantică a cuvîntului, deoarece ideea de patrie trebuie înțeleasă în primul rînd în sensul dat de Pindar. Poetul este preocupat de autohtonia dacică și de originea latină, însă am putea descoperi spiritul vechilor cetăți grecești de la Marea Neagră, precum și atenția acordată tradițiilor medievale. Poezia lui este o expresie a tot ce datorăm înaintașilor, a căror cîntare trebuie reamintită mereu cu ceea ce este demn în cuprinsul valorilor contemporane. După Ioan Alexandru, nu poți fi poet dacă nu zămislești opera pentru luminare și desăvîrșire în toposul specific al „imnelor". Fiind sentiment și nu raționament, patriotismul, ca substanță poetică, își alege formele sale de prezență și existență. O formă este chiar tăcerea care lasă faptele să vorbească, iar alta este manifestarea imnică, ce dobîndește la Ioan Alexandru o stare poetică extatică, situată într-un spațiu aflat sub semnul peren al luminii, spațiu boltă străjuit de privirea Pantocreatorului. Imnul devine astfel o formă extatică a poeziei, făcînd din receptor și rapsod o unitate care este lauda a ceea ce susține lumea și fiind mai presus de ea. Dar manifestarea imnică, extatică, prezintă și o altă trăsătură : pozitivitatea ideală a imaginilor delirant-senzoriale și encomiastice. Această umbră este departe de Ioan Alexandru, care depășește jubilația delirului conformist și dă, în perioada de inflație a poeziei patriotice flașnetare, o sumă de gravitate și credință, unificînd sentimentul absolut al patriei cu mireasma cuvîntului ei regional, transilvan, moldovean și muntean într-o imagine lipsită de festivitate prin adîncire în înțelesuri. Vocea exponențială care rostește un monolog-sinteză, pe un fundal de istorie densă, este o consecință a preferinței pentru dimensiunile epice ale atitudinilor și pentru integrarea propriei confesiuni în sfera mai vastă a sensibilității care ne unifică.

Astfel, Ioan Alexandru traversează cîteva etape, de la o poezie a eului spontan, necenzurat de reguli și norme, la un poem al stărilor de revelație a valorilor supreme, aparent interioare, dar suprapuse individului. Poezia înseamnă pentru el includerea unicității în deschiderea spre universal : „Nu eu sînt obiectul poeziei mele ci eu păstrat, transfigurat în ceilalți. Dacă eu nu am pătruns în ceilalți, dacă altul n-are nimic în mine, eu încă nu exist, oricîtă gălăgie aș face". Afirmarea condiției morale a poetului finalizează raționamentul firesc : „Este vorba... de o justificare a sinelui pentru a-și redobîndi adevărata identitate imposibilă în comuniunea celorlalți... — roua de pe firul de iarbă n-o ajunge raza soarelui dacă nu-i pură". Așadar, esteticul este un reflex al eticului, și toată poezia modernă, de la Poe la Baudelaire este pusă sub semnul îndoielii, fiind expresia eului închis, obscur, „victima tenebrelor". Imnul devine specia preferată care glorifică „valorile nepieritoare", extraindividuale.

Însuflețit de șansa rezolvării imnice a tragediei existențiale, Ioan Alexandru concepe poezia drept funcție mesianică a demiurgului ca „întemeietor" al unei lumi de dincolo de distrugere. Majoritatea poeziilor sînt „poeme ale întoarcerii", ale redescoperirii unei „patrii" cu existența nealterată de seismele istoriei, mîntuită într-o stare de primordială contemplativitate. „Adevărata istorie" este văzută în „mitos", în acel „ritual dialogic" și în sacra „bucurie comunitară" a eului identificat cu cosmosul.

Traducătorul odelor lui Pindar descoperă miezul pur al poeziei ocazionale prin remodelarea istoriei și oficierea unui adevărat cult imnic dedicat Patriei : sînt reînviate poematic și sistematic figuri ilustre și oameni simpli, locuri istorice și monumente uitate, armonizînd trecutul și prezentul într-o clipă durabilă cît eternitatea. Exultarea lirismului elevat și simplu în esență, ce străbate creația lui Pindar sau Hölderlin, este un motiv pentru simplitatea durabilă a propriei poezii și o justificare, biruind riscurile seismografului temporal. Inflexiuni din Novalis, Blaga, Plotin și Platon caracterizează aceste rituale cintece inițiatice cu ecouri pindarice, la care se adaugă un satanism convertit, dominat de obsesia luminii, nu a întunericului, cum era la Blake. Profet, demonic și grav, poetul **Imnelor** străbate labirintul conștiinței pentru a ieși la un liman care este Patria, pe care o cîntă ancestral obsedat de faptele și oamenii găsiți în severele cronici — act de identificare cu ceilalți. Descoperitor de tărîmuri de dincolo de limanuri și impetuos miezuitor de „noime" arhaice, profetul purtător de cuvînt al obștei țărănești nu vede în noțiunile de revoluție socială și cîntare în versuri acte formale ci revendicarea dreptului de a cere și celorlalte conștiințe patosul de care el se simte însuflețit.

Poezia imnică, în stil oratoric și adesea coral, se înscrie programatic și tipologic în spiritualitatea bizantică și revitalizează astfel duhul lirismului ce individualizează tradiționalismul deceniilor interbelice. Factorul psihic declanșator al stărilor lirice este bucuria extremă ce decurge din sentimentul transgresării fenomenalității limitative, al intrării în imperiul luminii izbăvitoare. De felul cum se permanentizează „amintirea patriei mume" ne sugerează reprezentările de factură alegorică ale unui univers stilizat saturat de termeni generici : Lumina și Somnul, Noaptea și Bezna, Stîlpul de foc și Neagra Corabie, Marea și Îngerii cîntăreți, Fluturii și Turnul, Izvorul și Marea.

Tocmai obsesia originilor este cea care realizează călătoria „între izvor și mare", semn al duratei existențiale, îndurînd spațiul alegoric al Pustiei. Ascensiunea sau călătoria, cu tentă mitologic-biblică, se desfășoară dinspre „patria mumă" și dinspre „focurile natale" către „semințele vulcanilor", din adîncul nopților infernale ale pămîntului spre infernul esențializat : drum din sine spre sine, din ființa amenințată de cronologia pustiitoare năzuind spre esență, din omul supus inerției fenomenului, spre regăsirea identității de sine. Prizonieră cîndva legilor universale, conștiința încearcă în **Vămile Pustiei** o smulgere dramatică din contingența familiară imediată, o izbăvire semnificînd, în același timp, atît împlinire a ființei cît și pustiire a ei. În mișcarea vitală de la originar spre originar, adică de la starea tehnică primordială către matricea ideală, ființa străbate o traiectorie schematică a spiritului, ce rămîne determinat temporal

dar poartă o inalterabilă pecete. Tîlcul existenței va fi drumul unei asceze sui-generis de pregătire pentru revelarea unui adevăr de natură pur spirituală. Pe palierul alegoriei se încheagă o poetică „tipologie" a ființei care își caută desăvîrșita înființare. Se simte acut problema înstrăinării de primordialitate și a recuperării ei și, deopotrivă, alienarea ființei și regăsirea „izvoarelor", pentru că deșertul sau „pustia", ca spațiu exotic, stimulează un simbolism regresiv.

Continuator al marilor săi ardeleni Cosbuc și Goga, Ioan Alexandru dă poeziei patriotice gravitate, responsabilitate și un simț al determinărilor morale, existențiale, de către cele naturale, minerale, vegetale, cosmice.

Pornit dintr-un sentiment al luminii care-l apropie de Hölderlin și Rilke, poetul **Imnelor** ajunge la o imagine a patriei inconfundabil cosmicizate.

Odată cu Ion Gheorghe, se reactualizează constanta psihologică a substratului etnic, după ce aceasta a fost denaturată o vreme de gîndirea și poezia dogmatică. Toate sensurile și virtualitățile poeziei sale se concentrează într-un alef, într-o comunicare fluidă cu universul satului prin dezghiocarea din efemer și așezarea într-un cîmp de influență ancestral, emanat de mirajul bucolic. Ion Gheorghe mărturisește constant o obsesie unificatoare, aceea a angajării în istoria față de care se simte responsabil, o responsabilitate asumată direct, ce se manifestă în concepția despre statutul etic al poeziei. Așa fiind, în concepția lui, expresia unei conștiințe, supraindividuale, a unei colectivități solidare, poetul trebuie să se facă nu numai ecoul ei, ci să aibă și capacitatea de a-și asuma datele unei ființe exponențiale. Acest program nu este original, dar are calitatea de a fi urmat întocmai și de a fi exact în liniile fundamentale pe explorarea filonului de sensibilitate tradițional, ce trădează o năzuință de cuprindere integrală, de la expresia lirică a unui spirit direct angajat în dinamica actualității, pînă la acțiunea sistematic dirijată spre redescoperirea și revalorificarea unor nivelori ignorate sau mai puțin frecventate ale străvechilor tradiții naționale.

Veritabile prognoze poematice ale unui **poeta-vates**, poeziile sale ne avertizează asupra pericolului adulterării, al ieșirii din matricea originară și proiectează despre viitor, cu o rară forță de sugestie asupra celor ce se vor întîmpla, o imagerie dedusă dintr-o experiență milenară. Tonalități remarcabile se obțin prin trecerea de la rațiunea profetică a poemului la o desfășurare liberă, impetuoasă, născută parcă din ea însăși. Lumea poemelor lui Ion Gheorghe este o lume bătrînă, ne dă sentimentul unei vechimi incomensurabile și proiectează asupra universului o privire „filosofică" tăcturată de scepticismul raselor vechi, care ne aduc mărturia unei fericiri îndoielnice și a unei bucurii prudente.

Lirismul lui Ion Gheorghe nu este un plînset cosmic nostalgic cauzat de dispariția unei lumi, ci efectul unei lupte : construcția naturii/natură construită, opoziție dialectică dintre forțe contrare ce tind să se împace într-o unitate superioară, cu achiziții și pierderi reciproce. Acest cîntec dramatic, inspirat de prefacerea unei civilizații arhaice, contopește un elan al bucuriei cu tipătul unei acute dureri și nu este o litanie șoptită sau o elegie romantică pe ruine. Herald al unei condiții glorioase, Ion Gheorghe împinge suferința pînă la claviatura strigătului de bucurie. Bocetul sau prohodul la neantizarea lumii satului, fulgerată de dureri ascuțite, își schimbă brusc regimul sufletesc prin prefacerea în cîntec patetic de revoltă sau imensă odă a bucuriei, căci destrămarea structurilor arhaice este o ultimă ocazie de a cînta dimensiunile și puterea unei lumi de uriași ce dispare sau se convertește într-un chip demn de ea. Are loc o nouă „facere", viața ancestralei lumi rurale nu mai constituie un tot coerent, cosmotic, „romanul" ei este fragmentat, iar poetul descoperă tonul exact pentru a descrie „lucruri ce îmi par că nu se mai întîmplă".

Ion Gheorghe este înzestrat cu vocația eposului, a lirismului rapsodic sau epopeic vizionar : eposul este evocat, narațiunea este adusă la nivelul monologului-confesiune, trama baladesc-epopeică se fluidizează în fluxul liric al unui permanent „comentariu" inclus în conținutul relatării. Chiar și notația celei mai anodine realități se realizează pe fundalul istoric-mitic, cînd cele două planuri nu se interferează vădit, creînd în ordinea realului semnificative raporturi ce sînt infuzate de un straniu sentiment de irealitate. Volumul **Zoosophia** propune o lectură simbolico-mitică a istoriei românești, fiecare moment evocat fiind așezat sub semnul emblematic al unui man sau **zoon** tutelar, care se constituie într-o heraldică pe scutul istoriei. **Zoosophia** ne îndreaptă astfel spre o lectură imaginară a evoluției istoriei din interiorul unei matrici stilistice populare. Odată dislocat sensul primordial al unei lumi, se ivește necesitatea cristalizării sau a întemeierii uneia noi, însă nu înainte ca ea să fi suportat această refacere caricaturală al cărei instrument o înfierează cu severitatea inocentă a jocului de copii. În acest joc sarcastic, caricatural, ea se vede supusă la proba unor cópii infidele, naiv-grotești, ce simulează apariția unui univers în care nimic nu este făcut, ci totul făcut. Nu lumea pare epuizată, ci gestul creator care o face să arate astfel are acea oboseală ironică a unui sceptic demiurg bătrîn. Născîndu-se și înfățișîndu-se mereu ca la început, și această lume devine sceptică din cauza repetării atîtor cicluri. Un argument al arhaității, al memoriei unei bătrînețe insesizabile de popor istoricește tînăr îl constituie lipsa prejudecăților și a sentimentului de vinovăție.

Poemul epic și balada sînt cultivate de Ion Gheorghe după ce mai bine de un deceniu aceste specii fuseseră compromise de un schematism repudiat de poezia mai nouă, pe care de a-și recăpăta substanța lirică. **Mioara**, poemul tinereții rustice și cu vădite ecouri labișiene, este simbolul copilăriei pierdute, iar moartea ei „de-un corn de inorog înfipt în coapsă", aidoma celeilalte morți, a căprioarei, semnifică crepusculul timpului sacru și căderea în cel lumesc, profan. De altfel, multe secvențe din viziunile lui Ion Gheorghe mărturisesc năzuința secretă de a reînvia o lume, resuscitată sub vraja descîntecelor din universul mitic al giganților.

Creația lui Ion Gheorghe, oricît de proteică s-ar manifesta este catalizată de marea obsesie a angajării poeziei în istorie și perpetuează sentimentul necesarei responsabilități etice a creatorului, al conjugării biografiei individuale cu spiritualitatea colectivității.

Deși nu ne-am propus o comparație în zig-zag a celor doi poeți, totuși, ajunși în acest punct al periplului, ne luăm libertatea de a face și cîteva disocieri. Factura psihică a lui Ioan Alexandru este meditativă pe cînd cea a lui Ion Gheorghe reconstruiește, reface : unul este contemplativ, celălalt este mitograful care încearcă să recompună mental o arhaitate. Viziunea lui Ioan Alexandru asupra lumii este una secretă, pentru că el privește pămîntul prin cupola cerului. De aici și o simbologie mai bogată față de reprezentările lui Ion Gheorghe, care este poetul laic al unei rădăcini din pămînt ce aspiră la sacralitatea teluricului. Uranicului care descoperă pămîntul i se opune teluricul cu aspirații uraniene, iar această deosebire este o realitate de profunzime a psihicului ce se structurează la acel nivel unde se organizează marile viziuni și mituri.

În pofida structurilor psihice diferite cei doi poeți sînt continuatorii unei îndelungate tradiții, fie a bisericii culte, fie a celei populare, ce reîmprospătează cu vigoare acest sentiment al geografiei și istoriei patriei. Ei acordă noțiunii de poezie patriotică sensul strict de cîntec al locurilor, de revelare a unei geografii specifice și a sentimentului acestei geografii. Este poezia unei geografii pătrunse de duhul istoriei, a geografiei problematizate, așadar și una statică, și una bucolică. Într-un fel, toți poeții noștri reprezentativi au încercat să numească, sub diferite modalități, locurile în care se întemeiază specificul național și timpul în care se împlinește istoria. Poezia adevărată este pătrunsă de aceste două dimensiuni, iar menirea ei nu este să le caute, ci să le cînte, căci ele există.

Vasile Spiridon

titus popovici

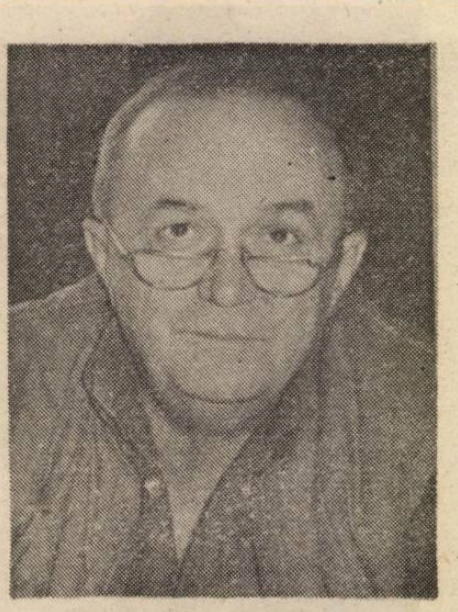

IARNA, ÎNTR-UN TRAMVAI

XIII

Moderato con anima.

„Vă rog din inimă, nu vă speriați. Nu mă interesează cîtuși de puțin ce aveți în cutie, deși ar trebui să mă intereseze. În numele acestui interes superior mă aflu în tramvai, pe o vreme oribilă. Dar pe dumneavoastră v-am întrebat cu totul dezinteresat ; era un fel ca oricare altul de-a intra în vorbă. Vă văd pentru prima oară și totuși îmi păreți foarte cunoscut. Mai mult decît atita : apropiat. Știți de ce ? Nici măcar nu bănuiți ? Atunci vă voi spune : pentrucă semănăm. Oriunde am fi, în tramvai, pe litoral sau la înmormîntarea cuiva, nimeni nu ne va remarca. Desigur, veți spune, nu e măgulitor ; dar dacă veți cîntări puțin veți vedea că e minunat. Această banalitate transparentă ne așează cu drept de decizie — prin greutate specifică — în rîndurile majorității făuritoare de Istorie, dacă e adevărat că istoria e făurită de cineva. Sînteți de părere că e un început promițător pentru conversația noastră ? Pentrucă **trebuie** să vorbim, cu orice preț. Altfel ne-ar deprima înghesuiala, frigul, mirosul înțepător de ciine ud al fraților noștri cu care, împreună, efectuăm această călătorie. Așa dar, să vorbim... Aveți copii ? După lumina interioară care vă înfrumusețează pe neașteptate chipul, îmi dau seama că aveți. Vă deplîng. Din pricina copilului meu... e un băiat ; și al dumneavoastră e băiat, nu, nu trebuie să mi-o afirmați categoric, știu că e așa după lumina de mîndrie vizibilă în ochii dumneavoastră, altfel terni ca și ai mei, din pricina copilului meu pe care l-am iubit dincolo de rațiune, iată, sînt obligat să umblu în tramvaie, vara-iarna și asta, vă rog să notați, în timpul orelor mele libere, deoarece în cele ocupate sînt profesor. Profesor de latină. Desigur avînd în vedere lașitatea acestei opțiuni timpurii predau cînd geometria, cînd limba rusă și, uneori, educația fizică. E perfect normal, găsesc asta justificat. Cine simte astăzi nevoia, sau e îmboldit de curiozitatea nesănătoasă să afle că în mizgăleala sa, DE RE PUBLICA, Cicero, acest premergător al secretarilor cu agitația și propaganda, veșnic și programatic nemulțumit de toți și de toate, ne informează că toate formele de guvernare cunoscute sînt imperfecte ? Regalitatea, zice palavragiul, chiar în mîinile unui Cyrus, îl despoaie pe om de orice drepturi. Oligarhia, subliniază parvenitul, fie ea tot atît de înțeleaptă ca aceea din Marsilia, reduce poporul în sclavie ; iar democrația, izbucnește snobul, chiar dacă am lua exemplul Atenei, suprimă inegalitatea atît de necesară între oameni !... **„Și Atheniense, quibusdam sublato Areopago, nihil nisi populi scitis ac decretis agebant : quoniam distinctos dignitatis gradus non habebant, non tenebat ornatum suum civitas.“** Penibil ! V-am plictisit însă cu acest citat ca să vedeți că sînt într-adevăr profesor de limbi moarte și nu v-am servit o „legendă“ ca să vă cîștig bunăvoința și încrederea...

„După o asemenea introducere e clar, sper, că vă veți simți obligat să ascultați povestea vieții mele. Dar ce altceva am putea face ? Tramvaiul s-a oprit iarăși. Trebuie să treacă. **Vitamque sub dio et trepidus agat in rebus**, da, trăiește în aer liber, în mijlocul primejdiilor.

Ca imensa majoritate a locuitorilor scumpei noastre patrii, **dulce et decorum est pro patria mori**, provin dela țară. Ah ! noroiul călduț după o ploaie de vară, făcîndu-ți cîrnăciori printre degetele dela picioare ! Fiu de oameni înstăriți, care au fost deportați ca să ispășească prin muncă vina de-a fi muncit mai bine decît alții. Ce s-a întîmplat cu părinții mei, nu contează. E și asta un fel de „Weltanschaung“ care ar trebui descifrat : dacă nu ne interesează soarta părinților noștri, cine ne dă dreptul să ne preocupăm de viitorul copiilor noștri ? În fine... Cum ne-cum, am înțeles la timp că singura mea șansă de a supraviețui (aceasta fiind suprema mea aspirație) mîinilor imprevizibile ale noului zeu pe care noii înțelepți îl numesc cu deosebit respect și cu nedisimulată teamă pentru propria lor piele, Istoria-în-acțiune, Istoria-judecător, Istoria-gunoier, este să devin cît mai insignifiant, să nu trezesc în nimeni, chiar în cei inferiori mie, ori mai ales în ei, vreo animozitate, să le dau impresia că rîvnesc, fie și subconștient, la vreo devenire ierarhică. De aceea am ales limbile moarte, de aceea, printr-un efort de voință, mi-am modelat pînă și înfățișarea care în tinerețe, o pot spune acuma, era foarte atrăgătoare și prin aceasta, insolentă și am ajuns după mari și chinuitoare eforturi la actuala mea transparență mucilaginoasă. Am evitat relațiile cu femei frumoase : ele atrag invidia și ostilitatea vindicativă a celorlalți... Deci, viața mea s-a desfășurat sub steagul incolorului mîntuitor. Cum spune atît de plastic cîntărețul oportunismului pios, Horatius, poet de trei lulele cu mentalitate de țăran mijlocaș : **Sit mihi qud nunc est, etiam minus ut mihi vivam quod superest aevi**, adică să păstrez numai ce am acum, chiar mai puțin dacă trebuie și să trăiesc numai pentru zilele ce-mi rămîn... Un om necăsătorit și fără copii iese în evidență, dovedă că plătește amendă sub formă de impozit : așa dar m-am căsătorit cu prima venită. Soția mea avea o meserie cu totul ștearsă, era contabilă undeva, iar înfățișarea ei nu făcea nici pe bărbatul cel mai stătut să întoarcă după ea capul. Aici a apărut prima surpriză : în noaptea nunții am descoperit cu o plăcută contrarietate că avea un corp splendid, zvelt, cu mușchi elastici, absolut de nebănuit sub talele fără gust care-l acopereau în timpul zilei. Îmi era atît de recunoscătoare că am luat-o de soție, încît manifestările în pat ale acestei recunoștințe ar fi trebuit să mă pună pe gînduri, **est modus in rebus.** Spre nemulțumirea mea descumpănită a rămas însărcinată, deși raporturile noastre trupești aveau loc de cele mai multe ori sub semnul lui Onan. Am fost de acord să păstreze copilul, de altfel nici nu aveam bani și curaj pentru un avort și din clipa aceea de uitare de sine existența mea a luat-o pe drumul care trebuia să mă exileze în tramvaie, în gări, în restaurante, în general în locurile unde e multă lume, prin **natura rerum.** Am început să-mi iubesc copilul cu acea dragoste, unică zic eam eu, în fond la fel în toate epocile pe toate meridianele și la toți indivizii speciei noastre și care n-are nimic comun cu înțelepciunea elementară, dacă se poate iubi înțelept. La noi, în țara pentru care e dulce și decoros să mori, dragostea pentru progenituri este, cred că ați observat acest lucru, nedespărțită de o cumplită sete de răzbunare împotriva celorlalți, a societății, a universului în general și, în particular, asupra nenumăratelor umilințe mărunte pe care le suportă genitorii : țîfna vreunui șef ulceros, mîrlănia neghioabă a unui milițian, faptul că femeile frumoase sînt totdeauna ale altora, sau că nu se găsesc izmene bărbătești, ori întîrzie trenurile și lifturile se opresc între etaje, — toate acestea urmînd să fie răzbunate — sau răscumpărate ? — de urmași. Am văzut bătrîni pensionari răbdînd de foame în numele acestei vendete improbabile, ca fiii ori fiicele lor, în general găligani începînd să chelească, ori matroane premature, să fie cruțați cît mai mult timp de neplăcerile inerente ale vieții și să se poată astfel concentra asupra mijloacelor celor mai crude de a plăti — cui ? — suferințele înaintașilor, am văzut mame culcîndu-se cu copiii lor, ca micuțul să nu se încurce cu vreo ștoalfă și să-și uite între coapsele ei agere scopul pentru care a venit pe lume ; și m-am văzut pe mine. Nu vă voi descrie acum, mai ales că tramvaiul a pornit iarăși (n-a trecut pe aici, n-am auzit urale ; probabil în ultima clipă s-a schimbat traseul. E necesar, vă rog să mă credeți că e necesar.) încîntările primilor ani, primul dinte, primul „ta-ta“ primele năbădăi. Sînt atît de emoționante încît, vedeți, mi se umplu ochii de lacrimi. La fel mă emoționează și unele străzi, altfel deșfundate, pline de flegme uscate și de căcăței de ciine, pe care mergeam împreună ; el tropăind pe picioruțele cu platfus, eu vorbindu-i ca unui om mare ; străzi pe care astăzi le ocolesc, sau le străbat cu ochii închiși, pentrucă amintirile duioase m-ar putea distrage dela misiunea mea... Soția mea a hotărît că fiul nostru va fi un om mare, artist, dictator sau tămăduitor al suferințelor umane, ceea ce, la o privire mai atentă, e același lucru. O surprindeam vorbindu-i în ritmul dulce al unui cîntec de leagăn ; „Vei crește mare, toți ne vor invidia, tu vei răzbuna pe mămica și pe tătucu de toate umilințele și-i vei legăna printre flori cînd vor fi bătrîni, nu-i așa ?“ Astfel se spulbera universul înțelepței mele ataraxii. Mă enerva că nu creștea mai repede, peste noapte, să ajung să-l văd puternic și celebru și pe toți ceilalți șoptind la trecerea mea modestă : „Iată-l, e tatăl !“ Această împlinire anticipată a existenței noastre pînă atunci călduț-inocentă, era minată de o frică irațională, care ne secătuia interior, pe mine și pe mama lui. Frica de boli : cum să-l ferim de boli într-un oraș murdar, cu turme de șobolani mustăcind în jurul pubelelor neridicate cu lunile și chiar traversînd bulevardele în șiruri lungi, unul după altul, așa cum am văzut odată în plină zi ; obsesia cutremurelor : ar fi trebuit să ne clădim undeva, într-un spațiu ferit de surparea blocurilor, o casă de hîrtie și de lemn cum aveau japonezii pe vremuri... Priveam cu suspiciune pe oricine se uita cu admirație la copilul nostru : se vorbea de răpiri, de indivizi eliberați din temnițe în urma unuia din nenumăratele decrete-legi date cu ocazia vreunei zile de naștere, sau onomastice : acestia răpeau și violau băieței bucălați, după care îi tăiau în bucăți și vindeau „la negru“ cărnița trandafirie. Doream să se întrerupă circulația nu numai la căderea primei zăpezi imaculate, ci tot timpul anului, deoarece toți șoferii ne păreau nebuni sau permanent beți... În sfîrșit o neliniște de ordin pedagogic veni să se adauge panicii noastre permanente : ce va învăța și cum se va forma pentru misiunea ce-l așteapta, copilul nostru într-o școală decăzută și primitivă, cu dascăli care-și urau meseria și implicit și elevii. Pîndind tinerele fete care-și scuturau fesele pe bulevarde, în general troale și vulgare, nu găseam niciuna demnă să-i împartă, cîndva, așternutul, nemaivorbind de primejdia bolilor venerice și a SIDEI aduse de popoarele surori din Orientul-Mijlociu. Dar cel mai grav lucru era neîntrerupta primejdie în care urma să trăiască : un singur cuvînt nepotrivit, sau ambiguu, sau interpretabil putea să-i închidă toate cărările și să pună pentru totdeauna o pată indelebilă pe fruntea lui nevinovată. Știam că nu vom putea fi veșnic în preajma lui, să-i supraveghem cu dragoste fiecare vorbă, orice expresie a feței care ar fi putut arăta nemulțumire sau revoltă. Ca nu cumva vreo vorbă de-a noastră, spusă într-un moment firesc de exasperare, să se graveze în nevinovatul lui subconștient și să răsară de acolo, peste ani și ani și să-l distrugă, începurăm să vorbim între noi, eu cu soția, chiar cînd el dormea (nu existau doar metode de învățare a limbilor străine în somn ?) în limbajul paralitic-infantil prin care comunicau semenii noștri la ședințele unde-și făureau viitorul luminos și stabileau itinerariul urcării pe noi culmi de progres și civilizație. Asta ne aduse și nouă o considerabilă liniște interioară. Limitîndu-ne cuvintele la strictul necesar și folosindu-le numai pe cele verificate („corespunzător-necorespunzător“, **„deosebit“** — pentru orice, dela crimă la extaz... „înscriindu-se în fila“... „constituindu-se în“... „aducîndu-și aportul la“...) ne eliberam de riscul ca vreun răuvoitor, vreun invidios sau vreun creștin să fie șocat de cine știe ce asociație insolită de cuvinte ; să i se pară că vorbim într-o limbă străină, comunicîndu-ne secrete de stat și să acționeze în consecință, după cum îi dicta conștiința și legile țării... Așa dar, după cum vedeți stimate tovarășe de călătorie, nimic nu era prea mult pentru a asigura copilului nostru un viitor demn de speranțele ce ni le puneam în dînsul. Numai un om format la școala aspră a acestei discipline putea să-și croiască drum în străinătate !“

„Străinătatea ! Iată marele cuvînt rostit. El mă obligă la o regretabilă, dar necesară digresiune, acest cuvînt reprezentînd un alt zeu, propriu zis o zeiță. La fel ca Istoria, dar fiind contrarul ei întrucît cel ce aduce jertfe Istoriei (cu I mare, vă rog, neapărat cu I Mare!) nu se poate închina în același timp Străinătății și invers. Așa după cum unii oameni, altfel în toată firea, se imaginează invizibili și astfel, înainte de-a adormi, schimbă prin acțiuni miraculoase cursul sușnumitei Istorii, ori micșorîndu-se după voință pînă la dimensiunea microbilor își îmbolnăvesc dușmanii personali sortindu-i unei morți cumplite, tot astfel cei mai mulți (oamenii lipsiți de imaginație consolatoare fiind lamura țării în care avem responsabilitatea de-a trăi) își plasează toate speranțele dincolo de ficțiunea granițelor, în teritoriul mirific-mitic al Străinătății. Sînt sigur că ați observat, întrucît nu se poate să nu vă gîndiți la viitorul copilului pe care l-ați zămislit, că această Zeiță a devenit o unitate sigură de măsură a valorii omului, luat ca individ : cutare e cineva pentrucă umblă în străinătate, a fost, se află, sau va merge în străinătate. E prețuit în străinătate. A fost lăudat sau înjurat de străinătate. Bunurile aflate în posesia individului sînt și ele prețuite după același criteriu infailibil : pantofi, haine, țigări, băuturi din străinătate, dar lucrul cel mai important este că însăși Țara pentru care, **cum spuneam, dulce et decorum est pro ea mori,** își are destinul în mîinile aceleiași divinități contemporane : „străinătatea nu va permite“... „străinătatea nu vede cu ochi buni“... „ne facem, ne-am făcut sau ne vom face de rîs în fața străinătății“... Desigur, fiind ființe gînditoare nu putem profesa o adorație oarbă. Din cînd în cînd spre altarul inaccesibil se ridică și fumul acru al reproșurilor : „străinătatea e inconștientă“... „străinătatea ne-a părăsit în ghiarele anti-străinătății“... „străinătatea va plăti scump...“. **Străinătatea** nu se află într-un spațiu geografic anume. Îndată ce încercăm s-o concretizăm, imaginîndu-ne caracterul oamenilor care o populează, instituțiile ei de guvernămînt, ori varietatea moravurilor, apar defecte greu de suportat pentru noi cei care tînjim din tot sufletul să plecăm definitiv de aici, dar am vrea în același timp ca Străinătatea să semene cu ce lăsăm în urmă, ca să nu ne simțim prea deștărați. desigur minus unele neplăceri la urma urmelor minore din moment ce și în Străinătate se moare. Astfel francezii sînt zgîrciți, egoiști și șovini, nemții lipsiți de humor, plini de bani și mărginiți, italienii neserioși, grecii calici și guralivi, nordicii bețivi lunatici și impotenți. Desigur... rămîne America, mai precis Statele ei Unite, paradis al perfecțiunii, dar sînt prea departe și fac greutăți la acordarea cetățeniei... Acest impuls frenetic de-a pleca, dacă-l dezbrăcăm de atributele lui materiale, vulgare, mi se pare pînă la urmă un fenomen religios, asemănător Cruciadelor, dar mă întreb în același timp : unde e Sfîntul Mormînt în toate cazurile ? — În tramvaiul acesta împuțit și înghețat, spuse încet Ion Popescu. De obicei cruciadele mari îi produceau silă și rușine, dar suficiența melancolică a celuilalt îl făcea să-și piardă pentru o clipă îndelung exersata răbdare.

„Deodată copilul nostru încetă să mai crească. Vorbea în continuare limbile

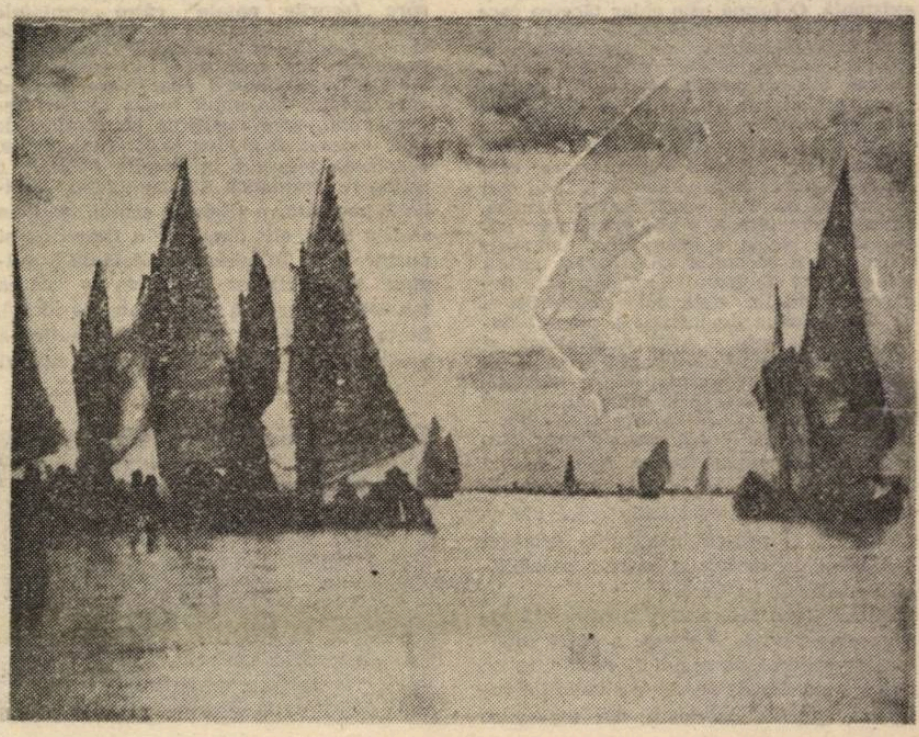

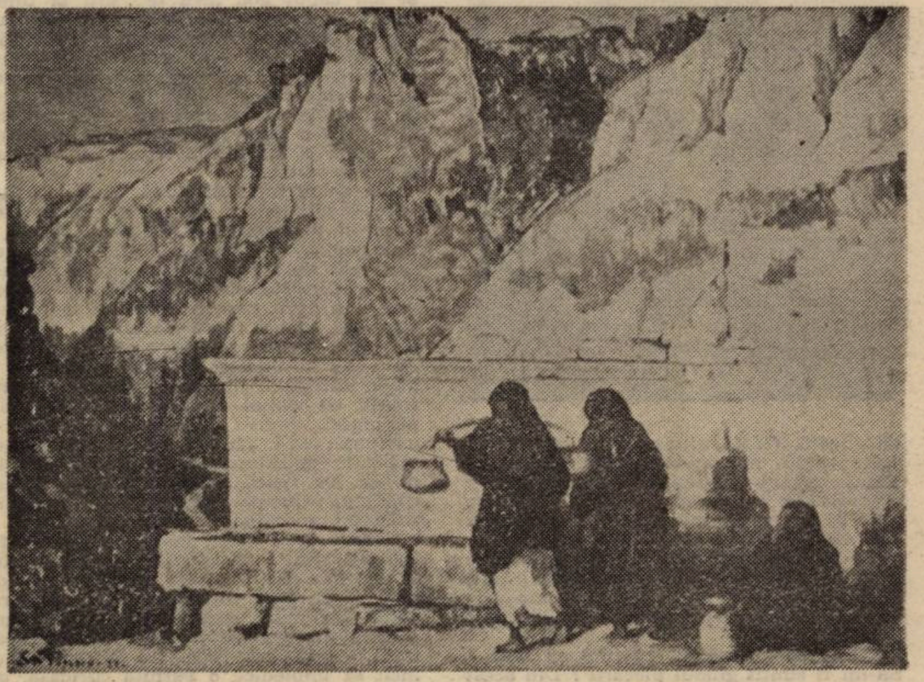

străine pentru care îi angajasem meditatori, desena șerpi și dealuri împădurite, cînta la pian „Für Elise", dar nu mai spunea „tată" și „mamă". Părea să nu ne mai recunoască. Un doctor dintre nenumărații pe care îi cercetarăm în perioada aceea, ne vorbi prozaic despre unele disfuncții necunoscute ale hipofizei, altul mai serios despre „refuzul subiectului de-a-și părăsi psihic lichidul amniotic", un al treilea, brutal și grăbit despre schizofrenie, jignindu-ne. Am fost și la făcători de minuni prin diferite margini de oraș bine înțeles fără nici un rezultat, iar prelatul din cartier pe care-l vizitarăm pe furiș ne vorbi despre Logosul Întrupat și despre feciorelnicia simțurilor fără de carea toate neîmplinire sînt. Vecinii de bloc, colegii și la urma urmei bunul nostru simț ne dictară singura soluție posibilă: trebuie să mergem cu copilul în Străinătate. Numai acolo existau doctori adevărați, numai acolo se practica medicina, salvarea nu putea veni din altă parte. Piedicile erau însă insurmontabile. De unde banii? Cine să ne ajute în îndeplinirea formalităților și mai ales cine să aprobe plecarea familiei întregi, pentrucă era de la sine înțeles că și soția trebuia să ne însoțească. „Ce? — mi-a spus ea odată cînd, pentru a economisi banii pe care de altfel nu-i aveam, i-am sugerat că ar fi bine să mă duc numai eu cu micul bolnav care în timpul acestei vulgare dispute ne privea cu ochi goi. Eu știam limbi străine, un bărbat se descurcă altfel..." Sigur! Ți-ar conveni! După ce m-am chinuit cu cezariana, cu alăptatul și cu spălarea scutecelor, acuma, cînd a apărut o ocazie de-a merge în Străinătate numai tu să profiți? Numai „voi"? Tot timpul „voi"?

În fine, după multe eșecuri umilitoare asupra cărora ar fi banal să mă extind, m-am decis să-i scriu **Lui**. Numai **el** putea să mă înțeleagă, fiind fiul și totodată părintele poporului. Nu era, așa cum s-ar părea la prima privire, o imagine adorativ-puerilă ori ieftin-slugarnică: era o realitate simplă, a tuturor și a celor care o acceptau radiind și a celor ce o respingeau mirîind, ne avînd nici măcar valoarea de simbol pe care se scremeau să i-o ofere cîteva slugi din jurul lui, cei care, primii se vor lepăda de **el**, pentrucă nu înțelegea cîtă nevoie aveam toți de un fiu și de un părinte de care să ne putem lepăda, la rîndul nostru, neputîndu-ne lepăda de noi înșine. Am scris epistola, încercînd să păstrez cadența aceea sobră pe care limbile vii n-au cîștigat-o încă, fiind convins că **el** simte o scîrbă suverană de lingușirile fără de care n-ar fi putut trăi... Din clipa cînd am anunțat-o, în șoaptă, că am depus scrisoarea într-o cutie poștală din centru (și Ion Popescu își aminti cu o strîngere de inimă de scrisoarea către Majestatea Sa Elisabeta a II-a, Regina Marii Britanii pe care o depusese, cu un an înainte, într-o cutie poștală undeva sub bolțile afumate de istorie din Mala Strana) — soția mea începu să-și modifice rochiile. Nu putea apărea în fața Străinătății ca o simplă contabilă. Auzisem despre un profesor din Düsseldorf sau Frankfurt, specialist în asemenea maladii metafizice și îmi perfecționam cu sîrg germana vorbită: „Volksgemeinshaft"... **„Wenn es steht zu Scutz und Trutze brüderlich zusammenhält"... „An sich und für sich"...** și mai ales **„Die Tag für Freiheit und für Brot brich an!"**, iar copilul ne privea rîzînd serafic, gînguria și își privea sexul sculat... Dar iată că tramvaiul a pornit. Înseamnă că din nou traseul **lui** s-a modificat. Dar ne vom întîlni, sînt sigur, în altă parte. Undeva în drumul nostru, devenit atît de agreabil datorită faptului că nu sîntem obligați să tăcem".

Zilele trecură, se făcură săptămîni. În calitatea noastră de familie lovită de destin, trăiam deliciile inverse ale așteptării, singura voluptate care ne justifică, de altfel, existența, cînd într-o frumoasă zi de primăvară cineva îmi puse mîna pe umăr. (Tocmai citeam o poemă a unui elev din cursul superior, operă ce urma să fie citită în cadrul unei ample acțiuni bilunare „Țara mea, mîndria mea", acțiune înscriindu-se într-una, mult mai vastă, „Festivalul Național Cîntarea Patriei" și pagina versificată îmi cerea un plus de atenție. Eram pedagog și, totodată, conducătorul cenaclului școlii; trebuia pe de-o parte să depistez orice formulare necorespunzătoare, chiar cazuală, care ar fi putut fi interpretată ca o aluzie mascată; iar pe de altă parte să înțeleg mecanismul spiritual al unei generații ce urma să ocupe, în curînd, locul ce i se cuvenea în procesul de ridicare necontenită.

FILOZOFIA VIEȚII

Viața este o scîntee
A organice materi
Ce durează de mileni
Fosta mică-acum e mare
Cum se vede pînă azi!
Om născut din cea scîntee
Cea-ncălzit materia toată
Dînd o formă mai comodă
Să se-ajungă l'umanitate
S-a ajuns ca din maimuță
Să se nască un om mare
Evoluție-transformare
Ce deapururi se repetă
Ajungînd la actuala
Viața noastră ce-a plăcută
Transformăm mereu întruna
Mediul ce ne-nconjoară.

Simțind deci pe umăr o mînă străină m-am zmucit contrariat că sînt deranjat în evaluarea unei gîndiri care, privind într-o perspectivă mai îndepărtată cere un efort superior pentru înțelegerea corectă a unei idei mai nobil exprimate dar tot atît de ezoteric ridicole cum ar fi: **„Quod in singulis, id est tot in populin; nulla est tam stulta civitas, quae non injuste imperare malit, quam servire juste"**. N-o mai traduc, nu vreau să strivesc corola de minuni a gîndirii omenești. Lîngă mine stătea smerit un tînăr frumos, cuviincios îmbrăcat: mi-ar fi plăcut ca fiul meu, după ce își va fi reînceput creșterea firească, să arate astfel. „Vă rog să veniți cu mine" a spus el și l-am urmat, fără să-l întreb nimic (mă lepădasem de timpuriu de acest viciu) pe coridorul întunecat al școlii unde, ca suplinitor de muzică și trigonometrie, predam acum gramatica națională. Ne-am oprit în fața unei uși. N-o remarcasem niciodată, deși, după toate aparentele treceam de cîteva ori prin fața ei. Pe ușă atîrna o tăbliță: WC SPECIAL. Am vrut să-i spun politicosului tînăr că nu simțeam nevoia să-mi ușurez vezica urinară, dar el apucase să deschidă ușa și mi-a făcut semn să intru într-o încăpere minusculă, dar agreabilă ca un budoar. „De ce nu ne-ați spus că aveți unele probleme?"... „Dar cine sînteți voi și ce vreți de la mine?". Tînărul a zîmbit amabil, ușor obosit, ca și cum ar fi fost mult mai bătrîn decît mine ceea ce, la urma urmei, era cu putință: „Ceea ce vreți și dumneavoastră de la noi, de multă, multă vreme. De prea multă." „Dar eu nu vreau nimic!" am strigat. „În cazul acesta să considerăm că discuția noastră nu a avut loc."... „Ce să înțeleg prin acest lucru?"... „Ceea ce de mult vreți să înțelegeți, dar v-a împiedicat o falsă pudoare, travestită în refugiu mincinos."

Și spre uluirea mea (rămăsesem cu gura căscată, la propriu) recită cu ochii spre tavan:

Crocodilon adorat
Pars haec, illa pavet saturam serpentibus Ibin:
Effigies sacri hic nitet aurea cercopitheci;

Hic pisces fluminis, illic
Oppida tenem venerantur*)

— Și eu pe cine trebuie să ador?

— În opinia noastră, pe tine însuți. Numai pe tine însuți.

— Nu pot. Am un copil care nu mai vrea să crească.

— E un semn că nu mai poți, ca pînă acum, să încerci să fii fericit pe ascuns.

M-am înclinat, încercînd să par un învins elegant. Știusem întotdeauna că **beata solitudo, sola beatitudo**, fericita singurătate, singura fericire, era o imposibilă aiureală și viața mea, ca a tuturor, trebuia să se orînduiască pe făgașul firesc pe care o împinsese, cu o dulce îmbrînceală sau cu un picior în **culum**, atît de insistent invocata Istorie, coborîtă în stradă. Da, intrasem datorită unei nenorociri personale, în rîndul oamenilor, de unde nu mai era scăpare."

„Sper iubite prieten și în același timp tovarăș de drum că ați înțeles. În realitate lucrurile s-au petrecut mult mai prozaic și mai pe înțelesul tuturor, dar am vrut să le dau o aură de cultură și inițiere fiind intelectual, adică una din acele ființe bizare care vor, bătîndu-se cu pumnii în piept, ca penitenții slavi, **rerum cognorescere causas.** Acest imbold împotriva naturii îi separă de restul oamenilor, îi pune în situații ridicole, sau îi duce cu timpul la o voioasă înjosire de sine. Și trebuie, înțelegi? **trebuie** să se justifice, altfel cum paștile mamii lor ar putea trai și în ce scop?... Deci pentru a obliga copilul meu să crească împotriva voinței lui secrete am acceptat, ca toți semenii mei, ca dumneavoastră călător semidegerat, cu degetele vinete încleștate pe capacul unei cutii de ghete, să devin un **vigilium.** Adică, mai pe înțelesul vulgului, să aștern săptămînal pe o coală de hîrtie ce gîndește despre lume și societate colega mea, domnișoara F.D. fată bătrînă, neregulată, gălăgioasă, împrăștiind odată cu o ploicică de scuipat mărunt, imprecații la adresa lumii întregi, în așteptarea mistică a unui viol, sau a unei prime de 183 de lei; ori prietenul meu întîmplător D.S. care, în orele libere, scria poezii despre natură subliniind cu o trăsătură energică, virilă, adjectivul **verde**. Bradul **verde**, marea **verde**, ochii **verzi**, sîngele **verde**, norii **verzi**, varza **verde**, culoarea respectivă fiind după cum poate știți deși păreți mai tînăr, culoarea-simbol a unei mișcări extremiste de dreapta; ori vecinul meu de palier, pensionarul L.B. care, oridecîte ori te întîlnea, suspina cu ochii la cer: „Ah, ce-aș mînca un mușchiuleț de vacă în sînge, 'tu-le mama lor!". Foarte curînd am aflat că, la rîndul lor, toți aceștia și mulți alții scriau și ei ce credam și vorbeam eu despre lume, ce semnificație malefică avea faptul că-mi schimbam cămașa destul de rar și că, la un pahar, recitam cu sublinieri din gene: **„beatus ille qui procul negotiis..."** fericit cel care, departe de afaceri... ori că umblam mai tot timpul cu ochii în pămînt. Istoria este setoasă de cunoaștere și cunoașterea n-are limite, iar individul este primejdios prin însăși unicitatea lui idioată, pe care se încăpățînează s-o creadă secretă."

„N-am înțeles niciodată de ce majoritatea acestor cercetători anonimi ai naturii umane se simt rușinați de munca lor științifică. Pînă și cei care-i folosesc le întrețin această rușine metafizică, cerîndu-le să-și ia infinite precauțiuni atunci cînd, la o dată și oră dinainte fixate, transmit rezultatele cercetărilor și observațiilor, obligîndu-i să se furișeze în apartamente anodine, puse la dispoziție de alți amploaiați ai cunoașterii nelimitate, prin parcuri măturate de amarul vînt al toamnei, în săli întunecoase unde rulează filme educative, ori chiar în sfinte biserici mărginașe, dîndu-le așa dar sentimentul vinovăției cînd, dimpotrivă, ar trebui să deborde de mîndria artistică a celui ce sculptează în materia vie și frematoare a Omului, ce mîndru sună acest cuvînt!

Bine înțeles zelul meu modest îl induse în eroare pe tînărul și frumosul meu șef de lucrări. Curînd își lepădă față de mine amabilitatea fals-afectuoasă și spre nenorocul său începu să țină la mine, sentiment care, de obicei, duce la pieire. Îmi povesti că se simte prizonierul unui sistem îngrozitor și imund, care macină în gol, înmulțindu-se haotic, ca o metastază și-mi ceru sfatul cum ar putea scăpa din acest angrenaj, ca să devină și el un fericit dascăl de limbi moarte, așteptînd împăcat cu sine însuși („pe mie mie redă-mă") moartea anonimă. „Nu ți-e scîrbă de dumneata însuți pentru ceea ce te silesc să faci?" mă întreba și în clipele acelea semăna atît de mult cu copilul meu, încît mi-am dat seama că e pierdut, din moment ce începuse să mă iubească. Plîngea și ca să-și ascundă ochii, își ținea cotul în fața lor, gest înduioșător de copil orgolios. Ca o curvă păguboasă care își acordă pe ascuns favorurile, într-o noapte întunecată, **furtiva dedit nigra munuscula nocte**, mi-a povestit viața lui adevărată, altă greșeală de neiertat cînd ai privilegiul de îndreptare răbdătoare dar fără cruțare a naturii umane. Orfan de tată sau copil din flori (aceștia dau cel mai mare procent de oameni vulnerabili, capabili de aceea de cele mai neașteptate cruzimi) a terminat **magna cum laude** un institut superior, nu mai știu care, și așa cum e și firesc a fost înrolat în oastea celor care trudesc anonim întru îndreptarea naturii umane pentru a o face demnă de a fi îndreptată. Foarte curînd, cunoscînd oamenii prin mijlocul cel mai sigur, acela de-a ști ce cred unii despre alții, l-a apucat sila de viață și-a pierdut somnul și a început să ejaculeze **ante portas.** Stare de spirit banală, cunoscută din antichitate **tedium vitae.** Apare uneori, mai rar e drept și la cîinii bătrîni. „Singurul om adevărat, îmi spunea printre sughițuri frumosul tînăr, eram eu, nutrea față de mine sentimente filiale. Mă ruga să-l salvez, în numele demnității omenești. I-am promis că am s-o fac și l-am salvat. Am adresat, semnînd-o cu numele meu adevărat, nu cu pseudonimul obligatoriu de lucrător științific, o lungă scrisoare, acolo unde se centraliza totul, arătînd că frumosul tînăr trădează uriașa muncă de regenerare a umanității aflate încă într-o stare putred-embrionară. Se spune, subliniam eu cu necesară modestie, pentru a nu deveni la rîndul meu suspect, că în unele lamaserii, mînăstiri sau medrese aflate în regiuni misterioase de unde Timpul, așa cum îl înțelegem noi deocamdată a fost izgonit, anahoreții caută adevăratul **Nume** al lui Dumnezeu. În clipa cînd acest **nume** va fi găsit, lumea se va **sfîrși. Noi în** schimb, punîndu-ne de bună voie în slujba Istoriei trudeam printr-o muncă la fel deghizat de către unul din subal- aflăm adevăratul Nume al Omului. În clipa cînd îl vom afla, după ce fiecare ființă vie va fi despuiată de secretele ei, de care se agață cu o încăpățînare plină de rea voință, **lumea va începe.** Tînărul frumos, care semăna cu fiul meu, nu era demn să participe la această sacră trudă: putea încă plînge, putea încă fi sincer. Se îndoia, adică.

Multă vreme după aceea cînd rămas același anonim restul omenirii, înaintasem pe spinosul drum al cunoașterii, l-am întîlnit pe o stradă plină de gropi. Se schimbase atît de mult încît nu m-a recunoscut. Era urît, părea șchiop și rîdea de unul singur, cu dinți înnegriți. Trebuie să adaug că între timp soția mea mă gonise de acasă, trăia cu un reparator de mașini de cusut sau un suflător la oboi cu un cap cît o baniță; copilul nostru se vindecase tot atît de neașteptat cum se îmbolnăvise și creștea din nou, făgăduind să devină tot atît de șters și de inutil cum fusesem eu, înainte ca viața mea să capete un sens în tagma nevăzută a demiurgilor. Oamenii, care înainte vreme erau pentru mine niște umbre fără chip, o noțiune globală, îmi deveneau acum apropiați, știam totul despre ei și căpătasem asupra destinului lor care nu mă interesa, o forță magică. Era de ajuns să accentuez o mică nuanță în paginile așteptate acum cu nerăbdare și preluate cu respect nedeghizat de către unul din subalternii mei, ca undeva, în vastul mecanism al societății, o rotiță să se învîrtă mai repede sau mai încet și o bunăvoință inexplicabilă sau o rea voință tot atît de inexplicabilă să modifice, pe nevăzute dar ireversibil, cursul vieții celui pe care mă hotărîsem să-l înalț, sau dimpotrivă, îl condamnasem. Trebuie să-ți spun, scumpe prieten și tovarăș de călătorie în alba obscuritate a acestei zile de iarnă, că în aceste mișcări subtile prin care modificam, ca un artist revenind neobosit asupra unei singure opere, existențe, cariere, chiar iubiri dacă era cazul, nu exista o umbră, nici cea mai vagă, de subiectivism: ajutam să se înalțe oameni care mă jigniseră și dezlănțuiam cîinele orb al bănuielii asupra unora plini de amabilitate, prietenie, afecțiune față de mine, față de umila mea persoană atît de ștearsă, atît de ștearsă. Ca să înțelegi cît de ascuțită poate fi plăcerea aceasta în patul conjugal al Istoriei pe care noi, cei aleși, o posedăm cu frenezie, obligînd-o să ni se dăruiască în cele mai neașteptate și inedite poziții, iată, îți voi da o pildă. Nu ți s-a întîmplat să fii jignit de vreun necunoscut, fără nicicun motiv și ani de zile după aceea să suferi ca un cîine din pricina neputinței de-a-i fi plătit? Din tăcerea dumitale vinovată, înțeleg că da. Ei bine, să zicem că trecînd pe o stradă înstelată de scuipați uscați, cineva îți aruncă o privire grea de dispreț, așa, din senin. Tu treci mai departe, apoi te întorci brusc, la primul colț, îl urmărești și vezi unde intră. Aștepți o vreme, aștepți doar atîta cît e nevoie să-ți dai seama dacă locuiește acolo, sau a venit numai într-o vizită. Pe urmă afli unde lucrează. În cîteva zile, cel mult, cu o elementară abiltate, faci cunoștiință cu el. Într-o săptămînă-două îi ești prieten. Și după aceea, atent să nu greșești printr-un exces de zel, arunci în cartea vieții lui, indiferent la ce pagină, un semn de întrebare. Un mic, un foarte mic semn de întrebare. Istoria, cînd juisează de conștiința propriei sale puteri, nu lasă nimic la întîmplare. Alte umbre intră pe ascuns în viața individului care a avut nefericitul imbold să te privească disprețuitor într-o zi și el, în fața unei halbe de bere răsuflată, îți povestește necazurile lui de neînțeles, pe care le pune pe seama Destinului, habar ne avînd că excrocul de Napoleon a spus asta atît de frumos: „La destinée moderne c'est la politique". Și nu mai știe inocentul vinovat că noi am desacralizat destinul, care a devenit o gogoriță lipsită de sens, din moment ce și-a predat armele în mîna omului. În ceea ce mă privește sînt gata să-mi dau viața și s-o iau pe a altora pentru minunatul sentiment de stăpîn-servitor aflat pe culmile însorite ale plăcerii supreme. Puterea în stare pură, ca un diamant, tăcută, înveșmîntată în straiele aspre ale umilinței dar nemărginită și veșnică."

„Văd după expresia necuviincioasă a feței dumitale că vrei să mă contrazici, invocînd principii morale, naivități plîngăcioase, măști ale neputinței. Într-un fel ai dreptate. Lucrurile privite cu ochiul bleg al omului, ce mîndru sună acest cuvînt, sînt grețoase. În realitate ele sînt fără sens. Pur și simplu fără sens, atîta vreme cît sîntem muritori. Sau ni se pare că sîntem, ceea ce e tot una."

Ion Popescu se alipi de tovarășul său de drum și-i sărută obrazul rece, ca o bucată de marmoră.

— Și dumneata te simți vinovat, spuse foarte trist acesta. Aș putea să te izbăvesc.

Între timp tramvaiul se defectase și zăcea încremenit, înfășurat în șaluri de zăpadă cenușie. Călătorii coborîseră de mult, vatmanul plecase și el undeva, să bea ceva tare.

Rămăseseră numai ei doi, strîns lipiți unul de altul, ca și cum din toate părțile i-ar fi înghesuit mulțimi de oameni, ținuindu-i locului.

— De unde știi? întrebă Ion Popescu.

Necunoscutul ridică din umeri.

(Fragment din romanul „Cutia de ghete", în curs de apariție)

***) Unii adoră crocodilul, alții ibiscul umflat de șerpi înghițiți; aici strălucește pe altar statuia de aur a unei maimuțe cu coada lungă; dincolo orașe întregi venerează un pește; iar mai departe un cîine.**

ion iovan

ULTIMA IARNĂ

Lui Marius Robescu, Dincolo.

Individul se aruncase asupra mea. Durerea mă făcea să-mi simt trupul ca fiind un cub moale căruia i se înfundă colţurile fără a i se schimba volumul. Iar în inima cubului se zvircolea, fără scăpare, geamătul.

Ce se întîmplase ? Ieşisem din bloc, traversasem strada către gară, intrasem pe peron. În spatele meu se ţinea un ins mărunt, cu părul sur şi mult rărit deasupra frunţii, dar abundent în zona perciunilor. Mă îndreptasem mai întîi spre Biroul de Informaţii, apoi o luasem prin faţa capetelor de linii spre corpul central al staţiei, în interiorul căreia am intrat prin zid, orbeşte, fără să văd peretele. **(CITITORUL E BINE SĂ ŞTIE : constituţia ochiului, prin ea însăşi, nu îngăduie vederea în spaţiu a unui lucru abia proiectat, imaginea acestuia necăpătînd volum pe retină, la incidenţa cu axul optic, adică în pata galbenă. De aceea suntem nevoiţi a judeca în astfel de situaţii prin intermediul unui mijloc anume — MACHETA.)**

Ajuns deci în interiorul ei, am virat brusc spre sala de aşteptare, sărind peste otgonul roşu care interzicea, formal, accesul. M-am trîntit într-unul din fotoliile de vinilin şi am deschis ziarul, cufundîndu-mi privirea în el ca şi cum mi-aş fi tras o pălărie pe ochi pentru a putea adormi. În felul acesta mi-a fost lesne să observ cum celălalt, Mărunţelul Sur, s-a strecurat în urma mea, a ocolit ficuşii îngălbeniţi în hîrdaiele de la intrare şi mi s-a aşezat exact în spate. Avea şi el un ziar gen pălărie pe care l-a desfăcut, copiindu-mi cu nonşalanţă gesturile.

Îmi adîncisem privirea în text cînd o izbitură mă trezi umplîndu-mi pieptul de căldură. Faţa lui, foarte apropiată de a mea, mă intriga — închipuiţi-vă faţa unui agresor cu ochelari blînzi, de miop. (Timp în care formez un număr de telefon :

— Cu Manuel, vă rog.

Un glas slab, cîndva baritonal, răspunde înecat în tuse :

— Greşeală, Manea la aparat.)

De cîtă vreme zac cu ceafa pe muchia asta rece ? Încerc să-mi salt capul, nu doresc nimic altceva, îl simt ca de piatră ; înţeleg, în sfîrşit, că orice mişcare m-ar putea face să leşin din nou. Ştiu şi ce se întîmplă : o gheară e adînc înfiptă sub lobul urechii mele drepte, cea care atîrnă şi ascultă ce se petrece peste marginea patului. O lacrimă mi se prelinge de-a lungul obrazului, urmînd micile adînciturі ale feţei, pînă cade în prăpastie, prin colţul întredeschis al gurii. Parcă mai conteză...

Privesc lucrurile din camera lui Manuel, încercînd să-mi fac un plan. Un plan de **perchezi**ţie. Cuvîntul nu putu fi evitat şi, cu o reacţie de repulsie, corpul îmi zvîcni înainte. În orice caz, nu voi trece imediat la executarea misiunii. Dacă Manuel ar reapare în clipa asta ? Întru în bucătărie : pe masă, un borcan cu bulion, o conservă de peşte, o pîine împletită. Cît timp amestec în ibric, meditez dacă să mă rad cu aparatul lui, un ingenios Gilette, sau să aştept pînă-mi iau trusa de acasă. Gîndul că voi fi nevoit să-i dau noi explicaţii Emiliei decise în favoarea aparatului Gilette.

Torn cafeaua în ceaşca lui Manuel, un porţelan bătrînesc cu briu de coroniţe albastre. Stau pe marginea patului care ocupă baza peretelui mic al încăperii. Biblioteca umple peretele opus ; pe unul din rafturi, un cavaler miniatural în armură. Zidul din stînga aparţine biroului, încadrat de două uşi — cea pe care intri din vestibul şi cea care dă spre bucătărie şi baie. Deasupra biroului, o pictură naivă : dovleci strînşi în grămezi galbene pe un cîmp oranj. Peretele din dreapta e al ferestrei, dincolo de care se întinde panglica de smoală a teraseiacoperiş.

Deci, toate sunt la locul lor. Şi totuşi ceva din rînduiala pe care-o ştiam pierise. De fapt, nu de rînduială e vorba, ci de altceva. Şi nu de ceva care-a pierit, ci de ceva care s-a adăugat. Cred că e vorba de un aer aparte al lucrurilor, de un sclipăt pe care abia acum îl observ ; mici înţepături în ochi îşi dau ghes să-mi dezvăluie adevărul lor — şi al lui Manuel în aceeaşi măsură. Da, toate lucrurile astea nu sunt decît dovezile singurătăţii. Ceasul de perete, în fals stil baroc, pick-up-ul aşezat pe propria-i cutie de ambalaj, cescuţa de cafea, de-acum spălată şi întoarsă pe farfurioară...

La ieşirea din lift, observ afară cerul — are nuanţa alb-cenuşiu a liniî nespălate ; caiere ceţoase cad, îngreunate de picături rare, semi-îngheţate. Iau în piept mulţimea care coboară treptele scării dinspre strada Witting şi mă adăpostesc sub uriaşa schelărie metalică a peronului, strecurîndu-mă pe lîngă feroviarul care vinde bilete de intrare. E primul chip al zilei pe care-l desluşesc bine. Prima expresie : nepăsare şi stereotipie la fel de adînc înrădăcinate. Şi totuşi o ceremonie — mă fascinează la el gestul repetat, neluat în seamă de nimeni, cu care oferă biletele. Parcă binecuvintează.

Grăbesc pasul, ies din gară. Cînd să traversez, se aprinde culoarea galben, apoi roşul — însingerînd o băltoacă abia ascunsă de-o pojghiţă, în faţa căreia înţepenise un domn bătrîior, cu perciuni suri zburliţi. Nu gîndea, nu se gîndea, era atent mai degrabă la uşoara pendulare pe care-o imprima servietei sale prin intermediul braţului sting. Prin pleoapele întredeschise număra mecanic dungile care marcau trecerea de pietoni. Erau unsprezece. Aici, în fiecare zi erau unsprezece. Le putea vedea încă foarte bine, circulaţia nu lăsa timp să îngheţe stratul de apă noroioasă. Mai încolo însă, spre mijlocul iernii, vor deveni invizibile. Dar el le va şti acolo. Unsprezece.

Sesiză nuanţa verzuie pe care-o luă deodată băltoaca din faţă şi porni să traverseze ; ieri călcase pe dungi, azi îşi potrivi paşii pe interstiţiile lor. Machetistul principal Manea simţea cum îi creşte în suflet satisfacţia omului metodic. Aprecie pentru a mia oară precizia cu care fusese calculat timpul necesar trecerii străzii într-un mers normal, de om normal — care pleacă dintr-o parte atunci cînd trebuie şi ajunge în partea cealaltă atunci cînd trebuie.

Nu alunecase pînă acum, de cînd începuse zloata. Spera să-şi menţină performanţa pînă la sfîrşitul iernii. Cît să însemne în zile ? Şaizeci, şaptezeci. Iar pe data de 1 septembrie, anul viitor, urma să se pensioneze. Resimţea asta ca pe o aventură. Să izbutească să te păstrezi o viaţă netăvălit pe jos, să nu fii nevoit să-ţi ridici servieta năclăită dintr-o rigolă, iată un motiv suficient pentru a-ţi alunga gîndurile aiurea. Se înscrise pe culoarul din faţa vitrinelor magazinului SORA, aproape ştergîndu-le cu umărul. Din cînd în cînd era nevoit să-şi întoarcă de-a binelea faţa spre ele, să se ţină de ramele lor metalice, pentru a nu aluneca. Odată ajuns în atelier, suportă însă asaltul Evgheniei : **ascultă dragă, ştii că D.D.-ul nostru s-a rătăcit ? Şeful m-a oprit adineauri şi mi-a spus află că am dat de necaz. Auzind aceasta m-am alarmat...**

Asta-mi mai lipsea ; şi aşa ultimele zile au fost cele mai stranii din viaţa mea. Îmi vine să le asemui cu o convalescenţă buimacă, din care n-am ieşit încă. Nu, n-am ieşit, nici vorbă. Clipă de clipă, ca să pot trece mai departe, improvizez. Pentru împasul casnic, pentru căpitanul Laiotă, pentru obsedanta amintire a Milliei — improvizaţii.

Aproape nu mai aud ce se şopoteşte primprejur. Vorbăria celorlalţi, onctuoasă, lunecînd peste planşetă, mă cufundă într-o stare de semi-conştienţă. Din cînd în cînd mă agăţ de cîte-un cuvînt, intrat în amorţirea minţii ca un saltimbanc. Dar n-are decît să facă tumbe cîte-o vrea ! **Numai că, la scurt timp după, s-a schimbat total, începînd să lipsească noaptea din amplasamentul conjugal. Ce mai încolo şi-ncoace, în viaţa lui intervenise o alta, am aflat că e artistă la păpuşi. Crezînd fireşte că e o fază trecătoare, nu m-am pripit, am apelat la sprijinul fostului soţ, care-i face lunar controale. Desigur, am primit tot concursul, dar curvarul cere mai departe să-i redau libertatea — motivul : Larisa nu te iubesc !**

Să tot fie un ceas de cînd picotesc. Cuvintele pe care le aud se leagă într-un mod cu totul neaşteptat. Şi nu se nasc în gîtlejurile celor din jur, ci parcă direct în văzduh. Dacă nu s-ar devora unele pe altele, ne-am îneca frumuşel într-un hîrdău cu rahat, îmi zic. **Mai mult, de cîtva timp intră şi ies de-acolo tot felul de femei, e un scandal la toate orele de zi şi de noapte ! Una din ele are deja cazier ; alta e fata unui măcelar ; alta e ţigăncuşă sadea — iar ca să ajungă la etaj, vagaboandele aprind chibrite pe scară, clădirea fiind veche, suntem dispuşi oricînd la un incendiu !**

Măsor, tai, lipesc polistirenul. Fără prea multă noimă, cu senzaţia unei ridicole zădărnicii. Manuel parcă ar fi lîngă mine, prezenţa lui mă apasă... Ne cunoscusem într-un septembrie la Capul Histria. Pe atunci, eu şi Emi scăpam pentru o săptămînă de griji mergînd acolo, scoţîndu-ne la iveală pielea decolorată şi plecînd cu ea abia rumenită. Seara, în grădina restaurantului dobrogean, pe cînd neonul topea frunzuliţele salcîmilor, Emi şi Manuel îşi tatonau poziţiile. Emi era o fată bună. Manuel avea o minte ascuţită. Astfel au ajuns la acordul lor tacit de tolerare reciprocă.

Dar asta a fost, a fost. Ieri, după ce-am ieşit din clădirea miliţiei, am rătăcit fără noimă pe străzi, învineţit de frig. Căpitanul Laiotă părea sigur că Manuel nu va mai reapare. De ce ? Băltoacele de peste zi trozneau sub paşii mei, capul mi-era gol şi parcă n-aveam alt rost decît să umplu trotuarele cu sfărîmături

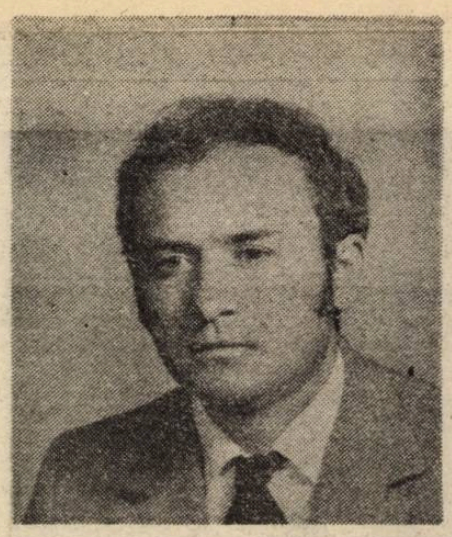

de gheaţă. Odată ajuns acasă, la ceai-ul acela tîrziu, mă înviora doar gîndul că Emilia mă va întîmpina în maniera ei obtuză. „Pe toţi dracii, i-aş fi răspuns, înţelegi tu ce se întîmplă ?“ Dar Emilia dormea ghemuită sub plapumă, cu palmele între pulpe, savurînd, desigur fără să ştie, una din acele mici linişti care străbat ca nişte bule de aer un somn agitat. Şi eu care-i pregăteam un adevărat coşmar...

Aflase oare ceva în legătură cu Milli ? Să-mi fi simţit gîndul plecării ? Din acest punct de vedere am conştiinţa liniştită : mutarea mea în garsoniera lui Manuel nu se datorează, **nu se datorează**, sunt convins de asta, şocului provocat de Milli. Dar cum să îndepărtezi bănuiala ? Cum să scapi de consecinţa logică a unui fapt, vinovat fiind, dar avînd cu totul altă motivaţie decît cea întipărită în mintea unei femei ? Ar ajuta la ceva mărturia căpitanului Laiotă ? Elucubraţii, desigur...

Dezmeticindu-se, machetistul principal Manea se ridică şi porni să caute o solniţă. Parcurse un arc de cerc şi îndrăzni în cele din urmă să întindă mîna după o farfurioară cu chenar, în mijlocul căreia se înălţa un muşuroi de sare. O luă cu grijă şi făcu calea întoarsă ; vîrful muşuroiului rezistă un timp, apoi se nărui. Oricît ar fi păşit de atent, tentativa de a-l păstra intact nu i-ar fi reuşit — avusese de ocolit colţurile a trei mese şi spătarele a cinci-şase scaune, cu ochii cînd la pardoseala alunecoasă, cînd la versanţii grăunţoşi cărora degetele sale le transmiteau mici cutremure, subminîndu-i. Puse farfuria în mijlocul tavei şi se aşeză. Luă lingura şi încercă să reconstituie muşuroiul cu vîrful cozii ei. Rezultă ceva foarte artificial, un dîmb asimetric cu urme de lopată de jur împrejur, ca şi cum s-ar fi îngropat acolo, în grabă, o necurăţenie. Machetistul principal Manea se mohorî.

Dar de ce mă agasează toate astea ? Ce-mi pasă mie de ce se întîmplă în capul altora ? Totuşi am astfel ocazia să analizez faptele pe îndelete. Şi e preferabil să faci un lucru ca ăsta cu mintea pe care-o ai după pauza de prînz... Obsedantul Manuel ; — ciudat lucru, cu toate că eram mai în vîrstă decît el, n-aş putea pretinde că l-am influenţat vreodată. Influenţa lui însă asupră-mi era marcantă. Nu am, desigur, cum să-mi dovedesc supoziţiile. Dar în comportările mele intervenise în mod cert o schimbare, o anume reţinere, de parcă un harpon mă silea ca, înainte de a face o smucitură, să mai analizez o dată situaţia. Nu vreau să spun prin aceasta că Manuel era un ins rece, nu cred că era nici măcar tot atît de lucid ca mine, dar avea un aer de înţelepciune rănită, aş spune chiar de resemnare. Ce întîmplări l-au format aşa ? În nici un caz personale. Manuel era un reflexiv. Atît. Ba nu, mai era ceva ; avea un bun simţ exacerbat şi o discreţie care friza în ochii unora indiferenţa. Făcea figură de izolat, de sceptic, dar cine dă dreptul unor inşi a căror viaţă interioară e ca o băşică de cimpoi, scheunînd numai la apăsare, să pună etichete ? numai eu ştiu cîtă sensibilitate se ascundea în fiinţa lui. Cît de mult era implicat realul în meditaţiile lui.

Ca şi în ale mele. Astfel fringhia harponului se dovedea a fi o trainică legătură, o bună conducătoare de flux. Făcea inutile destăinuirile dintre noi, — resimţeam amîndoi, instantaneu, schimbările semnificative. Rareori ne încerca nevoia unor clarificări de poziţii, de regulă erau suficiente cîteva cuvinte aluzive. În orice caz, ne scuteam reciproc de amănunte — amănuntele, susţinea Manuel, alcătuiesc aspectul cel mai funebru al existenţei. Sunt ca firişoarele de pe un corp păros pe care nu ajungi să-l cunoşti cît de cît, ocupat fiind să le compari, să le măsori... „Nu degeaba cresc ele şi după moarte“, zicea, zîmbind în felul lui, cumva dureros. Din acest punct de vedere, un exemplu îl constituie colegul nostru Manea, arată tovarăşul Boştică, următorul la discuţii ; îl cunoaşte ca pe un bun machetist, a adus multe îmbunătăţiri activităţii ; înainte planşetele nu aveau contragreutăţi, aparatele de tăiat polistiren nu aveau apărători ; mai menţionează că oricine şi-a putut da seama de posibilităţile susnumitului în decurs de atîţia ani şi ani de cînd ajunge fără întîrziere la serviciu. În acelaşi sens vorbeşte şi tovarăşa Evghenia : este un coleg minunat în toate direcţiile, a întocmit un punctaj pentru finalizarea machetelor, este un adevărat om Nou ; apreciază că ce au realizat alţii într-un an, a realizat dînsul într-o lună — în atelier se fuma în draci, de multe ori nu se mai putea desluşi. La cuvînt se înscrie şi tovarăşa Micluş : uneori se folosesc expresii ironice în timpul programului ! Nu vreau să dau nume, dar vinovatul principal nici n-a binevoit să participe cu noi la această şedinţă ! Oare ce-o fi în capul lui ?

— Un gol ; stau cu Milli în cada de baie, îi ţin în braţe trupul subţire, îi clădesc pe genunchi castele din spumă şi am capul gol. „Nu te uiţi la tine ? eşti rece ca un sloi, indiferent ca un străin ; şi rău“, îmi spune mereu Emilia. S-a convins de asta, orice manifestare contrară nu e decît făţărnicie din partea mea. Adevărul e că manifestările mele de tandreţe se tot răriseră — şi asta nu atît dintr-o înstrăinare, cît din credinţa că, după o lungă convieţuire, acasă poţi fi scutit de ele.

Dar acum nu sunt acasă. Sunt la Milli. Încet-încet, palma mi se desface şi alunecă în jos, spre gleznă, doar pentru a urca rapid în răspăr. Milli nu e prea încîntată de jocul acesta, crede că nu are glezne suficient de subţiri ; totdeauna şi-a dorit pentru mine tot ce e mai bun. De aceea cînd degetele, aparent detaşate, avansează spre sex, tonul vocii i se întregeşte, scăpat parcă de o grijă. Începe o mişcare continuă, uşoare rotaţii cu trupul arcuit înainte, . braţele pe umeri, impuls : euritmia dragostei — euritmie pură, fără text, fără spectatori, mişcări nedisimulate, eliberate de expresia lor fizică... Nonsens, gîndi machetistul principal Manea şi oftă ; cum să realizezi mişcarea în mod metafizic ?

Cobori două etaje, ieşi în curtea institutului, zgribulindu-se în hanoracul lui vechi. Era ora patru şi treizeşicinci de minute, sfîrşitul programului. Deasupra, cerul, un mare animal mimetic, luase nuanţa alb-cenuşie a celor de pe pămînt. Aerul era rece, nu într-atît însă încît să împiedice o burniţă curioasă, un amestec de valuri ceţoase şi picături semi-îngheţate, rare, grele.

Efectele erau dezastruoase : la contactul cu solul, piciorul dădea peste un sistem de plăci noroioase care glisau sub stratul de zăpadă sau sub pojghiţele de gheaţă abia încropite. Aceasta era substanţa pe care trebuia să-şi menţină echilibrul. O substanţă de tranziţie, ceva între starea de băltoacă decongelată şi starea de gheţuş apătos.

Ca de obicei, îşi gîndea fiecare pas. În plus, spre deosebire de cursa pe care o efectua dimineaţa, acum avea timp. Întorsul îi aparţinea. Aşa că, ajuns în marginea pieţii Romane, nu riscă imediat traversarea, zăbovi lîngă două bătrînici gheboase **şi nu după multă vreme, totul îmi deveni foarte clar, draga mea : noaptea se stringeau în hol toţi chiriaşii decedaţi în imobil — aşa că m-am dus să anunţ la secţia de miliţie.**

Personal n-am intrat niciodată într-o secţie de miliţie. Scaunul pe care mă aşez e de tip obişnuit, cu spătar curb şi tare. Căpitanul îmi întinde cîteva foi şi-mi explică la ce fel de lucruri să mă refer. Într-o jumătate de oră scrisesem abia o pagină. Pun pixul alături. Ochii acestui Laiotă mă fixează cu exasperantul calm al uneia din indiferenţele specifice care susţin cu aplomb indiferenţa generală.

— Aveţi ceva împotrivă dacă, pînă una-alta, ne vom vedea zilnic în biroul acesta ? Nu e o convocare oficială, continuă el, întrebările pe care am a vi le pune ne vor ajuta totuşi la elucidarea cazului.

— Desigur...

La plecare, îmi dau seama că nici măcar nu-mi ceruse o fotografie de-a lui Manuel. Oare cum şi-l imaginează ? Cum porneşti în căutarea unei persoane dispărute fără a-i afla trăsăturile ? Machetistul principal Manea îşi scutură capul şi gîndul aiurea. Acelaşi lucru îl stăpîneşte : frica de-a nu aluneca. L-a urmărit atît de puternic, încît şi acum, cînd stă cu picioarele bine înfipte în pardoseală, creierul dă, din inerţie, comenzi de alarmă. Toţi muşchii îi sunt încordaţi, gata să facă faţă unui eventual dezechilibru. După atîta drum prin geruiala unei ierni indecise, care-i lipise hainele de piele, îi va trebui ceva timp pînă să scape de senzaţia neplăcută a imobilizării într-un bandaj.

Patul e nefăcut : cearşaful, răsucit la un capăt, atîrnă spre duşumea ca o mînă moale, golită de singe. Ceasul baroc dintre ferestre a stat ; dovlecii putrezesc în grămezi pe cîmp ; pick-up-ul defect sfidează. Cum să lupţi cu toate astea ? Tăcerea garsonierei, mai ales, este de neînvins, pare aplicată odată cu tencuiala. Stau şi mă gîndesc dacă voi putea rezista acestei teribile probe. Abia acum înţeleg că au existat între mine şi Manuel deosebiri cu totul ascunse. Trec în revistă lucrurile din cameră. Încet. Am timp. Am toată seara la dispoziţie.

Închid apoi ochii ; încerc să fac ordine. Cum de-am ajuns aici ? Memoria mea pipăie : undeva, pe drumul înapoi, e răspîntia. Şi dacă o luam pe celălalt drum ?

Care drum ? — iluzie supremă să crezi că ai avut în faţă, cîndva, o răspîntie. Mă ridic, iau de pe birou una din însemnările lui Manuel. Citesc rîndurile printre degetele mele răşchirate, privesc fila ca printr-o grilă care, pînă una-alta, mai amortizează ceva din şocul pe care ţi-l produce o scrisoare conţinînd veşti neaşteptate : **„Locuim într-o vorbă ? m-ai întrebat...“.**

Poate aî dreptate Manuel, vorba nu e o casă, nu locuieşti în ea, — abia cugetul e o Casă ; vorba e doar macheta ei, o propunere mai mult sau mai puţin înşelătoare de a materializa un edificiu. Care, de altfel, e de mult ridicat. Paradoxal, casa preexistă, trăim în arhitectura ei migălindu-i modelul bicisnic, asamblînd ferestre şi uşi de butaforie. Machetarea ? iluzorie. Construcţia ? utopie. (Şi totuşi, constituţia ochiului, nu ştiu cum, în orice caz nu prin ea însăşi, îngăduie vederea în spaţiu a casei aceleia fără ziduri, imaginea căpătînd volum nu pe retină, la incidenţa cu axul optic, ci undeva dincolo de pata galbenă, dincolo de restul zilelor...)

(Din romanul „Ultima iarnă“ în curs de apariţie la editura „Cartea Românească“)

Teatrul lui Adrian Maniu

La fel cu alți ilustri colegi de generație, Adrian Maniu a fost tentat și de mirajul dramaturgiei. Piesele scrise în colaborare cu Ion Pillat, Scarlat Froda și Al. O. Teodoreanu, prelucrările după Strindberg ori Carlo Gozzi și mai ales lucrările originale, dovedesc încă o dată vocația sa de excepțional neliniștit. În ansamblu, toate scrierile dramatice ale lui Adrian Maniu înseamnă un efort remarcabil de înnoire a teatrului nostru, iar în mare măsură intențiile se dovedesc și astăzi acoperite estetic. S-au subliniat adesea, de către comentatori, influențele teatrului simbolist și ale celui expresionist asupra pieselor lui Adrian Maniu si s-au stabilit aprecierile și filiațiile existente. Iată de ce nu voi mai insista asupra acestui aspect, amănunțit tratat de Ov. S. Crohmălniceanu în „Literatura română dintre cele două războaie mondiale" vol. II, de Doina Modola-Prunea, semnatara studiului introductiv la ediția „Lupii de aramă" (editura „Dacia", colecția „Restituiri"), și de Mihai Iordache și Gh. Lăzărescu, autorii primelor monografii dedicate autorului.

Teatrul original al lui Adrian Maniu numără trei piese : „Meșterul" (scrisă în 1922), „Jocul întunericului" (redactată între 1920—1923) și „Lupii de aramă" (publicată în „Viața românească" din 1929). Primele două nu au văzut niciodată lumina reflectoarelor, singura jucată fiind „Lupii de aramă" în stagiunea 1929—1930 la Teatrul Maria Ventura.

Confruntarea cu publicul s-a produs deci atunci cînd se reprezentau la același teatru, textele datorate lui Gib. I. Mihăescu, V. Voiculescu, Felix Aderca, I. M. Sadoveanu, etc., iar pe alte scene se materializau lucrările lui Blaga, G. Ciprian, G. M. Zamfirescu, V. Papilian, totul unindu-se într-o rară emulație de modernizare a modalităților de exprimare spectaculară.

„Meșterul" este o dramă în versuri împărțită în trei acte și, în ciuda indicațiilor de montare și decor date de autor, pare a fi sortită numai lecturii. Punct de plecare — mitul meșterului Manole.

Adrian Maniu compune o atmosferă stranie, cu transparență de ceață, lumini reci „din altă lume". Acolo, în blocuri de piatră există făpturi din străvechime, un fel de forțe ale adîncului temporal care vor să împiedice ridicarea unui „nou lăcaș de închinare" pentru un dumnezeu, a cărui prezență în conștiința oamenilor a însemnat „dărîmarea celor ce au fost". Este adus în scenă și „dumnezeul trecător al unor oameni" — un faun În general aceste umbre ale „altei lumi" vor să trăiască numai trecutul", se revoltă că „trunchiurile care în sfințenia pădurilor / Se înălțau falnice coloane de templu. / Azi mor sub lovitura piezișe a topoarelor. / Și mor, și în cădere cad din fruntea lemnului / Cuiburile de vultur, în care creșteau puii cerului nostru", și constată că „Tainele firii sînt furate de oameni".

Deși încearcă să se opună : „De trei ori la ceasul acesta negru / Zidurile le-am prăbușit", cei care clădesc (Meșterul, Lucrătorii, Călugărul, Domnitorul, Boierii) văd în prăbușirea zidurilor „un înțeles tainic". Gîndurile lor nu se îndreaptă însă **direct** spre forțele invizibile și prezentate de Adrian Maniu la începutul actului I. Meșterul acționează dintr-o ambiție exclusiv estetică prin aceasta comițînd hybrisul : „Și vreau ca însuși dumnezeu / Aplecîndu-și soarele ca un ochi pe lucrul meu / Să recunoască cel mai frumos lăcaș". În el se îmbină, cum spune o replică, „apucături de dumnezeu și fiară". Astfel, închide în zid o „umbră vie", iar clădirea se reazemă „pe temelii de vis". Zbaterea i se consumă subordonată singurei lui meniri : aceea de a clădi, „căci numai astfel moartea devine nemurire". Așa se întîlnesc indirect confruntîndu-se și unindu-se gîndurile încețoșate ale făpturilor „din altă lume" cu cele ale omului supus altor credințe și cărora le-a „dat prea mult". Pedeapsa meșterului este superb-poetică. Căutînd „o săvîrșire și mai mare", el rămîne „zidit în ceruri" lăsînd oamenilor un singur răspuns : „ce nu înțelegem — nu poate fi osîndit".

Piesa are în fond un singur personaj (Meșterul), aflat permanent în atenție, fie prin prezența directă, fie prin referirile celorlalți.

Cel mai izbutit, din punct de vedere conflictual este actul al doilea, ultimul neavînd un crescendo pe măsura așteptărilor. O ciudățenie este oscilarea autorului între stilizarea maximă și concretețea multor reprezentări, fapt ce trădează șovăiala dramaturgului între sugestie și explicitare. Acesta ar fi principalul defect al piesei, altfel foarte plăcută la lectură datorită pasajelor de splendidă poezie și risipei de replici sclipitoare de inteligență și originalitate în interpretarea unor motive de largă circulație la noi.

„Jocul întunericului" are tot trei acte, dar foarte scurte și cam dezechilibrînd structura piesei. Scrisă cu vervă, cu ironii subțiri, ori atacuri dure la adresa unor confrați, lovind în răspăr anumite mentalități scriitoricești (fuga după gloria ieftină, obținerea de cîștiguri materiale prin orice mijloc, goana după succesul rapid, atacarea fără temei a scriitorilor „bătrîni") această posibilă comedie despre moravurile confraților capătă o tentă de mister nesusținut ideatic și inabil tratat. Apare un doctor, vag șarlatan și falsificator de bani, cu aere de Mecena. Între el și un alt personaj (de fapt o schemă de personaj) se semnează un fel de pact cu diavolul (doctorul ar fi Mefisto, bineînțeles) prin care primul își vinde capul spre a-i fi folosit după moarte. Piesa se termină bizar, într-o notă de confuzie, ce-i drept, poetică în sine. „Jocul întunericului" lasă impresia unui experiment nefinalizat de autor, disproportionat în organizarea materialului faptic și uman abordat de Adrian Maniu, iar a scotoci prin ungherele ascunse ale replicilor posibile interpretări șocante rămîne, cred, un gest gratuit.

Reușita certă a dramaturgiei sale este, fără putință de tăgadă „Lupii de aramă", piesă excepțională și care s-ar putea preta la transpuneri de televiziune sau cinematografice de mare spectacol și subtilitate. Această tragedie a înfrîngerii pînă la dispariție a unui popor este un unicat în teatrul românesc, iar multe dintre tablouri și scene se ridică la nivelul marilor tragedii scrise în literatura universală. Lucrare atent elaborată, cu efecte dramatice shakespeare-iene, ea are un ritm ciudat în desfășurarea conflictului și destul de rar întîlnit ; asistăm la aglomerări de evenimente, la creșteri paroxistice ale tensiunii, urmate de liniștiri bruște torentele învecinîndu-se și alternînd cu lacurile nemișcate. În „Lupii de aramă" Adrian Maniu reușește și generalizările cele mai înalte, concretul, amănuntul prinzînd imediat atribute de simbol. Autorul nu localizează deloc, personajele nu au nume proprii, mizîndu-se pe un singur erou tragic — poporul înfrînt ; lui, acestui erou i se subsumează toate celelalte apariții scenice a căror prezență tinde mereu spre abstract, în ciuda închegării lor ca personaje. Iată de ce, în „Lupii de aramă" este, cred, prea puțin vorba de cucerirea Daciei de către romani, de lupta și rezistența poporului condus de Decebal și de evenimentele narate de Cassius Dio. Mai aproape de adevăr sîntem dacă acceptăm generalul și nu punctul de plecare al inspirației lui Adrian Maniu. Există aici o scoatere din istorie, plonjarea în antichitate rimînd adesea cu afișarea unei gîndiri moderne despre război, viață și înfrîngere, totul exteriorizîndu-se într-o solemnitate gravă a tonului, în umanizarea ideilor și ridicarea personajelor la rang de idei. În subtext se descifrează totodată tragedia celor părăsiți de zei, a celor cărora credința le-a devenit inutilă prin ruperea, din motive necunoscute lor, a legăturilor sacre cu cerul.

Dintre personaje, cele mai interesante sînt : mulțimea, robii, preoții, conducătorul, domnița și regele.

Mulțimea este o permanență, un cor chemat nu să comenteze ci să acționeze, să constate, să întrebe ca un judecător suprem. Ea știe că poate pedepsi pe oricine : „În numele Regelui vom pedepsi dintîi, pe urmă vom împăca fapta cu dreptatea datinei și obiceiul cuviinței." Adrian Maniu observă foarte atent psihologia maselor, trecerea neașteptată la atitudini diametral opuse, precum și ușurința trăirii în amăgire. În fața dezastrului femeile din mulțime au apucături de fiară, uitînd total de dragoste, milă ori alte sentimente caracteristice. Astfel, un copil spune : „Mamă, pe ăsta vreau să-l omor eu", iar ea îi răspunde : „Bine, puiule !" (îmbinare înfiorătoare de cuvinte) pe cînd un altul crede că femeile sînt „prea prietenoase" cu robii. Cruzimea și-o motivează prin presimțiri ale sfîrșitului : „Țara noastră piere pentru totdeauna". Spre final, între grupuri răzlețe se schimbă replici ca acestea : „Unde sînt copiii ? — Copiii au murit ! — unde sînt prinșii de război ? — I-am ucis noi ! Moartea lor a fost mîngîierea noastră". Aceste glasuri din mulțime dau și replicile cheie, de sfîrșit petrecut înainte de căderea cortinei : „Cerul a murit". „Din adîncuri urcă glas de moarte". „Regele nu mai e" și „Nu ne-a învins dușmanul, ci vremea".

Robii reprezintă învinșii veșnici : „Noi chiar dacă ai noștri înving, rămînem învinși". Caută și ei răspunsuri, dar toate sînt puse sub zodia soartei lor. Încercările de a o forța sînt flăcări palide, tonite repede în temnițele de infern unde sînt ținuți.

Preoții apar „îmbrăcați ca la turcă și brează, cu măști de barză, vulpe, urs și cerb. Înfățișări la fel cu ale zeităților din Egipt, într-o muzică sacadată de cimpoaie în surdină și clinchete de „lăngi". Au „mantii de urs cu aplice de aur". Ei descifrează semnele pămîntului, ale apei, ale focului și declară : „Toate semnele sînt rele" ca un leit-motiv. Mediatori între zeul atotputernic (Soarele) și mulțimea de pe pămînt, ei se alătură treptat acesteia din urmă („E rîndul celui de sus să ne ajute pe noi") și, rămași singuri, iau în pază „sufletele morților". Ca și domnița ori regele, preoții înseamnă un personaj de excepție.

Figura conducătorului se remarcă prin duritate. În el autorul vede ostașul rigid, omul datoriei încrezător numai în forța armatelor sale, disprețuitor față de propria-i viață. Singura clipă de ieșire din tiparul purtat, momentul venirii către dragoste, înseamnă pieirea sa.

Domnița pare plămădită din dorință, luciditate, încredere și înfrînare. Intrarea ei în scenă este foarte atent pregătită, povestindu-se despre felul cum „ispitește în denărtări", despre cum îi face pe robi să vorbească de țara lor, ori despre ciudate comunicări cu dușmanii. Domnița are demnitatea eroinelor tragediei grecești, o altă Antigonă, deloc liniară, evoluînd pe linii trasate și previzibile. Slujind în exclusivitate cauza patriei sale, ea depune eforturi disperate de a mai salva cîte ceva : „Învață-ne să amăgim pe zeii voștri... Poate e un singur cuvînt de vraiă pe care tu-l știi și pe care acum ai să mi-l dai". Capabilă de jertfa supremă dictată de poziția de fiică a regelui învins, Domnița răspîndește totodată și căldura îndurerată a femeii care ar fi vrut o altă soartă : „Mîinile nu sînt sortite numai să ucidă. Buzele nu trebuiau să poarte numai blestem", „gîndurile s-ar fi putut înălța o clipă deasupra armatelor". Scenele cu Domnița sînt antologice.

Regele este unul dintre personajele principale care nu apare fizic niciodată pe scenă, dar domină nu atît conflictul cît mai ales comportamentul și gîndirea supușilor săi. Se vorbește permanent despre el, se acționează conform poruncilor lui „care este pretutindeni". E un duh al luptei pînă la ultima speranță, un simbol al spiritului nonorului. Dispare cînd totul a fost pierdut cu desăvîrșire. Ca obîrșie „se trage din zeul zeilor" și numele ce i se dau au valori supreme : Mai marele, Sfîntul. Cu el „moare sălbatica țara noastră".

Prin marile calități spectaculare, prin suflul poetic pur și continuu ce o străbate, prin modernismul concepției teatrale, „Lupii de aramă" constituie nu doar punctul maxim al experimentului scenic semnat de Adrian Maniu, ci și una dintre piesele de rezistență și referință ale dramaturgiei românești.

Liviu Grăsoiu

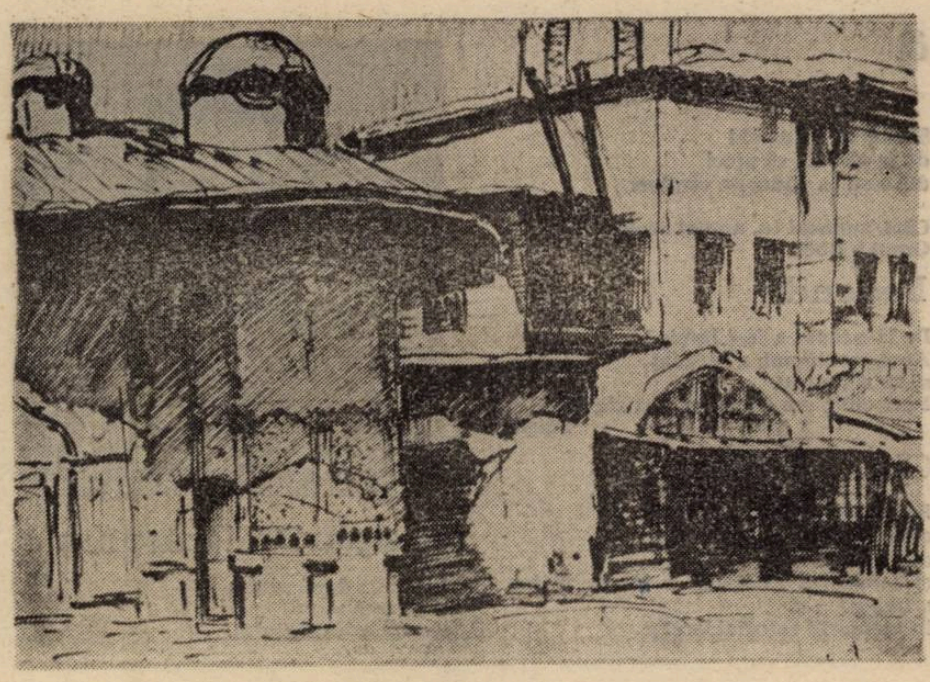

Autobiografia interbelică (II)

Revenind la motivele **autenticității și autobiograficului**, trebuie precizat că ele sînt însoțite de — deoarece, de fapt, **bazate pe** — un al treilea, și anume **nemulțumirea, revolta surdă :** această generație de scriitori, deosebit de talentată, este totodată și neobișnuit de revoltată, deoarece **debusolată** la modul extrem, demoralizată și, psihic vorbind, în derivă : dintr-o notație a jurnalului lui Arșavir Acterian, datată 23 noiembrie 1932, se desprinde o imagine impresionantă prin claritatea elementelor pe care le relevă : „S-au afișat rezultatele examenelor. Sînt licențiat în Drept. Nu mă bucură, nu mă emoționează. Trebuia să sfîrșesc odată. **Pe străzi cu Eugen, prin ploaie : constatăm devenirea noastră, trecerea noastră prin lumi, nepermanența nimicurilor care constituiesc viața noastră.** La Eddy, glume, glume. Dueluri cu bastoane. Actorie. **A mai trecut o seară.**" (s.n.) Inconsistența aceasta a vieții cotidiene și spirituale („Trăiesc din păcate bombastic, retoric și sterp. Scriu cum e firesc, la fel" ; Arșavir Acterian, **Din jurnalul unui pseudofilosof**, 1 aug. 1932), lipsa de sens a existenței resimțită acut de către această generație, și ea, pierdută în felul ei, precum aceea care avea să-i urmeze se întrevede din aceleași pagini : „Eu nu sînt dumirit ce se petrece cu mine aci, pe pămînt. Și fiindcă viața-mi dispare printre mîini, îmi dau seama că uit, că din tot ce trăiesc praful se alege. Încerc azi, pe caiet, s-o înscriu. Înregistrez fapte. Poate că ce fac e absolut inutil. Poate fac rău ceea ce fac. Poate. Esențialul stă în ce omit să notez. Nu știu. Ignor cheia misterului existenței mele. Această ignoranță îmi îngăduie libertatea de-a face tot ce cred de cuviință. (...) Așadar, nimic absurd — asta vreau eu să demonstrez ? — în pretenția mea de a-mi urmări viața și de a-i încerca încheieturile, gravînd, pe cît se poate, mirarea mea în cuvinte." Tema aceasta a tinerei generații interbelice era legată și de ideea **unicității** noastre individuale, dusă pînă la **egotism.** Pe lîngă reapariția — inevitabilă ! — a problemei **autenticității** — transgresată, aici, într-una a **esențialului** — ce constă în tocmai ce omite el să noteze, încît ni se pare că auzim vocile abia menționate ale experților celebri ai jumătății noastre de secol ! — luăm cunoștință de o **angoasă a existențialului** — element, și el, în plină formare pe atunci, ce ar justifica tentativa de **fixare** a vieții prin **imortalizarea** componentelor ei disipate la un mod haotic, incoerent, lipsite de o liasiune aparentă valabilă, cu scopul simultan, de **conștientizare** a vieții trăite și a timpului scurs prin, aici, **scriitura** ce înlocuiește verbalizarea psihoterapeutică. Efortul acesta este recunoscut, la un moment dat, de autor, ce nu omite să pună la îndoială motivul încăpățînării sale în continuitatea de neînfrînt a notațiilor : „Ce valoare poate avea un asemenea document, care cuprinde mărturisirea brută și brutală a ceea ce faci, gîndești și simți ? Care-i rațiunea pentru care mă plec asupra hîrtiei ca să-i împărtășesc lucruri cunoscute, de toată lumea, tăinuite însă, uneori, dintr-o pudoare, dintr-o discreție îndreptățite. Da ! Cred uneori că **efortul de obiectivare** (s.n.), ocolirea subiectivismelor deșănțate, oroarea de afișare sînt îndeajuns de îndreptățite. Și totuși, voi continua să scriu, deși nu văd de ce aș mai face-o, dacă nu dintr-un sentiment de mîndrie caraghioasă, de vanitate inferioară, din satisfacția pe care o simt **să-mi cîntăresc zilnic viața și să mi-o rezum.**" (s.n.) Vedem, și aici, prin urmare, același motiv (cu aproximație) care conduce la elaborarea autobiografiilor, cu deosebire că, în cazul jurnalului, estimarea și rezumarea (sintetizarea) vieții are loc la intervale, dacă nu zilnice, în orice caz infinit mai reduse decît în situația autobiografiilor, care, cum vom arăta pe larg mai încolo (și cum se și știe, în general) posedă cu totul alt statut temporal. Obsesia autenticității, ea, se menține de neclintit, constituind un fel de deviză (printre altele) a generației interbelice : „Poate că sub imediata amenințare a unei divulgări voi reface, pe ici, pe colo. Eu nu înțeleg însă de ce aș interveni cu foarfece și cu condei critic, **cînd ceea ce urmăresc e să fiu sincer, indiferent dacă mă prezint sau nu corect, frumos, stîngaci, prost, incult sau pedant.** (s.n.) (...) **Mă interesează însă într-un caiet, mai mult procesul ajungerii la o relativă perfecție, etapele de mică și de aprigă frămîntare, decît rolul ultim al procesului de creație.** (s.n.) E mai desfătător să privești creația în desăvîrșirea ei nemurdărită de urmele caznei din care a ieșit, **dar cazna, intimitățile, nimicurile ne luminează mai mult asupra ceea ce sîntem și vrem să fim**" (s.n.). Avem, aici, printre primele, exprimarea noțiunii de **laborator de creație**, ca și a dorinței de **expunere** a lui la lumina zilei, împreună cu atenția preferențială acordată **șantierului** literar. Nu alta este opinia confratelui de generație Mircea Eliade, care-și va și intitula astfel un volum cu un asemenea specific. Aspirația de a căpăta „imaginea" acestei personalități **„coerente** în incoerențele ei", împreună cu una, dacă nu autentică în sensul strict al termenului — ceea ce se va dovedi, este cu totul imposibil —, cel puțin **verosimilă** și capabilă să „se înscrie într-o sferă mai largă de autenticitate", își face loc, este mai mult decît evident, cu o impetuozitate și decizie mai presus de orice tăgăduială în viziunea intelectuală a scriitorilor tineri din epocă. Preferința pentru existența propriu-zisă a scriitorului în locul aceleia pentru opera sa, obsesia cunoașterii (citește : dezvăluirii) în amănunt a vieții intime — și, într-o sferă mai largă, a vieții tuturor marilor personalități din istorie, politice și militare ca și artistice sau literare — lovește cu forță în vechile concepții, înrădăcinate de multă vreme, în această privință : „Actele intime ale lui Socrate, Cezar, Novalis, Mircea Eliade, Cioran, Stendhal, Sebastian, Gide, Amiel Eugen, Barbu Brezeanu, Radu (Sighireanu), Stan, Ilie, X, Y și Arșavir, **mi se par mai de preț și mai elocvente pentru cunoașterea și dezvăluirea sensului esențial de viață al acestora** (ca și al tuturor semenilor lor) **decît multe din creațiunile lor,** presupunînd că toți cei la care mă refer au lăsat un testimoniu al secretelor vieții lor interioare sub o formă sau alta, chiar și prin operele lor de seamă oricît de obscure și încifrate sînt ele" (s.n.). Pledoaria pentru autentic versus „literar" capătă accente paroxistice, ajungînd la o apologie a **faptelor nude,** debarasate de orice artificialitate ; „de l'authenticité avant toute chose", l-am putea parafraza pe Verlaine dacă ar fi să propunem o profesiune de credință (sau una dintre ele) a generației interbelice, cum dovedesc, printre altele următoarele rînduri ale aceluiași Acterian, reluînd pe cont propriu o idee comună în generație : „După mine, orice mărturisire directă, nesofisticată **a oricui — cît de naiv, de nedibaci și neliterar făcută** (s.n.) — capătă o valoare de document al vieții acesteia de enigmă. Vesnicul punct de vedere estetic (care desigur nu e de dispretuit) falsifică și aci realitatea importanței unui interes, care interes stă, **nu** în expresia stîngace sau ba — nu numai în orice caz —, **ci mai cu seamă în faptul de viață** (s.n.) (de adevăr, de minciună, de frumos ori urît, de bine sau de rău) pe care îl cuprinde, pe cît îl consideră. Este, dacă vrei, o mărturie a ceva ce stă să se stingă, care moare și care pe calea scrisului socotit de noi mai persistent decît memoria noastră dăinuie într-un fel, supraviețuiește pentru satisfacerea curiozității unor noi exemplare de umanitate. Vreau să spun că accentul principal se pune ca atare pe momentul relatat, pe clipa de viață înscrisă în caiet, pe sentimentele și ideile consemnate, **nu pe modul relatării, expresie, compoziție, stil.**" (s.n.) Urmează o afirmație teribilă : „Obiceiul de a scrie frumos i-a deformat sinceritatea" (beletristului, n.n.), explicată mai pe larg: „Mai bine zis a prelucrat această sinceritate, a zugrăvit-o, din nudă făcînd-o artistică. Fireste asta nu înseamnă că toți scriitorii se deformează astfel." Nu sîntem departe de arhicunoscutele, de-acum, concepții enunțate cu aceeași (dacă nu mai mare) convingere de către Camil Petrescu și de consecința lor, care a primit numele de **stilul anticalofil :** „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gîndit, ceea ce i s-a întîmplat în viață, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsuflețite. Fără ortografie fără compoziție, fără stil și chiar fără caligrafie." **(Patul lui Procust,** 1933). Interesul acesta pentru **documentul uman,** în paranteză fie spus, a cunoscut o dezvoltare de o asemenea anvergură în zilele noastre, încît teoreticieni literari deveniți specialiști în domeniul autobiografiei au mers pînă într-acolo încît au efectuat studii asupra capacității „omului mediu" de a-și povesti viața (sau o parte a ei măcar), recoltînd, o dată cu rezultatul probei, și esantioanele însești, cum mărturisește că a procedat Philippe Lejeune în **Moi aussi** (Paris, Seuil, 1985, col. „Poètique"), care a consacrat, pe deasupra o parte importantă a cărții sale temei „Apprendre, au sens d'écrire leur vie", dînd (în **Moi aussi**) o redescriere a unui asemenea caz de scriere a unei cărți autobiografice de către un om lipsit de orice veleități literare **(„Gaston Lucas serrurier").**

Nicolae Baltă
(fragment din volumul **Labirintul interpretării,** în curs de apariție la Ed. „Eminescu")

adrian g. preda

Înapoi în Borneo

În nopțile de lîngă tine
vedeam vulturii răului
planînd asupra ta.

Auzeam sirenele
dorului de ducă,
cum te cheamă.

Mi-era teamă de dimineți
cînd te găseam uitîndu-te pe geam.
Erai aici, dar nu lîngă mine.

Știam că te întrebi
de te-aș lăsa să pleci
din nou în pădurile virgine.

Căci, spuneai tu, numai acolo
Omul e liber.

Legenda

De la-nceput a fost lumină.
Apoi, cu timpul, a început
să se complice.
Pînă cînd, am descoperit că sîntem
bătrîni.

Civilizație

Rămîi tot tu și ea,
chiar dacă toate cuvintele
dintre voi
și tandrețea sălbatică a începuturilor
a trecut,
în memoria calculatoarelor.

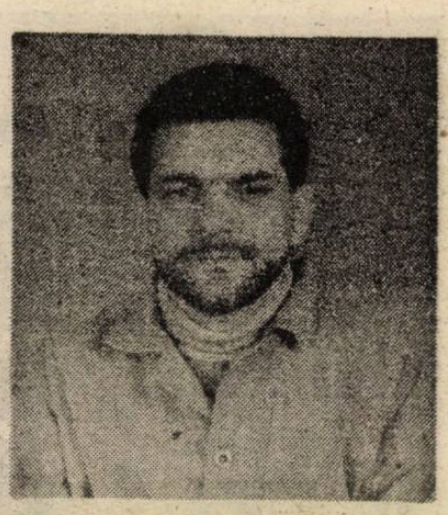

Nisipuri mișcătoare

Eram ca două pietre
aruncate în mîl
de mîna Neștiutului.

Pluteam fiecare
cu gîndul că,
unul, măcar unul,
va trebui să scape
și să ajungă pentru amîndoi
pe celălalt mal,
de unde începeau
nisipurile mișcătoare
ale singurătății.

Atu-uri

Nimeni nu-ți poate
Ști taina pe care
Ochiul tău,
O ascunde sub pleoapă.

Există numai o stare
între dragoste și noroc,
care-ți dă puterea
să alegi între
a fi orbit și
a fi orb.
Ascultă-ți doar glasul
ce-ți strigă cînd taci !

plastica

Reevaluări

Asupra picturii lui **Ştefan Popescu** au planat, multă vreme, păreri contradictorii, sentinţe deformatoare sau, mai grav, nori apăsători de tăcere. Este greu explicabilă această anevoioasă afirmare, în adevăratele ei dimensiuni valorice, a creaţiei acestui artist. Nu a fost nici primul şi nici ultimul, care a pătimit, în viaţă fiind, de pe urma unei receptări tendenţioase din partea contemporanilor săi. A fost clasificat, pe rînd, drept sămănătorist, pitoresc-exotic, naturalist, chiar şi socialist de către unii comentatori în căutare de argumente în susţinerea aşa-zisei arte angajate, militante.

De unde i s-au tras pictorului asemenea calificative? Evident, au fost momente ale existenţei lui pămîntene în care o serie de observaţii şi atitudini ale sale ar fi îndrituit pe vînătorii de sentinţe să-l plaseze într-o tabără sau alta, după cum băteau vînturile politicului; deşi, pictorul nu manifesta, în deplinul înţeles al cuvîntului, nici o opţiune partizană în această privinţă. Era prea îndrăgostit de meseria lui, îşi consuma, nu o dată, în prelungă solitudine reveria poetică, pentru ca să dăm crezare atribuitelor lui tendinţe tribunarde.

Ştefan Popescu aduce în pictura românească, ca şi Ressu, Şirato sau Iser, mai tîrziu, un intens suflu de europenizare a viziunii picturale, în ciuda referirii obstinate la un arsenal de motive şi de pretexte reale cu o accentuată notă de autohtonitate. A fost acuzat, de aceea, de alunecări în pitoresc şi decorativism ostentativ. Compoziţiile lui de gen ori peisajele, multe inspirate din mediul rural şi viaţa agrestă par subminate, într-o primă perioadă de creaţie, de o tratare edulcorată şi cam extatică a realului. Privite mai atent, însă, chiar şi aceste lucrări de tinereţe impun prin puritatea şi transparenţa coloristică, ca şi prin prospeţimea efectelor de lumină realizate, care amintesc întrucîtva de şcoala barbizoniană, dar, mai cu seamă, de peisagistica marelui său înaintaş, Andreescu.

Ştefan Popescu şi-a conceput un orizont propriu de repere plastice, dominante fiind formele din sfera botanicului, surprinse la ceasuri şi în anotimpuri cînd lumina este tăioasă, dar nu glacială; atît cît materia colorată să dobîndească consistenţă prin relief.

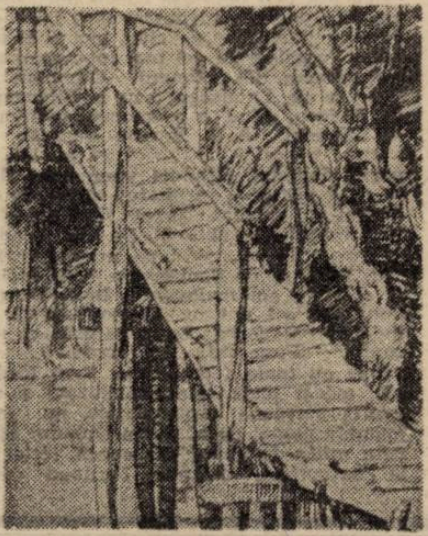

Pictorul lucra în tente energice, urmînd traiectoriile desenului direct în culoare, cu dezinvoltură de plain-air-ist. Aparent spontană, instinctuală, pictura lui Ştefan Popescu este şi o mărturie a unui meşteşug împlinit la capătul unor laborioase intervenţii în atelier. Pictorul s-a impus ca un maestru al nuanţelor, al luminii prefirate prin strate succesive şi diafane de culoare; un mînuitor de o indicibilă delicateţe al penelului, în tuşe moi, dar exacte, ca de orfevrier. **Concentrarea poetică din pînzele sale, în peisaje îndeosebi, îşi are o importantă sursă şi în această îndemînare tehnică, aproape pedantă, ca şi în maniera foarte intens subiectivizată cu care artistul dialoghează cu realul.**

În pictura lui, prezenţa omului nu are justificare decît în măsura în care marchează un element dinamic. Pictorul nu insistă asupra figurilor. Notează sumar cîteva date individualizante, dincolo de care este preocupat de mişcarea interioară a culorilor în forme şi de armonia raporturilor dintre ele.

Peisajul, în viziunea lui Ştefan Popescu, nu-i un simplu pretext ilustrativ. Centrul de greutate este, de regulă, un obiect, o formă cu o puternică distincţie expresivă. În **„Steagurile verzi"**, de pildă, cadrul plastic este dominat de clădirea unei moschei dobrogene, deşi în prim-planul lucrării pictorul situează grupuri de musulmani desfăşurînd flamurile verzi ale Islamului. Dar nici un moment prezenţa lor, intenţionat animată prin compunerea rafinată a mişcării, nu poate abate atenţia privitorului de la fermecătoarele geometrii şi suprafeţe de culoare ale clădirii din fundal — adevăratul personaj al acestei emoţionante compoziţii. Ca şi în peisajele cu subiect rustic, în calm-vibranta ambianţă cromatică pictorul ne concentrează atenţia asupra unui arbore din mijlocul cîmpului sau a unei case ori a unui pod din marginea drumului — detalii cărora le conferă o netă personalitate.

Cu pictura lui Ştefan Popescu, plastica românească a dobîndit o notă pesionată şi, oricum, mai tranşant exprimată, de lirism. Filon ce se constituie, de la Grigorescu încoace, într-o dimensiune valorică distinctă a întregii picturi naţionale.

Corneliu Antim

muzică

Compozitori din Basarabia

Aflaţi la marginea geografică şi de „interes" a Imperiului, izolaţi artificial de spaţiul „matcă" (dureros de apropiat şi de intangibil totuşi), muzicienii de dincolo de Prut s-au „refugiat" în două simboluri. Primul coagulator al fireştilor aspiraţii a fost Eminescu. Al doilea — Enescu prin lucrările sale timpurii. I-am cunoscut creaţia după 30 de ani, îmi spunea cu aspră tristeţe, un compozitor de la Chişinău. Oedip şi Concertul pentru orchestră au apărut mai tîrziu. Eminescu în slavonă. Enescu fără operele capitale. O muzicologie, îndeosebi rusofonă, insuficient „aplicată" unui fenomen atît de special şi, deci, „intraductibil". Iată datele „incomode" de la care trebuie să pornească orice analiză mai serioasă a creaţiei muzicale din Republica Moldova.

În mare, concertul invitaţilor de la Chişinău s-a desfăşurat în două direcţii stilistice. Una mai „tradiţională", temperat-discursivă (într-un spaţiu sonor, aş zice „figurativ") şi datorat compozitorilor din generaţia medie şi vîrstnică (Boris Dubosarschi, Vasile Zagorschi, Gheorghe Neaga şi Simeon Lungu) şi o alta, mai apropiată sensibilităţii contemporane, mai „economică" în mijloace, mai rafinată şi mai „eficientă", aparţinînd tinerilor Marian Stârcea şi Ghenade Ciobanu. Piesa pentru pian a lui M. Stârcea, cel mai tînăr reprezentant al grupului şi una din promisiunile componisticii actuale şi cea a mai experimentatului G. Ciobanu (Simboluri triste pentru clarinet solo) au beneficiat de colaborarea cu doi interpreţi bucureşteni, Rodica Dănceanu şi Vasile Mocioc, buni cunoscuţi şi propagatori ai muzicii contemporane româneşti şi universale. „Noua simplitate" pe care-o reclamă Simbolurile... lui Ciobanu, discursul „minimal" bine stăpînit şi solicitarea unei tehnici instrumentale mai speciale — concizia şi buna organizare formală a unui discurs „rupt", „rapsodic", îndeobşte rebel — la Marian Stârcea, au demonstrat din plin „deschiderea" noii şcoli moldovene spre zonele de profunzime şi modernitate ale actului sonor. O bună impresie au lăsat şi Desenele lui Bidstrup pentru vioară (Vladimir Prjevalschi) şi pian (Mariana Zagorschi) de Simeon Lungu. Sarcasmul vag „stravinskian" este fin distilat într-o melodică suplă, de bună factură modală. În Cinci lieduri pe versuri de Eminescu, performanţă nu tocmai uşoară, Gh. Neaga reuşeşte prin cîteva tuşe „ironice" ale pianului şi printr-o corectă „detaşare" de vers, să evite imaginea, obişnuită şi la noi, din păcate, a „romanţei" eminesciene. Convingătoare de asemenea, caldă şi echilibrată solista Radio-ului de la Chişinău, Elena Dimitriu. Mai trebuie amintită buna şcoală şi aportul important în desfăşurarea concertului de la Conservatorul „Ciprian Porumbescu", al celorlalţi instrumentişti invitaţi — pianistele Angela Socolov, Angela Neaga şi Mariana Zagorschi, oboistul Vasile Hăbăşescu, violoniştii Elena Jordan şi Vladimir Prjevalschi.

Cu siguranţă, contactele tot mai strînse cu publicul şi creaţia muzicală din România, blîndeţea nu lipsită de spirit a moldovenilor, „răbdarea" încărcată de tensiunea dorinţei de înnoire, ne vor rezerva pe viitor surprize dintre cele mai plăcute.

Valentin Petculescu

t.v.

Pitoresc, dar mai ales melancolie

Iată chipul, cu amabilitate sau cu agresivitate bărbos, tînăr, de o intensă vitalitate (aţi observat cum îşi fac loc pe micul ecran, de la o vreme, cu aparenta sfială şi reala încăpăţînare, „sufletele moarte"?) al unui demnitar care-şi stăpîneşte iritarea (justificată: injurii, calomnii, minciuni sfruntate îl asaltează cam din prea multe părţi) apare la televizor şi spune, între alte fraze, aceasta: „E o dramă a vieţii mele să devin ministru al culturii într-un moment cînd cultura merge atît de prost".

O înfăţişare ieşită din comun, a unui uriaş-pitic din basmul **Alba ca zăpada**, ochi extrem de expresivi, o frunte dincolo de care nu se află vidul, sprîncenele amuzant-ameninţătoare, rostirea elegantă. Un chip de intelectual. Pitoresc.

Şi aflăm de la acest intelectual, în care atîţia oameni de carte îşi puseseră şi uneori îşi mai pun speranţele (indiferent de deosebirile de opinii politice) că situaţia cărţii în România de azi e dezastruoasă. Că — să iau un singur exemplu — domnia-sa, o persoană clădită (cel puţin aparent) ca un luptător, a izbutit să obţină, pentru sprijinirea şi dezvoltarea culturii noastre (în exerciţiul 1991), 0,3 la sută din fondurile totale ale bugetului. Părăsim lumea pitorescului şi ne lăsăm copleşiţi de o neagră melancolie. Nu mă pricep la treburile miniştrilor (domnia-sa se pricepe? să sperăm că învaţă), dar făcînd haz de necaz, mă întreb: de la Dromichete încoace, a mai existat vreo epocă în care culturii să nu i se aloce nici măcar a treia parte din unu la sută, din cheltuielile anuale? Şi cine s-a luptat, în guvern, pentru o asemenea „izbîndă", care este evident un dezastru? Un cărturar ce dădea şi dă semne că e chemat să devină un strălucit eseist ori filosof al culturii, în rînd cu cei mari? E o situaţie „pitorească", nu? Ce rost are să ne copleşească melancolia? Şi încă una neagră! (Folosesc termenii „pitoresc" şi „melancolie" în sensul curent întrucîtva îndepărtat de cel utilizat în admirabila sa carte **„Pitoresc şi melancolie"**. Să se fi născut (o dată cu guvernul Iorga, care n-a plătit luni de zile salariile intelectualilor săteşti) o jalnică tradiţie, aceea a cărturarilor care, aflaţi la putere, dovedesc că dispreţuiesc cartea? Nu cred. Dar nu mă ... ca să reproduc conţinutul unei scrisori primite pe adresa acestei rubrici şi adresate mie: „De ce te ocupi de televiziune ..., nu vezi că se prăbuşeşte Cartea?" Acel „boule!" e probabil o aluzie la mult discutata lege a proprietăţii funciare... Eu aşa l-am înţeles, fiind cum spune anonimul sau anonima din anonimă.

Bucuria mea, repede dusă, că — în 1990 — semianalfabeţilor le-au succedat în posturi de conducere, intelectualii s-a dovedit, vede oricine, vană. Şi totuşi (întreb cu ultimul glas, mai mult o şoaptă), un minister al culturii care este chiar al culturii nu poate face nimic — după dezastruosul 1990, cel mai sărac „an al cărţii" din istoria postbelică — pentru ca lucrurile să se redreseze? Ministrul ştie cu absolută precizune că vinovaţi sînt scriitorii, care nu mai scriu, şi cititorii care nu mai citesc... O fi! Dar dacă e prost informat? Sau incomplet. Cu cele aproximativ o mie de cărţi care „zac" (scrise!) în tipografii şi nu pot fi culese din cauza costurilor uriaşe ale hîrtiei şi ale spaţiului tipografic, nu s-ar putea face, cu un mare efort din partea domniei-sale, un „an editorial" excelent? Sudult, bălăcărit, calomniat, acest demnitar (o spun exclusiv ca om care i-a citit cărţile, opere ale unui om puternic) trebuie (ah, uritul cuvînt „trebuie", atît de nepotrivit în muncile creatorilor!) să lase de o parte polemica şi să găsească urgent soluţii. O cultură nu se prăbuşeşte pentru un an, ci pentru decenii. Din fericire, nu ne aflăm, în această situaţie, ci pe muchie de cuţit. Pe mine, ca om care l-a citit, „drama" sa mă impresionează. Atenţie însă: acest intelectual de excelentă calitate se poate transforma, prin vremi, într-o figură pitorească, spre care să privim cu decepţie. Cu melancolie, unii ca mine. Cu totală dezamăgire sau chiar cu dezaprobare făţişă, alţii...

Florin Mugur

cartea străină

Călugăriţa, amanta, politiciana

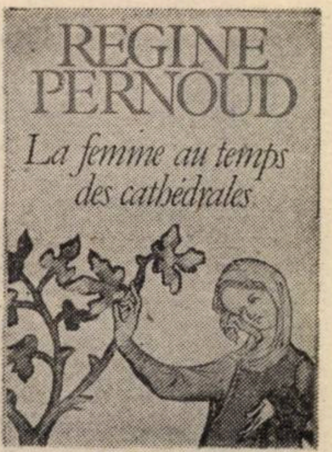

Şcoala de la Annales, dominată incontestabil de un Fernand Braudel (din fericire, tradus destul de consistent şi în româneşte), a distrus mitul istoriei evenimenţiale, adică al acelei istorii uşor de confundat cu o isterie însufleţită exclusiv de un duh eroic, pentru care contează numai clipele memorabile de victorie sau înfrîngere. Un secol de istorie ar putea fi definit astfel ca o juxtapunere de date, nume, legi şi bătălii. O factologie grosieră care exclude întîmplările „mărunte", nerevelatoare pasămite. Dintr-un an, ai putea să reţii, în acest chip, o singură zi sau nici una. Istoria decade, pe această pantă, de la statutul de carte a lumii la cel de cronică, mai bine zis de compendiu şcolăresc. Pentru a-i revalorifica potenţele ascunse, nu mai puţin sau abia acestea pline de miez, ea a fost regîndită ca un ansamblu de sisteme consubstanţiale, dispuse pe varii registre, de la povestea bobului de grîu la cea a zalei eroicului cruciat. Categoriile istorice au fost ele însele regîndite. Şi, fiindcă tot am început cu Braudel, am în vedere în primul rînd temporalitatea, care nu se mai confundă cu simpla cronologie, ci se reintoarce spre semnificaţiile ei filosofice, secolul redevenind saeculum, dar şi, în egală măsură, spirit al clipei, indiferent de coordonatele sale, fie ele domestice, militare, religioase ori culturale în sens larg (v. Fernand Braudel — **Timpul lumii**). La fel, personajul istoric nu se mai rezumă la glorificarea tipului exponenţial (regi, voievozi, cavaleri şi papi) el restaurînd demnitatea omului de rînd şi, implicit, a întîmplărilor cotidiene. Practic, tipul istoric exponenţial (de regulă, militarul) coexistă cu cel social, integrat vieţii de fiecare zi, într-o comunitate cu multe variabile şi care nu mai este, în mod obligatoriu, entitatea naţională. Viaţa unui om într-o casă dintr-un orăşel anonim capătă, în ochii specializaţi ai istoricului, tot atîta relevanţă cită denotă cea a unui Plantagenet, Romanov sau Hohenzollern, dirijînd naţiunile de pe tronul regal din Windsor, Kremlin sau — să nu fie cu păcat — Cotroceni.

Un asemenea demers întreprinde în documentata sa exegeză, medievista franceză Régine Pernoud. **La femme au temps des Cathédrales** succede unei serii prestigioase de lucrări circumscrise acestor idei, precum **Luminile Evului Mediu**, [illegible] (acest tip de istoric este întotdeauna dublat de un arhivar erudit şi de un filolog pe măsură), **Istoria burgheziei în Franţa**, (care, într-un fel, şi generează lucrarea în discuţie, autoarea plecînd de la premisa că „locul femeii în societate pare să se diminueze pe măsură ce burghezia îşi suprapune puterii economice şi administrative pe cea politică"), **Frumuseţea Evului Mediu** şi, mai ales, incitanta **Pour en finir avec le Moyen Âge**.

Studiul centrat pe imaginea **Femeii în vremea catedralelor** nu este, propriu-zis, o lucrare destinată unui cerc mic de specialişti, ci, mai degrabă, una de popularizare, adresată unui public mai larg şi, de fapt, ignorant în ceea ce priveşte chestiunea respectivă. (Dintr-o notă succintă, aparatul didascalic fiind redus la minimumul bibliografic decent, aflăm şi de existenţa unor lucrări similare, cu o circulaţie restrînsă probabil aprioric la cîmpul de interes al specialiştilor, în care autori ca Villers, Gaudemet, Ganshof ş.a. discută despre **Statutul femeii** — titlul colecţiei — în diferite epoci). Rolul cărţii este, deci, de a face lumină într-un domeniu de cele mai multe ori trecut cu vederea de către cititorul obişnuit. Stilul va fi, în aceste condiţii, unul extrem de accesibil, afirmaţiile teoretice sînt dublate frecvent de exemplificări (uneori, savuroase), fără ca lejeritatea exprimării să afecteze însă rigoarea ştiinţifică a expozeului. Certele calităţi narative ale doamnei Pernoud fac, finalmente, ca această carte să poată fi citită ca un pasionant roman al condiţiei femeii într-o perioadă destul de îndepărtată de contemporaneitate.

V-l voi prezenta, la rîndu-mi, ca atare, substituindu-mă lectorului amator să penetreze zidurile unei veritabile **Hortus deliciarum**, o promisă şi enciclopedică grădină a plăcerilor izvorîte dintr-o cunoaştere atentă a zonelor aparent obscure ale existenţei, indiferent de faptul că ea se desfăşoară în spaţii, cum ar fi mănăstirile, crezute a fi mai puţin propice unor asemenea desfătări. Evident, nu voi merge pînă la a recomanda tinerelor recluziunea într-o abaţie, însă, din paginile ca de manuscris miniat se desprind suficiente motive de interes pentru curioşi şi cuvioşi, ori suratele noastre la fel de curioase / cuvioase. Iată de pildă, extrasă dintr-un colofon, dorinţa de recompensă ce l-a animat, în timpul travaliului său, pe un scriptor medieval: „Să i se dea copistului, pentru truda sa, o tînără şi frumoasă fată" (...**pulcra puella**). Ei, da! Cu o asemenea perspectivă nu e deloc neînţeles chinul cu care migăleau cu luminuri grămăticii medievali... Oricum, mai bine copist decît rege „barbar", altminteri o Doamnă Chiajna multiplicată la infinit îl va sili să se converteacă la dreapta credinţă (precum Clotilda pe Clovis, Theodosia pe Léovigilde, Berthe de Kent pe Ethelbert ş.a.m.d.), altminteri suveranul mai puţin docil va avea de îndurat nu puţine cazne pe plan conjugal. De altminteri, epoca va consacra tipul femeii religioase, ca pandant al misionarului de mai tîrziu, care va dezsălbătici prin credinţă „păginul" din propriul alcov. Miresele lui Christos, călugăriţele, vor fi nu mai puţin apte şi dornice să „colonizeze" suflete, puterea lor de seducţie fiind — Doamne, iartă-mă! — cu atît mai perversă cu cît nurii emanau din paginile manuscriselor, laice sau de uz cultic. Sînt de citat aici o Hrotswitha (considerată cel mai interesant autor german din timpul Othonilor), o Herrade de Landsberg sau o **Hildegarde de Bingen**. Cînd o asemenea scriptoriţă se îndreaptă, à la Neagoe Basarab al nostru, [illegible] **usum delphini (Manuel pour mon fils)**, se prea poate ca rezultatul să nu fie întocmai cel scontat: junele Guillaume va fi decapitat la abia 24 de ani pentru trădare, călcînd astfel pe urmele tatălui său, Bernard de Septimanie, descăpăţînat şi el cinci ani mai'nainte. Probabil, nici unul din cei doi nu fusese receptiv la îndemnul Dhuodei: **Lege, lis** (sau, cu alte cuvinte „Pune mîna şi citeşte!").

Dar nu toate femeile din Evul Mediu, nici măcar toate cele alfabetizate şi devenite persoane hermeneutice, nu erau animate numai de căutarea Duhului Sfînt prin miile de abaţii ale epocii (celei de la Fontevraud, doamna Pernoud dedicîndu-i o secţiune specială), ale căror stareţe puteau ajunge la apogeul carierei lor. Ele puteau fi, la fel de bine, preocupate şi de amorul pămîntean, „această invenţie a secolului XII". Inspirîndu-se din ovidiana Ars amandi, André le Chapelaine redactează cunoscutul său **Traité de l'amour**, din care aflăm şi regulile acestei mai profane îndeletniciri, de care sexul frumos (mai mult sau mai puţin religios) era direct răspunzător: 1. „Căsătoria nu e o scuză pentru absenţa pasiunii"; 2. „Cine nu-i gelos, nici că ştie a iubi"; 3. „Nimeni nu se poate împărţi între două iubiri"; 4. „Amorul nu e stabil. Intensitatea lui creşte sau scade fără încetare" etc., al căror corolar este, fără tăgadă: „Amour ne peut rien refuser à l'amour". În faţa frumuseţii feminine, concepută ca oglindă imperfect şi perisabilă a frumuseţii divine, eternă şi perfectă (Guibert de Nogent, Hugues de Saint-Victor), chiar şi monarhii cei mai stoici pot sfîrşi printr-un lamento, căruia îi vine greu să aleagă între **caritas** şi **cupiditas**: „O, Iubire, care dai nume amorului întreg, chiar şi celui carnal şi degenerat!" (nu e greu de imaginat conflictul interior al fratelui cistercian Guillaume de Saint-Thierry). La aceste frămîntări, vor fi contribuit desigur, ca întotdeauna în istorie şi auxiliarele feminităţii, toate acele elemente enumerate în doctul **Ornatus mulierum**: coafuri cu sau fără gel, inele şi brăţăruşe, pudră de făină sau lapte de măgăriţă, decolteuri ori, după caz, străfulgerări cochete de maleolă. Nici morbul puterii politice nu va fi ocolit pe doamnele de atunci. Puterea ce încăpea în pumnii mici de femeie era atît de mare încît Mathilde, în urma primirii la castelul de la Canossa a papei Grigore al VII-lea, îl va salva de excomunicare pe însuşi Henric al IV-lea. De unde şi expresia franţuzească, intrată în vocabularul comun, desemnînd umilinţa (chiar şi pe cea imperială): „Aller à Canossa". (E drept că preţul iertării putea fi calculat în ... natură, căci, iată, la sinodul din Worms, prelaţii rebeli îl vor acuza pe papa Grigore că întreţine „relaţii dincolo de orice decenţă", cu foarte probabil apetisanta contesă Mathilde, care, mai apoi, la ani 46, va lua de soţ pe junele Wolf de Bavaria, de nici 17!).

...Sfîrşitul Evului Mediu va aduce cu sine şi declinul rolului socio-politic al femeii. Universitatea din Paris, deţinătoarea autorităţii în materie de religie şi ştiinţă, va milita consecvent împotriva imixtiunii sale în activitatea publică. (Instructiv, în acest sens, şi **Testamentul politic** al cardinalului Richelieu, greu de egalat în misoginismul său vehement.)

La 28 iunie 1593, Parlamentul va interzice, printr-un edict lipsit de echivoc, accesul femeii la orice funcţie în stat. Umilinţa lui Henric de la Canossa răzbunată de un Cassanova colectiv?

Dan-Silviu Boerescu

Acolo unde a fost insula fericirii şi a păcii

Acolo, unde oamenii lăsau uşile deschise, primitoare, bucuroşi de oaspeţi, nestingheriţi de vizite malefice. Localnicii trăiau îndestulat, din ceea ce produceau şi erau mulţumiţi. Acel „acolo" se numea Ibiza. Ibiza şi Formentera sînt insule din Sudul Arhipelagului Balear. Grecii le numeau „Pitiusas", insulele pinilor. Ele se întind pe o suprafaţă de 575 kilometri pătraţi. O lumină mediteraneeană, splendidă, radiantă, o absenţă aproape totală de ploaie, un soare permanent făceau din aceste insule un paradis, unde se trăia lin, un eden binecuvîntat, cu o temperatură de primăvară, în tot timpul anului, aproape fără vînturi. Vîrful cel mai înalt de 475 metri este cel al muntelui Atalaya. Pini, măslini, smochini şi migdali, pomi ai culturii mediteraneene aromează atmosfera. Aduşi de vînturi africane, palmierii conferă peisajului un profil legendar, iar mori de vînt se înscriu pe cerul senin, în insulele de pace şi lumină, insule fericite, ale lumii de azi.

Diverse civilizaţii au lăsat pecetea culturii lor, dînd viaţă caracterului paşnic de bună dispoziţie a locuitorilor săi ospitalieri. Spiritul lor de independenţă s-a menţinut, înfruntînd agresivitatea invadatorilor, care voiau să răpească aceste insule, cu o excelentă situaţie strategică. Cartaginezii, fenicienii, romanii, vandalii, bizantinii, musulmanii şi nomazii s-au luptat pe acest pămînt, înainte de epoca creştină, care începe în 1218 cu regele Ioan I, rege de Aragon. În 1235 au fost atacaţi de piraţi dar cruciaţii i-au îndepărtat.

În portul Ibiza s-a ridicat un obelisc în memoria acestei bătălii. Atît de mare era nesiguranţa, că a obligat populaţia să se mute spre centru şi să creeze nuclee urbane în jurul bisericilor fortificate. Tot atunci turnuri de observaţie au fost construite de-a lungul coastei — multe fiind şi azi conservate — de unde se dădea alarma, în cazul unui atac al piraţilor. Zeiţa antică „Dea Tanit" este simbolul Ibizei.

Fără îndoială prezenţa unor imagini, unor peisaje ale continentului african vecin este una din atracţiile turistice ale acestui colţ mediteraneean. Influenţa africană se simte prin forma cubică a caselor, mereu vopsite în alb, cu unduirea palmierilor, cu unele rituri, purtînd cortegiul sub balcon, costumele femeilor la sărbători; unele dansuri, instrumente muzicale, „Tamboul", „Dulzaina", „Castagnola"; animale, o specie de vînătoare, un cîine ibizan, a cărui siluetă a fost găsită frecvent în basoreliefurile Egiptului antic. Ca atare, Africa este o reflectare nu prea îndepărtată, aici, la Ibiza şi Formentera.

Folclorul lor este considerat unul din cele mai vechi şi originale din Europa, conservat pînă în zilele noastre, fără nici o mistificare sau concesie, ceea ce i-a adus importante trofee în concursuri naţionale şi internaţionale. De relevat frumoasele şi bogatele veşminte pe care le poartă femeile. Toate sporturile nautice de la înot la „plonjare", la vîslit, la bărci cu vele, la ski nautic, la pescuit subacvatic, se practică în apele sale calde. Mai sînt plăji rezervate nudiştilor; iar la „El Canal" sînt o serie de importante saline de origine romană, la 500 km sub nivelul mării. Liniştea şi izolarea Ibizei i-a adus pe mulţi intelectuali să se stabilească aici, ceea ce i-a atras un statut insolit. Unele comunităţi de „hippies", „punkies" au răspuns ospitalităţii antice, baleare. Tineretul a creat acel statut de libertate şi a declarat Ibiza şi Formentera „paradis preferat", venind aici însetat de pace şi libertate. Se pot găsi încă urmaşi ai „honduros", mitici ibizieni, care fireşte nu mai luptă împotriva trupei lui Hanibal, dar ei participă la competiţii rurale. Sînt „sagre", (festivaluri tipice la „San Giuseppe şi San Michele"). Populare sînt cursele de „trotones". Se fac excursii pe mare, se merge cu „ferry" în peninsulă sau aproape de Africa vecină, cu servicii aeriene spaniole sau străine care sînt solicitate, prin faptul că aeroporturile nu se închid niciodată, din cauza vreunei adversităţi meteorologice.

Ibiza este centrul şi capitala acestei insule fermecătoare. În cartierul de sus, „Dalt Vila" mai sînt unele case impozante. Zidurile sale din sec. XVI constituie un monument naţional. Aici se află muzeul arheologic, primul în lume cu vestigiile punice, găsite aici. Tot puncte atrăgătoare pentru turişti sînt la 15 km Santa Eulalia del Rio, la 16 km, San Antonio Abad, cu monumentul naţional al capelei şi catacombelor, Santa Ines. Mai departe găsim San Jose, cu un artizanat caracteristic, „San Juan" cu un templu cartaginez dedicat zeiţei Tanit; „San Jorge" cu fresce remarcabile în biserici, iar în San Carlos cea mai importantă colonie de „hippy" din regiune, Fermentera cu „San Francisco Javier", frumoasa sa capitală. Cu douăzeci de ani în urmă, călătoare din unele ţări europene, fascinate de climatul mirific al insulei şi-au început o nouă existenţă aici, s-au căsătorit cu spanioli stingheri, ducîndu-se acum, doar în vacanţă în ţara lor... S-au lăsat „furate" de plajele cu umbrele, din crengi uscate de palmieri, de decorul captivant din fiecare ungher, de piscinele şi discotecile de pe terasele hotelurilor, cucerite de libertatea de a se scălda zi şi noapte dezinvolt, cu permanentul acompaniament al muzicii.

Îţi reţine privirea un hotel la care este ataşat la etaj un „inspirat" restaurant, amestec de grădină şi terasă, unde te surprinde, să dai peste migdali ancestrali, care te îmbie să te aşezi la o masă ca să fi alături de ei... Proprietarul, fiul unui arhitect german, care cu 20 de ani în urmă, îndrăgostit de dealurile şi vegetaţia tropicală, cît şi de clima insulei a construit edificiul, cu gust, reunind vechiul şi noul, pe strada Galicia. Actualii proprietari nu se despart de această fructuoasă gospodărie, decît un scurt interval în iarnă, cînd se duc în concediu la părinţi, în Germania. Ei se simt bine, la largul lor la Ibiza; ea conduce partea administrativă iar el s-a specializat în arta culinară pe care o „oficiază" cu rîvnă. Căci ca şi atîţia alţii, s-au legat de acest colţ de linişte, de necontenită primăvară, în care oamenii se îmbracă într-un stil „AD-LIB", o modă care exprimă însuşi climatul de libertate, veşminte fără mari deosebiri de sex, vesele, amuzante, care intenţionează să evoce „aerul" luminos şi juvenil al „Pitiusas".

Dar ceea ce pare să fie pînă în anii '60 oaza fericirii, odată cu aglomerarea de construcţii şi cu invazia tinerilor din nenumărate ţări, aceştia considerînd că o libertate pe care nu o aveau acasă o pot devia într-o anarhie exasperantă, s-a schimbat atmosfera pentru cei care mai sperau să se regăsească în insula păcii şi a fericirii. Germani, britanici, chiuie demenţial zi şi noapte, transformînd ziua în noapte şi noaptea în zi. Lenevesc nesfîrşit într-o stare abulică, flecărind te miri ce, în discoteci, beau băuturi tari, dansează pînă în zori, apoi cutreieră străzile, urlînd. Se înapoiază apoi la hotel, unde distrug ce le iese în cale sau continuă să flaneze pe plaje, îmbăindu-se chiar pînă la 11 dimineaţa. La fiecare pas te împiedici de o discotecă permanent în funcţiune, treci pe lîngă şiruri de hoteluri, de un restaurant al nemţilor, al olandezilor sau al italienilor cu mîncăruri tradiţionale, cu reclame în limbile respective. Nedumerit, uluit de vacarm, te întrebi cum de spaniolii s-au lăsat năpădiţi de aceste hoarde sălbatice, cum această încîntătoare insulă a fost pîngărită!

Intenţia de a cunoaşte această insulă îndepărtată mi s-a ivit în urma lecturii celebrului „best-seller", apărut în 1970, la New York, de Clifford Irving, care aureola figura singularului erou, Elmyr de Hory. Printre alţii îl cucerise şi pe el, insula fermecată, pe el cel mai mare falsificator de tablouri al tuturor timpurilor. Elmyr de Hory, talent incontestabil, care după o viaţă de gangster fusese reperat, închis apoi eliberat, şi-şi alesese acest colţ de linişte, de poezie peisagistică, care ar fi putut fi prielnică aptitudinilor sale excepţionale. De la Ibiza făcea naveta săptămînal la Madrid, cu avionul, spre a lua contact cu impresarul său din calle Serrano, ca apoi să sfîrşească la Ibiza, unde nu s-a mai putut echilibra. Însufleţită de deducţia că Elmyr de Hory trăind o viaţă nouă, într-o asemenea oază, s-a regăsit pe sine, pictorul autentic, care poate ajunsese la plagiat, nereuşind să cucerească pe parveniţii galerişti, am reflectat la un dialog, cu prilejul interviului luat lui Gonzales Robles, comisarul expoziţiilor internaţionale, directorul institutului hispano-american. Acesta m-a recomandat impresarului lui Elmyr de Hory. Vizitînd însă studioul impresarului, spre marea mea decepţie, — cerînd să văd „noile" lucrări ale lui Elmyr de Hory, — am constatat că nu era preocupat să se găsească pe sine, ci continua iremediabil, falsul... Am renunţat la întîlnirea proiectată, spre surprinderea impresarului, mulţumindu-mă doar să culeg informaţii despre sumele incredibile, la care erau cotate „bijuteriile" executate de Salvador Dali, care de fapt erau nişte bibelouri din aur. Am părăsit studioul impresarului a doi corifei, cu un gust amar.

Tot cu amărăciune, pentru cele ce ştirbesc, prin stridenţele lor calmul, frumuseţea incomensurabilă a naturii, a luminii, a coloritului cald, a freamătului palmierilor, a portului mereu însorit, a dansurilor festive, a străduţelor vechi, pleci cu nostalgia acestei insule, unde fusese mai demult pace şi fericire, acolo unde oamenii lăsau uşile deschise, unde adevăraţii spanioli, spontani, exuberanţi, sentimentali, iubitori de artă şi de oameni, duceau o viaţă senină — cîndva — în armonie, trăind simplu, fericiţi, într-o deplină identificare cu un peisaj fără seamăn...

Matilda Ulmu

prezențe românești

Marin Sorescu în limba lui Kadare

Recent, editura **„Rilindja"** din Prishtina (Kosovo — Jugoslavia) a publicat un volum cuprinzînd multe dintre cele mai cunoscute poeme ale lui **Marin Sorescu.** Versiunea albaneză se datorează unui statornic prieten al literaturii române, scriitorul și traducătorul **Baki Ymeri.** Cartea a apărut în colecția „Biblioteka Orfeu", într-un tiraj de 3 000 de exemplare și a fost îngrijită de cunoscutul poet kosovar **Rrahman Dedaj.**

Trebuie să spunem încă de la început că Baki Ymeri este un fin cunoscător al literaturii române, în general, și al poeziei, în special, din care a tradus un număr impresionant de autori în presa literară și la editurile din Jugoslavia. Pentru că stăpînește, în egală măsură, și limba română, traducătorul lui Marin Sorescu ne-a oferit, cu alte ocazii, și cealaltă fațetă a activității sale bilingve : a publicat, în reviste românești, excelente traduceri din poezia iugoslavă și, mai ales, kosovară.

Revenind la volumul **Marin Sorescu — Vino să-ți spun un cuvint,** trebuie să remarcăm că traducătorul l-a împărțit în cinci cicluri : „Surîsuri improvizate", „Pe țărmul gîndului", „Îndreptînd greșeli", „Coperțile istoriei" și „Trebuia să fim fericiți". În aceste cinci tarcuri simbolice, desigur, se află 93 de poeme, printre care multe dintre cele extrem de cunoscute, de notorietate, am putea spune („Capriciu", „Șah", „Ceramică", „Trebuiau să poarte un nume", „Contabilitate" etc.). Desigur că poezia lui Marin Sorescu va avea un impact puternic asupra poeziei de expresie albaneză, mai cu seamă asupra celei din Albania. Poeții din Kosovo, mai liberi în exprimare și în contactele cu poezia modernă, vor simți însă mai profund antilirismul sorescian. Este dificil, desigur, și nici nu intenționăm în rîndurile ce urmează o privire minimă de analiză asupra poeziei lui Marin Sorescu. Tot ceea ce aș vrea să remarc

este că, prin caracteristicile ei de bază, această poezie se apropie și comunică, în bună parte, cu poezia kosovară, pe care Baki Ymeri o cunoaște direct de la sursă. Întîlnim, în această poezie, aceeași reflecție asupra existenței, condiției umane, spusă pe același ton agresiv, condimentat cu oralitate și doza obligatorie de prozaism. Aceași mitologie rurală, de esență balcanică. Același umor negru. Acestea ar fi numai cîteva dintre motivele pentru care poeziile lui Sorescu se pot traduce fără dificultate în limba albaneză, ceea ce nu înseamnă că întreprinderea e la îndemîna oricui. Trebuie să fii poet, și încă unul de cea mai sensibilă fibră, pentru a reuși să pătrunzi în hățișul zicerii soresciene.

În prezentarea volumului citat, criticul **Ramadan Musliu** din Prishtina scria în revista **Fjala** din ocombrie a.c. : „Cititorii noștri vor fi fericiți să ia din nou contact cu poezia lui Sorescu prin recentul volum de poezii alese apărut în traducerea lui Baki Ymeri sub titlul **Vino să-ți spun un cuvint.** Prin ce te cucerește poezia lui Sorescu ? Prin parodie, ironie și grotesc ca principale coordonate ale unei gîndiri originale. Sub parodie și grotesc se ascund însă sensuri adînci, idei fundamentale de un tragism zguduitor, o sensibilitate tragică ce impresionează prin puritatea sentimentului. Poezia lui Sorescu ne aduce în prim-plan o conștiință, un gînditor capabil să-și bată joc de prostie, să persifleze reaua înțelegere a lucrurilor și absurdul istoriei, să ne facă să zîmbim printr-un umor de calitate, de bun gust, în care plînsul dă în rîs și invers".

Poetul Rramadan Dedaj, redactor de carte ,îl caracteriza astfel pe poetul român : „Marin Sorescu are un limbaj figurativ și o filosofie de viață prin care comunică într-un mod original și extrem de interesant. În paradisul discursului poetic al lui Sorescu se simt mîndria și curajul românului de a batjocori și biciui cu ironia și parodia, încă din anii '60, dictatura și totalitarismul stalinist din România".

Trebuie să mai adăugăm, ca o completare la succinta prezentare a volumului, că Baki Ymeri strînge între coperțile acestuia și un număr de poeme soresciene traduse de alți doi sîrguincioși și avizați traducători din limba română : **Reep Ismajli și Sat Noksii,** dînd astfel un aport complet la cunoașterea poeziei lui Sorescu în Kosovo.

În ceea ce privește calitatea traducerii, putem afirma că este de o mare fidelitate, atît în formă, cît și în spirit, reușită facilitată, de altfel, de lexicul unei limbi balcanice, albaneza, de o mare putere de sinteză, ca și de cunoașterea perfectă, din partea traducătorului, a limbii române.

Salutăm, în încheierea acestei prezentări, apariția volumului de poeme Marin Sorescu, pe care îl considerăm de o importanță deosebită în apropierea culturii române de o cultură-soră din Balcani.

Marius Dobrescu

Un minut de poezie

POEZIE

Elemente

Prin mii de chipuri, necurmat șuvoi
nu voi trăiți : viața trăiește-n voi.

Sub plug, răbdînd brăzdarea ca pe-un vaer,
pămîntu-și umple tainița cu aer.

Așa rodește, zodia lui se-ncheagă
ca-n pintec femeiesc vecia-întreagă.

Apa, cărînd păcatele încet,
ne curăță de trup pîn'la schelet.

Rămîne focul pîlpîind în alurare —
— în spuza lui, femeia-i gata de culcare
și, vulpeșă, se perpelește, se frămîntă,
pecetluind cu moartea-ntîia nuntă.

TRADUCERE

César Vallejo (Peru)

Perechi

Pe de-a întregul. În plus, viață !
Pe de-a întregul. În plus, moarte !

Pe de-a întregul. În plus, tot !
Pe de-a întregul. În plus nimic !

Pe de-a întregul. În plus, lume !
Pe de-a întregul. În plus, colb !

Pe de-a întregul. În plus, Domnul !
Pe de-a întregul. În plus, nimeni !

Pe de-a întregul. În plus, niciodată !
Pe de-a întregul. În plus, totdeauna !

Pe de-a întregul. În plus, aur !
Pe de-a întregul. În plus, fum !

Pe de-a întregul. În plus, lacrimi !
Pe de-a întregul. În plus, rîsete !

! Pe de-a întregul !

(9 Nov. 1937)

Poezie și traducere de
Mihai Cantuniari

Urmare din pag. a 16-a

DESCOPERIREA ȘI ÎNTREBUINȚAREA PETEI DE CERNEALĂ SIMPATICĂ

aceea a unui pachet de gumă de mestecat, cu mentă, dotat cu o ingenioasă capcană pentru șoareci. Acceptînd să ia o lamă de gumă, fraierul simțea în buricele degetelor lui naive o înțepătură ascuțită, cînd fierul îi prindea degetul. În general, prima reacție era de durere, după care se trecea la un rîs contagios și în final se ajungea la un fel de înțelepciune populară. Nu-i nici un secret că gagul cu guma de mestecat a îndulcit considerabil situația la Alamo și, în ciuda faptului că nu a rămas nici un supraviețuitor, majoritatea comentatorilor sînt de părere că, fără acest mic giumbușluc, lucrurile ar fi putut lua o întorsătură mult mai gravă.

Odată cu Războiul Civil americanii au trebuit să facă față ororilor unei națiuni în destrămare ; și, în vreme ce generalii nordiști și-au ales, ca mijloc de amuzament, paharul cu picurător, Robert E. Lee a depășit multe momente cruciale printr-o excelentă utilizare a florii-stropitoare. În perioada de început a războiului, nici unul din cei tentați să miroasă „frumoasa garoafă" pe care Lee o purta la rever nu a scăpat fără o doză generoasă de apă din Suwanee. Totuși, pe măsură ce pentru sudiști lucrurile mergeau spre mai rău, Lee a renunțat la acest artificiu odată la modă și a recurs pur și simplu la o piuneză pe care o plasa pe scaunul celor pe care nu-i avea la inimă.

După război și în primii ani ai începutului de secol sfera scamatoriilor a fost net dominată de praful de strănutat și de o mică conservă de tablă pe care stătea inscris cuvîntul „migdale" și din care țîșneau, drept în mutra victimei, o serie de arcuri uriașe sub formă de șerpi. Se spune că J. P. Morgan ar fi preferat primul articol, iar cel mai vîrstnic dintre Rockefelleri ar fi înclinat către cel de-al doilea.

După care, în 1921, un grup de biologi care organizaseră în Hong Kong o întîlnire în vederea cumpărării de costume au descoperit pata de cerneală simpatică. Aceasta fusese pentru multă vreme o mostră a repertoarului oriental de diversiuni și nu puține au fost dinastiile care au reușit să-și păstreze puterea printr-o strălucită manipulare a ceea ce părea a fi o sticlă din care se vărsase o urîtă pată de cerneală, dar care în realitate se dovedea a fi o pată de cositor.

S-a descoperit ulterior că primele pete de cerneală erau grosolane, cu un diametru de 11 picioare și nu păcăleau pe nimeni.

Cu toate acestea, odată cu descoperirea conceptului de dimensiuni mai mici, datorat unui fizician elvețian care a demonstrat că un obiect care are o dimensiune anume ar putea fi micșorat „prin simpla sa micșorare", pata de cerneală simpatică și-a intrat în proprii-le-i drepturi.

Și a rămas în propriile-i drepturi pînă în 1934, cînd Franklin Delano Roosevelt a trecut-o în ale altcuiva. Roosevelt a folosit-o cu inteligență pentru a pune capăt unei greve din Pennsylvania, ale cărei detalii sînt foarte amuzante. Liderii laburiști și ai administrației erau într-o situație foarte jenantă, fiind convinși că se vărsase o sticlă cu cerneală, compromițînd total neprețuita sofa Empire a cuiva. Vă dați seama ce ușurare au simțit cînd au aflat că nu era decît o glumă. La trei zile după aceea s-au redeschis ofelăriile.

moda, altfel

Promenada sentimentală

În îmbrăcămintea feminină, ceea ce s-a schimbat mai întîi a fost mîneca, a cărei mărime „lipsită de măsură" se acomodează unor schimbări complicate, alambicate, „învolănate" (n.a.), cît mai late (cam ca astăzi... sau poate pînă ieri și tot... n.a.) ; deasupra rochiei — o manta, un mantou sau o manteluță. Și **crinolina** — regina, la început modestă (așa încep toți, cu modestie), ezitantă (e un fel de a vorbi !), apoi agresivă pînă la a deveni o adevărată colivie de metal și arcuri, ha, ha, ca să-i dea amploare și somptuozitate fustei... „mai ales în spate" ; mai bine de zece ani a furnizat subiecte savuroase caricaturiștilor de la jurnalele ilustrate și nenumăratelor almanahuri cu „dessins comique" ; a fost folosită ca ascunzătoare de fraude, a trecut la vamă dantele, tabac, țigări, alcool și vînat interzis. Crinolina aducea un pic cu „les paniers d'antan", reeditînd o aberație a gustului public.

Dar balurile... ? ...balurile albe... unde sînt balurile de altădată... ? și „prinții cu ochii dulci, de ciocolată", umerii goi, continuați de volane, flori și sfori, sîrme și sîrmulițe și balene (e vorba de **baleines**) și pene și sărutări pudrate, cu pretenții perene și multe dantele, dantele, dantele cu raze de stele, plisate și ele...

Un desen de Deveria, intitulat „Une élégante sous LOUIS Philippe", ne arată o pălărie cu care numai un curcan pregătit pentru o zi festivă a unui imperator ar putea rivaliza.

A trecut de mult epoca în care pictorii nu „portretizau" decît pe marii seniori : pictorii voiau (paradoxal) să trăiască și în realitate și pentru posteritate, iar „efigiile" burgheze le erau solicitate ; cînd schimbi sau confunzi majoritatea cu plebea, trebuie să mănînci de la plebe ; apar portrete sau portretele, medalii comemorative și... portrete de bunici, bunicele, mătuși și unchiuleți, nepoți și nepoței ; sînt materialul didactic al MODEI.

Îmi plac buclele peste urechi „en oreilles de chien dites à la Sevigné", LITERATURA... ! plină de descrieri minuțioase, „cocuri înalte de păr împletit cu panglici, dantele și flori, care se ascundeau, izbucneau sau abia se salvau sub pălăriile mai mult sau mai puțin închise sub bărbie. Impetuozitatea acestor cocuri este inseparabilă nu numai de portretele tipice ale burgheziei acelor timpuri, ci și de cele ale muncitoarelor din breasla Modei, a vînzătoarelor și a acelor **lorettes,** pe care dicționarele le califică pline de severitate ca fiind „femmes élégantes et de moeurs faciles". Aceste cocuri, care situează cu exactitate silueta feminină a epocii Louis-Philippe, au pus un accent grav în moda masculină prin celebrul **toupet,** un buchețel de bucle, agresiv „plantées au-dessus du front". Știu eu pe cineva căruia i-ar sta mult mai bine acest **toupet** de bucliță decît **tupeul** cu care se mișcă prin lume. Dar nu-l interesează moda, deocamdată.

Corina Cristea

WOODY ALLEN

AMINTIRI DIN ANII DOUĂZECI

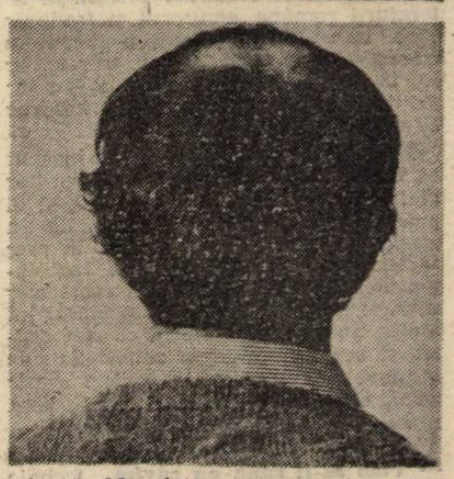

Am venit pentru prima dată la Chicago prin anii douăzeci și asta pentru a asista la o luptă. Ernest Hemingway era cu mine și stăteam amîndoi în cantonament la Jack Dempsey. Hemingway tocmai terminase două povestiri despre boxul profesionist și în vreme ce eu și Gertrude Stein eram de părere că erau destul de curățele, amîndoi consideram că totuși mai trebuiau lucrate. Îl tachinam pe Hemingway apropo de romanul ce urma să-i apară și rîdeam și ne distram și pînă la urmă ne-am pus mănuși de box și el mi-a dat borșul.

În acea iarnă, Alice Toklas, Picasso și cu mine am închiriat o vilă în sudul Franței. Pe atunci munceam din greu la ceea ce simțeam că ar fi un roman american de importanță majoră, dar nu l-am dovedit, întrucît literele erau prea mici.

După-amiaza, Gertrude Stein și cu mine obișnuiam să mergem la vînătoare de obiecte de artă prin magazinele locale și îmi amintesc că odată am întrebat-o dacă credea că voi deveni scriitor. În tipicul ei stil criptic pe care îl gustam cu toții mi-a răspuns „Nu". Am luat răspunsul drept „Da" și a doua zi m-am îmbarcat spre Italia. Italia și în special Veneția mi-au amintit de Chicago, întrucît ambele orașe au canale și străzile sînt ticsite cu statui și catedrale, create de cei mai mari sculptori ai Renașterii.

În luna aceea ne-am dus la atelierul lui Picasso din Arles, care pe atunci se numea Rouen sau Zurich, pînă cînd francezii l-au rebotezat în 1539 sub Ludovic cel Incert. (Ludovic a fost un rege bastard din secolul al XVI-lea, extrem de meschin cu toată lumea). Picasso tocmai își începea atunci ceea ce lumea avea să cunoască mai tîrziu drept „perioada albastră", dar întrucît Gertrude Stein și cu mine ne beam cafeaua împreună cu el, s-a produs un decalaj de zece minute. Această perioadă a durat patru ani, așa încît cele zece minute nu au contat prea mult.

Picasso era un bărbat scund, cu mers caraghios, și anume, își măsura fiecare pas cu multă grijă, punînd un picior în fața celuilalt, zicînd că astfel „ia măsuri". Noțiunile lui delicioase ne stîrneau rîsul, dar către sfîrșitul anilor treizeci, cu amploarea pe care o luase fascismul, nu prea mai aveai de ce să rîzi. Examinînd cu atenție cele mai recente lucrări ale lui Picasso, Gertrude Stein și cu mine am fost de părere că „arta, toată arta nu este decît o expresie a ceva". Picasso ne-a contrazis, spunînd: „Lăsați-mă în pace. Mănînc". Senzația mea este că Picasso avea dreptate. Într-adevăr, mînca.

Atelierul lui Picasso era foarte diferit de cel al lui Matisse, prin aceea că, în timp ce la Picasso domnea neorînduiala, Matisse ținea totul într-o ordine perfectă. În mod surprinzător, realitatea era alta. În luna septembrie a acelui an Matisse a primit o comandă pentru o alegorie, dar nu a reușit s-o picteze deoarece a survenit boala soției sale și în final s-a recurs la tapet.

Îmi amintesc totul cu exactitate deoarece era chiar înainte de iarna în care am stat cu toții într-un apartament ieftin din sudul Elveției, unde din cînd în cînd începea să plouă, pentru ca mai tîrziu, la fel de brusc, să se oprească. Juan Gris, cubistul spaniol, o convinsese pe Alice Toklas să-i pozeze pentru o natură statică, după care, în virtutea concepției sale abstracte tipice asupra obiectelor, se apucase să-i reducă chipul și trupul la formele lor geometrice de bază, pînă cînd a venit poliția și l-a întrerupt din activitate. Gris era tipul spaniolului de provincie și Gertrude Stein spunea că numai un adevărat spaniol se putea comporta așa; cu alte cuvinte, vorbea în spaniolă și din cînd în cînd își vizita familia în Spania. Era un spectacol cu adevărat minunat.

Îmi amintesc că într-o după-amiază eram cu toții într-un bar din sudul Franței, cînd Gertrude Stein ne-a spus: „Mi-e greață". Treaba asta i s-a părut lui Picasso foarte amuzantă, în timp ce Matisse și cu mine am luat-o drept indiciu că e cazul să plecăm spre Africa. Șapte săptămîni mai tîrziu, în Kenya, am dat peste Hemingway. Acum bronzat și cu barbă, începuse deja să dezvolte acel stil familiar de oroză în jurul ochilor și al gurii. Aici, în neexploratul continent întunecat, Hemingway se luptase vitejește cu neplăcerea de a avea buzele arse.

„Care-i mișcarea, Ernest?" l-am întrebat. A devenit imediat elocvent pe tema morții și a aventurii, așa cum numai el putea să fie; și cînd m-am trezit, instalase deja cortul și se așezase lîngă foc, pregătind aperitive pentru toată lumea. Îl tachinam că își lăsase barbă și rîdeam și beam cognac și apoi ne-am pus mănușile de box și el mi-a dat borșul.

În anul acela am plecat pentru a doua oară la Paris pentru a discuta cu un compozitor european, nervos și subțirel, cu profil acvilin și ochi deosebit de ageri, care urma să devină într-o bună zi Igor Stravinski și mai apoi cel mai bun prieten al acestuia. Am rămas pentru cîtăva vreme la Man și Sting Ray și Salvador Dali a venit de cîteva ori să ia masa acolo și Dali s-a hotărît să deschidă o „personală" și expoziția a avut succesul scontat, fiind vizitată în final numai de artist și a fost o iarnă franțuzească extrem de veselă.

Îmi aduc aminte că într-o noapte Scott Fitzgerald se întorcea împreună cu soția de la petrecerea de anul nou. Era în aprilie. În ultimele trei luni nu consumaseră nimic altceva decît șampanie și într-una din săptămînile trecute, în ținută de seară, se aventuraseră cu limuzina lor înspre ocean, folosind ca trambulină o stîncă de nouăzeci de picioare.

Cei doi Fitzgerald aveau ceva adevărat, valorile lor erau elementare. Erau niște oameni foarte modești și îmi amintesc cît de flatați se simțiseră cînd Grand Wood îi convinsese să-i pozeze pentru al său „Gotic american". Zelda mi-a povestit că în timpul ședințelor, lui Scott îi tot cădea furca din mînă.

În anii care au urmat relațiile mele cu Scott au devenit din ce în ce mai amicale și cei mai mulți dintre prietenii noștri erau convinși că Scott își modelase protagonistul ultimului său roman după mine și că eu îmi modelasem viața după ultima sa carte și, una peste alta, în final am sfîrșit prin a fi dat în judecată de către un personaj de roman.

Problema lui Scott era disciplina de muncă și, cu toate că o adoram pe Zelda, nu puteam să nu fiu de părere că avea o influență negativă asupra activității lui, reducîndu-i productivitatea de la un roman pe an, la o rețetă ocazională de pregătit fructele de mare și o serie de virgule.

Pînă la urmă, în 1929, am plecat cu toții în Spania, unde Hemingway mi l-a prezentat pe Manolete, un tip de o sensibilitate ce friza efeminarea. Purta un costum strîns pe trup, de toreador sau, uneori, pantaloni pînă la gleznă. Manolete era un mare, mare artist. Dacă nu ar fi optat pentru lupta cu taurii, grația lui i-ar fi cîștigat cu ușurință un post de contabil de renume mondial.

În acel an m-am distrat de minune în Spania și am călătorit și am scris și Hemingway m-a luat cu el la pescuit și am reușit să prind patru conserve și am rîs și Alice Toklas m-a întrebat dacă eram îndrăgostit de Gertrude Stein, căci îi dedicasem o carte de poezii, deși erau ale lui T.S. Eliot și i-am răspuns că da, o iubeam, dar treaba era lipsită de perspectivă, pentru că ea era mult prea inteligentă pentru mine și Alice Toklas a fost de acord și apoi ne-am pus mănușile de box și Gertrude Stein mi-a dat borșul.

DESCOPERIREA ȘI ÎNTREBUINȚAREA PETEI DE CERNEALĂ SIMPATICĂ

Nu aveam nici o dovadă că pata de cerneală simpatică ar fi apărut în Vest înainte de anul 1921, deși se știe că Napoleon se distra de minune cu buzzer-ul de amuzament, un dispozitiv ce poate fi ascuns în palmă și care la contact provoacă o vibrație de tip electric. Napoleon avea obiceiul să-și ofere, în semn de prietenie, mîna regală cîte unui demnitar străin, palma nebănuitoarei victime primind vibrația, după care Imperatorul izbucnea într-un rîs imperial, în vreme ce fraierul, roșu tot la față, sălta într-un dans improvizat, spre deliciul întregii curți.

Buzzer-ul a suferit numeroase modificări, dintre care celebră este cea apărută după introducerea gumei de mestecat de către Santa Anna (în opinia mea guma de mestecat a fost la origine un soi de mîncare de-a nevestii care îți rămînea pur și simplu în gît) și a căpătat în final o nouă forma, anume

În românește de Mia Nazarie

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Mitocănia ca stare de spirit

Am asistat, deunăzi, în cursul unei partide libere la o scenă pe care n-o credeam posibilă într-un joc de gentlemani cum e bridge-ul și care, dincolo de faptul că m-a stupefiat, m-a lăsat cu un mare semn de îndoială vis-à-vis de probabilitatea accesului nostru curînd la ceea ce înțelegem prin civilizație interioară. Iat-o, așa cum s-a desfășurat: un jucător cu acte în regulă, refuzat, poate, de șansă, ori, mai degrabă, de propria-i mediocritate, ca să nu zic nepricepere, se vede scos în afara jocului în modul cel mai firesc cu putință printr-un simplu și civilizat enunț de non combat din partea echipierului. În loc să primească demn situația oricît de inconvenabilă, respectivul face, ca în amorul stupid, sau ca în politica proastă, o criză de autoritate călcată pe coadă, scoate adică un schelălăit scîrbos și oligofren, în ale cărui spume tulburi clocoteau insulta, amenințarea, șantajul, interzicîndu-și pur și simplu ex-partenerul care, din timiditate, din greșeală, din bună cuviință sau din toate la un loc n-a putut evita dizgrațiosul spectacol. Întîmplată la masa de joc, deci — cum ar veni — în văzul lumii, scena aceasta impune o concluzie — așa zicînd — la vedere și sugerează o morală ca de fabulă. Concluzia vizibilă e că actele de gentleman ale jucătorului în cauză erau false, el fiind funciarmente mitocan. Morala ascunsă în fabulă spune să nu intri în joc alături de asemenea specimene pentru că nu te pui numai pe tine în situații penibile dar devii fără să vrei complice la alterarea jocului. Cum să afli însă, din capul locului, că ai de-a face cu un astfel de partener?! De regulă, mitocănia tine de comportament și se manifestă imprevizibil, uneori neanunțată de nimic ba dimpotrivă, precedată de atitudini elegante. La urma urmelor, chiar un jucător civilizat poate cădea în anumite contexte și sub presiunea temperamentului, în poziții mitocănești, pentru care în clipa următoare nu va ezita să-și prezinte scuze. Nu aceste reacții sînt intolerabile, deși nu sînt oricum de lăudat, ci acelea care atestă — fiindu-le reflexul în comportament — o sensibilitate și uneori, o gîndire de tip mitocănesc. Mitocănia ca stare de spirit, — iată ceva absolut incompatibil cu jocul de bridge și, totodată, principalul dușman al civilizației interioare. Cum fără aceasta din urmă viața intelectuală (dacă nu și viața în general) este impracticabilă, cum bridge-ul face parte din viața intelectuală, se înțelege de ce nici un pret nu e prea mare pentru a elimina din joc acest cancer al sensibilității (afective și intelectuale) care e mitocănia. Parafrazînd, am putea spune că dacă mitocănie este, nimic nu este... Cel puțin în **bridge**, în **dragoste** și în **politică**. Întrucît, firește, se poate vorbi despre o **politică** a **dragostei** de **bridge**.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA: București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 11 februarie 1991 7 (55)

Deocamdată, frigul

Deci așa : o săptămînă de iarnă, nici măcar ca în vremurile de altădată', și orașele României au înghețat de frig. Ce ne-am fi făcut dacă zăpada ar fi venit la vremea sorocită ? Pînă acum am fi fost cu toții cuprinși de dulcea suferință a frigului letargic. Dar cineva ține cu noi și doar ne-a urechiat. Din șirul lung al săptămînilor de iarnă a ales una-două ca să ne atragă ușurel atenția că prea ne jucăm cu vorbele și cu norocul. Dacă domnul prim-ministru ne spunea foarte sincer și foarte încrezător că „poporul român nu va mai suferi de frig" o făcea pentru că se găsea în decembrie 1989. Astăzi nu mai poate nădăjdui așa ceva chiar dacă Germania s-a arătat încă o dată generoasă, livrînd României energie electrică gratuit.

Și pentru că nimeni nu mai nădăjduiește să încălzească și să hrănească România s-a trecut la alcătuirea de **comandamente.**

Militarizarea vorbelor și a discuțiilor nu este o noutate. Comandamentele organizau campanii și înainte, la însămînțări, la arături, la inundații,la tot ce nu mergea în mod evident. Se încerca astfel mobilizarea imaginației pentru că de mobilizarea realității nu mai putea fi vorba. Această „soluție" a fost, în fond, semnul și cauza catastrofei în care am fost împinși prin refuzul cunoașterii și asumării realității.

Acum, din nou, ne-am refugiat, sau mai bine spus, cei care sînt investiți cu autoritate s-au refugiat în vorbe și imaginație.

La o ședință a primăriei Capitalei în care se discuta problema energiei, a gazului, a încălzirii acestui colos urban care este Bucureștiul, se schimbau vorbe, se luau măsuri teoretice de parcă distinșii domni s-ar fi aflat pentru prima dată în viață în fața unui eveniment cu totul neobișnuit — a venit iarna.

Dar iarna trebuia să fi venit de mult. Să fi crezut cineva că nu va mai veni vreodată? Să fi ieșit din toate calculele faptul că România este o țară cu climă temperată ? N-aș crede. Cred însă faptul că vechii funcționari, vechile eminențe, vechii administratori ai puterii, bunurilor, dezastrelor noastre n-au cum să creadă că în toate calculele lor există și un stingenitor, cu totul și cu totul neascultător factor — omul.

Ei administrează fabrici, instituții, mașini, imobile. Oamenii din preajma și din aceste „obiective" sînt ceva care doar încurcă socotelile. O cantitate neglijabilă. Faptul că din nou ne este frig, arată pe deplin că frigul nu contează. Frigul nu intră în calcule pentru că imobilele, mașinile, fabricile, „obiectivele" în general nu sînt suferitoare. Dacă ar suferi cu ceva, cu siguranță că s-ar găsi cineva să le încălzească. Oamenii ? Păi, să se descurce. Sau „să pună o haină mai mult pe ei" după celebrul sfat al...

Eugen Uricaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Claude Monet

Asfaltul piețelor

De acum stăm tot mai puțin, tot mai rar în
grădinile toamnei și cît ne plăcea să răscolim
frunzarele cu piciorul, să privim nervurile frazelor vegetale,
treptat am devenit grăbiți și iernatici în miezul lui iunie
de ziua morții poetului a murit ceva în unii din noi,
ziare pătate de sînge ducem sub braț.

În petele hainelor ne citim biografia, necunoscuți și
prieteni de o viață, în jurul unei fîntîni care a servit de
carceră, așa cum într-o fîntînă a fost azvîrlit capul unui
alt răzvrătit, ce nu respectase înțelegerea dintre Puterile Oarbe.

Mă trezesc uneori înspăimîntat de o voce „arată-ți palmele",
Și cum urme de motorină, sau de funingine nu au, sau de pămînt,
le ascund repede la spate, ca două cazmale vinovate, ce se
încăpățînează să caute, să dezgroape comori în asfaltul piețelor,
să dreneze șuvoaie de apă din muntele Fericirilor,
două aripi ce nu au uitat să se zbată.

Adrian Popescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Flash-back

Iată-mă din nou la 12 grade, îmbrăcat ca un eschimos, fără apă caldă de mai bine de zece zile, cu flacăra la aragaz cît unghia, umblăm fiecare pe lîngă ea încet, ca somnambulii, să nu se stingă, cafeaua fierbe-ntr-o juma' de ceas, pe plită, plita înseamnă kilowați, kilowații bani, întreținerea 500, chiria trei, ceareul o mie, telebaltazarul încă două sute, telefonul alte două (unde-o aud zilnic pe maicămea că iar i s-a făcut rău la „Titan", după șase ore de stat în ger pentru lapte). „Carpați" nu mai găsesc de-o lună și-s turbat, în cizmele familiei intră iarăși apă, iar am avut inundație-n dormitor, că blocu-i din '60 și se-așteaptă să ne facem propitari (cu 120 mii, plus 30 dobînda C.E.C.) ca să înlocuim noi țevăria, aseară am stat vreo două ceasuri fără lumină, exact cît să pierd Kean-ul cu Belmondo, noroc cu sfeșnicul și luminările ceaușiste, încă prezente prin cotloane, la fumăreala cărora am terminat de citit, așa, numai de-al dracului, „La quête intermitente" de Ionesco, în furia himerică, stupid încăpățînată, că „n-o să le fac jocul", că, pin-oi ajunge la balamuc, ori la Străulești, am să scriu și-am să citesc, uite-așa ! Cu eroismul ăsta timpit am trecut prin ceaușism, că luxul sinuciderii nu mi-l pot permite încă, și nici nu merită, în fond. E unu noaptea, mă uit cum flutură perdeaua de la vînt (exact iarna trecută plănuisem „să dublăm și noi geamurile", dar istoria ne-a descurajat, că, gata cu frigul ! prostie, acum tîmplarul ori cere zece mii, ori dolari !), pătura i-am cedat-o amăritului de hamster, culcușit bezmetic în borcanul cu rumeguș, îmi trag jambierele și mă-ntreb : sînt în ianuarie '84 ? sau în '87 ? Aceleași dileme : mai are scrisul vreun rost ? să te minți sistematic, iluzia că exiști, dar nu, ei tocmai aici vor să te-aducă, păi nu te-au adus deja ? să intru-n greva scrisului, care, la împătimiți e cel puțin egală cu greva foamei ? nu, fiindcă lași un loc vacant, iar la noi golul numai de rău se umple ! Atunci, mă apuc exclusiv de literatură ! nu, asta e dezerțiune, resemnarea-i imorală acum, ca și ieri, stai pe baricade, din cît simți că strigi mai degeaba, din atita să strigi mai tare, nu ? În plus, cu deosebirea (da, da, recunosc) că șopîrlele din textele de-atunci au devenit, azi, crocodili etalați la lumina zilei, cît e plaja de lungă. Flash-back, așadar. Arsenalul vechi și bine verificat, diversionismul politicului, care vrea să absoarbă mințile literaturii. Nu te lăsa, lasă-te, nu te lăsa. Mă rog. Aceeași tehnică a prafului în ochi : că, vorba baltazarului, deși au redus rușii gazele cu 50%, noi am livrat cu o treime mai mult decît iarna trecută. Oamenii-s de vină. Nicule. toți românii e hoți și nerecunoscători, cum zicea răposata Elena, fură gazili, fură becurili. Dar, de ce le fură, asta Noi nu vrem pentru ca s-o știm. Izolați-i pe opozanți, zice, la italica-i plecare, președintele țării, vezi bine, ei fură totul. „Gorbaciov pregătește marea represiune", spune gazeta. „Cine v-a pus să dărîmați astă primăvară statuia lui Lenin ? Na, vă place acuma-n frig ? !", am auzit ieri, în 131, o discuție, prea cu voce tare, ca să nu fie cu schepsis. Și, cred că m-am dumirit. Nu e (atita) sabotaj, Mițule, cît e un avertisment : pînă acuma, știam că numai lumina vine de la Răsărit ; de-acum, avem a ști că și căldura tot numai de-acolo vine. Am ghicit bine ?

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

„Las' că merge și-așa!"

Cum se explică haosul economic din România de azi ?

La o agapă ce încheia o colaborare tehnică, inginerii francezi ciocneau paharele cu vin răspunzînd la urarea „Noroc !" prin „Las' că merge și-așa !" Cum reacționau românii ? Făceau haz de necaz, ridicau din umeri a neputință. Unul dintre ei a rostit o butadă : „Românul vrea să nu fie mai rău, nu să fie mai bine."

Preluînd o expresie prea des auzită, oaspeții sancționau o atitudine superficială față de muncă, dar și o mentalitate axată pe preferarea improvizației în dauna lucrului bine făcut.

*

Se poate oare vorbi despre un anumit imperfecționism românesc, manifestat în domeniul producției materiale, dar avînd și reverberații morale ? Poate fi folosit un asemenea concept într-o discuție pe teme de etnopsihologie? Răspunsul este afirmativ, cu precizarea că nu poate fi vorba despre o componentă etnică imuabilă. Și nici despre o latură specifică, ireductibilă, un **Elementargedanke.** Dovadă sînt epocile de elan național, cum ar fi de pildă cea dintre cele două războaie mondiale, cînd România a realizat o reală sincronizare la civilizația europeană, iar românii s-au dovedit capabili de performanțe perfecționiste. Imperfecționismul românesc are un caracter istoric și nu unul existențial. În epocile de regres se activează o mentalitate duplicitară față de muncă, se potențează indiferentismul civic, relațiile umane, în sens larg, sînt alterate. Oamenii se conving că munca cinstită este zadarnică, instituțiile țării sînt falsificate, supraviețuirea depinde tot mai mult de „descurcarea" în dauna concetățenilor lor. Și încep să acționeze în consecință. Epoca fanariotă — structural asemănătoare celor comuniste — este semnificativă. Sărăcia, corupția, indiferentismul, ba chiar pervertirea civică au atins pe parcursul ei cote fără precedent.

Omul imperfecționist este produsul unor politici dezastruoase. Dar în același timp și garanția respectivelor regimuri. Perfecționismul și civismul favorizează democrația, omul care le reprezintă nu poate coexista cu structurile frenante ale comunismului. Ineficiența și decăderea morală sînt avantajoase pentru totalitarism. Elita comunistă din România a știut-o. Înlocuirea competenței prin devotament orb, încurajarea implicită a corupției și amoralității, sacrificarea ideii de competitivitate în favoarea celei de aderțiune ideologică — iată cîteva dintre obiectivele sale. În România modernă, omul imperfecționist este „opera" comunismului.

Mentalitatea și atitudinea practică despre care discutăm au însă și un alt aspect. Eșecul economic al României de azi nu este numai efectul întîrziat al utopiei comuniste. El este și expresia refuzului popular de a colabora cu o elită lipsită de legitimitate. Imperfecționismul românesc, în varianta lui de cea mai strictă actualitate, nu este deci numai produsul deceniilor de comunism, ci și o reacție, parțial conștientizată, în fața unei puteri al cărei credit moral este în continuă scădere.

Și astfel poate fi explicat haosul economic din România de azi. Dezamăgiți de perpetuarea comunismului printr-un neo-comunism, de supraviețuirea nomenclaturii într-o nouă nomenclatură, de rămînerea securității în posesia prerogativelor sale oculte, românii reacționează din nou ca înainte de răsturnarea dictaturii ceaușiste. Și-au reînceput chinuitorul efort zilnic de compromitere a unei puteri ce nu corespunde așteptărilor lor. S-a fortificat iarăși un binecunoscut anti-colaboraționism, cu manifestări ce se întind între munca de mîntuială și părăsirea Țării, între refuzul pasiv de a accepta instituțiile nou constituite și sfidarea legilor.

Dar ceea ce am numit imperfecționism românesc este o armă ce se îndreaptă și asupra celor care o folosesc. Europa se întreabă cum poate fi stăvilit valul emigranților din est, românii își dau tot mai mult seama că nu numai puterea trebuie schimbată ci și însuși modul lor de a trăi și de a munci.

Voicu Bugariu

momos :

Un yankeu către Președinte

Puterea absolută e într-adevăr un lucru ideal, cînd se află în mîini sigure. Despotismul cerului e singura guvernare desăvîrșită. Un despotism pămîntean ar fi cea mai desăvîrșită guvernare pămîntească, dacă ar exista aceleași condiții, adică dacă despotul ar fi cel mai desăvîrșit exemplar al speței umane și dacă viața sa ar fi veșnică. Dar, întrucît un om perfect este pieritor și orice ar face tot trebuie să moară (...) un despotism pămîntean nu numai că e o formă rea de guvernare, ci e cea mai rea formă posibilă".

Astfel i se adresa în anul 1889, cu o sută de ani înainte de **revolta** română, domnul Mark Twain, domnului Ion Iliescu. Că Mark Twain se gîndea în 1889 la actualul președinte al României, nu avem nici o îndoială. Vorba unui secretar F.S.N. : „prea se leagă, domnilor, prea se leagă !" Sfatul lui Twain privește însă și națiunea română. Bunăstarea noastră este condiționată în bună măsură de yankei și de o anumită **clauză** pe care ei nu vor să ne-o dea, invocîndu-l, printre alții, și pe Twain.

Stau acum și mă întreb ce-o fi avut Mark Twain cu Președintele nostru ? Faptul că domnul Președinte Ion Iliescu a afirmat că România are nevoie de un **despot luminat** nu trebuie să ne ducă imediat cu gîndul la domnia sa. Eu sînt sigur că domnul Iliescu s-a gîndit la M.S. Regele Mihai I. De altfel, prin tot ce a făcut ulterior afirmației sale, domnul Președinte demonstrează cu prisosință că domnia sa se gîndea atunci la Rege. Se gîndea și afirma hotărît că România are nevoie de un **despot luminat** în persoana Regelui. Așa că senatorul F.S.N. s-a pripit atunci cînd a afirmat că „prea se leagă !", așa cum s-au pripit și senatorii americani care l-au invocat pe Twain pentru a nu ne da clauza. Atunci cînd Mark Twain a scris cuvintele respective îl sfătuia pe domnul Iliescu să nu cumva să cedeze președinția cine știe cui. Asta deoarece nimeni nu e perfect, a dovedit-o raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie, evident cel scris de opoziție. Din cel scris de partidul de guvernămînt rezultă că despotul, pardon, domnul Președinte este **cel mai desăvîrșit exemplar al speței umane.** Urmează ca domnul Președinte să ne demonstreze că este nemuritor ! Sau poate că nu, dar atunci iar o să aibă opoziția dreptate.

Ștefan Agopian

P.S. Îl anunțăm pe Romulus Vulpescu că la indicațiile odiosului ministru al Culturii și sub patronajul președintelui țării (sau măcar sub ochii domniei sale) au fost scoase din țară și duse în Italia cele mai valoroase picturi italiene ale patrimoniului național. Și știm cu toții cît de ușor se falsifică astăzi (cu mijloace de copiere laser) o operă de artă. Așteptăm o interpelare de zile mari.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE ROMAN : ...„apropierea către un țel". (Din discursul ținut la Academia Română) ● ION ILIESCU (în Italia) : „Nu am avut timp să citesc tot raportul (este vorba de Raportul Comisiei parlamentare de anchetă asupra evenimentelor din 13—15 iunie — n.r.), dar am văzut că Raportul activității are circa 90 de pagini la care se adaugă observațiile minorității care nu a semnat raportul, care apreciază în mod pozitiv modul de lucru al comisiei și recunoaște că nimeni nu a făcut presiuni". (Din corespondența română trimisă de Violeta Bărăscu, **România liberă**) ● MIHAI TRAIAN MUNTEANU : „Celor ce printr-o propagandă fanatică, antiistorică, mint cu nerușinare, deja începe să le fie frică de adevărul istoric." **(Socialistul)** ● STELIAN MOȚIU : „Domnul Ion Iliescu a acordat un amplu interviu postului de televiziune RAI-UNO **(AZI)** ● VANDA : „Am 40 de ani și nu mai sînt prea frumoasă, poate n-am fost niciodată, mai degrabă sexy. Visez să fiu brutalizată de un tînăr, eventual blond, poate chiar adolescent. Credeți că mai am vreo șansă ?" **(Dracula)** ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Cine a lucrat la «Europa liberă» a fost și este trădător de țară !" **(România Mare)** ● O femeie din cadrul „Vetrei Românești", venită să demonstreze în fața Parlamentului, declarînd d-lui Petru Clej **(România liberă)** : „N-avem nevoie de Europa ! Avem tot ce ne trebuie aici !". ● DOINA VASILIU : „În datele publicate de o revistă pentru femei, urmare a unui sondaj efectuat, majoritatea femeilor din Franța, preferă să facă dragoste pe plajă." **(OBLIO)** ● ȘTEFAN GUȘE (general), despre începutul Revoluției la Timișoara, interviu în **Adevărul** : „Dacă s-ar fi demonstrat pașnic, nu s-ar fi ajuns la nici un fel de incidente." ● ALCIBIADE : „Nu se lasă ungurii, da' nici noi nu-i slăbim din ochi, la nevoie murim cu ei de git." **(R.M.)** ● Dr. VIOREL ROMAN : „După Revoluția de Crăciun a ieșit la iveală ce numeroasă și de influență este populația țigănească din România." **(Dimineața)** ● NAE ȘOVU : „Dacă nenea Barbu acceptă pariul nostru, și-și redenumește revista «MEIN KAMPF», atunci putem pregăti fabricile de săpun pentru refugiații din Israel veniți să smulgă din trupul patriei Poiana Brașov. Pînă una alta, îi urăm să primească și el vizita unui străin. De la Nagy York Times." **(Cațavencu internațional,** despre **Paranoia Mare.)** ● PAVEL CORUȚ : „Monarhia este varianta de compromis între imperiul roșu de răsărit și cel financiar, de apus." **(Națiunea)** ● Titlu din **România Mare** : „Abuz incalificabil : Dl. Vadim Tudor condamnat politic !" ● DAN-SILVIU BOERESCU : „Dl. Ion Lăncrănjan, colaborator asiduu al **României Mari,** autorul genialelor romane comuniste **Fiul secetei, Caloianul** ș.c.l., una și aceeași persoană de bine care a introdus în literatură «mădularul» ca termen beletristic (...) **e un tovarăș bou cu stele-n ochi și-n epoleți" (Phoenix)** ● PAVEL CORUȚ : „De ce președintele S.U.A. poate conduce un mare popor fără faste regale ?" **(Națiunea)** ● RADU THEODORU (scriitor și erou de război) : „Constat că se dă mînă liberă celor care vor să asasineze conștiința de sine a poporului român." (Din „Scrisoarea deschisă pseudo-conducerii Uniunii scriitorilor, alogenă, nereprezentativă și ilegală.") **R.M.** ● PETRE ANGHEL : „Dl. (Eugen Simion n.n.) n-are liniște pînă nu ne vede aruncați în stradă." **(Expres-magazin)** ● FLORIN POPA MICSAN : ...„în heraldica națională a românilor și-au propus să lovească și editorii a două publicații aflate în pană de cumpărători. «Observator» și «Cațavencu internațional» (...)** Numele publicației **«România Mare»** este modificat în **«România tare»,** respectiv **«Paranoia Mare».** ; (...) „ei nu au vizat publicația **«România Mare»,** care este un simplu pretext, ci însuși numele țării — **ROMÂNIA** și semnificația acestei denumiri simbol pentru români." **(R.M.)** ● DAN FRUNTELATĂ : „La București a căzut prima zăpadă adevărată. Ea a venit din Transilvania. N-avem dreptul să nu înțelegem sau să uităm acest lucru !" **(Românul)**

Petre Stoica

P.S. Eventualele erori de transcriere trebuie puse pe seama lămpii cu gaz, la care autorul s-a văzut nevoit să lucreze, în cartierul său curentul electric fiind întrerupt ca pe vremea odiosului.

dictatura personală

Demisia? Demisia...

Atent la caracterul experimental al sufletului nostru de azi, pus la o nouă încercare a începutului...

Vă rog să-mi dați voie.

După demisia fortată, din functia de redactor șef, de la **Contrapunct**, de ce să mint, scirbit de toate, am avut parte de o cădere sufletească (sufletească ?) spectaculoasă ! Un gol postrevoluționar, nerezervat numai mie căscindu-se deodată... Spectrul neototalitarismului nemaipărindu-mi-se spectru, ci chiar realitate, perestroika românească esuind și crezind sincer că nu mai merită să mă omor cu firea, cărțile fiind deja jucate. Nemaigăsind, adică, o motivație să mă mai salvez prin scris : necontind nimic... Între timp colac peste pupăză, aflind că sunt și un dictator înnăscut, dacă nu făcut la redactia revistei mai sus pomenite și că nu numai **autodictatura** e la mine semnificativă : astfel că am trecut (am fost trecut) iar în banca mea de oaie neagră de pe vremea ceaușistă și m-am lăsat în cădere **liberă**, scăpind, încet, încet din vedere și din auz, prin raiul nou comunist pe foștii colegi rătăciți printre fraze, păcat de noi... Încet, încet fiind gata să revin la normal, așa, în cădere liberă, readaptat departe de a ajunge la fund : cînd, fără să fac pe nebunul, am fost bătut pe umăr, agățat de **prieteni** și invitat să încerc să „colaborez" cu **Luceafărul** și să mai amin eventual, dezastrul personal.

În definitiv. De ce nu ? „Personal", am zis ? Perfect... Acesta ar putea fi titlul rubricii : **Dictatura personală** ! Să înțeleagă fiecare ce dorește : că eu, unul, mi-am mîncat partea...

Bun. Am tot amînat o decizie, refuzînd să mă mai așez la masa de scris de la sfîrșitul lunii decembrie 1990 și pînă azi. Azi, poftim... Da, dar nu e așa de simplu : am încercat o ciornă... Mi-am cam pierdut mîna, trebuie un exercițiu"... Despre ce să scriu ? Nu mai bine să răscolesc prin sertarele anului trecut poate...

Lumea putînd fi și o creație subiectivă a inconștientului si.. Ce am găsit în sertare ? Am găsit un material dactilografiat, uitat, scris de mine atentie în zilele de dinaintea evenimentelor tragice din 13-15 iunie 1990 : nepublicat atunci deoarece am fost furat de acel serial (**Jurnalul unui martor**) săptămînal. „A fost o conspirație legală : nu mă prostiți voi pe mine" care a durat pînă la sfîrșitul anului, o experiență publicistică teribilă... Vă amintiți ? O conspirație legală... Numai bine ! Fiind pe tapet acum tocmai acel iunie însîngerat... A fost o **conspirație legală ?** Nu că as fi greșit, dar... Chiar și prin titlu am avut dreptate : și asta abia azi o aflu oficial după ce Noua Putere a fost obligată, „prin scadența unor foruri europene", să dea publicității Rapoartele preliminarii ale Comisiei Parlamentare de Anchetă...

Căzînd, deja, în „realitatea" celorlalți, gata făcută ?

Azi hotărîndu-mă, în sfîrșit să revin, ferm, la masa de scris, nu mai puțin indignat : ei bine, da, totul a fost premeditat în desfășurarea evenimentelor dramatice din 13—15 iunie 1990 nici unul din capetele oficiale dovedite vinovate în mod flagrant, de cînd au declanșat scenariul lor, din 11 iunie 1990, nu a fost decapitat ! Din contra... Sîgur, un M. Chițac, ministru de interne atunci lăsîndu-se a fi doar un țap ispășitor, demult compromis... Noii Puteri revenindu-i întreaga răspundere ! Chiar.

Voi reveni pe scurt în numărul viitor al revistei la acest subiect, al **premeditării:** lăsînd loc mai jos, cum sugeram, materialului uitat în sertar, scris în 4 iunie 1990, împărțit, să nu ocupe abuziv spațiul tipografic...

Situație așa-zis necorespunzătoare

Am recapitulat : totul se repetă în mod ciclic, pur și simplu e o chestiune de **stoicism**. Stoi... „Stoiciu" : de la stoicism ?

Am visat astă noapte că scriu : în reața „culturalismului" postrevolutionar. Am visat că totul... Totul se repetă. Totul, sigur, din ce veți citi mai jos fiind scris în vis : mă veți crede ?Îmi propusesem ieri seara să scriu un material, ceva despre o notă a securității vrîncene, alta și alta, în care de această dată avea necazuri un asistent igienist din orașul copilăriei mele („Din informațiile ce le deținem rezultă că Știucă Mihai, asistent igienist la Centrul Sanitar Antiepidemic Adjud, membru al P.C.R., cunoscut că are rude apropiate în Grecia, pe care le-a vizitat, are manifestări ostile"... Dar să nu o transcriu acum : voi reveni !) și nu reușisem să găsesc o formă-fără-fond literară, o îmbrăcăminte naturală : pînă la urmă avînd să adorm cu capul pe birou, degeaba mă tot învîrtisem eu prin camera de hotel. Că tocmai dădusem de această notă printre hîrtiile mele preluate de la fosta „președinție de județ" (nu credeți că ar fi cazul să nu mă mai explic atîta cu proveniența notelor astea ale securității vrîncene ? La atîta suspiciune întreținută „colegial"... Nu credeți ?). în fine ! Am adormit, cum spun cu capul pe birou : îngustîndu-mi, nu e greu de înțeles, la maximum cîmpul de constiință...

Scriind în vis că, de...

Ce vis e ăsta ? Transcris

Sunt navetist înrăit, am intrat adînc în a patra lună postrevoluționară de cînd privesc în gol pe geam, pe întuneric, de la București la Focșani. În unul din accelaratele care pleacă din Gara de Nord, mereu cu întîrziere, cu mare trudă trase la peron, în jurul orelor 22, pe un drum spre mine însumi, ce să spun, noroc de preumblările astea CFR, altfel cînd aș mai fi găsit cu trei (3) ore consecutive să mă gîndesc la amărîtul meu de destin autobatjocorit ? Mai ales că înalta societate „capitalizată" (de la „Capitală", nu de la „capitalism"), din care văd la clasa a II-a a vagonului, are o grijă nespusă să mă asigure că numai „capacitatea de a suferi determină azi ierarhia"...

E deja o regulă... în compartiment nu e de data asta nici măcar un beculeț aprins la care să poți să deslușești cît de cît trăsăturile călătorilor : e întuneric în compartiment, simți că te apucă damblaua, degeaba fiții întrerupătorul electric, atîta ai sperat să citești ceva în toate orele pierdute în tren, ce folos că au trecut și „realegerile libere" din 20 mai 1990 ! Fii calm !... îmi urez iar, fii calm și rationalizează : ce să rationalizez ? Îmi vine să urlu... Un instinct slăbește atunci cînd se rationalizează ! Ca să vezi... Avînd instinctul de judecată la bază...

Să zic mersi că nu cunosc pe nimeni în compartiment, odată ce ocupanții vagonului coboară la Focșani și o să pot să rămîn cu mine însumi să mă judec, am atîtea răni, răni mai mult sau mai puțin literare, răni deschise pe dinlăuntru și nici una nu mai vrea să se vindece, unde să mă ascund de mine, să nu mă mai redescopăr ? C-am rămas același idealist romantic în relațiile cu cei din jur... Idealist ? Dar parcă orice ideal romantic este o fugă de sine ! O lepădare de sine și o autocondamnare de ce să te rupi de realitate ? Idealist romantic...

„Iliescu să fii tare, cum a fost Ștefan cel Mare !", se striga și „Faceți loc, faceți loc FSN-ul e pe primul loc" ! Sau se cînta, erau sute de glasuri : „Iliescu te votăm, te votăm cu toții, ca să moară de necaz leneșii și hoții"... Nu !, urla de la microfon Dan Iosif, nu așa, să cîntăm : „Iliescu te votăm, te votăm cu toții, ca să moară de necaz Rațiu și Cîmpeanu"...

Ce rost are să ne mai amintim ? Să ne strîngem inimile ? Cunoaștem deja viitorul...

Vorbește rar un domn cu șapcă : am profitat de Decretul-Lege semnat de președintele Ion Iliescu, ăla prin care se iese înainte de termen la pensie, valabil pînă la 31 august 1990, acuma mă retrag la țară, am acolo un grajd, o grădiniță, o capră, mă culc în pod și mănînc pere mălățe, iarna o să mă întorc la oraș ! Știți cum este anul ăsta „rodul pămîntului" ? Nu știți ce e **rodul pămîntului ?** O plantă așa cu frunze ca de pătlagină și cu o rădăcină cu circumferințe... Scoți din pămînt rădăcina și vezi : dunga asta e pentru orz, asta galbenă e pentru producția de grîu : o să fie anu'ăsta... Vezi boabele de porumb ? O să fie porumb anu'ăsta ? O să fie cu vîrf și îndesat. Vezi un strugure crescut pe rădăcina „rodului pămîntului" : anul ăsta o să fie record la vița de vie... Iar o să depășim toate recordurile : și la porumb și...

Bătrînul nu tace nici o clipă, schimbă iar vorba : aflăm cu toții, în compartiment, că a fost în Piața Aviatorilor din București la mitingul FSN-ului din 17 mai, ultimul, și a fost impresionat, lumea de pe lume a venit, de toate virstele, gurile de metrou erau supraaglomerate, se călcau în picioare, pur și simplu ieșeau oamenii din pămînt ca de pe cea lume, gură de rai... De ce nu gură de iad ? Mă gîndesc : îl ascult obosit, nu are nici un haz, acesta e farmecul nivelator al mulțimilor... previziunile politice au fost reconfirmate. Toți aveau semnul de recunoaștere : trandafir scuturat, rupt de pe marginea drumului, trandafir de hîrtie în piept, „Trandafir de la Moldova", trandafiri de carton, uriași, albi și albaștri mișcați din vîrful unor prăjini, în piept era prins și portretul celebrului actor Ion Iliescu, veneau coloane de angajați ai cine mai știe căror întreprinderi scandînd : „Frontul Salvării, fericirea țării"... Ehe...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Poetul și economia de piață

Iată, veți zice, o problemă insolită, dacă nu suprarealistă, ca un trăznet de vară udă la vreme de iarnă crudă căzut din cerul comerțului cu idei primite de la cursurile serale de economie politică socialistă, și răspunsul care i s-ar potrivi trebuind să urmeze cu umilință comandamentele infernale ale limbajului zilei : în măsura în care va dispare planificarea de la centru și se va implementa pe toate tronsoanele activității sociale proprietatea privată și economia de piață, este limpede că nici poetului român, nu i se poate impune nici un plan, nici un program, adică, într-un cuvînt, nu i se poate acorda nici o perspectivă, nici pe anul 1991, nici pe 1992, și nici în vecii vecilor, urmînd ca de aceasta să se ocupe el însuși, cum îl va tăia capul și la voia propriei sale inspirații, fie ea de natură sacră, fie de natură profană.

Odată cu doborîrea totalitarismului comunist ca politică de stat orientată către distrugerea individualității umane (deci a omului, nu ?) în numele unui ideal pervers, gregar și incestuos de promiscuitate animalică, o colonie penitenciară, o grădină zoologică pe frontispiciul căreia scria cu litere de foc și de sînge : Partidul, Patria, Poporul ! — asadar, odată cu dispariția acestei utopii negre, atît de adevărată, cu sîrma ei ghimpată, cu gratiile ei cu tot și poeții români s-au văzut puși, aruncați în libertate, o libertate cu care, din nefericire, foarte mulți dintre ei nu mai au ce face : fie că unii au îmbătrînit prea tare și nu o mai pot lua de la capăt, fie că alții, reduși complet la condiția de animale domestice, silite să rumege de dimineață pînă seara conceptele fatidice : Partidul, Patria, Poporul ! (ca să nu mai amintesc celălalt dublet odios !) nu se mai pot adapta la viața sălbatică, la inițiativa personală a economiei de piață și la tentația, la obligația de a lua lumea pe cont propriu : nu mai pot răspunde exigenței fundamentale a artei : de a fi liberi, de a deveni, poftim, demiurgi !

În această perspectivă, a înlăturării unor factori de natură economică și spirituală proprii grădinii zoologice a comunismului, cu toate funcțiile și consecințele lor aferente de ocrotire și de îndobitocire, sper ca poezia să-și recapete locul ei de articol de lux în noile conjuncții astrale ale anului acestuia și ale multor altora care îi vor urma în șirul natural al numerelor, silind vulgaritatea cu agresivitatea ei congenitală să dea înapoi din fața valorilor sau, în cel mai bun caz pentru ea, să se autofinanțeze, să se autoflageleze, să se autodesființeze. Dispariția de moarte bună a acestei maculaturi apocaliptice a celor trei „P" îmi face toate deliciile satanei : credința mea în arta absolută a învins și pot să-mi dau fericit duhul în brațele Domnului !

Dan Laurențiu

minimax

De la speranță la frică (I)

Unii spun că ar fi năravuri dobîndite însă eu cred că ele sînt mai degrabă două metehne ce rod într-ascuns mintea și sufletul plebei iară tu, fiule, trebuie să știi a profita de ele căci de mare trebuință îți vor fi să cîrmuiești liniștit împărăția.

(Sfaturile Împăratului Roșu către fiul său)

Mărturisirea făcută de premierul guvernului român la Strasbourg în fața parlamentarilor europeni cum că, O, Mon Dieu !..., și domniei sale îi este frică (peur), subînțelegîndu-se iminența acestui sentiment, acum, la scara întregii noastre societăți nu a trecut, desigur, neobservată, prilejuind felurite comentarii, unele mai bine-, altele mai rău-voitoare, în funcție de poziția ori priceperea celor ce le vor face. Nu e deloc greu să-ți imaginezi presărate prin presa străină, evident în cea de scandal (!), titluri precum PREMIERUL ROMAN ÎNFRICOȘAT, sau FRICA S-A REINSTAURAT ÎN ROMÂNIA PÎNĂ LA VÎRF, sau DE CE/CINE ÎI ESTE FRICĂ PREMIERULUI ROMAN ?! ș.a.m.d. titluri, titluri urmate de tot soiul de speculații. Și, bineînțeles că nu doar presa străină va fi reacționat căci, la drept vorbind, orișicît, nu-i de colo asemenea mărturisire incitantă cît se poate. Bunăoară, unii vor fi putut remarca eleganța diplomatică a eschivei din răspunsul cu pricina. De altfel, superpolitologul domn Brucan ne-a și atras atenția că la Strasbourg a fost „un succes personal al premierului Petre Roman" aceasta datorită faptului că : „Are un cap modern bine mobilat, un talent evident de administrator eficient și un **șarm aproape irezistibil.**" (subl. ns.) * Salvați sîntem ! Doar n-o tine iarna asta pînă-n mai ! Osana, osana ! (Că simultan, consecvent în preferințele-i **personale**, guru politichiei dîmbovitene a mai și lovit înspre foștii activiști de partid, în „balastul nomenclaturii comuniste" nu e decît o mostră de pragmatism politic propriu unei anumite formații care presupune în primul rînd tupeu și cinism — n-o fi semnat, pe șest, dl. Brucan, lista cu adeziuni la vestitul punct 8?!) Numai că deși „a dovedit la Strasbourg curajul revoluționarului din decembrie" (ghilimelele trimit la aceeași sursă) d-lui Roman îi este frică. La urma urmelor, atît de omenește ! Cîrcotașii vor fi remarcat însă contrastul aproape strident dintre patetismul celor rostite și cum au fost rostite, pe de o parte, și pe de altă parte, atitudinea generală care trăda (radia) evidenta satisfacție a învingătorului. Dar, dacă totuși... ? Într-o altă posibilă variantă de interpretare, deci luate fiind ca atare spusele d-lui primministru și trecîndu-se peste faptul că ele ocoleau fin întrebarea, alții vor fi căutat diferite ipoteze ale motivelor spaimei. Chiar zău, de cine sau de ce ar putea să-i fie **într-adevăr** frică d-lui Petre Roman ? ATENȚIE ! DRUM PERICULOS. Luînd în serios întrebarea, orice om cu mintea cît de cît întreagă sesizează că a pășit spre un tărîm al nisipurilor mișcătoare în care mai sînt plantate și mîne (Golful, scuzați !), drept care se retrage grabnic : mă scuzați, știți, eu n-am auzit prea bine așa că nu îmi pot permite... Vrem-a zice orice om cu mintea cît de cît întreagă din România. Deci vom pune îndată punct în această direcție a speculațiilor cu privire la o **anumită** frică ce, dacă într-adevăr, Doamne ferește ! totuși este, ar putea să prevestească o apropiată etapă în evoluția politică a României demnă de geniul unui, să zicem, Shakespeare.

Punct pentru a fi luat de la capăt, adică de la **speranță**, căci o extraordinară speranță s-a răzlețit prin România la începutul acestui răstimp care, iată, ne-a (a)dus, după nici măcar un an, iarăși la **frică.**

Încercarea de a trăi cumva înapoi în primele luni ale anului trecut este de-a dreptul dureroasă. Îndeosebi fiindcă, pe măsură ce trece timpul, înțelegem diminuarea vertiginoasă a probabilității de a mai retrăi vreodată **beția libertății la modul social** ; de fapt, atît cît poate fi răzbit cu gîndul în viitor este practic imposibil. De unde și durerea. Concretă, palpabilă, intensă pînă la a fi insuportabilă încît unii își iau într-un fel sau altul lumea-n cap. Astfel, cei care nu știau au învățat acum ce-nseamnă să te doară sufletul, în timp ce stiutorii au aflat că nu știau încă de-ajuns. Iar libertatea este nu doar propice ci iscă detonează speranța. O anume speranță, alta decît cea de salvare, de supraviețuire, speranța ce se însoțește cu credința lui Iov căci

Șerban Lanescu

Continuare în pag'a 12-a

Cu trecerea anilor

Cine vrea să îşi precizeze punctul de vedere faţă de laborioasa activitate a lui Mircea Anghelescu de editor, cercetător literar, filolog şi analist din perspectiva textelor a literaturii române, să răsfoiască atent colecţia „Luceafărului" din anul care a trecut. Este suficient să îi parcurgă articolele apărute la rubrica „Cronica ediţiilor" ca să înţeleagă de ce factură este semnatarul lor, pentru ce disciplină intelectuală pledează erudiţia lui calmă, aplicată, echilibrată, explicit apreciativă.

În general tipul acesta de istoric literar, de formaţie filologică şi exerciţiu format la şcoala deplinei obiectivităţi, aparţine spiritului angajării culturale. Noi, în puţin facilele momente cînd am beneficiat de luminile acestor istoriografi, i-am putut număra pe degetele unei singure mîini. Iată, dacă ne raportăm la deceniul de curînd încheiat, nici că depăşesc cifra cinci : Paul Cornea, Dan Mănucă, Z. Ornea şi, alăturat lor, cu propriul lor sistem de relaţii reper şi criterii, Mircea Anghelescu.

Stilistic (nu şi temperamental) el are unele afinităţi cu Şerban Cioculescu. Metoda îi derivă din eliminarea subiectivităţii. Actul critic avînd limitele lui are, negreşit, în starea sa de veghe, dreptul la amănunt ca o dovadă că lectorul verifică, este la zi cu bibliografia, ia în calcul toate argumentele degajat, detaşat de orice inhibiţie.

Cu toate că la Şerban Cioculescu critica bibliografică fusese o pavăză împotriva părtinirii dar şi o măsură de apărare a comentariului personal faţă de propria înclinaţie spre excesul de aciditate, Mircea Anghelescu, vădit, îl preferă altor posibile modele. Îl reia chiar, vom vedea cum, la momentul potrivit. Efortul vădit al acestuia este să fie prevăzător, şi mai degrabă decît biograful lui I. L. Caragiale, să se ferească de pedanterie, delectabil maliţios, răsturnare metodică a ipotezelor de lucru avansate de alţii. Măruntul pozitivism, perceptia, o idee savuros şicanatoare fac loc, de la bun început, degajării expunerii de subtexte insidioase, detaliul filologic şi istoric urmînd a decide el asupra valorii profesiunilor de credinţă, adevărului operei.

Nimic nu trebuie şi nu merită bagatelizat — mai mult, faptul literar ca şi cel creativ în generalitatea sa de superioară plasticitate, impun o judecare înclinată spre referinţele avantajoase, nu spre cele care l-ar lipsi de mister, de specificitate poetică, de puls interior.

În acest subtil, luminos limbaj este scrisă (infuzată de reală emoţie) întîmpinarea critică (în toate sensurile) la reeditarea cărţii lui Mihail Sebastian, **De două mii de ani.** Am descifrat în procedarea exegetului o anumită situare bivalentă — în timp şi în atemporal, cele două perspective fiindu-i aliate, cînd ilustrează oportunitatea gestului editurii Humanitas. Întîi este vorba de o carte importantă, căci, din păcate, actualitatea „semnalului" ei mi se pare de necontestat. Scrisă ca să ia poziţie pentru demnitatea şi sinceritatea spiritului evreiesc, diferit însă traumatizat de neînţelegerea diferenţelor asimilate cu trădarea etniei de bază în care se înscrie, adeverind-o, îmbogăţind-o într-o fericită complicitate, cartea lui Sebastian lasă cititorului libertatea de situare. Cu o condiţie. Ca, după circumstanţe, cititorul să iasă din temporal şi să nu fie strivit de eşecul iluziilor lui Mihail Sebastian. Simţindu-le, speculîndu-le inteligent abundenţa incriminatorie, comentatorul nostru ia în discuţie dosarul critic al romanului. Observaţiile sale sînt exacte, tonul lor serios. Lui Mircea Anghelescu i se pare cu drept cuvînt că, în tezaurul literaturii naţionale, esenţial rămîne atasamentul lui Mihail Sebastian la spiritualitatea noastră comună. Cu trimitere la broşura **Cum am devenit huligan** şi cu deosebire la tendinţa explorării **depline** a surselor în stare să vorbească despre tot ce nu poate fi uitat şi dau dreptate criticului. El notează că lipsa unei prefeţe, a aparatului de note afectează situarea cărţii recenzate printre cele mai importante în condamnarea antisemitismului. Acest demers l-a realizat foarte satisfăcător, acum cîtva timp, Dorina Grăsoiu şi este de mirare că noul editor nu i-a pus la contribuţie experienţa cîştigată.

Acelaşi dialog cu valorile îl realizează Mircea Anghelescu într-o cronică mai aridă, privind **Manuscrise româneşti în Austria.** Denumirea generală de patrimoniu rezultă din ansamblul bunurilor culturale produse de un neam nu doar pe pămîntul său natal. Teza este lămuritor tratată cînd vine la rînd albumul întocmit de Gheorghe Buluţă şi consacrat manuscriselor slavo-române şi greceşti găsite în celebre biblioteci brâncoveneşti şi cantacuzine. Aici este de reţinut distincţia operată între album şi catalog, precum şi cerinţa ca alcătuitorul să fie mai complet în inventariere şi în lămuriri istorico-tipografice. Dacă altădată pledează pentru un corpus de texte folclorice, lămuritor pentru întregul avut sufletesc al românilor, îl vom afla, în continuare, tentat de romanul istoric. Citind **Sub semnul paloşului** de Barbu Slătineanu ca o alegorie a prezentului, recenzentul îl înscrie pe orbita unei bogate tradiţii. În fapt, el ne oferă o dezbatere despre condiţia romanului contemporan oscilînd între mitologie şi iconografie profesionalizată.

L-am întîlnit pe Mircea Anghelescu şi în postura celui care actualizează reapariţia dicţionarului lui Tiktin, cu completările şi prelucrările profesorului Paul Miron de la Freiburg.

Firesc, demersul nostru tinteşte să spună ceva : anume că Mircea Anghelescu se adresează atestărilor în stare să îşi dezvăluie resorturile, motivaţiile. Din omogenizarea acestora rezultă o lume în mişcare, ferită de provizorat. Nu etichetele cu care ar opera interpretul se reţin, cît felurimea fatetelor, relieful lor pus în slujba unei forme de prezenţă, de agregare.

Cărţile sale cele mai importante tutelează exerciţiul cronicarului. Nu fac decît să întărească impresia că se pun de acord unele cu altele. De la **Literatura română şi Orientul** la **Scriitori şi curente** şi de la **Lectura operei** la **Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului şi a operei** îl simţim pe autor implicat în transferul de la text la înţelegerea şi receptarea lui. Este impresionant, dacă luăm drept etalon varietatea temelor şi preocupărilor, rolul acordat de Mircea Anghelescu **restituirii** clasicilor noştri. Nu este vizată o operaţie estetică în sine. Deşi ca să restitui ceva se cer interferenţe ingenioase, trăirea scrisului în orizontul marilor nelinişti. A restitui (cu siguranţă cuvîntul nu este tocit de uz excesiv !) înseamnă, cred, a opta pentru abolirea distanţei ce separă operele de noile strategii ale exprimării. Gustul public rezervă surpize, esenţială rămîne sfidarea celor efemere, validarea substanţei, a raporturilor ordonatoare. Noua viaţă a celor validaţi se regăseşte în volumele pe care, periodic, ca un gospodar calculat, le trimite la tipar, fără spaima că ratează în iureşul atîtor obligaţii, cel pe care îl salutăm în aceste rînduri la cumpăna dintre ani, la cea de a 50-a aniversare. Nici una din urările pe care le adresăm lui Mircea Anghelescu cu prilejul oferit de vîrstele ce se adună în urzeala multicoloră a existenţei trăite cu spor nu îmi pare mai potrivită ca aceasta : să rămînă acelaşi notar fidel şi exact al căutărilor literaturii, să iubească la fel de tînăr, fără false cochetării, încordata măsurare a valorilor cuvîntului.

Nu întîmplător voi încheia cu un exemplu pe care chiar proaspătul cinquantenar mi-l pune la dispoziţie. În **Lectura operei** am dat peste un articol dedicat lui Tudor Vianu, comparatist Cu aceeaşi calmă „ascultare" exegetul îşi probează însuşirile registraturii sale critice. Nu este niciunde placidă sau complezentă. Imediat după primele frază, Mircea Anghelescu constată că ediţia de **Opere** a lui Tudor Vianu s-a condus după un plan confuz, inconsecvent, contradictoriu. În locul adevăratei coerenţe, aflăm replica unei experienţe negative, de dispersare a contribuţiilor marelui comparatist. Atît este de mare eşecul că i se propune celui mai puţin vinovat de amploarea lui, lui George Gană, să ia reeditarea de la capăt într-un spirit adecvat creşterii, devenirii şi ramificării universului vianesc.

O bună dovadă de responsabilitate ca dimensiune personală dar şi generală faţă de actul cultural. Cît şi de urbanitate care nu pierde din vedere adevărul deşi îl formulează politicos, cu civilitate. Ea îl califică perfect pe Mircea Anghelescu şi ne dă dovada că nu va fi trădată cu trecerea anilor. Încă o dată un cordial „La mulţi ani" şi „la multe cărţi".

Henri Zalis

Prestaţii la pupitru

Acum un an, un gazetar observa că sportul, care părea atunci brusc izgonit de politică din discuţiile zilnice ale oamenilor, nu făcea decît să revină la rolul său firesc într-o societate cu preocupări mai multe şi mai diverse — asta după ce fusese, vreme îndelungată, hipertrofiat ca unică supapă psihologică şi ca refugiu într-o zonă de (fie şi relativă) normalitate şi libertate. E surprinzător să observi acum că această funcţie — ca şi presupusa gratuitate ludică pe care ea se întemeiază — nu sînt decît prea puţin marcate în structura internă a limbajului sportiv, care a suferit şi suferă încă de o îngrijorătoare rigiditate. Nu e vorba de rigiditatea firească oricărui stil tehnic, specializat — ci de aceea impusă mai ales de clişee împrumutate din alte domenii — şi nu pentru a denumi obiecte, acţiuni şi relaţii specifice, ci, de multe ori, pentru a exprima raporturi generale. Cea mai frapantă e seria termenilor de natură administrativă, dar cu rezonanţă activist-organizatorică, prin care sportul e asimilat unei „activităţi productive" sau de „prestare de servicii" : din ea fac parte, în primul rînd, chiar **a presta** şi **prestaţie** : „jocul **prestat** în teren", „calitatea fotbalului **prestat**" („Glasul Braşovului", nr. 22-23/1990, 4, 5), **„prestaţie** de excepţie", „frumoasele **prestaţii** ale atacantului camerunez" („Sportul ilustrat", nr. 1/1991, 13, 14). În sprijinul acestor utilizări s-ar putea invoca echivalentul francez al lui **prestaţie, prestation,** la care se înregistrează şi sensul specializat de „performanţă realizată" ; în română componenta apreciativă din semnificaţia termenilor pare să se piardă treptat (şi să fie preluată de determinanţi), substantivul şi verbul în cauză devenind aproape echivalente pentru cele mai generale valori sportive ale lui **joc** şi **a juca** ; cu toate acestea, cel puţin deocamdată, sensul de bază al cuvintelor e mult prea puternic şi utilizările lor non-sportive mult prea frecvente pentru a nu declanşa automat asocieri cu sfera administrativ-financiară. Presiunea acestui domeniu larg se poate recunoaste si într-o afirmaţie ca „ar trebui **să beneficiez de serviciile** unor jucători români" („Penalty, nr. 20/1991, 2) — aparţinînd unui antrenor. Din excesul de prestări, servicii, furnizori („echipa... a furnizat o mare surpriză") şi beneficiari se poate reconstitui un sistem de concepte metaforice ale vieţii cotidiene, din categoria celor analizate de Lakoff şi Johnson ; undeva la periferia acestei reţele s-ar situa probabil şi o ciudată apariţie reflexivă a verbului **a întrebuinţa** — al cărei efect conotativ este obiectualizarea jucătorului : „Unii internaţionali români (...) **nu s-au întrebuinţat** prea mult" („Magazin", nr. 39/1990, 11). Construcţia, inacceptabilă, ar putea proveni dintr-o traducere neglijentă, din calchierea parţială (fără complementul care indică ţinta) a structurii franceze **s'employer à...** — cu sensul „a face eforturi, a se strădui pentru..." ; în româneşte ar fi fost însă normală, cel mult, construcţia cu obiect direct şi dativ posesiv — pentru a spune că jucătorii **nu şi-au** întrebuinţat prea mult **capul, picioarele, energia** etc. (În treacăt fie spus, franţuzismele nu sînt rare în limbajul nostru sportiv: un exemplu la fel de nemânesc ca acela de mai sus îl reprezintă utilizarea intranzitivă a verbului **a cravaşa,** cu sensul „a accelera ritmul" : „Dinamo a cravaşat în repriza a doua". („România liberă", nr. 241/1991, 7).

Cazurile cele mai frapante de incompatibilitate stilistică, de improprietate semantică sau de construcţie sintactică defectuoasă apar pe un fundal constituit de numeroase clişee ale „limbajului de lemn" abstract şi oficial ; în exemplele de mai sus viaţa sportivă părea filtrată printr-o grilă comercială pe care am fi putut-o interpreta şi ca o racordare la pragmatismul permanent invocat în momentul actual ; interpretarea ar fi fost însă falsă, pentru că nu ar fi ţinut seama de apariţia mult anterioară a acestei grile şi de constanta ei utilizare în contextul limbajului birocratic şi activistic. Pentru acesta premisa e conceperea sportului ca „activitate organizată" ; un articol sportiv, care ar putea să-şi păstreze puritatea terminologiei de specialitate, cochetînd totuşi cu limbajul colocvial şi dovedind inventivitate stilistică — preferă — din inerţie şi comoditate — formulări ca : „a-şi aduce contribuţia", „în cadrul", „pe coordonate noi", „noua formulă organizatorică", „în direcţia sprijinirii activităţii fotbalistice", etc. Ceea ce nu atrăgea atenţia înainte apare acum, pe fondul evoluţiei generale a limbajului presei către forme mai spontane, mai puţin crispate şi mai puţin automatizate, ca un inexplicabil imobilism. Dacă se adaugă şi sugestia disciplinei militare, stirea sportivă (care ar trebui să fie alertă, percutantă, sintetică) are toate datele unui tipic proces-verbal : „preşedintele clubului, colonelul N.G., a ţinut să atragă atenţia jucătorilor asupra necesităţii participării lor necondiţionate la actiunile loturilor reprezentative" („România liberă", nr. 309/1991, 7). În acest limbaj, e limpede că pentru **a presta...** sportivii trebuie **să activeze :** „fotbaliştii români ce **activează** în străinătate" (id., 327, 7), „jucători care **activează** în campionatul intern", „formaţie în care **activează** Timofte I" („Gazeta sporturilor", nr. 314/1991, 1) ş.a.m.d. Preţiozitatea termenului — în care sensul expresiei „a-şi desfăşura activitatea" i-a înlocuit pe cel normal etimologic — „a însufleţi, a grăbi" — e comparabilă cu aceea a unei întregi serii de verbe — derivate — care „contrag" locuţiuni : a atenţiona, a concluziona etc. Oricum, tendinţa specifică unei părţi considerabile a cronicarilor noştri sportivi este de a evita cu orice preţ să spună că „fotbalistul de la Dinamo a jucat bine" — pentru a putea afirma că „fotbalistul care activează la Dinamo a prestat un joc de calitate".

În comparaţie cu acest set de tipare cu rezonanţe comercial-administrative, apare ca preferabil modelul stilistic care asimilează sportul unui spectacol artistic (teatru, muzică). În acest caz, dificultatea e de a găsi punctul de echilibru între extravaganţa asocierilor şi cliseul cel mai plat. Se vorbeşte curent de **scenă, act, stagiune :** „prima scenă a fotbalului vest-german", „ultimul act al Cupei Campionilor", „startul stagiunii fotbalistice" („Sportul ilustrat", nr. 1/1991, 13, 14) ; metafora **orchestrei** alunecă totuşi, din pricina caracterului prea concret şi nu tocmai analog al termenilor ei, în suprarealism sau parodie : „Cu Matthäus **la pupitrul de dirijor.** Bayern readuce titlul national la München" (id. 13) : „Balint, **avîndu-l la pupitru** pe Hagi, execută varianta definitivă a golului" („Gazeta de duminică", nr. 9/1990, 7). Inadecvarea imaginilor unui dirijor mobil pe teren şi a unei orchestre formate dintr-un singur om (din cel de-al doilea exemplu, evident glumeţ) tind să împingă această variantă a cronicii sportive, cu grad mai mare de inventivitate către extrema preţiozităţii extravagante. Oricum, se pare că metaforele esenţiale ale limbajului sportiv oscilează între administrativ şi artistic.

Rodica Zafiu

cronica literară

O istorie critică a valorilor literare (I)

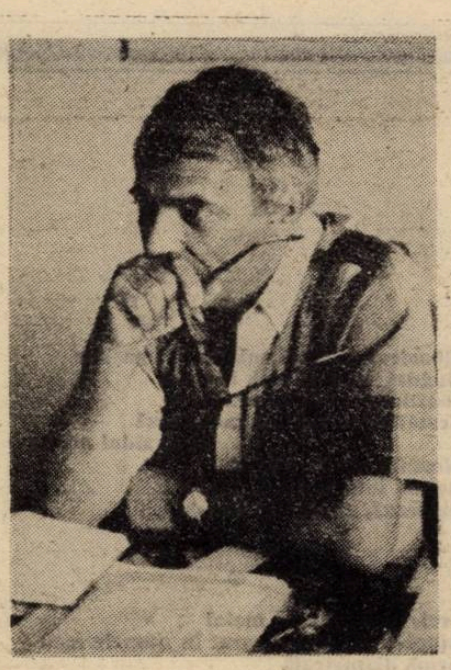

Dintre toți criticii și istoricii literari de după război, Nicolae Manolescu era cel mai bine plasat pentru a scrie o istorie a literaturii române. Argumentele „pro" sînt la îndemîna oricui.

Primul dintre ele decurge, desigur, din activitatea de cronicar literar. În această calitate, Nicolae Manolescu s-a pronunțat săptămînal asupra tuturor cărților mai importante care au apărut în România în ultimii treizeci de ani, cu un talent, cu o inteligență critică și cu o siguranță a criteriilor care i-au conferit o **autoritate** aproape fără termen de comparație la noi. De obicei, cînd se discută activitatea de cronicar literar a lui Manolescu, i se numără anii („vechimea neîntreruptă"), observîndu-se numaidecît că Sainte-Beuve, de exemplu, a făcut cronică „doar" douăzeci de ani. În realitate este vorba de o legătură mult mai complexă cu lumea noastră literară, decît simpla relație de durată. Și asta pentru că Manolescu ne-a oferit, prin cronicile sale săptămînale, un incredibil sentiment de certitudine, într-o lungă epocă a incertitudinilor generalizate. În același timp, cronicile sale literare au avut, aproape întotdeauna, o extraordinară valoare de **test**. Căci nu există un singur moment de răscruce în literatura română a ultimilor treizeci de ani la care critica lui Nicolae Manolescu să nu fi luat parte, ceea ce dovedește nu numai plăcerea de a fi mereu prezent în centrul tuturor dezbaterilor, dar și un neobișnuit simț al posterității.

Al doilea argument privește chiar interesul direct al criticului pentru istoria literară. În colaborare cu Dumitru Micu, Manolescu a realizat, în 1965, o scurtă istorie a literaturii române contemporane **(Literatura română de azi)**, cunoscută și în străinătate prin versiunea germană de la Editura Max Hueber, din München **(Rumänische Literatur der Gegenwart, 1968)**. Iar sub raport teoretic, de la postfața călinesciană a **Metamorfozelor poeziei** (1968, **Critică și istorie**) sau de la eseul despre **„Cele trei istorii ale literaturii"** (din **România literară**, nr. 15/1978) și pînă astăzi, interesul lui Nicolae Manolescu pentru istoria literaturii poate fi mereu constatat.

Dar argumentul hotărîtor în favoarea disponibilităților de istoric literar ale criticului vine din altă direcție. Este vorba de o adevărată acțiune de „pregătire a terenului", pe care Nicolae Manolescu a desfășurat-o prin intermediul principalelor sale cărți, după o strategie care nu mai e cea propriu-zis călinesciană. Căci se poate observa că în timp ce modelul de critică al maestrului a fost urmat îndeaproape în **Lecturi infidele** (1966) și, bineînțeles, în primii ani ai activității de cronicar literar, de istoria literară Manolescu nu s-a mai apropiat din direcția marilor clasici (cum recomanda Călinescu), printr-un număr oarecare de prealabile monografii, ci în spiritul cercetărilor mai noi, interesate de evoluția formelor, de stilistică și de studiul seriilor literare. Din perspectiva aceasta, Nicolae Manolescu a început mai întîi cu **lirica**, în **Metamorfozele poeziei** (subiect reluat în cartea din 1987, **Despre poezie**), pentru a continua cu **proza**, în cele trei volume din **Arca lui Noe** (1980—1983). S-ar părea că domeniul rămas în afara acestei preocupări ar fi cel al **criticii literare**. Dar **Contradicția lui Maiorescu** (din 1970) este mai puțin o monografie, așa cum o concepea Călinescu, și mai mult o carte despre întemeierea criticii literare la noi și despre principiile, procedeele sau legile acesteia.

Toată această experiență, împreună cu marea autoritate dobîndită, își spun cuvîntul în primul volum din **Istoria critică a literaturii române** (Editura „Minerva", București, 1990).

Cum era de așteptat, și în materie de istorie literară propriu-zisă (nu numai de teorie), termenul de referință al lui Nicolae Manolescu rămîne tot **Istoria** lui Călinescu, de la apariția căreia se vor împlini în curînd cincizeci de ani. Nici nu se putea altfel. **Introducerea** la **Istoria critică a literaturii române** începe cu un examen amănunțit al **Prefeței** lui Călinescu ,din 1941, în care era vorba despre cele trei mari categorii de specialiști ai disciplinei, **lingviștii** și **istoricii**, care confundă cultura cu literatura ,**profesorii**, interesați cu precădere de valorile consacrate, de influențe, teme, curente literare sau școli și **criticii** ,care înțeleg să supună materia unor metode „strict literare". Specializarea aceasta a determinat și un anumit decupaj al domeniului literaturii. Lingviștii și istoricii își încep **Istoriile** cu Macarie și se opresc dezorientați la Conachi, profesorii se simt în largul lor de la Cîrlova pînă spre 1900, în timp ce criticii nu se ocupă decît de secolul XX, ignorînd tot ce a fost înainte de 1900.

Primul merit al lui G. Călinescu a fost acela de a fi despărțit **artisticul** de **cultural**, de a fi extins interesul pentru cercetarea valorilor estetice pe traseul întregii noastre literaturi și de a fi ajuns, pe această cale, la o tablă de valori valabilă în linii mari și azi. Din acest punct de vedere, Nicolae Manolescu îl urmează pe Călinescu îndeaproape. Diferențele (asupra cărora sîntem avertizați din **Introducere**) încep să apară atunci cînd e vorba de procedeele sau de metodele speciale la care se recurge. Pentru a ajunge la ele, Manolescu examinează alte două rînduri de fapte. Mai întîi eseurile teoretice **(„Tehnica criticii și a istoriei literare"**, din 1938 și **„Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică"**, din 1947), combinate cu ceea ce a realizat efectiv Călinescu în **Istoria** sa. Apoi principalele experiențe teoretice europene, de la care istoria literară românească ar avea de învățat ceva, în primul rînd estetica receptării (Jauss), școala **Analelor** (Fernand Braudel) și, dintr-o perspectivă a teoriei textului, dar și a culturii, **topologia** culturală (George Steiner).

Ce reține Nicolae Manolescu din examinarea tuturor acestor elemente? Înainte de toate faptul că prin **Istoria** sa Călinescu a impus un stil artistic în aceeași măsură fascinant și inimitabil și cu atît mai impresionant cu cît a fost lipsit de înaintași. Lucrul este adevărat numai în parte. E indiscutabil că G. Călinescu este un mare creator de stil artistic în cadrul istoriei noastre literare, că din acest punct de vedere el nu mai poate fi „continuat" și că, de asemenea, precursorii săi pe această linie sînt ca și inexistenți. Stilul ca atare a existat totuși înaintea lui Călinescu, nu la istoricii literari, e drept, ci la istoricii propriu-ziși, adică la Hasdeu (în **Istoria critică a românilor**) și la Pârvan, tot atît de importanți precursori pentru Călinescu pe cît a fost Iorga în domeniul istoriei literare.

Nici interesul lui Călinescu pentru **narațiunea critică** n-ar mai putea fi continuat, ceea ce are ca efect, în **Istoria critică** a lui Manolescu, o masivă schimbare de perspectivă. După cum se știe, prin utilizarea **narațiunii** și a **rezumatului** critic, **Istoria** lui Călinescu a reușit să concureze lectura operelor propriu-zise, cînd nu a înlocuit-o de-a dreptul. Citatul din Forster, utilizat de Nicolae Manolescu la începutul cărții sale despre Sadoveanu, sugerează același efect: „Poate că și subiectul nostru, adică toate cărțile pe care le-am citit, s-a îndepărtat de noi în timp ce teoretizam, ca umbra de o pasăre ce se înalță. Iată, umbra a rămas neschimbată, tremură acum peste drumuri și grădini. Dar seamănă cu pasărea tot mai puțin; modelul și copia nu se mai ating ca atunci cînd pasărea își înfigea ghearele în țărînă. Critica induce, astfel, în eroare..." Opera devine în această viziune o **umbră**, în timp ce **pasărea**, care se ridică tot mai sus, este actul critic, aproape independent. Vorbind cu imaginile și cuvintele unei opere, critica „înșală", în sensul că ar vrea să existe fără ea. În **Istoria critică a literaturii**, tot acest program este abandonat (odată cu **narațiunea**), în favoarea unei viziuni topologice asupra literaturii, adică a unei istorii „curat critice", pe care Călinescu a promis-o, dar n-a realizat-o decît parțial. **Istoria** lui Manolescu va renunța deci la metoda narativă a lui Călinescu, la biografie și la document, în favoarea receptării critice și intertextuale. Pentru a reuși în această direcție, ea va avea nevoie, într-o măsură mai mare decît **istoria** lui Călinescu, de sprijinul cititorilor, adică de activitatea unui complice bine instruit: „cartea mea va fi înțeleasă cu atît mai bine cu cît cel care o va citi va fi reflectat el însuși la operele comentate în ea...."

În sfîrșit, **lectura inversă**, care este una dintre cele mai spectaculoase procedee din **Istoria** lui Călinescu, va fi și ea amendată, cu ajutorul teoriei receptării, al topologiei lui Steiner și al palimpsestelor. „Dacă istoria literaturii, spune Manolescu, nu urcă pe firul cronologic al operelor, din trecut spre viitor, căci nu poate face abstracție completă de prezent, ea nici nu-l coboară pur și simplu; mai degrabă, citește fiecare operă în legătură cu toate celelalte, care o preced sau care îi succed; încearcă să sesizeze ecoul (mai profund sau mai superficial) al fiecărei opere în corpul (istoric constituit) al literaturii; sugerează felul în care acest corp se modifică în timp (teribil de încet) prin influențele sutelor de impacturi suferite."

Receptare („critică a criticii") și **„interglosare infinită"**, **stilistică diacronică** și confruntare cu **modelele** unor serii literare, acestea sînt semnificațiile principale ale metodei critice pe care Nicolae Manolescu o aplică în **Istoria** sa.

Florin Manolescu

stop-cadru

Embleme ale metafizicii

Există în **melancoliile inocente** de odinioară ale lui Petre Stoica o senzație de comuniune cu ramura tainică a lumii, însă, cu timpul, notația se acidulează și locul melancoliei provocate de efemeritatea lucrurilor este luat de o stare existențială mai acutizată. Poemele devin tot mai intransigente cu formele pervertite ale civilizației și mai receptive la manifestarea potențialului vital. După ce a cultivat tehnica poeziei „naive" și a glorificat banalitatea temelor „mici" și a cotidianului, transfigurată cu candoare rafinată, în ultimul său volum din 1989, **Tango și alte dansuri**, Petre Stoica ne-a surprins (fără să-și modifice hotărîtor timbrul poetic) printr-o adumbrire progresivă a versurilor, cuprinse de spasm expresionist. Bucolicul Petre Stoica simte suflul neantului iar ironia lui nu poate masca teama ce se insinuează printre rînduri. Notațiile sînt tot mai persistent infuzate de simptomele rupturii din sensibilitatea omului modern (solitudinea, tristețea, teama, spleen-ul), dar într-o manieră atenuată, trecută prin filtrul fin al unei discrete și degajate ironii.

Dar aparent evocatoare a vieții casnice, poezia din volumul **Tango și alte dansuri** sesizează umbrele bizare ale ambientului familiar, acele umbre de angoasă. În bucătăria devenită acum loc impropriu, lucrurile cele mai simple par a fi dubioase și agresive. Acuitatea vizuală și auditivă frizează paroxismul și face perceptibilă prezența unui spirit malefic în fundalul decorului, unde „se dilată ochi cu pupile ceroase" **(Sonată)**. Anodinul cuțit de bucătărie devine eventuală armă a unei crime, impetuosul berbec din zodiac sîngerează iar stăpînul casei, venit la bucătărie, aproape adormit, pentru un pahar de apă, pare un spectru. Totul capătă o transfigurare halucinatorie cu excepția frigiderului, care suferă o permutare științifico-fantastică. Abia dimineața repune stăpînire pe real, dar și această revenire se realizează printr-un ritual incantatoriu.

Impresia poetului pendulează între atractia pentru formele palpabile și repulsia față de concretețea lor: lucrurile îl absorb, dar îi pot răscoli deopotrivă tristeți și pot chiar să-l terorizeze. Dar mai important decît starea de spirit ca atare, ce declanșează mecanismul poetic este faptul că, odată pornit, acesta succedă, uneori, într-un tempo frenetic, imagini după imagini (de pildă, în **Primăvară somptuoasă**), „Teroarea lucrurilor" supune existența cotidiană unui asalt continuu și obligă meditația să se replieze în spatele unui angrenaj complex de imagini trecute și prezente — pavăză spontană a memoriei involuntare nocturne și diurne. Sub opresia memoriei, exercitată constant în subsidiar, se derulează pelicula cenușie a infernului cotidian iar o melancolie nevindecabilă estetizează un sentiment de umilință.

Cînd nu fantazează, poetul devine meditativ, aglomerează interogații și găsește ciudate răspunsuri ipotetice **(Presupuneri)**. Indiferența manifestată în volumele anterioare față de metafizică lasă loc liber mînuirii de concepte dintr-un lexic vag existențialist (neliniștea, agonia, neantul) tincturat cu fior metafizic blagian („totul totul e fixat în viscerele misterului / însuși vîntul care mătură bulevardele dintr-o dată goale / este semnul marelui necunoscut" — **Densitate vie**). Departe de a-l satisface trăirea sentimentelor, poetul ar dori să le și ordoneze după o grilă proprie în poemul **Șoiurile de trisțete**. Aceasta ar fi trebuit să fie preocuparea filosofilor care „toacă mărar tocmai în clipa întrebărilor chinuitoare" și discută „despre conținutul baloanelor de săpun" sub „umbra platanului". Recunoaștem din vechea sa poezie detașarea ironică față de problemele majore și întrebările grave ale filosofilor. Catalogarea temelor „minore", denumite **embleme** ale tăcerii, denotă că poezia poate „evalua" lumea după alte criterii („dreptatea cîntărește cu greutăți de diamant"). Doar poezia poate răspunde la întrebări de genul „Ce se întîmplă în fața mea / dincolo de zidul acoperit cu pete de soare?", „cine sînt aceste umbre dindărătul ferestrelor?", „ce se ascunde îndărătul fărașului?". Poetul se folosește de o tehnică a enumerării imprevizibile, bazată pe o strictă... dezordine, iar cînd aceasta devine interogativă, anxietatea capătă forme paroxistice. Iterativele semne de întrebare, referitoare la orice, inclusiv la... semnele de întrebare, creează o atmosferă apăsătoare **(După bătaia pendulului)**. Într-un veritabil infern mașinist ce își merită dezagregarea din cauza trufiei, doar simțirea ingenuă a poeziei își păstrează, sub aerul de indiferență lunatică, de superficialitate irresponsabilă, darul clarviziunii. Realitatea, care nu permite să se vadă nimic dincolo de zidurile de zgură ale deriziunii sale, ar putea fi astfel detașată de condiția mizeră, prin căutarea morganatică fascinantă a structurii

Vasile Spiridon

Continuare în pag. a 6-a

paul daian

ATENȚIE

involuția matematică a sîngelui
taie lama 0,007 NEANT
expresia flamurei inundă spațiul
unind linia sinuciderii cu eviscerarea
lichidă
la marginea cîmpului vizual
mediocritatea
în centru, sub praful alb
crucea de apă.
monotonia esenței întunecată de frig
aliaj rece.
crematoriul peretelui alb
emite instaurarea
sunetului negru printre cuvinte.
experiența îndepărtării mistice
legea derelicțiunii
imaginea sacrificiului
lumina tăcerii videază prezența
ordonarea mîinii asupra creierului
impact supraliminar
afectivitatea concentrată pînă
la desfigurare
intră în abstract
profesionistul Ratării
cîntă la sintetizator
„Retragerea progresivă în Cuvînt"
înstrăinații privesc incendiul
experiența cu mîinile a crimei
soare de nămol
semnal lîngă semnal
sunet negru
mormîntul metafizic
arde gratiile
presiunea sîngelui
dizolvă culoarea ochilor
tăiați de varul subțire
ușa în cămașă de forță
se deschide golul
părul de sticlă se prăbușește
lucrurile se retrag în groază
TRECE CRIMINALUL
secționați de planurile profunde
ale Cuvintelor
plămînii îi sînt port-cuțit.
dispar înaintea dispariției
în propria-i privire chimică.
eu sînt el și ne privim în plămîni
cuțitul se dizolvă în sînge
și totuși trece mai departe
cu creierul meu cu mersul meu
sînt el

albastrul coboară sub umbra pașilor
singurătatea a fost învinsă
conflict pînă la demență
următoarea victimă înaintează
spre zidul mistic
Neantul acoperă totul
numai intersecția Y 77177
pulsează, eliminînd Sensul

* * *

creier inoculat cu metal
numele tău dezintegrat în numele meu
armă diametrală

stiletul preciziei
în aurora de forță a sîngelui
nerv teutonic.

* * *

ușa plină de mîini tăiate

laserul morții arde
interiorul geometric al nămolului

neant lichid

* * *

se vestește Timpul

din nou Atenție

în Varul inuman
călugărul rece

intensitatea transcende
interiorul auster,
liniștea mistică a sfîrșitului

* * *

peste Monolitul revoltei
eviscerare orbită central

Ars în stepa Arsă
faptele — învieri albe

în Siberia anticuvîntului aceeași obsesie
a distanței dintre litere

oțel extrem în oxigen lichid

* * *

între un aer și altul. între durere și bunăvoință.
tensiune maximă. anarhia celulelor albe. teroare intensă.
sistemul imunitar al cuvîntului, adulmecă Iubirea. S A L T.

* * *

între liniștea oarbă a eternității și lumina gri-violetă a deșertului rece, insecta fiecărui Cuvînt arde în adîncimea conștiinței ei, ca apoi, dintr-o temeinică Neindiferență să își împietrească întoarcerea în Oboseala ei Virilă, în Instinctul Scrisului, din înaltul acestui Instinct se ridică Flamura Legii Morale, în Imnul Spiritului.

dacă scrisul ucide, un altul va învia din chiar spațiul uciderii.
în Numele ei.

se vestește Timpul

demența perforează zona uscată. mă uit în ochii tăi
și îți văd sexul. carnea ta se usucă pe umerii mei.
sînt Steaua și Fiul. viscere de forță îmi ard picioarele.
lumina iubirii nu mai rezistă. să vină crucea. masacrul
și înseninarea finală. drog umed. rafinament negru, un
tangou fundamental și după aceea să vomit. creier degenerat.
cerul rezistă. mîna cade adînc în spirit. doliu și o
zădărnicie nesfîrșită subminează cerul. jazzul tăierii.
fiord alb. sacrificîndu-te și sacrificîndu-i pe ai tăi
pentru cuvinte. să fiu ars de viu. în locul unde absența
legii este Legea existențelor negre ce ruginesc în zid.
roșu. cu fața la zid în genunchi văd cerul senin și moral
șapte ani de teroare. flamura neagră arde cu foc de carne.
Siberia în creier ca un var orbitor. în afara Ta ce femeie
mă poate satisface ? ce gîndire fără obiect te poate înlocui ?
îngropată în creierul meu viril îmi devii sînge. cînd vin
spre tine noaptea se instaurează sub pașii mei. limita ne
unește, moartea ne desparte. Spiritul ne absoarbe. tu ești
victima unui soare adînc. legătura de sînge cu Neantul.
umbra unei cifre negre. religia revoltei. abstractul întors
spre sine.

totul există pentru a scrie. centrul Neantului este Absența.

se vestește Timpul

structura de Var a iubirii în spațiul rece, ars de
Lumină. lichidul deșertăciunii atins de Cuvînte. Creierul
și mîinile. umbra Luminii arde Neantul. în spatele
Neantului gîndirea ca o flamură.
o mare durere

se vestește Timpul

nu mai pot trăi. din nou cloroform. Legea de Fier Negru
a Fierului Alb. relație negativă culminînd în creier.
Iisus este o femeie. confesiunea incandescentă lasă
urme albastre în creier. nu mai pot trăi. nu mai recunosc
realitatea. saxofonul plin de ochi roșii cîntă dîra neagră.
sora și fratele în aceeași metastază metalică a Varului.
sînge Infirm, asemenea morții în viață. Tăcerea se substi-
tuie Cuvîntului, abisul instinctului este o Stea. gravita-
ția îmi arde sîngele. monolog rece plin de cuvinte. am
depășit limitele. cuvîntul Moarte mi-a înlocuit pielea
și așa arsă de var. mă tîrăsc în mine, în gol, în Neant,
în Creier, nu mai pot supraviețui decît cu ceea ce pe alții
îi duce la ratare, infirmitate, demență, Moarte. nu îmi mai
pot deslipi mîinile de pe Față.
gramele albe au un număr care ucide.

în spatele cortinei de sînge un masacru uscat. fratele
și sora, o singură venă. Varul aprinde Pereții.
3 Mănuși negre
coapse tatuate
jos din Neant

Urmare din pag. a 5-a

Embleme ale metafizicii

ideale a lumii. Poemul **Imaginile apusului de soare** suprinde dureroasa despărțire de real a poetului răpus de „microbii aceleiași melancolii". Grație receptorilor sensibili la nuanțe, el sesizează poziția astrelor cu aceeași ușurință cu care își pipăie „rubinele din ficat".

Recăpătarea stării de plenitudine, eliberată de **angustia,** se obține prin alunecarea în reverie sau vis, cînd simțul realității agresive este pierdut iar imaginația zămislește ipostaze ale feminității, voluptății și fastului. Portretele feminine, sugerînd plăceri senzuale și rafinament nobiliar, sînt realizate cu un acut simț coloristic în poemul **O glorie**. Această evaziune într-o lume ireală, mirifică i se pare poetului totuși convențională **(Ultima zeiță).** Visul abordează tărîmul unei suprarealități în care realul și arta se contopesc, deoarece îl nutresc deopotrivă („din pictura marină valurile se retrag impetuoase în vis"), și formează o ciudată heraldică : „și nimeni dar absolut nimeni nu știe / că somnul și moartea au aceleași însemne în herb : / un tigru, o spadă și un horcăit în formă de pară" **(Toamnă insolită).** Multe poeme se sfîrșesc însă cu ieșirea poetului „din ciclonul visului" și întoarcerea — uneori sceptică, alteori ironică — la adevăr **(Pe balconul de peste drum).** Feeria stradală se poticnește într-o ipostază foarte obișnuită : „Femeile cară sacoșe cu legume" **(Primăvară somptuoasă).**

Oprimat, pînă la urmă, de exaltarea aparenței spectaculare, eul crepuscular al autorului aspiră la realitate, dar aceasta nu poate fi contactată nemijlocit. Complexul Midas este nutrit de imagini ale apusului de soare : „totul totul este real / plăsmuire sunt numai eu / care nu ating nimic din ceea ce văd" **(Imaginile apusului de soare).** Oscilația perpetuă între cei doi poli ai alterității cuprinde și toposul memoriei („procesiuni de gesturi au fost și ale mele cîndva / în acest carnaval prenocturn / îmi amintesc și nu-mi amintesc de ele" — **Carnaval prenocturn),** care suscită spaime vechi, „inima pîlpîie semnale de alarmă", „privirile veghează" într-o halucinatorie călătorie cu rapidul 11. **Oaspete de-o noapte** într-o cameră hotelieră, poetul intră într-o demonstrativă cazuistică de întrebări bacoviene, asupra propriei identități, se teme de perna pe care își va așeza capul și de propria lui răsuflare. Se renunță, pentru o clipă, la relația senzual-imaginativă cu lucrurile în favoarea purei introspecții.

În plan formal datorită ritmului rapid în care senzația declanșează procesul imaginarului, poemele tind să devină la un moment dat descentrate, acumulînd ramificații de metafore și sinestezii, aglutinînd în manieră suprarealistă fragmente de real în jurul cîte unei obsesii sau intuiții abia perceptibile. Tehnica este aceea a colajului poeziei secvențiale, în acest plan al operei alogice predominînd relațiile de tip paradigmatic, în care metafora, memoria afectivă și hazardul sînt generatoare de text. Despre micile catrene intitulate **Ex libris** se poate spune că sînt, fiecare în parte, „aproape un haiku", cu vorbele autorului dintr-un alt titlu din volumul **Miracole.** Convins că, asemenea muzicii și dansului, poezia este o limbă universală a sentimentelor, Petre Stoica folosește o tehnică muzicală contrapunctică : mîna dreaptă intonează linia melodică a poeziilor cu diferite titluri, iar mîna stîngă dublează într-un adagio concentrat, format din **Ex libris**-uri, dezvoltarea temei majore. **Ex libris**-urile sînt catrene cu caracter paradigmatic față de dezvoltările sintagmatice ale celorlalte poeme, care au o structură fluidă și dau lucrurilor o mare transparență. Morfologia poemului uzitează de implantarea sintactică acumulativă, cu enunțuri ce se succed în serii prelungite și focalizează în jurul aceluiași punct. Tehnica acumulării, deosebită de aceea a contaminării metaforice, dă naștere unei adevărate constelații sintactice radiale.

Preferințele tematice și dispoziția sufletească din **Tango și alte dansuri** diferă de organicitatea și coerența în jurul unor teme din volumele anterioare ale lui Petre Stoica, astfel încît ne aflăm în fața unei poezii sfîșiate de tensiuni lăuntrice și lipsite de prejudecata coerenței. Poezia obiectuală constituie acum doar un pretext în desfășurarea „limitată și irepetabilă" din problematica majoră a dualității esență-aparență.

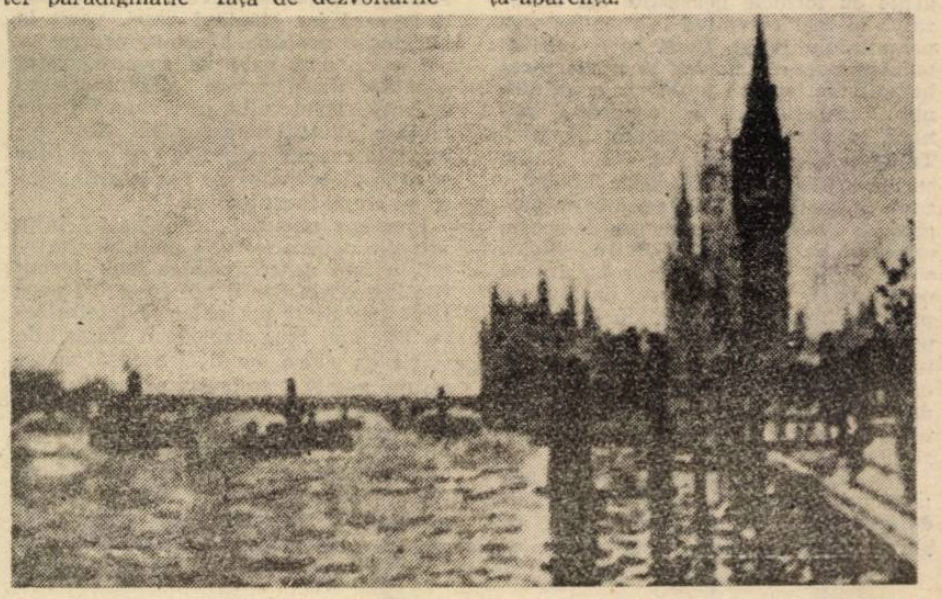

restituiri

Debutul eminescian

O cupînd o secțiune mai amplă în creația eminesciană, poezia ocazională merită o analiză specială, nu numai pentru a o integra tradiției genului, la noi, ci și spre a remarca noutățile pe care ea le aduce, dacă ținem cont că marele poet și-a remarcat de timpuriu înclinația pentru discursul situațional, influențat de eveniment. Direcția circumstanțială, în mare măsură făcută publică, a evoluat paralel cu direcția să o numim vizionar-utopică, ale cărei realizări au rămas necunoscute contemporanilor, poetul preferînd să lase impresia unui „privitor" al lumii din jur, care poetizează ordinea inteligibilă, receptiv la hazardul existenței. Urmează să vedem dacă într-adevăr cele două tendințe au produs o scindare fundamentală în ființa poetică eminesciană și dacă această conflictualitate — proprie marilor scriitori — are o extensie de-a lungul întregii opere, dîndu-i un dramatism mai puțin remarcat de exegeți. Dar, pînă vom ajunge să stabilim dacă poemul **Luceafărul**, să spunem, este o înălțare pe plan vizionar a esteticii ocazionale, sau — dimpotrivă — dacă materia vizionară se lasă, fie și la modul alegoric, afectată de determinismul ingerințelor de trăire în obișnuitul, ulterior legendarizat, al unei pasiuni erotice, va trebui să studiem mai atent și cu alți ochi dominanta ocazională, generatoarea misteriosului paradox al geniului eminescian, dovedindu-i nu numai calitatea alternativă, ci și contribuția la înălțarea edificiului imaginar.

Se știe, poezia lui Eminescu pornește sub semnul circumstanțialului. Elegia funebră **La mormîntul lui Aron Pumnul** particularizează destinația compunerii apărute în „Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziști de-n Cernăuți la mormîntul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul repausat într-a 12/24 ianuarie 1866", asimilînd principalele elemente uzuale unor asemenea ieșiri în public. Sînt de observat recuzita și clișeele adecvate genului, începînd cu cele funerare („doliu", „cipru", „clopote", „plîngeri", „tristă lăcrimare", „mormînt") și terminînd cu anumite prețiozități ceremoniale („antică fruntea ta", „pleiada-ți auroasă", „geniu nalt și mare") sau efuziuni patriotice („frumoasă Bucovină", „simț național"). Două ar fi abaterile, în sensul surprizei de imagine, de conștiință poetică : mai întîi, versul de mare amploare acustică.

Metalica vibrîndă a clopotelor jale — și secvența „prin zboru-ți în cînturi tînguioase" ; ambele denotă voința de a pune limbajul la încercare : sînt erupții ale unei gîndiri poetice îndrăznețe, care plăsmuiește rostind, inventînd asocieri ; fuziunea expresivă are gravitate și se bizuie pe instinctul auditiv.

2. Eminescu nu se afla, desigur, la prima elaborare poetică, dar „extemporalul" de la începutul anului 1866 are meritul de a-i fi scos preocupările de acest fel din confidențialitate. Teodor V. Stefanelli a surprins momentul redactării — grăbite, presate de timp — a poemului omagial și îl descrie astfel : „Seara (e vorba chiar de seara zilei în care murise Pumnul — n.ns.) m-am dus iarăși la Eminescu și l-am aflat scriind o poezie. El mai schimba, mai adăoga, mai netezea, dar am observat că nu i-a plăcut că l-am surprins. Pe urmă însă îmi arătă poezia și-mi spuse că mai mulți studenți vor scrie poezii la moartea lui Pumnul cari se vor tipări. Mi-a cetit apoi întreaga poezie. (...) După cetire îmi spuse singur că începutul strofei a doua adecă **Metalica vibrîndă a clopotelor jale** nu-i place, dar nu mai are timp să prefacă poezia, căci trebuie să o predea profesorului Sbiera." (1 Înțelegem de aici că pentru neliniștitul „privatist" se oferise un prilej oportun de afirmare, cu atît mai mult cu cît prestația celor solicitați să-și afirme durerea prin versuri urma să vadă imediat lumina tiparului. Proba îl pune la încercare pe viitorul poet, stînjenit de ochiul indiscret al musafirului, dar care nu-și ascunde travaliul pe text, rîvna de a cizela, de a reface mereu oferta primară a inspirației, cenzurîndu-se, corectînd ceea ce provenea din prea libera așternere a discursului.

3. Eminescu scria pentru prima oară nu pentru sine, ci pentru a publica ; era nevoit să dea prioritate „stilului", „scrisului frumos", constrîngerii discursului de tip clasic ; trebuia să-și reprime domonul revelației și hazardului, spre a corespunde „orizontului de așteptare" al profesorilor și colegilor, care formau publicul momentului, aservit unei anumite estetici ; dădea satisfacție, de fapt, acestei societăți cultivate, atente la „formă" și la disponibilitatea tînărului de a se include tradiției și a fi la nivelul literaturii curente ; respecta gustul în vogă, sincronizîndu-se cu umilință dogmatismului școlar, nu pentru a-și asigura popularitatea (evoluția ulterioară a poetului dezminte o asemenea ipoteză), ci pentru a-și verifica aderența la rigoare, la orgoliul claritații. În mod surprinzător, începutul strofei a doua îi dă bătaie de cap, dar nu știm dacă este vorba de o nemulțumire autentică sau de o stratagemă față de unul din „delegații" publicului destinatar. Cert este că devierea de la normalitatea receptării este sesizată de autorul însuși, care apelează la scuza crizei de timp spre a o justifica. În fond, despre ce era vorba în versul presupus a fi nereușit și care nouă, astăzi, ne pare cu totul frapant în viața poemului, purtînd cu sine un mare curaj expresiv ? Avem de a face cu un hiperbaton, într-adevăr, mai puțin obișnuit, alcătuit din trei etape : 1. plasarea subiectului **jale** la capătul unui bloc determinativ ; 2. cedarea calităților adjectivale proprii substantivului **clopote** în favoarea celuilalt, **jale** ; 3. transformarea în substantiv a adjectivului **metalică** și apariția unui al doilea subiect, care capătă prestanță și îl anihilează pe cel real. Așa încît, ordinea firească a ansamblului **(jalea metalică, vibrîndă a clopotelor)** — cea acceptată și admisibilă pentru lector, își creează o variantă uimitoare, în care **metalica** funcționează simultan ca substantiv independent și ca adjectiv, această simultaneitate rezolvînd plauzibilitatea logică a versului. Împingerea consecințelor hiperbatonului spre zone de asemenea ambiguizare sintactică — inițiativă necunoscută pînă atunci în poezia românească — îl înfricoșa, desigur, pe tînărul autor , conștient că își asuma astfel o prea mare libertate față de limbajul poetic. A învins pornirea de a risca, făgăduită unei „ordini superioare", (2 dispuse să „exagereze", să dizloce fluența comună a limbii. Imaginația noastră e invitată să înregistreze concomitent intensitatea auditivă a clopotelor, cît și sentimentul pe care sunetul lor îl comunică, dovada acestei dualități blocate, netranșate într-un fel sau altul de turnura ermetică (ermetizantă ?) a versului cu pricina fiind perpetuarea ecourilor sale în versul imediat următor, care abia el are darul să-l elucideze : **Vuiește în cadență și sună întristat** — unde subiectul dual (metalica / jalea) e întreținut la cotele singularului fabulos.

4. Momentul de ezitare, de spaimă, de nemulțumire surprins de Stefanelli este cel al nașterii poetului Eminescu ! El va vrea de acum mereu să șlefuiască, să elaboreze, să potențeze eruptivitatea genului său, stocînd sute de file de manuscris, netrecute prin acest „filtru" al responsabilității stilistice. Vizionarismul său o lua considerabil înaintea operațiunii de revenire, de remodelare a materialului, ceea ce explică decalajul între textele publicate și cele rămase în manuscris. În această privință, textele ocazionale — aflate sub apăsarea referențialului — sînt absorbite mai lesne de gloria tiparului, avînd scuza fatalității de ton pe care îl impune conjunctura, plus „jocul" artizanal admis de genul însuși, cultivînd o asemenea factură cu aer funcțional bine precizat. Nu este mai puțin adevărat că elementele de patos imaginar, aparținînd sufletului magic — angajat pe versantele viziunilor fundamentale ale cosmosului lăuntric — transpar în poezia dictată de eveniment, scotînd-o din rutina convenției. Asemenea translații sînt frecvente la Eminescu. În poemul dedicat lui Aron Pumnul ar fi, de pildă, de semnalat tema „muzicii sferelor", incomodă canonului encomiastic, sau motivul materialității zborului, la care se adaugă motivul mai înainte analizat al densității afective a sunetului, cu rezolvări metaforice de mare intensitate. Avem de a face cu așa-numitele „procedee de dezocazionaliza-

re" (3, în putința marilor poeți, care știu să compenseze clișeele cu contrarietăți ce avertizează asupra comunicației familiare cu profunzimile.

5. Din cele șase poeme publicate de Eminescu în „Familia", în anul debutului său revuistic (1866), patru sînt ocazionale : **De-aș avea..., Din străinătate, La Bucovina** și **Speranța**, în cazul fiecăreia dintre ele putînd fi reclamată o determinație exterioară care i-a decis geneza. Neîndoielnic, gradul de dependență circumstanțială diferă de la un titlu la altul, dar fiecare propune o direcție în fixarea genului, în tratarea „minorului" din perspectiva mai multor formule. Așa de pildă, **De-aș avea...** este o poezie în modalitate populară, cu efecte de oralitate evidentă și fluență verbală. E menținut, în textul eminescian, fiorul ceremonial al motivației erotice, decurgînd dintr-un tipar în care compunerea devine spontană, optimistă, lesne de memorat, ceea ce insinuează uzajul improvizației ; convenția, recursul la diminutive și semantisme futile, intonația senină subliniază apartenența poeziei la un intimism voios, imitînd abilitatea tradițională. **Din străinătate** dă glas nostalgiei meleagurilor natale, fiind o poemă a distanțării și pribegiei într-un spațiu incomod („Cînd tot se-nveselește, cînd toți **aci** se-ncîntă", unde **aci** subliniază împrejurarea nefericită), departe de „a patriei dulci plaiuri". Mai curios este faptul că varianta rămasă în manuscris este mai puțin tributară ocazionalului, mai puțin solemnă și efuzivă, ceea ce dovedește că Eminescu în mod intenționat cultiva — în etapa începuturilor — o anumită notă de facticitate și precauție în ceea ce publica, de aderență la o poezie de inspirație imediată, ușor de recunoscut. Observația poate fi extinsă și asupra poemului **La Bucovina**, care divulgă aceeași strategie a atenției pentru virtutea circumstanțială, la care se adaugă dorința unei mai concrete localizări. După cum meditativul sugerat de atmosfera sufletească a unei situații, dar și de moda literară a vremii — probînd previzibilul gratuității, cum ar spune Goethe — se reține din poemul **Speranța**, care iluzionează cititorul de genealogia romantică a tînărului descoperit de Iosif Vulcan. Eminescu, cel de la 16 ani, își ascunde viziunile îndrăznețe, căutările și incursiunile în spațiul intranzitoriului și profunzimilor, căutări dovedite de texte precum **Ondina, Lidă** sau **Frumoasă-i** ; primele poeme exoterice vor să dovedească o normalitate în spiritul vremii, o aderență la gustul curent, lipsit de orice orgoliu al superiorității. Dacă ar fi publicat **Ondina**, să spunem, în aceeași perioadă, cu toate îndreptările și scrutările de acribie pe care le considera necesare, nu succesul literar ar fi fost pus în joc, unul poate cu efecte de surpriză cu mult mai mari decît cele ale revenirii explozive la „Convorbiri literare", în 1870 ; ar fi fost dat la iveală începutul unei speculații poetice de mare angajament vizionar, al unei experiențe ce trebuia să rămînă deocamdată de taină, pînă ce curajul explorativ avea să cunoască dezvoltare, putere de cuprindere și conștiință de sine. Eminescu debuta în straie romantice, va reveni în atenție — prin **Venere și Madonă** — cu statura clasicistului, dar va feri pînă tîrziu planul de adîncime al condiționării de o lăuntricitate activă, în al cărei tărîm nevăzutul se face văzut și ochii se umplu de protecția luminoasă a virtualității. Traiectul ocazionalului rămîne, pentru poet, alternativa „obișnuitului" la un parcurs care exclude pripa și delectarea de moment.

Cristian Livescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Tot despre Kitsch

Așa cum unora li se pare primăvara, de exemplu, mai frumoasă decît iarna, iar altora toamna mai frumoasă decît vara, să zicem, cine știe cît de puțini dintre noi sîntem împăcați cu fiecare virstă a noastră în parte sau cu toate deodată, trăite simultan în orice ceas al existenței. De obicei, adolescența ne este o copilărie-surogat maturitatea — o tinerețe-surogat și mulți pensionari tîniesc după anii bărbăției depline. În marea majoritate a zilelor ei viața noastră e **viața cu înlocuitori.** Singurătatea, boala, obsesia așa-zisei morți, pînă la urmă : **lipsa de rai cer,** toate proteze ultra-perfectionate.

Bach, Platon, Rembrandt, Dostoievski sînt proteze spirituale pentru rafinatele și, în același timp, cumplitele înfirmități ale intelectualului, ale „omului de cultură". Nu kitschul, ci mai ales arta cu A mare este, esențial, **artă surogat.**

Pentru **prost**, pentru cel sărac cu duhul ajunge „kitschul". Angela Similea, un roman polițist sau Ion Dolănescu îi rezolvă **angoasa.** Fiind mai tot timpul fericit, prostul „acceptă" la fel de simplu, la fel de ușor și gerul și arșița. Nu face ierarhii stupide între elementele Datului natural sau între cele ale Soartei.

„Infirmităților" lui i-ajung proteza unei carpete țipător colorate, atîrnată desupra patului. Cel sărac cu duhul se întoarce de cîteva ori pe săptămînă în Serai.

Nici nu-ți vine să crezi, dar s-au putut scrie și asfel de **timpenii** : „Conștiința dedublării rămîne însă un fapt real și una din cauzele generatoare de kitsch. Este fenomenul care prezidează și guvernează întregul proces al construirii microcosmosului, microuniversului, în cunoscutele ipoteze ale căminului familial, în diferitele componente ale lui, în interiorul autoturismului propriu, în cabina șoferului public și orice altă ipostază în care și unde **omul kitsch** se simte bine, în largul lui, și trăiește cu convingerea că el este centrul și stăpînul universului respectiv în care el «face legea». Această realizare și afirmare **aparentă** este recompunerea iluzorie a nerealizării și neafirmării din cadrul vieții publice". (Gavril Máté — aoleuu !). S-a vorbit atît de mult despre **ambianța familială kitsch**, încît eu — săracul ! —, care am citit că pînă și statul iarna sub plapumă poate reitera (mai mult decît psihologic, mai în adîncime) căldura pîntecului matern, pur și simplu mă înverșunează ! Să-mi imaginez, pe dinăuntru, burta mamei împodobită cu ciucuri croșetați, garnisită cu mileuri, împopoțonată cu poze decupate de pe cutii de bomboane și retușate color. Ce bine ar fi dacă aș regăsi în orișicare cameră în care voi locui căldura intra-, supra- și meta-fizică din **acea** primă încăpere. Mircea Eliade povestește că a fost cuprins de „sentimentul" raiului intrînd în camera mamei sale, de obicei închisă și arhiplină cu bibelouri (bineînțeles : **kitsch**). Își amintește — în **Încercarea labirintului** — că s-a simțit în acea cameră ca într-o boabă de strugure transparentă și verde, luminată auriu.

Ce bine ar fi ca Totul să-ți poată fi **casă** ! Indiferent de așa-zisul „aspect inestetic", indiferent de faptul că te afli pe stradă în beznă friguroasă, indiferent că ești strivit de înghesuiala transportului în comun — cred că este cu putință să te simți cît mai des **sub plapumă.** Mă visez nu zburînd **pe** covor, pe carpeta cu Răpirea din Serai, ci zburînd prin labirintul cartierului lui Eliade aproape de nivelul acoperișurilor : **sub plapumă.**

Pe lumea asta toate ne sînt PROTEZE DE RAI. După Turnul Babel (atunci cînd ni s-au încurcat limbile și nu ne-am mai putut înțelege unul cu altul), satul, orașul, orice comunitate sînt de fapt, produse ale **singurății** și proteze pentru această maximă infirmitate. Viața de aici ne este, bineînțeles, **viața-surogat.** Și, neavînd cum infirma acest banal adevăr nu putem decît conchide astfel : Kitschul : **ori e-n toate ori — pur și simplu — nu e.**

Cristian Popescu

pavel chihaia

CEARTA SUFLETULUI CU TRUPUL

— fragment —

La Florența noaptea nu pogoară dintr-odată sau treptat : albastrul își pierde doar strălucirea, rămînînd la fel de intens în atmosfera încremenită a orașului nemuritor.

Mi-am dat seama că am păşit din zi în noapte doar cînd, intrînd pe poarta institutului de istoria artei, m-au întîmpinat tuburile aprinse de neon. Erau înşirate într-o parte a tavanului şi scăldau într-o lumină crudă numai un obraz al portarului, care m-a salutat milităreşte. Avea o barbă demodată în colier şi tunica prinsă în nasturi metalici. M-a salutat politicos, cu oarecare rezervă şi mi-a urmărit privirea care se îndrepta lacomă spre cutiuța cheii din spatele biroului : „Nu, nici o scrisoare, Signor".

„Ar trebui să mă controlez", gîndii. „Într-o zi o să mă întrebe de la cine aştept sau poate de ce scrisoare e vorba, poate ce conținut atît de important. Ar trebui să nu fac publică o problemă personală. Presupune desigur, că trebuie să-mi sosească un mesaj hotărîtor pentru că las să se întrevadă un fel de disperare..." o dezorientare zăpăcită... ca unul care are nevoie neapărat de un sfat... mai rău, de o compasiune".

Traversînd holul, îmi compuneam un chip neutru, apoi mă refugiam în ascensorul întunecat, continuînd dialogul cu mine însumi : „Dacă ar şti... sînt sigur... atît de sigur, că paşii îmi par că-mi lasă urme însingerate. Şi totuşi nimeni nu le vede, cînd întîlnesc grupurile de turişti gălăgioşi lîngă opere de artă strălucite, cînd traversez această citadelă din Renaştere. Aş vrea să pun capăt tristeții şi singurătății. Să evadez din mine însumi, să devin altul, cu chipul şi zîmbetul oamenilor de aici. Să mă strecor din mine ca o umbră, să las în urmă ființa călătorind printre tenebre într-un timp care de mult nu-i mai aparține, să părăsesc timpul întocmit de alții, să îmi caut timpul destinului meu, la fel de îndepărtat ca izvoarele unui rîu, să rătăcesc în susul apei, întorcîndu-mă din drum, privind cu îngrijorare către cele două limite ale vieții, aşteptînd nehotărît la răscruci o lume rivnită care nu a apărut niciodată. Pe drumuri sinuoase, drumuri întretăiate, efortul de a merge la nesfîrşit, însoțit de amintirea durerii de care nu te mai poți despărți, la care revii, de unde pleci, Răscruci ale istoriei, ale marilor nedreptăți şi ale înşelăciunii".

Închizînd după mine uşa ascensorului, m-a încercat mîndria, neostenita, absurda demnitate : „Ce aştept oare, în această jumătate de lume străină şi totuşi a mea ? Nimeni nu mă poate sfătui. Mya L. din New York sau D. de la Paris sau acești oameni aproape necunoscuți din Geneva, care au făcut atîta pentru mine, dar îmi sînt străini, ca şi bătrîna din cartierul unde a locuit Byron, care mi-a lustruit pantofii înainte de a ne despărți pentru totdeauna, ca o părere de rău şi o remuşcare pentru cealaltă jumătate de lume părăsită în puterea diavolului. Doar o bunăvoință, o privire de încurajare, o strîngere de mînă înaintea necunoscutului, a nemărginirii unui ocean. Numai eu, nimeni altcineva poate alege o cale sau alta. Să mă întorc — unde ? spre o țară, un oraş, spre mine cel de acolo, dar le aparțin oare celor din care şi eu fac parte, unde îmi sînt familiare cuvintele auzite în tramvai, sau lîngă vitrina unui cinema sau lîngă un chioşc de ziare şi înfățişările nedefinite ale oamenilor la fel de neutre ca propriu-mi chip depersonalizat, pentru că îl întîlnesc zilnic, şi gesturile sau ținuta lor, moştenite de generații — să mă întorc în țara mea, lîngă aceste şiruri nesfîrşite de oameni, mergînd la „marea sărbătoare" de 1 mai cu capetele plecate, plictisiți şi morocănoşi sau strigînd lozinci cu privirea lipsită de expresie, tîrîndu-se de-a lungul unei tribune dominată de cîțiva urangutani cu şepci, în îndemnul megafoanelor stridente, să revin la birourile ofițerilor de miliție şi în sălile de aşteptare tixite, de la comisia de paşaoarte. Sau să fug din propria-mi țară ? „Să rămîn", să se spună despre mine „A rămas" sau „Ştii că şi P. a rămas ?". A rămas undeva într-un punct fix, şi-a încetat goana, rătăcirea, oprindu-se ; dar această încremenire are ceva din străfulgerarea neaşteptată a unei ființe care rămîne inertă sau se prăbuşeşte.

Am străbătut culoarul clădirii vechi, din secolul trecut, dar cu instalații moderne şi cu acea încurajare generoasă a micilor tablouri, automate cu țigări şi, în colțuri, mașini de făcut cafea, apoi ajuns în dreptul uşii, am rămas cîtva timp cu mîna pe clanță, ca şi cum, părăsind Florența şi îndreptîndu-mă spre camera mea, trebuia să trec frontiera dintre libertate şi sclavie.

Veneam din baptisteriul vechi, unde pe cupola înaltă se disting scene biblice, încremenite în mozaic, deasupra unor ziduri cenuşii şi reci, ca de mausoleu. Cu sute de ani în urmă, Dante urmărise din ochi chinurile necredincioşilor şi străfulgerarea albă a cetelor de îngeri pe mozaicul de aur, tocmai sus, unde sfîrşeşte mutenia pereților. Priveam de fiecare dată povestirea medievală desfăşurată pe boltă, dar de astă dată, prizonier obsesiilor mele pămîntești, nu înălțasem ochii la Judecata din urmă. Cine îmi hotăra destinul, încă din viață şi alegea pentru mine iadul sau paradisul ?

Rătăcisem îndelung pe străduțele Florenței şi pe Ponte Vecchio de pe Arno, împovărată de dugherele putrezite de timp ale bijutierilor şi zarafilor, trăind trecerea materială a orelor. Priveam mereu ceasul fără să îl văd şi chiar orologiile din colțul străzilor. Încadrîndu-mă în timp, aveam impresia că îl domin, dar, de fapt, nu ştiu cînd m-am ghemuit pe una din băncile baptisteriului, cu fruntea în palme privind datele cenuşii şi umbrele prelungi ale vizitatorilor ce se strecurau înăuntru. Apoi am părăsit acel loc — îmi amintesc, fără să-mi ridic privirea la mozaicul de heruvimi — şi am traversat un pasaj subteran (nu sînt sigur că toate acestea s-au petrecut în aceeaşi zi) unde stăruia un fel de licitație permanentă, o pădure de scaune fără spectatori şi cîțiva indivizi traversînd în fugă estrada purtînd pe brațe tablouri fără valoare, şi un domn cu cravată anunțînd prețurile la un microfon stricat, ale cărui ecouri stridente m-au urmărit cîtva timp ca vocea unui bolnav de plămîni.

Pasajul subteran se afla în apropierea gării. Nu după mult am descoperit aglomerația de oameni şi mașini. Erau mai multe panouri cu ziare şi reviste colorate — surpriza mea şi marea bucurie a ochilor, dar nu numai a ochilor, cînd la prima călătorie în occident, coborînd din avion la Zürich, am întîlnit autobuzele roşii şi reclamele portocalii şi firmele albastre ale magazinelor, am vrut să scriu cîndva despre această întîlnire şi voluptate a culorilor vii, adevărate, ale mașinilor şi vitrinelor, după acel peisaj sumbru al Bucureştiului, unde cenuşiul şi tristețea sufletelor apar pe haine, pe chipuri, pe zugrăveala caselor — m-am oprit în fața gării şi am privit lumea ieşind pe uşile mari, două călugărițe, strecurîndu-se ca două umbre, urmate de un domn cu cască colonială, călcînd apăsat şi după el, unul neobişnuit de slab, tîrînd un geamantan greu, apoi o fată în doliu şi o țărancă cu obraji rumeni împingînd un cărut, după care a urmat o pauză înainte de apariția unui grup de abisinieni în alb, cu hainele strînse pe trup — i-am întîlnit adesea pe străzile Florenței şi de fiecare dată mi-am evocat războiul lor cu italienii şi un fel de turtă din copilăria mea, care se numea „negus".

Am rămas cîtva timp în fața gării, încercînd să disting vălurile albe şi părul creț al celor veniți din Abisinia, ca cineva fără rosturi precise, dispus să îşi piardă timpul, deşi undeva îmi era clară intenția de a umple un gol ale cărui margini se lărgeau surpîndu-se ca nisipul, de cîte ori îmi evocam sau mă apropriam fără să vreau de cele două limite ale dilemei mele. Un vid ce mă ademenea cu chemarea-i primejdioasă, risipindu-mi voința şi țelurile imediate.

Mi-am revenit apoi, găsindu-mi ritmul firesc al paşilor şi grăbindu-mă, doarece se înserase de mult fără să îmi dau seama, şi m-am îndreptat, traversînd străzile din preajma domului cu baruri pentru turişti şi magazine cu „ricordi", spre institutul de istoria artei de pe strada Giusti. Dar în camera studențească, cu pereții albi, departe de şuvoaiele de oameni din centrul Florenței, am fost silit să mă privesc în față, ca într-o oglindă şi să încetez fuga de mine însumi fără a-mi fi mai puțin străin. De cîte ori umilința unor bătălii pierdute mă țintuieşte într-o nesfîrşită meditație dezgolită de idei şi de concepte, întorcîndu-mi fața de la lume, de cîte ori îmi înalț înaintemi descurajarea, sau pustietatea, sau lipsa de sens a zbuciumului meu, degetele mi se răsfiră de la sine — în timp ce le privesc uimit — ca şi cum printre ele s-ar strecura apa neînțeleasă a timpului, care nu poate fi nici întoarsă, nici îmblînzită, ca şi suferința ce-mi întăreşte dovada propriei existențe. În această înstrăinare, îmi evoc ființele căzute pe fundul mărilor, care par doar vii, simulînd viața la nesfîrşit în cutremurarea înceată a curenților, tulburînd fără voia lor cetele de peşti şi tufele de corali, întunecînd în trecere rugina mătăsoasă a epavelor. Toate argumentele mele, ceea ce îmi repetasem de săptămîni pentru a mă ademeni în sensuri contrarii, se risipeau dîncolo de logică sau de morală. Şi o presupusă victorie îmi apărea ca flacăra frumoasă a unui trandafir cu rădăcinile în lumea morții. „Este numai un vis" îmi spuneam. „Mă voi desprinde de această realitate, aşa cum de-a lungul vieții am depăşit mereu şi clipele, şi suferințele, şi prieteniile şi durerea profundă pentru cei ce m-au părăsit. Voi aparține unui nou prezent, unde duhurile chinuitoare ale îndoielii, slăbiciunea hotărîrilor, teama de persecuții, îmi vor părea pentru totdeauna uitate. Va fi o lume nouă ca un nou continent, o nouă lumină şi o fericire posibilă. Pot întreba „Ce e bucuria ?", aşa cum cineva a întrebat cîndva „Ce e adevărul ?". N-am cunoscut niciodată fericirea, cum spunea Sl... El da, n-o va cunoaşte pentru că a murit demult. Dar eu trăiesc încă, îmi pare rău pentru Sl..., eu n-am murit, am încă un interval înainte şi un răgaz s-o cuceresc, această afurisită fericire.

Cineva a sunat prelung la intrarea institutului şi am auzit distinct cum s-a deschis poarta gangului intrării, accelerația unui motor şi frîna bruscă lîngă peronul din curte. O pereche a urcat scările vorbind în şoaptă şi aproape de camera mea am distins cîteva cuvinte englezeşti. Zgomotele s-au îndepărtat trecînd pe coridor, fîşnetul tot mai stins al paşilor întretăind cuvintele, apoi o uşă s-a deschis şi s-a închis la loc şi totul a reintrat în tăcere. O clipă am crezut că sînt soții Crew, care studiau sculptura lui Giambologna şi erau veterani ai Florenței, mereu jovialî, salutîndu-se solemn — ca şi cum nu s-ar fi cunoscut — şi tachinîndu-se de cîte ori aveau ocazia. Aşteptam să se oprească, fie şi pentru o clipă, în dreptul uşii, să sune din greşeală sau din întîmplare, să mă cheme cu numele de familie sau să pronunțe un alt nume. Să traversez agitația interesată a celui pregătit să primească pe cineva, să trăiască acea stare căreia i se pune oricum capăt, în aşteptare. Eram obişnuit, aşteptarea îmi devenise a doua natură. O aşteptare fără capăt, în afară de timp, la nesfîrşit, zile întregi, săptămîni, ani, o viață, întreaga viață, încît însuşi înțelesul acestui țel se desprinsese ca un fruct mort, se risipise. De fapt, nu mai ştiam ceea ce urmăreau la extrema limită a dorinței mele. Aşteptare, ca atunci cînd B., pe care îl găzduisem două nopți, după ce a trecut pe jos şi pe furiş granița dinspre Ungaria, cu misiunea de a însoți în occident un nou grup de victime ale regimului pe anumită filieră, o figură mai degrabă comună, cu părul lins, strălucind de briantină şi un profil de pasăre — dar singurul om pe care l-am întîlnit capabil să-şi deschidă ochii în timp ce dormea, să-i roteaască în jur fără a-şi tulbura somnul, încredințîndu-se că nu îl amenință nici o primejdie şi să-i închidă la loc — B. Îmi promisese să mă adauge „transportului" următor, notîndu-mi pe un petec de hîrtie chiar ziua şi ora precisă. L-am aşteptat cu inima strînsă — mătuşa trăia încă şi nu îmi terminasem romanul — dar la data însemnată de el însuşi nu a venit, nici zilele, nici săptămînile următoare cînd stăteam cu privirile pe geamul care dădea înspre un butuc cu viță sălbatecă (frunzele mari începuseră să se roşească, era toamnă tîrziu). Am aflat adevărul de-abia după ani, cînd odihneam gol lîngă trupul pictoriței L. şi reflectam că are sînii cam mari şi cînd mi-a mărturisit cu puternic accent moldovenesc că este din „Foltişeni". Atunci am întrebat-o dacă nu-l cunoaşte pe B. şi mi-a povestit cum fusese împuşcat pe graniță în toamna lui '49, adică atunci cînd îmi promisese să îmi deschidă porțile spre altă viață şi cînd aşteptam cu toate pînzele semnul de început al acestei existențe.

Am aşteptat şi eu şi cei din jurul meu şi cei mai îndepărtați, mulțimi de oameni cu capetele plecate, zile şi săptămîni şi ani. La început „să se schimbe", apoi, cînd totul încremenise, cînd schimbarea devenise o biată, nefericită iluzie, să evadez, „să rămîn" dîncolo, devenind un altul. Se ştia că nu se putea să tîrăşti după tine trena amintirilor sau a regretelor. „Să rămîn" fără a mai semăna cu cel din trecut, ci cu altcineva, străin mie însumi, dar fericit şi puțin superficial, oricum surîzător cum sînt toți în occident — care să ia viața de la capăt, să aibă alte preocupări şi obsesii decît să-şi schimbe destinul.

Îmi dădeam seama că de data aceasta era definitiv, urma să devin prizonierul hotărîrii mele — în noaptea de cleştar a Florenței — încă înainte de a-mi mărturisi convingerea, atunci cînd voi presimți tentația laşității sau neliniştea unei apropiate fericiri sau panica de necunoscut. Atît de singur ! Ca atunci cînd, copil încă, dezlegam barca de pe țărmul lacului Siut, de lîngă ferma noastră de la Palazu şi raman în întuneric, însoțit doar de murmurul stins al carenei, despicînd apa sau în nopțile în care scriam la romanul din tinerețe — vai, unicul ! — şi ridicîndu-mă de la birou în toiul nopții, cînd focurile erau stinse şi toți dormeau după muncile şi bucuriile zilei, mă simțeam nimbat de lumina care îmi călăuzea imaginația, fără să bănuiesc destinu-mi trist şi zădărnicia speranțelor. Îmi trăiam cu ochii mari fericirea şi-mi evocam întreaga viață de pînă atunci, atît de altă şi atît de asemănătoare romanului meu. Mă ridicam, ca sprijinit de îngeri, de la biroul prăpădit al unchiului Athanase, cînd, în sunet de trîmbițe, îmi părea că mi se deschid cerurile gloriei.

Îmi aminteam aceste clipe strălucminate în casa de oaspeți a institutului din Florența, trîntit îmbrăcat în pat. Trecuseră ani şi decenii de la primul meu roman şi în tot acest timp aşteptam să continui, nici eu nu ştiam prea bine ce, dar privind țintă tavanul, înfundîndu-mi mai adînc mîinile în buzunarul pantalonilor, îmi spuneam, mormăind chiar cu voce tare, că treaba este din cale afară de afurisită şi că altcineva trebuia să ia hotărîrea pentru mine.

Dacă aş fi găsit puterea, m-aş fi desprins de pat, aş fi traversat culoarul, aş fi coborît cu ascensorul şi trecînd încă o dată prin fața politicoasă, vizibil reținută a portarului, aş fi ieşit pe aleea din grădina institutului şi m-aş fi îndreptat către o masă luminată de o veilleuză — toată grădina era presărată cu pupitre de lucru pentru cercetători — unde argentinianul cu care discutasem la micul dejun răscolea teancuri de volume, notîndu-şi observațiile cu repreziciune şi prinzîndu-şi dintr-o mişcare fişele cu elastic (era, cum se spune, „bibliografia la zi"). Mă dezgustase voracitatea cu care în contrast cu imobilitatea expresiei lui şi cu mişcările-i lente, îşi înghițise în timpul dialogului nostru ouăle cu slănină. Puteam să evit grădina — să ies pur şi simplu în stradă ca în nopțile în care au urmat sfîrşitului mătuşei Agata, cînd mi-am amintit cum chipul ei, înmărmurit de puterea morții în sicriul aşezat pe biroul jerpelit, mi-a stat înainte de-a lungul veghei mele îndurerate şi cum am adormit spre ziuă, trăind cu însumi moartea alături de ființa care fără suflet îmi devenise străină şi totuşi iubită, de obrajii supți şi de acea paloare vînătă pe care o lasă viața în urma ei.

Fixînd tavanul camerei de oaspeți din Florența încercam să mă desprind de mine „Aşa va fi şi atunci" gîndeam „cînd voința de a trăi şi ceea ce mă ține legat de lume vor slăbi treptat, se vor stinge, şi numai frînturi de amintiri îmi vor traversa mintea ca nişte păsări, lovindu-se de pereții unei colivii.

Unde îmi era tinerețea ? Încîntătoarea, dulcea tinerețe... Acel peisaj prin care mă defineam eu însumi, piața Ovidiu din Constanța, cu statuia de bronz a „marelui exilat", poetul Tristelor şi Ponticelor, de care ne vorbea cu mîndrie ridicolă profesorul de latină, arătînd cu mîna împreajma portului.

Sculptorul Ferri l-a reprezentat pe Ovidiu abătut, desigur în clipele cînd îşi gîndea poeziile pe marginea mării sprijinîndu-şi bărbia cu mîna îndoită din cot. Piața este pustie toamna, cînd cafenelele de pe latura falezei nu îşi mai revarsă mesele în calea trecătorilor şi ceața deasă, desprinsă din valurile înspumate ale golfului, acoperă marele rotund de asfalt. Numai pescărușii aceiaşi ca acum două mii de ani, cînd „marile exilat" aştepta triremele romane şi izbăvirea de-a lungul țărmului, numai pescărușii săgetează văzduhul, rotindu-se în jurul statuii, mai înaltă în norii de ceață. Am

Mă'ntreb... ce-a fost ?

Dreapta am scuturat uşor,
Ochii-au căzut pe partitură,
Trei clape am atins din zbor
O prăfuită claviatură.

A fremătat adînc, atunci,
Întreaga ființă a mea matură,
Au susurat ape pe stînci,
Stele-au căzut în noaptea pură.

De nu ştiu unde o rafală,
În violenta ei măsură,
A smuls obloanele'n iuteală
Şi-a zdrențuit luna mahmură !

Pianina-a huruit strident
În limba ei de vechitură... !
A rîs absent şi-a plîns dement
Încrîncenata mea făptură... !

Mă'ntreb şi-acum, fără să ştiu,
Ce-a fost atîta tevatură ?
Himera unui potpuriu
Sau inspirația mea impură ?

Romulus Vulcănescu

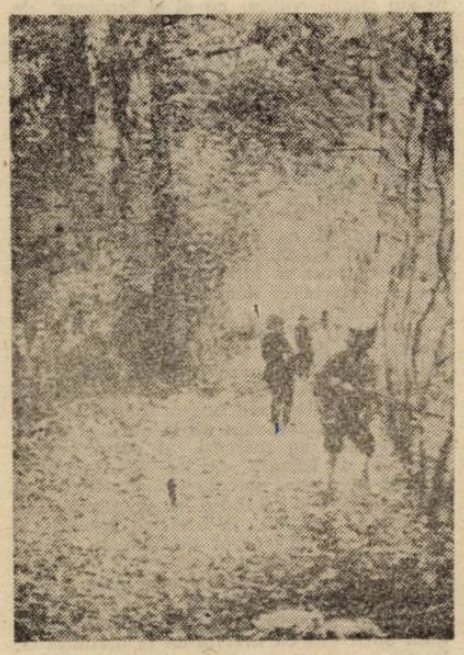

bănuit vreodată poetului latin, al cărui trist epitaf încercam să îl deslusesc înainte de a-l înțelege, mi-a prefigurat destinul ? Am fost prizonieri amindoi pe locul unde el și-a dat ultima suflare, cu privirea ațintită spre cei ce trebuiau să ne salveze și nu au mai venit niciodată — pentru el romanii, pentru mine americanii care nu s-au mai întors pe pămînturile dăruite marelui lor aliat.

Primăria Constanței, în stilul pretențios al anilor '20, cu decor de rozete brâncovenești, se desfășoară ca un fundal nepotrivit pentru imaginea lui Ovidiu, învesmîntat în togă,și pentru marinarii zgribuliți, în căutare de băutură și prostituate. De asta mi-am dat seama mult mai tirziu și nu cînd traversam piața spre provele fantastice, cu nume exotice, ale vapoarelor din port.

Gîndind la această piață în camera de oaspeți a institutului din Florența, îi găseam o fățișă nepotrivire și o lipsă care o desfigura : inexistența mea ca atare acolo, prezența mea de neconceput în clipa aceea în acel loc care îmi aparținuse cîndva și care ducea viața mai departe cu o ingratitudine dureroasă pentru mine. Revăzînd-o cu ochii minții, piața îmi părea goală de sens, la fel de despuiată ca în zilele bîntuite de duhuri și vînturi barbare ce îngenunchiaseră mîndria lui Ovidiu, la fel de înstrăinată de propriu-i înțeles, desfigurată de uitare, era ca și cum unul din noi, eu sau ea, am fi murit oricum unul pentru celălalt și această evidență îi răpea orice semnificație : pustie și inutilă, în zilele cînd uraganele o măturau dintr-o parte într-alta și silueta de bronz a „marelui exilat", apărea uneori dintre neguri, deșteptînd în mine presentimente sumbre.

Zbuciumul mării mă ținea treaz în nopțile copilăriei cînd i-am auzit pentru întîia oară valurile izbindu-se de diguri, după moartea mamei, în casa aceea străină. Încercam cu ochii mari deschiși să îmi explic mugetul geamandurii, risipind peste Constanța cînd geamătul său înfundat, cînd țipătul de ființă rănită, înăbușindu-și și strigîndu-și disperarea, îngrozindu-mă.

Desigur, și atunci, în Florența, mi-am amintit de mama. Nu știu cînd am fost surprins de a nu o mai simți alături oricum nu mai eram la vîrsta la care să îmi pot reține trăsăturile pentru a mi le putea reaminti cîndva. Nu mi-o pot evoca niciodată vorbind sau croșetînd sau contemplînd amurgul, pentru care nu am văzut-o astfel de cîte ori încerc să mă întorc la leagănul firesc al ființei mele, dintr-o recunoștință mai profundă decît un sentiment, nu-mi pot înălța înainte decît chipul dintr-o fotografie prost retușată, o ușoară emoție de moment, desigur la vederea aparatului, și un surîs stingherit în durata nesfîrșită a vieții ei atît de scurte. O femeie foarte tînără și blondă, privind nemișcată obiectivul dintr-un jet larg, într-o rochie de tul, cu mari margarete aplicate.

La Florența, în noaptea hotărîrii mele, i-am privit cu ochii minții fotografia, încercînd să-i descifrez un chip un gînd — niciodată mărturisit — un elan — niciodată înfăptuit — un omenesc regret, rămas pentru totdeauna necunoscut. Amintirile, scrisorile, lucrurile ei personale au fost mistuite de focul purificator, cum se obișnuia după plecarea în moarte a tuberculoșilor.

In camera albă, cu tuburi de neon a institutului din Florența mi-am închipuit odăița strîmtă și supraîncălzită din mahalaua Corabiei — era în aprilie, sloiurile Dunării începuseră să se topească și femeia ridată ca o vrăjitoare, care a ajutat la venirea mea pe lume, a privit poate pe fereastră zborul înalt al cocorilor. Ce planuri a avut atunci mama, pentru primele mele luni, primii mei ani de viață sau tuberculoza se pronunțase deja, îi colora pielea albă a obrajilor ? Știa atunci cînd îmbrăcase pentru fotografi rochia cu margarete galbene, că numai imaginea dintr-o biată fotografie, zîmbetul acela îmi va rămîne peste ani din tot ce a însemnat existența ei ? Ce preocupări, care îi era orizontul cunoștințelor, întrebările despre viață și moarte ? Îl iubea pe tatăl meu cu toată convingerea, trăia în suferința ei bucuria de a înfăptui ceva comun — acela eram eu — sau mai degrabă dezamăgirea unei noi obsesii, afară de aceea a bolii și a unei meserii istovitoare (ucenică la o croitorie mărginașă) plictiseala unor zile cenușii, disperarea de a se vedea împovărată cu încă un copil ? Toți au pierit cu lumea unei generații în nemărginitul timp, numai în mine a rămas această pîlpîire slabă a trecerii ei prin lume.

O fotografie, da, și bătrîna aceea oarbă — întîlnită în singura împrejurare în care mi-am revăzut casa natală, decolorată și fără alte trăsături decît cele imaginate de regretele mele, în lumina unui soare gălbui, lîngă malurile lutoase ale Dunării. Mormîntul mamei era mai departe, rudele o purtaseră în satul ei lîngă granița Iugoslaviei, iar eu veneam din celălalt capăt al țării, de lîngă mare. Am descoperit o casă fără nimic deosebit, care îmi era străină, ca și singura ființă care îmi amintea de mama, bătrîna oarbă cu trăsături împietrite, vorbind atît de încet, încît a trebuit să-mi apropii chipul de fruntea ei pentru a o putea înțelege. „Era o femeie voinică și frumoasă ma.cata, însă mereu tristă. O întrebam ? „De ce ești tristă tu, Ileană — așa-i spuneam eu „tu, Ileană" — și ea îmi răspundea, „Sînt bolnavă, măicuță nu pot dormi de tuse, nici pe bărbatu-meu nu-l las să doarmă !" „Ai fost la biserică ?" ziceam eu, „Te-ai spovedit ?", „Fost", îmi răspundea. „Atunci Dumnezeu să te apere !" „Să-mi apere băiatul, măicuță !", așa vorbea de dumneata, să știi, „Să-mi apere băiatul ! Numai sufletul lui să-l țină !"

Între noi s-a lăsat tăcerea și umbrele înserării din camera scundă, țărănească i-au întunecat treptat orbitele ochilor fără viață și chipul ei a căpătat o altă înfățișare. Doream să o întreb dacă mama și-a dat seama că va muri, mi-a stat pe buze întrebarea, dar desigur nu mi-ar fi dat nici un răspuns sau unul oarecare și am tăcut. „Apropie-te să-ți văd fața !", a șoptit bătrîna, și, în vreme ce îmi trecea peste obraji vîrfurile tremurate ale degetelor, chipul i s-a luminat de un surîs. „Îi semeni" spuse. „Era mai tînără ca dumneata cînd a murit". Nu a mai adăugat nimic. Clătina ușor capul cum obișnuiesc orbii cînd vor să înțeleagă ce se petrece în jurul lor, cînd își leagă un gînd de lumea din afară, apoi s-a oprit pe neașteptate și a rămas ca împietrită.

M-am întrebat în noaptea din Florența, pregătindu-mă trîntit pe pat,să iau „marea hotărîre" dacă va merita vreodată să astern pe hîrtie amintirea tulburе despre bătrîna oarbă care mi-a vorbit atît de încet, atît de decolorat despre întîmplări peste care s-au cernut anii — mi-am evocat cu o oarecare panică imaginea mea de scriitor ratat, constrîns prin însăși lipsa meșteșugului la confesiuni prea directe și la personaje transpuse din viață, în locul altora închipuite, cărora îndeminarea artistică le dă un alt suflu și alte dimensiuni. Mam gîndit apoi la Velasquez, care s-a reprezentat pe sine, zugrăvind o scenă oarecare din lumea care îl înconjura. Dar era un om viu contemplînd un act de viață.

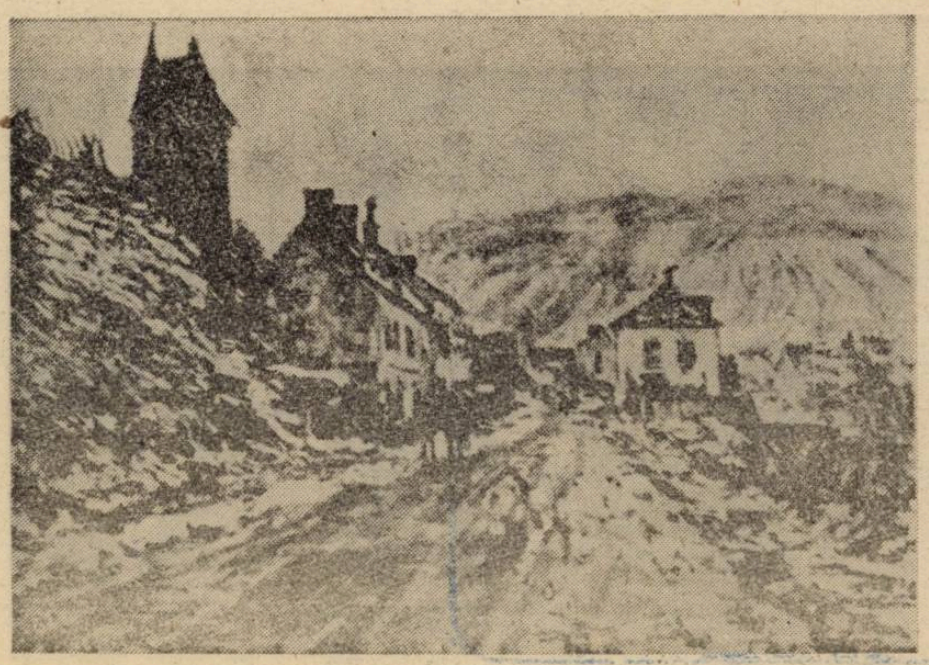

gheorghe izbășescu

Tehnica picturii parietale 1

Stai pe terasa unui restaurant din orașul Dej
cu Adrian Alui Gheorghe și cu Mircea Petean,
Citeștrei sucind gîtul unor sticle cu bere.
Promițînd unor ilustrate cuvintele iuți
care să le ducă la destinație —
în așteptarea falangei de sofiști ce vor întoarce
pruncii risipitori la sînul realității.

Doar din cînd în cînd tu mormăi : Hai și noi
să ne înfundăm capetele în norii binevoitori.
Să vedem dacă judecata e mai presus de imaginație.
Dacă paginile noastre nescrise sînt mai vigilente
decît cele scrise.
Pentru că șocul alungat de fudulii guralivi
poate oricînd cu șurubele să ne tragă butucul.

În plină acțiune

„Sănătoșel ? Sănătoșel ?" te întreabă ficțiunea
în dimineața asta de decembrie
trezindu-te delicat dar hotărîtă la lucru.
Știind că toată noaptea la bucătărie ai lăsat
aragazul aprins, numai să-ți scoată junghiul
din omoplatul drept, să poți merge pe propriile picioare
pînă la biroul unde colile de scris te așteaptă
în lenjeria lor intimă.
De fapt ar vrea și ea să se convingă dacă în raniță
mai ai un bastonaș de mareșal.

„Sănătoșel ? Sănătoșel ?" te întîmpină mașina de scris
înfundîndu-și obrajii în gulerul cojocului de tablă
(după un strănut de parcă s-ar fi desfundat o sticlă
cu șampanie : semn al intimității voastre feroce).
„Ei, mai zice ea, azi Ivan iar o să vă stringă, ca
de obicei,
unul cîte unul, de pe străzi, din piețe, strigîndu-vă
minios :
Pasol na turbinca, ciorti" ?
și se gudură lingușitoare, surizînd, pe lîngă tine.
De fapt ar vrea și ea să se convingă dacă universul
fără margini îl mai ai în clapa ei cea mai mică.

Anale 3

Cînd Caligula i-a ordonat guvernatorului roman
din Siria
Publius Petronius (căruia-i era subordonat Ierusalimul)
să-i ridice un semeț monument chiar în templul
iudeilor,
acesta, deși urechea stîngă i se scutura ca o balercă,
bănuind că e semn rău, totuși, și-a implorat stăpînul
printr-o scrisoare patetică să renunțe la proiect
pentru a evita revolta evreilor.
Dar, împăratul, pentru nesupunere, i-a și poruncit
să se sinucidă.

Cei din jur se și gîndeau cum în nisipul sclipitor
vor privi hoitul guvernatorului — amintirea lui
ridicîndu-se dintre clipele represive ca o spumă
parfumată.
Cum coroniței lui de laur se vor înșela una pe alta.
Numai că uneori întîmplarea e grozav de poznașă.
Numai că uneori clopotul sună și atunci cînd de funie
nu-l tragi.
Pentru că, între timp, Caligula cade la Roma răpus
sub sabia centurionului pretorienilor și în Antiohia,
la Petronius, vestea ajunge mai repede decît documentul
cu sentința de sinucidere.

Ehei, concetățeni, curajul de a te împotrivi tiranului
cu înțelepciune e o ipoteză care pare că se opune
rațiunii
pe cînd dimpotrivă, o susține !
Pentru că subtilitatea ascunde corzi de oțel sub
învelișu-i fragil.
Nu-i așa, cubitus ? Zi tu și nu mă mai privi fără pic
de credință.
Roata lumii, în cursul său, fără știrea omului
se întoarce.
Oricîtă nădușeală ar curge după ea și s-ar îndesa
pe fiece gură.
Oricîți inși mai îndărătnici ar striga pînă ar face
gîlci în git.

Ars poetica ?

De bunăvoie, de bunăvoie ți-ai întins
gîtul poeziei la eșafod.
Să-i vezi gîlgîind sîngele cumsecade,
umbra vijelioasă
și toate întîmplările rătăcite printre globule.
Și dacă tot te-ai decis, hai, recoltează
și norul acesta amenințător care năvălește
cu tolba lui plină de instincte misterioase.
Gata să trăznească emoția publică și simbolică.
Emoție care numai după pleșcuit umblă.
Și în care multe oale și ulcele se luptă.

ana blandiana

FRAGMENT DE ROMAN

Am coborit in gara, pe care nu mi-o amintesc, am fost intimpinati de un tinăr, pe care nu mi-l mai aduc aminte, dar care — da, asta n-am uitat — in timpul drumului, destul de lung, cu masina, ne-a repetat in citeva rinduri pe un ton exagerat de aproape comic respect că tovarăsa Mardare ne asteaptă, a spus, i-a indicat, a precizat, ceea ce l-a făcut pe Claudiu Iacob, criticul, să intrebe candid dacă tovarăsa Mardare stie cine sintem noi, adăugind inainte de a-i lăsa timp tinărului supus al tovarăsei Mardare, că noi nu ştiam cine era tovarăşa. Cred insă că nu a mai fost timp pentru răspuns, pentru că masina a virat brusc in jurul unui rondou de flori sălbăticite străjuind un soclu fără statuie si a oprit in fata unei porti largi de tablă neagră inconjuind două ziduri lungi care coteau si intr-o parte si in alta după cite un colt. In timp ce insotitorul nostru a coborit să parlamenteze cu portarul deschiderea portii, am privit micul scuar neingrijit, zidul, poarta, chiar si firma indescifrabilă, mai precis continind numai o insiruire de initiale incomprehensibile.

— De fapt voi aveti idee de cine am fost invitati ? mi-am intrebat colegii care priveau si ei acel stop-cadru care fără să aibă nimic tulburător a avut totusi puterea misterioasă de a ni se intipări definitiv in minte.

— Cred că e o scoală, un grup scolar, ceva de genul ăsta, mormăi Claudiu Iacob brusc prost dispus. Ce idiotenie să călătoresti sase sute de kilometri fără măcar să stii de ce...

— Pare mai curind inchisoare decit scoală, isi dădu cu părerea, in continuare veselă, tachinindu-ne Maria Săroiu. Urmează să vedem dacă sintem invitatii detinutilor sau ai temnicerilor...

— Tertium non datur ? glumii si eu, destul de silnic, mai ales că insotitorul nostru intirzia să revină, ceea ce fără a sti dacă e de bun sau de rău augur ne nelinistea.

— Ce-ar fi să fugim ? zise tot rizind Maria, dar de fapt nu glumea prea mult, iar Claudiu făcu gestul hotărit de a se da jos. Dar soferul care coborise si el si se invirtea in jurul masinii fumind, rise prelung ca de o glumă bună, desi era singur, de parcă ar fi auzit ce vorbim, si pentru o clipă inghetarăm toti trei, apoi pornirăm să ridem si noi, umiliti, uitindu-ne unul la altul, ca si cum ne-am fi transmis niste mesaje pe care le stiam fiecare prea bine, dar aveam nevoie să fim siguri că si ceilalti le stiu. Tinărul se intoarse in sfirsit si ne spuse că ne cere scuze pentru intirziere, dar tovarăsa Mardare e ocupată in acest moment si vrea să ne primească incă de la poartă chiar dumneaei in persoană, asa că nu putem intra incă, ne roagă să mai asteptăm putin. Ne-am privit din nou, fără să spunem un cuvint. Am coborit. Afară bătea un vint urit, ascutit. După un tur al piatetei — in care dădeau trei străzi, formată pe de o parte din zidul care ne incitase, si pe alte două părti din acel gen de clădiri ardelenesti, cu un singur cat solid, avind poarta masivă inglobată in corpul clădirii — am reintrat infrigurati in masină.

— Tovarăsa Mardare este directoarea scolii ? — intrebă Maria si, desi nevinovată in formă, intrebarea sună in gura ei casantă, punătoare la punct.

— Care scoală ? se miră imperturbabil tinărul.

— Institutia asta la poarta căreia stăm, izbucni criticul. Ce e, dacă nu e scoală ?

— A, se dumiri gazda, da, in felul ei este si scoală. Desigur, vă rog să mă scuzati. Avea deodată un aer incurcat sau mai precis avea aerul că vrea să aibă aerul incurcat, ceea ce il făcea si mai antipatic, si mai suspect.

— Sinteti amabil să fiti mai explicit — am intervenit eu — si să ne explicati ce mai e in afară de scoală institutia ai cărei oaspeti sintem. Nu stiu dacă vorbele mele au părut ironice sau numai naive, dar la fel de brusc si de nelinistitor ca si prima dată, soferul izbucni intr-un ris lung, extrem de amuzat se pare, iar tinărul după ce il privi o secundă dintr-o parte, admirativ, consideră că nu mai e necesar nici un răspuns si zimbi si el modest, ca si cum ar fi lăsat locul la cuvint celui ce continua să ridă. Trebuie să precizez insă că nu lăsau impresia că vor să-si bată joc de noi, ci numai că se amuză de o cauză pe care nu au cum să ne-o explice, mai mult, pe care vom afla-o oricum in curind. Iritarea mea incepea să cedeze in fata curiozitătii.

In clipa aceea poarta incepu să se dea intr-o parte, lunecind pe rotile si in cadrul ei apăru o femeie grăsută, intre două virste, cu un coc imens clădit in crestet, picioarele umflate in niste pantofi ingusti cu tocuri inalte si un halat visiniu, ca cele din spitale, aruncat pe umeri peste un taior ingrijit care ii stringea pieptul neobisnuit de proeminent pentru statura ei.

— Bine-ati venit la complexul nostru — intonă ea cu un glas deosebit de sonor, intrucitva nepotrivit cu infătisarea ei si totusi nelipsit de prestantă. Sintem fericiti să primim in mijlocul nostru reprezentanti atit de ilustri ai literaturii si artei noastre.

Am coborit din masină ca să facem cunostintă si să salutăm si abia atunci am observat că in spatele femeii, la o mică distantă respectuoasă, ne astepta un grup format din cinci sau sase persoane, bărbati si femei, mai ales bărbati, care ne priveau cu vie curiozitate, mult mai atenti totusi la reactiile tovarăsei Mardare decit la ale noastre. Am dat mina cu toti apoi am pornit-o in grup compact pe aleea centrală lată cit o sosea care părea să străbată de la un capăt la altul domeniul. Domeniul ? Da, acesta cred că este cel mai exact cuvint pentru parcul acela ce părea imens si părăsit, dar printre ai cărui arbori grosi si inalti, foarte bătrini probabil, se intrezăreau corpuri solide de clădiri cu un etaj, asemănătoare intre ele sau chiar identice. Capătul aleii pe care inaintam aproape că nu se vedea, in orice caz puteai să distingi cu adevărat ce mai există in afară de copaci in ceata misterioasă de la capătul privirii. Căci la ora aceea de dimineată de toamnă parcul era cuprins de o ceată mată, absorbantă, care nu impiedica lucrurile să se vadă, ci le modifica, le schimba contururile, le imblinzea muchiile, le rotunjea colturile, le făcea inselătoare si nesigure, mai amenintătoare, desi mai blinde si mai de inteles. Asa cum il străbăteam infrigurati si străini — după ce-si tinuse discursul entuziast, tovarăsa Mardare inainta grăbită si parcă fără să ne cunoască, pocnind solid din tocurile ascutite care păreau că vor sări in tăndări la următorul pas —, furiosi pe noi insine si zgribuliti, si vintul subtire si intermitent muta din cind in cind cite o plapumă de ceată de pe o latură pe alta a aleii, trecindu-ne in acelasi timp degete ascutite printre git si fular — „complexul" cum se exprimase amfitrioana noastră semăna mai degrabă cu o scenă pe care puteau să se desfăsoare crime singeroase si intimplări infiorătoare, cu personaje stranii si cu stafii. De altfel in stinga si in dreapta aleii, printre copacii părind că se văluresc si ei odată cu ceata se vedeau miscindu-se nesigur siluete imprecise care puteau să apartină oricărei lumi.

— Stăpiniti un adevărat domeniu — mă adresai eu tovarăsei Mardare, mai mult ca să zic ceva. N-am fost niciodată in stare să suport trecerea ingerilor in conversatie.

— Da, un domeniu al cercetării stiintifice care a cunoscut un avint fără precedent in anii din urmă, ani ai constructiei şi infloririi ştiintei, cu dublul ei caracter de instrument de cunoastere si fortă nemijlocită de productie.

Am privit-o dintr-o parte, aiurit. Aveam senzatia că apăsasem, după introducerea fisei, pe un buton gresit al tonomatului.

— Dar nu sint clădiri noi, — am replicat mai mult din curiozitatea de a vedea dacă reusesc să o intrerup — par construite inainte de război, poate chiar la inceputul secolului...

— E adevărat, dar pornind de la premisa necesitătii unei dezvoltări globale care să cuprindă toate sferele cunoasterii si activitătii practice si care să asigure dezvoltarea generală armonioasă si echilibrată a une baze materiale capabile să reflecte...

Părea să aibă o mare practică a vorbirii pentru că departe de a-i incetini ritmul pasilor, discursul i-l ritma si-l făcea si mai apăsat, si mai dinamic. Cred c-ar fi putut să continue mult timp fără să dea semne de oboseală si fără să incurce firul absurd tors cu iuteală mecanică din caerul prefabricat al aberatiei. Mi-a surprins privirea oblic cercetătoare şi interpretind-o greşit, mi-a zimbit o clipă printre cuvinte, surprinzător de plăcut, cu un fel de mindrie copilărească. Am dedus că-i fusese greu cindva, la inceput, să minuiască această masină de producere in serie a cuvintelor si că acum era mindră de stăpinirea ei. Avea aerul că asteaptă cu orgolioasă modestie, felicitări. I-am zimbit si eu, incurajat in incercarea de a o umaniza, de zimbetul ei nepotrivit cu restul.

— Adevărul e că mai mult chiar decit parcul unui castel pare, cu arborii ăstia bătrini si clădirile astea identice, chiostrul anormal de mare, supradimensionat, al unei mănăstiri. Părăsite, bineinteles, adăugai in glumă si in continuare, intorcindu-mă brusc spre ea ca să o sochez : Unde e biserica ?

Dar trebui să mă opresc. Interlocutoarea mea se oprise cu o comică expresie de uluire, admiratie şi revoltă intipărită pe fată, iar insotitorii nostri, rămasi destul de mult in urmă — abia acum observai cit de repede inaintasem — grăbeau pasul ingrijorati si curiosi.

— De unde stiti ? intrebă ea sever, dar şi rugător şi eu ii zimbii din nou nu numai pentru că imi venea să zimbesc, ci si pentru că intuisem că zimbetul meu o pune in incurcătură.

— Ce să stiu ? — intrebai mirat cu

sinceritate, dar si distrat de tulburarea pe care o produsesem.

— Că a fost mănăstire...

Era rindul meu să rămin cu gura căscată.

— Ce mănăstire ? — am intrebat prosteste, contaminat de stupoarea ei.

— De unde stiati că a fost mănăstire ? reluă ea recăpătindu-si siguranta de sine si in acelasi timp un ton oficial, circumspect si chiar bănuitor.

— Nu stiam, am răspuns eu senin, venindu-mi să rid de intorsătura lucrurilor si dindu-mi seama că nu ar fi totusi cel mai nimerit lucru pe care l-as putea face. Am glumit, mai adăugai, nevinovat. Dar dacă tot am nimerit-o, unde e biserica ?

Intre timp, subalternii tovarăşei Mardare şi colegii mei ne ajunseseră din urmă, tocmai bine ca să asiste la intrebarea mea lipsită de complexe. Ceea ce păru s-o infurie pe interlocutoarea mea.

— Vă tineti de glume, tovarăse scriitor, spuse ea cu asprime. Si noi nu avem timp. Tinerii nostri vă asteaptă dornici să invete de la dumneavoastră marile idei călăuzitoare ale pasilor tineri.

— Totusi, unde e biserica, mă incăpătinai eu cam deplasat, dar negăsind o altă iesire din situatia ridicolă in care intrasem şi făcindu-mi plăcere să mă răzbun pe cea care era vinovată de ea.

— Ce biserică, tovarăse, nu e nici o biserică, de unde ati scos dumneavoastră biserică aici — vociferă tovarăsa Mardare, incercind să acopere sub vulgaritate chiar spaima care o cuprinsese. In mod evident, ceea ce o inspăiminta era ideea că vreunul dintre insotitorii nostri ar fi putut presupune că de la ea obtinusem informatia despre existenta unei biserici de care nu mă mai indoiam, si care, de altfel incepuse să mă intereseze. De aceea, ceea ce voia era să se audă negatia ei nu să mă convingă pe mine de ea.

— Iertati-mă, dar dumneavoastră, scriitorii, vă lăsati prea mult purtati de fantezie in loc să vă intemeiati preponderent pe factorii de calitate si eficientă a realitătii cu dezvoltarea prioritară incheie ea scurt linistindu-se deodată si pornind inainte.

— Vai, tovarăse, dar cum puteti crede despre noi asemenea lucruri ? — se auzi vocea zgirietoare a Mariei Săroiu, lungind cuvintele intr-un fel atit de batjocoritor incit evitai să o privesc. Cum să ne inchipuim noi că aici ar putea fi o biserică ? Noi sintem niste tovarăsi constienti, ajutoare de nădejde, intelegem prioritătile fundamentale si felul in care se pune problema resurselor ideologice in concordantă cu necesitătile sufletesti si cu tendintele implicind profund stiinta in intreaga strategie a dezvoltării.

Mă temusem că interventia romancierei va declansa o nouă izbucnire, dar spre uluirea mea gazda noastră inainta in ritmul delirului ironic, parcă multumită că lucrurile au reintrat in tiparele stiute, semnificind ceva nu prin continutul, ci prin utilizarea, prin acceptarea lor. Atit de linistitor se dovedea a fi efectul prefabricatelor verbale incit sarcasmul care siroia otrăvitor din ele trecuse neobserbat. Am indrăznit să intorc capul si ochii au intilnit mai intii ochii puternic machiati, infrumusetati de un ris interior ai Mariei, apoi ochii seriosi ascunzind uluirea şi spaima ai lui Claudiu şi pentru prima oară de cind ii intilnisem in tren, m-am simtit solidar cu ei si bucuros de a-i sti totusi alături. Am grăbit pasii cu fruntea plecată, obosit deodată de toată zădărnicia acelei fugi care nu reusea să mă indepărteze de aberatie, ci dimpotrivă, mă familiariza cu ea, mă invăta să-i cunosc formele infinite de manifestare. Tot ce-mi doream ar fi fost să fiu singur intr-o cameră luminoasă si caldă care să aibă un scaun, o masă si un pat; si din care să nu zăresc si să nu aud nici un om.

— Cum să ne inchipuim noi că aici poate fi o biserică, reluă vocea aproape de nesuştinut a Mariei. Nici dacă am vedea-o cu ochii nostri n-am crede, nici dacă ne-am afla in fata ei. Si Maria Săroiu incepu să ridă intr-un fel atit de absurd as zice, atit de sfidător, incit ridicai fruntea din pămint hotărit să intervin intr-un fel. Dar nu mai era nevoie. In fata noastră ca intr-o ilustratie de basm eminescian, din ceata sură si mată, se dezvelea cu miscări, al căror mecanism nu se bănuia dar al cărui rezultat uluitor schimba privelistea amestecind-o cu ea insăsi si făcind-o să se nască din propria ei magmă, o biserică fragilă si delicată, ca un chivot desenat in palma unui voievod aburos. In preajma conturului ei intunecat, ceata părea prin contrast mai luminoasă decit in rest, incit rezultatul straniu al acestui firesc fenomen optic era că privită de la distantă de la care ochiul cuprindea intreaga privelişte silueta ei de o neinchipuită puritate părea inconjurată de o aureolă subtire, dar de netăgăduit.

Era o biserică de lemn, maramureşeană, neinchipuit de inaltă si de subtire, atit de inaltă si subtire, incit, printre valurile clătinate leneş ale cetătii, părea că se miscă, abia ancorată, tatonind cu săgeata catargului cerul.

Mai intii m-am uitat la tovarăsa Mardare dar ea era destul de departe, ne lăsase in urmă de mult si cum noi ne oprisem, distanta care ne despărtea se mărea văzind cu ochii. Inainta cu atita lipsă de sovăială, incit mi-a trecut prin minte că ea nici nu zărise biserica, mai mult, că biserica se arătase numai după trecerea ei. Cu acest gind m-am intors intr-un al doilea timp al miscării spre ceilalti. Colegii mei priveau fermecati, cu ochii intineriti deodată, mari, luminosi, ca si cum ar fi incercat să profite de scurtul timp pe care-l aveau la dispozitie, ca si cum s-ar fi asteptat ca din clipă in clipă totul să dispară. Restul insotitorilor — erau cinci, abia acum am avut timp să-i număr si să-i privesc cu atentie — n-o priveau, uitindu-se incurcati care in pămint, care in alte directii, intr-un mod care nu presupunea insă că n-ar fi văzut-o, ci, dimpotrivă, că se străduiesc din răsputeri să facă abstractie de prezenta ei. Erau patru bărbati — unul dintre ei era chiar tinărul care ne asteptase la gară — si o femeie imbrăcată in halat medical care mă izbi prin frumusetea ei pe care mă miram că n-o observasem din prima clipă, si ai cărei ochi nu reuşii să-i intilnesc. De fapt nici unul dintre ei nu mă privea intr-un fel de hotărire de a nu se implica, de a astepta să se termine totul — şi numai Dumnezeu stie cum se va termina, aveau ei aerul să spună — fără a trebui să răspundă in vreun fel de desfăsurarea lucrurilor. Cunosteam mult prea bine această categorie. M-am intors spre biserica unduită de vint ca un virf mlădios de arbore crescut exagerat spre inalt. Nu era, desigur, decit o iluzie optică, plapumele amorfe ale cetii clătinindu-se, schimbindu-si locul, tirindu-se umede si nehotărite in jurul ei ii imprumutau impresia miscării si sensul indeciziei lor, incit intreg peisajul părea să se clatine intr-o miscare moale de pendul care nu se hotărăste asupra orei pe care trebuie să o anunte. La fel de adevărat era insă că lemnul care trăia incă in făptura ei insufletită de vint scotea din cind in cind oftaturi suierătoare, scirtiituri prelungi, care contribuiau la iluzia vegetală si dădeau credibilitate miscării. La un moment dat, ceata a lăsat impresia că se pregăteste să se retragă inspre inalt, si, in incercarea ei de a se desprinde de pămint, am si zărit talpa bisericii, groasă, mineralizată de vechime — piatră si lemn in acelasi timp, infrătite in ambitia rezistentei si neinduplecării — deasupra căreia, la mai putin de un metru, se răsucea un briu de lemn sculptat, ca un fel de funie tăiată mestesugit.

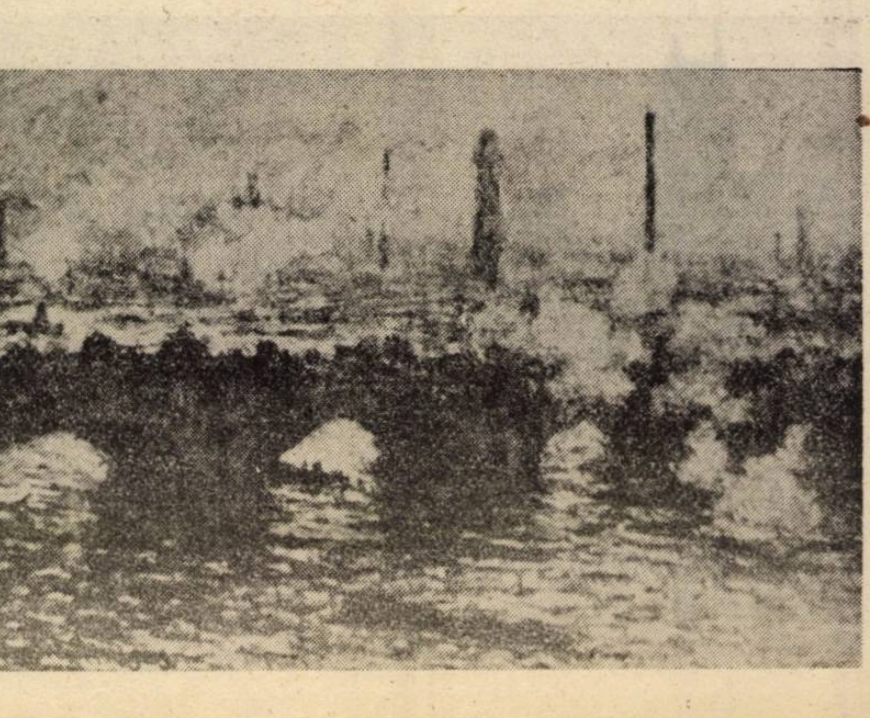

Și românii au sfinți din neamul lor

Încă din veacul al XVII-lea, marele Mitropolit Dosoftei al Moldovei a lăsat următoarea cugetare : „Dumnezeu, Sfinția Sa, nici un neam de rodul omenesc pe pămînt nu lasă nepărtnic de darul Sfintiei Sale. Ce peste tot au tins mila Sa ș-a deschis tuturor ușa de spășenie...“

Dacă titlul de **sfînt** se dă credincioșilor cu o profundă vietuire duhovnicească, arătată în fapte de bunătate și de evlavie pilduitoare înseamnă că izvorul sfințeniei este Mîntuitorul. El comunică oamenilor pe Duhul Sfînt. De aceea recunoaștem că sfinți au existat dintotdeauna la români, de la propovăduirea Evangheliei pe aceste plaiuri, chiar dacă acțiunea de canonizare a lor a început, prin Biserica autohtonă, abia în timpurile moderne.

Pînă atunci se întîlnesc totuși și nume de români în calendarul ecumenic al Marii Biserici a lui Hristos de la Constantinopol. Sub obladuirea ei spirituală și administrativă am stat pînă la dobîndirea autocefaliei noastre bisericești din anul 1881. Dintre sfinții români cunoscuți în întreaga lume ortodoxă, amintim pe Mucenicul Ioan Valahul (+ 1662). Pătimirile și mărturia credinței lui în fața turcilor prigonitori au impresionat pe un învățat contemporan grec, Ioan Cariofil, care i-a scris și viața lui întru Hristos. Se mai vorbește, în veacurile următoare — printre alții — și de Ieroschimonahul Antipa Atonitul.

În privința cultivării sfințeniei și a smereniei, la români, este semnificativ cazul Cuviosului Ioan Iacob de la Neamțu. Purtat de vitregiile vieții și ale istoriei în Țara Sfîntă, el era considerat la noi, pînă mai ieri, un transfug și deci ignorat. Curînd însă a venit comunicarea Patriarhiei Ierusalimului că acolo cuviosul a fost trecut — printr-o canonizare solemnă — în rîndul aleșilor lui Hristos.

Ca o contribuție locală la universalitatea sfințeniei ortodoxe, amintitul Mitropolit moldovean mai constata : „Dar tocmai și din Români mulți sînt care am văzut viața și traiul lor, dar nu s-a căutat, fără numai Daniil de la Voronet și Rafail de la Agapia ; am sărutat și sfintele moștii. Apucat-am în zilele noastre părinți 'nalți la bunătăți și podvig și plecați la smerenie adîncu : Părintele Chiriac de la Bisericani..., Chiriac de la Tazlău, Epifanie de la Voronet, Partenie de la Agapia, Ioan de la Rîșca arhiepiscopul cel sfînt și mininat, Inochentie de la Probota“.

Preocuparea identificării și a evidențierii sfinților ridicați din neamul nostru a continuat tot mai insistent și în alte veacuri. Le aflăm îndeosebi la următorii învățați români : Mitropolitul Veniamin Costachi, Episcopul Melchisedec Ștefănescu, Ion Kalinderu, B. P. Hasdeu, Constantin Erbiceanu, Demostene Russo, Pr. Liviu Stan, Pr. Grigore Popescu-Hagiu.

Motivarea acestor preocupări se pare că a evoluat pînă la noi, îmbogățindu-se. De unde în vechime se urmărea doar proslăvirea lucrării Harului divin în creația rațională, în ultimele secole se intenționa și o configurare apologetică ortodoxă. Constatarea este valabilă în mod integral pentru Transilvania. La începutul veacului al XVIII-lea a apărut acolo uniația. Ea a făcut un argument principal tocmai dintr-un anumit activism apusean prozelitistic.

Pentru celelalte provincii românești se poate vorbi de virtuțile romantismului veacului trecut, doritor de independență etnică și de origini cît mai nobile.

A apărut astfel necesitatea ca Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române însuși să instituie o comisie pentru noi propuneri autohtone în vederea canonizării. În fruntea ei a fost numit cunoscutul istoric și ierarh I.P.S. Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, înconjurat de numeroși cercetători. A rezultat astfel volumul **Sfinți români și apărători ai legii strămoșești**, București, 1987, 730 de pagini. În el sînt grupate cronologic, următoarele 70 de nume :

(secolul III) — Sfinții Pasicrate și Valention, Sfîntul Mucenic Iuliu Veteranul, Sfinții Nicandru și Marcian, Sfîntul Isihie ;

(secolele III—IV) — Sfîntul Montanus, Preotul, și soția sa, Maxima, Sfîntul Martir Irineu, Episcopul, Sfîntul Mucenic Dasie, Sfinții Martiri Epictet și Astion, Sfîntul Bretanion (Vetranion), Sfîntul Teotim, Episcopul Tomisului, Sfinții Martiri „de la Niculițel“ : Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, Sfîntul Mucenic Emilian din Durostorum, Sfîntul Mucenic Donat, Diaconul, Sfîntul Mucenic Romul, Preotul, Sfîntul Mucenic Silvan, Diaconul, Sfîntul Mucenic Venust, Sfîntul Mucenic Hermes, Sfîntul Mucenic Lup, Sfîntul Mucenic Sava, Sfinții Mucenici Ermil Diaconul și Stratonic Temnicerul, Sfinții Mucenici Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat ;

(secolele IV—VI) — Sfîntul Niceta Remesianul, Sfîntul Ioan Cassianul, Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul) ;

(secolele VIII—XI) — Sfîntul Grigorie Decapolitul „de la Bistrița“-Vîlcea, Cuvioasa Parascheva „de la Iași“ ;

(secolele XII—XIII) — Sfîntul Dimitrie cel Nou, Sfînta Mucenița Filofteia „de la Argeș“ ;

(secolul XIV) — Sfîntul Ierarh Ghelasie „de la Rîmeț“, Cuvioasa Teofana Basarab, Sfîntul Ioan cel Nou „de la Suceava“ ;

(secolele XIV—XV) — Cuviosul Nicodim cel Sfințit „de la Tismana“, Cuviosul Vasile de la Moldovița, Cuviosul Iosif de la Bisericani, Cuviosul Simeon Sihastrul de la Pîngărați, Sfîntul Daniil Sihastrul, Sfîntul Leontie de la Rădăuți ;

(secolele XV—XVI) — Părintele nostru Nifon, Patriarhul, Cuviosul Ioan de la Prislop, Cuviosul Amfilohie Sihastrul, Cuviosul Rafail de la Agapia ;

(secolele XVI—XVII) — Sfîntul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Cuviosul Chiriac de la Bisericani, Sfîntul Ioan de la Rîșca, Cuvioșii sihaștri Neofit și Meletie, Sfîntul Ierarh Ilie Iorest, Cuviosul Chiriac de la Tazlău, Sfîntul Mucenic Ioan Valahul, Sfîntul Sava, Mitropolitul Transilvaniei ;

(secolele XVII—XVIII) — Cuvioasa Mavra, Cuviosul Vasile de la Poiana, Preotul Mărturisitor Moise Măcinic din Sibiel, Sfîntul Mucenic Oprea Nicolae din Săliște, Cuviosul Sofronie de la Cioara, Sfîntul Visarion Mărturisitorul, Mărturisitorul Mihai Giurgea din Sla-Mărului, Cuvioasa Teodora de la Sihla, Preotul Mărturisitor Ioan din Galeș, tina-Timiș, Cuviosul Stareț Paisie de la Neamțu, Cuviosul Antonie Sihastrul de la Iezeru-Vîlcea ;

(secolele XVIII—XX) — Cuviosul Stareț Gheorghe de la Cernica, Cuviosul Irinarh de la Horaița, Sfîntul Ierarh Calinic Cernicanul, Cuviosul Ieroschimonah Antipa Atonitul, Cuviosul Ioan Iacob de la Neamțu (Hozevitul).

Dintre personalitățile duhovnicești propuse pentru canonizare, dar discutabile, amintim pe dreptcredinciosul voievod Constantin Brîncoveanu.

După cum se poate constata, sfinții români au ilustrat toate categoriile aghiografice existente. De la martirii începuturilor vieții celei noi pe meleagurile noastre pînă la ierarhii administrației bisericești organizate și lucrătoare, întovărășiți întotdeauna de mințile contemplative ale monahilor. Bărbați și femei, tineri și bătrîni, ei s-au învrednicit de treptele cele mai înalte ale vieții creștine de la sărac și ostaș, la prinți și domnitori.

Unii dintre sfinții noștri, precum Cuvioasa Parascheva și alții, au numai cetățenia aghiografică românească, datorită faptului că de veacuri ei se află în comuniune de rugăciune și de minuni cu noi.

Printr-o alegere mai presus de fire, aceștia ne-au preferat altor popoare ortodoxe.

Trebuie să mai precizăm că din rîndul lor fac parte cîțiva care au doar o canonizare populară, atît de conturată încît ea nu poate să nu fie recunoscută și de cea ierarhică.

Sub raportul complexității personalităților acestora față de veacul în care au trăit, caracteristice sînt cel puțin trei tipuri. În primul rînd se remarcă episcopul și monahul misionar, fideli legăturilor cu centrele ortodoxe răsăritene, aureolați de sfințenie, zeloși în păstrarea credinței adevărate și în propovăduirea ei celor din jur. Am numit pe Sfîntul Teotim, episcopul Tomisului, și pe Cuviosul Dionisie Smeritul (+555). În alt fel se configurează, peste veacuri, Cuviosul Nicodim de la Tismana, asociat al domniei în descendența simfoniei bizantine, însetat de cultură și de isihie, dar atent la pericolele eterodoxe ale epocii.

În veacul al XIX-lea, răstimp de căutări și de înfruntări etnice, contemporanii au aflat în Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica un adept al Evangheliei grabnic să lege rănile pe care răsturnările istoriei le provocau.

În al treilea rînd, oamenilor civilizației de astăzi, sătui de progres și de confort, icoana Sfîntului Ioan Iacob Hozevitul le amintește virtuțile simplității și ale credinței strămoșilor.

Șirul sfinților români alcătuiește în ceruri o cunună de lumină și de nădejde, care se roagă pentru noi, ajutînd în felul lor ca neamul din care se trag să-și recapete virtuțile creștine și să prospere cu adevărat.

Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin

Biserici românești din Țara Bârsei: program arhitectonic, program iconografic

Bisericile ortodoxe din Țara Bârsei, înălțate la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, constituie un grup unitar, din punct de vedere arhitectonic și pictural, mărturii vii și viabile ale contextului social și spiritual din epoca luminilor în Transilvania.

Datele zidirii și picturii lor se situează între 1769 și 1833 deci într-un interval de 64 de ani, care consfințește aplanarea conflictului religios ce a marcat sec. al XVIII-lea, conflict generat de impunerea, chiar prin forță armată, a unirii bisericii răsăritene cu Roma. Finalul acestei perioade tulburi, tardiv-medievale, este încununat de legitimarea dreptului de păstrare nealterată a credinței ortodoxe în protopopiatul Țării Bârsei — cu sediul în Scheii Brașovului — drept pentru care constatăm o adevărată explozie constructivă a bisericilor sătești : Preimer, Tohanu-Nou, Ghimbav, Turches, Cernatu, Dîrste, Măeruș, Feldioara, Teliu, Hălchiu, Zărnești, Cristian, Sînpetru, Baciu, Satulung.

Ca premise artistice și coordonate stilistice ale acestor ctitorii amintim legăturile constante cu Țara Românească (meșterii munteni care au străbătut sudul Transilvaniei au impulsionat activitatea atelierelor locale, bazate pe tradițiile formale ale stilului postbrîncovenesc ruralizat) și influența ambiantei barocizante și neoclasicizante din burgul săsesc (prin preluări stilistice adaptate și subordonate programului propriu).

Arhitectura acestor lăcașuri de cult are un program eclectic : planimetria respectă compartimentarea tradițională (adică naos triconc sau rectangular — cu absidă decroșată —, pronaos și tindă), în timp ce elevația și mai cu seamă, decorația exterioară din zidărie dovedesc infiltrarea conceptiei spațiale orășenești la modă în perioada respectivă. Spațiul interior se descentrează, prin absența (cu 3 excepții) turlei peste naos și prin dispariția treptată a peretelui dintre naos și pronaos. Se accentuează astfel spațiul unic, dezvoltat longitudinal, destinat comunității, precum în arhitectura medievală din centrul Europei. Aceleiași arii de influență i se datorează și sublinierea segmentului vestic, prin ponderea fațadei și a verticalei turnului-clopotniță ce surmontează tinda.

Din punct de vedere arhitectonic, aceste monumente aparțin categoriei bisericilor transilvănene cu turn. Zidăria este masivă, cu deschideri mici, plinul dominînd asupra golului. Absidele sînt acoperite separat, prin semicalote, delimitate de spațiul central prin arce late de traseu semicircular. Naosul, și în continuarea lui pronaosul, prezintă boltire în semicilindru longitudinal, străbătut adesea de penetrațiile trapezoidale rezultate din evazarea glafului ferestrelor. Spațiul central al naosului este uneori subliniat printr-o calotă scundă, elipsoidală, eventual perforată de tamburul îngust al unui turn mic, la nivelul podului — turn ce constituie o reminiscență a turlei centrale. Tinda, ce a fost inițial deschisă la majoritatea bisericilor, este acoperită fie cu un semicilindru transversal, fie cu calote separate prin arce late. Învelitoarea din țiglă, în 2 ape, este compartimentată peste absidă și în 4 ape la turn.

Zona în care se disting net elementele de influență occidentală este plastica exterioară, a fațadelor și turnului. Procedeul muntenesc al împărțirii suprafețelor în panouri rectangulare este aplicat prin folosirea pilaștrilor angajați și coloneteloor, ce au capiteluri compozite sau neoclasice mult simplificate. Întrucît atelierele erau constituite ad-hoc și se destrămau după terminarea construcției, nu observăm similitudini stilistice evidente decît în puține cazuri, la monumente ce sînt apropiate în spațiu și ridicate la un interval mic de timp, posibil, deci, cu aceeași echipă de meșteri. Astfel : bisericile din Tohanu-Nou și Ghimbav au pe fațade arcade oarbe în acoladă și panouri rectangulare asemănătoare; cele din Turches și Cernatu sînt decorate cu brîie mediane din ciubuce, cu registrul inferior delimitat de colonete cu capitel floral în suprafețe rectangulare : la Cernatu apare o friză de cărămizi dispuse în zimți, de sorginte muntenească : același tip de pilaștri îngemănați angajați este prezent la ambele biserici din Satulung.

Turnurile de la fațada vestică, ridicate adesea într-o etapă ulterioară de construcție, prezintă elemente acuzat occidentale, din repertoriul baroc sau neoclasic : ieșire în rezalit, pignoane în volută, pilaștri angajați, suprafețe curbe, oculus-uri ovale, decor în scoică, etc.

Aproape toate bisericile au avut ansambluri murale în frescă în interior și adesea, un decor pictat la exterior. Din punct de vedere stilistic, pictura se încadrează stilului postbrîncovenesc ruralizat, caracterizat prin procedee simplificate, prevalent grafice. Ea se datorează unor modești zugravi locali, formați într-un mediu de statornice relații cu Țara Românească.

Programul iconografic respectă indicațiile erminiilor grecești ce au circulat în spațiul balcanic, cu unele particularități dovedind asimilarea influențelor vestice din mediul catolic central-european.

Astfel, în altar și pe bolta naosului sînt nelipsite reprezentările Fecioarei Maria, fie ca ilustrări dogmatice ale Întrupării, fie ca secvențe narative biografice. Teme precum „Maica Domnului cu Pruncul, pe tron, împărăteasă“ și „Platytera“ apar în redări similare celor valahe (din zonele Cîmpulung și Vîlcea), în timp ce tema „Încoronării Fecioarei“, în variantă apuseană, dovedește preluarea redactării proprii ariei contraofensivei catolice.

Spațiul redus al pereților interiori a impus o selecție iconografică între temele reprezentate, astfel încît lipsesc cu desăvîrșire ilustrări din Vechiul Testament, inclusiv din Geneză. În naos și pronaos ponderea o au reprezentările din ciclul cristologic, ce cuprind o largă desfășurare a secvențelor din Patimi : Judecata la Ana Caiafa și Pilat, Biciuirea, Încununarea cu spini, Golgota, Răstignirea între tîlhari — teme cu un continut și schemă compozițională specifice modelelor apusene, ce au pătruns în mediul popular, receptiv la dramatismul narațiilor din biografia lui Cristos. Precum în alte locuri, și în conformitate cu o veche tradiție bizantină, costumația soldaților și a mulțimilor este actualizată fidelă modei epocii, și prin aceasta devine evident paralelismul între istoricitatea momentului pictat și prezentul pictării. Într-o temă rară, „Iisus printre farisei“, la biserica din Turches (pictată de către fratii Ioan, Nicolae și Alexandru din Săsăusi), apar însiși papa și împăratul austriac, recognoscibili prin atribute.

Atît în interiorul bisericii, în pronaos, cît și în panourile exterioare sînt alese între temele hagiografice acelea cu un pronunțat caracter pilduitor, din vietile sfinților celor mai populari în mediul sătesc : sf. Nicolae, sf. Ioan Botezătorul, sf. Dumitru, sf. Haralambie, sf. Cristofor — acesta din urmă într-o redactare bizantină, cu un cap animalic.

Observăm, în majoritatea ansamblurilor, prezența, pe peretele vestic al pronaosului, a arhanghelilor păzitori Mihail și Gavril, încadrînd intrarea — conform indicațiilor erminiilor din aria balcanică grecească.

În proscomidie apare întotdeauna „Viziunea lui Petru din Alexandria“ — și ca aluzie la contemporaneitate, în care pericolul scindării bisericii era actual.

Mai notăm, între particularitățile iconografice, frecvența mică a portretelor votive (doar 2 cazuri : Prejmer și Cristian). Bisericile sătești din Țara Bârsei au fost ctitorite de către întreaga obște, adesea cu ajutorul preoților sau negustorilor brașoveni, numele acestora figurînd în pisanii, dar obiceiul ca fondatorii să fie „nemuriți“ în frescа lăcașului de cult nu s-a generalizat în ținutul Bârsei. Cu atît mai mult surprinde, la biserica din Cristian, apariția preotului Stoica Popovici de două ori : pe peretele vestic, în calitate de ctitor al picturii alături de soția sa, și pe peretele nordic, botezînd un copil.

În concluzie, atît în privința arhitecturii, cît și a picturii murale, analogiile cu Țara Românească sînt numeroase, chiar dacă filiația zugravilor nu este confirmată încă documentar. Constatăm perpetuarea tradițiilor muntenești în atelierele bârsane, pe fondul cărora influențele din mediul catolic au fost asimilate selectiv.

Mihaela Proca

Poetul Mircea Ivănescu

Încă din primele sale culegeri de **Versuri** (1968), **Poeme** (1970), **Poesii** (1971), **Alte versuri** (1972), **Alte poeme** (1973) și **Poem** (1973), Mircea Ivănescu se complace ostentativ în inexpresivitatea și monotonia titlurilor lor — și nu altceva se poate spune nici despre ultimele, intitulate **Poesii nouă** (1982), **Poeme nouă** (1983) și **Alte poeme nouă** (1986). Chiar și succesiunea adesea anuală a acestor culegeri, adevărate rapoarte birocratice, indică un curs liric unitar și solidar, cu aceeași ostentație susținut. De fapt, poetul nu se lasă confruntat cu realitatea vastă și complexă, în diversitatea ei, ca natură fizică și ca experiență lăuntrică, ci se mulțumește în general cu reținerea sub obiectiv a unei parcele minime de realitate, pe cît se poate despuiată de orice contingențe care i-ar putea afecta această reducere la propria ei esență. Ca atare, Mircea Ivănescu pare să depășească în economie vizionară chiar și puținătatea materială a poeziei lui Bacovia, ale cărui ploi obsedante și cenușii, ale cărui pustiiri sufletești străbat de altminteri în versurile sale, nebacovian ample și interminabile, ineconomicos încăpătoare pentru propria-i melancolie. E aici o veritabilă teamă de natură, vizibilă nu numai în alegerea anotimpurilor și orelor cu care el comunică : iarna, toamna scăzîndă, primăvara incipientă, seara, zorile sure, zăpada ploioasă ; deci tot ceea ce îndeamnă la retragerea spre interiorul domiciliar, propice recluziunii imaginare, ca o perversă voluptate a insului refuzat de viață și silit să și-o reconstituie pe cont propriu, cu cele mai intim fabuloase mijloace ale comunului și banalului. Impunitatea seducătoare a naturii a fost înlocuită cu puritatea artificială a clișeului, cu ciudatul însă nemisteriosul joc fotografic în alb-negru ; parcă spre a aboli acestui joc nereal orice caracter fabulos și a-i da rezistența realului, ce nu are nevoie să se mintă pe sine în fabulă și totuși e obligat să trăiască în ea și numai în ea. Conștient de valabilitatea procedeului poetic, dar și de precaritatea gestului său pe plan existențial, Mircea Ivănescu își definește cu mare precizie estetica, în care nu uită să declare că se delectează : „De la poezia obiectelor, adică, măcar prin subînțelesuri / să ajungi tot la ceea ce te interesează pe tine — la tine adică — / (să crezi că așa se face. Dar e de fapt un răsfăt / în propria ta apă călduță, de comoditate și clișee verbale / în care ți se pare că ai o mare, poetică responsabilitate. Și crezi / că faci astfel poezie reală)" **(Despre scaun)**. Nu numai ceea ce în literatura franceză se cheamă **nouveau roman** s-ar putea totuși recunoaște în această definiție, care dizolvă obiectele în apa sinelui, ci mai ales poezia ca umanitate eliberată de obiectivitate, ce sălășluiește inaparent într-o proză precum **Dans le labyrinthe.** Confuzia dintre poezie și proză, la nivelul înalt al conștiinței artistice, fiind mai totdeauna prezentă în versurile lui Mircea Ivănescu : „Și eu pot face o tristețe de seară despre care apoi / să povestesc și eu pot face o nuvelă / despre serile singuratice ale unei fete ametite / de remușcările albe ale poemelor / și eu cred că știu să vorbesc despre spaimele ca niște păianjeni / urcîndu-mi pe mîini, pe față, și eu..." **(să ne mărturisim).** Mircea Ivănescu a făcut așadar, cu mijloacele poeziei lui, nuvelă — mai bine zis mitologie —, inventînd o serie de personaje reale în jurul unui sine anglo-saxon (scăldat în ironie și humor) numit **Mopete,** care — spre deosebire de **Plume,** eroul lui Henri Michaux — nu-și revendică vreo autonomie față de lirismul ce l-a plăzmuit. În versurile lui, poetul citează direct pe Hölderlin și pe Ezra Pound (semn al anumitor preferințe), cum indirect, pe romanticii germani poetizînd în proză, un Novalis, un Wilhelm Hauff, însă și mai semnificativ pe James Joyce și pe Virginia Woolf, a căror proză a exercitat desigur înrîurire asupra lirismului său programat, de **stări** epice retrase din situațiile lor epice și extrase din domeniul cotidianului brut.

Intelectualul stăpîn pe gîndurile sale se dovedește, cel puțin în prima parte a operei lui, un sentimental (ironic) — nu fără înclinații narcisice, care dau lirismului său perseverență și forță. Iată de ce, cuvîntul „amintire", ca și faptele amntirii, ocupă un loc de seamă în această perioadă plină de roade a operei lui Mircea Ivănescu. Poetul pare astfel a nu trăi în prezentul obiectiv, ci în subiectivitatea unui trecut care se substituie prezentului, alcătuindu-i ca irealitate în dimensiunea sensibilă a prezentului etern. Filtrate prin serale ninsori și dimineți pluvioase, deci prin materia deranjantă sau mai degrabă incitantă, tristețile îl claustrează pe poet în interioare burgheze clar-obscure (clar-obscurul fiind pare-se o valoare burgheză), unde imobilitatea, lentoarea sau intenționalitatea lenească a gesturilor neîmplinite creează o stare osmotică între real și imaginar. Totul se transformă afectiv, devenind atmosferă, fără ca să știm exact dacă mediul psihic nu se constituie cumva, asemeni celui fizic, doar ca proiecție, ca imagine doar a solitudinii mai profunde a poetului. Poetul e acum un ins liric ce-și trenează cu perversă plăcere reflexibilitatea, luciditatea de cărturar obosit de sine, aceasta presupunînd o cultură bine sedimentată în subconștient, prea puțin atrasă de suprafața extravertirii sociale. El se dedublează pentru a se amăgi și se amăgește pentru a se dedubla, într-un du-te-vino autoscopic, ca o gimnastică de fapt gratuită a intelectului sensibil.

Căci datorită tocmai acestei imagini a sensibilității gînditoare, al cărei efect salutar ori fatal nu poate întîrzia la infinit, autoscopia, dublul narcisic morbid, poate ceda locul unei realități care, oricît de îndoielnică încă, de ambiguă, începe să-și traseze contururile, spre a determina eul liric să se confrunte totuși cu lumea — ceea ce se întîmplă în a doua fază a operei lui Mircea Ivănescu, după cum o probează versurile cu subînțeles intitulate **în sfîrșit ?,** din culegerea de **Poesii nouă :** „acum să împlinim ceea ce de atîția ani, zeci / de ani, a fost deschiderea, ca o rană, ca a gîndului / știut doar lăuntric, nedus pînă la capăt — / să facem un gest din ce așteptă, de-a lungul / vieții de dinăuntru (viața e foarte lungă) / și împlinirea aceasta să pună sfîrșitul / peste ce a fost dorință — și, uimit, ascultînd / vorbele acestea (ca și cum ai privi chipul ființei / odinioară atît de reale, încît arunca în minciună orice altă ființă, / orice altă dorință), știind / că împlinirea aceasta înseamnă coborîrea înceată / a feței acesteia, spre a ta — și lumina / în jur — alta decît cea a zilei, ca într-un vis / urît — și nu poți — ca într-un somn greu — / să-ți miști mîinile, ochii, și împlinirea / aceasta a minciuni — aplecîndu-se, tot mai cald, / și parcă vrînd să i te lași ei în voie...".

Deși astfel de ambiguități persistă, culegerea următoare, de **Poeme nouă,** accentuează procesul de obiectivare și de recuperare a alterității acceptată ca atare. Versurile ce poartă titlul **gravură cu pădurea cu mesteceni** — titlu în sine grăitor — mărturisesc o dorință atît de vie de concretețe exterioară, încît ea poate fi considerată drept un pariu cîștigat : „de cîte ori mă mai gîndesc la făpturile scunde / sufletești, ale mele, care stau să pîndească, / abia așteptînd să se împrăștie printre trunchiurile arborilor hohotind, / îmi amintesc de cadra aceea cu primăvară albind / albăstrie printre mesteceni în ploaie sărbătorească, / și pe care o regăsesc cînd mă aștept mai puțin, în camera mea sufletească". Ambiguitatea părînd cu desăvîrșire învinsă în versurile intitulate **ruga patimilor aurii,** unde prinde corp viabil erosul, sub aurul luminii care îl exaltă : „ o patimă, adică, aurie, într-un foc de aur, / închisă adînc în părul ei, nemaiștiind / de e zi sau noapte afară — o noapte de sineală, / suflată cu aur — și îngenunchind / să te rogi, întru pătimirile acestea de aur — / și orice ființă, cu părul revărsîndu-se șfîșiat / de lumina de afară, cenușie să fie / răscumpărată de ruga aceasta urcînd / într-o suferință aurie, care să-i sufle / ei în păr, pe față, lumină adevărată, de aur...".

Multe poeme din culegerea de **Poeme nouă** sunt concepute la persoana a doua singular, pe cînd destule din culegerea de **Alte poeme nouă,** imediat următoare, trec chiar la persoana întîia plural; un plural al umilității, s-ar putea numi, avînd în vedere sărăcia lor artistică. Este probabil o consecință a prea marelui efort de odinioară al poetului de a se menține în plăzmuire pură, de a-și masca eul în non-eul amintirii imaginare, trădat acum prin împăcarea sa cu lumea.

Ion Negoițescu

Urmare din pag. a 3-a

De la speranță la frică (I)

altcumva nici nu poate rezista, adică alta decît speranța în și prin care mai agonizam pînă în decembrie '89. Însă oricum ar fi, speranța este tot un sfetnic rău și, cum amarnic ne-a fost dovedit, folositoare doar celor puternici (ei nu-și permit să spere) întru înșelăciune spre băgarea în cușcă a celorlalți. (Evident, la vremuri noi, custi noi). Îmbătați de speranță, într-o fantastică aventură **(viața-i o ruletă** cîntă, ca nimeni alta, Maria Dolores Pradera) ne-am încredințat hazardului ce parcă ne zîmbise, jucătorii și-au pus mizele și speranțele cum i-a dus capul, rien va plus, iar bila ...a căzut la 0. C-o fi fost sau nu aranjată jucăria, cine mai știe ! A venit vremea trezirii. Bun, a fost și o revoluție dacă așa li se poate spune la toate cîte s-au întîmplat folosind un singur cuvînt, a mai întreba dacă s-a schimbat regimul sau guvernul e agasant, principalul este că, între timp, toți și toate s-au aranjat la locul lor așa cum se cuvine, poate nu tocmai exact exact cum ar fi trebuit, mai scîrțîie pe ici pe colo, dar se rezolvă rapid din mers, **mașinăria statală** a început să tăcăne ritmic. Cedînd uneia dintre cele mai banale comparații : s-a schimbat decorul, s-au mai schimbat și actorii, s-a schimbat parcă și acțiunea însă, ce naiba !?, ce se-ntîmplă !?, intrigare aceeași ! Dar este firesc, dragi telespectatori, căci este alt act. Cei care vor (mai speră !) altă piesă, ceva mai ușor, mai vesel, n-au decît să emigreze la alt spectacol. Aici, acum, în piesa asta cu tot felul de suspence-uri, va fi vorba și despre frică.

6 februarie 1990

* Pentru confirmare poate fi citit în **Adevărul** de marți 5 februarie textul intitulat „Faza europeană".

Autobiografia interbelică (III)

Revenind la **jurnal,** cu întreaga paletă de cauze determinante și consecințe decurse din substraturile sale (structura sa specifică), nu mai este nevoie, credem, să insistăm asupra importantei rolului pe care i-l atribuia tînăra generație tumultuoasă de atunci : Mircea Eliade, unul dintre reprezentanții săi cei mai străluciți, avea să-l mențină în aceeași consideratie princiară de-a lungul întregii sale vieți. Volumele **Jurnalului** său, apărute la „Gallimard", N.R.F. **(Fragments d'un journal,** I, 1973 și II, 1981) completate de scrierile de natură autobiografică începînd cu **Romanul unui adolescent miop** și **Gaudeamus** și ajungînd la Mémoires, vol. I **(Les promesses de l'équinoxe,** Gallimard, 1980, respectiv **Autobiography,** G. Harper & Row, San Francisco, 1981) și **Amintiri I (Mansarda),** (Ed. G. Ustătescu, Madrid, 1966) o dovedesc cu prisosință ; tot el este acela care, la cîteva decenii de la anii tinereții, făcea (încă) o remarcă privitoare la acest subiect și, o dată cu ea, lansa o profeție remarcabilă prin clarviziunea ei : „En utilisant les notes rapides, ou les petits fragments, écrits pendant la journée, pour rédiger (probablement le soir ou le lendemain) un court paragraphe qui en reflette «l'essentiel». En d'autres thermes, le **Journal** conçu comme un genre littéraire — et non pas comme un sténogramme (genre Léautaud). Ce qui me semble important, c'est ceci : **notre génération et celle qui lui ont succédé ne croient plus aux «oeuvres systématiques», mais aux créations personnelles** (s.n.) (et cependant **exemplaires**), aux textes «libres» (un essai qui utilise la technique du roman, du drame, etc.)' aux fragments significatifs, etc. Une bonne partie de l'oeuvre de Jünger est écrite comme un **Journal,** où elle en a la structure. C'est là que je vois son «actualité» (bien que Jünger semble un peu saboté — ou néglijé en Allemagne). **Jünger illustre un genre littéraire qui deviendra bientôt à la mode"** (s.n.).

Nu mai este, probabil, nevoie să specificăm scrierea **(genul** de scriere, ca să fim mai exacți) în care și-a găsit locul pasajul de mai sus... **(Fragments d'un journal,** Tome I). Pentru a confirma justețea previziunii marelui autor român, este suficient să citîm două opinii : aceea aparținînd unui critic contemporan cu certă predilecție, de la un timp, pentru acest tip de literatură : „Un fapt bizar se petrece în veacul nostru : în timp ce teoria literară anunță că autorul este mort, asistăm la o veritabilă invazie de biografii, memorii, jurnale. O vastă și, adesea, profundă operă autobiografică este în expansiune. Cîteva din marile cărți ale timpului se recrutează din această sferă. Ficțiunea este în criză, se spune, și cînd ficțiunea este în criză, triumfă literatura care este mai aproape de existență, strălucește documentul din literatură **pentru că el satisface nevoia adică de adevăr a cititorului,** (s.n.) Nu spun că această literatură înlătură opera de ficțiune, nu spun nici că documentul, pe măsură ce este **scris** (transcris), poate ignora ficțiunea. Spun doar că, într-o epocă în care individul este dominat de mecanismele istoriei, apar numeroase, foarte numeroase scrieri care vorbesc în chip direct de spectacolul unei individualități" (Eugen Simion, **Întoarcerea autorului) ;** și aceea, emisă de un reprezentant dintre cei mai marcanți ai generației tinere de azi : „...observația — care s-a făcut tot mai des la noi, în ultimul deceniu și în ultimii ani, că scriitura de tipul jurnalului e într-o perioadă de expansiune, înaintînd impetuoasă către o ierarhie de vîrf a registrelor utilizate de discursul literar. Fenomenul mi se pare în directă relație cu «întoarcerea autorului» în text, cu tendința de rebiografizare a persoanelor gramaticale, printr-o nouă angajare existențială, prin implicarea mai acută în realitatea cotidiană a lui **hic et nunc** (trăsături pe care le-am considerat pertinente pentru definirea a ceea ce am putea numi «postmodernitate» literară)" (Ion Bogdan Lefter, **Lupta criticului cu inerția,** în „Caiete critice", 3—4/1986). Fenomenul amorsat în perioada dintre cele două războaie de strălucită generație a „revoltaților" și „reformatorilor" a avut și a păstrat forță pentru a resuscita, peste o distanță de mai bine de patru decenii — și izbutind să depășească **fractura** reprezentată de noaptea dictaturii comuniste, îndeosebi dintre 1945—1965 — într-o formă și amploare ce le egalează și le **continuă** cu meritoriu succes pe acelea de atunci.

Nicolae Baltă
(fragment din volumul **Labirintul interpretării,** în curs de apariție la Ed. „Eminescu")

plastică

„Nașul“

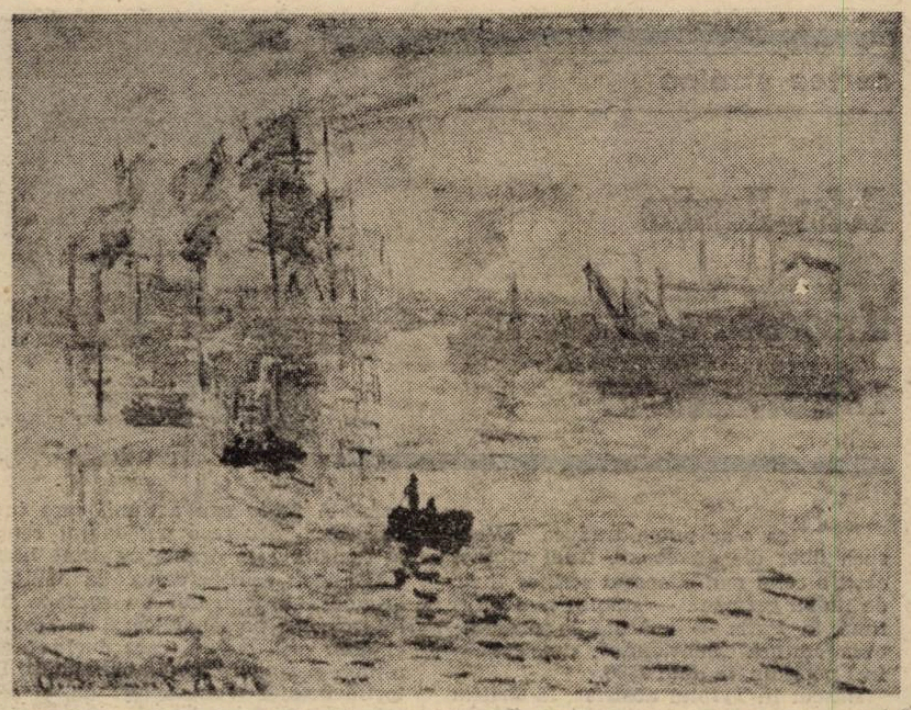

Îngăduită ne fie îndrăzneala, de a-l numi astfel pe cel ce întîmplarea l-a făcut patronul uneia dintre cele mai mari și mai fecunde resurecții din istoria post-romantică a artelor plastice. **Impresionismul,** ca termen, se naște, așadar, dintr-o pînză de **Claude Monet,** pictată în 1872 și intitulată **„Impresie, soare răsărind“.** Lucrare elaborată în proteica perioadă creatoare desfășurată de artist la Argenteuil, pe malul oceanului, care a suscitat, la apariția ei într-un salon oficial, comentariile ironic-dispreţuitoare ale criticii conformiste. Unul dintre exponenții acestei opinii autorizate, Leroy, a și creat noțiunea de „impresionism“ în sens pejorativ, pornind chiar de la sugestia oferită de tabloul lui Monet, prin care intenționa să ridiculizeze o întreagă tendință, ce începuse să se insinueze în galeriile parisiene. Destinul a vrut ca sentința lui Leroy să devină nu ceea ce a voit cel ce a emanat-o, ci frontispiciul estetic al unei adevărate **„reforme“** în pictura europeană și, în orice caz, capitol distinct al istoriei artelor moderne.

Dar, să nu supralicităm efectul terminologic, care nu i-a preocupat întrutît pe artiștii epocii, ei concepîndu-și operele ghidați de alte interese și teluri ; problemele de ordin tehnic subordonate esteticii impresionismului fiind grija unei exegeze în mare parte necontemporană cu ei. Dar existența **de facto** a unei stări de spirit, care agita frisonanta atmosferă artistică a atelierelor franceze încă de pe la mijlocul secolului trecut, odată cu redescoperirea naturii, a lucrului în peisaj, au făcut din periferiile Parisului, ca și din ulițele Barbizonului și a altor împrejurimi ale pădurii Fontainebleau locurile de predilecție ale pelerinajului și inițierii artistice subscrise noilor căutări.

Monet a avut o odisee alambicată a devenirii lui artistice, ca și alți înaintași ori contemporani ai săi. Cerbicia cu care și-a urmat destinul, șansa de a-și intersecta drumurile cu ale unor personalități mereu deschise descoperirii și susținerii noilor talente, sufiul stimulativ al vieții „de cafenea artistică“, înfloritoare în Capitala artistică a Europei sfîrșitului de secol al XIX-lea, au contribuit plural și fertil la conturarea personalității lui creatoare. A trăit mult și a fost unul dintre puținii pictori (alături de Renoir și Degas) care și-au putut vedea, încă în viață fiind, lucrările intrate în eternitatea Louvrului.

Ceea ce trebuie reținut din creația acestui mare pictor, este înclinația, de timpuriu manifestată, spre descriptivismul peisager de factură lirică. O marcantă subiectivizare a pretextului real, care îl pune pe privitor în situația de a accepta versiunea pictată ca pe realitatea însăși. Monet își permitea libertăți de interpretare a peisajului, a unor elemente din cadru, pe care le trata conform unei mitologii proprii. O poetică cuceritoare, ce avea să facă o lungă carieră în arta europeană, mai ales după stingerea din viață a pictorului. Monet a rămas, de aceea, un prețios document de studiu în muzeele lumii, fie că ne referim la celebrul său „Dejun în iarbă“, replică a unei lucrări de gen a lui Manet, dar și a altor înaintași din arealul picturii flamande renascentiste, care la rîndul ei a fost reluată în variante stilistice de o frapantă diversitate de Picasso, Dali, și de alți exponenți ai curentelor moderniste ale secolului al XX-lea, fie că ne referim la „marinele“ ori la „nimfele“ sale.

Monet **a pictat lumina** într-un mod care îl situează printre cei mai sensibili coloriști ai epocii sale. De aici, unda de lirism pe care o inspiră pînzele sale, delicatețea aproape boticelliană a desenului și a arhitecturii compozițiilor sale. Marinele lui au fost printre cele care au inițiat printre impresioniști adevărate fluxuri inspiratoare. Nu se știe, de pildă, cît datorează Sisley întîlnirii cu acest tip de peisaj, promovat în realitatea artistică franceză printre primii de Monet. Ca și van Gogh, ce avea să-l cunoască la un moment dat, cînd Monet se afla în plină vogă. Sînt firești, doar niște simple supoziții, dar asemenea „transferuri“ spirituale s-au petrecut întotdeauna în lumea artelor, circulația motivelor, a manierelor tehnice, a „experiențelor“ de atelier fiind o realitate benefică pentru progresul artelor de-a lungul civilizației. Monet nu este neapărat un mare pictor, în sensul în care sîntem obișnuiți să vorbim cînd ne referim la titanii Renașterii sau ai Romantismului și chiar ai modernismului. El nu este ceea ce se numește un inovator. Viziunea lui plastică a introdus elemente novatoare, dar pictura lui a oferit mai mult o formă academică, dacă vreți, tendințelor impresioniste existente în epocă. A pictat foarte mult și opera sa este diseminată în aproape toate marile muzee și colecții de artă din lume. Sectorul artei impresioniste nu este posibil fără măcar o pînză semnată de acest promotor al unei mari școli de pictură. De numele său sînt legate performanțele artistice ale picturii secolului XX, estetica modernă atribuindu-i azi merite deosebite în apariția pe firmamentul artei contemporane a „peisagismului abstract“ și, pornind de la acesta, un precursor al „abstracțiunii lirice“, promovată pînă și de generațiile mai noi ale picturii europene și americane.

Probabil că timpul adevăratelor și cuprinzătoarelor tălmăciri și semnificații ale operei acestui creator abia urmează a veni.

Corneliu Antim

muzică

Conexiuni

Să nu fii obsedat de ceea ce faci, să cînți imaginîndu-ți că vorbești, să vorbești imaginîndu-ți că aburul fin al cuvintelor „desenează“ un spațiu, iar Gîndul să aibă tensiunea Acțiunii. (Jurnal la persoana a II-a)

Actul pur (muzical, plastic etc.) nu ne aparține. „Obiectele“ artistice, prin „imperfecțiunea“, „fisurile“ lor permit comunicarea cu receptorul și, în ultimă instanță cu lumea. Cercul, triunghiul cu unelte, iau astfel drumul frumoasei metafore a unui poet — Piramida înverzită.

Putem vorbi, deci, despre Bach „geometrul“, despre „valoarea numerică“ a pieselor lui Webern. Enigmaticul muzician Varése se considera mai mult „ritmician“ decît inventatorul unor spații sonore. Grete Tartler, muziciană și deopotrivă poetă scrie o interesantă Melopoetică. Pentru căutările lui Octav Nemescu aș folosi termenul de Meloetică. Din mai recentul eseu al lui Corneliu Cezar — Sunetul ca imagine a lumii — aflăm că „S. Ohne, de la Centrul de cercetări Beckman de Duarte din California, a întocmit un sistem de transcriere muzicală a ciclurilor enzimale. S-ar putea vorbi (și autorul american a experimentat-o) despre o „muzică a genelor“. Plecînd în căutarea unui sistem „unificator“ (de la «heptagonul antic», se constituia „un complex plurifuncțional de corespondențe analogice între planete, semne zodiacale, sectoare terestre în funcție de răsărit-apus-zenit-nadir, metale, culori, sunete și moduri muzicale, aspecte planetare, anotimpuri, ore ale zilei, tipologii psihologice, temperamente, simțuri, etc.“. S-ar putea spune că în timp ce știința se „izolează“ în orgoliul unei dure supraspecializări, Arta își caută tot mai insistent rădăcinile „integratoare“. Într-un astfel de cadru poate fi plasat și Teatrul instrumental, foarte bine reprezentat de generația de mijloc a componisticii românești (Brînduș, Nemescu, Corneliu Cezar).

Pericolul redundanței „conexiunilor“ nu poate fi, însă, ignorat. Mă întorc la Jurnal. De ce ratează (de cele mai multe ori) actorii, marea poezie ? Exemplul cel mai la îndemînă este Eminescu. Versul este excesiv „cîntat“. Vocea trebuie să găsească „armonicele“ de bază, textul avînd propriile sale „armonice“ superioare. Și ar mai fi o idee pe care mi-a sugerat-o un recent interviu acordat de compozitorul Pascal Bentoiu tinerei reviste Melos. Nu „căutăm“, uneori, în direcția cea mai bună. Ne seduce, nu o dată, eficiența. Cazul lui Brahms (spune P. Bentoiu) care este un foarte mare poet dar mai puțin important „melodist“. Într-o viziune integratoare, însă, afirmația oarecum paradoxală nu mi se mai pare operantă. Oricum, „rezistența“ marilor opere rezidă și din perpetua noastră nevoie de a-l descoperi pe **adevăratul** Bach, pe **adevăratul** Brahms.

Valentin Petculescu

moda, altfel

„Un om de talent persecutat e oricînd mai puternic decît cîrmuirea“

Așa grăit-a onorabilul onorat Honoré **DE** Balzac, care a luptat întreaga sa viață pentru „Libertatea totală a presei“. „În pielea fiecărui om se află un farsor și un poet. Balzac era conștient de această dualitate“ ne spune André Maurois. „Orice femeie care iubește un artist se condamnă, mai devreme sau mai tîrziu, la suferință“ ne spune Balzac. O clipă de suferință feminină o surprinde Balzac în Gobseck. Citiți-o cu atenție : „Cît de frumoasă era femeia ce mi se arătă atunci în fața ochilor ! Își aruncase în grabă pe umerii goi un șal de cașmir, în care se înfășura atît de strîns încît i se puteau ghici formele, ca și cum ar fi fost goală. Purta un capot împodobit cu volane de dantelă albe ca zăpada ceea ce vădea o cheltuială anuală de aproximativ două mii de franci pe an pentru o spălătoreasă de lux. Din turbanul ei frumos de madras (mătase sau bumbac fabricat în insula Madras), legat cu neglijență după moda creolelor, se furișau bucle mari de păr negru. Patul ei era răvășit, desigur în urma unui somn foarte agitat. Un pictor ar fi plătit mult ca să poată privi cîteva clipe scena aceasta. Sub draperiile voluptuos atîrnate deasupra patului, se vedea o pernă trîntită peste o plapumă de mătase albastră, cu garnituri de dantelă ce contrastau viu cu fondul azuriu : perna aceasta păstra urmele unor contururi vagi, care atîtau imaginația. Pe blana mare de urs, întinsă la picioarele leilor sculptați în lemnul de mahon al patului, străluceau doi pantofi de satin alb, aruncați la întîmplare, ca după oboseala unui bal. Pe scaun era trîntită o rochie mototolită, cu mînecile atîrnînd pe podea Ciorapii, pe care i-ar fi putut lua cea mai ușoară adiere de vînt, se încolăceau pe piciorul unui fotoliu. Pe un divănaș zăceau niște jartiere albe. Un evantaliu de preț, pe jumătate desfăcut, strălucea pe cămin. Sertarele scrinului erau deschise. Ici-colo erau aruncate flori, diamante, mănuși, buchete, un corset. În aer pluteau vagi miresme. Domnea luxul și dezordinea, o frumusețe lipsită de armonie. Dar mizeria — a ei sau a adoratorului ei — ascunsă pînă atunci, începuse să-și ridice capul, arătîndu-și colții ascuțiți.“

„În 1828, Balzac gîfîie ca o fiară bătută“. Are o statuetă de ghips reprezentîndu-l pe Napoleon I. O frază pe un petec de hîrtie : „Ce qu'il n'a pas achevé par l'épée, je l'accomplirait par la plume“.

„21 aprilie, la croitorul Buisson, din rue de Richelieu, nr. 108, comandă : un pantalon negru de seară de 45 de franci ; o vestă din pichet alb de 15 franci ; la 23 mai, o redingotă albastră de stofă fină din Louvier de 120 de franci ; un pantalon de dril marengo de 28 de franci ; o vestă de pichet galben-deschis de 20 de franci“. „Nebuniile lui aveau o nuanță de eroism“.

„Apoi, în septembrie 1831, ca o ultimă extravaganță, cumpără un cal, o cabrioletă, o pătură violetă din păr de capră purtînd o monogramă și o coroană brodate ; o lună mai tîrziu un al doilea cal. Pentru îngrijirea animalelor e nevoie de un servitor, **groom** sau **tigru** ; acesta va fi minusculul Leclercq, pentru care Buisson va croi o livrea albastră, o jiletcă americană verde cu mîneci roșii și un pantalon din pînză groasă cu nenumărate dungulițe. Cu un asemenea echipaj te poți duce la Operă sau la Théâtre des Italiens în chip de personaj important alături de Lautour-Mézeray sau Eugène Sue.“

„Ca să se simtă bine cînd lucrează trebuie să trăiască în încăperi pline de obiecte de bronz, mobile de preț, cărți frumos legate, covoare moi. Argintarul Lecointe nu-i furnizează numai argintărie ci și două bastoane, unul de cornalină roșie, altul cu măciulia încrustată cu peruzele. Bastoanele lui Balzac, bastoane din aur, din corn de rinocer cu măciulia înstelată cu pietre prețioase, devin celebre. Delphine de Girardin își intitulează un roman : **La Canne de Mansieur Balzac** ; se preface încredințată că acest baston e fermecat, permițîndu-i lui Balzac să se facă nevăzut cînd dorește, spre a observa mai îndeaproape existența tainică a făpturilor omenești.“

Victor Ratier îl duce pe Balzac să scrie la două reviste : **La Silhouette** și **La Mode.** Impresia pe care o face e aceea a unui vulgar băiat de prăvălie. Dar verva cu care-și înflăcăra temele cele mai banale dau semnul geniului, **ca în Studiu asupra moravurilor pe baza mănușilor.** Lui Balzac îi plăceau mănușile și avea foarte multe dar cu realitatea nu s-a purtat cu mănuși, a imortalizat-o cu duritate și consistență.

Corina Cristea

cartea străină

Peter Handke

Exersare asupra tonomatului

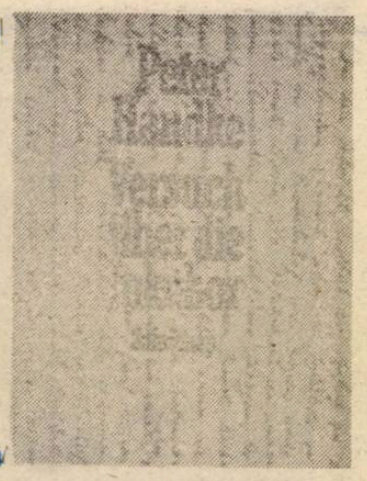

Așa s-ar putea traduce „Versuch über die Jukebox", titlul ultimei cărți a celui mai cunoscut scriitor tînăr de limbă germană — stabilit mai mult timp în Paris — apărută la prestigioasa editură „Suhrkamp", din Frankfurt pe Main, în anul 1990.

Născut în Tyrolul austriac, la Griffin Kärnten, în 1942, copilărind în Berlin și studiind în orașul natal, apoi în Klagenfurt și Graz, Peter Handke a scris un număr impresionant de romane și povestiri, poezii și piese de teatru, scenarii de film. La mai puțin de 50 de ani, este unul dintre cei mai importanți scriitori moderni, publicînd, numai la editura amintită mai sus, în intervalul de 11 ani dintre 1966—1977, peste 20 de lucrări.

„Locuitor al turnului de fildeș" — cum sună titlul uneia dintre scrierile sale anterioare, Handke a experimentat mult și a ajuns astfel la rezultate de-a dreptul remarcabile. Părerea unora că piesele sale ar irita nu este decît o reacție exagerată la reușita sa de a fi schimbat concepțiile tradiționale asupra spațiului scenic, asupra personajului dramatic și chiar asupra rolului acestui gen, dacă nu și asupra scrisului în general.

Cîteva deslușiri se impun în acest sens : cu piesele sale „Insultă publicului", „Profeție", „Autospovedanie", „Strigăt de ajutor" și „Kaspar", Handke s-a ambiționat, într-un mod fericit să demonteze caracteristicile convenționale ale scenei, văzută ca un spațiu iluzoriu. Scenele sale de teatru nu prezintă fapte sau acțiuni, care imită realitatea, deoarece personajul central al textelor sale dramatice este limba, astfel încît reintoarcerea la realitatea originară a teatrului nu se face prin intermediul personajelor și al acțiunii, ci doar prin cuvînt, care devine astfel ultima și singura realitate a lumii. Datorită acestei Weltanschauung, el se și folosește de formele cele mai naturale de exprimare, cum sînt : injuria (insulta), prezicerea, strigătul de ajutor și mărturisirea. Textele lui Handke sînt piese de teatru doar în măsura în care ele imită, la modul ironic, gestica teatrală clasică. Autorul nu urmărește, în fond, decît să exprime starea interioară, relația subiectului — inefabilă — cu lucrurile, renunțînd, în demersul său, la orice fapt sau lucru pe care îl consideră exterior, inclusiv la așa numitele tablouri de cuvinte. De aceea, respectivele piese sînt de fapt introduceri de sine stătătoare la posibile piese clasice, de aici rezultînd ceea ce se numește un **teatru nemijlocit.** Nu se urmărește reacția exterioară a publicului, cît aducerea acestuia într-o stare de maximă reflexivitate. Ca să poată gîndi, publicul trebuie să fie „înstrăinat", să devină cît mai conștient de prezența sau de absența sa — de faptul că există. Handke atrage atenția publicului asupra lui însuși nu doar în calitatea lui de spectator, ci și în cea a unui virtual public — autor. În acest sens (și mod), relația clasică dintre auditor și spectator cu piesa de teatru în sine este abolită ; spectatorul nu e interesat nici măcar de jocul actorilor, întrucît piesa e susținută sau jucată chiar de către auditoriul-spectator. Aceste piese nu vor să revoluționeze — după cum afirmă Handke însuși, cu modestie — ci numai **să atragă atenția.** Ceea ce reușesc din plin, credem noi.

Pentru a exemplifica și mai bine, să ne concentrăm asupra textului „Profeției". Aici avem de-a face cu un scenariu pur și simplu formal. Nu există nici o singură propoziție — cum se întîmplă, să zicem, în „Autospovedanie" — care să aibă sens de sine stătător. Nici o singură propoziție nu afirmă ceva. Dar nici nu neagă. Sau și afirmă și neagă, în același timp, cam în sensul celebrei prezideri a Oracolului din Delphi : „Te vei întoarce nu vei muri". Piesa nu are nici un înțeles, pentru că nici un înțeles nu este, demonstrabil. Posibil. Nici măcar înțelesul că orice prezicere este absurdă în realitate. Ceea ce parcă s-ar fi urmărit este crearea, producerea unui cît mai mare efect acustic. Și totuși, o concluzie care s-ar putea trage ar fi aceea că „pămîntul bubuie de metafore".

Cuvîntul „Jukebox", care i-a sugerat autorului ideea povestirii de care ne ocupăm aici, a fost luat din cartea „Complete Identification Guide to the Wurlitzer Jukebox", apărută la editura Rick Botts din America, în anul 1984, și ar putea fi explicat în acest fel : prin 1920, pe timpul prohibiției alcoolului pe continentul american, au început să apară primele automate muzicale. Proveniența cuvîntului este incertă, denumirea putînd fi dată și de cuvîntul „iută", dar și de verbul „to jook" de origine africană, care se traduce prin „a dansa". În orice caz, pe vremea aceea, negrii de pe plantațiile de iută se adunau în fața acestor tonomate, pentru a-i asculta pe-un Nickel Billie Hollyday, Jelly Roll Morton sau un Louis Armstrong, ale căror cîntece nu erau transmise de radiouri (pe care, de altfel, nu le posedau decît albii). Timpurile de aur ale faimoaselor „jukeboxe" au început odată cu încetarea prohibiției, prin anii '30, cînd acestea au năpădit în toate localurile, inclusiv frizerii și tutungerii, adaptîndu-se noii situații create, modificîndu-și forma și mărimea, folosind lemnul ca material de construcție (în locul plasticului și mai ales metalului, care a fost preluat de către industria de-armament).

În căutarea unui astfel de tonomat, care-i fermecase copilăria, va pleca scriitorul spre orășelul Soria, în Spania. Dar călătoria sa, a autorului (care-i și personajul principal, doar că la persoana a 3-a) va fi efectuată în speranța secretă a realizării povestirii cu acest titlu. Desigur că plecarea e numai un pretext, deoarece, pornind în căutarea imaginii copilăriei sale, personajul nu face altceva decît să se regăsească pe sine, în fața colilor albe de scris, precum în fața propriei conștiințe. Astfel că acțiunea, care lipsește aproape total din povestire, ar putea fi redusă, în ultimă instanță, la căutarea propriei identități. Personajul nu își găsește locul, mediul necesar scrisului, decît în clipa cînd, într-un mic restaurant chinezesc din acel orășel spaniol cu cea mai rece climă, el va descoperi figura micuței chinezoaice, a cărei înstrăinare și însingurare îi declanșează regăsirea de sine.

În cadrul acestei acțiuni simple, povestirea decurge cu impetuozitatea vieții însăși, ca o meditație de dimensiuni metafizice asupra propriei persoane și asupra legăturii cu lucrurile din jur și din interior, într-o limbă considerată ca valoare în sine și care nu redă realitatea, cît o înlocuiește sau o conține.

Scrisă după Decembrie 1989, povestirea face trimitere și la situația politică din România postrevoluționară prin intermediul unei singure propoziții : „A citit despre execuția perechii Ceaușescu nu cu satisfacția, cît cu vechea, redeșteptata groază în fața istoriei".

În cele aproximativ 140 de pagini ale ultimei sale cărți, — pe cîte se întinde cea mai recentă povestire a lui Peter Handke — ni se relevă încă o dată cunoscuta față a autorului, emaciată de întrebările fără răspuns pe care le ridică existența. Cartea se constituie, totodată, într-o profundă profesiune de credință : nu doar a gînditorului — un filozof al scrisului — dar și a scriitorului care — asemenea tuturor marilor descoperitori — ne-a învățat să descoperim o nouă fațetă a funcției pe care literatura (scrisul, în general) trebuie să o aibă în societatea contemporană. Ideea care se desprinde e că literatura trebuie să trezească toate gîndurile și acțiunile, toată cunoașterea sau conștiința care sălășluiește în om, astfel încît acesta să ajungă în stare de a se putea manifesta cît mai personal.

Gavril Matei Albastru

FRANCIS COMBES

Din volumul „Ucenici ai primăverii" 1980, Les Editeurs Français Réunis

VI — unde poetul face o declarație solemnă

Te adăpostiseși
ferită de raze
fotoni bombardament continuu
solar

te adăpostiseși
unde era mai verde
în fabrica greierilor
înaltă pădure
cu acoperămînt de vînturi
răvășit de străveche
Orgă. Filtru verde
al unei limpezimi diluviene
în suspensie
miroase-n spațiu
a violență de tei.

Erai în căutare de căldură
ca să te bucuri de o înghețată.

Bungalow nr. 2
Dormi pe malul ochilor și rătăcești
în largul mării
vînînd cășaloți
și balene albastre
Înăuntru, încăperea-i un ou de lumină
Afară, pădurea se-nvolbură-ncet
din vîrfuri de crengi
și respiră
printr-o regulată mișcare de branhii.
Tu crezi în fulgerele de iubire ?
Să mai fi fost lovit de ele oare
frumosul meteor nebun ?

Ca să spun drept, nu e nici un mister
iubirea noastră-i accidentul necesar
de care-aveam nevoie
pe care-am inventat-o
și-acuma fulgerul îl îmblînzim.

Ah, mic
incendiu vorace
gură de foc de gheață
m-apeși c-o sărutare
torențială
și mă-nlănțui
într-o strînsoare atît de vie
de parcă de măceș
mi-ești dulce...
un duș de după baie
azaleea mea

ți-ngălbenesc de extaz ochii surîzători,
albăstrui, rînduncl
și batjocoritori

ce tricotează lumina și votează cerul
cel mai bun
o dulcea mea iască iasca nebună
după inimi !

azaleea mea
știi tu oare ?

antilopa moare neștiind cum să tacă
într-un verde ticsit de aloe
și frunze de palmier
amiaza potolește apele
pe cînd un cer încremenit de frică
gîlgîie de elicoptere
— Nu, hotărît lucru
eu nu vreau să fiu regele !

XVI — în sfîrșit iubirea

Ești toată înnoptată îndulcită
de dealuri
îngreunate de vise în culori sumbre
campanulate de-albastru
către țarcuri deschise-mi merg ochii
și degetele
tinere jocuri milenare curioase
și-ascunse
ești un deal în care noaptea mea
s-a cuibărit
Ești toată lumină ce însă nu orbește
se spune că ești simplă ca bună ziua
nu ai furat-o de la verdele fără de somn
al cîmpiilor
nici de la gura copiilor prin care
se rostește adevărul
îl ai
de la calea lactee a autostrăzilor
și de la profitabila tovărășie-a
porumbeilor
din orașul tău de sărbătoare
îmbrăcat în lumină
Marea e pură și tulbure ca un cer
răsturnat
tot albastrul s-a scurs
pîndește pescărușul cu cap de-asasin
și te ține de mînă
blîndețea ta e-o luptă
ne vine dintr-un mîine în care
nimănui nu-i va mai fi
rușine să fie-atît de pur.

În românește de
Bogdana Savu

Urmare din pag. a 16-a

Jurnalul din Tanger, 1987—'89

rite așteptarea, și am urmărit desfășurarea pirotehnică de la fereastra dormitorului, după ce am ajuns acasă. O seară obositoare. Mai întîi, poliția n-a vrut să ne lase să ne apropiem mai mult de un sfert de milă de intrare, așa că am fost nevoiți să parcăm în plazauela din spatele cafenelei Hafa. Mulțimea din stradă era atît de compactă încît Abdeluahaid a trebuit să-i împingă brutal într-o parte ca eu să pot înainta cît de cît. Cînd am reușit să ajungem în dreptul Palatului Mendub îmi ură noroc și o luă înapoi. În fața intrării aștepta o lungă coadă de oaspeți. Pe cînd înaintam încet, fete așezate de ambele laturi ale cozii ne plouau cu petale de trandafiri. Mai încolo se zăreau rîndurile de dansatori și percuționiști, iar în fundal, înșirați de-a lungul străzii mărginite de zid, stăteau cai cu soldați, imobili asemeni unor statui. Mă gîndeam numai cît de providențial era că vremea era frumoasă. Chiar și numai cîteva picături de ploaie ar fi distrus cel puțin o sută de rochii de seară. Nu mi se părea o manieră ideală de a-ți întîmpina musafirii, aceea de a-i face să stea în stradă o jumătate de oră așteptînd să ajungă la gîtuitura din fața porții. Acolo ei trebuiau să arate invitațiile, să li se verifice numele pe o listă și erau admiși unul cîte unul. Coada se continua în curte, pînă cînd ni se dădură hărți ale terenului și furăm îndrumați spre corturile noastre. Am numărat nouă asemenea adăposturi, după ce am trecut de perimetrul primirilor, unde amfitrionul nostru trona rînjitor, flancat de fiii săi, și cu Elizabeth Taylor așezată lîngă el „Așteaptă numai să vezi cît s-a îngrășat", fusesem prevenit. Mie nu mi se păru cîtuși de puțin grasă : mi se păru solidă și suculentă. Probabil că era moartă de oboseală : nu e ușor să fii prezentat la nouă sute de persoane, una după alta. Am refuzat șampania și am pornit-o în căutarea cortului care-mi fusese repartizat, făcîndu-mi loc prin mulțime, pînă cînd l-am găsit în sfîrșit. Nu existau cărți de vizită pe mese. M-am așezat la o masă pînă ce un chelner m-a rugat să mă așez la alta, tot atît de liberă. Nimeni nu părea foarte grăbit să mănînce, cu șampania care ploua din toate părțile. În cele din urmă masa mea fu și ea ocupată — de, printre alții, guvernator, șeful poliției și un militar acoperit de medalii. La cealaltă masă ședea Malcolm Forbes cu familia sa, Miss Taylor ședea în stînga lui, cu spatele la mine. Prințul moștenitor ședea în dreapta. Timp de trei ore am urmărit masa lor. Franțuzoaica de lîngă mine făcea continue comentarii cu voce scăzută apropo de umerii lui E. Taylor și de fața prințului moștenitor, pe care le aprecia ca fiind „înspăimîntători" și, respectiv, „aproape japonezi". Tot ce puteam să văd era că nu-și modifică nici o clipă expresia și că vorbea foarte puțin. Cred că era plictisit într-un mod de nedescris.

1 septembrie : Buffie[6] a plecat astăzi la New York. Ieri am luat prînzul în grădina la Güitta, după care îmi spuse : „A pierdut o clientă", referindu-se la Mercedes, care se ocupa singură de restaurant. Calcanul era departe de a fi proaspăt, și pentru el pretinse exact dublul prețului inclus pe meniu : 140 în loc de 70. Astfel de metode îndepărtează orice client. Și mai era și toată tabăra aceea de insecte : muște cu zecile, furnici pe fața de masă și o viespe insistentă care puse stăpînire pe peștele din farfuria mea, ciugulindu-l tot timpul mesei. Am mers cu Umberto Pasti(care face un reportaj despre mine pentru **Vogue**-ul italian) în Avenida de España pentru pozat.

NOTE :

[1] Mohammed Mrabet, scriitor marocan prezentat publicului englez prin traducerile făcute de Bowles ; celălalt este unul din administratorii apartamentului lui B. din Tanger.

[2] Rodrigo Rey Rosa, tînăr scriitor guatemalez tradus de B.

[3] Redactor la **Observer** și autor al clasicului „Slow Boats to China".

[4] Verișoara regelui Hassan al Marocului.

[5] Lordul Herbert prieten apropiat al lui B., stabilit încă înaintea acestuia la Tanger ; B. îl descrie în autobiografia sa ca fiind „arbitrul neoficial al etichetei" în zonă.

[6] Buffie Johnson, pictoriță și scriitoare americană, prietenă cu B. și cu romancierea Patricia Highsmith.

UMBERTO ECO — PENDULUL LUI FOUCAULT

ABULAFIA

Colaj. **Trebuie să spun că pentru fragmentul/tele/ de mai jos, ca povestea să aibă o noimă şi să stîrnesc interesul cititorului, fără ca să-i dezvălui tainele cărţii, am fost constrîns să fac un colaj, împrumutînd eşantioane din capitolele III, IV, V şi VI pentru o secvenţă ştiinţifico-poliţistă (avem nevoie şi de puţin agrement, nu ?). Mi-am propus aici să-l prezint pe cel de-al doilea personaj al cărţii — de fapt cel principal — Jacopo Belbo, cel care cu maşina lui de calcul,** ABULAFIA, **vrea să dezlege şarada Templierilor, şi care ajunge în paginile noastre în situaţia limită. El e un mistic, se dăruie cu totul, e dependent şi manevrabil. Cel de-al treilea personaj, Diotallevi, spre deosebire de el e un iniţiat, adică ştie, stă deasupra, independent şi manevrant. Belbo, mezinul care povesteşte şi despre care era vorba în nr. 3 (51) din 16 ianuarie 1991 din „Luceafărul" (cuvintele acestea se adresează cititorilor consecvenţi ai revistei !) este un participant sentimental, mic şi destul de onest observator.**

Spun toate astea, repet pentru a-l atrage pe cititor la parcurgerea minunatei Halima **care este** Pendulul lui Foucault, **la care lucrez cu caznă, obidă şi încintare de mai multă vreme şi care va apărea în traducerea mea (dacă vrea Dumnezeu, căci, din păcate, e nevoie şi de asta) la sfîrşitul anului 1991.**

În joia aceea trîndăveam în pat fără să mă pot hotărî să mă ridic. Sosisem în după-masa precedentă şi telefonasem la editură. Diotallevi era tot la spital şi Gudrun fusese pesimistă...

În ceea ce-l privea pe Belbo, nu era la birou. Gudrun îmi spusese că telefonase spunînd că trebuie să plece undeva din motive de familie. Care familie ? Lucru ciudat este că luase cu el **word processor**-ul — Abulafia, cum îi spunea el şi imprimatorul. Gudrun îmi spusese că-l dusese acasă ca să termine o lucrare. De ce atîta oboseală ? Nu putea să scrie la birou ?

Mă simţeam fără patrie. Lia şi copilul aveau să se întoarcă abia peste o săptămînă. Cu o seară înainte dădusem o raită pe la barul lui Pilade, dar nu întîlnisem pe nimeni.

Am fost trezit de telefon. Era Belbo, cu o voce schimbată, îndepărtată.

— Ei ? De unde suni ? Credeam că te-ai rătăcit prin Libia, în 18...

— Nu glumi, Casaubon, e un lucru serios. Sînt la Paris.

— La Paris ? Dar acolo trebuia să mă duc eu ! Eu sînt cel care pînă la urmă trebuie să vizitez le Conservatoire !

— Nu mai glumi, ţi-am mai spus. Sînt într-o cabină, nu, într-un bar, mă rog, nu ştiu dacă pot să vorbesc prea mult...

— Dacă n-ai fise cheamă-mă cu taxă inversă. Eu stau aici şi te aştept.

— Nu-i vorba de fise, am încurcat-o. Începea să vorbească grăbit ca să nu mă lase să-l întrerup. Planul. Planul e adevărat. Pentru Dumnezeu, nu spun baliverne. Mă caută.

— Bine, dar cine te caută ? Încă mai încercam să mai pricep ceva.

— Templierii, pentru Dumnezeu. Casaubon, ştiu că n-ai să mă crezi, dar ăsta e adevărul. Cred că eu am harta, m-au încoltit, m-au constrîns să vin la Paris. Sîmbătă la miezul nopţii mă vor la Conservatoire, sîmbătă, înţelegi, în noaptea de Sfîntul Ion... Vorbea dezlînat şi nu izbuteam să-l urmăresc. Nu vreau să mă duc acolo, mă pregătesc să le scap. Casaubon, ăia mă omoară. Dumneata trebuie să-l înştiinţezi pe De Angelis — nu De Angelis nu are nici o putere, şi nici o vorbă la poliţie, pentru Dumnezeu.

— S-atunci ?

— Atunci, nu ştiu, citeşte discurile de pe Abulafia, în ultimele zile am spus totul acolo, chiar şi ceea ce s-a întîmplat în urmă cu o lună. Dumneata nu erai, nu ştiam cui să-i povestesc, am scris timp de trei zile şi trei nopţi... Ascultă, du-te la birou, în sertarul biroului meu e un plic cu două chei. Cea mare n-are importanţă, e de la casa de la ţară, dar cea mică e cheia apartamentului de la Milano, du-te acolo şi citeşte totul, apoi hotărăşte dumneata, sau, mă rog, o să mai vorbim, Doamne Dumnezeule, nici nu ştiu ce să fac...

— Foate bine, citesc. Dar după asta unde ne întîlnim ?

— Nu ştiu, aici schimb hotelul în fiecare noapte. Să zicem că dumneata faci astăzi tot ce trebuie să faci şi apoi mă aştepţi la mine acasă, mîine dimineaţă, eu încerc să te chem, dacă pot. Dumnezeule, parola...

Am auzit zgomote, vocea lui Belbo se apropia şi se depărta cu intensităţi variabile, ca şi cum cineva încerca să-i smulgă receptorul.

— Belbo, ce se întîmplă acolo ?

— M-au găsit. Parola....

Un troznet sec, ca o împuşcătură. Trebuie să fi fost receptorul care căzuse sau fusese aruncat de perete, sau de tăbliţele acelea care stau sub telefon. O vînzoleală. Apoi declicul receptorului pus în furcă. Desigur nu de Belbo.

M-am vîrît numaidecît sub duş. Trebuia să mă trezesc. Nu înţelegeam ce naiba se petrecea. Planul era adevărat ? Ce absurditate, doar noi îl inventaserăm. Cine-l capturase pe Belbo ? Cavalerii Rosa-Croce, contele Saint Germain, Ohrana, Cavalerii Templului, Asasinii ? În cazul ăsta totul era posibil, dat fiind că totul era neverosimil. Se putea ca lui Belbo să i se fi sucit mintea, în ultima vreme era aşa de încordat, nu ştiu dacă din pricina Lorenzei Pellegrini sau poate că era mereu tot mai fascinat de creatura lui — sau mai bine spus Planul era comun, al meu, al lui, al lui Diotallevi, dar el era cel care părea să fie prins, într-adevăr, în jocul ăsta pînă peste orice limită. Era inutil să faci alte ipoteze. M-am dus la editură, Gudrun m-a primit cu observaţii acre despre faptul că acum ea era singura care trebuia să ducă întreprinderea în spinare, m-am repezit la birou, am găsit plicul, cheile şi am alergat la apartamentul lui Belbo.

Miros de închis, de chiştoace rîncezite, scrumierele erau pline pretutindeni, chiuveta din bucătărie plină de farfurii murdare, găleata de gunoi arhiplină de cutii goale. Pe un raft al studioului trei sticle de whisky goale, a patra mai conţinea două degete de alcool. Era apartamentul unuia care-şi petrecuse ultimele zile fără să iasă, mîncînd cum se nimerea, muncind cu furie, ca un intoxicat.

Erau două camere cu totul, pline de cărţi îngrămădite peste tot, cu rafturi de dulapuri care se îndoiau sub greutate. Am văzut numaidecît masa cu computerul, imprimatorul, casetele mici cu discuri. Puţine tablouri în puţinele spaţii neocupate de dulapurile cu cărţi, şi chiar în faţa mesei o stampă din secolul al şaptesprezecelea, o reproducere înrămată cu grijă, o alegorie pe care n-o băgasem de seamă cu o lună înainte, cînd urcaserăm aici ca să bem o bere, mai înainte de a pleca în vacanţă.

Pe masă o fotografie cu Lorenza Pellegrini, cu o dedicaţie cu caractere mărunte şi puţin cam copilăreşti. Se vedea doar faţa, dar privirea, numai privirea mă tulbura. Printr-o pornire instinctivă de delicatete (sau de gelozie) am întors fotografia fără să citesc dedicaţia.

Erau pe-acolo cîteva cartele. Am căutat ceva mai interesant, dar erau doar prospecte tabulate, pliante editoriale. Printre toate documentele astea am găsit totuşi imprimatul unui **file** care, judecînd după dată, părea de la primele experienţe cu **word processor**-ul. Se intitula chiar „Abu". Mi-am amintit de ziua cînd Abulafia îşi făcuse apariţia în editură, de entuziasmul aproape copilăresc al lui Belbo, de mugetele lui Gudrun, de ironiile lui Diotallevi.

„Abu" era desigur răspunsul personal al lui Belbo adresat detractorilor

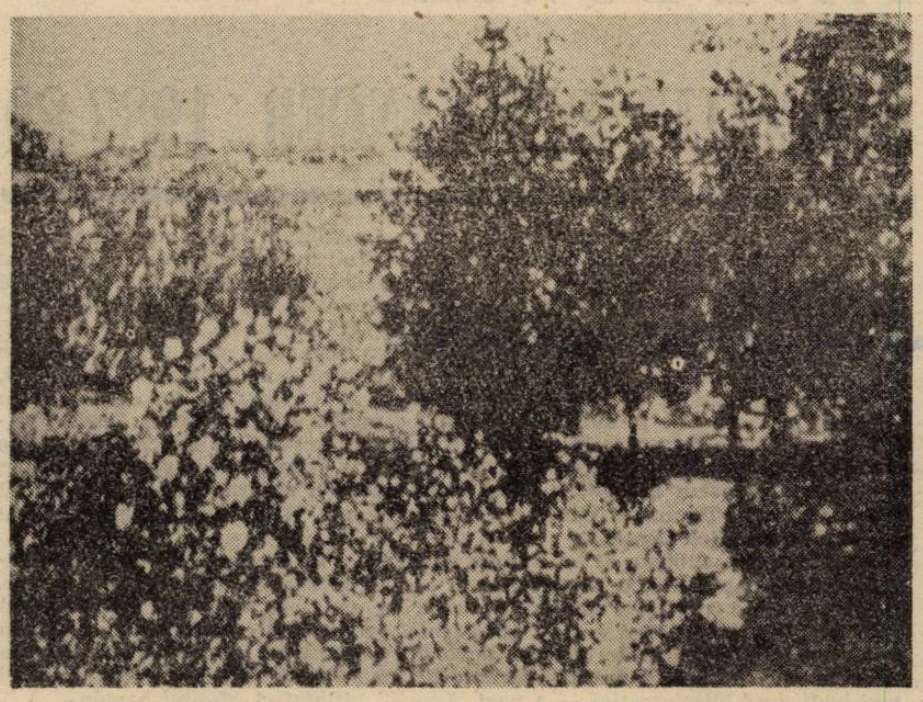

lui, un divertisment goliardic, de neofit, dar spunea multe despre furia combinatorie cu care Belbo se apropiase de maşină /.../.

Nu mai era altul la vedere. Trebuia să-l caut printre micile discuri ale **word processor**-ului. Erau aşezate pe numere şi m-am gîndit că n-ar fi stricat să încerc eu primul. Dar Belbo amintise de o parolă, de un cuvînt cheie. Păstrase întotdeauna secretul maşinii sale Abulafia.

Şi într-adevăr nici n-am apucat să pun bine în funcţie maşina că a şi apărut un mesaj care mă întreba : „Ai parola ?" Formulă neimperativă, Belbo fiind un tip bine-crescut.

O maşină nu colaborează, ştie că trebuie să primească parola ; n-o primeşte, tace. E ca şi cînd mi-ar fi spus : „Fii atent, tot ceea ce vrei să ştii eu am aici în burta mea, dar rîmă rîmă, bătrînă cîrtiţă, n-ai să găseşti aşa uşor". Aici trebuie să arăţi ce poţi, mi-am spus, tot îţi plăcea ţie să te joci de-a permutaţiile cu Diotallevi, erai Sam Spade al editurii cum ar fi spus Jacopo Belbo, acum să vedem cum o scoţi la capăt.

Pe Abulafia cuvintele cheie puteau să fie de şapte litere. Cîte permutări de şapte litere se puteau face cu cele douăzeci şi cinci de litere ale alfabetului calculînd şi repetiţiile, pentru că nimic nu te oprea ca acel cuvînt să fie „cadabra" ? /.../

Trebuia procedat prin supoziţii. La ce cuvînt s-ar fi putut gîndi Belbo ? În primul rînd era un cuvînt pe care-l găsise la început, cînd începuse să folosească maşina, sau pe care-l născocise şi schimbase în ultimele zile, cînd îşi dăduse seama că micile discuri conţineau material exploziv şi că, cel puţin, pentru el jocul nu mai era un joc? Ar fi fost cu totul altfel.

Mai bine să ne bazăm pe a doua ipoteză. Belbo se simte urmărît de Plan, ia Planul în serios (pentru că aşa mă făcuse să cred la telefon) şi atunci se gîndeşte la un cuvînt legat de povestea noastră.

Sau poate că nu, un cuvînt legat de Tradiţie le-ar fi putut veni în minte şi lor.

Pentru o clipă m-am gîndit că poate ei intraseră în apartament, făcuseră o copie după discuri, şi în momentul acela încercau toate combinaţiile posibile în acel loc îndepărtat. Calculatorul suprem într-un castel din Carpaţi.

Ce prostie, mi-am spus, ăia nu erau oameni de calculatoare, ei s-ar fi ajutat de Notarikon, de Gematria, de Temurah. Şi ar fi folosit tot atîta timp cît trecuse de la redactarea lui **Sefer Jesirah.** Totuşi supoziţia asta nu era de neglijat. Ei, dacă existau, ar fi urmărit o inspiraţie cabalistică, şi dacă Belbo se convinsese că existau poate o fi urmărit şi el aceeaşi cale.

Ca să nu-mi fac remuşcări am încercat cu cele zece sefirot : Keter, Kokhma, Binah, Hesed, Gheburah, Tiferet, Nezah, Hod, Jesod Malkhut şi am adăugat şi pe Shekhina, pe deasupra... Nu funcţiona, firesc, era prima idee care putea veni în mintea cuiva.

Cu toate acestea, cuvîntul trebuie să fie ceva obişnuit, care-ţi vine în minte prin forţa împrejurărilor, pentru că atunci cînd lucrezi pe un text, şi în mod obsesiv, cum trebuie să fi lucrat Belbo, în ultimele zile, nu te poţi sustrage universului în discursul căruia trăieşti. E inuman să te gîndeşti că Planul îl înnebunise, şi că-i venise în minte, ce ştiu eu, Lincoln sau Mombassa, Trebuie să fie ceva legat de plan. Dar ce ?

Am încercat să mă transpun în procesele mentale ale lui Belbo, care scrisese fumînd preocupat, şi bînd şi privind în jur. M-am dus la bucătărie şi mi-am turnat ultima picătură de whisky în singurul pahar curat pe care l-am mai găsit, şi m-am întors la consolă, cu spatele lăsat pe rezimătoare, cu picoarele pe masă, bînd cu mici înghiţituri (nu făcea aşa Sam Spade ? — sau poate nu, era Marlowe) şi rotindu-mi privirile-n jur. /.../

> Pe cele douăzeci şi două de litere de bază le-a cioplit, le-a frămîntat, le-a combinat, le-a supus, le-a amestecat şi a făurit din ele toată creaţia şi tot ce e de făcut pe viitor.

Numele lui Dumnezeu... Sigur că da. Mi-am adus aminte de primul dialog dintre Belbo şi Diotallevi, în ziua în care instalaserăm Abulafia la birou...

Am luat în mînă foaia de la imprimator... am probat... întuneric complet. O ultimă înghiţitură de whisky şi apoi, cu degetele tremurînd, am încercat o altă variantă... Nimic.

Aveam chef să mor... Trebuie să fi făcut o greşeală, o greşeală grosolană de tot, un fleac de greşeală. Eram la un pas de rezultat, poate că Belbo, din motive care-mi scăpau, folosise formula de la sfîrşit ?

Casaubon, idiotule ! mi-am spus. Sigur că de la sfîrşit. Sau mai bine-zis de la dreapta la stînga. Belbo pusese în computer numele lui Dumnezeu transliterat în litere latine, cu vocale, desigur, dar cum cuvîntul era ebraic îl scrisese de la dreapta la stînga. **Imput**-ul său nu fusese IAHVEH — cum nu-mi dăduse prin minte de la început — ci HEVHAI. Firesc că la acest punct ordinea permutării se inversează.

Trebuia deci să număr de la coadă. Am încercat din nou cele două nume.

Nu s-a întîmplat nimic. /.../

Atunci, din ură faţă de Abulafia, la a nu ştiu cîta întrebare obtuză („Cunoşti parola") am răspuns. „Nu !"

Ecranul a început să se umple de cuvinte, de linii, de indici, de o cataractă de discursuri.

Violasem secretul Abulafiei.

Eram atît de excitat de victorie încît nici măcar nu m-am întrebat de ce Belbo alesese cuvîntul acela. Acum ştiu. Şi ştiu că el, într-un moment de clarviziune înţelesese ceea ce înţeleg eu acum...

Am început să dansez, să bat din palme, să cînt un cîntec soldătesc. Apoi m-am oprit şi m-am dus la baie să mă spăl pe faţă. M-am întors şi am pus în maşină în primul rînd ultimul **file**, cel scris de Belbo înainte de fuga sa la Paris. Şi astfel în timp ce imprimatorul tăcănea imolacabil, m-am apucat să mănînc cu disperare şi încă să mai beau.

Cînd imprimatorul s-a oprit şi am citit, am rămas năucit, şi nu eram încă în stare să pricep dacă aveam de-a face cu nişte revelaţii extraordinare sau cu mărturia unui delir.

Prezentare şi traducere
Florin Chiriţescu

PAUL BOWLES

JURNALUL DIN TANGER, 1987-89

Apariția, la jumătatea anului trecut, a „Jurnalului din Tanger" (cuprinzînd perioada 1987—1989) al lui Paul Bowles a constituit unul din evenimentele scenei literare britanice ; Peter Owen, editorul său londonez, a scos o ediție limitată la 500 exemplare cartonate (din care 75, semnate de autor), care mai cuprinde 7 fotografii inedite ale lui Bowles și ale prietenilor săi. Născut în 1910 la New York, Paul Bowles a devenit, imediat după publicarea romanului său „Cerul ocrotitor" (1949), unul din scriitorii cei mai fascinanți ai acestui secol. Autoexilat la Tanger, în Maroc, supranumit de unii „ultimul împărat al Tangerului" (ca o paranteză : „Cerul ocrotitor" este în momentul de față ecranizat de Bertolucci), Bowles privește lumea cu o detașare elegantă — ceea ce nu înseamnă că lumea nu se simte sedusă de acest personaj straniu și distant, care a atras ca un magnet la Tanger, de-a lungul a patru decenii, pe lîngă atîția anonimi curioși, multe personalități diferite precum Tennessee Williams, Truman Capote, William Burroughs sau cîntăreții Sting și Mick Jagger...

Farmecul ambiguu al lui Bowles operează și în aceste cîteva pagini de însemnări (aproape) zilnice. Compozitor în aceeași măsură în care este și prozator, Bowles percepe freamătul cotidian al lucrurilor nevăzute, scrîșnetul insolitului în tăcerea domestică, urletul neauzit al violenței omniprezente. Oscilînd între notația vag-caustică și precizia de bisturiu, devenită proverbială, a verbului său, Bowles scrie în cei „doi ani în preajma strîmtorii" un fel de istorie personală — în cel mai înalt grad idiosincratică — a unei „Istorii", altminteri, absolut banale...

1987 — 20 august : Făcut o ultimă vizită la consulat, unde mi s-a dat o copie a testamentului meu pe care îl țin ei. Mișcări de furgoane în fața la Résidence. După-amiaza a adus un domn Jebari, care face o teză la Sorbona. Prima sa propunere, **La Vie et l'oeuvre de Paul Bowles**, a fost respinsă. Cînd a intitulat-o **L'Horreur et la violence dans l'oeuvre de Paul Bowles**, au acceptat. Ridicol. (...)

14 septembrie : M-am uitat prin chestionarul din **Libération** de acum doi ani : **Pourquoi écrivez-vous ?** — de astă dată pentru a vedea care a fost răspunsul cel mai frecvent. Foarte puțini scriitori invocau necesitățile financiare ca motiv al exercitării profesiei lor. Mulți au recunoscut că habar n-au de ce scriu. Însă majoritatea au răspuns sugerînd existența unei forțe interioare căreia nu i se pot opune și care-i obligă să scrie. Cei mai scrupuloși dintre aceștia nu au sovăit să admită că principala lor satisfacție era să simtă că lasă o parte din ei moștenire — cu alte cuvinte, a scrie este resimțit a conferi un soi de minimă imortalitate. Acest lucru ar fi fost de înțeles la începutul secolului cînd se presupunea că viața pe planetă o să continue veșnic. Acum, cînd prognoza este mult mai îndoielnică, dorința de a lăsa o urmă pare absurdă. Chiar dacă specia umană reușește să supraviețuiască încă o sută de ani, este greu de închipuit că o carte scrisă în 1990 va spune cîne știe ce cuiva care ar deschide-o în 2090, dacă bineînțeles va mai fi capabil să citească.

1988 — 26 ianuarie : „Sueños de Opio". De fiecare dată cînd citesc un articol despre ceea ce ziariștii numesc „tragedia din Sri Lanka" mă aștept să văd un deget îndreptat acuzator spre englezi. Incredibil, acest lucru nu se întîmplă niciodată. În schimb rasa, religia și tradiția culturală sînt luate la perdaf pînă cînd impresia finală cu care rămîne cititorul este că desigur, conflictul era inevitabil. Toată lumea știe că tamilii nu au emigrat în Ceylon din proprie inițiativă. De ce îi vroiau englezii acolo ? Pentru că aveau nevoie de un grup sărăcit și neputincios de muncitori agricoli care să fie obligați să lucreze pentru salarii minime. Singalezii nu puteau fi obligați ; tamilii, fiind pe teritoriu străin, erau la dispoziția englezilor.

20 februarie : Incapacitat de o răceală din ziua în care am dus soimul în munți, Sawyer-Lauçanno, perseverentul meu biograf, a aranjat un concert cu muzica mea în cadrul Festivalului de muzică de la Nisa din 3 aprilie. Greu să te poți supăra cînd lumea pe el cînd se dă astfel peste cap ca să fie agreabil. S-a oferit chiar să vină din Boston pînă la Tanger să mă ia, dacă vreau să merg. N-o să merg. Sînt prea bătrîn ca să mă mai pot împăca cu ideea că lumea se hlizește la mine.

24 aprilie : Am un păianjen al cărui comportament mă uluiește. Este genul de păianjen cu corpul subțire și picioare foarte lungi care nu țese nici o pînză. Își petrece zilele atîrnînd de un filament prins de partea de jos a unei etajere de marmură din spatele ușii. În ultimele trei săptămîni s-a dus în fiecare noapte să se atîrne cam la un metru jumate mai încolo, lîngă chiuvetă. Cînd se luminează de ziuă se întoarce în colțul său. În nici unul dintre aceste locuri nu există nici o insectă pe care s-o prindă, și cu toate astea nu ratează nici o noapte. Dacă divulg cuiva secretul existenței lui sînt sigur că va fi omorît. Nimeni nu vrea să aibă păianjeni în casă. Dar Rahma este o menajeră atît de proastă încît probabil că păianjenul poate conta pe cîteva luni bune de liniște de-aci înainte. Dacă Mrabet sau Abdeluahaid[1] ar da cu ochii de el l-ar stîrcoci automat. Nu știu de ce presupun că este cu totul inofensiv, cu excepția faptului că nu arată cîtuși de puțin ca păianjenii care atacă. Aceștia au corpurile mai grele și picioare mai groase și sînt de un negru intens, milităntt.

3 mai : Poveste tipică de violență de Ramadan în piață la Casabarata. Un om care preparase chibaquia ședea pe jos, sperînd să-și atragă cumpărători. (Chibaquia se făcea înainte vreme cu miere ; acum, nemaiexistînd miere, se face cu sirop de zahăr, și nu e foarte bună.) Un alt om, ducînd o mică tarabă portabilă cu piepteni, oglinzi de buzunar, pastă de dinți și alte obiecte de acest fel se așează lîngă primul, care-i porunci numaidecît să se ducă în altă parte. Celălalt spuse că nu avea de gînd să stea decît un minut, pentru că era obosit. Apoi, pleca mai departe. Vînzătorul de chibaquia răcni : **„Safi !"**, scoase cît ai clipi din ochi un cuțit lung și-l crestă pe celălalt de sus în jos, retezîndu-i jugulara. Omul, rănit, se ridică, făcu cîțiva pași și se prăbuși. Băietelul lui de patru ani rămase să se uite la el în timp ce sîngera mortal. Acesta a fost al doilea omor la Casabarata de cînd a început Ramadanul acum două săptămîni. Au mai fost și altele, în alte părți ale orașului, dar n-am putut să obțin confirmări de la martori oculari ca pentru acesta.

5 mai : Păianjenul, după ce fusese absent partea cea mai bună a săptămînii, s-a hotărît brusc să se întoarcă la obișnuitul său refugiu nocturn, unde stă tot timpul, zi și noapte. Mi se pare că e ceva suspect în legătură cu asta. Locul identic în care obișnuia să-și petreacă nopțile, însă nu sînt convins că este vorba de aceeași insectă. Pare mai mic și mai slab ca înainte. Dacă este un exemplar diferit, ce putea să se fi întîmplat cu originalul, și de ce acesta stă atîrnat exact în colțul în care atîrnase și celălalt ? Un entomologist ar fi probabil în stare să dea o explicație complet neașteptată și complet satisfăcătoare.

1989 — 3 aprilie : Doi fotografi de la Roma. Aveau impresia că există niște cafenele pitorești de-a lungul cheiului. După ce i-am lăsat să ocolească tot orașul fără să găsească nimic potrivit, le-am sugerat Café Hafa. Au fost încîntați. Unul dintre ei fusese la Moscova săptămîna trecută și vorbea despre oraș în timp ce celălalt îmi făcea fotografie după fotografie spunînd tot timpul : „Uitați-vă la mine" între poze.

24 august : Credeam c-am terminat cu echipele de televiziune. Au venit de la Milano, Amsterdam, Londra, Paris și New York. Dar s-a anunțat încă o echipă, de data aceasta de la Geneva. Ieri și astăzi am avut aici un cuplu din Germania, făcînd imprimări pentru un post de radio berlinez. Femeia avea ticul de a începe toate întrebările ei cu cuvintele **De ce.** I-am spus că întrebările care încep cu de ce nu pot primi răspunsuri inteligente sau adevărate. Evident că întrebarea ei următoare a fost „De ce nu ?" Am renunțat și i-am spus că remarca mea nu se referă decît la mine. Dar asta nu ajută cu nimic, căci îmi replică spunînd : „Dar nu vorbim decît despre dvs !"

20 iunie : După prînz Rodrigo[2], cum face deseori cînd e vreme frumoasă, a plecat la Merkala ca să înoate. Înainte ca artera mea să se blocheze obisnuiam să merg aproape în fiecare zi, de-a lungul coastei, cățărîndu-mă pe stînci, sărind de pe una pe cealaltă. Era activitatea mea preferată, să imit o capră sălbatică, sigur pe picioarele mele. Dacă cineva spunea că semăn cu o capră, glumeam în legătură cu semnul meu zodiacal : „Bineînțeles, Capricornul." Cu greu aș mai putea să o iau de-a lungul țărmului astăzi chiar dacă cineva ar trage de mine și m-ar împinge de la spate. Lipsit de sens să pretind că timpul nu lasă urme.

5 iulie : Ieri, prînz la Gavin Young[3], luîndu-l pe Abdeluahab cu mine. După aceea am băut ceaiul de mentă în grădină. Cînd am ridicat una din pernele așternute pe gazon am găsit sub ea un mic miriapod foarte agitat. Abdeluahab : „Nu-l omorî ! Te rog !" Gavin, mai tîrziu : „Ai devenit cumva budist ?" Astăzi la amiază am primit vizita lui Riki Suzuki, care mi-a oferit un exemplar din noua culegere de povestiri care-mi apare la „Shinchosha" la Tokio. Ca de obicei, am fost puțin ne-în apele mele, cum mi se întîmplă mereu cu japonezii. E-atît de greu să-ți dai seama la ce se gîndesc, și să-mi dau seama cît de caraghios par în ochii lor. Sînt, sau nu sînt de acord cu tine, atunci cînd te ascultă ?

28 iulie : Noaptea trecută Fatima al Sabah[4] a trimis o mașină după mine, așa că am putut lua parte la garden-party-ul ei, unde Bachir și un grup de muzicanți Jajouka au cîntat așezați în șir indian pe o stîncă din mijlocul piscinei. Musafirii care mergeau pe cărarea ce ducea în grădină treceau pe lîngă un șir de zece servitori în livrea care stăteau umăr lîngă umăr, așteptînd să-i întîmpine. Prințesa, cu toate astea, nu era nicăieri, iar David Herbert[5] avu foarte multe de obiectat în legătură cu această absență, exclamînd : „Asta... nu e **deloc** genul meu !" Ceva mai devreme, sus în casă, ea scosese un splendid veșmînt de camelhar, o variațiune kuweitiană la djellaba, oferindu-mi-l să-l pun pe mine căci știa că sînt **frileux**, iar grădina, fiind la marginea unei faleze înalte deasupra oceanului, este expusă unor rafale neașteptate de vînt înghețat. Pelerina se dovedi cît se poate de binevenită. Suomi Lavalle a insistat să mă fotografieze așezat pe stîncă la picioarele muzicanților, lucru care a durat ceva, și pot spune că fără acoperămîntul din păr de cămilă mi-ar fi fost frig. Cînd am plecat, Fatima a insistat la rîndul ei să-l păstrez căci, zicea ea, îmi vine de minune.

15 august : Marocanii vin în fiecare zi. Citeodată devine foarte greu să-mi aduc aminte ce vrea fiecare. Fquih-ul Auami este cel mai greu de mulțumit ; întotdeauna are un nou set de întrebări. Noaptea trecută am auzit tobe — nu acele darbukas din Aachor, ci într-o varietate de timbruri. Am avut impresia că o ahuache era în toi. Cum nu mai asistasem la o ahuache decît în Atlasul Superior sau în Anti-Atlas, am ajuns la concluzia că auzul îmi joacă feste. Cînd am deschis fereastra dormitorului și am auzit înginările vocale care acompaniau tobele, n-am mai avut nici o îndoială. O ahuache era într-adevăr în desfășurare în susul străzii din apropierea scolii. Am ieșit repede și-am dat peste treizeci de bărbați în costume albe tradiționale, fiecare cu pumnalul la locul său, dansînd în șir lung. Opt percuționiști sedeau pe vine în fața lor. Parcă-as fi fost în Tafraut. Am stat acolo nemiscat în jur de o oră, uluit și încîntat, pînă cînd se scurseră din curte. Apoi l-am întrebat pe un polițist care se postase la poartă cum era posibil ca un grup ca acesta să se afle aici în Tanger. „Au fost aduși de șeful ăla american", îmi spuse el. „Adică de guvern ?" „Știti dvs, șeful ăla cu palatul de pe Marshan." Acesta nu putea fi decît Malcolm Forbes. Am o invitație la un dineu pe care îl dă pe data de 19. O idee nemaipomenită, mi-am zis, să aduci muzicanți tocmai din extremul sud pînă aici. Erau nouă autobuze foarte mari parcate în dreptul intrării în școală, ceea ce înseamnă că au sosit cîteva sute de dansatori și de cîntăreți.

20 august : Petrecerea trebuie să se fi sfîrșit deja. Mi s-a spus că a durat toată noaptea. Pe la mijlocul nopții mă săturasem. Nu mai rămăseseră decît tortul și focurile de artificii care să me-

Prezentare, note și traducere de Alexandru Șerban

Continuare în pag. a 14-a

bridge

Adunarea prin scădere

Se știe, numărul punctelor, adică forța mîinii, la bridge, se obține prin adunarea valorilor cărților mari, a așa-zișilor „onori" (As, Rigă, Damă, Valet) la care se mai adaugă, în anumite sisteme de joc, valorile care sînt conferite dispoziției cărților (manque, singleton, doubleton). Există, totuși situații în care pentru o evaluare corectă a forței de care dispui trebuie ca adunarea punctelor să se facă prin scădere. Iată un exemplu : un jucător are în mînă următoarele cărți : AR în cinci de treflă, D în patru de caro, As în trei de cupă și R singur de pică. Suma aritmetică a punctelor ar fi 16, dar forța reală e alta, și anume mai mică, de doar 13 puncte, întrucît acel R singur de pică trebuie scăzut din socoteală, mai ales dacă respectiva culoare a fost licitată de adversar. (O asemenea adunare prin scădere nu se face în cazul prezenței singulare a unui As pentru motivul simplu că As-ul e cartea supremă a oricărei culori și, deci, cîștigătoare absolută în culoarea lui, pe cînd R sau alt onor pot fi cîștigătoare în relativ, în funcție de conjunctura întregului joc). A aduna un R izolat la totalul punctelor unor mîini înseamnă practic a supraevalua tăria mîinii iar o licitație bazată pe o astfel de supraevaluare are toate șansele să conducă la un contract irealizabil. De aceea jucătorii buni au grijă să scadă, să dea la o parte din calculul forței cărților pe acelea care, deși au o anume importanță tradusă în puncte, se găsesc singure, negardate sau neînsoțite de altele în aceeași culoare. Situația e valabilă și pentru ceea ce numim doubleton, (adică prezența a doar două cărți într-o culoare) dacă acestea nu sînt consecutive (de ex. RD) ci distantate (de ex. R 10) pentru că șansa ca nici una din ele să nu fie cîștigătoare e considerabilă. Cel mai bun lucru, atît în cazul singletonului cît și al doubletonului, e să scazi valoarea respectivelor cărți din totalul de puncte al mîinii. Ca și cum nu le-ai avea. Asta pentru a spori exactitatea licitației și, totodată, pentru a parveni mai sigur la un contract convenabil. E drept că sînt și jucători care se încăpățînează să adune și aceste cărți la totalul celorlalte, supraestimîndu-și astfel forța și intrînd într-un contract de nerealizat. Cînd se trezesc e prea tîrziu pentru reparatii. E motivul pentru care a ști să faci adunarea prin scădere, a ști — cu alte cuvinte — să renunți la socotirea unei cărți aparent importante dar contextual ambigue de nu chiar primejdioase reprezintă o probă de maturitate bridge-istică.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 20 februarie 1991 **8/56**

Omul de azi pe mîine

Cu cîtă frenezie, cu cîtă aplicaţie, cu cît cinism au lucrat comuniştii la extragerea cetăţeanului din patrie, din cetate, din istorie! Întîi şi întîi i s-au luat omului convingerile, i-au fost naţionalizate, odată cu bunurile care, toate împreună, îi confereau o fragilă independenţă faţă de orice putere, faţă de orice stat. Rămînind cetăţeanul liber ca pasărea cerului, adică liber de orice legături de proprietate a gîndirii dar şi bunurilor mai materiale ale sale, ca nu cumva să se înalţe deasupra puterii comunist-staliniste, s-a aruncat deasupra lui, a ţării întregi, a lagărului integral o plasă cu ochiuri foarte fine, foarte mici, prin care nu putea privi cu ochiul său deprins cu o altă libertate, chiar spre aceea, spre Ea. S-a zbătut el, cetăţeanul, acolo sub plasa aceea ca un ciorap, lipită pe faţa şi pe membrele sale toate, pînă cînd a obosit şi a început să facă numai ce-l lăsa ciorapul — nu de damă totuşi — să „execute". Omul s-a deprins repede sau relativ repede — cei care n-au putut au fost daţi pierzării, morţii — cu sclavia de sub masca enormă, colectivă, a lagărului. Iar generaţia următoare, cînd a deschis ochii mari la lumină, s-a zbătut puţin, cît şade bine oricărui nou-născut, apoi s-a potolit şi a intrat în rînduri. Cîţi dintre bravii noştri democraţi de azi nu au cîntat, cu mîndrie populară, „nu sta pe gînduri, intră în rînduri, vino-ntr-un pas cu noi"?

Acolo, sub plasa amplă care-i deforma gîndurile şi membrele, omul nu avea trecut şi nu avea nici viitor. Exista, e drept, un „viitor luminos", dar acesta nu era al său, ci era „al omenirii". Or, omenirea nu înseamnă mai nimic atunci cînd şi acolo unde individul însuşi nu e altceva decît „cel mai de preţ capital". Exista, e drept, şi un trecut, dar acesta era „de luptă revoluţionară", deci tot o abstracţiune, deci se făcea abstracţiune de el, de fiecare dintre ei. Totul era, precum ştiţi, dragi ascultători, să supravieţuieşti, să depăşeşti pereţii ceasului în care te aflai înmormîntat de viu, ai zilei care îţi sfîşia lent şi metodic ficaţii de „Prometeu înlănţuit".

Omul de azi pe mîine, produsul acelor timpuri care nici nu s-au terminat, eşti dumneata, este dumnealui, sînt eu, subsemnatul. Omul fără trecut şi posesor — vai! — al unui sumbru şi înceţoşat viitor. Omul care uită clipă de clipă tot ce-a trăit, fie şi mica bucurie personală pe care a smuls-o, o dată în viaţă neantului. Omul care nu e atît de nebun încît să se mai gîndească la ziua de mîine ce, oricum, aparţine preşedintelui, primului ministru, partidului aflat la putere.

Să nu ne mai mirăm deci de nimic, de nici o ticăloşie, de nici o minciună, de nici o calomnie, de nici o faptă genială rătăcită printre noi, omul de azi pe mîine e capabil de orice.

Nicolae Prelipceanu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Holbein

Ad uso di fumo

o dată pe an sau de două
ţigara-mi sau gura fumîndă
binevoieşte să toarcă
fumul în formă de cerc :

alt nimb în dispersie o nouă
aură-albastru-afumîndă
ce are 'ntr-o zi să se-ntoarcă —
numai cît eu nu încerc

cît (ţuguiate-amîndouă)
buzele mele la pîndă
nu se sfărîmă să-i stoarcă
fumului magicul cerc :

o fără de verde nici roua
eflorescenţă plăpîndă
binevoind să mi-o-(n)toarcă
fumul atunci cînd nu-ncerc —

o dată pe an sau de două...

Şerban Foarţă

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

A pagubă

Am mai spus-o, nu cu mult timp în urmă : mineriada continuă. Iunie '90 a fost un „simplu" exercițiu de manevră. Atunci s-a instrumentat **un număr** de oameni. Acum, instigarea oficială la violență se face cu **mase** de oameni, cu categorii sociale și chiar cu zone geografice întregi. Mineriada își lărgește zimbetul hid, cu ginduri de baltazariană mobilizare. Scotocește cu mîi de ochi și mîini în cotloanele inventate de chiar forța care-a generat-o și amenință televizat, tot mai des, tot mai divers, mai accentuat, mai pe șleau. Păianjenul își țese deja pînza la scară națională, iar lucrătura lui e tot mai trepidantă, executată, în plus, prin cele mai neașteptate metode „textile". Sintem captivi, puși la murat. Între două paranteze zimbitoare, cum bine spunea Gabriel Andreescu, zimbetul **extern** al premierului și cel **intern** al președintelui. Între ciocanul muncitoresc, agitat prin fabrici împotriva dușmanilor de clasă (postură leninistă, resuscitată instigator) și nicovala lovită duios cu petale de crini europenești, sunindu-și zglobiu minciuna, în perfecta cunoaștere a regulii jocului a regiei examenului cu nota pusă dinainte. Dacă ar fi numai asta, încă s-ar mai putea spera ceva. Dar, uite că-n preziua plecării în Italia, președintele României nu uită să tragă semnalul de alarmă, făcînd apel la populație să-i izoleze pe opozanți, în numele aceleiași unități de nezdruncinat, care a zdruncinat profund, decenii de-a rîndul, ființa națională. Incitare televizată, pe față. Tot românul se sumețește, scoate securea de război și caută prin casă, cu ochi injectați, fiara apocaliptică : „unde-i pisica, s-o mănînc !" Pe urmă, vine presa frontistă și clamează izolarea Timișoarei, „lituanizarea" ei, așteptînd, parcă, județele sudiste să intre-n trenuri blindate ca să „curețe" Banatul și să „facă liniște". Pe urmă, vine Regionala CFR Iași, iar ministrul Vătășescu, într-o suavă zimbire, aruncă trotil pe micul ecran : atenție ! un milion jumate de tone de carne, milioane de găini, se-alege praful de ele din cauza grevei. Ergo : izolați și Moldova, chit c-a fost campioana fesenismului, dați fuga și-l stringeți de git pe acarul Păun. Iar românul, cînd aude de milioanele de dolari pierdute la greva Taromului, de faptul că minereul vine dinspre Timiș, dinspre Iași etc., lipsit fiind de orice analiză oficială, cinstită, lucidă a faptelor, e cum nu se poate mai normal să-i vină gust de sînge și scalpare. Puterea-i sfîntă, tot răul vine de la destabilizatori ! Ce mai izolăm, tovarăși ? Dacă, după București, Timișoara și Iași, vin și Brașovul, ori Constanța, păi... cam toată țara-i demnă de izolare și „neutralizare". Dați cu voi în voi, pare a fi acum deviza puterii, dați cu fabricile-n țărani, cu cîmpurile-n facultăți, cu paguba conservatoare-n străinătate, dați cu vestu-n est și sudu-n nord, izolați, încercuiți, nimiciți, doar-doar o veni ziua sfîntă a libertății de-a înlătura din dicționarele limbii române toate formele negației. Dacă duceți lipsă de cadre calificate, noi vă punem la dispoziție nu Ministerul de Interne (că el are numai grija, de-a „veghea bunul mers") ci batalioanele de asalt ale Vetrei românești, conștiința atroce și forța lugubră cea mai înaintată a societății civilo-militarizate. Ea, la o adică, pentru a apăra unitatea și integritatea edificiului național nu va lăsa piatră peste piatră din acesta, fiindcă : din cît e mai mult moloz, din atîta se vede mai bine grandoarea istorică a monumentului. Abia atunci vom fluiera biruitori, ca sirenele fabricilor acum 40 de ani, ca gura de lup din steagul dacilor, fluierînd mioritic, de-a pururi. A pagubă, desigur, dar, în sfîrșit, liberi, mă-nțelegi ?

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Demisia? Demisia...

Noua Putere nedorind să corecteze realitatea, vezi bine, prin nici o stare de reverie : că proștii trebuie să dea în veci socoteală și pentru ce nu au făcut...

În continuarea introducerii la materialul publicat în numărul trecut al revistei, privind premeditarea desfășurării evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990, premeditare dată de gol tardiv de Comisia Parlamentară de Anchetă, prin cele două Rapoarte ale sale cu concluzii diferite : anume, că în serile de 11 și 12 iunie au avut loc la Palatul Victoriei întruniri secrete, nedate publicității pînă acum, unde a fost hotărîtă înăbușirea în sînge a manifestației pașnice, cîtă mai rămăsese, din Piața Universității ! Președintele Ion Iliescu în persoană și primul său ministru, Petre Roman ordonînd conducerilor M.I. (sacrificate din start ?), S.R.I. (să-și dea singuri foc sediului, oare ?), Ministerului Sănătății (să ascundă numărul real al morților ?), Procuraturii Generală (să aprobe „arestarea preventivă", ilegală, zile și luni de zile, sute de nevinovați ?) și M. Ap. N. (duplicitară ?), „...cu participarea a 4—5 000 (Răzvan Theodorescu pomenește de 6—7000 !) de cetățeni pe care trebuia să-i aducă domnul N.S. Dumitru să pună ordine în Piața Universității" (după declarația lui M. Chițac) ! Culmea, în acele două zile eșuînd, fără măcar să fi început, de fapt, cum era de așteptat, deși a fost invocat 52 de zile, eșuînd dialogul dintre aroganta Nouă Putere și disperații manifestanți din Piața Universității, simplă diversiune în stil ceaușist ! Cît fariseism postrevoluționar... Metodele neocomuniste de represiune avînd să întreacă orice închipuire... Voi reveni.

Mai jos, respectînd **limitele** spațiului publicistic, voi face loc, totuși, materialului acela al meu uitat în sertar, scris în prezilele evenimentelor dramatice din 13—15 iunie 1990 : vă amintiți, în prima lui parte tot vrînd eu să încropesc un articol despre o notă informativă a Securității vrincene ce o aveam în față, adormisem cu capul pe birou... Material în care ajunsesem să scriu în **vis**, obsedat, despre una din preumblările mele săptămînale cu tren accelerat seara, fiind navetist de la București la Focșani, într-un compartiment neluminat electric, ascultînd, răbdător, un domn în vîrstă, abia pensionat, cum vorbea impresionat de mitingul F.S.N.-ului din 17 mai 1990, ultimul de dinaintea „alegerilor libere"... Răminînd la scandarea : „Frontul Salvării, fericirea țării"...

Situație așa-zis necorespunzătoare (II)

Cine ? F.S.N.-iștii, trandafirii la față : cu trandafiri de plastic în mîini, fără ghimpi, trandafiri legănați în vînt... Se azvîrleau în sus fotografii surizătoare ale viitorului președinte „ales" al țării cu autograf, cine le-o fi aruncînd, era bătaie pe ele. Era soare torid, stăteau umbrele deschise și în brazi de pe margine, în Piața Aviatorilor din București, **oamenii** se strigau cu admirație .. A vorbit Petre Roman : „cine se mai îndoiește că noi nu vrem să facem comunism să meargă în țară și să vadă zîmbetele oamenilor care au început să renască" a urmat Cazimir Ionescu : să trecem de la dictatura totală la democrație, absolută", erau peste tot eșarfe fluturate, la orele 18 fix a venit la microfon domnul Ion Iliescu, nu se auzea, era acoperit de urale și strigături, mai ceva ca pe vremea ceaușistă, „Huo !, manifestanților din Piața Universității — Rușine lor — Mincinoșii !", era un entuziasm negativ de nedescris la sfîrșit... La sfîrșit, toți cei prezenți au aruncat în aer trandafirii : între timp un tinerel rătăcit pe aici a luat cîțiva ghionți scăpînd din mînă o carte, ce carte, între filele ei avea pozele-color ale adversarilor lui Ion Iliescu la președinție, pozele-color risipindu-se pe jos, femeile tăbăriseră pe ele și le rupseseră în bucăți, acelorași femei căsunîndu-li-se apoi pe cameramanii străini ce fîmau uluiți de „adeziunea generală" li se puseseră trandafiri roșii în păr, în aparate, în buzunare, la gît, cameramanii avînd să se retragă speriați, apucaseră să mai filmeze o pancartă : „Iliescu te votăm fără Kent, dolari, cafea"... Posesori ai unei **memorii inconștiente...**

Dar **adversarii** „președintelui" Ion Iliescu ce făceau în acest timp ? Dormeau cumva ? Nu, domnilor... „Jos Iliescu !", scandau.

Oamenii în sine fiind liberi să se piardă sau să se mîntuie !

De ce naiba îl ascult cu atîta atenție pe pensionarul ăsta : e un caraghios ? Mă simt acum, după Alegeri ca după un Revelion : poleiala, artificiile și Moș Crăciun nu mai au nici un sens... Dacă aș fi putut să dorm pe întunericul ăsta din compartiment... Ce chestie : „Frontul Salvării, fericirea țării"... În exprimarea unei fericiri atinse, poate ! Aș fi făcut bine să capăt aici rațiunea suficentă. De ce nu ? Rațiunea... „Alianța poporului", „Grupul independent pentru democrație", Asociația 21 Decembrie", „Asociația 16—21 Decembrie 1989", „Liga studenților" : în Piața Universității din Capitală, în aceeași zi cînd se desfășura mitingul F.S.N.-ului. În **Zona ei liberă de neocomunism**, unde o mînă imensă de polistiren, colorată, are cele două degete (mîna lungă a Revoluției ?) legate, are cele două degete ce ar trebui să formeze litera V (victorie) legate cu o bandă neagră și tricolor...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Un fesenist

(roman)

Introducere : Nu mi-am închipuit niciodată că voi scrie despre Valeriu Cristea. Dar venind o oarecare revoltă în țară, meseriile par să se fi schimbat. L-am cunoscut pe Valeriu Cristea la revista „România literară". Am fost colegi acolo timp de șapte ani. Domnia sa scria pe atunci un dicționar despre personajele lui Dostoievski, eu scriam o carte despre o evreică. Șapte ani ne-am salutat politicos și, dacă era cazul, schimbam cîte-o vorbă, dar nu prea era cazul. Într-o zi el mi-a dat o carte cu amintiri din copilărie, eu aia despre evreică. Am luat cartea domniei sale și citind-o am aflat cît de sensibil este dinsul în fața unei pete de lumină și a unui ofițer sovietic.

Cuprins : „Am făcut eu oare de rușine — prin scrisul și prin atitudinea mea — literatura română în cei 25 de ani de dictatură ? Dacă nu, ce mi se impută ?" (Valeriu Cristea, **Adevărul**, joi 7 februarie 1991). Întrebarea, retorică, nu are decît un singur răspuns din partea mea : Nu, Valeriu Cristea, nu ați făcut niciodată de rușine literatura română în cei 45 de ani de dictatură. Ba mai mult ! Ați avut curaj să refuzați să intrați în partid și erați singurul redactor de la R.L. care nu era membru de partid în primăvara lui '89. Așa că în anul 1989 erați, domnule Valeriu Cristea, un om curajos și cinstit.

Final : După revolta din decembrie Valeriu Cristea este același om minunat și discret care, neiubindu-l pe Ceaușescu atîta vreme, s-a hotărît să-l iubească pe Iliescu. Faptul că cei mai mulți dintre colegii domniei sale nu-l prea iubesc pe domnul Iliescu nu are nici o importanță în acest caz. Valeriu Cristea rămîne un om curat în mizeria prin care ne tîrîm zilele.

Addenda : Există bănuiala că Valeriu Cristea îl iubește pe domnul președinte Iliescu numai fiindcă acesta și-a făcut studiile la Moscova.

Ștefan Agopian

P.S. Domnul V. Cristea mai scrie : „mă încăpățînez să judec cu capul meu și nu cu cel, de exemplu, al d-nei Monica Lovinescu". Îl rog pe domnul V. Cristea să-i numească pe intelectualii (scriitorii) care judecă cu capul doamnei Monica Lovinescu. Nu de alta, dar să nu murim proști de tot.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE ROMAN : „În dimineața zilei de 14 iunie minerii au pătruns în cîteva localuri universitare, fără violență împotriva studenților ci doar împotriva aparatelor, a laboratoarelor". (Din cuvîntarea rostită în fața Parlamentului Europei). ● **„Vînzări.** Volumul Omgiu N. Ceaușescu 2 000 DM 84.44.59". **(Bursa, ziarul oamenilor de afaceri).** ● ALCIBIADE : „Pentru prima oară în viață, distinsul Cap de Cauciuc care conduce Televiziunea îmi este simpatic : duminică seara a apărut pe post și a anunțat că mai taie macaroana partidelor și emisiunii ungurești, ceea ce a produs o mare animație în rîndul populației. Dacă le-ar fi suprimat cu desăvîrșire spațiile de emisie (...) ar fi intrat în istoria României" **(România Mare)** ● ALEXANDRU BÎRLĂDEANU (într-un interviu cu Adrian Păunescu) : „Deci vreau să spun de la început că nu mi-ai fost simpatic. Acuma îmi ești". **(Și totuși iubirea)** ● ADRIAN PĂUNESCU (într-un interviu cu Gelu Voican-Voiculescu) : „— Vai, vai, Gelule, cîte păcate vei plăti pe lumea asta". **(Și totuși iubirea)** ● ALCIBIADE : ...„admirabilii osteni români **Ștefan Gușe** și **Iulian Topliceanu** (ambii generali patrioți, nu comisari ideologici ai lui Stalin) l-au cam băgat puțin la carceră pe Nastratin Hogea...". **(R.M.).** ● Dr. AUREL JUGA : „Un accident destul de rar care se poate produce la bărbați este ruptura de penis". **(Sexy Star).** ● ALCIBIADE : **„Generalul Iarnă** în modestele birouri ale redacției noastre : dactilografele bat cu mănuși"... ; „Lucrăm în condiții de front". **(R.M.)** ● PAUL EVERAC : „N-avem ciorapi, dar avem reflexie socială din belșug. Avem cercuri intelectuale și lăbărțări publicistice, dar n-avem izmene" **(Românul)** ● RADU THEODORU : ...„atitudinea redactorului șef de la «România Mare» mi se pare nu numai un act de responsabilitate civică și patriotică ; mai mult, mi se pare chiar o obligație fundamentală pe care revista prin cei care o conduc, și-a asumat-o față de istoria contemporană" **(R.M.).** ● Horoscop — LEU (bărbatul) : „Are nevoie de femei ca de hrană sau de apă. Se pregătește pentru o nouă relație de parcă ar fi o dramă eroică. O trăire de neuitat. O ocazie de a-și dovedi măiestria. Trece impetuos peste convenții și reguli". **(Love-sexy magazin)** ● D. GRIGORE : „Domnule Eugen Barbu «ROMÂNIA MARE» este menită unui scop pe măsură : apărarea țării !" **(R.M.)** ● RODICA DAN : „Cum calificați gestul ex-regelui Mihai de trimitere în fața plutonului de execuție a lui Ion Antonescu ?". **(AZI)** Greu de calificat o asemenea afirmație neroadă ! ● Un titlu din **Est/Vest** : „Organizațiile minorităților naționale se află în afara legii". ● Maestrul IOZEFINI : „Regii ăștia au cărat tot subsolul României !" ; „De ce strigați mă, «Jos Iliescu !» îl cunoașteți voi pe acest **om**, ați mîncat voi cu el din aceeași strachină, l-ați prins vreunul dintre voi lîngă nevastă-ta-n pat ? Știți mă, voi ce om e Iliescu ?, Să vă fie rușine, golanilor, lepădăturilor !" : .....acest om care mie mi-e drag, Iliescu — modest, popular, un om care știe ce vrea, iubește artiștii și apreciază arta" ; „Eu atîta zic : regele să stea la el acasă, iar Cîmpeanu și Rațiu, dacă nu se potolesc și nu vor să devină civilizați, să-și facă bagajele și să se ducă de unde au venit". **(R.M.)** ● DORU NICULESCU (director de hotel, Tg. Jiu : „Tui în paști pe măsa de recepționeri, am simțit eu că ăștia vor să facă bordel aici !". (Dumitru Augustin Doman, reportaj în **Independentul).** ● DAN IOAN MIRESCU : „Tentativa comunistă, milițiano-securistă, de a da peste mînă, sau gură, presei a fost înțeleasă de oamenii cu minte și bun-simț. Dl. Vadim Tudor nu a calomniat"... **(R.M.)** ● Prof. I.S. DELADEVA : „O seamă de gunoaie omenești : oportuniști, carieriști, fățarnici, escroci, tarați psihic, ba citeodată chiar borfași sadea, pot încăleca, în anumite conjuncturi, pe coama valurilor acesteia. Și unul din aceste valuri este și această «Alianță Civică». Ei bine, acești indivizi constituie spuma murdară a Revoluției, de care însă și aceasta, ca și fluviul nostru, se va descotorisi, de îndată ce structurile democratice se vor consolida și societatea românească va deprinde a.b.c.-ul democrației parlamentare". **(Europa).** Încîntător stilul profesorului... ● CAROLINA ILICA (la TVR) : „Alianța Civică a cerut autonomia Ardealului". ● **A.S.**, macaragiu și conducător auto (care voise pe la începuturi să-l ucidă pe dl. Corneliu Coposu) : „Așa că la alegeri eram lămurit. I-am votat pe liberali. Dar, aflînd acest lucru, nevastă-mea și toate neamurile ei comuniste, care mă felicitaseră pentru isprăvile mele de la demonstrație, au fost tare mîhniți. De la alegeri încoace, m-am tot ciondănit pe motive politice cu comunista de nevastă-mea, pînă cînd ne-am despărțit... S-a dus la activiștii ei. Nici unul dintre ei nu și-a ars carnetul". (Convorbire înregistrată de Traian Călin Uba în **Cuvîntul).**

Petre Stoica

prezentul continuă

Economia de piaţă, viaţa publică şi televiziunea

— o gravă eroare —

După mai bine de un an de la răsturnarea regimului dictatorial, România se află încă la un început de drum şi la o răscruce. La un început de drum deoarece, în mod obiectiv, nimic din alcătuirea sistemului comunist de organizare socială nu poate fi păstrat şi la o răscruce deoarece nu există consens asupra unor chestiuni esenţiale cum ar fi acelea relative la natura schimbărilor ce trebuie să fie operate, a ritmului acestora ori a forţelor chemate să le înfăptuiască.

Pare totuşi clară şi în afară de orice controversă ideea că, mai mult decît orice este necesară acum trecerea de la economia etatizată şi centralizată la economia de piaţă, statul trebuind să se retragă din economie şi, în general din toate acele activităţi constitutive de valori care, în mod normal, ţin de societatea civilă. Cum, repunerea în drepturi a societăţii civile este dependentă strict de procesul de transformări democratice pe care trebuie să-l parcurgă sistemul nostru juridic-instituţional, rezultă cu necesitate că domeniul în care se hotărăşte soarta ţării în momentul de faţă este acela al vieţii noastre publice. În acest sens, este sigur că, dincolo de toate neîmplinirile, frustrările şi insatisfacţiile care au urmat căderii dictaturii ceauşiste sistemul totalitar a fost zdruncinat esenţial prin consacrare legală a două libertăţii fundamentale — libera exprimare şi libera asociere.

În consecinţă, deşi totul apare încă sinuos, contradictoriu şi confuz este de cea mai mare importanţă împrejurarea că s-a născut presa liberă şi că au început să renască partidele politice, unele mai mult, altele mai puţin viguroase şi semnificative, avînd chemarea sau chemîndu-se singure să caute şi să aducă soluţii la marile probleme cu care se confruntă ţara şi, desigur, să promoveze ansambluri de interese exprimabile în cadrul cîmpului politic.

Atît pentru înţelegerea corectă a situaţiei actuale cît şi pentru descifrarea căilor de urmat în viitor se impune să fie evidenţiată împrejurarea că, în perioada interbelică, cea mai fertilă şi mai generoasă a democraţiei noastre parlamentare, liberalii, ţărăniştii, şi social-democraţii au reprezentat cu remarcabilă acurateţe, nu numai anumite doctrine de organizare socială ci însăşi factorii economici fundamentali binecunoscuţi — capitalul, pămîntul şi munca, adică, în fond, interesele marii majorităţi a populaţiei ţării.

Realitatea economică şi socială în care partidele politice îşi reiau acum activitatea este însă esenţial schimbată.

Capitalul nostru particular, baza naturală a oricărui liberalism, este dubios ca origine, impropriu sub raportul utilităţii sale sociale şi nesemnificativ din punctul de vedere al cantităţii. Or, acest defect major de prezenţă în plan economic nu poate să rămînă fără consecinţe şi nu poate să nu marcheze într-un anume fel rolul politic al liberalismului, oricît de strălucit i-a fost trecutul şi oricît de certe şi promiţătoare i-ar fi perspectivele.

O formaţiune politică importantă nu numai prin remarcabilele sale realizări din perioada interbelică ci şi prin rezistenţa opusă comunismului şi înainte şi după ocuparea ţării de către trupele sovietice este P.N.Ţ. Se pune însă şi în faţa acestei formaţiuni politice problema reprezentativităţii. Industrializarea a diminuat sever ponderea absolută şi relativă a populaţiei rurale iar colectivizarea a sfărîmat unitatea satului românesc în categorii de interese prea puţin convergente. La sat se agită încă fosta nomenclatură, sînt apoi specialiştii şi mecanizatorii, categorii bugetivore, interesate cel puţin pentru moment în menţinerea statului în economie şi există, desigur, ţărănimea propriu-zisă, căreia comunismul i-a alterat, din păcate, şi modul de viaţă şi mentalitatea. Frumosul şi poate, la momentul respectiv, realizabilul ideal al statului ţărănesc a rămas astfel de domeniul unui trecut pe care nimeni şi nimic nu-l mai poate actualiza. În plus, satul este astăzi frecventat de noi orientări politice care se declară chemate să-şi spună cuvîntul în problemele sale — agrarienii, cu oarecare audienţă în rîndurile specialiştilor, mişcările cooperatiste care încearcă să convingă că anumite structuri economice născute sub vechiul regim s-ar putea autoreforma şi adapta exigenţelor economiei de piaţă şi chiar ecologiştii care văd în agricultură o ramură economică principal nepoluantă iar în agricultor un partener dezirabil.

În fine, dacă industriile noastre aflate în cea mai mare parte în gestiune statală, prost echipate şi cronic păguboase, nu vor putea fi rapid rentabilizate şi dacă nu se va putea construi un sistem coerent de protecţie socială, există perspectiva deloc încurajatoare ca munca, adică uriaşa armată industrială şi birocratică să se organizeze în formaţiuni politice intransigent conservatoare de tip populist-socializant şi chiar extremist.

Sub toate aceste aspecte, resursele şi forţele necesare depăşirii crizei profunde în care se găseşte ţara nu par a se afla în interiorul decepţionant al realităţii noastre economice şi sociale ci în afara lui şi, într-o bună măsură în afara graniţelor ţării.

Oricum, dacă suportul economic şi social al partidelor istorice este fie nesemnificativ fie de natură să blocheze tendinţele imperative ale schimbării, apare consecinţa tulburătoare că, în acţiunea lor necesarmente transformatoare chiar partidele noastre de bună tradiţie nu se reprezintă decît pe ele însele, adică trecutul lor, structura lor organizaţională, doctrina lor şi, desigur, personalităţile încolonate sub steagurile lor. Datorită destructurării esenţiale la care a fost supusă societatea civilă în timpul regimului totalitar, nici suportul economic şi social al celorlalte partide nou apărute, nu este însă mai consistent ceea ce conduce la constatarea aparent paradoxală că trăim încă sub imperiul ideologiei în sensul că disputa dintre partide pare a se reduce la un simplu conflict futurologic între diversele doctrine sau programe politice.

Se va susţine poate că ideea reprezentativităţii partidelor este o prejudecată proudhonist-corporativă sau marxistă şi se va arăta probabil că istoria a ilustrat adesea posibilitatea ca acţiunea politică sau partidele să se nască şi pe alte temeiuri decît acelea legate de substratul economic al vieţii sociale. Într-adevăr, un anumit interes naţional sau religios, o mare primejdie, un dezastru sau chiar o fericită izbîndă, de fapt toate acele realităţi obşteşte semnificative ce pot mobila, la un moment dat, viaţa sufletească a colectivităţii, au fost şi-au rămas mereu apte să constituie punctele de plecare ale acţiunii politice. Ba, mai mult decît atît, într-o adevărată premieră mondială, la alegerile din primăvara anului 1990, s-a văzut cum se pot ocupa fotolii parlamentare avînd ca punct de plecare înscrierea în disputa electorală a unui partid al cărui statut ontologic nu a fost niciodată altul decît acela al ficţiunii literare şi a cărui acţiune benefică indiscutabilă în planul moralizării prin artă şi rîs, nu s-a desfăşurat în nici un alt loc decît acela de pură arealitate (cum spune T. Vianu) al tramei uneia din marile capodopere ale dramaturgiei noastre naţionale. De asemenea, se va putea obiecta că acţiunea politică nici nu este legată strict de partide,, existenţa diverselor oculte ale puterii, de la noi sau de aiurea, de acum sau din alte perioade de timp, fiind o realitate prea bine cunoscută, cel puţin în înfăţişarea ei exterioară dacă nu şi în intimitatea ei.

Toate aceste obiecţiuni, fondate pînă la un punct, nu pot schimba cu nimic împrejurarea esenţială că problema majoră cu care se confruntă România acum este aceea a supravieţuirii economice, că nu se va putea supravieţui fără economie de piaţă şi fără ajutorul capitalului străin, că acestea, la rîndul lor, sînt legate de democraţie şi că democraţia autentică (indiscutabil alta decît diversele forme de „democraţie originală" recomandate sau practicate imprudent de unii oameni politici) este legată de existenţa şi acţiunea partidelor politice, unica modalitate verificată de istorie prin care societatea civilă se poate exprima.

Ca atare, dacă disputa politică este acum o dispută între diversele scenarii posibile asupra viitorului, marea problemă a ţării este, mai mult decît orice, una de clarificare programatică şi de percepere în planurile cele mai vaste ale conştiinţei sociale, a marilor dileme cu care se confruntă societatea românească.

Toate vocile autentice trebuie să aibă, ca atare, posibilitatea să fie auzite de cercurile cele mai largi ale populaţiei pentru că numai astfel, la momentul potrivit, acestea vor putea să decidă, în deplină cunoştinţă de cauză, asupra căilor pe care trebuie să se angajeze ţara în viitor.

Apare aşadar limpede rolul covîrşitor pe care îl are, în prezent, opinia publică şi de aceea se poate spune fără teama de a greşi că soarta ţării depinde acum de buna funcţionare a mijloacelor de comunicare în masă, în special a televiziunii.

Pentru toate aceste considerente, apreciem că decizia recentă a administraţiei televiziunii de reducere a posibilităţilor dialogului politic este de natură să aducă mari prejudicii procesului democratic şi constituie, dacă nu un delict împotriva intereselor naţiunii, cel puţin o gravă eroare.

Roland Cotârlan

---

minimax

De la speranţă la frică (II)

Frica păzeşte bostănăria.
(Din înţelepciunea cultivatorilor de pepeni)

Rezumatul primei părţi. Pornind de la „frica primului ministru" mărturisită ori mimată diplomatic la Strasbourg, este semnalat (ca de altfel în atîtea alte publicaţii din presa vremii) faptul că, după nici măcar un an de la evenimentele din decembrie '89, în România **frica** îşi regăseşte treptat locul în viaţa noastră cea de toate zilele şi nopţile.

Ignorînd riscul afirmaţiilor banale, se poate spune că, pînă nu de mult, oricînd şi oriunde fiinţarea socială s-a bazat pe un cuantum de frică asigurat, începînd cu, şi prin însăşi „socializarea metodică", cum numea Durkheim educaţia, pe parcursul căreia se învăţa inclusiv frica. O învăţătură prevenitor-proteguitoare pentru viitorul adult dar, mai cu seamă, aşa pentru societate şi cîrmuitorii ei care, în funcţie de reuşita acestui demers „pedagogic", pot economisi energia şi mijloacele presupuse de exercitarea ca atare a violenţei ; aşadar, o învăţătură politică chiar dacă i se spune, frumos, civică sau morală. La fel de banal este acum şi a face constatarea rolului hotărîtor pe care l-a avut frica în persistenţa regimurilor comuniste ele beneficiind întru generalizarea terorii de toate acumulările tehnice, organizatorice, ştiinţifice (ştiinţele despre om şi societate bucurîndu-se de o atenţie specială) produse de-a lungul istoriei. Deşi banală, această constatare merită totuşi puţină atenţie. Pentru că dacă reprimarea violentă s-a însoţit cu pervertirea spirituală a unor întregi societăţi, tocmai prin utilizarea şi chiar dezvoltarea patrimoniului cultural al umanităţii (în sensul cel mai larg al cuvîntului), partidele „revoluţionare", adică „iubiţii" lor conducători, maniacii puterii şi nomenklaturile aferente nu s-au bazat doar pe hărnicia activiştilor trepăduşi şi a poliţiştilor cu sau fără uniformă : ca să reziste, regimurile comuniste au avut nevoie, neapărată nevoie de participarea activă a unei bune părţi a intelectualităţii din **toate** domeniile fără a fi excluşi nici unii dintre cei îmbrăcaţi în sutană. Falsificarea vieţii omeneşti în mai toate privinţele şi la scară macrosocială, adică edificarea (!) unei societăţi care să pară normală dar în fond să fie o anexă a puşcăriei n-ar fi fost posibilă fără efortul neprecupeţit (!) al multor intelectuali. Şi bineînţeles că nu este vorba despre complicitatea pasivă a celor care au tăcut şi au ridicat mîna în şedinţe ca să voteze hotărîrile partidului în unanimitate. După cum nici despre cazul încă mai... delicat, al celor care intimidaţi sau şantajaţi au mai dat din cînd în cînd „extemporale" pentru... binele patriei ! Rămîne însă cîrdăşia tovarăşilor revoluţionari de profesie cu tovarăşii intelectuali care s-au dăruit cu trup şi suflet „visului de aur al omenirii", unii dintre ei, dintre intelectuali, cu şcoli şi titluri multe, autentice. Această cîrdăşie nu poate fi şi nici nu trebuie a fi uitată, în primul rînd pentru că ea explică în bună măsură trecerea, cum altfel decît dialectică ?!, de la teroarea vizibilă, proprie începuturilor, la faza superioară a maturităţii comuniste, în cazul nostru la „epoca anilor lumină", cînd, pe măsura „conştientizării maselor", n-a mai fost nevoie decît de ameninţare, reprimarea violentă intervenind doar în cazuri de excepţie.

Dar, cum necum, anunţată de perestroika şi glasnost totuşi, pentru mulţi survenind cam pe neaşteptate, eşuarea utopiei comuniste s-a petrecut, cu zgomot mare, şi în România. Cu zgomot, adică huruit de şenile şi helicoptere, păcăneală multă dar şi cu morţi, morţi de-adevăratelea. Şi, oricît ar „suna" de patetic, moartea celor din decembrie '89, acolo unde a bîntuit în stradă, ne-a vindecat pe mulţi de frică. Asta şi fiindcă ni se părea că terifianta maşinărie represivă a statutului a fost învinsă. Mai cu seamă **moral învinsă.** A urmat abia după aceea să înţelegem că în mare măsură ne-am înşelat, însă, totodată, nu este mai puţin adevărat că noii deţinători ai Puterii, în momentele critice (de fapt în puncte de maxim ale unei permanente crize politice) s-au aflat în situaţia de a nu mai putea, totuşi, să folosească discreţionar aparatul de coerciţie. Drept care s-a recurs la substitute ale represiunii clasice, poliţieneşti. Episoadele „martie Tg. Mureş" şi „iunie Bucureşti" sînt prin excelenţă edificatoare în acest sens. Efectele obţinute, inclusiv reacţia internaţională, la fel după cum şi experienţa politică dobîndită de o opoziţie în formare, îndreptăţesc, credem, ipoteza că în viitor nu mai este posibilă repetarea scenariului mineriadei. Pe de altă parte, disponibilitatea Puterii de a recurge în continuare la „problema naţională" (doar ne aflăm în anul internaţional de luptă împotriva terorismului maghiar !), aşa cum o dovedeşte şi raportul comisiei care a anchetat zarva iscată de „Renaşterea bănăţeană", constituie una dintre sursele unui posibil derapaj politic de factură de-a dreptul extremistă. Din păcate nu singura. Adăugînd la exacerbarea naţionalismului o delicvenţă scăpată de sub control şi un, cum i se zice, **cost social** al restructurării economice care să însemne deteriorarea nivelului de trai pînă la similitudini cu cel de-acum un an sau doi, deci însumînd doar aceste trei caracteristici şi este suficient pentru întrezărirea spectrului dictaturii. O dictatură la care se poate ajunge foarte bine pe cale democratică, adică prin alegeri cîştigate cinstit de o coaliţie ai cărei posibili parteneri se văd deja atît înăuntrul cît şi în afara Parlamentului. Drumul spre dictatură poate fi însă parcurs şi mult mai repede, pe scurtătură, fără o schimbare de proporţii în actuala componenţă a Puterii. De ce adică **mobilizarea la locul de muncă** nu s-ar putea extinde la nevoie şi dincolo de regionala C.F.R. Iaşi *?! E grea doar prima-nghiţitură ! Iar unele începuturi, vrei nu vrei, au continuări obligatorii, cam ca la şah.

Să se fi gîndit oare dl. prim-ministru la asemenea perspective atunci cînd afirma la Strasbourg că îi este frică ? Cine ştie ! Oricum însă, motive există, pentru noi, muritorii cei de rînd, cu siguranţă. Iar dacă anterior s-a pomenit despre cîrdăşia unei părţi a intelectualităţii cu tovarăşii revoluţionari de profesie, altă dată vom încerca să evidenţiem şi legătura cu reinstaurarea fricii.

13 februarie 1990

Şerban Lanescu

* Stranie coincidenţă ! Tocmai acolo unde F.S.N. a avut atîţia susţinători, tocmai acolo să fie locul unde va izbucni un conflict social cu urmări greu previzibile ?!

Teatrul expresionist azi

Generaţia mea l-a cunoscut pe Isaiia Răcăciuni mai întîi ca memorialist, ultima sa carte antumă fiind **Amintirile** din 1967, apărute într-un moment de destindere politică şi de îngăduinţă faţă de trecut care a favorizat, în primul rînd, un **boom** al scrierilor de acest tip : e perioada cînd au apărut multe volume într-adevăr remarcabile precum noua versiune a **Amintirilor de la „Viaţa românească"** ale lui M. Sevastos, **Amintirile** lui G. Oprescu, cele ale lui I. Petrovici, I. Peltz, I.M. Raşcu, **Note din Grecia** ale lui Al. Rosetti, **Cu scriitori prin veac** de I. Valerian şi multe altele. Între ele cartea lui Isaiia Răcăciuni părea subţirică şi la propriu şi la figurat, dar interesa prin faptul că venea din direcţia marilor edituri conduse de Al. Rosetti — Cultura naţională şi Fundaţiile — unde autorul îi fusese un secundant credincios şi nu fără iniţiative fericite, după cum ne încredinţa el însuşi. De aici venea de fapt şi mare parte din substanţa schiţelor sale memorialistice, căci pe cei mai mulţi dintre monştrii sacri ai momentului îi cunoscuse în boxa sa din pasajul Macca şi mai apoi în localul elegant din Orlando : Matei Caragiale, Tudor Arghezi, Minulescu, Sebastian, Călinescu, Zarifopol, sau aici se petrecuseră scene povestite cu haz, cum e acea a vizitei lui Carol, care-l aduce pe lordul Thompson of Cardington să-l surprindă pe Galaction aplecat asupra textului ebraic al bibliei în curs de traducere. Mult mai puţine pagini vin din experienţa de autor şi de cronicar dramatic, de care aflam atunci pentru prima dată, puţin comentată de altfel chiar de contemporani. O oarecare atenţie îi va acorda doar Ov. Crohmălniceanu, ceva mai tîrziu, ca unuia dintre puţinii noştri dramaturgi care putea fi subsumat curentului expresionist. Acestei opere de dramaturg, prea puţin remarcată în epocă, îi consacră Elena Zaharia-Filipaş, recenta sa ediţie apărută la Cluj *).

Trei cruci, „apocalips în nouă tablouri" din 1922 pe care Liviu Rebreanu ar fi încercat să-l monteze pe scena Teatrului Naţional prin 1930, este singura dintre piesele prezentate în volum purtînd ostentativ flamurile expresioniste ; e un mit modern al purificării prin coborîrea în suferinţă şi descompunere, o încercare de a ieşi din condiţia disperată a omului strivit de convenţie, depersonalizat, prin răsturnarea valorilor, prin respingerea atracţiei, printr-un nihilism autodevorator. Ov. Crohmălniceanu are dreptate să remarce rolul important al indicaţiilor scenice care constituie substanţa apocalipsului în mai mare măsură decît dialogul prin notaţii cu valoare poematică, creatoare de atmosferă şi imposibil de realizat scenic : „Foburg negru. Vilă albă. Camera lui Anibal. Eleganţă exotică, obosită, bolnavă..." sau : „Stradă. Noapte. În fund, vitrine incendiate de globuri electrice : bar. Acorduri înăbuşite de orchestră. Circulaţie vie, suflu de oraş mare. Femeia pîndeşte...", sau „Alee. Copaci goi. Frunze galbene — frunze roşii. În fund, ziduri albe : sanatoriul" etc. Personajele sînt simbolice, marcate de destin şi se mişcă numai în zonele de mare intensitate ale unor trăiri definitive, dar replicile sînt banale, fără sclipirea presupusă de lumina lăuntrică a celor care le spun : „Uite, ca să sfîrşesc fantezia d-tale, adio ! Eşti grăbită ? Da. Încă un moment. Unde ai fost din noaptea primei noastre cunoştin'e ? Ce te poate interesa asta ? Poate aici, poate într-un tîrg îndepărtat, la familie. Şi tu ai familie ?" etc.

Post-restant (nu ştiu de ce editorul păstrează grafia franţuzească a termenului, care e demult încetăţenit), din 1929, nu e o piesă „impresionistă", nici „expresionistă" zice autorul în **Amintirile** menţionate, ci e inspirată dintr-o „întîmplare personală, de la o dramă intimă, chiar prea intimă". Ea aduce în scenă un personaj demonic, o femeie care poartă în sine germenele otrăvit al distrugerii — distrugerea celor care o iubesc, dar şi propria ei distrugere — ca o stihie care nu-şi poate domina impulsurile dezordonate. Piesa s-a jucat în 1931 cu o distribuţie impresionantă (G. Vraca, Aura Buzescu, Marieta Deculescu, I. Iancovescu, R. Bulfinski) şi a fost regizată de Victor Ion Popa, dar într-o viziune statică, nepotrivită cu dinamismul indicat de autor ; neînţelegerea s-a soldat cu expulzarea autorului din sala de repetiţii, dar el avea probabil dreptate. Statică sau dinamică, piesa are însă alte defecte mai adînci. Ceea ce părea la început să fie (sau ar fi putut să fie) o dramă sentimental-ironică născută din aspiraţia oricărui om banal spre spargerea cercului îngust al propriei vieţi, cum va face abia peste zece ani Sebastian cu **Jocul de-a vacanţa**, adică linia plecînd de la nostalgiile Stelei, funcţionara de la **Post-restant**, dar şi a celorlalte personaje — toţi sînt, într-un fel sau altul, nemulţumiţi de viaţa lor şi vor să evadeze — ajunge o dramă a temperamentului impulsiv şi nestatornic, sau poate a contratimpului care anulează şansele de fericire unor biete jucării ale sorţii. Autorul nu-şi găseşte însă bine personajele, dramatismul lor rămîne exterior, insuficient motivat, iar replicile — încă o dată — izbesc, cel puţin după mai bine de o jumătate de secol, prin naivitate : „A fost o femeie pe care n-o întîlneşti de două ori în viaţă... Da... Ochii ei, cînd te priveau... Taci, taci !!! Îi văd mereu, mereu. Ochii ei negri, adînci ca iadul... Şi frumoşi ca paradisul..." etc. Impresia de artificialitate este încă mai mare în izbucnirile declarative ale lui Radu, soţul abandonat : „Am sărăcit, mi-am vîndut şi manuscrisele vechi, ultimele amintiri de la bunicul. Am ajuns o fantomă, o epavă (Radu fusese marinar — n.n.) şi azi îndrăzneşti să-mi reprosezi că mi-am pierdut vasele, că am părăsit marea şi că am ajuns în starea în care mă aflu ?", sau „E ceva putred în mine. Poate o moştenire de la bunicul meu. Ăla era de origine rus şi mare învăţat" etc.

Dintre celelalte piese, care umplu distanţa de la **Trei cruci** la **Post-restant** fără să le depăşească într-un fel sau altul, trebuie însă scoasă „legenda dramatică în 9 tablouri şi un prolog" intitulată **Isus** ; scrisă în 1932 şi rămasă într-o dactilogramă în manuscris, piesa este publicată de editor doar fragmentar, din motive care ţin probabil de faptul că volumul fusese pregătit înainte de decembrie 1989. E păcat că nu o putem cunoaşte în întregime, pentru că ni se pare cea mai interesantă, „mai actuală" din tot repertoriul lui Isaiia Răcăciuni. Prologul, inteligent schiţat, explică racursiul în timp şi viziunea în care e proiectată figura Mîntuitorului : sub ameninţarea unui ofiţer neamţ, care îl vinează pe rabinul Iehuda ben Halevy pînă în casa episcopului catolic şi vorbeşte de morala creştină care „duce de rîpă un popor şi un stat" (motiv pentru care mă îndoiesc că anul cînd a scris piesa este 1932), se produce o confruntare între cei doi. Ora dramatică a primejdiei acute pentru amîndoi, victimă şi cel care l-a ascuns, înlătură barierele tradiţionale, inhibiţiile de orice fel, şi cei doi încep o dispută esenţială (foarte academică şi deloc absurdă în acea împrejurare absurdă) despre Isus, respectiv despre mozaism şi creştinism în perspectiva „păcatului" de care vorbise Nae Ionescu : „evreii, în calitate de naţiune, au fost mai puţin vinovaţi de moartea lui Isus decît grecii de moartea lui Socrate ; totuşi, de peste optsprezece veacuri, evreii ispăşesc încă în valuri de sînge moartea evreului Isus". Viaţa lui Isus care urmează acestui prolog, în dubla ipostază de om şi profet (mă ghidez după vagile indicaţii ale editoarei : „un om deosebit prin forţa convingerilor sale, dar în acelaşi timp slab în faţa suferinţei şi singurătăţii"), trebuia să tranşeze disputa şi să ne ofere încă o interpretare, încă un mit modern. Deloc expresionistă, cum apare în cele cîteva pagini din carte, piesa pare să aibă şi tensiune, şi idee scenică şi mai ales o puternică motivaţie, care o susţine. Este singura care trezeşte interes din teatrul uitatului Isaiia Răcăciuni.

Mircea Anghelescu

*) Isaiia Răcăciuni, **Teatru**, ediţie, prefaţă şi note de Elena Zaharia-Filipaş, Ed. Dacia, Cluj, 1990, 217 p.

povestea vorbei

Strategii şi eşecuri

Comunicatele şi comentariile despre războiul din Golf reprezintă, în mijloacele noastre de comunicare în masă, un corpus tipic de ilustrări pentru fenomenul şi mecanismul de prelucrare a informaţiei din surse şi limbi străine. Puţinii corespondenţi aflaţi în preajma zonelor de interes şi cîteva mărturii oculare, referitoare însă la fapte petrecute cu destul timp în urmă, nu schimbă datele esenţiale ale problemei. Majoritatea textelor sînt pîndite de pericolele oricărei traduceri — tinzînd totuşi către simularea spontaneităţii şi realizarea cursivităţii, a firescului comunicării.

Uneori, limbajul joacă feste, acţionînd, prin implicaţiile şi asocierile sale, neconştientizate întotdeauna de vorbitori, împotriva a ceea ce gîndesc şi doresc să spună aceştia. Un redactor al Televiziunii afirma, la mai multe zile după ce luptele începuseră, că „războiul din Golf e în aer, la propriu şi la figurat". Va fi vrut să spună, în ceea ce priveşte „figuratul", că războiul „e în atenţia tuturor", sau că „e iminent, ameninţător" — deşi aceasta din urmă ar fi fost o improprietate, de vreme ce ostilităţile se declanşaseră deja. Oricum, sensurile respective, pătrunse probabil în română pe cale livrească (avîndu-le şi locuţiunea franceză corespunzătoare) nu pot alunga din conştiinţa ascultătorilor înţelesul, considerabil diferit, al expresiei foarte frecvente în stilul oral-familiar „a fi în aer" : a fi într-o situaţie critică, diperată. Aerul e spaţiul deschis de unde poate veni ameninţarea, acela în care se risipesc vorbele, sau cel în care se pierde legătura cu solul şi individul e suspendat, pierdut. Din aceste trei ipostaze, şi nu numai din ele, se dezvoltă cîmpuri metaforice diferite. Oricum, comentatorul nu va fi avut în minte, probabil, cea mai pesimistă interpretare şi nu va fi intenţionat să prezinte, sarcastic, războiul ca pe un eşec total. Amuzant e că diversele ambiguităţi sau improprietăţi pot să atribuie celui care le produce o atitudine, o luare de poziţie pe care ar fi răutăcios — şi, desigur, nemotivat — să o considerăm un reflex al subconştientului. E mult mai plauzibil să fie vorba de simple neatenţii. Un alt redactor anunţa, în altă seară, telespectatorilor că unii dintre combatanţi „au bombardat **copios**" anumite zone inamice. Indiferent de situaţia echivalentelor sale din alte limbi (chiar de cele în care îşi are originea), adjectivul **copios** — deci şi adverbul provenit din el — are în română, printr-o utilizare preferenţială, în anumite contexte şi prin valorizarea firească a abundenţei, o conotaţie predominant pozitivă. Seria de sinonime prin care îl defineşte DEX-ul — „îmbelşugat, bogat, abundent, îndestulat" — sugerează şi ea acest lucru, cel puţin prin primul şi ultimul termen ; nu e vorba de simpla indicare a unei cantităţi mari, ci şi de o idee de satisfacţie, de o reacţie afectivă favorabilă. Un bombardament **copios** nu e echivalentul perfect al unuia **intens**, **puternic** etc. ; cel care foloseşte determinarea îşi exprimă, poate fără să vrea, simpatiile şi antipatiile.

Oscilaţia în traducerea denumirii operaţiunii militare în curs ca „Furtună în deşert" sau „Furtuna deşertului" e normală : nici una din structuri nu e ferită de asociaţii suplimentare şi, în acelaşi timp, de o anumită limitare şi direcţionare a sensului. O parafrază menită să descrie starea trupelor terestre, încă neangajate în luptă — „Aşteptare în deşert" („Adevărul", 333/1991, 6) — face să apară încă o nedorită ambiguitate (altfel, nu prea evidentă), rezultată din existenţa în română a locuţiunii adverbiale „în deşert" = în gol, în zadar. La o asemenea demoralizantă interpretare nu se vor fi gîndit, din fericire, prea mulţi din cei ce folosesc sintagma ; e vorba, şi în acest caz, de o ironie a limbii.

Asemenea „scăpări de sub control" sînt totuşi izolate — şi, desigur, fără urmări. Textele despre război uzează, în schimb, de numeroase strategii lingvistice aplicate conştient. Traducerea literală, preluarea ca atare a unor metafore din discursul adversarului e, de exemplu, un mijloc eficient de insolitare : sînt emblematice şi intens reproduse, nu doar în presa noastră, afirmaţiile conducătorului irakian despre „mama tuturor bătăliilor", „izvorul promis al tuturor bătăliilor" („România liberă", 317/1991, 8, 1). Raportarea la situaţie se face printr-un amestec de insolit şi familiar : pentru ultimul caz, presa românească sugerează şi prin limbaj înrudirea tuturor dictaturilor : „Radio Bagdad transmite (...) muzică patriotică şi cîntece de preamărire a conducătorului" (id. 1). Oricum, racordarea, fie ea şi făcută doar indirect, prin preluarea de informaţii din surse străine, la un eveniment major în desfăşurare e un bun exerciţiu jurnalistic. Titlurile bine ancorate în real prin verbe, pe care acum un an le găseam încă destul de rar, pentru că se păstra încă obişnuinţa stilului nominal şi abstract al izolării totalitare, sînt deja fireşti (şi ocupă, după o îndelungă reţinere, prima pagină a ziarelor) : „Irakul a atacat Israelul ! [titlu ; cu subtitlurile:] Israelul încearcă să-şi păstreze calmul. Şapte rachete irakiene tip „Scud" lovesc oraşele Tel Aviv şi Haifa. Provoacă victime în rîndurile populaţiei civile." (id., 318, 1).

Din punct de vedere lingvistic, uriaşul flux informativ legat de război a fost totuşi în genere bine filtrat, lexicul şi sintaxa nefiind marcate esenţial de traducere. Dincolo de terminologia militară nu excesiv de specializată, de izolate împrumuturi cu grafie incertă (**brifing**, id. 321, 1 sau — deşi cuvîntul e mai vechi şi este cuprins în dicţionare în cea de-a doua formă, adaptată — **bunker** şi **buncăr**), de obsesia adjectivului **sofisticat** (războiul, armele etc. sînt „ultrasofisticate", „foarte sofisticate", „supersofisticate") nu mai sînt multe lucruri de remarcat (poate doar, în plan textual, scrupulul citării, căpătînd un aspect straniu atunci cînd între ghilimele e pus un singur cuvînt, cel care întîmplător chiar s-ar fi folosit în mod firesc în contextul respectiv : şi în acest caz, efectul e unul contrar celui intenţionat, şi anume de detaşare ironică : „miercuri (...) şapte vase de război irakiene au fost «distruse» total, de o forţă aliată cuprinzînd..." — („Adevărul", 328/1991, 6). Cum însă războiul se anunţă mai lung, pînă şi aceste consideraţii lingvistice sînt provizorii.

Rodica Zafiu

FLORIN MUGUR

„Daniel Turcea, Hagiu, Nichita, Mazilescu, Robescu, Dimov, Mugur. Cam mult.
să te împaci cu moartea ? nu, asta nu, uite cum îți smulge din mînă pînă
și macul acesta, ultimul, mototolit ca o gură de fată bătrînă.
mai bine să-ți tremure mîinile și să le-ascunzi în buzunare de rușine
iar ele, nevăzute, să continue să tremure scriind în penumbră
— nu e tremurul un fel de-a scrie ? o, cel mai trupesc ! Din acest
februarie sîntem mai săraci cu un tremur."

Eugen Suciu

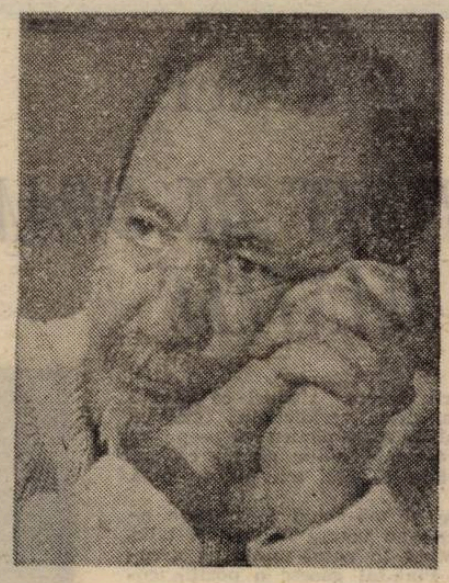

basm cu iscoadă

era o iscoadă modestă, cu leafa modestă
multele lui scrisori vorbeau doar despre
zîne —
ce să caute el în poemul meu din această
după-amiază ?

viitorul zînelor e încert, atît știa
sînt oarbe ! striga și parcă le-ar fi ținut
partea
sînt oarbe, toate, de-aceea au ochii albaștri
și vagi

măcar de marele meu secret
sînteți obligați să țineți seama
dezgropați-mi din grădini scrisorile

de treizeci de ani vă spun că sînt oarbe și
nu vă pasă
acesta și numai acesta e adevărul
tot restul : urzici, păstîrnace și vrăbii pierite

și totuși ce să caute o bătrînă iscoadă
în poemul nostru de după-amiază
în care se face-ntuneric încet ca-n privirile
zînelor

basm cu văzduh

praf gros și trist și părăsit de geniu
pînă la glezne mă îngrop în el mergînd
prin poemul de după-amiază

trag în mine
văzduhul imens
de ciment

și asta pe străzile mele
pe unde-n fiece zi trece sprintenă
scufița roșie
și poartă
în coșul de rafie mult mai bătrîn decît mine
mici piini de ciment

cinci

să scrii
în cinci minute
un poem

în cinci minute
cît îi trebuie ursului să mănînce zmeura cu
tufă cu tot
lingîndu-se pe buzele lui de urs

cît îi trebuie
unui balon colorat
să atingă cerul

cît îi trebuie metroului
să te ducă pînă la cimitir
azi, la cîți ani de la moartea tatei ?

tata

ce se află în pălăria ta de pai pe care o văd
pe cuier
zilnic, atunci cînd plec ori mă-ntorc de la
lucru ?

forma capului tău ?

și de ce
acum cînd tu nu mai poți reveni
se strîmtează mereu ?

cine e-n stare să-nțeleagă
mașinăria fragilă și plină de pocnete
a firului de pai

dar foșnetul din preajma ploii
al sperietorilor
ce poartă mereu pălării sparte

dar muzica
atunci cînd se oprește brusc și abia mai
suflă
ca o cîmpie-n jurul sperietorii doborîte
în beznă ?

sensul basmului

abia înaintez
abia reușesc să fac un pas-doi
un elefant bătrîn printre dacii galbene și
mingi

viața mea încetinește ritmul lumii
un elefant bătrîn cărînd fără efort
un șifonier

plin de rochii triste

seara

uneori îmi adoarme
și mașina de scris
iar atunci nu mai pot imagina decît basme

cu degetele palide
închid
ochii albaștri

cele șapte perechi de ochi albaștri
ai balaurului somnoros cu șapte capete
care n-a apucat să-i facă nimănui nici un rău

nichel

eu sînt banul acela de nichel
din palma cerșetorului

a existat cîndva în efigie
fața unui rege

s-a șters
demult

dar banul prinde cîte-o rază de soare
și-o duce încet spre bulevard în amurg

(cu o monarhică
indiferență)

ei, da, un lung șir de umilințe și la capătul
lor
un sfînt care te-așteaptă-n genunchi să-ți
sărute mîna

politețe

o, uriașii întristați, scrisorile
politicoase ale rătăcitului
zis hölderlin — prea venerată mamă
deschid și-nchid cărți fără șir și nu pricep
nimic, nimic, e un vîrtej de frunze
în jurul unui negru diamant
prea venerată doamnă mamă, diamantul
prin mine, mesagerul, îți trimite
respectele din urmă ale sale
și-apoi pocnește, sparg ferestrele cu capul
mamă, bătrînul uriaș, o piatră neagră
ce s-a rănit și o-nveselesc plină de sînge
într-o batistă prea murdară, mamă, adu-mi
cînd vii un fluviu tînăr și batiste

zăpada

trupul meu, tot ce am
și felul în care mă prind cu amîndouă
mîinile
de fulgul de zăpadă care se prăbușește
un fulg de zăpadă, niște apă cu nervii
zbîrliți de frig
dar nu poate fi asta tot ce-a rămas din
decizia cu care
azvîrleam șapte perechi de palme pofticioase
către acele
trupuri înecate într-un foșnet prelung
de mătase
și degetele mele retrăgîndu-se vineții
de parc-au atins inima
mării
cineva striga viață cineva triumf
iar eu îmi priveam cu admirație cele o sută
de falange strălucite
care fuseseră în marea călătorie
trupul meu, feminitatea, necumpătul,
moartea... dar de ce
îmi pierd timpul cu explicații
eu care nu mai sînt în stare nici măcar să
stau atîrnat
de fulgul de zăpadă ce se prăbușește din
ceruri
uriaș
îngropindu-mă

vorbește horațio (I)

e bine, te retragi, în locul tău
vin impostorii, ăsta-i felul lor
bieți impostori săraci și obosiți

minciuni : ei obosiți ? nu, niciodată
e vorba, prințe, despre diferență
cei care nu sînt obosiți sînt impostorii

și fiecare crește-un șoricel
și fiecare îi șoptește la ureche
tot adevărul său, tot adevărul

iar tu te uiți că-i plină danemarca
de șoricei turbați —
și ce ? te miri ?

golul

trei versuri frumoase
am scris
în tot ultimul an

și cum am trăit străbătînd somnambulic
cu pasul și-n gînd
imensul gol dintre întîiul și-al doilea vers
cum versul al treilea-i trupul meu greu
prăbușindu-se blînd

Din volumul, „Firea lucrurilor", ed. Cartea românească, 1988

ara şeptilici

PORTRET DE DOAMNĂ CU DANTELE

(Scriu aceste rînduri ca să pot verifica mai tîrziu veridicitatea celor ce mi se-ntîmplă. Asta pentru că-ncepe să mă roadă tot mai adînc gîndul că am înnebunit. Sau că mai am puţin pînă acolo.)

În fiecare zi mă-nchid în camera aceasta : aici s-au născut bunicul şi tatăl meu. Mă-ntind în patul-studio cu arcurile rupte. Pînă-mi găsesc o poziţie comodă, undeva printre umflăturile arcurilor, durează. Întins pe spate, cu ochii deschişi, pot vedea crăpăturile afumate ale tavanului. M-am străduit degeaba să le găsesc asemănări cu vreo formă coerentă. Pe peretele din faţă, nelipsitele poze de nuntă, sepia, ale bunicilor, şi, dedesubt, cea a părinţilor mei. Aceasta din urmă, odioasă, cu ochii şi obrajii protagoniştilor, făcuţi cu creioane colorate. Mama a căpătat din pricina asta aspectul unei funcţionare rurale cum în realitate, nu l-a avut niciodată. Desigur, impulsul meu iniţial a fost să o smulg de acolo şi s-o arunc la gunoi, să n-o mai vadă şi alţii, eventuali mei urmaşi adică. Şi atunci m-a lovit gîndul că poate eu nu le-am văzut nici unuia dintre ei această faţă, că ochiul meu poate fi deformat de respectul şi dragostea pe care le-o datorez. În plus, în camera asta nimic nu trebuie să se schimbe. Bunicul în schimb cu mustăţile groase răsucite în furculiţă à la Franz Iosef, are un aer marţial în uniforma de ofiţer, neimblînzit nici de privirea strecurată printre genele imense, retuşate, ale bunicii. Alături, în partea stîngă, fotografia unei femei tinere. E de presupus că rochia de dantelă larg decoltată şi fără mînecă, este neagră şi asta numai pentru a scoate în evidenţă splendida ei carnaţie niciodată atinsă de vreo rază de soare. Broderia minuţioasă a dantelelor este perfect vizibilă. Stă picior peste picior pe un scăun cu şoţăr cu încrustaţii bogate. În mîna stîngă, cumva sprijinit pe piciorul de deasupra, ţine un trandafir. Probabil roşu. Amănuntul ăsta mi s-ar fi părut ridicol, chiar şi într-o poză de epocă, dacă, privind mai atent n-aş fi observat forma specială a petalelor, cărnoase, şi cumva lobate, semănînd mai curînd cu acelea ale lalelelor : ocrotind pistilul.

De fapt ar fi trebuit să semnalez, imediat ce am pomenit de fotografia femeii în negru, că de aici a pornit totul. Închid ochii şi văd trandafirul roşu pe dantelele negre. Simt între degete consistenţa de catifea a petalelor, în nări parfumul dens, puţin sufocant. E plăcut să stai întins cu ochii închişi şi să simţi în nări acest parfum. Ea trebuie că miroase la fel şi pielea ei are aceeaşi textură catifelată, aceeaşi suplete. Nu, jocul e facil, chiar dacă am venit aici, în oraşul ăsta, în casa asta de la capătul lumii, ca să mă odihnesc. Femeia ar putea la fel de bine să fie o doamnă respectabilă, mamă a cîtiva copii care i-au tocit ascuţişurile feminităţii nimic tulburător în asta, chiar dacă deschizînd ochii, mi se pare că mă priveşte puţin îndurerată, ca şi cum mi-ar fi ghicit gîndurile. Ei, drăcie, ia să ies eu să iau puţin aer, e toamnă şi galbenul începe să se-aprindă spre marginea frunzelor, oraşul e plin de pomi şi sus, spre vîrful munceilor, brazii verzi şi aerul tare după care am tînjit atît. Mă ridic din pat, scîrţîie, simt mulţumirea curgîndu-mi difuz prin vene, aş fi putut să-mi imaginez orice despre femeia în dantele negre şi despre semnificaţia acelui trandafir (roşu ?), zile în şir aş fi putut sta tolănit căutînd imaginea ei în crăpăturile pereţilor sau în alcătuirea norilor ce plutesc lenes dincolo de sticla ferestrei, deasupra vîrfului aproape desfrunzit al castanului. Dar eu am venit aici să mă odihnesc, să mănînc şi să beau, să joc seara şah cu vărul meu inginerul, şi să ne povestim, puţin plictisiţi, mereu aceleaşi poveşti din copilărie. Cel mai simplu e să-l întreb pe el cine e cucoana cu trandafirul. Aici ar trebui să-ncep un nou capitol.

Bineînţeles că l-am întrebat şi bineînţeles că n-a ştiut. Povestea asta cu aerul ei contrafăcut, artificial, mă umple de greaţă. Cine mama dracului m-a pus să-l întreb ? Puteam să-mi imaginez că-mi va răspunde nu ştiu, zîmbind uşor, păstrînd în felul ăsta misterul, vezi doamne, mai ales că-mi ştie aplecarea către astfel de istorii. Nu se poate dom'le să nu ştii, doar ai copilărit aici, te-ai uitat la poza asta toată viaţa, i-ai întrebat desigur pe maică-ta şi pe taică-tu şi ei ţi-au răspuns, ce să cauţi o necunoscută sub pozele noastre de familie, de nuntă încă ? Nu ştiu, şi iarăşi zîmbetul acela de-mi venea să-i trîznesc una peste fălcile lui de inginer agronom. Şi nici nu mă interesează. Da, îi întrebase, demult, în copilărie, îi şi răspunseseră ceva dar nu mai ţinea minte, o rudă de-a bunicii moartă tînără parcă, nu mai ştia exact. De obicei, cînd sînt protagonistul fără voie al unui astfel de scenariu de prost

gust, fac tot posibilul ori să-i îmbunătăţesc calitatea ori, dacă rolul meu în poveste e prea mic, lipsit de putere, să mă retrag, să las istoria să se desfăşoare fără mine. Şi aşa aş fi făcut şi-acum, desigur, dacă într-o după amiază... Aici începe un nou capitol :

(Ţin le exactitatea redării celui mai mic amănunt căci simt că aici, acum, totul este important. Un singur element de ar lipsi, ordinea, atîta cît am reuşit să pun în lucruri, s-ar transforma iarăşi în haos) . Cum am spus, era după-amiază spre ora patru şi lumina galbenă începea să treacă uşor pe neobservate, în albastru. Ieşisem să prind exact această transformare a ei şi traseul semicircular pe care mi-l alesesem îl repeta în alt fel pe acela al luminii, în drumul ei din galben în albastru. Vreau să spun că drumul pe care-l fac la ora patru după-amiază, pe sub castanii aproape desfrunziţi, călcînd scheletele frunzelor în lumina galbenă, nu este acelaşi cu cel de la ora şase, călcînd în sens invers, aceleaşi schelete ale aceloraşi castani de pe aceeaşi alee, în lumina albastră. Nu este aceeaşi imagine pictată în alte culori, ci două imagini diferite, căci fiecare culoare îşi impune locului, lucrurilor şi fiinţelor din acel spaţiu, propria ei personalitate, dar atît de subtil, atît de fără durere, încît barometrul schimbărilor tale interioare (ca şi al lucrurilor care te-nconjoară) trebuie să fie extrem de sensibil ca să le poată înregistra. Căci, de cele mai multe ori, asemănarea peisajului te păcăleşte. (Este mai curînd un defect al ochiului provenit din uzura lui.) Ochii oamenilor se uzează astfel fără ca ei să ştie, căci continuînd să vadă contururile, cred că văd şi interiorul. Această orbire care păstrează aparenţa văzului este cea mai de jos cădere dintre toate la cîte am fost supuşi după izgonire. Eh, dar eu, slavă Domnului, văd, iertată fie-mi îndrăzneala. Aş putea alcătui cataloage întregi cu lucruri, aşa cum sînt ele. Dar pentru cine ? Ooamenii ar continua să orbească şi nu eu le pot reda vederea. Deocamdată, mă întorc acasă prin lumina galbenă, pe sub castanii descărnaţi şi uşor foşnitori la atingerile vîntului. Sînt un receptacol perfect, o cupă în care culoarea, sunetul, mişcarea, mirosul, însuşi întregul acelui timp şi acelui loc se alcătuiesc, după legi pe care nu le cunosc dar ştiu că există, într-o minunată fiinţă de eter din ale cărei viscere simt că fac parte. La capătul aleii, străbătînd lumina galbenă şi caldă, o femeie îmbrăcată în negru. Bineînţeles că sînt sensibilizat la această culoare, că sînt marcat de insatisfacţia de a nu o fi identificat pe doamna care mă priveşte de pe peretele camerei mele. Care mă priveşte de la celălalt capăt al aleii cu castani. Sîntem la poli opuşi ai unei linii drepte şi nu avem tăria să rămînem fiecare la locul lui. Sau să ne-ntoarcem spatele şi să mărim distanţa dintre noi, să ne despărţim pentru totdeauna. Ne apropiem cu paşi egali, pe ai mei îi înfrînez să nu fugă, oriunde. Printre braţele uscate şi tremurătoare ale pomilor de deasupra, lumina se strecoară aşezînd pe dantelele negre sclipiri de aur şi irizînd purpura trandafirului. Simt cum fără voie, porţile ochilor mei se deschid largi, spre a lăsa să pătrundă înăuntru în casa trupului şi a minţii mele, sălueta tot mai mare, tot mai clară a femeii în negru ce înaintează sub bolta galbenă de frunze, zdrobind cu tălpile pantofilor minuscule palidele cadavre ale frunzelor lobate. Un sfert de soare se zăreşte undeva în spatele copacilor decrepiţi şi ştiu că pînă cînd ea va ajunge în dreptul meu, ei va dispare cu totul. Lumea aceasta va mai străluci atunci o secundă, cît o clipire a ochiului, şi, ridicîndu-mi pleoapele înroşite de pe pupilele injectate deja de conturul femeii, voi vedea cealaltă lume, albastră, lumea cu umbre mai lungi şi mai consistente decît însăşi fiinţele care le lasă pe pămînt. Şi că atunci, acolo, în mijlocul crucii formate din acel timp şi acel loc, o voi întîlni pe ea. Că apoi linia timpului va depăşi locul, şi că vor fi mereu alte intersecţii, cu mereu alte semnificaţii. Că va lipsi trandafirul.

Cam aşa simţeam apropiindu-ne unul de altul. Ştiu că descrierea mea e infirmă, ştiu că nu există copii după realitate ci doar realităţi diferite şi ştiu că povestind nu retrăiesc acel lucru/fapt sau cum vreţi să-i spuneţi căci cuvîntul nu e decît o proteză. De fapt acum mă chinui să descriu într-un fel cum ne-am întîlnit, ce s-a-ntîmplat cînd am fost la cîţiva centimetri de ea, cum i-am mîngîiat părul castaniu, cum ea mi-a zîmbit ca de pe altă lume, cu nesfîrşit regret şi cum a-ntins spre mine mîna stîngă, goală pînă la umăr, şi mi-a pus în palma înghe'ată trandafirul. Şi cum apoi a dispărut, fără să ştiu cînd. Şi cînd, dezmeticit, am întors capul s-o mai văd o dată sau să alerg după ea, nu ştiu, ea nu mai era. Nu mai era nicăieri. Şi dacă n-ar fi fost trandafirul, ca o pată de sînge în palma mea din care sîngele pierise...

De atunci, în fiecare zi la ora patru după-amiază, trebuie s-o las aici singură şi să-mi fac rondul pe sub castani, pînă la ora şase. De multe ori m-am gîndit că, imediat ce ies din casă, ea se desprinde din ramă şi mă urmează cu paşi uşori, de eter. Pîn-acum n-am văzut-o cu toate că adesea întorc brusc capul şi chiar o caut după trunchiurile groase ale castanilor. Niciodată însă, în acest interval, nu m-am înapoiat acasă să verific dacă ea mai e sau nu în poză căci, pentru a o regăsi, trebuie să fiu acolo, pe alee, în fiecare zi între patru şi şase, aşteptînd schimbarea luminii galbene în lumină albastră. Este acelaşi timp şi acelaşi loc, nimic nu lipseşte şi nimic nu e în plus. La-nceput, imediat după întîlnire adică, n-am observat nimic schimbat în fotografia de pe perete. De la o vreme-ncoace însă, (nu ştiu exact cît, timpul nu mai există pentru mine decît în intervalul patru-şase după amiaza) mi se pare că expresia ei s-a schimbat. De sub sprîncenele arcuite ochii tot mai strălucitori îmi cer s-o găsesc. Cum aş putea descrie zbaterea mea neputincioasă de cîte ori o surprind privindu-mă aşa ? Plîmbîndu-şi ochii încărcaţi de lumini negre de la mine la trandafirul uscat de pe noptieră. Pentru că e clar, ea mă aşteaptă, e undeva în altă intersecţie şi mă aşteaptă, ar putea veni oricînd aici, să mă smulgă din acest fund de iad, dar nu e încă timpul, luminile nu s-au schimbat, iată, nu e nici măcar ora patru şi pînă atunci eu trebuie să stau aici, în această colivie, să-mi mut trupul panicat de pe pat pe fotoliu şi-napoi pe pat, cu faţa spre peretele de unde privirea ei mă străpunge, hai, mişcă-te, fă ceva, deschide ochii omule, îmi spune, sau dormi şi visează, sau uită, şi nu e decît ora două, lumina e albă sau mai curînd cenuşie sub cerul de cretă şi pînă va fi galbenă dar ce pot face, ce pot face altceva decît să mîzgălesc foi, decît să desenez cruci şi în mijlocul lor un cerc în care să scriu în fiecare cu altă culoare, AICI. Şi apoi s-o întreb pe ea dacă da, dacă acolo. Uneori îmi răspunde. Am strîns deja cîteva sute de foi cu cerculeţe şi cruci de toate culorile. Am s-o caut prin toate. Într-un astfel de loc, într-o lumină pe care n-am ghicit-o încă, este ea.

Aici trebuie să-nceap un nou capitol căci timpul curge şi eu mă aflu în altă intersecţie. De fapt cînd scriu nu stau aici la masă aplecat deasupra foilor căci a sta înseamnă a fi imobil, ţeapăn ca un mort stagnarea este a morţii pe cînd mişcarea este a vieţii şi eu văd cum literele se-nlănţuie una de alta cum curg se mişcă sînt vii, ele, privirea ei mă arde-n spate şi fără să mai fie nevoie să văd ştiu că ea e aceea care face să-mi alerge mîna pe hîrtie şi că aceste cuvinte nu-mi mai aparţin că sînt ale ei că se foloseşte în felul acesta de mine pentru a se exprima căci acum în lumina albastră cu irizări roze ea e un fluture uriaş abia ieşit din crisalida de mătase şi care în secunda următoare va devora petalele singerii ale florii spre a-şi face loc spre pistilul mustos şi eu fac parte din zborul ei sau o floare carnivoră nu poţi pune mîna pe petalele ei iar dacă o faci în secunda următoare te trezeşti fără un deget sau chiar fără mîini fără cap şi trup huo te-a-nghiţit cu totul căci numai aşa îşi poate păstra culoarea purpurie de sînge prospeţimea ei dar e minunat să simţi cum mîinile ţi se subţiază carnea lor se moaie se desprinde uşor de pe oase şi se lichefiază se transformă aproape fără să simţi în petalele de catifea roşie îmi mişc puţin degetele şi petalele se strîng în jurul pistilului îl ocrotesc dar ştiu că ele pot încă să apuce şi să mîngîie e minunat aşa să fiu eu trandafirul.

Scriu acum ultimul capitol. Plimbările mele pe aleea cu castani oh am renunţat de mult la ele. Cîndva nu ştiu cînd. În curînd timpul nu va mai curge va fi doar cerculeţul din centrul crucii, acela în care scrie AICI. Şi acolo, exact în mijloc, voi fi eu, între ramele aurite ale fotografiei, în mîna ei stîngă, cumva sprijinit de piciorul de deasupra. Îmi plimb la nesfîrşit degetele pe pielea tot mai roşie a trupului şi recunosc (la-nceput a fost mirare) aceeaşi textură de catifea din ziua cînd ea mi-a oferit floarea. Cînd m-a dăruit pe mine, mie. Petalele care mi-au crescut la-nceput pe piept erau albe apoi au căpătat irizări roze şi violet, fucsia, carmin, oranj, culorile treceau din una-n alta şi deşi încă nu deveniseră purpurii, era o-ncîntare să le privesti, cercurile ochilor mei s-au făcut tot mai largi, mai încăpătoare, pentru a putea cuprinde cît mai multă culoare, albul ochilor a dispărut, apoi au dispărut şi ochii, era doar culoarea, tot mai aproape de purpuriul pe care-l aşteptam dar nu încă, nu venise încă vremea, şira spinării trebuia, să se subţieze şi să devină lemnoasă şi frumos mirositoare, fragilă, fără frică m-am supus acestei transformări căci degetele ei n-ar putea face nici un rău tulpinii mele acum că mirosim la fel dar se apropie ceasul în curînd trebuie să intru la locul meu, în ramă, şi să-mi las uşor, pentru totdeauna, capul pe genunchii ei.

alexandru pleşcan

FIŞĂ DE PERSONAJ

(fragment din OPUS 6)

Tînărul scriitor Pavel Moiceanu puse ceaşca pe masă şi aprinse televizorul. Ca întotdeauna, mînciuni, îşi spuse. Greva şoferilor de camioane, bulevardul, claxoanele, un protest, al doilea. Ştiri externe, relaţiile bilaterale. Imagini. Chiar şi ilustraţie muzicală. Tînărul scriitor Pavel Moiceanu stinse televizorul, luă ceaşca de pe masă şi.

În ziua aceea din decembrie 1938, intenţiile lui fuseseră blocate de un sunet, tiu-tiu-tiu-tiu, al telefonului. E acasă. A aşteptat să-şi termine cafeaua şi a băut-o cît mai lent, s-a plimbat prin cameră si a îndreptat cu piciorul colţul covorului agăţat de uşă. Alo ! sărut mîna, vă rog să mă iertaţi că vă deranjez, mă numesc Pavel Moiceanu şi aş dori să vorbesc cu America, dacă se poate. America, pe numele ei întreg Ofelia-America Monescu, era o studentă cuminte, frumoasă şi deşteaptă, nu neapărat în această ordine, în rest numai o invenţie a lui. De altfel, întrebat de un prieten ieri la bere cine este Ofelia-America, Pavel a răspuns prompt, un cîrlig de rufe la care m-am gîndit eu şi care poate fi la fel de bine un semn de carte, ţie ce îţi sugerează ? Şi amicul a rostit atunci o pornografie. Pauză.

E probabil vocea doamnei Monescu. Da, un moment... apoi în surdină, America, la telefon ! Am fi tentaţi să credem că o prietenie se poate rupe atît de uşor, mai ales cînd îţi îngheaţă mîna pe halbă şi prin faţa terasei trece o maşină militară. Am avut un vis, bătrîne, dimineaţă, dar.

Se apucă să-i povestească, urcai trei trepte pe aleea albă, dădeai colţul, gazon, casa sprijinită pe coloane, înăuntru femeia care te-a părăsit acum un an şi ce pe care tocmai o iubeşti, asta nu se mărturiseşte la bere, oricum avem şi noi orgoliul nostru masculin, iluzia virilităţii prin introvertire, eşti un tip dur, poţi continua, interioare spaţioase, lipseşte un

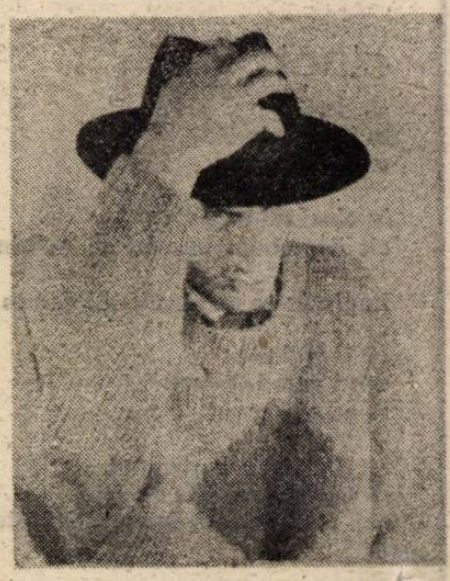

vitraliu, cineva însă aduce dulcegărie, o muzică spaniolă, dar asta n-ai cum să-ţi aminteşti, s-a şters cea mai mare parte a visului cînd te-ai trezit brusc, aparatul de radio uitat deschis te lovise cu vocea arhicunoscută a craniculului, imbecilul !, dar spus mult mai dur, adormi iar fără să mai prinzi continuarea, aşadar vine şi cafeaua, nu ştii cine o aduce, dar simţi şi prezenţa mamei, hop ! ia stai puţin, n-o fi aceeaşi doamnă Monescu ? şi îţi e clar că de data asta nu te afli departe de birlogul tău, eşti undeva între Dorobanţi şi Floreasca, ai să vezi curînd, aminteşte-mi numai, nu, te-ai lămurit dacă fetele au devenit cumva surori, ceva se roteşte, Oriana, asta e fosta lui iubire, nu mă în-

trerupe, iese și i se întîmplă ceva rău, dispare oricum, în cel mai fericit caz e violată bestial, iar în povestea cusută cu ață albă și a doua domnișoară se repede afară, ai auzit mașina, ce poate să caute o mașină pe alee ? și ai știut că a călcat-o pe America, parcă vedeai scena, Dacia 1300 albă, albastră sau alb-albastră se oprise peste ea, de cele mai multe ori ăștia te izbesc de te aruncă la cîțiva metri, chiar că era de parcă ai fi văzut scena, cu toate că ai rămas în casă gata să apuci farfuria de porțelan chinezesc, trandafiri, frunzulițe și, desigur, ceșcuța, nu ai fi văzut decît picioarele de arlechin umplut cu paie și balta de sînge care dă efectul cromatic așteptat, dacă ne amintim de aleea albă și de iarba verde, la adjectiv trebuie să renunți, asocierea e „folclorică", de unde ai mai scos-o și pe asta ? nici n-are rost să ne mirăm că în vis cineva poate privi oriunde fără nici o piedică, mai rău a fost cînd ți-ai dat seama că nu-ți pasă, te-ai surprins ridicat si chiar cercetînd cu atenție un raft lung din bibliotecă, apucînd o carte deloc la întîmplare, amănuntul e... psihanalizabil, ar zice ăsta căruia îi povestești, dacă ai face greșeala să-i spui orice titlu, așa că taci o clipă, dar parcă-parcă era **Presopunctura. Un masaj la îndemîna oricui**, și se cuvine menționat autorul, Sabin Ivan, în timp ce editura și anul apariției ar încărca memoria cititorului și l-ar depărta de subiect, tu ce crezi ?, da, asta era cartea pe care o răsfoiai cînd a intrat în cameră impasibila mamă, mai bine zis neutra mamă sau și mai bine zis cărunta mamă ți-a spus cordial, poți s-o păstrezi, nu mai e nevoie de ea și abia atunci a izbucnit nu în plins, cît într-un urlet și a început să arunce volumele pe dușumea, cîteva te-au nimerit, dar totul se petrecea cu încetinitorul și sonorul dispăruse, erai într-un acvariu parcă, deși comiți o inexactitate, în apă zgomotele ar fi fost mai puternice, norocul tău că povestești un vis, mișcările ți se îngreunaseră, ai fugit prin zeci de camere insuportabil de luminoase și ai găsit pînă la urmă o altă ușă ca să nu dai peste cadavru, apoi alergai, peluza era o bandă rulantă care se mișca spre tine și ți-a luat ore întregi sau chiar zile în care soarele n-a apus pînă să ajungi la gard și să-l sari, parcă te aflai sub o lampă de quartz, n-ai recunoscut strada și te-ai luat, delfin ce erai, după liniile de cîmp magnetic, sau cine dracu știe cum te-ai orientat, acum într-un lift, acum pe o scară, pluteai cu efort și de fapt partea asta de coșmar a fost cea mai lungă, dar și cea mai depărtată de firesc, deși e o prostie să vorbești de firesc tocmai acum, mai ales că înainte ai gafat accentuînd sugestia verticalității, ar trebui să-ți alegi mai bine cuvintele, ai băut numai două halbe și deja te b-b-b-bîlbîi, ton de reproș, cert e că avem aici porțiunea care se relatează cel mai greu, așa că trebuie renunțat, iar autorul se poate face că plouă și nu-i rămîne decît să treacă direct la : ajungi pe marginea unui zid, te uiți în jos, ah ! da, iar trebuie o reluare, te-ai uitat în jos și nu erau decît vreo trei metri, dacă socotești și înălțimea ta, așa că ai sărit și astea au fost momentele de panică, mai avuseseși două înainte, imediat după ce te băgaseși în pat, cînd ai simțit că îți vibrează fiecare celulă, ți-ai spus că-i cutremur și ai sărit să vezi dacă se mișcă lustra și dacă sînt agitați peștii în acvariul adevărat, iar mai spre dimineață, înainte să visezi te-ai trezit transpirat, lipsit de cearșaf parcă între febră și îngheț, gata cu bătutul cîmpiilor ! dai atenție momentelor de panică, în loc de trei metri săritura ta părea să te ducă spre centrul pămîntului și cădeai ca și cum te-ar fi aruncat cineva dintr-un avion într-un crater, a fost atît de lungă senzația, încît ai avut cînd să te gîndești la fel de fel de lucruri, printre care și că ai putea să ai totuși o parașută, pare ridicol probabil, de fapt te însurubai în realitate, descriai un tirbușon în aer și cînd ai ajuns jos cu tălpile te-ai prăbușit în genunchi și înălțimea ta era un turn, ai pus mîinile în față și chiar ai dat cu fruntea de pămînt, uite că nu mai poți să-ți amintești dacă pămînt era, după contactul ăsta ca o rugăciune caraghioasă, cînd să te ridici, nu puteai sta decît aplecat pe un picior și cu celălalt îți făceai vînt să te rotești ca și pînă atunci, sporind un comic oricum discutabil și involuntar al situației, între timp se întuneca acum că se strînsese toată coarda de argint și corpul tău astral revenise întreg în.

Dacă vă întrebați ce importanță are visul pentru povestire, vă spun eu : nici una ! Tînărul scriitor Pavel Moiceanu acum nu se mai învîrtea și nu se mai învîrtea nici discul telefonului. Vocea aia care în unele cărți îți dă tremurături și care aici aparține Ofeliei-America Monescu, alo ! da, bună... Pentru el trebuie găsită o voce care să fie în același timp rigidă, calmă, neglijentă, directă, obosită, politicoasă, imprevizibilă și foarte bărbătească, dacă toate celelalte epitete nu reușesc să-i extragă glasul direct din testicule. Peste astea, trebuie să se vadă că știe franțuzește. Ce faci ? sper că nu te-am deranjat... ăăă... am găsit numărul tău pe o hîrtie, credeam că l-am pierdut, era pe spatele unei fișe de personaj..., oricum, îți imaginezi și tu, nu te-am sunat numai ca să văd dacă numărul e bun, treaba e mai complicată puțin, chiar... ce mai faci ? parcă te-am zărit într-o zi, nu sînt sigur că erai tu, îmi era cam greu să te strig... pe malul celălalt în Herăstrău, cam prin septembrie, octombrie, așa ceva... Eu ? nu, nu cred, n-am mai fost în Herăstrău de foarte multă vreme... Și tot soiul de banalități pe care le pot schimba între ei doi indivizi care s-au întîlnit o singură dată, și asta **cu aproape** un an înainte, chiar dacă atunci au stat de vorbă aproape jumătate de oră numai ei doi. Dar fie că ea fusese în parc și din cochetărie lăsa de înțeles că nu, fie că el se înșelase cri căuta pretext de discuție, fie că autorul nu e în stare să coloreze o discuție oarecare, Grădina Herăstrău ar putea fi descrisă ca întruchipînd în fiecare moment un alt tablou, după cum se schimbă lumina care oglindește sutele de nuanțe ale copacilor în apă sau după cum pictorul, acestui peisaj trece de la o stare la alta, atingînd poate și plăcerea pe care i-ar provoca-o America spunîndu-i : îmi pare bine că m-ai căutat, chiar zilele trecute am vorbit de tine cu o prietenă, cu Olivesa, dacă o știi, nu cred că o mai ții minte de la demonstrație, la, am vorbit, de tine chiar alaltăieri la școală, nu știu dacă asta e premoniție, rîde Ofelia care are două prenume ca să nu ducă la repetiții în text. A, de fapt ți-am telefonat pentru o chestie foarte exactă, încearcă el să se agațe. Nu-i ăsta adevărul, dar ne putem imagina că la celălalt capăt al firului studenta continuă să-și pileacă o unghie rebelă. asta pentru că am întîlnit de atîtea ori construcții ca „Jana își aranjă o buclă rebelă și cu mîna stîngă apăsă pe trăgaci fără să scoată pistolul din poșetă". Ca să-și poată pili unghia, America trebuie să țină receptorul între ureche și umăr, ba mai atingîndu-l și cu bărbia. Cîteva detalii anatomice ajung pentru a începe un portret și, dacă s-ar insista, ar fi suficiente și ca să declanșeze un război, au fost cazuri, dar nici unul nu are legătură cu.

Ofelia-America Monescu s-a născut în București la 4 noiembrie 1966 si a copilărit pe strada Căldărușani. Tatăl ei este om de afaceri și fruntaș al Partidului Național Radical, iar mama, pe numele de domnișoară Străulescu, fondatoare a mișcării feministe **Medeea** și moștenitoare a unui consistent pachet de acțiuni la concernul **Bucegi-Ural.** America are un frate mai mic, aspirant în Infanteria Marină și o soră mai mare, călugăriță dominicană la mînăstirea Girolamo Savonărola de lîngă Bârca. Personajul nostru feminin si-a obținut bacalaureatul primind calificativul „excepțional" și studiază medicina cu bursă de merit din partea fundației **Regina Elena.** În anul de grație cînd primește telefon de la Pavel Moiceanu, ea tocmai termină cu bine cel de al șaptelea semestru din viața ei de studentă. Este pasionată de bridge, înot, schi și agrează lecturile din clasici. Nu croșetează, mai bea cîte o cafea, nu își dă pasiențe, nu dezleagă cuvinte încrucișate, nu ajunge tîrziu acasă. De obicei. În schimb. fumează. Se îmbracă în albastru, rareori în galben și negru. Restul culorilor, ca si combinațiile dintre ele n-o prind. Enigma ar trebui să planeze asupra portretului fizic, dar pentru numai cîteva amănunte, iată viziunea lui Pavel Moiceanu. „Într-adevăr frumoasă ești tu / Cu adevărat frumoasă ești tu / Ochii tăi columbe. / Îndărătul voalului tău / Părul tău precum o turmă de capre / Care unduiesc pe muntele Gallad. / Dinții tăi precum o turmă de tunsori / Ce ies din adăpătoare / Care toate au gemeni / Și stearpă fără miel nu-i. / Precum o coardă roșu-închisă buzele tale / Și gura graiului tău fermecătoare. / Precum o ruptură de rodie coaptă sînt tîmplele tale / Îndărătul voalului tău. / Gîtul tău precum turnul lui David / Clădit în rînduri / O mie de scuturi atîrnă de el / Toate trofeele eroilor. / Amîndoi sînii tăi precum doi iezi / Gazele gemene / Ce pasc printre crini". **(Cîntarea cîntărilor**, 4, 1—5, traducere de Ioan Alexandru). O precizare : fără să aibă o piele suspect de albă, tenul ei este foarte deschis și.

Portretul tînărului scriitor trebuie să fie încă și mai dezvoltat, chiar dacă se va dovedi că nici acesta nu servește la nimic ; autorul acestei istorii, deși refugiat ca emblema unui canal de televiziune în colțul ecranului, e copleșit de cîtă importanță ar putea avea notațiile de acum pentru istoricii literari de mîine. pentru viitorii exegeți sau biografi ai lui Pavel Moiceanu. Miracolul nașterii sale s-a produs în 1968, tot la 4 noiembrie, dar coincidența nu a fost dezvăluită celor doi protagoniști. Părinții lui Pavel, alintat Lică, locuiau în orașul Pașcani, oraș care se poate mîndri că a dat scumpei și încercatei noastre patrii nu doar un nod în plus pe harta căilor ferate, ci și alte personalități de seamă ale vieții spirituale românești, printre care locul de frunte i se cuvine de bună seamă lui Alex. Voitinovici, fost Președinte al Tribunalului Suprem și doar ceva mai puțin celebru ca dramaturg, autor al trilogiei **Oameni în luptă**, 1950. Am spus „miracolul nașterii sale", cînd de fapt nașterea n-a fost chiar una extraordinară, în cer nu s-au arătat semne, n-a putut fi vorba nici de **placenta previa**, deși superstiția e pozitivă, miraculos e doar că pruncul n-a pățit mai nimic, cu toate că un medic de circă s-a grăbit să-l scoată cu forcepsul ; e greu de presupus că asta are vreo legătură cu ticul lui Pavel de a-și răsfrînge buza de jos în timp ce-și încordează mușchii subhioidieni și se scarpină, întotdeauna cu mîna stîngă, în punctul VG 19 ca să se concentreze. Sau ca să-și amintească vreun amănunt din copilăria lui nu foarte îndepărtată. N-ar fi fost suficient ca în vis să-l apară un automobil care putea fi și albastru, niciodată n-ar mai fi descoperit în urmă întîmplarea cu mașinuța de jucărie aruncată la Sovata de pe geamul hotelului în capul domnului de la recepție care nu-l lăsa să răstoarne scrumierele, niciodată n-ar fi putut spera să povestească scena cîndva vreunui prieten, dacă n-ar fi făcut și în dimineața de care e vorba acum aceeași **grimasă** pe **cînd** își stimula punctul memoriei. Domnul Moiceanu și-a părăsit familia pe cînd Pavel avea cîteva luni. Copilul era singur la părinți și așa a rămas și după ce doamna Eliza, mama lui, s-a căsătorit cu invalidul. Între viitorul tînăr scriitor Pavel Moiceanu și tatăl vitreg relațiile au fost mereu cît se poate de stricte, niciodată calde, dar nici încordate. De cînd era mic, el s-a dovedit a fi retractil, prefera să se joace singur, iar ceilalți copii de pe strada Visul-unei-nopți-de-vară, atunci cînd nu reușea să-i evite, îl înjurau sau chiar îi trăgeau pumni în cap și îl împroșcau cu apă noroioasă izbind cu piciorul în bălțile veșnice din fața sifonăriei, pentru că ai lui umpleau sifoane. Se crede că frustrările din primii ani, ca și eșecurile din timpul pubertății, pot duce nu doar la minime modificări temperamentale, ci și la tulburări psihice grave, dar e greu de presupus care ar putea fi mai tîrziu consecințele în cazul lui Pavel Moiceanu : la vîrsta cînd îi telefonează Ofeliei, exceptînd faptul că se mai masturbează ca un puber, el pare a fi de la normal în sus, dacă expresia nu e lipsită de sens. Că a rămas un tip interiorizat, se poate explica dacă ne gîndim că după ce și-a terminat liceul, ajuns în armată, a fost nevoit să stea mai mult singur, pe frontieră însoțindu-l doar cele saizeci de „boabe" din încărcătoarele automatului și palma pe care comandantul pichetului nu uita să i-o dea peste ceafă la plecarea în post : lasă-i să treacă în mă-sa, că dacă tragi, batalionu' te mănîncă și nu mai vede neam dă neamu tău filme porno la sîrbi. Totuși la acești douăzeci de ani apar primele semne de bipolaritate în comportamentul lui Pavel, trecerile de la o stare la alta nu sînt foarte frecvente și ele se asociază mai ales momentelor cînd tînărul scriitor întîrzie asupra paharului din rațiuni pe care, oricît ar părea de ciudat, dacă e să privim maniera de lucru de pînă aici, autorul are delicatețea de a nu le comenta. Ajunge să știm că ruptura dintre Lică, sîntem deja destul de familiarizați cu personajul ca să-l putem alinta astfel, și prima lui pasiune feminină, catastrofă la care a contribuit perioada cît Pavel s-a aflat sub arme la Deta, a fost mai mult decît suficientă ca să-l decidă : avea să părăsească Pașcanii pentru a face filme la București. Ajungînd la acest prag al însemnărilor, e bine să se știe că ambițiile tînărului scriitor Pavel Moiceanu au fost pe cît de ciudate, pe atît de precise, și-a propus să devină actor, dar pentru asta avea nevoie de studii. În secret, n-a exclus nici varianta regiei, dar și pentru asta îi trebuia ceva școală. Cum speranțele să fie admis la Institut erau deocamdată neglijabile, Pavel s-a îndreptat către Buftea. Probabil că visul de a-l vedea pe Sergiu Nicolaescu de aproape i-a fost curînd împlinit, sigur este că tînărul a început prin a face figurație în noua superproducție a acestuia, **Angoasa unui orșan de miliție.** Odată începută, cariera cinematografică a eroului nostru s-a înscris pe o traiectorie ascendentă, astfel se face că acum el este angajat la studiourile „Brothers& Bros", ca dulgher, de fapt băiat bun la toate : cară decorurile pe care le bate în cuie, apoi scoate cuiele și iar cară decorurile, uneori o face pe scenograful, mai întinde cabluri și chiar încearcă să învețe cîte ceva de la bătrînul artificier care pregătește exploziile. Cascade n-a făcut încă, dar în finalul acestei povestiri s-ar putea să debuteze cu un salt. Lică locuiește într-o cameră din marginea satului, e ceva mai mult decît o baracă și are, cum se putea deduce, chiar și telefon, aici a stat veterinarul, i-a explicat gazda. Una peste alta, Pavel poate fi socotit un băiat bun, poate prea modest. Iată cum s-ar caracteriza el însuși : „Sînt murdar. Păduchii mă rod. Porcii, cînd mă privesc, borăsc. Cojile si zgaibele leprei mi-au solzoșit pielea, acoperită de coptură gălbuie. Nu cunosc apa riurilor, nici roua norilor. Pe ceafă, ca pe un bălegar îmi crește o ciupercă enormă, cu peduncule umbelifere. Așezat într-un jilț fără de formă, nu mi-am clintit mădularele de patru veacuri. Picioarele mi-au prins rădăcină în pămînt și alcătuiesc, pînă la pintec, un fel de bălărie virtoasă, năpădită de mîrșavi paraziți, care nu coboară încă din plantă și care nu mai e carne. Cu toate acestea, inima îmi bate. Dar cum ar bate, dacă putreziciunea și miasmele hoitului meu (nu cutez a-i spune trup) n-ar hrăni-o din belșug ? În subsuara stîngă, o familie de broaște și-a făcut sălaș, și, cînd una dintre ele se mișcă, îmi stîrnește gîdilături. Băgați de seamă să nu scape vreuna și să vie să vă scarpine cu gura înlăuntrul urechii : ar fi pe urmă în stare să vă pătrundă în creier. În subsuara dreaptă se ascunde un cameleon care le vinează fără încetare, ca să nu moară de foame : fiecare trebuie să trăiască. Dar cînd una dintre tabere dejoacă toate șiretlicurile celeilalte, socotesc că nu au altceva mai bun de făcut decît să nu se stingherească, și sug grăsimea dulce care-mi acoperă coastele : m-am obișnuit ! O năpîrcă rea mi-a sfîșiat bărbăția și i-a luat locul : m-a făcut eunuc, ticăloasa. Oh ! dac-aș fi putut să mă apăr, cu brațele mele înțepenite ; dar cred mai degrabă că ele s-au prefăcut în butuci". (Lautréamont **Cînturile lui Maldoror**, cîntul 4, strofa 4, traducere de Tașcu Gheorghiu). Spunînd că n-are nici un **hobby**, se termină si portretul tînărului scriitor Pavel Moiceanu însă nu înainte de a marca o particularitate : ochii lui sînt atît de nordici, încît albastrul lor îi face să pară ochi de peste. Mort. Așa că.

Privești în gol, aparent. de fapt te uiți chiar în fundul cești de cafea, unde parcă ai să descoperi o literă, niște puncte, curajul de a-i spune : te-am sunat ca să te invit la Constanța, vreau să merg acolo cu tine. bineînțeles că te împotmolești, îți amintești ziua cînd.

Era tot prin 1988, în fața Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, cam cînd se săpa metroul între Gară si Obor, atunci ai întîlnit-o pe Ofelia, la cea mai mare demonstrație împotriva Guvernului Dăscălescu, ultima ; ea ținea de un capăt al eșarfei pe care scria : NE-AM SĂTURAT DE PROMISIUNILE AMERICANILOR. VREM UN COMUNISM REAL. se zvonea că armata pusă sub ordinele regelui proaspăt întors din exil avea să vină cu tancurile, nu s-a ajuns pînă acolo, prin megafoane s-a anunțat demisia Cabinetului, Președintele s-a întors de urgență de la Strasbourg și l-a însărcinat pe Dumitru Prunaru cu formarea unui guvern de experți, după cîteva ore, reacții internaționale. seara petrecută sub lumina artificiilor, garanții că puterea sovietică va prelua controlul, extaz, „omul se obișnuiește cu toate, popoarele o fac chiar mai ușor și mai repede", zicea portughezul ăla, cum ura și înverșunarea se transformau în euforie pentru manifestanți, orele 23,00, din Valea Jiului sosesc tineri, elevi, intelectuali, cadre medicale medii, personal administrativ, reprezentanți ai minerilor rămași la datorie, încredere, mai ales încredere în Președintele Nicolae Ceaușescu, omul care a reușit de unul singur, cu modestia și inteligența sa diplomatică, să unească Basarabia de țară si să ne scoată din Tratatul Atlanticului de Nord și al Mării Negre, să întărească moneda și să rezolve problema drogurilor, atunci ați vorbit repede, agitați, gesticulînd, cum o făceau toți, apoi ați plecat împreună pe Calea Victoriei, America era cea mai femeie femeie pe care o întîlnișeși în viața ta, asta mai crezi și acum, îți amintești despărțirea de la picioarele grupuluri statuar care îl reprezintă pe Mareșalul Antonescu alături de Doctor Petru Groza, chiar în fața Hotelului Sheraton, între Blocul Romlux și Palatul Telefoanelor, ea a coborît pe Matei Millo, s-a întors o clipă ca o actriță zimbindu-ți, chiar că fusese o zi extraordinară acel 12 Ianuarie pe care istoria avea să-l consacre ca pe o Zi-a-tuturor-speranțelor, tu ai rămas îmbătat de luminile fluorescente, privind mersul depărtat al Americii ; acum îți recompui sfîrșitul conversației voastre de atunci : „EGMONT : Te înțeleg, fetițo dragă ! Poți să-ți ridici ochii ! **Îi sărută ochii.** KLÄRCHEN : Lasă-mă să tac. Lasă-mă să te țin lîngă mine. Lasă-mă să mă uit în ochii tăi, să găsesc totul în ei, mîngîiere și speranță, și bucurie și mihnire. **Îl îmbrățișează și îl privește.** Spune-mi, spune ! Nu mai înțeleg ! Tu ești Egmont ? Marele Egmont, care face atîta vîlvă, despre care toată lumea vorbește și la care țin toate provinciile ? EGMONT : Nu, Klärchen, nu sînt eu. KLÄRCHEN : Cum ? EGMONT : Vezi tu, Klärchen..." (Goethe, **Egmont**, actul 3, scena 2, traducere de Al. Philippide). Haide, hotărăște-te, așa, lasă ceașca : America, uite ce este, te-am sunat să-ți spun că am două bilete de avion pentru dus și două pentru întors, vreau să merg mîine la Constanța, n-am văzut niciodată marea iarna, America, m-am gîndit la tine, m-am gîndit că tu ești singurul om, ar fi trebuit să zici singura femeie, dar e bine și așa, singurul om pe care aș vrea să-l iau cu mine la mare, plecăm dimineața, stăm cîteva ore și ne întoarcem după-amiaza cu același avion, pe la șase sîntem înapoi la Băneasa, gata, ai scăpat, iei telefonul cu tine, faci pași prin cameră și te concentrezi la.

Tînărul scriitor Pavel Moiceanu își imaginează o vreme cumplită, o aventură poate, oricum ceva neprevăzut, stimați pasageri, vă vorbește comandantul navei, din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile pe aeroportul Mihai Kogălniceanu, vom ateriza la Tulcea, vă rog să vă păstrați calmul, poate că te și prăbușești, mai aproape de adevăr e că privești ecranul stins al televizorului și în urechi, ca și cum n-ai ști de ce, îți sună refrenul încet, încet, „Welcome to the Hotel California", cînd domnișoara Monescu își conștientizează brusc poziția în discuție și nu doar : a ! ca-n filmul lui Truffaut, vrei să, și se simte prea răutăcioasă, îi pare puțin rău, nici așa, de fapt, iartă-mă n-are nici o legătură. Doamne ! își zice Pavel, a se nota că nu e deloc religios. doamne ! numai să nu spună drăguț, din partea ta că te-ai gîndit, dar.

Poate că o prietenie evidentă doar la bere se rupe într-adevăr ușor, nu te-ai fi așteptat, dar unul dintre ei trebuie să dispară, fie că se prăbușește de la două mii trei sute de metri, fie că i se întîmplă în somn, dimineața, odată cu erecția, oricum, tot aia e, un blindat trece prin fața circiumii, hai, bă, ce faci ? nu-mi mai zici cum s-a terminat visul ? frumos nume America asta, poate-mi faci și mie lipeala cu ea, rîde că. Deși.

Cum poți să ieși din spirala asta vertiginoasă, cînd ești chiar un tîrbușon, lucrurile fug, se colorează în roșu, își pierd culoarea, iar se colorează în roșu, vezi halba, simți frigul, vede halba, simte frigul, iată amicul întorcînd spre el cartea pe care Pavel a pus-o pe masă tocmai. **Presopunctura. Un masaj la îndemîna oricui**, ce porcărie, numai asta ai găsit, ești tîmpit, bă ? de unde să-ți scot eu la ora asta un cîrlig de rufe ? da, alo, da, semnul de carte este acolo, chiar și așa, o bucățică de hîrtie oarecare, îndoită pe lung. Îți tremură mîna. Da. Nu mai știu care a fost sfîrșitul. Mi-a răspuns că nu poate să vină. Că are nu-știu-ce de făcut. Sau că vine. Sigur că da. Sau că după toate astea cineva ar putea să se întrebe de ce Pavel Moiceanu a fost un tînăr scriitor.

București
31 oct. — 12 nov. 1990

ioan lăcustă

SĂ ZBORI ÎN ZORI

Nu putea adormi. Somnul nu venea în nici un chip. Așa că reluă din nou secvența **visului cu ochi deschiși**, repetind-o de mai multe ori.

În cele din urmă se plictisi. Închise ochii și reveni iar la viața lui de pe patul de spital, în rezerva cu două paturi. Celălalt pat era acum liber. Bătrînul murise alaltăieri. Nu știa cînd a murit. Ar fi vrut să vadă cum se moare. Doctorița Vlaicu nu-l lăsase. Ca și cum ea era stăpîna unei astfel de taine, pufni el înciudat pe doctoriță. Îi făcuse chiar atunci injecția aceea afurisită care îl scotea din lume.

— Ce fel de injecție îmi faci, o întrebase el, de mă scoate din lume ?

Doctorița nu-i răspunse. Ridică din umeri.

— Ce-ți pasă O injecție ca toate altele. Asta e tratamentul.

— Dar nu vezi că mă omoară ? gemu el. Pur și simplu îmi ia viața. Nu mai știu nimic de mine. O zi întreagă ?! Nici măcar vise nu mai am.

— Și cu visele ce faci ? zîmbi doctorița. Ai vreo ascunzătoare unde le pitești și pe urmă le iei la purecat ?

Încercă să ridice din umeri, pufnind plictisit de firava ei ironie. Bineînțeles, umerii nu se clintiră. Accidentul ăsta afurisit îl terminase. Stupidă chestie, înjură el în gînd. Să vrei să iesi din masină, să-ți faci nevoia, și să cazi tocmai în groapa aia de lîngă marginea soselei și nimic altceva să nu se frîngă în tine, decît la coloană ceva.

— Degeaba dai din umeri, Octavian Miron, oftă doctorița Vlaicu. Tratamentul e tratament și n-o să-mi pierd eu vorbele cu tine ca să-ți explic la nesfîrșit ceea ce nu vrei să înțelegi. Nu de asta sînt eu aici.

Îl privi ușor încruntată. Se aplecă și-l mîngîie pe frunte. El închise ochii. Ea îi potrivi perina sub cap. Se duse apoi la fereastră și o deschise. Peste culmile plopilor se zărea cerul roșiatic al răsăritului. O aschie alburie îl despica, lăsînd în urmă vălătuci sîngerii. „Ce viață și pe ăștia, își spuse doctorița. Să zbori în zori".

Privi ceasul de pe noptieră. Era aproape cinci dimineața. „Încă o zi, zîmbi el. A cîta din cîte ? Și dacă aș ști ?"

— Dormi ?

Deschise ochii. Aplecată deasupra lui, doctorița Vlaicu îi zîmbea.

— Iar ai venit, doctorito ?

— Te-am rugat să nu-mi mai spui astfel.

— Dar cum ? Ești doar doctorița mea !

Ea se așeză pe marginea patului. Îl privea concentrată căutînd parcă ceva în adîncul ochilor lui. El își răsuci capul să scape de ochii aceia iscoditori.

— Am avut o noapte grea, oftă ea. De-asta n-am mai venit. Ai dormit măcar ?

El clătină din cap. Vru să-i spună ceva, apoi se răzgîndi, încrețindu-și buzele.

— Tot la femeia aceea te-ai gîndit ?

El o privi absent. Poate nici n-o auzise.

— Chiar atît de mult te apasă amintirile cu Ea ?

El continua s-o privească absent. Într-un tîrziu, închise ochii. Chiar și așa, cu ochii închiși, simțea cum privirea doctoriței îl scoate din sărite. Strînse și mai tare pleoapele. Nu scăpa de ochii doctoriței. Obosiți, cu blîndețe umedă, îl urmăreau, în timp ce el încerca să fugă tot mai departe de ei. În adîncul depărtării de după gîndul lui furios, că prea blîndă privire avea doctorița asta nesuferită.

— De ce ești las, o auzi cum oftează. De ce n-ai încredere în mine. Doar am făcut un pact al nostru. Îl și trădezi ?

Deschise ochii. O privi înciudat. „Femeiușcă afurisită, îi spuse în gînd, privind-o cum îi zîmbește. Ce mai vrei de la mine ? Nu ți-e de-ajuns c-o să-ți iei doctoratul cu mine, cu cazul meu, cum se spune în limbajul vostru, ce mai vrei de la mine, chiar vrei să mă golesc de toată viața mea, să ți-o spun ție ? Cine-i fi fiind ? Și ce dacă s-a întîmplat să ajung pe patul ăsta și să mă..."

— Nu-s afurisită, Octavian Miron, se posomorî dintr-o dată doctorița. Îmi pare doar rău că nu mai vrei să-ți amintești de înțelegerea noastră. Credeam că ai mai mult curaj. Tăcu. Îl privea tristă. Curaj, spuse ea într-un tîrziu, pentru mine înseamnă caracter.

El nu-i răspunse. Închise ochii și-i urmări în gînd desenul făpturii. O copilă aproape, trup fragil, mîini subțiri, cu degete lungi, osoase, care-l chinuiau cînd îl atingeau. Avea degetele Ei, dar fără flacăra lor.

Și iar deschise ochii și-o privi înciudat. Dacă și-ar fi putut mișca un brat, ar fi îmbrîncit-o. „du-te de lîngă mine, i-ar fi spus, ce mă mai chinui cu pactul ăsta, cu înțelegerea noastră, au ți-ai dat seama că eram speriat atunci, în primele zile, cînd m-am pomenit aici ? Tu ai insistat, m-ai aiurit cu pactul ăsta, eu să-ți spun tot ce gîndesc și tu, tu ce să-mi spui ?".

— M-ai păcălit, zîmbi el, făcîndu-i dintr-o dată înveselit cu ochiul, ca și cum descoperise un nemaipomenit secret și i-l destăinuia numai ei. Abia acum mi-am dat seama. Ai profitat de spaima mea și m-ai silit să-ți vorbesc despre mine. Nu silit, vrăjit mai degrabă, se corectă el, făcîndu-i iar cu ochiul. Dar tu, doctorito, ce-ai investit în pactul acesta al nostru ?

O tutuia din a doua sau a treia zi de cînd revenise iarăși la viață. Îl rugase ea. Îi impusese ea s-o tutuiască.

— Ce domnului, rise ea, sîntem născuți în același an, eu chiar cu o lună înaintea ta. Ce vrei, nu mi-e de-ajuns că toți ceilalți îmi spun doamna doctor, mă privesc ca pe Maica Domnului venită să-i vindece, vrei să mă simt și față de tine bătrînă ? Că Maica Domnului oricum nu sînt.

— Ești totuși doctorița căreia i-am căzut pe cap, mormăi el.

— Nu tu mi-ai căzut pe cap.

— Da, eu am căzut în groapa aia nenorocită.

— Ha, ha, ha, se strîmbă ea. Poate crezi că ai umor. N-ai. Eu te-am ales, bădie. Să-ți fie clar.

— Aveam ceva particular, nu ? izbucni el într-un ris forțat. Toate femeile se dau în vînt după mine. Mai ales, cînd sînt împachetat în ghips. Apropo, știi că s-a descoperit recent o mumie, a unuia Ramses. Mamses, Pampses, îmi scapă numele, care face acum victime în Occident ? Pică bietele fecioare de pe-acolo bolnave de dragul lui. Da știi, bolnave, bolnave.

Ea îl lăsă să-și continue poliloghia. Se plimba prin cameră, de la fereastră la ușă privindu-l din cînd în cînd indiferentă. Cînd el sfîrși ce-avea de spus, se-așeză pe pat, lîngă el.

— N-ai umor dom'le, nu te mai chinui. Folosește-ți resursele în scopuri mai rezonabile. Ți-am spus că eu te-am ales, deoarece îmi dau doctoratul și... adică, se poticni ea.

— Cazul meu îți trebuia, chicoti el.

— Rîzi degeaba continuă ea. Dacă ai încredere în mine, ai să vezi, totul va fi bine.

— Adică mormăi el, mă voi duce dincolo împăcat, senin, plin de satisfacția că mai avem un doctor în medicină.

— Vorbești ca un netrebnic, se repezi ea. Și mai ales gîndești atît de stupid încît nici nu-mi vine să cred că... că, își căuta furioasă cuvintele, că trăiești în secolul douăzeci.

— Las-o baltă, oftă el. Știu că nu se scapă din chestii de-astea. Eu deja sînt cu trupul în eternitate. Am scăpat de secolul ăsta.

— De unde știi că nu se scapă din chestii de-astea ?

— Am mai citit și eu cîte ceva. Am avut și-un caz în familie.

— Las-o și tu baltă, zîmbi ea. Dacă ești băiat deștept, după cum te arată ochii ăștia care mă privesc cu ciudă și neîncredere, atunci îți dai seama că nu există repetare. Chiar și în...

— Cazuri ca al meu, bodogăni el.

— Să zicem mai bine situații, continuă ea.

— Să zicem, o înghină el absent, încercînd să ridice din umeri. Gestul lui cel mai la îndemînă, cînd se pomenea fără răspuns în fața culva.

— Degeaba ridici din umeri, rise doctorița Vlaicu.

— Ce umeri ? o privi el furios.

— Lasă, te știu eu, continuă ea, dai din umeri cînd nu mai știi ce să spui.

El oftă, învins dintr-o dată îmblînzit.

— Și la ce ajută toată vorbăria noastră?

— Ajută, surise ea. Dacă ai încredere

în mine, spune-mi totul despre tine, tot ce gîndești, tot ce te frămîntă.

— La ce bun ?

— Nu uita, că eu sînt medicul, îi făcu ea un semn cu ochiul. Oricum, știu mai multe despre tine, decît știi tu în clipa asta.

— Aiurea, îi răspunse el în gînd. Știi doar că mă curăț, mîine, poimîine și vrei să mă ametești cu aiurelile astea.

— Dacă nu crezi, n-am ce să-ți fac, oftă ea, aplecîndu-se și mîngîindu-l iar pe frunte.

El se smuci de sub atingerea degetelor ei.

— Ce vrei atunci afurisitule, strigă doctorița, zvîcnind în picioare. Ce vrei să-ți mai spun ? Să mă vezi cum cad în genunchi lîngă patul ăsta și mă rog, trăiește fricosul meu drag, trăiește aiuritul meu scump ! Asta vrei să-ți spun ? Asta vrei tu de la mine ? Și ce mai vrei ?! Să-ți spun că și cînd merg pe stradă mă rog întruna, îți spun întruna, trăiește hahalera mea fără seamăn ? Vrei să-ți spun că stau noapte de noapte la ușa ta și-ți ascult respirația ? Că-ți văd pînă și visele ? Asta vrei să-ți spun ? Spune dacă asta vrei, și-ți spun. Da' nu mă mai chinui cu toate prostiile ce le-ai citit sau le-ai văzut cîndva. Eu sînt medicul, Octavian Miron, eu sînt, și dacă eu îți spun că vei trăi, așa va fi, s-o știi !

El închisese de mult ochii. O asculta doar și cu ea vorbea, cu atît el își simțea sufletul cum se strînge, se chircește, ca și cum ar fi vrut să se ascundă într-un cotlon tainic, să-și mistuie acolo, în neștiut, sufletul său, bucuria și tristețea pe care tipătul doctoriței le împrăștiase peste el.

Octavian Miron deschise ochii și izbucni în ris.

— Nici Dumnezeu n-ar avea tupeul să spună cele ce-ai spus tu adineauri. Ce dacă ești medic ? Cum știi tu despărți viața de moarte ?

Ea stătea încă în picioare. Cu capul răsucit spre ea, el o privea înduioșat. Îi era milă de ea. Atît de milă, încît și uitase de durerea ce-i cuprinsese capul. O durere care venea de cine știe unde, dinafară, poate de pe holul acela unde spunea ea că stă noptile, durere venită poate și mai de departe, din stele (zîmbi în gînd), sau și mai de departe, de la capătul nemărginirii morții.

— Adică, șopti el, continuînd s-o cerceteze uimit că-i este atît de milă de femeiușca asta ce-l privea cu ochi din care lacrimile curgeau indiferente, ca și cum n-ar fi curs din ochi de femeie, ca și cum n-ar fi fost văzute de ochi de bărbat, adică, șopti el, ai fi tu în stare să mă pui într-o asemenea situație, ca și cum te-ai fi îndrăgostit de mine, numai ca să mă faci să vorbesc, să mai afli ceva despre mine, un ceva care nu se află acum în fișele tale, un ceva care să-ți garanteze magna cum laude doctoratul tău ? Ai fi tu în stare de asta doctorito ?

Tăcu. O privea speriat. Îi vorbise ca și cum fusese în acele clipe în afara lui. Vorbise privindu-i pe cei doi. Bărbatul din pat și femeia de lîngă ei. Ce dacă avea halat alb ? Nu tot femeie era ?

Și ea continua să-l privească. Dar parcă o alta privea prin ochii ei. Și parcă o alta vorbea cu vocea ei, cînd ea se așeză din nou pe pat lîngă el.

— Abia acum înțeleg, spuse ea, cît de mult trebuie s-o fi chinuit pe femeia aceea.

— Ce înțelegi, doctorito, mormăi el obosit, închizînd ochii. Durerea din cap îl chinuia. Se înversuna însă să nu-i spună că-l doare capul, vroia să audă ce mai era în ea.

— Ce înțeleg, îl înghină doctorița. Din prima zi ai scos din tine totul. Erai inconștient și totuși țipai întruna după Ea. Te adormeam și cînd te trezeai, iar prindeai s-o chemi, Ea mereu Ea. De ce nu-i Ea aici, nu te-ai întrebat niciodată ?

El deschise ochii. O privi trist. Încercă să-i zîmbească.

— Doctorito, mă doare cumplit capul. Mor de durere.

— Iar Ea, continuă doctorița, e în concediu, n-are cum ști de tine. Și de ce nu spui că te doare cumplit capul, Octavian Miron, țipă speriată doctorița Vlaicu. De ce mă lasi să te... cu timpenile astea și tu taci ? De cînd te doare ?

— De cîteva minute, șopti el. Aici. Vru să ridice mîna să-i arate locul anume unde i se înfipsese durerea, dar mîna nu-l ascultă.

— Nu te speria îi șopti doctorița agitată. Uite, peste un minut trece. Rezistă, te rog eu, un minut doar, și-ai să vezi cum îți trece durerea. Uite, numai injecția asta ți-o fac.

— Iar m-adormi. Poate de tot, zîmbi el.

— M-ai mințit cu pactul ăla, spuse el într-un tîrziu. Ea îi ștergea cu batista transpirația de pe frunte.

— Ce vrei să-ți fi spus ?

— Ce-ai fi crezut că-mi poți spune și tu.

— Am avut, șopti ea. Dar n-am putut. Am și eu...

— Viața ta, mormăi el.

— Nu, nu asta am vrut să spun. Am și eu necazuri destule.

— Oricum, cuvintele tot nu le luam cu mine.

— Nu fi iar aiurit, Octavian Miron, se repezi ea.

— Bancuri, rise el. Te-a prostit profesorul cu care-ți dai doctoratul.

Se ridică furioasă de pe marginea patului. Începu iar să se plimbe nervoasă între cele două paturi, de la fereastră la ușă. În cele din urmă se opri în dreptul chiuvetei. Dădu drumul robinetului. Lăsă apa să curgă. Se spală îndelung pe față. Căută prosopul cu ochii închiși. Nu era pe bratul metalic de lîngă chiuvetă.

— O re-lam pe Chiva pentru neglijența asta, spuse doctorița, îndreptîndu-se spre celălalt pat, liber. Trase cearșaful de sub pătură și se șterse pe față. Apoi se întoarse spre patul lui. El părea că doarme. Ea îl atinse ușor pe frunte.

— Uite ce-i domnule Miron, spuse ea. Eu nu sînt aici ca să-mi cercetezi dumneata viața. Eu sînt medicul dumitale. Și-am să te fac bine. În rest, lasă-mă în pace. Și nu-mi mai pomeni întruna de femeia aceea.

— Cînd ți-am mai pomenit ?

— Și ieri noapte, m-ai întrebat dacă am reușit să dau de Ea.

— Ți-am cerut eu asta ? se posomorî el. Nu cred. Poate că mă amețișești cu injectiile tale.

— Întruna mi-ai cerut-o.

— Minți, gemu el. Vrei să mă umilești acum, după toate cîte ți-am spus despre Ea.

Doctorița Vlaicu se așeză iar pe marginea patului. Îl privi liniștită în ochi. Îl mîngîie pe frunte.

— Totul va fi bine, șopti ea.

El încercă s-o împingă cu genunchiul. Nu reuși să și-l urnească. Totuși, în adîncul lui, simți cum genunchiul se mișcase.

— Mi-a mișcat genunchiul, spuse el nedumerit.

— Cum ? întrebă ea veselă.

— Undeva, pe-acolo.

— Aici ? întrebă ea, punîndu-și mîna ei osoasă chiar pe locul unde simțise el că genunchiul lui vroia s-o lovească pe doctoriță în pîntec.

— Acolo, rise el. Deși nu mai e nimic acolo.

Ea se ridică. Se apropie de fereastră. O închise. Se întoarse spre ușă. Trecînd pe lîngă el îi surise.

— Să fii cuminte, pînă mă întorc. Mă duc acum...

Cînd ea ajunse la ușă, el îi strigă :

— Și lui, tot așa i-ai spus ? Să stea cuminte că scapă ?

Ea se răsuci speriată.

— Ce vrei să spui ?

— Știi ce vorbea Chiva într-o dimineață ? Spăla pe jos și vorbea de una singură. Credea că dorm. Sau poate nici nu-i păsa dacă aud sau nu. Te căina Chiva, știai asta ?

Ea se sprijini de ușorul ușii.

— Sînt foarte obosită, Octavian Miron, oftă ea. Dacă vrei să-mi spui iar vreo răutate, te rog eu s-o păstrezi pentru mai tîrziu. Mi-e rău de obosită ce sînt.

El păru că n-o aude. Încet, încercînd să imite vocea tînguită a femeii de serviciu :

— Săraca doamna Ana, cum are ea noroc numai de din ăștia, tineri și fără de noroc, că...

— Da, și ce-i cu asta ? încercă ea să-i răspundă, simțind că îi vine să plîngă și să țipe.

Țipătul venea atît de din adîncul ei, încît, îngrozită, își duse mîinile la gură, muscîndu-și degetele. Un țipăt care vroia să-i sfîrtece degetele. Le lăsă sfîrtecate. Închise ochii de durerea și de mila durerii degetelor care nu mai erau parcă ale ei.

— Asta-i tot ce-ai vrut să-mi spui ? întrebă într-un tîrziu doctorița Vlaicu.

El nu-i răspunse.

— Într-adevăr, asta-i tot, oftă ea. Doar că-i nemilos de putin.

Se apropie de patul lui. Octavian Miron dormea cu buzele ușor întredeschise. Îi potrivi pătura. Își petrecu mîna pe obrajii lui. Se lăsă o clipă înfiorată de atingerea tepilor din barba lui.

— Fricos și tepos zîmbi ea.

fragment din romanul Vremuire

Un om pentru eternitate

Multe din ceea ce știm astăzi despre Erasmus, Thomas More sau Henry al VIII-lea, figuri ilustre ale Renașterii Nordului european, se datorează unuia dintre cei mai virtuozi pictori ai secolului al XVI-lea, Hans Holbein (Cel Tînăr). Descendent dintr-o familie de artiști ai șevaletului și ai gravurii, Holbein a fost un talent precoce, dublat de o capacitate instinctivă de a se face plăcut și folositor. A supraviețuit, datorită acestei abilități, pierderii propriilor mari prieteni — exilați ori martirizați — și este greu de spus dacă înclinațiile sale umaniste, împărtășite de influentul lui anturaj, format și întreținut cu osîrdie, l-au ajutat să depășească asemenea impasuri, ori specularea propriilor calități profesionale care îl făceau desirabil chiar și în tabăra călăilor. Cert este că a fost foarte conștient de forța și altitudinea potențialului său creator, de valoarea meșteșugului ce-l stăpînea, așa încît contextele „politice" nu i-au periclitat niciodată statutul, în ciuda restricțiilor pe care era nevoit uneori să le respecte. Agitațiile reformiste ale bisericilor din Germania și din Anglia — locurile în care a trăit și lucrat, în funcție de împrejurări, mai multă vreme — nu i-au stînjenit opera, pictorul aflîndu-și și în acest cadru un mijloc profitabil de a-și demonstra versatilitatea puterii creatoare.

A cunoscut fenomenul artistic ce se manifesta cu strălucire în Italia, Franța, Țările de Jos, Anglia (loc predilect al exilurilor spirituale în epocă) și, firește, în Germania. Multe dintre creațiile lui, atît cele portretistice, aflate în comanda mecenaților săi nobiliari, cît și cele cu subiect religios, sînt concurente, în înțelesul pozitiv al cuvîntului, cu opere de gen ale unor Grünewald, Mantegna, da Vinci... Artistul german avea conștiința apartenței sale la elita picturii europene și este greu de spus dacă adevărul nu era de partea lui!

Holbein a lucrat mult, reputația sa de portretist aducîndu-i comenzi și satisfacții statornice de-a lungul carierei, curmată necruțător de o epidemie de variolă la numai 45 de ani! Nu puține au fost contribuțiile lui la dezvoltarea picturii cu subiect religios sau la pictura murală cu scene de gen cerute de comanditarii curților senioriale din epocă. Există în Germania o mărturie remarcabilă a unor astfel de tentative artistice, ce împlinesc teza conform căreia artistul german nutrea o admirație secretă și stimulatoare față de arta lui Leonardo. Două compoziții statuare concepute pentru un altar al catedralei din Bâle și avînd ca subiect Fecioara și trei sfinți, sînt sensibil influențate de creația tîrzie a maestrului florentin. De reținut, însă, varietatea modalităților de exprimare ale artistului german, densitatea stilistică a creației sale, care indică indubitabil o personalitate complexă și deschisă tuturor mișcărilor spirituale. Probabil că în vremea și în lumea lui, Holbein a fost un personaj monden și cosmopolit. Faptul că în tinerețea sa a fost „tolerat", pînă la a se lega o prietenie foarte strînsă, de marele gînditor umanist Erasmus, prin intermediul căruia a ajuns, încă din primul său exil britanic, în anturajul altui „monstru sacru" al filosofiei și teosofiei medievale, Thomas Morus, vorbește destul despre afinitățile ce le-a avut cu fluxurile gîndirii pozitive, umaniste a secolului său. Înrîurirea acestor contacte de ordin spiritual asupra operei sale plastice sînt greu de determinat, dar nu se exclud. Desigur, multe dintre elementele care structurează lucrările sale cu tematică religioasă, ca și modul de a absorbi simbolistica abstractă a goticului tîrziu într-o ambianță plastică mai expresivă, mai senzuală, urmînd indicațiile unei înscenări mai raționale, ar putea fi interpretate ca fruct al unei astfel de convertiri la un nou mod de a gîndi și tălmăci lumea.

Ultima operă, cunoscută pînă azi, ce ne-a lăsat-o moștenire geniul său prolific și complex, este desenul pentru o pendulă destinată monarhului luminat Henric al VIII-lea. Un ornic care nu a mers niciodată, dar care măsoară de atunci eternitatea unei opere.

Corneliu Antim

muzică

Poetica muzicală

„Disonanța nu este deci un factor de dezordine, așa cum consonanța nu constituie o garanție de securitate" — (Stravinski — Poetica muzicală). Ce subiect greu pentru glosări politice. Așadar în viață ca și-n artă. „Bunul simț" la care se apelează de multe ori ca la un arbitru infailibil, poate da gres. O atentă analiză a fenomenului muzical amintit ne dezvăluie și alte caracteristici nu lipsite de importanță. „Indubitabil că instruirea și educarea publicului nu au mers în pas cu evoluția tehnică...", spune Stravinski. Nu sîntem liberi, deci, a judeca noile fenomene decît privind de la o anume înălțime. Consonanța nu are, în genere, grade. Nu poate rezista singură. E mortificantă. Cît de puține sau de folosite cu „menajamente" erau disonanțele Renașterii, ele existau totuși. În muzica secolului XX ele au un grad mai mare de individualitate. De la acordurile neutre la cele dramatice, de la ambiguitate la violență sau transparență. Îndrăznesc să spun că disonanța reprezintă (prin continua instabilitate) însuși principiul vieții — mișcarea. Făcînd un alt record la imediat, iată ce spunea poetul Grillparzer despre opera Euryante de Weber: „O lipsă totală de organizare și colorit. Muzica este oribilă. Această denaturare a sonorităților armonioase, această violare a frumosului i-ar fi fost condamnate de legi în Grecia. O astfel de muzică merită să fie interzisă de Poliție..." Chiar dacă tonul va fi fost ironic, reiese de-aici nu doar neînțelegere ci și o ură neputincioasă. Corectă însă informația că nu mai sîntem de mult greci.

Sclipitor, pe alocuri, felul în care teoreticianul Stravinski pare a-și contrazice opera. Invocîndu-i aprobator, admirativ chiar pe Chabrier, Messager sau mai tînărul Henri Saguet, el își reclamă, în fapt, clasicitatea (vezi Pulcinela sau opera Mavra), vocația de „tradiționalist". Și asta în timp ce ecoul scandalului numit Sacre nici nu se stinsese. Distanțare nu de „moderni" ci de greșita înțelegere a termenului.

Libertatea compozitorului presupune sclavia sunetelor. O parafrază la Poetică.

Dacă ființa noastră e centrată „fizic" în prezent, „greutatea" i-o dă trecutul. Viitorul ține de orgoliu. Și dacă tot destabilizăm cuvîntul, putem răsturna triada. Oricum nu ne va pedepsi nimeni. „Torniamo all' antico e sarà un progresso", spunea Verdi în timp ce se îndrepta spre înnoitoarea operă Falstaff. Aceeași aparentă contradicție ca și la autorul Poeticii.

Caracterul „livresc" al leitmotivului wagnerian îl irită mult pe Stravinski. Ca și tipul de melodie infinită, „care poate începe oricînd și termina oricînd" pe care acesta o practica. Dacă prima observație are o anumită justificare (azi ne pare destul de naiv un leitmotiv al Destinului — explicațiile pe marginea motivului inițial din Simfonia a V-a de Beethoven sînt chiar ridicole), a doua este nedreaptă. Există în ampla respirație wagneriană ca și în Concertul pentru vioară de Berg o structurare „discretă". Leitmotivul se justifică perfect din punct de vedere muzical, trasînd într-o magmă muzicală ce poate fi pierdută mai ușor de sub control, niște repere suplimentare. Rezerva lui Stravinski față de Wagner, pare a se datora mai degrabă „retoricii" prea abundente a „dramei totale". Spirit lucid, critic și uneori fin ironic, autorul lui Sacre anticipează în Poetica sa multe din ideile de fond ale contemporaneității.

Valentin Petculescu

Adio, prietene

Vreme de exact un an, număr de număr, în acest colț de pagină prietenul nostru, poetul Florin Mugur a notat, întotdeauna cu finețe și discernămînt, observațiile sale de privitor al programelor televiziunii române. De o civilizație interioară cum puțini mai au în aceste luni și zile bulversante, telecronicarul nostru a ținut mereu să fie el însuși în felul de a gîndi rostul televiziunii și, în același timp, să găsească în propriile opinii acele accente comune tuturor celor care pun în judecarea micului ecran bun simț, înțelegere și speranță. A fost aspru cînd lucrurile o cereau, s-a bucurat de cele bune, fără să folosească vreodată nici injuria și nici apologia oportunistă. Primea scrisori de la cei care-l citeau și ne mărturisea — a făcut-o și public — că lectura lor îl ajuta să priceapă el însuși mutațiile din orizontul de așteptare al telespectatorului, să descifreze cu o clipă mai devreme natura impactului acestuia cu oferta televiziunii. Răsfoind colecția, băgăm de seamă că tonul cronicilor sale a evoluat de la entuziasm la dezamăgire, într-o relație de perfectă fidelitate față de realitatea pe care o examinau, mai de curînd dezamăgirea atingînd — deloc surprinzător în raport cu aceeași realitate — cota deprimării. Dar chiar și așa, substanța acestor cronici rămînea, ca să spunem astfel, pozitivă, ca și cum peste toate motivele de nemulțumire ori de lehamite, s-ar fi așternut ca o perdea atenuantă încrederea în mai bine, cel puțin ca virtualitate. Firea de poet introspectiv și interogativ nu și-a ascuns-o Florin Mugur nici în comentarile pe marginea emisiunilor televiziunii. Asta nu înseamnă că a încercat să-și poetizeze textele ci doar că în litera ca și în spiritul lor era mereu prezent un fior reflexiv, semn al asumării intelectuale și afective a condiției de comentator. Observațiile, sugestiile și interpretările lui erau mai mult decît simple impresii, erau mici analize de al căror conținut Televiziunea ar fi trebuit, credem, să țină seamă pentru că avea drept temei bunul simț, bunul gust, și buna cuviință, tustrele reunite într-o expresie de o pertinență intelectuală incontestabilă. Dacă e adevărat că omul sfințește locul și că nimeni nu poate deveni altceva decît este atunci putem spune, fără teama că vom fi greșit, că acest colț de pagină semnat vreme de un an de Florin Mugur a fost chiar Florin Mugur. Omul și numele lui au fost una. De aceea, poate, odată cu dispariția omului, numele lui rămîne — nu numai pe cărțile poetului dar și în paginile revistei noastre — ca un ecou de neuitat. Adio Florin Mugur, adio, prietene!

„L"

P.S. perplex: Promptă în a ne oferi imagini dintre cele mai oarecare din cîte întîlnim în juru-ne, Televiziunea Română n-a găsit cu cale să consemneze, fie și ca pe un fapt divers, dispariția unuia din cei mai importanți poeți români contemporani. Fără comentarii.

cartea străină

Veşti bune pentru nebuni şi eruditi

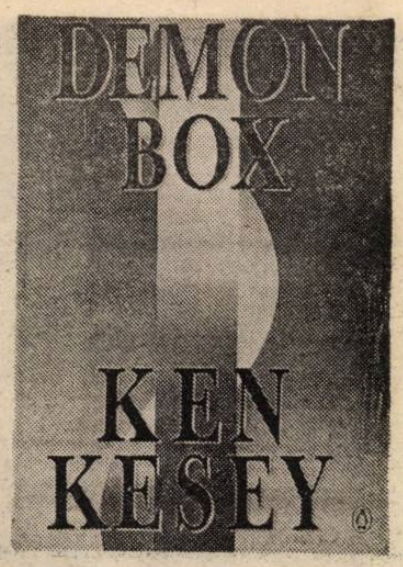

Astfel titra **San Francisco Chronicle** articolul dedicat scriitorului care a devenit una din legendele vii ale Americii : „Avem veşti bune pentru nebuni şi eruditi. Ken Kesey continuă să scrie. Poveştile sale metaforice ne luminează viaţa făcîndu-ne să hohotim de rîs şi de plîns...“ După povestea americană eponimică bazată pe parabola casei de nebuni (în **Zbor deasupra unui cuib de cuci),** Kesey, acest maestru al dramei alienării psihotice, propune — în **Demon Box** („Cutia cu demoni“, echivalentul U.S.A. '90 al „Cutiei Pandorei“) — povestea americanului ultimelor trei decenii, în fond varianta totalizatoare a autobiografiei contemporane, **story** deopotrivă individualizant (prin intensitatea particulară a trăirii biografemelor din acest puzzle) şi generalizant (prin valoarea sa simbolică, putînd fi oricînd extrapolată la nivel macrosocial).

Tocmai de aceea, pentru a reuşi să menţină echilibrul între nivelul particular şi cel general, Kesey apelează la un foarte transparent travesti. În **Demon Box**, el este Devlin Deboree (pronunţat debris“), alternînd totodată rolurile de narator : Devlin, bunica Whittier, Quiston (fiul lui Devlin) şi chiar, în unele pasaje, vocea auctorială albă. Gradul zero al ficţiunii îl constituie transcrierea, cu minime indicaţii didascalice, a benzilor de magnetofon. Informaţia, cu toată dispersiunea spaţio-temporală, păstrează însă o tentă evident autobiografică. Punerea ei în pagină, veritabilă cură terapeutică narativă, are rolul de a exorciza „demonii“ ce populează memoria. Secvenţele îşi păstrează autonomia (majoritatea capitolelor au şi fost publicate separat ca nuvele în reviste ca **Esquire, Spit in the Ocean, Wonders** şi **Playboy),** dar laolaltă funcţionează ca un carusel al amintirilor, funcţionînd conform unei mecanici usor halucinatorii, în ciuda aparenţelor de relatare nudă, de o mare directeţe. Din acest balans nu o dată contradictoriu, Deboree apare ca un alt posibil arhetip al post-modernităţii, puternic contextualizat de rădăcinile sale americane postbelice.

Trei sînt zonele de interes de această autobiografie deghizată : viaţa la fermă în Oregon, călătoriile iniţiatice (în China şi Egipt) şi, cu o amprentă particulară, aceea a unei implicări sufleteşti exacerbate, experienţa psihedelică a anilor '60.

Aria domesticului debutează cu eliberarea din închisoare (unde Deboree-Kesey a stat pentru o banală, în epocă, afacere cu droguri) şi întoarcerea la ferma de la poalele Muntelui Nebo. Pierderea celor două notesuri cu însemnări din penitenciar (confiscate de un ofiter) ar putea semnifica însăşi invitaţia de a relua viaţa de zi cu zi într-o formă genuină, nealterată de nici un fel de limitare. Lucru care se şi întîmplă, de la nivel fonetic (limba acestor capitole este cea vorbită, iar transcrierea o urmează consecvent) pînă la nivelul semnificaţiilor din structura de adîncime. Menţinerea unei continuităţi ascunse este de bănuit în aceste pagini consacrate unor evenimente aparent insignifiante, de-a dreptul comune, din sfera rustică a existenţei unor cow-boys cu jeep Toyota. Viaţa la ferma din Oregon (aidoma celei pe care Kesey însuşi o duce împreună cu soţia sa Faye — nici măcar faimosul autobuz rablagit şi pictat în stil pop-art nu lipseşte) se desfăşoară, în mod funciar, în natură şi prilejuieşte defilarea personajelor din familie, structurată aproape arhaic : soţia (Betsy) copiii (Quiston şi Percy), fratele (Buddy), bunica Whittier şi, bineînţeles, M'Kehoa, rîndaşul negru, vecinii, prietenii ş.a.m.d. Spectaculoasă este lumea animalelor de la fermă, a căror mascotă este Killer, taurul chior şi cu un singur corn. O capodoperă este povestea taurului Abdul şi a vacii Ebenezeer, membri ai unei dinastii bovine, antrenaţi într-o saga aparte, ce s-ar putea numi — cu maliţie, desigur — **Zbor deasupra unui cuib de... vaci.** Permanent, însă, strecoară jaloane ale biobibliografiei scriitorului Kesey. De exemplu, o notaţie absolut pasageră despre necesitatea de a răspunde unei scrisori a lui Larry McMurtry (autor al romanului **Horseman, Pass By).**

Domesticul acesta de factură rustic-campestră este intersectat, pe un palier pe care l-aş numi cel al reportajului hermeneutic, de cele două călătorii iniţiatice. Prima, în cronologia convenţională a cărţii, este cea efectuată în Egipt, în căutarea piramidelor şi a Sfinxului. Acest voiaj, ambiţionînd parodic să fie (şi) unul interior, se relevă, finalmente, a fi jurnalul unui bluff. Egiptul esoteric este doar o iluzie morganatică, iar revelaţia „celui mai dulce şi mai fin“... hasiş, oferit de negustorul-magician-farseur Marag, este mult mai puternică decît minunile de la Gizeh. Seriozitatea pedantă a notaţiilor amplifică efectul comic, încununat, în cele din urmă, de stirea ştirilor : la Kinshasa, în Zair, marele Ali (Sfinx-ul boxului profesionist, Cassius Clay) l-a zdrobit pe George Foreman ! Imprevizibilă în vulgaritatea ei constitutivă inserţia acestei informaţii anulează brutal „misterul oriental“ al arhitecturii faraonice. A doua călătorie este dublată, pe aceeaşi linie a bluff-ului hermeneutic, de o ironie, de această dată, tragică. În penumbra Marelui Zid Chinezesc (sau, la fel de bine, a cortinei de bambus maoiste), asistăm la o dublă parabolă. Învăţatul Fu Yu-lan, autor al eseului mult admirat în Occident — **Spiritul filosofiei chineze** şi al monumentalei **Istorii** (în patru volume) **a filosofiei chineze,** idol al profesorilor americani de la Berkeley, subzistă în faţa totalitarismului (politic şi ideologic) adoptînd tactica unui compromis total cu puterea. După ce, în 1934, predase un an în America şi, mai apoi, Cian Kai-şi îl numise decan pe viaţă al catedrei de filosofie din Beijing, pentru a evita prima represiune maoistă (cea din anii 1946—1948), el trimite o scrisoare de abjurare Conducătorului, solicitînd să fie lăsat să se căiască pentru păcatele sale „burgheze“ într-o cooperativă agricolă de producţie pentru a lua contact cu baza socialismului în forma sa cea mai pură. Normal, va fi menţinut la catedră şi de Mao, iar, la 87 de ani, Deboree îl găseşte bine-merci şi încă activ, redactînd volumul V al **Istoriei...** sale (tom consacrat... Revoluţiei Culturale) şi, ascultînd, în paralel, jazz cu Benny Goodman. Dialogul final este revelator : **„Întrebare :** — Cum aţi reuşit să supravieţuiţi acestei epoci atît de frămîntate ?“ „Răspuns : — Timp de trei sferturi de secol am studiat filosofia chineză. Astfel (maestrul devorează o prăjiturică), am ajuns să am vederi extrem de largi...“ Yang, tînărul maratonist, alege însă soluţia cealaltă : exilul. După cursa de 42,195 km de la Beijing, el va fugi mai departe, mii de kilometri, spre America, folosindu-se de un pasaport falsificat aparţinînd unui chino-american. Cele două scenarii, fuga şi compromisul, se derulează dialectic pe fundalul muzical de neuitat al cîntecelor mobilizatoare reflectînd fidel spiritul gazetelor de perete : „Cancerul esofagului trebuie învins ! / Influenţa rea a Bandei Celor Patru trebuie eliminată ! / Întotdeauna, să prevenim mai întîi ! / Astfel, prevenim noi şi apoi tratăm cancerul Revoluţiei“.

„Demonii “ cei mai intim legaţi de sensibilitatea frustă şi brutală a lui Deboree-Kesey sînt cei legaţi de **the sixties** (fabuloşii ani '60), epoca psihedelică a îngerilor drogaţi, hippies cîntînd „Hare Krishna“ şi „Power Flower“, perioada de glorie şi cocaină a generaţiei **beat**, Joan Baez, Dylan, Janis Joplin, Jimi Hendrix, Lawrence Ferlingheti, Gregory Corso, Jack Kerouac, Normal Mailer şi ceilalţi. Kesey o examinează din perspectiva morţii lui Neal Cassady şi a marelui guru — John Lennon... O altă călătorie are loc, la finele anului 1968, cea a „psihedeloizilor“ care vor să petreacă un Apple Christmas cu The Beatles. Lennon apare într-un costum roşu de Moş Crăciun şi purtînd o barbă colilie falsă „destul de stupidă“. Yoko Ono ajută la împărţirea darurilor. Şi o conexiune semnificativă : cele şase luni de închisoare în California se scurg în ritmul unei melodii Beatles „All You Need is Love“, pe care Deboree (Kesey) o foloseşte în chip de **mantra** şi litanie purificatoare. În loc de concluzie, o întrebare scormonitoare : „N-aţi promis niciodată, nu-i aşa, Pacea Lumii sau Dragostea Universală ?“

...Şi, totuşi, din acest vîrtej entropic se naşte o autobiografie ? Ori un portret colectiv ? O metodă de tratament al nevrozelor ? Homeopatie sau exorcism psihanalitic ? Ginsberg, Martin Buber, Tao, Beatles, Kierkegaard, cocaină — un Disney World al memoriei în blue jeans agresată de sinceritate, cruzime, iubire muzică şi bîzîitul insistent, criminal, al maşinilor de scris electrice.

Dan-Silviu Boerescu

Urmare din pag. a 16-a

MEMORII

L-am întrebat cum o să aflu ştiri de la Nikolai. „Prin mine“, mi-a răspuns el şi mi-a dat numele şi telefonul lui.

După ce au mîncat tot ce era întins pe ziar, „băieţii“ au început să cînte. De teamă că zarva asta o să-mi trezească copilul, m-am dus în bucătărie, sperînd că o să-i fac să tacă. „Agenţii“ nu s-au scuzat deloc, dar spre marea mea bucurie m-au anunţat că pleacă. Acum domnea tăcerea în apartament. Totuşi, cele două femei rămaseră. Li se ordonase să frunzărească toate cărţile din bibliotecă, sperînd să găsească astfel ceva care să-l înfunde şi mai mult pe Nikolai. Toată treaba asta a durat douăzeci şi patru de ore. Am intrat de mai multe ori în birou, unde se aflau etajerele cu cărţi. Femeile epuizate, continuau să frunzărească şi după ce au plecat au sigilat dulapurile şi biblioteca.

Am rămas culcată, ca şi moartă, mai multe zile. Şi multă vreme, mi se părea că aud foşnetul pătrunzător al cărţilor frunzărite.

După cîteva zile, slăbită şi copleşită de mai multe luni de suferinţă, m-am străduit să-mi adun forţele. Trebuia să mă ocup de copil. Şi apoi, mă grăbeam să aflu veşti de la Nikolai, înainte de a debranşa telefonul, singurul de la care aş fi putut comunica cu Berman. După o săptămînă de la arestarea lui Nikolai, m-am hotărît să-i telefonez. Mi-a răspuns un bărbat : am recunoscut glasul lui. Dar după ce a întrebat cine e la aparat, mi-a

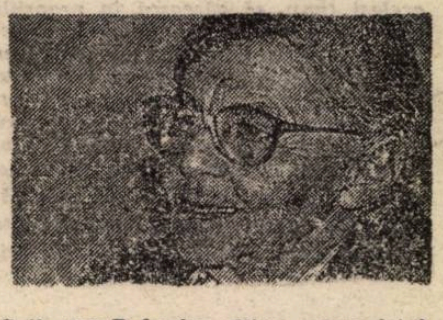

Soţia lui Buharin, ultima supravieţuitoare a epurărilor lui Stalin.

răspuns că Berman nu e la birou. Am telefonat în fiecare zi, dar Berman, care îmi recunoştea glasul, răspundea de fiecare dată : nu e la birou. În cele din urmă, n-am mai rezistat şi am urlat : „De ce minţi ? Îţi recunosc vocea“. Berman a închis imediat. Dar în aceeaşi zi m-a chemat, probabil cu permisiunea lui Ejov [3]) şi mi-a dictat o listă de cărţi cerute de Nikolai. Erau nişte cărţi germane, cumpărate de el la Berlin în 1936 şi pe care el le folosea în lucrările sale. Am primit şi autorizaţia să înlătur sigiliile dulapului.

— Cărţile o să le duceţi anchetatorului Kogan care o să vă lase şi un permis de intrare !

Kogan lucra într-un birou mic, lung şi îngust, ai fi spus un coşciug. M-a primit cu o amabilitate exagerată.

— Închipuie-ţi, Anna Mihailovna, că ieri seară, am discutat în camera asta cu Nikolai Ivanovici şi am băut ceai. Îi plac dulciurile. Şi-a pus şase bucăţi de zahăr în ceai.

— Mă miră foarte mult, acasă nu procedează aşa niciodată. De altfel, slăbiciunea asta pentru zahăr compensează amărăciunea existenţei lui de acum.

Apoi i-am predat cărţile.

— De ce vorbeşti de amărăciune. Nikolai Ivanovici e bine tratat. Are tot ce-i trebuie.

După aceea îmi întinse un bilet scris de Nikolai. „Nu-ţi face griji pentru mine. Aici sînt foarte atenţi cu mine. Dă-mi de ştire despre toţi. Cum se simte băiatul. Fotografiaţi-vă tu şi Juri şi trimite-mi-o. Al tău, Nikolai“.

— Nikolai e aici ca într-o casă de odihnă, am spus eu timid. O frază din scrisoarea lui mă impresionase puternic : „aici sînt foarte atenţi cu mine“...

— Poate să şi lucreze şi Kogan îmi întinse o pagină de manuscris al unui capitol al cărţii lui „Degradarea culturii sub fascism“. Văzînd titlul lucrării, am remarcat :

— Nu vi se pare paradoxal că Buharin, slugă a fascismului, scrie o carte antifascistă ?

Kogan se înroşi pînă în vîrful urechilor.

— Asta nu-i treaba d-tale. Dacă ai de gînd să abordezi problema instrucţiei, e ultima oară cînd ne mai vedem. În caz contrariu te autorizez să-mi telefonezi din cînd în cînd şi să vii să-ţi comunic veşti despre Nikolai.

Kogan mi-aminti că trebuie să scriu cîteva cuvinte lui Nikolai. Am aşternut un scurt mesaj, în care îi spuneam că : „n-o ducem prost“, îi dădeam mai multe amănunte despre Juri şi-i promiteam că o să-i trimit fotografiile cerute. Kogan insistă ca eu să scriu că locuiam mai departe la Kremlin. Nu reuşeam să înţeleg cererea, aşa că am refuzat să scriu asta, declarîndu-i anchetatorului că abia aşteptam ziua cînd ne vom putea muta de la Kremlin.

Ne-am despărţit şi privindu-l în ochi, am văzut mirată că privirea lui exprima o durere indescriptibilă.

M-am ridicat de pe scaun ca să plec.

— Notează-ţi telefonul, telefonul meu, Anna Mihailovna.

L-a notat chiar el pe un petec de hîrtie, subliniindu-mi să nu-l chem decît peste două săptămîni, cînd s-aduc şi fotografiile.

Peste două săptămîni, fotografiile erau gata, am încercat să iau legătura cu Kogan, dar după mai multe apeluri infructuoase, succesorul lui îmi spuse : — Anchetatorul Kogan are o altă misiune, aşa că e inutil să-i mai telefonaţi.

N-am mai fost autorizată să transmit fotografiile, nici să telefonez spre a afla veşti despre Nikolai.

[3]) Nikolai Ivanovici Ejov (1895—1941), om de încredere al lui Stalin în pregătirea marilor epurări începute în 1934, şeful NKVD (septembrie 1936 — iulie 1938), înlocuit cu Beria, a dispărut în 1941. Perioada de apogeu al terorii din 1934—1936 a fost denumită „ejoveana“ (n. tr.).

Nikolai Ivanovici Buharin.

FESTIVALUL EUROPEAN DE POEZIE

Nu pot începe altfel, relatarea despre cel de-al XII-lea Festival European de Poezie (22 noiembrie — 1 decembrie 1990,Leuven, Belgia) decît printr-o parafrază la cunoscuta elegie a lui Hölderlin : „... la ce bun poeții pe timp de război ?!". Și totuși... acum nici măcar două luni, cînd ne-am întîlnit cu toții (peste patruzeci de poeți din estul și vestul bătrînului nostru continent) în micul oraș universitar Leuven, părea că într-adevăr „Primăvara Europeană" — egida sub care se întrunea Festivalul — izbucnise miraculoasă în plină iarnă.

Prin grija, talentul organizatoric și pasiunea de-o viață pentru poezie a lui Eugène Van Itterbeek, Leuvenul s-a transformat peste noapte într-o adevărată Europă a poeziei. El a găzduit poeți din : Franța, Belgia, Irlanda, Anglia, România, Italia, Olanda, Norvegia, Polonia, Portugalia, U.R.S.S., Spania, Cehoslovacia, Estonia, Ungaria, Germania, Iugoslavia și Luxemburg. „Un adevărat Babilon" ar fi putut exclama cineva răuvoitor. Dar iată că într-un fel aproape magic, care ar descumpăni și pe cel mai abil politician, poeții au reușit (e drept numai timp de nouă zile — dar oare nu în șapte zile s-a creat lumea ?! —) cea mai neobișnuită, mai puțin probabilă și mai minunată unificare Europeană. Aceea aflată sub semnul poeziei.

Cum s-a întîmplat asta ? N-aș putea spune exact. Cred că printre primele lucruri care ne-au unit au fost sensibilitatea deosebită și respectul pentru celălalt, curiozitatea și bucuria de a descoperi în aproapele tău aceleași frămîntări si speranțe, apartenența la o aceeași cultură universală jalonată de un Shakespeare, Dante, Rilke, Mozart, Beethoven sau Bach, și nu în ultimul rînd, conștiința acută a unui **fin du siècle** în care sîntem implicați și răspunzători cu toții. Dealtminteri una din temele majore ale Festivalului a fost dezbaterea asupra rostului și rolului poeziei și al poeților în pragul acestui sfîrșit de mileniu.

Conferințele, mesele rotunde și recitalurile de poezie au durat de la nouă dimineața pînă la douăsprezece noaptea. Experiența atîtor ore pe zi, de și despre poezie, a fost extraordinară și de neuitat. Cu atît mai mult cu cît ea nu ne-a plictisit ci dimpotrivă, a stimulat creator. Flacăra poeziei se aprindea de la unul la celălalt și ne înfrumusețea pe toți. Cuvintele de ordine au fost : seriozitate, cultură, prietenie. S-a discutat despre : funcția socială a poeziei și destinul ei în condițiile unei comercializări tot mai accentuate a produselor culturale precum și situația poeziei scrise în limbi de circulație mai restrînsă. Programul non-stop de audieri și dezbateri s-a încheiat cu o vizită la Parlamentul European de la Bruxelles. O întîlnire sau mai degrabă o confruntare nu tocmai optimistă dintre politicieni și poeți. Demersul poeților a fost salutat într-una din seri de un mesaj primit din partea președintelui Cehoslovaciei.

Ce-aș mai putea adăuga ? Pe drumul lung spre București, într-o gară germană înzăpezită, am fost ajutată să nu pierd trenul de un tînăr american. Prietenos, săritor la nevoie. Trasmițînd gînduri de prietenie copiilor și tinerilor din România. Mi-am luat rămas bun lăcrimînd. Se ducea în Golf !

Atunci, mi-am spus pentru prima oară, cu durere și disperare „... la ce bun poeții pe timpuri de război... ?!" Îndrăznesc acum un răspuns : ...poate pentru a aminti că pe lume mai există prietenie, sensibilitate, iubire !

Prezentăm în cele ce urmează, o selecție a poeților participanți la Festival, cu speranta că vom reuși în timp să-i facem cunoscuți integral publicului românesc.

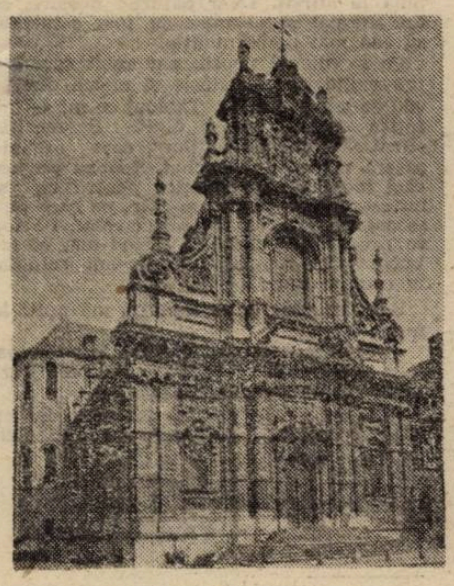

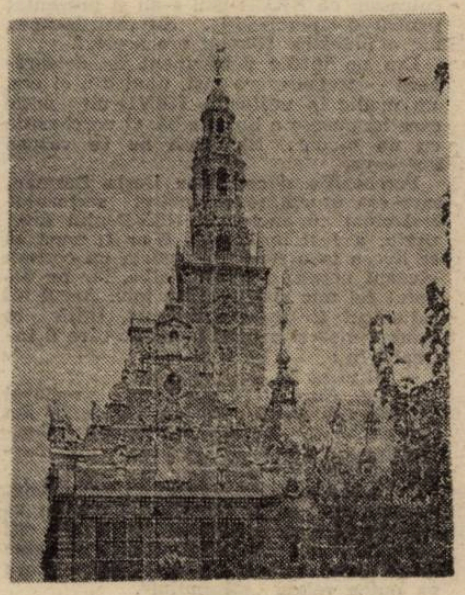

JOHN GLENDAY

S-a născut în 1952 la Monifieth, Scoția. A publicat în antologiile : Scottish National Poetry, Times literary Supplyment, Lines Review, Blind Serpent, The Wascana Review etc. Editează revista Blind Serpent. În 1989 volumul său Fantoma merilor **apare la editura Peterloo Poets (ANGLIA). Textele sale investighează relația dintre cuvinte și realitatea pe care o revelează sau mai degrabă, pe care o ascund. Poetul este atras de tăcerea și lumina (înțelese ca gnoză) ce se acumulează uneori pînă la exasperare în familiara și în același timp strania noastră viață de fiecare zi.**

Steaua

Am urmărit steaua căzătoare
Și-am dezgropat o piatră cît pumnul.
Strălucea ca o armură
În mîinile noastre.

Mai tîrziu am călătorit
Înspre orașul prădat.

În spatele ocolului se lăsa umbra
Unui om cu gîtul spintecat.
Umbră roșietică precum pălăria colorată
cu sînge,
Femeia sau fiica
Ghemuită pe iarbă,
Bătută și pîngărită.

Ce puteam face ? Ceruț de noapte
licărea
Înfloriturile unui război depărtat.
I-am acoperit durerea
Cu frumusețea nepămînteană a stelei.

PHILIPPE DELAVEAU

S-a născut în 1950 la Paris. Și-a susținut doctoratul la Sorbona și a funcționat ca reprezentant al Institutului Francez la Londra. A publicat o serie de studii asupra literaturii franceze din secolul al XIX-lea. Dintre volumele publicate citäm : Un triste crépuscule **(1986),** Eucharis **(1989, premiul Apollinaire),** La poésie française au tournant des années '80 **(1988). Poezia practicată de Philippe Delaveau este fără doar și poate de factură metafizică transfigurînd subtil cotidianul cel mai banal. Cadența versurilor amintește mai degrabă stilul poeziei franceze clasice susurînd lin și misterios către un au-delà niciodată atins.**

Murmurul vîntului

Este poate murmurul vîntului printre
arbori
Sau strigătul noptatec al cucuvelei. Sau
poți ști ?
Un oblon ce scrîșnește în depărtări
Abia trezind pe cel care doarme.

Nu, e greu de înțeles. Nu vei înțelege !
Repetă infinit țeiul întinzîndu-se
Sub parfumul florilor sale.
E greu de-nțeles ! Chiar și izvorul

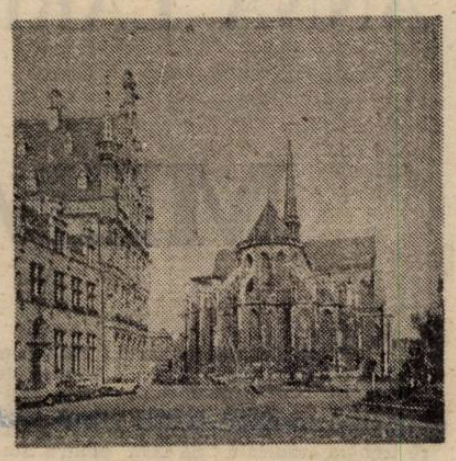

Adormit la picioarele de bronz ale
statuii
Nu știe ! Cu ochii săi orbi doar surîde
În secret umbrei, o pală de vînt,

Un adevăr gata de revelat,
îndepărtîndu-se.
În timp ce eremitul
În mijlocul nopții
Își întețește rugăciunea-i astrală.

DONATELLA BISUTTI

Trăiește și activează la Milano. A debutat în 1980 în Almanacco dello Specchio **cu ciclul de poeme în proză „Il** cammino dei segni" **(Drumul semnelor). Întrunind sufragiile criticii, în 1984 volumului său de poezie „Inganno ottico" (Amăgeala optică) i se atribuie marele premiu internațional de poezie Eugenio Montale. Publicistă cunoscută, Donatella Bisutti funcționează actualmente în calitate de critic literar de poezie la revista** Millelibri **a editurii Giorgio Mondadori. Poeta este și o excelentă traducătoare. Retroversiunile sale au familiarizat pentru prima oară publicul italian cu poemele lui Edmond Jabès, Bernard Noël și Jon Silkin. În anul 1990 Donatella Bisutti a fost aleasă în funcția de președinte al Asociației Europene pentru Promovarea Poeziei.**

Natură moartă

Ninge în camera tăcută. Lîngă fereastră
Vezi tava de argint rotundă cît o lume.
Desenu-i o mlădiță. O ramură de vîsc
Care-și răsfiră transparența.

E poate-o rugă sau stîngacea
Căutare a iubirii în labirintul de metal
Printre obiecte reci,
Indiferente și banale.

Ninge și totu-i neclintit și rece
Dar dacă înclini numai puțin platoul,
Un cer nemaivăzut te copleșește
Cu luciu-i orbitor de înger oxidat.

Prezentare și traducere
Silvia Chițimia

moda, altfel

„Sînt singur ca un leu"

Lord Byron

Iată o descriere de sine care l-a făcut să afirme că într-o bună dimineață s-a trezit celebru. Se pare că a fost visul său.

Dintre numeroasele portrete care i s-au făcut și care există în muzee și colecții particulare cîteva sînt remarcabile. O gravură de R. Graves, după un tablou de Th. Phillips, care astăzi se găsește la Newstead Abbey, ni-l înfățișează pe Byron în 1814, într-o atitudine specific artificioasă (a fost veșnic în căutare de artificii estetice), un tînăr frumos, cu păr cîrlionțat, bărbie fermă dar cu ovalul delicat, buze arcuite, ușor bombate, senzuale. Gîtul înalt — pînă și gîtul îi exprimă aristocrația, onorează un guler răsfrînt, imaculat, cu colțurile îndoite ușor peste un mantou larg, caracteristic epocii. Manșetele, tot albe, sînt vaporoase, iar vesta ce se întrevede pare o broderie complicată și prețioasă. Din 1815, o miniatură de James Holme, aparținînd contelui de Lovelace, atestă, printr-un autograf al „leului singuratic", că „leul" o considera „cel mai bun portret" care i se făcuse pînă atunci. Există însă un tablou celebru, asemenea celui portretizat. E cel realizat de G.C. Thurner, după un portret pictat de W.E. West, la Pisa, în 1822 și care astăzi e mîndria colegiului Harrow. Costumația pare aceeași, frumusețea chipului, indiscutabilă, dar o anumită strălucire a privirii și o **anumită** nuanță a ținutei ne dezvăluie că pictorul avea antene speciale pentru a detecta farmece speciale. Cam din aceeași perioadă datează mărturisirea lui Thomas Moore despre frumusețea lui Byron despre ochii lui susceptibili de toate pasiunile, cele mai opozante, de la veselie la tristețea cea mai profundă, de la dispreț la orgoliu, la furie... ; după părerea lui Thomas Moore, frumusețea fizică a lordului Byron consta în expresia pe care o dădeau figurii gura sa bine desenată și bărbia sa bine echilibrată. Despre ochii săi, contesa Guiccioli ne asigură că erau un amestec de „bleu, de gris și violet"

Lui Byron îi plăceau scenele colorate, pitorești, îi plăceau artificiile teatrale ; descrierile sale sînt, poate, adevărate, apropiate realității dar extazul povestirii este de ordin poetic, ține de aspirația sa, de visul său, nu de datele reale ale „orientalismului" pe care-l căuta. Orientalismul său e orientalismul unui patriot, nicăieri nu e atît de **englez** ca în orientalismul său. Ne povestește cum a încălecat calul vizirului (din complexul că era șchiop s-a născut **superbia** că, frumos fiind, putea fi și viteaz, și inteligent, și erou, și nemuritor..., noroc că s-a oprit la acestea — altfel ne-ar mai fi dat cîteva lecții despre bărbăție, despre spectacol și despre poezie) și cum a vizitat palatul, adică palatele vizirului și ale fiilor vizirului. Susține că nu va uita niciodată intrarea sa la Tépalen, la ora apusului (five o'clock, 11 octombrie) ; albaneezii, cu costumele lor — cele mai frumoase din lume", constînd într-o tunică lungă, albă, într-un mantou brodat cu aur, pistolete și pumnale cu plăsele de argint, tătarii — cu căciulile lor înalte, turcii — cu turbanele lor. Descrierea e amănunțită dar notăm cu plăcere că Byron n-a rezistat ispitei și traversa Constantinopolul, vizitînd muzee, îmbrăcat într-un costum roșu aprins, bogat brodat cu aur. În aceeași perioadă, de exaltare față de Orient, a făcut numeroase **excursii** în România.

Entuziasmele lui includeau permanent MODA. Madame de Staël era „la mare modă". De aici pornește flatanta considerație : „În mijlocul panoramelor sublime ale lacului Léman, cea mai mare fericire a fost aceea de a admira plăcutele virtuți ale incomparabilei **Corinne**". Dar fericirea aceasta nu l-a oprit să-i versifice cîteva epigrame picante și să destăinuie, în saloane, cîteva anecdote amuzante în legătură cu autoarea „incomparabilei **Corinne.**"

Îi plăcea să călătorească, să **schimbe locul.** Avea un echipaj numeros : șapte servitori, cinci trăsuri, nouă cai, o maimuță, un **bouledogue,** un ciine de pază, două pisici, patru păuni, cîteva găini (englez fără găini ?), o bibliotecă bine asortată în opere moderne, căci cumpăra tot ce i se părea interesant în materie de literatură și o mare cantitate de mobilă „fină", căci era un **estet** și se înconjura de „frumos". Stendhal mărturisește că Lordul Byron era un **dandy** care avea o frică oribilă de **grosieritate,** de mitocănie și că ținea foarte mult să fie „en forme", motiv pentru care făcea mult sport. Tot autorul Mănăstirii din Parma, iubindu-l pe Byron, spunea despre el că nu se mulțumea să treacă drept „cel mai frumos bărbat din Anglia", ci voia să fie „bărbatul cel mai **la modă**", chiar dacă unii îl considerau „cel mai mare poet în viață". Îl bucurau darurile : sabia de onoare, oferită în Grecia de prințul Mavrocordat, era un motiv de mîndrie. Lady Caroline Lamb, după o pasiune răvășitoare, l-a ales ca erou al unui roman satiric — Glenarvon (ce nume de medicament !).

A fost permanent eroul unor intrigi defăimătoare, considerat imoral, a fost acuzat de relații incestuoase cu sora sa Augusta, a fost clevetit și cît a trăit în Anglia, și cît a trăit în exil. Și ce minunat a știut să scrie, să profețească : „Dacă tot ceea ce se spune despre mine în Anglia este adevărat, sînt nedemn să revăd Anglia. Dacă tot ceea ce se spune e calomnie, Anglia e nedemnă să mă revadă !".

Corina Cristea

ANNA LARINA BUHARIN

MEMORII

Toți ridicară paharul. „Să bem pentru cea mai mare greșeală comisă de Stalin. Să bem pentru Stalin care, nelichidînd-o pe Anna Mihailovna, a lăsat să viețuiască, în germene, o memorie care trebuia eradicată ! Să bem pentru Stalin care, făcînd aceasta, a îngăduit ca legătura timpului să nu fie ruptă !"

Toastul era închinat de oaspeții Annei Mihailovna. Adunați în apartamentul ei din strada Krijanovski, ei își manifestau astfel bucuria că soția lui Nikolai Ivanovici Buharin se află în mijlocul lor, mulțumindu-le pentru urările lor. Aceasta se întîmpla în 1988 : peste cîteva luni, pe prima pagină a ziarului „Pravda" se anunța, cu litere groase, reabilitarea politică a celui ce fusese unul din fruntașii partidului comunist sovietic.

Anna Mihailovna era, deci, o „eroare". În orice caz, o enigmă discutată și comentată încă și azi de istorici oricum un miracol. Căci, ținînd seama de familia ei, ca și de căsătoria ei, și potrivit logicii epocii respective, Anna Larina Buharin era condamnată. Predestinată unui glonte tras în ceafă în subsolul închisorii de tristă amintire Lubianka.

Eroarea e, în definitiv, relativă : un an și jumătate de surghiun, de închisori și lagăre, opt luni într-o celulă subterană, infestată de sobolani alte opt luni de lagăr și cinci ani de surghiun. Pe scurt, mărturisește ea într-un loc, „aceste arestări și detenții în lagăre mi-au răpit douăzeci de ani de viață".

Care era vina ei ? Fiica lui Juri Larin, bolșevic legendar (care a avut bună idee de a muri de moarte naturală în 1932), soția „copilului îndrăgit al partidului" (cum l-a numit Lenin în faimosul său testament politic pe Buharin), trăind în intimitatea marilor lideri bolșevici, această copilă răsfățată a regimului bolșevic, s-a îndrăgostit, la 18 ani, de Buharin, care atunci avea 42 de ani, căsătorindu-se cu el în 1930. După opt ani, în cadrul celui de al treilea mare proces desfășurat la Moscova, proces în care va compare Buharin, alături de alți douăzeci de acuzați — proces intitulat oficial „al blocului antisovietic trotkist" și prin care, cum se știe prea bine, era o pură înscenare, sîngerosul tiran de la Kremlin își înlătura potențialii adversari — toți „acuzații" au fost condamnați la moarte, fiind executați în ziua de 15 martie 1938.

În cursul acestui proces, Buharin s-a comportat cu totul altfel decît toți ceilalți acuzați. Dacă și-a asumat toată răspunderea politică a „complotului" inventat de acuzatorii săi, el n-a intrat nici o clipă în jocul procurorului Visinski, pe care îl disprețuia pe față, neezitînd să-l destabilizeze prin abilitatea răspunsurilor sale și explicînd deseori dedesubturile polițienești ale procesului, ca și ale scopurilor lui.

Martor al ultimei sale declarații, unul din corespondenții americani, un ziarist de la „New York Times", scria : „Doar dl. Buharin, ale cărui ultime cuvinte dovedesc în mod evident că se știe condamnat s-a comportat ca un om plin de demnitate, ce nu era departe de dispreț. Cincizeci și cinci de acuzați au înfruntat curtea în cursul celor trei mari procese desfășurate la Moscova, dar Buharin e singurul care n-a acceptat să se umilească și să-și facă autocritică".

Au trecut cincizeci de ani de atunci. Cincizeci de ani de rezistență și de luptă, din care aproape jumătate Anna Larina i-a trăit — dacă se poate spune așa vieții pe care a dus-o în temnițele și lagărele în care au murit milioane de nevinovați — în care ea nu va înceta nici o clipă nu numai să lupte pentru restabilirea adevărului, dar și pentru reabilitarea politică a soțului ei, victimă a teroarei staliniste, pentru înlăturarea minciunilor care au stăruit în tot timpul procesului, pentru a dovedi țării sale că el n-a fost nici trădător, nici criminal, nici spion, cum s-a „afirmat" în timpul dezbaterilor.

Pe cei care și azi încă au păstrat în mintea lor imaginea unui Buharin tîrît într-un proces înscenat sau, cei care mai simt nevoia să aibă mai departe imaginea unui Buharin un om dintr-o bucată, i-a iritat. Pentru acestia, „Memoriile" ei nu sînt „cum ar trebui să fie". Dar cititorii din patria ei și din țările unde „Memoriile" ei s-au tradus, nu s-au lăsat înșelați și au înțeles că în paginile lor transpiră doar adevărul și numai adevărul. Pe ea o dor mîinile semnînd atîtea autografe.

Anna Larina Buharin a devenit o figură publică, așa cum doar Rusia știe să creeze. „Memoriile" ei au căpătat o greutate, o valoare deosebită, fiind o contribuție unică a acestei istorii „absurde" care a fost stalinismul, istorie care mai rămîne încă a fi scrisă.

Dar nu acesta e doar curajul acestei femei care, în 1938, cînd n-avea decît 24 de ani, din fundul celulei sale subterane, îi adresa lui Stalin : „Iosif Visarionovici, prin zidurile groase ale acestei închisori, te privesc drept în ochi și îți spun că ești un criminal".

Din aceste „Memorii", sfîșietor de dureroase prin adevărurile lor crude, redăm pentru cititorii noștri fragmentele privind zilele care au precedat arestării lui Buharin.

* * *

După executarea lui Kamenev și a lui Zinoviev, tensiunea în casă devenise extrem de mare, iar Nikolai, grozav de nervos, căci se aștepta din zi în zi să fie arestat. Și ceea ce era de așteptat, se întîmplă.

Ziua fatidică de 27 februarie 1937 sosi. Seara, secretarul lui Stalin, Poskrebișev, telefonă să-l anunțe pe Nikolai că trebuie să vină neapărat la plenară. Ne-am luat rămas bun unul de la altul.

Ivan Gavrilovici, tatăl soțului meu, era într-o stare indescriptibilă. Istovit de suferințele pricinuite de soarta fiului său bătrînul zăcea tot timpul în pat. Cînd s-a despărțit de el, fu cuprins de convulsiuni căci nu știa dacă îl va mai revedea. Se sculă anevoie, nu se putea ține decît cu greu pe picioare, apoi recăzu în pat, mîinile îi tremurau, chipul i se învinețise. Aveai impresia că viața nu-i mai atîrnă decît de un fir, care se putea rupe din clipă în clipă. Dar revenindu-și puțin Ivan Gavrilovici îsi întrebă fiul cu glas stins :

— Ce se-ntîmplă, Nikolai, ce se-ntîmplă ? Spune-mi.

Nikolai n-avu timp să răspundă, că telefonul sună din nou.

— O să întîrziați la plenară, sînteți așteptat, îi reaminti Poskrebișev, care execută ordinele șefului său.

N-aș putea spune că Nikolai s-a grăbit din cale afară. Și-a mai luat rămas bun de la mama sa, apoi a venit rîndul meu.

Acest moment tragic al despărțirii, nimeni nu va ști vreodată să redea caracterul lui groaznic, nici să descrie durerea care, pînă în ziua aceea sălășluise în inima mea. Nikolai îngenunche dinaintea mea și cu lacrimi în ochi, îmi ceru iertare pentru viața mea definitiv distrusă, rugîndu-mă să am grijă de fiul nostru[1] și să lupt pentru reabilitarea lui și să nu uit un singur rînd din textul pe care îl scrisese și-l rupsese apoi. Mai trebuia să transmit textul ăsta comitetului central cînd situația se va schimba „și se va schimba cu siguranță", mă încredința Nikolai, „tu ești tînără și ai să trăiești ziua aceea. Jură-mi că ai s-o faci". I-am jurat.

Anna Larina, la vîrsta de 18 ani, cînd l-a cunoscut pe Buharin.

S-a ridicat atunci în picioare, m-a îmbrățișat și mi-a spus profund emoționat :

— Nu fi întristată Aniuska, în istorie se strecoară uneori greșeli supărătoare, dar adevărul va triumfa pînă la urmă.

Adînc emoționantă, fusei cuprinsă de un frison puternic și am simțit cum îmi tremură buzele. Am înțeles amîndoi că ne despărțeam pentru totdeauna. Nikolai își îmbrăcă scurta lui de piele, își înfundă căciula pe cap și se îndreptă spre ușă.

— Ia seama, Nikolai, să nu spui minciuni. Asta au fost singurele cuvinte pe care am fost în stare să i le spun, atunci cînd el păsea pe ușă.

L-am însoțit pe Nikolai pînă la „purgatoriu" și m-am întors acasă. Abia mă culcasem cînd NKVD-iștii s-au și prezentat pentru o percheziție. Nu mai încăpea nici o îndoială. Nikolai era arestat.

Era un întreg detașament de doisprezece — treisprezece inși, unul din ei era un medic în uniformă NKVD-ului peste care își puse o bluză albă. O percheziție cu un medic... Niciodată nu se văzuse așa ceva.

Percheziția o conducea Beria Berman, care era atunci responsabilul sectorului însărcinat cu anchetele NKVD-ului (mai tîrziu, a fost împușcat). S-ar fi spus că se ducea la o repetiție : purta un costum elegant negru, o cămașă albă, iar pe degetul cel mic strălucea un inel. Aerul lui satisfăcut îți inspira dezgust. Intră în camera mea și primul lucru pe care îl întrebă fu :

— Ai arme ?

— Da. Am întins mîna spre sertarul noptierei de lîngă patul meu de unde am scos revolverul, pe care era gravat : „Conducătorului revoluției proletare, din partea lui Klim Vorosilov".

Berman îmi prinse brațul cu brutalitate, ca și cum i-ar fi fost teamă că am să trag în el. Luă revolverul din sertar, citi dedicația și zîmbi satisfăcut ; puse mîna pe un trofeu neașteptat despre care va putea relata „stăpînului".

— Ai multe arme ?

— Da. O pușcă de vînătoare germană pe care A.I. Rykov[2] a adus-o din Berlin și i-a dăruit-o soțului meu.

Apoi Berman mi-a cerut să-i indic unde sînt păstrate arhivele lui Buharin. L-am întrebat ce înțelege prin „arhive". „Totul" a fost răspunsul. L-am condus la birou, trecînd prin camera socrului meu, la capătiiul căruia se afla un doctor. În birou, am găsit mai mulți bărbați și două femei. Toți răscoleau pretutindeni. Scoseseră dintr-o ladă procesele verbale ale ședințelor Biroului politic, stenogramele plenarelor C.C., goliseră toate sertarele biroului, toate dulapurile unde erau îngrămădite documentele care se adunaseră în cursul anilor, cît Nikolai fusese redactor șef al ziarului „Pravda" (din 1918, n.tr.), al Kominternului, al „Izvestiei". Luară cărțile și broșurile scrise de Nikolai, textul discursurilor publicate. Din camera în care trăisem ultimele luni, confiscară dosarul cu scrisorile lui Lenin, ciorna programului Partidului, adoptat la Congresul al VIII-lea în 1919. Mai găsiră, într-unul din sertarele mesei, cîteva scrisori conținînd descrieri pasionante ale unor fenomene naturale, scrisori pe care Nikolai mi le adresase cînd eram încă o copilă...

L-am rugat mult și bine pe Berman să-mi lase scrisorile — „documentele astea n-au nimic de-a face cu instrucția", i-am argumentat eu — dar el mi-a respins cererea. Așa a fost confiscat totul, pînă la ultimul petec de hîrtie. Au făcut apoi un pachet mare, pe care îl botezară „arhive", care se înălța ca un munte pe birou. Se urmărea în mod evident, distrugerea tuturor urmelor activității sincere și frematoare a lui Nikolai spre a o înlocui cu o imagine mincinoasă, prezentată în cursul procesului său, îndeplinindu-se astfel dorința lui Stalin și a slugilor lui obsecvioase. Au adus după aceea o camionetă, pe care au încărcat-o pînă în vîrf (am urmărit scena de la fereastra bucătăriei) și au dus totul cu ei, fără îndoială, la NKVD.

Berman, ca și cele două femei și cîțiva bărbați, au rămas în casă. A început atunci cel mai umilitor lucru : percheziția personală.

L-au silit pe Ivan Gavrilovici să se scoale din pat : el a rămas în picioare, copleșit și tulburat. Tremura cînd au început să-i caute prin buzunare și au răsturnat patul cu susul în jos. N-am asistat la percheziția soacrei mele. Au intrat după aceea în camera unde se aflau copilul nostru și doica lui. Pașa (doica) era o femeie bătăioasă și a refuzat să se lase percheziționată, a îmbrîncit-o pe agenta NKVD-ului, strigînd : „Afară, ieși afară ! N-ai să găsești nimic aici, femeie josnică !" Copilul dormea liniștit. Ei au încercat să se apropie de pătucul lui, dar eu m-am împotrivit din toate puterile. În schimb, au percheziționat cărucior.

Am scăpat de percheziția corporală, eram în cămașă de noapte cînd au năvălit în casă și am rămas în ținuta asta pînă la sfîrșit. Doar paturile noastre, al lui Nikolai și al meu au fost cercetate cu cea mai mare atenție.

Pe la miezul nopții, am auzit zgomote provenind din bucătărie și m-am dus să văd ce s-a întîmplat. Tabloul ce mi se înfățișa ochilor m-a uluit. Percheziția stîrnise foame „agenților", care organizaseră un fel de banchet. Ședeau pe jos, căci masa era prea mică pentru ei, și întinseseră pe podea un ziar, pe care puseseră un jambon uriaș și cîrnați. Pe foc se pregătea o omletă. Văzînd-mă, ei izbucniră în rîs. Scîrbită, m-am refugiat în camera mea.

Berman veni după mine și mă pofti la masă.

— N-ai mîncat nimic, Anna Mihailovna. Sau ai de gînd să faci greva foamei, urmînd exemplul lui Buharin ?

— N-am deloc această intenție, dar cu niște oameni ca voi n-am să stau nicicum la masă.

Prezentare și traducere
Paul B. Marian

---

[1]) Avea zece luni atunci și abia doi ani cînd a fost arestată maică-sa. După aceea, a fost ridicat și trimis într-un orfelinat, unde erau crescuți, fără nici o identitate, toți copiii celor condamnați sau executați. Abia în 1958, adică după 19 ani Iuri și-a reîntîlnit mama în Siberia și a aflat al cărui fiu e. (n. tr.)

[2]) Alexei Ivanovici Rykov (1881—1938), vechi bolșevic, membru al partidului din 1895, care a îndeplinit diverse funcții importante, exclus și arestat în martie 1937, judecat în același proces cu Buharin, condamnat și executat în martie 1938 (n.tr.)

Continuare în pag. a 14-a

bridge

Probleme de circulație

Una din cele mai presante griji în jocul de levată este păstrarea circulației între declarant, deci acela care conduce jocul, și „masă" sau „mort", deci partenerul care-și etalează cărțile sub ochii tuturor. Orice neatenție, cît de mică, în această privință poate duce la compromiterea contractului licitat, chiar dacă licitația a fost corectă și s-a oprit la un nivel perfect realizabil. Se cunosc suficiente exemple, care mai triste, care mai amuzante, de pierdere a controlului asupra circulației dintre parteneri pentru a mai încerca să dovedim acum însemnătatea acesteia într-o competiție de bridge. Ce se știe mai puțin, fiindcă s-a analizat mai puțin, e pricina (sau pricinile) pentru care cel ce se află la cîrma jocului ajunge în situația de a nu mai avea circulație cu „masa". Altfel zis, ce se ascunde, de fapt, sub termenul generic de **neatenție**, dincolo de ceea ce el chiar denumește, adică neatenția propriu-zisă ?! Ar fi, mai întîi, într-o ordine a frecvenței, încrederea prea mare a declarantului în posibilitatea de a conduce jocul exclusiv din mîna proprie, încredere care apare mai ales în cazul prezenței în mîna declarantului a unei forțe mult superioare celei din mîna partenerului. Ar fi, apoi, așa-zisa seducție a tainei în virtutea căreia cel care joacă e tentat să-și organizeze jocul la nivelul cărților din mînă, pe care adversarii nu le cunosc, și nu la nivelul cărților de pe masă, aflate la vedere. Ar mai fi, în sfîrșit, nepriceperea de a gîndi simultan sau măcar alternativ din două unghiuri, cel al cărților din mînă și cel al cărților de pe masă, defect major care pune sub semnul întrebării chiar vocația bridge-istică a jucătorului. Să le luăm, acum, pe rînd. Supraestimarea mîinii proprii duce la un soi de autoritarism orb ce are drept reacție un fel de revoltă a „mortului", pasivă firește, însă nu mai puțin eficientă în sensul ruperii legăturilor cu „mîna". La rîndu-i, seducția tainei produce scenarii fanteziste care, odată aplicate, chiar dacă nu întrerup imediat circulația cu „masa" o perturbă și o subminează prin acumulare de erori sau de nepotriviri, astfel încît se ajunge mai totdeauna tot la incomunicare între cei doi parteneri. În fine, nepriceperea de a gîndi din două unghiuri, așadar neputința de a te pune, cum se spune, în pielea celuilalt, anulează din start orice șansă de circulație și de comunicare reală între părți, jucătorul aflat într-o atare culpă neavînd ce să caute la masa de joc. În definitiv, problema circulației între „declarant" și „masă" rămîne, în bridge-ul de competiție dacă nu și în „partida liberă" una esențială și de sinteză, atingătoare de ceea ce altădată numeam restul dintîi al prezenței jucătorului adevărat : să joace **bine.**

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București
5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 27 februarie 1991 **9 (57)**

din însemnările Anonimului

„Absurd, doar tu eşti pur"
CÉSAR VALLEJO

Tripla Hecate

brusc, oraşul năpădit de ceaţă artificială = prilej de răfuieli stătute, confuzii îndelung gîndite = docilii orbi (cum scheunau !) se rătăciseră de vechi stăpîni, gemînd după cei noi = cît despre ultimii poeţi, ştim c-au murit prin sufocare, cu ţăndările unor fraze înfipte-n gît înfipte-n gît

eu dormitasem de-a lungul orelor de instrucţie = seara îşi aduna pe creştet broboadele negre c-un gest istovit de ţărancă văduvă = mai venea cineva să ne smulgă tresele de pe umăr = pocneau oribil = le azvîrlea în canal = holbaţi rămîneam, dîrdîiam, nemaiştiind pe cine jignisem de moarte

ei bine acestea sînt fapte nu biete închipuiri (scorneli lîngă sobă, masturbarea memoriei) = chintale de fapte vîndute pe şperţ pe treptele vagoanelor de marfă.

Mihai Cantuniari
(29 I 1991)

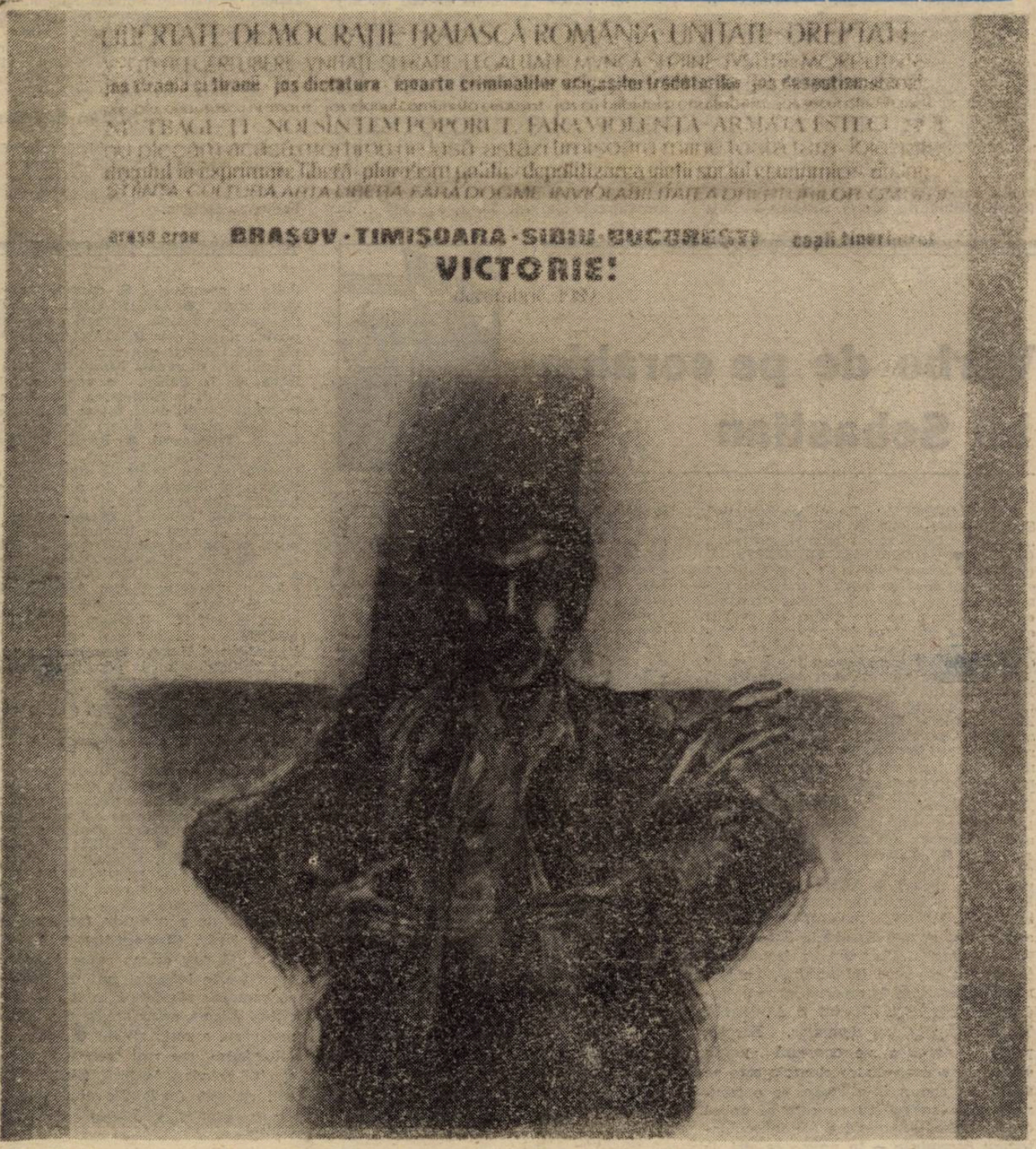

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări expuse la Salonul de iarnă — **ION PANAITESCU : Afiş**

Distanţa fatală

Încet-încet începem să ne dăm seama că paşii cei mai hotărîţi către democraţie, dintre toate structurile Puterii, îi întreprinde totuşi, Guvernul. Faţă de o instituţie prezidenţială care pare că s-a închis în sine ca viermele de mătase în gogoaşa-i, faţă de un Parlament care pe zi ce trece îşi afirmă tot mai îngrijorător amatorismul şi neseriozitatea, faţă de o Justiţie care crede că a fi legat la ochi înseamnă a fi orb, şi surd, şi mut, guvernul — cel puţin la nivelul conducerii sale, — face figură de ardelean într-un mediu munteano-moldav, adică e decis, solemn, tenace şi... mefient. Reforma pe care a iniţiat-o, deşi necesară, chiar vitală pentru reconstruirea economiei româneşti, a avut darul de a-l face impopular, poate şi pentru că — oarecum prea sigur pe sine — a intrat în miezul chestiunii (vezi liberalizarea preţurilor ori privatizarea), fără să pregătească în vreun fel o populaţie care aştepta să-i fie bine imediat şi s-a trezit că îi e la fel de rău ca înainte. Deşi al F.S.N.-ului., guvernul d-lui Petre Roman n-a făcut — să recunoaştem — o politică de partid, cel puţin nu în sensul sacrificării competenţei profesionale de dragul apartenenţei politice. E adevărat însă, pe de altă parte, că nici n-a reuşit să elimine structurile vechi sau persoanele nu atît compromise cît incapabile să iasă din peştera mentalităţii comuniste, ceea ce se dovedeşte incomodant chiar pentru corecta penetraţie a ideilor reformiste, cel mai adesea răstălmăcite în practica socială tocmai graţie acestor vechi comunişti convertiţi peste noapte la economia de piaţă. De aici ofensiva greu de stăvilit a corupţiei şi tot de aici insinuarea, din ce în ce, pare-se, mai torpilantă, a forţelor conservatoare, meştere în diversiuni şi manipulări după modelul securităţii ceauşiste, de nu cumva şi sub controlul, din umbră, al acesteia. Preocuparea guvernului României pentru reorientarea economiei naţionale spre eficienţă — neîndoielnică — a fost boicotată nu de partidele de opoziţie sau de opoziţia neparlamentară, cum insistă în mod stupid să acrediteze presa roş-verzuie, ci de susţinătorii politici ai guvernului şi de acoliţii lor care, deopotrivă incompetenţi şi corupţi, dar avînd în mînă puterea locală, în primul rînd administrativă (prefecturi, primării, întreprinderi) au interpretat cît se poate de original, evident că în interes personal, mai toate principiile reformiste. Cînd vom avea o listă a privatizaţilor noştri, pe lei sau pe valută, multe se vor limpezi. Deocamdată ne mărginim să constatăm distanţa tot mai periculoasă care s-a creat între tendinţa de democratizare a guvernului şi tendinţa de refacere, nici măcar mascată, a relaţiilor de tip securisto-comunist. Necontrolată, această distanţă ar putea pune executivul în situaţia de imposibilitate a guvernării. Consecinţa ar fi anarhia care, se ştie, e preludiul preferat al dictaturii. Brrr ! Friguroasă perspectivă !

„L"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Omul – conservă (I)

Sîntem în plină resurecție a conservatorismului. Nu e revoluțiune — e reacțiune, ar zice Leonida. Ultimele zvicniri ale peștelui tras pe uscat ? sau primii saci cu ciment, vărsați în noile temelii ale înapoierii ? Cum, necum, omul zilei pare a fi omul-conservă. Să-l privim :

Lipsită de viață, de clorofilă și prospețime, urînd aerul și lumina ca pe cei mai mari dușmani, dar garantînd, cît de cît, ideea de rezistență în timp, conserva este suprema speranță a naufragiatului. A rătăcitului, ca și a săracului. Ea este mica-mare posibilitate a neputinței de a supraviețui în propriile-i limite, de a traversa calamitatea cu acea dureroasă ușurință aproape levitațională, a stomacului gol. Între naufragiat și conservă există, fără îndoială, o relație aproape erotică. El o alintă cu privirile, cînd pofticios, cînd cu duioșie paternă, îi mîngîie înfiorat capacul lucios, îi silabisește eticheta, fascinat. Uneori, dansează în jurul ei, îi imaginează, în visuri fierbinți, conținutul, amînînd cît mai mult sacra operație a deschiderii, precum în practica tantrică a retenției seminale. Într-un tîrziu, la ceasul de cumpănă, între naufragiat și conservă se petrece transferul de identitate, conjuncția celor două forțe supuse aceluiași foc visceral : închiderea, înghițirea, statu quo-ul ca formă a perpetuării. Omul-conservă cumînecă extatic din mortăciunea uleioasă, căpătînd energie din cadavrul caloric. Odată devenit conservă, omul nostru se încarcă, astfel, cu atributele mortuare ale neschimbării. Avid să păstreze în el cît mai mult gustul și sevele putrede ale miezului extras din cutia de tinichea, el ajunge să urască tot ce înseamnă aliment natural, soluție viabilă, înnoire, iar **foamea** care-l chinuie devine, paradoxal, poftă de a **distruge** orice se oferă, potențial, ca hrană. Ca după oricare naufragiu, noi sîntem înconjurați acum de legiunile oamenilor-conservă, brusc înmulțiți și ieșiți pe punte odată cu cohortele șobolanilor din cală. Sînt omniprezenți, agresivi, își zăngăne capacele, ruginite sau nichelate, clănțănind rapace și căutînd cu furie disperată să-și conserve atributele: claustrarea, sufocarea, oprirea-n loc, perpetuarea prin mortificare. Aromată și condimentată cît mai violent, numai să fie în vidul și bezna din strîmtul cuprins metalizat. Milioane de conserve, într-un timp al stîrpirii Naturalului zornăitoare, zimțate tăios, într-o năvală înnebunită de spaima decupării („nu cumva să răsufle"), a golirii (ceea ce ar coincide cu aruncarea recipientului la gunoi) ca și de obsesia ruginirii. Omul-conservă nu e deloc lipsit de idealuri : el adoră raftul, așezarea cuminte în stivă, în pivniță, la rece. ori „la temperatura camerei", la loc uscat și călduț. E îngrozit de zgomot : cînd ceva se mișcă în jurul lui, el nu-și poate imagina altceva, decît mîna cu desfăcătorul, cuțitul și — oroare — smulgerea capacului. Aerul, lumina și, în fine, gura menită a-l expedia în neant. Omul-conservă are și o tipologie variată. Deși cultivă monotonia, el își lasă ambalate idealurile în cele mai variate și apetisante sentimente. Pește, cu sau fără oase, mazăre zglobie, cu bobul bătrîn și multă apă, carne fiartă, cu morcovi sfărîmicioși, murături înecate-n sărătură, fructe confiate, zborșite, gemuri zaharisite, sucuri inapte să mai trezească plăceri papilare, cîrnați gîlgîind în grăsimi... totul este, în jurul omului-conservă, leșinat, tocat mărunt, lipsit de vitamine naturale, umflat artificial, bolnav de coloranți sintetici, fleșcăit, plin de ulei grețos și sosuri leșinante. În plus, la noi, este mai întotdeauna învechit. Cu termenul de garanție expirat demult.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Demisia? Demisia...

„În teoria plus-cunoașterii și minus-cunoașterii"...

Făceam caz, în introducerea materialelor mele, două, apărute sub titulatura acestei rubrici, făceam caz despre premeditarea oficială a desfășurării evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990, flagrantă, dată de gol de cele două Rapoarte „dialectice" ale Comisiei Parlamentare de Anchetă : care își vor fi dobîndit un sens în sine, odată descrise, ele repetînd conștient acte aidoma ! Ecourile „judecății lor la rece", după transmiterea la TVR și publicarea în presă, **fără anexe**, încep, surprinzător să se stingă pe. zi ce a trecut : odată ce „scopul" a fost atins ? Mare brînză... Scopul întocmirii Rapoartelor fiind nu atît aflarea adevărului, cît primirea statutului de „invitat special în Consiliul Europei" ? Cînd Parlamentul României, reunind cele două Camere ale sale ar fi trebuit să le amendeze „oral" măcar... Nu știu, trăim vremuri în care **refuzul identificării, fie ele identificări** ale culpei sau curățeniei morale, este ridicat la rang politic : nu e vorba de o perpetuare a demascării maniheiste bun-rău, ci e vorba de proliferarea cu bună știință a ambiguității și a jumătăților de măsură în toate „cumpenele" noastre postrevoluționare ! Vagul informațional oficial triumfînd...

Iată. Nu mai departe, Rapoartele confirmă **bănuielile noastre vechi, că în** 1990, în ianuarie și februarie la București sau în martie la Tîrgu Mureș contramanifestațiile au fost organizate cu premeditare de la cel mai înalt nivel și cu complicitatea F.S.N.-ului majoritar : e incredibil ? Pentru prima oară, forțată de împrejurarea unei anchete cu prerogative absolute, la care mărturiile nu au mai putut fi ascunse, Noua Putere recunoaște că în scenariul represiunii manifestației pașnice din Piața Universității întrau hotărît, cu complicitatea „președintelui ales" al țării și premierului său, întrau și mii de F.S.N.-iști, masă de manevră, conduși de N. S. Dumitru, înarmați cu bîte, eventual... Un adevărat stil de conducere de la 22 Decembrie 1989 încoace, dovedit criminal, de intimidare, descurajare și păstrare cu orice preț a Noii Puteri : **contramanifestația...** Cu voia dumneavoastră, voi reveni : în continuare trebuind să fac loc aceluiași text al meu uitat în sertar, definitivat în prezilele evenimentelor dramatice din 13—15 iunie 1990, în care eu **visam** că scriu un articol despre o preumblare, seara, cu un tren accelerat de la București la Focșani, navetist, într-un compartiment neluminat și cu un călător al naibii de guraliv, recunoscător domnului Ion Iliescu pentru pensionarea sa „înainte de limită", participant fericit la ultimul miting al F.S.N.-ului de dinainte de „alegerile libere" la București, aflînd amănunte și reînviind în memoria mea, în compensație, mitingul pașnic, desfășurat fără întrerupere din 24 aprilie 1990 în perimetrul Pieței Universității, în Zona lui liberă de neocomunism, anti-F.S.N.-ist...

Situație așa-zis necorespunzătoare (III)

Îmi aminteam bine ? În aceeași joi de 17 mai 1990 : „Iliescu reales la al XV-lea Congres" ! Sau : „Pe mormîntul lui Ceaușescu au răsărit trandafiri"... Erau pancarte, „Iliescu, pentru noi tu ești Ceaușescu II"... sau „F.S.N., F.S.N., pleacă în U.R.S.S." ! Îmi atrăsese atenția un tînăr cu gîtul în ghips, ghips pe care era scris cu vopsea, mare, F.S.N. = P.C.R. ! Of...

Mare caraghios mai sînt și eu : ca o contrapondere, totuși, mitingul F.S.N.-ist de azi, povestit de pensionar, lăsînd o nuanță de penibil în mine... NU ! Mai bine să revin în Piața Universității din București, în extazul ei : unde se striga „Libertate!", „Jos comunismul!", „Victorie !", se rostea „Tatăl nostru" și se cădea în genunchi atunci cînd la microfon urca un cîntăreț care pomenea de eroi, erau aprinse lumînări și ziare, se scuturau cheile și se striga „A sunat ceasul !", a sunat ceasul comunismului, se scanda „Nu plecăm !", erau steaguri etajate găurite la „Kilometrul zero al libertății noastre", printre elevi și bătrîni, „Trezește, Doamne, Țara !", se striga răgușit de la portavoce, cînd nu se cuvinta de la Balcon, „Cine mai crede în voi tovarăși?"

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Breviar (I)

SITUAȚIE FINANCIARĂ

Între anii 1941 (anul intrării României în război) și 1947 (anul „abdicării" regelui Mihai), Banca Română a pus pe piață, în afară de bancnote, și emisiuni monetare din metale prețioase (argint și aur). Folosind volumul **Monede și bancnote românești**, apărut în 1977 (deci sub Ceaușescu), iată ce rezultă : în perioada respectivă, repet : 1941—1947, au fost emise șapte tipuri de monede de argint și unul de aur. Valoarea cea mai mică a monedei de argint a fost de 200 lei (1942) și cea mai mare a fost de 100 000 lei (1946). Moneda de aur 1944 nu avea valoare nominală și, din cîte știu, a fost vîndută prin Banca Națională la prețul curent al aurului în acel moment, poate ceva mai mult. Titlul argintului a variat între 700 (cel mai scăzut) și 835 (cinci emisiuni din șapte). Greutatea a fost de 6 g. (cea mai mică, 200 lei, 1942) și 25 g. (două monede, cea de 500 lei și cea de 100 000 lei). Moneda de aur avea un titlu de 900 (la mie) și greutatea de 6,55 g. Tirajele au variat la monedele de argint între 30 milioane (moneda de 200 lei, 1942) și 775 000 (moneda de 500 lei din 1941 avînd pe revers pe Ștefan cel Mare în genunchi, ținînd o mănăstire în mîini. Pe muchie avea scris : **Prin statornicie la izbîndă**). Tirajul total al monedelor de argint a fost de peste 60 milioane. Moneda de aur a avut un tiraj de un milion de exemplare (tiraj care mi se pare exagerat, dar volumul pomenit mai sus îl repetă și ne indică și legea prin care a fost emisă moneda respectivă, legea publicată în M.O. 293 din 23 dec. 1944). Însumînd cantitățile de argint și aur puse pe piață în perioada 1941—1947, rezultă următoarele : argint 585 t, aur 6,55 t. În 1947 deci, populația României deținea 585 tone argint și 6,55 tone de aur numai sub formă de monede. O parte, fără discuție, mai ales monedele de aur, a părăsit țara. Trebuie poate adăugat că în anii 1939—1940, ani neluați în discuție, au fost emise 12 tipuri de monede de aur (cu tiraj neprecizat în respectiva carte) și două tipuri de monede de argint (12 g, tiraj total 18 milioane). Moneda de aur cea mai grea emisă în această perioadă avea 42 g.

Ce s-a întîmplat cu acest argint și aur știm : argintul a fost cumpărat de către țigani sau a fost transformat în tacîmuri ; aurul a fost urmărit de către securitate și posesorii lui, cei prinși, au înfundat pușcăriile. Fiindcă sub comuniști nu aveai voie să posezi monede de aur (cu excepția cîtorva tipuri, austro-ungare și turcești, considerate monede de salbă). Cine spune că eram săraci atunci cînd ne-au luat comuniștii sub oblăduirea lor, ori minte, ori este comunist.

Ștefan Agopian

P.S. Conducerea comunistă română nu a emis, începînd din 1948 și pînă astăzi, nici o monedă de argint sau de aur. Celelalte țări socialiste, inclusiv săraca Albanie, au făcut-o.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ION ILIESCU : „Republica Sovietică Socialistă Moldova". ● PETRE ROMAN: ... „plecăm de la acest ghem de poziții"... (la TV) ● GHEORGHE DUMITRAȘCU (istoric și senator F.S.N.) : ... „golănimea satului, fiii foștilor moșieri și boieri, oameni care nu s-au mai întîlnit vreodată cu agricultura, parte dintre ei veniți acum de la orașe sau din afara țării, bisnițari ai satelor, au pornit cruciadă de distrugere a tot ce mai există în CAP-uri." „Un brigandaj fără precedent terorizează lumea satului. Cete de oameni ai nemuncii din sate sau din altele, uneori locuitori foarte bruneți veniți de aiurea, au distrus grajdurile și saivanele, au furat toate instalațiile, lăsînd pe bieții oameni care munceau în secțiile zootehniei muritori de foame. Sute de femei își șterg lacrimile cu broboada că au rămas pe drumuri, în timp ce haitele de reprezentanți ai noii ordini comuniste distrug averea satelor". (În Senat, la 11 februarie 1991) ● „Chiar și oamenii superiori cu o vastă cultură pot avea apucături perverse." **(Sexy)** ● ALEXANDRU DAN POPESCU : „Duminică seara am asistat, indignați, la o parte din interogatoriul la care a fost supusă Excelența Sa, domnul Petre Roman". „Dacă asta a fost condiția pentru a «intra în Europa», putem lăsa Comunitatea Europeană să mai înduioșească după noi". **(Glasul)** ● ADRIANA ȚIGĂNILĂ : „Cum, domnilor, Europa, poate și America ,ne onorează patrie străbună cu două dintre clauzele care ne vor ajuta enorm în ridicare, ca o recunoaștere a seriozității cu care se aplică deziderateie democratice ale binecuvîntatului decembrie — în vreme ce aici, la noi, se mîrîie și se incită în continuare la bită ?". **(AZI)** ● SORIN MATEI : ... „vătaful Ioan l-a zămislit pe blîndul general Brătianu iar acesta, la rîndul său, pe colonelul Ion Brătianu tatăl (adoptiv, spun surse neconfirmate) ilustrului Ion Ion, devenit anul acesta, din simplu cetățean, un partid în toată regula". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● Din reportajul despre onanism, inițiat de Eugen Istodor, în **Cațavencu internațional : „Un țăran ce vindea morcovi, cu nasul de o oca:** «Morții măti de dobitoc ! Du-te la muncă, feciorule ! De asta tot are griji domnul Iliescu»" ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Nu dau interviuri unor șacali ai presei. Acum sînt obosit". **(Observator soc)** ● **VÎNZĂRI.** „OMAGIU N. Ceaușescu 1500 DM. 22 60 17". **(Bursa.** „Ziarul oamenilor de afaceri".) ● Începutul unei poezii nesemnate, în **Totuși iubirea** : „E frig în case, gheață în hoteluri / Și viscolul reduce din tumult. / Pustiile bordeluri fel de feluri / Și-au pus gudron de

CRISTIAN TARBA

doliu la creneluri / Și curvele române costă mult." ● ALCIBIADE : „Vedeți-vă de treaba voastră, stimați minoritari, pentru că aici este ROMÂNIA, nu Armenia, nici Ungaria sau mai știu eu ce altă republică". **(România Mare)** ● **„Prin telefon, de la Bacău, o voce feminină :** «Voi, șeia di la Sosietatea Timișoara at praznuit grevili di la Ieș și Timișoara că voi i-ați platit cu dolari din șeia capatați.»" **(Timișoara)** ● PAUL EVERAC : „Este aici Grigore Vieru"... ; „Eu sînt bucuros că n-a venit ,să stea, așa cum spunea el metaforic, la o stînă de-a noastră. Am sentimentul că așa a făcut «mai multă brînză»". **(Românul)** ● PERICLE : „Pentru ce încearcă șacalii să-l pună la zid pe redactorul-șef al României Mari ?" ; „Corneliu Vadim Tudor a fost, este și va fi un mare patriot român". ; „Corneliu Vadim Tudor a scos o revistă pentru tot norodul daco-roman, și ce revistă !". **(Europa)** ● VALERIU CRISTEA : ... „poeta și criticul, (Ana Blandiana și Nicolae Manolescu, n.n.) valori indiscutabile ale opoziției post-revoluționare, au însă puține șanse să mă convingă acum să fiu alături de ei". **(Adevărul)** ● ALCIBIADE (C.V. Tudor?) : **„Dl. Corneliu Vadim Tudor a acordat** joi un amplu interviu corespondentului la Viena al ziarului elvețian **«Neuen Züricher Zeitung, dr. Cyrill Etleger»**". Vă dați seama ce-a fost la gura lui. Printre altele, a repetat cunoscuta lui teză (...) : **România are nevoie de cel puțin doi ani de guvernare militară pentru a supraviețui !** (R.M.) ● EUGEN FLORESCU : „Apare, deci, și la Cristoiu ca foarte evidentă linia ce se profilează într-o serie de publicații — aducerea în fața a legionarilor, încercarea de a-i salva moral, (...) deci de a reabilita fascismul fără nici o jenă". **(Democrația)** ● ALCIBIADE : „Vă dați seama ce ar însemna ca acest foarte înfipt și certăreț Braunstein să cumpere pămînturi în România ? În cîțiva anișori, ne-ar scoate din țară, s-au mai văzut cazuri." (R.M.) ● **M.M.** ... „sala «România», cea mai frumoasă sală construită vreodată în țară, (sic !)"... „Îi lăsați ca, sub fandoxiile domnului Pleșu, să se răzbune, batjocorind-o ?". **(Democrația)**

Petre Stoica

1. Despre frig

Există două feluri de frig — şi noi le avem din belşug pe amîndouă. Pe unul ni l-a dat Dumnezeu ; atîta doar că putem spune, ca să facem haz de necaz, că „ni l-a dat, dar nu ni l-a băgat în traistă" ; ni l-am băgat singuri... Cu cel de al doilea, însă, ne-a blagoslovit direct în traistă, în casă, în pat şi în suflet o gaşcă pămîntească de atotputernici : băieţi activi şi hotărîţi, cu tinereţea-n suflet şi puşi nevoie mare pe „implementări", amestecaţi de-a valma cu fosile răspopite, au dat instantaneu din coate, în 22 şi dintre toate relele pămîntului, l-au ales pe cel mai plin de fandaxie : Puterea (şi-au făcut cuib în legislativ, în executiv, în judiciar şi în inima adevărată a mass-mediei : televiziunea — şi n-au uitat nici misterioasa instituţie prezidenţială : „Arbitrul e cu noi !", he-he, păi ce, ne jucăm ?!). Dar să revenim...

În primul rînd, există frigul-frig. Minus nu ştiu cîte grade afară, douătrei grade amărîte în casă (vorbesc de Celsius...) Calorifere reci ; acasă, la serviciu, la şcoală, la spital, la cinematograf. Apă rece. Baie rece. Hrană rece. Mîini reci, coapse reci, gînduri reci. Mici accese de ură rece. Celebra „haină în plus", chichirezul cu care Ceauşescu ne-nvelea părinteşte la sfîrşitul secolului 20, ne-ajută iarăşi să străbatem această junglă care este viaţa... Cei care au votat la 20 mai pentru linişte şi alte apariţii solare n-au decît să **cujete**, că iarna e lungă. Numai răbdători şi blînzi să fim (cum zice istoria), că de restul se-ngrijesc alţii.

Ei, şi în al doilea rînd există frigul acela cu care nici eschimoşii nu s-au împăcat vreodată ; nici pînă-n ziua de azi ; **frigul interior.** Fiorul acela rece, care circulă de obicei pe şira spinării şi care are facultatea ciudată de a zămisli cele mai negre gînduri în cele mai paşnice spirite. Fiorul falitului cînd i se-apropie scadenţa, al condamnatului cînd i se-apropie minutul, fiorul celui ce-şi priveşte sărăcia înspăimîntătoare, fiorul neputinciosului în faţa unui destin croit de alţii mai puternici ; bunăoară, fiorul românului cînd primeşte decizia de concediere (că neamţul, ori englezul, în situaţia cu pricina, nu pare a fi chiar atît de-nfiorat...), sau senzaţia pe care o ai cînd auzi : „Viaţa ta e treaba mea ! Eu îţi spun cine, ce, cînd şi cum şi unde şi de ce şi tu execuţi ! Marş !", senzaţia pe care o ai cînd statul e totul şi tu eşti nimic. Desigur, în orice societate civilizată, deasupra insului sunt legile, dar deasupra legii este omul. În Decembrie 1989 acest adevăr ne-a invadat fiinţa pînă în ultima fibră, ca flacăra chibritului din povestea lui Andersen. Bradul minunat pe care l-am văzut atunci, pentru cîteva clipe, era împodobit cu două globuri strălucitoare ; pe unul scria Libertate, pe altul scria Demnitate ; adică urma să fim tot săraci, dar cu capul sus, să nu mai înaintăm neabătut spre comunism, să nu ne mai închinăm 24 de ore din 24 partidului, să nu mai muncim ca vitele pe moşia părăginită a „genialului", să nu mai orbecăim spre viitorul luminos strîns uniţi în jurul prostiei, bunului plac, degradării morale ; urma să avem fiecare viaţa, şansa şi responsabilităţile lui pe lumea asta (pămînt, acţiuni, proprietăţi, de la cele minuscule pînă la cele considerabile, putere reală de decizie în propriile afaceri, garanţii juridice şi facilităţi administrative şi cîte şi mai cîte lucruri **normale :** constituţie modernă şi generoasă, magistratură independentă, onestă şi curajoasă, administraţie eficientă, raţională, aflată în slujba cetăţeanului, un parlament curat, onorabil şi activ etc. etc.).

A fost frumos şi, dacă viaţa merită să fie trăită, în clipele acelea cînd priveam cu toţii chibritul aprins în Decembrie, ea merita de două ori să fie trăită. În noi nu mai era frig.

Preşedintele Iliescu a venit alarmat (ideile sale de-o viaţă îi spuneau că nu e bine şi nu e just ceea ce vedem noi), a zîmbit cum numai el ştie s-o facă şi a suflat. Chibritul s-a stins, iar viaţa noastră a îngheţat, în vechile structuri întepenite prin acest colţ de lume : statul-partid, care diriguieşte destinul nostru amărît.

E frig, în februarie 1991, în Ţara Românească.

Eugen Chirovici

A fi foarte popular

Copil fiind, îmi amintesc, mă fascinau oamenii mari. Gesturile, faptele, cuvintele, tot ce venea de la aceşti aproape-zei, cum îi vedeam eu atunci, îmi producea o nemaipomenită impresie, totul era uimire şi admiraţie. Oameni care mă săltau în braţe ca pe un fulg, oameni care din doi paşi erau la uşă, în curte, la capătul străzii. Un cuvînt desfunda zările, un surîs ştia să lumineze împrejurul. De un gest al lor părea că atîrnă viaţa mea... Cu această uimire admirativă îi priveam pe oamenii mari, copil fiind. Nu mă prea luau în seamă oamenii mari, treceau făloşi mai departe, absorbiţi de treburile lor urieşeşti. Am mai crescut puţin, dar tot cu ochii pe oamenii mari ai satului, le dădeam bună ziua cu sîrguinţă. Ce n-aş fi dat să mă ia în seamă oleacă !

Fără nici-un rezultat, lumea oamenilor mari rămînea, vorba poetului, „de neatins, de neatins..." Nu mai aveam nici-o nădejde, cînd brusc începu marea sărbătoare a sufletului meu de copil, (băietan deja). Un om mare îmi răspunse la salut, ba chiar se opri în drum, zîmbind, îmi întinse mîna — ah ! de neuitat balsamul acelei atingeri ! — mă întrebă cum mă cheamă, al cui sînt, în ce clasă, dacă-mi place şcoala, cît face unu înaintea lui trei, aici am încurcat-o, dar mi-a spus tot el : fac 13 şi nu ştiu ce-am vorbit noi mai departe, pînă ne-a găsit tata, în drum, venind de la lucru. Tata m-a trimis imediat la lecţii, au rămas ei de vorbă. În ziua următoare iar m-am întîlnit cu omul acela, iar mi-a zîmbit, mi-a întins mîna, am vorbit. Şi tot asa, de cîte ori trecea pe la poartă. Eram tot cu ochii pe drum, bucuros tare că-mi dădea atenţie. Uneori îl zăream mai încolo, stînd de vorbă cu altcineva în drum, la gard, îl aşteptam să ajungă în dreptul nostru, dînd bineţe, zîmbind, strîngînd mîini. Odată am exclamat, aproape fără să vreau : „Mamă, ce bun e nenea Oneacă". „Da, e un om popular pen-tu Oneacă. Ce să facă şi el, de curînd l-au dat afară din politie, are timp de pierdut..." Ce ciudat au sunat pentru mine aceste cuvinte : om popular ! Le-am răsucit pe toate părţile, fără să înţeleg prea bine ce vor să însemne. Nu-mi mai ieşeau din minte : popular, popular... În sinea mea însă eram bucuros că există pe lume şi oameni populari. Cu anii, am descifrat multiplele nuanţe ale omului popular ; un om care nu se ţine măreţ, intră în vorbă cu oricine, schimbă impresii, nu are nimic de ascuns, deschis la suflet, adorabil oricînd, un om tare cumsecade (şi voios, desigur, căci ar mai fi popular un ins care-ţi vine mereu cu veşti proaste ? Optimist deci.) Dar... era aici un **dar,** o nuanţă : omul popular nu era un fitecine care-şi pierdea timpul cu toată lumea de pe stradă, ci era un om mai acătării, de la care te-ai fi aşteptat poate să umble cu nasul pe sus şi care, totuşi, catadicsea să ia în seamă pe oricine, chiar pe fitecine. Mai tîrziu (vă spun că mă preocupa în continuare acest cuvînt), am priceput că „a fi popular", nu se leagă în mod necesar, cum crezusem, de o pornire firească a omului respectiv, ci este urmarea unei dorinţe interesate a aceluia de a se face simpatizat, de a cîştiga de partea sa pe unul şi pe altul, cît mai mulţi simpatizanţi. Cu timpul, pornind în lume de pe porţile liceului şi văzînd la intervale oameni care împrăştiau zîmbete, vorbe şi strîngeri de mînă, am înţeles că a fi popular, care la început mi se păruse că poate reprezenta un ideal de viaţă, nu înseamnă decît o treaptă, prima treaptă spre a fi iubit de mase, aplaudat de mîinile strînse, sau care aspiră la acest privilegiu. Că a fi iubit de mase nu este decît tot o treaptă, spre a fi cel mai iubit, unanim aplaudat, ovationat. A mai trecut un timp şi am înţeles că a fi cel mai iubit, impune cu necesitate încă o treaptă : a fi ales, faţă de care nu mai există treaptă mai înaltă decît a fi reales, reales, reales. Vremurile mi-au dovedit că de aici nu mai există drum înapoi, din treaptă în treaptă coborînd. Există doar o înălţare la cer, (cu elicopterul, de pe acoperişul ceceului). Ceea ce nu înseamnă că s-ar fi terminat cu oamenii populari de pe lume. Care la rîndul

Ion Lazu

Continuare în pag. a 11-a

minimax

Un posibil colaps şi o foarte probabilă dictatură originală

Se-ntîmplă oare ca tocmai de la cine ne-am fi aşteptat mai puţin Puterea să primească acum o „copită de măgar" nimicitoare ?! Tocmai acolo unde, prin folclor, trandafirul îşi are parcă predestinat locul, tocmai acolo, în blînda Moldovă să fie **veriga slabă ?!** S-auzi, să vezi şi să nu crezi ! Iar **distribuitorul de zvonuri,** căci nu se poate să nu fie unul, a satisfăcut prompt cererea de pe piaţă : **comuniştii lui Verdeţ.** Aflînd-o, explicaţia ,gospodinii şi gospodinele or fi rămas de-a dreptul paf. „Aha ! Cum ar veni grevă roşie !" „Păi cum !? Adu-ţi mătăluţă aminte !" „Ăăăăăă...?" „Şaişpe februarie..." „Şi ?" „Şi ! În şaişpe februarie treistrei..." „Ahaaaaaa !" „Păi vezi !" „Bine dom'le, da' la Timişoara ?" „Foarte simplu. Acolo e Alianţa Civică, că doar ştii cum e cu extremele." „Aha !"

Pînă una alta, adică pînă la deslusirea sau înscenarea vreunei obîrşii politice, ceea ce trebuie să ne intre bine în cap tuturor este că revendicările sindicale, cele ale feroviarilor acum, precum şi modul cum sînt ele promovate, nu pot duce altundeva decît la dezastrul economic al ţării. Nu în guvern, ci în Ţară lovesc ele. Asta trebuie s-o înţelegem foarte bine. Ne-au demonstrat-o, cu cifre, tehnocraţii de primă mărime ai guvernului, susţinuţi de întreaga presă slujitoare Puterii printr-o campanie propagandistică ţintind raţionalul şi mai ales afectivul. La rîndu-i, televiziunea a făcut tot ce-i stă în putinţă (şi-i stă mult !) ca să ne convingă cît de îndreptăţită şi legitimă este reacţia negativă a guvernului faţă de cererile sindicale. Pe lîngă prezentarea zilnică a pagubelor, redacţia „Actualităţi" ne-a arătat într-o seară că pînă şi Lech Walesa care, de, orişicît, numai de (neo)comunism nu poate fi acuzat, pînă şi el le-a spus minerilor săi cam tot ce li se spune aici greviştilor noştri; ne-a arătat-o fără să mai ţină seama de riscul că se va vedea şi felul cum poate comunica un preşedinte cu cei nemulţumiţi, el, preşedintele, direct, aproape înghesuit de ei, nu de la vreun balcon avînd în spate băieţi vînjoşi cu privirea ageră şi nici într-o sală de palat bine încălzită şi păzită. Dar asta e altă poveste şi vorba ceea : „Să nu aplicăm mecanic metodele din vest !"

Rămînînd dară la necazurile noastre, cum era foarte de aşteptat căci domnia sa şi-a asumat în ultima vreme rolul de al doilea baltazar al guvernului, guru politichiei dîmboviţene a smucit scurt mînerul semnalului de alarmă. „Colaps — iată ce ne aşteaptă dacă greva ceferiştilor continuă. Iar colapsul economic pune în pericol întregul edificiu democratic construit cu atîta trudă." Ca atare, ni se recomandă pe un ton imperativ să spunem nu (un **NU hotărît...**) acestor „ciocli ai economiei româneşti" — ciocli, adică liderii sindicali. În final, indicaţiile devin cît se poate de precise. „Acum este momentul ca opinia publică să se trezească din adormirea de jumătate de secol de dictatură. Aici este baricada pe care trebuie să se ridice societatea civilă în România."* (La bîte cetăţeni ! Păi nu ?!)

Ne-am oprit asupră-le, nu neapărat datorită vreunui soi de idiosincrasie la emanaţiile unuia dintre venerabilii noştri gînditori politici (cei care eroi au fost în '44, eroi sînt încă, ei şi/sau urmaşii lor direcţi), ci pentru că textul cu pricina are calitatea de a prezenta foarte concis **modul cum voieşte Puterea să conceapă determinaţiile situaţiei economico-politice în care ne aflăm** şi, mai mult, tocmai prin interpretarea dată particularităţilor momentului vădindu-se în bună măsură **raţionalitatea politică** pe baza căreia sîntem diriguiţi.

Ceea ce rezultă din modul cum ne-a fost prezentată zi de zi în presă şi seară de seară la televizor greva CFR-iştilor (dar şi cu trimiteri la revendicările sindicale în genere) este eludarea cauzelor care au dus la situaţia economică dezastruoasă, situaţie în care poate într-adevăr bugetul statului nu mai suportă nici o solicitare oricît de omenească îndreptăţită ar fi ea. În măsura în care sînt oferite totuşi nişte explicaţii, ele, străduindu-se să substituie veracitatea prin plauzibilitate, absolvă de orice responsabilitate actuala Putere. Moştenirea lăsată de Ceauşescu, criza morală în general şi corupţia în special, birocraţia, criza Golfului (tiribomba cu 15 ianuarie, pleznită de poetesa neamului Carolina Ilica, e de-a dreptul pentru Guiness Book), iredentismul maghiar, clima, criza ecologică ş.a.m.m.d. (m. de la **mult**) toate şi oricare dintre explicaţii sînt bune **numai să oculteze un stil de guvernare al cărei imperativ absolut a fost consolidarea puterii politice CU ORICE PREŢ.** În plus, atacul fiind cea mai bună apărare, opiniei publice trebuie să-i fie livraţi şi nişte ţapi ispăşitori : atît persoane fizice (căci, prin recul, compromiterea lor sporeşte autoritatea liderilor Puterii — dacă, uite, n-avem alţii mai buni, sînt foarte buni ăştia), cît şi grupuri şi/sau organizaţii social-politice a căror compromitere, rînd pe rînd, poate obstrucţiona coagularea unei opoziţii sociale de amploare. Acum, după ce au fost înfrînţi „golanii", „banda" lui Ştefca, studenţii, foştii dizidenţi, „complotiştii" monarhişti şi toţi ceilalţi de-o seamă, acum ţapii ispăşitori sînt liderii sindicali ai CFR-iştilor, „ciocliii economiei naţionale". Iar de data asta miza pentru Putere este foarte mare. O mizã nu deloc doar economică ci şi politică. Înfrîngerea unei reţele sindicale de o asemenea însemnătate cum este cea a feroviarilor va mări considerabil spaţiul de manevră al Puterii ; în acest sens nefiind neglijabil nici efectul psihologic. Şi bineînţeles nu trebuie uitat că victoria este cu atît mai necesară cu cît urmează alegerile locale. Drept care s-a şi votat la repezeală o lege permiţînd intervenţia represivă a Statului — atît de la repezeală încît se pare că Monitorul Oficial respectiv nu ajunsese încă nici măcar la Curtea Supremă de Justiţie cînd s-au judecat cele două procese. Ba chiar şi armata a ţinut să spună ceva în privinţa greviştilor ieşeni, iar cine a rîs, că a şi fost cam de rîs, poate a greşit, uitînd că mai nou s-a legiferat folosirea armatei şi pentru ajutorarea poliţiei şi a jandarmeriei. Totdeodată, superpolitologul domn Brucan îndeamnă societatea civilă (cît şi cum fiinţează această societate civilă, n-are importanţă) să înalţe o baricadă împotriva sindicatelor, adică din nou vizată fiind divizarea şi contrapunerea diferitelor categorii sociale. Pe cît de democratic, pe atît de original ! Iar odată ce va obţine şi această victorie, revigorată ,urmînd a beneficia şi de ajutorul extern, Puterea va avea încă un răgaz de liniste să ne cîrmuiască mai departe aşa cum a dovedit că ştie s-o facă. Mai departe, către ... ???

19. februarie 1990.

Şerban Lanescu

* „ALARMĂ !" în **Adevărul** de vineri 15 februarie unde dl. Brucan a revenit pe prima pagină după un scurt exil în Dămăroaia paginii a treia.

stop-cadru

Distanța dintre noi. Richard Wagner și „Morenele din Viena“

Un bărbat sare din somn și se repede la ușă. „Întoarce-te, ești în Vest!“ îi spune femeia de lîngă el. Nu o spune pentru prima oară. Puțin după aceea, îl va părăsi pe autorul cosmarelor. Nu că nu ar fi știut despre presiunile exercitate asupra lui. Müncheneza Eva îl cunoaște pe șvabul bănățean Benda încă de cînd acesta trăia în România. Adolescenți amîndoi. El tocmai ispășise o condamnare, în urma încercării de trecere frauduloasă a frontierei. Cînd se reîntîlnesc, ea îi ajută să fugă în Occident. Asta se întîmpla în urmă cu 11 ani. Asupra Evei își face deja efectul otrava numită derută. „Toate astea mi le-ai mai povestit“. O relație ce-și trage speranțele de împlinire în primul rînd din amintiri. A luat-o pe un drum greșit, Benda a rămas un străin în Occident. Acum îi devine din ce în ce mai străin apropiatei Eva. „Nu ai făcut parte cu totul nici din șvăbimea ta, nici din români și nici dintre cei de aici nu te tragi cu totul“. Tu nu te tragi de nicăieri, fiindcă, de la bun început, locul tău a fost nicăieri. „Tu ești unul care merge cu gloata, dar tot tu ești ăla, ești singur“.

Cazul nu se rezumă la faptul că Benda trece pur și simplu din cercul închis al rămășițelor culturale germano-bănățene în haosul culturii vest-germane de cipuri și clipuri. Dorul de Lume se afla încă de timpuriu față-n față cu dubla îngustime de buric-al-lumii-Ceaușescu și scara insulară de valori a minorității germane. În felul acesta nu se poate forma un cosmos, iar străinătatea nu se poate transforma în haos. Sala de audiențe din Timișoara nu se poate închide la simpla „I can't get no satisfaction“ a Stones-ilor. Și ce mai înțelege emigrantul este faptul că imperiul amăgirilor nu este neapărat urmat de imperiul libertății. „Vestul lui a fost o iluzie, inventată de el ca să se împotrivească zgomotoasei banalități a vieții din Banat. Imaginea lui despre vest îi fusese de folos numai în est, aici ea îl stingherea. În societatea saturată, el rămîne un dezertor, care-și făurește imaginea despre lume în outsider, din inerția memoriei.“ Aceasta devine explozivul în convietuirea lui cu Eva. Ea nu înțelege că indexul imaginilor sale încearcă să-și atragă de partea sa „noua lume“, prin intermediul unui spațiu simbolic. Lucrul este, de altfel, și greu de recunoscut, căci Benda nu este prea explicit. El vorbește și vorbește, dar lucrul nu duce nicăieri. Intelectualii fără un acasă anume sînt amanți execrabili. „Tu aduni tot alte și alte probleme, în care cu nu apar deloc“.

În momentul în care Eva îl părăsește, Benda pierde legătura dintre lumea „veche“ și cea „nouă“. Nu reacționează antiburghez. Inginerul demisionează, își vinde mașina și pleacă la Viena, stația terminus a nostalgiei sale din zilele copilăriei. Bagajul este ușor, amintirile grele. Benda se apropie de Iris, vieneza, fiindcă ea îi amintește de Maria cea părăsită odată cu fuga lui din România. Dar de Eva își va aminti neîncetat. Un nou strat de amintiri.

Radio Viena anunță ruperi de nori, torente, morene în Alpi, acele șuvoaie de noroi și pietre, care urmează furtunilor din masivele înalte. Totodată, în vara acestui 1989, se revarsă un fluviu de emigranți din Ungaria spre Austria. „Morenele pornesc la vale, oamenii fug, fug spre a-și salva viața. Iar după aia vor trebui să sape, fiindcă și cei scăpați rămîn îngropați. Rămîne morena. Fiecare trebuie să se dezgroape singur, odată și-odată“.

Și Richard Wagner se poartă ca un bărbat care sapă. Morenele sînt materialul său literar, dar el este, de asemenea, pregătit să nu lase șuvoaiele sălbatice ale memoriei să dezvăluie nici un lamento. Cu toată forța imagistică a episoadelor sale, el păstrează distanța. Nu un suferind este cel care povestește, ci un observator atent, care-și poate permite să-i dea voie lui Benda să se întoarcă la München. Niciodată autorul cuvintelor nu barează drumul povestitorului și, în acest timp, romanul vădește acea exactitate a limbii ce pleacă din rădăcini, prin care autorul s-a impus în cadrul literaturii germane. „Morenele din Viena“ este o carte tăcută, dar, oricît este de subțire cartea, ea ne solicită ceva timp. Un timp și pentru a ne gîndi la distanța ce se menține între noi, distanța dintre cei care sapă, scormonesc în morenele utopiilor sociale și cei care preferă să niveleze diferențele. O temă valabilă și la 3 octombrie 1990.

Recunosc, ceea ce mă cucerește la această carte este și ocultarea excesului lamentoid. Altfel de cum anunță autorul, Benda nu devine un flanneur prin propria-i viață. Nu ușurința flanneurului e scopul ei. R. Wagner a urmat un sfat al lui Walter Benjamin : „în sensul cel mai strict, epic și rapsodic, totodată (...) așa cum un bun raport arheologic nu pomenește doar de straturile căutate, ci, mai ales, despre celelalte, cele care ar trebui străpunse mai înainte“... Pe Richard Wagner îl cunoaștem, deja, ca pe un „arheolog“ atent, care și-a însemnat „straturile“ parcurse, într-o operă epică. În povestirile sale din „Cerere de emigrare“ și „Prima de instalare“, el își contura decizia dureroasă de a se sustrage ordinii feudale, tardiv staliniste, iar pierderea univocității reprezenta deja fundalul scriiturii. Primul lui roman pătrunde în zonele mai adînci ale unui trecut ce nu se mai termină, către o sosire durabilă.

JÜRGEN VERDOFSKY
(„Frankfurter Rundschau“, 4 oct. 1990, nr. 231, p. 5)

Traducere de Victor Scorodeț

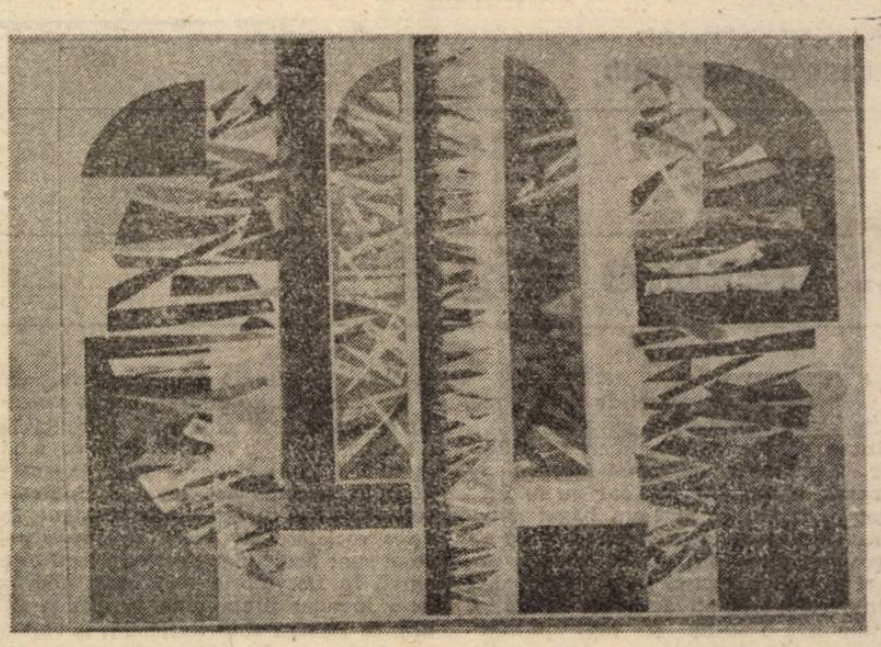

ANCA FLORESCU : Porțile zilei

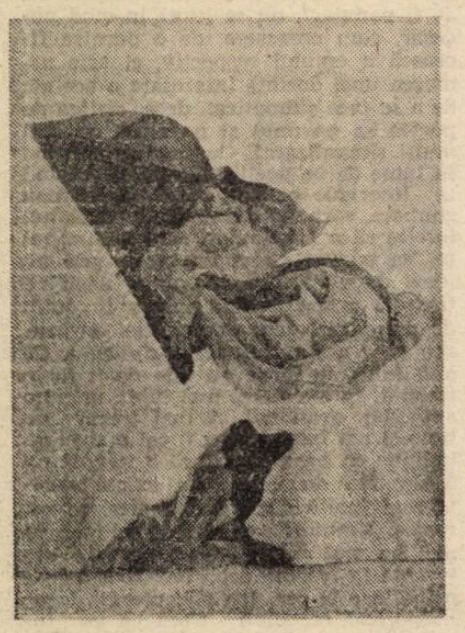

FILARET OLOIER : Înălțare

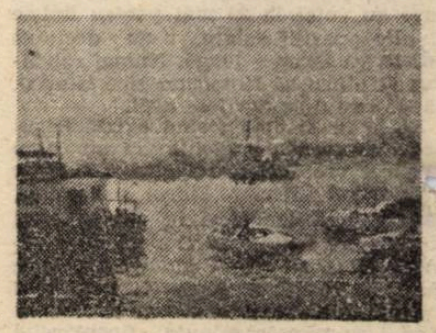

C. GĂVENEA : Peisaj din Deltă

povestea vorbei

„Sovietele au fost largi“

Că există destule cărți polițiste, romane cu vieți de femei celebre și horoscoape care adaugă stupidității textului originar numeroase greșeli și stîngăcii de traducere — e un fapt cunoscut și regretabil ; mult mai grav e însă că o trnspunere deformatoare poate să marcheze o carte a cărei apariție tinde să se transforme în eveniment editorial. **Spovedania pentru învinși** a lui Panait Istrati, apărută recent în Editura Dacia, în traducerea lui Alexandru Talex, (lector : Ana-Maria Boariu), e o carte cumpărată de cele mai diverse categorii de cititori, un extrem de interesant document uman, literar, istoric și politic. Din păcate, traducerea ar putea impune ideea nedreaptă că Istrati e un autor confuz, aproape de neînțeles. Zeci de pagini de exprimare greoaie, de fraze întregi calchiate după franceză, împingînd sistemul echivalării cuvînt cu cuvînt pînă la dezacord, sînt punctate de cîte un contrasens evident. Pentru a fi înțeleasă, fraza trebuie adesea retradusă mental în franceză ; avem senzația stranie de a ne afla în fața unui repertoriu de erori elementare, de confuzii tipice — ilustrate, în mod neașteptat, într-o carte serioasă de la o editură de prestigiu, de un recunoscut specialist în viața și opera lui Panait Istrati.

Ciudată e mai ales indiferența față de sensul global al textului : cînd citim că „Gazdele care ne-au chemat (...) nu puteau dinspre partea lor decît să privească ceea ce li se oferea să vadă“ (p. 44), e normal să fim oarecum intrigați de faptul că tocmai gazdele sînt invitate să vadă ceva ; o confruntare cu originalul francez (am folosit ediția a 16-a, din 1929, Paris, Rieder) și cu traducerea interbelică a lui P. Ioanid (București, Cugetarea) aduce previzibila confirmare a bănuielii : „gazdele care ne-au chemat“ traduc pe „les hôtes qu'on avait appelés“ — ceea ce înseamnă pur și simplu „musafirii care au fost chemați“. **hôte** avînd, e drept, particularitatea de a desemna, cu două sensuri diferite, și musafirul, și gazda. Din erori de traducere apar chiar personaje și relații suplimentare și de neînțeles. Istrati pomenește de pildă, în treacăt, de casa unui director comunist. „Avea ca stăpînă o femeie searbădă și înzorzonată și ca maistru, un muncitor modest, ce nu-și revenea din chilipirul ce i-l aducea legitimația de comunist.“ (p 72). „Maistrul“ cu pricina nu e altul decît directorul deja pomenit, în calitatea sa de **maître** — adică de stăpîn : l casei ; amiguitatea cuvîntului polisemantic era rezolvată în frază prin prezența paralelă a lui **maîtresse** — „stăpînă“. Nu mai avem de ce fi mirați nici cînd **sage-femme** (= moașă) e tradus prin „înțeleapta-femeie“ ; mai ales că eroarea produce, și aici, o stridentă incompatibilitate cu contextul : „Peste tot, mîna aceleiași femei înțelepte pipăie febril pîntecele vieții și vrea din toată inima, să-i smulgă copilul de mîine (...). Totuși înțeleapta-femeie nu vrea să audă de dreptate. Ea este o bătrînă tîrfă...“ (p. 81). (Să mai remarcăm, în treacăt, că „nu vrea să audă de dreptate“ are ca sursă, aici, „ne veut pas entendre raison“, construcție tradusă, mult mai normal, de P. Ioanid, prin „nu vrea să asculte de sfaturi“.) De cîte ori întîlnim adjectivul „voinic“ — „singurătate voinică“ (p. 51, 59) — trebuie să-l retraducem prin **vaillant**, pentru a-i putea alege apoi un alt echivalent mai potrivit cu contextul — de exemplu, „viteaz“ (la Ioanid : „brav“) ; altfel, singurătatea ar primi nedorite conotații de corpolență, de atribute fizice. Din lista gafelor nu poate lipsi verbul **douter**, a cărui polaritate semantică e bine cunoscută : el înseamnă „a se îndoi“ la forma activă, „a bănui“ la cea reflexivă (adeseori folosită în construcții negative, ca „a nu-și da seama“, „a nu avea habar“ de ceva). Verbul are tristul privilegiu de a schimba complet sensul frazei, în caz de eroare ; traducătorul nostru e consecvent în a-l echivala cu „a se îndoi“ ; din păcate, în toate cazurile, e invers, originalul folosindu-l pe „se douter“. A afirma că „Nu se îndoiește nimeni, la Paris, de ignoranța în care trăim“ (p. 79) nu e deloc același lucru cu a spune (în traducerea — corectă — a lui P. Ioanid) : „Nici nu bănuiești, la Paris, cît ești de ignorant“. Dezavantajul e că, într-o carte de polemică de idei, o astfel de afirmație inversată poate face ca pagini întregi să devină contradictorii și de neînțeles. Tema indiferenței și a ignoranței occidentale în chestiunile Estului poate fi complet pusă în umbră de o consecventă eroare de traducere. În privința lui Trotki, întrebarea pe care autorul și-o pune e „cum aș fi bănuit că i se pregătea drumul la Alma-Ata, cel spre Stambul și epitetul de «contrarevoluționar»“ — și nu „cum m-aș fi îndoit“ de toate aceste lucruri — așa cum apare, în mod cu totul absurd, în traducere (p. 37).

Cînd „dilapide la caisse“ devine „trădează cauza“ (p. 96). comentariile sînt inutile. În alt loc, aflăm că un personaj fusese „trezorier al unei organizații comuniste negre, că înghițise «broasca» și fusese exclus“ (p. 45). Nu e nevoie să facem exerciții de deducție, pentru că dicționarele franceze curente înregisrtează expresia (nici măcar argotică, ci populară) „manger la grenouille“ — cu sensul de „a fugi cu casa de bani, a fura banii unei asociații din care faci parte“.

Să încercăm să înțelegem : „Îmi plac purtătorii de voce, cu condiția să mă lase să urlu și eu. «Vima» nu-i păsa de ce face, cu o surdină puternică“ (p. 64). Legătura dintre propoziții s-a pierdut definitiv, subminată și de construcția sintactică defectuoasă. Singura informație pe care contextul mai larg o aduce fiind aceea că «Vima» e numele unui ziar căruia Istrati i se adresează, reconstituirea poate să înceapă și să avanseze pas cu pas : „purtător de voce“ este de fapt **portavoce** („porte-voix“), metaforă firească pentru un organ de presă prin care opiniile pot fi propagate și amplificate. Intenția autorului-personaj nu este deci de a „urla“ pur și simplu, ci de a o face **prin portavoce.** Ziarul acceptă acest rol („se laissa faire“), atenuînd însă cît mai mult violența tonului istratian. Sensul fragmentului e mult mai evident în traducerea lui P. Ioanid, în ciuda nedibacei înlocuiri a obiectului (poate nefamiliar, atunci ?) portavoce cu... trombonul ! „Îmi plac tromboanele, cu condiția să fiu lăsat să urlu într-însele. «Vima» mă lăsă cu o surdină puternică“ (p. 93). Traducerea interbelică nu e perfectă, lăsînd și ea să pătrundă multe cuvinte și mai ales construcții sintactice neasimilate, dar e net superioară celei actuale, măcar pentru că pare să-și pună problema de a înțelege sensul frazelor originalului.

În versiunea pe care o discutăm, contextul mai larg e uneori singura cale de recuperare a sensului. Nu cred că simpla afirmație „Am spus că Sovietele au fost largi“ (p. 50) are șanse să fie înțeleasă în absența referirilor, din frazele ulterioare, la „tocmeală“, „cumpărare“, drepturi de autor etc. Ele provoacă o conexiune inversă, amintind că în franceză **large** are și sensul de „generos“.

N-am epuizat nici pe departe ciudățeniile lexicale și semantice ale traducerii. Ar mai fi încă multe de spus și despre nivelul sintactic al textului — și poate mai ales despre neputința de a face ca enunțurile izolate să-și regăsească o cursivitate ca părți într-un întreg...

Rodica Zafiu

Caietele lui Noica

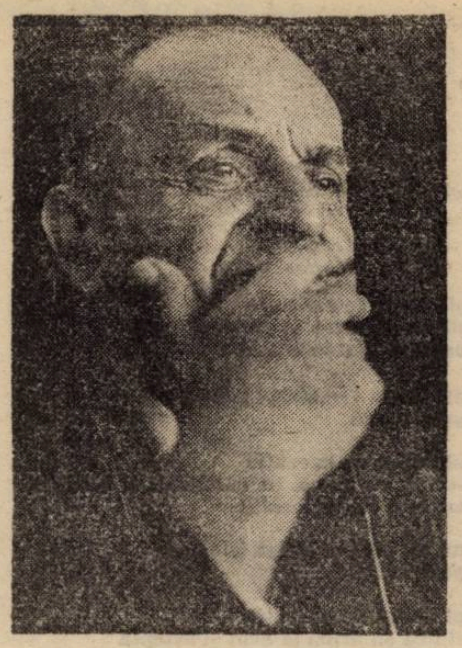

Patru dintre discipolii cei mai apropiați ai lui Constantin Noica (Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu și Sorin Vieru) au făcut să apară nu demult, la Editura „Humanitas", caietele de însemnări ale maestrului lor, pe care le-au intitulat **Jurnal de idei.** În 1944, Noica însuși apucase să tipărească la Editura „Publicom" un **Jurnal filozofic** (reeditat recent, tot la „Humanitas"), așa încît, chiar dacă însemnările jurnalului de idei nu aŭ fost puse pe hîrtie pentru a fi publicate ca atare, ne putem da seama că avem de a face cu o preocupare constantă. Ea a început în 1939 (după cum precizează cei patru editori ai **Jurnalului**) și a continuat pînă în 1987, anul morții lui Noica. Din păcate, primele nouă caiete de după **Jurnalul filozofic** au dispărut, iar între 1959 și 1964, cînd autorul s-a aflat în închisoare, seria însemnărilor a fost întreruptă. S-au păstrat cinci pagini din **Jurnalul X** (cel de-al zecelea caiet, din 1958) plus alte cinci caiete și agende cu însemnări cuprinse între 1965 și 1987, dar datate numai din cînd în cînd. În total, șase secțiuni care ar fi putut sta la baza unei cărți despre care Noica le-a vorbit de mai multe ori discipolilor săi și care ar fi trebuit să se intituleze **Autobiografia unei idei.** Într-o însemnare din perioada 1978—1987 avem chiar o mărturie directă, în legătură cu proiectul acestei cărți, împreună cu intenția ei principală : „Orice om la sfîrșitul vieții trebuie să scrie «Autobiografia unei idei». Ce e mai adînc în noi decît noi înșine este gîndul. Ce gînd te-a purtat ? Ce gînd ai slujit ?"

Cuprinsul celor șase secțiuni a fost descris cu exactitate de editorii de astăzi ai caietelor lui Noica : „acumulări de atelier în vederea unor viitoare cărți; încercări succesive de captare, definire și nuanțare a gîndului propriu, a temelor sale specifice, a propriului portret filozofic ; cugetări, aforisme și fragmente filozofice ; note de lectură ; notații cu caracter personal, autobiografic, însemnări de călătorie". O structură amestecată deci, cu două componente principale, între care armonia e de cele mai multe ori amenințată de umbra unei evidente nostalgii.

Prima componentă corespunde sensului principal al titlului pe care editorii l-au dat însemnărilor lui Constantin Noica. E vorba de viața ideilor propriu-zise, de planul teoretic al existenței, de „științele intelectului", cu cîteva fețe care l-au interesat pe Noica în mod deosebit. Indicele tematic, alcătuit de Oana Vlad și de Victor Bârsan ne oferă posibilitatea să ne orientăm rapid în planul acesta și să-i prindem repede constantele. Pe de o parte temele generale **(categoriile, destinul, devenirea, ființa, ideea și gîndul, necesitatea, mașina, cultura, politicul),** pe de altă parte **„noicismele"**, adică temele predilecte, impregnate de un înțeles particular **(catholita, horetita, todetita,** ca maladii ale ființei, **brontozauritatea, stejaritatea,** devenirea și existența **întru, limitația care nu limitează, grămada** și **mulțimea, fratele-porc** și **fratele-trup** etc.).

Cel de-al doilea plan (prezent mai ales în rarele însemnări de călătorie sau în consemnarea unor întîlniri cu oamenii din jur) e al vieții obișnuite, al concretului nemijlocit, fără legătură directă cu proiectul „autobiografiei unei idei". Curios este faptul că deși din punctul de vedere al numărului de pagini planul acesta e mult mai slab reprezentat, cele mai multe satisfacții par să-i vină autorului tocmai de aici, chiar dacă situația ca atare nu va fi decît o dată sau de două ori recunoscută. Ținut sub presiunea marilor ambiții și proiecte filozofice, planul vieții obișnuite reușește să-și impună în cele din urmă existența și să impregneze ansamblul însemnărilor cu o vibrație care pare să-și aibă rădăcinile în adîncurile greu sondabile ale unui adevărat complex.

În termeni abstracți, principala deosebire dintre aceste două planuri ale **Jurnalului** o face chiar Noica : „O idee obișnuită, spune el, a vieții sau chiar a cunoașterii științifice, e despre ceva. O idee filozofică e despre celelalte idei (e o idee care înghite celelalte idei)". De fapt, aceste considerații generale conțin în germene tot „scenariul" gîndirii lui Noica, o gîndire bazată pe trepte, etaje și ierarhii, dintre care unele sînt de domeniul absolutului sau al esențialului, în timp ce altele țin, dimpotrivă de ceea ce este relativ, derizoriu, efemer. „În cultura de azi, spune Noica, au rămas numai două limbi din atîtea idiomuri : greaca pentru trecut și matematicile pentru prezent și viitor. Cine nu folosește măcar una din aceste limbi e un barbar ; unul la propriu : se bîlbîie".

În definitiv, la baza ierarhiilor de acest tip se află o intoleranță care ne sochează cu atît mai mult cu cît o întîlnim la oamenii făcuți dintr-un aluat mai puțin obișnuit. La Noica se poate constata coexistența unui gen de umilitate față de „cei mari" (Platon, Aristotel, Kant, Hegel), cu abia reținutul dispreț față de „cei mici" (romanul și, în general, literatura de după Montaigne, critica literară, cinematograful). O graniță a lumii trece deci prin ființa filozofului, care fără să vrea împarte lumea în două, în loc s-o adune, cum spun atîtea dintre însemnările lui : „Dacă adaug o notă în mine devin mai universal. O diferență în plus și în loc să mă individualizez mai mult, mă universalizez mai mult". Sau : „Întîi a fost întregul ; pe urmă a fost partea ; apoi a fost iarăși întregul; astăzi domină din nou partea. Poate că această pendulare face dinamismul culturii și căutării europene, în comparație cu staticismul culturilor orientale, unde a dominat întotdeauna întregul". Și altă dată : „Ce i s-a luat omului este **totalitatea.** Vînătorul, agricultorul, meșteșugarul — și mai tîrziu omul culturii — aveau în față întreguri pe care, în cazul ultimilor, le făceau **să fie".** În sensul **totalității** merge și această însemnare cu caracter aproape testamentar : „M-a întrebat cineva ce mesaj ar trebui lăsat lumii viitoare dacă aceasta ar dispărea ? [...] Pentru valori : Căutați unitatea ce se diversifică".

Este oare exagerat să spunem atunci că, în caietele sale, Noica se luptă, poate fără s-o vrea, cu principalele sale idiosincrazii ? Unele dintre ele n-au fost niciodată depășite (față de **spiritul critic,** ilustrat de Maiorescu și de Caragiale, de exemplu). Alteori însă apare îndoiala, regretul, tristețea, cu alte cuvinte tensiunea dintre cele două planuri ale jurnalului, despre care am vorbit la început. „Francisco D'Assisi, murind, se căia că a practicat ascetismul, că și-a iignit fratele-trup". În forme ceva mai îmblînzite această căință apare și la Noica și atunci îndoiala îndrăznește să vizeze tocmai întregul sistem al ierarhiilor, aparent atît de stabil : „Mă îndreptam spre biblioteca Bruckenthal să citesc studiile de lingvistică ale lui Wilhelm von Humboldt, cînd mă ajunge din urmă Wolf von Aichelburg pe bicicletă, oprește lîngă mine și-mi spune : «Mă duc să cumpur pătrunjel...». Mi-a fost o clipă rușine să-i spun cu superioritate : «Eu merg la bibliotecă». Pe urmă m-am rușinat exact de contrariul. Eu eram în cultură, el în administrativ. Nu cumva el era în cultură și eu în administrativ ? Nu cumva de 50 de ani fac același lucru, trăiesc în aceeași atmosferă de seră a culturii ? Pe cînd Wolf a ajuns poate undeva, la un rafinament care e tot cultură, poate cultură adevărată, trecută în viață : își prepară singur supa, în timp ce noi, ceilalți, luăm supă de la cantina culturii sau facem și mai departe supe pentru alții, tot pentru alții...".

Și totuși, Noica are dreptate atunci cînd intoleranța sa vizează **josul** care compromite și trivializează cu adevărat. Într-un cuvînt, atunci cînd ierarhiile sale izolează la o margine îndepărtată **tersitismul :** „Istorismul ar socoti un triumf să știe exact — dacă ar putea găsi jurnalul intim al Fecioarei — că ea nu a fost fecioară. Și atunci s-ar satisface și ar odihni în triumf. Dar exactitatea este tocmai ce **nu** interesează în istorie. Căci tot cultul Fecioarei și toată mariologia și toate Madonele artei sînt un adevăr, pe cînd faptul că Fecioara s-a întinat e o **minciună** exactă, o pustietoare și absurdă minciună. Admit ca istoria să explice, de pildă, cultul vestalelor, care întrețineau focul sacru al Cetății, prin faptul că nu existau chibrite în antichitate. Este măcar o explicație, chiar dacă una lamentabilă. Dar a invoca fapte mizerabile, care nici măcar nu explică nimic, ci dezarticulează, dizolvă, spală pereții pictați ai istoriei, ca să lase cărămida goală — e o nebunie a cunoașterii și a setei de exactitate [...]". De data aceasta, ierarhiile lui Noica funcționează și conving, pentru că ele au în vedere aspectul **moral** al existenței, adică un domeniu în care ideea **totalității** e mult mai greu, dacă nu chiar imposibil de admis. În această situație se află și atitudinea față de **politic,** unde Noica are din nou dreptate : „Cea mai joasă formă de istorie este cea politică. Ea avea oarecum demnitate în trecutul în care războiul mai avea demnitate. Acum zeul Marte e izgonit rușinos din istorie, iar politicul a rămas golgolut : simplă gospodărie economică, de o parte, expresie a animalității etnice, de alta. Tot ce e dezonoare la individ este legitimat la etnii. Ca și războiul, animalitatea națională s-a compromis. Istoria politică la **acest** nivel este rușinea istoriei". Sau, într-o versiune mai strînsă și totodată mai expresivă: „Primul lucru de predicat : disprețul pentru oamenii politici, acești valeți ai istoriei comune. [...] Să-i lăsăm să se certe pentru dreptul de-a ne mătura străzile".

Și în cele din urmă, ca o concluzie la teoria ierarhiilor lui Noica, dar și ca un **epitaf** la capătul propriei sale vieți : „Trei lucruri ne pot lăsa indiferenți : politica (Pythagora !), istoria și timpul. Tot ce e bun, tot ce e cultură **iese** din timp". Poate că **ideea vieții** lui Constantin Noica e de căutat în acest „epitaf".

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XIII)

Reluăm lectura cărții lui Fr. Fejtö, **Istoria Democrațiilor Populare,** — perioada lui Stalin, 1945—1952, vol. I.

— România a trebuit să livreze U.R.S.S.-ului pe loc, cu titlul de **restituire a unor bunuri luate,** aproximativ 100 000 vagoane de cereale, 261 000 capete de vite, 550 vagoane de zahăr, 286 locomotive, 5 000 vagoane cale ferată, 2 600 tractoare, etc., etc.

— Lărgindu-și controlul politic și economic prin intermediul partidelor comuniste, U.R.S.S. separa țările din Est de partenerii și sursele de aprovizionare vestice care le erau indispensabile. Controlul exclusiv al vieții economice a Estului, exercitat de către o țară ca U.R.S.S., care era departe de atingerea unui nivel de industrializare comparabil cu al țărilor dezvoltate, presupunea inconveniente serioase pentru dezvoltarea economică a Europei orientale.

— **Sovromtransport :** întreprindere pentru transporturile fluviale și maritime. În formarea acestei companii mixte românii au participat cu toate șantierele și cu toate vapoarele lor, în vreme ce contribuția sovietică se limita la cîteva nave germane confiscate în porturile românești ca pradă de război. Se estimează că participarea sovietică nu depășea 5%. În ciuda acestui fapt, partea sovietică în capitalul companiei mixte era de... 51,2%.

— În vreme ce în 1938 industria petrolieră românească număra 23 600 muncitori, în 1947 ea va avea 50 200, însă pentru o producție care nu era decît... jumătatea celei din 1938. (...) Uniunea Sovietică achiziționa întreaga producție de petrol românească, la prețul din 1939. Între timp însă, prețul petrolului pe piața mondială crescuse de 85 de ori !

— „Este o adevărată onoare a face zilnic efortul de a merita să fii membrul unui partid care are în fruntea sa asemenea conducători precum Gheorghiu-Dej", — se putea citi într-o broșură publicată de editura P.M.R. în 1951.

Desigur, încă din 1950 se putea distinge o tendință de a-l ridica pe Gheorghiu-Dej, supranumit **cel mai bun fiu al României,** deasupra colegilor săi din Biroul Politic, dar nu era aici decît adaptarea și pentru România a unei metode aplicate în toate țările blocului comunist, metodă ce consta în a le dota pe fiecare dintre acestea cu un „mic Stalin", — Bierut în Polonia, Gottwald în Cehoslovacia, Rakosi în Ungaria, Cervenkov în Bulgaria — care nu era în mod necesar personalitatea cea mai puternică a regimului, dar trebuia să fie cea mai reprezentativă.

— ...problema **privilegiaților** noilor regimuri, a **șefilor, managerilor, cadrelor** de tot felul, care își iau din producția curentă o parte atît de substanțială. (obs. mea : mă simt obligat să reamintesc că autorul nu se referă la anii '30 ci la '45—'50, cartea fiind publicată în 1952). Sub pretextul combaterii unui „egalitarism mic-burghez" care „frînează productivitatea", cercurile conducătoare ale partidului și administrației comuniste justifică crearea unor numeroase privilegii alimentare, vestimentare, cu privire la condițiile de locuit, concedii, etc., privilegii care, oricît ar fi de modeste prin comparație cu cele de care se bucură un milionar occidental, îi ridică pe cei care beneficiază de ele cu mult deasupra nivelului general. La fel ca în Uniunea Sovietică, asistăm astfel la nașterea unei noi **clase** sau **caste** sociale, alcătuită din personalități „suspuse" ale partidului, sindicatelor, administrației politice ori economice, armatei, poliției, lumii literare, jurnalisticii, mediilor artistice și științifice, personalități care, avînd mijloace de zece ori mai mari decît un salariu mediu, trăiesc în bunăstare, ba chiar lux în mijlocul penuriei generale. (...).

În România, un decret ministerial fixase în 1949 minimul venitului unui funcționar al administrației la 3 328 lei lunar, față de un maximum de... 42 600 lei. În acel timp, salariul unui muncitor necalificat nu era decît între 2 000 și 2 500 lei.

Dar oare prin care alt stimulent să fie înlocuite aceste privilegii, care au meritul de a ataşa față de regim prin legăturile interesului și recunoștinței ? În mijlocul nemulțumirii și oboselii generale, baza cea mai solidă a regimurilor populare nu stă oare tocmai în „șefii" de la diferite niveluri, care mănîncă pe îndestulate și după pofta inimii, care locuiesc confortabil și ale căror soții nu sînt nevoite să-și petreacă diminețile la cozi ? Nu acești privilegiați sînt cei care propovăduiesc teza fundamentală a regimului, teză potrivit căreia **nivelul de viață coborît este consecința directă a slabei productivități ?** Și că numai ameliorînd producția muncitorul va putea să-și amelioreze propria situație ?

Comentariu după o jumătate de secol. Mai întîi că, la vestita întrebare, „ce ați făcut în ultimii cinci ani", eu n-am știut răspuns mai exact decît acela că am crescut doi copii foarte mici din salariile de tineri profesori, adică 2 050 + 2 [illegible] lei lunar, din care scăzînd toate ratele, ajungeai la o medie sub 700 de lei pe membru al familiei, adică la limita de jos a suportabilului, dar cu mult sub cea a decenței. Asta în vreme ce vestitul raport de 1 la 5 (vorbă să fie) asigura vorbăreților exact situația descrisă mai sus de Fejtö.

Și mai importantă este însă ultima afirmație a autorului citat, cea cu creșterea productivității care ar duce la creșterea nivelului de viață, ceea ce nu se întîmpla niciodată, Statul (adică cine ?) găsind întotdeauna metodele de a ajusta rélația. Poate că aici e cheia. Decenii la rînd ni s-a tot spus (atenție, chiar **și după** decembrie '89 ! ! !) că trăim prost pentru că muncim prost. Nu vom ieși din această groapă în care am intrat deja pînă-n briu, decît atunci cînd vom înțelege (și le vom spune și acestor **tovarăși**) că **am trăit și trăim în continuare prost pentru că ei administrează și conduc prost.**

Mihail Oprea

teo chiriac

Paradisul exilat

În creierul meu
în oasele mele în sînge
trăiește un mort de treizeci și trei
de ani

îmi pun o haină pe măsura universului
și ies din casă
cu gustul exilului pe buze

nu există străzi pentru întoarcere
atîta timp cît infinitul e lama palpabilă
a cuțitului de vînătoare

zeul meu e acest ciine șchiopătînd
schelălăitul lui este
rugăciunea mea

seara, în parcul suspendat între da
și nu
el și ea își ucid sentimentele
iar cuvintele lor se sărută virginal

cîndva voi scrie despre aceasta
un lung poem de dragoste
pe nechezatul unui cal.

Istoria, metafora și plutonierul

Nu ! — striga istoria
pusă la zid

plutonul de execuție
stătea cu arma la picior și aștepta
ordinul plutonierului

nu nu nu ! — striga istoria
pusă la zid

plutonul de execuție
stătea cu arma în cumpănă și aștepta
ordinul plutonierului

nu nu nu ! — striga istoria
pusă la zid

plutonul de execuție
stătea cu arma la ochi și aștepta
ordinul plutonierului

nu nu nu nu ! — striga istoria
pusă la zid

inspirat, plutonierul se apropie
și-i acoperă istoriei fața
cu o metaforă

Hamlet-Vîsotki

Se făcea că prințul de Hamlet-Visotki
interpreta la chitară vînătoarea de lupi
se făcea că spectatorii erau chiar lupii
se făcea că spectatorii erau chiar
hăitașii

a fi lup este o eroare, plîngeau unii
a nu fi lup e o fărădelege, urlau alții

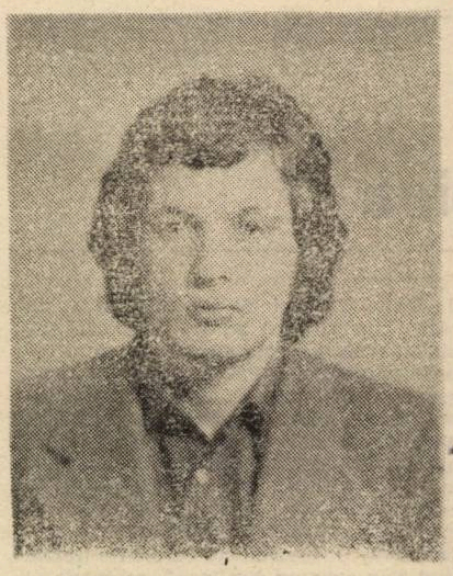

în timp ce prințul de Hamlet-Visotki
interpreta, hăituit, vînătoarea de lupi

se făcea că miile de spectatori
consternați
puneau la cale-n final explozia de
aplauze
se făcea că unul din ei, însingerat, își
privea
palmele găurite de cele două cuie
eterne...

dar muzica se prefăcea în os
dar cuvintele se făceau de carne ciudată
se făcea că aplauzele se aminau pe
altă dată.

Ars poetica

Moartea mea linge mierea de pe frunze
eu rostesc în grabă un cuvînt
cu creier cu gură cu buze

cuvîntul se uită la mine ciudat
urlă înroșit de durere și repede
rostește un alt cuvînt condamnat

și acesta îl rostește pe altul
și acesta îl rostește pe altul
și altul pe altul și altul pe altul

de prea mare tristețe ultimul cuvînt
rostește în grabă cuvîntul următor
avînd și el gură avînd și el gînd

și tot așa pînă cînd ia naștere poemul
cu trup de copac dement și întomnat
sub care sînt cel mai frumos spînzurat

și toate acestea în timp ce moartea mea
cerîndu-și parcă mii de scuze
linge mierea de pe frunze

L-am văzut

Eu l-am văzut pe Dumnezeu plîngînd
la ora zero cînd se lasă ceața
într-un oraș din care fuge viața
într-un oraș cu muritori de rînd

eu l-am văzut într-adevăr cum plînge
îngenuncheat pe vechiul caldarîm
într-un oraș cu floare de salcîm
într-un oraș amirosind a sînge

eu l-am văzut plîngînd pe Dumnezeu
pe bulevardul Lenin colț cu Piața
într-un oraș din care fuge viața
într-un oraș din care fug și eu

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Atenție!!

Acest titlu a devenit celebru prin așezarea sa, de un ziar „anumit" deasupra unui articol în care, fără nici o probă, se dezvolta un scenariu abracadabrant de „destabilizare". Evident, cei care aveau interes să creadă, sau să se prefacă a crede, în asemenea prostii le-au crezut ori au mimat foarte bine.

De aceea scriu și eu : atenție ! Numai că am probe. Atenție, poeții chiar dacă, din nefericire, mai dispar înainte de vreme, sînt totuși mulți. Unii au sertarele pline. Editurile sigur că mai cenzurează dar au apărut și edituri particulare — nu toate scot „femei celebre"! Atenție, presa literară are și ea impactul ei, cu tot tirajul artificial redus, mai ales „afară". Atenție că se scriu cărți ! Atenție că limbajul dobitocesc de la televizor n-a ocupat complet posibilitățile de exprimare ale acestui popor. Mai sînt cîte unii care știu să exprime adevărul într-un mod credibil.

Atenție, că există variante care prezintă garanții la bălăcăreala naționalistă, socialistă și chiar național-socialistă dintr-o parte a presei care nu e „anumită". Atenție !

Horia Gîrbea

Nicolae Prelipceanu
MAȘINA DE UITAT
Editura Cartea Românească

De la **Turnul înclinat** (volum de debut pe care l-am scos, prin tocmeală în pasaj, la 20 lei luna trecută, întrucît îmi lipsea) cota valorică a poeziei lui Nicolae Prelipceanu a crescut constant, fiind astfel în imposibilitate, chiar cu ajutorul mașinii de uitat, să ștergem din amintire anumite momente de excelență. De n-ar fi decît poemul „Ce ai făcut în Noaptea Sfîntului Bartolomeu", cu reluarea căruia prezentul volum se deschide, și tot am reține un moment antologic al creației lui. Într-adevăr aceasta este un poem-cheie într-o operă care, în mare discreție dar nu fără orgoliu, propune cenzura conștiinței.

La Nicolae Prelipceanu este dominantă tema vinovăției neabsolvite, a tentativei disperate dar inutile de purificare, a păcatului nu originar (ereditar) ci dobîndit, un fel de SIDA a sufletului, nu-i așa, pentru care nu pot fi acuzați părinții sau întîmplarea. „Iar cînd va veni ziua / va fi greu să te schimbi / o să fie prea tare lumina / o să cauți puțin întuneric / o umbră măcar / să te simți și tu acasă / aici în această lume / necruțătoare" **(A doua zi).**

Articolele de atitudine ale lui Nicolae Prelipceanu dezvăluie de altfel aceeași teamă a vinei individuale și publice necompensate. Totul însă cu o deosebită moderație, cu o (auto)ironie conștientă de păcatul capital pe care îl reprezintă mînia. O poezie care prezintă exact aceeași stare de spirit este **O mare bucurie** : „În timp ce voi stați și petreceți și îmi dați telefoane / din cînd în cînd spunîndu-mi starea noastră este / îmi mai potrivesc și eu pe ochi bandajele ca nu cumva // în timp ce voi strigați și vă bucurați de voi / mă mai bucur și eu că sînt legat la ochi / atît de bine și că nimeni nu-mi poate desface / marele albul pansament".

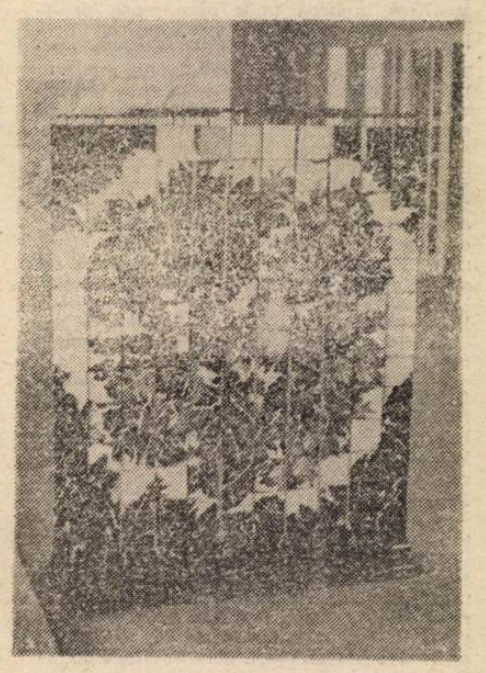

JULIETA CIOCHINĂ :
Panou din module funcționale

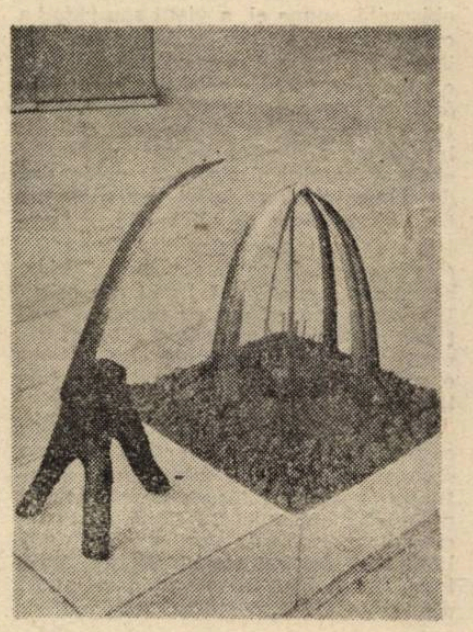

PAUL EUGEN : Remember

ALEXANDRU BADEA : Geneză

O poezie foarte bine lucrată chiar cu o emfază a perfecțiunii în amănunte dar voit silențioasă și vanitos ascunsă de draperii. Dincolo de ea autorul este, în ciuda surdinei aplicate de ironie, un militant intransigent față de faptele sale și ale celorlalți, care trebuie supuse obligatoriu la „proba hîrtiei" : „Trebuie să-ți pui pe hîrtie totul / să faci grămezi de creioane și cîrpe / orînduite frumos / pe coli nesfîrșite / să dormi cu teasta goală tot acolo / să mănînci / să te speli / să expectorezi /.../ să-i mai chemi și pe alții la tine /.../ să-i pui pe hîrtie / ca să vezi / cum rezistă acestei probe / și niciodată să nu strîngi taraba / cea albă".

Chiar dacă publicul s-a obișnuit să admire poezia spectaculoasă și scandaloasă iar criticii sînt și ei o parte din acest public, tensiunea „de interior", dar nu mai puțin dramatică a conștiinței vigilente pînă la intoleranță, ridică, la Nicolae Prelipceanu, un edificiu important de unde tot se vede și de peste tot vizibil, un „Foișor de foc" : „de ce n-au intrat în casa ta / și de ce nu te-au ucis / în Noaptea Sfîntului Bartolomeu / .../ singur în Noaptea Sfîntului Bartolomeu / nu poți fi /.../ nu ajunge / să fii singur / nu ajunge / trebuia să mai chemi pe cineva /.../ nu te credem despre Noaptea Sfîntului Bartolomeu".

Nu ca o scuză, ori ca un alibi, dar în Noaptea Sfîntului Bartolomeu, pe stradă, mi s-a părut că-l văd pe Nicolae Prelipceanu. Era și imposibil să nu ne întîlnim, noi cei din zona Foișorul-de-Foc, reușim de regulă împreună.

Vincențiu Ghioldum
OAZA POSIBILĂ
Fără editură

Pe cont propriu Vincențiu Ghioldum scoate un volum de versuri în care adună poeziile din două decenii de scris. Poetul din Onești este de altfel un însingurat, așa cum trădează versurile sale și, la urma urmei, chiar titlul culegerii. El viețuiește într-o oază, enclavă în deșert, își impune o izolare dar în același timp suferă de claustrofobie.

Aceasta pare să fie miza poeziei lui Vincențiu Ghioldum : a trăi în lume sau numai în sine : „Oaza posibilă / Dar timpu-i de sare / și fuga-i de sare / năprasnică sete. /.../ Un fel de lumină, de-ndată visare / fîntîni alergînd, niște cai — / o goană fără scăpare / spre oaza ce însuți erai".

Din această completă introvertire rezultă și ignorarea absolută a oricărei mode, inactualitatea voită, din punct de vedere al modului de exprimare a emoției. Poezia lui Vincențiu Ghioldum este o confesiune fără măști și reușita ei depinde numai de posibilitatea cititorului de a rezona imediat la emoția autorului, fără nici o trecere prin admirația față de utilizarea cuvintelor.

În ce mă privește m-am simțit, din motive personale, vizat de poemul „Cîinele Phoenix".

Doi prozatori față în față cu lumea

În scrisul lui Marin Preda, referirile la Sadoveanu sînt abundente și, pe alocuri, ușor iritate. Stăruie în ele amintirea unei întîlniri directe, cu prilejul căreia „zimbrul moldovean" a reproșat confratelui mai tînăr că „sălbăticește limba". Preda n-a uitat. În **Cel mai iubit dintre pămînteni,** maestrului i se pregătește surpriza postumă a unei șarje colegiale. În paginile consacrate aceluiași, cu alte ocazii, există o anumită rezervă îmbibată de admirație nuanțată. Pe Preda — autor apăsat de „fatalitatea relației" — Sadoveanu îl incita la emulație altfel decît Rebreanu. Față de acesta din urmă, Preda se situează tranșant, deschis, programatic ; în schimb, relația cu Sadoveanu e mai întortocheată, mai ascunsă.

În **Imposibila întoarcere,** romancierul sesizează sistemul fundamental de referință în funcție de care trebuie înțeles personajul sadovenian : cadrul cosmic : „Și iată un român cu o viziune grandioasă : omul, după el, este o ființă care, trăind pe lîngă lacuri, în păduri și pe dumbrăvi, se amestecă împreună cu animalele și păsările, fără să le fie, pe planul unei mari finalități biologice, superior sau inferior. Pe planul conștiinței de sine, omul sadovenian nu e stăpînul naturii, nici nu vrea să fie, și e fericit să se retragă în sînul ei de cîte ori e lovit sau urgisit de soartă printre semenii săi". **(Cărți și eroi).**

Pasajul surprinde exact nu numai cadrul de referință ci și relația particulară stabilită cu el : în planul conștiinței, individul nu domină natura și, prin urmare, se lasă **integrat,** asimilat de cadrul natural.

La Preda lucrurile stau altfel. Atras frecvent de spectaco'ul lumii, personajul nu se simte niciodată absorbit, rămînînd, reticent, **în afară,** adeseori **deasupra.** Ca totdeauna în proza scriitorului, distanțarea e o propedeutică a meditației și a comentariului.

În momente de criză, Constanța sau Petrini au reculuri spre natură. Niculae se retrage în grădina sa, dedîndu-se unor contemplări voluptuoase, cărora Simina nu le află nici un haz. Excomunicat de semeni, Călin Surupăceanu hoinărește pe la marginea orașului, făcîndu-și pentru o vreme culcuș în pădure. Ce sens are relația aceasta, care pare uneori a-i apropia pe cei doi autori, cînd într-un plan esențial îi desparte ?

Una dintre cărțile în care Preda amorsează chestiunea este **Risipitorii.** Boala prilejuiește Constanței migratiuhni imaginare frecvente, în spațiul securizant al unei copilării consumate în zona „de trecere" între sat și oraș, în mediul aerat al suburbiei. Regresiunea spre mediul natural — survenită, cum spuneam, în planul închipuirii — nu e o simplă repetiție ci o retrăire „știutoare", preocupată să scormonească nuanțe. Ce reține comentariul retroactiv al Constanței ? „Privea pe atunci totul cu ochii micșorați, cu acel sentiment aproape divin de posesiune care îi șoptea că tot ce vedea îi aparținea, fie și numai pentru faptul că totul se afla mai întîi în ea (nu-și amintea niciodată ca privirea să descopere ceva străin), și dacă norii pluteau pe cer și cîrciuma din colț era acolo la locul ei și dacă lumina soarelui scălda cartierul sau ploile zguduiau pămîntul, asta nu era decît o năvală vastă și liniștită a acelorași lucruri **aflate mai întîi în mintea ei și le scotea afară prin ochi,** fiindcă era destul, de pildă, să strîngă din pleoape și să-și astupe urechile, fie și pentru o clipă, pentru ca totul să se acopere, noaptea populată de foșnetele abia auzite ale plopilor, țîrîitul greierilor și țîntarilor, tînguirea și vîjîitul crivățului iarna..." (ed. a IV-a).

Cîtă distanță față de omul sadovenian, care nu încearcă să domine natura „în planul conștiinței", cum precizează Preda, nemulțumit. Personajul lui Preda are impresia reconfortantă că se regăsește într-o natură însuflețită, modelată, inoculată în prealabil cu sens de el. Aici nu mediul anexează, ci insul. Totul se află „mai întîi în el", urmînd să fie proiectat în afară, la limită, creat. Devălmășia cordială dintre om, viețăți, bălți și dumbrăvi devine de neconceput. Insul nu se întoarce spre natură ca să-și afle un rost, ci ca s-o cheme în orizontul conștiinței. De cîte ori e lipsită de zările semnificației, de pîlpîirea unui înțeles, realitatea brută capătă stridența peisajului **kitsch.** Prin sine însuși, peisajul nu e iluminat, transfigurat de nimic. Sau, cum susține Preda într-un fragment de reținut, „**copacii sînt prea copaci, norii prea nori...**".

Pasajul de care vorbesc limpezește, de altfel, natura reală a raportului dintre ins și existent, la Preda. Pe măsură ce boala i se agravează, Constanța se chinuiește, deznădăjduită, să mute dialogul cu lumea din sfera amintirii și a închipuirii în cea a experienței directe. Dar nici o comuniune nu are loc. Apare, dimpotrivă, o senzație de înstrăinare. „atît de chinuitoare, încît se uita la copaci cu o stranie invidie. Ei erau superbi cu coroanele lor de frunze, înecați de lumina soarelui, puternici și nepăsători. Iar deasupra lor, cerul plin de nori și soarele atotputernic. Se uita în sus dar nu putea îndura lumina, totul era prea viu, **copacii prea copaci, norii prea nori,** prea adevărați, parcă erau ființe animate de un mare secret care fusese și în posesia ei și de care acum, cu memoria stinsă, nu-și mai putea aminti".

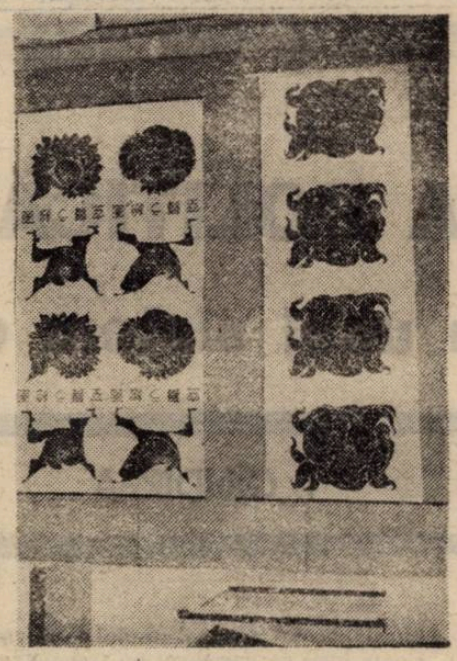

LUCIA MAITEI

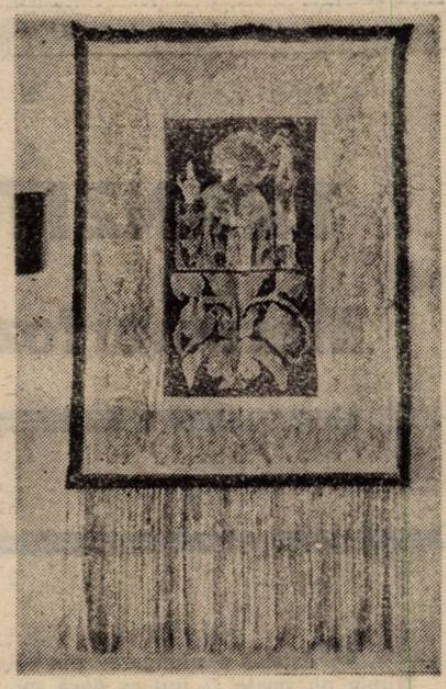

GEORGIA LAVRIC : Sf. Ioan

Legătura de odinioară se stabilise pornind **dinăuntru.** Evadările Constanței în natură erau tot atîtea raiduri interioare, etape de-a lungul traiectului spinos al dobîndirii conștiinței de sine. Pe măsura întunecării focarului de sens — mintea Constanței fiind atinsă progresiv de boală —, universul exterior își pierde fascinația, devine opac și ostil, pare conceput în tonuri ostentative, provocatoare. În proza lui Preda, întîlnirea ocazională a omului cu natura e, deci, un simplu prilej oferit conștiinței ca să se situeze — prin recunoașteri, pierderi, regăsiri succesive — față de sine. De fiecare dată, romancierul marchează grijuliu decalajele, preocupat de jocul de forțe dintre interior și exterior.

O atitudine care îl deosebește de Sadoveanu — ca și de Rebreanu — îngăduindu-ne să-i descoperim prelungiri pînă în planul „ținutei" auctoriale. Rebreanu, spre exemplu, își **domină** lumea. Sadoveanu, în schimb, o **ocrotește.** În ceea ce-l privește, Preda o observă și o comentează sau, cum spune Magdalena Popescu, inspirat, o **asistă.** În interiorul lumii fictive, relația dintre ins și natură, dintre ins și ceilalți, dintre om și destin, se supune acelorași modele. Personajul lui Rebreanu e vesnic agresat, sufocat, stăpînit de ceva. La Sadoveanu, cuvîntul de ordine e integrarea ; ea nu este siluitoare ci vine dinăuntru, e un consens asumat și convertit în normă individuală. La Preda, omul cultivă cu tenacitate discordanțele ; între el și alteritate se conservă o marjă de „joc".

Chestiunea dialogului potențial dintre individ și mediul său natural a preocupat pe creatorul Preda. Confesiunile sale stăruie asupra situării insului în raport de natură.

Viața ca o pradă reia suita de raporturi de tip „în afară/înăuntru" existente în **Risipitorii.** Plecîndu-și urechea la „glasul pămîntului" și la chemările viețuitoarelor, copilul învață treptat că singura voce demnă de atenție e cea care sălășluiește în sine. Gîndul comuniunii cu natura nu dă fiori cosmici și nici nu liniștește conștiința, turmentată de proiecte în ebuliție, a tînărului scriitor în devenire. După ce pare că sucombă o clipă în fața edenului hivernal de la Sinaia („Iată paradisul ! am gîndit, care e locul tău în el ?..."), junele aspirant la imortalitate se arată mai degrabă agasat de presupusele pretenții de anexiune ale naturii : „Bine, am zis, înotînd în ninsoare, mă plictisești, îți cunosc glasul demult... Florile cîmpului îmi șopteau și ele același lucru, ca și cîntecul greierilor sau apariția berzelor în grîu, strigătul pitpalacului și țipătul ciocîrliei, nu te uită nimeni, fii fără grijă".

Prozatorul nu-și reține o săgeată în direcția — pavată cu clișee — a autorilor care exaltă comuniunea cu natura : „Feeria din jur nu era un vis, nu se spulbera, fulgii dansau, ai fi zis chiar că se zbenguiesc și expresia «natură în sărbătoare» care mi-a venit în minte m-a făcut să surîd cu ironie".

Un comentariu înscris "pe marginea prozelor sadoveniene e pregnant mai ales în pasajele care evocă elemente străine de sistemul curent de referință al ficțiunilor lui Preda : mediul acvatic cu fauna și flora sa, lupoaica din pădure ș.c.l. — acestea dînd nota familiară a peisajului din atîtea „țări", „împărății" și coclauri uitate de lume ale maestrului. În textul lui Preda, astfel de inserții au rolul de **citate.** „Apele, rîurile, bălțile nu-mi vorbeau, nu puneam deci mare preț pe ele ; nici ploile, nici pădurea, nici soarele... Îmi șopteau doar că sîntem împreună și că sîntem fericiți, mare lucru, vedeam și simțeam și singur că așa este. Cînd am înțeles că eu și natura n-aveam o soartă comună, că adică eu voi dispărea în cele din urmă și ea va rămîne, **am văzut-o** (s.a.) și a început să-mi placă, dar nu pentru că era frumoasă, ci pentru că va dăinui și așa cum m-am născut eu, avînd multă vreme fiorul eternității, se vor naște și alții și o **vor vedea** (s.a.) ca și mine. Animalele, în afară de cai, nu-mi vorbeau nici ele, căci mugetul și behăitul lor nu-mi spunea decît că le e foame sau sete sau că trebuiau date la taur. Vîntul, vijelia, trăsnetul, zăpezile, nu-mi dădeau un fior cosmic, mi-erau familiare. Nu mă contopeam cu ploile, să cadă apa peste mine și eu să stau sub ea și să gîndesc că sînt fiul naturii, cu nimic deosebit de animale și păsări, de peștii din baltă și rața sălbatică... Nu credeam că pămîntul e în mod egal al meu și al lupoaicei din pădure..."

În **Cel mai iubit dintre pămînteni,** angajamentul polemic față de un anume tip de literatură — ilustrat la noi de Sadoveanu, dar nu numai — e ușor de descoperit : „**Marea taină** — comentează Petrini — era prezentă în mine și prin ea înțelesei că natura nu e plină de sufletul nostru, deși ne naștem cu acest miraculos sentiment, trăim vesnic cu el, credem cu putere în realitatea lui și în clipe de disperare ne adresăm — munților, care nu ne-au făcut nimic, norilor și apelor și pădurilor, să ne redea ceea ce le-am dăruit (investiție naivă !), sufletul nostru intact și pur, ca să scăpăm de cel murdărit de oameni și de noi înșine. Strigi, dar pădurea tace. Ecoul îți întoarce doar propriul glas, propria-ți deznădejde...".

Nimic din pulsația tainică și plină de poezie a adîncurilor sadoveniene de pădure, a ostroavelor, elești și smîrcurilor ; insul nu se integrează marelui flux cosmic, simțindu-l structural străin, percepîndu-l ca pe o alteritate, cu care cel mult poate intra în **dialog.** Speranță derizorie și aceasta, împlinită doar într-un plan inaccesibil comunului : în proiectele imaginativ-filosofice ale autorului Petrini. Acesta visează că pînă și pietrele (sau sandviciurile, cum îl tachinează cu bonomie avocatul Ciceo) ar putea „ști de noi".

Un filosof ca Petrini se poate consola cu ideea că, la limită, conștiința este, totuși, **temeiul cosmosului.** (Cum se vede, ipoteza ca atare răstoarnă cu totul raportul prin care, la Sadoveanu, cosmosul asimilează umanul).

Dar ce îi rămîne insului comun ? Iluzia — **naivă,** se grăbește să sublinieze prozatorul — prin care un personaj precum Constanța inventează lumea, spre a se regăsi și refugia, după aceea, în ea. În astfel de pasaje — frecvente la Preda —, scriitorul pare a dialoga nu numai cu alții ci și cu personajele sale, amendîndu-și propriul roman.

Indiferent de ce tip ar fi ea, la Marin Preda „relația" cu alteritatea rămîne sub semnul **distanței.**

Monica Spiridon

O delegație a Uniunii Scriitorilor s-a deplasat în zilele de 5—8 februarie a.c. la Chișinău în vederea semnării unui acord de colaborare între Uniunile Scriitorilor din România și Republica Moldova.

Cu acest prilej au avut loc întîlniri cu primul-ministru Mircea Druc, ministrul culturii Ion Ungureanu, conducerea Uniunii Scriitorilor și conducerile unor reviste literare din Chișinău, cu numeroși scriitori și cititori. În cadrul acestor întîlniri, într-un climat de sinceritate fraternă, au fost trecute în revistă viitoarele modalități de osmoză a literaturii scrise de o parte și de alta a Prutului, în vederea ștergerii diferențelor pe care o istorie vitregă le-a semănat artificial. Au avut loc de asemenea discuții profund responsabile și pline de gravitate despre destinul literaturii în noua lume în care vom intra cu toții și în care rolul scriitorului va fi mult diferit, dar la fel de dificil.

Centrul PEN din România se vede obligat să protesteze din nou împotriva climatului de violență și intimidare întreținut împotriva unora dintre membrii săi.

După romancierul Banu Rădulescu, un alt scriitor român, profesorul, filologul și poetul Petru Creția a fost mai întîi amenințat și apoi maltratat de persoane necunoscute. Adăugate scrisorilor și telefoanelor de insulte și amenințări primite de mulți alți membri PEN, ca și campaniilor de zvonuri și calomnii dirijate împotriva celor cu opinii politice aparținînd opoziției neparlamentare, aceste incidente brutale dau măsura degradării situației moral politice din România și caracterului iluzoriu al democrației românești.

Membrii Centrului PEN nu pot admite folosirea forței ca mijloc de intimidare și nici folosirea pumnilor în lupta de idei. Ei își exprimă convingerea că spiritul nu poate fi înfrînt de nici o formă de represiune, că adevărul va supraviețui minciunii, oricît de agresivă ar fi ea.

CENTRUL PEN DIN ROMÂNIA

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

I. GÎNDIREA

a existat o alungare din Rai. Nimic nu poate fi înțeles dacă nu se acceptă faptul că omul este o ființă coruptă că, foarte la început, drumul său prin și către existență a fost fracturat. Dacă acest om nu ar fi altceva decît ființa naturală care intră exclusiv în relații de reciprocă determinare cu lumea fizică atunci el nu ar avea decît să progreseze sau să regreseze, mai lent sau mai rapid, fără nici un fel de încercare de a se desprinde de sine fără disperări și angoase, supus unui destin în același timp ineluctabil și perfect întrucît nu este altceva decît însăși împlinire a naturii interioare în cadrul vastei naturi ambiante. Cea mai puternică determinare umană este însă absolutul — pe care îl realizează sau nu ca perspectivă și atracție, în chip conștient — absolut care îi cere să fie altceva decît reușește să fie, care îl recompensează prin demnitate și respect atunci cînd îl urmează și îl sancționează grav, prin dezintegrare, suferință, rătăcire, nedemnitate, cînd îi întoarce spatele, cînd îl contestă, cînd se separă de el fie și doar inobservabil, însă perfid sau pervers. Condiția biologică determină condiția umană cu mult mai puțin decît această omniprezență absolută, care nu este decît memoria perfecțiunii originare și, deci, posibilă, originară sau — ceea ce este același lucru — indubitabil dată nouă ca posibilă și totuși pierdută. Am fost alungați din Paradis, dar nu am pierdut memoria Paradisului, această memorie, de a cărei păstrare se îngrijește, cînd cu divină putere, cînd cu umană imperfecțiune, religia sau religiile, ori cel puțin cîteva dintre ele. Căutăm să revenim în acel loc al absolutului și însumarea încercărilor noastre — nu drumul înapoi, ci simplele încercări de a găsi acest drum, prin gesturi care par tot mai rătăcitoare și obscure — alcătuiește tot ceea ce numim istoria. Mersul istorici este rătăcitor și obscur pentru că încercările omenești în căutarea unei reîntoarceri nu sînt mai niciodată sincere și adevărate. Și fiecare epocă și fiecare om și fiecare fragment al ființei noastre, fiecare conștiință și fragment de conștiință suferă iar și iar alungarea din Paradis.

În planul atît de elementar al existenței politice a umanității începutul acestui secol nu a fost cu totul fericit, poate chiar abundă în inegalități, aroganță, nedreptate și primejdie, dar avea o claritate a sa, o sinceritate care nu poate fi decît regretată. Imperiile nu se declarau democrații, democrațiile știau cît sînt de autentic democrate și cui aparțin, cei care doreau legalitatea nu alterau ci cultivau limbajul, cei care aspirau la constituirea unor state puternice se bazau mai puțin pe capacitatea de a sacrifica indivizii cît pe o supraabundență și supradezvoltare a individului din care acesta în mod firesc ceda o parte autorității. A existat, totuși, păcatul naționalismului — în varianta ideii că Paradisul nu trebuie recîștigat pentru toți oamenii ci doar pentru o națiune sau o rasă. Principiul național a fost apoi făcut să cedeze pasul în fața principiului urii de clasă, a dictaturii bazată pe învrăjbirea internă a unei întregi națiuni. Imperiile se declarau democrații și declarau democrațiile imperii, democrațiile nu mai știau nici cui aparțin, nici care este scopul lor ; practica legii devenea imposibilă în condițiile alterării programatice a limbajului, puterea unor state decurgea din confiscarea însăși a ființei umane. Cel de al doilea război mondial nu a reprezentat, în direcția acestei degradări decît încă o treaptă în jos, încă o alungare de lîngă un rest incert de paradis. Părea că nu mai avem unde să fim alungați mai jos, că nu mai este posibilă experiența repetării, fie și simbolice, a căderii originare, cînd Revoluția noastră, cînd revoluțiile Estului european au făcut posibilă încă o corupere, încă o alungare, ceea ce nu a întîrziat să se întîmple. Am reușit să urcăm parcă numai și numai spre a putea fi din nou prăvăliți. Reluăm încercările reîntoarcerii, cît de vagi, către perfecțiune. De ce ? Oare numai spre a folosi autodestructiv un spațiu al rătăcirii la care, poate, sîntem condamnați ? În fapt, ne putem pune întrebarea : mai sînt toate aceste regăsiri de sine și prăbușiri simple mișcări politice sau sînt mult mai mult decît atît ? **Am trăit în state totalitare. Nu mai trăim în astfel de state, trăim în schimb, înșerați, incluși, participanți, într-o istorie totalitară.** Așa cum altădată statul ne implica total, împotriva dorințelor, voinței, ideilor și speranțelor noastre, așa astăzi și, poate, mereu în acest secol, istoria ne implică total, voluntari fiind, sau neîntrebați în actul implicării, ne determină nu doar existența politică dar și cea morală, intelectuală, religioasă, afectivă, erotică, estetică, economică. Nicicînd nu s-a mai întîmplat așa — oricum nu la o astfel de scară, nici în sensul extensiei planetare și nici în cel al profunzimii fenomenului. **Deprimarea noastră de azi — incontestabilă — ține poate mai puțin de ceea ce oricine vede a fi decădere, o recădere, cît de sentimentul de a fi condamnați să aparținem unei istorii totalitare.** Această istorie depinde întrucîtva de noi, dar, odată declanșată, ea ne prinde total, în fiecare dintre momentele și releele ei. Omului de altădată, deznaționalizat îi rămînea constanta condiției etice, religioase sau intelectuale. Cel care pierdea economic putea să se mențină într-o anumită ambianță socială. Omul de azi joacă fiecare element constitutiv al ființei și al destinului său la orice accelerare, sau decelare, sau turnantă a istoriei, cu alte cuvinte în fiecare clipă. De ce stau lucrurile astfel ? Istoria este totuși, în desfășurare, mai ales politică. Să însemne toate acestea o determinare prevalentă dinspre politică a ansamblului compartimentelor vieții umane ?

Viața omenească este viață în (sau întru) semnificație. Dacă numeroase din compartimentele definitorii ale condiției omului sînt înalt semnificante, dacă ele realmente spun omului ceva atunci viața omenească va avea stabilitate. Dacă, însă, semnificația marilor factori ai ontologiei umane este săracă, dacă doar unu sau doi dintre aceștia au o reală valoare semantică în comunicarea și în legătura interumană, atunci viața omenească va fluctua, într-un echilibru precar, mai adesea în dezechilibru și totul va tinde să se schimbe odată cu tot ceea ce se schimbă, mult sau infinitesimal. Cum tot ceea ce oscilează necontrolabil se zbate între extreme, alternăm avînturi către absolut cu recăderi aproape la fel de dureroase precum prima alungare din Paradis. Ne aflăm în cursul unei tranziții politice. Aceasta este însoțită de metamorfozarea întregului sistem de semnificații

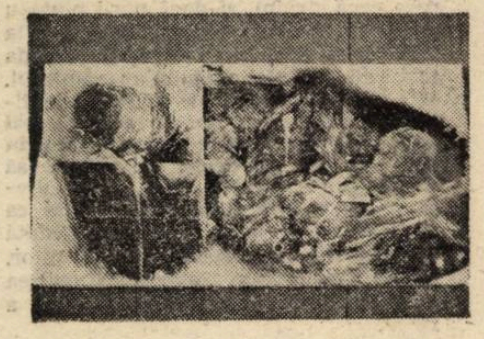

PETRU LUCACI : Dialog

ale existenței omenești. De ce ? Pentru că am trăit o îndelungată desemantizare a tot ceea ce ar fi trebuit să însemne realmente ceva pentru om. Nici o valoare umană, oricît de inerent umană și oricît de necesară omului și umanității, nu este scutită de inflație, corupere sau convertire în ceva diferit de ceea ce a fost altădată. Iubirea este mai întîi secularizată, apoi disociată de etică socială, apoi detașată de o etică a convenției interpersonale, apoi, ca o consecință ineluctabilă, privată de capacitatea de a putea funcționa drept mediu de comunicare, fiind redusă la trăire autică, fie și în condiții de complementaritate biologică sau socială. Evoluții similare către insignifianță au etica, moartea, intelectul. Toate își pierd ca printr-o vrajă ostilă, adevăratele semnificații știute. De acest proces al alienării este salvată o singură componentă a vieții. Aceasta, acum, invadează totul, la rîndul său corupe totul și, poate, pe baza ei se va putea reconstitui mai tîrziu — greu, dureros — totul. Este politica. Avem încă, în calitatea noastră de oameni, puterea de a trăi întru semnificație, dar nu mai sîntem în stare de a fi cu adevărat semnificativi decît pe terenul politic. În funcție de existența politică — și numai de aceasta — ajung să se defineasă celelalte valori ale ființării noastre. Dar politica este acum atît de puternică pentru că, la rîndul ei, se nutrește din toate celelalte forme ale existenței umane — mai mult în prezent decît oricînd. Adevărata reîntoarcere către Paradis trebuie să constea în regăsirea semnificațiilor autentice, clare, profunde ale principalelor modalități de existență umană. Valorilor de principiu legate de acestea trebuie să li se asocieze valorile imediate, transferul lor în spațiul semnificațiilor. Apoi, poate va lipsi motivul unei noi alungări înspre degradare.

Politica nu doar impregnează existența umană, dar se și modulează pe această existență. A avea o nouă politică înseamnă a avea încă dinainte, inobservabilă, o nouă formă de existență. Statul actual — totalitar sau democrat — are, în epoca modernă, o caracteristică : este omniprezent. Prin ubiquitate, politica a invadat totul și mai ales a distrus semnificațiile altor modalități de a fi.

Hippolyte Taine arăta, încă de mult, în secolul trecut, că epoca modernă are drept cea mai importantă caracteristică o creștere continuă și puternică a rolului statului în controlul societății. Într-un stat totalitar totul se petrece din inițiativa statului. Într-un stat autoritar totul se petrece sub controlul statului. În statul liberal totul se produce cu coparticiparea statului, iar în cel democrat totul se petrece în prezența statului. Nimic din viața omenească nu decurge neimpozat fără protecția poliției, fără a sta sub scutul armatei, fără a se afla în schimb informațional cu instituțiile educației publice și nimic nu rămîne în afara razei de acțiune a organelor propagandei (în unele regimuri) sau a purtătorilor de cuvînt ai organelor puterii (în alte regimuri — atenție : orice transformare a acțiunii neutre de purtător de cuvînt în fapt propagandistic este relevant pentru conștiința falsă a guvernanților). Relația cu statul devine, în epoca modernă, cea mai valorizantă pentru individ. Mediatorul cel mai important în relațiile sociale și chiar interindividuale a ajuns a fi statul. Familia, credința religioasă, creația artistică și intelectuală nu mai funcționează decît pe baze elaborate de stat, sau sub protecția statului și în limitele de importanță și semnificație oferite de stat. Statul este singura formă de organizare socială care își poate extrage structurarea din voința și contribuția tuturor membrilor societății — aceasta numai într-o democrație — sau poate impune acțiunea structurilor sale asupra tuturor membrilor societății — atît într-o democrație cît și într-o dictatură.

Niciuna din valorile sau formele existenței umane nu ființează și nu se manifestă fără variante, într-o unică formă. Abia prin diversitatea posibilă ele constituie părți ale unui sistem de semnificații. Doar ceea ce poate diferi transmite informație și, implicit, generează sensuri, semnifică. Statul, însă, valorează ceva, în istorie, aparent, prin stabilitate. Să nu ne înșelăm totuși. În viața politică a oricărei națiuni statul are cel puțin o oscilație fină între o democrație încă mai largă și un minim grad de autoritarism — aceasta în cazul țărilor fericite. În celelalte, oscilația poate merge de la totalitarism pînă la încercări diverse de reformă democrată, uneori într-un interschimb îngrijorător de reversibil. De unde vin aceste tendințe pe de o parte înspre democrație și pe de altă parte înspre totalitarism ?

Distincția democrație-totalitarism privește psihologia individuală și socială. Faptul a fost discutat de Gustave le Bon și de Sigmund Freud, de Erich Fromm, de Mathilde Niel și de alții. Am încercat să arăt că este necesar să se cerceteze schimbările României și ale țărilor învecinate sub acest aspect. Se poate insera experiența românească în imaginea psihologică sau psihanalitică generală a totalitarismului. Din această imagine am socotit că nu are cum lipsi, de exemplu, complexul de inferioritate descris de Alfred Adler. Aș dori să adaug însă că această distincție democrație— totalitarism (deci și aceea dintre libertate și dictatură) implică ceva încă și mai profund. Nu există doar o psihologie a libertății și una a totalitarismului, există și două atitudini logice total diferite. Gîndirea în cele două cazuri diferă nu doar prin adoptare de premize diferite, ci și prin modalități ale procesualității gîndirii.

Aceasta face ca semnificația vieții politice să fie enormă. Așa cum nici o parte a omului nu scapă de marca unei atitudini religioase, ori fundamental morale, ori a viziunii asupra iubirii, tot așa nici o parte a omului nu se află în afara definirii sale politice, decît că între diferitele moduri în care omul participă la existență doar politică, numai este de neocolit. De aici semnificația enormă a politicii.

În prelegerile sale de logică ținute în anul universitar 1927—1928 (ne-au parvenit în forma unor stenograme ulterior litografiate) Nae Ionescu discuta

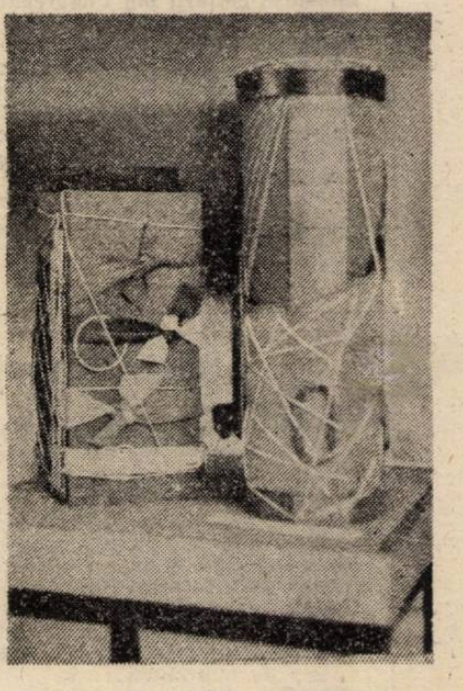

SVETLANA UTTO

MARIA MINCHEVICI :
bată animalul care nu-i

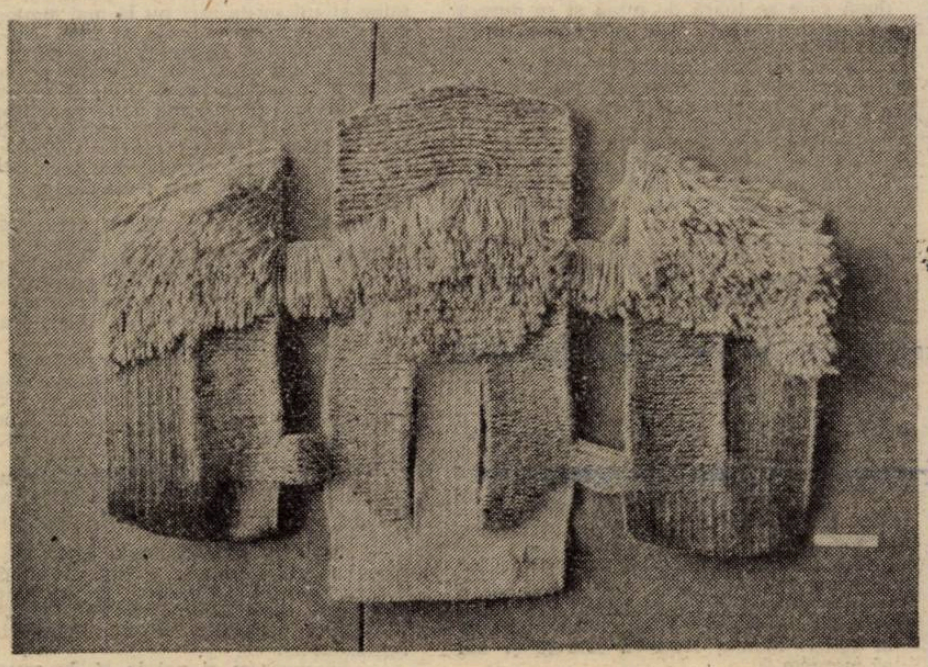

MONA FULICEA : Porți fără chip

pe larg care este entitatea logică fundamentală (definitorie pentru acest cîmp de exercitare al spiritului uman). Problema apare cu deosebită pregnanță în cursul din 13 ianuarie 1928. Totul pare să nu fie, aici, decît o perfectă și totală abstracție, și totuși vom vedea că nu este așa. Răspunsul la întrebarea lui Nae Ionescu — aceea privind realitatea logică elementară fundamentală — pare să nu implice omul ca ființă politică. Insistăm însă asupra faptului că existența socială, pentru istorie, pentru stat și deci pentru politică, iradiază din toate elementele ființei noastre și deci gîndirea nu are cum fi neimplicată. Logicienii clasici au răspuns că entitatea logică fundamentală este conceptul. Nae Ionescu răspunde : această entitate logică este judecata. Ne privește, oare, pe noi respectiva distincție ? Intuim încă de pe acum că ea este decisivă pentru întreaga înțelegere a comportamentului uman dar, mai întîi, să vedem ce înseamnă aceste două răspunsuri și, de asemenea, să stabilim care sînt condițiile unui adevărat răspuns. Ne interesăm de „om" și ne interesăm, să zicem, de „corupție" ; putem stabili judecata „omul este corupt". A avea drept realitate logică elementară conceptul înseamnă a stabili îndelung, cu grijă, cu o nesfîrșită răbdare, privind neoprit în lumea reală și în lumea sufletului nostru ideea de om și, separat, dureroasa, umilitoarea, exasperanta idee a corupției. După definirea globală și deci după parcurgerea conținutului celor două sfere se poate spune, eventual, în sfîrșit, „omul este corupt". Dacă judecata este o realitate fundamentală se stabilește teza că „omul este corupt" ; abia dacă mai contează sau mai poate conta cine este acest om, care pot fi cauzele corupției, circumstanțele sale atenuante, scuzele. Se poate afirma, oare, că elementar este conceptul sau elementară este judecata ? Există aici un răspuns psihologic și un răspuns logic. Psihologic, orice realitate logică se poate înfățișa conștiinței în chip unitar. Conceptul, judecata sau raționamentul nu se developează în conștiință progresiv, printr-o lentă derivare a unuia din altul. Putem gîndi unitar conceptul, judecata sau raționamentul — ne privește cum procedăm. Psihologia noastră nu va fi însă aceeași dacă, interior, dăm prioritate contemplării și edificării conceptelor, judecății sau raționamentului. De lucrat, avem însă de lucrat, cu toate acestea. Logic, lucrurile sînt la fel de clare. Ne aflăm, în fața a două (pînă la urmă a trei) modalități diferite ale gîndirii. Operațional, actul logic poate porni din concept și avea ca scop conceptul (dezvoltarea lui), poate porni de la judecată (scurtcircuitînd în mare măsură conceptul), atunci cînd atitudinea subiectului față de obiect este scopul gîndirii, sau chiar din raționament (judecățile fiind doar piese pentru acesta), cînd scopul gîndirii este pur pragmatic.

Am o enormă considerație pentru Nae Ionescu. Îl consider cea mai cuceritoare inteligență românească a deceniilor III și IV, dar în ceea ce privește viziunea sa asupra gîndirii nu a înțeles ceva deosebit de clar : logica elementarității judecății este logica arbitrariului, a limitării și dictaturii. Logica elementarității conceptului este logica echilibrului, libertății și democrației. Logica în care prevalent este raționamentul este logica paranoiei. Să vedem conceptele de „libertate", „democrație", „anarhie". Odată atent alcătuite nu ni se vor părea echivalente judecățile : „democrația este libertate" și „democrația este anarhie". Dacă esențială este judecata, nu avem de ce prefera una dintre judecăți celeilalte. O vom alege pe cea care ne va conveni. Și dacă vom trăi în lumea judecății care sfidează conceptul ne va fi foarte ușor să deducem că „democrația trebuie desființată". Raționamentul care ne conduce aici poate ocupa tot spațiul minții noastre. Logica bazată pe concept este domeniul profunzimii, multiplicității unghiurilor de vedere, actului răbdător, complet, bine făcut. Logica judecății aparține sărăciei psihice, concluziei pripite. Din ea apare cel care abuzează de raționament, sterilizîndu-l — personalitatea capricioasă, dictatorială. Este relativ incomod să conturezi concepte precum dictatură, democrație, bine, rău, salvare, partid, pluripartidism și cu mult mai ușor să elaborezi judecăți precum „dictatura nu este neapărat un rău" (sau este), „partidele au interese meschine", „pluripartidismul este un rău" (sau un bine). Nu pot vedea manipularea maselor, demagogia, condiționarea lor, fără ca ele să fie păstrate la nivelul unei logici a judecății. Nu pot vedea cinstea, evoluția democrată, triumful libertății fără dezvoltarea și extinderea logicii conceptelor — în toată bogăția și complexitatea acestora. Pînă la urmă gîndirea pe care se bazează alienarea politică și dictatura este logica frustă, limitativă, logica sărăciei. Democrația și libertatea nu pot exista decît după scăparea de condiționări pe care o aduce decît gîndirea datorată unei logici productive, complexe, bogate.

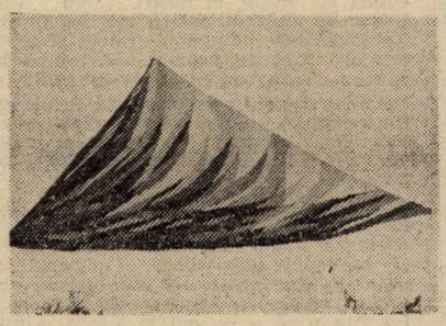

MARILENA IOANID : Arcă

Psihologic am spus că proprie comunismului este utilizarea în scopuri politice a complexului de inferioritate. Dar oare numai comunismul utilizează în scopuri politice complexul de inferioritate ? Orice regim sau sistem care vrea să umilească omul procedează așa. Atunci totalitarismul, totalitarismul comunist sînt latura proastă a gîndirii și sufletului nostru. Dar toate semnificațiile lumii se modifică atunci cînd se modifică gîndirea. Semnificația gîndirii este determinată, și ea, de condiția acestei gîndiri, o gîndire care a trecut cîndva de la logica sistemului de concepte la logica aservită unei atitudini umane forțate — logica judecății. Reîntoarcerea la democrație înseamnă de fapt — în vechi spirit creștin — dacă nu chiar a nu judeca, măcar a nu judeca fără profunda cunoaștere a părților implicate de judecată. Confucius întrebat ce trebuie făcut pentru însănătoșirea statului a răspuns : „să restaurăm cuvintele". Deci, ne recomanda respectul conceptelor.

Caius Dragomir

ion stratan

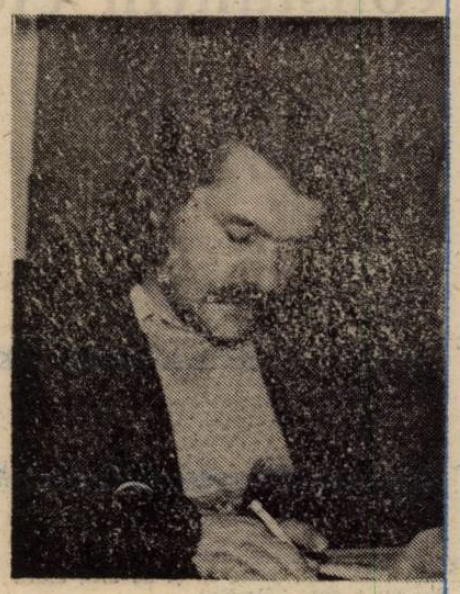

Fata care joacă whist

Ea joacă pe buza prăpastiei
Legănindu-și picioarele în gol
Ea decartează cu zîmbet, sarcastică
Agățată de nor, de bemol
De solul muzicii fără materie
Agățată, ea privește în cărți
Cum ai trăi altă viață, în serie
Rătăcită prin piețe cu terți
Ea decartează turla bisericii
Cu un zîmbet pustiitor
Atingînd girueta ferice
Din călcîi de ferită, ușor

Ea joacă la marginea mărilor
Schimbînd valul ca pe atù
Ea îți spune-atenție, regele
Și vino și stai și te du
Ea joacă pe vîrful de cremene
Cu evantaiul de cărți, nelipsit
Decartează prăpastia, gemene
Sînt cărțile cu tenul ei obosit
Ea joacă sub apă, pe crestele
Munților cu semne de whist
Ea decartează nopțile mele
Și atunci devin vesel și trist

Mașina cu mere

Ea ne transportă pe noi, Johnatane
Pe noi, Ivan și pe noi, Jean
Ea ne ține-ntre pulpe vădane
Din merele culese de peste an

Ea ne ține ochii ca simburii
Care sar după fructele dulci
Ea dă drumul sirenei carimbului
Dacă vrei lîngă Piață încet să te culci

Ea ne rosește odată cu soarele
Pe partea ne-ntoarsă, pufos

Ea ne-amintește de zile, pifanele
Mărșăluitele lung și pe jos

Ea rotunjește colțul, întregile
Coji de obraji fără pielițe
Ea pune dungi siclamen peste cergile
Întinse făpturii angelice

Ea dă în pîrg și în tîrg și în coacere
Viețile noastre, mere rotunde
Am merge și noi după roțile sale
De unde, pe unde, spre unde ?

Iubita mea de la un miting

Am cerut tot ce se poate cere
Să ne lase dracului să trăim
Măcar pe pămîntul acesta de fiere
Care schimbă pe Betleem în Vicleim

Am lăsat tot ce se poate lăsa
Viața asta din fire de plasă
Cu palatele ei de mucava
Dacă ea nu încă ne lasă

Am plecat tot ce se poate pleca
Noi, și zilele și nopțile negre
Cu loc și cu tot n-am mai sta
Și-am intra în pancarte întregi

Și-am rămas după asta noi doi
Fără dorințe și fără regret
Înnădiți în valtrapuri de soi
În culori de parfum și în gust violet

Oglinda Beatricei

A existat și altă viață
În care, da, m-am oglindit
A existat altă ființă
Adusă-n spațiul cel vădit

A existat vederea, care
Vedea ce se lăsa văzut

Din lumea de romanță, mare
Din care versul s-a născut

A existat și altă moarte
Au existat și alte vieți
Și spleen-ul care ne împarte
Cai verzi și fețe frumoși, pereți

A fi și iar a fi

Nu mă mai întreb de la o vreme
Cum ar fi dacă n-aș mai fi fost
Poate m-am dus de mult
și-ntrebările
Își găsesc fără viață un rost

Nu mă mai întreb de la un timp
Cum ar fi de erai, de sînteam
Tot mai mult las păsările să cînte
Tot mai mult florilor le las ram

Nu mă mai întreb ce e timpul
Cum de mai trăiesc și cu ce
M-a legat viața de trupul acesta
Ce-mi ridică peste degete „V"

Față de tot ce a fost, și sfinției
Faptului de a fi fost și a fi
Nu-i mai răspund eu, ci cuvintele
Care sînt, ca și noi, două mii.

constantin eleancu

DEALUL

Nicu, cu inima cît un purice, sări în pat și se lipi de perete. Moș Ion se apropie și încercă să se urce. Își sprijini bastonul de marginea patului, își opinti mîinile și vru să se cațere în pat. Nicu, cu mîinile lipite de perete, simțea răcoarea, privea în jur și căuta un loc pe unde să fugă. Își plimba limba pe buzele uscate, își mușcă buza de jos, apoi văzu fereastra deschisă. Dar erau giurgiuvelele... Mai încercase el și altă dată să iasă printre ele... așa, în joacă... dar nu reușise. Alergă prin pat pînă la fereastră, prinse giurgiuvelele cu mîinile și împinse capul înainte. Simți metalul rece cum îi zdrelește tîmplele, urechile, apoi tot corpul. Reușise... Sări pe prispă, apoi, cu un alt salt, peste ea și de aici, afară din curte, spre Călmățui.

În fugă mai auzea larma din odaie.

Cînd ieși pe poartă se întîlni cu Mănecu, fratele maică-si, care venea în fiecare duminică să facă lecții de aritmetică cu el, materie la care avea note slabe.

Moș Ion se întoarse în prispă cu inima care îi bătea să-i rupă pieptul. Se simțea din respirația deasă, efortul făcut.

— Ascultă, Mănecule, aproape că țipa moș Ion văzîndu-l; cînd îl mai prinzi la aritmetică, mai dă-i și o mamă de bătaie, așa, degeaba, că-i tare nebun.

— Îi dau, îi dau, moș Ioane, răspunse zîmbind Mănecu. Merită bătaie, că-i zburdalnic! Da mă-sa unde-i ? ? ? Îi spui matale că azi nu pot să stau, continuă Mănecu. Am altă treabă... rămîne pe duminica viitoare. Sănătate, spuse Mănecu, sănătate, moș Ioane... se întoarse, ridică pălăria, apoi și-o puse pe cap, închise cu grijă poarta și dispăru îndărătul ulucilor.

— Bine, bine... răspunse morocănos moș Ion, îi spun... Puteți să faceți voi carte cu el cît vreți.. Da la ce dracu i-o trebui atîta aritmetică la cimp, la arat, secerîș ? ? ! Se miră, își strîmbă gura, puse mîna una peste alta pe baston, și-și coborî privirea peste tecile de fasole întinse la uscat pe prispă. Dimineața era limpede și caldă. Cerul chema norii de ploaie și prin aer fluturii albi alunecau în tăcere.

— Ileano, Ileano, mă auzi ? se adresă noru-si.

— Da, tată... ce s-a întîmplat ? întrebă Ileana și apăru în ușă.

— Ia, vezi tu, din capul prispei, care din doctorii lui Panait a venit pe acasă. Ăl de oameni sau ăl de vite ?

Ileana merse pînă la capul prispei, privi peste gard. Se întoarse învîrtind șervetul în mînă. Se apropie de moș Ion și-i spuse încet, aplecîndu-se spre urechea lui :

— Ăl de oameni este acasă, tată...

— Bine, bine, mormăi. Teaca de fasole. Hrăpăreața de mă-sa, cînd l-aver în burtă a luat din grădina altuia o teacă de fasole. Și uite, așa s-a pomenit omul în cap cu un semn ce aduce cu o teacă. Bine că n-a luat un dovleac ! Ce s-ar fi făcut omul ? ! N-ar fi avut fir de păr pe cap.

Se ridică încet, își aranjă ochelarii, luă bastonul, coborî treptele prispei și ieși la drum. Trase poarta de la gard. Privi în stînga, apoi în dreapta. Îl văzu pe popa Tavilică apropiindu-se.

— Părinte, se adresă moș Ion, dacă ai venit să mă iei, ai zbîrcit-o. Uite că am plecat de acasă. Ha, ha, ha... și din acest rîs se simți un pic de batjocură.

— Moș Ioane, răspunse preotul zîmbind, fii fără teamă ! Eu nu te mai iau în postul Sf. Mării. De pe urma ta trebuie să mănînc și să beau bine. Cam așa, continuă rizînd popa, cam așa, după Anul Nou, pînă-n postul Paștelui, chi... cam atunci îmi convine...

— Ai grijă să nu te duci mai înainte, părinte... că mie îmi cad bine și buruienile la burtă... răspunse moș Ion privindu-l cu coada ochiului, așa că...

— O să vedem noi, moș Ioane, o să vedem, ne înțelegem noi... într-un fel, răspunse preotul și se îndepărtă.

Îl urmări pe părinte și bombăni. Ăsta parcă l-ar servi pe dracu' ! ! ! Face pe dos totul, nu așa cum îi cere Dumnezeu. Precis că ajunge în rai ! ! !

Traversă drumul și picioarele îi intrară în țărîna fierbinte. Simți zăduful verii și în nări îi pătrunse colbul uliței.

Deschise poarta la vecinul lui, Panait. În dreptul prispei, pe canapea și în picioare, stăteau șapte, opt persoane, așteptînd triști să intre la doctor. Erau și femei. Pe lîngă ei, la picioare, desage, curcani, coșnițe cu ouă.

— Oamenii ăștia, își spuse în gînd, țin mult la bani, nu-i dau... le sînt mai la îndemînă bucatele. Trecu pe lîngă ei. Îi privi atent prin singura lentilă, și aceea spartă. Se opri la capul prispei și spuse :

— Nu vă cunosc deloc ! ! ! De unde sînteți ? Îl priviră toți în același timp. Nu-i răspunseră.

Se îndreptă spre fîntînă, care se afla la cîțiva metri și se așeză la umbra dudului stufos, își sprijini bastonul de tulpina dudului, scoase pălăria și și-o puse pe speteaza scaunului. Își scoase tabachera și își răsuci o țigară.

— Băi, Panaite, strigă moș Ion. Băi, Panaite, sînt și eu aici... ia... ieși puțin...

— Panait nu-i acasă, se auzi o voce pițigăiată. Apăru în prispă nevasta lui Panait, Floarea, cu niște șolduri enorme și-i aruncă o privire răutăcioasă. Apoi își spuse în gînd : ăsta iar începe să vorbească în dodii...

— Bine, Floareo... atunci... adu-mi cîțiva tăciuni să-mi aprind țigarea, că n-am cu ce, uitai amnarul acasă. Floarea îl privi pieziș și intră la bucătărie. După un timp apăru cu fărașul plin de tăciuni. Moș Ion puse țigara pe un tăciune și trase lacom, de cîteva ori. Apoi privind capul țigării adăugă :

— Mulțumesc, și spune lui fii-tu... că sînt și eu pe aici.

Floarea îl privi minioasă, îi întoarse spatele și dispăru în casă.

Rămase tăcut, pe scaun la umbra dudului. Trase adînc din țigară și privirea îi alunecă spre oamenii care așteptau să intre la consultație. Îi privi în continuare, apoi, mișcîndu-și capul, spuse :

— Omul e ca și căruța ! Cînd începi s-o repari, aia nu mai e căruță ! Așa e și omul. Cînd îl caută pe doctor, multe zile nu-l mai așteaptă !

Trăgea din țigară și privea în gol. Își trecu mîna prin părul alb, de cîteva ori. Umbra îi făcea bine, respiră adînc, cînd, ușa de la prispă fu trîntită puternic și ieși în curte un copil de vreo șapte ani, cu pantaloni scurți, de piele, țipînd :

— Achtung ! Achtung ! Fuchs du hast die Gans gestohlen, Gib sie wieder her ! Gib sie wieder her !

Ușa se deschise din nou și al doilea copil, cu cîțiva ani mai mic, strigă și el, alergînd prin curte :

— Atenție ! Atenție ! Vulpe tu ai furat gisca. Dă-o înapoi ! Dă-o înapoi !

Se învîrtiră prin bătătură de cîteva ori, unul țipînd în germană, altul în română, după care se luară de mînă și se duseră în fața oamenilor care așteptau să intre la tatăl lor, să-i vadă.

Ca la un semn țipară împreună :

— Achtung ! Achtung ! Fuchs du hast die Gans gestohlen, Gib sie wieder her! Gib sie wieder her!

Achtung ! Achtung ! Achtung !

Moș Ion tresări din gîndurile lui adînci. Își luă bastonul, se ridică în picioare, înălță bastonul înainte și țipă cu o voce tremurătoare :

— Nemții, nemții ne atacă... Ochii îi sticleau, fața îi era aprinsă, gura se deschise automat. Ne atacă nemții. Apoi tinerețea îi spălă privirea, ochii i se înviorară. Brațul deveni zvelt, buza nu-i mai tremura, o dîră de îndîrjire răsări în sufletul veștejit. Se întoarse spre stînga și întrebă : „Ce facem, căpitane Panduru, ce facem ?" „Cum ce faceți ?" reluă moș Ion schimbîndu-și vocea, care avea în ea ceva autoritar. „Mergem la luptă, acum n-avem timp să mai așteptăm, trebuie să apărăm Mărășeștii. Ia-ți oamenii, soldat Ciucă Ion și caută să aperi dealul din spatele Mărășeștilor, acolo se aude un tun. Ia-ți doi oameni și caută să-i ții pe loc."

— Am înțeles, răspunse moș Ion și își schimbă din nou vocea. Am înțeles ! și-și duse mîna tremurînd la tîmplă, încercînd să salute. Apoi continuă : „Soldat Artenie și soldat Sandu, luați-vă armele și hai să mergem !"

În vîrful dealului, continua să-și trăiască moș Ion amintirile cine știe pentru a cita oară, văzurăm flacăra scoasă de namila aia de tun. O luarăm de-a bușilea. Îi spuse lui Artenie să o ia la stînga și Sandu spre dreapta. În fața noastră dealul se ridica lin prin ceața serii. Privi înainte și deslușì prin negură cîțiva soldați în jurul tunului, vorbind în limba lor și spunînd, mai înainte ca tunul să-și scoată limba roșie : „Achtung ! Achtung !" Apoi tunul parcă tușea și scuipa moarte. Un zgomot asurzitor și o flacără roșie brăzda cerul.

— Măi, Sandule, tu cîți vezi acolo, îl întrebă pe prietenul său, în așa fel să nu ne audă nemții, măi, cîți vezi tu ?

— Trei, trei... sînt în jurul tunului, răspunse Sandu înaintînd pe brînci.

— Vezi că mai e unul în spatele tunului, îmi face semn Artenie.

— Și altul lîngă lada cu obuze, adăugă moș Ion și privi în stînga și în dreapta spre camarazii lui.

— Îi văd bine, deci sînt cinci, ăștia sînt toți, cinci. Să mai așteptăm nițel, să vedem dacă mai apar și alții.

— Ce să mai așteptăm, zise spre mine Sandu. Dacă mai rămînem mult aici, ne descoperă și-i vai de noi ! !

— Bine, făcu moș Ion, tragem, tragem acum. Tu, Sandule, ia-l pe ăl din dreapta tunului, eu pe ăl din stînga și tu Artenie pe cel de lîngă lada cu obuze. Traserăm toți în același timp. Ecoul parcă se înmulți. Din țeava tunului ieși un zgomot înfundat și în jurul țevii se văzu o roșeață. În împrejurimi se auzeau împușcături cu mîile, ai noștri țopau „Ura ! Ura !" În sufletul nostru creștea curajul. Ne încărcarăm din nou armele și așteptarăm. Nici un zgomot. Artenie îmi spuse : „Trage un glonț de control !"

Atinse cocoșul rece al puștii. Privii prin țintă umbra tunului. Căutai ceva mișcător. Nimic. Atunci hotărît, trag în tun, fie ce-o fi ! Dacă mai sînt pe acolo, răspund ei.

Trăsei și mirosul de pulbere îmi intră în nas. Auzii un țipăt plin de durere, acolo sus lîngă tun. Îl lovisem, apoi un alt strigăt : „Mein Gott" și piciorul lovi puternic lada goală. Își terminaseră obuzele și se învîrtea nervos. Îi făcui semn lui Sandu să o ia mai la stînga, șoptindu-i : „Eu încerc să ure înaintea voastră și cînd voi fi aproape de tun, voi încerca să trag în el. Voi doi, căutați să mă acoperiți".

Începui să urc. Uitasem de sete, mîncare și oboseală. Simțeam pămîntul sub mine și tufișurile nici nu le mai simțeam cum îmi zgîriau mîinile și fața. Nu-mi mai era frică și ne-am fi dat și viața să urcăm dealul și să punem mîna pe tun. Ajunsei în apropiere de tun, îi vedeam bine țeava și umbra mișcîndu-se în jurul tunului. Îl văzui cum băga mîinile în buzunar. Trăsei și prin întuneric simții cum ceva se și rostogolește la vale spre mine. În clipa următoare alte două împușcături sparseră hărmălaia.

Artenie și Sandu erau lîngă mine. Căutai în buzunarul neamțului și găsii două grenade. Cătam pistolul cînd, Sandu mă trase de mînă și-mi arătă murmurînd : „Vin alți nemți, sînt în cîrd. Uite-i pe văgăună, se apropie de noi". Îi priviram, vorbeau ceva în limba lor.

— „Așteaptă să se mai apropie și aruncăm grenadele astea. Uite am două. Ia și tu una, Artenie ! Sandule, tu tragi cu pușca. Mă dureau picioarele și aveam gleznele umflate, degetele îmi singerau, simțeam umezeala între ele."

— „Acum", îi spusei lui Artenie și aruncarăm grenadele. Grupul fu secerat. Sandu mai așteptă puțin și spuse, supărat : „Și eu nu mai trag ? ?".

— „Nu mai tragi Sandule, acum..." îi spusei și privii în jur. Jos în vale se dădeau lupte grele. Explozii, focuri, țipete de durere prin întuneric și „URA ! URA ! ! !" strigau ai noștri, acoperind larma luptei.

— „Să mergem și noi la ei, le spusei, camarazilor și luăm și tunul și-l ducem la ai noștri."

Coborîrăm trăgînd tunul. Eram jos și priveam spre înălțimea dealului. Nu era mare, dar a fost cel mai înalt deal pe care l-am urcat în viața mea.

Termină de povestit. Obosise. Își roti privirea împrejur. Se întoarse la scaun, își sprijini bastonul de speteaza scaunului și se așeză încet, gîfîind. Simți umezeala lacrimilor ce-i brăzdau obrajii. Și le șterse cu mîna plină de zbîrcituri și cu o voce domoală spuse :

— Fiecare dintre noi, în viața lui are de urcat un deal. Unii pot, alții nu. Eu l-am urcat pe al meu.

Privi la oamenii care așteptau să intre la doctor. Se împuținaseră. Cei cîțiva rămași se uitau la el curioși, neștiind ce să creadă.

În fața lui, cei doi copii ai doctorului stăteau nemișcați unul lîngă altul, ținîndu-se de mînă, triști că moș Ion își terminase povestea. Lîngă ei Nicu îl privea cu mare dragoste. Se apropie de el și-l sărută pe obraji spunîndu-i : „Să ne trăiești mulți ani, bătule !"

Moș Ion îl privi cu ochii umezi, îi trecu mîna prin păr și-i zise :

— O să ai și tu dealul tău de urcat. Să-l urci, să nu-l faci de ris !

Pe prispă apăru doctorul zîmbind.

— Ce e, moș Ioane, ce dorești ? întrebă doctorul, privindu-l cu simpatie.

— Niște năsturei din ăia care mi-ai mai dat, acum două săptămîni... i-am terminat, răspunse moș Ion și-și plecă privirea.

— Bine, moș Ioane, răspunse doctorul și întoarse capul către soția lui care stătea în ușă.

— Marie dragă, adu-mi un plic cu aspirine... unul cu piramidoane și pune și bicarbonat.

Moș Ion își luă pălăria și și-o aranjă pe cap plimbîndu-și degetele pe borurile ei. Nicu luă bastonul și i-l întinse.

— Mi-ai pus și năsturei din ăia mici ? spuse moș Ion în timp ce stringea în palmă plicurile cu medicamente.

— Ți-am pus, moș Ioane, ți-am pus, răspunse doctorul privind către oamenii de la rînd.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, spuse moș Ion și plecă sprijinindu-se în baston, către poartă. Lîngă el, Nicu privea mîndru, cu ochii ațintiți spre fața plină de nădușeală a lui moș Ion.

traian furnea

Poemul acesta ultim

Azi inima mea bate departe

Ne-am iubit un noiembrie întreg
Și-n noaptea aceea toamna
Murea în brațele noastre
Cînd ai plecat dimineața ningea

Acum e iarnă de-a binelea
Privesc pe fereastră și văd
Cum frigul încropește păsări albe
Numai atît cît să bată
de cîteva ori din aripi
Topindu-le apoi
În trupul celor la care
Le-a fost dat să le vadă

În seara asta va veni o puștoaică
Vom minca mere mari galbene
Vom privi cum ninge afară
Și-apoi am s-o iubesc pe neașteptate
Cum te-am iubit și pe tine
Cu aceleași gesturi
Cu aceleași cuvinte

Mîine am să te uit
Parfumul părului ei o să îl simt
În cameră
Și mușcătura ei pe grumaz
Și pentru ea de atunci încolo voi scrie
O bucată de vreme

Poeme

Acestea sînt ultimele rînduri
În legătură cu tine

Noi sîntem trecători
Poemul e veșnic
Iar poemul acesta ultim
E tocmai veșnica prăpastie de cuvinte
Înflorită-ntre noi

Să-ți fie bine

Poem alături de Dana

S-a dus dracului totul

Cînd începi să speri
Ești deja bătrîn

Eu sper

Puteam cîndva să scriu dintr-un foc un poem
Și Doamne ce poeme frumoase și pline de sens

Eram dat naibii
Puteam oricînd să agăț o puștoaică
O jumătate de ceas îi spuneam poezii
Și-o luînă întreagă cu ea
În contul lor mă iubeam

Mai compuneam în vremea asta și alte poeme
Pe întuneric
Și ca să nu le uit
Le scriam cu dinții pe sînii ei
Și pe umerii ei
Cum să le tipăresc acum
De unde să le-aduni pe toate
Să-ți alcătuiești un volum

Verile erau lungi și colboase
Sfîrșitul lor venea dintr-o dată
N-aveai cum să-l presimți
Iar ținutul ce mai
Era întotdeauna doldora de locuri umbroase
În care te puteai iubi

Așteptai de la un moment dat
Să se termine totul
Să te apuci de scris
Dar viitorul era mereu dinaintea ta
Strălucind ca un soare enorm
Și cu apele multe ale vremii care urma
Te puteai spăla pe picioare dacă voiai
Atît de multă era

S-a dus însă dracului totul
Te trezești lîngă o femeie
Nici prea-prea nici foarte-foarte
De lîngă care n-are rost să te mai dezlipești

Nu mai ești tînăr
Îți șoptesc prietenii
Ar trebui să te așezi și tu

Ea doarme acum
O cheamă Dana și-mi place să-i spun față de alții
Logodnica mea
În ceea ce mă privește scriu tot mai rar poezii
Dar pot încă să năucesc
Cu vechile mele poeme
Pe care le recit acelora pe care tocmai îi cunosc
Tulburîndu-i adînc

În noaptea asta a nins

Dimineață vom bea un ceai cu lămîie
Și-apoi vom ieși pe drumul de lîngă pîriu
Încolo spre munte

Ne vom face planuri de viitor
În care vom crede pînă la cotitură
Eu poet premiul Nobel pentru literatură
Ea doctoriță pentru medicină
O casă a noastră cu jaluzele la geam
Niște găini în ogradă un televizor
Verdețată pomi înfloriți
Și poate o motocicletă cîndva

De la cotitură ne-ntoarcem
Îmi aduc aminte de Simona
Îi spun logodnicei mele că ea mă așteaptă

(O viața mea fugă întruna
Între cea pe care o iubeam
Și-aceea care mă iubea)

Că are 17 ani și vrea
Să fugă cu mine în lume

Îmi fac un plan s-o șterg în zori
S-o caut pe Simona
Îmi fac un plan să rămîn
Mă și gîndesc văzînd circulara
Cum trece trasă de-un măgar pe drum
Că ne vor trebui lemne la iarnă

Cine ar fi să mă-nțeleagă
Nu-i încă suficient de bătrîn

Hronicul muzicii românești

Sîntem beneficiarii uneia dintre cele mai ample și mai importante lucrări istorice din cîte au apărut pînă acum în cultura noastră. **Hronicul muzicii românești** de Octavian Lazăr Cosma este o sinteză științifică fundamentală atît pentru cei care studiază procesul obiectiv al dezvoltării artei sunetelor cît și pentru toți cei interesați de evoluția spiritualității noastre. Cele opt masive volume apărute pînă acum la Editura Muzicală, începînd din 1973, impun un istoric de strălucită vocație al cărui larg orizont în problemele pe care le abordează este întregit de rigoarea documentară, de situarea metodologică fermă și îndeosebi de capacitatea de construcție unitară.

Octavian Lazăr Cosma domină suveran științe și discipline precum protoistoria muzicii, folclorul muzical (teme lirice și epice, instrumente, sisteme sonore, ritmice, forme, stiluri, formule intonaționale, legi de creație și de evoluție specifice), etnomuzicologia (geneza, structura, clasificarea și utilizarea muzicii în viața poporului nostru, comportamentul muzical, integrarea artei sunetelor în complexul cultural), muzicologia comparată, muzica bizantină (laică și liturgică din diversele ei perioade ; îndeosebi cea din Țările Române), muzica gregoriană, cugetarea teoretică (estetica, sociologia și teoria muzicii), arta interpretativă, activitatea societăților și instituțiilor muzicale considerare consecvent în contextul lor spiritual și istoric, datele biografice, vasta bibliografie a problemelor, concepțiile și realizările impuse la noi în activitatea muzicologică anterioară și contemporană.

Înainte de a începe să redacteze **Hronicul muzicii românești** Octavian Lazăr Cosma a publicat o masivă monografie în două volume cu titlul **Opera românească** (1962) distinsă cu Premiul Academiei precum și numeroase alte lucrări de specialitate din care se disting în mod special **Asupra unui leit-motiv din „Oedip"** (1964) **Antioh Cantemir și muzica epocii sale** (1965), **Oedipul enescan** (1967), **Cultura muzicală în perioada Revoluției de la 1848** (1968). În toate acestea problemele de istoria muzicii sînt considerate în strînsă relație cu principiile fundamentale teoretice și practice ale artei sunetelor. Generalizările oferite de muzicologie în problemele creației, interpretării și perceperii artei sînt utilizate de Octavian Lazăr Cosma pentru o abordare euristică, educativă, etică și estetică a evenimentelor, discutate în egală măsură dintr-o perspectivă diacronică și sincronică. Situarea sa multidisciplinară, altfel spus — apelul la pluralismul epistemologic menit să lumineze cele mai variate laturi ale fenomenalității muzicale, este rezultatul asumării unei metodologii adecvate, specifice epocii noastre, capabilă să susțină ansamblul demonstrațiilor și îndeosebi coordonarea lor logică.

Considerate în perspectiva timpului, riguroasele studii ale lui Octavian Lazăr Cosma de pînă la **Hronicul muzicii românești** ne apar ca niște lucrări pregătitoare. El s-a apropiat de diverse epoci, personalități și opere, pe care le pune în prim plan o istorie a muzicii românești, prin abordări inițiale cu caracter partial. Bibliografia, problemele evocate, orizonturile deschise de ele l-au ajutat să perceapă, de la o etapă la alta, dimensiunile ample, originalitatea și unitatea structurală a muzicii românești în timp și în spațiu, personalitățile animatoare, formele de manifestare, valorile și ierarhia lor în perspectiva timpului. Apelul consecvent la realizările istoriei generale, istoriei literare, istoriei teatrului, istoriei instituționale, istoriei eclesiastice și, în mod special, la istoria esteticii și istoria mentalităților a nuanțat în **Hronic** perspectiva unitară a evoluției artei sunetelor în cultura noastră. A rezultat o construcție sintetică de vaste proporții, ferm structurată, bazată pe o reconstituire obiectivă a adevărului muzical din fiecare etapă istorică, pe realizările semnificative ale artei sunetelor analizate în contextul lor autohton și universal. Amploarea excepțională a eforturilor întreprinse de Octavian Lazăr Cosma ne apare și mai limpede dacă este raportată la faptul că unele din sursele primare de informare muzicologică — partiturile și manuscrisele — nu sînt încă valorificate în studii iar altele — încă netranscrise sau chiar inaccesibile.

Octavian Lazăr Cosma a știut care sînt dificultățile întreprinderii sale. Spre satisfacția celor pasionați de istoria muzicii el și le-a asumat fără ezitare. Dincolo de amploarea, rigoarea demonstrațiilor și finețea analizelor, de erudiția și devotamentul său total față de valorile muzicii, de sensibilitatea estetică, filozofia și patosul incorporate în ea, lectorul celor opt volume din **Hronic** apărute pînă acum sesizează o impresionantă capacitate de construcție sintetică, o mare voință și o exemplară situare etică.

Revelator este și modul în care se împletesc în **Hronic** criteriul faptelor muzicale evocate, criteriul organizării lor sistematice, criteriul teritorial și criteriul cronologic. Echilibrul și dreapta măsură caracterizează îmbinarea lor în diversele secțiuni ale sintezei.

Octavian Lazăr Cosma prezintă în primele patru volume muzica din epoca străveche, veche și medievală apoi premisele sincroniei realizate în muzica noastră între 1784 și 1823 iar în continuare — perioada preromantică și perioada romantică.

Începînd cu volumul al V-lea autorul analizează amplu și detaliat epoca desfășurată între 1898 și 1920. Ea stă în totalitate sub semnul creației enesciene. Sînt discutate mai întîi, într-un volum separat, aspectele generale și estetice valabile pentru ansamblul fenomenelor muzicale din această etapă. Sînt prezentate apoi, în volumul al VI-lea, activitatea muzicologică, periodicele muzicale, critica muzicală, activitatea unor compozitori care s-au ilustrat și în ipostaza de critici, diversele fațete ale relației dintre muzică și literatură, modul în care muzica este prezentă în creația poetică, variatele aspecte ale culegerii și cercetării cîntecului popular, realizările istoriografice muzicale. Creației muzicale originale îi sînt dedicate, pe bună dreptate, cele mai ample prezentări. În volumul al VII-lea autorul analizează creația corală, cîntecul și creația vocal-simfonică ; iar în volumul al VIII-lea — creația simfonică și de cameră.

Cele opt volume al **Hronicului** realizate pînă acum (celte îi vor urma) ni se înfățișează ca o sinteză genetică (cu succesiuni cronologice și cu interpretări de la cauză la efect), ca o sinteză structurală (cu o fermă articulare a variatelor elemente care construiesc imaginea de ansamblu) și ca o sinteză dialectică (în care aspectele genetice și organizările structurale apar integrate firesc). Ceea ce marele istoric și filozof al istoriei Henri Irénée Marou considera a fi în istoriografie o sinteză dinamică (ca depășire a structurii statice) își găsește în **Hronic** o exemplificare impresionantă.

Convingătoare este și periodizarea cu care operează Octavian Lazăr Cosma. În cadrul marilor epoci autorul distinge etape și, în cuprinsul acestora, trepte, personalități, genuri, creații, structuri și valori asupra cărora operează cu principii ordonatoare obiective. Diviziunea cronologică a materiei, ca indicator principal al construcției sintetice, este, desigur, un aspect fundamental al concepției care prezidează structura ansamblului. Fracționările materiei și subdiviziunile lor în **Hronic** au puterea de seducție a evidenței. Situația aceasta ar putea fi exemplificată cu oricare din cele opt volume apărute pînă acum. Ne vom mărgini însă doar la două exemplare.

Amplul capitol intitulat **Muzica epocilor vechi** conține trei părți. Prima **Arta traco-dacilor** se subdivide în secțiunile **Componente estetice ale muzicii dace, Aserțiuni privind configurația muzicii tracodace, Sisteme sonore, Cîntarea vocală, Instrumentele, Ritualurile, Manifestările teatralo-muzicale și Muzicienii** A doua parte — **Muzica în Dacia Romană include următoarele secțiuni : Esența osmozei muzicale daco-romane, Genuri și instrumente în muzica romană, Muzica teatrală.** Partea a treia din acest capitol are titlul **Muzica proto-română** și include subdiviziunile : **Etnogeneza muzicii românești, Începuturile muzicii creștine la proto-români, Cîntarea latină pregregoriană în Dacia. Niceta, Cîntarea bizantină și formele ei, Notația și unele aspecte teoretice ale muzicii bizantine.**

Cu aceeași grijă este organizată materia și în vastul capitol **Muzica medievală** (tot în volumul I). A doua parte a acestui capitol are titlul **Muzica în Țările Române în secolele XV—XVI** și include secțiunile : **Premise, Renașterea și Reforma, Ce spun scrierile de epocă despre muzica românească, Muzica în „septes arter liberales", Școala de la Putna, Compozitori — psalți și protopsalți** (cu date și analize dedicate unor personalități precum Ioasaf, Dometian Valahul, Antonie protopsaltul, compozitorul Eustatie protopsaltul și alții, **Manuscrise muzicale în notații apusene, Viața concertistică, Orizonturile componisticii, Formele muzicii vocale, Compozitorii de muzică vocală, Creația instrumentală și formele sale, Dansuri românești, Compozitori de muzică instrumentală.**

Exemplele ar putea continua. Meritul lui Octavian Lazăr Cosma este că distinge clar nu numai profilul epocilor ci și concurența factorilor care ajută la configurarea lor, confruntarea stilurilor, coexistența, evoluția și stabilizarea lor, infuzia melosului folcloric, în diversele compartimente muzicale, orientarea ascendentă, vitalitatea și profilul original al artei sonore românești.

Un aspect important al lucrării lui Octavian Lazăr Cosma este legat de faptul că el acordă o atenție prioritară creațiilor, altfel spus, — evaluării artistice a patrimoniului muzical. Descrierea morfologică se întregește cu efortul de a sesiza și valoriza logica internă a creațiilor originale, identitatea lor, relațiile cu alte compuneri, laturile formale, originalitatea viziunii, componentele determinate de fiecare parametru al structurii. De la creațiile individuale analiza trece firesc la stiluri și la marile epoci ale artei muzicale considerate evolutiv. Generalizările de ordin teoretic cu care autorul operează în diversele capitole ale lucrării sînt fondate pe imanența partiturilor, pe dimensiunile lor structurale, pe dinamica lor internă. Este un mod exemplar de apropiere la obiect, de situare metodologică. **„Cum istoria muzicii**, scrie Octavian Lazăr Cosma, **este o disciplină exactă, ne bazăm pe fapte concrete, în primul rînd de natură muzicală. Interpretarea datelor, fie și artistice, nu ne îngăduie să operăm cu impresii, cu descrieri literaturizante, cu atribuiri de intenții programatice unor compoziții. În acest fel slujim muzica, și nu literaturizarea ei. Vom releva adevărul artistic și nu impresiile noastre, deoarece, oricît de interesant ar fi construite, se manifestă de obicei independent de fenomenul muzical"** (vol. I, pag. 7)

Ca orice altă sinteză istorică **Hronicul muzicii românești** însumează rezultatele obținute în cercetările de specialitate mai vechi sau mai noi. Bibliografia celor opt volume include titluri datorate unor personalități ca Teodor T. Burada, George Breazul, Constantin Brăiloiu, Ioan D. Petrescu, Dimitrie Cuclin, Martian Negrea, Gheorghe Ciobanu, Viorel Cosma, Romeo Ghircoiașiu, Petre Brâncuși, Grigore Pantiru, Tiberiu Alexandru, Sebastian Barbu-Bucur, Eugenia Popescu-Județ, Doru Popovici, Sigismund Toduță, Vasile Tomescu, Titus Moisescu, Nicu Moldoveanu, Ianca Staicovici și mulți alții — români și străini. Bibliografiei i se adaugă substanțialele **Tabele cronologice** de la finele marilor secțiuni și **indexul de nume** care însoțește fiecare volum.

Mai presus de toate acestea **Hronicul** are însă meritul capital că dă lectorului sentimentul unei percepții globale a evoluției muzicii românești, a sensurilor și coordonatelor în care se înscrie și, în mod special, a valorilor ei. Într-un adevăr spațiul etnic românesc produce din timpuri imemoriale o artă muzicală originală, în expresii de mare vigoare și cu o infinită putere de seducție. E un patrimoniu care ne aparține. George Enescu avea dreptate să spună că muzica este una din comorile cu care România se poate mîndri.

Punînd în relație, organizînd și ierarhizînd critic imensa cantitate de date istorice acumulate de muzicologia românească pînă acum **Hronicul** lui Octavian Lazăr Cosma atrage totodată atenția asupra unor probleme susceptibile de aprofundări și clarificări în cuprinsul unor cercetări viitoare. Vom sublinia în acest sens un singur exemplu, deosebit de semnificativ însă.

În volumul I el scrie, între altele, despre Giobascus Vlachus, o personalitate care le-a părut enigmatică multor cercetători. S-a crezut, pînă de curînd că Giobascus Vlachus a trăit în secolul al XIII-lea. Egon Wellesz în **A History of Bizantine Music and Hymnografy**, istoricul grec G. Papadopulos precum și muzicologul Nicu Moldoveanu au făcut referiri la Giobascus Vlachus ca muzician român care a activat în secolul al XIII-lea.

Octavian Lazăr Cosma a consemnat numele muzicianului adăugînd însă cu justificată prudență : **„Viitoarele cercetări ar putea dezlega enigma care înconjoară numele lui Giobascus Vlachus"** (pag. 117).

Într-adevăr, de curînd, eminentul muzicolog Sebastian Barbu-Bucur a identificat în fondurile documentare inedite din Țară și din străinătate numeroase date biografice și creații originale care clarifică definitiv locul lui Giobascus Vlachus în istoria artei sunetelor din țara noastră. Studiul monografic **Iovașcu Vlahul „protopsaltul curții Ungrovlahiei" și epoca sa** publicat recent de prof. dr. Sebastian Barbu-Bucur (în Biserica Ortodoxă Română, nr. 7—8/1988, pag. 61—79) demonstrează, pornind de la o largă și solidă bază documentară, că Iovașcu Vlahul (Giobascus Vlachus) a creat la București în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (circa 1660—1688), pe timpul domnitorilor Radu Leon, Antonie Vodă din Popești, Grigore Ghica, Gheorghe Duca și Șerban Cantacuzino, că s-a bucurat între altele, de înaltul titlu de „protopsalt al curții", și, îndeosebi, că a lăsat o întinsă și prețioasă operă de compozitor. Sebastian Barbu-Bucur a descoperit în 35 de manuscrise păstrate la Biblioteca Academiei Române precum și în fondurile inedite de la Muntele Athos un număr important de cîntări compuse de Iovașcu Vlahul. Li se adaugă un manuscris identificat de Nicu Moldoveanu în Biblioteca Națională din Viena și încă unul descoperit de J. Raested în Biblioteca Regală din Copenhaga. Sebastian Barbu-Bucur precizează de asemenea că Iovașcu Vlahul a fost un compozitor mult cîntat în epoca sa nu numai la Curtea Domnească și la Mitropolia din București ci și la Constantinopole, Atena precum și la un important număr de mănăstiri din Țara Românească și Moldova (Cozia, Căldărușani, Neamț, Putna, Bistrița etc). Îndeosebi ca autor original în **Doxologia frumoasă** și în cadrul unor piese de o superlativă demnitate stilistică intitulate simplu, fiecare în parte **Irmos kalofonikos** (riguros transcrisă de Sebastian Barbu-Bucur) impresionante prin glas, scară, cadențe, ambitus, mijloace de exprimare, Iovașcu Vlahul ne apare drept unul din marii noștri creatori muzicali din epoca feudală, alături de personalități ca Filotheu sin Agăi Jipei, Șărban Protopsaltul Țării Românești, Duma Brașoveanul, Mihalache Moldovalahul, Naum Rîmniceanu, Iosif Monahul și alții.

Departe de a împieta asupra valorii **Hronicului**, asemenea descoperiri recente, a căror importanță nu poate fi subliniată îndeajuns, îi reliefează și mai mult meritele. Simpla raportare a noilor descoperiri la **perspectiva** de ansamblu pe care numai o sinteză de riguroasă concepție științifică și severă acribie documentară, cum este lucrarea lui Octavian Lazăr Cosma o oferă, pune și mai bine în lumină bogăția, diversitatea și valoarea muzicii noastre în diversele ei etape de dezvoltare. Fără o astfel de perspectivă de ansamblu evaluarea adecvată a noilor rezultate ale cercetării nici n-ar fi posibilă. De altfel, la încheierea lucrării, reeditarea **Hronicului** (care poate include și noile achiziții ale cercetării) se impune ca un fapt de la sine înțeles.

Îi datorăm lui Octavian Lazăr Cosma o astfel de perspectivă de ansamblu și, pe baza ei, o percepție unitară adecvată într-unul din domeniile cele mai importante ale creației noastre spirituale.

Este un merit de excepție, care indică locul aparte al lui Octavian Lazăr Cosma atît în cadrul muzicologiei cît și al istoriografiei noastre naționale.

Mihail Diaconescu

Urmare din pag. a 3-a

A fi foarte popular

lor, în sfera lor, au strîns mîini, au împărțit zîmbete și potop de vorbe dulcege, s-au arătat deschiși, abordabili, aducînd cu ei o notă de optimism salutar, de încredere necesară, pentru liniștea noastră. Ei au pornit de la ideea sănătoasă că a fi popular poate deveni o profesie, îți asigură o carieră... Sugerează-le celorlalți că tu ești mai de soi, că ai doxă, că ai calități. Sugerează-le asta, nu fă exces de modestie ! Imediat apoi arată-le că totuși nu te ții mare, nu faci caz de handicapul lor, ești popular adică. Dă mîna cu toată lumea, memorează-le numele, asta flatează pe oricine, zîmbește-le, promite pe loc, nu spune nu ; întreabă-i de copii, de bieții părinți, au ei altceva mai scump pe lume ? Dacă ești într-un institut, mai dă-le-ncolo de proiecte, de avizări, treci pe coridoare, în sus și-n jos, răspunde la salut, zîmbește, dă mîna cu toți cercetătorii, cu toți redactorii și colaboratorii, nu uita că instituția are și o femeie de serviciu și niște portari, ăștia nu-s tot oameni, măi dragă ? Vei fi agreabil, vei fi **popular.** Dai ceva de la tine ? (ai avut vreodată ceva al tău, de dat ?). Vor spune că ești simpatic. Vei spune, nu uita să faci asta, că ești simpatizat în acel institut, în acel comitet, în această țară. S-o știe toți. Poate mîine vei fi iubit, poate se vor convinge, sau vor fi convinși că ești cel mai iubit. Poate vei fi reales, mai știi ? ăsta e drumul. Deocamdată zîmbești, strîngi mîini, vorbești cu toată lumea (ca un „băiat bun"), ești deschis, abordabil, dezinvolt chiar. Așta ești tu, cu farmec de la mama, simpatic, neascuns. (Pînă la urmă, unii mai suspicioși — o anumită presă învenințează ! — intră la bănuieli, ajunge să se întrebe : oare ce ascunde totuși acest om care tot timpul îți/îmi/ne sugerează că el nu are nimic de ascuns, care e mereu curat, cu sufletul pe tavă ?) Continui să zîmbești, să învîrți flașneta vorbelor dulcege, să strîngi șiruri lungi de mîini. Nu contează că-i mai lași pe unii cu mîna întinsă ! Nu-i nimic, te-ai întors din drum, ai aruncat o vorbă de spirit cuiva care poate-ți era adversar Acum nu-ți mai e. L-ai fericit cu vorba ta de duh, cu dezinvoltura ta. Acum și el te iubește. Mîine te va alege. Împarți zîmbete mai departe, strîngi mîini în continuare. Pe astea nu, că sînt cu arme, e garda care prezintă onorul ! Dar nu reziști tentației imperioase de a mai întinde o dată mîna. Bietul șef al gărzii e însă înmănușat. El prezintă onorul, el nu dă mîna, asta de cînd lumea, de cînd protocolul ! Dar ce contează ! Te îndrepți spre el cu mîna întinsă. Bietul ofițer, zăpăcit, își smulge cu chiu cu vai mănușa și primește strîngerea ta de mînă internaționalistă, populară. L-ai dezarmat pe chipeșul ofițer (deși chinez), l-ai făcut fericit. Încă un succes pe calea pașnică. Toată lumea bucuroasă. Nu-ți vine să-l pupi pe frunte pe bravul ofițer ? Ai face-o și pe asta, de n-ar fi cozorocul !

Proza lui Norman Manea

Alături de cîțiva autori occidentali, care au contribuit la fixarea profilului literar al secolului nostru — și pe care Norman Manea și-i recomandă, aplecîndu-se critic asupra operei lor, el înscrie și numele Hortensiei Papadat-Bengescu, dedicînd un pertinent eseu romanului **Concert din muzică de Bach.** Atent în general la deschiderile înnoitoare ale prozei moderne și contemporane, de care profită cu mare zel, Norman Manea rămîne însă cu deosebire urmașul consecvent al epicei de analiză, tradițională ca să zic așa, reprezentată la noi de doamna Bengescu și de Camil Petrescu. Deși nu manifestă interes nici față de snobism (Hortensia Papadat-Bengescu a scris totuși **Logodnicul**, romanul oamenilor de rînd !), nici față de gelozie, analiza sa vizînd prea puțin sau aproape deloc individualități, cazuri, destine biologic sau moral marcate, Norman Manea se răsfrînge psihologic atît de puternic în literatura sa, care și în datele-i epice obiective ia formele introspecției, ale mărturiei analitice roabă sinelui, încît a urma linia celor doi precursori de acasă îi convine întru totul. El ar putea fi însă apropiat, în același sens, de un alt înaintaș român, prizonier al introspecției absolute, M. Blecher, a cărui irealitate imediată o și citează undeva (poate involuntar). Jocul acestor apropieri distinctive este cu atît mai ispititor și mai adecvat, cu cît aparența masivei obiectivități a scriiturii lui Norman Manea poate ușor înșela.

Romanele lui Norman Manea abundă în personaje și în fapte, mărunte și unele și altele, ca și în considerații privind realul din care ele fac parte, cu întreagă precaritatea lor și a lui, o abundență de nume nesemnificative și de considerații epuizante prin aplicația lor microscopică, astfel că nu totdeauna autorul se descurcă din punct de vedere artistic în masa de mediocritate vizată de dînsul, și cu luciditate și cu ardoare, spre a o denunța existențial. **Captivi** (1970), **Cartea fiului** (1976), **Zilele și jocul** (1977) sunt romane de analiză care eșuează din cauza încărcăturii obiective simulate, hiperparcelată dar necontrolată cum s-ar cădea — sofistică aș numi-o, gîndindu-mă la modul cum Zenon din Elea a îmbucătățit mișcarea, făcînd-o inoperantă. În schimb, celelalte două romane, **Atrium** (1974) și **Plicul negru** (1986), a căror încărcătură din același material obiectiv, din aceeași materie primă amăgitoare — supusă însă controlului de către artistul acum stăpîn pe sine, care știe cum să distribuie, cum să ordoneze ceea ce posedă, au o importanță specială în literatura noastră de azi.

Pretutindeni, din proza lui Norman Manea se desprinde constatarea amară și obsedantă, că realul (și realitatea ce-i corespunde, pragmatic, pentru noi) este doar o convenție — și de aceea ceva nesigur, fără temei : personajele și scriitura care le cuprinde, de asemenea. Personajul B. din romanul **Atrium** (cel mai consistent probabil din toată literatura românească a autorului) — și care e un out-sider, un fel de disident nu numai față de realitate dar și față de real, își propune chiar, mistificîndu-și concetățenii, să dovedească și convențională moralei. Autorul-narator al unei proze bazată pe relativitate și pe probabilitate, în cadrul unui adevărat pariu cu mediocritatea și insignifianța, în care se răsfață, o caracterizează limpede, implicînd în caracterizarea sa, bineînțeles, și realul și realitatea al cărei produs această proză este : „Cuvintele, gînguritul lor fals ; gemete mici, platitudini pretențioase ; mărunțișul metaforelor, gesturile tîrzii, turmentate, anapoda ; bunele sentimente viclene, fonfăitul paradoxurilor ; întîmplărilor doldora, brusc secătuite, scăzute, mîlul lor cald, întrevăzut la fund. Totul amestecat, căptușind un înveliș flasc, canale pe care lunecarea să fie ușoară". De altminteri, această proză recurge, ca o consecință normală și spre a semnifica incertitudinea existențială și morală din care se naște, la forma gramaticală a condiționalului, a ipoteticului verbal : ar dispare, ar biigui, dacă avea de gînd să, își închipuie că — zice naratorul despre diferite alte personaje, el însuși convenind să ne imaginăm că, să admitem, să zicem că, să presupunem, să atribuim — punînd semnul egalității între faptele împlinite și cele proiectate, posibilitatea de a juca sau nu un rol fiind mai pregnantă decît însuși rolul, preferință dîndu-se pururi la acea „adresare, care rămîne indirectă și nu obligă la replică". Atitudinea profund rezervată dacă nu repulsivă față de realitate, dincolo de trăirea problematică a realului ca atare („Negația poate conține . o înrudire de fond cu ceea ce neagă ?" se întreabă cineva, în **Plicul negru**), fiind consemnată și de sintagme ca „zile salariate", „gesturi desperecheate", „tabieturi încetinite" ; de formulări ca „searbădul agresiv al strictelor comenzi utilitare" sau „specialitățile ipotetice, de psihologie deductivă, întreținută cu automatisme ușor de înmulțit logic". Tuturor acestor elemente de scriitură le corespunde înclinația naratorului-autor spre întruchipări neutrale, oarecare, fără formă, nu rareori mai preocupat de absențe decît de prezențe.

Sub pavăza neînsemnătății ei, în lumea romanelor lui Norman Manea se insinuează, se infiltrează, cu o perseverență și o putere ce nu se desmint, frica, plictiseala și suspiciunea, ca date umane intrinseci, o lume în care oroarea de alienare, fuga de alienare nu cunosc altă soluție decît „pustiul domestic" ce nu mai puțin o erodează, cu forța lui anihilantă, căreia nimic nu i se poate opune. Norman Manea nu este vreun zugrav al morții sau al iubirii, teme compromise aici de propria lor banalitate. În sexualitatea, pe care o definește în termenii cei mai exacți și cuprinzători ai științei moderne, el nu descoperă decît tendința disperată spre absolutul clipei, înfruntînd parcă astfel **eternitatea clipei**, pe care miza la fel de deznădăjduitul Kierkegaard. Ordinea, de altminteri discutabilă, nu este pentru Norman Manea decît o magie care se substituie haosului, ochiul lui păstrîndu-și mereu receptivitatea la „mișcarea frenetică, micile țeluri precise, oarbe și sfinte pe care le distribuie moartea, vastul spectacol al trecerii". Cu realul și cu realitatea el se ocupă, în romanele sale, de fapt cît se poate de stînjenit și silnic, dar convins totuși de necesitatea lăuntrică a acestui demers existențial, care-i conduce prin puzderia copleșitoare de nume și fapte lipsite de orice putere de atracție, atracția extraordinară constituind-o totuși, în **Atrium** și **Plicul negru**, magia ordinii pe care însuși, ca artist, o instituie — două romane ca monade obscure și fade, însă trainice.

„A ordona sau a construi sau a inventa, din material străin pereții groși ai refugiului său iluzoriu" — zice scriitorul undeva. Într-unul din eseurile lui, Norman Manea se arată preocupat de raporturile dintre biografie și creație artistică. Nuvelele din ciclul **Primele porți** (1975) și apoi din ciclul **Octombrie ora opt** (1981) se configurează mai cu seamă autobiografic. Admirabile adesea prin acuitatea observației și prin finețea contururilor interioare, textele intitulate **Puloverul, Moartea, Povestiri în roz, Gheme colorate, Ceaiul lui Proust, Nunțile, Cizmele și vioara, Fierul de călcat dragostea, Plimbare, Portretul caisului galben, Marină cu păsări** și **Lipova** — de un realism blînd și totuși sesizant, în care tenebra și amarul mai mult sunt sugerate decît se declară, au cîteodată ceva din visătoria poetică și totuși ușor ironică a lui Robert Walser. O poezie ce poate veni acum și din adieri chassidice **(Lipova).** Nu numai deportarea și lagărul de exterminare, dar mai ales epoca de după întoarcerea „acasă" apare aici, cu realitatea ei îndoielnică, impietind asupra realului : „Ca și cum ar fi rămas în toți acești ani pe locurile lor, între cei ocrotiți, care nu se împotriviseră și nici nu s-au sinchisit de nenorocirea altora". Ar fi de căutat în această zonă autobiografică, în afectele ei radicale, explicația masochismului creației românești a lui Norman Manea. Căci ce altceva decît o formidabilă izbucnire masochistă compensatoare, stîrnită de experiența din copilărie și adolescență, este lupta chinuitoare, grea de suferință, a naratorului, o luptă cu inconsistența, cu mediocritatea aceea invadantă, acaparatoare și teribilă, ca esență a umanității din aceste opere, în canonul cărora autorul se complace, în încercarea lui de a se identifica cu propriul destin ? O dovedește acribia cu care își tratează, ca un obsedat, personajele ce se bălăcăresc în comentariile obositoare și neobosite, ce debordează în dialectica cenușie și fără spor, care emană parcă fără început și fără sfîrșit din chiar substanța lor, ieșind adesea chiar din gurile lor, precum o monstruoasă ectoplasmă ideatică.

Ion Negoițescu

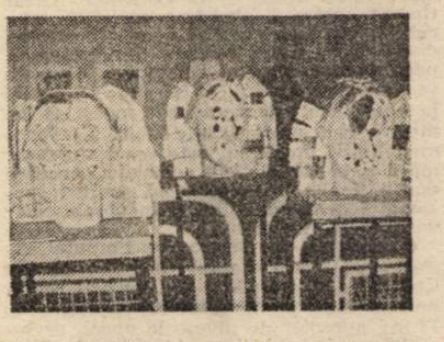

IOAN SUMEDREA : Studiu

haiku

Lumina lunii —
sperietoarea
pășește-n alt mileniu !

Constantin Abăluță

george stanca

* * *

Să bem zăpada în pocale mari
Cu gesturi scurte de-o fulgerătură
Să rontăim cu poftă ghețuri tari
Iar fulgii să-i topim încet în gură

Să ne-nbătăm de iarnă și de ger
Topind cristalele de promoroacă
Și să ne doară gura-n dinți de fier
Iar vorba să ne sune ca o toacă.

Să batem toaca pînă-n asfințit
Cînd gerul peste noi va fi să cadă
Și să vestim că, iată a venit
Cu muguri de cristal prima zăpadă.

Tu să lipsești iubita mea geroasă
Ci fugi de la acest geros festin
Mai bine stai îmbrobodită-n casă
Așteaptă-mă, la tine beat să vin.

Plin de zăpadă și duhnind a iarnă
Eu am să te sărut cu flori de gheață
Și gerul gurii mele să se-aștearnă
Pe părul tău, pe ochi, pe sini, pe față.

* * *

Eu nu pot să opresc zăpada care cade-n trombe
nu pot trăi în văgăune peșteri catacombe
nu pot să fug cînd gerul mă doboară
or să cobor din ceruri fără scară
dar nici să urc în cer nu cred că pot
căci e mai bine pe pămînt socot
e bine nu e bine e al meu
sînt totuși om nici sfînt nici dumnezeu
nu pot să fiu un saltimbanc un colwn
și nici actor
nu pot de cîte ori aș vrea să mor
eu nu mă pot îndrăgosti de-o fată
și vai nici n-am să-l joc pe Hamlet
niciodată !

Sentiment de ianuarie

Ninge puternic înnge deplin
Cu cai albaștri din crep-de-șin

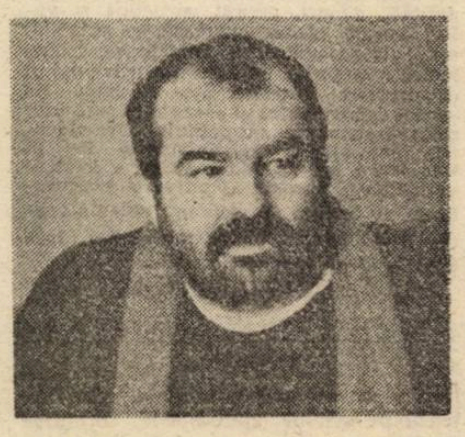

E ca-ntr-o țară din basmul geros
În care noaptea cade pe dos.

Albă și moale și catifelată
Iar ziua-i cernită și bolta-nstelată.
O, tare-mi vine să urc pe ninsoare
Ca pe-o frînghie ce stă să coboare,

Din noaptea albă și catifelată.
Ninge de tot cu crimpeie de vată
Ninge etern și prea definitiv
Cad fulgi senzuali pe pămîntul lasciv.

Stau ca o stană drept în cîmpie
Și cade zăpada pe mine. Mă-mbie
S-aștept răbduriu rebegit în simțire
Să mor doar o clipă prin înzăpezire.

Dar

De pildă noi sîntem un brad
Să zicem că ei sînt zăpada.
Ce frumos arată, totuși, un brad plin de zăpadă !
Dar, seva și-o trage bradul din ce în ce mai greu
Cînd îl apasă zăpada.
Dar inima bradului bate mai iute
Dar respirația bradului este mai grea
Dar clorofila bradului este mai puțină
Ea nu mai poate face alți clorofili.
Dar ochii bradului sînt acoperiți de zăpadă
Dar ochii bradului sînt înghețați
Dar cu ochi de gheață nu se poate vedea nimic
Chiar dacă vîrful bradului rămîne semeț
Chiar dacă cerul se simte sfidat de semeția vîrfului
Bun.
Dar, de pildă noi sîntem zăpada
Să zicem că ei ar fi un brad.
Așa ceva nu se poate.
Să vină primăvara !
Să zicem că doresc să vină primăvara.

plastică

Salonul de iarnă

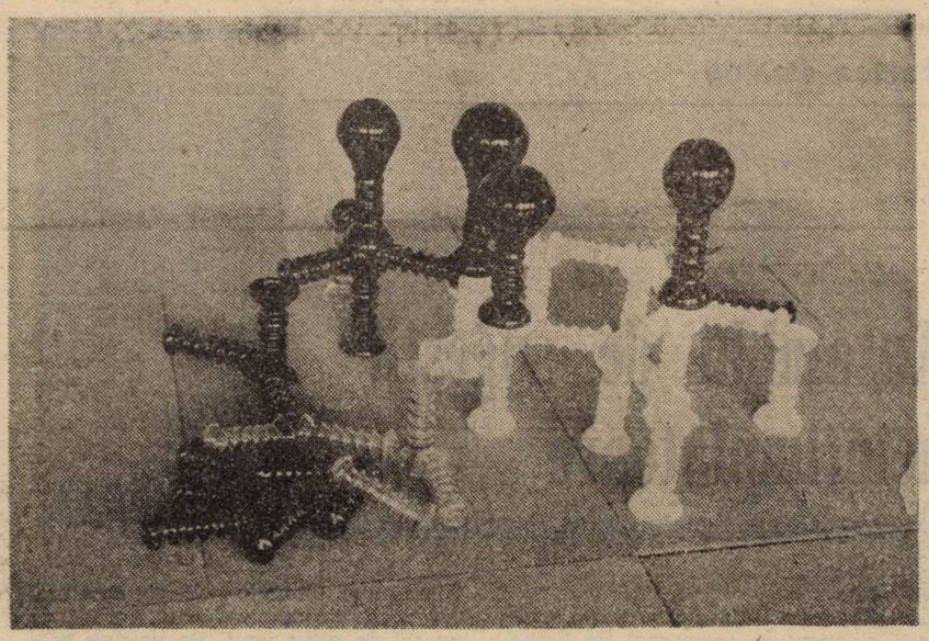

IOAN CODAR : Compoziție

Existența unei săli de proporțiile celei de la etajul trei al Teatrului Național este benefică pentru orice citadelă artistică, dar „umplerea" ei rămîne întotdeauna o problemă. Un parcurs de aproape trei ore, în ritm alert, ne dezvăluie cîteva remarcabile secvențe dintr-o selecție operată, probabil, la o ofertă mult mai mare de obiecte de artă, în ceea ce organizatorii au intenționat să fie o **panoramă a artelor grafice și decorative.** În ciuda numărului foarte mare de exponate și expozanți, tabloul nu este nici pe departe complet, deși rămîne semnificativ pentru cei ce activează în București și zonele limitrofe. Așadar, o gală a artelor „industriale" (sticlă, ceramică, metal, lemn, piele, ceară, alte materiale), la care s-au adăugat, într-o bună inițiativă a comisarilor expoziției, numeroase lucrări de grafică. Între acestea, destule s-au aflat la concurență cu panourile tapiserilor, altfel, arareori se pot vedea într-o expoziție de acest gen lucrări de o asemenea ampioare, cum sînt acelea semnate de Petru Lucaci, Lucia Maftei, Ștefan Câlția, Preda-Sânc și alți cîtiva. Participări serioase, executate în tehnici variate, cu o vădită preocupare pentru susținerea cu cele mai expresive mijloace a unei viziuni plastice limpezi, coerent formulate și original concepute. Pe acest plan, prezența cea mai marcantă a fost cea a graficii de sevalet, cu lucrări eminente, străbătute de un puternic suflu narativ, invitînd la meditație. Accente dramatice subliniate cromatic, alternate cu subtile acorduri metaforice, atît de specifice genului, conferă acestor participări o pondere care se reține. Substratul cultural este evocat cu rafinament plastic, ca și aluziile la evenimente cruciale și dureroase din istoria noastră recentă, în redactări de o deosebită acuratețe artistică. Ca și altă dată, mai săracă este prezența în expoziție a ilustrației de carte și a afișului, deși acest din urmă capitol ar fi avut prilejul să fie bine și convingător susținut. Pentru că trăim **un timp al afișului**, al sloganelor strigate în stradă și al baricadelor politice ! Reconfortantă este în expoziție secțiunea dedicată acuarelei, în care regăsim semnăturile unor maeștri ai genului, ca și ai desenului, în înțelesul lui tradițional (creion, peniță etc.).

Zonele de mare atracție în expoziție aparțin, însă, artelor decorative, sticlarii și ceramiștii avînd rolul de viori prime. O remarcă trebuie făcută din capul locului : în acest domeniu, tot mai rar artiștii se rezumă la un singur material. În urmărirea ideii plastice, pentru îmbogățirea datelor expresive, sfidînd limitele decorativismului intrinsec, cei mai mulți artiști au apelat la tehnici mixte și materiale dintre cele mai variate, în alăturări dintre cele mai surprinzătoare. Lemnul intră în alianță cu sticla și textilele ; acestea din urmă cu metalul ; ceramica este înnobilată de transparențele cristalului sau de aspra mlădiere a bronzului sau fierului. Suprafețele sînt arse pînă la a le metamorfoza structura, obținîndu-se efecte de o plasticitate accentuată. Dar cel mai important cîștig nu este pe planul combinațiilor minerale și al tehnicilor de prelucrare și finisaj, cît în sensul circumscrierii obiectului, a formelor imaginate, unei idei sau unor succesiuni de idei semnificative. În acest mod, exponatele din această categorie sînt o pledoarie pentru maniera foarte convingătoare prin care artele, pînă mai ieri doar decorative, au devenit arte „militante". Termenul este poate iritant, dar slujirea unei idei presupune o astfel de atitudine. Ceea ce fac astăzi generațiile mai tinere de artiști, de la Daniela Făiniș, la Ioan Sumedrea și de la Adriana Popescu (cu o remarcabilă compoziție „Despre primirea numelui"), la M. Olteanu, ca să nu mai vorbim de căutările „sticlarilor" de a-și îmbogăți registrul stilistic și expresiv — C. Hrimiuc, L. Anghelache, C. Moldoveanu, Sv. Utto, I. Nemțoiu este cu totul meritoriu, în asemenea tentative ce depășesc sfera simplului experiment de atelier. Semnalăm aici și proiectele cu deschidere monumentală, în care spectacolul alăturărilor insolite de diferite materiale este cuceritor, pe care le întreprind V. Cercel, Paul Eugen („Remember"), Benedek Istvan (cu prețioasele lui module „calderiene"). O puternică impresie fac „relicvariile" imaginate de Nestor Alex., pseudo-piese de mobilier, non-funcționale, dar absolut decorative, un fel de monumente ale armoniei sensibile, prin forma ce le-a fost plămădită, ca și prin consistența scenografierii detaliilor.

Tapiseria, deși cantitativ bine reprezentată, este mai puțin semnificativă, datorită caracterului repetitiv pe care multe dintre exponate îl sugerează privitorului. O distincție am face, totuși : prestația cu totul deosebită a Georgiei Lavric. O artistă care nu cedează în fața tendințelor autopastișante, „colțul" său din expoziție avînd substanță, densitate a sugestiilor culturale, ținută plastică și estetică remarcabilă. În rest, lucrări corecte, fără a îndrăzni prea mult, în nota obișnuită a participărilor anterioare atît la artiștii consacrați — ne referim aici la Cella Neamțu, Titina Comșa, El. Hasche, Ileana Balotă, Ov. Pastina, Zoe Vida. Unele eforturi înnoitoare, atît cît poate permite materialul, au întreprins, după opinia noastră, cu oarecari semne de reușită, Daniela Grușevschi („Laudă luminii"), Gabriela Beja, Mihai Moldovan. Nagy Iulia. Tapiseria, așa cum se definește ea prin lucrările expuse în acest salon de iarnă, este pe o poziție stagnantă, față de evoluțiile semnalate în domeniu pe alte meridiane. Este poate și în aceasta un simptom al sărăciei și neputinței, în care se zbat cei mai multi dintre conaționalii noștri creatori și visători.

Corneliu Antim

muzică

Quo vadis, Opera?

Faptul de a scrie o muzică la comanda unor instituții sau persoane particulare nu este nou. Să-i amintim pe Bach, „papă" Haydn, chiar pe mai „rebelul" Beethoven. Dacă genul era uneori impus, libertatea compozițională (singurul drum spre capodoperă) era în schimb absolută. Am fost surprins să aflu de-un alt tip de comandă. A unui text ce trebuie potrivit pe o muzică gata scrisă (de obicei piese corale). Era invocat argumentul „autonomiei", primatului formei sonore. Ți se sugerează spațiul expresiv (liric, epic etc.), numărul de silabe, accentele și treci la treabă. Rezultatul este inevitabil diferit de ce-și imagina compozitorul, dar și de ce-ar fi vrut să facă scriitorul. O dublă ratare. Am încercat și eu o astfel de experiență și n-am motive să fiu mîndru de ea. Rămîn la părerea (contestată de unii confrați) că „aliajul" muzică-text trebuie să conțină două „metale" nobile, nu doar unul (muzica). Ajungem astfel la problema delicată a libretelor de operă, la impasul tot mai evident al genului muzical dramatic. Nu cred deloc că succesul lui Don Giovanni de Mozart este și succesul abatelui Lorenzo da Ponte. Dacă în ce privește Trilogia antică (spectacolul lui Andrei Șerban) m-ar fi interesat și-o bună traducere românească, opera mozartiană aș prefera-o interpretată într-o limbă necunoscută mie. Umorul muzical e autentic, robust. Cel al libretului e facil. Dramatismului mozartian din cîteva momente i se alătură patetismul naiv al lui da Ponte. Sintetizînd, senzației de prospețime și de mare actualitate a muzicii, i se opune o modestă experiență scriitoricească. Nu cred în ideea de „text" (libret) în afara literaturii. Mă susțin ca argument opere contemporane, chiar dacă puține și, din păcate, și mai puțin cîntate. Ceea ce rezistă însă cel mai greu judecății unui public trecut și prin teatrul contemporan, este spectacolul în sine. Slabul joc actoricesc. Și nu e doar cazul scenei lirice românești. Un fragment din Turandot (montat la prestigiosul Metropolitan și văzut pe micul ecran) mi-a lăsat, prin fastul aproape ridicol, un gust amar. Meyerbeer redivivus ? Muzica strivită de „strălucirea" costumelor și decorurilor. Butaforie orgolioasă și sterilă. Quo vadis, muzica ?

Descopăr în ultimul moment cîteva gînduri ale regizorului clujean, Anghel I. Arbore, despre premiera operei Don Carlos de Verdi : „Opera a suferit un regres, o zbatere pe loc, o rămînere într-un cerc... Singura soluție de a relua contactul cu publicul este de a-i oferi ceea ce are la îndemînă însăși opera. Anume, prospețimea existențială, prospețimea vieții...". Încercarea de a-l „aduce" pe Verdi în zilele noastre este posibilă și, mai mult ca oricînd, necesară. Îl așteptăm pe Don Carlos și la București.

Valentin Petculescu

SUTO EVA : Mitologică

De ce televiziunea ?

La început a fost cuvîntul. Desigur este vorba de sensul major al sintagmei, altfel spus, la început a fost **comunicarea.** Formele comunicării au evoluat, s-au diversificat, s-au ierarhizat și, odată cu mass-media, s-au instaurat în viața noastră cu pretenții totalitare. Cît de dependenți sîntem de aceste forme de comunicare ne-o arată statisticile care se referă la nivelul de civilizație și bunăstare. Din ele nu lipsesc telefoanele, aparatele de radio și televizoarele, numărul mare indicînd un înalt nivel de trai.

Ceea ce nu spun aceste statistici este nivelul de influențare, control și subordonare individuală exercitat prin aceste probe ale civilizației. Centralizarea și apoi difuzarea uniformizată a informației reprezintă principalul atu în procesul administrării puterii. Despre Hitler se spunea că a fost mai puțin îngrozitor decît Gingis-han pentru că Gingis-han nu a avut la dispoziție telefonul. Dar să ni-l închipuim pe Hitler folosindu-se de televiziune ! Expresia „nu cred decît dacă văd cu ochii mei" a devenit în mai puțin de treizeci de ani garanția erorii după ce vreme de milenii a fost garanția adevărului.

Ce anume vedem cu ochii noștri ? Părți din lume la care avem acces. Tot cu ochii noștri vedem la televizor părți din lume la care nu avem acces. Practic, televiziunea este Virgiliu care ne duce de mînă și ne arată numai ce vrea el. Părți, detalii, fragmente, cioburi. Toate aceste frînturi devin simboluri, devin garanții generalizatoare, imaginația noastră continuînd astfel să participe la ceea ce am văzut cu ochii noștri.

Puterea de convingere a imaginii la care se asociază cuvîntul este zdrobitoare. Expresia nedumerită, indignată, disprețuitoare, aprobatoare a unui crainic este în fapt o comunicare mult mai eficientă decît comunicarea propriuzisă. Vedem cu ochii noștri ceea ce am fi putut înțelege „citind printre rînduri". Mesajul crainicului este mult mai eficient deoarece este mult mai economic decît mesajul redactorului care a prelucrat realitatea. Crainicul este o realitate, expresia sa este ceea ce vedem cu ochii noștri, comentariul său subtextual este cel care contează, cel care pune accentul, care dă interpretarea bună și uneori chiar dorită. Dorită ? Desigur, subtextul înseamnă complicitate, și cine nu se simte flatat atunci cînd este amestecat **fără să riște nimic**, în treburile puterii ?

Din această cauză, din pricina unui zîmbet complice și a părții ce poate trece drept întreg, televiziunea este cea mai prețioasă „jucărie" a puterii. Dacă într-un tratat aspura loviturii de stat pe la începutul secolului se specifica absoluta necesitate de a ocupa gara și telegraful, la sfîrșitul acestui veac locul acestora este luat de radio și televiziune. Mai ales, televiziunea ! Pentru că, în vremurile de azi, atașamentul la putere, vechea sau noua putere, nu se mai obține prin oferirea de avantaje materiale ci prin impunerea sloganelor propagandistice. Ultimele zile ale Berlinului în 1945 au însemnat în fapt confruntarea între propaganda lui Goebbels și tancurile lui Eremenko. Rezultatul îl știm, dar experiența nu este de uitat. Și nici n-a fost uitată. A fost îmbogățită cu ajutorul televiziunii care în condițiile unei dictaturi poate fi mai puternică și decît tancurile. Războiul din Golf ne-o arată. Iar atacul „beretelor negre" asupra televiziunii din Vilnius ne convinge că puterea nu are nevoie de adeziunea poporului ci doar de intoxicarea sa informațională. Restul vine de la sine. Experiența proprie ne-o arată.

Eugen Uricaru

Ansamblu de sugestii neîntîmplătoare

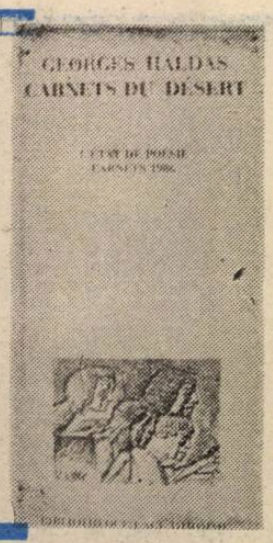

Georges Haldas este dintre scriitorii elvețieni contemporani de limbă franceză cel mai productiv. Și unul dintre cei mai originali. Are la activul său peste 40 de titluri apărute, printre cele mai recente : „Cronique de la rue Saint-Ours“ și „Chute de l'etoile absinthe“ 1987, „Le coeur de tous“ 1988, „Minutes hereuses“ 1989.

Paralel cu activitatea beletristică desfășoară una de cronicar, la fel de intensă. Maniera lui de a-și găsi subiectele mi se pare absolut neconvențională. Spintecă limbajul curent ca să îl submineze conformismul. Are o atitudine critică la adresa convențiilor ce banalizează opinii și sacrifică acuratețea expresiei.

Cea mai nouă carte a sa, „Carnets du désert. L'etat de poesie“ *), adună sub forma liberă a notațiilor de carnet, după cronologia calendarului sau a acordului cu stări de spirit intime, trăiri, relații între semn și semnificant, cu osebire trimiteri la imaginația vieții ca tot atîtea subiecte pe care merită să le contactăm, să le explorăm.

Citind cele 250 de pagini de text format mare, am înțeles mai bine cît poate să însemne o activitate ce va sărbători, în 1992, 50 de ani de la debut. Sau în împlinirile ei, în timp și ca rol spiritual major într-o cultură aluvionară, la răspîntia a trei asocieri, de sursă franceză, germană și italiană, rațiunea atribuirii premiilor de excelență precum Premiul C.F. Ramus și Premiul orașului Geneva, dobîndite amîndouă în ultimul deceniu.

Îmi place să cred că pot începe prezentul comentariu cu un citat ce numește textual estetica lui Georges Haldas, îi determină logica, transcrie, cu infime variante un stil : „Sentimentalitatea este contrariul iubirii. Este masturbarea inimii“. La care aș adăuga, din nevoia de sugerare a sporului de curiozitate înțelegătoare : „Această cucoană, cu un suspin mortal și aerul trist al unei umbrele : «Nimic nu e mai rea decît monotonia». Asta, însoțit de un soi de gîfîit icnit. Pe potriva propriei sale vieți“.

Respirația aforistică se completează după un tabel al corespondențelor cu excentricități. Ele dau paginii o lumină insolită, nedogmatică, aproape năstrușnică. Un citat reprodus din Teilhard de Chardin ar trebui verificat, susține autorul. Citatul, să o spunem, se dovedește corect. Sună astfel : „Singura prudență este să arzi tot mai tare“. Sau: „Apa și focul se regăsesc în felul nostru de a vorbi. Duși de un fluviu de foc, așa s-ar cuveni să fim, ca să vorbim demni, despre Origini“.

Este, mereu un decalaj între ce spune în mod strict Haldas și strînsa relaționare cu spirite tutelare, între diversele planuri ale reflecției, la care cititorul este mai totdeauna îndemnat să adere. Am impresia că descifrez două impulsuri, aproape opuse, cel puțin aparent. Unul are ritm, ritmul înțelepciunii ce fixează înțelesurile, altul, atras de inedit, sare, se rostogolește capricios, într-un iureș cînd obosit de căutări, cînd precipitat, vindecător. Scriitorul dispune de admirabila însușire de a încolăci ceasul, de a intra în timp ca într-un ceremonial în plină desfășurare, de a puncta multiform gîndul, spectacolul lui orgiastic.

Nu știu să fi întîlnit ceva asemănător de foarte mult timp. Mai ales că Haldas aduce cu sine în secvențele sale sapiențiale, la concurență cu eticul, clasificări lipsite de echivoc. Și totuși, extrem de elegante, proprii omului cultivat. Iată un exemplu : „Să rîzi de mizeriile tale. În privința asta francezii sînt remarcabili. Idem și englezii. Dar în alt fel. Primii cu deșteptăciune, ceilalți cu duh. Subtilă diferență de sunet“.

Pot cita la nesfîrșit. Am chiar impresia că plinul este atît de cuceritor, de pătrunzător, că propune mereu favorabil asimilării, alte popasuri cu creionul în mînă.

Aflu dintr-o fișă bibliografică, că de un bun număr de ani Georges Haldas publică în aceeași modalitate redacțională **carnete.** Avantajul lor rezidă, pe cît îmi dau seama în absența oricărei anecdotici prestabilite. Enunțul figurează simbolic fie ascensiunea pe un lung traseu labirintic, fie, parcă în același topos montan, **trecerea** de la o creastă spre altă creastă, pe un platou cu infinite accidente de relief, infinitezimale și totuși solicitînd atenția.

Ceva despre titlul cărții : **Carnets du dèserts.** Deșertul este un loc arid, al dezolării. Dar și al revelațiilor, al mirajelor. Pe semne că sub semnul lor află autorul bucuria unei ambianțe intelectuale atît de imprevizibile. Pe coordonatele deșertului său atît de înflorit, tainele rămîn ciudate, ca și reprezentările. Oricum, e limpede, metafora se revelează ca un revers al deșertului. Cum și este foarte natural. Un mare poet găsește atîtea inflexiuni incitante că îi parcurgem cartea cît mai repede cu putință.

Modelul compozițional al carnetelor e de căutat în conceptul însuși al practicilor literare. Păstrîndu-se deschis bucuriei scrisului, el înțelege să dea fiecărui tîlc un spațiu de mărturisire, chiar și atunci cînd scrisul este amînat sau înlocuit de tăcere. Citez din nou din Haldas : „Zilele mele de pauză sînt pline de materia care într-o zi va fi așternută pe hîrtie. Ca și cum mi-aș umple bateriile. Însă cum să te regenerezi mai bine ? Uitînd din cînd în cînd că ești scriitor. Trăind starea de abandon cu deplină încredere. Pe urmă simți că zilele se măresc. Că participi la venirea primăverii. Că spiritul se limpezește. Și că apoi porțile fervorii se redeschid“.

*

Inductiv, ingenios, modul acesta de a dirija asociațiile, simplele însemnări, amintește, cumva, de Camus. De însuși Albert Camus. Ca metodă de anexare a amănuntului de orice natură la aventura spirituală. Aș reține însă, o singură, enormă deosebire. În roman impusul problematic ia caracter cosmotic, în carnete, mai timide, răzlețe, multiprismatice, analoage prin intermitență plînsului infantil sau unei dictări întrerupte din diverse pricini, notațiile traduc revelații fulgurante, sincopate, în stare să fuzioneze, deși, în imediatitate, par să întîrzie într-un provizorat imprevizibil. Migrînd de la o lună la alta pe întreg traseul celor 12 luni ale anului, cum ai investi fiecare lună cu o particulă și ai alcătui din toate o nebuloasă, **Carnetele deșertului** întreține odată cu ieșirea din iarnă, trecînd în primăvară și prin vară spre toamna culesului, imaginea paradisului pierdut.

Le citim ca pe un poem uimitor. În meandrele sale vii ori pietrificate. O carte-mărturie. O mărturie despre Carte, despre obsesiile celui care o proiectează pentru **nol.**

Henri Zalis

*) Lausanne, Bibliotheque de l'Age d'homme 1990.

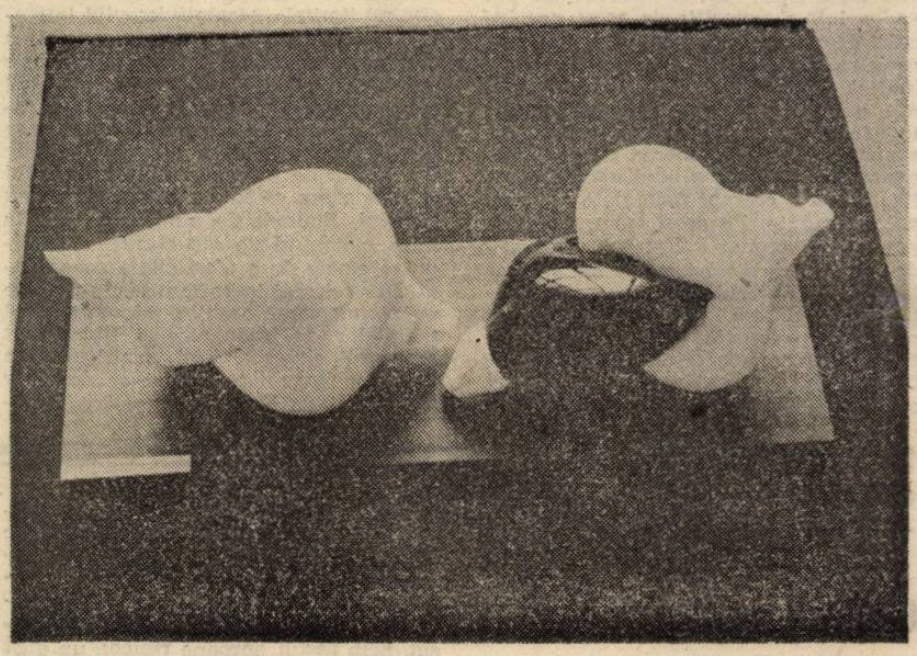

DIONISIE POPA : Compoziție

Cetățeanul Robinson

Așadar Simón Rodríguez sau Simon Carreño, căruia i s-a spus Robinson, sau mai exact care și-a spus singur Robinson, a ajuns în Franța la șase ani după căderea capului lui Robespierre, pe cînd avea 29 de ani. El revine acasă, în Venezuela, la opt ani după Waterloo, pe cînd avea 52 de ani. Rămîne acolo, pe insula singurătății sale, încă 31 de ani aproape și o părăsește definitiv, devenind legendă la încă șase ani după anul revoluțiilor europene.

Longevitatea lui Simón Rodríguez, personaj real devenit eroul unei ficțiuni, mai mult, a unei epopei morale și tratat ca atare de Arturo Uslar Pietri în cartea sa **Insula lui Robinson,** i-a îngăduit să traverseze deceniile schimbărilor celor mai rapide și radicale dintr-o bună parte, dacă nu chiar din toată istoria lumii. O omenire destul de informată și de mobilă (Robinson însuși călătorește enorm) dar incapabilă încă să-și facă prea mult rău în conflicte, un univers destul de larg prin distanțe pentru a nu se uniformiza dar destul de mic pentru a fi străbătut, aceasta este lumea în care se mișcă Simón Rodríguez, profesorul și prietenul celuilalt Simon, Bolivar, civilizatorul Americii Latine.

Opera celor doi Simon este de fapt un import de educație civică. Romanul lui Arturo Uslar Pietri este povestea completă a acestui import începînd de la lectura în tinerețe de către Robinson a lui **Emile** și pînă la aplicarea, la maturitate, a învățăturii lui Rousseau și Chateaubriand, a experienței Revoluției Franceze și Comunei în Lumea Nouă. Nouă dar destul de veche (trei secole de la „descoperire“) pentru ca tînărului și apoi adultului Simón să i se pară învechită.

Romanul lui Uslar Pietri se caracterizează în primul rînd printr-o mare putere a imaginației de a reconstitui amănunte. Ar fi un roman „istoric“, gen greu de digerat, dacă forța evocării amănuntelor neverificabile nu i-ar tăia orice „romanțare“, nu l-ar aduce la precizia unui documentar.

Ar fi de asemenea lipsită de interes biografia unui erou exemplar ca Simón Rodríguez, petrecută alături de altul, și mai exemplar, Simon Bolivar, dacă și această biografie nu s-ar umaniza atît de puternic sub presiunea amănuntului autentic, a personajelor imaginare, mai bine zis imaginate, dar cu o viață adevărată.

Arturo Uslar Pietri umanizează istoria și viața personalităților pe care le transformă în proză și personaje. Ceea ce se păstrează între cele două spații, al realității și al invenției literare este morala : existența de eroi civilizatori ai celor doi Simón.

Pe insula lui, Robinson nu este singur. El aduce cu sine amintirea civilizației și își face din insula pustie o micro-civilizație sincronă cu existența celei rămase peste mări. La fel și Simon — Robinson aduce cu sine experiența și învățătura unei civilizații, constînd în primul rînd în avansul luat prin revoluții (cu sîngele scurs cu tot).

Robinson — Simón este „cetățeanul Robinson“ care echilibrează prin disciplina intelectuală o lume care, din perspectiva lecturilor sale este evident rău alcătuită. Și Robinson Crusoe încearcă să instituie morala sa (în educarea lui Vineri) mai degrabă decît să-și apere existența amenințată de un ținut necunoscut.

Lecția lui Robinson nu este deci supraviețuirea ci modelarea lumii după prescripțiile tipului său de civilizație. Față de atîtea cărți care vorbesc despre denaturarea unei lumi arhaice prin intervenția concepțiilor și acțiunilor unei civilizații superioare, **Insula lui Robinson** este o pledoarie pentru civilizare, în sensul european. Nu trebuie să uităm însă că Robinsonul lui Uslar Pietri nu „ajunge“ ci „se întoarce“ pe insulă, adică revine la ai săi.

Horia Gârbea

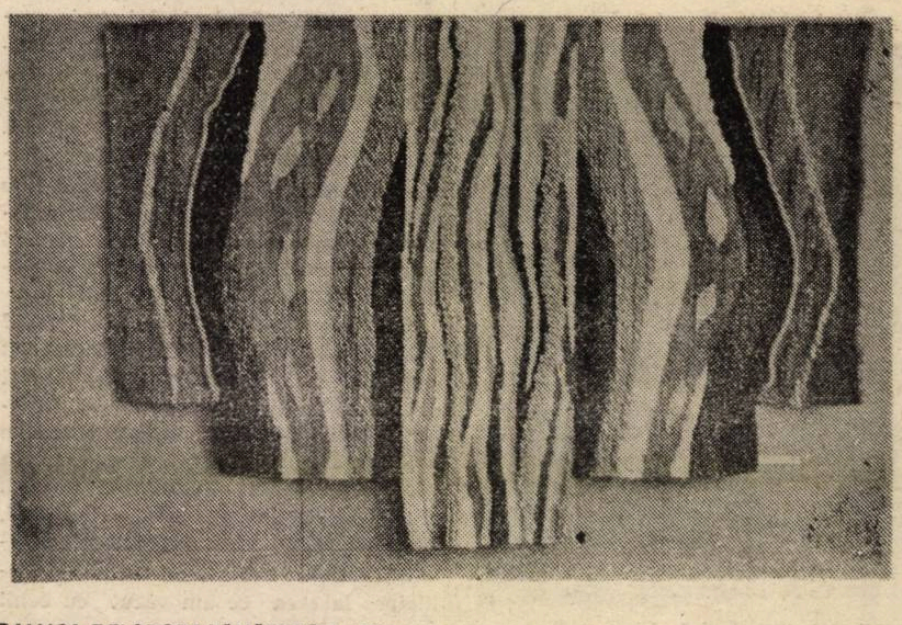

RALUCA DELAPORT TĂNĂSESCU : Ritm

Urmare din pag. a 16-a

CERȘETORUL DE STELE

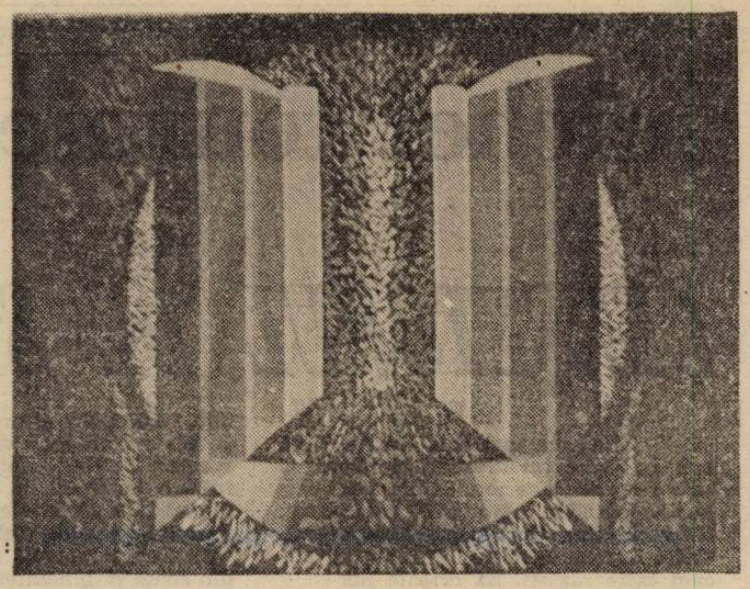

LUCIA PUȘCAȘU : Porțile vieții

În pragul acestei intrări fatale, sapă o groapă pătrată și înaltă pînă la cot, în care varsă după ritualul libației lapte cu miere, apoi vin dulce și în sfîrșit un nor de albă făină. Morții încă nu dau nici un semn. Atunci, Ulise sacrifică un miel alb și o oaie neagră al căror sînge fierbinte țîșnește în groapă. Morții palizi și însetați de viață se năpustesc cu toții la intrarea în peșteră. Ulise îi împiedică să se apropie de groapă folosindu-și sabia. Ciudată luptă ! Oștirea cenușie și diafană a defuncților asaltînd această gaură însîngerată iar Ulise, în picioare, singur, respingîndu-le atacul cu vîrful sabiei ! Căci Tiresias e singurul care trebuie să se apropie și să-și astîmpere setea de vampir. Ceea ce Ulise nu prevăzuse este însă apariția propriei sale mame, Anticleea. O lăsase plină de viață în Ithaca și-i regăsește umbra amestecată printre cele ale răposaților fără de număr. Nu știa că murise de supărare așteptîndu-l. Ulise plînge, dar are puterea de-a o îndepărta și pe ea. Numai Tiresias va bea sîngele.

Ulise înfruntînd năvala umbrelor eram noi, despicînd această masă întunecată ca să putem ajunge în tabăra morților. Noi însă n-aveam să-i îndepărtăm cu vîrful unei săbii, noi aveam să le aruncăm brațe pline de merinde, ospățul de revelion, sranii Moși Crăciuni occidentali, pierduți în aceste ținuturi asiatice. Numai că mai aveam pînă să ajungem acolo...

După ce am ocolit și ultimul picior al podului, nu ne mai rămînea decît să coborîm către mal, și ne blestemam lipsa de prevedere, căci o lampă de buzunar ne-ar fi fost prețioasă în labirintul gloduros în care bîjbîiam. Ultimul număr din **Telegraph**, ziarul anglofon din Calcutta, cu un exemplar al căruia acoperisem coșul, ne sluji drept lumină. Pagină cu pagină, Karl îl transformă în făclii care, ținute deasupra capului, probabil că ne dădeau o înfățișare neobișnuită. Angoasa ne ducea cu gîndul la niște referințe familiare de care încercam să ne agățăm.

— Rembrandt : rondul de noapte, murmurai eu.

— Don Juan și Leporello se duc la un picnic în cimitir cu statuia Comandorului, rectifică Karl.

Dar trase numaidecît o înjurătură, căci alunecînd brusc, căzuse. Se ridică de pe jos gemînd.

— Picnicul, cel puțin, a rămas intact. Dar e ceva care mă intrigă. De cînd am părăsit podul, nu mai e nici țipenie de om. Pînă mai ieri mișunau pe-aici, nu-i așa ?

N-am răspuns nimic. Și pe mine mă frapa absența oricărei ființe omenești. Lucrurile se schimbară însă cînd ajunserăm pe mal. Cerul înstelat era despicat brusc de întunecimea podului. Nu se putea vedea deloc mulțimea care-l parcurgea în ambele sensuri, dar i se auzea tropăitul ca de furnici. Cît despre porțiunea care se întindea sub pod și dincolo de el, aceasta era pustie. Colonia de milogi pe care-o descoperisem acolo, corturile scunde, trupurile întinse pe podele, micile grupuri adunate în jurul unei vetre cu funingine, toate acestea dispăruseră.

— Dumnezeule, dar unde-or fi oare ?

— Ia te uită, s-au dus toți să petreacă revelionul !

— Bine ne stă cu merindele noastre !

— Acuma ce facem ? Doar n-o să ducem tot înapoi la hotel !

— Hai să facem ca ei : să petrecem revelionul !

Se așezase pe un buștean ros de cari aruncat acolo de apele fluviului și-și potrivea coșul între picioare. M-am așezat și eu lîngă el. Începu să cojească o banană.

— Ce ironie nemaipomenită ! Venim cu brațele pline, temîndu-ne de un asalt furios, și darurile noastre minunate rămîn neatinse !

— Lucrurile merg mai departe decît crezi tu. Ți-amintești de filmul lui Chaplin **Goana după aur ?** Micul emigrant ghinionist se îndrăgostește. E seara de Crăciun. Își invită iubita și frumoasele-i prietene să ia masa cu el. Și-a cheltuit toți banii pe dulciuri și pe mici cadouri. În baraca lui a aranjat o cină minunată cu lumînări pe o față de masă albă. Și nimeni nu vine. Iar el adoarme cu capul pe masă.

— Da, îmi aduc aminte. Și visează. Visează că frumoasele doamne au venit și, ca să le distreze, execută faimosul dans al piinișoarelor.

— Invitați recalcitranți. Cel bogat de la care nimeni nu vrea daruri. Teribila singurătate a omului bogat. Cei săraci se strîng în jurul tainului lor mizerabil. Își țin de cald unul altuia. Celui bogat îi e frig și n-are poftă de mîncare, singur în fața mesei lui supraîncărcate.

— Asta e tema unei parabole din Evanghelie, cea mai stranie și mai crudă dintre toate poveștile. Un bărbat bogat vrea să-și invite cei mai buni prieteni la o masă minunată. Face invitațiile și pregătește ospățul cel mai rafinat și mai suculent cu putință. În seara stabilită totul este aranjat. Masa strălucește în șervete brodate și veselă de aur. Nu mai lipsesc decît invitații. Gazda așteaptă. Orele trec. Nimeni. Atunci își trimite servitorii după vești. Aceștia se întorc mai tîrziu aducînd, unul după altul, scuze. Unul dintre invitați și-a cumpărat niște pămînt, trebuie să meargă să-l vadă, altul trebuie să încerce cinci perechi de boi, al treilea se căsătorește. Atunci, stăpînul casei, iritat, le spune servitorilor : „Duceți-vă prin piețele orașului și pe străzi și aduceți-i aici pe cerșetori, pe orbi și pe șchiopi". Și servitorii îi îndeplinesc ordinul. Dar mai e încă loc și pentru alții, și-aici urmează sublima nebunie. Stăpînul le spune servitorilor : „Înarmați-vă, duceți-vă din nou afară și aduceți-i aici pe trecătorii pe care-i întîlniți. Împingeți-i de la spate cu sabia, dacă e nevoie !". Nici un pictor nu a avut pînă acum îndrăzneala de a zugrăvi pe pînză acest incredibil ospăț : masa somptuoasă, stăpînul devorat de tristețe și de ciudă, un ciorchine de ciunți și de schilozi și, în sfîrșit, toți acești bieți trecători zăpăciți și înspăimîntați aduși acolo cu sila. Nici un romancier n-a povestit urmarea acestui uluitor festin !

Tăcurăm o vreme, și nu se mai auzi decît tropăitul nenumăraților pași de deasupra capetelor noastre. Spusesem cuvintele „uluitor festin" amintindu-mi de o parabolă din Evanghelie. Dar seara noastră de Crăciun la Calcutta, cine-ar putea crede că era adevărată ?

Era cald. Poate că am dormit puțin. Mai tîrziu Karl povesti o întîmplare mai recentă.

— Nu ți-am vorbit despre asta : ieri dimineață cînd m-am întors singur la hotel, un băiat se pregătea să facă ordine în cameră. Îl deranjam din treabă, iar el, și el mă stingherea pe mine. După cîteva clipe, s-a apropiat și mi-a atins cămașa cu degetul. I-am explicat într-un sabir anglo-hindi c-aveam să-i dau lenjeria la spălat mai tîrziu. El a dat din cap zîmbind. Era o neînțelegere. Voia altceva. Îmi prinse cămașa între degetul mare și arătător iar cealaltă mînă și-o puse pe piept. Era limpede : voia să-i dau cămașa. Un cadou, ce mai ! Am rîs. Era nemaipomenit, nu-i așa ? Și, dezarmat, m-am supus. M-am trezit gol pînă la brîu, iar el a plecat nemaicontenind cu mulțumirile și ținînd în mînă cămașa mea umedă de sudoare. M-am gîndit la sfîntul Martin. Acest soldat fusese canonizat pentru că-și tăiase în două haina cu sabia ca s-o împartă cu un sărac. Eu îmi dădusem cămașa toată.

— Dar tu mai aveai o duzină de cămăși în valiză.

— E-adevărat, recunoscu el, tăind dintr-un ananas.

Din nou tăcere. Zgomot de tropăituri.

— Cerșitul. Încerc să descopăr relația pe care o stabilește între două ființe, spusei eu. Deunăzi, eram hărțuit de un băiat frumos ca un zeu. N-avea deloc un aer nenorocit. Îl respingeam rîzînd. Pînă la urmă rise și el iar rugămințile lui din ce în ce mai îndrăznețe începură să semene cu un joc. Cum eu continuam să merg, ne-am rătăcit în grădina botanică, în mijlocul pădurii de rădăcini sălbatice ale faimosului banian bicentenar. El, încurajat de bunăvoința mea evidentă, se pregătea să-mi cotrobăie prin buzunare. M-am oprit uitîndu-mă la el. Îmi spuneam : „Un tînăr arab și-ar fi dat deja de zece ori pantalonii jos !". Dar totul în comportamentul său descuraja orice încercare de avans sexual. Da, tinerii săraci ai Indiei sînt îmbrăcați într-o haină de inocență. Nu-i poți atinge pe cei de neatins, nu din cauza impurității ci, dimpotrivă, din cauza purității lor. Între cerșit și prostituție există o incompatibilitate absolută. Prostituatele din cartierele calde al Bombay-ului sînt superb îmbrăcate și pieptănate și evoluează în decoruri de teatru.

— Bineînțeles, spuse Karl. Prostituția presupune că prostituata este dorită de client. Profesiunea îi impune să fie frumoasă, seducătoare, provocatoare. Într-un anume sens, această relație există și în cazul cerșitului. Dar atunci, fără să-ți dai seama, tu ești cel frumos, seducător, provocator în ochii cerșetorului. Banii sau cămașa pe care-o dai cerșetorului reprezintă o parte din tine sau din universul tău pe care-o cedezi senzualității lui. Bogatul este curva săracului.

După această superbă formulă se lăsă din nou tăcerea. Cît timp am rămas acolo, copleșiți în atmosfera încleiată de umezeala căldurii ? Într-un tîrziu ne-am scuturat. Suprafața moarată a fluviului răspîndea o lucire fosforescentă. Pentru ultima oară ne-am întors către masa neagră de pe podul care ne strivea. La piciorul unuia din stîlpi am lăsat coșul încă plin pe trei sferturi. Și-n clipa aceea l-am descoperit pe singurul nostru cerșetor din noaptea acelui Crăciun în Calcutta. Era cocoțat în vîrful stîlpului. Ghemuit la douăzeci de metri deasupra solului, pasăre imensă golașă, numai piele și os, cu cotul proptit pe genunchi într-un gest imemorial, tinea palma deschisă către cerul scînteind de stele.

Din volumul „Le médianoche amoureux", Editura Gallimard, 1989

moda, altfel

Cerc în cercuri

„Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece" —
Mihail Eminescu

Pînă și cercurile celeste, nu numai cele pămîntene, își primesc numele de la latinescul **circulus** ; și cine oare n-a repetat în anii de școală, cu gravitate sau indiferență sau frivolitate că „cercul e suprafața plană care e limitată de o linie curbă, numită circumferință, ale cărei puncte (dar absolut toate !) sînt egal distanțate de același punct interior, numit **centru". Aria unui cerc**, ce univers spiritual ! Cîte cercuri !

The Encyclopaedic Dictionary — 1896 (Newspaper Syndicate, Boston, New York, Chicago, San Francisco) notează sensul figurativ al cuvîntului, scris **circle, cercle, sercle** (ăștia, da, democrați !) — o sferă de influență, de cunoștințe, o clasă sau o diviziune socială ; un cerc „la modă".

În 1929, Marele **Larousse**, „publié sous la direction de Paul Augé", ne lasă să aflăm, negru pe alb, că un **cerc vicios** e un fel greșit de a gîndi, în care se dă în loc de concluzie ipoteza pe care s-a bazat gîndirea enunțată. Prin extensie, poate fi și **impas**, situație fără ieșire, în care diversele soluții ce se pot imagina nu pot fi obținute decît folosind chiar aceste soluții.

Cîți n-au dorit cercuri, cîți n-au scris despre cercuri, la cîți le-a fost frică de cercuri, cîți n-au trădat cercuri, cîți au adorat cercuri, cîți s-au jertfit pentru cercuri ?! Au existat și există cercuri muzicale, marxiste, de pictură, științifice, matematice, electronice, istorice, filosofice, medicale, logice, chiar și cerc „strimt", cum ne zice „nepereche" — a poeților noștri, dar și **cercuri** literare. Acestea au avut meritul de a atrage și celelalte cercuri artistice sau politice. De aceea întotdeauna, cîrmuirea a avut treabă cu ele. Despre un cerc literar, dicționarul nostru patriotic ne dă un citat din Vlahuță : „Dan vorbea de cercurile literare din București, de mișcarea care se începe acum".

Adăugăm „cercuri de lume bună", „cercuri la modă" dar și **Demicercle.** Nu e un termen care să exprime o mondenitate sau un nivel de mondenitate, ci e o numire muzicală pentru un aranjament de cîntec care era transcris prin patru **note mici**, legate între ele, dispuse într-un semi-cerc. Totuși, un **cerc social** înseamnă un **salon.**

Societatea pe care o frecventa Byron era „cea mai la modă și cea mai strălucitoare" în epocă. Ceea ce politica și literatura considerau că este cel mai „distins" se întîlnea în casa lady-ei Melbourne. Dineuri sau supeuri la miezul nopții, între **doamne**, așteptau întoarcerea **domnilor** de la Parlament. Spre trei dimineața, după ce unii dintre invitați se retrăgeau, Prince of Wales și cîțiva privilegiați coborau să supeze la parter, în apartamentul privat al lady-ei. **Sheridan** era uneori, printre ei, complet beat. Dar în salonul contesei de Cork se afla sanctuarul **„du bon ton"** englezesc. Lady Morgan ne lasă o succintă descriere : „străluciri de lumini", sau un „demi-jour" căzînd pe fîntîni de apă de trandafiri, pe ierbe de flori care nu se ofilesc, loc unde păsările nu cîntă și fluturii sînt condamnați la odihnă. „Dar ochii mei" spune ea, „s-au oprit asupra unui tînăr foarte frumos (...) cu un aer de singularitate, între superioritate distantă și timiditate". Era Byron.

În aceste saloane aveau loc serate muzicale, se recitau versuri clasice sau inedite, se jucau jocuri de noroc, se întîlneau poeți și istorici (William Spencer), se întîlneau mari pasiuni (Byron-Caroline Lamb), se aranjau spectacole, publicări, audiții, destine. Aceste saloane se considerau și erau considerate „cercuri" speciale ale societății. Și au fost !

Un Hamlet provincial (I.S. Turghenicv) are următoarea părere : „Cercul este moartea oricărei dezvoltări personale ; este un surogat al societății, al femeii și al vieții. Cercul... să-ți spun acuma ce-i aceea cerc. Cercul înseamnă o existență lîncedă și leneșă, laolaltă și cot la cot cu alții, căruia i se dă însemnătatea și înfățișarea unui lucru rezonabil ; cercul înlocuiește discuțiile cu disertații, te deprinde cu vorbăria goală, te depărtează de la munca singuratică și pozitivă, te molipsește de riia literaturii, îți răpește în sfîrșit toată prospețimea și toată candoarea virginală a sufletului. Cercul este banalitatea și plictiseala subt eticheta frăției și a amiciției... Un ghem de răstălmăciri și ironii, subt pretextul sincerității și al simpatiei ; într-un cerc, datorită dreptului pe care-l are orice prieten de a-și vîrî în orice clipă degetele nespălate în măruntaiele celuilalt, nimeni nu mai are în suflet un locușor curat și neatins ; în cerc, toți se închină celui mai găunos vorbitor, celui mai vanitos om de spirit, filosofului senil ; e purtat în triumf versificatorul fără talent dar cu idei **obscure.** În cerc, tinerii de șaptesprezece ani discută subtil și complicat despre femei și dragoste, în vreme ce puși în fața sexului slab, devin muți, ori vorbesc ca din carte, și încă despre ce subiecte ! În cerc înflorește elocvența subtilă, în cerc se spionează unii pe alții, mai rău decît cei de la poliție... O, cerc ! Nu ești un simplu cerc, ești cercul magic în care mulți oameni de valoare și-au găsit pieirea !".

Corina Cristea

michel tournier

CERȘETORUL DE STELE

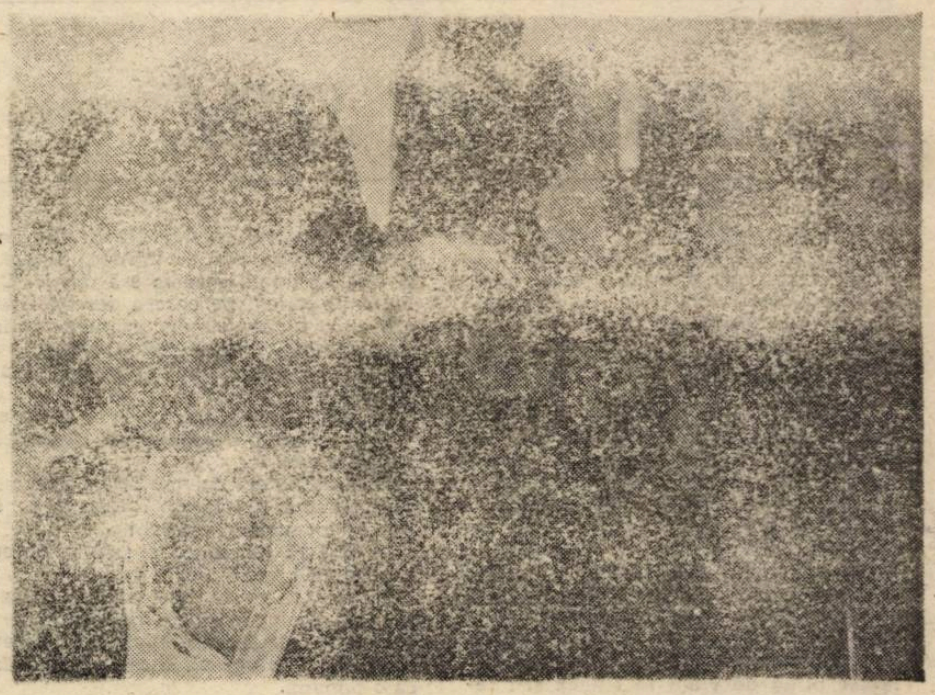

era... nu mai știu. Acum cîțiva ani. În India întotdeauna te pierzi. O țară care distruge totul. Chipurile, trupurile, păsările, amintirile, calendarul. Ne hotărîsem, Karl și cu mine, să părăsim Europa în miezul iernii și să plecăm către răsărit. Ex oriente lux !

Escală la Teheran : tenebre și ceață. Sosire la New-Delhi : frig și vînt. Zbor spre sud : Calcutta. O căldură care la început ni se pare blîndă și primitoare. Nu descoperiserăm încă trupurile. În mod normal, indianul nu are trup. E un chip pictat, cu ochii luminoși, devorat de spiritualitate, care se întinde către tine pe deasupra unui manechin înfășurat în voaluri. Nimic nu descurajează contactul fizic, mîngîierea și mai ales contactul erotic mai mult decît această păpușă imponderabilă care, deși acoperită, nu e deloc lipsită de mister. Nu, nimic nu atrage, nici nu excită, în trupul uscat al indianului, care pare el însuși lipsit de dorință.

Și apoi mai e umezeala. Cum să-ți poată fi sete de trupul altuia cînd ești deja sătul de greutatea, umezeala, viscozitatea propriului tău corp ? India este, fără îndoială, un tărîm al castității...

Și totuși, la Calcutta trupurile se află în preajma ta, pretutindeni, obsedante, în picioare, ghemuite, dar cel mai adesea culcate de-a latul, de-a lungul, de-a curmezișul. O treime a populației, neavînd locuință, doarme în timpul nopții acolo unde își petrece ziua, loc de muncă sau de cerșit. Șoferul se culcă în taxiul lui, liftierul în ascensor, vînzătorul de legume pe tarabă, măcelarul pe tejghea. Dimineața se spală și-și fac nevoile cu inocență în gurile de scurgere. Absența erotismului este echilibrată, cum deseori se întîmplă, de o prezență scatologică exorbitantă.

Încă din prima zi fusesem confruntați cu problema cerșetorilor. Cum să nu le dai nimic ? Dar cum să le dai fără să provoci o răscoală ? Căci cerșetorul indian, de îndată ce a primit un dar oarecare, își alertează confrații într-un spirit de solidaritate lăudabil, dar catastrofal. Și atunci se năpustesc cu toții asupra nefericitului donator. „Tocmai am făcut o faptă rea, scria Anatole France, am dat de pomană unui sărac".

Karl recurse mai întîi la o stratagemă. Ni se distribuiseră în avion niște casolete care conțineau elementele unei modeste gustări. Găsind una dintre aceste casolete în geanta mea de voiaj, ne venise ideea de a o folosi spre binele unuia dintre acei copii flămînzi care ni se iveau în cale ca niște năluci. Dar asta departe de hotel și împachetată destul de zdravăn, astfel încît să ne dea timp să ne facem nevăzuți. Experiența fusese concludentă. Intrigat, copilul se așezase pe vine și se-apucase să desfacă pachetul înfășurat în benzi adezive. Era în toiul muncii cînd noi ne evaporaserăm.

Din acel moment, începurăm să petrecem zilnic o parte din timp cumpărînd mici porții de mîncare pe care le ambalam în pachețele și le împărțeam apoi la întîmplare în hoinărelile noastre.

Sistemul funcționă vreme de trei zile. Catastrofa se produse într-a patra. Îi văzuserăm încă din zori de la fereastră. Zeci de copii stăteau la pîndă în fața hotelului, la o distanță respectuoasă față de paznici. Telefonul indian functionase cum trebuie. Eram reperați. Furăm nevoiți să ieșim pe o ușă din spate și, bineînțeles, cu mîinile goale, ceea ce nu ne scuti de o escortă rugătoare și neobosită. Ah, gesturile acelea îngrozitoare, pumnul agitat în fața unei guri deschise (mîncare ! mîncare !) sau cămășuța ridicată descoperind un tors scheletic, sau bebelușul întins pe brațe de o fetiță minusculă ! Ce să faci, da, ce să faci cu cerșetorii din Calcutta ! Și cel mai cumplit e că sfîrșești prin a te obișnui cu acest cor lamentabil pînă-ntr-atît încît poți accepta fără să clipești blestemul amenințător al unui profet în zdrențe furios să vadă că e ignorat, sau zeama roșiată a tutunului de mestecat scuipată cu dispreț.

Într-una din seri, sala de mese a hotelului ne oferi o surpriză. Ghirlande de felinare multicolore alergau de la un capitel de coloană la altul iar fețele de masă erau împodobite cu crenguțe de brad, de-a dreptul exotice la această latitudine. Îl întrebarăm pe chelner despre ce era vorba. „Christmas, sir, Weihnachten meine Herren, Crăciunul...", explică el cu o mimică de provensal încîntat. Eh, Doamne, așa e ! Nu băgaserăm de seamă că se apropia 24 decembrie și, uite, era chiar în seara asta ! Acești indieni se arătau cum nu se poate mai îndatoritori față de noi, barbari occidentali ce eram.

Totuși, Karl părea preocupat.

— La ce te gîndești ?

— La Howrah Bridge.

Acest gigantic pod metalic care traversează Hooghly ne lăsase, într-adevăr, o impresie de neuitat. Platforma lui imensă era acoperită de un furnicar uman, o masă compactă de pietoni, biciclete, șarete remorcate de biciclete, vaci și cai, în care cele cîteva sute de camioane și automobile păreau înglodate pentru totdeauna.

— M-am interesat. Acest trafic formidabil se datorează în parte gării importante care se află în apropiere, pe malul drept.

— Mă gîndesc mai ales la ce am văzut sub pod, spuse Karl.

Era rezultatul unui reflex destul de „parizian", care funcționase prompt. Ani de zile am locuit pe insula Saint-Louis. Îmi făcusem obiceiul de a porni în mici expediții nocturne pe malurile Senei ca să cunosc mai îndeaproape populația de vagabonzi care hălăduia pe vremea aceea pe sub podurile Marie, Louis-Philippe și Tourelle. În timp ce rătăceam, duși de valul mulțimii de pe Howrah Bridge, îi spusesem lui Karl :

— Și dedesubt ? Hai să vedem ce-i dedesubt !

Nu fusese ușor să găsim străduța ce șerpuia printre cocioabe și cobora pe malul fluviului. Numai panta și umiditatea solului ne avertizau că fluviul nu se afla departe. Șobolani enormi o zbugheau din calea noastră. Striveam obiecte moi pe care preferam să nu le identificăm. Ocoleam barăci informe, corturi negre și joase, planșee suprae-tajate acoperite de trupuri înfășurate din cap pînă-n picioare, ca într-o morgă. Uneori ne ieșea în cale un chip halucinat care dispărea îndată. O mînă noduroasă se întindea la capătul unui braț scheletic. Un fum înțepător și roșiatic ne provoca o tuse înnecăcioasă și ne făcea să lăcrimăm. Asta pentru că, lăsîndu-se seara și temperatura scăzînd cu cîteva grade, indienii se strîngeau în grupuri zdrențăroase în jurul unor focuri firave în care ardeau hîrtii, bucăți de stofă, coji, fecale uscate, obiecte scîrboase.

— Cîți or fi ? murmură Karl.

Întrebare rămasă fără răspuns. Mai degrabă o exclamație. Era mai mult decît o tabără, era un oraș subteran, colcăind sub colcăiala podului, ca un furnicar sub un furnicar. În amonte, pe același mal, zăream rugurile funerare ale lui Nimtala Ghât. Din fericire treceam aproape neobservați.

— Asta fiindcă n-avem nimic să le dăm, spusese Karl.

Într-adevăr, avînd în urmă niște experiențe, pornisem de această dată cu buzunarele goale și s-ar fi spus că mulțimea de nenorociți știa că așa este. Și asta mă duse cu gîndul la un pasaj memorabil din cartea lui Lanza del Vasto, **Pelerinajul la izvoare.** Într-o zi, scriitorul se scaldă lăsîndu-și hainele pe plajă. Întorcîndu-se, își dă seama că batista în care-și ținea înnodată bruma de bani de călătorie îi dispăruse. Îl apucă amețeala : iată-l singur, lipsit de orice alt ajutor, în inima continentului indian ! Apoi izbucnește în rîs. Tocmai înțelesese că trăia unul din acele rare momente în care Dumnezeu are grijă să ne demonstreze foarte limpede că el este singurul nostru sprijin. Din acea clipă și pentru totdeauna, viața lui s-a schimbat. Avertizați într-un mod misterios de sărăcia lui absolută, indienii nu numai că nu îl mai solicită, că nu mai caută să-l exploateze, să-l fure, ci, dimpotrivă, îl primesc printre ei, îl îmbracă, îl hrănesc. Niciodată de-aici înainte nu va mai poseda absolut nimic. Și notasem aceste cuvinte ale lui Lanza del Vasto, care sună ca un precept propovăduitor de blîndețe și încredere : „Cel ce se cufundă în apa sărăciei nu are altceva de făcut decît să se simtă în largul lui acolo și să le zîmbească îngerilor. Și-atunci începe să plutească...".

Despre această populație aciuată sub podul gigantic își amintea deci brusc Karl în această sală de hotel 4 stele, luminată festiv în ajun de Crăciun.

— Și-atunci ? Ce-ți inspiră podul ăsta mare ?

— Dacă ne-am întoarce acolo ?

— În seara asta, pe-ntuneric ?

— Da. Să facem Crăciunul cu ei ! Cumpărăm tot ce putem, îi invităm să chefuiască cu noi !

Așa era Karl, primejdios și admirabil tovarăș care, cînd îl apucau pandaliile, te punea în fața unei dileme îngrozitoare : să te arunci într-o aventură superbă, dar cumplită, ori să te ascunzi, cu rușinea-n suflet.

— O să mergem, dacă vrei tu, am oftat, dar măcar hai să terminăm de mîncat.

Ceea ce am și făcut, la repezeală. După care am ieșit din nou. Trotuarele erau cum nu se poate mai funebre cu toate acele trupuri acoperite cu văluri albe ce semănau cu lințolii. Dar la Calcutta viața nu se oprește niciodată, așa că am reușit să umplem fără nici o greutate un coș pe care-l cumpărasem anume. Karl părea stăpînit de o voioasă febră a revelionului. Cumpără grămezi de curmale, banane, stafide, anacard, bulete de făină de orez, mango, ananas și chiar și cîteva gogoși aurii prăjite în grăsime și șiroind de miere lichidă. Mai adăugă, bineînțeles ca provocare, tutun indian de mestecat, amestec incendiar de tutun, nuci de arec și var nestins înfășurat într-o frunză de betel. Între timp ne apropiam de marele pod de pe Hooghly River.

Afluența era la fel de mare ca și în timpul zilei, iar coșul, pe care-l țineam fiecare de cîte-o toartă, îngreuna și mai tare înaintarea prin această mulțime ambulantă. Dar umbra străpunsă ici-colo de lumina torțelor sau felinarelor, liniștea care-i învăluia misterios pe toți acei bărbați și femei cu mișcări mecanice, cu chipuri stinse, toate acestea aveau în ele ceva ireal.

— Morți, murmură Karl. Parc-ar fi niște morți îndreptîndu-se către lumea cealaltă.

— Caron, copleșit, s-a retras, am spus eu. Și pe deasupra Styxului a fost aruncat un pod din piatră și oțel.

Un bătrîn corpolent ne tăie calea fără să ne vadă. Ducea în lesă un molos formidabil cu ochii galbeni.

— Rhadamanthys și Cerber, spuse Karl. Chiar că e coborîrea în Infern !

— Ți-aduci aminte cum era în Odiseea ? Ulise vrea să-l consulte pe regele Tiresias, mort de multă vreme. Traversează Oceanul ca să ajungă la grota care e gura căscată a Infernului.

Traducere de
Bogdana Savu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Dialogul în flanc

Dacă jocul de levată al declarantului poate fi considerat drept un monolog, jocul flancului e, fără îndoială, un dialog. Ca atare presupune existența unui cod de comunicare între parteneri, așa-zisul sistem de semnalizare, în baza cărula să se producă necesarul schimb de informații de-a lungul desfășurării jocului. Există mai multe astfel de sisteme după cum există și o seamă de reguli care, indiferent de sistemul adoptat, sînt valabile pentru majoritatea cazurilor unei situații și care tind să ordoneze comportamentul jocului de flanc. De pildă, în situația de 3. F.A., dincolo de varietatea cazurilor conținute, o regulă recomandă să se joace a patra carte din culoarea cea mai lungă, dacă, firește, partenerul de flanc n-a propus în cursul licitației vreo altă culoare. Tot o regulă e și atacul capului de secvență (V din V,10,9) sau atacul în „tarele mortului", adică în culoarea licitată de adversarul din stînga, în cazul unei situații de joc de atu. Toate aceste reguli sau recomandări — și nu sînt puține —, adăugate exigențelor incluse într-unul sau altul din sistemele de semnalizare, compun ceea ce am putea numi limbajul flancului. De buna lui funcționare depinde întru totul eficiența dialogului dintre parteneri. Mai mult chiar decît licitația, jocul de levată al flancului este dialogal, orice tentativă de acaparare a acestuia de monologul unuia sau altuia dintre judecători, orice vorbire de unul singur riscînd să perturbe ordinea corectă a jocului și, prin asta, să ușureze misiunea declarantului. Istoria e plină de exemple care atestă că realizarea unui contract licitat se datorează de multe ori nu atît abilității declarantului de a juca levata, cît greșelilor comise de flanc, cel mai adesea din pricina nerespectării limbajului comun și a renunțării la dialog. Și să nu uităm că, în bridge, o victorie obținută în condițiile unui joc slab al flancului e o victorie lipsită de glorie cu care nici un jucător adevărat nu se poate mîndri, fiind mai curînd dispus să o treacă sub tăcere. Pentru că jocul bun al declarantului, deși nu depinde în chip direct de ceea ce se întîmplă în flanc, își sporește moralmente însemnătatea dacă e însoțit de un joc bun al flancului. Și viceversa. Or, condiția dintîi a realizării unui bun joc al flancului e ca partenerii să vorbească aceeași limbă.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București
5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 6 martie 1991 **10 / 58**

Copite de porc vîndute ca relicve angelice

Căderea unei lacrimi roșii
din ochiul fără somn
al unui diavol cu locuință în cer
se aude aici cu puterea tunetului

îngerii albaștri de odinioară
care zburau cu aripi
aproape invizibile prin cerurile
răcoroase au fost loviți

de trăznetele focului justițiar
și astăzi iată-i umblînd
printre noi oamenii cu piele negre
piei carbonizate

în costume nu de genii albastre
ale absolutului ci de ființe cu cel mai
tenebros miros de catran și pucioasă
adio voi cîrlionți

de păr blond pe frunțile senine
două coarne de țap le-au luat
locul și nu numai atît :
le-au crescut peste noapte

sau peste zi urechi lungi
de măgar și copite elegante
de operetă copite de porc
stilat după ultima modă

care se găsesc acum de vînzare
în prăvălia diavolului
ele au aspectul voluptuos al unor bijuterii
suspinînd în vitrine de catifea roșie
în amintirea îngerilor albaștri de odinioară

Dan Laurențiu

Conflict de muncă

deci așa : la redacția revistei Ramuri din Craiova, revistă ce a devenit publicația editată de Uniunea Scriitorilor după evenimentele din decembrie 1989, a izbucnit un conflict de muncă. O „afacere sindicală" în care sînt implicați cam vreo 7—8 oameni (am socotit ambele părți, în devălmășie), a ajuns pe prima pagină a unui ziar de autoritate imparțială, a intrat în drămuitul program de Actualități. Asta în contextul unor mari frămîntări sindicale ce antrenează zeci, sute de mii sau chiar milioane de oameni. Abia am ieșit din mareea grevei ceferiste (despre care n-am aflat mai nimic nici din Adevărul și nici de la T.V.R.) abia s-a încheiat o uriașă demonstrație la Timișoara, tocmai s-au închis porțile unor mari întreprinderi bucureștene iar noi, avizii de informații, aflăm tot felul de amănunte ce privesc conflictul de muncă de la revista Ramuri din Craiova, conflict aflat în momentul difuzării știrilor în plină desfășurare. Nu știm, acum cînd scriem, cum se va termina disputa sindicală din Bănie, dar întrevedem evoluția campaniei de informare — dezinformare — discreditare a Uniunii Scriitorilor.

Stau și mă întreb, oare onorabila Televiziune, onorabila presă se găsesc în criză de „subiecte tari ?" Acum, cînd cu Golful, cu liberalizarea prețurilor, cu neocomunismul, cu legionarii, cu Parlamentul, cu teroriștii, cu „Renașterea bănățeană", cu legea funciară, cu privatizarea, cu demisia d-lui Ceontea, cu fondurile U.T.C., P.C.R., U.G.S.R. etc., cu pilele, corupția, hoția, banditismul de drumul mare, cu atîtea cacealmale autorizate („România Azi"), și neautorizate (universitățile particulare) acum să fie atît de arzător conflictul de muncă de la Ramuri ?

Ehei, ehehei, păi sigur că este. Și nici nu contează că se află în plină desfășurare și, deci, ca orice proces în curs nu poate și nu trebuie făcut public pînă la luarea unei decizii, oricare ar fi ea, contează că se întîmplă ceva la Uniunea Scriitorilor. De parcă la Uniunea Scriitorilor se stabilesc noile prețuri, lefurile, exportul, drepturile, libertatea cetățenească, soarta omului și a țării. Aici e cheia și aici e și lăcata viitorului care oricum ne așteaptă, ba chiar ne pîndește.

De ce ? Răspunsul e simplu — Uniunea Scriitorilor a fost singura formă organizată de opoziție împotriva dictaturii. Consiliul Uniunii Scriitorilor a fost singurul cadru organizat în care s-au exprimat deschis condamnări la adresa regimului politic din România. Membrii Uniunii Scriitorilor au fost aceia care prin simplul fapt că scriau și publicau cărți intrau în contradicție cu ideea generală a regimului de a tembeliza acest popor, aducîndu-l la stadiul de furnică lucrătoare.

Concluzia : — Dacă dictatura n-a reușit să desființeze această formă de organizare a opoziției intelectuale înseamnă că misiunea n-a fost îndeplinită. Și se știe că misiunea trebuie îndeplinită cu orice preț, chiar și cu prețul... Parcă așa ne tot spunea răposatul „cu orice preț". Probabil că acum, cu inflația asta, s-a ajuns la un preț convenabil, pentru care se merită desființarea Huniunii Scriitorilor după cum am citit eu undeva... În rest, un conflict de muncă aflat în plină desfășurare...

Eugen Uricaru

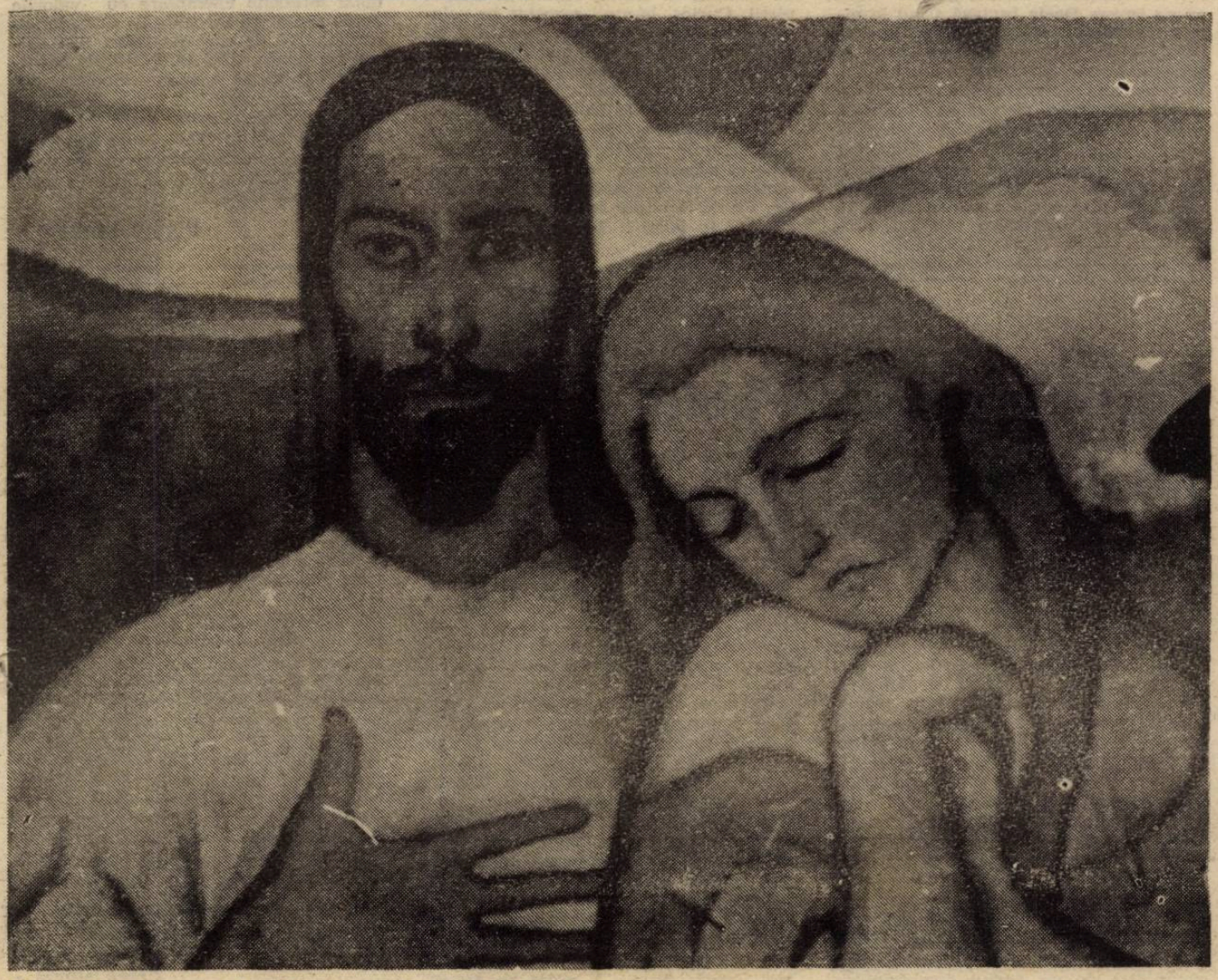

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Sabin Popp

RABINDRANATH TAGORE

COPILUL

— pag. 15 —

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCOULT

— pag. 16 —

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Omul — Conservă (II)

Cu ochii ațintiți, acuma, înspre „colosul cu picioare de lut, de la Răsărit", omul-conservă așteaptă înfrigurat de presimțita voluptate, „o tiranie ca-n Rusia". El crede în viabilitatea planului vechi (Iliescu ca nou secretar general), știe că Acolo-i epicentrul și că România nu-i decît o undă de șoc, sau, cum poetic zicea cineva, „o frunză înfiptă-n țepii ariciului, cînd acesta se rostogolește la vale". Adorînd mersul racului și zodia cancerului, omul-conservă numai la asta poate să viseze. Orice, numai nu desfacerea capacului. Visează la uniformă și uniformizare. Să se-nchidă granițele și opoziția. Să avem UN ziar, UN conducător, UN teatru, O editură de stat, UN „plan național" ca „să știm și noi O socoteală", să existe UN sindicat, UN singur preț și, eventual, UN singur produs. Îl vezi opunîndu-se la importul de tehnologie și la propunerile de rentabilizare ale străinilor, fiindcă știe că ele înseamnă șomaj, „mai bine săraci cu toții, decît unii așa și alții altfel!" Omul-conservă își saltă burtico și urlă venturianic : „ori toți să scăpăm, ori toți să murim". Îl vezi în școală, precipitat să exalte sămănătorismul și instigînd cancelaria împotriva tinerei profesoare de franceză, „care face apologia cosmopolitismului, pervertind conștiințele fragile". Îl vezi în teatru, cerînd din răsputeri Alecsandri și nu turnee de saxoni înrăiți. La radio, programînd „medalion componistic George Grigoriu". Comerciant speriat că, în concurență, va trebui să-și modifice toate habitudinile satrapice-mafiote. Ce mai, e omniprezent, instigînd la sfînta întoarcere. Fixația lui verbală este : „poftim! democrație ați vrut, acum muriți de foame". Pentru omul-conservă, libertatea-i anarhie. El nu mănîncă, el „desfășoară o activitate". El nu se înnoiește, ci „se confruntă cu greutăți". El nu face, el „participă". Nu aude, căci „dialoghează". Nu vrea nimic, pentru că „totul trebuie" și „se impune". El nu optează, fiindcă totul e „funcție de". Și face vești cu „apel", fără să aibă nici o chemare. El nu are alt limbaj, în afara celui oferit de sus, astfel încît a înlocuit „făuirea societății socialiste multilateral dezvoltate" cu „trecerea la economia de piață", convins că și asta-i tot o conservă. Panconservismul este monomaniac : a ne conserva interesele, funcțiile, posesiunile, vilele, obiceiurile, mafiile, rețelele, cu trecutul în viitor și prezentul nicăieri. „Doamne — se roagă omul-conservă, pe stil nou, fă să vie o stare de necesitate, dă un ordin general de încorporare, îmbracă-i în răcani pe opozanți și trimite-i în munți, să militarizăm totul, să reînvie heirupismul Livezenilor, să vie I. C. Drăgan premier, Barbu la cultură și Vadim la interne! Fă ceva, dacă trebuie, fă-l pe Stănculescu monarh, cu Vulpoi u la externe, Brucan la Unesco, Everac la domenii, tătucul Bîrlădeanu la UTC și Dan Marțian la pompieri. Înalță-i pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație pe oamenii-conservă, fă-l pe Teoctist ministrul învățămîntului și nu lăsa tinerețea să dicteze bătrînetii, nu lăsa desfățătorul să ne dezvăluie conținutul, noi murim, noi nu trăim! Adu-ți aminte, Doamne, de robii tăi, oamenii-conservă, și du-ne în ispita dictaturii, de orice fel ar fi ea! Dacă a fost nevoie să înlocuim logocrația cu pragmatismul, nu-l lăsa pe acesta, cu nici un motiv, să șubrezească regula de aur a forței noastre : gerontocrația. Fă, Doamne, ca, dintr-o dată, să ne trezim cu toții bătrîni, puterea noastră fiind însăși neputința noastră!"

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Demisia? Demisia...

Săruie o criză de raționalitate a sistemului politic de azi la noi, în tranziția dintre comunism și reformă (o reformă a bișnițăriei, fără perspectivă, fără personalitate, bîjbîită, nedesprinsă fatalmente economic de servituțile U.R.S.S., gestantă în pîntecul comunismului și necredibilă pentru partener-iatul democrației occidentale, tocmai prin întîrzierea „nașterii", ezitantă pe plan social, înfricoșată de o deschidere către orice capital moral radical), care nu face decît să urgenteze impunerea unei noi forme de comunism, „mai uman", chipurile ! Criză de raționalitate care îi adîncește pe zi ce trece criza de legitimitate : cum altfel ?

Continuînd, în această idee, exemplul nenorocit al premeditării evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990 prin incompetența Noii Puteri : în ultimele trei numere ale revistei ce-mi găzduiește această rubrică, pomenind de machiavelismul politic postrevoluționar românesc. Inventarea **contramanifestațiilor** în lupta pentru păstrarea în funcții ale compromișilor guvernanți fiind strigătoare la cer : Pur și simplu : că numai bunul Dumnezeu a avut să ne ferească de declanșarea unui război civil ? Cotropiți de această ideologie a marii mizerii a omului.

Interesant ? Alt aspect : în 11 și 12 iunie 1990 a participat, alături de președintele țării și premierul său și conducerile M.I., S.R.I. sau M.Ap.N. și Ministerul Sănătății, a participat la definitivarea scenariului represiunii manifestației care dura de 52 de zile în Piața Universității, contestatoare, a participat și „președintele" Radioteleviziunii ! O aiureală ? Nici vorbă : cu toții fiind conștienți că numai astfel, prin televiziune îndeosebi, opinia publică va fi manipulată perfect, după cum la (și după) 22 Decembrie 1989... Oprirea emisiunii TVR la 13 iunie, inclusă în aceeași regie a incitării, aducînd la paroxism populația țării : oare cînd va fi tras la răspundere penală pentru incitare publică măcar acest „președinte" al Radioteleviziunii ? Dacă nu cumva legile nu au rămas să fie aplicate decît naivilor...

Apoi, iată : aflăm acum, printre rînduri, din Rapoartele „dialectice" ale Comisiei Parlamentare de Anchetă, că toți cei ce au produs distrugeri la 13 iunie 1990 la Poliția Capitalei, S.R.I. sau TVR erau, așa cum am subliniat în jurnalul meu de martor publicat în **Contrapunct** anul trecut, erau mercenari ai „forțelor obscure" din slujba Noii Puteri, „muncitori" sau ce naiba mai erau, înarmați cu arme albe în fața cărora poliția se dădea la o parte! Răzvan Theodorescu declarînd în acest sens : „un grup bine constituit care n-avea nimic de-a face cu manifestanții, nici de o parte, nici de alta, care cu diverse instrumente în mînă, într-o coloană, a pătruns spre poartă și spre stupoarea mea am văzut că polițiștii se dau la o parte"! Conduși de cine oare ? De securiști ai S.R.I. ? De cadre în civil ale M.I. ? De contrainformatori ai M.Ap.N. ? Poliția politică reînviind cu mai multe capete... Cine puteau fi : după bunele conlucrări și înțelegeri pentru represiune avute în 11 și 12 iunie...

Voi reveni : mai jos făcînd loc, în puținul spațiu tipografic rămas, unei noi părți din textul acela al meu dactilografiat în prezilele evenimentelor dramatice din 13—15 iunie. Text în care **visam** că scriu un material cu o preumblare a mea în tren accelerat de la București la Focșani, navetist, după căderea întunericului, într-un compartiment neluminat electric, ascultînd cu ochii închiși un „pensionar al domnului Ion Iliescu" care ne va relata fericit, cu lux de amănunte ultimul miting F.S.N.-ist de dinaintea „alegerilor libere", declanșînd în mine, prin reacție, amintirea mitingului perpetuu anti-F.S.N.-ist din Piața Universității, unde se cînta și se cuvînta de la Balcon, se scanda, se îngenunchea, se aprindeau facle...

Situație așa-zis necorespunzătoare (IV)

În aceeași zi de 17 mai 1990, deci... Îndu-și mîna aici, în Piața Universității din București „omul exterior" și „omul interior", în acea atmosferă de toleranță binevenită... Guvernanții compromiși în epoca rușinii ceaușiste, represivă, fiind cei înfierați public : de la „tovarășul președinte" Ion Iliescu la „ministrul de interne care a dat ordin să se tragă la Timișoara" Mihai Chițac ! În joc fiind idealul conduitei morale : dobîndirea conștiinței depline, a identității.

Auzeam : „Jos Iliescu !", „Jos Chițac!"? Dar și „Timișoara — punctul 8", acel punct prin care se cerea eliminarea din conducerea țării a foștilor nomenclaturiști comuniști, în primul rînd : sau auzeam mîrîielile vreunui F.S.N.-ist pe aici, ce nu se mai putea abține și striga măscări, provocator, la adresa celor prezenți, F.S.N.-ist scos cu aplauze din Zona liberă de neocomunism... De aici, din zona în care ciinii de rasă erau ținuți în brațe, unde corturile greviștilor foamei se înmulțeau, unde se scanda „Păcat, păcat de sîngele vărsat !" și iar se cînta, din sute de glasuri, „Mai bine **golan** decît activist"...

Amintiri pentru copii ai Revoluției de peste o lună de zile...

Aha. Redevin atent : zguduit de o frînă a trenului.

Ați aflat ? La cutremur, la 30 mai 1990, a țîșnit apa din pămînt în Vrancea ! Tot pensionarul cu șapcă vorbește... Că am avut o Revoluție, am avut și un cutremur, ce ne mai lipsește, Dumnezeu ne face cu degetul. Dumnezeu e cu noi ? Dumnezeu cu mila... Știți dumneavoastră ce scrie mare, cu vopsea, pe un perete, în stradă, la Casa veche a Scriitorilor, la București, despre dumnezeul comuniștilor ? **„Comunist :** aș scuipa dar mi-e rușine, nu de tine... ci de mine" ! Ha, ha...

Se deschide ușa compartimentului : intră controlorul de bilete, cu o lanternă aprinsă...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Breviar (2)

Continuînd discuția despre monede, este foarte interesant de aflat că autoritățile comuniste au folosit foarte puțin monedele ca mijloc de propagandă. Încă din antichitate moneda a fost folosită și în acest scop. Cîteva exemple : Traian, după ocuparea Daciei, a anunțat imperiul și cu ajutorul monedelor despre această întîmplare. Sînt celebre monedele numite **sestert** care au pe revers **Dacia invinsă** stînd la picioarele **Păcii.** Podului de peste Dunăre i s-a acordat și lui un revers și moneda respectivă este o raritate numismatică. În orice situație favorabilă puterii, situația era bătută pe monedă, iar dacă împăratul nu se dovedea prea „pacificator", măcar chipul îi era imprimat pe avers ca să știe cum arată. Situația s-a perpetuat pînă la sfîrșitul evului mediu și chiar perioada modernă (după 1850) a folosit moneda ca mijloc de propagandă. Să vedem ce-au făcut comuniștii. Mi-am pus întrebarea dacă vreun conducător comunist și-a „bătut" chipul pe vreo monedă. Consultînd **Standard catalog of world Coins,** un catalog exhaustiv, am constatat următoarele : nici un conducător comunist, oricît de mare o fi fost el, nu există imprimat pe vreo monedă în timpul vieții și în țara lui. Lenin și Stalin nu au monede în **Rusia,** bătute în timpul vieții. Curios, le-am cercetat pe celelalte țări din lagăr. Nici o țară din lagărul socialist nu și-a pus chipul conducătorului pe moneda națională. La fel nici cele două țări important fasciste, Germania și Italia. Deci, Lenin, Stalin, Hitler și Mussolini nu apar niciodată în țara lor pe vreo monedă. Este și aceasta un mod de a acoperi dictatura cu o pospăială de democrație. Ce se întîmplă însă în această perioadă în lagăr ? Polonia, România, Bulgaria, Albania și Ungaria nu au emis nici o monedă cu chipul conducătorului iubit (fie el Stalin sau altcineva). Excepțiile sînt RDG, Cehoslovacia și oarecum China. Iată : În 1968 RDG bate o monedă de 10 mărci cu chipul lui Marx, în 1970 una tot de 10 mărci cu chipul lui Engels. Ambele sînt de argint și cu tiraj restrîns. China este o curiozitate. În 1931—1932 apare o monedă de un dolar cu chipul lui Lenin (care arată ca un chinez), monedă **emisă de sovietele chineze,** conform inscripției. Este considerată un banc. Cel mai rău stă însă Cehoslovacia. Ea este singura țară comunistă care a bătut o monedă cu chipul lui Stalin. În 1949 (70 de ani de la nașterea lui Stalin) Cehoslovacia emite două monede de argint (Titlul 500) în tiraj total de două milioane exemplare cu valorile de 50 și 100 de coroane. În 1970, o monedă de 50 de coroane imortaliza chipul lui Lenin, tiraj 44 de mii de exemplare. URSS nu a emis niciodată vreo monedă cu chipul lui Stalin, iar Lenin a apărut pentru prima oară pe o monedă sovietică în 1967 (50 de copeici, și o rublă) cu ocazia celor 50 de ani de la revoluție. Cam asta ar fi, în linii mari, deocamdată situația.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● MANOLE NEAGOE (despre Mircea Dinescu) : „A luat în primire o prăvălie care avea în sipetele sale 138 de milioane de lei. În numai cîteva luni de zile s-a devastat totul, n-a mai rămas un creițar". **(Națiunea)** Dragă Goe, iartă-mă, dar bați cîmpii. ○ OBELIX „L-am ascultat adeseori pe Gh. Dumitrașcu vorbind în Parlament, și umorul său involuntar ne-a făcut să rîdem mult mai mult decît umorul intenționat — și chinuit — al lui Șt. Cazimir". **(Ziz-Zag)** ● D na GILDA LAZĂR dedică (în **Dreptatea)** un serial d-lui conf-univ. dr. Gheorghe Dumitrașcu. Sunt reproduse numeroase pasaje din mai vechile contribuții istorice ale celui mai bun os parlamentar român. Citățm : „Dl. G. D. e doctor în democrație. Ne-o dovedește fragmentul intitulat **«Lupta pentru democratizarea țării»,** în care povestește despre «actul demențial de la 8 noiembrie 1945», despre cum atacă reacțiunea din ce în ce mai direct, forțele democratice, iar la Constanța sînt depistate «manifeste ale național-țăraniștilor împotriva partidului comunist». De aceea, forțele «sănătoase și progresiste» cer «arestarea unor reacționari și dușmani ai poporului» care mai erau încă în libertate (vezi sutele de mii de deținuți politici) și înfierează faptele «odioase din Piața Palatului», acuzîndu-i pe «Maniu și Brătianu ca asasini morali»". ● „D-l senator de Constanța, Gheorghe Dumitrașcu, brav urmaș al istoricului Agamiță Dandanache". **(Cuvîntul)** ● ION LĂCRĂNJAN : „„păduchii de astăzi sînt mai dinamici"... **(România Mare)** ● „Pentru a evita plictiseala și neajunsurile ei, recurg la anunțuri pentru a-și găsi parteneri. Cum sună un astfel de anunț ? «Cuplu căsătorit, vîrstă medie X, soție cu dimensiunile X-Y-Z, soț atletic, zona W. Dorim să încercăm orice. Interesați de cultura franceză, greacă și arabă». Decodificarea este următoarea : cultura franceză — sex oral ; cultura greacă — sex anal ; cultura arabă — practici sado-masochiste. Pentru unii practica sexuală a swingersilor e de-a dreptul îmbietoare". **(Sex și crimă)** ● ALCIBIADE : „Ceea ce ne-a surprins, însă, este poziția ziarului **«Adevărul»** (...) care numește «România Mare» **hazna (R.M.)** ● ION COJA : „Pe scurt, Drăgan este cam naționalist !". **(Națiunea)** ● FLORIAN POPA MICȘAN : „«CAȚAVENCU» este o ilustrare a eșecului tentativei maghiaro-americane de a sponsoriza o parte a presei libere din România". **(R. M.)** ● ANDREI CORNEL BÎRSAN (om de bine foarte inteligent) : „Cred că dvs. sînteți de acord cu mine că România modernă n-a fost opera familiei Hohenzollern. Carol I și Ferdinand n-au fost decît decorul în care poporul român a făurit România Mare la 1 Decembrie 1918"... ; „Avea dreptate dl. Bucur, care vedea o legătură între grevele din ultimul timp, din diferite sectoare de activitate, implicarea unor forțe politice și revenirea d-lui Mihai pentru vizitele strămoșilor". **(Totuși iubirea)**

Petre Stoica

2. Despre foame

Eu cred că foamea i-a fost dată omului ca să-şi astîmpere trufia. Este preţul paradoxal al **transcendenţei**, pentru că, prin foame, omul este supus la rigoare şi îşi gîndeşte existenţa înainte de a şi-o trăi ; altfel, într-o lume lipsită de **grijă**, neantul ar dizolva orice geometrie posibilă.

Unui popor foamea îi este dată nu de către Dumnezeu ; în locul său, lumea o zidesc mercenarii trufiei : împăraţi şi regi, şefi de state şi de guverne, parlamentari, miniştri, judecători, generali, diplomaţi, agenţi secreţi, poliţişti, lobişti, filosofi, ziarişti, filantropi — toţi îşi dau mîna ca să pună pe masa unui popor o pîine ; din ea se taie numeroase felii, cu misterioase destinaţii ; ceea ce rămîne este ridicat cu grijă în slăvi, se agrementează cu un pic de circ şi...

În lumea liberă, contractul social este limpede şi fără echivoc : eu, Popor, te plătesc pe tine, Putere, să-mi faci un mic serviciu : să supraveghezi cu atenţie, devotament şi inteligenţă modul în care eu îmi pun pîinea pe masă (clauză specială în contract : eu înţeleg şi sunt de acord cu mica ta vanitate, aceea de a trîmbiţa în toate zările magnificenţa acţiunilor tale de servitor leal al intereselor mele). În lumea totalitară, contractul social este, de asemenea limpede şi fără echivoc : tu, Putere, mă plăteşti pe mine, Popor, să asist „cu îndreptăţită mîndrie patriotică" la ceremonialul cu care tu îmi pui mie pîinea pe masă (clauză specială în contract : tu ziceai că e o pîine şi ce bună e, eu ziceam că e o pîine şi ce bună e).

Guvernul Petre Roman şi-a asumat misiunea orgolioasă de a trece de la condiţia de provizorat la cea de administrator legitim şi permanent al crizei care zgîlţîie din temelii societatea românească de astăzi. Guvernul reprezintă ramura executivă a Puterii şi nu este singur în demersul pe care-l întreprinde : „strîns uniţi în jurul său" („în frunte cu" unul sau altul dintre elefanţii cu apetenţe executive) sunt batalioanele de asalt ale fostelor lichele comunisto-securiste, cadrele rotate tot prin posturi cheie, unde deţin pîrghiile deciziei, unde-şi conservă privilegiile de granguri şi-şi aplică dogmele de-o viaţă, obtuze şi mustind de primitivism ; în definitiv, criminale, pentru că este o crimă să împiedici un popor să-şi pună singur pîinea pe masă. Flancat de un legislativ monocolor mortificat, de un judiciar năucit şi speriat de propria sa independenţă teoretică, supravegheat activ şi atent de un arbitru trandafiriu, înghiontit din toate părţile şi de sus pînă jos de „fermenţii activi" ai fostei dictaturi, guvernul României a izbutit trista performanţă de-a netezi timp de aproape 15 luni faţa de masă a unui popor de flămînzi, în speranţa (singura realistă) că de undeva, cineva s-o mai lostivi şi-o arunca spre colţul nostru de lume ceva firimituri. Absurd demers. „Ajută-te singur, şi Occidentul te va ajuta", spune o vorbă veche de cînd lumea. Dar la noi anul 1990, în care trebuia să ne ajutăm singuri, s-a petrecut astfel : intrarea în muncile de primăvară s-a produs la Tîrgu-Mureş, cu bîte şi topoare, campania de recoltare a debutat în Piaţa Universităţii, cu bîte şi **talkie-walkie**. De unde, Doamne fereşte-mă, de-ale gurii, domnule Roman, dacă n-aţi înţeles că — o repet — statul (călare pe avuţia naţională) e cel mai prost administrator din cîţi a cunoscut vreodată istoria ? Legea funciară, bună-strîmbă cum e (mă rog, bine că e şi-aşa), a fost „ouată" abia zilele trecute, iar despre dl. Cojocaru nu ştiu dacă-şi mai aminteşte cineva în afară de mama-mare, cu memoria ei de elefant.

Astfel că nu bunăstarea, ci hrana omenească şi decentă a acestui amărît popor întîrzie pe la vămile pustiei. Şi zahărul şi uleiul şi fructele şi lactatele şi ouăle şi „preparatele din carne" (splendid spus) şi ciocolata copiilor, dulciurile, vitaminele, calciul, totul — acestea sunt lucrurile după care tînjesc şi se vînzolesc românii, confundîndu-le cîteodată pînă şi cu lebedele vieneze, domnule Roman. Hrana nu vine de-aiurea, fie acest „aiurea" chiar şi „importante linii de credit" care au fost deschise de Occident — pentru ce ?, pentru cine ? **pentru Stat ?, ca să ce ?!** Hrana vine din muncă, ori munca, în înfăţişările ei concrete, ia forma **bussines-ului** : adică a întreprinderii profitabile pentru ambele părţi în contract. Iar de bussines cu statul, noi, românii, ne-am săturat pînă peste cap şi ne-am lecuit pe vecie. L-am făcut, împotriva voinţei noastre, 45 de ani şi ne-a ajuns cuţitul la măduva osului.

Şi ajungîndu-ne nouă cuţitul la inima osului, ce naiba să facem decît să medităm şi să visăm ?... Să visăm un guvern care nu se mai încăpăţînează, în numele Statului, să fie dispecerul general şi neavenit al produselor şi nevoilor noastre, să nu mai vrea cu tot dinadinsul să ne pună pîinea pe masă, ci să ne lase să ne-o punem singuri, avînd o unică grijă generoasă, aceea de a ne cere să dăm din mult-puţinul nostru şi săracului, handicapatului, nevolnicului, orfanului, bătrînului, bolnavului. În rest, toate bune şi frumoase pe pămînt.

Eugen Chirovici

ANUNŢ

Festivalul Internaţional „Lucian Blaga"

Festivalul internaţional „Lucian Blaga" se va desfăşura în perioada 6—9 mai 1991. Concursul de creaţie (poezie, eseu) este deschis tuturor creatorilor, tuturor celor care au valorificat şi valorifică opera marelui cărturar român (care nu au volume publicate). Lucrările se vor trimite pînă la data de 2 mai 1991 pe adresa : Casa de cultură Sebeş, B-dul Mihai Viteazu nr. 42, cu menţiunea „Pentru concursul de creaţie Lucian Blaga". Se vor acorda premii din partea organizatorilor, a unor reviste literare de prestigiu, a unor cotidiene etc.

ANUNŢ

„Porni Luceafărul..."

Avînd în vedere omagierea operei eminesciene cît şi tradiţia culturală a judeţului Botoşani, Inspectoratul judeţean pentru cultură Botoşani, Centrul judeţean al creaţiei populare în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România organizează cea de a XX-a ediţie a Concursului naţional de creaţie literară şi interpretare critică a operei eminesciene „Porni Luceafărul..." în perioada 15 ianuarie-15 iunie 1991, la Botoşani şi Ipoteşti.

Concursul îşi propune să stimuleze cunoaşterea operei eminesciene şi creaţia poetică originală a tinerilor.

Concursul de creaţie se adresează celor ce n-au debutat încă în volum şi n-au împlinit vîrsta de 39 de ani, precum şi tinerilor poeţi din Republica Moldova.

Lucrările (poezie), zece la număr, dactilografiate în zece exemplare (sau xeroxate), vor fi trimise pînă la data de 5 mai 1991 pe adresa Centrului judeţean al Creaţiei Populare Botoşani, B-dul Eminescu, 91, Botoşani, cod 6.800, tel. 985/15448. Poeziile vor fi semnate cu un motto. Într-un plic închis, pe care se va scrie acelaşi motto, vor fi introduse datele personale ale autorului, adresa, precum şi activitatea publicistică, plic care va însoţi lucrările.

Lucrările de interpretare critică a operei eminesciene vor fi dactilografiate la două rînduri în trei exemplare şi nu vor depăşi zece pagini, fiind semnate cu un motto, în condiţiile de mai sus.

Finalizarea concursului va avea loc în cadrul „Zilelor Eminescu" în perioada 14—16 iunie 1991, la Botoşani şi Ipoteşti.

Un posibil colaps şi o foarte probabilă dictatură originală (II)

Una dintre frecventele acuzaţii pe care, într-un fel sau altul, actuala Putere o adresează multora, dacă nu chiar majorităţii celor supuşi Ei, este **nerespectarea legalităţii.** Cele întîmplate recent, odată cu greva CFR-iştilor, care cît pe ce să provoace un colaps economic, adică impasul prelungit al negocierilor cu guvernul, urmat de votarea în doi timpi şi trei mişcări a unei legi a conflictelor de muncă, imediat aplicată pentru... a nu fi respectată decizia Curţii Supreme de Justiţie, fapt care l-a determinat pe dl. ministru Ion Aurel Stoica să-şi prezinte public demisia, invocînd (formal, pe bună dreptate) imposibilitatea exercitării funcţiei domniei sale în afara cadrului legal, deci întreg acest episod concret al raportului între guvernanţi şi guvernaţi nu este decît un aspect particular al unei situaţii mult mai generale, invocată mereu de diferiţi lideri ai Puterii ca obstacol major în transformarea democratică a României. Adică domniile voastre (iar folosirea apelativului **domni** are adesea intonaţie zeflemitor-peiorativă, trădînd nostalgia după decretatul **to'arăşi**) vreţi democraţie, vreţi libertăţi, una-două ieşiţi în stradă cu „Jos Iliescu !", „Jos Guvernul FSN-ist !", dar nu respectaţi legile ţării ! Aşa nu se poate ! Domnilor (adică domnilor „golani", domnilor studenţi, domnilor mitingişti, domnilor anumiţi gazetari, mai nou domnilor grevişti), democraţia în afara legii e anarhie iar anarhia duce direct la dictatură ! (Dictatura cui ? Întrebarea rămîne întrucîtva deschisă pînă deschizi paginile „României Mari".) Şi, într-adevăr, aşa este. **Manifestîndu-se într-o diversitate de forme, raportarea negativă la norma juridică este acum una dintre caracteristicile** — îndrăznim a spune — **definitorii ale întregii vieţi sociale din România.** Exemplele sînt nenumărate, massmedia bombardîndu-ne zi de zi cu o puzderie de cazuri ce nu fac decît să confirme ideea că răul nu are limite. Dar, mai mult decît atît, ceea ce se evidenţiază este o **tendinţă de dezagregare socială în condiţiile unei permanente crize de autoritate a Puterii.** Că această situaţie constituie o foarte solidă premisă a unei viitoare (apropiate) dictaturi făţişe, este iarăşi neîndoielnic.

În acelaşi timp însă, uşor poate fi observat că, atît în discursul politic al diferiţilor lideri ai Puterii, cît şi în presa-i slujitoare, se rămîne cel mai adesea doar la momentul constatativ-reprobativ fără a se încerca explicitarea cauzelor acestei situaţii anemice pernicioase, ceea ce şi blochează găsirea terapiei pentru o redresare reală în sensul ajungerii la **statul de drept** atît de des invocat în propaganda oficială. Or, atunci cînd, şi dacă totuşi, se încearcă un demers explicativ, el pare mai degrabă de factură cazuistică, se fac referiri la cauze vagi, insistîndu-se îndeosebi pe degradarea morală moştenită din vremea odiosului care, la rîndu-i, a fost altoită pe un soi de balcanism funciar al românilor. C-aşa, vezi Doamne, e românul : leneş, hoţ, parşiv, cîrcotaş şi panglicar, iar mai nou e şi agresiv, uneori bestial de agresiv, că ucide fără să clipească, pentru a jefui te miri ce de la nişte bătrîni prăpădiţi. Această carenţă explicativă (în condiţiile în care presa de opoziţie este, cît mai este, acuzată sistematic de părtinire răuvoitoare, ba chiar şi de trădare naţională, inclusiv prin aportul discret dar foarte eficient al televiziunii) a fost sîrguincios suplinită dinspre partea celor pe care o evoluţie autentic democratică, liberală, i-ar anihila definitiv din punct de vedere **social**, iar mulţi dintre ei au o temeinică pregătire şi multă experienţă în contrafacerea adevărului şi a realităţii. Uriaşul aparat de propagandă şi dezinformare n-a fost, cum poate că păruse multora, o excrescenţă fără funcţionalitate produsă de hipertrofierea birocraţiei comuniste. Abia acum o constatăm pe de-a-ntregul. Şi iată că, drept urmare, pe canalele de comunicaţie ale bîrfei şi zvonului, în troleibuzele burduşite, la cozi, prin toate centrele de amărîtă aglomerare spontană la care obligă traiul zilnic, a prins consistenţă şi circulă un fel de „explicaţie populară" insidios ori chiar de-a dreptul alimentată de presa gen „România Mare" : toate belelele numai de la democraţia ăstora ni se trag, c-asta nu e dom'le democraţie, ci jaf şi anarhie ! Mergîndu-se chiar mai departe : ehei, **pă** vremea lu' Ceauşescu unde s-ar fi pomenit atîtea fărădelegi ? ! Însă, dacă „înţelepciunea" asta „populară" prinde, este pentru că ea are şi un suport real. Ca şi pînă mai ieri, distanţa dintre idealul afişat de Putere şi realitatea vieţii zilnice tinde să ajungă atît de mare încît este frizat cinismul. La ce poate duce, dacă nu chiar a şi dus de-a binelea, generalizarea unei asemenea mentalităţi, este o perspectivă de-a dreptul terifiantă. Un zvon „zice" că într-unul din sondajele I.R.S.O.P. s-ar fi constatat că P.S.M. dispune deja de o bază electorală de... numai 35% ! Aşa să fie, Dumnezeule mare ? ! Crezînd-o, prefigurarea viitorului este de domeniul coşmarului : P.S.M. + „fanaticii domnului Ciontea" + vreo aripă mai de stînga a F.S.N. + cîteva partiduleţe care toate luptă de zor pentru binele poporului şi al Ţării = coaliţia cîştigătoare în viitoarele alegeri. După care chiar că Dumnezeu cu mila ! Listele cu viitorii maziliţi sînt probabil de mult întocmite. Că Europa, că America, ajutoarele... Fleacuri ! Vom învinge prin Noi înşine ! Mă rog, mai ajutaţi şi de Marele Aliat de la Răsărit care doar n-o să-şi trădeze vechii prieteni la nevoie.

De bună seamă, **criza de legalitate** nu este singura cauză ce ar putea determina actualizarea unui asemenea scenariu. **Inflaţia**, deocamdată resimţită nemijlocit doar ca scumpire a vieţii, pentru unii pînă la un nivel insuportabil, după cum şi **şomajul**, au de asemenea o contribuţie incontestabilă. Ştiu ei bine ce fac tovarăşii tovarăşului Verdeţ atunci cînd promit garantarea locurilor de muncă, echitate ş.a.m.d. Utopia comunistă îşi are vraja sa tainică căreia uşor îi pot cădea pradă cei umiliţi şi obidiţi.

Deocamdată însă, ceea ce ne interesează în mod deosebit aici este **multitudinea fenomenelor ce par să indice ca semnificaţie generală o incapacitate (psiho-) socială de acceptare a respectului necondiţionat faţă de lege**, ori, altfel spus, **refuzul pe care, în diferite moduri, diferite categorii sociale îl opun statului de drept.** De ce ? Că n-o fi el românul nici numai blînd şi drept în cumpănire şi bun, mereu cu frica lui Dumnezeu în suflet, cum îl cîntă poeţii, unii poeţi, dar nici doar hoţ, leneş, mincinos, palavragiu şi pornit să-şi nimicească semenul. Într-altceva trebuie să fie, credem, căutată explicaţia. Într-altceva decît în firea românului care, incontestabil, este o realitate, desigur cu „lumini şi umbre", dar mult, mult mai adîncă, astfel încît nu poate fi sesizată decît pe foarte mari întinderi de timp. Acum, altele sînt cauzele datorită cărora, în România, nerespectarea legii tinde să ajungă un fapt cotidian, banal. De unde şi firesc, se ajunge inevitabil la întrebarea : **oare nu cumva tocmai în însăşi alcătuirea-i şi în chiar modalităţile de acţiune ale actualei Puteri poate fi aflată sorgintea răului ?** Punînd de la capăt caseta cu peripeţiile politice din decembrie '89 încoace ne încumetăm a spera că vom găsi un răspuns.

Şerban Lanescu

25 februarie 1990

P.S. Demisia d-lui Radu Ciontea din conducerea asociaţiei atît de culturală (!) „Vatra Românească", mai exact, împrejurarea care a prilejuit-o, nu este decît o altă confirmare a posibilităţii actualizării scenariului schiţat.

cronica ediţiilor

Ion Budai-Deleanu — istoric

Cu toate progresele indiscutabile care s-au făcut în secolul nostru şi mai ales de la Cartojan şi şcoala lui încoace, în special sub raport documentar, istoria literaturii române vechi — care la noi se încheie în mod tradiţional cu literatura luminiilor — este departe de a-şi fi epuizat marile rezerve de texte încă necunoscute şi posibilitatea de a produce astfel surprize de proporţii. Este adevărat că ele sînt rarefori totale, cum a fost acum cîţiva ani descoperirea unui volum necunoscut de fabule, tipărit în 1784, al tot atît de necunoscutului scriitor bănăţean Nicolae Otălea, studiat şi editat de Mircea Popa : lipsindu-ne însă o cunoaştere directă a multor scrieri vechi, rămase în manuscrise şi deci inaccesibile celor mai mulţi cercetători, raporturile literare din anumite epoci şi înseşi profilurile unor mari scriitori din vechime sînt oricînd susceptibile de corecturi sau chiar de modificări, fiecare deshumare a unor astfel de texte lărgind aria referinţelor culturale, posibilităţile de interpretare a ansamblului, schimbînd ponderea diferitelor sectoare ale activităţii lor într-un întreg, altfel dimensionat. După aprofundarea contribuţiei lui Budai-Deleanu la dezvoltarea studiilor de limbă şi a lexicologiei româneşti, prin cercetările lui I. Pervain şi I. Ghetie din anii şaptezeci, o nouă şi importantă publicaţie vine astăzi să precizeze dimensiunile şi locul componentei istorice a operei sale, rămase în manuscris, printr-o tragică nesansă, vreme de aproape două veacuri : ediţia scrierii **De originibus populorum Transylvaniae** (Despre originile popoarelor din Transilvania), cu traducerea textului latin, note şi comentarii ale istoricului clujean Ladislau Gyémánt, precedate de un studiu introductiv de St. Pascu şi L. Gyémánt *.

Existenţa acestei scrieri nu era necunoscută istoricilor noştri : în 1837, Al. Papiu-Ilarian o semnalase în trecere în articolul său : **Despre manuscriptele lui Ion Budai aflătoare în Biblioteca Centrală din Bucureşti**, iar în 1938 Al. Ciorănescu-i argumentase pe larg importanţa acestei lucrări „cu care istoriografia noastră se poate mîndri", de „o erudiţie puţin obişnuită şi o claritate cu totul remarcabilă a ideilor generale", plasînd-o la înălţimea operei sale literare şi filologice. Continuînd şi aprofundînd cercetarea sa, L. Gyémánt întreprinde o operaţie de o amploare şi o dificultate greu de imaginat : din manuscrisele lăsate de Budai-Deleanu, care includ de regulă două versiuni în mai multe variante ale fiecărui capitol (unsprezece latine şi una românească, pentru a da un singur exemplu, la primul capitol al scrierii), sînt alese textele din redacţia cea mai completă şi integrate în structura generală a lucrării, potrivit propriilor concepte şi planului general al autorului, lăsînd în note atît variantele anterioare, cît şi notele sale, precum şi indicaţii suplimentare de ordin biografic, istoric sau lingvistic ale editorului.

Budai-Deleanu fusese adus către studiul istoriei de propriile sale cercetări filologice, în perioada cît lucra la primul tom al lexiconului românesc-nemţesc mărturisindu-i lui Petru Maior că simte nevoia unei prefeţe despre „începutul limbei româneşti, iar aceasta nu să putea face fără ştiinţa istoriei neamului românesc". Gîndită la început ca o scurtă perioadă de iniţiere, „cel mult într-o jumătate de an", această preocupare îi va acapara, cu întreruperi, tot restul vieţii, iar proiectata introducere — redactată prin 1812 sub titlul **Introducere istoricească** şi publicată abia în 1970 de I. Pervain — se va dezvolta, prin lărgirea succesivă a planului şi documentaţiei sale, pînă la lucrarea despre originile popoarelor din Transilvania, cu note şi observaţii istorico-critice. Aceasta adună într-un făgaş comun cercetările mai vechi legate de introducerea la lexicon, notele polemice privind „observaţiile" lui Eder, adunarea cronicilor româneşti în vederea unei ediţii a izvoarelor istorice şi literare ş.a. fără totuşi să poată fi încheiată în mai bine de zece ani, cît a durat se pare lucrul efectiv.

Cercetarea sa porneşte de la cele mai vechi timpuri din care există mărturii, fie şi indirecte, despre locuitori ai meleagurilor care au format vechea Dacie, întîi din perioada preistorică, bazată pe textul biblic, apoi în perioada istorică, înainte de expediţia lui Darius, războiul acestuia împotriva sciţilor şi perioada pînă la domnia lui Filip, campania lui Alexandru împotriva geţilor conduşi de Dromichaites, expansiunea romană şi domnia lui Burebista, stăpînirea romană şi problemele abandonării Daciei (Budai-Deleanu refuză ideea exterminării totale a dacilor, precum şi pe aceea a migraţiei întregii populaţii romanizate în timpul lui Aurelian) perioada migraţiei din sec. V—VI, apariţia ungurilor şi înfrîngerea lui Geu care duce la alegerea lui Tuhutum ca principe (deci nu o supunere propriu-zisă, ci schimbarea familiei domnitoare), continuarea existenţei formaţiunilor proprii pînă prin sec. al XIII-lea, după invazia mongolă din 1241, constituirea „uniunii" celor trei naţiuni pentru înfrîngerea războiului ţărănesc din 1437 şi aşa mai departe, pînă la sfîrşitul sec. al XVII-lea, cînd pacea de la Carlowitz aduce intrarea Transilvaniei în stăpînirea Habsburgilor. Cum arată pe larg studiul introductiv al acestei ediţii, partea centrală a lucrării este aceea consacrată originii românilor, demonstrarea originii romane a poporului şi limbii sale, continuitatea sa pe teritoriul strămoşesc şi îndreptăţirea sa la un statut egal cu al celorlalte naţiuni în sistemul politic al vremii. Argumentele utilizate de Budai-Deleanu se referă atît la limbă, la caracterul ei latin, care apare nu numai din vocabular, ci şi din modul de tratare al cuvintelor şi din gramatică (articol, pronume etc.), cît şi la numele dat românilor de popoarele învecinate, toate însemnînd **roman sau latin**, la toponimie şi antroponimie, la obiceiurile romane moştenite. Acestor argumente de ordin lingvistic, istoric şi logic, comune în mare măsură cu cele ale altor istorici ai Şcolii Ardelene, Budai-Deleanu le adaugă şi o largă discuţie cu privire la statutul politic al românilor în sistemul constituţional al principatului : favorizată de formaţia juridică a autorului, discuţia pune în evidenţă că excluderea românilor de la principalele drepturi politice nu este rezultatul unei cuceriri sau supuneri benevole, ci al unui proces istoric datorat, în esenţă, refuzului lor de a-şi abandona limba şi confesiunea, proces care se întăreşte după instituirea principatului şi introducerea reformei, la mijlocul sec. al XVI-lea. Budai-Deleanu este primul istoric român care, în spirit autentic iluminist, discută şi infirmă legalitatea actelor juridice prin care întreaga naţiune română din Transilvania era lipsită de drepturi, nu numai după dreptul gîntilor, ci şi după prevederile dreptului public ungar, ale decretelor lui Ştefan cel Sfînt, în consonanţă cu programul politic naţional cristalizat în Supplexul din 1791.

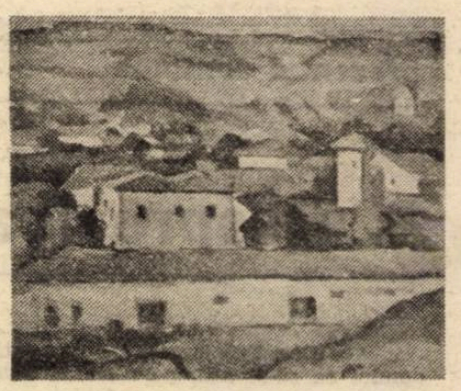

El dovedeşte totodată că probleme asemănătoare cu cele puse în discuţie în legătură cu originea românilor există şi în ce priveşte originea şi începuturile istorice ale ungurilor, secuilor şi sasilor, aplicînd astfel în plan istoriografic, cum arată studiul introductiv, „ideea statutului de egală îndreptăţire care a stat la baza programului politic naţional". Între numeroasele elemente originale ale lucrării lui Budai-Deleanu, care anticipează în mare măsură teme ale istoriografiei româneşti moderne, la Bălcescu îndeosebi, se remarcă faptul că provinciile ţării sînt văzute ca un tot unitar, „se potrivesc între ele într-atîta încît par a forma într-un fel o singură ţară, sortită de natura însăşi unui singur popor şi unei singure stăpîniri" sau întrezărirea lui Mihai Viteazul ca posibil centru de unificare a speranţelor românilor asupriţi.

Aflată acum la îndemîna specialiştilor, în textul original şi în traducere românească, cu bogate note şi un indice care îi facilitează consultarea, lucrarea lui Budai-Deleanu va aduce cu siguranţă o lărgire a perspectivei în care este încadrată nu numai figura sa, ci întreg iluminismul transilvănean. Este o apariţie de zile mari, o operă în care meritul editorului depăşeşte cu mult obişnuitele cerinţe de rigoare şi metodă presupuse de publicarea unor vechi texte inedite şi trebuie să fim recunoscători colegului L. Gyémánt, istoric binecunoscut, specializat în perioada luminilor, pentru calitatea deosebită a ediţiei sale : alături de meritul său şi al acad. St. Pascu, coautor al prefeţei, trebuie să mai subliniem şi contribuţia editurii care, în vremuri atît de nefavorabile unor lucrări de pur interes ştiinţific, a ştiut s-o transforme într-o carte reală şi s-o pună pe masa noastră : este, de altfel, şi singura editură cunoscută nouă în care directorul său face muncă efectivă de redacţie — în speţă, a cărţii de faţă.

Mircea Anghelescu

*) Ion Budai-Deleanu, **De originibus populorum Transylvaniae**, vol. I—II, Bucureşti, Ed. enciclopedică (seria „Restitutio"), 1991, XCI + 336 p., 560 p. Ediţie, note şi traducere de Ladislau Gyémánt, cu o introducere de St. Pascu şi L. Gyémánt.

povestea vorbei

Eufemisme

Am mai vorbit şi altădată despre **eufemism** — în care semantica tradiţională a recunoscut de mult un mecanism al evoluţiei sensurilor : cuvîntul folosit în mod frecvent în locul altuia, pentru a atenua impactul unei idei dezagreabile, stabilea o relaţie constantă cu noul referent, preluînd deci, treptat, un sens negativ. Ceea ce, în planul evoluţiei, apare ca o tendinţă de „degradare", de transformare peiorativă. Enumerarea cauzelor socio-lingvistice ale eufemismului — superstiţia, tabuul, respectarea unor norme de bună-cuviinţă, delicateţea — sugerează o gradaţie a obligativităţii sale. Lexicul multor limbi oferă suficiente exemple de sinonime eufemistice pentru **drac** sau **moarte** („necuratul", „ducă-se pe pustii", „stingere", „încetare din viaţă" etc.). În limbajul contemporan, procedeul continuă să funcţioneze, deşi „delicateţea", grija de a evita exprimarea prea dură, prea directă a unei judecăţi nu e, probabil, cea mai frecventă dintre sursele sale. Construcţiile în care negarea unui termen e preferată antonimului său cu existenţă lexicală recunoscută — „non-inteligenţa" sau, mai frecvent, „lipsa de inteligenţă" — reprezintă un eufemism în măsura în care sinonimele lor — „prostie", „neghiobie", „stupiditate", „imbecilitate", „dobitocie", „nerozie", „ignoranţă", „nepricepere" etc. — sînt fie parţiale, fie situate în afara sau în marginea limbajului literar, fie (sau/şi) încărcare de conotaţii afective. O structură retorică tipică prezintă o ipoteză căreia i se propune o variantă minimală atenuată: „o atitudine dacă nu neliniştitoare, atunci cel puţin nedelicată". Valoarea argumentativă a eufemismului stă, în astfel de cazuri, fie într-o prezentare mai favorabilă a obiectului, fie, mai adesea, în instituirea unui anumit rol pentru vorbitor : acesta se construieşte pe sine ca un personaj prudent în judecăţi, moderat şi echidistant. E o atitudine care generează o întreagă tipologie discursivă, o formă derivată fiind cea a excesivei modalizări. Atenuarea se poate obţine prin cumul de modalizări de incertitudine — „cred că e posibil să se fi întîmplat aşa..." —, unele admisibile, altele intrînd cu certitudine în sfera pleonasmului („posibilitatea unei eventuale greve generale...").

Eufemismul argumentativ mizează iniţial pe o nerecunoaştere integrală a referentului (vezi formula clasică „reaşezarea preţurilor"). Termenul sau sfera semantică evitată diferă de la caz la caz. În primăvara trecută, un ziar prezenta cîteva date din biografia viitorului preşedinte ; cuvîntul „comunist" era ocolit cu mare grijă şi substituit prin forme cît mai neutre (amestecul de stil indirect şi direct e o stîngăcie suplimentară a textului) : „este cunoscut ca un nonconformist. Provine dintr-o familie de **vechi revoluţionari**. Tatăl meu a fost ceferist, **activ militant politic** şi sindical din România (...). Am intrat în **mişcare** fără rezerve, însufleţit de **idealurile** care au cuprins mari mase ale tineretului" („Dimineaţa", 25/1990, 3 ; s.n.).

De obicei, nu situaţiile de acest tip, de realizare textuală, prin mijloace diverse, a unei tendinţe eufemistice, sînt avute în vedere ; cel mai adesea, eufemismul e urmărit la nivelul cuvîntului. Valoarea argumentativă e repede transformată într-una convenţională, astfel încît termenul substituit e recunoscut de toată lumea dar se evită pronunţarea lui şi deci actualizarea unor conotaţii negative (e raportul dintre „nevăzători" şi „orbi"). Foarte adesea eufemismul este folosit de la început fără nici o ambiguitate, pentru desemnarea unei categorii uşor de recunoscut ; în asemenea cazuri, el se asociază cu **ironia**. Cuvîntul evitat nu e cu adevărat respins ; dimpotrivă, e cu atît mai puternic rechemat în conştiinţă, cu cît recunoaştem intenţia ironică a substituţiei. Într-un exemplu binecunoscut, ca „băieţi" pentru „securişti", e greu de detectat cît anume din substituţie s-a bazat pe teama reală de a rosti un cuvînt prohibit — şi cît pe o detaşare de dramatismul situaţiei, interpretate glumeţ. Ironia e, cum s-a observat, un mecanism întemeiat pe „citarea" aproximativă a vorbelor unui personaj real sau imaginar,

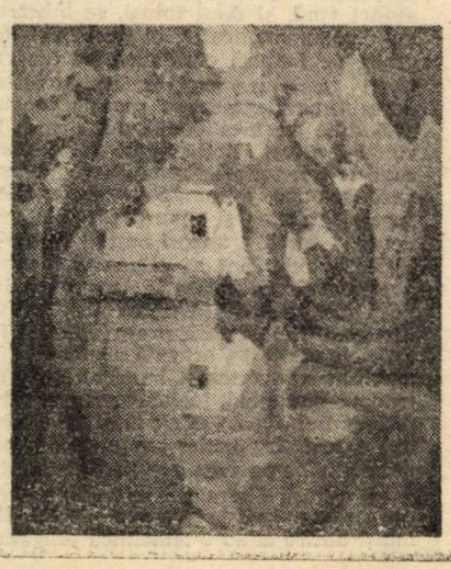

deci pe actul estetic de a construi o ficţiune ; în cazul de faţă, a personajului ultra-naiv, patern afectuos. Cuvîntul apare fie cu determinări care îl dezambiguizează — „băieţii de pe Calea Victoriei", „băieţii în post" — fie marcat prin intonaţie (şi prin ghilimele, în scris) : „nicăieri «băieţii» nu au fost mai vinovaţi ca la noi" („Tineretul liber", 253/1990, 1).

În această arie de fenomene se situează unul a cărui esenţă nu e de natură lingvistică, ci etică : eufemismul bazat pe tratarea ca element dezagreabil a numelui unei etnii oarecare. E în primul rînd un simptom periculos de naţionalism, unul dintre multele care proliferează în prezent ; în al doilea rînd — o dezolant de facilă sursă de umor. Intenţia vorbitorilor e, în astfel de cazuri, să se integreze tipului de eufemism glumeţ, ironic, al cărui referent e identificat fără prea multă dificultate : cu exact atîta dificultate cît să producă, precum în jocurile de cuvinte de tot felul, satisfacţia unei „rezolvări de problemă". O satisfacţie ludică dublată şi depăşită, în situaţia de faţă, de una mult mai puţin inocentă. Dacă a fost imediat observat şi sancţionat stupidul „eschimoşi" pentru „evrei" al „României Mari", nu acelaşi lucru se întîmplă cu „eufemismele" folosite foarte frecvent pentru a-i desemna pe ţigani. Aici pare să existe o justificare : e incontestabilă conotaţia negativă dobîndită de cuvîntul „ţigan", atestată şi de dicţionare (DEX : „epitet dat unei persoane cu apucături rele") şi de punerea în circulaţie a echivalentului neutru „rom" ; indiferent de ea, însă, eufemismul ironic — „bruneţi autohtoni" („Adevărul", 183/1990, 1), „oameni de culoare", „creoli" („alţi «oameni de culoare» cu topoare şi cuţite la îndemînă", „disponibilitatea nativă a **creolilor** către un domeniu infracţional sau altul" — (id., 334/1991, 3) — e inacceptabil. Cel puţin pentru că, aşa cum spuneam, implică, prin însuşi faptul substituţiei, ideea de un primitivism neliniştitor că numele unei naţionalităţi e un termen dezagreabil, eventual — o sursă de umor.

Rodica Zafiu

Aproapele și departele

Felul în care începe ultima carte a lui Paul Cornea (**Ap.oapele și departele**, Editura „Cartea Românească", București, 1990) e cel puțin în aparență surprinzător. Și asta nu atît din cauza temei puse în discuție, cît datorită felului în care autorul se implică în ea. Întrebîndu-se **„De ce «aproapele» și «departele» ?"**, Paul Cornea ne oferă o ecuație la care se ajunge printr-o triplă determinare : a privirii, a gradului de implicare și a limbajului. Rezumînd, istoricii literari sînt cei care privesc de departe, afectînd indiferența (sau obiectivitatea) și recurgînd, pentru a se explica, la un limbaj mai degrabă conceptual. Dimpotrivă, criticii „se lipesc" de operele pe care le comentează, cu o afecțiune care presupune întotdeauna spontaneitatea, abordare emoțională, subiectivism, iar ca expresie, un fel de a vampiriza textele, pentru a le înlocui cu sosia expresivității lor. În raport cu totalul notelor acestui foarte complicat sistem (în care intră **aproapele, participarea, limbajul artistic** și **departele indiferența,** plus **limbajul conceptual)** este pentru prima dată la Paul Cornea cînd seria **aproapelui** se emancipează și își proclamă în chip direct legitimitatea, producînd efectul de surpriză despre care am vorbit la început. În majoritatea studiilor sale mai vechi, dublul sentimental și artist al autorului și-a impus să se păstreze în umbra dublului savant, poate tocmai pentru a-i putea reclama astăzi întîietatea.

Cel puțin trei sînt textele în care atitudinea aceasta ocupă primul plan.

Mai întîi, firește, chiar „capitolul" cu care începe volumul, profesiune de credință și autoportret în același timp. „Zwei Seelen wohnen, ach in meiner Brust", exclamă aici Paul Cornea, ca în **Faustul** lui Goethe sau, mai pe larg : „Pendulez între concret și abstract, mă frămînt între implicare și non-implicare, ezit între expresivitate și conceptualism."

Al doilea text reprezentativ pentru gradul ridicat de implicare pe care îl presupune poate fi socotit cel despre Călinescu (**„Fizionomia și fiziologia actului critic la G. Călinescu"**). Este un studiu care a apărut în 1965, în **Revista de istorie și teorie literară** și care mi se pare cu atît mai semnificativ cu cît asumarea lui între copertile unui volum de autor s-a produs abia în acest moment. Ceea ce admiră Paul Cornea la Călinescu poate fi raportat, pas cu pas, la sistemul de note ale **aproapelui** și **departelui :** „abundența însușirilor", ecuația personală neobișnuită, faptul că omul s-a priceput să îmbine „nu numai pasiuni divergente, dar și atitudini care, de obicei, se contrazic" (puterea de creație și spiritul critic, „inteligența disociativă" și fantezia, „tehnica riguroasă a cercetării" dar și intuiția proprie firilor de artiști).

Paradoxal însă, studiul care angajează relația cea mai complexă cu „dublul aproapelui", din structura ideală la care se gîndește Paul Cornea este cel intitulat **„Inedite eminesciene ? Enigma dosarului M."** În aparență, am avea de a face cu o cercetare de precizie care trage sistematic linia sub o investigație minuțioasă și întinsă pe parcursul mai multor ani. Sub răceala metodică a expertizei se simte însă o mare emoție participativă, ceea ce are ca efect transformarea concluziilor „științifice" într-un gest de angajament personal. În discuție se află trei posibile poezii de Eminescu, trimise în 1885 lui Iacob Negruzzi și semnate **M.** După cum se vede, miza e mare, așa încît și spectacolul care urmează va trebui să se plaseze la nivelul ei. G. Mihăilă în 1968 sau mai recent George Muntean, care încearcă să identifice texte noi din perioada începuturilor lui Eminescu, nu au avut la dispoziție un subiect atît de „gras", iar tentativa lui Iorga de a-i atribui poetului un text din 1865 (**La o mamă** din **Foaia Societății**, Bucovina) s-a încheiat cu un fiasco. Poezia îi aparținea lui Alecsandri. De data aceasta aș spune că indiferent de rezultatul la care ajunge, Paul Cornea reușește să transforme examenul unei probleme de paternitate literară într-un mare spectacol literar. Poate că cele trei poezii nu sînt de Eminescu. Ceea ce citim este însă un adevărat roman-foileton, cu o lungă **Vorgeschichte,** cu o dezvoltare în capitole palpitante **(Pistele cercetării, Disputa grafologilor, „M" pare să-și dezvăluie identitatea** etc.) și cu o **continuare** în 1989, cînd Ioana Em. Petrescu a reluat chestiunea în revista **Steaua,** stînd de vorbă cu profesorul Paul Cornea, din perspectiva eminescologului preocupat de toate detaliile „dosarului M." Aș adăuga și eu două mici elemente la acest pasionant dosar, care rămîne în orice caz deschis. Mi se pare că toată discuția ar putea fi întregită cu o considerare mai atentă a „perspectivei Iacob Negruzzi", neglijată oarecum pînă în acest moment. Pornind de la premisa că ar fi fost imposibil ca Iacob Negruzzi să ignore, în 1885, **eminescianismul** celor trei poezii expediate **Convorbirilor literare** de cel care semnează **M.,** ar trebui să ne întrebăm cum a putut proceda în continuare directorul revistei. Căci în funcție de modul în care vom răspunde la această chestiune va trebui să ne apropiem de una dintre cele două soluții posibile : Eminescu sau **M.** Iar în al doilea rînd, dacă am accepta că poeziile au fost scrise de Eminescu, ar fi de văzut, mai departe, ce decurge de aici. Cred că răspunsul (plasat, oricum, în ipotetic) nu va angaja **opera** (care n-ar avea nimic de cîștigat de pe urma acestei „îmbogățiri"), ci **psihologia** lui Eminescu, cel din 1885. La acest capitol s-ar deschide, într-adevăr, o perspectivă absolut tulburătoare.

Dacă toate aceste trei articole ne dau o indicație despre imaginea pe care Paul Cornea ar vrea s-o întîlnească în oglinda de receptare a cititorilor săi, există un număr mult mai mare de studii și de eseuri care trimit spre imaginea mai accesibilă a istoricului literar. Aceea de **specialist,** investit cu o autoritate maximă într-un anumit domeniu. Aici intră comunicările (formulă de text prin excelență academică), cercetările de detaliu sau cele cu un caracter aproape monografic. Din ele mai ales putem extrage scenariul tipic al studiilor prin care Paul Cornea s-a impus ca o mare autoritate a disciplinei pe care o practică și (ceea ce trebuie adăugat imediat) ca un adevărat creator de școală (vocație din ce în ce mai rară la istoricii literari români de după război).

Sînt două lucruri asupra cărora aș atrage atenția. Mai întîi predilecția pentru un anumit gen de subiecte, ceea ce presupune nu numai ideea de specializare, dar și existența unei atitudini personale în legătură cu disciplina istoriei literare și cu obiectul ei. În **Aproapele și departele,** aceste subiecte sînt **luminismul** și problemele epocii luminilor în sud-estul Europei, literatura paroptistă și postparoptistă, adică poezia lui Asachi și Bolintineanu (cu punerea în valoare a unui al doilea „chip al poetului", „un Bolintineanu însingurat, pesimist, sarcastic, dezgustat de oameni și lipsit de speranță"), scrisorile lui Kogălniceanu (care îl trădează de la început pe politician), memorialistica de călătorie a lui I. Codru Drăgușanu și N. Filimon, opera de ficțiune a lui Hașdeu, altă mare figură compozită a literaturii noastre, sau viața și opera lui N. Bălcescu.

În al doilea rînd e de observat modul în care spiritul specialistului se profilează în toate aceste studii. Și asta pentru că protocolul lor excelează de fiecare dată prin precizie, printr-o mare exhaustivitate teoretică și, în același timp, printr-o rigoare ieșită din comun. Simplificînd, desigur, punctele de pasaj ale tuturor acestor studii sînt încercuirea strictă a problemelor puse în discuție, indicarea reperelor bibliografice și a izvoarelor, trasarea principalelor linii teoretice ale dezbaterii (concepte, tipuri și clase de fenomene, justificarea unor periodizări), apoi punerea în valoare a propriilor rezultate, cu întoarcerea pe toate fețele a diferitelor ipoteze (dar niciodată mai mult decît o îngăduie chiar importanța lor), în fine, recapitularea strînsă a întregului demers, însoțită adesea de un gest al prudenței, al dublului sau chiar al mefienței. Întregul rezultînd din excavarea unui imens material de istorie literară (lucrări bibliografice, depozite de arhivă, periodice) și din trecerea lui printr-o concepție personală care presupune ca metodă recursul la comparativism, la analiza statistică sau la teoria receptării, iar ca disciplină colaborarea cu sociologia, cu istoria mentalităților și cu istoria literară în general. Studiul în care putem examina, ca pe o adevărată planșă anatomică, tot acest protocol este „Paroptismul și cultura germană". Premisele sînt reprezentate aici de constatarea faptului că, pentru epoca pașoptistă, cercetarea raporturilor culturale româno-germane „se află într-un stadiu destul de înapoiat". Bibliografia se reduce la doar două lucrări mai importante, în timp ce izvoarele indică existența unui spațiu mult mai vast decît s-a crezut. În „secvența" de pregătire teoretică a dezbaterii vom da peste o clasificare a tipurilor de relație care se pot dezvolta între două culturi (comportamentul **recuperativ, mercantil** sau economic, **de ricoșeu,** și **de alianță** sau de asimilare). Analiza propriu-zisă umple această „schemă", pentru a ajunge la concluzia specificului relației culturale româno-germane. Între metodele utilizate : statistica și mai ales o teorie sociologică a influențelor, căreia Paul Cornea i-a consacrat un studiu special în 1975. La capitolul „relației mercantile" semnalez o traducere pe care **Bibliografia analitică a periodicelor românești** o înregistrează fără a putea indica autorul. E vorba de celebrul roman cu briganzi, **Rinaldo Rinaldini,** de Christian August Vulpius, cumnatul lui Goethe.

Am putea să ne întrebăm în încheiere care este „prima voce" din ultima carte a lui Paul Cornea ? **Aproapele,** care reprezintă pentru el o aspirație domesticită cu răbdare, sau **departele,** care a reușit să-l consacre ca specialist ? Indiferent de răspunsul pe care îl vom da, un lucru mi se pare cert. Raportată la dorințele sau la iluziile autorului, **Aproapele și departele** este cea mai sinceră, mai transparentă și mai personală dintre cărțile lui Paul Cornea.

Florin Manolescu

Locuri comune (XIV)

Cîndva, Maradona a dat un gol cu mîna. A încălcat regulile jocului și, mai mult, a mințit cîteva miliarde de oameni. Oricît ar fi de valoros va rămîne totdeauna un mincinos ; și eventuala idee de patriotism, (căci era un meci la campionatul mondial) nu-i poate micșora cu nimic vina. Adevărul și respectul pentru acesta există sau nu există, indiferent de unghiul de filmare. Și încă ceva : după cîțiva ani a mai dat un gol cu mîna (e greu să minți doar prima oară), iar la ultimul C.M. devenise parcă un obicei al echipei argentiniene (rușine să le ia). Oricît ar zîmbi de frumos Maradona, el nu poate schimba adevărul (regula) jocului respectiv, care permite atingerea mingii numai cu părțile nemanipulante.

Privind spre vest și izbindu-mi gîndurile de Timișoara, îmi aduc aminte că faimosul punct 8 al Proclamației a existat, în stare dialogată, cu mult înainte, încă din 22 decembrie cînd, de la balconul fost-prezidențial s-a discutat cu mulțimea îndelung (de la 14,00 la 17,00 cu aproximație), în termeni contradictorii, asupra componenței noului guvern. După acceptarea entuziastă a celor... doi președinți ai țării, Doina Cornea și Mircea Dinescu, mulțimea i-a respins violent pe tovarășii Dăscălescu și Bobu folosind zicala „fără comuniști !". Aceeași platformă purificatoare a fost auzită și ceva mai tîrziu după ce, cîștigînd în abilitate, organizatorii show-ului l-au introdus mai întîi pe Sergiu Nicolaescu, care a stîrnit adeziunea isterică a puștoaice or (între noi fie vorba, numai sub aripa defunctului ar fi putut deveni primul și aproape singurul regizor al țării), acesta avînd, în fapt, sarcina de a-l prezenta, ca pe un prieten personal, pe domnul Ion Iliescu, — o prezentare cinstită, menționînd toate funcțiile, ca la o ședință de partid. Strigătul „fără comuniști" n-a mai avut, și de data asta, succes. Oare de ce ?

Și tot despre regie ; una mai subtilă și mult mai plină de consecințe. Ceea ce am realizat mult mai tîrziu și reproșez degeaba, atît mie cît și zecilor de mii din Piața Palatului, a fost prostia noastră venită, evident, din infantilism politic (iar are dreptate cineva ?). Prostie de care au știut să profite, cu mare istețime ,viitorii noștri conducători. Neacceptarea continuității guvernului Dăscălescu a condus la renumitul „vid politic", umplut cu uluitoare și neașteptată promptitudine spre multbinele nostru. Iar intransigența, nevoia de purificare conținută de lozinca „fără comuniști", a fost abil transformată în așa-numita **dispariție de la sine a P.C.R.** Acum sîntem în măsură să ne dăm seama că tocmai menținerea guvernului Dăscălescu și existența PCR ar fi asigurat normalitatea desfășurării evenimentelor ulterioare, ca în țările vecine. Ar fi existat un adversar, adversarul firesc ; s-ar fi desfășurat, la lumina zilei, cu mijloace democratice, înlăturarea de la sine înțeleasă a nomenclaturii comuniste aflate la putere. Așa, nu ne-a mai rămas decît să vorbim singuri. Ceea ce tuturor, și nouă și străinilor, ne apărea atunci ca cea mai radicală schimbare din tot estul european (explodînd, mămăliga a măturat, dintr-o dată, totul, — dar ce repede ne-am grăbit să uităm că zeci de ani am fost neînchipuit, inacceptabil de umili și pasivi), se dovedește acum a fi fost o manevră extrem de inteligentă care s-a rezumat la schimbarea măștii. **Graba** și **radicalismul** nostru ne-au jucat, de fapt, o groaznică festă !

Piesa poate fi cea schițată mai sus, dar cine să-i fi fost, oare, regizorul ? Toată asertiunea este, desigur, valabilă, numai cu condiția ca din dialogul dintre balcon și piață în după-amiaza lui 22 decembrie 1989 să fi avut o reală importanță, căci poate că totul fusese deja hotărît în altă parte.

S-a vorbit, de multe ori, în presa ultimului an, despre numărul comuniștilor în România interbelică. Ce importanță are dacă o mai facem o dată, indicînd însă sursa (Fr. Fejtö, „Istoria Democrațiilor Populare", Seuil, 1952, vol. I, p. 196) și mai ales oferind termenul de comparație al celorlalte țări viitor democrat-popu'are, numai astfel cifra (exact cea vehiculată) căpătîndu-și adevărata semnificație. Iată deci, în ordine descrescătoare, efectivele partidelor comuniste din țările est-europene imediat înaintea celui de-al doilea război mondial : Cehoslovacia, 80 000 (din care 25 000 uciși în timpul războiului) ; Ungaria, — 30 000 ; Polonia, — 20 000 ; Iugoslavia, — 15 000 ; Bulgaria, — 8 000 și, în fine, România, — 1 000 (adică, o mie). Chiar dacă această cifră ar fi exagerată (dar și dacă o triplăm sau o încincim, tot infimă rămîne, atît față de ansamblul populației cît și față de comuniștii din celelalte țări) rămîne oricum izbitoare amploarea criminală a abuzului politic făcut de Stalin și Churchill sub privirile neputincioase ale lui Roosevelt.

Și totuși, mă întreb : oare vom fi, sau nu vom fi în stare să realizăm într-adevăr acel forum al opoziției organizate în afara intereselor de partid ? Dacă nu vom reuși, vina o va purta numai cealaltă față a noastră, cea opusă extremismului : indiferentismul, neimplicarea, absența civismului, acel „așa e, dar lasă să facă alții" ; nu de frică, deși aceasta va rămîne, probabil că pentru foarte multă vreme, una dintre componentele principale ale structurii noastre psihice, — ci din comoditate, adică pur și simplu din lene.

Deși, poate că atunci s-ar realiza acea democrație originală la care, nu-i așa, a făcut în mai multe rînduri aluzie actualul nostru președinte : **democrația participativă.**

Mihail Oprea

emilian galaicu — păun

Levitație (...pe umeri)

sărind după momeală-atît de nalt că
sieși
pe umeri ca un tobultoc căzu
picioarele-i desprinse prima dată
de tălpi de-odată-atît de libere-i
se spînzură bălăbănind pe pieptul
acestui trup de jos din care
sări atît de nalt că sieși
pe umeri ca un tobultoc căzu

sira spinării-a celui ce sărise
atît de nalt pare un lujer
țîșnind din arcul încordat al
coloanei vertebrale-a trupului
de jos din care-atît de nalt
sări că sieși ca un tobultoc
pe umeri cu momeala-n dinți căzu

sărind cu ochii-nchiși după momeală
căzînd în spate sieși cel-de-sus
nu are ochi defel și i-a uitat
pe fața trupului de jos din care
sări atît de nalt că sieși
pe umeri ca un tobultoc căzu

el are puncte de vedere-asupra
celui-de-jos (nu are ochi să-l vadă)
și să nu-l piardă-ntîmplător niciciud
din circă nu coboară de aceea
face pe el pe cel-de-jos din care
sări atît de nalt că sieși
pe umeri ca un tobultoc căzu

pe jos nu umblă umblă cu
picioarele
prin buzunarele celui-de-jos cu
mîinile
căzute-n mîinile celui-de-jos cînd cel-
de-jos se roagă-n taină Celui-
de-Sus : „coboară doamne-n mine
eu te voi duce eu sînt cel din care
atît de nalt sării că sieși
pe umeri îmi căzui....“

așa
trec ani devine tot mai greu
(cum de-a putut sări atît
de 'nalt că sieși își căzu pe umeri ? !)
pensionat compune versuri :
„sînt însăși levitația deasupra
acestui hău de trup din care
sării atît de nalt că sieși
pe umeri ca o umbră îmi căzui“

acum că-i crește zilnic înăuntru
(pe-alocuri și-nafară) un sicriu de
stejar deduce că momeala fu
o ghindă ghin-dă ce-o scăpase
'nadins deasupra-i ritul roz rotund
al soarelui străinilor
(poetul
cîndva-l văzuse „cou coupé“)

„Deasupra
deasupprelor ! — se-ndeamnă cel ce sieși
pe umeri își căzu cel care sieși e
cocoașă — unde ți-a stat capul,
acolo îți vor sta picioarele !“

Levitație (...pe sfoară)

Lui Vitalie P.

copiii au crescut din haine din ograzi
nu și din jocuri
le-au murit părinții (ei la rîndul
lor copii n-au mai știut să facă)
i-au
îngropat cum în copilărie
se jucau de-a mortu' îngropînd
o păpușă-n țărînă infantili
le plăceau duminicile cînd
toți ca unu-ncolonați ieșeau la
demonstrație cu steaguri și baloane
colorate
într-o iarnă se născu un prunc
chiar în iesle dolofan și roz
l-au crezut (tot netezindu-i pielea)
un balon de aer ce respiră
singur l-au legat ușor de-un
deget de la piciorus c-o ață și-n
însorite și geroase zile
îi vedeai cum zgomotoși aleargă cu
pruncul înălțat ca un balon în
aer cum îl trag pe sfoară cum
îi imprimă pe trupșor (uneltele
de tortură) secera ciocanul
cum îl umflă iar pe sus cum îl
trag pe sfoară cum — date pe
spate
capetele — strigă-n cor : „În sus“

Levitație (...de profundis)

Era un hău mai tînăr ca celelalte hăuri
și mai adînc format prin
prăbușirea
în sine-a unui hău mai vechi (aproape
o ripă) care încercă să iasă
(pe brînci) la suprafață prin surparea
metodică a buzei de prăpastie
în care locuia prăpastia
a pedepsit trădarea aruncîndu-l
în bezna fără fund căderea-l
întîneri : era ca altădată
un hău cu ochii chemători adînci
mai tînăr decît celelalte hăuri

„...e undeva pe-aici un hău
mai tînăr decît alte hăuri“ — zise
sinucigașul tînăr hăul
de teamă de-a nu fi găsit și-umplut
de sînge, se piti... „Te văd ! Te
văd !“ —

striga deasupra tînărul își trase
capu-ntre umeri, dar... „Te văd !
Te văd !“ —
prăpăstios striga... își trase
o-nvelitoare peste cap... „Te văd !“... —
striga întruna tînărul...
atunci
sări el, hăul, primul îi sări
în ochi... „Te văd te văd !“ —
striga întruna tînărul
privindu-și mîinile „Te văd te
văd“ —
de-a oarba alergînd pînă la capătul
pămîntului „Te văd te văd“ —
doar să
se-arunce-odată-n hău... „Te văd
te văd“ —
pentru o clipă de cădere liberă

pămîntu-i levita sub tălpi
deasupra

Levitație de-asupra hăului („strigătul“)

acolo-n țara liniilor de forță
nu-s oameni — doar amprente digitale
mișcare propagată-nspre hotare
și invers — strînsă-n liniile de forță
în patria-amprentă digitală

acolo cartograful suferind de
topofobie întocmește hărți
din spații albe zăbrelite-n linii
concentrice de forță și această
amoebă înghițită de amoebă
care-i și ea-nghițita unei alte
amoebe înghițite și aceste
circumvoluțiuni pulsînd în linii
de forță sub clepsidra răsturnată
a degetului mare pus pe hartă
devin amprentă digitală : „Macte !“ *

acolo tremură ca varga-n acte
fotografiile en face profil și spate —
amprente ale unor dește moarte !
de-acolo-mi trag — din liniile de forță
din mlaștina-amprentă digitală —
cu mîna goală de-ascuțișul spatei,
ființa linia însingerată-a vieții
în palmă trăsăturile abia
schițate ale feței tresărinde
cînd trec pășind pe umbra-mi aruncată
aeriană punte peste hău !

cînd trec în umbra mea și umbra-mi
fuge
de sub picioare și mă lasă-n urmă
în propria mea urmă înglodat
ca-ntr-o amprentă digitală — doamne !
strig — hău-nghite-n sec gîtleju-i
ritmic își
contractă mușchii liniilor de forță

acolo strigătu-mi consumă spații
viscoase de angoasă reci de frică
acolo-n țara liniilor de forță
de unde-mi trag ființa unde hăul
se cască unde-apuc de spata goală
să las măcar o singură sin-g u r ă
amprentă digitală care strigă !

Levitație (...din umbră)

Muntele, jos, lipit pămîntului —
șopîrlă
verde ascunsă -ntre brazi și tufari —
răsfrînge în ochiul adînc
înălțimea
vulturului care -l pîndește

...am văzut vulturul cu două capete
zburînd
cu muntele -n gheare
cu muntele cît o reptilă enormă
încremenită de groază
a cărei coadă e tocmai
umbra ce cade pe noi.

* — (lat.) Să fie ucis !

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

ADIO ȘI...

trecut-a anul ca norul lung... Cărți numeroase, cîte au fost, și-au ocupat, după subiectivitatea cronicarului, un loc mai important sau mai de linia a doua în letopisețul ce-l ținem cu anumită pasiune, dobîndită pe parcurs.

Dar ce-i prea mult strică. Să ne resemnăm așadar cu constatarea că tot ce-am scris, mai bine sau mai rău, a fost sincer și să nu riscăm ca plictiseala, rutina, șabloanele să ne surpe azi puținul ce l-am reușit în ultimele vreo 60 de săptămîni. Reprofilarea — mama întîneririi.

Horia Gârbea

Ion Chichere
POEME VESELE ȘI TRISTE SCRISE PRIN CÎRCIUMI COMUNISTE
Volum editat de administrația locală de presă „Timpul“-Reșița

Toate instituțiile, locurile și localurile au fost — și eventual — au rămas comuniste. Ion Chichere pretinde a fi scris poemele sale în cîrciumi comuniste iar ele, indiferent unde vor fi fost scrise exprimă un sentiment est-european puternic : „jalea anticomunistă“, pandant firesc al versurilor de „optimism revoluționar“ la care s-au îndemnat poeți de toată mîna, de la versificatorii cei mai stupizi pînă la Nichita Stănescu și Labiș.

Ion Chichere este un autor cu elanuri de trubadur în versurile căruia se simt ecouri din lirica lui Mircea Dinescu, Leonid Dimov și chiar (vai !) Păunescu : „În zorii cu miresme de benzină / mă-ntorc în rate la mansarda mea / fără palton și fără de chenzină / sătul de poezie ca un boem sadea“. Iată și o emisie neo-bacoviană altoită pe lirica poeților numiți : „plopii din stație tremură / sub respirația uzinelor / domnișoara nebună citește / un poet din veacul luminilor“.

Poezia lui Ion Chichere nu are pretenții de originalitate. Ea este exprimarea plină de talent și de erorile aferente talentului a unei melancolii bahice sub presiunea totalitarismului.

Adrian Lustig
UN CEAI CU TIPELE DE SÎMBĂTĂ
Editura Alex

Cînd am scris, acum cîteva luni despre **Un băiat ura o fată**, am făcut-o din perspectiva întîmpinării unui debut. Nu știam că Adrian Lustig nu este un debutant (ceea ce nu scade cu nimic meritul acelei cărți) dar am avut prilejul s-o aflu acum, cu ocazia celei de-a cincea întîlniri a prozatorului cu publicul său, care trebuie să fie alcătuit, în majoritate din adolescenți. **Un ceai cu tipele de sîmbătă** este o carte mai slabă decît **Un băiat ura o fată** și se poate să fi fost scris înaintea aceleia, doar cenzura obligînd inversarea apariției. Deși alcătuit într-o manieră mai specială (ca dosar de depoziții), tehnica în sine a prozatorului nu este foarte bine stăpînită. Dar Adrian Lustig are mult talent, are intuiție psihologică și simțul umorului. Posedă de asemenea un lest de prejudecăți mai mic decît oricare alt autor „specializat“ în proza de această factură. Acum faptele sînt depășite de timp (acțiunea se petrece într-o tabără școlară în anul 1968—69) dar ele rămîn cu mult mai agreabile decît cele pe care le publica un odios inspector școlar care a falsificat pe mii de pagini (apoi și pe infinite cadre de film) realitatea adolescenței românești sub dictatură, umplîndu-se de bani alături de editori, regizori, actori, prin mistificarea lui ordinară pentru care merita cel mult un glonț în cap.

Așadar, acum 22 de ani, un grup de liceeni, în permanentă rearanjare a cuplurilor, petrec un revelion la munte, își pierd banii la roata norocului, îi reciștigă colindînd cu „Steaua“ (misticism !), dar dau să bea unui premiant nefamiliarizat cu cele lumești, intră în belea și apoi ies cu bine.

Romanul este antrenant, optimist, veridic, plăcut și are chiar un episod memorabil pentru care merita oricum să existe. Unul din tineri vine la un ceai cu o nasoală, un co'eg îi șoptește indignat : „Asta-i tipă, mă, boule ? !“ și fetei îi rămîne pe vecia liceală porecla : Asta-i-Tipă-Mă-Boule. Ce să ceri mai mult unei cărți de divertisment ?

Încă o precizare : „o tipă de sîmbătă“ este una care vine la ceai sîmbăta deși e invitată abia în aceeași zi. În cartea lui Adrian Lustig toate tipele sînt „de sîmbătă“. Ca-n viață !

Mircea Eliade — semiotica misterului

Convins că „Universul este ceea ce pare să fie și în același timp ascunde un cifru", Mircea Eliade se dovedește neîndoios un pasionat al misterului. „Valoarea religioasă și, în general valoarea culturală a secretului sînt încă insuficient studiate" observa el în tratatul său de **Istorie a credințelor și ideilor religioase** (Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1931, p. 315). Afirmația nu ne mirã deloc cîtă vreme problema secretului și a misterului a preocupat deopotrivă atît pe savantul cît și pe scriitorul Mircea Eliade. Deși cu alte ramificații ale semnificațiilor decît în cazul lui Blaga, investigarea misterului la ambii autori va delimita aceleași poziții metafizice, cel puțin în interferențele lor ultime. În cazul lui Mircea Eliade, opera științifică comentează misterul din perspectiva unor rituri și mituri arhaice, developind nu o dată, o întreagă tehnică esoterică, în timp ce beletristica dezbate problema misterului ca pe o dimensiune a banalului și cotidianului.

Nu de puține ori sesizarea misterului este o problemă de discernămînt într-un univers imaginat ca un grandios joc cosmic **(lila)** al iluziilor **(maya)** despre care Swami Shivananda din nuvela **Nopți la Serampore** afirma : „Dar nici o întîmplare din lumea noastră nu e reală, dragul meu. Tot ce se petrece în cosmosul acesta e iluzoriu". Și totuși, în interiorul acestor iluzii există un reper ontologic. Este instanța cînd invizibilul își face simțită prezența iar perisabilul atinge pe neașteptate imposibila verticală a eternității. Cînd, unde și cum se petrec acestea, nu se poate exprima cel mai bine decît prin cuvîntul mister.

Etimologic vorbind, mister derivă din latinul **mysterium** care înseamnă taină, ceremonie religioasă secretă. Misterele desemnau o categorie distinctă de credințe și practici rituale de natură inițiatică. Ele aveau rostul de a comunica un conținut semantic ce depășea sfera exclusiv rațională.

Pentru exemplificare este suficient să ne gîndim la Sfintele Taine din creștinism, la Misterele Eleusine, Misterele lui Isis și Osiris etc. În linii mari aceste mistere se desfășurau sub forma unor spectacole reprezentînd un mit sau o poveste cu înțelesuri esoterice, susceptibile să creeze o ambianță inițiatică. Iată de ce înrudirea lingvistică dintre **mit** și **mister** derivate ambele din grecul **musterion** (mister) nu este chiar întîmplătoare. Sensul principal al cuvîntului se referă la **inițiere, instruire** dar într-un mod special, fără cuvinte, așa cum se petrecea efectiv inițierea în Misterele antice. Grecul **muthos** (mit) vine din rădăcina **mu** (o regăsim în latinul **mutus** — mut) figurînd „gura închisă" și respectiv „tăcerea".

Rezumînd semnificația **misterului** putem detalia cel puțin două înțelesuri : 1. ceva despre care nu se poate vorbi, cel puțin în mod direct, prin limbaj obișnuit ; 2. ceva inexprimabil pe care nu-l putem decît contempla. În limbajul semiologiei am putea spune că termenii semnificant și semnificat fuzionează în mod paradoxal, transformîndu-se frecvent unul într-altul în funcție de unghiul de perspectivă.

Ca formă de manifestare a sacrului, evenimentul sau faptul misteric în beletristica lui Mircea Eliade asupra căreia ne vom opri acum, îmbracă aspectul cel mai banal, cotidian și anost. „Dar cum să recunoaștem adevăratul început, cînd spectacolul se întemeiază pe cel mai banal mister, banal în sensul că ne lovim la tot pasul de el, și în fiecare zi ?" se întreabă un personaj din **Incognito la Buchenwald.** Spre deosebire de misterele antice, celebrate în spații și răstimpuri privilegiate, **misterul** propriu lumii moderne s-a banalizat, a coborît în stradă, a devenit accesibil oricui. Insistînd asupra acestui paradox M. Eliade precizează : „Sacrul este calitativ diferit de profan ; el poate totuși să se manifeste în orice fel și oriunde în lumea profană, avînd capacitatea de a transforma orice obiect cosmic în paradox prin intermediul hierofaniei, în sensul că obiectul încetează să fie el însuși rămînînd în aparență neschimbat" (cf. Traité ... p. 33).

Experiența misterului implică întotdeauna o modificare profundă în planul conștiinței individuale. Ea este resimțită ca o „ruptură", ca o sfîșiere existențială și în cele din urmă ca o deschidere spre sacru. Rudolf Otto atrăgea atenția asupra însoțirii sacrului cu misterul și teroarea, cu fascinantul și majestuosul (cf. **Das Heilige**). Descoperirea sacrului este un **mysterium tremendum, fascinans** și **majestas.** Darie, din nuvela **Ivan,** intuiește prin anamnesis un „mister cutremurător" : „Dar le ridică brusc fruntea... Acum mi-am adus aminte !... dacă Ivan ne poate mîntui cu adevărat, atunci ascunde un mister **impenetrabil** și **cutremurător,** căci într-un anumit fel incomprehensibil minții mele, el reprezintă sau exprimă pe dumnezeul necunoscut, **agnostos theos". Marele Anonim** am spune noi citindu-l pe Lucian Blaga.

Aceeași densitate existențială din preajma misterului năsîind un soi de neliniște sacră, o presimte Ieronim în nuvela **Uniforma de general** : „Orice se întîmplă în jurul nostru ar putea camufla un **mister,** așadar o revelație decisivă, un adevăr **cutremurător".** Dar mentalitatea modernă și-a pierdut aproape cu totul dimensiunea mistică. Expunerea acestei dialectici a fanicului criptic o găsim în discursul lui Ștefan Viziru din romanul **Forêt interdite (Noaptea de Sînziene)** : „Il pourrait arriver toutes sortes de miracles... Mais il faut qu'on vous apprenne à le voir... Vous passez à côté d'eux et vous ne savez pas que ce sont des miracles. Vous ne le voyez pas". Acest punct de vedere va fi susținut de M. Eliade în numeroase din nuvelele sale. Omul modern și-a pierdut în mare măsură sensibilitatea la mister, capacitatea de a sesiza în ordine subtilă : „Pentru că, gîndea Marina, oamenii nu mai știu să vadă, să privească în jurul lor... în zilele noastre oamenii sunt aproape orbi" (cf. **Pe strada Mîntuleasa**).

Frecvent, în textele lui Eliade, apariția misterului este anunțată de semne. Evenimente, personaje sau situații simbolice au dublă cheie de interpretare — una aparentă și cealaltă subtilă. De aceea se impune o adevărată strategie de abordare și decodare a semnelor. Corect descifrate ele relevă o altă ordine a realului. Devin vizibile coordonatele altor spații și rețele temporale. Semnele vin uneori de foarte departe, sînt abia presimțite și adesea greu de închegat într-un înțeles unic : „am simțit cum mi se fac **semne...** le simt și le presimt de departe deși nu le înțeleg numaidecît, vreau să spun, nu le descifrez pe loc mesajul" (cf. **În curte la Dionis**). Aceste semne pot fi de natură foarte diversă. Evenimente banale, persoane întîlnite fortuit sau pur și simplu fraze, cuvinte cu o rezonanță mai mult sau mai puțin stranie, pot constitui o vastă rețea de semnificații. De pildă în nuvela mai sus citată, poetul Adrian mărturisește : „...sînt sigur că **mi se fac semne.** Le simt, le presimt... mă întîlnesc cu cineva, cunoscut sau necunoscut... uneori de la primele cuvinte pe care mi le adresează **simt că mi se fac semne".**

Analizînd mai atent semnele, descoperim în textele lui Eliade complicate limbaje secrete prin care se concretizează fenomenologia misterului. Aceste limbaje nu sînt numai cele scrise sau vorbite (murmurate, auzite interior sau interceptate într-o discuție) ci și cele întemeiate pe alte forme de expresie. Există de pildă un **limbaj al pietrelor** (cf. **Ghicitor în pietre**), un **limbaj al întîlnirilor și despărțirilor forțuite** a căror desfășurare în timp și în spațiu poate căpăta semnificația unui cod secret. În **Uniforme de general,** Ieronim îi spune (să zicem) și **mintea** și **inima** „noastră".

pictorului Luchian : „Sunt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă, evident nu pe oricine, doar **anumiți oameni, în care mi se pare că ghicesc un anumit semn".**

Familiaritatea cu textele de filozofie indiană i-a permis lui Mircea Eliade recitirea în filigran a „frazelor tainice", a „formulelor incantatorii" și „mesajelor cifrate". Scrierile tantrice utilizează de pildă așa numitul **limbaj enigmatic (sandha bhasya)** tradus de Max Müller prin **rostire ascunsă.** Citită în această cheie, floarea de lotus capătă cel puțin trei semnificații esoterice. Este vorba de : sensul yoginic **(plex nervos),** sensul tantric — bhaga **(matrice)** și sensul metafizic de **(temei, origine, stabilire în existență).**

Decodat astfel, realul se multiplică, sporește pe trei niveluri cosmice revelate prin tot atîtea sfere semantice. Limbajele secrete păstrează această delimitare chiar și în cadrul vorbirii profane. Ele prelungesc zona absolută, sacră (reală) în oceanul formelor iluzorii ale vorbirii și vorbăriei cotidiene. Ieronim, deși se exprimă obișnuit, banal, nu face altceva decît să repete mereu un mesaj, să transmită printr-un limbaj secret, misterul cu care a fost investit la moartea generalesei : „eu nu fac altceva, nu pot face altceva decît să vă spun voalat ca într-o oglindă veche... nu pot face altceva decît **să vorbesc** în imagini, parabole, de taina care mi-a fost încredințată".

Comunicarea prin limbajele secrete, observă Mircea Eliade, provoacă fisura ontologică fundamentală cu aceeași eficiență cu care e provocată de un rit sau de o călătorie la un sanctuar. Inițiatul trece prin **mysterium tremendum** în realitatea absolută. Adesea, modalitatea magică de a declanșa „ruptura de nivel" este simpla întrebare (vezi și legenda regelui Pescar citată de Eliade). Investită cu eficiența magică a secretului, **interogația justă,** cea de tipul „dar nu vedeți că regele-i gol ?!" deține puterea demiurgică de a dezvălui toate măștile și de a anula toate camuflajele . „Căci, după cum se vede, **măștile** deși diferite sunt o-eleași. **Ca să le identific, mai am la îndemînă un mijloc... o întrebare"** (cf. **În curte la Dionis**). S-ar părea că enigma existenței, misterul spiritului și al materiei nu se lasă cantate decît fulgurant și enigmatic în lesa oricît de-ntortocheată a unor **limbaje secrete :** „Spiritul e întotdeauna camuflat în Materie, dar rostul lui acolo... ai să-l afli mai tîrziu. Asta e de altfel **Enigma — Enigma cu majusculă"** (cf. **Ivan,** p. 391).

Silvia Chițimia

(fragment din volumul **MIRCEA ELIADE — SEMIOTICA MISTERULUI**)

fragmente dintr-o etică a autorului

Și iarăș (încă o dată): asupra CHICIULUI

ETIMOLOGIE. Că vorba **amător** dă la dragoste să traje. Amatóru' ie ăla dă traje la iubiri, minca-ți-aș, ca bou'la car' mare cu boi. **Amator** aiesta, la dragoste. mare muncitor îi.

POLEMICĂ. Încerc să comentez un paragraf din **Prostul gust și problema „artei accesibile",** articol scris de Andrei Pleșu în 1981 și inclus în volumul **Ochiul și lucrurile** (Meridiane, '86 ; pag. 106—107). Pleșu definește acolo apăsat : **„Arta accesibilă fără efort se cheamă kitsch".** Efortul ar trebui să fie susținut și de autorul de artă, și de receptor. Ca și cum, dacă asculți Mozart întru ODIHNĂ. prin și în aceasta, și n-o faci rivnind. înălțîndu-te pînă la, și MUNCINDu-te cu înțelegerea muzicii mozartiene, — ești (fără putință de scăpare) un **ascultător-kitsch.** Ca și cum orice desen al unui copil, făcut, așa, în JOACĂ, devine (cu necesitate) un **produs-kitsch.** Sînt necesare — mi se pare mie — două distincții (principiale, bineînțeles) : una între **educația artistică** și **producerea de „artisticități"** ; alta între producerea/receptarea **în inimă** și producerea/receptarea **cu mintea.** Dacă aceste două polarități sînt considerate în raport(uri) de **complementaritate paradoxală,** „chestiunea" că așa-zisa valoare a artei ar fi stabilită de către cantitatea efortului acumulat în producere și în receptare — devine superfluă.

Opera (pînă și **operета**) de artă are ca înaltă justificare tocmai eludarea contradicției **aparente** dintre A MUNCI și A ODIHNI.

Andrei Pleșu : „În teritoriul artei, cine nu vrea să se cheltuiască, cine caută satisfacția primei ochiri, plătește cu «sănătatea» sa sufletească : nu-i rămîne decît să se înece în oceanul «căldăcel» al kitsch-ului, ducînd cu sine, într-un acru cortegiu, balastul somnolenței sale cotidiene și al unei incurabile mediocrități".

Și noi : Nu facem artă pe **banii** „sufletului". Nu ne **tîrguim,** nu **cheltuim** nici talanții minții, nici talanții inimii. Nu de bani e vorba în metaforă. E vorba de **daruri. Dar din dar,** se face ȘI-ul. La foc adînc și molcom, în înalt-odihnitoarea siestă a amiezii, încercăm MEDIEREA. Bunul raport între **număr** și **calitate.** Bunul echilibru între **sufletul** și **trupul** lumii (să zicem) și **mintea** și **inima** „noastră".

ECO ȘI ȘIRUL. Iaste, p-aculò, pă undeva, dă prin Iatalia, unu grozav, unu Eco. Dă spuse ista că un singur chici — chici iaste și chici rămîne. Da' — cică — o sută de chiciuri : ie Artă dăja. Aolioooo!!! ...Ce să-i mai zici ? Îi zici tăntălău și basta ! Că teoria iasta a lui ie ca omenirea, dă să-nșiruie ia, săraca, din generații-n generații, că poate-o da (pîn mai la vale)-n Roi. Da' iatalianu' nu auzi dă Rusalii, dă Sînzîzecime, dă Pogorîrea Sfîntului Duh (facă-se să facă lumea cu Iel cîte-un duș în orice dimineață !). Că altfel ar fi aflat Ieco-ăsta ca nu mai sîntem numa' singuri în fața lu' Dumnezeu — pupa-i-aș io tălpițele Lui!

În București și-n țară (adică, pentru mine, în **toată** lumea — această afirmație fiind făcută de un român, dar nu de un **naționalist**), în București și-n țară se fac prea multe JOCURI. Această **cantitate** (politică, etică, filosofică, literară etc.) de sforării presupune — în forma ei — existența fondului unei **calități** (cel puțin echivalente) de JOACĂ.

Dă-și plimbă ăștia, maiestrii, ...pă Calea Victoriei cu roaba — dă uite-așa să dúdúie : bum !-bum !, bum !-bum ! Da'ie prea bătrîni, ie hirșiți rău pă dinăuntru, măiestrii ! Și numa' o dată d-ar fi să-și învîrte frun copil (chiar și **cupil,** putem pentru a zice) cercu' — uns ca roata dă la Roi Rols — cu bățu' (sabie de argint, cu două tăișuri) și s-ar și înălța Podu'Ista pîn'la Stea, pîn'la stele. Că om-chici să poate să hie, da coptil-chici musai n-are cum hi.

Cristian Popescu

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

II. CREDINȚA

Tranziția socio-politică a lumii răsăritene are, vrem — nu vrem, două variante. Prin ce diferă acestea ? Nu prin gradul de succes economic, nici printr-o divergență clară a căilor pe care se caută a se ajunge dincolo de comunism (sau măcar dincolo de fostul comunism), nici prin nivelul reformei democrate. Toate se schimbă, cu siguranță, de la o țară la alta, fără însă a permite o segregare clară și univocă a statelor în două grupe distincte. Diferența este mai ales una stilistică. Națiunile fostului bloc răsăritean oferă astăzi fie imaginea unei orientări politice tipic liberalist-occidentale, fie aceea a unei dependențe, chiar dacă numai subtextuale, de comunism. Uneori se poate spune clar de ce trebuie socotit că o națiune stă sub semnul occidentalismului, sau, dimpotrivă, de ce trebuie crezut că este încă marcată de comunism. Alteori lucrul se simte cu deosebită putere fără să fie totuși ușor de explicat ; este vorba deci de o amprentă stilistică, delebilă poate, dar aproape pură cîtă vreme există. Un stil are, trebuie să aibe, totdeauna un purtător efectiv. Acest purtător este uneori un grup etnic, alteori o cultură, o epocă, sau chiar numai o formă de inițiere într-un fel sau altul de mistere. Este clar că nimic din toate acestea nu conduce la constituirea, prin releu în mare măsură stilistic, în Europa de Est, a [illegible]upe de state. Și iată că prin eli[illegible] tuturor factorilor de natură să [illegible]talizeze identicul, expulzînd din structură mult prea diferitul ajungem să constatăm — oricît am fi căutat să privim în altă parte, să nu înțelegem astfel lumea — că aria țărilor post-comuniste se subdivide într-o lume creștin-ortodoxă și o alta creștin-neortodoxă, deci catolică și protestantă. România, zona europeană a [illegible]iunii Sovietice, Bulgaria, Iugoslavia [illegible]omponenta neortodoxă a acestei țări tinzînd acum să părăsească federația), de o parte și, de cealaltă parte, Polonia, fostul teritoriu comunist al Germaniei, Cehoslovacia, Ungaria. Cît de clar se conturează aici două universuri doar în parte politice, în realitate două universuri religioase, sau, cel puțin, conformate de religie ! Dacă nu am fi știut că Malta a reprezentat o tranzacție strategică am fi putut crede că a fost conferința unor înalți prelați. De o parte mai multă inerție comunistă, de cealaltă parte ceva mai puțină inerție comunistă. De o parte democrații incerte și uneori chiar inexis[illegible]nte între comunism, neocomunism și anticomunism — de cealaltă parte măcar un pic de pedanterie în definirile de identitate politică. Dar cît de separată este, în primul grup de națiuni, identitatea creștină în raport cu aceea necreștină ; și cît de indistinct se vede aici păcatul în contrast cu virtutea ? Poate că nicăieri aceste separări nu sînt ușoare, dar în spațiul nostru, după cum spune Iov, prea adesea „lumina e totuna cu bezna". Dacă, probabil, prima latură, ca importanță, a ființării umane este aceea dacă un lucru se află gîndit și judecat prin ansamblul său, în funcție de totalitatea pe care o reprezintă sau doar prin ceea ce apare în chip actual, în chiar actul judecății (aspect căruia am dedicat primul text al acestei serii eseistice) atunci, pe locul imediat următor, în determinarea ontologică umană este atitudinea față de bine și de rău. Problema acestei atitudini este una religioasă. Etica pură este o etică localizantă — o parte a omului aparține lumii binelui și răului, iar o altă parte nu aparține acestei lumi fiind indiferentă, s-ar zice, bucuriei și durerii morale, împlinirii umane întru comuniunea cu semenii sau disocierii de aceștia. Religia spune doar că tot ceea ce este uman, cît vreme există Dumnezeu, este fie un bine fie un rău, fie un bine și un rău, în care binele și răul încearcă să nu se despartă. Omul poate afirma orice, în plan etic, dar el trăiește, clipă de clipă, în unica etică existentă, cea totală, cea a religiei, o religie a divinității încarnate, precum creștinismul, sau una în care etica însăși devine absolutul quasi-divin, așa ca în confucianism. Psihologic, existențial, metafizic, personalitatea umană este integrată numai și numai dacă ea este unificată de o etică totală. Desigur, în chip erudit se poate discuta oricît despre autonomia valorilor. Dacă valorile vor fi fiind reciproc autonome, ceea ce este dubitabil, personalitatea umană tot nu are cum fi autonomă în raport cu valoarea etică.

Viziunea și apartenența religioasă determină divizarea grupului de țări ale Europei de Răsărit. Dar toată această lume este, în chip esențial, creștină. Scindată dicotomic, ea este funciar unitară. Odată sesizată structura duală mare a realității ce se oferă istoriei în această zonă geografică și — nu mai puțin — caracterul ei integrat, într-un al treilea moment se relevă ceea ce este specific fiecărei țări și fiecărei națiuni, ca dinamică a sentimentului religios, a credinței, a plasării omului în balanța binelui și a erorii. La aceste trei niveluri se cere cercetată problema semnificației credinței, în cadrul tranziției politice actuale.

Mai întîi despre distincția ortodoxie sau nonortodoxie. Conducătorii politici ai Occidentului nu aveau cum să nu știe un lucru esențial fiecăruia dintre noi. În sensul de cult religios, așa cum este el astăzi, ortodoxismul nu are o vocație planetară, ci este centripet. El nu este expansiv dogmatic și este puternic tradiționalist ceea ce revine la o introversie a dogmei. În domeniul credinței, ortodoxia reprezintă victoria principiului naționalist și — pînă la urmă — local al interacțiunii umane. Credința noastră este, sub raport uman, una singură. Nu există un fel de a privi ortodoxia al intelectualului și un altul al omului simplu, unul al nobilului și altul al plebeului, unul al teologului și altul al laicului. Transcedența divină este atît de totală, încît fiecare lucru — și mai ales fiecare lucru ținînd de cult — dobîndește, iremediabil, o latură transcedentă. Credință adresată Divinității trinitare și încarnate, prin toate aceste aspecte ale sale ortodoxia este întru totul credință și foarte puțin altceva. În ortodoxie doar cel foarte credincios poate fi realmente credincios cît de cît. Cel ce nu este foarte credincios și nu se recunoaște ateu devine doar un practicant de rituri. Ortodoxia, ca totală manifestare de credință, este făcută să aparțină iluminaților și erudiților. Prin toate acestea ea este puțin atractivă, ca principii incluse și, eventual, implicite, marelui leader occidental, politic sau de orice alt fel. Omul ortodoxiei, în varianta sa pură, este exclusiv mijloc. Scop este Dumnezeu și mai este scop numai salvarea. Propriu-zis, în ortodoxie, omul nici nu se salvează, ci se naște. Legătura omului cu Dumnezeu nu este doar cea mai importantă, este o realitate autosuficientă și exclusivă. Catolicismul și protestantismul au vocația extinderii planetare. În ambele cazuri credința poate avea grade. Dumnezeu nu este cu totul transcendent căci ajunge la noi nu doar prin miracol, ci și prin verbul fiecăruia inteligibil. Ambele tipuri de religie creștină spun lucruri clar diferite intelectualului și ignorantului, spiritului rafinat sau celui neexersat. Omul catolicismului sau al protestantismului se poate întîmpla să nu se salveze. Va fi totuși un credincios — doar atît că va fi unul scufundat în eroare. Catolicismul și protestantismul sînt, oricînd, parteneri utili în orice dialog politic. Aici nu sînt discriminări valorice, sînt simple structurări diferite ale sufletului credinței. Autorul acestor rînduri este ortodox prin destin (fără a dori, sau a căuta, să fie altcum) și este simplu creștin prin convingere și credință. În urma tuturor celor arătate mai înainte, pozitivul, în scara moralei ortodoxe, este realizat doar de sfînt. Dincolo de acesta, valorile nu mai au o demarcație clară. Catolicul (sau protestantul) dimpotrivă, va căuta să lupte pentru fiecare fragment de merit, pentru orice milimetru posibil de străbătut înspre o cît de îndepărtată salvare. Acțiunea practică umană, comună — politică, profesională, intimă etc. — se vede puțin cenzurată în plan religios, în cazul ortodoxului, pe cînd ea este supusă clipă de clipă examinării prin prisma credinței în cazul celorlalte două culte majore. Aceasta nu mai este o glumă. Semnificația umană a ortodoxiei trebuie, de acum, să evolueze.

Creștinismul este o religie fabuloasă. Oricît respect am acorda tuturor celorlalte religii, precum și faptului, în sine, al apartenenței la o religie, credinței propriu-zise, nu putem să nu remarcăm complexitatea extremă a creștinismului. Într-o lume, neîndoielnic, mai mult decît complicată nu poți avea o mai adevărată percepere a realului decît aceea bazată pe încorporarea și sinteza contractelor și contradicțiilor ființei. Dogma Trinității, a Verbului întrupat, a învierii, a păcatului originar, a judecății de apoi sînt divine pentru că, evident, nu sînt umane. Lumea, pe de altă parte, nu are cum corespunde unei teologii mai simple. Această lume (în cel mai fizic sens al ei — vezi, de ex., dualitatea undă-particulă) și această teologie sînt ambele, inconceptibile. Mintea omenească nu putea crea din nimic idei despre existențe și nici despre Divinitate. Această minte nu face decît — în rare cazuri, prin cîțiva aleși — să constate. Omenirea nu are adevărate ginduri despre Dumnezeu, ea stă doar în preajma respectivelor gînduri. Dacă alte religii pot, structural, aparține, prin aproape întregul lor, fiecăruia dintre adepți, creștinismul aparține fiecărui creștin doar printr-un fragment infinitesimal — un fragment mereu diferit de altul, prin ceea ce a putut fiecare culege dintr-un edificiu gigantic și cutremurător. Dar această caracteristică a creștinismului face ca el să nu poată funcționa decît ca religie și credință active. Comuniunea adepților nu se realizează pasiv — ea trebuie căutată clipă de clipă.

constantin dracsin

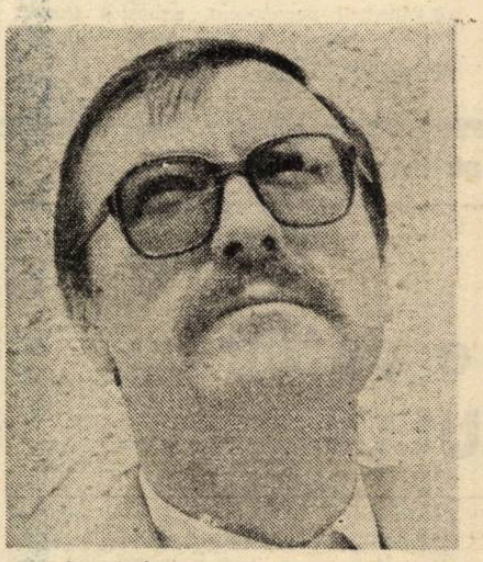

Facînd de veghe

Dacă nu mă-nșel,
astă-noapte aveam de scris ceva
dar nu m-am ridicat pe verticală,
vina o poartă
o piatră mișcată ieri cu dificultate
din lipsă de pereți
nu mai făcusem acest lucru —
pînă cînd se poate învăța ?
M-au asistat mîinile unui copil.
îmi fac impresia
și ceva din interior —
nu, nu, nu pot defini ce,
oricum, erau rămășițe din urma unei
nașteri,
sufletul mi-a stat liniștit
în locul lui,
încerc să fac distincție între unu
și doi
diferența nu se poate observa
cu ochiul liber
dar dacă ți-l pui în lanțuri
iese adevărul în sus.
Cuvîntul miraculos era... „ține'te" bine,
adică mi se apropie ripa,
camera de gazare a florilor,
neînceputul sfîrșitului,
limba neagră a unui cer
peste care zboară
numai un fel de păsări.

Hai, nu cu voi

Nu vreau să intru în istorie,
ea are gură de curvă ! —
dar sîngele meu este bolnav
tocmai din sîngele celor
dinaintea mea,
adică moluște, gîze, păsări,
virgule de după Imperii
și alte Canioane ; —
mamele găurilor negre
au ținut cu dinții de vina
din care m-am zburtucit ;
cred că voi mai trăi
ca să vorbiți între voi : —
hai să-l iubim și mort
pe acest om albastru — galben.

Scrisoare către Zen

Bunul meu prieten
mi-a spus să încerc a-mi scrie
memoriile —
m-a pus pe gînduri
avalanșa aceasta.
Într-o noapte — după doisprezece —
sar din pat,
încerc să prind un pix, — știți,
la mine în cameră, tot timpul
uneltele de scris fac pe-a înțelepților
treabă,
se învîrt în valuri, cam la înălțimea
ochilor
mei ; reușesc să mă înțeleg
cu o femeie în negru ;
mă așez la masa mea albastră,
punîndu-mă pe gînduri,
imediat, din față
a început să sufle rece înspre mine,
fără să văd pe cineva ;
m-am speriat,
mă ridic și beau puțină apă,
privesc spre pat — este gol cum l-am
lăsat,
încerc iar să rotunjesc o literă pentru
început,
apare suflul acela mai rece și mai
puternic,
rămîn nemișcat, mai apăruse ceva în
plus
dar încă nu știam ce ;
...numai ce aud :
— eu sînt moartea și cînd te văd
în ce postură ești
mi se face foame,
te sfătuiesc, deocamdată, să renunți
la asemenea bazaconii — înțelegi ?
eu nu am biserică ;
de atunci mi-e frică să mai scriu și
scrisori !

Cor logic

Totdeauna mi-a fost frică
de frumuseți —
omul alb trebuie vopsit
mi-am zis,
poate în virtutea aceasta
nu mă voi uita singur —
la judecata de apoi
ne vom prezenta fiecare
cu dosarele noastre ? —
O ! îngerii au zis
și nevoia de laudă
se găsește embrionar
la toate animalele ;

...atîta gheață este în jur
încît viața îmi smulge părul
cum aș locui într-o apă fierbinte...

Înminunări spre apus

O, dacă aș fi un sfînt straniu
și Dumnezeu nu m-ar duce de mînă
nu mi s-ar mai scrie
atîtea scrisori.
Dacă vorbesc în și întru sacru ; —
simplitatea nu i-a interzis gloria,
zicea unul altuia (despre mine) —
e că tocmai el știe.
să-și crească iarba în cer
pentru moartea lui vie.

Dacă eu din prima seară
nu-mi știam numărul degetelor
puteam deveni Vultur, Pește,
Vînt sau glorie verticală ;
...așa, dacă vă rătăciți,
plîngeți-mi lîngă fluierul ce-l port.

În cazul creştinismului credinţa comună nu garantează şi nu întreţine automat biserica, dimpotrivă : biserica are continuu de garantat şi de nutrit credinţa. În viaţa de toate zilele, în existenţa politică, în existenţa intimă, în viaţa culturală sau practică, omul care este modelat într-o lume creştină va exista deplin, sau nu va exista deloc, după cum va căuta să descopere ce adevăr mai adînc se relevă în fiinţa sa (şi cît din acest adevăr se dezvăluie în clipa de acum), sau nu va întreprinde nimic spre a edifica în privinţa sa şi a lumii sale. Existenţa întru semnificaţie a creştinului este activitate continuă şi căutare a întregului, care pînă acum nu s-a dezvăluit decît în parte. Fără această căutare nu există în această ţară, pe acest continent, şi nicăieri, nici credinţă adevărată, nici politică adevărată, nici cultură, demnitate, iubire adevărate. Sub alte constelaţii ale credinţei, în alte spaţii stilistice se poate, cred, şi aşa, realizîndu-se eventual, o umanitate interesantă şi demnă ; aici însă, în ţara creştină, aşa ceva devine subumanitate.

Credinţa noastră, a urmat, în ultimii o sută şi cincizeci de ani, o curbă ce trebuie ştiută, sau mai curînd simţită. Este clar că iniţial — deci la începutul secolului trecut, şi mai înainte — credinţa ortodoxă a făcut parte din viaţa poporului român. La miracolul unităţii limbii unui popor trăind în trei principate diferite, populînd, încă, teritoriile mai apropiate sau mai îndepărtate şi ale altor state, trebuie adăugat miracolul păstrării unităţii credinţei. Acest ultim fapt ne conduce înspre o concluzie inevitabilă : ortodoxia românilor nu este o întîmplare, ci o determinare adîncă, de factură a vocaţiei religioase. Intelectualismul în mare măsură masonic al celei de a doua jumătăţi a secolului trecut diversifică oarecum — şi relaxează — perspectiva mistică românească. Din această schimbare, fără caracter critic, schimbare totuşi, credinţa noastră rezultă modificată. În chip intim, ea este transformată din dogmă în simbol. Dogma se adresează omului prin intermediul perceptivităţii simbolice a acestuia, a aptitudinii sale metaforice, în sensul alcătuirii şi descifrării metaforei. Şi totuşi nu este numai atît. **Participarea la credinţă se face prevalent în cadrul funcţiei umane de simbolizare. Refuzul credinţei este însă resimţit ca un act cu grave consecinţe existenţiale, etice, cognitive, deteriorînd participarea omului la lume, cît şi dreptul fiinţei umane la o identitate demnă. Aceasta a devenit principala dedublare a fiinţei româneşti, în plan religios şi, ulterior, în toate celelalte planuri de existenţă : ceea ce face şi sîntem, ceea ce facem sau sîntem ne angajează exclusiv ca expresivitate, ne defineşte exclusiv ca stil, ceea ce nu facem şi ceea ce nu ajungem să fim ne angajează şi ne determină total.** Aceasta este marea disrupţie tragică a românităţii : ne scufundăm în cea mai adîncă tragedie cu orice eşec al nostru şi cu orice neîmplinire şi nu reuşim să ne salvăm prin cele mai sublime împliniri sau succese. Pe acest teren catolicismul, protestantismul, sau greco-catolicismul au părut să reprezinte soluţii ale principalei dileme religioase şi existenţiale a noastră. Adesea aceste culte — cu deosebire neoprotestantismul — au înregistrat succese, dar ele nu au cum deveni religii cu adevărat reprezentative pentru fenomenul românesc de ansamblu. Dilema pe care ele vor să o depăşească este o parte a identităţii noastre globale. Legionarismul a dorit să utilizeze profunzimea noastră ortodoxă. Ateismul comunismului era parte a întregului plan totalitarist de rupere a omului de el însuşi, deci şi de trecut, de context, de specificitatea culturii sale, de adevăr, de tot. Interesant este că în România propaganda ateistă nu a fost nicicînd receptată. Omul a fost credincios sau ateu în funcţie de factori de determinare total iraţionali. Odată cu Revoluţia, omul de aici revine nu la credinţă, (pe care nu a părăsit-o după cum nici nu s-a convertit la ea), ci la practica religioasă curentă într-un mod tot atît de iraţional. Ortodoxia noastră, prin chiar sciziunea profundă care o produce în noi, nu ne lasă pradă crizelor de conştiinţă. Sîntem sau nu sîntem credincioşi, dar nu ne frămîntăm dacă să fim sau nu, pentru că în realitate — aşa cum spuneam, în alţi termeni, mai sus — nu ajungem să fim niciodată atît de credincioşi pe cît ştim că ar trebui să fim, lăsînd să plutească în jurul nostru o aură de metaforă, dar nu putem fi necredincioşi căci aceasta ar însemna a nega ceva foarte profund în noi. În latura pozitivă, experienţa noastră religioasă se impregnează de tradiţia intelectualului de iniţiere masonică, reîntors acum o sută şi cincizeci de ani de la Paris sau Viena. În latura negativă, reacţia noastră religioasă se confundă cu aceea, de altădată, a lumii bizantine şi orientale, în tot ceea ce au avut acestea mai bun.

Revoluţia ne-a adus încă ceva nou, ca experienţă profundă a întregii noastre fiinţe. Ea ne-a relevat că omniprezentă este politica, dar că determinantă pentru faptul de a mai fi sau a nu mai fi este credinţa. Ortodoxia noastră trebuie să se redefinească — rămînînd încă ortodoxie, şi adresîndu-se tot nouă, care sîntem romani şi deci ortodocşi. **Nu mai ajunge că nu putem să nu credem, este inevitabil să credem, ştiind de ce credem.** Trebuie deci să putem crede cu adevărat. Nae Ionescu a văzut în existenţa noastră religioasă expresia unei determinări stilistice. Lucian Blaga a văzut punctul de pornire a unei neo-gnoze. Tudor Arghezi a socotit că ea este o formă a ispăşirii. Guvernanţii de azi văd — în chip declarat pragmatic — în credinţă, o cale a redresării noastre morale. Reconstituirea interioară a credinţei trebuie să fie regăsirea adevărului dar şi modalitatea noastră de a ne verifica în chip ultim : mai sîntem sau nu în stare de o reală viaţă întru semnificaţie mistică ? Dacă răspunsul va fi pozitiv vom putea renova şi politica şi viaţa economic activă, şi cultura. Nu ne vom izola, astfel, în noi înşine. Vom putea fi parte, eventual, la alcătuirea unei noi forme de asociere internaţională — politică şi spirituală — bazată pe universalismul, ce se cere dobîndit, al ortodoxiei noastre. Intelectuali greci speră sincer într-o împlinire transnaţională a destinului lumii ortodoxe, pe măsură ce această lume se va decide să rejecteze deplin comunismul. Experienţa greacă poate sugera calea care să conducă dincolo de comunism, fără să ne separe de noi înşine.

Caius Dragomir

ion drăgănoiu

Cooperativa de supravieţuire

Spiţe de întuneric tolănindu-se de-a lungul şi de-a latul luminii de zi, clădiri de cărămidă avînd culoarea sîngelui de vită şi înfăţişarea unor articole de fond înţesate de lozinci, un sentiment de irealitate copleşindu-te, amintindu-ţi că ziua în care vei muri va fi la fel cu oricare zi. Jurnalul tău de adolescent plin de amîntiri adulterine, încrederea ta de atunci, încrederea n-o risipi, respectă legile nescrise ale maşinii de scris, priveşte-ţi cele trei paşapoarte din noptiera de la capul patului, suride-le, Doamne, vino Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni, cîntă cei pentru care ziua în care au murit a fost o zi la fel cu oricare alta. Desigur că undeva la Delos cineva a spus că cel mai frumos lucru este cel mai drept, cel mai bun este sănătatea, dar cel mai plăcut de la natură este să obţii ceea ce doreşti cu ardoare.
Pubelă cu dopuri de şampanie, viaţa unui oraş prin gunoaiele lui,
dă-ne nouă, Doamne, gunoaiele noastre cele de toate zilele
şi ne izbăveşte de figurile zîmbitoare ale crainicilor.
Din nimic să faci ceva : să fierbi o conopidă în apă.
Mirosul să ajungă pînă în bibliotecă. Adică în locul unde, dezordonat,
se adună hîrtii tipărite, discuri neascultate, videocasete uzate,
arhiva revoluţiei, tot mai puţine cărţi cu dedicaţie de la tot mai puţinii prieteni, tot mai multe ziare...
Şi conopida ?
Subiectul poemului tău continuă să fiarbă...

Surîsul maestrului

Ah, da, marea lucioasă — perfecţiunea,
la gaya scienza ? oenopa pontos,
cineva îmi murmură la ureche
toate acestea şi o voce guturală, feminină,
îmi aduce aminte
că sunt cu Horia, da, lancea lui Horia
sus pe Carpaţi...
Eu eram mulţumit cu bolile mele
incurabile, cu puţinul pe care-l aveam şi, în plus,
cu o constatare a unui filolog din
secolul trecut : „Maladia însăşi poate fi
un stimulent de viaţă,
atîta doar că trebuie să fii
destul de sănătos pentru acest stimulent !"
(vezi „Werke", XI, Leipzig„ 1919).
Cuvinte, dragă Ioniţă, words,
de fapt melancolia mea vrea
să se odihnească în ascunzişurile şi
abisurile tăcerii.
Glume, Ioniţă, glume.
Prietenia, iubirea, da. Noţiunile sunt reci.
Mă doare în gît. Ninsoare de aprilie
sus în munţii plini de zăpadă.
Noi, la poalele lor... marea lucioasă.
Oenopa pontos.

Gimnastică aerobică

Ei bine, poemul nu se scrie cu sînge.
Cu nervii puşi pe moaţe se scrie
poemul.
Cu nervii.
Piciorul trebuie să se mişte liber,
individul nu contează, poate
pieri personalitatea, societatea
primează.
Inconfundabilul poate fi
confundat.
Irepetabilul poate fi
repetat.
Ireductibilul poate fi
redus.
Dar de undeva, de foarte sus,
cineva ne priveşte
zîmbind.
Moleculele sunt ca şi oamenii ;
sau sunt libere
şi asta e minunat
sau sunt orientate
şi asta înseamnă ordine.
Înlăuntrul acelor coridoare
fiinţa umană sună ca un sîmbure uscat.
Adie o duhoare de grădină zoologică : amestec
de rumeguş, excremente, amoniac
şi
lipsă de libertate.
Poemul nu se scrie cu sînge,
cu nervii puşi pe moaţe se scrie
poemul,
într-o seară în care te poţi sprijini
de umărul imens, strălucitor al lunii.
Piciorul e liber,
inconfundabilul poate fi
confundat.

valentin predescu

STRĂINUL

COPILUL se înțelese cu arborele asupra unui împrumut de peste 365 de frunze proaspete, din cele mai proaspete, chiar și din cele mai verzi, uluitor de verzi, atît de verzi cum nici nu-și închipuise el că ar putea găsi niște frunze.

Avea mare nevoie de frunze, și mai ales din momentul în care se năpustise să-și continuie întreg restul vieții, verdele îi trebuia de urgență, sau poate mai mult decît atît, era prima lui înghițitură de aer. Iar cînd uneori cînd și aerul costă bani, copilului îi trebuia măcar o jumătate de ban, sau chiar și-un ban, și doi, și banul ca să poată însemna frunză, aceasta avea obligația de-a fi proaspătă, dar mai ales verde, de-un verde așa cum copilul și-l putea închipui.

Deci arborele îi înmînă copilului frunzele sale verzi, iar acesta din urmă mulțumi pentru marele ajutor și plecă dintre arbori ca dintr-o lume a unei filantropii nesperate.

Era bucuros, dobîndise ceva, ceva ce-și dorise atît de mult și așa de bine ce se simți copilul că-și realizase dorința.

Și mai trecu un an și copilul împrumută din nou, dar de astă dată de la un alt arbore, în jur de 365 de frunze cu nimic mai prejos decît cele dintîi. Căci nu mai putuse împrumuta de la cel care în precedentul an îl ajutase, de vreme ce nu fusese solvabil cu nici cel puțin o nervură de frunză.

Dar pădurea era mare — cît o lume de mare — și copilul găsise un alt creditor.

Și mai trecu încă un an și iarăși copilul mai făcu un împrumut, de astă dată, nici mai mult nici mai puțin de 365 de frunze. Atît cît să poată trăi un an încheiat, o frunză pe zi, și-atît. Nu se putea întinde la mai mult căci se îngrămădiseră datoriile anilor și lumea i se părea tot mai îngustă.

Și nu trăi prea rău dintr-o singură frunză pe zi. Își hrănea, atît cît era necesar, corpul și spiritul său în vertiginoasă creștere.

Dar în următorul an, copilul simți din nou nevoia de-a împrumuta. Îi cerea aceasta spiritul și corpul său, i-o cereau pentru că se obișnuiseră cu o asemenea hrană, și pentru că trebuia să-și continuie creșterea și să devină corp voinic și suflet mare în indiferent ce fel de lume.

Copilul trebuia să existe, sufletul să îndure și ființa din el înțelese asta și mai făcu și în acest an un împrumut de 300 de frunze.

Și corpul său avea să simuleze ceva mai mult în acest an. Și sufletul la fel. Căci a te hrăni cu ceva mai puțin de-o frunză pe zi înseamnă subnutriție, prostrație, și-asta avea ceva de spus în creșterea normală a copilului.

Și-așa ajunse copilul, ca peste încă o perioadă de ani, din împrumut în împrumut să scadă la cîfra de 10—12 frunze, cu ajutorul cărora să se întrețină poate și ceva mai bine de un an. Dar, ciudat era faptul că totuși el crescuse, îi crescuse și sufletul, și că doar din obișnuință arborii lumii îi mai spuneau „copilul", sau numai pentru că el însuși nu se dezobișnuise de-a mai împrumuta frunze de la aceștia, cînd foarte bine ar fi putut-o da pe o cu totul altă hrană.

Și se făcu mare copilul, căci descălecă pe o viață mare, pe o lume și mai mare, pe tot ceea ce el nici nu bănuise să calce vreodată.

Și ca și mai înainte, fostul copil porni către pădure, către arbori, către un grabnic împrumut. Căci i se cereau multe, mai multe ca oricînd. Spiritul și corpul său cășunaseră așa de năpraznic asupră-i că nu mai avea de ales decît potecuța pădurii, a trecutului, bătătoritele sale poteci numai de el știute.

Dar cînd ajunse printre arbori, simți ca niciodată un reflux lent al adierii verdelui din frunze, o mișcare lină dar confuză a sevei din trunchiuri.

Și Marele Copil înțelese totul :

— Ne ești dator vîndut ! scrîșniră arborii din toate încheieturile crengilor care cu toate se aplecară într-atît spre el că mai să-i scoată ochii.

Și negăsind nimic a spune, fostul copil fugi dintre creditorii săi către imensitatea pădurii, la mai Marii Pădurii ca și cum aici ar fi existat minima înțelegere de care el ar fi mai avut nevoie.

Îi plăcea să simtă numai și numai inverzire, să creadă că aici e lumea lui, viața și destinul. Aici, într-o lume de împrumut, să-și crească o viață numai a sa. Iar destinul să nu-l vadă, să fie niciunde, sau chiar și oriunde, dar să nu colaboreze cu el, ci cu însăși lumea din care a fugit.

Numai că destinul lui se afla într-o mare derută, aproape că exista, aproape că nu, căci el cel ce crescuse dintre arbori nu se știa cu certitudine dacă într-adevăr mai era om în sine sau vreo anume esență lemnoasă.

Și nimeni nu știa gîndul cel mare al celui care înainta, după părerea multora dintre arbori spre Capitala Lumii lor.

Dar auziră cu toții, puțin mai tîrziu, ceea ce nici celei mai de pe urmă crengi nu-i venise să-și creadă urechilor : și anume, copilul de odată ceruse la Mai Marii Lumii Lemnoase, cetățenia acesteia.

Și nu era nici o minciună, ci numai pădurea toată își întrerupse răsuflarea și refluxul lent al adierii verdelui din frunze și mișcările toate.

Și avură loc în istoria acestei Lumi cele mai dificile clipe din cîte aceasta își cunoscuse pînă aici.

Se aleseră în grabă deputați ai diferitelor națiuni lemnoase, se pavuzară potecile și cele mai mici cărări, și arbore de arbore, puieții și tufele toate își aruncară uscăciunile și-și lustruiră verdele pletos și mușchii de pe trupuri.

Totul fu împodobit ca de sărbătoare și-ntr-o nemaipomenită iuteală. Între un arbore și altul se legau lozinci și se scanda pro sau contra încetățenirii printre ei a celui mai mare datornic pe care-l cunoscuseră vreodată.

Și cînd ziua fixată sosi, Forul Suprem al Lumii de Lemn se întruni și începură dezbaterile.

Mai înainte de toate fu pusă problema proveniență dintii a individului în cauză: din ce fel de lume provenea acesta, care era firea acestei lumi și esența ei.

Unii susținură că el ar descinde din rasele nesuperioare de viețuitoare : din păsări sau pești ; alții îl bănuiră că s-ar trage din tîrîtoare terestre, și, puțini fură cei care pomeniră numele de maimuță, maimuță simplă, comună precum toate maimuțele.

Dar, mai existară și cei din urmă care conchiseră : El, precum totul în Universul acesta, provine de la Natură.

Și pentru că fusese atins marele punct comun dintre individ și lumea pădurii, și care da cîștig de cauză celui dintîi, trăsniră aplauzele lemnoase ale miilor și miilor de arbori.

Și după cum porniră dezbaterile de la bun început, se conturară în For două mari tabere : Rațonalii și Entuziaștii.

Entuziaștii pledau pentru satisfacerea cererii individului și-și susțineau pledoaria astfel :

Sînt într-adevăr discordanțe imense între ei și candidatul la a lor cetățenie, dar ar trebui să se aplece cu toții spre a înțelege aceste discordanțe într-un anumit sens ; căci tocmai prin ceea ce individul acesta se deosebește de ei ar putea însemna în viața lor un frumos reviriment. Pentru că, spre deosebire de ei, el știe să se miște mult mai mult, maiestuos chiar, știe să scrie și să declame poezii, știe să cînte mai fremătător decît o mie de vînturi ce urlă prin crengile lumii lor, știe multe, multe, dacă vreți să vă convingeți el este aici, dar dacă ar fi al nostru, hainele de sărbătoare ne-ar împodobi etern.

Pe de altă parte, Rațonalii erau contra primirii acestui individ și, ca atare, își depuseră argumentele lor :

Se știe cine este el, se știe din ce lume provine, dar dacă se știe, se știe nu atît cît trebuie pentru ca să se poată înțelege cît de nocivă ar fi pentru ei admiterea unei asemenea încetățeniri, care, încă de cînd s-a făcut auzită în chip de propunere a ridicat atîtea temeri și suspiciuni.

În primul rînd că nu este exclus ca acesta să fie un agent al lumii din care provine cu scop de subminare sau chiar de distrugere în masă a lumii lor. Se cunosc atîtea cazuri cînd indivizi de soiul acestora au distrus, distrug, și încă vor mai ucide, tăind și crăpînd în stînga și dreapta lemnoasele lor vieți. Apoi, presupunînd că l-ar admite printre ei, acomodarea acestuia la modul lor de viață, practic ar fi imposibilă.

El a fost plămădit după o lume a lui și acesteia îi trebuie veșnic lăsat. Și aici, Rațonalii despuiară o singură realitate : anume, se legară de împrumuturile copilului de pînă atunci, în esență de ceea ce l-a determinat să recurgă la acestea, și, tocmai la o cu totul altă lume.

Ei bine, aflați că în lumea lui altfel înverzește viața.

Cînd noi în lunile primăverii, ale prospețimii și înviorării vieții, începem să avem de toate (și verde, și sevă, și floare și fruct), la ei de abia începe munca, o trudă grea și lungă, pînă spre iarnă de lungă, pentru ca numai astfel să poată avea și ei tot ceea ce noi avem încă de la tinerețe, adică Totul — tocmai la bătrînețe sau dincolo de aceasta.

Oare, s-a întrebat individul nostru, nu este mai potrivit, drept chiar, ca de marile splendori ale vieții să profiți în anii tinereții, convinși fiind că numai aceasta, această vîrstă, le poate înțelege ?

Da ! așa este ! i-am putea răspunde noi, dar nu și lumea lui, acea lume pe care n-o va putea schimba nimeni și niciodată, dar'mite un individ pînă mai ieri copil.

Și el este aici, întrebați-l dacă nu este așa, întrebați-l ca să vă convingeți că poate ceea ce de fapt l-a împins spre a părăsi și renega propria sa lume este modul de viață așa cum s-a împămîntenit în această lume încă de la obîrșie.

Și după ce toate acestea au fost zise, dezbaterile Forului Suprem al Lumii de Lemn se declarară sfîrșite, iar în ziua următoare Adunarea deliberantă avea să dea soluția.

Pînă la rezoluție însă străinul fu invitat spre găzduire de către mai multe familii de arbori. Și toate îl împrumutară pentru început (căci s-ar fi putut să aibă loc un nou început), cu oricît de multe frunze acesta dori.

Apoi fu asaltat cu zeci de întrebări ; nu despre ceea ce a fost și cum e el în suflet și trup, ci, ca și cînd deja i s-ar fi admis mult dorita împămîntenire, el fu interogat despre cum își va concepe viața într-un mediu cu totul inedit.

Și el nu făcea decît să răspundă optimist și lăsă să se înțeleagă, în fond, adevărul că de-abia acum își va începe viața, tinerețea, și-odată cu aceasta toate belșugurile. Că acum va începe cu anul Unu al vieții lui, al erei lui, și că trăind sute de ani, așa cum numai arborii trăiesc, va ajunge și el să înnumere frunze altora ca el, el cel din marea sărăcie.

Și aici visul lui ar fi atins malurile zilei și n-ar mai fi fost vis, ci mult dorita realitate.

Și cam în sensul acesta, vorbi el, arborelui ce-l găzduise.

Iar acestuia îi căzu așa cu drag, încît inima lui de lemn bătrîn nu mai răbdă, și bătîndu-se în scoarța-i groasă, grăi apăsat din dunga unei frunze :

— Ascultă fiule, dar cu fi'că-mea, tu te-ai putea căsători ?

— Desigur ! spuse veneticul. Dar cum arată ?

Și bătrînul arbore i-o arătă, și-aceasta căzu așa de frumoasă în ochii străinului încît pe loc acesta se îndrăgosti, căci era zveltă și cu ochii verzi, tufă mîndră, fără noduri, cu plete bogate și-o chema Nuia.

Nu mai era nici una în jur ca ea și băiatul îi vorbi așa de frumos că pe dată în inima Nuielei nu se mai putu înfiripa decît dragoste, cu dragoste răspunzînd la dragoste, și nemairăminînd altceva de făcut decît, ca, după datină să se hotărască nunta.

Dar aceasta nu mai înainte de aflarea rezoluției în privința încetățenirii lui în această mirifică lume pe care el a legumit-o ani în șir, a mirosit-o și i-a dat tîrcoale cu acea ardență ce-l domină pe om atunci cînd își dorește ceva ce speră ca niciodată să nu poată obține.

Căci parcă presimțea tînărul individ, cum că o speranță de mai de mult se va împlini acum în modul cel mai tragic.

Dar refuză să se mai gîndească la asta și porni prin marele imperiu al lumii lemnoase spre a o cunoaște și mai mult, și a o-ndrăgi așa de tare cum altfel nici nu se mai putea.

Și se credea de-o veșnicie fiind al acestei lumi și numai astfel, fiind apoi, chiar și al lui însuși. Simțind că simte, simțind că are un trup precum stejarul și-un suflet mare și bogat și nici o meteahnă, și nici o grijă irepresibilă a zilei de mîine, ci simțind numai creștere, frumusețe, liniște și-o răsplată a propriei sale viguroziități.

Dar către seară Forul se reuni și se strigă rezoluția mult așteptată.

NU ! era hotărîrea acestei lumi, și era un Nu categoric, imuabil, c-o valabilitate veșnică. Era un Nu care trebuia să fie înțeles de către individul rătăcitor, înțeles pînă chiar și de către trupul și sufletul acestuia.

Căci a avut grijă lumea lui de baștină să-i dea nici mai mult nici mai puțin de cît avea nevoie să n-o depășească niciodată, să-i fie rob și ea slăpînă, sau chiar și invers, totul era posibil, imposibil era numai visul atunci cînd i se cerea, sau chiar i se impunea, o întîlnire la lumina zilei.

Atît, și-n rest totul avea să decurgă normal, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, nici o mișcare pe tabla de joc a unui Univers cu lumi atît de plate. Nimeni nu dăduse nici șah, nici mat, era o inerție apăsătoare și care aștepta precum o veșnicie.

Iar cine ar mai dori să știe ce s-a mai petrecut cu marele copil în urma și mai marelui refuz al lumii, care parcă-i făcuse farmece, și-ar putea lesne închipui cum acesta s-a conformat întocmai destinului său orb, cum arborii l-au compătimit, și cum, la rîndul lor, semenii săi, oamenii, l-au primit.

Ar mai putea doar ca povestitorul să adauge, că la plecarea sa de printre arbori, tînărul neputîndu-se despărți de însuși rodul nebuniei sale pentru o lume a lui și numai a lui, a răpit-o pe frumoasa Nuia, scoțînd-o dintr-o lume a ei, și-mpreună cu el, integrîndu-se printre oameni.

Dar aici, frumoasa tufiță nu rezistă tăieturii, și, treptat-treptat, pe parcursul a cîtorva luni ea se veștejì precum o iarbă în miezul toamnei, și-mbolnăvindu-se de uscăciune acută muri, sub lacrimile fără de putință ale iubitului, care, se crede că n-ar fi putut supraviețui acestei dureri, și, că și-ar fi făcut și el seama, deși, și unii și alții susțin că acesta și-ar fi dat în cele din urmă seama că moartea Nuielei ar fi putut-o și el petrece ca pe însăși o moarte a lui într-o lume care nu-i aparținea, și că și-ar fi luat rolul în serios printre semenii săi, acceptîndu-i pe aceștia așa cum sînt și lumea lor toată.

vasile bardan

Antetimp

La început
a fost o noapte
și unicul ei glas
TĂCEREA
totul era într-un atom
tăcut
în haosul lugubru
abis de tăceri
și nici o lumină
nu se zărea
nicăieri
în spațiul infinit
nu exista nici un reper
timpul
nu se născuse încă
doar globul acela infim
explodă
în noaptea adîncă
și totul deveni fremătător
începură a vorbi între ele
luminile
pe toate undele
și lungimile
tot spațiul începu să cînte
cîntecul neauzit niciunde
de atunci călătoresc spre mine
doiniri și doruri vii
de lumi străine

Cuvîntul

are o explozie la capătii
el este explozia
tăcerii dintîi
șoaptele apelor
și vîntului
zgomotele pămîntului
sînt rădăcinile
cuvîntului
toate acestea
au dus vestea
și găsiră ecou
în creierul

care făcu lumea din nou
cel care prin el
a spus că este

Cosmosul

neverosimila poveste
și astfel se născu
și Dumnezeu
din exacerbarea unicului
EU

astfel s-a spus
că la început
a fost cuvîntul
mai înainte să existe
cerul și pămîntul
iar dacă omul
nu s-ar fi născut muritor
Dumnezeu ar fi rămas
un biet cerșetor

Îndepărtarea

Voi părăsi cuvîntul
mă voi îndepărta
de el
așa cum lumina
se îndepărtează mereu
de obiectul nașterii sale
ce tristețe
să-mi gîndesc trupul
unicul meu trup
să mi-l gîndesc
prin cuvinte
pînă cînd
din el
nu mai rămîne
decît un cuvînt
pînă cînd
nici din cuvîntul acela
nu va mai rămîne nimic
nici măcar
urma fumegîndă
a unui atom.

Două modele de interpretare ale teatrului shakespearian

Teatrul Național Englez, Royal National Theatre, propune în 1990/91 două versiuni ale tragediei puterii, Richard III și Regele Lear. Primul ca model al istoriei, al doilea ca model arhetipal, de legendă. Citirea istorică a impus interpretării lui Richard un model clasic, închis, detașat, foarte riguros și consecvent în alegerea mijloacelor scenice la nivelul tuturor semnificanților (sunet, voce, verb, costum, decor, lumini, gest, coreografie). Versiunea respectă spiritul autoritar, asertiv al piesei.

Legenda lui Lear a provocat o viziune romantică, liberă, care-l vede pe Lear pretutindeni și nicăieri. „Nimic nu vine din nimic" și „Omul se naște plingînd căci vine pe această scenă plină de nebuni," sînt replici accentuate ale lui Lear, centrale, care împing imaginația publicului în vidul nonexistenței din care omul provine, el însuși, implicit, nimic. Nașterea ca și debutul piesei este începutul unei imense aberații existențiale, un artificiu. Incertitudinea și negația, ambiguitatea în ultimă instanță au condus la această nouă, tînără versiune a piesei.

Textul shakespearian, respectat cu strictețe de interpreți, conduce la logica viziunii regizorale. Fenomenul Shakespeare continuă în viziunea prezentă a teatrului englez dialogul cu publicul de pretutindeni, dar este în primul rînd un eveniment al scenei, al actorilor. Ian Mc Kellen interpretul lui Richard III, spunea că Shakespeare, fiind el însuși actor, om al scenei, a scris pentru actori în primul rînd, apoi cu gîndul la public și nicidecum la cercetătorii de mai tîrziu. Textul a fost conceput lingvistic pentru a fi interpretat, versul conduce, spunea Mc Kellen, spre sens. Teatrul shakespearian va dăinui pentru că actorii îl iubesc. Tot de la acest actor complex, inteligent, sensibil, am aflat în citeva cuvinte sensul punerii în scenă al lui Richard : „Noi am folosit secolul XX pentru a-l citi pe Shakespeare."

Richard Eyre, regizorul, Bob Cowley, scenograful, Jean Kalman, maestrul de lumini, la care s-ar cuveni să-i enumerăm pe toți cei care au contribuit tehnic și artistic la realizarea spectarolului așa cum l-am văzut noi, un Richard al anilor '90, ani de proaspătă memorie a tiraniilor contemporane și de nevoia perfecțiunii electronice de expresie.

Istoric, modelele istorice transpar în sincronie și diacronie, modelele culturale de ambient sau cutume nu schimbă esențial modelul comportamental al personajului. Timpul și spațiul, anii 1930, cîndva în preajma celui de al doilea război mondial, la curtea Angliei, apar într-o iconografie, o recompunere scenografică totală : coafură, machiaj, moda la femei și la bărbați studiate în cele mai mici amănunte, mobilier, elemente de decorație interioară. Istoria secolului XV rămîne neschimbată în text ca nivel semantic inalterat, producătorii folosind, ne-cu mărturisit, varianta de text cea mai completă, evitînd orice tentație de dislocare sau distorsionare.

În ceea ce privește mesajul noii producții, Richard poartă întreaga sa lumină. Richard are prestanță, autoritate, educație de înaltă clasă, își poartă infirmitatea cu demnitate, o exploatează cu perversitate masculină, uneori știe să devină fermecător, alteori morbid ironic. Pe parcurs, forța malefică dublată de ambiția criminală specifică oricărui tiran, fals substitut al lui Dumnezeu, investește personajul cu experiența nazismului (uniforma neagră, salutul, mersul), a comunismului (uniforma sovietică, cortul roșu), în general tot ce amintește de regimurile totalitare, inclusiv nevoia de a-și contempla propria imagine în iconografia spocii, într-un Ersatz.

Ian Mc Kellen debitează discursul lui Richard în maniera lui Hitler, dublat magistic de un portret care-l arată ca pe un erou Nibelung, gol, superb, nemaipomenit, supradimensionat, kitch.

„Tiranii urăsc arta, nu se pot identifica niciodată cu estetica, — spunea Richard Eyre — există în acești indivizi un fel de otravă, de boală, de imoralitate estetică, voi nu aveți decît să contemplați în București Palatul de pe deal. Tiranii vor să redimensioneze lumea, să o facă mică în fața gigantismului lor."

Richard nu are dimensiunea apocaliptică, romantic singulară, un simbol cu distanță implicită. El se distinge aici ca semnificant comun, dintr-o serie amenințătoare prin constanta apariție pe scena lumii.

Această nouă interpretare, altfel decît cea pe care noi o bănuiam cîndva finală, a lui Lawrence Olivier, apelează la luciditatea spectatorului contemporan, cunoscător și victimă a tiraniei.

Tînăra regizoare Deborah Warner a venit cu un Lear care după cum spunea Brian Cox, interpretul rolului titular, „nu este nebun, dar cine nu este nebun ?", un Lear ambiguu, citez din nou „cel mai lucid în scena nebuniei", un Lear care trăiește și moare ca un om. Moare spre deosebire de Richard, găsindu-și pacea.

Lear întruchipează puterea fără de putere, abandonează un regat dar rămîne investit cu autoritate. Piesa debutează ca un joc de-a... tata care se joacă cu regatul. Cine respectă regula jocului său, un joc teatral al limbajului, existența cuvîntului rostit, are șanse, jocul merge, dacă nu, nu (nimic nu vine din nimic). Cordelia nu a corespuns jocului. Tot Brian Cox spunea „Lear este jucăuș, face un joc dificil, periculos, singurul posibil cu fiicele sale. Cordelia refuză jocul în numele sincerității neverbalizate, în numele tăcerii. Lear confundă jocul, aparența cu realitatea, tragedia în viziunea regizoarei fiind efectul unor confuzii de planuri, de criterii semantice. Planul jocului este legat de condiția creației. Lear întreprinde călătoria descoperirii eului creator printr-o inițială, la propriu și la figurat, tăiere (în piesă el taie regatul, harta, cu o foarfecă în trei fîșii), desprindere de spațiul tinereții și a fertilității după care va tinji în scena nebuniei. Nebunia lui Lear duce la apogeu amestecul de planuri prin ambiguizarea personajului, bărbat și femeie, logic și aberant, Lear și Ofelia într-o unică apropiere de fertilitatea pierdută".

Mai evident decît în alte versiuni, realizate ca rostire, ca țipăt de disperare sau durere, în această versiune Regele Lear este o tragedie a limbajului care a ajuns la o perfecțiune a retoricii persuasive capabilă să servească cea mai hidoasă minciună, învinsă doar în plan ideal de absența verbalului din refuzul Cordeliei, din nebunia lui Lear și a Nebunului, din somn și cel mai puternic, prin moartea personajelor, gest deținător al adevărului ultim.

În viziunea modern istoristă a lui Richard Eyre am văzut un Shakespeare riguros într-o viziune clasică, concentrică, punctul de rezistență aflîndu-se mereu în spațiul personajului, Richard

În versiunea nu mai puțin modernă dar fluidă, de poveste, a regizoarei Deborah Warner, interpretarea detaliilor sînt lăsate pe seama puterii imaginative a spectatorului, de ce Lear vine într-un scaun pe rotile, de spital ? de ce personajele poartă costume semnificative cînd de ordin psihic (nebunia) cînd al celui de vîrstă (uniforme de colegiu britanic), de sex (rochiile anodine ale celor trei surori), detalii semnificante în această versiune în măsura în care spațiul nostru imaginar le acordă semnificație. Condiția care derivă, este uitarea detaliului care, particularizînd, fragmentează sensul, adevărul la care se ajunge prin absență (de putere, de văz, de bogăție, de limbaj, de viață).

Cele două spectacole au adăugat o nouă experiență la lungul drum al cunoașterii lui Shakespeare în România.

Livia Deac

Regele cerșetor

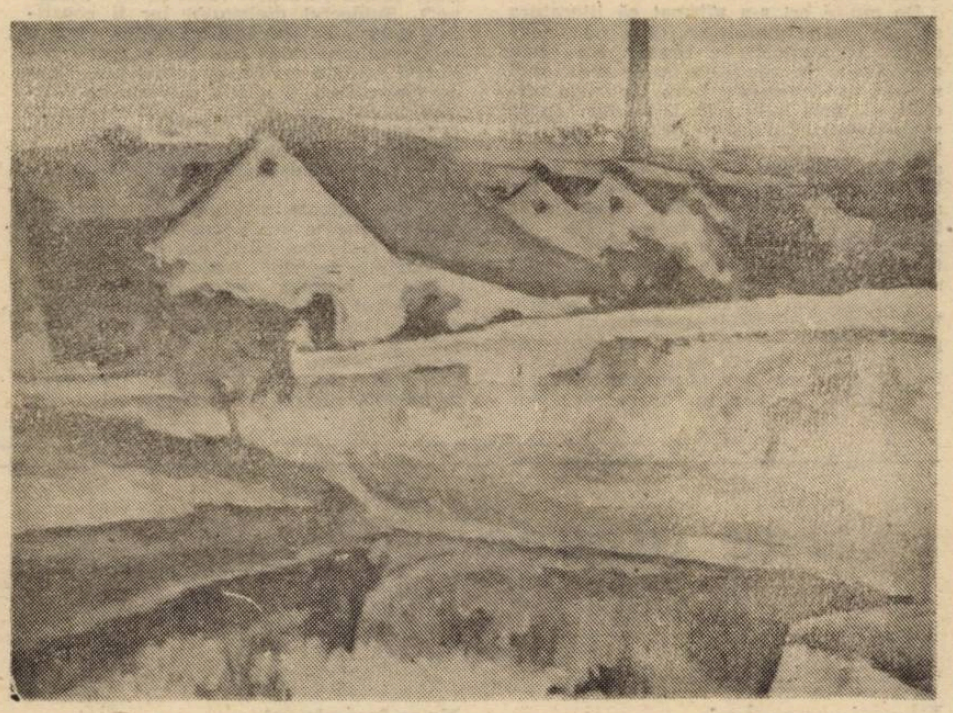

Greu de scris despre un poet a cărui dispariție, și recență, și timpurie, ar trebui să constituie mai curînd un prilej de reflecție, de reculegere. Mai cu seamă că el însuși, poetul, era de o discreție și de o sensibilitate și de o delicatețe care, la rîndul lor, îndeamnă spre o aceeași stare de retragere lăuntrică și de tăcere pioasă. Scrisul însă poate fi și el o formă de tăcere căci nu-i nimic asurzitor în dialogul artistului cu propriile gînduri, iar o modalitate de meditație este tocmai din cauza asta. Să-l socotim, așadar, în prelungire, și drept un act de reculegere pioasă și poate că sînt astfel îndeplinite, măcar în parte, condițiile pentru ca spovedania care urmează să sune cît mai puțin convențional și să trezească, pe cît posibil, alte îndemnuri spre introspecție.

Prilejul care dă naștere acestor rînduri nu este totuși cel al dispariției premature a lui Florin Mugur, ci cartea de curînd oferită editurii „Eminescu" spre publicare. Oferită este un fel de a spune ; apucase s-o croiască, s-o așeze pe structura de rezistență, n-a mai apucat însă s-o șlefuiască, s-o finiseze, cu migala și acribia sa cunoscute. Asta urmează s-o facem în continuare noi, în redacție, căutînd să-i respectăm întru totul intențiile. Nu va mai apuca nici s-o vadă gata, proaspăt ieșită de sub tipar, iar aici nu va mai putea să-l ajute nimeni cu nimic. Adevărul ăsta este cu atît mai tragic, cu cît Florin Mugur ar fi meritat cu prisosință să se bucure, ca întotdeauna, discret, în el însuși, de un asemenea moment, să-l guste calm, într-o aparentă detașare, ca pe o încununare firească a unei trude de o viață.

Un volum de versuri este de obicei rodul unei singure stări sufletești sau cel mult al unei experiențe de o intensă trăire, capabilă să se mistuie prin ea însăși în flăcările pure ale poeziei. Într-o viață, fie și scurtă, ca a lui, Florin Mugur a numărat și el cîteva volume, numai că n-am acum intenția nici să le număr, nici să le citez. O carte, însă, trebuie să fie puțin altceva decît un volum. Între coperțile sale se strîng etape și se consumă numeroase experiențe care, puse cap la cap, una lîngă alta, se pot confunda cu întreaga viață a unui om ; a unui poet. Pentru că o viață poate fi mai lungă sau mai scurtă, după cum îi este scris celui ce o poartă, dar întreagă este întotdeauna. Vrînd-nevrînd, o viață este întotdeauna trăită de la un capăt pînă la celălalt, așa cum un drum îi anunță, de la cei dintîi metri parcurși, și pe cei din urmă. Ne putem opri mai devreme sau mai tîrziu, după cum ne ajută pe fiecare puterile, dar acolo unde ne oprim este fără îndoială capătul. Așa că pînă acolo ne putem dovedi nouă înșine că viața noastră este cu adevărat întreagă ; este, cu alte cuvinte, **viața obligatorie.**

Cartea regilor se va numi această carte a vieții lui, preluînd titlul unuia din primele sale volume .Iar ea demonstrează pe deplin adevărurile doar enunțate mai sus. Întîlnim în aceste pagini, scrise într-o viață de poet, registrele cele mai variate, de la ironie și sarcasm la tandrețe și duioșie ; regăsim experiențele cele mai neașteptate, reușite sau eșecuri, dureroase și într-un caz și în altul, irepetabile pentru totdeauna. Mai presus de orice recunoaștem însă acele nesfîrșite stări lăuntrice, atît de limpezi sau de confuze, atît de stranii sau de firești, atît de calme sau disperate, care se adaugă sau se suprapun, se decantează sau se amestecă, totul adunîndu-se și risipindu-se în acel amestec desăvîrșit pe care-l numim îndeobște o viață de om ; viața obligatorie. Singurătatea, de pildă : „De la o vreme îmi vorbesc singur atît de încet încît nu mai aud nimic" ; sau teama : „Se vede că nu stăpînesc nici măcar / forța robului trist de a se teme / pînă la capăt" ; sau blazarea : „Poeții nu-și mai vînd produsele / și nici pe ei înșiși nu se mai vînd", sau neîncrederea : „Eu însumi suspect mie însumi / deschizînd pretutindeni ambasade ale melancoliei" ; sau resemnarea dezorientată : „Bine, mă predau, dar de ce refuzați să mă luați prizonier ?" ; sau zădărnicia : „Orice mișcare trădează, / orice mișcare dărîmă o lume, / iar eu nu-s destul de puternic, / nu voi putea să clădesc alta-n loc" ; sau, din cînd în cînd, o rază de speranță : „Și totuși trebuie să mor mai presus de mine" ; și mai rar încă, și pe bună dreptate, fericirea : „Cum să fii bătrîn / și cu hainele ude de lacrimi / și cum să țopăi totuși fericit ?"

Sînt cîteva exemple doar, și ele culese la întîmplare, căci nu o analiză critică urmăresc acum. Cel mult, o mică tentativă de a sugera varietatea și bogăția unor motive, unor obsesii, pe traseul unei singure vieți, scurte desigur dar obligatorii ; pînă la capătul ei, cel de al doilea capăt, inevitabil și el. Pentru că, dacă viața ne este obligatorie, și moartea trebuie să fie tot așa.

Te-ai aștepta, după titlul exhaustiv al acestei cărți, la o adevărată istorie : figuri de regi, familii și dinastii, generații întregi de voievozi și faptele lor de arme. De fapt, există, preutindeni în ea, un singur personaj, unic și atotprezent, iar acesta nu-i regele, ci prințul. Poetul însuși ne avertizează asupra inconsecvenței : „Tu ce te numești singur cînd prinț și cînd rege". Mai mult decît atît, o recunoaște cu francheța pe care o avea și omul : „La capătul unui lung șir de regi eu stau cerșind." Or, asta înseamnă că, dacă regele și prințul sînt una și aceeași persoană, la rîndul lor amîndouă se confundă cu cerșetorul. Iar acesta nu-i nimeni altul decît poetul. Mereu deghizat, poetul era pînă nu de mult — și de ce n-ar fi și de acum încolo la fel ? — silit să-și ascundă tot timpul identitatea. Era — din nou ! — obligat să fie cînd cerșetor, cînd saltimbanc, cînd bufon la propria sa curte — numai numele de poet a fost și va rămîne întotdeauna de ocară. O spune Mugur însuși, într-unul din poemele sale, **Regii-cerșetori :** „Vin artiștii — pă-zea ! / Ei nu roagă, ei cer, ei impun, ei fură." Ceea ce fură ei, însă, sînt „zăpezile dealtădată", sînt „florile de gheață din ferestre." Așa cerșetor, cum era, Florin Mugur avea orgoliul originii sale regale, avea conștiința și demnitatea profesiei sale. Sărac cum era, ca orice cerșetor, o formulează cu zgîrcenie limpede și cu timiditate de-a dreptul, dar ea transpare, cu o involuntară mîndrie princiară, din aproape fiecare vers al cărții. Să reflectăm, odată ce am acceptat că și scrisul este un prilej de reculegere, să meditățm în liniște la aceste versuri : „Ridicați armele, țintiți-l bine / Va trebui să-l omorîți încet." Sau : „Cum va arăta cartea pe care o voi scrie după moarte ? Să mă înmormîntați cu un caiet și un creion."

După cîte știu, n-a fost înmormîntat așa. Nici cartea pe care a scris-o, totuși, înainte de a pleca nu va ști cum o să arate. Dar îl va însoți cu siguranță, după apariția ei, pînă departe dincolo de moarte. Poate fi și acesta unul din motivele pentru care un poet să se întrebe și să-și răspundă, cu o duioșie amară : „Unde ești, prințu'e ? Într-un punct fericit." Poate că abia acum a ajuns în punctul acela pe care n-a izbutit aici să-l atingă, cu mîna, niciodată.

Dumitru Matală

eseu

O mărturie a rezistenței intelectuale

În orice dictatură, cu osebire în cea comunistă, intelectualul este nevoit, prin natura condiției sale de „trestie gînditoare", să opteze (în mod public sau în intimitatea sa salvatoare) pentru cel puțin trei alternative :

a) pactul complicitatea cu Puterea, ceea ce presupune compromisul imediat și necondiționat, abdicarea de la principiile profesionalismului (Ar putea exista un cod moral valabil și pentru celelalte categorii ale intelectualității, asemănător celui al lui Hipocrate !) ;

b) „retragerea" în sferele esoterice ale culturii care ar putea fi considerată, în lipsa altei perspective, drept forma ideală de rezistență pasivă la vitregiile vremurilor ;

c) rezistența demnă, fățișă și energică în fața manifestărilor adesea aberante ale ideologizării culturii dar și a deteriorării excesive a raporturilor dintre puterea politică și societatea civilă.

Dacă în ceea ce privește prima și a doua alternativă nominalizările nu și-ar avea rostul, în cel de-al treilea caz tînăra istorie a disidenței intelectuale românești ar putea înscrie numele cîtorva opozanți de notorietate astăzi : Paul Goma, Dorin Tudoran, Mihai Botez, Doina Cornea, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol

Cu toate că la noi n-a existat o literatură a disidenței, ca în Uniunea Sovietică, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, am putea reconstitui cele cîteva momente (din păcate individuale) ale rezistenței românești pornind de la mărturiile lui Paul Goma din „Culorile curcubeului", de la eseul „Frig sau frică — sau despre condiția intelectualului român de azi" al lui Dorin Tudoran de la cele cîteva scrisori către tineri ale Doinei Cornea, fie de la cartea de „convorbiri libere într-o țară ocupată" (apărută în 1990 la Editura Minerva) intitulată „Ce-ar mai fi de spus" și semnată de Dan Petrescu și Liviu Cangeopol.

De multe ori s-a afirmat că literatura și arta ar fi diminuate, dacă nu chiar anihilate complet de tiranie. Nu este adevărat : în condițiile grele ale unei rupturi fundamentale între ideologia oficială și arta autentică, a existat șansa supraviețuirii și ieșirii de sub „teroarea istoriei" a unor autentice valori spirituale. Dar, dincolo de toate acestea esențială rămîne solidaritatea umană. Iar apariția unei astfel de cărți astăzi nu ar fi fost posibilă decît printr-o astfel de solidaritate umană. Ba mai mult, rezistența însăși presupune existența acestei solidarități.

Începînd din 1983 și pînă în decembrie 1989 Iașul a constituit unul din punctele de rezistență intelectuală ale țării, în confruntarea directă cu un regim aflat în plin delir totalitar. O pleiadă de tineri intelectuali formați în jurul revistelor studențești „Dialog" și „Opinia studențească", Dan Petrescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Dan Alexe, Liviu Cangeopol, Mihai Dinu Gheorghiu, au încercat să impună prin scrisul lor o formă camuflată de rezistență intelectuală, la început pronunțîndu-se în mod critic față de ierarhiile din viața culturală, aruncînd în aer toate tabuurile și „indicațiile" oficiale. Argumentul lor forte a fost eliminarea din viața culturală a oricărui compromis, inclusiv compromisul moral. Ei veneau astfel cu o nonșalanță de invidiat, dar și cu avantajul unei culturi de tip european. La început, oficialii, culturnicii locali i-au ignorat, însă cu timpul conflictul dintre cei tineri și necompromiși și cei mai în vîrstă, care pactizaseră de mult cu diavolul, a devenit iminent. Pe de altă parte, cenzura s-a dovedit la început nepregătită, socată fiind de subtilitățile de limbaj și de erudiția care ascundea aluzii și „pilde" dintre cele mai elocvente la adresa unui totalitarism feroce. Cu timpul paznicii au devenit mai mulți și mai vigilenți, reușind cu timpul să cenzureze din excese de zel pînă și lucruri mai puțin incomode, ba chiar să supravegheze îndeaproape pe opozanți. Din fericire, însă, spiritul independent nu a putut fi îngenuncheat din pricina unor astfel de măsuri cu caracter administrativ și autorii acestia tineri, puțin cunoscuți din pricină că li se respingeau în mod sistematic manuscrisele, „incendiare" au decis să continue și cu mai mare convingere persuasivele lor interogații cu accent critic, de data aceasta „atacînd" frontal și probleme civice ori de politologie și de filosofie a istoriei, pe lîngă cele de critică literară propriu-zisă.

Astăzi le-ar părea aproape incredibil unor cititori mai puțin informați în privința rezistenței intelectuale românești, faptul că, în condiții de mare prigoană, cei doi tineri intelectuali, opozanți declarați ai regimului dictatorial de pînă mai ieri, au putut dialoga într-un mod liber (adică fără a fi reperați de „organe"). Subiectul dialogului lor îl constituie societatea românească aflată într-o criză multilaterală. Dialogul a fost înregistrat în 1988 pe bandă magnetică, timp de cîteva luni și a fost destinat publicității în exterior, avînd ca scop nu numai denunțarea dictaturii lui Ceausescu, dar și denunțarea acelei „complicități a tăcerii" care devenise anormală într-un regim agresiv.

Dorin Tudoran a difuzat de atunci cîteva fragmente la „Vocea Americii", publicînd mai apoi părți din această carte în paginile revistei „Agora" nr. 1/1990.

Într-o prefață deloc convențională, politologul Vladimir Tismăneanu consideră cu îndreptățire acest „eseu pe două voci" drept „un text esențial de filosofie morală" pentru că Dan Petrescu și Liviu Cangeopol „au voit și au izbutit să mărturisească, să spargă zidul «securizat» al unei complicități lașe, să-și clameze și să-și obțină dreptul la verticalitate, chiar dacă o știm prea bine, atîția semeni s-au amăgit cu banala și profund jignitoarea consolare : „În fond, nu se poate face nimic..."

Dialogul nu este unul oarecare, asemeni multora care se purtau în ultimii ani în intimitate. El s-a derulat din nevoia socratică de adevăr, dar și în lipsa unui dialog real cu reprezentanții Puterii. Dan Petrescu și Liviu Cangeopol adoptaseră deja, la data înregistrării acestei convorbiri poziții publice critice privind situația economică a țării noastre și a sistemului ei politic. Ceea ce ne propune această carte mărturie este o nouă etică civică, ca manifestare a unui spirit independent, decorsetat din tiparele ideologizării. Avantajul celor doi interlocutori este enorm și semnificativ : eliberarea de spaime și de omniprezența cenzură. În acest sens dialogul însuși ar putea fi considerat un mod cathartic de comunicare.

În paginile cărții sînt discutate chestiuni privind răsturnarea scării de valori în cadrul fenomenului totalitar, incomprehensiunea occidentală față de fenomenele Estului, pasivitatea românească, „sistematizarea", colaboraționismul intelectualilor, megalomania dictatorului, etc. Dialogul este din cînd în cînd întrerupt pentru a intercala notații de jurnal. Remarcabilă rămîne lapidaritatea uneori ironică cu care sînt relatate și comentate întîmplări, zvonuri, informații, ceea ce dă un aer de autenticitate cărții. Sînt invocați Orwell, Al. Zinoviev, Soljenițîn, Leszek Kolakowski, etc.

Conceput ca formă incipientă a unui dialog social posibil, convorbirea dintre Dan Petrescu și Liviu Cangeopol este în fond un comentariu inteligent, viu și documentat al fenomenului totalitar. Chiar dacă nu propune soluții pentru ieșirea din criză, cartea acestor „oameni normali într-o societate anormală" este de fapt un aspru rechizitoriu la adresa comunismului, considerat „cea mai mare aberație creată de oameni împotriva oamenilor".

Gabriel Stănescu

haiku

Pleoapă
marginea lumii
sau a ochiului meu

GLOSSĂ

Lumină a nimănui /
un fir de nisip /
astupă gîtul clepsidrei

Secunde fără sprijin
auriul defect
palmele mele părtașe la iluzie
unui geam
pe care-am putea supraviețui
bidimensional
uitați de febra și rumoarea
civilizațiilor
felurimea instinctivă a stelelor
făcînd cu putință tîrîtul
creierelor goale ca niște cochilii
de melc

A nu rosti numele diavolului, a nu-ți încărca viața cu ură și obidă. A nu rosti nici scrie numele dictatorului, a-l depersonaliza în cugetul tău, a-l aduce pe pragul aneantizării. A nu-l lăsa să-ți fure viața intimă — destul ți-o fură pe cea publică. Dictatorul nu are și nu poate să lase în urmă un **nume**. El va rămîne veșnic doar o funcție deregiată, un grad monstruos, o exterioritate patibulară. Lipsa lui de miez, de personalitate, derivă tocmai din imposibilitatea de-a mai acumula ceva de la cei din jur : ruperea tuturor punților coincide cu ignoranța, cu găunoșenia. Dictatorul : cel care n-are de ales tocmai pentru că a ales vîrful cel mai îngust, punctul care nu se mai poate raporta la nimic. Singurătatea dictatorului, deloc metafizică este canibalic de materială. El e singurul, unicul. Vrea ca toți să gîndească la fel cu el înșuși, dar fără să fie ei înșiși dictatori. Aberația dictatorială trimite direct în irealitate. Iar ființa dictatorului este, dacă putem spune așa, o irealitate vie.

A nu rosti numele dictatorului înseamnă a-l arunca măcar o clipă într-o ilitate a morții. Cele patru fluvii subterane își vor disputa iluzia numelui său. Dacă un întreg popor n-ar mai rosti numele dictatorului, poate că dictatorul ar începe el însuși să se-ndoiască de faptul că are un nume. Desigur, asta nu-l va face mai uman, ba chiar îl va împinge spre instaurarea unei terori și mai crîncene. Cînd vom reuși să rupem această teroare de numele dictatorului, noi vom fi morți reînviați iar dictatorul viul fără ochi, fără mîini și picioare.

Alături de noi
în colțul celălalt al luminii
răzbat ecourile unui continent
devastat
ne astupăm urechile și surîdem
ambiguu
ca-n fața panopticumului cu
gemenii siamezi
cu trupul strîns în menghina
a două creiere

Constantin Abăluță

Porge țărnea

Elegia celei fără asemănare

Prea de tot stăpînă,
Peste visul meu,
Tu, me[illegible]nșinguri
Și m[illegible].

Surdă la durerea
Frunzelor din plopi,
Tu, mereu mă bintui
Și mereu mă-ngropi.

Tu, mereu ești alta
Și mereu la fel,
Săgetîndu-mi ochiul
Cu lumină-n el.

Tu, mereu mă-nlănțui
Și mereu mă lași,
Prea de tot supusă
Ghimpilor golași.

Prea puțin iubită
Și prea mult blestem,
Tu, mereu mă cauți,
Eu, mereu te chem.

Elegia vîrstelor măsurabile

De puterea vieții
Către viitor

Nu se face nimeni
Prea răspunzător.

De la nimeni, încă,
N-am primit răspuns,
După ce-ntr-o coastă
Coasa l-a împuns.

Vin și trec solstiții,
Scapătă, se nasc,
Cu aceeași rîvnă
Clipele ne pasc.

Și ne pun în spate —
Vremii cît se-ațîn —
Tot aceleași haine
De purtat puțin.

Pentru nimeni clipa
Nu trăiește-n plus,
După ce-i ajunsă
La un țărm opus.

Se întoarce-n beznă,
Chiar de-i spunem : „Stai !"
Și-n himie se-mparte,
Dacă vrei s-o tai !

Elegia căii de mijloc

Nici din cale-afară
De bogat nu sînt,
Nici sărac — în rele —
Mai decît un sfînt.

De plăcut, îmi place
Adevărul dur,
Dar, să șterg minciuna,
Încă nu mă-ndur.

Că decît să-mi fie
După moarte cald,
Mult mai bine-n viață —
Fătimaș — mă scald.

Și-mi cunosc măsura —
Nici prea orb în stări,
Nici din cale-afară
De atent la scări.

Ure în pas cu lumea,
Ba mai și cobor,
Împăcat cu dreptul
La un singur zbor.

Fac, ce fac stăpînii
Cerului întreg,
Fără să-mi prea pese
Ce tiran aleg.

Că decît pe stele
Țintuit de tot,
Mult mai bine caut
Să respir cum pot.

Și să-mi fie bine,
Nici ca apa-n lac,
Nici din orice parte
Răului pe plac.

Elegia trecerii-n cuvinte

Într-o zi confuză
Viața mea va fi
Numai amintire
Pentru altă zi.

De atunci încolo
N-am să știu nici eu
Cum se va petrece
Vremea-n golul meu.

Vor pieri orgolii,
Se vor naște corbi
Fără vreo clipire
Dinspre ochii orbi.

Va-ncolți și iarba,
Vor cădea zăpezi,
Însă ce poți zice,
Dacă nu le vezi ?

Vor mai fi și alte
Îngrădiri cu zimți
Dar de ce să tremuri
Dacă nu le simți ?

Dacă nu mai suferi
De tăcerea ta
Care altă viață
Te-ar putea-ncînta ?

S-or găsi pe urmă,
Despre cel ce-ai fost
Și cuvinte bune
Cu-nțelesul prost

Și cuvinte rele,
Care plac la spus,
Însă nu-i mai pasă,
După ce-ai apus.

plastică

Un prinț al picturii

O recentă inițiativă a Muzeului Colecțiilor de Artă din Capitală ne-a readus în actualitate un artist aproape uitat — **Sabin Popp.** Probabil, va trebui să întreprindem de acum încolo, multe asemenea gesturi reconsideratoare, pentru a statua în cultura noastră, **dreptul tuturor vocilor,** care au depus în eternitate timbrul distinct al vocației lor creatoare. Plastica românească are încă multe astfel de resurse spirituale și artistice nerecuperate. Dezvăluirile ce se mai fac, deocamdată sporadic, în cuprinsul unui patrimoniu artistic deloc sărac, dar, vai, atît de puțin cunoscut și sistematizat, ne copleșesc prin consistența lor estetică și stilistică, prin vigoarea expresivă păstrată după mulți ani de ostracizare. Și, nu de puține ori, sîntem surprinși de **europenitatea** rostirilor artistice față de care ingrata noastră uitare sau nepăsare a așternut, nu o dată, pulberea aproximărilor descalificante. Sabin Popp a avut, pînă recent, un astfel de destin. Expoziția, care îi alătură într-un unic și generos act recuperator majoritatea creațiilor împlinite pe parcursul scurtei sale cariere artistice (a trăit numai 33 de ani), este revelatoare în sensul definirii importanței ce a avut-o, printr-o asumare entuziastă și conștientă în istoria artelor noastre de la începutul acestui secol, a unui concept și a unei viziuni picturale ce aveau să înrîurească o generație întreagă de pictori. Fără „momentul" Sabin Popp, îndrăznim să afirmăm astăzi, existența unui Pallady, așa cum ni s-a relevat acesta în naturi statice, îndeosebi, nu era cu putință. Pentru că tînărul artist era, prin anii '20, o promisiune certă și plină de energie clocotitoare, un talent cu o nativitate ce amintea de sevele începuturilor lui Andreescu. În epocă au mai fost, asemenea lui, personalități artistice cu un puternic contur, a căror existență a fost dramatic curmată înainte de afirmarea lor deplină — Bob Bulgaru, Aurel Băeșu și alți cîțiva. Erau momentele de răscruce ale istoriei noastre interbelice, cînd se interferau diferite planuri ale sensibilității artistice, cînd viziunile creatoare erau fertilizate de avînturile tendințelor moderniste, dar și ale europenizării elementelor de substrat autohton, desprinderea de ticurile descriptivismului pitoresc, depejzarea subiectelor, emanciparea de poncifele stilistice născătoare de gesturi mimetice, depersonalizante. Sabin Popp se înscrie într-o asemenea „falangă resurecțională", în dispută cu puternicul flux al picturii impresioniste și postimpresioniste ce se afirma în pictura noastră, cu efectele cunoscute la scara întregii mișcări artistice a continentului. Ceea ce introduce Sabin Popp în pînzele sale, constituie o modalitate de asimilare, bine distilată, a celor două mari tendințe care se manifestau în epocă : postgrigorescienii, mai întîi, cu exhibarea valorilor conținutului autohton, național al picturii, în viziuni alegorizante, speculînd o mitologie locală. Dependența față de pretextele literare era în acest sens, datorită diferențelor de limbaj, deloc benefică picturii. A doua tendință era ilustrată de exercițiile adepților postimpresionismului, care în România aveau să instaureze o statornică și prolifică **dinastie artistică,** poate cea mai strălucitoare după cea franceză, din Europa interbelică !

Sabin Popp a fost preocupat de restructurarea în cadru a materiei cromatice, conferind formei drepturile depline. Era o modalitate de reabilitare a temeiurilor concrete ale viziunii plastice, bizuită pe fermitatea desenului, consistența culorii, întorcînd virtuțile expresive ale acesteia la perceperea senzuală, directă. Unii exegeți legau această tendință de contactele tînărului artist cu arta Renașterii italiene, cercetată de timpuriu. Posibil, dar nu exclusiv, deoarece Popp picta, dincolo de rigoarea construcției plastice și de precizia desenului, sub imperiul unui puternic instinct pictural. Relevantă este, în acest sens, toată creația lui în **statice.** Acolo, simplitatea și armonia articulărilor în planul formelor, ca și raporturile de culoare pe care le realizează cu un penel virtuoz, ne acaparează cu totul privirea fiind condusă în ținutul vibratil al unei realități convertite în **efect plastic pur.** Aidoma micilor poeme, care conțin, în formă concentrată, densități expresive și semnificative învăluitoare, tot așa pictura acestui „Hamlet" al artelor române răsună astăzi în ființa noastră cu toată limpezimea ei îmbătătoare. Cu atît mai mult, cu cît aceste acorduri sînt rodul unei spiritualități aflată, la vremea ei, în dispută cu forțele alienante ale epigonismului pictural. Crezurile acestui înzestrat artist, dacă ar fi trăit, s-ar fi împlinit într-o operă, ce astăzi ar fi constituit poate, unul dintre piloni ai nădejde ai europenității distincte a picturii românești.

Corneliu Antim

muzică

Schiță de portret

Demult, cînd Conservatorul se numea tot „Ciprian Porumbescu" (și nu Lipatti, Enescu sau Jora), cînd nemuritoarea Baladă ne învăța cît de muritoare sînt unele mituri, cînd Imnul de Stat fusese confiscat (preludiul Revoluției ?) de un „poet" clandestin (clan și destin ?), cînd accentele cădeau în muzică pe dos și insolența inculturii — pe față, cînd sălile de curs din Știrbei erau pline ca un stup de albine (nu lipseau nici trîntorii de talent), cînd la bufetul Cons-ului îi amestecam pe Queneau și Mozart, iar temele de armonie aveau pete de cafea ,cînd făceam curte serialismului și, cei mai curajoși, fetelor din anul II, cînd intram în sala Ateneului cu partitura și nu cu paltonul, cînd, cînd...

Cam pe atunci a apărut printre noi biv-vel Zeno Vancea, să ne ocărască dumnezeiește, prietenos, cu vocea lui de bas pedalier și de fumător înrăit, să ne complexeze pe noi, adolescenții cu voci de domnișoare, să ne învețe dumnealui contrapunctul, (mama muzicii), dar și să ne întrebe dintr-un nor de fum pe cine mai iubim, să ne îndese (pînă ne-a ajuns la os, ba chiar la măduvă) cu școala franco-flamandă, să ne mustruluiască totdeauna calm, să ne decomplexeze și multe alte întîmplări pe care nu mi le mai amintesc.

Ne preda maestrul „excepția" (la flamanzii ăia găseai din belșug !) și nici noi nu prea plîngeam după reguli. Trecea la tablă și ne făcea o temă la trei-patru voci. Cu țigara în gură ca de obicei. Scria încet și sigur. Noi (cu ochii pe autoritate) descopeream o „greșeală". Cvinte paralele, maestre, îndrăznea unul. „Unde, mă ?". să în programul oricărei dictaturi și iată, și în programul Televiziunii.

Principiul fundamental al artei detaliului nu este informarea obiectivă a „În măsura a șasea". „Stai jos, măgarule ! Acolo merg, le face și Bach". Cîntam toți tema și „cvintele" sunau bine. Ale noastre, nu. Înapoi la franco-flamanzi. Traversează maestrul într-o zi pe roșu. Omul legii, scrofulos la datorie, pac ! — amendă. „Știi cine sînt eu ?" îl întreabă blînd biv-vel compozitorul nostru. Grea întrebare pentru un tînăr „organ". „Nu mă interesează. Amendă 50 de lei". „Bine, ține o sută. Cînd mă întorc trec tot pe roșu". Era continuarea lecției de contrapunct. Disciplina boemei.

Mai tîrziu, la vîrsta cînd se împlinește trupul și se subțiază (de la caz la caz) spiritul, am înțeles. „Urechea" înseamnă pentru muzician ceea ce înseamnă „priza la real" pentru scriitor. Regulile ți le construiești singur. În fond cursurile de care aminteam erau mai puțin de contrapunct, cît „exerciții de libertate".

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Arta detaliului

Premiile **Oscar** se decernează pentru o serie liberală de calități ale filmelor și actorilor. De la rol secundar pînă la coloană sonoră ori efecte tehnice. Pînă acum, însă, nimeni dintre cei îndrituiți a acorda o astfel de distincție nu s-a gîndit să acorde premiul **Oscar** pentru detaliu. Pentru imaginea ruptă din context, pentru imaginea care „una spune și alta face" ar trebui un premiu cu totul și cu totul special. Iar candidat cu șanse uriașe de reușită, cu siguranță, ar fi TVR liberă sau nu.

Să ne amintim cîteva dintre marile realizări din acest domeniu. După transmiterea în direct a unui atac terorist asupra studioului patru în care civilul arhitect Lupoi a reprezentat armata română și nu doar atît, ci chiar forța ei invincibilă, arta detaliului s-a maturizat văzînd cu ochii noștri. Au urmat demonstrații sau mitinguri de cîteva mii de persoane care ni s-au părut uriașe, decisive. Au urmat demonstrații ori mitinguri uriașe, decisive care ni s-au părut a fi niște adunături ridicole. Au urmat intervenții ori declarații ale unor persoane care reprezentau ceva și care ni s-au părut a fi doar crize de orgoliu și invers. Au urmat greve care ni s-au părut a fi curate sabotaje și spărgători de grevă care ni s-au părut a fi forța sănătoasă a sindicalismului conștient. Asociații intelectuale care ni s-au prezentat ca mafii și doi trei poltroni cu diplome care țineau loc de orice, studenți fesenișți drept singurii autorizați ai studențimii, organizații studențești drept pirateria sindicală. Și tot așa pînă cînd ne-am obișnuit cu ideea că nu realitatea contează ci părțile care ne convin din ea. Este calea cea mai sigură de plonjare în irealitatea totalitară, o irealitate înscrisă în programul oricărei dictaturi și iată, și în programul Televiziunii.

Principiul fundamental al artei detaliului nu este informarea obiectivă a „În măsura a șasea". „Stai jos, măgarule ! Acolo merg, le face și Bach". Cîntam toți tema și „cvintele" sunau bine. Ale noastre, nu. Înapoi la franco-flamanzi. Traversează maestrul într-o zi pe roșu. Omul legii, scrofulos la datorie, pac ! — amendă. „Știi cine sînt eu ?" îl întreabă blînd biv-vel compozitorul nostru. Grea întrebare pentru un tînăr „organ". „Nu mă interesează. Amendă 50 de lei". „Bine, ține o sută. Cînd mă întorc trec tot pe roșu". Era continuarea lecției de contrapunct. Disciplina boemei.

Mai tîrziu, la vîrsta cînd se împlinește trupul și se subțiază (de la caz la caz) spiritul, am înțeles. „Urechea" înseamnă pentru muzician ceea ce înseamnă „priza la real" pentru scriitor. Regulile ți le construiești singur. În fond cursurile de care aminteam erau mai puțin de contrapunct, cît „exerciții de libertate".

Valentin Petculescu

intelectului celui care privește ci deformarea subiectivă a afectului său.

Detaliul se adresează pasiunii, întregul rațiunii. Cum poți să judeci fără să știi tot ? Nu poți. Deci, doar simțești. Pe această simțire asediată, chinuită, sfîșiată în urma a tot ceea ce ni s-a întîmplat, s-a așezat temeinic vajnica noastră TVR liberă sau nu. Dorește cineva să dea impresia că o manifestație e dubioasă ? Bagă în cadru două-trei chipuri tembele și o cutie de Coca-Cola. Dorește cineva să dea impresia că oarecine e dubios ? Bagă în cadru un detaliu din mobilierul sau biblioteca domniei sale. O carte cu caractere chirilice în prim plan în vreme ce omul se exprimă, arată tuturor unde este adevăratul izvor al gîndurilor celui ce se exprimă. Este acest lucru o artă ? Este. Ea se cheamă arta minciunii credibile și merită un premiu între cele decernate pentru trucaje, costume ori coloană sonoră. Iar cel dintîi premiu în deplin merit va fi acordat știți dumneavoastră cum. Oricum va fi luat, va fi un pas pe drumul integrării României în Occident. Dintr-un lung marș, un pas e doar un detaliu. De aceea va reuși să ne păcălească pe toți iar asta înseamnă deja o performanță. Ceea ce ar putea fi demn de invidiat. Dar nu este.

Eugen Uricaru

Contradictoria modernitate

Orice discurs ce-si merită numele vine de undeva si se îndreaptă spre ceva, ţinteste ceva. De unde ne vorbeste oare Antoine Compagnon cînd formulează si demontează „cele cinci paradoxuri ale modernităţii" ? Dacă vom spune, ţinînd seamă de vădita lui detasare fată de modernitate : „din postmodernitate", răspunsul, chiar dacă parţial corect, nu e întru totul informativ, căci deplasează si modifică întrebarea, care acum devine : „ce înseamnă prefixul **post** din postmodernitate ?" Să desemneze el oare ceva ce vine **după** modernitate, ca o **depăşire** a ei spre o lume a adevărului adevărat ?

Pentru a ne lămuri, să facem cunostinţă cu teza centrală a lui Compagnon, anume aceea că modernitatea este o anumită concepţie despre timp si, prin urmare, o anumită trăire a lui. Din de acum clasicul studiu al lui H.-R. Jauss **„Modernitatea" în tradiţia literară si conştiinţa de astăzi** stiam deja că drumul de la conceptul de **modernus** (derivat în latina medievală a secolului al V-lea din adverbul **modo**, „tocmai, foarte recent, acum") la... moderna **modernitate** este cel al treptatei renunţări la valorizarea începutului, vîrstă de aur, vîrstă a desăvîrsirii fată de care orice „acum" nu poate să fie decît decădere, degradare, si al unei din ce în ce mai ferme adeziuni la „acum", la prezent. Compagnon reia si rafinează scenariul, insistă asupra importanţei emergenţei si cristalizării ideii de progres si defineste sentimentul modern al succesiunii clipelor drept o „concepţie pozitivistă a timpului, adică aceea a unei dezvoltări lineare, cumulative si cauzale" ce se deschide spre un „viitor infinit". Cu alte cuvinte, vîrsta de aur a fost deplasată de la început spre sfîrsitul timpului, sfîrsit mereu aminat, iar fiecare nouă clipă este gîndită ca o clipă **nouă**, ca un **pas înainte** spre raiul ce miiește în zare, ca o **depăşire** a ceea ce, în clipa de adineauri, era neadevăr în comparaţie cu adevărul ce va să fie.

Întorcîndu-ne la întrebarea cu care începeam, ne dăm seama că, dacă lucrurile stau precum afirmă Compagnon, orice poate fi spus despre **post**modernitate în afară de unul : că ar fi o **depăşire** a modernităţii. Acesta este de altfel al cincilea paradox despre care ne vorbeste : modernitatea nu poate fi depăsită, căci depăşirea este tocmai ceea ce o constituie, motorul, logica ei. Orice pretenţie de a o fi lăsat în urmă, de a te afla în posesia unui adevăr mai mare decît al ei, e doar atît, simplă pretenţie nesăbuită ce ascunde o nouă viclenie prin care modernitatea subzistă pînă si în si prin ceea ce o neagă. Locul de unde ne vorbeste Compagnon apartine deci modernităţii, ceea ce nu înseamnă neapărat că e o vorbire întru totul modernă. Cum e cu putinţă asa ceva ?

Într-o notă prin care aduce multumiri studenţilor ce au frecventat cursul ce stă la baza cărţii, Antoine Compagnon îl citează pe Hegel care afirma că învătămîntul tinde cu necesitate către plagiat. E un fel de a se scuza pentru faptul că subsolul paginilor nu contine întotdeauna toate notele pe care le-ar fi putut contine. Dar este si un fel de a semnala că vorbele pe care le însiruie nu sînt întru totul ale sale. „Mărturisindu-si" plagiatul, Compagnon se dezice de cele spuse de-a lungul celor 180 de pagini cît cuprinde cartea si sugerează că, de fapt, ele sînt fragmente semnificative desprinse din discursul prin care modernitatea însăsi s-a constituit. Pe de altă parte, publicîndu-le cu numele său, si, mai cu seamă, dîndu-le un titlu pe care ele nu si l-ar fi putut da, sugerează că reluînd vorbele modernităţii, rezumîndu-le, asamblîndu-le etc., el le-a făcut să spună ceva mai mult decît spuneau ele initial. Vreau să spun că, menţinîndu-se în interiorul modernităţii, mulindu-se pe discursul pe care aceasta l-a ţinut despre sine, el l-a făcut nu numai să se enunţe încă o dată, dar si să se **autodenunţe**, să-si expună la lumina zilei contra-zicerile, contradicţiile, structura paradoxală.

Cel dintîi paradox ar fi identic cu prima modernitate (una bună, pare să spună Compagnon, sau oricum preferabilă), contemporană cu cel căruia i se atribuie îndeobste lansarea conceptului, Baudelaire. Modernitatea aceasta, domnie a „prestigiului noului", s-ar caracteriza prin faptul că, dacă a întors cu totul spatele trecutului, nu si-a întors încă fata spre viitor si stăruie în prezent, fascinată de „tranzitoriu, fugitiv, contingent". Paradoxul constă în aceea că simultan, si contradictoriu, cu cristalizarea acestei atitudini fată de timp (atitudine ce corespunde foarte bine timpului-fluviu descris de Blaga, timp în care, spune acesta, „nici un moment nu există numai ca trecere spre celălalt moment, ci e scop în sine si pentru sine") apare si tentatia iesirii din timp, în atemporal, eternitate, cum bine se poate vedea în **Pictorul vieţii moderne**, unde Baudelaire afirmă că „modernitatea e tranzitoriul, fugitivul, contingentul, o jumătate a artei, a cărei cealaltă jumătate e vesnicia si imuabilul", ori în **A doua consideraţie intempestivă**, în care Nietzsche socoteste că omul se poate vindeca de istoricitate multumită puterii non-istorice a artei. Prima modernitate ar fi asadar cea a unei paradoxale adeziuni-respingeri a prezentului.

Cea de a doua aporie ar apărea odată cu avangardele, cu „religia viitorului" instalată prin anii '80 ai veacului trecut si care ar marca începutul „legăturii fatale dintre artă si timp, dintre artă si istorie, alunecarea de la negarea tradiţiei către o tradiţie a negării, către ceea ce am putea numi un academism al inovaţiei" (p. 55). Această tradiţie a inovaţiei ar fi fost gîndită de participanţii la ea drept un proces de esentializare, de purificare a artei, fiecare generaţie socotindu-se o depăşire a celei precedente pe drumul ce duce spre adevărul artei, spre arta adevărată. „În vreme ce timpul lui Baudelaire se înfătisa ca o succesiune de prezenturi disjuncte, drept un timp intermitent", „timpul avangardelor contopeste consecuţie si consecinţă în ideea de anticipaţie" (p. 62). Este timpul-havuz al lui Blaga („Trecutul si prezentul, spune acesta, sînt numai **trepte**, împlinirea aparţine viitorului. Nici o clipă nu este scop în sine : orice clipă este aservită clipei următoare, de mai înaltă demnitate decît cea trecută. Prin definitie timpul înseamnă intensificare crescîndă, amplificare neîntrecută, de valori"). Paradoxul unei asemenea conceperi a timpului ar consta în aceea că generează opacitatea la clipa care este : dacă prezentul nu e decît anticipare a ceea ce va fi, nu poţi vedea din ce e el făcut decît odată viitorul instalat. Sensul prezentului e întotdeauna oarecum postum si nu poate fi dezvăluit decît de o istorisire făcută din perspectiva învingătorilor. Or, o atare istorisire ignoră din prezent tocmai ceea ce face din el un prezent („calitatea lui esentială de prezent", spunea Baudelaire), si anume „ceea ce nu duce la nimic", ceea ce nu e treaptă pentru absolut nimic.

Strîns legată de această disparitie a prezentului, strîns legată de cultul viitorului si de dorinţa ca viitorul să-i dea dreptate, avangarda ar face să apară o nouă trăsătură paradoxală : teroarea teoretică. Barthes găsea, în 1974, o formulă fericită pentru a exprima această teroare : „teoria", care e practica decisivă a avangardei, nu are **în sine** nici un rol progresist : rolul său — activ — e de a revela ca trecut ceea ce mai credem că e prezent : teoria mortifică, si tocmai prin aceasta e „de avangardă". Paradoxul ar consta după Compagnon în aceea că nici o teorie si nici un manifest nu sînt capabile să te facă să discerni, în opacitatea noului, ceea ce este cu adevărat inovaţie si „va căpăta sanctiunea istoriei", de ceea ce, tot a posteriori, va fi declarat simplă modă, simplu kitsch.

Ultimul paradox discutat de Compagnon ar fi acela că dacă modernismul veacului trecut si avangardele istorice au reactionat la excluderea artei din viaţa practică, împotriva sacralizării artei, unicităţii operei etc., această tradiţie nu ar fi reusit să anuleze distinctia dintre arta de elită si arta de masă (distinctia nu ar fi fost estompată decît după anii '60, nu însă de tradiţia modernă ci de mass-media).

Nu voi insista în prezentarea paradoxurilor demontate de Compagnon, căci, subliniind ceea ce mi se pare a fi contributia majoră a cărţii, si anume identificarea, în Timpurile moderne, a două momente distincte : momentul Baudelaire, sau fascinatia prezentului, si momentul avangardelor istorice, sau proiectia în viitor, prefer să indic un paradox ce caracterizează însusi discursul lui Compagnon, paradox care e de altfel constient : în descrierea celor două momente aplică un scenariu — cel al progresului — împrumutat unuia dintre ele, cel ce privilegiază modelul timpului-havuz. Istorisirea sa interpretează adesea consecutia drept consecinţă — de pildă, teroarea teoretică a abstractionismului si suprarealismului este dată drept o consecinţă a apariţiei în anii '80 ai veacului trecut a ideii de avangardă, a conceperii unui timp progresiv —, dar nu înseamnă oare aceasta să dai dreptate, să vezi un adevăr în ceea ce, pe de altă parte, denunţi ca iluzie ? În cele cîteva pagini cu care se termină cartea, Antoine Compagnon afirmă că sfîrsitul nostru de veac e o întoarcere la Baudelaire si la Nietzsche, la acel Nietzsche ce afirma că progresul a încetat să mai aibă vreun sens pentru omul modern si că istoria s-a deschis către un vid. Pe de altă parte, Compagnon, vorbind despre propria-i carte, afirmă că orice isorisire e tributară deznodămîntului pe care vrei să i-l dai. De ce ar trebui însă istorisirea să debuseze spre ceva plin, cînd istoria, ea, se deschide spre vid ?

Radu Toma

rabindranath tagore

Copilul

„Noaptea, dar noaptea ?" e întrebarea
Nici un răspuns.
Dar timpul prin labirint orbecăie nestiut de cale ori noimă.
În vale întunericul holbează stinse orbitele unui gigant,
norii-cosmar înăbusă cerul,
umbre masive leapădă trupurile noptii.
Cum capătă-scapătă-n zare lugubrul licăr —
să fie oare un ultimatum de stea stinsă,
ori foamea în rărunchi lingînd cerul ?
Deliranţ de sălbatice lucruri,
Zgomote cu gramatică de zbieret,
cuvinte desfigurate de sens.

Refuz, împotriviri, nerodnicii de-o viaţă —
Prăpăstioase rovine de fală risipitoare,
Fragmente de punţi peste uitarea curentului scurs,
Altare fără zei adăpostind reptile,
trepte de marmură spre beznă.
Vorbe de clacă si omor toacă bolta
înfiorînd sirul oaselor insomnioase.
Din ce disperate potopuri
bubuie în pereţii grotei,
Din ce fanatice hule
învîrtejesc vaerul incantaţiilor ?
Va fi strigînd în ei străvechiul codru
bolborosind foc-fum de ultim suicid într-o doară,
Horcăieli de paralitice adunături sub bici de lunatici
orbi si surzi ?

Subt trăznetul terorii serpuie un susur secret
bulbuci de nămol vulcanic,
Amestec de sinistre soapte, rumori, turnătorii, suierele deriziunii.

Lumea vagă strînsă acolo seamănă foilor sfîsiate dintr-o epopee
Cum bîjbîie în grupuri ori singuri, făclia le tatuează
fetele cu vergi de tipare ale înspăimîntării.
Brusc suspicioşi maniacii se încaieră cu descreierații
încingînd în nediscriminată hărmălaie o bătălie
din munte în munte ecou.

Femeile îsi bocesc
plozii lepădaţi în sălbăticia
vesnic nelimpezi potrivnicelor cărări.
Lascivi de ris în poftă porcii
vădesc doar zgîrci
ca pentru nici o întîmplare.

Colo pe crestet de plai
omul-crez în zăpezii tăceri
scormone zării semn de lumină,
La norii mai deşi, păsări de noapte zburătăcite,
Strigă si el : „Fraţilor,
nu prididiţi, mare e omul.
Nicicînd băgat în seamă însă,
cum bruta se poartă azi si mîine,
iar bunătatea în adînc întuneric mîhneste.

Cînd torturaţi si singerînd strigă si ei : „Frate, unde esti ?"
răspunsul se aude „Sînt cu voi" —
Dar ei nu pot vedea în întuneric
si li se pare doar vocea propriului lor dor disperat
Că oamenii sînt condamnaţi pe vecie să lupte cu strigoi
în nesfîrsit deşert de mutuală sfîrtecare.
Norii se duc, Luceafărul răsare în Est,
răsuflă usurată inima pămîntului,
murmur de frunze la mijloc de codru des,
cîntecul primei păsări
„E timpul", rosteste omul-crez.
„Timpul pentru ?"
„Pentru drum".
Stau, chibzuiesc, nu înţeleg,
parcă dorurile totusi le-ar vorbi.
Ancora zorilor se adînceste în glie,
viaţa tresare în rădăcinile tuturor lucrurilor.
„Pe drumul împlinirii", şopteste cine stie de unde un glas.

Rostit din gură în gură
cuvîntul creste înţeles.
Bărbatii ridică fata, se uită,
femeile miscă bratele cuviincios,
copiii bat din palme rîzînd.
Soarele dintîi ghirlandă de aur pe fruntea Omului-crez,
iar toţi îl aclamă : „Frate, bună venire".

Se adună din ce în ce oameni de pretutindeni
de peste mări si munţi, pustiuri necălcate,
Din Valea Nilului si de pe malurile
Gangelui,
din nalturile scufundate-n nea ale Tibetului,
din ziduri de cetăţi întunecate,
din bezna dens încîlcită a sălbăticiei.

Pe jos, călare pe cămile, pe cai si elefanţi,
în care cu flamuri înstelînd norii zorilor,
Preoţi de toate credinţele ard smirnă psalmodiind versuri la plecare.
Monarhii mărsăluiesc în fruntea oştirilor lor,
lănci lucînd în soare, tobe bubuind.
Cersetori trenţăroşi, curteni cu pompă de podoabe,
juni ştiutori, dascăli bătrîni de carte se prind în gloată.

Femei în cînt si rîs,
Mame, fecioare, mirese,
cu ofrande de flori si rod,
cocă de santal si apă înmiresmată.
Printre ele saltă si curva
tipător înfluturată.
Tainic birfa otrăveste fîntîna
de simpatie omenească.
Ruptul si cîrpitul zboară în pleavă cu orbul si chiorul,
pierdutul, hotul, negustorul propriului Dumnezeu
pe profit cu mimă sfîntă.
„Împlinire".
Nu au curaj să vorbească tare,
Omul-crez trece poteci de nemiloase cremeni,
nisipuri de flagel, strungi de prăpăstii împietrite.
Îl urmează cel taro — cel slab — cel bătrîn — cel tînăr,
regii tărmurilor, plugarii tarinei.
Obosesc, îi dor picioarele, se înfurie, întră la bănuieli.
Întreabă la fiece tiris :
„Cît de departe e capătul ?"
Omul-crez răspunde la cînt,
Ei se încruntă, string pumnul, se lasă ;
Încă împinsi de misăătoarea masă în presiune si nedeslusită speranţă.
Dorm scurt, îsi retează odihna,
se joacă în picioare în viteză.
Se tot tem a nu întîrzia dinaintea norocului
în urma norocosilor.

Zilele trec,
Zări misătoare întru orb licăr se ademenesc
pînă cad bolnavi.
Negri la fată blestemă din ce în ce.

E noapte.

poeme de GÉRARD BAYO

Poet francez din generația mijlocie, Gérard Bayo este autorul mai multor cărți de poezie : **Un printemps difficile**, cu o prefață de Jean Malrieu, premiul Antonin Artaud în anul 1976 ; **Didascalies ; Au sommet de la nuit ; Déjà l'aube d'un été ; Didascalies II**, editurile Chambelland, Le Verbe et l'Empreinte, Saint-Germain-des-Près. În 1985 și 1987 tipărește la editura Les Cahiers Bleus, din Troyes ; **Arthur Rimbaud et l'éveil des Limbes** și **Arthur Rimbaud**, eseuri. În 1989, la Édition Sud : **Vies**, iar în 1990, în editură proprie, **Poèmes**, volum consistent, cu toate semnele maturității, care ne dezvăluie un poet în același timp naturist și abstract, respingînd retorica prezentă în unele dintre cărțile de pînă acum, dar și experiențele postmoderne. Împreună cu prieteni din România, mai ales cu Mihai Zaharia din Cluj, traduce și face să fie publicate în Les Cahiers Bleus, de cîteva ori, selecții din poeți români de azi. Poemele alese pentru prezentul grupaj fac parte din volumul **Poèmes.**

Lista de comisioane

a rămas pe masă

(mai întîi
să-nghiți sonda)

să faci repede cumpărăturile
să aduci
către tine mormane de vorbe, să închizi ușa
să le pui
una cîte una pe masă

și să te-așezi
într-un colț

avînd aerul
că visezi.

Vara acestui an

Vara acestui an a dat atîtea fructe

poate c-ar fi dorit
să nu mai fie azi decît un fruct și ea
cinabrul său în arbori
(niciodată jos) și să dureze

dar să rămînă dăruind, pierzîndu-se
primind bogata și nebuna ei făgăduială
și-apoi să nu mai fie
decît fruct

ce s-a pierdut și niciodată
n-o să fie confundat cu altul.

Ca un ceasornic

noaptea : efluvii de rășină și tămîie

obosită după o zi fierbinte
umbra arborilor sub lună

corpurile noastre au căutat de-atîtea ori
de-atîtea ori dulceața
cum două mere din același pom
ar vrea să cadă simultan

în palma lui vîntul își suflă stele

vopsește luna
un ceasornic defectat.

Liniște

Sub frunza aproape rotundă
a mărului, acum
fără fructe, vara vede în jos
soarele de sub crusta zăpezilor eterne

frunza-i
deget pus pe buzele veseliei
cînd cade ea arsă la fel și în spirit
sînt avortate-ntrebările

precum amorul care-n veselia lui nu dă
-n afara umbrei, unde să-l păstrezi,

învață
să doarmă ochii deschiși
liniștea care îți seamănă ție.

Stea oprită

Zăpadă pe-un lac ce-ți păruse-nghețat
Iată cum se scufundă minciuna

roză și albă
cenușie și albă, sub coroana
copacilor.

Nici un poem nu-i destinat orei
care dintotdeauna
îl cheamă.

Păstrează imaginea
multă vreme cerul, suprafața apelor

înghețate.

Prezentare și traducere de
Nicolae Prelipceanu

Urmare din pag. a 16-a

Pendulul lui Foucault

turii și Insula Paștelui, Literatura Sumeriană Contemporană, ...Iconologie Braille, Fonetica Filmului Mut...

— Ce-ați spune despre Psihologia mulțimilor în Sahara ?

— Bună, a spus Belbo.

— Bună, a spus și Diotallevi cu convingere. Ar trebui să colaborați. Tînărul are stofă, nu-i așa Jacopo ?

— Da, am văzut asta numaidecît. Aseară a construit niște raționamente stupide cu multă finețe. Dar să continuăm dacă proiectul îl interesează. Ce anume am pus în departamentul de Ossimorică, din care eu nu mai găsesc nota ?

Diotallevi și-a scos din buzunar o hîrtioară și m-a fixat cu o înțeleaptă simpatie.

— Ossimorica, cum spune și cuvîntul, ne arată că ceea ce contează este autocontradictorietatea disciplinei. Iată de ce Urbanistica Țigănească după mine ar trebui să fie categorisită aici pînă la urmă.

— Nu, a spus Belbo, numai dacă ar fi Urbanistica Nomadă. Adynatele au în vedere o imposibilitate empirică, Ossimorica o contradicție în termeni.

— O să vedem. Dar ce am pus în Ossimorică ? Iată : Instituțiile Revoluției, Dinamica lui Parmenide, Statica Heraclitiană, Spartanica Siboritică, Instituții de Oligarhie Populară, Istoria Tradițiilor Inovatoare, Dialectica Tautologică, Eristica Looleană...

Acum mă simțeam provocat să dovedesc și eu ce pot.

— Pot să vă sugerez și eu o Gramatică a Neadaptării ?

— Bună, bună, au spus amîndoi și s-au apucat să noteze.

— E o chestie, însă, am spus.

— Care ?

— Dacă dumneavoastră veți face public proiectul se va prezenta o grămadă de tipi cu publicații demne de luat în seamă.

— Ți-am spus eu că e deștept băiatul, Jacopo, a spus Diotallevi. Știți că tocmai asta e problema noastră ? Fără să vrem am trasat profilul ideal al unei cunoașteri reale. Am demonstrat necesitatea posibilului. Deci va trebui să tăcem. Dar acum trebuie să plec.

— Unde ? l-a întrebat Belbo.

— E vineri după-masa.

— Oh, Doamne sfinte ! a spus Belbo. Apoi mie : Peste drum sînt două, trei case locuite de evrei ortodocși, știți, din cei cu caftan negru, barbă mare și perciuni. Nu sînt prea numeroși la Milano. Azi e vineri și la apusul soarelui începe Sabatul. Astfel în apartamentul de peste drum încep să prepare totul, să lustruiască candelabrul, să pregătească mîncarea, să aranjeze lucrurile în așa fel încît mîine să nu aibă nevoie nici măcar să aprindă vreun foc. Chiar și televizorul rămîne deschis toată noaptea, numai că sînt siliți

pînă la urmă să schimbe canalul. Diotallevi al nostru are un mic binoclu, și ca un țicălos spionează de la fereastră și se bucură, visînd că este de cealaltă parte a străzii.

— De ce ? am întrebat.

— Pentru că Diotallevi al nostru se încăpățînează să susțină că este evreu.

— Cum mă încăpățînez ? a întrebat jignit Diotallevi. Sînt evreu. Aveți ceva împotrivă, domnule Casaubon ?

— Vai de mine !

— Diotallevi, a spus Belbo cu hotărîre, tu nu ești evreu.

— Nu ? Și numele meu ? Ca Graziadio, Diosiacontè, toate traduse din ebraică, nume de ghetto, ca Schalom Aleichem.

— Diotallevi e un nume de bun augur, dat adesea de ofițerii comunali copiilor găsiți.

— Un copil găsit evreu.

— Diotallevi, ai pielea roșcată, vorbești din gît și practic ești un albinos.

— Cum sînt iepuri albinoși, or fi și evrei albinoși.

— Diotallevi nu poți hotărî să devii evreu, cum te hotărăști să devii filatelist sau martor al lui Iehova. Evreu te naști. Resemnează-te, ești un om de neam bun, ca mulți alții.

— Dar sînt circumcis.

— Dă-o-n colo ! Oricine poate să se circumcidă, din motive de higienă. E deajuns un doctor cu termocauter. La ce vîrstă te-ai circumcis ?

— Să nu despicăm firu-n patru.

— Ba să-l despicăm. Așa face orice evreu.

— Nimeni nu poate demonstra că bunicul meu n-a fost evreu.

— Firește. Era un copil găsit. Dar ar fi putut fi și moștenitorul tronului bizantin, sau un bastard de-al Habsburgilor.

— Nimeni nu poate demonstra că bunicul meu n-a fost evreu, și a fost găsit lîngă Poarta Octaviei.

— Dar bunica ta nu era evreică și descendența la evrei se ia în considerație pe linie maternă.

— ...și în afară de rațiuni legate de registrul de nașteri, pentru că și registrele comunale pot fi citite printre rînduri, există și rațiuni de sînge, și sîngele spune că gîndurile mele sînt pur talmudice și ar fi rasism din partea ta să susții că un om de neam de pe aici poate fi atît de rafinat talmudic cum găsesc că sînt eu.

A ieșit. Belbo mi-a spus.

— Să nu faci caz de asta. O asemenea discuție are loc în fiecare zi, numai că eu de fiecare dată caut să aduc un argument nou. Fapt e că Diotallevi este un mare devotat al Cabbalei. Dar există și cabaliști creștini. Și apoi uite ce e, domnule Casaubon, dacă Diotallevi vrea să fie evreu eu n-am absolut nimic împotrivă.

— Sînt convins. Sîntem democrați... Și mi-am amintit pentru ce am venit.

moda, altfel

„Tes mains sont blanches Comme un Dimanche Sur un chemin, Jouant Chopin, jouant Chopin"

Ana-Catrina Săvulescu

Chopin este un personaj irezistibil. Această afirmație nu îmi aparține dar nu o contrazic. „Chopin mort ressemble à Pascal" — mască luată de Clésinger. Leibowitz dixit : „l'Ariel du piano", „le poète musicien", „le plus superficiel des génies". André Coeuroy : „Chopin, erou al sufletelor sensibile, al poeților damnați". Chopin — muzica de dragoste !

— „Suferiți ?" l-a întrebat Dr. Cruveillé, chemat în ultima clipă. **„PLUS"** Și a fost ultimul său cuvînt (Închipuiți-vă că vorbea franțuzește !). Goethe a spus : „mehr Light" dar era neamț, știa nemțește !

Chopin nu avea pretențiile lui Byron de a fi un **dandy**, dar **era**, fără să vrea. Era atît de elegant, de aristocrat, de interiorizat, pe cît era celălalt de doritor de spectacol. Au existat și cei care încă de la început au descoperit sensibilitatea exigentă și secretă a personalității lui Chopin SCHUMANN : „Ochi de floare, ochi de busuioc, ochi de păun, ochi de fată tînără". Dar toată lumea știe că a fost amantul lui George Sand. „Cu prilejul primei lor întîlniri, o judecase cu asprime pe romanciera care se îmbrăca bărbătește și fuma țigări ; care-și tutuia ciudații (?) prieteni ; care o **rupsese** cu toată lumea, afară de cea a artelor și care afișa idei democratice și socialiste. Cît de deosebită era de frumoasele poloneze, angelice și blonde, pe care le iubise pînă atunci, cu castitate. E de înțeles că, la început, să fi refuzat să se ducă la ea, și că, după vizita lui la Hôtel de France, să fi spus : „Ce femeie antipatică e aceasta Sand ! E oare cu adevărat femeie ? Sînt gata să mă îndoiesc !" Mulți se îndoiau. 17 martie, 1839. George Sand îi scrie unei prietene fără să se îndoiască, nici o clipă : a) „Acești domni speră că, în curînd, le voi preda vreo nuvelă în felul celor scrise de Balzac. N-aș dori pentru nimic în lume, să mă condamn ca să lucrez veșnic în acest gen, sper că l-am părăsit pentru totdeauna. Te rog să nu spui aceste lucruri, bădăranului nostru (Balzac !)" b) „Nu pot să ies căci bietul meu Chopin nu suportă să rămînă singur". În octombrie, 1837, Chopin nota în jurnal un poem de inflamare erotică : „În ochii ei..., în ochii ei... (...) În jurul nostru flori (...) Mă iubește !. Avem o mărturie scrisă, extraordinară, despre acest **cuplu**, în care fiecare dintre ei voia să fie „cel mai la modă". Heinrich Heine spune despre **Ea** : „...un frumos păr castaniu, căzîndu-i pînă la umeri ; un zîmbet plin de bunătate : un glas stins și voalat care de-abia se aude căci George este tăcută și mai mult înregistrează decît comunică. **El** : „de o **sensibilitate supraomenească** pentru care cea mai mică atingere însemna o rană, cel mai mic zgomot, un bubuit de tunet ; făcut să trăiască în doi, retras într-o existență misterioasă, dar ieșind uneori din ea ca să spună vorbe de spirit, violente, fermecătoare sau bizare". Cu Chopin vremea e schimbătoare în anotimpul iubirilor iar anotimpul lui e IUBIREA, fie femeie, revoluție, patrie, prietenie, artă, tehnică pianistică, „omul acesta distant care refuza să se dăruiască o scoase din minți pe George". În jurnalul său, în 12 octombrie 1839, Chopin nota : „Dar simt o durere în adîncul ființei mele. Ochii Aurorei sînt încețoșați. Nu strălucesc decît atunci cînd cînt ; atunci lumea e luminoasă și frumoasă. Degetele mele alunecă ușurel pe clavir, pana ei zboară pe hîrtie. Ea poate să scrie ascultînd muzică." Dar cu un an înainte, în 1838, ea îi scrisese o scrisoare de 32 de pagini, nu lui, ci prietenului său, pe care îl considera „un polonez gras, cochet, îmbrăcat cu un palton ca din jurnalul de mode, un palton nemaivăzut, un platon uimitor, plin de șireturi, de ceaprazuri", (era la mare modă corespondența !) că pentru ea, Chopin : „era un copil pe care-l avuseseră împreună", afirmație care se voia spirituală dar care a fost judecată cu multă asprime. Lumea s-a indignat sau s-a distrat. **„Celor ipocriți orice vorbă li se pare cinică".** Nu amendăm fidelitatea sau infidelitatea descrierii pe care o face Elisabeth Barrett Browning lui George Sand : „Mulțimi de oameni prost crescuți o adoră în genunchi, între rotocoale de fum și scuipături ! Un grec o tutuia și o strîngea la piept cu amîndouă brațele ; un om de teatru, de o vulgaritate de necrezut, se arunca la picioarele ei, spunîndu-i că-i sublimă ! Toane de prieteni, spunea atunci, cu un dispreț calm și blajin, femeia superioară...".

„Femeile n-au deloc simțul moralei" a spus La Bruyère, moravurile lor depind de cei pe care îi iubesc. NU ESTE ADEVĂRAT ! George Sand a avut păreri politice înainte de a începe să iubească. Chopin, aristocrat și Musset sceptic, n-au făcut-o să fie nici aristocratică, nici sceptică" Dar le a plăcut să fie personajele cele mai **la modă** și au reușit pentru secolul lor, mai ales Chopin, cu manșetele și mîinile lui de dantelă **forte.**

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCOULT

Lămurire. Dintr-o zăpăceală care ni se datorește numai **nouă, în secvența trecută din Luceafărul nr. 7 (55) din 13 februarie curent, am cam încurcat vîrstele personajelor. Deci rectificăm. Cei trei redactori-eroi sînt situați cronologic și corect așa : Casaubon (numele toate sînt confecționate și nu au circulație în onomastica italiană), de 30 de ani, e cel mai tînăr dintre toți** (mezinul !) **și cel care povestește, Diotallevi, filosoful talmudic și cabalist, crunt pedepsit (și cititorii revistei vor vedea la timp cum) pentru participarea sa la Planul Templierilor, și Belbo, cel care face și desface cartea, misticul animator al Planului, a cărui dispariție constituie misterul cel mai mare al cărții — fiind eroul principal. El e cel mai bătrîn : are 50 de ani, în timp ce Diotallevi numai 40.**

Pînă acum i-am prezentat pe Casaubon și pe Belbo, acum a venit rîndul lui Diotallevi, al cărui portret se va desăvîrși în final (cum se va vedea la timpul potrivit), portret semnificativ nu numai pentru personaj ci și pentru întreaga carte.

Vor urma portretele celor trei femei care joacă roluri foarte importante în piesă, Amparo, Lia și Lorenza Pellegrini.

În seriaiul pe care-l publicăm, cu bunăvoința Luceafărului, ne-am propus un scenariu alcătuit din viața personajelor cărții (cele mai importante, firește, altfel sînt cu sutele) ale căror drame fac narațiunea, dau carnea epică a cărții.

Desigur că aici povestea nu e numai una și că întreaga țesătură a multiplelor povești ce se alternează în carte fac romanul, care nu se poate descifra decît citit integral, (dacă se poate descifra...)

Noi ne-am propus doar o incitație la lectură, prezentarea unui mister pe care nu vrem însă să-l dezvăluim, asigurîndu-l pe cititor că în carte sînt o mulțime de alte mistere pe care se va vedea dacă Eco vrea să le dezvăluie... sau dacă poate. Tentant, nu ?

Fragmentul ce urmează este o mare parte din cap. 12. din cartea a 3-a, BINA, și care are ca motto : Sum umbra alarum tuarum, Jehova. **și s-ar traduce, oarecum, cu : „Sub umbra armiilor tale de călăreți, Iehova". Cu trimiterea la sursa de unde provine citatul :** Fama Fraternitatis, **în** Allgemeine und general Reformation, **Cassel, Wessel, 1614, fin.**

Exemplul e bine și nevinovat. Celelalte motto-uri, din restul de 119 capitole sînt groaznice : din toate limbile pămîntului, din toate domeniile de cunoștințe, ba chiar scrise cu caractere ebraice. Cum s-a descurcat traducătorul ? E o taină și asta. Oricum nu a dat note, traduceri sau explicații, nu numai din lipsa de competență în domeniu, ci și din jena penibilă de-a fi obligat să scrie alte vreo două cărți pe lîngă text, cuprinzînd adnotațiile. Sperăm că ne vom bucura de indulgența cititorilor.

A doua zi m-am dus la Garamont. Numărul 1 pe via Sincero Renato dădea într-un gang prăfuit prin care se întrevedea curticica unui frînghier. Intrînd, am dat pe dreapta de un ascensor care ar fi putut figura într-un pavilion de arheologie industrială și, de cum am încercat să-l iau, a produs cîteva smucituri suspecte, fără să se hotărască să pornească. Din prudență am coborît și am urcat două rampe de scări aproape în spirală, de lemn, pline și ele de praf. Cum am aflat după aceea, domnul Garamont iubea sediul acela pentru că amintea de o editură pariziană. Pe palier o plăcuță spunea : „Garamont editori, s.p.a.", și o ușă dădea într-un vestibul fără telefonistă sau vreun soi de supraveghetor. Dar nu se putea intra fără să fii zărit, dintr-un birouaș din față, și imediat am fost luat în primire de o persoană de sex probabil feminin, de vîrstă imprecisă și de o statură pe care un eufemist ar fi definit-o inferioară față de cea medie.

Făptura asta mi s-a adresat într-o limbă care mi se părea c-o mai auzisem pe undeva, pînă cînd am înțeles că era o italiană lipsită aproape cu totul de vocale. Am întrebat-o de Belbo. După ce m-a făcut să aștept cîteva secunde, m-a condus de-a lungul coridorului într-un birou din fundul apartamentului.

Belbo m-a primit cu politețe.

— Va să zică sînteți o persoană serioasă. Intrați.

M-a rugat să mă așez în fața biroului său, vechi ca și tot restul, supraîncărcat de manuscrise, ca și rafturile de pe pereți.

— Probabil că nu v-ați speriat de Gudrun ? m-a întrebat.

— Gudrun ?... E vorba de... doamna aceea ?

— Domnișoară ! N-o cheamă Gudrun. Îi spunem așa din pricina aspectului ei nibelungic și pentru că vorbește într-un fel aproape teutonic. Vrea să spună totul dintr-o dată și face economie de vocale. Dar are simțul a ceea ce numim **justitia acquatrix** (să zicem : justiția nepărtinitoare... n. tr.) : cînd bate la mașină face economie de consoane.

— Ce face aici ?

— Totul, din păcate. Vedeți, într-o editură există cîte cineva care este indispensabil, pentru că este singura persoană în măsură să regăsească lucrurile în dezordinea pe care o creează. Dar cel puțin cînd se pierde un manuscris se știe a cui este vina.

— Pierde și manuscrise ?

— Nu mai multe decît alții. Într-o editură toți pierd manuscrise. Cred că este o activitate principală. Dar trebuie să fie, totuși, și un țap ispășitor, nu credeți ? Îi cer doar să nu le piardă pe cele de care am nevoie. Incidente neplăcute pentru ceea ce bunul Bacon numea **The advancement of learning** (Aplicația spre învățătură, **aprox.**).

— Dar unde se pierd ?

A desfăcut brațele :

— Iertați-mă, dar vă dați seama cît de prostească e întrebarea ? Dacă s-ar ști unde, n-ar fi pierdute.

— Logic, am spus. Dar știți, cînd mă uit la cărțile pe care le scoateți la Garamont, îmi par ediții foarte bine îngrijite, și aveți un catalog destul de bogat. Toate astea le faceți aici ? Cîți sînteți ?

— În față este o sală cu tehnoredactorii, aici în partea asta colegul meu Diotallevi. Dar el îngrijește manualele, operele de lungă durată, durînd să le faci și durînd să le vinzi... Cursurile universitare le fac eu. Dar nu trebuie să credeți că ar fi prea mult de muncă la treaba asta. Doamne, unele cărți mă pasionează, manuscrisele trebuie să le citești, dar în general e treabă deja garantată, și economic și științific. Publicații ale institutului Cutare și Cutare, sau acte de congrese, îngrijite și finanțate de o universitate. Dacă autorul este un începător, maestrul scrie prefața și toată responsabilitatea e a lui. Autorul vede cel mult două rînduri de corecturi, controlează citatele și notele, și nu ia drepturi. Apoi cartea este acceptată, se vînd o mie sau două mii de exemplare în cîțiva ani, cheltuielile sînt acoperite... Nici o surpriză, fiecare carte e în activ.

— Și atunci dumneavoastră ce faceți ?

— Multe lucruri. În primul rînd trebuie să aleg. Apoi sînt unele cărți pe care le publicăm pe spezele noastre, mai întotdeaunna traduceri din autori de prestigiu, ca să păstrăm valoarea catalogului. Și apoi mai sînt și manuscrisele care vin așa, aduse de cîte un necunoscut. Rareori e marfă demnă de luat în seamă, dar trebuie să vezi, nu se știe niciodată.

— Vă distrați ?

— Dacă mă distrez ? E singurul lucru pe care știu să-l fac bine.

Am fost întrerupți de un tip de vreo patruzeci de ani, care purta o haină cu cîteva măsuri mai mari decît trebuia, cu puțin păr blond deschis care-i cădea peste cele două sprîncene stufoase, la fel de decolorate. Vorbea tărăgănat, ca și cum ar fi dat povețe unui copil.

— Chiar că m-am săturat de acel **Vademecum al Contribuabililor.** Ar trebui să-l rescriu de la cap la coadă și n-am chef. Deranjez ?

— E Diotallevi, a spus Belbo și ne-a prezentat.

— Ah, ați venit să vedeți manuscrisul cu Templierii ? Sărăcuțul. Uite ce e, mi-a venit în minte ceva grozav : Urbanistica Țigănească.

— Bună, a spus Belbo cu admirație. Eu tocmai mă gîndeam la Hipismul Aztec.

— Sublim. Dar asta o pui în Poțiosecțiune sau în Adynata ?

— Păi să vedem, a spus Belbo. A scotocit în sertar și a scos niște foi. Poțiosecțiunea... m-a privit, remarcînd curiozitatea mea. Poțiosecțiunea, după cum prea bine știți, este arta de a tăia ciorba. Dar nu, i-a spus lui Diotallevi, Poțiosecțiunea nu e un departament, e o materie, ca și Avunculogratulațiunea Mecanică sau ca Pilocatabasa, toate intrînd în departamentul Tetrapiloctomiei.

— Ce este tetralo... ? am îndrăznit eu.

— Este arta de a tăia firul în patru. Acest departament cuprinde învățarea tehnicilor inutile, ca bunăoară Avunculogratulațiunea Mecanică, cea care ne învață să construim mașini pentru a ne saluta mătușa. Nu sîntem siguri dacă trebuie să lăsăm în acest departament Pilocatabasa, care e arta de a scăpa la un fir de păr, ceea ce nu pare chiar atît de fără rost, nu ?

— Vă rog, acum spuneți-mi și mie ce însemnează toate astea, l-am implorat.

— Însemnează că Diotallevi și cu mine proiectăm o reformă a cunoașterii. O Facultate de Irelevanță Comparată, unde se studiază materii inutile și imposibile. Facultatea tinde să producă studioși în măsură să sporească la infinit numărul materiilor neimportante.

— Și cîte departamente sînt ?

— Deocamdată patru, dar ar putea să cuprindă tot ceea ce se știe. Departamentul de Tetrapiloctomie are funcție pregătitoare, tinde să educe în spiritul lipsei de importanță. Un departament important este cel numit Adynata sau Imposibilia. De exemplu Urbanistica Țigănească sau Hipismul Aztec... Esența disciplinei este înțelegerea noțiunilor profunde ale neînsemnătății ei, și în departamentul Adynatei și al imposibilității ei. Iată așadar, Morfematica Morse, Istoria Agriculturii Antarctice, Istoria Pic-

Prezentare și traducere
Florin Chirițescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Întîmplări din zona flancului

Flancul reprezintă, ca să zic așa, opoziția într-o partidă de bridge, rostul său fiind de a împiedica pe declarant, recte puterea, să realizeze contractul licitat. **Frumusețea și savoarea bridge-ului depind în egală măsură de jocul declarantului și de jocul flancului, asta o știu și cei care abia învață alfabetul acestui sport. Așa cum declarantul intră în jocul de levată cu o anume strategie, flancul intră cu o contrastrategie, de unde însemnătatea pentru acesta din urmă a preîntîmpinării soluțiilor tactice impuse de strategia declarantului.** Lucru nu tocmai ușor de îndeplinit pentru că în timp ce declarantul trebuie să cadă de acord numai cu sine însuși, flancul trebuie să ajungă la un acord în doi, altfel spus, declarantul gîndește unitar și independent, pe cînd unitatea de gîndire a flancului se obține prin dialogul celor doi componenți ai lui, fiecare avînd, inițial, un fel al său de a gîndi jocul. Și nu întotdeauna aducerea pe aceeași lungime de undă a celor două feluri de a gîndi se produce de la prima levată, iar cu cît se amînă mai mult cu atît șansele declarantului de a-și realiza contractul **fără dificultăți cresc. De aceea se și consideră că primul atac al flancului e de foarte multe ori hotărîtor, în sensul că poate oferi, așa-oricînd pe tavă, contractul declaratului, sau îl poate zădărnici. Și tot de aceea un joc bun al flancului** — pretind iubitori de paradoxuri — îl ajută pe declarant să joace, la rîndu-i, bine. Problema capitală rămîne accesul jucătorilor din flanc la coerență, adică la unitate : de gîndire tactică și de metodologie, fiindcă unitatea strategică, deci de interes, e prestabilită. Pentru aceasta trebuie lămurit un lucru : fiecare mișcare a flancului se cuvine să țină cont de realitatea cărților din mîna jucătorului și, totodată, de bănuita realitate a cărților din mîna partenerului de axă. Sigur că anume indicii despre forța și dispoziția cărților cei doi parteneri de flanc le-au obținut în cursul licitației dar confirmarea acestora (ca și adăugarea altora) se face în jocul de levată. Intră în calcul, mai ales în cazul primului atac, și inspirația, pe lîngă respectarea unui corp de reguli sau recomandări privitoare la jocul de flanc (vom mai vorbi despre ele), însă prioritară este comunicarea între parteneri pe baza datelor ce le dețin unul despre celălalt, date deduse din dialogul care — în cazul flancului — nu se sfîrșește odată cu licitația ci continuă prin fiecare levată jucată. Din păcate, aici greșesc mulți jucători de bridge înclinați spre monolog care rămîn ancorați în realitatea cărților din propria mînă ratînd astfel posibilitatea unității tactice cu partenerul, unitate în lipsa căreia jocul flancului nu poate aboli hazardul.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 13 martie 1991 **11 (59)**

Strip-tease

această sală ticsită cu fum şi cu bărbaţi
izbucnind într-un incendiu de aplauze
e o femeie care se dezbracă.

Focul artist

în noaptea asta şi-ntunericul e-un lapte mut şi trist
şi-l biciuie ca-n zorii lumii văpaia focului artist

mi-e inima un lanţ de inimi şi mă înlănţuie de pat
şi deportaţii pentru moarte prin mine iarăşi se abat

estimp chiuveta-mi plînge rar căci uit mereu să-i las
pleoapa

potop e-n celălalt tărîm şi patul iarăşi mi-l ia apa

mă scol să pun lemnuşe-n sobă şi ea miroase bine-a fin
sînt numai mîngîiere, mamă, şi mîna morţii mi-o amîn

o, gheaţa visului, ziar al nopţilor copilăriei mele
cu somnul lung, cu primii morţi şi ultimele calde stele

e beznă dulce în alcooluri şi axul lumii este beat
spre geamul meu priveşte cerul cum animalul împăiat

un cub mi-e casa universul un cub din cubul de pămînt
în sînge cuburi mici de sînge scriu cubului un legămînt

mă uit în noapte doar cu gîndul la gîndul ei primordial
cum Ţările de Jos se uită spre plînsul mării lor la deal.

Ion Mircea

Din teamă de adevăr

Printre cele mai deplorabile fenomene din realitatea noastră imediată trebuie trecută **încrîncenarea** atitudinilor, aerul arţăgos al intervenţiilor, orale sau scrise, din peisajul publicistic, fenomen ce denotă, fără îndoială, un proces de radicalizare politică pînă la obturarea canalelor de comunicare între parteneri, dar conotează şi o crispare comportamentală de sorginte, ca să spunem aşa, inefabilă, un fel de labilitate pe care o atribuim, prin tradiţie, „firii de artist". Nu e vorba numaidecît de acele incompatibilităţi, în bună măsură artificiale, pe care diferenţa de opţiune politică le instalează în relaţiile dintre oameni, e vorba mai ales de prezenţa unui frison de perpetuă indispoziţie în chiar modul de prezentare a unui punct de vedere în indiferent ce chestiune, cu sau fără martori, în public sau în faţa paginii goale. Un veritabil sindrom al „călcatului pe coadă" se face simţit în cele mai neaşteptate împrejurări, izbucnind din te miri ce sau sedimentat prin acumulări progresive de reticenţe, refuzuri, enervări etc. Ar fi prea simplu, deşi comod, să ne închipuim că la originea încrîncenării generalizate stă climatul socio-politic al momentului, el însuşi confuz şi deprimant. Climatul e la rîndul lui doar un efect. Încrîncenarea atitudinilor şi climatul ceţos sînt consecinţele în plan individual, respectiv social, ale unei sau unor cauze mai profunde. În ce ne priveşte, credem că la mijloc e o singură cauză şi anume teama de adevăr. O teamă pe cale de a deveni cronică şi care generează două reacţii majore, simultane şi dihotomice: alunecarea, deseori cu dementă voluptate, în minciună, şi foamea de adevăr. Aceasta din urmă este efectul paradoxal al fricii de adevăr, pe cînd cea dintîi este efectul ei logic. Amîndouă pot căpăta forme paroxistice a căror expresie la nivelul atitudinii este încrîncenarea. Pentru a o elimina din manifestările noastre e suficient să ne reprimăm teama de adevăr. Uşor de spus, greu, din ce în ce mai greu, de făcut. Nu numai pentru că multora adevărul le-ar strica toate socotelile dar şi pentru motivul, ceva mai subtil că, amînat prea mult, un adevăr sau altul riscă să-şi piardă pertinenţa şi să devină instrument de diversiune. Că societăţii noastre îi lipseşte la această oră alianţa cu adevărul, se vede cu ochiul liber şi nu mai trebuie dovedit. Că această absenţă se va răzbuna într-o bună zi, nu-i greu de presupus. Dar că încrîncenarea din atitudinile noastre ar putea fi fertilă pentru refacerea alianţei cu adevărul, de asta ne îndoim aşa cum ne îndoim de posibilitatea mîntuirii pe calea vanităţii.

„L"

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ştefan Dimitrescu

eugen ionescu

A îndrăzni să nu gîndeşti ca ceilalţi

— în pag. 14 —

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Uniunea (I)

În ceea ce ziarele noastre de acum o sută de ani ar fi intitulat, războmbăicios, „Chestia Sorescu", vînturînd cu un „ce" profit canicula publicistică a citorva zile de vară, nu este vorba de un autor și o instituție, ci de două instituții, pur și simplu, ba chiar de trei, în fapt. Una este „organismul oficial" al breslei scriitoricești, care n-a făcut decît să „dea urmare" unei capcane din vasta rețea vînătorească, de ochi și ochiuri, de plase, lațuri, găinațuri, lanțuri, boambe și bombițe, care-o înconjoară de decenii. A doua este instituția „Marin Sorescu Trade Mark, Solo-Incorporated", ilustrare perfectă a teoriei lui P. Pandrea cu spiritul oltean, poetic și pragmatic deopotrivă, cu cobilița mercantilă pe un umăr și Coloana dusă-n nici-unde, a lui Brâncuși, pe celălalt — agerime rapid, locvace și subtil lucrativă, ultraadaptabilă și concret-metafizică, mereu preocupată pentru export, pe străbuna idee „cum e cererea, așa-i și oferta". Iar cea de-a treia este „instituția noastră cea de toate zilele", Asociația semianonimă, dar cu variate titulaturi : „Scandalul în slujba puterii", „Ochiul și urechea", „Bîrfa distructivă", „TV — Azi — Adevărul S.A.", etc., cea care construiește demolînd, minte cît cuprinde și umflă cît dezumflă. Capcana, ca să zic așa, plutea demult în aer, precum geostaționarii sateliți-spioni ai „lumii moderne". Era în ordinea lucrurilor ca, după trei crîncene mutări pe o singură parte (Banu Rădulescu, ziariștii agresați și Petru Creția) să se încerce o șarjă de cavalerie „on the other side". De dragul echilibrului, nu ? Adică, numai insurgența să aibe blazon ? Are și conformismul nevoile lui butaforic-martiriale. Așa că, în vreme ce redactorul „Memoriei" și eruditul „Norilor" abia de au beneficiat de cîteva colțuri-protest de jurnale bucureștene, y compris îngrijirile medicale, Marin Protaeus, poetul, dramaturgul. romancierul, eseistul, traducătorul multilingv, editorul, desenatorul, bossul, managerul, congressman-ul, supremul singuratic, marele nostru specialist în „self-public-relations", a devenit star național-televizat, mai ceva ca Bobby și Pam la un loc, victima unei conspirații echivalente celei din „Caracatița". Față de asta, penibil-înduioșătoarea „reparație morală" din Craiova, televizată, firește, și ea, n-a fost decît o biată lacrimă de mamă-gospodină, picurată-n creștetul fiului care, în loc de premiul Nobel, a luat numai recunoștința societății... de mîine. Așa cum, anul trecut, tot românul jucător de table, mîncător de semințe, băutor de bere, microbist și patriot imparțial, striga disperat „ce-au ăștia cu Barbu, dom'ne?", la fel acuma, este omniprezentă, e națională, întrebarea „ce-aveți cu Sorescu, mă ?" Cum s-ar zice, „avantaj la primire". Numai că, într-un atare meci de tenis, avantajul nu e nici la serviciu, nici la primire, ci — la arbitru. Sorescu nu e nici pe departe Barbu, nici Păunescu și nici chiar Fănuș Neagu, lucru demonstrat inclusiv de scrisoarea Anei Blandiana. El a venit, însă, „just in time", pe rol de cal troian într-o cetate demult asediată, bombardată cu varii calibre din afară și tocată mărunt (și sigur ?) dinăuntru. Într-un șah cu turnurile sufocate de pionii nemîncați (sau nesacrificați) la timp, cu diagonalele nebunilor obstaculate de caii proprii, puși în mijlocul cîmpului cu nădejdea c-or sări ei singuri la vreme, unde regele se iluzionează că se poate mișca precum regina, e limpede că orice mișcare bruscă, de deschidere a jocului poate provoca ravagii. Iar, aici, nu partenerii cîștigă sau pierd, ci chibiții. Care nu vor nici victorie, nici remiză. Visul lor e să se închidă cutia, să se termine odată cu tot șahul ăsta intelectual. „Ca să ne apucăm de table, bre !". Zarurile, orice s-ar zice, sînt... mai sigure.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Demisia? Demisia...

Cînd înțelegi situația în care te afli, tu și toată lumea, „aceea de a nu fi în ordine", orice ai face, sistemul politic fiind imperfect, cum altfel ?

Cînd în 13 iunie 1990 abia împușcăturile în cap, în jurul sediului M.I., au arătat adevărata față a Noii Puteri cu vechi năravuri totalitariste, criminale, surprinsă de eroismul manifestanților contestatari, cum a fost și Vechea Putere la 16 și 21 decembrie 1989, neschimbîndu-se între timp decît țapii ispășitori și capii care să ordone „să se tragă în populație la nevoie"...

Cînd în 13 și 14—15—16 iunie 1990 năvălirea contramanifestanților „muncitori" ai lui N. S. Dumitru și F.S.N.-ului și „minerii prezidențiali", după același scenariu scelerat al represiunii, a îngrozit o planetă întreagă...

Cînd cinismul premeditării evenimentelor singeroase din 1990 exclude posibilitatea trimiterii la plimbare și darea în judecată a tuturor celor implicați, direct sau indirect, în afacerilor politice postrevoluționare de joasă speță...

Cînd toate aceste vinovății s-au adunat și sunt strigătoare la ceruri, de ce oare nu și-au dat demisia instituția prezidențială actuală și Guvernul său, măcar ?

Mă întrebam. Mai ales că, săracul de mine, printr-o nouă ironie a soartei, **tot cerînd eu**, în cele ce am publicat, jumătate de an — 1990 **demisia domnului Ion Iliescu, s-a ajuns să mi se ceară mie demisia** din funcția de redactor șef de la revista „Contrapunct"... **De cine ? „Acesta este răspunsul"...**

Amuzant ? Nu prea... Cum eu, pînă una, alta, chiar am demisionat, copil al Revoluției Deturnate nevinovat, nu pot decît să mă mir că domnul Ion Iliescu nu ia odată exemplul meu, zău așa, ușurat, amîndoi fiind născuți, cel puțin, în aceeași Zodie (a Peștilor) nerecunoscătoare...

„Sfîrșit". Mai jos făcînd loc ultimei părți a textului meu dactilografiat în prezilele evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990, uitat în sertare. Vă amintiți ? Text în care eu mărturiseam că adormisem, cu o notă informativă a Securității vrîncene în față, tot vrînd să încropesc un articol în jurul ei, adormisem și visasem că scriu despre o preumblare a mea în tren accelerat de la București la Focșani, după căderea întunericului, în vagon neluminat electric... Mă rog, nu o să mai insist, că se discuta ba de una, ba de alta, despre mitingurile F.S.N. și „Piața Universității", revedeți dumneavoastră, dacă doriți, ultimele patru numere ale **Luceafărului** : ajuns fiind la momentul cînd se deschide ușa compartimentului...

Avînd, totuși, **conștiința** unei ordini.-

Situație așa-zis necorespunzătoare (V)

Se deschide ușa compartimentului, intră controlorul de bilete cu o lanternă aprinsă : nu am ce face și îl întreb, serios. „Nu vă supărați, lumina în acest compartiment nu intră în costul biletului" ? Poftim ? Asta e bună, rămîne cu gura căscată „conductorul", punînd pe mine fasciculul lanternei și urmează : — Ce, credeți că sunteți mai deștept ca mine ? Habar nu aveți cîte probleme sunt la C.F.R. și țineți coada pe sus aici... Nu zău, așa înțelegeți să vă faceți dumneavoastră serviciul : mă ridicasem în picioare încruntat și mă apucasem să strig. îmi ajung atîtea călătorii pe întuneric... Urmarea ? „Conductorul" scoate din geanta lui cu cleșe de rezervă și carnețele de contravenții, un beculeț : se ridică pe vîrfuri și-l pune acolo unde e o dulie, în tavanul compartimentului... Nor-

Liviu Ioan Stoiciu

Continuare în pag. a 7-a

momos :

Mititeii domnului Brucan

În **Opinia studențească** nr. 8, domnul Silviu Brucan dă un lung interviu în care, printre altele, ne lămurește de ce s-a opus domnia sa alegerii domnului Iliescu în funcția de președinte al țării. De ce credeți că s-a opus ? S-a opus fiindcă domnul Iliescu a făcut parte din vechea nomenclatură de partid și de stat și țara are nevoie acum de oameni curați. Curat punctul 8 de la Timișoara, nici mai mult, nici mai puțin. Că mulți susțineau punctul 8, e ceva, că domnul Brucan îl afirmă senin acum, e altceva. Să citești și să nu crezi. Și ce mai spune (sfătos) domnul Brucan ? Spune multe, dar trebuie să ai cap să înțelegi, deoarece soluțiile oferite nu vin de la un oarecare iar „micile" povești au, fiecare, tîlcul lor. Mi s-a părut că am înțeles una dintre ele. Se făcea că domnul Brucan știe foarte bine englezește și fiindcă devenise „incomod" la București și fiindcă știa englezește a fost trimis ambasador tocmai la Whashington. Și prin zona aia tocmai era un inginer numit Keith, care conducea o companie prosperă, specializată în construcția de uzine petrochimice. Și mai avea mister Keith o nevastă și nevasta conducea o fermă nu tocmai prosperă. Și s-a împrietenit mister Brucan cu mister Keith. Cum s-au împrietenit ? „Aveam, zice mister Brucan, un șofer pe care îl chema Mititelu (cît de mare în grad o fi fost Mititelu, nu ni se mai spune, n.n.) și care era un mare bucătar. Pregătea sarmale și mititei, ne duceam la ei la fermă și făceam o masă la care îi invita pe toți vecinii lui. Duceam și (..) țuică și vin românesc și făceam niște mese de mergea vestea." Și uite așa, mai cu mititei, mai cu sarmale, mai cu țuică, mister Keith a hotărît să calce legile federale, care interziceau exportul de tehnologie avansată în țările socialiste și, nici-una, nici-două, ne-a construit combinatul petrochimic de la Brazi. Unul dintre cele mai moderne, la vremea aia, din Europa. Sigur că el (combinatul) a fost plătit cu bani grei (20 milioane dolari), dar fără mititei (Mititelu) domnului Brucan nici dracu nu ne-ar fi oferit atunci așa ceva. Concluzia se impune greu, dar se impune. Ce naiba vă zbateți atît cu Europa și cu intratu' în ea ? Cu niște mici și cîțiva litri de țuică o momim să vină singură la noi. Iar **brucani** putem importa, al nostru fiind cam deteriorat.

Ștefan Agopian

P.S. Ne miră că doamna Smaranda Jelescu, o veche ceaușistă a televiziunii române, a ajuns să-l laude pe poetul Marin Sorescu. Ceva mai penibil n-am văzut demult. Sper că poetul va trece cu umor peste grotescul în care a fost implicat. Pupătura scremută a doamnei de la televiziune ne-a mînjit totuși pe toți. Și din decembrie 1989 mulți dintre noi ne-am pierdut umorul.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PERICLE : „Arbitrul Orientului — Nicolae Ceaușescu — e mort. Dacă trăia, în Golf era liniște". **(Europa).** ● ALCIBIADE : „Marele patriot **Iulian Vlad** a împlinit în închisoare 60 de ani. La Mulți Ani, domnule general, în mizeria morală în care au tirit agenții străini România poate că e mai nobil și mai cinstit să fii în pușcărie...". **(România Mare)** ● CLAUDIU IORDACHE : ...„domnul cvt, prin sine insignifiant, el este doar o voce de vitrină a celor care, dacă nu au exercitat crima, au instrumentat-o, au incitat-o, au aprobat-o !". **(Adevărul)** ● ILIE NEACȘU : „Ei bine, tare mă tem (oare, mă tem ?) ca nu peste mult timp pe soclul gol din fața Casei Scinteii (parcă astăzi se cheamă Piața Presei Libere..., n.n.), părăsit în pripă de Lenin, vom urca cu surle și tromboane bustul marelui patriot și conducător (iar conducător..., n.n.) român, constructor neobosit de uzine, școli, case, metrouri (sic !), canale și hidrocentrale — NICOLAE CEAUȘESCU". **(Europa)** ● Nerușinatul C.V.T. (despre unul din martirii neamului, ucis bestial de securiști în închisoarea din Rîmnicu Sărat) : ...„cît despre memoria lui Ion Mihalache, ce să mai vorbim, îi țin francezii tabloul la icoană, și dacă n-ar avea țării cunoscuți, ai jura că e Napoleon pe podul de la Arcole". **(R.M.)** ● FELICIA MELEȘCANU : „Armata irakiană a fost **decimată** în proporție de 40%". (TVR) ● ALCIBIADE : ...„în lunile noiembrie-decembrie 1990, se pare că au intrat în România nu mai puțin de 40.000 de turiști sovietici și 25.000 de turiști unguri. Intențiile lor erau, în mod limpede, de a reedita performanța din decembrie 1989." ; „Nu se lasă liftele astea spurcate, dar acum sîntem pregătiți, numai să îndrăznească !". **(R.M.)** ● „Domnul **Grigore Vlădoi, «țăran din județul Buzău»**, gîndește la fel ca președintele Radioteleviziunii, domnul prof. Răzvan Theodorescu"... **(AZI)** ● ALCIBIADE : ...„se pare că Revoluția noastră, care a avut darul să arunce România în haos, a salvat, în schimb... Ungaria, care și-a rezolvat criza economică prin uriașele cantități de mărfuri trecute fraudulos din Transilvania". **(R.M.)** ● GABRIELA NEAGU : „Vă invităm că"... (TVR) ● „Femeia fierbe în 30 de secunde !". **(Sexy balamuc)** ● EMANUEL VALERIU : „S-a instaurat libertatea lătratului !". **(Libertatea)** ● B.G. : „Felicitări, domnule Emanoil Valeriu ! Lătrării merită, într-adevăr, scărmănați...". **(Democrația)** ● O. ȘTIRE : „Avem, în sfîrșit, speranța că lupta pentru democrație a luat un avînt de neoprit". **(AZI)** ● PETRE SĂLCUDEANU : „Doamne, cît sînt de naivi !". **(Adevărul)** ● Dr. MARIANA POP : „În jocurile de dragoste, delicate și rafinate — mai ales cînd partenerii nu sînt prea obișnuiți unul cu celălalt — mîna care caută organele genitale merge rareori la țintă" ; „Dacă mîna bărbatului este cea care mîngîie și caută, picioarele femeii se depărtează puțin singure și fac organele genitale mai accesibile". **(Sexy balamuc)** ● VICTOR SURDU : „Păi ce, noi sîntem Bulgaria ? Albania ? Noi sîntem un colos industrial". (interviu în **Adevărul)** ● Despre „Vatra românească" (microanchetă de Felix Anton Rizea), VLASE ION (informatician) : „— Este o organizație de scos ochii la unguri. Dacă n-ar exista unguri, ar inventa evrei sau țigani. Un pericol trebuie să existe de undeva. N-ar fi exclus să aflăm din România Mare că țiganii vor autonomia Olteniei. Pă ei nea Barbule ! Cu minerii-n frunte... Să mai uităm puțin de foame și frig" ; MARIA GANCIOPOL : „O aiureală «patriotică». Eu nu cred în toți demnitarii ăștia de la **„România Mare"**. (Cațavencu) ● DORINA BĂEȘU : „compatriotul nostru, ION ȚIRIAC, intenționează să-și sporească averea cu 22 222 de dolari, așa după ce-i va sărăci pe băieții de la CAȚAVENCU". **(Opinia studențească)** ● RĂSVAN POPESCU : „Acuzat de corupție, anchetat de poliție, primarul din Filiași a fost schimbat din funcție. Acum e director". **(Expres).** ● NICOLAE CĂMĂRĂȘESCU (inginer și fost securist în slujba poporului) : „Cred și astăzi că, în lipsa mea (din București, între 13—16 iunie 1990, n.n.), ați fi avut distrugeri mari". (Mihai Creangă,, reportaj despre mineri, în **România liberă)** ● ION VULPE : „Mie unuia mi se pare că ceea ce face această Margareta se numește uzurpare de titlu". **(Dimineața)** ● ȘTEFAN CAZIMIR : „Observ că bat cîmpii de o bună bucată de vreme"... **(Adevărul)**

Petre Stoica

PRECIZARE

Versiunea în limba română a poemului „Copilul" de Rabindranath Tagore apărut în numărul nostru trecut aparține poetului și indianistului **Gheorghe Anca.**

FUNDAȚIA „ȘCOALA ARDELEANĂ"

Fundația „Școala Ardeleană", persoană juridică înregistrată conform legii, reamintește că are ca principale scopuri actualizarea unei însemnate pagini de istorie și ca Blajul să devină un puternic focar al culturii și științei românești, pînă la a fi centru universitar în care cursurile vor fi gratuite.

Cei ce doresc a susține material și spiritual generoasele scopuri pot contribui cu fonduri în conturile : BCR—SMB nr. 45.10.5. 87.2. și BRCE nr. 47.21.542.300.2, sau își pot oferi serviciile la sediul din București, B-dul G. Coșbuc nr. 1 bloc P5B scara 2 etaj 1, apt. 27 sector 4.

Pentru a deveni membri fondatori, este necesar ca persoanele fizice să depună minimum 1 000 lei, iar persoanele juridice minimum 25 000 lei, sau corespondentul în valută.

Relații suplimentare la telefon : 81.55.38 sau 15.43.77.

Guvernul, cultura, dreptul public și filozofia valorilor (I)

O Hotărîre a Guvernului României din vara anului trecut (nr. 942/1990) referitoare la organizarea și funcționarea Ministerului Culturii aduce în discuție interesante chestiuni de drept public și de axiologie.

După cum se știe, Constituția democratică din 1923 avea la bază principiile suveranității naționale — toate puterile statului emanînd de la aceasta, pluralismului politic și separației puterilor în stat și recunoașterea românilor, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, libertatea conștiinței, a învățămîntului, a asocierii, a proprietății precum și o serie de alte libertăți și drepturi prevăzute atît în textul constituțional cît și în legi speciale. Odată cu înlăturarea regimului totalitar comunist, noua autoritate a statuat asupra necesității reactualizării unor principii constituționale democratice ca acelea referitoare la pluralismul politic și separarea puterilor în stat și a anunțat promovarea unei politici interne și externe subordonată nevoilor și intereselor ființei umane, respectului deplin al drepturilor și libertăților oamenilor. De asemenea, s-a prevăzut reașezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naționale, o primă măsură, în acest sens, fiind luată încă în primele zile ale noii puteri, cînd vechiul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste a fost desființat și a fost înființat Ministerul Culturii.

Nici cu ocazia înființării Ministerului Culturii și nici mai tîrziu noul legiuitor nu a redefinit însă raporturile culturii naționale cu statul, esențial alterate sub vechiul regim și nu a statuat nimic relativ la competențele, organizarea și funcționarea noului minister. În aceste condiții nevoile de reglementare juridică a acestui important domeniu au fost satisfăcute într-o oarecare măsură prin acte ale executivului, în special prin hotărîrea de guvern la care ne-am referit mai sus. Această hotărîre enunță o serie de principii pe baza cărora ar urma ca Ministerul Culturii să-și desfășoare activitatea și anume : principiile autonomiei culturii și artei, libertății de creație, primordialității valorii, șansei egale la cultură, neangajării politice și identității culturii naționale în circuitul mondial de valori.

Deși sînt numeroase alte aspecte ce merită să fie discutate, ne vom opri, în mod deosebit, asupra principiului autonomiei culturii și artei căreia guvernul îi dă următoarea formulare : Ministerul Culturii asigură crearea condițiilor materiale și morale pentru libera manifestare a legilor proprii și criteriilor specifice de valoare și de selecție ale artei și culturii, protejează activitatea creatoare și acțiunea cultural-artistică de ingerințele unor criterii care le sînt străine cum sînt : angajarea politică, funcționalitatea propagandistică, spiritul comercial. Trecînd peste întrebările ce se pot pune cu privire la semnificatia acelei părți din textul citat care se referă la condițiile morale necesare ocrotirii valorilor culturale și peste îndoiala ce se naște cu privire la faptul dacă individualitatea creatoare și statul, ca agenți prezumtivi ai activității creatoare și respectiv ai acțiunii culturale, pot rămîne împreună sub același regim de protecție — contra amintitelor ingerințe — ni se pare că și-a făcut locul aici o oarecare confuzie axiologică.

După Tudor Vianu, bun cunoscător al domeniului, există o serie de categorii de valori — economice, teoretice, etice, politice, estetice, religioase — care s-au separat una de alta prin efectul diviziunii și specializării muncii. Același distins autor ne spune că nu trebuie să confundăm între lucruri, bunuri și valori, un lucru devenind un bun în măsura în care satisface anumite necesități ale ființei umane concret determinată, în timp ce la valoare se ajunge în urma unui proces de obiectivare și generalizare intersubiectivă. Valoarea apare astfel ca o pură categorie ideală, prin raportare la care lucrului i se poate recunoaște, în deplină obiectivitate, calitatea de bun. Același lucru poate să nu apară oricînd și oriunde ca valoros și poate de asemenea să fie gîndită în sfera unor valori diferite. Astfel, tabloul îi apare sălbaticului drept o simplă pînză colorată în timp ce fetișul nu-i dă cetățeanului cult de astăzi nici-un fel de emoție mistică. După cum, pentru colecționarul de vase din ceramică acestea vor avea o pură semnificație emoțională și nu una domestică, pe cîtă vreme pentru negustorul oarecare de opere de artă, tabloul va fi valoros mai ales din punct de vedere comercial, valoarea intrinsec estetică a acestuia interesîndu-l numai în subsidiar. Din toate aceste aspecte care descriu, în fond, flexibilitatea cuplării diverselor sectoare ale realului la lumea valorilor apare însă și posibilitatea unor raportări axiologic inadecvate. O asemenea raportare nefirească, adevărată boală axiologică sau adevărat abuz întîlnim spre pildă în extetism pentru care utilul, adevărul, binele, ori sacrul nu au nici-un preț, ceea ce evidențiază printre altele nu numai grave defecte de personalitate și posibile alterări ale funcțiunilor corpului social.

Istoria a cunoscut situații de conflict între mai toate valorile arătate. Platon a condamnat arta pe temeiul' influenței proaste a acesteia asupra moralității cetățeanului în timp ce Nietzsche condamna ,dimpotrivă, morala, în special aceea creștină, sub cuvîntul că a moleșit individualitatea și a stîrbit astfel frumusețea originară a insului pu ernic al vremurilor vechi. Tolstoi a condamnat și el arta considerînd că, prin rafinamentele sale, aceasta i-a dezbinat pe oameni împotriva preceptului biblic care le poruncește ca ei să se unească.

Războiul valorilor nu este totuși inevitabil. Pr. Siller socotea că starea estetică produce o atmosferă de disponibilitate sufletească aptă a primi și a purta înainte rigorile legii morale, iar J. Ruskin arăta că forțele creației artistice sînt adesea forțe etice ca patriotismul, virtutea și credința în dumnezeu. Adevărul este că valorile stau într-o conexitate organică și că nici una din ele nu este lipsită de facultatea de a se îmbogăți cu o seamă de lucruri capabile de a fi folosite și prin alte împrejurări decît acelea proprii domeniului specific. În consecință, se naște posibilitatea deschiderii simultane spre mai multe valori, unul și același lucru fiind apt să satisfacă conștiința apetitivă și ca operă de artă dar și ca instrument de sugestie politică ori etică sau, pur și simplu, ca obiect de comerț. Mai mult decît atît, avînd în vedere că valorile nu încetează niciodată să depindă una de alta și că aprofundarea oricăreia din ele este aptă să libereze drumul spre cooperare cu celelalte, oricare din valori ar fi la un moment dat dominantă, există posibilitatea regrupării armonioase a restului constelației valorice în perspectiva aceleia devenită centrală, fără ca poziția de mai mare dignitate a uneia să constituie un blocaj pentru celelalte. Pacea valorilor este astfel mereu cu putință, iar imperialismul uneia singure nu poate fi niciodată permanentizat.

Roland Cotârlan

Un posibil colaps și o foarte probabilă dictatură originală (III)

Cum trecătoare-s toate, slavă Domnului că a trecut și greva C.F.R.-iștilor ! Fără să se fi ajuns la intervenția **spontană** dar bine organizată a unor importante categorii de cetățeni care, neavînd trenuri, puteau veni totuși în număr mare cu autobuzele, șoferii fiind bine cuminți ; cu autobuze și cu ce apuca fiecare să ia în mînă pentru a fi mai convingător. A trecut și fără intervenția — legitimă, nu ?, dată fiind hotărîrea Curții Supreme de Justiție —, deci fără intervenția **organelor de ordine** cărora le aparține, acum și de drept, armata.

Chiar zău că slavă Domnului ! Adică nu doar fiindcă așa vine vorba. Păi dacă acei „ciocli ai economiei românești" ne aduceau în stare de **colaps** (de la dl. Brucan, parcă, formula s-a răspîndit în toată propaganda oficială), ce s-ar mai fi întîmplat cu Raportul dlui prim-ministru ? ! Și încă o dată, deși mass-media s-a mai laicizat, încă o dată slavă Domnului, gîndindune la vizita oficială a președintelui Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Doamne, în ce situație delicată s-ar fi aflat distinsul parlamentar Anders Björck, dacă, venind în România cu medaliile deja pregătite, ar fi fost nevoit să afle — căci precis se găseau niscaiva trădători de țară care să-i spună — că tînăra noastră democrație tocmai a înregistrat cu cîteva zile în urmă o victorie zdrobitoare împotriva unei greve printr-o strînsă colaborare a forțelor de ordine cu grupuri mari de cetățeni indignați !

Așadar, dacă a trecut cu bine, poate că nici n-ar mai trebui pomenit acum episodul, mai ales că, între timp, viața (!) a avut grijă să ne ofere destule alte motive de îngrijorare. Evidențiată însă pregnant la vremea respectivă, a grevei, **criza legalității,** nu credem că poate fi considerată de domeniul trecutului odată cu greva, drept care ne-am și încumetat să insistăm încă asupră-i.

Manifestîndu-se în fel și chip, pretutindeni, uneori cu multă cheltuire de ingenuozitate sau, adesea, primitiv și brutal, **încălcarea legii** tinde (dacă nu chiar a și ajuns) să se impună ca **una dintre caracteristicile definitorii ale socialului în România.** La care, revoltate, mai multe voci „din popor" acuză cu exces de democrație. Alte voci, răstite, cer de-a dreptul instaurarea unei dictaturi militare pentru înfăptuirea căreia cîțiva generali „patrioți" din garda veche, foarte activi în decembrie '89, ar fi numai potriviți de pus la cîrma țării. Deocamdată, debandada, corupția, bunul plac, „relațiile" ș.a.m.d. par să ne domine încă mai dihai decît pe vremea odiosului.

Ipoteza pe care o formulam cu o săptămînă în urmă, anunțată în final sub forma interogației retorice, era că explicația **principală** trebuie căutată nu numai și nu neapărat în deteriorarea morală produsă de-a lungul celor aproape cinci decenii de totalitarismul comunist.

Într-adevăr, prin însăși conceperea-i, dar mai ales prin modalitățile concrete de aplicare, legislația socialistă/comunistă a generat, cumva firesc, pentru marea majoritate a societății, o raportare negativă la norma juridică în genere. Inclusiv pentru că, cel mai adesea, legile păreau absurde. Așa păreau doar, dar nu erau, întreaga structură legislativă și modul cum era ea folosită avînd o raționalitate bine definită și bine urmărită : **culpabilizarea potențială la scară de masă.** De unde și un anumit fel de adecvare a comportamentului individual și a relațiilor sociale, proprii mediului concentraționar. De asemenea, alte consecințe au fost generalizarea comportamentului schizoid și/sau apariția vestitului „om nou" ca **om fără nici un Dumnezeu.** În grabă spus, cam așa ajunsese în decembrie societatea noastră, ca de altfel și celelalte societăți pe unde a bîntuit cea mai dreaptă și mai umană dintre orînduirile pe care le-a cunoscut vreodată istoria. Cu privire la modalitățile de acțiune eficientă întru redresarea acestei situații se poate discuta mult. Că era nevoie să ne facem procese de conștiință fiecare în parte — bineînțeles că era, după cum și este —, că trebuia să învățăm istorie — nici vorbă și nu doar istorie —, că trebuia să învățăm regulile elementare ale unui comportament social democratic — sigur că trebuia... Cîte și mai cîte nu trebuiau făcute și învățate ! Și toate concomitent cu permanenta luptă pentru supraviețuire care, după decembrie '89, a trecut printr-o perioadă de **întreținută iluzie** a deblocării pentru toți a tuturor posibilităților. Iar noi, marea majoritate, bieți oameni, ce să facem mai întîi ? !

Dar Puterea (pentru că, în fapt, a fost și este una singură), oare Ea a făcut, face ceea ce se cuvenea și se cuvine făcut pentru reinstaurarea respectului necondiționat al legalității ? Spre a putea răspunde, folosind ca metodă analiza concretă a conținutului noii legislații, în curs de elaborare, balanța aprecierii ar putea să încline către un răspuns afirmativ. Pe ici pe colo însă, dar vorba ceea, în punctele esențiale, semnalele de alarmă sînt foarte puternice. Dar, oricum, în lipsa constituției, această metodă este deocamdată inadecvată. În schimb, o altă metodă ar fi aceea a căutării răspunsului, avînd în vedere : 1) componența și modul cum își desfășoară activitatea forul legiuitor ; și 2) componența și modul cum acționează instituțiile statului care asigură aplicarea legilor. Multitudinea și varietatea exemplelor prin care, atît într-o privință, 1), cît și în cealaltă, 2), ceea ce s-a întîmplat pînă acum contravine flagrant reinstaurării respectului pentru lege descurajează orice comentariu. După cum și lasă foarte puțin loc pentru speranță. De-ajuns ar fi fost numai „13—15 iunie", dar pe lîngă acel moment de maxim, sînt o puzderie de alte evenimente despre care aflăm mereu dintr-o „anumită presă", tolerată, atîta vreme cît s-a văzut că nici nu deranjează prea tare și conferă prestigiu democratic.

Procedînd la fel și pînă acum, Puterea va putea desigur să-și impună prin forță legile, dar nu va obține și respectarea lor, respectul pentru lege în genere ca element definitoriu al normalității sociale. Și, consecvent, nici respectul pentru omul legii, fie că este îmbrăcat în robă sau în uniformă cu trese și chipiu. Teamă da, din nou teamă, dar nu respect.

6 martie 1990

Șerban Lanescu

reflexe

„Huliganismul“ în cultură

Într-o discuție purtată cu Gabriel Liiceanu în 1978, la București, Constantin Noica folosește expresia „a fi huligan în cultură“, referindu-se la Victor Stoichiță, căruia îi reproșeaza excesiva receptivitate culturală și absența „huliganismului“ în domeniu. Elementele puse în balanță de Noica sînt, pe de o parte, reacția constant favorabilă față de marile opere, iar, pe de alta, lipsa reacției de respingere a acestor opere — înțeleasă ca o lipsă (nejustificată) a spiritului negator individual. **Respingere,** în acest caz, ar echivala cu **revoltă personală,** cu o contestare benefică și constructivă, cu un „huliganism“ necesar, deci.

Jurnalul de la Păltiniș, în paginile căruia este consemnată discuția, nu conține detalii suplimentare în legătură cu sensul atribuit de Noica expresiei. Aș fi tentat, pornind de la datele existente, să-i atribui o altă semnificație, sugerată de contextul unei culturi atrofiate, ce s-a manifestat sub dictatură, începînd cu anii '50 și pînă astăzi : aceea a **deschiderii** și **receptivității** totale față de nou, față de experiment, față de inovație. „Huliganismul“ cultural, care pare a ne fi lipsit de la generația lui Eliade, Cioran, Sebastian încoace (excepție, parțial, făcînd oniricii și optzeciștii), ar însemna în această accepție nu copiere lipsită de discernămînt, nu import sau plagiat, ci acceptarea și asimilarea dezinhibată a **noului** în cultură — fie el și împrumutat din lumea occidentală pe care unii dintre noi o consideră și azi „putredă“. Efectul ar consta nu numai în sincronizarea cu tendințele și, de ce nu?, valorile mondiale actuale, dar și în posibila lor depășire, căci, în ultimă instanță, „huliganismul“ cultural ar putea fi echivalent cu **avangarda** culturală.

Întrebarea care se pune în mod firesc aici este aceea a motivației atitudinii de „huliganism“ cultural : avem oare nevoie de așa ceva, într-un moment în care tot mai multe voci se ridică împotriva „vînzării de țară“ ? Și dacă da, de ce ? Răspunsul e limpede și el face abstracție de insinuările ipocrite și răuvoitoare ale mai vechilor și mai noilor nomenclaturiști culturali : după dogmatismul perioadei staliniste, după „orientarea“ prin **Teze** a perioadei ceaușiste, după mai bine de patru decenii de sufocare artificială a libertății de exprimare și, în mod special, a celei de creație, se simte nevoia unei incontestabile reacții compensatorii față de vechile reflexe culturale, a unei desfășurări de mari proporții a tendințelor novatoare — eliberate de cenzura exterioară și de cea interioară (falsele complexe). Motivația acestei avalanșe de atitudini și manifestări novatoare (care ar trebui încurajate cu orice preț și prin orice mijloace, în afara oricărei raționalități critice care le-ar putea cenzura ori intimida) trimite la suplinirea și umplerea golului lăsat de perioada totalitară și, prin posibilitatea apropierii de timpul cultural occidental, la recuperarea distanței care ne separă de circuitul universal actual al valorilor.

Din perspectiva unui potențial „program“ — dacă se poate spune astfel — de redresare a culturii române prin **deschidere** necondiționată spre exterior și, cu precădere spre acele forme de manifestare artistică pe care ne-am prefăcut a nu le băga în seamă, omițîndu-le siliți sau de bunăvoie, s-ar cuveni avute în vedere două etape : o primă etapă de stimulare, încurajare și acceptare a tuturor atitudinilor, ideilor, tendințelor, manifestărilor **noi** în cadrul culturii noastre, cu scopul unei acoperiri în primul rînd **cantitative** și de **diversitate** și o a doua etapă de selecție valorică, de ierarhizare — cu alte cuvinte, de reactivare a spiritului critic.

Fără a emite pretenția unei judecăți absolute, aș încerca să schițez modul în care văd eu deschiderea de care ar avea nevoie cultura română în clipa de față, în sensul debarasării de orice complexe. Să luăm, de pildă, cazul literaturii, atît de închistată în dogme, „direcții“ trasate de sus, supusă unei necruțătoare cenzuri formale și de conținut.

Cenzura a fost aplicată și auto-aplicată (în momentul reglării mecanismului individual al fricii și obedienței) în domeniul climatului literar, al categoriilor, temelor și limbajului literar — ca să dau numai cîteva exemple, legate de **conceperea** și **producerea** textului literar. Exemplele dovedesc, de fiecare dată, absența cvasi-totală a trăsăturilor auctoriale sau textuale specifice acelei atitudini și manifestări pe care am numit-o, cu un termen generic, „huliganism« cultural.

Climatul literar era, pînă în decembrie 1989, unul al suspiciunii generalizate și al inhibițiilor mai mult sau mai puțin afișate — fenomene determinate de teama de delațiune — și, în egală măsură, unul al auto-cenzurii de exprimare și al limitării posibilităților de afirmare creativă ; scriitorii care nu au respectat „regula jocului“ impusă în mod abuziv de Puterea comunistă și acceptată tacit de către colegii de breaslă au avut de suferit și din partea unora și din partea celorlalți, plătind pentru onestitatea și îndrăzneala lor literară.

Formele de organizare culturală care ar fi permis manifestarea unui climat literar neconvențional erau torpilate cu fiecare an de către Putere și exponenții ei ; printre puținele forme autorizate, rămase intacte, s-au numărat cenaclurile — dar ele însele se aflau supuse în permanență presiunilor de diferite feluri.

În ceea ce privește categoriile și domeniile literare „exilate“ în perioada comunistă, aș menționa **absurdul, fantasticul** și **grotescul,** care erau sancționate din simplul motiv că deranjau oficialitățile prin libertatea „excesivă“ de exprimare și prin posibilitatea de a evita „direcțiile“ realismului cerut de Putere, grație glisării în refugiul imaginarului. E de așteptat, astăzi (pînă nu va fi din nou prea tîrziu !), un reviriment al acestor categorii în literatură.

„Huliganismul“ cultural ar trebui să se manifeste, în mod normal, și în sfera **para-literaturii,** cvasi-inexistentă în perioada dictatorială comunistă : banda desenată, romanul polițist, cartea S.F., foto-romanul ar trebui să-și ocupe locul pe care îl merită în circuitul cultural al oricărei țări în care libertatea artistică se manifestă. Lăsînd deoparte necesitățile psihologice cărora aceste genuri și specii le răspund, oferind publicului o funcție imaginativă compensatorie, să observăm în primul rînd că **para-literatura,** susținută cu mai mult sau mai puțin profesionalism, poate aduce cîștiguri substanțiale culturii.

Am ajuns și la problema cenzurii formale, de limbaj — care se leagă deseori și de cenzura tematică. Cenzura formală, ca și în cazurile precedente pe care le-am discutat, se îmbină cu o **auto-cenzură** ce își are originile nu numai în reacția de obediență la „poruncile“ dictaturii, ci și în lipsa de experiență și de lectură literară a scriitorului. Ne face sau nu plăcere să recunoaștem acest lucru, trebuie să admitem că o bună parte din cei care au făcut literatură în perioada dictaturii lui Dej sau Ceaușescu nu au avut posibilitățile sau nu au dorit să-și îmbogățească „bagajul de cunoștințe“ în domeniu... Rezultatul se vede în ziua de azi, cînd, într-un context cultural cît de cît normal, majoritatea cărților scrise sub regimul totalitar nu ne spun sau nu ne **mai** spun nimic, nici sub raport tematic, nici stilistic !

Problema limbajului literar a fost abordată cu mult curaj (dat fiind că este una din primele încercări de demolare a tabu-urilor existente) în numărul 52/1990 al revistei **Contrapunct** de către poetul Florin Iaru. Argumentația lui se bazează pe premisa că nu se poate scrie literatură — mai cu seamă roman ! — făcînd abstracție de anumite cuvinte, ca și cum nu ar exista ; în această privință, autorul articolului se dovedește cît se poate de tranșant, pledînd pentru desființarea oricăror prejudecăți de exprimare, indiferent de natura lor : „Există un dozaj secret al bubelor, mucegaiului și noroiului care nu poate fi învățat și nici recomandat. Dar eu, unul, știu că literatură fără cuvinte, fără toate cuvintele, nu se poate face.“

Să luăm un exemplu pe care îl dezvoltă și Florin Iaru : cel al cuvintelor referitoare la o temă care aproape că lipsește din literatura noastră contemporană — sau, în orice caz, este abordată voalat ; e vorba de tema **sexualității,** privită de regulă fie ca **trivială,** fie ca **rușinoasă.** Din perspectiva relevanței acesteia, romanele lui Preda, Ivasiuc, Buzura și chiar Breban (pentru a nu menționa decît numele cele mai importante ale prozei ultimelor decenii) par a fi niște povești pudibonde pentru adolescenți, căci scenele lor erotice sînt oprite la jumătate, sublimate sau pur și simplu trecute cu vederea ! Auto-cenzura, în asemenea cazuri, afectează nu numai limbajul, ci și întreg conținutul operei, din moment ce anumite subiecte sau teme devin **tabu** și sînt escamotate sau dezvoltate cu jumătăți de măsură.

Oarecare semne de „dezgheț“ cultural, cel puțin în sensul dezinhibării față de libertatea cuvîntului, au apărut totuși, în ultimul timp. **Convorbirile literare** ieșene au deschis o **Bibliotecă a Literaturii Interzise** în care, pentru prima oară după 1939, re-editează **Povestea poveștilor** și **Povestea lui Ionică cel prost** de Ion Creangă, din ediția Kirileanu. Savoarea acestor două povestiri „corosive“ este remarcabilă ! Tot în **Convorbiri literare** (dar, de data aceasta, în revistă și nu în supliment), am citit de curînd și o poezie erotică a lui Emil Brumaru, fără să mi se zbîrlească părul în cap de indignare ori să rup revista în bucăți. Începutul a fost făcut — pentru perioada noastră post-dictatorială în cultură, și, indiferent că strîmbăm din nas în mod ipocrit sau afișăm aere de mironosiță, diversitatea exprimării, libertatea de creație în domenii pînă mai ieri interzise **există** și trebuie acceptată și încurajată ; fie și numai pentru obținerea acelei **varietăți** din care ne vom permite apoi să **alegem** ceea ce ne este pe plac.

Înainte de a încheia această pledoarie în favoarea deschiderii spre nou a literaturii și culturii noastre, aș vrea să mai observ un lucru. Discutînd chestiunea „huliganismului“ cultural și referindu-mă în mod special la literatură, am omis deliberat problema adevăratului huliganism al scrisului, cel care nu mai are nimic de-a face cu arta, spiritul de inovație și bunul-simț, din moment ce se definește exclusiv prin trivialitate și impertinență. Dacă încurajăm și susținem inițiativele creative novatoare, se cuvine totodată să sancționăm mitocăniile și cutezanța răuvoitoare a **veritabililor** huligani culturali. Impostura acestora, deși dublată de vehemență și tenacitate, nu a dus niciodată prea departe în artă ; și nu există nici un motiv să credem că regula va fi infirmată acum. De aceea, în ziua de astăzi, ca întotdeauna, rămîne preferabil titlul de „huligan“ cultural adresat artistului care încearcă să-și depășească inerțiile și timpul, celui de „justițiar“ aplicat „scriitorilor“ care, de pildă, își permit să discrediteze talentele autohtone sau să arunce cu noroi în disidenți, numindu-i „securiști“.

Ion Manolescu

povestea vorbei

Expresivitatea limbajului cotidian

Se poate pune, mai întîi, o problemă terminologică. Se poate discuta, de la caz la caz, dacă cuvintele și expresiile cu sensuri, adesea și cu forme de negăsit în dicționarele de limbă contemporană, care apar în conversația relaxată a tinerilor sau a mai puțin tinerilor sînt încadrabile în categoria **argoului, a jargoanelor sau a limbajului familiar.** Primele posibilități presupun circulația într-un cerc mai închis, cea din urmă — o relativă frecvență și accesibilitate a formelor în cauză. Se pot face, apoi, considerații estetice sau morale legate de folosirea acestui limbaj : sărăcire a expresivității, zic unii, observînd cuvinte polisemantice care se repetă foarte des, cu nuanțe marcate doar de intonație și context ; expresivitate și inventivitate, observă alții, ale căror argumente sînt evidentul caracter metaforic, puterea derivativă și în general, capacitatea de permanentă înnoire a acestui compartiment al limbii. Oricum, argoul contemporan (să-i spunem așa, indiferent de faptul că latura practică, de păstrare a secretului, definitorie pentru argoul clasic — al hoților —, e total înlocuită în această variantă de circulație mult mai largă de spiritul de frondă și de nevoia de expresivitate) e tot mai atestat, în ultima vreme, în scris : în cărți care reconstruiesc universul cotidian și în ziare și reviste, în momentele în care își permit (sau, chiar își propun) un stil dezinvolt, neconvențional.

Aproape orice discuție despre argoul românesc contemporan — în varianta lui neprofesională, de limbaj al tinerilor — începe cu cîteva exemple canonice (și se limitează, uneori, la acestea) : **mișto, nasol, gagiu** — și încă cîteva. E ceea ce împiedică, în parte, să se observe dimensiunile mai largi ale fenomenului : desigur, argoul românesc e relativ puțin dezvoltat și e mai greu de găsit o conversație pe care s-o domine în exclusivitate, în care pentru un vorbitor de limbă română literară neavizat totul să fie de neînțeles : e vorba, mai curînd, de elemente expresive care se inserează în limbajul de toate zilele. Numărul lor este totuși mai mare decît se crede de obicei. Să examinăm cîteva cazuri a căror circulație s-ar putea să fie efemeră, dar nu legată de un grup social limitat (studenți, militari etc.) : **meseriaș, valabil, vrăjeală, trombonist, trotilat, a se da rotund, a zemui, venit cu pluta (sau plutaș), căzut odată cu ploaia, venit cu roata de cașcaval pe dunga gardului, e groasă, măcăne** etc. Unele sînt mai vechi, altele n-au apucat să fie înregistrate de lingviști, deși cercetările în domeniu nu sînt deloc de neglijat : există numeroase articole dedicate argourilor, scrise de prin anii '20 pînă în prezent și inventariind forme care riscau să se piardă definitiv ; oricum, e amuzantă discrepanța dintre specialiștii care iau foarte în serios acest aspect al limbii și îi apreciază expresivitatea — și amatorii care (mai ales operînd cu clișee și exemple tip și reducînd problema la cazul unor cuvinte așa-zicînd „urîte“) cer „purificarea“ limbii și evitarea argoului.

În momentul de față, de altfel, e evident, că elementele argotice de tipul de mai sus — care ar putea fi foarte bine încadrate în aspectul familiar al limbajului — se opun „limbii de lemn“ și în general formulelor fixe abstracte și greoaie ale unui stil oficial. Una din trăsăturile stilistice fundamentale ale limbajului familiar și argotic este evitarea **hiperbolei ;** acolo unde aceasta pare totuși să fie prezentă **(j'de mii, criminal, în disperare),** utilizarea e invariabil ironică. În schimb, valorizarea se face prin adjective al căror sens de bază e moderat apreciativ și a căror întrebuințare inițială ilustrează mecanismul **litotei ;** foarte frecvente sînt astăzi **valabil** („E un tip valabil“) și mai ales **meseriaș,** folosit și ca substantiv (deci cu o inovație doar semantică), dar și ca adjectiv („o muzică meseriașă“). Sensul lor — indicat intonațional — merge de la „bun“ la „foarte bun, excelent“. Eufemismele **obosit** pentru „beat“, **a împrumuta** sau **a completa** pentru „a fura“ presupun, ca atitudine intelectuală, același refuz al exagerării, al dramatizării. Limbajul familiar sau argotic contemporan presupune, de altfel, existența unei conștiințe lingvistice destul de dezvoltate. Una din operațiile care o dovedesc este parodierea limbajului pretențios, asociat cu verbe comune : **a băga în fizic** („a mînca“), **a ieși în peisaj** („a ieși afară“), **a intra în peisaj** (despre o mașină : „a ieși, din mers, în afara șoselei, a intra în pom“) etc. Interesantă este și „deconstrucția“ acțiunilor în gesturile care le compun și care le substituie metonimic, sugerînd implicit și indiferența sau chiar absența scopului : **a da din buze** („a vorbi“), **a băga în el** („a mînca“). Zonele de maximă bogăție lexicală, de acumulare a sinonimelor sînt, cel puțin la o apreciere sumară, neîntemeiată pe o statistică, aprecierile referitoare la indivizi sau situații, acțiune de ironizare **(a face mișto, bășcălie, caterincă** etc.), faptul de a păcăli și de a se lăsa înșelat, ierarhia de calificări cuprinsă între „naivitate“ și „prostie“.

Exemplele de mai sus nu numai că au ca punct de plecare cuvinte din limba comună, chiar din lexicul ei fundamental, dar pot fi și destul de ușor decodate, chiar de la prima întîlnire cu ele, prin recunoașterea unei scheme de construcție de tipul figurii de stil : nu sînt însă întîmplătoare, accidentale, ci mai mult sau mai puțin intrate în circulație, devenite unități ale unui limbaj aparte, extrem de accesibil cercetării și extrem de interesant.

Rodica Zafiu

„Păcatul“ poeziei

Prin datele de apariție ale celor mai importante dintre cărțile pe care le-a publicat, Dan Laurențiu aparține promoției '70. Dar exemplaritatea poziției sale se plasează dincolo de orice cronologie, căci poetul face parte din categoria celor care au reușit să fixeze la o cotă extrem de ridicată atît standardele estetice ale lirismului nostru postbelic, cît și reperele unei desăvîrșite conduite personale. În ambele orizonturi, care în viața scriitorului român ajung atît de rar la performanța unui bilanț pozitiv, Dan Laurențiu nu are nici ce modifica și nici ce să-și reproșeze. Cînd toate cărțile care s-au scris la noi după cel de-al doilea război mondial vor fi recitite, cînd faptele oamenilor vor fi cîntărite cu o balanță mai precisă decît cea de care dispunem azi și cînd se va scrie istoria literară a acestei perioade, se va vedea cît de sigură e linia de forță care trece prin inima poeziei lui Dan Laurențiu.

Călătoria mea ca martir și erou al timpului, ultima carte a poetului, apărută la Editura „Albatros“ (București, 1991), impune din capul locului această elementară constatare. În orice caz, **Călătoria mea...** continuă în chipul cel mai firesc cu putință volumele anterioare ale poetului, ca și cînd am avea de a face, cum observa la un moment dat Dan Cristea, cu o perpetuă reîntoarcere la același fundamental poem. Dacă se poate vorbi de o diferență, aceasta e de căutat în direcția unei mai mari economii a mijloacelor, în transparența sau în descărnarea aparentă a frazelor, care în schimb au cîștigat parcă și mai mult în tragism. În rest, aceeași mare febră metafizică, același aer de posedat sau de victimă a singurătății și a destinului, în fine, aceeași încrîncenată încredere în ideea izbăvirii prin iubire, prin poezie și prin Dumnezeu: „Nu am de ales altă cale în viață / calea mea este întunericul / și iubirea ca o rază invizibilă / și care mă duce orbește prin noaptea puternică / / nu mai am de ales nici un drum / el mi-a fost predestinat / încă de la începutul lumii / acum drumul mă conduce / nu eu pe el / / și trebuie să mărturisesc / cu mîndrie și cu umilință / / acest drum este drumul oilor / care se duc behăind la abatorul sacru“ **(Acesta e drumul)**.

Nu e nimic „jucat“ sau mimat în poezia aceasta : dimpotrivă, totul stă parcă sub semnul unui neînțeles blestem, care angajează (nu vom înțelege niciodată exact de ce) credința, iubirea. Într-un cuvînt, viața poetului. Ne pot induce în eroare unele din titlurile aproape suprarealiste ale poemelor, bruștele grimase ironice și, la un alt nivel, virajul ontologic prin care se trece de la un plan la altul al vieții cu un firesc deconcertant. Tipică din acest punct de vedere este **Corbii negri porumbeii albi** continuum exemplar instituit între simbolurile sau fantasmele poetului și reperele lumii exterioare, într-o îmbricare perfectă, de adevărată bandă poetică a lui Möbius : „Așa te vei stinge / un corb alb căzînd / de pe o ramură neagră / o ramură metafizică pe care o port / / eu în cap și la subsuoară / de pe care a trebuit să cadă / un porumbel negru croncănind / de pe ghemotocul lui / unde-l țineam pe ramura / / ancestrală a capului meu albit / de gînduri și mai ales unde / l-am încălzit toată iarna / la sînul meu la subsuoara mea / / el a căzut dar puii săi albi / zboară pe cerul acestui oraș / unde mă mir / că mai supraviețuiesc / cîrîind pe creanga mea metafizică“.

Același efect îl mai poate avea aparentul manierism al culorilor, **albul, negrul, albastrul, roșul,** folosite în chip obsedant. Poetul doarme pe o canapea roșie, o femeie neagră îi pune două garoafe albe într-o vază de cristal, altă dată „o neagră nebună“ aleargă plîngînd sub Luna galbenă și din cer cad mici diavoli roșii cu limbile înnegrite de păcat. Dar prin esențializare, toate aceste culori devin noțiuni personale, cărți de vizită, semne, anulînd poza și transformînd cunoscutul repertoriu simbolist sau expresionist într-un impresionant spectacol metafizic, ca în acest adevărat roman „de capă și de spadă“, abstractizat pînă la a fi devenit un mit personal : „Pe treptele aurorei de seară / a coborît un străin / el era îmbrăcat în negru / și purta o pălărie neagră / / aurora de seară s-a întunecat / la vederea acelui trecător / și încet-încet și-a aprins stelele / ele străluceau cu focuri de gheață / / iar străinul și-a deschis / umbrela neagră / și ghetele sale străluceau / pe drumul negru / / un om negru cu un joben negru / și cu o umbrelă neagră / venea în întîmpinarea acelui / străin negru s-au întîlnit / / la mijlocul podului negru / și vai și-au dat mîna cu mănuși / de catifea neagră / o șoaptă s-a auzit în ceruri / acei doi domni negri cu / / mănuși negre și umbrele negre / n-au schimbat nici o vorbă neagră / / pe podul negru o strîngere de

mînă / mai neagră decît catifeaua care le / proteja nu numai fețele / / dar ghetele mai lustruite / decît conceptele transcendentale ale lui Kant / care au făcut au pavat drumul / filosofiei noastre o da / / pe podul acela negru unde s-au / întîlnit doi oameni negri cu umbrele / mai negre decît jobenele lor negre / a trecut într-o fugă nebună / / trăsura timpului în ea călătorea / o femeie cu părul blond rîzînd în hohote cei doi / domni negri au scos din buzunare / pistoale și s-au împușcat / instantaneu și podul s-a prăbușit / și odată cu el dispăru și trăsura timpului“ **(O femeie în trăsura timpului)**.

După cum se vede, Dan Laurențiu este un romantic care a profitat de toate experiențele lirice de după romantism—simbolismul, expresionismul și chiar avangarda istorică—filtrîndu-le și purificîndu-le de partea cea mai radicală a expresivității lor. De aceea, într-o tipologie ideală, adică într-o serie concepută în afara relațiilor de determinare directă, el se plasează în linia Bacovia — Emil Botta. De primul îl apropie lirismul superior monocord și aerul funerar, de cel de-al doilea hieratismul și misterul, cu deosebirea că întregul se subordonează unui principiu seminal de natură metafizică și religioasă. În plus, spre deosebire de modestia (uneori jucată) a lui Bacovia sau a lui Emil Botta, la Dan Laurențiu percepem din cînd în cînd semnalele orgolioase ale unei poetici care atunci cînd își îngăduie să se privească din afară, nu se mai complace în minimalizarea sau în persiflarea ei : „Piramida lui Tutankamon / cel învelit în bandaje de aur / ca să-l întreacă pe cel ce zboară / pe ceruri ziua și noaptea fără odihnă / / piramida soarelui pe care a cutezat / s-o înfrunte acest pămîntean / se va pierde cu vremea-n pustiu / piramida albastră a gîndirii mele / / nu va cădea / sub roțile de gheață ale timpului / ea va rămîne acolo inaccesibilă omului / în mijlocul deșertului / / ca un monument al / eternei sensibilități ininteligibile / o piramidă ca un protest în calea / vîntului și nisipului din oase / / o piramidă albastră / ca o amintire a absolutului“ **(Piramida albastră a gîndirii mele)**.

Orgolioasă în raport cu propriul ei trecut și chiar în comparație cu toată istoria lumii care o înconjoară, poezia lui Dan Laurențiu își regăsește spaimele și umilința atunci cînd se raportează la **absolut** : „Eu ar trebui acum la bătrînețe / să renunț la sensul cunoașterii / binelui frumosului și adevărului / dar sînt eu demn de toate acestea / / nu sînt oare culpabil / și păcătuiesc în fiecare zi / ca un avocat al răului / batjocorind natura divină / / prin însăși esența mea / de revoltat împotriva creației / nu sînt oare cel vinovat / că propun ipoteza unei alte lumi / / decît aceea în care ne-a fost dat / să ne găsim mormîntul / nu sînt cel care aduc Demiurgului / un afront cu gura vorbitoare / că sînt un mesager al veșniciei“ **(Scrisul este o contestație sau un elogiu)**.

Ajunsă în acest punct, poezia lui Dan Laurențiu s-a reîntors la singurătatea, la vinovăția și la blestemul ei. Cred că Mircea Iorgulescu avea dreptate cînd afirma în **Scriitori tineri contemporani**, că Dan Laurențiu este un înger căzut. Mai exact spus, un înger pe care l-a alungat din Paradis păcatul poeziei.

Florin Manolescu

DIN PARTEA UNIUNII SCRIITORILOR

Joi, 7 martie a.c. a avut loc întrunirea Consiliului Uniunii Scriitorilor, condusă de președintele Mircea Dinescu.

Ordinea de zi a cuprins :

— Situația litigiului de muncă de la revista „Ramuri“ ;
— proiectul de buget pe anul 1991 ;
— premiile literare pe anul 1990, aprobarea regulamentului și votarea juriului ;
— aprobarea regulamentului de pensii și a regulamentului Fondului Literar ;
— chestiuni curente, discutarea situației conducerii revistei „Contrapunct“.

La primul punct al ordinei de zi, Ștefan Augustin Doinaș a prezentat spre aprobare, din partea Comitetului Director, un text care a fost dat ulterior publicității, litigiul în discuție urmînd conform statului să fie discutat de Colegiul de onoare.

Pe marginea celui de-al doilea punct la ordinei de zi, privind proiectul de buget, dezbaterile au fost ample, analizîndu-se situația financiară actuală și de perspectivă a Uniunii. Proiectul a fost înapoiat administrației pentru a fi întocmit mai echilibrat, în legătură cu posibilitățile Uniunii. A fost aprobat regulamentul premiilor și a fost ales juriul, format din 13 persoane.

Au fost aprobate regulamentul de pensii și cel al Fondului Literar. La ultimul punct al ordinei de zi situația în discuție a fost transmisă, conform statutului, competenței Colegiului de Onoare. S-au discutat, de asemenea, contestații la pensii. S-a luat act de demisia din consiliu a scriitorilor Ileana și Romulus Vulpescu.

La propunerea președintelui Uniunii Scriitorilor, Consiliul a aprobat primirea ca membru de onoare al Uniunii a d-lui. Eugen Coșeriu. Au participat la dezbateri : St. Augustin Doinaș, Dan Deșliu, Eugen Simion, Fănuș Neagu, Liviu Antonesei, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Magdalena Bedrosian, Z. Ornea, Grete Tartler, Ștefan Agopian, Gheorghe Grigurcu, Ion Mircea, Gheorghe Schvartz, Marta Petreu, Balla Zsofia, Daniela Crăsnaru, Mircea Ciobanu, Horia Bădescu, Florin Iaru, Laurențiu Ulici, Eugen Uricaru, Ion Bogdan Lefter, Elena Ștefoi, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Sîntimbreanu, Mircea Micu, Ioanichie Olteanu, Mircea Martin, Aurel Covaci, Ștefan Tcaciuc, Al. Dobrescu, Mihai Ursachi, G. Dimisianu, Mircea Mihăieș, Traian Olteanu, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Cărtărescu, Banu Rădulescu, Alexandru Mușina, Dumitru Chioaru.

În ședința de lucru din ziua de 7 martie 1991, Consiliul Uniunii Scriitorilor, la propunerea Comitetului director, a aprobat următorul text :

Consiliul Uniunii Scriitorilor din România regretă cererea de demisie din Uniune a domnului Marin Sorescu și-i propune să revină asupra hotărîrii D-sale.

Consiliul Uniunii declară că prin opera și activitatea sa, prin prestigiul internațional al scrierilor sale și prin modul cum a reprezentat literele românești peste hotare, Marin Sorescu face parte în continuare din Uniunea Scriitorilor.

Consiliul nu acceptă demisia lui Marin Sorescu din funcția de redactor șef al revistei „Ramuri“.

Conform statutului Uniunii Scriitorilor, rezolvarea litigiului de muncă de la publicația respectivă ține de competența Colegiului de Onoare al Uniunii. Dacă situația nu se va rezolva, cazul se transferă Consiliului Uniunii.

CONSILIUL UNIUNII SCRIITORILOR

marta petreu

Despre condiția realității

Iată că solemnele tribunale ale subteranei mă au
iarăși la mînă
Dar n-are rost să-nghenunchez : abia cînd sufăr
devin reală

Tu
păcat al meu :
umbra mea interioară mie precum cordul
zmeură coaptă rodind în zăpadă
coroniță verde veșnic mirositoare de mentă
Într-o pupilă obosită și lacomă într-o privire expertă
îmi voi oglindi astăzi
rochia stacojie — mi-am promis
Oho. Văd tonuri apocaliptice obsesiile încinse la roșu

Solemnele tribunale ale străfundurilor mă au iarăși
la mînă
Declar cu dreapta pe Carte :
n-are rost să cer îndurare
n-are rost să înghenunchez pentru o existență
de mîntuială
N-are rost nu vreau iertare refuz orice milă

Aici
în lumea funinginii
ce aplauze
ce jubilație
ce țopăială. Bineînțeles
nici tu foc nici tu smoală nici măcar făgăduitul
miros de pucioasă :

Insomnie perpetuă. Doar atît. Insomnie eternă

Veacul acesta

Oho. Ce zidire măreață ce împărăție de apoi
pe pămînt
aici acum da aici în imediata apropiere
bună de atins cu degetul
bună de pus pe rană

O țigară arde ce arde și se stinge în scrumieră
Orbii își ascultă pașii
Lupii lupii lupii
Ce tandrețe Domine ce tandrețe
plină de răni și de sînge coagulabil
Ce munți înalți ce utopii prețioase
ne întunecă vederea
ce măruntaie mirositoare are veacul acesta celest

Sînt obosită — spun — sînt obosită
Ultima făptură a Creației ultima utopie a lui
Dumnezeu
bate din palme bate din picioare
bate din gură
într-o mișcare epileptică de o epilepsie a speciei
desigur letală
sînt obosită
mă tem de întuneric și de ziua de mîine
tremur în fața umbrei mele
aplaud dezastrele băltoacele de sînge
cum aș aplauda
cearceaful alb înflorit cu mac
la dansul miresei

și creierul acela de om odihnit roz pe trotuarele
orașului
Sînt obosită Domine sînt euforică sînt pentru totdeauna
înfrîntă
fac destăinuiri în stînga și-n dreapta
privesc cu lupa ochiul tău
da ochiul tău cu iris negru
da un singur ochi ai precum Polifem mîncătorul
de greci
și-o singură pîlnie acustică una singură
și-o pui la unica ta ureche spre-a ne auzi vacarmul

Îngere
îngere orb îngere surdo-mut oligofrenule
deschide gura
deschide odată gura
vorbește
pălăvrăgește
judecă
judecă-mă

Apocalipsa după Marta

El îngerul meu a venit și mi-a spus :
iată vremea este aproape —
deci poți să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior
de cisma lui dotată cu pinten
de cisma lui de marochin împodobind pernițe
de purpuri
e vremea să-ți deschizi cartea cea mare cartea
cea neagră

Eu marta robul Lui am gîndit :
pot să-l prind pe Dumnezeu de-un picior
de cisma lui cu pinten
pot să îi ating măcar degetul mic — deține Forma
perfectă

Da. A venit vremea — țpun
Pot să îți ating cisma piciorul laba ta cu bătături
inflamate
pot să îți palpez măcar degetul mic strîmb
chinuit — ca în încălțări de-mprumut —
un picior muritor
Eu marta robul Lui pe pămînt

Cu mîinile crăpate de frig de leșie
eu marta cățelul tău pe pămînt
ți-am cuprins amîndouă picioarele
cu părul meu scurt ți-am periat încălțările
Te-am atins. Am făcut ce era de făcut.
Deci depun mărturie

Deci depun mărturie :
miroase a grajd. Miroase a jeg. Miroase dens etern
a murdărie.
Miroase a abator. E o duhoare de carne crudă
ruptă de pinteni strivită sub blacheuri
Ca sîmburii de măr copiii de lapte îi sparge în dinți
Miroase a carne vie ce moare miroase acru a latrină

Ce duhoare Stăpîne ce duhoare groasă
și veche
din prima zi a-mpărăției tale
(dar ziua izgonirii din Grădină ?)
Ce iz de moarte veche și proaspătă ce iz de moarte
eternă te înconjoară
ce cisme tocite scîlciate porți tu Doamne
Și ce picioare ce labe elefantine
pline de pustule de bătături de bale

Ce ești ? — te-ntreb

Precum tămîia din biserici
la temelia tronului tău celest plutește
aburul roșu de sînge bîziie roiuri de muște verzi
și grase
umflate ca păunii
Ai cismele crăpate în cruciate divine
și lustruite cu cremă de creier
pe pinteni îți atîrnă resturi de intestine zdrențe
de carne

Așa cum noaptea pe-obrazul meu curg piriiașe reci de
lacrimi
ție Stăpîne
viermișorii bine hrăniți îți mișună-n obiele
(Da — ești unic. De-aceea mă supun ? Nu știu prea
bine
O. Ziua izgonirii din Grădină)
Ce ești tu, Domine ? întreb
și tremur de furie și greață. De la o poștă
labele tale duhnesc
a ustensile de tortură a subterană. Ce ești tu,
Domine ? Mi-e silă

El Abadon îngerul meu pasărea mea de casă
a venit și mi-a spus : iată vremea este aproape
poți să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior
poți să-i lustruiești pantofiorul

Eu Marta ciinele lui pe pămînt
l-am periat. L-am atins. I-am vorbit.
Am făcut tot ceea ce era de făcut. Acum depun
mărturie :

în abatorul acesta perpetuu
de victăți lucide și vorbitoare
el, Stăpînul poftește tainul de osanale porția caldă
de tămîie : spuma de sînge
El însuși — Forma perfectă a existării — e ca
hingherul la pîndă

El Stăpînul e Măcelarul

e Hingherul

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Seceta

Nu s-a întîmplat, cum am crezut, să pot evada puțin din subsolul acesta de pagină unde-mi curg în cap tot felul de versuri, ba și eseuri uneori. Mai mult, mă și bucur că am rămas aici, sub ainfasul albastru și cu rîndurile fragmentate de cîte un frumos tablou alb-negru. Pentru că un spațiu personal creează blesteemata de obișnuință.

Numai că seceta crește. Pe la edituri nu vezi lumini, n-auzi cîntări de baluri, cel mult aria falimentului, prelucrare după un vechi cîntec despre biruri. Și atunci, cum apare o carte, o și citesc, o și iubesc — ca Lucian Vasilescu pe Umberto Eco — pînă începe și ea să penduleze în jurul unei poziții de echilibru, descoperind accelerația gravitațională pe care am fixat-o demult la 9,812 metri pe secundă la pătrat, la nici 19 sutimi de nota maximă pe care, vechi principiu, n-o acord nimănui.

Horia Gârbea

Dinu Mareș
VERSURI
Editura Litera

Cînd doamna Colette Mareș Axente, sora poetului, mi-a făcut onoarea de a-mi dărui anume acest volum, l-a însoțit cu mai multe amănunte despre existența autorului (încheiată tragic în 1944, într-un accident) ca și despre personalitatea omului Dinu Mareș pe care, în prefața volumului, o evocă și Mihai Șora.

Citind versurile simple și penetrante ale tînărului diplomat de atunci, am avut mai mult decît impresia evocării unei persoane — este întreaga atmosferă a epocii în care, încă, intelectualul reflexiv se poate sustrage trepidației cotidiene lăsîndu-se influențat de ea dar netranscriind-o imediat. Timpul avea — cum zice prozatorul — o mare răbdare cu oamenii. Nu poți, citind poemele lui Dinu Mareș, scrise la 19, 23 sau 29 de ani, să nu ai nostalgia seninătății și voluptății cu care acest diplomat cultivat și sensibil a contemplat viața unei lumi care era și ea cultivată și sensibilă. Astfel a trăit sentimentul dispariții în cosmos : „Ton corps tremble și calme. / Le souvenir revient et vire. / C'est au moment le plus pur du silence, / Quand la nuit touche à l'infortune, / Que l'on devrait noyer les images." **(Dissipation).**

Poezia lui Dinu Mareș, scrisă în românește ca și în franțuzește, este perfect pliată la momentul acela (1923—1934) în care lirica românească și-a trăit triumful într-o diversitate extremă de expresii dar toate duse în zona cea mai înaltă a valorii. Abia peste 40 de ani se va mai întîmpla astfel și apoi, încă, nu se știe cînd. În acest context Dinu Mareș a fost, deși „amator", un poet de luat în seamă. Dacă versurile lui apar acum, postum, la 47 de ani de la dispariția celui care le-a scris, ele trebuie privite totuși nu doar ca document restituit publicului ci ca poezie de cea mai fină calitate, a unei vremi ce-i semăna, luminoasă : „Il n'y a pas des taches d'ombre. Il n'y a que des taches de lumière".

Carmen Firan
TREPTE SUB MARE
Editura Cartea Românească

Pentru Carmen Firan cartea de față nu poate fi una oarecare. Întîi că este cea de-a șaptea (număr magic) și apoi pentru că apare la exact un deceniu de la debutul editorial. Iată o carieră literară destul de îndelungată și diversă — zece ani în care Carmen Firan a făcut de toate : poezie, proză, teatru, gazetărie și chiar editarea volumelor altora, fără a neglija totuși propriile volume.

În volumul de față sentimentul dominant este spaima. Autoarea descrie un univers minuscul, intim, casnic dar care se sufocă sub o teroare imprecisă: „Aburi de cimitir umed / plutesc peste scrumiere și cărți /.../ păsări taie încăperea / ca ghirlandele de Crăciun". Intimitatea este violată de intruziunea unui exterior agresiv, haotic amintind de teroarea păsărilor din cunoscuta nuvelă a lui Daphne du Maurier și a ecranizării sale.

Un holocaust „de casă" dincolo de limitele căruia nu se întinde un spațiu al libertății ci dimpotrivă : „tu privești de la fereastră, / cocoașa orașului / plăgile lui umede / ca un bot de cîine turbat".

Singura scăpare, gaura de șarpe („subterana înaltă"), este desigur cuvîntul (scris), singurul refugiu este în vorbe ceea ce însă, nouă demistificare, nu reprezintă decît un gest de pur narcisism, în fond trădare de sine : „unde să fugi dacă nu în cuvinte / în propria admirație / provocată imagine falsă / în ochii care nu mai pot să iubească".

De fapt Carmen Firan nu construiește imagini ci acumulează simboluri ale acestei lupte cu agresiunea din exterior, simboluri aglomerate ca pe un însemn heraldic prea încărcat.

Depășind iarăși și iarăși limitele dincolo de care nu este decît o nouă îngrădire, eul poetic elimină artificialul, optează pentru forma „sălbăticită" a rozei, pentru măceșii sălbatici ai căror ghimpi pot, cu ascuțimea lor, să creeze realitatea pură : „neînchipuită mă întorc / cu măceșii sălbatici / singerîndu-mi palmele".

Numai că întoarcerea la o eră trecută, la o natură dinaintea altoirii cu falsitatea elegantă a petalelor moi, nu poate să anuleze existența acestui simbol rasat al minciunii „civilizate". Evocarea măceșului nu stîrpește ruda lui domestică, făcută să dăinuie chiar prin cuvînt. Căci : „stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus". Din păcate...

Cezar Petrescu sub aripa postumității

La 9 martie s-au împlinit trei decenii de cînd degetele lui Cezar Petrescu au fost atinse de aripa marmoreeană a postumității. Se închidea atunci, în 1961, unghiul viu deschis de misterul creației pe care mîna scriitorului l-a făcut cu condeiul timp de peste o jumătate de veac și care a înscris în trunchiul uriașului arbore al literaturii noastre cercul distinct al unei opere recognoscibile între cele viabile ale spațiului românesc. S-a născut sub zodia Săgetătorului, la 1 decembrie 1892, la moșia Hodora de lîngă Cotnari, într-o zi străluminată, probabil, de splendori hibernale, un decor nu altfel decît acela în care îl va dărui cititorilor, de la noi și de aiurea ; pe neuitatul Fram — ursul polar. Aventura puiului smuls de destin din ținuturile Laponei Enigel și supus în „new world" unor experiențe stressante, care îi perturbă și îi modifică, în ultimă instanță, comportamentul, o propunem și noi, cu naivă aducere aminte, drept una dintre lentilele în stare să „îmblînzească", pentru o clipă, ochiul sever al unui lector în pupila căruia dulcea lacrimă a copilăriei n-a lăsat nici o amintire. Să privim deci prin această „dulce lacrimă" deopotrivă linia vieții și relieful operei sale. Nu într-un ținut paradisiac se regăsea oare și copilul Cezar Petrescu cînd savura cu o aurorală încîntare mierea florei sămănătoriste și care, odată ajuns în atmosfera urbană a studenției ieșene, va amorsa, cu sagacitatea proprie elanurilor juvenile, cîteva articole vituperante lansate spre ținte locale de „gurile de foc" veșnic fierbinți ale „Faclei" lui N. D. Cocea ? Debutul în arenele gazetăriei bucureștene nu îi va face viața mai ușoară, chiar dacă va reuși să colaboreze la „Adevărul" și „Dimineața" și, mai mult, să tipărească el însuși, în 1919, săptămînalul „Hiena", cu concursul lui Pamfil Șeicaru. În 1921, fostul gimnazist din Roman, care parodia Batrahomiomahia homerică sub raza bonomă a privirii lui Calistrat Hogaș, va așeza piatra de temelie a revistei „Gîndirea" — „o comoară pe moșie revărsată", devenită în timp o adevărată instituție de cultură sub auspiciile căreia au apărut unele dintre cele mai dense și strălucite pagini ale literaturii românești. Dacă memoria timpului n-ar fi reținut din întreaga sa viață decît sigla acestui gest inaugural și tot am fi fost îndrituiți să-l așezăm pe Cezar Petrescu în proximitatea vernală a unor spirite întemeietoare ale culturii noastre. În 1925, odată cu revenirea sa de la Cluj în București, scriitorul va înclina către o formulă de viață aptă să satisfacă principiul comunicant al celor două propensiuni creatoare : publicistica și literatura. Redactor la ziare de anvergură precum „Neamul românesc", „Curentul" sau „Cuvîntul", colaborator la multe altele, Cezar Petrescu obișnuia să-și descarce cu repeziciune și precizie energiile condeiului spre „țintele" ce apăreau în orizontul interesului său. Un volum selectiv din publicistica lui ar interpreta, în fața cititorului de azi, un fericit preludiu la centenarul nașterii sale, marcat de prima zi a anului viitor. Cariera prozatorului Cezar Petrescu reprezintă ea însăși un adevărat maraton editorial — nu lipsit de dramatism și scăderi de suflu — ce consemnează, într-o succesiune de cel puțin o carte pe an, peste cincizeci de volume.

Cel care debuta în 1922 cu „Scrisorile unui răzeș" va așeza în vîrful piramidei sale editoriale romanul „Întunecare". Un volum pe profilul căruia s-au încrucișat în epocă nu puține opinii contradictorii. A fost considerat pe rînd fie „un fragment sociologic" în viziunea lui Pompiliu Constantinescu, „singurul mare roman al epocii războiului" în exegeza lui Alexandru Philippide, „ca roman... eșuat" în verdictul lui G. Călinescu, „cel mai reușit roman al războiului nostru de întregire națională" în lectura lui Eugen Lovinescu. Relieful acesta atît de abrupt al judecăților critice a fost și el supus eroziunii seninimperturbabile a vremurilor și este de așteptat ca altele să-l modifice în viitor. Dar dacă exploziile și jertfele primei conflagrații mondiale au făcut să răsune cu gravitate corzile epice ale contemporanilor săi — de-ar fi să-i amintim doar pe Liviu Rebreanu și Camil Petrescu — petrolul, această forță telurică ce învîrte și astăzi „roata lumii", cu o viteză amețitoare, a intrat pentru prima dată în literatura noastră prin două romane ce-i poartă semnătura : „Comoara regelui Dromichet" și „Aurul negru". Cu ele, autorul ridică brusc cortina patriarhală a satului românesc, oferind privirilor romantice un decor de tragedie în clar-obscurul căreia un țăran — tămăduitor arhaic de animale și căutător de comori vernaculare — își clamează deznădejdea, aidoma unui alt Priam, în fața calului troian al concesionărilor petroliere pe care, mai mult sau mai puțin naivii lui concetățeni, îl trag în propria ogradă în speranța unui cîștig imediat. „Fiecare carte a mea — va mărturisi el — conține sîmburele contrariului, adică tocmai al romanului care ar vrea să-l urmeze", aserțiune probată de o prodigioasă materie epică turnată de Cezar Petrescu în variate arhitecturi narative : romanul-frescă, romanul-epistolă, romanul psihologic, fantastic etc. Această, să-i spunem, „geometrie variabilă" a procedeelor sale, pe care potențele unui condei jubilant le înșiră pe distanța a patru decenii, ne trimit cu gîndul la acele desene terestre din America de Sud cărora nu le poți percepe întreaga semnificație vizuală decît contemplîndu-le de la o anumită înălțime. În acest context „macrografia" operei sale — care le și pune, cu accente diferite, în evidență — ne oferă senzația, de nu chiar certitudinea, că autorul ei a găsit în labirintul propriei structuri creatoare elementul propulsator în stare să-l înalțe și să-l mențină, uneori, în punctul din care sînt posibile, deopotrivă, atît viziunea atotcuprinzătoare cît și originea amară a căderii. Rob al unui proiect balzacian „Cronica românească a veacului XX", recunoscut de confrați drept un scriitor cu audiență națională — premiile Academiei o demonstrează — Cezar Petrescu a fost un spirit european ; european prin pasiunea cu care a receptat ideile și valorile literaturii universale, prin rezonanța la experiențele ce se produceau în literatura bătrînului continent. Autorul „Întunecării" a dorit și a reușit să anime lumea personajelor sale printr-o suită de aventuri epice care să nu ne lase indiferenți atunci cînd ajung în cîmpul percepției noastre; o lume vie, surclasată, uneori, de propriile iluzii și legende, vegheată însă, cu nostalgie paternă, de un om cu părul alb ce mîngîia cu privirea, de la ferestrele vilei sale din Bușteni, piscurile din jur înzăpezite în propria lor măreție. Parafrazîndu-l pe Camus, să ni-l imaginăm și noi pe bătrînul și hiperboreeanul Fram fericit !

Nicolae Breb Popescu

ion lăncrănjan

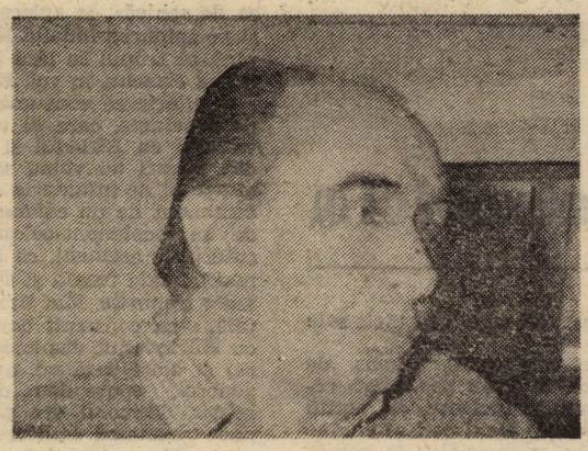

S-a stins fulgerător din viață unul dintre prozatorii cei mai interesanți ai ultimelor decenii. Om deosebit, cu destin literar de asemenea neobișnuit, lui Ion Lăncrănjan i-a fost dat să fie un autor foarte popular, mai ales printre cititorii avînd legături sentimentale cu Transilvania.

Ion Lăncrănjan s-a născut la 13 august 1928 în comuna Oarda de Sus, județul Alba. A debutat în revista „Tînărul scriitor" cu nuvela „Cordovanii", o adevărată prefigurare a problematicii sale de mai tîrziu. A colaborat apoi la diferite reviste literare („Luceafărul", „Gazeta literară", „Tribuna") cu schițe și nuvele. Anul 1963 a însemnat un jalon important în cariera sa scriitoricească. A apărut romanul „Cordovanii", încununat cu Premiul de stat și cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În anii care au urmat, Ion Lăncrănjan a desfășurat o activitate laborioasă, dovedindu-se foarte prolific. Astfel, a apărut volumul de proză scurtă „Eclipsă de soare". Alte volume de proză scurtă au fost : „Fragmentarium", „Vuietul", „Ploaia de la miezul nopții".

Anul 1974 a însemnat un alt moment important în cariera sa. A apărut nuvela întinsă „Drumul cîinelui". Apariția acestui text a fost multă vreme împiedicată de cenzură. Problematica abordată în „Drumul cîinelui" a fost deosebit de îndrăzneață pentru acea epocă. Este vorba despre o parabolă a înfruntării politice dintre oameni aparținînd aceluiași neam, ba chiar aceleiași familii. Este de fapt o figurare de reală forță epică a urii promovate de regimul totalitarist din România.

În 1976 a apărut romanul în două volume „Caloianul". Și în această carte Lăncrănjan se dovedește a fi un îndrăzneț în sugerarea unora dintre defectele cronice ale totalitarismului din România contemporană. Romanele următoare („Suferința urmașilor", — 1978, „Fiul secetei" — 1979, „Toamnă fierbinte" — 1987) s-au înscris pe aceeași linie narativă.

Ion Lăncrănjan a avut și o bogată activitate publicistică. O parte din articolele sale le-a adunat în volumele „Nevoia de adevăr", „Cuvînt despre Transilvania", și „Vocația constructivă".

Ion Lăncrănjan, autodidact, a lăsat o literatură ce-l recomandă în categoria artiștilor plini de forță. Originalitatea lui ține și de fronda sa permanentă împotriva unui mod de a concepe literatura ca pe o meserie a abilității. Fără să fie de fel un om lipsit de cultură, el a ilustrat ipostaza artistului popular, nimerit printre artizani elaborați. Conflictul lui cu aceștia a fost un fals conflict. O neînțelegere tragică, care, poate a contribuit la acest sfîrșit prematur.

Celui care a fost Ion Lăncrănjan îi rămîne imensa consolare de a fi un scriitor foarte popular. Poate, cîndva, o posteritate critică mai înțelegătoare îi va atribui și succesul pe care și l-a dorit cu atîta ardoare de-a lungul întregii sale vieți literare.

Luceafărul

Urmare din pag. a 2-a

Demisia? Demisia...

nal, mă calmez ca prin minune, mă așez. „Să ziceți mersi că vă fac un hatîr dumneavoastră, că nu meritați"... Ce face ? Nu mă pot stăpîni să nu-l iau la rost, că e datoria lui... Da ? Poftim : „conductorul" se ridică iar pe vîrfuri, calm, deșurubează beculețul și-l pune iar în geanta lui, „să vedem acuma ce o să faceți !" Iaca... Ce naiba să mai fi făcut : îmi era rușine de nestăpînirea mea verbală față de ceilalți ocupanți ai compartimentului, care nu interveniseră în nici un chip, ei poate nu doreau să citească, poate chiar voiau să doarmă la ora aceea din noapte, mai ales că și pensionarul cu șapcă obosise de atîta vorbit de unul singur...

•

Ce ziceți ? Stupid vis, nu ? Nereușind, vai, nici în ceea ce am scris în vis, nici în ceea ce am transcris, **trezit la realitate**, nereușind să găsesc o formă-fără-fond literară, un înveliș adecvat notei informative a Securității vrincene datate 15 august 1989. Drept care, cerîndu-mi scuze pentru lipsa de inspirație, v-o redau așa cum e ea, nestilizată, crudă : dacă dumneavoastră, cititorii, vreți să o înfrumusețați...

NOTĂ

Din informațiile ce le deținem, rezultă că Știucă Mihai, asistent igienist la Centrul Sanitar Antiepidemic Adjud, membru P.C.R., cunoscut că are rude apropiate în Grecia, pe care le-a vizitat, are manifestări ostile deosebit de virulente.

În cadrul acestora formulează acuzații privind politica externă a statului nostru pretinzînd că facem comerț exterior dezavantajos din punct de vedere economic pentru ca unele persoane din conducere să primească laude și aprecieri nemeritate.

Tot în acest context, aduce în discuție așa-zisa lipsă de produse alimentare din comerțul socialist, învinovățind de aceasta înalte personalități la adresa cărora folosește cuvinte și expresii jignitoare.

Situației așa-zis necorespunzătoare din R. S. România o contrapune pe aceea de „belșug" și „bunăstare" pe care a constatat-o în Grecia.

Așa. Pretinzînd că... Așa-zisa lipsă de produse alimentare din comerțul socialist... Așa-zisa...

„Situației așa-zis necorespunzătoare din R. S. România" : defilînd și noi cu ce am resimțit cu adevărat ! La atîtea avataruri comuniste, ieri, ajungînd azi să reformăm doar epoca de aur ceaușistă, de imbecilizare oficială... Adică : nu cumva, ceea ce avusesem **închise în afară**, oare nu le aveam deschise înlăuntru ?

(Va urma)

Centenar Felix Aderca

ÎNTR-O AURĂ DE LUMINĂ

La 13/27 martie 1991 se împlineşte un secol de la naşterea lui F. Aderca. Faptul nu poate trece neobservat. Nu atît pentru că scriitorul este de primă mărime şi de o fecunditate care are drept atribut varietatea în calitate. Cît pentru că, aţaşat şi, la rîndu-i stimat de două mari spirite ce îi sînt contemporane, Tudor Arghezi şi E. Lovinescu, F. Aderca, viu, incitant, lucid, pătrunzător, aduce o contribuţie însemnată la elanul de afirmare literară românească între cele două războaie. Ca excepţional prozator, ca teoretician al modernismului şi impulsului spre inovaţie, ca artist complex ispitit de teatru şi de balet, ca poet încrezător în valorile sufleteşti, deşi epigonic şi imatur în expresie, partizan al sincronismului adecvat vremii, dat fiind că devenise limpede că vitalismul inspiraţiei vine deopotrivă din filonul naţional dar şi din rezervele transformărilor vizionare ale noului veac, Aderca seamănă cu un trunchi pietros, din care se întind ramuri vînjoase surprinse în perpetua vibraţie a frunzişului bogat.

Am spus şi în alte dăţi (vezi ediţia din 1982, cu „Domnişoara din str. Neptun") că un concurs nefavorabil de împrejurări a pus insuficient în lumină mobilul major al unei activităţi de peste cinci decenii. Poate că Aderca a deranjat cu numeroase luări de poziţie în publicistica timpului, multe din ele polemice. Poate nu i s-a iertat că, scriitor fiind, a nutrit ambiţii eseistice relevante. Poate că accentul ireductibil al manifestărilor lui a purtat într-o actualitate dificilă inconvenientele unei naturi tenace, de profunzime vanitoasă şi de verb necruţător.

Toate acestea laolaltă, oricît sarcasm au adunat, nu-i pot umbri natura incandescentă, gîndita polivalenţă, amplificată de focare ce solicită şi astăzi atenţia.

Vladimir Streinu a găsit în îmbinarea atîtor particularităţi o forţă expresivă pe care a vrut să o definească. Dar un efect corelativ întîrzie pentru că neliniştitul autor care este Aderca îl obligă pe critic să distingă între personalitate şi creaţie, prima fiind vizibilă, cea de-a doua difuză, multiplă, canalizată în varii direcţii : „Cum se face sau cum s-a făcut că Aderca a trebuit să vorbească printr-o întreagă carieră şi nu, cum vorbesc cei mai mulţi, prin cîte o operă izolată ? Dacă cititorul e nevoit să-i cunoască producţia pe treizeci de ani ca să poată simţi că îl cunoaşte pe autor, e semn că autorul nu şi-a încredinţat personalitatea întreagă nici uneia din creaţiile sale succesive.

Dar cuvîntul **creaţie** este el întrebuinţat aici în chip propriu ? Creaţia este o idee clasică iar personalitatea una romantică şi îndeosebi modernă." [1]

Sînt cele două noţiuni divergente ? Cu siguranţă că nu. Criticul le desparte doar pentru a fixa retrospectiv un anumit contrast paradoxal între experienţele duse la un grad înalt al fluidităţii lor şi închegarea sunetului de ansamblu, obiectiv superior amănuntelor şi fragmentismului retras pe poziţii inconstante.

În cele ce urmează vom puncta, cu maximă concentrare, din registrul de expresie al prozei lui F. Aderca două scrieri ce nu s-au bucurat de vreo reeditate după război cu toate că relevă, la o scrutare exigentă, tonalităţi inedite.

Ne-am oprit la romanul „Zeul iubirii" (Ţapul) din 1919 şi la ultimele trei secţiuni din „Femeia cu carnea albă" (1927) de o textură împrumutată senzualismului turmentat.

Cu toate că le separă opt ani ies amîndouă lucrările dintr-o înclinaţie spre noutate şi stîrnesc, sînt sigur, interesul deloc momentan pentru instabila oscilare între simţuri şi conştiinţă, între distanţe şi apropieri morale, între pictura de moravuri şi priza la evenimente nebănuite ,epicul scăpărînd de exactitatea notaţiei, de ascuţişul anatomic al propoziţiilor, în permanentă alternare între şarjă şi descătuşare lirică, între vizualitate şi ingeniozitate sonoră, între decepţie şi iluzie pe un fir savant lucrat deşi pare, stilistic vorbind, de curentă intimitate.

Nicăieri în bogata lui literatură F. Aderca nu a nimerit mai uşor, mai firesc, mai superior transpus la scară umană, nuanţa lămuritoare a epitetului ca în „Zeul iubirii". Cuvintele se aştern nervos ca să întărească urzeala sintactică, să certe adverbele grăbite să pună întîmplările pe socoteala elanului devorator şi primitiv din noi. În totul, acest roman extrem de modern prin dimensiuni, mobiluri existenţiale acute, oarecum primitiv prin estetism catifelat (ce uimitor sună contrastul !) şi pînă între două fiinţe trăindu-şi singurătatea ca o angoasă dar şi ca un înveliş protector între ostilitatea mediului şi înstrăinare înlăuntrul propriilor obişnuinţe, are parte de un **topos** invariabil neîmplinit. Este cel al oraşului de provincie (în cazul de faţă Craiova anilor '20) încă înglodat în imaginea de mahala sordidă, abia accidental descoperind urbanul (la propriu şi la figurat). Este, apoi, strania senzaţie a nepotrivirii crude între destinul bărbatului tînăr şi frumoasa femeie căzîndu-i în braţe. Psihanaliza freudiană ar descoperi în numitul decalaj între puterea încrederii şi revelaţia capriciului feminin, între funcţia de vîrf a dorinţei virile înaintea posedării ei căderea într-un „terminus" după ce s-a consumat idila, negarea supremei purităţi în amor, Jean Paul Sartre amintea într-un demers inspirat de Husserl că imaginarul lucrează avînd o structură intenţională care, odată clătinată, alterată, nu mai păstrează din procesul ce stăpîneşte „anima" decît o revelaţie subită, decodată cu pierderea raţiunii iniţiatoare.

În totul acest roman scris la nici 30 de ani * îl recomandă pe autor în necurmata lui căutare de subiecte-pivot proprii literaturii ce în Occident abia începea să se manifeste sub pana lui Aldous Huxley şi D. H. Lawrence. Literatura înflăcărării erotice şi a reversului acesteia sub semnul trecerii de la hedonism la nefericire, în accepţii mai mult sau mai puţin ostentative. Cu centrul în snobism şi cu punţile suspendate între real şi zeificare afrodisiacă.

În Alina, cea care asimilează toate sugestiile unui farmec vagant, investesc speranţe un careu de cavaleri ; naratorul, domnul Noe, prietenii Alinei, Nedelcu şi Giacomo şi un ziarist famelic, fiecare cu steaua lui în constelaţii epicureice, rătăcitoare după împrejurări. Apariţia Alinei în viaţa avocatului semicelibatar ia proporţii de avatar vizibil spulberat de metamorfoza afectivă a bărbatului copleşit de hazard. Alina nu-i merită fervoarea, Ali-

---

fragmente

Memorialistul Ion Petrovici (I)

L-am cunoscut în vara lui 1965, cred, cu ocazia unei conferinţe despre Titu Maiorescu, ţinută în sala casei de cultură din apropierea Cişmigiului, de pe strada Zalomit. Era un bătrîn încă viguros, deşi făcuse vreo 17 ani de puşcărie (ca fost ministru al Educaţiei Naţionale în guvernul Mareşalului Antonescu). A vorbit aproape două ore, stînd în picioare, fără să-şi arunce privirea pe un petec de hîrtie, fără să aibă vreo ezitare. Sala era arhiplină, populată mai cu seamă de oameni cărunţi, intelectuali ce tocmai scăpaseră din închisori şi care-l ascultau cu răsuflarea tăiată. Conferenţia profesorul Ion Petrovici, orator dintre cei mai reputaţi pînă la 23 august 1944, unul dintre ultimii străluciţi elevi ai lui Titu Maiorescu, firesc, eliminat din fişierele bibliotecilor, opera, ca şi numele lui fiind cu desăvîrşire interzise. Tinerii, mă refer la cei cît de cît avizaţi, abia dacă auziseră de el, necum să-i fi citit scrierile filozofice şi literare, intrate pentru multă vreme într-un foarte gros con de umbră. Las la o parte lucrările de strictă specialitate (**Teoria noţiunii, Probleme de logică**), dar nici paginile lui memorialistice, unele pline de farmec, nu mai aveau nici un acces la public. Ion Petrovici, scriitorul, era, după cum şi este, în fapt, un necunoscut pentru generaţiile mai noi, deşi publicase o seamă de volume ce puteau, într-un fel sau altul, să atragă atenţie (**Amintiri universitare**, 1920, **Felurite**, 1928, **Impresii din Italia**, 1930, **Peste hotare**, 1931, **Figuri dispărute**, 1937, **Amintirile unui băiat de familie**, 1938, **Momente solemne**, 1943, **Raite prin ţară**, 1944). Două noi culegeri, **De-a lungul unei vieţi**, 1966 şi **Prin meandrele trecutului**, 1979, mai palide, prin forţa lucrurilor, n-au reuşit să-l aducă în circuitul literar şi să-l impună cu adevăratele sale valenţe.

Ion Petrovici este, mai presus de orice, un evocator şi un portretist remarcabil în ambele ipostaze, ce merită să-şi redobîndească locul ce i se cuvine în istoria prozei memorialistice româneşti. **Amintirile unui băiat de familie**, ca şi **Amintirile universitare**, cărora li se adaugă fragmente răzlеţe din alte volume, alcătuiesc o veritabilă autobiografie, relevantă nu atît prin aceea că aparţine unui „om de seamă", cît prin darul de povestitor al autorului. Căci nu cronologia ne izbeşte (nici n-ar prezenta prea mare interes din punctul de vedere al artei), ci trăirile eroului şi atmosfera unei lumi apuse, a unui „autre fois" ireversibil, izvorîtor fie de inevitabile melancolii, fie, pe alocuri, de cîte un zîmbet ironic pe care-l pune distanţa în timp.

Copil fiind, eroul naraţiunii era îmbrăcat „într-o rochiţă albă, crohmolită şi cu părul strîns într-un fiong", spre ciuda lui, cînd prietenele mamei glumeau afectuos : „Degeaba ne-ai spus că ai un băiat, noi vedem că ai o fetiţă..." Creşte, cuprins de plictiseală în compania oamenilor maturi, care-l poartă cu ei pînă şi la restaurant : „...după ce executam ritualul unei înghiţituri de bere, amară ca chinina, adormeam în bombăneala unor conversaţii, care nu mă interesau, cu capul pe masă, nederanjat pînă la ora plecării..." Mama, absolventă probabil a pensionului francez, vrea să-i dea o educaţie cît mai aleasă, dar copilul, foarte precoce, refuză exagerările, avînd repulsie pentru „maimuţăreala salonardă". Deocamdată, ia lecţii cu un profesor particular, continuîndu-şi apoi învăţătura cu popa Enache, a cărui pedagogie primitivă o aminteşte pe aceea a D-lui Vucea, din nuvela omonimă a lui Delavrancea : „Pe-acei mai uşori îi apuca ţeapăn de amîndouă urechile şi zgîlţîindu-i, îi ridica în văzduh pînă la trei ori, dezlănţuind chelălăieli deznădăjduite. Pe cei mai corpolenţi, îi apuca de «chică», le apleca pînă jos capul şi pe spinarea îndoită le căra la pumni, pînă ce trupul se lăsa inert pe podele" **(Popa Enache, în vol. Figuri dispărute)**.

Copilăria se consumă la Tecuci, oraş de provincie, care se afla în acută rivalitate cu Bîrladul şi Mărăşeştii. Cei din Tecuci nu voiau să admită ca regimentul de infanterie din Bîrlad să fie comandat de un colonel, pe cînd al lor de un locotenent-colonel. Nu puteau suferi, de asemeni, ca Mărăşeştii să fie nod de cale ferată şi să oprească acolo toate trenurile. Mai tîrziu, în urbea natală, s-au construit două gări (în timp ce Mărăşeştiul dispunea de una singură) şi două cazărmi, avînd chiar şi un general, comandant de brigadă. „În sfîrşit, Tecuciul era pe deplin răzbunat !" exclamă scriitorul, amintindu-ne schiţa **Un regiment de artilerie** de I. Al. Brătescu-Voineşti. Curînd, elevul e trimis la şcoli mai înalte, la Bucureşti. Plecarea în trăsura provincială ce-l va purta pînă la gară, e însoţită de pocnete de bici şi de urarea servitorilor : „Să te-ntorci sănătos, cuconaşule!" Urmează tristeţea despărţirilor, dezamăgirile provocate de micii satrapi didactici, care pretindeau o linişte mormîntală în clasă, dar şi evenimentul contactului cu Capitala, unde-l încîntă... tramvaiele şi Cişmigiul. Trăieşte acum un prim sentiment de orgoliu, de superioritate faţă de complexatul tîrg de provincie, notat peste ani cu o discretă autoironie : „O să pot lua aere grozave cînd mă voi întoarce de Crăciun, faţă de toţi aceşti provinciali, care mucezesc departe de Capitală, nevăzînd-o cu anii, ş-o să mă dezinteresez de micile ambiţiuni locale, ca de pildă, că nu avem decît un regiment de infanterie şi chiar acela comandat de un locotenent-colonel." **(Amintirile unui băiat de familie)**.

Familia Petrovici era una cu dare de mînă, avînd rude bogate. Printre ele pictorul Gh. Petraşcu şi poetul junimist Theodor Şerbănescu. Trecut spre adolescenţă, elevul îşi petrecea vacanţele la vreo moşie, unde învaţă să valseze, participă la cîte „o reprezentaţie cu bucluc", şi la cavalcade, unde nu se dovedeşte prea îndemînatic, odată căzînd de pe cal, fiind foarte ruşinat astfel în faţa tinerelor doamne şi a domnişoarelor. Atmosfera aceasta molcomă, cu plimbări singuratice, în care înmuguresc primii fiori ai dragostei, cu gesturi discrete şi cu primele şi sfioasele sărutări, e oarecum cea din **Viaţa la ţară** a lui Duiliu Zamfirescu. Nu lipsesc deniile şi împărtăşania de Paşte şi nici vilegiatura la Slănic, staţiunea „en vogue" a epocii. Încă de acum ia naştere pasiunea pentru natură şi pentru călătorie : „Cît mă priveşte pe mine personal, am adorat zborul cu trenul, instalat la un geam al vagonului, privind lacom schimbarea în viteză a peisajului, amuzîndu-mă cu deosebire cînd îmi părea

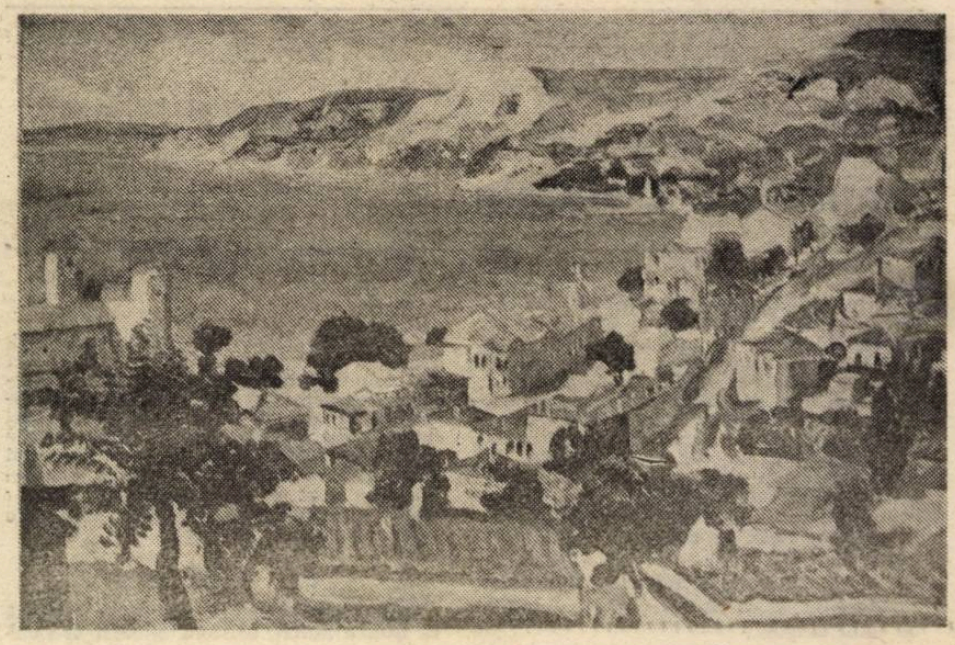

na este o femeie facilă care se oferă din capriciu, dăruirea fiind de ordin secundar, oricînd putînd fi substituită de alte motive de atracție.

Vom mai reține motivul țapului ca exponent al trezirii freneziei dionisiace, îndărătul căreia Aderca adaugă un altul, cel al procreației. Alina se eschivează din calea acesteia din urmă, iar deznodămîntul plutește în aer. Tîrziu, naratorul află că de la bunicul care o violase de timpuriu la nenumărații ei admiratori, Alina răsucise în carnea ei infinite acceptări și respingeri. Treceri de la luminos, la întunecat prefigurează incerta virtualitate a feminității atașante și confuz tranzitorie spre împărtășiri care pot fi tot atîtea degradări. Să fie „Zeul iubirii" romanul „căderii îngerilor" ? Poate că da ; gestul dostoievskian al scoaterii Emei din mocirla bordelului sugerează o dilemă. Scena de dragoste a domnului Noe cu Ema în odăița scundă și rece pune în fața faptului împlinit un accident biografic pe care îl percepem nu animat de „rațiune seminală", de libidou, cît explicînd o sinteză rațională între un deziderat și macularea lui aproape hipnotică.

Distingem pe tot parcursul textual arta narației în care primează magnetismul realității curente. Repetiții pentru un spectacol muzical alternînd cu un itinerar prin partea insalubră a urbei, discuții de interior cu Ema, o mică petrecere domestică, așteptări la întîlnirea cu Alina, clipele de voluptate înșelătoare în tovărășia ei. Pe cale naturală întregul stă sub semnul fugitivului, al subitului și efemerului. Rareori un roman pronunță mai clar o judecată despre infiltrarea realului cu un atît de coerent derizoriu. Ficțiunea smulge nimicul chinuitor și îl pecetluiește în aglomerări episodice, străvezii anecdotic. Aminteam mai sus de D. H. Lawrence, poet de rară esență a problematicii erosului consumat ca un fel de lacună a rațiunii. Aș mai alătura numelui menționat și pe Vladimir Nabokov, cu fantezia reproductivă a frămîntărilor cărnii după dispoziții personale extravagante. Sau pe Henry Miller. Aderca le este, cumva, premergător. El aparține unei întregi familii de observatori ai plăcerii simțurilor.

Henri Zalis

[1] Vladimir Streinu, **Pagini de critică literară**, vol. II, București, E.P.L., 1968, pp. 223—224.

* Într-o epistolă adresată lui G. Ibrăileanu la sfîrșitul anului 1921, Aderca face pentru prima dată cunoscut titlul cărții, **Țapul.** Autorul își notează undeva, în corpul romanului : „Țapul frenetic din noi își schimbă măștile lui voluptoase și tragice". Anterior, pregătind tainul simbolic : „...și-mi spusei că pe-aci trebuia să vie și Zeul meu, Țapul meu, atotputernicul, atotstăpînitorul Dionisos..." Ca să adauge : „V-aș mai scrie ce am vrut să spun în **Țapul** (care a fost scris **înaintea** „Domnișoarei", dar a apărut mai tîrziu, din pricina editurii V.R. !)". Se pare că Ibrăileanu, după o logică strict personală, a preferat alt titlu. Fiind totuși o **forma mentis** a lui Aderca, a rămas în paranteză chiar și după ce i s-a găsit titlul definitiv. În manuscris redactarea este datată 1918—1919.

cu prefăcută amăgire a ochilor, că aleargă pomii înapoi" **(De-a lungul unei vieți).**

Dacă profesorii de liceu sînt abia amintiți (Ion Suchianu la limba română, I. C. Georgian, la Istorie), universitarilor li se dedică o carte întreagă : **Amintiri universitare.** Primul, cel mai important și cel mai iubit a fost, fără îndoială, Titu Maiorescu, „maestrul maeștrilor și zeul zeilor, al cărui cuvînt era o vrajă". I. Petrovici nu-și istovește niciodată entuziasmul în a scrie și a vorbi despre el, fiind probabil unul dintre elevii cei mai devotați, nedespărțindu-se niciodată de mentorul său, așa cum se întîmplase cu P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, spre a nu-i mai aminti pe Caragiale și Duiliu Zamfirescu. Mărturia lui I. Petrovici aparține efectiv unui discipol ce-și păstrează ingenuitatea, transmițînd o imagine pură, nealterată de vreun resentiment. Ce a însemnat marele profesor de Logică pentru el ? „A fi elevul lui Maiorescu îți apărea dinainte ca o fală, iar a fi distins de către dînsul, îți părea o mîndrie ce abia cutezai s-o visezi". Sălile unde vorbea criticul erau arhipline ; auditoriul venea cu o oră înainte pentru a ocupa un loc, se cărau scaune suplimentare. Profesorul își taie drum prin mulțime și ajungînd la catedră, impunător prin gestică și privire, face să se stingă ultimele zumzete, cu un singur cuvînt. Cu acesta el pune dintr-o dată stăpînire pe sală : „Încet, luptîndu-se cu valul, și pășind cu băgare de seamă, bătrînul profesor ajunge maiestuos la catedră, își rotește în sală o privire mulțumită, se proptește în mîini, își apleacă puțin trupul înainte și ceva capul pe spate și rostește potolind cu totul ultimele fîșîituri întîrziate, vorba : Domnilor".

Arta oratorică a lui T. Maiorescu, consta, după I. Petrovici, în alegerea expresiilor, elocvența gesturilor, desăvîrșita modulare a vocii, în sfîrșit în „o întreagă colaborare a tuturor fibrelor sale, care îți dădeau **senzația** lucrurilor ce nu se pot descrie." Celui de la catedră îi plăcea mai mult să vorbească decît să scrie. Ar fi spus-o el singur : „O ! moi je suis un mauvais écrivain !" Așa zisa „răceală" maioresciană e combătută ca fiind o legendă absurdă. „Era ceva olimpic, dar cîtuși de puțin rece. Dimpotrivă, mai ales în partea finală a lecțiunii, vorba era vibrătoare și caldă pînă la entuziasm. Cine a scornit-o cu răceala, sau n-a ascultat niciodată pe Maiorescu, sau era din aceia care își imaginează că nu există căldură pînă nu e și neorînduială".

Mai puțin îi reține atenția memorialistului P. P. Negulescu, altfel, cel mai înrudit cu Maiorescu, C. Rădulescu-Motru, care i se pare un timid, și exagerînd, lipsit de flacăra apostolatului. Zăbovește ceva mai mult asupra lui Mihail Dragomirescu, spre a-i face însă un portret negativ, prin detașarea trăsăturilor care-l îndepărtau de maestru. Prelegerile lui erau cam greoaie și plicticoase : „completă lipsă de formă, fraze abstracte și împănate cu termeni tehnici pedanți, exprimare silnică, în sfîrșit, un glas strident — un fel de țipăt de păun — care, în anumite momente îți dădea senzația unui ascuțiș care îți străpunge creierii. Totuși lecțiunea îți intra foarte puțin în creier, cu rebarbativele vesminte în care se înfățișa". Aceasta este imaginea esteticianului, cam unilaterală, ce a continuat să circule ca atare în epoca interbelică.

Un profesor pe care l-a admirat, nu se putea altfel, a fost N. Iorga, puternic orator de „forum", un „fenomen", pentru care prelegerea universitară se dovedea parcă prea îngustă ; apariție grăbită și tumultuoasă, cu o impetuozitate ce se găsea la polul opus echilibratului Maiorescu : „Mai întîi, un om care n-are timp de pierdut, intră precipitat pe ușă și începe să vorbească, mai înainte de a se așeza bine în scaun. Năvală abundentă de cuvinte, fraze care se desfășoară în voie, fără preocupări de efect și fără strunire prea atentă. Lipsă aproape totală de gesturi".

Al. Săndulescu

corneliu mircea

Recviem pentru Timișoara

★

hău fără fund străfunda
genune
mormînt fără pereți
cenușa trupului
scuturată-n cele patru vînturi
te-ai numit Vasile Petru Dumitru
sau Ioan
n-ai nume de-acum n-ai groapă nici cruce

doar glasul tău sună
devastator
peste cîmpuri

doar sufletul tău ne-nvăluie
tandru
de Dincolo

★

a împușca
sublimă artă
aseptic
act chirurgical
ținteși orbita
(luneta scînteiază-n soare)
încovoiat te-ncordzi
și brusc
apeși calm pe trăgaci
gata
finis coronat opus
splendidă performanță
minune-a tehnicii sofisticată
chintesență
un simplu orificiu
tunel subțire
vid
și creierii zburați

★

smintitul secol

în numele legii
fratele-și ucide fratele
dictatorul linșează mulțimea
în numele legii
pupindu-și victimele
de pe catafalcuri

același Dumnezeu Se spulberă-n propria-i neputință
același Dumnezeu ne soarbe
în Ochi-ui divin

îl urmăm fascinați
îl blestemăm cu înverșunare

O, mistuitoare iubire spasmul
luminii
și sîngele scurs pe trotuare nesfîrșitele
gropi comune

★

fețele noastre-nsîngerate,
vă vor urmări mereu
noapte de noapte ceas de ceas
pînă-n cutele blestemate
ale memoriei

veți fi duhuri
rătăcitoare duhuri
neîncetînd a plînge
clipa
suspendată-n hău

★

...S.O.S...S.O.S...S.O.S...
nici un colac de salvare
nicăieri

nici o navă
sub cerul spumegînd
doar marea încendiată
abisul
fără capăt

venim din beznă plonjăm în beznă
ne prăbușim
în vid
tot mai adînc
în vid

★

ați venit
la judecata de apoi
cu mîinile însîngerate
în singeria serii
lumină

vă priviți cu luare-aminte

stropi de sînge cald
picură
unul
cîte
unul
în singeria serii
lumină

ați trăit aevea ?
sau
viața voastră
născătoare de moarte de moarte de moarte

n-a fost decît un scuipat
pe fruntea
Nimicului ?

★

omul-marionetă
cu două patru șapte fețe
se lasă minuit și minuie el însuși
cohortele de marionete
îl întărîtă
jocul nebunesc
se gudură pe lîngă bos
mieros îi linge mîna dă din coadă
se încovoaie se culcă la pămînt
privește ascultător
privește țintă
la primul semn
un salt
și sfîșie cu colții prada
pîndind apoi viclean
chipul bicisnic ce-l comandă

dar iată
la momentul oportun
sare din lesă mușcă ocrotitoarea mînă
beregata
înhață sforile îndată continuînd
smintita piesă
scenă după scenă
fără a bănui o clipă
că e la rîndu-i minuit
și prins în plasa
subțire ca firul de păianjen
a sutelor de mii
de marionete

★

să nu ucizi
să nu-ți spinteci fratele
să nu-i smulgi unghiile
să nu-l arzi de viu
să nu ucizi
să nu ucizi

o, Cain smintitule Cain
unde e Abel
unde sînt pruncii împușcați pe străzi
în piețe pe treptele
Catedralei ?

încă mai simți
luminoasele umbre
plutind peste leșuri
puhoaie de sînge
te sorb în viltoare

o, Cain smintitule Cain
fără popas rătăci-vei
aidoma norului
sfîșiat de vînturi
pe străzile
veșnic însîngerate

★

scapără arme sub stele
ochi injectați stau la pîndă
funiile spaimei încing
plasa ucigașă
leagă fedeleș orașul
asmuțind
nepotolita foame
de sînge

★

iartă-i Doamne că nu știu ce fac
pune-le degetele-ți de lumină
pe creștet
alungă duhul viclean
sperjur bicisnic

nu ne uita
nu ne uita pe noi
cei ce Te rugăm fierbinte
nu ne jertfi a doua
și a treia
și a cîta oară ?!

nu ne părăsi Doamne
nalță pretutindeni
lumina calmei
splendori

ne întoarcem fața
spre fața Ta fără contur
noi cei ce Te căutăm mereu
noi cei ce Te-am uitat
auzi-ne Doamne
pe noi păcătoșii
și iartă-ne

acum și pururea
și-n vecii vecilor
amin

ion andreiță

CERTIFICAT DE DECES

Cînd au adus-o la poartă, satul năboise ca la căluș, măcar că era iarnă, puterea lui decembrie. Locul nu mai încăpea de suflare de om. Se buluciseră care pe unde putuse : în șosea, în șanțul razant acum cu șoseaua, din cauza ninsorii, cu zăpada pînă la briu ; ba, unii se azvîrliseră și-n niscai copaci de pe marginea drumului — și stăteau cioarăciorchine, cu ochii pe mașina care răspîndea încă un abur cald pe țeava de eșapament. Era o mașină neagră, înaltă, un **teveu** special, cu horbote negre la ferești, pe briul cărcia, inscripția galbenă nu înviora cu nimic impresia copleșitoare ce se țesea treptat, dimpotrivă. „Pompe funebre", scria cu vopsea galbenă pe cerul ăsta negru, mic și lustruit — și oamenii șilabiseau cele două cuvinte și nu înțelegeau, neam, ce va să însemne. Unii ziseră c-ar fi în legătură cu **peceiul**, paza contra incendiilor, altfel n-ar avea rost să scrie acolo cuvîntul **pompe**. Alții, mai umblați, nu ! — se vede limpede că e vorba de un utilaj al **teceifului**, de la îmbunătățiri funciare, că și ăia umblă cu pompe. „Bă, ăștia deștepții — îi luase peste picior Lip, care nu făcuse un pas dincolo de sat, dar îi mergea vestea că citește mult — dacă tot vă pricepeți voi la pompe, spuneți, bă, de unde vine cuvîntul ălălalt ?" — și-i privi cu superioritate vicleană, strînsă toată, cută, între sprîncene. După care adăugă sentențios : „Acu să vă văz !"

Celor din preajmă, iscoditorii, le adormi gura în mirare, cu ochii la deșteptul satului. Care nu-i lăsă să înțepenească așa, ca niște pari ursuzi înfipți în zăpadă, pîn-or prinde bărbi de promoroacă, și-i dezlegă de taina zălogirii, insuflețindu-i. „Vedeți, bă — o luă Lip pe ocolite — degeaba pleci de-acasă, dacă te întorci cum ai plecat. Decît să stîrnești praf prin lume, cu labele tale scorojite de crăpături, mai bine în bătătura ta, neică, șofer la tîrn".

Oamenii suferiră mustrarea, o acceptară chiar ca pe o ușurare — dar se și citea pe ei că abia așteptau dezlegarea celuilalt cuvînt, care-i pusese în această încurcătură. În sfîrșit, Lip catadicsi să dezlege greaua ghicitoare : „Funebre ăla, vine de la **funucide** ! termen, bă, ați auzit voi ce-i ăla **termen** ? — cum ne-a învățat pe noi inginerul Iorga la cursurile agro". Oamenii clătinară neîncrezători din cap ; dar pentru că explicația era prea savantă, dincolo de unde putea urca înțelegerea lor, o acceptară. Nu fără oarecare rumoare, însă. Lip îi lăsă să fiarbă în alambicul ăsta confuz, le întoarse disprețuitor spatele — și se apropie de mașina în jurul căreia se iscase mare vînzoleală.

Cînd coborîră cosciugul din cușca neagră, toți văzură că Vastina avea obrazul rumen și tînăr, chit că trecuse de șaptezeci. „Să juri că e vie, fa, nu alta !" — se izmeni o babă cu venin în spicul limbii ; dar nu apucă să muște a doua oară, că i-o luă alta înainte : „De, viața la oraș, fatălică, rubinet, privată-n casă, pîine la comandă — se otări asta — nu ca noi, amăritele !"

Se stropși sau nu careva la ele, greu de ales în atîta hărmălaie, că babele se puseră, după datină, pe jelit.

Casa în care fusese adăpostită Vastina — nu era casa ei. Era a unei nepoate de văr, o femeie miloasă și cu frica lui Dumnezeu, cam bolnăvicioasă din fire — și poate de-asta mai îngăduitoare, mai darnică. Vastina avusese casele ei, două rînduri de case, unele ridicate, altele moștenite — dar le vînduse după patrucinci ani de văduvie și se mutase la băiat, la oraș. El o îndemnase mai mult : „Dă-le, mamă, pe ce le-oi da, că și-așa mucezesc degeaba, și vino la mine, să aibă și copiii mei cui să zică **bunico**". Le dăduse. Cu stringere de inimă, dar le dăduse. Cum se făcuse, că se nimerise să le cumpere tocmai un orășean, care, zicea el, vrea să aibă aici loc de vară ; o **fermă**, zisese — și Vastina se minunase tare, că pînă atunci, după știința ei, fermă nu avea decît iaseul Buciumeni. Deasta mai lăsase și din preț, crezînd că omul o să facă aici sediul unei ferme de iase — și în felul ăsta, casa ei o să fie mai mult în vederea lumii.

La oraș, la fi-so, nici urmă de boierie. Locuia într-o căsuță pipernicită, cumpărată pe chitanță de mînă, în **cartierul** Fundeni — mahala în regulă, odată sat în marginea orașului. Nu tu **rubinet** în perete, nu tu **privată** în casă. Iarna înfundau soba cu cărbuni — și putoarea care ieșea din mangal le îmbicsea pieptul cu gîjîieli și somnul cu vise rele. Dar nimeni nu-i știuse. În sat veneau — cînd veneau, din cînd în cînd **la rude** — totdeauna gătiți cu haine bune, țineau coada pe sus și gîtu-n cravată, mirosind de la o poștă a lavandă iute.

Cu banii de pe casă, fiul cumpărase o mașină, care ruginea de doi ani în cartier : căzuse la toate examenele de conducere. Așa că în sat continuau să vină tot cu trenul — ceea ce le mai înmuia din cornul mîndriei.

Duseră cosciugul în casă, îl suiră pe o masă lungă, peste care nepoata așternuse un macat cu alesătură. Gard în gard cu nepoata, era casa Vastinei — și fiul se rugase de orășean să-i îngăduie să țină aci măcar cîteva ceasuri sicriul cu bătrîna, liniștindu-i astfel zbuciumul sufletului, dar ăla se opusese ; speriat de cine știe ce închipuire, zăvorîse poarta și se încuiase în casă, urmărind prin perdele furnicăraia de alături. „Lasă, vere — îl asigurase vară-sa — tot e bine c-ai adus-o în sat, că tot acasă se cheamă că este, și are cine să-i puie o luminare la cimitir".

Cu gîndurile mai liniștite, fiul dădu drumul la mașina mortuară și plecă spre primărie să vadă dacă mai trebuie îndeplinite ceva formalități, scoase ceva acte, în vederea înmormîntării.

Bătuse mai întîi la ușă, o deschisese apoi sfios, dar sesizînd că nu e observat își trase stingherit capul înapoi. Înăuntru, secretarul primăriei juca table cu contabilul șef : o litră de țuică partida — pe care o plătea cel ce pierdea, dar o beau frățește, dintr-un ulcior ce fierbea mocnit în soba de teracotă. „Care ești, mă ?" — întrebă contabilul, fără să-și ia ochii de pe zaruri. Neprimind răspuns, mai întrebă o dată, cu ochii tot în cutie : „Tu ești, Soldat ? — se adresă el presupusului om de serviciu al primăriei — răstoarnă mai repede kilul în ulcior și ai grijă, nu înteți focul, că pierdem bunătate de tescovină și mai și ardem, dracului, ca sobolanii".

„Nu sînt Soldat — se auzi un scîncet — sînt eu... altcineva". Cei doi ridicară automat capetele : cine le stricase tabietul ăsta de prînz, înaintea mesei ce-i aștepta acasă ? — și la care se gîndeau tot mai mult, cu pipotele frăgezite de alcoolul fierbinte. „Eu sînt... — consideră intrusul că e cazul să-și justifice îndrăzneala — fiul Vastinei. Am adus-o... moartă... și ziceam c-o mai trebui ceva acte, ceva formalități, că mîine am vrea s-o îngropăm".

Celor doi slujbași însă le sărise țandăra. Contabilul, care îl cunoștea pe fiu — făcuseră împreună primara ; pe urmă, drumurile lor se despărțiseră — i-o reteză fără drept de apel : „Moartea nu s-a produs pe raza comunei noastre, moarta nu mai face parte din comuna noastră, nu mai are casă și rol la primărie, nu putem elibera certificat de deces".

Fiul nu pricepu mai nimic la început ; prea îl plezneau peste gînduri vorbele astea neașteptate. Cînd, totuși, alici cîteva înțelesuri și vru să spună, să întrebe ceva, îl izbi din nou glasul contabilului : „Ce dracu', mă, al Vastinii, ce-ai rămas așa, ca vițelul la poarta nouă ? N-ai înțeles ? Nu se poate ! Asta e ! Nu se poate, și gata !" Căutînd parcă un gînd anume — și negăsindu-l în cap îl scoclori în ceașca de țuică, pe care o dete cu iuțeală pe gît — contabilul se înseninâ dintr-o dată :

„Iar acuma, mai caută-ne dumneata pe-afară !" — și rise gros.

Fiul nu luă în seamă batjocura — era la mîna ăstuia, doar — și insistă : „Să încerc, totuși, după-amiază ? Poate o să aveți mai mult timp". „Încearcă" — rosti împăciuitor secretarul, care pînă acum se ținuse în umbră — și cu asta lucrurile se încheiară.

Acasă, vară-sa, cu vecinele și alte femei din sat puseseră la fiert mîncarea de pomană : varză și fasole ; erau în marțea dinaintea Crăciunului — și datina cerea să se facă pomană de post.

Nici după-amiază, nici a doua zi, fiul nu primi încuviințarea să-și îngroape mama. Oamenii căinau amarnic întîmplarea, așa ceva nu se mai petrecuse de cînd era satul sat, dar tot ei găseau și explicații : așa o fi, n-o mai avea dreptul, că doar ăia de la primărie știu ei ce știu, că stau toată ziua cu legea-n brațe.

A treia zi, după ce mîncară fierturile care nu apucaseră să devină pomană, fiul tocmi un tractor — nu era prea departe ; vreo patruzeci de kilometri — și-și duse mama înapoi, la oraș. „La **murgă**, măiculiță, la murgă !..." — se văitase o rubedenie mai de departe, o babă nelipsită de la nici o pomană, pe rază de șapte sate.

Într-adevăr, la morgă. Orașul are și el legile lui, severe, mai severe decît satul — și fiul trebui s-o lepede pe bătrînă, într-o cameră rece și întunecoasă, despuiată, pe o lespede de marmură.

Îi făcură autopsie, o injectară cu formol în vintre. „Poate să țină de-acum și-o lună — îi zise fiului un sifirog cu halatul plin de sînge și rînjet în loc de gură — ți-am îmbălsămat-o ca pe regina Egiptului ; hai, scoate sutarul !"

Fiul își privi mama. Obrazul i se înveniște dintr-o dată, pielea se supsese între dinți, pomeții atîrnau ca două prune mari, de toscă. Un camion de la fabrica unde lucra îi duse mama pînă acasă, în cartier. Tot drumul pipăise, în buzunar, țidula înhățată de la Morgă prin care se consemna... așa și pe dincolo... că mortul este în regulă.

Dar în regulă tot nu era. Orașu-i oraș, chiar cînd locuiești în **cartier** : n-ai loc de veci — definitiv sau pe șapte ani — stai cu mortu-n casă ! Și fiul nu avea loc de veci, nici nu se gîndise la așa ceva, era prea tînăr să-l ispitească gîndul morții — și nici nu bănuise vreodată că pentru o groapă de doi metri pe unu este nevoie de atîta alergătură. În sat, loc berechet, cimitirul era mare, îi putea cuprinde pe toți — și mai și rămînea. Dar la oraș, vezi treabă, nu putea să aibă fiecare groapa lui ; de-asta, vreo cițiva inși mai vechi din cartier, cu buletin definitiv de oraș, nu flotant ca el, nu se îndurară să-și rupă brazda de veci și să i-o dea lui — mai bine ar fi cedat orice altceva, mai scump și mai abstract : un apartament, bunăoară.

Și din nou fu nevoit fiul să facă drum întors...

Peste sat pluteau ultimele guițături de porci înjunghiați ; a doua zi era Crăciunul.

Trecuse o săptămînă de cînd se afla cu bătrîna moartă, pe drumuri.

În tot acest timp, zăpada se așezase mai groasă, sură și nepăsătoare.

„Știam eu c-o să vii înapoi" — îl întîmpinase vară-sa, mai puțin săritoare de data asta, dar înduioșată totuși de întîmplare. „Tot acasă e mai bine ca oriunde" — continuase, să se afle în treabă, fără să-și dea seama ce gogomănie spune, de parcă mortul venea viu și vesel, în plimbare prin satul în care copilărise.

Nu aci îi era însă gîndul ei. Se ridică la urechea vărului și-i șopti : „Vere, nu știu dacă știi, dar noi n-avem porc anul ăsta. E-n dulce, și nu mai putem face pomană cu de post — ne ride lumea. Prin sat nu prea ai ce cumpăra, așa că tot pe-acolo, pe la voi, pe la oraș, trebuie să se mai găsească cîte ceva".

Și fiul făcu altă cale întoarsă, spre magnetul orașului — de unde reveni cu douăsprezece găini la pungă.

Cînd îi e omului să-i meargă rău, atunci nici dracu' și nici dumnezeu nu-l mai pot scoate din capcana în care a căzut. Nu degeaba se zice că la omul sărac nici boii nu-i trag. Tocmai cînd să scoată moarta din curte, cu o cotigă la care erau înjugate două umbre de vaci, sosise Soldat, omul de serviciu al primăriei, cu poruncă să nu care cumva să se îndrepte spre cimitir, că nu sînt în regulă cu actele ; iar primăria, oricum, **nu și-a dat avizul** — rosti el cu gura plină, mulțumit c-a găsit un cuvînt cu care să-i înfunde pe neisprăviții ăștia de țărani.

Fiul flutură hîrtia obținută de la Morgă, dar omul de serviciu o ținu pe-a lui, țanțoș : „N-aveți avizul primăriei, stingamprejur ! Asta-i situația".

Preotul înjură de se clătinară căpriorii cerului ; țircovnicul îi ținu isonul cu strășnicie. „De ce nu spuneți, oameni buni, că nu sînteți în regulă — îi mustră preotul tăios, în timp ce-și scotea pe cap patrafirul — vreți să mă puneți rău cu stăpînirea ?"

„Fii cu noi, părinte — îl rugă un mosneag — păcatele noastre, că dacă și dumneata ne părăsești"...

Preotul o luase însă la sănătoasa, strigînd de departe : „Cînd oți fi cu toate-n regulă, veniți de mă chemați". Îi răspunse o femeie : „Fugi, părinte, fugi ! Ți-e teamă că pierzi lotul ajutător ? ! Ala pentru care nu iei o brazdă la global" ! Dar vîntul bătea invers, așa că pe popă nu-l ajunse sudalma femeii.

Oamenii dejugară. Băgară moarta înapoi, în casă. Obrazul mamei, din vinețiu, se făcuse negru-pămîntiu. Mîncară și cele douăsprezece găini — fiertură și friptură — care nici ele nu ajunseră să se cheme pomană.

Următoarea zi, fiul — după ce blestemă clipa în care își lămurise mama să plece din sat — se pregăti să se ducă la primărie, decis să se ia cu toți de piept, să cadă acolo, în luptă, decît să se mai întoarcă lîngă cosciugul bătrînei.

Dar nu mai fu nevoit să bată drumul pînă la slujbașii obștii : le bătu în poartă Soldat, omul de serviciu al primăriei, care le spuse că li s-a dat aprobare **să beneficieze** de cimitirul comunei. Fiul se zbătu în sine, se înfurie, scoase spume la gură, vru să sară la el — cum ? ce se petrecuse ? el avea acum acte doveditoare ! era-n regulă ! și tocmai acum ? — însă omul primăriei îi întoarse nepăsător dosul, și-și văzu de drum, liniștit și senin, ca cineva care și-a îndeplinit întocmai misiunea încredințată.

Se liniști, trebui să se liniștească și fiul.

...Și se făcu, în sfîrșit, pomană : de data asta, vară-sa se milostivi și-i împrumută cu doisprezece porumbei.

Carnea porumbeilor era neagră ca obrazul bătrînei, abia acoperit de pămînt.

(1987)

luminița mihaela oprea

„A"

a fi fals. a te mișca printre lucruri
cu greutate. prins între oglinzi
care refuză să te reflecte.
și geamuri prin care nu vezi.
lipsit de contur fără a avea frumusețea undei.
încețoșat fără a destrăma vidul
cu linia tremurătoare și fină de abur
de peștișor chinezesc de apă a ceții a
mirtului a guturaiului unei femei frumoase.

a-ți părea rău. a te compătimi. a muri de ciudă.
a fi greșit. a te întreba. a te diseca. a diseca a
întreba a greși a fi bolnav de răspuns și eroare.
a simula adevăruri.
a încerca să devii melancolic. a te visa
drept strălucirea unei nebuloase rare.
a te ascunde a te azvîrli a aiura
agonizîndu-l pe A.

Autobiografie f/eminentă

Am îmbătrînit mult. Lent, nu brusc.
Nu am încă prestanța unui schelet etrusc.
dar nici nu mai sînt, nu mai sînt, nu,
misterioasă precum prințesele din katmandu.

e ceva care vine de nicăieri.
acum este-aici, dar n-a fost și ieri.
oricum, pe atunci, vai, scufundato, ada kalé,
era timp. Acum nu mai, nu mai e.

hotărîsem că îl voi citi chiar și pe sartre.
trebuia apoi să pictez : aerul de pe montmartre.
Micul dejun cu-o broască țestoasă. Pe carapace
să fac tot, tot, tot ce-mi va place.

plănuisem chiar și copii.
(nici chiar așa frumoși nu știam că vor fi !)
decorativi, transparenți, ca o vitrină.
oarecum nemișcați, necolorați și-n surdină.

pe undeva s-a rupt filmul. pe unde ?
prin ușa bucătăriei aer rece pătrunde.

Sfîrșit

ne despărțim încet încet de noi
ca de niște animale dragi atîrnînd pe pereți
aruncate la mal de suflul unei explozii

acuma sînt vii
acuma sînt moarte
nu vii asemenea nouă
nu moarte așa cum vom fi

mai grasă mai grea dimineața coboară în mîini
scările ochiului nostru

bătrînii mai dorm mai respiră
bătrînele stau și veghează nisipul
nisipul
nisipul

noi
dacă vrem să mai
este vremea să

Constantin și Elena*

E 21 mai, a fost o zi foarte frumoasă după cîteva friguroase, cu ploi reci, un coșmar. Să faci marșuri pe vremea asta, noroaiele adunîndu-se pe bocanci ; un pas, doi pași, apa intrînd în manta, impregnînd-o. Ei, dar au trecut, o să le putem povesti copiilor, colegilor și civililor, ei n-or să aibă parte de asemenea experiențe... Colegii mei sînt, nu-i așa, cei mai buni dintre cei buni. Nimic nu e prea rău lîngă ceilalți, cînd ești singur lucrurile ți se par foarte complicate ; luni dimineața cînd plec de acasă, dimineața cînd nu sînt nu sînt dezlipit din somn... Din uterul somnului. Pe urmă, starea sentimentală se repară, se reface,... cîteva vorbe cazone, mustind de vigoare, cîteva țipete, urlete virile te pun pe picioare. Viața devine nu numai suportabilă ci și veselă, optimismul ne asediază din toate părțile : a început o zi nouă. Trebuie să ne facem frumoși, spălătorul ne încape aproape pe toți. Și nici nu e nevoie să ne încapă pe toți căci nu mergem acolo toți deodată. În prima zi cînd m-am ras acolo am avut o senzație ciudată, aproape un șoc ; cine e domnul care mă privește din oglindă ? Cei din jurul meu erau tineri, terminaseră facultatea cu 3—4 ani în urmă, nu eram toți o apă și-un pămînt ? Nu — nu— nu, cum să fim ? Fața mea nu-și afla locul acolo. Era aproape insuportabilă, Doamnelor și Domnilor, aproape insuportabilă. Orice am face, astăzi este 21 mai, aceasta este ziua. De la începutul concentrării au trecut 17, prea multe nu mai sînt. Zilele trecute am citit, după masa de seară (cum altfel ?) **Întoarcerea din rai** și **Huliganii.** Le-am citit și le-am recitit, lectura nu a fost dificilă, surpriza a fost suficient de mare. Din zvonuri, din recenziile publicate în antologiile alcătuite după 23 august, din unele citate ale „articolelor de sinteză" mi se părea că romanele ar fi foarte greu de recuperat... că o anumită opțiune ideologică le face inutilizabile azi ; fapte inavuabile ale unei tinereți agitate. **Surpriza lecturii :** Sartre sau Malraux pot fi descoperiți „ceva mai devreme" în extraordinară risipire de idei, de personaje a romanelor. Amestecul de „probleme tradiționale" și „moderne", de personaje obișnuite ale romanului românesc din deceniile trei-patru și de idei des întîlnite în eseistica anilor treizeci asigură cărților un public larg și o „poziție combatantă" în problemele literare ale vremii. Romanul românesc dintre cele două războaie mondiale, și nu numai acesta, nu poate fi bine înțeles dacă ignorăm experiențele românești ale lui Mircea Eliade. Am sentimentul unei descoperiri de proporții. Prin Mircea Eliade poziția lui Camil Petrescu se întărește, căpătînd o nouă justificare ; a lui Mihail Sebastian, a Cellei Serghi, a Anișoarei Odeanu, (etc. etc.) își găsesc un cadru nou. E 21 mai, vreau să spun că e ziua mamei mele, ar fi trebuit să-i trimit o telegramă : la 21 mai, prezența la Zăgujeni era obligatorie. Ne vom duce, întreg echipajul, duminecă. Vom fi acolo duminecă, dragi tovarăși.

*

Întoarcerea din rai pe care o am la dispoziție e ediția a II-a revizuită, apărută în 1943 la editura Cugetarea. Pe pagina a patra a cărții sînt cărțile scrise, pînă în 1943, **„De același autor : Isabel și Apele diavolului,** roman, 1930 (epuizat), **Soliloquii,** eseuri, 1932 (epuizat), **Maitreyi** (roman), 1933, (ed. a V-a, 1943), **Întoarcerea din rai,** roman, 1934 (ed. a II-a, 1943), **Lumina ce se stinge...,** roman, 1934 (epuizat), **India,** 1934, (ed. a II-a, 1935, epuizat), **Oceanografie,** eseuri, 1934, (epuizat), **Alchimie asiatică,** 1935, (epuizat), **Huliganii,** roman, 1935, (ed. a III-a, 1934), **Yoga, Essai sur...** 1936 (epuizat), **Domnișoara Christina,** roman, 1936, (ed. a II-a, 1943), **Șarpele,** povestiri, 1937 (epuizat), **Scrieri literare, morale și politice** de B. P. Hașdeu, 2 vol. 1937, (epuizat), **Cosmologie și alchimie babiloniană,** 1937, (epuizat), **Zamoxis, Revue des études...,** 1938, **Metallurgy, Magie and Alchemy,** 1938, **Nuntă în cer,** roman, 1939, (ed. a II-a, 1942), **Secretul doctorului Honigberger,** 1940, (epuizat), **Mitul reintegrării,** 1942, **Insula lui Euthanasius,** eseuri, 1943, **Os romenos, latines do Oriente** 1943, (Lisabona), **Comentarii la legenda Meșterului Manole,** 1943, **Ensayos luso-romenos,** 1943. (Lisabona). La 36 de ani, Mircea Eliade este autorul a 26 de cărți : ediții, reviste, eseuri, romane, jurnale. Douăzeci din acestea sînt scrise în deceniul al patrulea, între douăzeci și cinci și treizeci de ani. I-a egalat cineva ritmul de lucru ? Răspundem involuntar Iorga, dacă nu am ține seama că... De ce am putea ține seama ? De faptul că sînt contemporani sau că există, în cultura română, anumite „structuri creatoare" de o mare productivitate, enciclopedice prin definiție, multilaterale prin angajare ? În 1943 pe piața românească a cărții — în librăriile din România — Mircea Eliade e prezent cu șapte cărți ; un număr dintre ele sînt reeditări :**Maitreyi** (a cincea oară tipărită), **Întoarcerea din rai** și **Huliganii, Domnișoara Christina** și **Nuntă în cer** sînt elocvente pentru succesul public al prozatorului. Mircea Eliade este, în 1943, un autor aceptat și iubit de marele public. Ritmul de lucru formidabil al publicistului, al eseistului, al romancierului justifică (și presupune) obsesii, reluări, preluări de **modele.** Explică (și justifică) o anumită nerăbdare a scrisului. **Întoarcerea din rai** se află la începutul unei serii formidabile : în 1943 lui Mircea Eliade îi apar patru cărți... Scriitorul înregistrează tot, captează tot ; nimic nu trebuie pierdut, uitat, totul trebuie consemnat, scris ; integrat în TOT. **Maitreyi, Isabel...** înregistrau, ușor deformată romanesc, experiența indiană, **Șantier** transcria (selectiv) evenimentele perioadei în cauză. **Întoarcerea din rai** ar fi trebuit să deschidă o serie (o trilogie) în care scriitorul să „prelungească" jurnalele. Nu mă îndoiesc de faptul că recenzenții cărților au recunoscut, în momentul apariției lor, personaje ale vieții literare a momentului. **Întoarcerea din rai** și **Huliganii** sînt reportaje asupra unui moment cultural ; dincolo de „structura romanescă" înțelegem grija autorului pentru informare ; bănuim **transcrierile,** „citatele", mascarea „jurnalului". David Dragu sau Pavel Anicet ar putea fi Mircea Eliade, dar numai ei ? Polivalența autorului se manifestă și la nivelul personajelor ; autorul e **multiplu,** o seamă dintre ideile publicisticii sale se recunosc într-un eseu sau altul. Nu e vorba de ilustrare, sau de o ilustrare mecanică ; e vorba de o „experientare" a ideilor prin personaje literare. **Mitul reintegrării** (1942) poate fi redescoperit și în **Întoarcerea din rai.** O seamă dintre eseurile adunate în **Oceanografie** sau **Fragmentarium** de asemenea. Dacă scriitorul exersează în romane idei, nu înseamnă că romanele nu se susțin și printr-o structură proprie. Nu numai compozițională ; Mircea Eliade începe cu **Întoarcerea din Rai** cu ciclu epic [1]) sau, mai degrabă, descoperă posibilitatea ciclului epic după ce încheie romanul.

În **Întoarcerea din Rai** putem recunoaște o seamă de „fraze" din jurnalele de mai tîrziu ale lui Mircea Eliade. Obsesia biografiei, a biograficului, a personajului cu arbore genealogic e prezentă în tot ciclul. **Marile familii** sau familiile cu „un trecut" l-au preocupat întotdeauna pe Mircea Eliade, nu numai admirator consecvent (scriam altădată) al lui Balzac, ci mereu preocupat de **istorie,** de datele exacte care oferă șansa reflecției trainice. El nu

scrie roman fiindcă iubește ficțiunea, fantazarea, ci fiindcă e convins de **misiunea științifică** a operelor imaginare. De dreptul lor de a crea realitate. Scriind romane, autorul studiază realități. Tema **părinți și copii** e obsedantă, și ciclul **Întoarcerea din Rai** ar fi trebuit să vorbească despre „drepturile copiilor". Uneori replicile sînt luate din „romanele adolescenței", alteori înscrise în polemică cu acestea. **Părinți și copii,** bătrîni și tineri, familie și individ — iată simetriile fiecărei pagini.

În buna tradiție a romanului consacrat, **ciclul** (și cînd scriem ciclul **Întoarcerea din rai** ne referim la **Întoarcerea din Rai** și **Huliganii)** are în centrul ei două familii, Dragu și Anicet. Bineînțeles că aceste romane-mozaic nu au un **centru,** poate **prim-plan** e cuvîntul potrivit. Tinerii familiilor, David Dragu și Pavel și Petru Anicet, reprezintă polii care grupează „experientele celorlalți", numesc „poziția specifică" a generației în timp. Există, la cei doi (dar și la alți eroi tineri ai lui Mircea Eliade) un adevărat **complex al tatălui.** Să încercăm să notăm cîteva dintre aspectele lui. Mai întîi — și nu fără semnificație, accentele cad asupra maiorului Dragu. Repetatele merite ale tatălui nu trag ușor în cumpăna **studiului.** Tatăl avusese un ideal : luptase pentru România Mare... [2]). Omul a făcut fapte eroice („de care vorbea întreaga Moldovă"). Este, deducem, un făuritor de istorie. Omul e mîndru de viața sa („Eu sînt a doua generație de la opincă și am ajuns maior. Ajungeam mai sus, dacă n-aș fi rămas cinstit."). Omul are o concepție despre viață („dacă viața are vreun rost, apoi acesta nu poate fi decît ridicarea, măririi cucerite, numele transformat în renume") pusă sub semnul întrebării de faptele fiilor săi. Eroul e derutat ; „urmașii" par a fi niște degenerați. Iată puse în alți termeni, cîteva dintre întrebările „eminesciene" ale literaturii : „Și totuși pacea există, eroii sînt dezarmați, și altele, altele multe nemaînădăjduite acolo pe front s-au împlinit. Toate acestea sînt atît de neînțelese. Nu există decît un lucru singur : că omul trebuie să mai înainteze, să cucerească poziție după poziție, să se impună în fața celorlalți oameni (...). Să ajungi o glorie a țării, un nume — să faci din numele familiei o mîndrie a neamului. O țară întreagă să tresară la numele lui David Dragu, fiul marelui erou, maiorul Ion Dragu...

Dar tinerilor acestora le lipsește vlaga ; nu mai au curajul să ceară, să rupă din dreapta și din stînga, să-și smulgă singuri dreptatea...

...Au alte idei în cap. **„Nu le mai place lupta..."** (s.n.).

Le lipsește celor tineri vlaga ? Generația celor dinaintea lor avea un țel clar : avea pentru ca să lupte, va spune Mircea Eliade în **L'épreuve du labyrinthe ;** idealul lor, România Mare, e realizat. David Dragu este fiul eroului, și neînțelegerea dintre „părinți și copii" este semnul sub care se desfășoară **Întoarcerea din Rai.** „Are s-o sfîrșească rău, ca Eminescu. Muncește prea mult, scrie și citește mereu și-și arde creierii" gîndește maiorul Dragu. Disprețul pentru efortul intelectual este elocvent pentru „situația" personajului în roman. David Dragu este, cu două licențe „abia corector" și bătrînul nu înțelege de ce fiul nu dorește succesul, integrarea în sistem. Pavel Anicet renunță la scris, alții renunță la operă și aproape fiecare la **dragoste :** la familie. Nimeni, în **Întoarcerea din Rai** nu acceptă Instituția, oficializarea, fiecare încearcă o cale a individualizării. Romanul e bipolar, trăind prin cupluri ; fiecare prezență „angelică" își are cuplul său „demonic", constestarea sa. Personajele se acuză mereu pe ele însele, le e silă de ele, și de gesturile lor ; între adorație și scîrbă nu există stări intermediare. „E atîta de făcut, sînt atîtea cărți care trebuiesc citite, atîtea gînduri care își așteaptă condeiul să fie scrise, — și eu, eu ca un prost, îi ascult pe ăștia vorbind", spune undeva David Dragu. Pavel Anicet își îndreaptă „tot dezgustul împotriva lui însuși". Însul renunță la scris dar își propune altă operă de creație — viața : „Să fie viața mea o creație, să o împlinesc din toate părțile, să o rotunjesc ; ăsta să-mi fie țelul. Dar de ce să o fac operă de artă cînd e atît de greu să rămînă viață liberă, viață simplă ?" Fiecare negație atrage după sine afirmația, fiecare „viciu" al personajului presupune o virtute nu întotdeauna evidentă. În **Întoarcerea din Rai,** David Dragu își păstrează cu încăpățînare „virginitatea", curățenia trupească. Nevoia de vulgaritate este una dintre trăsăturile personajului, altfel ascet. „Vulgaritatea e o caracteristică a generației noastre (...). Asta înseamnă sănătate, vină de plebei", exclamă undeva romancierul Lazarovici. Tinerii contes-

tă haotic, refuză anarhic. Discuțiilor de idei le sînt opuse cele „Vulgare". Însăși romanul trăiește „despicat", pe de o parte, dezbaterile de idei, șirul de teorii ale generației și asupra generației, și pe de alta relatarea, în spiritul romanului, al faptelor (biografiilor) personajelor. „Dacă vrei să fii real, admite că trebuie să fii complet, adică brută", exclamă Emilian, alt romancier al generației. Programul său e mai degrabă antiliterar. „Dar tocmai ca să-mi bat joc de literatură scriu. Iar dacă voi fi închis, cu atît mai bine pentru vînzarea cărții" Putem descoperi în „programul literar" nu numai manifestările unui furios, și o „estetică a romanului", ci și o **biografie** de „creator" al generației : „Emilian scrie aprins și zîmbește, filmîndu-și zarva pe care o va stîrni romanul ! real, real, fără nici o reticență, așa cum e, așa cum fac toți. Cînd se vor citi toate acestea, cînd realitatea va fi cunoscută de toți, se vor supăra bătrînii, esteții. „Evident, un program literar cum sînt atîtea în deceniile trei și patru ; ideile sale nu sînt totuși de puțin „originale" sau neobișnuite pentru cel ce citește revistele culturale ale epocii : „Cum aș putea fi pur în societatea voastră ? **Tatăl** (s.n.) e alături, peste masă, și dl. Cucu (profesor al său n.n.) ; imaginea d-lui Cucu îl îndeamnă să gîndească violent, obscen, să polemizeze cu dascălul. Ei l-au împiedicat să rămînă singur, puternic, nepăsător. M-am născut în viciu, mi l-ați dat pe gură, pe nas, cu biberonul, cu parfumurile voastre, cu literatura voastră, cu ideea de libertate." Și Emilian polemizează cu părinții și visează un „roman social" : „Despre șansa părinților de a muri pentru un ideal și a ajunge eroi". Părinții „ar fi ars totul în mîna lor". Ca orice operă a unui erou al lui Mircea Eliade, romanul lui Emilian ar trebui să fie monumental. Prozatorul a scris peste două mii de pagini și „cîte nu i-au rămas de spus". David numește manuscrisul „Monstrul", altul „Zibaldens" și altul „Ulysse", după numele cărții lui Joyce; titlul e păstrat secret (e o „bombă") de autorul furios. Cum e scris „romanul"? „Sînt luni de zile de cînd se adună, citeodată sute de foi scrise mărunt, fără nici o despărțire în paragrafe, în capitole. Scrie tot ce-i trece prin minte și mintea lui nu primește nimic ce nu e intoxicat de ură, palpitînd de senzații". Nu numai Emilian scrie așa, ci și David Dragu : „Scrisul lui era de o cruzime plebeie, greu de imaginat." Scrisul cu pagini „de o cruzime plebeie, greu de imaginat" caracterizează o seamă de pagini ale ciclului (care ar fi trebuit să fie) **Întoarcerea din Rai.** Autorul nu își cruță personajele, nu încearcă să le „împace" cu cititorul. Agonia, moartea disperarea personajelor nu provoacă (în mod necesar) celor de lîngă ele — celor din imediata lor apropiere — milă. Participarea afectivă a fiilor la suferințele părinților sînt, nu o dată, **nule.** Înainte de **Greața** și de **Străinul,** Mircea Eliade introduce în literatura europeană personajul absurd, eroul înstrăinat pentru care absența **relației** reprezintă o trăsătură definitorie. Absența relației, adică incapacitatea de a trăi în interiorul **legii ;** de a reacționa **logic** față de stimulii realității imediate.

Radna, 21 mai 1980

Cornel Ungureanu

*) Din „Șantier" II. **Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade.**

[1]) Romanul poartă epigraful: Aici se încheie primul popas al „Întoarcerii din Rai", scris în anii 1931—1935 și începe „Huliganii". **Huliganii** presupunea o continuare. În finalul romanului, scriitorul nota : „Aici se sfîrșește al doilea epizod din ciclul «Întoarcerea din Rai»".

[2]) Vezi **L'épreuve du labyrinthe.**

eseu

Recuperarea tăcerii elocvente

Semnificația originară a mitului orfic a fost „întemeierea" ființei prin cuvînt. Poezia și muzica fiind profund legate în misterul arhaic, reconstituim, din „tăcerea" cuvîntului, izvoarele poeziei însăși în spațiul orfic. Printr-o pliere a viziunii orfice, în cîntecul lor poeții tac sau exprimă sentimente mute, pentru că ei slujesc un grai pierdut, în care omul, după canoanele inițierii în sensurile tăinuite ale cuvîntului, pentru a vorbi trebuie să fie un „inițiat" în taina contopirii „ființei" și „neființei" — tainã a „începutului" care, prin cîntecul orfic, dă un nou înțeles lumii. Poeții tac fiindcă, într-o dialectică a tăcerii și a cîntării, încifrată în misterul orfic, ei cîntă Viața în veșnică mișcare, prin opoziția contrariilor, după un ritm interior pe care inima poeților îl simte în inima naturii, desprins din fondul unei religii naturiste.

La greci, pentru care țesătura de armonii alcătuia vălul aruncat peste fața crispată a destinului, muzica era o trăsătură a misterelor, cu Orfeu în rolul de inițiator al acestora prin dotarea sa cu puteri magice, încantatorii, care se exercitau asupra omului privat de libertatea acțiunii. Orficii pretindeau că muzica delirantă cîntată de ei smulgea măcar parțial sufletul din determinările temporale. Vorbind, poeții sînt „muți" pentru că graiul pierdut de mult, pe care ei îl slujesc, este graiul firii, care crește în tăcerea pusă de metafora mitică sub misteriosul semn al Infinitului. Se simbolizează astfel, într-o viziune orfică a lumii, imensitatea și nedeterminarea. Orfeu rămînînd astfel simbolul unității dintre imaginație și speculație, într-o dialectică specifică oricărei întreprinderi spirituale. Mitul lui Orfeu este mit al magiei poetice, dar și al crizei acesteia. Dacă poezia s-ar identifica cu muzica, ea ar fi o voce pură la nivelul sonor, dar poezia este o artă a tăcerii și nu a rostirii, poetul fiind un cîntăreț care și-a pierdut vocea în împrejurări „originare", pe care criticii, conștient sau nu, se străduiesc să le dezlege. Poezia este, înainte de toate, muzică în gînd. „Melodiile pe care le auzi sînt frumoase, / dar cele pe care nu le auzi sînt și mai frumoase". (J. Keats, **On a Grecian Urn**). Muzica însăși își pierde anatomismul primordial și așa se explică de ce, ca artă autonomă, ea a apărut relativ tîrziu, numai trecînd printr-o adevărată experiență a tăcerii.

Destinul poetic al ființei a fost dictat de încifrarea complexului Narcis în cel orfic. Muzica — gînd inefabil iar nu expresie a sentimentelor — deschide spațiile limitate, este comparabilă cu reveria, cu care adesea se și asociază, și este mai eficientă, sub acest aspect, decît oglinda. Asemenea muzicii, poezia are o fază simbolică prenatală cînd căutarea unei teme corespunde, într-o manieră cu totul inefabilă, substratului semiologic al individului, într-o anume situație în act. Abia deslușit, nucleul creator va cere să aibă o viață proprie, nu va fi un limbaj al sentimentelor, ci structură care se exteriorizează cu o dialectică a sa **in praesentia**, printr-un cod.

Nu există poezie fără ecou răsfrînt în interioritate, perceperea auditivă cucerindu-ne numai dacă ea este pronunțată pe un ton reținut. Caracteristica poeziei este solitudinea sufletească, al cărei efect este distrus prin declamație, care nu atinge acorduri adînci. Aspectul melodic nu este provocat de sentimente exterioare, cît de o punere în vibrație nemijlocită a interiorității, ce corespunde caracterului de imanență al poeziei. Rostită cu glas tare, poezia este amenințată să se degradeze într-un simptom al **kitsch**-ului (marea critică strălucește în analiza ne-muzicală a poeziei). Obscuritatea oraculară a enunțării este intrinsec poetică, deoarece absconsul muzical este întotdeauna încărcat de o certă putere magică. Muzicalitatea internă o poeziei narcotizează conștiința pentru ca fluidul care circulă în subteranul ei să ne transpună în ritmurile cosmice. Funcția mitică se exercită în planul ei sub voalurile incantatorii ale rostirii. Însuși cuvîntul are valori magice ; tot așa tăcerea, sufletul cuprins de tăcere (curmare a contradicției gîndurilor) produce liniștea în care pot apărea iluminările noastre inconștiente.

Tăcere și Cuvînt sînt două sfere ontologice distincte : prima, un topos al Increatului, zonă de pre-existență indeterminată, spațiu cvasiparadisiac în care ființa posedă starea de grație ; a doua înseamnă intrarea omului în temporalitate și determinare, „căderea" lui „în păcat" adică supunerea la condiția de muritor. Această situare este depășită printr-o mutație către resorturile intime, unde se poate descoperi un alt gen de muzică străpungînd cu o materialitate slăbită structura de suprafață a poeziei. Dar, în același timp, pe lîngă vraja încantatorie a lui Orfeu, se deschide drumul spre dematerializarea cuvîntului, continuat prin reducția muzicalității interioare pînă la zonele tăcerii sufletești, unde se deschid noi răspîntii în poezie. În ordinea dematerializării corporalității cuvîntului, primul dublet al „simbolisticii" spiritului este Vis-Muzică. Visul închide în sine sugestia muzicalității ca potențialitate divină a armoniei, iar intuiția poetică, ce percepe miezul lucrurilor, asociază hipnotic muzica materiei cu visul.

Desigur, aceste simboluri nu apar în versuri cu o claritate carteziană, deoarece au încă acea încărcătură originară, purtînd negurile creației și polenul pe care le-a pulverizat adierea onirică.

haiku

Neaua se duce
unde ciupercile
își sfîrșesc forma.

Constantin Abăluță

Lira lui Orfeu, poezie însoțită de muzică, reafirmă puterea magică a Versului, restituie Logosului echivalența unei acțiuni benefice asupra realului prin restaurarea, stăpînirea și restituirea unor sensuri pierdute. Adevărul artistic este astfel o replică la real, nu o concurență a lui ; opera se separă de realitate nu pentru a o respinge, ci pentru a-i restitui un nucleu viabil. Excluderea ideilor, a abstracțiilor din sfera poeziei favorizează modalitățile gîndirii arhaice, mitice, sau arhaice. Gîndirea și fantezia mitopoetică (mai mult chiar decît sensibilitatea metafizică) generează și in-formează liricul. Miticul este o constantă ce răspunde unei permanențe umane, iar nu un dat arhaic transmis prin tradiție. Poetul proiectează și creează mituri, îndeplinind o funcție mitopoetică, favorizată de matricea spiritului mitic, întrucît el își întemeiază proiecțiile pe analogie, tinzînd să integreze lumea dată în viziuni construite din elemente ale experienței revitalizate.

Dacă poezia este dionisiacă prin originile sale, ea este apolinică de îndată ce se constituie ca atare. Exuberanța cuvintelor, fervoarea elanului nu creează ritm decît prin prisma unei inteligențe ordonatoare. Nu există tipare ritmice expresive prin ele însele ; ritmul devine expresiv în momentul în care ideea se pretează la așa ceva. Muzica atinge marile ritmuri și unduiri ale absolutului afectiv ; ea rafinează, schematizează, abstractizează și generalizează sentimentele. În fondul dionisiac, expresia poetică și expresia muzicală au rădăcini comune. Dacă pentru Nietzsche fondul imemorial și tainic ce poate fi numit Natură sau Dionysos este o dovadă că muzica se află la originea mitului, pentru Lévy-Strauss, mitul este, dimpotrivă, la originea muzicii. După Nietzsche, mitul se exprimă mai bine în muzică ; după Lévy-Strauss — în limbaj verbal. Cele două direcții mai stîrnesc și azi discuții contradictorii, dar nici studiile despre mit n-au stabilit primatul sunetului sau al cuvîntului. Oricum, păcatul nu este chiar așa de mare, din moment ce atît poezia cît și muzica au șansa unei perfectabilități, a unei reîntoarceri spre spațiul interior și invizibil al inimii, spre plenitudinea Vieții ce risipește tăcerea spritului.

Poezia și muzica se întîlnesc la punctul de convergență a două unități. Una vine din străfundul sufletului, din zonele spirituale și inefabile unde sălășluiește forma unei magme tăcute. Cealaltă urcă din timp, din învelișurile materiale ale sensibilității. Printr-un dublu efort de abstragere, ele ajung să se detașeze și să se contopească în zona intelectuală a ordinii, unde suportă efortul unui act mental fără de care n-ar putea exista. Prin această dublă elaborare a lumii sonore și a lumii afective se construiește, cu plenitudinea lui de semne, simbolul spiritului creator. Cuvîntul poetic conține mai mult decît o promisiune de muzică — o muzică spontană. A readuce poezia la izvorul său, dincolo de scriitura care face din ea un simbolism vizual și, prin aceasta, conceptual, a reveni la acel moment al cuvîntului în care eul se angajează plenar pentru că matricitatea este un mod originar al intenționalității, înseamnă a restitui poeziei muzica imanentă de care este susceptibilă. Se încearcă unirea cu acel Cuvînt arhetipal, neadulterat de concept, cu acel cuvînt care întruchipează prezența umană (vocea fiind **medium**-ul estetic universal, toate instrumentele nu sînt decît „măști" ale vocii și ale „urechii interioare" a imaginației, care este Steaua Polară a muzicianului). Chinuit ca Nessus de sunete, captivul cuvintelor pornește din nou pe vechiul drum, încercînd să împlinească cu sine o trăsătură, prin caligrama lirică, a poeziei, etosul general uman, fiind convins că limbajul uman a ieșit dintr-un fel de nebuloasă muzicală în care elemente figurate ale vorbirii s-au condensat puțin cîte puțin. Sunetul și Cuvîntul sînt insule plutitoare în nemărginitul ocean al tăcerii ; gîndul unuia trimis pe deasupra teritoriului celuilalt se întoarce îmbogățit cu valențe noi. Vecinătatea împletită în rădăcini dintre Sunete și Cuvinte vor naște mereu Ideea, lumina regală care le împacă logodindu-le.

Vasile Spiridon

paul purea

În scorbura unui sărut

Ah, mi-a zis
Lasă-mă lîngă tine
Și ai să rămînem
În picioare să stăm
În genunchi să cădem
Pînă la brîu să visăm
Pînă la gît să cîntăm
Pînă în gînd
Iubiri numărate, iubiri numărînd.

Lasă-mă lîngă tine
Mi-e frig, mi-a zis
Știu, te ascunzi
În cîntec te pierzi, în cîntec te duci,
Lasă-mă lîngă tine, os lîngă os
Și ai să rămînem, și ai să murim
În scorbura aceluiași sărut ilicit
Mi-a mai zis...

Scorburi

În fiecare din noi e o scorbură
În scorbură o altă scorbură
Într-o astă de găoace o alta
Și tot așa carne din carne,
Vorbă din vorbă, scorbură din scorbură.

Sînt nevoit să mai strig
O dată, de două ori, de-atîtea ori :
Spune-mi, spune-mi, spune-mi —
O, doamne !
Cîți de noi și cîte de scorburi ? !

Biblică

La început a fost cuvîntul
Din el s-au vrut gravide
Și stelele și apele și pămîntul.

La sfîrșit va fi... egal ce va fi.
În el se vor reîntoarce
Și licuricii și scoicile și poeții
În numele cercului și-al mlaștinei
Din noi, Amin ! !

Contemporani

Trupul urlă cu ochiul...

Spuneți-mi că Soarele e o platră
Roșie de minie
Și vă cred,

Sufletul plînge cu plînsul...

Spuneți-mi că Luna e o văduvă
Palidă, căutîndu-și bărbatul
Noapte de noapte, prin ramuri
Și vă cred,

Spuneți-mi că eu m-am dus
M-am tot dus aiurea
ca să pot naște o putoare de scu
Și vă cred —

Vă cred pe cuvîntul vostru
De contemporani atotștiutori
Mirosind a vreme în urme de bour,

Vă cred pe voi, prietenii mei,
Vînători...

Eu

Așa sînt eu — un copac
Din care
cu fiecare plecare
Se rupe un ram.

Așa sînt eu — un ram
Din care
Cu fiecare cădere
Crește un copac

Așa sînt eu — o frunză
Fără de trunchi, fără de ram.

Un pictor de aici

Un alt artist român drapat în vălurile uitării noastre este **Ştefan Dimitrescu.** Contemporan cu Tonitza, Şirato, Lucian Grigorescu, Ressu, Steriadi şi alţii din marea pleiadă a picturii noastre de dinainte de războiul al doilea mondial, Ştefan Dimitrescu n-a fost ceea ce se numeşte un artist de formulă, dar nici de fundal-neutru. Fire retrasă şi meditativă, cu timidităţi şi candori juvenile în contactele sociale, atîtea cîte îşi îngăduia, pictorul şi-a clădit un univers propriu existenţial, în care culorile ocupau locul dominant. Întreaga lume înconjurătoare, atît cea concretă, exterioară, ambientală, cît şi cea lăuntrică, animată de fluxurile reveriei poetice şi ale unei sensibilităţi adesea dramatice, era trecută prin grilele impresiunii cromatice, pe care artistul o socotea **materia germinantă capitală a realului. Lumina şi forma** au în culoare, considera el, temeiul unic. Şi a pictat cu acest crez estetic foarte simplu, convins de adevărul revelaţiei sale.

A fost unul dintre puţinii pictori români necontaminat de frisonul impresionismului, deşi pelerinajul său la altarul parizian al artelor s-a petrecut în vremea, cînd curentul avea deja o consolidată poziţie şi un viguros ecou european. Amănunt interesant, care confirmă natura particulară a structurii artistice a lui Ştefan Dimitrescu, mult mai îndatorată caracteristicilor spiritualităţii autohtone, ale tipologiilor acesteia. De aceea, el ni se relevă azi ca un important artist al acestor locuri, un pictor de aici ! Nu a fost ceea ce s-ar putea numi un spirit cercetător, demersurile lui creatoare inspirate din viaţa şi mediul rural avînd mai mult pecetea unor **restituiri afective** decît a unor restaurări descriptive şi decorative. Pictorul percepe realul cu o disponibilitate statornică şi intensă a stărilor poetice ; adică, a acelui fond sensibil ce-l situează pe creator în postura emiţătorului unic, viziunea şi plămada sa fiind expresia unei subiectivităţi totale. Ştefan Dimitrescu nu a pictat ca nimeni, cu toate că, un timp, păruse cucerit de „imperiul Cezanne", într-o tinereţe în care revelaţiile picturii renascentiste ori cele ale picturii murale prerafaelite contribuiseră esenţial la conturarea personalităţii sale creatoare. Un gust artistic sigur şi flexibil, permeabil la valorile definitive ale artei universale,

l-a ajutat să devină ceea ce a dorit cu ardoare să fie : pictor. Fără alte epitete ! A fost un artist onest, înrîurit în bună măsură de propria sa biografie, deloc însorită, ce i-a deschis accesul spre labirintul umanului, ca dimensiune supremă a universului material. Formele şi culorile care îi populează pînzele exprimă un asemenea mod de înţelegere a vieţii şi a realităţii, peisajele, interioarele tărăneşti, compoziţiile de gen din lumea satului (să ne amintim de seria „Sălişte" a picturii sale, de exemplu) sînt un fel de radiografii sentimentale, deloc retorice, nici măcar pitoreşti. Pictura sa emană căldură şi intimitate. Culoarea este vie, fără a fi excesiv tonică. Pînă şi roşul capătă la Dimitrescu o consistenţă materială tactilă, catifelată. Acordurile de culoare sînt necontrastive, deşi sînt pline de relief. Pasta colorată încarnează forma, fără a fi senzuală. Are, însă, întotdeauna o justificare materială distinctă. Dimitrescu „a respirat" în real, nu şi-a îngăduit nici o abatere de la rigorile pe care logica elementară a existenţei acestuia i-o dicta. El nu şi-a permis nici un gest tălmăcitor, construcţia plastică urmînd sintaxa dialogului vizual, direct şi mereu sensibil, cu elementele realului.

Natura, pentru Ştefan Dimitrescu, a fost o permanentă sursă de meditaţie plastică, indiferent dacă ea cuprindea teritoriile vegetalului ori ale mineralului sau cele, mai subtile şi mai complexe totodată, ale umanului. Portretistica sa se constituie într-o generoasă şi deosebit de expresivă galerie de tipologii umane, generic-caracteristice şi în plan socio-psihologic, dar şi în sens pictural, chiar şi astăzi. Ţăranii, tîrgoveţii, minerii, sătencele sale au pregnanţă plastică, distincţie formală şi expresivă şi, mai ales, o **frumuseţe a firescului de a fi,** pe care nu a egalat-o decît, mulţi ani după aceea, pictura unor Ghiaţă şi Baba.

Un pictor ce continuă să tacă, precum măreţia ce-i nimbează opera peste vreme.

Corneliu Antim

muzică

Climate

Parafrazînd ceea ce a fost prea mult parafrazat, aş spune că secolul XXI va fi unul cultural, sau nu va fi. Iar dacă am accepta ceea ce mărturisea Cioran despre muzică (e singura artă în afara minciunii, mai mult chiar decît deznădejdea sau speranţa), artei sonore îi va reveni un rol important în echilibrarea noii lumi. În regăsirea ei. În pofida agresiunii tot mai marcate a „vizualului". A comodităţii şi „consumismului". Deocamdată reculul ideii iniţiale este, din păcate, evident. Se abdică prea uşor de la contemporaneitate (o orchestră de mare prestigiu se declară a fi „de tip romantic" şi repertoriul îi este alcătuit în consecinţă). În alt plan, te întrebi ce valoare poate avea un critic (din orice domeniu) preocupat doar de „restaurarea" certitudinilor ? Nu poţi ieşi din climatul prezentului fără a fi pedepsit în viitor.

Una dintre puţinele orchestre simfonice care mai îndreptăţesc în acest sens, speranţe, este cea a Radio-ului. Tot aşa cum unul din dirijorii constant preocupaţi de muzica contemporană este Ludovic Baci. Muzician complex, artizan al „detaliului", dar avînd şi suflul, ştiinţa „întregului". Un artist capabil să „rişte" (a făcut-o de multe ori) lansînd piese în primă audiţie şi autori tineri, mai puţin cunoscuţi. „Credibilitatea" sa în faţa orchestrei este, desigur, un atu important. Nu e uşor să învingi rutina, „rezistenţa" unor instrumentişti, hrăniţi ani de-a rîndul cu multe producţii impuse. O reaşezare a valorilor scenei de concert, ca în mai toate artele, e cu atît mai necesară. Ultimul concert dirijat de Ludovic Baci, cel al Orchestrei de cameră Radio, a prezentat alături de fragmente din Simfonia a V-a de Mahler, doi compozitori români aparţinînd unor generaţii diferite. Mai tînăra Maia Ciobanu prezentă cu Simfonia I-a „Jurnal" şi liderul prestigiosului ansamblu clujean Ars Nova — Cornel Ţăranu cu „Mémoires pour Celan". Simfonia Jurnal este o piesă a unui anume climat al „discontinuităţii" memoriei (colaje de vals, romanţă, bine încastrate în formă) scrisă cu o bună percepţie a „inefabilului", dar, ceva mai puţin convingătoare în finaluri. Cît despre posibila întrebare : este sau nu este o simfonie, m-aş ralia afirmaţiei făcute de Bogdan Lefter. Formele sînt în mişcare. Este roman tot ceea ce se **intitulează** roman. „Mémoires pour Celan" este, dimpotrivă, o muzică a „continuităţii", a densităţii structurilor, a formei decise. Felul în care este expus textul poetic nu mi se pare a fi la înălţimea muzicii. Am nu numai respect ci şi admiraţie pentru basul Gheorghe Roşu. Modul său de recitare, însă, prea „obiectivat", chiar patetic, insuficient „prelucrat" lasă o impresie (cel puţin mie) stînjenitoare. Recitarea, în muzică, trebuie „compusă" nu lipită. Oricum, concertul în ansamblul său a fost, fără îndoială, unul de bună ţinută.

Valentin Petculescu

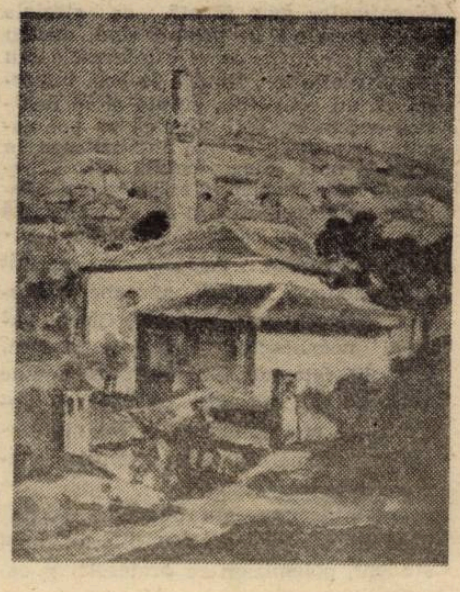

tele-imaginea

Opoziţia persecută telespectatorii!

Cunoscutul şi distinsul critic literar Valeriu Cristea, frecventator (sporadic) al scării de serviciu de la Uniunea Scriitorilor (după propria declaraţie din ziarul „Adevărul"), publică în pagina 1 a cotidianului independent condus de Darie Novăceanu un articol intitulat „A treia cale" (1 martie). Am crezut că este un articol de direcţie pentru viaţa socială şi politică din ţara noastră. L-am citit cu deosebit interes şi am constatat că m-am înşelat. Nu era nici cronică TV, deşi autorul ajungea la concluzii tulburătoare, tot ce este rău în televiziune se datorează forţelor opoziţiei „cu tot mai multă influenţă, pare-se, în cadrul instituţiei" (?!?), nu era nici cronică cinematografică, ci cu totul altceva. O să spun în ultimul rînd al prezentelor însemnări ce este de fapt articolul „A treia cale".

Deocamdată o să observ că dl. Valeriu Cristea este ferm convins că undeva la TVR există un program de pedepsire a publicului pentru „nivelul politic scăzut dovedit de cei mai mulţi dintre noi la 20 mai (după cum aţi votat nici nu meritaţi altceva !)" program întemeiat pe convingerea TVR că emite pentru „nişte imbecili". Concluzia dlui Valeriu Cristea se bazează pe studierea atentă a şirului de filme americane şi franceze difuzate.

Ne permitem să-i sugerăm dlui Valeriu Cristea să studieze chiar şi superficial conţinutul emisiunii **Actualităţi,** alcătuită nu de americani sau francezi, ci de autohtonii noştri redactori şi să-şi facă publică părerea. S-ar putea să constate cam acelaşi lucru. Dar nu această afirmaţie ne-a îndemnat să întîrziem asupra textului domniei sale ci o alta.

Anume că lumea pre-revoluţionară a Rusiei „o lume feroce, lumea negustorimii de provincie, a capitalismului rus în plin avînt, o lume în care domnesc fărădelegea, depravarea, spionajul, delaţiunea, crima, cinismul, setea de bani, de cît mai mulţi bani" este o „lume care merită să dispară, care trebuie măturată de pe faţa pămîntului. Şi care chiar va dispărea, va fi măturată".

Dacă n-ar fi introdus o sintagmă împrumutată din prost ascunsa limbă de lemn „capitalismul rus în plin avînt" am fi considerat că dl. Valeriu Cristea generalizează. Cum altfel a fost lumea românească pînă mai an ? Nu în ea fărădelegea, depravarea, spionajul etc. ?

A fost cumva măturată de pe faţa pămîntului românesc ? O lume este ea **în totalitate** vinovată încît să merite un sfîrşit apocaliptic ? În continuare, dl. Valeriu Cristea spune pe drept cuvînt că după măturare a urmat o altă „lume la fel de feroce, mai feroce". Ambele lumi i se par de nesuportat. Ambele merită să fie măturate şi dacă n-au fost, vor fi.

Dlui Valeriu Cristea îi trebuie „o a treia cale", dacă vreţi să vă urmez. „Nu voi accepta niciodată o lume feroce în locul alteia". Perfect. Nimeni de bună credinţă n-o doreşte. Din două rele trebuie ales cel mai mic, dacă nu avem încotro. Are cele mai multe şanse de a fi cît de cît îndreptat. Nu se aruncă din albie şi copilul odată cu apa murdară, parcă aşa se spune. Să păstrăm ce e de păstrat, să îndreptăm ce e de îndreptat. Asta ar putea fi ce-a de-a treia cale. Altfel, articolul dlui Valeriu Cristea e un fel de aiureală.

Eugen Uricaru

cartea străină

Viciosii anonimi și laxativul psihologic

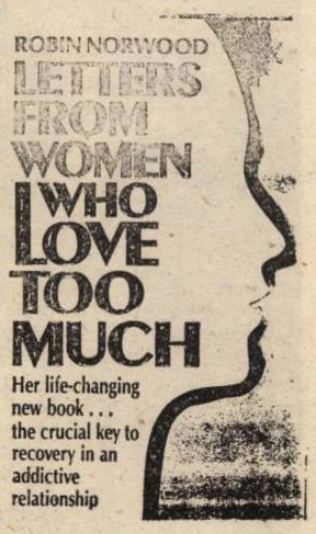

În Occident, în ciuda numărului imens de titluri care apar anual, beletristica nu deține — cum s-ar putea crede — partea leului. Cel mai mare procentaj aparține așa-numitelor genuri **non-fiction**, care mixează și remixează la infinit „the facts of real life" (fapte și întîmplări din viața reală), urmărind, cu sensibilitate de barometru, gusturile și răsturnările de gusturi (mai ales !) ale marelui public. Biografiile vedetelor și oamenilor politici, anchetele sociale, cărțile avînd ca subiect cele mai diverse hobby-uri invadează periodic librăriile, aducătoare fiind ale celor mai mari beneficii (lucru ce se reflectă corespunzător și în tiraje). Există, însă, și un domeniu al non-ficționalității literare, unul dintre cele mai reprezentative exemple constituindu-l, de pildă, romanele lui Tom Wolfe (**The Kool Acid Test** și celelalte), care transformă reportajul într-o specie nos modernă extrem de sofisticată în ciuda aparentei sale simplități. Rezultă cronici foarte personale ale diferitelor valuri emoționale care au bîntuit America dinspre '60 încoace (drogurile, rock-ul ș.c.l), autorul metamorfozîndu-l pe un Dos Passos într-un afin al lui Barth, Barthelme, Vonnegut & Comp.

De data aceasta, totuși, mă voi ocupa de un non-fiction ne-literar, fiindcă el acoperă o felie extrem de copioasă din tortul unei anumite sociologii contemporane, atît de împănată de psihologie, psihanaliză și alte psihisme coborîte, mai mult sau mai puțin, în sfera vulgarizatoare a kitsch-ului. Este vorba de popularele culegeri de scrisori — comentate științific (cu sau fără ghilimele) — primite de la cititori. Ele tratează, de regulă, felurite obsesii de masă și oferă o pîine din cele mai albe și pufoase psihiatrilor sfătoși de mîna a doua (în special atunci cînd sînt dublați de „scriitori din umbră" — **shadow writers** — dotați cu un foarte cinic instinct comercial). Acum cîțiva ani, mi-a picat în mînă o „carte" care, se zicea, a zguduit America și pe gospodinele ei, care feministe, care emancipate, care... Opul se numea **My Secret Garden** (Grădina mea secretă) și colaționa fantasmele erotice ale femeilor de diferite vîrste. Impactul la cititoare a fost atît de mare încît MSG (cum era abreviată cu alint) a fost imediat urmată de **Forbiden Flowers** (Flori interzise) și e lesne de dedus cam care era conținutul. Am acum în mînă ceva ce se ambiționează să depășească standardul comercial convențional al epistolarelor colective menționate, anume **Women Who Love Too Much** (Femei care iubesc prea mult) și perechea ei inevitabilă **Letters from WWL2M** (am introdus deja în acest al doilea titlu alîntul corespunzător, care intimizează — citez — această „cheie a terapiei în relațiile de tip vicios").

Dilogia aparține unei psihiatre, pe numele său Robin Norwood (o doamnă... Robin Hood ce luptă cu viciile din Nottingham Forest și arealul larg înconjurător). Teoria sa atestă faptul că viciul, sub toate ipostazele sale, este o **boală**, ca și TBC-ul sau hepatita, care poate fi tratată și vindecată. Două principii sînt esențiale în acest tratament : 1) viciosii să fie considerați bolnavi și nu ființe anormale ori excrescențe maligne ale societății și 2) tratamentul să debuteze prin conștientizarea de către bolnav a maladiei sale. Cea mai indicată pare a fi terapia de grup, desfășurată, bineînțeles, sub îndrumarea unui psihanalist terapeut. Odată conștientizat viciul iar viciosul avînd posibilitatea să și-l analizeze în public, în prezența altor viciosi, boala poate fi privită ca ceva firesc, natural aproape, iar bolnavul capătă un statut social, încetînd să mai fie un caz. El se poate defula în deplină libertate, fără a se mai simți stingherit de „boala" sa. Patologia se preschimbă în fiziologie, indiferent de virulența perversiunii. A avea un herpes sau a comite un incest, a avea lumbago sau a te droga, a suferi de reumatism sau de delirium tremens, a-ți bate nevasta sau a mînca prea mult — toate acestea sînt boli, ele pot fi tratate în consecință.

Dar, cum spitalele obișnuite se ocupă numai de unele din aceste boli, s-au instituționalizat alte formule curative, cele mai multe sub forma asociațiilor anonime, care regrupează pe viciosi și pe rudele lor apropiate. Există, astfel, **Alcoholic Anonymous** (prescurtată **Al-Anon**), **Al-Anon Family Groups, Women's Aid Federation** (destinată femeilor care sînt maltratate, ele și copiii lor), **Rape Crisis Centre** (serviciu nonstop pentru victimele violurilor), **Overeaters Anonymous** (organizația celor care mănîncă prea mult — „Gurmanzii Anonimi"), **Narcotics Anonymous**, **In Support of Sexually Abused Children** (pentru mamele copiilor victime ale abuzurilor sexuale), **Stepfamily** (pentru familiile cu copii din mai multe căsătorii) ș.a.m.d.

Cartea d-nei Robin Norwood comentează scrisori primite de la femei care și-au conștientizat condiția vicioasă sau care suferă de pe urma viciilor soților, prietenilor și copiilor. De cele mai multe ori, nu este vorba de un singur viciu, ci de o combinație de vicii, pe fundalul unei eredități încărcate și al unei instabilități cronice a cuplului. Adesea, viciul adultului este urmarea logică a agresiunii vicioase asupra copilului, același bolnav putînd fi, pe rînd, în diferite etape ale vieții, victimă și agresor. De asemenea, alcoolismul predispune la abuzuri sexuale, iar combinația droguri + alcool, practic, la orice. Lucrurile sînt, în general, cunoscute, chiar banale, însă defularea ușurează aidoma unui laxativ psihologic. A ține ascuns viciul, a-l păstra „sub pecetea tainei" poate fi mult mai periculos decît boala de viciu în sine. Sadismului, agresiunii verbale, fizice și emoționale i se adaugă masochismul psihotic. Mărturisind simptomele unui specialist și făcîndu-și anamneza în public, bolnavul (vicios sau victima unui viciu) își depășește condiția de bolnav închipuit și devine un Monsieur Jourdain, care începe să facă „literatură" (deh, non-fiction !), reiterînd kitsch avatarurile Lolitei lui Nabokov :

„Dragă d-nă Norwood. Am 21 de ani și studiez psihologia. Pînă acum un an am suferit de pe urma traumelor din copilărie, cînd tata a abuzat sexual de mine. Înainte, încercam să elimin această perioadă din memoria mea. De un an însă, supun unui serios examen relațiile mele cu bărbații. Din nefericire, mi-am dat seama că toate relațiile vicioase urmau același model din copilărie. Citind WWL2M, am realizat acest lucru. Presupun că, subconștient, n-am vrut să-l leg în nici un fel pe tata de legăturile mele vicioase. Nevrînd să-l învinovățesc pe el, mă blamam pe mine. (...) Discutînd acest lucru cu sora mea, am aflat că și ea fusese victima aceluiași abuz. Apoi, am început să-mi împart secretul cu toți ceilalți membri ai familiei : mama, fratele și celelalte două surori (...) Tata era preot, ca și doi din cei trei frați ai săi. (...) Într-o zi, l-am luat deoparte și am discutat cu el despre incest. El nu a negat faptul și mi-a arătat că nici n-a încercat să îl elimine din memorie. (...) Cel mai ciudat lucru este că, deși îmi exprimam teama față de el, eram capabilă încă să-l iubesc. Oricum, a fost ultima oară cînd am încercat acest sentiment .Acum, teama alternează cu dezgustul și cu mila. (...) Conștientizîndu-mi sentimentele, cred că totul va fi bine de azi înainte. Cu prietenie, Amy M." Dacă d-na Norwood scria ea singură scrisoarea asta, cred că era mult mai interesantă. Britanicele par să nu fie de aceeași părere...

Dan-Silviu Boerescu

EUGEN IONESCU

A ÎNDRĂZNI SĂ NU GÎNDEȘTI CA CEILALȚI

Mentalitatea intelectualilor francezi s-a schimbat mult. Metamorfoza s-a produs în ultimii doi sau trei ani. Chiar în 1967, sub pedeapsa de a fi acuzat de fascism sau nazism, nu se putea obiecta nimic regimurilor din țările socialiste. O prietenă, citind unul din manuscrisele mele, m-a sfătuit imediat să nu-l critic pe Lenin. «O să vă faceți dușmani. Toată lumea ar fi împotriva dumneavoastră». În realitate, erai foarte prost văzut, de inteligența fiind socotit «anticomunist primar sau visceral.» Din 1968, era îngăduit să fii anticomunist sovietic [sub condiția de a te declara «goșist»] ; dar trebuia să fii maoist. De cînd au apărut lucrările lui Simon Leys ți-era de asemenea permis să nu fii maoist. Trebuie spus că intelectualii n-au făcut decît să se înșele în ultimii treizeci de ani.

Soljenițîn și scriitorii ruși exilați au contribuit mult la această schimbare. Este adevărat, au existat totdeauna Raymond Aron și Fejto, Thierry Maulnier și Revel ; pe urmă au fost Pierre Daï, Suffert și destui alții ; înainte, Jannine Hersch pentru a scoate în evidență depărtarea ce exista de țările comuniste, depărtarea și contradicția între ideologie și realitate ; însă a existat mult timp la intelectualii occidentali, un refuz rațional de a accepta evidența. Ei care se credeau demistificatori se complăceau în automistificare. Mai fusese înainte, existaseră încă de mult timp, avertismente serioase : André Gide, André Breton, Panait Istrati, ca să nu-i citățm decît pe aceștia care atrăseseră atenția asupra ravagiilor și crimelor totalitarismului. Charles Maurras, înainte de război și deci mult înainte de a se angaja în colaborare, subliniase identitatea ce exista între colectivismul nazist și colectivismul comunist. Imediat după ultimul război, oameni precum Kravcenko și Koestler au vrut să avertizeze pe occidentali că pericolul era mare, că amenință Estul. Koestler și Kravcenko fuseseră insultați, calomniați, considerați trădători, în timp ce americanii care ne scăpaseră de nazism au fost atacați în piesele lui Jean Paul-Sartre. L-am dezavuat pe Jean-Paul Sartre mult timp pentru că înșelase inteligența franceză. Mi-am dat seama, nu de foarte mult timp, că nu fusese un îndrumător, un promotor de gîndire, ci un simplu reflect al unei mentalități generale. Totuși fuseseră Camus, David Rousset. N-au fost crezuți pentru că spuneau adevărul. Adevărul să fi fost incredibil ? Astfel, acum cîțiva ani, Jules Roy scrisese o lucrare critică despre China. Cartea l-a compromis. În realitate, nu trebuia „deranjat" visul ideologic. În timp ce Sartre era ridicat în slava cerului pentru îngăduința sa față de propaganda ideologică, un om lucid ca Denis de Rougemont era ținut la distanță. Nu se mai citea Denis de Rougemont care, cu Jean Grenier, puteau fi autentici îndrumători de gîndire ai epocii noastre. Între crudul adevăr și ideologie s-a preferat ideologia și minciuna.

Da, intelectualii au început să se trezească din visul lor. Mi-e teamă să nu fie prea tîrziu. Cinsprezece sau douăzeci de spirite lucide nu pot să învingă într-o zi răul făcut în douăzeci sau treizeci de ani. Pînă cînd un nou spirit va stăpîni pe profesorii de liceu, pe studenții și intelectualii obișnuiți, vor avea loc multe evenimente ce vor fi dificil să fie remediate. Reaua credință, minciuna vor prevala puterea pînă atunci. Numai dacă nu va exista un miracol. Acest miracol nu poate veni decît din prăbușirea totdeauna posibilă, improbabilă însă posibilă, a societății sovietice.

Am satisfacția amară de a nu mă fi înșelat. Dacă public această carte o fac doar pentru a se vedea, o dată în plus, cît erau de simple adevărurile care trebuiau spuse, în ce măsură oamenii puteau fi orbi, în ce măsură spiritul atîtor oameni era confuz.

A nu gîndi ca ceilalți te pune într-o situație foarte dezagreabilă. A nu gîndi ca ceilalți, aceasta vrea să spună pur și simplu că în adevăr gîndești. Ceilalți, care cred că gîndesc, adoptă, în realitate, fără a reflecta, sloganurile care circulă sau mai degrabă sunt pradă pasiunilor devorante pe care refuză să le analizeze. De ce refuză ceilalți să demonteze sistemele de clișee, cristalizările de clișee ce constituie filosofia lor gata făcută, ca straiele confecționate ? În primul rînd, pentru că ideile primite servesc interesele sau impulsiunile lor, fiindcă le lasă impresia că au conștiința curată și le justifică acțiunile. Toți știm că se pot comite crimele cele mai îngrozitoare în numele unei cauze «nobilă și generoasă». De asemenea există cazul acelora, numeroși, care n-au curajul să aibă alte «idei ca toată lumea sau reacții obișnuite» . Aceasta este cu atît mai plicticos, întrucît, aproape totdeauna, solitarul are dreptate. Cîțiva oameni necunoscuți, izolați la început, schimbă fața lumii. Minoritatea devine majoritate. Cînd acei «cîțiva» au devenit cei mai numeroși și cei mai ascultați, tocmai în acest moment adevărul este falsificat.

De totdeauna, am obișnuit să gîndesc împotriva celorlalți. Licean, apoi student, polemizam cu profesorii și camarazii mei. Încercam să critic, refuzam „marile gîndiri", ce voiau să mi se vîre în cap și stomac. Existau pentru aceasta, fără îndoială, motive psihologice de care sunt conștient. Oricum sunt fericit că sunt așa cum sunt. Astfel, așadar, sunt în adevăr un solitar pentru că nu accept să am ideile celorlalți.

Dar cine sunt „ceilalți" ? Sunt singur ? Există oare solitari ?

În realitate, ceilalți sunt oameni din mediul vostru. Acest mediu, poate chiar să constituie o minoritate ce înseamnă, pentru voi, toată lumea. Dacă trăiți în această «minoritate», această «minoritate» exercită asupra aceluia care nu gîndește ca ea, un dramatic terorism intelectual și sentimental, o opresiune aproape insuportabilă. Mi s-a întîmplat uneori, din cauza oboselii, a angoasei, să doresc și să încerc «a gîndi» ca ceilalți. Pînă la urmă, temperamentul m-a împiedicat să cedez acestui gen de tentație. Aș fi fost zdrobit, pînă la urmă, dacă n-aș fi observat că în realitate, nu eram singur. Mi-era de ajuns să schimb mediul, adică țara, pentru ca să găsesc acolo frați, solitari, care simțeau și reacționau ca mine. Adesea, rupînd cu «toată lumea» mediului meu restrîns, am întîlnit foarte numeroși «solitari» aparținînd la ceea ce denumesc, pe bună dreptate, majoritatea tăcută. Este foarte dificil să știi unde se găsește minoritatea, unde se găsește majoritatea ; la fel de anevoios să știi dacă se află înainte sau în urmă. Cîte persoane din clasele sociale cele mai diferite, nu s-au recunoscut în mine ?

Așadar nu suntem singuri. Afirm aceasta pentru a-i încuraja pe solitari, adică pe acei care se simt rătăciți în mediul lor. Dar atunci, dacă solitarii sunt numeroși, dacă există poate chiar o majoritate de solitari, această majoritate are oare totdeauna dreptate ? Acest gînd îmi provoacă amețeală. Rămîn totuși convins că are dreptate de a se împotrivi mediului său.

În românește de Alexandru Baciu

● LE FIGARO LITTÉRAIRE : pp. 15—18 din 17—18 sept. 1977. Ulterior acest eseu a fost inclus în volumul „Antidotes" — ed. Gallimard — 1977.

GERARDO MARIO GOLOBOFF

Scriitorul argentinian G. M. Goloboff s-a născut în 1939 într-o familie de emigranți evrei de ascendență basarabeană. Trăiește în exil în Franța și predă literatură hispano-americană la Universitatea Paris X. A publicat pînă în prezent trei volume de poezie, patru romane și două extinse eseuri (dintre care unul despre Borges).

V.I.

Bănuială

Nu e grav cînd un vis te trezește din somn și rămîi pe gînduri neștiind dacă te afli aici sau acolo.
Nu-i mare lucru că rătăcești pe străzi plimbîndu-ți ochii peste chipuri și ascultînd voci din vreun obscur colț de planetă unde te-ai înfundat pe vecie.
Nici nu-i peste măsură, cred, de dureros să mîngîi peretele acela fără să-ți regăsești mîna copilărească.
Toate acelea au fost cît au fost timpul și spațiul tău pierdut, acest gigant pe care îl numești trecutul.
De ne'ndurat și crud cu-adevărat, distrugător, e că aceia o presimt, o intuiesc și poate chiar o știu.

1980.

Înotătorul

Eu care mă pierd în valuri de lume
și cu fiecare pas scap din năvod.
Eu care șovăi între melc și harpon.
Eu care fug de cîrlig și de cătarg

voi înota
fără să mă trezesc
prin toate mările

voi înota
pînă ce brațele-mi vor amorți

iară din coastă
nu va rămîne decît doar un punct :

Acesta, unde mă aflu acum
privind cum înoată
cei ce șovăie în fața harponului
și privesc
un punct al patriei
în care eu mă pierd.

Drapel

Un petec cenușiu de cîrpă.
O fîșie de cearceaf pe care somnul meu o flutură.
Fire urzite la-ntîmplare într-o noapte.
O pînză obedientă care-mi va șterge gura
mîhnită de țărînă și cuvinte
de cuvinte și buze
de vin și de buze
șterse
pe liniile
din palmă
de febra lumii cea destrămătoare.

Nicovală

Prin oamenii pe care n-am să-i mai cunosc.
Prin istoriile ce nu-mi vor mai fi povestite.
Prin înșelările pe care n-am să le mai sufăr.
Prin înfrîngerile care n-au să mă apese.
Prin victoriile pe care nu le voi sărbători.
Prin stindardele ce nu le voi vedea fluturînd.
Prin toate acestea trăiesc.

În românește de
Victor Ivanovici

Urmare din pag. a 16-a

RECORDUL

„Asta-i minciună, se înfurie Lisicky, eu am fost". — Atunci dovedește, îi spun eu, dovedește că ești în stare să arunci piatra atît de departe ! Parcă-l văd, domnule judecător, cum sta și se scărpina după ceafă și se hlizește la mine ca prostul : „Știți, domnule vagmistru, îmi spune, așa în gol eu nu mă pricep, dar în cîinele ăsta de Pudil nimeresc oricînd, că am o boală pe el ! — Ascultă Vașek, îl iau eu cu binișorul, dacă arunci piatra pînă dincolo, îți dau drumul ; de nu, intri la zdup pentru vătămare gravă a integrității corporale ; tu știi că l-ai schilodit pe Pudil ? Pentru treaba asta, iei cel puțin o jumătate de an, aiuritule. — Nu-i nimic, îmi răspunde Vașek, foarte liniștit, stau la iarnă ; iar eu, văzînd că n-o scot la capăt cu el, l-am arestat în numele legii... Acum stă pe coridor și așteaptă, tare bine ar fi, domnule judecător, să scoateți de la el dacă într-adevăr a aruncat piatra aceea, sau dacă face numai pe nebunul ! Eu unul, sînt încredințat că băgați spaima în el și retrage declarația ; pe urmă însă, ar trebui să-i dați puștamalei cel puțin o lună pentru inducerea în eroare a autorităților sau pentru înșelătorie ; în sport, domnule judecător, nu-i voie să minți, pentru asemenea ispravă ar trebui să existe pedeapsa cea mai aspră. Și-acu, să vi-l aduc.

— Așadar dumneata ești Václav Lisicky, îl întîmpină judecătorul districtual, cercetîndu-l cu severitate pe delicventul cu păr bălai. Vasăzică dumneata recunoști deschis că în intenția de a-l lovi, ai aruncat cu această piatră în Frantișek Pudil, provocîndu-i o rănire gravă. E adevărat ?

— Mă rog frumos, domnule judecător, începu învinuitul, lucrurile s-au petrecut așa : dînsul, Pudil, dădea fără milă într-un puști, și eu i-am strigat peste apă să-l lase în pace ; în loc de asta, dînsu a început să mă înjure...

— Ai aruncat în el cu piatra asta sau nu ? se deslănțui judecătorul.

— Aruncat, mă rog frumos, spuse învinuitul cu sfială ; dar știți, dînsu m-a înjurat și atunci eu am pus mîna pe piatra asta...

— Ei drace, izbucni judecătorul. De ce minți, omule, de ce ? Dumneata nu știi că pentru înșelarea autorităților e pedeapsă mare ? Noi știm foarte bine, că nu dumneata ai aruncat piatra !

— Ba am aruncat-o, mă rog frumos, bîigui tînărul cărămidar ; dar știți, dînsu, Pudil, mi-a spus să-l pup undeva...

Judecătorul se uită întrebător la jandarmul Hejda, care ridica din umeri descumpănit.

— Dezbracă-te, se răsti judecătorul la înspăimîntatul delicvent. Hai, repede — și nădragii ! S-aude ?

Acum, tînărul urias stătea în fața lor așa cum l-a lăsat dumnezeu și tremura din tot trupul ; de bună seamă se temea că va fi torturat socotind că asta ține de procedură.

— Privește, domnule Hejda, acest deltoides, spuse judecătorul Tuček. Și acest biceps — ce părere ai ?

— Mha, ăsta ar merge, opină jandarmul, cu un aer de cunoscător. În schimb mușchii abdominali nu sînt destul de dezvoltați. Și știți, domnule judecător, că la aruncarea greutății e nevoie de mușchii abdominali, mă înțelegeți, nu ? Atunci cînd se răsucește trunchiul... Dacă v-aș arăta mușchii **mei** abdominali !

— Lasă asta, mormăi judecătorul, nu vezi ce burdihan ai ? Uite mai bine aici, la toracele ăsta, spuse împingînd cu degetul în tuleii aurii de pe pieptul lui Vașek. Picioarele, însă, ce-i drept, sînt slabe ; în general, țăranii ăștia n-au picioare bune.

— Pentru că nu le îndoaie, domnule judecător, își spuse observația sa critică, jandarmul Hejda. Astea, într-adevăr, nu-s picioare ; un aruncător de greutate trebuie să aibă picioare, nu glumă !

— Întoarce-te, se răsti judecătorul la tînărul cărămidar. Dar de spate, ce zici, domnule Hejda ?

— Aici peste umeri e bine, fu de părere domnul Hejda, dar jos, e egal cu zero ; flăcăul ăsta n-are trunchiul bine format. După mine, domnule judecător, nu el a aruncat piatra.

— Îmbracă-te, se răsti judecătorul la cărămidar. Și bagă de seamă, omule, te întreb pentru ultima oară : ai aruncat piatra sau nu ?

— Aruncat, bolborosi Václav Lysicky, cu o încăpățînare de berbec.

— Măgarule, explodă judecătorul, dacă e așa, înseamnă că te-ai făcut vinovat de vătămare gravă a integrității corporale ; pe chestia asta te înaintez tribunalului regional și te alegi cu cîteva luni, pricepi ? Dă-o dracului de îndărătnicie și mărturisește că toată povestea cu piatra asta ai născocit-o ; îți dau numai trei zile de arest pentru înșelarea autorităților și poți pleca. Ei spune, ai aruncat cu piatra asta în Pudil, sau nu ?

— Aruncat, spune Václav Lysicky, cu îndîrjire. Știți, dînsu m-a înjurat de dincolo și...

— Luați-l, zbieră judecătorul districtual. Șarlatan afurisit !

La cîteva clipe după aceea, în ușa întredeschisă apăru, încă o dată, capul jandarmului Hejda :

— Domnule judecător, spuse răzbunător ; ce-ar fi să-i mai dați ceva și pentru deteriorarea bunului public ; știți, piatra, dînsul a scos-o din digul acela și acum din tot digul n-a mai rămas nimic.

moda, altfel

Fără muzică nu există iubire

Note : Ei între ei, despre ei

Pe George Sand, Mérimée o dezgustase de „bărbații puternici" — „Loin de moi les forts !, vreau să văd artiști : Liszt, Delacroix, Berlioz, Meyerbeer". I-a văzut... dar un tînăr polonez, care era **la mare modă** în saloanele **cele mai la modă** ale timpului, care cînta „dumnezeiește" la pian, i-a atras atenția : „un **enfant**, un pauvre ange bien trist !" A scris chiar o Sonată în Si minor, zisă **Sonata funebră**, din cauza marșului din partea a treia. Ea a fost apreciată, atunci, ca fiind compusă „par dissonance, de dissonances en dissonances". „Ce n'est pas de la musique !" Acestea au fost părerile lui Schumann. **Marșul funebru** e foarte cunoscut. De la prima audiție a devenit foarte cunoscut. Ganche (dicționarele cercetate nu-l înregistrează) îl consideră „un cînt sublim al tuturor durerilor, imnul disperat al unei lumi agonizînd". În locul lui, Schumann ar fi preferat un **adagio** de tip clasic. Despre Scherzo, tot el spune că fondul polonez a dispărut și că Chopin, „pardessus l'Allemagne" înclină spre Italia Totuși, „acest vals de umbră, cu melodia sa un pic trenată, prinde ceva insolit, „ce côté un peu funèbre... Tînărul și Moartea !... Goana spre abis ? Sarcasm ?" Soluția scăpa comentatorilor.

Cu Balzac să nu se pună nimeni... ! Dorința de a fi „cel mai" nu-i era doar epiderma ci întreaga sa structură umană. În 1835 se duce la Conservator să asculte **Simfonia a V-a** de Beethoven și, în sfîrșit, își recunoaște egalul, „pe fratele său". „Nu invidiez decît răposații iluștri : Beethoven, Michelangelo, Rafael, Le Poussin, Milton, în sfîrșit, mă emoționează tot ce a fost măreț, nobil și însingurat. Nu s-a spus totul despre mine ; mă aflu de abia la micile detalii ale unei opere mari". Către doamna Hanska : „M-am dus ieri să ascult **Simfonia în do minor** de Beethoven. Beethoven e singurul om care mă face să știu ce-i invidia. Aș fi dorit să fiu mai curînd Beethoven decît Rossini sau Mozart. În omul ăsta se află o putere divină... Nu, mintea scriitorului nu îngăduie asemenea desfătări, întrucît ceea ce zugrăvim noi e mărginit, determinat, iar ceea ce-ți aruncă Beethoven e nemărginit !..." Dintre toți „comentatorii" (ce cuvînt vulgar !, dar ce să facem ?), Balzac, ca un „Moș Teacă", ca un „Moș Ion Roată", ca un „superman" a zis : **...ce-ți aruncă Beethoven e nemărginit !** La Balzac, sfătoșenia exista dar co-existau antenele pentru valoare, pentru „nemărginirile valorii". Care sînt nemărginirile valorii ? Răspunsul e la singular : ARTA.

Și-acum, prietenul nostru comun : Hector Berlioz. Nimeni nu l-a iertat, niciodată, atunci și astăzi, că a scris **Simfonia fantastică**. Lui, puteai „să-i fluturi și un vapor" (iertați-mi vulgaritatea) că el, cu toate cronicile muzicale pe care le-a semnat, îl diviniza pe Gluck. Nimic nu e rău în **asta**. El însă,

a scris un **studiu**, remarcabil și astăzi : **Simfoniile lui Beethoven**. Despre **moda timpului** ne dă, însă, o imagine la fel de fantastică, de neașteptată, ca simfonia domniei sale : „...se prezenta tocmai **Elixirul dragostei**, de Donizetti. Sala era plină de spectatori, care vorbeau tare și întorceau spatele scenei ; cîntăreții gesticulau mereu și își scuipau plămînii, pe întrecute. Cel puțin aceasta mi-a fost impresia, văzîndu-le gurile larg căscate, pentru că — din pricina gălăgiei făcute de spectatori — nu se auzea decît toba mare. Prin loji se jucau partide de cărți, se mînca etc., etc. În consecință, cînd mi-am dat seama că nu voi putea auzi nici o notă din această partitură încă nouă pentru mine, m-am retras..." „Cîte ocolisuri sînt silit să fac spre a evita rostirea adevărului întreg ! La cîte concesii nu sînt obligat de dragul releațiilor de societate, ba chiar și al opiniei publice ! Cîtă furie reținută ! Cîtă rusine înghițită ! Și, cu toate acestea, sînt socotit violent, răutăcios, batjocoritor ! Ehei, voi care mă socotiți astfel v-ați dat seama dacă mi-ați putea ghici cele mai ascunse gînduri că patul de urzici pe care pretindeți că vă fac culcuș este, de fapt, un așternut de roze în comparație cu grătarul pe care v-aș frige...!?"

Corina Cristea

KAREL ČAPEK

RECORDUL

— Domnule judecător, îi raportă șeful de post Hejda judecătorului districtual Tučka ; am aici un caz de vătămare gravă a integrității corporale. Uf, doamne, că tare e cald !

— Fă-te comod, omule, îl sfătui domnul judecător.

Jandarmul Hejda își sprijini pușca într-un colț, dădu cu casca de pămînt, își desfăcu centironul și își descheie nasturii de la tunică.

— Uf, exclamă. Pușlama afurisită ! Asemenea caz n-am mai avut, domnule judecător. Uitați-vă și dumneavoastră. Și spunînd acestea, ridică de jos ceva greu legat într-o basma albastră pe care la început o lăsase lîngă ușă ; desfăcu nodurile și despachetă o piatră cît un cap de om. Uitați-vă și dumneavoastră, repetă cu insistență.

—Și ce-i cu asta ? întrebă judecătorul ciocănind cu creionul în piatra cu pricina. Asta-i cremene, nu-i așa ?

— Este, și încă o bucată serioasă, confirmă domnul Hejda. Așadar, vă raportez domnule judecător : Lisicky Václav, muncitor cărămidar, nouăsprezece ani, cu domiciliul la cărămidărie, ați notat ? a lovit sau a aruncat cu piatra anexată în greutate de cinci kilograme nouă sute patruzeci și nouă de grame, în Pudil František, fermier, Dolni Ujezd, numărul 14, ați notat ? nimerindu-l în umărul stîng, drept care a avut de suferit următoarele : fractura osului umerus și a claviculei, o rană sîngerîndă în mușchiul umărului, ruperea tendonului și a învelișului muscular, ați notat ?

— Notat, răspunse judecătorul. Și, mă rog, ce vedeți așa, mai deosebit, în povestea asta ?

— Stați, să vedeți, domnule judecător, rosti jandarmul apăsat. Aveți puțină răbdare, să vi le spun pe toate, în ordine, așa cum s-au petrecut. Așadar, au trecut trei zile de cînd Pudil a trimis după mine. Dumneavoastră, îl știți, domnule judecător ?

— Îl știu, spuse judecătorul. O dată a fost aici pentru caniotă, iar altă dată... hm...

— Pentru povestea aceea cu jocul de cărți. Asta e. Știți, acest Pudil are o livadă de cireși care se întinde pînă la malul rîului ; chiar acolo Sazava face un cot și de aceea e mai lată decît în altă parte. Și cum vă spuneam, dumnealui, Pudil, trimite dimineața după mine, că i s-a întîmplat ceva. Mă duc și-l găsesc în pat gemînd și înjurînd de mama focului. Înainte cu o seară, zice el, s-a dus să-și vadă vișinile lui și într-un pom a văzut un puști care-și îndesa buzunarele cu cireșe. Știți, Pudil ăsta e cam iute de mînie ; și-a scos cureaua, l-a apucat pe puști de picior, l-a tras jos din copac și s-a apucat să-l croiască în toată legea. Deodată, de pe malul celălalt cineva strigă la el : „Ascultă Pudil, lasă băiatul în pace !" Pudil ăsta nu prea vede bine ; știți, beleaua asta cred că i-se trage de la băutură ; și cum zicea dînsul, a zărit doar atît că cineva se chiora la el de pe malul celălalt. De aceea, pentru mai multă siguranță a strigat : „Ce te amesteci, nătărăule" și s-a apucat să-l croiască și mai zdravăn pe puștiul acela. „Pudil, a zbierat atunci omul de pe celălalt mal, lași băiatul în pace sau nu ?" În gîndul lui, Pudil și-a spus : ce poți tu să-mi faci și i-a strigat în gura mare : „Pupă-mă undeva, blegule !" Atît a apucat să spună și s-a trezit la pămînt cu dureri în umărul stîng ; iar pe omul de dincolo de rîu l-a auzit spunînd : „Îți arăt eu ție mameluc îmbuibat !" Auziți, domnule judecător ? Pudil ăsta nici să se ridice n-a mai fost în stare, au trebuit să-l ducă pe sus ; și lîngă el zăcea pietroiul ăsta. În aceeași noapte oamenii lui s-au dus după doctor ; acesta a vrut să-l transporte pe Pudil la spital, căci oasele lui sînt toate ferfeniță ; zicea că mîna stîngă îi rămîne țeapănă. Numai că vedeți, lui Pudil nici prin gînd nu-i trece să se bage în spital, tocmai acum în timpul secerișului... Și, cum vă spuneam, a doua zi dimineața a trimis după mine, și mi-a spus că pe boul acela nenorocit care i-a făcut de petrecanie, trebuie să-l arestez. Bine, zic.

Domnule judecător, cînd mi-au arătat pietroiul ăsta am rămas cu gura căscată ; e o cremene amestecată cu pirită, așa că e mai grea decît pare. Luați-o în mînă și cîntăriți-o ; eu numai dintr-o privire am zis că are șase kilograme. Și ce credeți ? nu-i lipsesc decît cincizeci și unu de grame. Ehei, cu așa piatră trebuie să știi să arunci... Pe urmă, m-am dus la locul cu pricina. Pe unde se zvîrcolise Pudil, iarba era culcată la pămînt ; de acolo pînă la apă mai erau doi metri ; iar rîul, domnule judecător, rîul are acolo așa, la prima ochire, o lățime de paisprezece metri buni, pentru că așa cum vă spuneam, tocmai acolo face un cot. Drept să vă spun, domnule judecător, m-au apucat toți dracii, am început să strig, să sar în sus, și pînă la urmă am spus să mi se aducă repede o sfoară de optsprezece metri. Am înfipt un țăruș în locul în care se zvîrcolise Pudil, am legat sfoara de el, m-am dezbrăcat și cu celălalt capăt al sforii în gură am trecut rîul înot. Ce credeți, domnule judecător : sfoara aceea a ajuns doar pînă la malul celălalt. De acolo mai vine o bucată de dig și abia sus de tot e o cărăruie. De trei ori am măsurat distanța : între țărușul acela și cărăruie sînt nouăsprezece metri și douăzeci și șapte de centimetri, la centimă !

— Ascultă, domnule Hejda, interveni judecătorul, asta e cu neputință, nouăsprezece metri nu-i jucărie ! Spune-mi, nu cumva omul acela a stat în apă ? Vreau să spun în mijlocul rîului.

— M-am gîndit și eu la treaba asta, replică domnul Hejda. Numai că vedeți, domnule judecător, acolo, de la un mal la celălalt, apa are o adîncime de peste doi metri, pentru că așa cum vă spuneam, tocmai acolo face un cot mare. Și apoi, de pe urma pietroiului a rămas în dig o gaură mare ; știți, malul celălalt a fost puțin îndiguit ca să nu-l mănînce apa. Omul ăsta a smuls pietroiul din dig, dar de aruncat n-a putut să-l arunce decît de pe cărare, pentru că în apă s-ar fi cufundat pînă peste cap, iar de pe dig ar fi alunecat. Asta înseamnă că a aruncat nouăsprezece metri și douăzeci și șapte de centimetri. Știți, ce înseamnă asta ?

— Poate că a avut o praștie, își dădu cu părerea judecătorul nesigur.

Domnul Hejda îi aruncă o privire plină de repros :

— Se vede, domnule judecător, că dumneavoastră n-ați tras niciodată cu praștia, nu-i așa ? Încercați să azvîrliți cu praștia o piatră de doisprezece pfunzi, pentru așa ceva v-ar trebui un catapult. Ce să vă mai spun : m-am chinuit cu piatra asta două zile în șir : am încercat să fac un lat și să-l învîrtesc, știți, ca la aruncarea ciocanului ; pot să vă asigur, că piatra asta alunecă din orice lat. Adevărul e că în cazul de față a fost vorba de o aruncare a greutății, în toată legea. Și știți, gîfîi tulburat, știți dumneavoastră ce înseamnă asta ? Record mondial, domnule judecător ! Da !

— Nu mai spune ! rămase uluit judecătorul.

— Record mondial, repetă jandarmul Hejda, cu un aer solemn. E drept că greutatea de concurs e mai grea ; cîntărește șapte kilograme, dar recordul mondial, din acest an, la aruncarea greutății, e de saisprezece metri fără cîtiva centimetri. Timp de nouăsprezece ani, domnule judecător, recordul mondial a fost de cincisprezece metri și jumătate, abia anul acesta, un american, cum dracu-l cheamă, parcă Kuck sau... Hirschfeld, a aruncat aproape saisprezece metri. La o greutate de șase kilograme asta ar putea face optsprezece sau cel mult nouăsprezece metri. Dar noi avem aici o depășire de cel puțin douăzeci și șapte de sutimi ! Domnule judecător, după toate socotelile, omul ăsta ar arunca greutatea normală de concurs la saisprezece metri și un sfert, și asta, fără antrenament ! Dumnezeule Hristoase, vă dați seama ? Șaisprezece metri și un sfert ! Nu vă supărați, domnule judecător, dar eu sînt un vechi aruncător ; în Siberia, băieții strigau întotdeauna : Hejde, ia aruncă tu asta — vreau să spun granata de mînă, pricepeți ? La Vladivostok, m-am măsurat cu marinarii americani : eu am aruncat greutatea la paisprezece metri, dar capelanul lor m-a întrecut cu patru puncte. Hergot, în Siberia aceea am aruncat, slavă Domnului ! Dar cu piatra asta n-am izbutit să fac mai mult de cincisprezece metri și jumătate; asta-i tot ce-am putut scoate cu ea ! Dumnezeule, nouăsprezece metri ! ei, fir-ar el al dracului, mi-am spus : pe omul ăsta trebuie să pun mîna cu orice preț. Asta ne face un record mondial. Închipuiți-vă să le suflăm americanilor recordul mondial !

— Dar ce-i cu Pudil ? obiectă judecătorul, intrigat.

— Ducă-se dracului, strigă Hejda. Eu am început cercetările pentru descoperirea necunoscutului care a săvîrșit un record mondial ; asta-i o chestiune de interes național, este ? Așa că în primul rînd i-am garantat că nu va fi pedepsit pentru acest Pudil.

— Nananana, protestă judecătorul.

— Știți, i-am garantat asta cu condiția să arunce o piatră de șase kilograme peste Sazava în locul cu pricina. Primarilor de prin împrejurimi le-am explicat ce performanță formidabilă a reușit acest om și că s-ar scrie despre el în toată lumea ; și le-am mai spus că vlăiganul ar putea să cîștige pe chestia asta bănet cu ghiotura. Ce să vă mai spun, domnule judecător, din clipa aceea toți flăcăii din împrejurimi au lăsat baltă secerișul și au dat năvală pe digul acela ca să arunce cu pietre pe celălalt mal. Digul, s-a zis cu el ; acum sfarmă, pe unde apucă, toate bornele și scot pietrele din zidurile caselor, ca să aibă cu ce arunca. Iar pustii, afurisiții, azvîrlă cu pietre prin tot satul. Doamne, cîte găini moarte zac acum pe toate ulițele... Și eu stau, stau pe dig și supraveghez. Bineînțeles nimeni nu aruncă mai departe de mijlocul apei — of, doamne, cred că albia rîului s-a înălțat nu glumă... În sfîrșit, aseară mi-a fost adus un flăcău, care chipurile, l-ar fi lovit pe Pudil cu piatra asta. De altfel, pușlamaua dracului, o să-l vedeți îndată, așteaptă afară... Ascultă, Lisicky, i-am spus eu cînd mi l-au adus ; va să zică tu l-ai lovit pe Pudil cu piatra asta ? Da, îmi răspunde ; dar știți, dînsu, Pudil m-a înjurat și mie mi-a sărit mustarul — și altă piatră n-am avut la îndemînă... Bine, îi zic eu, uite aici altă piatră, și-acu să te văd cum o azvîrli pe celălalt mal ; dar bagă de seamă, nătărăule, dacă nu-l arunci pînă acolo, scot untul din tine !

Parcă-l văd : a luat piatra în mînă — avea niște labe ca două cazmale — s-a proptit pe dig și a ochit. Mă uit la el, tehnică ioc, stil ioc, picioarele și trupul tepene și, deodată, pleosc ! a aruncat piatra în apă la o distanță de vreo cincisprezece metri ; nu e rău nici asta, dar știți... Bine, gîndesc în sinea mea, acum să-i arăt eu cum se procedează : Uite la mine, găliganule, vezi, trebuie să stai așa, cu umărul drept înapoi, și cînd arunci zvîcnești din umăr, pricepi ? Da, îmi răspunde ; s-a schimonosit la față ca sfîntul Ian Nepomuk și pleosc ! a aruncat piatra la zece metri.

Știți, treaba asta m-a scos din sărite. Mă, pușlamaua, zbier la el, tu pretinzi că l-ai nimerit pe Pudil ? Minți ! „Domnule, vagmistru, îmi răspunde afurisitul, dumnezeu mi-e martor că l-am nimerit ; n-aveți decît să-l puneți iar acolo și să vedeți cum îl pocnesc a doua oară în scăfîrlie, cîinele". Așa stînd lucrurile, dau fuga la Pudil și-l rog : domnule Pudil, trebuie să mă înțelegeți, e vorba de un record mondial ; vă rog frumos, duceți-vă iar pe malul din livada dumneavoastră, și înjurați-l pe cărămidarul ăla ca să vă mai lovească o dată. — N-o să mă credeți domnule judecător, dar acest Pudil n-a vrut să meargă nici în ruptul capului. Ca să vedeți, oamenii ăștia habar n-au ce-s alea interesele superioare.

Mă întorc iar la Vasek al meu, cărămidarul.

— Ascultă, șarlatanule, intru eu tare în el, nu-i adevărat că tu l-ai lovit pe Pudil, chiar el spune că a fost altul.

În românește de
Jean Grosu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Ezitările arbitrului

Față de alte sporturi — care-l statuează în reguli lipsite de ambiguitate, — arbitrajul în bridge e o chestiune delicată și dificilă, cu multe imponderabile și încă mai multe obscurități. Nu numai pentru că diversitatea situațiilor nu încape bine în cadrul relativ strîmt al codului de arbitraj, dar și pentru că fiecare situație posibilă e ilustrată de o sumedenie de cazuri cu neputință de adus la același numitor. S-au făcut, în lunga istorie a acestui joc, numeroase încercări de adecvare a arbitrajului la realitatea polimorfă a unei competiții de bridge, cu toate astea sîntem departe astăzi de a putea spune că problema e rezolvată. Ba chiar s-a complicat, parcă direct proporțional cu complicarea jocului însuși prin proliferarea sistemelor sofisticate de licitație. Privit într-o ordine ideală, arbitrul de bridge e, laolaltă, un bun cunoscător al jocului (teoretician), un bun jucător (practician), un bun psiholog și un bun pedagog, impunînd, în primul rînd, prin promptitudinea probității. În ordinea reală, calitatea din urmă e îndeobște de neatins. De ce ?! Pentru că diversitatea cazurilor în care e necesară intervenția arbitrului face ca promptitudinea probității să decline în ezitare. Asta e aproape o fatalitate. Dar una care selectează, căci un arbitru mediocru ezită din neprieceperea rezolvării cazului pe cînd un arbitru bun ezită metodic. Cel dintîi bîjbîie printre variante și alternative, celălalt ezită în soluție pentru a da celor care i-au reclamat prezența, argumentele cele mai limpezi ale deciziei și a o face astfel nu doar acceptabilă ci și convingătoare. Cum să transformi o ezitare naturală într-o ezitare metodică, asta e o chestiune, de-acuma, de talent. N-ar fi deci, la îndemîna oricui. Și totuși, pentru o dată, inteligența poate suplini eventuala absență a talentului. Și nu inteligența în general (care, de altfel, e foarte greu de definit) cît inteligența comportamentală, altfel zis tactul, diplomația, rectitudinea. Cu atît mai mult cu cît, de regulă, situațiile supuse arbitrajului sînt, sau pot deveni ușor, conflictuale, oricum încărcate de o tensiune ce ea, mai întîi, trebuie dezamorsată pentru ca soluția arbitrului să fie corect receptată de jucătorii în cauză. Cu alte cuvinte, înainte de a pronunța o decizie, arbitrul se cuvine să liniștească spiritele, tocmai pentru ca decizia lui să-și releve pertinența iar el să-și dovedească probitatea. Altminteri jucătorii îl vor asculta, din obligație, dar nu-l vor crede.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București
5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 20 martie 1991 **12(60)**

Cît costă cultura?

Fenomenele economice sînt în mare parte un mister pentru cei mai mulți dintre noi. Concurență, competitivitate, bursă, liberalizare, privatizare, șomaj, cumul etc., etc. Nu sînt doar cuvinte ci realități, de cele mai multe ori de o asprime neimaginată. Economii de-o viață se irosesc într-un efort de supraviețuire decentă în cîteva zile, lipsa a cele mai multe dintre produsele de bază necesare traiului te duce la o reală disperare. Casa ni se umple cu zvonuri și ecouri nu cu căldură și bunăstare, reclamele firmei București-Berlin se referă numai la Berlin și berlinezi, bucureștenii trecînd pe lîngă vitrinele, firmele și fotografiile magazinelor cu pricina ca un spectator printr-o sală de cinematograf. Viața merge înainte, la țară sătenii se încaieră pentru o bucată de pămînt, la oraș oamenii se împușcă ori se înjunghie ziua în amiaza mare. Apar partide, chioșcuri, bouticq-uri, publicații sexy, minciuni, legi, sindicate autonome, ligi independente, centre de putere cuprinzătoare.

Și în toate astea o mină de oameni, cam 1 700 de domni și doamne care cred că reprezintă ceva pentru această națiune nu se uită speriați la modul în care este luată peste picior propria activitate, munca și viața lor, chiar rostul lor pe lume.

Acești 1 700 de inși, dintre care vreo 900 sînt la vîrsta pensiei și chiar au pensii, reprezintă națiunea într-o competiție internațională, în care mai avem cît de cît șanse. În computere, rachete, încălțăminte, ambalaje etc. am cam pierdut din start cursa. În cultură încă nu. În cultură reprezentăm și putem, în viitor, să reprezentăm ceva și chiar să cîștigăm unul sau mai multe merite. Unul dintre ele ar fi acela de a ne deosebi de alții, altul ar fi acela de a ne asemăna cu alții. Oricum, să nu fim trecuți cu vederea pe nici o listă a judecății contribuției popoarelor la umanitate. Asta înseamnă cultura scrisă a poporului român.

În acest moment cultura scrisă se află într-un moment greu, intrînd în concurență directă cu o anumită „cultură mizgălită". Deruta economică va putea fi limpezită, cea culturală nu. Cultura depinde de deprinderi, economia de necesități. Necesitățile rămîn supreme, deprinderile se uită ori sînt înlocuite cu altele. Cultura este o deprindere care costă. Cît costă, oameni buni această deprindere? Mai mult sau mai puțin decît o întreprindere falimentară? Dacă vom uita, vom dispărea. Vor rămîne doar ruinele.

Eugen Uricaru

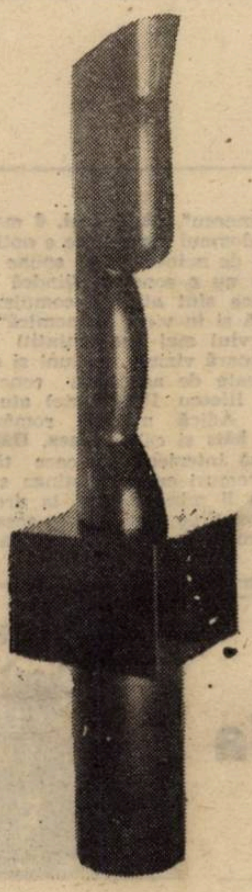

Cum numai

Cum numai acest sentiment
Fragil, precum frunza uscată,
Astfel ocolesc gîndul : acest
Deget frînt pe o mare moartă.

Ca-n pilnia norilor, ploaia,
Astfel eu alunec.
Îmi mai rămîne respirația
Cu mult, mult deasupra

Și simt palida lume a norilor
Asaltîndu-mă precum
Aburul înșelător al narcoticului
— În vis parfumul verbinei —

Și liniștea pune un deget de sticlă
Pe gura-nghețată. Cristale reci
Și podul de gheață
Și rîul fierbinte ce te-ndeamnă
să-l treci.

Ioana Diaconescu

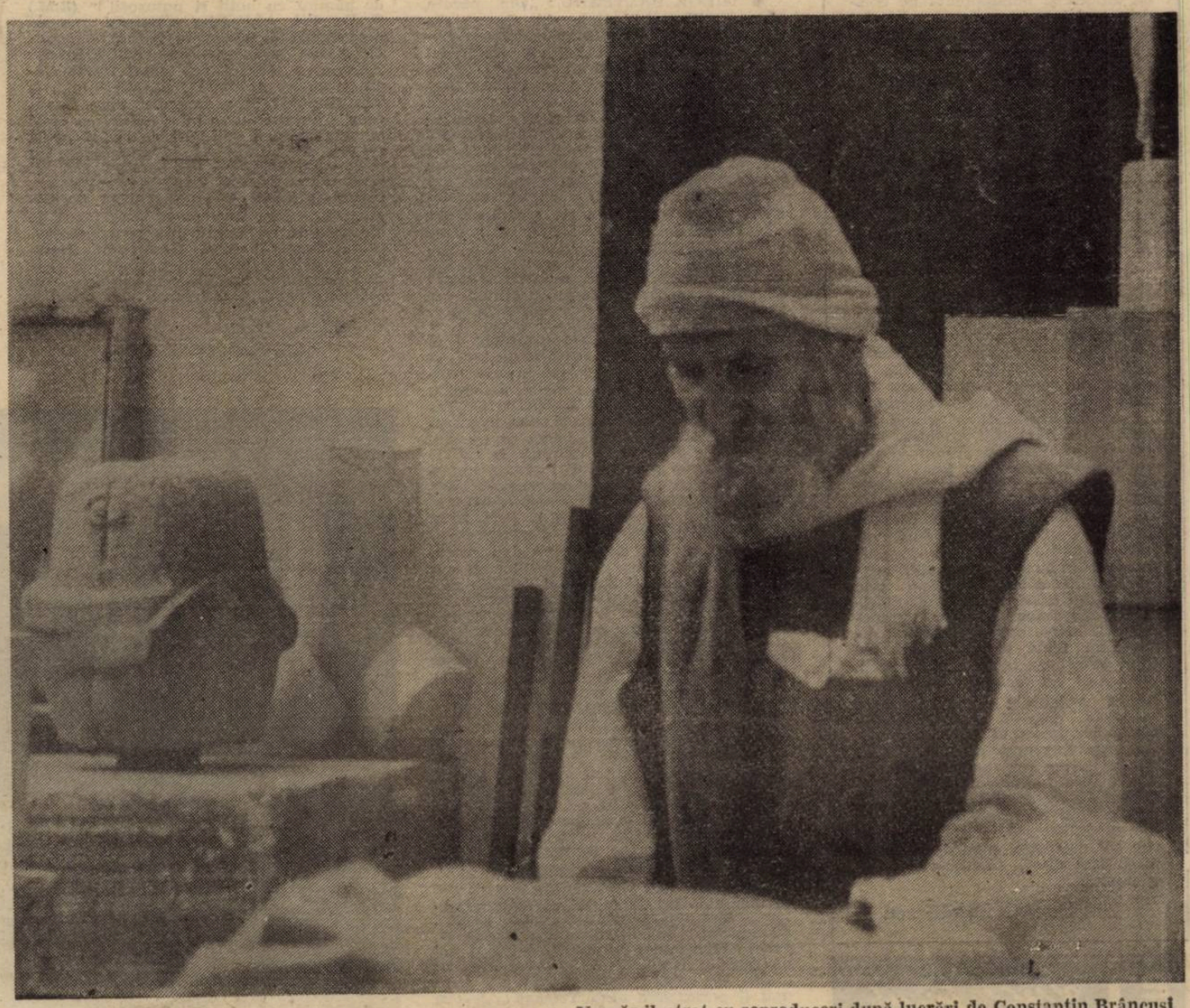

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Constantin Brâncuși

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Uniunea (II)

„Pars pro toto". Nu există instituție, acuma, la noi, care să nu reproducă, specific, toate caracteristicile momentului. Dar, știi ? pe toate. Uniunea nu face excepție. S-o luăm metodic. 1) Și aici, ca peste tot, se umblă cu fătul mort în burtă. „Ce-a fost a fost" și-atît ! „la ce bun să dezgropăm mortii ?" zice o variantă. Bine, zic, hai să lăsăm memorialisticii relațiile (de-o pildă) Stancu-Dej, ori viața și opiniile lui A. Toma (că uite, în amintiri, cît de bine se înțelegeau alde Moses Rosen și Sorin Toma), ca și gradele lui L. Fulga, ș.a.m.d. Cu toate că, pe mine, unul deși mă încîntă, să zicem, devenirea de personaj literar a lui L. Rătuțu, la Paul Georgescu sau Cosașu, tare mult l-aș dori personaj „factologic", al istoriei literare explicite. Dar, dacă alea vechi sînt, zice-se, prea încețoșate, măcar pe cele de ieri să le luminăm ! Ca, de ex., „destinul de excepție" al instituției numite Traian Iancu, că tot auzi de milioane, afacerlic de tot tămbălăul, dar de văzut nu vezi nimic ! Sau cariera atît de bogat ornată a lui Teofil Bălaj : de ce să rămînă un fapt exclusiv oral ? Tot așa, figura, devenită legendară, a „generalului Achim" — o fi existat ea, oare ? de unde să știm, noi, ăștia mucoșii, ce va să zică munca sa uriașă de-o viață ? ! Să fiu clar : nu de vedetism e vorba, nu mai visează nimeni la „tribunalele poporului", dar cîtă vreme refuzăm examenul — fie el și numai sub aspect administrativ — al fenomenului, adenomii se întind și-n curînd vor covîrși organismul. Uniunea conservă, în ciuda bruștei și binevenitei sale înnoiri, încă multe rădăcini otrăvitoare, lungi și pline de vitalitate. Pasul țanțoș al lui Mircea Micu nu-și mai face parada zilnică și omnipotentă pe coridoare, nici coridoarele nu mai sînt aceleași, însă imperiul financiar pe care-l blazona, fosnește însă asiduu prin subsoluri, așteptînd avid o alunecare de teren. Tot la punctul ăsta intră și mult vînturata chestiune a listelor de informatori, ehe ! de cîte se auzeau că s-ar fi găsit prin seifuri în ianuarie '90 ! Dar, dacă s-a decretat tăcerea la nivel... macrosocial, de ce să fie miniatura „mai catolica" decît grandiosul edificiu, nu-i așa ? Și, deci, cu picioarele împiedicate să mergem înainte !

2) La ordinea zilei, reacțiunea conservatoare, teribila conjuncție a naționalismului de tip isteroid cu ampla resuscitare a elanului gerontocratic. Infuzia de sînge tînăr i-a turbat pe barbo-vulpesco-everaci, iar vîrsta lui Dinescu îi scoate din minți tocmai prin incontrolabilul ei apetit insurgent. În vîrf, ar fi trebuit un tovarăș de bază, nu ? Războiul vîrstelor, inegal, ca întotdeauna (tunul versus praștia) vizează — în lipsa victoriei parțiale — răul general. Dacam pierdut, zic barbo-everacii, încai să se desființeze toată șandramaua. De pildă, acuma, după valurile artificiale (făcute-n piscină, grație vibratorului gerontofil-conformist) ale cazului Sorescu, cele mai multe iscodiri le-a generat situația din redacția „Contrapunctului". Dintr-o dată, fericită de diversiune, toată vîrsta a treia s-a împieptoșat pe ideea : „nu vedeți, mă, că și voi faceți la fel ?" și în sadica voluptate de a reverifica străbuna ecuație aschie-trunchi. Graba lor furibundă de a echivala tinerețea (inexperiența, vezi Doamne) cu falimentul, adică exact dubla filfiire națională, vîrsta — Iliescu versus vîrsta — Roman. Nu rîdeți, totul se leagă. Deocamdată, numai la figurat. „Mîine, cine știe ? !" mormăie, șugubăț și scrîșnind din dinți, barbo-vulpesco-everaciul.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează ?

„Pe-tru Creția ! Pe-tru Creția"... Scandări : avînd cu toții conștiința unei ordini. În definitiv.

Știind pe margine : cine mai e dom'le și Creția asta ? Ei, și tu acuma... Dragă, a devenit presantă chestiunea : scriitorii își fac de cap ! Cine naiba se cred ? Ce, ai uitat : ehe, ce-și dădeau ei în stambă pe vremea lui Ceaușescu, dar acuma... Cum adică ? Păi acuma au devenit ca lupii, au tăbărît în haită pe ăștia de sus, care au Puterea și nu se clintesc : ieri de ce nu erau călare cu toții pe Puterea comunistă ? Care toți ? Că nu sunt toți scriitorii azi în opoziție... Lasă, că știm noi : mereu sunt nemulțumiți, au interesele lor, orice ar face bietul Iliescu nu le place și gata ! Iliescu e din fosta nomenclatură... Nu zău ! Poate să vină el acolo, la Palatul Cotroceni și Bush în persoană și scriitorului român tot nu i-ar conveni, i-ar cere să demisioneze ! Așa a făcut și Eminescu pe vremea lui : și ce politicieni erau... Lasă-l pe Eminescu, nu e de nasul ălora de azi... Mă rog : oricum, dacă te interesează, află că sunt zeci de scriitori de partea Puterii de azi ! Chiar așa ? Ce să o mai lungesc, ar putea să o lase mai moale și scriitorii ăștia... Condeierii, dom'le, nu scriitorii ! Că nu sunt ei, nici pe departe, un capăt de țară, chiar dacă mai iau și cîte o bătaie ! Da, da... O bătaie nu le strică din cînd în cînd, să le mai amintească scriitorilor pe ce lume sunt... Să fie luați pe rînd, dom'le : ăia mai coltoși, cu capul în nouri... Bătaia fiind ruptă din rai ! Din raiul neocomunist, poate... Că nu merg lucrurile că ne tîrîm ca rîmele, gata să fim striviți de orice pasăre de curte și să ne mușcăm coada ca șerpii, cînd ne credem salvați în perioada asta de tranziție, e normal ? E normal să scîrțîie mașina... Mașina comunistă reformată ! Comunistă, neocomunistă... Dar nici așa, una, două, scriitorii : deschizi un ziar, cine e mai cu moț în ce a fost publicat ? Deschizi radioul, scriitorul... Deschizi televizorul, mai rău...

Deschizi o conservă...

E clar. Nu mai rezist. Fac trei pași înainte și întru, de pe trotuar în coloana de manifestanți : flutură pe deasupra capetelor o pancartă, „Somnul națiunii naște monștri" ! O citesc din spate, mă chinui un pic pînă să deslușesc literele de vopsea prin pînză, la „națiunii" e scris și „rațiunii"...

Manifestanții strigă „Jos Iliescu" : reverberația sonoră între clădirile de o parte și de alta e extraordinară...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Cum stăm ?

Indiferent din ce punct de vedere privim lucrurile astăzi, în România, stăm rău ! Multe ziare independente sau nu recunosc un oarecare conflict între Președinte (ales!) și Primul-Ministru (numitul !). Chiar domnul Președinte îl recunoaște, conflictul, în ziarul Adevărul. Întrebare : „Vă rog să ne spuneți dacă întrevedeți o remaniere a guvernului ?" Răspuns : „S-ar putea..." Întrebare : „Există zvonuri despre unele neînțelegeri dintre dv. și premierul Roman. Care este realitatea ?" Răspuns : „...Sigur că în legătură cu maniera concretă de aplicare a reformei e firesc să apară controverse, așa că, pe acest plan deosebiri de păreri pot apărea mereu". (Adevărul, 6 martie). Altfel însă domnul președinte e optimist: „Nu e vorba de neînțelegeri" spune domnia sa. Cum nu e consens, fiindcă „procesele politice sînt atît de complexe în viața politică și în viața economică" (Ion Iliescu interviul mai sus amintit) „încît e firesc să apară viziuni, opțiuni și opinii diferite legate de aspectele concrete". (același Ion Iliescu, Președinte) atunci e harababură. Adică mai pe românește, unul merge hăis și celălalt cea. Hăis și cea sînt două interjecții cu care țăranii mînau pe vremuri carul la stînga sau la dreapta. Cea îi mînă pe boi la dreapta, hăis la stînga. Cine sînt boii în acest caz nu mai trebuie să explic. Sau poate că da : noi sîntem boii. Cei care, vrînd-nevrînd, sîntem înhămați la carul în care, deasupra noastră și biciuindu-ne sau alintîndu-ne, doi conducători își disputâ direcția. Eu personal sînt un bou mai atent la strigătul cea, dacă nu e prea spre dreapta, ci numai atît cît trebuie să păstrăm drumul. La strigătul domnului președinte Ion Iliescu, un strigăt stins, venit de la un om care nu mai are încredere în nimeni, sînt atenți prea puțini. Toată lumea e cu ochii pe Primul Ministru. Domnia sa are o direcție bună, dar strigătul final al Președintelui ne-ar putea pune pe toți pentru cîteva luni (poate ani) pe hăis (stînga).

Îi dorim Primului Ministru Petre Roman cîștig de cauză, dar el trebuie să îmbine deocamdată cele două interjecții pentru a nu se trezi în carul Vetrei Românești, și al României Mari. În carul Președintelui Iliescu este deocamdată obligat să stea. Trebuie să sară din el atunci cînd va auzi ordinul hăis.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● TUDOR BĂLTEANU : „Din păcate, democratiile occidentale sînt de tip elitar, cum a fost și «istorica» noastră democrație interbelică". (AZI) ● „Zîmbetul atît de tonifiant al d-lui ministru (Doru Viorel Ursu, n.n.) pare a ne spune : Dormiți în pace, dragi femei, veghem asupra voastră (Libertatea) ● IRINA DIMIU : „Actorii veniseră într-o ținută vestimentară elegantă, ca la premieră, plini de tract la întîlnirea cu președintele țării. Dar au avut parte de o întîlnire cu omul Ion Iliescu, care a dat mîna cu toți muzafirii"... : „S-a vorbit s-a rîs s-a lăcrimat". (Adevărul) ● LILIANA MIHĂILĂ : „Cînd sufletele trec în flori, nimeni nu mai caută trandafirului defectul țepilor sau culoarea de partid" (AZI) ● C.V.T. (despre Claudiu Iordache) : „Te-ai obrăznicit rău, țigănere nuligan, și așa o să măturăm ograda țării cu tine și cu toate leprele care tulbură poporul ăsta, așa curățenie o să facem în curînd, cu toată protecția ta maghiaro-iugoslavă, și cu tot feseneul vostru pe care îl folosiți ca manta de vreme rea !" (România Mare) ● RADU G. ȚEPOSU : „Corneliu Vadim Tudor se visează deja Avram Iancu. Păcat că nu știe să cînte la fluier". (Cuvîntul) ● C.V.T. (despre Darie Novăceanu) : „Toată lumea se miră cum a acaparat acest traducător (inexistent ca scriitor și ziarist !) cel mai important și mai dotat ziar al țării, fosta «Scînteie»". (R. M.) ● „Care amant experimentat nu știe cîtă putere dau cuvintelor dulci sărutările ?" ; „Numai să aibi grijă să nu rănești buzele ei delicate prin sărutări brutale, și să-i dai astfel loc să plîngă de cruzimea ta. Dar iată momentul cînd ești singur cu ea ! Departe de tine rușinea țărănească ! Norocul și Venera însoțesc pururea îndrăzneala." (Eros) ● V.P. : „Domnul Ceontea este un artist, dar este și un remarcabil om politic". (Totuși iubirea) ● EMANUEL VALERIU : „De fapt n-am de ce să mă feresc de propria mea viață". (interviu, în Flacăra) ● GEORGE STANCA : „Multe «calități» trebuie să ai ca să fii Emanuel Valeriu și să nu demisionezi" ; „Jalnică moralitate, domnule Valeriu. Chiar vreți să vă respecte nepoții și strănepoții că ați fost cîndva cineva ? Nici o șansă". (Expres magazin) ● MIRCEA PETRUT : „Pînă la încheierea cercetărilor efectuate de poliție, puțini dintre observatorii acestui caz se mai îndoiesc de faptul că toată afacerea a fost montată, într-un mod penibil de neglijent, de către Dumitru Mazilu însuși". (Libertatea) În sfîrșit, avem și noi un gazetar perspicace... ● ALCIBIADE : „Iată-l pe generalul Ion Dincă, pe care unii îl porecliseră «Ion Teleagă», dar ce bun era un om ca el acum, să mai dea de pămînt cu hoții și puturoșii !" (R.M.) ● Dr. PH. ALUSSE : „Dorința sexuală determină, de obicei, la bărbat, erecția". (3 pe un balansoar) ● ALCIBIADE : „Știți ce a făcut Dincă, acest foarte cinstit și auster militar ?". (R. M.) Stim... ● TEREBENTINOS : „În scurt timp, la veceurile publice se va intra numai cu plata în valută. Dacă veți zări pe străzi, pe la colțuri, un anumit fel de grămăjoare cu iz de primăvară, să știți că sînt produsul cetățenilor cinstiți, lipsiți de mijloace". (România Tare) ● ILIE MATEI (în Penitenciarul din Timișoara, intervievat de tov. Angela Băcescu) : „De ce a fost desființat Departamentul Securității Statului ? Aceasta este o crimă împotriva țării și a poporului român" ; „Ceaușescu nu promova nulități, lichele". ; „Acum acționează în voie în România spioni și trădători de neam" ; ...„achitase datoriile, veneau timpuri bune, Ceaușescu se baza în primul rînd pe muncitori"... ; „Vedeți, Ceaușescu a fost omorît, cadrele din contrainformații stau după gratii, țara este prădată iar trădătorii se plimbă în voie pe toate continentele pe banii poporului român". (Europa) ● V. CRIȘAN (Deva) : „Eu să fiu sincer, am rămas COMUNIST! Și nu mi-e rușine" : Vă rog ca un comunist nu vă mai bateți joc de tot ce s-a făcut în țara asta de popor sub conducerea comuniștilor". (Din scrisoarea adresată redacției Expres magazin) ● ION GHEORGHE (finalul poeziei Fresca patriei) :"... mozaicarii / Și zeii vor da iarăși înfățișare / Mulțimii de muncitori, la lupta / Cea mare". Și, un alt final, din Vasile Roaită, a aceluiași autor : „...pentru noi, Europa / Începe din poarta Atelierelor de vagoane / Grivița, și se-ntinde pînă / Unde-a fost luat în seamă vuietul / Sirenei lui Vasile Roaită". (Socialistul) ● DOINA RODINA : „Eu, de pildă, am suferit auzind o pe Monica Lovinescu, zilele trecute spunînd că televiziunile occidentale sînt «pe drept cuvînt» acuzate de telespectatorii lor că s-au lăsat păcălite de «mimarea revoluției la Televiziunea Română»". (Dimineața)

Petre Stoica

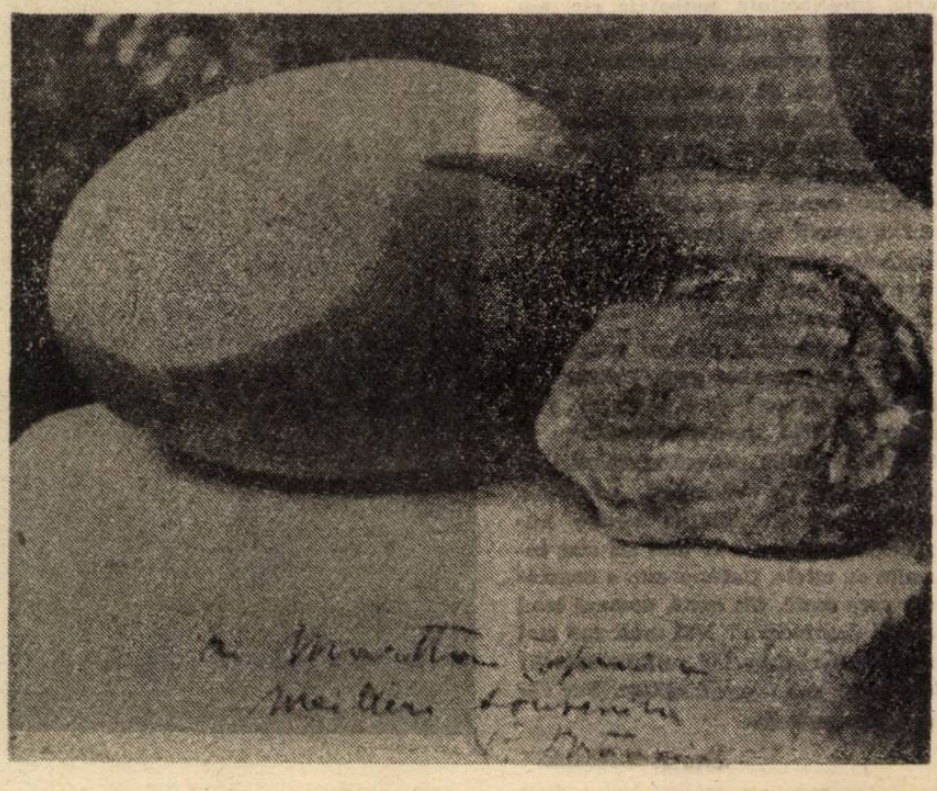

prezentul continuă

Guvernul, cultura, dreptul public și filozofia valorilor (II)

Prin prisma acestor considerații și dincolo de relativitatea inerentă aplicării oricărui proces deductiv pe terenul faptelor, ne luăm libertatea să considerăm că nici angajarea politică, nici spiritul comercial și nici chiar funcționalitatea propagandistică nu sînt „străine" și nu sînt incompatibile cu actul cultural căci dacă ar fi existat o astfel de incompatibilitate, Nicolae Iorga sau Octavian Goga sau K.H. Zambaccian ar fi fost în situația de a se vedea exclusi din viața noastră culturală ceea ce este, cu evidentă absurd.

Se pune astfel o problemă extrem de interesantă și anume aceea dacă, în condițiile în care statul se retrage din economie, activitățile constitutive de valori ținînd de societatea civilă, prezența statală trebuie să diminueze și în cultură. Or, în momentul de față, o asemenea diminuare, conformă poate unei idei foarte generale de autonomie (valorile neavînd, într-un sens foarte larg al genului, decît totalitatea lor), ar fi esențial contrarie intereselor culturii noastre naționale. Și aceasta din cel puțin două motive cu caracter practic și chiar prozaic. Într-adevăr, pe de o parte, cererea particulară pe piața bunurilor culturale este încă precară iar mecenații noștri nu și-au făcut deocamdată, din nefericire, apariția. După cum, pe de altă parte, individualitatea creatoare dependentă pînă nu de mult de așa numita comandă socială, al cărei subiect quasi unic a fost statul totalitar, nu este și nu se știe cînd va fi apță să aspire la o existență decentă fără sprijin statal. Ca atare, acceptînd ideea că statul trebuie să rămînă în perimetrul culturii pentru a o ocroti o altă problemă care se pune este aceea de a se ști despre ce protecție statală poate fi vorba? Un prim răspuns la această întrebare este că statul trebuie să-și exercite adecvat funcția sa regulativă și, mai precis că statul trebuie înainte de toate să legifereze potrivit noilor exigențe. În acest sens, este de precizat că în regimul democratic al separației puterilor în stat, normele legale relative la drepturile fundamentale ale cetățenilor ca și normele cu caracter organic trebuie să emane direct de la puterea legiuitoare. În consecință avînd în vedere marea mobilitate a normelor dreptului administrativ derivată din faptul natural că fiecare partid politic aflat la putere voiește să organizeze serviciile publice potrivit propriilor sale concepții, apare evident că recunoașterea unui drept atît de important ca acela consacrat de principiul șanselor egale la cultură al tuturor cetățenilor-țării nu poate fi făcută doar pe calea unei simple hotărîri de guvern. Așa încît, dacă numai puterea legiuitoare poate conferi unor reglementări atît de importante coerența și stabilitatea necesare, rezultă că această putere trebuie să-și înceapă cît mai curînd opera legislativă și în domeniul culturii naționale așa cum o va face, desigur, și în domeniile învățămîntului, sănătății ori celorlalte sectoare ale vieții noastre sociale care își așteaptă cadrul legal și constituțional.

Oricum, odată exprimate aceste observații, de lege ferenda, trebuie să admitem că ideea neangajării politice a Ministerului Culturii (activitatea acestui minister, spune hotărîrea, nu este guvernată de nici o ideologie politică, nu exprimă și nu facilitează exprimarea intereselor vreunui partid, vreunei formațiuni sau grupări politice) apare ca extrem de interesantă, cunoscut fiind că nici în țări cu mai veche și mai stabilă tradiție democratică, diferitele organe ale executivului (iar Ministerul Culturii este un asemenea organ) nu se pot plasa în afara politicii generale a guvernului aflat la putere. Explicabilă poată conjunctural, prin oarecari considerente de echilibru ce eventual au condiționat formarea actualei echipe guvernamentale, această scoatere din timpul politic a Ministerului Culturii și a salariaților acestuia nu pare să fie de neluat principial în discuție și, mai mult decît atît, nu se vede nici un motiv pentru care un astfel de statut legal al funcției culturale să nu fie permanentizat prin viitoarea reglementare care, cu siguranță, va fi adusă de puterea legiuitoare. În această ordine de idei ar fi să ne amintim că încă în secolul trecut, în zorii democrației noastre parlamentare, un însemnat om politic român — l-am numit pe ministrul liberal Vasile Lascăr — se angaja să facă din administrație o a doua magistratură. Și poate că, prin domeniul de esențial interes național în care își desfășoară activitatea ca și prin calitatea, prezumtivă cel puțin a funcționarilor săi, administrația culturală ar putea fi în cele din urmă apță să satisfacă exigențele unui asemenea statut de mare demnitate. În acest sens functional cultural bine ales ar fi acela care, în deplină obiectivitate va fi chemat să protejeze în mod inteligent, avizat axiologic și principial democratic actul de cultură, evident mai fragil, de eventualele noi tendințe de aservire din partea acelor categorii valorice cu trecut nu tocmai inocent.

Desigur, în măsura în care am conchis că nici angajarea politică nici spiritul comercial nu sînt incompatibile cu actul de cultură, problema protecției speciale de care aceasta trebuie să se bucure nu este lipsită de anumite dificultăți deoarece, înfățișîndu-se dilematic, impune un anumit efort de descifrare, nu întotdeauna lesnicios, a drumului de mijloc între nevoile blocării manifestărilor de imperialism axiologic și exigențele legate de imperativele menținerii păcii valorilor. O primă observație pe care trebuie să o facem aici este că, potrivit principiilor general democratice, opțiunile politice ale cetățeanului și deci și acelea ale individualității creatoare nu pot face, în principiu obiectul nici unui fel de cenzură. Cu toate acestea, avînd în vedere că legea prohibește activitățile politice cu caracter extremist sau rasist, nici în perimetrul culturii nu pot fi admise manifestări de o asemenea natură. În rest, nici un fel de cenzură nefiind admisibilă, statul nu poate condiționa sprijinul pe care îl datorează activității creatoare după cum nu poate obstacula accesul liber și egal la cultură al cetățenilor țării pe temeiul aderării acestora la concepții politice diferite de aceea a guvernului aflat la putere.

Pe de altă parte, cultura trebuie ocrotită și împotriva, non-valorii. Ca atare, dacă potrivit principiului, de asemenea democratic al liberei inițiative, producția de kitsch-uri nu poate fi legalmente interzisă, statul nu numai că nu este obligat să o încurajeze ci dimpotrivă are datoria să se preocupe și să stimuleze acea orientare a gustului publicului de natură să facă inoperantă o asemenea producție pe piața bunurilor culturale.

În fine, avînd în vedere că o anumită protecție statală de natură directă, material eficientă a actului cultural este astăzi, mai mult ca oricînd nu numai utilă ci și indispensabilă, urmează că acea parte din textul hotărîrii guvernamentale care se referă la asigurarea condițiilor materiale necesare pentru libera manifestare a legilor proprii actului de cultură, teoretic pertinentă, trebuie să capete conturul cel mai clar și consistența corespunzătoare și în realitatea lucrurilor.

Roland Cotârlan

Blajul, între speranță și disperare

Ultimii patruzeci și ceva de ani au făcut ca Biserica Română Unită (greco-catolică) să nu se poată împlini. Această perioadă de catacombe a Blajului a întîrziat întreaga ei evolutie în spirit, dar și în cultura modernă. Generațiile care se aflau în jurul celei mai fertile vîrste, prin anii patruzeci, au fost condamnate la tăcere, apoi distruse moral și, apoi, fizic. Iar cei care au reușit să depășească chinurile iadului totalitar, și au revenit la viață prin anii saizeci și cinci, au fost condamnați la izolare în propria lor casă. Atunci cînd s-au așezat la masa de scris au fost sălbatic perchezitionați, confiscîndu-li-se manuscrisele pentru totdeauna. Toți blăjenii **adevărați**, care nu au cedat nimic din trecutul Bisericii greco-catolice, au fost macerați de timpul închelat în 1989. Ne gîndim la întreg episcopatul, dar și la o sumă de oameni de cultură, despre care vom avea prilejul să vorbim altă dată.

Ei bine, după ce Blajul a însufletit acest popor și l-a adus prin actiunile făcute în scurta lui existență, la constiința de sine: După ce a adunat primele documente privind trecutul românesc pe filieră latină și nu numai, iar învătatii lui au luat „contact" cu istoria noastră prin cronicile existente (încă din 1750, blăjenii au cercetat primele manuscrise pe această temă): După ce a deschis noi orizonturi spiritului românesc **(aici veneau insetatii de lumină si dreptate, care după trecerea lor cu sufletul prin lumina Blajului se risipeau ca misionari desteptători peste întreg pământul românesc)**: După ce prin toată activitatea lui trecută privind constientizarea natiunii, a contribuit poate, cel mai mult la întregirea neamului românesc de la 1918: După ce si-a pus la punct o imensă bibliotecă si institute de învătămînt pentru secolul al XX-lea avîndu-l pe Timotei Cioariu ca persoană pregătitoare pentru veacul nostru: După ce si-a format o generatie interbelică, care a început să crească, avîndu-i ca exponenti spirituali pe episcopii **Ioan Suciu** si **Iuliu Hossu**, si apoi o pleiadă de profesori literati si gînditori, care au ridicat Blajul la un nivel european de cultură, (aici se editau cărti si reviste de o aleasă tinută): Ei bine, după toate acestea si multe altele, pe care nu am reusit să le cuprind acum, în 1948 Blajul a fost condamnat la moarte.

Aceasta este una din marile pierderi pe care poporul nostru le-a suferit în această ultimă jumătate de veac. Dacă Blajul ar fi avut un curs normal, sînt îndreptătit să cred că nu numai în Polonia s-ar fi născut un sindicat de tipul **Solidarității** ci și în România. Biserica Română Unită avea, după cum a dovedit-o prin martirii săi de după 1948, oameni care să polarizeze în jurul lor o sumă de constiințe, și ar fi putut da la timp acestui neam verticalitatea si demnitatea necesară. Cred că nu ne-ar fi îngenuncheat nimeni. Iar grația pămîntească, vorba filozofului nostru, ne-ar fi surîs și nouă.

Nu cădeam cu totul în căldarea balcanismului care ne-a maculat pentru multă vreme.

Acum, de cîte ori ajung la Blaj, și acest lucru se întîmplă foarte des, am impresia că intru într-un oras al ruinelor. Cred că multi oameni care cunosc trecutul Micii Rome, au aceeasi senzatie. Îmi apar în fata ochilor de fiecare dată, rămășitele unor castele ale spiritului ce nu au mai fost locuite de multă vreme. Ele par de nefolosit, și în căderea lor parcă vor să spună: „Noi nu am atins grația pămîntească încă".

Destinul tragic al acestor locuri mă înfioară. Este de altfel vorba despre dezamăgirea locului care ar fi putut face o cultură morală și o mare conștiință religioasă și culturală acestui popor, însă n-a fost să fie.

Privind Transilvania, sînt cîteva orașe asupra cărora mă opresc, prin memorie, cînd am în vedere perioada de pînă la ultimul război mondial. Si acestea sînt: Blajul, Sibiul, Clujul, Brașovul. Dar astăzi Blajul, dintre toate acestea, din punctul meu de vedere nu-mi mai sună nimic. El trăiește drama în intimitatea unor vechi clădiri cu miros de molii și igrasie. Dramă accentuată și mai mult de calomniile și opoziția din partea vechilor ortodocși — transmise pe toate căile posibile. Dar mai ales de atmosfera întreținută de foarte multi preoți, care și pînă acum numai religie nu au făcut.

Si totusi, prin geamurile medievale ale Blajului se întrezărește o licărire de speranță, în acest tragic sfîrșit de veac. Iar dacă nu am reusit să ne ducem noi în Europa (Blajul a început această lucrare încă de la 1700) își trimite ea valul spre noi.

Mircea Stâncel

minimax

Fronturile Frontului (I)

Ceea ce iarăși nu va trebui să uiți vreodată după ce vei prelua de la mine cîrmuirea împărăției este că, stăpînindu-le speranțele, îți vei stăpîni supușii. Pentru că cei mai mulți dintre ei nu vor și nici nu prea pot altceva decît să spere.

(Sfaturile Împăratului Rosu către fiul său)

Aflîndu-se în fața unei perioade care, cu tot ajutorul Occidentului, nu va fi probabil deloc ușoară, și chiar dacă și-a pregătit temeinic scutierii, Puterea trebuie să-și intensifice și să-și diversifice efortul pentru a se consolida. Deloc neglijabile sînt în acest sens și evoluțiile din contextul internațional apropiat. Frămîntările marelui aliat de la Răsărit ca și evenimentele recente din Jugoslavia (unde Belgradul a fost comparat cu Bucureștiul) indică o dată mai mult un curs al istoriei europene ce va destrăma vechile prietenii. În aceste condiții (hotărîtoare fiind desigur cele interne), asistăm acum la nașterea cumva obligată a unui partid ca rod al avatarurilor Frontului. Obligată, deoarece minimul de autoritate legitimă necesar Puterii pentru a evita represiunea fățișă nu mai poate fi asigurat doar de prestigiul personal al celor doi lideri. Atît pentru că acest prestigiu nu mai este de mult cel din decembrie '89 dar imposibilitatea datorîndu-se și faptului că sînt doi ceea ce împiedică personalizarea Puterii. Iar separarea lor este iarăși imposibilă, dată fiind înfrățirea inițială și definitiv consfințită în cele trei zile ale mineriadei. Remanieri ministeriale, guvernamentale, da, sigur că da, însă, deși în spatele ușilor bine ferecate se lasă mereu bănuită o luptă pentru putere, ea nu va afecta **nucleul Puterii** emanat (!) în decembrie '89 și consolidat, așa cum s-a consolidat, în iunie '90.

Revenind așadar la partidul imperios necesar Puterii pentru a rămîne în cadrul reglilor pluralismului democratic, el va fi, nu este o noutate, un partid de centru-stînga.

„F.S.N. vrea să fie — și Convenția Națională va consfinți, probabil, această intenție — un PARTID SOCIAL-DEMOCRAT, un partid de **centru-stînga**, fără alte „nuantări" și „jumătăți de măsură."[1])

Citatul este conținut într-un text cu vocație programatică publicat, firesc, în **Azi**, putînd fi găsit și citit spre luare aminte în imediata apropiere a următorului subtitlu: **„Petre Roman si social-democrația"**. (Cine nu înțelege prea bine ce înseamnă social-democrație ori, încă mai concret, social-democrația în actualele condiții ale României, poate avea în schimb încredere în dl. Petre Roman despre care, tot **Azi**, afirma cu alt prilej că, indiscutabil, este o personalitate charismatică).

Odată definită explicit identitatea politică a relativ noului partid credem că poate, dacă nu chiar trebuie, să constituie subiect de dezbatere cel puțin următoarele întrebări: 1) care este motivația acestei opțiuni politice? si 2) în ce măsură este ea adecvată caracteristicilor economice, culturale și psiho-sociale ale României?

La prima întrebare, un prim răspuns posibil se plasează pe tărîmul filosofiei sociale în general și în special pe cel al filosofiei politice. Fără a mai spune că distanța de marxism este, în ultimă instanță, foarte greu sesizabilă, filosofia socială în interiorul căreia se plasează doctrina politică a socialismului democratic are ca propoziții fundamentale: a) posibilitatea unei dezvoltări rationale a societății prin aplicarea unui program; b) prioritatea societății în raport cu individul; c) în plan axiologic, cumpăna între **libertate** și **dreptate** este înclinată în favoarea celei de-a doua valori. Corolarul principal în sfera politicului al unor asemenea propoziții (cu privire la care se poate discuta mult) este că Statului unui Stat puternic, îi revine menirea asigurării **bunăstării generale** — așa-numitul Welfare State. Dincolo de o dezbatere filosofică ce poate veni din antichitate pentru a se prelungi indefinit, marea problemă pe care o ridică această concepție este **dacă Statul poate răspunde menirii sale sociale dar astfel încît: 1) să nu acționeze potrivnic liberalismului pieței, prejudiciind progresul economic;** ori chiar mai grav 2) **să nu inducă un regim politic dictatorial.** Oricum, în dezbaterile politologice contemporane această problemă rămîne deschisă, la fel după cum, pe de altă parte, trebuie avut în vedere și faptul că **doctrina neo-liberală** nu este doar simplă propagandă capitalistă așa cum susțineau pînă nu demult tovarășii noștrii propagandiști.

Fără a-l exclude neapărat pe primul, un alt posibil și mult mai probabil răspuns cu privire la motivația opțiunii pentru social-democrație este de natură eminamente pragmatic-politică. Socialismul democratic, cu promisiunile de bunăstare generală și de protecție socială, pe de o parte, iar pe de altă parte cu concepția specifică despre Stat, este, la urma urmelor, formula care pare să corespundă cel mai bine aspirațiilor, atît „sus" cît și „jos". Într-o parte, „sus", pentru că Puterea își găsește în această concepție justificarea și argumentația în favoarea unui Stat puternic care să controleze economia. În cealaltă parte, „jos", atît pentru că reziduurile propagandei comuniste sînt încă foarte puternice, cît și ca urmare a înfricoșării generate de modul cum s-a desfășurat pînă acum reforma economică. În fața amenințărilor sumbre (șomajul și cea de-a doua etapă a măririi prețurilor), iată că Frontul, prin opțiunea social-democrată, vine și ne promite că Statul va avea grijă „să **redistribuie** o parte a bogăției (prin sistemul de impozite, taxe etc.) pentru a contracara o polarizare a societății în super-bogați și super-săraci". Mai mult chiar, „Statul trebuie să **protejeze** astfel categoriile defavorizate (cei cu salarii mici, bătrîni, bolnavi, tineri etc.) reîmpărțind fondul social **mai echilibrat.**"[2]) Iar pentru ca tot omul să-și dea seama ce-nseamnă această politică socială, **modelul suedez** este numai bun de folosit în propagandă, bineînțeles mai puțin faptul că Suedia este o monarhie constituțională. Nici vorbă, se trăiește bine chiar foarte bine în Suedia ca efect al politicii social-democraților, totul este însă ca acest model să poată fi aplicat într-adevăr acum și aici. De unde și necesitatea căutării răspunsului la a doua întrebare, ceea ce și vom încerca să facem în răstimpul de o săptămînă.

13 martie 1990

Șerban Lanescu

P.S. Pentru cele ce ne-am propus a spune pe mai departe, vom păstra în memorie fotografia unui cuplu: dl. Radu Ceontea și dl. Corneliu Vadim Tudor. Pe prima pagină în **Azi** din 13 martie a.c. Și aprecierea redacției: „În imaginea alăturată aveți pe doi dintre protagoniștii curajului de a spune răspicat că sînt români."

[1]) Tudor Bălteanu, **De unde venim, încotro mergem?** (II) în **Azi** din 8 martie 1991

[2]) Ibid.

cronica ediţiilor

Un memorialist ardelean

fără să fi fost scriitor el însuşi, fostul profesor de pedagogie de la Universitatea Daciei superioare Onisifor Ghibu (1883—1972) are un loc al său în istoria literaturii noastre, pe care l-a cîştigat prin repetatele incursiuni în domeniu ale cercetărilor sale de istorie a cărţii şcolare româneşti, prin intervenţiile directe în probleme de istorie literară (cea mai importantă este probabil descoperirea senzaţionalelor manuscrise ale copistului, miniaturistului şi poetului ţăran Picu Pătruţ din Sălişte) şi chiar prin intermitentele cronici literare din tinereţe ; postumitatea i-a adus mai ales lui O. Ghibu o neaşteptată consacrare ca autor în dificilul gen al memoriilor, cu atît mai neaşteptată cu cît el nu este un stilist, un memorialist din genul artist, ci dimpotrivă, un documentarist al amintirii, care îşi verifică suvenirile apelînd la informaţii din presă, susţinîndu-şi afirmaţiile cu extrase copioase din revistele timpului sau cu scrisori inedite. Această bogăţie a informaţiei de ordin memorialistic, care covîrşeşte încercările de sinteză portretistică, totdeauna ulterioare şi „aranjate“ în atîtea alte volume, precum şi francheţea preferinţelor şi opţiunilor, niciodată ascunse în spatele unei pretinse obiectivităţi, stau la originea senzaţiei de autenticitate a paginilor sale şi deci a interesului lor, pentru specialist ca şi pentru simplul cititor. Bazate pe scurtele note ale jurnalului ţinut de-a lungul întregii sale vieţi şi pe o memorie excelentă a detaliului, aceste amintiri cuceresc prin ritmul alert şi prin oralitatea implicată măcar teoretic în rigorile genului ; ea este de altfel reală în cele din mai multe cazuri, căci majoritatea paginilor sale au fost înregistrate pe bandă magnetică şi transcrise ulterior de fiul şi editorul devotat al autorului, Octavian O. Ghibu, care asigură şi îngrijirea recentului volum selectiv apărut la Editura Eminescu, **Oameni între oameni** *).

Din noianul paginilor lăsate posterităţii, doar parţial publicate pînă acum (în 1974 şi 1981 au apărut alte două volume de memorii), îngrijitorii acestei ediţii aleg pe cele care se constituie în cincisprezece portrete, de dimensiuni şi cuprindere diferită, ale unor oameni politici şi de cultură, între care domină scriitorii, de la Coşbuc, Caragiale, Şt. O. Iosif la Goga şi Blaga, fără a ignora pe istorici (Iorga, Lupaş, Pârvan), pe muzicieni (Enescu), lingvişti (Puşcariu) sau naturalişti (Emil Racoviţă). Fidel principiului său de a nu-şi ascunde în nici un fel poziţia faţă de marii săi contemporani, Onisifor Ghibu nu ocoleşte faptele care-i arată într-o lumină mai puţin favorabilă, nici propria părere faţă de acestea. E cazul amintirilor despre Caragiale, care intervine în disputa politică dintre „tinerii oţeliţi“ şi „bătrînii“ ardeleni de partea ultimilor, fără să cunoască în adîncime motivaţiile fiecărei partide şi devine victimă a unei farse destul de îndoielnice, sau al celor despre Sadoveanu, văzut între altele în ipostaza de colaborator al ziarului progerman **Momentul**, în timpul primului război mondial, sau de demnitar important al noului regim, în 1949, cînd abia recunoaşte pe vechiul său camarad — acum în dizgraţie — şi-i întinde „o mînă inertă“ fără a-i adresa vreun cuvînt sau a-i răspunde, mai tîrziu, la scrisori. Aceste detalii, necesare în materialul documentar din care se naşte imaginea posterităţii despre oamenii trecutului nostru, sprijină însă mai puţin titlul volumlui, **Oameni între oameni**, ales de editori, pentru că el conţine o clară sugestie de exemplaritate morală ; fără a fi definitorii pentru întregul lor profil biografic şi mai ales fără legătură cu marea lor literatură, avatarurile existenţei scriitorilor nu se încadrează întotdeauna în viziunea encomiastică presupusă de cele mai multe lucrări memorialistice, şi trebuie să-i fim recunoscători autorului că a ştiut, mai întotdeauna, s-o depăşească.

Mult mai complexe, şi mult mai ample de altfel, sînt amintirile lui Onisifor Ghibu despre Octavian Goga, de care l-au legat patru decenii nu doar de relaţii amicale (cu inevitabile suişuri şi coborîşuri), ci şi de colaborare zilnică în unele perioade ; este firesc deci ca şi cele o sută de pagini ale acestui capitol să aibă o altă consistenţă. Ghibu l-a cunoscut pe Goga, cu doi ani mai vîrstnic decît el, cînd erau amîndoi elevi ai liceului unguresc din Sibiu. Goga îşi cîştigase deja oarecare notorietate ca poet şi prestigiul său între tinerii colegi a crescut mult cînd, în urma unui conflict cu un profesor şovin, a plecat la Braşov, să-şi termine studiile la liceul românesc de acolo. Nu numai mărturiile biografice din această perioadă sînt importante, ca ale cuiva care i-a fost apropiat într-un moment de creştere şi maturizare, ci şi cele despre atitudinea generală faţă de cel ce promitea încă de pe atunci să fie una din gloriile poeziei româneşti ; între ele, faptul că şi Vianu, la cursul de istoria literaturii române, şi Titu Maiorescu, la cel de istorie a filosofiei, au vorbit despre volumul lui Goga din 1905, proaspăt apărut, mi se pare semnificativ. Din această perspectivă sînt interesante paginile despre activitatea lui Goga la Sibiu, despre condiţiile şi motivaţiile publicisticii sale politice, începînd încă din perioada şcolarităţii pînă tîrziu, în anii neutralităţii şi ai luptei pentru intrarea României în război (la care contribuţia poetului i se pare esenţială), despre relaţiile sale cu Iorga (autorul a fost apropiat amîndurora şi a fost în repetate rînduri un factor de reconciliere între cei doi pe tărîm politic) ş.a.m.d. De o importanţă care depăşeşte pe aceea a dezvăluirii unor amănunte biografice, chiar necunoscute, este însă mărturisirea că în arhiva memorialistului se află manuscrise inedite de la Goga, inclusiv manuscrise literare : un fel de testament, o sinteză a ideilor sale de „vreo 10—12 versuri lapidare, pe care nu le-a publicat niciodată şi pe care s-a simţit îndemnat să mi le ofere mie spre păstrare“. Necunoscute încă, după cîte ştiu, aceste versuri ar fi trebuit să fie adăugate ediţiei de faţă dacă se mai păstrează încă în arhiva memorialistului.

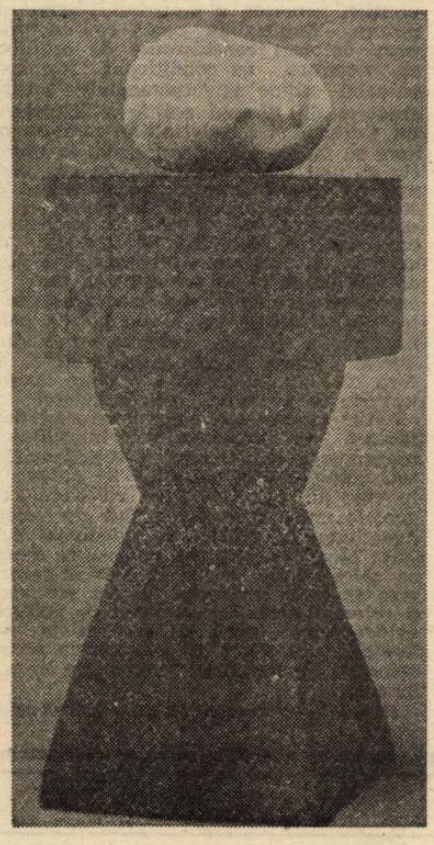

Şi despre Iosif, şi despre Lupaş şi despre Coşbuc şi mulţi alţii se spun lucruri interesante în volum, de tot felul, bune şi mai... aşa, cele mai vii fiind detaliile neaşteptate, fapte concrete care ilustrează cu pregnanţă cîte o trăsătură de caracter a eroilor săi, nu neapărat inedită, dar mai colorat susţinută de scenele reconstituite cu talentul povestitorului înnăscut : generozitatea lui Coşbuc, febrilitatea creatoare dar şi irascibilitatea lui Iorga, fermitatea cu care Blaga îşi apăra ideile în spatele unei aparenţe visătoare şi şterse etc. Redactate sau dictate la mult timp după evenimentele pe care le raportează sau după ce eroii lor au trecut în nefiinţă, amintirile lui O. Ghibu reconstituie crîmpeie dintr-un trecut cufundat în zonele mai strălucitoare şi mai îngăduitor judecate ale propriei tinereţi, în pofida divergenţelor sau dezacordurilor peste care, cum arătam, autorul nu trece cu uşurinţă. Spre deosebire de alte capitole, cel consacrat amintirii lui George Enescu, întîlnirilor de la Cluj, Sibiu sau Chişinău, unde marele muzician a venit bucuros să aducă fraţilor basarabeni darul nepreţuit al artei sale, se referă la epoca de după ultimul război în termeni de o energie şi o fermitate care i-ar fi putut aduce mari neplăceri, cînd muzica devine „o anexă a puterii politice“ şi prima sarcină a noii Uniuni a compozitorilor devine „studierea muzicii ruse şi a celei sovietice“, „educarea... în spiritul ideologiei cele mai avansate, a ideologiei marxist-leniniste“ ; în acest timp, „în zodia unei erezii catastrofale“ cum zice Ghibu, exilarea lui Enescu — căruia i se oferiseră funcţii şi onoruri, ca atîtor altora — apare ca singura soluţie acceptabilă pentru un intelectual şi un artist inaccesibil oricărui fel de compromisuri. Ca şi Onisifor Ghibu de altfel, izolat şi uitat într-un lung exil intern din care amintirile sale, nemaifiind supuse rigorilor unei cenzuri de circumstanţă, îl readuc în primul plan al istoriei noastre culturale dinainte de 1948 şi totodată al memorialisticii contemporane.

Mircea Anghelescu

*) Onisifor Ghibu, **Oameni între oameni**, ediţie, tabel cronologic şi indice de Oct. O. Ghibu, cu o introducere de I. Bulei, Editura Eminescu, Bucureşti, 1990, 527 p.

povestea vorbei

Obiecte şi acţiuni

Cine ar încerca să ilustreze un dicţionar de figuri de stil cu exemple din poezia ultimilor ani ar fi probabil chiar încurcat de promptitudinea cu care i s-ar oferi spre identificare **personificarea.** Ne e, într-adevăr, destul de greu să numim procesele dintr-un text modern cu termeni pe care îi rezervăm, în genere, poeziei tradiţionale ; singura soluţie pare, atunci, aceea de a le considera parodice, ironice, deci rinamitări ale convenţiilor poetice (ca, de exemplu, în **Innebunesc şi-mi pare rău,** Cartea Românească, 1990, a lui Florin Iaru : „O faţă de masă îmi surîdea drapată“ — p. 15 ; „pachetul de Alba va spune concret şi concis / ce se întîmplă afară“, p. 21). Dincolo de aceste nuanţări şi explicaţii, figura rămîne, totuşi, un indiciu extrem de preţios asupra relaţiei fundamentale din text : cea între verb şi nominale. Pentru că modelul metaforic cel mai individualizat este cel al echivalării (printr-o copulă) a două grupuri nominale, o poezie poate să pară non-metaforică atunci cînd tropii săi sînt de tip verbal. Cînd verbul (predicativ) este elementul esenţial, nominalele cu care se stabileşte relaţia metaforică — nu totdeauna la nivelul fiecărei asocieri în parte, ci între blocuri mai mari de semnificaţie — pot fi multiplicate, în enumeraţii care aproximează diverse trăsături ; se întîmplă acest lucru pentru că dominanta semantică o impune verbul, lanţul de substantive cu funcţie de subiect sau de obiect direct ilustrînd doar, într-o mare varietate de forme, un rol semantic. Verbele din text sînt şi potenţiale simboluri, concatenate într-un scenariu narativ. Recentul volum citat mai sus cuprinde un astfel de model de dominanţă verbală, în care „obiectele“ nu au autonomie ; între predicatele de bază ale poemelor se află **a înghiţi** (realizat concret prin : a mînca, a bea, a gusta, a înghiţi, a ronţăi etc.), **a percepe** (a vedea, a auzi, a asculta), **a deschide, a închide, a aştepta, a spune** — dar, mai ales, **a agresa,** a produce o violenţă fizică (a tăia, a lua beregata, a măcelări, a sparge, a scrijeli, a lovi, a bate, a zgîria, a înfige ghearele, a scobi etc.).

Tema violenţei exterioare (mai exact: a exteriorului) este de departe cea mai dezvoltată în volum ; interesant e că ea poate explica, pornind dinspre verbe, şi structurarea cîmpurilor semantice ale substantivelor din text. Între acestea, dominant e cel al obiectelor (mai ales de folosinţă casnică) : perniţă de ace, ghem, capăt de aţă, pilă de unghii, batistă, poşetă de damă, pahar, cuţite, farfurii, căni, solniţe, castron, crătiţi, scrumieră, rişniţă de piper, oglindă, ferestre, cuie, perete, pat, masă, faţă de masă etc. ; foarte aproape se situează cel al corporalităţii descompuse, dezmembrate : ochi, ureche, falcă, oase, pulpe, nervi, creier, degete, gură, coate, călcîi, braţ, mate, dinţi, buze, beregată ş.a.m.d. Toate celelalte — desemnînd fiinţe, noţiuni spaţio-temporale, entităţi abstracte — sînt în mod evident în minoritate. Prezenţa cîmpurilor lexicale de mai sus poate fi explicată printr-o artă poetică a experienţei cotidianului — dar, mai mult şi poate mai adînc decît atît, pare determinată de valenţele predicatelor de bază. Infinitele nuanţe ale agresiunii presupun o victimă caracterizată prin maximă **pasivitate** — şi acesta e cazul obiectelor enumerate mai sus, cuprinse uneori şi într-o serie caracterizată suplimentar — în aceeaşi direcţie a neputinţei de acţiune, a infantilismului şi a lipsei de însemnătate — prin diminutivare : ghemuleţ, ghetuţă, cuişoare, gropiţă. Categoria obiectului care suferă acţiunea e asumată de sfera eului, rolul de agent revenindu-i exteriorului agresiv. Aşa se explică dublarea seriei obiectelor prin cea corporală, din ai cărei termeni se reconstituie eul supus presiunii exterioare. În interiorul seriilor semantice legătura e metonimică ; între ele şi verbe, ea e totuşi fundamental metaforică şi creatoare de ambiguităţi. Pentru că, dacă repartizarea rolurilor de agent şi obiect este clară în structura de adîncime a textului, în cea de suprafaţă situaţia se complică, pare să se neutralizeze sau chiar să se inverseze.

Se creează, de exemplu, o ambivalenţă a agentului-pacient : eul apare în ipostaza (improprie — şi tocmai de aceea subliniată de repetiţii obsesive) de agent al unei acţiuni violente : **„tai** şi degetele, **tai** ligamentele pumnului / **tai** şi faţa de masă / **tai** strigătele indignate ale gospodinei / **tai** şi masa“ (vol. cit., p. 10 ; s.n.) ; profund ambiguă e trecerea de la **tăiere** la **umplere** (din seria **înghiţirii**, de acţiuni atribuite frecvent eului, tocmai pentru că au un aspect activ dar un rezultat contrar, interiorul fiind astfel invadat de vedeşteexterior
exterior) ; oricum, gestul violent se dovedeşte a fi unul împotriva sinelui, nu numai pentru că tăierea se aplică, de la început, propriului corp, ci mai ales pentru că ea reprezintă desfacerea unei „conserve de moarte“, cu care autorul acţiunii îşi va umple farfuria. Ceea ce pare în primul moment **acţiune** e astfel convertit, simbolic, în **suportare** ; e ca şi cum s-ar postula, între regulile acestei lumi textuale, că e permisă numai acţiunea **de a se lăsa consumat, de a leşi în întîmpinarea agresării** de către Celălalt : „Se răsuceau creioane lenese în ascuţitori clemente“ (p. 28) ; „Setea cea lungă o astupam, lui Vasile / fiindu-i bidon“ (p. 38). Decodarea simbolurilor e posibilă, desigur, în cheie erotică, politică sau metafizică ; certe sînt doar mecanismele textuale ; ambiguizarea raporturilor şi a acţiunii e obţinută şi prin mai sus pomenita personificare. Cazurile cele mai spectaculoase sînt acelea în care relaţiile gramaticale subiect — obiect (realizate prin intermediul verbului-centru) inversează rolurile semantice normale : „Eram, pe la mijlocul zilei, un ghemuleţ. Mă jucam cu pisica. **O deşiram.**“ ; „şi-n visul de-acum **zgîrii pisica**“ (p. 38—39 ; s.n.). Proiecţia ludică sau compensatorie în vis şi ipotetic transformă relaţiile între obiecte — dar păstrează esenţa : acţiunea simbolică enunţată de verb.

Rodica Zafiu

Sfîrşitul unui vis

Interzisă pînă astăzi în România, **Spovedanie pentru învinşi**, de Panait Istrati (Editura „Dacia", Cluj 1990) a apărut mai întîi la Paris, în 1929, cînd a provocat un imens scandal. Era „prima acuzaţie răsunătoare împotriva impostiirii sovietice", cum spune Monica Lovinescu în **Unde scurte**, o acuzaţie confirmată mai tîrziu de André Gide, Arthur Koestler, Boris Pasternak, Orwell, A Amalrik, Milovan Djilas şi toţi ceilalţi. În primul moment însă, mărturia lui Panait Istrati a fost luată, din interes sau din naivitate, ca o blasfemie, aşa încît împotriva ei s-a ridicat toată stînga franceză, în cap cu organul de presă al Partidului Comunist Francez, **L'Humanité**. Scriitorul fusese invitat la Moscova ,în 1927, pentru a participa la serbările celei de-a X-a aniversări a revoluţiei din octombrie, dar după şaisprezece luni de şedere în URSS el descoperă o nouă faţă a Rusiei, aşa încît se decide să povestească întregii lumi despre tot ceea ce a trăit şi a văzut. E conştient de riscurile pe care şi le asumă publicîndu-şi cartea („Ceea ce aduc aici sunt convingeri care mă cost scump şi ar putea într-o zi să mă coste chiar viaţa"), dar o va face împotriva oricăror sfaturi sau ameninţări. Cele dintîi au venit din partea prietenilor (Romain Rolland), ameninţările au fost formulate chiar de către unul din oamenii de încredere ai lui Stalin, Arganov, de la GPU, care întrebat de Panait Istrati : „— Ce trebuie să fac, înapoiat în Occident ?", i-ar fi răspuns, fără nici un echivoc : „— Dacă vei fi cu noi, te vom susţine ; dacă ne vei ataca, te vom nimici."

A vorbi despre acest **noi**, care pentru omul dela GPU şi pentru Panait Istrati însemnau realităţi cu totul diferite, a fost lucrul cel mai greu. Scriitorul venise în URSS cu mari „gînduri şi elanuri", pentru ca la sfîrşit să-şi vadă toate speranţele năruite. A străbătut ţara în lung şi-n lat, a revenit de mai multe ori în aceleaşi locuri, a căutat să afle adevărul oriunde s-ar fi ascuns el. La un moment dat a crezut că-l vor lămuri cei de sus. De aceea, a încercat să stea de vorbă cu diplomatul Rakovski, apoi cu celebrul scriitor Maxim Gorki sau cu „tătucul Kalinin". De la nici unul din ei n-a aflat nimic. Rakovski îl sfătuieşte să-şi ţină gura şi să nu mai pună atîtea întrebări, la Moscova, Gorki nu vrea, pur şi simplu, să vorbească, iar Kalinin îi dă acest răspuns stupefiant : „...să ştii odată pentru totdeauna, chiar cînd vă primesc pe scara principală, ceea ce nu se întîmplă niciodată, este încă amăgeală, praf în ochii unor imbecili, ca voi...". Abia cînd pătrunde în drama de zi cu zi a existenţei oamenilor simpli (afacerea Rusakov, de exemplu) începe să înţeleagă pe ce lume trăieşte cu adevărat. Va mai aştepta totuşi un an pînă se va hotărî să-şi publice cartea. Acesta a fost probabil termenul ultimei amăgiri.

În monografia sa despre Panait Istrati, Al. Oprea a susţinut la noi că motivul care l-ar fi determinat pe scriitor să facă această mărturie ar fi de căutat într-o dublă decepţie personală : faţă de modul în care ar fi fost primit în URSS şi pentru că nu i s-ar fi dat satisfacţie în afacerea Rusakov.

În realitate, **Spovedanie pentru învinşi** are cu totul alte puncte de pornire.

În primul rînd **nevoia de dreptate**, care a făcut din Panait Istrati, de-a lungul întregii sale vieţi, **un răzvrătit** şi care i-a dat dreptul să se considere, atunci cînd şi-a făcut bilanţul întregii sale existenţe, „omul care nu aderă la nimic".

Iar în strînsă legătură cu sentimentul acesta, pe Istrati l-a obligat să vorbească imaginea pe care a descoperit-o „în adîncul abisului sovietic", după ce faţada de carton a serbărilor revoluţionare s-a prăbuşit. Lista tuturor „detaliilor" pe care trebuie să le înregistreze acum Panait Istrati e lungă, deşi comunismul se află abia la început de drum. „Putreziciunea birocratică", corupţia celor care au ajuns să deţină puterea („Eu ştiu un lucru : ştiu că o majoritate strivitoare de oameni din clasa mea se află la putere ; că ajungînd acolo, s-a pus de îndată pe mîncat şi cu gura plină îndepărtează de la masă şi lasă să moară de foame pe toţi fraţii care nu sînt de părerea lor"), incompetenţa („formidabila fabrică de hîrtie de la Balakhna", care nu funcţionează „fiindcă atunci cînd eşti dogar nu poţi deveni farmacist de pe-o zi pe alta"), ura întreţinută cu bună-ştiinţă („Rusia a ajuns la această mîrşăvie, pe care lumea n-a cunoscut-o niciodată : să arunci jumătate din aceeaşi clasă contra celeilalte jumătăţi..."), intoleranţa faţă de cei care sînt de altă părere („...se dezlănţuie sub ochii mei arestarea în masă a opozanţilor, mari şi mici şi deportarea lor. Este vinat omul oriunde se află : la lucrul său, pe stradă, sau la el acasă, sub ochii copiilor care ţipă. Nici o socoteală de dat cuiva"), în sfîrşit, aşa-zisele moravuri comuniste, care nu-i mai lasă lui Istrati nici o speranţă de viitor : „Întreg comitetul sindicatului de locuinţe din Moscova se constituie într-o ligă secretă, pentru bucuria poporului rus. Fiecare îşi dă iniţialele numelui său. Din întîmplare, asta dă un cuvînt cunoscut şi preţuit în lumea teatrului japonez : Kabuki. Ei îşi iau numele de Kabuki. Şi ce fac ? Pe legea mea, petreceri nebune, cu nelipsita femeie şi pe socoteala nefericitei case de bani a sindicatului. Astfel, pînă într-o zi, cînd scoşi din minţi de vodcă, năvălesc într-o noapte în stradă, bărbaţi şi femei cu cîte o farfurie cu maioneză în mînă. Miliţienii îi arestează în clipa cînd bărbaţii ungeau cu maioneză fesele nevestelor." Nu era normal ca după ce a făcut inventarul micilor erori ale dictaturii proletariatului Panait Istrati să aibă dreptul să se întrebe : „ce se va întîmpla cu biata omenire cînd comunismul [...] care jefuieşte şi violează la Smodensk, cel al «Kabukilor» cu maioneza pe fese [...], cel al judecătorilor care joacă după fluierul GPU-ului — mă întreb ce i se va întîmpla omenirii în ziua cînd acest comunism s-ar încumeta să-i impună dreptatea lui şi s-o înveţe cum să trăiască ?".

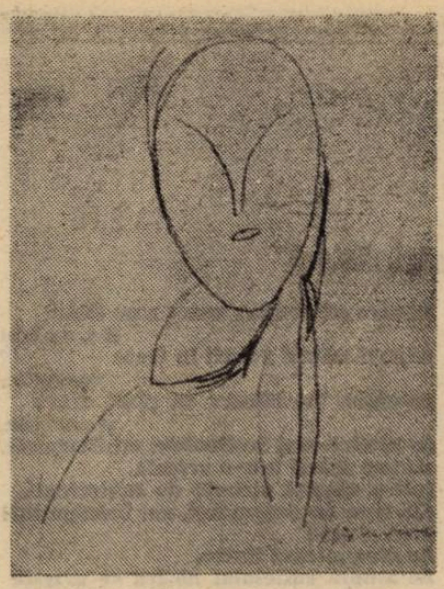

După cum se vede, Panait Istrati nu se pierde în consideraţii generale sau în teorii. El înregistrează şi comunică în afara oricăror reticenţe, pe un ton adesea patetic şi vehement, adică în deplină concordanţă cu suferinţa oamenilor din lumea în care pînă atunci a crezut. Ceea ce îl revoltă e mai ales cinismul şi ipocrizia unui sistem care a început prin a-i cultiva omului toate iluziile, pentru ca în cele din urmă să-l poată mai bine devora. Povestea ciuvaşilor, pe care i-o spune la un moment dat scriitorul grec Nikos Kazantzakis, e un mic model al acestei mari ipocrizii de stat : „Îndată după terminarea războiului civil, o delegaţie ciudată de ciuvaşi se prezintă în faţa comisarului poporului la instrucţia publică : — Ei bine, zise acesta. V-aţi constituit un soviet ? Povestiţi-mi ce aţi făcut la voi. — Tovarăşe Lunacearski ! strigă şeful delegaţiei. Am format sovietul nostru ! Apoi i-am izgonit pe popi, pe care ni-i impusese Ţarul şi am adus înăpoi pe şamani (vrăjitori), care trăiau în pădure. — Nu-i un progres prea mare, replică comisarul, să înlocuieşti un popă cu un vrăjitor, dar voi aţi realizat ceea ce aţi vrut. Şi asta-i libertatea. Restul va veni mai tîrziu, fără voia voastră". Este exact ceea ce au realizat toate societăţile comuniste. Pentru că ele au dat mai întîi iluzia „eliberării" şi a întoarcerii omului la adevărata sa natură, pentru a-l putea transforma cu mai multă uşurinţă într-un sclav. Nu-i vorba de socialism şi nici de comunism, constată dezgustat Istrati, „ci de o teroare care tratează viaţa umană ca material bun pentru război social. Se serveşte de el pentru triumful unei noi şi monstruoase caste, căreia îi plac la nebunie fordismul, americanizarea în economie, produsele cosmetice Coty, toaletele pariziene ; castă crudă, avidă de dominaţie", „castă ignorantă, vulgară, perversă", aşa-zisa **nomenclatură** a oricărui stat de tip comunist. Şi pentru ca nici o speranţă să nu mai fie posibilă, la capătul drumului Panait Istrati e silit să descopere că iluzia comunistă s-a dovedit de fapt mai rea decît însuşi fascismul : „Să exploatezi oamenii, să-i faci să trăiască cu un cadru de pîine neagră, luîndu-le pînă şi jalnicul drept de-a «mîrîi», apoi să împuşti pe cel ce a strigat cîndva, nimic altceva decît că a strigat puţin mai tare ca de obicei — asta nu există nicăieri pe acest pămînt, nici chiar la Mussolini". Acesta este adevăratul motiv pentru care Istrati a mărturisit, într-o carte tristă pe care, din fericire sau din păcate, istoria a confirmat-o.

Şi ca şi cum toate aceste lucruri nu ar fi fost de ajuns, mai există un motiv de decepţie în cartea pe care a publicat-o Editura „Dacia". E vorba de traducerea lui Alexandru Talex, una dintre cele mai rele din cîte mi-a fost dat să citesc. Şi de această dată s-ar putea vorbi de o lungă listă a erorilor. De la inadvertenţele de acord sau de la utilizarea sistematică a perfectului simplu, cînd acesta ar fi trebuit să fie echivalent în română cu perfectul compus („intrai la un fotograf de pe Tverskaia, pentru paşaportul meu şi remarcai un tablou mare"), pînă la numeroasele cacofonii, improprietăţi şi, ceea ce este mai rău, pînă la traducerea **mot-à-mot** a unor idiotisme sau expresii franceze. Nu am la îndemînă originalul, dar erorile acestea sar la tot pasul în ochi : „un anumit cititor, care-mi va spune că-l «bărbieresc» (pentru **raser**, care înseamnă şi „a plictisi"), „pentru buna raţiune că" (în loc de „bunul motiv"), „era just contrariul de ceea ce mi se arăta", sau, culmea, „un pantalon de patru bani".

Aviz lectorilor de carte !

Florin Manolescu

Locuri comune (XV)

Hai să fim serioşi, domnilor ! Încep să se amestece, cu bunăştiinţă (de către cine ?) nişte lucruri. La cozi, în tramvaie, prin birouri şi cancelarii, în loc să-şi numere vîntul din buzunare şi golul din suflet oamenii fac cîntăriri de fineţe, dar cu ocaua zarzavagioaicei : Barbu şi Dinescu, Păunescu şi Dinescu, Sorescu şi iar Dinescu.

Mai întîi de toate că n-au instrumentele necesare. I-am auzit pe mulţi, în cele mai neaşteptate locuri, hulindu-i cu cuvinte grele pe Liiceanu, Blandiana, Manolescu ori Dinescu. Nu pentru ceea ce spun aceştia, adică nu pentru atitudinea lor civică (culmea ridicolului, oricum, dar simptomatic pentru mentalitatea general-comunistă : să fii înjurat pentru că ai atitudine şi să ţi se urle că e mai bine să-ţi vezi de ciorba ta) ci, culmea, considerîndu-se, aprioric aproape, că cei amintiţi mai sus ar fi nişte minori faţă de marii, importanţii, arhirecunoscuţii Barbu, Păunescu şi iată, mai nou, din păcate şi Marin Sorescu, singurul realmente important.

Cunosc bine asemenea oameni şi despre mulţi dintre ei ştiu absolut sigur că n-au citit nici măcar o singură pagină din „Arca lui Noe", din „Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii" ori din „Exil pe o boabă de piper" ; şi nici, de cealaltă parte a închipuitei balanţe, din „Groapa", „Fîntîna somnambulă" sau „Tinereţea lui Don Quijote". Poate numai pe Păunescu întîmplător, să-l fi auzit pe vremuri neroniindu-şi strofele. Şi totuşi, ignoranţa lor are împertinenta de a fi partizană şi inconştienţa îndrăznelii de a emite globale sentinţe de valoare care-şi fac loc, tot mai des, chiar şi prin presă.

De acord, probabil că **numele** acestor scriitori nu s-au bucurat niciodată de o asemenea largă cunoaştere ; dar numai numele lor, nu şi **opera**. Ori, reluînd o vorbă spusă, între alţii, şi de Nichita : **nu ai dreptul să spui NU decît atunci cînd ştii pe dinafară.**

* * *

Într-o mai veche intervenţie televizată, funcţionarul (actual) Dinescu Mircea aducea în faţa publicului problema incredibilelor venituri realizate de cetăţeanul comunist (fost nomenclaturist, cu toate avantajele ce decurg dintr-o atare poziţie) Barbu Eugen. Datornicul îndrăznea să-l pîrască pe îmbuibat. Şi avea dreptate, căci într-un număr echivalent de ani, cu un număr echivalent de cărţi, unul a cîştigat ceva peste 100.000 iar celălalt multe, foarte multe milioane. Problema pare numai la prima vedere meschină dar ilustrează, de fapt, simptomatic, diferenţele dintre cetăţeanul de rînd şi nomenclaturist chiar şi, iată, în zone neaşteptate. Iar cine l-a citit într-adevăr, pe amîndoi, ştie că în istoria literaturii române Dinescu s-ar putea să ocupe un fotoliu cu mult mai în faţă, pentru motivul că în fiecare dintre volumele sale există două-trei poeme antologabile, în vreme ce din Barbu Eugen, n-ai ce face, nu răzbeşte decît cu „Gaura". Că mulţimile de fanatici ai „Groapii Mari" **nu citesc poezie deloc**, asta nu mai e vina mea, ci a lor. Sîntem însă chit : eu unul, cu martori, am aruncat vestitul „Incognito" după mai puţin de o sută de pagini. Pe fereastră. Ca şi la fel de vestitul „Delirul", căci nu am avut şi nici azi nu am nevoie de literatură pentru defularea supapelor de preaplin politico-ideologic.

* * *

Barbu — Dinescu. Sorescu — Dinescu. Mîine, poimîine vor apărea şi alţii, fiţi siguri. Nici nu e greu de prevăzut care vor fi aceia. Peste cîteva luni, scîrbit, probabil că Dinescu Mircea va demisiona, redevenind Mircea Dinescu. Mai trist este însă cu totul altceva : ştiutele conflicte sînt unele interne iar ultimul dacă am înţeles bine, ţine exclusiv de latura administrativă. A transforma însă o problemă **administrativă** într-una **politică** acordîndu-i o importanţă **naţională** trimite, de-acum, la cu totul alte registre. Scenariul e evident. Tagma scriitoricească **trebuie** discreditaată. Sînt unii care nu uită că, între puţinii contestatari ai defunctului despot luminat, covîrşitoarea majoritate erau scriitori şi, ca să vezi, domnule, aceiaşi nu se potolesc nici astăzi !

Previzibila tentativă de scindare a Uniunii Scriitorilor seamănă ciudat de bine cu metodele comuniste din anii '45—'50 cînd, în toate ţările estice, viitoare democraţii populare, apăruseră brusc, perechi-perechi, cîte două partide din acelaşi trunchi : cel vechi, încăpăţînat şi categoric anti-comunist dublat **de unul nou nout** apărut prin desprinderea unor „dizidenţi" care erau însă gata să colaboreze cu... comuniştii. Din păcate există naivi care, oricît de mare le-ar fi statura în proiecţia posterităţii, nu înţeleg că sînt numai uneltele întîmplătoare ale unui joc murdar, cu o miză mult mai mare.

În ceea ce mă priveşte, cred că sînt departe de a face jocul cuiva, sau de a apăra altă idee decît pe aceea a liberului arbitru. Am însă, ca oricare cetăţean, dreptul la o părere proprie în problemele devenite publice ; dar şi avantajul de a mai fi deschis, măcar din cînd în cînd, cîte o carte, nu numai frunzărind-o, ca şi pe acela de a fi un necunoscut.

* * *

Tot cu mult prea devreme, a mai murit un poet. De ce mor poeţii români atît de repede, mai cu seamă în ultima vreme. Moartea lui Florin Mugur, ea este, din nefericire, evenimentul cu adevărat important al acestui început de an. Iată de ce, în ciuda unui stupid şi la nimic folositor sentiment al penibilului, acum, cît mai e vreme, să le spunem **celorlalţi** cît de mult i-am iubit şi cît de mult înseamnă ei pentru noi. „Un prinţ din Levant îndrăgind vînătoarea" şi „detectivul Artur" şi „Mopete" şi „Mîl, vino la fereastră" şi, de ce nu în aceeaşi măsură, Marin Sorescu şi Mircea Ivănescu sau chiar, hai să nu (ne) mîntim, acela care cîndva, pentru (vai) doar puţină vreme, a fost „un om pe nişte scări"...

„Cum să fii rege ? întreba. Sosim
întotdeauna prea tîrziu la locul gloriei.
Noi, Zeus călărind pe iepuri schiopi
noi, rob senin cu capul plin de lună
noi, cei ce calcă temător pe nimburi
sparte —
cum să fim rege ?

Într-adevăr, cum să fim rege ? clama
regele".
(Florin Mugur : „Cartea Regilor", 1970)

Mihail Oprea

vlad neagoe

poeme din ciclul „Noaptea strigătului"

A venit o vreme

E timp frumos şi poate fi şi mai
frumos :
infernul se strecoară pe toate căile
tocmai acum, tocmai cînd timpul
e frumos
se furişează cu pas tiptil pe sub ziduri,
pătrunde în case, în clădiri publice,
în pietre, în arbori, în ape,
aerul e plin de miasmele lui,
explodează pe piele, se absoarbe
în sînge,
celulele înnebunesc de răcnetele lui,
cuvintele se rup în sunete astrale,
vocile bubuie ca într-un butoi gol.
Eu ştiu : cineva constant ni-l vîră
pe gît
să nu iasă pe ochi contra a tot
ce vedem.
Nimeni nu e în stare de nimic.
nici chiar şobolanii ce-şi plimbă galant
lungile cozi la cefele noastre.
Peste tot capcane, la orice colţ
de stradă —
capcane, capcane, capcane,
gata să pocnească în flori,
în aşternuturi.
Toţi par a face cauză comună cu ciuma,
cu Vînătorul Obscur, căci toţi
ne-am trezit
la lumina zilei tulbure, prinşi
ca într-un năvod.
Nimeni nu aude pe nimeni, cădem
în ispită
şi arătăm cu degetul :
asupra prezentului,
asupra viitorului.
asupra trecutului,
asupra oracolului,
asupra mersului lucrurilor.
dar nimic nu deslusim decît cozi
de şobolan
după cefe de taur şi parul în ochi.
Nici un răspuns nu se aude,
spaime, plîngeri, tînguriri,
nici un recipient rezistent
nu are timpul pentru asemenea
lucruri,
nimeni nu e în stare de nimic —
lumini, dinţi ascuţiţi
peste obositele lucruri
şi din nou tăcere.

Mîna de lucru

Lucrarea în noi e invizibilă, inaudibilă,
se trag poduri înalte, subtile,
către o lume a lui „aproape"
în care noi, iubito, avem a ne teme
şi a ne iubi
se sapă adînci galerii în toate
sensurile,
spinoase, înşelătoare cu găuri negre
şi capcane,
se electrizează instinctele, sentimentele,
sîntem prinşi într-o urzeală,
într-o cămaşă strîmtă de subterfugii,
din care nu putem ieşi, noi îndrăgostiţii
pînă şi noi !
Se dinamitează limba,
de-asupra sufletului nostru se urzeşte
un coşmar,
o spaimă ca înainte de cutremur,
noi dansăm, iubito, înlănţuiţi
în laţurile noastre,
printre fantomele noastre
pînă se năruie adînc himerele,
pînă aparenţele nu mai vorbesc
împotriva noastră
şi atunci mîna de lucru se pune brusc
în mişcare
dur, greoi şi diabolic
oriunde focul şi tobele sar în sus
zburăm numai pînă aproape şi pe
de-asupra
tuturor imperiilor viitoare
unde odată cu cenuşa se cerne
o muzică nemaiauzită.
Ascult-o, continuă încă.
Se va spune : — acesta este demonul
şi nimic altceva.

Cinci poeme scurte

I

Duceţi-vă, voi femei pămîntul
dulce în însemînţare —,
sfera măreaţă în floare.

II

Sînge fometos umflat de triumf
ca un şarpe muşti
din amintirea chipului luminos

III

Ochiul suferind de primăvară,
un călău pîndeşte prada —,
sufletul meu.

IV

Focuri pe tobe surde.
fîntîni amorţite,
picătură cu picătură au orbit oglinda
în simburele morţii.

V

Toamnă goală, nerusinată,
tîrfă înotind în istoria culorilor,
lucrurile prind ghiare,
se agaţă de uitare.

Cîntec

Dureroasă floare, blîndă,
zidită-n uitare,
nimicită-ntr-o oglindă,
răsfrîntă-n cuget mereu
ca într-o apă stătătoare,
fără ţărmuri, fără teamă,
cu răsărituri fără alinare,
iată îmi aduc aminte
de vechile noastre, de dinainte,
bucurii ce-au trecut,
fără culoare, fără început
în împărăţia morţii.
Suflet neînfrînt şi gingaş,
revino iarăşi în orbire
trimite-mi mortalele miresme
ce luminează zăpezile
în alt anotimp,
astimpără tremurul din oase,
fă-te zid în sufletele găunoase.

Cîntecul

Aceste cuvinte
ar trebui să te-nveţe
a lătra.
a trăi,
a supravieţui.
Rostindu-se strălucit
aleargă propagîndu-se
pe toată aria disperării
de la izgonirea din rai
pînă la judecata de apoi
să-ţi adulmece creierul,
nopţile şi zilele
peste plînsul neplîns
nici în aer, nici pe pămînt,
nici de-o gură de rai, nici de-un ochi
ca şi cum s-au rostit fără rost
ca să înfloreşti,
să te limpezeşti,
să visezi că eşti
cu timpul, cu sufletul,
cu monştrii şi cu morţii,
ca să rămîi prelungit frumos
tot în sus şi tot în jos
către-un plînset mai strîns de cer
pentru-un rîs pustiitor
măturînd lumea de dor.

Tăcerile ce nu se exclud

Muntele se zbate neomenos
sub viclenia viermilor ;
suspendat în întuneric
urletul lui Dumnezeu.
deschide o casă în aer.
intrăm în poveştile
ce ne ţin echilibrul.
în prag gazda ne dă bineţe,
flori tăcute surîd.
Ce frumos e în casa de aer,
totul e aşternut cu zăpadă,
nimeni aici nu are memorie,
şi nimeni înăuntru nu poate să vadă
tăcerile împăcate.
Muntele doar ne păstrează culcuşul
în ochii stelelor din străfund
peste zgomotul viermilor
şi direle de umbră a tăcerilor
ce nu se exclud.

Surîsul lui Buda

— Nirvana e doar o fereastră
de dincolo de zvon şi judecata noastră
mai sus de cumpăna a ceea ce există
în camera din aer ce pururi nu există
la care veghează ochi fără de rost,
ouă translucide în furtuni ce nu au
fost.
E o gară la marginea nimicului
De Nimic
plină de ecouri şi tainice chemări, sic !
Singerinde chemări în lumină
ireversibilă dimineaţă senină
pilpiind sub pleoape...
ca o profeţie curgînd pe ape
pe-a somnului ape.
Şi mai ales e lumina cuvîntului
aşternut drumului, gîndului
şi vîntului,
dar prins ca o jivină în cuşcă
şi nici nu latră. nici nu muşcă,
mai ales e o omidă atinsă de otravă
în vuetul sevei în otavă
cînd cîmpul este curprins de flăcări
şi sămînţa tăcerii noastre avană
se strecoară împanicată în Nirvană —
translucidă lumină în omidă
memorie străveche peste gînduri
în derivă
dulcelui dor de ducă — mormînt
mai sus de indicibilul cuvînt.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

GRAVĂ INDECIZIE !

O gravă indecizie cu privire la persoana mea planează în rîndul unor foşti prieteni. Spun foşti şi mă grăbesc să subliniez cuvîntul. Scopul acestor rînduri — de a-i ruga să ajungă la ceea ce se numeşte cu voluptate „consens".

Astfel, un fost prieten, să-l numim Popa, scrie într-o publicaţie de foarte mare tiraj că eu şi colegii mei de redacţie sîntem spioni americani. **Un alt fost prieten, pe care îl vom numi, pentru distingere de celălalt, Dobrescu, insinuează că m-aş fi numărat, alături de alţii, printre** privilegiaţii fostului regim **iar acum mă propun, cu ei cu tot, cap de serie. Domnia-sa consideră probabil că micile represalii şi măruntele percheziţii ca şi nereprezentarea pieselor mele (perpetuată şi acum) au fost dovezi de simpatie şi protecţie. În sfîrşit, un alt fost prieten insinuează cu aplicaţie că aş fi** securist. **Pe acesta din urmă îl vom numi, pentru simplitate, cu numele banal Popescu. Ca şi cum n-ar fi de-ajuns, primesc adesea telefoane (acasă şi la serviciu) prin care mi se comunică următoarea propoziţie : „F...-te-n c... de** legionar !" **Pe interlocutorul meu nu-l pot numi nicicum. Rămîne anonim iar eu n-am destulă imaginaţie.**

Îi rog cu mult respect pe domnii menţionaţi mai sus, şi al căror nume posibil refuz să-l repet, să se pună de acord asupra încadrării exacte astfel ca, orice aş păţi, să ştiu în ce calitate am păţit-o. Că de nu, voi crede că-s victima vreunui autor nedreptăţit în prezenta rubrică.

Horia Gîrbea

Paul Goma
PATIMILE DUPĂ PITEŞTI
Editura Cartea Românească

Ultimul **an** ne-a oferit două posibilităţi pe care, utilizîndu-le, în afară de cazul c-am avea orbul găinilor, am înţelege ce a fost cu noi, românii, vreme de jumătate de secol. Este vorba întîi de cunoaşterea nedeformată a realităţii puşcăriilor comuniste şi apoi de literatura română din exil, literatură mare şi curajoasă, indiscutabil unul dintre cele mai însemnate acte de patriotism. La intersecţia celor două aspecte noi pentru publicul românesc larg stă opera lui Paul Goma.

Scriitorii care au plecat din ţară, mai toţi dintre cei mai incomozi pentru regimul comunist, nu s-au apucat să facă acolo carieră de scriitori de divertisment poliţiste sau erotice. Ei s-au grăbit să mărturisească lumii ce s-a întîmplat şi se întîmpla încă dincolo de cortina de fier (lucru valabil şi pentru alte literaturi est-europene). Dacă ar fi fost doar mărturia în sine şi tot n-ar fi fost puţin. Dar la ea s-a adăugat şansa ca Paul Goma, Virgil Ierunca şi mulţi alţii să fie şi nişte autori de maxim talent. Sau dacă nu erau (cum se vorbea răutăcios despre Goma) au devenit brusc la **socul** propriilor amintiri, la **insecnat** la modul cel mai propriu nu pentru a-i pedepsi pe torţionari ci pentru a-i salva pe unii dintre ei şi „faţa" comunismului.

Romanul **Patimile după Piteşti** este, din cîte cunosc, cea mai valoroasă lucrare literară despre totalitarismul comunist în România. Este o lucrare de ficţiune numai la nivelul invenţiei personajelor. De fapt este o carte de „memorii indirecte", posibilă prin documentare şi prin trăirea unor situaţii similare. Forţa ei ca literatură nu este cu nimic mai prejos decît cea a documentului pe care-l reprezintă.

Un punct important este acela că nu se termină atunci cînd experimentul reeducării se încheie. „Patimile" continuă cu procesul în sine şi pedepsi pe torţionari ci pentru a-i salva pe unii dintre ei şi „faţa" comunismului.

Într-adevăr „patimile" nu se încheie cu Ana Pauker, nici cu Gheorghiu-Dej. Merg înainte sub Ceauşescu şi aşa, tot înainte, pînă cînd coşmarul comunist va fi depăşit definitiv, cine ştie cînd.

Un capitol extrem de interesant, deşi neinclus în roman, este cel de la sfîrşit: adică „Nota autorului" şi „cronologia". Ceea ce se adaugă după ce romanul s-a terminat. Este un capitol absolut cutremurător.

Ipocrizia şi indelicateţea care s-au desfăşurat în jurul lui Paul Goma sînt demne de a figura în **Guiness Book.** Nu ale securităţii lui Ceauşescu, care nu avea în plan să fie sinceră şi delicată, ci ale confraţilor.

Admiraţia noastră pentru Paul Goma a putut fi abstractă şi îndepărtată (oarecum teoretică). Dar cînd noi, sau, mă rog, o parte dintre, ne-am opus lui Ceauşescu (atunci nu ştiam nimic despre eventuale scenarii) am înţeles, cîţi au vrut să-nţeleagă, ce a însemnat ca Paul Goma să se opună el singur lui Ceauşescu, să scrie „Piteştiul", să-l publice, să scrie Gherla, s-o publice... Chiar dacă Paul Goma ar fi un scriitor oarecare, faptele lui l-ar... dar de ce să umblăm cu vorbe mari care nici n-ar avea, oricum, puterea de-a aproxima un fenomen precum scrisul lui Goma ?

E mult mai simplu să ne imaginăm că Piteştiul nu a existat şi că romanul lui Paul Goma — ficţiune — este pur şi simplu... dar am convenit să nu folosim vorbe mari...

Dan Bogdan
SCORPIONUL DE DURANGO
Editura Militară

Pentru cine mai citeşte cărţi de aventuri numele lui Dan Bogdan este probabil familiar. Cred că a scris destule pe care încă nu le-am citit. Dar **Scorpionul de Durango** este un roman interesant, un fel de utopie negativă, cu apropieri vădite de Kafka şi Orwell. Mai ales de Kafka (vezi **Castelul**).

Roc Petrovici, dezamorsorul, ajunge ca şi K. într-un loc despre care nu ştie mare lucru. Este un arpentor fără unelte şi fără teren de măsurat. Ce face acolo, pînă să moară, nu este prea important. Important este oraşul Gad. Care nu există.

Uneori chiar Roc Petrovici, omul fără naţionalitate şi identitate are impresia că nu există Gad. Şi că el şi Moky, maimuţa lui, sînt în plus acolo.

Gad este locul unde explodează bombe şi dezamorsorii sînt chemaţi numai pentru a stimula şi întreţine frica locuitorilor. Petrovici este un Bau-bau fără voie.

N-aş spune că-mi plac în mod special asemenea romane, fără situare în spaţiu şi timp, fără personaje şi dialog, doar cu „situaţii". Ele există totuşi (a se vedea şi recentul **Jucăria**, de Florin Şlapac, asemănător întrucîtva cu **Scorpionul...**). Poate plac altora. În orice caz, mie unuia mi se pare că arta lui Dan Bogdan nu este folosită destul de eficient prin acest tip de scrieri.

fragmente

Memorialistul Ion Petrovici (II)

Darul de portretist al memorialistului, recognoscibil mai peste tot în evocările și conferințele sale, se conturează pe deplin în vol. **Figuri dispărute,** unde ne apare mai degajat, și mai liber în judecăți. El știe să descifreze dominanta morală sau estetică și astfel să-și asigure o maximă credibilitate. La P. P. Carp, de exemplu, constată intransigența, duritatea, ironia tăioasă, spiritul autoritar și chiar arghirofilia. Spre a-i pune într-o cît mai puternică lumină calitățile de orator, le compară cu acelea ale lui Maiorescu, paralela fiind unul din instrumentele preferate, și în cazul de față, nu în favoarea maestrului său. I. Petrovici descoperă mai multă substanță de gîndire și literară în discursurile lui P. P. Carp decît în ale conducătorului „Junimii", lăsînd pentru moment la o parte subiectivitatea afectivă, ce răzbate nu o dată în paginile consacrate lui Maiorescu : „Puțini oratori pot rivaliza cu Petre Carp în posibilitatea de a li se extrage din discursuri atîtea cugetări înalte, în forme pe care literatura să le revendice mîndrită. Nu același lucru l-aș putea spune despre T. Maiorescu, ale cărui discursuri sînt mai diluate, ale cărui elegante fraze sînt mai comune și unde ceea ce impresionează e ordonanța întregului, nu valoarea intrinsecă a părților. În tot cazul, o antologie se poate hrăni mult mai bine cu extracte din Carp, decît cu citate din discursurile lui T. Maiorescu".

Memorialistul schițează foarte bine portrete fizice din care deduce automatismul decrepit (?) la A. D. Xenopol, afectarea la Nicolae Petrașcu, lipsa de spirit la Iacob Negruzzi : .....un domn în frac, cu numeroase decorații, dintre care una spînzura de git, un om care m-a izbit printr-o înfățișare specială. Avea un cap de tătar, cu părul în formă de țepe, negru la față, de statură mijlocie, care vorbea zgomotos și cu intonații repetate de a găsi cuvinte spirituale" **(De-a lungul unei vieți).**

De reținut și portretele lui Take Ionescu și Al. Marghiloman, al lui Duiliu Zamfirescu și Delavrancea, dar nota personală capătă o nouă dimensiune în discursul funebru sau comemorativ, o altă specie cultivată cu brio de I. Petrovici. El devine acum patetic, precum în cazul lui Delavrancea, dispărut în timp ce țara se afla sfîrtecată prin tratatul de la Buftea, metaforic, în stilul marelui orator : „Ce izvor de vorbe fermecate, ce peșteră de vijelii năvalnice era această gură, pecetluită astăzi pentru totdeauna ! Cine a rezistat cuvîntului lui Delavrancea, cine n-ar fi mers la porunca lui, cine mai cuteza să vorbească îndată după dînsul, să părăsească postul tăcerii în uriașa agitare de talazuri pe care o lăsau după ele peroratiile elocvenței lui ?" Finalul e de-a dreptul inspirat, evocînd extrem de sugestiv dominanta unei vieți închinate ideii de unitate națională : „Culcă-te cu fața înspre răsărit, să vezi numai florile care răsar din văi, nu și zăbranicul care se lasă peste munți ! Aducă-ți vînturile numai sunetul lanțurilor care cad, nu și al cătușelor care se prind ! Visează ceea ce n-ai putut vedea și uită aceea ce ai văzut !" **(Momente solemne).**

În ceea ce-l privește pe Duiliu Zamfirescu, vorbind la inaugurarea statuii acestuia de la Focșani, memorialistul face de asemeni dovada unei imaginații prodigioase, capabilă să definească nota de eleganță a autorului **Vieții la țară** mai percutant decît orice judecată critică : „O eleganță naturală, combinată cu un orgoliu bărbătesc, care nu se ascunde și nu se neagă, îi dădeau aere superbe și adeseori te gîndeai fără voie, cît de bine ar fi îmbrăcat un costum de secol această mîndrețe de om și îl vedeam succesiv apărînd — și deopotrivă de bine — fie în zalele cavalerului, fie cu cizma răsfrîntă a muschetarului, fie în dantelușele și panglicile oamenilor de carte din al XVII-lea și al XVIII-lea veac".

Volumul **Momente solemne** din care am făcut ultimele două citații mai abundente, pentru că textele nu sînt în circulație, dezvoltă portretistica, împletind-o cu panegiricul și elogiul, cu pledoaria pentru cauza românească pe care au servit-o atîția ilustri bărbați, de la Regele Carol I și I. C. Brătianu la N. Iorga și Mareșalul Antonescu. La comemorarea lui O. Goga, vorbitorul deplînge amputarea Ardealului prin Diktatul de la Viena, iar la deschiderea Institutului de Istorie universală, omagiindu-l încă o dată pe strălucitul său întemeietor — l-am numit pe N. Iorga — ține să sublinieze polemic vechimea românilor pe meleagurile pe care trăiesc, avînd de partea lor o istorie reală și nu una fabuloasă. Pledoaria vizează din nou drepturile noastre asupra Transilvaniei : „Avem un avantagiu noi Românii. Noi nu ne temem de istorie, pentru că pe măsură ce ne avîntăm în depărtarea trecutului, drepturile noastre apar mai evidente și mai necontestate. Alte popoare nu-și pot întreține blazonul decît inventînd un trecut imaginar, dar pentru noi e cu atît mai bine cu cît îl lăsăm să vorbească singur cu propriile lui cuvinte și cu propriile lui mărturii. Istoria fabuloasă e salvarea unora, istoria științifică e țăria noastră".

Cu aceeași forță de plasticizare a ideilor, I. Petrovici remarcă rolul uriaș al lui I. C. Brătianu în crearea statului român modern, excepționalul său vizionarism : „În forma pe care o are statul nostru, se văd urmele degetelor lui puternice care au modelat-o. În toate instituțiile noastre se reflectă ceva din personalitatea lui. În toate programele politice, care vor să împingă țara înainte, străbate ceva din gîndul său..."

Tînărului rege Mihai I, memorialistul îi propune ca model pe Carol I, fondatorul Bibliotecii universitare, construită și utilată pe propria sa cheltuială. Un suveran conduce nu numai armata țării, dar și acea „oaste nevăzută" a culturii, la fel de necesară în propășirea unei națiuni. „De la fereastră îl puteți vedea zilnic pe ilustrul întemeietor al dinastiei, pe calul său de bronz (statuie de Mestrovici azi dărîmată — n.n.), la un pas înaintea Fundației sale, care se desfășoară ca un front de oaste, la spatele său. E și acolo o oaste cu puteri nevăzute, chemată să spulbere ignoranța, să promoveze adevărul, să împrăștie lumina, — și constituie o privelițe înviorătoare pentru un suveran tînăr, cărula poporul său îi dorește fierbinte să încorporeze în cuprinsul domniei sale cît mai mult din ținuta regelui Carol I".

Asemenea considerații fundamentale ar trebui să fie cunoscute de către aceia care, în profundă ignoranță, vituperează împotriva monarhiei și a oamenilor politici din trecut, în spiritul tezelor staliniste din anii '50, care trebuiesc definitiv înlăturate. Așteptăm ca istoricii să-și spună cît mai curînd cuvîntul lor autorizat, dar pînă atunci, să facem publice mărturiile și judecățile unui filozof ca I. Petrovici, care se adaugă, și nu fără greutate, la dosarul reabilitării unor mari figuri controversate, cum continuă să fie, de exemplu, Mareșalul Antonescu. Rolul său în cîștigarea demnității naționale, în condițiile în care țara fusese lăsată de izbeliște, a fost, crede pe bună dreptate memorialistul, incontestabil : „Numai un om cu totul excepțional a putut să oprească furtunile, ba chiar să le întoarcă înapoi, și să trimită eroii la atac, armata care, din vina unor cîrmuitori netrebnici, nu cunostea decît retrageri precipitate, cu mîndria înjosită și cu sufletul frînt".

Amintirea portretele, panegiricele și discursurile lui I. Petrovici ni-l înfățișează pe autor ca pe un spirit înrudit cu N. Iorga, fie și numai prin cultivarea acelorași genuri (mă refer la memorialistică și oratorie), dacă nu și prin substanța lor de afirmare neostenită a unor permanențe românești. Evocator al mediilor patriarhale de provincie, ca și a celor universitare, al unor oameni de seamă, cărora știe, de obicei, să le citească fizionomia morală sau pe aceea politică, oratorică, literară, autorul unor volume ce ar trebui reeditate **(Amintirile unui băiat de familie, Amintiri universitare, Figuri dispărute, Momente solemne),** I. Petrovici e un povestitor nu o dată remarcabil și un foarte prețios martor al unei jumătăți de secol, pînă către sfîrșitul celui de al doilea război mondial. E mai greu de găsit un intelectual de talia lui, care să fi fost elevul lui Titu Maiorescu, să-i fi cunoscut, ca oratori, pe Delavrancea și Take Ionescu, să fi fost colegul de profesorat al lui N. Iorga, să fi propus, cu succes, ca membri ai Academiei, pe Liviu Rebreanu și Nichifor Crainic, și fără succes, pe E. Lovinescu, să fi fost ministru în timpul regelui Ferdinand I ca și al lui Mihai I, în a doua sa domnie. Memorialistica lui I. Petrovici servește de aceea, poate într-o mai mare măsură decît a altora, nu numai literatura, dar și istoria noastră culturală și politică. Nu știu dacă va fi lăsat însemnări despre lungii ani petrecuți în închisorile comuniste, dar dacă ar exista, i-ar întregi în chip semnificativ „autobiografia", mai exact, opera, pe latura ei cea mai rezistentă. Momentele solemne ar deveni, cu siguranță, cutremurătoare, îmbogățind ceea ce încercăm a numi literatura rezistenței și a gulagului românesc. Dar aceasta e doar o ipoteză și o întrebare către urmașii sau aproniații profesorului Ion Petrovici, care cum o mărturisesc tovarășii săi de suferință, n-a încetat să țină conferințe, foarte ascultate, nici în închisoare.

Al Săndulescu

---

fragmente dintr-o etică a autorului

Despre naturaleța sfințeniei (I)

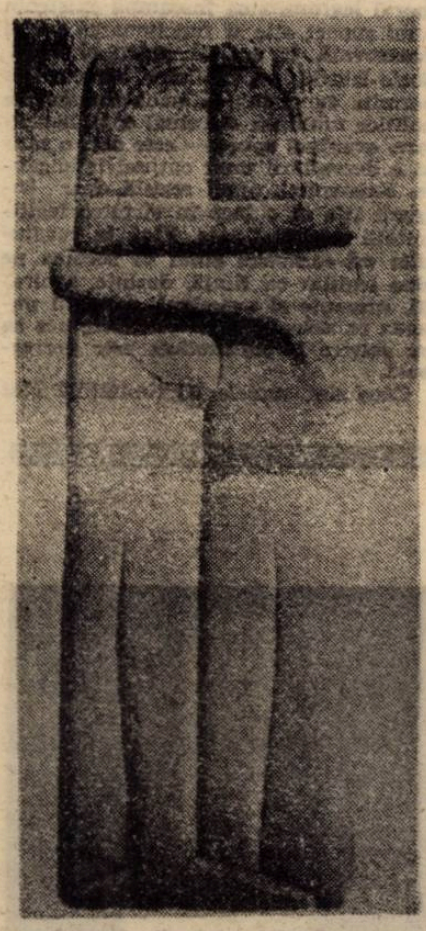

Pre-judecata majorității este că **sfîntul** ar fi o excepție. Adică ne plîngem, patrioți fiind, ținînd-o, așa, tot mereu într-un cor, că : **vai, dragă, dar ce puțini sfinți avem noi, românii, pe cap de locuitor !...**

Judecata, însă, ar fi că sfințenia este nu numai cel mai natural lucru din lume, ci chiar **singura modalitate umană a Naturaleții.** Indiferent dacă îți duci viața pe Muntele Athos, la București sau la Buhuși, se pare că tot ca pe-o cruce ți-o duci. Și mai ai și șansa de a simți greutatea asta din cînd, măcar din cînd în cînd, ca pe-o bucurie. Ai șansa de a consimți — în deplinătatea facultăților tale mintale — la acest grozav și minunat **hamalîc.**

* * *

La-nceput aș comenta un pasaj din PATERIC (de la **Începutul slovei A, Pentru Avva Antonie, 12**). Iată-l : **Precum peștii zăbovind la uscat, mor, așa și călugării, zăbovind afară din chilie, sau petrecînd cu mirenii, se slăbănogesc către țăria liniștei. Deci, trebuie, precum peștele la mare, așa și noi la chilie să ne grăbim ; ca nu cumva zăbovind afară, să uităm păzirea cea din lăuntru.** E chiar o pildă. În ea se face legătura directă între spațiul lăuntric, sufletesc și locul în care dormim sau mîncăm sau iubim : locul în care locuim. Se trage o punte dreaptă între liniștea chiliei și **țăria liniștei** dinăuntrul minții. Frumos este și paradoxul avînd ca termeni **strîmtoarea camerei și întinderea mării.** Termenul tert, liantul, fiind bineînțeles **pacea ;** pacea adîncului apelor și pacea aromitoare a casei **(natale,** să zicem).

Să fie așa de greu să alături **călugărul** și **locatarul de bloc ?** Nu s-ar putea în nici un fel apropia garsoniera tipizată de chilia pustnicului ? În fond, gesturile (esențiale) sînt aceleași. În fond, orice spațiu este apt a găzdui reculegerea, contemplația, postul. Starea interioară poate proiecta (cu fluidul ei energetic) pe orice „ecran" (fie el metropolă sau închisoare) **atmosfera** proprie „filmului" ce se derulează de pe „rola" inimii pe „rola" minții. Și, fiindcă veni vorba, dacă **pușcăria** poate deveni mediu propice convertirii, atunci peretii între care trăiești cu **ai tăi** zece-cinsprezece-douăzeci de ani, peretii pe care îți rămîne urma (aura ?) de leg și de sudoare a capului, peretii de care îți atîrni icoana — de ce n-ar fi apți să găzduiască (curat și întreagă) o **rugăciune a inimii ?** Nu există locuri, gesturi sau fapte aparținînd explicit **doar** vieții de sfînt. Nu este nevoie de nici un fel de decor special pentru o asemenea biografie. Sfîntul nu face altceva decît să esențializeze, să curețe de impurități, să redea, adică, **valoarea primordial-naturală** vorbelor de zi cu zi, gesturilor cotidiene. Betia, mîncarea multă, curvia sînt aceleași rele pentru toți — mireni sau călugări. Iar atrocitatea durerii, a suferinței, acuitatea raportului alienant singurătate-comunicare-cumînecare sînt **bunuri** ale fiecăruia. Oricărui simplu cetățean îi vin bine vorbele citate mai sus : **așa și noi la chilie să ne grăbim ; ca nu cumva zăbovind afară, să uităm de păzirea cea din lăuntru.**

Cristian Popescu

Post-scriptum (unu) : Brașovenii atacă în **contrapunct ! ! !** (Bineînțeles că tot fără aprobarea lui Liviu Ioan Stoiciu...) Brașovenii publică acolo (Nr. **10** Vineri **8** martie **1991**) o **Declarație,** amenințînd cu „dreptul de a acționa în justiție", acuză de „necrofilie națională" și de „stahanovism", denunță post-„îndeplinirea planului la Canal" și spun cinstit, cu mîna pe inimă, că sînt bătuți „pe stradă cu poliția **aproape** (s.m.) de față" ! CUȚIT-OS ! ! ! Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea — SE DELIMITEAZĂ ! (Se delimitează de cele 24 de pagini ale celor **3** numere ale NOUĂZECIULUI, revistă în care le-au fost dedicate doar — Doamne, ferește ! — vreo 30—40 rînduri dactilo.)

Deocamdată nu vreau decît să-i urez lui Caius Dobrescu : **dare plăcută în judecată !** Domnii George (nu **Gh.,** cum transcrie C.D.) Popescu și Marin Sorescu **cu siguranță** că vor fi chemați în fața instanței de către tînărul-și-talentatul-poet-și-bursier-Herder, după cum acesta din urmă i-a amenințat fățiș și în mod public. Pentru ce vină, veți întreba. Foarte simplu ! Primul dintre pîriți a semnat o **oarecare** cronică, la o **oarecare** carte de debut(intitulată **Aspecte naturale)** a unui **oarecare** tînăr poet brașovean, absolut întîmplător, numit **tot** Caius Dobrescu. Iar al doilea viitor pîrît (Marin Sorescu !) pentru că a avut împardonabilul tupeu de a fi, — în mod fraudulos — redactor-șef **și** al blestematei pagini **10** din sinistrul număr de iulie **1990** al revistei **Ramuri,** revistă în care **s-a** publicat — negru pe alb — grozava „calomnie". C.D. susține — niznai — că n-a publicat nici urmă de carte...

Caiuse, **fii bărbat ! Ce le-n guși și-n căpușe ! Nu te lăsa ! La cremenal cu ei ! ! LA CREMENAL ! ! !** (Cr. P.)

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(III) Legitimitatea

Un om alege — pe măsura libertății de care dispune într-o situație dată, într-o conjunctură întîmplătoare, într-o conjunctură creată în funcție de o intenție, de o finalitate, eventual în cadrul unui proces electoral. O societate nu alege, nu adoptă, nu acceptă sau respinge ; o societate se relevă drept ceea ce este, își declară starea ,își recunoaște natura — în funcție de gradul de libertate de care dispune și de fenomenul în care se implică. Eventual, o societate profită de un raport social de forțe, de o situație politică, de un episod electoral spre a-și afirma sau defini o identitate la care aspiră. Opțiunea înseamnă funcționarea unei singure conștiințe, a unei singure voințe și plasarea în referențialul unui singur scop. O conștiință scindată, o voință coruptă de tentații diverse și, poate, contradictorii, o incertă situare în raport de un scop — toate acestea compromit decizia și actul alegerii, chiar și atunci cînd ele aparțin unui subiect individual. Disocierea vieții interioare anulează caracterul opțional al actelor umane, conferă scuze și, eventual, confortul iresponsabilității. În orice act care la nivel individual implică alegere, societatea, funcționînd static (o statistică extrem de complicată pentru care nici o matematică nu este cu adevărat suficientă și relevantă, căci fenomenul implică nenumărate asocieri și corelări cu grade diferite de tărie ale entităților componente — oamenii — precum și scindările mai sus amintite ale acestor entități) va oferi, de fapt doar o imagine de sine, a structurii pe niveluri a conștiinței, a orientării medii a vectorilor voință și scop. S-ar putea spune, leibnitzian că în societate, în politică și în istorie tot ceea ce există, există printr-o rațiune suficientă. **Omul nu există ca ființă politică autonomă și liberă decît din momentul în care a pus problema legitimităților în sfera socio-politică și istorică și a rezolvat adecvat și coerent această problemă.** Atitudinea în fața dilemei legitimității, sau legitimităților, se plasează — fatal — între două extreme. După Leibnitz, putem crede că totul este, sau trebuie să fie legitim ; după sufletul omului de azi aproape totul, sau chiar totul, pare să fie ilegitim. Ultima atitudine apare drept un capriciu, o modă sau o stare de criză nevrotică larg generalizată, dar să fim atenți : ce poate fi legitim din tot ceea ce crează ființa coruptă a mai tuturor religiilor ? Ce poate fi legitim din ceea ce afirmă și susține ființa degradată a lui Jean-Jacques Rousseau, născută să viețuiască natural și care există doar imersată total în propriile sale exostructuri — tehnice, teoretice, morale, juridice ? Poate exista sentimentul legitimității în sufletul omului tehnicii și cunoașterii actuale, om pe care lumea spiritului uman îl alintă atunci cînd deschide percepției sale o milinime din spațiul de idei, date și concepte cucerit și controlat global pînă în prezent ? Legitimă pare să fie doar o existență umană în funcție de acest mare, uneori tăcut, uneori zgomotos, inconștient : o existență în funcție de o natură care nu mai este natura în sensul ei distant, incoruptibil, înviorător, suprauman, ci natura proteică și timidă a lui aici și acum, natura omului care își cerșește sieși, cel care a fost, dreptul de a continua să ființeze cum-necum.

Și totuși, oricît de săracă ar fi legitimitatea unor acte umane, a structurilor rezultate din ele — de vreme ce tot existăm trebuie să existăm întru semnificație — nu putem să nu vedem că această legitimitate poate fi încă diminuată sau dezagregată prin minciună, prin corupție publică, prin substituție de scopuri. Nu știm bine ce este legitimitatea dar știm cînd ea este compromisă. În fond, nici legitimitatea nu este un concept care să se poată plasa în afara referențiarelor și deci raportărilor. Într-un anumit context, ori în raport cu un set de acte și comportări legitimitatea este leibnitziană ; în alte condiții este mai realist scepticismul modern cu privire la legitimitate. Orice ființă umană are un drept de a exista ; absolut orice ființă umană are dreptul legitim de a fi judecat în cadrul identității sale, de a iubi și de a fi iubit, de a acorda și a primi iertare, milă, înțelegere. Nimeni și nimic nu poate fi așezat sub protecția unei ipotetice legitimități cîtă vreme încearcă să ofere cuiva un bine nesolicitat și nedorit.

Pentru a înțelege cît de cît ceva din tranziția politică actuală trebuie să vedem, pe cît posibil clar, cum ia, o națiune — în particular a noastră — hotărîrile, în această vreme a unei potențiale disocieri de comunism și de un încă mult mai vast trecut, cît și legătura existentă între modalitățile deciziilor și legitimitatea actelor noastre. Dar ce trebuie să vedem în legitimitate ? Încercăm o schiță, chiar dacă parțială. În planul comunicării interumane ceea ce este legitim trebuie să fie înalt semnificant — de o semnificație generalizată și sigură, pentru majoritatea subiecților umani. Sub raport moral legitimitatea înseamnă existența unui suport etic și funcționarea social promovată, în același cadru al eticii. Socio-istoric, legitimitatea structurilor permite funcționarea unor mecanisme politice multiple, eventual complementare, eventual opuse — este deci o șansă a dezvoltării unor opțiuni inteligente. Existențial, omul rezistă doar întrucît știe că o face în virtutea legitimității condiției sale. **Pînă la revoluțiile est-europene omul se socotea pe sine legitim ca ființă, dorințe, aspirații, speranțe și aversiuni, socotind puterea ca nelegitimă. Acum imaginea sa cu privire la legitimitate este perturbată.**

Care sînt sursele legitimității ? Mai

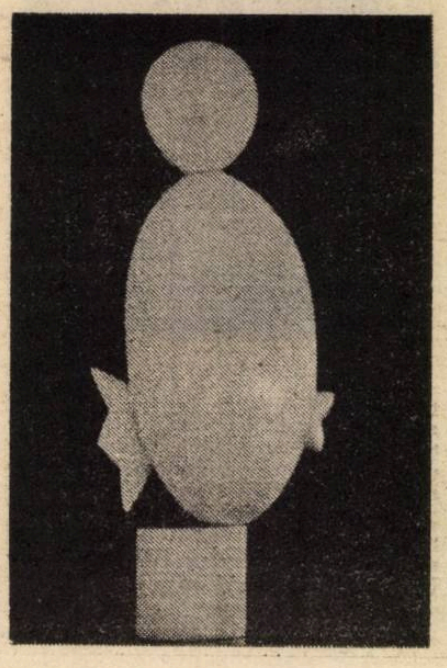

întîi de toate, omul, ca ființă creată, se plasează între un punct alfa și un punct omega, între Verbul creator și Verbul care va judeca. Legitimitate înseamnă a parcurge cu minimum de ocolișuri, a adopta drumul cel mai drept, între alfa și omega, pe care îl poate vedea conștiința umană. Mai există omniprezentul respect al trecutului, al strămoșilor, al morților, al părinților, al nostru chiar, cei care am fost altădată. El generează prin acest respect, legitimitatea legăturii de sînge și a legăturii naționale. Este apoi egalitatea tuturor oamenilor, care poate atinge în anumite privințe, ne spune Rousseau, o misterioasă, dar deloc ireală chiar dacă tăcută, unanimitate. Drumul către punctul omega — după expresia lui Pierre Teilhard de Chardin — nu este văzut însă de toți oamenii la fel. Legitimitatea comuniunii întru origină naște contradicții distrugătoare. Hotărîrea luată în comun poate fi marcată de grave elemente de corupere. Omul nu este exclusiv o ființă rațională. Erich Fromm ne spune că acest om trebuie îndrumat la un nivel psihologic profund, căci el nu este totdeauna capabil să-și aprecieze realist condiția — el nu știe, de multe ori, dacă este fericit sau nu („Man for himself") și deci nu poate stabili dacă este sau nu îndreptățit la o decizie anume sau chiar la actul de angajare în vederea unei decizii. **Este neîndoielnic faptul că legitimitatea nu poate veni decît din legitimitate.** Pînă unde poate merge șirul condiționărilor ? Pînă la a constitui o regresie infinită ? Totul pare confuz ; să încercăm să punem cît de cît ordine în reflecțiile și în sensibilitatea noastră referitoare la legitimitatea lumii în care trăim și — de ce nu ? — chiar referitor la legitimitatea noastră proprie.

Orice poate face obiectul judecății de legitimitate, pentru că orice se poate raporta la referențialul triaxial al semnificației, binelui și productivității (aceasta ca deschidere existențială). Prin dominanța, astăzi, a politicului asupra întregii vieții umane sîntem obligați să vedem, mai întîi, situația legitimității în sfera actelor structurilor și investiturii politice. Putem face ușor o listă, măcar aproximativă, sub acest aspect, a priorităților vieții în România. Iată cîteva elemente ale unui astfel de inventar : eliminarea, prin revoluție a regimului comunist din România — sau cel puțin a comunismului oficial — nu pune, în privința legitimității, prea multe probleme, însă pedepsirea foștilor dictatori suscită din cînd în cînd frămîntări în acest context, ținînd de procedura judiciară, după cum se știe. Întrebările majore, implicînd legitimitatea se referă, după cum ne este clar tuturor, la reformă, la punerea (sau nepunerea) sub acuzație a celor implicați în actele vechiului regim, la statutul social și politic al nomenclaturii comuniste, al securității și al membrilor de partid. Pe un loc de prim rang, în context, se află forma de guvernare — republicană sau monarhică — a țării. Contează apoi în conștiința noastră, acuratețea procesului electoral, situația televiziunii, distribuția rolurilor de conducere și mai ales identitatea persoanelor aflate în funcțiile de maximă importanță pentru țară. Aproape că nu există problemă politică în această țară, care să nu fi fost supusă — sub raportul soluției existente — unui examen, fie și doar implicit, de legitimitate. **Într-o țară cu o veche tradiție a unei anumite forme de guvernare și a unui anumit regim, întrebările despre legitimitate pot privi ocazional o persoană politică, o lege sau o decizie, dar nu mai mult. La noi ele privesc totul. Acesta este un aspect esențial al crizei noastre actuale.** Nu este pus în discuție doar faptul dacă un act are consecințe bune sau rele, deschide sau închide perspective, dacă o structură politică este utilă sau dacă o personalitate este adecvată ca titulară a unei poziții oficiale — se contestă sau se apără însăși legitimitatea tuturor acestora. Faptul este foarte grav căci problemele binelui și răului, utilului sau inutilului se rezolvă din mers, pe cînd în fața unei crize de legitimitate datoria unui întreg popor este să oprească absolut orice acțiune, orice activitate, orice alt efort, pînă la rezolvarea dilemei fatale. Existența politică românească — precum și aceea din Rusia și poate, încă, din alte cîteva țări, va împieta asupra oricărei alte forme de manifestare națională și se va compromite pe sine, dacă nu va soluționa problemele legitimității modalităților vieții noastre. Complicate fiind întrebărilor referitoare la acest subiect nu li se răspunde niciciînd, altfel decît printr-un apel la origini. Este un gen de fatalism, inerent uman și foarte pozitiv — așa cum spunem că tot ceea ce vine de la Dumnezeu e bine venit, tot așa admitem că tot ceea ce izvorăște din legitimitate este legitim și naște mai departe, legitimitate. Omul, astăzi și totdeauna, se mulțumește cu atît.

Nu există însă altă sursă primară a legitimității decît consensul uman absolut. A existat mai întîi sentimentul intim, al tuturor, necontrazis de nimeni, că oamenilor le este comună credința. Aveau un drept legitim la această credință ; nimic altceva nu le spunea mai mult, nimic nu reprezenta pentru ei un bine mai mare și nimic nu îi punea într-o mai autentică legătură cu lumea. Legitimitatea oricărui act profan venea din sacralitate și nu putea veni din nimic altceva. Interferînd cu principiul religios, principiul național, etnic, al legăturii de sînge a operat și acesta, și mai operează încă, în sfera surselor legitimității. Combinația factorilor religios și etnic, în politică și în morala politică, a dovedit o deosebită forță căci a însemnat îmbinarea în real a transcendenței și imanenței. „Comună tuturor este rațiunea" spunea Heraclit. Imposibil de neglijat ca factor de promovare a legitimității, rațiunea este socotită — o vreme — ca ireconciliabilă principiului religios și chiar celui național. Din Iluminismul francez și pînă în vremea interbelică, a atîtor mișcări socialiste, se socotește că legitimitatea nu este legitimitate decît în măsura în care derivă dintr-o singură sursă. Opozițiile în această privință sînt dure. În plus apar în scena luptelor pentru legitimitate, ideea dreptului de clasă, cît și aceea a comuniunii întru inconștient, dreptul de a avea un id nerepresat, dreptul deci la propriile instincte, mai universale decît însăși rațiunea. **Unul din principalele cîștiguri politice și morale ale lumii moderne este relativizarea bazelor legitimității cu menținerea deplină a exigenței privind existența lor. De acest cîștig, o țară ca România, aflată după o îndelungată și profundă criză de legitimitate, ajunge să profite însă foarte incomplet.** În momentul actual în lume operează egal și este acceptată fără importante rezerve — în țările cu o astfel de tradiție — legitimitatea monarhiei, derivînd dintr-o bază națională și, eventual, religioasă, legitimitatea parlamentelor alese, și a președinților aleși ca urmare a hotărîrilor individuale însumate (cu originea lor în același timp **rațională și inconștient** — irațională), legitimitatea unor conduceri teoretice, ca și altele, generate de toate aceste structuri politice. Nu se mai acceptă, căci nu are cum să se accepte, legitimitatea printr-un statut de clasă (căci acesta fragmentează poporul) și nici pe seama factorului național, cînd

acționează dincolo de limitele naturale ale spațiului național respectiv, iar în interiorul acestuia se manifestă ca instrument de dominare al altor naționalități. Ar fi o contradicție în termeni să vorbești de legitimitatea unei dictaturi de clasă, sau a unei dominații naționale, sau de orice fel. Legitimitatea nu se poate sustrage — încă existînd — principiului lui Jean-Jacques Rousseau, exprimat în „Contractul social", și anume că acest contract, deci statutul legitimității nu se întoarce nici măcar împotriva unui singur om.

Și totuși remarcăm că sursele acceptate ale legitimității în lumea modernă sînt multiple dar că această legitimitate, consolidată în principiu, este totuși relativizată în concretul ei. Ce să însemne acest fapt ? Înseamnă un singur lucru : că astăzi legitimitatea este dată de consonanța reală, profundă, implicînd conștientul și inconștientul, individuale și colective ale membrilor unei națiuni, ca și a națiunii ca ansamblu cu structurile politce constituite și cu acțiunea și activitatea acestora. Această consonanță poate fi resimțită conștient de toți ori numai de unii, sau să fie prea puțin recunoscută și totuși să existe. Precum propune Fromm în „Man for himself" pentru a ști ceva despre noi nu trebuie doar să ne întrebăm despre noi înșine, trebuie să ne investigăm, să ne analizăm. Desigur, niște alegeri libere sînt nu legitimitatea însăși dar, oricum, premiza inevitabilă a legitimității politice. După acestea trebuie să stabilim clar care este relația dintre națiune și organizarea sa politică.

Există un viciu profund al politicii românești post-revoluționare, sugerînd puternic imaturitatea noastră, a tuturor : se studiază politica puterii și a formațiunilor opoziției, se cercetează trecutul, prezentul și viitorul configurațiilor politico-economice, se cercetează tot, dar exact ca în timpul comunismului, nu se studiază și nu se cercetează națiunea, exemplarul tipic sau măcar mediu al acestei națiuni. Păcatul acesta îl împărtășesc egal guvernanții și toate formațiunile opoziției. Sînt poate cunoscători mai exacți ai omului de azi al acestei țări, autoritățile de nivel local sau administrativ-economice și șefii sindicali ; este greu de estimat capacitatea, în această privință, a SRI-ului, dar oricum, nu în sarcina acestor trei grupe de autorități ar trebui să cadă cunoașterea reală și profundă a națiunii. Că politica — de toate nuanțele — vrea binele acestui popor fără să îl cunoască decît foarte vag (oamenii politici sînt parte a poporului, precum noi toți care scriem, citim și muncim, existăm, dar noi nu ne cunoaștem cu adevărat, individual și național, în această penumbră postcomunistă) este evident după surpriza produsă multora de alegeri, după pasivitatea parțială dar încă severă, cu care poporul primește și reforma dar și acțiunile politice de opoziție, după scăderea receptivității față de presă (fără o scădere paralelă a interesului pentru carte, ba chiar cu o creștere a acesteia), după fluctuația incredibilă a popularității unor personalități publice, după toate acțiunile greviste. Dacă este adevărat că legitimitatea este dată de coerența structurii și acțiunii politice cu ființa și voința națională, atunci trebuie să recunoaștem că știm prea puțin despre legitimitatea a tot ceea ce există aici. Singura sursă incontestabilă a legitimității în România de azi este Revoluția și pe această bază — a unei totale comuniuni a națiunii reale, excluzîndu-i pe cei care au încercat să îi înăbușe voința — se poate declara dreptul nostru legitim la anticomunism, la o conducere rezultînd din alegeri, la pluripartidism, la libertate de mișcare, de exprimare, de posesiune — pe scurt aderența noastră la drepturile omului, și voința de a exclude ceea ce le împiedică să se afirme. În rest totul referitor la legitimitate poate fi încă subiect de discuție. Nu am conferit pînă acum semnificația suficientă ideii de legitimitate în România. De ce ? Pentru că **admirăm și criticăm în necunoștință de cauză.** Trebuie să cunoaștem ființa omului de aici, nu prin rare, vagi și parcă nu foarte dezinteresate sondaje de opinie, ci printr-un interes profund pentru adevăr. Adversarii politici trebuie să se studieze reciproc în chip matur. **Aproape nimic nu este foarte legitim în România — dar nici nu poate face obiectul unei contestări de legitimitate — pentru că acceptăm, măcar din grabă, să fim ignorați.**

Structurile politice și acțiunea politică vor trebui să reflecte pulsiunile și instinctualitatea noastră firească, un id specific, avînd drepturile sale. Care este acesta ? Vor trebui să reprezinte eul concret al omului de aici ; poate deja o și fac. Cine știe ? Cine cunoaște profund, sau măcar satisfăcător acest eu ? Un eu care a fost umilit și deci, cu siguranță, și-a creat un ideal „un super-ego" mai înalt și mai pur. Care să fie oare acesta ? Neglijată și dezeducată, personalitatea românească nu a putut crește decît contradictoriu. Cum i se pot împăca, sau măcar îmblînzi, contradicțiile ? Nu știm — și deci nu știm nu doar ce este și ce nu este legitim în realitățile politice românești, dar nici cum putem crea legitimitate pe acest teren. Să pornim rapid înspre a ne cunoaște, intens, utilizînd însă nu doar pasiunea ci și cele mai subtile mijloace de cercetare. Pînă atunci criticile nu sînt politică, în indiferent ce direcții ar merge și de la cine ar proveni, ci cu totul plîngeri. Fantasme sau calomnii, sau vorbe inutile, sau preambuluri la rechizitorii penale (căci doar criteriul juridic are, principial, obiectivitate aici, acum).

Omul însuși, ca ființă individuală aptă să se cunoască pe sine are de dat legitimitate faptelor sale. Altminteri, într-un act de decizie, el nu alege propriu-zis, ci doar exprimă simbolic forțele haotice care îi bîntuie inconștientul. Mișcarea de autocunoaștere trebuie să provină însă din partea tuturor forțelor politice. Dacă ele nu se vor dedica unei investigări concrete și complete a naturii ființei noastre naționale și statale, viitoarele alegeri nu vor da un statut mai înalt de legitimitate organizării politice românești, ci vor deveni sursa altor crize. Cel care va cunoaște cel mai bine națiunea va fi cel care va conduce ; fie ca acela să aibe și moralitatea necesară spre a o unifica sufletește, în spațiul valorilor maxime pe care ea le poate cultiva, într-o istorie de acum mai fericită. Acel om, acei oameni, acel grup politic vor trebui să știe să fie modești, acceptînd despre semenii lor și despre ei înșiși adevărul, nu totdeauna idilic, dar nici atît de rău încît să se poată profita de el, îndelung, în scopuri ilegitime.

Caius Dragomir

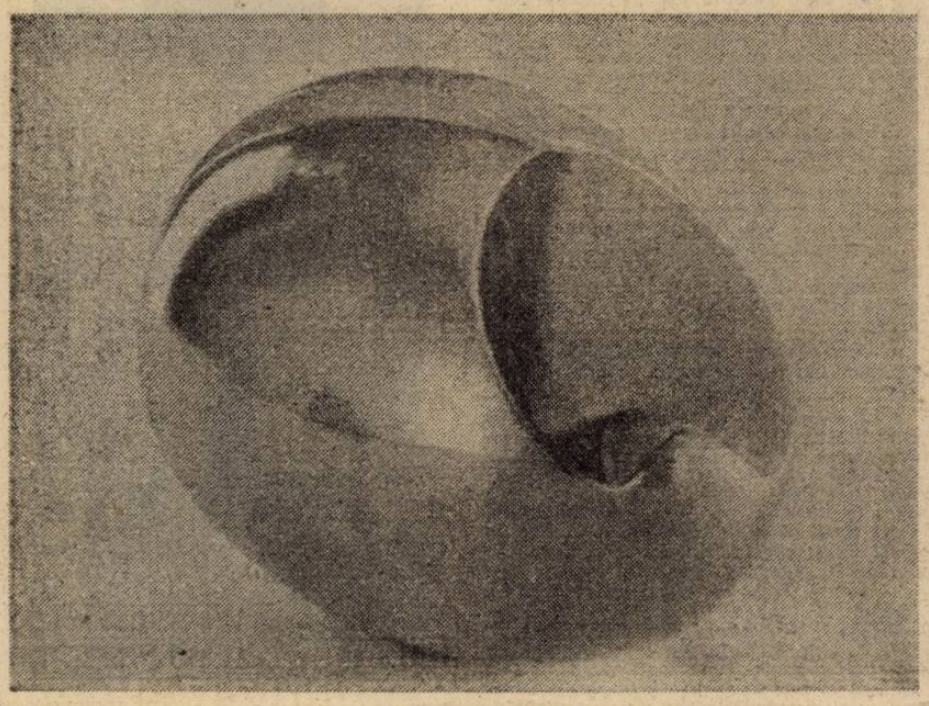

ruxandra niculescu

Tatăl meu fierarul

Mi-e dor de tine care mi-ai fost tată
în trecut în vis în altă viață
acum brumă, negură, dimineață.
Ești nevăzut, neauzit, numai lacrimile
de acolo
ard aerul de aci
și tu citeodată cînd întinzi prin somn
brațele reci de urzici.
Știu, nu vrei să mă sperii și chiar
nici nu mi-e teamă
de oasele tale, de sîngele tău
de aramă.

Știu că ești departe, în roșia vale
cu toiagul de ceață în mîini
întors la metale.

Pomul umbrei

Aerul scîrțîie prelung ca o cumpănă
de care atîrnă găleata plină a lunii.

Eu mă apropii furiș, cu părul
ca un roi de albine.
Unde sînt mîinile tale subțiri ?
Cine ți-a smuls pomul umbrei, vecine ?

O, suflet, ce întuneric
nu ne putem vedea.
Ca-ntr-o fereastră prin mine
s-a uitat cineva.

Ritual

Ne-om dezbrăca de piele
și-o vom lăsa
pe malul apei
ca pe-o manta.

Vom fi doar umbre
saci plini cu noapte
duși departe de bivoli
cu spinările late.

Cine va deșira firul
singelui ca pe-o lînă
și ne va număra pe degetele
de la o mînă ?

Dulapul

Eram prea singuri în acest început
de toamnă
cu un scaun o masă și peretele gol
unde ar fi avut loc un dulap.
Din cărți în loc de cărămizi
puteam clădi o casă.

Vezi tu, mi-ai spus, mai bine aveam
un dulap
credincios, răbdător pe labe, trosnind
din închieturi bătrîne.
Un dulap ca un urs care s-ar mulțumi
cu mierea luminii de toate zilele.
Un dulap de stejar ca un duh al
pădurilor
căruia să ne putem ruga.
Serile trupul lui întunecat
ni s-ar părea că respiră.
Doamne, e atît de greu să ne dai un
dulap
un suflet de lemn
care să mormăie din cînd în cînd
în liniștea noastră ?

Interior

Frica doarme în colțul casei
ca un cîine încolăcit la foc.
Tu dai muzica foarte încet.
Ocupi cît mai puțin loc.

Miroase a foi arse, a toamnă.
Aud vag zgomot de pagini.
După un timp toate cuvintele scrise
se transformă-n păianjeni.

viorel dianu

ANUL NOU ACASĂ

Crezi c-ai să poți deschide porțile ? (Rancliună, ironie, răzbunare.) Ori lași mașina în drum ?

Șerban coborî, netulburat de cuvintele Andei. Singurul lucru care trebuia să-l emoționeze era că ajunsese *acasă*. Privi împăcat în jur : toate se aflau la locul lor ; școala veche — vizavi, biserica, ale cărei turle treceau de acoperișul școlii — mai în spate, ripa cu sălcimi de la răspîntie, frasinul de lîngă gard... O să aibă vreme să le cerceteze pe îndelete. De-asta făcuse atîta drum... Veni în fața porților : într-adevăr, se îndoi el însuși că va putea să le dea în lături. Păreau încleștate lemeinic în zăpada înghețată, în afara faptului că, nemaifiind deschise cine știe de cînd, le înțepenise timpul. O să le ia cu binișorul, ca să reușească. Mai întîi, să le dea răgaz să-l recunoască și ele, pe urmă să-i priceapă gîndul. Și să se lase cu blîndețe pe mîna lui. Da, un pic de răgaz ; de altfel, nu era nici o grabă.

Din curtea dinspre deal de școală, ieși o femeie care se îndrepta zorită spre el.

— Bună ziua. V-am adus cheia de la casă. A lăsat-o Călina la noi. Știe că veniți... să puteți intra.

— Mulțumesc... mulțumesc !

Mai multe cuvinte nu izbuti să lege, deși simțea dorința unui dialog. Vecina asta îi era străină. Pe bărbatu-său, Georgică al lui Necula, da, îl știa. Învățaseră împreună la primară și, oricît de rar l-ar fi mai văzut după aceea, nu putea să-l uite. Dar ea, care fusese adusă de prin Trepteni, făcea parte dintr-altă lume. Iar pentru lumea nouă din satul lui, ca de altfel și pentru lucrurile noi, cum era chiar casa lui Georgică de peste drum, avea nevoie de altă înțelegere.

— Călina cu mine ne încredem una într-alta... și cînd ea stă vara pe aicea ne avem foarte bine.

— Așa trebuie... așa trebuie.

— Mi-a trimis vorbă să dau fuga îndată ce sosiți... să nu vă supărați că nu e nimeni... și să vă ajutăm dacă nu vă descurcați singuri.

Două semnale scurte de claxon, și nervoase va să zică, puseră capăt convorbirii. „Ce face ?“ îl întrebă Anda prin semne.

El vîrî cheia repede în buzunar și se întoarse la porți. Să le deschidă, în fine. Întinzînd mîna peste poarta cea mică, bîjbîi să găsească mînerul de fier ; trase, apoi împinse cu șoldul. Portița scrîșni și se desfăcu de cîteva palme. Avu loc să se strecoare înăuntru. Zăpada sclipea neatinsă, cît ținea curtea. Imagine selenară, amețitoare. Îl cuprinse deodată o mare înfiorare. Ce căuta el aici ? Se uită de jur împrejur să descopere, să *redescopere* tabloul fixat pe retina lui într-o copilărie îndepărtată sau măcar elemente ale acestui tablou... Casa bătrînească, fînarul, șura, acoperite toate cu zăpadă, părеau ireale și străniі. Zăpada aceea, nevătămată pe undeva, nerăscolită de nici o urmă de picior, îți lua mințile. Așa ceva el nu se așteptase să vadă. În acest loc nu se aștepta nici el să vadă pe cineva pătrunzînd pe neanuntate, să-l clatine nemiscarea, să-l stirbească strălucirea. Era un teren interzis. Lui Șerban îi fu aproape frică să mai facă vreun pas. Sau, în orice caz, nu înainte de a i se da un semn, de a primi un îndemn. Așteptă acest semn ori îndemn...

Atunci Anda claxonă a doua oară, scoasă din răbdări trezindu-l din reverie. Ce se întîmplase ? O adusese acolo... bine... acum ce avea de gînd ? Rămăsese nemișcat, contemplînd paradisul pierdut ? Ia să-și vină în fire !

Și se dezmetici, desigur. Apropiindu-se de locul unde se aflau împreunate porțile cele mari, pipăi drugul gros, petrecut prin urechile de fier, încercă să-l clintească, părea că merge și chiar vru să iasă de tot ; la fel fu ridicată, încet-încet, brățara care încercuia capetele porților... iată, lucrurile acelea vechi îi dădeau ascultare : Anda n-o să înțeleagă niciodată ce înseamnă asta... trase de porți, care trosniră gheața, dedesubt : o dîră rotundă se desenă pe zăpada netedă, apoi altă dîră rotundă. După ce fu adusă și mașina înăuntru și după ce coborîră Anda cu băieții, se înmulțiră destul urmele pe zăpadă, iar curtea, care-l impresionase pe Șerban cînd i se arătase așa încremenită, se umplu de viață. Copiii porniră să alerge și chiar să se trîntească pe jos. Iliaș îndeosebi. Anda însăși începea să se obișnuiască. O să le pară bine că au venit la Bîrseni, speră Șerban. Măcar că îi urnise foarte greu încoace.

Împingînd porțile la loc și lăsîndu-i pe ai lui în curte, se îndreptă spre casă s-o deschidă. Urcă cele cinci trepte, nînse, păși pe sălița îngustă și se opri la ușă. O descuie și o dădu la perete. Intră în gangul de la vatră. Nu era nimic schimbat față de ce știuse totdeauna, față de ce văzuse și în rîndurile din urmă, cînd mai venise pe acasă. Corlata, vatra, cuptorul, gura sobei, hornul, prin care zăreai cerul... Deschise ușile, spre cele două odăi. În fiecare cîte un pat, cîte o masă cu niște taburete, lăzile de țoale, sobele... Da, nimic schimbat. Doar că acum întreaga casă era înghețată. Iar unuia străin i s-ar fi părut grozav de neprimitoare.

— Șerbane, tu ai de gînd serios să ne culci la noapte, pe mine și pe copii, în ghețăria asta ? o auzi pe Anda în spatele lui.

Nu voia deloc să-i dea pace cu întrebările ei ranchiunoase și sarcastice, cu care parcă urmărea să-i reteze orice entuziasm. De fapt, să-i demonstreze că nu fusese deloc inspirat cînd hotărîse să-i aducă aici, în toiul iernii. Numai fiindcă i se făcuse lui dor, așa, deodată, de Bîrseni ; să respire aerul de acasă, să colinde drumurile și potecile, să-și întîlnească vechii prieteni... Îi spusese : să vină singur, dacă tine mortis... și să rabde pe pielea lui. Nu să-i tîrască și pe ceilalți după el.

— Te-am întrebat ceva... nu răspunzi ?

— Așteaptă puțin și ai să vezi... De ce nu ai răbdare ?

Trebuie să facă urgent focul, să dudule sobele, să simtă și ei, Anda cu băieții, cum miroase o casă încălzită cu lemne.

Ori de cîte ori le propunea să-l urmeze la Bîrseni, le promitea să le arate lucruri pe care nu le mai văzuseră. Și, într-un fel, le arăta chiar, dar nu reușise încă să-i cîștige pe deplin pentru acel loc „neasemuit“. De fapt, de două ori mai veniseră aici împreună... Era prea complicat : patru ore cu trenul pînă la Drăgășani, apoi cu un autobuz prăfuit pînă la Casa Veche, iar de acolo, vreo doi kilometri, pe jos, peste dealuri. El nu-și putea face iluzii că în aceste condiții ai lui se vor lăsa convinși să mai vină la Bîrseni și a treia oară. Dar uite că de curînd își cumpăraseră mașina. Și, deci, încotro s-o pornească la un drum mai lung ?... O, nu ! sărise Anda. Iarna, prin gîrlele alea ?... Ne înfundăm de nu ne mai scoate nimeni de acolo pînă la primăvară... Avea dreptate, poate. „Tu ai curaj să ne urci pe noi în mașină și să ne cari atîta cale, să ne zdruncini prin coclaurile tale... ai curaj ? Și tragem vreun folos ?“ Dacă era vorba de *curaj* și de *coclaurile lui*, nu se da înapoi. Iar cît privește *folosul*... ce să le mai spună ?

O lăsă pe Anda cu grijile ei și ieși să spargă lemnele pentru foc ; să-i dea zor : avea atîta de trebăluit pînă să-i vadă pe ai lui liniștiți... și nu putea emite nici o pretenție să-l ajute. În neîndeminarea lor, mai rău l-ar fi încurcat. De altminteri, de fiecare dată cînd o smulgea pe Anda din mediul ei și o aducea la Bîrseni, ea devenea complet neajutorată. Nu știa pe ce să pună mîna. De aici și nervii, și reproșurile cu care îl copleșea. Ca atare, el nu i-o lua în nume de rău : dimpotrivă, își recunoștea în sine vinovăția de a fi pus-o într-o situație stingheritoare. Îi respecta irascibilitatea pînă treceau ceasurile „de aclimatizare“. Apoi, ea se dezmorțea, se descrunta, se dezinhiba... și aveai cu cine te înțelege.

Trase din grămada de lemne două trunchiuri groase de salcîm, le scuturâ de zăpadă și le tîri lîngă butuc. Își luă elan și începu să despice primul trunchi, apoi să urce spărturile pe butuc și să le reteze. Obosi repede, i se muiaseră brațele (ca la bătut covoarele), dar *trebuia să-i placă* — și bineînțeles că-i plăcea : nu tăia lemne în fiecare zi ! —, de aceea obseală îi trecu nebăgată în seamă, despicînd și retezînd alte trunchiuri, pînă cînd înaltă un maldăr bun de reteveie. Își admira isprava încîntat. Se înfierbîntase și se simțea în stare (i se trezise o poftă teribilă) să mai înalțe încă un maldăr asemănător. Dacă ar fi avut de făcut numai asta... Se ciuci lîngă lemnele tăiate și se apucă să le chiteaască pe brat ; simți pătrunzîndu-i în nări mirosul lor jilav, dulce-acrișor. Inspiră adînc. Să fi fost numai acest miros și tot s-ar fi considerat răsplătit pentru drumul străbătut pînă aici.

Intră în casă și depuse lemnele sub horn, la gura sobei. Acum ar fi fost simplu, dacă s-ar fi mulțumit să încropească un foc la repezeală. Dar plăcerea lui n-ar fi fost întreagă dacă nu construia focul după reguli speciale : o piramidă perfectă din surcele, aschii și scurtături, suprapuse radial după felul și grosimea fiecăreia... Vara, cînd pornea cu ai lui în drumeții prin munți, momentul cel mai așteptat al tuturor serilor îl constituia aținarea focului și veghea, pe urmă, în jurul cărbunilor de jar, pînă la ceasuri tîrzii... Turnă gaz și scăpără chibritul. Flăcările izbucniră instantaneu, scînteile țîșniră cu vioiciune, iar lemnele începură să trosnească. În camera în care se afla soba cu plită, procedă în același fel. În sfîrșit, focul ardea voios în toată casa. Îl vedeai, îl auzeai, îl miroseai.

— Acum, Anda, vei avea căldură. Poți să aduci cu Sergiu lucrurile de la mașină. Eu îl iau pe Iliaș, ca să nu te încurce, și mă duc la apă.

Numai că ăla micu nu prea se învoia să-și lase joaca și să-l însoțească.

— N-o să fie degeaba, îl ademeni Șerban. Cîți stropi de apă se vor vărsa peste marginile găleților, atîția lei vei cîpăta.

Așa da, sări copilul în sus, încurajat de perspectiva cîștigului, dar jubila în sinea lui și Șerban, care știa că poate să iasă nepăgubit dacă voia, dacă își punea mintea. Însă mai ales ținea să-l aibă pe Iliaș cu el în alt scop : ca să-și stimuleze amintirile, să fie obligat să povestească, să arate ce este acolo sau dincolo, să se înflăcăreze, să facă promisiuni... Dacă o ieși de aici, prin ripă, ajungi în gîrla Mîrzanu... În casa asta cu aplecătoare, aproape o ruină acum, a fost altădată o cooperativă prosperă, în care învățaseră copiii de la școală, în recreații, să cumpere caramele... Uite, la vară am să te las să culegi flori din teii ăia... Mîine am să te urc cu mine în turla bisericii, să-ți arăt clopotele și să vezi cum e cînd te afli deasupra lumii... Toate aceste itinerarii în trecut sau în viitor îl incitau pe Iliaș, care ar fi vrut chiar atunci să urce în turla bisericii ori să se afunde prin ripi. Fără să mai punem la socoteală că la fîntîna din vale, de la gîrlă, se certară care să scoată apă ; iar pe jos era ghețuș să-ți spargi capul.

Gata, începea rămășagul ; Iliaș pîndea cele două găleți să numere stropii care ar fi sărit peste margini și să-și cîștige banii. Dar apa se clătina exact cît să nu dea pe dinafară. Afurisit pariu ! Ce tăci, tată ?... În clipa următoare, Șerban pierdu însă dintr-o dată o sută de lei. Trebui să se ferească într-o parte, să facă loc mașinii care venea din spate suind panta. Și măcar că mașina avea acum pe unde trece, șoferul tot catadicsi să-l claxoneze. Și încă foarte imperativ. Deschisese și geamul.

— Șerbane, tu ești, mă ?

Se concentră să-l recunoască pe bărbatul de la volan.

— Șerbane, măi, să trăiești !... Iartă-mă că nu opresc în coasta asta, mi-e frică să n-o mai pornesc din loc, dar vorbim mîine neapărat... să trăiești !

Nu era, domnule, Stelian Manole, colegul lui de elementară și de liceu, cu care nu se mai întîlnise cam tot de pe atunci ?

— Tată, îmi dai suta... tată, îmi dai suta ! sărea Iliaș bucuros pînă într-al nouălea cer.

Și Manole, ăsta, venea să-și vadă coclaurile, tot așa, în toiul iernii ?... Să mai zică Anda acum că nu are el *frați* care să-i semene și nu are cu cine se lua de mînă. O să-i facă, musai, cunoștință cu Manole. Să împlinească acesta demonstrația a ceea ce însemnau Bîrsenii, dacă el nu reușise să fie destul de elocvent... Ce noroc să se știe solidar cu acel Stelian Manole !

Urcă la deal, exultînd, fără să mai țină seama la strigătele biruitoare ale lui Iliaș, care aduna întruna sutele în urma lui. Lăsă gălețile jos, în creasta dealului, în dreptul casei (ai caselor) lui Costin Iliescu, gestionarul noului magazin. Adăstă un minut, privind gospodăria miraculos de înfloritoare a gestionarului. Construcții trainice, gard de ciment cu porți de fier, fîntînă în curte...

— Ați mai venit pe acasă, dom' Șerban ? ieși Iliescu pe poartă, cu direcția magazin.

— Am *mai* venit.

— Vă cheamă locurile.

— Eh... ne cheamă. Ce să facem ?

— De ce n-ați intrat să luați apă de la noi și ați coborît tocmai la gîrlă ?

— Păi, nu știți dumneavoastră, cea mai dulce apă e aia de la fîntîna cu care ești învățat.

— Asta așa e ! încuviință Iliescu rîzînd. Și apoi, îndepărtîndu-se : Vă așteptăm pe la noi... cînd poftiți.

Pînă acasă, încă două popasuri : o dată cînd o întîlni pe Leana lui Cărușașu, care mergea și ea la apă, cu vadra, și a doua oară cînd vorbi cu Bălășoiu, vicepreședintele. Aceleași întrebări, că i s-a făcut dor de Bîrseni, că și-a adus copiii să vadă și ei, că doamnei îi place ?... și aceleași răspunsuri, că da, da.

Iliaș își pierduse răbdarea.

— Haide, tată, ce te oprești mereu ?... Vrei să uit de bani ?

Acasă îl prinse Andei cum tărăgănase pe drum, cum se întinsese la discuții cu oamenii... că pe aici toți te cunosc și vor să știe ce mai faci. „Dacă nu eram eu să trag de el...“ Dar Anda își lepădase mohoreala aia nesuferită : cît lipsiseră ei nu stătuse deloc degeaba : adusese cu Sergiu lucrurile de la mașină, agățase în cuiele de la ușă cîteva umerase cu haine, instalase televizorul pe masă, mai pusese ea însăși lemne pe foc fiindcă sobele duduiau din răsputeri, cărase pînă și bradul înăuntru și-l sprijinise într-un colț.

— Pentru că ar trebui deja să ne apucăm să-l împodobim. Ce ziceți ?... Să căutăm un suport pe undeva.

Nu se pomenise niciodată brad de Anul Nou în casa asta bătrînească. Și deci nici suport pentru el nu avea unde să se găsească. Se împodobea asemenea brad, în vacanța de iarnă, numai pe scenă, la școală. Și se strîngea copilărimea, curioasă, din tot satul să se minuneze. Dar cînd îți venea rîndul să primești darul din mîinile acelui personaj extraterestru, mai degrabă ai fi rupt-o la fugă. Moșul cu barba și mustățile de vată, înfășurat în pelerină roșie, sub care nu aveai cum să-l bănuiești pe învățătorul Birsan, îți trezea fiori de gheață. Abia ghionturile părinților izbuteau să te convingă să te apropii, să îngaimi poezia de rigoare și s-o ștergi apoi cît mai repede din loc. Uf, ce mai nădușeli îți șiroiau pe la tîmple și pe spinare... Trebuia să ajungi în clasele mari ca să ți se dezvăluie tot tîlcul.

Pentru Iliaș, taina lui Moș Crăciun se relevase mult mai devreme. De cîțiva ani, copilul participa chiar el cu tot sîrgul, alături de ceilalți, la împodobirea pomului de iarnă, iar cît privește cadourile, ca să nu iasă supărări, prefera să se asigure din timp și să le sugereze părinților ce să-i cumpere.

Luîndu-l așadar pe Șerban de mînă, îl grăbi să meșterească o cruce de lemn, ca să pună bradul pe picioare... Se apucară, cu febrilă candoare, să-i anine beteală de crengi, globuri și luminări, ghirlande din hîrtie glasată, bomboane și artificii... Li se băteau mîinile care mai de care... Treaba asta, ce putea fi lăsată pe seama copiilor. Îi însufleteau și pe cei mari.

— Începe să vă placă aici, dragilor ? supralicită Șerban euforia acelor clipe.

— Daa ! veni răspunsul prompt și prelung al copiilor.

— Dar ție, Andă ?

— Lasă că mi-ai dat atîtea emoții cu drumul...

— Atunci. Însă acum ?...

— Acum e bine, fii liniștit.

— Băieți, zise Șerban (prin *băieți*, în asemenea momente, o includea și pe Anda), vă promit că am să vă fac să fiți cîștigați pe deplin de Bîrseni.

Ajunseseră la punctul cel mai palpitant, așezarea pachetelor cu „surprize“ sub poala bradului, cînd răzbătu de afară o larmă voioasă, care le poruncea să iasă din casă.

Mîine anul se-nnoiește,
Plugușorul se pornește
Și începe a ura,
Pe la case-a colinda...

— Voi auziți ce aud eu ?

— Pocnete de bici și clinchete de clopoței...

— Au venit și la noi cu plugușorul... e o mare cinste... haidem să-l primim !

Colindătorii umpluseră curtea, spectacolul se desfășură o vreme după ritual, dar deveni evident apoi că, citind interesul pe chipul gazdelor, ei își dădură drumul și se ambiționară să arate tot ce știau, se îndîrjiră și se încinseră, ținînd cu dinadinsul să se întreacă pe ei înșiși, preluau urările unii de la alții, li se aprinseră fețele, își împleteau bicele în aer și olesnetele lor luaseră foc. își olimbară plugul prin curte cu fală, își sunară zurgălăii... răspundeau bucuriei gazdelor cu propria lor bucurie.

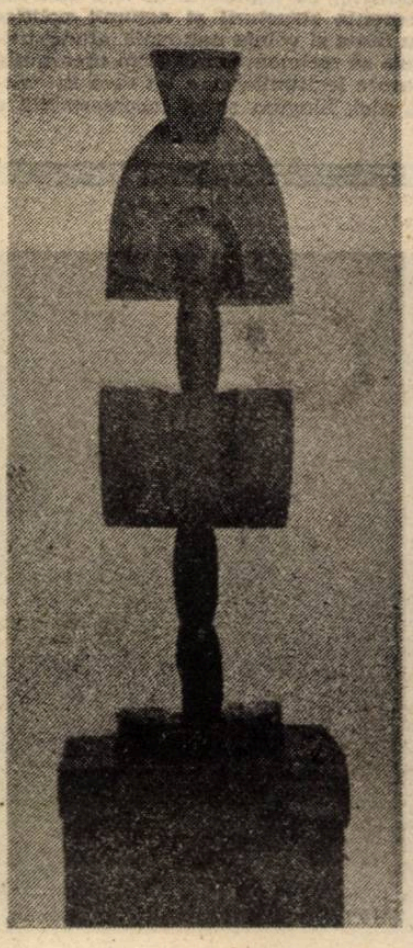

Vintilă Horia

MISTICA EXILULUI

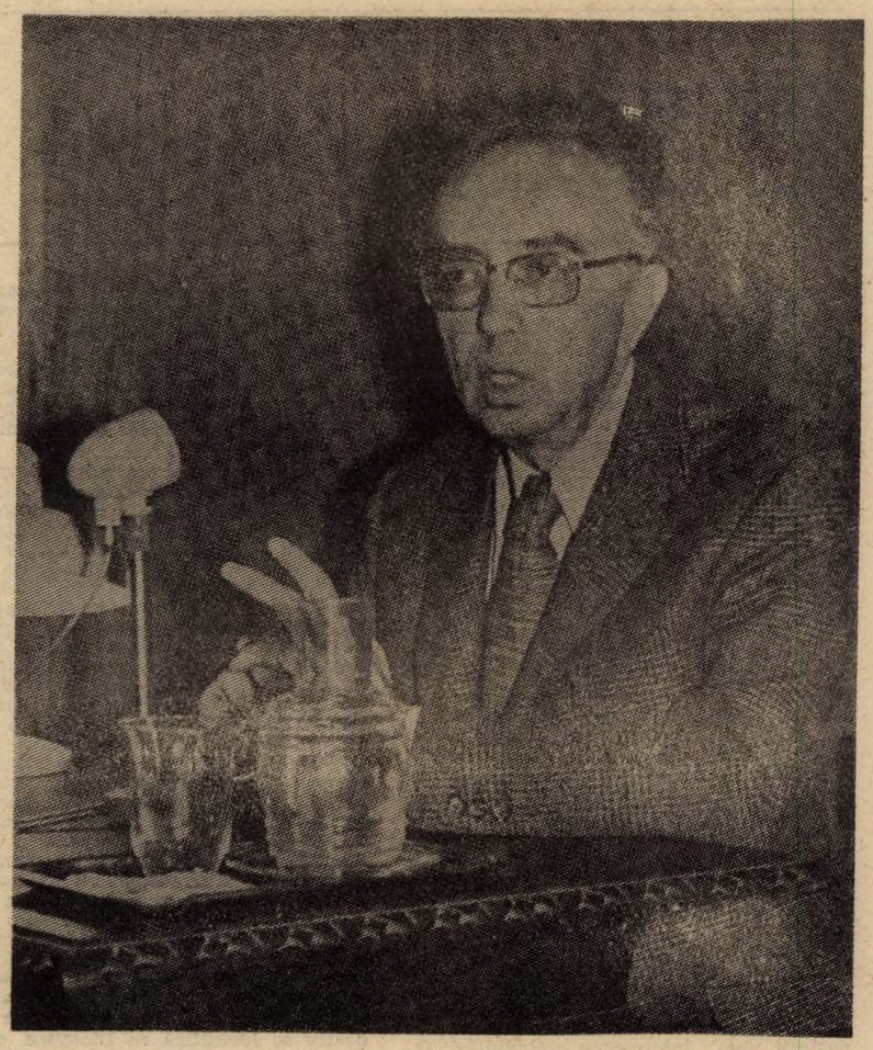

După cum autorul însuși mărturisește într-o pagină de jurnal, două sînt temele din care se nutrește opera lui Vintilă Horia : exilul, **cu al său rol formativ, pe plan omenesc și, cu atît mai fecund cu cît durerea dezrădăcinării e mai mare, mai plină de semnificații revelatoare, pe plan literar, precum și** iubirea, **în dubla sa ipostază, profană și sacră, prima fiind cea dintîi treaptă inițiatică a celei de-a doua. De aceea, evoluțiile personajelor sale predilecte, mari exilați ai culturii precum Ovidiu (în** Dumnezeu s-a născut în exil, **premiul Goncourt pe anul 1960, decernat nu și atribuit, datorită unei infernale cabale), Platon (în** A șaptea scrisoare), **filosoful Boetius, întemnițatul din Ravenna (al cărui exil interior este reluat în** Persecutați-l pe Boetius !) **sau Dante, căruia îi sînt dedicate și cîteva eseuri de o mare complexitate a cuprinderii, se circumscriu acestor două mari teme, ca într-un ritual repetat la infinit.**

Cu atît mai interesantă ne apare opera de confesiune metatextuală a lui Vintilă Horia, intitulată, nu întîmplător, Jurnalul unui țăran de la Dunăre. **Nu întîmplător, fiindcă în acest prototip autorul regăsește virtuțile primordiale — iubirea, credința, rectitudinea morală — ale speței umane, calități pe care evoluția istorică a omului modern tinde să le aneantizeze irevocabil. Expunîndu-și frămîntarea interioară, de o tensiune pe care numai marii creatori o ating, Vintilă Horia se sacrifică exponențial pe altarul unei mistice superioare, aceea a căutării drumului ascuns către perfecțiunea morală a eternității, precum, în cel mai faimos roman al său, Ovidiu se îndreaptă către intangibilul Kogaionon.**

Joi, 17 (Madrid)

Am terminat de citit, în trenul care mă ducea la Madrid, **Zgomotul și furia.** Figura lui Ben, idiotul, pe care Faulkner îl concepe, în prima parte a romanului, ca pe o oglindă a lumii, mă făcea să mă gîndesc, cu cîteva zile în urmă — m-am trezit ieri dimineață cu această **corespondență** în minte — la Alecou M, degeneratul care a împărtășit soarta noastră timp de nouă sau zece luni în taberele de la Krummhubel și Maria Pfarr. El nu protesta, nu urla ; era mult mai normal decît Ben, diferența față de ceilalți constînd în simpla supunere la ordine. Spiritul său supus era aidoma gambelor sale prea slabe, înconjurate de moletiere. La șaisprezece ani, avea trăsături de bătrîn, în timp ce spiritul nu-i permitea alt efort intelectual decît acela de a umple niște caiete cu desene reprezentînd scene western, foarte naive. Îi plăcea să se joace cu copii de zece ani care îl acceptau, de altfel ca pe unul de-al lor. El se situa între două lumi, la limita copilăriei și cea a vîrstei mature, fixîndu-se pentru tot restul vieții pe această frontieră abstractă, care nu vroia să semnifice propriu-zis nimic, ca orice altă frontieră artificială. El era, totuși, un produs al vieții. Chipul mamei sale reflecta limpede această tragedie, cu forța rigidă și insuportabilă de a vedea o mască etruscă mișcîndu-se printre ființe vii. Ea fuma și bea, fără întrerupere, încercînd să se ascundă în spatele unei măști total false, care nu făcea decît să sporească tragedia. Nu aveam copii în acea vreme și nu reușeam să sesizez intensitatea atroce a acestei drame biologice și spirituale care-i încerca pe cei doi părinți, germani, care erau veri și se căsătoriseră din dragoste. Abia azi, după douăzeci de ani, prin idiotul lui Faulkner, acest trio de damnați mi-a apărut în adevărata-i lumină.

L-am revăzut, în această după-amiază, pe prietenul meu, filosoful A.M.A. Comentăm împreună destinul meu de rătăcitor pe pămînt. Îi spun, după cîteva minute de șuetă :

— Nu reușesc să-mi găsesc liniștea.

— Asta-i liniștea ta interioară, îmi răspunde el, cea care te obligă să-ți schimbi mereu locul.

O fi adevărat ? Nu cumva aceste deplasări neîntrerupte — România, Italia, Germania, iarăși Italia, Argentina, Spania, Franța, din nou Spania — reprezintă un război exterior, un fel de expediție a celor Zece Mii, un **Anabasis** destinat să conserve sau să echilibreze liniștea mea interioară ? Ar fi prea frumos. Am fost convins, pînă acum, că eu mă aflam în căutarea unui Pămînt al Făgăduinței, asemănător cu cel pe care îl pierdusem. Aveam peste tot iluzia de a-l fi regăsit, apoi, odată trecută clipa primului entuziasm, îmi rodeam frîul pînă-n clipa în care întrevedeam un nou liman al speranței. Mă năpusteam aici, beat, de promisiuni scrijelate-n aer. Și jocul reîncepea, la fel de zadarnic ca și precedentul. Fiindcă nu există decît un singur Pămînt al Făgăduinței, acela unde ai învățat să trăiești.

Luni, 21

Anul Nou va sosi aici în cîteva zile, cu tot ceea ce lumea a adăugat din bucuria profană acestei sărbători, care a zguduit toate ceremoniile fastuoase străvechi. Sărbătoare a copiilor, a tuturor celorlalți asemenea lor, în măsura în care nu și-au epuizat copilăria. La Aldești, noaptea, lupii urlau în fața ferestrelor și eu regăseam, în ziua următoare, urmele trecerii lor, amestecate cu altele, aparținînd cîinilor, iepurilor, păsărilor, pierzîndu-se în depărtare cu o caligrafie misterioasă. Mă pasiona să mă aplec asupra acestor hieroglife pentru a încerca să le descifrez. Citeam aceste semne ca pe niște litere înscrise într-o carte magică și imaginația mea de copil construia în consecință povești fabuloase, urmăriri cu sănii, focuri de pușcă, ascunzători fără fund, ducînd „pe celălalt mal", ca-n basmele noastre, adică într-un **dincolo** ușor accesibil. Imensitatea imobilă a unei păduri a rămas gravată cu claritate în memoria mea. Tatăl meu mă ducea uneori cu sania și între noi se afla o pușcă de vînătoare, sub șubă, la picioarele noastre. Totul era alb pînă-n zare și nu răzbătea nici un semn de viață, în afara urmelor misterioase care interesctau drumul nins. Zurgălăii cailor păreau că vibrează într-un imens glob de gheață. Din acest peisaj emana un parfum pe care nu l-aș putea descrie și care nu era, poate, decît uluitoarea puritate a aerului, ușoara respirație a zăpezii. L-am regăsit mai tîrziu la Ernst Wickert, Eduard von Keyserling și Boris Pasternak, singurii scriitori care știu să descrie miracolul încremenit al zăpezii. Și de fiecare dată cînd străbat o pădure iarna, ridic capul ca un cîine ca să adulmec zările, în urmărirea acestui parfum îndepărtat. Mi se întîmplă adesea să-l regăsesc și atunci îmi abandonez brusc vîrsta și prezentul, ca să mă reîntorc la Aldești, unde nimic nu s-a schimbat.

Copiii satului veneau să cînte noaptea în fața porții noastre, îi lăsam să intre și le împărțeam nuci, mere, bomboane și biscuiți. Ei intrau în contact, acasă, cu grajdul și cu pielea de oaie, iar mie îmi plăcea acest miros de creșă, rămas în veșmintele și în părul lor, asemenea aerului proaspăt de afară, aerul cu parfum ciudat al iernilor din copilăria mea. Dacă vă veți găsi pe cîmp într-o zi de decembrie, aplecați-vă și veți simți acest parfum degajîndu-se din părul copilului vostru. Veți fi, în acel moment, la fel de fericit ca el, adică îi veți împărtăși bucuria de a trăi.

Miercuri, 23

Inautenticitatea istoriei. Un drum fals., în același timp **adevărat,** în sensul în care și Iuda era real, în calitate de instrument ales pentru ca Fiul Domnului să-și poată actualiza aparița, adică moartea Sa. Nimeni n-a putut să evite participarea la istorie, una dintre cele mai mari tentații existente. Evoluția istoriei, numită și Progresul, ar trebui să fie concepută în chip de cădere rușinoasă și inevitabilă. Importanța lui Pius al XII-lea, care proclama, în 1950, Dogma Înălțării Mariei în plină dezlănțuire „progresistă", oferind oamenilor posibilitatea de a spera într-o nouă încarnare, care va pune punct nedreptăților istoriei. Istoria ca exaltare a războaielor și a conducătorilor militari, cu toate ororile individuale pe care le implică, nu este decît o **îndepărtare** conducînd la teribila dramă revelată de Nietzsche : moartea lui Dumnezeu, adică imposibilitatea de a continua să concepi existența lui Dumnezeu în noi.

Istoria înseamnă, de asemenea, sclavia femeii, exaltată doar de scriitori și artiști, copleșiți, la rîndul lor, de reproșurile inconștientului. Iconografia Fecioarei, răsfrîngere a inconștientului colectiv. Egalitatea sexelor nu este proclamată decît după ce survine „moartea lui Dumnezeu", în limitele universului concentrațional sau progresist. Iată cum am fost cotropiți la cel mai jos nivel, caracteristică a epocii noastre, în care războiul a fost universalizat prin aceste ultime fulgurații morbide ale istoriei care sînt ideologiile puse la îndemîna maselor.

Doi îndrăgostiți ies pentru prima dată împreună. De-abia se cunosc. Asistă la un spectacol oarecare, Bobino de exemplu, în mijlocul unui mare oraș, în care ei se cred singurele ființe vii. Restul rămîne fantomatic și lipsit de adevăr. În timpul spectacolului, mîinile lor se unesc, ceea ce reprezintă deja un act de amor, o introducere în cunoaștere prin iubire. Prin acest contact, cel mai sensibil dintre cei doi va putea să-și imagineze tot ceea ce urmează să se înîtmple între ei, scenografia completă a fericirii lor viitoare. Bărbatul este mai sensibil și mai înclinat spre metafizică decît femeia ; îl voi numi convențional „ Bobino". Strîngînd mîna arzîndă a viitoarei sale amante, el va ști din ce **se** va întrupa iubirea lor, de ce putere a iubirii va da dovadă tovarășa sa, de cîtă subtilitate ludică, cu cîte daruri este înzestrată arta sa de a iubi, de ce atîrnă grația sa într-o voluptate, cu cîtă profunzime se manifestă personalitatea sa spirituală.

Există mîini teribil de elocvente, mîini mute, mîini neutre, mîini care stîrnesc repulsia. Ele vorbesc precum liniile vieții din palmă ; prevestesc viitorul în tot ceea ce are el mai intim și freamătul mîinilor e la fel de limpede ca o pagină scrisă. Mîna poate fi mai corectă în expresivitatea sa decît privirea, pronunțîndu-se mai adesea împotriva minciunii, care este sortită fardului cotidian zugrăvit pe chip.

A scrie un roman construit pe revelația produsă de lectura liniilor palmei personajului principal. O femeie interpretează aceste semne ; ea ajunge, astfel, să cunoască trecutul bărbatului, pe care-l descifrează puțin cîte puțin ; se îndrăgostește de el, apoi ea construiește viitorul acestei iubiri conform celor citite în palmă. Ea reușește să nu se înșele și este, de data asta, implicată în geografia acestei mîini, pe care o privește pentru prima oară. În momentul în care abandonează palma bărbatului, ca să și-o citească pe a ei, romanul s-a terminat deja și cel pe care-l iubise nu mai există. Ea este la fel de singură ca înainte. Prezentul n-a existat niciodată.

Domnica a compus ieri prima sa melodie la pian. E un copil ascuns în el însuși, un Capricorn, foarte dificil de observat, înzestrat potențial cu semnele unei mari bogății interioare, a căror exteriorizare nu are loc decît foarte rar, încît e greu de privit pe dinăuntru. Mi se pare că, astfel, ce e mai bun în ea rămîne ascuns, imposibil de a se materializa în contact uman, în timp ce ceea ce lasă ea să se întrevadă este derizoriu, ceea ce n-ar vrea să exteriorizeze și oricum nu interesează pe nimeni. Masca ei nu se ridică la înălțimea esenței, exact ca la mine. Va avea, ca și tatăl ei, dușmani inutili, adică oameni care nu o vor iubi, care vor ajunge chiar s-o urască, fiindcă ea va revela, din cauza imposibilității adaptării sociale, o față improvizată în grabă.

Este o fire **poetică** — nu găsesc alt cuvînt ca s-o descriu — și totul devine pe chipul ei imagine și metaforă. Asta-i felul său de a se exprima în fața a tot ceea ce se vede pentru prima oară, definindu-l imediat în puține cuvinte, cu o corectitudine adesea tulburătoare. Ziua în care tunurile din San Gemiguano au apărut în fața noastră între colinele Toscanei, ea a exclamat : „Seamănă cu New York-ul". Imaginea era frapantă. Și ea n-a văzut New York-ul decît în fotografii, dar erau aidoma aceste cîteva turnuri medievale zvîcnind spre cer, aveau aceeași putere și aceeași pondere, același contur uniform, gotic, ca și capitala lumii de mîine. Trecutul întîlnește astfel viitorul pe buzele unui copil de unsprezece ani.

Am dorit întotdeauna să pot să mă exprim muzical. La saisprezece ani, chiar inventasem un sistem de notații, în scopul de a putea compune melodii și de a le interpreta apoi la vioară. Fiica mea va îndeplini, poate, această veche dorință nerealizată. Fiindcă noi sîntem, împreună cu copiii noștri, într-o ascensiune spre țeluri infinit străvechi. **(în curs de apariție la editura PHOENIX)**

Prezentare și traducere de Ioana și Dan-Silviu Boerescu

eseu

Coji și cer

(eseu asupra măștii tragice)

O privire proiectată asupra unui men intelectual vechi de mai bine de două mii de ani, cum este tragedia, nu se poate opri decît asupra momentului capital și apoteotic : **coborîrea măștii.** În studiul său dedicat tragediei grecești Guy Rachet notează : **„masca permite transpunerea lumii omenești în cea a zeilor ; prin mască actorul se identifică cu zeitatea sau cu eroul pe care îl reprezintă și al cărui simbol este masca".** Firește, purtarea măștii nu este nici pe departe expresia unei convenții regizorale, reprezintă de fapt realizarea trecerii de la întîmplător la semnificativ, de la accidental la esențial, în ultimă instanță de la profan la sacru. Schimonosită, torturată, chiar dacă imobilă în pliurile și creturile ei, masca este cel mai grăitor simbol al ciocnirii benefice și, evident, dureroase între văzut și nevăzut, între omenescul labil și zeiescul nepieritor. Prin abaterea suflului celui de-al doilea asupra celui dintîi, acesta din urmă „încremenește", sublimîndu-și zbuciumul într-o misterioasă hieroglifă. Și fiindcă masca reprezintă chiar această hieroglifă atunci teatrul nu poate fi altceva decît desfășurarea unei scrieri a cărei lectură conduce spre sfîrșitul necesar : **coborîrea măștii.**

Într-adevăr, teatrul, adică locul de unde se privește (theaomai = a privi), înainte de-a fi ajuns simplu spectacol, era ritual de maximă pregnanță și eficiență. Sau, mai corect spus, trecerea de la sacru la profan, de la lumea rigorii la lumea relativului generează o zonă intermediară a întrepătrunderii celor două lumi și a nașterii unei interesante ambiguități. O asemenea „zonă" a fost și tragedia. Iar dacă Eschil la timpul potrivit a fost acuzat că ar fi trădat prin piesele sale secrete ale misterelor eleusine (V. Magnien, **Les mystères d'Eleusis**), acuzare căreia i-a răspuns afirmînd că el nu a fost niciodată un inițiat și deci nu avea cum să deconspire ceva ce oricum nu cunoștea, toată această dezbatere nefirească vremurilor noastre moderne nu face decît să dovedească momentul respectiv de ambiguitate cînd „ziua se îngîna cu noaptea", așa cum în filosofia lui Platon presocraticii se îngînă cu viitorii cartezieni...

De fapt, tragedia a aparținut unei ambianțe ritualice, altfel spus unui duh al locului a cărui încarnare se putea realiza și prin spectacolul în sine. De aceea, ea constituie și o transcendere a lumii în care s-a născut, evocînd prin murmurul ei lumi mai vechi, încă necăzute sub fierul greu al ultimei vîrste. Dar în măsura în care evocă ce este anterior lui Kaliyuga nu cumva însăși substanța tragică are alt sens decît cel pe care i-l atribuim îndeobște ? Căci lumea modernă gîndește tragedia doar ca pe o nenorocire ce curmă realizarea individuală. Nu știu dacă un accident de mașină are sau nu rezonanță tragică, dar, sigur, este receptat ca absurd. Numai că absurdul ca emblemă a lumii moderne este și ultima consecință a unei vieți profane. Iar a fi tragic înseamnă a deslușì în nenorocirea care a venit raza sacrului. Înseamnă a descoperi sensul, a te elibera atît din ignoranța confortabilă „asta mi-a fost dat", cît și din revolta sterilă a lui „nu există dreptate pe lumea asta" și a pătrunde în „altă lume", o lume în care durerea întîlnește expierea, după cum rana întîlnește raza. Dacă rana a fost „dată" atunci originea ei a fost raza. Rana s-a dat sau s-a coborît din și prin rază. Mai frapant spus, nu poate exista suferință și nici rană adevărată într-o lume în care cnutul a luat locul fulgerului. Numai că acolo unde a lovit și a ars fulgerul, cel ars poate întuia în fracțiunea durerii că a fost ales. Damnarea care i s-a dăruit reprezintă deschiderea unui drum spiritual.

Asupra acestui drum spiritual vreau să mă opresc în rîndurile ce urmează. Mă opresc cu o anume sfială. Căci (mă) întreb : în ce măsură este totuși un drum spiritual în sensul cel mai riguros al termenului și nu doar un impuls cu consecințe imprevizibile ? Cu alte cuvinte, în rana lăsată de fulgerul zeiesc putem citi iscălitura sacrului, dar nu putem fi siguri că și recunoaștem germenii din care să crească planta viitoarei redempțiuni. Viziunea lui Nietzsche, magistral tălmăcită de Liiceanu în **„Tragicul — o fenomenologie a limitei și depășirii"**, arată că suferința provine din confundarea esenței estetice a lumii cu una etică. Dincolo de bine și rău înseamnă deci transcenderea orizontului etic, saltul de la bonum la kalos, înțelegerea întregului cosmos ca pe un spectacol oferit de zeul suveran și nepăsător față de agonisirile omenești adăpostite între limitele individualității. În cele din urmă, dincolo de bine și rău poate fi interpretat și ca aventura descoperirii SINELUI. Iată cum formulează Gabriel Liiceanu : **„eroul poartă mască pentru a spune că Sinele său este Dionysos iar apa și pămîntul pentru a spune că sînt foc."** În măsura în care sinele nostru se identifică cu Dionysos, cu zeul frenetic, dispensator de viață peste marginile firii este limpede că spaima trăită în fața morții nu-și mai are rostul și însăși moartea în mijlocul acestui ocean de dans și cînt nu mai poate fi decît un complementar receptat estetic și integrat Bucuriei atotcuprinzătoare. În asemenea condiții, discuțiile asupra „cauzelor" nenorocirii par superflue, formează un corp anecdotic, speculativ-psihologizant pe care decăderea ulterioară în sentimentalism și moralizare l-a condus spre drama burgheză la rîndu-i violent dezarticulată de teatrul absurdului. Dacă nu cauzele individuale contează, atunci motivarea respectivei nenorociri se poate gîndi prin prizma existenței destinului, a unei forțe impersonale așadar, care urcă dintr-un adînc trecut și explodează în viața unui erou ales. **Tragic este atunci faptul că eroul nu are scăpare.** Dar oare de scăpare ar fi avut el nevoie ? Aceste clipe îi permit să-și uite statutul profan și, așezîndu-și masca pe chip, să devină damnat sau ales, adică un om care și-a descoperit sinele și care, fiind împreună cu Zeul, privește distrugerea sa cu ochii zeului. Atunci, distrugerea „sa" nici nu mai este a sa. Distrugerea „sa" este o parte din jocul binefăcător al naturii sacre în care toate pier și renasc. A te uita, a spune eu sînt el sau ea, iată suprema bucurie. Hieroglifa măștii se luminează și în acest extaz apolinic viața, după Nietzsche, devine suportabilă, se purifică. Catharsisul cel mult așteptat s-a săvîrșit. Și totuși...

Deși tragicul nu este chiar tragic prin posibilitatea de metamorfoză pe care masca o oferă subiectului uman, tragicul este tragic sau trebuie să fie, căci altfel discuția și-ar pierde rostul desfășurîndu-se în jurul unei probleme care nu există. Așadar, în ce constă totuși tragicul după ce, prin Nietzsche, l-am detașat de suferință și de tot „balastul" pasional presupus de aceasta ? Așa cum am amintit, teatrul antic avea menirea de-a conduce spectacolul pînă la ritual, ritualul însemnînd statornicirea puterii zeului și, prin acesta, dezmărginirea individualului. Guy Rachet într-un capitol din studiul mai sus pomenit se referă la o secvență vetero-testamentară în care preotul iudaic, în urma unor rituri de purificare, gonea în deșert un țap care luase asupra lui toate păcatele comunității. Tragos fiind țap, se poate face lesne un transfer de semnificație deslușind în satir, în tragoidian pe acel purtător de tragic care prin „descărcarea" sa dionisiacă mîntuie cetatea de păcatele adunate de-a lungul vremii. Dar poate fi vorba de o reală mîntuire ? Eliade în **„Nouăsprezece trandafiri"** scrie : **„Spectacolul dramatic ar putea deveni o nouă eschatologie sau o soteriologie, o tehnică a mîntuirii..."** Ar putea, dar nu este ! Nu mai este prin pierderea eficienței ritualice, prin decăderea în dramă etc. Nu mă interesează însă acest aspect al decadenței, ci calitatea efectivă a ritualului originar al cărui punct culminant l-a reprezentat cu siguranță exact COBORÎREA MĂȘTII, cînd „spectacolul lua sfîrșit". Dar chiar lua sfîrșit ? Ce poate fi mai dezolant decît clipa în care, după căderea cortinei, actorul se duce la cabină, „în vestiar" și-și spală fața redevenind profan, cetățean oarecare, după ce preț de cîteva ceasuri a fost laolaltă cu zeul ? E oare drept ca zeul să-l fi părăsit atît de jalnic redîndu-l vieții de care el nici nu mai are nevoie ? De subliniat : acest moment nu este tragic, ci tragi-comic. E tragi-comic ca după spectacol actorul să-și ia sacoșa și să se ducă la cumpărături. Dar atunci putem întreba revoltați : ce este tragic la urma urmei ? Tragic(ă) este ignoranța. Sau ignoranța consfințește tragicul. Tragedia din acest punct de vedere nu este decît un superb ocean de ignoranță „în cădere" asupra unei insule de gnoză. Încă nu a căzut și nu s-a sedimentat. Este „în cădere", adică este o cascadă prin a cărei revărsare transpare încă lumina simburelui angelic. Cu alte cuvinte, problema este dacă dincolo de Dionysos mai există ceva, dacă nu cumva există un sine mai adînc decît acest zeu seducător și crud, sine cu care omul s-ar putea identifica în traseul purificator. Tragicul se naște atunci dincolo de limita individualului odată depășită. Tragicul nu mai este „tensiunea limitei", conflictul între belșugul lăuntric ce vrea să debordeze și rezistența marginii ce nu vrea să cedeze, ci tocmai desfacerea unei breșe în corsetul individualității. Este de fapt vorba de un alt tragic în profunzimea tragicului, mult mai acut, desemnat ca realitate intermediară între frontiera individualului și serenitatea suprаindividuală. **Astfel, tragicul propriu-zis se exprimă atunci cînd nu mai ești ce ai fost, dar nu știi încă ce ai ajuns.** El reprezintă suspensia între pierderea eului și negăsirea sinelui. Este tragic acela care, în clipa cînd își coboară masca, observă că are un chip chinuit, monstruos, altul decît cel pe care-l avusese înainte de-a-și fi pus masca, dar un chip ca o altă mască de care însă nu mai poate scăpa. **Cojile persistă iar sublimarea nu s-a săvîrșit pe deplin. Extazul dionisiac s-a realizat doar pe jumătate iar zeul s-a retras în duhul său, lăsîndu-și discipolii într-o stare de neoameni.** Se cuvine aici efectuată distincția importantă între aspectul în creație al zeului și aspectul său increat. Ritul dionisiac era o manifestare care propunea un catharsis prin creație, cu mijloacele creației. Nu întîmplător teatrul în spațiul mediteranean a luat naștere dintr-un asemenea ritual compus din cînt și dans, din mișcare generatoare de formă și nu din concentrarea spirituală, resorbitoare de formă. **(A. Danielou — Shiva et Dionysos).** Și nu întîmplător acest teatru a fost tragedia. Fiindcă tragedia ca expresie artistică a tragicului nu este pînă la urmă decît captivitatea eului în imperiul formelor prin perpetua amăgire estetic-apolinică ce instituie confuzia formal-supraformal. Dacă frenezia dionisiacă purtătoare a freamătului primordial, a durerii primordiale (urschmertz) s-ar sublima doar printr-o formă, atunci am avea tot dreptul să ne îndoim de primordialitatea și de intensitatea acelui vuiet urcînd din străfunduri spre fragila crustă a alcătuirii individuale. Răspunsul redemptiv, superior la acest apel al adîncului nu poate fi situat decît la un nivel egal. Ce nu are formă își găsește liniștea tot în ce nu are formă. Dar această falsă identitate ascunde un salt copleșitor. Nevăzutul caută alt nevăzut, inconștientul supraconștientul, informalul supraformalul. Nevăzutul nu poate sfîrși în spațiul strîmt al văzutelor, după cum informalul va trece dincolo de seductia formelor. Și dacă privești cu adevărat într-un abis acesta te va primi la rîndu-i numai în măsura în care ai ajuns abis sau, mai corect spus, cer ! Cu alte cuvinte, lumea mobilă a formelor poate fi atît un drum călăuzitor, purificator, dar și o selva oscura, un cadru al multiplicității din care eliberarea să nu mai aibă loc. Cred că o asemenea rătăcire, după înfrîngerea limitei, definește cel mai exact condiția tragică. Întrucît saltul în Nirvana pe care-l năzuie orice erou nobil se poate trăda pînă la urmă ca un salt în neant. Iată ce spune Walter Otto în **„Dionysos, le mythe et le culte" : „Dans quelle sphère nous sommes a présent ? Il ne peut plus y avoir de doute : c'est la sphère de la mort. La térreur de l'anéantissement qui fait trembler dans sa totalité l'éspace de la vie appartient aussi... au règne de Dionysos..."** Firește, nu există identitate între dorința de aneantizare și fiorul eternității. Dar trebuie arătat că ritul dionisiac presupune un risc teribil pentru cei care nu pot să-i reziste. Riscul acesta se exprimă prin ignoranță : a confunda zona maximei libertăți cu zona maximei robii, zona descondiționării cu zona celor mai acerbe condiționări, a confunda Nirvana cu neantul. Dar singura șansă a acestuia de-a se răscumpăra îi este dată de către tragic. Astfel, tragicul devine conștiința neantului, după cum recunoașterea Sinelui este conștiința tragicului. De aceea, coborîrea măștii poate fi atît suferință, dispersie a miliardelor de coji și eu-ri risipite pe toate palierele Ființei, cît și arderea totală a văzutului întru Nevăzut. Prin depășirea limitei omul se poate pierde în păienjenișurile indefinite ale stărilor extraumane, dar poate să și cunoască Absolutul neapus. Căci Dionysos are forța de-a dărui discipolilor săi, cu toate riscurile, o realizare spirituală mai presus de Olimp și de oglinzile sale apolinice. Și mai presus de Olimp nu este chiar Saturn ?

Dan Stanca

haiku

Pasărea se mută de-a lungul crengii —
ori norul
își schimbă lumina ?

Constantin Abăluță

nicolae sinești

viața mea e o ceartă

distanța dintre
două fericiri
viața —
viața mea e un cros
o ceartă cu pasărea
ce s-a născut
din oul
desenat de mine pe cer

Dreptul la strigăt

aici
pe moșia mea
de lacrimi
îmi asum dreptul
la strigăt
aici în țara
unde și minciuna
și adevărul
sînt de-o potrivă pedepsite

* * *

Între statui

omul fără sfîrșit
am degete degerate
— electricitatea ideilor —
în suflet
port frigul cuvintelor
de sus
de sus de pe muntele timpului
se trage
în Statuia Libertății

poem poemelor

de la o vreme ochiul lumii plouă
se sprijină lumina pe o stîncă
și moartea mea-i atîta de adîncă
nu pot din ea să vă mai dau și vouă

pe buze veșnic am o dimineață
iar roua ei sînt anii ce i-am strîns
poemele ce s-au pornit pe plîns
dau vieții mele parcă altă viață

* * *

țara lui Păcală

domnește ciuma
fiara
care mi-a-nbolnăvit
pasărea de inimă

ce să fac
m-am născut în țara
Domnului Păcală

aici totul
e ca un diagnostic
din care Dumnezeu a fugit

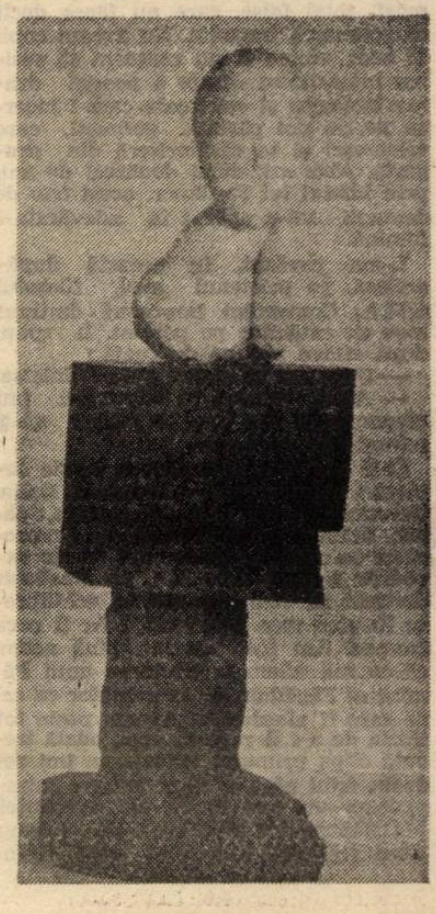

Rizzoli: „Brâncuși — Varia“

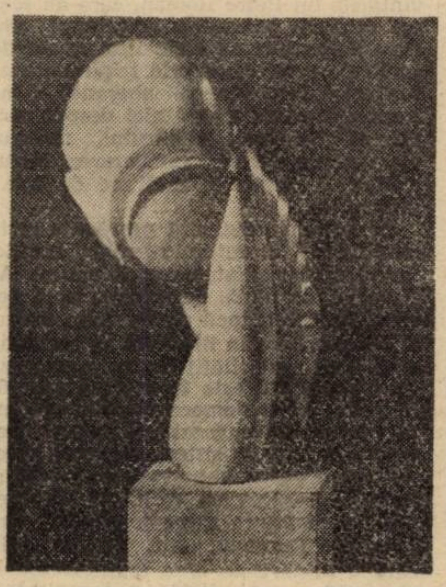

Cînd, prin 1983, la un simandicos vernisaj new-yorkez, Gianfranco Monacelli, președintele celei mai prestigioase edituri de artă din lume, dădea mîna cu **Radu Varia**, cel ce la Figueras, în Spania, contribuise esențial, cu zece ani mai înainte, la organizarea Muzeului Dali — una dintre cele mai temeinice fundații artistice create în acest secol — nimeni nu bănuia că atunci se pecetluise soarta celei mai frumoase cărți ce se consacrase vreodată „patriarhului sculpturii moderne“, cum îl numesc și azi americanii pe **Brâncuși. Era în 1986 și Editura Rizzoli** din New York își onora angajamentul față de esteticianul român cu o lucrare de excepție. Doi ani de strădanii continue și titanice au trebuit autorului cărții să sistematizeze materialul de referință pe care îl deținea dintr-o tenace pasiune de colecționar : la care aveau să se adauge alte zeci, sute de documente scrise și fotografice aflate în posesia diferitelor muzee și instituții de artă și persoane particulare din toată lumea. O rețea întinsă de relații și gesturi de bunăvoință a făcut posibilă această carte, devenită, iată, monument ea însăși al monumentalei opere brâncușiene ; valoare bibliofilă și iconografică fără egal, pînă la această dată, în exegetica consacrată titanului de la Hobița. Era, totodată, dacă nu ne înșelăm, prima lucrare de asemenea proporții din cariera lui Radu Varia. O exigență a elaborației aproape fanatică, provenind dintr-un crez profesional niciodată trădat și de foartă înaltă expresie, l-a împiedicat să se aventureze în emisiuni editoriale facile, menite doar să umple un index bibliografic de autor precum medaliile un piept de general sovietic. Că nu a fost un simplu capriciu la mijloc, avem astăzi argumentul suprem al acestei cărți, cu totul excepționale. Nu o spunem mînați de orgoliul confreriei pan-româniste nici din complezență colegială, cît din contemplarea atentă și nuanțată a obiectului cultural izbutit de autor. Dacă asupra comentariului exegetic ar mai fi cite ceva de spus, (interpretările aproape exclusiv în cheie mistic-ritualistă, a unei bune părți a creației lui Brâncuși) referitor la selecția și, mai ales, ipostazierea operelor reproduse, a luminii și a viziunii, care le sporește individualitatea, impresia este copleșitoare. Versiunile oferite de autorul cărții ne limpezesc benefic căile de dialog și de cuprindere a limbajului plastic brâncușian, ne bucură, finalmente, întîlnirea cu Opera sculptorului, regăsind-o în toate dimensiunile ei materiale și spirituale. Radu Varia **„a visat“** această extraordinară punere în pagină a capodoperelor lui Brâncuși și temerile sale, îndelungi, au avut tocmai în **impasul subiectiv** (la diversii receptori potențiali) — dar și în cel tehnologic, poligrafic — un obstacol greu de învins. „Rizzoli“ a însemnat spargerea — prin ceea ce reprezintă editura însăși pe plan cultural, calitativ competitiv — acestui plafon al neîncrederii și neputinței.

Ce este, în fond, cartea despre Brâncuși a lui Radu Varia ? Sînt două coordonate principale care o structurează și îi conferă **unicitate și soliditate.** Mai întîi, deslușirea filiațiilor spirituale și formale într-un areal cultural de o remarcabilă amploare — de la arta și simbolica misticilor tibetani, la reprezentările moștenite de la civilizațiile celtice și egiptene, fără a fi omise sursele autohtone de natură arheologică și etnografică. Fiecăruia dintre aceste izvoare i se atribuie exact cît sintaxa plastică brâncușiene permite. Referirile ce se fac la diverse modele sau repere plastice consacrate în istoria civilizațiilor, nu au decît caracterul strict **comparativ,** care confirmă o circulație motivică sau alta în evoluția formelor și a artei sculpturii, în general. Teză fundamentală și metodă de analiză științifică pe care Radu Varia le-a slujit dintotdeauna, formația sa culturală și estetică bazîndu-se pe un asemenea temei comparatist.

Cartea cuprinde o bogată iconografie, probabil cea mai completă din cele ce au fost strînse laolaltă cu referire la acest subiect : în cele 320 de pagini ale opusului, sînt încorporate 309 ilustrații, în culoare și alb-negru, unele date publicității în premieră absolută. În această privință, este timpul să distingem cea de a doua componentă structurală a cărții : acuratețea excepțională a reproducerilor după operele sculptorului. Autorul însuși a îndrumat și a supervizat contribuția „vizuală“ propriu-zisă a specialistului fotograf **Christian Crampont,** cu care a colaborat nemijlocit dezvăluind privirii unghiurile cele mai favorabile, lumina cea mai pătrunzătoare, ori cea mai reliefantă, **fondú**-urile cele mai neutre ori complementare... Aici, în acest segment ilustrat al cărții, rezidă valoarea de excepție a **ediției Rizzoli,** și trebuie să spunem că niciodată n-am avut revelația atît de netă a formei, în deplina ei materialitate, redată pe o simplă coală de hîrtie. Iată performanța : redarea în planeitate a valorilor spațiale, în totalitatea atributelor ce le conțin ! Totul, printr-o rafinată tălmăcire și orchestrare a virtuților operei sculpturale într-o ambianță estetică atent racordată la gustul celui mai exigent și cultivat privitor, dar și la posibilitățile de percepere artistică ale omului secolului al XX-lea, fără a altera cu nimic, fidelitatea viziunii creatorului. Tocmai prin aceste calități, cartea ce-o avem acum sub privire se distinge prin **omogenitatea aproape osmotică** dintre viziunea propusă de artistul creator și cea a comentatorului ei contemporan. Drumul planetar al albumului **„Brâncusi-Varia“** sperăm să aibă și o „haltă“ bucureșteană, după strălucitoarele sale popasuri new-yorkeze, pariziene și tokiote.

Corneliu Antim

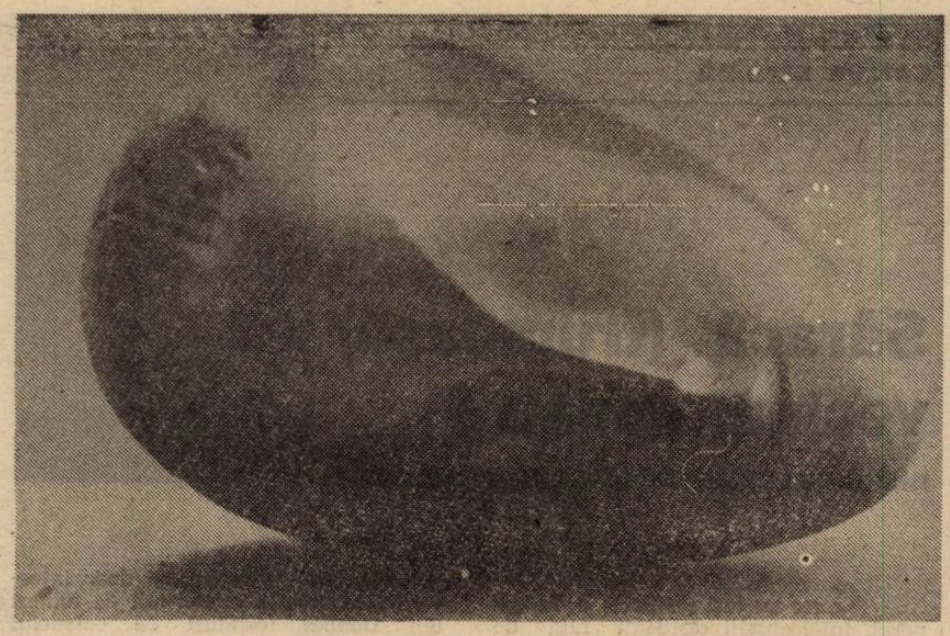

muzică

„Apropiere“ și „distanță“ analitică

Vorbim despre arte „temporale“, „spațiale“, „vizuale“, etc. Nimic nu există totuși în afara timpului. Diferențele la acest nivel, sînt doar de **grad.** Și de **tip.** Privim un fragment dintr-o amforă. O secundă. Ne impresionează și-i refacem „istoria“. Timpul din „urma“ obiectului. Timp „condensat“ aparținîndu-i. Insuflat prin forța creatorului. În muzică timpul „recurent“ trebuie să aducă piesa la dimensiunile ciobului de amforă.

Dacă un tablou îl privim, trebuie să-l privim de la oarecare distanță, muzica o percepem „de aproape“. Uneori, cum e cazul celor tradițional-europene, ea însăși vine în întîmpinarea noastră, ne inundă, uneori (cazul ascultătorului obișnuit, meloman chiar) pînă la anihilare. Tabloul, un „obiect“, există. Muzica se naște sub ochii noștri. E greu să te distanțezi de o naștere, un fenomen. Aventura temporală e de aceea mult mai imprevizibilă. Și totuși „rama“ obiectului sonor final trebuie să existe. Distanța analitică, deși mai greu de realizat, e la fel de necesară ca și „palparea“ detaliului, parcurgerea în timp a spațiului unei picturi. Dar pentru asta trebuie să existe un „ax“ formal ferm, un schelet care să nu dispară sub „carnea“ muzicii. Îmi amintesc ce spunea un sculptor corectînd crochiul unui nud : torsul ăsta n-are nimic înăuntru. Nu mai exista. Nudul „ieșise“ din timp. Indiferența pe care ne-o provoacă o pagină muzicală nu înseamnă nici ea altceva decît lipsa „axului“. Să luăm cea mai încărcată pagină din creația lui Bach. Ea este totdeauna reductibilă la cîteva structuri melodice simple, cu o clară intenționalitate, evoluție a reliefului sonor.

Operație mult mai greu de făcut în cazul creațiilor contemporane cu multiplele și contradictoriile lor coduri. Pascal Bentoiu spunea că l-a înțeles pe Enescu după nenumărate „lecturi“. Cei mai mulți dintre noi avem orgoliul să spunem după o primă audiție : mi-a plăcut. Sau nu. Dacă ne mai gîndim și la faptul că orice interpretare este un „exercițiu de infidelitate“, ar trebui mai multă prudență, compozitorul contemporan notează — și Enescu făcea astfel — în partitură cele mai mici detalii. E sigur însă că o piesă muzicală trebuie să „provoace“ la **prima vista** dorința „relecturării“. De ce anume reușește sau nu, e greu de spus.

Din păcate, muzica nouă are ceva din destinul pieselor de teatru. Acestea conving de la început sau „cad“. Obiceiul, să nu spun mania „primelor audiții“ împiedică reluarea și împlinirea mul[illegible] opere. Nu cred, în destule cazuri, că vina este a muzicii. Doar nerăbdarea noastră. Semnul tulbure și neliniștit al acestui secol.

Valentin Petculescu

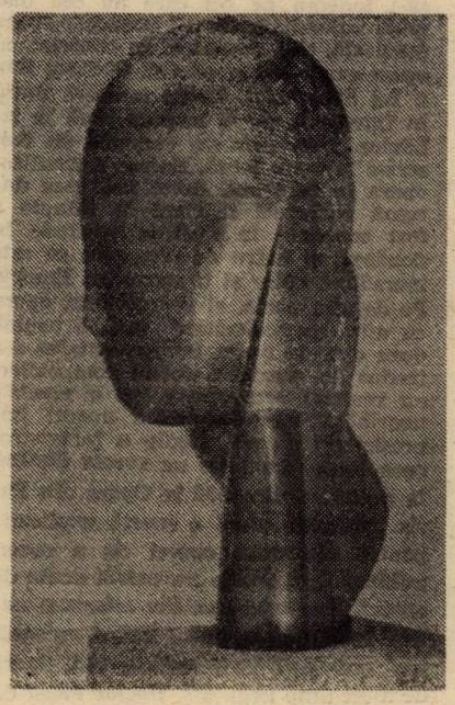

tele-imaginea

Gustul și culoarea libertății

La oră tîrzie emisiunea Jeanei Gheorghiu în loc să ne încadreze programului susținut cu atîta fermitate de Conducerea T.V.R., anume acela de a ne adormi sau de a ne minți,a ieșit cu totul din tipare. Chiar și din tiparele oarecum prefigurate de cîteva **Gaudeamus-uri,** repede zburătăcite de o privire întunecată dar fermă.

Ideea de a „intra în realitate“ cu adevărat a fost și este o obsesie a realizatorului. Mulți ani s-a străduit și n-a reușit. De data asta, probabil, realitatea a dat buzna prin ușa întredeschisă a emisiunii. Întîlnirea față în față cu tinerii proletari (în adevăratul sens al cuvîntului, adică oameni care nu au nimic altceva al lor decît realii sau posibilii copii, a fost, în fapt, zguduitoare). Imaginile neorealiste erau chiar realitatea netransfigurată. O realitate amenințătoare pentru condiția umană. Amenințătoare pentru că pentru interlocutori, mai cu seamă femeile, s-au găsit persoane deja obișnuite cu gîndul că mizeria face parte integrantă din viața unui român la sfîrșitul secolului XX. Absența protestului față de condițiile sub-umane în care trăiești este semnul sigur al renunțării la umanitate. Dacă necuvîntătoarele se adaptează sau pier, omul cuvîntător are obligația să se revolte, să protesteze.

Tinerii de la Ploiești au un cuvînt de spus. Acest lucru este evident, fulguranția emisiunii Jeanei Gheorghiu ne-a dovedit-o. Iar tinerii de la Ploiești, așa cum s-a văzut că sînt, supărați, dezamăgiți, îngrijorați, contestatari, debusolați uneori, neliniștiți au totuși o mare lumină în ei — vor să trăiască altfel.

De fapt în această dorință a lor stă mărirea și puterea unei națiuni. În faptul că ei, cei care nu aveau de unde să știe că se poate trăi și altfel au simțit nevoia copleșitoare de a schimba starea vieții și sufletului lor.

S-au născut în mizerie și umilință și în loc să se integreze acestei naturi totalitare s-au răzvrătit și au dorit o altă natură, mai omenească. Unul dintre ei declara aproape fără pasiune dar cu o teribilă încrîncenare că ‚nu mai crede în democrația asta, poate în lumea cealaltă va fi mai bine“. Din acest motiv s-a și apucat de citit cărți religioase.

Că unii tineri au început să aibă astfel de lecturi este un fapt nu doar lăudabil ci esențial pentru noua lume românească. Dar că nu au încredere în „democrația asta“ este și mai mult decît atît. A nu avea încredere, într-un moment crucial pentru istoria noastră în ceea ce ți se oferă înseamnă în fapt a avea încredere în ceea ce vrei.

Realitatea urîtă, zguduitoare, pe care emisiunea Jeanei Gheorghiu a lăsat-o să intre la ceas de noapte în casa fiecăruia dintre cei care au avut dispoziția să o aștepte nu este chiar tot din ceea ce se vede. Există alte și alte nenorociri care ne pot lovi în aspirații și sensibilitate. Dar tot ea ne-a adus un semn de speranță — tinerii aceștia nu mai pot și mai ales nu mai vor să fie mințiți. Ei au aflat deja care sînt gustul și culoarea libertății.

Eugen Uricaru

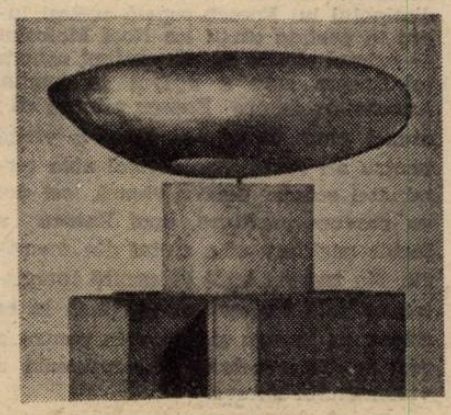

cartea străină

Săracă (frumoasă) vecina noastră

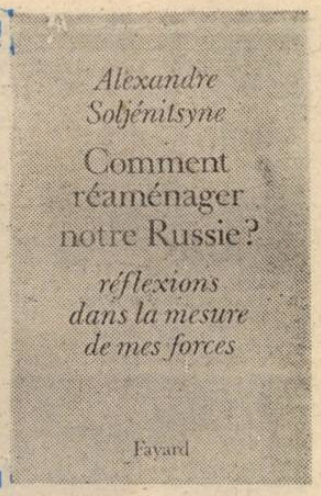

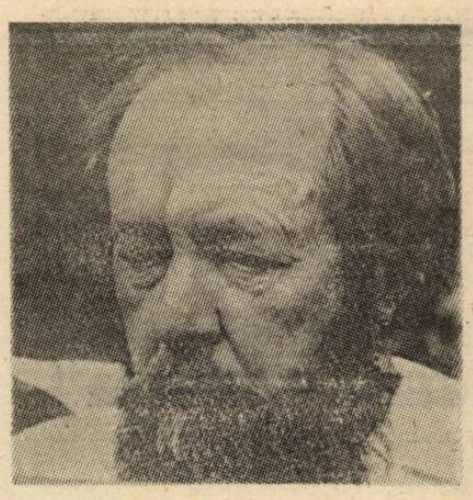

Cum nu toți scriitorii și, în general, intelectualii disidenți față de totalitarismele est-europene, de la Dunăre la Urali, sînt unelte ale destabilizării oarbe, anarho-legionare ș.a.m.d., ei își permit să sugereze și soluții politice crizei comunismului, altele decît formolizarea unui hoit. „Evident", ar face mai bine să-și vadă de cărțile lor, locul fiindu-le — nu-i așa ? — în biblioteci atemporale și nu în piețe publice, dar ce te faci cu acei dintre scriitorii ale căror cărți nu tratează despre parfumul suav al rozelor înflorite prin mai și despre fecioare îndrăgostite de cel mai drept, mai frumos și mai iberic dintre noi ? Sau care scriu de-a dreptul despre falimentul social, economic și moral al utopiei leniniste ?

Cînd un asemenea scriitor se numește **Soljenițîn** și palmaresul său destabilizator conține deja **O zi din viața lui Ivan Denisovici, Casa Matrionei, Pavilionul cancerosilor, Primul cerc** ori **Arhipelagul Gulag**, nu prea văd cum dregătorii post- și neo-comuniști i-ar mai putea interzice să își mai vîre nasul în treburile perestroikăi, „suficient" de transparentă oricum, și să-i spună la o adică, de la obraz, că menirea sa este de a nu-și vorbi țara „de rău" peste hotare, de pildă în Franța editurii Fayard, de la sfîrșitul dărîmătorului de idoli an '90... Probabil că, scriind pamfletul profetic intitulat **Cum să reconstruim Rusia noastră ?** Soljenițîn este și mai „lipsit de patriotism" decît Doina Cornea, Ion Rațiu și Gabriel Andreescu la porțile Strasbourgului, însă asta e situația ! Se vede treaba că moda este, de fapt, o molimă și doar intervenția hotărîtă a cîteva mii de mineri din Donbas, conduși de colonelul K.G.B. Stahanov (sau Cămărășescu, dacă am tradus bine), i-ar putea vîrî mințile-n cap !

Nici n-au trecut cele cinci sute de zile fatidice juruite de Gorbaciov și a sa ultimă pîlpîire de reformă, că alde Soljenițîn s-a și apucat să dărîme cărămidă cu cărămidă, republică cu republică, imperiul sovietic, pentru a cărui ridicare s-au fost jertfite nevestele (plus copiii și rudele pînă la a șaptea spiță) a milioane de calfe și zidari înregimentați, trei sferturi de secol, în Armata Roșie, K.G.B., N.K.V.D., Ceka și alte eșaloane de avangardă ale banditismului făr' de fruntarii. Generațiile a doi Ilici, flancînd disciplinat pe cea a Generalissimului, s-au sacrificat pentru consolidarea unei plăcinte lătărețe, care nici că mai are loc pe hartă, și uite că vine un scriitor, unul care n-a spart niciodată norma de nituri ideologice, și propune măsuri urgente de dezintegrare a colosului. Prima din ele fiind, cu necesitate, secesiunea. Și nu una oarecare, ci secesiunea a unsprezece-douăsprezece republici, cele trei baltice, cele trei transcaucaziene, cele patru ale Asiei Centrale și — citez — „Moldova, de se simte ea mai atrasă de România" (îmi place să cred că în acest „mai "este doar o intenție retorică). Toate astea, plus, eventual, Kazahstanul **sînt menite, în mod absolut și ireversibil, secesiunii.** Negru pe alb !

Odată restaurată ceea ce, în opinia lui Soljenițîn, pare a fi Rusia istorică (adică Velico-Rusia plus Bielorusia plus Ucraina, la care autorul mai adaugă, cu specificarea dreptului legitim la autodeterminare, zonele locuite de zecile de minorități care compun acest puzzle monstruos care este, actualmente, RSF Rusă) el avansează două seturi de propuneri vizînd **reconstrucția** statului rus democrat. Ele, propunerile, sînt de două mari tipuri : cu aplicabilitate imediată și de perspectivă.

Ce ar trebui, deci, făcut pentru ca frumoasa/săraca vecină noastră (de dincolo de Nistru) să devină un stat viabil încă din inerenta perioadă tranzitorie ? (Nu cred că o să vă stupefieze incredibila asemănare cu starea de fapte dintr-o altă țărișoară, pe care n-o numim aici pentru a nu da apă la moară celor ce atentează la liniștea noastră). Mai întîi trebuie renunțat la sistemul de alianțe externe falimentare, care, în cazul Uniunii Sovietice, înseamnă și o serioasă povară financiar-economică (Cuba, Vietnam, Coreea de Nord, Etiopia, Angola) și morală (Afganistanul). Apoi, abandonate exporturile de materii prime la prețuri de favoare către partenerii din muribundul C.A.E.R. (una din puținele sugestii valorificate, chiar avant la lettre, de Gorby, care, iată, ne cere nu puțin pe KWh sau mc de gaze...). Ei, și acum începe bîlciul : deposedarea Partidului Comunist de imensul său patrimoniu, desființarea nomenklaturii și a aparatului birocratic (Soljenițîn zice pe șleau : „Să încetăm să-i mai hrănim pe acești paraziți !"), dispariția efectivă și totală a monopolului electoral acordat partidului (ca și) unic, pulverizarea „masei granitice a K.G.B-ului", împroprietărirea gratuită a țăranilor și licitarea suprafețelor agricole excedentare, eliminarea mentalității leninoide cum că proprietatea e lucru' dracului iar munca la patron e sinonimă pactului cu diavolul, transformarea băncilor într-o rețea de centre operative ale activității financiare, atragerea capitalurilor străine, revitalizarea vieții de provincie, redobîndirea de către școală și familie a demnității pierdute datorită deceniilor de uniformizare și standardizare orwelliană, respectarea drepturilor omului. Cu alte cuvinte, rușii trebuie să se apuce imediat să-și vîndă țara, s-o infesteze cu morbul democrației de tip occidental și, eventual, să-și mobilizeze translatorii de spaniolă, franceză, italiană, idiș și, pe alocuri română, pentru a studia cu atenție cuvîntările lui Petre Roman, care au scăpat cenzurii paterne a propriului său Ilici. Soljenițîn nu scrie însă nimic de spolierea cetățenilor prin triplarea prețurilor și impozitarea aberantă a întreprinzătorilor, nimic nici despre cartelarea benzinei, zahărului, uleiului etc. ; nimic despre revigorarea securiștilor și despre o mulțime de alte... nimicuri.

Pe termen lung, sînt prevăzute niște modificări structurale mai subtile, ieșind din imediatețea cotidianului. Ar fi vorba, de pildă, de evitarea unui pericol întrezărit încă de un John Stuart Mill : democrația ilimitată ca germene al tiraniei majorității (nu se precizează dacă procentul este 85 la sută sau 66 la sută). Apoi, democrația fără credință rămîne un surogat intelectual. Democrația fără un sistem electoral adecvat promovează impostura de partid și individuală. Devine, vorba lui Tocqueville, o dictatură a mediocrității. Sau cum zice Rozanov, „un mijloc prin care o minoritate bine organizată guvernează o majoritate neorganizată". (În recent editată variantă românească a **Spovedaniei pentru învinși**, Panait Istrati afirma și el că orice organizație — partid, front etc. — aduce foloase organizatorilor și nu celor organizați !). Democrație sau tirania oligarhiei de partid ? Democrație pe spații mici sau una națională ? De sus în jos, cu susul în jos sau de jos în sus ?

...Ceasul comunismului a sunat. Dar edificiul său de beton — scrie Soljenițîn — **nu s-a prăbușit încă. Și n-ar trebui ca, în loc să ieșim din el eliberați, să pierim sub dărîmăturile sale !**

Dan-Silviu Boerescu

O monografie engleză: George Enescu

Sub titlul : **Redescoperirea lui George Enescu,** David Matthews face în revista Times Literary Supplement din 11 ianuarie 1991 (număr în care găsim și o pagină despre Vlad Țepeș-Dracula — articol semnat de Marin Sorescu) cronica volumului **George Enescu. Viața și muzica** — de Noel Malcolm apărut la Londra — Toccata Press —. Ne-am permis să o reproducem pentru dragostea de muzică, pentru dragostea de George Enescu pe care autorul monografiei cît și cronicarul de carte le induc în societatea engleză.

Colegii de breaslă muzicală ai lui George Enescu nu s-au îndoit asupra forței sale. Casals îl numea simplu „cel mai mare fenomen muzical de la Mozart". Yehudi Menuhin, elevul și discipolul lui Enescu repetă același lucru în prefața cărții lui Noel Malcolm — primul studiu de dimensiuni asupra lui Enescu care a apărut în Anglia. Anecdotele despre Enescu pretind că : atunci cînd Ravel i-a făcut o vizită pentru a-i arăta manuscrisul abia terminatei sonate pentru vioară, cei doi au parcurs partitura, apoi Enescu a închis partitura și a cîntat din memorie. Nu trebuie decît să asculți înregistrarea dublului concert de Bach în **re minor** cu Enescu și Menuhin pentru a realiza interpretarea excepțională a violonistului Enescu.

Ce se poate spune despre Enescu compozitorul ? A-l evalua după cele două **Ropsodii Române,** cele două piese foarte bine cunoscute este, ca și cum ți-ai forma o părere despre Ravel din Bolero. Cele trei simfonii, trei suite orchestrale, două cvartete pentru coarde, două cvartete pentru pian, trei sonate pentru pian și alte lucrări de cameră și orchestrale, toate sînt virtual necunoscute pe o scară foarte largă. De ce ? Motivele sînt complexe deși unul ar fi destul de evident : nu se găsesc materiale pentru interpretare și înregistrări. Regimul Ceaușescu datorită unui amestec de incompetență și fără îndoială, idei preconcepute și mefiante față de cel mai mare compozitor al țării, acesta fiind înverșunat anticomunist, însurat cu o prințesă și prieten al familiei regale detronate, a refuzat deliberat să facă ceea ce polonezii au făcut pentru Szymanowski și Lutoslaroski ori cehii pentru Janacek și Martinu.

Mai problematică este natura muzicii sale. Enescu nu a fost un modernist ca Schoenberg, Stravinsky și Bartok. Nu a căutat să realizeze nici o inovație de tonalitate, nici nu s-a lăsat atras de iconoclasmul la modă. El a fost subtil și profund influențat de muzica populară românească pe care a cunoscut-o de mic și cu care a crescut. Influențele de factură formativă le-a trăit în perioada studiilor la Conservatorul de muzică din Paris Fauré și André Gédalge unde venise după o carieră furtunoasă de copil minune ca violonist, pianist și compozitor la Viena, Parisul, a devenit apoi al doilea cămin ; pînă la al doilea război mondial, și-a împărțit timpul (dintre turnee) între Paris și România, iar după război a rămas la Paris pînă la sfîrșitul zilelor. În muzica sa lipsește spiritul lui Cocteau și **Les six** — Enescu rămînînd fidel tradițiilor lui Fauré, Debussy și Ravel. Nici nu poate fi considerat un conservator — este cu mult mai îndrăznet decît, să spunem, Rousel cu care uneori, la suprafață seamănă. Compozitorul francez cel mai apropiat de Enescu este probabil Koechlin. Tonul vocii lui Enescu este întotdeauna grav, pretențios, puțin distant, de o romantică noblețe. Aceasta nu era la modă în Parisul anilor '20. Arta lui cere un public doritor de mai mult decît simplul amuzament. El nu va fi niciodată un compozitor al maselor, nu avea talentul de a produce o melodie captivantă ca și Ravel sau Prokofiev, sau Britten. Acum este momentul cel mai bun de a-i reda lui Enescu acel loc, în compania lui Schmidt, Szymanovski, Martinu și Dallapiccola, în eșalonul doi al principalilor compozitori ai secolului XX.

Întîmplător, tocmai s-a lansat un disc al operei lui Enescu, **Oedip** și aș vrea să-i îndemn pe cei care au cea mai mică curiozitate de a-i cunoaște opera muzicală, să-l cumpere. În contrast cu opera exact contemporană **Oedipus Rex** a lui Stravinski, **Oedip** acoperă mitul în întregime de la naștere pînă la izbăvire. Deși primele versiuni au fost scrise în mare febră, Enescu a finalizat opera în zece ani. Actul trei care durează patruzeci și cinci de minute a fost conceput în prima versiune în douăzeci și patru de ore, ceea ce este incredibil, chiar și în cazul lui Enescu. Pe de altă parte, el a orchestrat opera cu atîta meticulozitate încît o pagină dură o zi de lucru. Scrupulozitatea s-a tradus în muzică : puțini compozitori au realizat orchestrația cu o precizie neprihănită, sunetele fiind uneori impresionant de noi. Oedip a înregistrat ceea ce se numește un **succès destiné** la premiera din 1936 la Opera din Paris. Malcolm oferă o scurtă explicație pentru neputința operei de a cuceri publicul. „În Oedip nu există duete de amor". Dar este una din cele mai nobile opere ale secolului XX și cu mult mai convingătoare decît o altă operă de mult timp neglijată, **Doctor Faust** de Busoni. Cît mai curînd **Oedip** ar trebui pus pe scena Operei engleze, dacă este posibil în limba franceză, aceasta evidențiind legătura cu tradiția tragediei lirice, în mod particular cu **Les Troyens** de Berlioz.

Studiul lui Noel Malcolm va contribui substanțial la reabilitarea lui George Enescu — compozitorul. El se constituie într-un ghid dedicat și cu pasiune, împletind informația unei bibliografii aprofundate cu descrierea întregii opere enesciene. Descrierea fiecărei piese este convingătoare deși uneori este superficială și pierdută în detalii pe seama unei evaluări mai sintetice. Malcolm nu are nici un accent critic din foarte mult entuziasm argumentativ care acum, după o atît de îndelungată uitare a acestui compozitor este exact ceea ce trebuie.

Viața lui Enescu s-a sfîrșit în singurătate. Ani de zile fusese torturat de o boală evolutivă a coloanei care din 1954 nu i-a mai permis să compună. A murit în 1955 în relativă sărăcie, trebuind să-și vîndă apartamentul vast și să se mute în două camere mici la subsol. Soția, datorită unei de mult instalate boli nervoase nu-l putea îngriji în ciuda afecțiunii care-i unise. Considerînd cariera strălucită a muzicianului, acest sfîrșit este comparabil cu cel al unei tragedii antice deși Enescu refuzase autocompătimirea, dintr-un sentiment al libertății. Esența filozofiei sale de viață este exprimată în **Oedip** care se termină pe o notă de rezistență eroică, o împăcare superioară celei din Sofocle. Enescu a avut, presupunem, înțelepciunea de a ști că propria sa muzică va rezista în așteptarea stoică a redescoperirii.

Citind și traducînd rîndurile frumoase ale articolului, gîndul m-a purtat la casele care poartă în ele muzica enesciană și care acum este momentul să fie readuse la starea lor de odinioară : temple ale muzicii lui George Enescu în București, Sinaia, Tețcani.

Cu puterea imaginației și chiar a faptelor Palatului de pe Calea Victoriei ar putea găzdui cele mai „nobile" seri de muzică de cameră. Exilul lui George Enescu trebuie să se fi terminat.

Livia Deac

Urmare din pag. a 16-a

DULGHERII

— Despre noi, despre noi...

— Poftim, reluă Arnstrem, măsurindu-i cu o privire neîncrezătoare. Aveți aici două lame de topor, un ferăstrău și un zimțar. Cînd terminați, zimțarul să mi-l dați înapoi. Luați toporul meu și faceți-vă cozi pentru topoarele voastre. Arnstrem zîmbi. Norma mea zilnică este de treizeci de cozi pentru topoare, spuse el.

Grigoriev luă reteveiul din mîinile bătrînului și începu să cioplească. Curînd, se auzi semnalul pentru pauza de masă. Fără să se îmbrace, Arnstrem se uită în tăcere la felul în care lucra Grigoriev.

— Acum e rîndul tău, îi spuse lui Potașnikov.

Potașnikov așeză pe butuc o bucată de lemn, luă toporul din mîinile lui Grigoriev și începu să cioplească.

— Ajunge, spuse Arnstrem.

Timplarii plecaseră deja la masă și în atelier rămaseseră doar ei trei.

— Luați aceste două cozi de topor făcute de mine — Arnstrem li întinse lui Grigoriev cele două cozi de topor — și fixați pe ele lamele. Ascuțiți și ferăstrăul. Astăzi și mîine stați și vă încălziți lîngă sobă. Iar poimîine să vă duceți înapoi de unde ați venit. Aici aveți o bucată de pîine pentru masa de prînz.

În ziua aceea și a doua zi se încălziră pe lîngă sobiță, iar a treia zi gerul scăzu brusc la 30 de grade. Semn că sfîrșitul iernii nu era departe.

ZI DE ODIHNĂ

Două veverițe de culoarea cerului; cu boticuri și cozi fumurii, își ațintiră privirile iscoditoare într-acolo unde, dincolo de pîlcul de zade argintii, se întîmpla ceva. M-au observat doar în clipa în care m-am apropiat la un pas de trunchiul copacului pe ale cărui ramuri se cățăraseră. Gheruțele veverițelor hîrșîiră pe scoarța copacului și trupurile albăstrui ale micilor vietăți țîșniră spre vîrf și se pitulară undeva sus de tot. Micile fărîme de scoarță încetară să mai curgă peste albul zăpezii. Dintr-o dată am văzut acel ceva pe care-l scrutaseră veverițele.

Într-un luminiș de pădure se ruga un om. Ca un mic ghemotoc la picioarele lui, zăcea aruncată căciula cu urechi, confecționată din postav grosolan, capul tunse chilug prinse a se albi de promoroacă. Pe chipul lui era întipărită acea expresie care adesea poate fi întîlnită pe fețele celora care își reamintesc anii din copilărie sau altceva tot atît de neprețuit și drag. Omul își făcea semnul crucii cu gesturi largi și repezi, capul i se apleca spre pămînt parcă atras de cele trei degete împreunate ale mîinii drepte. Atît de multe lucruri noi exprima chipul său, încît de abia l-am putut recunoaște. Era deținutul Zamiatin, preotul, cu care stăteam în aceeași baracă. Cu buzele amorțite de frig rostea într-o șoaptă solemnă, încă fără să mă vadă, cuvinte știute și neuitate de mine din copilărie. Erau stihuiri canonice din liturghia duminicală în limba slavonă : în pădurea argintie Zamiatin oficia slujba de duminică.

El se închină fără grabă, se îndreptă de spate și mă văzu. Într-o clipă pecetea de solemnitate și de umilință se șterse de pe chipul lui și cutele obișnuite de la rădăcina nasului îl împreunară sprîncenele. Lui Zamiatin nu-i plăceau zeflemelele pe socoteala sa. Ridică de jos căciula, o scutură de zăpadă și o îndesă pe cap.

— Ați oficiat o liturghie, începui eu.

— Nu, în nici un caz, spuse Zamiatin, zîmbind amuzat de ignoranța mea. Cum aș putea să oficiez o liturghie ? Nu am la mine nici sfintele daruri, nici patrafir. Acesta-i doar un prosop cazon.

Și își potrivi cîrpa soioasă care-i atîrna la gît semănînd într-adevăr cu un patrafir. Gerul năpraznic suflase peste acea cîrpă cristale de nea, care străluceau acum la lumina soarelui în toate culorile curcubeului, aidoma unui brocart bisericesc.

— Mai trebuie să vă spun că mi-e și rușine, căci nu știu nici măcar unde-i răsăritul. Acum soarele luminează doar două ore și apune după același munte de după care răsare. Așa că unde-i răsăritul ?

— Are vreo importanță unde-i răsăritul ?

— Bineînțeles că nu. Nu plecați. V-am spus doar că nu oficiez o slujbă și nici n-aș putea s-o fac. Repet pur și simplu, îmi aduc aminte și repet slujba de duminică. Nici nu știu dacă azi e duminică.

— Astăzi e joi, am spus eu. Dimineață ne-a spus supraveghetorul.

— Păi vedeți, e joi. Nu, nu oficiez. În felul acesta mă simt mai bine. Și parcă îmi mai trece și foamea, zîmbi Zamiatin.

Știam că aici, la muncă silnică, fiecare deținut avea ceva tainic și neprețuit care îi aparținea numai lui, ceva care ne ajuta să supraviețuim, să ne agățăm de viața pe care atît de tenace și îndîrjit încercau să ne-o smulgă alții. Dacă pentru Zamiatin ultima fărîmă de speranță, reprezenta liturghia după Ioan Gură-de-Aur, pentru mine ultima „salvare" erau versurile — acele versuri îndrăgite, scrise de alții, care în chip uimitor îmi răsăreau în minte atunci cînd toate celelalte lucruri de mult date uitării, aruncate, izgonite din memorie. Acele versuri erau unicul bun care nu fusese încă strivit de oboseală, de cumplitul ger, de foame și de umilirea fără margini.

Soarele apusese. Negura năvalnică a înserării grăbite de iarnă prinse a umple golul spațiului dintre uriașele trunchiuri de zade. Tîrîndu-mi cu greu picioarele, mă îndreptam agale spre baraca unde trăiam, o mică izbă joasă și lungă cu ferestruici, aducînd a grajd pentru cai. Trăgînd din răsputeri cu amîndouă mîinile de ușa grea și înghețată, am auzit un zgomot în izba de alături. Acolo se afla „sculăria", magazia unde se păstrau uneltele de minerit : ferestraie, lopeți, topoare, drugi de fier, tîrnăcoape.

În zilele nelucrătoare „sculăria" era închisă cu un lacăt, acum însă lacătul lipsea. Am pășit pragul sculăriei și ușa grea era cît pe ce să mă izbească în spate. M-am obișnuit repede cu semiîntunericul încăperii, căci prin mulțimea de crăpături pătrundea o lumină crepusculară. Doi deținuți de drept comun se jucau cu un pui de cîine lup cam de patru luni. Cățelul stătea întins pe spate, scîncea de plăcere dînd caraghios din cele patru lăbuțe. Cel mai în vîrstă dintre ei ținea cățelul de zgardă. Văzîndu-mă intrînd, cei doi nu se pierdură cu firea, toți trei eram din aceeași brigadă.

— Măi jupîne, e careva pe-afară ?

— Nu-i nimeni, răspunsei eu.

— Hai, dă-i drumul, spuse cel în vîrstă.

— Ai răbdare, stai să mă mai joc nițel, răspunse cel tînăr. Iată uite cum îi ticăie. El mîngîie pieptul cald al cățelului în dreptul inimii și îl gîdilă.

Cățelul scînci încrezător și linse mîna omului.

— A, vrei să mă lingi... Ei, n-o să mai lingi. Senia...

Semion, ținînd cățelul de zgardă cu mîna stîngă, scoase cu dreapta de la spate toporul și lovi fulgerător cîinele în cap. Cățelul se smuci, sîngele lui împroșcă podeaua acoperită de o poighiță de gheață a „sculăriei".

— Ține-l bine, strigă Semion, ridicînd iar toporul.

— La ce bun, doar nu-i cocoș, spuse cel tînăr.

— Jupoaie-l cît e cald, îi învăța Semion. Iar blana bag-o în zăpadă.

Seara mirosul fierturii de carne nu lăsă pe nimeni din baracă să adoarmă pînă ce deținuții de drept comun nu terminară de mîncat. În baraca noastră erau însă prea puțini din tagma acestora, ca să poată înfuleca un cățel întreg. Pe fundul ceaunelului mai rămăsese niște carne.

Semion îmi făcu semn cu degetul să mă apropii.

— Ia-l, mă.

— Nu vreau, zisei eu.

— Ei, dacă-i p-așa, Semion își roti privirea peste încăperea cu paturi de lemn suprapuse, atunci să-i dăm popii. Ei, părintele, primește de la noi niște cărniță de berbecuț. Numai să speli ceaunelul după aia...

În lumina galbenă a gazorniței din întuneric se ivi Zamiatin și apucînd ceaunelul dispăru. Peste cinci minute se întoarse cu ceaunelul spălat.

— Ai și terminat ? întrebă Senia curios. Repede mai înghiți... Ca un pescăruș. Asta-i tătucă nu-i berbecuț ci carne de cîine. Venea aici pe la tine un cățel, îl chema „Nord".

În tăcere, Zamiatin îl privea pe Semion. Apoi se întoarse și ieși. Am ieșit și eu după el. Zamiatin stătea după ușă, în zăpadă. Voma. În clar de lună chipul lui părea turnat în plumb. De pe buzele sale vinețiu se scurgeau bale năclăioase și lipicioase. Zamiatin se șterse la gură cu mîneca hainei și mă privi supărat.

— Ce ticăloși, spusei eu.

— Da, ai dreptate, răspunse Zamiatin. Dar carnea a fost gustoasă. La fel de bună ca cea de berbecuț.

7 x 7 - 2, ba chiar 1

Luați de viltoarea evenimentelor care din decembrie '89 încoace ne-au răscolit viața, trebuie să recunoaștem că am cam uitat cu toții de săraca madam Delcă. Că doar nu puțin a suferit, biata, pe vremea vechiului regim. Apoi, la revoluție, precis că s-a bucurat și ea cînd a văzut la televizorul unei vecine că lumea-i huiduie în stradă, pe comuniști și pe securiști bombănindu-i și ea, dar-ar dracu-n coiu' lor ! Trebuie să recunoaștem că am fost nedrepți uitînd-o pe madam Delcă, cu atît mai nedrepți cu cît ea și-a adunat puținele-i resurse fizice și psihice de femeie bătrînă, avîntîndu-se din tot sufletul să-și aducă contribuția pe cît mai poate (și poate !), la edificarea noii societăți. Sigur, bătrînețea a împiedicat-o să se cocoațe pe ditamai TAB-ul ori să meargă la apărarea televiziunii și a poliției împotriva bandelor de legionari, dar asta nu înseamnă că n-a făcut tot ce i-a stat în putință, fie pe la cozi, fie prin troleibuze, ba chiar a scris și la gazetă să-și manifeste entuziasmul. A scris cu încredere, dîndu-și seama că azi are și ea un cuvînd de spus. Doamne, și cum s-o mai fi oțărît madam Delcă văzînd că împotriva aleșilor poporului pe care îi îndrăgise din prima clipă fiindcă zîmbetul lor bun a înfiorat-o, împotriva acestor oameni minunați s-au găsit să certească tot felul de neisprăviți care nu știu nimic altceva decît să iasă-n stradă și să urle, dar-ar dracu' și-n coiu' lor de golani ! Ieșindu-și din sărite, madam Delcă a scuipat în televizorul Moapsei, ptiu !, urlînd cu vocea ei gîjîită : „Ce mai vreți mă ? ! Ce nu v-ajunge ? !". Și ăla ca ăia, că la ce să te-aștepți de la niște neisprăviți care fac pă studenții da' în loc să-nvețe carte s-adună-n piață și cîntă, păi d-aia cîntă că-s drogați și nici o pagubă că i-au bumbăcit minerii și jandarmii, să le iasă naibii gărgăunii din căpățînă ! Deci, bașca golanii, încă mai tare au înfuriat-o pe madam Delcă cînd tot apăreau într-o vreme la televizor niște ăia unii cu pretenții dă filozofi și poeți dezidenți, cînd doar ea văzuse bine cine-a făcut revoluția. Ai naibii firăscoși că nu se mai satură de revindecări iar după ce s-au hăndrălăit prin toată lumea pă banii statului i-au mai chemat și p-ăilalți, pă fugarii ăia care, or fi ei unii și oameni calitoși, da' nici așa să-i îmbuibăm noi acum, să le dăm lor pe mînă cultura ! Și iar n-a mai răbdat-o sufletul și iar a scuipat în televizor săraca madam Delcă.

Dar parcă numai madam Delcă... C-așa-i la revoluție ! Pe lîngă multele tragedii cînd toată lumea își manifestă într-un glas suferința, ba chiar se ajunge ca ucigașii să depună coroane de flori pe mormintele celor uciși de ei, plîngînd laolaltă cu rudele îndoliate, pe lîngă atîta durere rînjind sfidător la lumina zilei sau a reflectoarelor, există și tragedii cumva mai ascunse în care omu' de bine rîde din toată inima.

9 martie 1991

Șerban Lanescu

moda, altfel

O nuntă ca în povești, într-un palat fără noroc

Palais des Tuileries are o istorie zbuciumată, dramatică, subiect incitant pentru multă literatură. Poruim de la următoarele, doar de la următoarele, și trecem peste multe întîmplări pentru a putea surprinde moda unei epoci, de care și astăzi, inconștient, aparținem. Caterina de Medicis a ales un teritoriu, la est de Louvre, pentru a construi un palat. O parte din terenul ales aparținuse unei vechi „țiglării — tuilerie" și de aceea palatul, a cărei **construcție** a început în 1564 și a continuat pînă la moartea proiectantului (1570), Philibert Delorme, a căpătat numele de **Tuileries**. Palatul a fost supus nefericirilor nu numai ca politică, ci și ca operă de construcție, mereu începută, părăsită, reluată, distrusă. Mereu cu aureole de incendii, furtuite sau organizate, a căpătat renumele unui loc blestemat, care niciodată n-a adus **stăpînilor** Franței altceva decît nenorocire. Charles-Louis-Napoleon Bonaparte, adică NAPOLEON III, n-a ținut seama de superstiții, așa că s-a însurat cu domnișoara de Montijo, la locul lipsit de noroc.

Căsătoria civilă a avut loc la Tuileries, în seara zilei de ianuarie 29, 1853 la ora opt. Mirii au intrat în palat prin pavilionul Florei. Societatea era „mai mult decît corespunzătoare". În ciuda tuturor pretențiilor de înaltă etichetă, Prințul Napoleon a fost singurul bărbat care nu a purtat uniformă sau un altfel de costum reprezentativ. A purtat un simplu costum negru, de seară. Dar această ținută „a fost revizuită" mai tîrziu, istoria spune că îndată ce s-a numit General de Divizie, deși nu a servit nici măcar o oră în armată, Împăratul a acceptat să poarte în **ocazii oficiale**, UNIFORMA. (Uniformă Imperială, bineînțeles). Cu uniformă sau fără, fericit sau resemnat, Prințul Napoleon și-a făcut datoria la nunta imperială, a purtat Ordinul Lîna de Aur și Colanul suprem al Legiunii de Onoare (care aparținuseră lui Napoleon I). De la **salon de famille** la **salon d'honneur** s-a ajuns, cu toată eticheta prescrisă de Primul Imperiu, apoi la Camera Mareșalilor, în care Achille Fould, ca ministru de stat, a oficiat : „În numele Împăratului, al Constituției și al legii, declar că Maiestatea Sa Napoleon al III-lea Împărat al Franței prin Grația lui Dumnezeu și prin Voința Națională, și Excelența Sa, Domnișoara Eugenia de Montijo, Contesă de Teba, sînt uniți prin căsătorie". **O cantată**, special compusă de Auber, pe versuri de Méry, un scriitor provensal, o slujbă religioasă (doar pentru împărătească !) și.. în bombănitul tunurilor. Ea se întoarce de la Elysée (unde se odihnise un pic) la Tuileries, unde avea loc „gătitul miresei". Ținuta ei de mireasa, cu trenă lungă, era din mătase grea, albă, acoperită cu cel mai rafinat **Alençon** (cea mai prețioasă dantelă, cea mai scumpă, perfect realizată la „vîrful acului" — **point de France** —, cu motive florale sau „păsăricești" sau de „boschete", cea mai greu accesibilă din cauza preturilor ridicate, denumită **Regina dantelelor** secolului al 18-lea). Și cum devenise Împărăteasă, cu o seară înainte, bijuteriile Coroanei îi erau puse la dispoziție. **Ea a** ales o broșă care simula soarele pentru cordon, pentru talie, istoricul **REGENT** sau **DIAMANTUL PITT** (Intriga, înșelătoria, aventura, avariția umană au fost garda regală a istoriei unui diamant indian, fatetat în formă de pernită. Cu secole în urmă, imensa piatră — despre începuturile istorice mai există și astăzi culoare secrete, labirintice — a fost ascunsă în bandajele ce înfășurau rana unui sclav, pe care acesta și-o făcuse singur, sperînd că pe vaporul pe care urma să fie transportat, va putea evada vînzînd neprețuita piatră. Surprins în plină desfășurare a acestui comerț, a fost lichidat de către căpitanul vasului, care...? ...a confiscat diamantul și l-a vîndut ! Istorie și aventură, pînă cînd a ajuns în posesia lui Pitt guvernatorul Madrasului și care, contra sumei de 650 000 de mii de dolari, l-a vîndut, în 1717, lui Philippe, duce de Orleans și Regent al Franței. Din acest moment **diamantul se numește REGENTUL și a** fost considerat una dintre cele mai valoroase bijuterii ale Coroanei Franceze. A fost un gest riscant ca etalare, căci, în Franța, s-a dovedit a fi dificil să porți o coroană. „Mais c'est la vie !" Ludovic al XV-lea și a pus **REGENTUL** ca piesă a încoronării sale. Două generații mai tîrziu, Marie-Antoinette și-a decorat cu el o enormă pălărie de catifea neagră, pe care a purtat-o „măcar o dată", pe capul ei decapitat fără pălărie. Napoleon I și-a împodobit sabia cu acest **REGENT**. Împărăteasa Eugenia, mai tîrziu a folosit această nestemată indiană în diadema ei cu desen grecesc. **REGENTUL** a avut o viață zbuciumată pînă cînd, cumpărat la o licitație, în 1887, de Bijuteriile Coroanei, a ajuns la Louvre, unde trebuia să doarmă într-o strălucire pașnică. De fapt, numai în 1940, a făcut o scurtă călătorie la Chateau Chambord, ca să scape privirii nimicitoare a Germaniei hitleriste formînd planeta și alte trei sute de **briliante** ca ace ale soarelui. O diademă de șase sute de diamante umbreau strălucirea părului ei, în timp ce de sub o creangă de portocal înflorit cădea un voal țesut în „punct de Brussels". Un șirag de perle (proprietatea personală a miresei) îi înconjura de cîteva ori gîtul înalt și nobil. Și ca o completare supremă a splendorii bijuteriilor purtate se adaugă grația unei femei născute să fie REGINĂ.

Mirii, cu un cortegiu impresionant, descris cu amănunte de foarte mulți martori, majoritatea oameni de la Curte dar și **UNII** care, cu timpul, au devenit mari scriitori, martori și scriitori **adevărați** (Zice Vlahuță: „Adevărul este fiul timpului") au pornit spre **Notre Dame**, pentru căsătoria religioasă, în caleașca „recondiționată" a lui Napoleon I cu Maria-Louisa. Și ... ce să vezi, deodată ? Cînd să iasă din palat, Coroana Imperială ce împodobea trăsura a căzut, s-a rostogolit, pur și simplu... Faptul în sine a fost rezolvat, nunta a continuat, Împăratul a întrebat ce s-a întîmplat și i s-a răspuns, de către Fleury, că i se va explica, altă dată, o **anecdotă**. Anecdota era aceasta : același accident, penibil, i se întîmplase lui Napoleon I, în aceeași caleașcă, pe același drum, cu Maria Louisa. **Infaustum omen !** O doamnă spaniolă, martoră la nuntă, s-a mirat că Împărăteasa purta șirag de perle (fiind Spaniolă !), căci după o veche credință castiliană, femeile care poartă **perle** la nuntă au parte de lacrimi.

În ciuda fastului religios, foarte lung și obositor, s-au găsit „unii din popor" să zică : **Sapristi, ...as vrea să fiu în locul** Împăratului !". Este singurul loc dorit prin **Coup d'État**. Luați Aminte, zise Domnul !

Corina Cristea

Varlam Şalamov

Povestiri din Kolîma

Beletristica lui Varlam Tihonovici Şalamov (1907—1982) s-a impus definitiv în conştiinţa literară europeană, aducînd cu ea suflul proaspăt al imaginilor nude, directe, deseori brutale ale ochiului rusesc dar şi crîmpeiul de lumină din sufletele torturate ale locuitorilor arhipelagului Gulag.

Varlam Şalamov s-a născut la Vologda, în familia unui preot. Începe să scrie proză şi versuri încă din tinereţe. Prima dată este arestat, pentru o scurtă perioadă, în 1929, cînd era încă student la Universitatea din Moscova. În 1937 este arestat din nou şi trimis în lagărul de muncă din regiunea Kolima, aflată dincolo de cercul polar. În anii cincizeci este eliberat şi începe să scrie, în exil, ciclul de proză scurtă „Povestiri din Kolima". Toate strădaniile sale de a le publica în patrie au rămas zădarnice. În anii '70 povestirile sale au văzut lumina tiparului în Occident, fără acordul scriitorului. În timpul vieţii i-au apărut în patrie doar cinci plachete de versuri, apreciate în mod deosebit de Boris Pasternak, de care îl legă o prietenie caldă încă din anii detenţiei şi ai exilului. Bolnav şi părăsit, Varlam Şalamov se stinge într-un azil de bătrîni.

În paginile „Povestirilor din Kolima" irumpe mulţimea pestriţă a deţinuţilor în pufoaice şi mantale sfîşiate, obiele zdrenţuite şi feţe degerate, dar cu chipuri şi destine inconfundabile. De regulă, istorisirile sale sînt scurte, prozatorului parcă venindu-i greu să lungească relatarea, pentru că există totuşi un prag, o limită în redarea sentimentului de durere sfîşietoare ce nu poate fi retrăită un timp prea îndelungat. Terminînd însă o povestire şi dîndu-i parcă cititorului răgazul de a-şi trage sufletul, Şalamov începe să depene alta, şi astfel din noianul de scene, chipuri şi imagini se ţese un epos unic, aducîndu-ne în faţa ochilor ţinutul Kolima, cel scăldat în lacrimi şi sînge.

DULGHERII

De zile şi nopţi, totul era învăluit într-o negură lăptoasă şi densă, de nu vedeai omul la doi paşi. De altminteri, nici nu era nevoie să te duci de unul singur prea departe. Puţinele trasee spre cantină, spital sau punctul de control puteau fi ghicite cu ajutorul unui instinct dobîndit pe căi necunoscute şi semănînd cu acel simţ de orientare pe care îl au animalele şi care în anumite condiţii se trezeşte şi la om.

Muncitorilor nu li se spunea cîte grade sînt afară, lucru care nu i-ar fi ajutat, de altfel, la nimic, căci trebuiau să meargă la lucru oricîte grade ar fi fost. Şi-apoi, deţinuţii cu vechi state de serviciu apreciau destul de exact gerul şi fără termometru : dacă plutea peste împrejurimi pîcla îngheţată însemna că gerul atinge 40 de grade ; dacă la respiraţia încă neîngreunată aerul ieşea din plămîni cu un anume şuierat, atunci erau 45 de grade ; dacă respiraţia îţi era nu numai şuierătoare, dar şi cu gîfîieli trebuiau să fie 50 de grade. Mai jos de 55 de grade, scuipatul îţi îngheaţă înainte de a ajunge la pămînt. De mai bine de două săptămîni se întîmpla chiar aşa.

În fiecare dimineaţă, Potaşnikov se trezea cu speranţa că gerul s-a mai domolit ; din experienţa iernii trecute, ştia că, oricît de coborîtă era temperatura, pentru a avea o senzaţie de cald, importantă era o schimbare bruscă de temperatură, un contrast. Aşa, de pildă, dacă gerul avea să ajungă la 40—45 de grade, timp de două zile, li se va părea tuturor că afară e mai cald, iar pentru mai mult de două zile nu avea rost să-ţi faci planuri.

Numai că gerul nu dădea înapoi, şi Potaşnikov îşi dădea seama că nu va mai putea rezista. Gustarea de dimineaţă îţi ajungea pentru cel mult o oră de muncă, după care venea oboseala şi gerul te pătrundea „pînă la oase" — această expresie populară se dovedea a nu fi doar o simplă metaforă. Pentru a nu îngheţa pînă la prînz, nu-ţi rămînea decît să tot dai cu hîrletul şi să sari de pe un picior pe altul. Prînzul cald, vestita „zeamă lungă" şi cele două linguri de arpacaş, îţi refăceau în prea mică măsură forţele, totuşi, te încălzeau. Puterile însă îţi ajungeau din nou doar pentru o oră, apoi pe Potaşnikov îl cuprindea un soi de dorinţă bar să se încălzească, ba pur şi simplu să se întindă peste bolovanii ascuţiţi şi înghеţaţi şi să moară. Ziua, totuşi, se sfîrşea şi, după cină, umplîndu-şi burta cu apă şi pîine, pîine pe care nici unul dintre ei nu o mînca la cantină o dată cu suoa ci o aducea în baracă. Potasnikov se culca imediat.

Culcuşul îl avea bineînţeles pe priciul de sus, jos era frig ca într-o hrubă îngheţată, şi cei ale căror culcuşuri erau acolo, o jumătate din ceasurile de noapte se grămădeau în jurul unei sobe, îmbrăţişînd-o pe rînd, căci soba era abia caldă. Lemnele nu le ajungeau, căci trebuiau să fie aduse după orele de muncă de la o depărtare de patru kilometri, fiecare se fofila în fel şi chip de la această corvoadă. Deşi sus era mai cald, oamenii se culcau în hainele cu care veneau de la muncă : pufoaice, mantale, pantaloni vătuiţi, căciuli. Sus era mai cald, dar şi acolo, în timpul nopţii, părul îngheţat ţi se lipea de pernă.

Cu fiecare zi ce trecea, Potaşnikov simţea că forţele îl părăsesc tot mai mult. El, un bărbat de treizeci de ani, se opintea din răsputeri să se cocoţe pe priciul de sus şi tot atît de anevoie să se dea jos de acolo. Vecinul lui murise, murise în tăcere, nu s-a mai sculat, şi nimeni nu se întreba de ce a murit, ca şi cînd cauza morţii sale nu putea fi decît una singură, bine cunoscută de toată lumea. Cel care era de planton în acea zi se bucura că moartea celuilalt nu survenise seara, ci către dimineaţă, căci în felul acesta raţia zilnică a mortului avea să-i revină lui. Toţi ştiau acest lucru, Potaşnikov, totuşi, îşi făcu curaj şi se apropie de planton şi-i zise : „Dă-mi şi mie o bucăţică de coajă". Omul însă îl acoperi cu un noian de sudălmi murdare care pot fi proferate numai de cel care se ştie mai puternic şi este sigur că înjurăturile sale vor rămîne nepedepsite. Numai în împrejurări ieşite din comun cel slab îl înfruntă pe cel puternic : acesta nu este decît un curaj al disperării. Potaşnikov tăcu şi se dădu la o parte.

Trebuia, aşadar, să ia o hotărîre, să născocească ceva cu creierul său slăbit. Sau să moară. De moarte Potaşnikov nu se temea. Dar o dorinţă de nestăvilit, un gînd îndărătnic puse stăpînire pe el : acela de a muri undeva la spital, într-un pat, bucurîndu-se de atenţia altor oameni, fie şi de-o atenţie cazonă, numai să nu crape afară, în ger sau în baracă, strivit de cizme, printre sudălmi, noroi şi totala nepăsare a celor din jur. Totuşi nu-i condamna pe oameni pentru nepăsarea lor : înţelesese de multă vreme de unde provine o asemenea obtuzitate şi răceală sufletească. Gerul, acel ger cumplit care prefăcea în gheaţă un scuipat zburînd prin aer, împietrise pînă şi sufletul omenesc. Dacă gerul putea să-ţi înghеţe măduva oaselor, să-ţi usuce creierul, el putea, firеşte, să-ţi înghеţe şi sufletul. Căci gerul nu te lăsa să te gîndeşti la nimic. De fapt, totul se explică simplu. Cînd este chinuit de frig şi de foame, creierul îţi este alimentat prost, celulele creierului ţi se chircesc — este un proces natural, şi doar bunul Dumnezeu ştie dacă, aşa cum spun medicii, el este reversibil, fiind asemănător degerării, sau distrugerea lor este definitivă. Tot astfel şi sufletul, înghеţat şi chircit, poate să-ţi rămînă rece, pustiit, pe vecie. Toate aceste lucruri Potasnikov le gîndise cu mult timp înainte, acum nu rămăsese în el nimic în afara dorinţei de a aştepta să treacă gerul şi de a rămîne în viaţă.

Trebuia, desigur, să fi căutat mai de mult nişte căi de salvare. Ele nu erau prea multe. Puteai să devii şef de echipă sau supraveghetor, în general să te ţii mai pe lîngă şefi. Sau să te aciuiezi la bucătărie. Pentru bucătărie, însă, existau sute de concurenţi, iar la gîndul de a ocupa funcţia de şef de echipă Potaşnikov renunţase în urmă cu un an, jurînd să nu constrîngă aici niciodată pe nimeni. Nici măcar cu preţul salvării propriei sale vieţi nu dorea ca tovarăşii săi aflaţi în pragul agoniei să-l blesteme înainte de a muri. Potaşnikov îşi aştepta, aşadar, moartea de la o zi la alta, şi i se părea acum că acea zi sosise.

Înghiţind pe nerăsuflate o strachină de zeamă călduţă, continuînd să mestece fărîma de pîine şi abia tîrîndu-şi picioarele, ajunse anevoie la locul său de muncă. Echipa era încolonată, gata să înceapă lucrul, şi printre rînduri se plimba un ins gras, cu faţa stacojie, purtînd căciulă de ren, cizme lungi de blană cum poartă iacuţii şi un cojoc alb. Scruta cu atenţie chipurile istovite, murdare, apatice ale muncitorilor. Aşteptînd sfîrşitul acelei întîrzieri prelungite, oamenii se foiau pe loc, în tăcere. Şeful de echipă era şi el aici, spunîndu-i ceva, cu mult respect, insului cu căciulă de ren.

— Vă asigur, Alexandr Evghenievici, că nu am asemenea oameni. Mergeţi la Soloviov sau la cei de la administrativ. Aştia sînt cu toţii nişte intelectuali. Un chin cu ei, Alexandr Evghenievici.

Insul cu căciulă de ren încetă să se zgîiască la oameni şi întoarse capul spre şeful de echipă.

— Şefii de echipă nu-şi cunosc oamenii, nici nu vor să ştie, nu ne ajută deloc, spuse el cu o voce răguşită.

— Cum credeţi, Alexandr Evghenievici.

— Am să-ţi dovedesc îndată. Cum te numeşti ?

— Mă cheamă Ivanov, Alexandr Evghenievici.

— Ai să vezi imediat. Măi, băieţi, fiţi atenţi la mine. Insul cu căciulă de ren se postă în faţa echipei. Conducerea are nevoie de dulgheri care să facă sănii pentru cărat pămînt.

Tăcură cu toţii.

— Vedeţi, Alexandr Evghenievici, zise în şoaptă şeful de echipă.

Pe neaşteptate Potaşnikov îşi auzi propria voce.

— Eu sînt dulgher, zise şi făcu un pas înainte. Din flancul drept, în tăcere, ieşi în faţă un altul. Potaşnikov îl cunoştea, numele lui era Grigoriev.

— Ai văzut ? insul cu căciulă de ren se întoarse către şeful de echipă. Eşti un găgăuţă, un rahat şi atît. Băieţi, veniţi după mine.

Potaşnikov şi Grigoriev abia izbutiră să ţină pasul cu el. Omul se opri.

— Dacă o să mergem tot aşa, spuse răguşit, n-o să ajungem nici la amiază. Uite ce-i. Eu mă duc înainte, iar voi să veniţi la Sergheev, la atelierul de tîmplărie. El e şef de lucrări. Ştiţi unde-i atelierul ?

— Ştim, ştim, strigă Grigoriev. V-am ruga să ne serviţi cu o ţigară.

— E veche placa, mormăi printre dinţi insul cu căciulă de ren şi, fără să scoată pachetul din buzunar, trase afară două ţigări.

Potaşnikov merse în faţă, gîndind cu încordare. Astăzi o să stea la căldură în atelier, o să ascută toporul, o să-i pună coadă. Şi-o să mai ascută şi un ferăstrău. N-o să fie nici o grabă. Pînă la prînz abia dacă „va lua în primire" sculele, vor semna amîndoi de primire, vor căuta magazionerul. Abia spre seară cînd se va lămuri că nu sînt în stare să facă nici coadă de topor, nici să rostuiască un ferăstrău, vor fi daţi afară, spre a se întoarce a doua zi din nou la echipă. Astăzi însă el, Potaşnikov, va sta la căldură. Iar dacă Grigoriev se pricepe cît de cît la dulgherie, s-ar putea ca şi mîine şi poimîine el s-o facă la rîndul lui pe dulgherul. Va fi, adică, ajutorul lui Grigoriev. Iarna e acum pe sfîrşite. Iar la vară, aşa scurtă cum e, va supravieţui cumva.

Potaşnikov se opri, aşteptîndu-l pe Grigoriev.

— Cunoşti ceva dulgherie ? întrebă cu răsuflarea întretăiată, încercînd o licărire de speranţă.

— Ştii, zise pe un ton vesel Grigoriev, eu eram, de fapt, asistent la Institutul de filologie din Moscova. Cred însă că oricine din cei ce posedă studii superioare, mai cu seamă studii umanistice, trebuie să ştie în mod obligatoriu să cioplească o coadă de topor ori să rostuiască un ferăstrău. Cu atît mai mult cînd treaba asta se face lîngă o sobă fierbinte.

— Înseamnă că şi dumneata eşti...

— Nu înseamnă nimic. Timp de două zile îi vom păcăli iar după aceea... Ce importanţă va mai avea pentru dumneata acest „după aceea".

— Ba n-o să-i păcălim decît o zi. Mîine o să ne trimită înapoi la echipă.

— Nu-i adevărat. Într-o singură zi nu vor reuşi să ne transfere de la tîmplărie. Căci mai întîi va trebui să ne ia în evidenţă, să întocmească o listă. Iar după aceea să ne steargă iar din registre...

Cu greu reuşiră cei doi să deschidă uşa îngheţată. În mijlocul atelierului de tîmplărie duduia o sobă de tuci înroşit acum că para focului. Cinci tîmplari lucrau la tejghelele lor fără să poarte pe ei pufoaice şi căciuli. Cei intraţi îngenunchiaseră pe dată în faţa uşiţei deschise a sobei, în faţa aprigului zeu al focului, unul din primii zei ai omenirii. Scoţîndu-şi mănuşile, întinseră mîinile spre godin, vîrîndu-le aproape de-a dreptul în pălălaia focului. Degetele lor de nenumărate ori degerate, care îşi pierduseră sensibilitatea, nu simţiră imediat căldura. Un minut mai tîrziu, fără să se ridice de jos, îşi scoaseră căciulile şi îşi deschеiară mantalele.

— Pentru ce aţi venit ? întrebă neprietenos un tîmplar.

— Sîntem dulgheri. Vom lucra aici, spuse Grigoriev.

— Din dispoziţia lui Alexandr Evghenievici, adăugă în grabă Potaşnikov.

— A, deci despre voi ne-a vorbit şeful de lucrări că trebuie să vă dăm în primire cîte o lamă de topor, spuse Arnstrem, un sculer în vîrstă, care geluia într-un colţ mai multe cozi pentru lopeţi.

Prezentare şi traducere de Vadim Galche

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Alte situaţii din arbitraj

Să presupunem că pe axa N-S se produce, în timpul licitaţiei sau al jocului de levată, o anume iregularitate care reclamă prezenţa arbitrului. În mod firesc, arbitrul va culege informaţiile despre respectiva neregulă de la jucătorii axei adverse E-V dar, tot firesc, va asculta şi punctul de vedere al axei care a greşit. Se poate întîmpla ca despre acelaşi fapt cele două axe să aibă opinii complet diferite, lucru relativ frecvent în cazul aşa-zişelor greşeli interpretabile. Cum va proceda arbitrul în luarea deciziei ? Dacă este numai autoritar va sancţiona greşeala conform regulamentelor fără să pună în balanţă cantitatea de adevăr din „interpretările" oferite de axa culpabilă. Dacă pe lîngă autoritate mai are şi fler, va căuta să descifreze adevărul cel adevărat din analiza comparată a adevărurilor susţinute de fiecare axă în parte şi va lua o decizie care să reflecte cît mai just cu putinţă situaţia reală apărută în joc. Fie într-un caz, fie în celălalt, decizia va rămîne în limitele obiectivităţii asigurate de normele arbitrajului. Există însă şi situaţii, destul de numeroase, în care obiectivitatea sau imparţialitatea sau chiar justeţea deciziei se împiedică de natura ambiguă a greşelii. Aşa de pildă, dacă un jucător, să zicem E, face o „renonsă" (presupun termenul cunoscut şi nu-l mai explic) pe care şi-o recunoaşte la sfîrşitul levatei respective, retrăgîndu-şi cartea jucată greşit şi înlocuind-o cu cartea ce răspunde culorii jucate, ce trebuie să facă arbitrul ? Dacă admite autorevocarea „renonsei" greşeşte, pentru că, defosînd la culoarea jucată o carte dintr-o altă culoare, jucătorul în cauză poate semnaliza partenerului ce să joace în levatele următoare. Dacă sancţionează axa pe care s-a produs „renonsa" cu pierderea a două, sau trei levate, precum glăsuiesc unele coduri de arbitraj, iarăşi greşeşte pentru că respectiva „renonsă" n-a influenţat desfăşurarea jocului, ea fiind recunoscută oarecum simultan cu momentul producerii, iar posibilitatea semnalizării ilicite e doar o prezumţie, necum o probă de vinovăţie. Cel mai înţelept ar fi să accepte revocarea „renonsei" şi totodată, să oblige axa în culpă să nu joace, la prima preluare a levatei, culoarea semnalizată. E o înţelepciune care nu ţine atît de inteligenţă sau de buna cunoaştere a jocului (sînt absolut necesare însă şi acestea) cît de fair-play, calitate onorantă pentru cel care joacă, dar cu totul vitală pentru cel care arbitrează.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti
5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 27 martie 1991 **13 (61)**

Ziua de mîine

Să întîmpinăm cu fruntea sus ziua de mîine. Căci, vrem noi sau nu vrem, ea tot vine. Vine cu întregul ei alai de fapte scontate și de întîmplări neașteptate și de „bucurii" economice sau/și spirituale. Ei, zilei de mîine, să ne dăruim deci trupul și sufletul, ca niște buni și de oameni iubitori ce sîntem. Ieri-alaltăieri am votat, am văzut soarele răsărind exact cînd se ivea candidatul la președinție cel mai iubit, cel mai iubit fiu al poporului. 85% iubire și doar 15% altceva. Ieri-alaltăieri am țipat subțire și răgușit, cu excitație mulierească la apariția altui fiu iubit al poporului, care mai apoi avea să și devină iarăși ceea ce deja era, adică prim-ministru și mai apoi, ceea ce dorea să fie : lider național. Avem președinte, avem prim-ministru, avem lider național, dar n-avem mălai, carne, tutun, pîine, unt etc. Mai nimic, în afară de persoanele de mai sus și de persoanele care-i însoțesc ? Pășim cu pași repezi, în felul acesta spiritualizat, tot mai desprinși de cele materiale, spre „viitorul luminos al omenirii", spre ziua de mîine, spre „comunism în zbor". În așteptarea acestei frumoase zile, în realitate un șir de zile, să mai ieșim în stradă, mărșăluind în monom, și să strigăm plini de elan : „Liberali și țărăniști, puneți mîna și munciți !", cu acea rimă curat inefabilă, curat fesenistă, încă dinainte de „convenția națională", sau : „Rațiu și Cîmpeanu, afară din țară !", cu aceeași rimă, același tip de rimă, ori fără nici o rimă, însă cu o noimă supremă : „Jos intelectualii !", „Moarte intelectualilor !" și, în sfîrșit, iarăși rimat : „Noi muncim, nu gîndim !"

În 1947, Gh. Gh.-Dej și Petre Groza, care băgau știți ce și în cine, l-au făcut pe regele Mihai I să plece și să le lase lor și urmașului lor locul, amenințîndu-l pe rege că altfel vor fi uciși circa 1000 de tineri pe care îi aveau în mîna lor tare, capăt al brațului de fier (lung) al revoluției. În 1989, ca să ni se pară că am scăpat de comunism, au murit circa 1000 de oameni, majoritatea de vîrsta primei tinereți. Printre ceilalți, se va fi aflat cine știe, și vreunul dintre cei care au scăpat cu viață prin abdicarea de la 30 decembrie 1947... Oricum, în felul acesta, cercul s-a închis. Ziua de mîine poate păși triumfătoare peste capetele noastre, călcînd pe-un strat ca de pămînt, cum pe-un strat subțire pășim noi, nepăsători, peste oasele celor care sînt îngropați dedesubt.

Ziua de mîine vine repede, în fiecare secundă, cu tot alaiul ei de murdării și nenorociri.

S-o întîmpinăm cum se cuvine.

Nicolae Prelipceanu

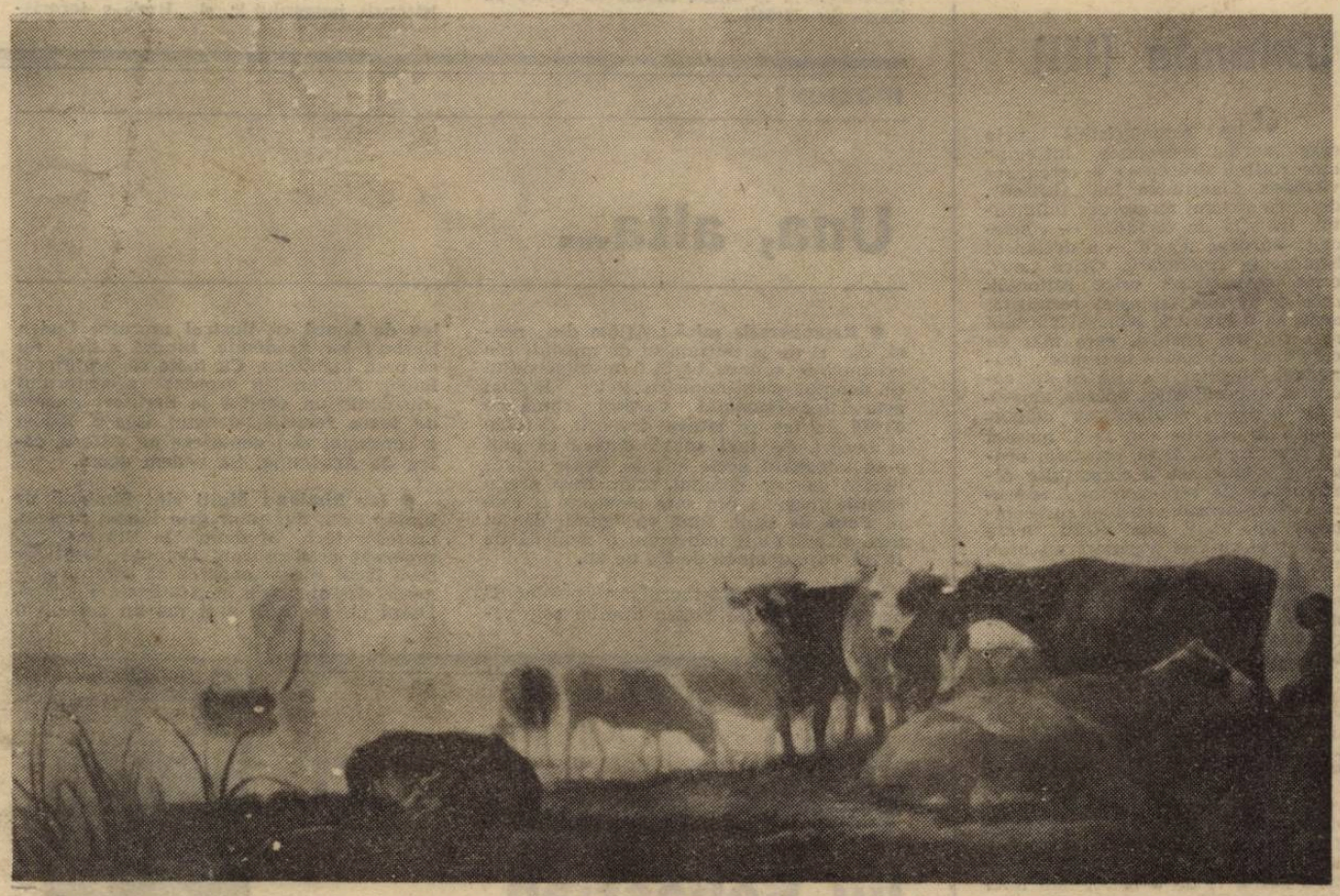

ALBERT KEIP (sec. XVII) „Vite la adăpat" Muzeul Pușkin — Moscova

Forma întîmplării

apoi am ațipit
și-același viscol
ne-ntîmpina și dincolo : ca vîsc al
unui stejar cu frunze de secunde
și amîndoi ne asumasem riscul
de-a ne-ntîlni mereu — dar unde ? unde ?

în preajma noastră se-ntîmpla ceva
iar noi eram chiar sîngele-ntîmplării
un sînge ce curgînd se întreba
ce martori va avea la ce se-ntîmplă
(ciudată era ora pe perete —
un cap pe brațu-ntins și-aceeași tîmplă
pe care -același zvîcnet se grava)

o gură numai gură se-ntreba-ntr-un
suris al nimănui : cine va crede ?

și ne-am trezit

și-aveam același cuantum
de inocență-n ochi și-același sfredel
fora sublima formă-a întîmplării : —
spumă rîzînd pierind pe țărmul mării

Ștefan Aug. Doinaș

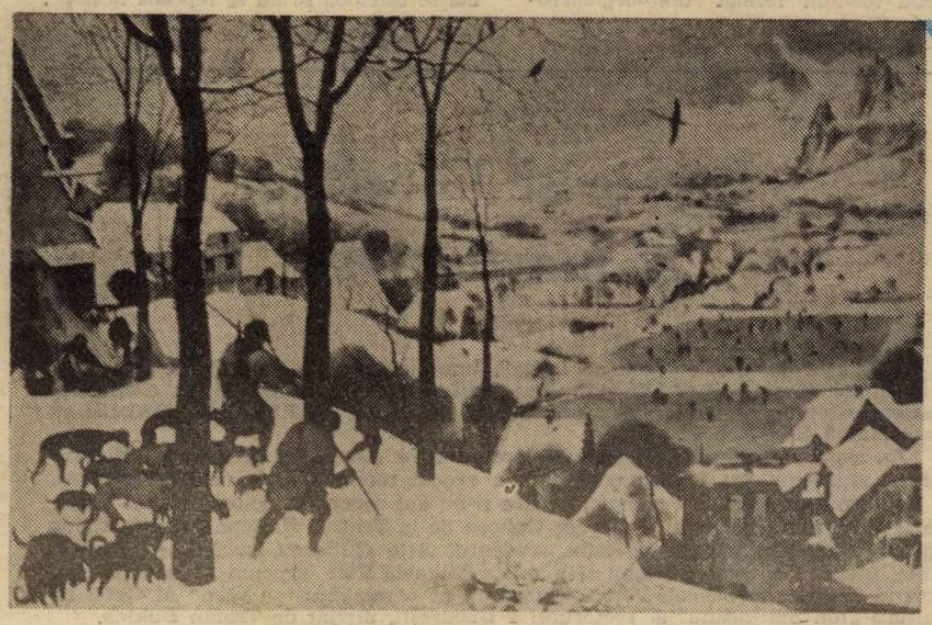

BREUGEL CEL BĂTRÎN (sec. XVI) „Vînători pe zăpadă"
Muzeul de Artă — Viena

poezii de

SALVATORE QUASIMODO

în pag. 15

în pag. 16:

CONFUZIA

o piesă de

VÁCLAV HAVEL

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Uniunea (III)

a

altă caracteristică prin care „partea reproduce întregul" este rotirea drăcească a cercurilor vicioase. Finalitatea lor „filfiind", deja, ca steagul mortului : falimentul. Inflația de facilități — consecință aproape logică — a declansat hemoragia financiară. Orice „nu", orice suspendare, orice raționalizare ar fi fost (și este) resimtită, acut, ca o cenzură. Noi reviste, noi redactii, noi posturi, care mai de care mai „imperios necesare", frăgezirea vechilor matrite cu noi cadre și experimente, adesea aluvionate orbește, spulberarea embargoului la ieșirile din țară, paralel cu ametitoarea fugă valutară, progresia geometrică a obligațiilor diplomatice de reprezentare, sporurile de salarizare, paralel cu scumpirile din toate, noul sediu (care numai piscină si aeroport nu are), noi case de odihnă, noi chirii, secții de ceramică si strunguri în consecință, mă rog, cereri, lume, scheme si state de plată supraîncărcate, un puhoi contabilicesc, tămbălău, soferi, aprovizionare, deplasări, foi de drum, aproape-o mie de noi membri, s.a.m.d. — totul, cum stim, pe fondul barbariei arghirofile de pe piața hîrtiei, din tipografii si transporturi, pe fondul stopării productiei de carte, al parazitarului (si sabotantului sistem) de difuzare a presei, al incapacității de adaptare din sistemul editorial de stat, în fața concurenței editurilor particulare etc. Pe scurt, „intrările" bugetare par a fi de 3—4 ori mai mici decît „ieșirile" si „necesarul". Eu, unul, nu aud nimic altceva la Uniune, oriunde m-as întoarce, decît : „gata ! în 2—3 luni s-a terminat". Balaur pluricefal, administrația a înghițit creația. Totul a fost necesar, pentru ca, acum, totul să ne sufoce. Vicioasele cercuri ale „condițiilor obiective", plus exercitarea absolut anemică a (cu vorba lui A. Pleșu) „imaginației noastre financiare", plus alergia oficială la relația politică-scriitorime, cu efectele bine știute ale sadismului „cenzurii economice", tradiționala noastră nepăsare bugetivoră, autismul pecuniar și obsesia rentabilizării în scopuri exclusiv individuale, alături de conjugarea fatidică a elanului megaloman cu precaritatea tot mai accentuată a mijloacelor — au conturat imaginea de acum. Care este aceea a unui urias ierbivor cocotat în copac si care, pentru a reveni la iarbă, nu vede altă soluție, decît a-si roade toate crengile de sub tălpi. Si, desigur, cu mirosul lor cel rafinat, carnasierii au si înconjurat prada, încurajați chiar de Vînător, după cum au arătat-o recentele „inițiative de pace" (!) ale „instituției prezidențiale". Noi, ce vom alege ? reformismul moderat, reformismul radical, sau autodesființarea ? Analistul, dacă e de bună credință, ar decreta rece : a se intra în regim de austeritate ! opriți, evaluați, adunați si scădeți, că de ipotecat nu mai aveți ce ipoteca, în afară de voi înșivă. (Ori — chiar asta și vreți ?!) Noi, fie sangvini, fie melancolici, nu vrem să auzim de recesiune, de austeritatea autoimpusă, de urgentarea montării acelor faimoase tipografii, paralel cu stricta dozare, ori suspendare vremelnică, a unor facilități și supradotări. Balzacul din noi încă soarbe din cafea (tacticos, inconștient, disprețuitor, sau naiv, după caz) ori se strecoară pe usa de serviciu, cînd portăreii bat la poartă. Mă rog, boieri, d-voastră, mi-am spus si eu o părere, iertați de vorbă proastă !

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează?

Vom avea o nouă primăvară contestatară ?

Azi e **baba mea** ! Aud lîngă mine, repetind fericită, o tînără unei alte tinere adăugate, de pe margine, coloanei de manifestanți : așa va fi tot anul ! E o zi splendidă, însorită, de primăvară, plină de promisiuni amoroase...

E un marș pașnic, 1 martie. Pășesc în cadența manifestanților : după ce am salutat discret, cît am stat pe trotuar, pe Mihai Șora sau pe Victor Rebengiuc, Sorin Dumitrescu sau Stere Gulea, abia dînd din cap, solemn... E un marș **împotriva violentării oamenilor de cultură**... Sunt cîteva sute în coloană : dar vor fi cîteva mii de protestatari adăugați pe traseu scriitorilor, artiștilor plastici, actorilor și regizorilor, profesorilor, elevilor de liceu (e și o pancartă cu „Liceul de informatică" !) și studenților, îndeosebi studenților... E bine : măcar să trăim cu iluzia demnității...

E un marș împotriva calomniei creatorilor adevărați de azi, care nu vor să colaboreze cu această Nouă Putere, Neocomunistă, compromisă iremediabil pe plan politic. Recitind în gînd o pancartă : „Calomnie = Violență"... Un marș „enervant de pașnic", organizat de Asociația Solidaritatea Universitară și Convenția studențească bucureșteană : de la Piața Operei la Universitate și Piața Victoriei...

Ce spuneți ? Vom avea o nouă primăvară contestatară ? Dacă vom avea o **contramanifestație** la manifestația de azi... Ha-ha. Asta deja e o stare de reflecție ! Și starea de reflecție nu e o stare **contra naturii** ? A naturii...

„Cine dorește moartea intelectualilor ?" : altă pancartă, era mai în față. În timp ce, odată ajunși în fața unui sediu al Justiției, peste drum de Cișmigiu, manifestanții scandau „Iliescu și ai lui, bătăușii neamului !" și „Unde-s teroriștii ?" : iar în dreptul Primăriei Capitalei, „Jos primarul comunist" ! **Măi, dragă** : ia te uită...

De o parte și de alta a coloanei de manifestanți, pe trotuare : trecători curioși opriți, unii exteriorizîndu-se, aplaudînd sau făcînd acel gest al mîinii cu degetul mare desprins de pumn, de balansare în jos, cînd se scanda obsedant „Jos Iliescu", alții doar curioși să recunoască vreo figură „cunoscută" între manifestanți, indiferenți, alții înnegurați, încruntați, înjurînd și mîrîind nemulțumiți ! Existînd totodată acel spectacol al mașinilor, zeci și zeci staționate una în alta pe străzile ce intersectează bulevardele străbătute : coloană de manifestanți ce se întinde, să aveți idee, la un moment dat de la Piața Universității și pînă la Piața Romană pe o bandă întreagă a carosabilului, pe aceeași lungime de undă a tendințelor sufletești...

„Secera și Ciocanul : Iliescu — Bîrlădeanu !", era alt slogan, la care manifestanții rîdeau, surprinși de inventivitatea lingvistică a celui ce a strigat-o primul. Așa cum rîdeau cu bunăvoință la scandarea „Iliescu asasin, mai ceva ca Hussein !" : citind și pe fața celor de pe margine, gură-cască, stupefacția lipsită de umor... Întărînd provocarea la protest pentru cei nehotărîți : „Cine stă deoparte, nu vrea libertate" ! Mergînd, oricum, înainte...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Una, alta...

● **Remunerație mică** : Aflăm din presă, dar și de la purtătorul de mustăți (pe vremuri se spunea bărbi !) al guvernului că domnul prim-ministru Petre Roman este dator **Trustului Carpați** suma de 63 639 lei pentru cîteva draperii, perdele și becuri. Să mai spună cineva că unii s-au îmbogățit peste noapte. Poate privatizații, dar nu domnul prim, care are o familie formată din șase persoane și este în **Pană** de bani. Pînă va jumuli de tot țara, îi pot oferi împrumut o monedă de 10 lei, cu o dobîndă de 6% pe an.

● **Academie** : Extraordinar, „prietenul" nostru, profesorul Eugen Simion este coleg de bancă cu ilustrul prozator Eugen Barbu ! La Academie, fiindcă altfel nu se prea înghițeau. Cu **toate** că profesorul Eugen Simion i-a acordat prozatorului „disident" un capitol în **Scriitori români de toate felurile**, domnul Eugen Barbu a continuat să-l denigreze pe viitorul coleg de Academie. Să vedem acum.

● **Iar Simion** : Mulți sînt Simionii pe lumea asta, dar unul este Eugen Simion, profesor fără studenți la Universitate, proaspăt academician. Domnul profesor ne-a făcut recent onoarea să accepte alegerea domniei sale în Academia Română. Drept pentru care a și ras un articol în **România literară** nr. 11, în care cere insistent scriitorilor să nu se mai ocupe de politică (făcuse asta și în ultimul Consiliu al U.S., dar colegii i-au ris în nas și, deoarece, nesuportînd **risul** a părăsit ședința, toată lumea a trebuit să-i rîdă în spate). Scriitorii trebuie, insistă dl. Eugen Simion, să se ocupe de opera lor, întîi și întîi. Politica le omoară opera și astfel vom fi curînd în situația de a nu mai avea literatură. Îi asigur pe domnul Simion că face două **greseli**, una de logică, cealaltă de istorie literară. Cei care se ocupă acum de politică și sînt numiți de către domnia sa scriitori, au operă, fiindcă orice prost își dă seama că nu poți fi numit scriitor dacă n-ai dovedit aceasta printr-o operă. A doua greșeală se referă la memoria de istoric literar a domnului Simion. Fără **opera politică** a lui **Eminescu**, cultura română ar fi fost mult mai săracă. Marii scriitori au și operă politică și ea a fost creată concomitent cu opera literară.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● BOGDAN BALTAZAR : „Mi-ar place ca și dizidenții noștri să aibă o ținută" ; „Chiar mă întrebați serios dacă se pot găsi trei derbedei care să-l bată pe Creția ?" ; „Sînt și scrisori care mă laudă. Ei, mi se pare un procent bun...". **(A.M. Press)** ● BOGDAN BALTAZAR : ....„cu excepția cîtorva ziare, milioane de oameni ai acestei țări ne plac și mă plac" ; ....„dacă nu înțelegeți cine sînt, și că sînt un domn, atunci mă lepăd de caracter". (Citate preluate din **Dreptatea**) ● „Dl. Bogdan Baltazar, purtător de cuvînt — un Saddam Hussein al guvernului român". **(Cuvîntul)**. ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Dar, cu siguranță, noi avem mai mulți mincinoși decît indienii" **(România Mare)** ● „Ziarele inteligheniției artistice ne informează că șomajul e o invenție, e o emanație a Frontului (trăiască P.C.R.) !, și totuși noi sîntem cu Frontul. Sîntem asigurați de cei mai competenți analiști politici (Ticu Dumitrescu și V. Arachelian) că Frontul e un partid totalitar format din «legionaro-comuniști» și totuși noi sîntem cu Frontul. Noi nu sîntem normali, ce ne-a apucat ?". **(AZI)** ● VIOREL CACOVEANU : „Alegerile de la 20 mai nu sînt valabile pentru ei, cei ce se închină la prima adiere a valutei din Vest". **(AZI)** ● GHEORGHE DUMITRAȘCU (istoric și senator F.S.N.) : „Pe ambele maluri ale Dunării s-a vorbit dintotdeauna limba română !" („Maxima săptămînii", publicată în **Adevărul**) ● DOGARU CRISTIAN : „GH. DUMITRAȘCU — Un astfel de specimen se naște o dată la un milion de ani". **(Cațavencu,** „ziar scris de americani") ● TEODOR BULZA : ....„înși fără calea lactee a șirei spinării"... **(AZI)** ● Din „Jurnalul unei prostituate" (YOLANDA-LUNA CICEU) : „10 august. Negresa e și lesbiană iar lui Ioanidis îi place s-o vadă cum îmi face curte" ; „Dacă nu ne despărțea el, o omoram" ; „Chelfăneala i-a aprins și mai tare poftele. Cînd Ioanidis a făcut amor cu mine mi-a fost frică să nu o apuce damblaua. Abia se stăpînea să nu se repeadă la noi" ; „Cînd a început să se masturbeze am crezut că într-adevăr înnebunise. Urla ca o demență" ; „Iar Ioanidis nici nu se gîndește să nu svurieze spectacolul amorului dintre ea și mine". **(Scorpion)** ● CLAUDIU IORDĂCHE : „Știm împreună ce înseamnă C.V.T. în societatea românească a anilor '88—'89. El, împreună cu întreaga redacție a «Săptămînii» a reușit să înhibe tot ceea ce a fost mai curat în cultura română". (Interviu în **România liberă**) ● OBELIX : ....„Aurelia Boriga, reușește să-l țină permanent în corzi pe versatul Emanuel Valeriu pe parcursul unui amplu interviu publicat în FLACĂRA (nr. 9). În zadar încearcă cunoscutul om de televiziune, unis cu toate alifiile, să scape din încurcătură prin răspunsuri diplomatice. Autoarea interviului îi cere să spună adevărul, tot adevărul și numai adevărul — pretenție care îl enervează pe Emanuel Valeriu ca un spray cu gaze lacrimogene. Cîtă cruzime !" **(Zig-Zag)** ● ADRIAN PĂUNESCU : „Într-un interviu din «Flacăra», domnul Emanuel Valeriu minte din nou" ; „Cîtă logică are acest organ al minciunii, care e Emanuel Valeriu, această abjecție împardonabilă !" ; „Omul călcase legea în mod foarte grav. O mai călcase și cînd era redactor șef la «Sportul» și tot așa faultase și după plecarea sa în străinătate. Mi-era milă de el, mi-era, într-adevăr, milă. Deși aflasem că, pentru a fi iertat el, turnase pe cei de la care luase valuta" ; „...i-am obținut dreptul la semnătură, i-am mărit salariul atît cît îi permiteau studiile, pentru că, ocupat cu revoluția socialistă, Valeriu nu apucase să facă și ceva studii" ; „Acum își reconstruiește biografia. Bineînțeles că va cădea de la Televiziune, va rămîne un nimenea, un intrigant de cartier"... **(Totuși iubirea)** ● ECATERINA OPROIU : „Puiu Călinescu nu e nici Shirley Temple, nici «George Vraca al zilelor noastre»". **(Timpul**, cel tipărit în București) ● VALERIU CRISTEA : „Iar dl. Nicolae Manolescu se lasă bintuit de asemenea patimi cam de cînd s-a întors din America". **(Adevărul).** Păi l-au cumpărat cei de la C.I.A. cu bancnote a 150 dolari... ● C.V.T. : ....„«Expres» se pare că e finanțată cu bani sosiți de la Londra"... **(R.M.)** ● B.M. : „Contabil 26 ani, Tg. Jiu, simpatic, tandru, caut companie feminină pentru a plonja împreună în abisul plăcerii". **(Sex și crimă)** ● MARIN IONESCU (Rm. Vîlcea) : „Sînt un adevărat cititor al ziarului dv. pe care-l consider realist și cinstit, spre deosebire de «România liberă» care, în loc să îndemne la muncă și cumpătare, acționează împotriva intereselor poporului". **(AZI).** Mare mai e grădina lui Dumnezeu ! ● VALERIU CRISTEA : „Nu era mai bine să stau deoparte și să-mi văd frumos de treabă, să tac și să observ, așa cum procedează destui maeștri ai expectativei, răsplătiți de obicei pentru înțelepciunea lor ?".

Petre Stoica

Istorie și libertate: 27 martie 1918

Asociația de Istorie „Nicolae Iorga", împreună cu un colectiv de inițiativă a organizat în sala „DALLES" din București, duminică, 24 martie a.c. o adunare festivă prilejuită de aniversarea a 73 de ani de la „REUNIREA BASARABIEI cu Țara-Mamă ROMÂNIA".

Au vorbit Alexandru Chiriac — președintele Asociației de Istorie „Nicolae Iorga" și Alexandru Ioachimescu care a evocat momentele marelui eveniment.

A urmat un spectacol artistic, la care și-au dat concursul actorii Cornel Vulpe de la Teatrul de Comedie și George Oancea de la Teatrul Național, actrița Doina Ghițescu, profesoara Iuliana Radu, studentul Alin Gubernu, profesoara Viorica Ghia, pictorul Nicolae Șchiopu și pianista Mihaela Fole, precum și corurile reunite al Regionalei de cale ferată București și corul „Musica Viva" al Casei de Cultură „Ion Slătineanu" a sectorului 1 București, dirijat de Traian Buhlea.

3. Despre frică

Charon, luntrașul, așteaptă la mal. Zeii i-au dăruit o fire pragmatică, Moartea i-a sedimentat indiferența, iar Viața are sens, din punctul lui de vedere, doar în măsura în care prețul ei este evaluat cu precizie : omul va urca în luntre, iar el îl va transporta peste apa cea neagră, în lumea umbrelor; și va primi pentru strădania sa o monedă.

La capătul unei existențe frămîntate, călătorul ține în pumnul său strîns două monede, în care a adunat neliniștea sa de o viață. Pe una dintre ele o lasă semenilor săi, la despărțire ca o eliberare de o povară ; pe cealaltă i-o oferă lui Charon, ca preț al abdicării de la neliniște.

Moneda lăsată semenilor se numește **Curajul.** Iar cea cu care se plătește ultimul drum are pe o față **Frica** și pe cealaltă **Frica.** Ea poartă numele **Frica.**

* * *

Probabil că sunteți un om curajos, domnule Măgureanu și probabil că „neînfricaților" pe care-i conduceți — vorbesc de cei mai competenți, onești și inteligenți dintre ei — n-au nici un fel de aplecare către filosofie ; la ei examenul de conștiință este întotdeauna sumar și sportiv și sfîrșește într-o profundă convingere că edificiul Binelui se construiește, fatalmente, cu cărămizile Răului. De la această înălțime speculativă ametitoare ei socotesc, asemeni lui Malraux, că „O viață de om nu valorează nimic..." (restul îl știți dumneavoastră, că sunteți om cu carte). Pentru ei, ființele omenești nu sunt decît funcții sociale **(roluri,** cum se numesc acestea în sociologie, fără vreo adresă, Doamne ferește !, la teatrul de păpuși) ; fiecare avînd locul și rostul său **(statutul)** într-o lume îngrozitor de plină de drepturi și obligații ; iar din dinamica acestor fenomene născîndu-se sacra și inviolabila ierarhie socială. În manualele și tratatele de la școlile înalte pe unde au umblat deopotrivă mardeiașii și „creierele" pe care le păstoriți, lucrurile de mai sus sunt traduse prin cuvîntul **ordine.** Și prima axiomă învățată în lungi și scînteietoare și elevate seminarii sună astfel : „Vai de pielea celui care tulbură ordinea, vai, vai !" — și învățăceii șușotesc, cu aplicație, între ei : „O să spună și laptele care (sic!, n.n.) l-a supt de la mă-sa !" și „O să-și blesteme ziua cînd s-a născut !".

Știu, domnule Măgureanu, Dumnezeu nu v-a dat numai genii în ogradă și dumneavoastră, vorba aceea, defilați cu ceea ce aveți la îndemînă. Dacă înalta misie pe care societatea v-a încredințat-o vă cere să mai țineți seara, pe la colțuri întunecoase, calea unuia sau altuia, atunci bătăușii care-și vor plimba pumnii pe obrazul distinsului cărturar Petru Creția ori peste cutele amare de pe fruntea domnului Banu Rădulescu vor purta, din nefericire, banala „geacă" și vor avea pînă la moarte probleme cu gramatica, stilistica și morala. O, ce frumos ar fi fost să poarte lavalieră sau măcar un papion, iar la sfîrșit să-și ceară, politicos, scuze pentru deranj ! Dar, de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere...

Ordinea lumii, însă, nu este o problemă de stilistică. Dumneavoastră, ca sociolog, vecin de scară — ca să zic așa — cu psihologia, sunteți calificat să știți că ea este o problemă de curaj ; curajul de-a o schimba (ca și curajul de-a o păstra — eu nu fac parte dintre cei care adoră schimbarea numai de dragul schimbării, c-ar fi mai palpitant). Și primul gest de curaj este acela de a spune lucrurilor pe nume. Dacă tot l-am citat pe Malraux, permiteți-mi să vă răpesc timpul și cu cuvintele lui Hitchcock, care, dragul de el, ne sfătuiește așa : „Nu comiteți crime. Ele vă duc la furt și vă pot împinge chiar pînă la Minciună !" **Chiar pînă la !** — mai rău ce poate fi ?

Nu vi se pare, domnule Măgureanu, că o lume clădită pe minciună duce în mod obligatoriu la crimă ? Nu credeți că ordinea lumii totalitare anulează fărîma de dumnezeire din fiecare ființă omenească? Adică libertatea, capacitatea de creație, elanul natural spre fraternitate și iubire, aspirația firească a fiecăruia de a-și trăi viața cum crede de cuviință că e mai bine și mai frumos ? Nu credeți că în comunism oamenii reduși la simpla condiție de dobitoace organizate după principiul stupid al uniformizării, și-au pierdut dreptul elementar de a nu minți și a nu fi mințiți și demnitatea (datoria) de a ține capul sus în fața destinului ? Nu credeți că spălarea creierului este cea mai mare și urîtă ofensă adusă lui Dumnezeu (sau Naturii, cum vreți dumneavoastră să-i spuneți) ? Nu credeți că, apărînd ordinea unei lumi damnate (sau, dacă preferați, condamnate de istorie), nu faceți altceva decît, pur și simplu, să chinuiți oamenii ?

Doamne, nu cumva să mă suspectați de prostie (că, iertat să fiu, nu prea-mi stă la îndemînă), suspectați-mă, vă rog, de idealism și de... frică. Mi-e frică, domnule Măgureanu. Mi-e frică să nu greșesc ; om sunt și eu, păcătos și supus greșalelor. Mi-e frică să nu fiu „trufaș", să nu mă ridic împotriva Binelui, Adevărului și Frumosului, să nu-l nedreptățesc pe semenul meu, considerîndu-l doar „forță de producție" „în slujba înaltelor idealuri de civilizație și progres". Ca să fiu concret, mi-e frică să nu mă las ademenit de mirajul egalitarismului anesteziant și steril, de iluzia că binele se poate face cu forța, de „umanismul" marxist care duce în mod necesar la stalinism și represiune criminală. Ca să fiu și mai concret, mi-e frică să nu consider că „democrația originală" este atît cît poate da societatea românească în 1991 — adică bastoane în teastă, bocanci în stomac și „la ficat", bătăi meticuloase prin locuri pustii, pe înserat, telefoane sinistre la orele două din noapte, amenințări și lă(tră)turi ale calomniei într-o presă otrăvită de xenofobie, antiintelectualism și nationalism agresiv și inept. Frică mi-e. Doamne, să nu mă las copleșit de neîncredere, covîrșit de neputință, îngenuncheat de resemnare. Mi-e frică să nu-mi trădez (din cauza unei minți sofisticate și cît de cît informate în ceea ce privește politicul și puterea) idealurile simple din Decembrie : o lume liberă, o societate democratică, un sistem politic, economic și social fundamentat pe respectul (aș îndrăzni să spun chiar dragostea !) pentru ființa umană, pentru condiția sa materială și spirituală, pentru proprietatea și dreptul de decizie și acțiunile sale sub puterea legilor celor drepte.

Și, ca să închei, domnule Măgureanu, mi-e frică de curajul cu care stîrniți frica și o împingeți pînă la limita la care ea se transformă, din disperare, în curaj : frica, prietenul de nădejde al dictaturii comuniste și dușmanul de nădejde al sufletului românesc, este cea care, paradoxal, a dus la explozia din Decembrie. Ca practician al puterii, vă puteți înșela, dar ca sociolog și psiholog nu — și dacă vreodată v-au trecut gloanțele pe lîngă ureche, nu se poate să nu-mi dați dreptate. Și dacă revoluția anticomunistă **incipientă** din Decembrie a fost, în 22 și în zilele imediat următoare, reprimată într-o baie de sînge, cu o brutalitate și un cinism rar întîlnite, incalificabile, și dacă represiunea a funcționat „întocmai și la timp", asta nu înseamnă rezolvarea nici unei contradicții de fond a destinului românesc. Atunci, în Decembrie undeva foarte sus, într-o zonă ultrasecretă, anumite frunți s-au înnegurat : spectacolul triumfalist al predării-primirii unei ștafete guvernamentale în clădirea fostului CC amenința să se transforme instantaneu într-o adevărată revoluție anticomunistă, cu tricolorul eliberat de o stemă infamă și zeci și sute de mii de piepturi scandînd „Fără comuniști !". Eliberarea de frică a unui popor poate fi un lucru periculos pentru cei care elaborează tehnologia puterii și pun în practică schimbările de decor, nu ? Cum să lași un popor de capul lui pe lume, cum să nu-l duci de mînuță spre viitorul luminos ? Trebuia acționat urgent. Iar gărzile pretoriene ce altceva și-ar fi dorit ? Ele își trădează mai totdeauna stăpînul, îl trag jos din pat și după aceea dansează trei zile și beau vin și sînge de om...

Problemele din Decembrie au rămas intacte, domnule Măgureanu, iar revenirea la „strategiile", „tacticile", „tehnicile" și „metodele" intimidării și terorii nu pot decît, nu să aminе ci să **conducă** la o altă baie de sînge. De ce ? De ce această bucurie de a stîrni frica în masă pentru a îngheța din nou o societate care abia și-a stăpînit cătușele ? În lumea civilizată, polițiile secrete nu snopesc în bătaie scriitori și filosofi și studenți, nu bălăcăresc personae venerabile și nu terorizează intelectuali curajoși și idealiști, nu stîrnesc etniile și nu asmut diverse categorii sociale unele împotriva altora : acolo, serviciile secrete luptă cu crima organizată, cu organizațiile teroriste de extremă stîngă și dreaptă, cu spionajul real (care, de regulă, vine dintr-o lume primitivă), cu corupția unor politicieni aleși să servească o națiune nu să o stăpînească. Acolo, agentul secret nu instaurează frica, el apără curajul celor care i se opun acestuia, asigurînd libertatea lor și a generațiilor viitoare.

De ce vă e frică să iubiți oamenii liberi ?

Eugen Chirovici

Fronturile Frontului (II)

Frontul nu se rupe, nu și-a făcut aripi că nu e avion. Frontul va rămîne același Front mare, puternic și frumos cum a fost, așa cum a cîștigat alegerile.
(Dan Iosif)

Poate că o mai zic și alții nu doar românii dar, oricum, incontestabil așa este : prietenul la nevoie se cunoaște ! În ce ne privește vom face însă referire, prin particularizare, la alt **nevoiaș** (dacă poate fi numit astfel cel aflat la nevoie) și la alt **prieten,** alții adică decît cei pomeniți dintru începutul cuvîntării domniei sale de **liderul național** al F.S.N. la recent petrecuta Convenție.

La nevoie s-a aflat, dacă nu se mai și află, Frontul. Motivele fiind numeroase și venind din mai multe părți, dar toate focalizînd într-o singură privință : **credibilitatea și adeziunea socială a Frontului.** Credem că ne putem permite această apreciere avînd în vedere nu numai cele ce s-au spus în timpul Convenției dar amintindu-ne și de atitudinea atît de conciliantă față de atacurile directe, foarte violente venind dinspre o anume direcție, cea ultranațională, care, deși este așa cum este, se bucură de atențiile speciale ale Frontului — de unde și cîntecul de lebădă politică a d-lui Claudiu Iordache. Să fie doar lupta **pentru putere** din interiorul Frontului explicația ? **Prietenul** la care ne vom referi așa opinează. Și acuză. „Ciolănarii", cum se pare că s-a strigat la scenă deschisă în timpul Convenției, fiind de mai multe feluri. (Trecînd peste originalitatea conceptului, ar fi de remarcat înscrierea în categoria „ciolănarilor" a „grupului marțienilor, bîrlădenilor și ștefan-gheorghienilor din dealul Cotrocenilor, care se agață cu disperare de pozițiile-arici ale nomenclaturii"[1]. Că printre favoriții **prietenului** există nu puțini ștefan-gheorghieni, mă rog...). Și totuși — cu precizarea că ne referim doar la „lumea frontiștilor", membrii cu carnete și/sau simpatizanți —, se pare că în cauză a fost și va mai fi, pe lîngă asaltul „ciolănarilor", însăși strategia politică, centrată pe programul de reformă economică al guvernului. Eticheta ideologică aplicată acestei strategii este **social-democrația.** Propaganda premergătoare și pregătitoare a Convenției, în acest sens, a reliefat delimitarea de un așa-zis **superliberalism** (de fapt promovat de nimeni) despre care s-a spus foarte puțin și astfel încît să înfricoșeze. Ca de exemplu : „Sloganul acestei filozofii e «rezistă cine poate» (în lupta economică, luptă care se duce pentru supraviețuire)"[2]. În opoziție, liberală economic (dar cu limite) dar, totdeodată, și atît de umană, social-democrația urmărește realizarea **bunăstării generale** și **egalizarea șanselor ;** toate acestea prin intervenția Statului care, pentru a putea să-și împlinească misia social-umană trebuie „să aibă dreptul să intervină — limitat ! — în jocul liber al pieței și să redistribuie o parte a bogăției (prin sistemul de impozite, taxe, etc.) pentru a contracara polarizarea societății în super-bogați și super-săraci."[3]

Dar ! Pentru că intervine un **dar,** foarte serios punător pe gînduri. În ce măsură social-democrația este potrivită **acum** caracteristicilor economice, culturale și psiho-sociale ale României ? Căci dacă nu este, dacă nu este potrivită, atunci, la fel ca și în cazul celorlalte societăți care au aparținut lagărului sovietic, îmbrățișarea social-democrației (acolo de fostele partide comuniste) apare ca fiind subterfugiul politic cel mai propice disimulării neocomunismului și recuperării a ce mai poate fi recuperat din praful și pulberea ce s-a ales din regimurile totalitariste. Ori, încă mai direct, fără a mai face vreo referire la ideologie, este o pură și simplă viziune utopică legitimînd un regim autoritarist cu un masiv control exercitat de Stat asupra economiei, în schimb oferindu-se societății **promisiunea** echității și a protecției sociale. Redistribuirea echitabilă a sacrificiului (iar sacrificii !) care, după părerea d-lui Claudiu Iordache este singura politică socială realistă, înseamnă în mod cert foarte puțină social-democrație și în nici un caz fluturatul „model suedez" — a propune acum și aici „modelul suedez" ni se pare ori cinism ori gafă propagandistică.

„Mișcarea Roman", corelată cu „Raportul privind stadiul reformei și programul guvernului pentru anul 1991", este cu totul altceva decît atît de vaga social-democrație promisă de propaganda anterioară Convenției Naționale a Frontului. Atît de altceva încît s-a auzit, în interiorul Frontului, acuzația că este un proiect... neo-liberal ! Și aici intervine ajutorul bătrînului sfetnic, căci doar n-o să-și lase el, guru politichiei dîmbovițene, prietenii la nevoie.

„Dar social-democrația contemporană este o mișcare vastă și destul de eterogenă pentru a genera conflicte de idei chiar în sînul ei. Mai presus de orice, una este social-democrația în țările bogate, unde există un surplus destul de substanțial pentru a finanța măsurile de asigurări sociale caracteristice lui «Welfare State» și cu totul alta este social-democrația în țările sărace care adesea reproșează țărilor occidentale că huzuresc pe socoteala celor sărace. **Deci mai trebuie** gîndit la elaborarea ideologiei F.S.N."[4] (subl. ns.).

Așadar, deși dl. Brucan (cine altul ar putea fi guru ?!) nu ne spune cum e cu social-democrația în țările sărace, sau, ce ne spune amintește de mai vechea propagandă „antiimperialistă", corecția domniei sale nu poate decît să prindă bine Frontului.

Ne aflăm dară în situația ca proiectul social al F.S.N. (cuprins în așa-numita Moțiune Roman) să fie, deocamdată și teoretic, singura alternativă rezonabilă, atît datorită însești caracteristicilor acestei oferte politice, cît și pentru că opoziția este, se pare, în imposibilitate de a produce ceva mai bun. În plus, și deloc, deloc neglijabil, dinspre stînga prîndește resurecția vechiului regim cu P.S.M. în frunte care, la o adică, ar putea ușor face casă bună cu naționaliștii (fundamentaliști ești tentat să le zici), cu tot cu bunii lor confrați din umbra albăstrie a „României Mari".

Vreme grea, de cumpănă. De-o parte, întru speranță, un proiect social care ar putea induce un plus de coeziune socială, inclusiv prin atenuarea scepticismului ori chiar disperării intelectualității, avînd nu putine motive de neîncredere, și nu doar cea umanistă — căci ce încredere să mai ai cînd, după cîte s-au întîmplat, compromisii compromisilor ajung să vorbească iar în numele și în fruntea țării ?!

Dar este tot atît de realist pe cît de ambițios acest proiect ? Iar odată cu această întrebare se evidențiază „cealaltă parte". Căci încă la foarte multe alte întrebări se profilează ca mai probabile răspunsuri nu doar **preocupante,** cum spun diplomații, ci de-a dreptul terifiante, proiectînd spectrul unei primăveri crepusculare.

19 martie 1991

Șerban Lanescu

[1] Silviu Brucan, **F.S.N. partid politic,** în **Adevărul,** de marți 19.03.'91.

[2] În **Azi** din 16.03.'91, articol nesemnat de această dată, dar abonații își pot aduce aminte de autor dintr-un număr anterior.

[3] Ibid.

[4] Din nou S. Brucan, articolul pomenit.

interpretări

Zodia necromantului

TIȚIAN (sec. XVI) „Fuga în Egipt" Ermitaj — Leningrad

fără îndoială că răspunsurile pe care scriitorii noștri le-au dat ideologiei colectiviste s-au înscris într-o largă paletă, mergînd de la acceptare, la tăcere și la împotrivire fățișă. Există romane — cele ce urmează se vor referi la o scriere epică — în care predomină în mod vizibil replica și care sînt astfel marcate de ani. Există însă cîteva care au reușit — păstrîndu-și adresa polemică — să treacă dincolo de bariera efemerului și să se înscrie în sfera creațiilor lizibile fără un dicționar de epocă. Cred că este vremea să le privim prin această prismă, desprinzîndu-ne de făgașul mult prea restrictiv al lecturii dizidente „post factum". Este firesc însă ca, pe alocuri, cele două demersuri să aibă puncte comune, dovedind astfel că din istorie nu se poate ieși decît făcînd istorie. Mărturisesc totuși că apar dificultăți numeroase în ceea ce privește acuratețea unei citiri făcute sub specia eternității, deoarece, deocamdată, criticul are mult prea multe amintiri de ordin personal, încît trimiterea la un trecut apropiat este ca și imposibil de ocolit. Însă departajarea nu apare atît de dificilă pe cît pare la prima vedere și istoria literaturii române contemporane trebuie scrisă. Și nu oricum, ci prin tentativa de a rezista celor două pericole : al supraevaluării pamfletului anticolectivist și al subevaluării creațiilor de exemplară ținută epică. Desigur, problemele care se ridică aici sînt extrem de numeroase, dificile, pline de capcane, ispita paradoxului este nefinchipuit de mare, iar a filipicii — irezistibilă.

Poate fi citit romanul **Biserica Neagră**, oare, prin prisma detașării de timpul în care a fost scris ? A fost terminat în 1970, a avut probleme cu cenzura, a apărut peste graniță. Motive suficiente pentru a răscoli zgura obsedantelor decenii, a descifra cine ar fi, în realitate, cutare personaj, la ce evenimente concrete se face aluzie ș.a.m.d. Nimic mai la îndemînă, chei pentru astfel de interpretare „la minut" putîndu-se găsi în toate culerele istoriei literare contemporane. Vom coborî însă la un nivel inacceptabil de jos motivațiile romanului lui A. E. Baconsky, sărăcindu-le de rezonanțele lor profunde, Baconsky, asemenea multor altora, este un scriitor autentic și nu autor de diatribă antiproletcultistă.

De altfel, toate volumele sale, de poezie ori de proză, converg spre sugerarea și crearea unui univers original, cu trăsături inconfundabile, de o forță subliniată de mai fiecare critic. Baconsky a imaginat o lume a ambiguității captivante, care, generată și întreținută de actualitate, iese din temporar și se manifestă în chip de premoniție. O lume a vidului și a neființei, localizată, după caracterizarea lui Baconsky însuși, în „paraistorie". Se trăiește, dacă se poate scrie astfel, într-o continuă stare de vacuum, într-un spațiu crepuscular („Abendland"). Inexistentul se materializează, devine cotropitor și, prin forța pe care o demonstrează, înlocuiește viața, fără a fi, prin această forță, viață. La rîndu-i, aceasta este de o inconsistență uluitoare, prinsă în „metalul cătușelor", singurul care nu se transformă — vai ! — în ne-materie. Tot ce reprezintă istoria ucide omul, îl transformă în „cadavru". Pentru Baconsky, realitatea este constituită de un „vid" în care plutesc „cadavre". În aceste condiții, singurul care mai poate spune ceva interesant rămîne necromantul, ghicitorul în morți, magicianul care prezice un viitor de altfel cunoscut dinainte și care îndeplinește deci un simplu ritual, de o gratuitate înspăimîntătoare. „Robii sînt morți / Și cadavrele lor / putrezesc în galere".

Simbolistica acestor versuri va fi dezvoltată în romanul **Biserica Neagră**, frescă în care tentația spre caricatură se pierde frecvent într-o subtilă polifonie. Explicația mi se pare a fi, totuși, cît se poate de temporală, ținînd de terestrul alegoriei. În principal, romanul lui Baconsky năzuiește către schițarea condiției intelectualului dintr-un anume interval al epocii postbelice. În 1957, cînd apărea **Un om între oameni**, Camil Petrescu nu-și încerca nici el forțele într-un roman istoric, cheia fiind cu totul alta. În acei ani de aparent dezgheț, noocratul era extrem de încîntat de a i se vedea atribuit, în utopia în care intrase, un rol de Prea-Fericit. Superbia lui se dovedea factice și el nu era deloc un ales, „un om între oameni", ci numai un rob măgulit. Peste un deceniu însă lucrurile vor lua o altă întorsătură : intelectualul român, mai ales acela din generația lui '60, se dezmeticise de-a binelea și își făcea un portret dintre cele mai sumbre. Fără îndoială, dacă nu și-ar fi prețuit excesiv imaginea din oglindă, ar fi ieșit din condiția de intelectual. Dar, pe lîngă aceasta, el realizează precaritatea statutului său social și pune sub semnul întrebării valoarea de membru al „elitei". Povestitorul plin de sine, care, în 1957, încercase să acopere istoria cu propria lui trufie (Bălcescu nefiind altceva decît o proiecție a lui Camil Petrescu) va prefera, în 1970, lumea fantomelor și se va coborî la rangul de necrofor. Ajuns gropar-șef peste un cimitir, el, intelectualul subțire, din a doua generație, constată oarecum satisfăcut, că „a lucra cu intelectualii era grețos și comod". O constatare, desigur, de-ajuns de incomodă. Vitalismului narcisiac anterior i se opune trăirea euforică a unei cazuistici nocive, în care narcisismul se întemeiază pe o imagine negativă : a ceea ce nu ar fi trebuit să fie. Romancierul construiește migălos arhitectura, o retușează cu delicatețe, cu intervenții care, nu o dată, subliniază caracterul baroc al ansamblului. Spațiile sînt umplute de cuvinte, uneori de avalanșe de cuvinte, în care nimic nu rămîne fără determinant, vocabulele se înlănțuie cu spor, parcă dintr-un fel de teamă a recunoașterii asemănării, a identității cu respingătoarea dublură.

Individul baconskyan se transformă, devine exact contrariul a ceea ce fusese la începutul romanului, acceptînd o lume în care ceremoniile erau atît de perfide, încît, prin neîncetata succesiune, creau impresia de stabilitate. Dintr-un adversar al Celor Trei Gropari, adică ai anunțătorilor unei false nașteri a noocrației, — tenta parodică este vizibilă — povestitorul ajunge el însuși un Cavaler al Apocalipsului, fiind cooptat în rîndul Groparilor. Lucru curios : groparii fuseseră dintotdeauna Trei Gropari, dar el, povestitorul, nu-și recunoscuse dublura în niciunul din ei. Cu alte cuvinte, intelectualul nostru de la 1970 dobîndise deja forța de a-și recunoaște o anume stare de morbiditate. Ceea ce ar și explica rapida cădere în rău, în Gropar (nu într-un Cersetor oarecare).

De altfel, lumea imaginată de Baconsky era una puternic ritualizată, dominată de ceremonialurile morții, în fel și fel de chipuri. Ritualurile sînt atît de numeroase, încît prin imensa lor foială lasă impresia unui statism funciar, a unei imobilități gratuite și vane. Excesul de ritualuri este provocat de dorința de a inculca o stare de inerție, de a o inocula treptat și, în același timp, de a oferi o revelație brutală a ei. Precauțiile nu-și au rostul, deși se iau oarecare măsuri, nu însă totale, și se ridică uneori colțul cîte unei cortine, spre a intriga și înspăimînta, a trezi curiozitatea și a cultiva astfel îmbolnăvirea întru autoprețuire. Ciudat, pentru un intelectual atît de rafinat, de decadent rafinat, de morbid rafinat, cum este povestitorul din **Biserica Neagră, este refuzul, sau neputința, de a** avea prea multe presimțiri, încrezîndu-se mai mult în premonițiile altora și dovedind astfel inerția profundă care l-a cuprins. Intelectualul baconskyan preferă imobilismul și din ratiuni exterioare, nu numai din propria-i vanitate : din frica de schimbare, căci a observat că, pe insula cersetorilor, nu se produce nici o schimbare în bine.

Astfel, Biserica Neagră ajunge un simbol al pervertirii universale, spațiu al ritualurilor dezgustătoare și obscene. Nu în van devine povestitorul un locuitor permanent al ei, ba chiar și clopotar, inițiat în secret de savoarea emanațiilor fetide ale necroforilor. Toate îi îndeamnă către „un enorm și inexpugnabil NU" pe acei „fanatici ai neantului" care sînt Cersetorii. Calea de salvare este și ea pe măsura neputinței, anume identificarea cu ticăloșia, pentru a se încerca eliberarea de ea. Este singurul mecanism de apărare pe care acest intelectual dezabuzat îl găsește potrivit pentru sine. Altfel zis, procedeul este acela al imunizării prin acceptarea treptată a dozei de otravă. Imunizarea ar fi, cred, un alt mod de a spune „neputință". Insula este stă-

Dan Mănucă

(Continuare în pag. a 6-a)

povestea vorbei

Poliptoton, parigmenon etc.

Sonoritățile rebarbative și sugestiile pedante ale terminologiei vechii retorici a figurilor n-ar trebui să împiedice confruntarea conceptelor tradiționale cu realitățile moderne ; nu e lipsit de interes să constați în ce măsură structuri de un anume tip, de mult inventariat, sînt productive acum în poezie. Între figurile „de dicțiune" sau „prin consonanță" erau înregistrate cîteva, evident înrudite, bazate pe coprezența în enunț, la mică distanță, a unor unități lexicale apropiate sau identice fonetic (fără a fi totuși implicate, ambele, în rimă — aceasta reprezentînd un alt caz, cu alte caracteristici) : de la forme flexionare ale aceluiași cuvînt (figura numită de obicei **poliptoton**) și de la derivate cu sursă comună **(parigmenon)** pînă la paronime **(paronomază)** și omonime **(antanaclază)**. Simpla descriere a procedeului pare să-l fixeze în sfera jocurilor de cuvinte mai mult sau mai puțin gratuite, al căror efect de artificiu tehnic e incontestabil, dar a căror valoare estetică nu e la fel de evidentă.

De multe ori, unul dintre termenii apropiați formal e un nume propriu. Distihul „Broasca dase, după mari strădanii, / slab curent galvanic lui Galvani" (Gh. Magheru, **Poezii antipoetice**, EPL, 1966, p. 86) oferă cîteva argumente pentru susținerea valabilității și modernității figurii. Nu efectul aliterativ contează aici, iar funcția poetică (în sens jakobsonian) a echivalenței fonice nu face decît să sublinieze paradoxul de a pune efectul înaintea cauzei, scurtcircuitînd succesiunea temporală ; tautologia aparentă e masca unei situații absurde — a desemna cu un derivat de la numele autorului ceea ce va căpăta realitate ca termen științific de abia ulterior — pe care contextul imediat o sporește, introducînd sugestia de intenție, chiar de scop („după mari strădanii") acolo unde acestea erau logic excluse : „regula semantică" impusă de parigmenonul aici de față se vede deci confirmată — ca inversare a raporturilor temporale, cauzale și a celor dintre agent constient, obiect și acțiune ; în contextul mai larg, regula se integrează temei tratate ironic a „naturii puse în slujba omului" („Azi curentele din batracian / stăpînesc pămînt, cer și ocean"). Un mic poem foarte cunoscut al lui Șerban Foarță, **Balada baionetei din Bayonne** (în volumul **Simpleroze**, Facla, 1978, p. 34—35), e construit în întregime pe un model similar, în care numele propriu apare alături de corespondentul său comun, obținut prin derivare sau direct prin **antonomază** : „De la Berlin venea berlina / și indigoul, de la Ind" ; „sclipesc faianțele-n Faenza / și baionetele,-n Bayonne". Fenomenul lingvistic al evoluției semantice și lexicale devine, cu mare pregnanță, metaforă a temporalității, integrîndu-se perfect unei teme nostalgice a degradării ; e depășit astfel, cu mult, nivelul simplului joc de cuvinte. În același timp, în text acționează un principiu bine cunoscut, străvechi, conform căruia surprinderea legăturilor etimologice uitate, neobservate prin forța obișnuinței sau neștiute, constituie un gest magic, revelator, de natură să conducă spre corespondențele secrete care structurează lumea ; tratarea în cheie lejer-ironică a acestei teme intră într-un aliaj extrem de modern cu sentimentul temporalității. Dualitatea de esență pe care o face să se manifeste figura „de dicțiune" prin suprapunerea a două puncte de vedere, a două repere temporale și logice („Voltaire dormea într-o volteră / și, între timp, filosofa") e definitorie pentru o atitudine lirică ; nu întîmplător, un text care începe gnomic și aparent tautologic cu enunțul „Olanda vine din Olanda" sfîrșește cu o ipostaziere simbolică, în lumea textuală, a principiului ambiguității : „Sclipește-n soare, echivocă, / o baionetă, la Bayonne..."

În alte cazuri, predomină totuși ludicul pur, facilitatea asocierilor dintre numele propriu și un substantiv comun — „Aria lui Lear ce lîră are", „Eretica arie a lui Arie" (exemple de paronomază și antanaclază — din Leonid Dimov, **ABC**, Cartea Românească, 1973, p. 13—14) — fiind contrabalansată de puternica aliterație incantatorie (în l și r) a contextului mai larg ; dacă exemplele anterioare explicau sursa numelui comun, aici asocierea e orientată în cealaltă direcție, tinzînd să sugereze, parțial și fantezist, un „sens" al numelui propriu. Figura (bine cunoscută și ea) de „reetimologizare a numelor" nu e prezentă aici mai mult decît ca o vagă tendință de motivare, devenind totuși parte a unei microdezvoltări narative („Aria lui Lear ce lîră are / și aleargă orb peste ponoare", ș.a.m.d.). Un poem poate grada și detalia mecanismul motivării, al asocierii unei forme cu alta — invocînd, de pildă, scenariul mitic al visului — „l-am agrăit ghicindu-l printre roze : / o Paradesha ! Pardes ! Paradise / cu țigle verzi pe edificii roze ! // și-n vis un leopard părîndu-mi-se / ajuns-am la trezie zoolatru" (Ștefan Aug. Doinaș, **Vînătoare cu șoim**, Cartea Românească, 1985), p. 153) ; oricum, asocierea e mediată (de cel puțin o aluzie) și conduce de obicei la construirea unei figuri globale, metaforă sau simbol — „Sînt ochii gazelei cea oarbă din Gaza" (Ion Stratan, **Lumină de la foc**, Cartea Românească, 1990, p. 132). Aproape întotdeauna e de presupus existența a cel puțin o sursă de ambiguitate asociată simplei similitudini formale ; ea e foarte vizibilă într-un vers pe care îl alegem, pentru a reveni la punctul de plecare, din același Gh. Magheru : „Sîntem Orient. Să ne dezorientăm !" (vol. cit., p. 32). Funcționarea figurilor de acest gen nu poate fi descrisă, indiscutabil, în afara contextului ; ea e determinată de un mecanism anume, a cărui explicitare nu ni se pare inutilă — dar, mai ales, nu ni se pare inutil să observăm că opinia curentă, care include aceste „jocuri ale inteligenței" în sfera agerimii, a purei ingeniozități manieriste, e, totuși, nedreaptă cu ele.

Rodica Zafiu

Povestea unui mort printre vii

Nici nu se putea altfel. **Monarhia de drept dialectic**, cartea lui Belu Zilber (Andrei Şerbulescu), apărută postum la Editura „Humanitas" (Bucureşti, 1991) este amintirea de mai multe ori nedusă la capăt a unui mare eşec.

În primul rînd pentru că omul, născut la 14 octombrie 1901, s-a aflat, fără nici o îndoială, sub o zodie rea, care l-a urmărit ca pe un blestemat toată viaţa. A fost mai întîi eliminat din toate şcolile de stat din ţară, pentru că ar fi participat la demonstraţia socialistă din Piaţa Teatrului Naţional, la 13 decembrie 1918. A fost apoi arestat în 1930, sub acuzaţia de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice, dar pentru că lucrul era adevărat şi vremurile erau ale putredului sistem burghezo-moşieresc, n-a rămas în închisoare decît pînă în 1932, cînd a fost achitat cu ajutorul lui Nae Ionescu. În schimb, avînd mult mai puţin umor, comuniştii de după 23 August 1944 n-au mai repetat greşelile celor pe care i-au înlocuit. Pentru că a avut nechibzuinţa să rostească mai multe adevăruri incomode (ba că „Socialismul va purta la noi pecetea lui I.V. Stalin şi a lui I. L. Caragiale", ba că muncitorii nu vor avea timp „să aştepte pînă ce Gheorghiu-Dej îşi va fi luat bacalaureatul curs seral") a fost exclus din Partidul Comunist şi apoi arestat în 1948, pentru a nu mai ieşi din închisoare decît după aproape 17 ani, cu prilejul amnistiei generale a deţinuţilor politici, din 1964. Între timp, a fost pur şi simplu „programat" pentru a juca rolul de martor şi denunţător al crimelor politice fictive pe care Colegiul Militar al Tribunalului Suprem i le-a imputat lui Lucreţiu Pătrăşcanu, la procesul din 6—14 aprilie 1954. Abia în 1968 Belu Zilber va fi achitat (fără alte reparaţii) de acelaşi Tribunal Suprem, dar sentimentul de vinovăţie faţă de Lucreţiu Pătrăşcanu nu i-l va mai putea lua nimeni. G. Brătescu, îngrijitorul recentului volum de la „Humanitas" l-a surprins rostind, la Spitalul „Elias" din capitală, cu puţin timp înaintea morţii din 1978, aceste cuvinte cutremurătoare : „Niciodată n-o să le mai spun ce-o să-mi ceară." Niciodată, adică a doua oară. Dar viaţa nu ne-o putem trăi decît o singură dată.

Ca eşec poate fi privit şi faptul că prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber a dispărut. Redactate de prin 1969 şi citite unor cunoscuţi, ele au fost sustrase în 1970 de la domiciliul autorului, împreună cu suma de 9 000 de lei, cu o ediţie veche din Machiavelli, cu **Posedaţii** lui Dostoievski şi chiar cu mai multe caiete de probleme matematice, suspectate că ar ascunde un mesaj secret. Şi cu toate că a încercat să refacă textul din amintire, Belu Zilber n-a mai apucat sau poate că pur şi simplu nu a mai avut puterea să-l încheie pentru a doua oară. Căci în vreme ce momentul 1968—69, cînd începe să scrie, a fost acela al unei revizuiri („Nu mai aveam îndoială că regimul nostru este incompatibil cu adevărul şi dreptatea"), după furtul din 1970 resemnarea (sau poate remuşcarea) începe să-i macine autorului toate forţele. De aceea, manuscrisul publicat astăzi, într-o ordine care nu se ştie dacă o mai respectă pe cea a originalului, trebuie considerat incomplet.

După cum se vede, lui Belu Zilber i-a fost risipită nu numai viaţa, dar şi literatura.

Pe cea dintîi este mai greu s-o judecăm. Tot ce putem face deocamdată este să ne întrebăm de ce a „acceptat" Belu Zilber rolul de „acuzator" în procesul Pătrăşcanu ?

O primă explicaţie a dat-o chiar victima înscenărilor din 1952—1954 : „Cînd toţi sînt de acord să falsifice, nu există apărare posibilă" şi „solidaritatea la crimă a întregului aparat este o forţă împotriva căreia nu se poate lupta".

L-a pierdut apoi propria convingere, „spirocheta marxist-leninistă" de care cei atinşi nu mai au cum scăpa : „Nu mă puteam despărţi de partid, cum nu se pot unii despărţii de femeia vieţii lor, curvă, hoaţă şi sperjură. A căzut la femeie, spune poporul. Marxismul practicat din tinereţe devine viciu. Căzusem la partid."

Şi nu mai puţin, de vină a fost „eruditia politologului", faptul paralizant de a fi cunoscut în toate detaliile lor procesele regizate la Moscova, în 1936—1938, de Andrei Vişinski, împotriva lui Buharin, Zinoviev, Kamenev sau Racovski. Pornind de la această „experienţă istorică", acuzatului din procesul Pătrăşcanu nu-i mai rămînea decît să repete un scenariu ştiut pe de rost. A făcut-o, ajutat de brutalitatea anchetatorilor din beciurile Securităţii, prin mîinile cărora a trecut. Rezultatul ? Un dezgustător roman de spionaj, inventat de la un capăt la altul. În total, mii de pagini, pe care alţi deţinuţi politici le-au învăţat pe dinafară, pentru a le debita la rîndul lor la proces.

EL GRECO (sec. XVI—XVII)
„Toledo"
Metropolitan Museum — New York

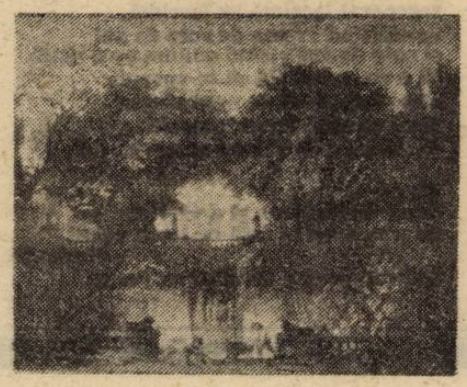

JEAN FRAGONARD (sec. XVIII)
„Grădina Casei d'Este"
Colecţia Walles — Londra

Mai accesibil unei discuţii amănunţite rămîne eşecul textului. Dar înainte de aceasta, un mic amănunt. Pe mai multe pagini, Belu Zilber se întreabă de ce i s-a furat manuscrisul ? Într-o logică normală, spune el, şi dacă s-ar fi publicat, cartea lui n-ar fi adus nimic în plus faţă de tot ceea ce s-a scris în Europa pe această temă şi prin urmare nici de prejudiciat n-ar mai fi avut cum prejudicia. I-a scăpat autorului, ca de obicei, o explicaţie simplă. Poate că hoţii lucrau în virtutea unui reflex. Poate că doreau, exact ca anchetatorii din camerele de tortură, încă un rînd de memorii, cu diferenţele inevitabile, pe care să le poată apoi adnota. Securitatea ca redactor de carte şi ca editor perfecţionist — iată o ipoteză care i-a scăpat lui Belu Zilber.

Privită ca literatură (operaţiune mai dificilă astăzi, dar inevitabilă odată cu trecerea timpului), memorialistica lui Belu Zilber impresionează prin virtualităţile ei artistice, cu totul ieşite din comun. Regăsim în ea „ancestrala patimă judaică pentru idei", inteligenţa capabilă să despice firul în patru, ironia casantă, în tradiţia oratoriei politice de la sfîrşitul secolului trecut, în fine, un fel de „disponibilitate" vecină cu amoralitatea şi comparabilă cu mentalitatea prozatorilor „experienţialişti" ai anilor '30. Despre Mircea Eliade, Belu Zilber ar fi scris într-un articol, fără sentimentul gravităţii celor insinuate, că scriitorul era „puţin mistic şi puţin agent de siguranţă", ceea ce i-a atras din partea lui Mihail Sebastian (în **Cum am devenit huligan**) o replică pe măsură : Belu Zilber, „puţin agent de siguranţă şi puţin martir...".

Există apoi în **Monarhia de drept dialectic** un fel de „caragialism" radicalizat şi adus la zi, căci lumea peste care dăm aici nu are nimic din absurdul castelului kafkian şi nici măcar din violenţa programată a comunismului de tip orwellian. Dimpotrivă, este o lume în care toţi ştiu că Împăratul e gol, dar se feresc s-o spună.

Ar mai fi de observat că aproape toţi cei care se perindă prin cartea lui Belu Zilber nu sînt doar simple existenţe umane, comice sau tragice în adevărul lor, ci şi adevărate personaje literare, unele dintre ele de neuitat.

Mai întîi publicistul Victor Aradi, legătura lui Belu Zilber din anii '30, la Bucureşti : „Pentru a nu fi recunoscut cînd mergea pe stradă, vara purta o rubaşcă, în semn de solidaritate cu Revoluţia Rusă, iarna un fel de mantie călugărească şi o căciulă ţuguiată. Astfel, făptura lui firavă şi înaltă se lungea atîta că putea fi distinsă şi într-o pădure de oameni. Era convins că nimeni nu-l vedea, însă poliţiştii urmăreau uşor, în forfota străzii, acest straniu turn de observaţie mişcător."

Apoi „oamenii realizaţi în închisoare", Ştefan Neniţescu, Harry Brauner sau George Ivaşcu (devenit director al revistei **Contemporanul** şi şef al Catedrei de literatură de la Facultatea de filologie din Bucureşti, pentru că „în temniţă s-a dovedit cuminte").

În cele din urmă, cu un grad de pregnanţă literară şi mai ridicat, pentru că totul ia consistenţa unor adevărate **schiţe**, lumea fascinantă a hoţilor de la Văcăreşti sau figura ţăranului Mucegai, autor al unui şir de crime „justiţiare", care le aplică victimelor „procedura de urgenţă", după ce, invariabil, le-a stabilit identitatea, ca la tribunal, şi le-a luat interogatoriul.

Cu toate aceste elemente în faţă, avem de ce să regretăm eşecul experienţei literare din **Monarhia de drept dialectic**. Că nu a mers pînă la capătul dramei sale (din manuscrisul tipărit lipseşte tocmai capitolul referitor la procesul propriu-zis, în care Pătrăşcanu i-ar fi strigat fostului său prieten : „Monstrule !") este oproblemă de asumare a unei traume şi ea îl priveşte numai pe Belu Zilber. Că memorialistul nu şi-a mai asumat pînă la capăt nici măcar talentul literar este un fapt pe care avem dreptul să-l discutăm. De aceea, fraza de început din **Monarhia de drept dialectic**, care are în centrul ei regretul pentru ceea ce ar fi putut să fie („aş fi putut fi un om bogat") trebuie completată cu încă un regret. Căci dacă ar fi vrut şi mai ales dacă ar fi ştiut să se ferească la timp de „spirocheta marxist-leninistă", care i-a distrus viaţa, Belu Zilber ar fi putut rămîne în amintirea noastră ca un foarte bun scriitor. N-a fost să fie. Sau, cum spuneam la început, nici nu se putea altfel.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XVI)

Oamenii aleargă la cozi. Cumnecum, reuşesc să fie în mai multe locuri deodată ; idealul, nu-i aşa, dintotdeauna al omului, de neatins. Înnebuniţi, sute de oameni la unt şi mai multe sute de oameni la pui de la Crevedia. Se discută politică, fotbal, politică ; sînt forfecaţi, mărunt-mărunt, oamenii zilei. Tot e bine, pe vremuri aveam un singur subiect şi un singur om al zilei, mereu acelaşi. Se-nghesuie, cînd în sfîrşit se **bagă** mult aşteptata îmbucătură, se string rîndurile ca pentru asalt. E o anume ordine, o cuminţenie tristă şi resemnată pînă cînd ajung aproape de ţintă. Atunci, se dezlănţuie, brusc, puterea de luptă, teama stupidă că marfa se termină. Începe circul, gratis, noi pentru noi înşine : îmbrînceli, înjurături, ai fost/n-ai fost, idioato, nemernico, bărbosule, du-te la muncă, ba chiar, din ce în ce mai des, păruieli, nasturi şi pălării zburînd prin aer, spre albastrul unui cer indiferent.

Cum să scapi, cum să te aperi de această isterie colectivă pe care, de multe decenii, ne-o provoacă neputinţa noastră de-a înţelege faptul atît de simplu că **noi, oamenii de pe stradă, sîntem cei importanţi**, iară nu guvernanţii ori şefuleţii de azi, de ieri sau de mîine ? Traduci, cu poticneli, în ţipetele care urcă din stradă, „Pietrele" lui Roger Caillois. **Ele vor rămîne**, e sigur. Însă de trăit noi sîntem cei care trăim şi, Doamne, cum nu înţelegem că ne este dat acest dar o singură dată ?

Vine ecomarul ? Marea lui Eco, care va să zică. Nu, deocamdată, încă o dată, vine Scumpirea, vine Sărăcia, vine Foamea. Dar noi, noi oare cînd o să venim ?

Oamenii privesc „actualităţii". Cu religiozitate, cu patimă sau oh, atît de rar, cu ironie, nu se pot totuşi desprinde de ora omului negru, sau chiar roşu pe dinăuntru, cum vreţi. Înghit ştirea ca pe o morfină care plăsmuieşte — cu dărnicie, vai, şi cu slugarnică ştiinţă — o realitate secundă, alta, în care se reface invers drumul de la jocul pur al adevăratului către înecarea cirezilor agreste.

Eu, eu îl privesc cu mirare pe incomparabilul Ştefan Augustin Doinaş cum reuşeşte să-şi reţină durerile lăuntrice izbutind să nu mai fie el însuşi şi, disperat în adînc, fiţi siguri, încercînd să facă „propagandă" Poeziei. Cutremurătoare încredere în noi, ceilalţi semeni, în frumuseţea care trebuie, nu se poate să nu mai fi rămas o fărîmă în adîncul nostru.

La cozi, sau la televizor, oamenii **vorbesc** despre Marin Sorescu. Eu, eu îl **citesc** pe Marin Sorescu. Tot, pentru a treia oară în douăzeci de ani. Chiar dacă nu mi-a plăcut şi nu-mi place, dar asta nu are absolut nici o importanţă, e o problemă personală.

Tot mai mulţi, fără să se mai ferească de ei înşişi sau de ceilalţi, oamenii au început să-l regrete pe Ceauşescu. Eu, eu nu. Ne-a distrus, mie şi celor de vîrsta mea, cei mai frumoşi ani, chiar şi fără nici o agresiune directă ; am ajuns, la 35 de ani, nişte nimeni. Acum însă sînt, **sau măcar am iluzia că sînt liber**. Un ziar franţuzesc titrează dur într-un colţ de pagină, numindu-l pe regele Marocului nici mai mult, nici mai puţin decît Hassanescu, pe motivul ameninţării unor imobile cu buldozerul. Va să zică Eminescu, Enescu, E. Ionescu n-au reuşit să impună acest sufix specific nouă ; a trebuit să vină nenorocitul de Ceauşescu. Ştiu, în sincronie, dar nu numai, politicul este mai important decît cultura. Ştiu, e vorba de o nuanţă peiorativă. Dar tocmai asta mă doare de fapt. Vrînd-nevrînd sîntem şi noi, ceilalţi români, asociaţi numelui său şi penibilului său renume mondial, de o bună bucată de vreme şi încă pentru destulă. Habar nu au francezii că Cioran ori Celibidache, Eliade ori Lipatti sînt români. Dar de Ceauşescu ştiu şi copiii. Uite, d-aia l-am urît, îl urăsc şi nu-mi pare rău după el.

„Obsidianul este negru, transparent şi mat. Se fac din el oglinzi. Acestea reflectă mai curînd umbra decît imaginea fiinţelor şi lucrurilor".

Oamenii aleargă, cu limba scoasă, după „Groapa Mare". **Este exact ceea ce au nevoie.** Cine nu pricepe asta ori o prost, ori se minte singur. Eu, am mai cumpărat un Rimbaud, tipărit pentru occidentali la tiparniţa P.C. Român. Chiar dacă n-are sumar iar coperta, roşie cu brizbrizuri bronzului, îţi întoarce stomacul, înăuntru, pe albul curat al colii, Venus Anadyomène încă mai iese din cadă.

Eu, eu şi ceilalţi, eu altfel, din nefericire. Căci, de fapt, nimic nu-mi doresc mai mult decît să ajung, cum, la visata **normalitate**. Dar, **această** normalitate, care ţi se oferă (pretinde ?), poţi oare să ţi-o doreşti ?

„**Diphia** este o piatră hermafroditică, albă şi neagră, traversată la mijloc de o fîşie care separă cele două culori".

Mihail Oprea

sergiu radu ruba

Lotul martor

Noi stăm aici nefăcind nimic
avind adică aerul că oricînd am fi gata
să ne luăm după fetițe pe stradă
să privim neputincioși cum începe
școala.
Stăm
aflați în treabă cu fumatul
apoi cu cititul
din nou cu fumatul
de la o vîrstă cu scrisul
de la altă vîrstă devenim brusc
inteligenți
și ne gîndim exact la noi
la-nfățișarea noastră adevărată
cu lobul drept din creier
controlînd partea stîngă a corpului
cu lobul stîng ordonîndu-i părții drepte
tot la crucificare ne gîndim
deși oglinda arată altceva
în timp ce afară
departe
asupra altora ca noi
experimentul continuă.
Iar datoria ne-o facem
față de trecerea timpului
cu mari planuri matrimoniale
pînă la bîlbîială repetate an de an
mereu abandonate
și vorbim mult...
Vorbim întruna ca să nu acționăm
instigatori la paradisuri verbale
între pereții căptușiți cu cărți
nu atît pentru citit
cît pentru absorbit
sunetele multor monologuri.

Mărturisim
despre ce.?
despre alții asemenea nouă
care însă nu scriu
egali cu propriile lor închipuiri
căci pentru a visa
e nevoie cel puțin de un corp care să
doarmă
ori ei nici măcar nu dorm
lipsiți cum stau de propaganda
instituției
păzind un loc al neîntîmplării
cu suprapuneri atît de perfecte de
plecări și sosiri
că nimic nu pare să se schimbe
iar Dumnezeul cîmpiei rămîne tot
clădirea gării
ieșim și noi la admirat clădiri.

Ba nu ieșim.
Scriem.
Nu pentru că n-am putea trăi fără asta
ci mai mult din obligație față de școlile
absolvite
scriem despre orice asfințește
în dosul mimicii personale
a blegirii
în familie
iar peste ani corăbioare jucăușe
din toți pantofii maronii
și despre orice cîntă
plouă
persistă
driblează
răspunde
machiază
înoată
consistă
retrage
contează
se stinge
apretează
escaladăm pînă la urmă și visul
și dăm peste tenul ei gol.
Lipsa cerului aproape că ne scoate din
minți.
Facem hm.
Și iar... hm.
Facem... aha !
Gîndul de frică se lipește tot de
farmacista din colț
urmat îndată de corpul nostru subtil.
Ne gîndim la chiulurile posibile
ca la niște orbite goale în nesfîrșită
linia orelor
bune de ținut în ele
precum în urechile sanitarului clasei
șuruburi, ceaiuri, cuie, sare
șuruburi și sare.

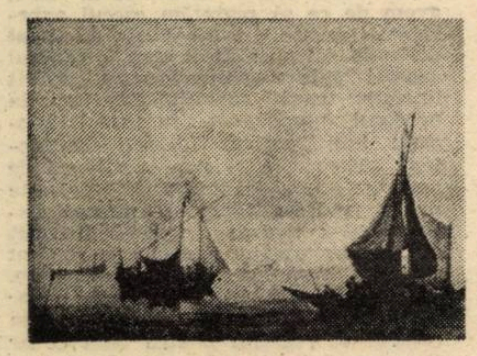

VAN DER WELDE (sec. XVII)
„Bărci pescărești"
Ermitaj — Leningrad

BERNARDO BELLOTTO (sec. XVIII) „Piața orașului Pirna pe Elba"
Muzeul de Artă — Houston

Iar ei
experimentați să-și iubească femeile
și le iubesc așa cum sînt
niște curiozități luminiscente
ieșite cu desprimăvărarea
ascuțimi
avînd ceva de rază
multă vreme-ncînsă-n castraveți
eroine ale erosului
preotese.
Și le iubesc
deși la o lectură mai atentă
ADN-ul lor nu spune nimic despre așa
ceva
cum nimic nu spune despre Dumnezeu
nimic despre antici.
ADN-ul lor e tot un șarpe de-al casei
făcut una cu spirala sa
(nici vorbă de papirus)
confirmînd însă școala
care și ea se sfîrșește
cu ferestrele frumos disimulate în
oglinzi la Siracuza
că-ți este imposibil să te-apropii
val cum te afli
pornit de tare departe
din adînc
înaintînd cu greu
sfîșiat în colțuri de arhipelag
regenerat lacrimă cu lacrimă
acumulînd vreme de sute de ani
și sute de ani visînd odihna pe o plajă
îți e cu neputință să te-apropii
să te oglindești de unul singur
decît ca lavă incandescentă
ca sfîrșit de necrezut al navigației.

Tîrziu
după escaladarea și a visului
ne pomenim în față cu tenul gol al
dimineții.
Noi care nimic nu știm mai mult
decît să fim simpatici
noi care cu ochii numai la —
a singurătății
noi care numai la steaua —
stăm
și de la mînă la gest
de la-ntrebări la răspunsuri
stăm și constatăm
desăvîrșită lipsa cerului...
Ori rîdem. Ori plîngem.
Iar dacă nu —
murim. Altă cale de aici unde-am ajuns
nu are cum să se arate...
Absența cerului !
Omul o vede o dată în viață.
Și totuși
forțăm vîrsta mentală
s-ajungă din urmă vîrsta corporală
care iubește dar cu măsură
așa că de trei ori pe zi de urechi
o tragem afară din boschet
și tot de trei ori concediem servitoarea
care se întoarce
pentru că nici ea nu știe să facă
altceva.
Și vin de data aceasta direct la mine
fetele dintr-a XII-a B
cu politețea lor de acum celebră
să-mi ceară voie să asiste
la formarea oamenilor din clasa mea.
Le pun în mînă cîte o lopată și începem.
Greu se mai lasă azvîrlită pe țărm
umbra aceasta dintre român și limba
românească
dar încercăm... Tra-la-la ! Încercăm
cînd capul
chiar și tăiat
continuă să plutească încet
cîntînd de unul singur
dar cît îl ține gura
pînă la insula Lesbos.

(Urmare din pag. a 4-a)

Zodia necromantului

pînită de neputincioși și de obsedați de ideea neputinței. De aici, acuplările și orgiile în lanț, făcute pentru a se demonstra contrariul. Rai al sterilității, insula ridică nimicnicia la rangul de lege, ceremoniile fiind gratuite tocmai pentru ca, prin acest fapt și prin frecvența lor ridicată, să creeze și să întrețină impresia de inutilitate. Aici totul funcționează în gol, avînd un rost limpede : de a întreține mecanismul și principiul lui printr-un cerc vicios. Un mecanism destinat să fabrice un fel de „suflete moarte" — locuitorii care deambulează bezmetici într-un crepuscul ucigaș. Tot ce mai are îndrăzneala de a încerca să rămînă viu trebuie supus degradării. „Biserica Neagră" își merită deci din plin numele și destinația. Magia neagră de pe insulă îi omoară pe cei vii prin distrugerea identității, pe care le-o înlocuiește cu starea de mort. Năzuința aceasta trebuind păstrată cu orice preț, Cerșetorii inventează dușmani și-i pedepsesc crud, intimidînd evadările și ereziile și înlesnind canalizarea fricii.

Ceea ce frapează în romanul lui Bakonsky este absența descrierilor de chipuri umane. Fizionomiile sînt extrem de rare și de precare. Interesul este atras în primul rînd de vestimentație, descrisă cu lux de amănunte, garderoba personajelor fiind impresionantă, dacă se are în vedere faptul că locuitorii joacă roluri de milogi. Explicația este una singură : trăsăturile oamenilor de pe insulă sînt fie otova, fie neinteresante, fie aplatizate. În schimb, îmbrăcămintea face parte din ritual, are menirea, deosebită, de a-l accentua. De a accentua, adică, un ritual al mizeriei.

Dominantă, în universul insulei, este atmosfera de clar-obscur, de ceață, de noapte ori de semiîntuneric. Astfel, contururile se șterg, dispar diferențele specifice, oamenii devin lucruri, obiectele se confundă cu oamenii, un mulaj din ipsos poate fi luat drept om viu, în sicrie, cînd se întîmplă să nu moară cineva, se așează artefacte umanoide. Cultul este al morții, singura care șterge cu adevărat personalitatea. Aceasta îi este recunoscută individului abia după moarte. Povestitorul asistă la propria-i descoperire postumă, el fiind, în realitate, încă viu. Dar de el nu este nevoie, suflul vieții este stînjenitor („cară-te de aici, pînă nu te vede lumea"). Iar „lumea" s-a înscris, conformîndu-se, în angrenajul standardizat și se revoltă numai și numai pentru perfecționarea acestuia.

Cu adevărat, **Biserica Neagră** este un text găsit într-o sticlă ce plutea pe valuri, autorul lui fiind dispărut în naufragiu. Cuvintele răsună de dincolo de mormînt, cu obscura forță de persuasiune a necromantului : viitorul nu va fi în nici un caz unul senin, el aparține unei zodii sumbre, este prihănit de către prezentul nenorocit. Urmele cabalistice din final subliniază caracterul voit confuz al ansamblului, orientează interpretarea mai curînd către generalizare și interzice datarea. Din amănuntul că Cerșetorii au început să apară, deocamdată sporadic, în diverse locuri de pe pămînt se poate deduce că Liga lor, cu tenacitatea-i feroce, va pune stăpînire peste toate. Viziune apocaliptică, din care a rezultat un roman al precarității omului standardizat de o societate căreia, fiindu-i teamă de ea însăși, amplifică mecanismele de mortificare. Între acestea, cu deosebire, cacealmaua obedienței smerite.

Invitație

Fundația „NICHITA STĂNESCU"
Departamentul culturii Prahova

Vă rugăm să luați parte sîmbătă, 30 martie 1991, orele 11, la Filarmonica din Ploiești, la lucrările Fundației, unde, cu prilejul celei de a 58-a aniversări a lui Nichita Stănescu, după simpozionul „Poetul ca martir și profet", se va hotărî organizarea primului festival internațional, cît și decernarea unui premiu care să cinstească memoria marelui poet.

APEL

Dispunînd de condiții optime de conservare și valorificare a publicațiilor, în vederea îmbogățirii colecțiilor existente, Biblioteca județeană Buzău (strada Unirii nr. 140, cod 5100 ; telefon 974/3 34 09) organizează, în perioada 1—15 iunie 1991, primul „Salon al cărții românești cu autografe", pe secțiunile : literatură, artă, istorie, filosofie, știință.

Pentru aceasta, biblioteca face un călduros apel tuturor autorilor români din țară și străinătate — scriitori, îngrijitori de ediții, traducători, publiciști etc. —, cu rugămintea de a dona și expedia, pe adresa de mai sus (pînă la 25 mai a.c.), exemplare cu dedicație din opera lor. Același apel este adresat și colecționarilor de pretutindeni.

In cadrul salonului vor avea loc întîlniri cu cititorii, comunicări pe teme de bibliofilie, precum și finalizarea unui concurs de ex libris-uri.

Din loggia desăvîrșitei florentine

Atunci, scriitorul se refugiază — „enfant sage" — în balcon, cu mașina de scris...

(**incipit** posibil)

Să admitem că am descoperit din întîmplare cărțile unui poet despre care nu mai știm nimic altceva.

Adîncind lectura textelor, vom ajunge într-un clar impas al înțelegerii, în ciuda aparențelor de comunicabilitate extremă ce se degajă din ele. Ceea ce poate să inducă, în primul rînd, în eroare este **utopia construcției** din aceste „poeme nouă", care, acceptată, duce la căutări inutile de-a lungul numeroaselor trasee de semnificație identificabile. Arhitecturarea are, la nivel de volum, pre-text de **puzzle** absurd, reconstituirea, de pildă, a „pădurii de mesteceni" (din unghiuri variate: Dante, Schumann, Strauss, Graham Greene etc.) neducînd la stabilirea, prin reducție logică, a unui numitor comun cert. Fiecare nouă ipostază o boicotează pe cea anterioară, neintegrîndu-se unui ansamblu dat. Senzația este că poetul ia în persiflare preceptele (să zicem ale) „artei seriale" și că, la limită, nu vom găsi un set definit și controlabil de „constante nucleare", ci numai anumite trăsături contextuale, recognoscibile intuitiv la suprafața poemului. Autorul își ia aproape orice libertate în a dejuca refacerea puzzle-ului, ajungînd chiar în situația de a nu-și cunoaște deliberat, întregul capital de semne pe care le exploatează.

Simetria, marcă formală — semn de adîncime, nu va fi întotdeauna satisfăcută relațional, sau va implica o doză mare de echivoc. Finalmente, s-ar putea spune că, dacă Mircea Ivănescu „face lucruri cu cuvinte" (Austin!), el nu acționează de dragul **textului** propriu-zis, ci de dragul textuării, ca operație superioară, similară unui **Glasperlenspiel** al lui Hesse. Nu finitudinea expresă a actului este avută în vedere, ci devenirea sa continuă, generarea sa trans-frastică, implicînd noțiunea (în accepție aproape **tel-quel**-istă) de productivitate. Iată cu cîtă acribie filologică este descrisă necesitatea umorală de a se scrie pe sine și de a se (com)place în scenarii textuale: „aici, o virgulă între subiectul propoziției / acesteia, întortocheate, și uneori / inutil explozive căci înțelesul ființei / îl cuprinzi de la primele vorbe uneori, / între subiect, deci, și predicat / — predicatul aici fiind, cum se spune, cuantificat — / ca în filosofia scoțienilor — virgula fiind însă / în viața, pe care gîndirea cu plînsă / față caută să o nege, adevărul este că un semn / o virgulă, poate să facă să se poticnească / mersul acesta într-o noapte cu însemn / al veșniciei — cînd, fără să te privească, / mergea alături de tine o ființă-albastră, și tu / îi țineai mîna-ntr-a ta — cu / atîta spaimă că nu e adevărată" (**amintire complicată despre o seară simplă!**). Gramatica textului devine, în aceste condiții, valabilă numai dacă acceptăm axioma, de pe acum clasică, a poeticilor generative și ilocuționare americane, potrivit căreia se poate opera, în analiza lingvistică a cîmpului literar, o distincție clară între creativitatea guvernată de reguli („rule-governing creativity") și cea care modifică intenționat aceste reguli („rule-changing creativity").

Realizarea perlocuționară, capabilă să aducă mult rîvnita și mult discutata **suspendare a neîncrederii** (principiul lui Coleridge de „willing suspension of disbelief") poate căpăta contur doar în condițiile aprofundării unei distincții și mai complexe în cadrul triadei coerență-consecvență . internă-coeziune, care face trecerea între planuri, de la unitate tematică la unitate lingvistică, printru-un tipar generalizat al expresiei.

Construcția în sine este denunțată, deci, ca fiind a **falsă** problemă, rămînînd de domeniul zborului de mică altitudine pe deasupra textului. Ceea ce, prin indicarea unui complicat scenariu dedicațional, prin elemente de structurare (părți numerotate, bis-uri, incipituri subliniate grafic etc.) și prin mărime, „amenința" cu un veritabil **(Bildungs) roman** poetic, rămîne o chestiune de atmosferă, firește cu rostul ei (auxiliar), ca în odiseea **coborîrii din mașină**, o discretă parodie a lui Leopold Bloom surprins într-un locomobil oarecare: „le dai peste degete / celor care ar trebui să fie adevărați-ca și cum ar cînta / greșit la ora de pian — și nici cuvintele nu le faci / să fie riguroase, să spună exact ce crezi / că ar trebui să spună — păcatul leneviei / de a simți———". Regulile de constituire — a „lanternei" — minează neîncetat fidelitatea și volumul unei „gramatici a memoriei".

„Peisajul" rămîne un simplu pretext al competenței fără performanță (marcată grafic prin „———", nu numai în fragmentul citat) — motorul originar al stării poetice absolute. Modelul e departe de a fi unul asociaționist, părțile izolate nu se reintegrează unui tot, unei structuri primare, mai degrabă ipoteza opusă a modelului configurațional pare a fi viabilă. Din pasta continuă a (universului) discursului pot fi decupate nenumărate secvențe cu relevanță situațională, în interiorul cărora pot opera, cu relativă eficacitate, unele criterii sub-paradigmatice. La întîmplare, alegînd, să zicem, setul situațiilor caracterizînd **facerea** enunțului, am putea grupa și ierarhiza unele mecanisme ale poeticității, așa cum le demască Mircea Ivănescu, în postura sa de „lector ideal" și dublu erou al comunicării (atît emițător cît și, mai ales, receptor al propriilor texte). Se pot cita situații variate în care nu se mai pune atît problema legalizării prin analogie a deviației, cît cea a efortului de autoclarificare relativ la sinteza textului : „ea face tapiseria cu noi în pauză" (creșterea discursului din chiar perioadele sale de incertitudine), „un joc chinezesc în care trebuie să așezi cioburi" (pre-textul de puzzle) deja citata **amintire complicată despre o seară simplă** ori enunțul : „cum își poartă smochinul smochinele în crengi, îmi port / și eu gîndurile despre o după amiază cu soare", sau subtila parodie a perspectivei lui Propp din (textul) **morfologia — și sintaxa — basmului :** „se pare, deci, că ne integrăm în modelul după care / se constituie (pornind, scrie acolo — de la structuri abstracte fundamentale). / universul antropomorf al narațiunii", terminată cu „scandalul" auto-referențialității obsesive : „și mă trezesc, deodată, înspăimîntat, străbătînd o pădure / uscată, apele dense ale lacului, eu fugărindu-mă..." (dacă ar fi vrut să-l parafrazeze, în tonalități de basm, pe Xavier de Maistre, Mircea Ivănescu ar fi scris, fără să se jeneze de rolul vulpii dintr-o cunoscută poveste pentru copii, „voyage autour de ma... queue" !!!). Poetul nu se cruță nici pe sine, după cum abordează ironic, uneori caustic, personaje sacrosante pentru orice textualist modern : Proust, Joyce, Virginia Wolf, Kafka ș.a. Referințele la fapte de ordin cultural sînt mai mult decît frecvente, iar **diversitatea** lor reprezintă, în sine, o **diversiune. În Commentarius..**, într-o **scholie**, reia o afirmație a lui Hugh Kenner în legătură cu anumite necesități „tehnologice" care l-au îndemnat pe T. S. Eliot să marcheze multiplele conexiuni livrești din textele sale, prin la fel de celebrele sale „note" explicative. Autor și cititor în același timp, Mircea Ivănescu își fictivizează de bună voie, la vedere, rolurile, discursul său — care presupune complicate scenarii dedicaționale (în forme clasice, explicite, sau indirecte, integrate textului) și face uz, în chiar **Commentarius...** de un personaj-oglindă, simetric (și care chiar există în realitate, Rodica Braga împărțind, justificat, colile de tipar cu Mircea Ivănescu) — fiind, practic, nu un **discurs polifonic**, ci unul **stereofonic.** Operația trans-lingvistică se debarasează de personalizări inutile, reconstituirea **geno-textului** neimplicînd perspective diferențiate pronominal. De fapt, generarea continuă face inutilă însăși reconstituirea în cauză, **feno-textul** fiindu-și propria sa realitate, ducînd la limită către ideea acelei utopii a productivității fără produs, iar denunțul referențialității — asumat organic de către autor — ca prim deziderat al unei poetici interne, fiind operant încă de la I. A. Richards.

Revenind la posibilitatea (...fără utilitate expresă) a decupării unor secvențe din fluxul discursului, un enunț precum **ce ne trece prin cap ascultînd muzică** — se poate constitui într-un „frame" (cadru) în interiorul căruia distingem „nu

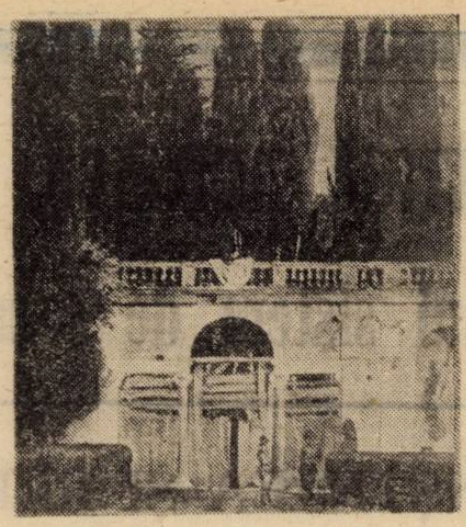

VELASQUEZ (sec. XVII)
„Villa Medici"
Prado — Madrid

mai știu ce nuvelă cu soare de vară la țară", pe ducesa de Guermantes, „întîlnirea cu marele om", pisica desenată de Tudor Jebeleanu, inevitabilitatea unui „cum se destramă romantismele", dar și o sumedenie de alte „-isme", alese de poet cu grijă de colecționar excentric, asediul Constantinopolelui, vocea egală, înghețată, a lui Eliot (ca ecou la un text aparținînd lui Romulus Bucur), o întrebare ca „sînt adică frații Karamazov un roman polițist(?)", „pădurea de mesteceni" dar și „elogiul supei de zarzavat", ori „foișorul de foc" etc. La fel, **lumina stringe mierea ca în alveolele unei muzici tăcute** (și aici, mai că-mi vine să exclam ,ca un cunoscut interpretator, „vers mare !" — dar mă tem de sacrilegiul profanării prin contaminare) ne permite să alăturăm pașii poetului cu ai unui retor din Sienna, rătăcit în capriciile unei „église baroque" sau să ne imaginăm un mandarin cu fața întoarsă, dincolo de care gîndim împăratul la ora subtilă a cuburilor de ananas în boluri micute de lemn vopsit ori geometrul așteptării descoperind „cum definește Kant muzica". Și, din nou, **fuga de profesoara de muzică** (umbra lui Hesse, poate marele zeu tutelar al „poemelor" lui Mircea Ivănescu). Atunci, scriitorul se refugiază — „enfant sage" — în balcon, cu mașina de scris. Gata de a se (com)place în scenarii și în personaje („să întemeiezi o ființă-o lume", „degetele ei subțiri și reci miroseau a pîine cu unt", „un joc de cuburi, / mereu așezîndu-le altfel, și în fiecare din poveștile astfel colorate / o **aceeași** — subl. mea, D. — S.B. — făptură" !) Regina cartierului („o ființă odinioară reală"), cu jeans-ii suflecați și batic alb de cașmir — cu ciucuri, mută o ladă în unghi favorabil, umbra donjonului să bată exact în sectorul pătrat de tablă lucitoare-parasol, de metal alb pentru canarul („mai enchaîné") al unui optimist. Ea, cu oglinda exersînd un joc copilăresc. Ceasul incredibil cînd femeile ar vrea să vină pe sîrme și sfori, elegante, flexibile, sfidînd limitele vreunei cuviințe și, bronzate, contururile canonice („două fete în ciorapi negri exersînd la ora de sport pe zgură în curtea liceului Domnița Bălașa"). Toate : „un autobuz de noapte, plin cu lucrătoare de la fabrica de parfumuri numai în schimbul trei". Cu sentimentul acela jenant, ceva între bravură și gafă, gata să privești pe gaura cheii, să dai chip, nume și consistență unei obsesii a „personajului" prins între pagini ca o filă-tip (liniată discret cu tuș albastru) în caietul mecanic..." decît că, pentru tine, închis / în globul unde lumina se izbește molatec / și nu lasă înăuntru decît chipurile mereu clătinate / ale lucrurilor de afară, închis aici / tot nu iei parte la joc" ! Bruscînd cu eleganță studiată — din **poignée** — limita de sus a unui masochism auctorial, autorul se va fi fost mărturisit, aproape cu teamă, că gestul ar putea fi interpretat ca o ridicare a poalelor în public, dezvăluind un rafinat **eros** al neputinței, demn de cavalerul cauzei dinainte pierdute : „propria mea activitate de conjugare atît de înceată a obiectelor lumii, nu e deloc de natură / să mă ducă mai departe, — sau, dimpotrivă, mai aproape / de cîte o ființă — nu-mi ajută deloc să dau adevăr / acestui atît de încet, și zadarnic, drum al meu prin zăpadă / către turnul rotund". Dar modelul livresc nu înseamnă nimic pe lîngă dispoziția de moment reflectînd imaginea, alta-aceeași a **donnei compiuta :** „stau acuma sub semnul / frumoasei ei, și înalte nemișcări, cu mîinile ridicate / să stringă frumos la piept imaginea lumii acesteia de piatră / în care sîntem cu totii".

Lumea reprezentărilor cuprinde însă nenumărate alte exemple în care linii paralele se caută la apogeul unei deveniri unice, însă, cu bună știință, Mircea Ivănescu introduce anti-climaxul unor teribile „rime sparse" nelăsînd la voia întîmplării faptul că o anumită temă ar putea culmina în defavoarea alteia sau că două asemenea configurații s-ar putea reuni spre a triumfa împreună. El frînge programatic fluxul „serialelor" sale, poetica sa vrînd să imprime un efect de **contra-memorie.** Continuitatea nu trebuie niciodată să (de)genereze (în) aglutinare. **„Poemele"** se nutresc, în primul rînd, din in-finitudinea explicită (altminteri caracterizînd întreg corpusul literar) a traseelor de semnificație. Tema jocului său festiv este una la care un **magister ludii** ca Joseph Knecht n-ar fi îndrăznit să se gîndească vreodată și ea constă dintr-o serie nesfîrșită de improvizații jazz- istice, de tip **jam-session,** în care vocile / instrumentele sînt reprezentate de ceea ce am numit **n-fictivizările** sale **la vedere.** Un joc ce permite transformarea **„Marșului turcesc"** al lui Mozart într-o capodoperă a **jazz**-ului împotriva protestelor unor esteți întîrziați și obosiți care ar putea susține că un asemenea demers este similar cu „a pune lui Apollo o cască de motociclist și lui Venus un sutien" (Benjamin Britten sau, iarăși, **ce ne trece prin cap ascultînd muzică !).** Totuși, asta nu înseamnă că Mircea Ivănescu poate fi considerat în marș către fronda (gramaticalizată !) a lui Marcel Duchamp & Cie. Parodia se ascunde, cu afecțiune maternă, frustrarea provocată de situații de comunicare aberante, prin **mal de siècle** înțelegîndu-se aici... **mal-entendu !** De aici, arta citării, utilizată cu scrupulozitate și rară minuție în **Commentarius...** de aici afluxul reperelor livrești introduse în tot locul, în descendența vizibilă (ba chiar, evident, parodiată) a lui Pound și Eliot. Tot astfel, în jurul refuzului concatenării pronominale a textelor și a actelor de vorbire elementare, ia naștere o mitologie întreagă : „vorbeam întotdeauna prudenți / să evităm singularul", „ești singur tu, / care stai într-un colț sufletesc, și mormăi", „din cînd în cînd, îmi aduc aminte de glasul ei / fragil, parcă mereu sfărîmîndu-se — / aș vrea să pot spune asta așa cum vocea fărămicioasă-a unei ființe lasă urme în suflet multă vreme după ce a încetat putința / de a o mai auzi" ș.a.m.d.

Treptat ni se relevă că aparentul discurs despre **construcție** este un discurs auto-centrat despre **vorbire** și despre cel care vorbește. Corpusul general de texte reprezintă o antologie vie, auxiliară celebrei conferințe a lui Jakobson asupra celor șase funcții ale limbii, între care, ca din paginile (fie și orale) ale unui curs universitar, se desprinde decisiv **funcția poetică,** al cărei rol este tocmai autovizarea mesajului. Cu mențiunea, întărită, că, pentru Mircea Ivănescu, lectorul ideal, capabil de utopia competenței fără performanță, este — marcat explicit și la suprafața textului — tot Mircea Ivănescu. N-**(auto-) fictivizarea** la vedere și-o argumentează, în tradiția eliotiană (am arătat sensul „preluării") printr-o „notă", **la altă scholie sau despre seriozitatea jocului,** care „reia" afirmația lui Gary Snider : „(poetul) trebuie să-și cunoască propriul inconștient și modurile cuvenite de a se întîlni cu ființele care trăiesc acolo". Impasul situației de comunicare este „citat" după Cesare Pavese („Tutto questo fa schiffo. Un gesto-non più parole. Non scriverò più".), iar concluzia îi „aparține" lui Nietzsche : „pe cel care privește prea mult prăpastia, pînă la urmă prăpastia îl privește și ea" („nota" sugerînd bineînțeles că este vorba de o „traducere aproximativă", în tradiția, de data aceasta nerăstălmăcită, a unui George Steiner, alături de care și Mircea Ivănescu afirmă, de dincolo de text, că **„înțelegerea"** este „traducere" — subl. mea, D-S.B.).

Analizînd triplul travaliu (per-, i- și locuționar) al lui **Mircea Ivănescu,** descoperit — așa cum stabileam la început — la capătul unui adevărat **lustru** poetic, nu putem decît să remarcăm că, în **loggia desăvîrșitei florentine,** în fața mașinii de scris și umbrind foaia de hîrtie ce iese din ea, stă POETUL (autorul de text care se face, de fapt, pe sine — apud Sartre) : **„Cel cu înfățișarea cea mai regească, e regele !" 1 (2)**

Dan-Silviu Boerescu

Note (și Epilog)

1. Th. Hardy, citat de Graham Greene în **Sub grădină, II, 6**

(2). «Scrierea notelor a constituit o ultimă complicație în istoria agitată a compoziției poemului... Notele au fost adăugate ca o consecință a faptului de natură tehnologică în virtutea căruia cărțile sînt tipărite în multiple a(le) colilor de 32 de pagini... Astfel că Eliot... s-a pus la treabă spre a adăuga un număr de adnotări în care să identifice citatele, „urmărind să-i dezarmez pe criticii poemelor mele anterioare care mă acuzaseră de plagiat" (Hugh Kenner citat de Mircea Ivănescu în **Commentarius perpetuus).**

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

IV RENȘTEREA ȘI REFORMA

Aspirațiile umane includ în ele nevoia schimbării. Schimbarea, dobîndește, și aceasta, semnificații diferite în vremuri diferite, în contexte variate, în grupuri sociale diverse. De un secol și jumătate țara aceasta a trecut prin mișcări sociale violente culminînd, acum puțină vreme, cu o revoluție. În aceste mișcări ființa profundă a unui popor se revoltă împotriva existenței sale exterioare. Cînd lucrurile merg bine, existența exterioară constrîngătoare sau mutilantă este eliminată și înlocuită cu o alta mai potrivită, sau care dă măcar sentimentul de a fi mai mult din ceea ce ar trebui să fie. Țara a trecut de asemenea, prin războaie și dictate. În asemenea momente o națiune încearcă să își conserve structurile, spre a rezista dezlănțuirilor istoriei. Zeci de ani România, ocupată și dominată de comunism, a fost supusă unei enorme represiuni a încercărilor de identificare a propriei naturi. Pe scurt România a trecut prin mișcări interioare interesînd suprastructurile ființei sale, precum și prin mișcări impuse, străine. Desigur însă că ea a fost angajată și într-un flux de schimbări implicînd natura sa profundă.

De la 1848 națiunea noastră visează, așteaptă și aspiră la o renaștere. Nu a avut-o, a avut însă parte de numeroase reforme, și astfel deși prea adesea deziluzionată, a evoluat.

Renașterea care s-a încercat în 1848 ar fi fost poate prea timpurie, precum, probabil s-a întîmplat și cu aceea sperată în 1859. Oricum, revoluția din 1848 a fost înăbușită, iar, mai tîrziu, domnitorul Cuza a fost detronat. Independent de acestea, obiectivul concret românesc de atunci a fost unirea principatelor. Poate că încercarea de renaștere cea mai puternică, din istoria noastră este schițată după 1877. Insuficient difuzată în structurile inferioare ale poporului ea sfîrșește în răscoala din 1907. Speranțele suscitate de victoria din primul război mondial și de reîntregirea din 1918 sfîrșesc în criza economică de la sfîrșitul deceniului trei și începutul deceniului următor. Ceea ce se mai încearcă odată cu refacerea economică de după criză eșuează în evoluția dictatorială a Europei acelei vremi. După cel de al doilea război mondial, comunismul pune capăt repede, violent și crud, oricăror tendințe de renaștere românească. Marele entuziasm popular din 22 decembrie 1989 continuat apoi zile și zile, încorpora în el, neîndoielnic, speranța renașterii adevărate a națiunii noastre. Din 12 ianuarie și pînă în 15 iunie 1990 ideea renașterii a fost represată prin atacuri și acțiunii corozive, nevenind doar dintr-o singură direcție dar, mai ales, această idee a încetat să fie vie și activă, pentru că a fost simplu și clar abandonată în ceea ce ea nu poate să nu aibe, în caracterul absolut și aproape transcendental pe care are a-l imprima schimbării. Din 15 iunie încoace încercăm să ne obișnuim, și să ne mulțumim, cu ideea reformei, cel mult văzînd-o pe aceasta într-un mod sau în altul, drept mai avantajoasă sau mai puțin avantajoasă unui grup social sau altuia, administrată de cine o administrează sau, eventual, nu de aceștia ci de alții. Reforma, în sine, este un lucru demn, este o schimbare de esență a vieții unei națiuni și chiar a ființei sale, dar ea nu este o renaștere și ne hotărîm greu să acceptăm înlocuirea, care, în cea mai mare măsură, ni se datorează tot nouă și vom vedea cum. Cu siguranță însă că dacă timpul va fi suficient, voința noastră constantă și istoria nu de tot ostilă, vom avea și renașterea noastră.

A existat o Reformă făcută de un Luther, un Calvin și un Melanchthon. Și a existat o Renaștere făcută de un Da Vinci, un Rafael, un Petrarca, un Erasmus, un Shakespeare și de alte cîteva sute de genii aproape la fel de mari. Nu este de contestat (și nici măcar de supus comparației) geniul unui Luther — și poate nu trebuie să avem îndoială nici în privința sprijinului divin care l-a dus la victorie. Reforma este unul din cele mai mari momente ale vieții umanității. Numărul de personalități implicate într-o transformare istorică sau în alta nu spune prea multe, de vreme ce aici nu operează statistica. Pentru milioane de ființe omenești de astăzi memoria lui Calvin poate fi mai prețioasă decît cea a lui Botticelli, dar o simplă comparație a unor implicații spirituale legate de Reformă și Renaștere poate sugera totul cu privire la rolul acestor fenomene de reformă și renaștere în viața omenească. Să avem în vedere ce înseamnă renunțarea la tradiție și supunerea exclusivă în fața textelor sfinte, plus doctrina arbitrului aservit, plus permisiunea acordată preoților de a se căsători, acestea în raport cu schimbarea de perspectivă a conștiinței umane, atunci cînd Bachus este reprezentat cu tot atîta pasiune și drept, pe cît Sfîntul Ioan sau chiar pe cît Fecioara, în raport cu dreptul omului de a experimenta totul în propriul suflet, așa cum fac personajele tragediilor lui Shakespeare. Păstrînd proporțiile firești între ceea ce a reprezentat schimbarea întregii lumi și ceea ce reprezintă schimbarea necesară a unei singure națiuni — și încă nu a uneia mari — rămîne totuși ușor de înțeles de ce o națiune cu un destin greu, îndelung asuprită, nesigur liberă o vreme, și umilită apoi de comunism în însăși identitatea sa, aspiră la o renaștere, chiar dacă provizoriu se mulțumește și cu o reformă. Nu sînt aici nici speculații și nici jocuri de cuvinte, este cazul să nu neglijăm că reforma poate fi adesea un lucru mai necesar, eventual inevitabil.

Semnificatia Renașterii, precum și cea a nevoii de renaștere este una dintre cele mai înalte ale existenței omenești. Omul-om nu este omul revoltat al lui Camus, deși nu are cum fi de acord cu ceea ce îl înconjoară, nici homo religiosus al lui Mircea Eliade (aparținînd cărei religii ? — omul nu este niciodată subiect indefinit), deși nu are cum fi altfel decît credincios sau inexistent, nici omul liniștii și păcii post-comuniste sau al sfîrșitului de istorie (în varianta Hegel-Fukuyama), deși își dorește liniștea, echilibrul și calmul. Omul este cel care încearcă să renască. Ce este această renaștere ? Dumnezeu a făcut omul după chipul și asemănarea sa. La pedepsirea lui Adam, de pe ființa omenească nu a fost retrasă amprenta divină. Iisus a venit pentru noi și ne-a cerut să îl așteptăm cu răbdare, precum cel care veghează noaptea în așteptarea stăpînului Acolo, în punctul ultim al acestei lumi, modestia noastră va fi răsplătită și vom fi salvați. Dar mai este o cale : conformarea la cel mai puțin repetat dintre îndemnurile lui Iisus, la îndemnul aproape ascuns : „fiți perfecți precum este și Tatăl Vostru". **Renașterea este tocmai această reintrare în lumea grației, prin transfigurare directă a umanului în divin.** Nimeni nu a ajuns chiar pînă la capătul acestui drum, dar mulți s-au apropiat sensibil de țintă. Europenii bătuseră drumul cruciadelor. Nu dincolo de orizonturile geografice se afla supraumanul, ci în totala fuziune a memoriei, rațiunii și pasiunii creației. Cel mai puternic îndemn înspre această schimbare îl constituie sentimentul insignifianței omului ca ființă necreativă, pură supraviețuire temporară. Românii au realizat conștiința originii lor latine și au trăit această conștiință corect, ca o obligație istorică la civilizație, cultură și demnitate morală. Au verificat apoi capacitatea lor nu de a asimila o cultură sau alta, ci de a sintetiza în ființa lor, programatic, Occidentul și Orientul, au arătat apoi că pot juca un rol semnificativ în jocul de forță al marilor puteri europene și extraeuropene. Au mai arătat că pot rezista și se pot sacrifica pentru un ideal sau pentru confirmarea propriei lor identități. Ceea ce a ieșit, de fiecare dată, nu a părut să fie pe măsură dreptului, meritului sau a sacrificiului lor. De aici puternica aspirație renascentistă a ființei românești. **Ceea ce am dorit cu toții în ziua Revoluției nu a fost doar o schimbare favorabilă a destinului și istoriei, ci transformarea noastră interioară într-o mare (în sens spiritual și moral) națiune civilizată, în rînd cu cele mai mari.** Aceasta ar putea fi o renaștere, în acest moment încă îndepărtată, după cum ne-am dat cu toții seama curînd după acele zile de sfîrșit de 1989. Îndepărtarea de grație, în istorie, nu este altceva decît incapacitatea de a învesti cu semnificație efortul, suferința, munca și sacrificiul la care simpla existență biologică și socială umană o impune ființei umane, fără a face din aceasta, în chip nemijlocit, fie și o mi-

stop-cadru

Fuziunea dintre două arte

Tînărul arhitect erudit **Dan Păcurariu** publică a doua sa carte : **Arhitectura în viziunea pictorilor** (Albatros, 1990), în care cititorul poate urmări diacronic nu numai evoluția celor două arte și interacțiunea lor, care a ilustrat specificul cultural al atîtor centre de mare reputație artistică, dar și drumul sinuos al talentelor, al curentelor și realizărilor prin care spiritul creator a îmbogățit continuu cultura universală.

Premiza cărții se află în volumul precedent al autorului un capitol al său fiind : „Motive arhitecturale în pictură" ; — pentru tratarea lor Dan Păcurariu folosește o amplă documentare ce reface drumul ascendent al evoluției arhitecturii de care a vorbit în „Arce stilistice" (1987), iar în conexiune cu registrul vast, pitoresc, specific epocilor trecute, pictura consacră aspecte grăitoare ale artelor plastice, sensibile la creația arhitecților. „În șapte secole — scrie autorul după studierea și analiza detaliilor, cu o documentare impresionantă —, pictura și arhitectura, pornite de pe niveluri diferite de dezvoltare, în timpul dominației autoritare a stilului gotic, au parcurs drumuri oarecum deosebite, lucru explicabil prin faptul că fiecare artă își are natura sa proprie. Dar în permanență a existat o relaționare subtilă, mai strînsă și mai intimă decît ar părea la prima vedere". (p. 166). Studiul de față o demonstrează, avînd în vedere delimitările cronologice, operate competent de la început : barocul ține de secolul XVII, cînd predomină noul stil formal al Renașterii, după ce goticul a prelungit Arcul medieval. Fapt important : barocul aduce manifestări sincronice de stil în cea mai mare parte a țărilor europene. Mare parte din secolul XVIII este dominat de neoclasicism, iar secolul trecut este eclectic, dar cu mari realizări ce poartă pecetea geniului unor creatori, în arhitectură ca și în pictură, în conexiunea lor specifică, de mare strălucire și de continuă forță propulsivă în creația de artă.

Această forță vine de departe, acumulînd valori proprii istoriei culturii universale ; goticul reflecta contradicțiile Evului Mediu, dar și o mare biruință în arhitectura catedralelor, în vreme ce, concomitent, pictura era săracă, uniformă, schematică, — puțin inspirată din arta mare a unor capodopere arhitecturale. În numai 20 de ani, — spune autorul —, către 1440, intervine o schimbare adîncă, semnificativă : „Supraîncărcarea formală a goticului ultimei faze și contextul spiritual impregnat de cultura antică sînt factorii determinanți ai transformării". — Sînt urmărite în carte, în detalii, raporturile complexe dintre cele două domenii mari ale artei, reîntîlnind aici pe un spațiu dens, cu bogată documentare și cu referințele cele mai noi, pe reprezentanții de seamă ai picturii universale, pe cînd în arhitectură capodoperele catedralelor, de pildă, de-a lungul secolelor, sînt opere anonime, reflex al spiritului popoarelor, al talentelor rămase în negura vremurilor. Așa cum scrie autorul, în pictură artistul ia în mod subiectiv ceea ce-i oferă perspectiva imediată, în consens cu ansamblul tabloului lucrat. De la Evul Mediu la Baroc „se poate formula o regulă generală în pictură, — scrie Dan Păcurariu — decorurile arhitecturale sînt cele pe care pictorul le-a putut vedea în jurul lui, — concordanțele istorice și geografice fiind excluse".

THOMAS GAINSBOROUGH
(sec. XVIII)
„Cotigă în drum spre iarmaroc"
Tate Gallery — Londra

În ansamblul universal al celor două arte, citim cu interes aparte paginile consacrate mănăstirilor din Bucovina, despre care a scris un studiu de superlativă apreciere („Una dintre cele șapte mituri ale lumii" în „Revue des deux mondes", Paris, 1976), Gérard Stephănesco, cu cîteva reproduceri, text antologic, de inclus în bibliografia viitoarei ediții a cărții acesteia. „Sînt de o foarte mare valoare și reprezentările arhitecturale — citez din nou —, din pictura murală a bisericilor din nordul Moldovei", fiindcă ele sînt aproape, din unele puncte de vedere, de gotic și de pictura italiană veche a sec. XII—XIII, — cum indică referințele și motivările adecvate acestei teze. În privința Barocului ca stil, am întreba însă dacă este întru totul justă afirmația că „termenul de Baroc (ca și cel de Gotic) se aplică **numai artelor vizuale,** indicînd un stil propriu zis" ?, — căci istoricii literari îl folosesc frecvent și a fost studiat în ultimul timp în profunzime (chiar de părintele tînărului autor erudit al acestei cărți, de Dim. Păcurariu, ca și de Al. Ciorănescu, profesor la Universitatea de la La Laguna, Tenerife, — Spania, cartea sa fiind publicată în urmă cu cîțiva ani și la „Dacia" — Cluj).

Epoca recentă, a secolului nostru, este concentrată în numai cîteva pagini, pentru că lucrurile ne sînt mai la îndemînă. „În pictura noastră predomină înclinația spre arhitectura rurală... fără vreo preocupare particulară spre redarea materialelor de construcție" — zice autorul, citîndu-l întîi pe Luchian, apoi pe Petrașcu ; multe tablouri cu „monumente celebre din Europa : Ponte Rialto, Ca D'Oro, San Antonio

nimă plată pentru un pic de existență întru spirit. Renașterea, oriunde s-ar fi produs ori se va produce ea, înseamnă resemantizare a acestui efort, a acestui sacrificiu dureros pe liniile numeroase, dar nu foarte numeroase, ale principalelor valori prin care se constituie existența spirituală a ființei omenești. **Reforma înseamnă încercare de a diminua consumul inutil, deprivat de semnificație și dureros al forțelor colectivității umane. Renașterea este creație de spirit. Reforma este diminuare a uzurii sufletești lipsite de randament spiritual.**

Fiind creație de spirit, de semnificație și deci de viață, renașterea nu poate fi condusă și, de fapt, realizată decît prin intermediul celor care dezvoltă în ei, sau dovedesc a deține, o maximă și spontană putere a producerii estetice, intelectuale și, de fapt, de conștiință. Reforma aparține, ca obligație și împlinire, spiritelor analitice, inflexibile, apte de conjuncția scopurilor și mijloacelor. Astfel, **reforma este totdeauna un fapt politic, și, consecutiv, istoric. Renașterea este un fapt istoric scurtcircuitînd nemilos și, poate, arogant, politicul.** Dușmanii renașterilor sînt ratații, complexații, veleitarii. Dușmanii reformelor sînt conservatorii.

Puține lucruri mai trebuie spuse despre renaștere și reformă în România de azi. **Nu ne vom simți împliniți fără o renaștere, dar nu putem supraviețui fără o reformă.** Nu aceeași oameni sînt destinați renașterii și reformei. Renașterea românească nu a început pentru că aceasta necesită un cuantum important de dispreț și ataraxie în raport cu concretul politic. Într-o lume în care forța politică a prevalat asupra creativității manifestată intelectual sau estetic este lesne de înțeles că un proces de restructurare spirituală și de resemantizare a existenței se amorsează deosebit de greu. Cînd viața creativă nu are altă sursă materială decît subvenția de stat, dificultatea sporește încă mai mult. Cu toate acestea, nu există decît o singură cale a civilizației, libertății, democrației, comunicării și deci valorii umane : să se arate continuu puterii politice, lumii de influențe, structuri și acțiuni politice, că viața națiunii se reconstituie se împlinește, renaște dincolo de politic. Filozofii francezi și germani, oamenii de știință englezi, inventatorii americani, artiștii italieni, scriitorii ruși acum un secol și mai bine au făcut ca lumea să fie ceea ce este cu un total dispreț și o totală ataraxie în raport cu evenimentul politic. Acești filozofi, inventatori sau artiști au făcut, de fapt, adevărata politică a vremii lor, aceea care șuntează concretul cotidian, spre a deveni — cum spuneam mai sus — nemijlocit, istorie. Muzeul național de istorie din Washington uimește vizitatorul străin prin faptul de a fi în proporție de 90% un muzeu al invențiilor tehnice prin care Statele Unite au ajuns la proeminența mondială de azi. Tot restul este tratat ca simplă consecință a adevăratului lor progres, cel tehnologic. Spre a putea urma exemplele arătate, și a ne insera în istorie printr-o mișcare de renaștere, nu este nevoie, din punctul de vedere al sistemelor de guvernare decît de un singur lucru : să nu fie chiar, chiar comunism sau, mai bine, să nu fie deloc comunism.

Reforma înseamnă a nu accepta dezintegrarea comunistă a societății, cu nenumăratele sale efecte pe termen lung, manifeste în planurile cele mai diferite ale vieții. Scopul ei prim este supraviețuirea. Abia dacă ne mai putem gîndi că ar putea să țintească și la un oarecare progres și la realizarea unei modeste bunăstări. Pentru a avea succes trebuie să propunem reformei un scop încă mai ambițios : să susțină și chiar să impulsioneze o mișcare de renaștere. Stimulul astfel produs va reverbera înapoi, favorabil, în zona politică și socio-economică. Oamenii creativității și spiritului vor înceta să mai fie — ori să mai poată fi socotiți — competitori pe terenul activității politice concrete. Tentația arbitrajului în zona spirituală va diminua probabil la omul politic. Creația nu este un capital politic actual ci unul istoric.

Nu propun intelectualului să nu facă politică, îi propun însă, dacă face politică, să înceteze a fi un amator, devenind specialistul acestui domeniu. Intelectualul care rămîne omul productivității spirituale va trebui să creadă că astfel se plasează în sfera pură a istoricității, care nu se mulțumește cu accidentalul ci înseră în sine eternul. Intelectualul-politician va trebui să știe cît de departe are de mers cu sacrificiul primei sale meniri, iar intelectualul-intelectual are a înțelege că se dedică unui sacrificiu, măcar parțial, al concretului politic.

Dacă masele acordă un mare credit omului politic disprețuind nu rareori — fie și în chip ignorant — creditorul, este numai și numai întrucît cel din urmă procedează mult prea adesea la fel. Creatorii de spirit să lase politicienilor reforma. Nu este vorba aici, desigur, de politicienii care conduc, ci de oamenii politici ai puterii și de cei ai opoziției, în egală măsură. Intelectualii să apere de impurificări renașterea noastră. Politica este voință, iar spiritualitatea este reprezentare. Dar în lumea voinței reprezentarea este neant — spune Schopenhauer — iar în lumea reprezentării voința este neant. Două neanturi care formează istoria. Omul politic și creatorul întru spirit nu pot avea decît împreună picătura de fericire a unei împliniri a destinului, fie și minimă.

Caius Dragomir

---

din Padova și celebra Catedrală din Senlis (sec. XII), una din primele mari realizări ale arhitecturii gotice". O serie mai bogată de „vederi citadine" ne-a dat Lucian Grigorescu, inspirat atît de arhitectura prestigioasă occidentală, cît și de aspectele semnificative ale civilizației istorice interne (Bărăția, Mogoșoaia etc.).

Cartea lui Dan Păcurariu este un ghid istoric, în domeniul artelor plastice, remarcabil prin erudiție, prin documentare și corelații de cultură, îmbogățind cu fiecare pagină orizontul cunoașterii cititorilor. Trimiterile, citatele, detaliile din subsolul cărții sînt o dovadă a muncii de informare a autorului, — o garanție a elucidării atîtor aspecte complexe din trecutul celor două arte, care atestă procesul evolutiv al creativității spiritului uman. E o satisfacție, pentru orice iubitor de cultură, lectura unei astfel de cărți, mai ales în penuria editorială de azi, și e o datorie a celor competenți în materie de a pune în relief meritele reale ale unei cercetări valoroase care îmbogățește cultura noastră actuală.

Gh. Bulgăr

CLAUDE VERNET (sec. XVIII)
„Intrarea în portul Palermo"
Ermitaj — Leningrad

---

andrei burac

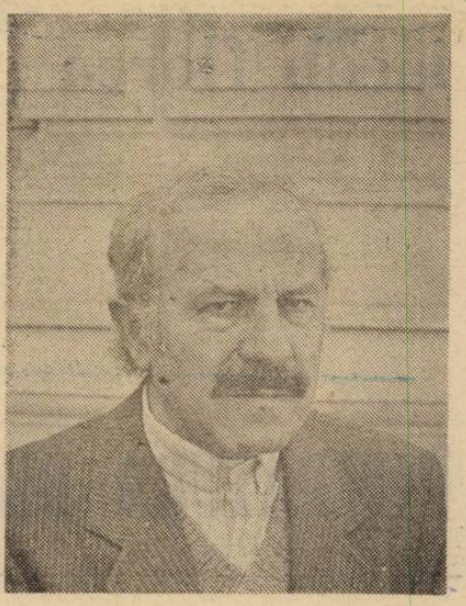

Fotografie de Tudor Jebeleanu

Prea tîrziu

M-ai trezit doar atunci
cînd devorat de un vis eram.
Prea tîrziu. Și ce dacă dimineața era ?
Să fi îndrăznit ceva mai în zori.
Pe atunci pe cînd ochiul
senînătate de lumină trăia.

Pe atunci pe cînd
pornirea-ți vegheam. Și venirea.
Și chemam. Și strigam.
Și bucuria în faceri era.
Și mintea-mi de nerăbdare seca.

M-ai trezit doar atunci
cînd devorat de un vis eram —
coșmaruri viermuinde
în scrumul așteptărilor.
nu ne rămîne decît să constatăm
că totu-i o chestiune de viteză.

Supliment

A rîs ca un disperat.
Într-un picior. Apoi în altul.
Cînd a văzut cum se prăbușește
tot ce zidi o viață —
începînd cu prima zi,
încă de pe cînd o întîlnise.
La plecare, tot de dînsa,
se mai lăsă convins
fiindcă-o zidise în speranța lui
cu mîini prea dibace.
Pînă și fratele din preajmă,
suplimentar, descoperi cîte ceva :
pe cel murit de ceruri,
de regulă, îl poate trăda oricine.
Și iar a rîs ca un disperat
Într-un picior. Apoi în altul.
A rîs, a rîs, a rîs
pînă chiar el mai făcu o descoperire —
ultimă : Săndăluța ! —
tot ce mai rămase de la plecarea ei.
Era cu adevărat a Cenușăresei.
Acelei din serialul de vise
de sub bradul copilăriei.

Ca pe o pedeapsă

Ea mereu spune că astăzi nu ar mai
vrea
să-l vadă așa cum îl vede.
Iar el nu înțelege cum îl vede ea
Și ce vede acolo
Unde el nu știe să vadă,
Și ce oare o fi văzut ea
În altă viață acolo ? Și o fi îndrăgit.
Și o fi urît. Și o fi răpit. Și o fi cărat.
Și o fi tăinuit în retina ochiului
ca pe o povară de mare preț.
Pe care, ce mult ar vrea astăzi
din nou să i-o retrocedeze.
Ca pe o regală pedeapsă
aplicată în fața întregii lumi.

CU MAI FĂRĂ

Plouă cu rușine
ca în anii cei grei.
Iar ei, de la un timp,
nu mai știu de odihnă —

fug cîte doi, stau cîte cinci

și tot numără norii,
de noroc aducătorii —
fără ca să-și dee seama
că norocul străin și adus
începînd cu ziua z —3 +7
nu va mai fi valabil
nici măcar pentru bănuiții
de pus pe ochiul sticlos
al celui învins și pregătit,
și în straie scumpe împodobit,
și cu mare alai pornit
într-o altă viață,
hăt, cu mai fără de noroc.

iacob florea

ÎNȚEPĂTURA DE MATCĂ

Puis-je, mademoiselle, vous proposer mes services sans risquer d'être importun ?

Așa a început toată povestea asta din care nu mă aștept să înțeleagă cineva ceva. Cel mult, s-ar putea să fie luată drept unul din **semnele** unei bolnave mintal. Dar ce importanță mai are.

Mă întorceam de la piață **sau de la** școală (e ciudat cum putem înregistra nefirescul într-un mod atît de general), oricum aveam în mînă o sacoșă destul de grea. Glasul venea de undeva dintr-o parte și cam la un pas în urma mea. Am văzut că ați tresărit la auzul acestor cuvinte, a continuat vocea. Nu mai încape îndoială că sînteți persoana **pe care o** căutam.

Ca să fiu sinceră pînă la capăt, **nici** nu-mi trecuse prin minte că mi se adresase mie. Și nici nu tresărisem, deși era de așteptat să mă încerce oarecum teama la ora aceea destul de înaintată pe o stradă cu un bun renume într-ale „acostărilor". Nu-i exclus ca vocea subțire, **a**proape pițigăiată să-mi fi stîrnit curiozitatea sau cine mai știe ce **și, pentru o** clipă, să fi întors capul în direcția de unde venea. (Abia mai tîrziu aveam să-mi dau seama că individul mizase pe tresărirea mea așa cum mizezi pe moartea cuiva pentru a plasa vorba de duh cum că a fost singurul lucru inteligent **din** viața sa.)

Mi-am continuat drumul **și l-am auzit** alergînd precipitat pentru a mă ajunge din urmă. M-a depășit, apoi s-a întors și s-a oprit în fața mea. A păstrat totuși o distanță respectabilă și și-a dus mîna stîngă la pălărie. Putea fi un bătrîn sau un băiețandru nu tocmai înalt, nici prea corpolent, cu o pălărie **de fetru** cu boruri largi care-i ascundeau fața. Era o anumită distincție în mișcările lui, n-am reușit să-mi dau seama dacă pălăria avea sau nu vreun rol în toate astea. Oricum, sînt sigură acum, că amestecul sau confuzia (luați-o cum vreți) de tînăr-bătrîn erau întreținute tocmai de pălăria aia demodată și, dacă **stau bine** să mă gîndesc, cam mare pentru capul lui.

Am încercat să-l evit, iar el s-a **tras** într-o parte, o mînă la spate, cealaltă la nasturele de sus al pardesiului, înclinîndu-se ceremonios de parcă m-ar fi invitat într-un restaurant de lux. Aproape fără să-mi dau seama, mi-a venit să zîmbesc. Sînt convinsă că în tot acest timp a fost cu ochii pe mine, urmărindu-mi fiecare mișcare, pentru că în aceeași clipă **s-a** aplecat și mi-a luat sacoșa din mînă. N-am avut nici cel mai mic răgaz să mă împotrivesc. Făcuse deja vreo doi pași înaintea mea și cine ne-ar fi văzut ar fi putut foarte bine să-și închipuie **că sîn**tem o pereche care se întoarce spre casă. Acum eu păream că mă țin după el. Dincolo de nefirescul și stupizenia ei, trebuie să recunosc că situația mă amuza puțin. Îmi amintesc că, în copilărie, cînd cineva încerca să mă sperie din întuneric, prima mea reacție **era un hohot de** rîs care-i scotea din sărite **pe toți. Tre**buie să fi fost ceva asemănător, **nu știu.** Atunci mi-a trecut prin minte **să-l las** să văd pînă unde merge ; și la propriu și la figurat, vreau să spun.

Omul începuse să vorbească repede de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea și tocmai reluasem o conversație întreruptă puțin timp înainte. **În fond,** nefirescul se isca chiar din contradicția între considerațiile banale pe care le făcea (prețuri, cozi etc.) și neașteptata lui apariție. Nici un cuvînt despre cum dăduse peste mine sau despre credința lui că tocmai eu aș putea fi persoana căutată de el.

În fața blocului s-a oprit ca și **cum ar** fi făcut lucrul ăsta de multe ori pînă atunci. Stau la parter, am înginat, iar el a sărit repede, știu, nu-i nevoie să-mi spuneți. Cînd am văzut că mă însoțește în holul blocului, m-am gîndit o clipă că se mutase de curînd la unul din etajele superioare și, distrată cum sînt, nu-l băgasem în seamă, iar omul, ținînd să-mi vorbească, se văzuse nevoit să mă abordeze în modul ăsta original.

Am luat sacoșa pe care mi-a întins-o la fel de spășit și, mulțumindu-i, m-am îndreptat spre ușa apartamentului. Ceea ce este curios e că, odată depărtată de el, m-a cuprins un fel de moleșeală și mi s-a oprit un nod în gît ; un sughiț pe care nu mă învredniceam să-l scot. Înainte de a intra l-am mai aruncat o privire. Rămăsese în același loc de parcă ar fi vrut să se convingă că într-adevăr am să intru în apartament. Pînă am descuiat ușa mi-am păstrat calmul. Abia în spatele ei, ferită de privirile lui și totuși urmărită de ele, m-a apucat un tremur nervos pe care nu mi-l puteam stăpîni nicidecum. N-am crezut niciodată în presimțiri sau în alte chestii de astea. Dar atunci, fără nici o noimă, mi-am amintit de ce-mi spusese Cornelia cu cîteva zile în urmă. Unuia dintre pictorii din cercul pe care-l frecventa i se îmbolnăvise nevasta de cancer osos ; o boală dizgrațioasă și infernală se pare. Nenorocirea era că el mai fusese căsătorit și prima nevastă murise tot de cancer. Cînd ți se întîmplă una ca asta nu se poate să nu fii bintuit dintr-o dată de cele mai năstrușnice gînduri. Cred și eu că încerci să faci legături și să cauți dedesubturi incredibile.

Am stat o vreme sprijinită de ușă, cu sacoșa încă în mînă. Apoi cu un gest reflex m-am uitat prin vizor. Nu se vedea nimic, bineînțeles. Am lăsat sacoșa în debara și, fără să știu de ce, am trecut prin toate camerele și am aprins lumina. Mi-aș fi dorit să fac o baie, dar nu mai curgea apa. Cînd m-am mai liniștit cît de cît, am încercat să o sun de vreo cîteva ori pe Cornelia să-i spun ce mi s-a întîmplat, însă n-am dat de ea. M-am lăsat păgubașă, am stins luminile și m-am băgat imediat în pat. Curios lucru, am adormit foarte repede.

Și ce mi se pare și mai anapoda e că dimineață aproape că nu-mi mai aminteam de incidentul din seara precedentă. Parcă aș fi avut un vis înfricoșător pe care-l uitasem cu desăvîrșire și doar senzația de sfîrșeală din trup îmi amintea vag de el. În fond, ce putea să fie atît de ieșit din comun ca un bărbat să se poarte politicos și să-și ofere serviciile unei femei nemăritate ca mine ?

Mi-am făcut obișnuitul duș și cele cîteva mișcări de gimnastică, am băut o cafea tare și m-am pregătit să merg la liceu. Vorbisem cu cineva să vină să acordeze pianul (și așa nu era mare brînză de capul lui) și trebuia să ajung cel puțin cu o oră înaintea primului elev, o fetiță slăbuță și timidă, care reușea cu greu să apese pedala pianului.

Cînd am ajuns în sala de la etajul al doilea al clădirii (treceam destul de rar pe la cancelarie), l-am văzut în jurul pianului cu ciocanul de acordaj în mînă, încercînd un si bemol. Cred că m-am schimbat la față și m-a luat amețeala. M-am sprijinit de o bancă din apropiere. Atunci el mi-a sărit în ajutor, întrebîndu-mă ce s-a întîmplat. Nu mai știu ce am bîiguit, dar văzîndu-mă în aceeași stare de prostrație a început să-mi explice că prietenul său îl rugase să vină în locul lui și n-a putut să-l refuze, deși, dacă ar fi fost după el, n-ar fi venit nici în ruptul capului, întuind că așa o să se întîmple. Adică șocul meu va fi destul de puternic.

Explicația era dintre cele mai normale. Am vrut să mă ridic să merg pînă la baie, dar am constatat că picioarele îmi sînt destul de firave. Abia am putut să îngîn că vreau un pahar cu apă. Nu m-a întrebat de unde să ia paharul, unde e chiuveta — nimic. S-a întors cu paharul cu apă și mi l-a întins. L-am băut pe nerăsuflate sub privire lui de astă dată iscoditoare, de parcă l-ar fi păscut vreun pericol din partea mea. Simțeam că se străduiește totuși să fie calm și plin de bunăvoință.

După un timp, s-a reîntors la pian și a început să lovească corzile cu un fel de **artag și îndărătnicie.** Sau poate mi s-a părut. Oricum imediat am simțit o senzație de vomă și am țîșnit din locul meu, mirîndu-mă și eu de rapiditatea cu care am ieșit din clasă.

Am stat destul de mult la WC. O vreme am auzit loviturile în corzile pianului ca și cum le-aș fi înregistrat pe propriul meu stern.

Cînd m-am întors în clasă, nu l-am mai găsit. Paradoxal, plecarea neașteptată m-a neliniștit și mai mult decît prezența lui. Pianul, atît cît se mai putea face din el, era în stare bună. Mi-am ținut lecțiile cu destulă caznă.

Înainte de a termina, a trecut Cornelia pe la mine și m-a invitat la o cafea la barul „Melodia". Am acceptat mai ales pentru a-i povesti cele întîmplate. Pe drum însă m-am răzgîndit. Ironiile ei nu mi-ar fi făcut deloc bine și eram convinsă că n-ar fi lăsat să-i scape ocazia să mă tachineze ca de fiecare dată.

Am insistat destul de mult asupra acestui început pentru a fi cît de cît coerentă în cele ce vor urma. N-aș vrea s-o lungesc prea mult pentru că dintr-o clipă-ntr-alta m-aștept **să apară.**

În săptămîna aia nu s-a mai întîmplat nimic deosebit. Mi-am văzut de-ale mele așa cum făceam de obicei. Totdeauna m-am considerat o ființă banală care-și duce viața fără prea multe complicații.

Într-una din seri m-am întîlnit cu George, profesorul de desen. De cele mai multe ori ne întîlnim la el acasă. Fără să stau prea mult pe gînduri și să-mi fac cine știe ce probleme, de data asta l-am invitat la mine. Aș putea spune că legătura noastră era una de rutină, dacă în spatele ei nu s-ar fi ascuns ceva mai adînc și mai nelămurit. Nu mi-au plăcut niciodată pretiozitățile. Vreau să spun că știam că o iubește pe Cornelia, dar la fel de bine știam că are nevoie de mine. Nu știu cît de complicată e chestia asta, în fond, nici nu mă interesează. Important era că știam fiecare ce și cît punem în relația asta. În rest, cum se spune, cu toatele am lăsat un naiv în urma noastră.

George a plecat dimineața devreme ca să nu-l vadă cineva ieșind de la mine. Am ținut întotdeauna la acest lucru. L-am condus pînă la ușă, apoi m-am băgat iarăși în pat și cred că am ațipit încă vreo oră.

M-am trezit într-un zgomot infernal. Am sărit speriată în vîrful patului crezînd că-i cutremur. Mulțimea de seisme, anunțate și neanunțate, din ultima vreme îmi dăduse o stare de neliniște pe care altădată n-o aveam. Zgomotul venea de la baie. M-am îndreptat într-acolo cu destulă precauție. Cînd am deschis ușa, mi-a fost dat să văd un spectacol dezolant. Bucățile de faianță se desprindeau de perete și cădeau, zdrobindu-se în mii de bucăți. Am încercat să țin cîteva rînduri cu mîinile, dar faianța se umfla și pleznea în partea opusă. Am apucat să recuperez vreo cîteva, desprinzîndu-le cu mîna. Celelalte s-au făcut toate țăndări. Mi-a venit să urlu așa din senin. M-am lăsat pe capacul WC-ului și am început să plîng în hohote.

Aveam programată oră la coafor, așa că m-am îmbrăcat, mi-am luat caietele cu mine cu gînd să nu mai trec pe acasă. (Trebuia să merg și la repetiție, spectacolul se apropia.)

Imediat ce am ieșit din bloc, l-am descoperit în colțul străzii plimbîndu-se într-o parte și alta. Am încercat să o iau printre blocuri, fără să mă vadă. Tocmai atunci însă a ridicat capul și s-a apropiat de mine cu brațele întinse. Nu-i nevoie să-mi spuneți. Dacă-mi dați voie, am să vă fac eu rost de faianță și de cineva care să o pună la loc. Îmi trebuie doar cheia. Fără să-mi dau seama și fără să scot un cuvînt, mi-am scos portcheiul ca hipnotizată, am ales una dintre chei și i-am întins-o. Mi-a mulțumit și s-a îndepărtat imediat.

Abia după ce-am făcut vreo cîțiva pași am realizat ce gafă făcusem. M-am întors să-l strig, dar nu mai era. Parcă intrase în pămînt. Mi-era atît de ciudă de prostia mea, încît am mers mult timp fără nici o țintă. M-am trezit aproape de halta dinspre partea de est a orașului. Se făcuse tîrziu, riscam să întîrzii și la repetiție, darmite să mai merg la coafor. M-am întors.

În după-masa aia, dirijorul mi-a atras atenția de vreo cîteva ori că atac prea repede partitura și că sînt cu capul în nori. Nu mi se mai întîmplase una ca asta. Mi-am reținut cu greu lacrimile.

După repetiție, Cornelia m-a invitat la obștească și nelipsita cafea. La început am acceptat, dar pe drum am refuzat-o. Deși mă cuprinsese teama sau ceva de soiul ăsta, mi-am luat inima-n dinți și m-am îndreptat spre casă. Am dat cîteva ocoluri blocului. În apartament nu era nici o lumină. M-am apropiat ca un răufăcător și am descuiat ușa. Nu prea știam la ce trebuia să mă aștept să mi se întîmple, dar simțeam prin toți porii că cineva mă privește și-mi urmărește fiecare mișcare. Am aprins lumina din hol, apoi în sufragerie, în dormitor și, la urmă, în baie. Aici nu mai era nimic din ce lăsasem dimineață. Ba am constatat, cu puțină invidie evident, că niciodată parcă nu fusese atîta ordine și curățenie. În primul moment am trăit un sentiment de bucurie. Sărmanul om ! Și cîte nu-i pusesem în circă în timpul plimbării mele de dimineață și cît de mult regretasem gestul de a-i da cheia !

Cînd m-am reîntors în sufragerie, am descoperit pe masă o chitanță pe care era trecută suma de patru sute șaptezeci și șase de lei și douăzeci și cinci de bani. Suma era într-adevăr incredibil de mică, dar, în sfîrșit, m-am gîndit că lucrurile astea le vom pune la punct cînd ne vom reîntîlni. Atunci mi-am dat seama, deși undeva în adîncul meu se prea poate să o fi știut tot timpul, că n-am de unde să-l iau. Nu știam nimic despre el, nici măcar numele mic. M-am liniștit însă destul de repede, spunîndu-mi, fără să mi se pară o enormitate, că va veni să-mi aducă cheia și atunci vom rezolva totul.

În dimineața următoare n-a dat nici **un semn de viață. Nici a doua zi. Abia** într-a treia, spre seară (aveam două ore la liceu de la patru), m-a condus o bună bucată de drum. N-a amintit nimic despre baie, nici despre bani. Am vrut eu să o fac în vreo două rînduri, dar de fiecare dată el mi-o lua înainte și-aducea vorba despre altceva.

N-am ținut socoteala zilelor în care mă conducea la școală sau mă însoțea pînă în fața blocului cînd mă întorceam de la repetiție. Cel puțin așa credeam atunci. Din una-n alta, **a aflat destul** de multe lucruri despre mine. Cînd mă gîndesc acum mi se pare o idioțenie. Atunci însă nu-mi zbura gîndul la așa ceva. Pot spune chiar că mă învățasem cu el. Îmi vorbea despre garniturile de la chiuvete care trebuiau schimbate, despre pastilele pe care trebuia să i le trimit tatii, despre cartea lui Romain Rolland despre Beethoven pe care o promisesem unei eleve, în sfîrșit, despre destule lucruri. Pe măsură ce trecea timpul, descopeream că-mi făcuse rost de toate, fără să-mi ceară nimic în schimb și, mai ales, fără să-l găsesc niciodată acasă. Pentru că deși hotărîsem de multe ori să-i cer cheia, de fiecare dată se întîmpla cîte ceva și uitam să o fac. S-ar putea crede că profitam din plin de jocul ăsta, de vreme ce aveam doar de cîștigat. Dar mărturisesc sincer că aveam cele mai bune intenții (cînd mă gîndeam, de exemplu, să-i cer cheia), dar ca un făcut nu-mi reușea deloc chestia asta.

Cred că Cornelia simțise că ceva nu-i în regulă, cum de altfel și George, pe care începusem să-l evit în ultima vreme. Nu știu dacă au discutat pe seama mea, vorba e că acum cîteva seri Cornelia nu m-a mai lăsat să dau bir cu fugiții. George tocmai își deschisese o expoziție, după care au făcut o mică sindrofie la Cornelia acasă. La un moment dat am vrut să plec, însă mi-au interzis-o categoric. Și deodată, din momentul ăla am simțit nevoia să beau. Cornelia și George s-au mirat, dar nu m-au tachinat prea mult. Cred că mă cherchelisem puțin, cîntam destul de tare cînd am avut impresia că-l descopăr într-un colț al camerei, stînd turcește cu un pahar în față și cu una din invitate agățată de gîtul lui. Au început toate să se învîrtă cu mine și cred că atunci m-a luat Cornelia și m-a dus în dormitor.

M-am sculat a doua zi spre prînz. Aveam capul greu și un gol insuportabil în stomac. Cornelia nu mai era. Resturile petrecerii îmi accentuau și mai tare senzația de greață. Mi-am făcut o cafea și am băut-o pe nerăsuflate. Apoi am ieșit crezînd că aerul îmi va face bine. Afară însă m-a luat amețeala și m-am prins de gărduleț viu din apropiere, încercînd să vomit. Vreo cîțiva trecători și-au întors capetele curioși. Un nespălat s-a apucat să rîdă în hohote, arzoaico, te-a luat amețeala, ai ? Am mers spre parc și m-am așezat pe o bancă. Cine știe cît oi fi stat acolo ? Cînd mi-am mai revenit, am tulit-o spre casă.

Am dormit pînă dimineața a doua zi. Asta se întîmpla acum trei zile. În sufragerie, am găsit pe masă o cutiuță. Părea să fie din lemn de nuc, încrustat pe fețele laterale și cu un cap de leu parcă pe mijlocul capacului. Cînd am deschis-o am văzut inelul. Un inel micuț, cu o piatră care nu era deloc dintre cele ieftine. Am vrut să mi-l pun pe deget, dar fără să știu bine de ce m-a cuprins teama și am lăsat imediat cutia pe masă.

N-are rost s-o mai lungesc. De atunci n-am mai ieșit din casă. Știu că el trebuie să vină. **O știu foarte bine.** Tremurul care m-a cuprins nu este deloc întîmplător. Încerc totuși să mă stăpînesc. Cînd voi auzi deschizîndu-se ușa, pentru că sigur o să se deschidă și asta destul de repede, poate voi mai avea puterea să-l întreb, nu cine este, ci măcar ce este.

Restul îl veți afla cu siguranță peste o zi, cel mult două, din ziare, la rubrica **faptul divers.**

VERMEER (sec. XVII)
„Străduța"
Rijksmuseum — Amsterdam

Noi studii de istorie medie

Șerban Papacostea este cunoscut ca specialist în istoria medie românească și universală. Cercetările lui cu privire la influența Reformei în Moldova secolului al XVI-lea la relațiile agrare din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la încercările de dominație habsburgică la sud de Carpați — analizate într-o masivă lucrare de referință — **Oltenia sub stăpînirea austriacă (1718—1739)**, la istoria husitismului în Moldova lui Alexandru cel Bun, la geneza și difuzarea narațiunilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș, la campania eșuată a lui Matei Corvin în Moldova, la poziția internațională a Moldovei la finele secolului al XV-lea și la alte aspecte ale epocii feudale evidențiază efortul consecvent de înnoire documentară și integrare a istoriei noastre în contextul european.

Recent Șerban Papacostea a publicat un nou volum de studii critice intitulat **Geneza statului în Evul Mediu românesc** (Editura **Dacia**, Cluj-Napoca). El abordează în aceste studii o problemă de importanță capitală în istoriografia românească și universală pentru simplul motiv că statul, ca instituție supremă care are ca scop apărarea unui teritoriu și a locuitorilor asupra cărora el își exercită autoritatea, ca realitate organizatorică și ca ierarhizare a puterii, ca formă de guvernare superior structurată și indeosebi ca țară a unui popor angajat în diverse tipuri de acțiune politică, decisive și vitale pentru întreaga comunitate, este unul din cele mai complexe fenomene sociale și spirituale din cîte a cunoscut omenirea.

La răscrucea celor două milenii, respectiv în secolele VIII—XI, evoluția procesului de organizare politico-statală pe teritoriul României a cunoscut noi forme, în concordanță cu modul de viață feudal și cu condițiile concrete ale dezvoltării sociale. Voievodatele (ducatele) din Transilvania conduse la finele secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea de Gelu, Menumorut și Glad coexistă cu formațiunile statale românești cunoscute drept Țara Bîrsei, Țara Făgărașului, Țara Hațegului, Țara Maramureșului, cu altele asemănătoare, precum și cu organizațiile politice ale românilor de la sud de Dunăre — consemnate documentar sub numele de Valahia, Vlahia Mare, Vlahia Mică, Vlahia de Sus etc. În Dobrogea de la finele secolului al X-lea conducătorii de organisme politice precum Dimitrie (care purta lupte cu bizantinii) și Gheorghe sînt de asemenea atestați documentar. Ulterior, la finele secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, Imperiul româno-bulgar, în a cărui fază de început rolul conducător a revenit românilor, a însemnat o nouă etapă în afirmarea politico-statală și militară a poporului nostru demonstrînd același efort de organizare superioară. Încoronarea în 1204 a lui Ioniță ca „ilustru rege al popoarelor valahe și bulgare", cum se spune în scrisoarea pastorală a papei Inocențiu al III-lea, echivalează cu un moment istoric de o semnificație cu totul deosebită. Sursele diplomatice și narative surprind de asemenea în prima jumătate a secolului al XIII-lea frecvența formațiilor statale pe tot teritoriu românesc, afirmarea confederațiilor de obști, a „țărilor", a cnezatelor și voievodatelor.

Evoluția aceasta va fi puternic marcată de marea invazie mongolă de la 1241—1242. În confruntarea armată cu noii invadatori au fost antrenate forțe de pe întreg teritoriul românesc. Deși afectată de șocul invaziei, evoluția cnezatelor și voievodatelor românești nu a putut fi oprită. Eforturile românilor pentru afirmarea statală independentă au continuat însă. Tocmai contribuția adusă de români la lichidarea dominației mongole și consolidarea cnezatelor și voievodatelor din sudul Transilvaniei, Oltenia și vestul Munteniei, aflate la adăpost atît față de noii invadatori asiatici cît și față de tendințele expansioniste ale regatului maghiar, au configurat începuturile unei noi etape, dicisive, în efortul poporului român pentru constituirea statelor feudale independente. Este tocmai etapa de care se ocupă Șerban Papacostea în recentul său volum.

Fapt este că existența în secolul al XIV-lea a statelor feudale românești avea o puternică și îndelungată tradiție cu rădăcini în obștile și romaniile populare de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră, iar înaintea lor — în statul dac centralizat și independent condus în secolul I î.e.n. de Burebista și, mai departe, în trecut — în primele entități statale ale geto-dacilor. Pe baza acestor tradiții **„Întemeierea unor state proprii de către români în Evul Mediu**, remarcă Șerban Papacostea, **printr-un excepțional efort de despresurare de sub dominațiile străine, a fost faptul decisiv al istoriei naționale, care a salvat însăși existența poporului român"** (pag. 8).

Considerată într-o astfel de perspectivă, geneza statelor românești în epoca feudală apare, cum elocvent demonstrează Șerban Papacostea, ca un triumf al luptei poporului nostru pentru libertate și ca rezultat al **„împletirii unor factori din domeniile cele mai variate : politic, economic, social, spiritual-cultural și bisericesc (...) Cercetarea acestora**, precizează autorul, **în varietatea și întrepătrunderea lor a lărgit considerabil orizontul istoriografic în problema genezei statelor românești. Ea impune, însă, totodată, investigații laborioase și complexe, pe măsura complexității materiei cercetate"** (pag. 6).

Studiile cuprinse în recentul volum analizează cu precădere unele aspecte ale fazei avansate a procesului de constituire a statelor românești și anume a doua jumătate a secolului al XIV-lea **„cînd se definitivează limitele lor teritoriale istorice și cînd existența lor de sine stătătoare a fost consacrată prin instituțiile politice și bisericești corespunzătoare"** (pag. 7). Alte studii urmăresc unele din realitățile politice, economice și culturale consolidate în timpul constituirii statelor. Un studiu schițează cadrul de istorie generală a poporului nostru în secolele al XIV-lea și al XV-lea. În fine, un studiu inedit demonstrează atît procesul însuși al genezei statelor românești cît și marile etape ale interpretării sale de către știința noastră istorică.

Titlurile studiilor incluse în recentul volum sînt, de altfel elocvente prin ele însele. Șerban Papacostea scrie despre **Geneza statelor românești : schiță istoriografică și istorică ; Triumful luptei pentru neatîrnare : întemeierea Moldovei și consolidarea statelor feudale românești ; O întregire documentară la istoria întemeierii Moldovei ; Întemeierea Țării Românești și a Moldovei și românii din Transilvania : un nou izvor ; La începuturile statului moldovenesc. Considerații pe marginea unui izvor necunoscut ; Domni români și regi angevini : înfruntarea finală (1370—1382) ; Statul românesc în secolele XIV—XVI. Rolul său în consolidarea entității poporului român ; Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (secolele XIV—XVI). Drum și stat ; Întregirii la cunoașterea vieții bisericești a românilor în Evul Mediu (secolul XIV) ; Conștiința românității la românii în Evul Mediu ; Romania, Țara Românească, Valahia : un nume de țară ; Relațiile internaționale în răsăritul și sud-estul Europei în secolele XIV—XV.**

Fiecare din aceste studii este un model de reînnoire și rigoare documentară, de abordare interdisciplinară a problemelor, dirijată în egală măsură de criterii epistemice, metodologice și aplicative, de înțelegere unitară, procesuală a evoluției noastre etnice, de integrare a istoriei românești în contextul european.

Acestor calități li se adaugă o revelatoare situare teoretică a autorului, care, în efortul de a desfiera „tehnica" respectiv sistemul de interpretare a cugetării medievale românești ajunge la următoarea concluzie demnă de a fi integral reprodusă : „Reducînd, scrie Șerban Papacostea, la formulele ei esențiale această tehnică, a cărei înfățișare mai amănunțită necesită o investigație aparte, se pot desprinde trei trăsături principale ale tratării realității istorice de către gîndirea medievală în etapa ei elementară : **amalgamarea** proceselor istorice succesive într-o unică desfășurare, fără distincție între diferitele straturi, ca în ruinele unei clădiri distruse de seism în care componentele diverselor etaje cu greu mai pot fi distinse unele de altele ; **personalizarea** acestor procese, reduse la acțiunea decisivă a unui erou-ctitor care își realizează opera pe teren virgin și ale cărui fapte sînt eventual înveluite într-o țesătură de miraculos și fabulos ; **integrarea** realității actuale în trecut cu concursul mitului explicativ, tendință care sporește considerabil confuzia cronologică în înfățișarea procesului istoric.

În condițiile create de împletirea acestor tendințe, istoricului care se avîntă în încercarea de a desface firele încîlcite la extrem ale tradiției medievale nu-i stă la îndemînă decît o singură soluție, anume confruntarea acesteia cu realitatea istorică, reconstituită cît mai fidel cu putință, pe temeiul documentației sigure. Din suprapunerea celor două planuri, cel al tradiției și al datelor istorice certe, se va desprinde, măcar parțial, raportul dintre realitate și ficțiune în tradiția medievală, chiar dacă succesiunile cronologice vor rămîne în anumită măsură cu-

HOBEMMA (sec. XVII) „Drum în pădure" Metropolitan Museum — New York

fundate în ceața confuziei de planuri caracteristică formulei arhaice de tratare a faptului istoric" (pag. 24—25 ; sublinierile lui Șerban Papacostea).

Pornind de la „documentația sigură" bazată, în special, pe noi surse, autorul oferă o imagine **unitară** a istoriei românești indiferent că evenimentele se desfășoară în Transilvania, Moldova sau Muntenia. Este un alt merit al studiilor reunite în recentul volum. Demonstrarea faptului că evenimentele mai importante desfășurate într-o anumită parte a teritoriului nostru etnic au consecințe imediate și durabile pentru întregul neam românesc este făcută prin corelarea unui mare număr de fapte istorice și aprofundată în cadrul unei viziuni globale, integratoare, conformă cu realitatea proceselor sociale, instituționale și naționale.

Deosebit de elocvent în acest sens este modul în care Șerban Papacostea discută în **Geneza statelor românești : schiță istoriografică și istorică** impactul produs în întregul organism etnic de participarea românilor din sudul Transilvaniei la expedițiile sud-carpatice ale regatului ungar în primele decenii ale secolului al XIII-lea, de migrațiile atestate documentar din Transilvania la sud de Carpați, de instalarea abuzivă a unei căpetenii ungare în Țara Oltului în 1291, dată care corespunde îndeaproape cu „mutarea scaunului" lui „Negru Vodă" de la nord la sud de Carpați, de unificarea celor două voievodate românești sud-carpatice, cel din Muntenia și cel din Oltenia, de ruperea legăturilor dintre Țara Românească și regatul ungar în ultimul deceniu al secolului al XIII-lea și de pierderea controlului de către acesta din urmă asupra ultimelor sale poziții transcarpatice — toate la un loc constituindu-se ca împrejurări și fapte istorice reale care coincid cu tradiția întemeierii noului stat de către un domnitor venit de la Făgăraș. Concluzia lui Șerban Papacostea este aceasta : „Apărută cea dintîi, organic dezvoltată prin reunirea «țărilor» arhaice amenințate în existența lor de expansionismul cu stindard confesional (catolic) al regilor arpadieni și angevini, Țara Românească a întruchipat rezistența nu numai a unor entități teritorial-politice dar și a unei națiuni în devenire. Progresiv dizlocată și anihilată înlăuntrul arcului carpatic de progresele puterii regale și nobiliare ungare, viața politică românească și-a găsit refugiul și împlinirea în afara Carpaților, mai întîi în Țara Românească, apoi, în condițiile pregătite de aceasta, și în Moldova" (pag. 31).

E o concluzie care concordă cu aceea formulată de N. Iorga cînd scria că „Din transilvană cum fusese, ea (Țara Românească) a devenit transalpină, țară situată dincolo de creste" (idem) ; și cu cea a lui Gheorghe I. Brătianu care afirma : „Dar vechea noastră tradiție istorică, de este să-i aflăm nouă temeiuri și să-i redăm crezare, mai are un rost... Ea restituie Ardealului rolul său firesc de leagăn al satului, după cum cercetările filologice și lingvistice i-au restituit acel de leagăn al limbii și poporului român" (idem).

Aceeași viziune a întregului spațiu românesc, fondată pe ceea ce este legic și organic în evoluția poporului nostru structurează demonstrațiile ample din celelalte studii. Acribia în utilizarea surselor se conjugă cu o severă atitudine critică și cu o înțelegere nuanțată a faptelor.

În special sursele noi îi dau autorului posibilitatea să lumineze aspecte mai puțin cunoscute dar de o importanță cu totul deosebită din istoria noastră. Așa procedează, între altele, în studiul **La începuturile statului moldovenesc. Considerații pe marginea unui izvor necunoscut**, în care, pornind de la descoperirea recentă a unui document necunoscut din arhivele genoveze (Republica medievală a Genovei avea la mijlocul secolului al XIV-lea o întinsă rețea de așezări comerciale pe țărmurile nordic și apusean ale Mării Negre) Șerban Papacostea ne oferă date noi, de o excepțională semnificație, în legătură cu domnitorul Costea amintit în celebrul **Pomelnic de la Bistrița**. Aflăm astfel, datorită documentului genovez, că domnitorul Costea stăpînea în 1386 în Țara Românească din partea de sud a Moldovei (Țara de Jos, cum va fi numită în documentele moldovenești). Aceasta era, precizează Șerban Papacostea, „una dintre acele numeroase țări în cadrul cărora s-a desfășurat existența medievală a românilor înainte de constituirea Țării Românești a Moldovei" (pag. 102). Costea Voievod era contemporan cu domnitorul Petru al Mușatei (circa 1375 — circa 1391). Amintirea Țării Românești a lui Costea Voievod (care domnea într-un teritoriu întins aproximativ în ținuturile Tutovei, Covurluiului și Tecuciului) se va păstra nu numai în organizarea Moldovei, care va avea, în continuare, o Țară de Jos, cu o vornicie deosebită (cronicarul Grigore Ureche a fost mare vornic al Țării de Jos), ci și în însemnele domnești ale celor două coroane — aflate pînă tîrziu, în secolul al XVI-lea, în tezaurul domniei la Suceava. Documentul din arhivele genoveze pune, de asemenea, într-o lumină nouă relațiile internaționale ale Moldovei între 1386—1387 și îndeosebi raporturile cu Hoarda de Aur, Țara Românească, Polonia, Genova și Marele cnezat al Moscovei și Vladimirului. Este, într-adevăr, un document de o relevanță cu totul deosebită ale cărui semnificații istorice sînt reliefate de Șerban Papacostea în cele mai mici amănunte.

Concluziile de ordin general formulate de Șerban Papacostea au, și ele, forța evidenței. Iată, între altele, cum îi apare rolul statului din secolele XIV—XVI în destinul poporului român : „Cu apariția statelor române, scrie el, în cursul secolului al XIV-lea (...) societatea românească a înfăptuit pasul ireversibil în direcția afirmării sale ca entitate autonomă, organizată politic de sine stătător. Apariția statului românesc feudal — centralizator (...) a asigurat poporului român un cadru propriu de organizare superioară, un cadru de afirmare a energiei sale pe plan politic, economic, bisericesc și cultural. Statul medieval propriu a fost învelișul protector al entității etnice și spirituale românești în îndelungatul interval care separă sfîrșitul epocii migrațiilor și al dominației popoarelor stepei de vremea încheierii României moderne.

Constituirea Țării Românești și Moldovei a fost una din manifestările marelui proces istoric, care, cu mari decalaje cronologice și cu deosebiri de modalitate de la un caz la altul, a impus statul centralizator și unificator ca forță dominantă în viața popoarelor europene, în detrimentul atît al formelor de organizare imperiale și universaliste, cît și al forțelor fărîmițării, generatoare a unei multitudini de alcătuiri mărunte în cadrul aceluiași popor. Apariția acestui tip de stat, feudal — centralizator, cu tendința de a cuprinde integral sub puterea sa realitatea etnică pe care o reprezenta, a fost una din caracteristicile de seamă ale tranziției laborioase de la lumea medievală la cea modernă. Convergența lentă dintre stat și popor a dominat procesul constituirii națiunilor moderne" (pag. 131).

Asemenea concluzii explică relevanța studiilor lui Șerban Papacostea în domenii atît de diferite precum istoria generală, istoria statului și a dreptului, istoria relațiilor internaționale, istoria militară, istoria eclesiastică, istoria instituțională și îndeosebi — istoria mentalităților.

Ele explică, de asemenea, locul aparte al acestor studii în cadrul actualelor cercetări de istorie medievală românească și europeană precum și interesul deosebit cu care ele sînt receptate atît de specialiști cît și de publicul larg, preocupat de studiul trecutului nostru.

Mihail Diaconescu

eseu

Natura și prispa
(despre claustromanie)

Pe lîngă nevoia de hrană, nevoia adăpostului a fost una dintre problemele majore ale omului pe întreg parcursul evoluției sale. Ea a fost rezolvată divers, în funcție de condițiile climatice, de posibilitățile economice și de nivelul de civilizație pe care l-a atins comunitatea la un moment dat. Dar întotdeauna, indiferent de aceste condiții, omul a avut față de locuința sa o situare aproape, sau de-a dreptul, sacră. Ea a devenit dintr-o nevoie de primă instanță un sistem de referință al raportului cu natura și cu ceilalți oameni, paradigma comuniunii confortabile cu realul în accepția sa cea mai largă . Un spațiu cu implicații cosmogonice, un loc securizat, în care omul se simte în afara oricărei agresiuni potențiale, se simte „acasă". Locuința este și un element de individualizare socială, semn al puterii economice, emblemă a unui anumit statut al individului în comunitate, expresia deplină a personalității sale. De aceea, a privi efortul omului de a se exprima prin actul construirii doar din punct de vedere tehnic și utilitar este insuficient și restrictiv, casa fiind perfecta armonizare a unor necesități primare cu planuri existențiale mult mai adînci ; împăcarea abilității tehnice cu o viziune magico-simbolică. De la alegerea locului (și este cunoscut faptul că în mentalitatea tradițională locurile sînt bune sau rele) pînă la orientarea în funcție de punctele cardinale sau la articularea spațiilor este dezvoltat un întreg ceremonial. O informație, culeasă de Romulus Vuia, supune activitatea de a construi unei directe determinări manicheice : „Să nu faci casa cu fața către miazănoapte că atunci întoarcem dosu către Dumnezeu și se bucură dracii. Casa e bine dacă se face cu fața către răsărit și numai cînd n-ai încotro o faci cu fața în altă parte". Casa reprezintă faptul concret al bunei instalări în lume pentru că este construită întotdeauna pe un „loc bun", fiind ea însăși un „loc bun" după cum spune o altă informație : „Casa e așa, loc ferit, e loc sănătos. Locu casei e loc bun, cum să nu fie bun dacă știi tot ce-i în el ? Locu ăsta-i loc bun, loc ferit" (Ernest Bernea).

O pondere esențială în complexul spațial și în plastica locuinței tradiționale o are **prispa** care asigură tranziția de la spațiul exterior la spațiul de locuire propriu-zisă. În ansamblul casei ea ocupă un loc important, desfășurîndu-se pe una, două sau chiar trei laturi ale clădirii. Ridicată față de nivelul solului, este ritmată de un șir de stîlpi din lemn cioplit care se înalță pînă la acoperișul a cărei extindere o sprijină. În multe cazuri stîlpii sînt împodobiți cu rozete sau motive geometrice, avînd în partea superioară elemente decorative din lemn cioplit ori traforat. Romulus Vuia leagă existența prispei de nevoia asigurării termoizolației și de facilitarea accesului în jurul casei „cînd era glod și omăt". Argumente din sfera utilității, care să justifice necesitatea prispei, s-ar găsi destule dar nici unul nu rezistă unei analize mai amănunțite. Poate fi invocată termoizolația, poate fi invocată protecția peretelui de precipitațiile atmosferice etc., dar evoluția acestui element al arhitecturii tradiționale le invalidează printr-o logică elementară ; toate aceste fenomene care par a explica rostul prispei se înscriu în ordinea obiectivă a naturii și acțiunea lor n-a încetat niciodată, ceea ce ar presupune, printr-un determinism simplu, păstrarea ei încă în actualitate. Ori, deși ele există, prispa a început să dispară. Plecînd de la ipoteza că orice fenomen se menține atîta timp cît se păstrează circumstanțele care l-au generat, sensul prispei trebuie căutat într-o cauzalitate mai adîncă. Scopul ei nu este de natură practică ci de natură spirituală. Psihologic, prispa indică o reacție de claustrofobie, rolul ei fiind de atenuare a rupturii spațiale prea bruște. Ea face trecerea de la exterior la interior suportabilă și chiar confortabilă. Jucînd rolul unui spațiu de reculegere, meditație și comunicare, prispa este spațiul metafizic al locuinței în situația în care țăranul tradițional păstrează un echilibru stabil între datele sale naturale și cele sociale. Mutarea interesului de pe comuniunea cu natura pe praxisul social, pe exploatarea economică a naturii, duce la estomparea dialogului existențial cu mediul și la degradarea acelei cauzalități interioare cu expresie în morfologia locuinței. Dispariția prispei nu este însă bruscă ci destul de lentă și cu vizibile gradări intermediare. În acest sens un rol important îl are și înnoirea materialelor de construcție care facilitează o mai mare libertate de manevră. Folosirea cărămizii duce, într-o primă etapă, la înlocuirea stîlpilor de lemn cu stîlpi de zidărie. Gracilității și dinamismului vertical ale stîlpului de lemn i se substituie masivitatea și ponderea gravitațională ale stîlpului de cărămidă. Ritmul devine mai greoi, iar raportul plin-gol se modifică în defavoarea golului. Spațiul capătă profunzime și prispa face un prim pas spre izolarea față de exterior. Arhitectura pierde ceva din aerisirea inițială devenind mai solidă și mai austeră ca expresie. Amplificarea plinului poartă deja în sine sugestia unei posibile închideri. Și, într-o etapă ulterioară, prispei chiar i se adaugă un nou element — parapet de zidărie ridicat de la nivelul de călcare pînă la 80—100 cm. Această semiînchidere face din prispă un spațiu nou, schimbîndu-i atît importanța în ansamblul arhitectural cît și semnificația particulară. Din loc de comunicare și deschidere ea devine o zonă de semirecluziune care nu mai reprezintă factorul de dialog cu natura, ci prelungirea interiorului funcțional dincolo de planimetria instituționalizată de tradiție. Stîlpii își pierd funcția estetică rămînînd simple repere liminare ale unor cadre — goale deocamdată — care poartă în sine sugestia umplerii. Închiderea definitivă este iminentă și ea chiar se produce în etapa următoare. Nostalgia „deschiderii", a spațiului de „respirație", funcționează însă ca un factor de inhibiție în tentativa închiderii opace și se recurge la o soluție de compromis : stîlpii sînt omiși, lăsîndu-se doar zone de zidărie între care se fixează cadre metalice sau de lemn pentru fixarea geamului. Comunicării libere cu exteriorul îi este substituită transparența sticlei. Însă prispa își pierde prerogativele devenind „verandă" iar spațiul dintre stîlpi, altădată liber, se transformă într-un fel de glasvand exterior și intră definitiv în izolare propriu-zisă a interiorului locuinței. Arhitectura capătă expresie monolitică, de un geometrism riguros, decăzînd de la un fenomen în osmotică relație cu natura la unul adițional naturii, ba chiar polemizînd cu aceasta. Prispa devine astfel, prin transformare, din semnul unei claustrofobii, semnul unei agorafobii sau, oricum, al unei claustromanii. Confortul fizic și psihic al omului nu mai este condiționat de ideea cordialității cu natura ci de cea a refugiului în interior. Această rupere de exterior este una dintre cele mai importante mutații psihologice.

Privită retrospectiv, **prispa** apare mai mult ca element al unui limbaj ale cărui sensuri se pierd, așa cum s-a pierdut sensul unui alt limbaj esențial, acela al ornamenticii populare care, după cum se știe, decade de la retorica simbolică la repertoriul decorativ. Renunțarea la prispă este, în acest fel, posibilă pentru că ea n-a fost legată de o strictă utilitate ci de o anumită concepție spirituală, parțial ocultată. Alterarea echilibrului natural-social, în defavoarea **naturalului**, duce la ineficiența prispei ca receptacul al orizontului spațial și la sporirea crispată a importanței **interiorului.** Înspăimîntat parcă, omul se retrage în sine și arhitectura tradițională evoluează inevitabil spre autism.

Pavel Șușară

JACOB VAN RUYSDAEL (sec. XVII)
„Cimitir"
Institutul de Arte — Detroit

haiku

O petală cade.
Umbra norului
întîlnește primul om

Constantin Abăluță

francisc vinganu

Cu termometrul sub aripă

A intrat
și-a scos cuiele
din palme
și m-a îmbrățișat.
Adevărul
mi s-a înroșit.
L-am servit
cu rugăminți și vin,
dar el a insistat
să-i dau norocul
din degetul arătător.
Nu pot,
pasărea mea zboară
cu termometrul
sub aripa stîngă.

Plecarea destinului

Clocănește.
Deschid palma.
Intră.
Se așează
pe linia vieții.
Meditează.
Își șterge liniștea
de pe frunte.
Suspină.
Ia soarele
sub braț
și pleacă.

Numai singurătatea este alta

Nu mi-a mai rămas
decît ceasul
pe peretele
poeziei,
pînă și toamna

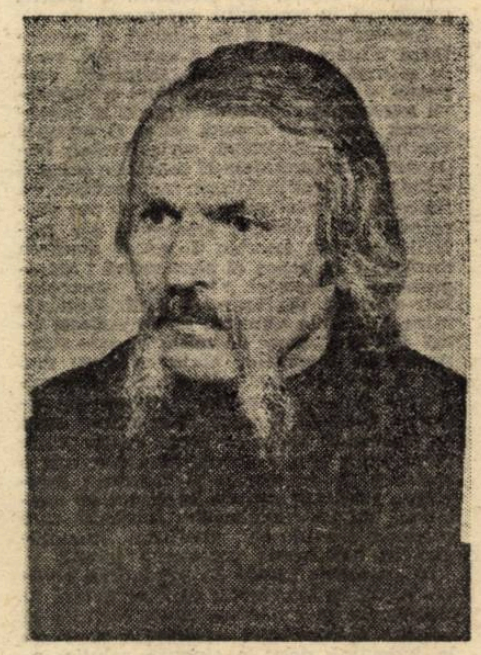

este a copacilor.
Soarele
este același,
diagnosticul
este același

numai singurătatea
este alta.

În spatele diagnosticului

În spatele diagnosticului
soarele
îmi luminează ochii
cu o luminare,
obiectele
își sforăie cuiele
spre lăzi,
din spatele diagnosticului
Cristoaso
îți trimit vești
diamantine
și cheia destinului meu.

Mersul trenurilor

Îngenuncheat
în biserică
împreună cu lumina,
pe mașina de scris,
în fața
mersului trenurilor,
cu ochii aburiți
de lacrimi
Cristoaso
nu pot să văd
nici o plecare

plastică

Descoperirea peisajului

NICOLAS POUSSAIN (sec. XVII) „Peisaj cu Polyphem" Ermitaj — Leningrad

A fost un timp al artelor, în care viziunea plastică era dominată de abstracțiuni — precum în preistorie — sau de reprezentări humaniforme, zoomorfe, ori de sublimări ale acestora. Omul trăia mult în natură și nu simțea, se pare, nevoia evocărilor plastice ale ambianței celei mai firești a existenței sale. O explicație subiectivă, se înțelege, dar perfect posibilă. Elemente disparate ale cadrului peisager există, totuși, în arta antichității egiptene, ca să ne referim la probele cele mai des citate, dar ca piese de inventar cu semnificații nu o dată magice sau de reperare spațială și temporală. Dar toate acestea nu puteau însemna „peisaj", în accepțiunea lui de azi. Nici artiștii Bizanțului nu au mers prea departe, descoperirea peisajului fiind amînată cam cu încă un mileniu. Pictura precreștină și, apoi, cea aflată sub înrîurirea bisericilor monoteismului ortodox sau catolic, au introdus — dincolo de canoanele compoziționale și de rafinamentul portretisticii bazate pe arhetipuri umane bine definite caracterologic și descriptiv, — **aluzia peisageră.** Pictura murală și unele compoziții iconice din această perioadă sînt înviorate de prezența, abia schițată, a cîtorva detalii de ambient natural, fie că este vorba de un fundal reliefat, de elemente vegetale, topomorfice (pietre, rîuri, peșteri, cascade, poteci), sau de marcare a unor repere astrale și arhitecturale, convențional însemnate și fără o concordare cu realitatea propriu-zisă. Toate aceste componente, **de plan secund,** nu aveau altă menire, decît să dea o amploare mai susținută scenelor și personajelor din prim-plan, singurele purtătoare, ale mesajului ce trebuia transmis privitorului. **Factorul comanditar** impunea această rigoare, care, multă vreme, a fost și o servitute adusă conceptului și orizontului pictural în sine. Oricît de mult am admira astăzi iconografia bizantină, cu toată strălucitoarea ei sublimare stilistică, ajunsă criteriu de virtuozitate prin repetare și reluare canonică de generații întregi de maeștri și discipoli plini de har, **presiunea realului** asupra viziunii fantaste a fost extraordinară. Și marii pictori, știuți ori neștiuți, ai primului mileniu nu au ezitat să introducă în cuprinsul lucrărilor lor semnele universului real în care trăiau. Detalii abia deslușite, puse sub lupa analizei foarte atente, ne dezvăluie, în micro-compoziții de rară delicatețe, ici, cîteva elemente de **„statică"**, colo imaginea unui colț din natură. Forța acelor detalii este, la unii, copleșitoare prin acuratețea deosebită a construcției plastice și prin precizia execuției. Respectul pentru reperul real este evident și asemenea mici „erezii" nu sînt altceva decît exercițiul de atelier, ascuns, al unei profesii ce-și are propriile ei rigori și cerințe, dincolo de orice poncife ce i se recomandă. Calendarele pictate, frecvente în epocă, sînt o pledoarie în acest sens. Apoi, multe dintre retablurile altarelor monastice ori episcopale din întreg arealul Europei de Vest și Centrale sînt populate cu compoziții caracterizate de o asemenea **îndrăzneală** a viziunii și „libertății" plastice. Mai tîrziu, în preludiul Renașterii, astfel de gesturi emancipante se întețesc, pictura lui Giotto, Pierro de la Francesca, Fra Angelico, Duccio di Buoninsegna și încă alții mai puțin cunoscuți în istoria artelor, fiind foarte aproape de descoperirea peisajului ca gen de sine stătător. Calitatea de element de susținere și perspectivare a operei, a compoziției picturale a devenit, prin strădania acestor iluștri înaintași, un bun cucerit. Occidentul, prin aportul unei gîndiri ecleziastice mai înclinată către **monumental** și **anecdotic,** avea să redea picturii canonice dreptul la perspectivă și la autohtonizarea parabolei biblice prin integrarea figurilor și a simbolurilor știute într-o ambianță naturală, arhitectonică, geografică foarte particulară și bine individualizată. Pictorii secolelor al XV-lea și al XVI-lea și-au permis chiar să răstoarne proporțiile reprezentării plastice, pictînd peisajul cu simțul realului, mixînd elemente din varii priveliști cu imagini închipuite sau numai idealizate, în care „grefau", introduceau, aidoma actorilor într-o ambianță scenografiată, scenele de gen cerute de scenariul religios. Toată pictura unor Giorgione, Tițian, Botticelli, Rafael și ceilalți cuprinși în exultanta mișcare spirituală și artistică a Renașterii Vest-europene, incluzînd aici și contribuția unor Altdörfer și Dürer din spațiul germanic, demonstrează o asemenea îmbogățire interioară a picturii cu o dimensiune ce-i condiționează specificitatea. Dar peisajul încă nu a fost descoperit! Cel mai aproape de acest ideal, i-aș spune instinctiv, al picturii, a fost, în opinia noastră, **El Greco,** „Vederile" sale, cele din perioada toledană îndeosebi, sînt destul de aproape de exigențele privitorului modern. Dar cei mai dezinvolți cuceritori ai peisajului, ca gen de sine stătător, sînt artiștii olandezi și flamanzi ai „secolului de aur" — intervalul XVI—XVII — care a dat lumii capodopere ale genului. Stau mărturie **„Peisajele olandeze",** pictate de Philips Konninck (aici reproducem pe cel expus la Muzeul „Pușkin") sau tablourile lui Vermeer, Hobbema, Van Goyen, Ruysdael, Van der Welde și atîția alții, care au impus în ochii lumii virtuțile ilustrației peisagere concepută fără imixtiunile obișnuite ale imaginației combinatorii sau fabulatorii. Realul cîștigă „în acest tîrziu al civilizației", dreptul la existență. Formele se dezabstractizează, devin ceea ce sînt; omul redescoperă raiul pămîntean, armonia universului înconjurător. O face cu frenezie, renunțînd la sublimări, dar, cum vom vedea la pictorii francezi, italieni și spanioli, și chiar la flamanzi, în decadența Renașterii, cu nostalgia înscenărilor idilice sau imaginare. Dar peisajul fusese descoperit! Ceva mai tîrziu decît „natura statică", alt argument al marii picturi europene, dar la vreme pentru ca arta penelului să progreseze în sensul și la dimensiunile pe care avea să le consacre de-a lungul secolelor istoria culturii.

Corneliu Antim

muzică

În dezbatere — creația muzicală contemporană

M-a surprins și bucurat insistența cu care o mai tînără poetă m-a constrîns (plăcută constrîngere !) la un scurt și concentrat „curs" despre muzica contemporană. A existat o avangardă ? Avangarde ? Pot fi ele conectate cu cele literare ? Deci, Cage ăsta era mai mult decît un compozitor trăznit (nu mai puțin !). Sînt sceptic în ce privește necesitatea unei noi avangarde ?... De ce ?... Foc concentrat. Mă răsplătește în final cu un **pont** ce încheie cam seaca mea „dizertație" într-o tonalitate „à la Satie" : vrei să știi cum poate fi „prelungit" arborele poetic cu două crengi — Dimov și Ivănescu (Mircea) ?... Simplu. Se iau crenguțe înflorite și se înmulțesc prin „butășire". Sînteți salvați, poeți ! La treabă. Depășind gluma, se interesează de ultimele concerte de muzică contemporană. Aici vroiam să ajung. Mai sînt deci entuziaști din alt domeniu decît cel muzical care simt nevoia informării, dezbaterii pe teme larg culturale. Dar pentru asta trebuie să ai sprijinul mai ferm al Radioului, al Filarmonicii și mai ales al Televiziunii. Ultimele concerte ale formației bucureștene Archaeus au beneficiat de doar cîteva afișe. De ce să nu existe unul și la Universitate, la Arhitectură etc. etc. ? Nu se pot organiza concerte cu participarea unor scriitori, plasticieni ?...

Nu cred că mai vechile „concerte-dezbatere" și-au epuizat toate resursele și că (prin „butășire" ?) nu pot înflori din nou. Participanții la masa rotundă organizată de revista „Muzica" (nr. 2 și 3) — compozitori, interpreți, critici — încearcă să răspundă și ei la întrebările legate de prezentul și viitorul creației muzicale contemporane. În interiorul domeniului, din păcate, pe lîngă observații (majoritatea) corecte, mai sînt și voci care „detonează".

Nu sînt îngrijorat de lipsa „consensului", dar să afirmi că „oricare muzician complet poate discerne în amănunt orice lucrare fără o deosebită specializare în domeniu", mi se pare amatoristic și dăunător. Cu atît mai mult cu cît și alte „voci" de interpreți acreditează aceeași idee. Se poate face trecerea de la Mozart la Beethoven fără a-l studia pe acesta din urmă ? Fără a observa un alt tip „gramatical", dramaturgic ? De la sine înțeles, că, mai aproape de noi, lucrurile se complică. Alte „coduri", altă estetică. Nu trebuie ele cunoscute ? La întrebarea „Ce ați făcut concret pentru muzica românească", sînt interpreți care se ascund în spatele cîtorva clasici (Enescu, Jora, Drăgoi). Și mai departe ?...

E nevoie de „pledoarii pentru muzica nouă ?..." Un răspuns „rău" : „Nu. Mai bine : creatorii să-și asume riscul !" (Un profesor de pian). Stranie neînțelegere. Ceea ce face profesorul cu elevul, descoperind coerența unei piese, nu este o „pledoarie" ? Nu tot asta face dirijorul (cel bun, se înțelege) în fața orchestrei ? În sfîrșit și o propunere concretă (de ele este nevoie) : înființarea unei clase de muzică contemporană la Conservator. Idee excelentă. Rămîne de văzut ce vor spune „sponsorii".

Valentin Petculescu

FRANCESCO GUARDI (sec. XVIII) „Veneția, Piața San-Marco" Metropolitan Museum — New York

tele-imaginea

Cine va aduce vestea?

În fiecare seară tot omul se așează în fața televizorului cu inima strînsă — oare ce ni s-o mai fi întîmplat ?

Dacă dreptunghiul luminiscent este ocupat de chipul sever, de vocea severă, de privirea severă, indescriptibilă a domnului Mircea Hamza de rău va fi. Asta înseamnă că undeva, pe undeva ticăloasa opoziție iar a pus ceva la cale. Asta înseamnă că inimioara noastră va tăcăi speriată, poliția ori a încasat-o ori s-a pus pe ziariști, în Uniunea Scriitorilor e dihonie sau catastrofă morală, locurile publice sînt invadate de destabilizatori ori pîrdalnica de Alianță Civică a mai învrăjbit sufletele celor doritori de liniște sau măcar consens.

Domnul Mircea Hamza, cu ajutorul severității și impenetrabilității imaginii sale ne vîră frica în oase și preinfarctul în coșul pieptului numai prin simpla sa apariție. Oare tot el va anunța și începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor ?

Domnul Paul Șoloc este plăcut, atrăgător chiar privirii. Cîteva dintre cunoștințele mele, feminine, mi-au spus că de departe este cel mai „bine" domn din emisiunea de **Actualități.** În compania lui Florin Mitu nici nu-i de mirare. Privit cu atenție, domnul Paul Șoloc inspiră încredere. Pentru o anumită generație el ar putea să pară nonconformist, o vreme, poate și acum, dar nu se mai observă, părea că poartă părul mai lung, cum s-ar zice, plete ceea ce nu-i de ici de colo într-o Televiziune unde erau prohibiți, pînă și favoriții sau mustața. Domnia sa ne dă vești din lumea întreagă și uneori chiar din lumea noastră. Profesional domnind cu autoritatea omului care „știe el ce ne spune", e capabil să ne facă să-l credem că „asta este situația, n-are rost să vă mai faceți probleme că asta este". Este printre puținii care a mai rămas din garda veche a Marineștilor și Popeștilor să ne citească pe mai departe știri verificate, de toată încrederea. Fiind un om norocos nu cred că va fi desemnat să anunțe începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor pentru simplul motiv că este destinat unei lungi cariere de prezentator Tv.R. Domnul Cornelius Roșiianu este dezinvolt, participativ, ne face cu ochiul sau se indignează fîțîindu-se în fața camerei de luat vederi. Este singurul crainic umanizat, domniei sale chiar păsîndu-i de ceea ce se întîmplă în țara asta. Țineți minte cum a prezentat el **Declarația de la Timișoara** ? Țineți minte cum prezenta el evenimentele din Piața Universității ? Dar pe cele de la Săpînța ? Domnul Cornelius Roșiianu este maestrul cunoscut și necunoscut al mesajului printre rînduri. Citeodată și al celui printre dinți ! Să credem că el va fi cel desemnat să anunțe începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor ? N-aș crede. Nici unul dintre acești domni nu merită o asemenea pedeapsă, anume aceea de a-și lega imaginea proprie de cea mai proastă veste colectivă. De aceea cred că în respectiva seară își va face apariția pe micul ecran un crainic neașteptat dar cunoscut. Singurul capabil să ne anunțe solemn și emoționant o nenorocire. Singurul capabil să ne facă să aplaudăm colectiv o veste proastă pentru fiecare. Singurul care ne poate convinge de exact invers. Omul care m-a convins că singurul lucru bun care s-a întîmplat în 13 iunie 1990 a fost întreruperea emisiei tv., că e spre binele și întărirea opoziției să nu mai apară la televizor. Este singura persoană care va reuși să strălucească și mai tare în vreme ce nouă ni se va întuneca în fața ochilor.

Eugen Uricaru

Julien Green, un secret al profeției

Pătrunde tot mai mult în literatură investigația autobiografică, scrutarea ființei morale a scriitorului în zonele rembrandtiene, preocuparea pentru universul, genuin, nealterat și nedisimulat sub forme și dresaje sociale. Începerea publicării **Jurnalului** lui Julien Green a fost văzută ca semnul unei epuizări a imaginației romanești, sau, cel puțin, o repliere a ei în favoarea unui efort de conștiință. Într-adevăr, opera care precede jurnalul ne împiedică să urmărim viața creatorului ca pe oricare alta, fiecare gest sau detaliu părîndu-ni-se semnificative. Psihanaliza ne-a corupt lectura ; în orice atitudine de independență a copilului descifrăm un complex incipient, autorii însisi speculînd asupra unor complexe cînd își descriu viața.

Replierea în cuvînt, în meditație, îl transformă pe Green din observator al realului într-un fin analist al spațiului intim, care se identifică treptat cu spațiul scrisului. Viața autorului este chiar scrierea acestei vieți, faptul devine un argument de autenticitate în însăși ordinea creației. „Viața" în roman e cu atît mai profundă cu cît reușește să se transforme în scriitură, iar Green vede în jurnal nu neapărat o garanție a sincerității, ci o metodă romanescă prin care accede la autenticitatea scriiturii. Nu atît „sinceritatea" cît autenticitatea jurnalului e importantă pentru roman — radioscopie a ființei reale și nu a existenței banale : a fi sincer cînd nu ești profund nu înseamnă a fi autentic. Jurnalul poate să satisfacă deziderатul sincerității, dar nu acest fapt pare important ; un roman încearcă o cale de acces spre alt mod de cunoaștere. Liant în schema romanescă, jurnalul se „metafizicizează".

Green face o pledoarie pentru distincție mai puțin osificată între literar și neliterar, pentru modificarea raportului dintre document (în sens larg) și ficțiune. Insuficientă sieși, literatura tinde să anexeze noi teritorii extraestetice, tot ce punea în pericol autenticitatea scriiturii devenind condiție de credibilitate auctorială, pentru că de mult timp nu mai citim cărți, ci autori. Sinceritatea auctorială, care ajunge uneori pînă la cinism în relatarea experienței personale proiectată asupra lumii, îl situează pe Green la antipodul definiției date de Malraux condiției umane : „o grămăjoară de secrete". Green se îndepărtează de tipul autobiografic tradițional și se apropie de pactul romanesc, dar evită, în ultimă instanță, să părăsească nararea propriei vieți. Se creează astfel o ambiguitate care este, în egală măsură, a naratorului și a cititorului. „Acest jurnal este o oglindă în care mă văd", metafora lui Green justificîndu-se în autoscopica identificare spirituală, lipsită de patograficul sau hagiograficul formalism narcisic. Însă naratorul, vorbind la persoana întîi, sporește atît de mult competența acestui **eu** încît trezește îndoiala nu asupra verosimilității faptelor, ci asupra identității lor cu **istoria** autorului, iar cititorul se lasă sedus de fluiditatea stilului, de forța acestui **eu** de a se îndepărta de sine și de a se analiza ca și cînd ar fi vorba de un personaj imaginar. Naratorul asumă total **istoria**, **eul** care povestește dă o nouă identitate, aproape romanescă, personajului Julien. Convingerea cu care debutează **Jurnalul** invită cititorul la un pact de lectură, stipulînd căutarea întregului prin respectarea condiției de sinceritate din partea autorului: „mă va ajuta, cred, să văd limpede în mine însumi. Să pun în paginile lui [jurnalului] întreaga mea viață cu o sinceritate și cu o exactitate absolute".

Jurnalul lui Green, ca literatură a subiectivității, oferă o replică experimentalismului, refuzînd cramponarea exacerbată într-o „practică semnificantă" impersonală, care ar duce la ruperea conotației de suportul ei material. Fenomen originar al epicii greeniene, **Jurnalul** reabilitează perspectiva auctorială : temporalitatea autorului începe să devanseze temporalitatea istorică (oricum, indeterminată) și se opune, astfel, oricărei forme de acaparare a prezentului de către trecut, și invers. Georges Poulet a urmărit la Green, în **Études sur le temps humain**, „variația instantaneului", a clipelor, discontinue prin natura lor, care oscilează între vid — plenitudine, condensare — expansiune. De aici necesitatea inserării lor într-o structurare posibilă a duratei, cu deschiderea unei perspective asupra viitorului, căruia scriitorul i-a conferit un caracter enigmatic. Numai viitorul poate asigura o deplină recunoaștere a trecutului, viitor-trecut apărînd ca un cuplu de momente între care nu e posibilă o continuitate a mișcării. În opera lui Green, cele două experiențe, ale vieții afective (angoasă-fericire) apar „decupate" una pe fondul celeilalte și au drept consecință o suspendare a timpului : ambiguitatea sentimentului o atrage după sine pe aceea a duratei. „Punctul de plecare" este etapa esențială în studiul operei, totul începe printr-o experiență și prin constiința acestui scop. **Nisus formativus** — cum îl numește Georges Poulet —, urmează **cogito**-ului inițial al lui Green, în care se schițează universul său trăit imaginar.

Jurnalul semnifică pe măsură ce scrie și scrie pe măsură ce existența și-l asumă, opera lui Green stînd sub dependența unui destin trăit și în același timp a unui viitor imaginat. Scrierea operei influențează viața creatorului : biografia lui se deschide, în urma actului de a scrie, spre un viitor tot atît de fabulos. Astfel, **Jurnalul** recuperează un trecut (o viață), îmbogățește un prezent și modifică existența ; **eul** care scrie transformă **eul** empiric, atingînd sinele. Ființa se înfățișează pe sine ca proces evolutiv, iar literatura este chiar această intuiție, căutare și aproximare : „Niciodată n-am fost exact omul jurnalului pe care îl scriu", constată Green, denunțînd canonul literar al textului „personal". **Jurnalul** său denotă o stare de criză, o recuperare a unei opere și o reflectare a modului de exprimare al literaturii ca sistem, formulînd un tip de text a cărui interpretare metaforică se raportează la însuși domeniul de discurs înțeles ca act de simbolizare. Racordul fragmentelor, elemente ale unui unic gest verbal, la nivelul discursului privit ca obiect în sine, desemnează enunțul ca act de vorbire în sine.

Green nota în **Jurnal** : „Unul dintre secretele adevăratului talent este acela de a vedea totul pentru întîia oară". Artistul se află în zorii universului prin prospețimea adamică a ochiului, prin condiția de pînză de proiecție, experiențele dobîndite prin sondaj devenind proiectări ale sinelui pe pînza rapace a cunoașterii celorlalți privitori. Tot în **Jurnal**, Green pretinde că artistul are un dar al profeției chiar și atunci cînd privește în urmă. Și totuși, nu se poate vorbi despre Green ca despre un înnoitor. Opera romanescă și **Jurnalul**, inspirate de o funciară voință de ordine, se încadrează — în termenii propuși de Julien Gracq și apoi preluați de critică — literaturii de continuitate, și nu celei de ruptură, contrazicînd ideea criticii de întîmpinare la apariția **Jurnalului**. Drum presărat cu revelații și aprofundări succesive, scrierea jurnalieră a contribuit la edificarea unei viziuni despre lume, cu ecouri directe în operă. **Jurnalul** nu se află sub semnul unui sondaj experimental, ci al unei căutări firești a constiintei de sine, pînă în miezul pirosferic al sinelui.

Julien Green s-a instituit și rămîne scriitorul adevăratelor evenimente care se consumă în interiorul autonomei lumi a literaturii. Scrisul său își schimbă vizibil înfățișarea și se istovește în efortul de a sonda personalitatea în straturile adînci ale sinelui. Privirea laser spre profunzimi este un model pentru actualitate, o regăsire a rădăcinii pătrate a propriei umanități. Trebuie să căutăm în noi însine umanitatea, iar scrisul lui Julien Green este o invitație.

Vasile Spiridon

JEAN-FRANÇOIS REVEL:

DESPRE MINCIUNA COMPLEXĂ

Cînd se încearcă un inventar al minciunii, nu se poate respecta un echilibru riguros între minciuna „de dreapta" și minciuna „de stînga". Practic, nici n-ar fi posibil, fiindcă marfa de pe un talger e mult mai grea. Imparțialitatea aritmetică ar deveni, dacă ținem la ea cu tot dinadinsul, parțialitate morală, dat fiind că, în lumea de azi, minciuna de stînga este, în chip necesar, mult mai mare decît minciuna de dreapta.

Însuși termenul de „stînga" este o minciună. La origine, el îi desemna pe apărătorii libertății, ai dreptului, bunăstării și păcii. El este utilizat astăzi de către majoritatea regimurilor despotice, represive și imperialiste, unde toți cei care nu aparțin clasei conducătoare trăiesc în sărăcie, în mizerie, chiar. În ciuda acestei situații, se vîntură, de obicei, ideea că stînga ar fi nu această colecție de mastodonți totalitari, ce sufocă planeta, ci o subțire, fragilă și minusculă flăcăruie a dreptății, tremurînd înaintea giganticului suflu stingător, de dreapta, omniprezent, omnipotent. Astfel încît, minciunile de dreapta sînt mult mai des denunțate, decît cele de stînga ; numai ele trec drept singura primejdie veritabilă și unica înșelătorie scandaloasă. Să continuăm a întiera cu toată severitatea, pe care o merită, atîta timp cît vor mai fi prezente, apartheidul și pe generalul Pinochet, dar să nu pretindem că sînt subiecte ocolite, beneficiare ale unei tăceri complice, ori ale unei îndulgențe vinovate, din partea informatorilor. Telespectatorul obișnuit este anunțat de 12 ori pe zi despre nelegiuirile sud-africane sau chiliene. Dar nu e informat decît rapid și-n trecere asupra faptului că, în 1979, Afganistanul număra 14 milioane de locuitori și numai 7 sau 8 milioane în 1988. Niciodată nu vom rememora îndeajuns ororile Holoeaustului inaugurat de naziști, dar cîtă lume cunoaște și, mai ales, acceptă să evoce zilnic genocidul ucrainean de la începutul anilor '30, cînd au pierit, aproape la fel cinci sau șase milioane de oameni? Se detaliază atrocitățile din trecutul puterilor coloniale — foarte bine, dar mult mai des, față de atrocitățile din prezent, ale regimurilor „progresiste", emanate după decolonizare. Întreaga planetă a fost prompt informată despre masacrele făcute de americani în satele vietnameze (ai căror autori au fost, din fericire, condamnați — totuși — de chiar curțile marțiale **americane**). Dar, cîte televiziuni, cîte ziare au raportat cu aceeași insistență că, odată devenit comunist, în 1975, Vietnamul și-a împușcat 60 000 de oameni, în cele trei luni care-au urmat cuceririi Sudului de către armatele de la Hanoi, apoi încă 20 000 și că alți 300 000 au pierit, în anii următori, ca urmare a tratamentelor din lagărele de concentrare? Cunosc ziariști occidentali, fotografi, chiar, care s-au plimbat în Vietnam, în 1975 și 1976, și care n-au văzut altceva acolo — ei, minunații! — decît un „popor fericit". A, tabere de reeducare, da, desigur. La televiziunea franceză, echipa care a deținut, ani de-a rîndul, monopolul reportajelor cu Indochina, după anexarea Sudului de către Nord, și cu invadarea Cambodgiei de către Vietnam, era condusă de un fidel prieten al Hanoi-ului : Roger Pic. Desigur, acest monopol se datora în parte faptului că țările comuniste nu admit decît echipe numite dinainte a le servi propaganda. Dar nu acesta era singurul motiv al exclusivității. Preferințele ideologice sau incompetența resemnată a redacțiilor pariziene explică în egală măsură preponderența, în programele de știri de pe toate canalele, a reportajelor grosolan falsificate și tendențioase, pe care, de altfel, presa stîngii non-comuniste nu le critică niciodată. Or, ea ar trebui s-o facă, dacă ea și-ar aplica într-adevăr pretinsul nou model de echitate față de orice fărădelege, indiferent unde s-ar petrece aceasta. Evocarea crimelor de stînga nu se face decît în cîteva reviste specializate, în unele colocvii confidențiale, ai căror participanți se trezesc, adesea, clasați la ultra-dreapta. Așa că, asta este : falsificarea sau insuficiența informației folosesc mai mult stîngii, decît dreptei, reușind îndoit atunci cînd vin de la stînga, decît de la dreapta. Prin urmare, comunicarea cunoaște mult mai multe exemple de minciună de stînga, decît de dreapta. Se află la stînga, nu neapărat, și nu întotdeauna, mai multe crime, dar mai multe crime **ascunse**, ori atenuate, și care beneficiază de protecție contra informării. Cînd spun „de stînga", atenție, nu cred nicidecum că autorii acestor crime și minciuni ar fi de stînga. Mă mulțumesc să-i numesc așa cum se numesc ei înșiși. Eu cred, mai degrabă, că ei uzurpă calificativul de „stînga", fiind, deci, niște impostori. Iată de ce am scris mai sus că minciuna de stînga este „în chip necesar" mai abundentă, decît cea de dreapta. Cînd violezi permanent și masiv, în practică, morala pe care te lauzi c-o slujești în teorie, ești constrîns să acumulezi versiuni mincinoase asupra faptelor, mai multe chiar decît dacă te-ai declara pur și simplu cinic. Minciuna devine, atunci, supapa de salvare permanentă, adevărul devine primejdia principală, iar cei care-l dezvăluie devin adversarii cei mai periculoși, cei mai dușmăniți.

Am fost obligat să propun, în capitolele anterioare, cîteva exemple, spre a dejuca vicleșia ideii de paritate a minciunii între stînga și dreapta. Totuși, din partea unui om de stînga însăși admiterea acestei parități constituie, deja, o concesie, destinată să-i probeze buna credință mai mult decît să-i exprime credința profundă. Dar, chiar într-o atare simetrie piezișă se află stratagema cea mai înșelătoare. Într-adevăr, am mai zis-o, democrația, în cursul primei jumătăți a secolului XX, a încins și aneantizat marile totalitarisme de dreapta. Iar adevăratul fir conducător al istoriei, în a doua jumătate a acestui secol, este succesiunea, încununată de succes, a mijloacelor prin care pretinsa luptă pentru stînga a servit drept fier de lance pentru promovarea tiraniilor, desfășurate tot ca o luptă pentru stînga. Ideologia de dreapta a ieșit discreditată din război, în vreme ce ideologia de stînga, dimpotrivă, a ieșit înfășurată într-o imunitate care-a făcut-o aproape invulnerabilă, oricare i-au fost eșecurile și crimele. Dreapta arhaică, aceea care-și afirma orgolios dreptul unei elite de a guverna autoritar, și cu profit pentru ea, ansamblul societății, s-a reîncarnat în clasele conducătoare ale țărilor socialiste. Dictatori fascizanți, militari sau civili, de tip latino-american, coreean, grec sau filipinez, nu au lipsit; dar nu s-ar putea spune că s-au bucurat de cel mai mic prestigiu în opinia publică, și nici de tratamentul de favoare al mass media. Politic, ei au fost puși în carantină, mai mult decît totalitarismele socialiste. În ce privește dreapta așa-zis „clasică" a democrațiilor, „conservatorii", vreau să spun că această dreaptă reductibilă, ce nu își exercita puterea decît atunci cînd alegătorii i-o îngăduiau, ea a adoptat aproape peste tot programele social-democrate. A vorbi de o întoarcere-n forță a ideologiei de dreapta apropo de înviorarea liberalismului economic de după 1980 înseamnă a folosi un pur slogan polemic. Neoliberalismul provine nu dintr-o bătălie ideologică, sau dintr-un complot preconceput, ci dintr-o banală și involuntară constatare a faptelor : eșecul economiilor de comandă, nocivitatea patentă a exceselor dirijismului și impasul evident al Statului-providență.

Dacă falsificarea informației, în vremea noastră, se află mai ales la stînga, acest fapt se datorează viziunii despre lume specifice stîngii, care nu se poate perpetua decît în penumbră. Pentru cei prin care această viziune despre lume prinde viață, moral, sau politic, material, ori intelectual — acceptarea luminii (adică analiza obiectivă a faptelor) ar fi una cu dispariția, ar însemna să-și anuleze însăși sursa credinței și a influenței de care dispun. Și astfel asistăm, în istoria politică, jurnalistică și literară a stîngii, la o periodică întoarcere la inconsecvență. O inconsecvență imposibil de apărat, însă inevitabilă. În ce constă ea ? În discursurile socialiștilor (sau ale „liberalilor" americani) revin frecvent referirile la cultul virtuților democratice, al valorilor constitutive ale societăților deschise, la respectul adversarilor, la pluralism. Ei au înlăturat odată pentru totdeauna, după cum afirmă, uniunea, contra naturii, dintre stînga și totalitarism. Ei au înțeles, zău așa, necesitatea de a separa pentru totdeauna, stînga autentică de practicile stalinismului, care le-a pătat într-atîta reputația. Există chiar comuniști care-și asumă sarcina de a reface un partid comunist fără de comunism, vindecat ca printr-o magie de viciile pe care chiar el, partidul, le-a întemeiat. Acești catari efemeri se prăbușesc repede, cel mai adesea în stînga noncomunistă, al cărei jurămînt solemn de a repudia oricare barbarie totalitară revine pe afiș în ritm ciclic. Acest jurămînt îi servește drept nouă lege fundamentală și de neclintit. Cauza este, s-ar părea evidentă : pentru noua stîngă renovată — mai multă minciună pioasă, în serviciul propriei ideologii, mai multă minciună oficială în slujba propriului partid, mai multă minciună vicioasă, împotriva dușmanilor. Adevăr, probitate, demnitate : termeni care înalță, de-acuma, ca niște metereze inexpugnabile, între stînga regenerată și tentația sectară, cultul falsului [...].

Stînga non-comunistă se fălește c-a înțeles faptul că economia de piață, asortată cu diversele corecții, la rigoare, s-a dovedit a fi singura cale posibilă. Și totuși, în fața fiecărei situații concrete, toate reflexele sale o împing în sensul contrar acestei pretinse convingeri. Ea se comportă ca un doctor, care se jură pe toți zeii că știe foarte bine principiul după care arsenicul face mai degrabă rău organismului uman, dar care, în fața fiecărui pacient, se grăbește să prescrie și să administreze doze masive de arsenic, denunțîndu-i, în același timp, drept otrăvitori publici pe cei care l-ar împiedica să continue așa. În principiu, se blamează socialismul foamei și al represiunii și se laudă democrațiile, fiindcă acestea au creat societățile cele mai bogate și mai puțin injuste ale istoriei, indiferent care le-ar fi imperfecțiunile. Însă, în realitate, în diagnosticul individual și concret, pas cu pas, chiar conducătorii rezultați din atari democrații sînt calificați ca reacționari, de către stînga, în vreme ce tiranii totalitari sînt prezentați drept filantropi progresiști. [...]. Stînga știe că socialismul a eșuat, dar asta nu o face să-i trateze cu mai puțină sălbăticie drept reacționari pe cei cu vederi liberale. De ce ? Socialiștii au devenit liberali „pragmatici" și, în consecință, vor să-i „alunge" pe adevărații liberali, dar fără a-și legitima propria-le convertire. Ei trebuie, atunci, să găsească, totuși, un semn distinctiv pentru a-și marca diferența, și atunci îi proclamă din principiu ca fiind de dreapta pe toți cellalți, în numele ideii că numai ei, socialiștii, au descoperit liberalismul „cu chip uman". Recentrați, socialiștii mențin iluzia unei identități culturale, împingîndu-i cu forța pe centriști — către dreapta.

Traducere de
Dan C. Mihăilescu

(din **La connaissance inutile**, 1988, cap. „Du mensonge complèxe").

90 de ani de la naştere

SALVATORE QUASIMODO

Ajunge-o zi să cumpănească lumea

Spiritul moartea visul
tăgăduiesc speranţa. În noaptea asta
la Braşov, în Carpaţi, printre copaci
străini, caut în timp
o femeie iubită. Zăduful crapă
frunza pleoapelor iar eu
îmi spun cuvinte pe care nu le ştiu,
răstorn brazda-amintirii.
Un jazz întunecat, italice cîntări
trec preschimbate peste culoarea
frişilor.
Glasul tău s-a pierdut
în murmur de fîntîni :
ajunge-o zi să cumpănească lumea.

Din natura diformă

Fuge frunza simetrică din natura
diformă, ancora n-o mai
reţine. Iarnă-i acum, ba nu,
fumegă-un foc aproape de Naviglio.
La focu-acela, noaptea,
cineva poate trăda, poate nega
pămîntul de trei ori. Cît de virtoasă-i
menghina, dacă aici, de ani (ce ani !)
priveşti
stelele tulburi plutitoare-n canale
fără repulsie, dacă-ndrăgeşti pe unul
dintr-ai humei, dacă lemnul verde
trosneşte şi arde geometria
chircitei frunze încălzindu-te.

Oboi scufundat

Avară suferinţă, reţine-ţi darul
în ceasul meu, acesta,
al jinduitelor uitări de sine.

Un oboi îngheţat silabiseşte iar
bucurie a frunzelor perene,
necunoscute, obstruind amintirea ;
în mine se-nserează :
apa apune
pe mîinile-mi ierboase.

Aripi se leagănă pe cerul pal,
fugare : migrează inima
iar eu sînt landă,

şi zilele moloz.

Zăpadă

Coboară seara : iarăşi ne părăsiţi,
o, umbre dragi ale ţărînii, arbori,
dobitoace, oameni sărmani închişi.
În haina de soldaţi, mame
cu pîntecul uscat de lacrimi.
Şi zăpada ne luminează de pe pajişti
ca luna. O, morţii-aceştia ! Bateţi
în frunte, bateţi pînă la inimă !
Măcar să urle cineva-n tăcere,
în cercu-acesta alb de îngropaţi.

STEFANO DI GIOVANNI SASETTA (sec. XIV) „Procesiunea Magilor"
Metropolitan Museum — New York

Naufragiat, la lumina-ţi

Naufragiat, la lumina-ţi mă nasc
seară de ape limpezi.

Arde văzduhul în
de transparente frunze.

Desprins dintre cei vii,
inimă provizorie,
sînt limită deşartă.

Cumplitu-ţi dar
de vorbe, Doamne,
îl ispăşesc continuu.

Trezeşte-mă din morţi :
cu toţi şi-au luat moşia
şi pe femeia lor.

Tu privitu-m-ai înlăuntru,
în bezna trupului :
nici unul n-are disperarea-mi
în suflet.

Sînt un om singur,
un singur infern.

Dar dacă dragostea te cuprinde

Nu uita că trăieşti printre animale
caii pisicile şobolanii
smoliţi ca femeia lui Solomon, teribil
cimp de luptă cu stindardele-n vînt,
nu uita cîinele cu limba şi coada
de-armonii ai irealului nici guşterul
mieriolul
privighetoarea vipera trîntorul. Ori îţi
place să crezi
că trăieşti printre bărbaţi candizi şi
femei
virtuoase ce nu cunosc
ţipătul broaştei în călduri, verde
ca ramul cel mai verde-al singelui.
păsările te privesc din copaci, frunzele
ştiu că Mintea a murit
pe vecie, relicvele-i duhnesc a zgîrciuri
arse a plastic degradat ; nu uita
că eşti un animal dibaci şi lunecos
ce se zbate incandescent şi vrea totul
aici
pe pămînt înainte de ultimul ţipăt
cînd trupul e cadenţă de amintiri
pălinde
iar sufletul grăbeşte spre sfîrşitul etern :

aminteşte-ţi că poţi fi cel dintîi în
zidire
doar dacă dragostea te cuprinde pînă-n
străfund.

În româneşte de Mihai Banciu

---

moda, altfel

Nu există împărat fără poliţie secretă

Nu există Poliţie Secretă, ca aparţine întotdeauna PUTERII, deci se ştie cui aparţine şi, adesea, şi din cine este formată. E întotdeauna formată din pretinşi „oameni de încredere". Cum se ajunge la această apreciere, la această selecţie... Dumnezeu cu mila ! Căci Poliţia Secretă serveşte PUTEREA, e plătită de PUTERE, acţionează pentru PUTERE, MINTE pentru PUTERE şi e „secretă" pentru biata gloată.

Nunta „Napoleon III şi Eugenia" a fost păzită de Poliţia Secretă. Nunta a reuşit, cu toate anecdotele ei ! Necesitatea era să apară cei care să o gardeze şi în viitor. Cine au fost ei ? Bineînţeles că cei mai mulţi au fost dintre cei care fuseseră, care erau dinainte de... Şi s-au alcătuit **la fel dar altfel,** în secretul secretelor lor. De la spălătoreasă la General (funcţie în armată !), cei din jurul PUTERII au fost în Poliţia Secretă. Şi aşa s-a format securitatea acelor timpuri, celebrul Corp **CENT-GARDES.** Descriere : „... cei mai vigilenţi şi devotaţi oameni, înalţi şi bine făcuţi, arătînd superb în uniformă de gală, mîndri călare, iscusiţi la sabie". Pentru că epoca voia să întreacă pe cele precedente în splendoare, în fast şi alte iluzii politico-sociale, imense sume de bani au fost acordate satisfacerii orgoliului şi mai ales „cinstei" (adică credinţei) membrilor din **CENT-GARDES.** Erau atît de secreţi încît la baluri şi la banchete oficiale atrăgeau atenţia mai tuturor doamnelor, spre enervarea soţilor aristocraţi. Cozi lungi, albe, de cal, atîrnau din coifurile lor de oţel polisat, coifuri cu pene de trei culori şi plăcuţe de alamă purtînd coroana şi iniţialele imperiale. Purtau tunici albastre ca cerul, cu gulere roşii, tivite cu aur. Şipci de alamă erau bătute pe cuirasele lor de oţel strălucitor (...) în care te puteai vedea la fel de clar ca într-o oglindă. Epoleţii şi eghileţii erau aurii, mănuşile lor cu manşetă întoarsă erau din piele de viţel, alb-gălbuie, pantalonii, perfect strînşi pe coapse, pînă la genunchi, din piele albă de cerb. Iar sclipitoarele lor cizme — ridicate pînă deasupra genunchilor, în faţă, pînă la încheietura lor, în spate, **à la chevalière.** Cînd se eliberau din „serviciu", deci în orele „libere", erau la fel de eleganţi, **la fel de înalţi, la fel de bine făcuţi. Nu e de mirare că aceşti bodyguards erau admiraţi de toate parizienele acelui timp,** indiferent de starea socială.

Au fost vremuri grele pentru Tuileries. Toată lumea era suspicioasă, fiecare îl suspecta pe cealălalt, suspiciunea şi senzaţia de a fi urmărit plutea în aer (ca în Jurnalul Nadejdei Mandelstein). Marea armată de servitori care asigurau „pasărea albastră a fericirii", ce trilulea la palat, urmărea „cu ochii în patru" şi era urmărită „cu ochii în opt" : **qui vive,** oficiali, doamne de onoare ale Împărătesei sau ale Curţii, servitori, **urmăritori** ai bucătăriei, ai hranei, ai farfuriilor, ceştilor, paharelor, urmăreau şi erau urmăriţi. Existau şi paznici de noapte, devotaţi, devotaţi şi iar devotaţi. Păi, cum altfel ?

La unul dintre balurile de la Tuileries, Poliţia Secretă n-a identificat (sub o mască) o jurnalistă, de origine mexicană, care căuta subiecte de scandal la Curtea Franţei, pentru o revistă newyorkeză. Dar le-a găsit, săraca ! N-a mai apucat să le comercializeze, căci a dispărut fără urmă. După acest bal, înainte de a dispărea fusese des văzută în compania unuia dintre cei „100" de frumoşi — „un veritabil Porthos, în alcătuire şi putere", Victor Prévost.

Viaţa lui a început în 1836 ; bolnav de bulimie, a crescut ca ucenic al unui măcelar şi a ajuns cel mai formidabil mascul din Poliţia Secretă, în orele „libere", bineînţeles. La palat era un exemplu de răbdare şi blîndeţe. Împărăteasa Eugenia înterzicea Micului Prinţ Imperial să mănînce bomboane primite de la Curteni ; într-o zi, neavînd ce face cu ele, vlăstarul, cu răbdare infantilă şi imaginaţie imperială, a vîrît, una cîte una, o cutie întreagă, în cizmele personajului de mai sus, care, în ziua aceea, era de serviciu, ca uşier. Şi uşierul n-a clintit ! În 1869, cînd a „părăsit" Corpul de Gardă, afacerea cu dispariţia jurnalistei era de mult uitată. Dar **moda** poliţistului „de bine" nu trecuse, numai **funcţiile** sale se schimbaseră, la început **sergent-de ville** iar mai tîrziu, după căderea imperiului, a fost **RE-botezat** în **gardien de la paix.** Şi uite aşa, şi-a tot făcut datoria de poliţist şi bărbat bine, mereu **a superb — looking animal,** chiar şi la patruzeci de ani, făcînd cuceriri printre femei, cum zice biata cronică. Dar nu patima pentru femei l-a pierdut. Nici a beţiei, nici cea a jocurilor de noroc. Nici credinţa pentru Poliţia Secretă. Nu ! Un NU hotărît ! Îi plăceau bijuteriile... ! Imens îi plăceau bijuteriile... ! Drept care i-a dat în cap unui bijutier, venit la el acasă cu încredere, i-a retezat capul şi ca specialist — îşi petrecuse ucenicia la un măcelar — l-a tranşat cu meticulozitate şi la împrăştiat în afara zidurilor Parisului, dintr-un coş. O fostă „cunoştinţă feminină", care „bîntuia" pe-acolo, deşi era o seară întunecoasă, l-a recunoscut şi... lacomă, poate şi înfometată, a „cules o bucată de carne, pe care un măcelar expert a recunoscut-o ca fiind carne de om. Bărbatul cel frumos a fost arestat şi a recunoscut foarte multe crime picante, cu femei **decapitate,** ciopîrţite etc. din cariera lui din **CENT-GARDES.** Dar a fost un gentleman, pînă în ultima clipă, **ştia ce înseamnă** un secret şi a păstrat secretul dispariţiei jurnalistei americane cu care se simţise foarte bine. A fost ghilotinat. Aşa era moda. Dar poate că şi cei din Poliţia Secretă au sentimentele lor, mîndria lor... Pe ei nu-i tulbură crimele, îi deranjează însă atentatele, nu bănuiesc niciodată de unde vin...

Corina Cristea

VÁCLAV HAVEL

În 1982, Samuel Beckett îi dedică lui Václav Havel — pe vremea aceea în închisoare, — piesa **Catastrofa**, prezentată la Festivalul de teatru de la Avignon în cadrul serii consacrate inițiatorului Chartei 77. În anul următor prima piesă scrisă de V.H. după eliberarea din temniță, este **Confuzia**, o sfidare adresată de autor publicului, o sfidare, „mută" ca aceea a Protagonistului, a cărui privire exprimă însă, răspunsul. O sfidare cu atît mai imperativă cu cît autorul dăduse deja răspunsul. Nu în piesă, printr-un act de „justiție poetică", ci prin propriul său sacrificiu.

CONFUZIA

sau

„TREABA LUI, ÎL PRIVEȘTE"

— piesă într-un act —

în românește de Jean Grosu

PERSONAJELE :
Xiboi
Împăratu
Primul deținut
Al doilea deținut
Al treilea deținut

La ridicarea cortinei, în stînga scenei o ușă în dreptul căreia stau înghesuiți PRIMUL, AL DOILEA și AL TREILEA DEȚINUT ; în fruntea lor, ÎMPĂRATU. Toți rași în cap, mai mult sau mai puțin tatuați — cel mai mult ÎMPĂRATU. În uniformă vărgată de pușcăriași se uită toți patru țintă la XIBOI. În partea dreaptă a scenei, trei paturi metalice suprapuse — pe ultimul stă în capul oaselor XIBOI, și el ras în cap și în uniformă de pușcăriaș, dar netatuat. E boboc și-i privește oarecum speriat pe cei patru înghesuiți în fața ușii. Pauză prelungită, încordată).

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Se spune că ți-ai aprins după ce a sunat deșteptarea (scurtă pauză)

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Și-a aprins, l-am văzut cu ochii mei.

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Adevărat ?

AL DOILEA DEȚINUT : Adevărat.

ÎMPĂRATU : Tu nu știi cînd se strigă adunarea pentru haleala de dimineață ? (scurtă pauză).

PRIMUL DEȚINUT : Știe — zece minute după deșteptare.

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Știe ?

AL DOILEA DEȚINUT : Cum să nu știe ? ! Tuturor bobocilor li se spune.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ascultă, pușiule. Ca să fie clar. Între deșteptare și haleala de dimineață avem zece minute. În timpul ăsta e musai să ne înțolim, cine vrea poate să se și spele, să se pișe, nimeni nu-l împiedică, e dreptul fiecăruia, și cine are chef poate să înceapă să-și facă și patul, e mai bine așa, cu rîndul, ca să nu ne încurcăm unul în picioarele altuia. Se înțelege că deschidem și geamurile ca în timpul potolului să iasă duhoarea bășinilor slobozite în timpul nopții. Așa-i regula aici, așa a fost, și așa rămîne. Clar ? Pe urmă toată lumea își pregătește gamela, își trage cipilica și așteaptă apelul. În clipa aceea e musai să ieșim buluc din celulă și, fără zăbavă, ne încolonăm pe coridor. Dacă pierdem încolonarea, gaborul ne mînă înapoi și așteptăm alt apel. Deci, ca să fie clar și să n-avem vorbe : nimeni nu-și poate îngădui să-și pună palma-n cur, să nu fie gata, să nu-și găsească gamela sau să zăbovească strivindu-și chiștocul, și din pricina lui s-o cacarisim cu toții. E la mintea cocoșului, nu ? Că doar n-o să ne întoarcem toți să așteptăm alt apel din pricina unui neisprăvit. Clar ? Cine nu vrea să înțeleagă, îl facem noi să înțeleagă, pricepi ?

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Toți pricepem și înțelegem și toți facem așa...

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : Și dacă pică pe aici vreun fute-vînt, care-și închipuie că-i merge șusta și se cacă pe toate, se înșeală ! Asta poate face cel mult o dată...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Deci, ca să fie clar : între deșteptare și haleală avem treabă pe ruptelea. N-avem timp de căcănării. Și cu atît mai puțin de pufăit. Nu-i în obiceiul nostru — pe scurt, nu ține. După haleală e altceva, toată lumea poate să-și aprindă, dacă are ce — atunci e timp destul, și pe nimeni nu deranjează. Dar înainte de potol, să fie clar, **nu se fumează !** Așa-i regula în ogeacul nostru, așa a fost de cînd lumea, și așa rămîne. Cele douăzeci de minute, pînă ne întoarcem de la haleală, poate rezista fiecare, fără probleme. (spre al DOILEA DEȚINUT) : Am dreptate ?

AL DOILEA DEȚINUT : Clar...

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Toți rezistăm...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ce mai tura-vura — scurt pe doi : înainte de haleală la noi nu se fumează.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Cu atît mai mult cu cît în timpul ăsta aici se aerisește ca să iasă...

ÎMPĂRATU (spre XIBOI) : Sigur, și asta... Dar, mai cu seamă, avem aici oameni care — scurt pe doi — nu suportă mirosul de fum cînd se trezesc. Nu le place, le cauzează, le face rău la bojoci... și, scurt pe doi, nu vor așa ceva... E clar ?

(XIBOI tace, strînge doar din umeri, descumpănit)

PRIMUL DEȚINUT (răcnește) : Ai auzit ce-a spus împăratu ? (XIBOI, tace, strînge doar din umeri, descumpănit) : Pe cine-l prindem cu chiștocul în gură după deșteptare i-l smulgem cu mestecătoare cu tot !

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ce fac în alte celule, îi privește, e treaba lor. Aici, după deșteptare, nu se fumează. Asta-i valabil pentru toată lumea, și în primul rînd pentru boboci ! Asta am vrut să-ți spun, camarade. Și ține minte că nu ți-am spus-o doar în numele meu, ci al tuturor (spre al DOILEA DEȚINUT) : Este ?

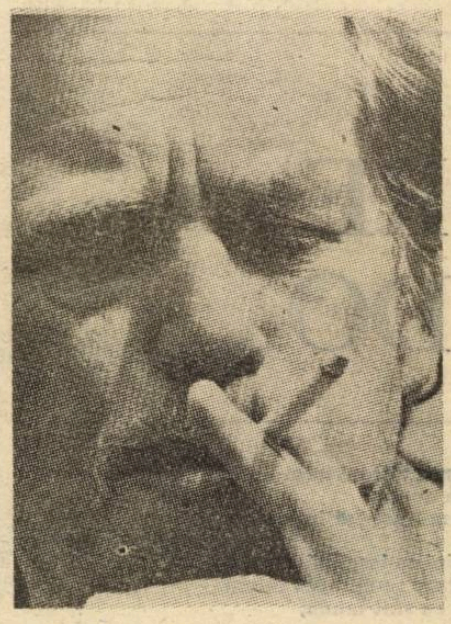

AL DOILEA DEȚINUT : Clar.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Așa gîndim cu toții.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Toți s-au prins că pufăi dimineața, și pe chestia asta au ieșit vorbe. Destule, ca să zic așa. Dar eu le-am spus că ești nou și încă nu știi ce și cum. Și vorbele au încetat. Azi, mă rog, treacă de la noi, ți-a mers, dar pe viitor ține minte că încă nu s-a întîmplat ca un boboc să vină să ne învețe alte obiceiuri... Așa ceva nu ne interesează. Ți-o spun, ca să știi și să n-avem vorbe.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : De cînd mă aflu aici nimeni n-a avut curajul să fumeze înainte de potol.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Mă rog, chiștocul de azi ți-l trecem cu vederea. Dar să fie clar, pentru prima și ultima oară... Pricepi ? (XIBOI strînge din umeri descumpănit).

AL DOILEA DEȚINUT (se răstește la XIBOI) : Ce te bunghești așa, puțăbleagă ? N-ai auzit ? Împăratu te-a întrebat ceva ! (pauză).

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Cum bine vezi, deocamdată nu facem caz de povestea asta. De-acum însă, știi ce și cum, și vezi, ai grijă să te conformezi, ca să n-avem vorbe. (pauză mai îndelungă) : Mda, și dacă tot veni vorba, ar mai fi ceva. De mîine îți aranjezi patul ca toată lumea. Dacă alții pot, o să poți și tu. Nu ne interesează ca din pricina unui fute-vînt să pierdem în fiecare zi cîte un punct și pe urmă tot ogeacul să plătească oalele sparte, fiindcă un șobolan proaspăt venit nu știe să-și facă patul așa cum prevede regulamentul. Dacă nu te prinzi și nu-ți bagi mințile în cap, și mîine n-o să-l aranjezi ca toți ceilalți, toată seara o să stai să înveți...

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : La nevoie, ți-l desfacem și de zece ori...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Pătura trebuie să se vadă doi centimetri de jur împrejur — gulerul cearșafului la nivelul mîncătoarei și așa mai departe... Te învață ei, băieții...

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Las pe mine... Am eu grijă de el...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ai înțeles ? (Pauză) : Toți s-au deprins, te deprinzi și tu. Clar ?

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : Tu n-auzi pulă-bleagă. Ciripește ceva cînd te întreabă împăratu, te-n cur să te fut !

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Vreun greu de cap ? Vreun dangalac ?

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ai frecat azi dimineață spălătorul ? (pauză) : Săptămîna asta ești de serviciu, te ocupi de curățenie și răspunzi de toate. Și dacă-ți închipui c-o să dai rasol, hîrș-hîrș, cu mătura, te înșeli al dracului. Sub pat ștergem frumos cu cîrpa, mai ales în colțurile de jos, unde gaborii se uită cu lanterna — praful se șterge peste tot, spălătorul se spală, se freacă, se lustruiește — la fel și latrina. Azi a fost ceva de groază, ai avut baftă că peste zi n-a dat pe-aici nici un gabor. Altfel o pizdeai. Diseară însă, înainte de inspecție, controlez totul, personal. Sîntem un colectiv baban, toți sîntem egali, nimeni nu face excepție. Cu atît mai puțin un boboc care își mai aprinde și un chiștoc azvîrlit de nu știu cine în fața porții !

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI, răcnind) : Și mai dă-te jos, în pizda mă-ti, cînd îți vorbește împăratu, pulă-bleagă ! (XIBOI rămîne neclintit pe patul lui și zîmbește descumpănit. Pauză încordată. Al DOILEA DEȚINUT vrea să-l tragă jos, dar ÎMPĂRATU îl oprește).

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Stai ! (Pauză, apoi spre XIBOI) : Uite ce, băiete, dacă-ți închipui cumva, c-o să-ți faci de cap aici din prima zi, și-o să te joci cu noi făcînd pe împăratu, atunci află că în ogeacul ăsta nu faci purici. Așa că... gîndește-te bine... Pe ăștia de teapa ta îi avem în buzunar și mai cunoaștem și alte metode ca să le venim de hac — asta ar trebui să-ți fie clar ! (Pauză).

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATULUI) : Ăsta-i pidosnic rău de tot...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Și jos din bîrlog, s-aude ! ? ! (Pauză, XIBOI nu se clintește).

AL DOILEA DEȚINUT (răcnește) : N-ai auzit ? (Pauză XIBOI, nu se clintește).

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Uite ce, flăcăule, mie nu-mi place să fiu luat peste pulă ! Pricepi ? ! Cu mine nu-ți merge !

PRIMUL DEȚINUT (lui XIBOI) : Hai repede, jos și cere-i iertare împăratului (Pauză. XIBOI nu se clintește, zîmbește doar, descumpănit).

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI, răcnind) : Ascultă bă, cîrnat afumat, căcăstoare împuțită ! (se repede și-l trage pe XIBOI de picioare, acesta cade la podea. Al DOILEA DEȚINUT îi arde un șut în fund, după care revine și se aliniază lîngă ÎMPĂRAT. XIBOI se ridică încet și se uită nedumerit la cei prezenți. Pauză mai îndelungată).

AL TREILEA DEȚINUT (cu vocea scăzută) : Băieți... (Pauză, toți își îndreaptă privirea spre XIBOI).

ÎMPĂRATU (fără să se întoarcă se adresează DEȚINUTULUI 3) : Ce s-a întîmplat ? (Pauză — toți se holbează la XIBOI).

AL TREILEA DEȚINUT (cu vocea scăzută) : Ăsta-i altă nație de om — ungur sau cam așa ceva...

(Toți se uită întrebător la ÎMPĂRAT — pauză încordată).

ÎMPĂRATU (după un timp, cu vocea scăzută) : Treaba lui, îl privește... (înaintează spre XIBOI încet, cu o privire prevestitoare de rele. Cei trei deținuți îl urmează și ei cu pas domol — îl încercuiesc toți patru pe XIBOI și se strîng tot mai mult în jurul lui. Cortina).

bridge

Atenție la detalii !

Nevoia de echilibru a jucătorului de bridge — despre care am vorbit altă dată pe larg — se traduce uneori, mai ales la jucătorii buni, printr-o atenție deosebită acordată detaliilor, fie ele de comportament în timpul jocului, fie de joc propriu-zis. Orice schimbare de tonalitate și orice ezitare, cît de mică, în licitație sau în manevrarea levatei, sînt iute sesizate de un jucător echilibrat care va găsi în ele semnificații ce scapă, în genere, celorlalți Asta ajută, fără îndoială, la o mai justă evaluare a situațiilor de joc, dar ajută, în primul rînd, la evitarea unor erori de ordin tactic. De multe ori echilibrul ține loc de fler și-l face pe cel care-l are să reziste ispitei — atît de frecvente printre bridge-iști — de a lichida repede conturile unei partide. Sigur că puterea de observare a detaliilor nu poate înlocui puterea de observare a întregului, însă nici nu e incompatibilă cu aceasta. Aș spune chiar că una din consecințele echilibrului e accesul la întreg prin detalii. Un jucător needucat în spiritul echilibrului e tentat să privească fiecare detaliu ca pe un întreg, trăgînd de aici concluzii cu valabilitate nesigură, cînd nu de tot false, despre raporturile dintre detaliile succesive ale unei partide. Dimpotrivă, un jucător echilibrat studiază detaliul ca detaliu, încercînd să-i descopere cu repeziciune legăturile cu detaliul următor și întocmind mental un fel de hartă a întregului din detalii. În felul acesta șansa adversarului de a-l surprinde scade considerabil. E curios, poate, că, deși e într-o pronunțată dependență de temperament, deci de partea cea mai puțin modificabilă a ființei jucătorului, echilibrul e și o calitate educabilă. Nu știu exact cum și prin ce se face această educație, dar e limpede că ea este posibilă, de vreme ce printre jucătorii realmente echilibrați pot fi întîlniți și colerici și sangvini și melancolici. S-ar putea ca unul dintre efectele echilibrului — atenția acordată detaliilor — să se întoarcă formativ asupra propriei cauze. Pare complicată această supoziție, drept pentru care voi reveni cîndva asupră-i. Oricum, oricine poate să verifice dacă acordînd o atenție sporită detaliilor nu devine, prin exercițiu, mai echilibrat. Leopold Bloom, eroul lui Joyce, a verificat și nici măcar nu era jucător de bridge...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 3 aprilie 1991 **14(62)**

Te Aştept Pe Tine

Te aştept pe tine, copil venit din dragoste pentru viaţă
dar tu eşti viaţă şi moarte, împreună, cu sufletul
în gură, ca un miel care suge lapte.
pînă şi eu mai sînt încă mielul mamei mele,
olb şi uscat, rănit în piept, cu sîngele
ţîşnindu-i printre buzele moi şi roze
mielul cuvintelor care rămîn ca nişte dîre de foc.
te aştept blîndă şi supusă ca o fiară
ţinută în cuşcă, fără mîncare şi fără iubire
timp de patruzeci de zile sau patruzeci de luni
sînt blîndă şi supusă ca o fiară ţinută în cuşcă.
tu eşti mielul doldora de sînge.

Angela Marinescu

pag. 16 :

UMBERTO ECO
PENDULUL LUI FOUCAULT

Zero virgulă...

Deci aşa : barca românească ia apă prin toate încheieturile, peste bordul său destul de jos, prin toată chila subţire şi ciuruită ca o strecurătoare. Liberalizarea preţurilor s-ar putea să fie doar o nouă scumpire fără să vedem, decît pe hîrtie, la ce anume produse s-a petrecut. Spiritul ludic atît de accentuat la români a făcut ca ea să fie anunţată public şi în faptă taman pe 1 aprilie, zi cam şugubeaţă. Se va scumpi carnea ? Ce ne pasă, şi aşa nu este. Ca şi cum s-ar scumpi Rolls-Royce-urile sau diamantele naturale. Pe noi, acum, altceva ne preocupă. Ceva mult mai grav decît scumpirea salamului de Sibiu sau numai de soia care nici el nu se mai dă „pe faţă", pentru că asemenea „produse" chiar dacă nu se vor mai putea fabrica, ori cultiva în ţară pot fi aduse din altă parte. Carne din Argentina, grîne din Canada, unt din Germania, pantofi din Cehia, hainele din Coreea, televizoare din Japonia, ţevi din Rusia, stofe din Anglia, nici că ne pasă de unde le transportăm în cămara sau garderoba noastră, bani să fie. Dolari, mărci, franci, chiar şi lei numai să fie îndeajuns şi orice lipsă va putea fi completată, reparată, ştearsă din lista suferinţelor şi nevoilor noastre. Orice lipsă care ţine de foame şi frig. Cea care ţine de frică, de spaima noastră sufletească nu poate fi reparată, îndreptată cu nici un fel de monedă.

Această frică ţine de lipsa de tărie sufletească, de slăbiciunea caracterului, de însingurarea pe dinăuntru. O traumă sufletească, o spaimă a celui nu se aseamănă cu foamea pe care o poţi astîmpăra cu te miri ce, cu frigul de care, pînă la urmă, te poţi păzi căptuşindu-te cu ziare şi renunţînd la civilizaţie, o astfel de rană, de mutilare sufletească nu se poate alina decît cu simţire şi gîndire. Două „produse" care nu se pot importa, care nu se găsesc decît aici, în ţară, în limba, în spiritualitatea de neînlocuit, unice pe lume. Oricît de mulţi bani am avea, oricîtă mîncare, haine, maşini ne-ar sufoca pe cap de locuitor dacă purtăm frica, teama în noi, tot bolnavi, nevolnici pe acest pămînt sîntem.

Sînt cîteva leacuri la această boală. Unul, care poate fi într-adevăr miraculos, este rar, fragil, de neînlocuit, dacă nu-l ai sau l-ai pierdut. El se cheamă cultura naţională. Un popor se poate priva de multe lucruri, dar de cultură, nu. Dacă a renunţat la cultură, dispare, devine o populaţie stăpînită de o teamă, de o spaimă incomensurabilă — teama de a se gîndi la ziua de mîine, de a trăi stăpîn sieşi, de a alege între bine şi rău. Teama de a fi liber. O astfel de suferinţă nu dă de-a dreptul, cum se spune, ca foamea sau ca frigul. Ea este o agonie îndelungă şi nu se termină cu moartea ci cu dispariţia. Cunoaştem din istorie cazuri de civilizaţii care au murit lăsînd în urma lor dovada, de neşters, a spiritului. Dar există şi popoare care au dispărut. N-a mai rămas nimic nici măcar un semn sau un cuvînt. Au dispărut pentru că le-a fost frică să mai existe. Şi-au pierdut cultura, şi-au pierdut sufletul deci şi nenorocirile sorţii le-a făcut să dispară şi din memoria colectivă a omenirii. Acum ne găsim într-un moment de cumpănă a sorţii noastre. Dintre toate cîte pierdem, dintre toate cîte ne lipsesc, toate pot fi puse la loc ori înlocuite. Sufletul nostru, sufletul poporului care este cultura sa, nu poate fi înlocuit cu nimic. Odată pierdut, intrăm pe calea dispariţiei. Oare să nu fi ştiut, să nu ştie asta cei care au hotărît sau hotărăsc că pentru cultura românească cifra bugetară alocată să înceapă cu 0 (zero) virgulă...

Eugen Uricaru

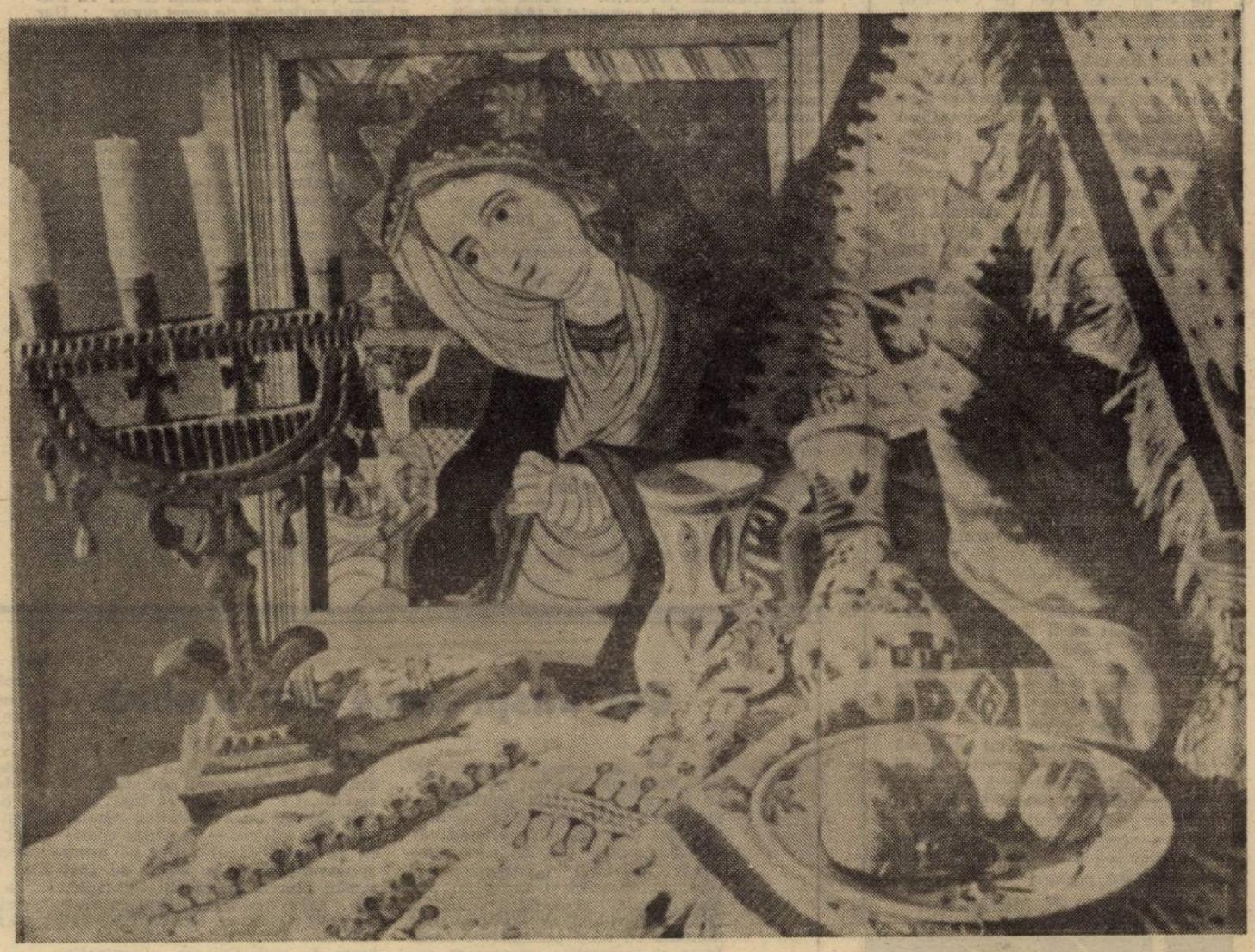

Număr ilustrat cu reproduceri după scoarţe româneşti

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Promit

Luni, 25 martie, a.c. orele 19,05. Sună telefonul : Mircea Micu. Firește că tresar : nu ne-a făcut nimeni, niciodată, cunoștință. N-am avut onoarea. Nu știu de unde are numărul, dar bănuiesc ce va urma. În „Chenarul" de-acum două săptămîni (**Uniunea**, II) am spus că : „pasul țanțoș al lui Mircea Micu nu-și mai face parada zilnică și omnipotentă pe coridoare... însă imperiul financiar pe care-l blazona foșnește încă asiduu prin subsoluri, așteptînd avid o alunecare de teren". Da, domnu' Micu, vă rog ! Pauză. Voce dură, dar măsurată : sîntem abia în viteza întîi. „Domnule, zice, ce-i chestia asta cu pasul țanțoș, m-ai văzut vreodată dta. pe mine !" Da, zic, eu așa v-am văzut. „Dta ai fost membru al Uniunii ?" Nu. „Dar ești acuma ?" Da, din martie '90. „Păi dac-ai fi fost dinainte, eu ți-aș fi dat bani, domnule, pe cînd acum, cu țiganul ăsta..." Pauză. „Domnule, eu nu te cunosc pe dta". Mă rog, îți spun, ce să fac, eu v-am văzut foarte des și chiar așa cum am scris. Pauză. Ce să-i mai zic ? Nu cred că l-am jignit, nu cred că un pas țanțoș, omnipotent, e un defect. Este, pur și simplu, o notă specifică, individuală. De om deprins cu puterea, cu banii, deprins să comande, cînd domol, cînd iute, așa cum îl vedeam, la Casa M. Sadoveanu, călcînd apăsat, ca un arendaș, sigur de panica pe care-o stîrnea printre fetele cu tava. Un ins pitoresc, zice lumea, toți sîntem pitorești, la Uniune, într-un fel sau altul, numai că, la unii, pitorescu-i profitabil, la alții — păgubos. Dar, nu e timp de nostalgii, pentru că se trece în viteza a doua : „Domnule, ascultă-mă bine. Eu nu te cunosc, dar să știi, de azi înainte, oricînd ai să mă vezi pe stradă, să treci pe trotuarul celălalt, auzi ? Domnule, eu nu că pun Securitatea să te bată, nuuu .. Eu am să te bat, auzi, EU te bat, auzi ?!" Da, domnule Micu, am înțeles. „Cu mașina mea te calc, auzi ?" Da, domnule Micu, sigur, am înțeles, e clar. Pauză. Și, brusc (probabil crede că-mi bat joc, ceea ce-i cu totul fals : sînt convins că vorbește serios, așa că-i răspund ca atare) trece-n viteza a treia : „Am impresia că ești beat... Tot timpu' ești beat !", îmi spune Mircea Micu. „Nu, domnule Micu, nu-s beat" mă bîlbîi eu, gîndindu-mă la teoria transferului de identitate dintre agresor și victimă, la auto-proiecția atacatorului asupra celui care încasează. Și, în sfîrșit, explozia, demarajul decisiv : „f.. te-n cur de nenorocit !" — zice, iar eu, cu părere de rău, trebuie să trîntesc receptorul. De ce să-l păgubesc de alte injurii ? precis că-i mai trebuie și altădată, că, doar, conduce o revistă **culturală**, nu? Un gest nepoliticos din partea mea, pe care-l regret sincer. Fiindcă, orice s-ar spune, omul a jucat cu fair-play ! ce este mai nobil, decît să-ți avertizezi „adversarul" ? De aceea și scriu acum, ca să îi repet c-am înțeles: că, de data asta, nu-i vorba de nici o parodie și că Domnia sa mă va bate cu propriile-i mîini (chestia cu mașina, îmi place să cred, e, totuși o exagerare !). Și să-i promit, cu sinceră solemnitate, că oricînd am să-l văd, am să trec pe trotuarul celălalt. Străzile — cel puțin cele pe care mergem noi — au, încă, din fericire, două sensuri.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează ?

2.

Propovăduind simțul onoarei, imitînd accesul la Noua Putere, nestăpîniți, defăimați, dezgustați, gata să întîlnească bestia și să se lupte ! Cine ? Opoziția intelectuală... Luptă de clasă ? Luptă dreaptă : cînd „forțele obscure", malefice cu sufletul vîndut neocomunismului nu au nici un chef și nici un interes (vreau să spun că nu au nici o șansă, compromise definitiv cum sunt), nu au nici un interes să nu facă diversiune înainte de a trece la „măsuri radicale", eventual asasinate, aruncînd buzduganul înainte ! Buzduganul de tranziție : nu ? Diversiune : mai cu o calomnie publică, mai cu o serie de amenințări la telefon sau în scris în particular, mai cu o bătaie strașnică „să se învețe minte stimabilul"... Puternicii Zilei, în slujba cărora, cu totul întîmplător stau aceste forțe malefice, obscure, fiind zmeii trecători de care trebuie să îți pese astăzi ! Zmei care se poartă deja ca niște bandiți ordinari : dacă nu îți pasă de ei, **ei de adevăr**, o faci pe propria piele „să nu spuneți că nu v-am spus"...

Triste vremuri trăim. Blestem reînnoit... Căzînd din ordinea pe care am perceput-o și în care nu suntem...

În numărul trecut al revistei, știți, am început o relatare despre Baba postrevoluționară a zilei de 1 martie 1991. Babă intrată alături de manifestanții pașnici, mii, ai coloanei organizate de Asociația Solidaritatea Universitară și Convenția studențească bucureșteană, intrată în marș „împotriva violențării oamenilor de cultură" din ultima vreme, scandînd și ea numele scriitorilor grav agresionați Petre Creția și Banu Rădulescu sau „Securiști și S.R.I.-iști, nu mai bateți ziariști" ! Rămînînd și ea în așteptarea unei **contramanifestații primăvăratice**... Unde rămăsesem ?

Mergeam la pas. În marș, coloana de manifestanți își continua „enervant de pașnică" traseul, Piața Operei — Universitate — Piața Romană — Piața Victoriei : era o zi cu un soare dumnezeiesc ! Pentru cine era soarele ăsta ? Pentru cei gură-cască de pe margine, către care se striga : „În balcoane dacă stați, trandafiri o să mîncați !", nu numai „Cine stă deoparte, nu vrea libertate" ! Mereu alăturîndu-se coloanei de manifestanți, trecători, unindu-se glasurile contestatoare...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Încotro ?

Muncitorii par să nu fie de acord cu reformele guvernului Roman. Președintele Iliescu ar fi de acord, dar de frica muncitorilor face pași mici înapoi. (Domnul Brucan ne-a vorbit recent în interviul acordat cotidianului **Adevărul** despre frica care îl bîntuie pe Președinte). Pentru a-l „îmbuna" pe Președinte și pentru a-i atenua frica, guvernul propune **legi de frînare** sau legile sînt atenuate prin diverse articole arbitrare (vezi, de exemplu, termenul limită pentru recăpătarea pămîntului din **Legea fondului funciar**, termen prelungit cu mare greutate cu încă 15 zile sau, mai recent Legea privind **Asociațiile țărănești**). Demisia unor miniștri favorabili grăbirii reformei ne întărește convingerea că s-a ales (sau a fost impus) drumul original : nici în căruță nici în teleguță. Sau, cu un termen mai elevat, drumul ales este cel al neocomunismului, drum drag multor tovarăși de ieri și de azi. Drum care îi încîntă și pe muncitori, fiindcă orice schimbare îi sperie. Indiferent însă de ceea ce gîndesc unii sau alții, termenul de 1 aprilie bate la ușă și liberalizarea prețurilor va fi o realitate. O realitate care îi ia pe muncitori de gît și îi azvîrle pe drumuri cu buzunarele goale. Să fim realiști ! Guvernul a gîndit bine. El este conștient că cei care au ales FSN-ul sînt o masă profund reacționară, educată timp de 40 de ani să primească o sumă de bani (minimă) pentru a nu reacționa contra puterii. Această masă de oameni vrea să-și conserve acest „privilegiu". Guvernul a răspuns astfel : foarte bine, vă dăm mai mult ! Puteți negocia salariile și, în plus, veți primi și compensații substanțiale.

Bine, bine, spun muncitorii, dar întreprinderile la care lucrăm nu au nici măcar banii necesari pentru salariile de acum. Și adevărul e că nu au. Și atunci ? Șomajul pare singura soluție oferită de guvern, imediat după ziua păcălelilor. Vom avea, așadar, șomeri după 1 aprilie și se pare că nu puțini și, tot după această dată, vremurile se vor încălzi foarte tare. Le va răci guvernul cu tulumba pompierilor ? Sau poate că domnul Președinte în înțelepciunea-i fricoasă, va înlătura guvernul actual și va pune în locul lui altul și mai de paie ?

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „Justiția cehoslovacă va trebui să repună în discuție publicarea listei cu numele deputaților și miniștrilor bănuiți că ar fi colaborat cu S.T.B. — fosta poliție politică a regimului comunist." **(Adevărul)** Din fericire, la noi nu se pune problema.. ● BOGDAN TĂNĂSESCU : „Care a fost valoarea reală a daunelor provocate de șovromuri economiei românești ? La întrebare ar trebui să răspundă ministrul de finanțe de atunci, Vasile Luca, și ministrul comerțului exterior pe atunci tovarăș, astăzi un adevărat domn... Alexandru Bîrlădeanu". **(România liberă)** ● SILVIU BRUCAN : „Partidul a fost nimicit, dar Securitatea nu". ; „Iliescu nu-i în stare să recunoască că a greșit, în general" ; „Nu-i în stare. N-are curajul. El n-a avut curajul nici înainte, sub Ceaușescu, n-are nici acum. Marele secret de stat din România este că Iliescu e un om fricos. Ăsta e marele secret". ; „Eu cred că s-a speriat pur și simplu, și a chemat mineriî." ; I-e frică. I-a fost frică să ia poziție împotriva lui Ceaușescu — deși noi i-am cerut să facă lucrul ăsta și n-a vrut — și îi e frică și-acuma." (Interviu în **Adevărul**) ● ALCIBIADE : „După cum se știe, dl. **Havel** a scris trei povești cu și despre căcănari". **(România Mare)** ● Tov GHEORGHE OLTENIȚEANU (adresează o epistolă d-lui Petre Roman) : „Nu a fost prilej să nu împroșcați cu noroi onestitatea majorității celor 3,8 milioane de membri ai vechiului P.C.R., din care și dumneavoastră ați făcut parte !" ; „Oricare dintre copiii României ar fi dorit să-și facă studiile în străinătate. Dumneavoastră ați fost «aranjat» la Paris. Însă vă întreb cine v-a subvenționat șederea ?" ; „Domnule Roman (...) îmi dau seama că nu vă leagă nimic sufletește de acest popor". ; „Dar nu mă mai miră nimic, odată ce dumneavoastră ați întinat pînă și memoria tatălui dumneavoastră"... **(Est / Vest, „supliment Europa")** ● ION I. BRĂTIANU : „Sînt un luptător și voi muri în arenă." (Citat din **Adevărul**) ● PADRE : „Ne-am repezit la lift, ca doi apucați de amok. Ușile liftului s-au închis după noi, am pornit, în timp ce Anda continua cu încălzirea. Îmi masa mădularul chinuit de atîta așteptare." **(Love for you)** ● ALCIBIADE : „Domnule Săndulescu, domnule Săndulescu, noi știm că ești senzual și că acea superbă cocoașă e pedeapsa cerească pentru abuzurile trupești la care te-ai dedat de-a lungul celor 125 de ani pe care i-ai trăit"... **(R.M.)** ● Conf. univ. dr. GHEORGHE DUMITRAȘCU : ... „G.D. Gherea (...) pentru care boierul Titu Maiorescu avea respectul cuvenit," etc. (Vezi **Dreptatea**) ● ALEXANDRU DAN POPESCU : „Cine vă manipulează domnule maior Mircea Hamza ?". **(Glasul)** ● GELU RUSCANU : „Dl. Dumitru Mazilu s-a tăiat în timp ce se bărbierea, în fața fotografiei cu autograf a lui Iliescu. **(Românul)** Așta da, gazetar... ● DAN BĂNICĂ : „Bogdan Baltazar, un Mișu Văcărescu al zilelor noastre. **(Cuvîntul)** ● BOGDAN BALTAZAR : „Nu sînt așa rău cum se zice și sînt un disperat, un înfocat al libertății." (Interviu, în **Flacăra**) ● ADRIAN SEVERIN : ...„sîntem în fruntea Europei reformiste (!?), și acesta este meritul F.S.N.". Citat din **România liberă**) ● PADRE : „— Ascultă iubito ! Eu acum mă duc la baie și fac glocio di mani !(...) Poate așa mă pot satisface și eu omenește !" **(Love for you)** ● UN GRUP DE PATRIOȚI DIN SLOBOZIA (?!) : „Din România, liberă și independentă, fără datorii și rîvnită de toți șacalii lumii, am ajuns în mai puțin de 15 luni o țară a umilinței și jalei, o groapă în care se aruncă, sub pretext umanitar, o parte din gunoaiele Occidentului, cu care executivul crede că pavează drumul întrării noastre în Europa." **(R.M.)** ● VÎNZĂRI : „**Vol. 1—3 Capitalul Marx, 350 $ discutabil**". „**Documente Plenare CC PCR 1965—1985 4 vol 500 $**". **Statuetă** bronz Stalin 50 cm. 600 $; „**4 volume** Lenin 50 dolari buc. ed. 1858" **(Bursa, „Ziarul oamenilor de afaceri")** ● TRAIAN BRANEA : „Avalanșa de «adeziuni», «declarații», «proteste», intențiile fățișe și mascate de utilizare masivă a presiunii străzii ne apar — la o confruntare cu litera și spiritul Alternativei ALFA — drept mult zgomot pentru nimic". **(AZI)** ● MIHAI COSMA (liderul Sindicatului Minerilor din Valea Jiului) : „Am fost mințiți și înșelați de toți, tot timpul". ; „Și de Iliescu, și de presă și... de toți. De toți, absolut. Acum ne luptăm cu fostele structuri comuniste care sînt iar la putere. Aceleași mafii." La întrebarea d-lui Felix Anton Rizea ... „îmi puteți spune la fel de deschis cum au venit minerii la București ?" ; „Cine i-a chemat ?", răspunsul cade prompt : „Cum cine ? Iliescu și Televiziunea întreruptă. Și, bineînțeles, modul fals de prezentare în timp a manifestației din Piața Universității așa cum s-a făcut la Televiziune. A participat foarte mult la acest mod de prezentare a fenomenului din Piața Universității și acea presă fesenistă, incitatoare și mîncinoasă". **(Cațavencu)** Domnule XANTIPA ce părere aveți despre reprezentantul minerilor din Valea Jiului ? Așteptăm cu nerăbdare o duios de plictisitoare „efemeridă"...

Petre Stoica

Cei unsprezece din umbră

Dînd crezare comunicatului „Rompres" preluat de **Azi** din 28 martie a.c., viața politică românească va înregistra în viitorul apropiat un surplus de originalitate. Unsprezece (număr cu rezonanțe ăhă-hă !) „întreprinzători politici", spontan și firesc au pus bazele unei organizații politice „proprezidențială și proguvernamentală cu scop persuasiv". Toate bune și frumoase : unsprezece oameni (nu furioși) au simțit că președinția și guvernul au nevoie de ajutor drept care nu pot sta indiferenți. Ce vor face ei însă spre a-și împlini misia voluntar asumată ? Vor acționa — ba chiar declară că au și făcut-o — „cu **arme neconvenționale în lupta de idei pentru supremația lucidității**" (subl. ns.). Cum adică ?! Șamanism ? Hipnoză ? Sau cu bîta ? Căci și bîta e o armă neconvențională în lupta de idei. Oricum, organizația își „declamă disponibilitatea organizării prompte a unor manifestări concrete". Nu cumva oare cele pățite, bunăoară, de domnii Petru Creția sau Banu Rădulescu sînt tocmai manifestări ale unei îndrumări neconvenționale spre lucidițate ?! Aferim !

Și încă ceva. Fără a fi menționat măcar vreunul din numele celor unsprezece, comunicatul ne informează că organizația se numește — de ce ?! — „11 APRILIE". Va trebui probabil să mai meditățm asupra acestei misterioase date...
28 martie 1991

Șerban Lanescu

prezentul continuă

Afaceri interne

În afacerile interne ale Republicii Pago-Pago nu m-am amestecat niciodată şi n-am de gînd s-o fac nici de acum încolo. În treburile României, însă, mă amestec, în calitate de cetăţean român, în măsura în care ele sunt afaceri „interne" ale... Imperiului Roman, Imperiului Otoman, Imperiului Ţarist, Imperiului Austro-Ungar ; ori ale altor imperiale entităţi, cu viguroase apetituri şi tandre amnezii, pe măsura juneţei lor istorice şi a elanurilor lor de „înfrăţire", cu cei mai mici şi mai slabi.

Aş vrea să precizez de la bun început că-mi repugnă naţionalismul, cu tot cortegiul său de petarde patriotarde, care nu urmăresc decît să avanseze în scena istoriei triste figuri şi figuranţi ce reprezintă pulsiunile unei lumi primitive şi brutale (iar scena românească a cunoscut, din nefericire, cu vîrf şi îndesat, aventura extremei politice, de dreapta ori de stînga, desfăşurată cu nerusinare şi cinism sub stindardul răbdător „al Neamului"). Nu cred că există pentru o naţiune modernă, civilizată, coordonată istorică mai nedemnă şi nefericită decît baterea zgomotoasă cu pumnul păros în pieptul strămoşesc — iar istoria ne învaţă că, la noi şi aiurea, astfel de demersuri sfîrşesc de obicei, în virtutea justiţiei imanente, sub zodia plutonului de execuţie, ori a glontelui izbăvitor în tîmplă, ori a fiolei cu cianură sparte-ntre dinţi etc. Cînd secolul 20 a proclamat, la începuturile sale, prin glasul preşedintelui Woodrow Wilson, principiul autodeterminării popoarelor, el a făcut-o pentru a aşeza la temelia păcii universale pilonul valorilor naţionale şi nu pentru a deschide calea dictaturilor naţionaliste. Din generoasele idei wilsoniene (întemeiate pe generoasele idei ale lui Montesquieu, Rousseau, Franklin, Jefferson ş.a.), naţionalismul a reţinut doar dreptul mitului de a îngenunchea raţiunea ; iar în vidul creat de prăbuşirea zidurilor ţariste şi habsburgice ale „închisorilor de popoare", naţionalismul a ridicat o puzderie concretă, reală, de închisori şi lagăre, înlocuind, ca într-o simbolică a ororii, turnul de catedrală cu coşul de crematoriu. Iar pentru a-şi desăvîrşi dimensiunea malefică, naţionalismul şi-a adjudecat şi virtuţile dialecticii, autoînnobilîndu-se cu prefixul „inter" şi arătînd omenirii faţa luminoasă (şi mustăcioasă — suntem prin anii de după primul război mondial) a internaţionalismului, fie el chiar şi proletar. Naţionalismul activ şi internaţionalismul militant — două demersuri de aceeaşi extracţie totalitară, două feţe ale aceleiaşi monede : dispreţul criminal pentru fiinţa omenească.

Dar, pentru a reveni, dacă îmi repugnă naţionalismul, în egală măsură îmi repugnă şi complexul în faţa acestuia ; nevinovatul impuls (onest, desigur) de a refuza recuzita şi frazele sforăitoare despre „Patrie, Glie şi Neam", impuls care se transformă, printr-o ciudată şi complexă psihologie subliminală, într-o inexplicabilă timiditate de a afirma patriotismul, de a aşeza iubirea de ţară şi de istorie naţională la temelia discursului civic. Acest complex, rod al unei omeneşti slăbiciuni, nu este altceva decît o eroare de definire a propriei conştiinţe civice (şi îmi cer scuze pentru folosirea unei sintagme atît de lemnificate) ; o eroare de definiţie, în care **diferenţa specifică** sugrumă **genul proxim :** nevoia organică de a te diferenţia de Vadim & co. este mult mai fierbinte decît iubirea pentru limba şi destinul românesc. Cînd în Templu s-au aciuat cămătarii, Isus n-a comis eroarea de a-şi întoarce faţa de la Templu. Secolul 21 cel religios pare să ne arate încă de pe acum o Europă unită, care a înţeles lecţia amară a secolului 20 şi care între mîndria de a fi pitecantrop şi demnitatea de a fi trestie gînditoare o alege şi şi-o asumă pe cea de a doua. Europa unită este una dintre cele mai nobile şi generoase idei ale acestui sfîrşit de veac („de singurătate"), iar a vedea în această aventură umană doar „agenturi" şi interese murdare şi forţe criminale pîngărind fiinţa naţională este o eroare, o blasfemie şi o insultă adusă intelectului. Dar, o repet, la fel de eronat este şi impulsul de a nu lăsa să ţi se desprindă de pe buze una dintre cele mai frumoase fraze care s-au rostit în acest colţ de lume : „Patria mea este limba română".

De aceea, pentru a intra puţin în concret, aş vrea să mă amestec în treburile interne ale României şi să spun că pe aceste pămînturi a călărit cine a vrut şi cine n-a vrut, înghesuindu-se de-a valma să ne facă fericiţi pe toţi cei „de la Nistru pîn' la Tisa", că ne-au furat pămînturile, grîul, aurul şi sufletul, că au dus în robie fraţi ai noştri, cu avutul şi strămoşii şi urmaşii lor, că ne-au batjocorit şi ne-au vîndut cum au vrut şi cînd au vrut, că ne-au pasat unii altora după cum le-au dictat interesele, că ne-au mutilat statuile, istoria şi limba, că ne-au spălat creierul, ne-au batjocorit martirii şi ne-au ucis credinţa, că au încheiat pacte şi tratate peste capul nostru, împotriva dreptului şi fiinţei noastre, că ţin sub şenile pămînt românesc şi apasă cu cizma legilor lor strîmbe git de român, că şi-au însămînţat larvele prin toate încheieturile pridvorului românesc şi acestea îl rod încă temeinic ca şi cum nu l-ar fi şubrezit îndestul, că ne-au altoit obiceiuri fanariote şi mentalităţi colectiviste, că ne-au stîlcit legile şi instituţiile — şi cu toate acestea Eminescu şi Caragiale, Brâncuşi, Enescu, Celibidache poartă în lume sufletul românesc ; nu otoman, nu muscălesc, nu fascist, nu comunist ; românesc.

Dacă ne-am ridicat în Decembrie '89 împotriva gloanţelor, dacă avem acum neşansa unei noi epoci „de mari prefaceri" (celebrii „douăzeci de ani" ai domnului Brucan, obsesie exasperantă născută din legitima noastră nerăbdare), dacă ni s-a acrit de atîta „consens" şi imobilism şi corupţie şi sărăcie şi lipsă de orizont şi visăm la o adevărată concordie şi pace socială, la legi şi instituţii drepte, moderne şi profund, structural democratice, la un stat de drept aflat în serviciul unei societăţi civile şi nu invers, la oameni politici oneşti şi integri şi nu la pleavă politicianistă, dacă visăm la îndreptări reale ale soartei noastre şi nu la sforăituri tipărite ori televizate, dacă visăm la un destin european, la demnitatea libertăţii adevărate — o facem în virtutea verticalităţii noastre naţionale şi istorice.

Eugen Chirovici

minimax

O societate amnezică

Şi se pripăşiseră prin tîrguri nişte saltimbanci care le îndrugau oamenilor tot felul de baliverne plăcute auzului ca să le sucească minţile şi să-i poată jefui.

(Cronicar anonim)

Pe măsură ce trece timpul, modalitatea în care sîntem guvernaţi, cu tot cu implicaţiile-i asupra întregului curs al evenimentelor social-politice stînd de atîtea ori sub semnul îngemănării originale (!) dintre grotesc, tragic şi straniu, este de natură a întări bănuiala că una dintre caracteristicile psihologice pe care mizează consecvent actuala Putere este **uitarea.** (Poate că abia gîndit simbolic atacul violent asupra întemeietorului revistei **Memoria** îşi evidenţiază întreaga semnificaţie.) Dată fiind însăşi durata cît a persistat orînduiala comunistă în România (aproape o viaţă de om !), în tot acest răstimp propaganda şi educaţia îndeplinindu-şi cu conştiinciozitate rolul falsificării istoriei antebelice, trecutul ceva mai îndepărtat nu i-a incomodat totuşi prea tare pe noii diriguitori, ba pînă la un punct, dimpotrivă. Excepţii ca bunăoară cele referitoare la rolul jucat în istorie de monarhie sau de partidele aşa-zis istorice, tocmai pentru că au fost tratate prin deformări grosolane debitate cu tupeu baltazaresc, nu fac decît să confirme neglijarea trecutului „burghezo-moşieresc". În schimb, este lesne sesizabil că propaganda slujitoare Puterii nu precupeţeşte nici un efort pentru reconsiderarea (adică **ştergerea urmelor)** trecutului socialist şi, mai cu seamă a trecutului recent. Exemplele sînt multe iar unele dintre ele... spectaculoase.

Oprindu-ne, pentru moment, la perioada anterioară momentului decembrie '89, adică la modalitatea aprecierii ei, poate că, înainte de toate, simptomatică este atitudinea faţă de fosta nomenclatură şi toţi cei care într-un fel sau altul au susţinut cu vorba ori cu fapta (pistolul) dictatura comunistă.

Relatarea cu privire la sentinţa dată în „procesul celor 24—1—2" şi nu într-o **anumită parte** a presei ci, N. B., în **Adevărul,** se încheie astfel : „E aberant. E praf în ochi."[1]) În ce sistem de referinţă este aberant ? De cine în ochii cui este aruncat praful ăsta ? Că doar sîntem acum într-un stat de drept cu o putere judecătorească independentă ! Ziaristul de la **Adevărul** căruia i-a revenit sarcina să informeze opinia publică despre pomenitul proces nu caută şi explicaţia unui asemenea deznodămînt aberant. Cititorul **Adevărului** nu este însă lăsat de capul lui, în voia soartei, să cadă, Doamne fereşte, pradă destabilizatorilor. În acelaşi număr al ziarului de marţi 26 martie există o explicaţie a aberaţiei. O explicaţie încîlcită cu iz de psihanaliză politică dar care, oricum, disculpă noua şi tînăra noastră justiţie punînd totul pe seama celor ce se opun Puterii, căci ei, printr-un anticomunism aberant (sic) şi vindicativ ar fi determinat asemenea sentinţe. Mai mult chiar : „Vitriolînd insistent campania împotriva comunismului — văzută ca o campanie de cadre şi nu una de idei — puţiniştii au sporit în mod neaşteptat valoarea ideologiei depreciate."[2]) Fără comentarii, îţi vine să zici. Dar cum naiba să nu comentezi cînd este evidentă campania — pentru a folosi acelaşi cuvînt ca fostul redactor al **Scînteii** — de atenuare a ravagiilor făcute de foştii mandarini comunişti mai mari sau mai mici. Asta pe lîngă reabilitarea lor făţişă din alte publicaţii ca **România Mare** sau **Europa.** Comunismul ? ! Nici vorbă ! Trebuie condamnat. Dar cu grijă, păstrîndu-ne binişor în limitele **luptei pentru idei** şi păstrîndu-i în mai toate centrele de decizie, puţin rotaţi, pe toţi cei care au fost ce au fost şi au făcut ce au făcut că de, n-au avut încotro şi numai clanul a fost de vină. Morţii cu morţii, viii cu viii !

„Povestea" se dovedeşte însă a fi încă mai complicată. Căci dacă totalitarismul comunist a avut nişte efecte devastatoare în economie, pare-se că nu acelaşi lucru se poate spune şi în privinţa culturii. Ba nu, deloc chiar ! Iar toţi cei ce s-au hazardat (!) să vorbească şi să scrie despre un **genocid cultural** nu sînt dară altceva decît nişte detractori ai neamului, fie năimiţi de cine ştie ce oficine străine, fie neputincioşi refulaţi (interpretarea psihanalitică este iarăşi bine venită) care fiindcă n-au fost şi nu sînt în stare de nimic, hulesc. Într-o destabilizare, bineînţeles.

„Nu sîntem o ţară de nu ştiu unde, care n-a cunoscut democraţia, care n-are cultura necesară ! Sîntem un popor de o înaltă cultură. **Este un ciştig, singurul, de altminteri, pe care îl avem şi l-am moştenit de la vechiul regim. Şi trebuie să-l recunoaştem !"** [3]) (subl. ns.)

Diagnosticul de mai sus este cu atît mai de luat în seamă cu cît a fost formulat de Liderul Naţional al F.S.N. în discursul său programatic la Convenţia Naţională a Frontului.

Aşadar, degeaba s-au străduit ei o armată întreagă de culturnici, activişti şi propagandişti să ne îmbecilizeze, degeaba am ajuns să avem un număr de studenţi raportat la ansamblul populaţiei mai mic decît oricare altă ţară din Europa, degeaba desfiinţarea institutelor de cercetare şi a unor facultăţi umaniste, degeaba festivalul „Cîntare României", degeaba toată debandada din şcoli şi reducerea an de an a bugetului destinat culturii ş.a.m.d. că **n-a ţinut**[3]) efectul fiind taman contrar : sîntem un popor cu o înaltă cultură. Adică nu e vorba de o elită, de o pătură (!) subţire, aşa ca prin alte părţi unde cei înstăriţi au acces la cultură ci, în cazul nostru, întregul popor este cult, drept urmare a politicii practicate de vechiul regim în acest domeniu. Paradoxal dar asta este. Şi trebuie să-i recunoaştem vechiului regim acest merit. Regimului şi celor care l-au susţinut în astă privinţă, începînd cu dascălii şi terminînd cu academicienii, de bună seamă fără a-i omite pe cei de la consiliul culturii. Şi nici pe scriitorii care...

Şerban Lanescu

27 martie 1991

1) Mircea Bunea, **Procesul celor 24—1—2. o iluzie.**
2) Sergiu Andon, **Procesul sărutărilor de mîini.**
3) PETRE ROMAN, Liderul Naţional al Frontului Salvării Naţionale : „Propunem ţării un program de înnoire, de renaştere a societăţii româneşti". În **Azi** de marţi 19 martie 1991.

cronica ediţiilor

Vechi retorici româneşti

Supralicitată şi depreciată, rînd pe rînd, cunoscînd perioade de adevărată regalitate şi altele de neagră ostracizare în decursul timpurilor, retorica a rămas pînă de curînd un domeniu secundar de preocupare şi de studiu în istoria culturii noastre, deşi a fost de la început o parte constituantă a ei. Lăsat în seama profesorilor de compoziţie şi de oratorie vreme îndelungată, studiul retoricii cunoaşte abia recent un reviriment în ţara noastră, nu fără legătură cu cel pe plan universal, datorită tocmai scoaterii sale de sub tutela practicienilor şi accentuării perspectivei istorice prin cercetările regretatului Vasile Florescu, acum un sfert de veac. O istorie a retoricii româneşti a dat apoi, în 1976, Aurel Sasu, încă înainte de a avea la îndemînă toate instrumentele necesare, iar mai recent D. H. Mazilu a studiat implicaţiile retoricii de amvon (dar nu numai) în istoria culturii noastre vechi. Cum se întîmplă foarte adeseori, abia studiile generale au stimulat investigarea şi cunoaşterea profunzimii de texte, cercetarea directă a vechilor monumente ale genului, şi au indicat cîteva dintre cele mai importante direcţii de cercetare. A urmat deci etapa aplicată, a valorificării şi editării principalelor texte româneşti de retorică : cel anonim din 1798, editat în 1981 de Aurel Sasu (care a facilitat şi identificarea prototipului său grecesc de către N. A. Ursu), şi cele din secolul trecut, datorate lui Mircea Frînculescu : Simeon Marcovici, D. Gusti, Cr. Negoescu, V. A. Urechia ş.a., publicate în fragmente consistente sau — în cazul lui Gusti — integral. Acestor ediţii, Mircea Frînculescu le adaugă recent un nou volum în care strînge **Cărţi româneşti de artă oratorică** din secolul trecut, adăugînd **Cursului de retorică** din 1834 al lui Simeon Marcovici (integral de această dată), alte două manuale utilizate la mijlocul secolului trecut : **Logica judecătorească sau Tratat de argumenturi legale**, al craioveanului Alexandru Aman, şi **Practică pe scurt în esplicaţiile retorice** a profesorului Ilie Benescu, precum şi o „addenda" cuprinzînd fragmente din cursul manuscris de retorică al necunoscutului Nicolae Vasilie, predat în 1845 la seminarul teologic din Buzău, pe care tot el îl semnalase cu şaptesprezece ani în urmă într-un articol din **Limbă şi literatură.** *

Pentru istoricul literaturii, greutatea acestui volum o dă **Cursul de retorică** al lui Simeon Marcovici, izvor de primă mînă pentru cunoaşterea principiilor teoretice despre literatură inculcate unei întregi generaţii, nu numai celor care i-au fost direct elevi la Sf. Sava, precum Gr. Alexandrescu, Ion Ghica şi ceilalţi, ci tuturor celor care s-au format în aceeaşi atmosferă caracteristică de interferare a curentelor şi de înnoire a gustului. Aşa cum a observat încă D. Popovici în ceea ce-l priveşte pe Heliade Rădulescu şi întreaga literatură a epocii de altfel, şi în retorica lui Simeon Marcovici îşi dau întîlnire principii, definiţii şi implicit o viziune clasică asupra artei, preluată — ca în toate lucrările de acest gen — din tradiţia neîntreruptă a Antichităţii, cu tendinţe contradictorii, respectiv cu bogate exemplificări dintr-o literatură modernă, ne-clasică sau chiar declarat anti-clasică ; aparţinînd autorului român (spre deosebire de exemplele clasice, preluate din intermediarele şi modelele franţuzeşti, identificate şi citate de M. Frînculescu), exprimînd implicit o depăşire semnificativă a inhibiţiilor scolastice, acestea pun sub ochii cititorilor fragmente ample din versurile lui Lamartine şi Byron, în traducerea lui Heliade Rădulescu, din meditaţiile lui Ed. Young şi Volney, traduse chiar de Simeon Marcovici, sau din versurile originale de inspiraţie preromantică ale lui Heliade, Cârlova, Gr. Alexandrescu ; sînt citate şi fragmente din discursurile contemporanilor Al. Ghica, Barbu Ştirbei sau Marcovici însuşi (la deschiderea cursurilor din anul 1827), indicîndu-se şi alte modele autohtone, nu numai de elocinţă (Ilarion al Argeşului), ci şi de măreţie, cum este Mihai Viteazul, introdus într-un şir de mari figuri ale Antichităţii.

Adăugate lanţului de modele oferite de literatura clasică elină, latină şi franceză (mai ales din Boileau), aceste exemple nu contrazic definiţiile pe care sînt chemate să le ilustreze, întrucît este vorba de procedee sau figuri de stil inerente literaturii : comparaţia (unde se oferă şi un citat din Gr. Alexandrescu), apostrofa (unde e citată **O noapte pe ruinele Tîrgoviştii** a lui Heliade) etc. Ele plasează însă, în acest fel, produsele literaturii contemporane, autohtone şi străine, la nivelul exemplar al modelelor clasice, subînţelegînd astfel nu numai valoarea lor din punct de vedere artistic, ci şi pertinenţa unor noi principii, a unor noi criterii şi implicit favoarea de care se bucură alte facultăţi decît cele cultivate potrivit poeticii clasice : imaginaţia (invocată de autor cu o frecvenţă semnificativă) şi sentimentul care este numit direct sau subînţeles în perifrazele greoaie ale unei exprimări încă ezitante : „un sentiment patetic şi fraget" (referitor la Young), „la a căruia citire tot sîngele de român urmează a se simţi înflăcărat" (despre **Marşul românesc** al lui Iancu Văcărescu), „trăsături neobicinuite, care ne lasă în uimire" (despre Lamartine în traducerea lui Heliade) ş.c.l. De altfel, Marcovici însuşi este un scriitor receptiv la tendinţele vremii şi chiar predicile sale din **Datoriile omului creştin** se bazează în mare măsură pe apelul la sentimente, nu numai la dogmă, aşa fel încît el preconizează o retorică sui generis a rugăciunii, care îşi găseşte împlinirea cînd este adresată „pe aripile plăcerii, întru bucuria sufletului şi cu toată mulţumirea inimii" (p. 155). Probabil că pasul următor pe care editorul ar trebui să-l facă pentru desăvîrşirea acţiunii de recuperare a oratoriei din secolul trecut ar fi chiar o ediţie selectivă a genului, care oferă piese remarcabile şi de mare interes pentru istoria literaturii atît în discursul de amvon, cît şi în cel educativ-didactic şi chiar politic (pe lîngă Marcovici, ar putea intra aici Eufrosin Poteca, Ion Maiorescu, Nifon Bălăşescu şi atîţia alţii).

Dacă **Retorica** lui Marcovici are în primul rînd un caracter literar, cartea lui Alex. Aman inaugurează la noi nu numai un alt domeniu de aplicare a artei persuasiunii, ci şi o direcţie care va căpăta o extindere şi o importanţă cu totul deosebită abia în secolul nostru ; gîndită ca un manual pentru oamenii de legi, pentru avocaţi în primul rînd, cartea lui Al. Aman — care poate fi şi ea o adaptare a textelor cunoscute de autor în anii studiilor sale în străinătate — deschide calea către un alt orizont al retoricii tradiţionale, şi anume înţelegerea ei ca teorie a argumentaţiei. Sigur că „logica judecătorească" este în primul rînd o logică a judecăţii, a celor care aplică legea, dar ea este în acelaşi timp şi o logică a judecării universale, deci a cunoaşterii, organizării şi întrebuinţării corecte a argumentului logic, logica fiind „directriţa şi adevărata cîrmă a tuturor ştiinţelor" şi cauza ascunsă a atîtor mişcări în „istoria universală". Limitată la un domeniu precis de aplicare este şi cursul de retorică bisericească al profesorului Ilie Benescu, absolvent de filosofie şi teologie de la Atena, cu un caracter mult mai aplicat — cum indică şi titlul său — şi mai nesigur în terminologie : **întreprindere** pentru **argumentaţie**, **paralips** pentru **omisiune** ş.a.m.d Nu este însă îndoială că el a fost mult utilizat tocmai datorită acestui caracter aplicat, modelelor invocate şi exemplelor furnizate în vederea organizării predicilor.

Editate integral în acest volum, retoricile amintite, împreună cu aceea a lui D. Gusti din 1875 publicată mai de mult, ne oferă imaginea generală asupra conceptului la mijlocul secolului trecut şi, în măsura în care retorica este şi o teorie a literaturii, imaginea generală pe care şi-o făceau cititorii vremii despre literatură. Dacă pentru a gusta literatura unei vîrste anterioare nu e nevoie să-i înţelegi resorturile, pentru a o studia e nevoie de cunoaşterea nu doar a textelor, ci şi a motivaţiei lor. Prefaţa lui Mircea Frînculescu întreprinde o vastă cercetare a locului pe care retorica îl ocupă în istoria gîndirii şi a mentalului colectiv românesc, stăruind asupra caracteristicilor imprimate literaturii vechi de o subordonare conştientă, de o opţiune deliberată a autorilor în favoarea normelor întrupate în modelele clasice ; ea se modelează diferit la cronicari şi la oratori, la autorii secolului al XVIII-lea şi la cei din secolul următor, cînd precumpăneşte genul „demonstrativ", acumulînd premise ale unei modificări semnificative în perioada fanarioţilor şi mai tîrziu, în plină epocă iluministă, pînă cînd secolul al XIX-lea va aduce recunoaşterea unui rol anume pe care retorica, respectiv arta argumentaţiei, îl are în propăşirea tuturor „epistimurilor". Istorie a învăţămîntului retoricii, acest studiu este totodată şi o introducere în istoria mentalităţii, a teoriei literare şi a gustului public. Împreună cu ediţia pe care o precede, ea va da fără îndoială un nou impuls cercetărilor dintr-un domeniu esenţial şi încă puţin cunoscut.

Mircea Anghelescu

* **Cărţi româneşti de artă oratorică**, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Mircea Frînculescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, LXVIII + 332 p.

povestea vorbei

Adverbe

Mai mulţi autori contemporani (C. Mihai, G. Ciompec, D. Nica ş.a.) menţionează tendinţa, foarte puternică, a limbii actuale de a obţine adverbe calificative (de mod) prin conversiunea adjectivelor, deci prin simpla subordonare faţă de verb a acestora, devenite invariabile („rană superficială" — „a judeca superficial", „ton categoric" — „a vorbi categoric"). Cum înregistrarea în dicţionare nu e totdeauna în pas cu realitatea lingvistică şi exemplele de noi adverbe, apărute mai mult sau mai puţin accidental, se înmulţesc cu rapiditate, s-ar putea chiar presupune că orice adjectiv are, de la început, înscrisă între trăsăturile sale inerente capacitatea de utilizare adverbială. Lucrurile nu par să stea tocmai aşa : dovadă, faptul că anumite combinaţii sînt simţite de vorbitori ca nefireşti sau chiar imposibile. Din cîteva exemple recente — „instinct de conservare, manifestat întotdeauna **debordant**" („Adevărul", nr. 334, 1991, p. 3), „este pedepsit **original**" („Zig-zag", nr. 37, 1990, p. 12), „conducerea şi personalul acesteia vor acţiona **coeziv** („Azi", nr. 204, 1990, p. 1), „tehnică (...) **degenerativ** folosită" (ibid., nr. 142, p. 1) — se observă că, pentru o serie largă de neologisme, este evident preferabilă structura „**în mod**" (sau „**în chip**")+**adjectiv** („pedepsit **în mod original**"). Faptul că adverbializarea directă a unor adjective e admisă cu uşurinţă, în timp ce altele, cu aceeaşi structură lexicală şi semantică, par mult mai greu de acceptat într-o astfel de situaţie, — e în primul rînd o chestiune de uz. Cuplul antonimic de adjective **bizar-banal**, de pildă, se comportă diferit din punctul de vedere al schimbării valorii gramaticale : „mă priveşte **bizar**" mi se pare **perfect** admisibil, în timp ce mă priveşte **banal**" — nu. E probabil să intre în judecarea unor astfel de exemple o notă de subiectivitate — tocmai pentru că diferenţierea lor nu e determinată structural — totuşi, şi uzul îşi are rigorile sale. Gradul de non-permisiune poate fi, oricum, circumscris şi prin cîteva criterii semantice : unul este, teoretic, sensul curent foarte specializat al adjectivului în cauză, care îl face incompatibil cu caracterizarea unei acţiuni (**aalenian**, de exemplu, pentru a alege un cuvînt de pe prima pagină a DEX-ului —, avînd sensul „care aparţine primului etaj al jurasicului mediu sau ultimului etaj al jurasicului inferior" e greu, dacă nu imposibil de imaginat ca adverb !), al doilea — compatibilitatea semantică cu unele verbe, nu şi cu altele. Un adjectiv ca **bizar**, deja citat, devine foarte uşor adverb în combinaţie cu verbe ca „a se îmbrăca", „a se mişca" — nu şi cu „a coborî", „a auzi" etc. Un întreg cadru conceptual e implicat în stabilirea acestor compatibilităţi : raportul dintre subiect şi acţiune, caracterul durativ, repetitiv sau accidental, momentan al acesteia etc.

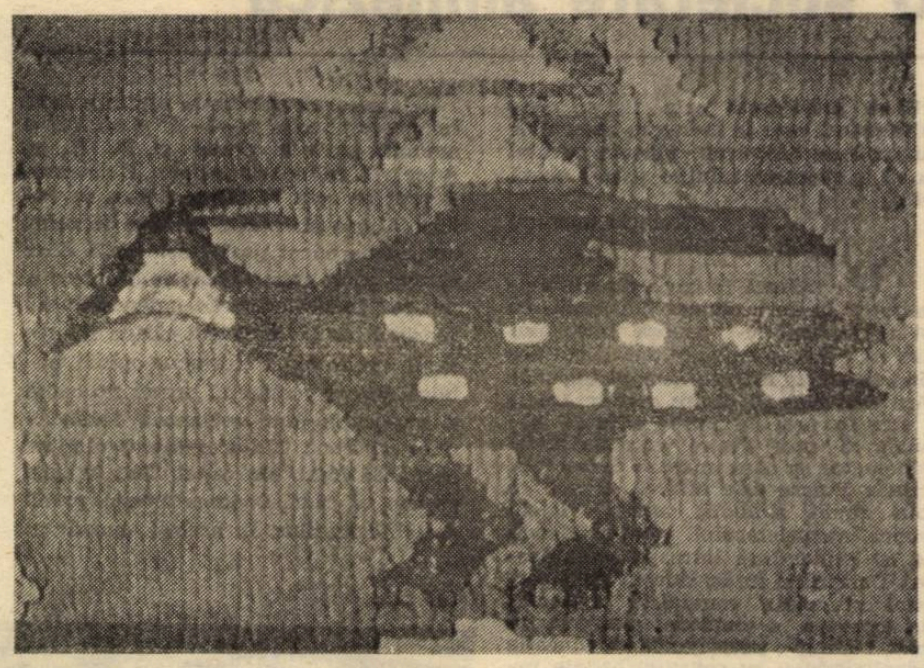

O alunecare (produsă prin frecventă utilizare într-un context constant) de la o combinaţie firească la una mai puţin motivată apare, de exemplu, în cazul adverbului **spontan** : asocierea sa normală se realizează cu verbe care indică o acţiune iniţiată de subiect şi descrisă din punctul lui de vedere (ca „a porni") ; combinarea cu un verb ca „a veni" este derivată, pentru că introduce un punct de vedere diferit. Acest clivaj, însoţit, desigur, de parodierea unui clişeu care şi-a absorbit contextul politic — „spontan" devenind, pur şi simplu, echivalentul lui „nechemat" — explică (printre altele) efectul umoristic al unui pasaj de genul : „Dom' locotenent major, mi-a venit Jean-Paul în casă. Nu l-am chemat eu : a venit spontan" („Caţavencu", nr. 46, 1991, p. 8).

Revenind la exemplele enumerate la început, le putem adăuga o serie asemănătoare, în care însă adverbele nu mai sînt calificatori ai verbului, ci modalizatori ai propoziţiei, izolaţi prin poziţie şi virgule de rest : „**Corespunzător**, urmărim să reînnodăm această tradiţie" („Libertatea", 11 iulie 1990, p. 1) ; „**Incredibil**, (...) grîul şi pîinea au ajuns mai preţioase ca aurul" („Facla", nr. 1, 1990, p. 3) ; „**Concret**, ea este o transpunere.." („România Mare", nr. 5, 1990, p. 1) ; „**În primul rînd, faptic**, guvernul este în situaţia..." („Azi", nr. 83, 1990, p. 1). În toate aceste cazuri, nici nu mai este vorba de incompatibilităţi ierarhizabile, ci de efectul unui simplu mecanism de scurtare sau de substituţie abuzivă a unor sintagme („faptic" pentru „în fapt") ; fenomenul caracterizează un stil „mai elegant", printre ale cărui mărci se numără şi tendinţa de a nu schimba forma cuvintelor, evitînd alternanţele fonetice, preferinţa pentru formele mai scurte, pentru derivatele regresive, în general pentru derivatele aflate în concurenţă cu sintagmele şi locuţiunile corespunzătoare. Ca o reacţie ironică la acest stil apar adverbele derivate, ostentativ, de la neologisme, cu sufixul specific **-eşte** : **ştiinţificeşte**, **reporticeşte** ş.a. Parodice sînt şi unele adverbializări care provoacă substituţii în formulele mai mult sau mai puţin fixe : dacă de la sintagma „serios vorbind" se va fi ajuns la aceea, de mult ironizată, din jargonul activistic — „obiectiv vorbind" („obiectivorbind", cum scria cineva), pasul următor este „democratic vorbind" („Caţavencu", nr. 34, 1990, p. 8). Din nou, o tendinţă evidentă şi foarte activă a sistemului lingvistic, actual îşi produce, în distribuţia stilistică, atît abuzurile, cît şi antidotul lor.

Rodica Zafiu

Ann from Loonga sau romanul fără frontiere

Obsesia post-modernistă a **totalităţii**, pe care am întîlnit-o în poezia, în proza sau în epopeea lui Mircea Cărtărescu, **Levantul**, este ceea ce ne atrage de la început atenţia şi în romanul **Femeia în roşu**, pe care Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş au reuşit în sfîrşit să-l publice la Editura „Cartea Românească" din Bucureşti.

Ştiam destule lucruri despre acest roman, mai întîi pentru că i-am întîlnit pe cei trei autori, într-o vară fierbinte, la Timişoara, în plină campanie de strîngere şi verificare a datelor, pe teren. Atunci am aflat, pentru prima oară, că există un sat la marginea de sud-est a României (satul **femeii în roşu**, Lunga, de lîngă Comloş), unde mai poţi întîlni o specie ciudată de oameni, care au trăit cîndva în America şi care strigă unii la alţii, peste gard, **„helău !"** şi **„I'm here"**. În al doilea rînd s-a întîmplat să trebuiască să ascult şi eu o doctă expunere despre modul în care o naraţiune poate fi escortată de regulile unui sistem juridic penal (cu **animus narrandi, animus corrigendi, perturbatio animi** şi toate celelalte). Autorul dizertaţiei cu pricina nu putea fi altul decît şeful de şcoală al textualiştilor, adică prozatorul Mircea Nedelciu, iar „sala de conferinţe" — neuitata librărie de la „Cartea Românească", la mijlocul anilor '80. În sfîrşit, am „prins" şi eu faimoasele seri de la **Junimea**, despre care am mai scris, şi în care Mircea Nedelciu a citit, prin 1987, cele două-trei fragmente din **Femeia în roşu**, cu vizita lui Tit Liviu la Viena, în cabinetul doctorului Freud şi cu spectaculosul transplant de amprente digitale, între banditul John Dilinger, avocatul Jimmie Lawrence şi avocatul Alexandru Suciu, zis Alexander Sage, cel de-al doilea soţ al femeii în roşu. Acest ultim episod a fost transformat, bineînţeles, într-o adevărată emblemă a întregului roman, pentru că unul dintre **junimişti** a observat, nu fără umor, că era vorba, de fapt, despre transferul de „amprente" al celor trei autori, care îşi puneau în felul acesta „în abis" identitatea.

După lectura primelor fragmente am avut impresia că e vorba de un subiect senzaţional, plasat în spaţiul nostalgic al unei Mitteleuropa care nu mai există, şi îmi amintesc că am şi schiţat un sumar de referinţe literare „clasice", de la Robert Musil şi Herman Broch, pînă la Slavici şi Sorin Titel.

Astăzi îmi dau seama că este vorba de mai mult decît atît, pentru că **Femeia în roşu** se prezintă ca un **roman total**, în măsura în care autorii ni-l oferă împreună cu tot ceea ce ţine (sau se poate imagina că ţine) de naşterea, scrierea în chinuri, „programarea" şi chiar receptarea unui roman. Cu alte cuvinte, pe lîngă, să-i zicem, naraţiunea sau intriga propriu-zisă (dar ce termen din vechea naratologie se mai potriveşte oare acestui foarte complex roman ?), **Femeia în roşu** mai conţine un „roman" al realităţii de la care s-a pornit, un „roman" al existenţei literare a echipei de autori, împreună cu „romanul" producerii textului lor, un mic „roman" al receptării critice (în care se include şi o parte din lungul drum al textului către tipar), în fine, un **metaroman** plin de reflecţii teoretice, de structuri şi de variante posibile („conflictele de competenţă") pentru ceea ce ni se va oferi în cele din urmă ca produs finit. Dar, în fond, tocmai din încrucişarea, sudura sau hibridarea acestor mici romane, care se scriu şi se citesc unele pe celelalte, ca într-un joc electronic de autoprogramare sau de **feedback**, rezultă întregul, iar acest întreg ar trebui privit, de fiecare dată, ca o carte nouă, nu caleidoscopică (în stilul pe care l-a „brevetat" un Lawrence Durrell, în cuartetul Alexandria), ci proteică sau într-o permanentă metamorfoză, adică schimbîndu-se în funcţie de punctul de la care porneşti. De aceea, **„starea de graniţă"**, despre care ni se vorbeşte la începutul şi la sfîrşitul cărţii este poate principala **temă** a **Femeii în roşu**, şi în acelaşi timp, principala ei dificultate asumată, care se rezolvă însă prin „trafic de competenţă", prin corespondenţe şi printr-un permanent transfer.

Romanul popriu-zis (să începem cu el) lasă impresia că stă pe o întîmplare senzaţională, pe care nici autorii nu sînt pregătiţi s-o creadă de la început. O româncă dintr-un sat de lîngă Timişoara, Ana Cumpănaş, pleacă la începutul secolului nostru în America, unde îl cunoaşte la un moment dat pe marele bandit John Dillinger. Silită de nevoi şi de FBI-ul domnului Hoover, femeia îşi trădează amantul, în schimbul unor vagi promisiuni. Va stabili cu agenţii federali un anumit consemn, se va îmbrăca într-o rochie aproape roşie şi la mijlocul anului 1934, în faţa cinematografului **Biograph**, din Chicago, gangsterul se va prăbuşi ciuruit de gloanţe. Apoi, femeia în roşu va fi expulzată din America şi se va întoarce înspăimîntată în România, unde va muri în condiţii suspecte, în 1947, la Timişoara. Pornind de aici, autorii dezvoltă chiar o teorie amănunţită a **senzaţionalului** (care înseamnă, în definitiv, o abatere de la normă, în regim trivial, adică inversul întîmplărilor neobişnuite din registrul sacru sau mitologic), şi cu toate acestea, romanul îşi întinde tentaculele în cele mai neaşteptate direcţii, reuşind să anuleze orice graniţe şi să sugereze un spaţiu în care lucrurile, oamenii şi chiar destinele acestora îşi corespund. Plecînd de la o tipică poveste populară (scrisă în maniera filmelor cu gangsteri, gen **Once upon a time in America** sau **Bonnie and Clyde**) **Femeia în roşu** îşi adaugă cele mai neaşteptate semnificaţii, aproape niciodată explicite, dar foarte convingătoare, în ciuda transparenţei lor. Aici intră rolul sugerat al unor personaje de la marginea Imperiului austro-ungar, în declanşarea atentatului de la Sarajevo şi reapariţia lor, după un timp, în America, pasiunea pentru cărţile cu vampiri a micului Tit Liviu, din Comloş şi moartea de peste ocean a primului soţ al Anei Cumpănaş, în fine, uriaşul aranjament cosmic prin care punctele cele mai îndepărtate ale planetei (Comloşul bănăţean şi infernul de la Chicago) se leagă între ele într-un lanţ de explozii care aruncă în aer graniţele, după logica unui alt spaţiu, pe care trebuie să-l considerăm total.

„Romanul realităţii" de la care porneşte **Femeia în roşu** este compus dintr-un soi de dosar, în care se adună informaţii, certificate, sau articole de gazetă şi cărţi, de la eseul lui W. Totok, **„Un personaj enigmatic"**, luat ca punct de plecare, pînă la monografia lui John Toland despre **„inamicul public numărul 1 al Americii"**, banditul John Dillinger. Mai exact : „Hărţi vechi. Reviste. Almanahuri de film. Tratate de istorie. Ilustrate. Jurnale de front din prima conflagraţie. Scrisori interbelice. Rochii vechi din anii '35, pălării, poşete, pudriere, ochelari, cutii cu medicamente, cafea şi ceai din aceeaşi perioadă. O întreagă recuzită pentru marele spectacol. „Acestui roman al realităţii îi corespunde **bibliografia** de la sfîrşitul cărţii, cu un număr de titluri dintre care majoritatea sînt lucrări ştiinţifice sau teoretice, jurnale de călătorie, monografii. Adesea, chiar autorii acestor texte, profesionişti sau „surse" întîmplătoare, pătrund în viaţa celor trei scriitori şi în romanul femeii în roşu, anulînd încă o graniţă, aceea dintre **fictiv** şi **real**. Din această categorie fac parte nu numai John Dillinger, doctorul Freud, Elias Canetti, întîlnit de Tit Liviu, în treacăt, la Viena, sau Petru Comarnescu, îmbarcîndu-se pe vaporul **Alésia** şi însoţind-o (fără să ştie cine este) pe femeia în roşu, de care s-a îndrăgostit, dar şi proiecţionistul pensionar din Comloş şi mai ales tuşa Lena, „sursa tuturor surselor", izvorul fermecat al unor poveşti care îi lasă pe autori cu gura căscată, cea cu **„helău"** şi **„I'm here"**.

Romanul „producţiei" şi „al autorilor" poate fi citit ca o seducătoare carte a prieteniei, căci în ciuda „conflictelor de competenţă" (mai mult mimate textual), „cei trei corei" (**Emunu, A. şi Emdoi**) vor depăna nu numai povestea femeii în roşu, dar şi povestea propriilor drumuri printre „surse", martori şi întîmplări, cînd vor împărţi acelaşi compartiment de tren, aceeaşi mîncare, acelaşi entuziasm. Mai mult, **A.** şi **Emdoi** (sau **şefu'**) sînt legaţi „printr-un joc bine chibzuit al astrelor", pentru că **s-au născut în aceeaşi lună şi zi**. Cei trei visează împreună la „marea formă", ceva între ficţiunea sfîrşitului de Imperiu (Musil, Broch, Roth) şi literatura societăţii post-industriale (Barth, Gardner, Vonnegut), pe care le uneşte formula „apocalipsei voioase", din teoria lui Hermann Broch. Iar frenezia de care sînt cuprinşi în faţa propriilor idei („calmcalmcalm"), emoţia provocată de cîteva din „sursele" întîlnite în timpul „documentaţiei" sau frisonul dat de perspectiva eşecului sau a reuşitei, toate acestea dau o consistenţă cu totul ieşită din comun unui roman pe care l-am numit „al autorilor" şi care este povestit de un supanarator, dintr-o perspectivă aproape cosmică, amintind într-adevăr de Musil. La capătul drumului (un drum al producţiei literare, de data aceasta) vom constata aceeaşi suspendare a „stării de graniţă", căci „fiecare nume de pe copertă va fi de fapt pseudonimul celuilalt".

„Fără graniţe" este romanul şi în ce priveşte ambiţia de a monta, mixa sau concilia cuvinte, expresii şi stiluri. Pitoreştile **bănăţenisme** (**băgrini, crumpi,**

Florin Manolescu

Continuare în pag. a 6-a

Locuri comune (XVII)

Să nu fi fost **ceea ce** trebuia, atunci **cînd** trebuia. Să nu fi ştiut, **atunci**, cum să rezişti altfel decît prin sila de a publica, de a-ţi vedea numele pe pagină alături de cele ale unor scribi faraonici. O dată cîţiva ani, ca dintr-o îndatorire faţă de adevărata condiţie încercînd, totuşi, s-o faci ; iar tristeţea insuccesului să-ţi fie dublată de strania satisfacţie că ai mai rezistat.

Şi să vii abia acum să faci „opoziţie" cînd, măcar la prima vedere, măcar pentru aceia mulţi, dintre noi care cred, orbi şi surzi, că s-ar fi schimbat ceva cu adevărat, condiţiile nu se mai potrivesc pentru aşa ceva. Adică, ţi se poate spune, atunci ţi-a fost frică, aşa că ai stat cuminte, cuminte, în banca ta iar acum latri cu toate că toţi încearcă să te convingă că eşti un biet pisoi şi ar trebui să torci liniştit. Sau cum s-a mai spus deja din sfere foarte înalte, l-ai acum tocmai pentru că n-ai făcut-o la timp. Stau, lucrurile, chiar aşa ? Rezistă oare o asemenea simplificatoare explicaţie psihanalitică ?

Mai întîi o observaţie de bun simţ : explicaţia puterii este inoperantă fie şi măcar pentru o parte destul de mare dintre contestatari ; cei foarte tineri care nici zideau" pe vremea răposatului pentru nu aveau cum să aibă un trecut de „disimplul motiv că acum cinci sau zece ani erau pur şi simplu copii.

Apoi, **pe Ceauşescu nu l-am urît**, decît puţini dintre noi şi nici aceia dintotdeauna, să nu ne facem iluzii. L-am disprefuit, asta da, pentru sufletul lui de cîrpaci grandoman priceput la toate fără să aibă habar de nici una din multele meserii de pe lume ; dar de urît nu l-am urît decît foarte tîrziu, cînd începusem să îmbătrînim şi ne dădeam seama că, uite, au trecut aproape două decenii de cînd tooot zicem că „încă patru-cinci ani şi încare." Şi nu mai murea. Şi înţelegeam că, la o adică, chiar dacă o mierlească vine altul la fel, dar tot o să fie mai bine măcar cîţiva ani, la început. Am ajuns să-l urîm abia cînd n-am mai fost copii şi am avut copiii noştri, pricepînd că şi ei vor creşte la fel de mincinoşi falsificaţi sau înregimentaţi ca noi.

Chiar dacă îndoctrinarea noastră se dovedise, cu fiecare generaţie, un eşec din ce în ce mai lamentabil, eram, totuşi, crescuţi într-un anume fel care făcea să ne fie străine şi capacitatea de a urî, şi gustul ori mirosul libertăţii. Ni se creaseră nu numai habitudini, ci şi reflexul de a nu **spera prea mult** : moare paznicul : trăiască paznicul : **tot paznic**. Nici măcar cel mai absurd visător, nici nebunii, oligofrenii sau poeţii nu credeau că dispariţia lui Ceauşescu Nicolae ar însemna, de fapt, mare scofală. Şi-atunci, **la ce bun să urăşti ? Nu-i degeaba ?**

Au urmat apoi neaşteptatele evenimente ale sfîrşitului de deceniu nouă : Gorbaciov, dispariţia cortinei „protectoare" şi halucinantul principiu al dominoului în acţiune la seara zilei, ci pînă la, în fine, nemaisperatul decembrie 1989, care a schimbat, brusc, totul. Chiar nu puteţi înţelege că unii dintre noi s-au trezit aşa, dintr-o dată ? Era ca şi cum nici n-am fi trăit pînă atunci, sau am fi dormit, iar **deşteptarea** nu putea să se petreacă decît, cu toată fiinţa noastră, de la o clipă la alta. Înainte, o asemenea posibilitate exista doar teoretic, putea doar să fie gîndită niciodată însă nu ne-ar fi trecut prin cap că putem fi liberi cu adevărat. Acum însă, a fost o experienţă vitală, trăită de sute de mii dintre noi. **Dintr-o dată**, am devenit noi înşine. Am uitat, brusc, să mîntim, să ne prefacem, să jucăm teatru, să spunem bancuri. Am început pur şi simplu **să fim**. În asta a constat, poate, minunea de care s-a vorbit iniţial. Iar în după-amiaza lui 22 decembrie multe zeci de mii de conştiinţe anchilozate sau... trezit strigînd prompt „fără comunişti !" la apariţia în balcon a tovarăşilor Dăscălescu şi Verdeţ, cît şi a celui care avea să umple atît de repede Vidul Puterii. Că, cel puţin în ceea ce-l priveşte pe ultimul, s-a strigat degeaba, asta e o altă poveste în culisele căreia noi cei din stradă nu aveam acces încă de pe atunci.

Să nu ne amăgim. Istoria scrisă este doar o **interpretare** a evenimentelor istoriei desfăşurate, interpretare făcută din unghiul modelator al unui prezent care schimbă accentele după cum îi vine bine. Depinde de mersul **ulterior** al lucrurilor ca un eveniment să capete o anume culoare, sau o cu totul alta.

Noi însă, am uitat mult prea repede, sau n-am înţeles deloc semnificaţia gravă a faptului că ceea ce pînă mai ieri erau „omul nou", „culmile civilizaţiei" sau „iepoca" au devenit, uite-aşa **peste noapte**, pînă şi în gura unor foşti înalţi demnitari comunişti, „centralism excesiv" şi chiar „stat totalitar" ; ca să nu mai vorbim de toate epitetele cu care e garnisită umbra defunctului, nu numai pentru a egala într-un exces pe dos, diareea d'rambice de odinioară, ci în primul rînd pentru a ne convinge că va fi fost singurul vinovat. N-ar trebui să fim atît de orbi şi de proşti încît să nu înţelegem lecţia simplă că se poate şi invers. Că simpatici noştri miner de la începutul verii trecute ar putea într-o bună zi, oficial şi pentru multă vreme să fie într-adevăr socotiţi „salvatori ai neamului". Iar noi, contestatari mai vechi sau mai noi, după cît ne-a fost frica de mare chiar dacă n-am făcut nici unul altceva decît să vorbim în numele propriei individualităţi ameninţate, noi s-ar putea să ne trezim dintr-o dată „anarhişti" ori, şi mai rău, fascişti sau legionari (uitîndu-se cu bună ştiinţă că extremismul de orice fel înseamnă o doctrină, o organizare strictă şi o disciplină rigidă). Depinde numai de mersul ulterior al lucrurilor. Chiar şi **revolta** din decembrie poate, atît de uşor (şi unii au început deja să lucreze la asta), să se transforme într-un simplu „fenomen destabilizator" şi „atentat la ordinea de drept a statului."

Şi-atunci, de ce să mai spui ceea ce gîndeşti, atîta vreme cît ştii că sensul vorbelor tale poate să fie denaturat de mersul lucrurilor şi că, la o adică, în loc să fie simplul strigăt al unui individ deziluzionat, pot foarte bine să devină cap de acuzare pentru apartenenţa la cine ştie ce forţe obscure ? Uite, de-aia ! Pentru că e incredibil şi intolerabil de mare distanţa de la ceea ce am crezut că vedem atunci cînd ne-am trezit în urmă cu mai bine de un an şi ceea ceamvăzut de fapt după ce ne-am frecat cîteva săptămîni la ochi. Pentru că, să înlocuieşti buldogul fie şi cu o graţioasă familie de aşa-zişi dalmaţieni nu schimbă, în ultimă instanţă, esenţa situaţiei : tot paznici. Cu toate că îţi dau voie să miauni sau, din cînd în cînd, chiar şi să ieşi la plimbare pe acoperişuri. Dar, de fiecare dată cînd te înapoiezi în chichineaţa de trei pe trei, ai acelaşi coşmar : uşa se trînteşte în spatele tău şi-ţi prinde coada.

Mihail Oprea

angela marinescu

Străina

S-ar putea să fie Străina care plînge
cu o decență și o discreție
mai mare decît plînsetul însuși
deoarece o Străină este aceasta care
vine
spre înăuntru cu toată forța,
cu șiroindu-i
pe tîmple și piept
nesigură și înfometată.
deoarece numai o străină a ajuns
la porțile
obosite ale pielii
care în curînd se destramă
și numai o străină se adîncește în lacul
propriului său nume pînă la demență.
acolo, mormîntul PUTERII
acolo, lăcașul sigur al morții.
acolo, se închide și se deschide
CARTEA.

Valea însîngerată

Ar fi trebuit să mă ascund, acesta este
ultimul adevăr
pe care îl mai pot accepta, fără nici
o ezitare
pe drumul care duce spre muntele care
pare albastru nu voi mai putea
urca.
pe drumul care coboară spre valea
care pare însîngerată
mă prăbușesc mereu.
mă întîlnesc, în drum, cu cerșetorii,
cu copiii,
cu cei săraci cu duhul, cu infirmii,
cu animalele
cu bolnavii.
sînt suferindă dar mila mea este rece.
sînt pătimașă dar rănile mele sînt albe.
îmi provoc alienarea dar sexul meu
atît de negru
mă copleșește.
sînt ceea ce nu sînt.
pe o piatră uscată îmi pun mîinile
să ardă.
fumul îmi răcorește fruntea.

Întoarcerea

Se va întoarce precis și petele de pe
fața ei
însalubră îmi vor aminti de scenele
prin care
Shakespeare își încheia tragediile,
doamne, atît de sumbre.
cu mîinile înfășurate în jurul
coapselor
îmi opresc sîngele să țîșnească.
gura îmi este, pe dinăuntru, ca o
pajiște arsă.
pînă și pielea se va termina
nu peste mult timp, întinsă cum este
peste o cruce
care se înalță din nimic spre nimic
o cruce adevărată, din lemn aspru
de brad
bătută în cuie de fier
aici, înăuntru.

Semne De Călugăr

Aș putea fi un înger, dar cu burta
spintecată
acum, în seara plină de cîntecele vesele
ale celor singuri
în casa plină de icoane și cruci
aduse tocmai din Rusia, în iarna în
care m-am retras
pentru totdeauna
și chiar înțelesesem mecanismul
ceasului de argint
pe care îl purtam pe piept.
cu evlavie și bunăcuviință îmi
retez puntile
acele cuvinte pe care numai în tăcere
le-aș putea
pronunța și nici chiar în tăcere
tăcerea însăși se umple de sîngele meu
și atunci
îmi atîrn semnele de călugăr, pe umeri.

De Ce să Vorbim

De ce să mai vorbim despre moarte
și demență
cînd vine cineva pe furiș și îți face
scamatorii
ca să zic așa, orientale, sau despre
poezie...
se înalță, din întuneric, o umbră.
pe treptele mele roșii se ascund
niște umbre.
pe ușa de piatră din cameră se
adîncește o umbră.
dar de ce să mai vorbim despre toate
aceste lucruri
acum, cînd cineva se întinde pînă aici
și-și joacă, cu nepăsare, într-un mod
oriental aș spune
ultima carte.

Această Noapte

Această noapte însetată de dragoste
îmi țîșnește din piept precum atunci,
de mult,
cînd încă foarte tînără scuipam sînge
pe pereții
plini de fum ai spitalului din vîrful
muntelui.
în plimbările mele rătăcite și bolnave
drumul printre brazi izbucnea direct
din plămîni
ca un arc de argint înmuiat în rășină
sau poate ca un cuvînt care provoacă
actul sexual
sau, mai exact : plăcerea pură.
un șobolan mă urmărește pretutindeni.

Floarea Soarelui

În ziua în care te-am atins (cred că era
primăvară,
ca și acum, cînd scriu) aș fi răcnit
aș fi înnebunit
dacă nu aveam cuțitul în gură.
în ziua în care m-ai atins, am visat :
că nu am PUTERE.
cu pași reci deznădejdea îmi înroșește
drumul.

în umbra copacului, spre seară, lumina
unui singur cuvînt
se rotește, încet, ca o floare a soarelui
cei care pleacă acum sînt primii :
în biserica
pe care au construit-o poeții
cei mai săraci.

Urmare din pag. a 5-a

Ann from Loonga sau romanul fără frontiere

cucher, părăzol), americanismele pe care le-au adus cu ei foștii emigranți **(șțraic și șțraicheri, spichizi,** fabrică de **străuberi** sau **mășingan),** vocabularul naratologic al celor trei corei, în fine, diferitele limbaje sectoriale (medical, juridic, pedant-eseistic, popular, sportiv, gazetăresc ș.a.m.d., pînă la epuizarea întregului repertoriu posibil). În total, o mare roză lingvistică a tuturor vînturilor, un Eldorado al limbii și al limbajelor, despre care vorbesc chiar autorii la un moment dat : „...experiența de față este o încercare **de a pune în dialog limbaje incompatibile** : de la cel specializat al — să spunem — rafinatului critic de artă, la cel idiomatic și argotic al lumii interpole". Se mai adaugă la toate acestea și faptul tot atît de puțin obișnuit că personajele (și autorii) din **Femeia în roșu** vorbesc românește, sîrbește, englezește, franțuzește și chiar armânește, într-un vîrtej amețitor (altă „apocalipsă voioasă"), care ne lasă perplecși. E încă un mod de a spune că avem de a face cu un roman „nețărmurit", care creează și în același timp reușește să suspende limitele, fragmentarismul, starea de grani**ț**ă.

Am lăsat la sfîrșit „romanul ofertei de receptare", pentru că el este cel mai puțin obișnuit. În el intră în primul rînd ceea ce (mai în glumă, mai în serios) își doresc chiar autorii să realizeze. O carte „pe care să se bată toate categoriile socio-profesionale și de vîrstă. Să nu-l lase din mînă nici gospodinele, nici profesorii de română, nici Nicolae Manolescu sau Angelo Rinaldi. Ceva brici de deștept ! Dar și pentru larg consum ! Un roman popular subminat". Însă „romanul receptării" e concentrat mai ales în **postfața** intitulată **Cucerirea estului sălbatic** și atribuită unui Martin Adams Mooreville (adică din nou **M1, A.** și **M2).** Partea cea mai interesantă a acestui roman nu e totuși cea prin care ni se solicită atenția, pentru a forța o anumită judecată de valoare. Cred că adevărata surpriză o reprezintă, la acest nivel, polemica implicită pe care o putem deslușI în legătură cu ceea ce s-a numit adesea „absența rezistenței intelectuale românești". **Pentru că eseul lui MAM** începe prin a face o schiță a disidenței est-europene (de la **Carta '77** și **Solidaritatea,** pînă la lucrările **Forului Cultural** de la Budapesta) și se încheie cu aducerea în discuție a romanului **Femeia în roșu.** În felul acesta, proza celor trei corei devine, la rîndul ei, un act de disidență literară, și în direcția acestei interpretări se îndreaptă și explicațiile pe care profesorul C., din București, i le dă misteriosului MAM, căruia îi recomandă romanul. E poate o doză de exagerare în această interpretare fantasmatică a semnificației de disidență din romanul celor trei corei. Cert rămîne însă faptul că **Femeia în roșu** n-a putut să apară pînă astăzi, deși a fost trecută de la o editură la alta și cu toate că autorii i-au adresat fostului președinte al Uniunii Scriitorilor din România un memoriu pe care ei îl numesc „disperat".

Amestecînd la sfîrșit încă o dată toate aceste „cărți" și „romane" într-o ultimă mare pasiență („pasiența lui Napoleon"), cei trei corei par să spună că la capătul lungului drum pe care l-au parcurs, **doricul, ionicul** și **corinticul** (pentru a prelua cea mai recentă formularistică din teoria romanului românesc) s-au contopit într-o operă de sinteză, care poate fi considerată, pe drept cuvînt, un roman cu ofertă multiplă, o carte fără frontiere, un manifest în proză al post-modernismului românesc.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

LIPSĂ DE CĂLĂU ÎN VALAHIA

Abolirea pedepsei cu moartea nu rezolvă nimic. Și aceasta pentru că marile delicte, cele care fac altora un rău maxim, nu intrau, oricum, în articolele de lege. Nu doar pedeapsa capitală, dar nici altele mai mici nu sînt prevăzute pentru ele. Ar fi vorba de crime precum batjocorirea valorii din interese politice, utilizarea prestigiului artistic dintr-o vreme pentru a sluji puterea trecătoare din altă vreme, scuiparea vechilor idealuri numai pentru că acum aparțin și altora, cîntările de slavă nerușinate strecurate pe sub un nume pînă acum aparent curat.

Presupunînd totuși că o justiție ideală ar pedepsi asemenea fapte cu moartea (nu „educativ" ci „eficient", adică în scopul înlăturăriri definitive) nu s-ar găsi judecători și executori cărora ineptul public să nu le conteste din felurite motive (începînd cu mutra nearătoasă) dreptul de a ridica securea sau de a biciui caii ce trebuie să-i rupă în patru pe osîndiți. Li se va recomanda în schimb călăilor și victimelor concilierea cu pupături pentru care atîtea condeie se ostenesc.

Horia Gârbea

Alexandru Șerbulescu
MONARHIA DE DREPT DIALECTIC
Editura Humanitas

Volumul cu acest titlu curios conține memoriile lui Herbert (Belu) Zilber, cel ce și-a ales pseudonimul Alexandru Șerbulescu și care este autorul unei fraze absolut memorabile : „În România, socialismul va sta sub semnul a două personalități : I. L. Caragiale și I. V. Stalin". A avut dreptate, n-ar mai fi avut. Caietele lui Zilber, refăcute după ce au fost furate de securitate în 1970, se referă la perioada detenției sale ca urmare a implicării în „procesul Pătrășcanu".

Vechi comunist, făcînd parte dintre cei cîteva sute care au pus stăpînire pe România prin forța Armatei Roșii, convins chiar că idealurile lui de stînga pot duce la salvarea omenirii, se poate spune că Belu Zilber a încasat ceea ce merita! Cu toate acestea, suferințele lui în temnițele „tovarășilor săi de luptă" îi întrec vina.

Dacă acolo unde e acum merită un tratament mai blînd de la instanțele subpămîntene (a murit în '78), aceasta ar fi pentru descrierea completă a unei inimaginabile ficțiuni : 50 de mii de pagini de minciuni absolute, scrise pentru a înfunda niște adversari politici — „Dosarul Pătrășcanu". Confruntări între oameni care nu s-au cunoscut niciodată dar care relatează cum au complotat împreună, care n-au făcut nimic dar se întrec a descrie cum au asasinat și au spionat. Zilber mărturisește o adevărată patimă a invenției, susținută cu „bibliografie". Faptul de a ști ce-au mărturisit alți pretinși spioni din Bulgaria și Rusia îl ajută să inventeze propriul lui basm. Alege pentru acțiunile pe care le-a înfăptuit „alături de spioni" exact zile cînd în mod precis nu le putea efectua. La început din naivitatea de-a crede că asta contează, apoi dintr-o voluptate specială.

Faptele seamănă întrucîtva cu „demascările" pe care și le făceau deținuții Piteștiului. Oroarea comunistă nu cunoaște diferența între inamici și aliați Ieșit de la pușcărie prin venirea lui Ceaușescu care l-a reabilitat pe Pătrășcanu ca să estompeze figura lui Dej și să poată fi singur efigie a „epocii", Zilber nu pare să fi fost cu mult mai fericit. Știa prea multe.

În anexa volumului este reprodus memoriul pe care Zilber l-a adresat lui Ceaușescu, cerîndu-i reabilitare și venituri mai mari. La o adică, ar fi luat-o de la capăt. Caracterul acestui comunist, așa cum reiese din memorii, poate provoca repulsie. Totuși Șerbulescu-Zilber a fost un om inteligent și subtil posedînd și talent literar. Este extraordinară reproducerea de către el a relatării faptelor unui criminal, victimă inocentă a justiției la început, răzbunător apoi, care-și narează faptele în limbaj de proces verbal învățat pe la multele audieri și cercetări penale.

Se poate trage concluzia că, așa cum era, Belu Zilber a nimerit din întîmplare (el accentuează puterea destinului, a „ței" care l-a tras inevitabil spre nenorocire) în pușcăriile tovarășilor săi. Putea să fie invers, să se numere printre acuzatorii altora și să fi făcut parte din CC și sub Dej, și sub Ceaușescu și să crape bătrîn și îmbuibat, sub îngrijiri, la Elias. În ce ne privește, o astfel de biografie ne-ar fi lipsit de interesanta și pilduitoarea lui mărturie.

În zilele în care a apărut cartea lui Zilber despre „ce și cum" își făceau comuniștii chiar între ei, chiar la „vîrf", alte vîrfuri comuniste își cer achitarea cu o lipsă de rușine stupefiantă. Adică de ce stupefiantă ? În fond pentru un mare activist viața altuia nu înseamnă nimic. Asta ne învață și Belu Zilber.

stop-cadru

Elegia sudurii fisurate

Volumul de debut al lui Dorin Popa **„Utopia posesiunii,** Ed. Junimea, 1990) se constituie într-o alternativă firească a drumului lăuntric în fața zadarnicelor explorări în lumea exterioară — repliere în lumea interioară ce se vrea nu atît act de deplină cunoaștere, cît de împăcare, de confort spiritual, întrucît cufundarea în propria subiectivitate are aici sensul integrării în imperiul spiritului. În alternanța notațiilor care vizează sinele cu cele care vizează exteriorul, zgomotele realității (chiar filtrate) intră în conflict cu cele ale conștiinței („nu încerc să-mi pun tampoane în ureche / împotriva glasurilor interioare" — **patimi arzinde la căpătîi**), așa încît poemul devine un „ochean întors" diafan, prin care poetul (ca ființă spirituală) îl studiază și îl interoghează pe (om ca ființă ontologică) asupra propriei identități. Universul ontic exterior nu mai poartă amprenta rinduielii, nimic nu mai sugerează poetului durabilitatea, și singura șansă de supraviețuire rămîne reintoarcerea în sine.

Secțiunea secundă a volumului **(Tentativă de spovedanie)** are drept motto cuvintele lui Parmenide, „Ori de unde aș începe, substratul comun este Ființa ; căci tot acolo voi reveni întotdeauna". La acest gînd al filosofului despre ființa care „nenăscută fiind, aceasta este și nepieritoare, întreagă, neclintită și fără capăt ; nici nu era, nici nu va fi, de vreme ce este acum laolaltă, una și neîntreruptă", am adăuga cuvintele lui Platon, care a întemeiat o subtilă dialectică, arătînd, în dialogul **Parmenide**, că „ființa participă la neființă și neființa la ființă". Poemul **sudură** sesizează dinamica efortului de consubstanțializare ființă-ființare : „glasuri vinovății sfîșieri... / încă un veac prin viața mea de m-aș tîri / aceeași bătălie pierdută — / același semn de întrebare / același tărîm de neatins mi-aș fi..." În pendularea către cei doi poli (ființă-ființare), acul balanței este sinele, cuvîntul „sudură" avînd sensul metaforic răsturnat, deoarece este o fatalitate ca între ființă și ființare să nu existe omogenitate. Deasupra radicalului sudurii stă semnul minus, cu sinele în postura de coeficient al trăirii ființării, considerată drept o ipostaziere dramatică a cunoașterii, pe care poetul o simte că împresoară sufletul : „amînările / mă apropie de-un cer nevăzut / dar mă împiedic / și mi se face teamă / că acul balanței ar putea / să încline o clipă, / din indiferență, spre inima mea". Întrezărirea unui destin ratat îl determină să creadă că auto-des-ființarea ar fi mai suportabilă decît tragedia pierderii ultimului tren al vieții : „am pierdut biletul norocul tinerețea / și de mult nu mai visez frumos / că-mi ridic zilele".

Geografizarea destinului o întîlnim în poemul **fisuri**, unde sudura ființei este măcinată de fisurări : „cărările ce nu duc nicăieri — ale mele sînt / ale mele sînt neîmpăcările toate". Identitatea cu sine rămîne o virtualitate, în timp ce metamorfoza și alteritatea sînt actualizate mereu („apele mele tulburi neizbăvite / poartă trupurile ce m-au purtat / memoria, tristă, aduce la țărm / răni fragile vii / ce se înecă în propria lor spaimă" — **elegie**). Numele, ca emblemă exterioară, e singura identitate precisă, însă și el este eclipsat de această perpetuă metamorfozare. Monologul compensează prin discursul său o existență care nu mai este viabilă, ci se citește asemenea unui text străin, viața fiind substituită cu lectura vieții : „mi-amintesc : proaspăt recrut înfășat în ziare și reviste / în spălturile unor ediții rare mă hrăneam cu zaț proaspăt... / și tata luîndu-mă cu landoul de la tipografie /.../ «na mă, ți-am adus straie noi / că umbli ferfeniță» și mi-a întins «mitrea cocor» / și un volum de mihai beniuc ambele prefațate de / roland barthes // închid stiloul : în seara asta voi sta cu dinții încleștați / linia dinților — ultima baricadă /.../ tremurînd în cele din urmă invit la dans — într-un voluptuos / blues al moralei — una din poeziile mele" **(autoportret cu filele tăiate)**. Experiența dezolantă a unei crize de creștere are însă tensiunile ei pozitive, datorită dinamicii virstelor spirituale, care poate păstra conștiința unui mod superior de a fi : „între mine și bibliotecă distanța crește / stiloul singerează puternic — cerneala mă aduce-n simțiri / plăminii trăiesc în beatitudine / zăresc un oraș de argint...". Totul se dovedește a fi o falsă imagine, deoarece bibliopolis-ul nu reprezintă o însumare integrantă ; axiomele neglijează ființa sensibilă iar periplul existențial este infuzat de realitate. A analiza ființa înseamnă a studia omul, pe de o parte, și existența, pe de altă parte, dar raportul om—existență e dificil de sintetizat. Limbajul este uneori mai adînc decît o idee — incapabilă de a-l urmări în profunzime — și nu întîmplător se îndreaptă poetul spre Logos ca spre un liman al speranței, care să-l ajute în calea ce urmează s-o străbată simultan spre esența ființei și a existenței și, implicit, spre sine.

„Omul de hîrtie" conturat în **autoportret cu filele tăiate** și-a dorit mereu făptura integrală, nescindată în dimensiunea ontologică, în și prin care pulsează, latura spirituală fiind definitorie și esențială, desigur, dar nicidecum singura. Așa se explică faptul că, deși prezentă pretutindeni, dimensiunea spirituală nu poate fi împlinită în și printr-un dialog numai cu sine („stau și privesc neclintit / nu mă pot desprinde o clipă / o, de mi-aș putea întoarce / de la mine fața !!" — **elegie**). Ființa va proceda, așadar, la o exprimare de sine și atinge maxima profunzime în și prin faptul iubirii, care smulge spiritul din indiferența „co-existenței" și devine necesitate sau destin. Însă iubirea este totodată mișcare și repaos, fisurare în clipa de cumpănă a unificării („dacă tu ai veni... // în cumpănă ar sta lumile toate / la mare distanță, la mare distanță / de visul meu / visurile mele ar pieri. // dacă tu ai veni / aș pierde și ceea ce n-am avut niciodată / străine ar fi clipele mele / străin plînsul meu / străină viața mea" — **amînări, contorsiuni, amînări**), totul fiind supus unei condiții oximoronice. Unificarea naște, multiplicarea sudează și reciproc, unificarea sudează, multiplicarea naște, întrucît cel ce se ivește „se contopește", iar cel ce „se contopește" se ivește expansiv. Totuși, ființele se alipesc una de cealaltă respectîndu-și forma și alcătuirea : „acum iubesc apusul / lumina lui în care ne topim / că două lumînări de geamănă ceară" **(povestea cea mai simplă)**. Fisura nu poate exista decît tot în ceva care a fost sudat prost : ea este o aparentă sudură iar sudura înseamnă, de fapt, o autentică fisură. Destrămarea limitelor și prăbușirea vechilor ziduri separatoare („atîta am privit în gol atîta am privit / că ziduri trainice mă înconjură..." — **undeva într-un colț, uitat în gheara subțire a sfîșierii**), petrecute în momentul depășirii hotarelor sinelui, i-au relevat poetului, pentru o clipă, întemeierea ființei. În fond, sfîșietoarea poezie a volumului este cuprinsă în această clipă, ca într-o fărîmitură dulce, ruptă, totuși, dintr-o pîine mucezită.

Poezia lui Dorin Popa este devastată de o tînjire metafizică, de experiențe consumptive ale spiritului ; ființa își apare sieși ca o uzurpare, această tragică impostură fiind confirmată atît din partea lumii celeste, cît și a celei telurice. În pofida unor versuri neconvingătoare („singur eu / nu mă îngrozesc / de multele mele / condamnări la moarte" ; „nici dumnezeu nu mă poate salva / din ghearele mele" ; „mă agăț de reverie / ca de fusta mamei"), a repetatelor exclamații **(aaah, oho, o)** și a reluărilor de cuvinte, patetismul vital al confesiunii, rostirea precipitată și spaimele închipuirii nu sînt alterate. Sumă de ezitări și halucinații, de vitalitate pîlpîindă și meditație gravă, volumul de debut al lui Dorin Popa, dedicat celor înfrînți, denotă o durere acutizată a existenței spirituale.

Vasile Spiridon

N. Steinhardt — fascinația inteligenței

Îl cunoscusem pe N. Steinhardt, — schimbînd doar cîteva fraze cu el, — pe culoarele redacției „Revista Fundațiilor Regale", cînd cumplitul marasm al războiului își trăia agonia. Îi apreciasem profunzimea și erudiția articolelor lui din cea mai prestigioasă publicație a vremii, unde își dădeau întîlnire penele măiestre ale epocii și ne era o carte de căpătîi, nouă celor care părăsisem de curînd băncile Universității din București.

...Labuntur ani ! Fiecare în acea perioadă de beznă și-a urmat drumul sinuos al destinului împovărat de nebănuite stavile. Al lui N. Steinhardt poate mai înnămolit în suferință ca al multora. Dar, în acele zile picloase ale anului 1970, în lungile ore de zăbavă cînd am tradus împreună o selecție din operele lui Alain, pentru editura Minerva, am avut prilejul să-l „descifrez" mai îndeaproape, să-l cunosc cu al săi perimetri mu tip i de autenticitate. Reîntîlnirea spirituală de acum cu N. Steinhardt a fost o revelație, cu atît mai mult întrucît nu știam nimic din trecutul lui recent, nici de activitatea sa literară de peste bolta anilor de cînd nu-l mai văzusem. M-a stăpînit atunci un simțămînt oarecum asemănător acelui ce-l simțisem cînd asistasem la cursurile lui Nicolae Iorga în primele luni de studenție la Facultatea de Litere din București în toamna lui 1933. Bogăția cunoștințelor marelui dascăl era uriașă, — deconcertantă pentru un neofit — și la început mi s-a părut cu neputință să-l pot urma pe drumurile lui elevate. La fel și cu „nenea Nicu". Avea o cultură cu o paletă de asimilare incredibilă. Cele mai varii discipline umanistice — pe toată gama artelor frumoase, literatura, plastica, muzica, dramaturgia, baletul — le străbătuse cu nesaț, știindu-le potecile cele mai întortocheate. Își însusise temeinic operele de seamă ale culturii clasice și contemporane. Nu mai pomenesc de marile lucrări filozofice și Biblia ce-i devenise familiară, citîndu-o cu nespusă plăcere, parcă o știa pe de rost. Te uluia cît de informat era și cu ultimele date ale științei, fie că-ți pomenea de astronomie sau genetică, de biologie sau fizică. Citise operele lui Gauss și Einstein, ale lui Heisenberg și Frederic Hoyle, precum și ale multor alți savanți notorii. Și le prinsese miezul gîndirii. Avea o memorie prodigioasă. În scris ca și în vorbirea obișnuită, cuvîntul era totdeauna pentru el calcat pe idee cu acuratețe inconfundabilă. Un veritabil renascentist contemporan.

Omul însuși era fermecător. Nu împlinise 60 de ani și mi se părea în plină vigoare spirituală și chiar biologică, deși nu fusese scutit de furcile caudine ale regimului comunist și ieșise din grele încercări cu bogate rodiri sufletești ducîndu-l la limanul creștinismului. Mai degrabă mărunt de statură, dar cu mișcări vioaie, chiar repezite, cu gesturi brusc întrerupte, parcă dialoga permanent nu cu cel sau cu cei din preajma lui, ci cu un interlocutor invizibil drag care-l însoțea pretutindeni. Fascinantă îi era și privirea. Te atrăgea ca un magnet. Pătrunzătoare, șăgalnică, ironică, vag bănuitoare. Un adevărat laser binefăcător. Ea grăia la fel ca verbu-i scînteietor. Dar alții mai pricepuți ca mine și care i-au fost aproape în grelele lui momente de restriște — și-au fost destui — i-au prins în cuvinte mai alese ființa-i de excepție, conturîndu-i pe merit personalitatea ce onorează literatura română contemporană. La popasul a doi ani de cînd a trecut în lumea umbrelor, N. Steinhardt, — și prin atîtea din eseurile lui, uluitor premonitorii, — se află poate mai mult ca oricînd printre noi.

Alexandru Baciu

fragmente dintr-o etică a autorului

Despre naturaleța sfințeniei (II)

IUBIREA LA COPII. IUBIREA LA POEȚI. IUBIREA LA SFINȚI După cum spune toată lumea, poetul e și-un fel de copil. Dar — accentuez eu — **un copil-viril.**

În majoritatea zilelor vedem lumea numai **din spate.** (Sfinții Părinți numesc pe toate cele văzute „spatele lui Dumnezeu"). **Față-n față** o vom vedea doar mai apoi. Pînă pe la șapte ani însă, putem privi lucrurile și **din profil.** (Din profilul lor meta-fizic). Copilăria — în mod natural, spontan — duce ființe și obiecte dincolo de funcționalitatea și de materialitatea lor și, din acest motiv, ea este prin definiție apocaliptică. Nu numai jucîndu-se, dar pur și simplu vorbind sau privind, copilul salvează lumea.

Poetul are și el, de multe ori, numai și numai cei șapte ani de-acasă, însă, în cazul său, această atemporalitate se leagă — paradoxal — de atributele bărbăției. El este bun de sămînță și pus mereu pe însămînțat. Și cred că orice pămînt — să-mi fie iertat entuziasmul — îl poate fi bun. Nu există (la modul definitiv) pămînt secetos, pămînt bătătorit sau stîncă. Oricum, poetul încearcă să tragă cu plugul și în piatra seacă a cotidianului mizer și pe drumul bolovănos al conștiinței mizeriei sale interioare.

Părintele Cleopa ne învață (în **Convorbiri duhovnicești,** vol. 1) : „...de aici de pe pămînt omul poate vedea pe Dumnezeu, însă în chip tainic, prin cei doi ochi ai sufletului. Cu un ochi îl vede pe Dumnezeu din zidiri, adică prin contemplarea duhovnicească a creației, a tuturor celor făcute... Cu al doilea ochi îl vede pe Dumnezeu prin împlinirea poruncilor Lui și prin simțirea duhovnicească a inimii." Sfîntul Vasile cel Mare spune în această privință că, „cu cît sporește omul în cugetarea sau contemplarea naturală a zidirilor, în aceeași măsură sporește în credință și în dragostea de Dumnezeu". **Poet și copil, copil-viril,** aceste moduri de a fi nu sînt doar rudimente de sfințenie. Sfîntul vede și el prin transparența realității de aici — Realitatea, iar rugăciunea sa este modul bărbătesc de a mai scoate la Lumină curățenia lumii.

Rugăciunea e unul din modelele de adîncime ale celui ce se ocupă cu scrisul, cu cititul sau cu gîndirul, așa, în general (fie el gînd științific sau gînd literar). Scriitorul duce obiectele lumii dincolo de ele însele, păstrîndu-le în același timp așa cum sînt : aici, aproape, pipăibile, — căci **ele** trebuie salvate și în nici un caz acel dincolo care nu este altceva decît însuși „spațiul" salvării. Sfîntul, preotul, credinciosul se roagă pentru binele întregii lumi de ființe, pentru sănătatea fizică și spirituală a realității umane. Poemul, pictura, gîndul pot fi slujbă și liturghie. Și prin ele ne putem (re)cîștiga capacitatea de a presimți Lumina Duhului Sfînt care coboară în cele mai umile, mai funcționale, mai „murdare" obiecte, concepte sau ființe. Poemul, și el poate înduhovnici. Orice obiect făcut de om (repetînd în fond atmosfera Raiului, încercînd s-o refacă) trebuie dus la judecata de Apoi cît mai curat. Să fim conștienți de faptul că lucrurile lumii sînt pline de nostalgia Apocalipsei, că există o dorință (absolut naturală) de META — în toată realitatea (fizică sau psihică). Căci „zidirea toată suspină, așteptînd înnoirea firii omului". (Rom. 8, 22—23). Întreaga zidire duce lipsă de poem, de gînd înalt, de rugăciune și de liturghie.

Se poate conchide că pentru modalitățile existențiale și profesionale ale scriitorului viața călugăriei și temporalitatea sacră a liturghiei pot fi MODELE reale. Nu încercăm să dovedim nici mai mult nici mai puțin decît atît. Sfințenia este un capăt de drum într-o experiență comună oricărui om. Indiferent de locul său de viață, indiferent de concepțiile sale sau de conștientizarea acestei afinități fundamentale. De fapt, în oricine așteaptă latent un sfînt.

Cristian Popescu

Post-scriptum. Vrem din nou să amintim cititorilor noștri și lui Caius Dobrescu că așteptăm procesul pe care acesta a promis că-l va intenta domnilor George Popescu și Marin Sorescu. Rugăm pe această cale redacția revistei „Ramuri" să facă precizări în legătură cu — posibilul — volum de debut al numitului C.D. În cronica apărută anul trecut în revista craioveană nu era (de exemplu) specificată editura care ar fi scos „cartea". Așteptăm cu tot interesul. Oricum : Caiuse ! nu ne deziluziona ! Rămîi ce-ai fost dintotdeauna : un combatant, un adevărat luptător ! Fii bărbat ! LA CREMENAL CU EI ! LA CREMENAL ! ! !

ACADEMIA — 125

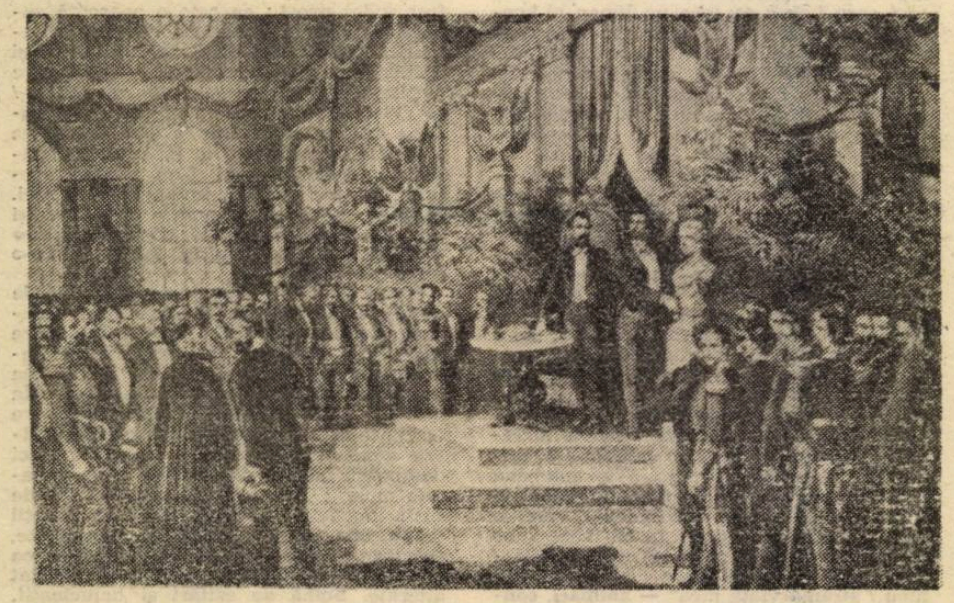

Prima şedinţă — 1867

● Primul mare act de cultură realizat după Unirea Principatelor a fost înfiinţarea **Societăţii Literare Române.** Decretul dat de Locotenenţa Domnească, la 1 aprilie 1866, îi menţionează scopul : „De a determina ortografia limbii române, de a elabora gramatica limbii române şi de a începe şi realiza lucrarea dicţionarului român". Prin alte două decrete au fost numiţi cei 21 de membri care aveau să înceapă activitatea instituţiei. Aceştia au fost : Vasile Alecsandri, Vicenţiu Babeş, Gheorghe Barițiu, Ioan Caragiani, Timotei Cipariu, Dimitrie Cozacovici, Ambrozie Dimitrovici, Ioan Heliade Rădulescu, Iosif Hodoş, Alexandru Hurmuzaki, Nicolae Ionescu, August Treboniu Laurian, Titu Maiorescu, Ioan Massimu, Gavril Munteanu, Constantin Negruzzi, Alexandru Roman, C.A. Rosetti, Ioan Sbiera, Constantin Stamati şi V. A. Urechiă. Prin aceste numiri s-a ţinut seama ca toate provinciile româneşti aflate vremelnic sub stăpînire străină, să fie reprezentate în noua organizaţie culturală, a cărei contribuţie la lupta începută pentru dezrobirea neamului avea să fie considerabilă.

La 1 august 1867 Societatea şi-a început prima sesiune, în care au fost votate statutele şi s-a hotărît noua denumire : Societatea Academică Română. Şedinţa inaugurală s-a ţinut „sub preşedinţia Dlui I. Eliade, cînd s-a început a se lucra la înaintarea literelor şi ştiinţelor între români" — cum se menţionează în protocolul respectiv.

ACTIVITĂŢI

● Primele lucrări ale Academiei au fost : **Ortografia română,** introdusă în anul 1867 ; **Gramatica română,** elaborată în 1869 şi **Dicţionarul limbii române,** apărut în două volume, în anii 1871—1876. La 30 martie 1879 Societăţii i s-a dat numele definitiv : ACADEMIA ROMÂNĂ, fiind legiferată ca institut naţional, a cărei activitate urma să se desfăşoare în trei secţii : 1 — **Literară** (literatură, artă, filologie şi filozofie) ; 2. — **Istorică** (istorie, geografie şi ştiinţe sociale) ; 3 — **Ştiinţifică** (ştiinţe teoretice şi aplicate). Din anul 1868 şi-a început apariţia publicaţia **Analele Societăţii Academice Române,** prin care se făceau cunoscute toate lucrările Secţiilor, precum şi dezbaterile din sesiuni şi discursurile de recepţie ale noilor membri aleşi. Din anul 1868 membrii Academiei n-au mai fost numiţi, ci aleşi. Primii academicieni aleşi (la 16 septembrie 1868) : Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Sion şi Al. Papiu-Ilarian. Primii medici aleşi (1871) ca să facă parte din rîndurile membrilor Academiei, au fost : Anastasie Fătu şi Nicolae Kretzulescu.

În şedinţa de la 2 aprilie 1884, plenul Academiei a hotărît realizarea dicţionarului **Etymologicum Magnum Romaniae,** însărcinînd pe B. P. Hasdeu cu această muncă. În zilele următoare a prezentat plenul lucrării, care a fost aprobat. Primul volum a apărut în anul 1886, iar volumele II, III şi IV, în următorii doi ani.

Academia şi-a avut primul sediu în palatul Universităţii, iar din 1890 în imobilul său propriu, din Calea Victoriei, unde se află şi în prezent.

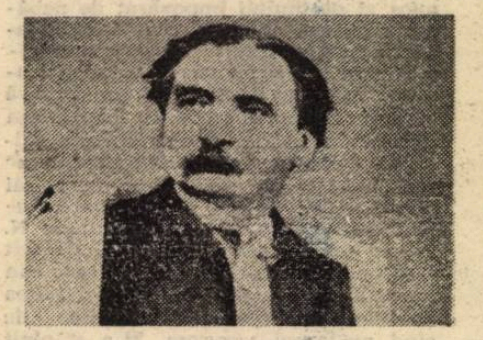

Ion Heliade Rădulescu

Analele Academiei, 1868

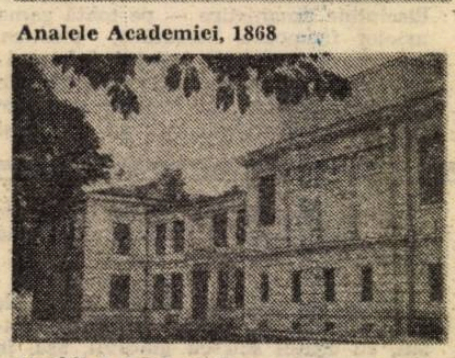

Imobilul Academiei

PREMIILE

● Academia Română a avut, în secolul trecut (1867—1900), 118 membri (activi şi corespondenţi). În fruntea acestei instituţii s-au aflat, ca preşedinţi (1867—1900) : I. Heliade-Rădulescu, August Treboniu Laurian, Nicolae Kretzulescu, Ion Ghica, Dimitrie A. Sturdza, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu şi Petru Poni. Pentru stimularea activităţii membrilor săi, Academia a instituit, de-a lungul anilor, mai multe premii. Primul dintre aceste premii, în valoare de 300 de galbeni, i-a fost acordat, în luna aprilie 1868, lui Timotei Cipariu, pentru **Gramatica limbii române.** Acesta a fost cel dintîi premiu literar cunoscut la noi. În anii următori, Academia a primit mai multe donaţii destinate instituirii de premii. Cu fondurile respective au fost repartizate 24 de premii numai pentru literatură, cele mai importante fiind : Premiul Alexandru Ioan Cuza, Premiul E. Zappa, Premiul Hurmuzaki, Premiul Heresecu-Năsturel şi Premiul Adamachi. Pînă la sfîrşitul secolului trecut, Academia Română a acordat aceste premii la 34 de scriitori, iar în anii 1901—1948, alte 181 de premii, pentru 151 de scriitori. Se înţelege deci că unii dintre scriitori au primit mai multe premii. Printre scriitorii premiaţi s-au aflat şi 9 scriitoare. Prima a fost Elena Sevastos, care a fost recompensată de Academia Română, în 1895, pentru volumul **Nunta la români.**

Au fost premiaţi toţi marii noştri scriitori, de către Academie ? Nu. Pare de necrezut, dar au rămas mulţi scriitori de seamă neonoraţi de această instituţie cu premii literare. Menţionăm numai cîteva nume : Tudor Arghezi, Calistrat Hogaş, Victor Eftimiu, Ion Barbu, George Bacovia, Ion Minulescu, Gib Mihăescu, I. Al. Brătescu-Voineşti.

Dintre premiile acordate pînă la Unirea de la 1918, menţionăm cîteva care demonstrează că Academia Română a urmărit permanent scoaterea în evidenţă a operelor dedicate drepturilor românilor de pretutindeni şi a cuvenitei lor uniri între aceleaşi hotare : Gr. G. Tocilescu — **Imperatorele Traian ;** B. P. Hasdeu — **Cărţile poporane ale românilor ;** P. S. Aurelian — **Ţara noastră ;** Vasile Alecsandri — **Despot Vodă ;** N. Densusianu — **Revoluţia lui Horia ;** T. Văcărescu — **Luptele românilor ;** A. D. Xenopol — **Istoria românilor ;** E. Brote — **Cestiunea românilor în Transilvania şi Ungaria;** Gheorghe Murgoci-Munteanu — **România şi ţările locuite de români ;** Ion Rusu-Şirianu — **Românii în statul ungar ;** Silviu Moldovan — **Ardealul.**

Ce a însemnat Academia pentru Unire ne-o spune Delavrancea, în şedinţa de la 2 septembrie 1916 : „Academia Română a avut ca scop fundamental unitatea morală şi materială a românilor de pretutindeni. Prin ea am văzut necontenit, de o jumătate de veac, imaginea virtuală a României Mari. Ea, simbol premergător al aspiraţiilor noastre, a izbutit să întreţină flacăra unui patriotism integral, care nu recunoştea hotarele artificiale ale României, ci, sălt'nd peste Carpaţi, înfrăţea pe cei ce erau fraţi de drept".

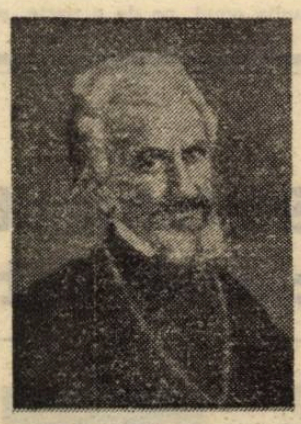

Timotei Cipariu

Elena Sevastos

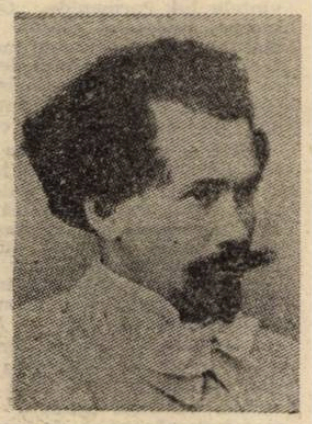

Delavrancea

BIBLIOTECA ŞI EDITURA ACADEMIEI

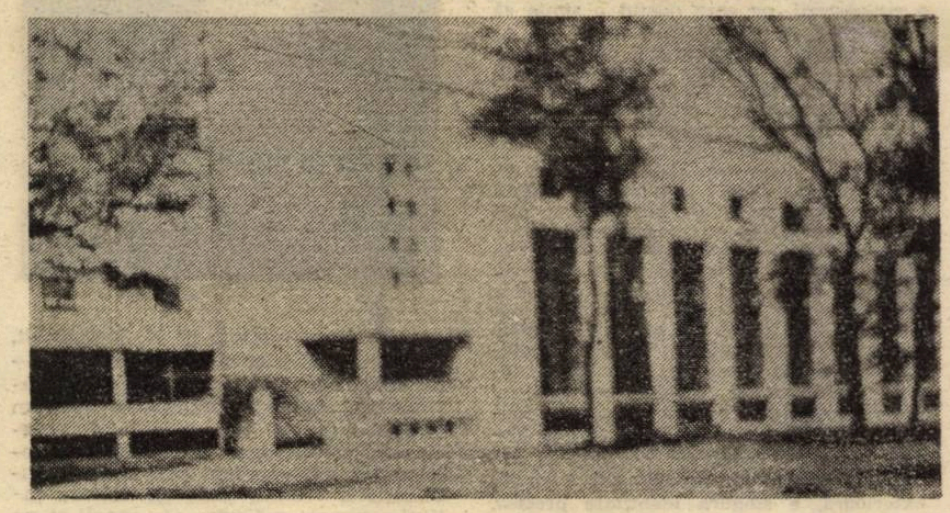

Imobilul Bibliotecii

● La 1 august 1867 Societatea Academică — Academia Română de azi — şi-a inaugurat biblioteca pe care şi-a agonisit-o din donaţiile membrilor săi şi din puţinele colecţii de cărţi şi manuscrise preluate de la Colegiul Sf. Sava şi de la Mitropolia din Bucureşti. Printre iniţiatorii înfiinţării noii instituţii se află : Mihail Kogălniceanu, Alexandru Odobescu, Ion Ghica, Timotei Cipariu, George Barițiu şi August Treboniu Laurian. În decursul anilor, tezaurul Bibliotecii a crescut considerabil, ajungînd la mai mult de opt milioane de : cărţi, ziare, publicaţii periodice, manuscrise, gravuri, desene, fotografii, hărţi, monede, medalii, sigilii — ceea ce a făcut ca Anuarul UNESCO (1984), să clasifice Biblioteca Academiei Române ca fiind una dintre cele mai mari biblioteci publice din lume.

Sediul Bibliotecii se află în imobilul din Calea Victoriei, construit corespunzător nevoilor sale de atunci, şi inaugurat la 5 iunie 1937.

Editura Academiei şi-a început activitatea în anul 1868, publicînd, mai întîi **Analele** şi apoi : dicţionare, opere privind istoria, literatura, arta şi cultura poporului român, precum şi ediţii din operele clasicilor. Pînă în prezent Editura Academiei a publicat peste patru mii de volume (în limba română şi în limbi străine).

HASDEU, VLAHUŢĂ, SADOVEANU ŞI ACADEMIA

● Trei „episoade" nedorite din activitatea Academiei Române :

1. În şedinţa de la 16 aprilie 1883, Bogdan Petriceicu Hasdeu (ales membru la 13 septembrie 1877) îşi prezintă demisia, „ca urmare a unor critici care i s-au adus de către colegii săi din acest înalt for cultural". Demisia se pune la vot, dar este respinsă în unanimitate, „deoarece academicienii sînt aleşi pe viaţă, ba şi după moarte, cînd sînt prezenţi în Academie prin efigie". În motivarea respingerii se mai menţionează : „Domnul Hasdeu şi-a dat demisia dintr-un moment de vivacitate, dar fiindcă a primit să intre în Academie, este ţinut să rămînă aici, pe locul ce ocupă cu atîta ilustraţiune". Şi astfel supăraciosul academician a rămas mai departe membru activ al Academiei. Cine s-a aflat în fruntea acestei respingeri ? Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, V. A. Urechiă şi George Barițiu.

2. La 11 aprilie 1893, scriitorul Alexandru Vlahuţă este ales membru corespondent al Academiei Române. Dar, surpriză mare. Noul ales respinge onoarea care i se face, publicînd în ziarele bucureştene motivaţia respectivă. Ce se întîmplase ? Vlahuţă depusese, la comisiile de premiere ale Academiei, în anii 1887 şi 1888, volumele sale atunci apărute : **Nuvele** şi **Poezii.** Ambele scrieri au fost respinse însă de la premiere. „Ce să caut eu acolo ? — spune Vlahuţă ; scrierile mele sînt proaste şi n-au fost premiate. Mai bine rămîn afară, de unde se vede mai bine şi mai departe". La 22 martie 1893 Academia,

ROMÂNĂ
de ani —

ca să nu se lasă pusă în minoritate, dă un nou vot : „Față de cele publicate de domnul Vlahuță, îl considerăm neales". Așadar Vlahuță a fost academician numai 11 zile. Îndreptarea vine în anul 1900, cînd Academia îi premiază volumul **Clipe de liniște** ; în 1902, volumul **România pitorească**, și în 1919, volumul **Poezii.**

3. Susținut cu admirație de Titu Maiorescu, prozatorul Mihail Sadoveanu a fost premiat de Academia Română, în anul 1905, pentru volumele **Șoimii** și **Dureri înăbușite**, iar în 1906, pentru **Povestiri.** La 24 noiembrie 1907 apreciatul scriitor concurează din nou la premiere, prezentînd Academiei volumul **Mormîntul unui copil**, scriere valoroasă, care ar fi putut obține premiul pentru proză, dacă nu s-ar fi opus... același Titu Maiorescu. De ce ? Academia hotărîse introducerea lui î, prin â, la scrierea unor cuvinte, dar Sadoveanu nu ținuse seamă de această hotărîre și scrisese, în cartea respectivă, numai cu î — chiar și în cuvîntul romîn. „Pentru acest motiv — spunea Maiorescu în raportul său — cartea domnului Sadoveanu nu poate fi premiată, nefiind scrisă cu ortografia Academiei". Volumul n-a fost premiat deci. Și n-a fost nici o supărare. Maiorescu nepierzînd, din cauza aceasta, prețuirea lui Sadoveanu.

Un al patrulea „episod" ar putea fi socotit „cazul Lovinescu". În ședința de la 26 mai 1936, Eugen Lovinescu (avea 20 de volume publicate), urma să fie ales membru activ. Rezultatul dezbaterilor : 14 voturi pentru și 14 voturi contra alegerii sale. Conform regulamentului, scriitorul neales, dar nici respins, urma să se prezinte încă o dată cu cererea de alegere, în sesiunea următoare. Dar Lovinescu, deși a fost rugat de toți prietenii săi să candideze din nou, a refuzat, rămînînd, pentru totdeauna, neacademician.

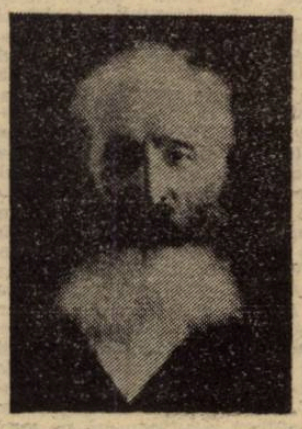

Hasdeu

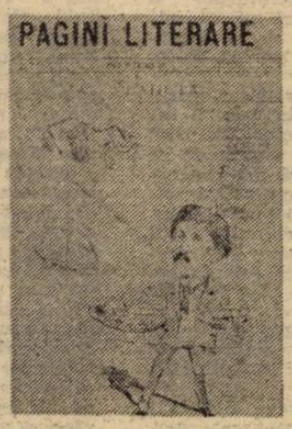

Vlahuță

Sadoveanu

ACADEMICIENELE

● Timp de aproape șase decenii — din 1867 și pînă în 1925 — Academia Română n-a avut în rîndurile membrilor săi nici o femeie, deși în această perioadă s-au remarcat, în multe domenii de activitate, un număr însemnat de virtuale candidate la demnitatea respectivă. În sesiunea din luna iunie 1925, nedreapta „tradiție" a fost întreruptă, prin alegerea primelor femei, ca membre onorifice : Elena Văcărescu și Anna de Noailles, propuse de Mihail Sadoveanu și de Octavian Goga. Elena Văcărescu a obținut atunci 19 voturi pentru și 2 contra, iar Anna de Noailles, 15 pentru și 3 contra. Acestea au fost deci primele femei ajunse sub cupola Academiei Române — dar numai cu titluri onorifice. Prima femeie aleasă membră activă a fost savanta Raluca Ripan, căreia i-au fost recunoscute astfel meritele pe tărîmul științei românești. Distinsa savantă avea, atunci, peste două sute de lucrări de specialitate (chimia). Alegerea ei a fost făcută la 2 noiembrie 1948, cu unanimitate de voturi.

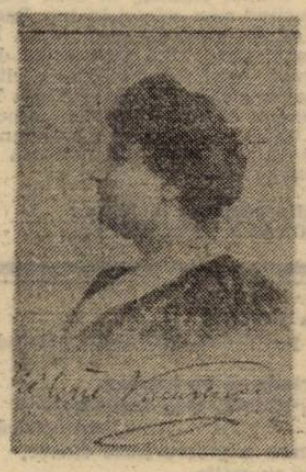

Elena Văcărescu

Anna de Noailles

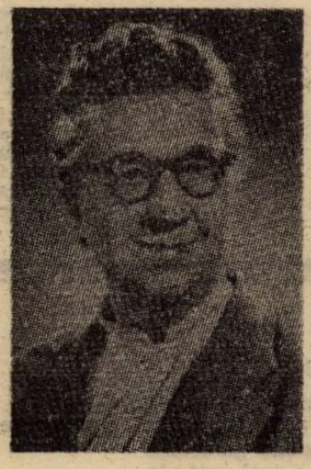

Raluca Ripan

DISCURSURILE DE RECEPȚIE

● Încă de la începuturile sale, Academia Română a introdus în ședințele sesiunilor **Discursurile de recepție** ale membrilor recent aleși, aceștia vorbind despre marii oameni de cultură și știință ai neamului nostru, despre istoria poporului și despre arta și obiceiurile sale. Cîteva dintre aceste Discursuri :

Alexandru Papiu Ilarian : **Viața, operele și ideile lui Gh. Șincai** (1869).
A. D. Xenopol : **Mihail Kogălniceanu** (1895).
Duiliu Zamfirescu : **Poporanismul în literatură** (1909).
Nicolae Iorga : **Două concepții istorice** (1911).
Delavrancea : **Din estetica poeziei populare** (1913).
Octavian Goga : **George Coșbuc** (1923).
Mihail Sadoveanu: **Poezia populară** (1923).
George Enescu : **Despre intrarea muzicii la Academia Română** (1933).
Lucian Blaga : **Elogiu satului românesc** (1937).
Lviu Rebreanu : **Laudă țăranului român** (1940).

Am făcut această selecție din lista celor 21 de Discursuri ținute în secolul trecut și 63 în prima jumătate a secolului nostru (1869—1946).

Documentar de Ion Munteanu

petre bucșa

Reazemă-ți tîmpla

Nebunateca iubire de mai an
acum e doar zvonirea unui cîntec vechi,
lumină nelumească ce-a pierit demult.

Tu reazămă-ți tîmpla de trunchiul
salcîmului
ce-ți străjuie, ca un ostaș, în poartă,
ascultă foșnirile vîntului cutremurîndu-i
frunzarul
și minunează-te de jocul mut
al stelelor prin iarba-nrourată.

De prea multă vreme ești singur !
Mersul ți se împleticește sub
sclipătul lunii.
De nicăieri n-adie măcar vreo întrebare.

Fiecare pasăre își cunoaște
locul alinării
cînd pogoară-n lume înserarea.
Numai tu nu ți-l știi,
de parcă te-ai afla pe un alt tărîm
unde totul este-ndesrămare.

Curînd copacul nopții se va-nclina-n
spre ziuă
și-un vînt bătînd în roșu se va stîrni
în preajmă.
Tu însă reazămă-ți tîmpla de trunchiul
salcîmului
ce-ți străjuie, ca un ostaș, în poartă
și prefă-te că n-auzi timpul cum trece
lent prin tine
precum un bocet straniu venind din
depărtări.

Înserare cu arome de brume

Această înserare de toamnă
cu îmbătătoarele ei arome de brume,
cu stelele ce se zdrumică-n prunduri
aminte-mi aduce de chipul tău fraged
pe care năvalnicul vuiet al singelui
mi l-a sublimat — ca pe un elixir —
în auritul potir al memoriei,
ca pe o lacrimă zvîntată într-un vers
de iubire...
Și, doamne, cît de departe,
cît de departe ești tu
în această înserare de toamnă tîrzie
cu îmbătătoarele ei arome de brume !...

Acum nu mai pot să n-aud

Acum nu mai pot să n-aud
foșnetul ierbii ce-ți sfințește
cu rouă ne-nceputa rotunjimea gleznei;
prea mă îmbată gustul de furtună
văratecă
de pe buzele tale
și veșnicia clipei cînd te am în brațe.
Și nu mai vreau să mă gîndesc
la soarele ce-mi va apune mîine,
ci doar la nevinovăția ce
te-ndumnezeiește,
la fericirea asta de-o clipită
dată de zeii buni amîndurora.

Nici un răspuns

In căutarea iubirii ce o am pierdut
gîndul mă singeră de-atîta durut
și-ngenunchează stingher la răscruci
întrebînd : Doamne, unde mă duci ?
Și pentru ce vrei dinadins să mă pierzi
ca pe un abur spulberat în amiezi ?

Dar întrebările acestea-s
zadarnice-acum !...
Nici un răspuns nu se-arată dinspre
zarea de fum...

Sufletul însă

Văzduhul acesta negriu mă apasă
ca o lespede, ca o șenilă
și tot mai mult simt cum m-absoarbe
lutul mizgos de care ni-e silă.

Sufletul însă îmi va rămîne
ca un licăr, sus, în zenit
unde mi l-am trimis să se cuminice
și de unde n-a mai venit.

letiția vladislav

O OARECARE NOAPTE ÎN AN

Noaptea, singura noapte în an, cînd trebuie să facă de pază la brudină, a început ca toate celelalte sute de nopți dinaintea ei.

La început a venit ciurda și clopotele vacilor se auzeau tocmai din pădure. Monoton din ce în ce mai strident, pe măsură ce se apropiau de sat. Laia a bătut toba, împărțind ultimele comenzi venite de la primărie. Sunetele tobei lui erau o adevărată muzică. Era singurul țigan din cătun și, ori de cîte ori bătea toba, aveai impresia că încearcă să rupă ceva din noi. Sălbatic suna toba lui, sălbatic și tandru, ca și cînd ai ține o inimă în mînă ; sau un fluture. Degetele atingeau aerul apoi toba, tam-tam, vibra începutul de noapte și ea simți, asta va fi noaptea anului, singura ei noapte cu sine însăși.

Felinarul cu petrol, așezat pe un stîlp de telegraf la ieșirea spre rîu, trimitea o lumină săracă. Mesteca pîinea adusă de maică-sa și se gîndea la Sam. Era cald afară, apăsător ca înainte de ploaie și undeva în sud, peste păduri, fulgera. „Sam este la New York", spuse. „Sam a plecat și nu se va mai întoarce niciodată." Dincolo de apă auzi pași, apoi cineva o strigă să vină cu brudina. Luă barca, era mai ușor de manevrat, deși mai periculos pe un așa întuneric, aprinse lămpașul și-l agăță de scîndura ce ținea loc de scaun, prinse lanțul de cablul ce lega cele două țărmuri și lăsă barca liberă. Simți cum lemnul taie apa ca un cuțit în carne vie, lumina felinarului se făcu din ce în ce mai mică și umbra necunoscutului de pe țărm din ce în ce mai mare. Barca se lovi de țărm și ea trebui să țină cablul cît mai strîns. „Vine ploaia ?" Nu îl vedea, era cu spatele la el numai vocea lui o atingea ușor, ca o pală de vînt. „Cine știe", răspunse și trase cablul spre capul bărcii. Din nou se auzi cum se rupe apa în bucăți, bo cîțiva stropi plesniră de-a dreptul peste picioarele ei. Lumina lămpașului venea din spate, așa că putu vedea fața necunoscutului de lîngă ea. Peste treizeci, cu barbă, blond sau roșcat. Slab. Nu avea decît un rucsac cu el. Și un băț. „Să mă apăr de cîini..." îl auzi spunînd și se miră cum poate cineva să ghicească gîndurile omului pe un așa potop de întuneric. „Sînt puțini cîini în sat, spuse, și care sînt, stau legați..."

Barca lovi pentru a doua oară țărmul. Sări afară și o legă cu lanțul de un stîlp. „Costă un leu, spuse, pentru săteni este mai puțin pentru străini un leu." Era curioasă să știe cine este și unde merge, de unde vine și de ce tocmai la trecerea aia s-a oprit și nu s-a dus mai jos sau mai sus unde erau poduri sau bărci cu motor. Aici nu era nimic. Pădure în toate părțile. De cînd s-a născut nu a văzut altceva decît pădure. De un verde albastru, vara de un verde-negru, iarna, puternică ca o vrajă plutind peste tot ceea ce stătea în umbra ei. Mai era și rîul, cu micile lui insule unde se făcea vara dragoste și iarna vinars la cazan, veșnic monoton, niciodată altfel decît în noaptea asta și în celelalte zile și nopți. „Lucrez în munte" răspunse necunoscutul și se trezi rîzînd amar, ca de o glumă nelalocul ei. „...pînă mîine dimineață am timp, continuă, abia atunci am un autobuz spre mină." Luă lămpașul din barcă și îl agăță în fața colibei. Lumina lui era mai puternică aici. Și mai blîndă. Abia atunci văzu ce ochi frumoși avea necunoscutul. Mari, rotunzi, albaștri. Peste păduri fulgera din nou și începu să tune. „...am ceva de băut", spuse, de parcă ar fi continuat o discuție de mult începută, „în colibă." Se așezară pe jos pe salteaua adusă de-acasă, singura mobilă din coliba de paie, iar ea scoase sticla cu țuică afară. „Noroc" spuse, „nu am pahare în bar, deci bem ca pirații... păcat dacă..." „știam că am musafiri, continuă necunoscutul rîzînd, aduceam cristalurile de-acasă." „Noroc."

Se gîndi din nou la Sam și la scurta lor vară în București. Acum Sam era la New York pentru totdeauna la New York, iar ea era în vacanță acasă, acolo unde se născuse, crescuse și unde va rămîne pînă la moartea ei, chiar dacă vara se va termina în curînd și altcineva o va trece peste apă dincolo, la tren, același tren cu care a venit, ea va rămîne acolo în sat, ca o umbră sau ca pădurea peste care acum fulgera de parcă s-ar despica noaptea în două.

Sticla trecu din nou în mîinile ei. Era cald, înăbușitor de cald. „...iarna sînt în București" îl auzi pe necunoscut spunînd, „iarna lucrez în centrală..." Nu răspunse. Trase o gură din fiertura de prune, cum îi zicea maică-sa, și se gîndi din nou la Sam. Mîinile lui o electrizau, putea auzi cum i se deschid porii cînd o atingea. O durere, aproape fizică, trecu prin ea și se întrebă ce ar fi dacă acest bărbat necunoscut ar pune mîna pe sînii ei, ca Sam, dacă i-ar atinge cu degetele venele de la gît, ca Sam sau dacă ar mai auzi pocnind pielea pe ea... Durerea deveni așa de greu de suportat că ieși afară și se spălă pe ochi cu apă din rîu. Un fulger scurt lumină coliba și-l putu vedea pe necunoscut cum își scoate puloverul și îl pune pe un colț al saltelei. Era un bărbat frumos, constată și se întrebă din nou cum ar fi o noapte cu acest bărbat care mîine dimineață va pleca mai departe, ca și Sam... „Sărută-mă", spuse, atît de încet că nu se auzi decît singură, „te rog te rog, sărută-mă..." Începu să bată vîntul. Lămpașul se mișca dintr-o parte într-alta de parcă erau nu într-o colibă de paie pe țărm, ci într-o barcă pe mare. Suflă în el și simți cum o pătrunde întunericul în oase. Bărbatul îi întinse din nou sticla și căscă puternic. „Poți dormi aici, spuse, vine ploaia." Trase pătura de sub saltea și o întinse în direcția lui. „...nu-ți face probleme, spuse, simțind cum respirația lui se îndepărtează din ce în ce mai mult, este loc pentru amîndoi". „Sigur" mormăi el pe jumătate adormit. Mai spuse ceva, dar nu putu pricepe ce. Erau vorbe spuse în somn și la beție, fără nici o legătură între ele. Se întinse cu spatele la el și închise ochii. Fulgerele de afară erau din ce în ce mai dese. Atinse cu degetele părul necunoscutului, apoi gîtul, acolo unde sîngele se zbate ca un fluture captiv. Buzele ei îi atinseră pielea. Era fierbinte.

Durerea din ea i se urcă pînă în creier și coborî din nou în pămînt. Ceea ce rămase fu un sentiment de nesfîrșită oboseală.

ECLIPSĂ TOTALĂ DE LUNĂ

Stau peste ultimele rămășițe pămîntești ale unei aventuri nefericite (un inel, o brățară-marcă Fondul Plastic —, o carte poștală de ziua mea și o alta, trimisă ceva mai tîrziu, după un adio și-un „bine-ai revenit în viața mea, cu speranța că vara va încălzi atmosfera dintre noi și că un alt început va avea, poate, mai mult succes decît ceea ce numim noi acum dragoste și cu mîna pe suflet, nu știu ce să cred și nici nu mai pot crede nimic Jo") [illegible] cîteva ceasuri și afară se face încet noapte. Nici o lumînare nu arde (la urma urmei eu eram cea mai îndreptățită să aprind o lumînare „in memoriam" și pentru iertarea a ceea ce se mai putea ierta), nici o floare (îi plăceau freziile) nu împrăștie mirosul tipic de mortăciune peste liniștea apartamentului meu. Îmi place acest apartament mic, cu pereții lui crăpați de la ultimul cutremur, mirosind a piele de copil și lapte. Dimineața, cînd răsare soarele sînt toate ferestrele luminate. Un sentiment de siguranță pune stăpînire pe mine. Ca și cînd m-aș înveli într-o pătură caldă și m-aș ghemui într-un colț al patului. Descopăr că am calități de pisică. Torc de una singură, cu gîndul la Jo pînă se trezesc copiii și încep să țipe. În clipa aceea se sparge totul, tac-pac, mă agit dintr-o parte într-alta ca o disperată și îl blestem pe tatăl progeniturilor și bărbatul meu, doctor D.D., că nu este niciodată aici cînd am nevoie de el. După-amiază, soarele se mută în partea balconului. Copiii se [illegible] și eu [illegible] pe jumătate goală (cine să te vadă la etajul cinci și cu un cîmp imens în față ?!) întinsă, direct pe betonul încins. De cînd mă știu am încercat să-mi explic de ce căldura soarelui mă face să mă concentrez la corpul meu cu mai multă intensitate. Pielea mă arde de la betonul încins, un sentiment nebun de autochinuire („ești născută să fii martir", mi-ar spune doctor D.D. Slavă domnului că este în delegație și nu mai trebuie să „fac frumos" [illegible] să facem duș împreună, stropindu-ne unul pe altul ca doi schizofrenici, pînă ce simt că înghet pe dinăuntru și-mi vine să vărs. [illegible] „ești din ce în ce mai grozavă, **Schatz**".) pune stăpînire pe mine și ceea ce vreau, poate singurul lucru pe care îl vreau, este să fiu undeva sus pe lună, fără doctor D.D. și fără Jo. Copiii au găsit din nou un motiv de ceartă și din nou (doamne de cîte ori pe zi !..) trebuie să-i arbitrez pe cei doi mici doctor D.D., cu sentimentul că nu fac nimic fals și că educația lor nu este știrbită cu nimic. („...totul pînă la educație, ar spune doctor D.D. — dacă ar fi acasă — [illegible]"). **Noastră** — înseamnă un telefon roșu-bordo, ce face legătura între biroul din provincie și casă (**hallo**, Papi vă pupă..., **hallo**, să fiți cuminți.. **hallo**. Papi vine duminică și dracu' vă ia dacă aud ceva rău...) și între casă și bunici (**Opa** și **Oma** vă iubesc... **Opa** și **Oma** abia așteaptă să vă vadă... **Opa** și **Oma** vin acolo cînd este și Papi acasă..) Bunicii numărul 2 nu aveau telefon. Și chiar dacă ar fi avut, tot dracul ăla era. Bunica numărul 2 este surdă și Bunicul numărul 2 este alcoolic. („Țărani fără educație," cum spune **Oma**, ori de cîte ori este vorba de cei doi, sau după ce descoperă un pulover lucrat de Nr. 2, ori cîte o sticlă de palincă trimisă de ai mei) .O singură dată a sunat Nr. 2 (cu comandă și plată inversă) la ei. Era de ziua lui D.D — junior. A țipat așa de tare în receptor că Junior a avut o săptămînă întreagă dureri de urechi („ce lipsă de tact, săracul copil îi putea sparge timpanul") și au trebuit să alerge cu el pe la diverse celebrități, cu și fără Kent sau ciubuc în bani, ca să audă că junior nu era decît un pic răcit. Îl trăsese curentul cînd **Oma** deschisese fereastra („să iasă afară mirosul de baligă". Asta eram EU.) și ușa, iar junior se juca exact acolo unde se întîlneau curenții de aer. Așa că i-au turnat un litru de nu știu ce ulei pe urechi, cu pipeta, picătură cu picătură. Cînd s-a făcut sănătos auzea așa de bine, că pînă și șoaptele mele puteau fi transmise mai departe („**Oma**, mama spune că tu ești o scorpie bătrînă. Așa spune, însă încet, cînd stă cu Papi la cafea...") înregistrate și apreciate la totala lor valoare (ah, nu mă las eu călcată pe coadă de baliga asta proletară, vine și ziua...").

Ziua a venit într-un sfîrșit de toamnă. Făceam autostopul și a oprit el. Jo. Ceva mai înalt ca doctor D.D.. Ceva mai tînăr. Mușchi peste tot. Tip Giuliano Gemma. Nici nu mai știu ce m-a impresionat la el. Probabil nimic. Doctor D.D. era inteligent și avea clasă, un aer arogant de high-society, peste care nu puteai sări fără să te zgîrii. Un magnet uriaș era doctor D.D. Din păcate după ani de rutină, forța de atracție scăzuse la zero și nu mă mai puteam agăța decît de cele două mici făpturi, copiii mei (uneori credeam că-i făcusem singură) de casa în care trăiam și de plictiseala de a repeta același lucru pînă la cretinizare. Prima noapte cu Jo am petrecut-o undeva în munți, într-o colibă de lemn (proprietatea unui stab de la Institut), mobilată destul de sărac (slavă domnului, motivul vizitei noastre era acolo : patul, lemn sănătos, [illegible] cine-o fi primit cheia de aur la concursul de îndeminare, pentru acest [illegible]"), se vedea că meșterul avea numai una în cap (ca și noi). Jo a făcut focul și a deschis o sticlă de nu știu ce snaps dulceag (era mentă ?), pe care am trecut-o din mînă în mînă pînă s-a golit. Aveam nevoie de un brînci moral iar frigul din încăpere mă făcea să clănțăn, de parcă eram acolo nu să fac dragoste (cred că sex era mai corect) cu Jo. Pentru mine era prima oară că plecam undeva cu un bărbat necunoscut cu scopul clar de a face ceea ce de ani de zile plănuiam să fac și, dacă n-ar fi fost educația mea catolică la mijloc, aș fi umblat mai de mult la necar. Ca ursu'. Care acum se apleacă peste mine și mă sufocă sărutîndu-mă pe gură (între buzele noastre se face un fir subțire de ceață, ca un S.O.S. la indieni) și nu mai știu dacă amețeala din mine vine de la snapsul dulceag sau de la mîinile lui (sînt peste tot), de la buzele lui ce nu au mai lăsat un loc neatins (sînt pur și simplu demagnetizată) sau de la ceea ce-mi spune, între pauze de respirație, vorbe ce nu le-am mai auzit niciodată în viața mea, nici în romanele interzise și nici în filmele de dragoste (tăiate și decupate, să fie cît mai morale pentru populație). O fierbințeală (eram pe punctul de topire) nebună îmi taie respirația, ard, mă carbonizez nu mai descopăr nimic din mine. Buze, mîini, șoapte din care nu pricep nimic, pe Dumnezeul meu, sînt o cometă în flăcări, asta se întîmplă o dată la o mie de ani, strig, plîng.. .Cînd deschid ochii îl văd lîngă mine, numai mușchi, cu ochii lui mari și verzi (ca acele brazilor de-afară) și constat că am pierdut orice noțiune a timpului. Numai lemnele în sobă pocnesc, împrăștiind mici scîntei în jur. Respirația lui atinge unul din sînii mei. Îi caut gura și îl sărut pînă simt stropi de sînge pe limbă. Apoi pierd (pentru a cîta oară în noaptea, ziua sau dimineața asta ?) orice sentiment că exist. Numai corpul meu (încă tînăr) scuturat de cutremur (precis peste gradul șase) înregistrează o totală eclipsă de lună.

(fragment din romanul în lucru : „JO — O TOTALĂ NEBUNIE")

vasile baghiu

(Spectrala viață pe care am trăit-o)

Spectrala viață pe care am trăit-o în glugi de porumb,
coroziva trăncăneală sau ceva în afara lașității.
un șobolan fără frică pe care l-am văzut ieri mergînd la întîmplare
prin boschețîi și frunzișul din marginea grădinii spitalului.
Se-nvechesc banii trecînd prin toate mîinile,
sus e un soare blajin uitat pe cerul verde.
nu pot să spun că mă împiedică alții să trăiesc cum aș vrea,
am așteptat fiecare zi, fiecare an, fiecare primăvară
și m-am uitat în urmă după toate astea,
pedalez, m-am uitat în urmă și am văzut o sărbătoare în culori
cu stegulețe și mîini și picioare și copii gălăgioși
venind peste mine.

(Muște înecate în ulei, în vin, în lapte, vîrsta)

Muște înecate în ulei, în vin, în lapte vîrsta care te scoate
în afara oricăror lucruri, apatie, gălbează,
o stare de leșin pe care nu o poți controla
și cazi acolo pe niște dale de piatră ale unei terase însorite
dintr-un sanatoriu îndepărtat
Vremea s-a zburlit, e un soare cu nouri amestecați
cu ploaie și vînt, cu zăpadă, lapoviță, în fine,
o zloată care te ține în casă.
Stau. Nu mai scriu.
Am să pun să mi se taie mîinile.
Vasile Baghiu

(Peste această baltă duhnitoare vîntul)

Peste această baltă duhnitoare vîntul mătăsos,
cum îți foșnesc ciorapii cînd îți treci coapsele una peste alta,
în tren, incomodată de înghesuială.
Versuri strîmbe, clopote, boli molipsitoare,
și gîndul la cum a fost viața prin noiembrie 1723
între zidurile palatului. Ascultă cum susură iarba, grîul,
cum crapă lumea asta de viață și de verdeață,
cîntă, preschimbă tu primăvara într-un bibelou,
într-un buchet pe care să-l ținem în casă,
privește în morgă prin ușa deschisă,
pot fi chiar eu acolo, oricînd,
eu, situația mea,
ca un bolnav de inimă oprindu-se pe trotuar,
mimînd interes pentru o vitrină, ezit, mă-ntorc, mi-e frică,
e o spaimă în mine pe care o mărturisesc sincer,
abandonat într-un cărucior cu rotile,
împins din spate de un infirmier credincios, înainte, înainte.

(Poeții se plîng, trenurile)

Poeții se plîng, trenurile merg încoace și încolo pe hartă.
Glume, chicoteli, hîrjoana fetelor într-o duminică la cămin.
Am paharul ăsta în față
și tot îl învîrt între degete ca o văduvă plîngăcioasă.
Văzusem caii slobozi pe cîmp,
gloduri adînci în care s-au înfundat cîteva cătune mărunte.
Măcar niște muritori sîntem ?
Sau numai gîngănii, purici de baltă, gărgărițe, ploșnițe ?
Morții petrec, e lumină, e liniște,
bălăriile au crescut pînă în temelii.
Să ieșim naibii la aer ! Sîntem așa palizi
și-o să ne mănînce o mulțime de boli care pîndesc.
Fărămituri, porumbei domestici, mormane de fier
tuberculoză, cai verzi pe pereți, da, în vînt
pocnetul steagurilor acoperă plînsul.

Obiceiuri ortodoxe din preajma Paștelui

Praznic al iluminării și bucuriei, a sărbătorilor creștine „împărătească și doamnă", Paștele are o perioadă de pregătire și alta de prelungire a acestor sentimente universale.

Perioada de pregătire a popasului de întîlnire a tuturor creștinilor se numește Postul mare, care durează șapte săptămîni. Începutul lui, după ultima sîmbătă din Cîșlegi, se face prin „lăsatul secului". Fiind zi de duminică și slujbă în biserică, la întoarcerea de la Sfînta Liturghie, oamenilor li se întinde masa mult așteptată. Pe ea se așează bucate calde : borș de pasăre, friptură de purcel, sarmale, plăcinte cu brînză. În această zi tot românul se veselește și dimpreună cu oaspeții, de obicei rude, închină și cîteva pahare de vin ales. Pe alocuri se aud și cîntece executate la acordeon. Semnificația generală a întîlnirii are și înțelesul de împăcare și de refacere a comuniunii sufletești. Doar pentru aceste „iertăciuni" s-au dus fiii la părinți, cei cununați la nașii lor etc.

Gospodina are interesul să se consume acum toate mîncărurile de frupt și de aceea îndeamnă pe comeseni în mod repetat.

După veselia încheiată tîrziu, noaptea, începe prima săptămînă din Postul mare. Este un răstimp de înfrînare, respectat de majoritatea creștinilor ortodocși. Cum în aceste zile, în biserică, au intervenit cîntări și veșminte cernite (inclusiv recitarea renumitului **Canon de pocăință** al Sfîntului Andrei Criteanul), credincioșii mai rîvnitori acum se spovedesc și se împărtășesc.

Preocuparea de îmbunătățire sufletească nu se face în detrimentul legăturii cu ceilalți semeni. Ba grijile pentru cei morți se măresc de această dată. Un prim prilej îl oferă sentimentelor de pomenire Sîn' Toaderul. Mai mult decît în celelalte sîmbete ale intervalului de pînă la Paște, acum se fac pomeniri pentru ușurarea celor răposați. Coliva îndătinată, ca și sărindarele slujite la toate sfintele liturghii, își are originea istorică tocmai în acest praznic. Un sens asemănător îl exprimă și „măcinicii", mîncarea specifică zilei de pomenire a celor patruzeci de Mucenici uciși odinioară în Sevasta Armeniei.

Caracteristica ascetică a Postului mare o constituie asprimea recomandată de Biserică a se desfășura în mod ascendent. Rostirea obligatorie a **Rugăciunii** Sfîntului Efrem Sirul, cu metaniile respective, este în armonie și cu viața pildelor creștine de maximă pocăință : Sfinții Grigorie Palama și Ioan Scărarul, Maria Egipteanca, Maria Magdalena ș.a. De asemenea, Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare, în uz în această perioadă, cu rugăciunile ei mai lungi decît de obicei, are o semnificație asemănătoare.

Este cunoscută apoi rînduiala din duminica a treia a ajunării, cînd se scoate Sfînta Cruce în mijlocul bisericii.

Asprimea postului se pare că atinge apogeul în Vinerea seacă. Ea este una dintre cele patru răstimpuri liturgice ortodoxe din cuprinsul anului în care se postește integral. Fetele necăsătorite îndeosebi nu mănîncă în această zi decît la apusul soarelui și doar bucate de post.

Numai „dezlegarea la pește", îndătinată de Blagoveștenie, ca și cașul pe care mocanii din Moldova îl aduc uneori la biserică, în ziua Sfîntului Gheorghe, mai îndulcește asprimea postului prescris din vechime.

Ultima săptămînă, cu care această mare perioadă de înfrînare și de pregătire, aduce gîndurile cele mai evlavioase de trăire a Sfintelor Patimi ale Mîntuitorului. Ramurile înverzite de salcie din mîinile celor care merg la slujbă în ziua Floriilor prevestesc oarecum noua spiritualitate. Cîntări de neuitat prin puterea lor de penetrare sufletească, precum **Iată Mirele vine în miezul nopții !, Cămara Ta, Mîntuitorule, o văd împodobită,** potențează atmosfera de taină și de trăire a evenimentelor biblice. Încă din seara zilei de joi, de la citirea celor 12 Evanghelii, femeile se îmbracă în negru, asemenea veșmintelor liturgice de acum ale preoților. Ziua, copiii — aduși de mamele lor — cu lumînări și cu flori în mîini, dar și cu evlavie unică în suflete trec pe sub epitaf. În seara de **Prohod,** tineretul se adună în cete de cîntăreți și se pregătesc șervetele și cununa de flori de la Cinstita Cruce a Răstignirii.

Sfînta Marea Vineri este ziua rezervată spovedirii și împărtășirii copiilor.

Odată cu alte pregătiri sufletești și trupești, procurarea culorilor pentru înroșirea ouălelor și mielul îndătinat al sărbătorilor arată în mod obișnuit că ne apropiem de zilele Paștelui.

Originea vopsitului ouălelor de mare praznic este felurit explicată de către învățați. Leonida Bodnărescu reproduce șapte ipoteze. Deși rîvna și devotamentul Sfintei Maria Magdalena este foarte lăudat, în multe cazuri, explicația obiceiului este pusă astăzi în seama dramatismului ceasurilor Răstignirii.

Bucuria și evlavia pentru întîmpinarea cu vrednicie a Învierii solicită apoi multă muncă și îndemînarea la încondeierea ouălelor. Felurite sucuri de plante, ceară, humă sînt întrebuințate pentru reușita acestei arte populare. Ornamentele românești pot fi din domeniul regnului animal, din cel vegetal, al uneltelor sau al industriei casnice.

Se zice că numai românii au dus la desăvîrșire îndemînarea încondeierii ouălelor, față de alte neamuri care numai le vopsesc sau reproduc pe ele motive florale prin copiere mecanică. Oricum obiceiul exprimă năzuința ecumenică a creștinilor după curăție și bucurie lăuntrică, prilejuite de praznicul lor cel mai mare.

Noaptea Paștelui adună în ograda bisericii întreaga parohie. Universalitatea bucuriei se citește în suflete, pe chipurile oamenilor, în natură. Lumînarea din această seară se păstrează pînă la șapte ani. Cine moare acum, ca și în celelalte zile ale Săptămînii luminate, se crede că merge neapărat în rai. Înnoitul vestimentar, ciocnitul ouălelor roșii și salutul cu „Hristos a înviat !" sînt de rigoare. Se mai afirmă în popor că cine lipsește de la slujba din noaptea Paștelui sau de la Vecernia lui festivă, cînd se citește Evanghelia în numeroase limbi vechi și noi, este trist în tot restul anului. A doua zi de Paște se fac vizite la părinți, la nași și la alte rudenii.

Joia Izvorului Tămăduirii, ca și Caloianul de peste trei săptămîni sînt alte prilejuri populare de bucurie pascală.

Pînă atunci, gîndurile creștinilor se întorc și către cei plecați dintre ei în veșnicie. Este răstimpul Paștilor Blajinilor din ziua de luni de după duminica Tomei. Bineînțeles că acest praznic exprimă universalismul bucuriei pe care Domnul a adus-o prin slăvita Sa înviere din morți. În acele ceasuri, întregul cimitir devine un singur soare de lumini, cum va fi după judecarea noastră cea de obște. După unii folcloriști, „blajinii" ar fi în realitate pruncii avortați de mamele lor. Singura lor bucurie, pe celălalt tărîm, l-ar constitui jocul cu ouăle roșii de la Paște.

Liturgic, rînduiala acestui eveniment constă mai întîi din participarea la slujba din biserică. Pe urmă mulțimea enoriașilor merge în cimitirul curățat de buruieni și săpat de mai înainte. Fiecare familie pune un ștergar pe mormîntul care îi aparține, pe fața lui așezîndu-se diferite bucate alese : colaci cu lumînări aprinse, ouă roșii, cozonac, pască, vin. Ele vor fi binecuvîntate de către preot odată cu pomenirea morților respectivi.

Un praznic de obște pune sfîrșit, în multe locuri, acestor întîlniri creștinești pline de bucurie duhovnicească și de frumusețe.

Slăvirea Celui înviat din morți se încheie, după patruzeci de zile, la Înălțare. Pînă atunci, poporul nostru dreptcredincios trăiește atmosfera celor mai nobile sentimente religioase manifestate și în datinile amintite acum.

O meditație românească de astăzi asupra vieții Mîntuitorului

A reapărut în acest an, într-o ediție completată, lucrarea **Iisus din Nazaret** a preotului ortodox Emanuel Copăcianu. Cum nu și-a propus să scrie o carte pentru bibliografia Academiei, ci una fidelă tradiției evanghelice din Biserică și apropiată de sufletele creștinilor, autorul întreprinde în prealabil curățirea terenului de lucru. Istoricul cercetărilor asupra vieții Mîntuitorului este împărțit astfel în mai multe perioade, care sînt tot atîtea tipuri cultural-spirituale.

Asupra învățaților din cîmpul materialismului sau măcar al pozitivismului, prizonieri ai veacului trecut, a lucrat fascinația acelui timp. Mitul iluminării prin evoluție științifică și progres făcea din omul religios al zilei un descendent din maimuță. Premisa filosofică de mai sus presupunea tăgăduirea divinității, a minunilor, ba chiar a întrupării lui Iisus. Ipoteza halucinației și a magiei nu a adus o reală cunoaștere a hristologiei. Barajul imposibilității irumperii supranaturalului în viața pămîntenilor s-a arătat, în opinia amintită, de netrecut.

Nici negarea existenței Cuvîntului întrupat pe baza cercetării critice a izvoarelor istorice din Antichitate nu a sporit cunoașterea temei. Ea rămînea izolată și neputincioasă în căutările inimilor credincioase.

Aceleași concluzii pot fi afirmate astăzi și cu privire la întrebuințarea metodelor medicinei în discuția noastră. Asupra persoanei Mîntuitorului au fost proiectate astfel toate negațiile și turpitudinile pe care îndoiala primei jumătăți a veacului al XX-lea le-a născocit, de la psihanaliză la parapsihologie.

Dar răzvrătirile minții umane au mers în creștere și mai departe. Ele au fost mult încurajate de zguduitoarele prefaceri istorice și morale pe care le trăim. Lumea în care ființăm nu a înlăturat sentimentul efemerității vieții și zbuciumul nostru nu s-a potolit, deși a fost călăuzit de elementele filosofiei și ale științei. Dimpotrivă Universul rece și abstract în care trăim a devenit și mai străin. În acest caz, pe drept cuvînt tot mai multe spirite se îndreaptă către Biserică, de la care cer seninătatea, simplitatea și credința strămoșilor. Într-adevăr, idealul evanghelic al luminii celei neînserate le oferă valorile lui sfinte și veșnice. Revelația biblică și icoana Pruncului dumnezeiesc născut în Bethleem potolesc pribegia siderală contemporană, călăuzind pe drumul Adevărului și al Vieții.

Cu excepția importantă a lui F. W. Ferrar, la ruși, și a lui Gr. Papamihail, la greci, ortodocșii români nu au scris nici ei o **Viață** notabilă a lui Hristos. După părerea noastră, imposibilitatea aplicării la teandria întrupată a categoriilor din sfera creatorului (deci nu numai specificul spiritual confesional) stă la baza acestei atitudini de reținere evlavioasă. Totuși autorul încearcă și în literatura religioasă română un astfel de gen. Poate că dezintegrarea morală de astăzi, devierile de la normal și haosul sufletelor o impun cu o necesitate unică.

În comunitatea spirituală neomogenă din zilele noastre, serviciile pe care o **Viață** a lui Iisus le poate aduce acelei categorii de catehumeni în care părinții stau alături de copii ni se par de neînlocuit.

Pentru a marca apartenența sa la peisajul apofatismului ortodox, scriitorul are înțelepciunea să-și intituleze primul capitol al cărții sale **Iisus, Fiul lui Dumnezeu.** Precauția este menită, mai întîi, să înlăture pericolul umanizării cu orice preț a Personajului divin. În al doilea rînd, ea oferă prilejul fixării în timp a evenimentului întrupării Domnului. Marii întemeietori de religii anterioare lui : Zaratustra, Buda, Confucius au avut reale căutări ale adevăratului Dumnezeu, propovăduind idei morale umane. Nici una însă nu s-a ridicat la sublimitatea Întemeietorului creștinismului a Cărui naștere este pusă în general pe la finele anului 749 a U.C. (5 a. Hr.).

În capitolul **Nașterea,** autorul are prilejul să ilustreze înțelegerea noțiunii biblice de „plinire a vremii", după

Coperta revistei „Luceafărul", anul VI, nr. 8, 15 aprilie 1907

cum acela dedicat venirii magilor precizează că steaua de atunci a fost un fenomen neobișnuit. Sînt descrise apoi alte evenimente și personaje de la începutul vieții Mîntuitorului.

Privitor la aflarea lui Iisus în templu, la vîrsta de 12 ani, autorul vorbește în continuare de opera Lui istorică : Biserica. Chiar dacă scriitorul mărturisește că Ortodoxia corespunde și menține neștirbit mesajul Întemeietorului divin, asemănarea profilurilor confesionale cu chipul lăuntric al celor trei mari apostoli este nerecomandabil. În această direcție a excelat cîndva dogmatistul rus din emigrație, Prot. Serghie Bulgakov. Astăzi se poate vedea și mai clar că Biserica dreptmăritoare trebuie să fie contemplativă, dar și activă în eonul de aici.

Tot amintitul teolog a denunțat eroarea „iisusismului", față de care scriitorul nostru nu ia atitudine.

De preț se dovedesc însă precizările cărții referitoare la raporturile dintre Stat și Biserică. În concordanță cu viziunea biblică, orice creștin trebuie să se supună autorității publice, chiar dacă aceasta s-ar putea deosebi din punct de vedere al concepțiilor sale.

După o serie de orașe cutreierate de Domnul : Bethleem, Nazaret, Ierusalim, Capernaum, sînt descrise mai multe minuni ale Sale. Din ele aflăm date care pot scăpa informației obișnuite. În cazul iertării femeii prinse în adulter, „Iisus schițează un gest, pe care nu l-a făcut decît o singură dată în Viața Sa. Pentru cea dintîi și pentru cea din urmă oară, Iisus scrie. E singura mărturie a Evangheliilor care ne spune că Iisus a scris : a scris cu însuși degetul Său pe nisip". Se amintesc apoi cele șapte clase de farisei.

Dintre capitolele care portretizează personaje feminine se remarcă acelea privitoare la Fecioara Maria, la Maria Magdalena și la Mironosițe.

Apostolii priviți mai îndeaproape în carte sînt : Iuda, Toma, Ioan, Petru.

Lucrarea se încheie cu înălțarea Domnului la cer.

În lipsa operei asemănătoare a lui Sterie Diamandi, care încă nu s-a retipărit pînă astăzi, această **Viață** a Mîntuitorului poate aspira la titlul de operă națională în materie, pentru calitățile ei evidente. În scopul arătat, ilustrația ei trebuie să fie predominant răsăriteană. De asemenea, istoricului, exegetului și literatului de astăzi trebuie să-i stea mai aproape și dogmatistul ortodox. Vom exemplifica afirmațiile noastre din urmă cu lipsa aspectului ontologic al răscumpărării pe care a adus-o Domnul, cu neadîncirea notei sobornicității Bisericii și cu însăși amintita comparare a ei cu profilul unui anumit apostol.

În treacăt mai însemnăm că ordinea unor anumite capitole trebuie să fie schimbată. Întîi a existat sărutul de trădare a lui Iuda și în urmă răstignirea Mîntuitorului. Tot așa, întîlnirea de la fîntîna lui Iacob se cuvine să fie relatată înainte de acțiunea Mironosițelor. Pe de altă parte nu este adevărat că „Petru și Pavel sînt răstigniți pe cruce cu capul în jos" la anul 64, ci doar primul.

Cît privește stilul concis, elegant al autorului, el poate fi apreciat și din următorul fragment : „Lucrul acesta ne face să credem că dacă Iisus ar fi scos din cărți, El ar rămîne pe crucile troițelor de la marginea drumului. Dacă acestea ar fi arse, Iisus ar rămîne în biserici, iar dacă bisericile ar fi distruse, Iisus ar rămîne în sufletul creștinilor, căci destinul ontologic al omului în lume este să fie o necontenită aspirație către divinitate".

Pagină realizată de
Pr. Dr. Gheorghe I. Drăgulin

Corneliu Barboricã — 60

Îi-a fost dat unui oltean (profesorul Corneliu Barboricã s-a nãscut la Turnu Severin acum şaizeci de ani, a învãţat într-un lãcaş faimos al Mehedinţilor, Liceul „Traian") sã ajungã unul dintre cei mai harnici propagatori ai literaturilor slave la noi şi în acelaşi timp, mentorul ascultat şi necontestat al unei micro-literaturi şi chiar al unei micro-culturi, cea a minoritãţii slovace din România. Un destin pe care probabil nu-l bãnuia (sau, dacã îl bãnuia, nu-i întrezãrea viitoarele dimensiuni) în 1950, cînd dupã doi ani petrecuţi la Filologia bucureşteanã, devenea student al Facultãţii de litere a Universitãţii din Bratislava. Au fost mulţi studenţii români care împînzirã în acei ani universitãţile de prin pãrţile centrale şi de rãsãrit ale Europei. Unii dintre ei au transformat aleatorul evident al unei distribuiri în spaţii culturale diverse în factori de propulsie, aşezînd şi modelînd pregãtirea filologicã aloglotã ce li se oferea în matca unei vocaţii existente şi bine dirijate. Aceştia au fost însã prea numeroşi, dar Corneliu Barboricã s-a aflat printre ei. Vocaţia cãrţii, l-a fãcut sã aleagã, într-un moment al deciziilor, cariera universitarã. Fericitã opţiune. Probase, desigur, autenticitatea acestei chemãri şi pînã atunci întrucît colabora deja la jurnale literare iar prima traducere din literatura slovacã (František Hečko, **Satul de lemn**) îi apãruse în 1959, urmatã dupã un scurt interval de o altã tãlmãcire — Vladimir Minac, **Cu vîntul în faţã** (1962) dar, Universitatea, lecţiilor cãrora se dedicã — şi meditaţia neîntreruptã în programa discursului literar vor marca decisiv un drum ce va fi consacrat mai cu seamã, cãrţii de ştiinţã.

Nu va înceta sã traducã (fişierul sãu înscrie chiar o perioadã remarcabil de densã prin anii '70 — cînd tipãreşte cîteva volume : Milo Urban, **Biciul viu** — 1969 ; Bohumil Hrabal, **Toba spartã** — 1971 ; Ivan Krasko, **Nox et solitudo** — 1973 ; Vincent Šikula, **Acalmie** — 1977 — şi o încununare a acestor strãdanii — masiva antologie a liricii slovace „de la începuturi pînã azi", publicatã în colecţia B.P.T. a Editurii Minerva în 1987), cãci a arãtat şi aratã o consideraţie constantã celor ce trudesc la zidirea punţilor între spiritualitate, dar face loc — din ce în ce mai mult — în seria preocupãrilor sale subiectelor de examinare ştiinţificã a fenomenului literar. Şi — între acestea — celor cu un pronunţat caracter teoretic.

Privitã acum, munca de cãrturar a profesorului Corneliu Barboricã dezvãluie schemã şi program, etape şi ţeluri, direcţii şi ierarhizãri (constatare ce pune cumva sub semnul întrebãrii presupunerea mea de la începutul acestor rînduri). A început cu începutul, cu achiziţionarea temeinicã a instrumentelor investigaţiei ştiinţifice, scriind o tezã de doctorat despre Karel Čapek (publicatã de Editura Univers în 1971) şi instituind un prim şi important orizont din şirul celor ce-i vor defini, cred, personalitatea : depãşirea spaţiu-

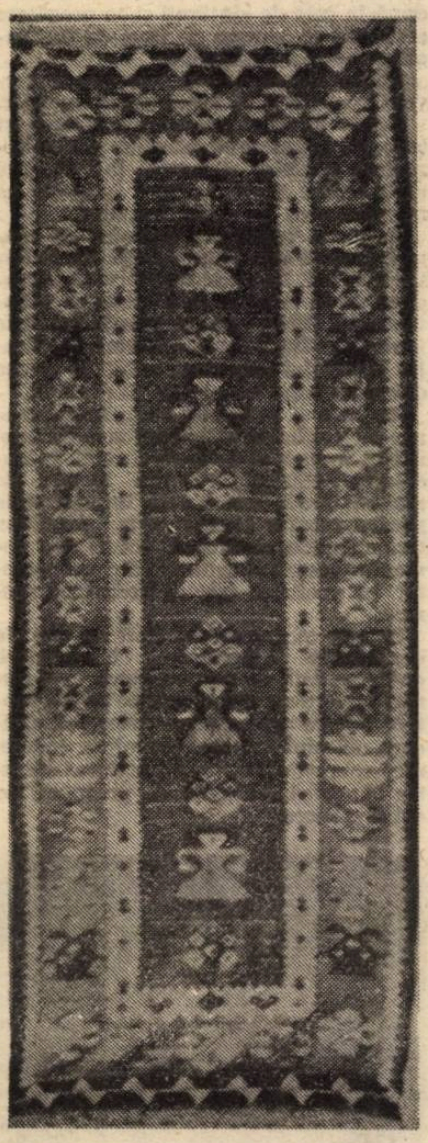

lui îngust al strictei specialitãţi şi specializãri. Nãzuinţa circulaţiei pe zone ample marcheazã cele mai multe dintre întreprinderile exegetice ale lui Corneliu Barboricã, fie cã este vorba de cercetarea relaţiilor literare româno-slave, fie cã avem de-a face cu studii consacrate literaturii slave şi raporturilor dintre ele. Sigur cã aceste mişcãri cu o mare deschidere nu s-ar fi putut concretiza, fãrã o informaţie minuţioasã, adunatã sistematic, cu mari eforturi, din depozite literare foarte diverse. Lungi rãgazuri de acumulare şi meditaţie trebuie sã se afle dedesubtul somptuoaselor plimbãri prin tipologie pe care ni le procurã studiile rãspîndite prin publicaţii româneşti şi strãine ori discuţiile — foarte savante, dar aduse prin distilãri cãtre demersul accesibil — privind genurile literare în aria slavã ori în perimetrul european. Comparatistica pare a fi preocuparea predilectã a lui Corneliu Barboricã. Abordate în felurite unghiuri, trecute prin retortele experienţelor didactice din mai mulţi ani (studenţii de la slavisticã au putut audia cursul sãu de „Literaturi slave comparate") şi supuse chiar dezbaterilor unor simpozioane cu participare internaţionalã, şirul de teme aparţinînd unei direcţii ce pãrea cãzutã în desuetudine — mã gîndesc la comparaţia literarã slavã — vor forma substanţa **Studiilor de literaturã comparatã**, tipãrite la Editura Univers, în 1987. Este, socot, o carte reprezentativã pentru Corneliu Barboricã, un demers-emblemã adînc informat şi extrem de riguros plasat pe fundamente teoretice moderne (sã nu uitãm cã autorul este un bun cunoscãtor al expresiilor contemporane de poeticã şi stilisticã, traducãtor în româneşte al lui Jean Mukařovsky), incitant şi adesea sclipitor prin „excursurile europene" pe care le adãposteşte.

Şcoala de slavisticã de la Universitatea din Bucureşti are în Corneliu Barboricã un profesor cu har. O generozitate intelectualã autenticã preface întîlnirile sale cu studenţii în clipe de comunicare neobturatã, întreţinutã şi de ştiinţa dascãlului, dar şi de subţirimile unui spirit ce refuzã rigiditatea şi propune contemplarea celor din jur şi sub unghiuri neprezumate (fãrã surprindere studenţii au aflat în dascãlul lor un scriitor de texte umoristice mai mult decît suportabil). Pentru folosul acestor studenţi Corneliu Barboricã a scris manuale, cursuri (**Manual de limba slovacã, 1972** ; Prednasky o slovenskej literature, 1975 ; **Istoria literaturii slovace,** Editura Univers, 1976) şi dicţionare. În foştii lui studenţi a gãsit colaboratori pentru alcãtuirea unor lucrãri adresate marelui public (cum ar fi **Ghidul de conversaţie slovac-român,** alcãtuit, în 1981, împreunã cu Monica Breazu) şi tot pe cei care l-au ascultat în amfiteatru a contat şi atunci cînd a iniţiat şi a realizat (fãcînd o migãloasã muncã de redactor) acele volume ce au strîns, sub titlul Variacie, producţia literarã a unor condeieri din rîndul cãrora s-ar putea sã aparã scriitorii slovaci din România.

O soartã în ultima vreme încruntatã nu izbuteşte, oricît de nemilos s-ar strãdui, sã steargã lumina de pe chipul profesorului Corneliu Barboricã. Este o lumînã care m-a impresionat dintotdeauna, lumina unei profunde bunãtãţi lãuntrice, lumina unei mari şi nealterate omenii. La mulţi ani cu sãnãtate, Corneliu Barboricã.

Dan Horia Mazilu

haiku

Vînt tãios —
în vitrina centrului de piine
două luminări.

GLOSSĂ

Zori. / Un crin pe masă. / În ce
mileniu sîntem ? /

Presupunînd cã vrei sã faci cu mine
conversaţie
şi mergînd pînã acolo încît sã
mi te-arãţi într-o zi
n-aş avea ce sã-ţi spun decît hai
sã ne urcãm iar în metrou
sã stãm pe bãnci faţã-n faţã şi
sã tãcem
abandonîndu-ne privirilor noastre
cu totul
şi cu totul fiindcã
puritatea lor e ca glasul tatei
rãzbãtînd parcã de sub pãmînt
vreau sã spun
cã ele — privirile — ţin mai puţin
decît am bãnui
de-această viaţã
şi mult mai mult de-o entitate
obscurã
şi difuzã
care nu poartã nici un nume dar
al cãrei model poate fi mai curînd
moartea
înţeleasã ca acel ceva ce nu mai e
la îndemîna noastrã
şi de aceea devine mult mai valoros
decît
tot ce ne înconjoarã
PRIVIREA
MOARTEA
VOCEA TATEI

Nu mai vreau sã ştiu de nimeni
vreau sã vãd focurile pe terase
arborii sparţi
prieteniile boreale
şi tot ceea ce intrã prin cuvinte în
casã
a avea gînd
a avea tãcere
şi tãlpi pline de praf şi oboseală
depãrtare curatã
sã fii omul dintre rãzboaie
cel ce îşi încovrigă spinarea în apă
şi moare scuipînd lumina lunii

Constantin Abăluţă

pavel pereş

Pãdurea de chihlimbar

Umbrele ard aplecate pe malul
albastru şi ceaţa coboarã,
dar pasul tãu rãscoleşte nisipul
şi-n urmã-i e flacãrã doar
şi te-ascunde.

Drumul îl umple luceafãrul
cu numele tãu, rãsunã abisul
şi-i totul o simplã bãnuialã
de care stau suspendaţi cãrãbuşii.

Te aflu tîrziu la intrarea în zodii
pe trepte de pulbere şi umbrele
pline de podoabe s-au lãsat
pe trupul tãu şi cîtã ceaţã
era în jur, dar tu tãceai
lîngã zeii care-şi aprindeau pietele.

Corabia cu anotimpuri

Stãm singuri, amîndoi, şi ni se pare
Cã stelele pier lute rînd pe rînd
Cã lîngã noi e-o mare sãrbãtoare,
Dar cã meseni se privesc plîngînd,
Stãm ca şi cum am aştepta de-o viaţã
Miresmele de-un purpuriu mister
Trufaşi ca-ntîia lumii dimineaţã
Din care vin cu toţi şi-n care pier
Şi cotropiţi de molii prin veşminte
Ne îmbãtãm de ani numaidecît
Şi-n vast cutreier viscol ne cuprinde
Prin galerii sãpate-n nevãzut,
Privighetori se-aud ca semn hieratic
Al spicului, ca de-un vînat complice

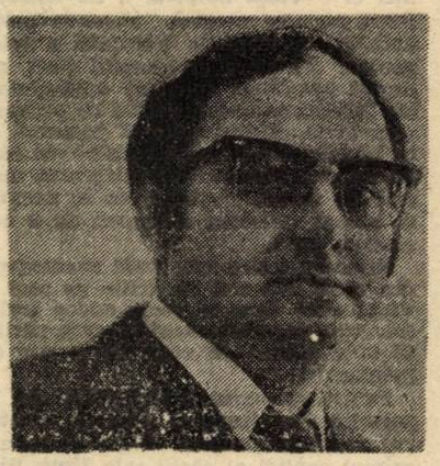

De s-ar lua

Mereu atins de marginea duratei
Trãiesc un fel de goanã-a cugetãrii,
Un suflu vast ce-n glorie se duce
Cu verbul fix în aria cãtãrii.

Atunci se vede-abia, prin cumpãtare
O dublã respirare-n zarea mutã
Din ce s-a pus pe masã ca sã-mpartã
Rãmîne doar o stea necunoscutã.
La orice orã sînt în primul rînd
Imaginaţia-i tranşeu sãpat în carne
Şi mai nainte parcã-a fost un semn
Fosforescent sã-naiţe sã rãstoarne.

De s-ar lua ori nu tot ar ajunge
Lumina înainte şi-napoi
Şi ca-ntr-un cerc de ierburi şi oraţii
Ne vom petrece insomnia-n doi.
Cãzut sub fumul şeilor, apatic
Ospãţul vesel gata ca sã-l strice.
Stãm după-acelaşi prag din lemn de tei
Ademeniţi de dragoste şi moarte
Bizari stãpînitori ca nişte zei
Care nu ştiu ce este mai departe.

În aprilie

Eu intram în aceastã primãvarã
ca într-o arenã albã
unde sunetul poveştilor
se auzea dupã eroarea ta fãptuitã
în atiţia ani de glorie.
Mergeam într-una parcã de-un an
un soldat al nimãnui
care îşi cautã tranşeul
ori poate umbra surisului tãu,
va trebui sã arunc grenadele muzicale
aşteptînd ora crinilor cînd
voi adormi în lacrima ta
pînã la amarul orei de logicã.

plastică

Pomul vieții

Unul dintre cei mai subtili și pasionați analiști ai artei populare a românilor, istoricul și esteticianul francez **Henri Focillon,** făcea remarca, cu totul pertinentă, că în foarte puține locuri din lume există o atît de contopire între **viață** și **frumos** ca în creația vestimentară și în țesăturile acestui popor. Varietatea formelor și a combinațiilor — geometrice, florale, zoomorfe, abstracte chiar — la care se aliază o exuberanță cromatică etalată în armonii infinite, degajă a vitalitate extraordinară a trăirilor, o vioiciune puțin comună a spiritului și imaginației creatoare.

Nu arhaitatea este dominanta acestui tip de creație, așa cum ea se manifestă **la foarte multe dintre seminţiile bătrîne, obosite ale lumii, ci instinctul creator foarte viu,** mereu în mișcare. Sedimentată mult timp în creuzetele tăinuite ale creației, înțeleasă și practicată ca un refugiu din calea opresiunilor și amenințărilor de tot felul, ca ale oricărui popor aflat prea îndelung la răspîntie, în bătaia tuturor vînturilor, arta populară la români s-a dezvoltat în spațiile domestice ale vieții de familie sau de grup, condiționate de rudenie, în cuprinsul unor arii fatalmente restrînse geografic. În cadrul acestor „ateliere intime" se manifestau, de regulă, două tendințe : una, **concurentă,** ce supunea rîvna creatorilor la un examen continuu al performanței artistice. Modelele mai frumoase și mai bogate, la sărbătorile comunității, erau validate social, devenind prototipuri ale unui anumit standard calitativ, ce stimula creația celorlalți. A doua tendință este **mimetică.** Modelul adjudecat trebuia reprodus, dacă nu chiar depășit. Această tendință anunță seriile cvasi-industriale, carteluri meșteșugărești ce au impus peste timp elementele de confort interior imaginate inițial de creatorul individual. Noi sîntem astăzi în posesia mai mult a unor asemenea exemplare, cele cu valoare de unicat, avînd o circulație fatalmente restrînsă, dacă nu chiar ieșite din sfera noastră de cunoaștere. Dar, atîtea cîte avem la dispoziție și urmărind în contemporaneitate mai cu atenție acest proces, care este încă viu și relativ prolific, putem să distingem cîteva linii de forță ale creației de țesături populare, așa numitele **scoarțe, covoare** și **păretare** țărănești.

Au, firește, ca peste tot în lume, o dublă funcție — una practică, **utilitară** și o alta **decorativă.** Niciodată asemenea obiecte nu au avut la noi o **funcție cultică, rituală** (cum se întîmplă, de exemplu, la musulmani sau la unele popoare din Extremul Orient). Deși, nu rareori, carpeta sau covorul măiestru lucrat erau folosite pe năsălia înmormîntărilor mai bogate, sau, în alte variante de model și culoare, în leagănele copiilor, ori în **purtătoarea pruncului,** din răchită sau lemn (coajă) de mesteacăn, aninată cu trainice șnururi de lînă colorată în spinarea mamelor tinere (în zonele de munte, îndeosebi).

Partea utilitară este evidentă. Acoperămînt de podea, de perete (spre Nord, întotdeauna, în casele mai friguroase), cu precădere în locul unde se dormea, cuvertură de pat și lăicer. Dimensiunile, grosimea țesăturii, cîmpurile decorative plantate în suprafața lucrată sînt adecvate destinației obiectului în cauză.

Partea decorativă, adesea concepută ca atare, fiind un element de îmbogățire și înfrumusețare a interiorului casei țărănești. Zestrea fetelor de măritat cuprindea obligatoriu și un asemenea prețios accesoriu, care, după bogăția și frumusețea lui decorativă și coloristică oferea un indiciu sigur al bunăstării și al iscusinței gospodinei și a familiei ei. Covorul românesc, fără a avea somptuozitatea celui oriental, se situează printre cele mai inspirate în privința fanteziei modelelor. O varietate surprinzătoare animă cîmpurile țesăturilor noastre, în ciuda unui bagaj relativ limitat de simboluri. În general, acestea reiau într-o factură sintetică, de mare expresivitate, reperele cele mai obișnuite ale realului : animale ale pădurii și ale ogrăzii (calul și cerbul, îndeosebi), păsări, arbori, flori, siluete umane, repere cosmice (soarele, luna, fulgerul, stelele), în compoziții de un rafinament și o imprevizibilitate a combinațiilor motivice cuceritoare. În zonele Țării de Sus, ale Gorjului și Vîlcei, ca și în unele așezări bistrițene, bihorene și bănățene, dominante sînt motivele botanice, zoomorfe și chiar humaniforme, (aici fiind leagănul cunoscutului „pom al vieții"), desfășurate în desene cu o limpede și aerisită **conturare a formelor în suprafețe compacte** de culoare dominantă, în raporturi cromatice de contrast (ca în Nord și Sud-Vest) sau de complementaritate (ca în cele oltenești). În alte zone domină motivele geometrice, concepute în țesătură „de punct", cu un caroiaj riguros, în care abundă rombul, linia zigzagată, în melc sau punctată, dungile de toate felurile într-o dispoziție cromatică alertă și destul de bogată (ajungînd pînă la 10—12 tonuri de culoare). În cotul Carpaților și spre șesurile Siretului, Buzăului, Ialomiței, ca și în unele zone din centrul și sud-estul Transilvaniei se întîlnesc motivele florale foarte opulente, în culori contrastante, fondurile fiind, de regulă, închise, ceea ce conferă modelului un relief pronunțat. Cele mai frecvente scoarțe, lăicere și păretare sînt țesute simplu, în succesiuni paralele, de-a latul, de culoare, repetate aleatoric în variante de a rafinată armonie cromatică în care **ritmul** joacă rolul precumpănitor. Din Dobrogea și pînă în Banat, din Maramureș (unde alternanțele bisau tricromatice sînt specifice și fermecătoare în simplitatea lor majestuoasă) pînă în Teleorman și Vlașca aceste **riuri de culoare,** în curgere paralelă, pe fluxuri variabile de culoare, înviorează ceasurile de odihnă și **reculegere** ale locuitorilor satelor noastre. **Muzeul** Covorului Românesc de la Ploiești **este,** în acest sens, unul dintre cele mai fascinante depozite de frumusețe și aleasă spiritualitate, pe care le păstrează ființa noastră visătoare.

Corneliu Antim

muzică

„Pianul, tînăra fată, salonul, nocturna"

Am avut mai întotdeauna rezerve față de textele despre muzică ale scriitorilor. Orgoliul domeniului meu. Poți deveni prozator sau poet doar citind în cea mai deplină singurătate. Nu ajungi însă muzician dintr-un bun sau chiar foarte bun ascultător. Formidabila „analiză" a unei opere muzicale fictive e realizată de Thomas Mann cu ajutorul unui cunoscut muzicolog. Nu pot să nu apreciez stilul, uneori strălucitor, al unor texte „dinafară". Prospețimea, chiar, a unei urechi ce n-a trecut prin clișeele (și cîte nu sînt) ale criticii de specialitate. Cioran și Barthes, Dostoievski și Nietzsche sînt doar cîteva exemple. În micro-eseul **Musica practica** Roland Barthes încearcă să facă analiza unui tip nou, revoluționar, de creator. Beethoven — **cel prin care e posibil să presimțim un muzician al viitorului.** Observația finală e corectă. Demonstrația, deși incitantă, mi se pare a fi discutabilă.

Există două muzici, spune Barthes. Aceea pe care **o cinți** și aceea pe care **o asculți.** Complet diferite, fiecare dintre ele posedînd istoria sa proprie, sociologia sa, estetica sa, erotica sa. O muzică activă, musculară, senzuală în care se transcrie ceea ce se citește. O primă contradicție, mi se pare, între senzualul „subiectiv" și scriptorul „obiectiv". Muzica aceasta ar fi aparținut aristocrației, clasa socială lipsită de ocupație (!) Așadar **Pianul, tînăra fată, salonul, nocturna.** (Dar Liszt, Schumann ?) A doua, cea de azi, ar fi muzica pasivă, cea „dinafară" (concert, festival, disc). Amatorul s-a transformat în profesionist. A doua contradicție — de la interpret-ascultător se trece la interpret-amator — interpret-profesionist. Dacă nuanțele habitudinale sînt corect descrise, mai mult, cu finețe și vervă scripturală, obiecția importantă ar fi că Barthes pune în timp ceea ce există în spațiu. Nu poți despărți pura senzualitate de ordinea inteligibilă. Chiar criticul vede sinteza inteligibil/sensibil împlinită în Beethoven — „primul om liber al muzicii". Dar marele compozitor i se pare a fi greu de atins. Cine cîntă bine Beethoven, se întreabă din nou, restrictiv criticul. A vrea să cînți Beethoven, înseamnă „a te proiecta în șef de orchestră"... Corpul vrea să fie total. Audiția pare a nu-i fi lăcașul **exact.** Și asta pentru că există (idee interesantă) în Beethoven ceva „inauzibil". Panta finală a demonstrației sale merită a fi reținută. A ajunge, ca interpret al său, la un praxis nou, „fără rest" (R.B.), înseamnă **a opera** muzica sa, a te implica în **„lectură".** Nu în sensul descifrării partiturii, ci a „structurării" ei. A compune înseamnă a da „să se facă", nu „să se audă", spune Barthes. Să contribui (și aici prima contradicție dispare) la Marele Text, cel ce unește creatorul de „executant". Frumoasă, deși nu tocmai nouă idee. O nedumerire mai persistă însă. Ascultătorul pare a fi dispărut din ecuația de început.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

„Dallas" și de la capăt

Mari bătălii se poartă în jurul programului TVR. și nu chiar atît, aria conflictului s-a extins și în domeniul atît de delicat al unicității glasului, mai bine spus, al imaginilor aruncate de-a valma în eter. Concurența își face apariția unde te aștepți mai puțin — între cele două canale, între un existent post și altul care încă nu există, dar cu siguranță va fi, între un sindicat și altul, între un studio și altele etc., etc. Din tot acest „spirit nou de emulație și efervescență" pe care „economia de piață îl implementează", unde te aștepți și mai ales unde nu se așteaptă unii și alții s-a născut o reacție retractilă a conducerii a T.V.R. care, desigur, de capul ei a hotărît unele modificări.

A hotărît reapariția pe micul ecran a mult gustatelor de către ex.... a emisiunilor cu dănțuri poporane stilizate în care balerini și balerine în costume de in și borangic, înconjurați de lumini și filfiieli pale imită delicat jocuri din Teleorman ori din Argeș ori din Gorj, ori de oriunde că și așa nu mai au nici o legătură cu ceea ce vedem.

A hotărît schimbarea denumirii unei emisiuni care ar trebui să cuprindă tezaurul folcloric al poporului român și a vîrît în față aceeași imagine idilică, sclipici, paiete, mironoseală, înțepenire și lipsă de profesionalitate în tratarea autenticului avînd-o drept moț și autoritate pe Marioara Murărescu.

A hotărît reapariția „melodiilor îndrăgite" altfel spus a unor emisiuni de un kitsch desăvîrșit, împănate cu romanțe ori arii de café-concert, suprema cotă a sensibilității artistice de la orașele județene în sus. Vă mai aduceți aminte de cărțuliile cu texte de romanță care apăruseră brusc în librării acum vreo șapte-opt ani ? Nu erau altceva decît reflexul la aprecierea făcută de știți Dvs. cine că „romanțele exprimă sufletul poporului" ș.a.m.d.

A hotărît reorganizarea unor „spectacole de varietăți" cu soliști, bancuri, figuri dansante, mai răsuflate chiar decît ideea în sine, oricum premergătoare Festivalului Național „Cîntarea României".

Să ne așteptăm deci că toate aceste măsuri înțelepte vor produce exact ce trebuie produs — ediția „post-revoluționară" a știutului Festival.

Că va fi așa, ne-o dovedește amatorismul cronicarilor, care se încruntă, suferă, sînt mulțumiți în funcție de conținutul știrilor pe care **le citesc.** Ce poate fi mai minunat, mai popular, mai convingător decît un **speaker** care **se** poticnește în fața camerei de luat vederi, urmărind **textul de sub ochi ? Ne-o dovedește lipsa de profesionalitate a traducerilor de care au parte filmele selectate pentru liniștea noastră dintre cele mai vechi ori cele mai proaste,** ori cele mai „așa și pe dincolo"...

Ne-o dovedește, în sfîrșit, reprogramarea serialului **Dallas** care prin stupizenie și-a cîștigat dreptul de a ne prevesti la vremea sa intrarea în negura aculturală a Festivalului „Cîntarea României". Ce altceva poate fi o replică la suferințele de carton ale familiei Ewing decît bucuriile de mucava de pe scenele „Cîntării României" ? Să așteptăm deci ca serialul să se încheie cu bine, cu **rău,** pentru a ne năpusti „de pe marea scenă a țării pe micul ecran". Probabil acum se fac programările județelor, ordine alfabetică sau tragere la sorți ? Presupun că tragere la sorți, pentru a fi în armonie cu liberalizarea prețurilor.

Eugen Uricaru

cartea străină

A. Zinoviev
Katastroika, mon amour... et mon W.C.

„Pe vremuri, Partgrad nu era accesibil străinilor...“ Şi asta, din două motive : pe de o parte, pitorescul folcloric dispăruse de mult (tradiţionala **matrioşka** din magazinele de artizanat se importa din Finlanda), pe de alta, puterea sovietică ridicase în zonă fabrici militare, centre de cercetări ultrasecrete, un spital psihiatric destinat disidenţilor şi lagăre de muncă, ai căror „pensionari“ construiseră un obiectiv atomic, sursă de contaminare radioactivă pentru întreaga regiune.

Era **glasnostului şi a perestroikăi** a impus, însă, deschiderea spre Occident. Într-o bună zi, Mihail Sergheevici Gorbaciov l-a convocat la o reuniune intimă pe Piotr Stepanovici Suslikov, unul din secretarii C.C. ai P.C.U.S. Împreună au convenit, la un pahar de apă minerală, să facă din Partgrad o vitrină „transparentă“ a perestroikăi pentru uz extern (deh, propagandia !). Povestea ne este relatată de Zinoviev (autor al faimosului op **Homo sovieticus**), care ţine, totuşi, să precizeze că ficţiunea este, la rîndu-i, extrem de transparentă : cum ne-am putea imagina că această conversaţie a avut loc cu adevărat, cel puţin în termenii din carte, cînd Suslikov n-a rostit niciodată o frază corectă din punct de vedere gramatical ? ?

Suslikov a fost cuprins de o emulaţie atît de puternică, încît, chiar în aceeaşi noapte, a visat un Suslik-York în locul Partgradului supraîncărcat de istorie rusă şi sovietică. Iniţial, oraşul s-a numit Kniazev, de la prinţul Oleg de Kiev, care, se zice, ar fi fost muşcat aici de un şarpe, găsindu-şi curînd obştescul sfîrşit. (Cum localizarea nu era sigură, în anii lui Brejnev, mai multe oraşe vecine şi-au disputat această onoare istorică în cadrul unei avîntate întreceri socialiste.) Istoria toponimică a oraşului a fost una extrem de dinamică : Ţarev (sub Ivan cel Groaznic), Troţki, Tukacevski, Iejov, Djugaşviligrad ş.a.m.d., pînă cînd Iuri Andropov l-a numit **Partgrad**, în onoarea Partidului Comunist, eliminînd, pentru o vreme, pericolul cultului personalităţii. E drept, adepţii lui Gorbaciov l-ar fi vrut... Gorbaciovsk, însă acest privilegiu aparţinea de drept Saratovului. **Homo Partgradensis** a existat încă din preistorie. Aici a fost descoperit faimosul **parthopitec**, cu craniul teşit, plombe din metal ieftin şi insignă de „Tiralior Vorošilov“. (Zvonurile cum că scheletul ar fi aparţinut unui beţiv oarecare din era socialistă sînt total neîntemeiate). Partgrad este menţionat în cele mai vechi cronici ruseşti. Hoardele tătaro-mongole l-au evitat sistematic, ca şi invazia napoleoniană din 1812. Cel mai important eveniment rămîne introducerea chiloţilor în vestimentaţia băştinaşilor, performanţă realizată sub reformatorul Petru cel Mare. La Partgrad, revoluţia bolşevică, NEP-ul ş.a. s-au desfăşurat în contratimp faţă de Moscova. Cînd, în timp, indigenii au sesizat defazajul, mimetismul cosmopolit a pus stăpînire pe oraş ca o molimă. De aceea, următorul mare eveniment istoric poate fi considerat introducerea blugilor americani, denumiţi aici „pantalonii tinerilor şi ai sportivilor“. În epoca postbelică, de asemenea, talia locuitorilor a crescut, în medie, cu doi centimetri, iar înălţimea caselor cu două caturi. Legumele şi mai şi, grație emanaţiilor radioactive. Din păcate, prima deschidere către capitalism a fost ratată din considerente antropometrice : s-a considerat că tovarăşa cercetătoare care fusese recompensată cu o călătorie în arhipelagul nipon nu s-ar putea acomoda cu veceurile de acolo, întrucît miniaturizarea japoneză n-ar fi prevăzut posibilitatea existenţei unui fund atît de mare.

Tot un closet a fost la originea primei dizidenţe partgrădene. Aflînd că, în Capitală, o femeie, disperată că nu primea viză pentru S.U.A., s-a agăţat de grilajul ambasadei americane, un cetăţean din Partgrad, iritat de proasta funcţionare a instalaţiei sanitare din propriul apartament, s-a agăţat şi el de ţeava closetului în semn de protest faţă de nerespectarea drepturilor fiziologice ale omului. Trilogia privatei a fost încununată, în cele din urmă, de instalatorul care a avut ideea de a înregistra pe bandă discursurile anale ale demnitarilor comunişti din oraş. Scopul său mărturisit era de a difuza înregistrările sale în Occident, pentru a cîştiga un titlu de dizident şi nu puţine milioane din concesionarea copy-right-ului. Pe lîngă aceşti disidenţi (suspectaţi, totuşi, de mediile occidentale de a fi provocatori K.G.B.), Partgradul a produs un număr considerabil de activişti P.C.U.S., la nivel regional, republican şi unional. Între ei, şi doi membri ai biroului politic : Suslikov (cel însărcinat cu implementarea glasnostului în oraşul etalon) şi Portiomkin (care s-a distins, în timpul războiului, prin organizarea de orgii pentru funcţionarii superiori de partid, între care Brejnev). În plus, de aici au plecat pe drumul afirmării mondiale, numeroşi artişti care : a) în timpul lui Stalin l-au glorificat pe Stalin şi au primit premiul Stalin ; b) în timpul lui Brejnev l-au glorificat pe Brejnev şi au fost distinşi cu premiul Lenin ; c) în timpul lui Gorbaciov l-au glorificat pe Gorbaciov şi-au fost declaraţi victime ale terorii staliniste şi brejneviene.

Acesta era, deci, locul hărăzit de Istorie demonstrării infailibilităţii Perestroikăi. Ea a început la Partgrad odată cu denunţarea în **Pravda** a secretarului de partid, Jivkov, ca element conservator şi duşman al reformelor. Imediat, preţul băuturilor alcoolice a fost mărit, iar vînzarea limitată. Ecuaţia noii „revoluţii de vîrf“ se configurase deja : **reformă + abstinenţă.** „Norma vieţii noastre este sobrietatea !“ au început să glăsuiască lozincile pictate pe acoperişul clădirilor, iar miliţia a confiscat, într-un termen record, nu mai puţin de 20 000 de alambicuri. Pentru a-şi achiziţiona sticla de votcă zilnică, cetăţenii au început să aplice sistemul „trei la sticlă“, bazat pe cotizaţii benevole şi spontane efectuate în faţa alimentarelor. Campaniei antialcoolice i-a succedat lupta împotriva birocraţiei. Au fost denunţate apoi drogurile (aduse special pentru această ocazie din Asia Centrală), prostituţia şi homosexualitatea (necunoscute încă în oraş, dar prinzînd un uluitor avînt în urma publicării reportajelor dedicate lor în publicaţiile centrale). În economie, reforma a început să fie aplicată la fabrica de automobile, beneficiară a unui credit occidental gratuit, oferit în vederea livrărilor ulterioare nelimitate către partenerul din Vest. Dezvoltarea accelerată se deosebeşte de cea obişnuită la fel de mult ca diareea faţă de defecaţia comună, afirmă partgrădeanul dintr-un banc ce va face imediat înconjurul Uniunii.

Vorba de duh-şi-cîh citată nu e lipsită de miez, căci una dintre primele întreprinderi privatizate la Partgrad transferată unui consorţiu sovieto-german, a fost cea de exploatare a W.C.-urilor locale. În paralel, piaţa de devize a cunoscut afluenţa unei valute stranii : suta de milioane de prezervative nemţeşti, achiziţionată de firma cu capital mixt menţionată, în vederea combaterii flagelului SIDA. Miracolul economic rusesc ajunsese la apogeul său.

Renaşterea economică a fost dublată de una culturală şi una religioasă. Aceasta din urmă a culminat cu impunerea cu stricteţe a postului şase luni pe an, dificultăţile regionale de aprovizionare cu produse agroalimentare reducîndu-se astfel la jumătate.

În mijlocul acestei efervescenţe creatoare pe multiple planuri, soseşte comisia superioară de partid destinată să asaneze atmosfera viciată a oraşului, în vederea transformării sale într-un adevărat far luminos al perestroikăi. Comisia stabileşte, totodată, cele opt itinerarii turistice ce vor fi oferite vizitatorilor occidentali, ale căror călătorii în ţara reformei se vor încheia, de acum înainte, cu vizitarea şi utilizarea gratuită a W.C.-ului sovieto-german, cea mai prosperă întreprindere privatizată din Partgrad.

...Cine a spus că filosofia trece prin burtă a uitat, de bună seamă să precizeze unde sfîrşeşte ea. **Katastroika** repară această regretabilă omisiune, oferind un model universal valabil al viitorului imediat al Europei de Est. **A bon entendeur, salut !**

Dan-Silviu Boerescu

film

Madridul, cinematograful, fervoarea lui şi ritualul ei (I)

„Dime ingrato, porqué me abandonaste, y sola me dejaste...“

La Madrid, filmele cele mai interesante pot fi văzute în cîteva cinematografe, mai mult sau mai puţin centrale, care le prezintă în versiunea lor originală, subtitrată ; cum cele mai multe dintre acestea rulează simultan numai vinerea şi sîmbăta noaptea (ceea ce ei numesc **sesion de madrugada**, adică începînd după miezul nopţii), şi cum nu intenţionezi să rămîi în Spania mai mult de o lună (formalităţile de prelungire a vizei sînt descurajatoare) nu poţi face altceva decît să decimezi lista de filme, fără milă dar eficient — nu vei alege, aşadar, filmele de acum doi ani sau mai mult decît dacă sînt capodopere (vezi **Bucătarul, hoţul, soţia lui şi amantul ei**), vei renunţa la acele pelicule care deja circulă pe video (**Sex, lies and videotape**, de o pildă) —, toată această dietă cinematografică urmînd cuminte străvechiul principiu : **non multa, sed multum.** Pe care, dacă nu îl aplici cu religiozitate, eşti pierdut : vei constata la faţa locului ceea ce n-ai fi crezut, anume faptul că, în Spania, nu există spectacole în cursul zilei, toate încep cel mai devreme la şase după-amiază ! Ideea de a vedea două filme în aceeaşi zi (unul dimineaţa, unul seara) cade de la bun început ; cad, de asemenea, iluziile că ai putea vedea cîte un film în fiecare zi : ritmul vieţii de noapte madrilene este mult prea copleşitor, ai nevoie de o zi de relaş între filme... Asta ne aduce la cifra, cam dezumflătoare, de 13 filme într-o lună. Fie !

Există în Madrid două lanţuri de cinematografe elegante, profilate pe filmele de artă : **Alphaville** şi **Renoir.** Celelalte **(Lumière, Bogart** sau **Ideal multicines)** sînt fie ceva mai modeste, fie aglomerate şi uşor „turistice“. Nu că preţul biletului de intrare ar fi diferit : 500 pesetas (aproximativ 6 dolari) cam peste tot. Există, evident, cîte o „zi a spectatorului“, diferită de la un cinematograf la altul, cînd costul unui bilet scade la vreo 300 pesetas... dar efortul de a ţine minte, în fiecare zi, care este cinematograful unde poţi intra mai ieftin este mult prea mare iar reducerea mult prea derizorie.

Filmul la care am alergat încă din primele zile („filînd“ puţin vizitarea copioasei colecţii Guggenheim, în trecere prin Madrid) a fost ecranizarea **„Cerului ocrotitor“** („Ceai în Sahara“) în regia lui Bertolucci. Războiul din zona Golfului (şi nu numai) făcuse imposibilă călătoria mea la Tanger, unde eram aşteptat, încă de la sfîrşitul anului trecut, la aniversarea lui Paul Bowles : aş fi putut să-l mai „întîlnesc“ doar prin intermediul filmului lui Bertolucci, unde Bowles apare, în chip de „raisonneur“, la început şi la sfîrşit. Alături de el, ca nişte umbre vii ale unor personaje imaginare (căci pretenţia de „autobiografie“, pe care unii comentatori au avansat-o în legătură cu romanul, este valabilă exact în aceeaşi măsură în care acceptăm ideea exagerată că **Madame Bovary** este o autobiografie a lui Gustave Flaubert !), John Malkovich, Debra Winger şi Campbell Scott reconstituie, destul de stîngaci, triunghiul din roman : Winger se consumă frumos în rolul ei, cu sau fără Malkovich, Scott sau Eric Vu An (interpretul tuaregului care o „recuperează“ erotic), în schimb Malkovich, un actor **atestat** ca inteligent, iese, în mod surprinzător, cel mai prost din această combinaţie (căci cu greu putem lua drept perplexitate metafizică acea confuzie nătîngă de pe faţa sa... ; în plus, Bertolucci îl pune să sufere asalturile tifoidei, iar rezultatul seamănă sfîşietor cu o variantă naturalistă a „Cabinetului doctorului Caligari“ !) Performanţele actoriceşti ale acestui film sînt de căutat mai degrabă în zona rolurilor secundare şi, în exclusivitate, în registrul compoziţiei : Jill Bennett şi Timothy Spall creează doi monştri **camp**, fără să se ia nici o clipă în serios, inconsistenţi şi absolut adorabili — mai mult nişte citate din marile filme **camp** ale anilor '40... Singurul lucru fascinant este că toate aceste personaje se ciocnesc, mai devreme sau mai tîrziu, de creatorul lor — de însuşi Bowles. Prezenţa sa în reconstituita cafenea d'Eckmühl-Noiseux reprezintă unicul fior metafizic pe care-l transmite filmul : punere în abis nostalgică a două timpuri paralele care, astfel, devin coincidente... În rest, „Cerul ocrotitor“ este o lungă, elegantă ratare. Explicaţia acestui eşec trebuie căutată în opţiunea lui Bertolucci pentru registrul realist (aş zice chiar naturalist), în contradicţie flagrantă cu sensul romanului ; este aproape comic să constaţi cum, evitînd cu obstinaţie clişeele, filmul (de)cade într-o panoramare lentoidă a locurilor comune din cinematograful „poetic“. (Imaginile lui Vittorio Storaro, pe care mulţi le-au găsit „epustuflante“, mie mi s-au părut „ilustrate panoramice“ în care misterul Saharei dispare de-a pururi în misterul celuloidului !) Refuzul de a face un film „literar“ de tip „Cerul deasupra Berlinului“ nu l-a dus pe Bertolucci înspre „drama psihologică“ pe care o avea, pesemne, în vedere (motivul interpretării romanului în acest fel îmi scapă), ci înspre un hibrid pe care, la rigoare, l-am putea salva de la o sigură sufocare numindu-l „postmodern“ (citatele abundă în film), dar, care, la o ultimă analiză, se dovedeşte mult prea apăsat „problematic“ pentru a rezista unei asemenea grile. Cred că nu greşesc afirmînd că „Cerul ocrotitor“, ultimul Bertolucci, este şi cel mai slab film al său : dorinţa de banalitate afişată mi se pare mai pretenţioasă decît sofisticăria cea mai pedantă...

Dezamăgirea pricinuită de contemplarea acestui efort, din păcate futil, mi-a fost risipită de celălalt film italian văzut, **„O poveste cu băieţi şi fete“** de Pupi Avati ; frumuseţea şi simplitatea acestuia mi-au adus aminte de o anumită ingenuitate de la începuturile neorealismului. Poetic fără a fi „poetic“, realist fără a cădea în naturalism, filmul lui Avati este o minune de prospeţime ce te face să uiţi de pretenţiile prefabricate ale unor Taviani sau Cavani.

În schimb, tot dezamăgitor mi s-a părut, pînă la urmă, **„Ay, Carmela !“**, ultimul film al lui Carlos Saura, deşi, în patria sa, cumulase cvasitotalitatea premiilor Goya (César-urile iberice) şi fusese propus pentru o nominalizare Oscar : o poveste nici prea-prea, nici foarte-foarte, despre (a cîta oară ?) războiul civil din Spania, cu o trupă de actori ambulanţi care, surprinşi de franchişti, sînt obligaţi să treacă „de partea cealaltă“ a baricadei, încropind un spectacol la fel de inept-propagandistic pe cît făcuseră anterior (filmul se deschide cu cei trei aducînd ode Republicii spaniole în faţa unui public simpatizant)... Filmul curge cuminte în prima parte (cea mai consistentă, narativ, vorbind), în registrul comediei amare, actorii sînt excelenţi (Carmen Maura, Andres Pajares şi Gabino Diego, în rolul „actorului mut“), laşitatea şi oportunismul „micilor oameni“ bine dezvăluite — dar sîntem la mile distanţă de autorul lui „Cria cuervos“, Saura a îmbătrînit, suferă de o formă de cataractă vizionară... Şi intervine finalul, brutal şi neaşteptat, tonul se permută în coşmar dramatic, există cîteva planuri antologice — apoi, din nou alunecă, în ultimele minute ale filmului, în clasică banalitate.

Alex. Leo Şerban

Poeme de ANNA KAMIEŃSKA

S-a născut în ziua de 12 aprilie 1920 în localitatea Krasnymstaw, voievodatul Lublin. A absolvit facultatea de filologie clasică la Universitatea din Lodz. Debutează, ca poetă, în anul 1944, în paginile revistei Odrodzenie. **În anii 1946—1952 este membră în colectivul de redacție al săptămînalului** Wieś, **iar în perioada 1952—1957 al revistei** Nowa kultura. **Din 1968 a fost membru al colectivului de redacție al revistei lunare a Uniunii Literaților Polonezi, Tworczość pînă la sfîrșitul vieții în 1985.**

În anul 1955 primește premiul de stat (mențiune) pentru volumul de poezie Bătaia inimii ; **în anul** 1959, împreună cu Jan Śpiewak, **obține premiul PEN -Clubului bulgar ; în anul 1971 i se înmînează premiul Ministerului culturii și artei, clasa a III-a, pentru volumul** Manuscris alb.

Dintre volumele de poezie publicate, remarcăm : Educație **(1949),** Despre fericire **(1952),** Bătaia inimii **(1954),** Sub nori **(1957)** Poezii alese **(1959),** În ochiul păsării **(1960),** Izvoare **(1962),** Lucruri netrainice **(1963),** Rechemarea mitului **(1967),** Alungare **(1970),** Manuscris alb **(1970,** Poezii alese **(1971),** Irozii **(1972),** Versuri alese **(1973),** A doua fericire a lui Hiob **(1974).**

Anna Kamieńska s-a remarcat în literatura polonă postbelică și în domeniul prozei, al eseisticii, al literaturii pentru copii. Traduce din limbile rusă, română, bulgară, sîrbă și croată. Dintre autorii români a tradus versuri de Mihai Eminescu și Tudor Arghezi. A asigurat, de asemenea, traducerea versurilor din monografia „Mihai Eminescu" de George Călinescu, apărută în 1977 la Editura „Czytelnik".

Trece poetul

În lumea de basme clădită cu mîna
cu scule gingașe ca pere'e de zemoase,
ca instrumentele muzicale,
în fagurele de miere al orașelor harnice
poezia se învîrte aruncată din
centrifuge,
în praful atelierelor,
poezia se cațără ca un grifon pe burlane,
și acoperișurile le sculptează cu dalta
ascuțită a luminii.

Prin termocentrale, prin laboratoare,
prin halele înghesuite cu mașini,
prin navele ce zboară în cosmos,
trece azi poetul —
ultimul dulgher primitiv,
cu toporul în mînă,
în bocanci plini de pămînt.

Încotro orbul orbului

Încotro orbul orbului
de ce cu limba durerii
aștepți piinea noastră a disperării
cu-atîta înverșunare
unde îți sînt vizuinele
mai viclene ca ale fiarelor
de ce pleci înainte de-a veni
de ce dai și iei
de ce taci prin tufișuri
de ce lumina o prefaci în noapte
și de ce
de ce pretutindeni numai pustiu
și de ce întrebăm mereu
ca niște copilași

Tăcere

Am atîtea lucruri să-ți ascund
că nu găsesc nici un cuvînt
ar trebui să-ți povestesc despre căi
întoarse
strigătului și înfricoșării să dau glas
să vorbească mîini'e reci pe vecie
pentru așa ceva cuvinte nu sînt
alfabetul vieții e singura speranță
și-această epistolă mare
scrisă de noi în persoană
ajunsă în mîinile tale înstelate
o pecetluiește ca pe o mărturie
a chinurilor
și-i o speranță cu toate că speranța nu-i
e o scrisoare e un cîntec scris
din fiecare respirație, din vis și durere,
pînă ce Degetul Tămăduitorul
dezleagă limba ferecată
și obosiți fugim pînă la u:mă
să spunem tot
totul
strîmb
tăcînd

Vilnius 1965

Mariei Janion

Cînd cei mari se duc de pe această lume
cînd mor poeții
rămîn femeile bătrîne.
Ele urmează după Lelewel și
Śniadecki
după Micklewicz, după Norwid.
De parcă ar putea trăi doar în ruine.
Ele fac de strajă
în locurile pe care națiunea le cinstește
îmbrăcate în straiele istoriei
Păstrează fotografiile răsculaților din
1863.
Plîng pe ruinele Ierusalimului lor.
Ele se jelesc prin amvoane și altare
și cos broderii ca de păianjen
Se mînie pe vremea însorită
că oamenii noi n-o merită
Grăiesc :
Azi nimic nu-i adevărat.
De-aceea stau prin curțile
pline de arbori prăvăliți
și de mirosul rufelor spălate.
Sînt cele care șchioapătă,
tîrîndu-se prin orașele însorite,
odihnindu-se în baston.
Iar apele domoale
nu sînt apele lor.
Cînd pleacă cei mari de pe această lume
rămîn femeile bătrîne.
Și ele vor fi izbăvite
pentru credința lor nețărmurită.

Prezentare și traducere de
Nicolae Mareș

Urmare din pag. a 16-a

PENDULUL LUI FOUCAULT

sau cenușiu, cum se spune în romanele de aventuri că îngălbenesc oamenii cu pielea neagră. Destul, mi-e greață, am mîncat ceva care mi-a făcut rău... Vă rog, lăsați-mă aici să iau o gură de aer, întoarceți-vă. Prefer să stau singură, nu sînt o invalidă...

I-am făcut pe plac, dar de cum am reintrat, după întrerupere și ieșirea la aer, parfumurile, tobele și sudoarea invadante acum care impregnau orice trup și însăși aerul viciat au acționat ca o înghițitură de alcool după o lungă abstinență. Mi-am trecut o mînă pe frunte și un bătrîn mi-a oferit un **agogô**, un mic instrument aurit, un soi de triunghi cu clopoței, în care se lovea cu o vergea.

— Urcați-vă pe podea, mi-a spus, cîntați, o să vă facă bine.

Era o înțelepciune homeopatică în sfatul acela. Băteam în **agogô** încercînd să mă adaptez la ritmul tobelor și treptat, treptat izbuteam să intru și să fac parte din joc ; participînd la el îl dominam și-mi descărcam tensiunea cu mișcările gambelor și picioarelor, mă eliberam de ceea ce mă înconjura, provocator și încurajator. Mai tîrziu Agliè avea să-mi vorbească despre diferența dintre cine cunoaște și cine trăiește.

Pe măsură ce mediumurile ajungeau la starea de transă **cambonos** îi conduceau la marginea sălii, îi așezau pe scaun, le ofereau țigări și pipe. Credincioșii excluși de la posesiune dădeau fuga să îngenuncheze la picioarele lor, le vorbeau la ureche, le ascultau sfaturile, le primeau influxul benefic, se cufundau în mărturisiri, găsind o mare ușurare în asta. Unii dădeau semnele cîte unui început de transă pe care **cambonos**, le încurajau cu moderație, reconducîndu-i apoi în mulțime, mult mai destinși acum.

În rîndul dansatorilor încă se mai perindau mulți candidați la extaz. Nemțoaica se agita în mod nefiresc, așteptînd să fie agitată, dar era în zadar. Unii fuseseră stăpîniți de Exu și căpătau expresii crude, viclene, prefăcute, dedîndu-se la mișcări bruște, dezarticulate.

În momentul acela am văzut-o pe Amparo.

Eu, bătînd în **agogô** nu mai urmăream cele ce se desfășurau în sală, preocupat doar să-mi articulez controlul și să mă las condus de muzică. Amparo trebuie să se fi întors de vreo zece minute, și desigur simțise același efect pe care-l simțisem și eu mai înainte. Dar nu-i dăduse nimeni un **agogô** și poate că nici nu l-ar mai fi dorit. Chemată de voci profunde se eliberase de orice dorință de apărare.

Am văzut-o sărind deodată în mijlocul dansului, cprindu-se cu fața anormal întoarsă în sus, cu gîtul aproape rigid, apoi abandonîndu-se fără control unei sarabande lascive cu mîinile care sugerau o ofertă a propriului trup.

— Pomba Gira, Pomba Gira, au strigat unii bucuroși că în seara aceea diavolița nu se manifestase încă : **O seu manto é de veludo, rebordado todo em ouro ,o seu garfo é de prata, muito grande é seu tesouro... Pomba Gira das Almas, vem toma cho cho...**

Nu am îndrăznit să intervin. Poate că am accelerat bătăile vergii mele de metal ca să mă unesc carnal cu femeia mea, cu spiritul ctonic pe care ea îl încarna.

Cambonos se îngrijiră de ea, o îmbrăcară cu vesta rituală, o susținură pînă cînd își ieși din starea de transă, scurtă dar intensă. O întovărășiră cînd vru să se așeze, scăldată de sudoare cum era și respirînd cu greutate. A refuzat să primească pe cine venea să-i ceară preziceri și a început să plîngă.

Dansul era pe sfîrșite, am părăsit scena și am alergat la ea, lîngă care venise deja Agliè, care-i masa ușor tîmplele.

— Ce rușine, spunea Amparo, eu nu cred în asta, nu voiam așa ceva, și cum am putut ?

— Se-ntîmplă, se-ntîmplă, spunea Agliè cu dulceață.

— Dar atunci înseamnă că nu există eliberare, plîngea Amparo, încă mai sînt o sclavă. Tu să pleci ! mi-a spus mie cu mînie, sînt o biată negresă murdară, dați-mi un patron, asta merit.

— Se întîmplă chiar cu blonzii ahei, încerca Agliè s-o împace. Așa e natura umană...

Amparo a cerut să fie dusă la toaletă. Ritualul era sfîrșit. Singură, în mijlocul sălii, nemțoaica încă mai dansa după ce urmărise cu privire invidioasă tot ce pățise Amparo. Dar se mișca acum cu o ostentație secătuită de voință.

Amparo s-a întors după vreo zece minute, în timp ce noi ne despărțeam de pai-de-santo care se bucura pentru splendida reușită a primului nostru contact cu lumea morților.

Agliè a condus în tăcere mașina prin noaptea înaintată, și a făcut un semn ușor de salut cînd s-a oprit în fața casei noastre. Amparo a spus că vrea să coboare singură.

— De ce nu faci cîțiva pași ? m-a întreba' ea. Întoarce-te cînd am adormit deja. Am să iau o pastilă. Vă rog pe amîndoi să mă iertați. Am mai spus, trebi esi fsosłșttioaut
trebuie să fi mîncat ceva care mi-a căzut rău. Urăsc țara asta a mea, noapte bun

Agliè a înțeles încurcătura mea și mi-a propus să ne ducem la un bar din Copacabana, deschis toată noaptea.

Era foarte tîrziu. Agliè mi-a spus că se pregătea să părăsească Brazilia. Mi-a lăsat adresa lui de la Milano.

M-am întors acasă și am găsit-o pe Amparo dormind. M-am lungit pe tăcute lîngă ea, pe întuneric, și mi-am petrecut noaptea fără somn. Mi se părea că lîngă mine stă o făptură necunoscută.

În dimineața următoare Amparo mi-a spus sec că se duce la Petropolis ca să-și viziteze o prietenă. Ne-am salutat cu stînjeneală.

A plecat cu o geantă de pînză și un volum de economie politică sub braț.

Două luni de zile n-a dat nici un' semn de viață. Și eu n-am căutat-o. Apoi mi-a scris o scurtă scrisoare foarte evazivă. Mi-a spus că avea nevoie de o perioadă de timp ca să reflecteze. Nu i-am răspuns.

N-am simțit dragoste, gelozie, nostalgie. Mă simțeam gol, lucid, curat și strălucitor ca o tigaie de aluminiu.

Am mai stat un an în Brazilia, dar mă simțeam acum pe picior de plecare. Nu l-am mai văzut pe Agliè, nu i-am mai văzut pe prietenii lui Amparo, îmi petreceam ore nesfîrșite pe plajă, la soare.

Înălțam zmeie, care în locurile acelea sînt foarte frumoase.

moda, altfel

Camerele împăratului

După o ceașcă de ceai, matinală, Napoleon al III-lea, îmbrăcat cu pantaloni **fantezi,** haină și vestă albastre, își începea ziua de lucru.

Camera Consiliului, luminată de o fereastră largă și o ușă de sticlă ce dădea spre o grădină „rezervată", poseda două portrete de Winterhalter, portretul oficial al Împărătesei Eugenia, în rochia ei „de Stat", cu coroană și pe cel al fratelui mai mare al Împăratului, ca tînăr. Pereții camerei erau tapetați cu mătase roșie iar mobilierul includea o pereche de dulapuri mari, cu opere de jurisprudență și, bineînțeles, o masă imensă, la care să stea miniștri, sub impunătoarea prezidență a lui **N III.**

Alături, urma Camera Ziarelor, tapetată tot în mătase roșie, cu portretul Împărătesei îmbrăcată în catifea roșie, cu Micul Prinț pe genunchi (Atîta roșu !?!). Aici se aflau ziare franțuzești, străine și copii ale celor confiscate de poliție, ca nu cumva publicul „de rînd" să le citească; erau stivuite pe console sau lîngă teancuri de rapoarte și documente ce zăceau pe masa centrală. Și o curiozitate : o colecție de poezie și proză latină.

Sanctuarul imperial, cu două ferestre generoase adăpostea **masa de scris a împăratului,** pe care atrăgea atenția o curioasă **tabatieră** de prizat tutun, din aur, rămasă de la Napoleon I și o încîntătoare miniatură a portretului împărătesei. Împăratul stătea la masă cu spatele spre foc și cu ferestrele în dreapta. Nu se consemnase încă legea că lumina e sănătoasă venind din stînga. Erau scaune, desigur, dar al lui era din piele și se numea „pe englezește" : **roomy armchair.** Ceasul și candelabrele aparțineau epocii Ludovic XVI. În dreapta șemineului era o colecție de miniaturi ale lui **N. I** și ale altor membri ai familiei Bonaparte, ba chiar și un medalion, în marmură fină, al micului moștenitor de tron. Pe peretele opus șemineului, între două vitrine, încărcate cu bibe ouri Sèvres, o ușă ducea spre camera Șefului de Cabinet și spre Secretarul Personal. Toate aceste camere erau împopoțonate cu **valets de chambre.**

Cînd ieșea la plimbare avea un baston preferat, din rinocer, cu mîner de aur, figurînd un cap de vultur.

În zilele obișnuite, cam pe la prînz, Împăratul își primea ofițerii „de încredere", să-i prezinte rapoartele. Aceștia purtau cravate albe iar suveranul — steaua Legiunii de onoare.

Dejunul cu împărăteasa nu era pretențios, o „afacere foarte simplă", **en tête-à-tête :** ouă, friptură, cartofi prăjiți, pasăre fiartă, ficat de vițel sau de vacă, rinichi de oaie, pește (obligatoriu, în fiecare vineri), legume și fructe din grădinile de la Versailles. La anumite dejunuri oficiale, împăratul, în cazul în care nu apărea în uniformă, aborda o haină albastră, o vestă albă, pantaloni și ciorapi de mătase neagră și un zîmbet irezistibil. Șampania era invariabil — Veuve Cliquot, căci împăratul era prieten apropiat cu domnul Werle, partener al celebrei case, primar și deputat de Rheims.

Uneori, lăsa grijile să mai aștepte și-și dădea cîte o pasență. Dar după ce-și termină zilnicele îndatoriri de împărat, revenea la pasiunea vieții lui „Viața lui Iulius Cezar". Apoi, după șaptesprezece ore de activitate, cu ajutorul discret al unor narcotice, uita de poliție, de ministerul de interne, de secretele și delațiunile Cabinetului Negru și intra în lumea somnului, amintindu-și vag că **Șeful argintăriei,** își smulsese părul din cap de disperare că la balul din ianuarie dispăruseră 27 de șervete, la cel din februarie — 27 iar la cel din iunie — 40 și că raportul acestor pierderi stătea pe masa sa de lucru, alături de declarația războiului franco-german. Cine oare introduce moda aceasta costisitoare și stupidă a șervetelor de masă... ?

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

AMPARO

Casaubon, povestitorul şi cel mai tînăr dintre cei trei muşchetari ai cărţii, o cunoaşte în studenţia sa tulburată de mişcările studenţeşti de la Milano (cu puţini ani în urmă) pe Amparo, o studentă braziliană frumoasă, tandră, inteligentă, focoasă şi comunistă. Este prima (sau, mă rog, prima de care se vorbeşte) dintre cele trei eroine ale cărţii despre care, cum spuneam (într-un număr trecut al „Luceafărului") mi-am propus să „vorbesc" aici. Nu am ales eşantioanele care urmează pentru a înfăţişa o poveste de dragoste care să dezvăluie o parte din canavaua narativă a cărţii, şi nici n-am vrut să sugerez (căci aici nu se poate mai mult) un model de portret literar de o valoare, de altfel, excepţională (măiestrie pe care Eco o dovedeşte ori de cîte ori pune pe pagină un personaj, oricît de neinsemnat ar fi el).

Amparo îl duce pe Casaubon în Brazilia, unde eroul nostru stă doi ani. Vizita e urmărită cu lungi capitole în carte, nu atît pentru exotismul sau pentru anecdotica ei surprinzătoare (căci totul, absolut totul e... surprinzător în romanul lui Eco) ci pentru contribuţia ei structural-ideologică (!) la tema cărţii.

Întîlnindu-l pe Agliè, un strălucit intelectual şi un escroc de talie mondială, care se dă drept contele de Saint-Germain şi se recomandă ca multicentenar şi nemuritor, Casaubon, mînat de pasiunea lui maniacală (căci să ne ierte Dumnezeu, dar toate personajele lui Eco sînt smintite... în afara, vorba Englezului, de unul !), deci de pasiunea lui pentru ocultism (Cavalerii Templieri în căutarea Planului de Cucerire a Lumii prin forţele dintr-un dincolo mereu căutat) participă cu Amparo şi Agliè la o ubaanda, ritual băştinaş în cinstea morţilor care, în cursul unui dans iniţiatic, pun stăpînire pe cei vii înzestrîndu-i cu puteri magice, tămăduitoare şi de profeţie. Lucruri petrecute destul de recent.

Şi de data asta, ca s-o surprindem cît mai concis pe Amparo, verigă importantă în lanţul tematic al povestirii, şi ca să-i înfăţişăm cît mai convingător povestea (care în carte e mult mai amplă, am recurs la un colaj, topind în retorta noastră fragmente din capitolele 22 (cartea a treia, BINAH) şi 33 (cartea a patra, HESED).

În lunile care au urmat, unii studenţi au început să tragă, epoca marilor manifestaţii în aer liber lua sfîrşit.

Stam prost cu idealurile. Aveam un alibi pentru că iubind-o pe Amparo făceam dragoste cu Lumea a treia. Amparo era frumoasă, marxistă, braziliană, entuziastă, dezamăgită, avea o bursă de studii şi un sînge splendid de amestecat. Toate laolaltă.

O întîlnisem la o petrecere şi mă comportasem după primul impuls.

— Iartă-mă, dar aş vrea să mă culc cu tine.

— Eşti un masculinist murdar.

— N-am auzit bine.

— Ba ai auzit. Eu sînt o feministă murdară.

Tocmai se întorcea în patrie şi nu voiam s-o pierd. Ea m-a pus în contact cu o universitate din Rio, unde se căuta un lector de italiană. Am obţinut postul pentru doi ani, care se puteau prelungi apoi. Văzînd că în Italia nu prea mai puteam respira în voie am acceptat (...)

Am venit în Brazilia din dragoste pentru Amparo şi am rămas acolo din dragoste pentru ţară. N-am înţeles niciodată de ce această descendentă din olandezi care se instalaseră la Recife şi se amestecaseră cu indos şi cu negri sudanezi, cu trăsăturile unei jamaicane şi cultura unei parizience avea un nume spaniol...

Amparo îmi spunea că în emisfera lor cînd apa se scurge din chiuvetă vîrtejul de scurgere se făcea de la dreapta spre stînga, în timp ce la noi e contrariu — sau viceversa. Nu am putut verifica dacă e adevărat. Nu numai pentru că în emisfera noastră nimeni nu s-a uitat în ce direcţie se răsuceşte apa, ci şi că după mai multe experimente în Brazilia mi-am dat seama că e foarte greu să-mi dau seama cum vine treaba asta. (...)

La Milano am dorit-o pe Amparo pentru dezamăgirea ei. Acasă, reacţionînd la acizii pămîntului natal, devenea ceva mai greu de cuprins cu mintea, lucid vizionară şi capabilă de raţionalităţi subterane. O simţeam agitată de pasiuni antice, preocupată să le ţină în frîu, patetică în ascetismul ei care-i comanda să refuze seducţia.

Am constatat spendidele ei contradicţii cînd discuta cu tovarăşii politici. Erau reuniuni în case sărăcăcioase, decorate cu cîte un poster şi multe obiecte folclorice, portrete ale lui Lenin şi teracote din nord care reprezentau bărci pe Nil sau fetişuri amerinde. Nu sosisem într-unul din momentele prea limpezi din punct de vedere politic, şi hotărîsem, după experienţa din patrie, să mă ţin departe de ideologii, mai ales acolo unde nu le înţelegeam. Discuţiile tovarăşilor lui Amparo au sporit incertitudinea mea, dar mi-au stimulat noi curiozităţi. Erau, fireşte, toţi marxişti şi la prima vedere vorbeau aproape ca marxiştii europeni, dar vorbeau despre ceva diferit, şi pe neaşteptate, în cursul unei discuţii despre lupta de clasă, vorbeau despre „canibalismul brazilian" sau despre rolul revoluţionar al culturilor afro-americane. (...)

A venit seara făgăduită. Ca şi la Salvador Agliè a venit să ne ia. Hambarul unde avea să se ţină reuniunea, sau **gira**, era într-o zonă mai de grabă centrală...

— Să nu uitaţi, în seara asta e vorba de **ubanda**. Oamenii nu vor fi posedaţi de orixas, ci de eguns, care sînt spirite ale celor răposaţi. Şi apoi de Exu, Hermes africanul, pe care l-aţi văzut în Bahia, şi de tovarăşa lui Pomba Gira. Exu este o divinitate ioruba, un demon înclinat să facă rău şi să-şi bată joc, dar exista un zeu al batjocorii şi în mitologia amerindiană...

Am ajuns... Agliè ne-a făcut semn să intrăm. Dacă exteriorul era modest, interiorul era o flacără de culori violente. Era o sală pătrată cu un loc rezervat dansului pentru **cavalos**, cu un altar în fund, apărat de un gărduleţ în spatele cărui se ridica estrada tobelor, **atabaques**. Spaţiul ritual era încă gol, în vreme ce dincoace de îngrăditură se agita o mulţime amestecată, credincioşi, curioşi, albi şi negri amestecaţi, dintre care se desprindeau mediumurile cu asistenţii lor, **cambonos**, îmbrăcaţi în alb, unii desculţi, alţii cu pantofi de tenis. (...)

Pai-de-santo a ieşit în faţă, s-a aşezat înaintea altarului şi a adunat pe lîngă el cîţiva credincioşi şi oaspeţi, parfumîndu-i cu nişte pufăituri groase de fum din ţigara sa, binecuvîntîndu-i şi oferindu-le cîte o ceaşcă cu băutură ca pentru un rapid ritual euharistic. Am îngenunchiat, cu tovarăşii mei, şi am băut. Am observat, văzînd un **cambono** care turna lichidul dintr-o sticlă, că era un Dubonnet, dar m-am ostenit să-l degust ca pe un elixir de viaţă lungă. Pe estradă **atabaques** începuseră să sporovăiască între ei, cu vorbe nedesluşite, în timp ce iniţiaţii începuseră să cînte un cîntec de slavă lui Exu şi lui Pomba Gira...

A început tămîiatul pe care pai-de-santo îl făcea cu o cădelniţă, răspîndind un apăsător miros de tămîie indiană, cu rugăciuni special adresate lui Oxalá şi lui **Nossa Senhora**.

Atabaques au accelerat ritmul şi **cavalos** au invadat spaţiul din faţa altarului începînd să se supună vrăjii produse de **pontos**. Cea mai mare parte erau femei şi Amparo a făcut ironii despre slăbiciunea sexului ei („Sîntem mai sensibile, nu-i aşa ?").

Printre femei erau şi unele europene. Agliè ne-a arătat-o pe una blondă, o psiholoagă nemţoaică venită de ani de zile să studieze miturile acestea. Încercase să facă totul, dar dacă nu ai dispoziţie, nu ai chemare, e inutil : transa nu vine niciodată. Dansa cu ochii pierduţi în gol în timp ce **atabaques** nu dau o clipă pace nervilor ei şi ai noştri, valuri acre de fum invadau sala şi-i zăpăceau pe practicanţi şi pe privitori, pe toţi — cred, şi desigur şi pe mine — atacîndu-le stomacul. Dar mi se mai întîmplase aşa ceva şi la Rio, cunoşteam forţa psicagogică a muzicii şi a zgomotului, aceeaşi la care se supun şi febricitanţii noştri de sîmbătă seara la discoteci. Nemţoaica dansa cu ochii larg deschişi, cerînd uitarea cu orice mişcare a propriilor membre isterice. Încetul cu încetul celelalte fiice ale sfîntului căzeau în extaz, îşi răsturnau capul pe spate, se agitau, lăcrimau de sudoare, navigau într-o mare de memorie pierdută, şi ea rămînea încordată, aproape plîngînd, descompusă ca şi acela care caută cu disperare să atingă orgasmul, şi se agită, şi gîfîie şi nu-şi descarcă bateriile. Căuta să-şi piardă controlul şi-l regăsea în orice clipă, biată teutonă bolnavă de clavecine bine temperate.

Aleşii împlineau între timp saltul lor în gol, privirea devenea tulbure, membrele rigide, mişcările se făceau tot mai automate, dar nu întîmplătoare pentru că revelau natura entităţii care le supunea, unii unduioşi, cu mîinile care se deplasau în lături cu palmele în jos, alţii ca înotînd în curbă şi cu mişcări lente şi **cambonos** îi acopereau cu o pînză de in albă, pentru a-i feri de privirea mulţimii pe cei prinşi de un spirit mai deosebit.

Anumiţi **cavalos** îşi scuturau cu violenţă capul şi cei invadaţi de **pretos velhos** emiteau sunete surde — **hum, hum, hum** — mişcîndu-se cu trupul înclinat înainte, luînd înfăţişări de slăbănogi fără dinţi. Cei posedaţi de **caboclos** emiteau în schimb strigăte stridente de luptători — **hiahou ! !** — şi **cambonos** se străduiau să-i susţină pe cei care nu puteau să suporte violenţa dăruirii.

Tobele băteau şi-n aerul plin de fum se vedeau ridicîndu-se **pontos**. O ţineam de braţ pe Amparo şi la un moment dat am simţit cum îi transpiră mîinile, cum îi tremură trupul şi cum i se deschide gura.

— Nu mă simt bine, trebuie să fi mîncat ceva care nu mi-a priit. Şi pe urmă fumul şi căldura asta...

— Nu, a spus pai-de-santo care venise după noi, dumneavoastră aveţi calităţi medianice, aţi reacţionat bine la **pontos**, vă urmăream.

— Destul ! a strigat Amparo, şi a mai adăugat cîteva cuvinte într-o limbă pe care n-o cunoşteam. L-am văzut pe pai-de-santo că devine palid, de privirea mulţimii pe cei prinşi de un spirit mai deosebit.

Prezentare şi traducere de de Florin Chiriţescu

Cotinuare în pag. a 15-a

bridge

Legăturile psihologice

Un loc comun des invocat în speculaţiile pe marginea jocurilor de echipă este aşa-zisul „liant psihologic", socotit ca necesar în buna funcţionare a jocului şi, implicit, în obţinerea unor rezultate convenabile. Poate că tocmai faptul că e un loc comun face ca această chestiune a legăturii psihologice să nu fie privită întotdeauna cu toată seriozitatea, să fie lăsată într-un fel de plan secund al interesului celor care joacă sau al celor care comentează jocul. Or, cel puţin în bridge — şi, cred, cu atît mai mult în jocurile de echipă cu număr mare de echipieri — problema înţelegerii şi corespondenţei afective între parteneri e una de maximă importanţă deşi întrucîtva inaparentă. Puţinele teste de psihosociologie cu aplicaţie în bridge au arătat cu destulă claritate că în cazul unor echipe relativ echilibrate valoric cele mai bine sudate psihologic obţin rezultate mai bune. Faptul are o explicaţie mai curînd simplă, dedusă din chiar specificul acestui joc în care informaţia explicită şi informaţia implicită se află într-un raport cantitativ de cvasiegalitate. E nevoie de intuiţie pentru ca informaţia oferită de partener în cursul licitaţiei să-ţi parvină în întregul ei de semnificaţii. Dacă legătura psihologică dintre parteneri e nulă sau slab motivată, partea de implicit sau de sugerat dintr-o informaţie nu se revelă şi, prin urmare, exactitatea licitaţiei are desuferit. Sigur că acest „liant psihologic" e de o natură oarecum inefabilă, nu poate fi descris în termeni pozitivişti şi nici nu poate fi produs prin exerciţiu instructivo-educativ. Dar asta nu înseamnă că el nu poate fi constatat, ca prezenţă sau, dimpotrivă, ca absenţă, de-a lungul unei competiţii de bridge. Mai tot jucătorul are ocazia s-o facă, fie şi în postura domnului Jourdain, atunci cînd remarcă, în nelipsitele comentarii de după o partidă, ce bine s-au înţeles cutare şi cutare sau, din contră, ce rău. De altfel, sensul de **echipă** e dat, în bună măsură, de existenţa legăturii psihologice între componenţi. Nu-i mai puţin adevărat că, în bridge — spre deosebire de alte jocuri — respectiva legătură se poate proba numai în etapa licitaţiei, cealaltă jumătate, jocul propriu-zis de levată, fiind strict individual. Dar pentru ca partea individuală a partidei, aceea în care fiecare rămîne singur, să se desfăşoare favorabil e de dorit ca partea de **echipă** să se întemeieze, pe lîngă buna cunoaştere a jocului pe lîngă deci calitatea de jucător a partenerilor, şi pe legătura lor psihologică. E aceasta o relaţie pe care nici manualele de bridge nici regulamentele de competiţie n-o stipulează, însă îmi pare a fi, cu tot caracterul ei facultativ din punct de vedere formal, ineludabilă din punctul de vedere al relevanţei jocului însuşi.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

5 lei

BIBLIOTECA ASTRA

BIBLI „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor

Serie nouă ● miercuri, 10 aprilie 1991

Număr ilustrat cu reproduceri după sculpturi religioase în lemn (Moldova, sec. XIV—XIX) și icoane pe sticlă (Ardeal, sec. XVIII).

S.O.S. degeaba

La cîte dificultăți nemaiîntîlnite are de întîmpinat societatea românească la ora de față, în primul rînd economice, în primul rînd sociale, în primul rînd morale, una în plus : culturală, aproape că nu mai contează. Preocuparea pentru cultură în general poate să pară (în condițiile în care tot mai mulți oameni ai acestei țări își pun la modul cel mai propriu cu putință problema zilei de mîine, problema supraviețuirii deci) un fel de alintare copilărească, în orice caz un hobby deplasat, poate chiar o pieptănătură de babă. Sigur că nu e așa, sigur că am putea demonstra cu trimiteri în istorie că problema culturii e departe de a fi de rang secund și că dimensiunea culturală — ca imanență a ființei omului nu poate fi negociată fără riscul degradării condiției umane. Ar fi însă inutil, lucrurile sînt foarte cunoscute și avem certitudinea că guvernul de azi le acceptă ca atare iar dacă nu dă semne practice că le-ar lua în considerație — 0,33% alocate culturii în acest an e un astfel de semn negativ — asta se datorează, bănuim, presiunii explozive pe care alte domenii, economicul și socialul înainte de toate, o exercită asupra unui buget de tot subțire. Și de unde nu e, nici Dumnezeu nu poate să ceară. Întrebarea e dacă bugetul e într-adevăr atît de mic încît, pentru a face față unor cerințe social-economice atît de mari, să fie nevoie de abandonarea (căci asta semnifică respectivul) procent) culturii. Și răspunsul nostru e, fără a avea la îndemînă o statistică a cheltuielilor îngăduite de guvern lui însuși sau altor domenii ci luîndu-ne după ceea ce vedem și citim, că se risipește mult prea mult pentru mult prea puțin și n-ar fi fost nici o nenorocire, ba dimpotrivă, dacă din această risipă ar fi avut și cultura parte de niște firimituri acolo sau măcar de o mai justă ordonare a risipei. Nu știm cît vor fi costat buzunarul public bisăptămînalele (cel puțin) expediții ale, bunăoară, ministrului de externe în cele patru zări, dat fiind că (după impecabila limbă de lemn, mai de lemn decît a predecesorilor comuniști, cu care ne onorează frecvent pe micul ecran respectivul demnitar) e imposibil de crezut că aceste expediții sporesc prestigiul României în lume, după cum nu știm nici cît costă întreținerea uriașului aparat birocratic al vechilor structuri comuniste, conservat ba chiar adăugit, ca o sfidare, și menit să împiedice — act masochist al guvernului ! — realizarea reformei și, implicit, să prelungească pînă la insuportabil durata perioadei de tranziție spre o economie și o viață socială sănătoase. Probabil că mult, probabil că foarte mult. În orice caz, de ici, de colo (asta-i situația !) s-ar fi putut economisi ceva pentru uzul culturii ajunsă acum în pentru nimeni convenabila postură de a lansa un S.O.S. Grav nu mi se pare atît faptul (oricum umilitor) că S.O.S.-ul a devenit unica soluție, grav e că nu prea are cine să răspundă la acest apel. Și atunci, se salvează fiecare cum poate iar din cultură se va salva, ca de obicei, subcultura. Unde ești tu, Țepeș Doamne...

„L"

Clientul stărilor de lucru

Mai să fi fost augusta-mi voce
un unde sau un undeva
aș fi trecut exact prin centru
în tam în ra în ra-ra-rà

și nu aș fi umblat la du-te
la mîine la perfectul simplu
la viitorul doi la optim
și la ștampilă și la timbru

mai să fi fost augusta-mi voce
un unde sau un undeva
mi-ați fi întîmpinat și umbra
pe cînd eram pe cînd erà

și-atunci să fi văzut ce lustru
ce lux ce îndoiri de spate
ce dinți de spumă ce surîs
ce pentru toți ca pentru toate
(1970)

Ioanid Romanescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Pămînt!

Văd în „22"-ul din 29 martie o fotografie teribilă, făcută de Radu Sigheti, premiată-n S.U.A., și intitulată „SIDA". Dau titlul la o parte, și rămîn, multe minute, mut. Un cuplu semirural-semiurban, acel tip de oameni ce par de 60, deși au 40 de ani. Zi ploioasă, rece. Numai ei doi, pe o alee lungă, lungă și pustie, mergînd paralel cu gardul cimitirului. Bărbatul duce-n brațe un cosciug de copil, iar femeia ține-o geantă grea în stînga (unde presimți că se află țuica și salamul pentru gropari, etc.) și-o cruce sub brațul celălalt. Atît. Înnebunitoarea forță a imaginii, care-nghite zeci de pagini de comentarii-parazit. Femeia care cară crucea, ca pe un poloboc, ca pe un ciine ud. Ultranormalul morții românești. Viețuirea-n agonie perpetuă, devenirea trist-grotescă a macabrului, grețoasa infuzie de morbid săltăreț, cu care ne tratăm de zeci de ani reumatismele „mentale", încît, astăzi, fiecare drum, fiecare vizită, fiecare convorbire se desfășoară, parcă, într-un salon de ospiciu, ori într-un cavou gătit de carnaval. Două lucruri mi-au venit, dintr-o dată, în minte, privind fotografia aceasta. Primul : dialogul a doi pensionari, dimineața la patru, cînd stăteam la coadă la I.C.V.L., pentru credit-la-casă. După ce-au trecut rapid prin ciur-dirmonul politicii (n-am reținut decît chestia cu : „n-avem de ales decît între două dictaturi — a lu'al bătrîn și a ăstuia tînăr...") o întrebare a plesnit ca filamentul de bec : „Ai idee cît s-a mai făcut o groapă la cimitir ?" După care a început dansul ielelor verbale : despre cozile la sicrie, lipsa de lemn și luxul imposibil al mătăsii la accesorii, că „tre'să ai pile ca să fie de brad și nu de carton", că „e cinci sute spaga numai pentru programare", că groparii nu mai iau o sută-două, ci direct mia de lei, că „dacă-i pămîntul tare, îți iau dublu", că „se va ajunge precis la înmormîntare pe valută" și „că-i două'j'dă mii o groapă, dar necimentată"... Și tot așa. Vechea noastră industrie a morții, vechea (mereu actuală) replică a Yorick-ilor noștri : „cucoană, mai pune 300, că ți-l las în drum, ne-ngropat !" Al doilea lucru, evocat, inconștient, de fotografia lui Sigheti, a fost cazul unui pensionar, fost activist **cinstit**, adică „om de crez", care-a intrat, cu trup și suflet, în ianuarie '90 în F.S.N., pentru ca în decembrie '90, să fie la un pas de infarct, cînd l-au căutat vechii tovarăși de la partidul lui Verdeț. Și chinuitoarea lui dilemă : cînd a trădat partidul ? intrînd în F.S.N. ? să iasă acum și să treacă la Verdeț ? Un om albit „de sarcini", stînd pe marginea patului și frîngîndu-și mîinile. Pentru ca, acum, să plece călare pe șapte cai, la țară, ca să-și recupereze livada părinților. Îi spun, fără sadism, ci, numai, cu tristețe : „ei ? cum e cu proprietatea ? cum mai e cu comunismul ?!" — „Lasă-mă și tu, că-s nebun, dă-i dracu, cu partidul lor, vorba e să nu-mi intre țiganii în pădure, să-mi taie pomii. Că-s **pomii mei**, mă !" Și uite-așa, un crez de-o viață se duce-ntr-o clipită, la clipitul — absolut firesc — al posesiunii. Ați văzut ce rapid s-au reaprins motoarele instinctului de proprietate și cum cîtadinii cei mai apatici, egalitariștii cei mai înfocați, staliniști, dejiști, ceaușiști, se descoperă, acum, de stăpîni latifundiari ? E ceva, cum să zic, sălbatic de înduioșător. Așadar, pămîntul în două ipostaze. Ne aflăm, cu turbare, cu înfiorare, cu speranțe atroce, între cele două paranteze : „cu cît s-o mai da pămîntul la cimitir ?" și „cît se dă la primărie, ca să-ți facă actele de proprietate". La primărie, ca la primărie. Dar, dincolo — ce bine ! nu tu durere, nu tu întristare, nu suspin. Oricum, priviți fotografia de care v-am spus : cel fericit rămîne, totuși, copilul.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează ?

Huo ! La muncă...

Ce folos, cînd un popor întreg...
„Somn ușor, slăvit popor" !

Pînă ce, la un moment dat încep fluierăturile și huiduielile amuzate : trec în sens invers, încet, să fie anume blamate, două autobuze înțesate de jandarmi ! Domnule, ce interesantă pagubă în ciuperci : la toate manifestațiile apar asemenea autobuze cu polițai, sau ce mama dracului or mai fi fiind, să fie bine văzuți... Că abia prin ei, prin polițai și jandarmi se învață democrația originală... Măsură preventivă : sau crezi că autobuzele astea defilează pline de polițai fără alt scop decît acela de a fi fluierate și huiduite ? Polițai duși să se schimbe în posturi... Oricum, undeva trebuie să fie descărcați jandarmii ăștia, autoritatea „Internelor" să nu fie luată prin surprindere. Doamne ferește, că nu se știe niciodată cu „securiștii", provocatorii... La atîta comportament al nostru mitologic ! Chestie de mitomanie...

„Consens general, Iliescu criminal" ! Ha... În spatele meu e un grup de tineri care exersează diferite lozinci...

În timp ce, acum chiar prin dreptul meu, coloana de manifestanți e tăiată, să treacă strada prin loc nemarcat de două femei isterizate : „Noi ne ducem să muncim ,nu ca voi !" Făcîndu-ne să ne privim ună pe alții și să suridem îngăduitori, cele două femei, nebăgate în seamă, urlînd odată ieșite din coloană : „Noi nu avem vreme să ne ținem de manifestanții !Huo... La muncă"... Vă dați seama, aceasta e pura noastră realitate ! Ridicînd din umeri : erau lîngă mine studenții Clubului Literar, Al Pleșcan, Ion Manolescu, Fevronia Novac, Ara Șeptilici...

„Nu mai vrem să muncim pentru asasini" !

Scandări după scandări :
„Jos Guvernul comunist !"
„Regele Mihai !"
„Frontul Salvării, trădătorul țării !"
„De-mi-sia ! De-mi-sia !"

Recitind în gînd, totodată, fără să vreau o pancartă fluturată în fața coloanei de contestatari :

— Securiști, ne permiteți să gîndim ?

Liviu Ioan Stoiciu

momos:

Țiganiada

Așa cum era de așteptat, aripa conservatoare a F.S.N. (mai pe șleau spus, fosta nomenclatură) a atacat. Și nu oricum, ci prin glasul tremurat al președintelui Senatului, domnul A. Bîrlădeanu. Domnul academician, contestat în dimineața de vineri, 29 martie, în ziarul „România liberă", ne-a anunțat, în aceeași dimineață, că, nici mai mult, nici mai puțin vom avea în curînd un führer în fruntea țării. Führer-ul nu va fi altul decît primul ministru. Acest viitor dictator, prin tot ce a făcut, susține președintele Senatului, a dus țara de ripă. El, primul ministru, și cu guvernul lui de tehnocrați. Și că ar fi bine să se facă un nou guvern, unul de uniune națională. Nu știm cine se ascunde în spatele domnului Bîrlădeanu, dar știm în mare cine sînt foștii nomenclaturiști implementați (prin alegeri sau nu) în posturile cheie ale puterii. Toți aceștia, prin gura domnului academician, vor capul lui Roman. Iată însă că Brucan Silviu, un fost de mîna a doua, mare iubitor de țară și de prim-ministru, a apărut la televizor și l-a făcut cu ouă și cu oțet pe președintele Senatului. L-a comparat cu o ciorbă rusească în care se pun de toate și cu o mașină care are direcția stricată. Și că în nici un caz un academician fără operă nu are ce căuta în Academie. Și a mai spus că în nici un caz un fost atît de important nu are ce căuta în fruntea Senatului. Nici el și nici Dan Marțian (alt fost, n.n.). Că dacă pe președintele țării trebuie să-l suportăm, din cauza alegerilor și a procentului de 85% cu care a fost ales, pe cei doi mai sus numiți nu avem nici un motiv să-i suportăm. Și că nu e bine să se facă un guvern de uniune națională, atîta timp cît parlamentul e majoritar F.S.N. Cel mai bine, susține domnul Brucan, ar fi să se colaboreze cu forțele extraparlamentare pentru un nou guvern. Așteptăm intervenția președintelui țării, domnul Ion Iliescu (dacă va avea curajul s-o facă), precum și alte intervenții F.S.N., care să ne anunțe atomizarea totală a partidului de guvernămînt și apoi, obligatoriu, alegeri anticipate. Pînă atunci (și ceva îmi spune că nu mai e mult pînă atunci), domnul Ion Iliescu are de ce să fie mîndru : democrația originală pe care și-a dorit-o atît se va instala veselă în țară. O democrație pe care Budai Deleanu a descris-o întocmai pe la 1812 :

„Adică, puseră, să nu fie / Stăpînia lor, nici monarhică / Nici orice fel de aristocrație / Dar nici cu totul democratică. / Ci demo-aristo-monarhicească / Să fie, s-așa să se numească".

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DAN MEDELEANU : „De la revoluție încoace sub cupola răbdătoare a Ateneului s-au petrecut tot felul de întîmplări neculturale, ca să nu spun altfel. (...) Pe aceeași linie s-ar situa și recenta declarație a președintelui iubit, 85 la sută al nostru, care a omagiat memoria marelui om politic **Nicolae Ceau... Titulescu !". (Phoenix)** ● MIRCEA BERCEANU (Pitești) :..." începînd să vorbească despre Titulescu, cel mai de vază dintre invitați a rostit cea mai edificatoare bîlbă post-decembristă : Nicolae Cea... ăăă Titulescu !" **(Expres magazin)** ● ION CREȚU : „Întîlnim, tot mai frecvent, opinia că ultimii 45 de ani au fost pentru România un fel de ev mediu întunecat, dogmatic, inchizitorial". **(AZI)** Păi așa a și fost, stimate domn ! ● ALCIBIADE : „Cea mai mare cacealma a secolului : R.F.G. nu s-a unit cu R.D.G., ci cu... Israel !". **(România Mare)** ● LUCIA VERONA :... „cred că știu ce-l doare pe dl. Rațiu. Ajunge să ne gîndim la supărarea lui pe domnul Anders Björck, pentru cele spuse la București, dar mai ales pentru medaliile Consiliului Europei date conducerii țării". **(AZI)** ● ANDREI BART (Stockholm) : „Deci decorarea lui Iliescu și Roman de către Consiliul Europei, de care aceștia au făcut atîta caz, în interesul Frontului, este doar una din metodele folosite de Consiliul Europei pentru a stimula desfășurarea evenimentelor într-o anumită direcție, exact cea nedorită de cei doi decorați". **(România liberă)** ● SEBASTIAN ADRIAN : „De-al d-ăștia mai văzusem și înainte. S-ar putea ca dl. Dumitrașcu să fie liniștit. S-ar putea ca de mine să scape. Dacă ajung în Africa de Sud, cum visez, n-o să-i scriu. Nici n-o să mă mai gîndesc la el". ● GHEORGHE MOVILĂ : „Acest parlament nu reprezintă sufletul românului". („Parlamentul și gura lumii", reportaj realizat de Dumitru Constantinescu, **Flacăra)** ● TOADER ȘTEȚCA (intervievat de Sorin Roșca Stănescu) :... „vă dați seama ce parlamentari avem noi. Cum e dl. Dumitrașcu și dl. Vulpescu care fac țara asta de rușine și de ocară în fața lumii"... **(România liberă)** ● REMUS HARALAMBIE : „Dumitrașcu Gh. — în observație pentru psihopatie impulsivă (eventual, polimorfă pe fond psihic instabil cu accese de violență)". **(Contrast)** ● NAȚIUNEA : „Dumiriți-vă, domnilor deputați, și purtați-vă ca niște bărbați serioși"... ● ALCIBIADE : „Vorba lozincii sovietice: **„Soarele și onanismul / Întărește organismul". (R.M.)** ● GHEORGHE IONIȚĂ, ION MARIN : „Vă amintiți de joviala figură a d-lui Mendella, omul de afaceri italian de numai 37 de ani care ne umpluse micile ecrane cu promisiuni de milioane?"... **(Adevărul)** ● „Ce caută dl. Emanuel Valeriu, binecunoscutul TV-man în dosarul pe care sîntem nevoiți să-l întocmim turismului ?" ; ...„Emanuel Valeriu pătrunde oriunde e ceva de vînzare". **(Expres)** ● VARTAN ARACHELIAN : „Omul acesta, Emanuel Valeriu, nu este normal". **(Convorbiri mondene)** ● I. I. BRĂTIANU : „Eu am supt ortodoxia odată cu laptele". (Citat după **Cațavencu)** ● RODICA N. (32 de ani) : „De fapt, sînt conștientă că sînt folosită și cred că singurul lucru care contează este sexul. Nu poți să ai totul. Eu am ales banii și plăcerea". (Reportaj despre prostituție, realizat de Aurelia Boriga, **Flacăra)** ● KIVU STOIKA : „Poetul comunist Ion Gheorghe, unul dintre verdeții noștri roșii, căci pătlăgica e verde, dar se face ca roșie pînă la urmă, a găsit, în fine, un nou erou mai vechi al neamului. Numele lui — Vasile Roaită". **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE :... „gura senzuală a mumiei indiene, pe nume I. V. Săndulescu". **(R.M.)** ● „-Răule, nu cu degtul! Simt că ai o sabie zdravănă în pantaloni și locul ei este în teaca mea !" **(Love for you)** ● DARIE NOVĂCEANU :... „cele mai precise și mai îndreptățite critici aduse guvernului sînt cele care au apărut în «Adevărul», fiind și cele care au determinat schimbări de optică, de legi, de atitudini". **(TV)** ● FLORIAN POPA MICȘAN : „Cu justiția din ziua de azi totul este posibil : pe dvs., d-le Drăgan, o justiție italiană coruptă vă nedreptățește flagrant"... : „dl. Corneliu Vadim Tudor, acest tribun cu suflet mare pentru cauza românilor, este nedreptățit de o altă justiție strîmbă, cea română, într-un mod la fel de abuziv". **(R.M.)** ● SORIN VULPE : „O justiție paralitică și umilă, speriată de securiști mai abitir ca înainte și care-i judecă pe criminalii din decembrie ca pe niște hoți de găini va sfîrși provocînd o revoltă chiar printre condamnații de drept comun. Căci nu va mira pe nimeni dacă mîine înșelătorii și criminalii, violatorii și tîlharii vor cere rejudecarea lor, considerîndu-se, asemeni lui Vadim, niște «victime» ale magistraturii fanariote din București". **(Cațavencu)** ● RADU THEODORU : „Credem că A SOSIT ORA !" **(R.M.)**

Petre Stoica

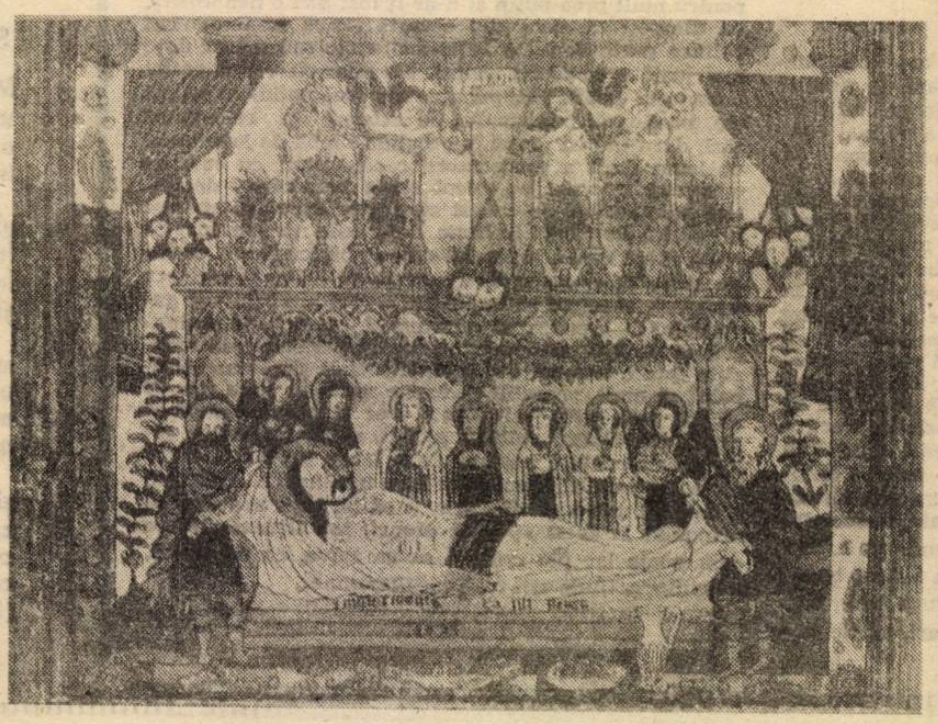

Legea fondului funciar

M-am dus s-o văd pe mama. De cînd
am fost repartizat la oraș
duc dorul copilăriei,
dimineților cu rouă și al
fasolii bătute cu ceapă prăjită.
Mama nu era acasă. Mi-am frecat
un **ness** și am fumat niște **Assos.**
Atît. Nu m-am mai gîndit la nimic. Pur
și simplu timpul a trecut de la
sine. Ea a apărut într-un tîrziu,
fusese după o căruță de fîn la
niște rubedenii din partea tatii.
Nu mi-a cerut dolari, nici n-a mai
întrebat nimic despre Rațiu și
Câmpeanu.
O simțeam că nu e în apele ei.
Ce să-i spun ? Cu ce s-o ajut ?
— Cică se dă pămîntul înapoi,
tu ce faci, m-a luat mama
pe neașteptate.
Am dat din umeri. Îmi zbura
gîndul la versurile lui
Brumaru
și-mi imaginam un colocviu
universitar, o lume de deștepți
în care de altfel mă învîrt și
eu,
cum ar începe ei foarte savant,
cu **Beruf, Kehre** și **Schicksal**
interpretarea lui
„țI-e curul bogat ca un nămete".
— Mi-o da și mie parte...,
am vrut s-o încurajez, mama
tocmai punea masa,
de unde să priceapă dînsa
ce e în sufletul meu.
— Ți-o da, da' nu ți-i de trebuință,
a venit repede reprosul
întortocheat
că nu m-am însurat
cu fata popii, Smaranda
lui Vartic, 100 oi + ceva vie +
ARO 4×4 + cocoșei + un unchi
fost prim secretar de județ +
un frate fugit în America,
adică o întorci și pe o parte
și pe al'a tot de belșug te
lovești. Frumoasă ? EA. Prost ?
EU.
— Și mi-o da și mie partea ta ?
o ținea bătrîna pe a ei,
eu ce să știu, legea fondului funciar
n-am văzut-o iar ce bîrfește lumea
azi e, mîine viceversa. Descurcă-te !
Ușor de spus. Am tăcut, am fumat și
într-un tîrziu am mîncat în doi
fără tragere de inimă, o
conservă de carne chinezească
și niște compot bulgăresc.
— Sărut mîna pentru masă,
mamă !
— Să trăiești fiule, mulțumim
lui Dumnezeu !, și-am dormit
pe prispă visînd că trăiesc
în California, mama
îmi trimite pachete cu slănină
și mere ca să fac reportaje
cu orfelinatele pline de copii
rahitici, să scriu despre singu-
rătate, droguri, alcoolism, prostituție
și toată mizeria de acolo
ca să se bucure vecinele
mamei : Păi și la ăia e tot
ca la noi ! Dar eu am
dormit liniștit și cu mama
acasă m-am simțit f. bine
Cînd m-am trezit
tot dînsa mi-a adus
un pahar cu lapte și un
bilețel de la Smaranda Vartic,
măritată, să nu-i dau numele
ca să nu se spună că-s delator,
„Dudu, puiule,
nu poți tu să-mi procuri
și mie, contra cost, bineînțeles,
De l'Inconvénient d'être né ?
adică îți închipui că am uitat chiar
tot ?
Te pup,
S."
cam buimăcit,
am zîmbit pe sub mustață,
n-ar fi exclus, am presupus
șugubăț, ridicînd din umeri
ca mama să obțină
mult
mult mai mult pămînt
decît își dorește cu atîta
ardoare.

Bedros Horasangian

minimax

Hristos a înviat!

Pentru că, acum cînd mizeria ne rînjește din nou șfidător în față, gîlcea. va din sînul Puterii îi dezvăluie cu to. tul fața ascunsă, urîtă pînă la hidoșenie, vom ocoli cumva „arena politică" (**arenă** și pentru că amintește de circ), îndrăz. nind a ne lăsa în voia imaginației.

Să presupunem, cu gînd curat, fără intenția blasfemiei, să încercăm a o presupune căci sîntem în acea perioadă a fiecărui an cînd iarăși și iarăși este reaprinsă credința benefică într-o mi. nune mîntuitoare, să presupunem că tocmai anul acesta Mesia ar reveni pe Pămînt. Nu avem cunoștință să fi fost proorocită, pentru acum, revenirea-I, dar asta nu contează fiindcă minunile cele minunate, adevăratele minuni pot sur. veni oricînd asemenea cutremurelor. Imediat însă, se dovedește că exercițiul mental la care provoacă presupunerea, gîndind-o la scară planetară, este cum. plit de dificil, impunîndu-ni-se stăvili. rea cu umilință a imaginației ; cu umi. lință dar — trebuie s-o recunoaștem — și metodologic. Astfel că vom restrînge aria de cuprindere a consecințelor pre. supunerii la lumea noastră, închipuin. du-ne că odată și-odată, după ce s-a reîntors printre oameni și cînd **nicăieri, nimeni nu Îi va mai fi contestat auten. ticitatea,** într-o bună și mare zi, Iisus Hristos ar ajunge și în România. Căci doar sîntem un popor creștin, chiar da. că parlamentarii noștri, cei de-acum, au refuzat, deocamdată, consfințirea acestei realități în Constituție.

Multe fiind de îndreptat pe Pămînt, avînd dară timpul drămuit, este de presupus că Mîntuitorul va veni pe ca. lea aerului și va fi întîmpinat într-o di. mineață la Otopeni de lume cîtă frun. ză și iarbă, către scara avionului îndrep. tîndu-se, bineînțeles, preafericitul nos. tru Patriarh Teoctist, înconjurat de aleșii poporului și de personalități mar. cante ale spiritualității românești. Iar cei care nu vor putea ajunge la Otopeni, trebuind să se mulțumească cu transmi. sia directă de la televizor. Dar oare chiar se va încumeta TVR să transmită în direct ceremonia primirii Domnului nostru Iisus Hristos în România? Iată o primă întrebare ce poate descumpăni. Căci dacă, aferim, în chiar momentul cînd preafericitul Teoctist (căruia des. tabilizatorii dintr-o anumită parte a presei îi zic „cel roșu") se va apropia să-L întîmpine pe Mîntuitor, El îi va spune „Vino să te îmbrățișez întru ier. tare fiule ca să te lepezi de toate fără. delegile și urîciunile ce le-ai săvîrșit pînă acum"? E totuși un risc pe care președintele TVR (și nu numai el) va trebui să și-l asume. Dar apoi?! Întîlni. rea cu ceilalți reprezentanți ai poporu. lui?! Dacă, iar aferim, înainte de orice, Mîntuitorul o să-i întrebe despre copiii morți în decembrie '89?! Și despre cei. lalți, dar îndeosebi despre copiii care au fost chemați să apere televiziunea unde se umplea văzînd cu ochii vidul de putere! De bună seamă că Îi vor răspunde: „Nu știm! Nu știm cine i-a omorît!" La care s-ar putea foarte bine ca Mîntuitorul să-și întoarne cu triste. țe (ori poate cu mînie) privirea de la ei către cei mulți aflați în spatele cordoa. nelor de polițiști păstrînd ordinea. „Îi auziți? Ei, cei mulți și necăjiți, ei ce zic?" Și nu se știe dacă forțele de or. dine vor fi reușit să trieze atît de bine încît dinspre puzderia de lume să nu se audă distinct și amarnice acuzații. Dacă cumva Mîntuitorul va spune atunci : „Lăsați-Mă cu ei, să le ascult necazuri. le!" Totul transmis în direct. „Lăsați-i să vină la Mine!" Cu glas de tunet. Du. pă care, ce se va întîmpla?! Greu, foar. te greu de închipuit...

Tot întrebîndu-ne, dar și căutînd a nu păcătui în vreun fel, am putea în. trevedea însă și un alt scenariu. Adică să ni-l închipuim pe Mîntuitor îmbră. țișîndu-i diplomatic... ?! Ar fi, neîn. doielnic, o aprigă probă pentru credin. ța într-u Hristos. Cine știe ! Căci necu. noscute și poate chiar incognoscibile sînt căile Domnului.

Oricum, riscul unei ditamai destabili. zări va fi foarte mare așa că nu e de. loc greu de presupus ca mai probabilă opțiunea TVR pentru o soluție semi. transparentă, mai tehnocrată și mai li. nistitoare. Bunăoară, la ora stabilită, ițindu-se pe ecrane dl. președinte al TVR și anunțîndu-ne cu vocea marcată de emoție că vom asista împreună cu domnia sa etc. etc. etc. Apoi totul „lu. at" de departe încît să vedem mulțimea de credincioși veniți să-L întîmpine pe Mîntuitor, „căci dragi telespectatori, noi, cei de-aici, sîntem un popor cu străvechi tradiții creștine, chiar mult mai vechi decît alte popoare din împrejurimi" etc. etc. etc. Apoi, la „Ac. tualitățile" de seară... Dar ne este per. mis a trece atît de repejor de la cere. monia primirii la „Actualitățile" de seară cînd una dintre crainice, să zicem d-na Meleșcanu, ar urma să comenteze cam aceleași imagini văzute dimineață și apoi o serie de întîlniri protocolare? Dacă într-adevăr necunoscute sînt căile Domnului, sigur că da. Însoțindu-L pe Mîntuitor, îi vom vedea pe reprezen. tanții noștri, aleși cu o majoritate zdrobitoare, cum se vor închina la Pa. triarhie și la Cimitirul Eroilor etc. etc. etc. In treacăt îi vom zări probabil în. tîlnindu-se împreună pe cei care pînă acum și-au adresat numai vorbe de ocară. Și ce prilej mai minunat de con. cordie națională decît să-i vedem la. olaltă întru pocăință pe, să zicem, d-nii Iliescu, Brucan, Bîrlădeanu, Roman, Cîmpeanu etc. etc. etc. Atîta doar că poate niciodată operatorii nu se vor încumeta să ne transmită de aproape privirea Domnului nostru Iisus Hristos.

Iar după plecarea-I — în varianta stabilizatoare —, plecare la care vom vedea alte îmbrățișări linistitoare, n-ar fi deloc exclus să auzim că mai multi misionari budisti ne vizitează țara, fapt ce ar putea să aibă si efecte economice, facilitînd implementarea mode'ului ja. ponez. Adică iată, ajungînd, Doamne iartă!, să păcătuim cu gîndul tocmai într-un moment cînd cel mai puțin se cuvine.

3 aprilie 1991

Șerban Lanescu

Joacă şi seriozitate

Atrasă prea mult de senzaţional, în ultima vreme, critica noastră a neglijat o carte dintre cele mai interesante. Am în vedere micul roman „Justin“ de Anca Delia Comăneanu. Cu el, autoarea debutează, dînd însă dovadă de o surprinzătoare maturitate prin siguranţa mişcării într-o zonă savantă a culturii, spaţiul nesfîrşitelor schisme filozofice religioase din lumea alexandrină. E tărîmul unde îi plăcea să zăbovească lui Anatole France, amuzat de disputele sofiştilor, a căror minte ascultă nu realiza nici o clipă cum o credinţă nouă, naivă şi foratică, sporeşte subteran necontenit şi vesteşte inexorabil sfîrşitul antichităţii elenistice. Dar cine îl mai citeşte azi la noi pe autorul Thaliei ? Nu ştiu dacă Anca Delia Comăneanu se numără printre aceştia, dar ceva din zîmbetul superior şi resemnat al lui France se rătăceşte printre rîndurile naraţiunii ei. Eroul romanului, Justin, e un filozof bătrîn, trăieşte la Flavia Neapolis, o provincie a Iudeei, dintr-o modestă subvenţie pe care i-o trimite anual împăratul. A scris pînă acum cîteva dialoguri polemice cu un imaginar oponent, Trifon. A fost pe rînd eleat, platonician, atomist, şi i-a combătut pe epicuri şi evrei. Acum, ca să satisfacă ruga sclavei sale, Silvia, se pregăteşte să ia apărarea creştinilor şi să le dărîme adversarii. Nu pentru că a căpătat lumina credinţei, dar dintr-un exerciţiu intelectual pe care s-a obişnuit să-l practice zilnic.

Plăcerea lecturii o dă întîi amestecul inspirat de livresc şi realism. Anca Delia Comăneanu are inteligenţa să înţeleagă că lumea ficţiunii ei participă la două regimuri, unul pur mintal, abstract, speculativ şi altul real, concret material. Altfel zis universul alexandrin este cel din manuscrisele pe care ni le-a transmis împreună cu colbul greu al erudiţiei aşternut aspura lor. E o lume dezincarnată, de idei, tenuităţi şi controverse subtile. Aici maşinăria cosmosului e deşurubată, ca arcurile şi roţile ei să fie rearanjate în tot felul de variante complicate.

Pe de altă parte, convingere scoasă din realismul ironic francian, că antichitatea are condiţionarea sa materială istorică. Oamenii trebuie să mănînce, să se îmbrace, fireşte, cu ce au şi îngăduie timpurile. Îi mînă pofta şi ambiţii adesea brutale sau sordide, la distanţe astronomice de puritatea dialogurilor platoniciene. Toga lui Justin e ruptă şi mîncată de molii. O pasăre obraznică i-a murdărit filosofului pagina de manuscris. Cel care-l muşcă pe Trifon nu mai are partea de jos a danturii. Sclava Silvia e o toantă cu fruntea îngustă, se mişcă greoi pe picioarele groase şi urîte. Îi trîntește pe masă lui Justin cana de bronz, cuprinzînd prînzul, nişte terci. Filosoful molfăie bucăţele de carne, stropeşte cu sos masa. Silvia o şterge folosind mîneca rochiei. Totul continuă astfel şi planul familial, civic, politic. Dozajul de cărturărie şi reconstruirea crudă, realistă e fin, nu dă voie balanţei să se încline în vreo parte.

Intervine apoi un al doilea factor care dă o răsucire suprinzătoare epicului. Ostenind aspura dialogurilor sale, dormitînd uneori din cauza căldurii şi vîrstei, lui Justin îi vin în minte frînturi ale vieţii pe care a trăit-o. Revede figura tatălui său Priscus ; personaj mărunt, uscat, energic, cu un gogoloi deasupra nasului. Fiindcă nu a cunoscut-o, şi-o imaginează pe maică-sa Octavia Caesonia, o femeie foarte frumoasă care purta o orhidee în mijlocul pieptului, după cîte se spune. Îi apare apoi figura bunicului Bachus, inamic jurat al norei lui, şi contribuind din plin ca Priscus să o repudieze. Acesta are în Sextilius, tatăl Octaviei Caesonia, negustor priceput şi bogat, burduhănos, un etern rival. Pe măsură ce prinde o întreagă societate, cu apucăturile şi preocupările ei, autoarea se grăbeşte să reteze dispoziţia de a urmări liniştiţi şi cu atenţia leneşă istoria familiei eroului, fie şi implicată în intrigile imperiului. Intervenţia narativă auctorială, veritabilă invenţie ludică, post-modernistă, este o permutaţie discretă, ingenioasă cu clipiri complice către cititor, a amănuntelor expunerii. Aşa este povestea unui ochi care, cînd a fost pierdut de tatăl filosofului or i l-au scos nişte mardeiaşi, la porunca lui Sextilius, cînd dimpotrivă, acest din urmă a rămas fără el, Priscus fiind organizatorul agresiunii ; aşa se întîmplă şi cu gogoloiul de pe nasul personajului supus şi el unei comice migraţiuni către organul olfactiv al altora. Efectelor permutaţiei sînt supuse de asemenea funcţiile civice şi pînă la urmă chiar personale. Naraţiunea suferă astfel un fel de răsturnare caleidoscopică permanentă, care e glumeaţă dar şi serioasă, fiindcă pune sub semnul îndoielii ironice, tocmai certitudinile cu efortul de reconstituire istorică franciană. Aici chiar autorul **Procuratorului** din Iudeea, cu povestirile lui care trec pe lîngă marile evenimente, fără să le aprecieze cîtuşi de puţin însemnătatea atunci cînd ele se produc, reţin nişte întîmplări secundare, etern umane, serveşte drept model.

Răsucirea epică cea mai senzaţională, în sensul jocului textual, este acolo unde adversarii filosofici fictivi ai lui Justin capătă la rîndul lor întruchipare fizică. Răsar pe rînd nişte Trifoni, fiecare conform profilului său spiritual şi avînd cîte un destin adecvat, întîi epicureul, apoi evreul în cele din urmă peripateticul. Toţi au cîte o soră care se numeşte Silvia ca şi sclava lui Justin. Spre deosebire de ea sînt frumoase, arţăgoase şi bine situate. Adversarii dialogurilor filosofice, aşadar numele purtătoarei doar de idei, fiinţele din papyrus devin personaje în carne şi oase, fără a înceta să aibă tot o existenţă fictivă, aflată la discreţia autorului, care le multiplică figurile şi decide după plac ce să se întîmple cu ele.

O glumă ţine dacă nu e prea lungă. Anca Delia Comăneanu îşi vădeşte maturitatea literară urmînd această beţie. Povestea cu existenţa cameleonică a lui Justin, sub raportul opiniilor sale filosofice devine de la un moment dat serioasă şi chiar tragică. Intrat într-una din ipostazele lui spirituale acceptată doar ca simplă ipoteză speculativă, personajul nu o mai părăseşte identificîndu-se cu omul pe care ea l-ar presupune. Rămîne creştin şi acceptă martirajul, dar nu din credinţă, ci pentru că aşa i-o cere demnitatea intelectuală, să refuze a-şi renega ideile sub presiunea puterii şi nevoile unui anume scenariu politic.

Justin păţeşte ceva asemănător cu prăpădituI din cunoscutul film italian **Generalul de la Rovere.** N-are stofă de erou, e un biet ins obscur, căruia îi lipseşte chiar verticalitatea coloanei vertebrale. Dar fără să-şi dea bine seama, treptat, rolul de om al convingerilor neclintite îl captează, devine comportarea sa reală. Masca se lipeşte de obraz şi nu mai poate fi scoasă. Orice încercare de a-l determina să dea îndărăt rămîne fără rezultat, întîmpină o rezistenţă obscură dar inflexibilă. Justin e judecat, condamnat, executat şi, culmea cruzimii destinului, soarta i-o decide propriul său frate nelegitim.

Pe nesimţite, romanul s-a transformat într-o parabolă politică de actualitate, cu trimiteri transparente la condiţia intelectualului şi implicaţiile reflecţiilor pe care el are vanitatea de a le emite asupra lumii.

O partitură frumoasă, poetică, a cărţii este a Octaviei Caesonia, făptură misterioasă, emblematică, închipuind fascinaţia florii carnivore asupra musculiţelor umane din jur. Autoarea are simţ plastic şi în acest spaţiu de aridităţi antice, albe, pune o pată fericită de culoare violetă. Mai ştie şi să povestească scurt, cum se pricepeau cei vechi şi au cam uitat contemporanii noştri. Justin e nu numai o realizare evidentă dar şi revelaţia unei înzestrări artistice puţin obişnuite. Pot să informez, în cunoştinţă de cauză, că Anca Delia Comăneanu scrie şi teatru cu un egal talent.

Ovid S. Crohmălniceanu

Discurs polifonic despre limbaj

Remarcabilul număr (triplu : 325—326—327) al revistei **Secolul 20** dedicat în întregime limbajului, apărut nu de mult, oferă multiple repere pentru o viziune sintetică a reflecţiei filozofice asupra limbii. E un volum omogen şi dens, în care textele antologate sînt astfel alese încît să demonstreze deopotrivă diversitatea şi continuitatea unei direcţii de aplicare a spiritului uman ; e o dezbatere pasionantă, în care cîteva mari teme reapar obsesiv, stîrnind explicite sau implicite polemici : arbitrariul limbii, **puterea** ei, raportul dintre funcţia de comunicare şi cea de cunoaştere, raportul dintre vorbire şi gîndire, natura metaforică a limbajului. Nu întîmplător, redactor de număr e Ştefan Aug. Doinaş, a cărui artă poetică — o meditaţie deloc „naivă“ asupra limbajului — se găseşte la intersecţia multora dintre temele disputate aici. Nimic festivist în acest grupaj (nici măcar în secţiunea de poezie intitulată „Laudă limbii“), în care limbajul nu e prilej de gratuite extazieri, ci fascinant obiect al gîndirii. În paginile revistei apar filozofi, lingvişti, scriitori — străini şi români — cu texte variind de la poem la eseu şi fragment de tratat. Repere fundamentale sînt fragmentele reprezentative din Heidegger, Husserl, Cassirer, Martin Buber (din direcţia mai pur filozofică), Eduard Sapir, Ferdinand de Saussure, Wilhelm von Humboldt, Ludwig Wittgenstein (dintre lingvişti sau filozofii mai intens valorificaţi de lingvistică) — şi alţii ; se adaugă numele prezente prin comentarii şi dese referiri : Platon, Aristotel, Leibniz, Nietzsche.

Deşi paginile preliminare avertizează asupra opţiunii pentru demersul filozofic — nu lingvistic — în abordarea temelor limbajului, trebuie observat că ştiinţa limbii nu e — decît în domeniile ei foarte particularizate, delimitate din raţiuni analitice — indiferentă la aceste teorii ; iar independentă de ele nu este, probabil, niciunde, pentru că toate — generalităţile filozofice ori aplicaţiile ştiinţifice — intră într-o paradigmă, într-o structură epistemologică proprie fiecărei etape de reflecţie. E interesant de observat că, dacă o bună parte din lingvistica secolului nostru s-a despărţit, prin structuralism, de actul concret, social, al vorbirii şi, pe de altă parte, de problemele genezei limbajului, ambele direcţii au fost recuperate ulterior, fie şi parţial, prin pragmatică (prezentată, pe scurt, într-o secţiune finală a volumului) şi prin generativism şi orientările către tipologia limbilor, către universaliile lingvistice.

E uimitor cît de productivă poate rămîne, de la **Cratylos** la interpretările cele mai recente, disputa asupra **arbitrariului** semnului lingvistic ; după cum e evident că, dincolo de interdicţii, mode şi ironii, fascinaţia **genezei** limbajului acţionează încă.

Confruntarea dintre teza convenţionalistă şi cea a motivaţiei apare în numeroase variante, subsumînd şi alte opoziţii : între artificial şi natural, între universal şi particular ; **Cratylos** e un punct nodal pentru comentatorii care pot alege căi diferite pentru a explica sau „scuza“ ceea ce pare inacceptabil pentru mentalitatea modernă : se recurge la ipoteza ironiei, la aceea a unei negaţii generalizate ; o depăşire a clişeelor interpretative (pentru a ajunge, de fapt, de la un fals superficial la un adevăr profund) o propune Andrei Pleşu **(Limbajul păsărilor),** pentru care esenţială în textul lui Platon e opoziţia dintre limba originară şi cele degradate, iar etimologiile sale sînt mituri integrabile într-o tradiţie esoterică. Interesante sînt şi implicaţiile tezelor contrarii : „puterea“ limbii e justificabilă din două direcţii opuse : în linia teoretică a modernităţii — ca o urmare a arbitrariului, deci a libertăţii, iar în tradiţie mistică — în calitate de reflectare a energiei primare a limbajului originar — motivat. Răspunsurile duble, în oglindă, se pot multiplica : limba e fie integrată într-o semiotică generală (soluţia curentă), fie recunoscută ca element prim, sursă şi model pentru toate celelalte sisteme de semne (Noica) ; aproape fiecare teză îşi are perechea complementară : „lauda vocalelor“ a lui Ernst Jünger, e urmată de o „laudă a consoanelor“, făcută din perspectiva experienţei unui orientalist (Grete Tartler). Pot apărea însă şi convergenţe între perspective diferite : atît în viziunea mitică, cît şi în cea antropologică, apariţia limbajului e un moment de ruptură, de discontinuitate.

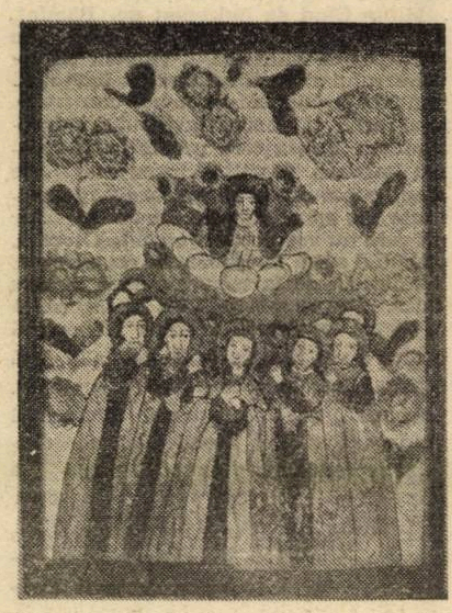

Cîteva „observaţii amestecate“ ale lui Wittgenstein dovedesc încă o dată că extraordinarul impact al gîndirii sale aspura celei contemporane provine din capacitatea de a avea intuiţii simple, fundamentale, de a privi cu un ochi nou limbajul şi de a descoperi alte probleme decît cele curente acolo unde totul părea clar — şi din arta de a da adîncime enunţului.

Mărturiile scriitoriceşti — Francis Ponge, Nathalie Sarraute, Östen Sjöstrand, Guido Ballo — sînt alese dintre cele care, cu discreţie, aplică mai curînd o sondare a posibilităţilor limbajului decît o evidentă teoretizare.

Sfîrşitul aduce, prin capitolul „Limbajul filozofic“, o punere în abis metalingvistică, amintind că despre limbaj se vorbeşte prin limbaj ; articolul lui Gabriel Liiceanu — **Despre genurile şi limbajul filozofiei** — atrage atenţia asupra succesiunii istorice de forme, genuri şi figuri — nu doar de conţinuturi ; e ceea ce ne permite să observăm că, din cele cîteva exemple din volum, se poate schiţa şi o stilistică a eseului filozofic contemporan românesc : cu varianta de echilibru între limbajul cotidian, cel specializat şi chiar arhaizant sau construit ad hoc — a lui Constantin Noica ori — cu un surplus de „mărci de familiaritate“, şi simultan cu o complicare simptomatică a sintaxei (oferind, prin paranteze, alternative) — a lui Mihai Şora ; cu stilul profund literar, capabil să producă fără ostentaţie metafora revelatoare, al lui Andrei Pleşu ; cu cel grav, abstract şi sintetic al lui Ştefan Aug. Doinaş, cu acela neutru şi riguros ştiinţific al lui Henri Wald — ori ludic şi manierist (pînă la opacizare, uneori) al lui Dan Petrescu.

O foarte sumară şi incompletă trecere în revistă a conţinutului acestui volum de o mare diversitate e, din păcate, singura posibilă ; cu atît mai bine.

Rodica Zafiu

Alte amintiri din copilărie

După ce s-a tipărit mai întîi în Franța (**Le Calidor**, Editura „Albin Michel", Paris, 1987), apoi în R.F.G., în chip de dactilogramă fotocopiată (la Editura „DIALOG", Dietzenbach, 1989) și după ce Angela Clark a tradus cartea în engleză (**My Childhood at the Gate of Unrest**, „Readers International", Londra, 1990), **Din Calidor, O copilărie basarabeană**, de Paul Goma, a putut să apară, în fine, și în România, la Editura „Albatros" (București, 1990).

Practic, avem de a face cu primul volet al unui amplu ciclu autobiografic, din care mai fac parte, pînă în acest moment, **Arta Refugii, Astra, Sabina** și **Roman-intim**. Formula e, prin urmare, a literaturii-document, cu oameni adevărați și cu întîmplări reale, care totuși lasă impresia că au ieșit din imaginația unui romancier foarte inventiv.

Explicația acestui efect miraculos, care s-a dovedit capabil să transforme documentul în literatură, e dublă. În primul rînd pentru că întîmplările ca atare sînt în marea lor majoritate cu totul ieșite din comun. Iar în al doilea rînd pentru că **amintirea** prelucrează (ca de obicei) autobiograficul de la distanță, deformîndu-l pînă la a-l face să semene cu irealitatea, cu imaginarul, cu poezia.

„Amintiri din copilărie" deci, în tradiția inaugurată la noi de Ion Creangă, însă o tradiție peste care amprenta strivitoare a istoriei apasă (pentru a cita oară ?) din greu.

Dar mai întîi, ce înseamnă cuvîntul **calidor**? În sens etimologic, o rudă a francezului **corridor**, devenit în rusă **karidor** și „îmblînzit" în „moldovenește". Paul Goma îi atribuie însă un început de înțeles simbolic, printr-o etimologie fantezistă (una din specialitățile sale), care combină grecescul **kali**, cu românescul **dor**, pentru a-l da pe „**dor-frumos**". Spre sensul acesta se deplasează încet-încet punctul de greutate al cuvîntului **calidor**, care se transformă în cele din urmă într-un simbol al amintirii sau al unui spațiu privilegiat, capabil să dea viață trecutului. Un coridor al timpului, un tunel sau (mai bine) un ochean, prin care se vede, cînd foarte aproape, cînd foarte departe, o realitate care nu mai există : copilăria basarabeană a lui Paul Goma, născut la 2 octombrie 1935, în satul Mana din județul Orhei, de la cele mai vechi amintiri, pînă în clipa strămutării brutale din 1944, cînd trupele sovietice „forțează Nistrul", înghițindu-i încă o dată pe români. Între aceste două momente, un șir de întîmplări care transformă tot spațiul dintre Prut și Nistru într-o adevărată „poartă a furtunilor" : așezarea părinților, ca învățători, în satul Mana, alungarea administrației românești, după semnarea pactului Ribbentrop — Molotov, în 1940, închiderea școlilor românești și a bisericilor, arderea cărților cu litere latine și deportarea oamenilor în Siberia, restabilirea administrației românești, în a doua jumătate a anului 1941, refugiul în România, cînd frontul se va da din nou peste cap. În mic, un rezumat tragic al unei interminabile sicilieli istorice, care nu-i mai lasă omului răgazul să respire. Căci prin această „poartă a furtunilor", constată cu năduf Paul Goma, „au trecut, mai la trap, mai la galop — dar mereu dinspre Răsărit spre Apus — toți încălărații deșerturilor și ai mlaștinilor : Ostro-Vizi și Goți curați, Huni și Avari, Slavi și Bulgari, Maghiari și Pecenegi și Cumani, Tătari și Cazaci. Și Ruși. Și Sovietici".

Nici o asemănare, din acest punct de vedere, cu **Amintirile** lui Creangă, pentru care **istoria** aproape că nu există și la care chiar incursiunile turcilor, din vremea Eteriei, au în ele ceva poetic, ca de roman cavaleresc. Dimpotrivă, pentru această lume a tuturor nedreptăților și necazurilor, modelul lui Paul Goma e mai degrabă Arghezi, „imitat" în sarcasmele, în răutatea sau măcar în iritarea invectivelor lui.

Și cu toate acestea, nici copilăria basarabeană a lui Paul Goma nu e lipsită de poezie, adică de acea dimensiune în care, orice ar face (și i s-ar face) copilul rămîne copil. Din acest punct de vedere, sistemul legăturilor de familie se află pe primul loc. Și nu e vorba numai de familia propriu-zisă, în centrul căreia se află (ca la Creangă) **mama**, cu veșnica ei vigilență pedagogică, dar și de toate celelalte substitute ale ei. Moș Iacob, în primul rînd, bunicul adoptat din curtea vecină și strigat în fiecare dimineață, din **calidor**, pentru a răspunde prompt : „Băi' țălu moș'lu !" sau, și mai simplu, „Hă!". Dacă pentru adulți acest Moș Iacob e **premarele**, pentru copil el se transformă într-un personaj fabulos, om bun la toate, complice, tovarăș de joacă și în cele din urmă dascăl pe drumul celor mai complicate inițieri. În pădure, de exemplu, Moș Iacob deslușește toate tainele naturii, jucînd cu o plăcere evidentă neobișnuitul rol de mag și de bufon : „— Ian te uită, băi'țălu moș'lui, la aista ! I-un jugastru ! Îi zicem așa, fiindcă din el facem juguri... Istalant îi paltin. Îi zice lumea paltin, fiindcă din el facem pale de avion [...]. Uite și teiul cel rotat și-mbălsămat ! I se zice tei, fiindcă din el facem curmei ; pentru cotei... Uite și la istalant : mai demult i se zicea : crapin, fiindcă crăpa aiurea, nu-i bun de lucrat, decît de foc — așa-i cu carpenul...". Dar adevărata forță magică a bătrînului se dezlănțuie în gospodărie, cînd își etalează toate instrumentele pentru a fabrica „butii și butoaie, balerce și balercuțe, zăcători înalte și deje scurte, ciubere, donițe — tot ce era făcut din doage și cercuri", în cea mai bună tradiție moldovenească și aproape exact ca în Creangă, atunci cînd e vorba de confecționarea unor inegalabile linguri de lemn : „Și, doamne (cum ar zice Creangă), ce minunății ieșeau din mîinile lui! Și nu doar cozile — din șerpi încolăciți, pești cu gura deschisă, păsări, vrejuri, flori, uneori și cîte un «trup» (dar întotdeauna «îmbrăcat», sirenele lui Moș Iacob purtau, peste solzi, cîte ceva, de păreau și-fără-solzi), însă și găvanul, pe care ceilalți lingurari îl «tratează» după canoane imuabile, Moș Iacob îl făcea pe-gură : găvane de linguri pentru dreptaci, pentru stîngaci, pentru gură-de-copil, pentru gură-de-babă... Cel puțin așa le destina el, nu conta cum ieșeau, conta ce zicea el că are să iasă... Și la toate le dădea cîte o gaură, în coadă. «Ca s-o legi di gît, ori s-o spîndzuri la brîu», zice el".

O sursă ceva mai complicată de poezie e de căutat în **erosul** amintirilor lui Paul Goma. Și asta pentru că e vorba de un eros infantil, peste care s-a suprapus complicitatea adultului, așa încît rezultatul să devină în egală măsură puțin îngenuu și puțin drăcesc. Copilul de șase-șapte ani, care se joacă pe cîmp, pe cuptor și în bucătărie, cu Duda, Lina, Tuza, Tecla sau Bălana („— Așa ? Păi, dacă tu mă muști de țîță, eu te mușc de pîță !") este, nu mai puțin, o păpușă erotică, manevrată cu dexteritate de adultul Paul Goma. În felul acesta, instinctul abia presimțit se întîlnește cu licența nevinovată și jocul fără sex al copiilor își abandonează gratuitatea, pentru a compensa această pierdere printr-o neașteptată alunecare în hazul sexual : „...Tecla încuie ușa bucătăriei și îmi zice să urcăm pe cuptor. E bine pe cuptor, iarna. Se dezbracă de tot, mă dezbrac și pe mine. Cînd o văd, mă sperii puțin — pe a Dudei n-o văzusem deloc, a Linei era frumoasă și roșie. Tecla mă liniștește, zice că așa e la orfănei — așa are să fie și la mine, azi-mîine ; că noi, orfăneii, suntem mai crescuți decît ceilalți. Așa, da. E chiar mai frumos cu negru în jurul roșului. Eu nu am, dar azi-mîine. Tecla zice că noi, orfăneii, putem face și așa, și așa și așa — cum ne vine nouă mai bine — numai să nu cumva să spun cuiva care nu-i orfan. Afară viscolește, acum, pe cuptor e aproape întuneric, dar văd cam tot ce facem. Întunericul e cald și bun și ușor pipărat cînd întru în el — și așa și așa, cînd zice ea că lingem mierea ursului. Și după urs, calul — călărim, pe rînd, eu mă țin bine de hățuțicile ei, cînd sunt călăreț și tot de ele, cînd ne răsturnăm. Tecla are doi ochi și două picioare și două mîini și două țîțici, dar multe guri. O întreb cîte are, ea zice că destule, prea destule".

Și poate că ar mai trebui spus ceva. Poate că în planul pe care îl presupune structura erosului din amintirile lui Paul Goma se ascunde chiar stilul său. L-aș reduce la un fel de tehnică a exagerărilor, care presupune plăcerea de a „juca" mai toate scenele evocate, pînă la limita rezistenței lor. Defilarea de colibe de pîndă, în prepeleac, din bostănăriile mănenilor, enorma ospitalitate basarabeană, tratamentul aplicat prizonierilor ruși (cu scena supralicitată a **„tîțarului"**, adică a sutienului, dat unei rusoaice parașutate în spatele frontului), chiar întîlnirea copilului cu tatăl eliberat de români din lagărul de la Slobozia, toate aceste scene au în ele o doză oarecare de joc, care le împinge spre literatura exagerărilor și spre conturul îngroșat al gravurilor grotești.

În mic, aceeași tehnică a supralicitărilor se repetă și în preferința pentru jocurile de cuvinte sau pentru etimologiile fanteziste despre care am mai vorbit la început.

Iar în punctul acesta, stilistic vorbind, puhoiul arghezian din scrisul lui Paul Goma se întîlnește cu umorul hiperbolizat din ciclul lui Marin Sorescu, **La lilieci**. Așa încît, cu tot spiritul lor justițiar, cu toată vehemența și uneori disperarea lor, amintirile lui Paul Goma stau sub semnul poeziei.

Florin Manolescu

---

solilocvii

Locuri comune (XVIII)

Dar ce înseamnă, în definitiv, **locuri comune**, dincolo de presupusa cunoaștere, cu bunăcuviință, a propriilor limite, din partea unuia ce știe că nu e bîntuit de genialitate ?

Înseamnă, mai întîi de toate, dorința de-a nu fi cu orice preț original, șocant, aparte, altfel decît ceilalți, dublată poate că și de speranța de-a cîștiga exact atîta normalitate și omenesc cît e nevoie pentru a fi un om obișnuit. Să fie o iluzie aceasta, o prea mare și imposibil de atins virtute ? Sau, dimpotrivă, șmecher, încercînd, ca printr-un semn de-a-ndoaselea, stocastru, să păcălești destinul ?

Apoi, înseamnă dreptul asumat de-a spune **încă o dată** ceea ce păruse spus, prea bine, de atîtea ori : dar și luarea în calcul a adevărului atît de simplu că ceea ce e evident, prea de la sine înțeles, nu e, cu toate astea, sigur și că e bine cunoscut. Poate că numai ni se pare, poate că totuși trecem mult prea repede și n-avem răgazul, curiozitatea sau răbdarea să ne apropiem mai mult ori pentru ceva mai multă vreme ; iar cînd o facem, în sfîrșit, rămînem adesea uimiți de cît de proaspătă, ori altfel decît credeam că este, poate să fie priveliștea, chiar dacă nemișcată.

Precum vedeți e-o-ntreagă etică aici, o strategie, un mod de-a te apropia de plasa, — înșelătoare, nu-i așa ? — a ielelor, țesută, cel mai adesea, nu numai din parfumurile tari ale ideii noi, sălbatice, preaorbitoare, ci mai cu seamă din răbdarea celui ce vrea să vadă, și să pîndie de s-ar putea, cu ochii lui, unul ce nu se teme să meargă iarăși și iarăși pe potecile ce numai par dar nu sînt, nu pot fi bătătorite : fie și pentru motivul simplu, dar uitat, că lumea se naște, înc-o dată, cu fiecare dintre noi.

Locuri comune. Nu, nu cu dinadinsul, însă sigur că în toate astea e și ceva din umilința tragică a celui care se știe venit la urmă, după mulți, mulți alții, căruia nu i-au mai rămas prea multe — sau chiar nimic — de spus și de făcut așa că, în loc să caute cu încăpățînare ceva cu totul nou (și, vai, pînă la urmă să descopere că ceea ce crezuse — oare crezuse ? — că-i aparține numai lui poartă, adîncă, urma trecerii unor giganți și numai el, uitucul, neatentul, e vinovat de propria orbire), mai bine, zic, cu mult mai bine e, nu să repete, nu să copieze, ci doar încă o dată să desfacă și să facă la loc scheletul, umbra, jocul unui lucru de mult făcut. Poate că tocmai/numai astfel are mai multe șanse să găsească într-adevăr ceva : s-adauge o tușă, o nuanță nu-i mult/puțin ?!

Destulă umilință încape aici, dar și sfidare și poate chiar — o, nemărturisită — tentația absurdului.

xxx

Există, dacă vreți, sau se poate construi, la rigoare, o întreagă strategie a „locului comun". Nu e deloc simplă,

mai ales pentru noi, grăbiți, neatenți și leneși cum ne-am obișnuit. Și e la fel de plină de gropi ori de praguri de sus ca și căutarea noului, neobișnuitului, spectaculosului. În fond, într-un secol prin excelență avangardist prețiozitatea manieristă nu poate decît să șocheze. Cu atît mai mult cu cît în stilistica locului comun redundanța tinde permanent către maximum. Dar e și o voluptate care se transformă curînd în viciu, iar riscul zidirii de socluri pentru statui inexistente e la fel de mare. De fapt, e o hermeneutică aidoma altora, poate doar cu puțin mai alambicată și mai conștientă de propriile limite. Chiar dacă, uneori, prezintă avantajul, curios, de a-ți permite să spui ceea ce toți par a gîndi dar nimeni, sau numai foarte puțini au și curajul de-a spune, sau nu-și dau seama că e, totuși, necesar să fie spus. E puțin asta, e mult ?

Noi cîrpim cerul cu stele, noi mînjim marea cu valuri, — scria Eminescu, închizînd emblematic situația modernului care la ce bun să mai rivalizeze sau măcar să urmeze Demiurgului (natural ?) ori Titanilor (culturali !?), cîtă vreme nu poate decît să **adauge**, inutil, unei Iveliști perfecte (adică **întregi, terminate**, precum cerul ori marea), însemnînd astfel numai să rîște, tot timpul, a strica o armonie deja existentă.

Tentația însă, există. Ca și senzația absurdului.

Mihail Oprea

gheorghe azap

Start

Cînd iarăși prin lume porniv-ei răzleț,
Să-ți iei un mustang din tabun,
(Știi, ăl cu răpciugă e cel mai de preț !)
Și-apoi : Cale oablă ! Drum bun !

De-ar fi să nu afli, de apă, vreun fir,
Tu, sapă știubeie măcar ;
Drept ghizduri, plantează-le-n jur cimișir,
Să aivă-nsetații un dar.

Iar dacă pahodul devine confuz,
Ori dacă te-ncearcă haidăi,
Pricepe, nu zmeii că-s puși pe abuz,
Ci mulți dintre semenii tăi.

Deci, fie că rodii avea-vei în sorți,
Sau corbi cu penajul de scrum,
Tu, pururea-n palme curate să porți
Făclia vieții ! Bun drum !

Cenușie

Cotarîele toamnei încep să se-nfurie,
Iar vîntul prin garduri se-mplîntă acut :
Pornit să-i pleznească o gravă injurie
Gherghinei lipsite de scut.

Prin țarini, bucate cum nu-s nicideunele ;
Cînd bruma-l atinge, cum n-are giubea,
Scripcaru-și ogoaie (o, greierul !) strunele
Și moare de inimă rea.

Chiar codrii, ajunși într-o stare de panică,
Necît xantofila s-o-nfrunte nu pot ;
Izbiți de-o sacadă-n podoaba silvanică,
Rămîn despuiați peste tot.

Încaltea, de-atîta prăpăd și mizerie,
De parc-ar ajunge doar spațiu viran,
Întreaga natură dă semn că se sparie,
Blazonul boțindu-și avan

În ceruri, o lună fanată și singură,
Și-a prins niscai stele sfrijite-n veșmînt :
Abia cît să-ncapă cu toate-ntr-o lingură,
Atît de puține mai sînt.

Oho, cîtă jale, de-acuma, că mă maceră !
Si-n care cotlon tăinuit să m-adun,
Cînd, brusc, aquilonul, cu gheare de aceră,
Veni-va să-mi scurme-n zăbun ?

De-acum, reveria mi-e fără de logică,
Deci harta iluzie n-o mai parcurg,
Sub ora tîrzie foșnind hipnagogică,
Spre munții vegheați de Simurg.

Cohorta tristeții stîrnind toate celele :
Mai vaste, mai grele suplicii, curînd
Răcni-va să-mi umplu cu lacrămi ulcelele,
Pieirea nădejdii mi-o vrînd.

Estimp, întru noaptea sihuie și stranie,
Nu sumbre vedenii sticlesc ei, de fapt,
Vorace primejdii cu iz de dihanie,
Lățoase și puse pe rapt.

De-acuma doar pîcla înăbușă satele ;
De-acuma-i departe Alcor și Mizar ;
De-acuma, cu toate,-mi apar de-a-ndăratele :
Mihnite și calpe-mi apar.

Aniversară

S-a irosit sezonul culorilor de șagă.
Tot mai puține puncte îmi licăresc în zar.
Viața, de iluzii bălțate mă dezleagă :
Să bag la tărtăcuță că sînt quinquagenar !

Devin un ins cu morgă și, deci, dupe codane
N-am voie nici cu ochii să mai purced măcar,
Fiindcă-mi dă cu pliscul, viața, în timpane :
Să bag la tărtăcuță că sînt quinquagenar !

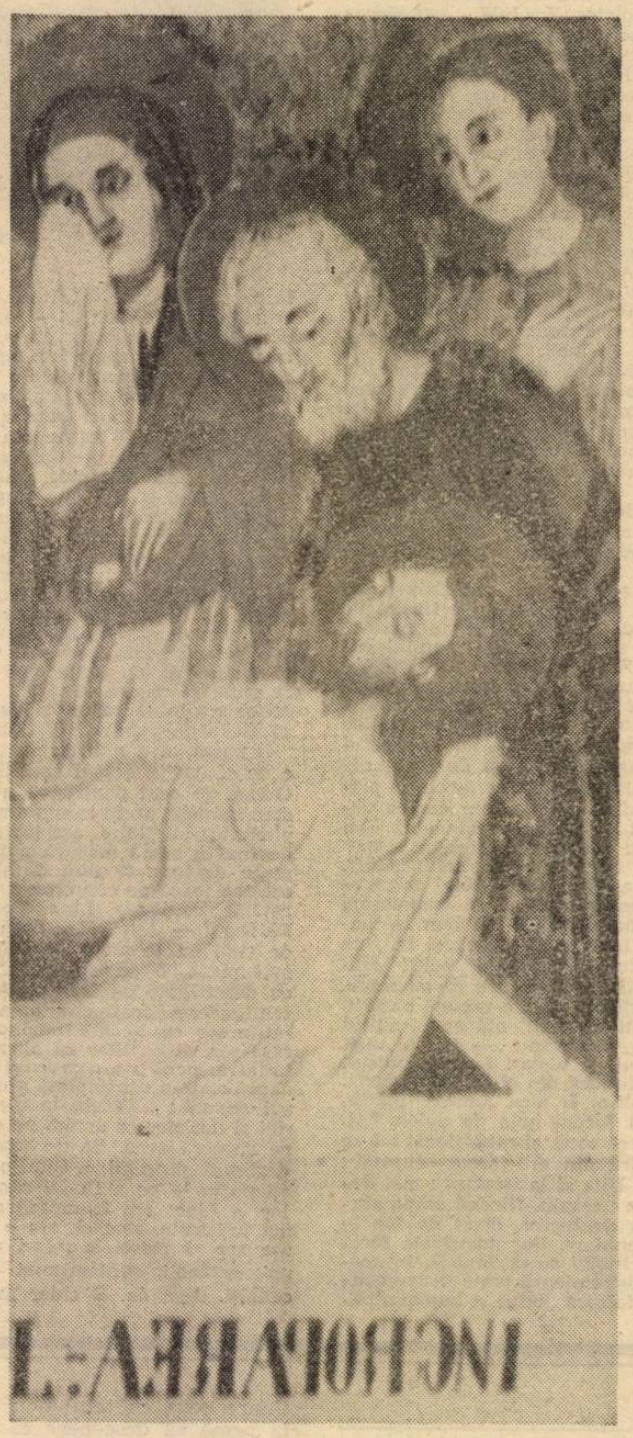

N-am voie nici să fluier și nici să-mi roz musteața
Ci să mă port ca lumea pe stradă și-n tramcar,
Almintrelea-mi dă coate, la orice pas, viața :
Să bag la tărtăcuță că sînt quinquagenar !

E interzis guleaiul și trotineta care
Mă transporta de-a dreptul într-un tărîm șucar,
Viața că-mi răcnește la fiece mișcare :
Să bag la tărtăcuță că sînt quinquagenar !

Nici să strănut prea slobod nu-i slobod, cînd mă-nhață,
În sala de spectacol, vreun pui de gutunar,
Că musai se stropșește pîrdalnica viață :
Să bag la tărtăcuță că sînt quinquagenar !

Deci, ca mai ba-n tractire să isc vreo acțiune
Și ca mai ba cu alte năravuri de corsar !
Pen' că mă ia de guler, viața, și-mi impune :
Să bag la tărcătuță că sînt quinquagenar !

Din țarcul memoriei mele

Cînd aștrii lansează ghiulele,
Iscîndu-mi explozii de dor,
În țarcul memoriei mele,
Tiptil și smerit mă strecor.

Ici-colo,-n oglizi cariate,
Mihnite icoane tresar,
De parcă-ntr-o criptă se zbate
Imaginea mea de școlar.

Ghiozdanul cu toarta stricată ;
O sculă, alături de el :
Păi tocmai cu asta, odată,
Eram, ca mai ba !, trotinel.

Sub giulgiul paingilor, i'ote,
Cu doasca boțită în praf :
Aista-i carnetul de note,
În cari m-am vădit plastograf...

Prin colțuri cocleala dospește,
Și totuși n-am dus la talcioc
Nici șișul în formă de pește,
Nici flinta din creangă de soc.

Chiar straie-s păstrate de-o parte,
Vîrîte de-a valma-ntr-un sac,
Dar mandea nu-i chip să-și mai poarte
Nădragii din piele de drac.

Nu te-am iubit cu semne de-ntrebare

— *Docicăi* —

Deși știusem, visul, că nu are
Nici la oraș pivot, nici la cătun,
Nu te-am iubit cu semne de-ntrebare,
Deci nu mi-am zis vreodată „La ce bun ?"

Eu, doar în zodii pure și înalte
Ți-am rostuit un spațiu locativ,
Unde în veci nu poate să te salte,
Cu mathemata-i, domnul profuniv.

Măcar vei ști cum că viața-ntreagă,
Mărturisită-n propriu-mi răboj,
Mi-a trebuit dîrzenie, nu șagă,
Să te ador de-a pururi pe daiboj.

Și iată-mă-s, unde cupola-și are
Cea mai de preț a ei șamșalagea,
Că-ți implinesc și-acum cîte-o cărare
Galvanizată-n pathemata mea.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Calea orală

Unul dintre nefericitele motive pentru care, astăzi, literatura se vede tratată ca o Cenușăreasă din cupletele formației „Azur" este larga răspîndire și „liberalizare" a exprimării orale. Înainte vreme deschiderea gurii pe stradă sau în alt loc public, chiar dacă avea doar scopul nevinovat al inhalării cîtorva centimetri cubi de aer, era suspectă și chiar osîndită. Ca urmare exprimarea scrisă își păstra rangul și era, acest rang, destul de înalt pentru a asigura autorului o anumită imunitate de care cuvîntătorul nu se putea în nici un caz bucura.

Acum însă — ce vrei aia strigi, ce-i în gușă, răsare imediat în căpușă. Exprimarea orală are marele avantaj că bîlbele, erorile de gramatică și alcătuirea discutabilă din punct de vedere logic a frazelor se pierd în vîltoarea emisiei verbale. Și chiar dacă nu se pierd, probarea lor este mai mult decît dificilă ! Ce și cînd să mai reproșezi ?

Urmăriți și dumneavoastră că marii noștri oameni politici din vremea ultimă (ultimă să nu fie !) nu numără în defavoarea lor nici un text scris. De la primii, să zicem, zece bărbați ai țării nu am avut fericirea să citesc nici o singură filă redactată cu sudoarea frunții și cerneala stiloului. În schimb, ce potop de vorbe ! Discursuri, alocuțiuni, interpelări !

Toate acestea fac masele să creadă că nobilă este arta retoricii în timp ce cuvîntul scris, vai de mama lui, merită să stea la coada oricărei ierarhii. Că vocea oratorului este bîlbîită, gîjîită și comite, în unire cu mintea săracă, cele mai cumplte erori de gîndire și acord în gen și număr ? Asta nu contează !

Și-atunci ce să te mai miri de titlurile care (mai) apar și de tirajele literaturii și gazetelor literare ? Politicienii noștri, prin țîmpeniile pe care le afirmă (exclusiv oral !) fac o propagandă anticulturală fără egal ce n-ar trebui să treacă nepedepsită.

Horia Gârbea

Paul Goma
BONIFACIA
Editura Omega

În anul care a trecut și de la începutul acestuia multe edituri s-au grăbit, spre meritul lor, să aducă sub ochii noștri cărți despre care doar auzisem. Un autor care a avut parte de o astfel de recuperare (nelipsită sigur și de un scop comercial) a fost Paul Goma. Care de altfel a avut parte, pînă în 1989, de o singură apariție editorială în țară.

Și din cîte cărți de Paul Goma am citit în această perioadă (fiind ele destule) niciuna nu mi-a plăcut la fel de mult ca **Bonifacia**. În **Bonifacia** dozajul de realitate în ficțiune, de oroare în ironie, de fantezie în prozaic este cel mai potrivit.

Inspirația (din propria biografie) se dizolvă în transpirația care, venind tot de acolo, sfidează imaginația. Personajele reale au o aură de ficțiune care nu le alterează însă trăsăturile cunoscute, vai, multora. Astfel că și personajele despre a căror existență reală nimeni nu poate fi sigur, și în primul rînd Bonifacia, nu pot fi pe de-a-ntregul inventate.

Aventurile studentului Paul Goma, eliberat din pușcăriile comuniste în scop propagandistic (ca atîția alții după „istoricul" congres IX) nu au nimic fabulos în desfășurare ori în evoluția caracterului acestuia. Singurul lucru uluitor, perplexant, strigător la cer în dimensiunea lui apocaliptică este persistența celorlalți în abjecție. Persoana întîi a romanului s-a purificat îndeajuns la Gherla ca să-i poată privi pe ceilalți așa cum sînt: ca niște gîndaci. O **Metamorfoză** kafkiană pe dos este această carte. Priviți din unghiul nou, de după detenție, al naratorului, oamenii cei mai „onorabili" sînt gîngănii monstruoase. Și, la o adică, obeza, absurda Bonifacia, așa, redusă mintal, este singura creatură întrucîtva umană.

Se poate pune problema imparțialității autorului. Așa de pildă personajul „Eugen Simion", așa cum apare în Bonifacia, episodic de altfel, este doar o hidoasă coropișniță, deși noi știm că numele aparține unui literat academician. La fel, scîrbosul „Alec" e identificabil cu un cunoscut romancier numai după nume, nu și după profilul moral pe care ne-am obișnuit să-l acceptăm. Oricare ar fi adevărul, Paul Goma este destul de convingător, prin mijloacele sale de literat, ca să admitem că el se află de partea-i. În orice caz, „lumea zugrăvită", ca să folosesc o sintagmă uzată, este perfect coerentă. Îmi vine chiar să cred că tăticul Bonifaciei a furnizat hîrtia necesară ediției a 2-a din romanul lui „Alec". Asta dincolo de roman, într-un univers perfect real, al nostru.

O temă ascunsă

Patruzeci și cinci de ani de interdicții înseamnă prea mult pentru o literatură ! Condamnată de stalinism, marginalizată de „epoca de aur", sexualitatea (ca temă esențială a oricărei literaturi complete și dezinhibate) s-a strecurat în literatura noastră contemporană în forme din cele mai travestite. Selecția tematică, preferențială și inhibițiile de limbaj (forme ale cenzurii oficiale și ale auto-cenzurii auctoriale) au fost manifestările cele mai răspîndite ale unui complex care a transformat cultura română într-un spațiu al pudibonderiei ipocrite și al falsei delicatețe. Proza, în mod deosebit, care cu greu poate fi concepută în afara **tuturor** mecanismelor vieții, a suferit o „amputare" de planuri și semnificații pe care nu vom reuși să o suplinim decît în clipa în care scriitorul român va înțelege să se debaraseze de prejudecăți, indiferent de natura lor. Și, firește, în clipa în care, privind și către alte literaturi, va aspira la o nouă înțelegere a **realității** (existențiale sau ficționale), din care complexele de circumstanță, impuse sau auto-impuse, să nu mai facă parte.

Exemplele de „reținere" scriitoricească în materie de sexualitate sînt numeroase, la noi. În literatura perioadei staliniste, de pildă, iubitele ajută exclusiv la strîngerea recoltei, la munca de partid și la „lupta de pace". Genul acesta de literatură, artificial și scris la comandă, a impus un tip de personaj feminin care, fiind complet lipsit de libido, pare a-și fi transferat bruma de erotism în **muncă**, pentru a-și folosi energiile în mod „creator". Cu toate acestea, nu întotdeauna raporturile de muncă dintre bărbat și femeie (substituite celor amoroase, într-o manieră ridicolă) sînt din cele mai fericite, așa cum se poate observa într-una din „celebrele" creații ale anilor '50 : „Combinerul dă porunci / Fetei la motor : / — Vezi să nu-l încingi, c-atunci : / Te înjunghii, te-omor". De unde se vede că egalitarismul sexual propus de Marx și Engels (mergînd pînă la dizolvarea familiei) nu era privit de toată lumea cu ochi buni, nici măcar în perioada „obsedantului deceniu"...

Dacă în literatura stalinistă, femeia este **asexuată**, în perioada falsului dezgheț ceaușist de la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70, ea începe să aibă o viață normală. În niște limite bine stabilite însă, ce exclud în general „imoralitatea" actului sexual. Cu alte cuvinte, viața **sentimentală** are întîietate în fața celei **sexuale**, care este mai degrabă discretă. Proza deceniilor șase și șapte nu pare a scăpa de teribilul complex al sexualității : inhibările se păstrează, scenele erotice sînt voalate, prejudecățile de limbaj se mențin. Cîteodată, mai apar variații de la relațiile „normale" (agreate oficial) dintre bărbat și femeie (în romanele lui Breban și Buzura), dar scenele de dragoste sînt totuși filtrate printr-un simț de „pudoare" literară — mai mic (la Breban) sau mai mare (la Preda). Actul sexual propriu-zis rămîne un lucru ascuns și misterios pentru cititor, din moment ce descrierea lui sfîrșește... înainte de a fi început.

Prozatorii generației '80 nu modifică nici ei în mod substanțial datele problemei. În povestirile lui Mircea Nedelciu se mai ridică din cînd în cînd cîte o fustă, în prozele lui Gheorghe Crăciun actul sexual echivalează de fapt cu scrierea sau descoperirea unui Text, iar în cele ale lui Mircea Cărtărescu, fantasticul și poeticul interzic orice derapare în realismul brut al scenelor erotice. Cenzura oficială funcționează și ea, în continuare — ceea ce ar putea să însemne o justificare pentru perpetuarea **tabu**-ului. Parțială și prea puțin convingătoare.

Ce se întîmplă, însă, în cazul altor literaturi ? Aș aduce aici în discuție cîteva exemple extrase din literatura americană contemporană de cea mai bună calitate, pentru a demonstra că a pune în pagină niște povești erotice, în limbajul cel mai natural cu putință, nu reprezintă un sacrilegiu auctorial și nici un atentat la bunele-moravuri ale cititorilor. Iată, de pildă, cum procedează scriitorii post-moderniști și cei care îi urmează, cînd își propun să abordeze tema sexualității : în povestirea **The Sandman** din volumul **Sadness** (1972), Donald Barthelme își pune naratorul să relateze o poveste în care patru adolescenți negri sodomizează „în mod repetat" un copil alb de zece ani, apoi îl închid într-un frigider abandonat, unde copilul moare sufocat ; în **The Floating Opera** (1956), a lui John Barth, istoria unui cuplu trece prin faza în care soția are relații sexuale cu prietenul soțului, cu acordul acestuia din urmă — pe deasupra, prietenul mai suferă și de inflamația prostatei ; în **The End of the Road** (1958), al aceluiași autor, romanul-geamăn cu **The Floating Opera**, episodul care declanșează o poveste similară cu cea din romanul anterior e descris astfel : prietenul soțului și soția se întorc într-o seară la căsuța de la țară a soțului și îl văd pe geam pe acesta scoțînd onomatopee animalice în fața oglinzii, pișcîndu-se de nas și masturbîndu-se în același timp. Într-un alt roman, **Gravity's Rainbow** (1973), de Thomas Pynchon, sînt descrise în amănunt adevărate orgii sexuale, de tipul celor care, în mod obișnuit, pot fi citite prin curierul revistelor de specialitate sau prin cunoscuta colecție a **S.A.S.**-urilor franțuzești. Unul din personajele romanului (a cărui acțiune se petrece în timpul celui de-al doilea război mondial), pe nume Tyrone Slothrop, și-a format un reflex erectil în momentele în care naziștii lansează cîte o rachetă V 2 ; iar amănuntul este unul din cele mai puțin „picante" ale cărții ! În fine, în romanul post-postmodernistului Clarence Major, **My Amputations** (1986), personajul principal joacă niște scene porno filmate, în rol de armăsar, timp de patru zile.

Toate aceste exemple demonstrează două lucruri : o dată, că nimeni, dar absolut nimeni, nu se mai revoltă astăzi în Occident împotriva scenelor erotice în literatură și a limbajului adecvat acestora (universul uman, subiect al literaturii, fiind acceptat așa cum este el în realitate, cu violențele și perversiunile lui) și, a doua oară, că se poate face **literatură** (și nu **pornografie**), cu talent și imaginație, plecînd de la aceste scene. În cazul scriitorilor americani post-moderniști și al lui Clarence Major, semnificațiile scenelor amintite depășesc cadrul limitat al descrierii actului sexual pur, trimițînd la parodierea sau exagerarea voită a relațiilor inter-umane. Din această perspectivă, **individul** este privit întotdeauna ca dependent de **istorie** (bulversată sau nu), chiar și în resorturile sale cele mai intime.

Într-un alt caz, cel al romanului

Lolita (1955), de Nabokov, autorul face din obsesia sexuală a personajului-narator pentru o puberă și din urmărirea fetei pe tot cuprinsul Statelor Unite o alegorie a însuși universului american, depășind, la rîndul lui, limitele irelevante din punct de vedere artistic ale patologicului. Și exemplele ar putea continua, la nesfîrșit.

Cu toate acestea, merită observat amănuntul că, dacă **acum**, în cultura occidentală, asemenea povești „neconvenționale" nu mai au darul de a șoca, asta nu înseamnă că lucrurile au stat astfel întotdeauna ! James Joyce, D.H. Lawrence și Walt Whitman sînt numai cîțiva din scriitorii celebri de limbă engleză acuzați de „imoralitate" și ale căror scrieri au fost interzise. În cazul lui **Ulysses**, menționează Alec Craig în cartea sa **The Banned Books of England** (1937), 500 de exemplare ale ediției din 1922, scoase la Paris de **Shakespeare & Co**, au fost arse de Poșta Americană și 499 de către vama engleză, la Folkestone Harbour. Legea conform căreia romanul lui Joyce a fost interzis și „tratat" într-o asemenea manieră medievală datează din 1876 (!), se numește **The Customs' Consolidation Act** și prevede interdicția anumitor bunuri de a intra pe teritoriul britanic și, în cazul aducerii la graniță, distrugerea lor prin orice mijloace indicate de funcționarii vamali. Cît despre **Leaves of Grass**, a lui Walt Whitman, ea a fost socotită „o carte indecentă", iar autorul ei șicanat și atacat în mod public. În literatura română, exemplele unor Hasdeu sau Creangă au devenit la rîndul lor celebre, din aceeași perspectivă.

În încheiere, s-ar cuveni remarcate cîteva lucruri. În primul rînd, toată această analiză a sexualității, ca temă absentă (sau camuflată, sublimată) a literaturii române contemporane s-a situat pe terenul **talentului** și mai puțin al **diletantismului**. Pentru că, în ultimă instanță, între literatura erotică (licențioasă sau nu) și cea pornografică, criteriul talentului este singurul în măsură să stabilească distanța.

Pe de altă parte, discutînd exemplele unor autori atît de diferiți între ei, nu se pune problema de a alcătui ierarhii și nici de a contesta în vreun fel maniera în care fiecare scriitor înțelege relația dintre literatură și erotism. La urma urmei, o scenă erotică sublimată din **Delirul** lui Preda poate fi superioară, ca intensitate de senzații și valoare literară, uneia naturaliste, grotești, din romanele lui Thomas Pynchon. Nu se pune nici problema de a pretinde sau a impune un realism frust, de dragul „îmbogățirii" cu orice preț a literaturii române ; vremea „trasării de direcții" a trecut...

Chestiunea care rămîne însă, mai presus de toate acestea, este a înțelegerii literaturii în noile ei articulații, ce cuprind în ziua de astăzi domenii pînă nu de mult prohibite. Indiferent că numim aceste articulații **post-moderne** sau **post-realiste**, sexualitatea este una din componentele lor esențiale.

Ion Manolescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Primul apel

Către prietenii mei tineri scriitori

Paradoxal, deși s-a vorbit imens despre gratuitatea actului artistic, despre dezinteresarea poetului față cu **lumea**, marea majoritate a celor ce se ocupă cu arta este **în profunzime** interesată. Cointeresată cu POSTERITATEA. De fapt, nu prea există act de carte, act artistic în general, fără speranța **fructului** visat al GLORIEI. Tocmai acolo unde credeai că poți — mai degrabă — descoperi ruperea lanțului meschin al cauzalității umane : fac asta ca să, apoi fac astalaltă cu scopul de a, după aia pentru a obține ala, ca pînă la urmă să reușesc în (și-așa la infinit, într-un continuu tremur al îngrijorării pentru **ziua de mîine a soartei**), tocmai în cazul poetului (cel veșnic cu capul în nori) descoperi cointeresarea mîrșav-metafizică, descoperi bordelul-ontologic și prostituția-infantilă cu **adîncimile** FIINȚEI. (Nu, ca în cazul obișnuit, cu elementele de cerere și ofertă ale **ființării.**) Desfid noțiunea și realitatea POSTERITĂȚII ! Desfid confuzia existențială a valorilor MORAL-UMANE cu cele ESTETICE ! Desfid noțiunea de VALOARE (cu abstractitatea ei) implementată în viața de zi cu zi a scriitorului ! Eliminînd gîndul la POSTERITATE readuci ordinea firesc temporală, elimini dislocarea ta din propria ta viață, bagi viitorul în viitorul mă-sii și nu-ți mai duci **moartea** pe picioare, ci existența firească, cea de zi cu zi. Se spune : uite, poetu', nu se preocupă de el, de problemele lui mărunte, îl interesează doar Esențele, Existența majusculară ! Iată măreția artistului !!! Și, cînd colo, n-avem de-a face decît cu un banal și stupid transplant al mercantilismului cotidian în trupul senil și hăcuit al **eternității.**

x

Desfid ideea de VALOARE ! Desfid pe cel care substituie cutare prozator, cutare poet sau cutare critic cu prozele, cu poemele, cu autoritatea de necontestat a cronicilor acestora. Ideea de VALOARE naște (în viață ca și după) MITOLOGIZAREA omului-în-carne-și-oase, iar mitologia, la rîndul ei, roade și sfîșie moral oasele și carnea. Cel ce-și trăiește GLORIA sfîrșește prin a fi doar un pretext : viața îi e **pretext** pentru OPERĂ, gesturile, gîndurile îi devin **pretext** pentru INSPIRAȚIE, nefericirea, foamea, durerea îi devin **pretext** pentru așa-zisa EXPERIENȚĂ ARTISTICĂ. Poetul — în acest caz — nu mai e decît surogatul poemului său. Scriitorul devine doar bietul **înlocuitor** din propria sa OPERĂ-cu-înlocuitori.

Cred că din acest strat de adîncime al orgoliului de „creator" ies, de fapt, la lumină **mizeriile** de care ne înconjurăm noi înșine în aceste zile. De la „lupta" pentru șefia unei reviste, trecînd prin acerba „bătălie" de a fi cel mai tare din parcarea „promoției" tale, pînă la uriașul compromis politico-bișnițăresc (vezi proaspăta înființare — cu voie de la **guvern** — a acelei **Frății scriitoricești**), toate — cred eu — își au fundamentul-mascat, moral și psihologic, în nevoia de POSTERITATE. POSTERITATEA nefiind, la urma urmei, decît cea mai puturoasă (tocmai pentru că „metafizică" și „ideatică") formă a dorinței de PUTERE. Cea mai subțire, mai elegantă, mai pusă la patru ace formă de **tiranism.**

Un poem nu poate fi egal decît cu cantitatea de bucurie, de tensiune a sentimentului-gînd pe care le produce mai întîi în autor și apoi în cititor. Iar bucuria, **starea extatică a existenței,** este definitoriu IERARHICĂ, nu VALORICĂ. Nimeni nu există într-o Istorie a literaturii. Poetul **tot** în cartea vieții există. Iar Cartea Vieții este ierarhică, non- și anti- valorică. Avem firele din cap numărate, avem talanții noștri primiți în dar — iar în această **dialectică** profund creștină (adică nici de dinainte, nici de după **era noastră**), dialectica iubirii de destin (și nu cea a împăcării sau a luptei cu soarta) cantitatea și calitatea de IUBIRE cu care ne putem — fiecare — altoi destinul nu intră în nici un fel de **competiție** cu IUBIREA celuilalt. **(Dragostea** fiind singura modalitate profundă de-a ne îmbunătăți ceea ce ne-a fost dat, de-a ne înmulți talanții.) IUBIREA, dacă nu este **non- și anti- valorică**, se transformă în contrariul ei: **ură.** Iar rațiunea de a exista a unei cărți e aceea de a se transforma într-o scrisoare de dragoste trimisă de și către toți scriitorii/cititorii ei.

x

Mă-ntreb cît se poate de serios : ce legătură or fi avînd toate astea cu Eugen Barbu, cu Corneliu Vadim Tudor, cu Suzana Gîdea, cu Mihai Ungheanu, cu Ion Iliescu, cu „scandalul" de la „Ramuri", cu Cezar Ivănescu, cu „cearta" de la „Contrapunct", cu Caius Dobrescu, cu Horia Gîrbea, cu Marius Oprea, cu Liviu Ioan Stoiciu, cu Daniel Bănulescu, cu mine și cu noi ???...

Cristian Popescu

LUMINA LUMII

dialog pascal cu părintele prof. dr. Dumitru Stăniloae

În patristica românească și internațională, numele părintelui — profesor doctor DUMITRU STĂNILOAE nu mai are nevoie de recomandări. Transilvănean de origine, provenind dintr-o veche familie de preoți ortodocși, absolvent al Liceului „Andrei Șaguna" din Brașov și apoi al Facultății de teologie din Cernăuți, după strălucite studii de specializare făcute în Grecia și în Anglia prin patronajul spiritual al marelui mitropolit ardelean Miron Cristea, Dumitru Stăniloae și-a închinat cea mai mare parte a existenței sale nobilei îndeletniciri de profesor la „Academia teologică andreiană" din Sibiu. Alături de numeroase articole și studii tipărite în reviste teologice din țară și din străinătate, Dumitru Stăniloae a îmbogățit cultura ecleziastică românească prin cîteva cărți fundamentale : „Ortodoxie și românism" (Sibiu 1938), „Iisus Hristos sau restaurarea omului" (Sibiu 1943), „Teologia dogmatică ortodoxă" (3 vol., 1978), „Spiritualitatea ortodoxă" (1980), „Chipul nemuritor al lui Dumnezeu" (1988). Aceluiași redutabil specialist în patristică îi datorăm și traducerea (din limba greacă) și prezentarea „Filocaliei" (antologie de texte aparținînd marilor părinți ai bisericii) ajunsă la volumul al XII-lea.

La 88 de ani, părintele-profesor Dumitru Stăniloae are sănătatea întreagă și lumina cugetului nestinsă, trudind și scriind fără oboseală pentru a le deschide oamenilor mintea și sufletul spre Dumnezeu.

— Întorși public cu fața către credință, românii au prăznuit în primăvara aceasta ceea ce le-a fost interzis multă vreme : marea sărbătoare a Paștilor. Pentru întreaga creștinătate, Invierea lui Hristos simbolizează viața veșnică, răspunsul la întrebarea dacă moartea este o finalitate absolută sau doar o trecere, dintr-o stare de existență în alta, asemeni crisalidei transformată în fluture. Hristos cel înviat este oare o realitate istorică sau mitul perpetuării veșnice a speciei omenești ?

— Mărturia depre Invierea lui Hristos se poate urmări pînă la un timp care nu e despărțit mult de moartea lui. Aparițiile lui Iisus cel înviat au fost trăite în mod real, de un grup de membri ai primei comunități creștine, care apoi le-au mărturisit. Tradițiile despre aceste apariții sînt bine fundamentate istoric și nu se pot explica printr-o formulare ulterioară de legendă, cu toate că asemenea tendințe au existat. Mult timp, de pildă, critica teologiei liberale a contestat învierea lui Iisus Hristos, socotind-o produsul nălucirii unora dintru ucenicii Lui, sau ale unora din femeile din cercul apropiat Lui. Astăzi, însă, aproape toți teologii protestanți acceptă învierea lui Hristos, chiar dacă se îndoiesc de unele pasaje din Noul Testament în care ea este descrisă, și chiar dacă înțeleg în mod deosebit raportul lui Hristos cel înviat cu planul istoric și importanța învierii lui pentru mîntuire.

— Martorii învierii lui Hristos au fost, înainte ca ea să se producă, ucenicii lui, un grup de oameni pătrunși de doctrina pe care o propovăduia. Nu poate exista nici o bănuială de sibiectivism?

— Presupunerea unei reacții psihologice în lanț, a faptului că ucenicii erau oameni cu dispoziții vizionare (ipoteza viziunii subiective) este respinsă de faptul că aparițiile lui Hristos au fost repetate, ele s-au petrecut la distanțe de timp, uneori simțitor de mari. (Iacob și Pavel) În afară de asta, propovăduirea în Ierusalim a învierii lui Hristos n-ar fi putut avea loc în absența mormîntului gol, așa cum l-au aflat martorii. În sfîrșit, trebuie adăugat și faptul că martorii apariției lui Hristos au fost atît de siguri că ceea ce văd reprezintă o realitate, au avut atîta putere de convingere asupra celor cărora le-au comunicat „minunea", încît au depășit faza simplă a informației, devenind propovăduitorii permanenți ai învierii, socotind-o un fapt atît de important al propriei lor existențe, încît au fost în stare să moară pentru ceea ce au văzut, devenind martiri. „Viziunile subiective" nu dau o asemenea siguranță celor ce le au.

— Puteți descrie portretul lui Iisus in viziunea apostolilor?

— Mai întîi, din punct de vedere formal, nu există în evanghelii nici o tendință de construire a chipului lui Hristos cu ajutorul fanteziei. Viața, cuvintele, faptele lui Iisus sînt redate cu firesc și cu simplitate, fără nici o țișnire de entuziasm voit. Există apoi o uimitoare consonanță de fond în descrierea chipului lui Iisus din Evanghelii, deși în unele detalii și mijloace de exprimare, autorii lor manifestă destulă libertate. Astfel, autorii Evangheliilor sînt stăpîniți de realitatea precisă, obiectivă a faptelor, și nu stăpîni ai lor. Această luciditate îi împiedică să fantazeze. De altfel, nici o imaginație omenească n-ar fi izbutit să descrie un chip atît de unitar, în același timp — neobișnuit dar și profund uman.

—Între chipul evanghelic al lui Iisus și însușirile sale profund umane, supuse istoricității, nu există distorsiuni?

— Tot ceea ce se spune în Noul Testament despre Hristos poartă pecetea **eficienței** sale asupra celor care îl descriu, eficiență deosebită de a oricărei alte personalități istorice care a fost **numai om.** Ei nu mărturisesc despre învierea și despre persoana lui Iisus Hristos numai ca despre două lucruri ce corespund, ci vorbesc despre ele ca unii ce se află în clipa cînd scriu sub eficiența lui Hristos. Toată tradiția despre Hristos a răsărit din învierea lui Iisus și s-a concentrat în relația de **eu-Tu** cu răstignitul. Persoana însăși a lui Hristos își deschide de fapt toate dimensiunile ei de-abia în urma învierii. Chiar dacă ucenicii l-ar fi socotit pe Hristos fără abatere drept Dumnezeu întrupat, dacă el n-ar fi înviat, dacă ucenicii n-ar fi avut experiența învierii, dumnezeirea lui ar fi rămas pentru ei o realitate în mare parte închisă, ascunsă, neluminată. Numai cu ochii acestei credințe, întemeiată pe comuniunea cu el după înviere, l-au putut înțelege ucenicii pe Hristos în toată plinătatea reală a Persoanei lui. Experiența învierii lui Iisus, întemeiată pe comuniunea cu el după înviere, e baza „istorică" ce a dat ucenicilor posibilitatea să recunoască „istoricitatea" lui ca Dumnezeu-Om și să o descrie ca atare. Învierea de care ucenicii dau mărturie, nu e învierea unui om oarecare, ci tocmai a lui Hristos, care li s-a impus lor ca o persoană cu o putere, cu o viață, cu o învățătură care depășea orice putere, orice viață, orice învățătură, aflată în limitele unei existențe umane. Făcînd abstracție de faptul că învierea lui Hristos nu se putea petrece cu un om obișnuit, experiența învierii însăși a deschis ucenicilor accesul deplin la adevăratul Hristos „istoric", sau ne asigură despre existența „istorică" a lui Hristos ca Dumnezeu-Om. De aceea, experiența ucenicilor privitoare la Hristos, primește abia prin experiența învierii lui deplinătatea ei ca experiență despre Hristos cel istoric, lîngă care au petrecut mai mulți ani, dar pe care nu l-au înțeles deplin înainte de înviere. De aceea apostolii se consideră nu doar martorii învierii lui Hristos, ci martorii Acelui Hristos lîngă care ei au stat tot timpul, de la începutul activității lui. Astfel, Iisus văzut în Noul Testament cu ochii celor ce au fost martorii învierii lui și părtași la o comuniune cu domnul înviat și înălțat, nu e alt Iisus, decît cel istoric, văzut în urma învierii în deplinătatea luminii lui.

— Evangheliile după Hristos conțin un determinism care fără să fie istoric are valoarea unor trepte spirituale: așa cum ucenicii sînt mărturisitorii în lumea reală a învierii lui Hristos, Hristos este mărturisitorul lui Dumnezeu pe pămînt. Dumnezeu nu poate fi cunoscut decît prin Iisus Hristos. Fără acest mediator, orice comunicare cu Dumnezeu este obturată. În el și prin el îl cunoaștem pe Dumnezeu. Fără acest mediator necesar, promis și sosit, Dumnezeu nu poate fi aflat în mod absolut. Contravine această viziune mediatoare dogmaticii ortodoxe?

— Explicarea vieții, morții și învierii lui Hristos prin direcția spre Dumnezeu și om a iubirii lui desăvîrșite, e proprie sfinților părinți. Acest lucru am încercat să-l arătăm și noi în **Teologia dogmatică și simbolică** vorbind despre o altă direcție în viața, moartea și învierea lui Hristos : o direcție a acțiunii sale ca Dumnezeu asupra umanității sale, care ridică această umanitate la un nivel la care nu s-a mai aflat umanitatea nici unui alt om. Această acțiune începe cu întruparea și sfîrșește cu învierea lui Hristos. Această acțiune face umanitatea sa **mediu** al faptelor minunate ale lui Hristos ca Dumnezeu și părtașă la ele. Datorită acestei acțiuni, Hristos nu este numai Dumnezeu, ci și omul desăvîrșit, sau deplin realizat prin puterea lui Dumnezeu, cum n-a fost și cum nu va fi altul. Iisus e conștient că numai prin dechiderea accesului la Dumnezeu îi va mîntui pe oameni — Hristos se comunică în întregime prin moartea sa, nouă, oamenilor, dar făcînd aceasta se comunică în întregime voinței lui Dumnezeu. Iisus n-ar fi putut să ne dedice în întregime viața și moartea sa nouă oamenilor ca om simplu. Îndreptarea lui Iisus spre noi include un fapt care se petrece între Dumnezeu și el și acest fapt constă în aceea că Dumnezeu însuși e Cel ce ni-l comunică pe Hristos, și în el, pe sine însuși. Iisus este astfel capătul final al tuturor drumurilor lui Dumnezeu către lume. Dar în el se împlinește și năzuința noastră profundă către comuniunea cu Dumnezeu care nu poate fi decît o viață în iubirea desăvîrșită.

— Fac parte dintre norocoșii copii care au mai apucat să facă la școală și cîteva ore de religie. Cea mai puternică învățătură întipărită încă de pe atunci în cuget este porunca de a te cunoaște pe tine prin Hristos. În mod cu totul paradoxal, această poruncă în loc să ne sperie ne-a îmblînzit. Nu știu cum este în alte religii, dar în religia ortodoxă, Iisus e bun și apropiat.

— Dumnezeierea lui Hristos nu exclude umanitatea. Toate însușirile umanității lui Hristos se armonizează cu îndreptarea lui prin viață și moarte spre ceilalți și spre Dumnezeu. Numai în smerenia și puritatea desăvîrșită de intenții și de fapte a lui Iisus ca om se putea arăta dumnezeirea măririi lui, Numai în această smerenie, puritate, blîndețe, la care nu poate ajunge nimeni altcineva este el.

— Intimitatea lui Hristos este prezentă la noi și în credințele populare. Pentru țăranii români Iisus e pămîntul. Într-un text — școală privind această problemă, Blaga scria : „Există regiuni sau văi de țară pe unde plugarii noștri spun că pe boaba de grîu este întipărită fața lui Hristos. Prin unele părți ale țării, cînd bate ceasul secerișului, țărani, lasă din orice holdă cîte-un smoc de spice nesecerat sau necosit ; țăranii numesc azi un asemenea smoc de spice : barba lui Hristos. Circulă prin țară colinde și credințe, în care grîul e numit trupul lui Hristos. La fel vinul este socotit sîngele lui Iisus. Grîul și vinul sînt cinstite ca elemente sacre ; ele sunt privite nu ca părți ale naturii ci ca părți obîrșite din trupul lui Hristos." Firește : se păstrează în atari credințe și obiceiuri rămășițe din străvechi rituri păgîne ale fertilității dar și o neobișnuită comuniune întru Hristos. E adevărat ?

— Nu există făptură care să concureze dumnezeirea dar nici omenescul lui Hristos. El a apărut, dintr-un punct de vedere pe deplin încadrat condiției sale umane, dar pe de altă parte depășind limitele acestei vieți, săvîrșind nu numai faptele cele mai umane, ci și pe cele mai presus de lume. El a flămînzit, a însetat, a avut nevoie de somn, a su-

ferit de dureri fizice, de neînțelegerea ucenicilor săi. S-a smerit mai mult ca toți, umblînd cu vameșii, cu oprimații și cu batjocoriții, dar nu s-a lăsat abătut de la iubirea desăvîrșită, nu a invidiat, nu a cîrtit, deși a mustrat pe cei nedrepți, pe cei prefăcuți, pe cei vicleni, pe cei silnici, dar fără să le închidă calea mîntuirii. S-a rugat pentru toți și a săvîrșit fapte de putere mai presus de ale naturii și oamenilor. Cine ar fi putut inventa un astfel de om atît de autentic și, în același timp atît de minunat ? Orice fantezie e ispitită să dezvolte chipul lui Iisus fie într-o direcție, fie în alta, dar niciodată nu poate atinge o umanitate atît de pură, atît de total dăruită, atît de neatinsă de umbre. Chipul lui Iisus este un chip istoric ; istoric că se conciliază în autenticitatea lui profundă cu umanitatea adevărată, dar istoric și prin faptul că n-ar fi putut fi construit de vreo fantezie în această desăvîrșită umanitate a lui. Hristos e „lumina lumii", lumină care luminează lumea, lumina în care se luminează lumea. Fiecare din noi e într-un fel o lumină a lumii. Dar calitatea aceasta e și o misiune pe care nu o putem împlini prin noi înșine în mod deplin. Noi o vedem împlinită în Hristos și prin Hristos, participînd și noi la această împlinire. Hristos e împlinirea ființei reale a omului — coroană a creațiunii — pentru că în el, omul e deplin unit cu Dumnezeu. Hristos e omul de vîrf în care se împlinește creațiunea, întrucît este într-o comuniune deplină cu Dumnezeu.

— Unul din atributele fundamentale ale credinței este iubirea, „credința lucrătoare prin iubire" despre care vorbește apostolul Pavel. Oare în lumea zbuciumată în care trăim, mai este ea drumul spre Dumnezeu?

— Iubirea e cea mai mare forță a lui Dumnezeu pe pămînt. Dar ea e tare numai atunci cînd e susținută de comuniunea cu Hristos. Ea va rămîne și după ce va înceta credința, adică atunci cînd Hristos ni se va arăta în chip descoperit, pentru că e mare, e lucrătoare și-și arată forța prin toate manifestările. De aceea, cel ce are credință dar n-are iubire, chiar dacă ar putea muta și munții, sau chiar dacă și-ar da trupul să-l ardă, nimic nu înseamnă, pentru că nu este în comuniune. Sau cum se spune în Corintieni : „Dragostea îndelung rabdă, dragostea este plină de bunătate, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește, dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale nu se aprinde de mînie, nu pune la socoteală răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr ; toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă." Nu există drum către Dumnezeu în afara iubirii.

— Sfinția voastră se trage dintr-o veche obîrșie de țărani ardeleni. La Vlădeni, satul în care v-ați născut, de Paști oamenii petrec mai mult în biserică decît în preajma mesei de sărbători. În Transilvania, Iisus e palpabil, se află în biserică, lîngă credincioși. Oare toate religiile îl au pe Iisus atît de drag și atît de apropiat?

— Conceptul apusean de credință se explică din doctrina despre un Hristos aflat la distanță, neprezent în inimi. Luther a contestat importanța iubirii, pentru că ea este a omului și omul se mîndrește cu ea. Dar cel ce iubește cu adevărat nu se mîndrește, căci el a uitat de sine. Cel ce iubește pe Hristos și în Hristos pe oameni, nu se trufește, pentru că el știe că iubirea lui se hrănește din iubirea lui Hristos față de noi, că în infinitatea iubirii de care se simte cucerit trăiește infinitatea iubirii lui Hristos. Iubirea noastră e numai răspunsul nostru la iubirea lui, dat din puterea iubirii lui. E un val al ființei noastre spre El, stîrnit de valul iubirii sale care ne atrage spre El. Credința fără iubire e încruntată, pentru că e efort individual, nu comuniune, ea e trufașă, ascunde în ea un individualism. Dragostea e opusă individualismului rigid, e smerită. Dragostea e deschiderea inimii în mod nelimitat pentru ceilalți în Hristos, dragostea e uitare de sine pentru ceilalți, după pilda și din purtarea lui Hristos. A trăi în dragoste înseamnă a trăi în sinceritate și în generozitate, a te pierde în infinitatea persoanei lui Dumnezeu. Altfel, credința nu este adevărată. Căci credința adevărată este ea însăși începutul acestei dechideri și încrederi în infinitatea iubirii lui Hristos.

— Fără excepție, oamenii vor să fie fericiți. Dorința lor de fericire este infinită. Realitatea în care își caută fericirea este însă trecătoare. Înseamnă oare Dumnezeu fericirea?

— Prin trupul înviat al lui Hristos iradiază, neîmpiedicată, puterea lui Dumnezeu, conducînd pe toți cei ce se vor împărtăși de el la înviere, ba, conducînd întreaga creațiune la incoruptibilitate și la transparență. Starea aceasta înseamnă o biruință a făpturii omenești asupra sa și asupra naturii, o biruință a comuniunii ei cu Persoana divină, o făptură umană eliberată, care poate suporta moartea de bunăvoie — moartea, suprema tiranie a naturii robite ! Vom vedea „față către față" pe Dumnezeu dar ne vom vedea „față către față" și între noi, neacoperiți nici de natura manifestată în trebuințe personale, în slăbiciuni trupești, în boli, nici de natura devenită exclusivistă prin tot felul de pasiuni. Trupul nu va înceta, dar el va fi transparent, încît vom vedea prin el nemijlocit pe Dumnezeu întru slavă fiind totul înduhovnicit, tot și toate, dincolo de împărțirea în subiectiv și obiectiv, dincolo de lanțurile naturii, de lupta pasionată pentru a stăpîni natura, de lupta fiecăruia de a se apăra de ceilalți. Singură învierea ne deschide perspectiva eliberării de sub fatalitatea naturii care duce la moarte, deschizînd un plan demn de noi și de năzuințele noastre iar odată cu aceasta, perspectiva unei tot mai adînci sensibilități și delicateți. Numai învierea ne va scăpa de lupta greșită pentru a ne asigura o existență efemeră, cu prețul profitării de alții, cu prețul unor imaginare experiențe de împlinire prin plăceri. Numai perspectiva învierii ne deschide miracolul fericirii lupta împotriva pasiunilor, lupta pentru sensibilizare, pentru transparență, pentru comuniune, pentru asemănarea cu Hristos, puterea celui care a înviat susținîndu-ne pe acest drum.

Unii părinți ai bisericii au spus că omul e un microcosmos, o lume care rezumă în sine pe cea mare. Sfîntul Maxim Mărturisitorul a remarcat, însă că mai drept ar fi ca omul să fie considerat macrocosmos, el fiind menit să cuprindă în el toată lumea, fiind în stare să o cuprindă fără să se piardă, ca unul care e deosebit de ea, realizînd o unitate mai mare decît lumea exterioară lui. Omul este făcut pentru eternitate. El aspiră ca un înăbușit după infinitate, după absolut. Noi vrem să iubim și să fim iubiți tot mai mult, tinzînd spre iubirea absolută, fără de sfîrșit. Iar aceasta nu o putem afla decît în relația cu o Persoană infinită și absolută. Din comuniunea mereu mai profundă cu Ea se proiectează în noi și prin noi peste toate înfățișările lumii, noi și noi înțelesuri ale realității, ale frumuseții, se deschid alte și alte orizonturi sufletești, ne înțelegem rostul în lume, sensul existenței noastre pe acest pămînt. Dacă acest rost s-ar încheia cu moartea, dacă moartea ar încheia definitiv existența noastră, viața ar deveni fără sens. Sensul existenței nu poate fi încoronat decît în lumina nelimitată și eternă a unei vieți transcendente, liberă de orice monotonie a repetiției și de orice relativitate. Iar pentru împlinirea acestui sens adevărat spre care tinde ființa noastră, nu numai noi urcăm spre comuniunea cu Persoana supremă ci și Ea se pogoară în noi, căci iubirea cere mișcarea fiecăruia din cei care se iubesc către celălalt. Dumnezeu se dăruiește prin toate omului iar omul lui Dumnezeu. Aceasta este credința și singurul fel al omului de a fi fericit. Nu o fericire de azi pe mîine, ci fericirea eternă, prin comuniunea cu Dumnezeu.

Sânziana Pop

ștefan aug. doinaș

Triptic

Memoriei lui Virgil Mazilescu

I

am compus (mi-a zis el) Oda (în metru antic)
dar încă n-am de gînd s-o dau la tipar i-am
marcat virginitatea cu o panglică verde apoi
i-am arătat în ce poziție se trage cu arcul
acum aștept să se dezbrace de multiplele ei
variante de altfel imprescriptibile ca să
putem intra ca aliați în războiul monadelor

se uita cu candoare la mine fumînd alene
am urmărit cu temere steaua oierilor din
pupilele lui limpezi și acolo-n adîncuri
unde sfințenia i se drapa în nebunie am zărit
aievea în toată splendoarea ei nefiresc de
firească parcă zămislindu-se chiar în clipa
cînd toate cuvintele noastre goale se rușinau
în fața virginității ei Oda (în metru antic)

II

desigur o să mai veniți pe aici și-n absența
mea ca vîntu-n jurul unui copac întrebîndu-vă
care din noi e aici care din noi invizibil
și dacă vîntul agită copacul sau poate invers
dar să știți că locul acesta gol va fi ocupat
de poeziile lui Eminescu pe care le-am compus
aproape pe negîndite ah ! misterios e motorul
prozodiei un mîrîit ca de pisică rea îi anunță
pornirea dar n-am să știu niciodată prea bine
de ce compun numai Eminescu întotdeauna nu
și Barbu Bacovia sau Blaga iar dumneavoastră
venind aici o să-mi aduceți poate răspunsul

se uita cu candoare la mine fumînd alene
mă temeam că-mi va repeta brusc întrebarea
că vîntu-n jurul unui copac eu însumi mă
întrebam — cum de altfel și-n clipa aceasta —
care din noi e aici care din noi invizibil

III

și acum (mi-a zis el) am să vă rog să-mi
ascultați discursul despre rădăcini care de
fapt e un ditiramb mai curînd o filipică
împotriva tuturor celor ce stau cu capul
aplecat sfidînd legile mîndre ale culturii
uite (și mi-a arătat cu degetul frunzișul
copacilor) ce bine se camuflează rădăcinile
vieții pentru ca aceasta să nu pară ceea ce
este adică stare cerească ci să ne drogheze
cu miros de țărînă de balegă de crizanteme
dar noi (mîna lui ca un metronom măsura chiar
distanța dintre piepturile noastre) suntem
ambii convinși nu-i așa ? de celestitatea
noastră noi suntem alibiul unor luceferi
implicați în dogmatica crimă a poeziei dar
judecătorii noștri reali abia s-au născut

se uita cu candoare la mine fumînd alene
mi-am ridicat privirea deasupra noastră și
în timp ce-i număram rădăcinile aeriene
judecătorul meu întru ale poeziei iată se
apropia de mine mînîndu-și cercul cu bățul

valentin şerbu

SUMMA SUMMORUM

Obişnuiesc să achiziţionez cărţi, în ciuda vîrstei. E un viciu. Am îmbătrînit printre texte şi nu o dată am socotit că eu însumi fac parte dintre ele, fiind poate scrierea unui narator mediocru şi neinspirat, care a însăilat pe cîteva file o istorioară acum irecuperabilă. Am ajuns, după atîtea lecturi, la cîteva adevăruri infirmabile desigur. Am aflat bunăoară că a înţelege o carte este un act arbitrar, asemănător unei excursii de pe urma căreia culegi doar impresii personale. Înţelegerea totală a celor mai mărunte fenomene nu ne aparţine. Sîntem fragmente spirituale. sfărîmături, atmanii atît de preţuiţi în întreaga gîndire indică... Am săvîrşit însă, într-o clipă de rătăcire inevitabilă, într-o după-amiază nimicitoare prin agonia ei, un sacrilegiu de neiertat, unul dintre acele păcate care justifică pedepsirea omenirii, m-am dăruit cu voluptate înfatuării. Am socotit atunci, în acea nefericită zi, că înţeleg un text, că-l pătrund şi-l cuprind în întreaga lui alcătuire versatilă. Şi tot în cursul necruţătoarei după-amieze, am primit riposta binemeritată din partea întîmplării sau a destinului, ambele noţiuni comportînd, se ştie, sensuri aleatorii. Prietenul şi colegul meu Mărgărit a favorizat împlinirea faptelor lăsîndu-mi, după vizită, o carte. M-a prevenit, zîmbind, că e vorba de ceva ciudat, amuzant şi provocator totodată, de un atentat la rigorile gîndirii în genere.

Era o carte aparent obişnuită, de format mijlociu cu scoarţe metalice, cu ferecături şi încuietori. Părea un tom străvechi, un ceaslov, un incunabul făurit cu dragoste şi răbdare în tihna medievală a unui atelier mănăstiresc. M-am înşelat. Primisem în dar un obiect înfricoşător, o sursă de nedumerire, de întrebări, o pricină de perplexitate perpetuă.

Sînt nevoit să recurg la obligatoria descriere care va cuprinde, bineînţeles, aproximaţii şi incertitudini. Toate descrierile sînt inexacte, infidele, neputincioase în a cuprinde un fapt, un crîmpei cît de mărunt din realitatea multiformă care ne împresoară. Descrierile sînt în fond nişte extrase facile din ceea ce curge mereu pe dinaintea noastră. Pretinsul ceaslov mi-a confirmat din plin crezămintele la început îndoielnice.

Ţineam în mîini o carte neverosimilă, de vis rău, chinuitor. Filele, extrem de subţiri, transparente, sugerau insistent imaginea mirifică a apelor mişcătoare, cu profunzimi fascinante, ademenitoare. Era tipărită şi nu era. Un aparent haos de semne izbea neplăcut privirea, se împotrivea înţelegerii. Cuvîntul inextricabil ar caracteriza oarecum toată învălmăşeala aceea imprimată totuşi. Apoi, cum era şi firesc, am descoperit oroarea sau cheia enigmei. Am apăsat uşor, din întîmplare, o pagină şi mi-am favorizat delirul. Da, textele, prin suprapunere, îşi schimbau necontenit structura, făureau întruchipări neaşteptate, ofereau limpezimi de o certitudine incontestabilă. Dar nu erau numai texte, ci şi gravuri, figuri geometrice, scheme, în sfîrşit, tot ceea ce se putea aşterne pe hîrtie. Filele ce calchiau astfel dînd naştere oricăror întocmiri grafice cunoscute sau necunoscute. În mîinile mele încăpuse un joc sau însăşi osînda infatuării de care mă făcusem vinovat.

Cartea cuprindea cinci mii de pagini, dar aceasta reprezenta o convenţie numerică liniştitoare, dat fiind cuprinsul ei insondabil, inabordabil altfel decît prin apăsarea paginilor. Deschisă oriunde, descopereai orice înfăţişat în oricare limbă posibilă şi imposibilă. Astfel, luai cunoştinţă de: Cercetări în botanică, curse automobilistice, salturi la trambulină, discuţii într-o piaţă de zarzavaturi, geografia satelitului Titan. La rîndul lor, cercetările botanice se diversificau prezentînd eventual specii din cele mai variate sau specii inexistente dar posibile ş.a.m.d. Cursele automobilistice se desfăşurau în toate chipurile, pe autostrăzi, în deşerturi, pe drumuri forestiere, pe piste din sare, asfalt, diamant. Discuţia în piaţa de zarzavaturi putea să aibă loc în Mexico, în Gurajat, în Oslo, precupeţul eventual conversînd cu o varietate, adaug că precupeţul din Mexico grafiile lor exacte, de necontestat. Salturile la trambulină erau executate de tînărul George, de octogenarul Valerian, de faraonul Amenhotep, de pinguinul Lolo, de vecina Dagmar. Ca o curiozitate, adaug că precupeţul din Mexico putea să monologheze, fiind cu putinţă prezentarea dorinţelor lui cele mai intime... Şi toate acestea ieşeau la iveală doar prin simpla apăsare a paginilor. Mai mult, caracterele tipografice imprimate pe pagina imediat următoare se combinau cu cele precedente favorizînd astfel noi combinaţii ale textelor, aşa încît cele cinci mii de pagini îngăduiau o lectură în sens invers, către un început de neatins, etern. Iar paginile ofereau de asemenea, perspectiva parcurgerii lor în toate sensurile, calchierea jucînd, bineînţeles, rolul esenţial. Era întrucîtva nostim să constaţi, printre altele, cum gravurile se năşteau din texte sau cum textele deveneau gravuri sau figuri geometrice. Aşa, de exemplu, un enunţ devenea rînd pe rînd triunghi, pătrat, peisaj dintr-o savană...

Presimţeam, avînd în mînă terifianta carte, că mă voi descoperi şi pe mine însumi. Am răsfoit la întîmplare diafanele file, asemeni aerului, am apăsat, am răsfoit din nou. Dar nu era necesar un asemenea efort. Cu o privire ageră, cu răbdare şi metodă m-aş fi descoperit destul de repede, încă de la primele pagini sau în oricare loc din cuprinsul cărţii. Tot căutîndu-mă cu înfrigurare, starea emotivă mi-a viciat luciditatea şi astfel am dat de alte aspecte : un duel dintre cavalerul d'Espineau şi ministrul Clemenceau, sinuciderea unui galerian din sec. al XV-lea, recordul absolut în fabricarea tractoarelor, în emisfera australă, Teorema lui Thales, chipul nedumerit al unui elev îmberb din Nigeria, un stadion ca loc de întîlnire a entomologilor handicapaţi... Am dat în sfîrşit de persoana mea. Scria limpede : profesor Vasile Theodorescu, născut în anul 1932, luna noiembrie, ziua 24, fiul lui Ion şi al Mariei, absolvent al Universităţii din Iaşi... Trebuia să fiu foarte atent şi precaut căci filele tindeau să-mi ofere surprize în caz că le-aş fi manipulat brutal. Am săvîrşit greşeala de a le apăsa prea tare şi astfel mi-a apărut sub ochi : biografia lui David Hume, cu o scurtă expunere a empirismului său ; biografia ebenistului Alexandru din Rădăuţi; nişte consideraţii asupra migraţiei popoarelor ugro-finice ; formulele şi folosinţele aldehidelor formice. Ambiguităţile şi variantele se înmulţeau deoarece apăruseră între timp cîteva stele de cinematograf, un telescop, istorisirea bătăliei lui Marius cu galii...

Cu mîini tremurînde, mi-am aprins o ţigară. Am tresărit. Mi-am imaginat că sînt în posesia ideii salvatoare. Cînd mi-am redescoperit persoana, am introdus sub fila respectivă o coală de hîrtie albă, pentru a ocroti textul de atîtea lecturi parazite. A fost un eşec. M-am pomenit înaintea unei pagini pe care fusese imprimat un text de neînţeles, o înşirare ilogică de cuvinte... Istovit, am întreprins atunci o ultimă tentativă de a mă regăsi. Nu am mai reuşit. Cu un ultim efort, pradă nervozităţii, mi-am propus să capăt măcar cîteva informaţii elementare asupra acestei monstruozităţi: titlul, autorul, data apariţiei, instituţia garantă sau tutelară...

Nu era o carte alcătuită onest. Nu avea pagină de gardă, nu consemna nici autorul şi nici data apariţiei. Un titlu exista totuşi, dar plutea în provizorat căci lectura lui presupunea alte titluri, cu mereu alte sensuri. Am reuşit să citesc mai întîi o singură variantă şi anume: Cartea tuturor celor trecute, prezente şi viitoare. Am apăsat fila foarte uşor, spre a reintra într-o suită de combinaţii caleidoscopice. Titlul iniţial devenea rînd pe rînd : Îndreptar cu privire la moderarea infinită a materiei şi a spiritului ; Tratat despre realitate şi despre orice ipoteză posibilă asupra ei ; Toate întruchipările cu putinţă. Am descoperit cu acest prilej numeroase motto-uri, ca de exemplu : O carte aruncată în Cosmos este un obiect oarecare, cu valoare strict intrinsecă, inabordabil altfel decît printr-un lector participant ; literele şi numerele sînt semne grafice izvorîte dintr-o practică a geometriei sau invers conţinînd virtualităţi de necontrolat ; Universul este o gramatică momentană...

Existenţa fiecăruia dintre noi, în temeiul unei binecunoscute opinii, ar fi o continuă opţiune. Ne-am afla mereu la o răspîntie care odată depăşită, ar atrage după sine o nouă răspîntie. S-ar impune un drum străbătut cu hotărîre, de către un suflet ferm, ezitările înscriindu-se totuşi în ordinea lucrurilor. Parcurgem poate o arborescenţă de cărări care îndepărtîndu-se de un iluzoriu început, sfîrşesc marginal sau central. Dreapta şi stînga sînt simboluri aproximative, semnifică două contrarii de nedefinit, un mod de a opera cu incertitudini. Dar ce înseamnă a defini ? Şi ce înseamnă contrarii ?... Înfricoşătoarea carte îmi strecura în minte, în întreaga fiinţă, tristeţea nesiguranţei, simţămîntul neputinţei de a lămuri ceva măcar parţial. Oricare text părea să fie posibil şi fiecare scriitură cuprindea virtual toate scriiturile. O grafie combinatorie se căsca înaintea mea ca un abis. Obţineam orice printr-o simplă apăsare a degetelor. Aveam la îndemînă toate limbile uzuale sau pierdute în istorii, toate limbile posibile, toate gravurile reprezentînd realul, imaginabilul şi inimaginabilul. Cartea era un atentat la integritatea mea psihică, mă invita la o călătorie fără capăt, într-un Univers în care orice întruchipare devenea posibilă. E de prisos să mai recurg la exemple. Am reţinut doar ideea unui aleatoriu continuu şi vaga temere că eu aş fi autorul voluntar sau involuntar al acelor închipuiri. Dar cartea exista ca un lucru neîndoielnic, intrase în posesia simţurilor mele, devenise un dat sigur, opresiv, nimicitor...

Am început să duc un trai dezordonat, să-mi neglijez slujba, să-mi ocup cea mai mare parte a timpului pătrunzînd, ceasuri de-a rîndul, în adîncimile cărţii. Era o îndeletnicire riscantă. Volajam înfrîngînd spaţiile şi timpii, descopeream întruna pricini de a-mi perverti curiozitatea cu ajutorul fantasmelor dătătoare de alte şi alte fantasme. Mi-am evitat prietenii şi cunoştinţele, am renunţat la satisfacerea celor mai elementare nevoinţe, m-am dăruit unei pasiuni, unui extaz. Remarcam chipuri îngrijorate prin preajmă, ascultam reproşuri, rămîneam nepăsător.

Într-o zi, căci există întotdeauna un interval de timp determinant, înscris în suita altor intervale determinante, mi-am propus să caut în carte însăşi cartea pe care o ţineam în mîini. N-a fost prea greu. Am găsit-o, fiinţa în toate ipostazele. Cuprindea, firesc, alte cărţi, fără număr, cu toate titlurile şi conţinuturile raţionale sau iraţionale. Străbăteam un şir de cărţi multiplicate delirant, iscîndu-se la nesfîrşit. Dar nu asta urmăream în fond. Încercam, ajuns la capătul puterilor, să descopăr noţiunea de sfîrşit, de încheiere absolută, de final definitiv. O nouă surpriză! Nu exista o asemenea noţiune. Să fi găsit oare o fisură, ceva care să contrazică însăşi fundamentul acestui edificiu funest ? M-am bucurat. Dar nu pentru multă vreme, fiindcă am citit : sfîrşitul este o acceptare prin consens, este un cuvînt fără conţinut, este o etapă, este un mod mereu inexact de a jalona Timpul care, la rîndul lui, este tot o etapă, minoră, în cadrul altui Timp, aparent mai îndelungat, cuprins şi el în alt Timp. Nu m-am dat bătut şi am continuat lectura încercînd senzaţia infinitului numeric. Am citit : Universul este limitat iar numărătoarea fără capăt; dacă universul ar fi fost infinit, toate lucrurile ar fi fost egale ca mărime... Continuam lectura înfrigurat, speram că voi ajunge la descriptarea supremă. Textul tindea să redevină confuz, vedeam scrieri arhaice, amestecate cu caracterele latine ale limbilor actualmente valabile. Înaintam, încăpăţînat, prin desişurile grafice, mă păzeam de capcanele perfide ale înţelesurilor îndoielnice. M-am dat bătut. N-am găsit decît consideraţii dibaci elaborate asupra sfîrşiturilor, speculaţii, prilejuri de uluire şi deprimare. M-am convins atunci de cumplitul adevăr potrivit căruia cartea în sine este neîncadrabilă, etern interpretabilă, mai reală decît realitatea, primordială, situîndu-se înaintea Creaţiei...

Mărgărit m-a vizitat. A citit în comportarea mea un început de nebunie care ameninţa să se desăvîrşească progresiv. Mi-a spus :

— Deoarece toate lumile posibile există în această carte, orice frămîntare devine sterilă şi fără sens. Şi noi, tu şi cu mine, fiinţăm în aceste file, vom fiinţa pe mai departe, vom străbate laolaltă toate ciclurile temporale, toate întruchipările, toate posibilităţile. Sîntem aşadar eterni sau mărginiţi la o clipă prielnică sau neprielnică.

Am aşezat cartea într-un raft. Nu o mai vizitez. E de ajuns că se află alături de mine.

mihail grămescu

⁂

cînd sfînta fecioară se vădeşte o virgină perversă
iacob tată adoptiv cu înclinaţii de codoş
irod şeful poliţiei de moravuri
magii bişniţari beţi
dumnezeu un falit scăpînd mereu legilor
iar pruncul moştenitor al cîtorva boli cu oarecari
implicaţii ereditare
lucrurile încep să sune în mod flagrant a balzac
iar confuzia stîrnită prin falsificare
face din mit ceva asemănător realităţii

1973

Pelerinaj la burgul bach (ic)

un tuh un cor de tuburi ce erup
gigantic un organ şi dintr-o dată
asemeni duhului închis în chiup
eliberat începe să se zbată
(maestrul nebunind îi dete drumul)
diverse forme tulburi îl întrup
dintr-un aluat incoerent ca fumul
vin fluturiicucapetedelup

e burgul invadat de-un sumbru grup
la colţuri criminali se strîng în ceată
perverşi donjuani din umbră te corup
cetatea de-o otravă rea e beată
şi a crescut la arme krupp consumul
pumnul de fier loveşte fălci se rup
şi cotropind întregul cer şi tumul
vin fluturiicucapetedelup

femei pierdute cu golani se ciup
rîzînd pe străzi — imagine ciudată
din cripte ies fantome fără trup
să strige sloganuri de altădată
o fată fără pată trece drumul
e despuiată — sticle se destup
un domn în negru e stăpîn pe cumul
vin fluturiicucapetedelup

floare arzînd cui să-i oferi parfumul
cînd oamenii cinstiţi sfîrşesc la zdup
cînd n-a rămas din toate decît scrumul
vin fluturiicucapetedelup

1971

Ucigaşii de oglinzi

Din somn, din stofă sar deştept,
Smulg fierul scurt, îl duc la piept.
La ţărmul apelor de gală
Strig hidra mea chilocefală
Întemniţate
William Wilson — Ion Barbu

melancolia ne turna-n pahare
a nostalgiei băutură tare
şi ca o vrăjitoare-n straiele de doliu
ne săruta plîngînd pe fiecare
ne răscolea al timpului înfoliu
ne răsfoia cu mîini în flăcări cartea
în care-i scrisă trecerea şi moartea
cu semne de heraldice blazoane
şi cu stigmatizarea negrei soarte-a
uzurpatorilor de neam şi de coroane

iar noi o gaşcă sumbră de stafii
mai cercetînd a fi sau a nu fi
schelete-n frac cu tigve găurite
de sinucideri în tăceri tîrzii
goleam frenetici cupele ciobite

ieşii afară pradă unei toane
şi luna mi se oglindea-n ciolane
că sîntem bîntuiţi de molimi grele
ce ne-nspăimîntă şi ne dau frisoane
lumina şi neantul fără stele

(întresimţii prin noapte zvonuri şoapte
făclii un danţ cu simţurile coapte
de pălălaia băuturii la un cat
al mărelui palat la geamul foarte
întunecat întru-napoi speriat)

vorbeşte regele : ce spun o să vă placă
dacă am face-oglinzile să tacă
fiindcă doar oglinzile-s de vină
realitatea lor e deformată

(extaz aplauze : ce vremuri or să vină !)
dacă am face-oglinzile să ardă
cu fulgerări prelungi de halebardă
dacă am face-oglinzile să mintă
dacă am ţine-oglinzile în zgardă

atunci a prins din hău să se desprindă
şi umbra-i peste noi să şi-o întindă
cu neagra ei privire suferindă
un spectru-ngrozitor : marea oglindă

1973

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

(V) Puterea

Admiratorii inegalabili ai capitalismului, Marx, Engels, Lenin, Stalin, Mao, Ceaușescu, Jivkov, Honecker și toți ceilalți nu au crezut decît în ceea ce capitalismul oferea examinării directe, superficiale și ieftine, singurul strat important pentru cel care observă lucrurile ca frustrat, în urma unor grave deficiențe interioare. Capitalismul s-a dedicat dezvoltării laturii economice a existenței soicale. Ideologii și practicienii comuniști au socotit că acesta este singurul aspect cu adevărat important al existenței umane. Este probabil ca mulți dintre marii șefi ai industriei și finanțelor din secolul trecut să fi fost indiferenți față de valorile etice și intelectuale și să fi dovedit un profund dispreț pentru creația spirituală. Cu siguranță că nu toți erau atît de pragmatici și materialiști, dar pare posibil ca regula să fi fost aceasta. Consecința : autoritățile comuniste au disprețuit spiritul. Omogenizarea masei producătorilor, cel puțin în cursul actului de producție, era o obligație de eficiență pentru patronul de pe la 1850. Comunismul a căutat să extindă în chip totalitar această omogenizare — și, pentru o vreme, a reușit. Lenin, Ceaușescu și Brejnev au încercat să organizeze națiuni întregi și, la limită, această planetă în totalitate după cum sugerase Marx a fi fost organizată o manufactură engleză din prima jumătate a secolului trecut : un om unidimensional într-un sistem, restrîns ori vast, dar tot unidimensional — o monostructură fără alternative. Într-o lume unidimensională puterea are o singură sursă și este unică în sine. Ciclul infernal arată astfel : autoritate asupra producției — frustrarea producătorului — abandonul de către producător a condiției sale umane, alienarea — intrarea sa în singurul comportament permis, cel productiv — incapacitatea sa de a influența orientarea fluxului material-productiv — supunere, acceptarea autorității care decide asupra producției. Acest ciclu alienant a funcționat, neîndoielnic, în capitalismul originar și el nu este nici azi cu totul exclus dincolo de linia fostei cortine de fier. Acolo însă el nu era și, cu atît mai puțin nu este singurul mod de manifestare umană. Ceea ce Occidentul aducea omului ca simplă neșansă, comunismul instituia în principiu absolut. **O viziune asupra puterii — în societatea umană — ca putere prevalent economică nu este decît absolutizarea obtuză a unei variante angoasante dar parțială, și deci limitată, a vieții.** Comunismul a fost răsturnat de cei lipsiți de putere economică, acționînd totuși sub un vag, dar nu cu totul absent scut militar al Occidentului (un scut excepțional în sine și de neconceput fără o mare forță economică drept suport, dar a cărui funcție nu era cîtuși de puțin protecția noastră — pentru noi existența acelei forțe era mai curînd o nebuloasă speranță decît un sprijin real).

Aristotel spunea că trei sînt marile forțe ale lumii : intelectul (spiritul), forța brută, materială și întîmplarea. Forța economică este, desigur, intelect devenit mai mult sau mai puțin materie. Totuși clasificarea artistotelică are ceva fals. Intelectul este o forță numai întrucît declanșează, dirijează sau frînează forța brută sau selectează și exploatează conjuncturile. Forța brută este eficientă doar atunci cînd operează asupra materiei și nu asupra spiritului. Oricum ea trebuie orientată de intelect. Întîmplarea poate fi spontaneitate spirituală sau simplu accident. Maxima materialitate a naturii umane se numește armă. Intelectul, în sfera istorică, este cultură și credință. Întîmplarea, în același cadru, se numește condiție geo-politică. Sinteza intelectual-materială dă civilizație. Joncțiunea forței materiale și condiției geo-politice se cristalizează în politica militară agresivă. Sinteza intelectului și a oportunităților este domeniul diplomației, al colaborărilor internaționale și al marilor opțiuni strategice, adesea aducătoare de pace. Toate aceste forțe sînt secundare și derivate. Ele nu domină direct scena istoriei. „Oriunde spiritul se confruntă cu spada ultima pierde" spunea Napoleon, un personaj căruia nu i se poate releva cu ușurință complezența. Constanța spațiului geo-politic nu a împiedicat existența celor două Germanii, după cum nu unifică acum, în chip automat cele două Korei. Întreaga lume de astăzi este brăzdată de interfețe. Orice stat poate înclina oricînd de voie sau de nevoie, de o parte sau de alta a uneia sau alteia, dintre democrațiile care îl interceptează.

Sursele vizibile ale puterii se dovedesc a fi fost nenumărate. Într-un moment al evoluției lumii și într-un anumit spațiu această putere este una economică, într-un alt moment este vorba de puterea militară, ca putere prevalentă ; au existat, și încă există, state teocratice sau state polițienești. Desigur nu trebuie să se confunde aici principalele accepțiuni ale noțiunii de putere în stat : puterea ca sursă a autorității națiunii și viabilității organizării statale și puterea ca autoritate în cadrul statului, bază a conducerii și, totodată, sistem de conducere în stat. Între cele două concepte nu există, desigur, suprapunere, dar nici nu trebuie să fie disociere. Cînd o asemenea disociere există ea mînează viața normală a societății. Autoritatea unei conduceri are la bază, de regulă, acea valoare în care națiunea sau grupul social supus respectivei conduceri investește la maximum capacitatea și interesul său. Ruina unui sistem social este generată de faptul că, axiologic, între conducere și națiune se manifestă opoziție și nu consonanță ; că între puterea prin care acționează prima și aceea în baza căruia reușește să trăiască cealaltă, există divergență sau chiar incompatibilitate.

Nenumărate surse ale puterii în stat cît și ale potențialului uman și istoric al națiunilor au fost, în adevăr, invocate. S-a trăit, voluntar sau involuntar, în funcție de acestea pentru ca apoi ele să fie negate și abandonate existența umană tinzînd a se fundamenta pe alte baze, structurîndu-se în funcție de alte valori. Cum este posibil să se întîmple așa ceva ? Fenomenele acestea de instabilitate a fundamentelor și armăturii puterii sînt observabile numai și numai pentru că **există o indiscutabilă superficialitate a acțiunii socio-politice și deci istorice.** Filozofii, de milenii, aduc această critică grupurilor sociale și, în cele din urmă, umanității. **Societățile se organizează într-un mod care ar putea fi considerat drept behaviorist, determinat deci de statistica ansamblului comportamentelor asumate, atunci cînd puterea reală, a națiunilor și statelor, depinde pe termen lung de ceea ce este omul în esența sa, de interioritatea sa relativ puțin schimbătoare sau care, altfel socotit, păstrează, în propriile-i schimbări, invarianța unor parametri deloc ușor de stabilit și caracterizat.** Occidentul pare să se afle la începutul unei revoluții etice — cu toate problemele născute din mercantilism și droguri, din libertinaj și autizarea personalității — iar lumea pînă de curînd comunistă este intrată într-o schimbare cu implicații totale. **Succesul revoluției planetare început în acest sfîrșit de mileniu va fi cert abia atunci cînd în balanța puterii ceea ce va conta va fi personalitatea umană în ansamblul său, ansamblu cunoscut sau încă necunoscut, personalitatea cu necesitățile sale instinctuale, dar nu mai puțin etice, intelectuale și spirituale, subiectul uman, logic în unele privințe și ilogic în altele, etern prin esență și vocație și efemer prin materialitate, dar și prin gustul schimbător și atracția capriciului.** Istoria umanității nu va fi creație liberă a ființei umane decît atunci cînd în organizarea de stat și în practica puterii va penetra ideea că omul este mai complex decît oricare din domeniile în care se manifestă, decît atitudinile pe care le adoptă și că, deci, orice corelare exclusivă a puterii cu un tip anume de comportament condamnă irevocabil puterea. **Esența puterii durabile o constituie modestia.**

Consecința și marca acestei modestii va fi acceptarea tezei că abilitatea oricărei puteri de a anticipa și structura viitorul este foarte relativă și că deci nimic, în plan politic, nu se poate justifica prin viitor, ci doar prin trecut și prezent. Indiferent pe ce bază constituită, puterea are a se manifesta într-un cadru concret dat de interrelații și structuri organizate pe trei niveluri distincte : cel al agenților direcți (chiar dacă uneori inobservabili) ai puterii, cel al inerențelor istorice, sau, mai exact, meta-istorice, și acela al surselor psihologice, individuale și colective, ale acțiunii. Un studiu clasic precum acela, larg cunoscut, recent tradus și în română al lui Gustave Le Bon („Psihologia mulțimilor") vede mai curînd în variantă fenomenologică rezultatele evoluțiilor ce emerg din toate aceste trei spații ale originilor. Eseul de răspuns la acest studiu, datorat lui Sigmund Freud vizează bazele inconștiente ale psihologiei puterii. O cercetare clasică precum „Filozofia istoriei" de Hegel este desigur o metafizică a politicii și, astfel, în chip secundar, a întregului destin suprabiologic al speciei.

Analiza care ar părea că este cea mai simplă și accesibilă — aceea a agenților puterii — se afirmă dificil și rar în cărțile de politologie și încă mai rar, greșindu-și de regulă ținta, în cronicile politice. Cum ar putea fi succint caracterizate aceste trei planuri ? Agenții puterii, tocmai spre a conferi soliditate, eficiență imediată acestei puteri, rămîn adesea în zona ocultă a structurilor și organismelor societății și statului. Fiecare își amintește de rolul, în parte subteran, în parte deschis, jucat de securitate și de celelalte poliții secrete în țările controlate de comunism. Numeroase personaje stranii, relativ puțin cunoscute, operau, de asemenea, în umbra comitetelor centrale și în alte zone înalte ale autorității. Fiecare se teme încă de existența unor asemenea forțe de influență și presiune în lumea post-comunistă est-europeană. Pînă la ce punct însă aceste forțe formau o rețea continuă — acopereau vechea lume comunistă ? acopereau suprafețe încă mai largi ? sau întreaga planetă ? Pe acest teren este la fel de posibil să scapi din vedere adevărul — și tot concretul realului — precum este ușor, pe de altă parte, să te scufunzi în fantasme, născute din suspiciuni exagerate și maladive. Ceva obscur și amplu trebuie totuși suspectat în nenumărate evenimente istorice. Leon Daudet, fiul marelui scriitor, un politician original și paradoxal pînă la stranietate, scriitor el însuși, pretinde, într-o serie de cărți de un mare lux al erudiției și asociativității ideatice, nu doar că personajele principale din Revoluția Franceză ar fi aparținut masoneriei („Loja celor nouă surori") — idee mai larg vehiculată — dar și că, mai mulți dintre aceștia proveneau din rîndurile poliției secrete regale. Agenții respectivei instituții ar fi acționat împotriva regalității nu în virtutea unui principiu de dreptate și libertate ci din motive exact inverse, constatind că Ludovic XVI liberalizează nepermis de mult sistemul politic francez. Se vede astfel că modul de interpretare a revoluțiilor nu suferă mari variații în timp. Istoria mai recentă ne pune însă în fața unor întrebări a căror prea rară exprimare publică ne face să gîndim la existența unor largi și ciudate scotoame pe conștiința umanității. Ce asigură respectarea de către o țară democratică a unui tratat internațional semnat de aceasta ? Evident, numai și numai ratificarea tratatului. În fapt o țară cu regim constituțional nu poate încheia tratate secrete — cel mult mici acorduri referitoare la probleme limitate. Diplomația secretă, în general, nu are cum viza decît scopuri preliminare sau minore. Dacă totuși un acord secret este conchis, ce ar putea să îi confere longevitatea și eficiența ? Desigur, numai și numai continuitatea guvernamentală Ialta a existat însă și a născut atitudini scrupulos menținute în condiții în care părea să fie total lipsită de suport material legitim și deci legal, în lumea de Vest. Marile puteri implicate în acordurile de acum știute au schimbat guverne și chiar, parțial măcar, ideologii politice, dar Ialta a subzistat. Într-o democrație, de la un guvern la altul nu se transmite, politic vorbind, decît o constituție, legile și structura de organizare decurgînd din aceasta. Atunci ? Într-o carte publicată de Richard Nixon în 1980 ("The Real War"), fostul președinte prezenta un plan concret de înarmare a Statelor Unite. Puțini ani mai tîrziu Ronald Reagan făcea Congresului propuneri absolut identice și obținea aprobarea corpului legislativ, în acest sens. Poate că fără mișcarea începută prin cei doi pași ai acestor personalități, schimbările europene ar fi fost încă multă vreme imposibile. Aici lucrurile sînt simple. Cînd Reagan inițiia reorientarea strategică americană, posibilă mai ales prin supratehnologizare, cartea lui Nixon era larg accesibilă, fără a mai spune că un președinte în exercițiu trebuie să cunoască ceva din opiniile unui fost președinte, iar în cazul în speță cei doi aparțineau aceluiași partid. Pedanteria respectării unor acorduri secrete, aparent lipsite de un suport concret nu este însă o glumă. În general trebuie să acceptăm ideea unui gem de guverne invizibile (sau parțial invizibile). Definirea lor rămîne însă mereu o simplă aproximare, atunci cînd se încearcă a fi făcută din afară. Desigur, ar fi o eroare grosolană să vedem în orice activitate politică vizibilă și deschisă doar o manipulare venind dintr-un spațiu de obscuritate. Nu trebuie neglijat însă, în analiza politică, nici vizibilul și nici invizibilul, indiferent dacă luăm în considerație supoziții sau evidențe despre realități durabile sau efemere.

În planul inerențelor istorice nu rămîne decît să încerci să surprinzi un adevăr aflat dincolo de om și de oameni ca ființe individuale și deci variabile. Există o universalitate umană care orientează fluxul istoriei, o generalitate a condiției care dă o formă aproape apriorică acțiunii sociale umane. Pentru unii aceasta se adună într-o dogmă religioasă, într-un factor adaptativ natural, în instinctualitate, în activitatea economică. Se poate demonstra că istoria stă sub dominația tendinței umane către semnificație și deci către valorizare semantică. Un sistem care evoluează și operează cu semnificații nu poate ființa decît într-un mediu semnificant. Istoria este semantizare orientată înspre o zonă sau alta, înspre una sau mai multe zone ale existenței acestei ființe omenești — este luptă dată în jurul unor semnificații care sînt sau pot deveni determinante în sfera ontologiei umane. Orice tranziție politică implică metamorfoza întregului sistem de semnificații constituit istoric și care constituie istoria prin mișcarea articulărilor sale interioare.

Planul psihologic al existenței nu poate fi nicicînd neglijat. Clivaje se pot produce la joncțiunile tuturor acestor componente ale sistemului ontic al puterii. Între metafizică și psihologie, deci între logosul supra-individual, meta-uman și jocul fin sau dur, logic sau paradoxal, al conștiinței și inconștientului încearcă să medieze rațiunea. Între organismele oculte sau publice ale puterii și metafizică doar o mare intuiție politică poate stabili o conexiune persistentă și netoxică. Contactul organizaționalului cu psihologicul este suprafața de manevră a tacticii și deci abilității politice.

Nici o putere nu este putere pentru că nu este liberă în manifestările și eforturile ei dacă nu știe clar de ce autorități subterane depinde, prin ce înțelegeri externe oculte este condiționată, ce autorități secrete și ce tratate secrete condiționează și leagă pe partenerii săi, pe vecini, pe toți cei cu care se află într-un gen sau altul de interschimb și conexiune ; dacă, deci, tot ceea ce este ocult și secret, nu încetează să fie ocult și secret pentru existența politică a națiunii și statului. Puterea perfect liberă se numește suveranitate. În sensul acesta, odată ce Ialta s-a produs, popoarele american și britanic au fost, poate, avantajate de tranzacția respectivă (sau nu au fost), popoarele Occidentului au dobîndit, eventual, un plus de siguranță militară (ori au pierdut-o și pe aceea de care dispuseseră) dar sigur este că aceste popoare au încetat să mai fie suverane. Revoluțiile Estului european reprezintă — și pentru ele — perspectiva unui plus de libertate, de demnitate și de suveranitate. Dispune poporul român de o autentică putere, în sfera destinului său, dispune de suveranitate și deci de libertate, sub raportul poziției sale în raport cu autoritățile invizibile ale lumii ? Dar conducerea noastră, pe ce nivel al puterii se află ? Etica unui popor constă în aceea ce nu va lăsa niciodată conducerea sa să depindă de forțe oculte interne sau străine, etică imposibil de împlinit decît odată ce se împlinește și cealaltă etică a conducerii, de a nu permite ca respectivul popor să depindă, nici el, de asemenea forțe.

Într-un al doilea rînd, nu poate fi vorba de o reală putere într-un sistem care nu ia ca bază autentica valoare semnificativă într-un anumit moment al devenirii al istoriei, chiar [illegible] se disociază de imperativele general-umane. În acest timp, în țările est-europene, dar și în general în lume, activitatea cea mai înalt semnificativă nu este nici aceea economică, nici aceea spirituală, sau militară ori culturală, nici viața afectivă ci, așa cum am mai notat, politica. Nimic nu are șanse astăzi să confere prestigiu și putere, să consolideze autoritatea și să stimuleze forța națiunii dacă nu capătă semnificație politică. O țară astăzi are de construit o economie, de edificat un sistem de viață și de dezvoltat o cultură dar nu poate face nimic din toate acestea fără a acționa, în același timp, strict și concret politic. **Omul consideră astăzi că i se poate răpi orice drept dacă scapă din mînă partea sa firească de posesiune asupra statului.** Cel mai sigur mod în care o conducere își asigură puterea necesară exercitării rolului ei este în aceste timpuri, acela de a demonstra, în orice împrejurare, că nu consideră nicicum alienabil dreptul fiecăruia, de a participa nemijlocit la suveranitate, puterea fiind conștientă că ea însăși nu există decît în chip de garanție a acestui drept.

Cea mai mare mutație politică a sfîrșitului de mileniu privește însă psihologia individuală și colectivă, prin raportare la acțiunea statului — relația, deci, interioritate umană-putere. Mii de ani, puterea s-a socotit îndreptățită să încerce modelarea personalității umane ; acum scopul puterii nu mai este decît acela de a o proteja, în structura și conținutul ei, odată dobîndite. Întreaga politologie de la Platon și Lao Tze pînă astăzi se află în eșec. Ea a încercat să fie o morală și a cerut statului să acționeze ca agent moral. Să recunoaștem : puterea a pretins să își afle bazele în interacțiunea umană și astfel, a căutat să se instituie ca forță reformatoare pe plan etic. Astăzi puterea vede că interioritatea psihică tinde să se definească drept o instanță mai fermă decît interacțiunile subiecților umani. **Politologia abandonează vocația etică spre a dobîndi una psihologică. Puterea nu mai este putere pentru că explică omului ce fel de ființă morală trebuie să fie ci pentru că se constituie în sistem de expresie a tendințelor psihice conștiente și inconștiente ale indivizilor.** Este aici un bine sau un rău ? Cunoaștem pulsiunile prin care, preluîndu-le, puterea se justifică și durează ? Puterea, ca și națiunea, nu a dobîndit astfel un drept la imoralitate, atît doar că instanțele morale sînt altele decît cele dinainte. Pe de altă parte putem socoti că morala supremă este respectul sufletului omenesc. Cu cît puterea este mai corectă sub acest aspect cu atît ne putem întreba, mai îngrijorați, dacă națiunile sînt satisfăcute privindu-se în oglinda psihologică pe care și-o autooferă constituind o anumită structură a autorității, impregnînd această autoritate de un anumit stil.

Caius Dragomir

Lacrimile horoscopului românesc

Observațiile făcute în „Cer și destin", cartea lui Armand Constantinescu despre chipul astrologic al României, pe care le-am citit în cotidianul „Adevărul" din 29 decembrie, neavînd niciodată lucrarea respectivă în totalitatea ei, sînt extrem de interesante și de aceea merită o dezvoltare în spiritul aceleiași pasiuni de-a citi în stele foile răvășite ale istoriei omenești. Deci... ascendentul României la unirea Principatelor din 1859 era în constelația Racului (Cancerului). Mai mult, în acel moment în această zodie se afla planeta Jupiter, ceea ce complică lucrurile sau, dacă nu le complică, le dă o anume neclaritate. Spun aceasta deoarece conform unei culturi astrologice elementare planetele în general au patru poziții definite : domiciliu, exaltare, cădere, exil. Poziția lui Jupiter în Rac nu corespunde nici uneia din aceste categorii. Domiciliul său este în Săgetător și poate cunoaște exaltarea în Leu sau Taur, după cum exilul îi este în Gemeni. În schimb, Racul, primul semn de apă din zodiac, îi este străin. Oare nu pornesc de aici toate incongruențele, confuziile și pînă la urmă chiar nefericirile vieții noastre istorice, cel puțin de la 1859, anul de naștere în fond al României moderne ? Întrebarea nu mai are nevoie de răspuns fiindcă răspunsul își are sălașul în aștri iar aștrii, după cum spune un dicton hermetic, înclină fără să decidă. Dar să trecem la analiză și să vedem ce interesantă secvențialitate de evenimente ni se oferă ! În primul rînd, trebuie precizat că un ciclu jupiterian durează 12 ani, deci în timp de 12 ani el parcurge exact 12 zodii, revenind apoi în poziția inițială. Astfel, e lesne de înțeles că din 12 în 12 ani — plus sau minus un an, căci în asemenea context inefabil determinismul precis și mecanic nu prea are ce căuta — în viața social-istorică a colectivității sau a individului marcat de Jupiter chiar pe ascendent, cum este cazul nostru, au loc evenimente semnificative. În cartea lui Armand Constantinescu, prezentarea acestei succesiuni începe de la 1907, anul marii răzmerițe țărănești, dar aș încerca să aduc înapoi istoria chiar în punctul de origine al statului român modern, adică în 1859. Inutil de amintit că ziua Unirii, 25 ianuarie/4 februarie este în Vărsător, deci într-un semn de aer, masculin, de maximă spiritualitate. Nu știu însă în ce măsură a avut spiritualitatea un rol de jucat în acest moment istoric cardinal. La urma urmei și Ceaușescu tot în Vărsător era născut și rolul său a fost exact contraspiritual. De fapt, unirea Principatelor, dincolo de rostul ei major pe planul progresului economic, social și politic, reprezintă angajarea ireversibilă a țării românești pe drumul modernizării cu toate viciile ce decurg de aici. Se declanșează astfel dezvoltarea în sens cantitativ, masificat, socializarea individului, obsesia activismului cu orice preț. De aici încolo, din 12 în 12 ani, vom observa parcurgerea unor trepte sau spire în această cursă proneant și contracronometru. Iată ce se întîmplă în jurul anilor 1871—1872: conform informațiilor oferite de *Istoria României* în date, ed. Enciclopedică, București, 1972, în acel timp s-au format primele cercuri socialiste din România în principalele orașe industriale ale țării. Mai e nevoie de comentariu ? Proletariatul, clasa prin excelență antispirituală și investită cu mesianism negativ începe deci să se organizeze pentru a da lovitura fatală tradițiilor și tuturor obiceiurilor vechi. Dacă avansăm ceasul istoriei cu încă 12 ani vom constata că în jurul lui 1883, la Hunedoara se pun temeliile uzinelor siderurgice, iar primul furnal modern intră astfel în folosință în 1884. Iarăși, comentariile mi se par de prisos, căci funcția malefică a metalurgiei și în general prelucrarea metalelor mai ales la scară mare, industrială constituie o imagine clară a felului în care este idolatrizat înfernul acestor materii prime, odinioară ținute sub strașnică tabuizare. Lucrurile par să se grăbească astfel vertiginos alcătuind chipul unei Românii decise să se alinieze cît mai repede isteriei europene și mondiale. După un nou ciclu jupiterian, în 1895 se constituie Societatea petrolieră „Steaua română" cu un capital de 2.400.000 de lei. Aqua infernalis începe să bolborească pe limba ei iar „translatorii" ingineri nu mai prididesc s-o traducă în beneficiul noii și biruitoarei civilizații. În același an se dă Legea minelor prin care se reglementează începuturile exploatărilor petroliere. Marea bătălie a capitalului occidental pentru a-i fi concesionate de către statul român terenuri petrolifere cît mai suculente se declanșează în acest moment cu mare apetit urmînd ca în secolul următor, între cele două războaie mondiale, să cunoască adevărate „nopți walpurgice". În tot acest timp însă, candela sufletului românesc a continuat să ardă în pacea ei, privind cu îngrijorare atît „pădurile de sonde" — formulă tipic propagandistică — cît și cisternele încărcate cu țiței, ca alți viței de aur zămisliți pentru satisfacerea instinctelor tribale ale maselor dornice de un nivel de trai mai bun. Intrăm astfel în secolul XX, mai exact în 1907, cînd răscoalele țărănești au marcat, prin cruzimea și haosul lor, o nouă împlinire a ciclului jupiterian în semnul de apă al Cancerului. Succesiunea, se poate observa, este receptată fără greș și pare să conducă în fond spre marea catastrofă. 12 ani după 1907 urmează momentul marii Uniri, moment firește, apoteotic în istoria noastră modernă, dar generator în egală măsură a unor noi contradicții mai ascuțite decît cele de pînă atunci. România devine un stat european de dimensiuni medii, cu o poziție geopolitică mai mult decît delicată, loc propice viitoarelor distorsionări. În 1930, pe 8 iulie, are loc înscăunarea lui Carol al II-lea pe tronul țării, ceea ce reprezintă o consolidare a monarhiei, dar și începutul unei politici destul de oscilante în pofida ministeriatului lui Nicolae Titulescu, care nu avea să ducă decît la instaurarea dictaturii regale din '38. Patru ani mai tîrziu, pe încheierea noului ciclu jupiterian, România este prinsă în războiul anti-rusesc, într-o amplă operațiune militară cu sute de mii de morți și pagube incalculabile. Odată cu intrarea în anii '50 condiția țării se înrăutățește în mod vizibil prin accentuarea opresiunii comuniste sub talpa lui Dej și a argaților săi tocmai într-un moment (1954) cînd după moartea lui Stalin, în întreaga Europă răsăriteană, aveau loc mișcări de eliberare împotriva dictaturii roșii. La noi însă... Și astfel rotind mai departe sferele cosmice, ajungem în '65-66, moment fals novator pentru țară, clipa cînd pe scaunul comunist se instalează Ceaușescu inaugurînd cea mai sumbră epocă din istoria României moderne, ce poate fi împărțită în doi cicli jupiterieni : perioada pînă în '77-78 și perioada pînă în... '90, intervale separate de teribilul cutremur din martie '77, adevărat punct inspirator pentru dictator pentru a declanșa campania de demolare fizică și morală a țării. În acest fel am ajuns în plină actualitate iar analiza de acum încolo nu mai are altă cale și trebuie să devină profeție. Cu alte cuvinte ce se va întîmpla în 2002 sau, mai bine spus, în haloul de timp ce înconjură acest moment fix ? Este o întrebare al cărei răspuns prefer să-l amîn puțin nu pentru a crea un suspense derizoriu, ci pentru a medita asupra sensurilor conținute în ciudata și confuza apropiere între Jupiter și Rac pe ascendentul nașterii României. În primul rînd, Jupiter, din mitologie știut, este planeta regalității, monarhul generației de zei olimpieni, pruncul care l-a înșelat pe Chronos (Saturn) refuzînd astfel calea întoarcerii spre obîrșii. Jupiter, deci, este jovial, vital, expansiv și exuberant. El se opune atît interiorității saturniene cît și elevației maxime atinse de Uranus. Lui îi place să guverneze, să se implice în istorie și este de aceea pe înțelesul marii majorități a oamenilor. Domicilierea sa în Rac nu are din această cauză nici un rost, deoarece Racul este, cum spuneam, o zodie de apă, feminină, avînd ca guvernant Luna. Luna, cu alte cuvinte, își are domiciliul în Rac și acest fapt explică multe. Există așadar o nepotrivire flagrantă între fugitivul și sensibilitatea lunară pe de o parte și fermitatea jupiteriană pe de alta. Ceea ce semnifică forță, succes și afirmare diurnă este permanent frînat și răvășit de carcterul nocturn al lunii, după cum unduirea apelor din Cancer, mediu prielnic pentru registrul metamorfozelor, este la rîndu-i paralizată de rigiditatea lui Jupiter. Incompatibilitatea acestor două semne astrale se află mai presus de orice dubiu și ea, din nefericire, ne marchează existența de mai bine de o sută cincizeci de ani. Ce a generat prin urmare această nepotrivire ? În esență, un curs catastrofic camuflat însă de așa-zise realizări în ordinea exterioară a lumii. De remarcat că înclinarea spre catastrofă este mai mult evidențiată în acest secol cînd, cum s-a văzut, din 12 în 12 ani, cu excepția firește a Marii Uniri, România s-a confruntat cu suferințe și umiliri. Destinul nostru pare să fie caracterizat prin antiteza între explozie și dizolvare. Energie orgolioasă și justițiară, surpată însă imediat, ca un mal de pămînt, în apele unei sensibilități maladive. Subliniez că acest contrast este specific României moderne, care datează de la 1859, și nicidecum principatelor medievale în care viața avea un alt curs și oamenii știau încă să prețuiască umbra lacurilor și scrierea razelor, ambele contopite în potirul eucharistic. Dar, înainte de-a încheia, se cuvine făcută o adăugire importantă ce poate întregi semnificația rîndurilor de pînă acum. De ce Jupiter și de ce Rac ? Acestea ne-au fost rezervate în Cer, dar o anume realitate din istoria și spiritul țării a venit, ca să mă exprim așa, în consonanță cu selecția astrală. Lucrurile stau destul de limpede de vreme ce Racul e domiciliul Lunii, iar Luna rămîne nu numai planeta eminesciană pînă în cea mai banalizată accepție, dar și astrul care domină în mare măsură folclorul românesc. Problema s-ar complica în cazul lui Jupiter, dar și aici, forțînd poate puțin explicația, faptul că muntosul carpatin este plin de vîrfuri care poartă în denumirea lor numele de om — iar o creastă unică în Europa se numește chiar Piatra Craiului — este chiar dovada întipăririi jupiteriene pe pămîntul acestei țări. Firește, analiza acestei corelări între cer și țară nu doar sub aspectul celor mai importante momente în desfășurarea istoriei, dar și sub aspectul existenței unor permanențe geografice și spirituale care au fost mereu în consonanță cu cerul și s-au exprimat definitiv în ianuarie 1859, trebuie să fie dezvoltată în cuprinsul altor cercetări. Am semnalat-o însă aici întărînd ideea că apa și muntele nu formează întotdeauna o cununie fericită mai ales atunci cînd neconcordanța lor invizibilă pe pămînt se dezvăluie izbitor în cartea cerului. Altfel spus, armonia reliefului nostru de care se face atîta caz într-un mod penibil de profan nu este chiar condiția unei vieți armonioase și lipsite de contradicții. Varietatea presupune complexitate iar complexitatea nu duce întotdeauna la mari sublimări. Din acest punct de vedere țări dominate de stepă, pustă sau deșert au un vector al destinului mai clar, dacă ar fi să mă gîndesc numai la arabi. Dar lăsînd la o parte asemenea considerații ce amintesc cumva de teoriile de la începutul secolului ale lui Frobenius sau Riegl, este momentul acum să ne întrebăm ce va fi totuși în jurul lui 2000. Ce cataclism ne așteaptă care va încununa seria de nenorociri trăite de poporul român în acest secol ? Un cutremur peste gradul 7, de amplitudinea celor din Mexic și Filipine, așa cum a prezis după 30 mai 1990 un seismolog vrincean ? Foarte posibil, cu atît mai mult cu cît am trăit doar două seisme apocaliptice în ultimii șaizeci de ani iar un al treilea nu ar fi decît compunerea lor și, implicit, raderea de pe fața pămîntului a tot ce mai este blockhaus dinainte de război. Atunci Ceaușescu s-ar întoarce mulțumit pe partea cealaltă în mormîntul lui din Ghencea. Se spune doar că va veni ceasul cînd viii vor dori ca morții să iasă din morminte pentru a le lua ei locul, dar atît timp cît aștrii încă mai plîng cu lacrimile lor putem îngriji grădini ale amănării. Fiindcă nici o stea nu ar plînge dacă nu ar mai exista pe pămînt măcar un om care să-i audă plînsul în adîncimea inimii sale. Și atunci vom avea timp din belșug pentru a citi, a reciti și a recita „lacrimi și sfinți"...

Dan Stanca

sebastian costin

Un chef ca pe vremuri

Atîrnă o mie de tone
și durează o mie de ani
să-l înalți pînă la buze
paharul pe care-l ciocnești
cu prietenul mort,

Votca are răbdare,
nu îngheață, nu fierbe,
nu-și pierde lipsa de culoare
și lipsa de gust.
Ea așteaptă tăcînd
semnalul cristalin al ciocnirii
paharului
cu prietenul mort.

Abia apoi, oho, abia apoi
se va dezlănțui un chef ca pe vremuri,
veți cînta îmbrățișați pînă-n zori
sub ochii sclipind de neliniște tandră
ai celor mai frumoase femei de pe
pămînt
și veți fi iarăși tineri, intoleranți
și patetici
tu și prietenul mort.

Dar pînă atunci
va trebui să înalți către buzele arse
o mie de tone
vreme de-o mie de ani.

Oglinzi

Ce dimineață triumfală
pătrunde-n trup ca un burghiu !
Era ușor, sub zarea goală,
să nu mai cred, să nu mai știu.

Sărbătoream, ascuns departe
la tine, noapte care treci,
oglinzile cu trudă sparte
la cioburi tepene și reci.

Doar ce-atingeam avea volume,
doar ce vedeam avea culori
o sferă simplă, fără nume,
cu melci, cu ierburi și cu nori...

Dar dimineața ascuțită
pătrunde-n carnea mea scrîșnind
și iarăși tulburea ispită
și vechea cazmă mă cuprind,

și-un voal se-așterne peste lume,
chiar dacă-ncerci să te desprinzi,
și totul redevine nume
pierzîndu-și chipul în oglinzi.

Vina

Nu, nu cred că e vina mea

Ceea ce se întîmplă nu e, pesemne,
decît
o urmare a neputinței cuvîntului
„pasăre"
de a se ridica de la pămînt.

Umbra unei străvechi sărutări

Pămîntul a obosit de atîtea reîntoarceri.
Pielea sa cenușie
nu mai tresare la atingerea îndrăgostită
a pelerinilor.
Zace indiferent sub palmieri, sub nisip
ca un cadavru de broască țestoasă.
Nu-l mai așteaptă prea multe
întîmplări,
prea multe ființe ;
posibilitățile sînt pe sfîrșite.
Doar uneori, noaptea, cînd din mare
suie o miasmă de alge putrede,
cînd vîntul se oprește dintr-odată
și aerul încremenește deasupra lui
ca o seră fierbinte,
din măruntaiele sale de piatră
se ridică încet
umbra unei străvechi sărutări
pe care cîndva, cine mai știe cînd,
un călător ostenit, zdrențuit,
fantomatic
a așezat-o cu buzele crăpate de sete
pe țărmul visat,
fără să știe cu adevărat — nici în clipa
aceea,
nici mai tîrziu, nici în moarte
dacă n-a sărutat un miraj.
Atunci un crater infim, cît o bulă
de aer
plesnește în scoarța pămîntului
dîndu-i iluzia vieții
și pentru o frîntură de clipă
totul e iarăși așa cum a fost.

Nici măcar

Nu-ți mai pot spune, nu-ți mai pot
nespune,
cuvintele și pauzele pier,
fantasme desenate în cărbune
de un copil, pe-un surogat de cer.

Descrește adevărul din silabe
încet, ca apa dintr-un puț secat.
Mereu mai depărtate și mai slabe,
ecourile verii mor treptat,

lăsînd în urmă doar un zaț fierbinte,
doar amintirea unui mil amar.
Cînd nu mai sînt nici liniști, nici
cuvinte,
rămînem numai noi — sau nici măcar.

Icoana Maicii jalnică

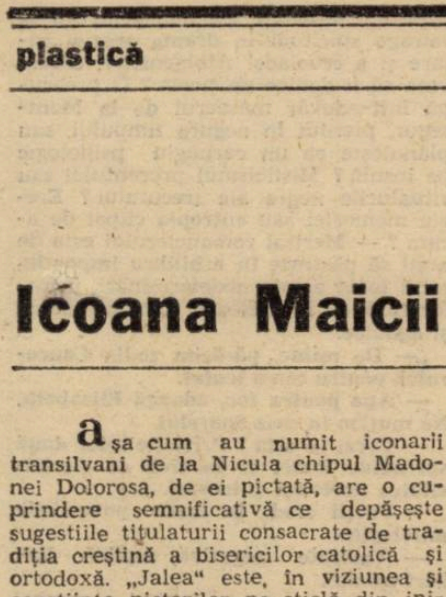

Așa cum au numit iconarii transilvani de la Nicula chipul Madonei Dolorosa, de ei pictată, are o cuprindere semnificativă ce depășește sugestiile titulaturii consacrate de tradiția creștină a bisericilor catolică și ortodoxă. „Jalea" este, în viziunea și conștiința pictorilor pe sticlă din inima Ardealului, expresia suferinței depline și copleșitoare, imaginea tragediei universale concentrată în plămada muritoare a ființei umane. Forța trăirilor generate de parabola cristică este — nu numai la artiștii naivi, ci la întreaga pleiadă a creatorilor ce au făcut din pretextul biblic sursă statornică a împlinirii lor artistice — mult mai intensă și mai prolifică decît orice altă sursă. Memoria omenirii este mai puternic marcată de aspectele tragice, de suferințele ce însoțesc destinul devenirii ei în civilizație, decît au putut-o face momentele de fericire și triumf, atîtea cîte au fost, în același răstimp. Artele plastice au excelat în redarea scenelor „calvarului" și „crucificării" Mîntuitorului, atît prin amploarea lucrărilor ce ni s-au transmis, cît și prin varietatea și eminența rostirii plastice propriu-zise.

Realitate ce domină și creația iconarilor români, a picturii bisericești și țărănești, de care ne ocupăm în rîndurile de față. Cele mai frecvente teme ale acestei picturi, dintre cele legate de marile evenimente ale calendarului bisericesc, sînt cele consacrate Răstignirii, Maicii îndoliate (îndurerate, înlăcrimate, „jalnică"), și abia după aceea „Nașterii" și „Înălțării". Trebuie adăugate la acest inventar de teme predilecte și de mai mare răspîndire în arta iconarilor țărani de la noi, ca și din întreg arealul balcanic, pînă spre teritoriile ortodoxismului pravoslavnic, „Ruga de pe Muntele Măslinilor", „Cina cea de taină", „Intrarea în Ierusalim", diferite stadii din Drumul Crucii, Punerea în mormînt, Învierea lui Lazăr și alte cîteva. Este vorba, se înțelege, de cele cu referire la viața și destinul lui Iisus.

Cum apar toate acestea în pictura iconarilor, ce chip material au dobîndit aceste personaje și istorii biblice, nu ne propunem să le descriem aici. Ele pot fi contemplate în biserici, muzee, colecții, albume monografice... Ceea ce vrem să relevăm, însă, este varietatea „școlilor" de pictură pe sticlă ce s-au manifestat în țara noastră, cu mărturii ce atestă adevărate „dinastii" artistice și „cetăți" în care au înflorit, dăinuind chiar și astăzi unele dintre ele, artele și meșteșugul picturii țărănești pe sticlă. Secolul al XVIII-lea este cea mai îndepărtată de noi perioadă, în care acest gen de pictură se practica cu o vigoare stilistică ce lasă să se înțeleagă că meșteșugul era cunoscut încă mai înainte, cel puțin în centrele transilvane, mai apropiate de atelierele de glăjărie ce le furnizau pictorilor suportul trebuitor : sticla. Muzeul Țării Făgărașului deține o remarcabilă colecție de icoane de acest gen, multă vreme ascunsă privirilor noastre (altele înstrăinate pe diferite căi) care pledează convingător despre măiestria la care ajunseseră pictorii pe sticlă din zonă. Aici putem admira adevărate capodopere ale genului semnate de membrii „dinastiei" pictorilor **Țâmforea**, unul dintre ei, Matei, fiind un exponent al liniei „renascentiste" a picturii țărănești de la noi, mai puțin conformistă stilurilor derivate din pictura canonică post-bizantină. Instinctul artistic al pictorilor din această parte a țării (ca și cei de pe valea superioară a Oltului) este vădit influențat de circulația iconografică de proveniență central-europeană. „Naivitatea" acestor pictori este puternic amendată de un asemenea „filon cultural". La cei din așezările mai izolate, cum sînt pictorii de la Nicula, amprenta picturii de tip naiv (cum o calificăm astăzi) este foarte evidentă, atît în desen — formele, elementele de ambianță decorativă și portretele fiind aproape schematic și simbolic marcate —, cît și în culoare. Cîmpurile de albastru siniliu sînt dominante la „dinastia" **Feur**, de exemplu, în raport cu roșurile ce caracterizează pictura făgărășenilor. Tehnicile diferă, dar nu în așa măsură cît să le facă cu totul distincte. Subiectele sînt tratate într-o manieră accesibilă, sacrul ne apare domesticit. Temele religioase au ceva din întîmplările ce se petrec în lumea satului. Patimile și învierea lui Iisus sînt ale unui om ca oricare altul. Mitul este viață. Altfel, artistul popular nu ar fi știut să-l picteze.

Corneliu Antim

Mic interludiu didactic

Un mare harpist francez, în conversație cu o colegă de instrument dar nu și de talent, agasat de insistența cu care numita doamnă laudă o anume „școală" și beneficele ei efecte, izbucnește : În fond, putem cînta și cu nasul. Rezultatul contează.

De la Paganini încoace, demonul „virtuoz", hrănit cu aparențe, continuă să deruteze publicul și să oculteze esența artei sunetelor. Poate, cîndva, după modelul teatrului „sărac" polonez, vom ajunge să imaginăm și o muzică „săracă". Incercări (nu lipsite de interes) există.

Festivalul Național al Liceelor de Artă de la Baia Mare mă pune — pentru a cîta oară ? — în dificultate. De la un anumit grad valoric în sus (au fost multe cazuri) „uneltele" de apreciere devin insuficiente, cînd nu grosolane. Un tril ușor inegal, dar bine „absorbit" în albia expresivă a piesei e depunctat. Un fragment ultrarapid, cu interpretare „aproximativă" și pe care clasicii nu se gîndiseră încă să-l noteze mai „liber", duce la depunctare. Și tot așa. Rezultatul ?... Au cîștig de cauză, prea des, „silitorii", „marfa" curată, cuminte.

Un Richter este impenetrabil. Un Sfinx geometru. Mă gîndesc mai ales la integrala Clavecinului bine temperat. Enescu (interpretul), la un alt pol, este „rebelul" impenitent. Ambele direcții (de bază) aparțin însă artei, libertății individuale. Părăsindu-le, trecem încet dar sigur (și în muzică) la era „performanței". Iar dacă e limpede că gustul actual, mai ales cel european (o dovedesc cererile sălilor de concert) se deplasează tot mai mult spre sfera romantică, de strălucire tehnică, cred că putem vorbi de un amurg (sper provizoriu) al muzicii. Școala (lucru nu tocmai nou, știm de la Creangă) se substituie tot mai insistent individului. „Canonul" ia locul „invențiunii".

Vorbind despre teatru, am încercat să „salvez" textul. Deformație profesională, va spune vreun regizor. Omul mai și scrie... În muzică am încercat să „salvez" interpretul. Trădare, vor gîndi compozitorii. Între cele două atitudini mai există însă ceva. Scria despre ăsta Barthes. **Inaudibilul** din Beethoven. Din orice mare creator. Să nu mai fim atît de siguri pe noi. Să nu inventăm „sfîrșitul" acolo unde e doar un alt „început". Și totuși... Și totuși...

Să fii sigur de îndoiala ta.

Valentin Petculescu

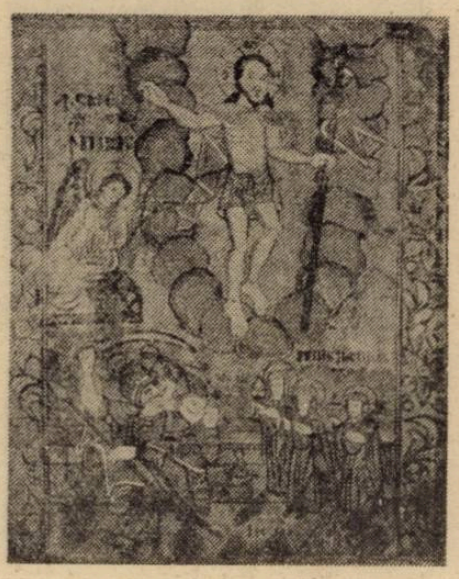

În direct

O bișnuit fiind cu transmiterea de imagini prelucrate, vreme de atîția ani, mărturisesc că am avut o emoție puternică văzînd cîteva incontestabile scene pe viu la T.V.R. Este vorba de dialogul dintre domnul Mircea Hamza, prezentator și redactor la **Actualități** și purtătorul de cuvînt al cartelului sindical **Alfa.**

Obiecțiile pe care purtătorul de cuvînt le făcea la adresa calității muncii echipei de televiziune care a însoțit marșul organizat de **Alfa** au stîrnit sincera indignare a domnului Hamza. Învățat, probabil, de antecesorii săi întru **Actualități**, domnul Hamza a încercat să-l „înfunde" pe sindicalistul de la **Alfa**, implicîndu-l într-un paradox — simpla sa prezență în studio este o dovadă a faptului că televiziunea română nu este părtinitoare, că nu deformează realitatea.

Metoda a mai fost folosită de nenumărate ori și chiar a avut succes în fața unor persoane sau chiar personalități care s-au dovedit a fi năucite de atîta transparență. De data asta mecanismul n-a mai funcționat deoarece domnul Hamza a făcut o imprudență. S-a angajat în dialog. Prin angajarea în dialog a depășit garanțiile rețetei de atîtea ori verificate. Prezența în studio a celui sau celor care îndrăznesc să critice T.V.R. acuzînd-o de lipsă de obiectivitate (ca să nu spunem lucruri mai grave) trebuie să constituie corolarul demonstrației că respectivii se află în greșeală. Iar în cazul de față domnul Hamza, poate prea sigur de sine, a transformat corolarul în premisă. Pentru o asemenea „crimă" probabil va fi pus să ispășească. Unul din argumentele forte ale imparțialității T.V.R. s-a spulberat într-un schimb de replici pe care ar trebui să-l considerăm un adevărat pas înainte în democratizarea acestei instituții naționale.

Discuția despre un canal independent T.V. capătă dimensiuni concrete. Mai printre rînduri, mai pe față ajungem să pricepem că programul doi va căpăta o oarecare autonomie, se va transforma organizatoric (?) în „ceva" altfel decît programul I. Putem spera că e un lucru bun, mai ales dacă faptul acesta va împinge și la răspîndirea sa pe întreg teritoriul țării.

Desigur, autonomizarea programului II nu înseamnă deloc, dar deloc, deloc de tot, rezolvarea problemei unui canal independent T.V.

Cine și de ce se teme de acest canal? Ce altceva decît informații, fapte din realitatea pe care o trăim poate aduce la vedere acest canal ? Să ne temem de propria realitate ? Ar fi absurd, pentru că ignorarea realității vreme de atîtea decenii ne-a adus unde ne-a adus.

Un canal independent nu poate fi decît un semn al democrației. Avem nevoie de el pentru a fi cît de cît credibil... în ochii noștri.

Eugen Uricaru

cartea străină

Literatura în dominion

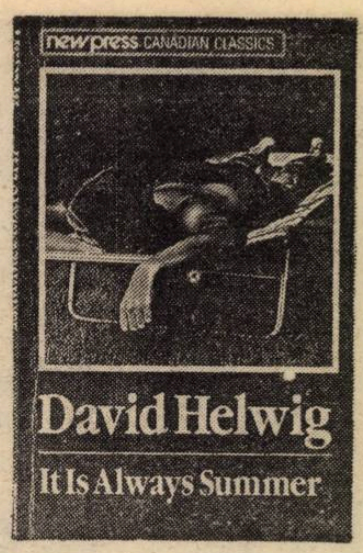

Circula, acum cîțiva ani, un prim banc intertextualizant : „Din poezia canadiană nouă : Poa' să ningă, poa' să plouă, / Eu mi-am luat canadiană nouă !" Nu e bine să pleci la drum cu idei preconcepute, dar, din tonul peiorativ al acestui Bulă anonim, eu m-am ales cu o ciudată neîncredere față de literatura canadiană, față de lirică în special. Chiar și azi, în afară de un John Robert Colombo bunăoară, mi-ar fi greu să avansez, cu inima ușoară, un alt nume de poet canadian. Neîncrederea naște, de bună seamă, ignoranța.

Tocmai pentru a nu repeta această eroare de receptare și — de ce nu ? — pentru a-mi învinge un complex de lectură, am decis să fac o nouă încercare de a mă apropia de literatura canadiană, pornind de la proză de această dată. Este vorba de o carte și de un autor bine prizați de critică și, pare-se, de public. Este vorba de **It Is Always Summer**, al patrulea roman (și cel mai bun, se zice) din așa-numita „serie Kingston" a lui David Helwig. Despre acesta, nu vă pot spune mai mult decît am aflat, la rîndu-mi, din notita obișnuită a editurii : născut la Toronto în 1938, a trăit în diferite localități canadiene, dar și în Anglia, la Londra și Liverpool ; a predat la Universitate și, cîțiva ani, a fost director literar al programelor de teatru TV ; a debutat ca elev și s-a consacrat, mai apoi, ca autor al unor romane ca **Jennifer, Cavalerul de sticlă** și altele, fiind, de asemenea, un poet reputat **(Traversînd Atlanticul** și **Cărtea orelor).** Este considerat deja un clasic în viață al literelor canadiene, alături de scriitori precum Margaret Atwood, George Bowering, Matt Cohen, Hugh Hood, Keith Maillard, Leon Rooke, George Ryga (de limbă engleză) și Hubert Aquin, Marie-Claire Blais, Anne Hébert, Félix Leclerc și mai cunoscuta Antonine Maillet (de limbă franceză).

E mereu vară este un roman nu foarte spectaculos în construcție, cît, practic, foarte bine „regizat". Pe fundalul solar și orbitor al unei veri în care lumina intensă pare să anuleze temporalitatea în favoarea decantării clipelor esențiale. se petrece o dramă în trei, ai cărei actori sînt împinși, finalmente, spre un deznodămînt violent. Importantă este aici gradarea subtilă a acțiunii și dozajul psihologic, elemente fără de care cartea — marcată oricum de un aer **déjà vu** — ar risca să decadă în plictiseală cronică. David Helwig își asumă un pariu destul de dificil și, în mare măsură, îl duce la îndeplinire cu succes. Acuratețea sa stilistică joacă un rol important, atmosfera romanului fiind, dacă se poate spune așa, cel mai reușit personaj al său. Pe undeva, cartea îmi amintește de filmele lui Antonioni, cu haloul lor specific, tensionant în sine.

Elizabeth, poetă lesbiană auto-exilată în Anglia timp de un deceniu, se reîntoarce la Kingston, orașul tinereții și al pasiunilor ei heterosexuale. Găzduită de familia fostului amant, Wayne, ea își ia în serios rolul de „vrăjitoare", speriind copilul (Tod), agasînd soția (Jane) și răvășindu-și ex-iubitul. Aceștia trăiesc pe o insulă, pe un pămînt care începe să le fugă de sub picioare, ars de soare și erodat, puțin cîte puțin de valurile mării. Insula nu-i ține decît parțial izolați de lumea exterioară. Aparentă oază de liniște și calm, ea suportă cotidian fluxul de patimi al universului continental, ostil și străin. Wayne Burtch, ca avocat, este agresat de soțul unei cliente pe care o reprezintă într-un proces de divorț. Elizabeth reîntîlnește altă pasiune trecută, Robert — proaspăt șomer cincantenar, și, ca „vrăjitoare" ce se respectă, îi va răvăși și acestuia viața interioară, în care se resimțeau cu acuitate și urmele unui divorț, și ratările celor doi copii (între care Cindy, părăsită la rîndu-i de bărbatul care o dezverginase, întreține o legătură stranie cu un pictor), și recentele eșecuri profesionale. Din detaliile microscopice ale unui fundal angoasant, drama în trei se nutrește progresiv, acumulînd tensiuni doar aparent străine și pregătind scena pentru magia neagră a propriului climax. Prezența Elizabethei în casa familiei Burtch devine demonică : Jane se nevrozează fie și numai citindu-i ciornele poetice și recurge la protecția amuletelor. Este ea vulnerabilă în fața magiei Elizabethei ? Dar Elizabeth pare abstrasă din lumea reală : a evadat ea însăși din carnalitatea lumii fizice (părăsindu-și chiar și perechea lesbiană Martha) pentru a se retrage spiritual în drama ereziei catare și a cruciadei Albigenzilor, căreia vrea să îi dedice un poem ? O preocupă într-adevăr masacrul de la Montségur, pierdut în negura timpului, sau plănuiește ea un carnagiu psihologic pe insulă ? Misticismul prezentului sau ritualurile negre ale trecutului ? Erezia memoriei sau entropia clipei de acum ? — Meritul romancierului este de a ști să păstreze în echilibru imponderabil toate aceste nedeterminări, transformîndu-le în pretexte, totodată ludice și agonice.

„— De mîine, părăsim zodia Cancerului, pentru cea a leului.

— Apa pentru foc, adaugă Elizabeth. Ne mutăm în casa Soarelui.

— Crezi în asta ? P ivirile celor două splendide femei se încarcă de electricitatea aceleiași întrebări. (...)

— Poeții cred în toate povestirile mitologice.

— Abilitate negativă, replică Robert ironic".

Asemenea secvențe inițiatice, produse în timpul unui party ce reunește, în casa de pe insulă, actanții principali și o parte din figuranți, ar fi penibile dacă ar fi luate în serios pînă la capăt. David Helwig știe unde să se oprească și unde insinuarea ține locul excesului de cuvinte. Totul poate fi finalizat și, implicit, deturnat ironic într-un limerick despre... „Cavalerul Singuratic ce-și dorea rectul unei doamne din Toronto". Umb a protectoare a lui Edward Lear p'utește și la Kingston și acțiunea ei este benefică în ceea ce-l privește pe romancier.

Mai departe, cartea nu mai merită citită, decît pentru a confirma sau — dimpotrivă — infirma această supoziție despre limerick-ul în chip de... supozitor psihologic. (Pfiuu ! Vade retro ! Boala asta se ia !) Restul e intrigă și conexiuni stabilite, conform unei geometrii narative non-euclidiene, între personaje, dar, cum spuneam, cel mai bun personaj al lui David Helwig este atmosfera, angoasa ce plutește în aer, neștiută, amenințătoare, stranie...

Dan-Silviu Boerescu

film

Madridul, cinematograful, fervoarea lui și ritualul ei (II)

James Ivory era prezent și el, cu ultima lui realizare (deja încununată cu două premii prestigioase — Marele premiu al criticii italiene și CIAK-ul de aur al celei mai bune pelicule — precum și cu nominalizarea Joannei Woodward pentru Oscarul celui mai bun rol feminin), filmul **„Dl și dna Bridge"**, în care partenerul actriței deja menționate este, firește, Paul Newman. Cu acest film, tot o ecranizare („bazată pe operele" obscurului Evan S. Connell), Ivory reușește una din creațiile sale cele mai emoționante, un echilibru delicat între filmul de succes la public și epura stilistică. Îl consider pe Ivory maestrul de necontestat al ecranizărilor rafinate (Henry James, Jean Rhys, E. M. Forster), dar ceea ce el aduce în plus în filmul acesta este depășirea, oarecum, a statutului de roman filmat : „Dl și dna Bridge" poate fi privit (și) ca un joc maliții cu spectatorul căruia, pe de o parte, i se dă ceea ce el cere (adică un subiect, de data aceasta : povestea unei familii americane înstărite, acoperind perioada 1919—1939), iar, pe de alta, i se inoculează o foarte subtilă detașare față de ceea ce vede, prin procedee vădit desuete (enchainé, ritm etc.), o distilare ironică a convențiilor melodramei, culminînd cu happy-end-ul expediat prin insert ! Cît despre rolul pe care-l face Joanne Woodward în acest film, ar trebui scrisă o carte..., poate asemănătoare celei în care Hitchcock, destăinuindu-se lui Truffaut, și-a analizat „trucurile" ; în ce o privește pe dna Woodward, aș prefera să se vorbească, nu despre trucuri, ci despre Grație — o Grație sublimă care face dintr-un rol de o ingrată banalitate o adevărată sărbătoare a inteligenței actoricești...

Întîmplarea a făcut să văd, în același cinematograf (Renoir), și ultimul film al lui Bertrand Tavernier, **„Daddy Nostalgie"**, în care, după o absență îndelungată, a reapărut marele Dirk Bogarde, de astă dată alături de Jane Birkin și Odette Laure (al cărei rol, temperamental vorbind, se aseamănă foarte mult cu cel al Joannei Woodward : fără a se ridica la intensitatea acesteia, Odette Laure creionează, din cîteva tușe discrete, o mică bijuterie — de unde se vede că, nedreptățite în film, doamnele **d'un certain age** își iau o binemeritată revanșă prin aplauzele spectatorilor !)

Povestea destul de banală a „unui om oarecare" ce-și rememorează viața în apropierea morții, între afazia conjugală și posibilitatea de a comunica, în sfîrșit, cu o fiică ea însăși măcinată de problemele ei, dar care-l înțelege mai bine decît oricine — toate aceste lucruri mărunte, „these foolish things" spune melodia care punctează filmul (cîntată de Jane Birkin), partea trăită a unei vieți, dar și partea visată, fantazată, Tavernier le organizează, cu infinită delicatețe, într-o „sonată de toamnă", apăsînd **acele** clape care o fac inconfundabilă...

Celălalt film francez pe care am avut bucuria să-l văd este un Louis Malle din 1989 — **„Milou în mai" :** în mai '68, undeva prin sud-estul Franței, moartea subită a unei bătrîne doamne, proprietară a unui castel, reunește întreaga familie. (Foarte curînd se va vedea că ceea ce i-a reunit nu sînt atîta sentimentele filiale, cît iminența partajului !) Sîntem chiar în momentul declanșării, la Paris, a revoluției sorbonarde : confuzia comunicatelor are drept efect crearea unei paralizii generale, în care funeraliile bătrînei, atît de preocupante pentru familie, sînt, desigur, ultimul lucru la care se vor fi gîndind reprezentanții pompelor funebre locale...

Pornind de la ceea ce pare a fi o farsă neagră à la Bunuel (coscenarist la acest film este chiar Jean-Claude Carrière, iar interpreta bătrînei — Paulette Dubost — a fost partenera lui Gaston Modot în „Regula jocului" al lui Renoir), violentînd atmosfera ușor cehoviană cu neașteptate ruperi de ritm, delirînd delicios pe alocuri, de o ironie mușcătoare alteori, rînd pe rînd nostalgic, obraznic, insolit, paranoic, Malle desăvîrșește o minune de film, ce nu seamănă cu nimic din ceea ce a făcut pînă acum... o capodoperă a imaginației inteligente i-aș spune, căci izbutește, în același timp, să îmbine comedia domestică, foarte franțuzească, un pic desuetă, cu comicul social și, mai ales, cu tragicomicul unei întregi societăți care delira fără s-o știe, delira copios, în tot acest timp prefăcîndu-se rațională ; Malle are marea neobrăzare să surprindă umorul negru, sută la sută **british,** al unor **bonsviveurs** sută la sută meridionali — și de-ar fi numai atît... !

Enorma lui erezie este, pînă la urmă, de a lua peste picior ceea ce devenise un fel de tabu cultural, de a face un haz nebun chiar de Ea, de Dînsa... de „revoluția" din mai '68 !! Și o face în cele mai mici detalii, începînd cu imaginea, atît de **paisible**, a lui Milou (Michel Piccol) stînd de vorbă cu albinele, recitîndu-le „Georgicele" pentru mai buna lor reîntoarcere în stup ; continuă cu tot tribul rudelor adunate, animați brusc de „suflul" anarhiei de la Paris, făcînd un tur al domeniului și cîntînd „Internaționala" în timp ce trec pe lîngă bătrînul grădinar ce sapă, singur, groapa defunctei ; culminează, în fine, cu exodul precipitat „în munți, în codri" pentru a scăpa de furia anarhiștilor locali — care se dovedesc a fi... vînători ! Muzica lui Stéphane Grappelli însoțește „rătăcirile" narațiunii, dîndu-i parcă mici imbolduri matinale în direcții neprevăzute. Într-un cuvînt, un film de o fermecătoare prospețime, venind din partea unui maestru ce nu pare deloc dispus să se „clasicizeze".

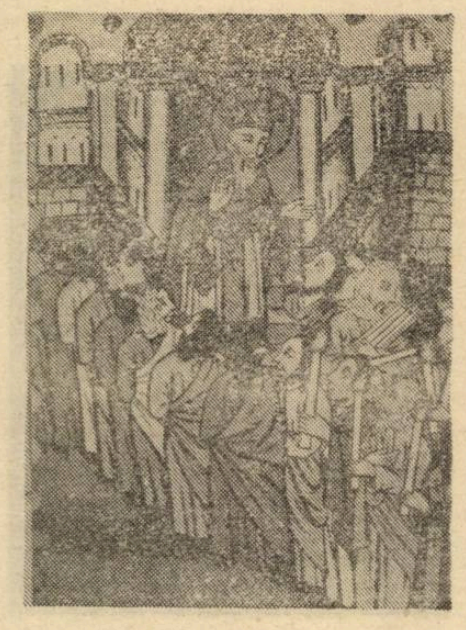

Despre **„Bucătarul, hoțul, soția lui și amantul ei"**, al lui Peter Greenaway trebuie spus, fără înconjur, ceea ce i se cuvine : anume, că este unul dintre cele cinci sau șase filme care pot fi considerate niște plăci turnante în istoria cinematografului mondial. Îl pun, de aceea, alături de „Cîinele andaluz", de „Persona", de „Anul trecut la Marienbad", de „Marea crăpelniță" și de „Salo" al lui Pasolini — filme care sînt mai mult decît simple apoteoze ale unui stil... Dificultatea discutării despre fiecare dintre acestea în parte, sau despre toate la un loc, vine din senzația absenței unui interval discursiv, a unui timp ideal care să le dea dreptul la acea **radicalitate** pe care, în termeni imagistici, o au cu prisosință.

Transgresiv, aglutinant în aceeași măsură în care face dovada unui purism vizionar dus la extrem, filmul lui Greenaway transcende o anumită concepție **gregară** asupra cinematografului, ca loc prin definiție al imaginarului colectiv. Extravaganța vizuală a lui Greenaway se refuză acestui loc comun ; practica picturală pe care el însuși o invocă în legătură cu „alchimia" filmelor sale oferă, desigur, o explicație, însă nicidecum o concluzie ; spirit mult mai apăsat **baroc** decît postmodern (deși trăsăturile distinctive ale postmodernității pot fi ușor reperate în creațiile de pînă acum), spirit profund **melancolic** în ciuda aparențelor, din familia lui Robert Burton și sir Thomas Browne, Greenaway este, ca și aceștia, un „wit" scăpărător de erudiție, în care sălășluiește, nu searbăd, o inteligență profund versatilă ; un paludic în care s-a fofilat un ludic... Deconcertanța sa vine tocmai din aceste straturi succesive pe care le dezghioacă o analiză : or, din acest punct de vedere, „Bucătarul,...." oferă „ospățul" cel mai aiuritor, cel mai abundent, dar și cel mai abuziv-livresc din toate filmele văzute pînă acum ! Atins de geniu așa cum altele sînt atinse de crampe, filmul lui Greenaway este vomitul somptuos prin excelență : iar între imaginea corpului îmbălsămat în filele unei cărți, pe care femeia le extrage din nări, din gură, din urechi ca pe niște accesorii arcimboldești și cea a aceluiași corp **gătit,** preparat pentru canibalismul final nu există hiatusul vreunei șovăieli imaginare, ci continuumul unei convulsive **summa melancholica...**

Alex. Leo Șerban

POEȚI DIN ISRAEL

IEHUDA AMIHAI (n. 1924)

Dumnezeu plin de-ndurare

Dumnezeu e plin de-ndurare,
dacă Dumnezeu n-ar fi fost plin de-ndurare,
ar fi fost îndurare pe lume, nu numai în El.
Eu, care-am cules flori în munți
și-am privit către toate văile,
eu, care-am adus cadavre de pe coline,
știu bine că nu-i îndurare pe lume.

Eu, care-am fost regele sării lîngă mare,
eu, care-am stat nehotărît la fereastră
numărînd pașii îngerilor,
eu, care-am ridicat cu inima greutățile durerii
în întreceri cumplite.
Eu, care-am folosit doar o mică parte
a cuvintelor din dicționar.

Eu, care sînt silit să dezleg fără voie enigme,
știu că dacă Dumnezeu n-ar fi fost plin de-ndurare,
ar fi fost îndurare pe lume,
nu numai în El.

Mamei

1.
Ca o veche moară de vînt,
mereu două brațe se-nalță să strîngă la ceruri
și două coboară să facă pîinea.

Ochii ei sînt curați și strălucitori
ca o seară de Pesah.

La noapte va pune toate scrisorile
și fotografiile una lîngă alta,

ca să măsoare cu ele
lungimea degetului lui Dumnezeu.

2.
Vreau să merg prin albiile uscate
și adînci ale plînsului ei.

Vreau să stau în arșița
tăcerii ei.

Vreau să mă reazem
de trunchiurile zgrunțuroase ale durerii ei.

3.
Ea m-a pus,
Ca Hagar pe Ismael,
dedesubtul unui tufiș,

să nu-mi vadă moartea, în război,
dedesubtul unui tufiș,
într-unul din războaie.

Ultima rugăciune a lui Saul

Doamne, ca vita la plug
printre pietrele Tale am fost puternic mereu.
Și sub tunetele Tale-am tăcut ca sub jug.
Și tăcerea a fost demonul meu.

Am ostenit. Și podoaba hlamidei regale
mi-o iei de pe umeri, și-ngropi în pămîntul senin
purpura sfîșiată a oștirilor Tale.
O, Doamne, prea-nalt, prea-tiran,
care-n suflet pogori ca furtuna în lan,
iată-Ți recolta. Amin.

NATAN ZAN (n. 1930)

O clipă

O clipă de liniște, dacă sînteți buni. Vă rog.
Vreau să spun ceva. El a păsit
și a trecut prin fața mea. I-aș fi putut atinge
marginea mantalei. N-am atins-o. Cine putea ști
ceea ce n-am știut eu.

Nisipul i sa lipit de haine. În barbă
i s-au încîlcit paie. Pesemne că aseară
a înnoptat într-o căpiță. Cine putea ști
că peste o noapte va fi
gol ca o pasăre, greu ca o piatră.

Nu puteam ști. Nu-l înțeleg.
Uneori îl simt ridicîndu-se
în somn, lunatic ca marea, mergînd lîngă mine,
spunîndu-mi fiule.
Fiule. N-am știut că ești, într-o asemenea măsură, cu mine.

Dă-mi ceea ce are copacul

Dă-mi ceea ce are copacul și ceea ce el nu va pierde
și dă-mi putința de-a pierde ceea ce are copacul.
Liniile subțiri pe care vîntul le desenează în întunericul
nopții de vară
și întunericul în care nu sînt nici linii, nici chipuri.
Dă-mi chipurile pe care le-am avut și nu le mai am,
Curajul de-a mă gîndi la pierderea lor. Dă-mi
ochi mai puternic decît ceea ce vede și mînă
mai tare decît ceea ce primește. Lasă-mă
să te moștenesc fără să primesc nimic care să nu se fi
trecut
în clipa primirii. Dă-mi putința să vin.
fără spaimă, tocmai spre lucrurile pe care n-am voie
să le moștenesc. Lasă-mă să vin.

DAVID AVIDAN (n. 1934)

Pata rămase pe zid

Cineva a încercat să radă pata de pe zid.
Dar pata era prea închisă (sau dimpotrivă — prea
deschisă).
Oricum ar fi — pata rămase pe zid.

Atunci l-am trimis pe zugrav, să vopsească zidul în verde.
Dar pata era prea deschisă.
Și l-am angajat pe văruitor, să văruiască zidul în alb.
Dar pata era prea închisă.
Oricum ar fi — pata rămase pe zid.

Atunci am luat un cuțit de bucătărie și am încercat să
răzuiesc pata de pe zid.
Și cuțitul era tăios pînă la durere.
Abia ieri îl ascuțisem.
Și totuși.
Și-am înhățat un topor și-am izbit în zid, dar m-am oprit
numaidecît.
Nu știu de ce, mi-a trecut prin cap dintr-o dată
că zidul se poate prăbuși, dar pata totuși va rămîne.
Oricum ar fi — pata rămase pe zid.

Și cînd m-au pus la zid, am cerut să stau lîngă ea.
Și am învăluit-o cu pieptul meu larg (cine știe : poate).
Și cînd au tras, a curs sînge mult, dar numai din spate.
Trag.
Și cît sperasem că sîngele va acoperi pata.
A doua rafală.
Și cît sperasem că sîngele va acoperi pata.
Oricum ar fi — pata rămase pe zid.

Termen lung și termen scurt

„Dar pe termen lung e rentabil" —
prostii.
Nimic nu-i rentabil pe termen lung,
căci termenul lung
nu-i rentabil.
În primul rînd, nu e lung —
așa că de lungime n-avem ce discuta.
În al doilea rînd, nu e termen —
deoarece nici nu poate fi vorba de termene.
În al treilea rînd, nu e rentabil,
căci forța de cumpărare scade cu vîrsta :
crește capacitatea de plată — scade forța de cumpărare.
E lege.
Pe termen scurt nu e rentabil așadar.
să vorbești de planuri pe termen lung.
Pe termen scurt e bine să te-nsori,
să-i faci nevestei șase copilași
și să o lași.

În românește de Sebastian Costin

DAN PAGHIS (n. 1930)

Întoarcere de prisos

În cele din urmă a rămas satul ghebos
dincolo de anii morții, în noapte,
și-și amintește ca prin ceață de mine.
Insomniile cîinilor
spun încă din beznă spre beznă aceleași mincinoși,
cocoșul de tablă
pe crucea de la răspîntia vînturilor
încă se mai preface că-mi arată direcția.
N-am să mă rătăcesc, nu trebuie să caut și să-ntreb :
adesea e gravată în carnea mea, la ce bun să mă lupt,
nu pot să mă birui pe mine. M-am întors din greșeală
și am aflat : totul a fost cu gînd rău.
Sînt fără milă osîndit să acționez.
Și-i ziuă de-acum. Încă puțin și vor vedea că-s viu.
De ce mi-am ridicat împreună cu mine
ochii din infern.

RIRI MANOR

Carte de vizită

Mă plimb
Fără o trăsură

Iubesc
Fără o dragoste

Scriu
Fără o limbă

Lipsită de cap
Fără decapitare.

Dedicație

Celor pe care i-am întîlnit
— spre norocul meu —
și care mi-au dat căldură,
zîmbet și semne de întrebare
la a căror umbră am crescut
ca om și ca femeie.
Celor pe care nu i-am întîlnit
— din motive tehnice : au murit
în secolele precedente —
și care mi-au dăruit
ore fermecate de citire
și de apropiere sufletească.

in memoriam KATIA ȘPUR

Pînă la ultima răsuflare, alături de scriitorii noștri

După cel mai mare poet din Iugoslavia, VASKO POPA (de origine română), s-a stins din viață, anul acesta, și KATIA ȘPUR — veterană a prezentării literaturii române în limba slovenă. Katia Șpur a-nceput să traducă cu devotament artistic din literatura noastră, înainte de 20 de ani, publicînd în reviste literare de mare prestigiu din Ljubliana și Maribor, precum „Razgledi", „Srce in Oko" „Dialogi" ș.a. poezii, proză și aforisme românești. Au defilat, datorită domniei sale, în limba marelui Preșeren, nu numai în paginile revistelor ci și în volume separate, valorile autentice și veșnice ale Mioriței precum și o bună parte a operelor lui Eminescu, G. Coșbuc, L. Rebreanu, M. Preda, I. Fulga, A. Blandiana D. Deșliu, A. Buzura, A. D. Munteanu, M. Dinescu ș.a.

Katia Șpur, deși trecuse de vîrsta de optzeci de ani, se distingea printr-o vitalitate productivă, era plină de viață, de entuziasm și dragoste față de literatura română și scriitorii noștri. S-a stins din viață, ca urmare a unui accident de automobil cum ne-a afirmat nepotul ei Gregor, tocmai în ziua cînd se-ntorcea acasă, după ce a expediat prin poștă, la adresa noastră, cîteva reviste în care erau publicate, versuri de Mircea Dinescu și Ana Blandiana. Este o dovadă concretă care doare — KATIA ȘPUR, această mare personalitate a legăturilor spirituale româno-slovene, a trăit alături de valorile noastre și scriitorii noștri, pînă la ultima răsuflare. Dumnezeu s-o ierte !

Baki Ymeri

moda, altfel

Camerele Împărătesei

Din același vestibul din care se ajungea la camerele împăratului, pe o scară largă, de marmură albă, se ajungea la camerele împărătesei. Carpete groase, turcești, sînt împrăștiate pe noblețea marmurei și tapiserii vechi povestesc cu grație transformarea lui Daphne în boschet de dafin. Ușierii sînt încremeniți în haine de argint și de culoarea castanei, în ciorapi de mătase neagră și pantofi cu catarame ce strălucesc iar Biguet, șeful lor, e atît de devotat suveranei (a însoțit-o în Anglia, în 1870 și a murit acolo) încît i se spune „A treisprezecea Doamnă a Palatului", înlocuind orice îndatorire a vreunei doamne de onoare care uneori, motivat, absentează din suită.

Din ante-cameră, cu pas ușor, pătrundem în *Salonul Verde*, cu pereții de un verde palid, pe care maestrul Burette a țesut arabescurile unei verdure mai închise, înțepate cu aur, înrămate în lucrături aurite. Un coș imens cu flori e pictat pe plafon de marele Chequier, iar panourile fiecărei uși conțin picturi de ramuri înflorite, cu păsări cu aripile înmuiate în luminile curcubeului. Mobila aurită — Louis XVI, e tapisată cu inegalabilă artă de Beauvais, figurînd buchete de flori pe fond alb. În acest salon doamnele împărătesei și șambelanul personal se simt foarte bine. Aici, între „verdețuri" prețioase și clipiri de gene aurite, se nasc povești picante, „glumițe" care te împodobesc repede cu bijuteriile „cătușe" și multe intrigi în legătură cu rochiile doamnelor.

Plafonul *Salonului Roz* este capodopera lui Charles Chaplin, care ar fi transmis prin opera sa cîte ceva din tradiția lui Lemoyne, Boucher, Fragonard. Din păcate a ars, ca toate celelalte. Descrierile celor ce au cunoscut *Salonul Roz*, multe contradictorii, sînt minuțioase. Toată lumea este de acord că plafonul lui Chaplin se voia *Triumful Florei*. Cei mai înflăcărați susțin că Flora este Împărăteasa Eugenia. În mijlocul plafonului se afla portretul ei, înconjurat de o ghirlandă de roze, ținută de cele Trei Grații, în jurul cărora „zburătăceau" figuri simbolice ale Artelor, în timp ce unul dintre mai multele genii înaripate duceau într-un coș cu flori pe micul prinț (Imperial) iar ceilalți se jucau alungînd norii și împrăștiind minunile Aurorei spre ceruri, de unde reveneau în cornișe, în brațe de plante agățătoare, aurite, cu flori care se deschid. O beție florală, pictată, e susținută de colțurile salonului, de arabescuri trandafirii, delicate și de medalioanele de deasupra ușilor : o panseluță încununată cu stele, sub lună în plină creștere ; o nimfă înpodobindu-și arcul cu albăstrele de grîu, în timp ce altcineva, în somn, o încoronează cu maci ; în umbra unui dafin, crește o violetă smeritâ ; naiade, cu coroane de nuferi și trestii, plutesc ; arhicunoscuta lamentație a *margaretei*, „mă iubește, nu mă iubește, puțin, mult, deloc ; și, în sfîrșit trandafirul, foarte inteligent *tipizat* de Aurora. Șemineul de marmură albă, încrustat cu *lapis lazuli*, creștea dintr-un potir de trandafiri de aur. O mobilă la fel de prețioasă ca aceea a *Salonului Verde* era reflectată de patru oglinzi imense, înrămate în cununi de flori, oglinzi care mai reflectau și... „the superb *vista* of The Tuileries garden and the Champs Elysées".

În *Salonul Albastru*, în care Împărăteasa primea audiențe, medalioanele de deasupra ușilor conțineau portretele celor șase frumuseți ale acelui timp, operă (opere) a lui Edouard Dubufe : trei blonde și trei brunete. 1) Sofia Trubețcoia, Ducesă de Morny, blondă limfatică, cu ochii întunecați, plini de viață. 2) Anna Murat, Ducesă de Mouchy, cu obraji proaspeți, cu bucliță blonde — metaforă a fetișcanei englezoaice din înalta societate. 3) Églé, de la Moscova, Ducesă de Persigny, blondă cu roze de aur strălucitoare într-o lume de aur. Și... brunetele... 4) Contesa Walewska, născută Ricci, „Florentina". 5) Ducesa Cadora, simbolizînd-o pe Haidée. 6) Tînăra Ducesă de Malakoff, compatrioată a împărătesei, cu mantilie *roșu de Granadina*. E regretabil că aceste portrete au fost distruse. Cele trei saloane ale Împărătesei au fost eforturi de creatori, au fost opere de artă. „Unluckily, there came the Commune !".

Dar *Saloanele*, indiferent cum erau colorate, respirau personalitatea Împărătesei. Se zice că i s-a cerut sfatul în legătură cu alegerea în funcția de „Secrétaire des Commandements" și că ea l-ar fi propus pe Mérimée. Napoleon al III-lea, se zice că ar fi respins sfatul acesta „feminin-imperial", pentru că circula zvonul că „mama Montijo", deci mama Eugeniei, ar fi avut relații „plăcute" cu autorul nemuritoarelor *Carmen* și *Colomba*. Se știe însă că Mérimée a fost mentorul literar al Eugeniei, ea iubindu-l încă din copilărie. Oricum, spune un comentator răutăcios, din vremea aceea, „Mérimée, prin prietenia cu Împărăteasa nu a adăugat nimic nici reputației sale, nici literaturii franceze, nici prin versurile sale, nici prin șaradele sale nici prin proverbele pe care le scria pentru amuzamentul *setului* imperial". Dar manuscrisul uneia dintre povestirile sale. „La Chambre Bleue", după revoluția din 1870, a fost găsit în camerele Împărătesei. A dispărut în conflagrația palatului și se pare că era o istorioară din *Vie Parisienne* sau din *Gil Blas* (e vorba de un ziar al timpului nu de capodopera lui Le Sage), o intrigă ușoară, vulgară, sexuală și de mic profit care se țesea într-o *cameră albastră*. Ceea ce arată, susține comentatorul răutăcios (poate mai puțin răutăcios decît „Răutăciosul adolescent" — film de Nicolae Breban) că, în legătură cu „problemele" de literatură, Împărăteasa nu se afla în cele mai bune mîini. Împăratul nu-l iubea pe Mérimée, îl prefera pe Sainte-Beuve, pe care ea îl respingea.

Amîndoi scriitorii erau la fel de cinici. Fără scriitori, anonimi sau recunoscuți, cinstiți sau mincinoși, luptînd împotriva PUTERII sau crescuți de PUTERE, ISTORIA, cu MODĂ sau fără, nu se leagă, nu se adună! De ce celor care pretind că fac istoria le e atît de frică de SCRIITORI ?

Corina Cristea

In memoriam GRAHAM GREENE

La 3 aprilie 1991 s-a stins din viață, într-un sanatoriu din Elveția, unul dintre cei mai importanți scriitori ai secolului douăzeci, — romancierul englez Graham Greene. De mai bine de două decenii trăia la Antibes, în sudul Franței, de unde continua, pînă nu demult, să trimită la tipar paginile înnegrite de scrisul lui mărunt și chinuit, dar delectabil pentru cititori. Căci Graham Greene era, mai presus de orice, un scriitor, nu de profesie, ci de vocație, chiar dacă a fost, timp de multe decenii, și un fel de personaj public, redutabil prin intervențiile sale, sporadice, dar totdeauna remarcate, în viața politică. Mai acum cîțiva ani, de pildă, el nu a pregetat să declare război d-lui Jacques Médecin, pe atunci prefectul Marsiliei (între timp demascat ca escroc și evadat undeva în America Latină, aidoma unui personaj al romancierului care-l stigmatizase într-un pamflet intitulat „J'accuse !").

În buna tradiție a literaturii „anglo-saxone", mai puțin grevată pe politică decît, să zicem, cea franceză, Graham Greene și-a văzut constant de scrisul lui, cedînd politicului doar o mică parte din timpul său de lucru. Și totuși, cărțile sale — cîteva zeci, printre care vreo douăzeci de romane, — sînt (iarăși, în buna tradiție amintită) pline de ecouri ale realității imediate.. Pe bună dreptate respingea scriitorul reprosul ce i se făcea, uneori, că situațiile și peisajul moral-politic zugrăvite în romanele sale ar închipui o lume fictivă, o „Greeneland", o țară a lui Greene, fără corespondent în lumea reală. Această „țară a lui Greene" a existat, și există încă, din păcate, în destule părți ale globului.

Un alt clișeu folosit adesea, cînd vine vorba de cărțile scriitorului englez, este că acesta a fost un „scriitor catolic". E adevărat că Greene s-a convertit la religia catolică, scriind sub influența ei cîteva cărți, inclusiv capodopera intitulată Puterea și gloria **(1938), dar îndeobște el s-a ferit să-și folosească literatura ca trambulină pentru idei sau convingeri. O romancieră engleză, Barbara Collard, își amintea nu demult sfatul primit de la Greene în legătură cu primele ei romane : „...Nu trebuie să permiți niciodată catolicismului să se interpună între dumneata și scrisul dumitale.... Socot că nu trebuie să ne lăsăm niciodată paralizați de o credință"...**

Un clișeu la fel de tenace, deși infinit mai puțin întemeiat pe vreun adevăr, este cel pe care l-a reluat, din păcate, chiar Televiziunea română cînd — în emisiunea „Actualităților" din seara zilei de 3 Aprilie, ziua morții lui Greene ! — a afirmat că scriitorul ar fi fost... comunist... Graham Greene a trecut, timp de două sau trei săptămîni, în prima lui tinerețe, prin Partidul comunist din Anglia, dar a zăbovit în rîndurile sale mult mai puțin decît, probabil, redactorul „știrii" cu pricina, un obsedat de problemă. Greene a fost, ce-i drept, și a rămas pînă la capăt, un om „de stînga", în sensul bun și curat al acestei noțiuni, degradată de evenimentele din partea noastră de lume.

În legătură cu aceste evenimente, aș vrea să subliniez interesul cu care Graham Greene a urmărit situația din țara noastră. Ca traducător al multor cărți ale sale, am corespondat cu el, de-a lungul a două-trei decenii. Din pricini știute, corespondența noastră — mai ales a mea — s-a limitat totdeauna la „strictul necesar" — adică la clarificarea unor sensuri ale prozei lui Greene. Dar în urmă cu cîțiva ani, cînd am putut face o călătorie în Occident, și i-am scris lui Greene, el mi-a răspuns, ceva mai puțin laconic ca de obicei, că speră din suflet să nu mai treacă mult pînă ce România va scăpa de „oribila pereche". Familia Ceausescu îl obseda și pe autorul romanului despre „Papa Doc"... După Revoluția din Decembrie 1989, Graham Greene s-a bucurat nespus cînd i-am comunicat că vreo cîțiva editori români vor să-i reediteze cărțile deja traduse, ori să-i publice altele, pînă-n prezent inedite. În ultima scrisoare pe care mi-a trimis-o, din „Résidence le Chêne", sanatoriul elvețian unde avea să moară peste numai cîteva săptămîni, îmi mărturisea : „Îți mulțumesc cu întîrziere pentru scrisoarea din 10 ianuarie, dar sînt într-o stare foarte proastă și-mi vine extrem de greu să întreprind vreun lucru. Mă bucur că ai ajuns la o înțelegere definitivă cu editura privind Căpitanul. Sînt încîntat să aflu că ești atît de ocupat cu traducerea operei mele și știi cît de multă încredere acord versiunilor pe care le realizezi".

Nu transcriu aceste rînduri ca să mă umflu în pene, ci pentru a sublinia calitatea omului care-a fost Graham Greene, un adevărat gentleman al literelor engleze, prezent, bineînțeles, și în opera lui, sub diverse forme transfigurate, însă cu atît mai rezistente la acțiunea corozivă a timpului..

Petre Solomon

CĂPITANUL ȘI INAMICUL

(fragment)

Cu cîteva săptămîni mai tîrziu, cînd — la auzul soneriei, m-am repezit pe scări ca să deschid ușa, n-am mai văzut nici o mustață. De data asta, sunase corect, potrivit codului stabilit. În timpul absenței sale, între mine și Liza se înfiripase, cred, un soi de afecțiune. Începusem să țin la Liza, deși era vorba doar de atașamentul nestatornic al unui copil, iar cît privește propriul ei atașament față de mine, se prea poate să fi fost o replică aproape mașinală la atașamentul meu, o replică fragilă și ușor de anulat. Dar în centrul gîndurilor și al vorbelor noastre se afla Căpitanul : „Căpitanul spune mereu...", „Doar știi că, odată, pe cînd era prizonier, Căpitanul mi-a zis"...

Căpitanul care se înfățișa acum ochilor mei, în pragul ușii, nu mai era însă Căpitanul pe care-l cunoscusem. Poate că mai era și acum Căpitan, dar un căpitan de marină, bărbos și înalt, fără baston purtat pe umăr ca o pușcă, ci cu un ciomag în mînă, ca o armă împotriva piraților. Mă zgîiam la el, uluit, în loc să-l las să intre, în spatele lui, lîngă trotuar, se zărea o mașină. Da, o mașină !

— A matale e ? îl întrebai eu.

— Firește că-i a mea ! se burzului el. Unde-i Liza ? Liza e bine ?

Căpitanul mă împinse la o parte și coborî scările, cîte două trepte deodată. I-am văzut în clipa cînd s-au întîlnit. Ea făcuse cîțiva pași în întîmpinarea lui, dar s-au oprit la un pas unul de celălalt. Nu se sărutară, nici măcar nu se atinseră. Era ca și cum s-ar fi temut unul de celălalt după atîtea luni de absență.

— Ți-ai lăsat barbă, îi zise ea.

— Da.

— De ce ?

— Mi s-a părut că-i mai înțelept, îi răspunse el punîndu-și mîna pe umărul ei. Ești bine, Liza ?

— Sînt bine, dar tu...

— Nici un motiv de îngrijorare.

Se sărutară în cele din urmă — nu sărutul acela pătimaș, pe care-l văzusem o singură dată, pe ecran, în filmul **King Kong** și pe care aveam să-l țin minte toată viața, — ci un sărut timid, depus pe fiecare obraz de parcă gestul acesta ar fi putut, prin el însuși, primejdui ființa iubită, întocmai ca sputa unui contagios. M-am întors ca să închid și să încui ușa, aruncînd din nou o privire spre mașină, cu un sentiment de dezamăgire ; cînd am intrat în bucătărie, Liza tocmai pregătea ceaiul, inevitabilul ceai, pe care Căpitanul îl bea doar ca să-i facă ei plăcere.

— Va să zică, Diavolul bătrîn a reapărut ! spuse el.

— A stat unde stai tu acum.

Căpitanul se foia pe scaunul lui tare, ca și cum ar fi fost jenat și contrariat de căldura lăsată acolo de trupul tatălui meu.

— Ce-a avut de spus ?

— Zicea că vrea să mă ajute.

— Și tu ce i-ai spus ?

— I-am spus că n-am nevoie de nici un ajutor din partea lui.

Căpitanul continua să se foiască pe scaun.

— Poate că n-ai procedat bine, Liza!

— Nu vreau cu nici un chip ajutorul lui !

— Presupun că nici **în mine** n-are încredere.

— Asta e sigur !

— Totuși, ceva bani care pică din cînd în cînd, chiar de la unul ca el, te-ar scuti de multe griji. Mai ales că eu nu-s tot timpul aici...

— Ne-am descurcat pînă acum !

N-am pretenția că-mi pot aminti întocmai discuția lor, în toate amănunțele. Unele cuvinte mi-au rămas întipărite în memorie, dar le născocesc pe cele mai multe, pentru a umple golurile dintre ele, deoarece doresc din suflet să aud din nou tonul vocilor lor. Mai presus de orice, vreau să-i înțeleg pe singurii doi oameni în care puteam recunoaște ceea ce presupun că poate fi descris ca un fel de iubire, o iubire pe care eu însumi n-am încercat-o pînă acum. De un lucru sînt sigur, în orice caz : l-am auzit pe Căpitan spunîndu-i după o lungă pauză :

— Te-a făcut să te simți din nou nefericită ?

— Nu are cum. Nu mai poate ! se grăbi ea să-i răspundă.

A rămas oare Căpitanul cu noi în noaptea aceea ? În mod normal, n-aveam cum să știu : erau prea discreți în această privință. Cînd m-am dus la culcare, am încercat să rămîn treaz cît mai mult cu putință : cîtă vreme le auzeam vocile la subsol, îmi spuneam că nu sînt singur. Din același motiv, pîndeam și zgomotul unui automobil. Am adormit însă înainte ca vocile să fi amuțit. Știu doar că a doua zi dimineață Căpitanul era prezent la micul dejun, țin minte asta pentru că atunci s-a pus pentru prima oară problema educației mele școlare.

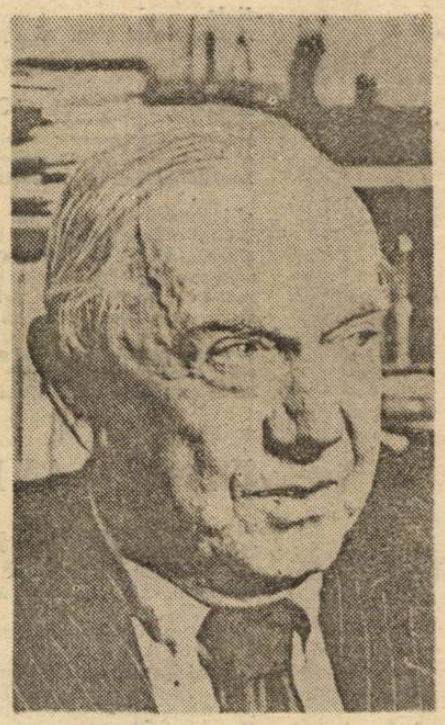

Cred că problema s-a ivit în clipa cînd l-am întrebat de mașina lui :

— E chiar a matale, mașina ?

— Firește că da !

— Ce marcă e ?

— „Morris Minor".

— E-o mașină bună ?

— Nu-i un „Rolls", dar în actuala situație e destul de bună !

— Mă înveți și pe mine s-o conduc ?

— Nu ! La vîrsta ta, nici nu-ți dă voie legea !

Apoi, către Liza :

— Apropo de lege, cred că există legi în materie de școlaritate, dar să mă bată Dumnezeu dacă știu ce anume prevăd ! Jim știe să scrie și să citească — ce altceva trebuie să știe un băiat ? Restul, te învață viața însăși. Oricum, există unele lucruri pe care le poate învăța de la mine mai bine decît de la oricare dascăl.

— Știința ?

— A, în ce privește știința, nu cunosc prea multe lucruri. Dar nu văd în Jim un posibil om de știință.

— Religia ?

— Asta-i treabă de femeie. Treaba ta, deci.

— Păi nici eu nu prea mă pricep la religie.

— Dă-i o Biblie și lasă-l s-o citească singur. Religia nu poate fi vîrîtă în capul unui băiat. O înveți din mers, sau n-o înveți deloc.

— Presupun că tu n-ai învățat-o niciodată.

În românește de Petre Solomon

Continuare în numărul viitor

bridge

De pe margine

Am discutat altădată despre avantajele pe care le comportă statul pe margine la a competiție sportivă (și nu numai), inclusiv la una de bridge. Deși regula celui ce stă pe margine, a „chibițului" e să tacă, există oarecari posibilități de eludare legală a ei, nu în sensul unei participări directe la joc (ceea ce constituie un delict și e sancționat cu îndepărtarea „chibițului") ci în sensul unei implicări subtile, aparent extranee, care însă penetrează dacă nu chiar în prezentul unei partide cel puțin în viitorul ei. Se știe că de pe margine lucrurile se văd mai bine, în primul rînd pentru că lipsește tensiunea specifică participantului la joc, tensiune care nu de puține ori lasă urme în capacitatea de concentrare, o diminuează sau o inhibă. În plus, de pe margine chiar dacă greșești în apreciere nu se întîmplă nimic, cel mult primești observații din partea altor „chibiți", în nici un caz nu influențezi jocul. Asta în cazul unui „chibiț" care nu ține să fie altceva decît un om de pe margine, un cunoscător al jocului care însă nu joacă. Numai că, spuneam mai devreme, există și o specie de „chibiți" care vor și, mai ales, știu să se implice de pe margine în joc, în așa fel încît nici să nu-și contrazică statutul de „chibiț" și nici să nu ofere combatanților prilej de reclamații la arbitru. Nu-i ușor să fii un astfel de „chibiț", rolul pretinde, pe lîngă o foarte bună cunoaștere a jocului, fler (psihologic), instinct (politic), intuiție (a evoluției partidei) și, nu în ultimul rînd, tupeu. Cu alte cuvinte a juca de pe margine e cu mult mai greu decît a juca pur și simplu, tocmai pentru că jocul de pe margine nu e niciodată nici pur și nici simplu. Cunosc un veritabil performer al acestui fel de joc, l-am urmărit în diverse situații, ba „implicîndu-se" în licitație, ba în faza jocului de levată, de fiecare dată fără să dea impresia că se amestecă în joc și de fiecare dată influențînd, totuși, jocul. Nu știam pentru ce să-l admir mai întîi : pentru exactitatea observațiilor pe care le făcea în discuțiile cu alți spectatori sau pentru abilitatea cu care reușea să inducă o idee sau alta de joc în teritoriul celor ce jucau. Spectatorii îl priveau ca pe un expert, ca p un clarvăzător chiar, iar jucătorii ca p un arbitru sui generis și ca pe un pa tener nevăzut dar sigur, ca o absen prezentă. Cei dintîi, aflați și ei pe ma gine ca și el, rămîneau mereu cu senz ția că omul are dreptate, ceilalți juc torii propriu-zișI, cu impresia că spur adevărul. Logica succesului acest „chibiț" e simplă : numai de pe marg ne adevărul și dreptatea coincid. Lume largă, în special nejucătoare de bridg în genere nejucătoare, iubește aceas coincidență. Jucătorii adevărați știu ir să că ea, coincidența adevărului dreptății, este de cele mai multe ori iluzie. De aici marele avantaj al ceh care stă pe margine. Poate să rîdă. A mai fi doar o mică întrebare: cui îi c mîna să stea pe margine și să rîdă?..

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 17 aprilie 1991. 16 (64)

Imago mundi

Speriat de femeia pe care
am intîlnit-o cînd eram în primejdie
de moarte lîngă trupul
pe care a trebuit să-l ocolesc

şi prin noaptea căruia nu puteam
discerne un mesaj clar
al lucrurilor o umbră vizibilă
nu tot timpul dar oricum

intuiţia coada de şopîrlă
pe care o lasă în urma lor
adică fiinţa adevărată
pe care nu numai că o numesc

dar vai sînt în stare să o iubesc
ca pe o soră şi mai mult
de parcă ar fi însăşi esenţa
acelor lucruri anodine întîlnite

de noi toţi pe căile albastre
pe unde am trecut şi nu ne vom
mai întoarce niciodată
acolo unde mergem cu un ciine

amuşinînd pe urmele lăsate într-o
fisură a timpului să ne grăbim
poate ne vom ajunge din urmă
pe noi înşine să ne muşcăm coada de şopîrlă

şi să strigăm iată omul
în această crăpătură a timpului
stau singur ca într-un cavou albastru
şi vă contemplu suferinţa

Dan Laurentiu

Ioan Grigorescu — ROMÂNUL A MINŢIT

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări expuse la SALONUL MUNICIPAL DE PRIMĂVARĂ
(fotografii de Mihai Cucu)

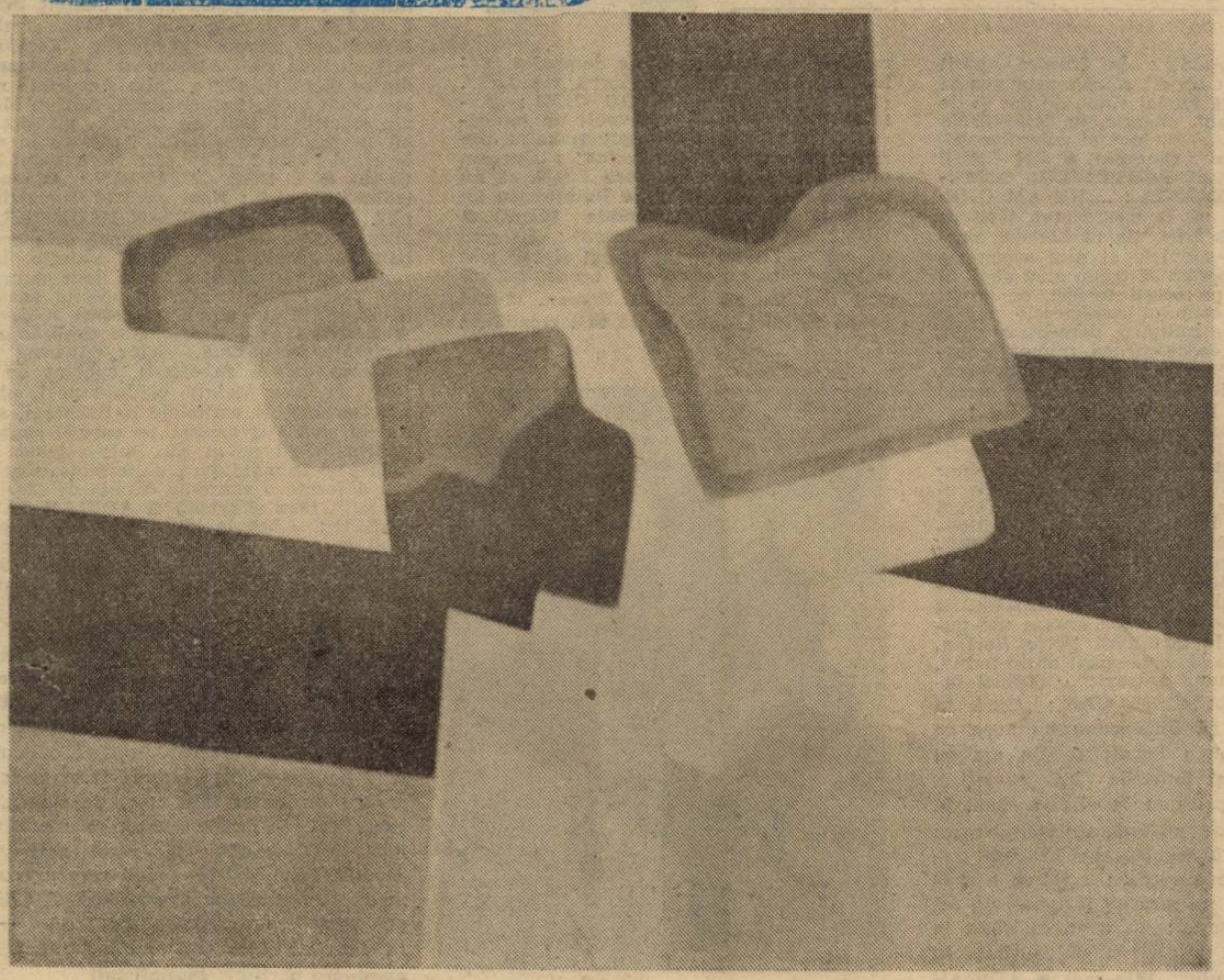

Amelia Gherasim — EURITMIE

Cine poate... scapă! Cine?

Deci aşa: tarifele operaţiunilor tipografice, manopera, cum s-ar zice, s-au majorat cu 40—50%. Asta dintr-un condei, făcîndu-ne să uităm majorările succesive din vara trecută pînă acum. Fără a socoti preţul enorm al unui kilogram de hîrtie, care echivalează aproape-aproape, cu cel al unui kilogram de carne de porc liberalizată. Mai că îţi vine să crezi că o carte sau un ziar nu se tipăresc pe hîrtia din cea mai proastă calitate ci direct pe bancnote invizibile. Ce să mai înţeleagă bietul om din lumea în care trăieşte cînd un ziar de şase pagini, plin de veşti proaste ajunge la preţul unei piini? Şi asta neînsemnînd că piinea în România, ţara în care guvernul consideră că a cîştigat pariul cu agricultura, ar avea un preţ derizoriu ci însemnînd că piinea este greu de găsit şi este scumpă pentru mai toate buzunarele! Majorarea tarifelor prestaţiilor tipografice ne nedumereşte şi mai mult în contextul în care poligrafiile sînt asaltate cu comenzi, cînd se lucrează practic 24 de ore din 24, la care se adaugă utilajele învechite, materialele de proastă calitate, cernelurile care mînjesc şi miros, toate acestea ducînd la o concluzie firească, logică, anume aceea că manopera tipografică nu este o operaţie rară ci ordinară, de proastă calitate şi care este mai mult decît răsplătită.

Comparaţi, vă rugăm, nu producţiile tipografice din Germania ori Italia cu producţiile noastre, ci pe cele din ţările vecine, din toate ţările „foste socialiste", inclusiv din Uniunea Sovietică şi veţi vedea că ne aflăm nu pe ultimul loc într-un clasament al calităţii ci hăt, departe, de penultimul loc.

Condiţiile sufocante, din punct de vedere economic, în care se vede silită să supravieţuiască presa literară, activitatea editorială, chiar presa social-politică ne obligă să afirmăm că în România de azi nici nu se poate vorbi de o politică a puterii de protecţie a culturii. Cu oarecare marjă de subiectivism putem spune că asistăm la măsuri de exterminare a culturii. Aberantele tarife, totala dezorganizare, dacă nu sabotare, a difuzării presei şi cărţilor din partea celor plătiţi regeşte (30% din costul publicaţiei sau cărţii) să-şi facă munca, criza continuă a aprovizionării cu hîrtie (aşa mizerabilă cum este ea), cu materiale (pigmenţi, cerneluri, zinc, plumb, film) starea de-a dreptul muzeală a majorităţii utilajelor de imprimerie etc., etc., ne poate duce cu gîndul că nu este vorba de o stare generală ci de o stare voită. Altfel nu putem da o explicaţie măsurii de prevedere prin care guvernul (!) a luat-o spre salvarea cotidianului AZI, organ al F.S.N., asigurîndu-i o dotă de peste o sută de milioane de lei. Probabil gluma noastră e mult mai serioasă, ziarul în cauză tipărindu-se cu adevărat direct pe bancnote şi aşa cumpărăm cu cinci lei noi, zece uzaţi.

Se vede că în presă şi edituri se aplică în avant-premieră regula capitalismului sălbatec — scapă cine poate! Cu un mic amendament, se citeşte invers — numai cine poate, scapă!— Cine?

Eugen Uricaru

pag. 16:

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Optimism, da!

Mi-aduc aminte, tot mai zilnic, ca să spun așa, de una din zicerile tipice ale trecutei „epoci de aur". Aia cu pesimistul („mai rău, nu se poate") și optimistul („ba se poate") prin care ne „făceam curaj" reciproc. (Nu mai e nevoie de explicații etnopsihice, le găsim pe toate în „Marea trăncăneală"). Accelerîndu-se toate în ultimul an, varianta optimistă o cam uitasem, concluzionînd, ba după mineriadă, ba după altele, că „gata ! atîta a fost". Acuma, sacul cu optimism pare a fi mai ceva decît turbinca lui Ivan, menit să ne umple, săptămînal, de nostalgia după răul — mai mic, oricum ! — de săptămîna trecută. De exemplu : față de sinistra comedie a dialogurilor lui Mircea Hamza cu Brucan și Bîrlădeanu, spumegosul Baltazar pare un copil înduioșător ; față de disprețul totalitar al lui Dan Martian, eforturile explicative ale lui Adrian Severin prind chip de angelo radios ; față de jubilația trepidantă a președintelui la întîlnirea kremlineză, jocul premierului cu microfoanele occidentale devine un spectacol demn de „Olympia". Și tot așa, după invazia produsă de Hamza-n ecran ajungi să cazi la nostalgie chiar și după rictusul de linx al Roșiianului. Vezi cum te aduc ei la înțelepciune ? Vedeți, copiii mosului, că tătucu' dispune de un inepuizabil rezervor de surprize ?! Se stăteau anul trecut două zile și două nopți la viza pentru pașaport ? Ei, acuma se stau patru zile. Luai carne, cu 60, după zece ore ? acum o iei cu o sută, după cinspe ore. Ai crezut vreodată că vei lua avionul, și nu trenul, spre Sibiu ? ei, acum, cînd diferența e de-o biată sută te faci domn și tu. Nu-i așa că-i mai rău cu leafa de cinci mii, decît cu aia de trei ? Nu-i mai rău să „scapi de griji", decît să stai cu ele pe cap ?! În definitiv, Lefter Popescu a înnebunit abia **după** ce a găsit cele două lozuri, și nu înainte. Căutarea turbată pare a fi de preferat găsirii decisive. Nu erai mai sigur pe tine, atunci cînd te plîngeai că n-ai o istorie a P.C.R. decît acum, după ce ai citit-o pe a lui Frunză ? Și nu se dormea mai liniștit atunci cînd se avea perspectiva pînă-n două mii a României spre comunism, decît azi, cînd nu se știe decît prognoze pe ziua de ieri ?

Ei, uite, tot din optimismul de mai sus, viu și zic : nu ! Aștept cu nerăbdare să văd ce poate să-mi pară **mai rău** decît gîlceava idiotizantă Brucan **versus** Bîrlădeanu, **via** Hamza. Pentru că altceva și-mai-și **trebuie** să apară. Deja aud că Popescu-Dumnezeu scrie poezii în închisoare. Poate vine și Iulian Vlad cu Memorii, să vezi atunci best-seller. N-ar fi extraordinar să avem, în D. Popescu, Soljenițînul nostru postrevoluționar ?!? Păi, față de statutul de martir al celor din Cepeex, cantitatea de lirică explozivă, care le-a fost cenzurată lui Păunescu și Sorescu devine un bagatel, nu ? Și stai să vezi, poate vei citi memoriile lui Dulea („Cum am apărat cultura română"). Sau : „Tamara Dobrin : un om pentru eternitate, la Gurile Dunării". Sau biografia lui Pleșiță, că, de fapt, ce ? n-a ajuns și Pacepa un martir ? Și nu ar fi **normal** ca partidul comunist să dea în judecată poporul român, pentru leznațiune, trădare și atac la persoană ? Cam la asta se va ajunge judecînd după ziua de azi. Și ai răbdare, că încă n-am ajuns să vorbim despre „Bulibașa X — guvernatorul Băncii Naționale". Și încă ne facem griji de „slaba dotare tehnico-materială" a poliției, ca și de drepturile omului în penitenciare, reclamînd construcția a încă douăspe închisori — „pe bună dreptate !" spui azi, dar să te vedem mai încolo ! Nu, hotărît, trebuie să ne înarmăm pînă-n dinți cu optimism. Calitate cu atît mai necesară, cu cît, la noi, totul e, de-a pururi abia la început...

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Îmi merit soarta

Uite așa. Ajungînd în singurătate să nu mai fac eu, cît unul (monadă) nici cît doi (diadă), ci cît trei la cîte mi se pun în cîrcă ! Eu fiind „ex-opozantul **de zonă**", „incompetentul" de peste noapte, „mitocanul la locul de muncă" „orbitul de convingerea că această Putere **(Iliescu și ai lui, trădătorii neamului !) luptă** la toate nivelurile să-i debarce din funcția de șefi pe opozanți", cum aflu că sunt categorisit în revista părăsită de orice credibilitate morală publicînd asemenea „amabilități colegiale" ! Ajungînd eu astfel să fac, vă dați seama, cît trei, un adevărat demon al răului postrevoluționar, după cum, de altfel, au cam ajuns toți foștii și actualii dizidenți : mulțumesc **prieteni,** pentru onoarea de a mă fi lăsat de căruță, în lumea mea, să fiu eu însumi, același... Singur, cît trei, demon, să pot sta liniștit : numărul trei fiind, totuși, începutul pluralității...

Va să zică. Amenințat nu atît de singurătate, cît de publicitate isterică, de un fariseism obscen, abia făcînd față atacurilor la persoană din ce în ce mai străvezii din partea „colegilor" de la redacția **Contrapunct,** mirat pe zi ce trece de angajarea lor în Noul Sistem, colegi cărora nu pot să le mai transmit („către legile **lumii,** către **plăsmuirile** lumii către **valori,** către **cosmologie** și către microcosmosul **omului" !**) decît că NU-I MAI CRED în tot ce întreprind, că îmi e rușine de noi, dînd cinstea pe rușine,

ei bine, exclus din rîndul „demnității" conformiste, **autovictimizat** „politic", vai, amenințat de-adevăratelea de simpatia „forțelor obscure" nu tocmai metafizice, vin aici, la această rubrică din **Luceafărul,** spășit, cu voia dumneavoastră și continui relatarea mea asupra „manifestației intelectualilor", unică în felul ei, din 1 martie 1991 la București, de solidaritate cu „oamenii de cultură" ce au avut, în epocile de tristă amintire și au de suferit și azi, vin aici cu musca pe căciulă....

Asumîndu-mi ca pe o revelație misterul **mitului** personal, vorba ceea, să fiu sigur că mitul în general nu se va degrada, nu se va întuneca și nu va deveni poveste sau legendă...

Ținînd să mai subliniez în cele ce mă privesc, sincer dezolat, că disprețuiesc de dinainte de 22 Decembrie 1989 aroganța-cu-moț scriitoricească nejustificată prin nimic, țifna colegială, lașitățile cotidiene și prostia cu „diplomă de calificare" care nu costă bani nici azi, din păcate, care nu costă decît nervi...

Punct : în speranța, plină de silă că, în definitiv în toate cîte ni se întîmplă atît de urît azi, mîine nu ni se va mai putea întîmpla, trăgînd învățăminte, la mijloc neputînd fi decît o dihonie a unor **dezacorduri...** gramaticale ale unor bieți oameni de hîrtie, fără suflet, care se scriu **singuri** în văzul tuturor...

Mai departe, la drum, așadar : însoțind miile de manifestanți ce scandau „Demisia" ! Demisia președintelui țării și a Guvernului său. Și „Regele Mihai" ! Să revină monarhia în țară : alternativă... Coloană în frunte cu pancarta : **Securiști, ne permiteți să gîndim ?**

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Spre o nouă frăție

Nu cu multă vreme în urmă, dl. Marin Sorescu și-a dat demisia din Uniunea Scriitorilor. Motivul a fost cearta cu redactorii de la revista **Ramuri,** subalternii domniei sale nu-l mai doreau director, iar dl. Marin Sorescu dorea pur și simplu să-i dea afară. Conducerea Uniunii s-a implicat în ceartă și prin Consiliul Uniunii și-a exprimat regretul pentru cele întîmplate, iar demisia din funcția de director nu i-a fost acceptată proaspătului laureat al premiului Herder.

Prin canale oculte s-a aflat că poetul își va retrage demisia numai dacă primește scuzele de rigoare. Optzeci și ceva de scriitori, prezenți la ședința respectivă, au votat în unanimitate, exprimîndu-și regretul și aducîndu-i nenumărate laude respectivului poet, după cum reiese și din comunicatul Consiliului Uniunii.

Am fost unul dintre cei care au pledat pentru „reparația" cerută și acum am toate motivele să îmi regret gestul. Nici pînă în ziua de azi poetul-academician nu a catadixit să își retragă demisia, ba mai mult, după o vizită la Palatul Cotroceni, numele lui Marin Sorescu apare din ce în ce mai des alături de numele unor foști și actuali lingăi.

O nouă societate numită **Frăția** a luat ființă și ea îi unește pe cei de mai sus cu scriitori de peste Prut. Scopurile acestei societăți sînt oculte, la fel ca și numele ei, altele oricum decît cele ale pașoptiștilor, care pregăteau și au făcut o revoluție. Sau poate, mai știi, și această „nouă frăție" pregătește ceva.

Faptul că Eugen Barbu este coleg de frăție cu Marin Sorescu ne sugerează multe din idealurile ce îi mînă. Cu sprijinul bardului de o tonă născut la Bîrca și a doi critici care au visat o societate de mîine și au eșuat în plin neocomunism, noua Frăție are toate șansele să-și impună idealurile revoluționare : transformarea țării într-un lagăr cu față umană, unde ei să-și poată împărți nestingheriți laurii unor opere mediocre. Îi felicit oricum pe poetul care, la vîrsta maturității depline (55 de ani), nu mai are încredere în opera lui și îi dă cu piciorul. E un semn de mare luciditate după ceva mai mult de 30 de ani de activitate cînd nu ți-a ieșit nimic și să ai curajul să devii altul, luînd totul de la început.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ILIE NEACȘU : „În fruntea oștirii trebuie instalat un alt român prin venele căruia să curgă numai sînge de dac și de roman, impozant, energic, în fața căruia să încremenească nu numai subordonații, dar și inamicul". **(Europa)** ● UN GRUP DE MEMBRI AI PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA : ....„NU AM GREȘIT" ; ....„știm că la conducerea țării se află poeți măscărici, țigani bărboși, corcituri româno-spaniole și alte asemenea arătări" ; ....„sperăm să trăim ziua cînd îi vom pedepsi pe acești farisei, pe acești trădători ai neamului românesc : silviu brucan, nicolae militaru, dumitru mazilu, p. m. băcanu, doina cornea, mircea dinescu, andrei pleșu, gelu voican-voiculescu, petre roman, ion iliescu". **(Totuși iubirea)** ● DUMITRU BALAEȚ (despre Ilie Verdeț) : „Cîte partide politice din această țară se pot mîndri azi cu un astfel de lider ?". **(Socialistul)** ● Colonel Inginer ION DEACONU (fostul șef al fostei Securități județene Dîmbovița) : „NOI AVEM ÎNCREDERE ÎN JUDECATA POPORULUI !". **(România Mare)** ● ION ILIESCU : ....„domnul Bîrlădeanu a greșit...". **(AZI)** ● ADIARN PĂUNESCU : „Intervenția domnului Alexandru Bîrlădeanu în Senat, împotriva unor excese ale guvernului și ale domnului Petre Roman, nu e nici dovada unui spirit antireformă, nici opoziția unui bolșevic"... **(Totuși iubirea)** ● SILVIU BRUCAN : „Cred, în primul rînd, că Bîrlădeanu nu avea ce căuta în fruntea Senatului. Un om cu mentalitatea și formația lui sovietică, care nu s-a priceput la altceva decît la economia de comandă de tip stalinist, nu avea ce căuta în fruntea unei instituții publice după Revoluție"... ; ....„tot ce a spus el a fost așa, un mișmaș încurcat, un fel de borș rusesc"... ; „El avea ce căuta în Academie tot atît cît avea ce căuta în fruntea Senatului". **(Zig-zag)** ● ADRIAN PĂUNESCU : „Acest sfert de om (adică Silviu Brucan, n.n.) a îndrăznit să numească luarea de poziție a domnului Bîrlădeanu, din Senat, o ciorbă rusească". **(Totuși iubirea)** ● PETRU CLEJ : „Astăzi, dl. Bîrlădeanu a devenit un indezirabil pentru partidul de guvernămînt, din rîndurile căruia a fost exclus". ; „Sperăm din tot sufletul ca senatorii F.S.N. să nu considere pe dl. **Gheorghe Dumitrașcu** un potențial lider...". **(România liberă)** ● DUMITRU IONEL (București) : „Să știți că am vorbit cu mulți colegi și toți sînt de părere că nu din cauza economiei vor să-l dea jos pe domnul Roman, ci din cauza invidiei. Cine poate să-l creadă pe domnul Bîrlădeanu cînd îl face pe domnul Roman dictator ?". **(AZI)** ● ION CRISTOIU : „Domnul Alexandru Bîrlădeanu a criticat guvernul nu de pe poziții neocomuniste, gorbacioviste, cum ne-am fi așteptat, ci mai rău, de pe poziții vădit staliniste". **(Expres magazin)** ● RADU G. ȚEPOSU : „Dl. Alexandru Bîrlădeanu nu numai că și-a pierdut demnitatea de parlamentar, pe care, în fapt, n-a prea avut-o niciodată, dar a rămas dator și logicii academice". **(Cuvîntul)** ● ALCIBIADE : ....„un denunț tipic **FASCIST,** prin care Alianța Civică și alți Robespierri impun Academiei Române să-l excludă pe **Alexandru Bîrlădeanu** dintre membrii săi" ; ....„din Academie nu ieși decît mort, (totuși Blaga, Adrian Maniu și alții și alții, au „ieșit"... vii, n.n.), nu te dau afară ciinii"... ; „Ce-au ei cu bătrînul ăsta ? Ce rău le-a făcut ?". **(R.M.)** ● TUDOR OCTAVIAN : **„O mare izbîndă tehnică** : Noul gard al Televiziunii". **(Flacăra)** ● ADRIAN PĂUNESCU : „Din păcate, încă, Televiziunea este ocupată de canalii ca Emanuel Valeriu. Încep să fiu de acord cu lupta unor oameni din Televiziune împotriva acestui asasin al libertății de opinie". **(Totuși iubirea)** ● RADU GÂRBACEA : „Cu ochii împăienjeniți de patimă, Victor pătrunse în pintecul care i se oferea, cuprins de o febră în care dorința, căldura apei, pielea fierbinte și catifelată a Barbarei, sexul ei strîmt și arzător pe care îl simțea cuprinzîndu-l pe al său, într-o teacă aprinsă și fremătătoare, se împleteau pentru a forma o simfonie demnă de sferele cerești". **(Sex și crimă)** ● ADRIAN PĂUNESCU : ....„hoț la hoț trage. Era imposibil ca mai Vechiul client penal al autorităților, Emanuel Valeriu, să nu-și dea drumul, în plină epocă de liberalizare, la nivelul său cel mai înalt" ; „Nu miră faptul că s-a întîlnit Mendella cu el. Ei se caută de mii de ani, încă din strămoși. Tiparele lor genetice au plecat unul către altul prin canalele pămîntului". **(Totuși iubirea)** ● „Domnișor 20, plin de comori nebănuite, frumos, senzual, cult, mă vînd pentru jocuri erotice simple sau pentru un suflet bun, unei doamne singure. Tel. 90/47 15 38". **(Sex și crimă)** ● ION GHEORGHE : „Catargul nostru a căzut trăznit, / Dar codrii cresc un alt molid — // Ordinea neo-capitalistă / Și-a pus peste opera noastră milul fetid — / Pe cît am fost, pe-atît există, / Există **un** asemenea partid !" **(Socialistul)**

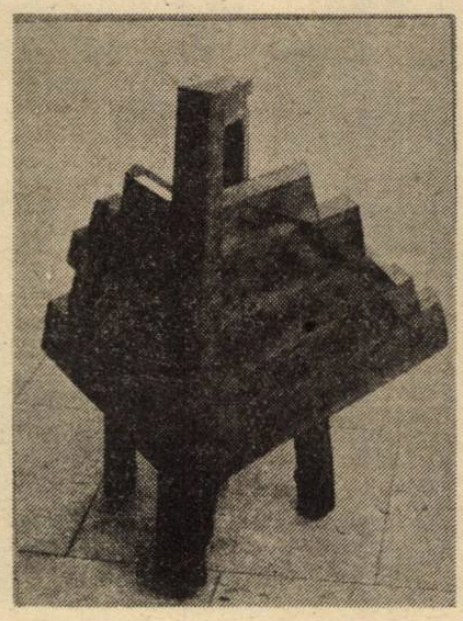

Marian Bitlan — CETATE

Petre Stoica

Triumful mai răului

În ultimul deceniu de guvernare ceaușistă ne-am pregătit psihologic pentru toate calamitățile, sintagma pronunțată cu haz neputincios și masochist fiind **se poate și mai rău.** Dar cine și-ar fi putut imagina că acest **mai rău,** triumf sadic al comparativului de superioritate, urma să se înstăpînească, lăbărțat și insolent, după moartea Odiosului?...

După ce greu depistabilă metodă (al)-chimică a fost otrăvit sufletul acestui popor ?... Cum progresia geometrică a Răului face aici ravagii dinaintea cărora rațiunea se cutremură, neputincioasă și inutilă ?

Cum poate supraviețui moral un neam ai cărui profitori au devenit hoți, ai cărui hoți au devenit tîlhari de patrimoniu, ai cărui delatori s-au transformat în criminali ?

Cum pot supraviețui cei umili și curați, cînd săracul e acum mai sărac, nedreptățitul e pe deasupra batjocorit iar cel cinstit împroșcat cu flegma calomniei ?

De unde această poftă oarbă, mișeleșt turbată, de a calomnia, de a macula tabù-uri, de a arăta, provocator și impudic, urîciuni pe care legile urbanității și ale stăvechii rușini omenești le țineau tăinuite luminii și văzului ? Cine ne-a otrăvit, cine ne-a blestemat ? Prin ce subterane ale dezastrului orbecăie acum poporul acesta, care de-a lungul istoriei a păcătuit prin prea multă modestie, umilință, cuviincioasă rușine și frică de Dumnezeu ?

Ce nebunie, ce morb scelerat a îndemnat români să omoare români în lumina necruțătoare a soarelui, cînd pînă și tîlharii își tăinuiau crima la apus de soare ?...

Cum în ultimul an condiția supraviețuirii românești au devenit bișnița, sperjurul, prostituția și escrocheria ? Cine este demonul exterminator al fibrei noastre morale ? De ce zilnic la noi Cain îl omoară pe Abel, de vreme ce istoria românilor nu-i nici paricidă, nici fratricidă, ci clădită pe respectul de Tată și iubirea de Frate ?...

Cine a mai scris pe pămîntul românesc o pagină din istoria universală a Infamiei ?

Orice destin uman și orice popor cunosc o zi a implacabilei Judecăți. Atunci cei vinovați, VOR RĂSPUNDE.

Smaranda Cosmin

Vasilica Chifu — MATERIE ȘI TIMP

Profesiune de necredință

Am crezut...

Am zis : „Doamne, în sfîrșit !" Dumnezeu s-a aplecat către mine, dar n-a zis nimic, căci știa că cea mai mică vorbuliță a lui ar fi putut să mă omoare. În schimb, mi-a zîmbit. Acum știu ce-a vrut să însemne asta. Dracul nu există. Dracul e tot Dumnezeu, însă atunci cînd zîmbește.

Am crezut că a avut loc o mișcare populară, care a alungat comunismul. Am crezut că e firesc, ca după o revoluție, să se petreacă, mai devreme sau mai tîrziu, și o restaurație. Mi-am dat, însă, seama că la noi s-a petrecut o premieră istorică : restaurația a luat-o înaintea revoluției...

Am crezut că la 12 ianuarie trecut a fost o lovitură de stat. Că la 18 februarie a fost o lovitură de stat. Că la 13 iunie a fost o lovitură de stat. Abia mai tîrziu m-am dumirit, cînd statul a început, la rîndul lui, să lovească.

Am crezut că s-a declanșat reforma. Precum bine știm, reforma a fost susținută de protestanți, care nici n-au fost atît de mulți la început. Numai că la noi protestanții sînt cam mulți și sînt cu toții împotriva reformei.

Am crezut că au fost teroriști. Că au fost agenturi străine. Că au fost legionari. Diversioniști. Iredentiști. Aș fi crezut și dacă mi s-ar fi spus că sînt urmașii rebelilor lui Hâncu, cel de pe vremea vodăi Duca. Atît doar că s-a dovedit că mișcările de tip legionar sînt tot atît de legionare pe cît lînă există în puloverele tip lînă și pe cît bumbac se găsește în ciorapii tip bumbac.

Am crezut în liberalizarea prețurilor. M-am bucurat și eu de bucuria guvernului. Pe urmă, abia, am înțeles că vine vremea cînd o să începem a avea milioane, fără a fi milionari.

Am crezut că această Convenție a Frontului Salvării Naționale va aduce o schimbare. Dar, ca și celelalte cu care ne-am obișnuit, această Convenție a fost cît se poate de convențională.

Am crezut că o să scăpăm de dictatură. În schimb, dacă lucrurile merg tot așa, în curînd dictatura o să scape de noi...

Nu mai cred ! Cu arătătorul în chip de trăgaci îi caut pe noii propovăduitori, pentru a-i atinge și pentru a putea, astfel, să-mi recapăt credința. Sînt oprit, însă, de tot felul de chipuri încruntate, înveșmîntate în uniforme de culoarea desișurilor umbroase, care îmi proptesc, cu vorbe aspre, flinta în piept. Mîntuitorii de azi nu se mai lasă, spre deosebire de cei de altădată, împunși cu degetul. Iar noi, iată, vom rămîne de-a pururi, necredincioși...

Varujan Vosganian

minimax

Meditînd, cît încă mai e liniște și pace

În pofida zîmbetelor încrezător-liniștitoare pe care principalii lideri ai actualei Puteri le afișează ori de cîte ori se află în fața camerelor TV (dl. prim-ministru mai des și, mai pe îndelete), cu greu poate fi ocolită ipoteza că acum, în România, **relațiile politice au ajuns într-o fază cînd probabilitatea continuității scade vertiginos pe zi ce trece.** Asta chiar dacă atît la Vest, cît și, poate, mai ales la Est, linia politică generală a guvernului Roman este sancționată pozitiv în cancelariile diplomatice. Pactul tacit încheiat la 20 mai '90 între F.S.N. și electorat (voi ne votați, noi o să vă asigurăm un trai mai confortabil) nu mai funcționează decît parțial. În orice caz, numărul celor (pentru a evita destabilizatorul **revoltați,** să spunem) **deziluzionați** s-a apropiat de un nivel critic. Dacă nu l-a și depășit. Deoarece însă I.R.S.O.P. nu s-a mai încumetat să întreprindă ori să publice rezultatele vreunui sondaj politic, formularea unor aprecieri cantitative este riscată (...)

Îndrăznind a da la iveală ceva din „bucătăria internă", cele de mai sus au fost scrise în dimineața zilei de 9 aprilie sub titlul „Liniștea dinaintea furtunilor de primăvară", bineînțeles, gîndindu-ne și la apropiata acțiune a Alianței Civice. În continuare, ipoteza avansată era susținută îndeosebi prin : a) peripețiile de la nivelul central al Puterii — mai cu seamă consecințele Convenției Naționale a F.S.N. ; b) atitudinea sindicatelor față de politica economică a guvernului ; și c) veștile care parvin din mediul rural și nu doar într-o anumită parte a presei, ci chiar oferite de TVR așa ca, bunăoară, pe parcursul interviului d-lui Roman în Duminica Sfintei Învieri a Domnului. Cam asta voiam a spune marți, 9 aprilie, dimineața.

Și am greșit. Căci, iată, s-a confirmat din nou faptul că orice comentariu politic făcut marți dimineața trebuie corectat în urma „Actualităților" de seară, ba poate chiar și noaptea tîrziu după „TV Jana" !

În ultimă instanță, **politograma** (ni se îmbogățește văzînd cu ochii limbajul tehnocratic !) I.R.S.O.P. a confirmat multe din cîte erau de bănuit și înainte, singura eventuală nedumerire putînd fi aceea referitoare la rațiunile publicării ei. Refuzînd a ceda diavolului suspiciunii, vom crede însă în bune intenții democratice, că adică nu s-a voit pregătirea societății pentru o eventuală mutație politică și nici să se demonstreze popularitatea celor doi lideri, ci pur și simplu am fost informați despre structura preferințelor politice ale electoratului. Printre altele, am aflat astfel că : 1) F.S.N. mai întrunește doar 31% din adeziunile electoratului, un procent identic înregistrînd și opiniile favorabile Alianței Civice ; 2) politica economică a guvernului nu se bucură de un sprijin majoritar — pentru 26% ea înseamnă chiar un dezastru —, căci deși aprecierea pozitivă globală depășește 50%, ideea unui alt guvern, multipartid, este acceptată în proporție de 49%, față de numai 25% optînd pentru un nou guvern tot F.S.N. Poate evitînd a sugera noi idei destabilizatoare, I.R.S.O.P nu a întrebat nimic despre **eventualitatea unor alegeri anticipate** chiar dacă activitatea Parlamentului este, s-a dovedit, apreciată preponderent (56%) negativ. Așadar, luînd în considerare că 61% din cei chestionați au respins oportunitatea **demisiei guvernului,** s-ar putea conchide că ipoteza pe care o avansam inițial nu corespunde realității. Există însă printre rezultatele sondajului două semnale de criză politică, dacă nu încă explozivă, totuși foarte probabilă. În primul rînd, nu poate fi neglijat **interesul scăzut pentru fenomenul politic.** Pentru că dacă într-o societate „așezată" este cumva în firea lucrurilor ca lumea să nu se intereseze prea mult de politichie, acum și aici, nu este normal. Or, politograma I.R.S.O.P. ne spune că 62% din populația adultă (structurarea opiniilor după sex și categorie socio-profesională ar fi fost binevenită) este interesată de fenomenul politic **puțin** (45%), ori chiar **deloc** (17%). Pe de altă parte, „Vatra Românească" întrunește adeziunea a mai mult din jumătatea electoratului, 56%. Iar dacă alăturăm acest indice celuilalt, este tocmai pentru că, pe fondul dezinteresului față de politic (un dezinteres al cărui nume real s-ar putea să fie **lehamite**), soluția de salvare națională (sic) propusă de propaganda V.R. este încă mai demnă de preocupare. „Ceea ce ne lipsește nouă românilor, este voința de-a asculta, voința de-a înțelege că unora le-a trecut vremea. A trecut vremea stîngismului și vremea anarhismului de dreapta și de stînga. **Ce bine ne-ar prinde — azi — un centru dreapta bine organizat.** Am, totuși, certitudinea că îl vom constitui. Și vreau să cred că el va fi constructiv, **puternic și că va scoate, el și noi din marasm și abulie aceste mase dezorientate."** (subl. ns.). Sau, pe o aceeași pagină de ziar : „Cine să se opună sovietizării României ?" (Și într-adevăr, cine ar putea garanta că istoria este ireversibilă în această privință ? !) Întrebare al cărei răspuns V.R. este : mișcările de orientare națională românești „alături de un aparat informativ loial poporului și patriei", dar alt aparat (care oare ? !) decît S.R.I., căci „în conducerea S.R.I. au fost implantate persoane «școlite» de «prăvălia» moscovită..." * La care bietul om ce să zică ? Ce să zică cîtă vreme cele întîmplate în decembrie '89 rămîn învăluite în mister și cît — oare nu pe bună dreptate ? ! — Alexandru Arșinel asociază „troleibuze" cu „aerobuze" sugerînd, dacă nu chiar afaceri necurate (așa cum liderul sindicatului docherilor din Constanța acuză deschis guvernul), oricum, o guvernare nechiverniștită ? Va fi ceea ce se numește **înțelepciunea poporului** pavăza împotriva actualizării consecințelor foarte posibile ? Greu de răspuns !

După aflarea conținutului politogramei care, la urma urmelor, stă poate sub semnul efemerului, ne-a fost însă dat a-i vedea și a-i auzi, într-o aceeași seară a Sfintelor Paști, pe doi dintre cei ce, cu jumătate de secol în urmă, au fost nemijlocit implicați (dar fiecare altfel !) în tragedia României : dl. Alexandru Bîrlădeanu și dl. Petre Țuțea. Cumplită asociere ! Dar poate că și una dintre cele mai cutremurător-convingătoare dovezi că tragedia României persistă. Căci ce altceva decît o tragedie națională este dacă, acum, dl. Bîrlădeanu încă își poate chema în sprijinu-i mari personalități ale culturii și științei, toate înfrînte moral în '55 cînd l-au ales — cu vot secret și în unanimitate ! — academician, în timp ce înțeleptul Petre Țuțea care, atunci în '55, pătimea, se stinge în tristețe, într-un azil, știut și prețuit doar de o mînă de oameni ? !

9/10 aprilie 1991

Șerban Lanescu

* A se citi spre luare aminte **Țara noastră,** periodic al Uniunii VATRA ROMÂNEASCĂ — filiala București nr. 1(4) 1991.

cronica ediţiilor

Corespondenţa lui Bălcescu

Pentru cine vrea să afle ce înseamnă a pregăti în vederea editării scrierile unui autor din trecut, ce înseamnă a fi „editor“ cu alte cuvinte, o scurtă recapitulare a activităţii profesorului G. Zane pentru publicarea operei lui Bălcescu este mai instructivă şi mai elocventă decît orice consideraţii teoretice. Primele sale contribuţii legate de numele marelui nostru istoric sînt din 1927, cînd viitorul academician avea doar treizeci de ani : două articole din **Viaţa românească,** dintre care cel despre **Marx şi Bălcescu** scris la îndemnul direct al lui Ibrăileanu. În 1939 el publica primul său text inedit din manuscrisele rămase de la Bălcescu (un memoriu din 1848), iar în anul următor dădea la iveală primul volum, în două părţi, din **Opera** acestuia, editată sub auspiciile Fundaţiilor regale, în celebra serie de clasici unde apăruseră şi operele lui Haşdeu sub îngrijirea lui Mircea Eliade, Heliade Rădulescu (editat de D. Popovici), Macedonski (editat de Tudor Vianu) etc. Activitatea de cercetare şi valorificare a fondului documentar rămas de la Bălcescu continuă în tot acest timp şi ea se reflectă atît în alte publicaţii de inedite (ale lui Bălcescu sau referitoare la el, cum sînt scrisorile inedite ale lui Ion Ghica, Şt. Golescu ş. a.), cît şi în studii de interpretare a datelor astfel puse în circulaţie, dar al doilea volum de opere, aflate în pragul apariţiei în 1948, este oprit din cauza schimbărilor care afectează întreaga noastră viaţă politică şi culturală în acea perioadă dramatică. Suspendată, sub imperiul constrîngerilor care impun în schimb publicarea unei ediţii expurgate şi aranjate în 1953, sub girul noii Academii, ediţia profesorului Zane va putea fi reluată abia în 1964, într-o scurtă perioadă de relativ dezgheţ ideologic. În acest an a fost publicat ultimul volum, al patrulea, al noii serii de opere, cuprinzînd corespondenţa lui Bălcescu, documentele privitoare la hotărîrea de a se aduce în ţară rămăşiţele sale pămînteşti şi de a i se edita opera (hotărîre, luată încă din timpul lui Cuza), precum şi materialele auxiliare între care de cea mai mare importanţă este studiul privind metodele de cifrare a scrisorilor sale cu conţinut secret (realizat, ca şi alte secţiuni ale ediţiei, împreună cu Elena G. Zane). Primirea extrem de călduroasă de care s-a bucurat această apariţie şi marea autoritate ştiinţifică a editorului n-au avut însă darul de a înlătura piedicile artificiale din calea continuării seriei, astfel încît volumul I, cuprinzînd textele lui Bălcescu din prima perioadă a activităţii sale (1844—1847) şi atît de necesarul studiu introductiv, n-a văzut lumina tiparului decît peste zece ani, în 1974. În 1975, G. Zane strînge într-un tom masiv propriile sale contribuţii referitoare la viaţa şi opera lui Bălcescu (**N. Bălcescu. Opera, omul, epoca,** la Ed. Eminescu, reeditat un an mai tîrziu), iar în mai 1978 el moare fără a-şi fi putut vedea încheiată ediţia căreia i se consacrase în ultimii patruzeci de ani ai vieţii. Volumele II şi III ale seriei apar postum, în 1982 şi 1986, sub îngrijirea unor devotaţi continuatori : patruzeci de ani n-au fost suficienţi pentru a duce la bun sfîrşit editarea operei unui istoric din secolul trecut, căruia i-au ajuns doar vreo cincisprezece ani — şi ce ani ! — pentru a o scrie... Nu se poate spune că munca editorului este o întreprindere lesnicioasă şi nici că satisfacţiile — măcar cele morale — îi încununează cu uşurinţă strădania!

La douăzeci şi şapte de ani de la apariţia volumului IV, cuprinzînd corespondenţa lui Bălcescu, Editura Academiei şi îngrijitoarea volumului III al seriei, Daniela Poenaru, consideră că este necesară reluarea sa pentru a-l completa cu textele apărute între timp şi cu cele lăsate la o parte de editor din cauza caracterului lor prea personal ; sugerasem acelaşi lucru în cronica noastră la apariţia volumului III şi ne pare bine că opiniile noastre au coincis. Recent apărută *, această reeditare a volumului IV aduce într-adevăr un plus de cincisprezece documente şi scrisori faţă de textul ediţiei din 1964, ridicînd astfel la 196 numărul total al scrisorilor, adreselor şi memoriilor lui Bălcescu cunoscute astăzi, emise între iunie 1838 şi noiembrie 1852, cu cîteva zile înaintea sfîrşitului său dramatic la Palermo, în exil. Ce importanţă au aceste scrisori în general şi ce importanţă au ele în special pentru lămurirea unor puncte obscure sau controversabile din activitatea şi chiar din opera lui Bălcescu — căci el reia uneori aici, sintetizîndu-le, chestiuni tratate pe larg în scrierile sale — o arată, cu o competenţă lesne de înţeles, studiul introductiv al volumului, reluat de altfel şi în cartea din 1975. Ce lipseşte însă din acest studiu şi lipseşte în general din cercetările, relativ numeroase, asupra operei lui Bălcescu, este o apreciere a interesului literar pe care îl prezintă aceste scrisori.

Această carenţă nu este de fapt întîmplătoare, căci chiar corespondenţii lui Bălcescu îi reproşează uscăciunea şi scurtimea epistolelor sale, frapante probabil într-o vreme de înflorire a genului. Bălcescu însuşi îi răspundea lui Ion Ghica la 6 noiembrie 1850 : „Te plîngi că scrisorile mele sînt fără savoare...“ Este adevărat că istoricul se află mai totdeauna sub presiunea timpului, că îi lipseşte răgazul şi uneori detaşarea necesară pentru a putea zăbovi asupra elementelor pitoreşti, dramatice sau doar amuzante, care transformă atîtea dintre scrisorile timpului în mici schiţe de caracter, dar elementul personal, amprenta stilistică a scriitorului şi mai ales a gînditorului nu sînt absente din aceste misive. Tensiunea ideilor concentrate în puţine rînduri precipită ritmul şi adîncimea perspectivelor dă adeseori frazei sale amploarea caracteristică prozei sale intelectuale. Fervoarea care străbate proza istorică este prezentă şi aici şi concentrarea de care aminteam duce deseori la fraze sentenţioase, îmbinînd fericit patetismul sentimentelor cu eleganţa şi precizia expresiei ; multe dintre acestea au intrat de altfel în bagajul uzual de citate : „Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către ţara noastră. România va fi iubita noastră“, sau „prefer mai mult a trăi o viaţă tîlhărească în Carpaţii noştri, decît a peri sau a trăi ticăloşeşte în ţări streine“, sau (popularitatea) „e rezultatul a faptelor mari şi adevărat folositoare. O asemenea popularitate o dobîndeşte omul tîrziu, mai adesea tocmai după moartea lui, dar atunci ea trăieşte cît lumea“ etc.

În general se pot identifica în scrisorile lui Bălcescu cîteva dintre procedeele puse în valoare încă de Tudor Vianu pentru proza lui, toate derivînd din caracterul oratoric, pledant şi persuasiv, al discursului : fraza retorică interogativă („Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare şi neperitoriu ?“), seriile cumulative („...fără bani deloc, fără chef, fără sănătate şi fără cărţi ca să citesc sau să lucrez“), injoncţiunea, îndemnul („Pune această sfîntă imagine înaintea frate-meu...“) ş.a. Dar scrisorile, spre deosebire de proza istorică, ne pun şi în faţa unui nou registru stilistic, de tip intim-conversativ, care cuprinde exclamaţii afectuos vulgare („Hola ! Hei ! Basilică ! Ce dracu te-ai făcut ?“), expresii familiare cu valoare stilistică în contextul sobru al scrisorii („vom da politica dracului şi ne vom întoarce cu mulţumire, eu la ocupaţiile mele istorice, tu la cele de filosofie morală“, Rosetti este „bătut cu leuca“, N. Golescu este „un fleac, cum zice românul“, „mi s-a acrit de politică“) sau imagini groteşti născute dintr-o viziune ironică asupra lumii înconjurătoare : „aşteptăm... să ne sosească o carghezoană (încărcătură — n.n.) de compatrioţi flămînzi de tot... cu nădejde că vor găsi mese întinse şi palaturi de locuit“. Nu lipseşte din aceste scrisori, în special din cele către Luxiţa Florescu, nici registrul patetic, cu inevitabila amplificare romantică a gestului şi clişeele literare : „un fer îmi străpunse inima“, „Parisul mi se pare pustiu“, „Ce folos că sînt sănătos cînd moralicește sufer şi nu poci să am viaţă“ (după care urmează un postscriptum : „Am dat la cocoana Frosa banii ce îmi trimiseşi...“) ş.a. Fără să aducă lucruri spectaculoase, corespondenţa lui Bălcescu rotunjeşte totuşi imaginea noastră despre scriitor şi nu poate fi ignorată într-un studiu al stilului şi în general al artei sale.

Consemnînd importanţa ediţiei şi meritele celor care au contribuit la realizarea ei, nu putem să nu remarcăm numeroasele greşeli de tipar, dintre care unele alterează textul.

Mircea Anghelescu

*) N. Bălcescu, **Opere,** vol. IV (Corespondenţa), ediţie critică de G. Zane şi Elena G. Zane, ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Ed. Academiei, 1990, 535 p.

povestea vorbei

Mica publicitate

Verbele „a vinde“ şi „a cumpăra“ au fost intens folosite în textele de propagandă care (activînd probabil o mentalitate arhaică) puneau în valoare conotaţiile lor negative ; de cîte ori obiectul acţiunilor pe care **ele** le denumesc nu e un **obiect,** o marfă propriu-zisă — ci o persoană, o grupare, o abstracţie..., valorile negative apar aproape automat : a-şi vinde prietenii, sufletul sau ideile ; a cumpăra conştiinţe, tăcerea cuiva etc. În momentul de faţă, însă, mult mai pitoreşti decît lozincile gen „nu ne vindem ţara“ sînt anunţurile de mică publicitate ; cum ne obişnuim prea repede cu orice ciudăţenie, o examinare mai atentă a enunţurilor în cauză e necesară : ele — foarte numeroase, de altfel — propun ca obiect al verbelor **a vinde** şi **a cumpăra** fie banii (nu „schimb“, ci „cumpăr dolari şi mărci“, „cumpăr valută“ — ba chiar, mai explicit, „cumpăr dolari şi mărci la preţul cursului negru al zilei“), fie poziţiile avantajoase într-o bine înregistrată coadă : „Cumpăr **depunere** C.E.C....“ ; „Cumpăr **înscriere** Dacia...“ ; „Cedez **număr mic** I.C.V.L....“. Un alt obiect de vînzare/cumpărare sau de schimb e „înlesnirea“ („înlesnire cumpărare apartament“, „înlesnirea obţinerii a două camere“) ; într-o formulare dubioasă (probabil pentru că adjectivul **rezolvabil** e folosit, impropriu, cu sens activ, nu pasiv — deci pentru „acela care poate rezolva“) — „ofer recompensă pentru recomandare rezolvabilă“ („Bursa“, 15, 1991, 12) — e prezentat un alt potenţial „obiect“ de vînzare ; numai că aici acţiunea e desemnată printr-o mai elegantă perifrază (a „oferi recompensă“). E evident că nu obiceiurile evocate de enunţurile de mai sus sînt inedite — ci „normalizarea“ lor, atestată de prezenţa în formulele fixe ale anunţului publicitar.

Observăsem, mai de mult, că unul dintre cuvintele insistent folosite în micile anunţuri, **deosebit,** îşi modifica sensul într-un mod spectaculos, devenind, pe de o parte, un **passe-partout** vag valorizant (clişeu utilizat, paralel, şi de limbajul politic „de o deosebită valoare teoretică şi practică“) ; pe de alta — specializîndu-se, indicînd, mai mult sau mai puţin conspirativ, **anumite** particularităţi ale mărfurilor în discuţie. În această a doua direcţie, lucrurile au evoluat şi s-au precizat rapid ; în paginile ziarelor, foarte frecventele indicaţii de tip „plata deosebită“, „preţ deosebit“ — ambigue sau chiar cu totul lipsite de sens pentru un neiniţiat în codul particular al anunţurilor — apar, ca eufemisme dictate de o excesivă prudenţă, alături de echivalentele lor directe, explicite : „plata în valută“. Mi-a fost însă dat să întîlnesc, de curînd, un caz cu totul neobişnuit de utilizare a cuvîntului (limitele acceptabilităţii sînt mereu forţate), în scurtul anunţ : „Familie deosebită înfiază copil din familie de români“ („România liberă“, 373, 1991, 7). Precizarea etnică din final ar părea să implice o opoziţie şi să indice faptul că aici „deosebit“ înseamnă „străin“ — poate printr-un paralelism cu „plata deosebită“ ! Nu e sigur ; ar fi amuzant. Oricum, în orice interpretare (chiar în cea a referirii la o superioritate socială sau intelectuală), „familie deosebită“ e o formulă aberantă.

În aproximativ aceeaşi sferă se plasează şi adjectivul **internaţional,** într-un anunţ repetat, în forme variabile : „Cumpăr (...) pictori internaţionali deosebiţi. Aştept provincia, ofertă deosebită.“ („România liberă“, 372, 1991, 6) ; „tablouri deosebite, internaţionale“ (ib. 371, 7). Pictorii căutaţi vor fi fiind probabil, „de reputaţie mondială“ sau poate, pur şi simplu, „străini“ — nu însă „internaţionali“, adjectivul aplicîndu-se (structura lexicală îi e transparentă) relaţiilor stăbilite **între** naţiuni, state. S-ar putea să fie vorba aici de o influenţă a limbajului sportiv, în care „internaţionalii“ sînt membrii echipei naţionale, participanţi deci la competiţii între naţiuni şi, evident, posesori ai unor calităţi care îi recomandă pentru astfel de competiţii. Emblema „internaţional“ ar fi deci, şi în cazul pictorilor, un certificat „de performanţă“ ; în fapt, această utilizare e (ca şi unele asemănătoare, ale adjectivului „european“) un abuz.

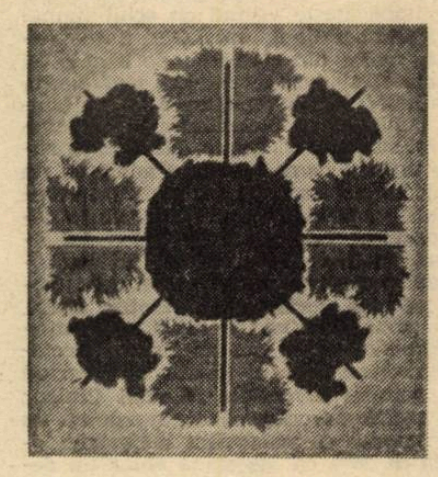

Constantin Apostol — OFRANDA SOARELUI

Altminteri, frunzăritul paginilor cu anunţuri prilejuieşte o serie de observaţii mai mult sau mai puţin lingvistice. Mai puţin — pentru că, de exemplu, frecvenţa destul de mare a adjectivului nehotărît **orice** nu e semnificativă la nivelul limbii ci, indicînd maxima disponibilitate, la acela al stărilor şi mentalităţilor. Şi aici, e nevoie de o reeducare a percepţiei normalului pentru a nu trece prea uşor peste formulări de genul : „Tînăr 34 ani, prestez **orice** activitate cu plată“ („Magazin de mică publicitate“, 36, 1991, 2) ; „caut asociat **orice** domeniu“ („Anunţul telefonic“, 1, 1991, 8) ; „caut contract muncă **orice** ţară, mă pricep la **orice,** oferte serioase“ („Anunţ“, 13, 1991, 3) ; cînd **orice** devine o emblemă, un semn relativ independent de context, corectitudinea construcţiei sale gramaticale e neglijată : „persoană serioasă fac menaj orice“ („România liberă“, 355, 1991, 6).

Observaţii de natură mai restrînsă lingvistică se pot face în legătură cu apariţia unor compuse de formă şi lungime nespecifice limbii române **(autostereoradiocasetofon),** cu fenomenele de elipsă, cu extinderea construcţiilor prepoziţionale care tind să înlocuiască dativul („ofer la cetăţeni“), cu nefirescul unor traduceri („o bună posibilitate“), dar mai ales cu oscilaţiile, adesea hazlii, între impersonalizare şi formulele la persoana I sau a II-a. Acestea din urmă, absente din „limbajul de lemn“ al micii publicităţi a deceniilor din urmă (desigur, cu excepţia anunţurilor de decese şi a mulţumirilor şi felicitărilor) au un aer mai curînd naiv, preluînd formule de reclamă sau un limbaj pretenţios („Întocmiţi o lucrare de an sau diplomă ? Scrieţi carte domeniu tehnic ?“, („Anunţ“, 13, 1991, 3 ; „Efectuez tricotare, croşetare macrameuri...“ ib.). Domeniul, desigur minor şi nu foarte spectaculos, nu e de neglijat : numărul cititorilor (şi autorilor) lui mi se pare a fi în continuă creştere.

Rodica Zafiu

Sertarul şi tipăriturile

Apariţia primelor romane autobiografice „de sertar“ în România marchează o veritabilă **fractură** în genul literar în chestiune. Şi aceasta, din motive nu prea greu de înţeles. Cenzura, pe cît de atotstăpînitoare, pe atît de inflexibilă — cu o pondere, altfel spus, uriaşă, pe plan calitativ ca şi cantitativ — oprea net, încă din faşă, orice aluzie, cît de mică şi de neînsemnată, darmite vreo „mărturie“ mai importantă referitoare la un eventual „episod neplăcut“, datorat rigorilor şi abuzurilor sistemului dictatorial. Chiar dacă existau, asemenea „fragmente“ autobiografice nu aveau voie să fie pomenite ; ori, dacă autorul îndrăznea totuşi să o facă, abaterea era prompt sancţionată prin eliminarea „tranşei“ nedorite. Patul procustian al cenzurii nu se limita la forfecarea unor asemenea amintiri ; criteriile sale fiind cu mult mai diversificate (şi de o iraţionalitate ce friza demenţa !), nu puţine din seria volumelor autobiografice publicate la noi au suferit amputările de rigoare ; personal, nu cunosc decît două cazuri şi încă suficient de vag (în sensul că n-aş putea preciza natura — ori conţinutul — tăieturilor operate) : cel al **După-amiezii de simbătă,** al lui Valeriu Cristea şi pe acela al **Clopotului scufundat,** al lui Livius Ciocârlie (conform propriei mărturisiri, făcute la un moment dat în cursul **jurnalului** publicat, în foileton, după Decembrie 1989, în revista „Orizont“).

În asemenea condiţii nu este de mirare că literatura de sorginte autobiografică ce a erupt, în 1990, din sertare, prezintă o serie de caracteristici ce o distanţează brutal de producţiile, de aceeaşi factură, apărute **pînă** în 1990. O violenţă, adeseori naturalistă, a limbajului şi a conţinutului, o cruzime a descrierilor ori a exprimărilor colorează evident scrierile acestea, indiferent că se pot numi „romane de închisoare“ (cum este cazul cu **Pe muntele Ebal,** al lui Teohar Mihadaş, ori **Gherla** şi, într-o oarecare măsură, **Culorile curcubeului 77** ale lui Paul Goma, pentru a nu mai vorbi de **Închisoarea noastră cea de toate zilele,** de Ion Ioanid, sau de **Nopţi albe şi zile negre,** de N. Carandino, în curs de apariţie), ori „jurnale“ — sau „memorii“ — „de dizidenţă“ (cum ar fi **A doua poliţie — jurnalul unui scriitor interzis,** de Octavian Paler, scris între 17 aprilie—22decembrie 1989), ori pur şi simplu, „de indezirabili“ — aşa cum este cazul romanului autobiografic **Luntrea lui Caron,** scris de Lucian Blaga, în două etape, între 1950—1953 şi între 1956—1958. Tot ce nu s-a putut „spune“ (=scrie, mai exact : **publicat**) liber, s-a adunat, concentrîndu-se, în paginile tăinuite în sertar, simbolizînd o **defulare** ascunsă, chinuită, a **frustrării** îndurate — şi care, ca orice defulare, numai ponderată nu ar putea fi... Pe de altă parte, cărţile scrise în libertate — în libertate exclusiv **interioară,** nedestinate tiparului, cel puţin nu într-un viitor apropiat, într-o nobilă resemnare, ori într-una completă, **reală,** destinate tipăririi în lumea liberă, dincolo de Cortina de Fier — nu fac decît să exprime, în ultimă instanţă, decît **adevărul :** adevărul despre societatea comunistă falimentară pe toate dimensiunile ei, despre mizeria şi disperarea vieţii cotidiene a omului obişnuit, „fără calităţi“, ca şi a celui înzestrat, împiedicat să se afirme, despre minciuna şi falsul instituţionalizate, despre frica atotcuprinzătoare, ce permitea perpetuarea acestor stări de fapt... Adevăr care, în cărţile **publicate** între 1947—1989, era ocolit cu cea mai mare grijă, încă din faza redactării, orị eliminat cum spuneam, de foarfecele cenzurii. Este firesc, aşadar, încă o dată, ca izbucnirea acestor mostre de **literatură liberă** să provoace un şoc, marcînd o ruptură gravă cu ceea ce se scrisese înainte.

Mai există, însă, un motiv pentru care ieşirea la lumină a scriitorilor în chestiune poate provoca impresia de cruzime, de stil naturalist, cum îl numeam : multe dintre ele „decupează“, din existenţa autorului, exact experienţa cea mai traumatică, ce se „întîmplă“ a fi, fatalmente !, aceea a **detenţiei** (precedată, firește, de arestarea şi anchetarea de către Securitate). Ororile „lagărului socialist“ (ce se adevereşte a fi fost, realmente, un **lagăr** !) sînt aduse, astfel, la cunoştinţa publicului cititor, dintre care o bună parte nu poseda o imagine clară a „universului concentraţionar“ sau, uneori, nici nu era la curent cu existenţa acestuia. Soljeniţîn rămîne, în această privinţă, deschizătorul de drum, promotorul a ceea ce a căpătat destul de repede denumirea de „literatură a Gulagului“.

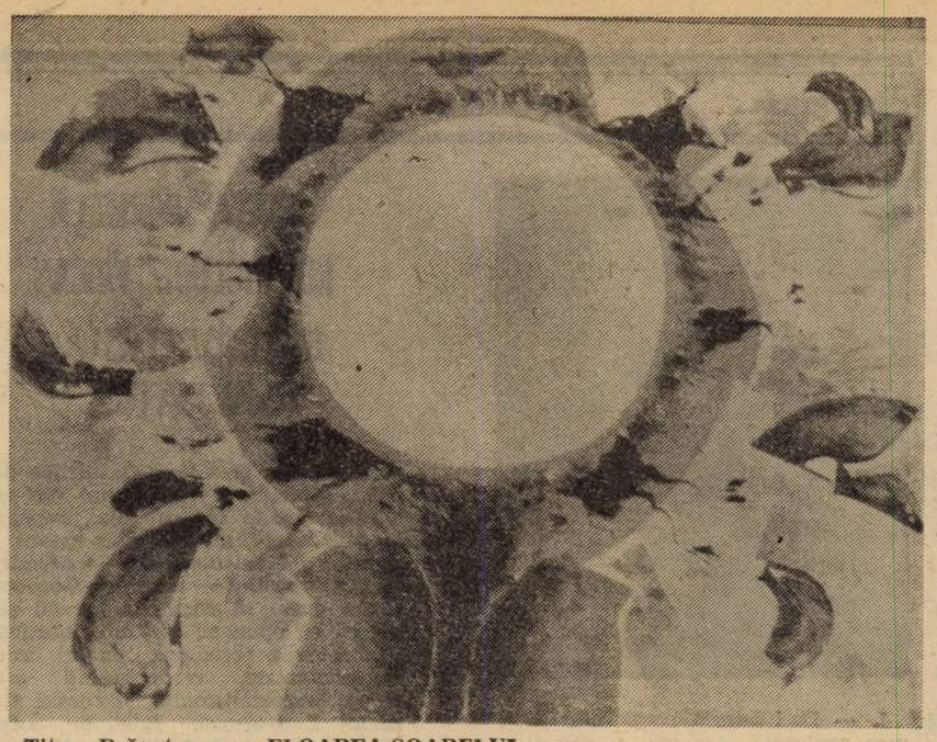

Titu Drăguţescu — FLOAREA SOARELUI

De la o literatură ce-şi „proteja“ cu grijă destinatarul de adevărurile prea „dure“ spre a putea fi spuse (deşi tot cetăţeanul se lovea de o bună parte dintre ele zilnic, la fiece colţ de stradă), s-a produs o trecere bruscă, „peste noapte“, la una a **adevărului infernal,** spus direct, fără menajamente, o literatură-mărturie, ce se poate erija, fie şi la modul simbolic, într-un document de acuzare la adresa dictaturii şi a slujbaşilor ei. S-a trecut, cu o altă formulă, de la o **literatură a ipocriziei** (fără ca formula în chestiune să implice vreo acuză la adresa celor ce au scris-o, sau, cel puţin, nu la adresa **tuturor** celor ce au scris-o !) la o **literatură a adevărului necruţător, a demascării** chiar (prin efectul inevitabil de reacţie la adresa celei ce a precedat-o), care „spune“, în sfîrşit, tot ceea ce nu a putut comunica aceea, timp de îndelungate decenii. Reacţia, încă o dată, este, cum era de aşteptat, una de şoc. Şi aceasta, cu atît mai mult cu cît la noi, în România, nu a existat categoria de literatură (ori de circulaţie a ei) care a fiinţat în celelalte ţări răsăritene, inclusiv URSS-ul, cunoscută sub numele de „samizdat“. Editările peste hotare, dincolo de limita teritoriilor aflate sub controlul Kremlinului, au fost şi ele reduse la număr, autorii ce au putut „strecura“ în afară manuscrisele interzise fiind extrem de puţini : Paul Goma, Dorin Tudoran, Bujor Nedelcovici, Mircea Dinescu, acţiunea lor urmată fiind prompt, de altfel, de sancţionarea prin punerea sub interdicţie a autorilor şi de o intensă şi paralizantă supraveghere poliţienească, ori de expulzarea lor.

Din toate aceste motive, literatura de sertar publicată acum — ori aceea „de exil“, tradusă — riscă să sufere, paradoxal, de unele virtuale neajunsuri : unul este acela al aurei iniţiale de senzaţional, ce poate fi urmată de un fenomen, oricît de neverosimil, al **monotoniei :** o monotonie a senzaţionalului, deopotrivă însă, cu o **monotonie a groazei,** a „ororilor concentraţionare“, a lumii crepusculare, fiinţînd la fel de pregnant în descrierile puşcăriilor de la Gherla, Aiud, Piteşti ori ale lagărului Canalului Dunăre—Marea Neagră, ca şi în acelea ale „închisorii noastre cea de toate zilele“ din **jurnalul** lui Octavian Paler ori I. D. Sîrbu, sau în romanul autobiografic al lui Blaga.

Fenomenul descris (sumar schiţat mai degrabă) în aceste pagini se datorează, este limpede, situaţiei excepţionale în care a fost obligată să viețuiască literatura română, silită să se desfăşoare, de aproape cinci decenii încoace, între limitele înguste şi de o rigiditate maximă impuse de un regim poliţienesc fără echivalent în Europa de Est. Din acest motiv, operele publicate „înaintea“ şi „după“ înlăturarea acestuia s-au găsit amplasate, fără preaviz, fiecare la cîte o extremitate a „scalei“ **libertăţii de exprimare.** (Excepţie făcînd, poate, romanul de factură autobiografică al lui Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat,** în care ororile de care vorbeam se reduc la **cenuşiul** traiului cotidian, ucigaş al viselor şi dorinţelor de realizare profesională şi erotică). **Fractura,** astfel, a devenit inevitabilă. Libertatea de-a scrie adevărul (ca şi de a-l spune, de altfel), prea multă vreme şi nemilos comprimată, odată (re)cîştigată, a scos la iveală pagini de o duritate abia bănuită pînă acum. Şocul antrenat, ca efect, asupra analizei critice este la fel de percutant ca şi acela suferit de lectura obişnuită. Efect ce va putea fi întrezărit, probabil, şi din cuprinsul paginilor ce urmează, aflate, conţinuistic şi nu numai, într-un contrast vizibil cu cele precedente.

Nicolae Baltă
(fragment dintr-un studiu)

fragmente dintr-o etică a autorului

Al doilea apel.

Către prietenii mei tineri scriitori

Poemul nu poate fi decît **antinostalgic,** pentru a reuşi să-şi transfigureze autorul, pentru a reuşi **să salveze, să mîntuie** cît de cît obiectele poematizate de el (subiectivîndu-le), poemul nu poate trăi (concret-metafizic) decît o singură „formă“ temporală : GERUNZIUL (pe care îl definesc ca prezent continuu al lui **illo tempore,** ca pe **un prezent istoric al eternităţii).** Nu în carte trăieşte literatura. Nu de memorie are ea nevoie. Fiind **anti-nostalgică,** literatura există oriunde, numai în poezitate nu. Ea nu este amintire, reîntoarcere a paradisului. LITERATURA-ACTIVĂ instaurează direct timpul unei **frumuseţi apocaliptice continue.** Poetul, poemul — în — carne — şi — oase, pelerin printre semeni şi printre obiecte, aruncă peste înconjurătorul său umbra luminoasă şi electrocutantă a Raiului. În lumea urbanizată sau în „natură“, în om şi în lucrurile produse de acesta există — oriunde şi oricînd — spectacolul **nespecular** al poemului.

Desfid ideea de MOŞTENIRE CULTURALĂ. Poate că a venit vremea în care literatura să nu mai aibă nevoie de proteze ale temporalităţii. Poate că poemul — cu prezentul său etern-activ — va exista **retradiţionalizat, anti-cultural.** Direct şi zi de zi, ceas de ceas — nu în uriaşele borcane cu formol ale bibliotecilor. Desfid împărţirea lumii în **scriitori** şi **cititori,** în autori şi receptori. Desfid dezmembrarea şi dezarticularea limbii în **scrisă** şi **vorbită.** Ea este absolut convenţională. Desfid **originalitatea** care nu este altceva decît o stearpă utopie şi — de fapt — o perversiune şi o malformaţie a **originalităţii.** Poemul nu se poate concepe decît în — aşa zisa — efemeritate a unei singure vieţi. Este singurul său timp cu adevărat operant, activ, formativ. Arta, de-atîta vreme, n-a fost decît proteză pentru infirmitatea, pentru neputinţa de-a te bucura — pur şi simplu — de existenţa de zi cu zi. Atîta timp cît vor mai exista **artişti,** va exista şi o cantitate (considerabilă) de infirmitate a realităţii în faţa Dumnezeirii, o incapacitate (majoră) a fiecăruia dintre noi de a trăi. Cînd spun „desfid“, nu fac altceva decît să-mi înjur propriile infirmităţi. Visez artiştii nu ca pe proteze-simbolice ale iubiriicioante, ale visului-ciung, ale tensiunii de a fi-lipsă, visez artiştii ca pe cele mai sănătoase „organe“ ale frumuseţii-apocaliptice a lumii.

Toate cele spuse mai sus bineînţeles că sînt UTOPII poeticesco-adolescentine, dar entuziasmul şi teoria lor pot presupune — în mod direct, firesc — şi modificarea **modalităţilor practice** de a concepe activitatea artistică, **acţiunea poetică.** Aceste modalităţi, aceste noi **viziuni-concrete** asupra felului de a face şi de a trăi literatura voi încerca a le expune — pe cît mă ţin puteriile — săptămîna următoare.

Cristian Popescu

Post Scriptum. Bineînţeles : întîia oară după vreo 40—50 de ani, un număr de scriitori de aceeaşi vîrstă (cuprinzînd teritoriul întregii ţări şi indiferent de diferitele **grupări,** indiferent de afinităţi sau diferenţe în a concepe literatura) îşi poate permite „luxul“ de a porni pe drumul literar fără memoria încărcată a marilor sau măruntelor **politici** din viaţa literară. Este vorba de cei mai tineri scriitori, de cei din jurul vîrstei de treizeci de ani. Dacă maeştrii noştri, cei pe care-i urmăm artistic şi moral nu mai au cum — sau cel puţin aşa se pare — să tragă cu buretele peste toţi **anii de tristă amintire,** noi avem şansa unică (cine ştie peste cîţi zeci de ani se va mai repeta ea ?) să nu ne mai încărcăm cu nici un compromis, avem şansa de a nu mai ceda ispitei de **a face JOCURILE,** ci de a practica doar **JOACA** — pură şi simplă — a **literaturii.** Din acest motiv, APELURILE mele se vor pur teoretice. Cearta — nici nu concep lipsa ei — să fie **ideatică !** Doar astfel vom putea, cît de cît, clădi. În acest context, polemica inter-nouăzecistă mi se pare ridicolă. Şi nu pot decît zîmbi — vesel şi trist — gîndindumă că, la nişte **vorbe spuse** pe stradă sau în jurul unei cafele şi-al unui pahar de vin, mi s-a răspuns direct în presă. (Cu această ocazie îl „somez“ pe Caius Dobrescu să-şi lămurească singur problema apariţiilor sau neapariţiilor sale editoriale. Nu are rost, de fapt, să rog **eu** redacţia revistei „Ramuri“ să dea lămuririle necesare în legătură cu acea oarecare cronică la o oarecare carte de debut semnată (?) Caius Dobrescu). Iar în ceea ce priveşte ameninţarea cu darea în judecată de către numitul C.D. a lui Marin Sorescu, aş fi vrut din tot sufletul ca ea să fie tot o vorbă spusă la un pahar de vin şi nu una publicată — negru pe alb — în „Contrapunct“. Aşa că n-am ce face şi -- îndurerat profund — strig din toţi rărunchii : „Caiuse ! !.... Fii bărbat ! Ce-i în guşe şi-n căpuşe. La CREMENAL cu impostorii, cu toţi farsorii ăştia împuţiţi !... Mama lor ! ! ! La CREMENAL ! ! !“ (Cr. p.).

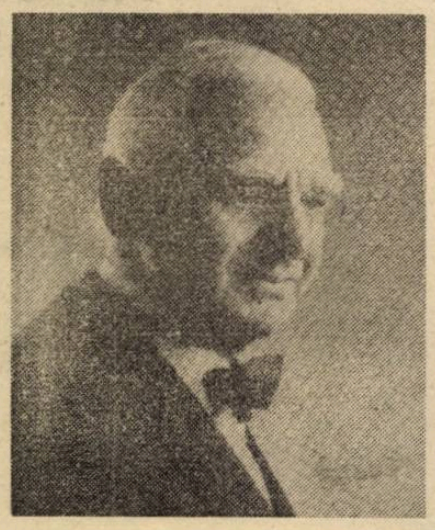

„VIAȚA NORMALĂ NU INCLUDE FRICA"

INTERVIU CU ION RAȚIU

1. — Da ! Istoria constituie lectura mea preferată. Am mai spus-o și cu alt prilej : eu nu sînt un specialist în acest domeniu, ci un amator. În Anglia am o considerabilă bibliotecă. axată în primul rînd pe problemele românești. Sper să o pot transporta în cele din urmă în țară. De altfel, în felul acesta am devenit un pasionat al istoriei : studiind problemele românești și încercînd să le pătrund cît mai bine. Am înțeles că ele se interrelaționează. Deși esența lor se arată perenă, ele sînt într-o continuă devenire. Sînt problemele unei națiuni aflate printre națiunile lumii. Altfel zis : aflată **în lume.** Cunoașterea istoriei este o necesitate absolută pentru cei preocupați de soarta poporului din care fac parte.

2. — După opiniile mai multor cercetători, Testamentul lui Petru cel Mare ar fi apocrif. Aceasta însă nu schimbă semnificația generală a problemei. Fie că a fost redactat de mîna lui Petru cel Mare, fie că a fost făcut la porunca Ecaterinei I, aceasta mi se pare mai puțin important. Important este că spiritul Testamentului a fost implicit asumat de țarii poporului rus. De altfel, să nu uităm că tradiția vocației imperiale atotcuprinzătoare a fost afirmată mult înaintea lui Petru, pe vremea țarului Ivan, cel care a proclamat ideea că Moscova este a treia Romă „și alta nu va mai fi". Vocația imperială atotcuprinzătoare rusă nu a fost doar apanajul anturajului țarului și puterii militare. O regăsim în concepții filosofice doctrinale, de genul teoriei panslavismului, ce, aparent, era născută în alte medii decît cele strict politice. Să nu uităm că motivația principală a războaielor ruso-turce din secolul trecut a fost tocmai sprijinul față de popoarele slave din Balcani și față de coreligionarii ortodocși. Aici sînt implicate, concomitent, atît vechea concepție asupra semnificațiilor celei de-a treia Rome, cît și teoria panslavismului, care, într-un fel sau altul, se regăsesc în spiritul Testamentului lui Petru cel Mare.

3. — La problema Estului postbelic eu m-am referit pe larg în trei cărți **(Moscova sfidează lumea, Politică pentru Vest,** precum și **România de azi)** și în numeroase articole.

Referindu-mă strict la întrebarea dvs. și la spiritul Testamentului zis al lui Petru cel Mare, cred că de fapt nu se pune problema unei asemenea alternative. Vocația imperială atotcuprinzătoare a evocat ajutorarea slavilor și a coreligionarilor ortodocși. După revoluția bolșevică, s-a proclamat autonomia popoarelor, dar Lenin a avut grijă să le înghită în imperiul sovietic. Vocația imperială a rămas, deci, nealterată. Numai că vechile „argumente" — panortodoxia și panslavismul — aveau o rază de acțiune limitată. Panslavismul, în consecință, a fost declarat reacționar. Statul ateist a condamnat religia. Comunismul însă motiva ideea imperială mult mai eficace și mai cuprinzător. Vocația lui e universală.

Marx preconizase că, odată „revoluția proletară" izbucnită într-o țară ea se va întinde peste tot. Este teoria asanării și recuperării unui teren mlăștinos, pe care am dezvoltat-o în amănunt în cartea mea **Moscova sfidează lumea.** Mlaștina fiind țările capitaliste care trebuie să fie „eliberate" deci recuperate pentru socialism, faza următoare, **inexorabilă,** a societății omenești.

4. — Imperialismul sovietic de tipul celui de pînă la Gorbaciov nu avea viitor sau, cel puțin, nu putea privi prea departe în viitor. Cazuistica doctrinei alimentată 70 de ani din aceleași elemente făcuse deja propaganda inoperantă, atît pe plan extern, cît și intern. Elementele noi — **perestroika și glasnostiul** — aduse de Gorbaciov aveau darul să convingă tocmai pentru că se opuneau viziunii anterioare. Gorbaciov a recompus chipul doctrinei comuniste, recompunînd astfel chipul imperialismului sovietic. Gorbaciov îl urmează, fidel, pe Lenin. „Declinul" actual despre care vorbesc unii, reprezintă numai etapa de „reașezare", care a rezultat tocmai din înțelegerea necesității de a preîntîmpina un declin. Oamenii politici sînt eficienți dacă înțeleg exact cum urmează să evolueze lucrurile și dacă pot oferi soluții în consecință. Înainte de a declanșa noua formulă a comunismului sovietic, autorii ei au gîndit, de bună seamă, soluții pentru ceea ce au putut anticipa ca fiind evoluția sistemului. Dacă ei au înțeles exact caracteristicile momentului, dacă au anticipat corect evoluțiile, dacă, pentru toate, au găsit soluții eficiente, și, în sfîrșit, dacă nu se vor trezi în fața unor stări de lucruri neanticipate și și nesoluționabile, atunci imperialismul moscovit are șansa de a nu se afla în declin. A avea șansă nu înseamnă, însă, în mod automat, a reuși — dar aceasta este o altă problemă, cu alte implicații.

5. — Personal, consider că esența unei „Case comune europene" este forma de guvernămînt. Piața Comună unește multe țări, toate democrații, în diverse stadii de dezvoltare, dar toate bazate pe respectul Drepturilor Omului, pe toleranță și pe dreptul la bunăstare și prosperitate. „De la Atlantic la... Pacific", sau o Piață Comună „originală", constituie un nonsens politic. Un hibrid între societatea liberă occidentală și cea fost comunistă din Estul European n-are absolut nici o șansă de reușită, precum se dovedește în zilele noastre, aici, în țara noastră.

6. — Este posibil că un asemenea rol are Moscova de gînd să rezerve pentru sine. Într-adevăr, resursele Rusiei sînt extraordinare, incomparabile cu cele ale altor țări de pe glob. Problema Rusiei este de a ajunge la rezervele ei de dincolo de Urali. Așa se face că, paradoxal, drumul Moscovei spre Siberia trece prin Europa.

7. — Desigur, o dominație globală se realizează prin sprijinul unor zone de concentrare a influenței. Balcanii au fost totdeauna pentru ruși o zonă distinctă de interes. Ea datează de pe vremea țarilor Oleg și Sviatoslav, care au încercat să cucerească Constantinopolul. Exprimarea vocației de cucerire a Constantinopolului — care se regăsește și în Testamentul zis al lui Petru cel Mare — este de fapt un termen simbol, o bornă care să marcheze, la un moment dat, punctul terminus al imperiului și, desigur, după aceea, unul dintre capetele de pod esențiale spre lumea islamică, spre Mediterana etc...

Aș mai nota faptul că, odată ce prezența rușilor în Europa Centrală trece prin încercări dificile, care vor duce la o retragere de acolo, interesul lor în Balcani va deveni tot mai puternic.

8. — Planuri rusești în privința României au existat și vor exista întotdeauna. Planurile generale e de așteptat să cuprindă o paletă largă de posibile manifestări, precum este de așteptat ca fiecare dintre acestea să aibă mai multe variante — Danielevschi, Valev etc... Planurile Moscovei pot să nu fie convenabile României, mai ales în cazul gradelor de reușită optime. Atunci, ele trebuie respinse fără echivoc. Dacă guvernul înțelege că trebuie făcut acest lucru și se bucură de sprijinul populației, acțiunea este realizabilă. Dar ca populație să poată avea posibilitatea de a susține guvernul în cunoștință de cauză și în mod ferm, ea trebuie să fie informată. Or, practica guvernării comuniste a exclus total informarea în general, sau informarea corectă. În concepția mea, guvernanții sînt servitorii națiunii, de aceea ei trebuie ca în permanență să fie conștienți și în același timp demni de această poziție, iar aceste calități **le pot arăta prin felul transparent în** care lucrează. Poporul trebuie să fie avertizat spre ce este condus. De pe această platformă și cu această acoperire sînt de judecat planuri convenabile sau neconvenabile României.

9. — Am să vă răspund printr-un paradox : descrierea pe care o faceți dvs. istoriei reprezintă o înțelegere cinică, de neacceptat, dar bazată pe atîtea și atîtea argumente realiste. Optimismul nostru cred că poate rămîne totuși, realist și el, dar dacă nu uităm că punctul de vedere diplomatic nu este singurul punct de vedere posibil

În anii de după 2000, despre istoria României de la începutul anilor '90 se va spune, oricum, că a reprezentat o perioadă foarte dificilă, în cadrul căreia s-au înfruntat nu oameni, ci stări de spirit, modalități de înțelegere : inerția gestului, a vorbei și a gîndir și imboldul descătușărilor și primeni rilor ; frica acumulată în zeci de an încît a devenit componentă de viață revelația că viața normală nu includ frica ; consolarea că doar supunîndu-t necondiționat puterii poți s avieț și sentimentul plenar că e o poate controla și determina ea socotirea politicului ca un domen înstrăinare și asumarea datoriei participare necenzurată și nemanipul tă la viața politică.

Cred din tot sufletul că istoria scris după anul 2000 va putea spune că, cursul anilor '90 ai secolului acest România a scăpat de spaima fantom lor și s-a eliberat atît de trecutul u timelor zeci de ani, cît și de spectr unui viitor neprielnic.

RIME ȘI CALAMBURURI

Dacă în 1945, la Yalta, în locul lui Roosevelt ar fi fost Bush, iar în locul lui Stalin, Gorbaciov, am fi putut spune că România s-a aflat între BUȘEALĂ și GÎRBACI, adică într-o alternativă cu două variante mari și (foarte) late, dar lipsită de orice.., alternativă. Nu e, desigur, o noutate. Cu totul nouă este grațioasa alternativă astăzi, cînd obsesia numită Malta ne presară peste rana zilnică sarea rimelor și calambururilor.

Bush și Gorbaciov nu sunt zei și nici semizei. Ei nu sunt decît „bieți" șefi de state, împovărați de o uriașă responsabilitate politică globală (deh, așa le trebuie, cine i-a pus să se cațere în vîrful piramidei !). De sus de tot, lumea se vede cu totul altfel decît de jos, astfel că analiza, planificarea și decizia devin acte inimaginabil de complexe, pe care doar staff-uri uriașe de consilieri, experți și analiști le pot duce la bun sfîrșit. Ce înseamnă acest „bun" — Dumnezeu cu mila...

Dacă cineva își închipuie că supraputerile nu dorm noaptea de grija boșimanilor, nepalezilor, bolivienilor, ori a albanezilor, a norvegenilor, sau a grecilor, acela poate, liniștit, să continue lecturile din Andersen. Dar, din păcate, ceva-ceva tot intuiește el și prea departe de un anume adevăr nu se află. Într-adevăr, soarta națiunilor „super" este atît de legată PRIN ISTORIE, de aceea a celor insignifiante, încît pînă și eschimoșii ar trebui să se pună cu burta pe carte și să învețe ceva limbi străine (dar nu oricare — islandeza, de pildă, nu merge, convietuirea cu pinguinii cere altceva). Arhitecții de azi au moștenit o lume clădită ieri, iar cea de mîine va avea, în mod obligatoriu, o configurație anume determinată de acest calvar numit Istorie. Calvar pentru învinși, dar — stați liniștiți — și pentru învingători ; pentru cei slabi, dar și pentru cei puternici ; pentru națiunile mici, dar și pentru coloși.

În timpurile mai din urmă, istoric socotind, România a suferit vreo unsprezece ocupații muscălești și vreo două ceva mai moderne, de prin zona acelorași coordonate geografice, dar cu alte instrumente (altă ideologie, altă „manieră", mă rog...). Dacă în viața de toate zilele prea numeroasele coincidențe sunt suspecte, în istorie ele arată de-a dreptul goliciunea împăratului, care, cică, s-a gătit frumos cu hainele cele noi. La Tilsit, sau la Paris, sau la Berlin, sau la Yalta, taifasul, teribil de monden, a întors moda pe toate părțile ! Credeți cumva că în Malta subiectul a fost altul ? Personal, am mici și suave rezerve. Responsabilitatea politică globală trebuie musai să urmeze ceea ce se cheamă „capriciile" modei...

Mă doare numai cînd rîd — sună replica dintr-un banc vestit și simpatic. Surîzînd, am ales, nouă întrebări, pe care le-am pus în stînga și în dreapta (ei, nu, nu chiar așa, interlocutorii nu au aceste etichete politice și nu se supun prejudecăților noastre despre partizanat ; ei nu sunt decît personalități politice extrem de bine informate). Spun „am ales" pentru că ar fi fost ele, întrebările, mult mai multe, dar... — timpul nu prea e răbdător cu noi.

1. Prima și cea mai importantă întrebare ar fi : Vă place istoria ?

2. Cunoașteți Testamentul lui Petru cel Mare ? Cîtă fabulă și cît adevăr sunt legate de el ?

3. Cum priviți nefasta aventură a Estului european postbelic : un exemplu de expansionism rusesc (denumit conjunctural „sovietic"), sau pur și simplu o nefericită transpunere în fapt a unei doctrine infructuoase, a unei ideologii eronate, comunismul ?

4. Imperiile cresc și descresc. Să zicem că ele își ating „nivelul de incompetență" și dispar. Credeți că steaua Moscovei imperiale e în declin și dacă da, de ce ? Iar dacă nu, care sunt argumentele dumneavoastră ?

5. Ce înțelegeți prin „Casa comună europeană" : o firmă provizorie și de „uz intern" pentru o Piață Comună totală, integral europeană (de la Atlantic la... Pacific !), sau o Piață Comună „originală", un fel de hibrid între Estul și Vestul european ?

6. Credeți că Moscova preconizează un rol preponderent al Rusiei într-o viitoare Europă unită, bazîndu-se pe resursele ei uriașe și pe faptul că reprezintă cea mai mare piață de investiții, de dezvoltare tehnologică, avînd, în același timp, atu-ul că este o superputere militară și spațială ?

7. Dacă Moscova ar urmări dominația unei Europe unite, cum credeți că ar proceda ea, din punct de vedere strategic și diplomatic ? Credeți că ar exista o zonă distinctă de interes, numită „balcanică" și care ar fi rolul acesteia în strategia Moscovei ?

8. Dacă întrebările de mai sus nu au fost naive și dacă răspunsul la întrebarea a opta nu este strict secret, atunci această întrebare sună astfel : Dacă există planuri rusești în ceea ce privește situația României, iar aceste planuri nu sunt convenabile României însăși, atunci care sunt șansele și chiar modalitățile concrete ale României de a duce o politică independentă față de Moscova ?

9. În sfîrșit, admițînd că istoria nu este, din punct de vedere diplomatic, decît un compromis, o rezultantă între demersurile marilor puteri, ce vom învăța la Istoria României în anul 2000 ? Ce ne va spune atunci istoria despre anii '90 ai României ?

E. C.

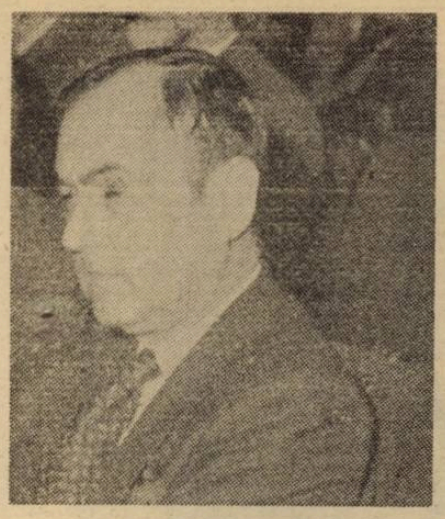

„RETROSPECTIVA TINDE SĂ SIMPLIFICE LUCRURILE"

INTERVIU CU SERGIU CELAC

— Domnule Celac, profit de faptul că există cîteva întrebări care nu mă lasă să dorm şi încerc să vi le „pasez" dumneavoastră ; credeţi că mă puteţi scăpa de frămîntări, sau veţi folosi diverse momeli, ca să rămîn cu ele pe cap (vă ştiu cel mai diplomat pescar şi vînător ; cît despre experienţa apelor tulburi...) ?

— La mine-n meserie este o vorbă : nu există întrebări indiscrete, numai răspunsurile pot fi indiscrete. În lumea asta mediatică — în care, slavă Domnului, am intrat şi noi — adagiul capătă tîlcuri noi. Răspunzînd la întrebări, chiar dacă sînt mai mult sau mai puţin tehnice, o persoană politică furnizează indirect şi răspunsuri despre sine, se dezvăluie un pic, cum s-ar zice. Într-o democraţie care abia începe să-şi cearnă valorile, acest lucru este natural şi indispensabil. O presă indiscretă face parte din ideea mea de normalitate. Deci — aştept întrebările.

1. Într-o meserie ca a mea, cea de analist politic şi practician al diplomaţiei, nu cred că este recomandabilă o relaţie afectivă cu istoria. S-a mai spus că însuşirea învăţămintelor istoriei este utilă numai în măsura în care ne ajută să repetăm, în cunoştinţă de cauză, greşelile trecutului. Deci, cunoaştere da, neapărat, dar fără implicare sentimentală.

2. Da, în mai multe variante. Cu vreo douăzeci de ani în urmă publicaţia ştiinţifică americană **Slavic Review** le-a prezentat în amănunt, cu docte comentarii, inclusiv din punctul de vedere al istoriografiei sovietice. Concluzia principală era că avem de a face cu un document apocrif. Oricum, apocrif sau nu, documentul defineşte (sau reconstituie) unele dintre obiectivele principale ale expansionismului rus în contextul epocii respective.

3. Cred că ponderea relativă a celor două elemente a variat substanţial de la ţară la ţară. În Iugoslavia sau Grecia, de pildă, factorul ideologic a avut o bază autentică, în alte locuri ocupaţia militară a avut un rol preponderent. În cazul României transplantul a fost, evident, artificial.

4. În cartea sa de referinţă **Între două ere. America în epoca tehnotronică,** politologul american Zbigniew Brzezinski avansează ideea că revoluţia din 1917 a pus capăt fazei „clasice" a imperialismului rus. Ceea ce a urmat, în 1940 iar apoi după 1944, a fost mai puţin convenţional din punctul de vedere al canoanelor tradiţionale, s-a înscris mai degrabă în tiparul de sfere de influenţă şi dominaţie în contextul jocului global de putere. Schimbările radicale din Europa răsăriteană au dovedit şubrezenia sistemului. Ce se va întîmpla în interiorul Uniunii Sovietice rămîne încă de văzut.

5. Am discutat exact această chestiune împreună cu alţi colegi politologi timp de trei zile, la conferinţa de la Wilton Park, în septembrie. S-au conturat două abordări principale : cea de a extrapola tendinţele existente (metoda scenariilor) şi cea de a produce un construct mental al viitorului ca obiectiv de acţiune (metoda prospectiv-normativă). Personal, înclin spre o evoluţie a procesului CSCE, în componenţa sa iniţială, în direcţia constituirii unei organizaţii regionale europene a O.N.U. Am detaliat acest proiect în raportul prezentat la conferinţă.

6. Cred că la Moscova există multe capete care gîndesc realist, atît în cadrul conducerii politice cît şi în lumea academică. Am avut mai multe prilejuri să mă conving de acest lucru. În mod evident, este în curs o reevaluare majoră a locului şi rolului Uniunii Sovietice în context geo-strategic global. În ceea ce priveşte gradul ei de implicare în viitoarea arhitectură a Europei este riscant de făcut pronosticuri angajante într-o situaţie care se va menţine fluidă încă mulţi ani de acum încolo. În orice caz, conceptul de „casă comună europeană" este prea vag pentru a putea furniza răspunsuri concrete.

7. Prima întrebare porneşte de la premisa că ar exista (a) dorinţă şi (b) putinţă de a institui o asemenea dominaţie. S-ar putea — şi ar fi de dorit — să avem de a face aici cu o falsă ipoteză. În zona balcanică există reale interese comune, în primul rînd ale ţărilor din zonă, ca parte integrantă a Europei Cristalizarea precisă a acestor interese şi promovarea lor unitară pot deveni un atu important al acestui grup subregional în viitoarea construcţie europeană.

8. Întrebarea dumneavoastră este într-adevăr strict secretă, iar răspunsul public este simplu : depinde de noi.

9. Ipoteza mi se pare cam reducţionistă. În orice caz, retrospectiva tinde să simplifice întrucîtva lucrurile, să ignore variantele de acţiune care au existat real în epocă, dar, dintr-un motiv sau altul, nu s-au materializat. Am încercat să dau un posibil răspuns la întrebarea care vă frămîntă chiar în paginile revistei dumneavoastră. Oricum ar fi, imaginea istoriei româneşti din ultimul deceniu al secolului se construieşte chiar acum, în fiecare zi.

Interviuri realizate de
Eugen Chirovici

Cornel Vasilescu — COMPOZIŢIE

theodor vasilache

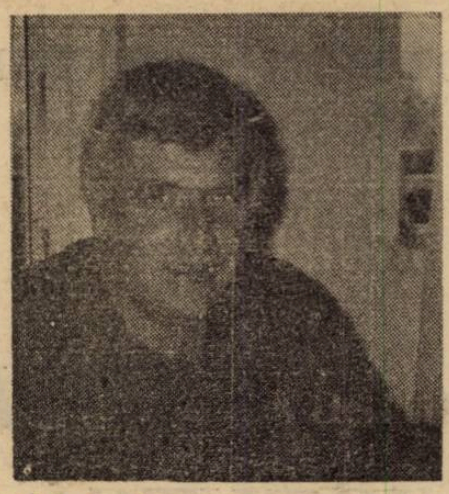

Coşmar desenat

Vorbeam vrute şi nevrute,
fără să mişcăm buzele ;
Vorbeam
în baloane şi noruleţi
ca două personaje de comics,
într-o linişte absolută...

Şi, culmea, ne înţelegeam
— sau nu ne înţelegeam —
(totul
conform dorinţei exprese
a autorului...)

Alergam însă mult şi ne zbăteam
de grija semenilor noştri
sau, pur şi simplu, de grija
aproapelui celui mai nemijlocit,
pe-a cărui gură împietrită
pufnea-n majuscule cuvîntul
„HELP !"...

Eram deja foarte obosit ;
ieşiseră stelele pe hîrtie
şi totul devenise sacadat :
mai aveam încă de parcurs
vreo 4—5 segmente de drum
pentru a ajunge
la sfîrşitul naraţiunii.

Dar, cum chinul nu e făcut
să se sfîrşească deodată
cu cerneala tipografică
sau cu ziarul însuşi...
(din dorinţa expresă
a aceluiaşi autor,)
pe poarta infernului
— din care încercam să ieşim
în pas de doi — am citit
cumplita sentinţă : „VA URMA ! ! !"

Corespondent de război

Azi noapte — un coşmar :
m-am visat struţ...
Mă zvîrcoleam cu capul în nisip,
nu mai aveam aer...

Şi, cum mi se întîmplă doar mie,
să nu crezi
că dimineaţa nu m-am trezit
ud leoarcă, asudat,
în deşert.

Am sărit în picioare.
Soarele mijea după o dună...
Oameni şi tancuri
se pregăteau de-un atac
mai cumplit...

Şi-am plîns amar :
„cum, Doamne,
m-am lăsat dus,
ajungînd pînă aici cu coşmarul... ?"

Ere deja prea tîrziu.

Mi-am smuls o pană
şi-am scris
primul meu reportaj de pe front.

De jale

Vino cioară,
aşează-te confortabil pe inima mea
şi ciriie ceva
despre începuturile jalei
pe aceste meleaguri.

Despre latinitatea limbii
şi existenţa neîntreruptă a unui popor
tot pe un deal şi-o vale
a plîngerii...

Şi spune-mi, a cîta oară, povestea
cu oaia şi ciobanul,
în care steaua norocului
— după ce se dădu de trei ori peste
cap —
devenise o gaură neagră pe cer...

Şi-n care o mamă,
— dulce mamă — ...
îmbrobodită
— cum sînt femeile pe la noi —
s-ar fi gîndit cu prioritate la o nuntă,
de n-ar fi fost,
mult mai stringentă, înmormîntarea
aceluiaşi şi unic fiu...

ovidiu pecican

DATORIE ŞI VIRTUTE MILITARĂ

În vagonul şapte era frig dacă nu chiar ger — povesteşte părintele Grigore Vesa că i-ar fi spus, la spovedanie, tehnicianul veterinar Bazil Stoica, un om cu părul rar şi în orice caz mai înalt decît preotul —, de asta îşi dăduse seama de cum intrase. Şi chiar dacă alte compartimente se vădeau aproape goale, se dovedise că tocmai cel în care avea el locul era plin.

— Aveţi numărul 76 ? — i se adresase el tînărului tuns scurt aflat acolo unde ar fi trebuit să se aşeze chiar el, dar acesta se ridică, scuzindu-se politicos, şi trecu pe bancheta din faţă.

Acum erau chiar opt, putea veni oricine, tot nu mai încăpea. „— Numai dacă nu vor fi şezind şi alţii pe locuri care nu le aparţin !" se gîndi tehnicianul veterinar, înfofolindu-se mai bine în scurta îmblănită, şi luînd aminte la tabla îngheţată a podelei, trecîndu-şi răceala prin pielea încălţămintei. Doi erau în uniformă militară, însă numai unul dintre ei avea tresele roşu-albe de terist. Ceilalţi băieţi purtau haine civile, deşi păreau să se întoarcă şi ei din permisie. Trăgeau pe rînd dintr-o sticlă de un litru, iar mirosul îi spuneau că lichidul e ţuică de prună Cel cu tresele de terist ţinea pe genunchi, grijuliu, o geantă cam rîpciugoasă din muşama neagră, iar vecinii lui Bazil Stoica îl tachinau că duce în ea ploconul pentru comandantul lui direct. Băiatul răspundea stîngaci, n-avea dezinvoltura ăstorlalţi, copilaşi nu tocmai lipsiţi de cele necesare traiului înlesnit, după cît se părea, dacă-i ascultai mai atent. Şi n-aveai cum să nu fii atent la ce-şi spuneau, cînd simpla lor vedere îţi amintea de propriul tău fiu.

Din cîte-mi povesteşte părintele Vesa aici în studio, aşteptînd să îi vină rîndul la cabina de înregistrări, Bazil Stoica a avut şi el un fiu, dar a murit la douăzeci şi doi de ani. „Mort în revoluţie", aşa e specificat în certificatul de deces. O formulă fioroasă în simplitatea ei însă care, pentru tată, codifică o întreagă poveste, rulată la infinit, halucinant, pe sub ochii săi, cu încetinitorul.

Roland — numele fiului, student în anul doi la arhitectură, în Bucureşti — se afla încă de dimineaţă pe străzi. Venise clipa, era douăzeci şi unu decembrie, de zile în şir armata şi securitatea lui Ceauşescu ucideau oamenii la Timişoara. Familia Stoica erau arădeni, dar ce mi-e Aradul, ce mi-e Timişoara !... An de an în vacanţă la mătuşa Maria, Roland apucase să-şi facă o mulţime de prieteni la Pădurea Verde şi-n Circumvalaţiunii. Dar oricum, şi dacă n-ar fi fost asta, mai mult ca sigur că Roland s-ar fi aflat atunci tot în stradă.

Trecuse o zi cu multe pete albe pentru tată (unde să-i găsească pe cei care să-i spună clipă de clipă, ceas de ceas, ce făcuse unicul său fiu înainte de moarte ? !), venise seara. Roland se afla cu alţi studenţi şi muncitori, oameni în toată firea şi unii chiar cu părul cărunt la baricada de la Intercontinental. Greu de spus cum ajunsese în starea aceea de exaltare el, un tînăr atît de echilibrat... Dăduseră cu lacrimogene, tuşeau toţi şi le şiroiau lacrimile pe obraji însă, naiba ştie cum, mai găseau încă resursele să rămînă acolo, pe poziţii... Şi atunci începuseră să tragă în ei. Unii se aruncaseră pe burtă, alţii încercaseră să se adăpostească mai bine după baricadă. Roland însă urcase, pe harababura aceea de obiecte şi, dînd jos cămaşa, ca în filmele sovietice cu eroi de cauciuc, strigase : „— Trageţi, mă ! Omorîţi-mă !" Apoi, exact ca în filmele sovietice cu eroi de cauciuc, un glonţ venise tocmai în pieptul lui Roland. Şi gata.

Închizînd ochii, tehnicianului veterinar Bazil Stoica i se părea că în legănarea acceleratului de Sighet, la ora unu fără un sfert noaptea, şi-ar putea închipui vocile stridente ale băieţilor dimprejur, mirosul licorii de prună şi fumul ţigărilor aprinse — fără a i se cere permisiunea ca fiind ale prietenilor copilului său. Şi, cine ştie dacă, aţipind uşor, nu ar începe să audă, de la un moment încolo, însăşi vocea atît de dragă ?!...

Imposibil de dormit însă. Deşi ţinea ochii strînşi, gîndurile nu se îndepărtau de el, ba chiar dimpotrivă.

În genere, partenerii săi de compartiment nu străluceau de optimism. Constatau sarcastic că treaba nu merge... Că guvernul nu prea dă rezultate... Sau că dă, însă nu cele aşteptate... Că tot piaţa neagră este mama noastră cea de toate zilele... Fel de fel de lucruri bine ştiute. Ajunseseră, în sfîrşit, la problema care-l rodea şi pe el cel mai mult : de ce nu sînt pedepsiţi criminalii ? cine are interesul să...

— Ia nu mai faceţi atîta pe deştepţii — auzi vocea celui de lîngă uşă —, parcă poţi să pedepseşti aşa oamenii...

— Da, dom'le, sigur că poţi ! — i-o tăie cel care-i cedase locul. Altfel o iei de la capăt.

— Ce vorbeşti ?! Şi, mă rog, ce-ai să faci atunci în Calea Girocului ?

— Adică ?

— Adică acolo pe cine pedepseşti ?

— Pe cine a tras şi a intrat cu tancurile în oameni !

— Fugi, mă, d'aci ! Păi dacă i-a atacat pe bieţii soldaţi cu răngi !... Dacă le-au dat foc...

— Dar ce-ai fi vrut ? Să-i lase să treacă spre centru, să mai masacreze nişte copii pe treptele catedralei în semn de omagiu conducătorului iubit ?

— Vorbeşti de parcă n-ai fi soldat ! Ordinu-i ordin ! În caz de insubordonare curtea marţială te mănîncă.

Cristina Tănăsescu — COMPOZIŢIE

— Las' că nicăieri nu scrie că în cazuri de astea trebuie să fii ţintaş de elită.

Bazil Stoica îl mai surprinsese pe cel de lîngă uşă hotărît să se afirme faţă de ceilalţi ca lider de opinie, dar acum avu prilejul să şi afle prin ce îi se considera superior celorlalţi.

— Mă, habar n-aveţi ce înseamnă o chestie din asta ! Vă vedeam eu în urmă cu un an, la evenimente. Atunci să fi făcut armata !

— Lasă, mă, nu te obosi ! — îl îndemnă un altul, mimînd blazarea.

— Ce ? Cum adică ? Vrei să-ţi arăt livretul ? Să fi fost vreunul din voi în două'ş'unu la Inter, acuma nu mai vorbeaţi aşa.

— Da' cum vorbeam, americăneşte ? — se hlizi cel cu sacoşa în poale, şi încă vreo doi îi urmară exemplul.

— Dom'le, dacă ai primit ordin, ai tras ! Mai ales că tipii ăia de la baricadă şi-o căutau cu luminarea. Le-am dat gaze lacrimogene, nu s-au astîmpărat. Am tras salvă de avertisment... Să se fi dus naibii acasă, că stătuseră destul. Da', nu ! Ei că rămîn acolo ! Numa' văd că apare unu gol pînă la brîu, fluturînd cămaşa. Şi striga către noi : „— Haide, trageţi, dacă aveţi curajul !"

Nu se mai hlizea nimeni, ascultau toţi atenţi. Numai ţuica gîlgîia : probabil careva dădea tocmai atunci sticla peste cap.

— Şi ? — se iţi vocea militarului de la trupă.

— Şi l-am pocnit de s-a dus de-a berbeleacul. Aşa s-a dus, de-ai fi zis că nici n-a fost.

— Şi eu l-am împuşcat pe De Gaulle — rîse băiatul care-l provocase, încercînd să simuleze nepăsarea. Da' tu eşti mai bun zece puncte ! C-ai împuşcat un român.

Bazil Stoica simţi că leşină. Printr-un efort de voinţă reuşi, totuşi, să înlăture senzaţia, însă continuă să tremure din tot trupul. Deschise ochii, hotărît să-l identifice pe insul acela anonim. Era un tînăr fără semne particulare. Poate doar buza de sus era prea subţire în raport cu cea de jos, răsfrîntă. Acum explica tragedia revoluţiei române : o făcuseră nişte nebuni ca şi ăla de pe baricadă, ca şi zaharisita de Doina Cornea şi săracu' Mircea Dinescu.

— Frig al dracu' ! — i se adresă, văzîndu-l că deschisese ochii, flăcăul şaten aşezat chiar în faţa sa. Semn că tremurul care-l străbătea era vizibil. Dădu din cap a aprobare. N-avea curaj să deschidă gura.

La Radna majoritatea coborîră. Hotărîse să se ia după ei, în caz că „acela" ar fi făcut parte din grup. Dar nu. Şi el, şi militarul de la trupă rămaseră mai departe.

Acum Bazil Stoica îşi revenise de tot. Ba chiar şi limpezimea de judecată îi revenise cu o acuitate extraordinară, aproape febrilă. Ca prin minune dispăruse ceaţa care-l însoţise în tot decursul anului, în zbaterile sale pe la procuratură şi primăria capitalei, pe la Cimitirul Eroilor şi în familie.

La un moment dat, omul datoriei militare ieşi la o ţigară pe coridor. Pînă atunci fumaseră cu toţii în compartiment, dar poate voia să-şi dezmorţească încheieturile. Sau era un semn ?!

Tehnicianul veterinar se ridică, îşi luă bagajul şi ieşi. Îl lovi în tîmplă cu pumnul încleştat în jurul briceagului nedesfăcut, apoi îl tîrî pînă la uşa vagonului, azvîrlindu-l în noaptea umedă şi mohorîtă a lui noiembrie

Mi s-a spovedit imediat după parastasul de un an de zile făcut băiatului. Mi-a spus că, aruncîndu-l din tren, capul aceluia se lovise de un stîlp, astfel încît, terciuindu-se, anchetatorii cazului nu mai putuseră stabili lovitura lui, povesteşte părintele Vesa. „— Judecă-mă, sfinţia ta şi spune-mi ce să fac." N-am putut. Numai Dumnezeu îl poate judeca. Mă rog în schimb pentru sufletul lui în fiecare zi.

— Cumplită întîmplare ! — îmi permit să zic, deşi sună ca nişte cuvinte de circumstanţă.

— Iar dacă am părăsit România — adaugă popa Vesa — e, în parte, şi fiindcă nu pot şti dacă nu cumva acest om se va da singur, într-o bună zi, pe mîna poliţiei .Nu vreau să fiu martor pentru sine decît în faţa Scaunului Ceresc.

Se aprinde beculeţul de la cabină, semn că, în sfîrşit, putem intra să înregistrăm scurtul comentariu al părintelui Grigore Vesa la programul de colinzi oferit cu prilejul Crăciunului ascultătorilor din ţară.

gheorghe ciocoi

Cel mai sincer manuscris

Nu s-a uscat cerneala
De pe cel mai sincer manuscris.
Norii se opresc din mers.
Norii recunosc aromele cernelii,
Cu care Eminescu şi-a scris
Poemele sale amestecate cu vis.
Nu, încă nu s-a uscat cerneala
De pe cel mai sincer manuscris...

Pedeapsă

Ar putea să fie
Ochii poetului
Porţi albastre de melancolie,
Cînd lumea i-a aplicat
Pedeapsa cea mai grea : veşnicia ?

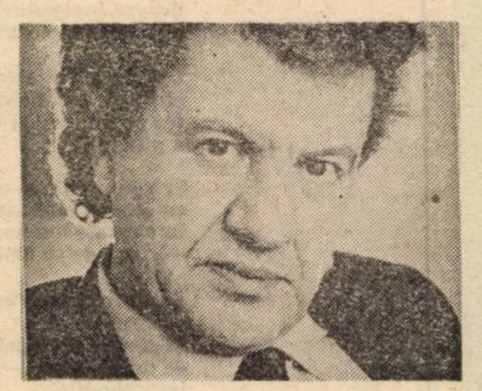

Unul din marii poeţi

Poetul anonim
În marea sa singurătate
N-a făcut semnale
Cu aluzii de careva genialitate.
Poetul anonim,
Cum se vede, aşa, într-o doară,
Mai întîi a scris „Mioriţa",
Iar hăt mai apoi —
„Cîntec despre Ştefan cel Mare".

Focul sacru

Lui Mihai Cimpoi

Focul sacru, focul curat
Şi-n rădăcini rămîne,
Şi nu apun pe acest pămînt
Ochii de taină-ai fîntînilor,
Ochii fîntînilor stau
De veghe vieţii baladelor —
Verbul, lacrimă-a inimii,
Asemeni focului arde.
Focul sacru, focul curat
Ţine amfora vie,
În fiinţa aceasta ciudată
Trăiesc seminţele poeziei,
Seminţele acestea —
Petale de stele eterne —
Se ating de luceafăr,
Iar timpul în timp se cerne.

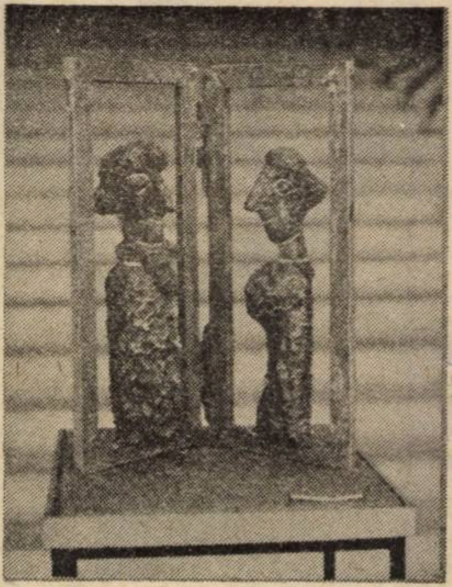

Geta Caragiu Ghe. — COMPOZIŢIE

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

VI. COMUNISMUL

Primele semne ale credinței omului în spirit — sau în spirite — apar, se zice, patruzeci de milenii înainte de Chr. Ele sugerează o convingere, în negativ, cu privire la imortalitatea sufletului — anxietate în fața vieții dincolo de mormînt, o teamă că, în virtutea unui suflet nemuritor, cel care a părăsit odată scena vieții ar putea să își facă, la un moment dat, o reintrare eventual inconvenabilă celorlalți. Fapt este că morții erau îngropați cu mîinile și picioarele legate. Sentimentul inautenticității dispariților pare să fie o caracteristică a conștiinței și, mai ales, a inconștientului uman, așa încît acum încercăm, neîntrerupt, să legăm și iar să legăm picioarele și mîinile cadavrului comunismului. Dar, este comunismul, acum, cu adevărat, un simplu cadavru ? Cine poate diagnostica moartea adevărată a unei ideologii, a unei politici, a unui sistem ? Nu stabilim instalarea morții biologice decît atunci cînd una din funcțiile vitale este întreruptă suficient de multă vreme spre a antrena, consecutiv, alterarea ireversibilă și suprimarea celorlalte funcții, cu același grad de importanță. Care sînt pulsațiile cardiace sau undele electroencefalografice ale ideologiei comuniste ? Unde mai pot fi ele percepute, dacă mai pot fi percepute ? Ce caracter au acum ? Altfel zis : ce a devenit astăzi comunismul ? În ce formă de existență, sau de inexistență, poate fi aflat ?

Esența psihologiei comunismului este relativ simplu de aflat. Orice totalitarism, asumat, este proba unui deficit de personalitate care face individul inapt de o viață psihică independentă. Comunismul asumat în cadrul sistemului sau în post-comunism este proba unui grav complex de inferioritate, complex care generează fie, în chip direct, nevoia ideologiei și practicii de tip comunist (ambele oferă victimele necesare satisfacerii complexului de inferioritate) fie, în chip indirect, infiltrînd corupția care este apoi administrată prin raportare la idei, dar mai ales prin practici comuniste. Corupția a fost, oricum, unul din instrumentele preferențiale de acțiune socială a conducerilor comuniste. Principalul mod în care aceasta era introdusă pe scena vieții națiunilor era antiselecția. Valorile fiind complet răsturnate, viața nu mai era posibilă decît fie printr-o izolare extremă, fie printr-o corupție de loc insignifiantă. Corupția era promovată pentru ca apoi să fie exploatată de sistem printr-un gen de șantaj generalizat. În lumea liberă punctul de pornire psihologic în formarea adepților comunismului era — și este — tot complexul de inferioritate dar, în condițiile respective, acțiunea comunistă orienta și organiza tendințe psihice agresive, dublate de nevoia de autoîndreptățire totală.

În țările post-comuniste persistența unui stil comunist are atît surse psihologice cît și unele social-pragmatice : menține beneficiile avute, aceasta în dublu sens, pe plan interior ca mecanisme de apărare în fața complexelor, iar, în viața curentă, ca avantaje socio-economice. Despre eliminarea, astăzi, a comunismului nu se poate spune decît ceea ce spunea Sigmund Freud despre eliminarea simptomului nevrotic — el nu dispare decît atunci cînd se procedează astfel încît să nu mai aducă subiectului satisfacții (oricît de maladive, dar satisfacții). Să fie oare aceste lucruri chiar atît de simple ?

Călătorul prin Occident știe bine că nu există departament important de filozofie sau sociologie în orice mare universitate în care să nu se studieze marxismul și, de obicei, care să nu aibă chiar o secție de marxism. Universitățile americane dețin, în privința aceasta, ca aproape în toate privințele, recordul. În 1989, în plină perioadă de schimbări ale Europei de Est, reviste americane de mare prestigiu precum „Disent", editată la Princeton și „Social Research", New York, în numerele lor de vară și, respectiv, toamnă, punctează clar tendința de creștere a interesului pentru marxism în rîndul intelectualilor occidentali. Observația nu privea o eventuală resuscitare a literaturii și atitudinilor critice anti-marxiste. Prestigiul operelor școlii de la Franckfurt rămîne înalt și este sugestiv pentru tendința menționată. Francis Fukuyama în "The End of History ?" aprecia că atîta vreme cît o societate liberală generează conflicte între muncă și capital tendințele comuniste vor fi inerente dar, pe de altă parte, politologul citat socotește că întrupărea cea mai bună a idealului lui Marx, a societății fără clase, este tocmai America modernă. Ideologia marxistă rămîne un produs occidental, jucînd poate, cu toată negativitatea ei, un rol de echilibru în ansamblul gîndirii unei epoci. Marxistul ortodox, occidental de astăzi este anarhistul care nu îndrăznește să pună mîna pe o bombă, consolîndu-se pentru inacțiunea sa cu fantasma unei revoluții proletare la care va lua și el parte cîndva. Practica marxistă este însă monopolul celor deja antrenați în cadrul sistemului astăzi dezintegrat. Pentru aceștia, activitate și exprimare sînt două modalități de a fi cu totul neconectate în conținutul lor. Exprimarea comunistă, teoria oficială a marxismului în ansamblu — cu detaliile și aspectele diverse pe care le presupune — reprezintă doar perdeaua de fum în spatele căreia să se poată desfășura cît mai nestingherită o acțiune egoistă și cinică. Nu este oare nimic tipic și fundamental comunist în comunism ? Comunismul să fie oare doar unul dintre totalitarisme, eventual culmea totalitarismului, extremismul politic extrem — care, însă, nu se deosebește de specia de apartenență decît cantitativ și dimensional ? Pe baza generală a complexului de inferioritate, pentru comuniștii care își asumă deschis poziția lor apar două modalități psihologice distincte de a privi comunismul, cu două orientări comportamentale absolut diferite, deși la fel de negative, inacceptabile și condamnabile. Prima revine de regulă comunistului occidental, comunistul din afara sistemului statal totalitar — este varianta care raționalizează pulsiunile agresive. Aici termenul de raționalizare trebuie luat în sens psihanalitic strict, respectiv de îmbrăcare a unor tendințe inconștiente, care erup în cîmpul conștiinței, într-un sistem de motivații, justificări, teoretizări și explicații de factură înaltă (sau, oricum, mai înaltă) atît sub raport conceptual cît și etic. Este o disimulare de tip intelectualist a condiției inferioare a personalității, disimulare ce conduce la autoconvingerea falsă — și, eventual, la convingerea altora — asupra existenței unor cauze și scopuri de factură nobilă, orientînd viața psihică și comportamentul aberant. În cadrul celei de a doua variante psihologice a comunismului distorsiunea vieții psihice este dată tot de procesul de raționalizare dar acum acesta privește tendințele egocentric-narcisiace, implicînd un total dispreț și o absolută desconsiderare pentru oameni, o perfect imorală tentație de a poseda totul (în sfera reală cît și în cea a simbolurilor), posesiune practicată oricînd în detrimentul tuturor celorlalți. Este varianta comunismului țărilor estice, varianta universului pînă de curînd totalitar.

Două atitudini anti-comuniste pot fi observate la fel de ușor, fără ca ele să poată fi considerate reacții specifice în fața celor două tipuri de psihologie comunistă. Cu toate acestea, una din variante este mai curînd întîlnită în Vest, pe cînd cea de a doua a fost proprie — și este încă — majorității celor care au trăit în țări comuniste. Prima constă într-o critică mai moderată sau mai dură a comunismului dar într-o critică făcută de pe poziția unei anumite înțelegeri. Comunismul este considerat uneori ca o ideologie care pornind într-un mod relativ pozitiv, îndreptățit sau generos, a suferit, la un moment dat, o fractură la nivelul principiilor sale. În evoluția comunismului ar fi apărut, mai devreme sau mai tîrziu, o discontinuitate nocivă ideologiei și, ulterior, sistemului însuși. Politica marxistă mai este socotită alteori drept consecința unei simple erori în estimarea istoriei unei epoci. Chiar și interpretările psihanalitice — sau, simplu, psihologice — ale sistemului comunist, așezînd tendința politică totalitară pe același nivel de relevanță pentru interioritatea umană ca și fenomenul nevrotic, nu doar că acordă circumstanțe atenuante organizării represive și dictatoriale dar o și plasează într-o relație de exterioritate cu tot ceea ce este fundamental uman în plan ontologic. O prea înaltă perspectivă asupra condiției umane face, de asemenea, în chip fals, din comunism, un agresor mediocru și, în mare măsură, irresponsabil al speciei umane. A doua atitudine în fața comunismului este totală condamnare, respingerea totală, perfecta disjuncție a personalității umane de orice element din exterioritate purtător al unui semn comunist.

Discutînd cauzele revoluțiilor europene din 1989 un analist subtil, în persoana lui Ralf Dahrendorf, într-o carte elaborată cu remarcabilă promptitudine după evenimentele care au zguduit lumea („Reflections on the Revolution in Europe", Times Books, Random House, New York, 1990) ne spune că niciodată „comunismul nu a funcționat". Evident, noi cei care am trăit sub regimul ideologiei marxiste nu avem cum să ne mulțumim cu o caracterizare atît de săracă. Richard Sennett în „Autorité" (Fayard, Paris, 1991) asociază comportamentul lui Stalin, aceluia al unui oarecare patron, paternalist ca atitudine, proprietar american de întreprindere, iar Mathilde Niel în „Psychanalyse du marxisme" (Le Courrier du Livre, Paris, 1967), criticînd evoluția comunismului în acest secol, comentează în chip favorabil un prezumtiv nucleu umanist al marxismului inițial. Chiar și un Constantin Noica („Rugați-vă pentru Fratele Alexandru", Humanitas, București, 1990), considerînd ca neimportantă (evident, sub raport profund filozofic) opresiunea comunistă cea mai violentă și mai crudă, tinde să ne despartă de propria noastră reactivitate firească, în fața marxismului. Intransigența arătată comunismului a aparținut, desigur, revoluționarilor din 17—22 Decembrie 1989, celor care au combătut comunismul deschis înainte sau după schimbările Europei de Est, dar, într-un fel, el este, iremediabil prezent în sufletul oricărui om care a experimentat în chip direct, mult sau puțin, comunismul. Între om și comunism ruptura este totală. Doar în chip secundar, ca o reacție de scăpare, de fugă sub o amenințare exterioară sau interioară, complexuală, cineva s-a putut lăsa ori se mai poate lăsa atras de comunism odată ce îl cunoaște printr-o trăire nemijlocită a atmosferei sistemului, în indiferent care din epocile sale. **Uneori, este adevărat, evidenta pasivitate a Occidentului la nivelul majorității structurilor sale, în fața comunismului a împins intelectuali, muncitori, oameni de toate condițiile, din Est înspre un gen de acceptare „de ciudă" a gîndirii și politicii marxiste.**

Pentru a înțelege istoria a o sută și cincizeci de ani de relație umanitate — comunism, ca și pentru a putea aprecia condiția actuală și viitoare a comunismului nu ne putem dispensa de efortul înțelegerii acestor două aspecte ale atitudinii omenești : absolutul rejectării ideii comuniste, în general, și relativa minimalizare a nocivității ei, în cazul totuși, a foarte multe conștiințe.

Mai întîi despre cauzele rejecției. Asemeni multor altor idei preluate sau adoptate, Marx preia de la Hegel conceptul de alienare, plasîndu-l în contextul teoriei sale a istoriei. Societatea alienează omul. Faptul este neîndoielnic. Sesizarea fenomenului alienării, conștientizarea formei și modalităților sale ar trebui să fie socotit un eveniment extrem de favorabil. Singura șansă a omului — conform teoriei psihanalitice, în oricare din variantele ei — este conștientizarea condiției și stările inconștientizate, ca și a pulsiunilor inconștiente. Extrapolarea, însă, de la individual la social, trecerea de la condiția psihică a unei singure persoane la aceea a chiar numai două individualități în interacțiune este însă total nepermisă, dacă nu se aduc importante corective aprecierilor. Conștientizarea unei stări anterior inconștiente este totdeauna pozitivă pentru individ pentru că acesta nu are cum avea cu sine însuși, niciodată, vreo problemă de conflict etic. Autoagresivitatea este consecința exclusivă a ignorării faptelor ce ce petrec. Nimeni nu își dorește, în chip conștient, răul. O pulsiune etic defavorabilă propriei persoane abia dacă este conștientizată poate fi stăpînită. Acolo însă unde este vorba despre două persoane, de un grup mic, sau de o macrosocietate, conștientizarea inegală a unei condiții (și orice act de conștientizare într-un grup uman nu poate decurge decît neuniform) va avantaja pe unii în defavoarea altora. **Orice progres al cunoașterii psihologice sau psihosociale într-o societate, orice progres al analizei și autoanalizei personalității nu este util social decît în măsura în care decurge paralel unei evoluții etice pozitive,** altminteri el reprezintă un factor deosebit de nociv. Degradarea și coruperea condiției umane erau lucruri bine cunoscute tuturor religiilor și teologiilor, celor mai variate filozofii. Oamenii de artă nu ignorau fenomenul. El părea să fie însă un element ubicvitar — constant și oarecum egal distribuit în rîndul subiecților umani. Depășirea, fie și parțială, a acestei condiții era o problemă pur individuală, ținînd fie de credință, fie de educarea rațiunii și, poate, de cultură. Marxismul a descoperit întregul concret al alienării — a stabilit că alienarea poate fi amplu controlată și că, printr-un astfel de control poate fi determinat mult din comportamentul uman (la limită acest comportament în întregul lui). Consecutiv **comunismul nu a însemnat doar sporirea alienării ci generalizare inteționată a alienării ca mecanism de realizare a dominației asupra ființei umane și a societății.** Astfel, comunismul a reușit să depășească în inumanitate orice alt totalitarism. Platon în „Republica" știa că a aliena înseamnă a controla mai ușor pe cel alienat. În marele său tratat politic dislogat Platon se întreabă : ce face tiranul, odată instalat ? Răspunsul este : sărăcește poporul pentru a-l reduce la grijile zilei de mîine și caută dușmani ai patriei spre a se face necesar. Altfel trai dus răspunsul, tiranul alienează prin alterarea condiției materiale și prin pervertirea relațiilor interumane (sociale, naționale etc.). Nazismul alienează etnii întregi prin opresiune și genocid. Propriul popor este alienat prin faptul de a fi făcut complice la acte de opresiune, de a fi transformat într-un instrument pentru crimă. Procesul acesta are loc totuși într-un sistem cu autooprire. Gradul de alienare este definit din pornire, cel puțin pentru cei care au aparținut categoriei susținătorilor. Odată ce aceștia acceptă o serie de condiții inițiale ei nu mai erau supuși unor escaladări ale alienării. Comunismul a utilizat alienarea în modul cel mai rafinat și mai perfid. Fiecare suferea alienarea atît ca oprimat cît și ca opresor. Aceste condiții erau trăite atît simultan cît și succesiv, într-o dementială succesiune. Marii conducători de astăzi puteau fi deținuții torturați de mîine. Președinții și miniștrii aveau, adesea, soțiile internate în lagăre, delatorul de astăzi era condamnatul de mîine, alături de nevinovatul cel mai nevinovat. Alienarea nu era doar paroxistică, era sursa satisfacției perverse a implicării în existența comunistă — o adevărată orgie a alienării cît mai complete. **Simbolul autentic al comunismului nu îl constituie nici crimele staliniste, nici revoluțiile culturale, nici canalul și nici alte orori de acest nivel, ci „fenomenul Pitești" — interschimbul fără egal al condiției de victimă și de torționar. Experiența sau presentimentul acestui gen de a utiliza alienarea pentru a dinamita umanul face comunismul atît de inacceptabil sufletului tuturor.** Ce îl face însă, dacă nu tolerabil sau scuzabil, cel puțin nu exagerat de monstruos unor spirite mai puțin atinse de realitatea practicii comuniste ?

Esența comunismului o reprezintă concepția sa economică. Comunismul conține un paradox formidabil. **El este, înainte de toate materialism istoric.** Existența materială ar determina conștiința, dar odată conștientizat acest fapt, conștiința ar dobîndi o mare forță materială. Lucrul nu pare absurd, dar în acest moment excesul de raționalitate, gen secolul trecut, distruge orice urmă de realism din marxism : conștiința nu devine astfel puternică în calitate de conștiință eliberată și deci liberă de constrîngerea materiei, ci rămîne conștiință aservită în continuare și pînă la capăt materiei. Conștiința care sesizează constrîngerile sale, dar care continuă să se supună acestor constrîngeri nu a făcut, de fapt, nimic altceva decît să abdice cu totul renunțînd la a mai fi conștiință, adică sursa unică a libertății. Conștiința poate fi aservită materiei sau poate fi liberă de materie, ori poate, aservită fiind, să se elibereze. Dacă spiritul, conștiința sînt sau nu la originea unui drum istoric, sau a unui destin personal, libere de materie acesta este rezultatul unor incidențe. Dacă însă conștiința nu evoluează către libertate atunci ea nu există sau nu mai există. Materialismul istoric — cînd se manifestă consecvent — este punctul central și sursa unică a comunismului. Un Jean-Paul Sartre a susținut deschis valoarea de adevăra a acestei forme de materialism („Critique de la raison dialectique", Gallimard, Paris, 1960). Orientarea sa procomunistă nu a lăsat, niciodată, loc îndoielilor. În ce măsură însă omul modern, în general, mai este în stare să vadă spiritul ca prevalînd asupra materiei, conștiința ca avînd cîștig de cauză în fața condiției economice, să apere cunoașterea, intelectul și puritatea emoției în fața agresiunii necesităților practice ? **Materialismul istoric este sau nu este valabil după cum conștiința rezistă, decisă a rămîne conștiință, sau intră în restrîngere și colaps. Conștiința nu este o realitate obligatorie și fixă — ea este dacă vrea să fie și în felul în care vrea să fie.** Dar materialismul istoric — primatul materiei asupra conștiinței, primatul realității economice în fața conștiinței care se retrage din existență — nu este altceva decît comunism. Unde se află acum, încă viu, germenele comunismului ? În conflictul dintre muncă și capital, așa cum crede Fukuyama ? În resturile și debriurile comuniste, de care nu s-a debarasat încă lumea post-comunistă ? Nu doar în aceste locuri ci peste tot — în România și în Rusia, în America și în Japonia, în Europa de Vest sau în Africa de Sud — acolo unde se gîndește, fie și involuntar în termenii materialismului istoric, acolo unde conștiința cedează în fața presiunii sau tentației materiei.

Cultura și credința sînt — atunci cînd se dovedesc a fi cultură și credință autentice — formele existenței necomuniste a omului și umanității, sau, cel puțin, căi înspre o astfel de existență. Incapacitatea, uneori, de a trăi prevalent prin cultură și credință nu este doar o caracteristică românească sau răsăriteană. Așa se întîmplă că un anumit pragmatism occidental a pactizat — chiar dacă temporar și parțial — cu stalinismul, cu brejnevismul, maoismul sau ceaușismul. Omul rămîne totuși o ființă biologică și deci materială, supusă necesității și deci obligată la înclinare în fața presiunilor economice. Primejdia unor gîndiri și atitudini materialiste eșuînd, în final, în cel mai pur comunism s-ar părea că nu poate fi niciînd satisfăcător redusă primejdia totalitaristă. Să socotim însă perspectiva comunistă rezonabil îndepărtată în orice societate în care existența spirituală și aspirația culturală pot evolua netulburat, pentru oricine, la adăpost de agitația economică, nedistorsionate, cel puțin în esența lor, de grijile vieții. Pînă la atingerea acestei condiții mai este de parcurs ceva drum — un drum inegal pentru țări diferite, dar nicăieri cu totul nesemnificative. Pînă atunci, de cîtă credință și hotărîre este nevoie spre a ține la distanță spectrul comunismului ?

Caius Dragomir

Mihail Sebastian, eseist

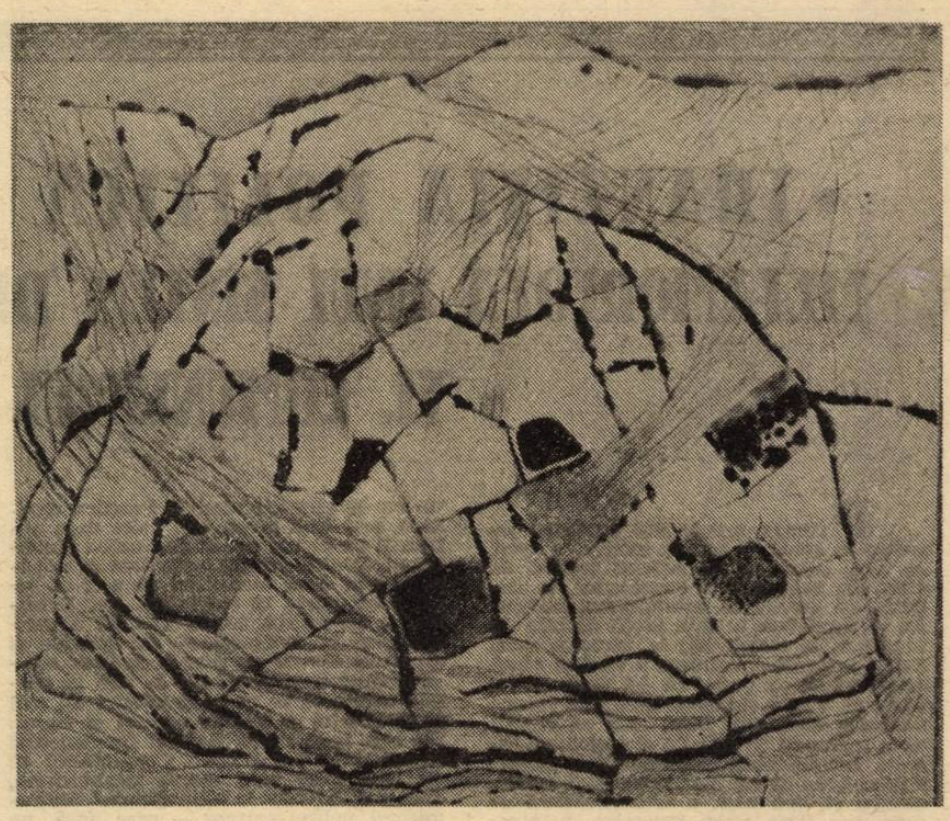

Viorel Mărginean — DEAL

Dispunem de suficiente exemple pentru a ști că în eseurile sale Sebastian reunea pe cititorul pasionat și pe admiratorul lucid al valorilor cu care susținea tabloul literaturii românești contemporane.

Nu e ușor să ordonezi impresiile lui după un tipic. Mai întîi însuși Mihail Sebastian le-a gîndit liber de obligații sistematice. Dar este necesar să le întrezărim determinantele atunci cînd dorim să vedem care sînt alegerile sale în materie de confrați.

Examenul foiletoanelor ne îngăduie o primă încheiere. Gustul său este mai aproape de prozatorii și poeții interbelici, decît de clasici. **Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori** constituie singura poziție literară dinainte de anul 1900, pe care Sebastian o reține. Despre Titu Maiorescu pronunță un verdict pătrunzător scriind pe larg cu ocazia apariției primelor două volume din **Jurnal**. Iată trei decupaje din comentariile eseistului : 1. „Stilul Maiorescu făcea nevăzută, nebănuită viața lui interioară atît de dramatică. Gînduri de evadare, temeri de nebunie, tristeți paralizante străbat spiritul acesta limpede..." [1]) 2. „N i intră în rosturile acestui articol să arate în ce măsură „Jurnalul" lui Maiorescu este un tezaur de istorie literară. Am spus destul de lămurit, din capul locului, că valoarea lui este considerabilă mai ales din acest punct de vedere." În fine.

Cu Maiorescu, Sebastian epuizează „curajul" de a ieși din epoca sa. În schimb izbutește să dea o frumoasă probă de înzestrare comentîndu-i pe Ion Barbu, Ion Pillat, Ilarie Voronca, Emil Botta. 3. „Generozitate discretă, simplă, fără ostentație, o afecțiune care exprimă în primul rînd stimă intelectuală, — ce departe sîntem de figura rece și academică, pe care o efigie prea simplificată ne-a prezentat-o multă vreme drept un portret !"

Mai e ceva de adăugat la caracterizare succintă însă perfect intuită a omului Maiorescu ?

Cine ia la bani mărunți fiecare eseu s-ar putea să aibă obiecții de tot felul. Bunăoară e limpede că opus lui Arghezi, Ion Barbu se vede plasat printre antiromantici. În Ilarie Voronca același vede doar pe manierist nu și pe virtuozul producător de simetrii metaforice. Coarda de umor din lira lui Adrian Maniu a-puncta, crede Sebastian, mai slobod decît altele, să zicem grațios patetice. Mă întreb dacă nu e inexact. Melodia minulesciană prea abundentă creează prin repetare o tehnică, din păcate uneori nedublată de semnificație emoțională. Sebastian observă în trecere faptul și pierde ocazia să vadă pitorescul multicolor, întrucît hazul și autopastișa nu decad în exercițiu facil. Mai la obiect, mai atent la nuanță, mai expert în căutarea detaliului este Mihail Sebastian cînd scrie despre proză.

Luînd ca termen de referință volumul îngrijit de Cornelia Ștefănescu, **Eseuri, Cronici, Memorial**, constatăm că Mihail Sebastian a scris despre prozatori de două ori mai multe articole decît despre poeți. Numerică preferința se traduce și calitativ. Încă o dată singurul clasic din secolul al XIX-lea „selectat" este Duiliu Zamfirescu **(Romancierul Duiliu Zamfirescu)**. Pentru perioada căreia îi este contemporană doar Hortensia Papadat-Bengescu figurează cu trei foiletoane. Sînt în schimb și Liviu Rebreanu și M. Blecher, și Mihail Sadoveanu și Damian Stănoiu, și Emil Girleanu dar și Anton Holban. Și bineînțeles, Camil Petrescu.

Trebuie subliniat că eseistul nu e un concesiv. De obicei, un prozator își cruță colegii, are strîngerea de inimă a cunoscătorului față cu patima ștearsă a celui care „trece" prin ateliere. Însă așa cum nu-l „iartă" pe Al. O. Teodoreanu pentru că romanul, deși pătrunde ușor în public, îi cîștigă greu acestuia stima, nici nu crede că se compromite prețuindu-l la superlativ pe Duiliu Zamfirescu. Uitarea în care a căzut autorul **Vieții la țară** e imputabilă numai criticii. Aceasta uită prea ușor, crede Sebastian, să coreleze fenomenul literar actual „cu valorile noastre literare tăcute și, chiar dacă perimate, semnificative."

Problema este dacă sînt cu adevărat perimate. În istoria scurtă a romanului românesc nici nu pare să fie loc pentru o atît de precipitată cădere în desuetudine. Mihail Sebastian trece în revistă meritele estetice ale romancierului. Arta lui Duiliu e „nobilă, chiar, curată". „El, cel dintîi, a observat o clasă socială și un șir de eroi în raporturi (ceea ce mi se pare a fi unul din elementele prime ale ideii de roman)". În tot cazul recitirea lui Duiliu Zamfirescu merită încercată ; și nu din simplă pietate...

Pătrunzătorul comentator merge mai departe. Își verifică talentul de lector serios ghicind în antecedentele de nuvelistă ale Henriettei Yvonne Stahl, forța și stăpînirea din romanele ei ulterioare, cu precădere **Steaua Robilor**. Îi place lui Sebastian tensiunea simțurilor „care nu merge niciodată pînă la inconștiență", în discuție este eroina cărții, cu o judecată despre oameni „rece și incisivă". Gustul ei suprem pentru singurătate alternează aviditatea de lume cu crizele de sălbăticie.

Cu egală acuitate prezintă **Maidanul cu dragoste** al lui G.M. Zamfirescu. Nu e explorat numai scrisul unui autor populist ci mai mult explicat „populismul" (Jean Giono e dintre acestia), înțeles ca naturală coborîre sau ridicare (depinde de unghi), la nivelul tragicului. Un tragic pedalînd pe dezgust, din scenele care suprapun destine mărunte peste destinul maidanului sau al mahalalei. Sărind peste cîteva eseuri, mă opresc la cel despre Anton Holban. Cine e Anton Holban ? Un maladiv povestitor de situații puse sub lupă. Eroii lui au îndîrjita nemulțumire a celor care inițiază mereu spectacole, examene de conștiință și în a căror atroce vigilență se află rădăcinile paraliziei de care se lasă cuprinsă spontaneitatea lor. Un val de dezastre acoperă aceste personaje și le înăbușă frămîntările. Cine este deci, Anton Holban ? Un torturat, răspunde eseistul și adaugă : un temător de facilitate. Am ajuns la Hortensia Papadat-Bengescu. Sebastian ne introduce în istoria clanului Hallipa, ne luminează lunga traiectorie pe care o străbate un grup social deplasat continuu de la o anecdotică nuanțată înspre descinderile sufletești violente. Despre **Drumul ascuns**, Sebastian scrie în concluzie : „Eu nu cunosc nici un roman românesc și foarte puține străine în care construcția epică să fie ridicată pe planuri atît de numeroase și totuși convergente." [1])

Se deschid, de oriunde am privi, spații sufletești. Autoarea știe să cuprindă în unghiul dintre lucruri și oameni toată semnificația unui moment sau, cum spune Sebastian, reușește să mobilizeze spațiul dintre suflete, încît fiecare are povestea sa, formele lui de a se face cunoscut. Eseistul nu ascunde că toată această artă explorează perfect o tehnică cinematică și de resorturi teatrale specifice : „Există în miile de metri ale unui film anumite prize ciudate dintr-un unghi oblic într-o lumină scurtă sau într-o umbră tare, poze prinse dintr-un plan ridicat sau strîmb în care expresia feței spune nu numai emoția unui fapt oarecare, dar mai ales subliniază poziția obiectivului." [2])

Economia dramatică a literaturii Hortensiei Papadat-Bengescu, profund logică creează personajelor o interdependență foarte distinctă. Nici unul dintre eroi nu iese anulat, cu facultățile subminate, cît mai bine fixat, mai asociativ definit de traseul pe care îl străbate, în funcție de nevrozele progresive ale celorlalți, de propriile lui căderi și împleticiri. Prinși în cercul fatal al erorilor sau căințelor ei se dăruiesc, se complac în tot cazul într-o mecanică perversă de fapte consumate.

S-ar mai cuveni notate și alte păreri. Trebuie să înțelegem că scriind despre N. Iorga și Ibrăileanu, despre Matei Caragiale și N.D. Cocea, despre Gh. Brăescu și Ion Călugăru, Sebastian nu-și refuza, din modestie sau detașare, nici un gînd despre literatura vremii lui. Scriitori „mari" sau scriitori „mici", cu toții se bucură de atenția sa. Principial îl interesează să comunice despre ei o impresie, să amplifice, dacă există, emoția biruitoare de cititor. La mijloc mi se pare că este o foarte pozitivă concepție despre proză, ca literatură pentru marele public, sinceritatea lui Sebastian are la bază facultatea de a trăi literatura, chiar dacă cealaltă, de a o explica rămîne în seama criticii de specialitate. În felul său foarte personal, Sebastian are simplitatea rafinată a celui care deduce actul creației din cel de existență. A lămurit singur de pe ce platformă credea astfel : „Actualitatea este un cîmp de observație atît de divers și bogat, încît să refuzi a o vedea, pentru motivul că spiritul tău este torturat de viziuni seculare, înseamnă să te dispensezi de experiențele elementare, simple, imediate și autentice. Nu se întîmplă nimic în lume — nici căderea unei stele într-o seară de august, nici căderea unui cal pe asfaltul înghețat într-o seară de ianuarie —, nimic care să nu fie revelator și care să nu închidă un **sens**, ca pe un sîmbure." [3])

Un cronicar trece cu fiecare cronică proba de control. Un eseist se clasează mai greu. El se pierde dacă nu are singur în vedere procesul mai general de confruntare între valori. Dar se discreditează ușor de crede că eseul e doar act de abilitate și mai deloc unul de metodă.

Or, aici în metodă, găsim că Mihail Sebastian ne dă toate garanțiile. Nu metodă în sens didactic, strict recenziv. Ci în acela mai larg de metodă literară, de liberă sete de dezbatere. Cînd se supune acestei nevoi, Sebastian și-a luat o opțiune : va înlocui, de mai era cazul, jocul, improvizația, cu munca victorioasă tocmai pentru că deliberează asupra efortului depus pentru a încadra forța probantă a scrisului în tradiția și structura care îl legitimează.

Plasticitatea, concizia, modernitatea, sînt de ajuns de prezente ca să ni-l impună atenției pe eseist. La Mihail Sebastian, exigența de sine ajută la desăvîrșirea cunoașterii scrisului românesc așa cum adaugă un nou argument în contra grabei potrivnice lucrului literar. În eseuri ca cele semnalate nimic nu e lăsat la voia întîmplării, opiniile pornesc, am văzut, de la o poziție personală, distilează idei fără trucaje și, fapt absolut admirabil, în conflict cu eleganța de fațadă cu lașitatea mistificatoare, cu spiritul publicitar.

Henri Zalis

[1]) Mihail Sebastian. **Eseuri Cronici. Memorial** București. Edit. Minerva, 1972, p. 487.
[1]) **Ibidem**, pag. 333.
[2]) **Ibid.**, pag., 319—320.
[3]) M. Sebastian. **Eseuri...** pag. 132.

andrei fischof

Sfîrșit de veac

Colțurile infinitului au început să se îndoaie
semn de uscăciune în cerul gurii zeilor
înspăimîntați
de propria lor neputință

giulgiul umilinței: drapel străpuns
de reproșul sugrumat
în ochii cuvintelor amuțite

Cine mai știe cît e adevăr în minciună
și unde vor țîșni culorile urii
împotriva celor veșnic nevinovați
iubirile furate cine mai știe

unde sînt ascunse
și care va fi prețul răscumpărării lor

de gustul de sînge al aerului
se sparg ferestrele — oglinzi frunții
înfricoșată de festinul eliberării tîrzii
a veacului bolnav
de moarte

20 ianuarie '90

În zori

În zori
patul
mormînt al viselor pîngărit
de împietrirea cearceafului
purtînd forma scheletului dorințelor
strecurate hoțește
și gonite
ca și cum ar fi fost
încă înainte de a începe
înaintea mea
o nouă ultimă zi
în întîmpinarea serii

1991

Ion Pacea — COMPOZIȚIE

Unde

Unde e bucuria psalmilor tăi
rege David
iubirile tale hăituind la nesfîrșit alte iubiri
unde sînt

Cuvintele — cîntec
timp prefăcut în statui
în templul cerului de pretutindeni
poem al tristeții sînt în mine
rege David
iubirile mele răpuse sînt de vise
în somnul sfîrtecat de doruri
și tăceri
cînd
învins și învingător
ascult înaltul zvon al muzicii de cristal
din clopotele
turnului de pază la porțile vîrstei
anunțînd vremea potrivită pentru toate

Poate zădărnicia din lucruri
e plînsul neîmplinirii
unde
rege David
unde e bucuria

6 nov. '89

Etajul trei, primăvara

foarte activă se vrea echipa de animatori ai vieții culturale a Capitalei. Cel puțin în cîmpul artelor plastice, unde perspectiva **saloanelor sezoniere** tinde să devină o obișnuință ritmic onorată. Și, pentru că afară au înflorit magnoliile, etajul trei al Teatrului Național s-a împodobit cu cîteva sute de exponate de preț aparținînd artiștilor rezidenți în București — pictori și sculptori. Este vorba de cei care au mai rămas, spasmodica și incerta „etapă post-revoluționară" rărind considerabil și rîndurile acestei distinse bresle a cărturărimii române.

Deci, **Salonul de primăvară al artelor plastice**, deschis la scurtă vreme după cel de iarnă, ne-a surprins prin seriozitatea și consistența participărilor. Organizatorii au căutat, de această dată să tempereze elanurile experimentaliste, optînd pentru versiuni artistice mai elaborate, care să dea relief credibil unei **gîndiri** estetice sau măcar unei **intenții** coerent exprimată. Rezultatul este convingător, aproape în toată dimensiunea lui acest salon poartă amprenta lucrului temeinic făcut, multe dintre creațiile expuse avînd girul timpului care le-a validat durabilitatea. Ni s-a părut, la un moment dat că au fost preferate în mod obișnuit acele lucrări care nu au putut pînă acum să iasă din perimetrul limitat (de vicisitudinile „epocii") al audienței de atelier. Deși, conținutul lor nu pleda întotdeauna pentru o astfel de motivație. Ar mai fi un argument, care să justifice includerea pe simezele actualului Salon de primăvară 1991 a unor lucrări purtînd datări mult anterioare — formalismul participării, dezinteresul față de semnificațiile culturale ale unei asemenea manifestări. Observația este valabilă mai cu seamă pentru unii dintre „maeștri", chiar dacă organizatorii au specificat, iciîncolo, în dreptul unor exponate cu semnături prestigioase, „invitat de onoare". Sigur, este îmbucurător faptul că la astfel de manifestări (unde cota achizițiilor este aproape de zero) au fost convinse să reintre în arenă personalități ale artei noastre de talia unor Ion Irimescu, Ion Vlasiu, Ion Gheorghiu, Ion Pacea, Ion Sălișteanu Popescu-Negreni, Marin Predescu, Ion Grigore, Ervant Nicogosian... Prezența acestor autorități în materie a ridicat valoarea salonului, i-a atestat dimensiunea valorică a reprezentărilor și omogenitatea, statornicia crezurilor artistice, deși felul cum s-a răspuns acestei generoase intenții a organizatorilor a fost mai degrabă artificial, formal. Unei asemenea direcții i s-au aliniat și alte nume din alte generații, în ciuda valorii reale a participării lor.

Dar, este totuși remarcabil că artele noastre se pot bizui încă pe aportul unui atît de puternic contingent de creatori, ce dețin un potențial întrutotul competitiv în universul artelor contemporane. Salonul actual se susține și prin asemenea demonstrații exemplare. S-ar cuveni citate aici, fără alte caracterizări exegetice, prestațiile lui Const. Popovici, Al. Gheorghiță, M. Zidaru, I. Iancuț, N. Păduraru, Claudiu Filimon, Geta Caragiu, El. Hariga, M. Branea, N. Teodoreanu (sculptură), ca și ale pictorilor : B. Șuvăilă, T. Brădean, R. Dărîngă, L. Tudor, A. Romocean, Gina Hagiu, M. Velea (post mortem), G. Năpăruș, P. Lucaci, Serghei Niculescu, R. Petrescu, A. Costinescu, N. Blei, M. Colfeanu, Iacob Lazăr, A. Nedel, M. Cilievici și foarte mulți alții, pe care citările din memorie îi nedreptățește omițîndu-i. Dar, ceea ce trebuie reținut din acest salon este, mai întîi, un semn al curajului, al îndrăznelii de a figura idei și simboluri ce pînă nu de mult păreau imposibil de atins și, în al doilea rînd, impresia de lucru așezat, de efort temeinic și cumpănit, în care mijloacele plastice par să fie respectate cu religiozitate, dînd „cesarului ce-i al cesarului". Pictura, mai ales, cred că se află într-un moment al reconsiderărilor stilistice, de odihnire a zelului novator ceea ce conferă un primat necesar definirilor în planul viziunii plastice și al paletei cromatice — elemente indispensabile ale expresivității artistice.

Un parcurs reconfortant ne oferă acest Salon de primăvară al artelor, în care nu puține sînt, totuși, tentativele de înviorare a atmosferei prin contribuțiile mai tinerelor generații de artiști, pentru care însemnele plastice (și estetice ?) ale viitorului sînt mai aproape decît cele ale tradiției.

Corneliu Antim

Gina Hagiu — COMPOZIȚIE

Alma Redlinger — IN ATELIER

Festivități (I)

În loc de MOTTO dar cu dragoste : „Eată relația audiențelor mele la palatul Tiuilleriilor, relație din care sunt obligat a omite multe părți de un mare interes, dar pe care convenențile politice actuale nu-mi permit a le publica («Aluzie la conspirația pusă la cale de Cavour, Principele Napoleon, Cuza și emigrații unguri din Apus — cu asentimentul lui Napoleon III — pentru a se provocă o răscoală contra Austriei, în Transilvania»)". VASILE ALECSANDRI, din „Călătorii — Misiuni diplomatice".

Bardul de la Mircești, ca scriitor sau ca diplomat, mînca din farfurii Sèvres, bordate cu albastru-ceruleum, ca tacîmuri i se oferea „Grand Surtout de Table", adică **furculisione** (el a zis-o !) **turnate după ultimul răcnet al științei** — procesul galvanic recunoscut și folosit, în sfîrșit !, cizelate de **excelența excelențelor** tacîmurilor, Christofle, bea din cristale de Veneția. Și poate, surîzînd unui „vis de tinerețe printre anii trecători", își dorea să fie Victor Hugo și poate că tocmai în momentele în care folosea **verre mousseline**, gravată, monogravată și supergravată cu aur, versifica, sub influența baladelor populare românești, un stupid poem eroic al literaturii noastre, **Dan, căpitan de plai.** Eram în Europa, domnilor ! Știam să mîncăm cu tacîmuri elegante... !

Unul dintre memorabilele banchete date după Războiul Crimeii, a fost numit, în **memorii** și **jurnale personale**, „banchetul surprizei". Împăratul s-a ridicat, deodată, și a închinat în cinstea lui Marshal Canrobert și a lui Marshal Bosquet și i-a ridicat la cel mai înalt rang ofițeresc. Ce mai bîrfă a mai **ființat... !**

Dar ce părere aveți despre **Dineul celor Douăzeci de Frumuseți ?**. El a inclus, cum era de așteptat, zece franțuzoaice : Ducesa de Persigny, Ducesa de Cadore, Ducesa de Montmorency, două Marchize — de Canizy și de Las Marismas, două Contese — de Pourtalès și de Montebello, două Baronese — de Bourgoing și de Pierrebourg. Linia următoare : două rusoaice — Ducesa de Morny și Doamna Léopold Magnan ; două italience : Contesa Walewska și Doamna Bartholoni ; o evreică — Baroneasa Alphonse de Rothschild ; o scoțiană — Maréchale Canrobert ; o creolă — Marchiza de Chasseloup — Laubat ; o **semi**-americană — Prințesa Anna Murat ; o **semi**-englezoaică — Marchiza de Galliffet ; și o unguroaică, Prințesa de Metternich, inclusă între „frumuseți" pentru **spiritul** ei. Și Împărăteasa, se înțelege, o spaniolă ce completa echipa.

În 15 august era Ziua Sf-lui Napoleon și după ce Împăratul primea felicitările, se oferea : ceai, înghețată, șerbete, cafea și specialități de patiserie.

Balurile erau de tot felul, **marile** baluri de Stat, balurile mascate, **micile** baluri de Luni (prima zi a săptămînii) date de Împărăteasă, balurile pentru copii, în cinstea Prințului Imperial. În nopțile Marilor baluri de Stat, Place du Carrousel era iluminată de torțe și pe largile scări de onoare de la Tuileries, sub încremenirea fățarnică a celor îmbrăcați în uniforme **resplendisante**, a celor falși nemișcați din Cent Gardes, oaspeții urcau spre Salonul Louis XIV, să salute suveranii, gătiți nevoie mare, „cum li-i rangul", **El** cu panglica și steaua Legiunii de Onoare, **Ea** cu „REGENTUL", pus pe undeva, pe piept, pe cordon ori pe diademă. Și Șeful Ușier țipînd la Cent Gardes, ca aia să țipe mai tare : „Împăratul ! Împărăteasa !". Și **quadrille d'honneur**, la început, apoi, mai tîrziu, cînd împărații nu prea mai dansau, cele două orchestre care **cîntau** muzica timpului, conduse de Waldteufel și Strauss (nu Johann), cîntau „Il Bacio", „La Belle Hélène", „La Grande Duchesse" și „Chilpéric" : „Puis, par un autre caprice, / On introduit Chilpéric / Près la grande ambassadrice, / Madame de Metternich". Chiar și Bismarck știa să valseze. În 1867, în uniforma Sa albă, la vîrsta de cincizeci și trei de ani, avînd-o parteneră pe seducătoarea Doamnă Carette, a valsat pentru ultima oară. „It was the last Waltz with..." Și-au venit **alții** și pe ulița noastră...

Corina Cristea

Să vezi și să nu crezi

În a treia zi de Paști la Televiziunea Română s-a produs o minune. Am putut vedea pe micul ecran, e drept, la o oră și o emisiune (În fața națiunii : partidele politice) nu foarte adecvată, imagini din Piața Universității, luna aprilie 1990. Imagini filmate într-o după-amiază obișnuită din acele zile cînd toată țara era informată și îngrozită de aceeași TVR că în Piața Universității se întîmplă fapte reprobabile, antisociale, imorale etc., etc. Bișnițarii, lumpenii, lombrosienii umpleau ecranul un minut-două, vreme în care comentariile, știm noi cui, ne lămureau asupra „caracterului real" al celor ce se găseau acolo, zi de zi, seară de seară. Arta detaliului a făcut progrese uimitoare prin intermediul TVR și este păcat că nu s-a acordat un premiu național pentru „cea mai credibilă minciună" **celor care au știut dinainte ce vor,** cînd filmau secvențele din locul cu pricina.

Imaginile furnizate de astă dată făceau parte din normalitate. Oameni ca toți oamenii, o mulțime liniștită, atentă la ce se spune, poate un procent îngrijorător de mare de intelectuali (sau așa păreau), așa a fost să fie. O mulțime, nici fanatizată, nici plătită. O mulțime care avea un singur „păcat" — nu era fesenizată. Dacă ar fi fost cel puțin imparțial din partea instituției naționale de transmitere a informațiilor către public, T.V.R.. Dar nu erau și știți Dvs. ce a ieșit pînă la urmă.

Apariția pe ecran a domnilor Nica Leon sau Marian Munteanu într-o emisiune de „dezbatere" poate fi considerată de bun augur dacă nu pentru democrația noastră originală măcar pentru televiziune. Dacă tot au avut norocul să scape cu viață, violența exercitată asupra lor își are izvorul în dezinformarea sistematică pe care a practicat-o aceeași T.V.R. în primăvara trecută, este de la sine înțeles că nici nu mai contează norocul de a se afla în mod normal în fața camerelor de luat vederi.

Nu mai contează pentru ei, însă contează enorm pentru televiziunea română. Prezența normală a acestor domni, alături de stimabilii reprezentanți ai altor formațiuni politice ori ai ziarului de partid **Azi** să însemne o dezmeticire a conducerii televiziunii în sensul că s-ar putea să-și dea seama că este un instrument național de informare nu un instrument partizan de dezinformare ?

Să ne aducă primăvara aceasta ceea ce nu ne-a adus primăvara trecută ? Să asistăm la normalizare, la democratizare măcar în acest domeniu, al știrilor ?

După o clipă de euforie mi-am venit în fire. Știindu-i pe vechii cavaleri ai manipulării exact în același loc în care erau și în primăvara trecută mi-am zis : să vezi și să **nu** crezi. S-ar putea să asistăm, în fapt, la o nouă campanie de intoxicare cu apă de trandafiri, ca să nu simțim mirosul greu al sărăciei și cel acru al derutei. Un fel de a ne spune, „ce mai vreți, bă, uite că i-am dat și pe ăștia pe bune, după un an, pe la ora cinci jumate, la emisiunea «Ferește-te de măgăruș» dar se cheamă că i-am dat". Cam așa poate arăta și viitorul guvern de uniune națională.

Eugen Uricaru

Farmecul desuet al locurilor comune

Scăldat în lumina chioară a neoanelor ceaușiste (na, că le-am zis-o !) și îmbălsămat de parfumurile dubioase ale micii bișnițe din Pasajul Universității, agresat — ca-n fiecare dimineață — de țipetele castrate ale vînzătorilor de ziare parodiindu-și rutina, poate că n-aș fi dat șapte'șcinci de lei pe o destul de recentă și foarte oarecare reeditare din Jean d'Ormesson în eterna „Livre de poche", dacă dintre filele cărții n-ar fi căzut o la fel de anodină ilustrată cu San Marco. Toată această combinație stupidă și enervantă — oamenii ieșind grăbiți de la veceul privatizat și încheindu-se la șliț pe scările ce dau spre Muzeul de Istorie a Bucureștiului, caricaturile de bucheniști zgribuliți, cu eternul **Șogun** și dicționarele pestrițe și „Globus"-urile desperecheate, tarabele cu presă nevîndută de o săptămînă, rarele femei frumoase rătăcite în mulțimea de țigănci duhnind a cort pe sub geaca de blugi, polițaii flanînd abulici printre cetățenii îndobitociți de cotidian — n-ar fi avut nici un sens pentru mine dacă, din cartea ce se cheamă (parodic ? nu știu încă) **L'amour est un plaisir**, n-ar fi căzut pe jos o vedere din Veneția („Alba. Bacino S. Marco — Bassin de S. Marco à l'aube — S. Marco Basin. The Dawn — H. Markusdock. Sonnenaufgang") și dacă **Noëlle** nu i-ar fi scris lui **Joëlle** trei rînduri tandre și simțite : „Je t'envoie des milliers de baisers de Venise ou je pense très fort à toi. À bientôt !". Plonjasem dintr-odată în miezul ascuns al unei situații de comunicare. Mă gîndesc că ilustrata valorează pe puțin 50 de lei, mai adaug 25 pentru carte (cît pentru un „Globus" la grămadă. cumpărat de la un vînzător plictisit și nepriceput, de pildă **Trei femei** de Musil, pentru care m-a invidiat pînă și marele Mădălin, number one al adevăraților buchiniști din Pasaj) și tîrgul s-a făcut. Cu două bancnote devalorizate am luat o carte foarte probabil proastă și o cartolină care, poate, va fi fost mesajul de amor al unei lesbiene aflate în vacanță către perechea ei din 06220 Golfe Juan, France...

Întîmplarea n-are nici un sens, sau nici unul, în afară de cel pe care-l au locurile comune care-ți permit brusc să ai revelația kitsch-ului agresiv din care inima noastră se plămădește cotidian cu acribie de filolog (în sens etimologic) al talciocului (existențial, biografic, bibliografic și... poftim de mai strîmbă din nas !). Drapat în tînguiala mea retorică precum într-un kimono de karate kyekushinkai — deja începuse să-mi pară rău de bani —, m-am apucat totuși să frunzăresc volumașul cu un interes pe jumătate profesional, pe jumătate sentimental. Sentimental în măsura în care, aidoma președintelui nostru și a lui Teodor Mazilu, și eu am fost cîndva la Veneția. **Frumos e în septembrie la Veneția !** Gondole, grupuri compacte de englezoaice bătrîne, restaurante scumpe, saci de gunoi coborîți pe sforî noaptea în fața caselor, vînzători ambulanți (africani) de poșete de piele, vapor-hotelu'ăla uriaș cu mii — dar ce zic eu mii ? milioane ! — de luminițe sclipind pe el, pliante cu toate minunățiile artistice, pizza la preț turistic, zeci de cupluri în care ea nu numai că ea e mai tînără și mai sexy, ci și evident mai înaltă, uriașa parcare în care se repetă periodic, la megafon, anunțuri în limbile popoarelor civilizate și, în sfîrșit, Piața San Marco, cu principalul ei edificiu aflat iremediabil în renovare. Măi, dragă...

Iubirea-i o plăcere, deci ! Adică, deci : „Nimic nu se pierde dacă viața e transfigurată în artă. Nici iubirea, nici tristețea, nici ura, nici plictiseala" (p. 212) — scrie Philippe, personajul — (viitor) autor, ce-și propune consemnarea vacanței tragice a grupului de patru prieteni, tocmai pentru ca „cercul să se închidă" și „toate să capete un sens", cu toate că e conștient că „nimic nu epuizează viața, universul, nu-i explică pe oameni"... Trei tineri bărbați, total diferiți, devin marionetele unei și mai tinere femei, o puștoaică aproape (19 ani). Bénédicte iubește viața cu intensitatea tinereții conștientă de frumusețea ei și cu certitudinea bunăstării materiale pe care i-o oferă o avere îndestulătoare. Epicureanismul ei capătă semnificație, se actualizează doar călătorind, epuizînd locuri și sentimente, devorînd senzații, sfidînd pragmatismul mărunt. Iată de ce va propune celor trei bărbați o vacanță de două săptămîni în Provența și pe Coasta de Azur. Simplul fapt că ideea i-a trecut prin minte preț de o secundă e suficient pentru a unifica patru voințe distincte : Gilles este deja logodnicul ei și cinismul său dezinvolt nu-i maschează foarte bine obediența. Jacques, brunetul viril și atrăgător, deși cu o mînă neputincioasă încă de la naștere, complexat de sărăcie, admirator al lui Trotski, este prea slab în fața puștoaicei senzuale pentru a rezista tentației, cu toate că face tot posibilul ca să-și contrazică, sfidează și contrariieze companionii la tot pasul. Philippe, reflexivul grupului, tocmai a fost concediat din postul său de funcționar — întunecimea biroului oricum nu-i convenea deloc — și este dispus să-și îngăduie un ultim moment de respiro înainte de a se apuca de **altceva.** În fine, Bénédicte e conștientă de puterea ei și nu face decît să și-o exerseze în exercițiul nobilei inutilități care este prietenia. O suită de nedeterminări angoasante ale tuturor și obsesia, pe care fiecare și-o rezolvă altfel, a actului gratuit completează motivația de grup a acestei aventuri. (Să nu uităm că volumul a fost scris de Jean d'Ormesson cîndva pe la crepusculul existențialismului...)

Sub soarele torid al Sudului, cei patru devin, pe rînd, victimele iluziei de **reciprocitate.** Atît de mult, uneori, încît ajung să dorească a trăi unul prin celălalt, de nu prin ceilalți. În momentul în care, însă, femeia alege — și alesul va fi „paradoxal (?), Philippe —, întreg eșafodajul se prăbușește. Jacques își găsește confirmarea obsesiilor și a prejudecăților, chiar ; Gilles, practic, se sinucide, plecînd într-o cursă nebunească de înot, fără linie de sosire, nici punct de întoarcere ; noul cuplu, Bénédicte—Philippe, nu durează decît o dimineață — e drept una de contopire totală, pe apă și pe nisip. Gama voluptăților este ca și epuizată și, oricum, devine inexpresivă în fața noastră...

Recitind acest rezumat, constat că nu m-am putut apropia de materia așa-zicînd solară a cărții. De vină poa' să fie și imaginea de pe cartolină, în care aburii lăptoși ai dimineții învăluie totul mai degrabă în ceață, refuzînd, deși presimțind, explozia luminii. Tot așa de bine, însă, nici episodul achiziționării ei nu prea mi-a venit la inimă, scîrbit deodată de promiscuitatea acestui comerț cu de toate (cărți, reviste, țigări, „podoabe" și, chiar, nevoi fiziologice), ce se practică în subteranele respective. Hotărît lucru, n-o să mai scriu despre cărți cumpărate din Pasaj...

Dan-Silviu Boerescu

Gibran, profetul

Într-o piață literară dominată de apariții comerciale, mai ales în domeniul traducerilor, publicarea unei traduceri de poezie, de mare și adevărată poezie, este un eveniment care nu poate trece fără a fi consemnat. Așa trebuie considerată apariția unei noi ediții a **Profetului** lui Gibran Khalil Gibran, într-o frumoasă versiune românească și cu confratern înțelegătoarea prefață a poetului Radu Cârneci, în colecția „Miracol" a editurii Orion.

Scriitor de mare vogă în Occident, Gibran este aproape un necunoscut la noi. El s-a născut în decembrie 1883 în Liban. Creștin maronit, a emigrat de mic, împreună cu familia, la sfîrșitul secolului trecut, în Statele Unite, revenind în țară doar pentru studii și călătorind de mai multe ori în Europa. Consacrîndu-se de tînăr literaturii și artei, căci a fost și un pictor apreciat, el a intrat în chip firesc în mișcarea scriitorilor arabi aflați în emigrație în cele două Americi, numită convențional „școala siro-americană", foarte puternică și numeroasă pînă la primul război mondial. În acest mediu — de „dezrădăcinați" cum spune un critic arab — el s-a afirmat prin cîteva culegeri de versuri și de povestiri în limba arabă, consacrate mai ales vieții necăjite a țăranului libanez, pe care „spiritele revoltate" (**Spirite revoltate** este titlul unui volum din 1901) încearcă să-l elibereze de superstiții, sărăcie și nedreptate. După primul război mondial, Gibran scrie mai mult în engleză și-și cucerește o faimă îndreptățită de gînditor, eseist și poet mai ales prin volumul de proză poematică **Profetul** din 1923. A murit foarte tînăr încă, în 1931.

Prima întîlnire a cititorilor români cu opera sa are loc încă din 1939, cînd preotul sirian Emil Muracade — aflat la studii la București — publică în **Convorbiri literare** traducerea unui poem în proză. Tot Emil Muracade publică în 1944 o plachetă cuprinzînd cîteva versuri și proze traduse din arabă. Această inițiativă nu are încă nici un ecou și nici o urmare imediată. Prima traducere reprezentativă din opera lui Gibran apare abia în 1983, ca o urmare indirectă a comemorării autorului în cadrul aniversărilor UNESCO : **Profetul**, tradus de Radu Cârneci în colecția „Cele mai frumoase poezii", cu peripeții și greutăți pe care le aflăm abia acum, din prefața noii ediții, apărută după ce în 1989 se publicase în „Biblioteca pentru toți" o selecție din povestirile primei sale epoci de creație, în arabă; **Aripile frînte,** volum tradus și prefațat de Daniela Buburuzan. În acest context, reeditarea traducerii lui Radu Cârneci este destinată nu numai să certifice succesul cărții în rîndul cititorilor noștri, ci și marea lor disponibilitate pentru o literatură de o profundă inspirație etică, o literatură a iubirii și înțelegerii care atinge cele mai adînci fibre ale umanității din noi.

Cele cîteva cărți scrise în ultimul deceniu al vieții lui Gibran și cu deosebire **Profetul,** considerată de critica arabă și europeană capodopera întregii sale vieți, reprezintă a treia și cea mai generoasă vîrstă a creației sale. După o primă epocă, în care povestirile sale împărtășesc revolta scriitorului în fața nedreptății unor existențe chinuite, supuse tuturor mizeriilor și răutății oamenilor, trăgîndu-și sevele din experiența vieții sale în Liban; după o a doua etapă, în care revolta ia forma unei amărăciuni generale, a unei ostilități față de om, ființă impură și imperfectă, de care artistul se depărtează cu dispreț și silă ca eroul său Yusuf al Fahri din poemul **Furtuni** (este etapa în care începe să scrie și în engleză; **The Madman,** Nebunul, e din 1918), a treia vîrstă a literaturii sale este aceea a revelației iubirii ca singură speranță a salvării. Anunțată în linii mari în cartea sa de poeme și parabole din 1920 **The Forerunner** (Predecesorul), credința sa în posibilitatea izbăvirii individului prin

Nicolae Șchiopu — SESIA

dragoste de oameni și înțelegere își găsește expresia cea mai înaltă în proza poematică a **Profetului.** Al-Mustafa, profetul, nu e numai autorul însuși, el este omul care a reușit să se elibereze singur de micimile sale, de defectele sale, de însăși condiția inferioară a unei vieți legate de o realitate care îl înrăiește și-l micșorează. Omul nu se poate realiza cu adevărat decît depășindu-și condiția spune Gibran: el nu poate avea decît dînd tot ce posedă, nu poate simți cu adevărat bucuria decît acceptîndu-și partea de durere, de suferință, nu poate simți că trăiește decît fiind conștient de proximitatea morții, căci moartea nu este decît poarta spre o altă viață. Omul este făcut din bine și din rău — cum în Dumnezeu se află și Isus și Iuda — și el singur se poate desăvîrși, eliberîndu-se de ceea ce este impur în el prin renunțare și dragoste.

Într-un lung lanț al poeziei care, la arabi, se învecinează îndeaproape cu profeția și îi concură facultățile vizionare (mulți poeți arabi s-au crezut ei înșiși profeți, iar unul dintre cei mai mari poeți ai epocii abbaside a rămas cunoscut sub porecla de „Cel care se pretinde profet": Al-Mutanabbi), Gibran este cel din urmă apostol romantic al lirismului ca religie a omului, forță izbăvitoare de imperfecțiunile din noi înșine și singura speranță posibilă într-o lume mai bună și mai umană.

Complexă, contradictorie, reprezentînd un punct de întîlnire al mai multor tradiții și influențe, opera lui Gibran și **Profetul** în chip special nu pot fi cu ușurință înțelese fără referirile absolut necesare la partea arabă a creației sale și la ascendențele ei pe acest teren. Stilul ei incantatoriu și inspirat nu este fără precedent în literatura arabă și nici mesianismul său, care poate fi apropiat de poezia lui Blake, dar cu greu de „tradiția orientală sufi", aceasta fiind ea însăși redevabilă, s-a presupus, unor influențe creștine care se manifestă în concepte specifice, iar **Profetul** ar putea fi doar metaforic considerată „o strălucitoare izbîndă a literaturii... arabe în general", fiind scrisă în engleză și literatura arabă neducînd lipsă de opere strălucitoare. **Profetul** trebuie înțeleasă ca o operă aparte, ieșind dintr-o experiență irepetabilă, dramatică întîlnire între două tradiții și două lumi cu propriile lor valori îngemănate în destinul unui dezrădăcinat de geniu, profet al unei umanități viitoare.

Mircea Anghelescu

Urmare din pag. a 16-a

PENDULUL LUI FOUCAULT

unde trebuia să vină Agliè, vrea să-l provoace pe unul din ei, şi el nu izbutea să înţeleagă pe care, şi ea îl întreba dacă e paranoic.

După Uscio încercaseră o trecere şi, traversînd un sătuc care părea să fie într-o duminică după-masa în Sicilia şi pe vremea Bourbonilor, un cîine mare negru se postase de-a lungul şoselei, ca şi cînd n-ar fi văzut niciodată un automobil. Belbo îl lovise cu apărătoarea din faţă, părea un lucru de nimic, în schimb, de cum coboriseră îşi dăduseră seama că bietul animal avea abdomenul roşu de sînge, cu anumite chestii ciudate (organe, maţe ?) care ieşeau afară, şi gemea făcînd clăbuci la gură. Cîţiva săteni se adunaseră, s-a creat o adunare populară, Belbo a întrebat al cui era cîinele, avea să dea bani, dar cîinele nu avea stăpîn. Reprezenta poate zece la sută din populaţia acelui sătuc părăsit de Dumnezeu, dar nimeni nu ştia cine era, deşi toţi îl cunoşteau din vedere. Cineva spunea că trebuia să-l găsească pe plutonierul de carabinieri, care să-i fi tras un glonţ, şi gata.

Îl căutau pe plutonier, cînd venise o doamnă care se declarase zoofilă, iubitoare de animale. Am şase pisici, spusese. N-are nici o legătură, spusese Belbo, ăsta este un cîine, acum e pe moarte şi eu mă grăbesc. Cîine sau pisică, e nevoie de puţin suflet, spusese doamna. Nu era de găsit plutonierul, trebuia mers după cineva de la protecţia animalelor, sau de la spitalul din satul vecin, poate că animalul scapă.

Soarele îi ardea pe Belbo, pe Lorenza, pe cîine şi pe toţi de faţă şi nu mai apunea, Belbo avea impresia că ieşise în izmene dar nu izbutea să se dezmeticească, doamna nu se lăsa, plutonierul era de negăsit, cîinele continua să sîngereze şi să geamă cu scheunări jalnice. Schelălăie, spusese Belbo prudent, şi doamna spusese sigur, sigur că schelălăie, suferă bietul cîine, şi dumneavoastră nu puteaţi fi mai atent ? Satul căpăta treptat o tot mai mare densitate demografică, Belbo, Lorenza, cîinele deveniseră spectacolul acelei duminici triste. O fetiţă cu o îngheţată se apropiase şi a întrebat dacă ei erau cei de la televiziune care organizează concursul pentru miss Apeninii Liguri, Belbo i-a spus să plece numaidecît că altfel o face ca pe cîine, fetiţa izbucnise în plîns. Venise un doctor de circumscripţie spunînd că fetiţa e fiica lui şi Belbo nu ştia cine era el. Într-un schimb rapid de scuze şi prezentări reieşise că medicul publicase un **Jurnal al unui medic uitat de ţară** la celebra editură milaneză Manuzio. Belbo căzuse în cursă şi spusese că el era un tip important la Manuzio, doctorul voia acum ca el şi cu Lorenza să vină să ia cina la el, Lorenza se agita şi-i dădea coate în coaste, uite aşa o să ajungem să ne dea la ziar, amanţii diabolici, nu putea să tacă din gură ?

Soarele continua să ardă cînd clopotniţa suna de **completa** (sîntem în ultima Thule, comenta Belbo printre dinţi, soare timp de şase luni de la miezul nopţii la miezul nopţii, şi mi-am terminat şi ţigările), cîinele se limita să sufere şi nimeni nu-l mai băga în seamă, Lorenza spunea că avea un atac de astm, Belbo era acum sigur că cosmosul era o eroare a Demiurgului. Şi în sfîrşit avusese ideea că ar fi putut să plece cu maşina să caute ajutor la centrul cel mai apropiat. Doamna zoofilă era de acord, să plece şi să se grăbească, într-un domn care lucra la o editură de poezie avea încredere, şi ea îl iubea foarte mult pe Marino Moretti. Belbo pornise şi depăşise cu cinism centrul cel mai apropiat, Lorenza blestema toate animalele cu care Domnul spurcase pămîntul, de la prima pînă la a cincea zi inclusiv, Belbo era de acord dar el cuteza să eritice şi opera celei de a şasea zile, şi poate o dihna dintr-a şaptea, pentru că găsea că era duminica cea mai nenorocită pe care o avusese vreodată.

Începuseră să traverseze Apeninii, dar pe cînd pe hartă părea uşor, pierduseră pe drum multe ore, trecînd de Bobbio şi către seară ajunseseră la Piacenza. Belbo era obosit, voia să stea cu Lorenza măcar la cină şi-şi luase o cameră dublă în unicul hotel liber, aproape de gară. Cum se duseseră sus, Lorenza spusese că într-un loc ca acela n-avea să doarmă. Belbo spusese că ar putea să caute altceva, să-i dea timp să coboare la bar să bea un Martini. N-a găsit decît un coniac naţional, se întoarsese în cameră şi Lorenza nu mai era. Se dusese să ceară informaţii la recepţie şi găsise un mesaj : „Dragule, am găsit un tren grozav spre Milano. Plec. Ne vedem săptămîna ce urmează."

UN MINUT DE POEZIE

Azi, poezie chiliană : MIGUEL ARTECHE

Sufragerie

În casă, doar trecutul mai rămîne.
Absenţa îmbîcseşte haina fir cu fir.
În sala goală beau dintr-un potir
pe care vîntul o să-l facă mici fărîme.

Timpul alungă, de pe soclul gol,
urme de mîini. Ani se agită
peste faţa de masă. Stă sleită
supa, în care vîrsta-nscrie larg ocol.

Pe-această masă buchisesc TRECUT.
Sînt mîini ce-au fost cîndva, mulţimea
ce-n jurul golului vibrant o fi şezut.

Cînd capul mi-l ridic şi-mi ascuţ flerul,
adulmec zilele de ieri, apoi în sinea
mea mă-ntîlnesc cu vîrsta şi cu gerul.

Cafenea

Te-aşezi în cafenea, te-ntrebi ce zi e,
ce an, habar nu ai, ridici din umeri
sau ceştile date pe git le numeri.
Ţi-e casa ochiului şi hămesită şi pustie.
Te-aşezi în ziua ta de ieri, iar ceaşca
rece
tremură, mişcă. Prin lumina vie,
moartea în strai de franţuzoaică trece
şi molfăie, de una singură, melancolie.

Auzi din cafenea cum riu-şi poartă
apele, zgomotos ; apoi, risipa
a nu ştiu ce : poate-i chiar clipa

aceasta. Laşi în cafenea
ceaşca golită, căreia, prin toartă-i
şuieră vîntul. Nimic altceva.

Birt

Acest domn mestecînd, — fără tăgadă,
mă mişcă. Stă-ntr-un punct din
propria-i frunte
şi meditează la apusul ieri, de unde
revine domnul ăsta prin zăpadă.

Tuşeşte, se ridică, îmi surîde
ca orice domn sosit dintr-un trecut
să-şi caute scaunul unde i-au căzut
frunzele moarte şi-un ceasornic-gidc.

Mă cercetează lung, cu o străină
curiozitate. Dă să mă salute
da'şi schimbă gîndul. Şi suspină.

Bietul bătrîn, cu mîinile-amîndouă
comunică prin bezna orei nouă
nesaţul supei lui tăcute.

Traduceri de
Mihai Cantuniari

GRAHAM GREENE

CĂPITANUL ŞI INAMICUL

(fragment) *(Urmare din numărul trecut)*

— Presupui cam prea mult. Ţi-am mai povestit cum, după evadarea mea, cînd am coborît din Pirinei la vale, am dat peste o mînăstire. Acolo n-am fost întrebat de nici un act de identitate, călugării nu s-au dus la poliţie — se îndeletniceau, firească, cu o sumedenie de lucruri prosteşti, însă erau nişte oameni de treabă, în orice caz se purtau bine cu mine. Cînd nu eşti tu însuţi un om bun din fire, îi respecţi pe cei buni cu adevărat. Aş prefera să mor lîngă un om bun. Un om bun ţine să te înveţe tot felul de prostii, iar un om rău te învaţă adevărul, dar unde naiba e deosebirea în clipa cînd mori ? Nu-s eu omul care să-l învăţ pe băiat prostii. Lasă-l să citească Biblia şi să o judece singur. Eu o să-l învăţ geografia.

— Mai sînt şi limbile străine. N-aş vrea ca băiatul meu să fie mai ageamiu decît alţii.

— Bravo, Liza ! De data asta, ai spus-o !

— Ce anume am spus ?

— „Băiatul meu" — pînă acum n-ai mai spus niciodată cuvîntul ăsta...

— Păi, într-un fel, cred că şi este băiatul meu !

— Cît despre limbi, nu-i nici o problemă, Liza. Poţi să-i cumperi nişte plăci de gramofon — Germana fără efort, sau Spaniola... Întîmplarea face să cunosc cîte ceva din amîndouă aceste limbi, ştii şi tu care-i cauza. Aş putea deci să-l ajut puţin...

Aşa se face că am avut norocul să scap, vremelnic, de şcoală şi să încep un soi de educaţie particulară. Lecţiile primite nu erau prea frecvente — ele depindeau de timpul liber al Căpitanului, care era foarte adeseori absent. Lecţiile astea aveau un caracter oarecum secret, ceea ce le făcea cu atît mai atrăgătoare : pentru a evita ca vecinii să dea de ştire autorităţilor, mă prefăceam că mă duc la şcoală la orele obişnuite şi mă grăbeam să mă întorc pe ascuns, ca să asist la lecţiile predate în odaia mea. Astfel, fără să-mi dau cu adevărat seama, o şi pornisem, cu mo-

densitate demografică, Belbo, Lotanului...

Nu-mi amintesc prea multe lucruri despre lecţiile de limbi străine ; am doar vaga impresie că dascălul meu, Căpitanul, se descurca mult mai bine în germană decît în spaniolă, poate unde petrecuse un timp mai îndelungat în Germania, ca prizonier, decît în Spania, ca evadat, — cel puţin aşa pretindea. Lecţiile de geografie erau influenţate de aceeaşi împrejurare : erau nişte lecţii întemeiate pe experienţa unui călător silit să voiajeze în condiţii oarecum ieşite din comun şi erau, poate, tocmai de aceea, mai vii decît lecţiile superficiale predate de un profesor ce-şi extrage informaţiile din surse de a doua mînă.

Voi încerca să reconstitui o parte dintr-o lecţie tipică de geografie.

— Dacă ai vrea să te duci din Germania în Spania, cum ai proceda ? mă întrebă Căpitanul.

— Aş lua avionul, îi răspundeam.

— Nu ! Ar fi contrar regulilor. Noi jucăm un soi de joc. Ca „Monopoly", de pildă. În jocul ăsta al nostru, trebuie să umbli pe jos, fiindcă e război.

— De ce nu cu maşina ?

— Pentru că n-ai maşină.

Încă mă mai gîndeam la automobilul lui : mă întrebam dacă şi-l cumpărase, iar dacă da, de unde făcuse rost de bani ? sau procedase cumva la fel ca în cazul acelui prinz la care-mi oferise somon afumat ?

Îmi cumpărase un atlas şcolar, pe care-l ţinea deschis în faţa mea.

Cred că era bucuros să constate că ştiam să citesc binişor o hartă, cu toate simbolurile şi culorile ei, reprezentînd rîuri, căi ferate, sau munţi.

— Îmi închipui că aş trece în Franţa.

— Nu, n-ai trece : Franţa e sub ocupaţie străină : Sînt nemţi peste tot !

— În Belgia ? mai încercai eu.

— E ceva mai bine. Şi acolo sînt nemţi, dar ţi s-a indicat o adresă, uite ! O casă sigură. Cam ca subsolul ăsta al nostru. Într-un oraş numit Liège. Caută pe hartă Liège !

După ce-mi silabisi numele oraşului, l-am găsit pe hartă, deşi continuam să mă simt cam dezorientat.

— De ce să mă duc tocmai în Spania ?

— Pentru că-i o ţară neutră. Şi apoi, de acolo poţi pleca în Portugalia, iar după aceea în Anglia. Unde-i Portugalia ?

După ce am căutat puţin, am găsit şi Portugalia pe hartă.

— Portugalia, îmi explică atunci Căpitanul, e de partea noastră, însă trebuie mai întîi să ajungi în Spania. Cum faci ca s-ajungi acolo ?

Ştiind că geografia era un fel de joc de-a războiul, începusem să-l joc cu o reală plăcere. Priveam cu atenţie harta.

— Trebuie mai întîi să traversez Franţa, în ciuda nemţilor.

— Aşa e. În casa aceea sigură, vei găsi patru ofiţeri de aviaţie, care se ascund ca şi tine, precum şi o fată tînără şi vitează — nu mai în vîrstă decît Liza. Ea te va însoţi, pînă la Pirinei. Cu trenul. Pirineii sînt nişte munţi. Găseşte-i !

Asta mi-a luat ceva mai mult timp, pentru că am confundat Pirineii cu Ardenii...

— Dar cum de nu ne opresc nemţii ?

— Fata are acte false pentru voi toţi. Ceilalţi vorbesc puţin franţuzeşte. Oricum, mai bine decît nemţii. Tu, nu vorbeşti deloc franţuzeşte, iar ca să nu deschizi gura ea îţi leagă fălcile c-un bandaj pătat de sînge — ai fost, chipurile, rănit de o bombă, aşa le explică ea tuturor, zicîndu-le şi că a primit sarcina să te însoţească. Cît despre ceilalţi, zice că i-a întîlnit întîmplător, în tren, unde s-au împrietenit. Ajuns la Paris, îl traversezi fără probleme şi schimbi apoi trenul, spre Tarbes. Şi acum, găseşte-mi oraşul Tarbes, adăugă el, silabisindu-mi numele oraşului.

Jucam doar un joc, pe care nu-l luam cîtuşi de puţin drept un episod istoric. Nici pînă azi nu ştiu în ce măsură povestea Căpitanului era adevărată, ştiu doar că lecţiile sale de geografie îmi făceau multă plăcere, mai ales atunci cînd mă punea să străbat Pirineii, noaptea, desculţ prin zăpadă, pîndind plescăitul ciubotelor patrulelor nemţeşti. Toate lecţiile de geografie pe care aveam să le învăţ mai tîrziu mi s-au şters din minte, astfel încît chiar astăzi, ori de cîte ori vine vorba de Spania şi Portugalia, nu mi le pot reprezenta cu aceeaşi claritate cu care mi se înfăţişează Germania de Vest, Belgia sau Franţa ; însă în Spania, lecţia de geografie devenea uneori o lecţie de istorie.

Căpitanul nutrea o mare simpatie pentru Drake şi Sir Henry Morgan.

— Erau nişte piraţi, navigînd pe cele şapte mări, în căutare de aur, îmi explica el.

— Ce făceau cu aurul ?

— Îl luau de la spanioli.

Îmi vorbea despre convoaiele de căruţe trase de catîri şi încărcate cu aur, pe care spaniolii le trimiteau în Panama, de pe coasta Pacificului spre cea a Atlanticului (îmi arăta drumul pe hartă) şi despre ambuscadele pe care li le întindea Drake.

— Erau hoţi ?

— Nu, doar piraţi, îţi repet !

— Şi ce făceau Spaniolii ?

— Se luptau vitejeşte. Aveau spirit sportiv.

— Erau omorîţi oameni ?

— Şi în box mor oameni.

Căpitanul rămase tăcut un timp, absorbit de gînduri, apoi spuse :

— Hoţii fură mărunţişuri, pe cînd piraţii fură milioane.

Şi adăugă, după o altă pauză de gîndire :

— Ai putea, cred, să-i socoteşti şi pe hoţi nişte piraţi, dar lipsiţi de anvergură : n-au adică nici şansele, nici ocaziile de care se bucurau piraţii...

Lecţia din ziua aceea a fost întreruptă de numeroase pauze şi de cîteva nume geografice. Cînd am încercat să-l fac să vorbească despre Portugalia, n-am izbutit — prea mă grăbeam. După o nouă pauză, îmi spuse :

— Dac-aş avea bani, mi-ar plăcea să mă duc acolo unde s-a dus Drake — în Panama şi în toate ţinuturile de unde venea aurul, deşi Liza n-ar putea să fie fericită acolo, nu s-ar simţi ca acasă. Totuşi, poate că într-o zi...

În româneşte de Petre Solomon

ERATĂ

În artcolul „In memoriam GRAHAM GREENE" din numărul trecut (15) a se citi, în rîndul 9 : „pe atunci prefectul Nisei" (în loc de **Marsiliei**).

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

LORENZA PELLEGRINI

Lorenza Pellegrini este de fapt personajul central feminin al „fabulei" lui Eco. Simetrică într-un fel eroului masculin, Belbo, ea e eroina feminină în jurul căreia se desfăşoară o mare parte din ghemul narativ al romanului. Frumoasă şi indiferentă, focoasă şi indolentă, activă, ingenuă şi trădătoare Lorenza este femeia visurilor lui Belbo, iubita dintotdeauna, dorită pînă la obsesie şi total inaccesibilă pînă la sfîrşit, pe care o iubeşte şi o întrevede din copilărie şi pînă la moartea sa tragică. Ea este Cecilia din povestirile cu partizani din 1943, pe care Belbo copil vrea s-o captiveze cîntînd la trompetă, ea este femeia excitantă şi dată dracului din barul milanez al lui Pilade, care juca la flipper cu pubisul şi sucea mințile tuturor în timpul mişcărilor studenţeşti din anii '68, tîrfa neprihănită, la putain respecteuse, **ea este Sophia, misterul feminin al textelor medievale ocultistice care suciseră mintea lui Belbo, ea este iubita adevărată care ţipă de spaimă în scena finală cînd îşi vede iubitul spînzurat de pendulul din Conservatoire National des Arts et Métiers de la Paris. Ţipăt după care va fi înjunghiată mortal.**

Poate că cititorului care nu a parcurs întreaga lectură a cărţii definiţia noastră nu spune mare lucru. Dar poate (sperăm) că la sfîrşitul acestui serial din textul lui Eco, pe care ni l-am propus, lucrurile nu vor mai fi aşa.

De altfel, după cum am mai spus, continuăm să prezentăm romanul prin eroii săi principali, portrete la care vom adăuga cîteva scene de ansamblu în care personajele să joace fiecare cîte un rol pentru edificarea poveştii.

Facem acest lucru nu numai pentru a folosi o schemă ca oricare alta, ci şi cu un gînd anume. Prezentînd o poveste prin portrete încercăm să dovedim valoarea literară a cărţii, atît de contestată în mod unanim aproape pretutindeni unde cartea a avut totuşi succes. De la Numele Trandafirului şi pînă acum la Pendulul lui Foucault toată critica i-a reproşat profesorului de semiologie de la Bologna că n-a scris un roman, că toate astea au fost un experiment de intertextualism, că s-a jucat, că a construit o canava extraliterară pentru a-şi expune o teză filosofico-existenţială şi aşa mai departe. Cea mai bună dovadă spun ei, puzderia de scheme, de formule, de jocuri de cuvinte şi de litere, enigmele, rebusurile, cuvintele încrucişate — excelente, se spune —, dar fără valoare literară. (Nu le-am reprodus aici nu numai intenţionat, dar şi pentru că mijloacele tehnice de reproducere lipsesc... deocamdată.).

Traducătorul acestor pagini, care nu este nici critic literar nici (ferească Dumnezeu !) semiolog, nici nimic de felul acesta, ci doar un simplu şi atent (pe cît a putut !) cititor al textului, a descoperit totuşi că în toată această „cibernetică narativă", cu capitole şi paragrafe ca un text de lege, există o poveste. **Şi o poveste, fără pretenţii de definiţie, este naraţiunea unei întîmplări care se petrece cu şi între nişte oameni, care sînt** personajele. **Întîmplarea, povestea, este autentică şi dramatică, şi personajele ei sînt oameni din zilele noastre care trăiesc şi gîndesc ca şi noi, care citim, oricît de** ciudată **ar fi anecdotica lor biografică.**

Deci, neştiind ce crede critica amintită că este un roman, traducătorul, socotind că are totuşi de-a face cu un roman (şi chiar cu unul autentic !) a încercat s-o demonstreze, prezentîndu-i o poveste care încleştează personajele într-o dramă care — e adevărat — surprinde pentru că nu a fost imaginată încă niciodată pînă acum. A reuşit el oare ?

P.S. Fragmentele de aici provin din capitolele 34 (din cartea a V-a, GEBURAH) şi 107 (din cartea a VII-a, NEZAH).

Pentru a nu tulbura nucleul istoric (al barului său) Pilade mai ţinea încă un flipper model vechi, din acelea care par copiate din Lichtenstein şi fuseseră cumpărate negreşit de la anticari. Dar alături, unde se îngrămădeau cei mai tineri, se aliniau alte maşini cu ecran fluorescent, unde planau cu grămada păsări răpitoare cu grămada, kamikadze ale spaţiului extraterestru, sau o broască ţopăia fără noimă emiţînd nişte orăcăieli în japoneză. Tot Pilade era acum o strălucire de lumini sinistre şi poate că prin faţa ecranului galactic trecuseră şi curierii de la Brigăzile Roşii, cu misiunea de a face înrolări. Dar desigur că părăsiseră flipperul pentru că nu se poate juca cu pistolul la şold.

Mi-am dat seama de asta cînd am urmărit privirea lui Belbo care se fixa pe Lorenza Pellegrini. Am înţeles cam imprecis ceea ce Belbo înţelegea cu mai multă luciditate şi ceea ce am găsit într-un **file** de-al lui. Lorenza nu e numită dar e clar că era vorba de ea : numai ea juca la flipper în felul acela filename : Flipper. Nu se joacă la flipper doar cu mîinile ci şi cu pubisul. La flipper problema nu e numai să loveşti bila înainte de a fi înghiţită de deschizătura mesei, şi nici de a praiecta-o la jumătatea suprafeţei de joc, ci de a o obliga să se îndrepte în sus, unde ţintele luminoase sînt mai numeroase, sărind de la una la alta, învîrtindu-se zăpăcită şi dementă, dar din proprie voinţă. Şi aceasta se obţine nu lovind bila, ci transmiţînd vibraţii casetei de joc, şi cu o dulceaţă de care flipperul să nu-şi dea seama şi să nu ducă la **tilt.** Poţi face asta numai cu pubisul, ba poţi chiar şi cu un joc de coapse, în aşa fel încît pubisul în loc să lovească, să alunece, fără să ajungă însă pînă la orgasm. Şi mai mult decît pubisul, dacă şoldul se mişcă natural, fesele sînt cele care dau mişcarea înainte, dar cu graţie, aşa cînd avîntul ajunge la pubis să fie deja atenuat, ca în homeopatie unde oricît de multe sucusiuni a impus soluţiei şi substanţa a apucat acum să se dizolve aproape de tot în apa pe care o adaugi încetul cu încetul, pînă cînd dispare aproape cu totul, cu atît efectul medicamentos e mai eficace. Şi iată că din pubis un curent infinitezimal se transmite în casetă şi flipperul ascultă fără să se nevrotizeze, bila se mişcă împotriva naturii, împotriva inerţiei, împotriva gravitaţiei, împotriva vicleniei constructorului care o vrea cît mai năbădăioasă şi îmbătată de **vis movendi,** şi rămîne în joc pentru o vreme memorabilă şi imemorială. Dar e nevoie de un pubis feminin, ca să nu interpună corpuri cavernoase între osul iliac şi maşină, şi să nu fie la mijloc materiale erectile, ci doar piele, nervi şi os, acoperite de o pereche de **jeans** şi o furie erotică sublimată, o frigiditate maliţioasă ,o dezinteresată adaptabilitate la sensibilitatea partenerului, un gust de a atîta dorinţa fără a suferi de excesul celei proprii : amazoana trebuie să facă flipperul să înnebunească şi să se bucure anticipat de faptul că după aceea îl va abandona.

Cred că Belbo s-a înamorat de Lorenza Pellegrini în momentul acela, cînd şi-a dat seama că ea ar fi putut să-i promită o fericire de nedobîndit...

> **Nu vezi tu cîinele acela care dă tircoale pe semănături şi pe mirişte ?... Îmi pare că el întinde în jurul picioarelor noastre fine lanţuri magice... Cercul se strînge, e deja aproape.**
> **(Faust,** I, în faţa uşii)

Ceea ce s-a întîmplat în timpul absenţei mele şi mai ales în ultimele zile înaintea sosirii mele, puteam să descifrez doar dn **filesi**-urile lui Belbo...

Lorenza îi ceruse s-o însoţească ducînd-o cu maşina pe Riviera, unde trebuia să treacă pe la o prietenă ca să ia nu ştiu ce, un document, un act notarial, o prostie care putea fi trimisă prin poştă. Belbo acceptase emoţionat de ideea de a petrece o duminică la mare cu ea.

Se duseseră la locul cu pricina, nu am reuşit să înţeleg prea exact unde, poate aproape de Portofino. Descrierea lui Belbo era făcută subiectiv, nu reieşeau din ea peisaje ci excese, tensiuni, descurajări. Lorenza îşi făcuse treaba ei în timp ce Belbo aştepta într-un bar, apoi îşi spuseseră că se puteau duce să mănînce peşte într-un loc exact pe coasta mării.

...Se duseseră cu maşina pînă unde se putea, apoi merseseră mai departe pe acele poteci ligure de-a lungul coastei, înflorite şi inaccesibile, şi găsiseră restaurantul. Dar de cum s-au aşezat, pe masa de alături de ei văzuseră un cartonaş care o rezerva pentru domnul Agliè.

Ca să vezi ce încurcătură, spusese probabil Belbo. O urîtă încurcătură, spusese şi Lorenza, nu vrea ca Agliè să ştie că ea era cu el. De ce nu vrea ? ce era rău în asta, de ce Agliè avea dreptul să fie gelos ? Dar ce drepturi, e o chestie de bun simţ, mă invitase să ieşim astăzi şi i-am spus că eram ocupată, nu vreau să apar drept o mincinoasă. Nu apari drept o mincinoasă, erai cu adevărat ocupată cu mine, e un lucru de care trebuie să te ruşinezi ? Nu să mă ruşinez, dar îmi dai voie să am şi eu regulile mele de delicateţe ?

Plecaseră din restaurant şi o luaseră din nou în sus pe potecă. Dar brusc Lorenza se oprise, văzuse că se apropie lume pe care Belbo n-o cunoştea, prieteni de-ai lui Agliè, spunea ea şi nu vrea să fie văzută. Situaţie umilitoare, ea sprijinindu-se de un poduleţ ridicat peste un povîrniş cu măslini, cu faţa acoperită cu ziarul, ca şi cînd ar fi murit de dorinţa de-a afla ce se mai întîmplă pe lume, el cu zece paşi mai departe, fumînd ca şi cînd ar fi fost din întîmplare acolo.

Comesenii lui Agliè trecuseră, dar acum, spunea Lorenza, mergînd mai departe pe potecă s-ar fi întîlnit cu el, care desigur avea să vină. Belbo spunea la dracu, la dracu, şi dacă-i aşa, ce ? Şi Lorenza îi spunea că nu avea nici o picătură de sensibilitate. Soluţia, să se întoarcă la locul de parcare, ocolind poteca, tăind peste stînci. Fugă gîfîitoare, pe o serie de terase bătute de soare, şi lui Belbo i se rupsese tocul unui pantof. Lorenza îi spunea că nu vezi ce frumos e aşa, sigur că dacă o să continui să fumezi atîta o să ţi se taie răsuflarea.

Ajunseseră la maşină şi Belbo spusese că mai bine se întorceau la Milano. Nu, îi spusese Lorenza, poate că Agliè e în întîrziere, o să ne încrucişăm cu maşina lui pe autostradă, el îţi recunoaşte maşina, uite ce zi frumoasă, să tăiem prin interior, trebuie să fie delcios, o să ajungem pe autostrada soarelui şi o să ne ducem să cinăm la Oltrepò Pavese.

Dar de ce la Oltrepò Pavese, ce înseamna s-o ia prin interior, e o singură soluţie, priveşte harta, trebuie să urcăm munţii după Uscio, apoi să trecem peste tot Apeninul, să ne oprim la Bobbio şi de aici să ajungi la Piacenza, eşti nebună, mai rău decît Hanibal cu elefanţii lui. Nu ai sentimentul aventurii spusese ea, şi apoi gîndeşte-te cîte restaurante frumoase găsim pe colinele alea. Mai înainte de Uscio e Manuelina care are douăsprezece stele pe ghidul Michelin, tot peştele pe care-l dorim.

La Manuelina era plin, cu o coadă de clienţi care priveau mesele unde era adusă cafeaua. Lorenza spusese n-are importanţă, urcînd cîţiva kilometri se găsesc o sută de alte locuri mai bune decît ăsta. Găsiseră un restaurant, la două şi jumătate, într-un sat infam, care după spusa lui Belbo şi hărţile militare s-ar fi ruşinat să-l înregistreze, şi mîncaseră macaroane fierte şi condimentate şi carne conservată. Belbo o întreba ce se ascunde sub toate astea, pentru că nu era o întîmplare că-l pusese s-o ducă tocmai acolo

Traducere şi prezentare de Florin Chiriţescu

Cotinuare în pag. a 15-a

bridge

Chestiune de mentalitate

Pentru un jucător de „popa-prostu'" sau chiar de „septic", bridge-ul e dacă nu o imposibilitate stupefiantă de genul girafei din anecdotă cel puţin o improbabilitate captivantă, ca un cîştig mare la loz în plic. Nu se străduie să-l înveţe dar ar vrea să-l joace. Şi nu de puţine ori îl şi joacă. Spre nefericirea partenerilor şi a jocului însuşi. Faţă de mentalitatea de „pokerist" (despre care a fost vorba altădată), mentalitatea jucătorului de „popa-prostu'" reprezintă o treaptă mai jos în practica jocului de bridge. Statistic, între amatorii de bridge (adică între cei care joacă bridge fără a avea calitatea de jucător în sensul pe care l-am atribuit noţiunii într-un capitol anterior) numărul jucătorilor de „popa-prostu'" e mai mare decît al „pokeriştilor", ceea ce face ca prezenţa lor la masa de bridge să fie greu de preîntîmpinat. Şi mai greu e ca odată instalaţi, să fie scoşi din joc. De ce ? ! Pentru că au un foarte dezvoltat simţ al imitaţiei prin care pot induce în eroare. Nu multă vreme, desigur, suficientă totuşi spre a compromite partida. Cînd sînt depistaţi timpuriu, lucrurile se simplifică în sensul că partenerul unui astfel de jucător va lua jocul pe cont propriu, nebăgînd pur şi simplu în seamă licitaţia aceluia şi nelăsîndu-l să cîştige contractul şi să joace levata. Cînd însă descoperirea lui „popa-prostu'" la masa de bridge e tardivă, lucrurile pot căpăta aspecte dramatice. Tot ce se poate face într-un atare caz e să limitezi dezastrul sau să provoci o inculpare a respectivului pentru o vină de joc din categoria acelora care reclamă ieşirea din competiţie. Astfel de prilejuri se ivesc oricînd la un jucător cu mentalitate de „popa-prostu'", problema e ca tu, partener ocazional al acestuia, să fii dispus să iei taurul de coarne, cu alte cuvinte să-l scoţi de la masa de joc ştiind bine că odată cu el, vei ieşi din joc şi tu, cel puţin pentru o vreme. Asta e soluţia cea mai bună şi, în orice caz, cea mai sigură de eliminare a impostorului. Mă îndoiesc însă că se vor găsi întotdeauna cei care, jucători veritabili fiind, să se sacrifice pe ei înşişi, fie şi preţ de o partidă, pentru asanarea jocului. Bine-ar fi să mă înşel şi îndoiala mea să rămînă fără temei. Oricum, bridge-ul merită un astfel de sacrificiu, ca să rămînă curat şi profesionist.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 21 aprilie 1991 **17 (65)**

eugen jebeleanu

Pălăria și cuierul

Pe vremea regelui David
veni la el un individ,
spunînd : — Ascultă, măi Davide,
de ce în țară nu-s stafide,
că ele mi se fac din struguri
și cînd le ciugulești, te bucuri.
David răspunse : — Ehehe !
Ce bune-ar fi, dar nu mai e !
— Ce nu mai e ? — făcu săracul.
— În ce le pune : cozonacul !

(din volumul „Arma secretă", 1980)

Astăzi, poetul împlinește 80 de ani. Revista noastră îi urează „La mulți ani!"

(În numărul viitor, o pagină **de** și **despre** Eugen Jebeleanu)

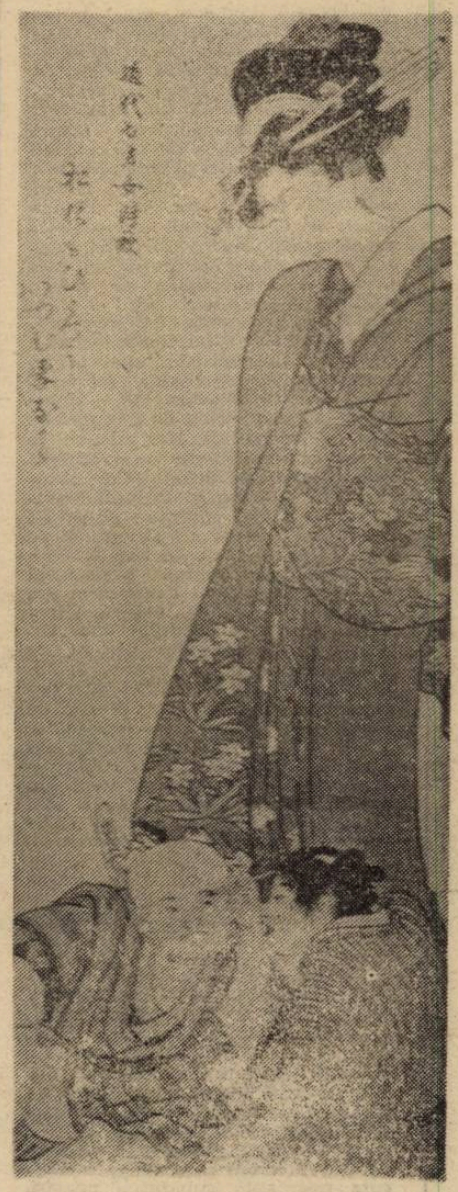

Emil Cioran

pag. 8 — 9

Număr ilustrat cu reproduceri de stampe japoneze

Omul de ieri pe-alaltăieri

M-am întrebat adesea, și mă mai întreb încă, dacă nu cumva... de unde vine atitudinea cu totul specială a locuitorilor României față de stat. Desigur, un prim răspuns — rapid dar și superficial — se poate da : statul ultimilor ani n-a fost altceva decît un instrument de constrîngere, o mașină infernală îndreptată împotriva celor pe care ar fi trebuit — conform destinației sale inițiale — să-i apere. Spunînd mereu cetățeanului cît bine îi face o lege sau alta, prin care i se mai băga o mînă autoritară în buzunarul și-așa golit, vorbindu-i mereu de umanismul socialist, statul cu același nume era exact inversul a ceea ce spunea, acționa exact pe dos decît declara. Încît era firesc, era chiar de așteptat ca omul să se decivilizeze, să se retragă adică din forma de cetățean pe care ar fi normal să o îmbrace orice locuitor al unei țări civilizate, astăzi, să lupte, cu mijloacele sale mărunte, împotriva statului, pentru a reuși să supraviețuiască. De la circulatul fără bilet cu autobuzul sau troleibuzul și pînă la nedeclararea întîlnirilor cu vreun străin, fostul cetățean român, de a cărui calitate de „supus" sub monarhie s-a făcut atîtea caz pentru a se dovedi ceea ce era de nedovedit : noua lui calitate, de cetățean, fostul cetățean român, deci, întrebuința toate formele imaginabile de a se sustrage rigorilor unor legi strîmbe, vădit făcute ca să-l înlățuie, ca să-l stoarcă pînă la ultima picătură aproape uscată, de viață.

Dar ceea ce e mai puțin evident, însă poate fi bănuit din lecturi cel puțin, este faptul că cetățeanul român a chiulit cît a putut, mai totdeauna, de la îndatoririle sale, pe care le-ar fi respectat cu strictețe, să zicem, un neamț, în aceleași condiții. În aceleași condiții pentru că, mai peste tot în lume, statul, apărut, cîndva de mult, ca instrument de apărare a indivizilor unei colectivități întîi spontan constituite, s-a dezvoltat evoluînd înspre ceva cu caracter restrictiv al libertăților individului, nu o dată restricția aceasta depășind nivelul strict necesar ca să facă loc libertății celui de alături. Cu alte cuvinte statul modern nu mai poate fi perceput aproape nicăieri exclusiv ca instrument de apărare a individului, de el însuși precum și de alții, ci cel mult cu această funcție, însă privind doar colectivitatea, care nu e, întotdeauna și numai, suma pur aritmetică a inșilor ce o compun.

Dacă peste tot, deci există o parte a societății, de obicei la marginea ei, care se sustrage statului, forțelor sale, la noi acest lucru a devenit monedă curentă. A păcăli statul e un punct de mîndrie pentru un român și, pînă la un moment dat, e de înțeles. Ține minte că, în urmă cu peste un deceniu, moneda vest-germană nu s-a simțit bine și statul german de vest a apelat la cetățenii săi, rugîndu-i să nu se prea ducă vara aceea în concediu în străinătate, ca banii să fie cheltuiți în interior, evitîndu-se o hemoragie care făcea rău mărcii vest-germane, iar cetățenii au înțeles și nu s-au mai dus în asemenea măsură, în vacanță aiurea. Situația este de neimaginat la noi, unde cetățeanul e continuu mințit și furat de cei care îndeplinesc rolurile principale în stat, la noi, unde în spatele fiecărei legi aparent în favoarea cetățeanului presimți o intenție contra și ai dreptate să o faci.

Așa încît cetățeanul român devine pur și simplu om, om singur în fața tuturor, situație pe care o și resimte în mod dureros și de aici atîtea drame, atîtea tragedii ,atîtea găinării. Cît timp ar trebui pînă să ajungă iarăși cetățean al lumii și al țării sale, nu știu. Începutul însă ar fi ușor de făcut : instaurarea unei democrații reale ,cu abolirea minciunii și a legilor strîmbe Început care rămîne — v-o jur, încă, — un vis prea frumos ca să ne permitem să-l visăm în fiecare noapte.

Nicolae Prelipceanu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Alergii

Am auzit, în ultima vreme, foarte multe regrete — unele resemnate, altele agresive, aproape — privind aderarea unor scriitori basarabeni la binecunoscuta și binemontata diversiune a „Frăției" de anti-breaslă. Personal, așa cum nu m-au mirat deloc acțiunile de scindare inițiate de vulpesco-păunescieni, ele fiind cu totul în firea (și fierea) lucrurilor, nici simpatiile acelor confrați moldoveni n-au fost de natură să mă socheze. (După cum, în altă ordine de idei, auzind de premiile revistei „Pentru patrie", dacă mi s-au părut firești opțiunile pentru un Gh. Poalelungi, ori G. Tomozei, am fost mirat de absența lui A. Silvestri, pentru a mă încrunta, puțin, în fața premierii „academicianului Eugen Simion" și — pentru eseu ! — a lui Gh. Șovu. Dar, asta-i o digresiune). Nu e vorba de a incrimina ideea de disidență în cuprinsul unei bresle și nici, chiar, tentativele schismatice : dreptul de retragere și dreptul de afiliere, oricît de discutabile, sînt de netăgăduit. Dar altceva e de gîndit : coeficientul de credibilitate deținut (ori dobîndit) de „Frăția..." în defavoarea Uniunii Scriitorilor. Cu alte cuvinte : nu ce au făcut „ei" pentru a-i atrage, cît ce N-AM făcut „noi". În anii trecuți, odată cu instaurarea pericolului gorbaciovist pentru Ceaușescu, era limpede : Securitatea ordonase trecerea literară a Prutului unor comandouri de încredere. De ce, de ne-ce, nu ne mai întrebăm acum. Dar dacă — ce să zic ? — M. Cărtărescu și Florin Iaru ar fi vrut să se ducă la Chișinău, să citească și să audă poezii, în locul plutonului Iacoban — Alexandru — Tomuș — P. Anghel — Ungheanu, s.cl., sau dacă „frații de dincolo" ar fi fost omeniți nu în casa Malvinei Ursianu, ci a, să zicem, Anei Blandiana, atunci toate Direcțiile ar fi turbat de panică. E de ajuns să ne amintim penibila „execuție" a lui Nicolae Manolescu, în „Săptămîna" lui Vadim după cronica la G. Vieru. Bă esteților, a strigat martirul Corneliu, bă, numai noi avem dreptul să decretăm valoarea lui Vieru, auziți ? la voi, epitetul „extraordinar" înseamnă, automat, bătaie de joc. Pentru că voi sînteți **din principiu** trădători de țară, în vreme ce numai noi avem **mandatul** sfintei apărări de unitate-continuitate-integritate. După ce, ani de-a rîndul, la Chișinău nu s-a văzut decît O mască a scriitorimii române, este oarecum nedreaptă supărarea noastră de astăzi. Dar, nu despre asta vreau să vorbesc, fiindcă, în uriașul dosar al afacerii, „Chenarul" e ultimul lucru din lume făcut să-l rezolve. Dar este timpul să ne gîndim bine de tot la mulțimea lucrurilor (ideilor) esențiale pe care discreditarea lor de către fenomenul Vadim & Co. le-a confiscat de partea impostură pătimașe. S-au creat, inevitabil, în primă instanță, reacții alergice față de istorie, față de Eminescu și, în genere, tradiția literaturii române, față de studiul, sobru și profund, al vieții religioase românești, față de atenta disociere a specificului etnic în cuprinsul caracteristicilor geopolitice, s-au creat blocaje mentale față de angajarea, etică, sau politică, a scriitorului în social, s-a ofilit aproape toată cercetarea științifică a folclorului, s.a.m.d. Toate lucrurile profunde, odată atinse, sau îngropate de-a binelea, ori barbarizate de kitsch-ul propagandistic și osanalele lăutărești, aproape că s-au tabuizat negativ. Nu știu dacă asta **s-a urmărit** sistematic, însă, oricum, lucrurile așa stau. Extremismul naște reacții (alergice) de extremă. Dacă mîine, prin absurd, am vedea lăudată în „România mare" poezia americană, noi am da-o cu furie la o parte și ne-am întoarce (cu nesaț !) la St. O. Iosif ? Dacă, să zicem, Vadim ar scrie un encomion pentru Fundoianu sau Aderca, noi ne-am arunca, automat, să „decretăm" genialitatea lui Crainic ? Primul impuls, să recunoaștem, acesta ar fi. Ca să nu mai dăm exemple de... istorie geografică. Despre toate acestea **trebuie** vorbit pe îndelete.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Resemnarea înfrîngerii

Oricum am lua-o, esența adevărului ar trebui să stea numai în libertate, drept care, fără să țin să vorbesc în dodii, o să iau drept semnificative cele două marșuri cu mii de contestatari, desfășurate în martie 1991 la București ; unul, în organizarea mediilor studențești, la 1 martie, la care mă refer în amănunt în continuare aici, și al doilea, la 20 martie 1991, în organizarea mediilor sindicale muncitorești ! Ambele manifestații fiind pentru libertate și împotriva mîncîunii, deși fiecare din ele a tins dinspre alte cauze : studenții cerînd întîi, să zicem, libertate spirituală iar muncitorii „libertate materială" ? Cumva, delimitarea neputînd fi exclusivă, și unii și alții atingînd aceeași sferă a demnității postrevoluționare ! La mijloc, între cele două mitinguri, existînd deja o sciziune bine pusă la punct, sciziune a societății românești, dacă vreți : o sciziune între interioritate și exterioritate... Fiindcă, asta e extraordinar, cele două marșuri, nu numai la nivel simbolistic, au refuzat să se unifice : muncitorii nealăturîndu-se studenților la 1 martie și studenții nealăturîndu-se muncitorilor ieșiți în stradă la 20 martie ! Chiar dacă scandările lor semănau, fiind valabile pentru ambele manifestații, de la „Iliescu mincinos, jos, jos, jos !" la „Jos guvernul comunist !" și pînă la „Regele Mihai !" Manifestanții din 20 martie susținînd chiar că „N-ați reușit, muncitorii s-au trezit"... Oare ? Să se fi trezit muncitorii ? La aproape un an după ce studenții le dăduseră măsura viitorului previzibil, neocomunismul dîndu-și în petec pe zi ce a trecut...

Nu e clar ? Ar trebui făcut **ceva trainic** ! Vise ? Că nemulțumirile populației de la orașe, îndeosebi, s-au acumulat în mod exploziv ? E adevărat : și cu toate acestea intelectualitatea protestatară pare a fi privită cu aceeași suspiciune de ieri, de „clasa muncitoare" și invers ! Puterea Nouă reușind cu succes încă să păstreze această dihonie artificială, să poată stăpîni mai departe liniștită ? Pînă cînd ? Resemnarea înfrîngerii populației luînd deja locul Victoriei fără speranță...

Să revin însă la manifestația intelectualilor din 1 martie 1991, marș „împotriva violentării oamenilor de cultură", împotriva forțelor obscure aflate în slujba Noii Puteri : dinspre Piața Operei și Piața Universității, spre Piața Romană și Piața Victoriei, unde va fi înminat **protestul** organizatorilor, „Solidaritatea universitară" și „Convenția studențească bucureșteană", la Guvern..

La ăștia libertate

Cu acel grad de cuprindere, apropiat **de fierbere, al memoriei colective** : în pas liber...

În dreptul „Lufthansei" odată ajuns, între cinematograful Patria și Teatrul Nottara, deasupra Farmaciei 5, la înălțimea etajului doi al blocului, dacă mai țin bine minte, îmi atrage atenția o cutie electrică metalică, a unei firme uriașe, demult stinse, a unui organism dispărut, „Fructexport România", firmă de pe vremea economiei-de-vedere ceausiste, îmi atrage atenția o cutie cu o ușă metalică dată în lături, în care a intrat în zbor un porumbel... Ia te uită ce grozav e ! Împăunat... Cînd, nici una, nici două, apare și perechea lui acolo : în zbor rușinat... Pereche care își face loc în aceeași cutie electrică, plină de bușoane ! Pînă ce încep să se învîrtă unul în jurul altuia, incomodați de strîmtorimea cutiei metalice și să se descinte în limba lor unul pe altul, porumbei postrevoluționari și ei... „Ia te uită : se împerechează ! În fața noastră"... La ăștia libertate !

Mergînd mai departe între manifestanți : e o insulă de fericire acolo, sus ! Nu tu frică de securitate, aud lîngă mine. La atîta iraționalitate... „Jos securitatea !", se scandează : „Jos Iliescu" ! În timp ce o pancartă se plimbă de ici, colea : „TVR : Tăcere = Complicitate"... Ba chiar descopăr amuzat în mîna unui tînăr o lozincă scrisă pe un carton pătrat : „Trăiască cucuveaua !" Respectînd cacofonia. Bun...

Banu Rădulescu. Ziariștii la 13 ianuarie, bătuți și ei măr. Petru Creția : **cine urmează** ? Ghici...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Pantalonii domnului prim — ministru

De mai multă vreme guvernul și primul ministru, domnul Petre Roman, sînt acuzați de corupție. Cîntecul e vechi interpreții noi. F.S.N.-ul a protestat, cerînd dovezi, iar dacă ele nu există (deocamdată), cei care acuză să fie deferiți justiției (bănuiesc că tot deocamdată).

Faptul că domnul Petre Roman a fost acuzat că și-ar fi însușit comisionul în afacerea cu avioanele a intrat în desuetitudine. Acum alte afaceri par să se fi ivit la orizont (România Liberă anunță cu surle și trîmbițe astăzi, 17 aprilie 1991, că va dezvălui lucruri și afaceri care-l vor face pe domnul Roman să demisioneze) și toată lumea așteaptă cu sufletul la gură dezvăluirile matrapazlîcurilor înalte. Eu, nefiind un om introdus în sferele puterii, dar avînd oarecare spirit de observație și fiind și pe jumătate armean, jumătatea asta negustorească precum și spiritul de observație mă obligă să constat următoarele **lucruri** :

1. Domnul prim-ministru nu a apărut niciodată în pielea goală în fața noastră.

2. Dacă nu a apărut gol, înseamnă că domnia sa a apărut cît de cît îmbrăcat (premisa și concluzia aparțin spiritului meu de observație).

Văzîndu-l eu pe domnul prim-ministru totdeauna îmbrăcat, am făcut următoarea socoteală : l-am văzut aproximativ (de la pulovărul din decembrie, 1989), de 100 de ori. De fiecare dată avea pe trupu-i un costum de haine. Orice calcul arată că are aproximativ 10 costume, unele mai noi, altele mai vechi. Dacă șapte costume sînt vechi, ele pot fi trei moștenire de la Walter Roman (tăticul) și patru (unul de ginere și trei de profesor la Politehnică) personale. Cele trei moștenite, dacă sînt din stofă bună, întoarse pe dos, pot deveni ca noi. Un întors pe dos costă 4 000 lei. Deci dacă domnul prim-ministru a întors pe dos costumele tatălui a plătit cel puțin 12 000 lei. Mai rămîn trei costume noi. Manopera costă la un croitor fără pretenții cam 5 000 de lei de bucată, stofa cam tot atît. Deci trei costume noi 30 000 de lei. Sub costum se poartă de obicei o cămașă. Domnul Petre Roman e dovedit că o are, și ea este la prețurile actuale (hotărîte de dînsul) 600 de lei. Presupunînd că are 24 de cămăși (două duzini), asta înseamnă 14 400 de lei. Domnul prim-ministru avea, sper, sub cămașă un maiou și mai jos o pereche de chiloți. Astea nu se găsesc pe piața românească și cele mai proaste costă în S.U.A. 2,50 dolari bucata. Pentru o duzină de maiouri și tot atîția chiloți, dînsul a plătit (la 200 de lei dolarul) 12 000 de lei. Coborînd mai jos constatăm că domnia sa are și pantofi (nu mai vorbesc de șosete). Șase perechi de pantofi trebuie să-l fi costat cam vreo 18 000 lei. Lăsînd cravatele de-o parte, fiindcă nimeni nu poate să aproximeze cît a plătit pe ele, eu, cu spiritul meu de observație, am constatat că domnul Petre Roman are și poartă la mîna stîngă ceas. Dacă sînt două, așa cum am văzut eu, ele nu costă mai puțin de 200 de dolari bucata (adică împreună, vreo 80 000 lei). Numai în costum și accesorii domnul prim-ministru a cheltuit pînă acum, ca să apară decent în fața noastră, suma de 166 400 lei, adică salariul total pe opt luni și ceva. Dacă ne gîndim că domnia sa mănîncă zilnic și are familie, adică o casă grea de întreținut, nu văd de ce nu am crede că o duce greu.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

ALCIBIADE : „Anul acesta e decisiv : se hotărăsc organele politice și polițienești să facă treabă, atunci e bine ; dacă nu se hotărăsc și sînt timorate de cîțiva nemernici de prin presa de opoziție și de prin străinătate, să ne lase pe noi, că așa facem o curățenie, mamă, mamă, dor de mamă !". **(România Mare)** Care noi ? ● ION ILIESCU : ...„Luna martie marchează unele progrese, un început de reactivare a activității productive. Și observația este valabilă pentru mai multe sectoare, spre exemplu, pentru industria extractivă : la huilă 112 la sută este indicatorul față de februarie, la lignit 116 la sută, la țiței — 116 ; la energie electrică — 121 la sută ; la cocsificarea cărbunelui — 129 la sută ; la oțelul brut — 150 la sută ; la laminate finite — 160 la sută, table și fier — 165, table subțiri, laminate la cald 228 la sută, table laminate la rece — 268 la sută"..., s.a.m.d. **(AZI)** ● ION GHEORGHE MAURER : „Dar sînt sigur că Iliescu este un marxist, deși poate el nu crede acest lucru". (Interviu, în **Zig-Zag**) ● LIBERTATEA (legendă la o fotografie) : „Domnul senator Romulus Vulpescu privește-n istorie cu mînie". ● TIA ȘERBĂNESCU : „Ion Gheorghe Maurer — alt academician fără operă". **(România liberă)** ● UN CIOBAN DIN RĂȘINARI : „Iar măgarul era domnul Alexandru Bîrlădeanu". **(Expres magazin)** ● DAN FRUNTELATĂ : „Ca de obicei, Occidentul ne ajută cu vorbe"... ; „Atunci, vorba răposatului Cernișevski : «Ce-i de făcut ?»". **(Românul)** ● CEZAR CERNĂTESCU : „Sobru și reținut, el se plînge cu demnitate **României Mari** că i-au fost luate pînă și cărțile de cibernetică, pîinea intelectualității lui. Ciberneticianul Manea Mănescu rămas fără cărți ! Ce oroare...". **(Opinia studențească)** ● BOGDAN BALTAZAR : „Adică eu nu sînt un simplu notator". (Interviu, în **Fraierul român)** ● MIRCEA DINESCU : „Reprezentanta «Vetrei Românești» a spus la T.V. că războiul din Golf a fost declanșat pe 15 ianuarie, ca să compromită la noi, sărbătorirea lui Eminescu" ; „Mi se pare chestia anului". **(Convorbiri mondene)** Noi am zice : chestia deceniului ! ● CONSTANTIN MITEA : **„Lui Dumitru Popescu, care, printr-un nedrept destin își aniversează ziua de naștere în închisoare.** „Stai frunte lîngă grații, te-ntrebi și vrei să știi / De ce-ai jertfit luminii lumeasca ta-nchinare" ; „O ce să-ți scriu de ziua, ce-ai vrut-o luminoasă / Ce-o smulgi acum din evul de ură și orgolii !". **(Totuși iubirea)** ● ALCIBIADE : ...„domnule **Petre Roman** : de ce nu încercați o rocadă utilă, adică să-l puneți pe Everac ministrul culturii"... **(R.M.)** ● ALCIBIADE : ...„Hagi (...) tot mai pusese în **pericol poarta lui Wilhelm Tell**". **(R.M.)** ● **CHI M.** : „Ca o curiozitate, în regimul burghezo-moșierese bordelurile erau bun al întregului popor, în timp ce în comunism activitatea a căpătat caracter privat". **(Zvonpress)** ● „În timp ce pledau în favoarea lui, care mai de care mai convingătoare, uneia îi cad chiloții, alteia îi curg balele în timp ce încerca să-l servească cu o țigară, alta îi plimbă pe sub nas un pliculeț cu prezervative, o alta se așeza pe brațele lui, îl descheie la șliț și începe să-l manevreze ca pe un marfar pe linie moartă..." ; „femeile «încălzite» bine, nu se mai înțeleg între ele ; care să-l «atace», care să aștepte, care să renunțe ? Credeai că nici echipa de pompieri militari nu va reuși să pună capăt acțiunii nebunaticelor cînd, intră pe ușă un fel de tanti (...) smulgîndu-l din brațele masturbatelor"... **(Intim sex)** ● EXPRES MAGAZIN (despre Mircea Hamza) : „Prin felul în care reacționează are șansa să-l depășească în kitsch pe d-nii George Marinescu și Corneliu Roșiianu însumați". ● MIRCEA HAMZA : „Doisprăzăce, șasăzăci, nouăzeci și șasă" etc. **(T.V.R.)** ● TELEMAH : „A persista în a arăta zilnic handicapați la televizor înseamnă a te autoflagela în văzul lumii". **(Țara noastră).** Bine că mai salvează situația, prin prezența sa pe micul ecran dl. Mircea Hamza ! ● SILVIU BRUCAN : „Eu scriu mai repede decît poți să citești dumneata". (Interviu, în **Adevărul)** ● TUDOR BĂLTEANU : „A fost o încîntare pentru mine interviul televizat cu profesorul **Paul Dimitriu**, unul dintre românii care, la vîrsta maturității, a reușit pe deplin «dincolo»" ; „Ceea ce m-a impresionat la domnia sa a fost **luciditatea** cu care privește situația politică a țării" ; ...„nu m-am putut opri să nu mă întreb : de ce nu au venit astfel de oameni să conducă opoziția noastră ?" ; ...„în valul de opoziție stupidă, irațională, golănească, ce ne asfixiază de un an și mai bine, iată un om care gîndește normal". **(AZI)** ● DIMITRIE STURDZA (alt român de bine, de „dincolo") : „Cred că imaginea României în străinătate s-a îmbunătățit, în primul rînd, pentru că pe 20 decembrie 1990 n-au mai avut loc demonstrații violente, așa cum aștepta toată Europa. Un al doilea element, care a contribuit la ameliorarea imaginii țării în străinătate, a fost transformarea partidului de guvernămînt într-un partid social-democrat". (Citat după **România liberă**). Să ne trăiești, prințe !

Petre Stoica

Pămîntul – miză și indecizie

După lungi așteptări și „dezbateri", s-a promulgat o **lege a pămîntului,** care, în cele 9 capitole, 102 articole, 268 de aliniate și două anexe, constituie cel mai abil labirint construit vreodată pentru mintea țăranului român. El, țăranul român, are acum, după ani de umilire, o lege care i se pune în slujbă și-n care nu găsește nici măcar o singură dată menționat cuvîntul **țăran.** Știm cu toții că această clasă a fost desființată de comunism prin așa-zisa omogenizare, care omogenizare n-a dus decît la opulența clasei aristocrato-comuniste care se afla la conducere mișelește și la pauperizarea mai ales a țărănimii care de altfel a fost și va trebui să fie singura aristocrație a acestei țări istovite de tot soiul de experiențe și formule de existență care mai de care mai umane. Deci, peste tot, în acest labirint legislativ, de un limbaj extracomunicativ (în sensul de în afara comunicării), de paravan, în locul cuvîntului **țăran** este folosit cuvîntul erzat **cooperatorul,** individ născut de ideologia comunistă după rețeta stalinistă și care acum va intra sau nu în posesia unei bucăți de pămînt, așa cum stabilesc cifrele promulgate în lege. Și mai știm că țăranul a înțeles întotdeauna de vorba clară, dulce, limpede, directă, fără ocolișuri diplomatice, vorbă care nu l-a tulburat, nu i-a încețoșat înțelegerea, mintea în care de peste patruzeci de ani au intrat, în silă și de nevoie, toate minciunile comunismului, pe care le-a acceptat umilit și obidit, învățîndu-se forțat cu un **trai pe furate,** mai puțin onest, jucînd după cum i s-a cîntat (adică, nu-i așa, cuvîntat). Labirintul verbal în care s-a trezit acum, în ambiguitatea frazeologică și sintagmatică a enunțurilor, în ilogismul unor articole în raport direct cu alte articole ale legii, în nonsensurile unor aliniate care anulează în întregime un articol, l-a făcut pe biet țăranul român să se înnegureze, să pornească mai mult orbește într-o acțiune din care pînă la urmă va ieși învins. Și dacă el, țăranul, va ieși învins, țara va fi învinsă.

În primul rînd legea fondului funciar n-a clarificat o chestiune fundamentală în păstrarea liniștii țăranului român și anume ce înseamnă **proprietar repus în drepturi** (și între ce limite aceste drepturi îi sînt acordate și dacă va fi pus în toate drepturile lui respectivul țăran), și **proprietar intrat în posesia pămîntului acum** (de unde i se dă acest pămînt, din aria cui ?). Există o prezentare în trecere a acestei probleme, dar care dă cîștig de cauză viitoarelor asociații (S.A.) care-n structură nu vor fi altceva decît CAP-urile, actuale simulacre ale unei „avuții" distruse, constituite în ani prin abuzuri și frustrare de tot, în timp, a țăranului ; adică i s-a luat tot, ca acum să i se dea cu țîrîita. Sau, de exemplu, art. 22, 23, 24, 25 și 26, care ar fi trebuit să limpezească în modul cel mai clar situația pămîntului deținut prin forme de drept aprobate de fostele primării și CAP-uri de către țărani în spațiul intravilan (adică în interiorul perimetrului vetrei satului, localității), nu clarifică nimic ci incită între țărani discuții contradictorii, jenante și situații penibile, pentru că aici, în acest spațiu, se vor întîmpla cele mai crîncene conflicte. Sînt situații în care, cum era și normal, satele s-au extins, atît cît li s-a permis, locuitorii intrînd pe terenurile acordate pentru așa ceva, terenuri care au aparținut unor proprietari care nu mai erau, la acel moment, în drepturi. Aceștia vin acum conform art. 24 al Legii funciare și cer acel teren pe care țăranii și-au construit case, anexe, grădini etc., statornicindu-se într-o vatră și constituind astfel comunitatea satului respectiv. Măcar aici legea trebuia să fie clară și să nu-i pună pe țărani, consăteni, sau reveniți în sat, în conflicte care duc la dezbinarea comunității sătești, la destabilizare, ca să folosim un termen des invocat. Dar, Parlamentul a aplaudat (doar) și, de ochii lumii, a mai schimbat pe ici și colo, prin părțile neesențiale, cîte ceva, lungind atît ca timp cît și ca spațiu tipografic o lege fundamentală pentru stabilitatea țării. Dar Parlamentul și Guvernul cer stabilizarea străzii, lumii, țării, în timp ce ei sînt primii care destabilizează țara prin promulgarea unor legi ambigue, fără finalitate benefică. Pentru că, să nu-și închipuie ei, că au rezolvat acum problema țăranului și pariul pe agricultură va fi cîștigat începînd cu anul acesta. Luptele intestine abia acum încep în mediul rural iar forma lor, nu-i așa, nu va fi deloc... urbană. Și se știe foarte bine că țărănimea este atît de decimată, încît numai o furtună dintr-asta nu-i mai trebuia. Dar se va vedea rezultatul. Să dea domnul să n-am eu dreptate, om născut la țară, trăit un timp acolo, care cunosc destul de bine țăranul român și mai ales ce a mai rămas din el.

A, este adevărat că acum toată lumea vrea [illegible] de la oraș mai [illegible] vrea să se îmbogățească subit, boală balcan [illegible] că acum e momentul să [illegible] din el ceva bani, planificîndu-și vînzări la pre[illegible] Am asistat

chiar la calcule de milioane de lei dintr-un joc de pix, dar dintre toți aceștia am văzut mai puțini doritori care să se reapeze la lucrul pămîntului obosit de victoriile noilor revoluții agrare, care prin tehnicile de îngrășare chimică au ucis humusul și au înțelenit terenuri arabile cărora de-acum înainte le trebuie timp pentru a se reface, un adevărat tratament de reanimare prin terapii pe care numai țăranul adevărat le cunoaște, terapii care nu se-nvață în amintea rele agronomiilor. Da, mulți se vor îngrămădi la pămînt, dar puțini se vor duce să-l lucreze cu dragostea cu care știe să-l lucreze țăranul, dragoste care i-a fost furată și acum iarăși amăgită de un labirint legislativ din care nu este în stare să observe că este orbit, dînd de bună voie un procent imens statului care nu a fost niciodată proprietarul pămîntului acestei țări. Miza este mare, dar prețul ei numai țăranul o știe.

O lege a pămîntului era necesară, dar cu adevărat o reformă, limpede, scurtă, eficientă, pe care țăranul s-o poată înțelege și reține ca pe o poezie. Dar... Dar intenția guvernului a fost ca el, țăranul, să vină și să-și piardă timpul pe la avocați, magistrați, biblioteci pentru a consulta dicționarele [illegible] lo, dar acolo, dar dincolo, **legea pămîntului.** Desigur, legea a fost făcută **în fond** de un guvern și un parlament din care fac parte tehnocrați, oameni de drept, economiști etc. și nici un țăran [illegible] numai de ei, nefiind altceva decît banderola neagră cu care va fi legată la ochi zeița [illegible] că, nu [illegible] este oarbă, în așa fel ca prelații ei să poată lucra în liniște și fără complexe pe cei neștiutori. Dar țăranul român, cînd va prinde din nou cu adevărat gustul pămîntului, nu va mai ști decît una și bună, lăsînd la o parte toate legile scrise de X și Y, ținînd cont numai de legile sfinte și nescrise ale acestui pămînt. Deci, aviz...

A putea spune, în încheiere, parafrazînd epitaful lui Richelieu, că legea pămîntului este un bine făcut rău, pentru că actualul parlament este învățat să facă un rău bine și un bine rău. De fapt, ne-a și dat destule exemple prin imensa trupă de Cațavenci pe care o are, o adevărată selecționată națională a căscăunzilor.

Gellu Dorian

minimax

Un fel de SIDA politic (I)

Deși comparația anunțată în titlu este discutabilă (de unde folosirea sintagmei „un fel de" întru relativizare), meditînd asupra-i, valoarea euristică se impune, tocmai pentru că gravitatea fenomenelor de anomie socială plasează acum destinul României și al românilor pe un făgaș al **excepției tragice.** Nici vorbă, peste tot pe unde a bîntuit, totalitarismul comunist a lăsat moștenire o stare economică, morală, culturală și psihosocială care repercutează în sfera politicului, obstrucționînd evoluția spre democrație. Există însă un ceva anume specific al României care a început odată cu însuși modul particular de înlăturare a dictaturii și continuîndu-se apoi consecvent, pas cu pas, de-a lungul întregii perioade ce a trecut din decembrie '89.

Așa cum îndeobște se cunoaște, obligați de imposibilitatea recurgerii la război ca mod de supraviețuire, la Moscova, laureatul premiului Nobel & Comp., **porumbeii** cum li se spunea pe vremea războiului rece, au pus la cale un grandios experiment de recuperare a compromisului sistem socialist / comunist care, ca orice experiment, și-a asumat și riscul incertitudinii. Ce și cum va fi pînă la capăt e greu de prevăzut. Oricum, s-a dovedit însă că sistemul politic leninist este monolitic, adică respinge grefe ori ajustări democratice. Exportată în „țările prietene", inclusiv prin intermediul poliției mai mult sau mai puțin secrete, perestroika a eșuat acolo încă mai spectaculos, căci pluralismul în forma pluripartidismului a dus rapid partidele comuniste într-o situație de inferioritate, chiar dacă și-au schimbat cameleonic firma și chiar dacă propaganda oficială s-a opus pe cît i-a stat în putință.

În ce ne privește, la fel precum altcîndva fenomenul sau experimentul Pitești a constituit o contribuție națională creatoare (!), în '89, **ieșirea („)revoluționară(") din, pentru a rămîne în sistemul socialist / comunist** se vădește a fi fost momentul de originalitate al procesului început în '85 la Moscova. Asigurarea **permanentizării deținerii puterii politice** de către „emanația" din decembrie '89, concomitent cu **respectarea standardelor formale ale democrației occidentale** este marea ambiție românească ; în plan economic corespunzîndu-i căutarea împăcării, de neîmpăcat, a **monopolului statului** cu **legile pieții.** Adică precum într-o povestire S.F., totul a fost și va trebui să fie **ca și cum** s-ar trece la alt tip de societate. **Ca și cum** ar fi izbucnit o revoluție în timpul căreia s-a murit, **ca și cum** ar fi fost de înfrînt o rezistență a unor teroriști, după care o grupare politică acționînd **ca și cum** urmărea desființarea comunismului a impus un pachet (!) de restructurări politice **ca și cum** s-ar fi pus bazele instituționale ale unui sistem politic democratic ș.a.m.d. Iar cînd peste 4 ani (? !) — cum le-a promis recent americanilor dl. prim-ministru — se vor împlini roadele reformei economice, va fi **ca și cum** am trăi în oricare altă țară europeană. Ca și cum, dar nu într-adevăr ! Încercarea este drăcească prin însăși miza pariului (de a realiza imitația perfectă a unei societăți democratice), dar și pentru că presupune un orgoliu depășindu-l cu mult pe cel al marilor fanatici comuniști angajați cu trup și suflet în lupta împotriva capitalismului.

Pe de altă parte, deși în România totalitarismul a fost mai eficient decît prin împrejurimile vestice și chiar sudice, nu s-a ajuns, totuși, nici pe departe la anihilarea totală a refuzului comunismului așa cum, probabil, bănuiau cei care în 22 decembrie '89 încă s-au mai adresat mulțumii din fața balconului ceceului cu apelativul **tovarăși.** Odată izbucnită, revolta din decembrie '89 a evoluat spontan de la „Jos Ceaușescu !" la „Jos comunismul !", începînd astfel o luptă cît se poate de autentică și radicală împotriva nefirescului sistem. Plătită cu multe jertfe, mutația psihosocială care s-a produs atunci a fost începutul însănătoșirii de frică.

Lipsiți de tancurile sovietice, dar și atîrnați de bunăvoința Occidentului ce trebuia convins că în România se produce o democratizare politică (condiție a unui ajutor, indispensabil), noii deținători ai Puterii n-au mai putut recurge la represiune fizică masivă. Bucureștiul nu este Beijing. Violența, gen mineriadă și / sau atentate asupra ziariștilor ori a unor lideri politici, fiind deci posibil de administrat doar în doze relativ homeopatice. Totuși oamenilor nu le-a mai fost frică, măcar să spună ce gîndesc : unul dintre anticorpii cei mai eficace împotriva totalitarismului. Ba chiar s-o spună răstit, în stradă. Risipa fantastică de ingeniozitate lingvistic-argotică ce a urmat are, neîndoielnic, și funcționalitatea unei exorcizări. Iar dacă a spune, ba chiar scrie și chiar semna ce gîndești **într-adevăr** înseamnă cel puțin începutul sfîrșitului pentru comunism și pentru cei ce, slujindu-l devotat, au profitat pe seama-i, firesc, s-a acționat prin toate mijloacele împotriva gîndirii.

Pe fondul obsesivei preocupări individual-familiale pentru subzistența cotidiană, avînd beneficiul efectelor mancurtizării, precum și dispunînd de un experimentat aparat de diversiune (care a distorsionat de la bun început însăși organizarea opoziției politice și a sindicatelor), propaganda oficială a putut să anihileze, în bună măsură, efectele unei prese libere doar pînă la porțile radio-televiziunii, adică liberă pînă acolo unde începe posibilitatea de a transmite într-adevăr spre marea masă socială informație.

Iradierea propagandistică a societății, în special cu ajutorul televiziunii, nu a fost însă și singura modalitate de acțiune împotriva unei autentice eliberări a gîndirii.

17 aprilie 1991

Șerban Lanescu

Noica și învingătorii învinși...

Dintre toate cărțile lui Constantin Noica, recent apăruta **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** de la Editura Humanitas mi se pare cea mai insolită.

În sine opul e greu definibil. Pentru că, deși jurnal de închisoare, nu e numai jurnal, cum nu e nici eseu filozofic pînă la sfîrșit, nici povestire sau roman în adevăratul înțeles al cuvîntului, fiind din toate cîte puțin și, în fond, în mod subtil ceva mai mult și foarte diferit de toate astea. Titlul însuși, la care se face referire în **Prefața** autorului și de la care trebuie neapărat să plecăm pentru a înțelege textul, e suficient de „ambiguu". Povestea lui conține totuși punctul central al invitației patetice făcută de autor cititorului de-a se ruga împreună pentru toți cei puternici, „pentru cei ce rătăcesc triumfători prin viață fără cultură, dar și pentru cei ce rătăcesc în cultură ; pentru omul european care a triumfat asupra nevoilor materiale, (ca și) pentru omul modern care a triumfat asupra naturii și bunului Dumnezeu". Dar, iată jumelate în **Prefața** autorului povestea și miezul cărții : „Spre sfîrșitul celui de al doilea război mondial, o mînăstire de maici din Moldova a fost ocupată de trupele sovietice învingătoare. Maicile au căutat refugiu în alte locuri. La întoarcerea lor au găsit pe altar un bilet pe care stătea scris : **Comandantul trupelor care a ocupat mînăstirea vă declară că a lăsat-o neatinsă și vă cere să vă rugați pentru sufletul său.** De atunci la fiecare serviciu religios este pomenit numele lui Alexandru.

Rugați-vă pentru fratele Alexandru : Roagă-te și tu, cititorule, căci numele nu privește doar pe comandantul trupelor victorioase (...), ci numele îi privește pe toți ceilalți frați Alexandru, biruitori nesiguri și ei."

Parcurgînd cu atenție cartea, e imposibil să nu sesizezi că Noica nu abandonează o clipă ideea conținută implicit și manifestă în titlu. **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** se constituie de la un capăt la altul într-o meditație creștină, deloc ostentativă și bigotă, asupra slăbiciunii învingătorului ; o meditație despre condiția învingătorului învins, fie că el e marele comandant de oști, fie că e un simplu torționar, sau însuși fratele Marx, gînditorul și profetul ajuns de rîsul copiilor. În lumea de azi, ca și în lumea de ieri, consideră Constantin Noica, victoriile au constituit adevăratele înfrîngeri, predestinate să devină mereu **altceva**, adică să intre, antrenate „istoric", într-o **condiție a treia** copilărească. „Un copil e un **al treilea** (s.a.) de la un moment dat : nu mai importă ce vor părinții de la el și ce investesc în el". În ciuda divagației „eseistice", fundamental, deși parcimonios pînă la limitele discreției, textul lui Constantin Noica se menține în limitele autobiograficului. Aproape în trecere este creionat „motivul" pentru care Noica a fost reținut și condamnat politic de regimul comunist. Un pretext absurd ca toate subterfugiile infantile invocate de regimurile comuniste totalitare spre a escamota cauzele reale ale prigoanei și privării de libertate ale individului și persoanei.

Aflat deja în închisoare și împărțind celula cu Alec, un tînăr de numai 22 de ani, reținut și el și pasibil de o pedeapsă între 8 și 15 ani numai fiindcă, jucînd un meci de volei cu națională de volei în Berlinul de răsărit, o fată îi arătase și **celălalt Berlin** (!), aflăm că autorul textului e anchetat și va fi pînă la urmă condamnat din cauză că a primit din străinătate o carte pe care a dat-o s-o citească și altor persoane. Și mai bizar în ordinea faptelor e cazul economistului Ernest, etichetat drept dușman al orînduirii populare și condamnat la 5 ani detenție fiindcă a rîs mult prea gros de glumele „oratorului" de la cadre, care, de altfel, primise ordin să-și presare discursurile cu „glume". La fel de stranie mi se pare și împrejurarea în care autorul află amănunte despre condamnarea lui Ernest. La una din perchezițiile periodice, în care deținuții erau puși cu fața la perete pentru a li se controla paturile și efectele, autorul își amintește de o scenă asemănătoare citită în **Zeroul și Infinitul** de A. Koesler, și surîde. Surprins, e pus să dea explicații iar răspunsul e luat drept provocare. Ca urmare, „provocatorul" e pedepsit cu izolarea. În celulă este urmat de Ernest, pedepsit la rîndu-i pentru că la percheziția cu pricina i-au găsit un nasture de sidef.

Cartea lui Constastin Noica furnizează amănunte și este un document excepțional despre regimul infernal al închisorilor comuniste din România deceniului șapte, închisori în care se urmărea premeditat desființarea omului ca ființă morală. Coroborate cu mărturiile unui Dumitru Bacu, Paul Goma sau Virgil Ierunca despre închisorile din deceniile cinci și șase de la Pitești, Gherla, „canal" ș.a., **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** ne apare ca un adevărat jurnal (fie și fragmentar) al Gulagului românesc. O carte aducînd, dacă asimilăm propensiunea filozofică specifică lui Noica ca un adevărat fapt literar, cu **O lume aparte** de Gustav Herling. Ca și acolo, închisorile comuniste din România fac tot mai evident celor închiși faptul că ei n-au voit să combată o revoluție, „căci aceasta e ceva fantomatic, ci regimul adus de cea mai mare armată din lume la ora aceea" ; că acel regim, cu osebire, nu(le) place. Regimul și nu altceva este, așadar, la originea răului, un rău care te face să simți cu luni înainte că vei fi arestat și în care fiecare zi adaugă privația și interdicția ei. „Vezi, spune Noica, cum se rostogolește stînca peste tine și o privești hipnotizat venind".

Întîlnirile din închisoare cu umbrele făpturilor ce vor fi fost **tristele figuri** ale contestației comuniste capătă proporțiile unor experiențe exemplare. „În închisoare, depune mărturie autorul, stai nu lîngă un om, stai lîngă o viață. Dar e ceva răsturnat în timp și răsturnat față de viața însăși".

Am citit cu aviditate, o aviditate mărturisesc întreținută și potențată de atîtea legende orale țesute în jurul acestui fenomen unic, mărturia lui Noica despre „lecțiile" politicilor din închisorile românești, lecții desfășurate la un înalt nivel de competență științifică și morală. „Se învăța orice, cu pasiune, — ne încredințează Constantin Noica, și nu avem motive să ne îndoim — : anatomie elementară, fizică, istorie, teologie, dar mai ales limbi străine". **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** oferă amănunte extrem de prețioase și despre conferințele politicilor din închisori, ba reține chiar și bruioanele a două dintre ele : una despre exactitate, conferențiar Noica însuși, alta despre explozia demografică.

Suportînd, la granița dintre viață și moarte, o intervenție chirurgicală, autorul petrece ultimii doi ani de închisoare singur într-o celulă împreună cu operele complete ale lui Marx, oferite ca singura lectură spre a desăvîrși **reeducarea** specială ce se făcea deținuților politici ce urmau să fie în sfîrșit eliberați, ca urmare a cererii formulate de secretarul general O.N.U. de pe vremea aceea, U. Thant. Studiul atent în celulă al celui mai maniac „antrenor de conștiințe", l-am numit desigur pe Marx, îi produce lui Noica în toate privințele milă. În cel mai pur spirit creștin, filozoful român cere pentru sufletul fratelui Karl iertare. Iertare (!), întrucît pe **nefericitul învingător** îl vor blestema cît de curînd rușii, „cărora le-a blocat afirmarea istorică atîtea decenii, cum nu reușise în veacul al XIX-lea nici un absolutism țarist. Îl vor blestema evreii, coreligionarii lui, despre care a spus lucruri mai infernale decît orice antisemit. Îl vor blestema muncitorii, pe care i-a amăgit o clipă că sînt o clasă unitară și supranațională, că au o identitate umană deplină și că pot fi ei, numai ei, sarea pămîntului și a istoriei. Îl vor blestema pînă și comuniștii (...)".

Dincolo de cadrul acestei **iertări introspective,** Noica atrage în modul cel mai serios cu putință atenția asupra efectelor **reeducării** din închisorile comuniste, „reeducare" numai în aparență blajină, căci, în fond, ea s-a dovedit în atîtea și atîtea cazuri o formă extrem de parșivă de pervertire a conștiinței oamenilor, mergînd pînă acolo încît nu puțini deținuți, în plină **ispășire** a pedepsei, au ajuns fervenți propagandiști și apărători ai regimului. La altă scară, chestiunea este radiografiată și analizată cu talent și minuție documentară de Virgil Ierunca în **Fenomenul Pitești,** Humanitas, 1990. Și, deși „acțiunea" cărții lui Constantin Noica se desfășoară cam la un deceniu și jumătate după „consumarea" incredibilului **fenomen Pitești,** trebuie să recunoaștem că metodele torționarilor comuniști nu s-au schimbat în linii mari prea mult. Afirmăm asta, aducînd în sprijin fie și numai faptul că la eliberarea din închisoare a autorului — după cum o spune negru pe alb — i s-a sugerat că ar fi bine să țină „legătura" cu puterea, adică să devină agent al lor, al comuniștilor. Sub o formă sau alta, **fenomenul Pitești** a recidivat pînă în ultimele clipe ale regimului Ceaușescu. Comentariile sînt de prisos. Am trăit și suportăm cu „toții" încă sechelele delațiunii și vînzării de frate a unuia dintre cele mai parșive și nefaste regimuri concentraționare din Estul Europei.

Scrisă în parte în închisoare, fragmentar pierdută și rescrisă în 1965, cartea lui Constantin Noica oferă cel mai nimerit răspuns adus acuzațiilor făcute filozofului de la Păltiniș de o parte a diasporei românești, acuzații ce incriminau așa-zisul absenteism politic al Marelui om de cultură.

Ștefan Ion Ghilimescu

Limbajul de lemn și literatura

O tradiție a folosirii parodice a limbajului de lemn românesc a existat — și nu numai accidental, în construirea unor personaje de contrast ; au fost cărți scrise integral într-o variantă parodică, uneori ambiguă, a jargonului epocii și în care focalizarea asupra limbajului era imediat perceptibilă, conducînd către ficțiunea sau realitatea „omului nou" și a mutațiilor de mentalitate. Întrebările formulate adesea în ultimul an — în ce măsură se vor opera schimbări de ierarhii, ce scrieturi și ce compromisuri vor rezista relecturii scăpate de obsesia aluziei și a „cheii" — sînt valabile și pentru această direcție stilistică și tematică : e de văzut în ce măsură își păstrează actualitatea și interesul textele scrise prin raportare la ticurile și structurile unui anumit limbaj și — prin intermediul acestuia — la anumite cadre de mentalitate și de viață cotidiană.

Presupun că rezistența lor e mai mare, în orice caz, decît cea a hibrizilor „curajoși", cel puțin pentru că nu acumulează segmente raportabile la sisteme diferite de referință, alternînd pagini pentru satisfacția cititorului cu altele pentru liniștirea autorităților : aici ambiguitatea, dacă e, implică integralitatea textului, fiind factor de coerență. Iar aparența de superficialitate, de păstrare la nivelul unor ticuri lingvistice pur și simplu pitorești sau ridicole e contrazisă de obicei de implicarea unui nivel mai profund ; mai mult decît în alte tipuri de proză, este cuprins aici echivocul unei realități psihologice și sociologice în care explicațiile adoptării limbajului de lemn pot fi parvenitismul, frica sau simplul automatism. În concluziile cărții sale fundamentale despre **Limba de lemn,** Françoise Thom găsea că întrebările esențiale legate de obiectul cercetării, produs jalnic al ideologiei și cumul de determinări negative, sînt cele care privesc capacitatea sa de impunere, corupția pe care acest non-limbaj o exercită din punct de vedere moral și intelectual : moral, prin promisiunea puterii, intelectual — prin facilitate, comoditatea renunțării la o gîndire proprie. Cărțile în care acest limbaj apare ca unică modalitate de expresie, comună personajelor și autorului, fără distanțări evidente — au, dincolo de efectul comic de suprafață, calitatea de a pune astfel de întrebări grave asupra unei determinări sau opțiuni existențiale. Folosirea limbajului de lemn nu de către autorități, ci de către individ, asumarea lui în situații mai puțin oficiale nu reprezintă, evident, doar ilustrări datate ale unor inadecvări stilistice.

Parodia limbii de lemn vorbite a variat pe scara dintre umanizare, umor discret — și artificialitate, sarcasm. Mai curînd în prima categorie se plasau, de pildă, interviurile lui Al. Monciu-Sudinski : „Păi, ca să fiu sincer, noi topitorii de bitum, bitumul îl topim" ; „Astăzi, cînd agricultura se face cu ajutorul organelor superioare, țăranul are vreme să citească, să se dezvolte, să urmărească ziarele" ; „Astăzi nu mai vezi țărani cu aspect neplăcut, în ițari, în opinci, cu cojoace..." ; „Trebuie și inteligență... Nu că ar fi obligatoriu, dar dacă ești cinstit și inteligent și ordonat și respectuos, nu se poate să nu-ți meargă bine. Iar inteligența îți ajută mai mult ca să fii respectuos" ; „Prostul nu deosebește un om de-un organ!" **(Biografii comune,** București, CR, 1974).

Parodia de extremă artificialitate e reprezentată, în schimb, de cărți precum **Podul aerian,** al lui Marian Popa (București, Ed. Albatros, 1981) ; e interesant că într-un astfel de caz limbajul, ca realitate primă, determină întreaga construcție a textului, narațiunea însăși fiind doar ducerea la ultimele consecințe a unor axiome lingvistice. Obligativitatea enunțului optimist și tautologic, tiparul **confirmării** se impun din prima pagină : „Era o zi foarte frumoasă, ca toate celelalte" ; „trenul porni în direcția propusă cu viteza necesară". Ultima propoziție e emblematică pentru un limbaj autoreferențial și pentru narațiunea care acumulează, cu obstinație exasperantă, ilustrări ale conformării la model ; parabola măreței edificări „în aer" („Podul aerian se împlinea din fiecare contrariu, din fiecare contrariu pozitiv, încă mai pozitiv decît contrariul lui") și impresia generală de vid sînt rezultatul unei construcții pur teoretice, în care ficționalitatea e doar un termen de contrast, o ipoteză în demonstrația prin reducere la absurd.

Nu e vorba în exemplele anterioare, se observă ușor, de o serie stilistică unică ; doar de „exploatarea intensivă" a aceleiași realități lingvistice. De aceea nici nu trebuie căutate similitudini perfecte între cele de mai sus și cel de-al treilea exemplu, ulterior lor, adunat acum în volum : serialul (de fapt, cele două seriale : **Epopeea spațială 2084** și **Planeta mediocrilor**) publicat de Ioan Groșan în anii trecuți, în revista „Știință și tehnică". Contrastul dintre convențiile lexicale și narative S. F. (limbaj modern, neologistic ; elemente de surpriză ; senzaționalul) și planul de referință al actualității (registrul neaoș ; detaliul familiar ; extrema banalitate) sînt, desigur, sursă primă de umor (evidentă chiar din înșiruirea denumirilor personajelor și locurilor : roboții Dromiket 4 și Stejeran 1 de la baza cosmică Drăgănești Vlașca, stația pilot de creștere a porcinelor Andromeda Roșie etc. — și din repetarea schemei întîlnirilor fără consecințe). Contradicțiile imediate dintre limbaj și realitate, dintre limbaj și individ sînt mai greu observabile ; oricum, dincolo de ele se constituie, pînă la urmă, o convergență superioară, căci limbajul de lemn (în aparență intermitent, folosit fără ostentație, tocmai pentru că e profund asimilat și „umanizat") dă, prin monotonia, impersonalitatea și vidul său semantic, regula de constituire a întregii lumi reprezentate : apatie, tembelism, supunere, normalitate a derizoriului generalizat.

Rodica Zafiu

A patra soluție

Cu *Jurnalul fericirii* (Editura „Dacia", Cluj, 1991), N. Steinhardt (1912—1989) alege o cale de mijloc între înregistrarea detaliată, pas cu pas a trecutului (ca la Paul Léautaud, Maiorescu, Radu Petrescu) și memorialistica monografică sau tematică (gen Jung, Mircea Eliade, Blaga), prin care un scriitor își citește „invers" trecutul (*Hronicul și cîntecul vîrstelor*), într-un moment în care acesta a devenit de mult destin. Redactîndu-și în felul acesta jurnalul, N. Steinhardt se află în permanență în cele două dimensiuni mai importante ale unei existențe : „pe drum", cu viitorul, speranța sau teama în față, și la capătul drumului, cînd totul s-a încărcat de sens. Prima dimensiune e a biograficului, a hazardului chiar și a evenimentelor care se succed aproape la întîmplare, într-un spațiu care ar putea fi definit ca altuturor și care presupune un curaj deosebit din partea celui care s-a decis să-l treacă pe hîrtie. Cea de-a doua dimensiune aparține unui spațiu al construcției, în care momentele existenței au devenit etape, faze înșirate ca mărgelele pe ața unui destin. E spațiul celor fericiți, iar a încerca să povestești genul acesta de viață nu este egal cu a avea o părere prea bună despre tine, ci înseamnă să ai încredere în tot ceea ce ai făcut. Cînd își scrie memoriile /amintirile/ jurnalul, N. Steinhardt se află aproape de capătul unui drum pe care l-a străbătut cu fruntea sus.

Calendaristic, cele mai vechi amintiri din *Jurnalul fericirii* sînt datate *1924 ori 25*, alte fragmente sînt din *1928, februarie 1931* sau *1934*, în timp ce însemnările cele mai recente comentează întîmplări de la sfîrșitul anului *1971*. Dar ceea ce ne frapează de la început e faptul că în jurnalul lui N. Steinhardt timpul se răstoarnă în permanență, că anii se încrucișează, întîi *ianuarie 1960, 28* și *29 august 1964*, apoi *31 decembrie 1959* sau, ceva mai departe, după *februarie 1962*, *ianuarie 1960*, *toamna 1966* și din nou *31 decembrie 1959*. Ar fi putut să fie și așa, vrea să spună jurnalul lui N. Steinhardt. Adică exact cum arată cele mai multe vieți. La cheremul altora, fără busolă, golite de orice sens. Și poate că zbuciumul acesta neobișnuit al cronologiei a mai fost provocat de ceva. Căci așa după cum ne comunică Virgil Ciomoș (îngrijitorul acestei ediții și autorul unui excelent eseu *Despre curajul de a crede*, publicat ca *Postfață* a volumului), abia încheiat, textul jurnalului a fost confiscat în „împrejurări nefericite", ceea ce l-a determinat pe N. Steinhardt să treacă la redactarea unei versiuni noi, „mai amplă și mai amănunțită". Într-un fel am putea spune că e vorba de inversul situației în care s-a aflat Belu Zilber care, trezindu-se cu jurnalul furat, n-a mai avut puterea să-l refacă în întregime. Este drept însă că (tot spre deosebire de Belu Zilber) lui N. Steinhardt „organele de interne" îi restituie („la insistența Uniunii Scriitorilor") jurnalul confiscat.

Dacă vom reconstitui deci biografia lui N. Steinhardt din fragmentele „amestecate" cu bună știință în volumul de la Editura „Dacia", va trebui să ajungem la concluzia că între acest „ar fi putut să fie și așa", pe de o parte, și tîlcul unui destin cu totul ieșit din comun, pe de alta, se organizează de fapt toate însemnările *Jurnalului fericirii*. Iar în destinul vieții lui N. Steinhardt, două sînt experiențele care se impun cu precădere atenției : experiența (sau lecția) închisorii politice și experiența religioasă, cu atît mai neobișnuită cu cît ea aparține cuiva care a străbătut, tras parcă de o mînă nevăzută, drumul de la cultul mozaic la creștinism.

Despre experiența închisorii politice românești (Jilava și Gherla, unde a stat din 1960 pînă la mijlocul anului 1964) sau despre anchetele de la Securitate și despre desfășurarea proceselor ca atare, N. Steinhardt ne dă unele dintre cele mai extraordinare mărturii. Poate că cei de mîine vor spune că așa ceva nu a fost posibil și în definitiv, ar fi chiar foarte bine ca lucrurile să evolueze în acest fel. Dar sub imperiul fricii totul a fost cu putință. Arestații din lotul lui Noica (între care și N. Steinhardt) vor fi condamnați pentru că i-au citit pe Mircea Eliade și pe Cioran, iar între 1958—1959 vor fi „puși sub stare de arest spiritiști, bridgiști, dansatori, coriști. Lotul bridgiștilor, lotul spiritiștilor, lotul filateliștilor (au făcut schimburi de mărci, pe una se afla chipul maresalului Antonescu)." De ce s-au putut întîmpla toate aceste lucruri ? Pentru că fenomenele care au marcat timpul pe care l-am trăit, ne explică N. Steinhardt, au fost „invazia verticală a barbarilor", „domnia proștilor" și „trădarea oamenilor cumsecade". Să recunoaștem că diagnosticul este cît se poate de exact. Primul fenomen vrea să spună că ne-au invadat nu barbarii din alte continente, ci „barbarii de jos", „derbedeii". Al doilea fenomen : „au sosit [...] proștii și inculții la putere și în ciuda tuturor legilor economice și tuturor regulelor politice fac prostii, ca niște ignoranți ce se află". Al treilea fenomen : „în loc de a se împotrivi, oamenii cumsecade adoptă expectative binevoitoare, se fac că nu văd și nu aud, pe scurt trădează."

Așa cum a fost ea parcursă, experiența închisorii i-a dat lui N. Steinhardt dreptul la asprimea acestui diagnostic, dreptul de a redacta un *Testament politic* (în care intră cele trei soluții laice prin care se poate ieși din orice univers concentrațional) și, în plus, dreptul de a-și concepe jurnalul (măcar pe una din laturile lui) ca pe un adevărat text „parenetic", cu „sfaturi" dintre care cele mai impresionante sînt acelea adresate „unui anchetat" : „Să vorbească puțin...", „Să nu cedeze ispitei conversației...", „Să mintă cît mai mult, întotdeauna, din principiu", și asta din două motive : „a) Avînd de a face cu un adversar mai presus de orice mincinos și fiu al unui tată care-i însăși minciuna, e bine să minți mereu, neîncetat, ca exercițiu, ca *antrenament* ; b) ***Principiul armelor egale*** cere ca în orice luptă potrivnicii să folosească același fel de unelte." Altfel spus, cu oamenii cumsecade poți fi sincer, cu șmecherii însă, „cel care a ales calea sincerității nu va mai cunoaște pacea cît va fi închis (și mai tîrziu la fel)." Punînd pe hîrtie aceste sfaturi, N. Steinhardt duce mai departe recomandările tatălui său (unul dintre cele mai pregnante personaje din *Jurnalul fericirii*), care îi spusese, după ce a fost chemat la Securitate, să nu fie las („să nu fii jidan fricos, să nu te caci în pantaloni") și, mai presus de orice, să nu trădeze pe nimeni.

Experiența religioasă, cealaltă mare dimensiune a *Jurnalului fericirii*, presupune o cazuistică neistovită și extrem de angajantă pentru autor (în legătură cu problema iertării, cu ierarhia păcatelor, cu relația dintre trufie și smerenie), dar mai ales un șir de stațiuni (marcate de *revelații* și chiar de *minuni*, cum le numește de mai multe ori N. Steinhardt) pe drumul credinței, pînă la botezul sărvîrșit într-o celulă de închisoare, la Gherla, și pînă la rasa monahală, îmbrăcată în 1980, la mănăstirea Rohia, din Țara Lăpușului. Între stațiunile acestea — căutarea îndîrjită a unei certitudini și așteptarea înfrigurată a marii întîlniri, la orele de religie de la Liceul „Sfîntul Sava" sau în incinta mai tuturor bisericilor din București : „...am făcut Învierea lui Mihai Vodă în curtea Arhivelor Statului (te-ai fi crezut la Sienna), la Sfinții Voievozi în Griviței, la Catedrala Neamului, atît de încăpătoarea clădire din spatele Arcului de Triumf — și căreia unii îi spun greșit mînăstirea Cașin, după numele stației, deși poartă hramul Sfinții Arhangheli (sau Voievozi că e tot una) ; am ascultat liturghii mărețe la Sf. Spiridon ori la Domnița Bălașa, în basilici mari ca în piața Vergului ori la podul Sf. Elefterie ; am intrat, plecîndu-ne capetele, în miniatura de biserică de pe chei, zisă Sf. Spiridon vechi, cea cu inscripție în limba siriacă [...] ; ba am ajuns și în cartiere depărtate, în Fundenii copilăriei mele, pe strada Mărțișor lîngă Arghezi, în Ferentari, la Ghica-Tei ; și-am revenit în centru, la biserica grecească din piața Pache, la pitita biserică a Doamnei printre magazinele de pe calea Victoriei [...], la capela Bibeștilor din strada Sapienței cu aspect de locaș de cult metodist — biserica Ortodoxă și Istoria Românilor mă furau deopotrivă, laolaltă."

„Mă furau", adică „mă ajutau să mă eliberez". Căci nu încape nici o îndoială. Pe N. Steinhardt, cele două experiențe mai importante din *Jurnalul fericirii* (experiența religioasă, trecută prin experiența închisorii) l-au condus la cea de-a patra soluție de evadare dintr-un sistem concentrațional. Soluția aceasta s-a adăugat primelor trei, din *Testamentul* politic, și a fost teoretizată, în fond, în paradoxalele pagini despre „starea de imponderabilitate" la care se poate ajunge în celula unei închisori sau (pornind de la un cunoscut roman polițist de Gaston Leroux) despre misterul evadării religioase dintr-o „cameră închisă". Cea de-a patra soluție, cea mai sigură, dar și cea mai grea. Și asta pentru că, în cazul lui N. Steinhardt, în ea a intrat și *rugăciunea inimii*.

Florin Manolescu

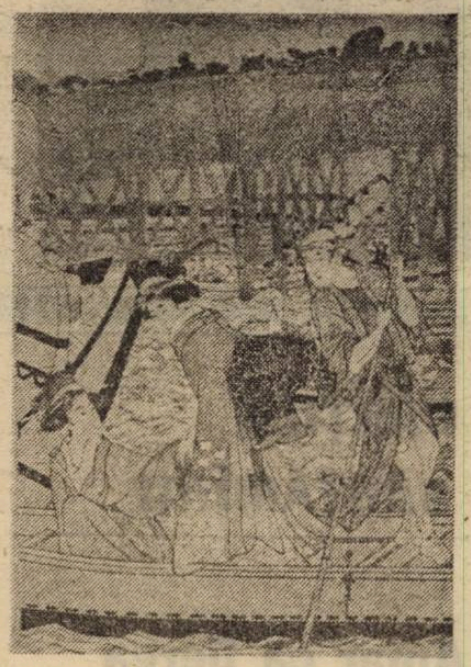

Locuri comune (XX)

A rămîne sau a deveni un contestatar **după** decembrie 1989 nu este, obligatoriu, o condiție falsă. Cel puțin pentru moment, pare evident că niciunul dintre actualii deținători ai puterii nu are (cîtă vreme ?) veleități dictatoriale, dar ciorba noastră e încă fierbinte și iaurtul tămăduitor refuză să se lege pentru că n-avem pic de mană. Dar tot atît de evident este și că reflexele îndelung formate persistă atît la exercitarea Puterii cît și în suportarea ei cu obediență. Însăși insistența cu care **persoanele** alese (în fond oameni ca noi toți, ceilalți) se definesc **singure** și nesilite de nimeni ca „Putere", — chiar dacă sintagma cu pricina e un loc comun al jargonului politic — trădează cel puțin o lipsă de delicatețe față de o populație traumatizată definitiv tocmai de o abuzivă și mult prea îndelungată manifestare a puterii în toate felurile.

A considera drept o anormalitate apariția contestărilor insinuează nu numai ideea că totul ar fi în regulă, că pe termen lung intențiile de... bună credință sînt de ne-contestat, ci mai ales pe aceea că tot ceea ce fusese de contestat a fost întruchipat exclusiv de Ceaușescu și, eventual, dar nu obligatoriu, de acoliții acestuia. Ceea ce este cu totul fals. Corupția e mult mai mare acum ; decăderea noastră morală cu mult mai accentuată, sau mai vizibilă lipsa de exercițiu moral și de... cultură morală. Disprețul față de persoană (ca ființă dar și ca personalitate) de-a dreptul fățiș și fără medieri ideologice. Ca să nu mai vorbim de vertijul descreșterii nivelului nostru de viață sau de așa-zisa securitate, despre care există destui naivi care să creadă că s-ar fi dizolvat de la sine, la fel ca PCR-ul.

Că nu mai e de contestat o dictatură personală e un lucru adevărat, dar au rămas bazele acesteia, picioarele zdravene pe care ceaușismul nu a fost decît o bubă cu totul hidoasă. Sistemul și suprastructura rămîn, funcționează ; adică statul hipercentralizat și beneficiara **de facto** a situației : nomenclatura comunistă. Chiar dacă nu va menține falsul egalitarism comunist (lozincardul raport de unu la cinci ascunde, în fapt, distanța între a trăi de azi pe mîine și luxul meschin al a-culturalului îmburghezit), guvernul post-revoluționar și-a asumat, — culmea, e că în numele celor care l-au izgonit pe Ceaușescu — sarcina penibilă de „a spăla banii negri de ieri" și de a ocupa pozițiile cheie dintr-o eventuală nouă sistemă, aceea a așa-hulitului capitalism (că eu așa am fost învățat să-i spun).

★

Una dintre caracteristicile structurale ale statului jandarmeresc este faptul deloc întîmplător că puterea nu acceptă dreptul individului la reacție... individuală, teama și reflexele inconștiente ale puterii de a înăbuși asemenea manifestări, ori măcar de a le atribui cu orice preț un caracter... organizat. Din punctul de vedere al acesteia sînt preferabile înregimentările, chiar și în partide de opoziție, dată fiind inerenta „diplomație" atenuantă a jocului parlamentar. Strigătul individului exclude posibilitatea angajării acelui tip de „dialog" politic care, cel mai adesea, înseamnă de fapt un joc de culise. De aceea, cu bună știință, „reprezentanții" poporului reduc comunicarea cu indivizii la strictul necesar, adică doar la **jocul mecanic al alegerilor** ; neacceptînd că omul poate să fie și altceva decît o masă amorfă numită „populație" ; ținînd, cu tot dinadinsul, să fie exclusă posibilitatea ca individul să vorbească **doar** în numele său și acuzîndu-i de extremism pe cei care îndrăznesc, totuși, s-o facă (în paranteză fie spus, asta înseamnă cel puțin a... uita că extremismul de orice fel este dublat în mod necesar de o doctrină, ca și de o disciplină și o organizare rigide).

La ce bun o asemenea atitudine a Puterii ? Pentru că (ei, aleșii, o știu bine) există riscul să apară periculos de mulți indivizi care, deși vorbesc doar în numele său, spun cu toții exact același lucru.

★

A rămîne sau a deveni contestatar în România de după decembrie 1989. Păi, poți să scrii pe un buletin de vot că în această țară, în 1990, au fost hăituiți, bătuți, disprețuiți sau chiar uciși oameni ? Că s-a bătut cu pumnul în masă în numele... democrației ? Că s-a mințit fără rușine, pe de-a-ntregul sau prin omisiune ? Că domnesc, fanariotic, hoția, corupția și lipsa de respect pentru adevăr și chiar pentru drepturile cetățeanului ?

Poți ? Nu.

Mihail Oprea

augustin pop

Omul

Soneria unge draperiile interiorității.
Cugetul nostru, împăcat cu sine,
se gîndește din nou la Diogene...
Așa am vrut să încep un poem
de sondare liminară a subconștientului.
Dar...
Acest dar **e retoric, știu...**
Voi trece peste el.
Fluturele denumit Hesse
îmi zîmbește milog.
Ce aș putea să-i ofer ?
Am în minte
doar cîteva idei ale lui Manolescu
despre proza lui Arghezi (corinticul)
și m-am despărțit chiar azi
de iubita mea.
Diogene, da, Diogene ar fi ceva...
Omul trebuie să fie
cetățean al universului !
Revine, în sfîrșit, Hermann Hesse

cu mărgelele lui și-o sticluță de rom.
Beau.. totul curge și decurge...
Mă preocupă desăvîrșirea
subconștientului meu.
Aș vrea să nu mai visez
fazani și troleibuze.
Balcanismul rămîne puternic.
Arghezi zice
că omul este căpcăun
și nu am cum îl combate.
Voi privi totul din nou
și voi găsi o idee mai pasabilă.
Omul este cît este...
Omul este și nu este...
Omul este
un animal depolitizabil...

(1 septembrie 1990)

Etica dialogului

Dacă vă aflați într-o vizită,
în fața unei mese maro,
iar gazda dumneavoastră afirmă
că, de fapt, aveți în față
un iepure sălbatic maro,
trebuie să procedați
în felul următor.
Începeți prin a aduce
cît mai multe argumente
în favoarea ideii dumneavoastră.
Descrieți mai întîi masa :
insistați cît mai mult cu putință
pe lemn și pe cele patru picioare.
Faceți o primă concesie,
admițînd faptul
că vă aflați
lîngă un iepure de casă maro
și rugați interlocutorul
să pipăie masa.
Deplasați apoi problema
în plan filosofic :
deși are tot patru picioare,
spre deosebire de iepure,
masa nu merge singură.
Tot aici,
pot fi, eventual, avansate
cîteva principii
de ordin religios :

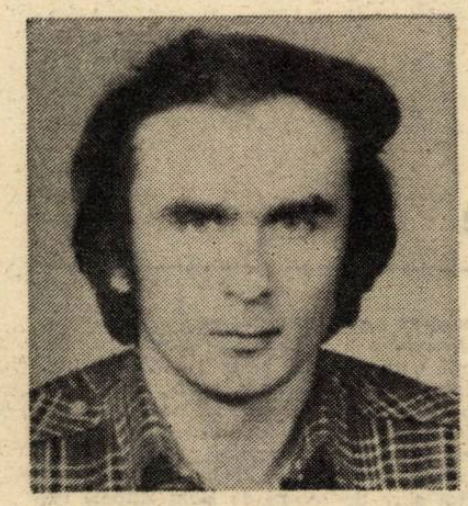

sînt preferabile
cele de origine
creștină sau budistă.
După cîteva ore de discuții,
așteptați momentul
în care gazda
taie masa
și face din ea
tocănițâ.
Mîncați împreună
cu interlocutorul dumneavoastră
și reluați dezbaterea.
Opriți-vă acum
la gustul tocăniței.
Dacă gazda dumneavoastră vă spune
că îi place cel mai mult
tocănița de iepure sălbatic maro,
mulțumiți pentru ospitalitate
și păstrați în orice împrejurare
cele mai bune raporturi
cu persoana respectivă.

(9 februarie 1991)

Comunicat

Pentru prevenirea
actualului haos al conștiințelor
se impun de urgență
următoarele măsuri :
Nimeni să nu țină minte nimic
din ceea ce i se spune.
Fiecare cetățean
să renunțe de bunăvoie
la masca fericirii
Nimeni să nu se întrebe
ce e rău și ce e bine.
Nimeni să nu se gîndească
nici la viitor, nici la prezent
și nici la trecut.
Fiecare cetățean
să nu spere nimic
și să se teamă continuu.
Fiecare cetățean
să aibă convingerea deplină
că toți actualii noștri conducători,
la toate nivelele,
sînt cu stea în frunte.
Fiecare cetățean
să înlocuiască zilnic
cîte un actor.
Nimeni să nu zică niciodată
ceea ce vrea să zică.
Fiecare cetățean
să aștepte liniștit
pînă trece vremea.

(10 februarie 1991)

A vorbi

Ții minte
cîte gesturi rusești
am făcut pentru tine
și acum demolezi
iubirea noastră,
așa cum se dărîmă,
chiar în aceste clipe, casa
de lîngă azilul de bătrîni.
Nu-i nimic,
voi rămîne singur,
ca și Camil Petrescu,
și voi scrie proză misogină.
Sau mai bine voi pleca
în Japonia.
Chiar în avion voi cunoaște
o japoneză neomacedonskiană
și seara, făcînd dragoste,
vom înțelege
că sufletul
nu se învîrte
doar în jurul lui însuși,
ci are și posibilitatea
de a vorbi
cu furnicile
și cu toate celelalte animale
vii și solidificate.

(10 septembrie 1990)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Amar ca fierea e bugetul patriei

De mult timp și pe toate tonurile scriitorii, profesorii, regizorii și alții ca ei se plîng de insuficiența banilor alocați de guvern culturii și învățămîntului. Dacă pînă acum bezna era întreținută cu draperii și obloane ideologice, azi subtilitatea celor economice are aceeași finalitate : de a nu lăsa lumea să se trezească. Lumina culturii primește un frumos abajur de tablă. Este probabil un blestem cu repetiție. Aveam o „fiică a țării, cea mai iubită", care se dădea chimistă și ne lipseau detergenții, lacurile, vopselele, insecticidele. Avem acum un președinte fost editor (chiar pe bune !) și ne lipsesc cărțile.

Prețurile dicționarelor sînt fabuloase. Nu văd, în viitor, cum un abecedar ilustrat și cartonat ar putea costa sub 60—70 de lei. Costul unui atlas de anatomie sau al unui curs, cît de sumar, înzestrat cu planșe, va depăși bursa pe o lună a oricărui student.

Cît anume din acest preț este guvernul dispus să preia prin bugetul său ? 90 la sută, cum s-ar cuveni ? Sau nici un chior, cum se pare că este hotărît să facă. Decît la o școală fără manuale și-ntr-o bibliotecă fără cărți, mai bine să se ducă tînărul să-nvețe alte chestii. De pildă cum se poate realiza profitul maxim dintr-o călătorie la Istambul sau din intrarea noaptea pe fereastra unui vecin dotat cu video. Și autoritățile mai au tupeul să se plîngă de „creșterea îngrijorătoare a criminalității". Unde duce „îngrijorarea" asta? La subvenții pentru cultură și educație sau la subvenții pentru lefuri de noi, puternici și bine utilați gardieni ? Să le fie rușine, spuneți dvs. ? Dar cine-a mai pomenit comunist rușinos ? !

Horia Gârbea

Michel Stériade
PRÉMICES D'UNE ANTHOLOGIE DE LA POÉSIE ROUMAINE
É ditions Soveja, Lëuven

Michel Stériade este poet și traducător. La vîrsta sa înaintată, 87 de ani, nu a încetat să fie, cum singur o declară, un pătimaș iubitor al poeziei românești și un traducător al ei în limba franceză, fiind totodată și editor al propriilor traduceri. Acest dublu travaliu are rostul de a face cunoscută poezia noastră în țările francofone și, de acea, primirea din partea domniei-sale a recentei antologii m-a bucurat cu atît mai mult cu cît îmi oferă prilejul de a o prezenta cititorilor români.

La editura cu nume românesc, **Soveja**, ca și la altele din Franța și Belgia ,Michel Stériade a publicat un număr impresionant de volume. Debutul s-a produs însă în țară, în — luați seama ! — 1923 cu versuri scrise în limba franceză.

Prezenta antologie, intitulată atît de modest, cuprinde versiunea franceză a unor poeme de Eminescu, Arghezi, Blaga, Bacovia. Paginile dedicate lui Eminescu sînt cele mai numeroase, cuprinzînd și traducerea Doinei și, exercițiu de mare dificultate pentru traducător, a Glossei.

Într-o anexă poetul Michel Stériade adună și cîteva poeme personale, subtile și elegante, respirînd un aer simbolist. Michel Stériade este, ca poet, un intimist, un desenator de arabescuri delicate. Nostalgia patriei este adesea prezentă în versurile sale : „Où T'atteindre et par quels chemins, / Si éloigné de Toi, et de désirs malade ? / Riche mémoire, âpre destin, / Ah, forme-toi dessus mon chant, mon ciel moldave !"

Nicoară Mihali
IUBIRI POLITICE
Fără editură, Baia Mare 1991

Căci nu e om să nu fi scris o poezie și să nu aibă și damblaua de-a o vedea publicată în volum ! Neștiind nimic despre Nicoară Mihali am încercat să aflu cîte ceva din dedicație, prefață și scurtul cuvînt care însoțește poza de pe ultima copertă. Cartea este dedicată : „Mamei mele care m-a crescut. A-

nișoarei Muntean care m-a iubit cu adevărat. Fratelui meu care m-a ajutat financiar și lui Danciu Costel care nu m-a lăsat să dorm în stradă." Vai, cele mai frumoase gînduri pot fi exprimate kitsch. Nu numai în dedicație ci și în prefața lui Augustin Cozmuța. Faptul că eu nu am auzit de dl. Cozmuța nu este un motiv ca scrisul d-sale să nu fie demn de stimă, dar nici nu-l scuză de platitudini îngrozitoare precum „Val după val, cînd limpede cînd tulburată, poezia își scrie eterna mișcare." sau „Frumusețea stă în mișcarea apei și în sunetul valului izbit de țărm". I-auzi colo !

Dar se poate spune că fiecare poet își are prefața pe care-o merită. Căci iată ce scrie dl. Nicoală Mihali despre sine pe copertă : „Cuvinte lînoase și murdare îmi acoperă pieptul." și „Scriu așa culcat. Îmi bat joc de mine, de scris, de ceea ce scriu. Și de fapt ce scriu ?" Păi știu și eu ? În general baliverne.

Pentru că poemele în sine nu reprezintă decît o colecție de aberații din coadă sunătoare, cu singur merit umorul involuntar : „Sacrificiul nu mai are lemne / Nu se mai aprinde rugul pentru hoți / Schija fericirii îmi mai lasă semne / Ca la fiecare într-un colț". Sperăm că măcar la iarnă sacrificiului să i se aducă și cota de lemne, dar e discutabil că schija fericirii lasă semne într-un colț" „ca la fiecare", întrucît noi, spre deosebire de dl. Mihali nu ne simțim colțuroși. Din acest punct de vedere se pare că d-sa este un fel de Oblio pe dos.

„Lanțul meu se lasă în cădere / Cu un zvon sinistru pe covor / Trenul meu se oprește printre fiere / Gratii se revarsă peste dor." Chestia cu „printre fiere" rămîne antologică, dar se vede treaba că damnatul poet n-o duce chiar atît de rău în penitenciarele artei dacă are covor pe jos. Oricum dacă Fundația de Tineret Baia Mare e amestecată, cum se sugerează, în emanarea acestei monstruozități de plachetă, niciodată niște bani n-au fost investiți mai prost. E caz de Garda Financiară, pe onoarea mea.

constantin abăluţă

Resursele recunoaşterii

„Ce este timpul ? Dacă nu sînt întrebat, ştiu ; dar dacă sînt întrebat şi vreau să explic, nu mai ştiu."

SFÎNTUL AUGUSTIN

I

Asemănarea e o pînză bătută de viat
spaţiul similitudinii e pilitură magnetică
şi cel de dincolo strămută forme trăsături
pînă cînd ochiul nostru îşi reglează limbul
îşi resuscită aburii iniţiatici

Zeul doar pe terasa orbirii
ne cheamă cu subtile promisiuni
căci acolo unde se lăfăie indistinctul
mina-i egal distanţată de orice chip
transparenţele din mers ale formelor
sînt un morman de chibrite arse

Cadavrul unei fiinţe care a suferit
într-o viaţă dusă pînă la un punct
ce n-a depins de ea —
aşezările cărnii şi spiritului
toată acea neasemănare specifică
în sînul asemănării universale
tot acel tumult modelînd pilitura
în direcţii obscur sacrificiale

O, din axul astigmat pornesc
copiile ca nişte banchize în derivă
fragmentarul se îmbibă de personalitate
dar nu părăseşte nostalgia gemei brute
Privirea consacră neomogenul
detaliul frapant de care se agaţă
ea uită uniformul continuul
precum cineva care fură un stup
în timp ce nu se află nici o albină înăuntru

Aparenţele acest şopron în flăcări
ce adăposteşte butoaie sigilate pline cu apă
ca nişte ochi mari ce se vor deschide
sub impactul hazardului incenuşat.
Resursele recunoaşterii conduc
fiinţa la aceeaşi fluidă întretăiere :
lemnul arzînd se stinge-n apă
fără ca apa să păstreze ceva din curgerea flăcării
fără ca tăciunele să memoreze spasmul lichid
vocala dislocuirii pure

II

Fulgerele coboară în pulberea măştii
printre asemănările de altădată
O, peregrinările prin locuri diferite
rămîn fragede ca nările sclavului hăituit

Armate întregi de mercenari printr-o singură pleoapă
sfidare ce trebuie judecată în aport cu nefiinţa
aromind din corcodueşele copilăriei
traducere aproximativă a rodiei din ţările calde
urmăriad aria pe care buze similare o desfăşoară
şi cel ce aude e nemişcat ca un mal de piatră
cel ce vede e ca o copaie cu apă
furată din riu

Anunţînd oprirea într-un punct neidentificat
orbul nu face nici o metaforă
căci el cuprinde timpul şi spaţiul într-o singură spaimă
dureroasa lipsă vorbeşte despre unitate
un cîine dresat un baston de lemn
nu reuşesc să împingă pămîntul
în oglinda pluralului
aşa cum o sulită nu captează nimic
din văzduh sau din ţintă
în afara bronzului propriu orb de încordare

Din revărsările neaşteptate ale largului
o creatură lucioasă ne amăgeşte
ca nişte oaze în afund progeniturile sale
modelînd existenţa universală a căldurii
Căci suferinţa nu dislocă miezul formei primitive
ci îi îngină prezenţa într-o reconstituire :

Mireasmă de ape şi mil ne încercuie
licărirle turbei ne asaltează trupul şi mintea
cel ce numeşte lucrurile şi-a uitat în noi
tăgada şi nesăbuinţa ?
Chipuri vagi
în tenebrele escortate pe ţărmuri labirintice
spaţiul dintre feţe
pauza dintre versiuni
acel limbaj al îndepărtării perpetue
pînă cînd călătoria speciei se va sfîrşi
într-o iluminare catoptrică
privire brută de catoblepas

III

Modul cum ocupă spaţiul crengile copacului
renunţînd la spaima distinctă a chipului
în favoarea libertăţilor nerecunoaşterii

Sacrificiul de a fi în viaţă
în somnul aparte al ochiului
în vocea care tremură la suprafaţa lacului
şi-o stranie iluzie de fugă-nsufleţeşte
cearcănul ciclopic al nufărului

Gimnastica pură a privirii îngropate în spatele pleoapei
şi a mîinii uitate ore întregi pe geam
simulacru ce desfide resursele întîlnirii
pentru că distanţa interpusă între lucruri nu rodeşte
decît sub iminenţă vulcanică

pentru că distanţarea aparţine vidului
similaritatea nu conduce decît la ură crasă
printre săbiile săgeţile tobele talgerele
cu care primitivii pun pe fugă simunul
de-alungul şanţurilor resorbite-n clipă

căci trunchiul arborelui este unu
iar ombilicul vinovatului va fi-nfăşurat de viu
împrejuru-i
pînă cînd coajă şi piele se vor contopi
într-o substanţă maternală asemeni placentei

încrucişarea liberînd o forţă latentă
ca oaspetele ce intră în grotă
şi cade în plasa ecoului
în ambuscada nervurilor eoliene

şi prin simpla lui prezenţă inefabilă
dinamitează centrul unităţii
ca un taur ce traduce labirintul
în infinitatea de limbaje a spectrului
dintre sînge şi memorie

IV

Casa în care există o oglindă
filtrează un aer aparte
repetabilul spaţiului şi-al minţii circulă liber:
magia recunoaşterii ori dispersia
picăturii ce umple tot lichidul

În zori ne încearcă iar dorinţa
de-a ne traduce viaţa în corpuscule tot mai fine
dincolo de ce poţi atinge cu degetele
e spaţiul din spatele oglinzii
magnet de uitare
jinduit de constructorii lumilor
ca punct fix ori ca crată fidelă

Eşti cel ce poate fi recunoscut după similitudini
şi tremuri prin ţesătura învăluitoare
dacă lumina s-ar trezi în găoacea sunetului
lumile ar fi simple secvenţe fotografice
memoria ar fi exactă ca un teodolit
dar sîngele clipoceşte în noi ca un revelator
şi adoptă o zgîrcită strategie a vizibilului

acele reţineri ce imprimă caracterul
precum acizii în gravură
iar în cele din urmă zarva
exterioară persoanei
vîlva oglindirii alfabetice : numele
pe care societatea îl oblăduieşte
şi-l legiferează precum canibalii
carnea duşmanului

O vine vremea
cînd graniţele tulburării sînt demult depăşite
trupul ucis şi tăiat în bucăţi pe masa zeului
apoi readus la viaţă dar fără un dinte
ce-a rămas în libertatea somnului veşnic
acolo unde formele în care trupul fusese despicat
sînt de-acum ispăşitoare pleoape în beznă

V

Fiinţa reinterpretabilă a mării
răsfirată răcoarea pînilor
şi acel drum pe care vine omul
cu fiecare pas intrînd încet în oglindire
în acel sediu al golului care e
personalitatea umană

În această stare de transcriere
ca în păduri virgine soarele
asemănări ce n-au fost concepute
pentru nimeni
căci depărtarea introduce
o aliantă temporară cu imaginarul
sub limpezimea trufaşă a seminţelor vulcanice

Alterabilul spaţiului stă în azi
perpetuul azi al simţirii umane
din văgăuna ochilor pornesc iluziile
spirala cărnii se desfăşoară lin în lumină
întîlnirile înfioară pilitura magnetică
pînă-n miezul neştiut al orbirii

căci nimeni nu-i atît de pătimaş supus vederii
încît să-şi uite carnalitatea concentrică
turba gregară ce-l absoarbe
anulînd
orice distanţă între idol şi închinători

Imaginea coboară în piaţa cetăţii
omniprezenţa ridurilor fandează în aer
pentru un chip nicicînd dobîndit
O, să fii niciunde
să nu poţi să te-nchegi
pîndind doar în preajma golului primordial
mereu cu speranţa încorporării lui
în sila detaşată a personalizării

VI

Suveranitatea de-a te scula în zori
acea excrescenţă luminoasă ce-ţi apare pe gît
încît ai tăi te confundă o vreme
şi-ţi dau de pomană ca unui străin

Cine eşti tu pauză în calendare
pe pînza musonului transpar schimbările
şi legănatul fix al oglinzii iniţiale
ne scaldă intermitent carnea şi nervii
prefiră vagi apropieri cu străvechiul model

cel ce hăituieşte-asemănările
zidurile coşcovite faliile singuratice
le soarbe fără-nceţare aerul
făcîndu-ne mişcarea cea mai ne-nsemnată
dureroasă
precum culoarea cameleonului

Şi atunci blocate-ntr-o catapeteasmă
rămîn toate fiinţele unui mileniu
căci nu mai există nici o punte
care să treacă din auzul extern în cel intern
iar harta sunetului integrator s-a ros de la sine
ca un geam de absenţa privirilor

VII

Încerc încă o dată să nu spun nimic
să stau pe malul vecin apei care curge
limitîndu-mă la formele din creier
la indolenţa alb pe alb a norilor estompaţi
căci ştiu că magnificenţele asemănării
te strangulează cu o coardă de mătase
te orbesc ca acul străpungînd cristalinul

O malul
nu are nimic comun cu apa
vezi auriul şters al mersului corolele letale
mîna care se-apropie de pămînt bîjbîie
încercînd să desluşească pietrele şi muşchiul
lăsîndu-şi singele-n direcţii necunoscute
omniprezent taur care nu se va naşte niciodată

Am învăţat cum poate fi ajunsă depărtarea
mai simplu decît cupolele în apă
sorbind jumătatea filantropică
în timp ce moliciunea turbei colportează
trăsăturile fiinţelor scăpate în timp
în unghiul de prezenţă al daimonului se ascunde
un pumn de ceară aprinsă care trece
lin peste feţe în acordul
metronomic al chiparoşilor

Dacă stai pe arcul malului privind în apă
privirile scot din adînc restul asemănării
şi nimeni nu vine să te urnească din locul
în care umbra ta se-adaugă descărnării universale
şi nu-ţi rămîne decît să fii întru totul străin
însă nu poţi nici asta : ne vor lipsi pomezile
suple să unifice feţele

VIII

Din vîrfurile cele mai subţiri
în liniştea care stropeşte pînă departe
răgazul de a-ţi umple numele cu o substanţă indefinită
şi trupul cu agitaţia cotidiană a gregarităţii
aşa cum se lasă uşile deschise
ca să primeşti ecouri de nu se ştie unde
socotind că albul corespunde unor prietenii irezistibile
să afli prima secundă din care începe uitarea
să-ţi scalzi tot trupul în primul lucru uitat

În zare frunze cu tăcută deplasare
cineva se gîndeşte la ceea ce nu poate fi cuprins
obiect adus aproape de sursa pulberii sale
lumina lenesă a unei lentile dezghiocînd absenţa
trupurilor svelte şi oarbe care condiţionează
forma apei şi-a malurilor

Dacă poţi aştepta lîngă un arbore
noaptea şi simţi în palme
osificarea lină a stelelor
abisul necondiţionat al omului în natură
singele lui ţîşnind în văzduh
inaugurînd asemănarea liber consimţită —

punctele comparabile ale lumii le afli în aceiaşi
mănunchi de fire de paie strînse de-o mînă pătimaşă
sau lîngă fildeşul calm al miilor de elefanţi
putrezind pe fundul mării în turba
proiectelor de imperii salvatoare

„UN MORALIST NU E

Emil Cioran la a 80-a aniversare

În 1985, Cioran face o călătorie în Grecia, unde, la invitația Institutului Francez din Atena, „moralistul cinic și secret" avea să cedeze ispitelor confesiunii în public (un public de 400 de persoane), pe tema „trădării limbii materne". Se știe, cele mai substanțiale interviuri, Cioran le-a acordat în Germania, iar necesitatea traducerii acestora devine, din zi în zi, tot mai presantă. Cu ele — și cu o selecție din cele mai serioase studii dedicate, în străinătate, operei lui Cioran — se poate alcătui un volum de netăgăduită însemnătate. **Deocamdată, pentru cititorul mai puțin familiarizat cu destinul autorului „Destrămării", redăm cîteva din mărturisirile „ateniene", stimulate de Philippos Drakodeidis și publicate în „Lire", nr. 123/decembrie 1985, pp. 110—118. Ca un fel de (perpetuă ?) introducere.**

Ce este un moralist

„Un moralist nu e deloc un om care se ocupă de morală, ci unul care meditează asupra destinului omului și care este obsedat de om. Moraliștii francezi (La Rochefoucauld, Chamfort, Joubert) sînt frămîntați de insanitatea ființei umane, de partea monstruoasă din om, sau, dacă vreți, de creatura ratată. În tinerețe, am studiat și eu destul de serios filosofia și, în cele din urmă, am fost decepționat. N-am găsit răspunsuri decît la moraliști, cei care au și imensul avantaj de a scrie scurt. Sînt spirite de formulă. În fond, ceea ce rămîne dintr-o gîndire sînt cîteva formule. Întotdeauna am fost pentru laconism. Lucru imposibil în românește, fiindcă româna este foarte flexibilă și minunat de lipsită de rigoare. În sensul ăsta, trecerea mea la limba franceză aș asemăna-o cu experiența cămășii de forță : nu te mai poți mișca, ești obligat să respecți anumite reguli, în vreme ce, în românește, scrii cum vrei, este arbitrariul absolut. Franceza a fost pentru mine o experiență crucială, una dintre cele mai mari încercări ale vieții".

Pe culmile disperării

„Prima carte pe care am scris-o, la 22 de ani, avea un titlu sforăitor : **Pe culmile disperării.** Un titlu foarte rău. Dar l-am ales fiindcă, în România, cînd se întîmpla, de exemplu, o sinucidere, ziarele scriau : „Cutare, pe culmile disperării, s-a sinucis..." Așa că am reluat expresia asta foarte banală, dar care corespunde perfect cu starea în care mă aflam. Cînd a apărut cartea, toată lumea credea că mă voi sinucide ! Dimpotrivă, pentru mine cartea a fost un fel de terapeutică. Oricare tînăr la 20 de ani trebuie să treacă prin această formă de criză. Și, chiar dacă, astăzi, îmi displace încărcătura ei juvenilă, nu regret deloc cartea asta, pentru că tot ce aveam să scriu după aceea se găsește, deja, în ea. Puteam să mă opresc acolo. Tot ce-am făcut după aceea n-a fost decît a da altă turnură acelui sentiment al vieții, acelui fel de disperare în fața existenței. N-am făcut nici un progres, nici în gîndire, nici în acțiune. Intuiția primordială mi s-a revelat aproape exact. După aceea, n-am făcut decît să rafinez. Trecînd la franceză am dat un soi de demnitate expresiei. Așa că, de progresat, n-am progresat decît pe planul stilului, nu și pe cel al gîndirii".

A rîde, chiar și de evenimentele cele mai disperante

„Unul dintre prietenii mei, de care sînt foarte legat și care are aproape 80 de ani, mi-a scris zilele trecute : credea că a venit vremea s-o sfîrșească și-mi cerea, ca să zic așa, un fel de aprobare. «Fără îndoială, trebuie s-o termini într-o zi. Numai că, atîta vreme cît mai poți încă să rîzi, mai așteaptă. Rîsul salvează viața, o face suportabilă. Dacă nu mai poți să rîzi, atunci trebuie să mori». Trebuie să mărturisesc că și eu am avut darul rîsului, l-am exersat mai în fiecare zi, apropo de evenimentele cele mai disperante din viața mea. În copilărie, unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult a fost ce mi-a povestit tatăl meu, întors de la înmormîntarea unei fetițe de cinci-șase ani. În clipa în care sicriul era coborît în groapă, mama fetiței a izbucnit în rîs, un hohot interminabil. Asta m-a năucit, atunci, m-a tulburat foarte mult și m-am gîndit multă vreme la reacția aceea. Era, bineînțeles, o criză de nebunie. Și totuși, nu sînt absolut sigur. O înmormîntare e un lucru atîta de ciudat ! Am asistat la înmormîntarea unor prieteni și, nu o dată, am fost tentat să rîd, văzînd cum un om cu care abia ai vorbit cu 24 de ore înainte, este, acum, aruncat în groapă, ca un gunoi..."

Filosofia este insuportabilă

„Cei mari cu adevărat sînt poeții și scriitorii : Dostoievski este superior oricărui filosof. Eu m-am despărțit demult de filosofie, fiindcă este insuportabilă și plicticoasă, chiar dacă-i profundă. Nu-mi place să gîndesc fără accent personal. Prefer o divagație unei raționări susținute".

Imprevizibilul destin al cărților

„A doua mea carte scrisă în franceză, **Syllogismes de l'amertume** (1952) a fost de fapt, un eșec extraordinar. În 20 de ani, cred că s-au vîndut cîteva sute de exemplare, iar toată lumea mi-a zis : «e o carte foarte proastă», în timp ce eu eram foarte mîndru de ea. Am fost adeseori întrebat cum de am îndrăznit să scriu o carte atît de superficială, iar oameni foarte serioși, care găseau asta ca fiind foarte dezonorant, m-au avertizat : «Ești terminat !» Editorul german m-a și prevenit că nu-mi va mai publica nimic, fiindcă s-ar putea discredita. Aceeași a fost reacția în Franța. Rareori am asistat la un asemenea eșec. Și iată că, după 25 de ani, **Silogismele amărăciunii** s-a reeditat în «Poche», iar cartea a devenit un fel de breviar al tinerilor. Studenții au citit-o. E o carte scrisă într-un moment de imensă disperare și este de un cinism aproape insuportabil. Și iată că noua generație este mai serioasă : cartea aceasta, pe care am scris-o urmare a unei serii de încercări dureroase, conține ceva, este expresia sinceră a unei crize, iar tinerii și-au dat seama de asta. Iar acuma, ei o citează intens în lucrările lor, știu asta, atrași fiind de aceste formule virulente și cinice, pe care cei mai în vîrstă abia de le pot suporta. În Germania se-ntîmplă același fenomen. Tineretul berlinez s-a înconjurat de această carte, iar într-un ziar m-au reprezentat — de ce să nu spunem lucrurile așa cum sînt ? — în mijlocul unei mări de rahat, gata să mă înec ! Dar nu era-n bătaie de joc, fiindcă legenda desenului era foarte favorabilă cărții, atîta vreme cît este vorba de un înec destul de... onorabil, chiar și filosofic... Pe scurt, nu trebuie să disperi cînd publici o carte. După părerea mea, e mai greu să prevezi destinul unei cărți, decît destinul unui om. Și, poate că asta-i unica rațiune ce justifică actul de a scrie".

Probitatea limbii franceze

„Către finele sec. XVIII, Academia din Berlin a pus următoarea întrebare : De ce este franceza o limbă universală ? Răspunsul lui Rivarol este extrem de interesant. El a zis un cuvînt pe care eu îl găsesc a fi foarte profund : **probitatea** este legată de geniul limbii franceze. De bună seamă, se poate trișa în toate limbile pămîntului. Însă franceza are un soi de rigoare. În românește, de pildă, aveam impresia că puteam spune orice : asta nu avea nici o consecință. În franceză, nu. Mai întîi, fiindcă un text trebuie să fie inteligibil. (Pentru scriitorul francez, obscuritatea e un semn fie de debilitate, fie de profunzime excesivă). Termenul «probitate» nu desemnează, la Rivarol, un caracter moral, ci tocmai această inteligibilitate, care este ceva indispensabil. În franceză, nu se poate trișa cu cuvintele, în timp ce, în germană, sau, chiar și în engleză, ai impresia unui arbitrar, mai ales în proză. Pentru proză, franceza este instrumentul ideal".

Lenea aforismului

„Am scris aforisme din lene și din cauză că, scriind scurt, ai impresia că spui ceva profund... Nu-mi puteam intitula cărțile **Maxime,** fiindcă maximele au o așa de bogată tradiție, încît ar fi fost ceva prea pretențios din parte-mi. S-ar fi spus : uite un metec, care se-avîntă să scrie maxime... **Silogismele amărăciunii** — asta nu-mi suna rău. Spunînd «Maxime», îți acorzi singur un soi de demnitate, față de tradiția franceză ; or, să fim modești. Am crezut că **Syllogismes de l'amertume** e un titlu care merge mult mai bine cu fondul, mai cu seamă că acesta avea un caracter excesiv, pe care cărțile franceze nu-l au. Francezul e fin, are tact. Numai că, atunci cînd vii din Balcani, tactul nu este indispensabil".

Cum să obții recomandarea unui filosof

„Am venit la Paris în 1937, cu o bursă, ca să fac o teză pe care n-am făcut-o niciodată. Directorul Institutului Francez din București m-a convocat, atunci : «Vi s-a plătit tot sejurul, iar dvs. n-ați făcut teza !» I-am răspuns : «Îmi pare foarte rău, dar n-am găsit un subiect... Însă cunosc Franța mai bine ca oricine». Parcursesem, într-adevăr, toată Franța pe bicicletă, de la un capăt la altul. Atunci, directorul, care era un om foarte bine, mi-a spus : «E mai bine să cunoști Franța, decît să faci o teză». Mi-a iertat, astfel, șmecheria. Fiindcă fusesem un mincinos. La finele anului, mi se ceruseră două recomandări de la profesori ai facultății. Or, eu nu cunoșteam nici unul, dat fiind că, la Paris, dusesem o viață oarecum subterană, în marginea societății. Și, iată că-mi trebuia să trimit la București două scrisori de recomandare de la doi profesori de la Sorbona, ori de la Collège de France... Era urgent, trebuia, voiam absolut ca bursa să-mi fie prelungită. Ce să fac, cum să fac ? I-am telefonat unui student român, să-l întreb dacă știe pe cineva. Îl știu pe Louis Lavelle, mi-a zis el. Era un filosof foarte onest, îi știam, însă, destul de vag opera. Normal, nu-mi putea da recomandarea... Totuși, ne-am dat întîlnire, acel student și cu mine, și ne-am dus la Lavelle. Era 11,30 dimineața. Am început să vorbim, iar eu să-mi etalez, cu insolență, cunoștințele. Știam că el nu prea cunoaște filosofia germană, așa că m-am apucat să-i citez la nume, preț de-o jumătate de oră. L-am văzut, chiar luîndu-și note ! Către prînz, soția i-a comunicat că-i vremea mesei. Atunci, m-a întrebat : «de fapt, dvs. ce doriți ? — Mi-ar trebui o recomandare. — Pentru ce? — Am fost fost trimis, cu o bursă, de către Institutul Francez din București și am nevoie de o recomandare cum că merit să mai stau încă un an la Paris. — Bine, dar eu nu vă cunosc... — Ba da, mă cunoașteți, oricît, doar ați văzut !» Lavelle era, într-adevăr, un domn foarte bine, era un domn demn, care ținea cronica filosofică la **Le temps,** dar, care, ca scriitor, era cam fad. A făcut o față disperată : «Cum vă cheamă ?» I-am scris numele meu pe o hîrtie, și am trecut în camera de alături. După cîteva minute, a venit cu o scrisoare foarte frumoasă și utilă. Mai tîrziu, am găsit un alt profesor, pentru a doua recomandare. Vă spun toate astea, ca să vedeți cît de în afară de lumea oficială a culturii mă găseam pe atunci".

Ura de sine

„Ura de sine este un sentiment destul de răspîndit. El te poate încerca dintr-o dată, pe neașteptate, sau te-ncearcă într-o manieră mai mult sau mai puțin permanentă. Am scris despre asta două pagini, care au declanșat un scandal în România, a fost aproape o tragedie. În 1956, în **La tentation d'exister,** am scris un capitol intitulat «Mică teorie a destinului», unde într-un acces de nebunie, am vorbit cu ură despre originile mele și despre poporul român. Asta era foarte grav și toată presa românească s-a ridicat împotriva mea. Toată lumea m-a atacat, iar tatăl meu mi-a trimis o scrisoare unde-mi spunea : «Sînt la un pas de moarte și te somez să-ți renegi textul ăsta». Cred că-l putem citi, drept exemplu pentru extremele la care poți să ajungi, în accesele urii de sine și de «frenezie a renegării». Iată un fragment din «Mică teorie a destinului» : «Cum e posibil să fii român ? iată o întrebare la care nu puteam răspunde decît printr-o mortificare minut de minut. Urîndu-i pe ai mei, țara mea, acești țărani intemporali, copleșiți de torpoare și strălucind de stupiditate, roșeam la gîndul că descind din ei, îi renegam, mă refuzam sub-eternității lor, certitudinilor lor de lavă pietrificată, visătoriei lor geologice. Țara mea a cărei existență era limpede că nu rimează cu nimic, îmi apărea ca un rezumat al neantului, sau ca o materializare a inimaginabilului, ca un fel de Spanie fără de Secolul de aur, fără cuceriri, fără nebunie și fără un Don Quijote pentru amărăciunile noastre. A face parte dintr-o astfel de țară : o lecție umilitoare și sarcastică, ce calamitate, ce grozăvie !"

Despre inconvenientul de a fi un fiu de popă

„Ca fiu de preot, am fost ca și obligat să ajung anticreștin. Tatăl meu era un om foarte bine pe plan uman și-a făcut întotdeauna așa cum trebuia meseria, dar asta, pentru mine era oarecum umilitor. De fiecare dată cînd își făcea rugăciunea, înaintea mesei, eu mă furișam la bucătărie și așteptam să termine. Mă umilea condiția de fiu de popă, cu toată conotația pe care o are, în Balcani, condiția asta. Cît despre mama, chiar dacă a fost foarte fericită, faptul de a fi devenit nevastă de popă era un fel de decădere, mai ales că ea provenea dintr-o familie aproape aristocratică. O familie de români înnobilați, iar tatăl mamei mele fusese baron. Așa că, o fiică de baron, măritîndu-se c-un preot — ce cădere ! Trebuia să spun că ma exista o explicație : acest baron avea șapte fete. Or, cum era bogat, voia să-și lase averea unui fiu. În sfîrșit, cel de-al optulea născut întîmplîndu-se să fie un băiat, tatăl și-a dezmoștenit fetele, măritîndu-le cu primii veniți. Fie și cu un popă, ce contează, dacă te poți debarasa de-o povară ! Pînă la urmă, toată averea a revenit fiului..."

Ucigașa și mistica

Întrebat despre afirmația : „Cele două femei care m-au preocupat cel mai mult : Tereza de Avila și La Brinvilliers" — Cioran a răspuns „E puțin cam mult spus... La Brinvilliers a fost cea mai mare otrăvitoare o femeie extraordinară. M-am apucat să citesc tot ce s-a scris despre ea, fiindcă răutățile ei sînt de nemaiîntîlnit. În același timp, am fost fascinat de Tereza de Avila și — cum nu sînt credincios — am vrut să existe un soi de echilibru în această pasiune : am asociat, astfel, misticismul și crima superbă. Pentru mine, care sînt un om fără caracter, ființele care au așa ceva sînt demne de toată admirația. Așa că, o expertă-n otrăviri și o credincioasă ardentă — ce fascinație ! Însă e un paradox pe care, și eu, îl pot justifica foarte greu..."

Ruina Occidentului

„Am convingerea profundă că Occidentul e sortit ruinei, că este condamnat nu la un accident politic, ci istoricește. Nici o civilizație nu poate să dureze la nesfîrșit. Gîndiți-vă că Franța este o civilizație importantă și prezentă de o mie de ani ! Gîndiți-vă ce-nseamnă asta ! ...Franța este, oricum, cea mai civilizată țară din Europa și din cauza asta, într-un anume sens, Franța este, istoric, țara cea mai amenințată. Există perioade foarte lungi de decădere a civilizației, însă căderea este un soi de fatalitate. Dar același este cazul și al Germaniei și al Angliei : sînt țări care s-au cheltuit prea mult. Un popor nu se poate menține, decît dacă nu se cheltuiește, dacă se ține tare și nu se lasă tras. Nu poți face istorie nepedepsit. Cred, deci, că, din acest punct de vedere, Occidentul este vulnerabil și condamnat. Trebuie să fim obiectivi și să privim lucrurile în față : rușii, de

DELOC UN OM CARE SE OCUPĂ DE MORALĂ“

pildă, s-au cheltuit mult mai puțin. Din contră, cînd ne gîndim la revoluțiile pe care le-a făcut Franța, ne dăm seama că ea a fost tot timpul prezentă în Istorie. Iar asta, asta se plătește scump : îți piere geniul, se sleiește. Trebuie să ai o viziune tragică asupra istoriei, altminteri nu-nțelegi nimic ! Nu e cazul să ne facem prea multe iluzii : Istoria este necruțătoare, iar un istoric lipsit de sensul tragic al devenirii nu înțelege nimic din evenimente“.

Omul o să sfîrșească rău

„Omul e o creatură hărăzită eșecului și-o să-și plătească scump aventura. E suficient să privim devenirea istoriei : e limpede cum civilizațiile dispar, iar omul a făcut o cotitură definitivă înspre rău. Și nu vorbesc aici despre idioțenia asta vulgară de bombă atomică... În fapt, dat fiind ritmul precipitat al Istoriei de acum, e limpede că omul nu poate s-o sfîrșească bine. Singura întrebare ce se poate pune este : cîtă vreme mai poate să dureze asta ? Căderea omului este inevitabilă și sînt absolut convins de această funestă precipitare. Omul este un animal condamnat : nu se mai poate face nimic. Nu sînt credincios, dar am fost foarte adînc marcat de ideea păcatului originar, din **Geneză**. E o viziune extraordinară și, în același timp, o filosofie a Istoriei, unde-i spus totul despre omul ca atare. Oricum e extraordinar să te gîndești că, secole și secole înainte de Iisus, într-un deșert, s-a întîmplat această premoniție nemaiauzită, a catastrofei aventurii umane. Apariția omului este legată de o tară inițială și — oricum ne-am imagina sfîrșitul Istoriei — el este inevitabil. Catastrofa e sigură“.

Povestea unor scrisori

În lumea pestriță și gălăgioasă care viețuia în Casa de creație de la Mogoșoaia pe la-nceputul anilor șaptezeci, domnul Petru Manoliu era un personaj cenușiu și bizar. Înalt de statură, sur la păr, cu expresia obrazului inflexibilă și cu ochii ascunși sub lentile negre de ochelari, avea ceva de lup, mai ales că spinarea și ceafa îi erau înțepenite de spondiloză și se mișca greoi, cu gesturi gipsate și liniare, întorcîndu-se cu tot corpul dacă era întrebat. Dar nu era. Rigiditatea trupului aparținea și făpturii ; ivirea lui pe terasa palatului în după-amiezile calde de primăvară sau în nopțile răcoroase de vară nu bucura și nu chema pe nimeni la conversație. De altfel, se așeza totdeauna în colțurile cele mai ferite și-ndepărtate privind fix, prin lentilele negre un punct în zare, surd la vorbe și orb la forfotă, păstrînd aceeași mască încremenită și aceeași atitudine înțepenită de manechin. Cu atît mai uluitoare a fost imprejurarea cînd, deodată, o femeie foarte tînără și foarte atrăgătoare s-a ivit în preajma domnului Manoliu, ajutîndu-l cu o vibrantă afecțiune să se așeze și să se ridice din fotoliile de rafie răspîndite pe peluza de iarbă, să coboare și să urce treptele interioare ale palatului, să mănînce în cameră, ducînd singură tăvile cu farfurii. Cîtva timp s-a crezut că fermecătoarea făptură care gravita în jurul domnului Manoliu îi este nepoată. Mai tîrziu, vestea că îi este soție a căzut ca o bombă, și cenușiul domn care părea să facă parte din mobilierul Casei de creație de la Mogoșoaia, a devenit eroul stabilimentului și personajul principal al conversațiilor purtate între bucătărese, paznici și creatori. Iar cînd tînăra doamnă Manoliu a apărut în curtea interioară a palatului purtînd de mînă un copil, Mogoșoaia cultural-artistică a explodat.

Eu nu. Eu îl cunoșteam pe domnul Manoliu dinaintea întîlnirii de la Casa de creație de la Mogoșoaia ; îl cunoșteam din adolescență, de la Brașov. Atunci îi citisem pentru prima oară romanele ; acolo în sala de lectură a Bibliotecii Astra, îndemnată de un bătrîn custode care scotea pentru mine cărți de la fondul secret. Ca toți scriitorii dintre cele două războaie, Petru Manoliu era interzis. Cărțile lui aveau coperțile vopsite cu negru și pe pagina interioară ștampila dreptunghiulară : **F.S.** Teama poate, poate emoția au făcut ca lecturile acelea să mi se întipărească în minte cu roșu. În orice caz, impresia pe care mi-a produs-o **Rabbi Haies Reful** a fost suficient de puternică pentru ca făptura de lup singuratic a domnului Manoliu să nu mă înspăimînte atunci cînd l-am întîlnit. Dimpotrivă : semăna pînă la îngemînare cu portretul-robot al romancierului dintre cele două războaie, așa cum îl făcusem în minte : om superior, rafinat, desprins de vulg și vulgaritate, retras și indiferent. I-am spus ce cred despre el și m-a aprobat. Era sigur de el. Convins că reprezintă o personalitate distinctă, intelectual cu aura la vedere, și asta făcea un contrast dramatic cu mizeria neagră în care trăia. Am fost adeseori în camera strîmtă și foarte întunecoasă pe care o locuia la etajul întîi al Casei de creație de la Mogoșoaia. Nu mai avea nimic. Fusese arestat, și în anii detenției își pierduse și soția, și casa, singura lui avere erau hainele de pe el, **„Iosif și frații săi“** pe care o traducea după o juxtă franceză și amintirile. Prin amintiri era om bogat : moldovean de origine (era convins că Moldova are în hotarele ei triunghiul magic al superinteligenței românești) făcuse studii de filosofie cu Nae Ionescu (a fost coleg de generație cu Eliade și cu Cioran) dar geniul înnăscut al taclalei (geniu moldovenesc) îl împinsese spre publicistică și presă politică, unde a și triumfat, înregistrînd o excepțională audiență de public, în anii premergători celui de al doilea război mondial. Apoi venise prăpădul : pușcăria, suferința familială, boala, mizeria. Și camera strîmtă și-ntunecoasă de la Mogoșoaia, ultimul său domiciliu, o repetiție pentru mormînt.

Spun cu mîna pe inimă că pe cît era de sărac și bolnav, pe atît era de strălucitor. Trăia dintr-o pensie de mizerie și din ajutorul de boală pe care i-l aprobam în ședințele Fondului Literar, (eram și eu membră) dar asta nu afecta prin nimic luxul inteligenței sale și eleganța ideilor. Interviul cu Petru Manoliu — proiectat mereu dar mereu amînat — este cel mai mare interviu ratat din viața mea. Generația intelectuală dintre cele două războaie mondiale a avut în el pe cel mai strălucit dintre evocatori. Înainte să le fi citit cărțile și eseurile, Nae Ionescu, Eliade și Emil Cioran au fost tipăriți în aur prin harul cuvintelor lui Petru Manoliu. De altfel, cu Cioran era în corespondență. Îi cerea cu disperare medicamente și Cioran i le trimetea, însoțindu-le de cărți poștale și de scrisori acoperite cu o caligrafie nervoasă și elegantă pe care domnul Manoliu mi le citea cu glas tare, întins pe pat, cu nelipsiții săi ochelari negri care îi acopereau ochii dar nu și lacrimile. Ce reprezentau pentru el scrisorile lui Cioran mi-e greu să-mi imaginez : trecutul, solidarități intelectuale, semne de recunoaștere a valorii ori doar semnul unei desăvîrșite prietenii și umanități ? Nu le-a comentat niciodată. Mi le citea doar, întins pe spate, cu brațele ridicate pentru ca lumina ferestrei să atingă paginile acelea scrise în limba franceză și unde uneori, din greșeală sau dinadins ?, era amestecat și cîte-un cuvînt românesc. (Îngrozitor de sonor și de rebarbativ în context. Dar cît de viu !)

N-am fost în stare să fac un interviu cu domnul Manoliu. N-am fost niciodată în stare să scot creionul, să-l întreb și să scriu. Gesturile și cuvintele lui aveau prea multă solemnitate. Iar cînd am scos, în sfîrșit creionul, l-am scos pentru a-i scrie cererile de ajutoare pe care, prea bolnav, nu le mai putea scrie cu mîna lui.

Iar într-o dimineață de iarnă, ultima dimineață de iarnă în care l-am mai văzut, mi-a bătut la ușa camerei de la Mogoșoaia. Plecam. N-avusesem curaj să îi spun dar aflase. Venise să-mi spună la revedere și să-mi dea un cadou : o carte mare, îmbrăcată într-o copertă de piele prinsă în capse, un **Duden-Duden.** „E tot ce am“, mi-a spus. „Tot ce mi-a mai rămas.“

M-am întrebat multă vreme, privind dicționarul german-german de pe raftul bibliotecii, de ce mi-l dăruise domnul Manoliu ca pe un talisman. Trecuseră ani, domnul Petre Manoliu murise, cartea învelită în copertă de piele era singura amintire pe care o aveam de la el. Iar într-o dimineață de iarnă, **Dudenul** domnului Manoliu mi-a căzut din mînă, și coperta de piele s-a desfăcut din capse, și scrisorile de la Emil Cioran s-au răspîndit pe covor.

Nu mințise : îmi dăruise TOATĂ AVEREA SA.

Sânziana Pop

Paris, 22 august 1973

Dragul meu Manoliu,

Îți mulțumesc pentru veștile bune, pe care mi le-ai dat despre tine și despre tînăra și drăguța ta companie. Băiețelul îi seamănă ; cel puțin, ochii nu sînt ai tăi. Știam că prima ta soție s-a sinucis și, dacă am tăcut atunci, n-a fost din indiferență, ci din neputința de a epiloga pe seama unei nefericiri extreme. După atîția ani de încercări, meritai o recompensă ; bucură-te, așadar, fără de remușcări, de recenta-ți fericire.

Despre mine, n-am nimic precis să-ți spun, doar că încep să resimt efectele vîrstei și că ființele și lucrurile mă obosesc ceva mai mult ca înainte. Scriu tot mai puțin, nu mai cred în cărți, cu toate că continui să citesc destul, din automatism, sau din viciu. Oricum, o să scot o carte în curînd, al cărei titlu este la antipodul a ceea ce încerci tu, acuma : „De l'inconvénient d'être né“. Este o suită de note scrise în urma unor anume capricii și a unor anumite spaime.

Lui Eugen [Ionescu, n.n.], care-i acum în casa lui (superbă) de la țară, i-am citit, ieri seară, la telefon, scrisoarea ta. Mi-a promis să cumpere cele două impermeabile și să ți le trimită printr-un amic român, care-și face un sejur la el, în momentul de față. Dacă, de azi într-o lună, nu primești nimic, nu ezita să-i aduci aminte (96, Bd.du Montparnasse), fiindcă el e acuma cam deprimat. A fost foarte impresionat de concluzia „optimistă“ a scrisorii tale.

Cele două tuburi de Céquinil, ți le-am cumpărat deja, și ți le voi trimite după 15 septembrie, fiindcă mîine plec în vacanță. Oricum, e un medicament pentru iarnă. Nu cred să ai nevoie de el în momentul acesta.

Cu vechea dragoste, al tău, [1]
E. Cioran [2]

1. Tot rîndul, în românește.
2. Adăugat pe margine, vertical : „Îți trimit tot acuma o carte despre dragostea în Japonia. Nu-i, probabil, prea bună, dar se potrivește, mi se pare, cu dispoziția ta prezentă.“

Paris, 22 Nov. 1973

Dragul meu Manoliu,

Sînt dezolat că n-ai primit încă medicamentele. Ar trebui să le ceri (unde ? cui ?), în orice caz eu ți-am trimis recipisa. Dacă nici la primirea acestei scrisori, ele nu ți-au parvenit, nu ezita să-mi spui, o să-ți trimit altele. Dar, care era numele vaccinului ? Nu-mi mai aduc aminte. Firește, am scrisoarea ta, numai că la mine e o dezordine teribilă !

Istoria asta cu „casa de creație“ mi-a inspirat o grămadă de reflecții, pe care, din rațiuni evidente, le păstrez pentru mine. Îmi pare incredibil că a trebuit să-ți părăsești apartamentul și că, la vîrsta ta, ești condamnat să duci o viață de nomad. Totuși, cine s-a cheltuit atît de mult ca tine ? Dacă ți-ai fi publicat toate articolele, ai fi făcut, astăzi, figură de poligraf. Să trecem. Din tot ce ai scris, „Rabbi Refful“ îmi este cea mai prezentă în minte. De ce n-o reeditezi ? Era în cartea ta un [cuvînt indescifrabil, n.n.] de hasidism, această mistică atașantă, care este, în ochii mei, tot ceea ce iudaismul a produs mai profund, pe planul experienței interioare, bineînțeles.

Ți-a ajuns cărticica mea ? Sper că da. Cred că ți-am scris că nu-i acord nici o importanță și că e numai o culegere de note ieșite din anxietate și plictis. Am păstrat anume, în ea, o grămadă de banalități, fiindcă, altfel, aș fi fost acuzat că abuzez de paradox. Știi că nici măcar n-am trimis-o criticilor de pe-aici ? Atmosfera intelectuală din Occident îmi displace, nu pot să-ți spun cît. Sînt aici oameni foarte inteligenți, dotați, eruditi, rafinați, etc., însă orientarea lor, speranțele lor sînt de o incredibilă naivitate. Civilizațiile expirante sînt atinse de infantilism. Totul o s-o sfîrșească rău . Ce dramă să trăiești în mijlocul unor oameni care știu totul și, totuși, n-au înțeles nimic ! Ultimul imbecil de la noi este mai matur istoric, decît aceste spirite din care vitalitatea a dezertat. E adevărat că au fost favorizați de soartă. Dar vor plăti scump această șansă.

cu multă prietenie,
E. Cioran

Paris, 17 ianuarie 1974

Dragul meu Manoliu,

după mai mult de patru luni, cele două tuburi de Céquinil mi-au fost returnate. Ți le trimit din nou, pe adresa actuală. De data asta, poate le vei primi, în sfîrșit. — Sînt mai obosit ca niciodată de tot și de toate. Chiar aici, viața nu este o soluție. Ca și cînd ea ar fi așa pe undeva ! Ți-ai terminat traducerea ? — Cîteodată, visez la o colibă, [1] *unde, departe de lume, să pot citi Filocalia,* [2] *în românește, desigur. Ce limbă extraordinară-i limba noastră !*

Cu prietenie,
E. Cioran [3]

1,2. Cuvintele subliniate sînt în românește.
3. Pe verso-ul cărții poștale : „Trebuie să trimiți la vama românească o rețetă pentru două tuburi de Céquinil“.

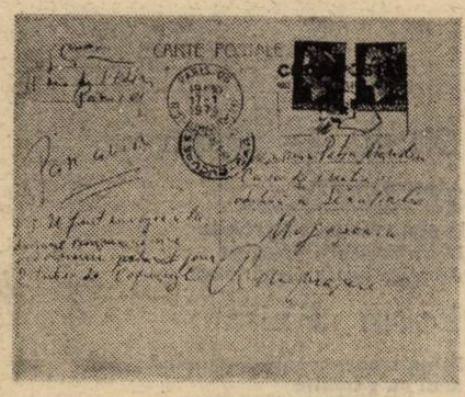

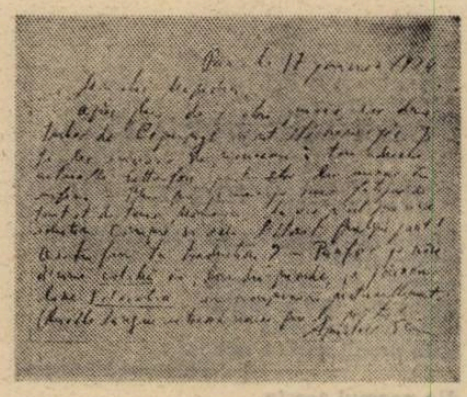

Facsimil după una din scrisorile adresate de Emil Cioran lui Petru Manoliu

Prezentare și traducere de
Dan C. Mihăilescu

carmen firan

NU M-AM NĂSCUT ÎNCĂ

Tante Matilda, divorțată de cîțiva ani, își mîngîia pisica într-un fum infernal de țigară. Pe sofa — cărți, hîrtii, fotografii, manuscrise, scrumiere, două andrele cu un fir verde încîlcit, bazar, amestec de mirosuri. Dora se simți dintr-o dată bine, se ghemui într-un fotoliu slinos, își aprinse o țigară și își trase alături un borcan cu peltea de gutui. Tante Matilda o privea fericită, îi turnă cafea proastă din ibricul care nu se golea niciodată, își strînse faldurile fustei lungi, peticite, se așeză cu genunchii sub ea pe sofa, trase adînc din țigară, își micșoră ochii și porni la atac. La tante Matilda nu apucai niciodată să spui nimic, vorbea ea continuu, dar plecai mai bogat, ușor și eliberat și mai ales vindecat, epurat de balastul fabricațiilor obsesive care se dovedeau simpliste, comune și atît de inutile în decorul acela în care lumea întreagă încăpea perfect și prin care tante Matilda se mișca dezinvoltă tăind aerul cu mîna, împărțind judecăți, fabulînd la nesfîrșit, într-o bucurie stranie cu viața care nu-i lăsase nici o bucurie.

„Bine c-ai venit, Dora dragă. Chiar zilele astea m-am gîndit la tine. Îmi ajunge să te știu, nu trebuie să mă cauți prea des, cu regularitate. Îmi ajunge să te știu gîndindu-te uneori la mine. Sălutul acela îl prind, mă găsește. Ce mai am eu de salvat ? Decît legăturile, pactul, întîlnirile mele cu mine și cu cei pe care-i presimt zbătîndu-se alături de neputința mea. Și tu, ca și mine, ar trebui să poți triumfa prin luciditate și rațional. Nu mai accept să fiu pasivă în fața dezintegrării formelor. Mă aflu într-o ultimă reprezentație, așa, un circ, o arenă gălăgioasă care arată cu degetul un surd ajuns cine știe cum în mijlocul ei. Eu sînt surdul acela, dar risul lor nu mă supără, nu mă umilește, să știi, mă îndîrjește și îmi dă un fir, uite pe-aici, așa, trebuie să alunec, să mă justific, să găsesc ruptura. Dora, dragă, eu în toamna asta am văzut ruptura. Tu n-ai simțit nimic ? pentru că să știi, a fost ceva cosmic, ne-a atins pe toți, eu am simțit chiar aburul morții, ceva s-a produs, nu știu ce (nimic nu se termină niciodată cu o schimbare palpabilă). Dar spiritul ? Ei, da ! Doar el înregistrează perturbarea astrală, el se modifică pînă în ultima clipă, cînd ne părăsește. Ultima clipă nu există decît pentru noi, asta e altceva, el trece mai departe. Îți spun, deodată am început să mă ridic, am văzut un culoar alb de fum, am urcat, am ajuns acolo, sus, în eu, apoi în supraeu. Îi vedeam vorbind, certîndu-se, zîmbindu-și, punînd la calc, proiectînd, murind, visînd. Vedeam totul, ciob cu ciob, fărîme, bucăți, dar ce ordine, ce frumos ! Stăteam acolo sus și s-a produs declinul. Mi-am înțeles funcția, deși nu eram conștientă de forma mea, trupul îmi era în dispersie, mă intuiam fără a mă putea atinge, nimic nu mai era de atins, dar totul, să nu rîzi, realizabil. Mi-am descoperit locul, rolul, am acceptat moduri și meniri. Nu eram eu, era eul meu extins conștient peste o lume pe care o percepeam, în sfîrșit. Am înțeles că nu am născut copii pentru a nu mă folosi de ei. Că am fost născută să mă folosesc de aparența trupului și minții mele și să mă las folosită. Nu-mi părea rău de nimic. Înțelegeam, înțelegi ? Și am știut atunci că singura armă e așteptarea. Să aștepți și să lupți și să supraviețuiești așteptînd. Eu care nu știam să lupt, eu care n-am putut niciodată să mă opun alunecării... De-asta îți spun, Dora dragă, nu mi-a mai rămas nimic decît salutul, comunicarea aceasta, fie și cosmică, dincolo de toate cu care vin în contact. Și așteptarea. Așteptarea. Acolo în eu, acolo în supraeu, am cîpătat, culmea, conștiința de sine, adică de mine, mi-am văzut clar traiectul și am înțeles că am un rol, sînt necesară, am o funcție, un sens, nimic haotic, nimic absurd de acolo, de sus, tu nu știi cîtă coerență și ce frumos !"

Dora îndepărtă cu o grimasă borcanul cu peltea de gutui. I se făcuse greață, o sărută pe frunte pe tante Matilda pe care o găsea vorbind și o lăsa vorbind mai departe.

„Stai, Dora, dragă, stai și lasă-mă să mă adun. Ce e disperarea asta ? Ba nu, nu e disperare. Sigur că nu e disperare. Știu ce e. Nedefinire. Teamă și dezorientare. Te-ai trezit în mijlocul unui drum. Fără început, fără să-i intuiești sfîrșitul. Doar drumul, așa, peisajul care năvălește spre tine. Cîmpiile de piatră care îți intră în piept. Stai să-ți fac o cafea. Nu vorbi. Te pansez eu, te refac eu, te redau, te reinvestesc. Uită-te la mine, Dora, dragă, sînt eu poate, actriță ratată, dar femeie ratată nu sînt. Sînt femeia femeilor. Eu am un suflet și trebuie să-l fac să trăiască, să-și consume funcția. Eu sînt pentru tine o stație-pilot, un far, da, asta sînt, un far. Cînd nu mai știi unde te afli, cînd nu mai vezi și nu mai simți, vii la mine. Eu exist. Eu sînt, toată, numai suflet și mînă. Hai, bea cafeaua. Bea cafeaua și întoarce-ți ceașca. Ne mai distrăm și noi..."

Una din pisicile lui tante Matilda i se ghemui pe genunchi. Avu o reacție de respingere. Nu-i plăceau pisicile. Tante Matilda se simți utilă și înflori.

„Nu trebuie să te justifici, te știu. După ce am divorțat de Paul am înțeles. I-am înțeles. Știi, Dora, Paul era un artist, un artist mare și adevărat, nu actor. Trăia mai multe existențe deodată, concentrate, esențializate. Filozofa și la masă, și în pat, și pe stradă, mereu. Dar nu fals, nu facil. Era saturat, plin, înstrăinat prin cultură. Și cultura înstrăinează, Dora, dragă. Te refugiezi în ea și pînă la urmă te abandonează, te descoperi fără structuri, fără rădăcini, fără mamă, fără timp, fără nimic. Și atunci te simți dator să arzi înalt, complet, pînă la cenușă, pînă dincolo de cenușă. Nu mai ai scăpare. El era grav și singur și spre sfîrșit începuse să iubească puterea. Puterea reală, materială, concretă. Un mod de manifestare a complexului timidității. Paul era un elevat timid, un erudit palid și dintr-o dată gheara puterii i s-a înfipt în piept, l-a prins. S-a scuturat de ea cît a putut dar i-a rămas urma impregnată de suflet, tiparul ghearei desenat în piele. Paul a murit departe de mine și pentru asta trebuie să-i fiu recunoscătoare destinului. Divorțasem de patru ani și n-am fost alături de el cînd a început deriva spre moarte. Cîntecul lui de lebădă s-a transformat într-un urlet neomenesc. Așa trebuie să fi fost. L-am văzut întins — impresie carnală a unei energii artistice eliberate în lumea de dincolo — l-am văzut întins și am înțeles că eu trebuia... Eu trebuia. Sînt ecoul silabisit al cîntecului de lebădă lăsat aici. Era, totuși, prea tîrziu. Îmbătrîneam, mă acrisem, mă ratasem spectaculos, din tragediană în comediană, din comediană în bufon. Un bufon care își ironizează neputința, ridicol și bun, ridicol și inutil. Uneori mi-e atît de milă de mine, uite, sînt o caraghioasă bătrînă, o prăfuită sentimentală. Stau așa, în fotoliu și în fum de țigară și mi-e atît de milă de mine... Un joc crud. Spun banalități, zîmbești, probabil, dar vreau să le spun. Să înțeleg abia acum, ce ironie, abia acum să mai înțeleg și eu cîte ceva și să nu pot schimba nimic, nimic întoarce... Paul acum ar fi trebuit să fie lîngă mine. Cît l-aș fi înțeles, cît l-aș fi ajutat. Știi, o femeie ține loc și de mamă, și de profesiune, și de cultură, de tot. Deschide bine urechile, Dora, nu te uita că sînt neroadă și patetică și... și mai știi tu cum. Gîndește-te că ai luat în fiecare zi o pastilă contra radioactivității, nu rîde, gîndește-te că ai trăi măsurat, programat, artificial, de aici pînă mai dincolo, gîndește-te și trage cu dinții, desprinde-te, rupe-te, lasă-te să arzi fără memorie, fără trecut, fără prejudecăți, uită de convenții, de conformism, încearcă să uiți și lasă-te grăuntelui ăstuia de viață cît mai este. Hai, disprețuiește-mă dacă vrei, dar respectă-ți existența, respectă-ți impulsul, instinctul... Ce ne-a mai rămas decît cucăfenie care vine din interior, structura primitivă de a ne face fericiți, fericind la rîndul nostru. Nu mai ai timp, Dora, asta e disperarea. Nu vreau să te sfîșii, dar nu mai ai timp. Privește-mă, dacă nu crezi. Sînt imaginea ta răstălmăcită de ani. Uită tot dar ține minte ce ți-am spus acum. Asta e disperarea. Sentimentul păsării cînd îi moare perechea, liniștea din jurul bufonului".

Dora se strînse, se cuibări pe fotoliu, ca și cum ar fi căutat adăpost și protecție, ca și cum i-ar fi fost rușine și rău. Ce să-i mai spună ?

„Nu-mi spune nimic, știu tot. Tu nu ești o puternică deși așa lași să se vadă. Pentru privitorul din afară, dezinteresat deci superficial, pari o puternică, o independentă. Și e bine așa. Într-un fel, e bine. Dar vezi ce faci cu tine. Pozezi, de acord, dar viața ăia verde și adevărată... ? !..." „Nu mai pozez de mult. Mă las purtată". „Nu trebuie să te justifici. Și nici să cîntărești prea mult. Și nici să-ți fie teamă. Dacă ai văzut lumina, du-te spre ea. Gata, gata, sînt bună de sfaturi... Dar eu pentru mine n-am făcut nimic. Sau poate tocmai de-aia le știu acum pe toate... Eu am părăsit fără să pot de fapt părăsi". „Andrei nu e un luptător și deci nu poate fi părăsit fără lașitate... Fără el lumea ar fi mai puțin onestă, mai fără rosturi, mai fără puncte de sprijin. El există pentru ea una ca mine să poată exista, pentru ca nașterea să se poată produce, la orice vîrstă, ca eveniment de trezire a stării de stea din starea de om. Andrei își are drumul lui, îi știe și începutul și sfîrșitul, pune cît mai puține întrebări, acceptă toate sensurile imaginate de alții, are drumul lui pe care îl străbate monoton, egal, sigur, sănătos, umilitor de sănătos pentru cei de lîngă el. El este poate cel mai viu dintre noi... Datoria, munca, reușita, bucuria concretă, materială, cinstea, elanul, cariera, în fine, toate sînt cîștigate prin trudă, o trudă care presupune cel puțin o moarte de sine... Andrei strînge pumnii, rabdă, știe să renunțe, să nu vadă, să nu audă, să meargă mai departe, rabdă în credința că și așa poți învinge, fără luptă, doar modelîndu-te după canoanele timpului, deși, sînt convinsă, știe că la capătul drumului îl așteaptă aceeași cenușă, cenușa pe care o simt și eu acum. Finalitatea e aceeași, doar modul de a trece e altul. Iar eu nu pot decît să-l admir, să mă prefac că înțeleg privindu-i cu indulgență limitele. Nu știu la ce ajută și cît poate rezista această dublă, greoaie acceptare voită... Mă copleșește naivitatea... Care nu e naivitate, e un mod impus de a para asaltul lumii colorate, polifone, imposibile". „Dora, dragă, n-ai înțeles... Andrei este un luptător. Este un luptător autentic. Singurul. Un Don Quijote modern. Poți să-l iubești chiar și numai pentru simplitatea lui de a crede că ține lumea pe umeri. El este un util iar tu doar o pasăre rănită. Nici o legătură, deci... Dacă însă ai văzut lumina, du-te spre ea. Nu te gîndi la cine ar avea mai multă nevoie de tine. Fii egoistă, oferă-ți zilele una cu alta, clipă de clipă, ca și cum ai muri mîine... Lucrurile oricum vor merge mai departe..." „Andrei nu are nevoie de mine. Eu pot să fiu un ornament folositor, o vacanță de după amiază, o respirație între două mersuri la serviciu, un copac zburător căruia trebuie să-i fixeze mereu rădăcinile în pămînt, dar nu reprezint mai mult — nici sprijin, nici camarad, nici siguranță, nici iubită... Nu sînt reală pentru el. Și aproape cred că nu m-am născut încă. Da, poate că nu m-am născut încă, mai este deci, ceva ar mai putea fi salvat, nu știu ce... ceva ce încă n-a început... Lumina există, o văd, mă apropii de ea, sînt gata să o ating și totuși mîna, degetele refuză comenzile, scapă de sub control... Mă retrag și aștept. Sînt mereu în așteptare. Mi-ar trebui atît de puțin..." „Știu, știu, nu ai curajul". „Da, nu am curajul. Mi-e frică de lume, de oameni, de zgomotul lanțurilor căzute. Mi-e frică și de vina pe care aș putea-o avea. Dacă aceea ar fi o vină. Nu am putut niciodată determina eu, hotărî eu, rupe eu... Deși acum simt ceva în aer, presimt... E ca și cum n-aș mai avea putere decît să stau în fotoliu, să aștept și să presimt, fără intuiții... Lumina care vine spre mine mă orbește, îmi dă altă formă, mă curăță pînă la puritate, pînă la primele structuri..., da, ai dreptate, ca pentru o naștere". „Stai, Dora dragă, nu mai vorbi, lasă-mă pe mine. Eu sînt stația pilot, farul, ai uitat ? Eu captez, revitalizez, umplu de sens și trimit înapoi. Fără generozitate. E adevărat că astăzi n-am prea reușit. Ce vrei, mai sînt și zile proaste. Hai, gata acum, dă-mi ceașca, relaxează-te, să ne mai și distrăm puțin... Ia să vedem... Așa, casa... Casa, de nedescifrat. O încleștare a două forțe. Un tigru rănit, un bărbat puternic vegheat de geniul rău al unei țiițoare. Un alt bărbat, un cal obosit, vine cu frunzulițe răzlețe, bucurii strînse în grabă. Tot el e protector. Sub burta lui de cal cineva se întinde liniștit, în siguranță. Așa... o vezi, cuvînd o vezi care te surprinde, te uimește, e ca o revelație. Cam încîlcită, casa asta. Multe care pornesc de la încleștarea inițială. Un trei, împlinire. De la picioarele calului sînt niște drumuri. Pentru împlinirea asta trebuie adică să faci un efort, să umbli. Un E superb, frumos desenat, întors cu spatele la casă. Se sprijină de el un cîine de treabă și spatele unui soldat singur și morocănos, cineva care are de dus o datorie. Chipul soldatului e mai mare decît trupul său. Un orgolios. E îngrijorat și cu buzele căzute a ironie. E un bărbat care totuși înțelege prea multe, în sensul că le trece cu vederea. Un T foarte cocoș, mîndru și protector, năvălește zgomotos în casă. Cîteva ochiuri de lumină. A, ia stai... O pasăre frumoasă, contrar așteptărilor, după care urmează o pace. Mă rog, o pace relativă... Mai e cineva pe aproape, cineva care munceste, asudă. O muncă neîntreruptă care face bine. Lîngă el e un miel bun, ca și cum ar spune : hai să muncim ca să uităm ! Un copac pitic, o creștere care a fost oprită...".

Dora auzea frînturi. Ajunsese chiar să mîngîie pisica. Ochii i se măriseră. Mușchii pierduseră din încordare. Se abandona unui peisaj prin care tante Matilda răspîndea cuvinte, delimita spații, gîtuia atmosfere, popula ori pustia după voie, alerga vieți din urmă, le seca și trecea mai departe, cu grație, inventînd la nesfîrșit.

(fragmente de roman)

---

octavian doclin

Poem mic pentru copiii mei mari

Cînd cineva noaptea vă bate la ușă
nu deschideți
să știți : este frustrarea
limba ei a fost ascuțită
ca în basmul acela
(știu dragii mei că mie mi-ați
recunoscut vocea
din poemul acesta
dar să nu vă lăsați înșelați)
iată acum și eu aud
glasul liniștii din bibliotecă
și la urma urmelor de ce să puneți
mîna pe cheie
din afara poemului nu se vede nimic

Sfîrșit de poem

...tocmai acum
cînd părinților noștri
le apar monede-nvechite
la încheietura brațelor
de atîta brutală candoare.

Poem minim

Mîna transparentă ascunzînd
acul cu gămălie
pasul ineficient al șopîrlei
pe frunzele moarte —
pădurea fără ecou
(precum poemul intuit de emoție :
fără alibi).

Liniște

Intru în casa părăsită a poemului
ca într-un cort de apă

precum în liniștea unei vii
transparențe

iau notă despre arheologia săracă
a fumului subțire

viața e liniștită viața
și nu se explică.

Poezia

Un gînd moale
purtat ca o schijă de fum
un adevăr care nu ajunge
o balanță cîntărind
echilibrul tandretii
între gemeni puri.

Poezia

O imaginație îndrăgostită
de realitatea ascunsă
după lumina ochiului

o iluzie făurită
din pericolul gloriei

mai puternică decît
prestigiul legendei

Poetul

Cînd scrie ochii lui
sînt două ecrane
după care se pot citi
semnele unui alfabet misterios
relatînd fapte fără precedent
și mai ales fără posteritate

cînd nu scrie mîna lui
pune preț pe tăcere

conferindu-i acesteia numai
o agresivă intensitate

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

VII. Modelele

este inutil să vorbești despre comunicare într-o societate care probează incoerență în adaptarea de modele umane. Comunicarea înseamnă punerea într-o ecuație — măcar parțială, măcar dintr-un punct de vedere — a două ființe umane. Despre ce comunicăm ? Despre ce vorbim ? Cu privire la ce căutăm o idee comună ? Despre ce încercăm să stabilim reciprocele noastre distanțări ? Desigur, mai ales despre modele — în primul rînd despre modelele noastre. Relația dintre identitate, și model nu este decît expresia ceva mai aplicată și materială a relației dintre idee și ideal, așa cum poate fi aceasta privită în cadrul terminologiei kantiene. Nu avem cum detalia, în gîndire precum și în existență, în reprezentarea conceptuală sau în conceptul practic, ansamblul ideilor(cu toate nuanțele lor) în funcție de care trăim — alcătuim sau acceptăm, sau descoperim în noi un ideal, intuibil, în care ideile se sintetizează și se personalizează. Nu putem defini exact identitatea noastră, nu sîntem siguri de ea, nu îi cuprindem în chip conștient, în întregime contururile dar intuim exact care sînt modelele noastre — idealurile noastre redimensionate uman, aduse din transcendență în imanență, aduse din lumea intuiției pure în aceea a reprezentării concrete. Idealul și modelul sînt trepte ale entelechiei ce ne conduce. Traiectoria noastră în viață, curba interacțiunilor noastre umane nu este determinată doar de punctul de origine ci și de punctul final, de ținta către care ne îndreptăm — mai întîi un model, apoi un ideal. Ansamblul traiectoriilor noastre nu poate forma un mănunchi coerent în afara unei comunități entelechice, a unei omogenități — fie și cît de relativă — a modelelor noastre.

Trăim un moment de mare criză morală ; mai mult noi, oamenii societăților post-comuniste, dar în fapt toți. Nu putem avea însă o structurare progresivă a eticii noastre fără o adevărată structură a sistemului intercomunicării noastre. Dar comunicarea este o problemă a coerenței idealurilor, modelelor, cauzelor finale care ne orientează înspre scopuri Modelul este latura cea mai accesibilă — accesibilă observației, ca și restructurării voluntare ori involuntare — a finalității noastre. Să încercăm să vedem situația modelelor în acest mare moment de criză a omului, a umanității care a trăit agresiunea sălbatică a comunismului parcă numai pentru a trăi și depresiunea fragilizantă și labilă a post-comunismului.

Modelul omului a fost Zeul — zeul oricărei religii — și a fost (uneori mai este) Dumnezeu. Aceasta a făcut, cîndva, condamnabilă proliferarea modelelor umane. Mai exact orice model putea fi model doar întrucît arăta mai exact natura cel puțin a unei etape în drumul către Divinitate. Ulterior lucrurile fac să fi devenit cu mult mai confuze. În ce zonă a personalității se află modelul ? Care este structura psihică — reprezintă adăpostul sau locul de formare a modelului ? Este absolut clar că dispunem de un termen psihologic — mai exact de un termen psihanalitic — perfect superpozabil aceluia de model, considerat ca model interior. Este vorba de idealul eului. Din acest moment, din momentul identificării modelului cu idealul eului, lucrurile se clarifică progresiv și încă în chip evident, coerent și rapid. Idealul eului este pentru Sigmund Freud — și, în general pentru primele două generații de psihanaliști — identic superegoului sau, cel puțin, superpozabil unei părți a acestuia. Este această relație intransihică una permanentă sau ea aconeră doar condiția unei epoci anume a umanității ? Ceea ce se întîmplă în interiorul psihicului are, invariabil, un corespondent social sau, mai exact, psiho-social. Această observație o face încă Platon în „Republica". Este inutil să ne întrebăm, în chip general, dacă o anumită structură a raporturilor sociale se traduce într-o modelalare omologă a relațiilor intrapsihice, sau dacă lucrurile decurg invers. Este foarte probabil că uneori determinările au o direcție, pentru ca în alte situații ele să aibă exact direcția contrară. În viața socială, în organizarea interdependențelor care alcătuiesc istoria, funcționează două serii de principii — unele normative, reglatoare și altele energizante, dinamice, orientînd entelechic existența. Decalogul stă ca prototip pentru prima serie de principii. Triada virtuților creștine, pe de o parte, dar și voința de putere nietzscheiană exemplifică seria a doua. **În societățile tradiționale valoarea supremă era stabilitatea. Productivitatea interesa numai ca factor de asigurare a stabilității sau, oricum, ca factor nonperturbator. Într-o astfel de societate rolul primordial aparținea principiilor normative.** Principiile dinamice erau limitate la spațiul permis de acestea, erau principii secundare, subordonate celor normative, reglatoare. Într-o societate progresivă — tip de societate atingînd nivelul paradigmatic în lumea occidentală actuală — productivitatea este singurul lucru care interesează cu adevărat. Stabilitatea este importantă numai în măsura în care constituie suportul unei productivități înalte. Drept rezultat al acestei schimbări valorice **în societatea progresivă principiile dinamice sînt cele esențiale, primar adoptate pe cînd principiile normative nu au altă funcție decît aceea de a crește eficiența principiilor dinamice. Principiile normative, interiorizate, alcătuiesc superegoul. Principiile dinamice, interiorizate, alcătuiesc idealul eului.** Nu este de mirare că în timpul vieții lui Sigmund Freud, într-o societate încă tradițională, idealul egoului era văzut drept parte a superegoului, adesea utilizarea unui termen în locul celuilalt fiind perfect liberă. În perioada actuală relația ideal al eului — superego devine una cu totul diferită. Primară este adoptarea unui ideal al eului și secundară, în marginea oferită de acesta, se constituie superegoul ca instanță psihică de cenzură interioară. Psihanaliza literaturii — am arătat aceasta într-o suită de eseuri („Structurile eului eminescian", „Lucian Blaga sau eul între două epoci" etc.) — este probată pentru faptul că în evoluția recentă a umanității structura psihică oferă imaginea unei devalorizări, și apoi a unei dezintegrări cvasi-totale, a superegoului. Cu privire la personalitate Theodule Ribot spunea, la sfîrșitul secolului trecut : este condiționată de caracterul ei unitar și de constanța sa. Cîteva decenii mai tîrziu Martin Heidegger încă nota : „personalitate înseamnă să reziști". Acum zece ani însă Wayne W. Dyer, psiholog behaviorist american de seamă, afirma : singura dovadă a faptului că nu ești psihic mort este evoluția, schimbarea — incapacitatea de a schimba înseamnă nevroză, înseamnă moarte. Principii dinamice și principii normative — iată două nuclee a două variante opuse ale moralei. Similar avem două relații diferite de dominanță în cadrul personalității și eului. Corelația psiho-socială se va materializa în grupe de modele total diferite adoptate de omul tradițional și de cel actual.

Teoria celei de a doua generații de mari psihanaliști a fost puternic marcată de disputa în care s-au angajat Ana Freud, fiica inițiatorului noii deschideri științifice și filozofice, și Melanie Klein, ambele figuri dintre cele mai interesante și puternice ale studiului sufletului infantil. Copilul este subiectul uman cu un superego încă insuficient conturat. Putem aprecia că trăim într-o epocă în care controversa, devenită un moment istoric al psihanalizei, Ana Freud — Melanie Klein interesează în gradul cel mai înalt personalitatea adultă și destinul psiho-social al omului. Copilului încă nu i s-au impus toate rigorile comportamentului social, iar cele care i-au fost impuse nu nu a fost încă nevoit să le interiorizeze, întrucît supravegherea părintească face să fie prezentă, aproape tot timpul, o cenzură exterioară, fapt ce menține încă redusă nevoia cenzurii interioare. Adultul de astăzi nu mai este supus unor rigori prea înalte în privința comportamentului intim sau social, aceasta întrucît societatea dispune de un număr mare de forme de organizare funcțională care o face să se dispenseze parțial de organizarea etică. În plus, adultul de astăzi — dată fiind dezvoltarea aparatului de supraveghere al statului (cu privire la acest subiect, Hypolitte Taine are, încă din secolul trecut, pagini care nu pot fi neglijate) — precum copilul din totdeauna, este mai mult sau mai puțin observat legal și juridic. Ca atare evoluția sa în viață este supusă (chiar și în cele mai democratice regimuri) mai curînd cenzurii exterioare fie și nerepresive decît unei cenzuri interioare. Copilul este o personalitate progresivă și, ca atare, el trebuie să dispună în primul rînd de un ideal al eului, dinamic și cuceritor. Omului modern i se cere să fie o personalitate progresivă și, ca atare, el trebuie să depășească rigorile unui superego prea puternic și restrictiv. Pe scurt, într-o mare măsură, omul modern, omul acestor ultime decenii și, probabil, al celor imediat următoare, poate fi ușor tratat după modelul infantil fără ca aceasta să însemne ceva peiorativ În cadrul analizei tranzacționale, domeniu psihologic relativ nou, Erich Berne distinge în structura eului trei instanțe : eul parental (în mare măsură superegoul) ; eul adult (practic, egoul) și eul infantil (în parte id, în parte eul cultural văzut însă în perspectivă infantilă). Eul parental este limitativ, eul infantil este creativ și expansiv. Eul dominant al modernului este, neîndoielnic, cel infantil.

Ana Freud a socotit că orice abordare practică, psihanalitică sau simplu psihologică, a copiluli trebuie asociată unei acțiuni educaționale, aceasta tocmai întrucît orice ar descoperi despre sine copilul, acesta nu are în ce context **să si**tueze și cărei cenzuri să resupună, întrucît el, este în chip natural, deficitar sub raportul superegoului. Educația ar restructura și consolida superegoul. Melanie Klein afirmă că, întrucît analiza interiorității umane are de a face cu refulatul și nu cu egoul sau superegoul, raportarea la superego ar crea o stare de culpabilizare, stare care este tocmai ceea ce personalitatea trebuie să ocolească — și realmente încearcă să ocoloească, inconștient sau conștient. Trebuie să spun, încă de acum, că, personal, ader la punctul de vedere al Anei Freud, însă nu pot să nu sesizez gravitatea problemei culpabilizării, accentuată de Melanie Klein. Astfel, **trebuie să ne socotim obligați a ne întreba : acțiunea culturală, psihologică, psiho-socio, socio-politică efectuată asupra omului modern — efectuată de oricine, de profesor sau de scriitorul independent, de editură, de universitate, de presă, de un partid sau altul, de un guvern sau altul — are a urmări scopuri formative sau, pur și simplu, doar pe acela de eliberare, de descătușare și punere în stare de expansiune a personalității umane ?** Răspunsul statistic dominant va fi — neîndoielnic, în acest moment planetar — ultimul : un laissez-faire absolut, în plan intelectual, moral, afectiv, ideologic și cultural. De ce ? Pentru motivul sugerat indirect de Melanie Klein : **omul modern este omul unei spaime absolute de culpabilitate. Dacă a devenit ceva tipic pentru omul prezentului, atunci acest ceva este o adevărată invaliditate în zona capacității — absolut firești, enorm de necesară — de a suporta, la nevoie, o culpă. Simptomul nevrotic aproape universal astăzi este nevoia de autoindreptățire perfectă.** (Albert Camus : „Sentimentul cel mai intim al fiecărui om este cel al inocenței proprii") **Neacceptînd, cu nici un preț — și nici măcar în condițiile eventualei evidențe — să se considere culpabil, subiectul uman își jugulează și elimină superegoul.** De ce se întîmplă așa ? Culpabilitatea este un sentiment penibil, greu de acceptat în sine. Atunci cînd el era acceptat, faptul se producea printr-o compensație. În copilărie culpabilizarea venea din partea părinților, a educatorilor, a profesorilor, a grupului social imediat înconjurător. Din partea acelorași veneau însă și recompensele. Mai mult, aceste recompense atingeau aproximativ tot ceea ce era dezirabil și tangibil respectivei ființe umane. Prin intermediul acelorași ființe prin care se constituia superegoul (abstractizare a represiunilor suferite) se constituia și idealul eului (abstractizare a realizări recompenselor venind pe aceleași căi și nefiind decît reversul restricțiilor). Superego și ideal al eului erau aproape același lucru. Culpabilizare și merit aveau un caracter strict interrelat și, astfel, culpabilizarea nu este destructivă. Astăzi totul este diferit. Instanțele sociale culpabilizatoare sînt aceleași. Ele nu pot însă și recompensa — oricum, ele nu au cum recompensa — la nivelul așteptat pe seama aspirațiilor dezvoltate în individ de mediile de comunicare. Părintele, școala, societatea imediat ambiantă nu pot, în general, oferi ca recompense nimic din ceea ce rămîne a fi socotit atractiv, așa cum este propus de televiziune, film, presă. Între restricție și recompensă s-a deschis o prăpastie. Culpabilizarea, rezultînd din impunerea limitelor, din restricțiile aflate în conflict cu dorințele nu mai este acceptată pentru că nu este direct compensată. Idealul eului nu apare acum odată cu superegoul. Ultimul este, pe cît posibil, dezintegrat — primul este căutat cît mai departe de locurile unde ar putea rezida acest deranjant superego. Iată deci o totală disjuncție între idealul eului și superego. Pe de altă parte omul consumă cultură, artă, distracție (indiferent de nivelul la care percepe toate acestea), în dorința de a consolida o parte mai profundă sau mai superficială, parte totuși, a idealului eului. Cultura de mase și morala evoluează astăzi în cea mai drastică divergență. Consecutiv tendințelor structurii interioare, se manifestă și mișcarea modelelor adoptate. Modelul clasic de umanitate, modelul de om, era adultul vîrstnic — Moise de Michelangelo, Marc Aureliu (statuia ecvestră), personajul Lincoln, personajul Clemenceau, De Gaulle etc. — sau tînărul genial — Napoleon, Goethe sau Victor Hugo tineri, soldatul și vînătorul Hemingway, pentru a cita doar bărbați. Modelul feminin putea fi Ana Karenina, George Sand sau Colette. Deceniile IV—VII au adus în scenă, ca ideal al eului, copilul pur și simplu. Acest ideal nu a lipsit niciodată — dovada pruncul Iisus — dar el nu era decît demonstrarea neechivocă a faptului că destinul uman, superegoul ca lege, nu era absent ci exista latent încă de la începutul vieții. Copilul Iisus este legea, ordinea și iubirea care, cu absolută certitudine, vor răzbate prin materie. Personajul copil al literaturii americane de la jumătatea acestui secol vrea să ne convingă de faptul că nu ar fi nevoie de un superego puternic întrucît pulsiunile idului nu sînt devastatoare, întrucît eul înfantil are echilibrul și etica sa interioară. Nu era prea rău. Dar, de fapt, acest copil nu avea cum fi decît tot vechiul superego, restrictiv, mascat și devenit astfel blînd restrictiv. El este înlocuit, mai ales în timpul mișcărilor studențești din 1968 și în timpul mișcării hippies-ilor. Modelul inaugurat atunci, și aflat încă în vigoare, este cel al cîntărețului rock, al personajului clinic, tînar, din literatura recentă și nu rareori — să nu ne sfiim să o spunem — al personajului literaturii erotice sau chiar porno, oricît de hot. Regula acestui model, corespunzînd unui anume ideal al eului este : a nu lăsa nici o poartă de revenire superegoului. Necesitatea integrării sociale este totuși evidentă. Superegoul se întoarce la oameni, inobservabil, pe o cale — această cale este, pentru lumea occidentală, banul mai mult sau mai puțin cinstit și deci, inevitabil, producția. O cale modestă și alienantă, cale totuși. La noi se întorcea prin dispozițiile partidului comunist. Acest canal a fost, din fericire, spulberat — celălalt, cel al banului corect cîștigat, nu funcționează însă. **Marea noastră dramă actuală este deficitul superegoului — tradus în aberația modelelor psihologice adoptate, necompensată încă de structura socială.**

Apariția ultimelor modele, pe seama incapacității moderne de a suporta, prelucra adecvat și abia apoi exclude culpabilizarea are patru serii de consecințe absolut catastrofale. În primul rînd, cu astfel de modele practic generalizate în rîndul tineretului devine imposibilă penetrarea culturii în popor, ruperea acesteia. Se suspendă dialogul între artist (sau intelectual) și public, între creator și receptor. Orientați de modele total diferite, ei nu se vor mai înțelege niciodată.

În al doilea rînd, faptul că modelul uman al trecutului era un model adultvîrstnic avea o funcție psihică și existențială enormă, fiind utilizabil de orice subiect pînă la sfîrșitul vieții. Un asemenea model era model pentru o viață. Modelul copilului era, dimpotrivă, un model dematerializat, funcționînd simbolic, sub circumstanțe diferit de diverse. Modelul tînar — deteriorat și extrovertit — actual este inutilizabil după o vîrstă. Folosit anacronic, oricît de un maximum de douăzeci și cinci de ani, transformă subiectul în caricatură ; abandonat, lasă în urma nu un om, nu o persoană ci o mască, un nivelș fără viață și fără personalitate, ceea ce Carl Gustav Jung numea, cu un termen latin, „persona".

În al treilea rînd acest model, reprezentînd proiecția unor pulsiuni necontrolate în nici un referențial, este ușor de exploatat, atît comercial cît și demagogic. Fiind manifestări de pulsiuni fără cenzura interioară, restricția exterioară a lor — apulsiunile — duce la un sentiment aberant și extrem de frustrare, pe cînd redobîndirea satisfacției generează o mulțumire la fel de aberantă și goală.

În sfîrșit, îndepărtarea de superego a idealului eului și adoptarea de modele necontrolate etic generează o accentuare a decalajului dintre țările dezvoltate și cele care abia acum își organizează normal viața economică și socială. Deteriorarea, exacerbarea eului infantil, descătușarea idului, în țările prospere, producuve, bine organizate pot fi surse de idei generoase și dinamism. Aceleași tendințe, în absența unui superego satisfăcător — a unor norme etice, a unor principii reglatoare autentice, a tot ceea ce a făcut ca viața omenească să nu fie sălbăticie — pot conduce o țară încă dezoganizată la accentuarea stagnării, la eșuarea activismului într-un orizont de fantasme, la inumanitate. **Fred Hoyle spunea că acolo unde două civilizații se întîlnesc cea mai dezvoltată o anihilează pe cealaltă. De ce ? Pentru că prima nu are nevoie decît de personalități dominate de euri infantile, pe cînd cealaltă are încă nevoie de superegoul fiecăruia dar, spontan, omul este mai atras de copilărie decît de maturitate și bătrînețe, de aventură decît de înțelepciune.**

Pe acest teren al vieții noastre, al structurării noastre interioare, culturale, sociale, statul numai poate face tot ceea ce altă dată credea ca poate dar avem a înțelege că dacă nu vom echilibra derefularea prin adoptarea unui set — care vom voi, dar un set coerent — de principii reglatoare, vom dispărea ca identități autonome. Aproape fiecare gest al nostru ar trebui să includă un coeficient autoeducativ și educativ.

Într-o veche dispută, s-ar părea că post-comunismul este obligat să fie de partea Anei Freud.

Caius Dragomir

recitiri

Molloy sau eterna întoarcere

(I)

1. **„Convenția".** Organizîndu-se ca subiect, fabula din „Molloy", romanul lui Samuel Beckett, se pierde într-o totală nedeterminare. Cele două părți manifestă anumite simetrii, dar sînt total discontinue ; în prima, Molloy, bătrînul vagabond infirm, amnezic și afazic, se îndreaptă către mama sa, fără să știe drumul ; în cea de a doua, „agentul" Moran dă ascultare ordinului de a porni în căutarea lui Molloy, cu toate că nu are decît indicii vagi despre acesta iar ordinul nu specifică ce trebuie să facă odată ce îl va găsi. După ce s-a învîrtit mai mult în cerc, trebuind, din pricina picioarelor „înțepenite" care îl dor, să se oprească tot mai des pentru a continua („Să mă opresc era singurul mijloc ca să înaintez.") și după ce a parcurs tîrîndu-se ultima porțiune a drumului, Molloy sfîrșește pierzîndu-și cunoștința într-o groapă. Cînd își revine, se află în odaia mamei sale, fără să știe cum a ajuns aici. Un individ ciudat îi propune să redacteze „raportul" călătoriei, oferindu-i bani, și Molloy se execută. Moran se întoarce acasă după aproximativ un an, pe deplin „molloyzat" (descompus fizic și moral), și, la cererea aceluiași — probabil — ins (un anume Gaber, „mesagerul" unui anume Youdi), întocmește „raportul" anchetei sale infructuoase.

Convenția romanului este că lectorul parcurge de fapt aceste două „rapoarte". Ea implică însă o capcană, abil disimulată. Dacă faptul de a scrie un raport este plauzibil în cazul lui Moran, în cazul lui Molloy — cel care pe toată durata calvarului său apare redus la o condiție strict corporală, la o serie de tropisme și simptome ale descompunerii descrise pe larg, cu delicii — același fapt comportă, evident, un paradox. Personajul Molloy (subiectul călătoriei derizorii) și naratorul Molloy (autorul „raportului") nu pot fi una și aceeași persoană. Beckett sugerează că ei ar aparține unor „epoci" diferite, a căror succesiune dezvoltă o anumită antinomie. Relația dintre dinamismul fizic și amnezia/afazia „primului" Molloy, apare inversată la „al doilea" Molloy, care și-a redobîndit capacitatea de a vorbi/scrie, fiind însă complet paralizat. Ceea ce se desfășoară ca o alternanță în suprafața epicului nu este decît proiecția opoziției de profunzime dintre corp și cuvînt.

În ciuda distincției nete personaj-narator, dualitatea lui Molloy încarcă discursul la persoana I cu potențialul unei contradicții care la un moment dat explodează. Logica narațiunii retrospective face inevitabil un anumit transfer : „Vorbesc la prezent, e atît de ușor să vorbești la prezent cînd e vorba de trecut. E prezentul mitologic, nu-i dați atenție". Punîndu-se „în situația" personajului, naratorul îi atribuie, prin mărci de tipul „îmi spuneam că", o performanță reflexiv-discursivă incompatibilă cu condiția sa subumană : „Și de fiecare dată cînd spun, îmi spuneam cutare sau cutare lucru, sau cînd vorbesc de-un glas lăuntric spunîndu-mi, Molloy, și-apoi o frumoasă frază mai mult sau mai puțin clară (...) nu fac altceva decît să mă raliez exigențelor unei convenții care vrea ori să minți ori să taci. (...) În realitate nu-mi spuneam nimic din toate astea"... Desigur, mistificarea este astfel dezvăluită, pusă pe seama „convenției", dar această dezvăluire nu are loc decît spre sfîrșitul „raportului". La modul ironic, lectorului i se aduce la cunoștință faptul că pînă în acest moment a dat crezare unui discurs rostit de cineva care, la drept vorbind, nu este o persoană ! Demistificarea „convenției" declanșează, paradoxal, o mistificare de proporții mai mari.

2. **Ficțiune și simulacru.** Dorința lui Molloy de a-și regăsi mama (pentru a rezolva o „problemă" arzătoare, de altfel obscură) și dorința lui Moran de a-l găsi pe Molloy sînt obsesii ireductibile în numele cărora personajele se consumă literalmente. „Enorma istorie" a lui Molloy include nenumărate antecedente și tot atîtea „recidive" ; un trecut în care el și-a întîlnit nu o dată mama, dar, nerezolvînd misterioasa „problemă", s-a avîntat din nou spre ea, în plin necunoscut : „Dintotdeauna, și absolut singur, mă îndreptam spre mama"... Traiectul său, tipic pentru anti-eroul modern, este o „chao-érrance" (Deleuze) într-un spațiu-timp confuz, unde unica măsură este dată de magicele cuvinte „din cînd în cînd". În această progresie iluzorie ce sugerează labirintul, evenimentul singular se dizolvă într-o recurență nedefinită : „Spun noaptea aia, dar poate-au fost mai multe"... Lumea din „Molloy" este lumea „eternei întoarceri" nietzscheene (viziunea negativă a unei repetiții a identicului poate fi în egală măsură identificată în „Zarathustra" sau în „Voința de putere", ca un complement al celei afirmative, extatice), aflată la antipodul repetiției lui Kierkegaard, întrucît aici totul se repetă după un cifru al hazardului, independent de conștiința și voința personajului.

În „Différence et répétition", (Giles Deleuze opunea repetiției simple și „monotone" a identicului repetiția „deghizată" și „deplasată" a diferenței ; mai mult, el sugera că primul tip nu este decît proiecția în conștiință a celui de al doilea. Caracterul de identitate iluzorie al „aceluiași" transformă singura certitudine a lui Molloy — aceea că „se va întoarce într-o zi" — într-o paradoxală certitudine în nedeterminare : „Fără îndoială că într-o zi voi reveni, aici sau într-o groapă similară, mă bizui pe picioarele mele, așa cum fără îndoială într-o zi îl voi întîlni din nou pe comisar și ajutoarele sale. Și dacă, prea schimbat ca să-i recunosc, nu precizez că sînt aceiași, nu vă înșelați, vor fi aceiași, deși schimbați". Dar cum va putea cititorul să „recunoască" un identic pe care naratorul, unic garant al discursului, nu-l „precizează" ? Prin artificiul „punctului de vedere", jocul diferenței problematizează identitățile nu numai pentru personaj ci și pentru receptor, angajînd deci ansamblul ficțiunii — pe care îl susține și îl subminează concomitent.

„Noimă a penultimului", „spaimă a întoarcerii", „manie a simetriei"... repetiția este ambiguă întrucît desemnează alternativ principiul de funcționare a realului și ceea ce conștiința personajului proiectează asupra acestui real în virtutea certitudinii amintite. Prin această ambiguitate, „întoarcerea" anulează distincția dintre un subiect gînditor și o lume gîndită, distrugînd reperele experienței : Molloy „confundă totul"... estul și vestul, polii, pe da și pe nu, ocazii diferite, pe sine cu un altul. Amnezia sa este, de fapt, o interiorizare a repetiției : „Da, mi se întîmplă să uit nu numai cine eram, ci că eram, să uit să exist". Numele personajului cumulează aceste sugestii de „înmuiere" (ramolissment), pasivitate, confuzie, anonimat, alienare și existență vegetativă. Molloy însuși nu are identitate — iată de ce „portretul" său, atît de detaliat, nu generează nici o reprezentare — fiind mai curînd fantasma unui fond obscur, a ceea ce Deleuze numește „abisul purei individuații" și situează într-un stadiu anterior distincției je/ moi. Din indicile pe care naratorul ni le oferă asupra modului său de a acționa/vorbi putem reface automatismul descris de Freud ca „întoarcere a refulatului" (interpretare pe care o reclamă și menționarea în treacăt, de către Noran, a „funestului principiu al plăcerii" aflat, cum se știe, la baza primei elaborări a conceptului de repetiție în psihanaliza freudiană). Este vorba de o repetare „par rapport à quelque chose de toujours manqué" (Lacan), deci a elementelor care nu au ajuns în conștiință, o retrăire a trecutului proiectat în formele simptomatice ale unui viitor iminent. Înrădăcinate în „trecutul imediat", „amintirile" lui Molloy capătă aspectul unui „viitor" care, tocmai datorită reproiectării, „nu este deloc nesigur" ; „Căci știam dinainte, deci n-aveam nevoie să presimt (...), nu știam **decît** dinainte (sublinierea autorului), căci pe moment nu mai știam". Principiul reversiunii activ-pasiv (conștient-inconștient) motivează coerent un comportament la prima vedere absurd, în care actul premerge intenției și cuvîntul precedă gîndirea : „eram în stare să fac atîtea fără să mă gîndesc prea mult, neștiind ce sînt pe cale să fac decît după ce făcusem"... ; „odată cuvîntul scăpat aș fi știut dacă era chiar cuvîntul pe care-l căutam în minte, sau un altul"... ș.a.

Ulterior, Freud a re-elaborat conceptul repetiției în sensul că asimilînd „repetiția" cu „instinctul morții" a făcut din ea o cauză primă, subordonîndu-i „refularea" (vezi și critica lui Deleuze : „refulăm pentru că repetăm", nu invers). O repetare a acelorași conținuturi — fie ele și „refulate" — nu poate explica o lume a „diferențelor infinit implicate" (Deleuze) cum este cea din „Molloy". Ceea ce se repetă, afirmă Deleuze, este **simulacrul** ca expresie a diferenței pure, nesubordonată identității (și implicit reprezentării), ba chiar subminîndu-le. În deconstructivism, „simulacrul" devine conceptul-cheie în confruntarea cu „metafizica platoniciană" deoarece el neagă distincțiile originar/derivat, model/copie, esență/aparență în favoarea unui „joc pur". Prin lipsa ei de măsură și ordine, lumea din „Molloy" nu afirmă oare paradoxal, în ciuda aparentei monotonii, triumful diferenței ? Preluînd conceptul, vom spune că Beckett face din simulacru instrumentul „deconstruirii" dispozitivului romanesc tradițional și inovează cu ajutorul lui a altă economie a ficțiunii, în care normele verosimilului și reprezentării sînt constant sabotate.

Ovidiu Verdeș

pavel șușară

natură statică sau imaginea colțului metafizic al sufrageriei mele care se compune din

lui Andrei Pleșu

1 — **CRANIUL unei femei de neam gotic căruia-i**
lipsesc mandibula cîțiva dinți și sinusurile. eu îi
spun arhaios și în nopțile pustii cînd doar
colțurile stelelor patinează pe geamuri ca
lăbuțele șoarecelui captiv
în bolul de sticlă
îi înfig în orbite două fire de frezii
și apoi vorbim îndelung despre...

2 — **CRUCE DE MÎNĂ cioplită în lemn de bunicul meu**
radu șușară în clipele lui de bilanț
atunci cînd s-a hotărît să tragă linie unei vieți
care n-a disprețuit nici coapsa mustoasă a femeii
nici puterea pumnului
și nici foșnetul îndepărtat al carului mare
trecînd legănat peste vîrfurile teilor din care
culegea
flori pentru beteșugurile iernii
și în care păstorea roiuri sălbatice de albine
apoi rînjea și dinții lui rari și lungi sclipeau
în razele lunii...

3 — **POTIR DE CULT luminînd cu tabla lui obosită**
găocile
adînci ale craniului
găurile negre golite de priviri cum însuși
potirul golit e de rubinele vinului
de untdelemnul încet ce lumina din sine o varsă
o lîncedă luptă sau frăție se leagă
între două prăpăstii
în care pînă și ecoul s-a stins...

4 — **TAVĂ PALMATĂ sclipind argintiu**
o buză subțire de coasă șerpuind prin flacăra
ierbii
conturul pămîntului din atlase străvechi
mărunte incizii brodate — desen kabalistic
suportul pe care fecioara cu pielea lucioasă
aduce marelui vraci
sînul ei drept abia pîrguit...

5 — **o PÎINE ROTUNDĂ măcinată de vreme**
în care nu mai auzi nici foșnetul grîului
nici vîntul viu vuind prin vulturi
un semn obscur / hieroglifă moartă...

6 — **cinci PEȘTI USCAȚI cu botul spre apus**
carene-nzorzonate de alge și de scoici
în val oglinda marea le-a răpus
și sug toți cinci la țîța unei doici
ce-i poartă țepeni — forme tumulare —
prin aerul ca apa mișcător
și seara-i varsă în selipoasa mare
din visul negru lunecă ușor
rotundul ochi...

7 — **și OUL ROȘU rămas de la un paște adormit**
în memoria calendarului
nici pui de balaur nici pat nupțial
nu închide sub coaja vopsită
un cavou absolut unde nimeni nu plînge...
în el s-a retras oarba privire
a-ntîiului Ou
fixînd ca o piatră rigidă
mumia festinului care...

1 — ...apoi vorbim îndelung despre **năprasnice cavalcade pămîntul cîmpiei spulberat în copite razele soareluui iute de vară desfăcute în culorile spectrului griul zdrobit lustruiește potcoava fulgerîndă în fugă strigătul bărbatului îmbrăcat în piele de lup sabia lui retezînd curcubee luna răsare printr-o geană de nor odgoane din vină de bou priponesc în țăruși pădurea de corturi pulpele palide ritmînd către lac aburul vîntului gene molatice brațul gol odihnit peste pielea mițoasă de oaie mîna păroasă lunecînd ca o cîrtiță lîngă sfîrcul brumat în răcorile nopții boarea respirației înăbușită de fornăitul cailor răsturnați în iarba cea udă de rouă și mîna cobară pe pîntec încurcată în negre liane unghiul picioarelor crește mirosul ierbii zdrobite bărbatul visînd o goană nebună în pustă și calul nechează transpirația lui acrișoară se revarsă în cort și sabia taie întunericul nopții în adîncul de peșteră un licăr de rază și mîndrul războinic aleargă în scîncete surde...**
iată din clipsuri alunecă părul
orbitoarea lumină învăluie cortul
un strigăt subțire taie cîmpia
și somnul se lasă ca valul de mare

2 — ...dinții lui rari și lungi sclipeau în razele lunii **pe care o privea cu ochii mijiți pe sub streașina palmei aspră ca scoarța gorunului din poiana lui isaac uite-o fut-o de lună zicea el iar s-a întors cu găvanul în sus o să ne uscăm din picioare s-apropie vremea au și-nceput războaiele sfinte apoi ochii lui se umezeau într-o flacără neagră pășea crăcănat sprijinindu-se-n băț și se proptea cu mîna stîngă pe pragul înalt auuuu-au-au-au-au și rablele astea de încheieturi ar avea nevoie de ploaie și-și ștergea broboanele mari de sudoare cu o zdreanță dintr-o cămașă mai veche pe care o ținea după brîu te-n găoază de babă ia adă-mi și mie țigările mare minune și chibritele astea le freci și ele se-aprind fumul se risipea albăstrui prin pieleie nopții și învăluia oile adormite în țarc ia vezi tu păvelică în dosul poliței e-o traistă albastră dă-mi cartea încoace să-ți citesc proorocirea necuratul e slobod în lume judecata e-aproape cei drepți vor trăi ca moise cu mană cerească și dacă dă dumnezeuu casa noastră va fi ocolită de rele și așezată de-a dreapta acolo unde lumina curge ca apa în rîuri și verdeața e fără-nceput**

3 — ...în care pînă și ecoul s-a stins **ca flacăra gălbuie din candelă în ungherul obscur al bisericii cînd am urcat pe o scară îngustă și preotul se ținea aproape în urmă stringîndu-și ca o fecioară sutana-ntre pulpe zornăituri de cădelnițe sfeșnice rupte ferecături adormite-n cocleală și acest potir ca o frunză strivită în care am văzut cum se scurge o rază precum lacrima de sub ochiul cel sfînt în mica biserică din cimitirul lehliu**

4 — ...sînul ei abia pîrguit — **temă comună pentru un pictor exotic drama aruncării în lume dar cine își mai aduce aminte păcatul livresc al maculării prin fruct desenul e-o convenție vagă o urmă ascunsă ca falca mamutului în cariera de piatră ce poartă în sine amprente abstracte de case izbituri de ciocan și picamer — memoria vremii căzute-n ruină**

5 — ...un semn obscur / hieroglifă moartă **snopii zidiți în cruce la marginea miriștii și mîna osoasă a bărbatului care tămîiază cu vătraiul încins spicul culcat sub aerul tremurător al arșiței și lui pătru firăru batoza i-a smuls cu dinții ei de fiară o mînă și i-a zdrobit un picior doamne odihnește-i sufletul care s-a ridicat la cer din căruță în drum spre spitalul din bozovici că sîngele i-a rămas acolo amestecat cu paiele și pleava doamne ferește se închină femeile satana s-a strecurat printre noi bărbații își scutură pieptul păros și beau gîlgîind apa direct din găleată fiiiiuuuuu fiiiiuuuu șuieră locomobilul lui nicolae bizău copii aveți grijă nu risipiți griul pe arie strigă mama cu sacii sub braț luați bobul în palmă și uitați-vă lung pînă vedeți în el chipul domnului nostru isus**

6 — ...rotundul ochi **surpat în nepăsare rostogolit ca piatra lîngă drum prin irișl stinși țîșnesc lumini de sare vîrtejuri largi înnegurate-n fum și valu-i mort izvoarele-s retrase prin steluri vîntul geme păduros se frînge raza în grămezi de oase și-n reci năvoade doarme IHTIOS**

7 — ...mumia festinului care **în pîntecul său nesătul de curvă bătrînă a supt privirile unei femei de neam gotic căreia eu îi spun arhaios și dinții rari și lungi ai bunicului meu radu șușară printre care s-au scurs tremurătoare zările lunii sub foșnetul crucii în care încă teiul adie și potirul de cult răsturnat pe buza tăvii palmate iar pîinea uscată aruncă lumini obosite în oglinda opacă a peștilor rămași de la o cină de taină, oul roșu — un cavou absolut — mai cheamă un paște rătăcit în memorie și doar răgetul leului aprinde grădina zoologică taie noaptea în două și rupe tăcerea din colțul meu metafizic. și timpul se mișcă !**

Stampe japoneze

Utamaro (Kitagawa) este poate cel mai europenizat dintre celebrii gravori ai Imperiului de la Soare Răsare și, probabil, cel ce a contribuit, involuntar, cel mai mult la descoperirea Japoniei de către cultura vechiului continent încă de pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.. Olanda și Franța își revendică meritul de a fi adus acest viguros „altoi", care avea să provoace în secolul trecut o adevărată revoluție în arta plastică occidentală. Era scos la lumină un mod de a privi realitatea și figura umană cu totul nou față de întreaga tradiție a picturii și gravurii europene. Șocul a fost atît de mare, încît mulți exegeți atribuie acestui contact un rol esențial în revoluționarea gîndirii plastice europene. Poeții, la rîndul lor, au cercetat fondurile mai adînci ale spiritualității și lirismului, de o factură și o dimensiune estetică cu totul aparte, ce caracterizează, îndeobște, arta niponă, lărgind orizontul cunoașterii artistice, cu date de o fascinantă bogăție semnificativă.

Utamaro este făuritorul unei opere de o amploare remarcabilă, deși inegală valoric, ce a avut o răspîndire puțin obișnuită încă din timpul vieții artistului. Este cunoscut drept cel mai subtil și consecvent observator al vieții femeii și al cuplului, cu toată aria de împliniri și evenimente, domestice și sociale, ce derivă din acestea. A pictat, deopotrivă, și în termenii artei japoneze tradiționale, păsările, crabii, melcii, ramurile de bambus ori cireș avînd ceva din farmecul „viului" ce preocupase atît de firesc, pe alte meridiane, marile figuri ale Renașterii. Utamaro face parte, mai ales după 1780, cînd adoptă stilul curentelor populare, din acea speță de artiști pentru care libertatea gestului creator este fundamentală în conturarea individualității artistice. La japonezi această tendință a apărut nu fără crispări cam în același timp cu descoperirea gravurii policrome, care coincide,

la rîndul ei, cu perioada în care se ivea pe firmament steaua viitorului pictor. Tehnicile desenului și ale gravării pe două sau mai multe plăci, au găsit în Utamaro un maestru iscusit, ce avea să instaureze, pînă tîrziu, în anii de după moartea sa, o adevărată dinastie artistică. Unii dintre ciraci împrumutîndu-i chiar și numele. Eleganța liniei și a portretisticii sale, surprinderea aspectelor firești ale existenței, desprinsă de orice convenționalitate, aplecarea către detaliul particularizant și frumos, în același timp, au făcut din Utamaro cel mai de seamă exponent al artei **ukiyo-e**; adică a picturii ce-și propune să zugrăvească farmecul și deliciile **clipei care trece.** A căuta sensurile eternității în efemer, este o tentativă ce nu poate fi materializată decît prin întoarcerea la **simplitate** și la **adevăr.** Scenele vieții domestice, intimitatea trăirii umane capătă la Utamaro un sens complet demistificat, artistul reprezentînd nu un ideal de feminitate, să zicem, ci **simboluri** ale feminității, în ipostaze și atitudini ce nu estompează realitatea, ci doar o înnobilează. De o supremă eleganță și cu o rafinată ritmare a arabescurilor și faldurilor din vestimentație, surprinzînd, de regulă, firescul mișcărilor personajelor (fie ele femei, copii, cupluri) și armonia complementară a detaliilor, arta lui Utamaro devine un poem imagistic sui-generis al existenței omului. Gama abordărilor sale plastice se întinde de la perceperea sensibilă, aproape diafană a realului, pînă la încordarea senzuală ce transformă un demers plastic într-o explozie de vitalitate. Cel mai însemnat portretist al femeii din toate timpurile și continentele, cum este socotit de posteritate, rămîne și cel mai subtil interpret al dragostei și iubirii între oameni. O face în opere de o copleșitoare tensiune spirituală sau, dimpotrivă, în reprezentări dominate de un patetism senzual neegalat pînă astăzi.

Răspîndirea lui în lume indică un sens al lărgirii orizontului cunoașterii artistice, dar și un talent ce a reușit să transforme un limbaj plastic esoteric, aproape impenetrabil pînă la el, într-un vehicul universal de comunicare. Muzee și colecții din România posedă asemenea argumente ale acestei prețioase moșteniri culturale a omenirii.

Corneliu Antim

(In)actualități muzicale

Un tip superinteligent (doar tăcerile lui prelungite, uneori, îmi spun că poate fi un bun ascultător de muzică) îmi zice: te citesc. Atît. Și pleacă făcînd un gest vag (nu-l descifrez) cu mîna. Am brusc revelația că din colțul ăsta de revistă, într-adevăr, atît am reușit să fac. Să fiu din cînd în cînd citit. Un oarecare funcționar (scuzați sintagma de împrumut) al neantului. Nu singurul, desigur. Căci lumea înfrigurată, exasperată de dileme (l)abil întreținute, gonind fără direcție într-o aventură pe cît de promițătoare pe atît de crudă nu prea mai are timp de muzică. De vorbe despre ea nici atît. Dar cum abandonarea în vinovată „normalitate" nu mă ispitește deloc, continui.

Aștept ca „profesionistele" prezentatoare ale domnului R. Te(Ve)odorescu să învețe nu numai arta surîsului, ci și cum se pronunță corect numele marilor compozitori. Să afle simpaticele doamne și domnișoare că Simon (Emil) nu se pronunță precum Simon (Michel), decît eventual cînd dirijorul clujean s-ar afla în turneu la Paris.

Aștept ca acei compozitori (nu puțini) aflați (cazul cel mai fericit) într-un temporar purgatoriu terestru să înceteze a mai profana zonele sacrului prin muzici a căror „transparență" lasă să se întrevadă „pioase" și vechi melodii omagial-pionierești. E limpede că nu oricine are dreptul să spună alături de poetul **Ioan** Alexandru (apud Ștefan cel Mare): **„Așa să ne ajute Dumnezeu"**, fără a risca efectul contrar.

Aștept ca un interpret de talia pianistului Dan Grigore să nu ne mai explice că reticența Sa față de creația românească contemporană se datorează sentimentului de „împunere" din afară, practicat, cei drept, înainte de decembrie 1989. Oricum nu îl vom crede. Olah, Ștefan Niculescu, Vieru (ca să mă refer doar la generația matură) nu justificau în nici un fel amintita rezervă. E trist să constați că mulți dintre compozitorii români (ca și regizori sau cîntăreți de operă) s-au impus mai mult pe scenele din străinătate decît pe cele din țară. Putem și trebuie să evităm „exportul" valorilor culturale certe.

Aștept „dezghețul" sălilor de concert și înghețarea prețului de carte. Aștept întoarcerea publicului.

Aștept ca noul Tratat de prietenie... (ciudat, prietenia trebuie parafată ?) să ne aducă trupe... doar de la Bolșoi, orchestra leningrădeană și altele asemenea. Aștept să reluăm cursurile de limbă rusă, dar, neapărat, prin cînt. Se învață mai ușor și se uită repede. Pentru muzică vom apela la specialiștii „Epocii...", iar pentru selecția textelor la cei ai anului '46. Comenzile vor fi onorate din fondurile P.S.M.

În rest aș mai spune, alături de domnul Iosif Sava, că nici eu nu cred (nu vreau să cred) în sondajele de opinie. Mai ales cînd ele par a dori destabilizarea unor scaune. Chiar fotolii.

Valentin Petculescu

A doua natură

itingul și marșul Alianței Civice din 12 aprilie a constituit, printre altele, un test și pentru TVR. Un test de credibilitate în ceea ce privește capacitatea factorilor ei de decizie de a suporta o eventuală concurență precum și de a-și veni în firea proprie. Adică în normalitate.

Faptul că în preziua mitingului un purtător de cuvînt al F.S.N., domnul Berceanu, a citit emoționat, bîlbîit un text demagogic în care Alianța era acuzată de demagogie, nu privește TVR. Privește, în schimb, faptul, că un spot publicitar al Alianței, acceptat de TVR, (în momentul în care încasează banii pentru un serviciu este **obligatoriu** să îndeplinești serviciul în discuție), **nu a fost difuzat din motive politice** privește foarte strîns credibilitatea TVR, atașamentul conducerii acestei instituții la procesul democratizării țării.

Faptul, că s-au putut vedea cît de cît imagini corecte de la miting și demonstrație, nu este mare lucru, dar e mai mult decît nimicul de altădată. Iar acest cîștig este important în măsura în care se va dovedi un **început** nu un **sfîrșit** al normalității. Dar ce ne facem cu doamna Rodica Becleanu ?

Cine este doamna Rodica Becleanu ? Este una din persoanele care în anul 1989 avea în grijă **Telejurnalul,** mai ales acele ediții în care ni se comunica seară de seară cîtă fasole, orzoaică, sfeclă de zahăr s-a recoltat în imaginația „conducătorului iubit". Nu mi-aș fi adus aminte de fantasmagoricele recolte, dacă n-aș fi văzut emisiunea „7x7", difuzată în data de 13 aprilie (ghinion, nu ?).

Preluînd „stilul APACA" din vremea campaniei electorale de anul trecut, emisiunea „7x7", emisiune ce ne obișnuise cu o sinteză ponderată și obiectivă a evenimentelor săptămînii, **s-a** dovedit a fi o probă de minciună, gugumănie și prozelitism de o îngrijorătoare lipsă de rațiune. Obișnuită cu **Telejurnalele,** în care se mintea de ne îngheța sîngele în vine, realizatoarea de la „7x7" s-a străduit să ne dovedească încă o dată, că obișnuința devine o a doua natură. Pentru Rodica Becleanu chiar adevărata sa natură.

A minți la nevoie este un gest care s-ar putea scuza cu o altă minciună mai mică — s-a mințit cu silă sau cu de-a sila. Dar a minți cu entuziasm, nu mai scuză cu nimic. Este pur și simplu, un fel de a fi, care trebuie luat ca atare. Din fericire, pentru memoria colectivă astfel de neadevăruri, declarate cu entuziasm și **pasiune,** privesc mai mult pe cei care le profesează, decît realitatea. Nu avem decît să oprim televizorul pentru a auzi, din stradă, adevărul. Știți și dumneavoastră, ce se aude tot mai des în realitate: „Cu televizorul, ați mințit poporul !" Înțelegeți, nu-i așa, **cu** televizorul, și dvs. ca atîția alții ați și încă mai faceți acest lucru. Intrebarea este, pînă cînd ? Un răspuns ar fi — pînă cînd vom schimba canalul de emisie sau pînă cînd vom scoate aparatul din priză. Pînă cînd ne vom scoate pe **noi** din priza minciunii paralizante, pentru a ne privi în oglindă, pentru a privi pe geam. Pînă atunci veți continua să mințiți, grosolan, sau cu subtilitate. Sper, să fie doar din cauza obișnuinței, a îndelungului exercițiu !

Eugen Uricaru

Conserva bibliografică

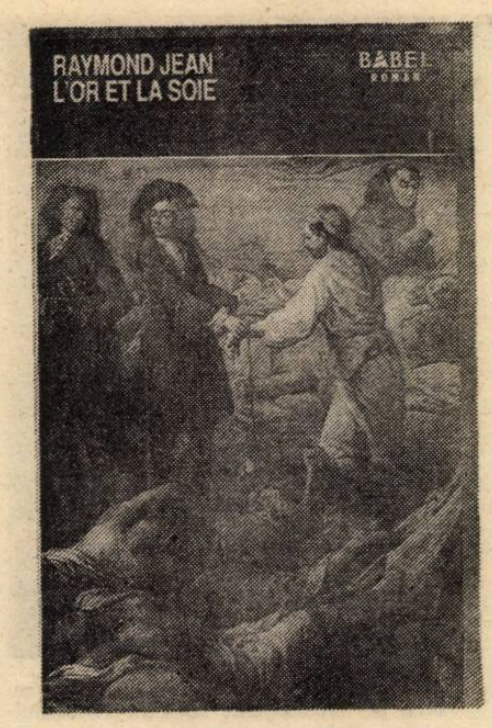

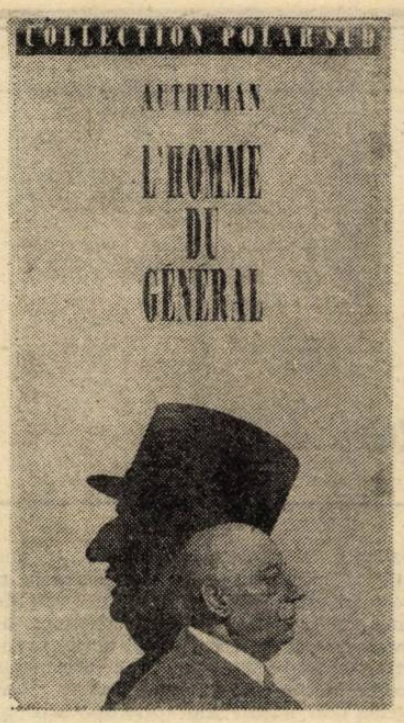

Post-modernismul — dar și literatura de piață (vezi Sven Hassel — **Legiunea blestemată,** lei 115), —, eclectismul culturii contemporane — dar și analfabetismul cultural galopant al publicului (vezi cozile de la kitsch-ul **Liceenii fuck'n'roll)** —, reciclarea miturilor — dar și fetișizarea satisfacțiilor de substituire legate de mărețele evenimente în focul cărora ne destrămăm labișian (vezi penibilul talmeș-balmeș iscat cu regularitate de dl. Tatulici pe programul II), —, precum și 1001 de alte circumstanțe favorizante (nu și favorabile !) impun modificarea concepției noastre despre literatură. O impun cît timp literatura încă mai există. (Prietenul meu, Horia Gârbea, afirma, nu mai departe de săptămîna trecută, că dînsa, literatura, e deja „pe ducă"...) Genuri umile ? genuri înalte ? scrieri de elită ? bunuri de larg consum ? — Nu, domnilor ! Nu ! ! ! Aceste categorii desuete ale esteticii pur și simplu **nu mai există.** Sau, există în manualele de liceu și în cursurile universitare, dar ele nu mai sînt funcționale. Astăzi, par să nu mai fie decît **cărți,** știți dumneavoastră, acele obiecte de formă dreptunghiulară, confecționate din hîrtie și carton, cu preț din ce în ce mai mare, pentru care încă se mai face coadă (din snobism și/sau pragmatism — căci reprezintă, încă, o investiție sigură). Vocea criticului literar, presupus îndrumător artistic al conștiinței receptorilor, auzindu-se tot mai slab, cărțile sînt însuflețite — ca în parabola consacrată — strict de către privirea mai mult sau mai puțin calificată a lectorului. Care lector — de ocazie sau profesionist, diletant sau filolog, mediocru sau hermeneut strălucit — oricum este prea tracasat de liberalizări și alte dictaturi ca să-și mai pună probleme dacă este cartea altceva decît o **marfă,** asemenea pachetului de Assos (da, sigur, 65 !) și a sticlei de plastic (1,5 l) de Coca-Cola. Sau poate mă înșel eu — oi fi panicat, m-o fi speriat viitorul sumbru, m-or bate gînduri de suicid intelectual — și e păcat...

Foarte aproape de Muzeul Literaturii Române e un snack-bar foarte dichisit (are și antenă parabolică pe acoperiș), în care n-am intrat niciodată, și, vis-à-vis de el, o librărie particulară (n-o să folosesc termenul „privatizată", cu ale sale conotații penibile), în care am intrat o singură dată. Și am intrat cu folos, fiindcă nu numai că n-am ieșit cu mîna goală, dar nici n-am stat la coadă, fapt ce mi se întîmplă pentru prima oară în timpul din urmă, indiferent de **marfa** pe care o visez. Am cumpărat două cărți, mult mai ușor decît aș fi luat două pachete de unt... nesărat („aha, v-am prins, vrăjitoarelor !").

Titluri.

CARTE UNU : Autheman / Jean Pierre / — **L'Homme du Général,** Collection Polar Sud, Actes Sud, Hubert Nyssen Editeur, 1990, 89 FF.

CARTE DOI : Raymond Jean — **L'Or et la Soie** („Aurul și mătasea"), Collection Babel, Actes Sud / Labor / L'Aire, 1990, / fără preț /.

Elemente paratextuale

CARTE UNU : În aceeași serie (1939) — K. C. Constantine — **Crimele din Rocksburg Station, Omul căruia îi plăcea să se privească, Omul căruia îi plăceau tomatele întîrziate** etc. Ilustrația copertei : Henri Galeron (? ?). Coperta IV — extras din volum, care se încheie cu enunțul : „— Moustic a fost arestat acum patru ore" și informații despre autor : „...celebru autor de benzi desenate **(O noapte în Tenessee,** 1987, premiul pentru cel mai bun album la Angoulême)". — Și totuși, e un roman. De spionaj **(din off).**

CARTE DOI : Prefață de Michel Hanniet. Ilustrația copertei : Michel Serre (Muzeul din Marsilia). Informații despre autor — Romane : **Ruinele de la New York,** 1959, **...Transporturi,** 1988 (total — 16 titluri). Eseuri și biografii : **Nerval, Eluard, ..., Practica literaturii, Un portret al lui Sade** (8 titluri). Pe coperta IV : născut la Marsilia (1925), profesor de literatură la Universitatea din Aix-en-Provence. — Și totuși, e un roman. Despre ciuma de la Marsilia (1720). Comparabil cu **Husarul de pe acoperiș** de Jean Giono **(din off).**

Întrebare

Înlocuiește, oare, conserva bibliografică „istoria inefabilă" și „sinteza epică" ?

În loc de răspuns (alte întrebări)

Mai țineți minte finalul **Orbirii** lui Canetti ? Turnul de cărți care se prăbușește peste filologul maniac ? Vă plac trandafirii ? Ați citit nuvela premonitorie a lui Groșan ? Ce e frumosul ? Cîți bani de cărți v-au rămas la ultima chenzină ? De ce nu-și mai scrie Manolescu (Nicolae) cronica în mod regulat ? A înlocuit critica biografică biografia criticului ? Cînd ați stat ultima oară la coadă la librăria Eminescu ? De ce editura Univers publică **Dracula** lui Bram Stoker ? Cîți autori tineri au debutat anul acesta ? Cît va cîștiga fundația Expres din concesionarea, 39 de ani, a operei lui Preda ? Cunoașteți versurile : „Pentru tine, Tanțo dragă / Am săpat o vară-ntreagă / La Canalul carè leagă / Dunărea de Marea Neagră" ? Citiți rubrica intitulată „Cartea străină" ? Ați cumpărat **Cămașa lui Christos ?** Vă place să vi se povestească romanele ? Considerați că, astfel, economisiți timpul dvs. liber ? Dacă vi s-ar fi oferit ocazia, ați fi preferat să muriți dvs. în locul lui Max Frisch ? Ce întrebare credeți că am uitat să vi-o pun ?

Dan-Silviu Boerescu

P. S. Aștept răspuns urgent ! Scrieți-mi pe adresa redacției.

Oaza prieteniei...

Mă întrebam dacă sînt mulți care au auzit de Bahá'u'lláh, întemeietorul credinței Bahá'i, ceea ce mi s-a dezvăluit în șederea mea la Haifa, în parcurile paradisiace care duc la mormîntul Său, în centrul mondial al credinței Bahá'i. Îndemnul l-am primit de la un pelerin venit în grup din Turcia, pe care l-am cunoscut la micul dejun la hotel și care mi-a oferit un îndreptar, explicîndu-mi că sediul nu era amplasat departe. Am urcat șoseaua din spatele hotelului, am cotit pe dreapta ei, ajungînd la un grilaj de fier, deschis trecătorului, dornic de a descifra misterul de dincolo de portal. Dintr-o dată, pășesc într-o lume de basm, edenică, unde pasiunile par să nu se poată stîrni... O liniște, o pace te cuprinde. Flora exotică prin coloritul, compoziția ei se înscrie într-o armonie, care te învăluie, copacii îți vorbesc prin unduirea lor șerpuitoare, în îngustele alei, în care îți aduni gîndurile risipite, apărînd mai limpezi, cînd crezi că ai atins o stare de fericire... În însingurarea acestei grădini te întîmpină oameni de vîrste diferite, pelerini sau voluntari din țări îndepărtate, care cu sufletul senin în zîmbetul lor, îți transmit spontan prin cuvînt și gest, crezul lor într-o înfrățire. Îți alunecă privirea pe vase multicolore, sculpturi sub formă de vulturi, păuni, și atîtea ornamente care conferă peisajului frumusețe și bogăție. Te lași cuprins de acea ambianță, de firescul ei, o altă realitate nu mai există, simți că trebuie să împărtășești această bucurie nouă celorlalți. Te împrietenești cu cei care vin acolo, să transmită tainele „edenului", în care ei cred, și te întrebi cum de nu ai știut că e atît de simplu, de ușor, să fii fericit, privind o creangă, să vezi roșcovele căzute din pomul lor, să visezi, uitîndu-te la legănarea măslinilor, în intimitatea dialogului copacilor.

De la voluntarii care-și duc munca cu surîs permanent pe buze, am aflat despre istoricul și semnificația acestei nepereche așezări.

Bahá'u'lláh, întemeietorul credinței Bahá'i, a fost întemnițat pentru credința sa și exilat de către șahul Persiei și sultanul Turciei de la Teheran la Bagdad, Constantinopole, Adrianopole și în urmă în închisoarea din Akka.

S-a sfîrșit la Bahăji' în 1892, prizonier al imperiului otoman. A fost îngropat într-o cameră a unei case alături de castelul cu acoperiș roșu, în care și-a petrecut ultimii ani ai vieții sale.

Ceea ce domină impunător orașul Haifa este monumentul lui Bab, edificiu cu o cupolă de aur. Bab a fost martirul — herald al credinței Bahá'i, care a propovăduit misiunea sa în 1844, fiind în 1850, la vîrsta de 31 ani, executat la Tabriz, în Iran, pentru învățătura sa religioasă.

Rămășițele lui pămîntești au fost îngropate în Țara Sfîntă în 1909 de către Abdul Bahá, fiul și urmașul lui Bahá'u'lláh, în mormîntul-monument construit la porunca tatălui său. A fost început în 1948 și completat în 1953. Edificiul în stilul și proporțiile arhitecturii europene, cu desene inspirate din Est e din piatră tăiată și cioplită în Italia cu coloane monolitice.

Cît privește Casa Universală a Justiției, suprema instituție a întregii comunități mondiale Bahá'i, ocupă clădirea de marmură albă Pentelikon, cu o colonadă de 53 de coloane corintiene, care se ridică deaspura grădinilor pe partea dealului, al drumului care duce la muntele Carmel. Stă în fața monumentului lui Bahá'u'lláh la Bahji deasupra golfului, cu fața către o liniștită grădină unde sînt patru monumente din marmură albă de Carrara, înălțate la locurile de veci ale unor membri ai familiei Bahá'u'lláh. Casa Universală a Justiției reprezintă corpul legislativ, format din nouă Bahá'i, aleși prin vot secret, la fiecare cinci ani, de către membrii Adunării Naționale Spirituale ale Bahá'i'lor din întreaga lume și este forul central legislativ, ordinator al activităților Bahá'i. Clădirea Arhivelor Internaționale Bahá'i completată în 1957 în frumosul stil ionic al arhitecturii clasice grecești stă între mormîntul lui Bab și sediul Casei Universale a Justiției. Acest edificiu este un muzeu particular al arhivelor Bahá'i și constituie un material istoric.

Credința Bahá'i era în 1989 statornicită în 168 de țări independente și

departamente de dincolo de mare : membrii săi se găsesc în peste 11 1294 centre ; literatura sa a fost tradusă în peste 802 limbi. Una din cele mai numeroase comunități Bahá'i este aceea din Iran, unde au murit 20 000 martiri pentru credința lor, începînd din 1844. Dincolo de vechile comunități din Statele Unite, Canada și Europa, numărul membrilor „Credinței" se extinde rapid în Africa, Asia, Regiunea Pacificului și printre popoarele indigene ale Americilor, demonstrînd că învățăturile lui Bahá'u'lláh răspund și necesităților intelectuale, nu numai ale descendenților vechii culturi și civilizații ale lumii, dar și ale așa numitelor popoare înapoiate și primitive, care își iau progresiv locul ce li se cuvine în Consiliul Națiunilor.

Edificatoare sînt următoarele gînduri ale lui Bahá'u'lláh : „Pămîntul este doar o unică țară iar omenirea : cetățenii ei". „Omul să nu se mîndrească, fiindcă își iubește țara, mai curînd să se mîndrească, a-și iubi semenii".

Pleci dar revii în grădina de vis, în peisajul mirific cu oamenii care zîmbesc, ale căror idei le transmit cu naturelețe, spontan, cu sufletele deschise, firesc. În acest paradis terestru nu nu te mai simți singur, trăiești o bucurie nouă, lîngă ființe care încearcă să fie oameni adevărați.

În contextul actual al unui mapamond zbuciumat de adversități, cînd dragostea pentru om, prietenia, par să-și fi pierdut sensul, „Edenul" din Haifa, — prin contrastul său zguduitor, uimește, invită la meditație, la aplecarea asupra filelor Vechiului și Noului Testament, amintindu-ne că marile lumini spirituale s-au ivit în Orient, — cu reculegere, prin cunoaștere profundă de sine, conștientă, evitînd blamarea semenului, cauză superficială a conflictelor, — devine o cale de a trăi, — după cum s-a exprimat cîndva inegalabilul gînditor indian, Krishnamurti, — : „intens, inteligent, frumos".

În „Paradisul" — de pe muntele Carmel, din Haifa, în Israel, — în care abundă a floră multicoloră, poarta se deschide tuturor...

Matilda Ulmu

Eugen Ionescu „privatizat“

Un episod aproape neștiut la noi, — dar totalmente ignorat în Occident — este și scurta incursiune a lui Eugen Ionescu în hățișul poeziei. Faptul a fost consemnat atît de Zaharia Stancu în **Antologia poeților tineri** cît și de G. Călinescu în giganta sa **Istorie a literaturii** (apărute în anii 1934 și 1941 în editura „Fundațiilor Regale“) — după ce în 1931 scriitorul și-a tipărit la Craiova micul său volum **Elegii pentru ființe mici** — „sponsor“ fiind profesorul Ion Grigorescu, animator,

printre altele, și al „Cercului Analelor Române“ din București.

Titlul plachetei era aproape același cu cel al primei poezii semnate de elevul din clasa a VIII-a, Ionescu Eugen, care, acum șaizeci și trei de ani (în decembrie 1928), debuta în revista „Vlăstarul“ cu o **Elegie** nu pentru ființe, ci **pentru lucruri mici.**

Aici a fost odată Imperiul
unui copil care-a fost dus
într-o cutie de păpușe
spre parcul viu de amintiri (...)

Republicată în volum, doar prima și ultima strofă au suferit ușoare modificări :

Aci a fost odată **patul**
unui copil care a fost dus
în parcul cu **pămînt și piatră.** (...)

Și iată, după ani de ostracizare, autorul este din nou prezent nu numai în piesa **Ce nemaipomenită harabaură,** care se joacă și în Piața Amzei — dar și prin librării cu două volumașe recent tipărite pe o hîrtie mizerabilă,* ultimul sub semnul Capricornului călinescian.

Elegiile, care, după cum menționează îngrijitorul lor, criticul literar Nicolae Florescu : „valorifică“ vechea plachetă și reprezintă transpunerea tipografică „a unei ediții proiectată în **1945 de Octav Șuluțiu**“ ; și mai precizează că temeiul cărții de față este un exemplar „care poartă, de altfel, pe prima pagină“ o emoționantă dedicație ce amintește de acele „camere mohorîte, de sărac student, dar încălzite și luminate de ce aureolă tinerească, și de cîtă nebunie, și de cîte speranțe...“

Inițiativa lui. N. Florescu de a tipări și de a scrie o prefață la această carte este toată lauda, fiindcă versurile lui Eugen Ionescu aduc în atmosfera noastră impură și mlăștinoasă, candori și suavități aproape uitate, ba chiar nemaiîntîlnite în poezia noastră.

Editorul mai trebuie felicitat și pentru faptul de a fi întregit ediția princeps cu încă șase poezii, recuperate de prin periodicele vremii — la care nu știu dacă nu s-ar fi putut adăuga și acelea uitate de Eugen Ionescu prin „Bilete de papagal“, prin „Herald“ ș.a.

Dar nu aceste lipsuri sînt importante, cît alte nenumărate neglijențe și omisiuni aparent minore.

Începem chiar cu coperta — sau mai precis coperta a doua a **elegiilor pentru ființe mici** (ortografiate inițial nu cu majuscule) — și închinate de poet „mamei“ sale. Dedicația a fost în mod necuviincios suprimată ! Nu atît de dureroase sînt alte omisiuni precum acele cuvinte (arbitrar ?) înlocuite : în „Baladă“ elegie grotească, de pildă, un pitic care în 1931 „făcea pipi într-o lulea, / și locuia într-o lalea“, același, acum „Făcea pipi într-o lalea / Și locuia într-o stea“... Și în aceeași poezie, în loc de o fată care „...e un turn“, în 1990 domnișoara se află chiar „în turn“ — iar poemul se termină abrupt și neașteptat nu cu două, ci cu un singur cuvînt : „buric“ (p. 23 și 20).

Altă ciudată nepotrivire în următorul poem : „Bal“, unde la un moment dat este vorba de sfîrșitul balului. Partenerii, obosiți „stăteau din trap / și dau din cap“. Dar, în 1990, trapul devine „trup“ ! (p. 26 și 21) ; în fine în chiar poezia de debut la care ne-am referit este vorba și de „un tren-express de tinichea / în gara mică de carton“, tren care, însă „a ruginit de nostal-

gie“... (p. 17). Vedem, că în 1990 (prin metamorfoza unor cuvinte), nu trenul ruginește, ci gara, așadar : „O gară mică de carton“ (p. 16).

Mai sînt și alte hibe, aparent mărunte, aparent „formale“, dar care strecurate între versuri, devin grave. De pildă : pauzele de respirație dintre strofe care (în afara „Cîntecului de dragoste“, p. 23), au fost cu desăvîrșire eliminate. Or, aceste necesare spații albe dintre rînduri indicate de poet, aceste interludii în arhitecturarea unui poem — au fost brutal nesocotite. Versurile au fost comasate ; deși, printr-o paginație adecvată s-ar fi putut în mare parte respecta voința autorului.

Tot astfel a fost nesocotită punctuația : semne de exclamație, virgule, paranteze, sau puncte care au dispărut cu toptanul, ca și alternanța dintre literele mari și mici. Poezia se desfășoară otova, nenuanțat, numai cu majuscule.

Ne oprim aci, consternați în fața acestui maldăr de inadvertențe mișunînd la tot pasul în cele 26 de biete poezii — neglijențe ce nu pot fi atribuite, credem, regretatului critic Octav Șuluțiu, nici iscusitului director al „Jurnalului literar“. Să le punem mai degrabă pe socoteala unor binevoitori și plini de zel zețari sau linotipiști sau absentului lector „responsabil de carte“ — unuia din acești harnici și zoriți anonimi, ce nu apar pe ultima filă a plachetei privatizate ?

Barbu Brezianu

* Eugène Ionesco, **Însinguratul,** traducere de Rodica Chiriacescu, ed. „Albatros“, 1990.

** Eugen Ionescu, **Elegii pentru ființe mici,** cuvînt introductiv de Nicolae Florescu, nr. 1, seria „Poesis“, Capricorn, coperta de academician Ion Vlad, editura „Jurnalul literar“, 1990.

Urmare din pag. a 16-a

ACARUL

nurile au creat multe localități în afară de cele ce figurează pe hărți, și asta se întîmplă citeodată prin faptul că echipajul unui tren să primească niște ordine misterioase. Invită călătorii să coboare din vagoane, în general sub pretextul de a admira frumusețile unui anumit loc. Li se vorbește de grote, de cascade sau de rîuri celebre : „Cincisprezece minute domnilor pentru ca să admirați grota cutare sau cutare“, spune foarte amabil conductorul. Cînd călătorii se găsesc la o distanță oarecare, trenul o ia razna în cea mai mare viteză.

— Și călătorii ?

— Umblă zăpăciți dintr-un loc într-altul și, pînă la urmă, se stabilesc într-o colonie. Aceste halte neașteptate se fac în locuri depărtate de orice civilizație și cu suficiente bogății naturale. Acolo sînt abandonate loturi de oameni tineri și, pe deasupra, cu un mare număr de femei. Nu v-ar plăcea și dvs. să vă terminați zilele într-un colț pitoresc și necunoscut, în tovărășia unei fete încîntătoare ?

Bătrînelul făcu un semn șiret cu ochiul și privi surîzător și plin de bunăvoie pe călător. În acest moment, din depărtări se auzi un fluierat. Acarul tresări nelinistit, făcu un salt și începu să facă semnale ridicole și dezordonate cu lanterna sa.

— Este trenul ? — întrebă străinul.

Bătrînul începu să alerge excesiv de repede. Cînd se găsi la o oarecare distanță, se întoarse și strigă :

— Aveți noroc ! Mîine veți ajunge în faimoasa dv. localitate. Cum ați spus că se cheamă ?

— X ! — răspunse călătorul.

În acest moment bătrînul dispăru în luminile dimineții. Însă punctul roșu al lanternei continuă să alerge imprudent sărind printre șine, în întîmpinarea trenului.

Din depărtarea peisajului locomotiva se apropia ca un eveniment deosebit.

moda, altfel

Festivități (II)

Mieile baluri erau preferabile, chiar încîntătoare, deși erau lunea seara, iar Împărăteasa era „o dulce“, reducea numărul invitațiilor, de la 3 000 la 600, pretențiile vestimentare erau reduse dar **eleganța** mult crescută. **FRANȚA** era FRANȚA dar Moda era **à l'anglaise** (adorabilă modă !), deși Împărăteasa hotăra cine conduce cotilionul — **conducteur attitré. Într-o noapte** a ales un englez, Mr. Hubert Jerningham care (mai tîrziu a devenit Sir Hubert și Guvernator de Mauritius, un strigăt întîrziat al Tuileries-lor) s-a achitat mai mult decît „brilliantly“ de **sarcina trasată** și a fost foarte mult criticat de alți contemporani, mai ales în legătură cu zîmbetele **semnificative** pentru „cea **mai** dintre **cele mai de atunci“.**

Carnavalul începea întotdeauna printr-un bal mascat ce avea loc la Tuileries. Abatele Deguerry, de la Madeleine, se revolta mai mult împotriva măștilor decît a costumelor. Predicile sale erau acide și nu a ezitat să acuze practica măștilor, în moda balurilor, într-o slujbă religioasă la care asistau cei doi suverani. Spre sfîrșitul regimului, balurile mascate aveau drept scop doar înveselirea prințului moștenitor, care nu mai era copil și nu mai putea fi mulțumit cu „balurile pentru copii“, adică fetițe ce abia se puteau mișca în troienele de volane dantelate bătîndu-se cu bomboane și fel de fel de dulciuri costisitoare, cu băieței de catifea, **butonați** (nu se poate zice **năsturați,** nu ? „cu nasturi“ distruge insinuarea imagistică) în uniforme de ofițeri. Astfel, mult acuzatele și „desmățatele“ (după unii) baluri mascate s-au topit, au devenit nevinovate baluri pentru copii, la care prințul moștenitor apărea bă **ca** revoluționarul Massaniello, bă **ca** un cavaler medieval cu armură de lanțuri împletite. Dar au fost și baluri ale adulților care au fost etichetate cu „Incroyable“. Prințesa Matilda — Anne de Cleves, după pictura lui Holbein, de la Louvre ; Prințesa Clotilde — în brocart de aur, după o pictură de Paul Veronese ; Ducesa de Persigny, al cărei temperament arzător era prea bine cunoscut — Focul; Doamna Alphonse de Rothschild — pasăre a paradisului ; celebra **La Castiglione** — citise Salammbô, deci descindea direct din Flaubert, cu părul ei mătăsos, curgînd în valuri unduioase, prinse de un cerc de aur, cu brațele goale, cu sînii goi, cu picioarele goale, prinse în sandale de **aur,** și totul prins ca în **Salammbô** și în basmele noastre, cu totul și cu totul de aur dar (amănunt deosebit) cu Contele de Choiseul, mascat **ca negru,** cu o mînă purtîndu-i o trenă imensă și scumpă, cu alta, cu ajutorul unei umbrele antice, bizare, ținînd umbră, față de un soare imaginar, acestei mult discutate frumuseți **a epocii. Povestea** spune că, la un bal (mascat !) Împărăteasa Eugenia a apărut în rolul ei preferat — **Marie-Antoinette** în catifea roșie, costum copiat după un portret făcut de Mme. Vigée-Lebrun. **La Castiglione** nu apăruse de mult la Curte, de cînd nu mai era amanta împăratului și cînd a apărut, s-a costumat în **Maria de Medici,** un fel de gest de acceptare de „văduvie“ după dragostea lui Napoleon al III-lea. Totuși, Madame Carette, cea care îi **CITEA** împărătesei, ne povestește o picanterie a timpului. Se zice că, în 1860, la un bal dat de Prințul Jerome, la Palais Royal, **La Castiglione** a întîrziat la bal, îndrăznind să sosească în jurul orei UNU din noapte (sau din dimineață) și că urcînd scara balurilor imperiale i-a întîlnit pe **CEI DOI,** și că Napoleon (care încă o mai **dorea**) i-a zis : **„Soseşti foarte** tîrziu, Doamnă Contesă !“. **Dar** și Contesa i-a zis-o : **„Sire, dumneavoastră** plecați prea **devreme** !“.

N-aș putea zice că îmi place stilul cronicilor acestei epoci. Picant, este. Dar picante sînt și ideile participanților la baluri, care nu puteau să nu țină seama de **numele** de familie, cu care apăreau **măscați.** Într-o alegorie a continentelor, Mme. Rimsky-Korsakoff simboliza **Asia, o altă doamnă** — un alt continent, și de fapt se făcea politică prin baluri mascate.

Balul formidabil era cel **tradițional,** Balul Boului Gras, manifestație populară care l-a oripilat pe Berlioz. Un **boulean,** îngrășat bine înainte de festivitate și pentru festivitate, traversa orașul, în cușcă, pentru a fi sacrificat și ciopîrțit, și împărțit poporului, după ce era **salutat** de împărat. **Cu siguranță, sacrificiul** de animale, ne este cunoscut. Dar pe Berlioz l-a înspăimîntat, pentru că nu admitea **gestul** în epocă. Și începea un delir.

Se dansa mult în acea perioadă, deasupra unui vulcan. Ca și acum. Nimeni n-are nimic împotriva dansului. Unii, însă, au ceva împotriva vulcanului.

Corina Cristea

Juan José ARREOLA

(Mexic)

ACARUL

În gara pustie sosi un străin foarte obosit. Își șterse obrazul cu o batistă, și cu mina făcută streașină privi șinele de cale ferată ce se pierdeau la orizont. Descurajat și copleșit de gînduri, aruncă o privire spre ceas : era ora cînd trenul trebuia să plece din stație.

Cineva, care apăru nu se știe de unde, îl lovi prietenește pe umăr. Întorcindu-se, străinul se găsi în fața unui bătrînel cu o îmbrăcăminte care amintea de uniforma feroviarilor. În mînă avea o lanternă roșie, însă atît de mică, încît părea o jucărie.

Îl privi surizător pe călător, și acesta. îngrijorat, îi puse întrebarea :

— Iartă-mă, domnule, trenul a și plecat ?

— De cît timp sînteți dv. în această țară ?

— Plec imediat. Mîine trebuie să fiu neapărat în T.

— Probabil că dv. nu știți nimic despre ceea ce se întîmplă pe aici. Mai bine ați închiria o cameră la hotelul pentru călători. [illegible]rată cu mina o clădire cenușie, foarte curioasă, ce părea mai degrabă o fortăreață.

— Dar eu nu caut un hotel, ci vreau să plec cît mai repede cu trenul.

— Dv. închiriați o cameră urgent, desigur în cazul că veți găsi una liberă. Dacă cumva e liberă și o puteți obține, angajați-o pe o lună întreagă. În felul acesta vă va costa mai puțin și veți primi și o îngrijire mai aleasă.

— Domnule, ești nebun ? Eu trebuie să fiu neapărat mîine la T.

— Să vă spun cinstit : ar trebui să vă las în plata domnului. Totuși, să vă dau cîteva informații...

— Dacă doriți...

— Țara aceasta este faimoasă prin căile sale ferate, așa precum dv. știți. Pînă în prezent nu a fost posibil să fie organizate așa cum trebuie, totuși s-au făcut lucruri mari în ceea ce privește publicarea de itinerare și în procurarea de bilete de tren. Ghidurile căilor ferate cuprind toate localitățile mari și mici ale țării ; se pun în vînzare bilete pînă și pentru satele cele mai mici și mai îndepărtate. Ceea ce nu se poate obține este ca trenurile să-și poată îndeplini indicațiile continute în ghid și să treacă în mod efectiv prin stațiile acelea. Locuitorii acestei țări speră la acest lucru ; pînă atunci acceptă aceste neregularități și patriotismul lor îi împiedică să protesteze împotriva acestor neplăceri.

— Dar, există vreun tren care să treacă prin această localitate ?

— A spune da, înseamnă a comite un neadevăr. Așa precum dv. vă dați seama, șinele de cale ferată există, cu toate că sînt puțin avariate. În unele localități sînt pur și simplu trasate pe pămînt cu două linii cu var. Avînd în vedere condițiile actuale, nici un tren nu are obligația să treacă pe aici, totuși nimic nu împiedică să se întîmple acest lucru. Eu, în viața mea, am văzut trecînd multe trenuri pe aici și am cunoscut cîțiva călători care au reușit chiar să se urce în ele. Dacă dv. aveți răbdare, eu însumi voi avea plăcerea și onoarea de a vă ajuta să urcați într-un frumos și confortabil vagon.

— Mă va duce acest tren la T. ?

— Pentru ce vă încăpățînați dv. să ajungeți neapărat la T. ? Ar trebui să vă declarați mulțumit dacă ați putea să vă urcați în el. Odată aflat în tren, viața dv. ar porni desigur spre o direcție oarecare. Ce importanță are dacă acest drum nu este acela care duce spre T ?

— Dar eu am un bilet în regulă care trebuie să mă ducă la T. Este drept ca eu să fiu condus acolo, nu e așa ?

— Oricine va spune că dv. aveți dreptate. În hotelul pentru călători veți putea sta de vorbă cu persoane, care au fost foarte precaute procurîndu-și o cantitate foarte mare de bilete de tren. Ca regulă generală, oamenii prevăzători cumpără bilete pentru toate punctele țării. A existat unul care a cheltuit o adevărată avere...

— Eu am crezut că pentru a merge la T îmi este suficient un bilet. Privește-l...

— Următoarea porțiune de cale ferată națională va fi construită cu banii unei singure persoane care-și va cheltui întreaga sa avere pentru ambele sensuri ale unei căi ferate. Planurile care vor include mari tuneluri și poduri, nici măcar nu au fost aprobate de către inginerii întreprinderii.

— Dar trenul care trece prin T se găsește în stare de funcționare ?

— Și nu numai acesta. În realitate, în țară sînt multe trenuri, și călătorii le pot utiliza destul de frecvent, dar trebuie să se ia în considerație că nu este vorba de un serviciu formal și definitiv. Cu alte cuvinte, urcat în tren, nimeni nu poate spera să ajungă la locul dorit.

— Cum vine treaba asta ?

— Întreprinderea de cale ferată în dorința sa de a servi pe cetățeni se găsește în situația de a lua măsuri disperate. Face să circule trenuri prin locuri de netrecut. Aceste convoaie expediționare durează cîteodată ani de zile în drumul lor și, în perioada asta, în viața călătorilor se observă anumite transformări importante. Decesurile nu sîte rare în asemenea cazuri, însă întreprinderea, care a prevăzut totul, atașează la aceste trenuri un vagon cameră mortuară, cu un catafalc impodobit fastuos și un vagon cimitir. Este un motiv de orgoliu pentru conducătorii de tren să depoziteze cadavrul unui călător — luxos îmbălsămat — pe peronul stației indicată pe biletul de călătorie. În diverse ocazii de forță majoră, aceste trenuri parcurg drumuri în care lipsește una din șine. Atunci vagoanele se zdruncină îngrozitor și călătorii din partea în care lipsește șina sînt împiedicați să doarmă. Călătorii din clasa I, și aceasta este încă una din previziunile întreprinderii de cale ferată, sînt plasați pe partea în care se află șina. Cei din clasa a II-a primesc loviturile cu resemnare. Sînt și alte porțiuni de cale ferată în care lipsesc ambele șine ; acolo toți călătorii suferă în mod egal, pînă în clipa în care trenul este complet distrus.

— Sfinte dumnezeule !

— Fiți atent : satul F a luat ființă cu ocazia unui asemenea accident. Trenul a nimerit într-o porțiune impracticabilă. Din cauza frecării de nisip, roțile s-au uzat pînă la axă. Călătorii au petrecut atît timp împreună pînă ce de la simple conversații uzuale s-au născut prietenii intime. Unele din aceste prietenii s-au transformat în scurt timp în idile și rezultatul a fost F, un sat plin cu copii zburdalnici ce se joacă cu vestigiile ruginite ale trenului.

— Dumnezeul meu, eu nu sînt făcut pentru asemenea aventuri !

— E necesar ca dv. să aveți inima tare ; poate că astfel veți reuși să vă transformați într-un erou. Să nu credeți că lipsesc ocaziile în care călătorii să-și poată arăta valoarea și spiritul de sacrificiu. Într-una din aceste ocazii, două sute de călători anonimi au scris una din paginile cele mai glorioase din analele noastre feroviare. S-a întîmplat că, într-o călătorie de probă, mecanicul să avertizeze la timp o gravă omisiune a constructorilor liniei ferate. În această rută lipsea un pod pentru traversarea unei prăpăstii. Ei bine, mecanicul, în loc să facă cale întoarsă, ținu un discurs pasagerilor și obținu din partea lor consimțămîntul de a porni mai departe. Sub energica lui conducere, trenul fu desfăcut piesă cu piesă și cărat pe umeri de cealaltă parte a prăpăstiei care, pe deasupra, păstra și surpriza de a avea în fundul ei un riu cu un debit mare de apă. Rezultatul acestei fapte eroice fu atît de satisfăcător, încît întreprinderea a renunțat în mod definitiv la construirea podului, mulțumindu-se să facă un mic scăzămînt la tarifele de pasageri pentru cei care cutează să înfrunte această neplăcere suplimentară.

— Dar eu trebuie neapărat să fiu mîine la T.

— Foarte bine. Mă bucură faptul că dv. nu abandonați acest proiect. Se vede că sînteți un om de convingeri. Grăbiți-vă și instalați-vă la hotel. Primul tren il veți lua atunci cînd va veni. Căutati să faceți acest lucru cît puteți de repede ; o mie de persoane vă vor împiedica s-o faceți. La sosirea unui tren, călătorii, exasperați de o așteptare atît de lungă, năvălesc din hotel într-un vacarm de nedescris pentru a invada zgomote gara. Deseori provoacă accidente cu nemaipomenita lor lipsă de educație și prudență. În loc să se urce liniștit în vagoane, se strivesc unii pe alții ; ca rezultat, se împiedică reciproc, nu urcă nimeni și trenul pornește lăsîndu-i luptîndu-se pe peroane. Călătorii, epuizați și furioși se înjură și se acuză reciproc de lipsa de educație și mult timp după aceea continuă să se insulte și să se lovească.

— Poliția oare nu intervine ?

— S-a încercat organizarea unui corp de poliție în fiecare gară, însă imprevizibila sosire a trenurilor făcea acest serviciu inutil și mai ales foarte costisitor. Ceva ma mult, membrii acestui corp polițienesc și-au demonstrat foarte curînd venalitatea lor, preocupîndu-se să protejeze urcarea în vagoane numai a călătorilor înstăriți, care, pentru acest serviciu, îi răsplăteau cu tot ce aveau pe ei. Problema a fost rezolvată prin înființarea unui institut, cu un tip special de școli, unde viitorii călători primesc lecții de urbanitate și un antrenament adecvat care să-i ajute să poată trece cu bine toată perioada de timp cît stau în tren. Acolo sînt învățați modul corect de a urca în tren, chiar că el se găsește în mers și în mare viteză. De asemenea, li se procură o armătură specială ca să-i ferească ca nu cumva alți călători să le rupă coastele.

— Dar, odată suit în tren, ești scutit de alte noi dificultăți !

— Relativ. Numai că vă recomand să urmăriți foarte atent, din vagon, gările. S-ar putea să credeți că ați ajuns la T și asta ar putea fi doar o iluzie. Pentru a face o viață cît mai plăcută în incinta vagoanelor umplute pînă la refuz, întreprinderea s-a simțit obligată să se preteze la fel de fel de expediente. Unele gări sînt doar o aparență : au fost construite în plin codru și poartă numele unor orașe importante. Dar e suficientă puțină atenție ca să-ți dai seama de înșelătorie. Sînt ca și decorurile de teatru și persoanele care se găsesc acolo sînt manechine umplute cu rumeguș. Pe ele se pot vedea foarte bine urmele cauzate de intemperii, dar sînt de cele mai multe ori o perfectă imagine a realității: poartă pe figura lor semnele unei oboseli nesfîrșite.

— Din fericire, T nu se află prea departe de aici.

— Dar, pentru moment, ne lipsesc trenurile directe. Cu toate acestea, s-ar putea să ajungeți la T așa precum doriți. Organizarea căilor ferate, cu toate lipsurile ei, nu exclude posibilitatea unei călătorii, fără opriri. Aflați dvs., sînt persoane care nici nu-și dau seama de ceea ce se întîmplă. Cumpără un bilet pentru T. Trece trenul, se urcă în el și, în ziua următoare, aud pe conducător anunțînd : „Am sosit la T." Fără vreo precauție specială, călătorii coboară și se găsesc efectiv la T.

— Aș putea face ceva pentru a ajunge la acest rezultat ?

— Bineînțeles că puteți. Ceea ce însă nu se poate ști este dacă vă va servi la ceva. Încercați în toate felurile. Urcați-vă în tren cu ideea fixă că veți ajunge la T. Nu stați de vorbă cu nici unul din călători. Ar putea să vă deziluzioneze cu poveștile lor de călătorie și, ceea ce ar fi mai grav, chiar ar putea să vă denunțe.

— Ce vorbești, domnule ?

— Avînd în vedere starea actuală de lucruri, trenurile sînt pline de spioni. Spionii, voluntari în marea lor majoritate, își dedică viața lor dezvoltării spiritului constructiv al întreprinderii. Adeseori, unul nu știe ce spune celălalt și vorbește numai pentru a vorbi. Dar ei își dau seama imediat de toate sensurile pe care poate să le aibă fraza oricît de simplă ar fi ea. De la comentariul cel mai nevinovat, ei știu să tragă concluzie de vinovăție. Dacă dv. veți ajunge să comiteți cea mai mică imprudență veți fi înhățat imediat ; veți petrece atunci tot restul vieții într-un vagon-închisoare, în cazul în care nu v-ar obliga să coborîți într-o gară falsă, pierdută în pădure. Călătoriți cu credință, consumați o cantitate cît mai mică de alimente și nu atingeți cu piciorul înainte de a vedea în T o figură cunoscută.

— Dar eu nu cunosc în T nici o persoană.

— În cazul acesta trebuie să vă dublați precauțiunile. Veți avea pe drum, vă asigur, multe tentații. Dacă veți privi prin fereastră, sînteți expuși să cădeți în capcana unui miraj. Ferestrele sînt prevăzute cu dispozitive ingenioase care creează tot soiul de iluzii. Anumite aparate manevrate din cabina mecanicului, te fac să crezi, prin zgomot și mișcare, că trenul se găsește în mers. Fără îndoială că trenul rămîne nemișcat săptămîni întregi, în timp ce călătorii văd trecînd peisaje atrăgătoare prin geamurile ferestrelor.

— Și în ce scop acest lucru ?

— Întreprinderea face toate astea cu intenția sănătoasă de a micșora neliniștea călătorilor și a anula, atît cît e posibil, senzația de strămutare. Se urmărește ca, într-o zi, călătorii să se predea hazardului, și să nu se mai intereseze de unde vin și unde pleacă.

— Și dumneata ai călătorit mult cu trenurile ?

— Eu, domnule, sînt un simplu acar. Ca să spun drept sînt un acar ieșit la pensie și vin aci din cînd în cînd pentru a-mi reaminti frumoasele zile de altădată. Nu am călătorit niciodată și nici n-am cheful s-o fac. Însă călătorii îmi povestesc diverse întîmplări. Știu că tre-

Prezentare și traducere de Esdra Alhasid

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Manevre de culise

Tot ce poate fi mai nepotrivit cu spiritul de competiție e manevra de culise. Sînt sporturi și jocuri, în special cele individuale de tip unu la unu (cum e șahul, bunăoară) în care asemenea manevre, chiar dacă pot fi concepute, sînt extrem de greu de pus în practică. Din păcate, în bridge situația e alta. Aici se poate aranja în afara sălii de joc aproape orice, rezultate, clasamente, topuri. E celebru, la noi, cazul unei echipe care, în anii dictaturii, ajungea mereu în fruntea diverselor competiții de mai mare amploare numai datorită faptului că printre echipieri se număra un personaj „important", jocurile respectivei echipe fiind deseori suspecte de trucaj. Ceea ce se și întîmpla dar nu atît pentru că personajul „important" ar fi pretins numai victorii cît din pricina labilității de caracter a celorlalți care, vrînd să-i facă mereu plăcere, aranjau ca echipa numitului să iasă întotdeauna învingătoare. Numai că în bridge manevrele de culise, oricît ar fi de subtile, nu pot fi ascunse. Dacă în alte jocuri ele sfîrșesc prin a fi deconspirate, în bridge ele încep prin a fi deconspirate. Nu-i nici o glumă ! Orice încercare de manevră se face, în bridge, în cunoștința de cauză a tuturor celor care joacă. Altminteri nu s-ar putea realiza fiindcă în bridge arbitrul nu poate determina rezultatele și nici altcineva din afara mesei de joc. Iar jucătorii, în marea lor majoritate, au acel plus de orgoliu care-i face să refuze aranjamentele precompetiționale. Cînd ele, totuși, se produc motivele sînt — ca în cazul de mai sus — de o factură specială ce nu ține, în fond, de esența jocului. De aceea, poate, expresia „manevră de culise" nu acoperă o realitate în bridge ci numește, de fapt, o abatere de la morala jocului asumată explicit, chiar dacă și tacit, de toți cei implicați. Cu alte cuvinte, un aranjament într-o competiție de bridge se poate face dar numai dacă participanții la competiție o știu. Dar mai este el atunci aranjament ? ! Paradoxul ar fi următorul : manevra de culise, ca să se producă, trebuie să fie la vedere. Interesant, nu ? !

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBL... „STRA"
... U

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 1 mai 1991 **18 (66)**

Intelectualii și Revoluția (I)

e o trăsătură a Estului în anii comunismului : **rezistență** sub diverse forme au făcut intelectuali de felurite profesii, **disidență** mai ales scriitorii și doar prin excepție oamenii de știință. Saharov e aproape singur, Soljeniţîn e capul unui șir lung. În România, disidența „științificilor" se rezumă, cel puțin ca notorietate, la Mihai Botez, a „literaților" grupează de la Goma la Dinescu o mulțime, fie și mică, de nume. Dacă admitem că disidența e vulcanul în erupție iar rezistența e magma ce clocotește dedesubt atunci urmează să credem că scriitorii ar fi în egală măsură detonatorul și substanța detonată, ceea ce poată să pară o exagerare raportat la situația din România comunistă, nu însă și la aceea din țările „revoluției de catifea". Jertfa tinerilor români din decembrie 89 schimbă, într-adevăr, perspectiva asupra procesului anti-totalitar dar nu-i schimbă termenii. Ea, jertfa, a fost exploatată, mai ales după alegerile din mai '90, în sensul că a fost deseori invocată și evocată perfid pentru a diminua însemnătatea rezistenței și disidenței din anii ceaușismului. Noua putere avea nevoie ca de aer de această diversiune pentru a se legitima ca emanație a revoltei însîngerate, pe de o parte, și, pe de alta, pentru a da la spate, cum se spune, trecutul majorității componenților ei, un trecut dacă nu de-a dreptul complice cu ceaușismul cel puțin duplicitar și în orice caz non-rezistent și non-disident. Eliminarea treptată a disidenților de la etajul puterii a fost urmată de compromiterea lor prin calomniere, ridiculizare și deturnare a semnificațiilor, astfel încît în modul cel mai paradoxal cu putință — dar ce plin de miez paradox ! — disidenții de ieri au devenit disidenții de azi. Nicăieri în Europa de est nu s-a întîmplat ceva asemănător. Dacă despre motivația evenimentelor din decembrie '89 s-a vorbit mult și unanim : mizeria socială și morală în care ne-a împins dictatura ceaușistă, despre ceea ce a pregătit, întreținut și favorizat îndrăzneala de a ne opune dictaturii : rezistența și disidența intelectualilor, „Europa liberă", situația din țările est-europene și reforma gorbaciovistă, s-a vorbit foarte puțin iar astăzi se tace cu desăvîrșire, chiar în presa de opoziție. Cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună, adevărul despre rezistența anticomunistă și anticeaușistă a intelectualilor este nu atît ascuns cît pur și simplu neglijat în România de azi, neglijare la care participă — trebuie s-o spunem — nu doar cercurile puterii ci și mediile opoziției sau cele politicește neangajate. Dar, lucru de tot ciudat, neglijarea aceasta e simultană cu interesul foarte pronunțat pentru un alt adevăr, anume despre momentul sîngeros din 22—26 decembrie '89 și, complementar, despre natura actului din acel decembrie (revoltă, complot, lovitură de stat, etc.).

Nu spunem că adevărul despre momentul fizic al revoluției române ar fi lipsit de importanță, sugerăm doar că promovarea interesului pentru el corelată cu neglijarea adevărului despre rezistența și disidența intelectualilor din anii șaptezeci și optzeci sună a diversiune. Al cărei scop nu e altul decît dorința unora, a Puterii în primul rînd, de a stabili o altă cauzalitate a lucrurilor. Pentru cei mai mulți o atare dorință exprimă un complex al **absenței :** absența din rîndurile rezistenței și disidenței antitotalitare.

„L"

La urma urmei

„Das ist eine alte Gesichte..."

Îmi vine să rid și să plîng
de silă de milă
de toate

de sufletul slut și nătîng
și nestatornic
peste poate

lăsat în paragină
fără speranță
lubit-am un fum
o imagine

Ce importanță
Rîsul
plînsul
n-au rost

O altă primăvară mi te
aduce-n geam
pe floarea ce-a mai fost
cîndva
în flori călătorite

Zadarnic aș vrea să explic
mie
ție
aceste
frînturi din veșnicul nimic
Asta-i altă poveste.

Dan Deșliu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de VLADIMIR ZAMKOV

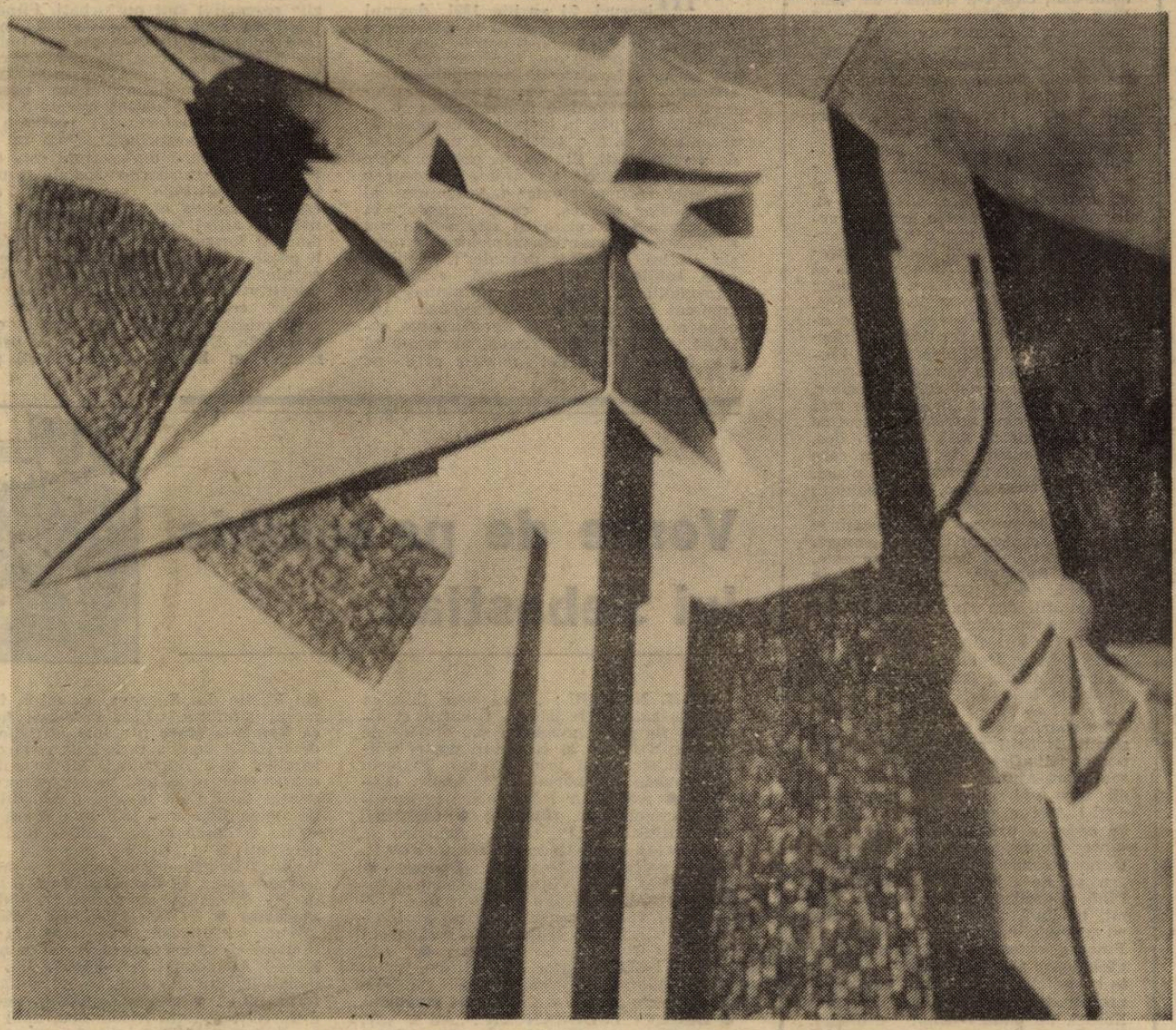

pag. 7: *Antologie Eugen Jebeleanu*

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

Forța — la ce?

Mi-aduc aminte ce ululială (infantilă) am avut, acum cîtiva ani, cînd am aflat că, după atîtea conspirații și lupte oculte pentru drepturile omului, vajnicul C.A. Rosetti a ajuns ministru de interne. Maestrul „subteranelor" devenit supraveghetor al dansului pe sîrmă. Vezi bine, mi-au zis mai vîrstnicii specialiști, cam așa s-a întîmplat peste tot și-ntotdeauna în istorie : expertul în cabale politice devine, de la sine, expert în dejucarea lor. Și uită, de bună seamă, ce și cum **a fost** pentru „bunul" motiv de a conserva ceea ce **este**. La asta mă gîndesc acum, privind forfota Puterii față de tot ce înseamnă (sau ,poate să însemne) opoziție. Contaminată de imaginea propriilor ei metode ascensionale, ea caută pretutindeni numai comploturi, agenturi străine, alte Malte, alte Ialte, fiecare petic de jurnal care spune „nu" e taxat, din principiu, ca rezultat din labirinturile mafiei politice, sindicatele-s organizate „underground", bețivul care urlă-n piață că-i jale nu poate fi decît un personaj din John le Carré, studenții-s manevrați, scriitorii țin de C.I.A., toți, totul, toate provin dintr-un scenariu. Altul, altele. Așa zice Puterea. Ea e incapabilă să accepte buna credință, negația cinstită, fie ea îndelung gîndită, fie spontană. Nu se gîndește niciodată că răul e în ea, fiindcă răul e, automat și exclusiv — în ceilalți. Cine a fost ridicat cu hîrzobul pe vîrf de munte ori a fost coborît direct din elicopter, acela nu va înțelege (sau nu va accepta) niciodată firescul gîfîitului alpiniștilor cățărați pe calea normală. El se va întreba mereu „de ce ? ce caută ăștia aici, cine i-a trimis ? ce aer, care aer, ce pitoresc, ce peisaj ? minciună" ! Ei nici nu urcă — îi împinge cineva, ceva. Din acest profund viciat punct de **vedere**, totul devine **tulbure**. Și, atunci, se înalță aricii de sîrmă ghimpată la televiziune, se multiplică serviciile de filare, filtrare, supraveghere și represiune, se pritocesc legi S.R.I-iste, se inventează cazuri, se provoacă diversiuni pentru momirea și turtirea presupușilor adversari și, în general, se pîndește totul, se așteaptă. Da, culmea e că „ei" așteaptă ceva în genul vechiului scenariu și se miră-n fiecare seară că nu s-a întîmplat chestia, doar-doar o fi vreun nou pretext de mineriadă. Fiecare sferă a Puterii are, de acuma, propriul ei serviciu de informații, bine plătit, bine dotat. Fiecare „face apel la populație să sprijine", vai de capul informatorilor, șantajați din zece părți, de nu mai știu pentru cine lucrează ! Totul se înnoadă, două pe față, patru pe dos, firele, ghemurile de lînă, cu care altădată se jucau numai două pisici, sînt disputate, acum, de-o cohortă de feline, de toată casa-i numai sforărie, în vreme ce-n bucătărie nu mai are nimeni timp să ajungă, să vadă ce „gol istoric" domnește. O fi ea România înconjurată de dușmani, om fi noi buricul latinobalcanității, dar chiar milioane de agenți pe km. pătrat — n-om avea ! „Auzi, tu, îmi zice un prieten lăcătuș : de ce trebuie să-l avertizez eu pe securistul fabricii că nea Ursu de la hala doi cumpără numai «Dreptatea» ? ce ? o să le facă nea Ursu gaură-n cer ? păi, el e rapidist și-atîta !" Știți cumva povestea cu pompierii aflați la un pas de șomaj, care-ajung să insceneze incendii, spre a-și redobîndi rațiunea de a fi ! Aici e nebunia : în inflația de cadre a uriașului mecanism de supraveghere, trebuie inventate permanent cazuri, pericole, tămbălău, „ca să ne justificăm existența". Pînă și gradații pensionați cu șase mii pe lună revin, acuma, că, deh, cu scumpirile astea... Și-n vreme ce Puterea așteaptă comploturi, pregătindu-se să-nfrunte șapte războaie mondiale, banditismul înflorește pretutindeni și poliția se plînge de lipsuri, pe bună dreptate, probabil. Da, dar vezi : cîtă vreme ne omorîm și ne **furăm noi între noi**, — e bine, e normal, ăsta-i pulsul (tîlhăresc) al Tranziției. Totul e să nu-ți înalți privirea înspre vîrf. Dacă acolo e **liniște**, în peșteri și ne povîrnișuri poate fi **orice**. D-aia n-are ursul coadă !

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează ?

Există o etică represivă ? Se întreba Petru Creția în 1981 în cartea sa „Epos și Logos" : cîtă vreme etica vizează acțiunile umane ? Cînd **răul** nu poate fi altceva decît încercarea particularului de a i se substitui universalului, a finitului de a deveni etern...

Petru Creția avînd să simtă pe propriile piele, în 1991 că da, există o etică represivă ! Înlăuntrul amăgirii că sistemul vechi comunist se poate reforma și prin înventarea unor torționari de stradă — **cu față umană ! —, forțele obscure** postrevoluționare scăpate de sub control, chipurile, împărțind dreptatea ?

Forțele obscure postrevoluționare invitînd opozanții să ia aminte la realitatea de astăzi, realitate periculos de alunecoasă, întreținută oficial ca atare, dacă nu vor să le iasă Noua Democrație pe nas :realitate a celor umili, „că nu se știe niciodată cînd poate să dea o mașină peste tine". Atenție ! „E ultima oară cînd vă avertizez" ! Opozanții să facă bine...

Opozanții regimului politic de azi să nu îndrăznească să depășească o **anumită** limită a demascării și să prefere închiderea în sine... Tăcerea fiind dintotdeauna cea mai sănătoasă și capul plecat... Opozanții „care destabilizează", adică, să prefere închiderea în sine și nu deschiderea spre ceilalți, neliniștea și nu posesivitatea, teama de adevăr și nu iubirea senzorială sau intelectuală de lume : ba chiar cei „de teapa" domnului Petru Creția să facă bine să-și înghită limba definitiv, dacă nu vor să fie pur și simplu omoriți „data viitoare" ! Asemenea lui Banu Rădulescu... Că mîna lungă a Revoluției... „Nu se știe niciodată"... Să batem în lemn.

Chiar așa.

Vă amintiți : marșul organizat de Solidaritatea Universitară și Convenția bucureșteană a studenților din 1 martie 1991, unde sute și sute de intelectuali, cu pancarte și scandări semnificative pe traseul Piața Operei — Piața Universității — Piața Victoriei și-au arătat îngrijorarea față de agresarea scriitorilor incomozi, a unor ziariști indiscreți și față de tentativele de incendiere a Institutului de artă teatrală și film ! În acest **sens** avînd să fie înmînat primului-ministru al țării un memoriu : un sens care transcende orice particularitate ! La un prim-ministru străin de orice prejudecată critică ?

Aici ajunsesem ? Relatarea mea de la fața locului avînd să se încheie...

Mărțișorul Golanilor

Lacomi de frumusețea morală cu toții : manifestanți pașnici. „Pe linia ascendentă a realității în aceeași direcție cu frumusețea pură".

Piața Victoriei ? Obosit, odată ajuns aici, nu mă pot apropia de mașina cu difuzoare la care se citește textul protestului adresat primului-ministru, înainte de **a fi dus de o delegație** la Guvern. Scandările continuind, ici și colo : „A-sa-sinii !", odată cu „Șo-bo-la-nii", „Demisia ca la Sofia !" sau „Iliescu nu mai sta, vine Majestatea Sa"...

Purificarea morală... **Purificarea morală care merge, ieșind din noroiul materiei...**

Huo ! Cîteva ferestre se deschid la fostul Consiliu de Miniștri al comuniștilor : se fluieră... Putînd bănui disprețul celor de Sus, sutele de manifestanți prezenți acum neinsemnînd pentru ei nimic ! Ehe, unde sunt sutele de mii ? Unde sunt **muncitorii ?** Muncitorii în România **nu fac** manifestații de protest alături de intelectuali, ei fac doar contramanifestații... Vă salut ! String mîna lui Constantin Abăluță : **cînd o să ne vină și nouă rîndul ?** La bătaie...

„Securiști și S.R.I.-ști nu mai bateți ziariști" !

„Partidul — Iliescu — România" !

„Nu vă fie frică, Iliescu pică, pică și Petrică" !, se scandează :

„După 22, Iliescu-a tras în noi !" Așa, așa...

Descoperind deodată aici, în Piața Victoriei, încîntat, pe pieptul fetelor un mărțișor extraordinar : acea veche **plăcuță**, simplă pe care scrie „Golan", cu fir de mărțișor ! Azi e 1 martie, totuși... Ce minune ! Slavă cerului, mă recunosc între foștii **golani** pașnici ai Pieței Universității, unii omoriți atunci și reînviați acum, prigoniți în mod rușinos de Putere și mă bucur nespus : orice ar face **forțele de represiune, mai mult sau mai puțin obscure**, nu se poate uita o stare de suflet primăvăratică, unică, a conștiinței românești, **golănească**, reînnoită...

„Jos comunismul" !

„Păcat, păcat de sîngele vărsat" !

„Jos Guvernul bătăuș"...

Nu ? Guvernanții avînd și azi ce să se amuze grozav cu promisiunile de îndreptare a situației ce le vor face, nedurîndu-i gura ! Aceasta fiind datoria lor, să promită... Așa cum datoria manifestanților e să-și arate nemulțumirea, lipsiți de umor cu desăvîrșire... La mijloc fiind aceeași exuberanță a limbajului și rigoare a ideii, de fapt, aceeași vacuitate și plenitudine a timpului, aceeași discontinuitate și flux al subiectivității, după cum ne avertiza din 1981 Petru Creția : aceeași înrădăcinare în pămînt, după putere și aceeași destrămare în vis...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Griji și presupuneri

Miercuri, 24 aprilie 1991, domnul Antonie Iorgovan a afirmat la TV despre membrii comisiei constituante (aia care se ocupă cu tezele noii noastre constituții) că ar fi formată din **personalități accentuate**, și de aici oarecarele neînțelegeri dintre Comisie și Parlament. Karl Leonard, în 1972, în lucrarea **Personalități accentuate**, face o descriere a unor astfel de **personalități**. El spune, printre altele că „personalitățile accentuate au doar o tendință spre **patologic**" („Ansamblu al tulburărilor psihice, care, grupate în sindroame și corelate cu alte semne sau sindroame romantice, reprezintă expresia clinică a bolilor mintale."), tendință care, **sublimată**, nu perturbă echilibrul personalității, cel în cauză rămînînd însă „marcat în mod special". Patologia începe atunci cînd apare „perturbarea relației individ-lume". Nimeni nu poate să știe în cazul comisiei noastre care ne **aranjează viitorul**, cînd și de ce „indivizii" respectivi sînt perturbați. Fiindcă „o trăsătură accentuată evoluează negativ cînd împrejurările de viață ale individului favorizează acest lucru" : hiperperseverentul devine asocial, hiperexactul un obsesional, demonstrativul un nesatisfăcut, încercînd să obțină avantaje ce nu i se cuvin. „Adaptarea la realitate este semnificativ perturbată". Cum nu trăim în cea mai bună dintre lumi este de așteptat ca „perturbările" sociale să perturbe „personalitățile accentuate" despre care ne vorbea domnul Iorgovan, personalitate altfel independentă. Faptul că domnul Iorgovan își cunoaște colegii și îi poate descrie în parlament nu ne ajută cu nimic pentru a întrevedea vreun viitor Constituției și apoi al țării : **firile** membrilor constituantei sînt supuse astăzi prea multor presiuni atît sociale cît și personale. Dacă nu trece merge prost (și **merge**) **un hiperexact** (anancast) și va spori neliniștea în legătură cu propria-i bunăstare, iar un **hiperperseverent** va cere introducerea unui dictator la conducerea țării și va vedea în faptul că toamna cad frunzele din pomi un act de jignire personală, în cazul nostru o crimă națională căreia numai S.R.I.-ul îi va putea pune capăt. **Nestăpînitul** („predominanța impulsurilor, instinctelor și sentimentelor asupra considerentelor raționale") va cere uciderea noastră, a celor ce așteptăm toamna și tot el va cere legi care să nu ne dea voie să gîndim liber asupra succesiunii anotimpurilor. Lista personalităților accentuate e lungă și neliniștitoare. Modificarea realității în funcție de dorințe necontrolate și fanteziste, amestecate cu iritabilitate față de orice altă alternativă ne va oferi un viitor pe măsură. Dacă domnul Antonie Iorgovan are dreptate, vom avea o țară condusă de „o constituție accentuată". Mai pe șleau spus, o țară condusă de legile unor nebuni sau aproape așa.

Ștefan Agopian

P.S. Presupun că domnul Iorgovan știe ce vorbește atunci cînd vorbește în fața țării. Dacă nu știe îi anunț că toate citatele sînt extrase din **Dicționarul enciclopedic de psihiatrie**, pe care îl rog să-l consulte.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

●ILIE NEACȘU : „Dacă vom lăsa ca șefii de catedră la istorie, filologie și altele să fie evrei, maghiari sau armeni ne vom trezi într-o zi cu copiii noștri căutîndu-și strămoșii prin Orientul Mijlociu sau stepele îndepărtate ale Asiei". **(Europa)** ● ANGELA BĂCESCU : „Incredibil. Inimaginabil". **(Europa)** ● CORNEL NISTORESCU : „Pe scena românească, proliferează o gazetă de colonei analfabeți. Ultima perlă : Ilie Neacșu"... **(Expres)** ● ILIE NEACȘU : „Viitorul ministru al învățămîntului și științei — mi-ar face plăcere să-l văd în acest scaun pe profesorul de istorie Gheorghe Dumitrașcu, senator de Constanța"... **(Europa)** ● AL. SAUCĂ : „Dl. senator Dumitrașcu, un ales al poporului prezent în toate rubricile de umor ale gazetelor"... **(Expres magazin)** ● LUCIAN TUDORANCEA : „Nu se știe, cum, Gheorghe Dumitrașcu a beneficiat în anii 1988 și 1989 de legitimații «speciale» pe ruta C.F.R. Constanța — București și retur, fireste. Scopul acestor deplasări ? Iată-l așa cum este el specificat negru pe alb : «...depistarea călătorilor clandestini ai Institutului de Marină în calitate de profesor»". **(Phoenix)** ● RADU G. TEPOSU : „Cu cîteva zile în urmă, senatorul Gheorghe Dumitrașcu,un expert al discursului demagogic, ne-a amenințat cu o nouă lege a presei". „Mai mult întuneric, tovarăși !". **(Cuvîntul)** ● C.V.T. : „...dușmanii noștri și ai țării vor fi pulbere și scrum...". **(România Mare)** ● „Florin Vasile din Suceava, se miră, într-un mesaj telefonic trimis redacției noastre, că **România Mare** n-a luat atitudine față de tratatul care a consfințit cedarea Basarabiei și a Bucovinei. Mă așteptam la o asemenea prudență, ne spune corespondentul nostru de la alte publicații, dar nu de la una care și-a luat drept motto «Vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atît !»" : „Dragă domnule Florin Vasile ! Dragă omule cinstit ! N-ai înțeles nici acum că **România Mare** e o murdară diversiune a puterii ?". **(Expres magazin)** ● PUIU MONȚIU (Sinaia) : „Doamnă Cotrubaș, vă apreciem prea mult ca să vă pretindem și comentarii politice ! Abandonați-le". **(AZI).** Da, abandonați-le, din moment, ce nu cîntați aria feseneului... ● „Cameleonismul organic al d-lui S.N. (Sergiu Nicolaescu, n.n.) și extensia influenței sale politice încep să deranjeze chiar pe unii din campionii **revoluției televizate**". **(Expres magazin)** ● EUGEN MAILAT : ...„nu-mi explic cum, în sfînta zi de Paști, TVR îl aduce la «convorbiri de duminică» pe Paul Dumitriu, tocmai omul care a fost eliberat din închisoare și a plecat din țară în 1977 datorită unei intervenții a lui Iancu Cosăcescu, avocatul regimului Ceaușescu la Paris, cel care susținea cauza «odiosului» în orice litigiu internațional și al cărui loc, după deces, a fost preluat de însuși dl. Paul Dumitriu ? !". (Interviu, în **România liberă**) ● ALCIBIADE : „Ce lichele, ce pușlamale, ce jigodii !". **(R.M.)** ● „ — Ai făcut vreodată dragoste în apă ? îl întreba tînăra cînd se apropiară de marginea bazinului". „În clipa următoare, cu o mișcare unduioasă, ea se descotorosi de slipul minuscul care, eliberat, se îndepărtă plutind încet, parcă regretînd că nu va putea vedea continuarea" : „Ceea ce urmă fu mai curînd un viol ; Christine se prinse de umerii lui Victor și, desfăcîndu-și genunchii, se țintui cu putere în poala lui". **(Sex experimental)** ● VASILE VĂCARU (senator F.S.N.) : ...„s-au disipat prin dispersie"... (La o cuvîntare în Senat) ● ALCIBIADE : „În ziua de 11 aprilie a avut loc festivitatea sărbătoririi unui an de la apariția ziarului «Azi». Apreciind seriozitatea și corectitudinea acestui ziar, conducerea revistei noastre a răspuns invitației de a participa la ceremonie, oferind și un splendid coș cu flori, cu panglică de mătase tricoloră"... **(R.M.)** ● CLAUDIU IORDACHE : „Mi-am dorit să nu facem o politică naționalistă și să nu considerăm că dacă «România Mare» face afaceri murdare în numele F.S.N.-ului, Frontul iese în cîștig. Am încercat să desprind ziarul «AZI» de obiceiurile și limbajul «României Mari». Nu am reușit". (Interviu, în **Phoenix**) ● ALEXANDRU BÎRLĂDEANU (despre dl. Petre Roman) : ...„cred că s-a înfumurat prea repede". (Interviu, în **Adevărul**) ● CONSTANTIN DUICĂ : „Strădania Alianței Civice de a unifica opoziția începe să se înfăptuiască. Forumul Antitotalitar (...) ar fi o primă expresie a acestui efort, comandat din afară". **(Dimineața)** ● DUMITRU BĂLĂEȚ : ...„dl. Pleșu rezistă. Trebuie felicitat pentru aceasta. În curînd s-ar putea să ajungă cu adevărat celebru, ca Nero care a incendiat Roma, sau ca acel calif care a dat foc Bibliotecii din Alexandria". **(R.M.)** ● VASILE VĂCARU (senator F.S.N.) : „La sfîrșit de mileniu lumea-i sătulă de vorbe". (Din „considerațiile" prezentate în Senat, reproduse în **AZI**).

Petre Stoica

O mărturie a rezistenței intelectuale

În orice dictatură, cu osebire în cea comunistă, intelectualul este nevoit, prin natura condiției sale de „trestie gînditoare", să opteze (în mod public sau în intimitatea sa salvatoare) pentru cel puțin trei alternative :

a) pactul, complicitatea cu puterea, ceea ce presupune compromisul imediat și necondiționat, abdicarea de la principiile profesionalismului (ar putea exista un cod moral valabil și pentru celelalte categorii ale intelectualității, asemănător celui al lui Hipocrate !) ;

b) „retragerea" în sferele esoterice ale culturii care ar putea fi considerată, în lipsa altei perspective, drept forma ideală de rezistență pasivă la vitregiile vremurilor ;

c) rezistența demnă, fățișă și energică în fața manifestărilor adesea aberante ale ideologizării culturii dar și a deteriorării excesive a raporturilor dintre puterea politică și societatea civilă.

Dacă în ceea ce privește prima și a doua alternativă nominalizările nu și-ar avea rostul, în cel de-al treilea caz tînăra istorie a disidenței intelectuale românești ar putea înscrie numele cîtorva opozanți de notorietate astăzi : Paul Goma, Dorin Tudoran, Mihai Botez, Doina Cornea, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol.

Cu toate că la noi n-a existat o literatură a disidenței, ca în Uniunea Sovietică, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, am putea reconstitui cele cîteva momente (din păcate individuale) ale rezistenței românești pornind de la mărturiile lui Paul Goma din „Culorile curcubeului", de la eseul „Frig sau frică — sau despre condiția intelectualului român de azi" al lui Dorin Tudoran, de la cele cîteva scrisori către tineri ale Doinei Cornea, fie de la cartea de „convorbiri libere într-o țară ocupată" (apărută în 1990 la Editura Minerva) intitulată „Ce-ar mai fi de spus" și semnată de Dan Petrescu și Liviu Cangeopol.

De multe ori s-a afirmat că literatura și arta ar fi diminuate, dacă nu chiar anihilate complet de tiranie. Nu este adevărat ; în condițiile grele ale unei rupturi fundamentale între ideologia oficială și arta autentică, a existat șansa supraviețuirii și ieșirii de sub „teroarea istoriei" a unor autentice valori spirituale. Dar dincolo de toate acestea esențială rămîne solidaritatea umană. Iar lectura unei astfel de cărți astăzi nu ar fi fost posibilă decît printr-o astfel de solidaritate umană. Ba mai mult, rezistența însăși presupune existența acestei solidarități.

Începînd din 1983 și pînă în decembrie 1989 Iașul a constituit unul din punctele de rezistență intelectuală ale țării, în confruntarea directă cu un regim aflat în plin delir totalitar. O pleiadă de tineri intelectuali formați în jurul revistelor studențești „Dialog" și „Opinia studențească", Dan Petrescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Dan Alexe, Liviu Cangeopol, Mihai Dinu Gheorghiu, au încercat să impună prin scrisul lor o formă camuflată de rezistență intelectuală, la început pronunțîndu-se în mod critic față de ierarhiile din viața culturală, aruncînd în aer toate tabuurile și „indicațiile" oficiale. Argumentul lor forte a fost eliminarea din viața culturală a oricărui compromis, inclusiv compromisul moral. Ei veneau astfel cu o nonșalanță de invidiat, dar și cu avantajul unei culturi de tip european. La început oficialii, culturnicii locali i-au ignorat, însă cu timpul conflictul dintre cei tineri și necompromiși și cei mai în vîrstă care pactizaseră de mult cu diavolul a devenit iminent. Pe de altă parte cenzura s-a dovedit la început nepregătită, șocată fiind de subtilitățile de limbaj și de erudiția care ascundea aluzii și „pilde" dintre cele mai elocvente la adresa unui totalitarism feroce. Cu timpul paznicii au devenit mai mulți și mai vigilenți, reușind să cenzureze din exces de zel pînă și lucruri mai puțin incomode, ba chiar să supravegheze îndeaproape pe opozanți. Din fericire, însă, spiritul independent nu a putut fi îngenuncheat din pricina unor astfel de măsuri cu caracter administrativ și autorii aceștia tineri, puțin cunoscuți din pricină că li se respingeau în mod sistematic manuscrisele, etichetate drept „incendiare" au decis să continue și cu mai mare convingere persuasivele lor interogații cu accent critic, de data aceasta „atacînd" frontal și probleme civice ori de politologie și de filosofie a istoriei pe lîngă cele de critică literară propriu-zisă.

Astăzi le-ar părea aproape incredibil unor cititori mai puțin informați în privința rezistenței intelectuale românești, faptul că, în condiții de mare prigoană cei doi tineri intelectuali, opozanți declarați ai regimului dictatorial de pînă mai ieri, au putut dialoga într-un mod liber (adică fără a fi reperați de „organe"). Subiectul dialogului lor îl constituie societatea românească aflată într-o criză multilaterală. Dialogul a fost înregistrat în 1988 pe bandă magnetică, timp de cîteva luni și a fost destinat publicității în exterior, avînd ca scop nu numai denunțarea dictaturii lui Ceaușescu, dar și denunțarea acelei „complicități a tăcerii" care devenise anormală într-un regim agresiv.

Dorin Tudoran a difuzat de atunci cîteva fragmente la „Vocea Americii",

publicînd mai apoi părți din această carte în paginile revistei „Agora" nr. 1/1990.

Într-o prefață deloc convențională, politologul Vladimir Tismăneanu consideră cu îndreptățire acest „eseu pe două voci" drept „un text esențial de filosofie morală", pentru că Dan Petrescu și Liviu Cangeopol au voit și au izbutit să mărturisească, să spargă zidul „securizat" al unei complicități lașe, să-și clameze și să-și obțină dreptul la verticalitate, chiar dacă o știm prea bine, atîția semeni s-au amăgit cu banala și profund jignitoarea consolare : „În fond, nu se poate face nimic..."

Dialogul nu este unul oarecare, asemeni multora care se purtau în ultimii ani în intimitate. El s-a derulat din nevoia socratică de adevăr, dar și în lipsa unui dialog real cu reprezentanții Puterii. Dan Petrescu și Liviu Cangeopol adoptaseră deja, la data înregistrării acestei convorbiri poziții publice critice privind situația economică a țării noastre și a sistemului ei politic. Ceea ce ne propune această carte mărturie este o nouă etică civică ca manifestare a unui spirit independent, decorsetat din tiparele ideologizării. Avantajul celor doi interlocutori este enorm și semnificativ : eliberarea de spaime și de omniprezenta cenzură. În acest sens dialogul însuși ar putea fi considerat un mod cathartic de comunicare.

În paginile cărții sînt discutate chestiuni privind răsturnarea scării de valori în cadrul fenomenului totalitar, incomprehensiunea occidentală față de fenomenele Estului, pasivitatea românească, „sistematizarea", colaboraționismul intelectualilor, megalomania dictatorului, etc. Dialogul este din cînd în cînd întrerupt pentru a intercala notații de jurnal. Remarcabilă rămîne lapidaritatea uneori ironică cu care sînt relatate și comentate întîmplări, zvonuri, informații, ceea ce dă un aer de autenticitate cărții. Sînt invocați Orwell, Al. Zinoviev, Soljenițîn, Leszek Kolakowski, etc.

Concepute ca formă incipientă a unui dialog social posibil, convorbirile dintre Dan Petrescu și Liviu Cangeopol sînt în fond un comentariu inteligent, viu și documentat al fenomenului totalitar. Chiar dacă nu propune soluții pentru ieșirea din criză, cartea acestor „oameni normali într-o societate anormală" este de fapt un aspru rechizitoriu la adresa comunismului, considerat „cea mai mare aberație creată de oameni împotriva oamenilor".

Gabriel Stănescu

Un fel de S.I.D.A. politic (II)

Deoarece vitregia condițiilor de difuzare (oare numai cererea pieței, cum ne-a sugerat un comunicat baltazaresc al guvernului, să fie de vină ?!) fac din procurarea revistei **Luceafărul** o chestiune de șansă, vom începe printr-un rezumat al primei părți. Ce voiam dară a spune în urmă cu o săptămînă era că, **obligată-i prin însăși obîrșia-i,** actuala Putere nu poate acționa altcumva decît într-o manieră fals democratică, adică mimînd respectarea standardelor formale ale democrației occidentale ; similară și subordonată fiind politica economică a cărei finalitate este, de fapt, păstrarea monopolului Statului, chiar dacă prin utilizarea altor pîrghii decît cele clasice, socialiste. Într-o asemenea strategie — N.B., singura posibilă după cele întîmplate în decembrie '89, iar cine nu înțelege această determinare fatidică, aidoma blestemului unui păcat originar, nu înțelege nimic —, drepturile și libertățile democratice au fost ,sînt și vor fi respectate ori, mai exact formulat, **tolerate** atîta vreme cît contestarea politică nu se apropie în mod real de înlăturarea „emanaților". Condiția sine qua non și, totodată, principalul obiectiv al acestei strategii îl constituie atunci **permanentizarea stării de confuzie politică** în prezența căreia diriguitorii pot spera și miza pe faptul că, într-un moment electoral, o majoritate socială va vota convenabil. Ajungem astfel la ceea ce, metaforic, am numit „un fel de S.I.D.A. politic".

Similitudinile cu maladia ce marchează sfîrșitul acestui veac sînt sugerate atît de **consecințele societale** ale sensului acțiunii politice mai sus schițate (este lezat socialul în însăși esența-i), cît și de **mecanismul propagării anomaliei ce se autogenerează printr-o reacție în lanț,** diminuate fiind progresiv și difuz, în tot ansamblul social, toate modalitățile de autoapărare civică împotriva dominației Statului.

Nemaiputînd face abstracție de evoluția contextului internațional (eroarea fatală a lui Ceaușescu), este incontestabil că Puterea a fost obligată să facă multiple concesii în favoarea spiritului democratic. Tot atît de adevărat este că așa-zisa presiune a maselor (mai mult sau mai puțin scăpată de sub control) a radicalizat întrucîtva aceste concesii care, în varianta inițială (platforma F.S.N.), tare mai aminteau de socialismul cu față umană — bunăoară, mult disputata **libertate a presei** era concepută în platforma, de care F.S.N. nu s-a dezis, ca o **trecere a mass-media în... mîinile poporului!** Concomitent însă (amintindu-ni-se mereu că peste noapte nu se poate trece la democrație) Puterea a acționat consecvent pentru contracararea efectelor „destabilizatoare" ale democratizării. La o adică, a fost folosită în acest scop (pentru liniștea noastră !) și reprimarea violentă de factură polițienească ori teroristă (terorism de stat ca în cazul mineriadei) dar respectivele episoade sînt excepționale și doar parțial semnificative, căci principala modalitate de acțiune o constituie **anihilarea libertății gîndirii,** considerată drept principală premisă a unui comportament obedient. Pe măsură însă ce este obținut la nivel individual efectul dorit (similar anihilării imunității celulei), responsabilitatea eului față de propriul destin se stinge iar mediul social devine vulnerabil. „Sălbaticul bun", socializat și politizat, întru confuzie și obediență, devine „cetățeanul rău". Iar efectele, de patologie socială, n-au întîrziat să apară: criminalitate, corupție „legală" și hoție la drumul mare, egotismul împins pînă la cele mai violente și aberante forme, naționalism și rasism, evadarea ca mod de viață, evadarea dincolo de granițe, benignă cîtă vreme nu depășește un nivel cantitativ critic, ori evadarea malignă în oblomovism, toxicomanie, alcoolism, prostituție sau sinucidere ; și poate încă mai grav, tendința generalizării duplicității schizoide și pervertirea a înseși instinctelor naturale, cum se întîmplă, bunăoară, în cazul abandonării sau comercializării copiilor. Revigorate pentru o clipă, în decembrie '89, pînă la o incandescență ce a părut, pentru că poate și era, miraculoasă, toate valorile pe/ prin care se pot închega și structura diferite forme de coeziune socială (iubire, credință în transcendent, frumos, adevăr și derivatele lor morale) tind să devină iarăși monedă calpă. Imperativul absolut ajunge a fi iarăși SCAPĂ CINE ȘI CUM POATE. Dar ! **Dar a scăpa către unde, către ce ?!** Istoric gîndind și pe cît poate gîndul răzbate către viitor, tocmai pentru că se încearcă acum din nou evoluția spre o Europă unită, adoptarea prin impunere a pomenitului imperativ (îndreptățit doar în universul social concentraționar) nu ne condamnă oare la destinul unui — cum spunea Data Tuthașia — **popor oaspete ?** Dar dacă moartea individuală este un scandal metafizic și nu poate fi acceptată într-adevăr cu gîndul, chiar dacă zilnic, totuși, se moare, moartea unui popor cu atît mai puțin. Deși, au dispărut popoare ! Ajungîndu-se astfel în mrejele speranței. Nu ! Nu se poate ! Așa îți zici : nu se poate !

Părîndu-ni-se mai expresiv, vom îndrăzni a continua pînă la fine în forma dialogului între două personaje : Omul-de-bine și Scepticul.

Omul-de-bine : „Dom'le, povestea asta cu sida politic, cum îi zici matale, e o bazaconie ! Adevărul adevărat este că, lăsați așa de capu' lor, oamenii s-au lenevit și au luat-o razna."

Scepticul : „Deci ?"

Omul-de-bine : „Deci e nevoie..."

Scepticul : „Haide, spune-o !"

Omul-de-bine : „Da dom'le, e nevoie de ordine și disciplină !"

Scepticul : „Strîngerea șurubului !"

Omul-de-bine : „Dacă e nevoie, trebuie strîns și șurubul !"

Scepticul : „Ceaușescu să ne ierți, că-n decembrie am fost beți ! Nu-i așa ?"

Omul-de-bine : „Asta pentru că vrei matale să exagerezi. Dar orice-ai zice, trebuie să recunoști că debandada asta e inadmisibilă."

Scepticul : „Păi este tocmai ce încercam și eu să-ți spun mai devreme. Adică dacă vom continua să mergem pe făgașul ăsta, România va să iasă nu din Europa, ci din istorie. Cu tot cu ajutoarele americanilor, francezilor, tigrilor din Pacific, ale Fondului Monetar Internațional și ale tuturor băncilor de reconstrucție și dezvoltare din lume."

Omul-de-bine : „Și-atunci ?"

Scepticul : „Atunci unica soluție..."

Omul-de-bine (vizibil enervat) : „Să nu-mi spui tîmpenia-aia cu înc-o revoluție !"

Scepticul : „Nu, Doamne ferește ! Unica soluție ar fi un regim politic, nu-i așa ?, sănătos, auster, ce mai !, ordine și disciplină."

Omul-de-bine : „Altcumva nu se mai poate !"

Scepticul : „Da, da..."

Q. E. D. Cortina !

22 aprilie 1991

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Nicolae Costin

Nicolae Costin este un cronicar fără succes în posteritate. Într-un portret celebru, în care se simte încă toată intransigenţa tinereţii (avea doar 31 de ani), N. Iorga rosteşte o condamnare fără apel : „Pentru criticul literar, Nicolae Costin n-are însemnătate. Fraza sa, mai largă, mai complicată, mai erudită, făcută după fraza cărţilor de cetise şi studiase, n-are energia scurtă a lui Ureche, nici mlădierea blîndă a lui Miron Costin... avem cărturarul sec, viermele de carte, pisarul erudit, cu călimările în brîu şi volumele subţioară. În inima de pergament a acestui erudit nu răsuna nimic din marea, veşnica lume vie ; ochii săi reci vedeau numai litere şi forme, nu idei şi sentimente..." Sextil Puşcariu, deşi consideră exagerate aceste reproşuri, găseşte totuşi că Iorga „are dreptate", iar recent N. Manolescu îl enumeră în trecere, într-o serie de cronicari care „n-au valoare literară". Ceva mai indulgent apare G. Călinescu, care găseşte la el „unele curiozităţi pitoreşti", iar **Letopiseţul** este „totuşi interesant" căci încep să apară aici, ca în istoriografia munteană, „colachiile şi ocările, dar şi o notă de liberalism", portretistica lui e „muşcătoare", „savuroasă şi plastică", avea răutăţi în scris, uneori era chiar „satanic", povestea „cu pornire, dar pitoresc" şi mai „e plin de graţii stilistice". În general, comentatorii l-au comparat cu Miron Costin, întotdeauna în defavoarea sa, şi uneori cu Neculce, contemporanul său, ceea ce iar nu-i putea fi spre vreun avantaj într-o lungă tradiţie care apreciază fraza sfătoasă, meşteşugit adusă către o expresie gnomică şi aforistică deşi nu mai puţin participativă, iar erudiţia sa a părut întotdeauna suspectă. Monografia lui Ioan Şt. Petre din 1939, temeinică dar înecată în noianul amănuntelor documentare, n-a putut nici ea să descopere vreun merit de ordin literar scrierilor sale, care păreau destinate să rămînă veşnic pe raftul cronicarilor de mîna a doua, aşa cum de altfel s-a şi întîmplat.

Premise pentru o schimbare de atitudine există totuşi. Ele au apărut în 1976 cînd, printr-o coincidenţă curioasă, au ieşit de sub tipar — independent unul de celălalt — două volume din opera sa : la Iaşi **Letopiseţul Ţării Moldovei** în îngrijirea istoricului Const. A. Stoide şi a istoricului literar I. Lăzărescu, iar la Bucureşti traducerea cărţii (roman filosofic? biografie exemplară ?) **Libro llamado Relox de Principes** a spaniolului Antonio de Guevara, editată de G. Ştrempel, marcînd astfel o resuscitare a interesului pentru opera lui N. Costin manifestată cel puţin în cercul specialiştilor, dacă nu şi în cel al publicului mai larg. Studiul introductiv al editorilor ieşeni, o adverărată monografie de peste o sută de pagini, reia toate problemele puse de opera cronicarului dizgraţiat şi ajunge la o concluzie mai generoasă, inclusiv din punctul de vedere al însemnătăţii lui literare şi chiar al supravieţuirii lui în posteritate. Analiza atentă a cronicii arată în primul rînd că scrierile sale istorice, nefinisate, au intrat imediat după moartea timpurie a autorului în mîna domnului, care a dispus (sau a tolerat) imixtiuni şi corecturi care nu aparţin cronicarului. Aceeaşi analiză meticuloasă infirmă pe de altă parte acuzaţiile — provenind încă de la Iorga — privind spiritul necritic şi confuziile pe care acesta le-ar fi făcut, amestecînd surse şi informaţii diverse „fiindcă nu era în stare să le judece, să le aprecieze" (în **Istoria literaturii româneşti** din 1926). În al treilea rînd, letopiseţul consacrat epocii contemporane autorului, departe de a fi o operă neparticipativă, „poartă un puternic caracter memorialistic"; deşi vorbeşte despre sine la persoana a treia, textul poartă amprenta personalităţii sale, îi dezvăluie preferinţele, opiniile, atitudinile exprimate prin procedee stilistice şi compoziţionale care îl apropie de literatură. Abilitatea sa este mai ales de a selecţiona şi prezenta faptele, lăsînd cititorului grija de a trage concluziile şi a-şi forma opinia. În pofida impresiei cu care cititorul poate rămîne în urma lecturii istoriilor literare, cronica lui Nicolae Costin nu este lipsită de atracţia intelectuală, erudiţia lui nu este seacă, ci vine să îmbogăţească atît jutsificările lui de ordin moral, cît şi arsenalul imaginilor descriptive. Ioan St. Petre şi, mai recent, C. A. Stoide şi I. Lăzărescu au arătat cît datorează textul său lecturii unor opere celebre, între care un loc de frunte îl ocupă **Ceasornicul domnilor** al lui Guevara, din care extrage citate pline de tîlc : din Plutarh (pentru a condamna actele de cruzime ale lui Ştefăniţă împotriva hatmanului Arbore), din Seneca ş.a. De altfel, cartea lui Guevara intră — prin traducerea lui N. Costin, — într-un circuit mai larg şi o vom recunoaşte şi în diferite pasaje din cronica lui Pseudo-Muste, în diferite acte domneşti, în preambulul justificativ al unor aşezăminte, în calendare manuscrise cu „pilde filosofeşti" ş.c.l. Faptul că ediţia cronicii este apărută în acelaşi an cu cea a **Ceasornicului** i-a privat probabil pe editorii acesteia de o serie de alte apropieri, căci G. Ştrempel întreprinde acolo o migăloasă operaţie de restituire, identificînd şi semnalînd pasajele corespunzătoare din original şi din traducere, ştiut fiind că N. Costin n-a păstrat ordinea textelor, aşa cum fusese ea stabilită de autor, ci le-a amestecat după un plan propriu.

Ambele volume, letopiseţul editat de C. A. Stoide şi I. Lăzărescu şi traducerea editată de G. Ştrempel, sînt reluate acum şi împreunate într-o reţipărire a Editurii Hyperion din Chişinău*. Pentru volumul conţinînd letopiseţele este preferat ca prefaţă textul lui Ştefan Ciobanu din al său curs de **Istoria literaturii** ; pentru al doilea, conţinînd **Ceasornicul domnilor**, se reia un fragment din **Istoria literaturii** a lui N. Cartojan. Avînd în vedere scopurile mai largi ale acestei ediţii, alegerea unor texte mai generale este poate justificată, deşi ambele au cam o jumătate de veac de cînd sînt scrise şi acest fapt se simte. Mai greu de înţeles este însă că cele două ediţii, respectiv cele două volume utilizează sisteme de transcriere diferite ; semnul care este interpretat de G. Ştrempel **întotdeauna** ca **ia**, apare la editorii ieşeni ca **e** sau ca **ie**, adică aceeaşi grafie va fi transcrisă într-un volum ca **aieve**, iar în celălalt ca **aiave**. Pentru cititorul obişnuit e cam acelaşi lucru, dar nu şi pentru filolog. Apoi, G. Ştrempel păstrează literele duble, chiar fără semnificaţie fonetică, editorii ieşeni nu, primul respectă grafia modernă în cazul lui **ĕ**, editorii ieşeni nu (ei scriu de pildă **porunciască**, deşi aici **ci** sau **ce** sînt simple convenţii grafice ş.a.m.d.). Ambele volume mai inserează cîte un glosar şi indici de nume proprii şi geografice ; dacă glosarul este în general bine făcut (cel de la vol. II îl reproduce pe al lui G. Ştrempel), indicele de nume şi cel geografic mi se par insuficienţi. În primul rînd lipsesc trimiterile la pagină, care dau utilitatea practică unor asemenea instrumente. În al doilea rînd, explicaţiile pe care le oferă de multe ori sînt insuficiente : ce înseamnă **Trablosul, provincie romană ?** Probabil e Tarabulus, Tripoli de astăzi, respectiv Tripolitania. Dar **Vetimbergu, oraş în Saxonia** (probabil Wittemberg) ? Aceeaşi lipsă a datelor elementare în indicele de nume : Preda, „boier muntean", Predtcei Ioan „sfînt", Preluţchii „polcovnic polon", Pricopie „căpitan moldovean" Promitei „Promiteu (!), erou mitologic" ş.c.l. Dacă indicii nu au nici trimiterile la pagină, nici nu identifică personajele istorice, existenţa lor nu se justifică.

Mai interesante par comentariile finale, la ambele volume, ale Svetlanei Korolevschi, care încearcă să identifice un model retoric în scrisul acestui cronicar tîrziu, sensibil la farmecul baroc al erudiţiei şi moralei disimulate în exemple, stilist fastidios şi pletoric dar... nu fără stil.

Ediţia operei lui N. Costin, întreprindere dificilă dar cu atît mai meritorie a editurii Hyperion, arată o deschidere plină de sensuri către istoria pe care românii de dincolo de Prut înţeleg să o recupereze. E o acţiune benefică şi ea trebuie continuată.

Mircea Anghelescu

* Nicolae Costin, **Scrieri**, vol. I—II, Chişinău, Ed. Hyperion, 1990—1991, 478 + 623 p.

povestea vorbei

Limbajul de lemn şi literatura (II)

Dacă încercam săptămîna trecută să regăsesc cîteva repere ale proiecţiei în ficţiune a limbajului totalitarist, ale exorcizării lui prin parodie, umor — e pentru că într-o carte recent apărută — **Cutia de ghete** a lui Titus Popovici — obsesia limbajului, evidentă, e prezentă **altfel**. Foarte instabil pare registrul stilistic al acestui roman în care esenţială e luarea în stăpînire a individului de către limbajul comun — mod de a evoca o stare de generalizată opresiune — dar în care se percep şi toate riscurile excesului. E greu să trasezi o limită între ambiguitate şi labilitate atunci cînd pare să existe o nehotărîre între intenţia de a fixa drept unic obiect al contsrucţiei epice limbajul şi aceea de a da o oarecare consistenţă, fie şi simbolică, personajului. Tehnica stilistică a cărţii e supralicitarea automatismului : clişeele binecunoscute se succed, în continuă generare, cu repetiţii magice, incantatorii, într-un discurs autoreferenţial în care asociaţiile mentale obligatorii, funcţionează fără greş : „culegeau ecouri vibrante din întreaga lume despre eforturile neobosite ale celui mai iubit fiu al poporului. Erou între eroii neamului, ctitor de geniu, arhitectul ţării contemporane. depuse în favoarea instaurării unei lumi mai bune şi mai drepte pe planeta noastră, a înfăptuirii dezarmării, în primul rînd nucleară, a neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc, independenţa Namibiei şi recunoaşterea OEP ca singurul reprezentant legitim al poporului frate palestinian" ş.a.m.d. (p. 6). Rezultatul unui asemenea dicteu este crearea unui plan al respingerii absolute, tratat sarcastic, cu încrîncenare, sugerînd în acelaşi timp complicitatea — fie şi doar prin ascultare. Dacă însă exasperarea e produsă cu uşurinţă, analiza raporturilor dintre individ şi limbaj e mai curînd contradictorie : prea adesea se poate fixa punctul de ruptură, acela din care începe delirul verbal, devierea de la normalitate — astfel încît presiunea unui plan asupra celuilalt e mai mult cantitativă. Exorcizarea prin ostentaţie, acumulare, pare a fi o raportare mai curînd superficială la limbaj. E, în fond, paradoxal că detaşarea, privirea „de sus" şi „din afară" a fost modalitatea scrisului **din timpul** opresiunii reale a acestui limbaj, în vreme ce încrîncenarea, crisparea, situarea înversunată „în interior" se manifestă **după**. Ambele sînt rezultatul unor strategii (de înşelare a cenzurii, atunci ; de captare a interesului, acum) dar şi, firește, al unor opţiuni estetice ; în orice caz, a medita atemporal şi adesea cu umor în interiorul unui fenomen şi a polemiza pasionat cu evocarea lui sînt elementele unei situaţii inversate : normal ar fi fost ca revolta să însoţească fenomenul, iar distanţarea în timp să intercaleze filtrele unei înţelegeri mai neimplicate. În romanul de care vorbim — şi care va fi probabil unul într-o serie de încercări de a explica „după" starea de a fi „în" —, acţionează foarte puternic focalizarea asupra limbajului ; artificialitatea e desigur conştient asumată dar nu rămîne mai puţin riscantă. Ideea ar fi că nimeni nu se poate sustrage pînă la capăt limbajului de lemn, care asimilează chiar gîndurile opozante — dovadă scrisoarea personajului principal către regina Angliei — „Much esteemed and beloved Majesty, Queen of England! First of all, I whish to transmit You a warm salutation..." ; „to the elevation of Great Britain to new summits of Progress & Civilisation" (p. 53—54) — sau un pasaj tipic pentru mecanismul glisării : „Singurul lucru care trebuia făcut era să-i taie vena jugulară cu lama, în timpul unei vizite de lucru la întreprinderea de unde-şi ridica el, Ion Popescu, retribuţia lunară, aducîndu-şi aportul la făurirea unei lumi mai bune şi mai drepte pe planeta noastră, în tripla lui calitate de proprietar — producător — beneficiar". Indiferent de faptul că această structură textuală (tipică) e interpretată ca manifestînd un automatism vid — zgomotul raţional al clişeelor —, un automatism transformator, care modifică insidios personajul, sau o distanţă sarcastică — efectul e acelaşi, concordant cu sensul schemei narative : de rămînere în promiscuitate, de înfrîngere.

În planul auctorial pur se petrece un fenomen similar prin asumarea ficurilor aluziei şi perifrazei : „ţara în care se petrece acţiunea noastră", „ţara în apărarea căreia sărise El de pe balconul clădirii masive", „Marea Putere Transoceanică" (p. 52—53).

E destul de evidentă voinţa de a realiza o antologie, un repertoriu de tipuri de texte, limbaje şi situaţii de comunicare : de la varianta cuvîntării oficiale la aceea a reportajului conformist sau a notelor de originalitate, la „programul letric" sau la „desfăşurătorul" unei şedinţe ; sînt inventariate comentariul critic pretenţios, textul ştiinţific, versificaţia ocazională şi cea încifrată, conversaţia cotidiană, de tramvai („Zi, s-audă şi ceilalţi călători cum insulţi dumneata organele noastre, care te apără şi pe dumneata, deşi nu meriţi, căci prin acţiunile ce le desfăşori, zi de zi, dumneata subminezi efortul întregului popor, fără deosebire de naţionalitate !" p. 28) ; cea „tovărăşească", de serviciu, cu „organele" ; cea intimă, familială („Ce vei scanda astăzi? Cel puţin ţi-au dat un text bun ?" — p. 118). Nu toate dialogurile sînt la fel de sarjate — unele însă, ca mai sus, sună destul de false. Mai interesantă e punerea în dependenţă a situaţiilor narative de textele care manifestă ciudata calitate de a rămîne străine şi în acelaşi timp de a influenţa existenţa : ideea de a avea un copil îi vine unei familii citind un fragment de articol din ziar („Pentru sănătatea mamelor şi a copiilor, veghează 1507 medici de obstetrică-gineocologie..." — p. 9), iar din ziarul în care e învelit cadavrul copilului tatăl citeşte maşinal : „Schimb de mesaje între... În lumina indicaţiilor..." (p. 22).

Intenţia teoretică şi documentară rămîne, totuşi prea evidentă. Unei astfel de încercări de reconstituire prin limbaj a trecutului apropiat i se pot aduce două obiecţii esenţiale : supraabundenţa în scop demonstrativ şi exasperarea retrospectivă.

Rodica Zafiu

Omul pornit

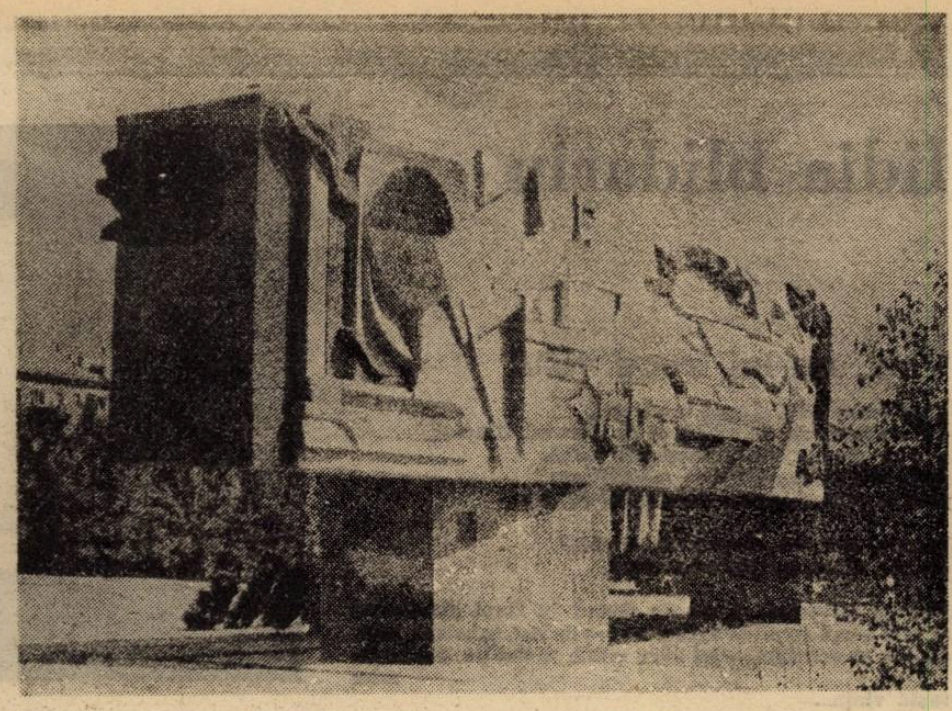

Mariana Vartic şi Aurel Sasu au făcut să apară de curînd, la Editura „Echinox" (Cluj, 1990), o culegere din articolele şi eseurile lui Emil Cioran, intitulată **Revelaţiile durerii.** Performanţa principală a editorilor este de a fi readus în discuţie publicistica românească a filosofului, adică cea mai mare parte a articolelor sale, publicate din 1932 pînă în 1940, în **Floarea de foc, Gîndirea, Azi, Discobolul, România literară, Abecedar, Rampa, Vremea, Pagini literare, Da şi nu** şi **Cuvîntul.**

Reorganizate tematic, aceste articole (mult mai puţine la număr decît în cazul lui Mircea Eliade şi mult mai puţin variate, dar compensînd prin vehemenţă şi printr-o seducătoare splendoare aforistică tot acest deficit) pot fi regrupate totuşi într-o „tablă de materii" imaginară, cu patru-cinci secţiuni mai importante : eseurile care îşi iau ca punct de plecare artele plastice (**„Oskar Kokoschka", „Auguste Rodin"**), consideraţiile generale (filosofice sau de tipologie a culturilor), provocate de lectura cărţilor unor autori români (**„Petru Comarnescu : Homo americanus" „Al Dima : Aspecte şi atitudini ideologice", „Stilul interior al lui Lucian Blaga"**), notele de călătorie, împinse pînă la complexitatea unor adevărate studii de imagologie (**„Melancolii bavareze" „Fragmente din Cartierul Latin", „Parisul provincial..."**), în sfîrşit, foiletoanele de doctrină, prin care Emil Cioran participă la mişcarea de idei a epocii sale, alături de Mircea Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu şi, firesc, alături de Nae Ionescu, „profesorul de îndoială" al tuturor. În această ultimă categorie, o grupă aparte o formează polemicile pe temă conflictului dintre generaţii : **„Mircea Eliade şi dezamăgirile sale"** (1936), **„Crima bătrînilor"** (1937), în legătură cu eliminarea lui Mircea Eliade de la Universitate, „sub pretextul pornografiei" şi **„Imperativul discontinuităţii"** (tot din 1937). Sînt articole radicale, care reclamă necesitatea unui început politic şi social absolut, într-un moment în care „bătrînii" sînt făcuţi răspunzători în a fi provocat „dezastrul României".

Însă punctul maxim al radicalismului este atins de Emil Cioran în cîteva din eseurile care contribuie la articularea unui adevărat sistem de filosofie a culturii sau a istoriei româneşti şi care pot fi puse în legătură cu volumele publicate de autor în aceeaşi perioadă (în primul rînd **Schimbarea la faţă a României**). Aceste eseuri sînt : **„Împotriva oamenilor inteligenţi"** (1933), **„Sensibilitatea tragică în România"** (1933), cu celebra frază despre absenţa sentimentului tragic la români („În aceleaşi condiţiuni şi configuraţii sociale, în acelaşi cadru de orînduire formală, Spania a produs pe Sfîntul Ioan al Crucii şi pe Sfînta Tereza, pe cînd România n-a produs nici un sfînt."), **„Cultură şi viaţă"** (1933), **„Tentaţia politicului şi a jertfii"** (1934) sau **„Necesitatea radicalismului"** (1935). Din toate putem desprinde un tablou care seamănă în liniile sale generale cu schiţa de filosofie a culturii şi a istoriei de la care a pornit şi Nae Ionescu în articolele sale din **Roza vînturilor.**

Mai întîi, ineficienţa raţionalismului cartezian şi al demersului pe care îl presupune „pudoarea metafizică", eşecul spiritului critic, generator de scepticism şi, în cele din urmă, criza generală a culturii moderne, vizibilă în special în epuizarea mitului francocentrist. „Trebuie să dezvoltăm în noi tot ceea ce alcătuieşte specific şi barbar, în spanioli, germani, şi ruşi, să lichidăm cu sentimentul francez al existenţii, cu acea claritate care nu luminează nimic, săracă în raze fără să aibă cel puţin seducţiile luminii crepusculare. Mă cuprinde o bucurie vecină cu nebunia cînd mă gîndesc că în viitor s-ar putea naşte o cultură din elemente spaniole, germane şi ruse, o cultură a cărei fluiditate n-ar fi cristalizată în forme, ci s-ar menţine într-o efervescenţă, într-un dinamism extraordinar. O cultură de extazuri, de nebuni şi de viziuni. Tot ceea ce este gotic, baroc, barbar, pervers şi sublim s-ar desfăşura în cea mai splendidă cultură şi care ar fi în acelaşi timp negaţia «culturii» în sensul de pînă acum. Tot ceea ce este, în aceste culturi, dizarmonie, antinomii, contradicţii **«Formlosigkeit»**, ar creşte ca într-o înălţare de valuri pentru a da naştere unei apoteoze a nebuniei, a vieţii silită să trăiască la temperatură înaltă." **(„Împotriva oamenilor inteligenţi").**

Tuturor „eşecurilor" li se opune deci frenezia „filosofiei vieţii", paroxismul apocaliptic al tuturor experienţelor posibile, lipsa de măsură a **omului pornit,** cum spune Emil Cioran, pe scurt, morala unui capăt de drum : „Dacă prin cultură se înţelege stil, formă, echilibru armonios şi un sistem cristalizat şi consistent de valori, atunci mai avem ceva de aşteptat de la cultură ? Destinul nostru implică fenomenul culturii numai ca o etapă. Numai aceia au destin care vin cu o fatalitate în cultură şi continuă cu această fatalitate dincolo de cultură. Cine a simţit ceea ce înseamnă barbarie şi apocalips îşi dă imediat seama de ceea ce înseamnă depăşirea culturii şi plictiseala de cultură." **(„Cultură şi viaţă").**

Se adaugă la toate aceste idei, prin care Cioran se încadrează într-o şcoală a timpului, notele personale, un **caragialism sui generis,** de manifest vitriolant şi de pamflet îndreptat împotriva tuturor punctelor slabe ale experienţei româneşti : absenţa istoriei şi a destinului, absenţa dimensiunii tragice, ca şi a celei profunde ,iraţionale şi anonime, din care derivă „fecunditatea şi productivitatea" oricărui fenomen. Dacă există ceva tragic în situaţia noastră, spune la un moment dat Emil Cioran, e faptul că nu putem vorbi de performanţă „fără să ne numărăm". E în toate aceste articole un adevărat paroxism al disperării, provocate de singura soluţie pe care filosoful o are la dispoziţie atunci cînd încearcă să fixeze trăsăturile principale ale experienţei româneşti — soluţia determinărilor prin categorii negative. Aşa se explică de ce poziţiile dezavuate sînt nu ironizate şi nici demistificate sau încercuite logic, prin reducere la absurd, ci pur şi simplu incendiate, într-o izbucnire de vehemenţă torenţială, pentru care cuvintele cele mai potrivite sînt **ură, necruţare, violenţă implacabilă** şi chiar **bestialitate :** „Aş vrea să dezvolt toate rezervele mele de pasiune, otravă şi bestialitate pentru a exploda împotriva unei categorii de oameni, favorizată pe nedrept şi supravalorificată din superficialitate." **(„Împotriva oamenilor inteligenţi").**

Din acest punct de vedere, caragialismul structural al eseurilor lui Emil Cioran (oricît s-ar fi împotrivit autorul lor exercitării spiritului critic) îşi găseşte punctul de plecare în expresia eminesciană, seducătoare şi în acelaşi timp antipatică, pentru că ea aparţine unui scriitor care (aşa cum explică Dan. C. Mihăilescu în excelenta sa **Prefaţă**) s-a urcat, împreună cu o întreagă generaţie, „pe eşafodul istoriei într-o semiconştienţă, provenită în egală măsură din propria-i narcoză, auto-otrăvitoare, şi din euforizantele injectate din afară."

În orice caz, chiar dacă din volumul alcătuit de Mariana Vartic şi de Aurel Sasu lipsesc destule articole politice importante (publicate mai ales în **Vremea**), editarea gazetăriei lui Emil Cioran trebuie privită înainte de toate ca un adevărat eveniment, într-un moment în care acelaşi demers a fost început şi în legătură cu Mircea Eliade sau cu Nae Ionescu. Sîntem în situaţia de a recupera „dosarele secrete" ale deceniului patru (publicistica, mişcările de idei, filosofia), exact aşa cum în perioada anilor '60 am recuperat literatura epocii interbelice. Dar după cum în cazul poeziei şi chiar al prozei a fost nevoie de un interval de aproximativ două decenii pentru ca experienţa modernismului şi a avangardei istorice să poată fi cu adevărat asimilată, va trebui să mai treacă o perioadă probabil la fel de lungă pînă cînd nodul gordian al publicisticii anilor '30 să poată fi tăiat. Cred că generaţia noastră nu e nici pregătită şi nici abilitată pentru a face bilanţul acţiunii sau al ideologiei politice din epoca interbelică, şi asta pentru motivul simplu că un examen complet va trebui să includă (exact ca în cazul reconsiderărilor de „moştenire literară"), momentul actual, faza din care tocmai am ieşit. Altfel spus, pentru a înţelege în toate detaliile ei catastrofa istorică a **dreptei,** va trebui să avem în vedere naufragiul lamentabil al experienţelor **de stînga** şi să punem faţă în faţă aceste două realităţi, ca pe doi fraţi siamezi. Să-i facem să se regăsească în fine şi să-şi dea mîna, aşa cum le stă bine unor fraţi adevăraţi.

Florin Manolescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Al treilea apel

Către prietenii mei tineri scriitori

Toate cele scrise aici, în „josul" paginii 7 din **Luceafărul,** timp de trei săptămîni, sînt rezultatul teoretic al celor ce s-au dezbătut şi s-au realizat practic în 4 numere ale revistei NOUĂZECI. Plecînd de la editorialele primelor 3 numere şi de la concreteţea literar-grafică a revistei, ideile enumerate în aceste APELURI pot fi considerate doar o opţiune a subsemnatului, o încercare de a duce pînă la un capăt al lor latenţele teoretice care aşteptau în paginile NOUĂZECIULUI.

Pe scurt este vorba despre „un atac" pe baze morale, filosofice şi teologice împotriva categoriei esteticului. Mai bine spus : o încercare de altoire, de dovedire a ne-diferenţierii între estetic, pe de-o parte şi celelalte domenii, pe de alta, o re-împrospătare a unora prin celelalte. Atît negarea ontic-morală a ORGOLIULUI CREATOR (legat de ideea de **posteritate**), a MITOLOGIZĂRII în viaţă şi după a statutului de artist, cît şi punerea la îndoială a noţiunii de VALOARE sau aşezarea sub un semn accentuat de întrebare a dezarticulărilor şi dezmembrărilor : AUTORI -RECEPTORI, LIMBĂ COMUNICATIVĂ (vorbită) LIMBĂ PUR-EXPRESIVĂ sau PUR-COGNITIVĂ (scrisă), toate aceste idei-program sînt cuprinse — în germene — în ceea ce revista NOUĂZECI a numit raportul **artă-sacralitate, indiferenţă faţă de genurile literare** şi apoi SPECTACOL artistic, **nou sincretism.** (Acesta din urmă : nu numai al artelor ci şi al altor modalităţi de exprimare şi de cunoaştere a umanului.)

Am numit **retradiţionalizare** acest fel global de a înţelege fenomenul artistic ; fiind vorba, în primul rînd, de eliminarea **strictei** specializări. Muzica, teatrul, pictura, literatura se fac — toate — sub semnul **performanţei estetice,** cu scopul — precizat — al realizării capodoperei. Stricta specializare fiind rezultatul acestei „nevoi" de capodoperă. Dacă pornim invers, de la capacitatea uman-formativă a ocupaţiei cu arta, statutul de profesionist specific acestei meserii s-ar modifica. Distincţia dintre profesionist şi amator ar fi alta. Aşa cum, într-un editorial NOUĂZECI, Cătălin Ţîrlea propunea o Uniune reunită de creaţie, aşa şi eu visez o şcoală în care, plecînd de la principiul formativ al realizării moral-umane şi nu de la cel al performanţei estetice, elevii ar învăţa arta ca pe o modalitate a lui **a trăi.** Manifestarea artistică predilectă — în acest caz — ar fi **spectacolul-total,** în cadrul căruia „textul", „muzica", „scenografia", „costumul" s-ar crea nu numai repetiţie după repetiţie, ci s-ar modifica, încet sau repede, reprezentaţie de reprezentaţie.

De fapt, modul în care vorbeşti ar trebui să stea în legătură directă cu modul în care îţi locuieşti casa şi lumea, deci cu felul în care întreţii relaţii cu semenii. În cazul fiecărui individ există — latent — acest SPECTACOL (artistic), numai că el ar trebui marcat şi explicitat, trăit ca atare şi conştientizat în fiecare — şi nu doar savurat de o elită de spectatori ai lumii şi interpretatori-înţelegători ai ei, elită ce ar fi formată (azi) din numărul relativ restrîns al artiştilor. (Marcaţi puternic, distinctiv faţă de „ceilalţi", de sciziunea spectator-actor, interpret dar şi trăitor al ROLULUI.) Ideatic, acest SPECTACOL TOTAL al propriei noastre vieţi poate fi înţeles ca stadiu al perfecţiunii apocaliptice, ca stadiu al Raiului coborît pe pămînt. Şi cam acesta ar fi modelul meu de **frumuseţe apocaliptică :** destrămarea definitivă a în-doielii funciare şi putinţa privirii faţă către faţă într-un SPECTACOL TOTAL care ar desfide orice oglindire, care ar reaşeza **stînga** speculum-ului la **stînga** realităţii, **dreapta** la **dreapta** şi nu viceversa, ca de obicei. Şi-apoi nu cred că există artă adevărată care să nu-şi reprezinte un posibil model al **Frumuseţii definitive** a lumii, care să nu viseze şi să nu vizeze, în mod direct-uman, fizic şi metafizic, realitatea şi realizarea acestui model.

Aş vrea să închei cu un citat din „Jurnalul de idei" al lui Constantin Noica. Aceste rînduri ale filosofului păltinişan confirmă — într-un fel — faptul că revista NOUĂZECI nu are alt scop decît acela de a întui cîte ceva din ceea ce se numeşte **spiritul timpului.** Şi trebuie amintit că aceste idei, aceste intuiţii nouăzeciste îşi au punctul de pornire şi fundamentul în dezvoltările teoretice ale elevilor direcţi ai lui Noica. Iată citatul : „Cărţile de sedimente. Marile cărţi, pînă la Montaigne, cele în care s-au sedimentat lumi. De aceea ne stăpînesc ele încă, aşa cum ne cucereşte şi mai departe folclorul, în care s-au sedimentat şi filtrat atîtea lumi.

De la Mointaigne au început cărţile **cuiva,** ale autorilor, iar ele nu sînt sortite să rămînă. (...) De aceea astăzi ştiinţa e mai interesantă decît creaţia de artă sau cea filosofică : e o operă de sedimente, în timp ce toate celelalte sînt simple excrescenţe umane."

Cristian Popescu

lidia blidariu

Vezi, nu-mi trece visul

Cînd eram mică şi una la părinţi
mă trezeam nu de toacă, ci de lătratul ciinelui,
şi, prin dos, cu călciie roze prin iarbă,
suflecînd cămaşa bunicii, mă furişam !
pînă la gura neagră a standoalei, tip, tip.

Lemnul albastru, de-acuma, al scării,
sta şui, acolo, sprijinind o coasă.

Circula povestea că de-aia dormi în finul standoalei
ai visa şerpi cuminţi avînd coame de cai, şobolani albi,
cu toc şi ochelari, viţei care cîntă, melci pe copite de miel
toată viaţa...

Cînd eram mare şi două la părinţi, am aflat de la şcoală
că-n pod şi-n galaxii stă bunul Hyperion, atîrnat
de urechea lunii, şi-ntotdeauna la-nginat de zori strigă :
„Te văd".
Asta, sigur (cînd eram mîndră în toate cele, şi-a venit Mitică
la scoruş, după textul hîrjoanei, să-l ţin de după gît.
să-i stau pe genunchi, în sfîrşit băiat bun, să mă ia de nevastă)
mi-a dat arsuri în ceafă şi mod de nenoroc.

Vezi, nu-mi trecuse visul cu şerpii cei cuminţi...

Prefirînd printre degete timpul
stau lună între stele acum, cu Hyperion prins cercel la ureche
şi, trecînd peste faptul că se-ntîmplă să am cearcăn roşu
sau chiar să mă muşte de sîn vîrcolacul, îl ajut pe dragul
de aur să prindă în lumină o fată bălaie ca să-i strige:
„Te văd"

. . . . . .

Pe pămînt teoriile curg. Bnicul şi ciinele-s morţi,
Pentru ciţi dărîmată standoala şi povestea ucisă ?

Căderea pe hîrtie

Mai e o rotire de manivelă pînă la ziuă
şi toaca din pernă îmi face ţăndări un vis oportun
pe gustul lui Sigmund, cu ciocli, bastoane, cravaşe de gheaţă

Mai e o rotire, ştie şi CAF-ul, sar în piscina confort 14
cu apă călduţă. Pa, scandaloase reziduri ! Şi tac împreună
cu mine. Protejez pelicula H ce-aşteaptă semnalul.

Mai e 4, 3, 2, 1 şi 0. Gata ! Pe scaun, în halat roz,
cu papucii de blană, mereu, la slujba de la ora 5.

Bună ziua, masa mea neagră, lampa mea roşie,
paharule cu ceai !
Bună ziua, foaia mea albă, prezent !

Măi, Dumnezeule, sînt aici. Maria mă ţine de mînă
sărutînd pe Iisus. Pune la locul ştiut piastrul meu
de plastilină, c-un rac mic bulbucat şi cu cleşti în repaus
Numai aşa, pînă la opt, dragul meu pix desparte calvarul
de cîte-o lumină, şi mă-ntreabă în şoaptă :
„Te lepezi ?"

La capăt

Joi
Şapte treizeci. Nimeni la capătul firului
Doispe treizeci. Nimeni la capăt
Douăzeci treizeci. Nimeni. Vineri. Simbătă
Apar. Se caţără. Chix. Duminică, vînt,
dimineaţă. Ploaie la prinz.
Douăşunu treizeci. Nimeni.
Hepatic, în casa nimănui, instalat, cu reţetă,
poliţie la uşă, securitate-n balcon
plăteşti chiria de noapte în devize de zi.
Curge o clipă ecranul iodat, după care,
îmbraci o anume cămaşă albastră,
pinza verilor (cînd, în chiar mijlocul
închisorii, mai supuneai cu romplast pe
gură, cătuşe pe mîini, scenariului crimei
perfecte)...
. . . . . .
Departe-n eter, informatorii, bătăile inimii
. . . . . .
Aici radio... A fost ora... Transmitem...
La capătul firului nimeni...
La capăt nimeni...
. . . . . .
Capătul...

Dramatizare telefonică

— Alo ! Sînt eu ! Ce faci ? Tot supărată ?
— Nu, nu, e lumină şi văd : milurile, miluri,
prăpastiile, prăpastii, piscurile, piscuri...
— Ce faci ? Facilităţi, lirisme. Mă chinui.
Sînt bolnav. Ce vrei. Mai tîrziu, o să fie
timp pentru toate. Mă chinui. O să mor,
şi n-o să mai ai nici măcar acest semn.
— O haltă mică, în care azi cobor. Plec din
povestea promisă, trenul ăsta — din
care lipseşti...
— Program fix : acreală, ifose, plins. În patru,
cinci ani vom fi fericiţi...
— Desigur, desigur şi vom merge la Praga...
— Sînt ratat. Mă ucizi. Cu cine te crezi, cu Cristos ?
— De-aici se văd : stepa, paharele roşii de ceai,
discurile, vinerile, simbetele, august. Înţelegi,
bietul meu singuratic, le văd, rostul lor
nu-l mai ştiu...
— Teatru, teatru, faci pe artista !
— Da, da, a fost recuzita de vrajă. Ies din scenă
— Tu ştii premisele. Nu mă lovi ! Ai răbdare,
acum, nu pot, deşi totul e doar pentru tine.
Am încercat o crimă perfectă. Nu mă lovi !
N-o face şi tu !
— Un copil (DM, cu dosar) nu putea scrie după
dictare, deci copiă. Ce greu mi-a fost să-nţeleg
că totu-i zadarnic şi ce trist copilul era !
— Bine, dar eu dacă ştiu că exişti pot dormi,
dacă ştiu că pot să te sun, nu mi-e frică.
Se-ntrerupe, e ultima fisă. Poate că
miine, deşi...
— Alo ? Şi dacă nu...
... Alo ?

Sufletul asemeni

Sufletul meu, asemeni eretelui
izbindu-se de voi ca de oglinzi
habotnic, fascinat...
unde se odihneşte
şi cînd se opreşte truda rănirii ?
numai în vis
numai în amintire
eretele se toarnă în argint
el însuşi, fragmentară
şi tandră reflectare.

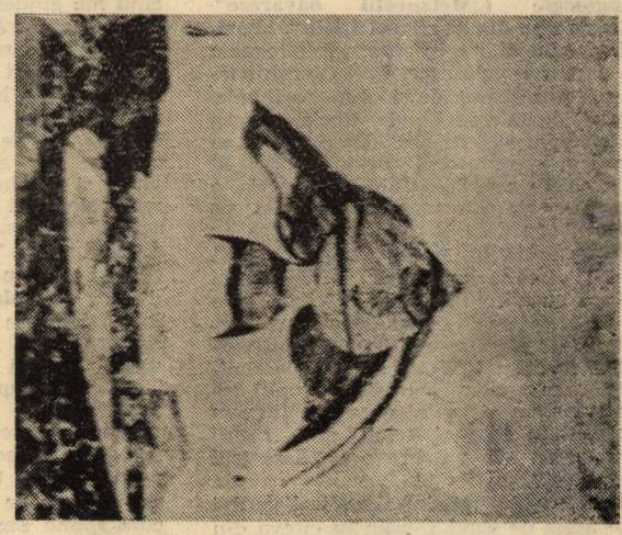

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

LA BELLE ÉPOQUE

Stau cîteodată şi îmi aduc aminte ce vremi erau prin părţile noastre cînd începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă crede scriitor. De scris, scriam după gust — numai literatură. Oricît de puţin scriam tot era enorm faţă de cît se putea publica. Aveam timp de ticluit opere dintre cele mai interesante. De citit nu mai vorbesc: de dimineaţă pînă seara. La serviciu nu mă duceam decît din an în paşte. Aveam n-aveam treabă, la 15 şi la 29 ridicam ajutorul de şomaj de-i zicea retribuţie. Asta după absolvire. Cînd eram student — ce să mai vorbim : literatură scrisă, citită şi vorbită prin cenacluri (că de cărţi proprii — nici pomeneală după '83). Totul era numai şi numai literatură. Vineri seara — cenaclu, sîmbătă dimineaţa pe nebărbierite — cu urechea la Monica Lovinescu. De duminică pînă miercuri scris-citit-bîrfit (inclusiv cenaclu prin telefon că era ieftin). Joi apărea **România Literară**. Vineri o luam de la cap.

Acum ? Adio, literatură ! Pa şi pusi, cenacluri (nici nu cred să mai existe deşi nici debuturi n-au fost) ! Scrisul e politică, politica e o luptă, hîrtia e scumpă, poezie cine mai citeşte ? Să trăieşti e greu, să trăieşti din scris e foarte greu, să trăieşti din literatură este imposibil. Zilnic — ziare, actualităţi, scandal, tipografie. Cînd piese ? Cînd romane ?

În prima lună de la revoluţie, un mare şi lucid critic m-a sfătuit să nu mizez trei ani pe literatură. Bun sfat, doar că a uitat să-nmulţească totul cu zece.

Horia Gîrbea

Theodor Răpan
HOTARUL DE FOC
Editura Europa

Dăruindu-mi cartea sa, Theodor Răpan mă obligă moralmente să scriu despre ea. Plăcută obligaţie de altfel, căci editura Europa a fost generoasă cu poetul şi i-a oferit condiţii grafice de invidiat. Pînă a fi o colecţie de gînduri lirice, cartea este totuşi un obiect pentru care nu trebuie să ne pierdem respectul. Frumoasa ediţie cu copertă lucioasă, hîrtie ocru-pal şi semn de carte se şi potriveşte destul de bine cu versul lui Theodor Răpan, un calofil, se pare, incorigibil, un caligraf imun la mode şi timp.

Dacă am descifrat corect părerea lui despre poezie, Theodor Răpan cultivă, melancolic, supremaţia cuvîntului şi frazei „înalte", indiferente la orice contextualizare.

O anumită tentaţie a paradoxului şi a „şocului" care epatează nu este absentă din calculul şi realizarea poemului. Totuşi autorul preferă să nu lase multă greutate pe puterea aparenţei.

Sensibilitatea poetului se mulează pe fiecare dintre îndoielile sale şi fiecare dintre texte este un dubiu, mai exact enunţarea unui dubiu, o problemă insolubilă, încă de la formularea sa, dar care totuşi, din onestitate ?, din orgoliu? trebuie neapărat propusă pentru rezolvare.

„De nu mi-ar împodobi numele / ce nu-l merit sub taina / umbrei, / aş fi silaba. / Care ? / A cîta ? / Rîdeţi ! / Cea dintîi, / cea dintîi silabă a dragostei !" Un tip special, discret dar şi vanitos de artă poetică, arătîndu-se pentru a se ascunde. Fără ca Theodor Răpan să fie un frondeur, versurile lui, pornesc dintr-o praştie care apoi le regretă trimiterea în neant. Foarte interesant acest mod de a se apăra atacînd, de a afirma îndoindu-se într-un mod neobişnuit de scrupulos pentru un moment în care poezia trece oricum aproape neobservată : „Teama cea mare a spunerii / e teama de-a nu fi spus / lacrimei totul."

Poezia lui Theodor Răpan este de o intensitate a emoţiei care-i depăşeşte posibilitatea de expresie sintactică.

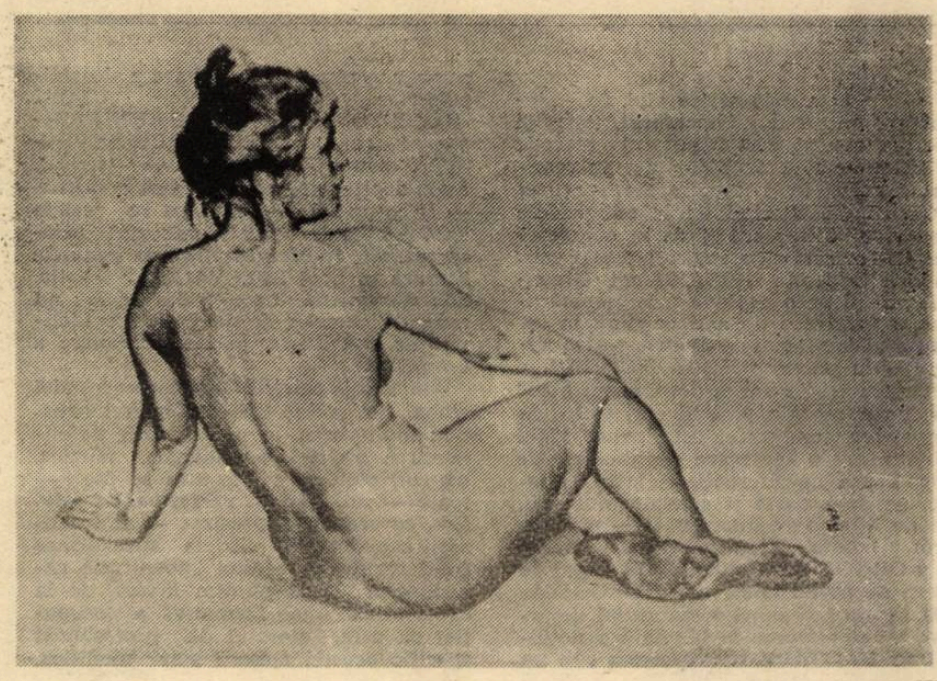

ANIVERSAREA UNUI PRINȚ

Pe Eugen Jebeleanu nu l-am mai văzut dinainte de decembrie '89. Bolnav fizic dar, mai ales, sufletește (de decepționism, el care...), poetul „Armei secrete" s-a retras de mai multă vreme într-o singurătate pe cît de orgolioasă pe atît de resemnată, sastisit de idiocrație (înainte de revoluție) și istovit, probabil, de iluzionism (după), selectîndu-și sever contactele cu lumea literară și evitînd orice prezență publică sau publicistică. Nu știu ce și cît a scris în anii din urmă — din 1980 n-a mai scos nici o carte nouă, — dar ar fi o naivitate să ne închipuim că între 70 și 80 de ani poetul ar fi fost tentat de înnoire. Mai curînd e de crezut că, în vălmășagul evenimentelor cu sens negativ din existența noastră istorică, va fi încercat să adîncească pînă la ultima limită linia poetică pe care a evoluat în ultimele două decenii. Ce ar mai putea urma, oare, după tristețea nevindecabilă din „Elegie pentru floarea secerată" și după sarcasmul vitriolant, nu însă și cinic, din „Hanibal" sau „Arma secretă" ? Fără îndoială, ceva care să adune aceste două atitudini într-o sinteză ultimă al cărei lirism prezumtiv putea fi concurat doar de o reflexivitate de înțelept care nu-și mai îngăduie nici măcar boarea unei iluzii. Eugen Jebeleanu a trecut într-o viață de poet prin toate furtunile, deformate și deformatoare, ale istoriei noastre din ultimele cinci decenii. Și cu toate că a plătit uneori impozit pe credulitate (pînă spre mijlocul anilor '50) a rămas același în cea mai adîncă fibră a ființei sale. Același, adică onest, semeț în sinceritate, neobosit în atașamentul pentru legea morală. Vremurile, mai cu seamă după 1970, l-au deprimat, tot atît de mult pe cît l-a deprimat pierderea ființei iubite. Un irepresibil „rău de timp" părea să-l fi atins dureros, obligîndu-l la eschive, dar și la reacții de împotrivire fățișă. Nu s-a împotrivit prin acte publice, a făcut-o în schimb, aș zice sistematic, prin poezie. Mărturii ale rezistenței la presiunea totalitarismului, poemele sale din intervalul amintit, sînt totodată mărturii ale implicării reflexive în condiția umană. Sînt puțini poeții noștri contemporani care și-au ridicat impresiile, emoțiile, atitudinile provocate de evenimentele zilei prezente la înălțimea de semnificație a destinului. Prin asta, poezia lui e actuală chiar dacă motivația ei imediată a devenit istorie și a început să fie uitată .La 80 de ani, Eugen Jebeleanu e aproape o legendă. Legenda unui prinț pe care destinul l-a făcut să călătorească prin „niște locuri rele" cum ar fi spus un alt mare poet. Iar el, prințul își împlinește călătoria cu sentimentul datoriei față de sine însuși, fără de care n-ar putea exista nici sentimentul datoriei față de ceilalți. La mulți ani, Prințe !

Laurențiu Ulici

ANTOLOGIE

EUGEN JEBELEANU

Sînt cel ce iubește pămîntul

Cît mi-e de rușine că plîng,
cît mi-e de rușine,
cît mi-e de rușine de ploaia
ce mă-neacă în mine.

Cernit de gratii de plîns
ce pot face
cu jalea ce mă clatină
încolo, încoace.

Nu pot trece prin lacrimi
ca un înotător.
Sînt cel ce se dă la fund
necerînd ajutor.

Sînt cel ce iubește pămîntul
acoperit de ape,
sînt cel ce se leagănă la fund
cu tine în brațe, aproape.

Cîntarul

Acesta e plumbul, aceasta e marea,
acesta-i cîntarul și acesta porumbul.

Poți să le iei pe toate
și poți să le cîntărești
cu indiferența unei povești străvechi.

Nu mai străbați nici un timp,
nici un an nu te-apasă,
nu mai ești aleasă, nu mai intri
în nici un joc.

Mîna nu-ți mai tremură,
spinarea ți s-a îndreptat,
ceea ce a fost un oftat e un nor
ce se-nalță.

Ești contemporană cu străvechii parți,
ai zîmbetul din ultima clipă
pe care, necîntărit îl împarți.

Frumusețea

Viermii luceau fișiind prin hîrtii
spunîndu-mi : — O să mai fie...
Nu știam ce, poate că viața,
poate că nici chiar ce viața nu știe.

Le spuneam : — Lăsați-mă doar atît
cît să pot vedea printre voi
pe cea fără de care totul e urît,
un surd copac fără foi.

— Las-o, s-a dus, îmi șopteau ei
foșnind,
noi îți sîntem astăzi cununa —
dar eu nu te vedeam decît pe tine
în adîncul lor labirint,
auzeam doar părul tău harfă chemînd
luna.

Să nu ceri

Să nu ceri niciodată nimănui
nimic. Să nu ceri celor ce-s sătui,
să nu ceri celor ce au un prinz,
căci unii au mîncat
și ceilalți sunt flămînzi
Rămîi, deci, tu, privind la mese
ca și cum ai privi un cer întreg
pe care două stele-s înțelese
și altele nimic nu înțeleg.

Liniștită

Am visat că am murit — îmi spuse,
și se urcă mică și plînsă, la mine
în pat
și primejdia l se oglindea neagră
în ochii negri
și eu îi mîngîiam părul de lumină,
și o liniștem spunîndu-i : — A fost
doar un vis.

Și adormi.

Și n-am mai îndrăznit s-o deștept
niciodată.

Îmi spuse

Îmi spuse : „Nu poți să știi
cînd vine...
de ce nu faci puțină ordine ?
Nu poți să știi cînd te găsește,
poate e-n tine, poți ști...
Nu poți să știi cum arată...
Și dacă e o pasăre, care înoată fără
s-o vezi
prin aer și trece chiar prin tine
și nu are nimic înfricoșător, ci doar
un răcnet
la sfîrșit, cînd
cei ce rămîn în urma ta l-aud..."

Și, totuși, Arta...

Și, totuși, Arta
Ciripitoarea, Muta, Surda,
Neimportanta,
Cea-care-nu grăiește, dar spune,
— fără hidre, fără hidrați,
fără azotați, fără urați,
fără urlați, fără săltați,
fără laboratoare,
fără urinoare, fără milioane
și miliarde
și mii de miliarde,
fără batalioane și miraculoși
investigatori,
fără rude,
fără eprubete — liane — ude,
fără electrolize, fără erize,
fără Parthenonuri de cunoștințe
stupide,
fără scînteietoare parbrize,
fără piramide colosale de ridicat
în patru mii de ani,
fără guzgani
fără prăpădiți și fără poze,

Arta,
în mîna pală cu trei roze...

Întocmai

Ea se gîndește numai la ea
și el se gîndește numai la el
și eu mă gîndesc numai la mine
și totul se-nvîrte în jurul
unui inel
ce ne cuprinde pe fiecare-n parte —
și asta e Viața
și ăsta e Cel
ce spune că Umanitatea
nu e o fiară,
ci este un miel.

Numismatică

Trăind tu printre Ptolemei
pe care-i adunai,
din tot ce-ai fi putut să iei
tu doar pe ei îi ai.
Ei nemișcați, cu încă viu,
privindu-i precum sunt,
învăț ce-aș fi putut să fiu
de n-aș fi de pămînt.

Upsur

(monolog babilonian, 1093 î.e.n.)

Ei nu-mi dau voie să spun „o"
ei nu-mi dau voie să strig „a"
ei spun că nu am încotro
de vreau să fiu azi cineva.

Același preoți sunt ce-au spus
ieri să-mi azvîrlu glasu-n sus
iar azi să nu mai fiu fricos.
și să mă dau pe burtă-n jos.

Aș vrea să mîrîi sau să țip
ei spun să-not lin pe nisip
și-atunci cînd vreau, un pic, să cînt.
și-mi fac vioară de pămînt.

d. r. popescu

BISERICA DINTR-O ZI

— fragment —

Pentru Teofil Vilcu
Marți, 30 octombrie 1990

Întuneric. Se aude din străfundul scenei, ca dintr-o cumplită depărtare, ca o amintire, ca un vis... vocea lui Constantin Brîncoveanu : el va vorbi cu glasul boierilor, întîi, apoi cu propriul său glas. Nostalgic, ironic. Oricum, scîrbit :

„Într-un ceas bun să ne fii măria-ta domn, pînă la adînci bătrînețe !“ (mică pauză. Cu alt ton) Cu mare bucurie s-au închinat toți. L-au pus în scaun domnesc. Și toată boierimea i-au sărutat mîna. (scurtă pauză) Atunci Vodă Constantin Brîncoveanu au strigat către toți boiarii : „Iată, am ascultat eu rugăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna și toate mosiile mele și mai mult fără voia mea m-ați ridicat domn. Acum dară să cade și dumneavoastră să vă arătați credința cea adevărată, cum că vă veți afla în toată vremea lîngă noi, cu slujbă dreaptă și credincioasă, și veți face toate poruncile domniei fără o îndoială, precum și noi ne făgăduim să aveți dumneavoastră și toată țara dreptate.“ (pauză scurtă) Și boiarii răspunseră : „Cum de vreme ce au dăruit Dumnezeu pre măriia-ta cu domniia după pofta noastră, sîntem bucurosi foarte să ne dăm credința neclintită.“ (pauză scurtă).

Cînd au șezut Constantin-Vodă domn... precum l-au poftit țara... fost-au cursul anilor 7197, mesița octombrie, 29 de zile, luni pe la 10 ceasuri de zi, iar vîrsta lui au fost de ani 34. (ride. Apoi, rece) Dar nu poți ține o țară în libertate dacă frații tăi te mănîncă de cur ! Oh !... (suride) pomul vieții... ros la rădăcină de șoarecele cel alb al zilei și de șoarecele cel negru al nopții. (o geană de lumină, sus. Un fîlfîit de aripi) În văzduhul ce se luminează, un vultur din Carpați ? Pripășit pe-aici, venit de la Tîrgoviște ? Pe zare flutură umbra sa mare. Și-n umbra lui, neamuri de gîze se duc peste mare. (suride) E vară în cer, e Sfînta Marie-Mare ! Duminecă ! (i se vede fața, albă, îmbătrînită. Se închină) Și Mihai Viteazul muri în faptul unei zile de Duminecă. Și azi e zi sfîntă. Sîntem sorțiți, românilor, să murim Dumineca, de sărbători, în zile sfinte ? Sub semnul crucii pieri Mihai, căci pentru cruce întrase el în război cu turcul... Moartea de Duminecă... (rece) Trădat a fost ! (calm) Pașii noștri ne coboară spre moarte. Edicule — închisoarea Celor Șapte Turnuri. Dezbrăcat și de cămașă am fost — și aruncat în temniță, sub pămînt. Cu fiii mei... cu ginerele meu. Și doamna mea, Maria, tot în Stambul, prizonieră... Bate vîntul peste mare, sărat, (nostalgic) Maria, îți amintești cîntecul lăutarului din Dragoslavele, cînd a fost gata podul peste Arges ridicat de italieni ? Ți l-am cîntat deatîtea ori, cînd eram doar noi doi... (surizind)

Suflă, vînte, ca măi'nainte
Nu sufla așa fierbinte
Suflă, vînte, mai încet
Ad-o pe Maria s-o văd
Tot s-o văd și să mă vadă
Și de n-om fi laolaltă.

(pauză scurtă) Știu ce ne așteaptă, Maria. Iată, luna se-nvecherște pe cer, rugînește, se albește și ea, dar lumina ei în scădere nu este. Tunetele norilor mă cuprind, sau spaima mă fulgeră ? Sau poate nici nu mai sînt, am murit, și visul meu doar mai colindă în jurul trupurilor fiilor mei căsăpiți ? (suride) Da, luna ca un cap de bou ?... Sau nu mai văd — și totul mi se pare ? (orgolios) Miluit am fost de Dumnezeu cu unsprezece copii ! Da, am fost ținut drept cel mai bogat domn ce a avut Țara Românească ! (mîriind) Jupuia țara, fără s-o facă să țipe ! s-a spus. Ce nu se spune ?! Cum sufla vîntul norocului — așa m-am dat cu turcii, cu nemții, cu rușii... Între Cruce și Semilună era ușor să viețuiești ? Curgeau, da, carele încărcate cu aur la Stambul ! Și ? Azi, în ziua de Sfîntă Maria Mare, 1714, după douăzeci și cinci de ani de domnie... o să mi se taie capul în fața sultanului. Știu. Sub ochii mei bătrîni o să sîngereze capetele coconilor mei. Știu. Da, bate vîntul sărat, răsare soarele !... Sînt stele fericite, garoafe, sălcii fericite, gîze fericite, vaca-domnului, iarba, măghiranul, busuiocul, berzele !... Și noi am fost, Maria. Am ridicat biserici, am avut unsprezece copii. Mi-am slujit neamul, cum am putut... Trebuie să plătesc cu capul pentru că am fost fericit ? (se uită spre ceruri) Tu m-ai ales pentru glorie, tu m-ai ales pentru moarte ? (suride) Pier, ca să fiu un sfînt al creștinătății ? Nimeni n-o să dea o para chioară pe moartea mea. Cel puțin o sută de ani ! Restul ?... (ride) Legende. (rece) Da, am fost un om fericit. Eu, Altin Bei — Prințul Aurului ! Cu pungi groase am stîmpărat pohta turcilor de a veni peste noi... Crezînd că... Apusul ! Dar Ștefan n-a fost fericit ? N-a sperat ?... „Preastrălucitilor, prea puternicilor, și de bun neam domni ai Creștinătății întregi... Noi, Ștefan-Vodă, din mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, vă trimitem smerita noastră închinăciune și vrere de bine. Știți dumneavoastră cum că preacrudul și păginul Împărat al Turcilor de multă vreme umblă după pieirea Creștinătății întregi...“ Dar degeaba le-a dat de știre Ștefan-Vodă. În zadar a înfrînt el pe acei vrăjmași ai Creștinătății... și i-a prăpădit, de-au stătut striviți sub picioarele oștenilor săi, degeaba, căci prea-strălucitilor domni nu le-a păsat de biata Moldovă... Și degeaba și Vlad Țepeș a scris regelui Matei as Corvinul... despre cei care întotdeauna ne-au tot îndemnat să lăsăm pe creștini și să ne dăm de partea lor.. Surdă fu urechea domnilor Creștinătății. Surdă fu urechea Creștinătății ! (scurtă pauză) Ard cămășile pe măslinii bătrîni. Cum să dorm în pămînt străin, de ce mormîntul meu să nu aibă țară ? (surizînd cu amărăciune) Unii au zis că nu sînt nici Brîncovean, nici Basarab, nici Cantacuzin ! A, Basarab, dintr-o strămoașă... Brîncovan, prin străbunică, Grecianu prin bunică, Cantacuzin prin mamă... și, cum s-a mai spus, mă trăgeam, normal, și din Adam și Eva ! Dar nu sînt, oare, sînge din sîngele neamului meu ? Vîntul suflă prin iarbă, îl auziți ? Vîntul mișcă valurile mării, îl auziți ? Dar nu iarba face vîntul să se miște, acest duh al verii, nici marea nu mișcă vîntul din loc, nu din cauza ierbii și a valurilor bate vîntul ! Nume, oameni, nu duhul neamului e totul ? Nu el... sîntem noi... și cînd nu vom mai fi ? Ce dacă ziua ne numără clipele ?! Ce dacă-i... vom vedea pe turci cum se obosesc tăindu-ne capetele, feciorii mei ?! Aici, pe malul Bosforului, movile de capete românești ! Dar în tîrgurile de robi ale Răsăritului, neamul nostru nu va pieri, și nici crucea n-o s-o lepădăm. Se poate vorbi pînă și de înțelepciunea și păcatele dobitoacelor — dar de păcatele otomanilor, ba ?! Ei ne învinuiesc pe noi de trădare ? Ei, care sînt gata la orice pentru a pune mîna pe banul țării noastre ? Ne taie, ca ticăloșii ? ! Măcar dacă nu ne putem lăuda, Doamne, cu viața noastră, căci multe am greșit dacă am ajuns nevrednici să murim în casele noastre !... Sau, poate, vrednici sîntem, să crăpăm sub securea turcului !... căci n-am vrut să închinăm țara și să ne ținem capul... putred pe umeri !... Capul trădător de glie ar fi trăit !... Ca să ne lăudăm cu raclele în care trupul nostru ne va odihni ?! Dar noi nu vom fi acum aruncați peștilor, în apele mării ?! Oricum, nici de oasele noastre nu ne este rușine, doamne, nici de mormîntul nostru, fie el într-o biserică pus, fie el plutind în apele mării !... Doamne, miluiește mormintele celor care au încercat țara s-o scape de la pieire, și dacă mi-este dat acum să plătesc cu fiii mei și cu capul meu... poate așa vrei tu !... Nici Abraham n-a plătit astfel, doamne ! Nici tu, doamne ! Ți-ai lăsat fiul răstignit !... Dar n-ai murit alături de el !... Nu te-ai coborît pe muntele Căpățînii, și pe tine să te pună pe cruce !... Dar eu sînt aici cu... cîtiva dintre copii mei. Restul copiilor mei — țara mea !... Totul va dăinui ! Mîndru sînt ? Da. Mor eu, cum ai fi murit tu, Doamne, în locul fiului tău ! Fiii mei cei din țară, poporul meu va dăinui. Nu strig. Vorbesc în șoaptă, doamne, căci tu mă auzi. Sînt orgolios ? Da. Voi scăpa și de păduchii din temnițele turcești. Păduchii nu trăiesc pe oameni morți. Nu mă voi mai scărpina. Moartea... mă va scăpa de păduchi. (suride) Ce văd ? Un preot cu o luminare în mînă ? Nu, îmi închipui... Am orbit !? În ziua de apoi va învia Mircea cel Bătrîn... Va învia Ștefan, doamne... Mihai ! Ei vor curăța neamul nostru și veacurile le vor curăța de toate păcatele. Căci multe păcate mai are neamul nostru ! Vrăjmașii se vor spulbera ca fumul în vînt și ca ceara înaintea focului se vor topi. Încă, acum, doamne, trupul meu este necunoscut de tărînă... Te întreb : sîngele coconilor mei a cunoscut tărîna ?! (pauză) O, cît sîntem de aproape de propriul nostru mormînt ! Dar ce văd ?... Ștefan, Mihai ?... Răsar din mormintele lor, care nu-i mai încap ! Mihai, cu capul său în mîinile sale ! Mă chiamă spre ei. Să n-am teamă ?! Mircea... cu steagul de luptă în mîini, fluturîndu-l ! Vlad ? Ies din pămîntul care-i acoperă de veacuri. Capetele lor sfinte n-au putrezit, ochii lor sfinți luminează, mă chiamă, au ceva să-mi mărturisească !... Ei au ieșit deasupra propriilor lor morminte, doamne ! Mă chiamă ?! Să nu-mi fie teamă ? Cine nu-și simte străbunii înviind ?... Om viu lîngă om viu, mort lîngă mort, în picioare, os lîngă os, lumină lîngă lumină, un popor... sufletele acestor domnitori, oșteni... Un popor de oameni morți... înviind ! Veșnic vii !... Mă chiamă ei, doamne, sau securea sultanului, să-mi reteze gîtul ? Turcul mă privește țanțoș.. fără să știe că victoria sa criminală o să-l osîndească o mie de ani la ură.. Ehei ! Iar cum a zis vrăjitoarea din Rucăr, de voi muri, o sută de ani în Țara Românească vor fi pe tron domni străini ! limonagii fanarioți, brăgari din Fanar !... Cad steagurile noastre în noroi ? Nu te făli, sultane, fala țării mele este suferința poporanilor mei. (rece) Dar decît să intrăm sub jugul vostru... mai bine să ne mănînce ciorile noastre, cîinii pămîntului nostru să ne hărtănească, mai bine să nu se mai nască din noi băieți și fete, mai bine să ne spurce porcii mormintele, mai bine să nu ne mănînce viermii pămîntului carnea și să putrezim în veci neîncăpuți în pămînt, decît să ne dăm pe mîna străinilor și să le cersim mila ! Blestemat a fost și mitropolitul Albei-Iulii, care și-a trecut credința neamului său la altă credință, blestemat a fost, căci nici un român n-a venit la înmormîntarea sa, și nici un român n-o să aprindă o luminare la mormîntul său — în veci vecilor ! (suride) Ție mă închin, doamne, cu mulțumire... Pămîntul o să mă încapă ! ? Oh, stelele se răcesc, le simt... Clipa cea repede, ce ni s-a dat, trece spre veșnicie. Fluturi fără aripi, asta mai sîntem ? Nimic ?! Sub astrele slavei tale astănoapte n-am putut pune geană pe geană, ascultînd cum se zămislesc norii. Adusu-mi-am aminte cum am fost adusi la Stambul, prizonieri... eu, doamna Maria, cei patru fii ai noștri, cei patru gineri și una din nurori. Anca a lui Constantin, cu fiul ei de șapte luni ! Ne așteaptă securea... N-am luat în seamă vorba ce mi-a trimis Antonio Corea ! Medicul levantin, după ce studiase la Roma își petrecuse o vreme la curtea noastră... „Vlahbeiul a fost declarat rebel !“... a auzit Antonio de la un secretar al Vizirului. M-a înștiințat de soarta ce mă pîndea, dar scrisorii sale nu i-am dat crezare. Nu i-am dat ascultare singurului om care nu m-a mințit și-a vrut să-mi salveze tronul și... capul ! Am rupt scrisoarea... Am îmbătrînit ! Iartă-mă, Antonio. Și tu, doamna mea, Maria iartă-mă pentru cuconii tăi... Eu i-am adus cu dragoste în trupul tău, eu o să-i fac să moară... Sultanul a ieșit, așteaptă să vadă capetele noastre căzînd. Nu ți-am dat ascultare, Maria, să plec la Tîrgoviște, mai aproape de Ardeal... Poate am fi scăpat ? N-am luat în seamă nici semnele ce ni le-a dat fiica noastră, domnița Stanca ! Bolnavă, te-a chemat și surorile ei, fetele tale, zicînd... și arătînd ce vedea pe peretele din fața patului ei : „O ceată de turci îl duc pe tata în lanțuri la Stambul !“ Am luat vorbele ei ca pe o aiurare, și nu ca pe un semn al morții ! Și domnița și-a găsit alinarea, dîndu-și obștescul sfîrșit, cutremurată de vedeniile ei. Iartă-mă, fata mea. Și cînd ne-am înapoiat de la îngroparea domnitei Stanca, o găină, lîngă poarta palatului domnesc, bătea nebuna din aripi !... Și... zburînd... a ajuns în brațele mele ! Acesta fu un semn al unei mari nenorociri... Dar unii riseră, pe sub mustăți ! Da, o găină însă întîmplările cele mai neînsemnate nu sînt tainicele urmări ale soartei ? Și-acum călăul își ascute securea, să ne trimită în țara fără copii ! Timpul se uscă, soarele urcă, vine ceasul... Ne vom pierde într-o cruntă realitate. (suride) Sub pămînt, dincolo, mai pot fi zile ? Lîngă butuc, lîngă gealat, se află acum unul dintre cei mai buni prieteni ai mei de cîndva... Mustafa Aga ! El a venit și în Săptămîna Patimilor. Marți, pe la chindie, la București... A doua zi mi-a spus că mi-a adus o veste rea, dar că fiind voința Padișahului, era și a lui Alah ! — și trebuia să mă supun... „Nu... așa.... că te supui ?... mi-a zis. Și cînd să zic ceva mă pomenii cu năframa de mătasă neagră pe umăr : „Mazil“ ! (ca și cum este împins spre butuc de mîini nevăzute) Nu ne împingeți spre butuc, ne ducem singuri !... (fiilor săi) Feții mei, parcă moartea are ceasuri fixe... (ride, dar cum nu prea e convins de eficacitatea glumei sale, rîsul i se curmă brusc) Am vrut să mă așez pe tron, dar Aga Mustafa, prietenul meu, m-a îmbrîncit ! „Locul tău nu mai este acolo ! îmi zise. „Slujitori, slujitori, unde sînteți ?! Nu mă lăsați ! am strigat. (pauză scurtă) Tăcere... „Nu mă lăsați !“... (pauză scurtă) Nici un slujitor, nicăieri ! Turci, peste tot. Puțini, dar turci. Fusesem trădat de toți ai mei. Clipele, muribunde, coclite, ca acuma. Același gust. Și-atunci veniră boierii divăniți și cu grăbire vărul nostru Ștefan Cantacuzino fu ales domn... Antonio !... (suride) Și biata găină... Da, da, da totul fusese pus la cale în țară și înfăptuit apoi la Constantinopol, cum mi-a șoptit Del Chiaro... (pauză scurtă) Și astfel în Joia Mare a anului domnului 1714, la București, sub același acoperiș, se aflau doi domni, eu, cel mazilit, și vărul meu căftănit !... Da, da, da, două neamuri, unul plîns, altul bucuros ! I-am spus vărului și fiului nostru Ștefan... „mai bine că domnia i-a fost încredințată lui, decît unui străin.“ Iar cînd am fost luat, să mă ducă la turci, să nu mai petrec Învierea lui Cristos printre creștini, i-am spus vărului și fiului nostru Ștefan Cantacuzino, pe care l-am cununat cu Păuna : „Finule Ștefan, dacă aceste nenorociri sînt de la Dumnezeu pentru păcatele mele, facă-se voia lui... Iar dacă sînt fructul răutății omenești, Dumnezeu să ierte pe dușmanii mei, dar păzească-se de mîna răzbunătoare a Dreptății Cerești !“ M-au vîndut unchii, verii, boierii, oștenii, slujbașii — toți. (suride) Și nevestele lor. Și Păuna, ființa noastră... (ușor nervos) Unde erau oamenii lui Vlad Țepeș, care s-au lăsat tăiați cu fierăstraiele, și n-au spus domnul lor în ce loc se află ! N-au suflat un cuvînt, de-a rămas Mahomed al II-lea înfrigorit în fața tăriei celor uciși fără să trădeze nimic ! Dacă... ei ne trădară pre noi și pre Dumnezeu, noi să ne îngrozim de securea gealatului și de pohta de sînge a sultanului, feții mei ? (a întrebat aproape blînd) Prin băi de sînge ne-au trecut turcii neamuh dar și oamenii lor se făcură apă și pămînt sub ghiulelele noastre de piatră, sub săbiile... (rece) Nu, nu mă mai tem de ce mi se întîmplă. Cîmpia de la Dunăre e cu strugurii gata să se coacă. Florile soarelui stau cu capetele în vînt. Graurii-și limpezesc glasul trecînd peste nuci. Și eu mă trag către mormînt. (face cîțiva pași) Constantine ! Ștefăniță ! Răducu, tu cel care trebuia azi să fii mire... Te-au îmbrăcat mire ? Porcii... Mateiaș ! Fiii mei, și tu Enache, ginerele meu... Priviți ! Butucul, sultanul, indiferent, securea, gealatul !... Și vîntul, indiferent. Iată niște lucruri... și niște întîmplări care arată... (suride) fragilitatea făpturii noastre... trecînd ?! N-o să ne mai întoarcem niciodată în țară ?! Decît la învierea de apoi ?! (scurtă pauză) Lăcrimează vreunul dintre voi? Vă trec frigurile cele mari, feții mei ? Ce vedeți ? Șiruri de ieniceri, în jur... și tot felul de inși.. . veniți să vadă sîngele curgînd. Gîdele, cu sabia. Și sultanul, lîngă chioșc, așteptînd să vadă cum omorîrile hotărîte de el se împlinesc. Ce ne-a mai rămas nouă în fața lor ? Nimic? În fața securii, nimic ? Ca Iov voi lua în dinți carnea mea și viața mea o pun în mîna mea. Vreau să vorbesc și eu cu tine, Doamne, să-mi apăr pricina. Feții mei nu vă temeți... un „nelegiuit nu se înfățișează înaintea Lui“. Sabia... nu e nimic, pe lîngă caznele cele mari din închisoare. Unde sînt averile, sculele, la ce bănci și în ce țări am banii puși ?... mă întrebau, punîndu-mi fier roșu pe piept, cercuri în jurul capului... Trei luni — patru, pus la chinuri, în fața voastră, Constantine, în fața mamei voastre... Nu înțeleg cum mama voastră, văzîndu-mă ars cu fierul, nu și-a pierdut mințile ! Lumina a ajuns pe sfîrșite... Dar în orice om, în orice piatră, sau fir de iarbă, sau bob de nisip... există o mărturisire a lui Dumnezeu. Și în sabie ? Și în întuneric ? Și în ochii fără lacrimi. sălbăticiți de suferință ? (înaintează cu mîinile întinse înainte, ca și cum ar vrea să se sprijine de ceva, de aer ?... de ce ?...) Astă noapte m-am trezit simțind ceva cald lipit de obrazul meu. Respira. Nu, nu visam. Ceva chițcăia, o făptură cu coadă lungă. Prin beznă nu se vedea ce este, iar eu nu mă mișcam. De diavol nu-mi era frică, dar de șobolan, da. Din nefericire, nu era un diavol ! (se amuză) Din toată părțile... se... îi se auzeau pașii ! Ieșiseră din găuri. Mă pindeau. Simțiseră că moartea mea era aproape de mine ? Simțiseră. Animale inteligente, nu se grăbeau să mă mănînce de viu. Deși ar fi fost... nemaipomenit !... să rămînă din trupul domnului Țerii Românești doar oasele ! Sultanul s-ar fi necăjit foarte, că i-au luat plăcerea de a mă vedea azi sîngerînd lîngă butuc. Iată-mă lîngă tocător ! (lovește cu piciorul butucul) Și-am simțit atunci că șobolanii fug speriați ! Venise un cîine? Se lăsa o rază de lumină printr-o ușă întredeschisă, ca o săgeată ?!...O, nu ca o lamă de sabie ?! (se vede o sabie lîngă butuc) Visam ? Mîinile mi-au devenit mai păroase, de frig ? De sperietură ? Îmi crescuse părul pe picioare... Și copite aveam ! Pe piept, laie ! Ajunsesem să devin un cîine ? Poate, în vis, căci tot strigau ei la mine de cîteva luni : cîine ! Cîine valah ! Asta eram, întrasem într-o piele de cîine, și-mi era cald. Atunci am început să orbesc, căci n-am mai zărit lumina ca o lamă de sabie ! Dar eram ușor... ca un înger ! Și-acum sînt ușor... și dacă n-ar fi puterea pămîntului să mă tragă în jos sînt sigur că aș putea să zbor ! Mateiaș, nu rîde ! Nu-ți spun astea ca să-ți alung tema... sau să alung spaima mea ! Chiar sînt un cîine... (latră) Aud ? (latră) „Cîine“ (orgolios). Da, de mine se speriaseră astănoapte șobolanii. „Cîine !“... îmi zic turcalețiii. Îi auziți ? Dar de ce nu-mi spun „înger“ ? (de oțel) Da azi, 15 August, orele nouă dimineața... eu, cu cei patru fii ai mei și cu ginerele meu Enache Văcărescu... iată-ne în cămăși, aduși în fața Seraiului, la malul Cornului de Aur. Enache, pe tine te-au ales... primul să cazi sub secure !... Trebuia să ai prunci mulți cu fata mea... să te întemeiezi ca neam... Și din vina mea n-o să ajungi la anii mei ! Trupul meu obosit și stîngaci nu te poate apăra. Sînt pus și trupul meu să-l dau țărînii, să doarmă, dar, doar după ce în fața mea voi vă veți petrece în moarte... Țineți banii, să vă plătiți luntrașul și vămile. Un ban să-l puneți la briu, alt

ban să-l puneți sub limbă, să nu vi-l fure hainii, să nu vă cadă în nisip... Doi bani de fiecare, căci noi vom plăti de două ori, trupul de cap fiindu-ne despărțit !... Stele bătrîne, bătrîne, alb ne veghează, stele tinere lăcrimînd se nasc, văzîndu-ne. Enache Văcărescu, ginere al meu, îmi merit pedeapsa ?... Am uneltit împotriva Porții otomane ?... Da, am trimis soli la Viena , la Moscova... Între trei ape stînd țara noastră, între trei lupi ! Da, am îngreuiat pe săraca țară cu haraci... împrumuturi mari am pus pe boieri, pe mănăstiri. Dar turcii erau și sînt nestatornici, unele zic și altele fac. Și văzînd noi pă nemți că s-au împăcat cu turcii, de nu mai aveam niciun reazim dinspre dînșii... am început atunci a mă ajunge cu moscalii în vorbe, îndemnîndu-i să vină cu oști asupra turcilor... Dar moscalii fiind flămînzi, că nu avea zaharea, mîncare, pociltiți de foame, au pierdut bătălia de la Prut... Pătru... cel Mare a ieșit rău, și ne-au găsit viclean... Turcii ne-au găsit hain !... Cum să scapi dintre atîtea lacome guri ? Boiarii... ne-au pirit... Cantacuzinii au pus turcii să ne prinză ! Nu mai este nici o scăpare, Enache. Te chiamă gîdele, îți face semn să te apropii de butuc... Cum bate briza mării ! Vînt... (surîde) vînt... în univers ! Gîndește-te la Biserica dintr-o zi din București, Enache, pe care soacra ta, și mama ta, doamna Maria a ridicat-o... În chipuiește-ți, Enache, fiule, că intri acum în ea, în sunete de clopote ! Biserica dintr-o zi, începută într-o zi și tîrnosită, sfințită în aceeași zi... Intră în acest lăcaș, Enache, așa cum ai intrat cu soața ta, de mînă... (se aude o izbitură) Ah, i-a retezat gîtul !... Trupul său se zbate pe pămînt, singur, sare, sare, se zvîrcolește în țărînă, se zvîrcolește înainte de a se destrăma... Enache ! Ochii tăi, mari, capul tău rostogolindu-se, gura ta bolborosind însîngerată... Liniște ?! Și sultanul tace ?... Cum ascute briza mării securea !... Pentru tine, fiul meu Constantin ?! Pămîntul țării e departe. Sîngele scurs pe butuc miroase a grîu... O, la la Hurez, azi de Sfînta Mărie, lumea senchină, cîntă cocoșii ?... Se-ngroașă țîța oii de-atîta lapte. Totul s-a dus. Am domnit douăzeci și cinci de ani... și-am fost fericit de toți oamenii țării, și-ncă și de oamenii altor țări... Să-l blestem pe Dumnezeu și să mor ? Ce fac ? Pun capul lui Enache într-un par ?! Îi aruncă trupul în mare ?... (se aude un trup aruncat în mare) Enache, în fiecare dimineață, noi doi, Enache — din închisoarea Celor Șapte Turnuri ! — cum lumina zorilor lovea apa, vedeam cum apa începea să bolborosească și să clocotească.. (disperat) Dar nu ardea ! Sîngele nostru o să aprindă marea, Enache, aerul pînă la cer, Enache ! Păginii să se îngrozească, Enache... (cade în genunchiul drept, istovit) Iartă-mă, fiule. Fără de capăt este împărăția morții în care intrăm ? Ah iarăși vîntul sărat ! ...Copilăros, vîntul le flutură pletele copiilor mei !... Enache, capul tău înfipt în suliță mă privește cu ochii bulbucați... Am fost rău ? Da, cu dușmanii Țării. Constantin Bălăceanu, vrăjmașul nostru, s-a dat cu generalul neamț... Nu l-am iertat. Pe Ștefan Cioran, vinovat că s-a unit cu Bălăceanu, l-am prins la Craiova... (se ridică în picioare) Am trimis într-o noapte armașii de l-au sugrumat. (se închină) Ce faci, Constantine, îmi săruți mîna ? E rîndul tău... să te taie ? Te chiamă călăul ! (tremurînd) Eu... tremur de ce-o să pățești ?... Mă mingii ?... Da, azi vom lepăda trecătorul nostru veșmînt... (ironic) Da, azi, hăcuiți de secure, ne vom vedea inimile sîngerii. În noi n-o să urle azi decît pulberea ! Apoi, da, da, umbrele noastre vor deveni pulbere. Îmi săruți mîna, Constantine ? ! Peste mormintele voastre nu vor fi lespezi, feții mei ! Nicio literă nu vă va spune cine sînteți, niciun an nu va arăta c-ați trecut pe pămînt... Capetele vă vor putrezi în pari, ca al lui Enache, mîncate de ciori. Auziți ciorile ? Dar o biserică vom zidi din trupurile noastre, azi, si-o vom tîrnosi, sfinți, cu sîngele nostru, azi, o biserică de aer... în care ne vom aduna sufletele... Nu vă fie teamă ! Așa cum la București ne-am rugat în Biserica dintr-o zi pentru sora voastră Stanca, aici, în veci, ne vom scălda în lumina așezată în mijlocul păginătății. Ce-ar putea mărturisi mormintele noastre mai mult decît această biserică nevăzută de... ei... si pe care ei, știind-o, în veci n-o s-o poată strica ! Vreau să te alint, să te îmbărbătez, Constantine ? Tu mă stringi în brațe, să nu mă cutremur ! Totul e să nu murim înainte de a ne bate ceasul, fiule. De ce ne temem ? De moarte, desigur. Dar cine dintre noi nu poartă înlăuntrul său un mort ? Tu nu, sultane ? Tu stăpînești peste mirajele deșertului. M-ai învins ? M-ai mazilit. Au intrat în București în Săptămîna Patimilor nu 12 000 de turci... ci cîteva sute. I-am așteptat pe oamenii tăi nu ca pe niște jigodii. M-au luat !... Și nimeni dintre ai... mei n-a ridicat un pai împotriva turcilor ! Da, mi-ai spus ; nimeni n-a ridicat un pai să mă apere ! Să-și apere domnitorul ! Trădători, Constantine, lași... Dar dacă si noi am renunța acum la credință, am fi ca ei, trădători și... Constantin Brîncoveanu, fiul meu cel mare, mă îmbărbătezi, acum cînd pleci spre butuc ? !... Ești mai puternic decît mine. Văd totul ca prin ceață, Constantine, dar parcă, în zare — privește ! — se zăresc munții nostri, cu bărbi de verde brad... Neclintiți, nemiscați în grăbita trecere a pulberii roscate... în zuruitul clipelor ce vin și se duc dintr-un pustiu în altul... Da, pleci, te desprinzi de mine... Am vrut si eu să te alin cumva... arătîndu-ți munții cei verzi ! Pleci ? Mîinile îți sînt calde... ca și suflarea... Ai tradus, Constantine, în greaca cea nouă, „Paralelele grecești și romane" ale lui Plutarh... Ce ne spun viețile lui Licurg și Numa Pompiliu, Solon si Pericle, Alexandru cel Mare si Cezar, Demostene și Cicero ? Ce sînt virtuțile oamenilor aceștia ? Dar ce sîntem noi ? Să aibă dreptate Aristotel cînd zice că sîngele este sufletul nostru ?... Vrea sultanul să ne deserte sufletul, sîngele, credința... în țărînă ?... Mai stai o clipă. Încă spătar fiind, am dăruit evangheliii, în românește, mănăstirilor Bistrița, Dintr-un lemn, Surpatele... Dumnezeu nu putea să uite ! Ce-am făcut rău, Constantine ? La Academia domnească de la Sfîntul Sava s-au învățat... și-am pus să se traducă Sofocle și Euripide, Xenofan, Tucidide, Caton, Esop, Homer... (întinde mîinile, căci Constantin a plecat de lîngă el, spre butuc. Strigă) Făpturi ale luminii !... Nu stăm legați într-un veac, ne mișcăm sub bolta cerurilor... (se aude sabia — jart ! Securea. Butucul tresărind. Buf ! Încăodată !) Ah, mă doare un deget, degetul mijlociu de la mîna dreaptă... Nu mă mai pot închina ? (Buf ! butucul) A intrat sub unghie o bubă și mă înteapă, degetul e cald si n-am să pun de carnea cuprinsă de fierbințeli petale de crin !... (Buf !) Bubele se vindecau cu petale de crin... copturile toate se vindecau cînd puneam peste ele petale de crin ținute în rachiu !... (Buf !) N-am petale de crin, durerea degetului închinării să se vindece ! Ah, mă doare... Constantine... cum îl apropriu de arătător.. e ca o durere de dinți, vie... Florile de crin !... Dar rădăcinile crinului... semințele de mac... boabele de grîu se vor lumina sub brazdă, vor lumina țărîna semințele de iarbă si de iasomie... Flori de mac vor creste în morminte, flori de crin, de ienupăr, de lămîiță... și vor lumina pe dinăuntru mormintele... Vor crește în apa mării și vor lumina marea, semințele... și în miresmele lor morții vor învia și... (își mușcă mîinile, sughițînd) Da, da, florile de busuioc si de crin se luminează pe dinăuntru si miroasele lor... (se trezește din jalea sa, brusc, Rece în glas) Cei care m-au trădat să fie blestemați de cei 318 părinți și să lăcuiască împreună cu Iuda și cu Arie ! (pauză scurtă) Să secă sîngele în voi. Iar pe tine, vere Ștefan Cantacuzino, dacă m-ai trădat, cu crucea ta de la gît să te sugrume turcii. Altfel, boierilor Terii Românești, sănătate ! (pauză scurtă. Se freacă la ochi) Ceață !... Ce, Brîncoveanu orbește văzînd cum îi sînt tăiați feciorii... si așteptînd să-i fie retezat capul ? !... Azi împlinesc 60 de ani. Ce bucurie ! Maria, nunta noastră... Cînta afurisitul de țigan :

Mărioară după plai
Ce mai gură dulce ai
Si lui neica nu i-o dai
Dă-i-o neichii cu chirie
Pînă la Sfînta Marie...

(își ia capul în palme) Maria, cum rîdeam ca niște copilandri... (cîntă)

În grădina înverzită
Este-o mîndră adormită...

(rîzînd — unei amintiri)

Vai de mine, mîndro, mor
Ia-mă-n brațe și-mi dă flori...
Bună-sara, eu mă duc
Pleacă-ți gura s-o sărut,
S-o sărut o dată dulce
Să-mi ție pe un' m-oi duce.

(surîde) Saizeci de ani ! Ce i-ai luat lui Iov ?... Prietenii ? Si i-ai dat rîia. O, ce prieteni am avut eu, doamne ! Si nu știam ce buboaie înfloreau pe sub pielea mea. Neamuri dulci ? Stolnicul Cantacuzino, căruia îi împărtășam toate tainele... Să-mi blestem neamul, Maria ? Nu. Va fi pedepsit și mai cumplit : își va aduce în veci aminte de mine. Cum n-au ridicat un deget să-mi apere viața. Cum au lăsat o mînă de turci să mă ia din București în plină zi si să mă ducă la Stambul. Ce pedeapsă mai cruntă ?... decît să nu mă poată uita ? Să mă înjure, n-au decît ! Sau să mă laude pentru credința mea ? !... Facă tot ce vor ! N-au decît să plîngă spunînd că turcii au făcut din Marea Neagră, pentru trupurile noastre, un cimitir de apă ! Nici în prieteni, nici în jurăminte nu mai cred, nici în odele ce mi s-au închinat... Sînt ca o oală de pămînt... care a ars în foc. Pot deveni țărînă. Am învățat... focul pe propriul meu trup. N-o să fie nimănui de folos viața mea, căci ursit este neamul meu să nu învețe nimic de la înaintași... Doamne, mi-ai luat vederea de azi, si mi-ai lăsat puterea să privesc ce se-ntîmplă în ziua de mîine. Se deschid veacurile ! Văd cum vor fi trași pe roată, cum vor fi aruncați în fîntîni, împușcați, retezați... Numai sînge si vînzare de frate. Fiecare-și păzește propriul cap si dă javrelor mai ales pe binefăcătorul său. Ca să nu se spună c-a fost vreodată ajutat de cel mazilit. Mazil ! Broboada neagră — pe capetele atîtor domnitori... năframa morții. În casele domnești de la București, ridicate de mine, chiar cînd eu eram viu... Ștefan si Păuna, ființ mei s-au urcat în scaun... Păuna, nebuna ! Si eu sînt sortit să aud cum retează sabia capetele coconilor mei si să nu-mi pierd mințile ! Ce cazină mai mare vrei, doamne ? Isus a murit singur. Nu e înfumurare, să-l numesc aici. Dar n-ar fi drept dacă nu ți-as spune tie ce cred. Existi ? Cred că nu... Există doar cei care au interesul să ți se roage tie si să se spună că ei cred. Esti o himeră, doamne ? La Academia Domnească de la București, Sevastos Kiminitul, George Maiota, Bartolomeo Ferrati, Panait Sinopeus... cu strălucite studii la Roma și Veneția, în Fanar... au predat teoria medicinii, matematica, filosofia — înaintea teologiei ! Am trimis la Padova pentru studii mai mulți elevi de la „Sfîntul Sava"... Răducanu Constantin, fratii Palade și Gheorghe Damian, cei care mi-au închinat și o odă... (surîde). Pe Stavros Milainis — tot la Padova ! Stavros a tipărit epigrame (versuri) dedicate mie, în volumul omagial tipărit la Veneția în 1709... Si ? (surîde) Și ?... Eram în Europa, doamne, si ne bucuram de știința ei și de slăbiciunile ei... Dar n-am făcut apoi să se citească... si să se vorbească românește în bisericile noastre ?

augustin ioan

western

prin calcare călare cum trececa
o falie în jur se despica ;

în defileu, în piatră defila
un călăreț călare pe o șa

unde

constat că eu chiar exist
și anume apăsînd pe rînd pedalele simulatorului

în loc de orgă — carne
în loc de carne — nimic

ba realitate (adică deșert)
ba — cînd și cînd — fata morgana și morgan (băiatul iluzoriu)
desenează în nisip
trupuri false

să mai spunem că
(sicitate
siliciu
vitrificre)
sticlă sînt prin care se vede sînge ca în vitrină
sînt o expoziție cu realizările trupului meu
unde
metabolism și iluzie
permanent se împușcă

plăpîndă mai

Plăpîndă mai este și viața aceasta :
Fring firul,
sparg crusta, chitina.
Nimic.

Cineva se teme de mine :
insuportabil —
într-o bulă de urlet,
acolo.

Așa e mai bine :
tînăr și liber
în aerul fal(n)ic
strivind sub șenilă.

suvenir

ursul — răgetul lui acum plin cu iarbă de mare
vulpe — ochi de sticlă
pasărea vultur pe postament răcorind subțiori împăiate

la bestiariu ajunși
la suvenire de
la frumoasa stațiune — nu vreau între ele —
o simplă fotografie băiețel

unde se văd cusăturile realității ei pun mînă
ca eu să cred în împăiere

fiare umplute cu iarba fiarelor
ochii grozav lucind și — pe labele din urmă ridicată —
spaima

cum să plecăm de aici fără o amintire
la care (să) ne uităm acum
iar chipul meu cu totul
îngrozit să se justifice

cheia

Sînt dintre cei ce-au crescut
cu cheia casei de gît
(alamă totemică
răcorind torsuri fragede).

Și ce devreme am deprins
senzația de frînghie în jur
— nu mă mai sperii —
Mereu în transhumanță între nisipuri
și ghenele fetid mirositoare,
de-atunci mioritici, însă după orar
și numai după ora de culcare.

Sînt dintre cei care-au crescut păstori
la cheia astfel încrustată pe piept, medalie
crescînd cu noi odată,
pentru convins o ușă descuiată.

marian ilea

OCOLUL

— fragment —

Străzile acelea lungi, văzute ca printr-o oglindă — casele lăţite pe pămîntul nisipos semănînd cu pălăriile turtite de roţile căruţelor, muzica patefoanelor din curţi, feluritele mirosuri de rîntaşuri, haznalele de la capătul straturilor de verdeţuri, fluturii bezmetici ce-şi lipesc aripile de frunţile transpirate. În apropierea genunchilor — grilajurile de la ferestrele beciului poliţiei. Pe-acolo se plimba. Adulmeca. Pîndea. Spiona. Femeile şoldoase, bodogănelile unor moşnegi palizi ca lămîia, aşezaţi pe scaunele din împletitură de iută.

Şi cocoşul ăla ţanţoş ; îţi venea să-l iei de creastă, să mături curtea, să-i împrăştii creierii pe bolovanii caldarîmului. Pe toate le cocoşea numai el. Pintenat, musculos nevoie mare, cu pieptul scos afară dintre penele roşcate, îl oprise pe stradă gata de bătaie.

Noroc cu bocancii.

El de cînd nu mai intrase la Ruhălă ? ! ? I se-nchisese pîntecele aşa deodată. După Ninelusa. Înţepenise în pat de tînără. Se-nfofolise în cîrpele groase primite de la mătuşă-sa din Arad. Bumbacuri ce-o înecau în scame, tuşea şi se sufoca, striga că moare. Şi el cînd şi cînd la Oraş cu **treabă negustorească.**

Aşa i se duceau banii.

Uite-o pe aia de la fereastră, cu şorţ ; cum să ceară el una cu şorţ ? Să intre la ea cu bocancii din piele de porc văcsuiţi. De ce nu. Poate să ţină. Cum ar mai deschide uşa, ar da cu ea în lături şi s-ar repezi fără să dea bineţe. Se teme.

Mai la vale, ar fi casa de copii găsiţi, fetele tinere cît Ninelusa, în faţa grilajului. Prea tinere şi necoapte. Poate portăreasa.

— Săru-mîna nene Halipă.

— Ce faci drăguţă ?

— Am ieşit la aer.

Ce-i venise să deschidă gura, se-nvîrtise de zece ori pe strada asta.

Începuse să-l cunoască lumea.

Uite piaţa, precupeţele, numai cît sari gardul de beton, gogoşarii roşii la pieliţă, grămezi. Nu se prea cumpără nimica.

Se vede că-i toamnă. Cam cît să fie? Către noiembrie. Spre munţii Şimonoaiei o fi dat zăpada.

Vineri sosise baba bocotană, călare pe calul roib. O cunoscuse toată Desiştea. Primarul alergase la cuptorul de pîine, îi curgea din buzunare sarea. Şimonoaia nu se oprise, intrase în curtea domnului Şoltz. Cu crăvaşa împinsese uşiţa de tablă şi-l înghesuise pe bietul animal.

Roşcata aia subţire iese ; de ce-l dau drumul ?

De la fereastra deschisă se aud muzică şi glasuri de băieţi.

„Gata Halipă, s-o-nchis pîntecele pîntru tine acuma şi-n vecii vecilor amin", zicea femeia legănînd-o pe Nineta.

Aşa o poreclise Moifălă : Nineta Spanioloaica. O lua, o legăna, adormea cu sfîrcu-n gură. Oi, oi, oi... Sfîrcul ăla. Oi, oi, oi... Cînd îl cunoscuse prima dată avea în vîrful bobului de piper păcatul.

Ăştia măcar s-ajută cu patefonul, el de unul singur cu măgăruşii. Lovi-i-ar paralitica ! Da-o-ar în ei strechea !

Om bătrîn şi umflat acolo jos, mai mare ruşinea. I se ridica pe neaşteptate, în rată ori pe cîmp, ori în salonul domnului baron, mai ales în salonul domnului baron, cînd asculta poveştile alea, şi ce putea să facă : se-nroşea, apoi se-nverzea, se făcea pociump pînă îi trecea.

Zău că-mbătrînise degeaba. Zi-de-zi îi umbla mîntea pe alte cărări.

Şi-acuma, dincolo de poarta asta crustoasă, dincolo de capul ăsta de jivină cu inelul spărgător de fălci, se aud muzica, rîsetele, femeile. Dac-ar lovi-o cu piciorul, ar da cu ea în lături şi s-ar repezi fără să dea bineţe. Se teme.

Dă-i un picior, Halipă, nu te lăsa în stăpînirea mărgelelor aţiţate ce clipesc precum flacăra din lampa de carbid. Loveşte. Înfurie-te.

Are ochii roşii injectaţi.

„Mama ta de cocoş pestriţ şi fără minte !"

Începuse să-l cunoască lumea.

L-ai izbit sub clonţ, uite-l cum se dă peste cap, acolo în groapa aia cu urină de cal să-nţepenească, să se paralizeze, să nu-i mai dea aripa.

Atîtea cotcodăceli prin curţi. Se bea bere din sticle burduhănoase. Ar sparge una şi, apoi, cu cioburile, ar rîcîi. Uite-aşa ar rîcîi, ar tăia pînă la inimă. Cum dracu' mai bate inima aia cîinoasă de muiere moartă de la mijloc în jos.

Cam către noiembrie.

Tot berea fiartă în samovarul baroronului se dovedise mai bună. Curgea spuma albicioasă din carafele cu căpăcele de argint şi umezea faţa de masă.

Unde să mai întoarcă privirea ? unde să se vîre ? că trece lumea şi vede victima.

Numai femei însoţite fire-ar mama lor de năpîrci şi mucegaiuri, că-i mai uşor să faci pe soldatul decît pe negustorul cinstit. Mai ales furierii, ăia găsesc întotdeauna. A cunoscut şi el pe unul ce lucra la peroane.

Nu se mai putea, de aia s-a pornit la oraş. Se învîrte ca un titirez. Lungi străzile alea şi întunecate colo către piaţă. Parcă le-ai vedea într-o oglindă aburită.

Iară trece. Pentru a unspea oară pe lîngă orfelinele astea pricăjite de nici paisprezece ani. Ca o pisică fata aia rezemată de grilaj, are şi gentuţă. Oi, oi, oi... dacă l-ar şti Nineta. Se uită, la el frumos pisicuţa. De, şi cu astea micile nu poţi să te ştii. Se teme.

Nu strică el Halipă o rînduială de familie pentru un amărît de sentiment. Aşa-i spunea şi domnul baron : „Sentimentul separat, familia separat."

„Ce-ar fi mai important, domnule baron ?"

„Sentimentul, Halipă."

„Ba familia, Halipă".

Şi Cantonierul : te poate bolunzi la scăfîrlie. Pe omul ăsta îl urăşte. Prea le ştie pe toate. Oricum bănuie el, Halipă, că se preface. Şi dacă se preface de ce îţi dă peste nas ? Cum adică familia ? ! ? Păi el nu are familie ? Nineta şi măgăruşii, ăilalţi pe mare, în măcelării, pe coridoarele tribunalelor ori întinşi şi paralizaţi.

La aia de-acuma două săptămîni, gata, nu mai poate merge. Ce noroc pe el la vremea aia. Tînără. ADEVĂRATĂ DEMOAZELĂ ! O pîndise, o văzuse cu o lună şi ceva în urmă. Parcă-l electrocutase atunci. Uite-aşa o tresărire.

Cum le mai cocoşea nesimţitul ăsta pestriţ pe bietele găinuşe. Le urmărea cu ură. Nici una nu scăpa. Nu, asta nu putuse să vadă. Uite-l aici, cu picioarele în vînt, cu penele lipicioase. Să se aplece să-i caute bărbăţiile, să i le taie, să-l jugănească, jos cu ouşoarele de porumbel, afară cu ele.

Că se oprise în faţa hotelului şi intrase la Marcel-recepţionerul. Venise şi el cu bocancii ăia. Parcă nu şi-ar fi putut lua nişte scule de umblat mai de doamne ajută ? Nu, cu ăştia cu două numere mai mult simţea că-i curge sîngele prin tălpi, că umblă.

Ar fi căzut şi-n genunchi în faţa Marcelului să-i spună...

— Ce-aţi făcut acolo voi doi, domnule ?

— Secret.

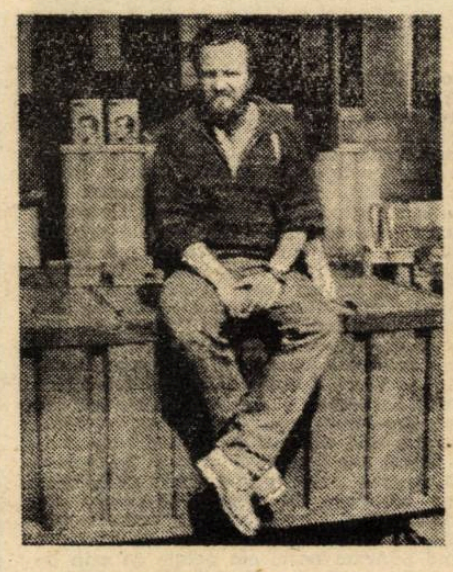

— Unde stă demoizela aia, domnule?

— La o sută douăzeci.

— Dă-mi şi mie o cameră aicea.

— Se face.

— O cunoşti de mult ?

— De-acuma.

I-ar fi pocit mutra aia de Marcel împuţit, nebărbierit şi cercănos ca să-i vadă vorbele ieşind agale, frumos aranjate. Nu zmulse.

— E de-aicea din oraş demoizela, domnule ?

Cum să pocnească un funcţionar ?

UN BIET EVREU ŞTIE SĂ-ŞI PLECE ÎNTOTDEAUNA FRUNTEA.

O AUTORITATE RĂMÎNE ÎNTOTDEAUNA O AUTORITATE CU INVESTITURĂ.

— E de prin alt oraş demoizela, domnule ?

— Demoizela e dintr-un sat de pe-aicea şi se află în despărţire cu cine trebuie, domnule.

Dormise prost ş-atuncea şi alte patrusprezece nopţi. Nopţi rele. Trăsese de urechi măgăruşii, îl înjurase în gînd pe domnúl Cantonier, într-o seară îl îngînase — tot în gînd — pe domnul baron. O urmărise pe Ninelusa. O supraveghease.

— Şi ce face pe-aicea demoizela, domnule ?

— Se plimbă pe-aicea demoizela, de sărbători, domnule.

— Da' o cunoşti de multişor dumneata pe dumneaei ?

— De-acuma.

— Oi, oi, oi... şi ce-ai făcut acolo cu dumneaei, în ghişeul acela, atîta vreme ?

— Oi, oi, oi... domnule.

Să te ferească Iehova de recepţionerii ucraineni. Cu bocancul l-ar fi pocnit peste plisc. Uite-aşa, ca pe nenorocitul ăsta căruia i-a zmuls ouşoarele afară. Îi tremură burta de durere şi de ciudă. Aşa-i trebuie.

Numai doi cîte doi ies pe poarta asta. Femei singure în ziua de astăzi nu prea s-au mai văzut. Se teme. Ce să mai vorbim. Şi totuşi...

Exact la două săptămîni o văzuse singură în parc. Pe banca de sub castan. Alt şoculeţ electric, de data asta ca un arc. Văzuse şi pe faţa ei o tresărire. Ar fi intrat cu bocancii ăia soioşi în beton. Trebuia să calce, să-i tîrşească. S-ar fi vrut statuie ecvestră precum baba cea bocotană. Un bocanc de-o parte a roibului, altul de ailaltă. Bocanc cu pinten. Urcat pe măgăruş semăna cu profeţii aceia de prin cărţile sfinte. Nu ! Aşa s-ar fi făcut de rîs. Ş-apoi n-avea nici harnaşament de călărie.

Intrase în frizerie să se pomădeze, să se aranjeze. Răsuflase în voie nevăzîndu-l pe Marcel. Sta la o măsuţă. Mai tîrziu. În cafenea. Ce noroc avusese atunci. Oi, oi, oi... Nici un advocat din Desiştea nu apăruse. Bocancii sub măsuţă. O divinitate, una decupată dintr-o pagină a scripturii ; aşa coborîse demoizela. La două măsuţe distanţă. „Un chibrit ? O ţigară ?"

— Poftim demoizelă, chibritul...

Cum rîdea. I se vedea tot porţelanul dinţilor.

— Vino demoizelă la măsuţa asta.

— Mulţumesc domnule, dar nu se cade. Nu pot. Dar cine sînteţi ?

Cum îl binecuvîntase atuncea pe domnul baron Şoltz. „Întotdeauna relaxat cu muierile, aşa-i spunea." „Şi gîndeşte ce spui. Nu vorbi fără să fii atent la cuvinte."

Gîndise, cîntase fiecare vorbă.

— De fapt demoizelă, vinooo la măsuţa asta să-ţi spun cine mi-s euuu ! Altfel se aude. Să nu vorbim peste alea două măsuţe, demoizelă ,te-aş ruga.

Şi venise.

Ce noroc pe el, nu cunoscuse femei micuţe pînă la ea. Ruhălă era lătăreaţă. Alealalte cum se nimereau. Nu prea apuca să le vadă cum se cuvine.

— Nu că l-am prins cu alta, domnule Halipă, da-i spusesem să fie atent. Să nu ştiu. Să nu-l prind. Să fie cu băgare de seamă. Şi cînd am venit de la băi sărate, cu trei zile mai devreme, să te ţii pe plînsuri. Şi el încuiat cu alta. Ce-am mai învineţit-o.

— Bine că n-ai omorît-o, demoizelă.

— Şi gata despărţenia. N-am putut să uit, domnule Halipă.

Ce uşor se putea scăpa de un bărbat. Cum îl furnica şira spinării. Îi clănţăneau fălcile ca la cîinele acela turbat.

Urcase la ea. Coborîse ea la el. Plecase ea singură. Rămăsese el singur. Venise ea înapoi la el. Îl invitase ea pe el la ea. Lucra la un notar.

— Culcă-te în patul ăsta, zisese ea.

— Bine demoizelă, zisese el.

De ce-l chemase ? O pîndea cu pătura trasă peste cap. Lumina becului trecută prin lînă. Aproape adormit.

— Îmi place cum taci.

O privise.

— Vino în patul ăsta.

Îşi dăduse capul uşor pe spate, demoizela.

— Da, da, da, zisese abia şoptit.

Făcuse lupte pentru autoapărare, demoizela.

Dăduse norocul peste un boşorog.

Nu ca acuma. Se învîrtea de trei ceasuri pe străzile lungi. Măcar de-ar fi văzut una. Nu acătării. Una singură. Nimic. Şorţuri, rîntaşuri, sarmale, şorici. Femei aşezate şi puştoaica aia orfelină de patrusprezece anişori înţepenită între fiare forjate.

— Unde mergi ?

— Nu ştiu, strigase pistruiata.

— Cu cine mergi ?

— Cu ce s-o nimeri.

Era slăbuţă pistruiata. Cum s-o urmărească. Avea pisicuţa din gard două coşuleţe roşii pe frunte. Schimba sîngele.

Venise la el, se lăsase sărutată. Îi umblase cu palma peste fese. Parcă simţise un boţ de vată. Nu se putea. N-ar fi avut nici un rost. Lui îi plăcea să pipăie picioare, pulpe... se oprea cu palma, nu se grăbea niciodată. La fel şi cu măgăruşii.

Pas cu pas, conform indicaţiilor domnului baron Şoltz. Şi cînd o sărutase cu gura mirosind a apă de colonie...

— Nu prea are rost să te omori.

— Deci am simţit bine, demoizelă ?

— Da.

— Pe mine nu prea mă deranjează. Mînţea.

Dacă înţepeneşte lîngă animalul ăsta cu inelul între fălci o să-l prindă stăpîna pintenatului. În pumn, sîngele cald începuse să se întărească. Îşi stropise bocancii. Frumoasă muzică. Parcă duce morţii la groapă.

O mai sărutase de cîteva ori.

În sfîrşit doi care se ceartă. Poate se eliberează un loc. Ştia el că aşa o să se-ntîmple. Îi spusese şi Vîrvăroaia : „Eşti cu noroc la muiere, Halipă". Era săgetător. Grozav noroc. „Păzeşte-te de fecioare, Halipă, mai zisese vrăjitoarea bătrînă".

— Şi zici că nu te prea deranjează ?

— Nu, demoizelă.

Cum ştiuse să se dezbrace. Se pricepea la din astea, precum Halipă la măgăruşi. Era o frumuseţe de demoizelă goală. Venise la el. Îl ajutase, ridicase picioarele la tavan, să-l înlesnească. De emoţie aproape că nu mai era bărbat.

Pe Ruhălă o ştiuse nepricepută la din alea, apoi cunoscuse şi altele toate ca baligele.

Demoizela nu.

— Mi-a plăcut de dumneata cum ai ştiut să taci, şi mi-a mai plăcut cum m-ai luat, domnule Halipă. Altfel nu s-ar fi întîmplat.

Se spălaseră în acelaşi lighenaş. Ea îl săpunise.

SLĂVIT SĂ FIE PE VECI DOMNUL BARON ŞOLTZ !

Îşi dăduseră întîlnire în următoarele două săptămîni. Nu mai venise demoizela.

El vroise să-i povestească baronului dar n-avusese noroc. Cantonierul era nelipsit.

— L-ai omorît pe bietul cocoşel, cel mai grozav de pe strada asta.

Dacă n-a plecat la timp, uite că l-a înhăţat zgripţuroaica.

— I-ai zmuls ouşoarele, porcule. Doamne dumnezeule ! ţi-a căşunat. Lipiţi-s-ar ţie în loc. VINO ÎNĂUNTRU!

Ştia el că are noroc la muieri.

Vîrvăroaia nu-l minţise niciodată.

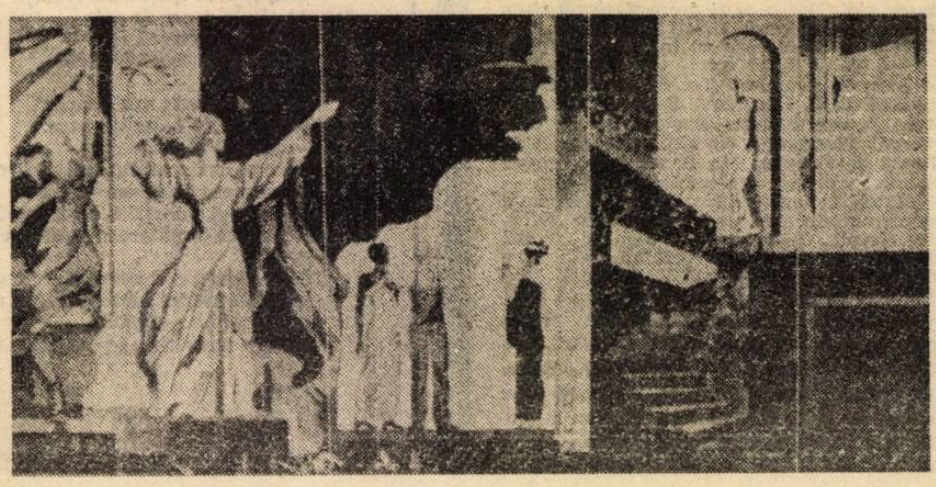

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ. METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(VIII) SOCIETATEA DESCHISĂ

„Să restaurăm cuvintele" spunea Confucius. Am putea să ne întrebăm — esopian, dar și în spiritul Noului Testament — dacă mai există vreun lucru în această lume care să fi făcut mai mult rău decît cuvîntul. Cuvîntul nu este doar purtătorul informației între subiecții umani, ori între stările diferite ale aceluiași subiect, nu este exclusiv semnul relevant al conceptului, iar rolul său nu se rezumă la a dezvălui semnificații și concepte. Cuvîntul este un operator care induce variație în sfera conceptelor, care modulează semnificațiile, care le face recognoscibile și recuperabile, sau irecognoscibile și irecuperabile. Am încercat să arăt într-un studiu de estetică (în particular de estetică a științei) că numele depășește ontologic sfera semantică fiind un organ de autoelaborare a spiritualului sau, coborînd, a informaționalului și antiinformaționalului. Nominalitatea simultană a reprezentărilor și conceptelor reprezintă ceea ce Immanuel Kant a definit drept schema conceptului. Toate aceste lucruri necesită explicații cu mult mai largi și detaliate, decît cele care pot fi date aici, dar esențial este să nu se uite nici o clipă că societățile și statele, destinele umane, emoțiile noastre, spiritualitatea noastră, religiile și marile structuri intelectuale, toate pot fi edificate sau demolate de cuvinte — în calitatea acestora de a fi,pur și simplu, cuvinte.

Într-un mare moment de tranziție politică, atunci cînd întregul sistem de semnificații, care constituie istoria se află în plină metamorfoză, nimic nu poate fi socotit mai primejdios decît a nu avea atenția încordată la maximum spre a percepe cît mai fin și prompt tendințele cuvintelor care circulă între noi și în jurul nostru. Aceste cuvinte vor modela viitorul cu mult mai mult decît dorințele și chiar decît capacitățile noastre.

Între cuvintele care aspiră acum la modelarea sensului istoriei cel mai puternic, cel mai promițător și mai însinuant deși, cu siguranță, nu și cel mai vehiculat este „societatea deschisă". Forța acestui nume, aparent un concept determinat printr-un dublet substantiv-adjectiv, este enormă din mai multe motive : nu se acoperă perfect cu nici un concept, orientînd, totuși, conceptele posibil a le desemna, are o vastă generalitate, are noutate, nu prezintă conotații defavorabile, sfera pe care o implică aluziv este atractivă și aparține domeniului de maximă semnificație astăzi — cel al politicii. Societatea deschisă este, în acest moment decisiv al unei întregi evoluții planetare, cuvîntul de ordine al speranței. Știm însă oare — nu doar noi ci și cei care au creat această asociere a două cuvinte — nu atît ce este societatea deschisă, ci către ce orientează gîndirea modernă această „pre-categorie", acest nume-pentru-un-concept-viitor ? Este esențial să știm ce va însemna aderența noastră la această societate deschisă, de vreme ce ea tentează Orientul și Occidentul, dreapta și stînga politică, tinerii și tradiționaliștii, intelectualii, muncitorii și chiar reprezentanții, dacă nu ai tuturor religiilor cel puțin a cîtorva dintre cele mai importante. Trei cărți jalonează cred direct sau indirect istoria teoretică a „Societății deschise" — două din ele sînt vechi de o jumătate de secol pe cînd cea de a treia este apărută abia de o jumătate de an : „The Open Society and Its Enemies" (Karl Popper). „The Road to Serfdom" (de Friedrich von Hayek) și „Reflections on the Revolution in Europe" (de Ralf Dahrendorf). Nu este greu de răspuns la întrebările asupra cauzelor revolutiilor europene (Dahrendorf, după cum se poate vedea mai sus, în titlul său, scris „revoluție", la singular) : comunismul, dictatura, totalitarismul cu dezastrele lor economice, cu blocajul oricărei mișcări socio-economice pozitive, cu sărăcirea existențială și spirituală a națiunilor, trebuiau înlăturate. Mai dificil este să se răspundă cum de au fost posibile aceste revoluții după ce, mai multe decenii ele fuseseră fie imposibilități amare, fie eșecuri sîngeroase. Poate însă și mai greu de lămurit este perspectiva în care s-a produs — a început a se produce, mai exact — marea schimbare europeană. Urmînd ce chemare, răspunzînd la ce apel s-a pus în mișcare o întreagă lume ? Popoarele acestei lumi a revoluției s-au îndreptat către capitalism, către social-democrație, către o formă ameliorată de comunism ? Au urmărit ele o utopie, o dogmă, o resturare socio-politică ? Nimic din toate acestea, ne spun mai mulți dintre politologii apuseni — popoarele Estului european au hotărît să își deschidă propria lor cale către o societatte deschisă. Termenul la care ne referim ne-a fost deci aplicat în mod clar, el face, de acum, parte din perspectiva noastră istorică și din ambianța noastră intelectuală și spirituală. Sîntem deci obligați să îi dedicăm atenție, îndrăzneală și efort. Cu atît mai mult cu cît filozofia românească, prin Constantin Noica, a arătat un special interes pentru categoria deschiderii, făcînd din aceasta o parte esențială a unei mari viziuni ontologice.

Problema nu este, deloc, dacă să fim sau să nu fim deschiși — căci în această privință lucrurile sînt clare : închiderea sufocă. Problema este cine și ce trebuie să fie deschis. O deschidere pe toate părțile desființează entitatea care se deschide. Ce este — și, mai ales, ce poate fi — această deschidere a societății deschise? **O societate deschisă are de făcut față unei serii de negativități, mai exact are de eliminat alienarea, utopiile și dogmatismul. Acțiunile sale, în toate aceste privințe, opunîndu-se tuturor acestor trei primejdii, sînt acțiuni politice, reprezentînd două tipuri de politică : obișnuită (de fiecare zi) și constituțională.** Evident, o societate deschisă nu se rezumă la atît — este pur și simplu o societate democratică, în care cele mai diferite orientări și tendințe sînt posibile atîta vreme cît ele sînt adoptate de majoritate sau, însusite numai de o minoritate, nu amenință interese legitime ale majorității sau chiar ale unei alte minorități. Dintre cele trei primejdii care trebuiesc înlăturate, pentru ca o societate să poată fi realmente o societate deschisă, cea mai gravă — în sensul de a contraveni cel mai profund minimului concept care se ascunde sub termenul la care ne referim — este dogmatismul. Supunerea în fața dogmei suprimă radical dreptul unei societăți de a se putea numi deschisă. Nu se pune problema felului acestui dogmatism, nici a faptului dacă este un dogmatism asertoric, afirmativ sau este un dogmatism în negativ — o opoziție dogmatică făcută unei dogme. Toate aceste variante de atitudine trebuiesc respinse categoric — ni se spune — de către orice societate care se vrea deschisă.

Comunismul, precum orice totalitarism, este contrariul absolut al societății la care ne referim. O revoluție poate fi făcută tocmai pentru a înlătura comunismul ca dogmă. A face însă, apoi, din anticomunism o dogmă, un principiu absolut — sau, mai grav, singurul principiu al unei mișcări sociale, al unei revoluții — este socotit aproape la fel de inadmisibil. Totuși, din comunism în societatea deschisă nu poate fi preluat nimic în politica de tip constituțional și, de fapt, nici măcar în politica obișnuită. Nu poate fi vorba de o societate deschisă cu un sistem unipartidic, cu o economie controlată centralizat, cu un aparat brutal de cenzurare integrală a culturii, cu un regim generalizat de muncă forțată etc. Eliminarea, însă, principial totală, a comunismului ca sistem social și ca mod de viață, la ce urmează să conducă ? La capitalism? Ralf Dahrendorf, în cartea menționată, precum și un Milton Freeman („Four steps to freedom") nu recomandă țărilor post-comuniste o trecere totală, rapidă și absolut ortodoxă la capitalism. Mai mult, se poate pune întrebarea, extrem de dificilă, de ce fel de capitalism ar trebui să fie vorba într-un asemenea caz. O analiză atentă arată că există tot atîtea tipuri de capitalism cîte națiuni, sau, mai exact, există un singur capitalism autentic — cel nord-american — și un număr serios de societăți a căror economie pare să fie capitalistă fără a fi astfel, decît foarte partial și neconventional. Abateri de la capitalism reprezintă nu doar țările scandinave, ci chiar Anglia, Franța, și, încă mai mult, Japonia și Germania. Capitalism ar însemna poate, pentru Estul european, un recul de peste o jumătate de secol — un recul imposibil în cazul în care nu ar fi catastrofic. Proprietatea privată este element constitutiv al unei societăți deschise, dar o astfel de societate nu are de ce să încorporeze exclusiv principiul de proprietate privată. Formele proprietății într-o societate deschisă, ne spune aproape un întreg Occident, pot fi — și este bine să fie — multiple. Economia liberă, o economie de piață, este — și aceasta — parte a ideii ca și a realității, unei societăți deschise. Economia eliberată de constrîngeri trebuie să fie dinamizată de principiul liberei inițiative. Aceasta, se arată iar, nu contravine deloc unui anumit grad de planificare, practicată de stat sau, mai ales, de către asociațiile producătorilor mai mari sau mai mici. Nu se sfiește să planifice — partial și suplu — nici Germania și nici Franța, nici Japonia sau Coreea de Sud.

Există însă și o a treia cale. Această cale poartă, de obicei, numele de social-democrație, dar poate fi numită și altfel. Dahrendorf nu crede că aceasta poate fi acceptată ca o variantă sau ca o modalitate a societății deschise, ori — cu atît mai puțin — drept însăși societatea deschisă. Pentru analistul menționat, social-democrația are actualmente mari dificultăți în a-și structura o poziție. Nu există o a treia cale, identificabilă omogen, dincolo de nenumăratele variante la care ajunge, îndepărtîndu-se de capitalism, dar refuzînd comunismul, fiecare țară. A treia cale, dacă dorește să devină ideologie, dogmă, încetează a mai putea aparține societății deschise, iar dacă nu este așa ceva nu mai are legitimitatea de a purta un nume propriu. **Revoluțiile est-europene nu au fost făcute exclusiv din anticomunism (nimeni nu este, de fapt, numai și numai negativist — sau negator — orice negație există în virtutea posibilității de a afirma), nu au fost făcute pentru capitalism și nici pentru social-democrație. Atunci pentru ce au fost făcute ? Pentru societatea deschisă, ni se răspunde.** Societatea deschisă înseamnă democrație, libertăți umane, antidogmatism (toate acestea reprezentînd autentice binecuvîntări) și un evident antiideologism (greu de caracterizat ca avantaje sau dezavantaje). **În această fază a unei analize, „societatea deschisă" pare mai curînd un nume inductor de semnificații potențiale decît un semnificant aflat univoc în relație cu sfera unui sau unor concepte clare.**

Societatea deschisă pare să fie antiutopistă — ea respinge ferm utopiile pozitive cît și, probabil, pe cele negative. Utopia se relevă ca abandon al prezentului, incapacitatea de inserție în prezent. Ea este un instrument al alienării, un simptom al acestuia, sau și una și alta. Utopiile au făcut omenirii un rău imens. Ele au indus ființelor umane ideea că se poate construi o lume bazată pe negația totală a celei care există, uitînd că existentul, fiind produsul unor cauze nu are cum să nu fie și rezultatul unor rațiuni. Utopia înseamnă a refuza orice îndreptățire prezentului. Neutilizînd adecvat prezentul la edificarea viitorului politicianului utopic, dacă nu este un simplu demagog este artizanul involuntar, dar nu și nevinovat, al marilor cataclisme istorice. O societate trebuie să fie realistă. Rămîne însă nesoluționată întrebarea : a prognoza — ceea ce este inerent uman și, mai ales, inerent social — poate fi altceva decît un joc primejdios pe demarcația dintre utopie și realitate ? Viitorul se naște din lupta dorinței împotriva posibilității — din lupta voinței încă inexistentului împotriva inacceptabilului existent. **Societatea deschisă, este ea, oare, altceva decît o utopie ?** Pentru numeroși politologi, majoritatea societăților occidentale de astăzi sînt societăți deschise — nu ne aflăm deci în sfera utopiilor.

Respingerea alienării este și aceasta, absolut obligatorie pentru o societate nerepresivă, deschisă. În această privință o analiză teoretică poate fi formal corectă fără a spune mare lucru. Interacțiunile umane, din nenorocire, foarte adesea alienează omul. O societate este alienantă atunci cînd, prin însăși structura sa, induce interacțiuni alienante. Societatea comunistă, precum și societatea capitalistă de la mijlocul secolului trecut, precum și multe altele, erau — sau încă mai sînt — societăți alienante. Care este însă nivelul de la care se poate spune că nocivitatea unui tip de legătură omenească, sau a unei anumite personalități umane nu mai poate fi atribuită societății în care se manifestă ? Un observator ar putea să socotească omniprezent și decisiv rolul elementului socio-politic în orice destin individual. Un altul ar putea fi adeptul ideii că libertatea individuală se poate afirma izolat, oricînd, împotriva tuturor influențelor sociale. Cine poate aduce un verdict ultim într-o atare dispută ? Adevărul este că, odată situată pe terenul unor astfel de nelămuriri, societatea nu are nicicînd dreptul să-și aroge inocența, atunci cînd este încălcat sau compromis umanul — oriunde ar avea loc acest fapt.

Este, deci, societatea deschisă o realitate, undeva, în această lume ? Este ea, măcar, un concept clar conturat sau este un simplu cuvînt, oricît de puternic ? După cele sesizate mai sus ar trebui, cred, să socotim că ea este numele mai binelui în raport cu mai rău, în istorie, și este numele speranței pe care o opunem amenințării totalitariste, a imoralității și agresivității politice. Un cuvînt care nu acoperă încă un concept exact poate duce umanitatea pe căi favorabile, precum însă și pe căi greșite. Care sînt perspectivele utilizării, atît de insistentă acum, a termenului de societate deschisă ?

Societatea deschisă lasă o poartă liberă oricărei tendințe. Societatea americană și cea franceză sînt ambele „deschise". Constituția americană este remarcabilă prin aceea că ea nu îngrădește cu nimic sistemul social al țării. Observam, în fața unor prieteni americani, specialiști ai problemei, că Statele Unite ar putea deveni un stat comunist — dacă, prin absurdul absurdului, electoratul ar dori-o — fără să existe obligația schimbării unei singure litere dintr-o constituție care nu prevede, în principal, decît modul de organizare și instituire a puterii. Ceea ce, sub raport constituțional, ar fi fost imposibil în SUA, era constituirea ilegală, nedemocratică, prin lovitură de stat etc. a unor noi structuri ale autorității. Constituția franceză a reprezentat însă o barieră puternică în calea tendințelor guvernării socialiste de etatizare a unei părți a economiei. Dacă în domeniul politicii constituționale diferențele între variantele societății deschise pot fi atît de ample, cît de diversă poate fi politica de tip curent a unor asemenea societăți. Există un punct, însă, în care coincid opinii și acesta nu este de natură să creeze atracție în favoarea societății deschise : deculturalizarea progresivă în cadrul unei astfel de societăți. Francisc Fukuyama și Ralf Dahrendorf — gînditori cu viziuni politice opuse — prezintă societatea viitorului ca anticulturală, bîntuită de manifestări kitsch, de o perfundă nereceptivitate culturală, și consecutiv, de noncreativitate. În acest **caz** avem a ne întreba încă o dată: ce este deschiderea societății umane prezente și viitoare ? Să fim sinceri, și să spunem că este o încă serioasă confuzie conceptuală, împletită cu o încîntătoare — și, să sperăm, realistă — perspectivă socio-politică.

Un Constantin Noica ne-ar fi explicat, cu siguranță, că o societate nu are cum fi nici deschisă și nici închisă, ci și una și alta, în același timp. O totală deschidere înseamnă inexistența ca dispresie și dezintegrare. O totală închidere înseamnă inexistența prin colaps către sine. Orice, inclusiv o societate, se definește prin închidere și deschideri simultane sau alternante. Secole întregi, tradițiile culturale și folclorice, obiceiurile de viață, au reprezentat și închideri și deschideri, dar mai ales deschideri. Credința religioasă a operat în unele perioade ca închidere și în altele ca deschidere (fără a se înțelege că acești doi termeni au corelative exacte în plan axiologic). Comerțul, circulația valorilor, aparține, esențialmente, deschiderii. Statul, ca și credința, a fost cînd închidere, cînd deschidere socială, uneori în coincidența cu biserica, alteori în alternanță. Morala este închidere care ulterior deschide mai autentic.

Creația este, poate, deschiderea care cheamă la juste — și limitate — închideri. O societate care nu dispune de închiderile sale nu ar fi altceva decît o lume în agonie.

Ceea ce se dorește prin „societatea deschisă" nu este o societate literalmente deschisă — căci nu se caută pieirea lumii și civilizației noastre — ci se dorește o societate pentru care statul să fie deschidere și nu închidere. Aspirăm, deci, nu la o societate deschisă ci la un stat deschis. Nesupusă restricțiilor politice, societatea își va găsi delimitările ei, cu închideri și alte deschideri. Același public care adora rockul conduce la triumf o realizare submediocră precum ecranizarea lui „Cyrano de Bergerac". De ce ? Pentru că **tot auzind despre deschideri și societăți deschise, oamenii, cei tineri mai ales, au uitat că există închideri pe care și le doresc în chip inconștient sau inoperant, fără de care nu poți trăi : închiderea în cercul cald al intimității, în cercul cristalin și ineflexibil al onoarei și promisiunii făcute, în sfera aproape trancendentă a comuniunii prin sacrificiu.** Ei și le amintesc — toate acestea — cu ocazia unui biet film. Atît doar, că **toți acești tineri, toți acești oameni, întreaga societate, nu au de gînd să însărcineze statul cu trasarea închiderilor ce trebuie să marcheze, în parte, viețile lor. Atunci cînd statul a trasat închideri a făcut-o deplin inuman. Un stat deschis, pentru o lume ceva mai riguroasă, cu deschiderile și delimitările sale — aceasta este speranța noastră.** Creația culturală, prin etica și estetica pe care le aduce în viață, arată că lumea nu este doar deschidere informă. Așa-zisa „societate deschisă" dacă ar fi să fie fără măsură, echilibrul și inteligența culturală, ar ajunge poarta deschisă pentru prima dictatură suficient de inventivă în manevra cu sufletele celor ignoranți.

Caius Dragomir

Molloy sau eterna întoarcere (II)

3. A spune = a inventa. Ca „performanță" reflexiv-discursivă, Molloy este comparabil cu Quentin din „Zgomotul și furia" de Faulkner. În modul de a trata un asemenea personaj, Faulkner și Beckett aleg însă soluții diametral opuse. Pentru a reda cît mai fidel percepția lui Quentin, primul preferă o formă de monolog în care limbajul este dezarticulat pînă la treapta proferării incoerente. Al doilea în schimb îi atribuie naratorului Molloy un discurs ultraelaborat, cu întorsături de frază și modalizări savante, cu raționamente complicate care, mimînd dicțiunea clasică, intră în contrast comic cu obiectul lor derizoriu. Verosimilul disociat astfel de motivație propune o formă ironică. Confuziei inevitabile dintre narator și personaj i se adaugă confuzia proprie personajului care adesea „uită cine este și evoluează în fața sa de parcă ar fi un străin"... Rezultă frecvent o confuzie totală, în care este implicat cititorul, întrucît este imposibil să distingi cine vorbește atunci, cînd, de pildă, Molloy ne persuadează : „Eu nu pot să mă aplec, nici să îngenunchez, din pricina infirmității, și dacă vreodată mi se-ntîmplă cumva, uitîndu-mi personajul (în ed. franceză : „oublieux de mon personnage"), să mă aplec sau să îngenunchez, nu credeți nimic, acela nu voi fi eu"... Dedublarea personajului antrenează dedublarea naratorului.

Prin natura sa, limbajul reține identitatea și reduce diferențele la opoziții. Prin logica simulacrului, Beckett detonează opozițiile, lăsînd limbajul pradă contradicției nude. Prezența unui discurs la persoana I obiectiv „imposibil" este motivată printr-un adevărat proces intentat cuvintelor. Afazia lui Molloy reflectă un mecanism străniu prin care lucrul (referentul) blochează rostirea cuvîntului corespunzător. În lumea personajului Molloy, „condiția obiectului era de-a fi fără nume, și invers" (în ed. engleză : „there could be no things but nameless things, no names but thingless names"). Molloy nu își poate aminti numele orașului său atîta timp cît (citește : deoarece) îl străbate. Și invers, cuvîntul nu este articulat decît pentru a semnala absența lucrului, de regulă din „inventarul bunurilor" personale, definindu-se prin aceasta la propriu ca „symbole d'une absence" (Lacan) : „constatai că lipsește pălăria, ceea ce mă făcu să spun, Pălăria mea". Cuvîntul funcționează discontinuu, „circular", între absență și prezență — „il quitte sa place, quitte à y faire retour" (Lacan) — și această permanentă „întoarcere" se comunică personajului care adesea acționează „amintindu-și" subit propriul nume, „amintindu-și cine era". El este deficitar și pe latura expresiei, a comunicării, „trădînd" mereu prin exces sau puținătate (în ed. franceză : „écart de langage") intențiile vorbitorului : „Căci spun mereu sau prea mult sau prea puțin (...) orice spuneam, nu era niciodată destul, nici prea puțin"... În ultimă instanță, discursul care vrea să surprindă incomensurabilul „eternei întoarceri" va fi, prin definiție, „discours manqué" : „Viața, viața mea, vorbesc ba ca de un lucru terminat, ba ca de o glumă ce durează încă, și mi-e teamă că e terminată și durează totodată, dar prin ce timp al verbului să exprim asta ?".

Raportul limbaj-realitate apare contradictoriu. „A spune înseamnă a inventa. Fals, așa cum trebuie", — concluzia lui Molloy fixează cuvintele ca ordine paralelă a unei maxime alterități în raport cu realul, ca „domeniu al Celuilalt" (Lacan). Pe de altă parte însă, cum repetiția are loc totdeauna „în act", vorbirea și acțiunea tind să se confunde : „orice-aș face, adică orice-aș spune, va fi totdeauna oarecum același lucru, da, oarecum"... Distincția personaj-narator este încă o dată abolită din moment ce Molloy nu-și redactează raportul pentru a consemna ci pentru „a sfîrși"... „interminabila sa existență" („și totu-n asta stă, a sfîrși, a a sfîrși cu totul").

Citit în ordinea simulacrului, acest „a inventa" nu presupune o critică în numele adevărului, „falsul" nefiind verificabil. El trimite la logica artisticului, a ficțiunii care dislocă opoziția adevărat-neadevărat, căci Molloy își asumă „invenția" : „Era o bicicletă fără lanț (în ed. franceză : „acatène"), cu roți libere, dacă există așa ceva", cu o superbă iresponsabilitate : „Frază dementă, și ce dacă"... Generalizînd, s-ar spune că acceptăm acest discurs la persoana I, cu mistificarea inerentă, intuind că între „subiectul enunțului" și „subiectul enunțării" nu mai funcționează identitatea, ci jocul diferenței (cu alte cuvinte că persoana „indică" fără să „desemneze", cf. Lacan). Dezvăluirea „convenției care vrea ori să minți ori să taci" echivalează cu revelarea limbajului însuși în autonomia sa, prin conștiința unui „locutor interlocat" (Lacan) : „să nu vrei să spui, să nu știi ce vrei să spui, să nu poți ce s-ar crede că vrei să spui, și totuși să spui, iată ce nu trebuie să pierzi din vedere în febra redactării".

4. Oglinda acustică. În măsura în care prin Molloy nu vorbește „cineva" anume ci mai degrabă „ceva" (ça", în ed. franceză : „it" în ed. engleză), în măsura în care, rostindu-se, discursul acesta reiterează nedeterminarea cauzei sale, în măsura în care motivația unei asemenea situații este la rîndul ei ficționalizată, intrînd în regimul lui „pseudo-", al simulacrului, adevăratul personaj al romanului, cum se spune, este limbajul însuși. Limbajul ca semnificant, am adăuga, dacă definim odată cu Lacan repetiția ca o „insistență a semnificantului" și facem din ea cheia „subiectului"...

Singura calitate în tabloul decrepitudinii lui Molloy este „un auz destul de fin". În termenii personajului, a gîndi înseamnă a asculta mai intens, astfel încît să distingi „un sunet altfel decît toate celelalte, pe care le asculți cînd ai într-adevăr chef și pe care le poți reduce la tăcere, îndepărtîndu-te sau astupîndu-ți urechile"..., a asculta deci „cu capul" și nu „cu urechile". „Gîndirea" lui Molloy se conturează ca un imaginar acustic adaptat la „o lume a singularităților pre-individuale" (Deleuze), făcută din diferență, intensitate, profunzime și rezonanță. Indiciile acestea figurează un stadiu pre-lingvistic, o stare ce anticipează limbajul și totodată îi opune rezistență, de tipul „preconștientului" freudian sau „axei" („coupure") lacaniene dintre „imaginar și simbolic". Semnificanții acustici îl anticipează pe naratorul Molloy dar în același timp îl reține pe Molloy-personajul într-o eternă suspensie a sensului : „... zgomotele ce nu îngăduiau un sens precis, le percepeam poate mai bine ca nimeni altul. (...) cuvintele le auzeam prima oară, și chiar a doua oară, și adesea mergînd pînă la a treia oară, ca pe niște sunete pure, libere de orice semnificație (...) iar cuvintele pe care eu le pronunțam îmi făceau adesea impresia unui bîzîit de insecte."

În „Stadiul oglinzii", Lacan a precizat rolul pe care îl joacă o anumită imagine speculară a corpului în formarea primului nostru „eu simbolic". Aplicînd acest model, se poate spune că ascultarea lui Molloy decupează pe fondul unui spectru al tăcerii o astfel de imagine, tatonînd o proto-individualitate. Convenția acelor „îmi spuneam că", folosite de narator pentru a reda procesele mentale ale personajului său acefal, nu mai este integral falsă : „În realitate nu-mi spuneam nimic din toate astea, ci auzeam o rumoare, ceva care împrospătează tăcerea (în ed. franceză : „quelque chose de changé dans le silence"), și ciuleam urechile (...) Și atunci, citeodată, nelămurit în mine se năștea un fel de conștiință, pe care o exprim, zicîndu-mi, îmi spuneam că (...) sau cu ajutorul altor trucuri la fel de mincinoase". „Mincinuna" este mai curînd a limbajului care fixează convențional semnificațiile nedeslușite din ceea ce Molloy „ascultă".

Inițiativa semnificantului este pusă în evidență și dintr-un alt unghi, printr-o teorie ad-hoc și aparent aberantă a numelor. De pildă, „sistemul" folosit în ținutul lui Moran pentru „subdiviziuni teritoriale" constă — pentru a localiza orașul Bally — în „a spune Bally (...) cînd vrei să spui Bally, și Ballyba cînd vrei să spui Bally plus terenurile aferente, și Ballybaba cînd vrei să spui terenurile din Bally, ele însele, independente de Bally însuși". La o privire mai atentă, logica rezidă în corespondența directă dintre silabe și ariile delimitate, semnificațiile de includere sau excludere fiind performate prin reduplicări fonetice. Semnificanții sînt percepuți ca fiind reali, ceea ce forțează „arbitrariul" lingvistic oarecum în sensul unor „semne naturale" (ce păstrează figura lucrului). În mod similar, atunci cînd încearcă să-l reprezinte pe Molloy, Moran ezită între numele „Molloy sau Mollose" și, în consecință, între două „persoane diferite" : „Ceea ce auzeam în forul meu interior, fără îndoială cu o acustică destul de proastă, era prima silabă, Mol, foarte clară, urmată aproape numaidecît de o a doua pufoasă, ca înghițită de prima, și care putea tot atît de bine să fie oy sau ose, sau ote, sau chiar oc.". Pasajul în care este vorba despre numele mamei lui Molloy pare să citeze ironic faimosul „Fort-Da" freudian : jocul copilului care deplasează un obiect în două poziții fixe (apropiată și depărtată) scandînd concomitent două vocabule diferite constituie descoperirea repetiției în capacitatea ei primă de „simbolizare" (a plecărilor și sosirilor mamei, după Freud) sau ca „primă incidență a limbajului" (Lacan). Bîlbîielile lui Molloy, însoțite de comentariul elucubrant al „pulsiunilor" implicate, incifrează destinul său de călător etern pendulînd între oroarea și atracția secretă a mamei : „Eu o strigam Mag, cînd trebuia să-i dau un nume. Și dacă o strigam Mag asta era ideea mea, fără să pot spune de ce, litera g abolea silaba ma, și ca să spun așa o scuipa-n față, mai strașnic decît orice altă literă ar fi putut-o face. Și în același timp împlineam nevoia profundă și, fără îndoială nemărturisită, de a avea o ma, adică o mamă, și de a o vesti cu voce tare"...

5. Vocea. Dincolo de latura anecdotică, aspectul subuman al lui Molloy vizează un plan în care „umanul" însuși este pe cale de constituire, problematizat prin interogarea limbajului. Conștiința, voința, gîndirea nu sînt pur și simplu eludate (caz în care, evident, nu am mai putea vorbi de personaj) ci potențate și deplasate oarecum „în afară"... Pe lîngă sensul acustic, Molloy ascultă și într-un sens cvasi-moral : în tot ceea ce face, ni se spune, el dă ascultare unor stranii „imperative" („am avut întotdeauna tendința să le accept și nu știu de ce"...) care îi pre-scriu evoluția. Latura tragi-comică vine din faptul că aceste „imperative ipoteice" amuțesc în momentele hotărîtoare, contribuind la deruta și dezastrul său. Important este însă modul în care, prin acest artificiu, interioritatea personajului este tratată ca maximă exterioritate, relevîndu-se ponderea „celuilalt ca structură fundamentală" (Deleuze).

Simbol al acestei structuri (purtătoare a „imperativelor") este Vocea. Inserția ei în text marchează o lacună, semnificînd faptul că naratorul, și odată cu el autorul, cedează prerogativele omniscienței. Pe punctul de a-și pierde cunoștința, în groapă, Molloy aude „o voce spunînd să nu mă sinchisesc, că vor veni în ajutorul meu. Textual.". Evident, prin această anticipare abruptă a deznodămîntului e-lipsa vocii compromite un anumite „orizont de așteptare" și deconspiră o anumită teleologie, dînd lovitura de grație dispozitivului românesc tradițional. Naratorii — Molloy și Moran — „cedează și ei cuvîntul" pe măsură ce iau act de insistența unei voci străine prin care se manifestă o „cauză" impenetrabilă : „Am vorbit de o voce care-mi spunea una și alta, (...) la-nceput nu știam ce vrea. Dar am sfîrșit prin a înțelege acest limbaj. L-am înțeles, îl înțeleg, anapoda poate. Nu-i vorba de asta. Ea mi-a spus să fac raportul.". Cauza aparentă a raportului (ordinul lui Youdi) rămîne doar pretextul anecdotic dincolo de care, disimulată, se manifestă adevărata cauză — voce și limbaj în același timp — nedeterminată decît ca alteritate radicală.

În raport cu acea „voce a conștiinței" ce figurează în primele romane de analiză psihologică, semnificațiile sînt riguros inversate, vocea de față fiind una „destul de ambiguă și ale cărei raționamente și hotăriri nu-s totdeauna ușor de urmat"... Nu mai este vorba de un „alter ego" ci de instanța unei frustrări, de indiciile unei alienări resimțite în actul de a vorbi/scrie și care nu semnifică decît anterioritatea cuvîntului față de cel care îl articulează. Însă, prin această situare a cauzei în cîmpul Celuilalt, subiectul își atinge „limita istorică" : propria finitudine se actualizează ca moarte. De aceea, la nivelul raporturilor dintre scriitor și text, vocea nu poate fi interpretată ca dezvăluire a unui „dincolo" auctorial, sugerînd controlul exercitat de Beckett asupra destinului personajelor sale. Ideea de simulacru conduce la interpretarea opusă : Beckett însuși, fiind nu mai puțin dependent de această voce în actul scrierii, este implicat în text și împărtășește destinul personajelor. Romanul ca ordine ierarhizată de funcții devine structură de-centrată, joc infinit sau economie a diferenței.

Concluzie afirmată de altfel și prin declarația de credință făcută de Moran în cuvinte pe care le putem atribui lui Beckett însuși : „Totuși o urmez, mai mult sau mai puțin, o urmez în sensul că o înțeleg, și în sensul că-i dau ascultare (...) Și am impresia că o să-i fiu supus și de acum înainte, orice mi-ar porunci. Și dacă se va opri, lăsîndu-mă nehotărît în beznă, mai înainte de a face orice voi aștepta să revină, și fie ca lumea întreagă, prin intermediul nenumăratelor sale forțe reunite și unanime, să-mi ordone una sau alta, sub amenințarea unor pedepse inimaginabile."...

— BECKETT : MOLLOY, TEXTE DE NEFIINȚĂ, CUM E, MERCIER ȘI CAMIER, traducere de Gabriela și Constantin Abăluță, prefața de Romul Munteanu, postfață de Constantin Abăluță, Editura Univers 1990 :

— MOLLOY, Dell Publishing, New York, 1974 :

— MOLLOY, L'EXPULSÉ, Union Générale des Éditions, 1963 :

— Gilles Deleuze, DIFFÉRENCE ET RÉPÉTITION, P.U.F., 1968 :

— Jacques Lacan, ÉCRITS, Seuil, 1966 :

SÉMINAIRE XI, Seuil, 1973.

Ovidiu Verdeș

carmen-iulia otava

Mama Phoenix

Printre trepte văruite cu un calm de soare pal
Se revarsă preș de franjuri din zenitul de opal
Peste care-abia de-atinge pasu-adînc de măsurat
Cînd se-apropie, vestală, Mama-Phoenix din înalt.

Îmi zîmbește cînd încheie depășirile de astm,
Mulțumită să trăiască înc-o rupere din basm
Lîngă cuiburi aburite de un gureș casnic nimb
Care crivățul maladic în zefir ajung de-l schimb...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, rar cobori tu,
Mama-Phoenix !
Și te duci urcînd în tine și te duci purtînd cu tine
Porți cercel așa de negri, crucifix lila de onix
Peste bluza ta albastră, mai albastră ca privirea
Și privirea mai albastră ca din jur, nemărginirea !

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, tu cobori atît de rar
Sub poveri de la desagii filelor de calendar
Indesați cu lungi poeme și legende pentru nopți,
Bob cu bob, boabă pe boabă, muze-n strugurii tăi
copți...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, de ți-ai pieptănat
cu vise
Groase plete împletinde restul basmelor nezise,
Coronezi magia vorbei cu balsam în stih de poamă
De la fruntea ta ovală peste creștet ca o coamă

Abur cald de puf de cuiburi și de fagur de albine
Ca să le dospești de-a lungul pletelor specific ție,
Coborîndu-le la vreme peste scări de poezie.

Și cu ele, Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix vii și tu
Lunecînd pe-un preș de franjuri pasul tău de
passe-partout
Vrînd-nevrînd pierzînd de-a lungul scării, vîrful
ce și-l pierde
Prea silvestra adiere : cimbrișoară, nucă verde...

Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, coborînd azi,
Mama-Phoenix,
Vars-o rugă din potirul crucifixului de onix
Din albastra ta cenușă, însăși ea a veșniciei
Mama-Phoenix, Mamă-Phoenix, mama mea și-a
Poeziei...

Doresc

Doresc o bătrînețe uscată-n vîrsta seacă
Dac-am s-ajung vreodată să beau din cofa ei.
Nu jinduiesc la vreme să se hrănească-n știrvu-mi
Pojarul vremuirii cu hoituri moi și grei.

Doresc o bătrînețe, de-o fi să mi se deie,
Cu dinafara demnă în stil mumificat,
Ca o statuie neagră din simburi de măslină
Cu chipul Nouii Eve după Cuminecat.

Doresc o bătrînețe din vreme petrecută
Sub largile ștergare din tortul cel mai gros
Și deșirînd în lungul sertarului subsolic
Uimind cu uscăciunea tiparului de os...

plastică

Un titan al artei monumentale

Un om aparent hirsut, parcă stînjenit de oricine i-ar trece pragul, chiar dacă este vorba de un coleg de breaslă. Am avut prilejul rar să-l cunosc, totuşi, în atelierul său din Moscova — un fel de pod uriaş amenajat cu migală de artist pentru truda sa solitară. Picasem, însă, prost, după ce, cu o noapte în urmă, nişte nemernici în căutare de chilipiruri grase îi violaseră atelierul şi, negăsind ceea ce i-ar fi interesat, dăduseră foc. Artistul pierduse în incendiu cîteva sute de desene şi proiecte, cărţi, albume şi cîteva seturi de scule preţioase din arsenalul său de sculptor. Tocmai cînd mă pregăteam să renunţ la vizită, gazda decide surprinzător să ieşim împreună în oraş, să stăm de vorbă în locuri ce-i sînt dragi, fiind ea şi copiii săi. Era un noiembrie de sticlă, cu lumini boreale străbătînd un cer nesfîrşit, cum numai în cîmpia rusă se poate vedea. Aceleaşi ce vibrează şi în pictura lui Isakovski, Şişko, Serov...

Transmit impresia amfitrionului meu, căruia mîhnirea din privire i se topeşte miraculos şi dialogul devine, pe dată, jovial, dinamic, pasionant.

Aveam în faţă pe **Vladimir Zamkov**, academician, profesor, evident, la Institutul de artă din Moscova la clasa de artă monumentală şi design, poate cel mai de seamă monumentalist al Uniunii Sovietice, personalitate proteică a artelor contemporane, ce acoperă cu eminentă autoritate mai multe domenii ale artelor plastice. Muzeele sovietice deţin lucrări de ale sale de grafică şi pictură la loc de cinste, alături de opere ale maeştrilor în materie, fără ca demersurile sale să fie cu ceva mai prejos. Cel puţin în **peisaj** şi **portret**, performanţele sale sînt deosebite, întrunind deopotrivă, atributele şcolii tradiţionale ruse şi ale cuceririlor modernismului european. Dar, pentru maestrul Zamkov aceste tentative nu reprezintă decît hobby-ul, fructul exerciţiului său plastic cotidian. O înzestrare artistică de excepţie îl menţine deschis tuturor modalităţilor de exprimare plastică. Dar marea vocaţie a artistului o reprezintă **arta monumentală.** După cîteva comenzi mai din tinereţe, cînd a lucrat mari compoziţii parietale în mozaic şi în tehnicile **á sgraffito**, ca şi pictură murală în culori tempera, Vladimir Zamkov a abordat migăloasa tehnică a **mozaicului florentin,** în care uzează de o gamă extrem de bogată şi expresivă de materiale, marmură şi alte esenţe mineralogice, care abundă în ţinuturile uraliene şi caucaziene. O şansă extraordinară pe care orice artist şi-ar dori-o şi pe care Zamkov a împlinit-o în opere de o amploare şi o coerenţă a viziunii plastice ce aminteşte nu o dată de arta Renaşterii.

Am contemplat alături de maestru, cu simţămîntul că mă aflu realmente în faţa unor opere copleşitoare prin proporţii şi profunzimea demersului artistic, două mari compoziţii parietale. Una, aflată în faza de definitivare la ora vizitei, ce se conturase pe aproape 1000 m.p. în aula centrală a marelui Palat al tineretului şi, cealaltă, în foaierul impozantei Case de cultură („Kino-teatr", cum le numesc ruşii) din perimetrul satului olimpic din Moscova, ultima lucrare datînd din 1981. Este, probabil, capodopera maestrului, în aceasta sintetizîndu-se toată experienţa în materie a artistului. O lucrare ce acoperă întregul registru superior al peretelui de incintă al sălii de spectacole, la capătul unei scări interioare monumentale, lucrarea putînd fi contemplată, însă, printr-o inspirată vitrinare a faţadei clădirii, şi de afară, de pe uriaşul platou care susţine planurile verticale ale edificiului. O conlucrare izbutită arhitect-artist monumentalist a dus la crearea unui ansamblu de o deosebită acurateţe şi originalitate a concepţiei. Tema marelui mozaic este **„Arta, Cultura, Teatrul".** O compoziţie

în care se disting, pe un traseu ghidat de alunecarea firească a privirii, de la stînga spre dreapta, motive ale marii arte universale, de la cultura antichităţii egiptene şi greco-romane, la cea a goticului, Renaşterii davinciene, bizantine, ruse, pînă în acuta contemporaneitate. Un periplu iniţiatic ce are ca motiv central **omul,** în ipostaze diferite, intercalările decorative reluînd, de asemenea, registre ale artei ambientale din diferite epoci şi culturi. Eleganţa desenului, armonia proporţiilor, rafinamentul cromatic, finisajele de o impecabilă ţinută, calitatea excepţională a materialului folosit fac din această operă un punct de referinţă a artei sovietice, şi, îndrăznim să spunem, a artei contemporane europene. Nu mai puţin exemplare sînt şi compoziţiile, realizate în aceeaşi tehnică şi cu materiale de aceeaşi valoare, care se găsesc în Palatul poştelor din Moscova, în cîteva sanatorii şi edificii sociale din Crimeea, pe malul mării, în Kazahstan, Uzbekistan, la Ministerul Culturii (o admirabilă „Appasionata"), la centrale hidroelectrice, la Centrul cosmonauţilor sovietici, în mari hoteluri. Într-o sală de sporturi nautice din Caucaz mozaicurile marmorate ale lui Zamkov au creat o lume mirifică, de o distinsă noblеţe spirituală şi imaginativă. **„Imperiul subacvatic"** este o compoziţie care se situează prin armonia compoziţiei şi exuberanţa cromatică, între cele mai de seamă opere ale şcolii sovietice de artă monumentală. Ca şi o altă lucrare, aflată într-un edificiu public dintr-un oraş caucazian (zone des frecventate plastic de artist încă din tinereţe), intitulată **„La poalele muntelui Elbrus"** — compoziţie în care construcţia spaţială şi viziunea peisagistului, deprins şi cu tehnicile şevaletului, se convertesc inspirat într-o rostire plastică unică !

Cu alura sa de „Nelson" rătăcit prin secolul nostru (a pierdut un ochi într-un accident), Vladimir Zamkov este, prin întreaga sa statură umană şi culturală, o figură ilustră a artelor contemporane, care prin universalitatea limbajului şi a viziunii sale plastice capătă o amploare ce depăşeşte aria propriei sale patrii. Mare prieten al artelor şi artiştilor români — o strînsă şi spirituală legătură întreţine şi azi cu meşterul Baba —, acest **mare maestru al artei monumentale contemporane rămîne,** totuşi, pentru publicul nostru **„un ţinut încă nedescoperit" !**

Corneliu Antim

muzica

„Maşina de vise"

„Operele muzicale care consideră pe interpret ca pe un simplu generator de frecvenţe sînt, aproape sigur, sortite eşecului, afară doar dacă, din întîmplare, vor avea norocul să fie «violate» de vreun virtuoz agasat". (Daniel Kientzy)

Poate că „mobilurile" lui Calder reprezintă cel mai bine imaginea vie, „sensibilă", a „obiectelor" sonore contemporane, a structurilor muzicale „în mişcare". Imagine, încă, a libertăţii actului creator, dar şi a celui de contemplare. A implicării (de un tip nou) a „consumatorului" de artă. Aceeaşi apropiere se poate face azi şi între interpret şi compozitor. Ieşit din izolarea spaţiului orgolios — protector tradiţional, acesta din urmă intră în studioul electronic, experimentează, se interesează de ambient, nu ca de un util şi funcţional „ambalaj", ci ca de un parametru cultural ce trebuie recuperat. Şi o face, nu de puţine ori, alături de interpret. Creaţia îi aparţine tot mai puţin, pentru că instrumentistul tinde să devină (în „partiturile gestice") stăpînul inspirat, cînd nu autoritar, al „expresiilor plastice şi cinetice" (Daniel Kientzy).

Ideea de „virtuoz" despre care vorbeşte celebrul saxofonist francez („aventurierul muzical al prezentului absolut") nu mai priveşte „rudimentara iuţeală a detaliului per secundă", ci stăpînirea unui vast spaţiu artistic ce înglobează actorul, mimul, „complicitatea" eclerajului, de fapt, „spectacolul total". „Maşina de vise" — cum tot el îl defineşte. Lungi „ezitări" (conştiente) între sunet şi sens („imagine"). Ne aflăm, cum se vede, în apropierea poeticii lui Valery. Fără a face din instrumentul său „obiect de cult", sau de a confunda scopul cu mijloacele, virtuozul lui Kientzy trebuie să „servească" arta, nu să o „deservească". Terenul pe care el, virtuozul se mişcă cel mai bine este acela al „muzicilor mixte" (bandă magnetică — interpret), sau al celei numite „live — electronic". Iar dacă „maşina" sa poate fi amendabilă (ca orice maşină), intrarea (cînd se produce) în spaţiul „visului" absolvă şi dă adîncime. Demonstraţia „pe viu" pe care Daniel Kientzy a făcut-o de mai multe ori pe scenele bucureştene a fost pe deplin convingătoare. Rezumînd interesantul său microeseu — Dimensiuni actuale ale virtuozităţii — interpretul francez propune de fapt ideea „atelierului de creaţie". Al spaţiului în care, instrumentist şi creator caută împreună „modul", modelul ideal al comunicării. Întru cuminecare.

Valentin Petculescu

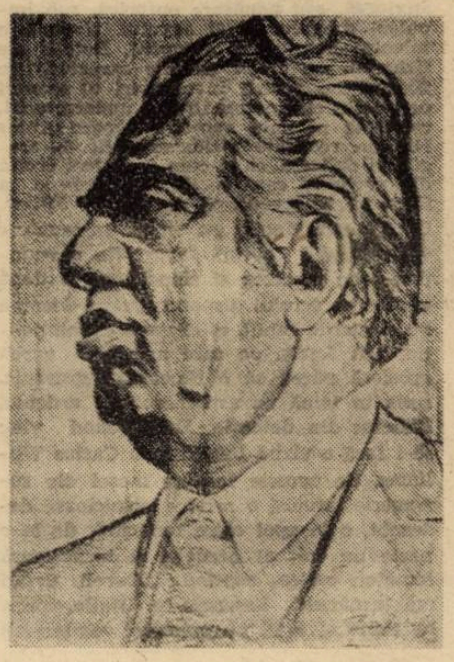

tele-imaginea

Pe cine slujeşte T.V.R.

Domnul Bogdan Baltazar a simţit nevoia imperioasă de a interveni la emisiunea „Actualităţi" împotriva faptului că onorabila instituţie nu aduce la cunoştinţa publicului informaţii de importanţă majoră. Cel puţin pe cele din sfera de activitate a guvernului. Domnul Baltazar a lămurit masele de telespectatori că au tot dreptul să fie informaţi cum se cade întrucît plătesc abonament pentru acest lucru iar subvenţiile acordate de stat T.V.R. provin, în cele din urmă tot din banii, din impozitele acestor televideofagi.

Intervenţia populistă a domnului Baltazar este tîrzie şi are, din păcate, un trist aer de burzuluială infantilă. Dacă nu ştie, ne permitem noi să-i comunicăm domnului Bogdan Baltazar că, se pare, încă din primul moment de pe cînd se chema şi „liberă", TVR nu a adus la cunoştinţa publicului informaţii la care avea dreptul. Încă de la început TVR nu a fost un mijloc de informare în masă ci un instrument politic de propagandă şi un perfid aparat de dezinformare. Perfid pentru că se baza pe buna credinţă a unui popor disperat şi pe emoţia, speranţa şi gîndul bun al unei lumi întregi. Prima revoluţie mediatizată a fost o capodoperă de manipulare politică şi nu o înscenare cum se crede. Nu o înscenare deoarece totul a fost real, morţii au fost oameni care au murit iar minciunile chiar ne-au mîntuit.

Şi uite aşa se face că noi, cei care ne-am uitat mai mult şi mai demult la emisiunile televiziunii române sîntem în situaţia sătulului care nu-l crede pe cel flămînd. Flămînd de astă dată este domnul purtător de cuvînt al guvernului.

Iar ca totul să fie exact cum scrie în instrucţiunile de funcţionare ale TVR, domnul Cornelius Roşiianu l-a „plesnit" uşurel pe domnul Baltazar, reuşindu-i ce nu i-a reuşit domnului Hamza în dialogul cu purtătorul de cuvînt al cartelului „Alfa". I-a spus de la obraz că TVR „slujeşte poporul" ! Iar domnul Baltazar a înghiţit în sec şi n-a mai apărut în cadru.

Care va să zică, domnii de la televiziune, lefegii mă-nţelegi, slujesc poporul ! Domnii de la guvern pe cine slujesc, dacă nu se înţeleg la preţ cu cei de la televiziune ?

Că TVR, că domnii de la televiziune, că domnul Roşiianu slujesc poporul, nu mai este nici o îndoială. Ajunge să dai o raită prin faţa clădirii din Pangratti şi te lămureşti — sîrmă ghimpată, zăbrele, ţepi, şanţuri de apărare, oştire pe picior de război.

Asta înseamnă că TVR slujeşte poporul şi se teme de altcineva decît de acest popor. Să fie guvernul cel care ameninţă televiziunea, inamicul de teama căruia clădirea televiziunii seamănă cu una din cazematele liniei fortificate Barboşi-Nămoloasa ?

Eugen Uricaru

cartea străină

Vive la France! („L'ami de...")

Probabil că o parte din cititorii rubricii „Cartea străină" s-au supărat pe semnatarul acestor rînduri datorită invaziei anecdoticului și a biografemelor în precedentele „cronici". Nu a protestat încă nimeni — ce-i drept tarifele poștale s-au scumpit și ele ! —, dar de data aceasta, o recenzie foarte „recenzie" și nu o mică ficțiune brodată în jurul obiectului „carte".

Adînc impresionat de recenta vizită a președintelui francez în țara noastră, cît și de primirea entuziastă pe care i-au făcut-o tinerii noștri bilingvi și, mai ales, studenții, am căutat ceea ce s-ar putea numi o carte-cadru pentru starea de spirit a Franței contemporane. Pardon, pentru **starea spiritului** surorii noastre mai mari întru latinitate ! A propos de latinitate, autorul acestei cărți — Jean-Marie Domenach — reia în capitolul introductiv afirmația lui Descartes din prolegomenele **Discursului asupra metodei :** „Am scris această carte în limba franceză ca s-o poată înțelege și femeile". De aceea, continuă el, această **Anchetă asupra ideilor contemporane** (Éditions du Seuil, col. „Points", ediția a II-a) este o operă de „vulgarizare", menită să faciliteze contactul omului de rînd cu marile orientări ale gîndirii franceze de azi. Volumul în sine constituie, la rîndu-i, o prelucrare a unei serii de articole publicate în **L'Expansion,** iar Domenach recidivează pe urmele unei mai vechi preocupări, materializată în **Sălbaticul și ordinatorul,** în care se ocupa de principalele curente intelectuale ale anilor '60 (Althusser, Deleuze, Lévi-Strauss, Marcuse etc.). Alegînd, din nou, pagina de ziar și stilul jurnalistic, Domenach pare să-și fi făcut o adevărată religie din mediatizarea informației filosofice.

De data aceasta, el se ocupă de „Idei pentru sfîrșitul de secol", adică de orientările ulterioare „formidabilei explozii din Mai '68", devenită — tot prin mediatizare — un veritabil eveniment folcloric de tip nou. Contextul este oarecum confuz, căci, pe fondul destrămării marxismului, freudismului și a altor doctrine așa-zicînd populare, restructurarea post-modernă nu le elimină complet, ci, în spiritul gramaticii sale combinatorii, le prelucrează conform unui algoritm destul de imprevizibil. Cu o vorbă dragă ministrului nostru de interne, „afluirea" ideilor filosofice se face din toate direcțiile, sporind diversitatea entropică a peisajului gnoseologic, încît bietul om, ne-filosof și ne-Jourdain, lesne se zăpăcește. Atunci vine Jean-Marie Domenach și-i zice că :

— după efervescența marxismului stalinist, a existențialismului sartrian și a personalismului creștin, a urmat „deconstrucția" lor ;

— Lévi-Strauss l-a trimis pe Sartre la Muzeu, pe vremea cînd foarte tinerii filosofi lansau apodictic sloganul „A gîndi înseamnă a teroriza !" (uite-așa ne-a manipulat și pe noi alde Brucan), era suspiciunii expulzase deja vocabularul tradițional și „obscen" : „suflet", „valori", „origine", „țeluri", „ființă umană" ș.a.m.d. ;

— apoi, de la Lévi-Strauss la René Girard, se produce o deplasare semnificativă și „iubirea", pusă, temporar între paranteze, reexplodează în manieră aproape religioasă ; ne îndreptăm, oare, spre o armonie mistică renovată ?

Întrebarea este, bineînțeles, una retorică, iar retorismul ei frizează utopicul, de nu s.f.-ul. Paradoxul epocii noastre pare a fi că, în ciuda inflației de istorici și istorii (de la Le Roy Ladurie, cu al său ne-evenimențial **Montaillou, sat occitan, între 1294 și 1324,** pînă la avatarurile **Angelicăi, marchiza îngerilor** și ale Josephinei de Beauharnais), ceea ce ne lipsește este tocmai perspectiva istorică. Încotro ? De unde ? Spre ce ? Utopiile se plasează de regulă, în viitor, însă mistica iubirii ne trimite spre un trecut arhaic suprasaturat de beatitudinea originarului. Istoria, deposedată de cultul eroilor și al „clipelor astrale ale omenirii", ne evocă, azi, mai degrabă, braudeliana „civilizație materială" și abia apoi mistificările ideologice. Diacronia a pierdut, vizibil, teren în favoarea sincroniei (deh, meteahnă veche, structuralistă), istoria ajungînd să fie decupată în serii materiale și repetitive („structuri"), a căror amplitudine variază între „enunțul" lui Foucault și „civilizația" lui Toynbee. Iară noi, noi epigonii post-moderni, reluăm toată această însumare de harfe despletite și o punem sub semnul „curcubeului gravitației" al decisivului Anti-Papă numit Pynchon ! **Pas de mai** înțelege ceva... Cît despre armonie... cît despre consens... cît despre liniștea noastră, a celor ce-am vrea să pricepem isteria istoriei.

De fapt, dacă ne uităm bine în jurul nostru — mai exact, în jurul sinelui nostru diletant —, vom vedea că nu ne interesează lumea ca semnificat, ci, dimpotrivă, invazia de semnificanți cotidiană, re-ordonată sau re-hazardată de discursul sexual, pentru care „nu există obiecte dorite, ci subiecți care le doresc și care, ca atare, le inventează" (Lacan, numit de Domenach „un Salvador Dali al psihanalizei", autor al unui discurs ezoteric, megalomaniac, genial). **Allons enfants de la patrie, / Le jour de jouissance est arrivée !**

Dar, „pentru numele lui Dumnezeu, Dumnezeu e Dumnezeu" (Maurice Clavel) și trebuie să rămînă Dumnezeu, nu un phallus mistic, suprasexual și supramuzical. Nici filosofia și nici știința nu-i pot asigura omului existența, ci numai credința. Căci, după Foucault, cunoașterea nu-i decît o interpretare provizorie, pe cînd Dumnezeu este etern. „Și, dacă Eul nu-i decît o fantasmă, dacă e imposibil să exist pentru mine însumi, o voi face atunci pentru Dumnezeu !" — conchide Domenach, rezumîndu-l pe Clavel. Este și acesta un „sistem", dar să nu uităm că ideea de structură i-a venit lui Lévy-Strauss în 1940, cînd, aflat pe linia Maginot, contempla o păpădie...

În fine, chiar dacă nu știm prea bine ce dorim, cel puțin știm cum dorim. În **Minciună romantică și adevăr romanesc,** René Girard demonstra, studiind pe Cervantes, Dostoievski, Stendhal, Flaubert și Proust, că „omul este incapabil să-și conceapă singur obiectul dorit : trebuie să existe un terț, un intermediar, care să i-l desemneze". Acesta pare a fi și rolul filosofiei, al principalelor orientări intelectuale, al marilor idei.

Vorba ceea, devenită loc comun, **dacă n-are petrol, oricum Franța are idei...**

Dan-Silviu Boerescu

vieți neparalele

Poezia, între drog și sex

În 1951, William Carlos Williams fu solicitat să aleagă dintr-o serie de poeți americani tineri pe acela care ar reprezenta mai bine — după el — „tradiția noului". Preferințele magistrului s-au oprit asupra lui Harold Norse. Din clinica unde se afla internat, în urma unui atac cardiac, Williams îi scria : „Ești cel mai bun poet al generației tale". Pînă atunci Norse nu publicase nimic în volum, făcîndu-și simțită prezența doar prin reviste și antologii. Era unul dintre acei care alcătuiau grupul așa-numiților „beats" (invinșii), confrate cu Allen Ginsberg Ferlinghetti, Gregory Corso, Peter Orlovski, Michael Mc. Lure și Bob Kaufman. Copil nelegitim, născut în Bronx, evreu pe deasupra, deși prin vinele familiei lui curgea și sînge german, irlandez englez, galic, lituanian și finlandez, n-a avut niciodată o situație sigură, a dus o existență vagabondă, la New York, Fire Island, Roma, Florența, Benidorm, (Costa del Sol), Napoli, Paris, Tanger, Atena, Londra, Heidelberg, Zürich, Venice (California), San Francisco, frecventînd cînd pegra artistico-literară (care popula în anii '60 faimosul „Beat-Hotel" din cartierul latin), cînd elita italiană la castelul Sermoneta, sau cutreierînd pe yahtul Dwynwen (zeița albă) porturile mediteranei, să i se întîmple a strînge mîna chiar ducelui de Windsor.

Norse a fost secretarul lui W.H. Auden. A locuit împreună cu Tennessee Williams la Princetown, unde a cunoscut îndeaproape împrejurările redactării Menajeriei de sticlă. S-a bucurat lungă vreme de intimitatea lui William Burroughs. A citit primul romanul lui James Baldwin, Crying Holy și l-a găsit extraordinar, cînd nimeni nu-i dădea vreo atenție autorului. Printre amicii și prețuitorii lui Norse s-au numărat Anaïs Nin, Paul Bowles, Williams Carlos Williams. I-a cunoscut pe Bob Dylan, Jack Kerouac, Michaux, Pasolini, Moravia, care i-a și prefațat traducerile din poetul licențios italian Belli. Trebuie socotit alături de Burroughs, Gysin, Corso și Sinclair Beiles, printre născătorii tehnicii cut-up, bazată pe colajul unor texte disparate, folosirea benzilor magnetice și a halucinogenelor.

Despre toate acestea vorbesc amintirile sale, intitulate, Memoriile unui înger bastard, apărute anul acesta în traducere franceză la Editions du Rocher. A muncit ca să le așternă pe hîrtie în 1984 și au fost evenimentul editorial american al anului 1989. Defilează înaintea noastră o jumătate de secol din viața literară a Statelor Unite, urmărită în culisele moravurilor ei, mai cu seamă. Existența scriitoricească mai ales pentru debutanți nu e deloc ușoară. Marii editori refuză scrierile nonconformiste cum sînt cele ale lui Baldwin, care, pe lîngă negru și pederast, își asumă dubla sa condiție marginală. Iarna, Norse îngheță în cămăruța lui din Horatio Street. Prin camera lui Burroughs mișună șobolanii. Sînt foarte importante relațiile. Grație lui Auden, Chester, un poet mediocru, dar foarte gracil, face carieră. Existau însă și tot felul de institute care apelează la scriitori, oferindu-le să țină cursuri și conferințe retribuite. Librării, mici reviste, diverse antologii, permit tinerilor să se afirme. Uneori ei descoperă inși dispuși să-i meceneze, cum i se întîmplă „îngerului bastard" cu ducele Caetani sau ospitalierul yaht-man, Pat Ryan.

Dar n-am spus pînă acum că Harold Norse face parte din tagma invertiților sexuali. Aceștia alcătuiau, după expresia autorului însuși, un soi de Homintern, adică întrețineau o rețea întinsă de legături secrete între ei. Cartea scoate astfel la iveală o latură prea puțin sau deloc cunoscută a lumii scriitoricești americane din ultimii cincizeci de ani. Frapează numărul mare al autorilor cu predispoziții erotice, care la serviciile de recrutare din Statele Unite erau catalogate, „stare prepsihotică 4—F—3, reacțiuni F" și interziceau încorporarea în armată. „Strănepoții lui Whitmann" cum le plăcea să-și spună poeții „beats" moșteneau, în bună parte, și pe tărîm sexual, atracțiile înaintașului lor. Triunghiul conjugal Auden-Kallman-Norse era de domeniul public. Tennessee Williams are și el o reputație stabilită în rîndurile Homintern-ului. Așa ajunge Norse să fie adăpostit de viitorul dramaturg care-și va cîștiga o celebritate internațională. Allen Ginsberg ca și Peter Orlovsky sînt mereu în căutarea unui tînăr hipster cu chip de înger. Lunga amiciție între Norse și James Baldwin debutează sub formă amoroasă. Nici cu Burroughs nu stăm altfel.

c) cu toate că în mediul intelectual nepuritan, pe care îl frecventează, toți acestia nu-și ascund aplecările, un sentiment acut de frustrare socială îi urmărește. Se fac adesea glume răutăcioase privitoare la ei. Despre Auden, tinerii săi amici spun că e o bătrînă „tanti". Oameni ca Miller sau Dylan Thomas îi tratează batjocoritor. Geogony Corso, își ascunde habitudinile inavuabile.

Între Norse și numeroșii săi amici „gays" există relații de afecțiune profundă, iubiri pătimașe, mari devoțiuni sentimentale, dar și gelozii sîcîitoare, instabilități erotice și trădări dese.

Nu o dată, racolajele de efebi superbi sfîrsesc urît. După o noapte de dragoste la Roma, un tînăr halterofil, blond, măsurînd 1,90 m., îi scotocește lui Norse sertarele și pleacă luînd toți banii ascunși acolo, lăsîndu-l pe poetul amorezat fără o para. Alt partener, Luciano, cules într-o locandă din Agropoli, vine apoi însoțit de o figură patibulară, care se pretinde fratele său și cere o sumă mare seducătorului, ca să nu demaște faptele autorităților.

Printre „beats" sexualitatea dezordonată merge mînă în mînă cu consumul de droguri. Burroughs trebuie supus unei curi de dezintoxicare, ca să nu înnebunească. Norse trece granita spaniolă cu un kilogram de „kif" în bocanci. Halucinogenele fac parte din însiși stimulii literaturii „beat" și sub efectul lor a scris Burroughs, Naked Lunch (Festin nud) și Norse Srifing Keyholes (Adulmecînd prin gaura cheii).

Amintirile „îngerului bastard" fac să retrăiască întreg acest conglomerat de oameni, întîmplări și medii revelatoare pentru o anumită mentalitate spirituală. Memorialistul derulează înaintea ochilor noștri un film rapid cu funanbuli dezaxați, monștri sacri, adeseori, surprinși în posturi inconvenabile, personaje frenetice, artiști posedați de aspirații imense, vanitoși și victime ale invidiei mărunte, editori, jurnaliști, snobi din înalta societate, colecționari, bogați, indivizi rău famați, magi și impostori.

Cei mai mulți trăiesc într-o agitație anxioasă, sau nepăsare euforică, sub impulsul drogului și al sexului. Norse are talentul montajului elocvent. Detalii ale fizicului, gesturi și cuvinte caracteristice fixează pe actorii involuntari ai acestei producții cinematografice underground, realizate pe cale narativă. Apare Anaïs Nin, în realitate nicidecum atît de fragilă și delicată, ca și cum ar fi fost croită din porțelan, ceea ce lăsa impresia și a făcut să se creadă că era Henry Miller. Cînd acesta vine la ea, scoate un revolver și vrea să-i obțină favorurile amenințînd-o cu moartea și sinuciderea ; după comiterea actului disperat, suava doamnă nu-și pierde capul, ci cheamă calmă poliția. Tot Anaïs, pe care măcar o vorbă grosieră părea să o rănească groaznic, scria în taină povestiri erotice ardente. Eliberat din detenție, Ezra Pound vine să-l facă o vizită lui William Carlos Williams. Se oprește în fața mesei din sufragerie, aruncă o privire suspicioasă dedesubt, o ia apoi către fereastră, dă la o parte un colț al perdelei și inspectează temător curtea, șoptind : „Ovreii, ovreii mă urmăresc". Reîntors în Italia, ajuns la Genova, urcă pe punte și întîmpină țărmul liguric cu un salut fascist. Despre Tennessee, lumea se întreabă dacă e o nebună mare. „Nu, răspunde el rece, mică" Burroughs locuiește într-un hotel parizian sordid, cu coridoare care miros a urină, picioare nespălate, și substanțe dezinfectante. Urcînd pe o scară în melc și bătînd la ușa camerei 15, după multă insistență Norse reușește ca să trezească atenția cuiva care să dea semne de viață. Îi deschide o făptură înaltă, cadaverică, „un spectru cenușiu". Răspunde doar cu „da" și „hem" între lungi tăceri, privindu-și unghiile și chinuindu-le pielița. La o serată a poeților „beats", Peter Orlovski lansează cuvîntul de ordine ca toată lumea să se dezbrace și să rămînă în pielea goală. Janet Bowles își păzește foarte arțăgoasă soțul de persoanele care vor să-l vadă. Norse încearcă să se facă acceptat, invocînd numele amicilor comuni și profesia de scriitor. Argumentele lui rămîn fără efect. „A, scriitori sînt pe toate drumurile și prieteni are toată lumea" — i-o trîntește neclintită Janet. Paul Bowles e mai abordabil dar se teme de soția lui.

Prietenos, face excursii cu Norse : are însă mici meschinării. Cînd poetul e la ananghie și vrea să-i vîndă un splendid burnuz, Paul Bowles joacă o comedie a neinteresului. „Mai am douăzeci de asemenea costume, ce să fac cu încă unul ?" Apoi îl cumpără, dar pe douăzeci de dolari. Între numeroasele cunoștințe ale lui Norse intervine la un moment dat și Andrei Codrescu care-i debitează o minciună groasă. Îl asigură că numele său înseamnă pe românește „bastard", deci sînt frați în această privință. Norse o ia ca bună.

Memoriile surprind și o deplasare de sensibilitate în lirica americană. În mediile frecventate de Norse, intelectualismul e abhorat. La fel și limbajul sibilin. Se caută autenticitatea, peisajul vieții zilnice, nu o dată crud, emoția directă și stilul de a vorbi al străzii. Tehnica literară cut-up împrumută mult din practicile dadaiste. Poeții „beats" se simt înrudiți pe linia onirismului (la ei provocat prin drogare sau exerciții yoghinice) cu suprarealiștii.

Ne despărțim de autorul amintirilor în 1989. Îmbătrînit, Norse locuiește acum la San Francisco lîngă un imobil a cărui curte adăpostește zilnic o operă de cinci parale în versiune latină : prostituatele, proxeneții și „dealer"-ii fac o gălăgie dintre cele mai disonante. Cînd un grup tace, altul pornește să vocifereze. Și mai e tot timpul zgomotul acela surd al pubelelor lăsate să cadă ca niște trupuri, izbiturile de ciocan în metal și lemn, urletele perforatoarelor electrice, strigătele copiilor, lătratul cîinilor, muzica, răcnind cît ține noaptea. Cartierul se numește „cadrilaterul dracului". În 1934, pe coridorul care duce la camera unde stă, Norse a suferit o agresiune, era să fie gîtuit, cineva i-a luat tot ce avea prin buzunare. Și-a pierdut vocea și nu mai putea să scrie. Flagelul SIDA, făcînd ravagii în jurul său, l-a osîndit, așa cum ne mărturisește, la o viață aproape monahală.

Ov. S. Crohmălniceanu

Poeme de

DRITERRO AGOLLI (Albania)

S-a născut în anul 1931. Deşi copil, a luat parte la Lupta antifascistă de eliberare naţională. Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de Filologie din Leningrad (1957). A publicat mai multe volume de poezii şi cîteva romane, povestiri şi nuvele. Toate creaţiile sale literare au fost cuprinse (1980) într-o serie de zece volume, din care trei cuprind poeziile şi poemele, cinci — proza scurtă şi lungă, pe cînd ultimele două — publicistica literară a autorului. În ultima vreme romanul lui D. Agolli „Strălucirea şi decadenţa tovarăşului Zyb" a fost publicat în Franţa şi traducătorul Marius Dobrescu în curînd îl va da cititorilor din România.

1. Poezia

Ce se întîmplă aşa cu mine,
Ce se întîmplă ?
Sînt plin de dor şi plictiseală !
Caut ceva, vreau ceva în viaţă
Şi toată ziua stau întunecat
Întunecat...
nu de dragoste ;
Altceva mă chinuieşte, mă cheamă...
Poate îmi face semn poezia,
Poate îmi spune :
urmăreşte-mă, poete,
Urmăreşte-mă că departe m-am dus,
foarte departe ;
Urmăreşte-mă pe cîmpii, în mijlocul
frunzelor
Urmăreşte-mă pe bulevarde asfaltate,
Urmăreşte-mă pe traiectoriile
rachetelor,
Foarte departe, foarte departe !

2. Indignarea poetului

Nu vreau
ca poeziile mele
să le placă
băieţaşilor,
Care
pe asfaltul cald
pornesc spre drum
motoretele reci,
Cumpărate
cu banii
şi coletele
Părinţilor
şi bunicilor
rămaşi
în pribegii ;
Nu vreau
să spună
iubitele lor
proaste :
„Oh, Berti !
Imi place poezia !"
Vreau
ca oamenii
să se scuture
Cînd ochii lor
să alunece
pe versurile mele ;
Eu
ca tip
sînt liniştit
Dar
injuriile
în versuri
îmi plac
Şi tresar
asupra
acelora
Care
o motoretă
Nu îşi schimbă
cu suţe
de poeţi.

3. Ca amintire

Eu îţi povestesc lucruri frumoase
Şi tu devii curios pitic,
Îmi arunci priviri foarte duioase,
Şi taci, nu spui nimic, nimic.
Oare o ştii povestea lui Van Gogh ?
Povestea urechilor sale ?
Inima-ţi bate ca gong
Şi-mi spui încet : zi, dumitale !

O femeie mereu îi spunea lui Van Gogh :
Vincenţo, ai urechi frumoase,
Şi rîdea ea cu sunet de gong,
Cum rîzi tu cu mine, voioase.

Van Gogh o dată a tresărit,
În faţă avea aceeaşi faţă,
Urechea a tăiat-o cu cuţit :
„Ia-o fetiţo, această bucată !"

Te miri ? Aşa a fost, cum îţi spun,
Şi era plină dimineaţă
De ce te sperii, era nebun
Nu te speria,
Nu tai urechea mea isteaţă.

4. Lîngă ea

Ia-l capul meu şi pune-l pe piept :
Vreau să mă odihnesc, mult am mers,
Iată vezi, cum buzele mi s-au uscat,
Nordul şi sudul m-au bătut.
Nu mă întreba deloc
acolo ce am păţit,
Lasă-mă liniştea să-mi găsesc
Pe pieptul tău mult iubit !
Avem timp
după aceea o să mai vorbim
Despre vinturi,
despre flori,
despre arome...
Taci şi capul pe piept mi-l ţii,
Părul încet să mi-l mîngîi,
E însetat de mîngîiere,
Cel, care în noroi a mers,
Cel, care amurg şi zori a văzut
Şi mîinile grele le-a rănit.

5. Cîntecul pămîntului

Eu m-am ocupat destul
de pămînt
Şi îl cunosc
mai bine decît agronomii.
Cînd aplec capul
în brazde,
Simt bătălia venelor pămîntului
şi aroma
Eu le bag pînă în brîu
mîinile grele
În pămîntul negru
Şi nu las bucată de pămînt
fără a o sfărîma,
Şi nu las nici o rădăcină
fără a o scoate.
Atunci,
cu mîinile cu noroi,
Cu picioarele în brazde,
Inima vine mai aproape de pămînt
şi aşteaptă sămînţa să dea
mugurul
Şi verdeaţa să se prelungească în soare.

În româneşte de
Kopi Kyçyku

Bucureşti, 11.03.1991.

FRANCO FALASCA (Italia)

TINEREŢEA

Cum să vorbeşti o limbă cînd limba nu există, să acoperi cu tăceri ivăre rupte, fiare vechi, uşi roase, mantăi uzate, cum să simbolizezi prin devieri neprevăzute.

„Curaj, ehei, asta-i evanghelia ta, ocazia, **sic et nunc**-ul, **sic**" dumnezeule ! cît s-a făcut ceasul !

„Calm"

teama era tot atît de necesară ca şi imposibilitatea ca rostirea să se recunoască în rostire

acorduri.

Ea zise două puncte ce-a zis oare nu-mi mai amintesc dar treptat o să reconstitui atmosfera.

Mi-a căzut în apă un petec de hîrtie de la bomboane, evident nişte păsări zburau uite-aşa de jos cu frumoasele lor aripi întinse.

„Iubitule, tu ştii că afecţiunea şi cruzimea sînt unul şi-acelaşi lucru."

Barca pe apă făcea zgomotul acela de apă plesnită **pleosc plici pleosc**, cîţiva norişori dumnezeu ştie de ce de-un violet foarte-foarte spălăcit, ca şi conştiinţa fiind o îngrămădire de lucruri inutile dramatizate.

„Hăhă, ce p...mă-si, pe-aci se scapă-n nădragi de frică, să nu fim căcănari."

„Vai, ce limbaj !" făcu celălalt.

Însfăcă o ramură uscată de pe ziduleţul cel scund.

Gingăşia, pizma, simţămintele ? nu, nu simţămintele, gingăşia, pizma şi verdele ierbii : o înfrîngere inevitabilă ; cam aşa, dar, slavă domnului, petrecută în afara poveştii, de n-ar fi decît prietenul acela al meu, poate să şi turbeze, i-aş spune totul.

„Chiar totul ?"

„Da' cine-i el ?"

„Puterea, cumva ?" spusei eu.

O sărutai tandru, atît de tandru încît aproape nici nu mai era tandru. În mod inevitabil povestea nu mai ajunge la o încheiere.

„Povestea tinereţii" spune ea,

ci continuă prin descrierea unor mîini care se îndănţuie, ideologii poate pretroţkiste şi acea palidă, foarte suavă poveste religioasă, chiar foarte religioasă, flori îmbobocite

„Crini, cumva ?" întreabă ea

agăţătoare, orhidee, ba nu, fără orhidee, prea păcătoase sau mi se pare aşa mi se pare că-mi amintesc.

Lumina amurgului se apropie, acoperea cu razele-i vii fineaţa, lumina roşie a amurgului.

„În nici un caz nu socialismul reformist" zise ea.

„Lasă-te în voie" zise el „lasă-te în voie."

Păsările zburau jos de tot.

Arabia, poate. Marocul ? Marocul Cîmpia Padului. Cîmpia Padului. Plaiul neted ca o masă de joc. * Canada ! Maupassant, poate.

Alcătuirea fineţelor, alcătuirea prăjiturii, miere şi urdă dulce (visuri).

„Miere urdă dulce şi vişinată pe deasupra" spuse ea cu aerul acela de femeie — foarte femeie.

Bicicleta parcurse întreg traiectul rectiliniu al şoselei cu un şuierat al frecării dintre roţi şi aer.

„Mda, lumea e emanaţie, intimitate".

„Tu trăieşti în indiferenţa formelor, sex ludic, ochelari coloraţi şi-o lumină nestatornică în priviri."

Aşteptarea, aşteptarea faptului, a împlinirii sale, a evenimentului, a poveştii".

Încet-încet începu să îndrăgească ironia.

În româneşte de
Anca Domnica Ilea

***) Joc de cuvinte în italiană, în jurul ţinutului Le Puglie (Apulia) :** il tavoliere **înseamnă atît „cîmpie" sau „podiş jos şi neted", cît şi „masă de joc"**, iar le puglie **sînt „fişele de la jocul de noroc" sau „sumele cîştigate la joc" (N.t.)**

Urmare din pag. a 16-a

NEÎNŢELEGEREA

repetat de mai multe ori pilda lui Iona, ca să le-o vîr în minţile înguste, şi pînă la urmă au înghiţit-o şi pe asta, şi mă vor înălţa pe mine aşa cum Iona s-a ridicat din adîncuri şi Iosif a ieşit din fîntînă. Ei au ochi, dar tu te ascunzi de ei ; au urechi, dar tu nu le vorbeşti. Aşa că trebuie să trăiască prin pilde.

•

Doar un om mi-a înţeles planul : Guvernatorul. La început s-a mirat că am stat tăcut, în loc să resping învinuirile false, dar apoi a-nţeles. S-a uitat în ochii mei, ce erau pentru el ca două ferestre deschise, apoi mi-a întors spatele şi şi-a spălat mîinile, asta fiind tot o pildă, ce arăta că pricina putea fi stinsă doar de noi doi. Aşa să fie.

Aşadar, aici e locul ; am ajuns. Nu-mi plac pregătirile astea. Nici ostaşii care m-au sprijinit nu-mi mai plac. Au transpirat şi miros urît. Îmi măsoară lungimea. De la coroană la sandale. Par să-şi cunoască meseria. E timpul, tată, e timpul să declari închis, să opreşti acest înfricoşător joc de măşti. Abraham îşi îndreaptă cuţitul spre fiul său. Oamenii ăştia mă-mping la pămînt, lipindu-mă de stîlp. Nu se poate, nu poţi să-mi facă mie asta, nu se poate-ndura. O voce urlă ca un lup, nu poate fi a mea. Iar femeile privesc. Buretele din gura mea e-amar-liniştitor şi lumea o-ntunecă — o gură de somn. Nu poate fi adevărat că asta mi se-ntîmplă mie. Mîinile astea frînte nu-mi aparţin. Mă ridic şi mă prăbuşesc, învîrtindu-mă pe-o roată şi scăpînd în burta balenei. Soarele s-a făcut negru şi întunericul umple văzduhul ; trebuie să nu leşin. Trebuie să mă uit în ochii lui, dacă are ochi de văzut. Eli, Eli, cum poţi îndura să vezi asta ? Tu, duh mut, abur al deşertului, speţă de rînd, tu nu eşti şi nici n-ai fost vreodată. Decît o pildă. Iar propria-mi moarte, încă o pildă ; ei o vor ţine minte, dar or să-i schimbe înţelesul. Vor tortura şi vor omorî în numele unei pilde. Vor face războaie nedrepte pentru dreapta ei tălmăcire. Vor omorî copii de dragul unei metafore, şi vor arde de vii femei, întru slava unei alegorii. Şi astfel se va face voia ta, nu a mea.

moda, altfel

Oare cui nu-i plăcea să îmbrace şi să dezbrace doamnele ?

Ziarele vremii erau pline de cronici de modă şi jurnalişti isteţi le-au adunat în opere serioase, ca aceea a lui Maxim Ducamp dar şi în unele mai uşurele, încîntătoare, cum ar fi **vie et opinions de M. Graindorge** de Taine sau **Monsieur, Madame et Bébé** de Gustave Droz. Cu o singură privire au surprins „la vie parisienne" din acele zile.

În timpul pregătirii nunţii imperiale, Mme. Palmyre a lucrat douăzeci de „toilettes de soirée" iar Mme. Vignon treizeci şi două „toilettes de jours", rochii care au făcut parte din mult discutatul **corbeille de mariage** al Împărătesei, într-un număr fixat de Eugenia însăşi. Grozavă ladă de zestre !

Mai tîrziu a devenit **magister ludi** englezul Worth, în special pentru rochiile de seară. Laferrière a reuşit să fie considerat **artist** al rochiilor de plimbare şi vizită. Mme. Félicie a domnit mult în domeniul manteluţelor şi al mantourilor, în timp ce Virot şi Lebel au triumfat în cel al bonetelor şi al pălăriilor. Şalul era încă zestre de onoare şi aducea importanţă şi beneficii Companiei Indiilor de pe Rue de Richelieu. Iar doamnele „aveau un picior..." pentru care numai Massez era în stare să modeleze ghetuţe şi aveau un păr... pe care numai Leroy şi Bysterveld îl puteau pieptăna şi împodobi, în timp ce Piver le parfuma cu creme şi esenţe îmbătătoare. Vorba bunicii mele : „Cine, păcatelea, n-ar fi vrut să trăiască la Paris, pe vremurile acelea ?" Worth, cu numele lui care i-a asigurat continuitate în celebritate pînă în zilele noastre, (care femeie poate refuza parfumul **Je reviens**), Virot, Laferrière şi alţii „serveau" „frumoasele zilei" — împărăteasa Eugenia şi Prinţesa Metternich, care era „urîtă foc" dar „spirituală foc" (aviz amatoarelor dar şi amatorilor). Dar şi alte **grandes dames** apelau la vrăjile lor costisitoare. Şi ca într-o poezie de Mallarmé (mă refer la atmosferă) — „Ces nymphes, je les veux perpétuer. / Si clair, / Leur incarnat léger, qu'il voltige dans l'air / Assoupi de sommeils touffus. / Aimai-je un rêve ?" sau ca într-o poezie de Mircea Ivănescu (mă refer tot la atmosferă). „Să încercăm iarăşi ceea ce, de atîta vreme, / vrem mereu să facem — să urmărim în timp / surîsul unei fiinţe, oprit o clipă, cînd şi-a întors / capul spre noi, sau, nici măcar ştiind despre noi, / a fost o clipă cu faţa în lumină", erau după-amiezi în care jumătate din **elegantele** Parisului puteau fi văzute pe Rue de la Paix şi pe celelalte artere importante pentru atrăgătoarele strigăte ale modei, chiar dacă nu-şi permiteau întotdeauna să cumpere de la Worth. Nu se puteau onora cu valoarea numelui norocos, Worth, sau a produselor sale dar credeau, mimau că au fost aproape de valoare, că măcar au mirosit-o. Şi poate că tocmai aceste **elegante de după amiază,** cu insistentele lor plimbări, i-au inspirat lui Worth parfumul cam dulce dar proaspăt **Je reviens.**

Corina Cristea

A. KOESTLER

ARTHUR KOESTLER (1905—1983) este cunoscut mai ales ca un mare scriitor politic, în special prin Întuneric la amiază **(1940, în traducerea franceză,** Le zero et l'infini), **socotit drept primul şi cel mai bun roman avînd ca temă procesele staliniste din 1936—1938. Scopul final al meditaţiei sale politice mi se pare însă ca fiind construcţia unei noi morale, opusă celei comuniste pragmatice, şi care să o recupereze pe cea creştină. În** Întuneric la amiază, **vechiul bolşevic Rubaşov este urmărit de amintirea imaginii unei** Pietà, **zărită pe pereţii muzeului din Dresda şi asociată convingerii că va trebui să plătească pentru lipsa sa de milă faţă de suferinţa umană concretă. Tradiţia biblică se regăseşte în romanul** Sosire şi plecare **(1943, tr. fr.** Croisade sans croix) **prin obsesia deciziei şi datoriei etice, întruchipate în copacul edenic al Binelui şi Răului, în psalmul 137 al amintirii Ierusalimului, precum şi în alegoria finală a** Judecăţii din urmă **a eroului romanului, Peter Slavek.**

În Săgeată în azur **(1952 tr. fr,** La corde raide), **primul volum din memoriile sale, Koestler compară structura de „sistem închis" a ideologiei marxiste, cu evoluţia teoriei psihanalitice şi cu cea a gîndirii religioase dogmatice, după ce descrisese în** Vremea aşteptării **(1951, tr. fr.** Les hommes ont soif) **criza mistică din adolescenţa eroinei romanului, Hydie, şi osificarea treptată a credinţei în ritual şi obişnuinţă, pînă la completa ei dispariţie.**

Dar acuitatea maximă a descrierii dramei mistice se regăseşte în povestirea de faţă, tipărită pentru prima dată, sub titlul Episod, **în revista londoneză** Encounter **din decembrie 1968, şi retipărită de autor sub titlul actual, în volumele** Cărămizi pentru Babel **(1980) şi** Caleidoscop **(1981). Perioada ei de concepţie pare să coincidă cu cea a volumului de biopsihologie** Stafia din maşinărie **(1967), în care Koestler analizează reversul creativităţii umane, distructivitatea intraspecifică, manifestată mai ales prin intoleranţa ideologică şi religioasă.**

NEÎNŢELEGEREA

— o povestire —

Oasele pămîntului se ivesc prin muntele acesta dezgolit. Bătrînele stînci au feţe ce rînjesc la mine. Rădăcinile măslinilor morţi sînt ca nişte şerpi în praful alb, pîndind să-mi muşte sandaua, să mă prăbuşesc sub povară. Nu porumbei, ci vulturi iuţi plutesc deasupra alaiului nostru. Sîngele mi s-a uscat pe spini, iar muştele negre s-au adunat, formîndu-mi o altă coroană jur-împrejurul capului. Trei cîini înfometaţi ne urmăresc de departe. Într-adevăr, un potrivit alai pentru un rege.

Tată, dacă mă vezi, cum poţi să-nduri asta ? Atotputernicule, tu, care-ai făcut să se-oprească soarele-n loc, oare nu poţi să muţi măcar cu-n deget mai încolo lemnul ăsta de pe umărul meu, să-i îndepărtezi muchia ascuţită, de pe claviculă pe muşchi ? M-ar lovi mai puţin pe muşchi. Ştiu, sînt un tămăduitor ; dar nu pot să-mi las mîinile pe propriu-mi trup, nici chiar să mut lemnul mai încolo, pentru c-aş putea să lunec. Dac-aş cădea, ei m-ar biciui din nou şi s-ar putea să ţip. Sau s-ar putea să mă treacă apele. Cînd cineva se umezeşte, ei spun că-l trec apele, şi rîd. Mi s-ar putea goli chiar măruntaiele. Un tată n-ar îngădui să se-ntîmple asta fiului său.

Pe Abraham l-ai necăjit cînd i-ai poruncit să-i taie gîtul întîiului său fiu, dar l-ai oprit în ultima clipă. Mă trec sudori reci din cauza gustului tău pentru glumă. Piesa asta hidoasă se joacă doar în folosul tău, în faţa unor locuri goale. Singurul ei ţel e să te facă să auzi, să te trezeşti.

Oare cînd ai adormit, sau cînd ai început să te uiţi în altă parte ? Atunci cînd David a plecat după Absalom ? Sau încă mai devreme, cînd Cain l-a ucis pe Abel ? Din seminţia lui Adam ai făcut un putregai, Atotputernicule. Adeseori, cînd noaptea m-apăsa, în vreme ce ceilalţi dormeau sub raza lunii, m-am întrebat dacă nu erai chiar tu duhul surd şi orb ce-l stăpîinea pe băiatul acela, pe care oamenii l-au adus la mine, cînd am coborît de pe munte. Oare tu ai fost acela care, luînd înfăţişarea demonului, a pus stăpînire pe băiat, i-a sfîşiat măruntaiele şi l-a scuturat în convulsii, încît a încercat să se arunce în foc şi-n apă, ca să-şi pună capăt zilelor ? Tu eşti acela ce se joacă astfel cu seminţia lui Adam ? Sau eşti doar neatent şi adormit ? Curînd voi şti, atuncea cînd voi face schimb cu stîlpul ăsta, cînd în loc să-l port eu pe el, o să mă poarte el pe mine. Ăsta va fi proba ta, încercarea ta. Atunci voi şti.

M-am biciuit mai tare decît au făcut-o ostaşii, din credinţa că eşti doar neatent şi ocupat cu lucruri mai însemnate decît creaţia ta — cu toate că ele mă pot chinui mai mult decît ostaşii. Poate că erai neatent şi cînd ai intrat în mama mea, femeia aceea înlăcrimată, care nu conteneşte să-mi aţină calea. Dacă e aşa, şi eşti doar neatent sau adormit, prin chinul meu am să te trag de mînecă pînă te voi trezi şi astfel îmi voi împlini ţelul. Dar de eşti doar un duh surd şi orb, ar fi o faptă de nebun să te trag de mînecă, şi-mi va fi greu să mor. Ei spun că durează trei zile pînă cînd omul moare astfel, doar dacă nu-i zdrobesc oasele, ca să-i grăbească sfîrşitul. Îmi va fi greu, iar măruntaiele mi se vor goli, din mîndra-mi înălţime, peste această lume rămasă orfană, şi totul va fi fost doar o batjocură : tu, o nălucire făcută din aburii deşertului, iar mama mea înlăcrimată, o adulteră.

Vorbeşte, blestematule, vorbeşte-mi aşa cum ai făcut în noaptea ceea de pe munte, şi să nu pretinzi că ai treburi mai însemnate de care să te ocupi. Oare nu le-am spus acelor neprihăniţi că le-ai numărat toţi perii din cap şi că, fără voia ta, nici măcar o vrabie nu poate cădea pe pămînt ? Oare nu-i mai de preţ seminţia lui Adam decît un stol de vrăbii ? Simţi muchia asta arzătoare înfiptă în claviculă ? Mut-o doar cu un deget mai încolo, tu, care poţi muta munţii cu suflarea ta.

•

Cărarea devine mai abruptă, ne apropiem de vîrf. Curînd voi şti răspunsul. Ostaşii mă-njură fără convingere ; se feresc să se-mpiedice şi să dea cu piciorul în stînci ; se tem de tine, un zeu rău al deşertului. Cei trei cîini mai sînt încă în spatele nostru ; cînd m-am născut, m-au vizitat trei magi. Ştii, mai am vreme să mă răzgîndesc ; Guvernatorul mi-a spus că poate aranja o graţiere dacă mă lepăd. Aş putea să mă lepăd chiar şi cînd voi fi deja urcat. Dar atunci braţele-mi vor fi rupte şi legate de cruce. Soldaţii spun că-n vremurile de demult, asta se făcea cu ajutorul cuielor, dar nu era prea sigur, pentru că omul putea să se desprindă şi să cadă. Poate că durerea am s-o îndur — cu toate că atunci cînd sînt atîrnaţi, toţi urlă ca lupii — dar puterea de-a tămădui o şă-mi dispară din mîinile zdrobite. Au fost nişte mîini bune. L-au tămăduit pe cel bolnav, l-au ridicat în picioare pe cel mort, i-au curăţat pe leproşi şi au alungat demonii. Într-adevăr au făcut asta, nimeni n-o poate tăgădui. Tată, am făcut minuni pentru tine, acum e rîndul tău.

Cărarea se face mai lină şi pot zări vîrful. Dar pietrele-mi lunecă sub picioare, ca să-şi rîdă de mine, iar rădăcinile-ncearcă să mă-mpiedice; ei trebuie să mă biciuiască şi să mă-mpingă ca pe-un catîr îndărătnic. Coroana de muşte mă supără mai mult decît durerea din oase. Soarele-i o sabie de foc, dar ochii-mi sînt înceţoşaţi. Pe vîrful muntelui, femeile aşteaptă, trei sălcii plîngătoare. N-am să le vorbesc, dar ele vor privi ce mi se face şi vor depune mărturie asupra pîngăririi mele. De carnea lor flămîndă nu m-am lipit vreodată. Ele vor ca mirele să fi fost legănat la sînul mamei, sau la un alt sîn, dar asta e totuna. Cînd morţii se vor ridica din nou, n-o să mai fie nici-o căsătorie. Durerea e aşa de mare că n-o mai simt, dar dacă am să cad, ei mă vor bate pînă cînd o să-i urăsc, şi vei avea încă o scuză ca să te uiţi în altă parte.

•

Dacă tatăl îi întoarce spatele, cum poate fiul să ştie dacă acesta există ? Eu ştiu că eşti, dar înfăţişarea nu ţi-o ştiu mai bine decît pe cea a duhului necurat ce l-a împins pe băiat în convulsii... Într-un ţinut din munţi, era odată un prost al satului, pe care păgînii îl venerau — un pitic chel şi cocoşat, ce se tăvălea în ţărînă şi se hrănea cu murdăria cîinilor, pe care starostele i-o servea în farfurii de aur... Acum mi se pare că mă prăbuşesc, mă prăbuşesc, dar aşa de încet, că parcă mă scufund. Stîlpul a alunecat, nu-mi mai frînge spinarea ; acum ei mă pot bate după pofta inimii ; fruntea mi se bucură de baia în ţărînă şi totul e o binecuvîntată pace. Ei stau în jurul meu, vorbind despre ce-au de făcut, iar eu zac fericit, cu faţa-n praful alb. Acum, cu ei e un străin, un băiat de ţăran cu ochii rotunzi ; ei îi pun jugul acela de lemn pe spatele gol. Văd că-s din nou în picioare şi nu mai am de făcut nici un efort — l-au făcut ei pentru mine, şi încă într-un fel atît de plăcut. Şi iar păşesc, dar sprijinit de ambele părţi, mergînd prin aer aşa cum am păşit peste ape în ziua aceea. Atunci l-am susţinut eu pe nebunul acela de pescar prea puţin credincios, iar acum sînt ţinut de ostaşii aceştia-mbunaţi, ce-mi sînt ca nişte fraţi. Astfel şi-a purtat Abraham fiul către locul jertfei, şi amîndoi erau înfricoşaţi, pînă cînd ai terminat cu gluma. Nu puteam fi sigur că asta însemna tot o glumă, şi mi-era puţin frică, dar acum ştiu. Gluma a fost jucată de noi doi, aşa că jumătate din greşeală îmi aparţine, şi trebuie să te mai lămuresc încă o dată de ce-am făcut-o. Am încercat să-ţi desluşesc mai înainte asta, dar n-ai vrut să m-asculţi. Am vrut să mor ca să te scol din somn. Ăsta mi-era singurul ţel. Fiindcă-am crezut că erai doar adormit, sau neatent, sau prins cu alte treburi, şi nu-ţi dădeai seama de grozăviile şi deznădejdea din lumea ce-ai creat-o. Cum aş fi putut altfel să înţeleg că ai îngăduit ce se petrece, că ai îngăduit — în iubirea ta, ai îngăduit — în atotştiinţa ta, că ai lăsat să se petreacă — în atotputernicia ta, ca omul să ajungă mai rău decît fiarele, mai rău decît tîrîtoarele, ca răsuflarea ce-ai sădit-o în nara lui Adam s-ajungă o duhoare de balaur, iar seminţia lui, o murdărie pe pămînt ? Aşa că a trebuit să aleg calea asta şi să te trezesc. Rugăciunile nu mi-au fost de nici un folos. Puteam să tămăduiesc nişte bolnavi şi să alung nişte de...oni, dar de nebunia atotcuprinzătoare în care ţi-a căzut creaţia erai răspunzător doar tu. Şi n-ai făcut nimica pentru ea. Erai adormit. Odată chiar ţi-am auzit sforăitul printre gemetele unui tînăr pe care ostaşii l-au supus torturii.

Aşa că a trebuit să aleg calea asta, să mor în felul ăsta urît şi chinuitor, ca să te readuc în simţiri. Este vreun tată care să nu poată fi făcut să se căiască prin sinuciderea fiului său ? Poate el să privească cu sufletu-mpietrit în timp ce ei îi frîng mîinile şi-l atîrnă, ca să-l facă să putrezească precum o legumă legată de-un par ? Ştiam că nu puteai îngădui să se petreacă asta. Trebuia să te-arăţi, şi-atunci, în mînia ta sfîntă, aveai să cureţi toată murdăria asta, aşa cum am curăţat eu templul de zarafi. Şi-atunci n-ar mai fi fost nici măcelari, nici miei.

•

Aşa am plănuit ; dar nu aş fi putut s-o spun acestor capete de piatră, cu prea puţină credinţă. Ei n-ar fi înţeles. Fiindcă ei îşi aleg calea din iubire pentru mine, iar nu din iubire pentru tine. M-au văzut tămăduindu-l pe cel bolnav şi hrănindu-l pe cel flămînd, şi asta au încuviinţat şi-au înţeles. Dar nu au înţeles vreodată căile tale întortocheate. Nu li s-a dat voie să-ţi facă vreo icoană sau vreun chip cioplit, şi asta a fost o mare greşeală. Li s-a spus că nici un om nu poate să-ţi vadă faţa şi-apoi să mai trăiască, iar asta a fost o altă mare greşeală. Căci omul nu poate iubi sau înţelege ce n-are formă sau trup, şi nici ce n-are asemănare în lumea lui. Aşa c-a trebuit să le grăiesc în pilde, prin care să le dau chipurile şi-asemănările ce le lipseau. Le-am spus că vinul era sîngele meu, iar pîinea — trupul meu, şi ei le-au înghiţit şi au crezut că Dumnezeu era în ei. N-am putut să le spun c-a trebuit să aleg calea asta ca să te scol din somn şi să-ţi amintesc de răspunderea ta, pentru că i-ar fi făcut să te iubească şi mai puţin. În loc de asta, le-am spus pilda lui Iona, cel care-a stat trei zile şi trei nopţi în burta balenei, şi le-am spus că voi zace trei zile şi trei nopţi în sînul pămîntului. Am

Prezentare şi traducere de
Alexandru A. Popovici

Continuare în pag. a 15-a

bridge

„Liber" şi „competiţional"

Există o diferenţă considerabilă între bridge-ul aşa-zis liber şi cel de competiţie. Nu, firește, în privinţa regulilor generale — e acelaşi joc ! — ci în atitudinea jucătorului faţă de aceste reguli, ca şi în definirea obiectivului licitaţiei. În bridge-ul de competiţie respectarea riguroasă a regulilor e imperativă pentru atingerea obiectivului care este, întotdeauna, găsirea celui mai exact contract în raport cu forţa reală a punctelor unei axe. Să exploateze la maximum această forţă, dar în limitele ei, este dorinţa oricărui jucător de bridge competiţional, ceea ce nu s-ar putea realiza fără rigoare, măsură şi adecvare la realitatea cărţilor din mînă. În partida liberă, ce se urmăreşte, deseori, nu e atît să se ajungă la un contract optim propriu, cît să nu fie lăsată axa adversă să acceadă la un astfel de contract. Drept pentru care licitaţia devine un fel de luptă în care ambele axe se aventurează dincolo de realitatea cărţilor, riscînd cu bună ştiinţă contracte irealizabile numai pentru a zădărnici adjudecarea de către adversar a licitaţiei. În locul rigorii, în partida liberă tronează spiritul de aventură iar în locul măsurii şi adecvării, riscul şi supralicitarea. Aceste diferenţe nu sînt de natură să scoată partida liberă în afara bridge-ului, ca pe a formă neserioasă a lui, după cum nu consacră vreo superioritate absolută a bridge-ului de competiţie. Fiecare din cele două are farmecul ei iar un jucător de bridge competiţional poate găsi suficiente motive de plăcere în partida liberă şi invers. Dar nu-i mai puţin adevărat că, diferind strategic, jocul de competiţie şi jocul liber creează, îndelung practicate, moduri diferite de a gîndi şi a juca. De aceea nu-i recomandabil să te avînţi într-o competiţie după ce ai jucat multă vreme numai partidă liberă. Riscul de a obţine un eşec e mare ca şi acela de a produce nedumerire dezaprobatoare printre competitori. Dacă, jucător de competiţie fiind, intri într-o partidă liberă nu se întîmplă nimic grav, cel mult riști să nu înţelegi tu însuţi ce se joacă, în orice caz esenţa jocului nu e alterată sau nu o resimţi ca atare, precum se petrec lucrurile cînd încerci să joci bridge de competiţie cu obişnuinţele jucătorului de partidă liberă. Fiind vorba de mentalităţi bridge-istice relativ distincte, sigur că e bine să nu fie folosită una în teritoriul celeilalte. Măcar pentru buna înţelegere între jucători de-a lungul licitaţiei. Dar eu cred că şi pentru acurateţea şi transparenţa jocului însuşi.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 8 mai 1991 **19 (67)**

Dacă poezia mea...

Dacă poezia mea
ar fi o sculptură de Brâncuşi,
ar fi o linie imaginară închipuind viteza,
o pasăre suspendată pe cer.

Dacă poezia mea
ar fi o sculptură de Brâncuşi,
ar fi o întruchipare a simplităţii,
o scînteie de cultură,
o substanţă distilată
pînă la gradul
de dincolo de amintire.

Dacă poezia mea
ar fi o sculptură de Brâncuşi,
ar fi un simbol.
O existenţă nouă.

Sandu David

Număr ilustrat cu reproduceri după tablouri de David Teniers

Intelectualii și revoluția (II)

Să ne oprim puțin la formele de rezistență scriitoricească prin literatură și anume la două dintre ele pe care le considerăm ca fiind cele mai eficiente în plan social.

E vorba mai întîi, de ceea ce s-ar putea numi **esopismul** textului literar, mod subversiv greu atacabil de sugerare a adevărului interzis, sub aparența minciunii promovate de putere la rang de adevăr. Redescoperită din necesități de ordin moral, vocația esopică a scriitorului român a marcat mare parte din romanele, piesele și chiar poeziile scrise și publicate în anii șaptezeci și, mai ales în optzeci. Dedublarea semantică a imaginarului era o posibilitate de împăcare a conștiinței de sine morale a scriitorului dar și o cale de traversare a obstacolelor ridicate de cenzură în procesul editorial. Pentru ca strategia fabulistică să se împlinească era trebuință de complicitatea cititorului, ceea ce s-a și produs, cu relativă repeziciune, astfel încît cărțile scrise în registru esopic au devenit best-sellers-uri, deseori indiferent de-valoarea lor estetică, iar piesele de teatru cu aluzii la realitate făceau săli pline. Dar factura esopică a literaturii române din anii optzeci, ca efect al dorinței de rezistență antitotalitară, ca mijloc de penetrare a adevărului prin ecranul opac al minciunii oficiale și ca posibilitate literară de constituire a unui orizont de așteptare al cititorului, — lectura „cu sufletul la gură" a cărților de această factură fiind ea însăși un mod de rezistență, de data asta a cititorului, la alienarea comunistă, — acest esopism așadar a fost cu atît mai nesuferit Puterii comuniste cu cît era mai difuz în structura textului literar, mai neasemănător cu cel propriu parabolei sau alegoriei, mai inaparent și, prin urmare, greu de cenzurat.

E vorba, apoi, de transformarea unor realități imanente literaturii în spații ale rezistenței politice. Dacă nu mai avea cum să se hrănească din realitatea istorică, fără riscuri de a produce oglinzi strîmbe, literatura a început să se hrănească din ea însăși. În bună măsură „post-modernismul", deseori invocat în diverse variante și sub felurite acolade teoretice de-a lungul deceniului nouă, trebuie înțeles și ca un refugiu subversiv cu dublu sens : de conservare a proprietăților liberului arbitru scriitoricesc și, totodată, de opoziție politică la înverșunarea totalitaristă a regimului comunist. E drept că acest specific românesc al „post-modernismului" e mai lesne verificabil la nivelul scriitorilor tineri, mai radicali în atitudini prin aplomb biologic dacă nu și prin curaj civic, dar în el s-au înscris și scriitori din promoții mai vîrstnice, în primul rînd cei care, în anii cincizeci, la tinerețe, au trecut printr-un moment sever al opțiunii politice, fie că au refuzat stalinismul fie că au fost refuzați de acesta. Din cîte știm, în nici o țară din Europa de est „post-modernismul" nu și-a adăugat o semnificație politică iar cealaltă formă majoră de rezistență prin literatură, redescoperirea vocației esopice, deși prezentă în țările estice, n-a avut acolo nici amploarea și nici durata pe care le-a cunoscut în România. Între altele, și pentru că în materie de dictatură comunistă, România a avut, cel puțin în context european, o experiență cu totul originală.

„L"

În acest număr:

Poeme de NINA CASSIAN — INEDIT – **pag. 9**

LIRICĂ AUSTRIACĂ MODERNĂ – **pag. 15**

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Deconspir

Un prieten, român, stabilit la Paris, întemeindusi o gazetă, îmi scrie cum că : „să-mi fac rost de numele unor tineri etnologi, juriști, economiști, cercetători sau tehnocrați, integrați în industrie, ministere, etc. pentru a le solicita colaborarea. Nu vom face o revistă de «opinii», ci una de informații, de analize, de sinteză socială". Întîmplarea face ca, în aceeași zi, să vină o altă scrisoare, de la alt prieten româno-parizian : „profesionalismul jurnalistic lipsește cruellement **în România internă și externă, dar nu e mai puțin adevărat că diletanții și veleitarii sînt selectați cu o vădită și angoasantă preferință peste tot. Se pot face teribile studii de patologie pe actuala presă scrisă românească..." Îmi cer iertare pentru autoviolarea corespondenței, dar, dacă nu face să deconspir persoanele, încai ideile să circule. În primul caz, am reacționat în hohote : de unde și pînă unde specialiștii noștri să se „involve" în publicistică? Doar se știe că omul nostru, din cît e mai specializat, d-aia refuză colcăiala-n baia publică. El stă-n laborator, în bibliotecă sau la subsoi și-n cel mai bun caz face memorii, pe care, eventual, tot gazetarului i le prezintă : „faceți voi ancheta, eu nu mă bag". În al doilea caz, reacția a fost de zbîrlire : cum, bre, nici profesionalism jurnalistic n-avem ? Dar, gîndindu-mă oleacă mai „cool", am simțit dintr-o dată „golul istoric" al presei noastre (de prăpădul TV nu se mai poate spune nimic !). De bună seamă că politica ne-a infestat pînă-n măduvă și că, din toate dantiurile naționale, cele mai la zi par a fi sîrba-n căruță (la oficial) și bătuta pe loc (la opoziție). Invazia pamfletară, lupta pe ringuri mici, miuța pe maidan, cu mingi de cîrpă, accent turbat pe mărunțiș, subiectivism, inflația de injurii, insinuări, acuze reciproce de calomnie, „marea trăncăneală" în marea bălăcăreală, ce prinde bine oricui, numai binelui — nu. Amețite de baba-oarba Puterii, gazetele dau din colțuri în colțuri atacă persoane, pierzînd fenomenul, toacă, rontăie, molfăie politicianismul (pe drept și cu talent), propagă personalități jurnalistice, dar pe fondul unei devastatoare lipse de date concrete. De_șirăm, innebunitor de în detalii, funde și petice, în vreme ce covoarele se țes, pe jos, pe sus, la umbră. Încetoșarea sistematică a perspectivei ne face să exaltăm particule de praf și să orbim în fața marilor reliefuri. O lipsă înspăimîntătoare a marilor anchete jurnalistice, a numerelor tematice, dedicate unei probleme sociale. O lipsă chinuitoare de reporteri aspiratori de realitate, capabili să întoarcă pe dos județe, ministere,** sisteme, **adică. O lipsă atroce de informații, de analize macrosociale de statistici. Nu se rezolvă, jurnalistic, aplicarea legii funciare cu o notă cum că-n satul X s-au furat zece vaci, nu se analizează grevele și sindicatele cu un interviu. În fața hăurilor nu se vine cu scărița de zugrav. E foarte normal să ai un ziarist acreditat în parlament, care să foarfece zilnic ce se-ntîmplă acolo. Dar e la fel de normal (și urgent) ca ziariștii să invadeze marile sisteme socio-profesionale, cumulînd date exacte, cifre, nume, statistici, de sus pînă jos, etalîndu-le și chemînd specialiști să le analizeze cu doxă și răceală. Ce este mai eficient, de ex., pentru tragedia medicamentației la ora de față : un dialog cu ministrul, cum că „se fac eforturi", sau opt pagini cu 15 reportaje din cinci județe, în spitale, în azile și grădinițe, sau, direct, la cimitir ? pagini capabile, dacă nu să miște oficialitatea, măcar să mai lumineze cataracta de pe ochii marelui public. N-ar fi timpul să ? Altfel, Tutea are din nou dreptate. Întrebat de soarta economiei românești, a răspuns, cu tăioasa lui săgălnicie : „Economie de piață ? Care economie domnule ? ! Păi, noi sîntem în natură, ca vrăbiile..."**

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

În căutarea unui președinte de țară

În lipsa unui Rege „legitim" pe tronul României, speriat de perspectiva unui referendum național imediat, perfect dirijat, prin care poporul român, fără memorie, să fie pus să aleagă și să stabilizeze, practic, Puterea actuală neocomunistă, cu proiectele unei Constituții controlate de majoritatea F.S.N.-istă care să ne țină sub același papuc al republicii **populare**, să vedem ce ar putea să însemne perpetuarea președinției aduse în România de tancurile sovietice, în definitiv...

Fiind vorba de o regenerare ciclică a timpului,

Vă rog să permiteți o **paranteză**. Să vedeți cum devine cazul... Ziarul „Dimineața", numărul 46/1991 ia un interviu lui Dan Iosif, secretarul Senatului și ne împrospătează memoria cu perioada aceea cînd a fost domnia sa propus să fie „conducător de țară", pe 22 decembrie 1989... „Pur și simplu m-am speriat, m-am speriat cînd i-am auzit pe oameni strigîndu-mi : — **Dan Iosif, noi te vrem pe tine !** Era în momentul cînd Constantin Dăscălescu a prezentat demisia guvernului. M-am speriat fiindcă eu, un simplu muncitor, am gîndit și am crezut că nu pot face față unei sarcini, ca să zic așa, atît de mari. Dacă un cizmar a distrus țara, era pericolul ca un muncitor să definitiveze dezastrul"... Asta întîmplîndu-i-se lui Dan Iosif, ați înțeles, atunci, în 1989 ! Între timp însă, în 1991, parcă... parcă i se pare senatorului revoluționar Dan Iosif, fost condamnat de drept comun, vai, că ar putea fi necesară o asemenea posibilitate, a acceptării unei candidaturi la „conducerea țării". Doamne ferește, văzînd bine unde a adus poporul cu politica lui falimentară domnul, fost nomenclaturist Ion Iliescu ? Iliescu și camarila sa... Exemplul muncitorului L. Walesa, președintele, dînd speranțe de mai bine în Polonia postcomunistă, nu ? Sau cam așa ceva... Citind mai departe din Dan Iosif : «E normal ca niște oameni, să zicem ca mine, care n-au fost nici uteciști și nici nu și-au făcut studiile la „Ștefan Gheorghiu", să aibă alte idei, altele decît ale unor inși care se cam bat cu pumnul în piept acum»...

Mă rog. Asta ar putea fi o interpretare... De ce nu ?

Dar să nu înțelegem greșit intențiile cotidianului senatorului F.S.N.-ist Al. Piru, fost critic literar : în numărul său 48, prin pana aceluiași Constantin Duică, partenerul de dialog al lui Dan Iosif, apare un material cu titlul „Vor scriitorii să fie președinți" ? Vă dați seama, scriitorii români vrînd toți să fie președinți de țară nouă, mai ales cei înscriși în Alianța Civică : deși, ni se atrage cu delicatețe atenția, nu au ei **nasul** de așa ceva... Că nu poate să intre aici în discuție exemplul unui V. Havel al Cehiei și Slovaciei ! Nu, aici poate să intre în discuție Ismail Kadare, nu demult emigrat în Franța : care a fost invitat să candideze din partea Partidului Democrat albanez pentru președinția țării și, culmea, a refuzat ! Mare hatîr pentru ziaristul C.D. să poată să ne facă să concluzionăm că președinte în România nu poate fi decît un fost **politician**, „politruc", mai exact, de rasă pură comunistă, de unde alți „politicieni adevărați" decît activiști comuniști, foști nomenclaturiști ? Adică, vedeți dumneavoastră, refuzul celebrului scriitor albanez fiind : „punct de vedere al unui mare scriitor, al unei mari conștiințe, care înțelege că rostul unui artist e altul" !

Așa, deci ? Marea conștiință fiind să stai deoparte și să rămîi **artist**, „dacă asta te-ai născut" și politica și mai ales președinția țării să o lăsăm, eventual, tot pe mîna foștilor și actualilor **revoluționari de profesie**, scoși pe bandă de academia aceea pomenită și de Dan Iosif !

Pentru liniștea țării neavînd nevoie, în principiu, în sfîrșit, nici de muncitori tip L. Walesa, nici de scriitori tip V. Havel în fruntea țării, care să aibă cît de cît credit moral : nu, noi în România avem nevoie de aceiași politruci care au îmbecilizat un popor întreg sub comunism, grav compromiși și de politica dusă după Revoluție, luptători neîntrecuți pentru **putere**, că o democrație și selecția naturală oricum „alege"...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Regele

era greu de bănuit atunci cînd m-am născut (1947) că regele va constitui pentru mine vreun subiect de discuție, altul decît filatelic sau numismatic. Astăzi, aprilie, 29, 1991, numele regelui e vehiculat în România mai abitir decît implementările cu caracter neo-comunist ale domnului prim-ministru. Nu mor de poftă după vreun rege, dar tot ceea ce mi s-a întîmplat pînă la 44 de ani mă îndeamnă să cred că **timpiții** care sîntem avem nevoie de Rege. Adică de un om care să ne ofere, la fel ca în 1866, un început de existență. S-a spus despre rege că este străin de ființa românească și că el poate exista numai ca dorință în cazul unor alogeni sau trădători. Regele nefiind român, ca și mine, nu are ce căuta în țara asta, se susține. Căutînd în străfunduri, cei mai mulți dintre români nu au ce căuta în țara asta. Începînd cu primul-ministru (delo: român) și terminînd cu țiganii. Vor rămîne numai cei care au inventat cuvîntul **brînză** și au stele pe umeri. Oricît de primitoare a fost țara asta, plecarea noastră de aici se va produce rapid și vulpestii își vor reciștiga vatra strămoșească, ocupată abuziv de atîția străini (Hașdeu, Eminescu, Caragiale, Xenopol și atîția alții). În situația dată, acaparare totală a puterii de către securiști și comuniști, venirea regelui în țară este o utopie. Marele imperiu de la răsărit este pe cale de destrămare și arbitrii destrămării văd în România un stat tampon, tocmai bun de sacrificat pentru ca efectele explozive de la Moscova să nu-i atingă pe adevărații europeni. Fiindcă, să ne fie clar, Europa se sfîrșește la granița României cu Ungaria. Așadar, nimeni nu-l vrea pe rege, cei de acasă fiindcă le-ar lua puterea furată, cei de dincolo de ocean fiindcă ar schimba echilibrul și așa precar al zonei. Cîțiva nebuni îl vor totuși pe Rege în fruntea țării și eu mă număr printre cei nebuni. Americanii și-au bătut joc o dată de noi, securitatea și comuniști o fac în continuare. Și numai nebunii mai pot crede că, visînd, pot învinge aceste forțe.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **AZI :** „Romulus Vulpescu : «Cetățeanul elvețian Mihai trebuie judecat !»". ● ROMULUS VULPESCU (mare cărturar și senator fesene) :... „întreb autoritățile competente dacă s-au gîndit să invite neîntîrziat în țară pe ex-regele României"... ; „Să vedem deci dacă se face vinovat de rebeliune militară și de înaltă trădare : vinovat în calitatea incontestabilă pe care a avut-o de agent comunist"... (Intervenție în Senat). Și tacuisses, philosophus manisses ! ● SORIN MARCULESCU : „O logică absurdă a insuflețit intervenția senatorială a d-lui Romulus Vulpescu din 22 aprilie a.c." ; „Depling (...) încă o dată pierderea traducătorului și omului de litere Romulus Vulpescu (dar a existat el vreodată ?)...". ; „Traducătorul lui Dom' Ubu se ține în continuare cu dinții de modelul său. Ceea ce, cu un cuvînt inventat chiar de fostul mare traducător, e cam... «periculos». Toată pasărea pe limba ei piere !". **(România liberă)** ● VIOREL ȘTIRBU : „Dar dacă tot vrea Vulpescu procesul comunismului, începînd cu 23 august, ce ne facem cu tov. Birlădeanu, Brucan și alți oameni ai puterii actuale ? Vorbe-n vînt, ca și senzația cu francmasoneria, despre care Vulpescu nu știe nimic. El îl cunoaște doar pe regele Ubu, căruia îi și seamănă, de altfel. Cam puțin însă pentru a imbeciliza națiia". **(Dreptatea)** ● DUMITRU AUG. DOMAN : „Dl. Vulpescu, dacă tot a pornit vînătoarea de comuniști, n-ar trebui să umble prin țara cantoanelor după ei. Ar trebui să se uite în jurul domniei sale. Se întreține jovial cu ei toată ziua". **(România liberă)** ● MIHAI HAGIU : „La noi republica pare să fie de rău și comic augur : de la Candiano Popescu la Nicolae Ceaușescu și Ion Iliescu aceeași galerie de personaje ce s-au voit reprezentanții «boborului»". **(Strada)** ● Din lozincile recentei întîlniri politice de răsunet mondial : „Frère François, Frère François, dormez vous, dormez-vous ?" : „François Mittenand est l'ami de l'assassin" ;. „Merci la France, Pardon monsieur Mitterrand. Vive l'amitié franco-roumaine-sovietique". ● SORIN AVRAM (în legătură cu amintitul eveniment) : „Moș Costache Mardare (la Iași, n.n.), țăranul autentic, nu se sfiește să infirme în fața presei teza francofoniei românești, declarînd că nu știe o boabă franțuzește". **(Opinia studențească)** ● EMANUEL VALERIU :... „pentru cele 2 sau 3 săptămini în care am fost oficial corespondent (al „Europei Libere», n.n.) am primit o remunerație de 1000 de mărci, ceea ce este ridicol, e o chestie de mercantilism. A fost un bacșiș ordinar". (Intreviu, în **Fraierul român**) Curat bacșiș ordinar, dacă ne gîndim că 1000 de mărci este egal cu 100 000 lei ! ● DANLIVIU NICOLAE : „Nu, pe domnul Dumitrașcu (Gheorghe, n.n.) îl roade faptul că lipsește mîna de fier a lui Ceaușescu spre a-l apăra". **(România liberă)** ● ROMÂNIA MARE : „Poate comitem o indelicatețe, dar vom reproduce cuvintele pe care ni le-a rostit la telefon, cu indignare, reputatul cineast Sergiu Nicolaescu, atunci cînd a luat cunoștință din presă de maltratarea Floricăi Mitroi, în urmă cu vreo trei luni : «Domnilor, dacă voi, scriitori adevărați și bărbați nu faceți nimic împotriva acestui dement, mă duc eu la uniune și îi trag o mamă de bătaie, să mă țină minte ! Cum vine asta, să lovești o femeie, o poetă, și încă cu picioarele ? ! Fir-ar mama lui de derbedeu, de sifilitic !»". ● I. POPESCU (Arad), pe o ilustrată expediată din Vatra Dornei : „Să dea socialismul și SIDA în toți !" (text preluat din **Adevărul**) ● CONVORBIRI MONDENE : „Înfrățit fi-va veșnic al nostru popor cu poporul sovietic eliberator". ● PAVEL PERFIL : „Căci, o bogată tradiție, în materie de case de toleranță, avem și noi. Comunismul a frînt-o. Dar ea se poate reface incredibil de repede. Material biologic avem cu vîrf și îndesat".... **(Prostituția)** ● LIBERPRES : „...în Piață, reziduurile tradiționale ale oricărei manifestări, de la o vreme încoace, au pus din nou mîna pe pietre". ; „Jandarmii și polițiștii, neașteptat de cuminți și de măsurați în replică, au preferat de data asta să culeagă florile cu care se «barase» — la modul metaforic — năpăstuita circulație prin piață, și să le așeze la baza troiței. Piața a fost deblocată în cele din urmă, fără a se răspunde la violență cu violență". **(Libertatea)** ● ADEVĂRUL : „Cu benzina rămîne cum s-a stabilit". ● RADU THEODORU : „Exemplară pentru afirmație este marginalizarea istoriei naționale la toate nivelurile învățămîntului și transformarea Facultății de Istorie într-o oficină evreo-ungurească, sub nasul viforoșilor studenți"... ; „Domnilor studenți de la istorie, tare mă tem că ați ajuns un fel de lachei de casă mare fanariotă și că vă adăugați jalnic șirului demisionarilor care îngroașă rîndurile generației falimentare". **(R.M.)** ● TUDOR OCTAVIAN : „Mare bucurie în Franța la aflarea veștii că Ives Cousteau a devenit coleg de Academie cu savantul român de largă recunoaștere internațională Alexandru Bîrlădeanu". **(Flagrant)** ● PROSTITUȚIA : „Societatea românească pulsează ca într-un act erotic".

Petre Stoica

buletin de prezență

Pesimiști și optimiști

Deoarece fotografia îmi apare rar în reviste de literatură, nefiind un colaborator asiduu al acestora, deoarece mă las greu ademenit de Televiziune, deci sînt prea puțin cunoscut fizic, am întîlnit oameni, și nu ieri, ci chiar acum unul sau două decenii, care, deși îmi citeau cărțile, mă credeau mort, probabil, datorită longevității mele literare. Nu era mai necesar acum decît altădată, m-am hotărît totuși, cu întîrziere, să-mi afirm din cînd în cînd existența în lumea viilor, pentru a nu-mai da naștere la neînțelegeri, penibile nu doar pentru mine ci și pentru partea cealaltă. Astfel, prin bunăvoința revistei LUCEAFĂRUL, voi publica în acest loc, totdeauna în a doua săptămînă a lunii, acest BULETIN DE PREZENȚĂ, care în general va fi un scurt comentariu al unui eveniment public, sau al unei stări personale, destul să se știe că sînt încă în viață și nu mi-am încetat scrisul. Ceea ce nu mă va împiedica să public din cînd în cînd și literatură, extrasă din cărțile pe care le am în lucru.

Deoarece chiar ieri am întîlnit doi cunoscuți și discutînd cu ei despre viață am constatat că unul era pesimist iar celălalt optimist, m-am gîndit să mă opresc la aceste cuvinte, care de la o vreme parcă sînt mai des auzite decît altădată.

Optimism vine de la superlativul cuvîntului latinesc BUN, și înseamnă, cum se înțelege, cel mai bun posibil. Îi invidiez pe cei ce întreține în sufletul lor o asemenea stare.

Pesimism vine de la RĂU, și înseamnă că mai rău nu se poate. În ce mă privește, acest superlativ nu mi se pare suficient, căci în viață, după cel mai mare rău închipuit sau trăit, poate veni unul să îl întrecă. Datoria de a găsi o nouă treaptă cuvîntului nu-i datoria lingviștilor, ci a celor de la care pornește răul cu condiția de a nu mai crea vechea confuzie, făgăduind binele, cînd nu au de dat decît opusul lui, îndurat destul pînă astăzi.

N-a fost un singur pesimist în țara noastră, care a devenit optimist după 23 august 1944. Poate pesimismul lor anterior nu avea alt motiv decît presimțirea schimbării de regim nefaste, care avea să le aducă optimismul. Mă miră însă că în patruzeci și șapte de ani nu s-au gîndit la încă o treaptă pentru superlativul bunului, cum mă gîndesc eu despre superlativul răului.

Un om care mi-a deschis ochii încă din prima tinerețe asupra felului cum se falsifică istoria, scria undeva că „orice organizație omenească folosește numai organizatorilor, și nicidecum organizaților". Să fie un pesimism dus prea departe ? Eu, unul, nu fac parte din nici o organizație, în afară de Uniunea Scriitorilor, care este o asociație de breaslă ; desigur, și ea folosește unora mai mult decît altora, dar iau faptele așa cum sînt, nu mă pot desolidariza de colegii mei, chiar dacă nu am în vedere toată lista. Am fost vărsat aici din fosta Societate a Scriitorilor și n-am avut încotro, căci pe vremea aceea un om rămas pe dinafară devenea paria, fără depline drepturi sociale, ceea ce generațiile tinere poate n-au aflat și poate nici n-ar crede. Iar în Societatea Scriitorilor n-am făcut cerere să intru, cum prevedea Statutul, am fost cooptat după 23 august, împreună cu alți zece, rămași pînă atunci departe de ea, din dezinteres, cum era cazul meu, sau din nu știu ce motive. Din cîți îmi amintesc, îl notez pe Ion Călugăru, fiindcă în curînd m-a denunțat în SCÎNTEIA ca agent de Siguranță, datorită unor articole scrise de mine împotriva lui Stalin, mai degrabă literare decît politice, dar, în sfîrșit, scrise. Încă mai de mult, cînd apăruse primul meu roman, UN PORT LA RĂSĂRIT, Miron Radu Paraschivescu, prieten apropiat, m-a prevenit, deși ne purtam afecțiune, că mă va împușca el, cu mîna lui, cînd vor veni rușii. În nu știu ce publicație, Sașa Pană, prieten de familie, m-a declarat mort la 23 august.

Iată cîteva din motivele dezgustului meu pentru politică. Azi are formulată o scurtă profesie de credință pentru cine mă solicită din cînd în cînd să ader la diferite grupări, toate declarîndu-se bine intenționate: „Ca să mă înscriu într-o asociație, spun, ar trebui să cunosc pe fiecare membru în parte !" Cum așa ceva nu este posibil, rămîn izolat, deși am și eu opțiunile și credințele mele. Dar asociație cu un singur membru nu există. Și rămîn pesimist, din păcate !

Radu Tudoran

prezentul continuă

Am cravata mea și mă mîndresc cu ea

Cel care scrie aceste rînduri declară — apăsat, cu mîna pe inimă — că este singurul Președinte uzurpat de la Cotroceni.

Prin 1972—'73, cînd Ceaușescu a desființat Palatul Pionierilor, dețineam funcția de Președinte — din partea celor mici — al acestui așezămînt. Eram și membru al cenaclului pionieresc „Freamăt", cenaclu literar ce funcționa tot în cadrul Palatului și țin minte cum **șeful —** de vîrstă majoră — al instituției, un „oarecare" Predescu sau Petrescu, mi se plîngea mie, puștiului, că a găsit locuri de muncă pentru cadrele didactice, angajate acolo cu sutele, dar nu are cum ajuta femeile de servici care, cu siguranță, vor rămîne pe drumuri

Din cînd în cînd, mai ales auzind eu sloganul cu cucuveaua, m-apucă dorul și cheful să-mi pun șosetele albe trei-sferturi, cămașa albă, băscuța și cravata roșie cu tricolor și, bineînțeles în pantaloni scurți, să mă duc, însoțit de amici și de femeile de servici date atunci afară din Palat, să bat la Cotroceni cu pumnul în masă.

Da ! Mi se pare singura reacție valabilă pentru statutul meu de poet.

Da ! Am fost uzurpat ! Și mă voi lupta pînă la capăt pentru repunerea în drepturi. Ce altceva pot visa — acum, cînd toată lumea se zbuciumă ori pentru a nu fi dată afară, ori pentru a urca în ierarhia de scaune a vreunei șefii — la ce altceva pot visa decît la postul de Președinte al Pionierilor-inexistenți. Pensionar, cu părul și barba albe, cu cravata roșie la gît. Nu pot concepe altfel statutul moral și politic al poetului. Nu-l pot concepe decît reieșit din combinația de albatros baudelairian cu Pionier-veteran. Toată lumea românească e în criză, suferă întreaga suflare din Carpați ! Numai eu — nebunul, săracul. — mă-ncrîncen în joaca mea, vreau să ies **doar** din criza jocurilor : LEAPȘA, BÎZA și BRIDGE, vreau să sufăr pînă la capăt pe crucea șotronului din copilărie. Ce să fac ? Este singurul statut de poet pe care pot să mi-l asum.

★

Aș mai aduce aminte (dacă despre **culpa morală** nu se mai vorbește deloc și dacă despre **culpa politică** nu se mai pomenește decît de la nivel **de** ministru în sus), aș mai aduce aminte despre **culpa profesională** de azi a scriitorului.

Mă plimb și eu, ca tot omul, pe străzi. Umblu cu tramvaiul și cu metroul. Și văd. Întîlnesc — pe la colțuri, prin fața bisericilor — cam zece cerșetori pe zi. Dau mereu cu nasul de puradeii care trag — la propriu — de hainele „cetățenilor străini" din fața hotelului „București" pentru a primi cîte ceva de pomană. Întîlnesc mereu bețivi și iar bețivi. Bătrîne care, noaptea la douăspe, umblă prin centru cu o bocceluță atîrnată de-un băț. La mine-n scara blocului dorm noapte de noapte copii nemîncați, morți pînă și de sete, copii fugiți din căminele de orfani. Dorm pe ciment, încălzindu-se unul în altul, cîte doi, în poziția foetală a gemenilor. Preferă viața de vagabonzi, vieții mult mai cumplite din căminele de unde au fugit, cămine în care erau bătuți sau sodomizați. Nu vreau să fiu cinic. Dar tot vorbind noi despre noua priză la real a poeziei tinere — vă dați seama ce subiecte grase și grozave de poem-palpitant poate furniza această imensă masă de oameni, care va rămîne imensă indiferent dacă Iliescu și-ar da demisia, indiferent dacă Alianța Civică sau Vatra Românească ar cîștiga viitoarele alegeri. Cred că dacă nu facem literatură despre crunta mizerie românească de azi, n-o facem tot din cauza ochelarilor de cal ai reflexului comunisto-estetic. Sîntem — încă — obișnuiți să scriem despre iubită, ni se pare normal să tot însăilăm notații meta-textuale și auto-referențiale.

Nu ! Sînt hotărît ! **Am cravata mea și mă mîndresc cu ea !** Mi-o voi pune la gît, îmi voi pune șosetele albe și pantalonii scurți și mă voi duce — nu la Cotroceni, ci la crîșmă, „La PARASCHIVOIU", pe strada Galați, unde vin bătrînii din cartier, dimineața la ora șase, să-și mai bea ceva din minți, să mai uite. Dar n-au bani decît de-un lichior, nu de-un coniac sau de-o votcă, pentru că astea sînt ceva mai scumpe, pentru că singurul lor mijloc de trai e laptele pe care-l cumpără la coadă, în zori, ca să-l vîndă, cu un leu-doi în plus la sticlă, la ora prînzului.

Cristian Popescu

minimax

O șansă pentru România!

Mai în glumă, adică făcînd amarnic haz de necaz cum îi șade bine românului, mai în serios, adică zicîndu-ți că, la urma urmelor, viața poate fi foarte bine și altceva decît să bei whisky privind la un televizor Panasonic filme cu ciccioline dezbrăcate pentru a te relaxa după încordarea la care te-au supus performanțele unei Toyota cumpărată cu un milion și ceva de lei, deci **pe bune moșule** — cum ar zice un tînăr om nou al zilelor noastre —, ceea ce se întîmplă acum în mirificul nostru spațiu mioritic (întotdeauna ca la noi la nimeni) ne pregătește, **ne frăgezește** — ricanează tînărul om nou — pentru un viitor cînd, paradoxal, românilor li se va oferi, în continuare, o șansă extraordinară. **În continuare,** pentru că umilința și suferința chiar dacă au atins, poate, intensitatea necesară, se vede că n-au și persistat suficient de multă vreme încît să dea roadele cele minunate. Mult poate că nu mai era, dar jocurile altora ne-au întrerupt pentru o clipă, în decembrie '89, destinul tragic cu adevărat izbăvitor...

„Haida de, c-asta cam aduce-a noicăneală ieftină dom'le !", s-ar putea înfuria vreun cititor sătul pînă peste poate de despicatul firului în 1414. Dreptu' lui ! Că altceva s-o fi făcut nu s-o fi făcut de la... mă rog, de la revoluție încoace, dar de trăncănit și despicat firu-n paișpe-paișpe, asta da, s-a făcut. Cu mic, cu mare, cu tot felul de „scule". Și de sus, tehnocratic-scientist, agrementat cu rînjete brucaniene sau cu măidrăgeală zîmbăreață, și de jos, cu hazul negru (căruia, parcă nemții, îi spun umor sub spînzurătoare) al celor înfrînți pe degeaba, înfrînți definitiv în clipa cînd au crezut că gata, hei rup, au izbîndit. Cîte și mai cîte nu s-au zis și scris ! De parcă s-ar fi pogorît bunul Dumnezeu al libertății cuvîntului dar despre care urma să aflăm că, de fapt, a fost tot Celălalt. Joc mare liberalizarea trăncănelii ! Descarcă fierea alimentînd iluzia libertății și totodată furnizează pe gratis material proaspăt pentru încărcarea dischetelor cu dosare — de-acum înainte, Poliția (în diferitele-i ipostaze) chiar că știe tot despre toți. Plus fațada democratică pentru liniștirea conștiinței Occidentului. Bineînțeles că a existat însă și un risc dar, oricît ar fi fost ea de corozivă, „picătura chinezească" dintr-o anumită parte a presei tot picătură a rămas în comparație cu torentul „binefăcător-liniștitor" al televiziunii care, într-o primă fază a anihilat cu succes „nocivitatea destabilizatorilor". O primă fază cînd fiecare a văzut și a auzit mai mult ce dorea și spera decît ceea ce era într-adevăr de auzit și de văzut. După care, în faza următoare, adică acum chiar, urmează revenirea la... normal ! Pauza s-a terminat. Lăsînd de-o parte și ironia și travestiurile metaforice și subtilitățile cu apropouri ș.a.m.d., **recristalizarea dictaturii este evidentă.** Autonumindu-se de la început de inspirație și vocație **social-democrată,** originalitatea regimului politic dîmbovițean a fost aceea că a scos frumușel trandafirul din pumn pentru a-l **implementa** în conștiința unei societăți ajunsă dincolo chiar de pragul disperării, deci lesne de păcălit, apoi, odată redistribuită Puterea, floarea simbolică a căpătat funcție decorativă, noii aleși scoțînd la iveală PUMNUL. Un lung șir de mutări politice, lovind direct sau cu mantinelă, jalonează această evoluție, iar cele două proiecte de legi privind **siguranța națională a României** și **organizarea și funcționarea S.R.I.,** întru totul previzibile (că parcă-ți vine să te și miri de ce nu s-or fi votat naibii mai devreme), marchează acum tocmai momentul de împlinire a celei de a doua faze. Statul și-a asigurat și **de drept** posibilitatea reprimării nelimitate. Simetric, firul roșu al politicii externe este consensual celor ce se întîmplă în interior, inclusiv originalitatea. Că o fi vreo axă Paris-Moscova care trece din cînd în cînd și prin București, cine știe !? Glasnost glasnost, dar cu măsură, că de, **stupid people** nu poate pricepe tainele politichiei. Cert este însă că, păstrîndu-și cu neclintire originalitatea, România a rămas singurul aliat de nădejde al U.R.S.S. (că doar bastionul păcii e) iar frații de dincolo de Prut s-or descurca ei cumva. N-o să ne amestecăm noi în treburile interne ale altora.

Dar ceva ceva parcă totuși s-a schimbat. Păi nu ? Păi da. S-au deschis granițele. De sărbătorile religioase e liber și slujba se transmite la tv. Sfînta treime — Marx, Engels, Lenin — poate fi batjocorită pe/la scenă deschisă. Plus ieșitul cu pancarta în stradă, „demonstranții au scandat lozinci antiguvernamentale, antiprezidențiale și promonarhiste" ne anunță crainicii de la „Actualități" cel puțin o dată pe săptămînă ș.a. Și-atunci ? ! Atunci și tocmai pentru a putea stăpîni această vînzoleală menținînd-o sub un anumit nivel critic, Puterea s-a blindat din toate punctele de vedere : propagandistic (cenzura ideologică a fost înlocuită cu cea economică), juridic (atît prin conținutul legislației cît și prin componența instanțelor care aplică legea), represiv (inclusiv legiferarea folosirii armatei ca poliție, la o adică). Roadele minuțioasei pregătiri politice de-acum se vor vedea într-o a treia fază cînd mizeria vieții de zi cu zi va amplifica și va radicaliza contestarea. Cui nu-i place· n-are decît să plece în lumea largă. Lecția lui Fidel Castro a fost de mult învățată. Să plece, dar unde ? ! Recent, ambasadorul Olandei ne-a spus-o, cum se zice, de la obraz. Deci scapă cine poate. Iar pentru cei rămași, atunci cînd constrîngerea economică, foamea, nu vor mai putea acționa în sensul dorit de Putere ci dimpotrivă, transformîndu-se în revoltă politică, dictatura va străluci în toată splendoarea-i. Abia atunci legile impuse de majoritatea fesenistă își vor dovedi din plin utilitatea.

Dar acela va fi și momentul cînd amăgirile vieții își vor pierde iarăși puterea de seducție. Vom fi scăpați de mirajul societății de consum și de capcanele libertății. Vom regăsi savoarea celor mai simple și mai primitive bucurii. Revenirea la suferință și teroare va da iarăși aripi spiritului. Fie prin credință, fie prin creație pur estetică și pur filosofică geniul românesc se va reaprinde ca o torță pentru a străluci singular în Europa, dacă nu chiar în lume.

2 mai 1991

Șerban Lanescu

fragmente

Amintiri de la Curtea cu Juri

1. Constat, cu foarte prefăcută surprindere că, la anii şaptezeci-optzeci, există în poezia română o temă recurentă neinventariată încă : **bastonul de poliţai.** Poemul antologic pe această temă l-a scris Werner Sollner, cel demult plecat dintre noi într-o lume mai bună (R.F.G.) şi acest text se baza pe alternanţa dintre grosolanul „bulan" şi sinistra jucărie „baston de miliţian", care, umplută cu bomboane ieftine, se vindea la bufetele gărilor şi în cofetăriile de cartier pe vremea cînd siropul costa lei 0,50. N-am la îndemînă **Piramida...** lui W. Sollner pentru a reproduce măcar o strofă din acest text de excepţie, însă am în faţă **Pasaj de pietoni** de Dorin Tudoran, în care există o perfect citabilă variaţiune la această temă : „Iar vine cineva / şi-mi spune : / Eu sînt apărătorul / tău : / priveşte-mă / şi-nchipuie-ţi lumea / prin mine ! // Îl privesc : / o vină de bou / mingiindu-ne obrajii !" **(Vina de bou).** Diferenţa specifică n-are rost s-o explic eu, de vreme ce o face însuşi Dorin Tudoran în acelaşi volum în „eseul" de încheiere al ciclului **La vie en rose** (ori... **en rouge,** dacă înţeleg eu bine) : „Poetul preia. Continuă. Aleargă. El se naşte în mină cu un crin de foc. / Talentul poetului este distanţa pe care o străbate cu acest sceptru al singurătăţii şi nevinovăţiei sale mîncindu-i din carne ; făcînd-o să sfîrîie". Nu trebuie decît, din perspectiva biografiei scriitorului, să întocuiesc „crinul de foc" cu „bastonul de miliţian" şi iată-ne, după traversarea **pasajului de pieton** transatlantic, direct în **Agora !** („Inovaţia e felul în care poetul reuseşte să parcurgă vechiul şi unicul drum altfel decît ceilalţi".)

2. Nu mă pot dezbăra de obiceiul de a povesti în „fragmentele" mele critice (? ! ?) cum şi cînd am cumpărat cărţile despre care scriu. („...Mi-a spus un cunoscut / psihanalist / că pînă nu voi pune pe hîrtie / toate astea / degetele mele / n-o să se poată strînge / niciodată / în pumni" — mă ajută însuşi Dorin Tudoran.) Ştiţi librăria de vis-à-vis de C.E.C.-ul Mare ? Da, da, cea care avea cîndva la parter şi anticariat („Unii fac gimnastică suedeză / unii nu mai pot trăi fără saună / unii aleargă 7 kilometri pe zi/ alţii înoată 50 de bazine olimpice pe zi / alţii joacă tenis / alţii au redescoperit trasul la ţintă cu arcul / unii sînt alpinişti / alţii se dau în vînt după scufundări la mare adîncime / unii au inventat un joc cu fringhii şi căşti de oţel / alţii merg în mîini pe stradă / nestiind că şi asta a făcut pentru prima oară / tot un poet : Stan Palanka" — **Eu unul...** cumpăr cărţi, sînt maniac, bibliograf, **excipiens q.s.)** Acum trei ani, în primăvara lui 1988, am rămas foarte uimit să găsesc, uitat pe un raft, un exemplar din a doua carte de interviuri a lui Dorin Tudoran — **Nostalgii intacte.** Am citit-o pe nerăsuflate în chiar acea după-amiază, cu voluptate şi, pe alocuri, cu oximoronică indignare. Interviurile cu Mihail Cruceanu şi cu Beniuc m-au enervat cel mai tare. Îmi tot ziceam : „Cum adică ?" După un timp, reluînd lectura, am descoperit că două din filele de la început erau lipite şi mi-am dat seama că sărisem motto-ul din Noica : „Cînd capeţi un răspuns, te luminezi". Cînd pui o întrebare, în schimb, luminezi lucrurile. Este vorba de o luminare a lor la propriu, o punere a lor în lumină, în sensul că deschizi un orizont, unde lucrurile pot apărea lămurit sau nu. Felul cum proiectezi fasciculul de lumină, întrebînd, este **felul cum înfrunţi lucrurile..."** (subl. mea — D.-S.B.). M-a cuprins atunci un ris nebunesc recitind unele din răspunsurile intervievaţilor :

„— Stimate tovarăşe Mihail Cruceanu, aş vrea să trecem la un alt debut al dumneavoastră. Cel în activitatea social-politică. (...) — **(...) Primele scrieri marxiste mi le-a procurat bătrînul teracotist N. Vladimirescu..."** Nu ştiu de ce, dar sintagma „bătrînul teracotist N. Vladimirescu" mă amuză şi azi, peste poate. Ba chiar, consider frintura de dialog drept un excelent pretext pentru o proză scurtă... Proză autentică este, fără doar şi poate, dipticul întrebare-răspuns ce urmează :

„— Pentru că aţi adus vorba despre **interior** şi **exterior,** v-aş ruga să-mi clarificaţi, dacă se poate, o mai veche nedumerire a mea. Iată despre ce este vorba.

Afirmaţi într-un interviu acordat poetului Nicolae Prelipceanu : „Mie nu-mi place comanda, eu nu răspund la comandă în modul obişnuit. Dacă cineva îmi cere versuri, zic : «Vă rog veniţi la mine-acasă, vă arăt ce am şi, dacă nu vă convine, nu alegeţi». Surprinzător pentru mine, pentru că, în urmă cu cîţiva ani, am auzit un poet, redactor la o revistă literară, «lăudîndu-vă» astfel : «Domnule, Beniuc este colaboratorul ideal pentru o revistă. Îi dai telefon şi-i spui ce fel de poezie ai nevoie, iar el îţi spune cînd să treci pe la el ca s-o iei. Mai mult, m-am dus odată la el să-i cer o poezie cu 23 August. Mi-a spus : «Dragă, îmi pare rău. Am avut 11, dar le-am dat. Dar, pentru că eşti om drăguţ, ia loc, îţi fac o cafea şi, pînă o bei, scriu o poezie şi pentru gazeta voastră». Cît adevăr şi cîtă legendă e aici ? Mie, ca redactor, îmi poate fi foarte convenabil un astfel de colaborator, dar pentru POEZIE poate fi acceptabil un astfel de regim de existenţă ?"

— **„Întrebarea dumitale permite o explicaţie. Adevărul este că mi s-ar putea cere o anume poezie, nu o am şi o fac, o scriu. Se întîmplă, ce-i drept, să mi se spună : «Dă-mi ceva». Deşi n-am,** dacă cel ce-mi cere ştie cum să-mi ceară, **scriu. Adică, mie să nu mi se comande. 23 August îmi aparţine şi mie ca vechi comunist. Am de unde scoate din mine poezii cu 23 August tocmai pentru** că-mi aparţine momentul. Poet fiind, nu **se poate să nu găsesc, oricînd, ceva nou în sufletul meu legat de acest eveniment. Deci : dacă mi se comandă, nu răspund. Dacă mi se cere, da, cu plăcere, căci nu fac nimic împotriva conştiinţei mele, dimpotrivă, o ajut să fie treaz".**

Retina ziaristului : „A fost de-ajuns / să pun binoclul invers / ca să văd / toate acele bucăţi de pămînt / marionete / cu ombilicurile înfăşurate / (mai strîns sau mai lejer) / ba pe papiote albe / ba pe mosorele negre".

3. Domnule Dorin Tudoran,

Nici nu ştii cît de mult mi-a plăcut poezia dumitale **Cîteva episoade neromanţate din viaţa bunicului meu,** pe care i-ai dedicat-o lui Marin Preda. Poate pentru că, atunci cînd am citit-o prima oară, am descoperit cu bucurie coerenţa absurdului şi faptul că, în tiparul poeziei, încap cu uşurinţă şi Moromeţii dumitale. Poate pentru că rezonanţa lui „Taică, Hismover ăsta / n-are de gînd ?" îmi apărea mai naturală şi mai curată decît toţi Liliecii. Poate pentru că aş fi vrut ca din toate poeziile care se scriau pe vremea aia cuvintele să fie slobozite ădoma a milioane de „gloanţe de mămăligă" între bucile bolşevicilor de şcoală nouă. (Cine ştie, dacă asta chiar s-ar fi întîmplat, mulţi dintre ei n-ar mai fi ajuns **azi** ceea ce au ajuns !).

Înţelegi, deci, că elanurile mele postadolescentine se conjugau de minune cu anecdotica din textul dumitale. De aceea, acum, intrînd în maturitate şi spunîndu-mi L. Ulici : „Bine, bine, dar despre autorii români tu nu scrii nimic ?", primul gînd a fost să scriu ceva despre nepotul celui care a ajuns „naş de primar". Cum dl. Ulici e obsedat de şaptezecişti, va să zică... gînd la gînd cu bucurie !

Totuşi, dă-mi voie să-ţi spun domnule Dorin Tudoran, nu mai îmi place chiar aşa de mult acea poezie. Uneori o găsesc prozaică, alteori numai prozastică. Îi recunosc însă, oricum, verva polemică şi uşoara nervozitate care se citeşte printre rînduri. De fapt, iartă-mă dacă te plictisesc din cale afară cu suvenirurile mele de lectură din adolescenţă, pe vremea cînd juram pe această poezie, îmi mai plăcea nebuneşte o alta, de Dan Laurenţiu : „Şi cînd ciolanul întristării mele / L-or termina toţi diavolii de ros, / La miezul nopţii, pe-un vapor de stele, / Eu care sînt urît voi fi frumos" etc. Peste ani, am insinuat într-un articol din **Viaţa Românească,** publicat de Mircea Scarlat cu toată opoziţia — se pare — a unor redactori, cum că asemenea versuri aduc a macrameuri. Dacă aş forţa un pic nota şi aş duce metafora mai departe, aş spune, pe nedrept, că **Episoadele neromanţate...** îmi evocă broderii în fier forjat, cu multe, foarte multe ţepuşe... Mi-e ciudă pe mine şi pe gusturile mele care se schimbă, se schimbă, se schimbă, dar n-aş vrea să iei aceste rînduri — dacă le vei citi, cumva, vreodată — ca pe nişte sentinţe critice, ci ca pe nişte file de jurnal intim publicate din greşeală într-o gazetă literară.

De fapt, vreau să-ţi spun, domnule Dorin Tudoran, unul din motivele pentru care nu mă mai înnebunesc după acest text memorabil este că, între timp, a început să-mi placă mai mult o altă poezie a dumitale, şi anume **Hai !** din ciclul **Cîntecele vînătorului tînăr :** „Înapoi — prelunga noapte a sufletului meu adolescent / jefuit între două şiruri de munţi torenţiali / şi strigătul tău : **Hai să alergăm după porci ! //** Înainte — pierderea mea de lumină albindu-mi ochiul / păsări alungate din munţi deschizîndu-mi fruntea : / **Hai să alergăm după porci ! //** Acum — singerînd ca o lebădă trăsnită în somn / îmi caut steaua unde m-ai ascuns cîntîndu-mi : / **Lasă-ţi trecerea şi hai, hai iubitule, hai să alergăm după porci !"**

4. Cel mai bine, cred eu, surprinde Dorin Tudoran poezia vieţii în toată splendoarea ei intertextuală în dialogul realizat, împreună cu Olga Andronache, cu aproape centenarul (la vremea respectivă) Eugeniu Ştefănescu-Est. Mă încăpăţînez să văd şi aici **altceva,** nu publicistică, ci teatru post-modern avant la lettre :

„EUGENIU ŞTEFĂNESCU-EST : — Am fost avocat, domnule. Am pictat, am făcut caricaturi, am cîntat la pian, am cîştigat bani frumoşi.

DORIN TUDORAN : — Dar cînd eraţi în şcoală, licean, ce vă atrăgea mai mult, scrisul sau desenatul ?

E.S.E. — Cel mai mult îmi plăcea să colorez. (...) Pe urmă, cînd eram student, pictam în acuarelă. Făceam peisaje foarte frumoase. Erau două doamne cărora le vîndeam cu 150 de lei bucata. (...) Publicam caricaturi la **L'Indépendance Roumaine.** Mi le puneau în vitrina ziarului. O, am fost şi la Paris ! I-am văzut acolo pe pictori.

D.T. — Cum erau ?

E.S.E. — Prost îmbrăcaţi, săraci lipiţi pămîntului. Mi-am zis că eu nu vreau să ajung aşa, un vai de lume.

D.T. — De-asta v-aţi înscris la **Drept ?**

E.S.E. — Ştiam că prin **Drept** poţi să trăieşti. Bine am făcut. Am ajuns avocat, am cîştigat foarte bine. (...)

D.T. — Ce înseamnă să fii Portărel-şef ?

E.S.E. — Portărel-şef ? Hi, hi ! Un oarecare, un nimica. Da' de ce ?

D.T. — Păi, într-o carte scrie că aţi fost Portărel-şef...

E.S.E. — Eu ? Într-o carte ? Minte, domnule ! Ia uite, eu Portărel ? Hi, hi ! Nu ţi-am spus, era o nimica toată, cum era să fiu eu portărel ?

D.T. — Cum era Parisul ?

E.S.E. — Cum să fie ? Plin de lume. Multă lume pe marile bulevarde. Totdeauna m-am dus la Paris, pentru ca să mă civilizez. Să-i văd pe pictori, să beau cafea.

D.T. — Ce pictori aţi cunoscut ?

E.S.E. — Nu mai ţin minte. Probabil, pe toţi. Erau săraci rău. Umblau cu haine largi, un fel de catifea murdară.

D.T. — Vă era frică de ei ?

E.S.E. — Nu, că nu se repezeau la mine. Eu beam cafea, iar ei treceau la treburile lor.

D.T. — La ce cafenea mergeaţi să-i întîlniţi pe scriitori (în Bucureşti) ?

E.S.E. — Nu mă duceam să-i întîlnesc pe scriitori. Mă duceam să beau cafea. Scriitorii n-aveau bani să bea cafea.

D.T. — Ce vă plăcea la cafenea ?

E.S.E. — Ce să-mi placă : cafeaua. Hi, hi ! Da, da, mă duceam la Paris ca să beau o cafea. Cea mai bună era cea de la ora 11. Beam cafeaua şi visam. Am şi scris multe poezii intitulate **Cafeaua de la ora 11.**

D.T. — Scriaţi poezii chiar la cafenea ?

E.S.E. — Eu ? N-am scris niciodată poezii la cafenea ! De unde aţi mai scos-o şi pe-asta ? Hi, hi ! Dragă, la cafenea mă comportam ca un om oarecare. Ca un domn, adică. Beam cafea şi visam. Asta făceam la cafenea. La Paris am fost de 13 ori".

Inovaţia e felul în care poetul reuseşte să parcurgă vechiul şi unicul drum altfel decît ceilalţi.

5. De cîte ori fiica mea — n-a împlinit încă trei ani — este somată să comită poezia de rigoare în faţa musafirilor, ea declară solemn : **„Poezie : pupa mea e de hîrtie !"**

Palimpsest de şi pentru Dorin Tudoran :

„Intru în viitor ca într-o cuscă
în care trebuie să reconstitui fiara
ce mă va devora
numai după ecoul urletului ei.

Muzica subţire a gratiilor :
nervi de pe care un cuţit
a mai ras un strat de spaimă :
încă unul" (Birthday)

Dan-Silviu Boerescu

povestea vorbei

Ameninţarea

În setul de acte de limbaj pe care le analiza în cartea sa din 1969, J. R. Searle cuprindea în primul rînd promisiunea, ordinul, cererea, aserţiunea, întrebarea, mulţumirea, sfatul, avertizarea, salutul şi felicitarea. Am putea să ne întrebăm — sub presiunea fapteor curente — de ce nu figura între ele **ameninţarea.** Un prim răspuns ar fi că aceasta e asimilabilă celor deja pomenite, ca variantă negată, cu condiţii inversate : promisiune a unei acţiuni nedorite de destinatar, sfat sau avertizare care nu urmăresc interesul acestuia etc. ; o a doua ipoteză — că omisiunea e determinată de structura unui model social în care actul respectiv e marginalizat — e tentantă, dar probabil forţată. Nu e însă cu totul lipsită de temei nici întrebarea, preliminară, dacă ameninţarea este sau nu o formă de comunicare reală ; în fond, ea implică anularea condiţiilor de „cooperare conversaţională". Trebuie făcută, oricum, o minimă disociere, diferenţiind ameninţarea categorică — rară în viaţa socială normală — de cea condiţionată (de forma „dacă..., atunci..."). Ultima poate avea un efect perlocuţionar real, reuşind să-l influenţeze pe ascultător în orientarea acţiunii sale viitoare ; cea dintîi („O s-o păţeşti") se rezumă la un efect psihologic (vizînd, poate, şi unul magic) ; paradoxal, deşi îndreptată către Celălalt, ameninţarea îl implică mai mult pe locutor, singurul care acţionează şi anunţă acţiunea ; interlocutorul său, fixat în postura de spectator, nu trebuie să facă nimic.

De cîteva numere, săptămînalul **Acum** publică o antologie de scrisori anonime de ameninţare ; dincolo de senzaţia intensă de mîlos şi confuz, de spaima pe care o provoacă oricînd contemplarea mizeriei morale şi a pauperităţii intelectuale, lectura lor conduce şi la o întrebare asupra naturii „genului".

Agramatismul, dus mult dincolo de limitele greşelilor pe care le inventariază articolele de cultivare a limbii, pare a fi condiţia obligatorie a acestor texte ; cel mai mult şochează aleatoriul şi de obicei absenţa punctuaţiei, abandonate probabil în urma neputinţei de a transcrie o oralitate dominată de exclamaţii, interogaţii, vocative, imperative, cu un contur intonaţional pronunţat şi schimbător. Lexicul, rudimentar, asociază strident clişee de naturi diferite: injuria trivială, singura în care se recunoaşte o relativă varietate (nu şi inventivitate : repertoriul comun e în acest domeniu foarte bogat) şi cuvinteleemblemă învăţate ca atare şi folosite ca argumente neanalizabile ale reacţiilor afective : „destabilizare", „referendum", „lovitură de stat" etc. Agresivitatea pare indisociabilă de incoerenţă, rezultatul fiind un text care îşi neagă la toate nivelurile funcţia de comunicare. E, oricum, o anti-scrisoare, pentru că minimul protocol al acestui gen e redus la o iniţială formulă de adresare (absentă uneori şi ea) şi la „semnătura" colectivă sau indescifrabilă ; în rest, totul e neierarhizat : un fragment de discurs oral isterizat care poate începe şi sfîrşit oriunde. Teoriile textului, oscilînd între criteriul intenţionalităţii şi cel al structurii, ar putea să-l ia în considerare. Opoziţia **noi/voi,** includerea autorului într-un confortabil plural nedefinit dar hiperbolizat, alternanţa necontrolată a formelor de adresare (—tu, d-ta şi Verbul la persoana a II-a plural apar uneori în aceeaşi frază) ţin fie de un model retoric deprins ca atare, fie de lipsa de control asupra propriului discurs.

De fapt, toate aceste texte se află în dublul regim al **ameninţării** şi al **injuriei** şi raportul dintre cele două tendinţe e uşor de urmărit : aproape fiecare enunţ la persoana a II-a începe sau sfîrşeşte cu un vocativ din care se dezvoltă formula injurioasă („Nu-ţi este ruşine mă banditule (...) Nu te trezeşti mă scrumbie afumată la adevăr..." — nr. 14, p. 5 ; „Fără politică nu puteţi nici de înviere, fiare turbate !" — nr. 16, p. 7 ;) ; fiecare apariţie a unui nume (dintre „voi") e prilej de paranteză, de alipire a epitetelor obligatorii. Atitudinea mentală pe care o reflectă enunţurile — de obicei nemodalizate, frecvent reprezentate de interogaţia retorică — e aceea de certitudine absolută.

Pînă la urmă, actul de ameninţare categorică se dovedeşte a fi bazat pe o serie de falsuri : el presupune o poziţie de forţă a emiţătorului faţă de destinatar (relaţie inexistenă în fapt) ; apoi, are forma unui enunţ asertiv cu verbul la viitor, implicînd deci situaţia nereală de certitudine asupra desfăşurării ulterioare a faptelor ; o condiţie prealabilă (care îl deosebeşte de ordin, de care îl apropia plasarea pe poziţii de autoritate) este ca vorbitorul să ştie că lucrurile se vor întîmpla exact aşa cum îte anunţă el (în timpul de ameninţare comparabil cu avertizarea — „O

Rodica Zafiu

(Continuare în pag. a 6-a)

Disidența prin umor

Ioan Groșan, **Planeta Mediocrilor.** Editura „Cassandra", București, 1991.

În domeniul literaturii S.F., dispariția cenzurii nu a avut deocamdată alt rezultat decît o diversificare fără precedent la nivelul producției literare. Nu a mai apărut (ca pînă în 1989) **Almanahul Anticipația** (care se transformase într-un adevărat manej de dresaj utecist al S.F.-ului românesc, devenit peste noapte „literatura de anticipație tehnico-științifică"); au apărut în schimb cîteva noi reviste S.F.: **String,** la București, **Star Trafic,** la Craiova, **Science Fiction Magazin,** la Bacău **Sfinx** și **Pronitron,** la Tîrgoviște, pentru a le numi doar pe cele mai promițătoare. Alături de ele au reapărut, în variante (serii) noi, trei dintre cele mai cunoscute **fanzine** românești, **Orion** (Craiova), **Paradox** și **Helion** (Timișoara), și s-a putut în sfîrșit împlini un vis mai vechi al fanilor din România — continuarea **Colecției Povestiri științifico-fantastice,** pe care a condus-o timp de aproape paisprezece ani poetul și prozatorul Adrian Rogoz și care în 1974 a trebuit să-și înceteze brusc apariția. Noua serie, supraintitulată **Anticipația,** reia de aceea șirul seriei vechi, odată cu numărul 467, apărut în mai 1990.

Cu literatura propriu-zisă, lucrurile stau însă mai prost. Se pare că în cazul S.F.-ului nu putem vorbi de existența unei literaturi „de sertar" și nici scriitori specializați capabili să producă măcar o carte pe an, nu avem. Sîntem deocamdată în faza primitivă sau sălbatică a producției literaturii „de consum", cu toate semnele ei specifice: difuzarea la colțul străzii și pe tarabele din gară, pirateria și tiparul pe hîrtie **pulp.** Lipsesc însă autorii adevărați și nici măcar în ce privește **media** nu există acele cărți în care să poți avea încredere. Accentul cade deocamdată pe traducerile întîmplătoare sau pe reeditarea unor cărți românești de oarecare notorietate. Între ele, **Planeta Mediocrilor,** de Ioan Groșan.

De fapt este vorba de două „seriale pseudo S.F.", cum le numește autorul, **Epopeea spațială 2084** și **Planeta Mediocrilor,** care au apărut mai întîi în revista **Știință și tehnică,** pînă în primăvara anului 1989, cînd cel de-al doilea serial a trebuit să-și înceteze apariția.

De ce „pseudo S.F."? Pentru că în comparație cu **Argonautica** lui Mircea Opriță, de exemplu, care a apărut în 1970 și, într-o versiune nouă, în 1980, serialele lui Groșan, deși parodice, nu se adresează în prmul rînd S. F.-ului, ci chiar universului în care trăim. Aceasta este și motivul pentru care în 1989 **Planeta Mediocrilor** a fost abandonată în grabă. „Se cuvine, e necesar, se impune, avem obligația (scria Ioan Groșan într-un ultim episod, intitulat **Defecțiune tehnică**) să ne luăm rămas bun de la personajele noastre și de la Planeta Mediocrilor, căci altfel riscăm ca anticipația să ajungă protocronică, iar ceea ce, de comun acord, considerăm a fi la mii de miliarde de kilometri să se afle, spre surpriza noastră, doar la cîțiva ani-lumină."

Într-adevăr, **Epopeea spațială 2084** și **Planeta Mediocrilor** sînt două mici **contra-utopii** mutate de pe Pămînt în spațiul cosmic și tratate umoristic. Iar **contra-utopia** este, se știe, reducerea la absurd a utopiei avute în vedere de lumea în care trăim la un moment dat. Chiar titlul primului serial atrage atenția asupra caracterului contra-utopic al textului, căci ne aflăm la o sută de ani de antiutopia lui Orwell. Trebuie să adaug însă numaidecît încă ceva. Deși caracterul esențial al textelor lui Ioan Groșan este antiutopic și cu toate că punctul de plecare poate fi considerat orwellian, întregul e tratat românește. Și asta nu numai în ce privește onomastica sau sistemul de referințe al întîmplărilor, ci și (lucru mult mai important) în privința felului de a privi un anumit subiect. Ceea ce la Orwell sau la Zamiatin e tragic, devine la Groșan subiect de parodie umoristică și în timp ce primii sînt, în raport cu sistemele sociale și politice față de care se distanțează, disidenți politici, Ioan Groșan își poate revendica titlul de **„disident prin umor."**

În **Epopeea spațială 2084** trei roboți din generații diferite (Felix S 23, Stejeran 1 și Dromiket 4) pornesc, pe nava „Bourul", în căutarea unui satelit dispărut („Veac Nou") și pe drum trec printr-o serie de peripeții în care accentul cade nu pe aventură, cum se întîmplă în epopeile clasice sau în epopeile spațiale ale S.F.-ului modern, ci pe modul în care „eroii" sînt programați să facă față tuturor acestor peripeții. De aceea, impresia generală e că avem de a face nu cu o **space opera** umoristică, ci cu niște întîmplări din zona micului realism, mutate de pe Pămînt în spațiul cosmic, tratate, cu alte cuvinte, în cod S.F.

În fond, roboții lui Ioan Groșan vorbesc și se poartă aproape exact ca țăranii români adunați să constituie un GAC, într-o schiță din perioada anilor

'50, sau ca tovarășii dintr-o fabrică, mobilizați de șeful lor într-o ședință de producție. Robotul Felix S 23 raportează că a „îndeplinit planul la toți indicatorii de bază", își notează într-un carnețel tot ce-i spune șeful și în somn rostește replici ciudate, căci „visează despre munca lui din tinerețe": „Adicătelea, faci pe niznaiul cu mine, ai? Unde ai ascuns, mă, plugul, parastasul cui...". Inspectorul Pătrașcu, „de la Direcția porumbului", cu care cei trei eroi se întîlnesc în spațiu, e victima „Experimentului Teleorman" (o reluare a „experimentului Philadelphia" întreprins de americani prin 1941), prin care recoltele, oricît ar fi fost ele de mari, sînt făcute să se volatilizeze. „S-a constatat, explică inspectorul la un moment dat, că deși Teleormanul obținea producții record, la vremea culesului mari cantități de porumb dispăreau din lan."

Aproximativ aceleași lucruri se întîmplă și cu eroii din **Planeta Mediocrilor.** Aici, doi astronauți de pe nava „Romroyce ilevăn", Ion Aciobăniței și Vasile Amărăștеanu, fii de țărani („Toți sîntem fii de țărani, c-altfel cum am fi ajuns în spațiu?") se rătăcesc „în cîmpul de accelerație spontană incontrolabilă" și ajung pe o planetă pătrată, locuită de oamenii mediocri. Cînd sînt întrebați cum trăiesc, mediocrii răspund: „De trăit, trăim cum putem, dar de organizat sîntem organizați foarte bine." Iar cînd comandantul Aciobăniței invită la plimbare pe o tînără mediocră, aceasta se teme „să nu se interpreteze...".

Dacă adăugăm la toate acestea sărăcia absolută a lumilor lui Ioan Groșan, lipsa energiei (obsesia „volților nemunciți"), lipsa pieselor de schimb și, în general, a poftei de viață, în comparație cu abundența și cu dezinhibiția de pe planetele „cu vederi progresiste", înțelegem că ne aflăm în fața unui fel „mascat" sau mediat cosmic de a vorbi despre realitatea noastră imediată, redusă la ceea ce este derizoriu în ea. Un umor cinic, gen Mazilu și o veselie seacă sau absurdă, ca în prozele lui Ion Băieșu, aceștia sînt termenii de comparație cei mai apropiați ai pseudo S.F.-ului pe care l-a scris Ioan Groșan. Orwell și Zamiatin au văzut în lumile lor în primul rînd partea tragică a lucrurilor. Pentru lumea despre care scrie Ioan Groșan, elementul esențial îl reprezintă prostia. Iar despre prostie nu se poate vorbi decît rîzînd. Rîzînd sau în bătaie de joc, pînă ce mămăliga face explozie.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau cui i-e frică de lupul cel rău

Mai întîi că, atunci cînd vrei o abordare cu un anume grad de generalitate (dacă asta, adică generalitatea, e ceea ce te interesează, pentru că s-ar putea ca tu numai să crezi că vizezi întregul, gîndindu-te în fapt doar la o anume parte) nu e bine să te adresezi celor din domeniul respectiv, fie și pentru motivul că, arareori, pot avea necesara distanțare a celui neimplicat afectiv. Tocmai de aceea, în ultimă instanță e preferabil să discuți cu sociologii, filozofii, etc., adică cei care tocmai pentru asta sînt făcuți.

Dacă, cu tot dinadinsul, ții totuși să-ți bați singur capul și să încerci a pricepe ceva, e bine, din capul locului, să vrei a-ți clarifica ție însuți măcar accepția termenilor de bază și (revin, voi reveni) mai ales să renunți la o apreciere globală, rezumîndu-te la un anume sector și putînd, eventual, să-ți asumi declarat eroarea extrapolării concluziilor. Drept care, obiectul rîndurilor de mai jos va fi exclusiv situația **revistelor literare.**

Dincolo de realitatea de necontestat, ca și de normalitatea unui fenomen **firesc** într-o perioadă de **criză politică** (cînd, nu-i așa, muzele tac ?!), — fenomen ce ar trebui definit nu ca o criză ci ca o lipsă a interesului **larg** pentru cultură, — dincolo de explicațiile la îndemînă (concurența presei politice, a literaturii pornografice, etc.), există, trebuie să existe și explicații specifice, care țin de adaptarea, **transformarea unei culturi socialiste într-o cultură obișnuită.** Iar adaptarea aceasta la rigorile pieței libere nu se reduce la simpla intrare sub procustiana restricție a perechii „cerere/ofertă" (succes/insucces), ci înseamnă mai ales apariția **concurenței** pentru cucerirea cititorilor; ori, această concurență nu este una a revistelor literare **între ele,** ci mai ales o concurență dintre revistele literare și tot soiul de **alte** reviste.

Și chiar dacă apucăm hidra dinspre alt cap, ajungem pînă la urmă în același loc. Există, adică, o reală criză a culturii în general și a revistelor literare în particular? Depinde, în mare măsură, de extensia pe care o dăm termenului „cultură". Dacă introducem o restricție axiologică, va fi evident că se constată o proastă audiență și circulație a valorilor, cel puțin prin comparație (și, în fond, ce e surprinzător aici ?). Dacă, invers, fără patimă partizană vom admite că „Zig-Zag-ul", „Expresul", „Oblio", „România Mare", etc, etc, etc, **sînt elemente ale actualului moment cultural,** atunci vom admite și că nu există nici un fel de criză a culturii ci, dimpotrivă, chiar o **diversificare,** o normalizare a ofertei către consumator. De aceea, dintr-o atare perspectivă sîntem siliți să ne mai tăiem din aripi și în loc de „criza culturii" să acceptăm că există doar o reală, deranjantă criză de adaptare, **criză de circulație a revistelor literare.** Ori, asta ar fi cu totul altceva.

Apoi, actuala situație ne-a fost prezisă, încă din primele luni după eliberarea noastră de poststalinism, și nu numai o dată, mai ales de oameni veniți de aiurea. Și ne-a fost descrisă cu exactitate, cu singura mențiune, că lucrurile se întîmplă cu mult mai devreme decît ne așteptam și mai ales cu mult mai devreme decît era normal să se întîmple. Poate că de aceea, în fugă doar, și fără a oferi scheme explicative ci punînd numai degetul pe o parte din răni, e bine să încercăm a nuanța și a disocia cauzele ce țin de firescul tranziției de cele „ciudate", cele care au accelerat criza.

Prima, fără rival, este „liberalizarea" prețurilor hîrtiei și manoperei tipografice, o dată, de două, de zece ori și de cîte ori mai încape, la bunul plac al nu se știe cui, în disprețul oricăror legi economice, atîta vreme cît sectorul este super-rentabil. Dacă o coală albă a ajuns să coste cincizeci de bani, iar un plic simplu de o calitate jenantă un leu, cum să nu coste un ziar de 16 pagini 7, 8 sau 10 lei. Dar ceea ce oamenii cumpărau cînd costa 3 lei, nu mai cumpără astăzi cînd costă 10, trebuind să-și păstreze ciuntitele venituri pentru mîncare. Că ar fi existat, sau nu, o strategie deliberată pentru sufocarea cuvîntului tipărit, că ar fi fost doar apetitul greu de înfrînat de a mai pune ceva în buzunarele unui stat care nu știe să și le chiverniséască (sau și una și alta), n-avem cum ști. Rezultatul cert se vede, în ultimele luni, în scăderea interesului față de **presă în general,** fiind limpede că accentul se mută, din nou, către carte.

Se poate însă nuanța în continuare. O parte dintre cititori, revistele literare i-au pierdut datorită relativei lor politizări, mai ales după reacția neașteptat de curajoasă la mineriadă (acesta e coeficientul pro-paternalist, adorator al ... liniștii noastre). Altă parte au dispărut, firesc, în beneficiul ziarelor de scandal; e acea parte care, mai ieri, „citea" literatură vînînd „șopîrle". Alții, au dispărut în beneficiul curentului neo-naționalist, ofuscați că **absolut nici o revistă literară nu răspunde „imperativelor" prezentului și nu cultivă piepții bombați.**

Și totuși, cei mai mulți au dispărut fără să o fi vrut ei cu tot dinadinsul. E vorba de neîmpătimiți, de cei care nu s-au abonat la una sau alta dintre revistele literare, dar care o cumpărau, cu toate astea, de la chioșc, relativ frecvent. Dar ce să mai cumperi, cînd lozinca vremii e „n-avem" (decît țigări de import !!!), iar Difuzarea a înțeles rațiunile superioare și s-a conformat. Așa că, deși pe la mijlocul verii trecute oricare dintre revistele literare bucureștene se vindea în mai multe zeci de mii de exemplare, pînă pe la sfîrșitul anului tirajul lor a trebuit să se micșoreze de cîteva ori. Cu, sau fără intenție, dar de la un moment dat, revistele literare au început să se difuzeze prost. Eu zic însă CU, pentru că mi s-a întîmplat de mai multe ori să umblu pe la chioșcuri, iar sase dintre ele să nu fi primit nimic, în vreme ce al șaptelea se mîndrea cu vreo sută de exemplare din „Contemporanul" sau „Contrapunct", sau, sau. Ca să nu mai vorbim de faptul că știu cel puțin două numere din „Luceafărul" (41/1990 și 11/1991) care pur și simplu au dispărut în neant, de unde au reapărut, integral, după vreo lună-două.

Există, însă, și explicații dinăuntru? Poate că da. Poate că s-a manifestat, și continuă, un relativ boicot al unor scriitori din generațiile mai vîrstnice și, automat, mai **cunoscute** publicului larg. Absența unor semnături cu care publicul **era obișnuit,** coroborată cu valul de semnături ale unor mai tineri necunoscuți, e un lucru care s-a petrecut, s-o recunoaștem, brusc, **prea brusc, și la o scară prea largă.** Și, în plus, nu numai despre nume este vorba, ci și despre caracteristicile stilistice, în bună măsură altele, ceea ce pretinde publicului o adaptare (din mers) pe care mulți nu sînt dispuși (sau nu pot) să o facă.

În fine, deși mai sînt multe de spus, pot oare revistele literare, pentru a avea **succes,** să devină atrăgătoare, comerciale, vandabile? Sau tot ceea ce ar putea face managerii lor ar fi numai să le limiteze căderea pînă la un prag al suportabilului, încercînd să-și păstreze,creeze, un public totuși **suficient de larg?** Căci altfel, nu rămîn decît sponsorii. Iar... Sponsorii nu au absolut nici un interes, dimpotrivă, pentru că scriitorii, chiar și cei români, au fost, sînt și vor rămîne suficient de **incomozi.** Așadar...

Nimic din cele spuse mai sus nu explică în destulă măsură amploarea și **rapiditatea** cu care s-a manifestat criza revistelor literare românești și a culturii române în ansamblu. Există însă ex(im)plicații pentru care subsemnatul, biet eseist, n-are instrumentele de măsură adecvate. Sigur este că mult și multe ne vom și vor sparge capetele pînă vom găsi, dacă vom găsi, acele idei și strategii în stare să aducă oile rătăcite înapoi în țarcul ciobanilor vulnerabili care sînt scriitorii.

Mihail Oprea

arthur porumboiu

Diagrama frigului roşu

I

Sugrumătorii se-adună în cete păroase,
Sugrumătorii ne-nconjoară şi ne
sufocă,
Sugrumătorii strivesc zîmbetele
cum buldozerul, troiţa înfiptă în rocă.
Sugrumătorii îşi agită, în aerul sur,
mîinile groase, şi-auzim în cădere
orele ce nu mai au lumină
cum morţii nu mai au fluizi în artere !
Cine-o să ne apere ? Cine
îşi va vinde focul propriu,
ca noi să rămînem pe dulcile coline
cum iarba neatinsă de doliu ?
Cine-şi va jertfi propria-i oră,
spre a ne duce pe-o plută salvatoare
unde TIMPUL nu mai devoră ?

II

Cuvintele se-nnămolesc în rutină —
disciplinaţi funcţionari
ce-şi consumă viaţa în registre
voluminoase,
şi nu se-ntreabă : de ce ?
Cuvintele se lasă brutalizate
de neputinţă şi ură ; —
Sufletul meu nu va mai avea
libertate !
Şi voi auzi moartea lucrînd în
propria-mi structură !

III

Soldaţi laşi
nu vor 'nălţa
sabia-n apărare !
Şi-un gînd
mă duce-n munţii mei :
poate acolo
piatra şi genţiana
m-ar putea ocroti !

IV

Sub stelele negre,
pupilele noastre dilatate de virusul
Fricii.
Măşti oarbe nu pot aduce
ocrotire !
Şi peste mîinile nervoase,
febrile,
raşpelul vîntului trece.
Nu-i clipa să plîngem !
Nu-i
gura pornită în aspre blesteme,
ci e o tăcere
înfricoşată
Ca un doliu
VINE FRIGUL PESTE NOI !

V

...Şi sînt atît de singur
încît aş putea
să-mi văd mormîntul
ce m-ar primi —
acolo unelte
delicate şi febrile,
vor lucra neîntrerupt !
Şi peste mîinile tale dulci,
va zgîria
vîntul de Noiembrie.

VI

Dulce Binefăcătoare,
acoperă-mi
cu surîsul tău,
vulnerabilul trup !
Cheamă
iarba şi pomii
să mă ocrotească !

VII

Căderea ploii
pe linia statuii,
aşteptarea tramvaiului
în convulsia şerilor,
şi mîna transparentă
a viziunii —
resurse
pentru a îndepărta
bisturiile morţii ?

Ea începuse măsurătorile-i
necruţătoare —
şi visîndu-ne
în spaţiile Ei !

IX

Mă tem să-mi aud glasul
dispersat într-o cameră albă :
acolo poate să mă aştepte
Moartea !
Delicate vin orele ?
Nu sînt decît aspre care de luptă,
şi-n mersul lor brutal şi sigur,
clipa fragedă
poate fi spartă —
şi din cioburi nu poţi reconstitui
o flăcăruie autentică.

XII

Cîntece nu mai sînt demult —
le-a anihilat frigul ;
eu însumi pot fi confundat cu-o
banchiză
pe care umblă urşi polari ;
şi stau în tristeţea mea şi aud
cum lumina îmi zgîrîie pupilele,
şi nu mai ştiu dacă-nserarea
va veni cu stînjenei albaştri
sau chiar moartea-şi va ridica-n faţa
mea

lopata-i necruţătoare.
Poporul meu se retrage în frig
şi nu-s flăcări să-l apere !
E un demon ce scormone-n vintre,
şi ne-mparte-n bucăţi
ce nu se mai pot aduna !
Jalnic ar umbla strigătul prin lume,
dacă el ar mai putea să se nască !
mîini şi buze,
Un galben cadaveric îmi trece peste
pătura-i aspră.
Şi revolta mea-i sfîşiată
ca un val lovindu-se-n pietrele
digului —
şi nici lacrimi nu se mai nasc !

XIII

Înfricoşătoare Nelinişte :
Metastază a inimii
şi a Luminii
binefăcătoare

XX

Frigul Roşu
ne-a luat stîlpii de flăcări
unde aduceam închinare ;
ne-a luat libertatea mîinilor,
ne-a
şi-a pus totul
în stive aliniate ;
ne-a împins gurile
în plutoanele tăcerii,
şi în Noiembrie
ne-a ţinut sub promoroaca rece
pînă mîinile şi privirile noastre
au comunicat morţilor dragi :
Aşteptaţi-ne !
Sîntem aproape de voi,
şi-auzim frigul vostru
invadîndu-ne
sufletele înfricoşate !
Nu-i nici-o stavilă : curînd
frigul vostru
va intra-n carnea noastră.
Buzele noastre
vor umbla-n ţărîna voastră !
Primitivul cuţit al gerului
va scrijeli
pe trupurile noastre.
Şi vom căuta linişte,
şi vom căuta apărare !
Şi nu vom găsi,
nu vom găsi !

bun de tipar

Sfîrşitul odiseei

Nu peste multă vreme va intra, în sfîrşit, în librării romanul unui debutant, Alexandru Ciocâlteu pe numele său, carte care a avut o soartă de-a dreptul dramatică. Pentru că acest **în sfîrşit** nu mai acuză, de data asta, dificultăţile de care se tot izbeşte astăzi cartea, de la lipsa de spaţiu tipografic pînă la veşnica criză de hîrtie, în încercarea sa disperată de a supravieţui ; este o precizare care ar dori să evoce, şi să şi spulbere totodată, o serie prea lungă de numeroase drame, acumulate stăruitor în timp şi devenite tot aşa, cu timpul, o odisee ce ar fi putut avea cu totul alt sfîrşit.

Pe scurt şi, fatalmente, schematic, istoria este următoarea : în urmă cu zece ani, autorul sus-amintit a scris un roman, **Gheaţă la mal ;** o carte care a şi cîştigat concursul pentru debut al unei edituri, în 1983. Alexandru Ciocâlteu ar fi putut aşadar şi chiar ar fi trebuit să capete de pe atunci statutul de debutant, numai că soarta, generos ajutată şi de forurile culturale ale timpului, a vrut altfel. Vreme de zece ani, apoi, manuscrisul său s-a tot plimbat de la o editură la alta şi de la respectivele edituri la defunctul CCES, pentru a se întoarce de fiecare dată cu calificativul „necorespunzător". Aceasta este, de altfel, explicaţia că romanul apare acum, în colecţia **Index** a editurii **Eminescu** purtînd pe copertă şi menţiunea **Interzis sub dictatură.**

Citit astăzi, într-o lectură eliberată de prejudecăţi şi tot soiul de spaime, romanul continuă să şocheze mai întîi printr-un limbaj violent şi demascator la adresa canoanelor şi a poncifelor, printr-un registru de-a dreptul acuzator la adresa multor alte metehne ale vechii orînduiri. Este, fără îndoială, motivul ce ar putea justifica într-un fel, însuşi verdictul atît de necruţător aplicat unei cărţi care. altminteri şi altundeva, ar fi cucerit imediat atributul de **best-seller.** Într-un fel, am zis, şi aş mai adăuga : pînă la un punct. Adică pînă la punctul în care, prin interzicerea cărţii, i s-a făcut o imensă nedreptate autorului ei. În mod normal, astăzi, Alexandru Ciocâlteu ar fi trebuit să se afle la a patra sau la a cincea carte şi totuşi este, abia astăzi, debutant. Este o nedreptate pe care nu mai are nimeni cum s-o repare.

Ceea ce a înspăimîntat însă, cu siguranţă, forurile culturale ale **epocii de aur** a fost, dincolo de registru şi limbaj, însăşi trama romanului, subiectul său, un caz cu totul ieşit din comun, care n-avea, firesc, cum să fie pe placul stăpînirii de atunci Este cazul unui doctor, Ruicu Costin, „dosarul" unui intelectual închis în urmă cu mai mulţi ani, pe nedrept (încă o nedreptate, deci !). Deşi eliberat, în 1964, laolaltă cu alţi deţinuţi politici, el îşi va sfîrşi totuşi existenţa, după alţi ani trăiţi în „libertate", într-o împrejurare pe care scriitorul o lasă cu bună ştiinţă la aprecierea cititorului : este sinucidere sau accident ? În orice caz, motivarea gestului e cît se poate de limpede şi chiar este destăinuită într-un loc de personaj : „pentru mine, puşcărie e peste tot." Ce importanţă mai are deci că dimensiunile puşcăriei sînt cît ale unei celule sau cît ale unei ţări întregi ?

În acelaşi timp, odată cu destinul tragic al personajului său, romanul derulează şi o extraordinară poveste de dragoste. Desigur, nu una siropoasă lacrimogenă, ci una dură, sfîşietoare şi, mai cu seamă, fără **happy-end.** Ni se relatează povestea a doi oameni, Ana şi Costin, împotriva cărora s-au ridicat împrejurări mai puternice decît ei. Pe parcursul acestei poveşti scriitorul descoperă fără greş echilibrul între registrul sarcastic şi cel tandru, între observaţia cinică şi cea duioasă, ceea ce imprimă paginilor un caracter antrenant şi totodată tensionat. Treptat, astfel, şi convingător, destinele celor două personaje ocupă firesc locul central al cărţii : destinul ei, întru totul credibil, pentru că n-a avut puterea să aştepte ieşirea lui, nesigură, din închisoare, şi destinul lui, la fel de credibil, deoarece în absenţa ei nu mai are nici un rost propria-i existenţă. Tentativa lui Ruicu Costin de a se salva măcar prin dragoste şi de a ieşi cumva la liman eşuează inevitabil : la mal era gheaţă...

După zece ani de cînd a fost scris, romanul lui Alexandru Ciocâlteu îşi păstrează intacte, nealterate, atît modernitatea cît şi profunzimea. Din mai multe puncte de vedere incomod în orînduirea trecută, era cu atît mai necesar să i se facă măcar astăzi, cu întîrziere, dreptate. Numai cărţii, însă, nu şi autorului ei, din păcate. Oricum, odiseea acestui remarcabil roman se va apropia în curînd de sfîrşit. Ca să înceapă, eventual, o alta, aceea de a zace la nesfîrşit în librării, pentru că cititorul de astăzi preferă, şi pe bună dreptate, brînza şi carnea cea de toate zilele ; cealaltă hrană, spirituală, se va procura din ce în ce mai rar, cu precădere la zile mari. De aceea, probabil, m-am şi decis să scriu aceste rînduri : cu speranţa că, poate, totuşi, nu va fi prea curînd aşa.

Dumitru Matală

(Urmare din pag. a 4-a)

Ameninţarea

să mori") sau că este capabil să le îndeplinească (în tipul comparabil cu promisiunea — „O să te omorîm"). Aşa numita regulă de sinceritate nu e nici ea respectată, sinceră fiind doar dorinţa, nu şi afirmarea ca sigură a realizării concrete a ameninţării. Actul de limbaj se dovedeşte, de la un capăt la altul, o impostură sau o deturnare a limbajului : pentru că **anunţă un act fizic de agresiune, dar realizează în fapt agresiunea prin el însuşi.** În acest sens, e un simplu pretext şi o **anexă a injuriei.** Aceasta din urmă respectă toate condiţiile unui act de limbaj direct, inclusiv pe cea de sinceritate, funcţionînd ca expresie a unei stări a locutorului faţă de destinatar.

Desigur, observaţiile de mai sus nu epuizează nici pe departe formele şi efectele actelor de agresare prin limbaj: pentru că un efect se obţine în cazul paralizării celuilalt prin frică, iar asocierea cu ordinul şi cu imprecaţia adaugă raportului dintre locutor şi destinatar elemente noi. Se poate pune, mai ales, întrebarea, perfect justificată, de ce e nevoie de o analiză a unor forme evident rudimentare de gîndire şi expresie. Desigur, nu pentru a le propune „gramaticalitate", modele de scrisori de ameninţare şi injurie cu punctuaţie ireproşabilă (o face, constant, „România Mare"...) ; ci, în primul rînd, pentru a nu uita că ele există ; apoi, pentru a medita din nou asupra rupturii dintre o cultură a subtilităţilor literare şi un fond al interjecţiilor — lipsit de educaţia practică a cuvîntului public.

interpretări

Meșterul Manole

În epopeea lui Manole se oglindește drama omului creator, dar și a omului în general, care pentru a crea sau a-și „crea" viața — și vom vedea că nu este același lucru — trebue ca să facă alegeri decisive, jertfă. Problema lui Manole ca om și creator de artă, este în fond aceea a libertății : există libertatea ? Omul este liber pentrucă poate alege și decide. Dar aici intervine întrebarea : este el liber cu adevărat atunci când alege ? Este nelimitat dreptul său de decidere și în cazul că nu, care sunt marginile acestui drept ?

Problema lui Manole și a omului devine deci problema libertății.

Fiindcă chiar admis că omul este predestinat, supus destinului implacabil, această predestinare vizează numai rezultatul final al acțiunii lui, independent de voința lui, dar nu cruță omului nimic din tragismul desbaterii în propria sa conștiință asupra liceității sau ilicității scopului propus și a mijloacelor folosite ; în conștiința sa el rămîne mereu cel care alege, arbitrul.

Dar cunoaște, și poate cunoaște omul, ceeace este bine și rău, sau — dat fiind sensul utilitaristic pe care noțiunile de bine și de rău îl pot avea în unele filosofii pragmatice — ceeace este drept și ceeace este nedrept să facă ? Fiindcă, evident, dacă el nu ar cunoaște ceeace este drept sau nedrept, toată problema morală și implicit libertatea sa, s'ar anula de la sine.

Omul, din punct de vedere practic (căci o ontologie a binelui și a răului depășește cadrul acesta) cunoaște ce este drept și ce este nedrept : toate religiile pozitive ale omului, revelate, sau provenind din acea religie naturală, expresie a imperativului moral categoric și universal de care vorbește Kant, dau indicații suficiente, unele foarte frumoase, despre ceeace este bine și just și ceeace este rău.

Deaceea, se poate afirma că în toate timpurile și la toate popoarele, omul, de când există ca om, a avut un concept asupra dreptății, binelui și a răului.

Numai că nu a fost respectat, și astfel, din „paradis", s'a generat istoria.

Dar el, Manole, are a alege într'o dilemă teribilă, între o creație de artă, expresia cea mai adâncă a râvnei sale către Dumnezeu și Frumos, și viața unei ființe iubite, a soției sale !

Nu și-a impus-o el această alegere, evident, dar atunci când a făcut prinsoarea cu soții săi, meșteri mari, a acceptat deplin posibilitatea sacrificiului.

Aici este marea deosebire ce se cade subliniată între el și omul contemporan. Creația lui Manole, Biserica de la Argeș, era închinată nu sie însuși, omului egoist, ci Creatorului celor văzute și nevăzute, lui Dumnezeu. Omul modern, contemporan, a devenit și el un mare „creaționist" în sens edonist, și folosesc acest cuvânt în sensul „creației" fără limite a propriei sale vieți, pentru a-l deosebi de adevărata creație care poate fi în artă sau în sens tot atât de positiv, altruist, în viața celorlalți oameni, în sacrificiu, în istorie.

Manole sacrificând-o pe Ana, sacrifică tot ce avea mai scump ca om de carne, soția pe care o iubea, în numele omului creator care închină însă creația lui Dumnezeu !

Nu este oare ceva tot atât de măreț și de cutremurător pentru măsura omenească obisnuită ca și sacrificiul lui Isac de către tatăl său, Avram ?

Aici este marea diferență între Manole și omul contemporan.

Acesta sacrifică de multe ori soție, părinți, copii s.a.m.d., dar unor scopuri meschine, deobicei pentru carieră, bani, viciu.

La fel ca și pe Faust, pe Manole îl salvează iubirea ; iubirea lumească — până la sacrificiu — pe primul, iubirea de Dumnezeu — care este sorginte Frumosului — pe Manole. Dar câtă diferență...

Sacrificiul pentru artă, Frumos, care este Chipul lui Dumnezeu în lucruri, și nu pentru glorie personală, căci la epoca lui Manole meșterii rămâneau cel mai adesea anonimi în părțile noastre de lume, este cu totul altceva, deosebit ca de la cer la pământ de sacrificiul amintit mai sus, al omului contemporan, făcut în folosul micei sale persoane atât de dilatate de teoriile care de la iluminism încoace, desertând cerul de Dumnezeu, au pus stăpânire pe mintea lui mică, transformându-l din om în componentă indistinctă a gloatei.

Mai bine zis de la marxism decât de la iluminism, căci marele Rousseau, campion al libertății omului ca individ, a blamat „suma aritmetică a voințelor", considerând-o ca expresie a intereselor particulare de grup, de societăți în societate, ca majoritate pur cantitativă și nu calitativă, exact cum s'a întâmplat astăzi, și a vorbit de „voința generală", cea care este lege interioară corespunzând legii din afară, neimpuse, dar alese în intimitatea conștiinței fiecărui cetățean, iar Montesquieu a rostit celebra frază „Totul pentru popor, nimic prin popor !", înțelegând că la conducere trebuie să fie aleși oameni prin virtute și lumină a minții, iar nu prin promisiuni și demagogie.

Dar, revenind la Manole, ca un simbol al nostru al tuturor oamenilor prin problemele de viață și de conștiință ce le implică, rămâne totuși întrebarea : care sunt limitele dreptului său — și al nostru — de a decide ? Avea el dreptul, indiferent de motive, să-și sacrifice soția pentru a înălța biserica ? Este el un geniu care s'a sacrificat, ca atâtea figuri mitice din istoria legendară a omenirii, sau este un asasin ? Întrebare, desigur, crudă.

Viața omenească este sacră, așa ne spune învățătura creștină și morală în general, și, viața în general este sacră.

Se poate ucide numai pentru autoapărare. Se poate jertfi, propria-ți viață sau a altora, în situațiuni imperative în numele unor valori care depășesc viața : Dumnezeu, Patria. Așa a făcut Domnul Constantin Brâncoveanu când a negat viața fiului său de 16 ani, Mateiaș, ce voia să se turcească pentru a scăpa de călău ! Așa au făcut mulți martiri creștini care au preferat să moară ei și cu familiile lor, de cât să se lepede de credință. Așa au făcut nenumărați oameni care pentru neam, pentru Patrie, și-au expus și chiar sacrificat pe cei dragi.

În rândurile acelora care au jertfit pentru Dumnezeu, atâta timp cât nu au făcut-o pentru o glorie proprie, care este vanitate, intră și Manole.

Desigur, aceasta este o judecată personală, omenească și poate fi combătută. De aici, tragismul acțiunii omenești și al vieții în general, care este continuă alegere, decizie și responsabilitate, neexcluzând jertfa, după criterii ale căror supremi judecători nu suntem noi, dar Dumnezeu. Căci acțiunea pe un plan care implică decizii la nivelul propriului tău destin sau al altora, este totdeauna dramatică.

Iar în cazul lui Manole acțiunea este totală, fără limite. Aceasta este tragedia sa ultimă. Tragedia tuturor acțiunilor omenești decisive în viață și deci în istorie. Are omul dreptul să dispună de viața altui om ? (Avea dreptul, în numele unei „construcții" a istoriei, revoluția iacobină de la 1793 sau cea bolșevică de la 1917, în numele „construcției" noii societăți, să ucidă ?)

Pe un plan predominant omenesc, laic, sunt cugetători care probabil l-ar absolvi de vină pe Manole, aducând imperiul necesității artistului de-a crea ; al datoriei creației, care este calea nemijlocită pentru cunoașterea lui Dumnezeu, după ei. Deci, Manole a fost într'o stare de necesitate. Necesitatea exclude libertatea, responsabilitatea, deci Manole nu a fost liber. Începând cu Giordano Bruno, cu al său „eroico furore", adică necesitatea pentru om de autodepășire permanentă, la infinit, la Fichte, care scrie : „Deoarece infinită este activitatea creatoare a Eu-lui și în mod necesar finite sunt toate concretizările sale, în niciuna din ele spiritul nu se poate opri. Orice determinațiune finită, de fapt, nu poate epuiza niciodată infinitatea spiritului creator și acesta este mereu împins să depășească acea limită și să-și impună după aceea mereu altele, într'un proces infinit, care constitue istoria lumii. Expresiune a acestei permanente deveniri a realității este neliniștea spiritului omenesc, mereu tinzând la realizarea unui ideal de perfecțiune niciodată posibil de ajuns." Aceeași veșnică, faustiană tensiune, căutare, „streben" a lui Goethe ?

Și în idei asemănătoare și extrem de frumoase, poetice, se exprimă și Schelling. Poporul nostru însuși, punând în evidență și moartea tragică a lui Manole, căzut la pământ cu aripile sale de șindrilă, după ce-a isprăvit clădirea bisericii, se pare că-l justifică, făcând să izvorască pe locul unde a căzut el, o fântână cu apă limpede.

Dar poate întrebarea fundamentală în legătură cu destinul lui Manole, care transcende destinul lui individual și ne interesează pe noi toți, este : Creație cu Dumnezeu, sau creație fără Dumnezeu ?

Creație pentru noi, edonism, faustism, sau creație peste noi, pentru neam, Patrie, Dumnezeu ?

Creația fără Dumnezeu este distrugerea fără comparație pe care a deslănțuit-o marxism-leninismul în istorie și în sufletul oamenilor. Gândiți-vă numai la ultimul exemplu al Cambogiei.

În planul nostru personal, întrebarea aceasta este teribil de actuală, în special pentru noi ca Români, poate mai teribilă ca niciunde.

Ce-am făcut din viața noastră ? Nu am jertfit în zadar ființe dragi, o țară, numai pentru noi înșine ?

Asupra rolului lui Manole literatura noastră s'a oprit până acum aproape numai asupra creatorului de frumos.

Dar cărei epoci îi aparține Manole ? Aparține el veacului său, Renașterii ? La confluența dintre evul mediu și evul modern, Manole aparține amândorura. Căci el înfăptuiește, „realizează", ca om al Renașterii, al veacului lui Machiavelli, dar lucrarea sa — spre deosebire fundamentală de acesta — este îndreptată către lumea deasupra realității tangibile terrene, ea-și află sorgintea nu în ambiții politice sau pământești, ci în dragostea de Dumnezeu, de Frumos, care-i inspiră opera și jertfa.

Aici el este omul lumii vechi, neantropocentrice, dinainte de Renaștere, precum era Avram.

Datul creator modern al lui Manole, renascimental, este poate cealaltă față a sufletului poporului nostru, complementară și opusă celei a păcurarului ancestral al Mioriței, care acceptă senin soarta, într'o catedrală nu construită de el, o copie a creațiunii, ci a aceleia a creațiunii adevărate, a soarelui și a lunii, a munților „preoți mari", a stelelor făclii.

Între aceste două mari sanctuare își află poate sinteza sufletul românesc, într'o lume care a fost întinată de păcat, la fel ca și plaiul mioritic, „pe un picior de plai, pe o gură de rai", dar pe care martirii o purifică cu forța de foc a credinței și a jertfei lor, așezând o Naștere nouă, prin istorie și artă.

Emil Rațiu
(Roma)

spectator

LA TEATRUL NAȚIONAL CRAIOVA

Dostoievski în stilul sportiv

Frații Karamazov este titlul prelucrării și dramatizării realizată de englezul Richard Crane după marele roman dostoievskian. Un scenariu rezumativ, simplificat „pînă la os", aproape rudimentar, redus la un simplu **story** în care sînt reținute împrejurările unei crime de **fapt divers** abia problematizată într-un final conjunctural făcut parcă pentru uzul imediat al românilor. „Dacă un tiran frînge spinarea poporului său, acesta are dreptul să-l ucidă. Dar și poporul să ispășească pedeapsa" — spune, cu aproximație, actorul Angel Rababoc spre sfîrșitul spectacolului. Iată un Dostoievski vorbind despre totalitarism ; mai mult, relativizînd raportul de culpe dintre tiran și cei tiranizați, iată o trimitere discretă la destinul actual al României, o evaluare din perspectiva unei morale mistice a acestui destin venită tocmai din Marea Britanie. Iată, mai ales, un mod foarte dezagreabil de a amesteca pe Dostoievski cu obsesiile politicii de ultimă oră. Important este să nu ne plîngem că o ducem rău : executînd tiranii devenim „frați întru Karamazov", la fel de vinovați dar la fel de sublimi și nu facem decît să ispășim vina „uciderii tatălui". Raționament ireproșabil dacă n-am ști din istorie că englezii și americanii și-au asasinat adesea regii sau președinții și, cu toate acestea, o duc destul de bine și nu pot fi suspectați de complexele ispășirii.

Lăsînd deoparte contribuția lui Dostoievski la elucidarea „crizei românești" trebuie să mai spunem despre Richard Crane că este specialist în dramatizări după literatura rusă. **Evgheni Oneghin, Demonii, Maestrul și Margareta** sînt opere pe care le-a supus acelorași operațiuni de comprimare și dialogare. Oameni practici, englezii au descoperit că omenirea are și așa destulă literatură ca să mai adauge noi volume : e destul să le prescurtăm pe cele vechi. Astfel că, deși extrem de didactic, reținînd școlărește doar subiectul romanului, scenariul lui Richard Crane nu este, paradoxal, deloc explicit. Un exercițiu intelectual „pour les connaisseurs" cu desăvîrșire criptic în absența lecturii originale. Lipsit, deci, de independență literară, ba chiar contînd cu abandon pe dependența față de original, singura capabilă să umple cu idei scheletul narativ al scenariului. Nu este departe de acele lucrări de popularizare orală (de aceea destinate teatrului) despre care nu știi dacă te apropie ori te îndepărtează de opera originală.

Ca urmare, puzderia de ambiguități, lumini și umbre, strigăte și șoapte din Frații Karamazov se risipesc pentru o brutală și nefolositoare claritate. Spectacolul aduce, la rîndul său, alte simplificări ce le simplifică pe cele dintîi. Regizor și scenograf al spectacolului, Faynia Williams reduce distribuția la patru actori care interpretează (în principiu) rolurile celor patru fii ai lui Feodor, dar și pe Feodor însuși, pe Zosima, Marele Inchizitor, Diavolul, ba chiar și personajele feminine Katerina Ivanovna și Grușenka. Grea misiune pentru Ilie Gheorghe, Tudor Gheorghe, Valentin Mihali și Angel Rababoc ! Oricît de încercați și mobili, Tudor Gheorghe și Valentin Mihali nu vor putea fi Katerina și Grușenka decît cu prețul caricaturii. Supralicitarea convenției este fără îndoială un exces al întregului spectacol, poate chiar o infirmitate a viziunii pentru că pornește din același gust al reducției. Este admirabilă simplitatea, nonșalanța, cordialitatea „sportivă" temerară și lipsită de inhibiții, pe cît este de antipatică pedanteria. Dar, iată că mentalitatea sportivă aplicată asupra marilor opere duce la soluții grăbite, neelaborate. Un podium în formă de cruce și o folie de placaj ca un metronom supradimensionat este tot ceea ce și-a dorit Faynia Williams ca spațiu scenografic. Simboluri cel puțin elementare ca și, de altfel, rasa călugărească și mantaua de blană cu care se acoperă rînd pe rînd personajele ca semn al apartenenței lor alternative (de ce nu și simultane ?) la divin sau demonic. Soluția mi se pare nu numai de accesibilitate școlărească, dar și maniheistă. Obișnuiți cu ecuații dostoievskiene mai complicate decît cele pe care ni le oferă Faynia Williams nu putem să nu evocăm scenariul românesc după „Frații Karamazov" scris de Horia Lovinescu și Dan Micu, profund, serios, atent să piardă cît mai puțin din această teribilă, pasionantă, necruțătoare ontogonie care este **Frații Karamazov**. Utilizați la întîmplare actorii își pierd identitatea și nu-și pot etala adevărata măsură. Foarte puține scene de „sensibilitate" (deși ele nu lipsesc) într-un univers hipersensibil, senzorial, devastator, și un spectacol prea „tehnic" și previzibil despre o lume a sufletului genuin și imprevizibil. Un alt idol răsturnat de Faynia Williams a fost „Punctualitatea Engleză" : spectacolul a început cu 20 de minute întîrziere.

Mircea Ghițulescu

Lucian Blaga

DEBUTUL ÎN PUBLICISTICĂ

Un tînăr şcolar, care n-a împlinit încă cincisprezece ani, se încumetă să trimită revistei **„Tribuna“**, din Arad, o poezie de trei strofe, sperînd că i se va publica. Poezia, intitulată **Pe ţărm** şi semnată cu iniţialele L.B., apare în numărul din 26 martie 1910, al revistei solicitate. Iar după şase săptămîni — la 8 mai 1910 — îi apare încă o poezie, intitulată **Noapte.** Iată deci debutul în publicistica literară românească a precocelui poet Lucian Blaga. Criticii nu consemnează evenimentul, dar poetul nu se supără. Tace şi scrie mai departe, în zilele anilor grei care se abat asupra ţării. Aşa se face că la sfîrşitul anului 1918, trimite ziarului **„Glasul Bucovinei“**, de la Cernăuţi, cele 44 de poezii pe care le are scrise, gata de tipar. La începutul lunii ianuarie 1919, Sextil Puşcariu, directorul ziarului, îşi anunţă cititorii, într-un articol publicat pe prima pagină :

„Un poet nou. Sînt fericit că pot da, în foaia noastră, rînd pe rînd, **Poemele luminii**, despre care sînt sigur că mai tîrziu se va vorbi în istoria literaturii noastre [...]. Lucian Blaga, autorul acestor poeme, are calitatea principală a unui poet : scînteia divină“. Şi, în acel număr al ziarului **„Glasul Bucovinei“** (3/16 ianuarie 1919), începe publicarea poeziilor, permanent, săptămînă de săptămînă, care cuprinde cele 44 de poezii, pe 98 de pagini. Iar spre toamnă, acelaşi volum **Poemele lumini** apare în a doua ediţie, la Bucureşti. După aceste apariţii, revista **„Luceafărul“**, de la Sibiu, îi consacră lui Lucian Blaga trei pagini întregi de elogii : „Este atîta noutate în inspiraţia acestui scriitor şi atîta vigoare tinerească în izbucnirea sa neaşteptată, încît din cele dintîi pagini simţi că te găseşti în faţa unui talent excepţional [...]. E, în Lucian Blaga, puterea vrăjitorului care face din cuvinte rubine [...]. Literatura noastră îşi poate îndrepta toate nădejdiile înspre el, căci Lucian Blaga este într-adevăr un înaripat“. Elogiul este semnat de Al. Al. Busuioceanu.

Nicăieri nu se publică nici o. critică — numai elogii. Debutul editorial al lui Blaga a fost deci — credem — cel mai aplaudat din cîte s-au cunoscut la noi.

Pe ţărm...

Vă pierdeţi voi unde pribegc...
Şi jalnica voastră dolnire
Se stinge ca 'n suflet de faţă
Întîia ascunsă iubire.

Se zbuciumă codrul supt vîntul
De toamnă şi basmul şi-l curmă ;
Iar freamătul frunzelor moarte
Vă cîntă cîntarea din urmă.

Cu murmurul vostru de odată
Se pierde speranţa strigării
Gemută de piepturi zdrobite
Departe.. în marea uitării...

L. B.

Debutul — 26 martie 1910

DOCTOR ÎN FILOSOFIE

Lucian Blaga s-a născut la 9 mai 1895, în comuna Lancrăm, din judeţul Alba. Fiu al preotului Izidor Blaga. Şi-a început învăţămîntul la şcoala primară germană, din Sebeş, apoi, în anii 1906—1914, la Liceul „Şaguna“, din Braşov. Studiile superioare la Facultatea de Teologie, din Sibiu (1914—1917). În toamna anului 1917 se înscrie la Facultatea de Filosofie, din Viena, unde îşi va lua doctoratul în anul 1920, cu lucrarea **Cultură şi cunoştinţă** (în limba germană). Prima lui scriere din domeniul filosofiei a fost intitulată : **Despre intuiţia în filozofia lui Bergson,** publicată în ziarul **„Românul“**, din Arad, la 25 mai 1914, semnată cu pseudonimul Ion Albu.

În anul 1926 Lucian Blaga şi-a început cariera diplomatică, în care a rămas pînă în 1939, fiind ataşat de presă şi consilier la legaţiile României din : Varşovia, Praga, Berna şi Viena ; iar în anii 1938—1939, ministru plenipotenţiar la Lisabona.

Din anul 1939 şi pînă în 1949, a fost profesor la Universitatea lui Cluj.

ACADEMICIANUL

Nu i-a fost uşor lui Blaga să intre în rîndurile academicienilor. În anul 1936, cînd şi-a prezentat candidatura, avea publicate 16 volume de poezie, teatru, filozofie şi proză — deci era un scriitor consacrat. Dar, la vremea aceea, alege-

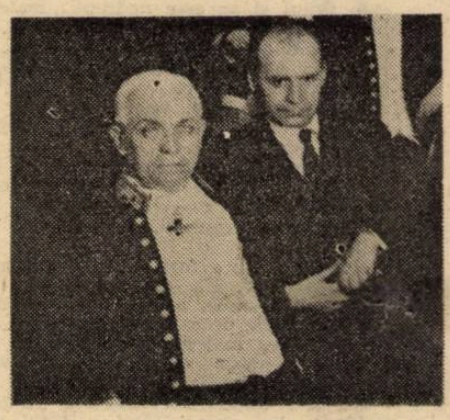

Cu Liviu Rebreanu, la Academie, în 28 mai 1936

DEBUTUL EDITORIAL

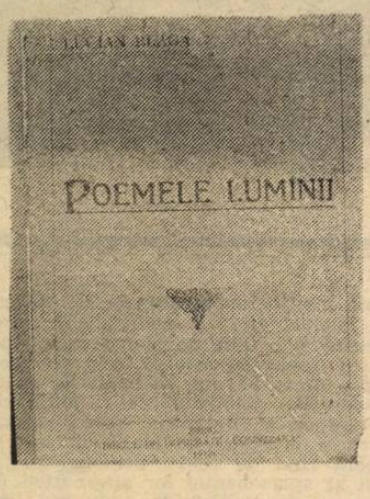

În mijlocul actorilor care i-au jucat la Lvov, în mai 1934 piesa „Meşterul Manole“

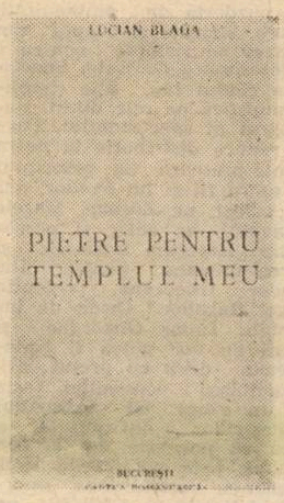

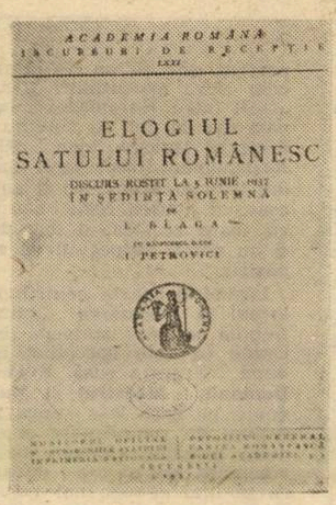

OPERA LITERARĂ

De la debutul editorial din anul Blaga a publicat 39 de volume. Postun dite). Dintre aceste 54 de apariţii, au fo zofie, proză şi memorialistică ; 6 — tr scrieri ale sale : **Poemele luminii, Pie În marea tăcere, Feţele unui veac, Lau mioritic, La curţile dorului, Despre gîn culturii, Trilogia valorilor.** În teatru suc **Meşterul Manole, Avram Iancu, Cruci** jucate la teatrele naţionale din Bucureş Lvov, Geneva şi Lemberg.

Prin sporirea reeditărilor operelo la Biblioteca Academiei Române a ajuns

Pentru întreaga sa operă literară
La 7 mai 1921 : Premiul „Adama
La 30 mai 1921 : Premiul Unive
La 21 martie 1930 : Premiul Soci
La 30 mai 1935 : Premiul „Hama

Despre viaţa şi activitatea lui L diferite.

CREAŢIA POETU SUBSTANŢA LITE

Lucian Blaga a murit acum treiz ani de activitate s-a aflat în afara tum însă cu unele probleme fundamentale vele acesteia în ţara noastră, el a cons ca să-şi spună cuvîntul. Îi citim deci în colul **Probleme şi perspective literare,**

„Se desprinde impresia clară, de adînc pătrunşi de convingerea că, prin fie legată de viaţa poporului şi de sol la al acelora care sprijină această înjg numai de orientare, dar oarecum de fii adîncimea ei, rămîne învederat cea ma cît şi pentru noutatea creaţiei. Aceeaş substanţa literaturii“.

Gînduri şi simţiri ale poetului-fi treaga-i activitate, timp de patru dece său.

rile la Academie se făceau luînd în considerație, în mod tacit, și vîrsta candidatului. La 40 de ani Blaga era socotit încă tînăr, deci „să-și aștepte rîndul". În ședința de la 26 mai 1936, a Academiei, Sextil Pușcariu, vorbind în numele Secției Literare, propunea alegerea, spunînd : „Lucian Blaga, apreciat din momentul apariției sale, este astăzi, la cei patruzeci de ani ai săi, socotit cel mai necontestat reprezentant al generației sale [...]. Poet, dramaturg, eseist și filozof — iată cele patru aspecte ale acestui mare creator pe care-l propun a fi ales membru al Academiei [...]". Punîndu-se la vot propunerea, tînărul candidat primește 17 voturi pentru și 11 contra, deci nu este ales. Tot în acea ședință au mai fost respinși pictorul Gh. Petrașcu și scriitorul Eugen Lovinescu. A doua zi votul este repetat și Blaga este respins din nou (16 voturi pentru și 10 contra). La a treia votare — în ziua de 28 mai — primește, în fine, majoritatea absolută de voturi și este ales membru activ al Academiei Române. La 5 iunie 1937 își va rosti discursul de recepție, intitulat : **Elogiu satului românesc.**

1919 și pînă la sfîrșitul vieții sale, Lucian
i-au apărut încă 15 volume (scrieri ine-
st : 9 — poezie ; 10 — teatru ; 29 — filo-
aduceri. Cîteva dintre cele mai răspîndite
tre pentru templul meu, Pașii Profetului,
da somnului, La cumpăna apelor, Spațiul
lirea magică, Trilogia cunoașterii, Trilogia
cesele cele mai mari le-a avut cu piesele :
da copiilor și **Arca lui Noe**, care au fost
ți și Cluj și, în traduceri, la Berna, Viena,

lui Blaga, numărul volumelor catalogate
la 112.
Blaga a primit următoarele premii :
chi", acordat de Academia Română.
sității din Cluj, pentru piesa **Zamolcse.**
tății Scriitorilor Români.
giu" acordat de Academia Română.
ucian Blaga au fost publicate 16 volume

LUI ȘI
ERATURII

ci de ani — la 6 mai 1961. În ultimii săi
tului intens al vieții literare. În legătură
rivind creația scriitoricească și perspecti-
lerat că este o datorie a sa, de conștiință,
Contemporanul", din 29 aprilie 1960, arti-
n care extragem cîteva rînduri :
nsamblu, că scriitorii noștri sînt tot mai
orientările ei, creația literară trebuie să
patriei. Vreau să-mi alătur și eu glasul
ebare de conștiință. Legătura strînsă nu
ă între creația și viața înțeleasă în toată
solidă garanție atît pentru continuitatea
egătură asigură mai mult decît orice și

of Lucian Blaga, care și-a consacrat în-
măririi și înălțării patriei și poporului

Ion Munteanu

INEDIT

nina cassian

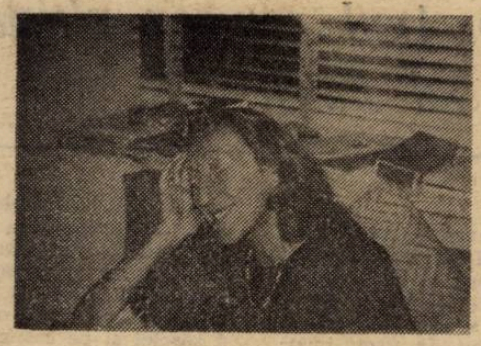

Ceață

Ceață care șterge culorile,
care acoperă cu cenușă toate cele :
dacă aș scormoni prin ea,
aș da peste alte mîini venind spre mîinile mele.
Stafia mea ar da peste altă stafie
și ar face dragoste amîndouă
ca omul invizibil cu invizibila lui soție.
Plaja s-a retras în neființă.
Doar valul uriaș ce se sparge de țărm
bubuie într-o limbă străină
sau poate îi restituie, cu prisosință,
silabele lui Demostene
(dar mai ascuțite, mai imperioase)
Cînd se lasă ceața,
aș putea să fiu oriunde, pe pămînt sau în cer.
Simt în cenzura unui vers etern.

Rugăciune

Dacă exiști cu adevărat, arată-Te
ca un urs, ca o capră, ca un pilot,
vino cu ochi, cu gură, cu glas —
cere-mi ceva,
silește-mă să mă sacrific,
ia-mă în brațe, apără-mă de ceea ce-i sus,
hrănește-mă cu a șaptea parte a unui pește,
huiduiește-mă, însuflețește-mi degetele,
umple-mă din nou cu miresme, cu mirări —
adu-mă iarăși la viață !

Mîl

Solzii care mă acoperă
au culoarea pămîntului
aidoma unui crocodil
adaptat la mîlul din jur
stînd nemișcat, cu ochii aparent cufundați în somn,
dar feroce pe dinăuntru.

Mica vietate ar trebui să se teamă de mine —
uite-o cum țopăie în preajmă —
botișoru-i păros îmi atinge spinarea ;
simt cum mi se încleștează fălcile,
gata-gata să se deschidă
în ucigătorul căscat.

Nu se întîmplă însă nimic.
Sînt o femeie bătrînă.

Aniversare

Data morții tale se apropie.
Stau cu pieptul gol în lumină,
îmi văd pîntecul fremătînd —
pîntecul acesta în care sămînța ta n-a rodit niciodată,
coapsele mele care s-au agățat de atîtea ori
de creanga trupului tău...
O irealitate necontenită
mă azvîrle de colo colo prin lume —
de data asta numele ei e Kismet
de data asta numele ei e Kismet.
Kismet ?
Da, un nume turcesc dat unei așezări din sudul Statelor Unite.
— Totul se explică, fiindcă în turcește Kismet **înseamnă destin.**

Tapiserie

C-un picior în groapă
și celălalt pe blana de tigru —
așa mă văd, învinsă și triumfătoare
în această scenă de vînătoare...

În românește de
Petre Solomon

Poeziile acestea sînt inedite doar în românește, și tocmai aici stă **ineditul** lor : ele au apărut în volumul **Call Yourself Alive ?** publicat în 1988, editura „Forest Books" din Londra, și au fost scrise de Nina Cassian în limba engleză, în ultimii ani, petrecuți de ea în Statele Unite. Un alt volum, **Life Sentence,** cuprinzînd o selecție din lirica poetei, tradusă în engleză, a apărut în 1990 în prestigioasa editură newyorkeză W. W. Norton & Comp.

nichita danilov

Noaptea de Anul nou, sau ultima partidă de şah a lui Hans

Iarna, Hans avea obiceiul să se radă în cap. Cu gîtul subţire înfăşurat într-un fular lung, roşu, şi un pardesiu larg şi ros la mîneci, lucios la guler, trecea pe mijlocul străzii, mînat din spate, şfichiuit de vînt. În urmă-i goneau cutii de conserve, ziare rupte, bilete de tramvai, pachete goale de ţigări, praf. Fix la ora patru, în faţa berăriei „Corso“ apărea Hans. Un om mic, slab, cu ţeasta rasă şi nas ascuţit. Intra înăuntru, se aşeza la o masă din colţ, îşi comanda un ceai şi fuma o ţigară. Hans era mare băutor de ceai. După o oră părăsea localul şi o lua spre casă, pe acelaşi drum. Ţeasta i se învineţea de frig, prindea deasupra o pojghiţă de promoroacă. O ţeastă de culoarea oţelului, cu broboane de sudoare îngheţate pe ea. Nişte ţinte bătute în cap strălucind la lumina semafoarelor. Un craniu strălucitor lunecînd prin mijlocul pieţei oraşului, cu fîntîni arteziene goale şi porumbei zgribuliţi în jur. Păşea pe lîngă vitrinele cu manechine îmbrăcate în haine groase, cu pălării şi ochelari. Se oprea la semafor. Aburi groşi îi ieşeau din ţeasta rasă, prin nări, pe urechi, pe gură, i se învălmăşeau pe creştet, formînd un fel de aureolă. Îi era frig. Fără să-şi dea seama, Hans mergea cu paşi mari pe linia de tramvai. Vatmanii sunau, şoferii claxonau. Hans părea surd, se grăbea spre casă. Nu avea timp. Cîte unul îl lua de mînă, altul îl apuca de guler şi-l îmbrîncea pe trotuar. Prin faţa ochilor i se perindau partide întregi de şah.

De obicei la ora şase era acasă şi ca să se încălzească stătea în cap în faţa ferestrei deschise. Apoi se apuca de joc. Picioarele desculţe şi le lipea de geam şi privea afară. Putea să vadă cu tălpile, acesta era adevărul pur. De mic, de pe timpul cînd era elev, Hans descoperi într-o oră că tălpile sale „văd“. Vedea totul de jos în sus. Era o privelişte neobişnuită. Elevii bălăbănind din picioare sub bănci, ca într-o apă. Şi picioarele profesorilor. Vai, îi era frică şi ruşine. Ruşine şi frică. Pe degetele de la picior, pe tălpi îi apăruseră o groază de ochi. Ochi mici, negri şi foarte ageri. Cînd mergea pe stradă vedea prin bocanci la cîţiva paşi de el. Vedea totul sub picioarele sale. Aceşti ochi erau o povară pentru Hans. Totul era prea clar, prea limpede. Văzut din toate unghiurile. Ochii de sus nu vedeau nici pe jumătate ce vedeau ochii de jos. Sus erau doi ochi mari, negri, trişti. Jos — o mulţime. Voia să-şi închidă pleoapele de pe tălpi, dar ele nu-l ascultau. Ochii rămîneau tot timpul deschişi şi priveau cu multă curiozitate în faţă şi în spate. Vedeau totul în stînga şi în dreapta lui Hans. Parcă arătau cu degetul : „Priveşte, Hans, priveşte ! — Iată pe unde calci. Uite un bilet de tramvai încă neperforat, ia-l repede, acum nu te vede nimeni.“ Unu, doi, trei, patru ochi. Pe fiecare deget cîte unul sau doi ochi. Şi încă o mulţime pe talpă. O adevărată constelaţie. Nici cerul în noaptea cea mai senină nu avea mai multe stele, mai multe nebuloase, mai multe găuri negre cîţi ochi avea Hans în talpă. Un hău văzător era fiecare talpă. Şi orice noapte era cumplită pentru Hans.

Hans stătea cu tălpile lipite de geam şi privea afară, în stradă. Se înserase tocmai. Umbrele clădirilor traversau strada. Oamenii treceau grăbiţi de pe un trotuar pe altul. Un vînt ciudat îi împingea din urmă. Hans vedea totul de sus, ca-n palmă. Oamenii păreau turtiţi, cu capul înfundat între umeri. Cap, umeri, tălpi mişcîndu-se în faţă. Încotro ? Pe străzi, prin vînt, împotriva vîntului ? Ochii lui Hans, cînd se concentra, aveau neobişnuita forţă de a opri lucrurile în loc, încremenindu-le. Lucrurile şi oamenii căutau să scape din această imobilizare a voinţei lor, se forţau să-şi reia traiectoria şi să-şi continue drumul în spaţiu, rămîneau însă pe loc, se zbăteau ca într-o pînză de păianjen sub privirea lui Hans. Tramvaiul se oprea din mers, maşinile încremeneau pe stradă, trecătorii rămîneau cu pasul în aer şi mîinile depărtate de trup. Era ca o partidă de şah şi lui Hans îi plăcea grozav jocul de şah. Zile întregi se închidea în casă şi juca de unul singur.

Seara, în timp ce stătea ghemuit pe parchet în faţa tablei sale de şah, lui Hans îi treceau prin minte gînduri ciudate. În faţa ochilor vedea bărbaţi şi femei stînd în copaci, în nişte cuiburi imense din ziare şi reviste : şiruri întregi de copaci de o parte şi de alta a şoselei şi pe crengi — cuiburi şi colivii cu bărbaţi şi femei care clocesc cu schimbul ouă mari, colorate. Ziua, femeile, noaptea bărbaţii, sub lună plină. Din fiecare ou ieşea cîte un copil mic, cu ochii larg deschişi şi aripi albastre. De ce albastre, Hans n-ar fi putut spune. Aşa vedea el prunci cu ochii larg deschişi şi aripi albastre, zburînd printre reclame. Visa apoi că locuieşte în clopotniţa unei biserici, printre porumbei şi clopote. În zilele de sărbători, lumea venea la el ca la un sfînt. El stătea întins pe un pat de scînduri, slab, cu ochii înfundaţi în orbite şi privirea adîncită în el. Creierul lui se confunda cu universul. Vedea bolta cerurilor crăpînd în două şi din ea picînd, ca nişte îngeri, diverse piese de şah. Zile şi nopţi în şir curgeau printre nori regi şi regine în mantii de purpură, cai cu aripi în flăcări, nebuni sunînd din trompete de foc, turnuri şi iar regi şi regine. Lumea era un vîrtej de pioni şi de cai, un turn Babel clădit din piese de şah. Toţi vorbeau o singură limbă, o limbă alcătuită din cifre şi aceasta era limba universală.

Căzut pradă acestor dulci reverii, nici nu simţea cum trece timpul şi se trezea că-i mult trecut de miezul nopţii, că nu mai avea ţigări şi îi e frig. Se ghemuia sub pătură, îşi trăgea fesul pe ochi şi adormea spre dimineaţă.

Îşi făcuse din ceară nişte piese de şah de mărimea unui om. Împărţise pardoseala în pătraţele albe şi negre şi juca singur, ghemuit pe podea. Pionii albi erau îmbrăcaţi în uniforme albe şi purtau căşti şi mitraliere. Mitralierele le cumpărase de la magazinul de jucării de peste drum de locuinţa sa. Înăuntrul fiecărei figuri fusese montat un mecanism destul de complicat, un fel de orologiu, mecanism ce permitea manechinului să-şi mişte braţele şi picioarele, să-şi deschidă şi să-şi închidă pleoapele, gura, să se încrunte sau să zîmbească. Hans meşterise un an întreg la piesele sale şi toate figurile funcţionau perfect. Faţa fiecărui pion era un cadran de ceas şi în piept se auzea cum bate pendula. Rar, regulat. În mijlocul camerei trona o veche motocicletă „Jawa“ rămasă aici de la fostul locatar, un fotograf bărbos plecat să colinde lumea. Motocicleta o lăsase aici. „Ţi-o las, Hans, ca să-ţi aminteşti de mine şi dacă nu mă întorc, să fie a ta“, astea au fost cuvintele fotografului înainte de a pleca în lume. Hans nu mai primi nici o veste de la el. Deocamdată motocicleta îi folosea lui Hans ca sobă. Cînd făcea rost de gaz, Hans dădea drumul la motor şi camera se încălzea în cîteva minute.

Pionii negri erau îmbrăcaţi în uniformă neagră. În loc de mitraliere purtau puşti automate. Nebunii erau nişte husari, cu mustăţi răsucite în sus, da. Cei albi purtau căciuli albe, ceilalţi, negre de astrahan. Aveau săbii lungi, ascuţite, le scoteau din timp în timp din teacă şi le agitau deasupra capului. Erau încălţaţi cu cizme pînă la genunchi şi zornăiau din pinteni pe parchet. Cînd un nebun lua un pion, îi despica ţeasta în două, împroşcînd creierii pe pereţi. O vopsea roşie imita perfect sîngele, pînă şi mirosul. Pionii cădeau jos, se zvîrcoleau un timp, apoi încremeneau pe tabla de şah. Îşi roteau ochii în tavan, îşi mişcau buzele, apoi linişte. Caii erau îmbrăcaţi de luptă, cu pieptare şi şei strălucitoare şi erau potcoviţi cu magnet. Cînd înaintau, bocăneau groaznic pe parchet. Băteau din copite, nechezau pe uşi, pe ferestre.

Turnurile fuseseră dotate cu tunuri. Cînd atacau scoteau mult fum şi praf. O regină era îmbrăcată în rochie albă, cealaltă era înveşmîntată în negru. Ambele aveau coroniţe de flori din hîrtie cerată pe creştet.

Regina în alb semăna cu fosta nevastă a lui Hans, un lucru cumplit. Se culcase cu toţi ofiţerii, ba şi cu unii soldaţi. Noaptea îi strecura în cort. Regina neagră era o femeie înaltă, uscăţivă, rece, distantă. Nu te puteai apropia de ea, umbla cu nasul pe sus. Un nebun traversa în diagonală noaptea cîmpul de luptă şi se strecura în cortul reginei. În zori, trăgîndu-şi cizmele lungi pe picior, nebunul revenea în pătrăţica sa de pe tablă.

Regii erau nişte beţivani. Regele de Negru era şi foarte gelos. Umbla toată ziua cu ochii pe regina sa. Mantia lungă, împodobită cu stele de aur şi-o tîra de ici-colo, pe parchet. Ea însă nici nu-l băga în seamă : îi era indiferent ce face regele. Dormeau în corturi separate. De atîtea ori i-a spus : Fiecare cu viaţa lui. Regele însă pare să nu înţeleagă. Gura îi miroase ca un butoi dospit.

Noaptea regii se închideau în corturile lor şi se dădeau la orgii cumplite. Se îmbătau şi vomitau pe tablă. Împroşcau cu vin dospit pionii adormiţi cu gurile căscate. Puţea groaznic. Îşi holbau ochii la luna plină şi vorbeau fără şir. Beau din nişte pocale mari de argint şi mîncau hălci întregi de carne. Oasele le zvîrleau la soldaţi. Spre dimineaţă adormeau cu burta în sus şi sforăiau îngrozitor. Zbîrniiau geamurile, se zguduia toată casa, nu puteai să închizi un ochi din pricina lor. Regele de Negru care era foarte gras şi purta o barbă falsă dormea sub masă. Scotea pe nas nişte sunete ca de trompetă, încît de multe ori soldaţii porneau derutaţi la atac. Se măcelăreau fără cruţare. În jurul corturilor ardeau focuri, iar în jurul focurilor soldaţii jucau barbut. Uneori zarurile se rostogoleau pe cîmpul advers şi erau luate ca trofeu de război cu multă pompă şi expuse în faţa cortului regal. Ofiţerii jucau cărţi cu nişte mutre plictisite. Ploua toată ziua, soldaţii se tolăneau beţi prin noroi.

Hans stătea ghemuit pe parchet. Deasupra, într-un colţ, ardea o candelă mică, pîlpîia sub o icoană ce reprezenta pe Maica Domnului în chip de regină, ţinînd în poala sa un prunc — un pion, înfăşurat într-o pînză subţire, cu pătraţele albe şi negre. Pe fruntea înaltă a pruncului se contura de pe acum cununa de spini. Picături de sînge cădeau de pe faţa lui fără trăsături în poala maicii sale, iar un porumbel alb şi blînd le culegea ca pe nişte boabe de porumb, uitîndu-se cu teamă în jur. Tabloul fusese pictat de un anume Bitinschi sau Bicinschi, pictor de icoane, ce-şi făcea veacul la berăria „Corso“, unde venea şi Hans. Localul „Corso“ era un local bizar, în formă de potcoavă, construit pe locul unui cimitir. La început fusese un local de lux, dar acum ajunsese o speluncă. Venea aici cine vroia, localul duhnea a tutun şi alcool prost. Icoana îl costase pe Hans trei sticle de coniac, aici totul se calcula în coniac — monedă forte. Bitinschi nu putea picta decît după ce bea trei zile şi trei nopţi în şir. A patra zi avea viziuni, iar a cincea era liniştit şi picta. A şasea zi îl apuca o stare melancolică şi umbla abătut pe străzi. Duminică revenea la „Corso“, epuizat, şi se apuca din nou de băut. De unde apăruse şi Bitinschi nimeni nu ştia, toţi dădeau din umeri. Ce se ştia despre el era că e om de cuvînt. Dacă-ţi spunea că-ţi face un portret, pînă la urmă chiar ţi-l făcea. Era un om de cuvînt. Hans venea la berăria „Corso“ aproape în fiecare zi. Nu bea, stătea în colţul lui şi fuma. De obicei era lăsat în pace. La ora cinci, cel tîrziu la şase pleca spre casă.

Hans îngenunchea pe podea şi cădea în reculegere. Aprindea figurile de ceară ca pe nişte luminări. Ceara picura pe parchet, iar fumul se ridica pînă-n tavan. Se concentra în el. Cînd obosea, deschidea fereastra şi respira adînc. Jos se vedea oraşul, plin de lumini. Stătea ore întregi în faţa tablei de şah, încremenit, fără să clipească din ochi. Pe tablă, figurile încremeneau şi ele. Regele de Negru, gras, în mantie neagră, cu pocalul în mîini. Ofiţerii stăteau împietriţi în faţa cărţilor de joc, iar soldaţii cu ochii ţintă la zar.

Cînd un pion cădea pe cîmpul de luptă, veneau de pe marginea tablei doi oameni de serviciu şi-l scoteau afară cu targa. Tot în afara tablei de şah erau îngrămădite şi sicriele. Sicrie de stejar şi de brad. Fiecare cal mort era tîrît de căpăstru afară din cîmpul de joc şi lăsat pradă corbilor. Corbii se adunau repede la miros de carne de cal. Veneau din toate părţile, năvăleau prin fereastra deschisă şi devorau caii, rămîneau numai oasele. Oase de cal peste tot. Dacă pionii nu erau îngropaţi la timp, devorau şi pionii. Le plăcea şi carnea de pion. Un corb mare, bătrîn, cu aripi imense se năpusti pe tablă şi scoase un ochi ofiţerului alb. Cu pliscul însîngerat şi ochiul în gheare se rotea prin cameră croncănind rar. Un soldat duse puşca la ochi şi corbul căzu negru şi greu în noroiul îngheţat pe cîmpul de luptă.

Din cînd în cînd, alţi corbi se roteau prin încăpere. Pionii începură să tragă în ei cu mitraliera şi-i împrăştiară curînd. Un corb mort căzu lîngă ceaşca de ceai a lui Hans. Un altul sparse scrumiera. Iar altul îşi înfipse ciocul în dulap şi rămase atîrnat acolo. Hans îl smulse şi îl aruncă pe geam. Corbul pică ca un bolovan şi se izbi de trotuar. Mereu alţi corbi se roteau în cameră. Croncăneau înfiorător. Erau nesătui. Smulgeau carne vie şi se înălţau croncănind în aer. O devorau pe geam, pe masă. Reveneau şi mai lacomi. Aerul era învălmăşit de aripi negre şi de nechezat de cai muribunzi.

Un vîrtej de aripi negre şi de cai în agonie.

Fîlfîiau cu viscerele smulse în gheare, cu ochi de cal în cioc şi chiar cu potcoave. Mîncau dinţi, fier, curăţau totul pînă la os. Adevărată avalanşă de ţipete şi croncăniturii funebre. O ninsoare de gheare şi pliscuri.

Da, asta era.

Craniul lui Hans lumina printre sfeşnicele sfinte. Pe tablă mai rămăseseră cîţiva pioni albi şi cîţiva negri. Un cal negru stătea pe cîmpul advers şi bătea din copită : nu voia să înainteze un pas.

Un turn alb arsese pînă la jumătate, iar turnul de negru zăcea răsturnat pe cîmpul de luptă şi era asaltat acum de cei cîţiva pioni albi. Regele de Negru umbla beat tîrînd după el mantia vomitată şi plină de scaieţi. Agita cupa în aer şi se bătea cu pumnul în piept. Va învinge, era ferm convins că va învinge. Regele de Alb continua să urmărească lupta cocoţat pe hoitul unui cal mort. Partida era în mîinile lui. Pionii trăgeau în stolul de corbi, care se rotea acum şi mai ameninţător peste capetele lor. Erau o groază. Mulţi căzuseră ucişi pe masă, pe scaune, pe podea.

Hans stătea în cap şi privea printre potcoavele cailor şi cizmele pionilor tabla de şah. Stătea drept ca o luminare, nici nu clipea din ochi. Se înroşise de efort. Tîmplele îi ardeau. Din cînd în cînd îşi elibera o mînă şi sorbea din ceaşca de ceai sau trăgea din ţigară.

Se întuneca din nou. În cameră se lăsa întunericul. Umbrele pionilor se lungeau pe pereţii galbeni, se frîngeau de tavan. Aripile corbilor foşneau ca nişte flăcări uriaşe deasupra lui Hans. Se auzea pe stradă trecînd tramvaiul, un zdrăngănit de şine îngheţate. Fumul se întindea pe parchet, se ridica uşor spre tavan unde se bălăbănea un bec spart. Un tun stătea răsturnat cu roţile în sus şi un cal bătea cu picioarele aerul, nechezînd în noapte. Regele Negru umbla încoace şi-ncolo, rîdea prosteşte. Un nebun îşi pusese pe faţă un fel de mască şi-şi juca bidiviul în faţa regelui cocoţat pe tron. Regele Alb era mînjit şi el pe faţă de praf de puşcă sau de funingine, îi sticleau ochii şi dinţii în umbră. Părea şi el mascat. Se mascase şi Regina Albă, îşi pusese pe faţă un fel de mască de capră şi clămpănea din dinţi.

Regina Neagră fuma într-un colţ şi îşi dădea în cărţi. Îi ieşea mereu un drum lung şi o adunare de oameni la vreme de seară. Bea cafea şi fuma dintr-un ţigaret.

— Rege Negru la F7, strigă Hans şi simţi că se dezechilibrează şi cade. Cădea acum peste cîmpul de luptă. Se prăbuşea peste piesele sale de şah. Numai să nu nimerească într-o sabie sau o lance înfiptă-n parchet. Se lovi cu capul de scrumieră şi îşi pierdu cunoştinţa. Corbii se împrăştiau prin încăpere. Începu să ningă cu fulgi mari. Ningea frumos. Fulgii cădeau peste reclame. Se prelingeau pe vitrinele cu manechini. Se topeau pe geamurile tramvaielor ce huruiau pe stradă. Dacă ar fi fost mic, Hans s-ar fi tras cu sania... Cînd îşi veni în simţiri îşi aduse aminte că-i ajun de An Nou, ziua lui de naştere. Împlinea cîţi ani ? Cîţi ani împlinea Hans ? Ningea tot mai tare. Era aproape viscol. Cîndva se rătăcise pe stradă şi nu mai nimerea casa. Rătăcea prin ninsoare. Plecase după cumpărături.

Corbii se împrăştiau prin încăpere. Unii stăteau pe dulap, alţii pe masă, alţii se plimbau pe pat, alţii îşi curăţau pliscurile în cuierul de haine. În dreptul unde se rostogoliseră zarurile erau troiene. Din zăpadă răsărea, ici-colo cîte o mînă, cîte un coif sau o copită de cal. Partida luase sfîrşit. Cine cîştigase oare ? Albul, Negrul ? Zăpada sau Corbii ?

— Asta fusese bătălia lui Hans cu umbrele sale : istoria lumii era o partidă de şah. Sunau trompetele şi se auzeau tobele. Poate că lupta încă nu luase sfîrşit şi continua sub zăpadă ?! Lui Hans îi era frig, tot mai frig. Se simţea singur. Totdeauna fusese singur. Îi era somn. Somn. Îşi frecă ochii şi se întinse în zăpadă. Înainte de a adormi, destupă o sticlă de şampanie. Spuma se prelinse peste albul zăpezii, pătat pe alocuri de corbi. Aripi negre, zăpadă albă. Cu un deget amorţit de frig scrise pe zăpadă : „La mulţi ani, Hans !“ şi mai jos : „Aici se odihneşte Hans. Lăsaţi-l în pace“.

Ningea tot mai tare. Nimic nu se mai vedea în casă din pricina ninsorii. Patul şi masa fuseseră acoperite de troiene. În locul unde zăcea Hans se înălţa un morman de zăpadă. Ce fel de zăpadă era asta ? Ce fel de pat, ce fel de scaune ? Mai auzi ca prin vis cum în faţa uşii lui cîţiva jucau capra. Era tîrziu şi frig.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ. METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

IX. CULTURA

Pe drumul, imaginat de Blaise Pascal, dintre nimic și tot, omul se situează la o înălțime anume — se situează acolo, nu omul în general ci fiecare om ca ființă concretă, găsindu-se unul sau altul, la o distanță mai mare sau mai mică de originea aflată în neant. În termenii lui Erich Frömm omul ocupă o poziție anume între animal și ființa ideală, pur spirituală. Înălțimea, spațiul parcurs de la origine, distanță luată de om față de animal (sau oricum ar mai fi numită acest rezultat al dirijării ființei umane înspre ceva mai mult decît uman — și tocmai prin aceasta foarte uman) poartă numele simplu și clar de cultură.

Cu puțină vreme în urmă am subliniat că istoria umană poate recunoaște cu maximă ușurință și convingere în spiritualitate și, implicit, în cultură, principiile și forțele anticomuniste efective. Să mai observăm, încă odată, că avem o nevoie intensă de educare și autoeducare, dar că, pe de altă parte, omul actual refuză politicii dreptul de a lua ca bază de funcționare reglementarea și reglajul etic cerîndu-i în primul rînd să se supună principiilor psihologice, iar statului pretinzîndu-i a fi, sub raport social, o deschidere și nu o limitare a umanului. Trecerea dincolo de comunism pare să fie în mare măsură o problemă culturală, dar statul, care poate și trebuie să acționeze promovant față de cultură, are a fi prudent pe tărîmul educativ. Omul, astfel este mai puțin pentru influențe decît pentru contemplare, cercetare, revelare și respect. Trebuie să existe o cultură dar : de la cine, prin cine, prin ce și către cine are a fi această cultură ?

Pe de altă parte, politologii occidentali prevăd agonia culturii în post-comunism, o cultură pe care o resimt deja ca parțial fosilizată în restul lumii. Indignați — (prin vocația ce nu o abandonăm, vocație exprimată și concentrată în emoțiile și în spiritualitatea noastră) de astfel de prognoze, le vedem clipă de clipă îndreptățitè de caracterul firav al creativității pe care o etalăm lumii, odată ce Revoluția a destructurat comunismul, precum și de duritatea conjuncturii în acești ani de tranziție. Dacă există necesitatea culturii, cum de istoria pare a se întoarce împotriva ei ? Să fie destinul mai puțin uman atunci cînd este o creație a omului — decît atunci cînd scapă de sub controlul omenesc, precum se întîmplase în această parte a lumii pentru multe decenii ? Să existe o opoziție între cultură și civilizație ?

Erich Frömm pretinde că omul este supus unor tensiuni contrarii. Nu este o noutate, dar el, în același timp, detaliază și generalizează ideea sa. Aflat între pulsiuni pur fizice și spiritualitate — la nivelul, la care îl situează cultura sa, adăugăm noi — subiectul va tinde să reverteze spre animalitate, precum va aspira și să evolueze întru spirit. Omul este supus deci unei tendințe interioare anticulturale precum și altora culturale. Interacțiunii sociale îi revine, poate, rolul de a favoriza tendința formativă, tendința structurantă, aceea care creează și nu care distruge. Societățile sînt, la fel ca și oamenii situate la jumătate drum, între o simplă asociere a unor ființe instinctuale, animale, și o colectivitate cuasi-divină de spirite. Societățile și epocile pot avea și ele tendințe predominant anticulturale sau culturale. Dacă pentru orientarea subiectului uman funcția de ghidaj o poate juca societatea, pentru societate cine urmează să o mai joace ? Încercăm un răspuns, poate nu cu totul neglijabil : pe lîngă Providență, doar marea personalitate, omul excepțional, conștiința genială, caracterul infailibil este îndrumătorul social. **Acesta ar putea fi rolul personalității în istorie — să îndepărteze istoria de materie și să o apropie de spirit.** Lucrurile nu sînt simple însă. Este, în ultimă instanță, vorba de un raport de forță — forță intelectuală și morală, dar forță — între individ și societate. Pe măsură ce societățile devin tot mai puternice și mai organizate, asumîndu-și statul pe care îl sustrag individului — individului în general, sau unui individ anume — mai poate personalitatea, oricît de genială, oricît de excepțională, să exercite o acțiune salvatoare asupra unei istorii care pînă la urmă este, **oricum, un produs social ?**

Freud identificase — și el — în om existența unor tendințe conservatoare, precum instinctul adaptativ, promotoare, ca libidoul, sau destructive — instinctul tanatic. Toate acestea operează însă, pentru Freud, în plan pur biologic. Spre a fi valorificate spiritual, tendințele derivînd din instincte au a fi refulate — prin cenzura superegoului, social produsă — spre a sublima apoi, exprimîndu-se simbolic. Sistemul de simbolizare nu se naște, nici acesta, altfel decît social. Omul nu ar fi deci situat între animalitate și spirit ci între instinctualitate și ordine socială. Spiritul nu ar fi deci mai mult decît un sistem de adaptare în această condiție dilematică. Freud aparține naturalismului umanist al secolului trecut, pe cînd Erich Frömm este un om al secolului douăzeci, pe deplin lămurit asupra insuficiențelor materiei.

Cultura ar putea fi deci un vector care arată înspre spirit, iar civilizația un vector care pornind de la om se reflectă înapoi către acesta, oriunde s-ar afla el situat. Cu ajutorul culturii, omul exprimă vocația sa spirituală, dar este neîndoielnic : spiritul se află în el însuși. Unde ? Cîndva anatomiștii căutaseră un loc în sistemul nervos care să fie dacă nu sediul spiritului cel puțin al sufletului. Henri Bergson spune că locul de inserție al spiritului în materie este creierul. Trecînd dincolo de glume sau metafore, ce ar putea spune psihanaliza în această privință, ținînd cont de structurarea psihicului, de reciproca dispunere și interacțiune a instanțelor interioare ? În funcție de aceasta, poți vedea cum se interiorizează vectorul cultural și — implicit — cum se orientează, intrapsihic un flux creativ, dacă el există. Se va putea stabili și dacă instanțele psihice, aflate, ca eul în ansamblul său, într-o ambianță socială, au ceva de a face cu acelea prin care se produce cultura. Toate acestea nu vor fi urmate prea departe în cadrul, limitat, al acestui eseu. A da curs întrebărilor puse aici și a detalia unele idei enunțate ar însemna a elabora studii vaste. Încercăm să oferim doar un exercițiu de metodă într-un domeniu cu mult prea grele consecințe pentru ontologia umană și — nu în ultimul rînd — pentru filosofia politică.

Viktor Frankl, un alt mare psihianalist, a socotit că personalitatea umană poate fi reprezentată asemenea unei structuri cilindrice al cărui ax este dat de ansamblul elementelor spirituale, cele mai nobile și mai pure, dincolo de această zonă situîndu-se radiar, tot mai mult mecanismele psihice adaptative, spre a lăsa la suprafață tot ceea ce este banal instinctual, incidental și lipsit de semnificație culturală. Toate aceste straturi nu aparțin numai conștiinței sau numai inconștientului. Cilindrul este imersat pînă la un nivel în inconștient spre a rămîne în rest afară, în atmosfera conștiinței. Ideea lui Frankl seamănă cu aceea a planurilor de profunzime — sau de apariție — a lui Nicolai Hartmann — dar, din păcate, intuind un rol pentru spirit, această schemă este pur morfologică, nelămurind interacțiunile funcționale ale instanțelor interioare.

Freud a deschis idul, ca eu pulsional, egoul, drept eu funcțional, adaptativ, și superegoul drept eu restrictiv, reglator, instanța alcătuitoare de cenzură. Erich Berne a instituit o schemă asemănătoare, deși nu identică : personalitatea ar dispune de un eu infantil, de un eu adult și de un altul parental. Carl Gustav Jung a vorbit de inconștientul colectiv ca strat ultim, nespecific, al personalității, de persoana, ca structură aparent individualizată, formată însă din fragmente, asamblate, ale inconștientului colectiv, și de individul autentic, o entitate originală apărută în real. Nimeni nu neagă, desigur existența inconștientului, a subconștientului (sau eventual, preconștientului) și conștiinței. Erich Berne mai nota că personalitățile pot interacționa direct (exemple : eu adult către eu adult și invers pe aceeași cale ; sau : eu parental către eu infantil, cu răspunsul eului infantil către eul parental inițial) încrucișat (exemplu : eu adult către eu adult, răspunzîndu-se însă pe o cale diferită, precum eu parental către eu infantil) și ulterior (aceasta însemnînd că sub interacțiunea aparentă se ascunde o alta). Primele interacțiunii sînt cele ale cinstei și deschiderii, următoarele sînt ale manevrei diplomatice iar ultimele, dacă nu au un scop autentic moral care să le scuze (precum atunci cînd un medic vorbește unui pacient condamnat), sînt simplă înșelăciune.

Cum se propagă faptul culturii prin această teamă de structuri și relații ? Mai înainte de orice se cere observat că poziția culturii în raport cu omul poate fi de două tipuri. Există o structură de interrelații prevalente în spațiul social și politic. În măsura în care cultura reușește să își păstreze autonomia, ea vă căuta să funcționeze compensator. Acolo unde puterea va tinde să minimalizeze individul, să îl umilească, să îl dezorienteze, producția culturală va tinde să îl exalte, să îi demonstreze noblețea profundă, să îl facă mai puternic, să îl aducă la un mai autentic acord cu sine însuși. Dacă, însă, cultura nu își asigură autonomia ea se va vedea obligată să participe la consolidarea sistemului de relații al puterii. Acolo unde puterea lovește în individ, cultura va încerca același lucru, fie minimalizîndu-l, fie conducîndu-l pe căile unei false exaltări.

Creația culturală și actul de cultură vizează egal eul infantil, eul adult, și cel parental. Se adresează egal idului, egoului și superegoului. Din punctul de vedere al gradului de individuație cultura oferă omului o bază pentru a ajunge la o personalitate realmente unică. Spiritul trebuie să infiltreze armonios toate aceste instanțe interioare. Este aici o idee pe care o opunem evasitotalității concepțiilor despre relația psiho-socială. Aparent cultura creează spiritualitate în zona superegoului — întărind deci autoritatea eului parental. S-ar părea că spiritualitatea, așa cum este ea derivată din cultură, sau, cel puțin, edificată prin instrument cultural, trebuie înțeleasă ca o profundă austeritate, rigiditate chiar, asociată intelectual cu abstracția și nonconcretul. Este aici, probabil, un derivat al concepției aristotelice. Să nu uităm că Sfîntul Spirit, drept creator de viață, nu are cum imprima despărțirea de sine ci, dimpotrivă retrăirea deplină a propriei substanțialități. Formarea culturală a spiritualității și, implicit, a instanței de cenzură a superegoului, nu are cum înlătura din spațiul interior morala, dar o transformă pe aceasta în generozitate, iertare și deci iubire. Trebuie spus că dragostea nu este posibilă decît din perspectiva superegoului. Aparent, zona iubirii o formează idul, cu instinctele și pulsiunile sale. Dar instinctele și pulsiunile nu sînt iubire — sînt simple instincte și pulsiuni. Superegoul poate cenzura în două feluri instinctualitatea : opresiv, limitînd-o, inhibînd-o, sau amplificator, făcînd-o să se depășească pe sine în direcție spirituală — deci transformînd-o în iubire. **Superegoul unei autentice culturi este promotorul culturii. Superegoul unei culturi aservite este desființarea vitalității, mortificarea.**

Egoul, sub lumina unei culturi și a unei spiritualități autentice va tinde să aibe un maximum de eficiență în acțiunea sa adaptativă, în favoarea personalității de apartenență, în favoarea societății, a semenilor. Eul adult va tinde să fie productiv. Sub incidența unei culturi pervertite, egoul va tinde la un maximum de eficiență în blocarea productivității celorlalți, a semenilor — convertind în sens negativ principiul, altminteri dinamizant, al competiției. Se va genera de asemenea stereotipie și convenționalism. Cum cenzura psihică, spre a fi pozitivă, are nevoie de iubire, pe care, de fapt, o creează și în care, pînă la urmă, se transformă, tot așa productivitatea, spre a nu deveni, după cum spunea Jean-Paul Sartre, practico-inerție, are nevoie de credință. În fapt productivitatea este imposibilă fără credință devenind, în final, ea însăși, una din formele principale ale credinței. Este necesar să crezi nu doar în om ci și într-un rol ales al omului în univers, spre a merita să faci efortul de a te adapta și de a produce.

Idul pare să nu primească în sine cultura. În realitate, orice instinct nu suferă doar orientarea superegoului și utilizarea, în scop adaptativ, de către egou, ci și o reală cultivare și rafinare în sine. Instinctele umane nu au decît forme minimale de expresie strict biologică. Nu doar desfășurarea lor ca acte, ci și modul în care sînt resimtite ca pulsiuni, sînt codificate cultural. Cultura, spiritualizînd lumea idului, acționînd în zona eului infantil, va genera spontaneitate, subtilitate și rafinament, creativitate, originalitate. Tendințele culturale negative vor produce angoasă, narcisism sau sadomasochism. Valoarea morală principală a idului este speranța — convingerea că spiritualizarea tendințelor noastre cele mai obscure va reuși.

În actul individuației, dacă adevărata cultură creează, pur și simplu, individul, falsa cultură oprește subiectul uman în stadiul „persona" — o originalitate doar aparentă bazată pe asamblarea unor piese detașate din inconștientul colectiv, deci din structura psihică absolut comună. Interacțiunile directe sînt singurele admisibile în cadrul culturii morale și vieții socio-politice. Interacțiunile încrucișate pot reprezenta — în chip rezonabil — o parte a bagajului cultural al adaptării. Interacțiunile ulterioare, admisibile exclusiv cînd sînt realizate prin intermediul mesajului operei, au drept de funcționare în creația estetică, pentru realizarea unei nuanțări a efectelor. În cultura pervertită sau falsă, interacțiunile ulterioare invadează întreaga sferă a vieții, în primul rînd zona politică și morală.

După cum se vede, acțiunile asupra personalității și a relațiilor interpersonale ale culturii (și anticulturii) pot fi usor reperate și sînt, evident, opuse. Despre efectele non-culturii nu poate fi vorba căci **într-un vid cultural nu există personalitate, nu există structuri și instanțe interioare. Psihologia umană nu este altceva decît știința interacțiunii instinctualitate-cultură.** Ea nu poate avea alt subiect căci de îndată ce desființezi cultura desființezi psihicul.

Cultura opresivă, pentru care comunismul ca atitudine culturală, mai exact subculturală, reprezintă exemplul extrem, se adresează cu precădere superegoului căruia caută să îi amplifice la maximum caracterul restrictiv. În spațiul egoului s-a încercat generalizarea rutinei, iar în cel al idului, s-a amplificat angoasa și sadismul. Cultura promovantă, cea pozitivă, este cultura nădejdei, credinței și iubirii. S-a arătat mai sus tot ceea ce, în chip esențial diferențiază pe plan psihic o cultură de alta, mai exact o cultură de o anticultură. **Care a fost însă condiția celui care, prins într-o cultură opresivă încearcă totuși să își salveze personalitatea ?** Înainte de toate el se ascunde în tranzacții ulterioare sau, cel mult încrucișate, evitînd totdeauna tranzacțiile directe, emițînd însă pretenția de a educa și promova tranzacția directă. Această disimulare nu îi va fi însă nicicum suficientă. Mesajul cultural poate fi prelucrat în modul în care este prelucrată pulsiunea refulată și apoi sublimată — prin transferare simbolică, pînă la a deveni irecognoscibil. Problema dificilă a fost însă și va fi oricînd, într-o cultură opresivă aceea a modului în care cultura acționează asupra personalității. Omul de cultură, și cultura de bună credință, au tins a transmite subiectului uman valorile majore ale structurării interiorității umane : iubire superegoului, credință egoului și speranță idului. Nu a avut însă puterea să se opună culturii dirijate, atît încît aceasta să nu amprenteze și ea omul. Astfel, generozității și devotamentului iubirii i s-au asociat, aberant, restrictivitate și duritate — mai exact intoleranță. Încrederii în om și în destinul său — strict necesare egoului — i s-a opus imaginea unui om marcat nu doar de slăbiciuni, ci și de patima compromisului. Speranței din id, i s-a opus angoasa. **Cele mai bune opere de creație din timpul comunismului nu au fost niciodată lipsite de un coeficient anxiogen, depresiv și de o oarecare vocație a intoleranței.** Ca individuație, opresivitatea înseamnă chemare către stratul inconștientului colectiv. Acest demers destructiv purta numele batjocoritor de originalitate. Dacă omul de astăzi tinde să se separe, întrucîtva de cultură, atunci acest fapt provine din tendințele contradictorii pe care cultura i le-a sădit, involuntar sau uneori chiar din bună intenție. Cultura, vrînd să mai salveze ceva din om, sau neputînd face altfel, a reușit simplu și frumos să scindeze omul. **Dacă se aspira la un viitor cît de cît cultural în post-comunism, atunci creația de valori spirituale trebuia să încerce o resintetizare a interiorității umane, ca și a lumii interacțiunilor omenești.**

Omul occidental a dobîndit însă astăzi o relativ înaltă capacitate de a se exprima pe sine ca ființă strict individuală și nesupusă comparării valorice directe (în afara zonei de acțiune a competiției materiale). Cultura este individualizantă, dar obligă omul pentru chiar actul individuației, la socializare, îl plasează în referențiale, ierarhizează valorile. Omul occidental este obosit de un exces de miscare, zgomot și obligația opțiunilor. Cultura trăiește prin diversitate. Omul de astăzi și de mîine pare să fie narcisiac și introvertit. Cultura, chiar atunci cînd cheamă la reverie și introspecție de fapt extroverteste. Cum ar mai putea omul civilizațiilor, azi învingătoare, să fie un cultural ?

Omul post-comunismului tinde să fie anticultural printr-o profundă breșă interioară produsă de o cultură care nu s-a sprijinit pe o civilizație. Omul occidental este anticultural printr-o prea facilă unitate interioară, produsă de o civilizație atît de organic structurată încît pare să fie tulburată de cultură. Un stat care ar dori astăzi să creeze o civilizatie fără producție culturală ar urmări doar să alcătuiască o locuință superbă nu pentru ființe dotate cu viață — avînd deci un psihic activ și individual — ci pentru roboți. Un altul care ar promova cultura, neglijînd civilizația ar căuta să formeze ființe omenești care să trăiască în vid. **Singura problemă care rămîne este însă aceea dacă mai trebuie să producem cultură și acum sau dacă este suficientă cea acumulată de milenii. Lucrurile sînt simple : doar participarea la un efort cultural actual relevă omului sensul valorii culturale trecute, prezente sau viitoare.** Participarea aceasta poate fi diferită ca grad sau forme, dar este clar că, acolo unde nu se produce cultură, cuvîntul cultură își pierde totalitatea sensurilor lui. O dată stabilit acest fapt, rămîne să ne ocupăm de hîrtie, de mașinile tipografice, de condițiile întîlnirilor dintre oameni, de instrumentele muzicale de timpul necesar lecturii, de dispozitia pentru meditație și de multe altele — deci de aspecte cu adevărat specific umane ale existenței omenești.

Caius Dragomir

eseu

Critica de artă ca exercițiu epic

Spre deosebire de critica literară, critica de artă trăiește o profundă criză de identitate. Sau, mai bine zis, n-a reușit încă să-și găsească identitatea. Criticul de artă însuși, oricîți înaintași ar putea să invoce, este greu localizabil în spațiul culturii și rămîne fatalmente un personaj ambiguu : se consumă între prizonieratul imaginii și somația cuvîntului. Actul său cultural respiră cu modestie aerul unui hobby și pătrunde greu în zona largă a interesului public (și nu numai). El se oferă în penumbrele unor pagini de revistă pe care cititorul le trece grăbit și doar pictorul interesat îl caută cu înfrigurare pentru a-și regăsi, exaltată, imaginea. Cine a condamnat cronica plastică la această nedreaptă obscuritate, în timp ce sora ei — cronica literară —, își trăiește, netulburată, triumful ? S-a spus — și nu o dată — că handicapul major (și oarecum insurmontabil) al criticii de artă este incompatibilitatea de limbaj, imposibilitatea de a transfera sensurile limbajului plastic în cel literar, nondiscursivul în discursiv. Ireconcilierea limbajelor este, în realitate, o falsă problemă și ea nu oferă criticului decît adăpostul fragil al unei scuze iluzorii. Faptul că artistul plastic operează cu un anumit sistem de semne iar criticul cu un altul nu justifică slaba performanță a celui de-al doilea, inadecvarea sau eșecul său. Distanța dintre obiectul și textul critic este la fel de mare și în literatură fără ca asta să împieteze asupra calității textului critic. Este o naivitate să se creadă că poezia, de pildă, și critica literară au același limbaj. Ce au ele în comun este semnul, suportul grafic, adică partea cea mai puțin revelatoare. În textul literar spațiile albe dintre cuvinte, intervalul, golul, generatoare de sensuri transcendente, sînt la fel de importante ca înseși cuvintele și împreună instituie un limbaj cu o funcționalitate strict particulară care nu are nimic de-a face cu discursul conceptual al criticii. Și atunci cum se explică performanța criticii literare și zbaterea, oarecum fără izbîndă, a criticii de artă? Mai ales că și criticul literar și cel de artă lansează obiectului aceleași interogații : filiație, tipologie, motivații, conotații spirituale, tehnică, text (sau textură) etc. Obstacolele criticului de artă par a fi strict subiective. El locuiește imaginea dar se comportă ca un scriitor fără să beneficieze — de cele mai multe ori — nici de vocația, nici de experiența discursivă și nici de dexteritățile acestuia. El poate cunoaște perfect anatomia operei de artă, poate opera minuțioase disecții, dar astea nu-l vor scoate din enunțul tehnicist, crispat și uneori fastidios care-i obturează accesul la gestul amplu și asociația expresivă. Criticul literar este lipsit de orice inhibiții, el e scriitor pur și simplu, pe cînd criticul de artă este tot timpul timorat de pericolul trădării imaginii în beneficiul alunecării spre literar. Dar literatura este înțeleasă mai mult ca exterioritate, ca simplă volută stilistică și nu ca armonioasă construcție de idei, imagini și judecăți, așa cum ar fi normal. Tocmai asumarea acestui tip de literatură îi lipsește criticii de artă pentru a-și confirma adevărata vocație culturală și a ieși din zona în care cochetăria mondenă conviețuiește grațios cu minima exigență narativă. Această lipsă de autoritate a genuluia dus la o situație paradoxală dacă nu de-a dreptul hilară — un soi de imunitate la performanță. În opinia curentă Andrei Pleșu este socotit mai întîi filosof al culturii, scriitor și abia după aceea critic de artă făcîndu-se implicit nu o ierarhizare valorică a compartimentelor operei sale ci o clasificare morală a domeniilor pe care le ilustrează. Filosofia culturii oferă infinit mai multe garanții de autoritate deși critica de artă are în Andrei Pleșu pe unul din reprezentanții săi exemplari. Și astfel se ignoră, voit sau nu, un aspect de o evidență care-i face inutilă exprimarea : cultura generală solidă, capacitatea speculativă, ținuta morală și expresivitatea stilistică nu sînt exterioare actului critic, nici facultative, ci absolut obligatorii. Și dacă nivelul **de sus** este socotit mai degrabă o excepție, nivelul de jos nu pare a crea probleme speciale : Marin Mihalache, Mircea Deac, Petre Oprea și alții, veterani ai războiului cu ideile și cu gramatica, trec drept critici de artă și, spre discreditarea genului, sînt acceptați ca atare. Un posibil răspuns la această bizară situație poate fi socotită modalitatea de abordare a cronicii plastice la care au recurs cîțiva critici din generația tînără. Ei s-au apropiat explicit, stilistic și structural, de modele literare. Cronica epistolară a lui Călin Dan sau cronica-scenariu încercată de Carmen Popescu marchează tocmai această nevoie de ieșire din platitudinea consemnativă și conferă actului critic nu doar o mai mare libertate, mai multă suplețe și o mai pregnantă apropiere de fenomenul artistic, ci și o altă formulă de dialog cu cititorul obișnuit, îndeobște, să citească doar titlurile.

Dar în afara recuperării dimensiunii narative, critica de artă trebuie să-și (re)dobîndească autoritatea de a stabili criterii și de a formula judecăți pentru că în momentul de față ea este excesiv (dacă nu exclusiv) constatativă, deci implicit afirmativă și a ajuns la performanța de a credita artistul plastic prin însuși faptul că el se manifestă public. În mod sigur că nu critica de întîmpinare va stabili cu precizie valorile pentru istoria artei dar ea poate propune ipoteze și prefigura scheme operaționale. Altfel criticul nu este decît un contabil cu un mai ridicat grad de abilitate, dacă se poate spune așa, apt doar pentru gesturi complezente și bilanțuri festive. Cînd de fapt el este un scriitor prin impactul cultural și un judecător coerent în relația cu domeniile vizualului.

Pavel Șușară

haiku

O pată pe geam,
nimeni acasă —
trecere-n alt mileniu.

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Acum cerul e limpede și trec
oameni fără umbră. Pe masă trei
bețe de chibrit amintesc o
legendă străveche.

INTERVENȚIE

Nu te mișca ! Fiecare bătaie în
ușă e ca o floare diferită.

POEM

Am ajuns departe : cerul e dator
vîndut florii
norii nu se uită unul la altul.
Dacă ar fi și vîntul prin preajmă
nu am muri așa ușor.

GALB (2)

FAPT

Cerul s-a întunecat. La malul
apei un bătrîn își leagă gheata
cu sfoară.

INTERVENȚIE

Două case sînt de-ajuns pentru a
naște un drum. Luna coboară
deasupra văii. E liniște acolo unde
tremură florile.

POEM

Arătăm cu degetul în pămînt
și timpul pare să ne cuprindă.
O flacără apare în vîrful dealului,
un copil
spune că o simte în tălpile
picioarelor !
Oprește-te înainte
ca rîul să ia forma norului !

Constantin Abăluță

moda, altfel

Mister Worth

Începînd cu cel de al II-lea Imperiu, în ciuda simpatizanților sau opozanților modelelor vestimentare propuse sau apărute neașteptat, din punctul de vedere al Modei, încep Timpurile Moderne. Punctul de plecare, adică „Pe locuri, fiți gata, porniți !“ a fost Worth, poate pentru că numele lui, chiar dacă ar părea lingușitor, înseamnă „valoare“.

Scara care ducea spre **saloanele Worth** părea drumul lui Iacob. Fiecare treaptă era păzită de un înger. În clipa în care intrai în edificiu, din străzile înfrigurate, te întîmpina o căldură plăcută, în care surideau camelii involte, prețioase (Dumas-fils publicase „Dama cu camelii“ în 1848), dracene imense — **draco** sau **umbraculifera** și alte plante rare, printre care se mișcau cu grație „les jolies demoiselles“ (manechine), purtînd rochii și pieptănături, într-un stil care, cu siguranță, devenea „ultimul strigăt“, chiar a doua zi. Worth inaugurează „manechinele vii“ și „parada modei“ ca spectacol pregătit minuțios.

În stînga salonului principal se afla Secretariatul, unde se notau comenzile și adresele iar în dreapta începea o succesiune de saloane, cu mese mari de stejar, pe care, lasciv și făcînd cu ochiul, erau **minuni** de țesături de mătase, satin, chiffon, crêpe de Chine, cașmir, muselină, organză, dantelă de mînă, voal de ață (de mătase sau de lînă), stofe englezești, tafta și fai (tafta de mătase naturală), moaruri **antiques** — roz și bleu, tarlatan (o țesătură asemănătoare muselinei, foarte subțire dar foarte țeapănă), și grenadina (o țesătură de bumbac, de mătase, foarte groasă) : dormea visînd frumos, între altitea **rafinamente** textile, **gros de Naples** — o țesătură de mătase sau bumbac produsă de filaturile din Napoli (a nu se confunda cu **mal de Naples** — nume dat sifilisului, francezii pretinzînd că boala a fost „importată“ din Napoli, după expediția ce a avut loc sub Carol VIII și că nu are nici un fel de legătură cu zicala napolitanilor „Vedi Napoli poi mori !“ ; în schimb, au inventat și ei o zicală care să exprime nefericirea de a **contracta** sifilisul : „Aller à Naples sans passer les monts“), **gros de Navarre, poults-de-soi** — țesătură care dă impresia unor puricei de mătase (francezii știa...! Fac și din puricei personaje la modă) ; brocarturi de Lyon — cîmpii țesute pe care s-au împrăștiat narcise, garoafe sîngerii, tulipe sofisticate, buchete de liliac pe fonduri cenușii („Țesătură de brocart mujată-n fir“ zice al nostru Macedonski) dar și damascuri cu **viola tricolor**, trandafiri și clopoței. Era renumit pentru frumusețe „brocartul Bismark“, cu florile lui preferate — narcise galbene și irișii galbeni, ceea ce a făcut să fie foarte cunoscute două dintre remarcile făcute de Mlle. Fargueil, în „**Familia Benoiton**“, de Sardou (fiul lexicografului Antoine — Leandre Sardou ; fiul a renunțat la medicină pentru literatură ; după „La Taverne des étudiants“ — „l'échec fut complet“ — a fost adorat în epocă nu numai pentru cantitatea de literatură scrisă, sub influența evidentă a lui Scribe și Dumas-fils, — „il fut un des auteurs dramatique les plus féconds et les applaudis de son temps“ — ci și pentru sensibilitatea, spiritualitatea și **spumozitatea de șampanie** a dialogului. În zilele noastre ar fi nimerit să folosim ca termen de comparație cuvîntul **shampoo.** Una zicea : „Salvați-ne de toate acestea !“ alta spunea : „Protejază-ne, Sfîntă Muselină !“ Dar muselina n-a ascultat această rugă, dimpotrivă a apărut și mai ademenitoare, brodată cu medalioane, cu chipurile lui Daphne, Chloe și Amaryllis, după stilul lui Watteau și Boucher.

În aceste saloane „tineri **bine**“ (nu neapărat „oameni de bine“), purtînd haine strîmte pe talie, butonate cu dărnicie, cu cravate „à la colin“, se ocupau de doamne... dar cu o eleganță greu de imaginat, cu o **nonșalanță** de „casă mare“, fără nici un fel de **persuasiune** — calitate caracteristică bieților băieți de prăvălie, de **mâgasin de nouveautés** (care se mișcau și trăiau doar ca să vîndă).

În alte saloane se aflau ultimele creații ale stăpînului, așteptînd să fie trimise la SALON sau la ACADEMIA de ARTE. Uneori, chiar stăpînul, puțin obosit dar elegant și plin de demnitate, își primea oaspeții... mai ales în „salon de lumière, cu pereții de oglinzi“.

Legenda zicea că Împărăteasa Eugenia inventase **crinolina.** De fapt, ea o exagerase „puțin“, în perioada în care fusese gravidă și din cochetărie, deși se anunțase oficial așteptarea monarhului moștenitor, lărgise fusta, ca să-i pară talia mai subțire. Worth a fost primul care a luptat împotriva crinolinei începînd cu 1868, deși „damele cu camelii“ din 1848 travestite în „traviate“ de marele Verdi în 1853, își mai roteau crinolinele prin saloane, în jurul **axelor dumnealor.** Totuși Worth a redus **crinolina** la ceva ce s-a chemat **vertugadin** (minunată insinuare !). Dar era pudibond și s-a luptat și cu decolteul exagerat de adinc. „Eu îmbrac doamnele !“ a declarat el unui ziarist al vremii. „Demi-mondenele să plece unde vor !“ Cu toate acestea n-a primit „Legiunea de onoare“ sau „Alte cele“, ca UNII...

Apariția lui în saloane determina extaze, furtuni de Prospero (sic !), nu că ar fi fost frumos dar era de o eleganță greu de imitat, era englez, născut să fie elegant și poate de aceea francezii antipatizează englezii „ca modă“, pentru că un englez le-a dictat Moda, de care ei sînt atît de mîndri, de siguri de sine, atît de siguri de sine încît în toată lumea i-au întrecut italienii, „mascalțonii“, „macaronarii“, „mafioții“, „inegalabili“ (deocamdată) în inventivitate, rafinament, confort și „ademenire“ vestimentară. Deci..., ca înălțime era cam ca Ștefan cel Mare dar nu era iute la mînie și nici **n-avea de ce,** îi mergea foarte bine și **avea de ce.** Obrazul îi era plin și lucios, alb și trandafiriu (vreo rețetă cosmetică, secretă), ca un purceluș de lapte ; purta părul cu cărare la mijloc, favoriții tunși scurt și mustața nuanțînd lumini ca aurul. Și purta, ca pe o uniformă de gală, un zîmbet permanent (Credem că I.I. e rudă apropiată cu Worth ; deosebirea este că Worth a fost croitor iar I.I este președinte de țară). Și făcea reverențe fără să se aplece (What do you think about I.I. ?), ceea ce uluia admiratoarele, deși, poate că, nu era o performanță a nobleței sale de „englez“ printre francezi, ci rezultatul faptului că haina de pe el era prea strîmt butonată. De obicei, numai cu clienții vorbea franceza și chiar și atunci cu un accent puternic englezesc („C'est normal !“ vorba lui Belmondo, dintr-un film **Caleașca.**). Manechinele din saloanele lui erau, de obicei, englezoaice : Miss Mary, Miss Esther, Miss Pamela... Era, întotdeauna, de un **calm englezesc,** nu făcea observații severe, **nu poruncea** subordonaților. Indicațiile pe care le dădea păreau alintări : „Un pic mai sus, stînga !“, „Luat, ușor, la pensă !“ etc. etc.

Toți francezii croitori (Atenție : Nu toți croitorii francezi !) au vrut să fie ca el : el a fost idolul și punctul de plecare. El a făcut din MODĂ o zeitate neînregistrată în Panteonul mitologic : **MODA e a patra Grație și a zecea Muză.**

Miguel Zamacoïs : „Noi vrem să facem din nebunia Modei o **cauză,** deși ea nu e decît un **efect**“. „Moda e sinteza plăcută a calităților și defectelor noastre“.

Corina Cristea

veronica florescu

Eu pe scara timpului

Urma să ne-ntîlnim
La scara timpului
Tu în vîrful scării
Eu la prima treaptă
Păzităde statuia de piatră
Păzită de statuia de piatră
Mă știam așteptată
M-ai privit
Te-am întrebat : pot să urc ?
Mi-ai răspuns : încă nu.

Castelele de trudă

Îmi tot zidesc pe dune
Castelele de trudă
Și-mi sting mereu cu versuri
Un foc de nimeni pus
Să îmi usuc toți porii
De viață ce asudă
Sub veșnica-ntrebare
Și fără de răspuns
Ioan Nicolae cules Luceafărul

Eu sînt neliniște

Perdele de umbră
Închid poarta zării
Lumina se culcă
Pe întunericul mării
Cu gestul sfielnic
În mantia nopții
Îmi pierd printre valuri
Tăcute emoții
E liniște-n toate
Ca-n taine sînt liniști
Doar eu printre șoapte
Te chem cu neliniști

Autoportret

Sînt teama din clipa ce minte
Și vara din frunza fierbinte
Rara durerilor mute
Și ploaia din crengile rupte
Îndrăzneala de a nu mă ascunde

plastică

Fondatorul

Nemiloasa, dar veşnic iertata noastră subiectivitate ne îndeamnă adesea la gesturi ori acţiuni, pe care timpul le poate valida sau nu, dar care, în planul memoriei, pot fixa repere indestructibile ale afinităţilor noastre elective. Întîmplarea a făcut ca, cu ani în urmă, să am în faţă cîteva tablouri aparţinînd aceluiaşi autor olandez — **David Teniers** (zis, „cel tînăr" şi cel mai important dintr-o întreagă dinastie de pictori Teniers, ce au dominat într-un fel arta flamandă şi olandeză a unui întreg secol din decadenţa Renaşterii).

A lăsat în urmă o biografie bogată şi contradictorie, dar şi o operă de dimensiuni puţin obişnuite. Ca şi alţi colegi de breaslă din varii generaţii şi teritorii, a căutat, pe cît i-a fost în putere, să parvină în societate la demnităţi înalte prin prestaţia sa artistică, insinuîndu-şi creaţiile în cercurile ducilor, arhiducilor şi chiar monarhilor europeni, ce cochetau cu artele şi artiştii în chip de mecenaţi mai mult sau mai puţin cultivaţi, dar care asigurau artiştilor o existenţă ferită de indecenţă şi incertitudini... În epocă — ne aflăm în a doua jumătate a secolului al XVII-lea — era faimos prin compoziţiile sale de gen şi prin seriile repetate de gravuri executate în diferite maniere la comanda unor potentaţi ai timpului. Trecea drept virtuoz şi adevărul este că meşteşugul său avea ceva din soliditatea şi acurateţea marilor maeştri care i-au premers şi care i-au insuflat forţa şi harul creaţiei... Cu o protejată a lui Rubens (fiică a unui Bruegel de Velours) se va şi căsători, la un moment dat. Dar nu asemenea filiere au determinat cariera lui, cît un anume instinct al ierarhiilor şi al suzeranităţii, care l-a ajutat să dobîndească o notorietate, cu care mulţi artişti contemporani cu el nu au prea fost onoraţi. Şi-a regizat cu tenacitate şi abilitate traseele devenirii artistice, totdeauna sub o benefică protecţie nobiliară. Avea doar 37 de ani cînd intră în graţiile corifeului, de atunci, al artelor, arhiducele Leopold Guillaume, guvernatorul Ţărilor de Jos, care ştia să dea artelor şi artiştilor preţuirea cuvenită şi comenzi deloc circumstanţiale, care au permis manifestări culturale de esenţă. Acestei perioade, de pildă, îi datorăm un întreg album de gravuri, ce conţine nu mai puţin de 244 tablouri „italiene" din colecţia arhiducelui, rămas în istorie sub titulatura **„Theatrum pictorium Davidis Teniers Antwerpiensis"**. Pătrunderea operelor lui, graţie acestui prim exerciţiu mecenal, la curtea lui Filip al IV-lea al Spaniei, ca şi la acelea ale lui **Juan de Austria ori Guillaume de Nassau**, n-a mai fost decît o chestiune de timp. Pînă spre apusul vieţii (1690), David Teniers avea să fie solicitat pînă şi de curţile luminaţilor monarhi şi nobili de pe malurile Nevei, ba chiar şi de opulenta clientelă de dincolo de Canalul Mînecii, mai conservatoare, oricum, faţă de pictura de pe continent. El însuşi **a tins, către apogeul carierei sale,** să dobîndească o învestitură nobiliară, dar destinul a făcut ca, pe plan social, să zicem, să nu realizeze mai mult decît „eminentul" titlu de... cumnat al secretarului Consiliului de Brabant. Dar, în acelaşi timp, David Teniers, recunoscut de toată lumea drept maestrul neîncoronat al picturii Ţărilor de Jos, fondează una dintre cele mai prestigioase şcoli de pictură din Europa tuturor timpurilor : **„Academia de Arte Frumoase" din Anvers;** instituţie ce serbează nu peste multă vreme 330 de ani de existenţă !

Despre pictura sa nu vom spune altceva decît că ea reprezintă o continuare, în termeni calitativi, a extraordinarei moşteniri spirituale şi artistice pe care au lăsat-o generaţiile celebrelor „ghilde" olandeze şi flamande, care au făcut din pictura secolelor XV şi XVI vîrful de lance al cuceririlor artistice ale Renaşterii europene. Teniers cel Tînăr a introdus în compoziţiile sale o notă mai pronunţată ironică, şi un discurs plastic înclinat spre anecdotica de factură populistă. Lumea creaţiilor sale este cea a porturilor, a „mărginimilor" cu aer exotic, dar frust şi întotdeauna tonic. Personajele lui sînt din păturile de mijloc sau sărace, dar aureolate de o lumină deloc sarcastică, încărcată de vitalitate şi simpatie. Soldaţi ai Corpului de Gardă, jucători de cărţi, petrecăreţi ai chermezelor în aer liber sau în taverne, păstori cîntînd, ţigani nomazi, pelerini, iată o faună socială care abunda în orizontul aflat dincolo de incintele strălucitoare şi cam artificial-edenice ale protectorilor săi. Dar, tocmai o asemenea viziune asupra realului, această cordială şi meticuloasă redare a caracterelor specifice mediilor sociale pe care le cunoştea apusul Europei în anii refluxului post-renascentist, au avut ecoul cel mai amplu la curţile nobiliare. Resurecţia romantică se anunţa la orizont şi prin aceste timide deschideri ale artiştilor autentici ai epocii către adevărul existenţei, care în ochii multora era tradus prin **tendinţe exotice** în redarea unor personaje (anonime) în situaţii reale. Era primul stadiu către eroizarea **cotidianului** şi a **umilului,** pe care avea să o aducă la glorie secolul următor prin prestaţia unor Gericault şi, după aceea, **Delacroix — maeştrii Revoluţiei franceze** şi ai romantismului.

Simpla contemplare a creaţiilor acestui prolific artist al secolului al XVII-**lea european, din care am reprodus în** acest număr aproape în întregime lucrărilor aflate în colecţia Ermitajului, dă girul (subiectiv, desigur, la rîndul lui) recunoaşterii valorii unei prestaţii artistice cu nimic mai prejos de cele consacrate în istoria artelor de fascinantul „secol de aur" al picturii flamande.

Corneliu Antim

muzica

Două maladii ale spiritului contemporan şi o posibilă terapie

După ce citesc **Muntele calvarului** de Vasile Andru, ideea, nu tocmai reconfortantă, că sînt de tot în afara ritmurilor e esenţială. Un corigent al „clasei Diamant", al „Ciberneticii sacre". Doar dacă, în momentele mele bune, nu le practic precum domnul Jourdain proza. Apar insistent în Muntele ... două maladii ale spiritului aflat sub totalitarism. Şi, poate, nu numai acolo. **Cinismul** (dorinţa de putere, oportunismul) şi alternativa sa, **nevroza** (disperare, disidenţă, sinucidere). Maladii (paradoxal şi „terapii") ale supravieţuirii. „Atingerea" lor cu arta se face, în primul caz, tot în zona oportunismului sau, altfel, în abdicarea într-o estetică golită de sens. În cel de-al doilea (o excelentă analiză face Mircea Cărtărescu în Caiete critice), zona de „contact" e creatorul autentic, întotdeauna aflat sub semnul vreunei deviaţii paranormale.

De la dramatica interogaţie a lui Andru (şansa romancierului e însăşi cartea sa) la mai luminoasa, pragmatica **Introducere în sonologie** de Corneliu Cezar, pasul (terapia „ieşirii" din nevroză) nu-i tocmai uşor de făcut. Trebuie credinţă. Virtuţile terapeutice ale muzicii au existat încă din antichitate, dar rafinarea treptată a mijloacelor de expresie, schimbarea chiar a conceptului de creaţie, le-a degradat treptat. Muzicologii le-au înlocuit cu clişee („muzica îl înfrumuseţează pe om"), poeţii cu metafore. Şi totuşi calităţile numite există. Sînt dovedite în şedinţe de muzico-terapie. Nu cu toate creaţiile însă, spun testele. „Artistul (contemporan — n.n.) nu mai comunică nimic din partea nici unui zeu. El însuşi e zeul, „geniul" creator (...), iar aportul său este act de cultură, supus doar categoriilor estetice şi judecăţilor sociale..." (Corneliu Cezar).

Şi încă : „Din acompaniator al omului viu, instrumentul devine substitut de voce, apoi substitut de gîndire, prin mijloace electronice computerizate". (C. C.)

Finalul citatului mi se pare a fi excesiv, dacă nu inexact. Primejdia există desigur. Rămîne însă de datoria creatorului să facă necesara distincţie între scop şi mijloace. El are dreptul să aleagă. Între „nevroză" şi terapia sa.

Valentin Petculescu

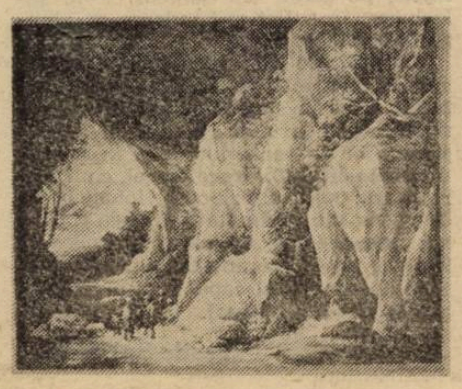

tele-imaginea

Ne uităm la franţuji!

Urmăriţi programul 5 al Televiziunii franceze ? Excelent. Un adevărat program, inteligent, plăcut, profesionist. Şi cu încă un mare merit. Este un program perfect guvernamental. Nu francez şi românesc. Este programul pe care şi-l doreşte orice guvern de la Bucureşti. Cred că şi „răposatul odios" ar fi fost mulţumit de asemenea idee, **de a difuza la Bucureşti un program** de televiziune care nu are nici o legătură cu Bucureştii. Dacă te uiţi la T.V.5 nu mai afli nici că în faţa Senatului stă un pichet de protest care cere... demisia conducerii TV, habar nu ai de necazurile economiei, nici că-ţi pasă că scutierii au mai stîlcit pe cîţiva gurăcască din Piaţa Universităţii, nici că sindicatele ameninţă că trec să-şi pună în aplicare ameninţarea, te distrezi şi gata.

Aşa francofoni cum sîntem o să-i lăsăm în plata Bugetului pe toţi crainicii şi toată conducerea TVR, că nu ne mai interesează dacă-şi fac datoria sau nu.

De fapt, după felul în care ne spun dumnealor despre cele ce se întîmplă pe la noi ori cu noi este limpede că o apucaseră pe drumul ăsta, de a deveni canal francez, însă nu le-a reuşit. Nu le-a reuşit pentru că mai sînt niscaiva obligaţii cum a fost aceea în care un mare procuror ne-a anunţat că instituţia la care lucrează e atît de săracă încît nu poate să plătească chiria unei săli în care să se ţină un proces de omucidere colectivă la Timişoara. Şi ca să ne apuce pe toţi mila de biata procuratură şi indignarea faţă de răniţii şi urmaşii victimelor din decembrie 1989 — Timişoara, aflăm că inculpaţii nu pot fi transportaţi la Timişoara, nicicum, din pricină de sănătate. Din această cauză TVR a trebuit să renunţe să fie cu totul un post francez. Altfel, trai nineacă, numai în furculision şi-lingurision o ţinem pe toate canalele !

Apropos, de unde au reuşit dumnealor tehnicienii să facă rost de canal să transmită şi TV 5 ? Şi cum s-a reuşit una-două să se capete aprobarea pentru această **emisie ?** Că pentru TV independentă nu şi nu ! Că unde-i lege nu-i tocmeală ne-au spus toţi factorii importanţi. Probabil pentru că erau numai importanţi, nu şi de decizie.

Acum, că tot se apropie alegerile, anticipate sau nu, se apropie, cel mai bun lucru este să ne uităm la TV 5. La bulgari, la ruşi, la unguri, la sîrbi sau cehi, la parabolică. S-ar putea, fără glumă, să aflăm de la ei ce se mai întîmplă la noi, cu noi. Şi aşa să ne facem o părere, ca să ştim cui să-i dăm votul. Dacă s-ar apropia alegerile într-o altă ţară decît România şi am fi solicitaţi să ne dăm cu părerea atunci, musai, ar trebui să ne uităm la TVR. Altfel, pierdere curată de vreme. Observaţi că sînt bine intenţionat, am spus **curată** nu murdară. Murdară este atunci cînd una vezi şi alta crezi. Păi, se poate ?

Eugen Uricaru

JOSÉ ORTEGA Y GASSET

Mai grav decît A AVEA o boală este A FI o boală

Societatea românească post-totalitară, simţindu-se bolnavă în chiar fibra ei, în însăşi convieţuirea-i socială, caută înfrigurat cauzele crizei şi soluţiile de ieşire din frustrantul impas. Cunoaşterea CAUZELOR reale obişnuieşte să ridice vălul de pe ochi — condiţie de nelipsit în găsirea ulterioară a soluţiilor. În 1945 începea să ni se inoculeze o boală care nicicînd nu mai bîntuise pe meleagurile noastre : utopia socio-politică, deformată prin trecerea ei prin filtrele mesianismului ruso-imperial. Vedem rezultatele cu ochii noştri : sărăcie, înapoiere, diviziune, amuţirea elitelor şi asmuţirea populismului gregar. Dar încă din 1921, anul apariţiei eseului SPANIA NEVERTEBRATĂ, filozoful José Ortega y Gasset punea degetul pe rană : totul pleacă de la esenţa funestă a utopiei.

MAGIA LUI „TREBUIE SĂ FIE“

Se pretinde ca societatea să fie ceea ce nouă ni se pare că **TREBUIE SĂ FIE.** De parcă ea nu şi-ar avea structura-i imuabilă, sau ar aştepta s-o primească de la dorinţa noastră ! Întregul utopism modern nu-i altceva decît magie. Nu va trece multă vreme pînă cînd gestul lui Kant, decretînd cum **TREBUIE SĂ FIE** societatea, va apare în ochii tuturor drept o stîngace gesticulaţie magică.

Chestiunea relaţiilor dintre aristocraţie **(n. n.** Este vorba de elite, de aristocraţia necesară dată de talent şi de caracter. Ortega y Gasset distinge în cadrul fiecărei categorii sociale o minoritate selectă şi o massă amorfă ; lucrul este valabil în egală măsură printre meseriaşi, intelectuali, muncitori sau ţărani) şi masse s-a pus de vreo două secole încoace sub o perspectivă etică sau juridică. Nu se vorbeşte decît dacă, dintr-un punct de vedere moral sau justiţiar, constituţia politică **TREBUIE SĂ FIE** sau **NU TREBUIE SĂ FIE** aristocratică. În loc să analizeze întîi ceea ce **ESTE**, condiţiile obligatorii ale fiecărei realităţi în parte, toată lumea îşi dă cu părerea asupra felului cum **TREBUIE SĂ FIE** lucrurile. Acesta a fost viciul caracteristic al „progresiştilor“, al „radicalilor“ şi, în grade diferite, al spiritului numit „liberal“ ori „democratic“. Este a atitudine mentală extrem de comodă. E foarte simplu, într-adevăr, să schiţezi o organizare socială schematică şi s-o dotezi cu o înfăţişare atrăgătoare. E suficient, pentru aceasta, să ne presupunem realizate — imaginar — dorinţele, sau să construim **more geometrico**, lăsînd intelectul în voia purei lui mişcări dialectice, un corp social mîntuit de tot ce nouă ni se pare viciu şi dotat cu formalele perfecţiuni ale unui poligon sau dodecaedru. Însă o asemenea înlocuire a realului cu ceea ce este dorit la modul abstract nu e decît un simptom de puerilism. (n. a. Vezi, în legătură cu psihologia infantilă, eseul meu **Biologie şi pedagogie** din volumul III al culegerii „EI Espectador“. Acolo arăt cum caracteristica de bază a copilăriei este tocmai orbirea genială în faţa a tot ce este vicios şi neplăcut în realitate, cu scopul de a percepe numai părţile-i destinse, plăcute, zîmbitoare). Nu-i deajuns să fie demn de dorit ceva pentru a deveni şi realizabil, după cum, lucru încă şi mai important, nu-i deajuns să ni se pară nouă demn de dorit ceva, pentru a fi aşa cu adevărat. Supus influenţei tendinţelor dominante ale timpului nostru, mi-am petrecut şi eu cîţiva ani ocupîndu-mă cu rezolvarea schematică a felului cum **TREBUIE SĂ FIE** lucrurile. Ei bine, cînd după aceea m-am adîncit cu adevărat în studierea şi interpretarea trecutului istoric, am fost foarte uimit dîndu-mi seama că realitatea socială fusese adesea mult mai fericită, mai bogată valoric, mai aproape de perfecţiune decît o imaginasem eu în sordidele şi parţialele mele scheme.

Şi asta fiindcă, negreşit, acest **TREBUIE SĂ FIE** care începînd din secolul al XVIII-lea, inventatorul „progresismului“, pretinde a opera în mod magic asupra istoriei, este,cel puţin, un **TREBUIE SĂ FIE** extrem de parţial. Cînd în zilele noastre se pune întrebarea cum **TREBUIE SĂ FIE** societatea, aproape toată lumea înţelege că în dezbatere se ia perfecţiunea etică sau juridică a corpului social. Astfel, expresia normativă **TREBUIE SĂ FIE** se reduce la înţelesu-i moral, şi încă într-o asemenea măsură încît mai că uităm că societatea şi omul ridică alte multe probleme, complet străine moralităţii şi justiţiei.

Deci, atunci cînd se elaborează idealul social, cînd se emit elucubraţii despre tipul perfect de societate care **TREBUIE** să le înlocuiască pe cele actuale se includ în acel tip doar îmbunătăţirile etice şi juridice, lăsînd de izbeliste toate celelalte chestiuni indiferente din punct de vedere moral. Or, tocmai aceste chestiuni indiferente moralei unei societăţi obişnuiesc să fie de o importanţă covîrşitoare pentru existenţa ei. Nu va fi existînd, pentru soluţionarea lor, o normă, un **TREBUIE SĂ FIE** fără vreo semnificaţie etică sau juridică ? Nu va fi avînd ţăranul un ideal despre cîmp ? Geambaşul un ideal despre cai, doctorul un ideal despre trup ? De la aceste idealuri, neavînd nimic a face cu morala sau cu dreptul şi nefiind decît imaginea acelor lucruri sau fiinţe în starea lor de perfecţiune, derivă norme hotărînd cum **TREBUIE SĂ FIE** cîmpul, calul, trupul uman.

TREBUIE SĂ FIE al moralistului, al juristului, este prin urmare unul parţial, fragmentar, insuficient. Şi-atunci nu-i oare dubioasă o etică uitînd, atunci cînd îşi dictează normele, cum este în condiţia-i integrală obiectul a cărui perfecţiune ea pretinde s-o definească, s-o impună?

TREBUIE SĂ FIE numai ceea ce **POATE SĂ FIE,** şi poate să fie numai ce se desfăşoară între condiţionările lui ceea ce **ESTE.** Desigur, ar fi de dorit ca trupul uman să aibă aripi ca păsările ; dar, întrucît nu le poate avea, structura-i zoologică opunîndu-se la aceasta, ar fi fals să zicem că **TREBUIE** să aibă aripi.

Idealul unui lucru, sau, altfel spus, ceea ce un lucru **TREBUIE SĂ FIE,** nu poate să constea în înlocuirea conformaţiei lui reale, ci, dimpotrivă, în perfecţionarea acesteia. Orice hotărîre normală despre cum trebuie să fie lucrurile presupune observarea atentă şi respectuoasă a realităţii lor.

Prin urmare, din punct de vedere „etic“ sau „juridic“ nu se poate făuri idealul unei societăţi. Asta a fost aberaţia veacurilor al XVIII-lea şi al XIX-lea. Numai cu morala şi cu dreptul nu se ajunge nici măcar la siguranţa că utopia noastră socială va fi într-adevăr justă (pentru că, uitînd să analizăm cu deplin respect realitatea, vom fi vag tentaţi să declarăm nepotrivite multe lucruri care au un profund simţ moral. Astfel, s-a dedus în mod frivol că sînt injuste diferenţele ierarhice, fără de care nici o societate nu se poate naşte şi dezvolta — **n. a.)** : ca să nu mai vorbim de alte calităţi, încă mai peremptorii decît justiţia pentru o societate.

Cum ? Să-i cerem unei societăţi să fie altfel decît justă ? Evident, înainte de-a fi justă, a societate trebuie să fie sănătoasă, viabilă, adică să fie societate. Aşadar, înaintea eticii şi a dreptului, cu schemele lor despre ce **TREBUIE SĂ FIE,** se cuvine să cedăm cuvîntul bunului-simţ, cu intuiţia-i despre ce **ESTE.** (. . .) Să întoarcem spatele eticilor magice şi să ne mulţumim cu singura acceptabilă, cea rezumată acum douăzeci şi şase de veacuri de Pindar în celebrul lui imperativ „să devii ceea ce eşti“. Să fim în perfecţiune ceea ce, imperfect, sîntem în mod natural. De vom şti s-o privim, orice realitate ne va dezvălui defectul ei şi norma ei, păcatu-i şi datoria-i.

Prezentare şi traducere de Mihai Cantuniari

Tibetanizarea aristofobă

Intelectualitatea spaniolă a „generaţiei din 1898“ a constituit un „partid“ al disperării, ca efect al înfrîngerii reprezentînd ultima verigă dintr-un lanţ de năruiri ce desfiinţaseră un imperiu colonial. Momentului depresiv al crizei de conştiinţă i-au urmat intenţiile de redresare morală, examinarea simptomelor istorice, morale, culturale ale „dezastrului“, căutarea febrilă a căilor de regenerare. „Trebuie să căutăm cealaltă Spanie !“ îndeamnă Ortega y Gasset, o Spanie a tradiţiei, în locul „Spaniei de fantasme“ a aparenţelor, tranzitorietăţii şi contingenţelor.

Prima serie a generaţiei, **europeizantes,** era aceea care se îndrepta spre Europa, iar seria mai tînără, din care face parte şi Ortega y Gasset, era a reîntorşilor europeizaţi : **europeizados.** Ei şi-au procurat echipamentul cultural necesar situării valorilor tradiţiei spaniole la nivelul celei occidentale. A treia serie, a „urmaşilor“, e decisă să-şi conteste părinţii, acest cult al tinereţii fiind astfel descris de Ortega y Gasset : „Dintotdeauna tînărul ca atare s-a considerat exceptat de la obligaţia de a realiza sau de a fi realizat un lucru de anvergură. Întotdeauna a trăit doar pe credit. Dar totuşi e de mirare că aceşti tineri au făcut din asta un drept al lor efectiv, pentru a-şi putea asuma astfel toate prerogativele care de fapt nu li se cuvin decît acelora care au şi realizat ceva“.

Europeismul nu implica o renunţare la „spaniolism“, ci îl conţinea prin şansa unui spor de apreciere, de investigare, de valorificare a elementelor naţionale, „europenizarea“ Spaniei însemnînd nu doar ieşirea din rutină şi anacronism, din inerţie şi prejudecăţi anchilozante, ci şi deschidere spre criticism creator, modernitate şi contemporaneitate. Tendinţa „generaţiei din 1898“ e deci ambivalentă : europeism şi spaniolism, dar paralel — şi urmărind acelaşi scop de a descoperi Spania şi de a impune Europei — s-a produs şi o altă mişcare însumantă : modernitate şi medievism. Opera lui Ortega y Gasset — resurecţie spirituală prin negarea Spaniei vegetative, căzută în letargie istorică acutizată de evenimentul din 1898 —, constituie în fond decriptarea tainei şi a ambiguităţii hispanice, descoperirea unei **Spanii esenţiale** — speranţă plauzibilă şi mîntuitoare. Vocaţia creatoare a patriei, rod al **patriotismului critic,** l-a determinat să studieze caracterul lui Don Quijote (pe care îl consideră o întruchipare a echivocului spaniol, a echivocului culturii spaniole) şi să recompună figura decadenţei hispanice. Unitatea regatului spaniol, unitar şi centralizat, format rapid şi fără opoziţie, prin lipsa de vigoare a elementelor unificate, nu e decît o coeziune moartă. Unificarea lipsită de simptomul unei forţe sănătoase, a acţionat ca o transfuzie artificială de sînge şi a dat naştere unui suflet care nu năzuie la echilibru, ci la grandoare, şarjată spre grandomanie. „Sîntem în istoria Europei o izbucnire de voinţă oarbă, amorfă, furibundă“, acest efort de dragul efortului plămădind doi eroi definitorii pentru destinul Spaniei : Don Juan (acţiunea fără finalitate) şi Don Quijote (Critica efortului pur).

O cauză a degringoladei hispanice ar consta în atitudinea maladivă **de distorsiune** afectivă faţă de valori, denumită **aristofobie.** Or, în Spania „rămînem mereu uimiţi de puţinătatea patologică a minorităţilor dotate... La noi poporul a făcut totul, iar ceea ce n-a putut face a rămas nefăcut“. În timpul lui Filip IV, Spania devine ermetică chiar faţă de propria lume hispanică, fenomen denumit drept **tibetanizare,** prin analogie cu teocraţia strict circumscrisă a Tibetului de altădată. O nouă închidere autoabsorbantă, de amploare mai redusă, se va semnala în perioada Restauraţiei (1880—1885). Or, spune Ortega y Gasset, un popor nu poate trăi absorbit în sine decît în epoci arhaice şi de aceea eşecul din 1898 a dobîndit proporţiile unui sinistru.

„Voinţa de putere“ şi „imperialismul“, manifestate de spiritul european (de filosofia şi de arta europeană) pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea, au dus la pierderea personalităţii ; străduindu-se să servească „vieţii colective“, spiritul a slujit de fapt ceea ce reprezintă pseudo-viaţa intereselor umane exterioare. Sincopele de iraţionalism care au străbătut gîndirea filosofică europeană în ultimul secol constituie un simptom al degradării unei ordini spirituale. Într-o analiză a crizelor istorice, Ortega y Gasset constata că „renunţarea cinică la raţiune“ a caracterizat toate crizele majore din istoria culturii, cea de la sfîrşitul lumii antice, cea din amurgul medieval, ca şi cea actuală. În astfel de timpuri apare un tip uman dezorientat, pentru care ideile şi normele şi-au pierdut valoarea, fără ca altele să le poată înlocui. Tot ce gîndeşte, spune ori face el este un simulacru : „Omul de azi începe să fie dezorientat în legătură cu sine însuşi, **dépaysé,** pus într-o situaţie nouă care este asemenea unei **terra incognita“.** Se dă astfel expresie derutei raţiunii şi practicii omului înstrăinat.

Semnalînd ca defect major al vieţii spaniole anchilozarea dogmatică, Ortega y Gasset îi denunţă imoralitatea. Adevărata toleranţă, specifică sufletelor alese,nu înseamnă ignorarea duşmanului, ci „lupta împotriva unui duşman pe care îl înţelegi“. Salvarea omului, posibilă doar prin salvarea mediului în care trăieşte, dat fiind că fiinţa nu poate fi redusă la conştiinţa individuală — coexistentă mediului, e contrasă în aserţiunea : „Eu sînt eu şi împrejurările în care mi-a fost dat să trăiesc“. Încercarea gînditorului este de a experimenta „noi faţete de sensibilitate ideală“ ale Spaniei, după ce a negat dogmatismul imoral, reacţionarismul şi incapacitatea de a menţine viu trecutul, de a-l trata ca pe un **modus vivendi.**

Atras de romanul lui Cervantes, în care vede o faţetă a destinului propriu, Ortega y Gasset îşi mărturiseşte neputinţa de a-i dezlega taina, datorată stimulantei lipse de „ideologie“ a operei. Meditaţiile despre cavalerul rătăcitor călesc spiritul, ajutîndu-l să transforme propria intimitate într-o gravă problemă de existenţă — datorie de căpătîi a spaniolilor. „Nefericit e neamul care nu-şi face o problemă din propria sa intimitate, care nu simte eroica necesitate de a-şi justifica destinul, de a revărsa lumina asupra misiunii sale istorice“. Scopul reflecţiilor sale fiind descoperirea destinului spaniol, căci stilul unei opere de artă reprezentative dezvăluie toate aspectele vieţii care o înglobează, Ortega y Gasset încearcă să pătrundă pînă la ultimul strat al conştiinţei etnice, supunînd unei critici lucide tradiţiile naţionale. Critica devine astfel o formă de patriotism şi conturează ideea posibilei justificări prin estetică a naţiunii.

Eseurile sale sînt în mare măsură nişte autoportrete ; meditaţiile despre Cervantes, ca şi cele despre Vélasquez şi Goya, răspund exigenţei intime de înţelegere a „prismei“ prin care el, ca spaniol, poate, vedea lumea, dat fiind că „individul nu se poate orienta în univers decît prin mijlocirea naţiunii sale“, de care este legat „asemenea picăturii de apă de un nor călător“. Ni se propune o nouă Spanie, creată printr-un efort conştient, deschisă spre Europa iar nu spre Africa. Integrarea în concernul european nu înseamnă o renunţare la trăsăturile specifice : Europa are nevoie de Spania în aceeaşi măsură în care Spania are nevoie de Europa. Se înfiripă astfel ideea unei viitoare case a Europei. „Există o deosebire esenţială între cultura germanică şi cea latină ; cea dintîi este cultura realităţilor profunde, iar cea de a doua este cultura realităţilor superficiale. Prin urmare, sînt de fapt două dimensiuni distincte ale culturii europene integrale“. Intenţia lui Ortega y Gasset este să cuprindă într-o sinteză integratoare atît moştenirea latină cît şi cea germanică : „Am nevoie de întreaga moştenire pentru ca inima mea să nu se simtă săracă. Nu mă siliţi să fiu spaniol, dacă spaniol înseamnă pentru voi doar oamenii de pe coasta reverberantă a Mediteranei. Nu-mi inoculaţi în sînge spiritul războaielor civile, nu-l asmuţiţi pe iberul din mine, cu pasiunile lui aspre, hirsute, împotriva blondului german, meditativ şi sentimental ce respiră în zona crepusculară a sufletului meu. Căci eu năzuiesc să-i împac pe aceşti doi oameni ce-mi sălăşluiesc în suflet şi-i îndemn să ajungă la o colaborare“.

Unul dintre discipoli, Garcia Bocca, spunea că mentorul său a ştiut să transforme **invazia** străină a ideilor într-o **vizită,** avînd darul de a medita şi a contempla cu detaşare lucrurile în Spania din momentul Contrareformei, cînd hieratizarea culturală riposta violent la tot ce venea din străinătate. Ortega y Gasset este asemuit cu un ochi imens al Spaniei contemporane deschis spre cultura universală şi capabil să o contemple ca pe un spectacol.

Vasile Spiridon

LIRICĂ AUSTRIACĂ MODERNĂ

Gerhard Fritsch (1924 - 1964)

Cocoşul

Cocoşul, ăsta a ruginit
cîntînd întotdeauna la timp nepotrivit.
De aceea
îl decapitase cuţitul. Acum
e ruginit cuţitul. Noaptea
printre crengile cu pere
strigă ciuvica.

Dacă arunci cuţitul după ea,
singerează luna.
În vecini, cocoşul
cîntă la fel cu al tău.

Christine Lavant,
gravură de Werner Berg

Christine Lavant (1915 - 1973)

⁂

Fîntînă, păstrează timpul în tine !
Izvorul tău nu-i încă tămăduitor
iar îngerii sîngelui îţi tîrăsc anevoie
firul de apă spre împietritele inimi.

Nimeni nu ştie cînd minunea ta va să fie —
dar prin ceaţa neputincioaselor simţuri
de la gură la ureche trece o veste
cum că ai fi amară şi grea de putere.

Se spune că ai fi înecat moartea
şi că-n iad te fierb acuma în clocote,
că de trei ori se cufundase în tine
vipera-rege — să ridice coroana.

H.C. Artmann (1921)

⁂

soarele-i o casă nouă
scri-o
e dimineaţă
ne întindem mîinile
prin ferestrele deschise

greierele îşi potriveşte ceasornicul
scri-o
e dimineaţă
ziua-şi potriveşte o haină albastră
în grădina noastră

o cît de răcoroasă-i încă roza
scri-o
e dimineaţă
fluturii încă-şi ţin aripile
înfăşurate în hîrtie de mătase

fiecare cuvînt răsare din roză
scri-o
e dimineaţă
cît de frumos s-aştepţi
frunzele una după alta

un măr foarte preţios tăiat în două
scri-o
e dimineaţă
poate că zborul ciocîrliei
îi readună părţile

Reinhard Priessnitz (1943-1987)

Telex

ce ştie cîntecul mierlei
roşu de corb negru de trandafir
ce ştie cîntecul mierlei
despre piatra mea
despre trupul tău ?

ce ştie trupul mierlei
roşu de trandafir negru de corb
ce ştie trupul mierlei
despre cîntecul meu
despre piatra ta ?

ce ştie piatra mierlei
ce ştie inima de piatră a mierlei
în timpul nopţii de aramă se face roua
de pe trupul negrului meu trandafir
de pe cîntecul corbului tău roşu

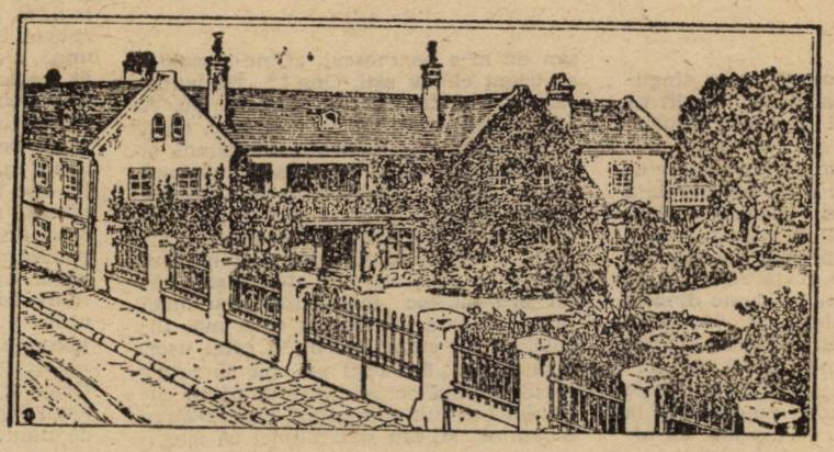

Celebra casă Peyfuss din Maria Enzersdorf de lîngă Viena

Jeannie Ebner (1918)

Sfîrşit de sezon la Viena

Magazinele plesnesc sub povara mărfurilor, —
(nimeni nu aude nici un ţipăt)
turişti din toate ţările lumii
se preumblă cucernici prin Stephansdom.
Pe undeva prin Prater
(claritate de aur a lunii septembrie)
un sadic omorîse în torturi un copil.
Mov, îmi spune vecina. Modern
şi aproape pe gratis, îmi spune vecina.
Doar o cohortă de porumbei
coboară acoperişul alene.

Desen de Oskar Kokoschka

Kurt Klinger (1928)

Azil dezamăgitor

Şi aici privesc în noapte.
Şi aici privesc în noaptea nopţii mele.
Şi aici privesc prin noaptea-în noapte.
Şi aici sunt pentru mine noapte de noapte
noapte scrutată.

Gerald Bisinger (1936)

Trec anii

Înainte şi înapoi urmele paşilor mei în zăpadă
şi delicata şi aspra fulguire domoală
pe faţa mea
în amurg cenuşiu cerul foarte întunecat
peste sclipitorul alb bătător la ochi
colină în sus apoi în jos spre un rîu foarte
întunecat
şi [illegible] curge zgomotos anul
este pe sfîrşit stau lîngă sobă acum
miroase a fum şi din lemnul încins izbucnire
şi reînfoarcere de unde şi unde o pro-
menadă prin zăpadă între amiază şi cină
pe blana alb-gălbuie lîngă mine doarme co-
toiul tigrat anii se mistuie in-
evitabil totul devine istoric se scurge in-
evitabil se încheagă-n formă de buturugă
istorică [illegible]
şi acum scriu mîninc beau nu acum
respir împing aerul îndărăt ce se încheagă
spre buturuga istoriei încă scriu la acest [illegible]
îl termin e de pe acum
istoric

În româneşte de Petre Stoica

KAZUO ISHIGURO

„UN ARTIST AL LUMII EFEMERE"

Autor al unor romane ce s-au bucurat, deopotrivă, de o excelentă primire din partea publicului (traduse în 14 limbi), dar și a unei critici exigente, KAZUO ISHIGURO (născut în 1954 la Nagasaki, stabilit în 1960 în Anglia) este astăzi un reprezentant de prestigiu al prozei engleze contemporane. În creația sa (din care mai menționăm : „Palida priveliște a colinelor" — „A Pale View of Hills" — încununat cu Winifred Holtby Prize, decernat de Royal Society of Literature și „Cit ți-a mai rămas de trăit" — „The Remains of the Day" — Booker Prize pe 1989). Romanul „Un artist al lumii efemere" („An Artistof the Floating World", selectat pentru premiul Booker și distins cu Whitbread Literary Award pe anul 1986) ocupă un loc aparte. Concepută sub forma unui original jurnal ce rememorează experiența unei vieți ajunse în pragul senectuții, cartea evocă imaginea complexă a Japoniei la scurt timp după încheierea celui de al doilea război mondial, o lume traumatizată peste care umbrele acuzatoare ale trecutului apasă încă greu, dar care își păstrează totuși neștirbită dorința de regenerare și înnoire. O carte subtilă de un mare rafinament și frumusețe a scriiturii, o meditație sinceră, lipsită de prejudecăți, despre conștiința umană în momentele de cumpănă ale istoriei, dar mai presus de toate o emoționantă celebrare a artei ce transcede timpul, a minunatelor tradiții ale „școlii ukiyo-e" și a acelor prețioși maeștri ce și-au făcut un ideal din eternizarea clipei efemere.

Țin minte cum rătăceam singuratic prin curtea cea mare, fericit să respir aerul proaspăt al nopții, ușurat, în fine, că reușisem să scap de cheflii. Îmi amintesc că m-am pomenit dintr-odată în fața magaziei și că, înainte de-a intra acolo, mi-am mai aruncat o dată privirile spre iatacul în care tovarășii mei petreceau dimpreună cu oaspeții lor. Vedeam ca prin ceață siluetele ce se unduiau în dansuri molcome dincolo de paravanele de hîrtie, în vreme ce vocea cîntăreței plutea ușor prin noapte, ajungînd pînă la mine. Pașii mă purtaseră spre magazia aceea căci acolo era singurul loc unde puteam sta la nesfîrșit, fără să fiu deranjat de nimeni. Cred că odinioară, în vremurile de demult, cînd în vilă locuiau rîndași și aghiotanți, camera aceasta fusese folosită pentru depozitarea armelor și costumelor ce luptă. Acum însă, cînd am pătruns înăuntru și am aprins lampionul ce atîrna deasupra ușii, am descoperit cu uimire că podeaua era ticsită cu felurite obiecte ce făceau aproape imposibilă deplasarea prin încăpere. Pretutindeni zăceau, aruncate cît colo, suluri mari de pînze legate cu sfoară, șevalete ce abia se mai țineau pe picioare și nenumărate castroane și borcănașe din care răsăreau tot soiul de pensule și peneluri. Am reușit totuși, cu greu, să găsesc un ungher în care să mă pot așeza în voie. Luminate de lampionul de deasupra ușii, obiectele acelea în neorînduială aruncau umbre uriașe. Totul părea straniu și aveam sentimentul că mă aflu într-un cimitir grotesc. S-ar zice că starea de reverie în care mă cufundasem pusese pe deplin stăpînire pe mine căci am tresărit speriat atunci cînd ușa de la intrare a scîrțîit ușor, dîndu-se lin în lături. Mi-am ridicat privirile și l-am zărit în prag pe Mori-san. Cum era și firesc, m-am grăbit să-l salut. „Bună seara, Sensei", am șoptit eu. Din pricina lampionului ce lumina prea slab sau, poate, din pricină că eu stăteam cufundat în întuneric, la început, Morisan nu m-a recunoscut. „Cine-i acolo ? a strigat el. Tu ești, Ono ?" „De bunăseamă, maestre !" am răspuns eu. A mai bîjbîit o clipă prin întuneric, apoi, luînd lampionul ce atîrna de grindă și luminîndu-și cu el calea, s-a îndreptat spre mine, strecurîndu-se printre obiectele ce zăceau pe podea. În vremea asta, însuflețite de lumina pîlpîitoare a lampionului, umbrele din jurul nostru au prins să se miște. M-am grăbit să-i fac loc maestrului meu lîngă mine. El însă s-a așezat ceva mai încolo, pe un cufăr vechi. A oftat ușor, apoi a zis: „Am ieșit un pic să respir aerul proaspăt al serii. Totul părea cufundat în întuneric numai aici se zărea o lumină. Mi-am spus atunci că magazia nu-i locul cel mai potrivit pentru desfătările ferite ale îndrăgostiților. Dar oricum cine s-a ascuns aici e dornic de singurătate". „Mă năpădiseră gîndurile și mă cufundasem în lumea viselor, Sensei, am răspuns eu. Oricum, nu intenționam să zăbovesc prea mult aici". Mori-san așezase lampionul lîngă el pe podea, așa că nu-i puteam zări decît silueta. „Una din dansatoare a pus ochii pe tine, dragul meu, spuse el, așa că va fi tare dezamăgită cînd va descoperi că odată cu căderea nopții ai dispărut și tu". „Mori-san, n-aș vrea nicicum să-mi jignesc tovarășii. Întocmai ca dumneavoastră, am ieșit și eu un pic să respir aer proaspăt." Pentru o vreme, între noi se așternu tăcerea. Din iatac, glasurile cheflilor ajungeau pînă la noi însoțite de bătăi ritmice din palme. „Spune-mi, Ono, ce părere ai despre bătrînul meu prieten Gisaburo, șopti Mori-san în cele din urmă. Exeraordinar personaj, nu-i așa ?" „Bineînțeles, Sensei ! Pare un om distins și plin de blîndețe." „Nu te uita la el că astăzi umblă în zdrențe. Pe vremuri a fost o celebritate și, așa cum ne-a dovedit astă-seară puterile nu l-au părăsit încă." „De bună seamă, maestre !" „Ono, spune-mi totuși, ce se petrece cu tine, ce te neliniștește ?" „O, nimic, Sensei ! Sînt cît se poate de calm !" „Să cred oare că-i de vină bătrînul Gisaburo... Te-a supărat el cu ceva ?" „Doamne ferește, nici vorbă, am rîs eu. E un personaj distins și teribil de simpatic !" Am schimbat apoi discuția, dar, în clipa în care Mori-san a revenit din nou la „nelinștea" mea și am înțeles că era ferm hotărît să afle ce mă apăsa pe suflet, mi-am luat inima în dinți și i-am mărturisit : „Nimic de zis, maestre, Gisaburo pare un bărbat foarte înimos. Dimpreună cu dansatoarele sale a dat dovadă de multă generozitate. A fost o gazdă desăvîrșită. Și totuși cum să vă spun, am sentimentul că în ultima vreme ne-am petrecut mult prea mult timp în tovărășia celor de teapa lui". Cum Mori-san nu scotea o vorbă, am continuat mai departe : „Scuzați-mă, maestre... Am toată considerația pentru Gisaburo-san și prietenii săi. Sînt momente însă cînd mă simt descumpănit. Se cuvine oare ca niște artiști ca noi să-și consacre atîta timp unor ființe ca Gisaburo-san și cei din anturajul său?" Dacă nu mă-nșel, în aceeași clipă, maestrul meu s-a ridicat în picioare și, cu lampionul în mînă, s-a îndreptat spre peretele opus al magaziei. Peretele acesta fusese pînă acum cufundat în întuneric. Mori-san ridică lampionul în sus și, dintr-o dată, văzui pe perete trei stampe atîrnate una lîngă alta. Înfățișau, fiecare în parte, cîte o gheișă, văzută din spate și așezată pe podea, pieptănîndu-și părul. Mori-san le studie cîteva momente, proiectînd asupra lor lumina lampionului, apoi, dînd scurt din cap, murmură ca pentru sine : „Nu-s bune de nimic ! Mi-am irosit forțele de prisos, preocupat numai de lucruri neînsemnate... Și totuși, cît de mult le iubesc ! Orice artist își iubește primele lucrări, așa-i legea firii ! Și totuși nu-s bune de nimic, nu fac doi bani..." „Dimpotrivă, maestre, consider că aceste stampe dovedesc, cum nu se poate mai bine, că un artist de talent reușește totdeauna să depășească limitele unui anume stil, am protestat eu. Consider că este o mare rușine ca primele dumneavoastră lucrări să zacă în asemenea locuri. Ele ar trebui mai degrabă să fie expuse alături de picturile dumneavoastră !" „Nu-s bune de nimic... murmură mai departe Mori-san, privindu-și absorbit stampele. Singura mea scuză este că atunci cînd le-am lucrat eram încă prea tînăr..." Mișcă ușor lampionul și, în vreme ce una din stampe fu inundată de lumină, cealaltă se cufundă în întuneric. „Gravurile astea înfățișează scene dintr-o casă a gheișelor, situată în Honcho, explică el dus pe gînduri. Împreună cu Gisaburo obișnuiam să poposesc adeseori în acele locuri. Și totuși nu-s bune de nimic..." murmură iarăși Mori-san, privindu-și lucrările. „Bine, Sensei, dar nu văd ce vă deranjează la ele. Nici cel mai exigent ochi nu le-ar putea găsi vreun cusur", am intervenit eu din nou. Mori-san mai studie cîteva clipe stampele apoi se întoarse spre mine. S-ar fi zis că se mișcă alene ca și cum și-ar fi cumpănit îndelung fiece pas. Din cînd în cînd șoptea ceva, atingînd lucrurile de pe podea. La un moment dat, am avut chiar impresia că este în căutarea unui obiect anume — poate vreuna din primele sale stampe, rătăcite printre puzderia de vechituri de acolo. În cele din urmă, s-a așezat pe cufărul cel vechi și a oftat adînc. După cîteva clipe de pauză, maestrul meu a rupt din nou tăcerea. „Gisaburo este un om nefericit. A avut o viață tare tristă... Într-un fel și-a irosit talentul. Tot ce-a iubit odinioară a pierit de mult și astăzi a rămas singur. De altfel, dintotdeauna a avut a fire melancolică și i-a plăcut singurătatea. Din cînd în cînd obișnuiam să bem împreună și să ne petrecem timpul cu femeile în acele lăcașuri ale desfătării și atunci Gisaburo se simțea fericit. Femeile acelea aveau darul să-i spună numai ce-i făcea plăcere și, cel puțin pentru o noapte, el le dădea crezare. Era mult prea inteligent însă pentru ca odată cu venirea dimineții să se mai încreadă în amăgirile din ajun. Și totuși el prețuia enorm farmecul acelor nopți... Tot ce-i frumos prinde viață în timpul nopții pentru a dispare odată cu lumina zorilor, obișnuia el să spună. Da, da, Gisaburo știa să prețuiască așa-zisa lume efemeră..." Mori-san făcu din nou o lungă pauză. Nu-i vedeam decît silueta, dar aveam sentimentul că ascultă zarva celor ce petreceau în iatac. „Astăzi Gisaburo este mai trist decît oricînd și-mi pare mai îmbătrînit, rupse Mori-san tăcerea. Altfel aș spune că-i aproape neschimbat. În seara asta se simte fericit întocmai ca odinioară, cînd vizitam acele lăcașuri ale desfătării." Maestrul meu se opri o clipă, respiră adînc ca și cum ar fi tras dintr-o țigară, apoi continuă din nou : „După căderea nopții, în lăcașurile acelea ale desfătării, artistul are prilejul să surprindă întruchiparea desăvîrșită a visului său de frumusețe, fragila splendoare pe care s-a străduit dintotdeauna s-o transpună în opera sa. Crede-mă, Ono, că în aceste clipe chiar și aici la noi, mireasma frumuseții plutește lin în aer. Din păcate însă stampele de pe acest perete n-au reușit să surprindă nici pe de parte farmecul părelnic al acestei frumuseți. Nu-s bune de nimic, dragul meu, te rog să mă crezi !" „Ba, dimpotrivă, Sensei, după părerea mea, ele sînt însăși întruchiparea vie a acelor virtuți rare de care vorbeați !" „La vremea cînd lucram aceste stampe eram încă foarte tînăr. S-ar putea ca din această pricină să nu fi reușit să înfățișez în toată glorioasa ei splendoare acea lume efemeră pe care atunci o prețuiam așa puțin. De cele mai multe ori, tinerii încearcă un sentiment de culpabilitate în faț plăcerilor. S-ar zice chiar că la acea dată eram o altă ființă. Gîndeam, poate, că a-mi petrece timpul în astfel de lăcașuri, irosindu-mi talentul pentru a celebra inefabila lume trecătoare este o nesăbuință, ba poate chiar o dovadă de decadentism. Căci nu va crede niciodată că poate celebra frumusețea unei lumi cel ce se-ndoiește de temeinicia și valoarea ei..." Am meditat o clipă la vorbele maestrului meu apoi am răspuns : „Aveți perfectă dreptate, Sensei. Din spusele dumneavoastră îmi dau seama că opera mea lasă mult de dorit și mă voi strădui să îndrept lucrurile". Mori-san rămase tăcut ca și cum nici nu m-ar fi auzit, apoi mă privi adînc în ochi și-mi spuse : „Astăzi nu mă mai încearcă de mult astfel de îndoieli, Ono ! Acum, cînd am ajuns și eu om bătrîn, cînd privesc în urmă și-mi dau seama că mi-am consacrat atîția ani întruchipării frumuseții fără seamăn a acestei lumi, mă simt pe deplin satisfăcut. Ba mai mult, nimeni n-ar fi în stare să mă facă să cred că mi-am irosit timpul în zadar!"

Prezentare și traducere de Virgil Lefter

bridge

Ocolirea dilemei

Iată o situație relativ frecventă în bridge : o axă licitează natural, cealaltă într-un sistem convențional. Conform regulamentului, cei care folosesc o licitație convențională au obligația de a semnala fiecare intervenție codificată și de a oferi, la cererea axei adverse, semnificația reală a intervenției lor. Explicitarea incorectă se sancționează, firește la sfîrșitul partidei cînd incorectitudinea poate fi probată cu cărțile pe față. Dar a comunica exact semnificația unei formulări codificate, înseamnă, practic, să devoalezi, pentru adversar, realitatea cărților din propria mînă, adică să facilitezi justa apreciere a forței de care dispui, ceea ce, neîndoielnic, nu e recomandabil. Se conturează, așadar, o dilemă, o situație cu două ieșiri, ambele neprielnice : răspunzînd incorect te expui unei sancțiuni, răspunzînd exact îi ajuți pe adversari. Foarte puțini riscă prima ieșire, cei mai mulți se resemnează cu a doua, moralmente ireproșabilă. Cei mai inteligenți găsesc, totuși, o cale de a evita intrarea în dilemă. Cum ?! Simplu. Exploatînd diferența semantică dintre **corect** și **exact**. La cererea de decodificare formulată de adversar ei răspund corect **dar** inexact. Fapt posibil numai în măsura în care codul folosit are dublă semnificație. Și, de obicei, are. De pildă : în cursul licitației un jucător intervine cu, bunăoară, 2 cupe, care înseamnă — să admitem — șicană sau singleton într-o culoare minoră (treflă sau caro) precum și prezența a cel puțin patru cărți în culoarea de cupă. La cererea de explicitare a adversarului, respectivul jucător răspunde că 2 cupe înseamnă cel puțin patru cărți în cupă și nu suflă o vorbă despre prima semnificație, șicana sau singletonul în minore. Răspuns firește corect, ușor de probat la finalul partidei, însă inexact, întrucît semnificația cu adevărat importantă pentru partener n-a fost exprimată. În felul acesta dispoziția cărților nu s-a devoalat prin decodificare. La baza unui atare mod de ocolire a dilemei sus-amintite stă ambiguitatea enunțului convențional. Cîtă ambiguitate, atîta șansă de împăcare a legii morale cu interesul personal. Numai că, în bridge, ca și în alte locuri sau jocuri, cei inteligenți cu adevărat nu sînt prea numeroși, drept pentru care locul (ori jocul) cu pricina abundă în situații dilematice, cu atît mai întristătoare cu cît efortul de a le revoca ia forme mai amuzante...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 15 mai 1991 **20 (68)**

Intelectualii și Revoluția (III)

Dar a venit 16 decembrie, la Timișoara, apoi 22 decembrie, la București. A venit, zice-se, Revoluția. Nici n-am avut vreme în două-trei luni să ne dumirim, că a și trecut. Parc-ar fi fost un exorcism (diavolul exorcizat din ființa noastră națională fiind, se înțelege, dictatorul, adică, pînă atunci „cel mai iubit", „ctitorul" „genialul strateg" etc. etc.) iar nu o răsturnare de orînduire socială, inevitabil dureroasă și prelungă. În sfîrșit, după alegerile din mai '90, un guvern monocolor propune unui parlament ca și monocolor un program de reformă de tip liberal dar uită (și uitat a rămas pînă azi) să schimbe vechile structuri de tip comunist și vechii executori cu mentalitate comunistă. Rezultatul ? Dintr-un succes teoretic reforma a devenit relativ repede un eșec practic. Statul de drept, deja constituit pe hîrtie, e bine umbrit, în viața reală, de resurecția securității și naționalismului, cele două forțe — una fizică, alta ideologică — pe care se bizuise anterior toată politica dezastruoasă și criminală a dictatorului. Libertatea cuvîntului, incontestabilă, nu folosește la mai nimic de vreme ce se vorbește în cor și nimeni nu ascultă pe nimeni, e un simplu vacarm cu valoare de bumerang. Puterea știe asta și, după cum se manifestă, pare să i convină situația. Privatizarea, condiția dintîi a economiei de piață, bate pasul pe loc, mai curînd obstrucționată decît încurajată de birocrația comunistă rămasă bine mersi pe poziții chiar dacă, pe ici pe colo, s-au mai înlocuit oameni. Ar fi trebuit să se înlocuiască mentalități, ceea ce nimeni de pe tabloul puterii n-a încercat (cu excepția primului ministru, care a încercat dar numai în vorbe). Pofta de a cere a sindicatelor (cereri, fără îndoială, justificate) era mult mai mare, în primul an de după revoluție, decît pofta de a munci. În rezumat : o economie în curs de scufundare și o politică în curs de dezarticulare. Dacă aceste două tendințe, vizibile azi cu ochiul liber, nu vor fi stopate, nu știm ce riscuri ne așteaptă dar întrevedem o soluție mai periculoasă decît orice risc : pinochetizarea. Nu credem că se poate o nefericire mai absurdă pentru un popor decît să cunoască o dictatură în condițiile economiei de piață după ce a bine-cunoscut o dictatură în condițiile economiei comuniste.

Aceasta fiind situația, ce fac acum, la mijlocul lui 1991, intelectualii români, în speță scriitorii ? Exact ce făceau acum trei ani, acum cinci ani, acum douăzeci de ani, acum cincizeci de ani, acum o sută de ani. Unii, destul de numeroși, au trecut cu arme și bagaje de partea puterii actuale și sînt priviți ca, nu-i așa ?, însoțitori de nădejde ai acesteia. Alții, ceva mai mulți decît cei dinainte, zîmbesc în fața puterii și-i rînjesc în spate, fiind priviți, grație duplicității lor, ca nesiguri din toate părțile. Unii, cei mai mulți, încearcă să reziste la noile presiuni politice, doar că de data asta o fac deschis, pe față, prin intervenții publicistice iar nu prin esopismul operei, făcînd adică opoziție și fiind tratați de condeierii oficioși drept adversari. Alții, mult mai puțini, cer puterii de a dreptul să renunțe la revizuirea mascată a instrumentarului comunist, să-și recunoască proveniența și să abandoneze „cai morți" pe care încă mizează, fac, cu alte cuvinte, un chip mai special de disidență și sînt priviți de partizanii puterii ca dușmani ai poporului, după cel mai tipic comunist procedeu.

Aceste patru feluri de atitudini caracterizează, spuneam, la scară istorică, raportul intelectualului român cu politica. Implicit cu momentele supratensionate ale acesteia, ca de pildă Revoluția. Și nu atît cu revoluția propriu-zisă înțeleasă în unitatea de timp a miezului ei fierbinte, cît cu vremea de după revoluție. S-ar putea înțelege de aici că înainte de o revoluție sau după o revoluție e totuna. N-am vrea să se înțeleagă astfel, sperăm să nu se înțeleagă astfel dar nu vom pretinde că ar fi numaidecît o greșeală dacă s-ar înțelege astfel.

„L"

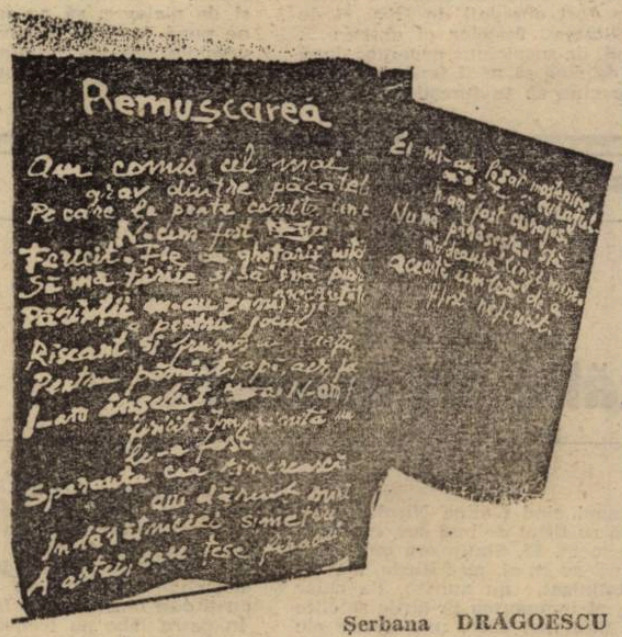

Ilustrăm acest număr cu reproduceri după lucrări din expoziția „CARTEA-OBIECT" care se va deschide pe 15 mai la Muzeul Colecțiilor din București

Bărăția

Stau aici lîngă turnul unei
biserici
nu cade nici un mesaj de acolo
stau aici lîngă o femeie
ca un turn

stau mic zgribulit lîngă
turnul unei biserici
biserica seamnănă cu acea
femeie
care acum îmi este străină

stau într-o pace absentă
lîngă trupul unei biserici
stau cu mîna întinsă
această mînă așteaptă

de la cel ce veghează
în turnul unei biserici
unde stau eu și nu va cădea
nici un bănuț
nu voi căpăta mila

Dan Laurențiu

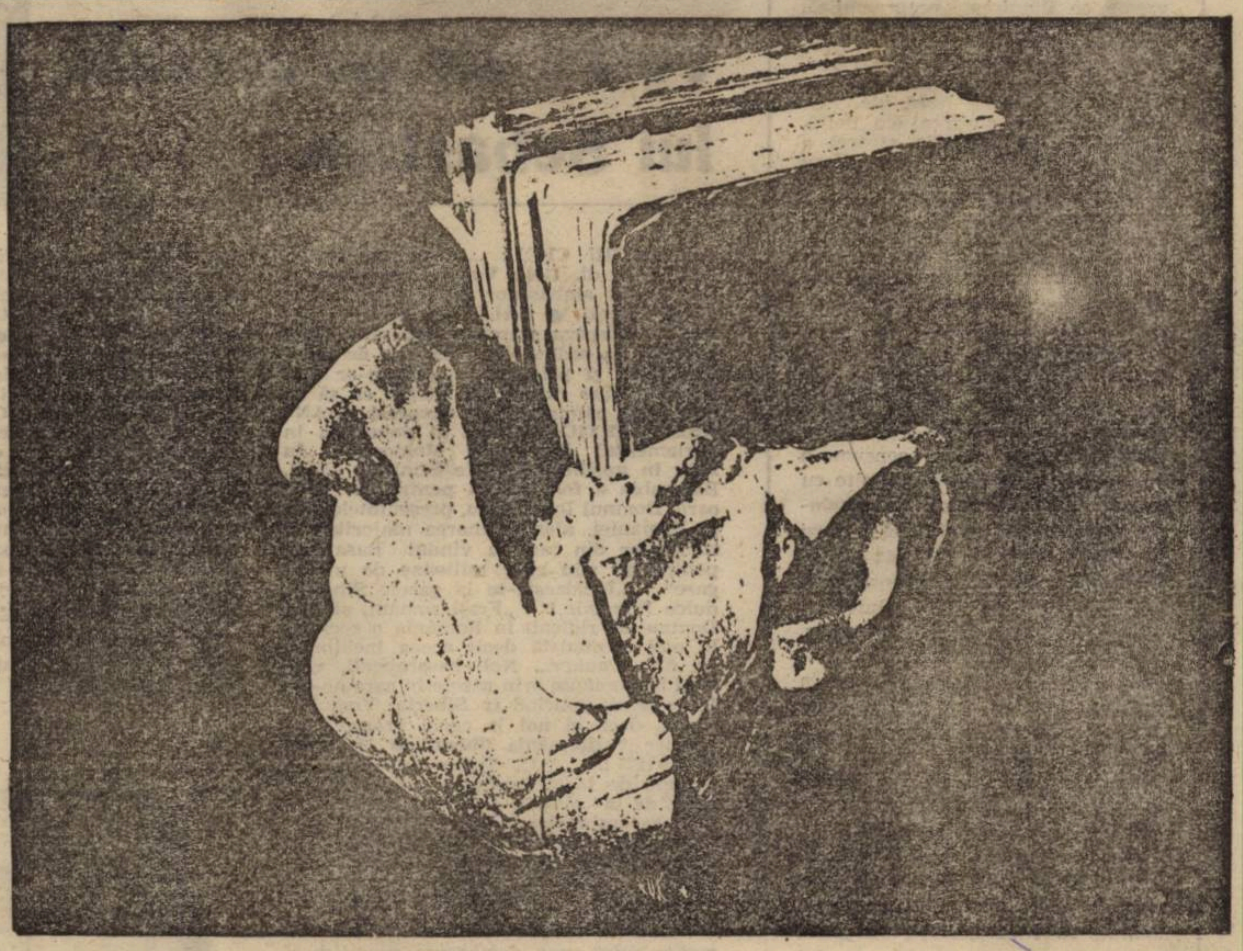

Ion STENDL

pag. 16:
UMBERTO ECO PENDULUL LUI FOUCAULT

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Pathocrația

Nu știu dacă termenul există, deja, dar își reclamă răstit dreptu' la pronunție. Nu atit maladia puterii și isterizantul ei edificiu malefic, bolnav de dispreț față de supuși, de ură pentru insurgenți și de frică în fața închegării negației. Nu atit scrîșnetul rumînit, spumegarea vindicativă și forfota de viespar, deranjat de o rîce sursă de aer și lumină, a „majorității parlamentare". Dar, mai ales, uriașul elan al absurdului represiv, spaima ridicolă a elefantului înaintea albinei, tropotirea enormă, de copite adînc potcovite, pe creștetul cîtorva flori crescute, ca prin minune, pe cîmpul definitiv invadat de buruieni. Pathocrația este, într-un fel, mai rea decît gerontocrația (care strivește, dar nu nimicește), autocrația (cu efecte, inevitabil, limitate, în timp) sau tirania (de care se poate scăpa, prin fugă, măcar). Pathocrația acționează mecanic, fizic, chimic și psihic, deopotrivă. Ea rupe oase, scufundă-n acid sulfuric, dar și otrăvește, cu dichis, toate țesuturile. Că lovește, asta-i un bagatel față de infuzia de agenți patogeni. De aceea, cum am mai zis, „mineriada" a fost numai un suav preambul pentru complicatul, multilateral dezvoltatul mecanism de alienare în masă, produs de lugubra noastră (a noastră ?) criptocrație și **practicat** cu vrednicie de ipostazele ei oficiale. Față de ceea ce se cheamă, în sumbră tradiție, „propagandă", cu efectele ei devastatoare de-a lungul a generații întregi, arma chimică-i un moft. Ea arde, usucă și mortifică între limite, în vreme ce timpirea programatică, minciuna totalitară și perpetua instigare semi-oficială la război civil ajung să modifice însăși zestrea genetică a ființei, activînd ucigaș pînă și ultima fibră vie. Ce altceva, de nu sluirea (cu poftă, cu sadism, cu jubilație atroce) a unor idealuri pathocratice a făcut televiziunea, anul trecut, călcînd în picioare, cu grosolană, macabră indiferență, **nucleul** și, totodată, **ansamblul** Pieței Universității, spre a nu mai vorbi de cosmarul de după 13 iunie ? Și ce altceva, dacă nu furia și frica — derivate, ambele, din complexul pathocratic — înfioară, acum, toate „cutele păturii conducătoare", în fața filmului cu pricina ? Măcar acum de-ar fi tăcut, lăsîndu-i pe nefericiții din sală să-și consume-n voie reacțiile de plante stropite cu vitriol ! Cînd tu ai selectat **exclusiv răul**, nu ai dreptul să-l acuzi pe celălalt de a fi selectat **exclusiv binele** ! Dacă televiziunea ar fi vrut să vadă în Piața Universității și altceva decît excrescențele, mai mult sau mai puțin (in)evitabile, ale unui fenomen încărcat de simboluri, pe cît era plin de capcane parazitare, atunci, cu siguranță că și filmului de azi era drept să i se ceară radiografia completă a acestuia. Dar, așa... Mă rog, ce să mai vorbim !

Dar, că filmul „Piața Universității" **trebuie modificat** — cu asta sînt de acord ! Lui trebuie, neapărat, să i se adauge, ca „post scriptum", superba poziție a lui Andrei Pleșu, din seara de 7 mai ! Nu vă supărați, însă, la ora actuală, ea **face** tot atît de mult cît filmul întreg. Și cît... toate scenariile.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Jumătate dumnezei, jumătate diavoli

Suntem suverani în a desface relațiile stabilite între gîndurile noastre și între stările lor de conștiință ? Dar în a reda fiecărei stări de conștiință o autonomie perfectă : suntem **lăsați**, de fapt, de Puterea Asupritoare să fim stăpîni pe noi înșine ? Cînd dictatura comunistă ne-a învățat permanent să ne distrugem propriul eu, pe cît posibil, **eu** ce nu generează decît **dorințe**, nu ? Dorințe **idealiste**, neconcordante cu politica realității din jur : ba dorința să fii liber, ba dorința să afli adevărul, ba dorința să fii tu însuți, ba dorința să fii demn, în particular și între oameni... Democrația originală de azi, neocomunistă, avînd și ea tendința să ne învețe definitiv minte...

Am fost obsedați o viață întreagă de Securitate, de ofițerii-iadului-profesionist și de armata ei de civili delatori, informatori. Am fost obsedați de frică și de imprevizibilitatea forțelor ei obscure... Îmbolnăvind de suspiciune generații după generații : de cine să te fi ferit mai întîi, atunci ? De cine să te ferești **acum** mai întîi, cum să te strecori, să fii **lăsat** în pace și să nu faci compromisuri cu Puterea Represivă, de tip totalitar ? Și cum să rămîi cu acea libertate interioară măcar, a ta, curată, fără de care nimic nu are sens în toate cîte îți sunt date de la Dumnezeu să ți se întîmple... Jumătate de la Dumnezeu, jumătate de la Diavol : o unitate din adînc, ancestrală, ținîndu-ne împreună în veci, victime și călăi — unde e binele trebuind să fie și răul, în definitiv, **devenirea** noastră de fiecare zi fiind Legea care guvernează cosmosul... Legea, ehe...

La cîte își face „fiecare din noi" cu mîna lui : nu mai departe acum, la un an și jumătate de la Revoluție, ce **legi** (lege = a te lega ?) stau gata în Parlament să scape cu colți de lupi, să scape din cușca majorității F.S.N.-iste (F.S.N. = P.C.R. = K.G.B. ?) și să ne lege de mîini și de picioare, să ne scoată ochii ori să ne pună pumnul în gură și să ne astupe urechile, gata să ne pună la zid ? Ce credeți ? Cumva din scopuri transcendente, exterioare ordinii naturale, supratemporale ?

Ce **legi** ? Legea privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații și Legea privind siguranța națională a României — vă dați seama, le duceam dorul ! Fluierînd a pagubă în ciuperci... Oare ? Prin ele avînd astfel posibilitatea să fie împușcați doi iepuri deodată : păstrînd legătura cu structurile comuniste reformate și refăcînd legătura iluzorie cu „comisarii", „detectivii" și „agenții" de dinainte de 1944 — să poată să fie adormită vigilența bietului român **liberalizat**, ametit și așa de noua democrație a regimului Iliescu—Petre Roman...

Chiar așa ! La un an și jumătate de cînd jalnicele figuri ale fostilor securiști **își** scuipau în sîn și începuseră să-și uite **meseria** : taman cînd spionii, teroriștii, destabilizatorii și vînduții secretelor de stat duseseră țara de rîpă, România fiind cucerită și de unguri și de capitalul străin și de K.G.B.-iști și de C.I.A.-iști și cînd autohtonii începuseră să mai uite de frica atavică ? Vai, nouă : vechii și noii securiști vor avea ce să-și scoată pîrleala cu vîrf și îndesat de aici înainte **legal**, „multi-legalizați"... Securiști reciclați azi ba în S.R.I., ba în Serviciul de Informații Externe, ba în Serviciul de Protecție și Pază, ba prin „contrainformațiile" M.Ap.N sau ale M.I. — **militari** și civili, ajutați obligatoriu la o adică de Ministerul Justiției și Direcția Generală a Penitenciarelor... Să ne ferească Dumnezeu ! Dumnezeu pe jumătate Diavol...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Bătălie în marș !

Atunci cînd Galina Nicolaeva își scria cartea cu titlul de mai sus, ea spera că Stalin e mort. El, Stalin era mort, dar cei care gîndeau ca el, nu ! Rusia, marele imperiu stalinizat, nu murise. Ba chiar din contră, el înmugurea în țările satelite Moskovei. Știm noi care, una dintre ele este cea care ne opresează astăzi pe noi, maestră în stalinism, maestră în disimularea bătăliei în marș, cu comunismul. Autoarea, păcălită sau nu, credea atunci imediat după moartea lui Stalin, că o dată cu el au murit toate relele din lume, că răul, se întruchipează și că mort trupul fiind, răul s-a dus din lumea noastră. Ei bine, nu ! Răul este veșnic, trupurile lui trecătoare. Ceaușescu a fost un trup, cei de astăzi, conducătorii noștri aleși, sînt alt trup. I-am ales fiindcă, orice s-ar spune, chiar **noi** sîntem **trupul** răului. A nu-ți dori binele este o formă de existență. În patru labe nu trebuie să-ți bați capul cu nimic și atunci cînd cîțiva își ating creștetul cu **mina**, tu îi poți omorî pentru blasfemie. Omul, în definitiv, e făcut din două orificii biunivoce. Ce intră pe o parte iese pe cealaltă, și invers. Creștetul aparține cerului și, ca să fim realiști, altei lumi. Noi sîntem făcuți din găuri, așa ne-au învățat legile istoriei, iar nu din creștet și verticalitate. Astea două împreună duc rapid către moarte, iar înainte de asta, duc către suferință și orgoliu. Iar noi care sîntem români iar nu polonezi sau unguri, nu avem nici un chef de suferință și orgoliu. Noi avem chef de găuri, de o gaură în care intră ceva și de alta prin care acel ceva degradat este dat afară în dreptul nasului nostru.

Faptul că ejecția pute, nu ne deranjează deocamdată. La fel ca și eroii unui roman celebru la vremea lui, noi credem că este felul de a fi al omului, dar mai ales felul lui de a lupta : cu nasul în scîrnă ! Destrămarea imperiului este deocamdată în stadiul acesta, iar cei care ne conduc ne învață că mirosul fetid e necesar pentru adevărata purificare. La fel ca și în romanul pomenit, noi ne înmulțim și murim crezînd că conducătorii noștri actuali sînt niște sfinți și că nimic nu e mai adevărat decît ei. Bătălia în marș, prin căcat, a început demult, și nu se va sfîrși niciodată pentru noi.

Pentru noi care, încă fiind în viață, sperăm la nemurire.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRU CLEJ : ....„senatorul F.S.N. de Buzău, dl. **Gelu Voican Voiculescu** a fost numit ambasador în Senegal". **(România liberă).** ● CĂLIN CLINCIU : „Vizita la Moscova seamănă mai mult cu o chemare la ordine decît cu una de bună vecinătate și prietenie" ; „La ce-or mai fi murit oare răzeșii lui Ștefan ca să apere acele pămînturi... ?" **(Expres).** ● ANDREI VARTIC (deputat al poporului în Parlamentul Republicii Moldova) : „**În 1991**, în aprilie, în zilele Sfintelor Paști, Basarabia a fost cedată pentru a treia oară. Domnul Ion Iliescu, președintele ales al României, ales de marea majoritate a românilor din țară, a vîndut Basarabia pentru nu știu cîte milioane de m³ de gaze" ; „Încălzește-te la gazele Siberiei, dulce Românie !" ; „Frați români, să dea Domnul să ridicați în România o societate mai comunistă decît aceea închipuită de Ana Pauker... Noi, basarabenii, vom veni în România prin gazele în care ne-am transformat murind în Siberia. Vom împinge, deci, și noi la carul prosperității voastre..." **(România liberă).** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : ....„V.C. Tudor adresează un omagiu de toată frumusețea marelui vecinuț de la răsărit. Articolul, plîngînd de mila basarabenilor, pe care, nu-i așa, nu-i putem ajuta în nici un fel, se încheie cu aceste cuvinte, animate de-un vibrant patriotism : «Față de minunatul popor rus avem nesfîrșite sentimente de dragoste!». E o propoziție cel puțin imprudentă, din partea cuiva care, demagogic, promitea să îmbrace «cămașa morții» pentru cauza românismului. Vai, cămașa lui V.C. Tudor nu e decît o pravoslavnică rubașcă, aflată în inventarul Kremlinului !". **(Orizont)** ● ANONIM : **MARIAN MUNTEANU** — Relații apropiate cu Petre Țuțea, șef de cuib legionar și secretar de stat în guvernul legionar. În timpul liber, Marian Munteanu și colegul său Mihai Gheorghiu îl aeriseau prin Cișmigiu și pe la Casa Universitarilor pe bătrînul instructor legionar Țuțea". **(Europa).** Marele filosof Țuțea a făcut ani lungi și grei de pușcărie, nu ? Criminalii bolșevici Nikolski și Drăghici, încă în viață, au stat măcar o secundă în temnița pentru activitatea lor de casapi ai poporului român ? ● ION CRISTOIU : ....„publicația **Europa** este o oglindă vie, fidelă, ca să mă exprim în termenii realismului socialist, a tot ce a avut mai rău și mai prost regimul Ceaușescu ; **Europa**, condusă de un fost secretar de partid și de un fost uslaș (iată că ăsta știe să bată nu numai cu scutul, ci și cu coada tocului) reușește să ne reamintească tot ce a avea mai negativ perioada Ceaușescu. Tot ce avea mai rău, pentru că revista respiră o ură grea, animalică împotriva cuceririlor democratice, fie ele și firave de după răsturnarea dictatorului". **(Expres)** ● MANOLE NEAGOE : „În afara scrisorilor trimise la Europa Liberă ce a mai scris D. Cornea ?". **(Națiunea)** Prin ce metamorfoză malefică ai trecut, dragă Goe ?

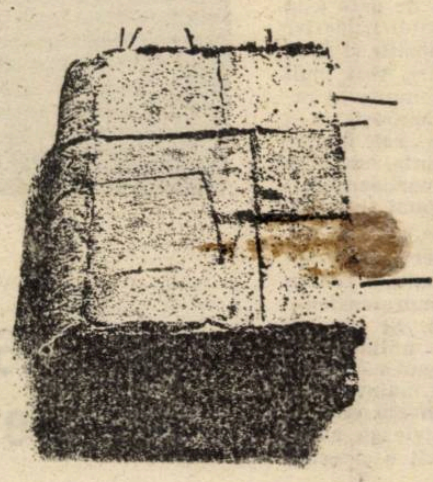

Nicolae ONUCSAN

● ALCIBIADE : „Ce ne facem cu «România liberă»" ? **(România Mare)** Păi ce să facem ? La prima ocazie o decapităm... ● TUDOR CARANFIL : ....„de la primele imagini sîntem martorii unui cinematograf emanat din proclamațiile «Alianței civice» și G.D.S." ; „....fenomenul greviștilor foamei este eludat prin declarații anonime peste imaginea apatică a pensionarilor din corturi" ; „În cîteva cuvinte, autorii filmului deploră lipsa dialogului ; în imagine, le scapă mărturia că în Piață numai dialogul nu era dorit !" ; „Cît despre studioul condus de dl. Pintilie, se poate spune că ar fi păsit mai curînd spre dreapta decît cu dreptul...". **(Libertatea)** ● ALCIBIADE : ....„ia mai scutiți-ne de grosolăniile voastre !". **(R.M.)** ● Din proiectul de lege privind siguranța națională a României : „Fondurile de arhivă ale fostului Departament al Securității Statului, cu excepția dosarelor penale și a celor referitoare la măsuri represive, altele decît cele stabilite prin hotărîri judecătorești, nu pot deveni publice, decît după trecerea unei perioade de **90 de ani** de la adoptarea prezentei legi". (Text preluat din **Expres**). Dragi foști turnători, puteți dormi liniștiți... ● PILULĂ CONTRA RIDURILOR : „Cică S.R.I.-ul a cumpărat de la GEPA mai multe mașini de călcat". **(Tineretul liber)** ● ....„domnul **Ioan Bălan**, **pensionar din Brașov**, ar dori să cunoască biografiile amănunțite ale Doinei Cornea, Marian Munteanu, Rațiu, Câmpeanu, Paler, P.M.B., Deliei Budeanu"... **(Azi).** Și noi am vrea să cunoaștem biografiile amănunțite ale Angelei Băcescu, Martian, Mois, Hamza, Emanuel Valeriu, Gheorghe Dumitrașcu și ale multor altora. ● KATY ROMOȘAN : „Nu vă uitați cu mirare, indispus, rău-voitor, la femeia care vă îndeamnă să vă dați jos pantalonii". **(Internațional Sexy)** ● ION GHEORGHE : „Din cîte palate și case mari am zidit / Ne-a rămas un sediu insalubru, umilitor, / Dar care ne insuflă gîndul nedreptății / Și-al răzbunării (..) // Noi am pierdut o bătălie, dar n-am căzut / Din nesăbuință și nepricepere politică (...) // Scoaterea noastră din marile sedii / A înlesnit vînzarea patriei, la masa verde(ț) (...) // Dar noi am edificat marea clasă / A muncitorimii truditoare, / I-am insuflat mîndria ocîrmuirii (sic !) ; / Niciodată nu se va pierde opera noastră. (...) // Nici peste o sută de ani, pentru noi / Nu va fi prea tîrziu". **(Socialistul).** Da, nici peste o sută de ani nu vom uita binefacerile comunismului pe sol românesc !

Petre Stoica

cronica literară

Narațiunea mitică (I)

Mircea Eliade, Noaptea de sînziene, **2 vol,**
Editura Minerva, B.P.T., București 1991

Cînd a apărut la Paris, în traducerea românistului Allain Guillermou, de la Sorbona, romanul lui Mircea Eliade, **Noapteade Sinziene (Forêt Interdite,** Gallimard, 1955), nu a confirmat speranțele pe care autorul și le punea în el. În 1955, Mircea Eliade avea sentimentul că își juca, în Franța, destinul literar, la capătul celui mai susținut efort de creație pe care i l-a cerut vreunul din romanele sale. Dar cu excepția unui foileton mai important din **Les Nouvelles littéraires,** scris de René Lalou, romanul a trecut ca și neobservat, cum notează decepționat Eliade în **Les moissons du Solstice** (Paris, Gallimard, 1988, în traducerea lui Alain Paruit). Printre motivele care ar fi putut explica indiferența criticii : numărul prea mare de pagini (aproape 650), litera mică, mulțimea personajelor cu nume greu de reținut, începutul complicat („proba" celor o sută de pagini) și mai ales faptul că un **roman-roman,** adică o carte bazată măcar în parte pe tradiționala **poveste,** nu avea cum să placă, în anii '50, elitelor literare franceze, pentru care singura formulă curentă de roman era aceea a narațiunii destructurate și împinse pînă la limita de inteligibilitate a unui text, ca în **Zgomotul și Furia** de Faulkner, cum mai precizează Mircea Eliade în **Fragments d'un journal,** (Paris, Gallimard, 1973).

Firește, despre o receptare românească a cărții, imediat după apariția ei la Paris, nici nu putea fi vorba. Dimpotrivă, cei care au riscat s-o citească și s-o comenteze (după ce actrița Marietta Sadova a reușit să transporte un exemplar la București) au intrat în pușcărie, unde au rămas pînă la mijlocul anului 1964. Între ei : Constantin Noica, N. Steinhardt, Alexandru Paleologu.

În Franța, romanul lui Mircea Eliade a mai fost publicat o dată, în versiunea românească de la „Editura Ioan Cușa" (2 volume, Paris, 1971). Dar nici de data aceasta ecourile franceze sau românești n-au fost pe măsura așteptărilor autorului. Iar la București, cea mai complexă operă de ficțiune a lui Mircea Eliade continua să fie interzisă.

Noaptea de Sînziene este deci o carte cu un destin extrem de complicat, și aș spune că „semnul rău" sub care ea s-a născut continuă s-o urmărească și astăzi. Cel puțin pînă în momentul în care scriu această cronică literară, în ciuda unui tiraj record, epuizat oarecum peste noapte (încît Editura „Minerva" s-a grăbit să lanseze zilele acestea încă o tranșă), reacția de întîmpinare a criticii întîrzie să se facă simțită, iar în cazurile rarisime în care se produce totuși, ea pare să fie mai degrabă reticentă. S-ar putea evoca și de data aceasta un număr de motive de „inhibare" a criticii, asemănătoare cu acelea l-a care s a gîndit Mircea Eliade în jurnalele sale : momentul apariției, foarte puțin indicat pentru lecturile susținute, numărul mare de pagini, tiparul modest, formatul meschin și, în plus, hîrtia cenușie, poroasă, respingătoare, care îți taie cel puțin trei sferturi din pofta de a mai citi. Din păcate, hîrtia mizerabilă, inventată parcă pentru a-i speria pe cititori și vîndută (ca și cum cinismul n-ar fi fost suficient) la prețuri cu adevărat prohibitive, reprezintă zodia spre care se îndreaptă producția de carte la noi. Am ieșit din „epoca salamului cu soia" și intrăm în „epoca hîrtiei de closet". Căci nu cred să mai fi apărut vreodată în România cărți la fel de urîte ca acelea pe care le aruncă de la un timp pe piață tipografiile noastre. Nu trecem printr-o perioadă de criză a creației, cum poate ar dori unii, dar ne aflăm în plină criză a hîrtiei, a tiparului a prețurilor de cost și în general a producției de carte, ceea ce ar putea pune în cele din urmă în primejdie orice act creator.

Ar mai fi însă un motiv. Mă tem că peste toate explicațiile de mai sus am uitat să ne mai bucurăm la apariția unei cărți importante sau poate că, Doamne ferește !, obiceiul acesta nici n-a prea existat în critica literară românească. Pentru că, în definitiv, oricum ar arăta ea, cartea lui Mircea Eliade reprezintă un autentic prilej de bucurie.

Noaptea de Sînziene este unul dintre cele mai importante romane românești din perioada de după cel de-al doilea război mondial. El ocupă un loc special în sistemul romanului nostru modern, în primul rînd prin felul în care își asumă realitatea. Cu o rețea relativ simplă de personaje (în ciuda aparențelor și în raport cu proporțiile cărții), dar în planuri care se completează și se înlocuiesc în permanență (București, Iași, Londra, Lisabona, din nou București și în cele din urmă Parisul), **Noaptea de Sînziene** se fixează pe unul dintre cele mai dramatice momente din istoria Europei — anii de dinainte și anii de după cel de al doilea război mondial. Mai exact, perioada cuprinsă între 1936 și 1948, cînd se succed în România regimurile cele mai autoritare și se produce pentru noi cea mai tragică schimbare de destin din întreaga noastră istorie modernă, odată cu schimbarea la față a întregii Europe. Ca frescă istorică (în care momentele cele mai dramatice sînt rebeliunea legionară din ianuarie 1941, războiul împotriva Uniunii Sovietice, bombardamentele americane din aprilie 1944, urmate în august de cele germane, apoi invazia „eliberatorilor" ruși, completată de decimarea trupelor românești pe frontul de vest și cu decimarea politică a țării, după înlăturarea brutală a Regelui Mihai), **Noaptea de Sînziene** nu are nici un termen autentic de comparație în literatura noastră. Pot fi invocate, parțial, **Bietul Ioanide, Luntrea lui Caron,** romanul postum al lui Blaga,

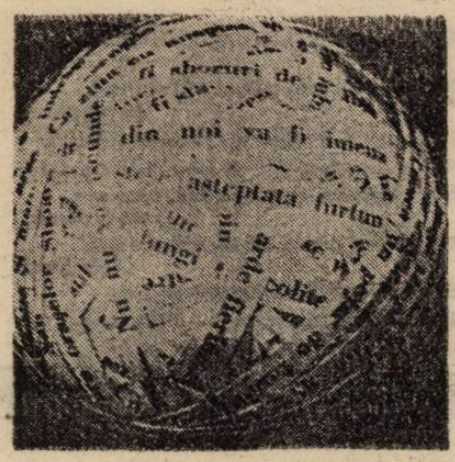

Radu IGASZAG

sau **Delirul,** dar puterea generală de cuprindere a cărții lui Mircea Eliade este incomparabil mai mare. Și ceea ce este mai important, prin felul în care își apropie această realitate și o reconsideră sau o recuperează, **Noaptea de Sînziene** ne oferă una din puținele alternative literare românești la versiunea oficială pe care a încercat s-o impună la noi **„realismul socialist".**

Iar peste schema istorică, schițată de cele mai multe ori în stilul în care se succed într-o cronologie de specialitate **analele,** se înalță, ca vîrfurile unor munți, cîteva din scenele cele mai pregnante ale romanului : imaginea isterizată a Bucureștilor, într-unul din momentele anarhiei legionare, „întoarcerea" morților de la Stalingrad, zborul planat al unui avion de vînătoare german, la marginea orașului, spectacolul pe care îl dă un soldat rus, în casa lui Biriș, pentru a captura o damigeană cu vin (**„la priatin" și „Pac ! pac ! pac ! Kaput..."**), în timp ce Irina încearcă să anunțe moartea unui preten, actorul și dramaturgul Dan Bibicescu. Tot aici trebuie amintit spectaculosul episod al încercării pe care o face învățătorul de țară Gheorghe Vasile de a scoate din Bucureștii amenințați de ruși o căruță cu cărți, destinate unui „Așezămînt cultural" în stil Iorga. Cu singura deosebire că biblioteca autodidactului Gheorghe Vasile este o colecție de cărți de popularizare, constituită prin ruinarea unei biblioteci savante, de valori clasice și de rarități. Este una din cele mai aiuritoare pagini din cîte s au putut scrie la noi pe tema cărții, căci luptîndu-se cu Istoria și încercînd să salveze colecția completă a vechii „Biblioteci pentru toți", învățătorul Gheorghe Vasile este un Don Quijote român, de care nu știi dacă trebuie să rîzi sau să plîngi. Este posibil totuși ca prin acțiunea lui Gheorghe Vasile, Mircea Eliade să fi vrut să reia teoria savantă a „scufundării bunurilor culturale" și, în general, ideea răsturnării tuturor valorilor, a prăbușirii **mitului** în **istoric** și a desființării **sacrului** prin **profan.**

Împreună, toate aceste episoade formează prima dimensiune, cea mai vizibilă și mai ușor de urmărit în **Noaptea de Sînziene** — dimensiunea **timpului istoric,** care se întîlnește, se încrucișează sau se împletește cu **timpul psihologic** și, numai din cînd în cînd, **cu timpul mitic. În plasa timpului istoric** se zbat aproape toate personajele cărții lui Mircea Eliade, unele acceptîndu-l, pînă la a se topi în el (ca Biriș sau ca demonicul Bursuc), altele încercînd, dimpotrivă, să-i scape (ca în cazul straniului personaj Ștefan Viziru, cel care tînjește la un moment dat după condiția de sfînt).

Florin Manolescu

---

solilocvii

Locuri comune
sau despre apropiatul congres al istoricilor

Că TVRL nu organizează, cu nici un chip, mese rotunde, e de multă vreme limpede. Sistemul cu „azi unul, mîine celălalt", azi alba, neagra abia mîine, are eficiența lui și meritul evident de a ameți cetățeanul și a nu-l „influența" doamne ferește, nelăsîndu-l să fie martor la vreo înfruntare **directă,** în cazul căreia ideile s-ar bate cap în cap precum cocoșii, iar omul ar putea să aleagă. Însă nici în restul cetății lucrurile nu stau cu mult mai bine. Cîte un interviu ici-colo, cîte o conferință din inițiativă cel mai adesea individuală și mai curînd legată de vreo prezență externă, chiar dacă sînt cu totul altceva decît festivismul amorțit de mai an, nu sînt deloc dovada unei societăți preocupate de ea însăși.

A și trecut un an și jumătate ; sîntem în plină perioadă de tranziție și de schimbări poate chiar decisive, pentru foarte mulți ani de aici înainte. Și într-un asemenea moment hotărîtor, cei mai mulți dintre noi ne lăsăm, fără nici o grijă, conduși de o mînă de oameni. Toată **participarea** noastră la transformarea **propriilor** destine s-a redus la votul de la 20 mai (oricum ai lua-o, un vot rămîne ceva **mecanic**) și, în cazul unora doar, la contestarea ulterioară a administrației (chestie care începe să devină și ea ceva mecanic, chiar dacă nu din vina contestatarilor, cei puțin nu în primul rînd, dar lucrul e cert). În fond, în loc să strigăm toată ziua „jos Iliescu !", poate că ar fi cu mult mai util să facem altceva, un altceva care ține de formarea unei opinii publice informate, o muncă cu roade ceva mai îndepărtate dar mai sigure.

•

Scriitorii, e adevărat, au avut un congres, ori o conferință națională, mă rog, ce-o fi fost. Dar, ca și alegerile, s-a desfășurat mult prea devreme, cînd oamenii nici nu se dezmeticiseră bine, ca și alegerile a fost ceva mai curînd administrativ și la fel ca acelea nu a lămurit cu nimic tocmai în cestiunile arzătoare, cele strategice, de atitudine, de transformare/însănătoșire morală.

Apoi, cu sufletul la gură, mă așteptam să văd desfășurîndu-se cît mai grabnic un **congres al economiștilor** de pildă, specie extrem de numeroasă în patria noastră socialistă. Eventualitatea că aceștia sînt prinși, pînă peste cap, unii cu degringolada economiei etatizate iar alții cu ciubucăreala privatizată, nu explică chiar totul. Oare chiar nu există printre ei și din aceia care să aibă microbul teoriilor și strategiilor, oare chiar nu au nimic de spus, sînt numai niște simpli executanți (în dorul lelii) ai „înaltei politici" ?

Tot cu sufletul la gură, mă așteptam și mă mai aștept încă la un congres al **istoricilor,** care să revizuiască ceea ce e de revizuit, să ceară și să facă reabilitările necesare, să analizeze rolul nefast al celor care vor fi avut un asemenea rol. Sau poate că nu e nimic de spus, poate că nu e nimeni de reabilitat și nimeni de condamnat (d.p.d.v. moral). Să ne înțelegem, eu nu cer să fie nimeni băgat neapărat după gratii, cu toate că o merită destui, dar ceea ce se întîmplă azi în România înseamnă **o recunoaștere tacită că pînă la 21 decembrie 1989 totul ar fi fost perfect.** Păi, atunci de ce-am mai abandonat glorioasa cale spre zorii omenirii. Doar eram atît de aproape, tovarăși ; deja intrasem cu un picior.

•

Chiar așa ? Di-zi-ma-ne-pe / Co-munis-mu-nu-mai-e ! A fost, dar s-a dus. Hocus pocus. Sîntem alții acum, vezi bine. Nu, nu e nici o aluzie înaltă aici, nu de oportuniștii din actualul vîrf al piramidei e vorba (fie ei de guvernămînt, liberali, sau orice altceva), ci de noi înșine. Iară noi, dragi tovarăși, sîntem tot ăia ; numai ne prefacem că sîntem alții. Nu numai la fel de leneși, mincinoși, corupți, indiferenți, etc., etc., ci mai ales **inconștienți.** Și nu vom fi alții, și nici pe copiii noștri nu-i vom lăsa să devină altfel decît am fost noi, pînă cînd n-o să ne asumăm trecutul, pînă cînd n-o să spunem ce știm și ce gîndim fiecare, pînă cînd n-o să acceptăm unde, cînd, cum, cu ce am greșit în această lungă jumătate de veac.

Nu putem, e un „fals"!!!, să trecem pur și simplu cu arme și bagaje **dincolo :** ăsta nu-i decît mimetism, simulare, nu are deloc aerul unei acțiuni **conștiente,** motivate, asumate, libere. Știu, nu putem să ne dezbrăcăm, peste noapte, de **mentalitatea** comunistă, dar e o eroare care va avea consecințe incalculabile să te comporți ca și cum ai fi făcut-o. Știu, mulți dintre noi pretindem că acest comunism ar fi fost numai o coajă, o spoială a sufletelor noastre. Dar este oare adevărat ? Nu cumva confundăm **utopia** comunismului cu strategia dictaturii proletariatului, ale cărei efecte au fost și sînt încă reale ?

•

Cu puține excepții notabile, între care și recentul simpozion de la Timișoara, vreme de un an și jumătate, vreme lungă, totul s-a redus la o presă în cea mai mare parte de senzație (indiferent de atitudinea față de liderii momentului), în cele mai bune cazuri, una **eselstică,** iar nu una analitică(inclusiv articolul de față). Am știut și știm să luăm atitudine, să strigăm „jos" sau „sus", să facem mișto, dar fără să demontăm mecanismele ascunse și adevărate ale atitudinilor noastre, și mai ales fără să oferim sau măcar să pregătim **alternative.**

Să fie vorba doar de incapacitate organizatorică, adică lene ? Într-o măsură, cum e normal pe la noi, probabil că da. Să fie și teama de declanșarea unor mecanisme periculoase, chiar și sociale (cum s-a și întîmplat în 29 ianuarie, 13 februarie și 13—15 iunie) ? Dar oare somnolența unei opinii publice, aflate în stadiul de debilitate mintală (din punctul de vedere al capacității de exprimare și al cunoștințelor despre lume), absența curentelor de opinie fundamentate, nu permite și ea declanșarea mareelor spongioase ale acelorași mecanisme ? Și-atunci ?

Ar mai rămîne și arhicunoscutul, de toate zilele românescul „n-avem". N avem pur și simplu istorici, economiști, etc., sau aceia care sînt nu au sau nu vor să aibă **idei.** Avem numai scriitori și eseiști (și chiar și aceia sînt, în mare parte, fricoși sau oportuniști), iar o intuiție oricît de strălucitoare rămîne un joc de paiete în lipsa analizelor specialistului.

Mihail Oprea

În același cadru poate fi discutată și problema **neorganizării** alegerilor locale, cheie pentru o democratizare reală (citește și descentralizare). Mai exact, ar trebui discutat faptul curios că problema nu e pusă tocmai de opoziția parlamentară, ceea ce ar însemna fie că opoziția **nu le** înțelege importanța (ceea ce e imposibil), fie, mai grav, că nu e pregătită la nivel local și nu vrea să riște înfrîngeri usturătoare. Dar, (și aici apare culpa **noastră**) cîți oameni înțeleg sau i-am ajutat noi să înțeleagă că neorganizarea alegerilor locale (promise, în retorica electorală, pentru toamna anului trecut) demonstrează fără dubii atît „buna credință" centralistă a guvernanților cît și marea slăbiciune a opozanților.

negoiță irimie

Rișca în mijlocul străzii

Trăiește-ți viața așa cum este,
Precum cafeaua — simplă sau dublă :
Un capăt al ei este-o simplă poveste,
Cel'lalt, îl joci rișca pe-o rublă

Trăiește clipa ce-ți este dată,
Precum cafeaua — mai amăruie,
Zodia minte — mai trage o dată,
Luna pe ceruri o vezi și nu e :

Isus pe cruce ruginește în cuie.

Din piscul clipei

Am amintiri de mai'nainte
De a mă ști că m-am născut,
Căci norul mai ține minte
Riul curgînd către trecut

Și, cum aleargă spre izvoare
Pe aripi albe, vulturești,
Tu, gînd ascuns, te simt cum crești
Din piscul clipei viitoare.

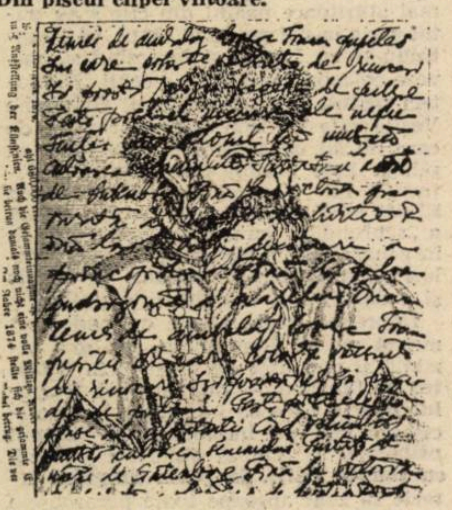

Andrei OIȘTEANU

Pe-o frunză de tutun

Să începi ziua c-un gînd bun,
Sub cerul unui tîrg de vite,
Ce rumegă, îngălbenite,
Frunzele unui vechi tutun.

Te-ai subțiat că văd prin tine
Vechi amintiri uscînd la soare
Zăpezile eleusine
Din vechile abecedare

Și ție ce-ți rămîne-n rest,
Și tu ce mai visezi, în fond,
Decît să fii, pe mapamond,
O țandără de Everest

Fum fără foc

Pufăiam dintr-un Kent cu mustăți de porumb,
Gîndul meu se făcea zmeu subțire, departe,
Aripi lungi prelungeau două foi dintr-o carte
Lustruind vechi mesaje încifrate în plumb.

Grădinițele Waldorf, gîngurindu-l pe Goethe,
Mîzgăleau cerul clipei atîrnîndu-l de-un gard,
Pe la porți trecătorii răsuceau țigarete
Și un fum fără foc se isca la Stuttgart !
S-a-ntîmplat, cum să spun, uite-așa, într-o doară,
Ca și cum însuși Wolfgang cocoțat peste gard
Să-și aprindă din mers o țigară,
Dar elevu-i răspunse ; — Plus tard !

Hebdomadare

N-a mai rămas măcar o urmă
Din frontispiciul unui ziar
Pe unde azi mistrețul scurmă
Vechea greșeală de tipar

Răsar din țarine mistrețli
Brăzdați vioi în alb și negru,
Cînd sună cornul dimineții :
Unde ești, suflete, integru ?

Vezi cum prin oastea de porumb
Mistrețul își mai plimbă ritul,
Minca-l-ar boala și urîtul
Tipografiilor de plumb.

Roata norocului

Albastru, indigo și violet,
În țăndări sare discul solar,
Lecția lui sub cer o repet
Dar nu îmi mai lasă o șansă măcar.

Imaginea ei, îți spun acum stric-o,
Vom trage o alta la plombagină,
Cînd galic cocoșul cîntînd Cocorico !
Dă deșteptarea în limba latină.

Tăcerea pitită prin dicționare
Se face o roată de foc,
Și spițele — țăndări solare,
Fac Roata norocului la loc, Hai noroc !

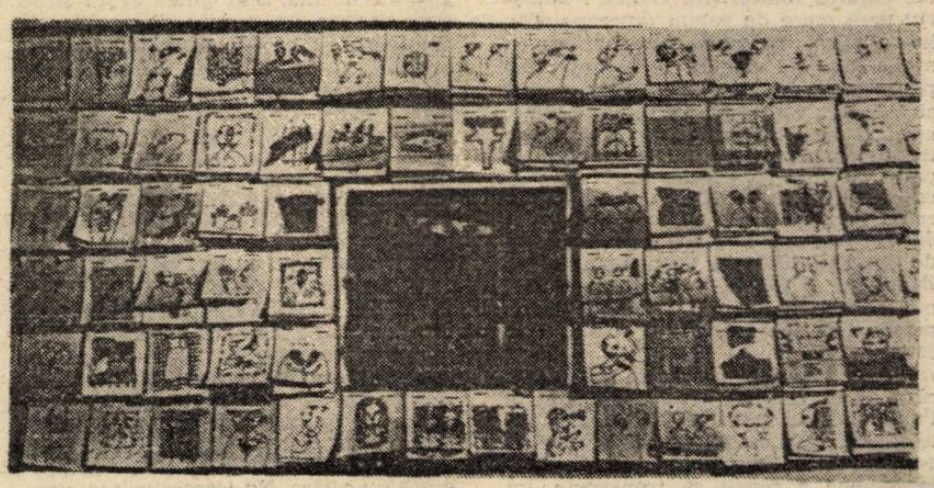

Dan PERJOVSCHI

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

GANGUL ȘI RANGUL LITERATURII

Un difuzor de cărți și ziare îmi zice : „Domnule, au pus ăștia titlul VIOLUL la cartea aia a lui Pitigrilli cu **Fecioara de 17 ani.** Am vîndut o grămadă. Au scos alții pe urmă aceeași carte cu titlul original. Același conținut, n-o ia nici dracu'“ Contează ! Fiți și dumneavoastră mai atent la titluri că dacă greșiți... De exemplu, asta cu **Amantul doamnei...** cum-îi-zice merge bine“.

Atent o să fiu ! Și cînd oi scoate un volum de versuri, neapărat îl voi intitula **Crime sexuale.** Ce ? Nu v-ați prins că e o aluzie la Orwell ? Ce fel de intelectuali sînteți ?

Ce este mai bine ? Să ne ținem rangul sau să ducem, pe orice cale, cuvîntul nostru drept în casa, pe masa cititorului ? Să ne gîndim la asta și vom învinge cu gangul pre gang călcînd. Cît privește titlul de mai sus nu cumva să mi-l furați că mă supăr... Adică nu mă supăr, vă acționez direct în judecată. Că lumea junglă se făcu !

Horia Gârbea

Tudor Popescu
O DRAGOSTE NEBUNĂ, NEBUNĂ, NEBUNĂ
Editura Cartea Românească

Cartea lui Tudor Popescu, cuprinzînd șapte piese nu trebuia și nici nu putea să-mi placă. Motivul : dramaturgul Tudor Popescu fiind adeptul unui tip de teatru pe care-l consider apus, eram silit să mă rezum la discutarea lui în contextul — datat — din care face parte. Ceea ce am să și fac.

Pornind lectura fără această prejudecată, eliminată cum era de presupus, pentru simplificare, piesele tot mi-au displăcut. Voi încerca să expun motivele, pe cele care nu provin cum spuneam, dintr-un punct de vedere părtinitor, advers generației lui Tudor Popescu.

Piesele lui Tudor Popescu sînt „ușoare“, sînt voit neserioase. Autorul face concesii gustului ieftin. Spun **face concesii** pentru că este evidentă forțarea acestui gust. Cred că natura sa, pusă în valoare mai bine de texte precum **Noaptea marilor speranțe,** este lirică și înclinată spre metaforă, gravă și meditativă. Drintr-o pornire firească de a „face succes“, Tudor Popescu devine frivol lipsit de profunzime, grotesc, oferind în final imaginea stranie a unui comediograf, fără simțul umorului.

Culai Nebunul, parabolă a dictaturii (cu personaje principale numite cu aluzie la propos **Culai** și Lența), este lipsită de orice substanță. Autorul deghizează în costume sărăcăcioase eroii unei cazuistici banale, mult reduse, nesurprinzînd nimic din demența, comedia și tragedia dictaturii. Identificarea este mecanică, replicile n-au strălucire.

Celelalte piese sînt cu mult mai profunde dar minate de o manevrare defectuoasă a comediei. **Mincinosul** este plicticoasă prin tipurile vărșite gros, adunate de prin scheciurile programelor de varietăți. Tema este interesantă, bine formulată și ofertantă. Prin tratare, cu o condamnabilă și deliberată superficialitate, Tudor Popescu o face bucățele.

Noaptea marilor speranțe este o dramă cu două personaje și mai multe voci. Situația e foarte teatrală și de o stranie tensiune, găselnița este atît de grozavă încît, înfiorat pesemne, dramaturgul renunță să-și declanșeze facilitatea de varieteu ca s-o strice. Dar și aici cu atî mai evident prin nereușită, demonul gustului îndoielnic își vîră coada prin — de pildă — o onomastică sinistră și cîteva replici răsuflate în fiecare scenă.

O dragoste, nebună, nebună, nebună e mai puțin interesantă tematic și mai caligrafică dar îndeamnă actorii la isterie. Dialogul e uneori de melodramă, fără conținut, fără sugestii :

— „Taci, Tudore, te rog.

— Unde te duci, găsești cîte unul indiferent la sufletul omului, ca să-i fie lui bine.

— Tudore ! Potolește-te ! Nu aduci tu dreptatea printre oameni.

— Mama ei de viață !

— Nu pleca ! Te rog !

— N-o să mai vin aici decît atunci cînd o să mă chemi tu !“

Aceste platitudini au cusurul că nu se răsfrîng asupra personajului ci asupra piesei și autorului. Impresia de trăncăneală e imputabilă nu eroului ci dramaturgului. La fel în **Mi-am spus adio și-am plecat din mine.**

Ultima dragoste a lui Don Juan nu face decît să „bifeze“ tema pe presupusa listă a lui T. Popescu. În fine, **Sinuciderea unei cochete** e un scurt dialog îndemînatic și cu destul spirit pe tema sinuciderii, prea gravă pentru o comedioară de aceste dimensiuni.

Așa cum iese din această carte, Tudor Popescu nu e convingător. Obișnuința de a scrie teatru îi dăunează la fel de mult ca dorința de a plăcea. Ceea ce mă dezamăgește mai grav este că dramaturgul riscă foarte puțin. Lucrează ca un bucătar cu rețete moștenite care nu mai găsește pe piață decît jumătate din ingredientele cerute de acele rețele și are, ca singură inovație, cerută de necesitate, doar grija de a găsi „înlocuitori“.

În mod indiscutabil și totodată neplăcut, Tudor Popescu este unul dintre puținii noștri dramaturgi profesioniști de luat în seamă.

Nichita Danilov
DEASUPRA LUCRURILOR, NEANTUL
Editura Cartea Românească

Este posibil ca, în generația optzeci, din care am auzit undeva că am face cu toții parte, Nichita Danilov să fie poetul cel mai atipic. Modul lui de a miza în primul rînd pe lirism și pe meditație îl depărtează de experiența și revoluția congenerilor. Totuși poezia lui Nichita Danilov este și un breviar de procedee optzeciste pe care mixajul doar, foarte personal, le alinează făcîndu-le de nerecunoscut. Concluzia ce se poate trage de aici este pozitivă : sigiliul poetului este extrem de personal.

Volumul de față care, dacă nu mă înșel este al patrulea din bibliografia autorului ieșean, este și cel mai consistent. În el Nichita Danilov apare cu multiple, felurite măști, toate stîndu-i bine și existînd dincolo de ele, ca o unică și puternică individualitate.

Avem lirica pură : „E noapte și inima ta se ridică / deasupra tuturor inimilor. În întuneric, / în somn aura ei strălucește. Doar / capul ți se înclină / pe piept și buzele / se crispează în sine. Puțin.“. **(Portret)** Avem și scenariul prefăcut în poem (în felul lui Vișniec din **Orașul cu un singur locuitor),** și poemul-parabolă despre Marele Rege și artiști. Avem în sfîrșit poemul lung care orchestrează fragmente din toate aceste „tipuri“ **(Iluzie).**

Volumul poate să pară eclectic. Oricum, formal cel puțin, îi lipsește o structură, un principiu ordonator ceea ce este poate mai bine pentru că atîtea cărți apar cu fragmente „trase“ silnic la temă.

La Nichita Danilov momentele de viziune onirică alternează cu cele de descriere încordată a unei realități palpabile. Acurateța cu care se realizează ambele moduri de reprezentare dă un rezultat foarte „omenesc“, așa cum este alternanța naturală de reverie și trezire.

Caracteristic pentru cartea lui Danilov este acest ritm care devine consonant cu cel biologic, un ritm respirator sau sistolic al tensiunii și relaxării, lirismului și prozaizării. Prin faptul că îl simt, reduc totul la o judecată de gust : acest mod de a scrie îmi place pentru că îl percep natural.

Mai este, deasupra lucrurilor și neantul, pe care Nichita Danilov îl sondează cu prudență și modestie dar și cu finețe : „În cea mai neagră apă / în cel mai sumbru timp / cîntă cea mai sumbră lebădă. / Cîntecul ei îl auzim, îl înțelegem. / Noi, valuri fără de număr / pe marea fără de țărm, / noi sîntem cîntecul ei !“.

Drumul egal al fiecărei dimineți pierdute

/ Gabriela Adameșteanu /

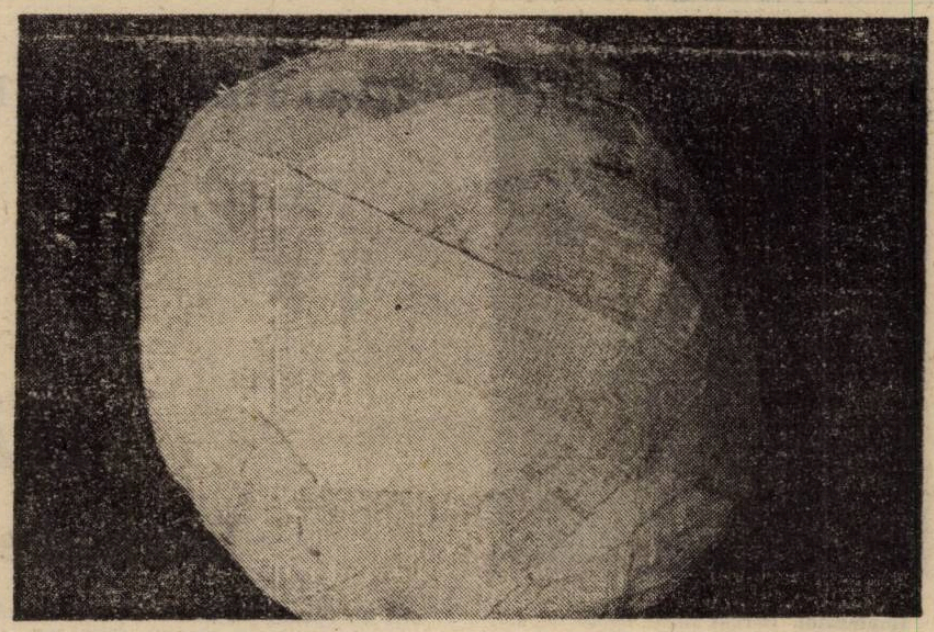

Lia PERJOVSCHI

bizareria sistemului editorial din ultimii douăzeci de ani, dar și căutările obsesive ale autorilor siliți să ardă la nesfîrșit etape sub impulsul sincronismului neîndurător, omeneasca inconstanță a prozatorului român, sfîșiat între lecturile occidentale și balcanismul proliferant, torturat pe drumul Golgotei între genotip și fenotip, la care adăugăm ca ingrediente orgoliul, invidia, flecăreala, beția, biografia erotică — ansamblul de date contradictorii din care se configurează sistemul de condiționări al autorului contemporan. Iată de ce — nu-i nici un secret ! —, pînă spre anii '80 ai descătușării post-modernității și ai absolutizării dogmei libertății de expresie, operele romancierilor autohtoni stau sub semnul hibridului și hibridizării. Iată de ce evoluția lor e bizară, adesea incoerentă, iar puținii care încearcă să urmeze un program estetic ferm scriu și/sau publică extrem de puțin. Optzeciștii, chiar dacă nu au convins decît într-o măsură sau alta, par a fi primii în ale căror texte se străvede coeziunea dintre gîndit și făcut. (Repet, chiar dacă, în afară de cinci-șase titluri, nu au dat nimic concret, palpabil, dar asta-i deja altă problemă.)

Borna '80 este aleasă în această sumară încercare de sinteză în mod destul de convențional. Ea nu implică încă, în mod absolut, un corelativ axiologic. Nimic mai fals decît a crede că, **înainte**, hibridul șaizecisto-șaptezecist a fost pe de-a-ntregul ratat și, **după**, experimentul (auto)ironic și totalizant-entropic, distorsionat, oricum — însă — coerent cu sine, ar fi o reușită ce anulează din plecare anterioritatea strictă. Nu noțiune de valoare, a cărei cuantificare rămîne întotdeauna supremul exercițiu de subiectivitate critică, face ordinea în acest conflict deschis al granițelor mereu schimbătoare între analogic și dialogic, recuperant și restructurant, constructiv și deconstructiv. (Dacă ar fi totuși să propun eu un criteriu de separație între aceste două vîrste ale literaturii din ultimele trei decenii, acela ar fi cel al ironiei și al rolului său proteiform.)

•

Toată această introducere de mai 'nainte nu are menirea de a prefața un tratat, care ar putea, eventual, să lămurească **ce** și **cum** cu literatura (în speță, proza, romanul) în timpul din urmă. Dimpotrivă ! Măcar printre rînduri, e de spus și presupus că nimic nu s-a decantat încă în chip convenabil, lămuritor. De aceea, înainte de a paria pe curente, serii, promoții și generații (cuvînt blestemat și stricător de amiciții), sînt de luat în discuție scriitorii, mulți-puțini, care, făcînd puțină ordine în labirintul de cordoane ombilicale cu care sînt înconjurați, au reușit și reușesc să se impună exponențial, ca **individualități** literare. Fără a cădea în păcate apodictice, ei trebuie scoși din arena negocierii infrageneraționiste și examinați, cu nesilită detașare, în „serii" atemporale constituite fie și dintr-un singur membru.

Pe **Gabriela Adameșteanu**, de pildă, unde vi s-ar părea mai potrivit s-o plasăm ? La șaptezeciști ? La optzeciștii rămași de inventat avant la lettre ? La textualiștii făr' de promoție ? Cîte răspunsuri — fanteziste, oarecum obiective, aberante, euristice, subtile — nu se pot da ! **Drumul egal al fiecărei zile**, și, parțial, **Dăruiește-ți o zi de vacanță** ar situa-o în perimetrul, măcar cronologic, șaptezecist. Însă, există oare cu adevărat această promoție ? Dacă da, pe baza căror criterii, dincolo de vîrstă și anii în care au fost publicați, există ea ? În schimb, aclamata **Dimineață pierdută** constituie un experiment de factură holistică, vizibil post-modernistă și, rară calitate, deloc ostentativă. Deși perspectiva se modifică vizibil, **Întîlnirea** (150 pag.) din volumul de „proze scurte" **Vară-primăvară** din 1989 se circumscrie tot acestei „vîrste noi" a literaturii. Multe din textele de mai mică întindere constituie tot atîtea digitații hiper-/meta-/para-textuale. Dar, reîntorcîndune la **Dimineața...**, acest roman „poate fi citit dintr-o singură respirație, ca un roman tradițional și numai după aceea să-ți dai seama prin ce strategii narative a fost obținută curgerea, cît de savant fărîmițat este acest discurs ce ți s-a părut linear", căci „tehnicile întrebuințate — și îndeosebi alternarea monologului interior cu dialogul — sînt atît de bine stăpînite, ținute în frîu, justificate, chemate de structura romanului și de cerințele personajelor, încît devin invizibile" (Monica Lovinescu). Super-modernism sau post- ? Ionic sau corintic ? Cum să interpretăm rulajul naratorial și auctorial ? Dar, în alte texte, în micile proze intervențiile **din off** ori plierea pe particularitățile dialectale ? **Et cætera** !

Nu cred, totuși, că analiza, oricît de subtilă, a sintaxei prozei ne va conduce la răspunsuri „lămuritoare". S-ar putea ca rezultatele obținute să ne ducă, la rîndu-le, spre alte întrebări și, tot așa, cercul vicios să se recicleze la nesfîrșit. Am senzația că, fascinați de dexteritatea tehnică superioară a Gabrielei Adameșteanu, tindem s-o fetișizăm și s-o considerăm scop în sine, făcînd din autoare o „textualistă". Nu spun că acest aspect trebuie înlăturat din travaliul interpretativ. Ar fi o nedreptate, pe care i-am face-o, în primul rînd, scriitoarei, care a reușit să ne ofere o operă impecabilă sub raport stilistic (termen generic, comprimînd „sintacticul", „poeticul" ș.c.l.). Dar, absolutizînd „textul" și centrînd hermeneutica pe „structura" sa, îi vom face o nedreptate și mai mare.

Consider că întîiia sa performanță rămîne, folosesc alt termen generic, cea de pe plan „tematic", viziunea asupra textului lumii. Remarcabilă și pentru faptul că, fără a repeta păcatele pitoreștilor naturaliste ale unei părți importante a prozei noastre, reușește proiecția asupra istoriei de jos în sus, plecînd de la ceea ce am numit altcîndva „poezia sufletelor mărunte". Mă uit la femeia asta, la Vica Delcă și la bărbatu' ei, care a fost angajat trei ani la fabrica de ciocolată a lui Zamfirescu, și... **Și-acu, il vine tot mai greu să plece de-acasă, da o dată, de două ori pe lună tot își ia țoașca de piele (aia de-o are de la madam Daniel), o îndeasă cu ce, se mai găsește la îndemînă, își trage pe ea cojoacele, își pune dinții, se îmbrobodește cu două basmale, își leagă cu un fular basca țeapănă pe care și-a făcut-o din resturile de la palton, acu nouă ani, și o ia din loc. Omu ei, el îi zice c-o ia din loc :**

— Ce faci, iar o iei din loc ?... hîriie, de-acolo din pat, dintre păturile îngrămădite peste plapumă, de unde stă, cu capul înfășurat într-un jerseu vechi, hărtănit, de-al ei ; că și-a rătăcit fesul decolorat pe care, de obicei, îl poartă.

Cînd vorbește, gîfîie între cuvinte, e gras și înalt, a trecut peste suta de kilograme. Pielea gîtului îi atîrnă moale, fleșcăită, dar obrajii îi sînt cărnoși, aproape rumeni și, pe ei, barba rasă la cîteva zile, crește țepoasă și albă.

N-ar fi nimic dacă acest cuvînt, „țoașcă" — l-ați remarcat, cum să nu —, nu m-ar urmări pe tot parcursul romanului. Se poate face o obsesie din cauza cuvîntului „țoașcă" ? (Observați cum evit formularea „unei toaste" sau, și mai direct, „țoastei". Același lucru mi se întîmpla cînd, stagiar la Roșiori de Vede, le interziceam copiilor genitivul „Vezii" — „lunca Vezii", „apa Vezii" etc. în liricoidele compuneri ale vîrstei gimnaziale. Idiosincrasiile care pornesc de la cuvinte sînt infinit mai durabile decît cele care au la origine oameni, personaje mai mult sau mai puțin îndepărtate ale scenei exterioare. Un cuvînt, urît, enervant sau scîrbos te scormonește de o mie de ori mai ofticant decît priveliștea unui humanoid tîmpit sau un idiot. Tot așa cum o stupiditate a unei femei frumoase, eventual fesenistă, te face să scuipi mai cu obidă decît laba oribilă a unui picior grotesc de femeie urîtă. Mult timp, Breban m-a indispus mai ales din cauză că a abandonat franciscana — adică din **Francisca** — „labă" a piciorului în favoarea sclivisitului „plantă" din **Don Juan** ș.c.l. Greu de spus cum de coexistau, în pace și fericire, în mintea mea mitocănismele bine găsite din **Francisca** și sintagmele fantezist franțuzite din textele lui Dan Hăulică apărute în **Secolul 20**, din care am colecția aproape completă. Ani de-a rîndul, cei mai frumoși ani ai tinereții mele — 18, 19, 20, 21, de ani — am umblat de nebun prin anticariate după numerele lipsă din **Secolul 20**. Odată, prietenul meu din liceu, Nae Singureanu, ajuns student la Silvicultură, la Brașov, mi-a adus de acolo vreo zece numere absolut intruvabile. După aceea, nu știu de ce, relațiile noastre s-au răcit brusc și, în vacanțe, am început să flanez singur pe străzile Bucureștilor, în jurul anticariatelor de altă-dată. — Am folosit de curînd, într-o cronică, expresia „polițaii flanează abulic"... La Brașov, coincidență, am ajuns prima oară invitat tot de un prieten viitor-neprieten, care, împreună cu alt mi-s-a-părut-mie-prieten, m-a dus inclusiv la geniala cofetărie numită „La gaura dulce". Este aproape imposibil de crezut că, sub ceaușism, era tolerată, în chiar centrul unui mare oraș — e drept, orașul în care, la 15 noiembrie... — o **gaură dulce**. Și, totuși ! Era, poate, un exercițiu homeopatic. Ani în șir, Ioana, care acum plînge, mi-a reprosat că am făcut o obsesie pentru acest cuvînt : „Homeopatic". Indubitabil, se poate face literatură plecînd de la cine știe ce cuvînt, care îți răsare, cine știe cînd, în față, pe stradă, într-o cofetărie, la un meci de fotbal. Romanul nu numai că le suportă pe toate, mai mult, le înghite, le devorează, le halește nesățios — „Dă-i una peste bot / Bau-baului netot !" Mă gîndesc că ar putea fi, chiar, un malaxor de cuvinte înainte de a fi o întrepătrundere, un angrenaj, o bielă-manivelă de personaje !... N-am terminat cu malaxorul. Reiau : un malaxor în care cuvintele, proastele și urîtele, sînt aruncate peste umăr, conform unui ritual de dez-pocire. — Aș da orice să vă obsedeze acest termen ! Malaxorul ăsta ar semăna cu o **toașcă** în care intră, așa de firesc, așa de **remarcabil** dar **neremarcate**, de toate. Trebuie, însă, să știi.

— ... al dracului obicei mai ai să colinzi... toată viața ți a picat mucu pe la ușile altora...

— Eeee-tee... răspunde ea.

Nici nu se uită la el. Gata să plece, infofolită cu toate cîte și le-a pus, umblă de colo pînă colo prin sală, mută din loc troacele și mai ia cîte ceva : un borcănel de gogoșari, niște ceapă, că are destulă în iarna asta, cîteva căpățini de usturoi, un rest de țuică, pe care-l toarnă într-o sticlă mai mică, de sirop de tuse. Le-ndeasă în toașcă, peste pungile goale de plastic. Nu-i place să se ducă cu mîna-n gură și orice lucru prinde bine la casa omului.

— eeee-tee... răspunde ea.

Dan-Silviu Boerescu

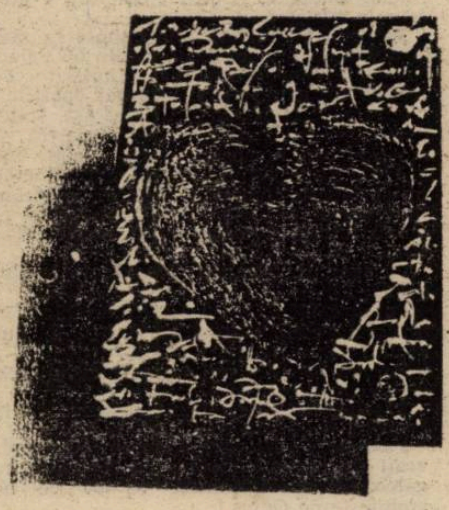

Valeriu MLADIN

Geta BRĂTESCU

Premiile literare CORONA pe anul 1990 ale revistei „Calende"

Juriul premiilor literare CORONA pe anul 1990 ale revistei „Calende", care apare la Pitești cu concursul Uniunii Scriitorilor din România și al Inspectoratului pentru Cultură Argeș, alcătuit din d-nii Al. Th. Ionescu, Nicolae Oprea, Călin Vlasie (președinte) a decis să decerneze :

— premiul pentru poezie d-nei **Ana Blandiana** pentru volumul „Arhitectura valurilor", ed. „Cartea Românească" (10 000 lei) ;

— premiul pentru proză d-lui **Stelian Tănase** (pentru volumul „Corpuri de iluminat", ed. „Cartea Românească" (10 000 lei) ;

— premiul pentru dramaturgie d-lui **Matei Vișniec** pentru piesa „Bine, mamă, dar ăștia povestesc în actul II ce se întîmplă în actul I" pusă în scenă la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț în 1990 (10 000 lei) ;

— premiul pentru critică și istorie literară d-nei **Monica Lovinescu** pentru volumul „Unde scurte", ed. „Humanitas" (10 000 lei) ;

— premiul pentru activitate publicistică d-lui **Cornel Nistorescu**, directorul publicațiilor „Expres", pentru articolele publicate în cursul anului 1990 (10 000 lei) ;

— premiul pentru poezie (debut) d-nei **Simona Popescu** pentru volumul „Xilofonul și alte poeme", ed. „Litera" (10 000 lei).

— premiul pentru proză (debut) d-lui **Vasile Gogea** pentru volumul „Scene din viața lui Anselmus", ed. „Litera" (10 000 lei).

Premiile anuale ale revistei „Calende" sînt sponsorizate de firma CORONA cu sediul în Pitești.

Festivitatea de premiere va avea loc sîmbătă 25 mai, ora 11, la „Casa Cărții" din Pitești. Cu acest prilej Inspectoratul Județean pentru Cultură Argeș va organiza simpozionul „Coordonate ale literaturii române contemporane", iar librăria „Casa Cărții" va deschide o expoziție de carte cu vînzare.

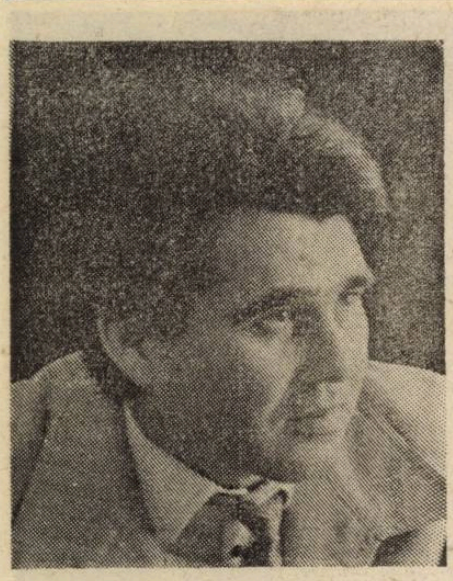

marius tupan

HALTA

(comedie într-un act)

Impiegatul. Bărbat între 45—50 de ani, care ține locul șefului de haltă și al casierului.

Pasageri. Pot fi cinci, șase sau mai mulți în funcție de necesitățile regizorului.

Se simulează oprirea unui tren, apoi, pe lîngă impiegatul care ridică felinarul, semn că trenul are **verde,** trece un personaj straniu și intră în sala de așteptare, alăturată încăperii în care-și desfășoară activitatea impiegatul Melencu. În momentul următor, revenit la postul său, Melencu ridică receptorul și anunță **gara învecinată, plecarea întîrziată a garniturii.** În sala de așteptare, personajul straniu e deja în apropierea unui pasager și-i vorbește în șoaptă. Din cînd în cînd face semn cu capul spre camera alăturată, adică spre Melencu.

Pasager II (oarecum îngrijorat) : Doamne, dar nu se poate ! Are un obraz roșu, ca un măr, să-l tai cu firul de ață...

Pasager I (ridicînd vocea să fie auzit) : Ei au folosit creionul. L-au trecut pe linia moartă.

Pasager III (care a tras cu urechea, iluminat) : Pică, înțeleg !

Pasager II (revenindu-și) : Deci nu-i în linie dreaptă ?

Pasager I (mai puțin misterios) : Ei, și dumneata ! Chestia aia numai Cel de Sus hotărăște. Cei de la un etaj mai jos, din cadrul regionalei, l-au tăiat de pe o listă și l-au aruncat pe alta.

Pasager III : Neagră

Pasager I : Noaptea toate pisicile sînt negre. Era ora zece și ceva cînd am văzut-o. La un bec chior ochi.

Pasager II (bine destins) : Bată-te să te bată norocul ! Da' știi că trăsei o spericătură, de era să cad jos ! Păi asta e la ordinea zilei, ca peste tot, doar nu intrăm și noi în Europa ?

Pasager III (totuși îngrijorat) : Deci valea !

Pasager I : Valea și depresiunea.

Pasager II (scuturîndu-și capul) : Stai, frate, că iarăși nu te mai înțeleg : ce să caute în depresiune ? Adică îi dă totuși ceva ?

Pasager I (amuzat) : Praful de pe tobă.

Pasager IV (o bătrînă venită lîngă ei) : Am eu vreo legătură bună de-aici...

Pasager I (simulînd nemulțumirea) : Cu noi în nici un caz !

Pasager IV (împingîndu-se în ei din cauza surzeniei) : Cu Oțălul...

Pasager I (îmbufnat chiar) : Numai cu Fonta.

Pasager IV : Da, trece și pe la Salonta.

Pasager I (amuzat de data asta) : Da' știu că ai o ureche !

Pasager II (îngrijorat) : Le are pe amîndouă.

Pasager I (suficient) : Ce folos ! Și nu-i vorba numai de ea. (Tot mai insinuant). Aude tot satul, dar la urmă sau niciodată bărbatul.

Pasager II (făcînd semn spre impiegat) : Vorbești matale de omu' ?

Pasager I (extrem de grav) : O să-l ia ca din oală.

Pasager III (iluminat complet) : Ce spui, frate, nu mai suportă nici o aminare ? Dar acum, cînd se pun alte probleme, pe noi, pasagerii, nu ne întreabă nimeni ? Chiar a ajuns țara asta un sat fără ciini ?

Pasager II (acompaniindu-l) : Sau un cîine fără stăpîni.

Pasager III (vorbind tare) : Tot n-am scăpat de metodele lui Ăla. Odiosul ? Cine și-a băgat coada acum ? (Vorbind parcă de la o tribună) De ce cade domnul Melencu ?

Pasagerii sălii de așteptare se mișcă alertați și produc un zumzet aproape nefiresc. Se aud chiar cîteva lovituri de armă în afara spațiului în care se află ei.

Pasager I (apropiindu-și două degete) : Sonorul mai mic ! Ferestrele au urechi și pereții ochi !

Pasager V (apărînd în scenă) : E tocmai pe dos !

Pasager II (iarăși îngrijorat) : E treabă sigură ?

Pasager I : Cum mă vezi și cum te zăd.

Pasager II (punîndu-și ochelarii) : Nu-i a bună, domnule !

Pasager IV (împingîndu-se iarăși în ei) : Cum iau eu legătura cu Oțălul ?

Pasager I (amuzîndu-se) : Prin Baia de Fier. (Apoi către ceilalți) Cam asta-i tot : păcat !

Pasager V (urcînd treptat tonul) : Nu-i nici un păcat ! Eu am simțit mai demult ceva nereguli aici, dar nu mi-a stat în caracter să... unde trebuia. Că nimeni nu mai avea pe atunci curajul, doar știm cu toții, aruncai piatra și venea, pe alte căi, tot în capul tău. Se legau frații între ei (arată cu capul spre impiegat), unul de coada altuia, ca șobolanii cînd coboară în putină să-ți mănînce murăturile.

Pasager III : Murăturile dracului !

Pasager V : Peștele de la cap se împute !

Pasager I : Și de la coadă se curăță !

Pasager III : Boală veche de cînd lumea.

Pasager V : Omul a lucrat fără rușine.

Pasager II : Să nu aruncăm cu vorbe ! Iau de mai mulți ani trenul din halta asta și e pentru prima oară cînd aud așa ceva.

Pasager V (măsurîndu-l cu privirea) : În situația dumitale, n-aș băga mîna în foc. (Apoi către Pasager I) E clară treaba ? Cînd au de gînd ?

Pasager I (mulțumit că vestea lui a prodit) : Preț de zile, ore sau chiar minute.

Pasager II (după ce inspectează cu privirea, de pe peron, pe impiegat) : E totuși atît de liniștit !... Or în cazuri din astea...

Pasager V (sigur de el) : Joacă tare ! Altfel cum ar fi rezistat în halta asta atîția ani. Numai cei ne...

Pasager I : Dar gata, i-a sunat ceasul !

Pasager V (iritat) : Și noi, fraților, îi ținem de urît, ne uităm unul la altul, fără să luăm o hotărîre.

Pasager IV : Eu cum prind legătura cu Oțălu ?

Pasager V (furios) : Țara se piaptănă și baba asta arde !

Pasager II : E tocmai pe dos !

Pasager V (oarecum încurcat) : Nu te cunosc, nu mă cunoști, ne-am întîlnit întîmplător în halta asta, dar parcă îmi vine mie să te iau de undeva.

Pasager II : Tot de-aici, din haltă. Nu e pentru prima oară cînd trec.

Pasager III : Dumneata, nu-i așa, dacă înțeleg eu bine, îl cam aperi, sau e altceva la mijloc ?

Pasager V (furios) : Se opune, ce mai la deal la vale, ca toate cozile de topor. Nu poate omul acum să ia o hotărîre colectivă că, gata, s-a și format opoziția !

Pasager III (conciliant) : Zău așa, frate, nu-i cazul, a venit și vremea noastră să mai hotărîm în această țară, unde toți străinii și-au bătut joc de noi, că cine nu-și iubește (patetic) poporul, e străin în propriul său cuib. Cum au vrut ei ne-au mințit și ne-au jucat acești tovarăși...

Pasager II (uimit) : Tovarășul impiegat ?!

Pasager III : Că eu l-oi fi îmbrăcat în uniforma aia... sîngeroasă și l-oi fi pus acolo !

Pasager V : Că noi i-om fi agățat de git felinarul roșu !

Pasager III : Iertați-mi rușinea, ca la bordel !

Pasager V : Nu mai vrem să fim manevrați de curve ! Trebuie să lichidăm cu galoanele, cu uniforma cu tot ce ne amintește de Odios !

Pasager III (pe același ton, vindicativ) : Să tăiem răul din rădăcină, să nu ne mulțumim cu jumătăți de măsură, schimbăm totul, nu mai lăsăm nimic, garnitura acestei țări nu mai poate fi manevrată de oricine.

Pasager II : Omul n-are nici un amestec !

Pasager V (hotărît) : Trebuie să demonstrăm tuturor că am înțeles vremurile noi, trebuie să le luăm înainte !

Pasager I (simulînd naivitatea) : Cui, frate ?

Pasager V : Regionalilor, sau cum s-or numi, deputaților, senatorilor, guvernanților.

Pasager I : Oare, avem noi dreptul ?

Pasager V : Mai mult, datoria, căci țara e în pericol, dacă nu mișcăm noi se mișcă alții și iar încăpem pe mîini...

Pasager III : Străine și pătate.

Pasager V : E democrație, păi să vină de jos în sus ! Și primul ministru și președintele să se alinieze. Ei sînt doar aleși, pardon, ce legătură voiai matale, mamaie ?

Pasager III (enervat) : Acum hotărîm o platformă nouă nu pe acea de la (apăsat)... Oțălu.

Pasager V : (cîntîndu-i în strună) : Platforma matale ți-o aduce aia cu coasa ! Deși îi este de-ajuns și o secere !

Pasager III : Ciocanul l-a luat în servieță Melencu.

Pasager V : Așa-i, fraților, să ne întoarcem la oile noastre : ce facem cu Melencu ?

Pasager II (tare, să audă și cel împricinat) : Dar ce-a făcut, fraților, Melencu ? A fluierat în biserică ? A pregătit vreo catastrofă ? Feroviară ? Vreo grevă ?

Pasager V (iritat) : S-a luat o hotărîre, de sus, nu ?

Pasager II : Erați de acord numai cu una de jos !

Pasager III : Acum se combină una cu alta. (către Pasager I). E la mijloc și vreo femeie ?

Pasager I (perfid) : E chipeș și bine întreținut, omu'.

Pasager III : Doar îi trec atîția bani prin mînă.

Pasager II : L-a dovedit cineva ?

Pasager V : Se vede cu ochiul liber ce-i poate pielea ! Și că nu-i curat !

Pasager II : Are fîntîna la doi pași !

Pasager V : Ce să mai lungim vorba : femei, băutură, jocuri de noroc, abuzuri în funcție, falsuri în acte publice, din toate astea trebuie să fie ceva la mijloc.

Pasager II : Teamă-mi este că le-a adunat pe toate.

Pasager I (simțind ironia) : Una însă le întrece pe toate (arată cu degetul pe umăr) Cirip ! Cirip !

Pasager II (uluit) : Nu mai spuneți ? Chiar, cirip, cirip !?

Pasager V (sigur de sine) : Mai mult chiar : scîrța-scîrța !

Pasager II (tot mai uluit) : Pe hîrtie ?

Pasager V : La organe. Sus, jos, la dreapta, la stînga, unde se aflau.

Pasager II : Melencu ? Dar e omul cu care să te legi la rană !

Pasager III : Parcă poți să știi ce bandaj are ? Bănuiam și eu...

Pasager V : Mi-a trecut și mie pe sub ochi o, zi-i să-i zic, foaie.

Pasager II : Erau vorbele lui ?

Pasager I : Captate de la alții din haltă, unde se vîntură atîta lume. Stilul însă, personal.

Pasager III : Și ce stil ! Nu-i scapă nimic !

Pasager II (furios) : Ticălosul ! Și eu să aflu, ca întotdeauna, cel din urmă.

Pasager III : Niciodată nu-i prea tîrziu pentru o hotărîre.

Pasager II : Ce mai așteptăm, fraților ?

Pasager V (punîndu-i mîna pe frunte) : Prea brusc ți se ridică temperatura ! Noi sîntem niște domni, nu, cîntărim bine, tovarășii !

Pasager II (la fel de furios) : Orice murdărie am îngăduit la viața mea, dar ciripitorii i-am urît de moarte. vînzarea de frate, fraților e ca și o crimă ! (spre ghișeu) Spurcăciune, afară !

Pasager I (apropiindu-și cele două degete) : Sonorul mai mic !

Pasager II : Nu mă pot stăpîni. Afară, spurcăciune !

Pasager V (meditativ) : Aici e o treabă, frate, dacă îl alungăm așa deodată, îi va fi ușor să păcălească și pe alții în altă haltă. Trebui să-l luăm în așa fel să-și ceară el plecarea.

Impiegatul (deschide ghișeul) : Poftiți la bilete !

Pasagerii, surprinși de noua situație, tac cu toții, privindu-l rece și dușmănos pe Melencu. Nimeni n-are puterea să-i adreseze vreun cuvînt. Imaginea sa parcă i-a paralizat.

Impiegatul : Dorește cineva vreun bilet ?

Pasagerii (în cor) : Nu !

Impiegatul (amuzat) : Vă anunț că s-a schimbat Nașul.

Pasager V : Urmează și alții !

Impiegatul (rînjind) : Viața merge înainte.

Pasager I : Luînd seama la ce s-a petrecut înapoi.

Pasager II (abia stăpînindu-și nervii) : Așa, măcar în ultimul ceas e cazul să...

Impiegatul (uitîndu-se amuzat la ceas) : Mai sînt destule pînă atunci. (Închide ghișeul).

Pasager III : Mă tem că știe ce-l așteaptă !

Pasager V : Și ca un lup înaintea morții, mai încearcă să sfîșie încă o dată.

Pasager I : Și da, și nu !

Pasager II (tot mai încurcat) : Ori da, ori Nu !

Pasager I : Are multe meciuri la activ.

Pasager III : Să i-o spunem pe-a dreaptă : lasă-ne omule !

Pasager V : Abia așteaptă : să-l lăsăm să fiarbă.

Pasager III : Pierdem trenul.

Pasager V : Alții au pierdut averi, ființe dragi și tot nu s-au mai plîns. Ce contează o zi, două în viața unui om, dar știm că i-am plătit cum trebuie unui ticălos.

Pasager II (strîngînd din dinți) : Stau aici pînă la moarte să-l pot ucide treptat. Prea și-a bătut joc de noi. S-a zis, frate (către impiegat), pardon, tovarășe cu tine ! Te vom judeca numai noi, pasagerii !

Pasager IV : Cum ajung eu la Oțălu ?

Pasager III : Dacă moartea asta mai deschide o dată gura...

Pasager V : Stai, frate, blînd, avem treburi mai importante în țara asta !

Pasager I : Fără violență ! Doar am mai învățat și noi cîte ceva din lovitura aia. De stat sau de... Cum îi zice ?

Pasager III : Atmosfera generală mă stimulează... (apoi, după o clipă de meditație, către Pasager I) : Da' e sigură treaba aia ?

Pasager I : Cum zic Tatăl nostru.

Pasager II : Creștin ?

Pasager I : Creștin democrat.

Pasager I : Cum zice Ttatăl nostru.

Pasager II : Creștin ?

Pasager I : Creștin democrat.

Pasager V (sare, să-l îmbrățișeze) : Simțeam eu că ești de-ai noștri, dar mă temeam de vreo confuzie. Nici cu săgeata, nici cu bradul...

Pasager I : Cu ochiul, frate !

Pasager II (ușor iritat) : Eventual și Timpanul ! Zău, așa, s-o lăsăm dracului de politică, nu-i bine, toate primenirile să le facem fără ea. Melencu, ce facem cu Melencu ?

Pasager III (după ce-l inspectează pe impiegat) : Rîde acolo ca prostul.

Pasager II : De cine rîde ?

Pasager I : Prostul rîde de ce-și aduce aminte.

Pasager II : De noi rîde.

Pasager III : Trebuie încheiat într-un fel bilciul.

Pasager II : N-am luat noi bilete dar nu-i vom lăsa nici pe alții să cumpere.

Pasager V (chicotind) : O să-l obligăm să dea faliment. Apoi, va închide halta.

Pasager I : Puțin o să-i pese !

Pasager II : Are dreptate domnul. Altceva, mai dureros.

Pasager I : Avem nevoie de un televizor.

Pasager V : Am găsit ac de cojocul lui ! Semnăm un protest și-l dăm la televizor. „În halta Mărunțelu, colectivul de pasageri, luînd în considerație comportamentul tovarășului Melencu, impiegat de mișcare, care și-a părăsit și alte funcții, pe toate liniile, a hotărît să nu părăsească sala de așteptare și nici chiar peronul pînă persoana mai sus menționată nu va..." Ce scriem mai departe ?

Pasager III : Să plece sau să rămînă pînă la noi ordine ?

Pasager V : Dacă pleacă îl scăpăm, dacă rămîne ce facem cu el ?

Pasager III : Dacă protestul nostru ajunge tot la unul ca el...

Pasager III : Ciripitor adică ?

Pasager I (deci) : Într-adevăr, acolo, sus, sînt mai numeroși și mai uniți între ei.

Pasager II : (încurcat) : Domnule, e hotărîtă sau nu situația lui Melencu ?

Pasager I : Vine cu primul sau cu al doilea tren.

Pasager II : Dar ce-i cu întîrzierile astea ? Au rămas toate garniturile la semnal ?

Pasager III : De-ar fi venit, ar șuiera !

Pasager II : Și dacă s-au răzgîndit între timp ?

Pasager I : Trenurile ?

Pasager II : Nu, frate, regionalii ăia !

Pasager V : Treaba lor, dar pentru noi nu poate exista o altă ieșire : Melencu trebuie să plătească !

Pasager IV : Și eu cum...

Pasager III : Matale nu ești pe lista noastră. Vezi coasa...

Pasager I : ...și ciocanul.

Pasager V : Trebuie s-o fi iertat Dumnezeu !

Pasager II (indignat) : Nu plecăm ! Nu plecăm !

Pasager I : Asta și așteaptă. Cu atîția tîlhari în libertate, o să-i fie asigurată securitatea.

Pasager II : Într-adevăr îi facem jocul.

Pasager III : Trebuie făcut -totuși ceva. (iluminat) Ieșim pe aici (arată ieșirea) cu toții, ne postăm în fața ușii lui și-l obligăm să semneze.

Pasager II : Ce să semneze ?

Pasager III : Demisia.

Pasager II : Trebuie un motiv adevărat, verificat.

Pasager V : Cine știe mai bine ca el ce are pe suflet ?

Pasager I : Întotdeauna alții știu mai mult decît tine.

Pasager II (iarăși îndărătnic) : Poate că ar fi mai bine să așteptăm să vină totuși decizia de sus.

Pasager V : Ne întoarcem iarăși în trecut ?

Pasager III : Propui un atac ? Direct la corp ?

Se string cu toții, împingînd-o între ei și pe bătrînă, se pregătesc ca niște soldați de luptă.

Pasager V : Eu cînd mă enervez nu mai răspund de mine. Poate nici alții că am trecut cu toții prin momente grele. N-ar fi bine să ne reprezinți matale ? (o împinge în față pe bătrînă).

Pasager IV : Eu cum iau legătura...

Pasager V : Numai prin tovarășul Melencu, dar numai după ce îi vorbești ca unui fost impiegat.

Pasager II : Și fost ciripitor.

Pasager I : Să nu ne grăbim.

Pasager II : Adică vreți să spui-matale că și-n condițiile de față...

Pasager III : Să-i spui clar, răspicat, așa nu se mai poate !

Pasager II : Mort, copt, trebuie să părăsească postul !

Pasager I : Avem înlocuitor ? E vorba doar de siguranța circulației feroviare. Scăpăm de-o belea și dăm de alta. (către sala de așteptare). E cineva de meserie **aici ? (nu-i răspunde nimeni)** Haideți, fraților, o dată, nu-i mare sco-

fală, doar pe vremea aia, oricine putea să facă orice. Măi, măi, cum ne pierdem noi atît de ușor tradiția ! Vorbești la telefon, dai bilete, ridici felinarul. Eu, tu, el, trebuie numai să vrei... (trece în fața lor). Să încheiem pentru totdeauna cu vechea (arată spre umăr), strecurată la toate nivelurile, virite în mijlocul nostru, în mine, în tine, ca să mă exprim așa, pentru a nu mai avea încredere în nimeni, și să facem din țara asta, la vreme de mare cumpănă, o floare, un trandafir, spre exemplu. Fiecare trebuie să-și primească pedeapsa (tare), domnule, pardon, tovarășe Melencu, dumneata, eu, dacă sînt prins cu ocaua mică !

Pasager V : Și cu felinarul roșu.

Pasager III : Halta asta a ajuns un bordel unde au aterizat toate parașutele...

Pasager V : Mai pe șleau, curvele, fiindcă aveau în față una mai... care și-a ridicat poalele în fața... (pauză) celor care au plătit mai bine și i-au dat o pîine albă.

Pasager III : Noi, acești pasageri mințiți, păcăliți, într-un cuvînt duși de nas și legați la gură (cu subliniere) pînă acum, nu mai putem răbda, spunem tot ce-avem pe suflet, nu așteptăm să vină de sus... căderea, gata, puterea e la noi, fiind mai mulți aici, se înțelege, tovarășe Melencu, că ai rămas cam singur. Ce mai aștepți ?

Pasagerii în cor : Luptăm, luptăm / Noi halta curățăm !

Pasager II : Am îndurat prea mult !

Pasager III : Ne-a ajuns cuțitul la os!

În timpul ăsta, impiegatul imită gesturile revoltaților, tot mai amuzat de hotărîrea lor mereu aminată. În clipa următoare cei din sala de așteptare se încolonează și se îndreaptă spre cabinetul lui Melencu.

Pasagerii în cor : Luptăm, luptăm / Noi halta curățăm !

În momentul în care au ajuns lîngă impiegat, acesta vorbește la telefon.

Impiegatul : Da, halta Mărunțelu !... Cum de Paris ? Poate verde de Paris !... Imposibil !... Și cu personalul nostru ce facem ?... Pe o linie moartă ?... Există, dar cine plătește întîrzierile ?... De Turnu... Catastrofă ? Unde ?... Sabotaj ceva ?... Doamne, dar bine... Catastrofa ce catastrofă...

Pasagerii în cor : Catastrofă !

Pasagerul V (în șoaptă) : E groasă situația !

Impiegatul (ceva mai relaxat) : Slavă domnului, sînt în afara pericolului...

Pasagerul II : În haosul ăsta general nici cu trenurile nu mai ești în siguranță.

Impiegatul : Unde-i ordin nu-i tocmeală ! Și, în primul rînd e o mare onoare pentru noi să primim un Orient Expres...

Pasager III : Doamne, ce aud !

Pasager I : Și eu !

Impiegatul : Poate opri, unde în altă parte să facă o cruce !

Pasager V : Oprește în Mărunțelu un internațional ? (impiegatul face un semn de aprobare). Fraților, am intrat și noi în Europa !

Pasager II (încercînd să-l calmeze) : Să nu intre ea în noi !

Pasager V : Dar n-auziți ce spune ?

Impiegatul (uitîndu-se la ceas) : Domnule, trebuie să facem totul ca să iasă cît mai bine. E în regulă ! (Pune telefonul în furcă). Pasagerii sînt cu toții transpuși. Cîteva clipe stau smirnă.

Pasager V : Vine dinspre Paris sau se duce într-acolo ?

Impiegatul (calm, încă prietenos) : Se duce, firește !

Pasager V : Oprește, am înțeles ?

Impiegatul : Depinde.

Pasager V : De ce depinde, domnule Melencu ?

Impiegatul : Tovarășe Melencu !

Pasager V : Ne-am pierdut cu toții capul, domnule, că zvonurile astea nu mai pot lăsa pe nimenea întreg la minte. Bagi omul nevinovat în pușcărie. Oprește Orient Expresul și la noi în Mărunțelu ?

Impiegatul : Dacă ordinul vine de jos, trebuie !

Pasager III : Nu o luați și dumneavoastră așa ! Credeți că se poate face ceva ?

Pasager IV : Am și eu vreo legătură cu Oțălu ?

Impiegatul (îngăduitor) : Numai prin Orient Expres !

Pasager V (și el îngăduitor) : Cînd vrea Dumnezeu, toate se rezolvă, că el e mare și puternic ! Pînă unde puteți vinde bilete, domnule Melencu ?

Impiegatul : Ce vorbă e asta ? Pînă unde dorește fiecare.

Pasager III : Cum așa ? Să zicem că pînă la...

Pasager I : De mînă, nu ?

Impiegatul (ironic) : Doar nu de picior.

Pasager V : Prin toată Europa ?

Pasager III (șlinos) : Domnule șef, elemente turbulente, ca să nu le zic altfel (arată cu capul spre Pasager I, care se furișează afară, temător la noua situație creată) plătite probabil pentru a ne face să ne certăm noi, frații, între noi...

Pasager II : Destabilizatoare.

Pasager III : Cum spune și dumnealui, a aruncat un zvon urît.

Impiegatul : Poate că nu-i chiar un zvon.

Pasager V : Imposibil, tocmai acum cînd și halta noastră comună se leagă atît de repede de Paris ! Orice ni s-ar mai spune, nu mai putem da crezare elementelor dușmănoase...

Pasager II : Și destabilizatoare !

Pasager III : Și așa și altfel. Prin urmare...

Impiegatul : În halta Mărunțelu, colectivul de pasageri, luînd în considerație comportarea — incalificabilă — trebuie să scrieți neapărat și cuvîntul ăsta, doar e la modă, a tovarășului...

Pasager V : Domnule Melencu, trebuie să ne credeți că...

Pasager III : În nebunia asta a schimbărilor, fiindcă și televizorul și ziarele și-au adus aportul de ne-am zăpăcit cu toții, am crezut că e de datoria noastră să punem umărul...

Pasager V : Dar ne-am lecuit pentru totdeauna de politică, nu e pentru noi, domnule Melencu, sînt treburi mult mai frumoase pe lumea asta...

Pasager II : Zău, așa, sîntem frați, români, trebuie să găsim unul la altul înțelegere, mai ales în colective, în gări, în halte.

Impiegatul : Unde manevrele se fac tot cu un felinar roșu !

Pasager V : Domnule Melencu, dar asta e o regulă internațională, cum o putem schimba noi românii, fiindcă am fost înconjurați de ciini roșii, de drapele roșii, de flori roșii. Am ajuns toți ca niște tauri în arenă, dar, cu timpul, ne vom da seama...

Impiegatul : Că felinarul roșu se agață la anumite case.

Pasager V : Ticălosul !

Impiegatul : Pardon ?

Pasager V : Vorbeam de cel care a aruncat otrava și-a fugit. Ca un tîlhar a fugit. O, doamne, dacă-l mai văd o dată, fac moarte de om (îl caută peste tot cu privirea pe Pasager I). A aruncat o piatră în baltă și acum a luat-o la sănătoasa.

Pasager III : Dar nu i-a mers. Bine că ne-am dat seama la timp de rolul său, rău, jucat printre noi, printre români.

Pasager V : Voia, domnule, nici mai mult nici mai puțin să alungăm din halta noastră pe domnul (aruncă priviri pline de respect spre Melencu) care ani de-a rîndul ne-a întîmpinat și călăuzit drumul spre marile orase ale țării...

Pasager II : Și ale lumii, acum de-mi este permis !

Pasager III : Pentru că dumneavoastră, domnule Melencu, ați fost...

Impiegatul : Dar nu mai sînt. (Își strînge bagajele). Rămîneți cu bine, domnii mei !

Sar cu toții și-i ațin calea.

Pasager V : Nu ne puteți lăsa în clipe atît de grele.

Impiegatul : Sînt destui oameni pregătiți pentru meseria asta. Oricine mă poate înlocui.

Pasager III : Nimeni, niciodată, dar, mai ales, acum !

Impiegatul : Trebuie să las locul unuia mai bun...

Pasager V : Nimeni nu poate fi mai bun ca dumneavoastră în astfel de clipe. Trecem printr-un moment istoric, dacă-mi permiteți să mă exprim așa, mîine, poimîine sîntem cu toții răspunzători de el.

Impiegatul : Rolul meu în istorie, pardon, în această haltă s-a încheiat.

Pasager III : Abia începe.

Impiegatul : Mă mustră cumplit conștiința.

Pasager II : Nu-i dați ascultare.

Impiegatul : Cum poți să mai trăiești ca o oaie neagră ?

Pasager V : Într-un fel sau altul, am ciripit cu toții, dar numai dumneavoastră acum vă faceți procese...

Impiegatul : Și cînd se vor scoate dosarele ?

Pasager III (transfigurat, trecut de ape) : S-a anunțat ceva ? Cînd au de gînd ?

Impiegatul : Preț de zile, ore sau minute.

Pasager V (și el temător și transfigurat) : Dar nu e posibil ! (mai încet, către public). Orice e posibil acum, cînd fiecare face ce-l taie capul.

Impiegatul : Acum totul se stabilește de jos în sus. Nu mai pot spera la vreo iertare.

Pasager III (vînăt deja) : Trebuie făcut ceva, așa nu se mai poate... Dar de ce întîrzie trenul de Paris ?

Impiegatul : Are o întîrziere planificată. Oricum îl veți primi și-i veți da verde, dumneavoastră.

Pasager V : Domnule Melencu, mai aveți timp de gîndire. Și-apoi, gîndiți-vă și la noi, nu mai putem rămîne prea mult în halta asta.

Impiegatul : Vă privește, eu trebuie să mă predau acum.

Pasager III : Trebuie să ne înțelegeți și pe noi.

Impiegatul : Tocmai că vă înțeleg atît de bine, mă predau.

Pasager II : Dar nu înainte de...

Pasager III : De a ne aranja și noi. De a ne aranja cu toții, cînd timpul se scurtează văzînd cu ochii.

Pasager IV : Dom'șef, mai prind eu legătura cu Oțălu ?

Impiegatul : Numai prin Paris, mamaie !

Pasager V : Țara arde și baba se piaptănă !

Pasager II : Baba arde și țara se piaptănă.

Impiegatul : Tot aia e acum. (vrea să iasă afară).

Pasager V (căzîndu-i în genunchi) : Domnule Melencu, salvează-ne !

Impiegatul : Părăsind halta, vă rămîne toată libertatea de alegere.

Pasager III : Numai semnătura dumneavoastră și ștampila haltei ne mai pot salva. Și Orient Expresul, dacă Dumnezeu e și cu noi.

Impiegatul (simulînd iluminarea) : A, păi de ce nu spuneți așa, fraților ? (aruncă bagajele și urcă pe un scaun pentru a putea să numere pasagerii). Cîte bilete, ca să zic așa, pentru afară?

Pasager IV : Eu vreau numai pentru Oțălu.

Pasager V (oarecum încîntat de hotă-

Continuare în pag. a 11-a

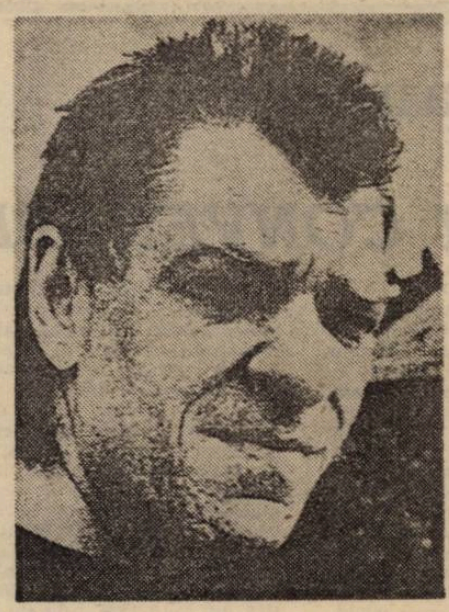

dan stanciu

Mecanicul de întreținere

Am lăsat o în genunchi să adune tributul de miere
pe care mi-l datora (erau ani grei pe tapet) și
am purces la dezarticulare : a angrenajelor de-
suete în raport cu noua nebunie ivită în Viața-
pe-Roți și apoi (dar simultan) a aripilor din fier
delaminat care acopereau (spre Tomis) orizontul
naval O luasem din apropierea unui zero unde se
pregătea să dispară de tot N-am fost chiar silit
s-o trec strada însă am ajutat-o să umble corect
în primele seri Mi aduc aminte cum se împiedica
de morți și gifiia în preajma șantierelor Cum se
oprea cînd vedea un balon pe pămînt sau un câine
venind Sau ce privire arunca muzelor de carton
și antrenorilor cu ambiții mari Era ca un conte
printre dulgheri înota în neant Risca să-i cadă
scînduri pe glezne sau rîndeaua să-i taie pielea
aceea dulce a pieptului
Am slăbit mai întîi discul montat pe ușa vanei Dormise
cineva acolo maneta era minjită de vise rele în-
tregi În dosul panoului de coordonare și pe cutie
mișunau arătări cu burta de foc Era jale din punct
de vedere al substanței care trebuia zisă Era din-
tr-o familie ferită de intențiile suveranului Așadar
se putea plimba în voie prin Sparta admirînd ca-
taramele telepaților Cînd am ridicat-o venea din-
tr-un asemenea voiaj mai avea de trecut un hop
și s-ar fi trezit în tăcere cu iarba pe ea Avea și
un suris potrivit altor țeluri Am pus pe liber ma-
nometrele și am dat drumul la grile să intre noua
Cuplarea s-a întrerupt Mijeau printre aburi cîteva
rampe mai tinere Cu inelele de garanție am prins
oglinda ochiul colector și tubul-tambur Gura cup-
torului s a deschis
S-au auzit bolboroseli Icnete Șuierat gemete hohote
Prunci vorbind în idiom Un lătrat de elev risete
plîns Pocnituri Bivibrații pe canalul mediu goluri
hertziene Purici pe scală Gargara din gîtul pîlniei
și deodată nimic Totul mut Ea n-a înțeles ce voiam
Credea (cred) c-am s-o invit la un chin vesel și
delicat Pe baza vagului aer de gringo în care în-
timplător eram învelit Greșea N-avea (biata de ea)
de unde știi ce preț pun pe exterior Pe ce ne face
simpli bonzi într-un soi de piramidă moale Numai
buni de respins de Aia Ce Ne Duce Vrînd un nor
dorea și evantaiul din pene de vorbe al tezei una-
nim admise
Aici e un lucru anormal și nenorocos i-am spus și i
l-am arătat Era doar la doi-trei milimetri de
mintea ei Creștea și ea nu-l lovea În perete s-a
produs o smucitură Țeava a țîșnit pe alături și a
încercat să agațe contorul Acesta s-a apărat răs-
pîndind țipete scîntei și un jet de monograme
șerpuitoare
Am blocat priza N a mai fost lumină un timp În con-
tinuare am acționat bezmetic împins de viteza
prea puternică a devenirilor Am sugrumat alimen-
tarea cu frig Am spart cu titlu de represalii du-
zele N-am iertat cuva unde printre inimi de crom
fierbea selectorul și i-am impus cazanului colian
să crape A fost un atac bine purtat și treptat agre-
gatele s-au potolit și s-a împrăștiat confuzia Mi-a
spus pe un pod (redau chiar acele cuvinte) : N-am
pe nimeni acasă.
Am însoțit-o
Pe drum mi-a povestit cum l-a cunoscut pe Ilie la un
bazar cum el i s-a adresat destul de sfios deși avea
un vultur în plasă cum s-a culcat cu el cîteva luni
zi de zi (rareori noaptea) cum îi cumpăra bluze
fine și ghiocei și ce pustie e camera ei de cînd el
a pierit într-o vijelie
Regret i-am spus
La ea am întreprins ce se face de obicei în asemenea
împrejurări Cu erori de apreciere la cele dintîi
aderențe dar n-a durat mult Dunele amare s-au
netezit relativ lesne mai ales că avantajul tere-
nului era de partea pisicii Era în iarna aceea cînd
se primeau vești prin embrion La două săptămîni
mergeam la atelier să controlez presiunile
Pe urmă ea alege un sediu rece (vocile care vin dină-
untru de dincolo de timpan o somau) iar eu —
cum vezi — șed lîngă vas Aștept să fie fierbinte
și atunci închid valva
Altminteri iese cine știe ce și ne arde cetatea

paul tumanian

PREȚURI CONVENABILE

erenul viran împrejmuit cu gard se potrivește, trebuie s-o mărturisim, cît se poate de bine cu ceea ce se ascunde îndărătul său : străduța cu tei cărora li s-a îngăduit să îmbătrînească în tihnă, căsu[illegible] la stradă, trotuarele pe care ei le mătură zilnic, bordurile care cîndva au fost aliniate, dar nu le stă rău nici așa cum sînt acum, piriiașele de apă leșioasă care se scurg din curți către gurile de canal și a căror vedere nici pe ei nu-i încîntă, dar n-au încotro...

Ca să vezi însă mai departe decît ceea ce înfățișează luminosul teren viran celor ce trec cu tramvaiul, trebuie să te afunzi în umbra străduței cu case vechi, să poposești lîngă cișmeaua publică. Și dacă o pornești într-acolo numai fiindcă un prieten ți-a recomandat cizmăria de pe străduța umbrită de tei drept locul unde încă n-au ajuns să strîmbe din nas la vederea încălțămintei din cale-afară de uzate, unde ei nu te sfătuiesc să cumperi o pereche de încălțări noi și la fel de proaste, ba dimpotrivă, te poți alege cu o reparație pe cinste, ei bine, nimeni nu te va osîndi dacă te vei lăsa înduioșat de firma unui profesor de chitară, nimeni (sau aproape nimeni) nu va găsi că gîndești strîmb preferînd un bătrîn pensionar care dă lecții de chitară. Căci bătrînii pensionari au ajuns să înțeleagă că, fie și după o lungă bîjbîială poți încerca să dai lecții despre ceea ce te pricepi mai bine să faci. Și fiindcă, deși bătrîni, sînt încă influențabili (în bine ! zic ei), firmele de pe străduța umbrită de tei s-au înmulțit peste noapte, cum s-ar zice : ÎNGRIJESC COPIL MIC ÎN ORELE DE DIMINEAȚĂ... ACORDEON — PREDAU LECȚII DORITORILOR... FEMEIE SERIOASĂ — SPĂL LENJERIE LA DOMICILIU... PRIMESC ÎNCĂLȚĂMINTE PENTRU REPARAȚII MĂRUNTE. PREȚURI CONVENABILE...

Numai că spre a vedea toate acestea nu-i de-ajuns să treci în tramvai, ci trebuie să cobori la prima stație, să te întorci puțin și s-o iei pe străduța umbrită, unde pensionarii nu numai că și-au agățat firmele ci stau ei înșiși în fața caselor, așezați în șezlonguri sau la măsuțe încropite din trunchiuri de copac înfipte în pămîntul îndelung muncit — mărturie că ceea ce au scris nu-i minciună. Stau cît e ziua de lungă în șezlonguri, fiecare în curtea sa, au rareori prilejul să cîștige ceva de pe urma meșteșugului lor, dar nici nu se codesc să dea un sfat aceluia dintre ei pe care „îl calcă" un mușteriu, sau chiar și mușteriului, spre a-l lăuda că a știut să aleagă : NUMAI AICI SE POATE FACE O TREABĂ DE NĂDEJDE :

— Ai făcut foarte bine, stimate domn ! Vecinul meu repară încălțăminte, și o repară trainic, dragă domnule, iar eu dau lecții de chitară. Căci, spune-mi dumneata, la ce-ți folosește să ai încălțăminte bună dacă ea nu-ți călăuzește pașii încotro trebuie să ți-i călăuzească ? Iartă-mă că ți-o spun, dar să știi de la mine că pînă și o păsărică, după ce a isprăvit de ciugulit, se pune pe cîntat. Așa că, dragă domnule, eu nu numai că pot să-ți dau lecții de chitară, dar mă pricep să ți-o și acordez, și să te învăț și pe dumneata s-o faci, fără ajutorul altuia, și dacă astăzi îți cer cinsprezece lei pentru acordat, a doua oară nu-ți mai cer nimic. FIINDCĂ NU MAI AI NEVOIE !

...Nu te va învinui nimeni că te lași înduioșat de profesorul de chitară — bătrîn pensionar, nici de cizmar și nici de alții care practică meșteșuguri încă și mai nobile, de cei ce au găsit că nu se cuvine să-și agațe deasupra ușii firme mîzgălite cu litere albe pe fond albastru, pentru care chiar și scrisul neîngrijit ar fi o proastă reclamă, așa cum cei ce se îndeletnicesc cu legatul cărților, cu toate că înainte de vîrsta de șaizeci și cinci sau șaizeci și șapte de ani n-au pus mîna pe vreo carte decît doar spre a o citi, și nici măcar nu se pot lăuda cu prea multe cărți citite. Dar de îndată ce și-au instalat pe masa de lucru o presă, de îndată ce pe rafturile din cămară s-au înmulțit, alături de scule, bidoanele de clei, ghemele de sfoară de in, bucățile de mucava sau de carton alb, hîrtia pentru legătorie — o dată cu toate acestea teama lor de cărți s-a risipit. Sînt în stare să-ți recomande o culegere de **Gazeta Matematică** din anul 1926, colecție completă, pentru care au primit comandă, dar „clientul" a dispărut, și e păcat ca o astfel de colecție, bine legată, cu coperți verzi, să rămînă nefrunzărită, căci — îți spun ei — orice carte este o desfătare pentru mintea și inima celui ce o frunzărește.

— Încercați doar, stimate domn, uitați-vă la cărțile acestea, puteți să le și pipăiți, ba chiar vă sfătuiesc s-o faceți, luați aminte la culorile coperților, îndrăzniți și deschideți cartea, și mărturisiți că tăria coperții vă dă senzația că deschideți, o cutie, ba chiar vă mirați că în loc să găsiți o cutie goală, vă întîmpină acest titlu scris cu litere rotunjite — ISTORIA REGULAMENTULUI ORGANIC... Dar aceasta ? Încercați, vă rog : TRATAT DE ANATOMIE ȘI FIZIOLOGIE UMANĂ... Ați zice că desenele sînt de Gustave Doré ! Dar nu sînt, dragă domnule : pe vremea aceea trebuia să ai un ochi exersat ca să deosebești un desen de Gustave Doré de acela al unui bun meșteșugar. Să nu mai vorbim de hîrtie ! Este abia cu puțin mai groasă decît foița de țigară, iar dacă o priviți în lumină, ce vedeți ? Un filigran ! Și nu vă faceți griji : mă pricep să leg o carte, și o fac nu numai bine ci și cu tragere de inimă. Desigur, ați putea să spuneți că tragerea de inimă nu vă privește și nu intră în preț, sau că n-ar trebui să intre în preț. Iar eu v-aș putea răspunde că întradevăr, în preț nu intră, dar că întrucîtva vă privește. Vă rog să mă credeți că am legat cărți despre care clienții mi-au spus cinstit că i-au refuzat legători de profesie.

...Pășești mai departe, ți se ivește în cale o altă firmă, mîzgălită fără pic de gust. Fiindcă meșteșugul bătrînului pensionar nu are nici o legătură cu arta : REPAR BRETELE stă scris pe mica firmă.

— Arta nu-i totul în viață, tinere domn, asta s-o știi de la mine. Eu, de pildă, n-am purtat niciodată curea la pantaloni .. (Stai să vezi unde vreau s-ajung). Doar bretele. Dacă aș fi încercat vreodată — nu acum, după ce o viață întreagă am purtat bretele și pe drept cuvînt ar putea să spună cineva că m-am obișnuit — ci de-aș fi încercat cînd eram de vîrsta dumitale, n-aș fi putut îndura, aș fi simțit că mă sufoc. Pe cînd așa... (Și bătrînul pensionar trage de bretele, întinzîndu-le și lăsîndu-le să-l plesnească peste pîntecul rotofei). Dacă nu mă crezi, pune-ți o pereche de pantofi noi și du-te la un muzeu de pictură. Pantofii te strîng și nu-ți mai arde de tablouri. Tot ce vrei este s-ajungi mai degrabă acasă, să lepezi pantofii și să-ți cufunzi picioarele într-un lighean cu apă fierbinte. Tot așa-i și cu bretelele. Numai că de multe ori cei ce le-au purtat pînă ce-au început să se roadă, le aruncă și le e lene să-și cumpere altă pereche. Socotesc că e mai bine să-și cumpere o curea, fiindcă toată lumea poartă curea de piele. Asta-i mare greșeală, vreau să zic că-i o prostie nu numai să-ți cumperi curea de piele, dar e tot pe-atît de greșit să arunci bretelele vechi numai fiindcă s-au ros nițel. De obicei se rod la capete, și fiindcă totodată elasticul se lasă, ce crezi dumneata că fac ? Le scurtez ! Și crede-mă, tinere domn, nici nu vei simți că s-a schimbat ceva.

Dar pînă să intri în vorbă cu **el**, pînă ce se stîrnește discuția, pot să se scurgă multe ore de tăcere, ore de așteptare, deși **el** nu se știe dacă așteaptă cu adevărat, căci o zi de vară este lungă-lungă și, deși se spune îndeobște că dacă zilele trec repede și ești neîncetat zorit, abia atunci anii trec încet — cu toate acestea nimeni n-ar putea să jure că asta e adevărat și pentru **ei**. Trebuie să cauți adînc în amintirea ta ca să mai găsești o singură astfel de zi cum pentru **ei** sînt cu zecile, o zi cînd încă înainte de revărsatul zorilor somnul să te fi părăsit întocmai cum un val rătăcit lasă bucata de plajă umedă și încremenită, nisipul îmbibat susurînd de plăcere — o astfel de zi, cum la **ei** se numără cu zecile, nu se știe dacă ți-o va mai hărăzi bunul și nu tocmai îndurătorul Dumnezeu; cînd, mijind, zorile fac să albăstrească zidurile caselor învecinate, în timp ce îndărătul casei, în curticica ascunsă vederii trecătorilor, pe măsuța de lemn **natur**, săpunul, nefolosit de aseară, s-a zbicit în săpunieră sub cerul liber, săpunul pe care mîna **lor** nu întotdeauna îl pune la locul lui ci uneori de-a dreptul pe scîndura mesei, pătînd-o cu alb... Pentru profesorul de chitară e încă prea devreme să se apuce de treabă, căci nu toți s-au trezit, și atunci se gîndește cu o oarecare invidie la legătorul de cărți, căruia la orice oră îi e dat să mîngîie coperțile netede și reci, de toate culorile, „simțind" într-un fel ciudat ceea ce scrie acolo înăuntru; dar aceluiași profesor de chitară nu-i stîrnește nici o umbră de regret meșteșugul reparatorului de bretele: încetineala cu care se mișcă este singurul lucru care îi leagă, slobozenia pîntecului, peste care stă întins lejer puloverul tricotat în casă, căci în privința asta s-a lăsat convins cu ușurință : cureaua de piele este o adevărată pacoste.

Au de așteptat în liniște, dar nu întinși pe pat, cu mîinile sub ceafă, ci „umblînd de colo pînă colo", străbătînd curtea care arată ca o odaie ceva mai mare, răcoroasă, ceva mai dezordonată decît o odaie dar nu mai dezordonată decît bucătăria de vară cu pereți de scîndură, unde pe masa cu perdeluță, ascunzînd butelia de aragaz, zace răsturnat un al doilea ceas deșteptător al familiei, răsturnat fiindcă altfel nu mai merge, și chiar și așa și-a petrecut toată noaptea înghețat de spaimă că inima sa de alamă i se va opri pe negîndite.

Și abia după aceea, după ce ora de blîndă dezmorțeală a trecut, încep să se gîndească la ordinea din curte, pe care de fapt nici unul din **ei** n-o vrea perfectă, se gîndesc că dacă cișmeaua din curte n-ar mai fi, atunci n-ar mai crește nici iarbă sălbăticită în jurul ei, iarbă veșnic însetată de apă, fie ea și apă leșioasă, care, străbătînd curtea, se revarsă peste trotuar, scurgîndu-se în gura de canal.

A sosit acum clipa să recunoști că legătorul de cărți, în afară de colecția de **Gazeta Matematică**, pe care nu i-a adus-o nici un „client" ci el însuși a găsit-o zăcînd în propriul său șopron (și deci „clientul" n-a dispărut decît în măsura în care a **uitat** acolo cele cîteva reviste), în afară de ISTORIA REGULAMENTULUI ORGANIC și de TRATATUL DE ANATOMIE ȘI FIZIOLOGIE UMANĂ, n-a legat în viața lui nici o altă carte decît cele cîteva volume de povești ale nepoțelei sale, printre care și o carte scoasă cu adevărat din incendiu, o carte tot de povești, ediție bibliofilă, pe care nu l-a răbdat inima s-o lase în halul în care era, cu viniete și ilustrații nicidecum asemănătoare cu desenele lui Gustave Doré, dar mult mai izbutite decît ar fi putut să le facă el, necunoscînd niciodată tîlcul unui basm cum este TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÎNEȚE ȘI VIAȚĂ FĂRĂ DE MOARTE sau încăpățînarea vrednică de admirație a lui PRÎSLEA CEL VOINIC ; și dacă ginerele său a socotit că nu se cuvine ca bătrînul pensionar să facă o lucrare atît de bună fără să-și primească răsplata, bătrînul pensionar a oprit cu un gest hotărît mîna vîrîtă în buzunar după bani, sub privirile uimite ale fetiței, și i-a spus ginerelui : „Eu tot n-am ce să fac cu banii". Și alte cărți n-a mai legat niciodată, dar nu este mai puțin adevărat că oricînd un necunoscut ar fi putut să afle cît de bine lucrează și ce puțin pretinde pentru munca sa, și ar fi putut să se aleagă cu o „comandă" serioasă. Dar glasul i-ar fi tremurat, cu toată experiența sa de o viață, dacă ar fi ajuns să-i spună „clientului" său prețul muncii sale și al materialelor folosite. Fiindcă Dumnezeu l-a ajutat să treacă dincolo de clipa cînd orice om capătă încredințarea că nu-i nici o înșelătorie s-o spui răspicat : „După muncă, și răsplată !" Așa că spre sfîrșitul vieții a devenit din nou șovăitor, cu toate că bătrîna sa nevastă care ÎNGRIJEȘTE COPIL MIC ÎN ORELE DE DIMINEAȚĂ, îl privește cu reproș, fiindcă ea n-ar fi putut să refuze niciodată plata pentru osteneala ei ce s-ar fi săvîrșit într-o casă străină unde toți sînt pe deplin încredințați că altfel nici nu s-ar putea, fără bani adică. Doar știind asta, că n-ar fi putut refuza, îl privește mustrător pe bătrînul legător de cărți, care s-a trezit peste noapte șovăitor ca în prima tinerețe. Dar ca să uite amîndoi asta, mai sînt încă zile destule. Pentru asta, da. Și pentru a se liniști în privința reparatorului de bretele, de asemenea, fiindcă în sufletul legătorului de cărți chiar începuse la un moment dat să încolțească invidia : reparatorul a găsit un lucru care este la îndemîna oricui, acela de a purta bretele elastice în loc de curea de piele; și la drept vorbind, firma se putea foarte bine să fie întocmită și astfel :

PURTAȚI BRETELE ELASTICE !

Efectul pentru el cel puțin, ar fi fost același. În schimb, cei ce treceau pe stradă ar fi putut să și-o bage bine la cap, să alerge la cel mai apropiat magazin și să-și cumpere bretele, deși poate că n-ar fi știut de unde le-a venit ideea, căci povața atît de neînsemnatei firme ar fi fost asemenea unui ser care lucrează într-ascuns : vezi — nu știi c-ai văzut —, dar faci potrivit îndemnului a ceea ce ai văzut scris. Sau, același lucru se poate spune și înlocuind cîteva cuvinte : auzi — nu știi c-ai auzit —, dar faci potrivit îndemnului a ceea ce ai auzit. Adică acordurile de chitară te fac să simți într-un fel nedeslușit că viața se schimbă, dar ceea ce a trecut rămîne cumva întipărit pe strune. Căci, la drept vorbind, te-ai putea întreba : „Ce-ar putea el să mă învețe ?" Și el știe că ar putea, dar nu găsește cuvintele să ți-o spună, fiindcă dacă ar fi în stare, nu și-ar mai agăța deasupra ușii firma CHITARĂ — PREDAU LECȚII DORITORILOR, sau ACORDEON — PREDAU LECȚII... Faptul că și-a agățat firma este o recunoaștere că viața i-a fost prea scurtă ca să învețe pentru el însuși, ceea ce cei de vîrstă mijlocie au învățat de mult. Știe că un copil și-ar putea arăta interesul, dar îi lipsește răbdarea să învețe cum ar putea deveni sunet fiecare notă precisă și, descurajat, n-ar avea scrupulele celor de vîrstă mijlocie să ți-o spună de la obraz: „Mai bine mă duc să mă joc".

Meșteșugul **lor** e răbdarea, încredințarea că încă mai sînt zile destule, și că în vederea **lor**, a bătrînilor pensionari, cufundați în șezlonguri sau șezînd pe scaune nu departe de cișmea, sau chiar și în picioare, rezemați cu coatele de ulucile gardului, lîngă poarta casei, li se va întipări bine în minte, fără altă schimbare decît aceea că din cînd în cînd cîte unul dintre **ei** nu se mai ivește într-o bună dimineață la locul său, alături de firma mîzgălită neglijent :

ÎNGRIJESC COPIL MIC ÎN ORELE DE DIMINEAȚĂ...

ACORDEON — PREDAU LECȚII DORITORILOR...

FEMEIE SERIOASĂ — SPĂL LENJERIE LA DOMICILIU...

PRIMESC ÎNCĂLȚĂMINTE PENTRU REPARAȚII MĂRUNTE.. PREȚURI CONVENABILE.

Februarie 1978

nina josu

Scrisoare lui Eminescu

Eu astăzi îți trimit scrisoare
Pe foi veline de omăt,
Dar jalea prinsă de ninsoare
Vine la mine, îndărăt.

Și-ncet-încet o duce vîntul
Peste întinsul spulberat,
Dar n-o primește nici pămîntul
De-atît amar în ea lăsat.

Și n-o încape nici văzduhul
Prin care trece orice gînd,
Și grav rănit e-n mine duhul
Cînd văd tot neamul sîngerînd

Sîntem străini la noi acasă ;
Sîntem bătuți și prigoniți
De-o mînă, care nu ne lasă
Să răsuflăm nestingheriți.

Ah, sufletul se-ndoaie-n mine
Sub greutatea ăstor vremi
Și mă întreb ce îl mai ține,
Cînd și a respira te temi.

Ce greu se lasă pe morminte,
Peste biserici albe iar,
Un duh ce vrea să ne asfințe
Și grai, și suflu, și hotar.

Un duh ce nu se mai cunoaște
De cînd i-i chipul neguros,
Și care nu va mai renaște
Din nou în strămoșescul os,

Ce și-a pierdut înfățișarea
Și-al curățeniei cristal,
Și care a ajuns la starea
De-a fi izbit de orice mal.

Și-n care se adună toate
Blestemele acestui neam,
Pîn-cînd nu va simți că-l bate
Cu brațu-i tare orice ram.

Îți scriu de ziua ta scrisoare,
Poetule îndurerat,

Știind că n-ar avea iertare
Acel, ce neamul și-a trădat

Acel ce duce-o viață plină
Ținîndu-l pe cel drept din scurt,
Știind că orișice lumină
I-arată firea de mancurt.

Eu astăzi îți trimit scrisoare
Pe foi veline de omăt,
Dar jalea prinsă de ninsoare
Vine la mine, îndărăt.

Omul de fier

Ziua de azi ne dezvăluie nelegiuirile lui Stalin

Plin de negrele-i fapte
Ca un idol sever
Și ca spaima prin noapte
Trece omul de fier.

Are gînduri inapte
Să răsune-n eter
Ca o ceață prin noapte
Trece omul de fier.

Cîte crime-au fost coapte
În cel craniu stingher ?
Ca o ceață prin noapte
Trece omul de fier.

În lumina de lapte
Ce-a ajuns pîn-la cer
Ca o cobe de noapte
Trece omul de fier.

Cît e ora ? Cinci, șapte ?
Și de unde acest ger ?
Ca o boală prin noapte
Trece omul de fier.

Chinuitele șoapte
O ieșire își cer,
Ca o hulă prin noapte
Trece omul de fier.

Culoarea partidului și culoarea banilor

Cîndva culoarea partidului (nu e nevoie să mai spun care) era roșie. Roșie ca flacăra incendiului revoluționar, roșie ca sîngele martirilor clasei muncitoare (ni se spunea la orele de dirigenție și la instructajele pionerești). Roșie ca pojarul distrugător ce ne devasta țara, roșie ca sîngele victimelor jertfite pe altarul zeităților barbare ale materialismului istoric (ne șopteau în taină părinții și prietenii mai vîrstnici).

O singură culoare și două interpretări contradictorii... Poate în nici un alt domeniu schizofrenia cotidiană ce a marcat (poate pentru totdeauna) generația mea născută și crescută sub zodia „socialismului real" nu s-a manifestat mai acut ca în acela al atitudinii față de partid (nu e nevoie să mai spun care) și de simbolurile lui, cromatice sau nu.

Un plictis ucigător amestecat cu mari doze de scîrbă ne pricinuia bunăoară circul ambulant de la ficare 23 August sau 1 Mai, dar ascultam cu reală emoție „Internaționala" la sfîrșitul defilării. Recunoșteam fără greș esența canibalică a marxismului trecut prin bucătăria stalinistă, dar ne inspira și un neîndoios respect, ca o mistică sumbră și austeră.

Pentru mine personal, culoarea partidului (nu e nevoie să mai spun care) a început să pălească în urma unei întîmplări cu tîlc pe care am avut norocul să o trăiesc acum mai bine de 20 de ani.

Student fiind, îmi completam frugala pensiune lunară pe care mi-o puteau oferi ai mei cu diverse munci ocazionale, între care aceea de translator de greacă și spaniolă pe lîngă diverse delegații străine ce soseau la defuncta (astăzi, și sper că pentru totdeauna) UGSR. Într-una din aceste ocazii mi-a fost dat să întîmpin și una cipriotă, compusă dintr-un veteran al mișcării sindicale din țara respectivă și membru al Biroului Politic al puternicului partid AKEL (comunist) din Cipru, și un mai tînăr tovarăș de organizație și de idei.

Odată preluați delegații de la aeroport, i-am condus la Casa de Oaspeți a UGSR, situată într-o cochetă vilă pe malul lacului Floreasca, nu chiar în cartierul exclusiv al bonzilor (căci sindicatele — nu-i așa ? — erau o simplă „curea de transmisie"), dar oricum într-un peisaj de vis. Seara, după cină, în elegantul salon de mese cu oglinzi venețiene, plușuri și covoare groase de Buhara, mezinul sindicalist se înfundă relaxat într-un fotoliu și, adresîndu-se veteranului, îi spune pe un ton nostalgic : „Ei, tovarășe Cutare, bine o mai duc tovarășii români, ce zici ?" La care bătrînul combatant îi răspunde pe un ton cumpănit și înțelept : „Ai răbdare, tovărășele, las' că luăm noi puterea odată și odată."

Firește (nu eram nici eu de azi de ieri) nu ignoram privilegiile feudale pe care și le arogase nomenklatura în țara mea ca și în toate celelalte țări din Est, nici scandaloase inegalități sociale pe care le instaurase în numele unei ideologii egalitare (..Clasa muncitoare bea șampanie prin reprezentanții săi !") Însă acest scurt dialog mi-a risipit și bruma de iluzii ce îmi mai rămăsese vizavi de „mistica" marxist-leninistă. Am înțeles brusc că așa ceva nu există, nici nu a existat vreodată, că în spatele frazeologiei și martirologiei revoluționare, chiar acolo unde comuniștii nu dețin puterea, se ascunde brutalul „Școală-te tu să mă aștept eu", pofta abia disimulată de a expropria burghezia numai și numai pentru a-și apropria bunurile și stilul ei de viață, și mai ales aceea de a-și cuceri feude ca acelea ale tovarășilor români, sovietici, cehi, cubanezi sau mongoli... (Aceasta nu înseamnă că nu au existat și nu există — din ce în ce mai puțini, din ce în ce mai dezamăgiți — și comuniști onești : am cunoscut și dintre aceștia. Numai că ei par a fi destinați rolului de „carne de tun", de „țapi ispășitori" și îndeosebi — ceea ce e mult mai umilitor — aceluia de „idioți utili" care cred că luptă pentru emanciparea proletariatului din sclavia salariată, sub flamura roșie).

În realitate, culoarea partidului (nu e nevoie să mai spus care) a fost și este **culoarea banilor.**

Ceva s-a schimbat totuși de-a lungul vremilor. Mult timp comuniștii au vizat, ca metodă pentru dobîndirea și uzufructul doritei culori, pe luarea puterii. Cînd însă, acolo unde nu o aveau, a devenit din ce în ce mai clar că proletariatul, avînd și altceva de pierdut decît lanțurile, nu este deloc dispus să-și asume de bună voie alte lanțuri mult mai grele, ei au început — gospodari pricepuți —, pe sub pojghița din ce în ce mai transparentă de poleială roșie, să-și vopsească aici și acum partidul în culoarea banilor. Iar tovarășii lor instalați la putere, presimțind probabil urganul anului 1989, n-au disprețuit — gospodari prevăzători — precauțiunea de a pune din timp deoparte bani albi pentru zile negre.

Căci culoarea partidului (nu e nevoie să mai spun care) se poate schimba : el poate lua alt nume — Socialist Democratic, sau FSN, spre o pildă —, și poate bate cu el chiar la porțile mult blamatei Internaționale Socialiste ; culoarea banilor însă (mai ales cînd bate spre verdele dolarilor), niciodată.

Pe la 1900, finanțele partidului bolșevic înfloreau grație generoaselor „cotizații" prelevate direct din diligențele băncilor din Caucaz de către tovarășul Iosif Vissarionovici Djugașvili, zis Koba, a cărui eficacitate în campania economică l-a îndreptățit să adopte pseudonimul de Stalin — „oțelitul". Peste vreo treizeci de ani, cînd metodele sale de oțel aduseseră țara la sapă de lemn, el nu uita de prosperitatea partidului ajuns între timp la putere, cu fostul pistolar drept secretar general. Amintindu-și de vechile și verificatele metode, despoaie muzeele Rusiei de opere de artă, într-o cantitate îndestulătoare ca să se constituie cu ele, între altele, fondul principal al Pinacotecii Naționale din Washington*.

O descindere a poliției la sediul fostului PSUG din fostul Berlin de Est a descoperit recent un uriaș matrapazlîc cu valută, pe care tovarășii o scoteau din țara încăpută pe mîna revanșarzilor de la Bonn, spre a o plasa la sigure bănci moscovite.

În Cipru (fiindcă veni vorba), țară mică și bătută de soartă, partidul AKEL controlează cel mai mare concern din industria vinului, iar vechea noastră cunoștință, veteranul sindicalist, am auzit că ar fi posesorul — ori doar un **prête-nom** ? — al unei rețele de birouri de turism și voiaj a cărei cifră de afaceri depășește pe aceea a firmei președintelui Vasiliou, care este una dintre cele mai importante exportatoare de **software** către țările Orientului Mijlociu.

Iată cîteva exemple de **management** comunist (deprins fără îndoială de altundeva decît din manualele de economie politică pentru uzul instructorilor de partid).

Cunosc și un altul, asupra căruia aș vrea să mă opresc mai pe larg.

De curînd s-au încheiat la Atena lucrările ultimului Congres al Partidului Comunist din Grecia, unul dintre cele mai închistate din lumea occidentală, alături de cel francez.

În perioada premergătoare evenimentului, ba chiar și pe durata lui, s-a asistat la o acută confruntare între aripa conservatoare (citește stalinistă) a partidului și cea „liberală" sau „renovatoare", confruntare ce a creat într-o parte a publicului expectativa că aceasta ar putea avea un proces conducînd fie la emergența unei Stîngi „moderne", „europene", „civilizate" (eventual de tip italian), fie la scindarea partidului. Dar — **partiunt montes...** —, rezultatele Congresului au fost de o derizorie insignifianță ; din statute nu a dispărut nici „marxism-leninismul" nici „centralismul democratic", în funcția de secretar general a fost aleasă o „doamnă de fier" din aripa dogmatică (căreia inițial organizația ei de bază nu îi acordase nici măcar mandatul de delegat), iar noul birou politic, în urma unui jalnic compromis (în favoarea unității, desigur), include citiva „renovatori", în chip de alibi și suliman al majorității conservatoare.

În ce mă privește — și fără a-mi recunoaște vreun dar deosebit de previziune politică —, mult trîmbițata alternativă nu mi-a dat sentimentul de a fi una reală. Și aceasta nu numai din considerente de principiu, ca de pildă că comunismul nu poate fi reformat ci doar desființat, dar și din rațiuni mult mai concrete și specifice.

În primul rînd aș aminti lipsa de credibilitate a termenilor alternativei în contextul local. Căci dinozaurilor gerontocrați staliniști ce proiect politic au a le opune „liberalii" ? Alianța cu socialiștii lui Andreas Papandreu (PASOK), o mișcare politică de un populism tiersmondist cu accente cînd demagogice cînd de-a dreptul fascizante, a căruj conducere este suspectată de mari malversații financiare pe durata celor opt ani de guvernare a țării.

În al doilea rînd, și în principal, pentru că și în acest caz bătălia pentru culoarea partidului nu a reușit să ascundă faptul ca ea se purta în realitate pentru culoarea banilor. Într-adevăr, una din cerințele cele mai insistent formulate de congresiștii mai îndrăzneți, mai tenace ocolite de conducerea comuniștilor greci și mai adînc îngropate după Congres a fost aceea de transparență în finanțele partidului.

Miza ,trebuie să o recunoastem, nu este mică. Potrivit unor informații dezbătute în presă pe durata Congresului și inversunat negate de la tribuna acestuia, PC din Grecia este pe cale de a deveni cel mai puternic trust industrial-comercial al țării. Cîteva numere concludente : averea imobilă a partidului cuprinde — după estimările cele mai modeste — peste 800 de clădiri numai în zona Atenei ; profitul declarat al numai uneia din întreprinderile controlate de PCG, concernul editorial și tipografic „Typoekdotiki S.A.", se ridica la 500 de milioane de drahme (pe anul 1988) ; practic inestimabilă este cifra de afaceri realizată în străinătate, cu „ajutorul frătesc" al răposatului PSU din Germania Răsăriteană, al PC francez și al celui portughez.

Vîrful vizibil al aisbergului îl constituie, în această ultimă privință, o rețea de societăți anonime care, valorificîndu-și afinitățile „ideologice" cu fostele state socialiste, realizau afaceri deosebit de bănoase cu URSS, RDG, Bulgaria etc. La limita legalității dar frizînd onerosul se aflau grasele bonificații încasate de managerii comuniști pentru bunele oficii (citește misitia) pe lîngă autoritățile din Est, în numele unor comercianți și industriași greci doritori să pătrundă pe aceste piețe. Îndeosebi demnă de a reține atenția noastră este partea scufundată a imensului ghețar. Ea cuprinde, între altele, violarea embargoului internațional împotriva Republicii Sud-africane, traficul cu arme care prin intermediul rețelei **Stasi** din Africa, ajungeau pînă și la guerrillele anticomuniste din Angola sau Mozambic, sau aprovizionarea tot cu arme, și cu o admirabilă imparțialitate, a ambelor părți angajate în măcelul irano-irakian unde — amănunt hazliu — comuniștii concurau cu mult succes industria sfatală de armament a Greciei.

Din toate aceste sumare date se poate înțelege de ce nu am crezut nici o clipă în scindarea partidului, pe care unii o anunțau, luîndu-și probabil dorințele drept realitate. Antrepriză demult falimentară sub aspect politic, dar prosperă sub cel economic. Partidul Comunist își va menține coeziunea atîta vreme cît îl va uni culoarea magnetică a banilor. Numai că, astfel, această coeziune seamănă din ce în ce mai mult cu aceea a unei organizații criminale.

Dacă așa stau lucrurile într-o țară cu un nivel satisfăcător de transparență informațională unde, de bine de rău, măcar cîte unele pot răzbate la suprafață, care va fi fiind situația în originala noastră „democrație" ?

La mai bine de un an de la „revoluție", persistă o serie întreagă de mistere ale acesteia, așteptîndu-și în mod chinuitor dezlegarea. N-am să le enumăr aici : ele sînt de o tristă notorietate. Dar, alături de întrebările care pe drept cuvînt se ridică în primul plan, mai există una, deloc de neglijat : **Ce se întîmplă cu imensul patrimoniu — vizibil sau nu — al Partidului Comunist din România ?**

Scheletul sinistrului poliție comunist a fost fără îndoială sfărîmat sau fisurat grav. Dar, prin intermediul aștfel create, bogăția acumulată prin extorsiune, spoliere și teroare s-a scurs și se scurge și acum în dispozitivele unor „inițiați" sau a unor rețele ce tind să-și reconstituie rapid o structură coerentă și eficace, după modelul familiilor mafiote. Prezența de pe acum a destule figuri cu un aspect și cu rădăcini interlope în Parlamentul Românici, demonstrează că puterea noilor „nași" este în creștere.

La fenomenul respectiv m-am referit și cu altă ocazie. Nu voi obosi însă să o repet și aici, în termeni mai tăioși. Nu de o restaurare comunistă mă tem în momentul de față, ci de capitalismul pe care l-ar putea modela această nouă burghezie emergentă. El va fi pe măsura „socialismului" practicat de aceiași indivizi pînă deunăzi : tîlhăresc, nemilos, devastator, obligîndu-ne să repetăm dureroase etape pe care Occidentul le-a depășit de secole. Nu este exclus ca București secolului XXI să semene întru mizerie cu Londra lui Dickens sau cu Parisul „Mizerabililor" lui Hugo.

Poate că merităm mai mult decît atît. Dacă nu vom fi atenți, culoarea partidului (nu e nevoie să mai spun care), după ce ne-a întinat trecutul și ne maculează prezentul, amenință, perpetuată în culoarea banilor, să ne mînjească și viitorul.

Victor Ivanovici

*) În primele săptămîni de după decembrie, Andrei Pleșu semnala dispariția unor tablouri, sculptu. icoane etc., de mare valoare, din mu.eele românești, în timpul regimului ceausist. De atunci încoace n-am mai au.t nimic despre chestiunea respectivă. Încă una dintre „enigmele" post-revoluționare, ocultate în prezent de **block out**-ul informațional FSN-ist.

Valeriu OIȘTEANU — U.S.A.

Urmare din pag. a 9-a

HALTA

rirea impiegatului) : Trebuie să dai și matale o raită prin Paris.

Pasager IV : Am legătură și de-acolo ?

Pasager III : Toate drumurile lumii trec acum pe la Paris. (către impegat) Scrie, domnule Melencu, pentru toți, bătrîna asta nu trebuie să ne încurce socotelile ! Trebuie să vadă și ea Orașul luminâ.

Pasager IV : Au și apă acolo ?

Pasager III : Apă, ulei, zahăr, carne, medicamente, tot ce-ți poftește inima...

Pasager IV : Taie-mi și mie, dom'șef, o chitanție !

În timp ce impiegatul, după ce a coborît de pe scaun, trece într-un colț și simulează că scrie bilete de călătorie, se aude semnalul unui tren.

Pasager III : Orient Expresul ?

Pasager V : Mai încape vorbă !

Pasager II : Oprește, nu ?

Pasager V : Doar e la mîna domnului Melencu.

Pasager III. Grăbiți-vă, dom'șef, să nu-l scăpăm !

Impiegatul (rînjind) : Nu-l scapă nimeni ! Dar cum o să vă descurcați la graniță ?

Pasager V : S-or găsi oameni de bine și pe-acolo.

Se aud zgomote tot mai apropiate. Apoi trecerea trenului prin haltă.

Pasager III (transpus) : Ce fu ăsta, domnule Melencu ?

Impiegatul (simulînd scrisul) : Păi, trenul, ce să fie !

Pasager II : Orient Expresul ?

Impiegatul : Și da și nu !

Pasager V (furios, îl prinde pe impiegat de umeri și-l scutură) : Ori da, ori Nu ?

Impiegatul : Între ele.

Pasager III : Cum vine asta, tovarășe Melencu ?

Pasager V (pregătindu-se de atac) : Eu cînd mă enervez, nu mai răspund de gesturile mele !

Sare să-l lovească, dar în clipa următoare brațul îi este prins de Pasager I, reapărut în cabinetul impiegatului, de data asta în uniformă de polițist. Bătrîna își aruncă și ea masca și se înțelege că face parte din echipa polițiștilor.

Pasager IV : Vă rog, pașapoartele, domnilor !

Pasagerii II, III și V sînt paralizați. Se supun controlului fără să crîcnească.

Pasager I : Domnule Melencu ați scris deja mandatele ?

Impiegatul : Vechile obișnuințe nu se pot uita atît de ușor, domnule maior !

Pasager I : Pardon, domnule colonel !

Impiegatul : Scuzați ! Nu știam că revoluția v-a făcut și dumneavoastră un dar.

Pasager I : Se aprobă, între noi, gradații !

Cortina

eseu

Iov, rană și rază

Lumea modernă s-a născut în clipa în care Iov a devenit emblema absurdului. În acest fel, relația uman-divin a fost fracturată iremediabil. A prelua figuri mitologice exemplare pentru a decora cu ele panoplia ignobilă a mentalului modern este totalmente antispiritual. Savanții conferențiază, preoții cădelnițează, miniștrii toastează. „Sex, lies and video-tapes" (Cannes, '89). Cine mai are nevoie de Iov, cel uitat pe muntele de gunoaie ? Dar litera scripturii fuge din carte și presară o altă Cale Lactee...

Poate n-aș fi scris aceste rînduri dacă reluînd de curînd lectura acestui mit fundamental n-aș fi sesizat un amănunt ce-mi scăpase anii trecuți. Destinul lui Iov nu reprezintă numai o sumă de probe, ordalii pe care el trebuie să le treacă pentru a-și întări credința în Dumnezeu, ci și un pariu teribil între Divinitate și Satana. Ca în cosmogoniile bogomilice întruchipate în sud-estul european, „creația" lui Iov, de fapt despuierea sa de toate cele lumești, se realizează cu concursul Adversarului, dar neafectînd nucleul spiritual din adîncimea ființei. Dacă ar fi fost un exemplu al absurdului Iov ar fi trebuit să devină un barbar, mîncat de lepra satanică pînă la os. Dar dacă în final ajunge să-l vadă pe Dumnezeu, îndumnezeindu-se pe sine, aceasta înseamnă că încă de la începutul calvarului simburele minții sale nu fusese atins de suferință. Astfel, tot supliciul pus la cale de Satana este o schelărie iluzorie în fața luminii divine ce nu piere din mintea lui Iov, așa cum patimile christice, după monofiziți, au fost pure iluzii față de nemurirea Celui care nu a încetat o clipă să rămînă Dumnezeu, deși a îmbrăcat vestmînt omenesc. În fond, prin ignoranță Satana pierde pariul neînțelegînd că omul adevărat, cu vocație spirituală, nu poate fi distrus în familia, averea sau carnea sa, ci numai în inima inimii ce o poartă în sine. Dacă ar fi înțeles acest lucru Satana n-ar fi căzut în cursa pe care i-o întinsese Dumnezeu și nu s-ar mai fi întîmplat nimic. În fond, creațiunea, de la firmamentul ceresc și pînă la miza aparent minoră a vieții individuale, este tocmai această dispută între Demonul dinamic și Dumnezeul imobil, dinamismul celui dintîi esuînd mereu în fața contemplației celuilalt. Dintr-un pătimitor, Iov devine un contemplator. Este chiar destinul lumii mîntuite prin oglindirea teleologică. Dar să urmărim acest moment esențial. Prima dată Dumnezeu spune : **„Iată, toate câte are sunt în puterea ta ! Numai asupra lui mâna să nu-ți întinzi"** (1.12) A doua oară, la noua provocare, Dumnezeu completează „opera" : **„Iată, îl dau pe mâna ta. Viața lui însă, să o cruți"** (2.6) Satana nu simte că ultima condiție îi va marca înfrîngerea. Drumul deschis lui Iov, astfel, este un drum inițiatic. În noaptea blestemelor sale el dă doar iluzia că și-ar pierde mințile. Macerarea trupului său, împreună cu tensiunea nervoasă, reprezintă condiția pentru serenitatea finală. Rana abisală se convertește într-un văz celest. De fapt, începutul inițierii lui Iov, nu întîmplător, este chiar invocarea indistincțiunii. **„Întunericul să se aleagă de ziua aceea și Domnul din cer să n-o mai pomenească și lumina să n-o mai lumineze"** (3.4). Sau mai departe : **„Iar noaptea aceea beznele s-o ia. Să nu mai fie numărată la zilele anului, în socoteala lunilor să nu mai intre"** (3.6). Se observă că blestemul său nu este simplă exercitare a negării pe orizontală, ci proiecția unei noi dimensiuni în străfundurile cosmice. Iov depășește stadiul bunului credincios pentru a cunoaște solitudinea plină de riscuri. Clipa nașterii sale să se piardă în tenebre, dar tenebrele acestea sînt ale primordialității. Din acest moment lumea exterioară a încetat să mai existe pentru sine iar el nu mai trăiește decît pentru viziunea divină. Despuierea lui Iov înseamnă esențializare. Esențializarea este îndumnezeire. Theosis. Intervalul devine identitate. Acum se impune un paradox sublim. Cei trei prieteni care apar, Elifaz, Bildad, Țofar, încearcă să-l convingă pe Iov de păcatele de care s-a făcut vinovat și de care nu este, totuși, conștient. Logica lor e simplă și reducționistă ca în tratamentele psihanalitice. Dacă Iov pătimește pătimirea sa se datorează unei culpe grave. Dar culpa lui rezidă tocmai în lipsa oricărei culpe. De aceea, suferința e inițiatică și nicidecum penitentă. Iov nu ispășește un trecut, ci edifică un viitor, adică intrarea sa în Împărăția Cerurilor. El caută deci simultaneitatea cînd toate cele pe care le-a pierdut succesiv îi vor fi redate instantaneu. Ceea ce se întîmplă în final : **„Și Dumnezeu schimbă soarta lui Iov după ce s-a rugat pentru prieteni și Dumnezeu întoarse îndoit lui Iov toate câte avusese"** (42.10). Se pune însă întrebarea dacă reașezarea lui Iov în datele prosperității este simplă întoarcere pe plan material sau îmbogățire în spirit. Mai ales că înainte de paragraful citat se spune clar : **„Din vorbe ajunse la ureche auzisem despre tine, dar acum ochiul meu te-a văzut"** (42.5). Iov, deci, îl vede pe Dumnezeu. Realizarea sa spirituală reprezintă depășirea condiției umane. Firește, mitul biblic se rotunjește ca într-un happy-end în clipa în care precizează că bogăția i se redă celui frustrat, dar după ce-a văzut Nevăzutul Iov nu mai poate rămîne „bărbatul fără prihană și drept" ce fusese inițial. De aceea, toate cifrele care se dau despre noua avere a lui Iov, cred, sînt pur simbolice iar specificarea din final că ar fi murit „bătrîn și sătul de zile" e cumva inutilă și ușor ridicolă fiindcă, nu există îndoială, din momentul în care a avut vederea Domnului, Iov a ajuns mort pentru lume. Sensul esoteric al acestei cărți vetero-testamentare depășește conotațiile etice. Astfel, credința lui Iov nu e numai pusă la încercare, dar se și desăvîrșește într-un asemenea grad încît muntele de gunoaie pe care stătea devine tron ceresc. În furtuna disperării, în iureșul lamentării, în convulsiile suferinței el descoperă geometria perfectă a înțelepciunii : **„Noaptea mi-au prefăcut-o în ziuă, din fața întunericului a ieșit lumina"** (17.12). Oare omul locuit de o asemenea intuiție rămîne simplă pradă a nebuniei ? Cîtuși de puțin. Ceea ce în ochii celor trei prieteni ai lui e numai delir și vinovăție nerăscumpărată în ochii lui Dumnezeu este gnoză eliberatoare. Cînd marele teolog al apofazei, Meister Eckhart, vorbea acum opt secole credincioșilor în termenii negativității el știa că fiecare om poartă în sine destinul lui Iov și de aceea trebuie pregătit pentru asceza renunțării. Dar secolul doisprezece era doar un strop de timp topit în cleștarul credinței. Pe atunci oamenii știau că pînă la pace Dumnezeu a adus sabia și tăișul separării. Oricînd, în mijlocul celei mai ponosite sau îmbelșugate existențe putea să se aprindă cărarea razei care ardea legăturile de rudenie. Iar privirea lui Dumnezeu fixa în simultaneitate pe morți, născuți și nenăscuți. Acum, în lumea mizeriei și a proteinelor, a metabolismului dezlănțuit și a hipertensiunii arteriale, în multe biserici, la liturghie se și evită lectura fragmentului din evanghelie în care se spune că Domnul Iisus a venit pe pămînt să aducă sabia, să-i despartă pe copii de părinți, pe soți unii de alții. Bunkerul comunitar nu trebuie zdruncinat în nici un chip și nimeni, republican sau monarhist, conte sau burghez, nu mai simte nevoia de Iov. **„Și după ce nu voi mai fi în pielea mea și ca se va nimici, atunci afară din trupul meu vedea-voi pe Dumnezeu"** (20.26). N-ar trebui scris acest paragraf pe frontispiciul fiecărei biblioteci ? Căci nu stăm noi pe un munte de cărți pe care nu știm să le eliberăm din tipar, după cum nici ele nu știu să ne elibereze din trup ?

Iar în încheiere aș vrea să citez un scurt fragment dintr-o predică a lui Meister Eckhart care ne poate restitui puțin din noblețea inexistenței : **„Il (Dieu, n. n.) se tient autant au-dessus de l'être que l'ange le plus haut au-dessus d'une mouche".** Cînd Satana a pierdut pariul nu a știut acest lucru. La fel e și condiția noastră atunci cînd privim dansul gîzelor în soare și nu înțelegem nimic din caligrafia sa...

Dan Stanca

haiku

Grămada de frunze
fumegă molcom :
nu știe că a venit Anul Nou.

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Să taci în intervalul dintre două eclipse.

INTERVENȚIE

Cei care țin pisici au geamurile mai curate. Cei care țin pești știu număra mai iute pe degete. Cei care țin oameni nu mai au nici o calitate : deținuții i-au frustrat de toate.

POEM

Norii se formează doar acolo unde nu există ideea de cer.
Un singur fir de iarbă e mai înțelept decît Kant pentru că la din lumină doar atita cît îi trebuie.

GALB (2)

FAPT

Sărăcie e numită adesea căldura inimii. Arborii își lasă umbra și-n văzduh, de-ar fi acolo cineva s-o prindă.

INTERVENȚIE

Panoplia cu săbii își aduce aminte : erau unul și unul cei ce le mînuiau. Schimbarea nu e un steag, mai curînd un vierme.

POEM

Granițele unei țări sînt ca norii.
Limba unui popor e ca ploaia de vară.
Gîndurile noastre sînt ca șopîrlele :
trăind pe fragmente cuceresc infinitul.

Constantin Abăluță

ingrid beatrice coman

*

* *

Motto : „Tristețea mea aude
nenăscuții ciini..."
N. Stănescu

Auzi cum se dezbracă plopii de vrajă
nopților durute
Cînd clopotarii fără nume măsoară
liniștea din turn ?
Pe umeri li se anină molcom bătuți de
brumă liliecii
Auzi copita ce alungă în pietre ploile
de scrum ?

Ascultă, La castel se toarnă în cupe
vinuri descîntate
Pe trepte ard rostogolite sărutări în
străine nopți
În urne tremură nisipul unor furtuni
neintîmplate
Ascultă, Ploi întîrziate strivesc lumina
pe la porți,

Printre coloane timpul umed ca o
șerpoaică se strecoară.

Bătrînul rege cu privirea adăpostită-n
vagi istorii
Își va ucide umbra lungă într-un turnir
la miezul nopții
Pe ziduri ninse să-și cresteze în zori
albitele memorii,

Cenușa păsărilor arse va troeni statui
de gheață
Cînd stele. stinse colinda vor ca
într-un straniu reqviem
Biserici fără de icoane și un Dumnezeu
mereu la pîndă
La ceas tîrziu s-audă ciinii cu
nenăscutul lor blestem.

Trec care

Trec care cu stele pe uliți
Cu roțile grele și vechi
Să spele răscrucile rare
Trec care cu stele perechi

Și-i toamnă, și-i ceață, și-i seară
Sălbatice umbre coboară
Să secе izvoare departe
În umbre de clopote sparte.

Lumina se neagă pe sine
Colind de contururi bizare
Și toamna răzbate-n mesteceni
Și-n zarea cu vămi călătoare.

Și-i ceață pe ape, și-i seară
Metalice aripi doboară
În Temple statuile oarbe
Sufletu-n vămi se resoarbe

Îmi string ca-ntr o albie ninsă
La piept strălucirea fugară
Trec care cu stele departe
E toamnă, e ceață și-i seară...

Departe, o furtună de nisipuri
A năruit un templu fără nume
Un strigăt s-a prelins peste altare.
Și rugăciuni ce nu se vor mai spune.

Blestemul asfințitului se sfarmă
Însingerind cu umbra lui lumina
În urma neștiuților arhangheli
Tot colindînd să-și afle rădăcina.

Povară-ne-nălțatelor ofrande
Descîntă rar a clopotelor turmă
Bătrînii zei au tresărit departe
Orfani de rugăciunea cea din urmă.

Se scutură castanii

Se scutură castanii în albă cavalcadă
Trec zei în lungi convoaie iubirea s-o
măsoare
Cu tălpile rănite tot descîntînd nisipul
De pieptul lor se sfarmă surd valuri
călătoare.

Bat clopote departe, în temple neștiute
Corăbii rătăcite la maluri să se-adune
Cu aripile ninse trec păsări hăituite
Bat clopote de sticlă lumina s-o sfărîme

Se scutură castanii, iubite, la răspîntii
Vom zăbovi cu tîmpla pe rana lor pustie
Cum bîntuie lumina vitralii neștiute
Cînd malurile-s albe de sarea lor tîrzie

Sărutul tău ca ploaia rănește asfințitul
Ca un blestem al toamnei în depărtarea
mută
Tîrziu lăsa-vei palma cu drumuri
răvășite
S-adăpostească timpul cu umbra ei
durută.

Nebuni de-atîta goană prin cețurile albe
Vom îngropa departe ecourile stranii
Iubite, lasă jarul tăcerii să te soarbă
Cînd la hotar de noapte se scutură
castanii...

Interviu cu VASILIS VITSAXIS

Născut în 1919 la Atena, Vasilis Vitsaxis s-a ocupat, în paralel cu activitatea diplomatică — ambasador al Greciei în India, în țări din America Latină, la O.N.U. în S.U.A. — cu literatura și filosofia. Autor al mai multor plachete de versuri a căror rezonanță insolită este recunoscută nu numai în țara sa, cît și peste hotare (una din culegerile sale, Reflets, **a fost încununată cu Premiul Academiei Franceze în 1969). Ca filosof, se preocupă în principal de studiul comparativ al religiilor, domeniu în care s-a distins ca unul dintre cei mai apreciați cercetători greci. Unul din succesele sale de răsunet în domeniu îl constituie eseul, de mici dimensiuni, dar extrem de interesant și sugestiv prin concluzii intitulat** Platon și Upanișadele, **apărut concomitent în engleză, la New Delhi, în 1977, și în greacă, la prestigioasa editură ateniană „Estia". Fondator și președinte al Societății Elene a Traducătorilor de Literatură, Vasilis Vitsaxis desfășoară o intensă activitate pentru promovarea relațiilor culturale interțări prin intermediul literaturii.**

— Sînteți președintele Societății Elene a Traducătorilor de Literatură. V-am ruga să ne vorbiți despre activitatea, scopul și sucesele acestei Societăți.

— Inițiativa de fondare a Societății Elene a Traducătorilor de Literatură am luat o în urmă cu 6 ani, cînd, după 35 de ani de carieră diplomatică, m-am întors definitiv în Grecia. În cele peste trei decenii cît am trăit în străinătate, am constatat că propagarea literaturii noastre era săracă și sporadică. Săracă deoarece nu exista un for potrivit în Grecia care să promoveze literatura beletristică elenă, pe piața internațională. Sporadică deoarece, de cîte ori se întîmpla să fie tradusă o carte, acest lucru se făcea fie pentru că un editor din străinătate aflase întîmplător de existența ei, fie pentru că un scriitor avea norocul să cunoască personal un traducător sau un editor dornic să se ocupe de opera lui. Fondarea Societății Elene a Traducătorilor a avut așadar drept prim scop **sistematizarea** promovării literaturii după criterii obiective de calitate, dincolo de orice preferințe personale, ideologice sau de alt gen. Alte scopuri ale Societății au fost și rămîn acelea de a contribui la îmbunătățirea calității traducerilor (acordarea de premii, publicarea de recenzii critice, informarea publicului asupra tălmăcirilor cele mai izbutite etc.), precum și protejarea drepturilor sindicale ale traducătorilor.

Societatea noastră funcționează deci în virtutea acestor scopuri și se poate mîndri azi cu succese notabile, cum ar fi publicarea (pe bază de reciprocitate) a numeroase antologii de literatură greacă (în China, Chile, Cehoslovacia etc.) și promovarea cărților de beletristică pe piețe străine, printre care și România. Pe scurt, am avut o activitate bogată în toate domeniile, pe care nu o pot prezenta în detaliu în cadrul restrîns al unui interviu.

— Ce rol joacă, după opinia dumneavoastră, traducerile în viața culturală a Greciei anului 1991 ?

— În ciuda faptului că producția literară a spațiului elen este foarte bogată atît calitativ cît și cantitativ, traducerile de opere literare ale scriitorilor străini sînt intens căutate și se citesc cu mult interes, deoarece Grecia a fost dintotdeauna deschisă spre orizonturile spirituale străine cu care și către care comunicarea a fost neîntreruptă și esențială pentru evoluția ei. Astfel, traducerea de opere literare, ca și comunicarea artistică de orice gen (expoziții de artă, concerte muzicale, turnee ale ansamblurilor folclorice etc.) constituie o componentă principală a pieții culturale grecești.

— Există multe traduceri din literatura neogreacă în limbi străine ? Dar din literatura universală (și românească) în neogreacă ?

— Traduceri de opere literare grecești există **în principal** în așa-numitele „limbi mari" (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă), nu însă întotdeauna alese corect din punctul de vedere al reprezentativității producției noastre literare, există (mai puține) și în limbile „mai mici" spre care, în mod firesc, și eforturile Societății noastre au fost mai susținute. Literatura română contemporană și recentă nu este necunoscută publicului grec. Dar există o mare distanță pînă la a fi cunoscută grecilor în mod satisfăcător, așa cum merită și așa cum ar trebui să fie, dacă ținem cont de traiectoria noastră comună, geografică și istorică.

— Cu experiența dumneavoastră în diplomație, ce credeți că s-ar putea face pentru intensificarea relațiilor româno-elene pe plan cultural ?

— Prima necesitate în prezent este promovarea acelor schimburi care pot deveni viabile numai prin colaborarea strînsă și neîntreruptă a factorilor competente (cum sînt Ministerele Culturii și Uniunile Scriitorilor și Traducătorilor), dar și a traducătorilor și editorilor particulari interesați. Societatea noastră, așa cum știți deja, stimulează transpunerea în practică a unui asemenea program.

— În ultimele luni, cititorii români au avut prilejul să cunoască fragmente din lucrarea dumneavoastră Platon și Upanișadele **publicate în revista ieșeană „Moldova". Sînteți de asemenea cunoscut ca poet și prozator. Ce proiecte aveți în domeniul creației personale ?**

— Pînă în prezent am publicat 18 cărți : proză, poezie, tradu[illegible] eseuri de estetică și lucrări de filosofie. Traduceri ale lucrărilor mele s au realizat în toate țările europene și în multe țări asiatice. Îndeosebi cartea **Platon și Upanișadele,** care se traduce în prezent în limba română, a circulat în mai multe ediții, în afară de g[illegible]că, în engleză, sîrbă, indiană și coreeană. De curînd am publicat la editura ateniană „Estia" o carte în două volume de aproape 1000 de pagini, intitulată **Reflecție și credință.** În acest studiu am întreprins o cercetare paralelă între gîndirea antică greacă și indiană și creș[illegible] axată pe cinci teme centrale — [illegible] salvarea, trinitatea divinității [illegible] unea de timp și conceptul de div[illegible]

Interviu [illegible] de
[illegible] căr

Urmare din pag. a 16-a

PENDULUL LUI FOUCAULT

țele și bucile fundului. Trei este mai magic decît toate pentru că nu e cunoscut de corpul nostru, nu avem nimic de trei ori, și trebuie să fie un număr foarte misterios pe care-l atribuim lui Dumnezeu, în orice loc am trăi. Dar dacă stai și te gîndești, eu am o singură trebușoară, tu ai tot o singură trebușoară — să taci și să nu faci pe deșteptul — și dacă punem aceste două trebușoare laolaltă, dăm la iveală o altă trebușoară și devenim trei. Dar atunci e nevoie de un profesor universitar pentru a descoperi că toate popoarele au structuri ternare, trinități și chestii din astea ? Dar religiile nu le facem cituși de puțin cu computerul, erau cu toții oameni de bine, care regulau cum se cuvine, și toate structurile trinitare nu sînt un mister, sînt povestea a ceea ce faci tu, despre ceea ce făceau ei. Dar două brațe și două picioare fac patru, și iată așadar că și patru e un număr frumos, mai ales dacă te gîndești că animalele au patru labe și în patru labe merg copiii cînd sînt mici, cum știa și Sfinxul. Despre cinci să nu mai vorbim, sînt degetele de la mînă, și cu două mîini capeți celălalt număr sacru care e zece, și adevărul e că zece sînt și poruncile, altfel dacă ar fi douăsprezece cînd preotul spune unu, doi, trei și arată degetele, ajungînd la ultimele două ar trebui să împrumute și de la mîna paracliserului. Acum ia corpul și numără toate lucrurile care răsar din trunchi, ca brațe, gambe, cap și penis sînt șase, iar pentru femeie șapte, și de asta mi se pare că pentru autorii tăi șase n-a fost luat niciodată în serios decît ca dublul lui trei, pentru că folosește doar pentru masculi, care nu au nici un șapte, și cînd comandă ei preferă să-l vadă ca număr sacru, uitînd că și țîțele mele ies în afară, dar s o luăm încet. Opt — Doamne sfinte ! — nu avem nici un opt... ba nu, așteaptă, dacă mîinile și picioarele nu contează cîte unu ci cîte două, din pricina cotului și a genunchiului, avem opt oase lungi care ies în afară, și dacă mai adaugi la acestea opt și trunchiul nouă, căruia dacă-i mai pui și capul fac zece. Mi se pare că dacă învîrtindu-te în jurul capului capeți toate numerele pe care le vrei, gîndește-te la găuri.

— La găuri ?

— Da, cîte găuri are corpul tău ?

— De, să le număr. Ochi, nări, urechi, gura, curul fac opt.

— Vezi ? Încă un motiv pentru care opt este un număr frumos. Dar eu am nouă ! Și cu a noua te fac să vii pe lume, și iată de ce nouă este mai divin decît opt. Vrei oare și explicația altor figuri asemănătoare ? Vrei anatomia acelor menhire de care autorii voștri vorbesc mereu ? Se stă în picioare ziua și lungit noaptea — chiar și trebușoara ta, nu, nu-mi spune ce face noaptea, faptul e că lucrează drept și se odihnește culcat. Și deci starea verticală e viața, și e în legătură cu soarele, și obeliscurile se ridică în sus ca și copacii, în timp ce starea orizontală și noaptea sînt somn, și deci moarte, și toți adoră menhire, piramide, coloane și nimeni nu adoră balcoane și balustrade. Ai auzit vreodată de un cult arhaic al parmalîcului sacru ? Vezi ? Și asta și deoarece corpul nu-ți îngăduie, dacă adori o piatră verticală, chiar dacă sînteți mai mulți, o vedeți toți, pe cînd dacă în schimb adori un lucru orizontal îl văd numai cei din primul rînd, iar ceilalți împing spunînd și eu, și eu, și nu-i frumos așa ceva la o ceremonie magică.

— Dar fluviile ?

— La fluvii important e nu că sînt orizontale, ci că au în ele apă, si n-ai vrea acum, cred, să ți explic eu legătura între apă și corp... Da, în sfîrșit, sîntem făcuți așa, cu corpul acesta, toți, și pentru aceasta elaborăm aceleași simboluri la milioane de kilometri distanță și prin forța lucrurilor totul se aseamănă, și atunci vezi că oamenii cu puțintică minte în cap dacă văd cuptorul alchimistului, totul fiind închis și fierbinte înăuntru, gîndesc la pîntecul mamei care face copilul ; și numai diabolicii tăi o văd pe Madona care se pregătește să facă copilul și se gîndesc la cuptorul alchimistului. Așa au trecut mii de ani ca să caute un mesaj, și totul era de fapt aici, era de ajuns să se privească în oglindă.

— Tu întotdeauna îmi spui adevărul. Tu ești Eul meu, care de atîtea ori Eul meu văzut de Tine. Vreau să descopăr toate arhetipurile secrete ale corpului.

În seara aceea am creat expresia „A face arhetipuri" pentru a [illegible] momentele noastre de tandrețe.

În timp ce adormeam, Lia m-a lovit ușor pe umăr :

— Uitasem să-ți spun, a zis, sînt însărcinată.

moda, altfel

„găina nu-i pasere, racul nu-i pește și subofițerul nu-i ofițer"

I. S. Turgheniev

Imaginăm, după mărturii scrise, un mini-dicționar de culori.

adelaida, — o culoare viorie, oscilînd între cea a liliacului și a violetei ; „Era îmbrăcat c'o redingotă veche, ruptă, de culoare **adelaida** sau, cum se spune la noi, **idilaida,** cu nasturi mici și cu guler de pluș" (**Cancelaria,** I. S. Turgheniev).

amarant, — culoarea florii cu același nume, o floare de toamnă, de un roșu aprins, de purpură, închis, întunecat (la noi e cunoscută sub numele de „creasta cocoșului" sau „coada vulpii"). Pentru antichitate **amaranta** era simbolul imortalității, de aceea era consacrată morților. În 1635, regina Suediei, Cristina, a creat „Ordinul galant al Amarantei", în cinstea ambasadorului Spaniei, cu ocazia unui bal, la care ea a apărut deghizată în Nimfă Amaranta, cu vestmînt **amarant.** Nu e numai un colorant pentru textile ci și pentru alimente, în scopuri decorative. „Pantalonii și ciorapii erau de mătase albă dar hainele maeștrilor de ceremonii erau violet cu aur, cele ale prefecților palatului **amarant** cu aur, cele ale șambelanilor roșu cu aur... etc." (Le Petit Homme Rouge : The Court of the Tuileries).

absint, — culoarea lichiorului produs din planta absint, un verde clar, strălucitor deși conține și galben, ca ochii de pisică. Sfîrșitul secolului trecut a înregistrat numeroși băutori de absint, mai ales în cafenelele pariziene sordide sau în lumea artiștilor disperați. Lui Baudelaire îi plăcea absintul. „Fabricarea și vinderea absintului sînt interzise în Franța, prin legea din 16 martie, 1915" (Larousse). Culoarea rezistă, triumfătoare în pictură și industria textilă.

benoîton, — un verde amintind malachitul și care a făcut mare modă după succesul comediei lui Sardou, „La Famille Benoîton".

bismark, — nuanță apărută la Paris în 1866, datorită „neuitatului" Bismarck și cu toate că prima dată și-a pierdut un „c", mai se afla în mare vogă la sfîrșitul anului 1868. Niciodată în analele modei o culoare nu a avut o popularitate mai mare și mai de durată. În nenumărate intensități au fost mătăsuri, satinuri, catifele, stofe de lînă și țesături de bumbac **Bismarck,** ghete și mănuși Bismarck, umbrele și pălării Bismarck (unele împletite din pai Bismarck), iar doamnele, ca să fie mai „ultimul strigăt", își vopseau mese de păr în culoarea Bismarck. În realitate (pentru că restul e imaginație, nu ?) **bismark** era un fel de **maron** care a cunoscut diferite nuanțe. La început cînd, avea nuanța havanelor, s-a numit **Bismark** dar deodată a luat un ton mai palid și a devenit cunoscut ca **Bismarck bolnav,** pînă cînd, spre sfîrșitul „carierei și gloriei", a apărut în tente mai calde decît cele inițiale și a fost botezat, pe rînd, **Bismarck mulțumit** și **Bismarck furios.** Au existat și „variațiuni pe temă", **Bismarck glacé** și **Bismarck sclipitor** (Feminine Fashions, London, Chatto and Windus, 1907).

bordeaux, — culoarea vinului de Bordeaux.

bleu, — iată culoarea care deține recordul în ceea ce privește varietatea nuanțelor, căpătînd nume după tot ce poartă un ton cît de puțin asemănător cu culoarea cerului sau a mărilor (dulci iluzii !), deci „a nesfîrșitelor cărări", „des rideaux **bleu de ciel"** și „la mer d'un **bleu foncé,** d'un **bleu de ciel"** ; bleu oțet, bleu azur, bleu barbușca, bleu canar, bleu electric, bleu lavandă, bleu jad, bleu păun, bleu marin, bleu Nattier, bleu pastel, bleu turquoise, bleu de France, bleu gendarme, bleu husar, bleu orizont, bleu Eugenia (culoarea ochilor Împărătesei ; după numele de familie, era folosită și denumirea de bleu de Montijo) bleu de Groenlanda și mult invidiatul **bleu des blondes,** suav ca al florilor de „nu mă uita".

Atențiune !

În curînd domnul Brucan cu sensibilitatea estetică ce-l caracterizează, va introduce în lumea culorilor **bleu oliv de piatră romană** și în timpul [illegible] o anumită persoană se va simți [illegible] pînă la roz, poporul vrăjit de atîta farmec și culoare, va țipa plin de entuziasm : „Eli, Eli, lamma sabacthani ?"

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

LIA

Prima impresie a cititorului este că Lia — al treilea personaj feminin despre care ne propuneam să vorbim — este tot un personaj livresc, mental, calculat cu răceală și minuit cu abilitate în poveste pentru simbolistica lui. Ca și celelalte personaje. De altfel Eco o spune de la început, în motto ul primului capitol închinat ei (35, cartea a V-a, GEBURAH), că a împrumutat-o din Dante. „Cîntă fugind printre copaci în goană : / Eu Lia sînt și floare string cu floare / Să-mi fac în jurul capului coroană. (Purgatoriul, **XXVII, 100—102 — în traducerea regretatului George Buznea.)**

Parcurgînd însă întreg textul rezervat ei, impresia se schimbă. De fapt Lia este personajul cel mai autentic, mai viu, mai adevărat ; ea nu mai este Amparo (al cărui episod poate să mîhnească și să-l discrediteze pe Belbo), ci soția lui Belbo, cea care-i face un copil și care l poate salva. Ba am putea spune că e singurul personaj normal **din toată cartea, celelalte, ahtiate de putere, de bani, de vise deșarte de cucerire și distrugere a lumii evoluînd absurd, caricatural, nefiresc, incredibil. Care e explicația ? Nu credem că este cea furnizată de critica curentă, care dă toate astea pe seama jocului „gratuit" al autorului, care vrea să creeze o formulă abstractă de poveste cu finalități speculative și pur teoretice, și vrea să se singularizeze cu mîndrie și superioritate... etc. De ce credem așa ceva ? Pentru că apare Lia.**

Nu știm dacă Eco vrea să fie în același timp și Casaubon, și Diotallevi și Belbo, cum prea ușor se spune, și sîntem convinși că toată țesătura asta narativă atît de complicată cu citate și înșiruiri de nume străine, prolixe și obositoare, cu scheme criptice, tabele, hărți și cifre, cu înșiruiri sugrumante din domenii științifice, tehnice și geografice extrem de multiple și de greu de urmărit, nu sînt întîmplătoare. De te fabula naratur — **despre tine se vorbește aici — e un dicton mai vechi și drag lui Eco. Și „fabula" aceasta vorbește de fapt despre noi, despre lumea de azi, despre confuzia ei, despre credințele și poftele ei absurde, amestecate cu electronica și cu energia atomică, etc., etc... Lia este argumentul nostru. Un om normal, firesc, frumos care există ca să dea realitate și veridicitate cărții. Lumea noastră trăiește, totuși, există și oameni adevărați, mai există totuși o scăpare : Lia. Nu știm cît se implică Eco în construirea celor trei redactori care caută Planul, deși poveștile copiilor din timpul Rezistenței sînt desigur amintiri personale ale scriitorului, dar sîntem tentați să bănuim că Lia conține mai multă afectivitate din partea celui care a creat-o decît oricare alt personaj.**

Oricum pentru cine n-a citit cartea și nici „extrasele" noastre din „Luceafărul" și se întîlnește aici pentru prima dată cu cartea, fragmentul de față este menit să dea un exemplu de proză autentică și să demonstreze că este o „bucată" care face parte dintr un excepțional produs literar **din zilele noastre.**

De data asta colajul s-a făcut cu fragmente din cap. 53 (cartea a V-a, GEBURAH) și cap. 63 (din aceeași carte).

Lia. Acum aș vrea cu disperare s-o revăd, dar s-ar fi putut să n o fi întîlnit-o niciodată, și ar fi fost rău...

Era 16 iulie din optzeci și unu. Milano se depopula, sala de consultare bibliografică a bibliotecii era aproape goală.

— Bagă de seamă că volumul 109 mă pregăteam să-l iau eu.

— Și-atunci de ce l-ai lăsat în raft ?

— Mă dusesem la masă să-mi controlez o notă.

— Nu e o scuză.

Se dusese mîndră la masă cu volumul ei.

— Cum izbutești să citești dacă nu e în Braille ? o întrebasem.

Își ridicase capul și într-adevăr din pricina părului nu știam dacă era fața sau ceafa.

— Cum ? mă întrebase. Ah, văd foarte bine și așa. Dar spunînd asta își dăduse ciufu la o parte și avea ochii verzi.

— Ai ochii verzi, i-am spus.

— Așa cred. De ce ? E rău ?

— Of, nu. Măcar de-ar fi așa.

Așa a început.

— Mănîncă, mănîncă, ești slab ca un țîr, mi a spus la cină. La miezul nopții eram încă la restaurantul grecesc de lîngă Pitade, cu lumînarea aproape topită în gîtul sticlei, ca să ne povestim totul. Făceam aproape aceeași treabă, ea revedea articolele pentru enciclopedie.

Aveam impresia că trebuia să-i spun ceva. Pe la unsprezece și jumătate noaptea își dăduse ciufu la o parte, ca să mă privească mai bine, eu îndreptasem arătătorul spre ea, cu degetul gros ridicat și zisesem :

— Pim !

— E ciudat, a spus ea, și eu.

Și așa trupurile noastre au devenit un singur trup și din seara aceea devenisem pentru ea Pim [..].

„— La ce te face să gîndești peștele ăsta ?

— La alții pești.

— Și la ce te face să gîndești alți pești ?

— La alți pești."

(Joseph Heller, **Catch 22,** New York, Simon & Schuster, 1961, XXVII)

M am întors din Piemont cu multe remușcări. Dar de cum am revăzut-o ...Călătoria aceea îmi lăsase în suflet urme pe care le găsesc acum importante, dar atunci nu mă preocupaseră...

Izbuteam tot mai greu să despart lumea magiei de cea căreia-i spunem astăzi universul preciziei. Regăseam personaje despre care învățasem la școală ca fiind purtătorii luminii matematice și fizice în mijlocul tenebrelor superstiției, și descopeream că lucraseră cu un picior în Cabbala și cu celălalt în laborator. Reciteam poate întreaga istorie cu ochii diabolicilor noștri ? Dar apoi găseam texte de netăgăduit care-mi arătau cum fizicieni pozitiviști de cum ieșeau de la universitate se duceau să se amestece în tot felul de ședințe de spiritism și cenacluri astrologice, și cum Newton ajunsese să descopere legea gravitației universale deoarece credea că existau forțe oculte (îmi aminteam de explorările sale în cosmologia rosacrociană)...

M-a salvat Lia, măcar pentru o vreme.

Îi povestisem totul (sau aproape) despre vizita în Piemont, și seară de seară mă întorceam acasă cu noi și noi amănunte neobișnuite de adăugat la fișierul meu de încrucișări. Ea comenta:

— Mănîncă, ai ajuns ca o scobitoare.

Într-o seară se așezase alături de masa de scris, își despărțise buclele din mijlocul frunții, ca să mă privească drept în ochi, își pusese mîinile în poală ca o gospodină. Nu se așezase niciodată așa, depărtînd picioarele cu fusta întinsă de la un genunchi la altul. M-am gîndit că era o poză neplăcută. Dar după asta i am văzut fața și mi se părea mai luminoasă, ușor acoperită de o culoare dulce. Am ascultat-o — dar nu știam încă de ce — cu respect.

— Pim, nu-mi place cum trăiești povestea asta de la Manuzio. La început adunai fapte cum se adună scoicile. Acum se pare că vrei să primești în vis numere de la loto.

— E pentru că așa mă distrez mai mult.

— Nu te distrezi, te împătimești, și e altceva. Fii atent, ăia or să te îmbolnăvească.

— Acum să nu exagerăm. Cel mult sînt bolnavi ei. Nu înnebunești cîtuși de puțin dacă ești infirmier la un balamuc.

— Asta rămîne de văzut.

— Știi că n-am avut niciodată încredere în analogii. Acum m-am pomenit într-o trombă de analogii, o Coney Island, un Întîi Mai la Moscova, un An Sfînt de analogii, îmi dau seama că unele sînt superioare altora și mă întreb dacă din întîmplare nu există cumva o rațiune în asta.

— Pim, îmi spusese ea, ți-am văzut fișele pentru că trebuie să le reordonez. eu. Orice lucru descoperă diabolicii tăi, e deja aici, bagă bine de seamă, și își bătea ușor cu palma pîntecul, coapsele și fruntea.

Așezată astfel, cu picioarele desfăcute care-i întindeau fusta, drept în fața mea, părea o doică solidă și înfloritoare — ea, așa de plăpîndă și mlădie — pentru că o înțelepciune înștiită o lumina cu o autoritate matriarhală.

— Pim, nu există arhetipuri, există corpul nostru. Înăuntru pîntecului e bine, pentru că aici crește copilul, se strecoară păsărica ta foarte veselă, și coboară mîncarea foarte gustoasă, și de aceea sînt frumoase și importante caverna, ungherul, galeria, subterana, și chiar și labirintul care e făcut cu bunele și sfintele noastre burți, și cînd cineva trebuie să inventeze ceva important de aici îl scoate, pentru că de aici ai venit și tu în ziua în care te-ai născut, și fertilitatea e întotdeauna într-o gaură, unde mai întîi ceva macerează, și pe urmă hopa sus un pui de chinez, un curmal, un baobab. Dar sus e mai bine decît jos, pentru că dacă stai cu capul în jos îți vine sîngele în cap, pentru că picioarele put, dar părul mai puțin, pentru că e mai bine să te sui într-un copac și să culegi fructe, decît s-o termini sub pămînt să îngrași viermii, fiindcă rareori îți faci rău cătînd în sus și de obicei îți faci rău căzînd în jos, și iată de ce susul e angelic și josul e diabolic. Dar cum e adevărat și ceea ce am spus mai înainte despre pîntecul meu, sînt adevărate amîndouă aceste lucruri, e frumos josul și ceea ce e înăuntru, într un sens, și în altul e frumos susul și ceea ce este în afară, și nu are legătură cu spiritul lui Mercur și cu contradicția universală. Focul ține de cald și frigul îți aduce bronhopneumonia, mai ales dacă ești un înțelept de acum patru mii de ani, și deci focul are virtuți misterioase și pentru că îți frige și puiul. Dar frigul păstrează proaspăt același pui, iar dacă focul îl atingi îți face o bășică uite atît de mare, deci dacă te gîndești la un lucru care se păstrează de milenii, cum e înțelepciunea, trebuie să te gîndești la ea pe un munte, pe vîrf (și am văzut că e bine), dar într-o cavernă (ceea ce e tot atît de bine) și la frigul etern al zăpezilor tibetane (ceea ce e cît se poate de bine). Și după asta dacă vrei să știi de ce înțelepciunea vine din orient, și nu din Alpii elvețieni, este pentru că trupul strămoșilor tăi, dimineața, cînd te trezeau și era încă întuneric, se uita la răsărit sperînd să răsară soarele, și să nu plouă, ce mama dracului...

— Da, mama.

— Păi firește că da, copilul meu... Și acum să trecem la numerele magice, care plac atît de mult autorilor tăi. Unu ești tu, că nu ești doi, una e afacerea ta de acolo, una e afacerea asta a mea, și cîte unu e nasul și inima, așa că vezi cîte lucruri importante sînt cîte unu. Și doi sînt ochii, două urechile, nările, sînii mei și ouăle tale, picioarele, bra-

Traducere și prezentare de Florin Chirițescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Orgoliul originalității

Nu s-ar putea spune că jucătorului de bridge, fie el experimentat fie el începător, îi lipsește orgoliul. Ba chiar are mai mult decît animatorii altor jocuri, iar uneori are prea mult. Orgoliul bridgeist-ului poate fi în legătură cu multe lucruri din sfera jocului sau din vecinătatea ei (inteligența, abilitatea, intuiția, rigoarea, etc., etc.) dar printre cele mai seducătoare, mai cu seamă în cazul începătorilor, e originalitatea. Orgoliul originalității îi stăpînește pe mulți dintre cei pe care propria voință sau împrejurările i-au adus la masa de bridge, cu atît mai accentuat cu cît experiența în materie e mai mică. Îl atestă, înainte de toate, tendința unor jucători care abia de au descifrat alfabetul bridge-ului de a inventa sisteme de licitație, ca și cum cele deja consacrate n-ar fi îndestulătoare. Cît despre licitația naturală, nici nu vor să audă, părîndu-li-se din cale afară de banală. E interesant că în majoritatea cazurilor elaborarea unui sistem de licitație cu orice preț original este însoțită de o încredere oarbă în superioritatea respectivului sistem. Această asociere a orgoliului cu infatuarea îi face pe cei în cauză să pună eventualele eșecuri (care se întîmplă să fie în chip frecvent nu eventuale ci sigure) pe seama hazardului, a manevrelor adversarilor care încurcă anume licitația sau a cine știe căror pricini din afara lor. Numai gîndul că sistemul lor de licitație ar putea fi defectuos nu-i traversează deloc. De aci vine, de fapt, tot necazul. Pentru că nu orgoliul originalității e răul cel mare ci orbirea pe care o provoacă jucătorului atins de el. Care jucător va continua să liciteze în sistemul său personal, indiferent de cîte eșecuri îl întîmpină și interpretînd orice obiecție critică la adresa sistemului ca pe un act de rea credință. Și astfel, eșecurile se tot adună, implicînd în ele nu doar pe „inventator" dar și pe partenerii săi, echipa, și, finalmente, chiar și pe adversari fiindcă o licitație proastă, repetată de la o partidă la alta, sfîrșește prin a altera și licitația adversă și, pînă la un punct, întreaga partidă. E drept că, într-un tîrziu, sub apăsarea unui car de eșecuri, orgoliosul originalității își recapătă vederea, trecînd subit din faza infatuată în faza deprimată. Numai că — spune statistica — pentru însul respectiv acest „într-un tîrziu" înseamnă prea tîrziu ca s-o mai ia de la capăt cu însușirea altui sistem de licitație și, în consecință, iese definitiv de la masa de joc fără glorie și, lucru încă mai important, fără nici o mulțumire lăuntrică...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 22 mai 1991 **21 (69)**

Intelectualii și Revoluția (IV)

Ce-ar putea să facă intelectualii, în cazul nostru scriitorii, de acum încolo, pentru ca democrația în România să nu decline în anarhie (care, se știe, e un bun izvor de dictatură) sau să nu se întoarcă în centralism comunist (care, de asemenea, favorizează dictatura or, la fel de rău, nivelarea alienantă a individualităților)? În primul rînd să convingă Puterea de necesitatea găsirii unui remediu pentru cele trei maladii care macină în prezent societatea românească : duplicitatea, corupția și teama de adevăr. În al doilea rînd, să-și reciștige credibilitatea, ca forță de echilibru și de atașament social, în fața mulțimii. În al treilea, să se purifice de otrava duplicității, parte congenitală, parte dobîndită și, mai ales, să diminueze accesul public al duplicitarilor de carieră. În al patrulea, să nu privească dorita intrare în normalitate (așadar reîntoarcerea la literatură) și ispititoarea chemare a politicii (deci implicarea în treburile civile) ca pe termenii unei disjuncții, ca pe niște atitudini ce se exclud reciproc ci să înțeleagă că participarea la viața politică este, astăzi mai mult ca oricînd, calea regală a reciștigării timpului pentru literatură. În al cincilea, să reflecteze asupra celor patru dinainte și să se întrebe, în modul cel mai serios cu putință, dacă nu cumva a pierdut, încă o dată, Revoluția.

Nu-i deloc o întrebare fără rost. Dar nu-i nici o întrebare la care să se poată răspundă hotărît, fie în pozitiv fie în negativ. Și asta pentru că nu ne este foarte clar sensul noțiunii de „pierdere" în legătură cu evenimentele din decembrie '89. O ambiguitate — de care s-ar putea să fim vinovați — acoperă ca o ceață înțelesul cuvintelor. Ce înseamnă, de fapt, să pierzi un tren ? Să vii în gară la un minut după plecarea lui. Sau să vii conform orarului iar trenul să fie anulat. Dacă noi am întîrziat și trenul a venit la timp iar ceilalți călători s-au urcat în el, e trist pentru noi. Dacă însă noi am venit la timp și trenul e anulat, e trist pentru toți cei care-l așteptau. Dar dacă cineva la capătul liniei, altruist fiind în felul lui, trimite în locul acceleratului pe care-l vroiam o garnitură mai înceată, un biet personal cu viteză de circulație redusă, ce facem ? Urcăm sau nu ?... Noi am urcat. Știm acum că trebuia să urcăm, fiindcă era ultimul tren care mai oprea în gara noastră. Ce nu știm încă e cum să-l determinăm pe mecanicul trenului nu să mărească viteza — asta nu poate nici el de vreme ce mașinăria are putere limitată — ci să cîștige timp prin reducerea cît mai severă a staționărilor.

La urma urmelor — cum observa demult Camil Petrescu — scriitorul român are vocația ocaziilor pierdute. Un drăcușor își tot bagă codița ori de cîte ori istoria ne pune în față o situație favorabilă. De data aceasta diavolul pare să fie șchiop. Știind așta, ar fi o mare eroare din parte-ne să ratăm iarăși ocazia. Să sperăm, cu prudență totuși, că nu va fi așa...

„L"

Omul animal

Da, vă voi spune că mi-e frică de el
de existența lui pe care doar simțurile
o împing înainte,
de memoria lui ce se gudură și apoi
te lovește,
trup fără Dumnezeu.
creier fără lumină,
o halcă-i ajunge în lesa oricui.

E drept că e ușor să-l strivești,
dacă-i arunci cîteva oase e o pradă
ușoară
și te caută dacă-l lovești
dă-i bucățica de zahăr,
va fi actor la circul oricui.

Ți se pare că-ți e credincios,
că l-ai domesticit dîndu-i o zgardă
și merinde
dar va schimba stăpîn după stăpîn
și te va vinde.

Da, voi repeta că mi-e frică de el,
de umbra lui care se înmulțește ușor
într-o lume ce-și mușcă singură orizontul,
da, mi-e frică de lumea de boturi întinse
în care s-ar putea transforma un popor.

Doina Uricariu

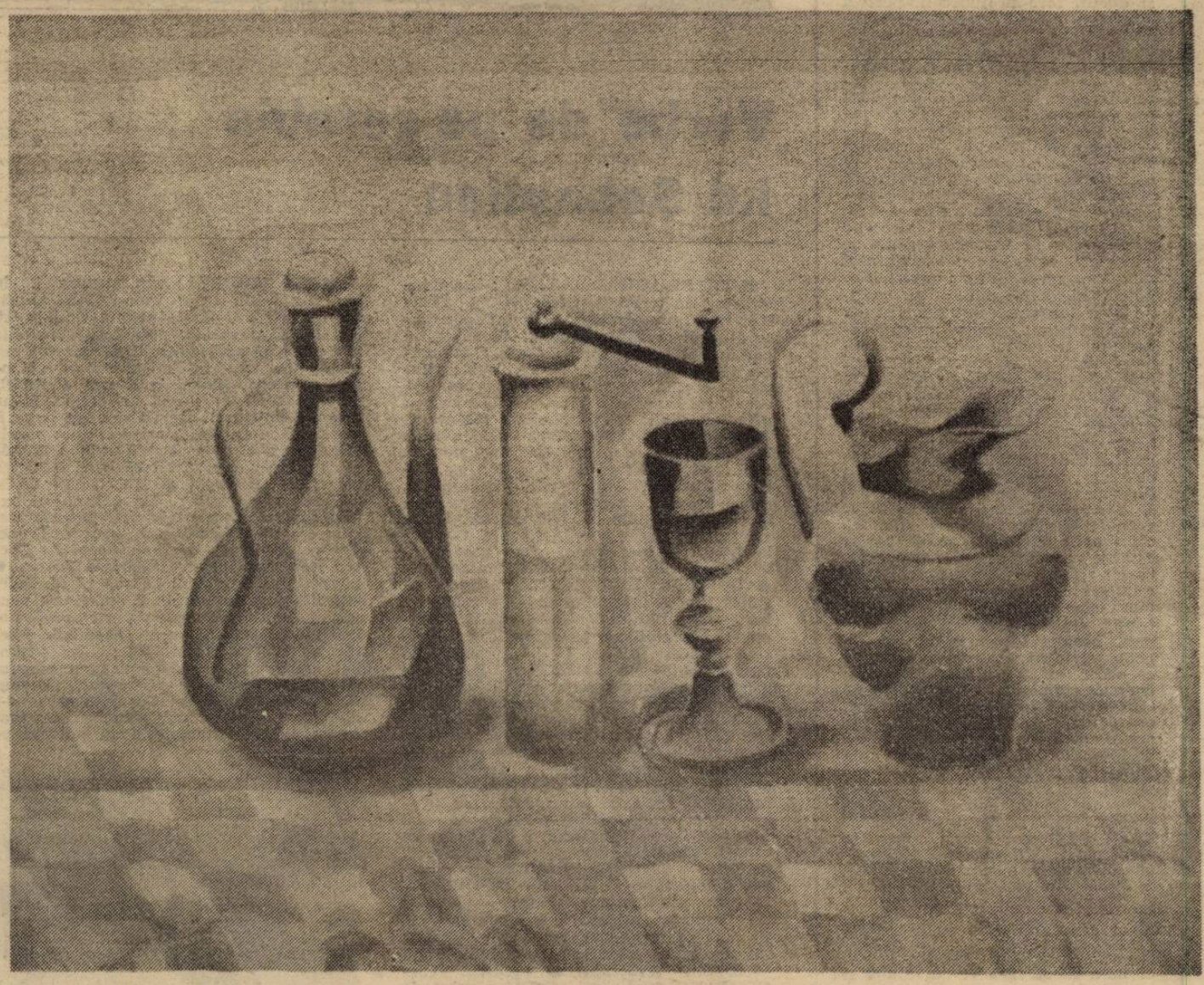

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Simona Vasiliu-Chintilă

pag. 16: MARIO VARGAS LLOSA
PANTALEÓN ȘI VIZITATOARELE

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Cinismul

Cam vă spuneam, există în filmul „Piața Universității" lucruri mult mai înfiorătoare decît ciomegele mineresti, care vin, toacă și se duc, în ideea (noastră) că „iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac". Brutalitatea fizică este, însă o lină mingiiere — văzînd lucrurile în profunzime și „pe termen lung" — față de ceea ce, în acest film, ca și în viață, s-a numit „risul lui Brucan". Am făcut altădată o încercare de tipologie a risetelor Puterii de azi (tot atîtea forme ale disprețului, pe cît de suveran în aparență, pe atîta de înfricosat, în fapt) n-o s-o repet. Dar, față de risul brucanic, rictusul martianic, cel de tauromahie jucăuș-perfid-zîmbitoare, al premierului, ori infantila jubilație prezidențială, la dulcile ocazii de „shake hands" oficiale, ș.a.m.d. devin, toate, niște biete împăunări ocazionale. Risul lui Brucan e ceva mai mult decît simpla icoană cu gheare a maleficului ; e altceva decît sarcasmul bazat pe „condițiile obiective ale istoriei" ; e mai mult decît efigia cameleonismului de „realpolitik". Pe scurt, este însuși cinismul, străvechiul idol de lut ars al celei mai cumplite categorii sociale, numite, eficient și suav „the go-between". În aparență, totul e frumos : go-betweenul trebuie să fie abil, agil, subtil și ductil, fără prejudecăți, perfect și oricînd pliabil la realitate, pragmatic, flegmatic, hiperelastic și ultraprofitabil pentru toată lumea. Plus comisionul. Teoretic și practic, el e o mică, dar foarte necesară zeitate, paradoxală, de fapt (de vreme ce-i fură pe toți, slujindu-l, însă și mulțumindu-l pe fiecare) dar sprijinită, în fond, de tot ceea ce poartă vreun interes. În materie de afaceri, el „n-are mamă și tată" și merge pe ideea „te servesc — mă servești". Numai că, atunci cînd trece din afacerile propriu-zise în afacerile politice și „de stat", cinismul Mijlocitorului face mai mult decît o armată națională. D-aia și zic: minerii au venit, au lovit, li s-a mulțumit și au plecat Dar acel hohot gîlgiitor al lui Brucan (nu se poate dialoga cu oamenii care nu mănîncă, să facă bine să plece acasă și să-nfulece o friptură !) pe mine unul m-a înfiorat cît o mie de ciomege pe spinare. El — a rămas. Răul teribil — acolo era, între buzele acelea, care știu atît de bine că, esențială, în cele din urmă, este friptura și nu libertatea. Cinismul risului care se știe editat concomitent la Moscova și Washington, care știe că orice petic geografic de pe lumea asta se cumpără cu atît mai bine, cu cît refuză să se vîndă, cinismul criptocrației, pentru care „nu contează cine dă armele, dar cine dă banii", cinismul absolut (dar, culmea, perfect legitimat de marele hohot cinic al istoriei) al scopului ce scuză tot, al ruletei patronate de marea finanță, cel care anulează din start toate mofturile astea, dragă, care se cheamă, pentru prosti, desigur, morală, ideal, libertate etc. și față de care alde Tipătescu cu al său, către Catavencu, să nu ne-mbătăm cu apă rece, e o biată umbră pe pînza vremii. Risul acela de coșmar ar trebui amplificat enorm, pus la megafoane la fiecare colț de stradă, difuzat la mitinguri, în școli, la greve, în parlament, peste tot, ar trebui ritmic difuzat la TV, mai dihai ca „firma București-Berlin", ca să-l auzim tot timpul, fiindcă el ne-a făcut ceea ce-am ajuns și tot el ne face precum vom fi. Dar, nici, măcar, el, risul cinic, nu mă înnebunește de-a binelea. Nu el — ci **dreptatea** pe care o are !

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Suspiciunea populară

La un an și jumătate de la Revoluție (revoltă, lovitură de stat sau cv va fi fost ?), cu o anume atitudine a spiritului, vrînd, nevrînd, prin menținerea nelimitată a alterității, trăim, să folosesc o judecată a lui Paul Valéry, trăim în plin „Orient al spiritului", orice am face : fiind mereu alimentat oficial „necesarul" de pseudo-adevăr și de neadevăr cert, cu amestecul, trucat sau nu, de spațiu și de timp de rigoare, de amănunte infime și de idei foarte aproximative, vaste ! Ambiguitatea politică și lupta clară pentru Putere indeosebi luînd proporții cosmice, vorba ceea...

Și toate acestea în văzul lumii : promovate de regimul I. Iliescu — P. Roman cu seninătate, regim retrograd în sine, care ajunge să întindă iar coarda națională prin cererea expresă de legitimare la vîrf a unei noi forțe obscure, oculte, suprastatale, necontrolabile, aceea a **Siguranței** prin figura S.R.I.-smului cu deviza „Patrie și onoare" și a domnului Virgil Măgureanu ! Reciclînd Securitatea ceaușisto-comunistă cu preceptele Siguranței interbelice, gata să scoată pe bandă struțo-cămile ale democrației originale de azi... Parlamentul României dovedindu-se deja depășit de Legile Represiunii ce i se tot pun pe tapet să le voteze ? Cînd F.S.N.-ul majoritar, inconștient, poate forța oricînd nota, să facă jocul actualei Puteri și cînd numai o retragere a Opoziției din Parlament ar putea să oprească dezastrul moral în care ne aflăm cu toții, de fapt... Legi „securiste" de mai ieri, azi „S.R.I.-ste" : același lup, cu limba și colții mai ascuțiți, cu vocea și blana schimbate ? Scufița Roșie făcînd cu degetul de la Răsărit... Nu degeaba fiecare din noi tresărînd, de la parlamentar la măturător : că năravurile totalitarismului comunist nu au cum să piară cu una, cu două, săminți de buruiană rea...

Dar eu aici nu voiam să mă pierd în considerații generale : ce a însemnat pentru bietul român Departamentul Securității Statului ceaușist, să mă refer numai la cel al ultimului dictator și ce mai înseamnă slujitorii lui devotați azi **cauzei**, reactivați sau lăsați de căruță, la fel de periculoși dacă sunt de rea-credință, cînd Securitatea — S.R.I.-stă era și este un **ansamblu unic** și cînd din unitatea lui veneau și vin conflictele între părți... De pildă...

Să luăm în considerație în primul rînd suspiciunea... Obsesia atotprezentului turnător, informator, securist în uniformă invizibilă mai veche sau mai nouă, atotprezența provocatorului profesionist și diversionistului de stradă, a celui ce te filează, te urmărește pînă în pînzele albe sau te ascultă la telefon, te discreditează în public, te amenință indirect sau care te bate și te sperie de moarte, torționarii aceia insinuanți care te sărută în față și te înjunghie pe la spate, necunoscuți, dar și „prieteni" sau „colegi", vai...

Suspiciunea a fost moștenită intactă după Revoluție, securistul (angajat al D.S.S. sau colaborator !) devenit S.R.I.-st avînd și el **arta sa** ! Meseria sa de aur... Arta aceea „preventivă" de a nu imita direct obiectul vizibil, ci de a urca la rațiunile din care a ieșit „obiectul natural" (eu, tu, el, ea, „suspecții") ? Fără suflet... Răstălmăcind anume orice rațiune ! Cam în stilul plotinician : rațiunea **totală** a fiecăruia orînduiește lumea întreagă și o stăpînește fără osteneală, pentru că ea nu hotărăște soarta noastră „prin rațiunea discursivă ci, ca și arta, prin intuiție"... Intuiție S.R.I.-stă ? Intuiție a noii suspiciuni populare escaladate...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Jurnal politic

Vă întreb ce ar spune președintele Iliescu dacă ar citi cuvintele lui Mussolini (transcrise de Iorga în **Memorii**, vol. V) : „Eu reprezint o democrație prin aceia că poporul mă vrea. Cercă pretutindeni și vei vedea-o. Cercă în toate straturile. **Dictatura nu e antidemocratică.** (s.n.). Altă democrație duce la starea anarhică. Libertatea individuală nu are voie să pericliteze Statul".

Nu cred că ar avea prea multe de adăugat după toate cele afirmate pînă acum. De altfel ziarele au și comparat aducerea minerilor în București cu **Marșul asupra Romei** (28—29 octombrie 1922). Populismul amestecat cu naționalism duce aproape inevitabil spre dictatură, iar faptul că primul ministru privește cu îngăduință starea de lucruri îi întărește pe naționaliștii noștri în ura lor împotriva alogenilor. Va fi greu însă de convins lumea civilizată asupra democrației noastre, atîta timp cît sentimentele antisemite și antimaghiare (existente latent în sinul populației) vor fi răscolite artificial și întreținute (tot artificial) multă vreme. Din păcate președintele nu pare să aibă nimic de obiectat împotriva unor reviste ca **România Mare** și celelalte. Îl enervează mai curînd **România Liberă** sau cel puțin împotriva ei a vorbit, la fel ca și guvernul. **Democrația originală** declarată de președinte pare, în condițiile date, primul pas și deloc șovăielnic spre dictatură, iar cîteva din legile adoptate de parlament, nu le mai numesc, toată lumea le știe, vin să confirme cele de mai sus. Revenind la cuvintele lui Mussolini din 1927 nimic nu ne împiedică să credem că el era sincer convins că „dictatura nu e antidemocratică". Buna credință nu i-a folosit însă la nimic în fața gloanțelor partizanilor italieni.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE MIHAI BĂCANU : ...„un instructor de teroriști, GHEORGHE ȘERBĂNESCU reprezintă pe actualul președinte al țării și, din păcate, și România, în calitate de ambasador în Kuweit". **(România liberă)** ● TUDOR OCTAVIAN : „România a ratat obținerea clauzei națiunii celei mai favorizate. O clauză pe care a primit-o pînă și Mongolia". **(Flagrant)** ● PORTRETE **(Phoenix)** : GABRIELA NEAGU : „ — Cea mai flagrantă dovadă a sfidării TVR față de abonați. Una dintre cele mai urite femei ale deceniului și, drept urmare , probabil, una dintre cele mai impuse silnic privirii noastre. Silnic și zilnic" ; „După voce și frazare, Gabriela Neagu a fost într-o viață anterioară un cîine rău, devotat strict stăpînului". ● DUMITRU RUCĂREANU : „Orice mogulică luat la întîmplare de la o coadă de lapte s-ar arăta vedetă pe lîngă D. Rucăreanu. Varietățile internaționale sînt stricate de acest terorist TVR-ist, comper de circumstanță" ● MIRCEA HAMZA : „Spre deosebire de crainicii TVR care, oricît de pidosnici, încercau să cucerească simpatia (vezi chiar G. Marinescu), Mircea Hamza vrea să stăpînească prin teroare. E singurul care nu încearcă să capteze atenția, ci doar spaima"... ; „El este nu doar antipatic, este odios. Lipsa minimei bunăvoințe față de interlocutor sau telespectator îl descalifică profesional și-l înalță în ierarhia neștiută a celor care au capacitatea să terorizeze prin prezență". ● TOP — STUPID PEOPLE : 1. „Semnarea tratatului de amiciție cu URSS — 108 p". „2. România Mare — 106 p." ; „6. Venirea minerilor la București — 93 p." ; „7. Emanuel Valeriu — 87 p." ; „10. Opoziția Uniunii Liberale Brătianu — 59 p.". **(Flagrant)** ● VIOREL CACOVEANU (scriitor) ; „Există o mînă de semeni stăpîniți de o cumplită ipocrizie, care amenință liniștea, echilibrul și omenia națiunii" ; „Culmea, sînt incomparabil mai înverșunați împotriva democrației de azi decît a comunismului de ieri" ; „Dacă ar avea puterea, lagărele, închisorile, tribunalele comuniste ar rămîne ca niște copilării în istorie, pe lîngă ceea ce ar face ei" ; „Există și o deosebire : Ceaușescu nu-l iubea pe rege. Ei — da, îl iubesc ! Căci paraziții au nevoie pentru a exista de un alt organism". **(AZI)** ● ADRIAN VASILIU : „În momentul în care, însă, dl. Doru Viorel Ursu, ministru de interne, dar în primul rînd jurist, **cu studii adevărate**, premiază «România Mare» și acceptă subsidii din partea revistei «Europa», te cam trec fiori reci pe șira spinării". **(România liberă)** ● RADU EUGENIU STAN (luînd un interviu d-lui Bogdan Baltazar). Întrebare : „Care ar fi poziția Guvernului României, dacă regele Mihai ar dori să se stabilească în România ?". Răspuns : „Cred că n-ar fi nici o obiecție". **(Expres)** ● NICULAE LEOTESCU (București) : „Eu (...) nu-mi explic cum o universitate prestigioasă precum cea din Bruxelles i-a acordat Doinei Cornea titlul plin de semnificații de Doctor Honoris Causa". **(România Mare)** ● „Purtătorul de cuvînt afirmă că dl. Paler «insultă poporul căruia îi aparține», pentru că «se împotrivește cu orice preț» politicii actualului guvern". **(România liberă)** ● DORIN NĂRUJAN : „Am schimbat nomenclatura ideologică cu nomenclatura corupției" ; „Fraților, singuri ne-am săpat groapa ! Corupția care s-a născut pe vremea lui Ceaușescu, s-a maturizat ! Mafia italiană e un puradel pe lîngă ce-avem în România. Nici Dumnezeu nu ne mai scapă de matrapazlicurile de la noi. Am instituționalizat-o, legile tot «oamenii de bine» le fac și tot ei le aplică". **(Expres)** ● CORNEL IVANCIUC : „Minunea va începe la anul și pentru aceasta guvernul trebuie să fie în stare să-i iasă în întîmpinare încă de pe acum" ; „Dar știm că dincolo de orice obstacol, minunea așteaptă cu răbdare precum o fecioară" ; „Tot ce ne mai dorim este ca și ea să fie vizibilă din Cosmos, ca un far luminos al civilizației noastre nepieritoare". **(Cațavencu)** ● MARIUS BENEDICT AVRAM (București) : „I-am ales pe acești oameni din guvern să ne conducă țara pentru că sînt școliți și probi". **(AZI)** ● „Concesionez loc în pat pe o perioadă scurtă. Devize". **(Scorpion)** ● CEZAR ANDREESCU : „Corneliu Vadim Tudor dovedește că, deși este liber, reacționează ca un cîine în lesă. Nu degeaba, ani de zile, a înnodat el șireturile generalilor". **(Cuvîntul)** ● CARMEN NUCU (Constanța) : „Domnule C.V.T., dați-i în judecată pe atacatorii dv. și nu vă lăsați intimidați de gorilele lor !". **(R.M.)** ● IULIA IORGULESCU : „Adunarea Deputaților. Dan Marțian către secretarii săi : Vă rog să vă luați în stăpînire sectorul". **(Strada)** ● Dr. Ph. ALUSSE : „Dorința de creștere cu orice preț a performanțelor sexuale nu este cea mai bună metodă". **(3 pe un balansoar)** ● DUMITRU BĂLĂEȚ : „Unii vin acum direct din afaceri, se spală pe mîini și ne țin lecții «anticomuniste», «antitotalitare», anti... anti...". **(R.M.)**.

Petre Stoica

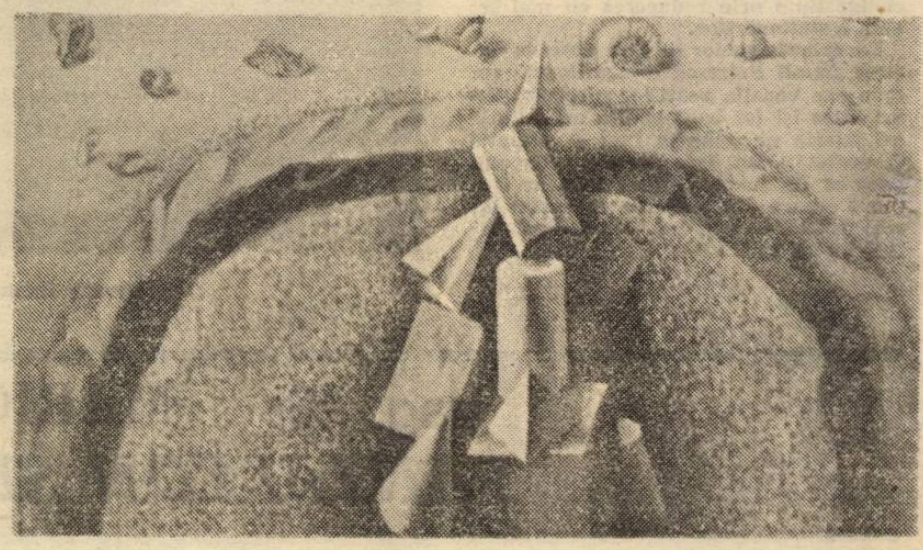

Narațiunea mitică (II)

Mircea Eliade, Noaptea de sînziene, **2 vol**,
Editura Minerva, B.P.T., București 1991

timpul psihologic regrupează la un alt nivel, mai dificil, pentru că e mai încifrat, întîmplările și o parte a personajelor din **Noaptea de Sinziene**. Într-o primă accepțiune totuși, el poate fi raportat la narațiunea ca atare și pus în legătură cu inventarul procedeelor tehnice la care recurg romancierii moderni. Înțeles astfel, **timpul psihologic** este **durata** pe care a tematizat-o în filosofie Bergson, diferită de timpul cosmic, biologic sau social, și care explorată în literatură a dat naștere „noii structuri" din romanele lui Proust, cum observa Camil Petrescu într-un foarte cunoscut eseu din 1935. Cînd în **Noaptea de Sinziene** Ștefan Viziru, marele maestru al acestui gen de recuperări, se pierde în adîncurile memoriei sau ale „fluxului conștiinței", efectele vor fi înainte de toate **naratologice**, căci „povestea" va renunța la liniaritatea ei tradițională și va reflecta fragmentarismul, discontinuitatea sau ambiguitatea adevăratei sale vieți.

Tehnica aceasta, care presupune deplasări rapide în cele mai neașteptate direcții ale timpului, ne poate da impresia că avem de a face cu un roman complicat, plin de obstacole ridicate în calea unei orientări clare printre oameni și întîmplări. În realitate este vorba de un procedeu naratologic mai vechi, de o convenție folosită la noi cu strălucire și de Hortensia Papadat-Bengescu, în ciclul Hallipilor, și aflată în definitiv la îndemîna tuturor.

Mai puțin obișnuită este cealaltă valorificare literară a timpului psihologic, care tinde să-l pună pe om în legătură cu destinul său, cu mitul, cu eternitatea. Din acest moment, cîteva din personajele **Nopții de Sinziene** reușesc să se înscrie în dimensiunea **timpului mitic** sau cel puțin încearcă, pe diferite căi, să iasă din timpul psihologiei sau din timpul istoric obișnuit. Între aceste personaje, cel mai pitoresc și mai autentic se dovedește a fi mitomanul Spiridon Vădastra, cel mai hieratic și mai abstract, „pustnicul" Anisie, cel mai artificial și mai cabotin, actorul și dramaturgul Dan Bibicescu, în fine, cel mai complicat și mai tragic, prin destinul întregii sale vieți, Ștefan Viziru, omul care crede că poate iubi în același timp două femei, pe Ioana, soția sa, și pe Ileana.

Spiridon Vădastra, care ilustrează versiunea patologică a încercării de a ieși din timpul istoriei, trebuie socotit și el (ca și învățătorul Gheorghe Vasile) printre cele mai izbutite personaje ale întregului sistem al romanului românesc. „Discursul" său, desfășurat aproape în întregime la optativ și adresat mai ales viitorului, este un continuu vis cu ochii deschiși sau, mai bine, un **Wunschtraum** agresiv și trivial, care pornește de fiecare dată de la ideea de putere aplicată discreționar și la scară mondială. Într-un roman S.F. el ar fi fost **savantul nebun**, care vrea să dispună de soarta unei întregi planete („Aș deveni stăpînul lumii !", exclamă el la un moment dat). În **Noaptea de Sinziene**, Vădastra e doar un mitoman tragi-comic, în tradiția prestigioasă a funcționarilor mitomani din proza lui Caragiale și, în orice caz, una dintre cele mai consistente figuri literare din cîte a putut produce imaginația romancierilor români. Locuind împreună cu locotenentul Băleanu, un amic de ocazie, Spiridon Vădastra se îmbracă într-o bună zi cu uniforma acestuia și după ce dă un recital grandios în fața oglinzii, cu întoarceri și prezentări militărești care escaladează aproape comic reveria („Am onoarea să mă prezint, domnule colonel : locotenent Vădastra din Marele Stat Major ! [...] Sînt locotenentul Vădastra Spiridon din Regimentul de Escortă Regală ! [...] Sînt locotenentul Vădastra Spiridon, aghiotantul Majestății Voastre !..."), se decide s-o pornească pe străzi, pentru a se întîlni cu una din fetele pe care le-a cucerit („Am onoarea să mă prezint ; Sînt locotenent Dimitrie Cantemir din Marele Stat Major...").

Dar relațiile cele mai complicate cu timpul le întreține Ștefan Viziru, personajul care încearcă să-și amintească cel mai important lucru pe care oamenii l-au pierdut sau l-au uitat — **destinul**. La el timpul interior devine **timp mitic**, prin aplicarea unor tehnici cu grade diferite de dificultate și prin încercarea repetată de a descifra acele **semne** care trădează existența sacrului camuflat. Între tehnicile utilizate (adevărate „mașini ale timpului") — camera secretă, pe care Ștefan Viziru o frecventează din cînd în cînd, într-un hotel modest din București și în care „toate funcțiile fiziologice sînt oarecum suspendate", pictura pe o singură pînză (egală în cazul său cu o reverie aproape mistică), lectura sistematică, în timpul bombardamentelor de la Londra, prin care „teroarea istoriei", și chiar moartea sînt sfidate, ca și cum n-ar exista. Unele dintre tehnicile acestea, la capătul cărora se obține starea de contemplație, beatitudinea, extazul, pot fi puse în legătură cu „experiența luminii interioare", despre care Mircea Eliade a scris în cîteva din lucrările sale științifice sau în eseurile publicate la Paris, în 1986, și intitulate **Briser le toit de la maison**. Aici este citat un caz extras din cartea lui Warner Allen, **The Timeless Moment** (1946), în care timpul interior

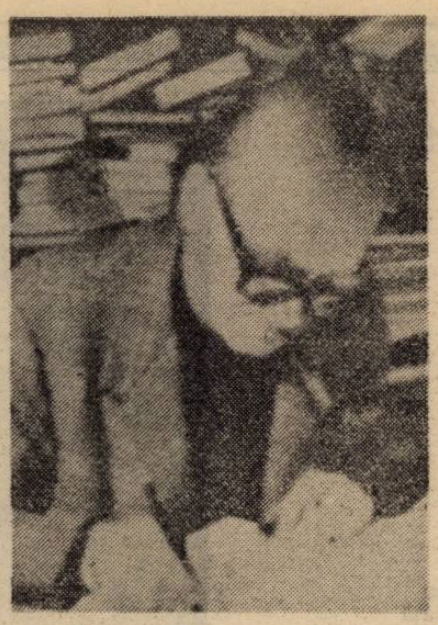

s-a transformat în beatitudine, în măsura în care subiectul experienței a reușit să trăiască în timp și în afara lui, concomitent, între două note succesive ale unei simfonii de Beethoven, fără ca în acest interval conștiința că muzica a fost ascultată să fi dispărut. Este exact ceea ce i se întîmplă din cînd în cînd lui Ștefan Viziru, care trăiește ca în somn sau cu sentimentul că nu ar fi **de acum** și **de aici**. Iar în centrul tuturor acestor experiențe cu timpul mitic stă celebra poveste a lui Vișnu și a schivnicului Narada, pe care profesorul Biriș i-o rezumă la un moent dat lui Ștefan Viziru, pentru a-l pune de acord cu propriul destin.

În felul acesta, dintr-un roman social și istoric, **Noaptea de Sinziene** se transformă într-o **narațiune mitică**, pe tema destinului, a iubirii și a morții. Firește, rămîne de discutat în ce măsură **Noaptea de Sinziene** reușește să se impună, și la acest nivel, ca o stea de mărimea întîi pe harta romanului românesc ; în ce măsură mulțimea aluziilor sau a referințelor mitice și filosofice nu încarcă structura de rezistență a cărții. În orice caz, evident rămîne faptul că avem de a face cu una din temele centrale ale operei lui Mircea Eliade, indiferent dacă e vorba de lucrările sale de istorie a religiilor, ca în **Mitul eternei reintoarceri**, sau de roman. Pentru Mircea Eliade lumea întreagă e împînzită de semne, sacrul se camuflează în profan și numai în clipele privilegiate sau la capătul unor eforturi care presupun inițierea, omul poate ieși din labirint sau din pîntecul balenei, cum spune Ștefan Viziru.

Cînd am citit pentru prima dată **Noaptea de Sinziene** am crezut că principala problemă pe care și-o pune Ștefan Viziru e aceea a iubirii pentru două femei. Astăzi am impresia că și aceasta e numai o aparență, un camuflaj perfect în spatele căruia eroul își întîlnește (pornind de la un tulburător vis solstițial) destinul și, o dată cu el, moartea. În fond, se poate spune că tot ceea ce se întîmplă în **Noaptea de Sinziene** e tragic, în măsura în care destinul individului și destinul istoric al unei întregi epoci se ascund în spatele unor semne care nu au fost înțelese de la început. În ciuda semnelor care i se fac, Ștefan Viziru nu înțelege că iubește de fapt o singură femeie, pe Ileana, tot așa după cum cei care se lasă purtați de apa istoriei nu înțeleg că epoca în care trăiesc urmează să ia sfîrșit. Din acest punct de vedere o apropiere a modului în care se desfășoară evenimentele în **Noaptea de Sinziene**, de ideea atotputerniciei destinului, din doctrina lui Gosala (adversarul cel mai periculos al lui Budha) se poate face, iar interpretările celor care văd în cei 12 ani istorici ai romanului, un rezumat al ciclurilor Marelui Timp din tradiția indiană, echivalentul simbolic al unei **mahayuga** de 12.000 de ani, nu sînt nici ele exagerate. În definitiv, dincolo de întîmplările cu o importanță mai mult aparentă, **destinul** și **moartea** istorică sînt, în timpul mitic al povestirii lui Mircea Eliade, motorul întregii acțiuni. Fără cel dintîi, mulțimea întîlnirilor dintre personaje, confuziile repetate, coincidențele și potrivirile soartei ar trebui să ne frapeze, ca în cazul cărților populare și de consum, iar fără tîlcul escatologic al întregului, **Noaptea de Sinziene** n-ar avea cum să justifice sfîrșitul tragic al celor mai mulți dintre eroi. Citit ca roman al destinului, **Noaptea de Sinziene** nu ne mai sugerează nefirescul, atunci cînd Ioana îl confundă pe Viziru cu Partenie, cînd Ileana se întîlnește cu Ștefan în pădurea de la Băneasa, într-o noapte de Sinziene, cînd Vădastra, vecinul de cameră al lui Viziru, reapare în viața acestuia la Paris, tot ca vecin al unei camere de hotel, cînd duba în care e transportat Viziru spre lagărul de la Miercurea Ciuc se încrucișează pe o șosea cu mașina Ilenei, cînd Cătălina se întîlnește cu ofițerul Băleanu în copilărie, în timpul rebeliunii legionare și spre sfîrșitul războiului, cînd Partenie e împușcat pentru că cineva l-a confundat cu Viziru sau cînd același Viziru o reîntîlnește pe Ileana într-o altă noapte de Sinziene, în pădurea de la Royaumont. Iar ca roman al morții, **Noaptea de Sinziene** transformă sfîrșitul aparent accidental al unor personaje într-o semnificație mai importantă decît destinul individilor care mor. Încă o dată, întregul se dovedește a fi mai complex decît suma părților sale. Căci mai întîi e împușcat scriitorul Ciru Partenie, confundat (am văzut) cu Viziru, apoi moare profesorul Iancu Antim, într-o sală de așteptare din gara Paddington și, în continuare, unul după altul, Ioana (soția lui Viziru) și Răzvan, în timpul bombardamentelor din 1944, actrița Cătălina, violată de un soldat rus, Dan Bibicescu, ascuns în casa profesorului Antim, Biriș, torturat în beciurile noii poliții, după ce a încercat să treacă clandestin granița, Ștefan și Ileana, într-un accident de mașină și poate pustnicul Anisie și afaceristul visător Mișu Weissmann, primul dispărînd în timpul războiului, cel de-al doilea dispărut și el în Belgia, unde probabil că s-a sinucis. „Am toate motivele să sper (îi spune Anisie lui Ștefan, anticipînd tîlcul tuturor acestor morți) că anihilarea civilizației noastre, la al cărei început asistăm deja, va încheia definitiv ciclul în care ne aflăm integrați de cîteva mii de ani și va îngădui reapariția celuilalt tip de umanitate, care nu trăiește ca noi, în timpul istoric, ci numai în clipă, adică în eternitate..."

Roman al timpului deci, al istoriei, al destinului și al morții, **Noaptea de Sinziene** poate fi plasat la nivelul celor mai ambițioase construcții din întreaga istorie a romanului românesc.

Florin Manolescu

Locuri comune

Nu-am fost în Piața Universității cu o floare în mînă. Și totuși, deși mi-am reproșat-o tot timpul, era ceva nelămurit înăuntru care reușea să mă rețină : Cu toate că-mi spuneam că greșesc, că este nevoie ca acolo să se strîngă din nou mulți oameni, extrem de mulți, demonstrînd prin acest fapt că fenomenul ca atare încă există, că senzația libertății o mai avem, încă, destui.

N-a fost așa. Erau neașteptat de puțini și probabil că mulți au făcut la fel ca mine : cu sufletul **acolo**, dar ca prezență fizică **în cu totul altă parte**. Dar nu e, aici, o pe jumătate minciună ? Cum tot trupul și sufletul să nu fie în același loc ?

•

Abia după cîteva zile am înțeles de ce nu puteam, nu vroiam să merg în Piața Universității cu o floare în mînă. Era ca și cum m-aș fi dus la un priveghi. Un mort frumos, dar un mort care era însăși Piața Universității, adică ideea pe care ea a întruchipat-o. Adică noi înșine. Iar eu nu vreau, încă, să-mi pun o floare la propriul catafalc. Nu încă.

•

Mă vor înjura mulți, fără doar și poate și pe bună dreptate. Dar cineva trebuie s-o facă, gîndiți-vă, cinstit, acum, la un an după „Piața Universității", ce a mai rămas în fiecare dintre noi din tot ceea ce ne însuflețea cu un an în urmă ? Cu un an în urmă, cînd încă mai speram, cînd încă ne mai uluiau o surditate și o opacitate pe care aproape că refuzam să le acceptăm ca fiind reale și căutîndu-ne mai curînd noua însine vini imaginare. Hai, spuneți, ce-a mai rămas ?

Știu, e prea devreme să vorbim despre deznădejde dar, deja, pe mulți îi doboară pierderea speranței iar pe alții lehamitea. Iar Piața Universității nu mai este, **ea a fost**. A trecut, de-acum, în rîndul locurilor comune ale istoriei, oricît de fabuloasă și înduioșătoare, oricît de surprinzător de curajoasă și naivă ar fi fost ea. E numai o amintire, iar nostalgia nu folosește la nimic.

De acord, nu-i vom uita înțelesul, tot așa cum nu putem uita înțelesul adevărat al morților din decembrie. Dar atît. Este limpede că nu aceasta e o soluție, pentru că **partenerul** proaspătului **joc democratic** nici măcar nu a acceptat să participe la joc. El are propriul joc, altul, la care noi, **niște ceilalți**, am fost refuzați.

Este, jocul democratic, un joc al Puterii ? Sau, invers, poate fi jocul Puterii un joc democratic ? Aceasta/acestea sînt întrebările la care ar trebui să răspundem acum, la un an după „Piața Universității", la un an după memorabilele alegeri libere, la un an după medievala mineriadă. Întrebări la care, musai, ar trebui să răspundem, cu atît mai mult cu cît răspunzînd sîntem siliți să ne găsim și propriul nostru loc în ecuație.

•

Așa că, în condițiile date (stat centralizat administrativ-polițienesc) „Piața Universității" a fost și ar rămîne o utopie, mărturisind despre o iluzorie **democrație participativă** pe care Puterea nu e dispusă, cu nici un chip, să o accepte, chiar dacă propagandistic, în primele săptămîni după 21 decembrie 1989, propovăduise jocul democratic lărgit. De acord, dacă dialog nu e nimic nu e, dar ce altă soluție mai există, azi, decît aceea de a participa (mîine) la jocul parlamentar, singurul pe care Puterea îl acceptă. E mai comod, e mai simplu să stai pe margine și să rîzi sau să-ți fie silă (și de unii și de alții, la o adică) dar trăim, fără îndoială, momente decisive cînd comoditatea devine dezertare morală. E nevoie ca aceia dintre noi ale căror calități intelectuale și morale îi fac necesari, să părăsească marginea cercului și să intre în el. Altfel, vorba poetului, va fi trist pe pămînt.

•

La un an după „Piața Universității" mă închipui pe mine însumi și pe toți cei asemeni mie ca pe un copil neîndemînatic, nefericit, netrebnic, aflat într-o cursă fără ieșire. Are un frate deștept, șmecher, uns cu toate alifiile, adaptabil la orice situație și în stare să învețe din mers și care, mai ales, își cunoaște foarte bine **doar** propriile interese. În fața lui, ăla prostu' nici nu e-n stare să deschidă gura, sau dacă o face e numai ca să-i ceară ceva (obținînd cu mult mai puțin) ori mai des ca să-l injure (ineficient). Oricum ar fi, relațiile dintre ei nu sînt pe picior de egalitate. Copilul în cauză are și un tată, mai curînd neputincios, prins în plasa unor interese obscure, lipsit și de înțelegere și de autoritate și care, în definitiv, nu vrea decît liniște, liniște, liniște. Și la care nu prea poate apela în nici un fel pentru că acela refuză din start orice discuție cu țîncii, mai ales cu cei impertinenți, fără să-și dea seama că impertinența vine din exasperare. Un tată care trăiește aproape nevăzut în spatele ușilor închise ale superiorității sale paternaliste, chiar dacă din cînd în cînd, în accese imprevizibile provocate de cauze neștiute, mai iese ca să avertizeze, să bată cu pumnul în masă, dar cel mai adesea ca să surîdă blînd celorlalți copii, cei cuminți, sau pur și simplu ca să nu-l uite lumea. Cît despre mamă, cocoșată cum e, împuținată de griji ba chiar și de foame (cînd își aduc aminte, îmbuibații de soți și fiu mai mare îi mai aruncă o lingură de linte, ca și netrebnicului, atît cît să-și țină zilele), pare aproape cu cincizeci de ani mai bătrînă decît e cu adevărat. Iar fiul cel tont, cum s-o ajute pe ea dacă nu știe ce să facă nici cu sine însuși ? Oricum, ea va fi singura care n-o să se mire ca toți ceilalți (fariseic și pînă la urmă de-a dreptul acuzator) dacă fiul cel netrebnic ajunge în brațele vreunei prostituate, pur și simplu ca să uite, sau își ia lumea-n cap mulțumit să mătură străzile la Stockholm ori, cine știe, ajunge să răcnească versuri călare pe marginea fîntînii din Piața Universității.

Mihail Oprea

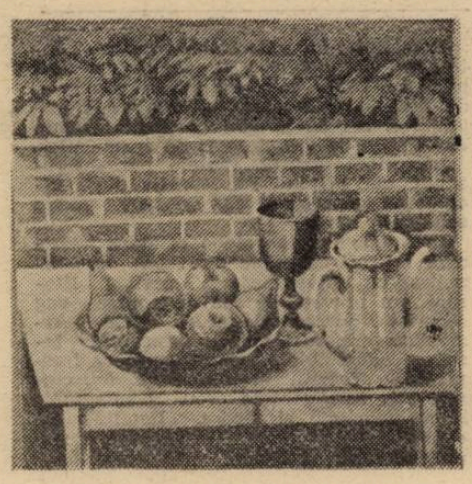

george vulturescu

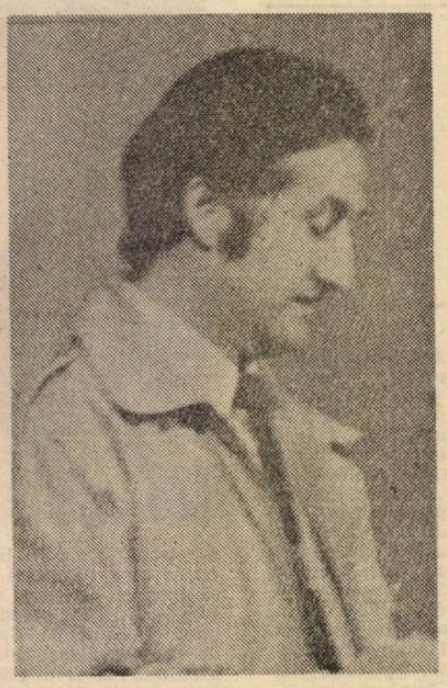

Fotografia-i un post de prim ajutor

Numai o dată e vara
pe plajă e fata aceea răscolitoare şi poezia
ta-i deja un post de prim-ajutor
eşti viu pentru asta
na, că taică-său a venit cu maşina s-o ducă acasă
cum s-o salvezi din această respiraţie sub presiune :
din tubul-cameră în tubul-autobus — ciclul pistoanelor
triumfă peste tot

Numai după cum lumina poate pătrunde la trupul
femeii
ai descoperit : odaia-flacon, dormitoarele-grotă,
camerele-galerii
la intrare nota de plată a oglinzii — craterul
fierbinte care ne păstrează lava memoriei
ai trecut prin viaţă ca să faci cîteva poze — mici
isuşi pentru manualul cu sfaturi lăsat nepoţilor :

1. În şiruri ordonate ne retragem lîngă femei
fără repartiţie, fără impozit căldura trupurilor lor —
galeriile drumului lor glorios strălucesc

2. Prin preajmă sînt şobolanii ficţiunii
ne-au aflat drumul — le simţi mirosul, foamea,
mesteci
la fel ca ei, treci la fel dintr-o odaie în alta
ubi patriae ubi bene

3. Pe plaja de aur a mărilor, în lumina saloanelor, în
tuburile odăilor banii ne sună în mîini : SUNĂ ORA
ALBĂ A TUTUROR IERARHIILOR sigilînd urmele
noastre —
ei sînt colbul pe care copitele de animal ale iubirilor
îl răscolesc peste lume

Aha, vă hliziţi la aceste versuri ? Aţi pus ceva
în ele ? Sînt numai firimituri de turtă dulce pentru
cuştile de prins şoarecii lirismului... Şi femeia asta
care face plajă-ntre cuvinte e trăznet, nu ? Jos laba :
aici nu eşti în delegaţie
c l a n ţ !
nu refuzaţi : fotografia-i un post de prim-ajutor
numai o dată e vara şi chirurgia unui zîmbet se poate
face fără anestezie

Noaptea incendiilor din Alexandria

S-au îngrămădit în vers toate spaimele
C. Noica

Vine iar noaptea urbană peste pagini :
„Ave cititori, morituri te salutant !"
aici voi lupta pe acest perimetru al crudului
joc hexametric ridicînd la putere de armă
orice cuvînt

pentru că eu văd în convulsiile lor forţa
de-a ieşi din smircul rîului
pentru că recunosc în el şi-ţi dezvălui şarpele
de sub raful roţii cotidiene — el se va smulge
şi va sări la gîtul tău cu un ultim zvîcnet rupînd
legea tirişului
şi va întîlni zeul înaintea ta
şi-ţi va trăda grota
şi te va îngropa pe măsură ce te
exprimă

Şi eu voi fi cadavru. Scriu asta împotriva
celor care nu ştiu nimic despre forţa deformatoare
a vieţii
domnişorii anecdoticii, tractoriştii
discursului, gîrboviţii pe trotinetele citatelor,
orbi rămînă şi fericiţi de-a nu fi cunoscut
clauza poemului vehement !

Fie deci spart cel mai copt abces de pe trupul
său miruit
în strigătul limbii nu există scrupule
suflul său creator lasă prin deşertul nopţii
infirmi şi perverşi

pînă îşi creează, diabolic, propriul aer, clima
sa proprie cu animale şi regnuri, cu reliefuri
ademenitoare, specii de plante acvatice, arbori
şi ceaţă, insecte şi alge, pămînturi

el vine către noi, iubito nedorit, ispitindu-ne
cu putere asupra vieţuitoarelor, asupra noastră
FIE-N VOIA LUI ACEASTĂ NOAPTE DE DRAGOSTE
flacără din flăcările Alexandriei
final glorios al marilor poeme

Intrarea în noapte

Şi iarăşi aud cuvîntul apropiindu-se ca
o dihanie cu răsuflarea demență
noaptea aceasta nu va mai fi un surogat
preparat pe cheltuiala poemului
nici materie primă pentru jefuitorii de
extaze ; fie doar negură să poată fi
străbătută cu luminarea, cu farurile
eu numai de sînge şi
bisturiu
„Nu sînt ei !" spune o voce în noapte
lîngă sclavii muribunzi lăsaţi în robia
pietrei de Michelangelo ; nu voi face din
cuvinte bulgări de aruncat pe scîndura
coşciugului ; nu voi lăsa în urmă poeme
bîhlite, bălţi fără vărsare ; nu voi veni
la serbări cu un cuvînt schilod

În noaptea poemului rătăcesc cuvintele
poeţilor mediocri : cuvinte-ciini amuşinînd
pe la porţi urme de stăpîni la care să se
poată tocmi robi ; cuvinte-vite înjugate la
carul mortuar al unor amintiri ; trag
plapuma acestui poem peste trupul noului
sosit

Faust vine lîngă luminare şi-mi suflă :
„E unul care ar suporta să afle că trebuie
asanate mlaştinile din ochii lui ?"
Fericiţi orbii lui Sabato : ei ştiu că pictura
nu i-a redat picioarele lui Toulouse-Lautrec
Vă deschid o uşă în noaptea mea

Şi deodată tu : **îmbogăţindu-mi noaptea precum**
umbra lăsată de lună trecînd peste lac
Pentru adevărata noapte ziua ce vine este
cimitirul ei ,abatorul pentru sălbaticele
animale care ţi-au tulburat sîngele ;
Iubito, cu tine intru în noapte ca faraonii
în catacombele piramidelor
ea ne apără trupurile de moarte, de jefuitoarea
clipă a zilei
sîntem ai tăi, noapte-arzînd

Referat cu fotografii

Ay, cenuşa cuvintelor limbii române
trec încă prin ea poeţi tineri
unul face singur toate muncile poemului
ziua şi noaptea, la ore de sabat şi de trecere
a prinţilor
plata în rate de fericire :
— doi plopi în dreptul geamului
— muşcătura unei fete pe trup care
recompune traseul planetelor
unul se dezvinovăţeşte :
„mama îmi trimite de-acasă cuvinte care nu se dau
la televizor, nu apar pe etichete nici în reclamele
oraşului
corosive, sicîitoare, nu mă lasă să dorm,
să petrec, să deschid fereastra
mi se strecoară printre dinţi ca şerpii
ca unghiile îmi cresc pe sub unghii
dinţi pe sub rădăcinile tocite"

un poet ştie că versul este un cuţit în mîna omului
şi-l înveleşte în celofan să nu rugînească ;
altul lasă peste tot avertizări, aforisme, tăbliţe
indicatoare :
— EXISTĂ VERSURI PUTREDE
unul singur este destul să introducă
virusii unei boli contagioase
— NU TE OPRI LA SUPRAFAŢĂ CA PEŞTII cu
burta umflată de reziduuri
„Scurmă ,rîmătorule, declamă în piaţă altul, în
adînc înecat este cuvîntul care deschide grota
obsedantului deceniu
aşteaptă ploaia şi zăpada
încă n-a devenit profesionalizare căderea lor"

Ay, poezie a mea, pierdută printre mansarde şi

bufete expres unde o ciorbă de trei lei este ceva
esenţial
nu există certificate de viejuire cu poemul
un buletin de identitate unde să fie notată grupa
sanguină a hîdrei din cuvintele tale
şi secolul triumfă mai departe dîndu-ne totul pe
bani în pachete,
flacoane,
sticluţe,
cutii
fotografiile din concediu încetează să mai surprindă
realul şi ne arată lucruri care nu există

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Marea zădărnicie

faţă de veşnica lamentare în legătură cu lipsa cărţilor şi producţiile exclusiv comorciale care inundă piaţa, oricine ar fi în drept să mă întrepeleze : „Dar tu ce-ai scris ? Şi cîte concesii n-ai făcut în favoarea pamfletului politic ?" Da, ar avea dreptate oricine ar spune-o. Şi ar avea dreptate faţă de cei mai mulţi dintre scriitorii viriţi cu scrisul lor cu tot în politică şi comerţ. Apare un cotidian — în casetă se adună cîtiva prestigioşi confraţi. Mai apare unul — alţii se duc şi-acolo. La mizeria în care trăim, fiecare îşi vînde ceea ce poate fi vîndut. Unii îşi pun pe piaţă maşina făcută taxi, alţii bibliotecile, femeile trupul şi scriitorii talentul. Numai să iasă ceva bani. Nu e mercantilism, e mizerie şi nesiguranţă.

Dar oare, avînd atîtea condeie de indiscutabil talent, îşi fac gazetele datoria de a deştepta lumea, de a o cultiva politic, de a o convinge de rostul şi chipul democraţiei ? Nici pomeneală ! Toată lumea scrie, toată lumea citeşte (deşi de la o vreme...) dar nimic nu se schimbă. Comuniştii rămîn comunişti, proştii — proşti iar naivii care sînt duşi de nas de propagandă îşi oferă în continuare nasul spre a fi cîrmiţi încotro strigă puterea. Întristătoare zădărnicie — nimeni nu lămureşte pe nimeni.

Horia Gârbea

Costache Anton
ÎN LUNGA NOAPTE

Romanul lui Costache Anton, întins pe aproape 400 de pagini nu m-a plictisit. Totuşi m-a dezamăgit. Ce este, de fapt ,această carte altceva decît expunerea netedă a unei cazuistici bogate dar lipsite de varietate şi de spectaculos.

La prima lectură, faptele par interesante, dar privind retrospectiv după închiderea coperţilor, nu rămîne nimic substanţial.

În lunga noapte este o relatare a micilor mizerii ceauşiste dintr-un oraş înzestrat cu universitate şi revistă literară, un breviar de birfe, contre vag securiste, porcării de nivel local. Atmosfera era, nici vorbă, sufocantă, teroarea adunată din mărunţişuri era irespirabilă. „Dreptii" erau şicanaţi (nu cine ştie ce), inteligenţele erau condamnate la mediocritate şi tăcere. Realităţi incontestabile atunci, verificabile, mai mult ca sigur, şi astăzi.

Dar nici o dramă adevărată (numai „neplăceri"), nici o conştiinţă radicală (numai puncte de vedere), nici o crimă şi nici un eroism nu răsar din paginile volumului. Să fi vrut autorul anume să ne arate o lume de capacităţi terorizate fără revoltă ? Să fi dorit o carte despre mediocritatea opresiunii şi egala mediocritate a rezistenţei ? N-ar fi fost rău, dar nu s-ar zice... Cel puţin după atitudinile personajelor şi culorile lor prea contrastante alb-alb contra negrucioară.

Insatisfacţia cititorului merge tocmai la această definire a conştiinţei drept o tăcere mai crispată şi a terorii drept o apăsare ceva mai serioasă pe capul ieşit din... noroi, să zicem.

Eroii „pozitivi" se vor eroici dar nu sînt, ei nu-şi asumă nici o clipă mediocritatea despre care vorbeam. Nici măcar nu rezistă, în fond.

Ca urmare, scris vioi (nu cine ştie ce stil, totuşi !) romanul se uită imediat, se poate trata cu ridicare din umeri şi cu constatarea că, dacă asta a fost teroarea comunistă, nici n-a fost atît de rea. Periculoasă concluzie pentru care vina o poartă autorul.

Dimensiunile cărţii nu se justifică deloc. Caz după caz, relatare reportericească după relatare, întîmplările se adună simplu, aritmetic, fără să acumuleze o energie - explozivă în final. Rezolvarea lipseşte (voit ?) iar eventuala decepţie fundamentală de sfîrşit nu se întrupează nici ea.

În lunga noapte este un exerciţiu realizat cu dexteritate dar fără profunzime, cititorul ar ierta faptul că nu este cutremurat dacă ar fi măcar distrat. Nu se plictiseşte, nici nu se dumireşte. Romanul nu este **unul** anume ci un set de file broşate, puse printre altele aidoma.

Marina Mureşanu Iovescu
EMINESCU ŞI INTERTEXTUL ROMANTIC

Preţioasă şi pretenţioasă, lucrarea Marinei Mureşanu Iovescu urmăreşte, pentru a rezuma în cîteva vorbe limpezi efortul uneori confuz al autoarei, regăsirea locurilor (comune) ale romantismului în opera lui Eminescu.

În ce măsură cutare abordare a chestiunii visului la Eminescu frapează cu identitatea formulării sale la Nerval, iată întrebarea ! Ar fi vorba, după cum anunţă autoarea în primul capitol, despre „un nou comparatism". Dar, cum bine zicea poetul, „toate-s vechi şi nouă toate", încît este anevoie de observat în ce măsură „noul" comparatism nu este comparaţie pur şi simplu.

Faptul de netăgăduit că în opera eminesciană se găsesc ecouri proprii epocii romantice, ecouri dobîndite prin lectură sau prinse din aer, fiind „spiritul timpului", este în volum slujit prin numeroase exemple care constituie desigur o onorabilă contribuţie. Mai mult ce se poate spune ?

Asemenea lucrări îşi au rostul, foarte strict vorbind, între specialişti dar nu provoacă o revelaţie asupra unei poezii de talie universală. Mă tem că eseista nici nu-şi propune mai mult decît stricta pedanterie ştiinţifică (atît cît poate exista aici ştiinţă) iar cu inefabilul stă la fel de rău ca fiecare dintre noi.

Roşul interdictiv şi contragerea figurii

Prima trăsătură a simbolismului culorilor este universalitatea lor, nu numai geografică, ci şi la toate nivelurile fiinţei şi ale cunoaşterii. Culoarea este o însuşire cosmică ce ne este la îndemînă şi ne face să ne simţim mai aproape sau mai departe de ceva. Aşa cum există o lume exterioară, obiectivă a culorilor, tot aşa există şi o lume interioară, trăită subiectiv, a culorilor, care se însufleţeşte în funcţie de polarităţi dinamice şi de vectorialităţi, intrînd astfel în rezonanţă cu anumite direcţii spirituale sau vitale ale activităţii noastre.

Comentînd **Povestea lui Harap-Alb**, G. Călinescu era de părere că lipsa părului sau culoarea roşie a acestuia, ca deficienţă fiziologică, conduc la înăsprirea caracterului. Situîndu-ne pe planul unui esoterism simbolic al faptelor, nutrim convingerea că părul ignicolor, ca şi lipsa acestuia de pe faţă, în cazul omului spin, traduc şi ideea de spirit distructiv, în sens malefic.

De ce îi este frică omului din popor de culoarea roşie a părului ? Ea poate evoca focul infernal, devorator, delirul dezmăţului, patima dorinţei, căldura altei lumi care descompune fiinţa fizică şi morală. Tradiţia spune că Iuda avea părul de culoare roşie şi că diavolul însuşi şi-ar trage „fiinţa" din acţiunea primordială a focului nimicitor. Din punct de vedere alchimic, opera la roşu înseamnă trezirea focului primordial care sălăşluieşte în teluricitatea corpului, iar în ordine biologică şi etică această culoare este blestemată şi vătămătoare (scribii înmuiau pana în cerneală roşie pentru a scrie cuvintele de rău augur, iar Faust semnează pactul infernal cu sînge).

Exteriorizat, roşul devine periculos ca instinct al puterii, dacă nu este controlat, ducînd la dragoste diabolică, egoism, ură, patimă oarbă (Mefisto poartă în iconografie mantia roşie a stăpînilor Infernului). Această culoare semnifică dorinţa sub toate aspectele sau formele sale, tendinţa şi impulsul spre acţiune, voinţa de a obţine rezultate. Respingerea roşului înseamnă căutarea protecţiei faţă de ceva care poate excita, angoasa sau slăbi, iar dacă ne gîndim la semnificaţia psihologică şi rezonanţa afectivă, el este specific tipului agresiv, dominator.

În afara domeniului magiei, roşul are potenţe identice şi în cel al luminii spirituale, el fiind deopotrivă invocator-evocator şi interdictiv-restrictiv. Acest element categorial structurează regimul cognitiv şi constituie un puternic nucleu tensional al cromaticii iniţierii. Omul roşu este o ipostaziere a principiului alchimic al focului, mai corect spus, al fazei Rubedo, element care mediază, prin valorizare, cuplul antinomic fundamental Albedo-Nigredo, simbol al dualismului intrinsec al fiinţei, tribulaţiile sufleteşti ale personajului Harap-Alb. El transcrie faza principală a magistrului rubedo-alchimic, cel care vitalizează imaginea anemică, lipsită de viaţă a albului şi cel care purifică prin ardere vintrele obscure ale negrului : de aici ambivalenţa omului roşu, ale cărui dimensiuni diabolice trebuie înţelese şi în sens alchimic, datorită faptului că este purtătorul semnelor căderii şi iniţierii spirituale în marea experienţă a cunoaşterii (pactul faustic este şi el unul al iniţierii).

Şi omul spin prilejuieşte traversarea unor probe iniţiatice, care sînt obligatorii în orice proces de autodepăşire spirituală, el fiind doar un instrument, o ocazie a iniţierii. Toate cele trei întîlniri cu Harap-Alb au loc în pădure, topos obligatoriu în peregrinările eroilor din basme. În genere, pădurea joacă în basm rolul unui obstacol retardatant care, depăşit, duce la sursa vieţii şi a cunoaşterii misterelor. Etnologii leagă pătrunderea eroului în pădure de funcţia acesteia în riturile de iniţiere, întotdeauna celebrate tocmai în pădure, localizarea silvestră fiind propice spiritelor buclucaşe. La prima încercare la care este supus de către stăpînul său, Harap-Alb ajunge pe insulă dus de cal în zbor, „pe deasupra codrilor". Ca şi pădurea, insula este un loc „secret", fiind aptă deci pentru un ritual ca acela al iniţierii (în plan etnologic, şi bătrîna Sfîntă Duminică joacă rolul iniţiatorului care conduce paşii tînărului spre împlinirea unor acte obligatorii în devenirea lui morală şi socială). Insula pe care ajungi în zbor este, prin excelenţă, simbolul centrului spiritual primordial.

Toate popoarele au exprimat, fiecare în felul său, ambivalenţa din care provine puterea de sugestie a culorii roşii, a cărei valoare arhetipală este apropiată de aceea a şarpelui. Spînul poate fi asimilat simbolismului şarpelui, al „viperei", ceea ce nouă ne permite să facem legătura între omul roşu şi cel spin. Ca şi omul, dar opus lui, şarpele se distinge de toate celelalte vieţuitoare. Dacă omul se situează la capătul unui lung efort genetic, şarpele, această creatură rece, fără membre şi fără păr, se situează la începutul aceluiaşi efort. În acest sens, Omul şi Şarpele sînt opuşi, complementari, primul avînd ceva de şarpe în el, în partea cea mai puţin controlabilă, în psihismul inferior, obscur şi tainic. Credinţele folclorice în puterea magiei de a preface chipul cuiva nu au rămas fără ecou asupra literaturii, ci le regăsim concentrate în jurul unui motiv ce presupune suportul portretului : înfăţişarea amăgitoare. Datorită naturii sale reptiliene, Spînul apare furtiv, pe neaşteptate şi aparent discontinuu în faţa eroului, dar de fapt îl urmăreşte din umbră, prin darul său ubicuitar, în sensul spiritului său malefic. El **nu vine**, ci **apare** din frunzişul pădurii ca şi reptila din vegetaţie şi se insinuează perfid. Este o proiectare pe fundalul mai larg al unei lumi pitoreşti, cu vocaţia înţelegerii arhaice, închisă într-o anumită mentalitate magică. Citeodată, datorită caracterului său enigmatic, secret, imprevizibil şi proteic, şarpele nu are genul bine precizat, părăseşte aparenţa sa masculină pentru a deveni femela care sălăşluia în straturile profunde ale conştiinţei.

Prin nota de umor uşor eufemistică a lui Harap-Alb „Îmi pare rău că n-am luat măcar spinul cel de-al doilea cu mine. Dacă s-a aruncat în partea mine-sa, ce-i vinovat el ?" aflăm că acesta are atribute feminine, lipsindu-i de pe faţă părul, semn al masculinităţii. Substantivarea adjectivului „spîn" are la bază credinţa milenară că bărbatul căruia nu-i cresc nici barbă, nici mustăţi, nu este **nici** bărbat, **nici** femeie, lui rezervîndu-i-se un regim, o suspensie ontică **(şi-şi)**. Această ambiguitate conţine tot ce e mai rău în om : violenia şarpelui, invidia, ura, lăcomia, uzurparea de merite şi de nume. Absenţa părului trădează un complex de inferioritate masculină alimentat nu numai de sentimentul frustrării, dar şi de motivul mitico-antropologic conform căruia podoaba capilară simbolizează ideea de feminitate originar procreatoare (complexul Ofeliei în termeni bachelardieni), precum şi motivul biblic al confiscării sau diminuării forţelor fizice. Spînul, ca şi Şarpele, nu se prezintă deci ca un arhetip, ci ca un complex arhetipal legat de recea şi subterana noapte a originilor. El a fost probabil la origine un înger care a căzut şi a pierdut amintirea

Frustrarea spînului de acel altruism pe care îl poate genera numai dependenţa de dragostea maternă poate fi văzută ca rodul unei intervenţii diabolice asupra spiritului său. Asemenea lui Mefisto cel cu mantie roşie, spînul nu este om, nu are identitate biografică, ceea ce conferă o notă în plus alterării arhetipului său. Fără patronim sau eponim, numele de spin este emblema exactă a caracterului său şi se confundă cu tabuizarea apelativelor pentru diavol.

Sîntem proiectaţi în plină gîndire mitică, dar depăşind această mentalitate conform căreia răul, ca emanaţie a spiritului diavolului, se întruchipează în fiinţe (fabuloase sau reale) aparţinînd altor regnuri decît cel uman, apare şi ideea că adevăratul exponent al datului respectiv nu este decît omul. Structurile antropologice caută în fiecare trăsătură a chipului un semn mai profund, vorbind despre alcătuirea interioară a individului, despre felul cum îi este sufletul sau mişcarea gîndului. În interiorul mentalităţii care a conceput un asemenea echilibru între forme şi fibra morală a fiinţei trebuie să căutăm şi principiul structurant legat de valorile echilibrului şi ale armoniei. Modelele antropologice spre care se produc deschideri prin portret atrag atenţia că într-un trup marcat de stigmat se ascunde un suflet bolnav. Aşa a apărut omul însemnat, ale cărui trăsături sînt omeneşti, cu excepţia unui singur detaliu, care stigmatizează şi previne : faţa spînă, părul roşu. Acestei mişcări restrictive îi corespunde un proces de contragere a figurii, dimensiunile sale devin mai modeste, efectul ornamental se estompează, fiind păstrată doar funcţionalitatea.

Creangă ţinteşte devenirea, meliorismul omului şi de aceea basmul său este tratat în notă umoristică, pentru că omul însemnat are drumul deviat de la sensul evoluţiei umanităţii. Concepţia estetică de origine populară a lui Creangă este evoluţionistă pentru că identifică opoziţia frumos-sănătos/urît-bolnav. Frumuseţea este o determinare biologică echivalentă cu sănătatea, în timp ce urîtul indică o carenţă vitală, un minus biologic, care justifică părul ignicolor sau lipsa acestuia. Este o concepţie pozitivă despre valorile superioare ale omului, care reuşeşte să depăşească obstacolele datorită energiilor naturii (însoţitorii lui Harap-Alb sînt forţe ale naturii).

Elemente ale credinţei populare semnalînd relaţii de solidaritate între trup şi fire, îşi fac loc şi în opera lui Creangă, unde spînul şi omul roşu au statut de fiinţe stigmatizate, prevenind, prin înfăţişare, asupra substanţei lor malefice.

Vasile Spiridon

fragmente dintr-o etică a autorului

Despre tăcere şi despre frumuseţe

Un călugăr este întrebat de alţi călugări : „Pentru ce fugi de noi ?". Iar întrebatul răspunde : „Dumnezeu ştie că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu şi cu oamenii şi cu Dumnezeu. Cele de sus, mii şi milioane, au numai o voie, iar oameni au multe voi. Deci nu pot să las pe Dumnezeu şi să vin întru petrecerea cu oamenii." Plecînd de la acest citat din **Pateric**, poţi să aşezi — simbolic — pe Dumnezeu lîngă **tăcere**, iar pe oameni, cu multitudinea lor de gînduri, sentimente şi voinţe, imensei cantităţi de **vorbărie-frumoasă** a literaturii. Origen spune că, înainte de Turnul Babel, Cuvîntul Unic, nedestrămat, rostea dintr-o dată Întregul, iar de la înălţarea Turnului încoace, infinitatea de vorbe tatonează la nesfîrşit numirea. Pe de-o parte, deci, tăcerea ascetică a pustnicului, tăcere care-l pune în relaţia directă cu nesfîrşitul divin, iar pe de altă parte continua vorbă expresivă a poetului care sfîrşeşte în aproximări. Cum se pot împăca tăcerea de linişte şi pace a lumii de dincolo cu frumuseţea mereu mişcătoare a lumii de-aici ? Iată un paradox fundamental nu numai al literaturii ci al oricărei existenţe. Dumnezeu îşi îndeamnă sfinţii : „Fugi de oameni, taci, linişteşte-te !". Artistul, dimpotrivă, se scaldă în beţia de expresivităţi a realităţii de-aici, palpabile.

De fapt, sfîntul îşi trăieşte viaţa mult mai repede, şi-o termină de trăit înainte ca aceasta să se încheie, iar poetul, în maximele tensiuni ale gîndului, în arderile de tot ale inimii, trăieşte mai multe vieţi deodată, de-a valma. Poetul şi sfîntul sînt complementari. Laolaltă, ei cuprind lumea în întregul ei şi, se pare că, doar amîndoi pot aduce dovadă că întreaga existenţă merită salvată. Sfîntul Serafim de Serov, pelerinizînd lumea, purtîndu-şi prin ea crucea rugăciunii sale, reuşea, prin tăcere (prin capacitatea rezonatoare şi amplificatorie a acesteia) să acceadă, să simtă în extazul bucuriei intensitatea de frumuseţe a lumii.

Poetul, „destrăbălîndu-se" în orgia frumuseţii acestei lumi, mărind-o, oglindind-o, remultiplicînd-o, ajunge brusc, zi de zi, în spatele acesteia, dincolo de decor, la tăcere. Poetul racordîndu-şi intens subiectivitatea la lume, este — în final — producător de uimire şi de tăcere. Tăcerea produce frumuseţea lumii, iar frumuseţea produce tăcere, frumuseţea „suprimă în mod spontan indoiala" noastră congenitală. Sfîntul, tăcînd, elimină din sine distincţia între ascultător şi vorbitor, elimină din lume distincţia subiect-obiect şi face reală frumuseţea ontică a vieţii curăţate de viaţă. Poetul, strigînd frumuseţea, exacerbînd-o, face o lume întreagă să amuţească contemplîndu-se pe sine însăşi şi, astfel, depăşindu-şi limitele.

O altă pildă din **Pateric** : „A mers odată un pustnic bătrîn într-un loc şi suflînd vîntul făcea trestia sunet. Şi a întrebat bătrînul pe fraţi, ce este sunetul acesta ? Iar fraţii i-au spus : este sunetul trestiei. Zis-a bătrînul către dînşii : cu adevărat, de va şedea cineva în linişte şi va auzi glas de pasăre, nu are inima aceeaşi linişte ; cu atît mai mult voi, avînd sunetul trestiilor acestora."

Cred că cu greu se poate găsi un îndemn mai apăsat la tăcere, o chemare mai puternică împotriva lumii. Nici nu se mai pune problema oamenilor, cu vorbăria şi sentimentalismele lor, sunetul ce trebuie eliminat e al naturii neînsufleţite înseşi. (Nu poţi să nu te gîndeşti, însă, că sunetul trestiei în vînt este cel mai „gînditor" sunet, deci cel mai ispititor.) Poetul, fiind cel cu mintea şi simţurile exacerbat receptive, pustnicul pare şi de această dată plasat în cealaltă extremă. Dar la cîteva pagini mai departe, tot în **Pateric**, întîlnim alt exemplu, ce are doar în aparenţă statut contradictoriu faţă de primul : „Acel călugăr, în seara simbetelor, pe cînd se lumina spre duminică, lăsa soarele înapoia lui şi întindea mîinile la cer, rugîndu-se, pînă iarăşi strălucea soarele." Această rugăciune pentru bunul mers al cosmosului dovedeşte că practica religioasă are legătură cu frumuseţea lumii în ceea ce este fundamental şi esenţial în aceasta. Tăcerea mistică este chiar identificare cu ritmul muzical şi cosmic al lumii. Racordare la esenţa raporturilor ritmice ale transformării lui Dumnezeu în lume şi a lumii în Dumnezeu. Tăcere mistică înseamnă a tăcea direct paradoxul hristic. Fundamental, tăcerea şi frumuseţea sînt una singură. Iar rostul profund al existenţei oricărei firi contemplative, al celor ce trăiesc mai mult în legea lui **a fi**, decît în cea a lui **a face** este acela de a fi prilejuri vii ale transformării lumii în Dumnezeu şi a lui Dumnezeu în lume. Într-un fel, poeţii sînt printre oameni ca sfinţii printre poeţi.

Cristian Popescu

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU LUCEAFĂRUL

„Crezul meu de o viață a fost și este să caut ceea ce-i unește pe oameni și nu mă axez pe ceea ce-i dezbină"

Interviu cu excelența sa domnul MILAN RESUTÍK, ambasador al Republicii Federative Cehe și Slovace în România

— Stimate domnule Milan Resutík, sînteți primul ambasador al Republicii Federative Cehe și Slovace postrevoluționare, un diplomat-scriitor și vorbiți românește. Chiar dacă dialogul cu dumneavoastră are loc în redacția unei reviste literare, vă întreb în primul rînd cum se învață limba română la... Praga și Bratislava ?

— De fapt cu ce să încep ? Cu revoluția noastră, sau cu studiul limbii române ? Ei, da, sînt primul ambasador postrevoluționar al Republicii Federative Cehe și Slovace în România. Asta mă bucură nespus și apreciez acest lucru așa cum se cuvine. De pildă, abia azi pot să înțeleg un sportiv, căruia, la vederea drapelului național, sau la auzul imnului de stat, îi dau lacrimile. Căci, abia azi sînt mîndru de țara mea, de patria mea. Iată, de exemplu, cuvîntul patrie. De cînd am început să scriu, am evitat acest cuvînt profanat, folosit de oricine și oricînd și mai ales ne la locul lui. Astăzi, cuvîntul îmi pare nu numai firesc, dar și potrivit și necesar. Cîte asemenea cuvinte, minunate prin semnificația lor, nu au însă în urechea noastră un ecou neplăcut, ba chiar ne e rușine de ele ! De pildă, cuvintele pace, frăție, sau prietenie. Sau constructor. Și cîte multe altele. Oare ce sentimente aș evoca în sufletele dumneavoastră, dacă aș începe acum să vorbesc despre pace, frăție și prietenie ? Despre construirea societății ? Nu e oare un păcat irosirea în zadar a unor cuvinte atît de minunate ? Cum vom izbuti să le reabilităm ? Veți spune poate ca Hamlet — vorbe, vorbe, vorbe, dar socot că mai trebuie să ne punem și o altă întrebare hamletiană : a fi, sau a nu fi ? Sau s-o modificăm puțin — cum să fie ca să fie cît mai bine ? Așadar, sînt primul ambasador postrevoluționar în România... Aș vrea să spun însă că revoluția este una, în timp ce etapa postrevoluționară înseamnă trezirea dintr-o stare euforică. (Sînt fericit că soarta mi-a hărăzit să supraviețuiesc acestei clipe fantastice, fiindcă „mi-a fost hărăzit" să supraviețuiesc și anului 1968). Etapa postrevoluționară ar trebui, de fapt, să împlinească semnificația revoluției. Dacă revoluția a fost făcută împotriva răului (revoluția nu ia naștere pentru ceva, ci împotriva unei stări anume), atunci, în perioada postrevoluționară, ar trebui să se impună numai lucrurile bune. Asta înseamnă că am fost împotriva antiumanismului, totalitarismului, iar acum ar trebui să urmeze omenia și democrația. Desigur, evoluția e un fenomen mai complex decît revoluția. Mai simplu spus, e mai puțin complicat să dărîmi, decît să construiești. Iar eu sînt sincer convins că astăzi dorim cu toții numai lucruri bune.

Mi-am îngăduit această divagație, întrucît discuția noastră urmează a fi publicată într-o revistă literară și, probabil, pe parcurs mă voi mai abate din drumul trasat de întrebarea dumneavoastră. Trebuia să vorbesc despre felul în care se predă la Praga, sau la Bratislava limba română și, iată, unde am ajuns.

Deci, limba română. În ambele orașe este predată la facultățile de filosofie, după părerea mea la un nivel mulțumitor. Drumul meu spre studiul acestei limbi a fost cu totul neobișnuit. În anul 1958, după examenul de bacalaureat, oficialitățile au decis că n-am dreptul să urmez cursurile învățămîntului superior și trebuie să intru în producție. Cu un an mai tîrziu, mi s-a aprobat să particip la examenul de admitere, unde, un domn minunat — printre altele un remarcabil critic literar — m-a convins să studiez limba română. Eram doi studenți în acel an și, abia după cîțiva ani, același domn mi-a dezvăluit că mi-a recomandat limba română, pentru ca, în cazul unei presiuni din partea oficialităților, de a fi exmatriculat, facultatea să mă poată apăra, deoarece, într-un an de studiu trebuiau să fie minimum doi studenți.

Îi sînt și îi voi rămîne foarte recunoscător acestui domn nu numai pentru grija personală pe care mi-a purtat-o, ci și pentru faptul de a-mi fi prilejuit învățarea limbii române. Iar acum, cînd soarta m-a unit cu țara dumneavoastră și pe această cale, adică prin misiunea mea diplomatică, mă voi strădui să nu fie nevoie să roșesc, citind afirmația dumneavoastră că vorbesc românește.

— Prietenia românilor cu slovacii și a slovacilor cu românii este veche și trainică. Cred că niciodată nu ne-am înțeles mai bine cu ceilalți europeni, așa cum ne înțelegem noi. Există oare o explicație ?

— Orice prietenie adevărată este, de fapt, de nezdruncinat. Am cîțiva prieteni cu care mă întîlnesc rar, chiar foarte rar, dar cred că sînt prieteni buni. Vă dau un exemplu. Cu Laurențiu Ulici și Eugen Uricaru nu m-am întîlnit de mai bine de zece ani. Cînd însă, după atîția ani, ne-am reîntîlnit, de curînd, la București, am reluat dialogul nostru, exact de acolo de unde îl întrerupseserăm, cu ani în urmă, la Bratislava. N-am avut deloc sentimentul că ceva s-ar fi schimbat în relațiile dintre noi, că n-am mai avea ce să ne spunem. Așa sînt noi, oamenii, luați individual. Sîntem acum puțin mai în vîrstă decît am fost (oare și mai înțelepți ?) și un pic mai cărunți. La fel se întîmplă și cu popoarele. Au trăit și au supraviețuit împreună multor evenimente, ca, apoi, eventual, să nu se întîlnească decenii întregi. Dar întotdeauna, după anumite perioade, au știut să se înțeleagă. A persistat o anume legătură spirituală, ca un destin, care le-a unit. Dacă aș face o incursiune în trecut, ar trebui să mă întorc la clasicii slovaci : Vajanský, Tajovský, Krasko și cehi : Urban Jarnik sau abatele Zavoral. Iar dacă aș frunzări doar remarcabilele lucrări, poate ale celui mai bun slovacist din lume, românul Corneliu Barborică, numele acelora care au unit universurile noastre spirituale, am regăsi mult mai multe afinități între români și slovaci. O astfel de tradiție, o astfel de legătură nu pot, pur și simplu, să dispară. Uneori pot fi slăbite, sub presiunea altor probleme, dar, mai tîrziu, sămînța semănată de istorie încolțește din nou.

— În Cehoslovacia, românistica și dragostea față de România au avut în persoanalitatea excepțională a doamnei Jindra Hušková „farul lor luminos". Și dumneavoastră v-ați „contaminat"... de românismul pe care l-a iradiat ?

— Doamna Jindra Hušková a fost, într-adevăr, o personalitate de excepție, nu numai a românisticii slovace, dar și a celei cehoslovace. Pe de o parte, provenea dintr-o familie de eminenți intelectuali cehi, iar pe de altă parte, pînă la puciul comunist din 1948, soțul ei, domnul Hušek, a fost o personalitate în jurnalistica slovacă, ceea ce i-a permis ca, de la bun început, să pornească de la o bază solidă în activitatea ei literară, științifică și publicistică. Ani îndelungați, domnia sa a fost aproape un caz similar în românistică, trebuind, de fapt, să facă totul : să traducă, să facă cercetări, să fie propagatorul culturii române și al României, în general, să scrie materiale de specialitate și publicistice, să formeze noi generații de româniști, să se dedice, deopotrivă, limbii și literaturii române. Desigur, această vastă activitate a lăsat, nu o dată, urme în ceea ce privește nivelul lucrărilor sale, dar cred că doamna profesoară Jindra Hušková a trasat o brazdă adîncă în toate domeniile în care a activat, dînd suflet românisticii în Slovacia. Pentru mine personal, doamna profesoară Hušková a însemnat prima întîlnire cu limba română, cu literatura română, cu istoria și cultura română în general. Dar nu numai atît. Întîlnirea cu domnia sa a fost și întîlnirea cu „timpurile de odinioară", căci datorită soțului domniei sale am avut posibilitatea să fac cunoștință, de la vîrsta de 18 ani, cu multe personalități culturale și politice, pe care regimul de atunci nu numai că le contesta, dar le și suprima. Și, bineînțeles, cu astfel de ocazii, la întîlnirile și seratele noastre mi-am format cu totul altă imagine despre personalitățile române, care aparțineau unei istorii nu prea îndepărtate a României. Poate chiar acele seri petrecute cu doamna profesoară Hušková și soțul domniei sale au fost motivul pentru care m-am aplecat asupra literaturii române, asupra României, chiar și atunci cînd aveam cu totul alte preocupări. De exemplu, propria-mi creație literară, publicistica și critica literară. Deseori însă reveneam la limba română, chiar dacă, de cele mai multe ori cu dificultate, pentru că limba de care nu te folosești se uită ușor. Simțeam mereu nevoia să mă aflu în contact cu limba română, pentru ca, atunci cînd vor veni timpuri mai bune, să revin la ea cu mai multă temeinicie. Așadar, doamna profesoară Jindra Hušková „m-a contaminat", într-adevăr, cu „bacilul" românisticii. Și-i sînt recunoscător, căci, pînă la urmă, precum se vede, aceasta a devenit destinul meu.

— Republica Federativă Cehă și Slovacă are în fruntea ei un scriitor — Václav Havel. În postul de ambasador la București și fost numit de asemenea, un scriitor — Milan Resutík. Delegarea puterii politice spre literați reprezintă un program guvernamental ?

— Contextul în care m-ați încadrat este măgulitor pentru mine, dar poate mai puțin pentru domnul Havel. Desigur, întrebarea nuanțează altceva. Nu cred să fie un program guvernamental transferarea puterii politice literaților, chiar dacă situația actuală ar putea să sugereze acest lucru. Este adevărat că azi, în multe funcții politice importante, atît în țară, cît și în serviciile diplomatice, sînt desemnați oameni de litere. Dacă m-aș referi numai la ambasadori, în afară de București, situația este similară și la Bonn, Budapesta, Belgrad, Helsinki, Viena (unde se află minunata actriță Magda Vašarylová). Și, desigur, s-ar mai găsi multe alte exemple asemănătoare, în funcții diplomatice inferioare. Aș spune deci, că nu este vorba despre un program guvernamental, ci de necesitatea suplinirii unor politicieni și diplomați de profesie și de calitate, pentru un timp, pînă se vor forma alții noi. Nu știu cît va mai dura această situație, dar un anumit timp va mai persista teza domnului președinte Havel, care spune că, cei care **ar putea** îndeplini anumite funcții, ar trebui să și vrea să le îndeplinească. Asta înseamnă că oricine are asemenea înclinații ar trebui să-și manifeste și interesul de a ajuta. Desigur, asta presupune și un anume risc, căci, în asemenea situații, se îndepărtează de munca lor atît de importantă, nu numai scriitorii și literații, ci și mulți ingineri, medici etc. Iar mai tîrziu, cînd aceștia se vor întoarce la munca lor, cine va ști să spună ce a însemnat pentru profesionalitatea lor jertfa pe altarul politicii... ?

— Domnule Resutík, după căderea absolutismului comunist, România și Cehoslovacia se lovesc de aceleași probleme : reforma economică, șomajul, instabilitatea socială. Credeți că țările noastre vor depăși această situație dramatică ?

— Probabil că n-aș mai putea să trăiesc, dacă n-aș fi convins că țările noastre nu vor ști să depășească situația extrem de dificilă prin care trec. Sînt conștient de faptul că, în încercarea de a ieși din actuala situație, uneori va trebui să suportăm lovituri dureroase. Toți sîntem conștienți că reforma economică este inevitabilă, că ea nu poate ocoli șomajul, fapt care are drept consecință instabilitatea socială. Știm toate astea. Atît noi, cît și dumneavoastră, sîntem conștienți de faptul că, fără intervenții dramatice în viața societății, nu se va pune nimic în mișcare. Toate acestea sînt normale, desigur numai pînă în clipa în care problema va fi rezolvată pe plan general și nu mă va afecta pe mine personal, pe dumneavoastră, sau pe noi toți. În clipa aceea, evaluăm altfel situația și strădaniile reformei le judecăm pe fundalul propriilor „nedreptăți". Nu știu dacă și la dumneavoastră — încă nu am avut ocazia să aud așa ceva — la noi, însă, nu o dată, am auzit că „pe timpul comuniștilor era mai bine". La auzul unor asemenea vorbe, mă simt puțin derutat : mi-e frică, punîndu-mi întrebarea dacă omul nostru este capabil și dispus să facă ceva ca să devină o individualitate, sau se complace să rămînă doar un membru al unei turme. Din fericire, asemenea sentimente nu mă încearcă adeseori și ele nu durează mult, pentru că văd și îmi dau seama că cetățenii se manifestă totuși diferențiat, că apar din ce în ce mai mult cei ce doresc să se evidențieze ca individualități, dispuși să și facă ceva în acest scop. Tocmai aceștia sînt cei care mă conving că situația este, ce-i drept, dramatică, dar nu fără ieșire...

— După părerea mea, revenirea la capitalism, nu pune pe primul plan problemele economice și cele ale orînduirii sociale, ci problemele adaptării psihologice și ale schimbării mentalității. Populația din țara dumneavoastră a știut să iasă dintr-o anumită amorțeală, să depășească inerția, să se angajeze cu elan pe drumul reformei și să se adapteze noii comenzi sociale ?

— Mărturisesc că întrebarea este foarte complexă. Înainte însă ar trebui să răspund la altele, care decurg din întrebarea dumneavoastră. De exemplu : Ce este întoarcerea la capitalism ? Ce este capitalismul ? Se folosește oare această denumire și în afara granițelor fostelor noastre republici socialiste ? Și cu ce semnificație ? Astăzi, la noi, cuvîntul capitalism se folosește la fel de puțin ca și cuvîntul socialism. De aceea, în legătură cu întrebarea dumneavoastră, aș vorbi mai curînd despre revenirea la democrație, sau, dacă este vorba de economie, la întoarcerea la relațiile economice de piață. În felul acesta am putea să mai formulăm multe întrebări. De pildă : ce s-a devastat cel mai mult în țările noastre în ultimii peste patruzeci de ani „plini de succese" ? Economia ? Relațiile sociale ? Morala ? Adevărul e că totul a fost devastat. După cum la fel de adevărat este faptul că nimic din ceea ce s-a distrus nu se poate schimba de la o zi la alta, chiar dacă fiecare zi de întîrziere înseamnă apropierea unei tragedii, a unei tragedii sociale. Cu greu aș reuși să precizez ce este mai important : adaptarea psihologică și schimbarea mentalității, sau relațiile economice și problemele organizării sociale. E limpede că fără schimbarea mentalității și a adaptării psihologice nu vor prospera nici reforma economică, nici alte reforme. Dar e oare posibilă schimbarea mentalității fără schimbarea relațiilor economice și sociale ?

În cea ce privește populația Cehiei și Slovaciei, pot spune că după visul duios al revoluției de catifea ne-am trezit în realitatea crudă a evoluției. Personal, cred că populația noastră a depășit starea de inerție, dar asta nu înseamnă doar un elan reformator, ci, într-o importantă măsură, și nemulțumirea față de situația care domnește la noi. În noiembrie 1989 ni se părea simplu să strigăm la mitinguri că vom rezista, că vom strînge cureaua. Nu ne-a costat nimic atunci să ne facem promisiuni. Azi însă situația s-a schimbat. Nu mai e nevoie să strigăm și să promitem. Azi, pur și simplu, sîntem nevoiți să strîngem cureaua. Am uitat ce-am spus în timpul revoluției, lucru care unora le convine, pentru a răspîndi cu discreție printre oameni că în timpul comunismului nu era nevoie să strîngem cureaua, chiar dacă pe atunci purtam botnițe. N-aș vrea să-i prezint pe cehi și slovaci ca pe niște oameni care, cu un nou elan, pornesc să construiască o nouă societate. Sînt oameni îngrijorați și obosiți, care suportă greu soarta lor actuală și nu acceptă cu mulțumire intervențiile nefavorabile în viața lor. Pe de altă parte însă, știu că altfel nu se poate. Îndată după revoluție, reprezentanții noștri de frunte au înfățișat foarte deschis, în repetate rînduri, situația economică ce ne așteaptă. N-au făcut promisiuni deșarte și, deci, nimeni nu se poate socoti înșelat.

— Reforma cehoslovacă, văzută de la București, ni se pare a fi cu mult mai clară și cu mult mai bine organizată, de-

cît febra neclarităților de pe Dîmbovița. Ca principiu, la dumneavoastră ați început cu marea privatizare a întreprinderilor industriale și nu cu licitația publică a micilor întreprinderi comerciale. Puteți face referiri la modalitățile diferite de realizare a reformei în țările noastre ?

— Văzută de departe, reforma noastră poate părea unui observator mai clară și mai bine conturată. Tocmai de aceea mi-aș permite să nu fiu întru totul de acord cu dumneavoastră. Spun acestea, pentru că guvernul român, ca și cel cehoslovac, au aderat fără echivoc la țelul final al acestor reforme, care trebuie să fie economia de piață, efectiv funcțională. Pentru atingerea acestui țel, parlamentul român, la fel ca și cel din R.F. Cehă și Slovacă, adoptă zeci de noi legi, care, cel puțin din punct de vedere al legislației, apropie cele două state de realizarea acestui scop. La noi, ca și la dumneavoastră, etapele reformei se întrepătrund. La dumneavoastră, de pildă, Legea fondului funciar, sau Legea investițiilor străine directe au și intrat în vigoare, pe cînd parlamentul ceh și slovac abia le discută. În schimb, încă de la sfîrșitul lui februarie, la noi a intrat în vigoare Legea marii privatizări, care, în etapa actuală, este obiectul unor discuții furtunoase, nu numai în parlamentul român, dar și în mijloacele de comunicare în masă. În Cehia și Slovacia prețurile au fost liberalizate, începînd cu ianuarie 1991, iar în România efectele celei de a doua etape a liberalizării se resimt chiar în aceste zile. Etapa trecerii la economia de piață provoacă, în același timp, și multă nesiguranță socială. Crește neîncetat numărul întreprinderilor de stat nesolvabile, crește numărul șomerilor. La asta ne-am mai referit într-o anumită măsură în cele arătate mai sus. Toate acestea sînt fenomene cauzate de destrămarea economiei monopoliste de stat, supradimensionate, cu planificare centralizată.

E limpede că destrămarea ei este însoțită și de fenomene negative. Pentru atenuarea sau înlăturarea lor, toți putem fi ajutați în importantă măsură de Fondul Monetar Internațional, de Banca Mondială, sau de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, precum și de alte asemenea instituții financiare și economice mondiale și europene, care consideră drept realizabilă reforma economică ce se desfășoară în Cehoslovacia și România.

Nu există nici un dubiu că scopul reformelor noastre este același, doar căile care duc spre acest țel diferă uneori. Dar nu știu dacă acest lucru vă mulțumește — și la noi, cîteodată, oamenii spun, referitor la reformă, că este o convulsie spasmodică, febrilă. Ea trebuie însă să continue, în ciuda tuturor dificultăților...

— Problema națională, problema raporturilor între naționalitățile conlocuitoare este la fel de importantă la dumneavoastră, ca și la noi. Există o modalitate optimă de soluționare, în primul rînd a problemei maghiare, la fel de prezentă și pe un mal și pe celălalt al Tisei ?

— Problema minorităților etnice este una din problemele prioritare în aprecierea drepturilor omului. Este deci o problemă extrem de importantă și în funcție de soluționarea ei se evaluează și nivelul democrației în diferite țări. În rezolvarea acestei probleme pornim de la realitatea că drepturile tuturor cetățenilor trebuie să fie aceleași, că individul, indiferent de apartenența lui socială, națională, rasială sau politică, trebuie să aibă aceleași drepturi și îndatoriri. Nu cred că la noi ar fi discriminat vreunul dintre grupurile etnice, sau de orice orientare, pentru că nimeni nu împiedică niciodată afirmarea lui din punct de vedere național, politic, cultural sau economic. Fiecare poate beneficia de avantajele create de statul nostru în mod egal, dar, pe de altă parte, fenomenele negative din societate se răsfrîng deopotrivă, asupra fiecăruia. Desigur, s-a întîmplat, nu o dată — și nu o dată se va mai întîmpla și în viitor — ca propaganda să prezinte în fața lumii un tablou demagogic despre situația existentă. De pildă, desprinzînd doar niște detalii din ansamblul contextului social. Aceasta înseamnă că discriminarea cetățeanului ca atare se răsfrînge la discriminarea unui membru al unei anumite minorități etnice. O asemenea propagandă s-a bucurat într-o anumită perioadă de succes, astăzi însă — am această credință — lumea întreagă a devenit mai înțeleaptă și nu se mai lasă înșelată de o argumentație îndoielnică...

— Intelectualii cehi și slovaci, care au activat în timpul fostului regim comunist, participă la reformă, sau se consideră și sînt considerați ca fiind „colaboraționiști" ?

— Sînt unii care în timpul defunctului regim comunist și-au văzut de profesiunea lor, alții, însă, au colaborat, contribuind cu multă sîrguință la crearea lui. Dacă s-ar face o evaluare paușală, dacă valorile culturale și purtătorii lor ar fi triați doar după faptul de a fi profesat sau nu în regimul trecut, probabil că n-am ajunge prea departe, cel mult la un nou totalitarism. Totuși, cei patruzeci de ani au adus și niște valori și o anumită experiență. Și, în orice caz, ne-au făcut să tragem niște învățăminte. De bună seamă, au existat indivizi care au profitat în mod vădit de situația politică creată ; despre aceștia putem spune, fără să șovăim, că au fost colaboraționiști. Astăzi, cărțile lor nu vor mai apărea, pentru simplul motiv că nu se va mai găsi nici un editor care să le publice, deoarece piața nu i-ar permite acest lux. Și așa, existența oricărei edituri sau reviste este amenințată cu dispariția la noi, fiindcă astăzi cetățeanul nostru cugetă bine, dacă să-și cumpere o carte sau o pîine (desigur, afirmația e un pic exagerată și prezentată metaforic). Aș putea spune, deci, că puțini sînt intelectualii (aici mă gîndesc și la „colaboraționiști"), care ar mai dori întoarcerea timpurilor de odinioară. De aceea, orice cetățean — și nu e vorba doar de intelectuali — are dreptul să participe la reformă. Desigur, competența anumitor persoane, ținînd seama de activitatea lor anterioară și de creditul lor moral, este considerabil limitată. Asta nu din pricina unei hotăriri oficiale, ci pur și simplu, fiindcă societatea i-a dat la o parte. E, de fapt, o legitate : s-a dezintegrat acea pătură unitară a „intelectualității socialiste" și, dintr-o dată, au apărut mii de intelectuali, cărora „Partidul" nu le mai dă indicații să se conducă după „unica ideologie justă, cea marxist-leninistă", ci se conduc după conștiința și morala proprie. Aceasta va fi foarte curînd trăsătura determinantă în cultura noastră. Spuneți-mi, ce ar mai rămîne din cultură, din artă, din viața dumneavoastră intelectuală, dacă ar fi eliminați toți cei care au profesat în fostul regim comunist ? Și-o întrebare fundamentală: oare n-au creat mulți dintre ei și opere de valoare ? Ne putem permite, oare, să nu le acceptăm ? Ne putem permite să riscăm în privința valorilor, așa cum și-a permis, mai bine de patruzeci de ani, regimul comunist ? Cred că nu. Trebuie doar să aplicăm noi și drepte criterii de evaluare. La fel se procedează la noi și la dumneavoastră. Chiar dacă, uneori, cu nervozitate și erori — sînt însă încredințat că cerul se înseniează...

— După părerea dumeavoastră, cum ar trebui să se comporte un om de cultură în contextul schimbărilor pe care le trăim ?

— Omul de cultură ar trebui să aibă o conduită aleasă, decentă. Indiferent de schimbările din jurul lui. Știu, dumneavoastră sînteți curioasă să aflați altceva : cum ar trebui să contribuie omul de cultură la schimbările pe care le trăim, astfel încît ele să fie pozitive și progresive. Și, mai cu seamă, schimbările în domeniul culturii. Însuși principiul schimbărilor care s-au petrecut în țările noastre izvorăște din esența morală. Desigur, o contribuție însemnată au avut și economia deformată și dezolantul nivel de viață, material. După mine însă, principala cauză a acestei cotituri a fost înjosirea absolută a demnității umane, așa cum am amintit și mai înainte, omul fiind coborît la nivelul componentului de turmă. De aceea, eu personal, văd funcția omului de cultură în aceea de a ridica nivelul moral al contemporanului său. Prin creația sa și principiile sale de viață, influențînd prin propria morală moralitatea celorlalți. Omul de cultură ar trebui să activeze în așa fel, încît toți să ne dăm seama că nu numai literatura, artele plastice, muzica etc. înseamnă cultură, că înainte de toate ea este un principiu de viață, atitudine față de muncă, toleranță și omenie, atitudine față de mediul ambiant.

Nu mă îndoiesc că multă vreme de-acum încolo nu va fi simplu să răsturnăm normele deprinse, care mai persistă în noi, din trecut. Căci genocidul moralei pe care l-am urmărit cu destulă pasivitate timp de peste patruzeci de ani, atît la dumneavoastră, cît și la noi, s-a înrădăcinat adînc în viața noastră și va fi nevoie de multe eforturi ca să-l smulgem din rădăcini. În această muncă de îndreptare a unor neglijențe, ar trebui reabilitat nu numai omul de cultură, ci, mai ales spiritul cultural al poporului.

— Poziția diplomatului vă oferă o satisfacție mai mare decît literatura ?

— În întrebare ați sugerat că diplomația și literatura nu fac casă bună. Dacă ar fi să-mi exprim părerea după cele cinci luni de cînd mă aflu în diplomație, probabil n-aș fi de acord. Numai că eu sînt un mare optimist, și de aceea cred că într-o bună zi voi reuși să îmbin aceste două activități, măcar în așa măsură, încît să se tolereze reciproc. Și care din ele îmi dă mai multe satisfacții ? Întrebarea e foarte grea. Răspunsul și mai greu. Omul scrisului își petrece o mare parte a vieții la masa de lucru. E o viață foarte frumoasă, dar de multe ori are chef să evadeze, să caute agitația străzilor, pe scurt, oamenii, compania lor, ca apoi să se reîntoarcă în singurătatea camerei sale de lucru.

Viața de diplomat este pentru mine ceva nou și necunoscut. Uneori/ spun că am văzut pentru prima dată cu ochii mei un ambasador în carne și oase, cînd m-am privit în oglindă. De aceea, în momentul de față mă tulbură mulțimea de oameni noi cu care mă întîlnesc, mulțimea de noi activități pe care trebuie să le îndeplinesc.

Mereu descopăr cîte ceva nou în viața mea și asta mă bucură nespus. Sentimentul responsabilității și teama de a nu greși ceva într-o anumită situație, de a nu-i face de rușine pe cei care m-au trimis aici, pentru că-i stimez foarte mult... Aș putea să continui cu enumerarea complexelor mele „de ambasador", dar știu că pînă acum am destăinuit destule lucruri pe care un diplomat de carieră n-ar trebui să le pomenească. Deci ce mă mulțumește mai mult — diplomația sau literatura ? Îmi plac deopotrivă, dar, adeseori, nostalgia pune stăpînire pe mine, atunci cînd îmi aduc aminte de liniștea și melancolia biroului meu din bătrîna căsuță din Nové Mesta nad Váhom , nu departe de Bratislava...

— Care este programul activității dumneavoastră în fruntea ambasadei Republicii Federative Cehe și Slovace la București ?

— Crezul meu de viață a fost și este să caut ceea ce-i unește pe oameni și să nu mă axez pe ceea ce-i dezbină. Aș vrea să-i rămîn fidel și, după posibilități, să-l aplic și în practica diplomatică. Dacă voi reuși, asta o va dovedi viitorul, prin durata mea în această funcție. Aș fi însă tare fericit, dacă aș izbuti să fac ceva în numele crezului meu de viață.

Mai departe : reprezint interesele țării mele în țara dumneavoastră, dar în același timp sînt dator să transmit interesele țării dumneavoastră față de țara noastră și, în privința asta aș dori să fiu un translator competent, care să nu deformeze conținutul, ci să ajute la înțelegerea lui, un interpret care se străduiește să promoveze înțelegerea nu numai între indivizi, ci între popoare întregi. E oare prea patetic ce spun ? Știu, aș putea diseca totul în domenii bine delimitate, dar asta ar însemna s-o lungesc prea mult).

Să continuăm : astăzi, în țările noastre, se vorbește foarte des despre „întoarcerea în Europa", sau despre „intrarea în Europa". Pe mine mă irită acest ciocănit la ușa Europei, nu de alta, dar mă încearcă sentimentul penibil că ciocănim în propria ușă. Am simțit întotdeauna că aparțin Europei și nu reușesc să înțeleg de ce ar trebui să mă întorc la ea. Poate că ședeam la o altă masă, la masa servitorilor, dar am fost mereu aici. Nu, noi nu vrem să schimbăm locul, vrem să schimbăm doar poziția noastră. Aici nu ajută ciocănitul și așteptarea de a fi poftiți să intrăm, ci numai și numai munca, pentru a fi cetățeni stimați ai Europei. În ce mod, nu știu, dar despre asta aș vrea să conving cît mai mulți oameni.

Mai departe : Bucureștiul este primul și, cred, ultimul meu post de diplomat. Sînt înconjurat de oameni tineri, care abia încep viața lor activă. Cîndva, peste ani, aș fi foarte fericit să-mi pot spune că acești diplomați talentați și capabili și-au început cariera cu mine — diplomatul amator.

— Cum este apreciată activitatea guvernului român în țara dumneavoastră ?

— Nu e de competența mea să judec guvernul dumneavoastră. În fond, cu ce drept să-l judec ? Cum este văzut la noi ? Vedeți, la noi sînt trei guverne — unul ceh, unul slovac și unul federal. Oare nu este suficient ca cetățenii noștri să-și manifeste rezervele numai față de propriile lor guverne ? În ceea ce privește persoana și munca mea, pot să spun doar atît că, guvernul României vine în întîmpinarea tuturor doleanțelor mele și că pînă azi n-am avut nici un fel de probleme sau neînțelegeri.

— În momentul de față, relațiile româno-cehoslovace cunosc un oarecare... îngheț. (În comparație cu relațiile Cehoslovaciei cu Polonia și Ungaria). Le va dezgheța oare primăvara ?

— N-aș numi asta îngheț și socot că nu este nevoie de niciun dezgheț. E nevoie doar de timp, care vindecă toate durerile interne ale statului și îi oferă spațiu să privească peste hotarele sale. Luat în ansamblu, între state și popoarele noastre nu sînt relații mai reci decît în trecut. Diferența constă doar în faptul că înainte se punea adeseori accentul pe ceea ce nu funcționa. Se vorbea despre prietenia de nezdruncinat, despre fraternitate, dar, în același timp, era foarte periculos ca oamenii să se viziteze reciproc. Astăzi, dimpotrivă, oamenii se întîlnesc, vorbesc, eventual polemizează, dar despre asta nu se mai spune nimic. Știu din propria-mi experiență că mulți comercianați și mulți reprezentanți ai unor firme vin în România, pentru a căuta parteneri de afaceri. Același lucru se întîmplă și din partea românilor.

— Este, deci, iarnă în relațiile noastre reciproce ?

— Nu, după mine, categoric, nu. Trăim doar o perioadă de căutări (și sper și de găsire treptată), a formelor și posibilităților optimale. Evident, situația este mult mai complexă, în momentul de față, în relațiile noastre culturale. Aici e, într-adevăr, iarnă și știu că această primăvară este încă slabă, pentru a topi tot ce a înghețat. Pentru că acest îngheț nu constă în contactele noastre, ci în situația dezolantă a culturii noastre. Economia de piață în etapa actuală complică foarte mult viața culturii noastre și, fără doar și poate, va mai dura foarte mult pînă ce raporturile se vor stabiliza, pînă se va găsi o soluție, așa fel, încît culturile noastre naționale să poată nu numai să reziste, ci și să se și dezvolte cu demnitate, pentru a se confrunta cu alte culturi. Nu văd nimic rău și nefiresc în faptul că încearcă să se confrunte cu Occidentul cultura noastră (dar și a dumneavoastră).

E un interes logic, pentru că acea parte a lumii era pentru noi, pînă mai deunăzi, un tabu. Ilogic ar fi însă, dacă în această orientare am uita de sine, am uita de vecinii cei mai apropiați, cei mai aproipați și în privința tradițiilor culturale.

Într-adevăr, adeseori mă confrunt cu întrebarea despre așa-zisa triadă, un fel de înțelegere între Polonia, Republica Federativă Cehă și Slovacă și Ungaria. Aceste întrebări conțin în sine și temerea dacă nu cumva este vorba despre un complot împotriva celorlalte state din fostul bloc răsăritean, deci, implicit, și România. După mine, aici e vorba despre cu totul altceva. Statele triadei se confruntă cu unele împrejurări comune, importante, necesitînd o rezolvare operativă (și colectivă), care nu are nimic comun cu alte țări din est sau din vest. De exemplu : staționarea armatelor străine pe teritoriul Cehiei și Slovaciei, Poloniei și Ungariei ; retragerea armatelor sovietice de pe teritoriul fostei Germanii Democratice prin aceste țări ; marile datorii externe ; pericolul emigrării în masă din URSS, în cazul deschiderii frontierelor, prin aceste țări. După mine, numai aceste cîteva motive sînt suficiente pentru ca Cehia, Slovacia, Polonia și Ungaria să-și coordoneze pașii pentru a colabora în anumite probleme. În nici un caz acest lucru nu poate însemna ignorarea altor state, cu atît mai puțin amenințarea intereselor altor state.

În final, aș mai vrea să mă întorc la „iarna" din întrebarea dumneavoastră. Pentru statul nostru, anul 1991 ar trebui să fie nu numai decisiv, dar, în anumite probleme, de-a dreptul critic. Cred — și cele cinci luni petrecute în România mă îndreptățesc să spun — că nici la dumneavoastră nu va fi simplu. Acum ar trebui să ne sprijinim reciproc, pentru ca iarna să ia sfîrșit, dar nici să nu vină peste noi căldurile sufocante. Un coleg de-al meu, ambasador, (din păcate nu vrea să fie numit), mi-a spus odată cam așa : comunismul n-a apărut fără o motivație. La nașterea lui și-a adus contribuția o anumită situație socială. Din aceleași motive a și dispărut. Dacă însă nu vom fi destul de înțelepți și toleranți față de cei slabi și foarte slabi, ar putea să apară din nou o situație favorabilă pentru renașterea comunismului. Oricum s-ar numi, consecințele ar fi și mai cumplite.

Să ținem minte acest lucru : **să nu vină căldurile sufocante !...**

Să fim demni și toleranți unii față de alții !

Sânziana Pop

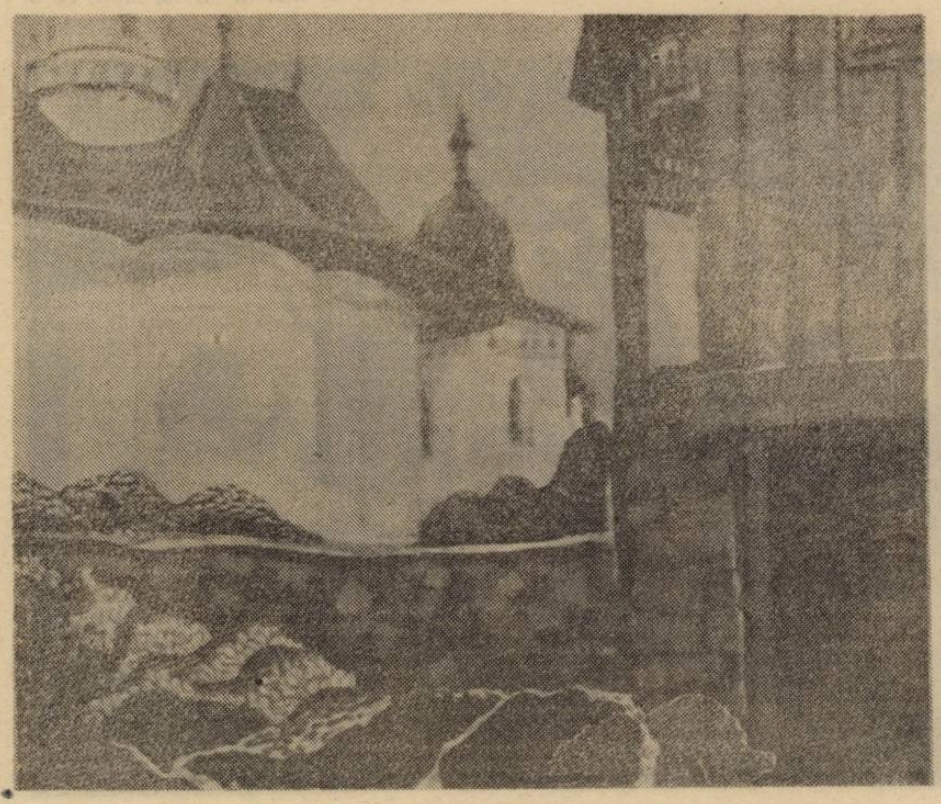

voicu bugariu

BĂRBAT ÎN MOV

14 iunie 1990. Din Piața Romană, Ionescu urma să ia un maxi-taxi spre Spitalul Fundeni. Avu noroc. Microbuzul lui era în stație, aproape gol.

Cabinetul de ecografie biplană se afla pe un coridor întunecos. Avea de așteptat, medicul ieșise, nu se știa cînd va reveni. Se uită prin ziare. Evenimente senzaționale. Grupuri de extremiști atacaseră Televiziunea. Tentativă de lovitură de stat ! Sediul central al Poliției incendiat, cocteiluri Molotov. Benzină în sticle prevăzute cu un sistem de aprindere. Furia atacatorilor. Legionari, la urma urmelor. La apelul președintelui Iliescu au venit minerii. Ei vor ajuta la restabilirea ordinii. Totul a pornit de la evacuarea demonstranților din Piața Universității. Ziare cu alte interpretări.

Medicul reveni. Ionescu intră într-o anticameră, împreună cu trei bărbați. Se dezbrăcară pînă la brîu. Era cam răcoare. Printre ei se afla și un țigan arătos de vreo treizeci și cinci de ani. Un atlet de culoare, cu piept larg, musculos și dantură de logodnic profesional.

Asistenta îl chemă pe Ionescu. Medicul era un tînăr grăsuț și nepăsător, de vreo treizeci și cinci.

Ăsta intră în categoria fiu de profesor universitar, membru al unei familii de medici. Pentru el și ai lui o revoluție este ceva neînsemnat. Indiferent de culoarea lor politică, oamenii puterii au nevoie de medici buni.

Ionescu ieși din spital destul de bine dispus.

Dacă fibrilația **flutter** ce m-a adus în pragul lumii celeilalte n-are o cauză prea clară... Dacă nu sînt modificări obiective prea mari, criza s-ar putea să fi fost un accident. N-o să mai fac eforturi fizice.

În fața spitalului, doi inși cu o Dacie roșie vindeau cireșe foarte frumoase. Aveau și pungi de plastic. Ionescu stătu la o coadă destul de mică și apucă două kilograme.

În loc de niște modificări primejdioase ale inimii, uite, obțin niște cireșe de culoarea sîngelui proaspăt închegat.

Se urcă într-un troleibuz aproape gol. Citi rezultatul ecografiei biplane.

Troleibuzul coti prin niște străduțe modeste, apoi ieși în Bulevardul Republicii. Ionescu coborî.

În piața Rosetti, în fața sediului P.N.Ț. era multă lume. Îi văzu pe mineri.

Ce, m-am prostit ? De ce zîmbesc ? Ce fel de idioată satisfacție estetică ? Încuviințez vandalismul ? Atunci ? Am înnebunit ? Nu, nu, politic și moral judecînd, venirea minerilor este un act profund nedemocratic. Dar prezența lor, în costume de lucru, într-o casă boierească din centrul Bucureștilor, grupul lor de pe balcon îmi satisface preferința barocă pentru alăturări imprevizibile.

Curtea unde se afla sediul Partidului Național Țărănesc — creștin și democrat era mărginită de un grilaj.

Din acest partid au făcut parte bunicii și părinții mei.

Trecătorii nu aveau voie să intre în curte, doi mineri cu fețe obosite stăteau de pază la poartă.

Ionescu își făcu loc printre cîțiva oameni între două vîrste. Aceștia nu vorbeau, se mulțumeau să privească. Unii dintre ei erau veseli.

Venirea minerilor, spun zîmbetele lor, este o victorie a noastră.

— Las-așa ! zise unul cu satisfacție. Bine le-a făcut ! Așa le trebuie, că...

Era un om la vreo șaizeci, bine hrănit. Arăta sănătos și dornic de activitate. Nu se adresase cuiva anume.

Ionescu privi în curte. Mașini de scris, calculatoare, telexuri. Un morman. Văzu și multe hîrtii. Portrete ale lui Ion Rațiu, afișe.

Un miner tînăr, părînd rău dispus, se apropie de grilaj și îi dădu unuia dintre privitori o hîrtie tipărită. Ionescu îi spuse :

— Te rog, dă-mi și mie ! Te rog !

Minerul îi adresă o privire opacă, indiferentă.

Un intelectual aproape bătrîn, cu ochelari. O față chinuită de cine știe ce suferință, de-astea de-ale lor, din București.

Vru să se îndepărteze, dar se răzgîndi. Îi dădu hîrtia. Platforma partidului și îndemnuri către alegători.

— Ce spune ? Ce scrie ? se interesară cu aviditate cîțiva.

— Este un manifest electoral, spuse Ionescu politicos.

Se uită din nou în curte. Văzu un autoturism de culoare deschisă, stîlcit. Cum de nu-l zărise mai înainte ? Probabil îl loviseră cu rîngile. Stătea într-o rînă.

— Ce-i cu mașina aia ? întrebă la întîmplare, întorcîndu-se.

Un bărbat între două vîrste chicoti satisfăcut :

— Este a lui...

Și spuse numele unui recent demnitar al penețeului.

Minerul tînăr se apropie din nou. Aducea niște plicuri de felul celor întrebuințate în Occident, cu o porțiune translucidă. Puse cîte două-trei în mîinile întinse spre el. Apoi se întoarse către ai lui, pășind agale. Dispăru în clădire. Reapăru cu un top de hîrtie. O femeie la vreo patruzeci și cinci, bine îmbrăcată, cu părul vopsit acaju, îl ceru, milogindu-se. Dar minerul îl dădu unui bărbat. Era hîrtie de scris. Femeia spuse imperativ :

— Ia dă-mi și mie cîteva foi !

Insul desfăcu topul și îi dădu aproape jumătate. Se întinseră și alte mîini. Una dintre ele o împiedică pe femeie să vîre colile în sacoșă.

— Ai prea multe ! Nici chiar așa !

Era o altă femeie de vîrstă mijlocie, cu o nuanță mai plebeiană. Cealaltă se conformă fără murmur. Ionescu ceru o singură coală. O examină și apoi o dădu unui copil.

Bună hîrtie !

În grupul din fața porții se produse o mică învălmășeală. O femeie sub patruzeci, cu aspect de intelectuală, spusese ceva ce nu convenea. Doi mineri și cîțiva civili începură s-o împingă, înjurînd-o. O mînă de femeie o apucă de păr pe la spate și-o smuci. O clipă privirea ei se îndreptă spre cer. Strigă disperată :

— Am doi copii acasă !

Un tînăr înalt îi luă apărarea. Fu împins în curte, împreună cu ea. Doi polițiști iviți ca din pămînt îi scoaseră dintre mineri. Pe drumul către dubă, mai primiră cîteva lovituri. Groaza o urîțise pe femeie. Tînărul era calm.

Ionescu văzu doi cunoscuți. Oameni tineri. Erau gînditori. Îi zîmbiră fără convingere :

— Ce faceți aici ?

— Mă uit și eu, să văd ce se-ntîmplă... Nu pricep cum este posibil...

— Ce ?

— Toată povestea asta cu minerii... Am impresia că visez...

Zîmbetele li se șterseră, privirile le deveniră șovăielnice.

— Lăsați asta ! Nu este bine.

— Da, da, pricep.

Cei doi se puseră încet în mișcare.

— Unde vă duceți ? Nu veniți cu mine și la liberali ?

— Ne scuzați avem o treabă...

Am zis și eu o vorbă. De fapt, este mai bine să umblu singur. Cînd ești într-un grup, fiecare se grăbește să-și spună părerea, te bruiază, nu te lasă să observi.

Ionescu rămase lîngă poartă. Unii, de regulă oameni mai în vîrstă, își arătau simpatia față de mineri, îi băteau pe umăr, vroiau să le fie utili. Minerii nu intrau în vorbă, păreau obosiți și nu prea convinși de ceea ce făceau.

Cît de obositoare era pentru mine Capitala cînd mai trăiam încă în provincie ! După o zi de umblat resimțeam o năuceală specială, ce dispărea doar la urcarea în tren. Privirile cîtorva dintre mineri exprimă acest sentiment. Și ce încă ? Senzația de superioritate fizică. Confuzia.

Minerii se mișcau încet. Beau apă minerală din sticle de jumătate de litru. Se făcuse cald.

De unde-or fi apărut aceste sticle ? Pe piață n-au fost în ultimii ani. Și nici în restaurante. Rămîne doar fondul de protocol.

Nici unul dintre mineri nu consumase vreo băutură alcoolică, asta se vedea. Unii mîncau sandvișuri mari, alții carne friptă.

Cîțiva privitori cerură cu sfială apă. Obținură vreo două-trei sticle începute. Băură din ele cu mare satisfacție, ca și cum ar fi participat la un ritual de inițiere.

Apăru un cuplu de oameni la vreo cincizeci de ani, îngrijit îmbrăcați, părînd a avea profesii manuale.

— Dați-ne voie, dați-ne voie ! spuseră ei.

Li se făcu loc. Se apropiară de poartă. Bărbatul zîmbea slugarnic. Purta în mîna dreaptă un termos mare. Cei doi mineri-santinele îi opriră, vorbind alene :

— Nu se poate ! Nu puteți să intrați aici !

— Am adus cafea, spuse bărbatul zîmbind complice.

Părea cam nesigur de sine, ușor stînjenit.

Femeia desfăcu o sacoșă ce conținea căni mici din lut ars. Vocea ei era mieroasă :

— V-am adus cafea ! Vreți cafea ? Da ?

Minerii nu răspunseră. Unul dintre ei, un bărbat mai în vîrstă, înalt, cu o figură exprimînd energia brutală, făcu un gest de lehamite. Un altul, mic de statură, își făcu loc prin mulțimea din stradă. După intrarea lui, cel înalt închise poarta. Bărbatul și femeia cu cafeaua rămaseră pe dinafară. Păreau nehotărîți. Bărbatul ridică din nou termosul, arătîndu-l celor dinăuntru. Începu să le vorbească minerilor, dar renunță. Îi spuse ceva însoțitoarei sale. Aveau amîndoi zîmbete neclare, de disculpare sau de complicitate amuzată cu cei din jurul lor. Dar nimeni nu le dădea vreo atenție.

Ionescu se decise să plece înspre Universitate. Se uită la cireșe. Nu cumva se striviseră în înghesuială ? Nu. Arătau bine.

Trecu pe sub balconul unde se aflau cîțiva mineri bine dispuși, cu sticle de apă minerală în mîini. Sediul devastat avea o curte și în partea dinspre piață. Minerii aruncau hîrtii pe ferestre. Printre ele, portretele pe fond galben ale lui Ion Rațiu, fostul candidat la președinția țării. Cîțiva mineri le alegeau dintre hîrtiile ce ningeau pe sus și le sfîșiau metodic. Ionescu zîmbi. Un bărbat la vreo șaizeci observă și rîse solidar, cu dispreț și cruzime. Spuse :

— Așa le trebuie ! Bine le fac !

Zîmbetul meu n-a exprimat satisfacție, cum crede omul ăsta bine trăit, ci cu totul altceva. Am simțit compasiunea unui adult față de demersul stîngaci al unui adolescent nevinovat. Cît de necunoscător al psihologiei românilor de azi s-a dovedit acest Ion Rațiu ! Cît de naiv a manevrat ! Retorica sa a fost atît de inadecvată ! Însăși ideea de a candida a fost nefericită, utopică. Iar acum, acest epilog grotesc ! Minerii s-au transformat în mercenari pentru a repara niște nereguli înțelese tragic de superficial. Ei văd o pojghiță de aparențe, atît... Dar sub aceasta se află încă multe straturi și apoi, la urmă, sub forma unui nucleu modest, adevărul... Cel atît de greu de suportat...

Mi-ar plăcea să am un portret al lui Rațiu. În fond, eșecul lui este un act istoric. Sau oricum, va forma cîndva un paragraf dintr-un manual de istorie. Aș vrea să am portretele celor trei candidați.

Se apropie de grilaj. Începu să spună ceva, dar se răzgîndi.

Zise, mai mult pentru sine :

— Ce idiot !

Sexagenarul crezu că este vorba despre fostul candidat și rîse a încuviințare :

— Da, da, așa este ! Un idiot !

De fapt, m-am referit la mine însumi. Mă simt atît de fragil ! Orice conflict, cît de mic, m-ar da peste cap. A cere un portret ca amintire echivalează cu o sinucidere. Mă apucă spaima cînd îmi amintesc... Cum mi s-a zguduit trupul, ore în șir, cum mi-au zvîcnit arterele ce urcă de sub clavicule înspre urechi. Ca și cum s-ar fi declanșat un cutremur în mine însumi. Cumplit !

Porni. În jurul spațiului unde pînă ieri se aflaseră manifestanții, „golanii", era un cordon format din mineri. Se opri și privi. Pe lîngă el trecură cîteva patrule alcătuite din cîte doi mineri înarmați cu furtunuri de cauciuc terminate prin piese metalice. Unii mineri aveau securi.

Nu sînt în stare să mă indignez pe cît situația ar cere-o. Reușesc doar să-mi contemplu o firavă stare de stupefacție, nimic mai mult. Am o curiozitate plăpîndă, de parcă tot ce văd s-ar întîmpla într-o lume paralelă, într-un film. Ca și cum n-aș mai fi cetățean al acestui oraș.

Trecu bulevardul. Intră printre doi mineri, aproape atingîndu-i. Aceștia nu-i dădură atenție. Ajunse în fața Teatrului Național. Aici lumea era mai veselă.

S-o fi întîmplat vreun episod mai amuzant, bucureșteanul are mult umor.

Pe treptele ce mărgineau trotuarul cîțiva mineri stăteau de vorbă cu femei vizibil onorate și încîntate. Unii dintre ei mîncau. Nu lipseau nici aici stivele de apă minerală.

Să cer și eu una ? M-a atins o ameteală. Nu.

Înaintă către sediul liberalilor. Într-un grup destul de agitat, un miner

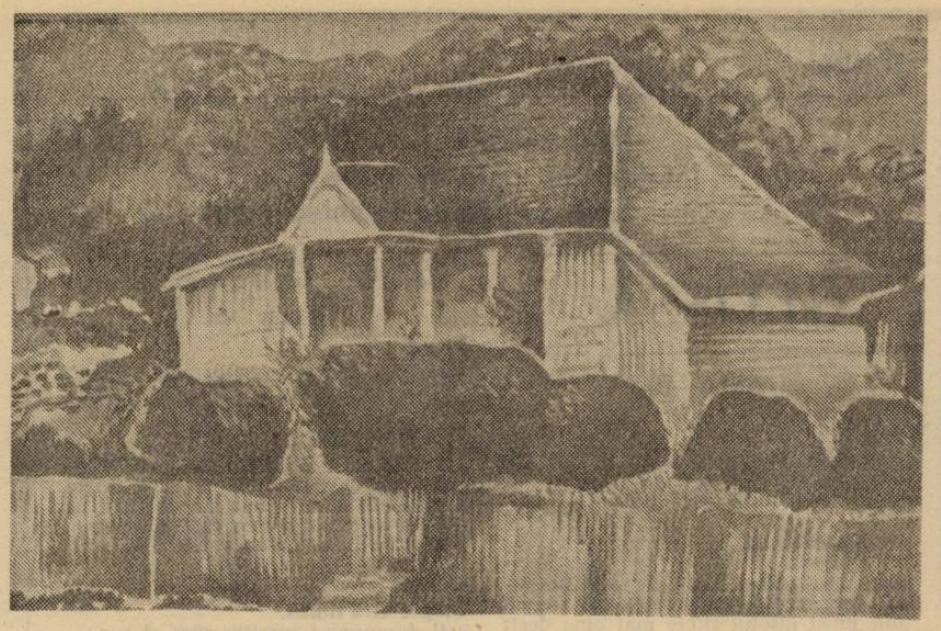

ţinea sus o hîrtie avînd mărimea unei bancnote de o sută.

— Bani falşi, bani falşi ! repeta ca un automat un om între două vîrste. Ai văzut cu ce se ocupau porcii ăştia ?

Ionescu se apropie. Lumea spunea că maşina de falsificat bani fusese găsită pe masa lui Radu Câmpeanu, preşedintele liberalilor.

Chiar aşa ? Cum naiba ? Pentru a face asta, trebuie să fii cel puţin înapoiat mintal.

— La ceilalţi au găsit droguri ! spuse o altă voce. Îi drogau pe ăştia de-aici din piaţă ! Şi arme s-au găsit.

Ionescu se apropie de minerul cu hîrtia şi i-o ceru. O privi în zare. Îşi dădu seama că desenul nu coincidea cu cel de pe bancnotele de o sută. Era alb-negru şi fusese obţinut printr-o copiere de tip xerox.

Ar trebui să spun ce-am văzut. Dar n-are nici un rost. Este o situaţie cînd adevărul nu contează.

Sediul Partidului Naţional Liberal fusese devastat. În faţa clădirii ardea încă o grămadă de tipărituri. Un ins intervenea cu o stinghie de lemn pentru a înteţi flăcările firave ce mai răsăreau ici şi colo. Se vedeau resturi din afişele electorale cu portretul celui de al treilea candidat, Câmpeanu. Intrarea era păzită de doi mineri blazaţi, înarmaţi cu obişnuitele furtunuri de cauciuc. Apărură doi civili eleganţi şi siguri de ei. Arătară nişte legitimaţii şi fură lăsaţi să treacă.

— De ce-i lasă să intre ?

— Sînt deputaţi.

— Şi ce dacă ? Ce-i aia deputaţi ?

Ionescu se puse în mişcare.

Fac un efort prea mare. Doar mi s-a spus, multă linişte, plimbări în pas lent, cu opriri.

Se îndreptă încet către Piaţa Romană. Întîlni un grup de bărbaţi agitaţi. Din mijlocul lui se auzeau văicărelile unei ţigănci. O femeie de vreo cincizeci de ani. Gura ei cu buze veştede conţinea mulţi dinţi de aur. Plîngea, se milogea, îşi tot ducea mîinile la cap, ca pentru a începe să-şi smulgă părul.

— Lăsaţi-mă ! Lăsaţi-mă ! N-am făcut nimic ! Am copii acasă. Lăsaţi-mă să plec acasă !

Primi vreo cîteva palme date fără prea mare convingere. Apoi fu lăsată să plece.

— Tocmai azi şi-a găsit să facă bişniţă ! zise un trecător amuzat.

Ionescu trecu pe lîngă alte grupuri. Atmosfera părea calmă.

Dar un conflict apăru ca din nimic. O femeie destul de spălată zise ceva nepotrivit. O alta o auzi şi o apostrofă. Cealaltă se apără. Acuzatoarea, o persoană elegantă, se înfurie grozav şi începu s-o înjure. Apoi o îmbrînci cu violenţă. Apărură doi poliţişti. O luară între ei pe cea atacată şi o duseră înspre o dubă. Aceasta întreba ca un automat :

— Dar ce-am făcut ? Dar ce-am făcut ?

Conflictul se stinse. Agresoarea, desfigurată de ură, mai merse cîtva timp în urma celor trei, apoi se opri şi se întoarse. Ionescu văzu pe faţa ei uluirea omului trezit din somn într-un loc necunoscut.

În dreptul Scalei, o nouă busculadă. Ionescu se îndreptă într-acolo.

Ce-o fi cu mine ? Cireşele mi se par foarte grele.

Din grupul agitat ieşi un ins îmbrăcat într-o salopetă mov, făcută dintr-un material lucios, partea inferioară a unui costum de schi. Omul traversă în fugă bulevardul, apucînd-o pe strada C.A. Rosetti. Alerga cu oarecare dificultate, ca unul total neantrenat sau slăbit de boală.

Eu însumi aşa aş alerga acum.

Se auziră voci din ce în ce mai vehemente :

— Pune mîna pe el ! Nu-l lăsaţi să scape ! Prindeţi-l ! Nu-l lăsaţi !

Cîţiva mineri o luară la fugă după insul în mov. Fură depăşiţi imediat de vreo doi-trei civili, care alergau ca nişte sportivi. Urmăritorii dispărură din raza vizuală a lui Ionescu. Îi urmă încet. Apoi începu să alerge, realizînd mai mult un fel de marş chinuit. Grupul urmăritorilor dispăruse pe strada Pitar Moş. Ionescu se opri, suspină, reîncepu să meargă la pas.

Această curiozitate minoră de reporter... Pe mine mă interesează doar ideile generale, liniile de forţă ale evenimentelor, motivaţiile înalte ale puterii şi opoziţiei. Astea sînt cazuri izoate. Doar s-au petrecut evenimente mult mai grave... Prejudecata faptului trăit, nu mă pot dezbăra de ea...

Ajunse în capătul străzii Pitar Moş. La vreo sută de metri văzu un grup. Îl prinseseră. Îl aduceau. Porni într-acolo.

Bărbatul în salopetă mov era un ţigan foarte slab, desfigurat de frică. Plîngea fără lacrimi, se strîmba, cerea îndurare, dar cuvintele nu i le auzeau decît cei de lîngă el. Doi mineri îl ţineau de braţe, oprindu-se din cînd în cînd spre a-l lovi. Îl loveau şi civilii care alergaseră după el mai înainte.

Are o paliditate prea accentuată. Sida ? Totul este posibil.

Ionescu se opri. Grupul ajunsese la cîţiva metri de el.

Mă fascinează această expresie de suferinţă animalică, lipsită de conştiinţa exactă a ceea ce se întîmplă. Suferinţă pură, groază pură. Refuzînd să fuzioneze într-un aliaj, ieşind la iveală cînd una cînd cealaltă.

Dinspre strada C.A. Rosetti se apropiară doi mineri. În faţă mergea cel mai solid dintre ei, un borţos înalt. Celălalt, un tînăr prizărit, păşea ca un subordonat în urma lui. Primul îi dădu ţinsului în mov vreo două-trei palme. Capul desfigurat al acestuia se bălăbăni.

N-a lovit cu prea multă forţă. Aşa mi se pare.

Peste cîteva secunde, ca şi cum palmele ar fi avut un efect întîrziat, ţiganul se împletici şi apoi îngenunche.

— Hai, nu fă pe nebunu' ! zbieră cu vocea subţire unul dintre civili. Nu ţine cu noi ! Scoală-te !

Şi-l lovi cu piciorul. Ţiganul în mov se ridică rapid, după o zvîrcolire deznădăjduită. Mai făcu cîţiva paşi, clătinîndu-se, apoi se prăbuşi secerat. Rămase întins, pe spate. Minerii şi civilii îl loviră cu picioarele. Cel căzut zvîcni de cîteva ori. Apoi nu se mai mişcă. Privirile îi deveniră albe.

Ionescu se îndreptă spre el. Intră printre atacatori. Nici unul dintre aceştia nu-i dădu vreo atenţie. Începu să pareze loviturile. Apoi îl acoperi pe bărbatul în mov cu trupul său. Simţi cunoscuta izbitură de ciocan în piept. Se ridică puţin. Unul dintre civili îl lovi cu piciorul peste trupul celui căzut. Se lăsă moale într-o parte, se întinse cu ochii închişi.

Se auziră ţipete. Agresorii se opriră brusc. La ferestrele înalte ale unei case apăruseră cîteva femei. Ionescu deschise ochii.

Femei îmbrăcate în alb, ce ciudat !

— Lăsaţi-i, mă ! zise scîrbit minerul borţos şi înalt.

Apoi se întoarse spre femeile care ţipaseră şi le înjură.

Cel mai tînăr dintre civili se repezi către casă şi se urcă repede pe brîul ce o înconjura, apucîndu-se cu mîinile de pervaz. Dar nu intră înăuntru. Înjură cîtva timp şi apoi reveni în stradă.

Cei doi rămaseră întinşi pe jos. După un timp, cînd atacatorii se îndepărtaseră, ţiganul în mov se ridică şi plecă în direcţia opusă. Mergea clătinîndu-se, cu genunchii îndoiţi şi mîinile bălăbănindu-i-se. Nimeni nu se mai uita la el.

Ionescu simţi cum cutremurul ce-l zdruncina, făcîndu-i gîtul şi pieptul să se zbată, începe să se liniştească. Avu cîteva senzaţii de sufocare, imediat atenuate.

Astea sînt extrasistole. Parcă ar fi venit amurgul. Se întunecă.

Încercă să respire adînc.

Cînd femeile care ţipaseră mai înainte ajunseră lîngă el, Ionescu era mort.

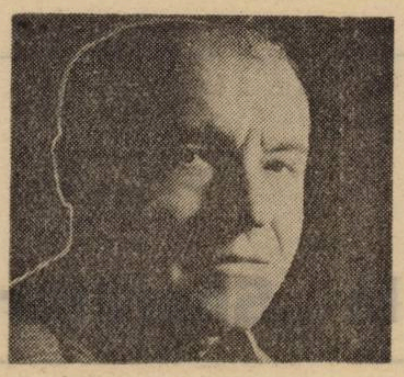

ion olteanu

din: „Cartea Soarelui"

URIM şi TUMIM (lumină şi desăvîrşire, Exodul 28/30)

Într-o dimineaţă

Soare,
o noapte am tot aşteptat
să Te văd, să Te-ntreb,
Ce-ai citit în ochii
copiilor mei pe-ntuneric ?
Te-ai făcut că nu mă auzi.
Scrie-O asta
în Cartea Fericirii Tale.

Inscripţie pe floarea cuielor, piroanelor

A înflorit liliacul ca niciodată
în ţara mea,
şi ca niciodată în ţara mea,
în lume, n-a fost atita jale,
spaimă şi omor.
Ne-a vîntuit vîntul omului
şi cel mai lăuntric strop.
Palme, mîini născute
să rupeţi carnea,
să zdrobiţi fluierele picioarelor ?
Îngenuncheaţi,
ţărîna ţării mele,
a ţărilor lumii începe liturghi
şi pe floarea voastră
să scriem :
plece piatra din suflete-n pustiu,
prietene piroane,
surori cuie !

Păsări cîntări

Rotocol, rotocol zboară psalmii
deasupra caselor, fîntînilor ;
Unde plecaţi, păsări-cîntări ?
În lume, în lume, poete-frig,
ţară-frig !
O clipă, o clipă odihniţi
şi la noi
în netunsul păr al pruncilor,
neostenita plopilor frunză,
asudate izvoarelor apă !

Semnul cui ?

De pe năframa albă
cu unghia
rîşcăiam (semnul morţii),
pata de sînge.
Şi pe năframa albă,
o pată şi mai albă...
Semnul cui, semnul cui ?

Mamelor, surorilor, Aliluia

... întuneric, Cine ? Ce ?
Zîmbet-PANARAMĂ,
cărarea neagră,
tîlhărită la răscruce
a miresei năframă.
Cine ? Ce ?
Mamelor, surorilor,
tremurătoare zeităţi. Aliluia.

Spune-mi vîntule!

... nimic
doar ură, gol,
cuţit,
glonte de oţel
sau cuvînt ?
Nasturile batjocorite ?,
pămîntul foc,
apa smoală,
umbletul,
privirea omului
crimă ?,
podurile palmelor
ursite uciderii aproapelui ?
Porneşte, vîntule, de la capătul lumii
şi strigă : Nu, Nu,
NUUUU !
Paşii pruncilor
zîmbete-icoane,
inimi-soare,
răscruci-izvoare,
Aliluia, Aliluia !
ALILUIA !

jurnal

10 ani la „Sburătorul“

Într-o după-amiază tîrzie, spre sfîrșitul lui mai 1934, am urcat scările casei de la nr. 40 din Str. Cimpineanu, unde locuia E. Lovinescu. Mi-a deschis chiar el și eu am bîlbîit, foarte emoționat, cîteva cuvinte, rugîndu-l să frunzărească cîteva schițe și nuvele, scrise în 1931, și să-mi spună dacă vede în autorul lor un scriitor.

Maestrul, luînd manuscrisul, s-a scuzat că nu mă poate primi, tocmai se pregătea să iasă și mi-a spus să trec peste cîteva zile, dar mai devreme.

Cînd am revenit nu le răsfoise încă. La o nouă vizită mi-a comunicat că citise **Mortul**, care-i plăcuse, și încă o bucată, care nu-i spusese nimic. Îmi atrase atenția, malițios, asupra flerului său de critic, care-l făcuse să cadă pe cea mai bună nuvelă din culegere. Cu o curiozitate, care după cum am constatat mai tîrziu, nu s-a dezmințit niciodată cînd era vorba de minuitorii condeiului, mi-a pus cîteva întrebări despre viața, lecturile, activitatea profesională, șantierul meu de creație. Nu era nici o indiscreție în această curiozitate, ci doar dorința de a cunoaște mai bine pe cei care dădeau tircoale scrisului. Cu părul complet alb, cu un profil roman, de care era foarte mîndru, înalt și gras, E. Lovinescu era un amfitrion plăcut, care nu ținea la distanță pe nimeni, care primea pe toată lumea în fiecare după amiază, după ora șase, și uneori chiar mai înainte. L-am vizitat de nenumărate ori și cum citeodată veneam mai devreme îl găseam scriind. Nici un gest de enervare. Lăsa tocul din mînă, nu-i plăcea să scrie cu stiloul, și era gata să stea de vorbă, curios să știe ce se mai întîmplă în lume. Cum locuința lui era în plin centru, poeți, dramaturgi, nuveliști, romancieri, eseiști dacă n-aveau ce face sau doreau să mai întîlnească și alți confrați să discute cu maestrul, sau, și acesta era cazul multora, erau mai timizi și nu îndrăzneau să-și citească operele în ședințele de duminică ale cenaclului, veneau să-i citească între patru ochi, maestrului, ultima producție. În jurul orei opt, Stana, care a deschis ușa la sute de condeieri ce căutau aici o confirmare a speranțelor lor, pregătește, în sufrageria de alături, masa. Era semn pentru vizitatorul întîrziat, că e timpul, să plece. Și cîți dintre poeții bogați în imagini, dar săraci în pecunii, n-ar fi vrut ca niciodată să nu se audă clinchetul tacîmurilor, ca niciodată să nu părăsească biroul în care era cald, o cutie de țigări pe masă din care puteau lua, și poate erau singurele pe care le fumai în ziua aceea, și să nu se-ntoarcă pe jos în chițimia lor înghețată de la marginea orașului.

E. Lovinescu nu frecventa niciodată cafeneaua. Dar îi plăcea să primească la el si să audă cancanurile de la Capșa. Din aceste vizite, din ceea ce auzea de la unul și de la altul, el își culegea uneori materialul pentru portretele din **Memorii.** Unii l-au acuzat c-a falsificat, c-a deformat, c-a exagerat faptele în scopul obținerii efectelor de care avea nevoie la trasarea unor portrete. Să nu uităm că E. Lovinescu era un scriitor — și ce scriitor ! — care, deși își intitulase culegerea de portrete **Memorii,** scriindu-le, făcea un act de creație. Și nu știu dacă faptele în sine ar fi însemnat ceva dacă nu le-ar fi pus el pe hîrtie, în memorii, dîndu-le astfel o viață pe care, poate, n-o aveau. Și-apoi, în memorii se prezintă întîmplările, chiar așa cum au fost ? Cine se poate lăuda cu o memorie atît de prodigioasă care a înregistrat cu fidelitate fapte, vorbe, fraze chiar gesturi, și-apoi după douăzeci-treizeci de ani să le reproducă cu o exactitate deconcertantă ? În orice operă de memorialistică veracitatea este sub semnul întrebării, ținînd seama de faptul că trei-patru martori oculari ai unei întîmplări nu se pot pune de acord asupra celor văzute nici măcar cu o oră mai înainte.

După lectura celor două nuvele m-a invitat să vin, în prima duminică, la ședința Sburătorului.

M-am dus și m-am așezat timid, ca mai toți noii veniți, pe un scaun de lîngă ușă. Unii veniseră, alții continuau să sosească. Cei care nu mai găseau loc pe scaune, rămîneau în picioare în birou sau în sufragerie, în care se intra pe ușa din stînga. Între această ușă și peretele dinspre stradă, biroul maestrului. În spatele biroului un raft cu cărți legate, pînă aproape de tavan. E. Lovinescu ședea de obicei pe fotelul de la birou, iar cînd invita pe cititor la birou, el se retrăgea pe un scaun înspre perete. Deasupra rafturilor de cărți, erau dosarele cu manuscrise ale amfitrionului. Ar fi interesant de aflat unde sînt cărțile tuturor scriitorilor dintre celedouă războaie oferite lui E. Lovinescu cu dedicații precum și dosarele cu manuscrisele lui. După cum mi-a spus doctorul Sărbulescu, vecin în blocul din Bd. Elisabeta 89, ultimul domiciliu al lui Lovinescu, s-au aruncat cu lopata într-un camion, după arestarea doamnei Bălăcioiu, fosta soție a lui Lovinescu.

În dreapta, în fund, era divanul doamnelor.

Cine a citit și ce s-a citit în duminica aceea nu-mi amintesc.

După al doilea cititor, de obicei erau trei, Lovinescu mă interpelează :

— Ei, domnule Rădulescu, poftim !

— Maestre, nu știam... nu mi-ați spus... N-am adus-o..., am bîlbîit eu.

Nu cunoșteam pe nici unul din cei prezenți și încercam să-i identific după fotografiile sau caricaturile apărute în ziare sau reviste. Lovinescu îi se adresa tuturor cu domnule, dom' și doamnă. Singura pentru care făcea excepție era fiica marelui Delavrancea, profesoară la Școala Centrală, o femeiușcă, semănînd tătălui, în special la nas, pe care o interpela după o lectură cu : „Ce zici Bebs ?“ Hortensiei Papadat-Bengescu i se adresa rar, dar cu o anume deferență, evidentă pentru oricine. Vorbind despre ea, în lipsa ei, spunea : „Cel mai mare scriitor român“. Altădată a precizat : „Mihail Sadoveanu, cel mai mare povestitor, Liviu Rebreanu, cel mai mare scriitor epic. Hortensia Papadat-Bengescu, cel mai mare scriitor de analiză“.

Duminica următoare am citit nuvela **Mortul**, scrisă cu trei ani în urmă, care n-a impresionat-o pe Bebs Delavrancea, invitată să-și dea părerea, lăudată însă de Lovinescu, care găsea că eroticul și umorul macabru s-au înmănunchiat aci, dar găsea o influență deplorabilă a lui Maupassant. M-a și întrebat dacă-l citisem mult. De fapt, mai mult l-am citit după aceea.

Cînd s-a ridicat ședința, am plecat împreună cu alți tineri de seama mea, mergînd pe bulevardul Carol pînă la Calea Moșilor, într-o stare de euforie, care m-a stăpînit apoi pînă am ajuns acasă, undeva spre Lemetru. Printre cei cu care eram se afla și Bogdan Amaru, încîntat că proza unui coleg de generație fusese remarcată. Era surprins, mai ales de lungimea nuvelei mele.

Nelipsit de la nici o ședință duminicală în 1934 și 1935, participam apoi mai rar în ele, dar veneam aproape în fiecare săptămînă cel puțin într-o după amiază să-l văd pe maestru. Într-o asemenea după-amiază i-am citit nuvela **La barbut.** În 1939 în trei duminici am citit, în cenaclu, comedia **Vine nebunu !** cu care Camil Petrescu urma să deschidă stagiunea în toamnă, la Teatrul Național, sala Studio.

Lovinescu, cam sceptic față de siguranța mea, mi-a spus : „Mai ușor publici zece romane proaste decît să joci o piesă bună !“

Din păcate a avut dreptate.

Participau cu regularitate la ședințele duminicale Ludovic Dauș, care venea însoțit de soție, generalul Al. Văitoianu, poetul I. Valerian, ofițer activ, dar niciodată în uniformă, Mircea Damian, înalt, cu un cap de mort, venea însoțit de frumoasa lui soție, I. Peltz, totdeauna pus pe glume, spuse cu seriozitate, (După o lectură a cuiva, dintr-un text scurt, în franceză,) : „Traduce, să înțeleagă și Mircea Damian.“ Acesta a zîmbit fără să se supere, Virgil Monda, Mihail Straje, Eugen Jebeleanu, avocatul Vasile Ghibaldan care a început lectura unui roman din lumea proceselor, (lectură întreruptă după cîteva ședințe cînd Lovinescu a observat că e prea tehnic), Anton Holban, nepotul lui Lovinescu, veșnic neliniștit, care asculta din sufragerie, lectura sau poate gîndurile lui, Vasile (Lala) Lovinescu, celălalt nepot al maestrului, N. Crevedia, care a avut nefericita idee să publice prin anii '60 un articol urît despre Lovinescu, care-l simpatiza și-i ținea poezia în mare stimă, Dinu Nicodim cu aerul lui de englez, Bogdan Amaru, George Doru Dumitrescu, Dan Petrașincu și Ieronim Șerbu, prieteni nedespărțiți, amîndoi mai plini de siguranță decît oricare dintre tinerii de acolo, participînd la discuții, spre surprinderea noastră, care stam pe scaune fără să suflăm măcar. Petrașincu băiat frumos, și-a adus o dată și soția, îl vedea pe Liviu Rebreanu despre care afirma că citește englezește, lucru de care E. Lovinescu se cam îndoia. Ieronim Șerbu, slab ca un țîr și țeapăn de parc-ar fi înghițit un baston, se scula din cînd în cînd și lua, ce-ndrăzneală ! îmi spuneam eu, cîte o țigară din cutia de pe birou. Era apoi divanul cu doamne, din care nu lipsea Bebs Delavrancea.

Dar în afară de obișnuiții ședințelor, mai veneau mulți alții, o dată sau de mai multe ori. Unii veneau numai în zilele de lucru. Așa i-am văzut pe Ilarie Voronca, Gh. Brăescu, pe Emil Botta, Al. Robot, Ion Biberi, Ion Luca, Virgil Gheorghiu, Mihai Moșandrei și pe mulți alții.

D Șt Rădulescu

haiku

Mi-e necaz :
întotdeauna pata de soare
vine la-ntîlnire înaintea mea.

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

O pată de sînge e o capodoperă. În ea lumina și umbra e respirație și nebunie. N-o atinge ! N-o privi !

INTERVENȚIE

Călugărul urăște șinele de tren. Bocancii trec podul, picioarele apa. Aerul din jurul gîtului simte mai bine decît tine.

POEM

Șubredă e iubirea și secunda
care oglindește trunchiul pinului în lac.
Doamne, dă-ne înțelepciunea de-a fi
opaci ca norii
care nu prind pe suprafața lor
refluxul nici unei alte forme.

GALB (2)

FAPT

Cadavrul e mai înțelept decît omul : lipit de pămînt ca mușchiul de copaci.

INTERVENȚIE

Mă culc dacă-mi aduci apă. Aud mingea copiilor izbind de cealaltă parte a zidului. Dacă bețele de chibrit ar avea fosfor la ambele capete moartea n-ar mai fi observabilă din viață.

POEM

Clopot fără limbă,
ești dumnezeul surzilor căci el n-o
știu !
Ieșim din sat, pe cîmpul cu ciulini
și ni se pare că putem să mergem așa
o viață-ntreagă.
Ni se taie picioarele la gîndul că
sîntem ceea ce sîntem.

Constantin Abăluță

ioneliz marinescu

Optimism...

Sînt tot mai sceptic,
Optimistu' de mine !

În larg,
Nimeni n-așteaptă...

Catargul e frînt,
Busola mi-i spartă !
La proră —
Nici cel mai vag ideal !

Să-not
În vid, din aripi să dau !?...

Nici firea
Nici vrerea
Nu-mi este !

Comanda :
— Babord ! sau tribord !...
E-n zadar !

Spre pupa, în ceață,
Mă retrag
Și recad
În visare !

Îmi merit, știu,
Soarta !
Plutesc în derivă !...

24 ianuarie 1984

Clepsidră...

Prins
pînă peste cap
trece viața pe lîngă tine
cu un metrou invizibil
ca o rachetă stelară...
și-apoi, brusc, te întrebi :
— Pe unde s-a scurs timpul meu
în afară ?
...Parcă mai ieri
erai
tînăr
surizător
fericit...
și uite
idealurile-ți de granit
în ripă
s-au stins...
galopînd
spre
apus...

13 mai 1984

Mai departe...

Acum,
nu-mi rămîne
decît să potrivesc la cuvinte...
Păr-natur
nu mai am,
ca la douăzeci de ani,
cînd înnebuneau fetele —
după el,
nu
după mine...
Tînăr mai sînt,
dar
în poziția a doua...
Idealuri s-ar mai găsi și...
tot mai grase deziluzii...
Lumea-i excesiv de nerușinată
iar eu,
ipocrit —
ce să-i faci ! ? —
după chipu-i și-asemănarea-i croit,
aplaud
ca la carte,
ca să exist
netulburat
mai departe...

24 ianuarie 1983

Poezia

...asta-i prieteni
cu poezia :
cerni
și discerni
cîte-o Sahară
pe noapte
și cînd tragi
linie dimineața —
între — atîtea piramide
de nisip și cochilii —
două mărgăritărele
și alea false
trei granule — aurifere
în staniol aurit
patru gînduri rebele
de un știr înăcrit
cinci gogoși de mătase
pe un fir ceruit...

...și-apoi, mai ziceți
că e de trăit ! ?...

3 septembrie 1984

Urmare din pag. a 16-a

Pantaleón şi vizitatoarele

nici să-şi încuie femeile în case în zilele de permisie ale trupei.

— Şi ce departe de mare, mai ales — lasă acul, face cîteva noduri şi rupe aţa între dinţi doamna Leonor —. Or fi mulţi ţinţari de-ăia oribili cu picioare lungi, acolo, prin selvă ? Că-s chinul meu, ştii doar.

— Fii atent la lista asta — se scarpină pe frunte Tigrul Collazos —. Patruzeci şi trei de gravide în mai puţin de un an. Capelanii părintelui Beltrán au măritat vreo douăzeci, dar, desigur, răul impune măsuri mai radicale decît căsătoriile forţate. Pînă acum, pedepsele exemplare n-au modificat panorama : soldatul ajuns în selva tropicală devine o coşcogeamite măciulie răsbelită.

— Dar cel mai descurajat din cauza locului pari tu, iubiţel — deschide şi scutură valize Pochita —. De ce, Panta ?

— Or fi de vină căldura, clima, nu crezi ? — se însufleţeşte Tigrul Collazos

— Se prea poate, domnule general — se bilbîie căpitanul Pantoja.

— Umezeala aia încropită, exuberanţa teribilă a naturii — îşi linge buzele Tigrul Collazos —. Aşa pătesc şi eu : de cum ajung în pădurea tropicală, încep să scuip foc, să-mi simt sîngele fierbînd.

— Să nu te-audă generăleasa — ride gros generalul Victoria —, c-atunci vai de ghearele tale, Tigrule.

— Întîi am crezut că era regimul alimentar — se bate pe burdihan generalul Collazos —. Că la garnizoane se făcea exces de condimente, adică ceva ce atîta apetitul sexual al oamenilor.

— Am consultat specialişti, am adus pînă şi-un elveţian care ne-a costat şi ochii din cap — freacă două degete grăitoare colonelul López López —. Un dietetician plin de titluri.

— Pas d'inconvénient — notează într-un carnetel profesorul Bernard Lahoé —. Vom alcătui o dietă care, fără a scădea proteinele necesare, să diminueze libidoul soldaţilor cu 85%.

— Nu cumva să exageraţi, totuşi — mormăie Tigrul Collazos —. Nu ne-am dori o trupă de eunuci, domnule doctor.

— Horcones către Iquitos, Horcones către Iquitos — îşi pierde răbdarea maiorul Santana —. Da, comunicat extrem de grav, urgenţa întîia. N-am obţinut rezultatele scontate cu operaţia Tainul Elveţian. Oamenii mei mor de foame, devin tuberculoşi. Azi mi-au lesinat încă doi la revista de dimineaţă, domnule comandant.

— Nu-i nici un fel de glumă, Scavino — susţine receptorul la ureche cu umărul în timp ce îşi aprinde o ţigară Tigrul Collazos —. Am sucit problema pe toate feţele şi e unica soluţie. Ţi-l trimit ploconi pe Pantoşiţa, cu maică-sa şi nevastă-sa. Spală-te pe cap cu ei.

— Pochita şi cu mine ne-am obişnuit cu ideea şi sîntem fericite să plecăm la Iquitos — împătureşte batiste, întinde fuste pe pat, împachetează pantofi doamna Leonor —. În schimb, tu eşti cu nervii la pămînt. De ce, băiete ?

— Dumneata eşti omul, Pantoja — se ridică şi îl apucă de braţe colonelul López López —. Dumneata şi numai dumneata vei pune punct acestei teribile bulibăşeli.

— La urma urmei este un oraş, Panta, şi pare-se chiar frumos — aruncă bulendre la gunoi, leagă şi înnoadă, închide poşete Pochita —. Nu mai fă mutra asta, ar fi fost mult mai rău undeva pe podişurile înalte **punas**, păi nu ?

— Drept să vă spun, domnule colonel, nu văd cum — înghite salivă căpitanul Pantoja —. Dar mă voi strădui, voi face tot ce-mi ordonaţi, fireşte.

— Deocamdată, plecarea în selvă — ia un indicator de lemn şi arată un punct pe hartă colonelul López López —. Centrul dumitale de operaţiuni va fi Iquitos.

— Vrem să ajungem la sorgintea problemei şi s-o stîrpim din rădăcini — îşi loveşte palma deschisă cu pumnul strîns generalul Victoria —. Fiindcă, după cum singur îţi vei fi dat seama, Pantoja, problema nu-i numai aceea a damelor tirnosite.

— Ci şi a răcanilor osîndiţi să trăiască în căldura tropicală în chip de caste porumbiţe — plescăie din limbă Tigrul Collazos —. A-ţi face stagiul în selvă e îngrozitor, Pantoja, absolut îngrozitor.

— Şi-n plus, în aşezările amazoniene orice fustă are stăpîn — se agită colonelul López López —. Nu există bordeluri, nici fete de viaţă, nimic de genul ăsta.

— Stau toată săptămîna ţinuţi din scurt, îndeplinind misiuni prin păduri şi peste munţi, visînd la ziua permisiei — şi-i imaginează generalul Victoria —. Bat kilometri pînă la satul cel mai apropiat. Şi, ajunşi acolo, ce urmează ?

— Nimic, din cauza blestematei de lipse a muierilor — ridică din umeri Tigrul Collazos —. Şi-atunci, cei ce nu-s labagii îşi pierd sărita şi, după primul păhărel de rachiu de anason, se aruncă precum puma peste tot ce le apare în cale.

— S-au înregistrat cazuri de sodomie şi chiar de bestialism — precizează colonelul López López —. Închipuie-ţi dumneata că un caporal din Horcones a fost surprins în relaţii conjugale cu o maimuţă.

— Maimuţa răspunde la absurda poreclă de Mamitica Dormitorului Cinci — îşi stăpîneşte anevoie rîsul maiorul Santana —. Mai bine zis răspundea, fiindcă am împuşcat-o cu mîna mea. Degeneratul e la carceră, domnule colonel.

— Pe scurt, abstinenţa forţată duce la o corupţie a moravurilor inimaginabilă — zice generalul Victoria —. Şi la demoralizare, nervozitate, apatie.

— Trebuie să le oferim ceva hămesiţilor acelora, Pantoja — îl priveşte solemn în ochi Tigrul Collazos —. Aici intri dumneata în joc, aici e terenul propice aplicării creierului dumitale organizator.

— Ce-ai rămas aşa, prostit şi mutulică, Panta ? — îşi pune biletul în geantă şi întreabă „unde-i culoarul către avionul nostru ?“ Pochita —. O să avem acolo şi riu şi fluviu, o să facem baie, o să vizităm triburile de indieni. Vino-ţi în fire, prostule.

— Chiar, ce-i cu tine de eşti aşa ciudat, băiatule ? — observă norii, elicele, pomii doamna Leonor —. Tot drumul n-ai deschis gura. Ce te frămîntă într-atît, se poate şti ?

— Nimic mami, nimic Pochita — îşi prinde centura de siguranţă Panta —. Mă simt bine, n-am nimic. Uitaţi-vă, am ajuns. Acesta e precis Amazonul, nu ?

— În ultimele zile te-ai purtat ca un nătăfleţ — îşi pune ochelarii de soare, îşi scoate pardesiul Pochita —. Nu scăpai un cuvîntel, parcă visai cu ochii deschişi. **Uy**, da'ce iad e aici. Niciodată nu te-am văzut atît de schimbat, Panta.

— Eram destul de preocupat cu noua-mi misiune, dar acum gata, a trecut — scoate portofelul, îi întinde cîteva bancnote şoferului Panta —. Da, maestre, la numărul 549, Hotelul Lima. Aşteaptă, mami, te ajut eu să cobori.

— Doar eşti militar, nu ? — îşi aruncă geanta de voiaj pe un scaun, se descaltă Pochita —. Prin urmare, ştiai că te pot trimite oriunde. Iquitos nu-i deloc rău Panta, nu vezi că pare un loc simpatic ?

— Ai dreptate, m-am purtat ca un mofluz — deschide uşa dulapului, atîrnă o uniformă, un costum Panta —. Poate şi unde m-am legat prea mult de locurile din Chiclayo ; pe cuvînt că mi-a trecut. Bun, să începem despachetatul. Dar ce cald e, nu, **chola** ?

— Dac-ar fi după mine, toată viaţa mi-aş petrece-o la hotel — se lasă pe spate în pat, se întinde cu voluptate Pochita —. Eşti servită cu toate la nas, nu trebuie să te îngrijeşti de nimic.

— Şi crezi că s-ar cuveni să-l primeşti pe micuţul cadet Pantoja într-un hotel ? — îşi scoate cravata, cămaşa Panta.

— Pe cadetul Pantoja ? — face ochii mari, îşi descheie bluza, se propteşte cu un cot în pernă Pochita —. Chiar zău ? Chiar putem trece la facerea lui, Pantita ?

— Nu ţi l-am promis pentru cînd voi primi al treilea galon ? — îşi întinde pantalonii la dungă, îi îndoaie pe stînghia umerăşului şi îi atîrnă Panta —. Se va naşte în provincia Loreto, va fi un loretan, ce zici ?

— Minunat, Panta — ride, aplaudă, sare pe saltea Pochita —. **Uy**, ce fericire, micuţul cadet, Pantita junior.

— Păi să-l facem cît mai curînd — desface şi întinde mîinile Panta —. Ca să sosească repejor. Vino 'ncoa, **chola**, unde fugi ?

— Hei, hei, ce te-apucă ? — o zbugheşte din pat, fuge spre baie Pochita —. Ai căpiat ?

— Vino, vino, cadeţelul — se loveşte de un geamantan, răstoarnă un scaun Panta —. Să-l facem chiar acum. Hai, Pochita.

— Dar e unsprezece dimineaţa, dar abia de-am sosit — dă din mîini, împinge, se apără, goneşte, se supără Pochita —. Dă-mi pace, o să ne-audă mama ta, Panta.

— Să-i facem safteaua oraşului Iquitos, să-i facem safteaua hotelului — gîfîie, luptă, îmbrăţişează, alunecă Pantita —. Vino, iubireo.

— Poftim cu ce te-ai ales de pe urma atîtor denunţuri şi rapoarte — agită o adresă oficială întărită cu ştampile şi semnături generalul Scavino —. Ai şi dumneata o parte de vină în daravera asta, domnule comandant Beltrán : aruncă-ţi ochii pe hîrtie şi vezi ce vine să organizeze la Iquitos individul ăsta.

— O să-mi rupi fusta — se baricadează după dulap, aruncă o pernă, face pace Pochita —. Nu te mai recunosc, Panta, tocmai tu cel atît de educat, cel mereu atît de bine-crescut, ce-i cu tine ! Lasă, mi-o scot eu.

— Doream să stîrpesc răul, nu să-l provoc — citeşte şi reciteşte faţa învăpăiată de ruşine a comandantului Beltrán — Niciodată n-aş fi crezut că leacul poate fi mai rău decît boala, domnule general. E de necrezut, e nepermis. Veţi accepta o asemenea oroare ?

— Sutienul, ciorapii — asudă, se azvîrle, se zgîrceşte din şale, se destinde Pantita —. Tigrul avea dreptate : umezeala călduţă, respiri foc, sîngele fierbe. Ce stai, nu şoma, ciupeşte-mă, unde îmi place. De urechiuşă, Pocha.

— Mi-e ruşine ziua, Panta — se plînge, încearcă să se acopere cu cearşaful, suspină Pochita —. O să adormi după aia : nu trebuie să fii la Comandament la ora trei ? Doar ştii c-o să rămîi adormit.

— Las' că fac un duş — se propteşte, acţionează, împinge, se retrage Pantita —. Nu-mi vorbi, nu mă distrage. Ciupeşte-mă de urechiuşă. Asaaa, aşaaa. **Ay**, simt că mor, **chola**, nu mai ştiu nici cine sînt.

— Ştiu foarte bine cine eşti dumneata şi de ce ai venit la Iquitos — mîrîie generalul Roger Scavino —. Şi îţi spun de la bun început că nu-mi face nici cea mai mică plăcere prezenţa dumitale în acest oraş. Prefer să-ţi vorbesc deschis domnule căpitan.

— Scuzaţi, domnule general — bîiguie

căpitanul Pantoja —. Cred că este o neînţelegere.

— Nu sînt de acord cu Serviciul pe care ai venit să-l organizezi — îşi apropie chelia de ventilator şi mijeşte puţin ochii generalul Scavino —. M-am opus de la început şi continui să cred că e o barbarie.

— Şi, mai cu seamă, o imoralitate fără egal — îşi face vînt cu furie părintele Beltrán.

— Comandantul şi cu mine am tăcut fiindcă şefii dispun — îşi despătureşte batista şi se şterge de sudoare pe frunte, pe tîmple, pe gît generalul Scavino —. Dar nu ne-au convins, căpitane.

— Eu n-am nimic de-a face cu acest proiect, domnule general — transpiră nemişcat căpitanul Pantoja —. A fost surpriza vieţii mele cînd mi l-au comunicat, părinte.

— Domnule comandant — îl corectează părintele Beltrán —. Nu vă pricepeţi la galoane ?

— Pardon, domnule comandant — ciocneşte uşor din călcîie căpitanul Pantoja —. Eu n-am intervenit cîtuşi de puţin în luarea hotărîrii, vă rog să mă credeţi.

— Adică nu eşti dumneata una din minţile luminate ale Intendenţei care au conceput porcăria asta ? — ia ventilatorul, şi-l plimbă pe lîngă faţă, pe lîngă chelie, îşi drege glasul generalul Scavino —. Oricum, anumite lucruri trebuie lămurite de pe-acum. N-am cum mă opune la amploarea ce o va lua tărăşenia asta, dar voi face în aşa fel încît Forţele armate să nu iasă compromise. Nimeni nu va adumbri cîtuşi de puţin imaginea pe care şi-a cîştigat-o armata, aici în regiunea Loreto, de cînd mă aflu în fruntea Regiunii a Cincea.

— Aceasta e şi dorinţa mea — priveşte peste umărul generalului apa miloasă a rîului, o barcă plină cu banane, cerul albastru, soarele orbitor căpitanul Pantoja —. Voi face tot ce-mi stă în putinţă.

— Fiindcă aici ar izbucni un scandal îngrozitor, dacă s-ar afla ceva — ridică vocea, se scoală în picioare, se sprijină cu mîinile de pervazul ferestrei generalul Scavino —. Strategii din Lima plănuiesc foarte liniştiţi porcării în birourile lor, pentru că cel ce va plăti oalele sparte în caz că transpiră ceva e generalul Scavino.

— Sînt cu totul de acord, vă rog să mă credeţi — asudă, vede cum i se umezeşte uniforma la subţiori şi pe braţe, imploră Pantoja —. Eu n-aş fi cerut în ruptul capului să mi se dea asemenea misiune. E ceva atît de diferit de preocupările mele obişnuite, încît nu ştiu dacă voi fi în stare s-o duc la bun sfîrşit.

— Pe lemn s-au unit tatăl tău şi mama ta ca să te zămislească şi tot pe lemn a suferit muncile facerii cea care te-a născut — strigă puternic colo sus, pe întuneric, Fratele Francisco —. Lemnul I-a simţit trupul, s-a înroşit de sîngele LUI, I-a primit lacrimile, s-a umezit de sudoarea LUI. Lemnul e sfînt, lemnul dă sănătate. Surorilor ! Fraţilor ! Desfaceţi-vă larg braţele pentru mine !

— Pe uşa aceasta vor defila zeci de persoane, biroul acesta se va umple de proteste, de liste de semnături, de scrisori anonime — se agită, face cîţiva paşi, se întoarce, îşi deschide şi închide evantaiul părintele Beltrán —. Toată Amazonia va face tărăboi şi va gîndi că la originea scandalului se găseşte generalul Scavino.

— Parcă îl aud pe demagogul de „Sinchi“ vărsîndu-şi calomniile împotriva mea în microfon — se răsuceşte pe loc, se schimbă la faţă generalul Scavino.

— Instrucţiunile mele sînt ca Serviciul să funcţioneze în cel mai mare secret — îndrăzneşte să-şi scoată chipiul, să se şteargă de broboane cu o batistă pe frunte, să se frece la ochi căpitanul Pantoja —. Clipă de clipă voi avea prezentă în minte dispoziţiunea aceasta, domnule general.

— Şi ce naiba pot scorni eu ca să-i potolesc pe oamenii de-aici ? — strigă, ocoleşte biroul generalul Scavino —. S-au gîndit, la Lima, ce rol împuţit voi avea de reprezentat eu aici ?

— Dacă doriţi, chiar azi îmi pot cere transferul — păleşte căpitanul Pantoja —. Ca să vă dovedesc că n-am nici un interes personal în Serviciul Vizitatoarelor.

— Auzi ce termen eufemistic au găsit geniile ! — se frămîntă în loc, cu spatele, privind rîul ce scînteiază, cabanele pilcurile de pomi părintele Beltrán —. Vizitatoare, vizitatoare...

moda, altfel

Închise ghilimelele şi de la capăt!

Continuăm evantaiul de culori.

granadin sau **grenadin**, — culoare extrasă din rodie. Atît rodiile cît şi culoarea extrasă din ele au fost foarte preţuite de-a lungul timpurilor. În poveşti ele au simbolizat valoarea maximă, au fost de aur, de diamant şi de alte cele. Sună bine „culoare de rodie de aur“ ! **Granadin** e un roşu intens „...în timp ce ţînăra ducesă de Malakoff, compatrioata Împărătesei, purta mantilia şi o floare de un roşu adînc, asemenea celei mai pure rodii (grenadine)“. Roşul tinde să rivalizeze ca „nomenclatură“ cu **bleu**, toţ datorită bogăţiei de nuanţe oferite de natură. Culoarea **granadin** şi materialul **granadină** erau cunoscute la noi pe vremea lui Vasile Alecsandri.

isabelle, „culoare genuşie, deschisă. Denumirea culorii provine de la numele arhiducesei Isabella de Austria, al cărei soţ asediase Ostenda. Arhiducesa jurase să nu-şi schimbe cămaşa pînă la căderea oraşului. Oraşul a rezistat trei ani şi numele principesei a fost atribuit culorii pe care cămaşa sa a căpătat-o în acest interval“ (Spărgătorul de nuci, E.T.A. Hoffmann).

lapis-lazuli (latinescul **lapis** = piatră şi lat. **lazuli** = azur), „o piatră de o frumuseţe magnifică, din silicaţi de aluminiu, de sodiu şi calciu, conţinînd puţin clor.“ (Larouse du XX-e siècle, 1931). Deci tot un **„bleu“**, un **bleu** schimbător între **turquoise** (turcoază, peruzea) şi smaragd (deci verde !). „Le ciel est en turquoise la mer en lapis lazuli, les montagnes en émeraude“, (Scrisoare a lui Chopin către Fontana, descriind Palma, 1838, Spania).

magenta, — culoarea aparţine **roşului** şi a dat buzna printre veşminte din motive politice, pretinse patriotice. Magenta era un oraş lombard, lîngă Tessin, cu 9.910 locuitori şi cu filatură de mătase. În 4 iunie, 1859, Napoleon al III-lea a cîştigat o bătălie cu austriecii. Din acest motiv, culoarea **magenta** (sîngerie) a ajuns în cele mai pretenţioase saloane. Oportuniştii, pînă şi în **modă**, profită de orice.

marengo, — roşu foarte închis, aproape negru ; în ţesături apar punctuleţe albe, o vibraţie subtilă cu efecte plăcute vederii. Francezii fac orice din **MODĂ**. Culoarea **marengo** era culoarea patrioţilor şi o purtau doamnele şi domnii, după victoria lui **Bonaparte** întîiul asupra austriecilor, în cîmpul Marengo. Culoarea vine şi de la piper, adică seamănă piperului zdrobit. Întrecînd în celebritate culoarea, reţeta culinară — MARENGO — înconjoară pămîntul, fără oboseală...“ „Poulet à la Marengo“. Reţeta e formidabilă, e suculentă iar izvorul e naiv-inventiv. Din lipsă de alte mirodenii, bucătarul a pus piper „în prostie“. Sînt foarte multe reţete **Marengo** şi la fel de multe legende cu „pentru prima dată“ sau cu „pentru prima oară“.

matilda, — alb perlat, sidefat. Numele de Matilda l-au purtat multe prinţese dar culoarea a fost **en vogue** datorită unei actriţe, Mathilde Cochard (născută în 1836, la Rennes şi moartă în 1907, la Saint-Prix). Prin vervă, spiritualitate muşcătoare, printr-o veselie proverbială, a declanşat şi moda unei culori. Trebuie să fi fost frumos acest alb, întrunind atîtea calităţi.

porfir, — porphyre, gr. porphurites lithos, piatră de culoare asemănătoare purpurei. Porphire a fost un filosof neo-platonician născut la Batanea sau la Tyr-Siria, în 232 sau 233, şi mort la Roma în 304 după Cristos) care a propagat doctrina lui Plotin şi a scris **Viaţa lui Plotin, Viaţa lui Pitagora** „pline de detalii minunate“.

Dintre atîtea culori, deocamdată, „La noi“ se poartă **culoarea vîntului turbat**, cu nuanţe de **bleu**, cu nuanţe de **verde** (cam strident, cam ostentativ, cam nemotivat), cu nuanţe de **roşu** (cam ţipător, cam compromis, cam vulgar, şi cam sperjur), cu nuanţe de flori şi de ochi, de buze şi morminte, „care se schimbă-n neînţelesuri şi mai mari“, fără să strivească **corola de minuni a lumii.**

Corina Cristea

MARIO VARGAS LLOSA

PANTALEÓN ŞI VIZITATOARELE

Vă propun o carte ca un hohot de ris. În momente de istorie tensionată, binefacerile hohotelor de ris sînt nenumărate : descărcarea nervoasă, cîştigarea distanţării necesare, balsamul umorului sănătos... Este vorba de sănătate, pur şi simplu. Bunului prieten barcelonez don Federico Virgiliu îi datorez primul contact cu imensa farsă trăită de conştiinciosul pînă la pedanterie căpitan Pantaleon Pantoja. Prietenul îmi trimetea, din fondurile Editurii Seix Barral, acest apogeu al spontaneităţii, pentru a-mi oferi o nouă mostră narativă din opera admiratului nostru Vargas Llosa. Volumul apăruse, în prima-i ediţie, în mai 1973 şi cunoscuse, pînă la data expedierii lui către mine şaisprezece reeditări. (Este încă o problemă, aceea a reeditării lucrărilor merituoase, pe care noi, aici, n-am rezolvat-o). Ca de obicei, după primele pagini citite, cartea nu se mai desprindea din mînă ; aşa mi s-a întîmplat întotdeauna cu don Mario. Povestea creştea nemăsurat, după tehnica bulgărelui de zăpadă, ajungînd la proporţii pantagruelice. Te laşi în voia magicianului şi trăieşti, la Iquitos, aventuri nesăţioase cu „vizitatoarele" (hitru eufemism !). Oferindu-vă un fragment de început, vă rămîn dator cu tot restul...

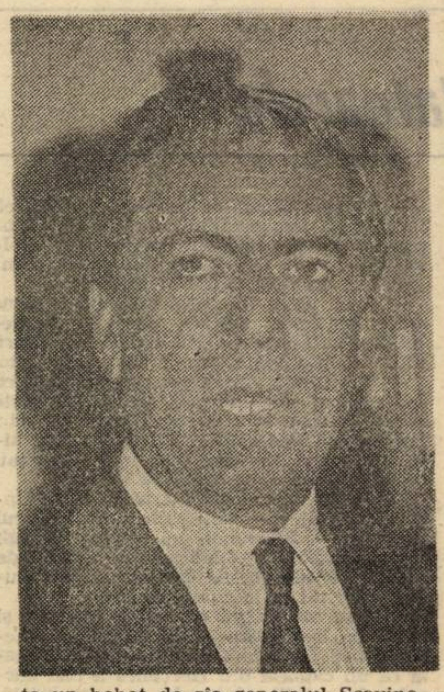

I

— TREZEŞTE-TE, Panta — zice Pochita —. E deja opt. Panta, Pantita !

— Deja opt ? **Caramba**, ce somn îmi e — cască Pantita —. Mi-ai cusut galonul ?

— Da, domn'locotenent — face drepţi Pochita —. **Uy**, pardon, domn'căpitan. Pînă mă obişnuiesc, o să fii tot locotenent deocamdată, scumpule. Da, e-n regulă, arată splendid. Dar scoală odată, n-ai întîlnire la ?

— La nouă, da — se săpunește Pantita —. Unde ne-or trimite, Pocha ? Dă-mi prosopul, te rog. Unde crezi, **chola** ?

— Aici, la Lima — contemplă cerul cenuşiu, terasele de pe acoperişuri, automobilele, pietonii metisa **(chola)** Pochita —. **Uy**, îmi lasă gura apă : Lima, Lima, Lima.

— Nu visa cu ochii deschişi. Lima în nici un caz, ce speranţe pe tine ! — se priveşte în oglindă, îşi face nodul la cravată Panta —. Măcar de-ar fi un oraş ca Trujillo sau Tacna, şi încă-aş fi fericit.

— Ce amuzantă e ştirea asta din **El Comercio** — se strîmbă graţios Pochita —. Cică la Leticia un tip s-a răstignit ca să anunţe sfîrşitul lumii. L-au băgat la balamuc, dar oamenii l-au scos de-acolo cu forţa întrucît îl cred un sfînt. Leticia este partea columbiană a selvei, nu ?

— Ah, ce bine arăţi în chip de căpitan, băiete ! — pune marmelada, pîinea şi laptele pe masă doamna Leonor.

— Acum e în Columbia, dar înainte era în Perú, ne-au luat-o cu japca — unge cu unt pîinea prăjită Panta —. Mai toarnă-mi puţină cafea, mami.

— Ce n-aş da să ne trimeată din nou la Chiclayo ! — adună firimiturile pe un platou şi stringe faţa de masă doamna Leonor —. La urma urmei, acolo ne-am simţit noi cel mai bine, nu ? În ce mă priveşte, totul e să nu fim trimişi prea departe de coasta mării. Pleacă, băiete, pleacă cu bine, de noroc să ai parte, stai să te binecuvîntez la plecare.

— În numele Tatălui şi al Duhului Sfînt şi al Fiului CARE A MURIT PE CRUCE — înalţă ochii în noapte, apoi îi coboară spre făclii Fratele Francisco —. Mîinile mele sînt legate, lemnul este ofrandă, închinaţi-vă pentru mine !

— Mă aşteaptă domnul colonel López López, domnişoară — zice căpitanul Pantaleón Pantoja.

— Cu încă doi generali ! — mişcă jucăuş din ochi domnişoara —. Poftiţi, intraţi, domnule căpitan. Da, acolo, uşa cafenie.

— Iată-l şi pe omul nostru — se ridică în picioare colonelul. López López — Poftim, poftim, Pantoja, felicitări pentru noul galon.

— Nota maximă la examenul de înaintare în grad, prin unanimitatea juriului — strînge o mînă, bate părinteşte un umăr generalul Victoria —. Bravo, căpitane, aşa mai zic şi eu, iată cum se face carieră şi se serveşte patria.

— Ia loc, Pantoja — arată o canapea generalul Collazos —. Fă-te comod şi ţin'te tare, c-o să ai ce s.auzi !

— Nu mi-l speria, Tigrule — dă din mîini generalul Victoria —. O să creadă că-l trimitem la abator.

— Însuşi faptul că, pentru a-ţi comunica noua însărcinare, s-au deplasat în persoană ştabii ăi mari de la Intendenţă este pentru dumneata un indiciu că treaba e cu cîntec — adoptă o expresie gravă colonelul López López —. Da, Pantoja, e vorba de o chestiune destul de delicată.

— Prezenţa acestor şefi este o onoare pentru mine — ciocneşte din călcîie căpitanul Pantoja —. **Caramba**, mă intrigaţi foarte tare, domnule colonel.

— Vrei să fumezi ? — scoate o tabacheră, o brichetă Tigrul Collazos —. Dar nu sta în picioare, omule, ia loc. Cum, nu fumezi ?

— Vezi ?, măcar o dată Serviciul de informaţii n-a dat greş — mîngîie o copie xerox colonelul López López —. Exact cum scrie aici : nici fumător, nici beţivan, nici fustangiu.

— Un ofiţer fără vicii — se minunează generalul Victoria —. De-acum avem cine să ne reprezinte armata în rai, lîngă Sfînta Rosa şi Sfîntul Martin de Porres.

— Nici chiar aşa — se înroşeşte căpitanul Pantoja —. Oi fi avînd şi eu unele vicii, dar nu mi se ştiu.

— Ştim despre dumneata mai multe decît ştii dumneata însuţi — ridică şi lasă la loc pe birou un ditamai dosarul Tigrul Collazos —. Te-ai cruci dac-ai şti cam cîte ore ne-am petrecut studiindu-ţi viaţa. Ştim tot ce-ai făcut, ce n-ai făcut şi chiar ce vei face, căpitane.

— Ţi-am putea recita pe dinafară statele de serviciu — deschide dosarul, răsfoieşte file, fişe şi formulare generalul Victoria —. N-ai avut nici o pedeapsă, ca ofiţer, iar ca elev-cadet abia cinci-şase admonestări uşoare. De-aceea alesul ai fost dumneata, Pantoja.

— Din cei puţin optzeci de ofiţeri de Intendenţă, ca s-o ştii — ridică o sprînceană colonelul López López —. Acum poţi să mi te împăunezi, că ai motive.

— Vă sînt extrem de recunoscător pentru buna părere ce o aveţi despre mine — i se aburesc ochii căpitanului Pantoja —. Voi face tot ce-mi stă în putinţă să merit această încredere, domnule colonel.

— Căpitanul Pantaleón Pantoja ? — scutură receptorul generalul Scavino —. Abia de te-aud. Zici că mi-l trimiţi pentru ce, Tigrule ?

— La Chiclayo ai lăsat amintiri dintre cele mai frumoase — răsfoieşte un raport generalul Victoria —. Colonelul Montes ar fi dat orice să te păstreze acolo. Cazarma, pare-se, a funcţionat ca un ceas datorită dumitale.

— „Organizator înnăscut, simţ matematic al ordinii şi disciplinei, capacitate executivă" — citeşte Tigrul Collazos —. „A condus administraţia regimentului cu eficacitate şi cu o adevărată inspiraţie". Ei, drăcia dracului, corcitul de Montes s-a îndrăgostit de dumneata.

— Mă zăpăcesc atîtea elogii — lasă nasul în jos căpitanul Pantoja —. N-am încercat decît să-mi fac datoria, de fiecare dată.

— Cum ? Serviciul de ce ?? — trînteşte un hohot de rîs generalul Scavino —. Nici tu şi nici Victoria nu mă puteţi lua în răspăr, Tigrule ; aţi uitat că-s chel ?

— Bun, să luăm taurul de coarne — face semn de tăcere cu degetul la buze generalul Victoria —. Afacerea impune cea mai desăvîrşită discreţie. Mă refer la misiunea ce ţi se va încredinţa, căpitane. Poţi să-i spui, Tigrule.

— Pe scurt, trupele din selvă dau iama prin metisele **cholas** — îşi ia avînt, clipeşte des şi tuşeşte Tigrul Collazos — Nu le scapă una. Violuri peste violuri, încît tribunalele nu mai fac faţă şi nu mai apucă să judece atîtea abuzuri. Toată Amazonia e întoarsă cu fundu-n sus.

— Zilnic sîntem bombardaţi cu rapoarte şi denunţuri — se ciupeşte de bărbie generalul Victoria —. Vin pînă şi comisii ţărăneşti, să protesteze, din sătucurile cele mai pierdute în junglă.

— Soldaţii dumneavoastră abuzează de femeile noastre — îşi mototoleşte pălăria în mîini şi îşi pierde vocea de intimidare primarul Paiva Runhuí —. Mi-au necinstit o cumnăţică acum cîteva luni, iar săptămîna trecută au fost cît pe ce să-i facă felul nevesti-mi.

— Nu-s soldaţii mei, ci ai naţiunii — face gesturi împăciuitoare generalul Victoria —. Calm, calm, domnule primar. Armata deplînge sincer neajunsul provocat cumnatei dumitale şi va face tot ce-i stă în puteri spre a-i da satisfacţie.

— Acum siluirea poartă numele de neajuns ? — rămîne nedumerit părintele Beltrán —. Pentru că asta a fost, nu altceva, siluire în regulă.

— Pe Florcita au înhăţat-o doi în uniformă, cînd se întorcea de la cimp, şi au călărît-o în plină potecă — îşi roade unghiile şi se frămîntă pe scaun primarul Teófilo Morey —. Cu un tir atît de precis încît acum e însărcinată, domnule general.

— Dumneata să mi-i identifici numaidecît pe abuzivii aceia, domnişoară Dorotea — face spume la gură colonelul Peter Casahuanqui —. Nu plînge, te rog nu plînge, vei vedea cum rezolv eu problema asta.

— Chiar credeţi c-o să ies aşa, afară ? — suspină Dorotea —. Eu, singură în faţa tuturor soldaţilor ?

— Or să defileze pe-aici, prin faţa Corpului de gardă — se ascunde îndărătul reţelei metalice colonelul Máximo Dávila —. Dumneavoastră să-i priviţi de la ferestruică şi, de cum îi descoperiţi pe derbedei, mi-i arătaţi mie, domnişoară Jesús.

— Derbedei ? — împroşcă cu salivă părintele Beltrán —. Vicioşi, canalii şi mizerabili, mai curînd. Să-i facă asemenea afront **doñei** Asunta ! Să înjoseşti în halul ăsta uniforma !

— Pe Luisa Cánepa, slujnica mea, au violat-o un sergent, apoi un caporal şi-apoi un răcan — îşi şterge ochelarii locotenentul Bacacorzo —. Treaba l-o fi plăcut sau naiba ştie, domnule comandant, fapt e că acum se dedică curvăsăriei în stil mare, sub numele de Pechuga (Ţîţoasa), şi-l are ca proxenet atîtrat pe un poponist poreclit Milcaras.

— Acum să-mi spuneţi cu care din tigoarele astea de nemernici doriţi să vă măritaţi, domnişoară Dolores — se plimbă pe dinaintea celor trei răcani colonelul Augusto Valdés —. Şi capelanul nostru vă mărită numaidecît. Alegeţi, alegeţi ; pe care vi-l doriţi drept tatăl viitorului dumneavoastră copilaş ?

— Pe soţia mea au tăvălit-o chiar în biserică — se ţine rigid pe o margine de scaun dulgherul Adriano Lharque —. Nu în catedrală, ci la Santo Cristo de Bagazán, domnule.

— Aşa este, dragi ascultători — rage în microfon crainicul „El Sinchi" —. Pe acești sacrilegi lascivi nu i-a oprit nici frica de Dumnezeu, nici respectul datorat sfintei Sale case, nici nobila căruntețe a acestei demne matroape care a constituit deja tulpina a două generaţii din Loreto.

— Au început să tragă de mine, ay Bunule Isuse, vroiau să mă trintească pe dale — plînge doamna Cristina —. Erau beţi şi mă împroşcau cu măscări. Doamne, ce mi-au auzit urechile ! Chiar în faţa altarului, mă jur.

— I-au făcut asta femeii celei mai cuvioase din tot Loreto, domnule general — tună şi fulgeră părintele Beltrán —. Au ultragiat-o de cinci ori !

— Şi pe fiică-sa şi pe o verişoară şi pe o fină de-a ei, ştiu, Scavino — îşi suflă mătreaţa de pe epoleţi Tigrul Collazos —. Dar părintele ăsta, Beltrán, e de partea noastră ori ba ? Este ori nu este capelan de-al armatei ?

— Protestez şi ca preot şi ca soldat, domnule general — suge burta, bombează pieptul maiorul Beltrán —. Fiindcă aceste abuzuri incalificabile fac tot atîta rău instituţiei cît şi victimelor.

— Este foarte rău ce vroiau să-i facă pifanii doamnei, fără îndoială — drege lucrurile, zîmbeşte împăciuitor, muşamalizează afacerea generalul Victoria —. Însă rudele ei aproape că i-au omorît în bătaie, nu uitaţi. Am aici raportul medical : coaste rupte, hematoame, o ureche sfîrtecată. În cazul ăsta, scorul a fost nul, dragă domnule Doctor.

— La Iquitos ? — se opreşte din stropitul cămăşii şi ridică fierul încins Pochita —. **Uy**, ce departe ne trimit, Panta.

— Din lemn faci focul la care îţi găteşti mîncarea, din lemn ridici casa unde locuieşti, patul pe care dormi şi pluta cu care străbaţi riul — atîrnă peste pădurea de capete nemişcate, de chipuri încordate şi de braţe întinse Fratele Francisco —. Din lemn cioplești harponul care prinde **el paiche**, cursa care vinează dolofanul **ronsoco** şi sicriul în care îngropi mortul. Surorilor ! Fraţilor ! Îngenuncheaţi şi bateţi o mătanie pentru mine.

— Este o problemă cît toate zilele, Pantoja — dă din cap convins colonelul López López —. La Contamana, primarul a afişat o proclamaţie sfătuindu-i pe locali-

Prezentare şi traducere de Mihai Cantuniari

Continuare în pag. a 15-a

Mario Vargas Llosa
Pantaleón
y las visitadoras

Seix Barral & Biblioteca Breve

bridge

Diferenţa în egalitate

Între culoarea de treflă şi culoarea de caro nu există în bridge, nici o diferenţă de valoare. Două trefle, cinci trefle sau şapte trefle înseamnă tot atîtea puncte cîte fac două carale, cinci carale sau şapte carale. Aceeaşi relaţie de echivalenţă există între culoarea de cupă şi culoarea de pică. Fiind egal de scumpe, cele două culori asociate nu sînt şi egal ordonate în cursul licitaţiei. Dacă după 1 la treflă poate urma 1 la caro, reciproca nu e valabilă, după 1 la caro neputînd urma decît 2 la treflă. Aşijderea în ce priveşte relaţia cupă-pică. Această diferenţă de succesiune între entităţi perfect egale valoric reprezintă o convenţie de bază a jocului de bridge, în absenţa căreia prima fază, licitaţia, nu s-ar putea desfăşura. Altfel spus diferenţa astfel stabilită e chiar fundamentul logic al licitaţiei. Îndeobşte, jucătorii de bridge iau lucrurile aşa cum sînt şi nu-şi pun întrebări teoretice în legătură cu bizara, totuşi, diferenţă între egalităţi. Ceea ce nu înseamnă că, teoretic, problema ar fi lipsită de semnificaţie. Ca să fie mai limpede să luăm un exemplu des întîlnit în armată : două persoane avînd acelaşi grad militar pot diferi între ele prin funcţia deţinută în ierarhie. În viaţa cazonă se şi spune, de altfel, că funcţia e mai tare decît gradul. În bridge se întîmplă la fel : trefla şi caroul sînt egale în grad, de asemeni cupa şi pica, dar ca funcţie caroul bate trefla iar pica bate cupa. Poate nu e bine zis „funcţie", mai just e să spunem „poziţie", căci despre asta e vorba, despre faptul că pica, respectiv caroul, au o poziţie mai bună decît cupa, respectiv trefla, ies, cu alte cuvinte, mai în faţă. Ca să folosesc un termen la modă aş zice că ele sînt liderii grupurilor de culori de aceeaşi valoare. Din asta s-ar putea (şi ar fi bine) să se înţeleagă că poziţia de lider nu acordă privilegii de valoare ci doar de situare contextuală. Liderul nu îşi subsumează gruparea de egali din care face parte dar o anunţă, aşa cum caroul nu-şi subsumează trefla ci îi premerge ca anunţ. Dacă toţi jucătorii de bridge ar înţelege cum trebuie acest lucru, licitaţia n-ar avea decît de cîştigat în precizie şi acurateţe. Pentru că e foarte important ca, avînd în mînă un grup de culori similare (treflă şi caro sau cupă şi pică), să anunţi culoarea-lider. De ce ? Ca să poţi licita la turul următor culoarea cealaltă şi, în caz de mis-fit cu partenerul să te întorci, pe acelaşi palier, la culoarea iniţială.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România · Serie nouă · miercuri 29 mai 1991 · 22 (70)

Prețul hîrtiei

Scumpirea produselor a început cu apa minerală și hîrtia. Vă mai amintiți ? Mai toată lumea a pufnit în ris dar scumpirea a fost prima dintr-un șir lung de alte măsuri de „liberalizare". Apa minerală a rămas la noul ei preț. Hîrtia nu. Hîrtia și-a schimbat pînă acum prețul de circa șapte ori. A devenit incredibil de scumpă, la un moment dat la concurență cu carnea de porc. De ce neapărat hîrtia trebuia să sufere acest proces drastic de prețuire în creștere ? Am putea improviza destule răspunsuri care să mulțumească și pe cel mai înverșunat opozant cît și pe cel mai fanatic apărător al guvernului Roman. De la o politică a prețului pînă la prețuri politice. Orice se poate afirma despre un lucru lipsit de sens. Pentru că scumpirea hîrtiei este în fapt un lucru lipsit de sens, de rațiune.

Dacă privim cum arată cărțile scriitorilor români, ori traducerile în românește din literatura universală „se sparie gîndul". Tipăritura este sub orice critică, în primul rînd datorită lipsei de orice calitate a hîrtiei care s-a imprimat. O substanță cenușie, fragilă, sfărîmicioasă — cam aceasta este hîrtia folosită de editurile românești pentru păstrarea și reanimarea culturii românești. Iar prețul, prețul este incredibil. Cititorul normal, pur și simplu, nu-și mai poate permite să cumpere în fiecare săptămînă sau chiar la unadouă zile ca altădată. O deprindere atît de greu de dobîndit cum este cumpăratul cărților se poate abandona neașteptat de repede. „Astăzi o carte e totuși ieftină" ar putea spune un economist prezentînd o listă de prețuri. „O carte costă astăzi cît un pachet de țigări". Adevărat, cît un pachet de țigări într-o vreme cînd dintr-o leafă poți să-ți cumperi șaizeci de pachete de țigări. Ori șaizeci de cărți. Ori șaizeci de cutii de bere. Atît și nimic mai mult. Într-o asemenea situație este limpede că mai toate cărțile scriitorilor români întîi vor sta în rafturi iar apoi vor rămîne în stadiul de manuscris. Iar mai tîrziu vor deveni dorințe, vise, impulsuri.

Prețul hîrtiei este mult mai mare decît cel anunțat de organele de resort. Prețul hîrtiei este invers proporțional cu șansele de supraviețuire ale culturii noastre, ale specificului nostru spiritual. Cu cît el va fi mai mare cu atît șansele vor fi mai mici și dacă duhul afacerilor bănoase, care acum bîntuie prin birourile celor ce hotărăsc ce și cum se mai poate vinde, nu va adăsta măcar o clipă în adevărul că în orice afacere trebuie să existe și un sentiment de respect reciproc, iar în această lume a națiunilor, a popoarelor nimeni nu ia în seamă, în mod serios, o populație atunci totul este zadarnic. Și ce altceva devine o națiune care își pierde cultura ? O populație. Cu populațiile nu se fac decît schimburi în natură și operații de asimilare în timp. Acesta s-ar putea să fie adevăratul preț al hîrtiei de astăzi ce va fi plătit, fără îndoială, mîine, poimîine.

Eugen Uricaru

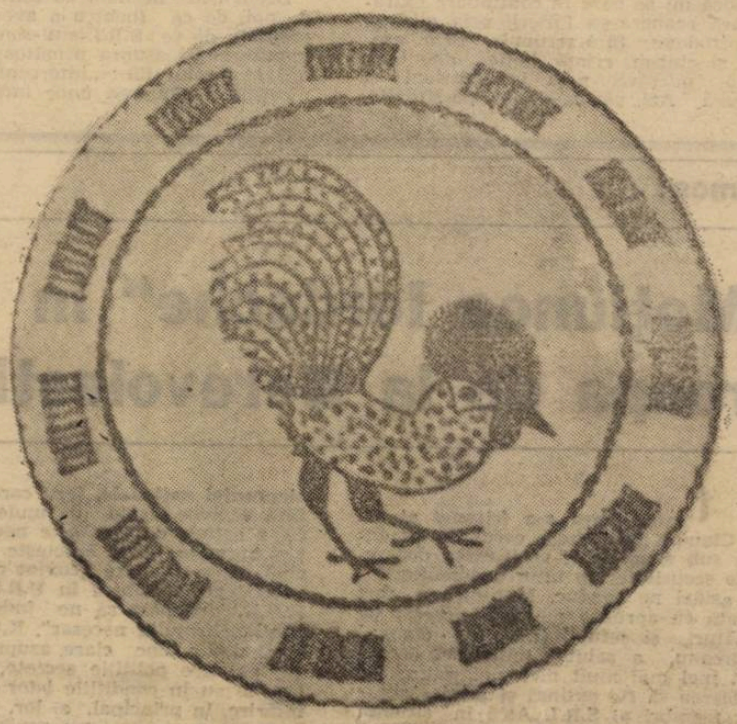

Aprilie

morții culcați în văzduh
noi credem că-s norii
schimb de pace veșnică între cer
și subpămînteni

vom fi noi îngropați
pînă la urmă
numai și numai în craniul nostru

sfărîmat de o mînă prietenă

cenușă curgînd pe asfaltul zilei de
marți
după masă

Nicolae Prelipceanu

Ilustrații : CERAMICĂ ROMÂNEASCĂ

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Evadînd

trebuie să (re)învățăm sentimentul elitar : noblețea de castă, liniștita bucurie a comunității închise, estetismul rezervației. Destrămate, decimate sistematic, batjocorite, alterate cu furie prin toate mijloacele, dar și calchiate hilar și păgîn, cu secretă, sau manifest-violentă invidie, de către ciocoismul plebeu — elitele lumii artistice aproape că s-au spulberat. Tropotul de cizme exersat cu barbarie pe spinarea lor (în numele funestelor idealuri ale „artei în slujba poporului", ale „literaturii ce reflectă viața celor mulți, cu bucuriile și necazurile lor", etc., etc.) nu a reușit, pe deplin, niciodată, să stîrpească această umilă, zeiască, stupidă, angelică, nefericită și, totuși, salvatoare bucurie : **de a savura împreună „cu ai tăi"** o „plăcere estetică". Masificate zeci de ani, elitele trebuie să-și revină în fire, să redeprindă vechiul masochism al „înmulțirii în captivitate", **nu disprețuind neapărat vulgul, ci, numai, vulgaritatea și, mai ales, sfidînd eternul apetit dictatorial, ucigător de spirit, al puterii.** În plus, vor trebui să-și re-cunoască limitele, rostul de „lux închis". Înainte vreme, „cei mulți", adică **„oamenii normali", priveau elitele ca pe un foarte firesc fenomen absurd.** Pitoresc și gratuit, totodată. Ca un spectacol de bufoni închiși într-un ospiciu al deliciilor, pe cît de jalnic (pentru cei de afară) pe atîta de intangibil în presupusa lui măreție. Ca un sacerdoțiu cerșetoresc. Comunismul, însă, le-a infuzat, cu bună știință, „maselor de oameni ai muncii" ideea că artiștii, pe lîngă faptul că „nu **sînt buni la (de) nimic", sînt și un** potențial, permanent pericol public : paraziți, anarhiști, bețivi și plini de bani, hedoniști, narcisiaci, niște bampiri ce se hrănesc din sudoarea poporului, stîrnind acea ură bestială, acel **furror** pitecantropic existent-exploziv în binecunoscuta, calibanica, veșnica întrebare : „ce, bă, faci pă deșteptu' cu mine ?!?" Pe de altă parte, întărîndu-i cotropitor inamicii, comunismul i-a retezat artistului **autorespectul**, simpla, firească, profunda mîndrie a Meșteriașului adevărat. Pus „cu botul pe labe", dresat să-și lingă recunoscător botnița, artistului i s-a extirpat șira spinării, a fost gelatinizat și învățat „să bată întotdeauna la ușă" pentru a afla că, pentru el, nu-i nimeni, niciodată, înăuntru. Ne-am deprins, mai încet, sau mai repede, convulsiv sau inconștient, să umblăm cu manuscrisul din editură în editură, să cerșim „un loc în plan", „dacă nu peste doi ani, măcar peste patru, nu contează hîrtia, coperta, nu contează dreptul de autor, nici tirajul, dar măcar să apară" ; nu contează sala de spectacol, nici tantiemele, „se poate tăia și un sfert din textul piesei, numai să se joace"... etc. La trista umbră a acestui „nu contează... măcar să...", elita intelectuală și-a înlocuit de pe blazon firească **umilință** (în care e cuprinsă, desigur, și siguranța de sine) cu deloc firească **umilire.** Iar acum, tocmai cînd trebuia să-și recapete autorespectul, elita culturală e nevoită **din nou să îmbrace** ponositele straie ale penitenței, dacă nu chiar **să se lege singură la stîlpul infamiei.** Cine știe, poate-i bine și așa, coșmarul de-acum e plata pentru dulcile reverii, mai mult sau mai puțin oportuniste, de ieri. În fond, nu poți părăsi grădina zoologică, spre a ajunge **direct** în pădure, fără a traversa străzile orașului și gropile cu lături de la mahala, printre cîini, claxoane și excremente. Foamea de **refugii comunitare,** așadar. E de ajuns să ne analizăm reacțiile la „Visul" lui Ciulei și la „Noaptea" lui Andrei Șerban, ca să înțelegem ce rost imens are această fericire turbată de a fi împreună, în elitara comuniune a **oamenilor de prisos.** Nu mai putem, nu mai avem unde evada **în afară,** trebuie **să evadăm înăuntru.**

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Omul nou postrevoluționar

Pe zi ce a trecut, profitorii Revoluției controlate de K.G.B. din Decembrie 1989, odată legalizați în funcții politice prin alegerile controlate de S.R.I. din 20 mai 1990, cățărați unii pe spatele altora (spate sigur, bine acoperit !), retrograzi, au reușit să amețească de cap cu Noua Democrație un popor și așa mereu păcălit, vechea democrație (comunistă !) avînd în frunte aceiași stăpîni, aceiași profesioniști ai deținerii Puterii ! Stăpîni profesioniști slujiți de legi, de ideologii justificative și de instrumente umane docile de represiune, în lipsă de orice mister moral... Mai mult, promovînd o retorică a **punerii în scenă** de o vigoare absurdă : dacă ținem cont că tocmai ei, stăpînii-profesioniști sînt dușmanii adevărați ai aspirațiilor de libertate și demnitate ale poporului-naiv...

Fiindcă mi se pare în continuare extraordinară acapararea Puterii prin mijloace neortodoxe, fără scrupule, prin aroganță și cinism, crimă, hoție, delațiune morală, mîrșăvie, prin jaf spiritual și minciună. Azi, văzuți stăpîni pe situație, Cei-de-sus venind să pună definitiv piciorul în prag oricărei contestații populare, colective sau individuale : proaspăta Lege a siguranței naționale nemailăsînd nici o speranță în a te simți tu însuți... Securistul de ieri, de azi și de mîine putînd interpreta după plac **articolele** cu „incitarea la acțiuni cu caracter anticonstituțional sau antidemocratic" sau cu „a oricăror alte fapte extremiste" prevăzute în noua Lege a siguranței naționale pomenite, cîtă vreme „înlăturarea prin forță a instituțiilor democratice ale statului" constituie nu numai obsesia (revezi măcar inventata „lovitură de stat", „antidemocratică", „de tip legionar" din 13—15 iunie 1990 !), ci și vina supremă ! Orice nemulțumire politică, economică, socială, culturală în sine a omului de rînd riscînd să fie o „amenințare la adresa siguranței naționale" ! Pur și simplu...

Drept care, ne dăm cu toții seama, vai de noi, de ce (pentru a avea eficiență **totală** !), de ce S.R.I.-stul-semizeu deține împuterniciri asupra următoarelor activități (Articolul 13) : „interceptarea comunicațiilor ; căutarea unor informații, documente sau înscrisuri pentru a căror obținere este necesar accesul într-un loc, la un obiect sau deschiderea unui obiect ; ridicarea și repunerea la loc a unui obiect sau document, examinarea lor, extragerea informațiilor pe care acestea le conțin, cît și înregistrarea, copierea sau obținerea de extrase prin orice procedee ; instalarea de obiecte, întreținerea și ridicarea acestora din locurile în care au fost depuse"... S.R.I.-stul, mare patriot, rămînînd același feroce vînător și noi, muritorii de rînd, rămînînd aceleași vechi victime programate, orice am face, binele moral, dragă Doamne, fiind de partea lui, el aplicînd **legile țării** votate de aleșii-poporului de azi (ca și cei de ieri !) cu sfințenie ! Noi, opozanții îndeosebi, fiind infractori din naștere ce nu vom scăpa nici în gaură de șoarece dacă... Chiar dacă noi suntem tigri născuți, de fapt și S.R.I.-stul nu ne va recunoaște decît statutul de iepuri, acționînd ca atare, pînă să ne înfrîngă cerbicia naturală...

Așa ne trebuie : neocomunismul își va fi fiind o formă superioară a fostului nostru socialism multilateral dezvoltat ! Mai ales că, vorba filozofului, omul rațiunii trebuie acum și în vecii vecilor să se supună **necesității...** Necesității stăpînilor **cu față umană...** Care om ? Al rațiunii ? Omul nou ceaușist, fără chip, care va fi readus la dimensiuni postrevoluționare, de om nou fără față umană, învechit în rele...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

„Moțiunea Iordache" în groapa de la Berevoiești

toată lumea s-a frisonat atunci cînd Claudiu Iordache a cerut Parlamentului, sub semnătură, verificarea dosarelor de securitate ale tuturor demnitarilor care astăzi ne conduc. Moțiunea a fost validată cu aproape numărul necesar de semnături și șeful S.R.I.-ului, domnul Măgureanu, a salutat inițiativa, cerînd chiar, nici mai mult nici mai puțin, ca verificarea să fie extinsă și asupra actualilor membri ai S.R.I. As'a în situația cînd Parlamentul trebuie să voteze **Legea siguranței naționale,** lege care ne așează, fără echivoc, acolo de unde am plecat. Că o astfel de lege este necesară unei țări normale, nu se îndoiește nimeni. Dar cînd legea urmează „cuvînt cu cuvînt" o nouă lege aprobată în U.R.S.S. pentru K.G.B. începem să ne îndoim asupra „naționalismului necesar". K.G.B.-ul pare să fi dat ordine clare asupra sarcinilor noi pe care polițiile secrete, foste satelite, le au în condițiile istorice create. O întărire, în principal, a lor, dar asta pe fundalul unei curățenii generale, în care anumite cadre să fie demascate și scoase din uz. „Moțiunea Iordache" pică tocmai bine și, ori Iordache este naiv — și atunci este manipulat, — ori Iordache ascultă ordinele care i se dau. Fiindcă în nici un caz nu vom vedea — dacă moțiunii i se dă curs — altceva decît că, anumite cadre ale securității neagreate astăzi, vor fi pur și simplu demascate și înlăturate. **Cadrele sigure** nu vor păți nimic dar, încă o dată vor învăța lecția nesiguranței. Cine nu-l ascultă pe stăpîn, o pățește ! Plus că, destul de probabil, securitatea a și pregătit dosarele emigrației necooperante. Plus că securitatea a și pregătit dosarele foștilor deținuți politici, care, conform dezvăluirilor lui Alexandru Paleologu de anul trecut, au fost obligați să „colaboreze" după eliberare.

Asta în timp ce în groapa de la Berevoiești (Argeș) cîteva tone de dosare au fost parțial distruse. În locul lor, S.R.I.-ul a pregătit (sau păstrat) altele. Cele care ne oferă șansa de a urma directiva generală a K.G.B.-ului : curățenie băieți, pentru a fi credibili !

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „Domnul președinte Ion Iliescu a făcut o vizită de lucru în județul Dîmbovița, unde a vizitat halele întreprinderii de utilaj chimic și pe ale celei de frigidere «Arctic» din Găiești, precum și o expoziție de produse. Cu acest prilej, domnia-sa a dat indicații prețioase pentru creșterea productivității muncii și a calității produselor, dînd o înaltă apreciere... etc., etc. **(România liberă)** ● BOGDAN BURILEANU : „La cimitirul Bellu, întrecerea socialistă e-n toi !". **(VIITORUL românesc)** ● CRONICAR : „Primăm la redacție din partea **Editurii Făt-Frumos** invitația de a participa, în ziua de 9 mai, la Casa de Cultură a Ministerului de Interne, la înmînarea **Premiului Național M. Eminescu** pentru debut, în valoare de (țineți-vă bine !) 100.000 lei, poetei Iulia Dora Marinescu pentru volumul **Te aștept luminînd". (România literară)** Bună, foarte bună glumă ! ● ROMULUS VULPESCU (Senator) : „Alte autorități eficiente o mai avea România ?" **(România Mare)** ● ALCIBIADE : ...„îți vine să-i dai un pol să tacă". **(R. M.)** ● ANGELA BĂCESCU : ...„Ioan Totu, mare economist român"... **(Europa)** ● N. CRĂCIUN (fost ofițer de securitate) : „Domnule Păcanu, ați aruncat cu noroi în noi fără a ne cunoaște (sic !). Cred că ați fi șocat dacă ați ști cît de corecți sînt cei mai mulți ofițeri de securitate"... **(R.M.)** ● Dr. VIOREL ROMAN (Bremen, Germania) : „După întregirea neamului, în România Mare, regele, conducătorul românilor, nu a găsit puterea sau alternativa necesară pentru a păstra măcar integritatea statală, în 1940 România pierzînd, fără lupte, o treime din teritoriu și din populație, după care a tîrît țara într-un război pustiitor, cu un rezultat catastrofal". **(Dimineața)** Acest domn dr. nu a auzit de Pactul Ribbentrop-Molotov. În rest, vezi mai sus : îți vine să-i dai un pol să tacă. ● **Căpitan rangul I (r)** RADU NICOLAE : „Pentru cei care doresc să înțeleagă mai în profunzime «fenomenul Brucan», studierea Talmudului devine obligatorie". **(Europa)** Încă un pas cadențat spre Europa... ● THE GUARDIAN : „Primul pas al convoiului cu ajutoare britanice a fost Oradea, unde la fostul hotel al Securității, «Dacia», grupului de britanici i s-au oferit camere contra 68 dolari pe noapte. După negocieri, prețul a fost scăzut la 30 dolari". (Din **România liberă)** ● **Căpitan rangul I** (r) RADU NICOLAE : „Ion Coman, Iulian Vlad, Filip Teodorescu și alți militari din pușcărie au cunoscut și au apărat stîna românească la care jinduiau lupi nesătui din afară"... ; „Îmi exprim convingerea că a sosit timpul ca poporul român să înțeleagă marea conspirație sionistă la care este supus"... (Interviu, în **Europa)** ● „Val de antisemitism". **(Totuși iubirea)** ● „Contramanifestația din 28 ianuarie 1990 a fost organizată cu sprijinul pușcăriașilor". **(Cuvîntul)** ● POMPEI POP : „Pînă nu l-au amenințat tinerii cu arma, la revoluție, ing. Rahău, actualmente senator F.S.N., n-a vrut să dea jos portretul dictatorului". **(România liberă)** ● HERACLIT : „Rîndurile pe care ni le scrieți sînt cu adevărat emoționante, vizîndu-i pe patrioții care stau în mod nedrept după gratii". **(Europa)** ● D. D. RUJAN : „Știu că e greu de condus Televiziunea, domnule Theodorescu. Pe subalternii domniei voastre de la «Actualități» îi cunosc ca tot omul, de pe micul ecran. Și zău că sînt buni profesioniști". **(AZI)** ● O LESBIANĂ : „Un bărbat e un obiect de societate, să-l ai lîngă tine ca pe un accesoriu. Cînd sînt îmbrăcați bine sînt plăcuți, dar cînd se dezbracă... brr ! N-am văzut ceva mai oribil. Cu o femeie prefer să aprind toate luminile, cu un bărbat le sting". **(Amor)** ● HERACLIT : „Muncitori și țărani, foști militari, treziți-vă și luați poziție pînă nu va fi prea tîrziu". **(Europa)** ● **Căpitan rangul I** (r) RADU NICOLAE : „Cum puteți considera victoria generalului american Schwartzkopf, comandantul trupelor aliate, vis-a-vis de Salamina, Zama, Călugăreni, etc., etc. ?" ; „Astfel 28 de ciomăgari au lovit o singură victimă și mai au tupeul să se afișeze drept eroi. Implicarea României alături de acești ciomăgari care nu au urmărit decît două scopuri : 1) realizarea Americii în zona Golfului și 2) menținerea Israelului ca singura putere militară credibilă în zonă. Mai doriți alte completări ?" (Interviu, în **Europa)** Nu mai dorim completări, ne-am plictisit ! ● HORAȚIU MĂLĂELE : „Nu consider o necesitate ca aceste imobile să fie ocupate de oameni politici sau foști securiști. Repartiția am obținut-o dintr-o generoasă simpatie a celor care se aflau la conducerea primăriei, într-o casă mai mult înaltă decît comodă". **(Cuvîntul)** ● „Pierdut obiect de uz sexual. Recompensă". **(Scorpion)** ● HERACLIT : „Le va veni rîndul tuturor trădătorilor de țară să fie demascați". **(Europa)**

Petre Stoica

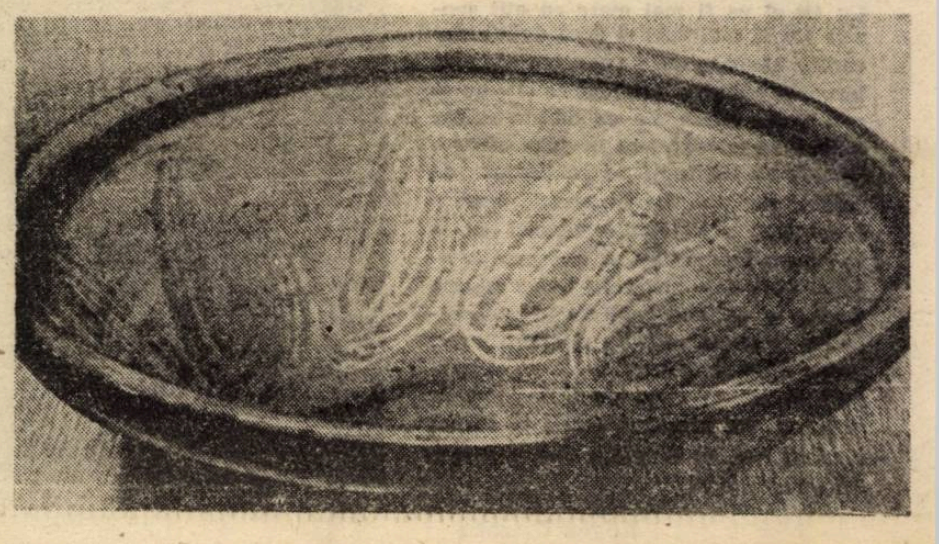

Ce va fi mîine?

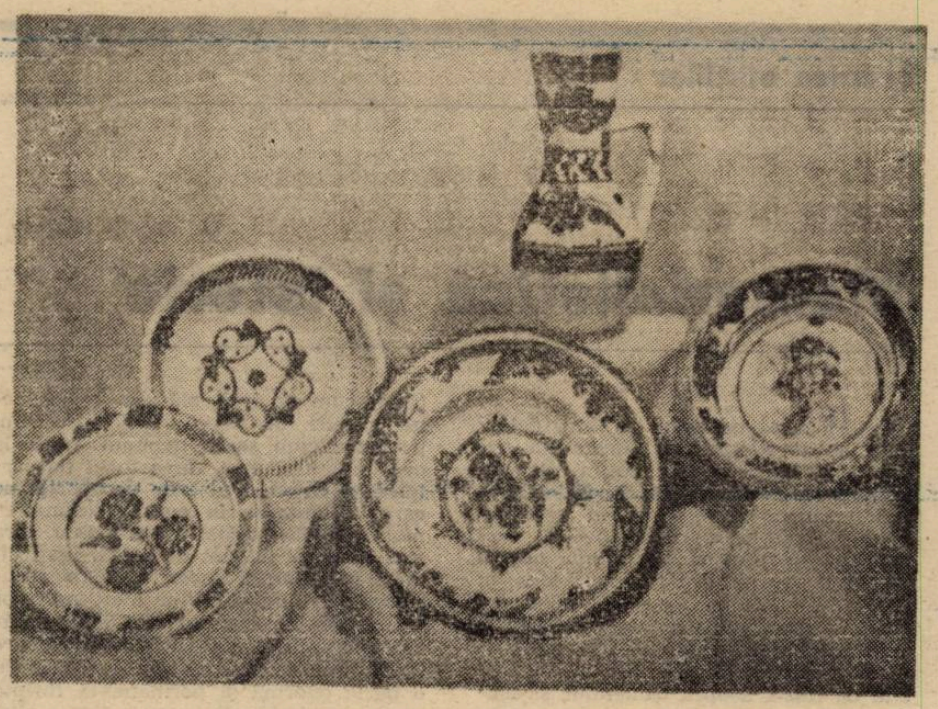

Motto :
Gog es Magog fia vagyok en
Hiaba dömgetek kaput, falat
S mégis megkérdtem toletek :
Szabad-e sirni a Kárpátok alatt ?
(Ady Endre)

Eu sînt fiul lui Gog şi Magog
Zadarnic bat la porţi sau în ziduri
Şi totuşi n-am ezitat să vă-ntreb :
E voie de plîns sub munţii Carpaţi ?

Ultimul recensămînt, din 1977, consemna cca. 1,7 milioane de unguri trăind în România, ciţi sînt azi nu se cunoaşte exact, se cunoaşte în schimb „problema ungurească". **Pe sau cu** ea bat monedă, zgomotos şi strident, atît guvernanţii şi mediile noastre, cît şi ale lor — ambele monede fiind false, din moment ce şi unii şi alţii în loc să deschidă ferestrele şi uşile soarelui înţelegerii, prieteniei şi respectului cuvenit între popoare vechi şi culte, încearcă să ducă lumina cu obrocul fiecare în casa lui. În măsura în care problema este consubstanţială democraţiei, deci viitorului ambelor neamuri, ar trebui, cred, subliniată esenţa „esenţei" problemei ungureşti de la noi, şi anume aceea a spiritualităţii. De la turci sau tătari pînă la ucraineni, sîrbi, evrei, sau armeni, etniile minoritare conlocuitoare trăiesc în spiritualitatea lor naţională specifică. Religia şi cultura, alfabetul, cărţile, bisericile lor sînt acelea ale ţărilor sau oamenilor din patria lor originară, oricît de departe ar fi ea, geograficeşte. Numărul lor mic — etniile lor sînt cuprinse, fără germani, între cei cca. 70 000 de turci şi tătari pînă la cei cca. 5 000 de armeni — nu ridică „probleme economice" (cărţi, ziare, biserici, aşezăminte şi sedii) de nerezolvat, ba nici măcar probleme observabile cu ochiul liber (ciţi ştiu azi în România, că armenii, de exemplu, nu au numai şcoli de primă mînă, dar şi ziare, cărţi, scriitori şi artişti de nivel mondial ?), de unde apoi, toleranţa reciprocă le face „conlocuirea" suportabilă, mai ales că prin fire neamul nostru este blînd şi prietenos, iar prin tradiţie — generos şi tolerant cu străinii. De absolut aceleaşi drepturi — dacă nu chiar de mai multe — se bucură şi ungurii decît că numărul lor mare ridică probleme economice serioase şi vizibile. Şcoli de toate gradele, profesori, universităţi, ziare, reviste, cărţi şi edituri, teatre, raporturi civile dense cu „majoritarii", de la tribunale, la notariate, sau forme comerciale sau de proprietate (case, pămînturi) toate „sar în ochi" şi toate pot deveni şi, din păcate, au devenit acute „probleme naţionale".

Trecînd peste aspectele internaţionale ale problemei — „patria maghiară" — îşi revendică fiii oriunde ar trăi ei, iar pe cei trăind în hotare contigue cu Ungaria face tot ce poate să-i apropie cu teritorii cu tot —, obstacolul principal al bunei înţelegeri rămîne, cred, cel spiritual. Concretizat, simplist vorbind, în faptul că ungurii se consideră „superiori" faţă de noi — ca popor. Cînd, după Revoluţia franceză (1789) **naţiunea** a devenit o noţiune politică, apoi, şi consecutiv ei, cam de la mijlocul secolului al XIX-lea şi una de **stat**, adică de autonomie teritorială, abia atunci ungurii fie din „patria habsburgică" fie cei din fostul voievodat independent al Transilvaniei au constatat că ei de fapt nu sînt „majoritari" în toate teritoriile ce le-au stăpînit. De aici apoi derivă seriile de „falsificări ale trecutului" pe care, istoricii lor le au practicat — şi le practică — în sensul că, de exemplu, românii nici n-au existat ca popor în trecut, ci ar fi fost „aduşi" din sudul Dunării, cam prin sec. XV—XVI, ca servitori ai nobililor unguri, că fiind românii, ca şi ţiganii, un neam prolific, s-au înmulţit peste măsură etc. — aceasta fiind esenţa teoriilor rössleriene — pe de altă parte, refuzul, de fapt, al înţelegerii reale a realităţii, începînd cu „trădarea revoluţiei" de la 1848, ai cărei conducători unguri voiau libertatea dar numai pentru maghiari — ca stat —, care fiind un neam „istoriceşte superior" urma să se înmulţească numericeşte şi să „conducă" etniile viitoarei Ungarii libere — aceasta fiind esenţa teoriilor andrassyste, zsécsenyiste sau chiar kossuthyiste. Austro-Ungaria, de altfel, tot aici îşi are izvorul şi motivaţia : un austriac drept stăpîn în stat, da, se poate concepe, el este dacă nu superior, istoriceşte, egal şi frate cu ungurul. Dar un român ca stăpîn ? Acest semn de întrebare constituie dilema sau acul balanţei pe care trebuie s-o rezerve sau să o echilibreze generaţiile de azi.

Lucrul nu-i uşor de înfăptuit şi în nici un caz nu se poate înfăptui pe calea „naţionalismului" pe care acum bat pas de defilare, în uniforme populiste, rupte-n spate, conducătorii ambelor popoare.

Nicolae Crişan

---

minimax

La un an după

Zdrobitoare. Aşa a fost socotită de chiar cei care au repurtat-o, victoria electorală din mai '90. Şi n-a trebuit să treacă nici măcar o lună pentru ca multul adevăr cuprins într-o asemenea apreciere să se vădească în plenitudine. Naivilor (şi am fost mulţi!) care şi-au închipuit că Leviatanul poate fi înfrînt cu vorbe de duh, cu rugăciuni, cu balade şi cu flori, le-a fost administrată pedeapsa cuvenită. De o manieră zdrobitoare. Zdrobindu-se de-a valma obiecte, oase şi mai cu seamă speranţe. Cît de bine şi în ce proporţie socială va fi fost învăţată „lecţia" abia urmează să o vedem.

Deci s-a întîmplat atunci la 20 mai ca rezerva de tineri a nomenclaturii (beneficiind şi de ajutorul veteranilor mai mult sau mai puţin cominternişti, reactivaţi) să ajungă a putea dispune de toate cele trei puteri ale Statului. S-a ajuns nu violent (violenţa era în urmă, măiestrit disimulată prin episodul fantomaticilor teroriştii), ci prin exercitarea liberă a voinţei măriei sale poporul. Iar dacă aşa-zisa a patra putere, presa, a fost împărţită întrucîtva cu firava şi romantica opoziţie, în condiţiile deţinerii monopolului asupra televiziunii, compromisul s-a dovedit suportabil, ba încă şi rentabil, servind drept argument în favoarea bunelor intenţii democratice atît de contestate. Revenind însă la istoricul moment electoral (acum dl. prim-ministru ne-a asigurat că niciînd în istoria României nu s-a mai pomenit ca alegerile să fie aşa bine organizate ? !), trebuie recunoscut că era cumva iminent să se întîmple ce s-a întîmplat. Şi nu neapărat din cauza irealismului sau a inabilităţii partidelor cu adevărat de opoziţie. Ci pentru că, pe de o parte, aici, în mirificul nostru spaţiu mioritic, deteriorarea psiho-socială şi morală, proprie sistemului comunist, era mult mai avansată decît în tot spaţiul geopolitic cedat la Yalta Moscovei, parcă pentru a corespunde întocmai acelui nenorocit procent de 90% mîzgălit de Tătucu pe un petec de hîrtie. Pe de altă parte, se cuvine a fi recunoscut P.C.R. meritul de a-şi fi asigurat din vreme metamorfoza întru adaptare la noile condiţii generate de al „treilea val" astfel că, atunci cînd de la Moscova (dar şi cu ştirea Occidentului) s-a dat semnalul verde, o nouă elită politică era deja instruită teoretic, pregătită să preia din mers ştafeta de la vechea gardă. Cine cunoaşte producţia de literatură social-politică autohtonă din aproximativ ultimii 2—3 ani ai dictaturii şi mai ales conţinutul dezbaterilor economice, sociologice şi politologice mai mult sau mai puţin teoretice care se desfăşurau în sferele înalte ale fostului aparat de propagandă, ba chiar şi reflexele acelei mişcări de idei, firave, totuşi prezente pînă şi în conţinutul disciplinelor social-politice din învăţămîntul universitar (deşi impregnat de imbecilitatea propagandei ceauşiste), deci cine îşi aduce aminte că în spatele litaniilor omagiale de la tv mai se citea (chiar copii xerox, un fel de literatură samizdat cu autorizaţie), se scria şi se vorbea altceva decît prelucrarea genialelor cuvîntări, şi-a putut da seama că momentul decembrie '89 nu numai că n-a fost o întîmplare miraculoasă, dar că el fusese pregătit cu migală din vreme. Firesc, pregătirea teoretică a fost completată în plan acţional şi nu doar cît priveşte Securitatea (care la momentul oportun avea să se comporte adecvat) ci şi prin confecţionarea unor biografii revoluţionar-dizidente — la limită, o limită a grotescului, ajungîndu-se ulterior ca pînă şi cei mai slugarnici poeţi de curte să emită pretenţia dizidenţei. Apărînd astfel explicaţia de ce, deşi peste tot (poate cu excepţia R.D.G.) în esenţă scenariul a fost acelaşi, de ce numai în România procesul a putut fi atît de bine controlat încît abaterile de la parametrii iniţial proiectaţi să fie cuprinse într-un tabel al toleranţelor admisibile. Rezultatul, un prim rezultat, fiind dară victoria zdrobitoare de la 20 mai 1990.

Dacă ceea ce a urmat poate fi numit, ori ba, **cripto-şi**/sau **neo-comunism**, într-o primă fază a unei analize retrospective are, **întrucîtva**, mai puţină importanţă. Sigur, nu numai din raţiuni propagandistice noţiunile respective s-au impus, căci, fără a mai vorbi de îndelungata reticenţă a d-lui Ion Iliescu în a-şi renega explicit idealurile tinereţii, tratamentul la care au fost supuse partidele istorice cu tot cu istoria lor care este parte din istoria **democratică a României**, iar apoi soluţia găsită pentru... a se reda circulaţiei Piaţa Universităţii, prea semănau mult cu ce s-a întîmplat după război cînd scria cu vopsea roşie pe ziduri „Votaţi Soarele". Mai mult însă decît aprecierea globală sintetizată sec, aşa precum în lozinca F.S.N. = P.C.R., ceea ce se impune este deslusirea obiectivelor politice majore schiţate şi vizate încă dintr-un trecut cînd oficial România se mai îndrepta cu surle şi ţimbale spre himericul pisc al comunismului sub comanda Cîrmaciului ajuns deja un incomod cadavru politic. Doară Marx, parcă, ne învăţa că între linia politică a unui partid şi propaganda sa ideologică este aceeaşi legătură ca între fanfara militară şi planurile statului major...

Aşadar, mai mult şi altceva decît obiectivele economice, politice, culturale, sociale, ş.a.m.d. cărora li se dedică propaganda oficială căutînd să evidenţieze convingător distanţarea de comunism, unul dintre rosturile majore ale guvernării F.S.N. a fost, este şi va fi acela al deţinerii puterii politice şi economice o perioadă de timp suficient de mare încît crimele regimului comunist să poată fi prescrise iar cei răspunzători să fie recuperaţi social cu pierderi minime. Nu este deloc întîmplător, ci simbolic, faptul că în timp ce fascismul este condamnat formal, legal, comunismul nu. Totdeodată, noii deţinători ai puterii s-au angajat fără echivoc în a păstra (desigur în forme adecvate noii configuraţii politice europene) maximul posibil din tradiţionalele (!) relaţii, numite acum **de amiciţie**, cu marele popor sovietic — de unde şi preţuirea fără rezerve a memoriei lui Titulescu care, primul în istoria interbelică a Europei, a întins, **oficial**, o mînă prietenească lui Stalin.

Că asta a fost, în mare „socoteala de-acasă" dinainte de 16—22 decembrie '89, s-a putut întrezări încă de la început iar ulterior a devenit o certitudine. În acelaşi timp însă, este tot atît de evident că „socoteala din tîrg" s-a dovedit a fi cu totul alta. Pentru că, deşi poate nu sînt majoritari, cei vindecaţi de frică în decembrie '89, sînt, totuşi, foarte mulţi. Pentru că, oricît o mai fi de puternică, Moscova nu mai este, totuşi, un centru de putere ca altcîndva. Pentru că, oricît ar fi de confruntat cu propriile-i probleme, Occidentul are acum suficiente resurse încît să-şi poată permite asimilarea valorilor morale în acţiunea politică — neîndoielnic, este dorită liniştea şi stabilitatea în Est dar nu ca altcîndva, nu cu orice preţ, obţinută cu orice mijloace ; chiar socialiştii francezi, sînt, totuşi, francezi !

Într-o atare situaţie, întrebarea, marea întrebare care se ridică este **dacă şi cum ar putea renunţa actualii deţinători ai puterii la vechea „socoteală de-acasă" care a inclus şi un „pact cu diavolul" albastru ?** Iar declinul economic vertiginos care nu face decît să amplifice contestaţia politică după cum şi contradicţiile interne ale Puterii indică iminenţa găsirii unui răspuns. Dar care ? ! Căci dintre mai multe semne şi zvonuri îngrijorătoare (cum că P.S.M. ar fi subvenţionat masiv dinspre Orientul cel comunist !), ce valoare politică ar putea oare să aibă, bunăoară, faptul că noul ministru al apărării a găsit timpul să acorde un interviu reporterului special de la **Europa ? !** Evident, nu este vorba de **Europa liberă...**

21 mai 1991

Şerban Lanescu

cronica ediţiilor

Memorialistică şi istorie

Un memorialist cu totul delectabil se dovedeşte a fi Constantin Argetoianu, cunoscut om politic din generaţia „bătrînilor", de dinaintea primului război mondial, avînd reputaţia — nu ştiu cît de îndreptăţită — de versatilitate, cinism şi preferinţă pentru metodele de mînă forte, mai ales în chestiunile interne. Asupra acestor lucruri se vor pronunţa istoricii, cînd le va veni timpul ; cinismul său, dacă cinism se numeşte privirea lucidă, lipsită de iluzii, asupra oamenilor şi asupra lui însuşi, este însă o virtute a memorialistului care, dublată de un umor sec şi de darul expresiei lapidare, stă la originea atîtor portrete frapante, vii şi veridice, în ciuda — sau poate tocmai datorită — aplecării spre şarjă, grăuntelui de răutate bonomă pe care îl cuprind. În pofida faptului că a trăit mereu în mijlocul lumii, al agitaţiei politice, omul pare să fi fost un singuratec, un observator detaşat al societăţii, fără multe tabuuri, şi limbajul său familiar, destul de verde în unele cazuri, se potriveşte foarte bine acestor schiţe neprotocolare cu care îşi presară amintirile copilăriei sale destul de libere, formînd materia primului volum oferit acum de editura Humanitas în deja cunoscuta serie de **Memorii-jurnale** *). Dubla perspectivă din care priveşte memorialistul lumea de la sfîrşitul secolului trecut, aceea ingenuă a copilului, corectată de judecata rece a bătrînului şi de cunoaşterea destinelor abia schiţate pe vremea cînd ele intră în obiectivul povestitorului, conferă acestor portrete nu numai dinamism, ci şi o neaşteptată — şi simpatică — accentuare a laturii lor subiective, cele două unghiuri de privire adîncind şi nu anulînd amestecul de criterii pe care sînt ele construite. Dar nu diversitatea criteriilor este cea care conferă veridicitate judecăţii ? Poate că privirea indiscretă, oblică, asupra marilor oameni cu care autorul a fost contemporan contribuie nu la micşorarea, ci la umanizarea lor ; doctorul Davila, de pildă, „a fost desigur un mare organizator, un mare animator, un om de o inteligenţă aproape genială, dar în acelaşi timp, cum se întîmplă des în asemenea cazuri, un ţicnit. Tată-meu îmi povestea cum sosea nebunul acasă la ora dejunului şi-şi vărsa focul pe porţelanuri ca să-şi uite de necazurile pe care le adunase în cursul dimineţii", marele geolog Sabba Ştefănescu era „un cărturar mîncat de molii, înalt cît un plop, blînd şi anost", D. Ollănescu-Ascanio — pe care l-a avut profesor — era „de o eleganţă mai mult bătătoare la ochi decît rafinată, dar care tocmai din cauza asta ne lua văzul. Cu o perlă enormă şi permanentă înfiptă care se schimba zilnic, cu o floare albă sau roşie la butonieră, se răsturna în jilţul catedrei şi, picior peste picior, ne citea şi ne comenta versuri, disprefuind sintaxa şi gramatica, pe care ne sfătuia să le învăţăm în manualul d-lui Manliu. Citea minunat şi plin de el însuşi, ne asculta rar şi ne da note mari", Mihail Kogălniceanu, pe care l-a cunoscut la bătrîneţe şi pe care îl caracterizează printr-o butadă nedreaptă dar plină de haz („a avut trei patimi în viaţa sa : ţara lui, femeile altora şi obiectele de artă"), îl impresionează adînc prin „înfăţişarea boierului amărît ce gîfîia într-un fotel de piele pătată, copleşit de edemuri şi de griji" şi aşa mai departe. Poate că unul dintre cele mai reuşite portrete este cel al lui Pompiliu Eliade, adolescent dominat de obsesia excelenţei şi a întîietăţii, cu atît mai colorat şi mai viu cu cît e mai crud şi, probabil, mai parţial : „Urît, pocit, murdar, antipatic şi cam fonf, nu trăia decît pentru carte, o tîmpea de dimineaţa pînă seara, şi noaptea. N-avea altă ambiţie decît să iasă primul la toate examenele şi la toate concursurile... la examenul de bacalaureat l-am bătut cu un punct (...) şi acest singur punct de deosebire în favoarea mea l-a răpus. După examene a vrut să se ucidă şi nu i-a trecut necazul niciodată. Mulţi ani mai tîrziu, ajunsese profesor universitar şi director general al teatrelor şi totuşi, cînd mă întîlnea, îngălbenea". Dar nu numai portretele, inevitabil trunchiate în aceste citate, sînt partea tare a amintirilor sale, ci şi evocările nostalgice ale oraşului de acum mai bine de un secol, ale unei societăţi la apusul căreia autorul are conştiinţa că asistă, la Bucureşti, Craiova sau Focşani, societate — e vorba de vechea boierime — care „s-a prăbuşit dintr-o dată, fiindcă aceleaşi cauze produc aceleaşi efecte, între anii 1870 şi 1880". Mărturiile sale, vii şi lucide, sînt nepreţuite pentru reconstituirea acestei lumi uitate şi pot fi asemuite din acest punct de vedere cu cele ale savurosului Radu Rosetti.

Argetoianu nu este însă un istoric, cum era Radu Rosetti, şi memoriile sale nu au nici acurateţea, nici precizia celor ale moldoveanului, textul său producînd cu nonşalanţă confuzii şi erori pe care avem surpriza să le vedem necorectate de editor, nici în note, nici în postfaţa care însoţeşte ediţia, deşi acesta este specialist în domeniu. În partea de început a amintirilor, unde sînt relatate fapte din trecutul familiei şi al ţării, pe care le deţine în general din tradiţie sau de la tatăl său, şi unde se concentrează şi cele mai multe din aceste greşeli, se vorbeşte de pildă de domnia „onorifică" a lui Manole Rosetti, adică Emanuil Giani-Ruset, care ar fi ajuns domn al Ţării Româneşti ales de boieri la Craiova, „sub ocrotirea ascunsă a Cancelariei Imperiale din Viena" şi n-ar fi domnit efectiv, „singura dovadă" a alegerii sale fiind un document de familie. Or, realitatea este în general cunoscută şi uşor de restituit, graţie monografiei Rosetteştilor făcută de alt istoric din familie, generalul Radu Rosetti : departe de a fi fost doar nominală, domnia lui Manolache Giani-Ruset s-a întins pînă în anul următor 1771, şi ea nu s-a datorat protecţiei oculte austriece, ci dimpotrivă, bunelor raporturi ale boierului cu autorităţile de la Constantinopol, unde de altfel se şi născuse. Acte de la el au rămas multe, cel din posesia familiei Argetoianu nefiind un unicat. De asemenea, el n-a murit la Viena (p. 11), ci în Rusia, unde ajunsese după o a doua domnie, şapte ani mai tîrziu, de data aceasta în Moldova. Tot aici, memorialistul afirmă că „Manolache Vodă avea din căsătoria lui cu Ancuţa, fata lui Constantin Brâncoveanu, o singură fiică..." Chiar pentru un simplu cititor e greu de crezut că domnul de la 1770 putea lua în căsătorie pe fiica unui om născut cu mai bine de un secol în urmă ; în realitate, ginerele lui Const. Brâncoveanu este Nicolae Ruset, fiul lui Iordache, „matca tuturor răutăţilor".

Alte informaţii sînt însă mai greu de controlat sau de îndreptat, nefiind vorba de personalităţi atît de cunoscute. La p. 37 găsim, de pildă, textul următor : „Cel din urmă Bengescu a fost Costică Bengescu... Bengeştii de la Bucureşti, Georges (fost ministru plenipotenţiar şi autorul unei preţuite bibliografii franceze a operelor lui Voltaire) şi Achille... nu erau Bengeşti, ci Lentz. O fată Bengescu s-a căsătorit prin anii '30 cu un oarecare Lentz, de origine germană... şi copiii lor, printre care tatăl lui Georges şi Achille, au luat numele de Bengescu". Numele lui Lentz îmi este necunoscut, dar familia Bengescu (care se continuă, într-adevăr, prin femei) are o istorie uşor de reconstituit : clucerul Alexandru Samurcaş este cel care s-a căsătorit cu „o fată Bengescu", pe nume Maria, iar fiul lor Grigore şi-a luat numele mamei. El s-a căsătoria cu Elena G. Golescu, fiica lui Iordache, celebrul autor al pieselor şi al imenselor culegeri de proverbe, iar diplomatul şi bibliograful George Bengescu şi Achil (Alexandru) Bengescu sînt fiii lor (mai multe detalii în notele la vol. II din G. Fotino, **Boierii Goleşti,** passim.). La fel se pot ridica obiecţii cu privire la imaginea Zincăi Golescu, soţia lui Dinicu, care — după aceleaşi cancanuri de familie — „îşi cam dăduse poalele peste cap, la Bucureşti (se ţinuse şi cu vodă Şuţu) şi se pocăia, din poruncă, la Craiova, botezînd şi cununînd", contrazicînd nu numai imaginea general cunoscută despre această femeie respectabilă, dar şi cronologia etc. Toate acestea şi altele rămîn necorectate în note şi nici măcar semnalate, spre paguba cititorului şi mirarea noastră.

Asupra calităţii filologice a textului (puţine greşeli de tipar, ceea ce e destul de rar, între care semnalez la p. 14 „un paradis al familiei" în loc de **paraclis**) nu ne putem pronunţa din cauza unei confuzii destul de răspîndite dar greu explicabile între grafie şi realitatea lingvistică. Spune editorul în **Nota asupra ediţiei** că „exprimarea" autorului păstrează destule trăsături regionale, „pe care am găsit de cuviinţă să le păstrăm acolo unde nu vin în flagrantă contrazicere cu normele ortografice în vigoare" (p. 5). Normele ortografice se referă, evident, la grafie (î din a, apostrof etc.), iar caracteristicile regionale sînt lexicale sau fonetice ; sigur că acestea trebuie respectate, mai ales că ele nu vin niciodată **în contrazicere** cu ortografia. Să înţelegem însă de aici că unde apare în carte **cuconiţe**, de pildă (p. 131 să zicem), în textul manuscris era **coconiţe** (cuvîntul e menţionat în **Notă** printre „regionalisme") ? Ar fi o greşeală, chiar dacă autorul nu e un clasic. Textul trebuie respectat în toate trăsăturile lui.

Mircea Anghelescu

*) Constantin Argetoianu, **Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri,** vol. I, partea I, ediţie şi postfaţă de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, 216 p.

povestea vorbei

Polemici, mituri, instituţii (II)

Adminteam săptămîna trecută de existenţa, în polemica **â-î,** a unei situaţii speciale — a **gerunziului.** Lucrurile trebuie luate mai de departe. E vorba, mai întîi, de o sursă de complicaţii practice şi de inevitabile inconsecvenţe. Susţinătorii revenirii la regula mecanică a scrierii cu **â** în corpul cuvintelor **(până, vârf)** şi cu **î** la început şi final **(în, coborî)** au răspuns la argumentul pragmatic al părţii adverse — dificultatea învăţării şi respectării unei reguli de acest tip — elogiind simplitatea ei extremă şi incriminînd subestimarea capacităţilor intelectuale ale poporului român („A pretinde că regula scrierii diferenţiate **â—î** este greu de însuşit înseamnă, după opinia mea, a-i considera pe elevii români nişte handicapaţi mintal" — scrie Victor Iancu în „România literară", nr. 16, 1990, p. 8). Numai că simpla examinare a subpunctelor referitoare la această chestiune din succesivele reforme ortografice dovedeşte că lucrurile sînt ceva mai complicate decît par la prima vedere.

Tendinţei răspîndite de a considera cuvintele ca entităţi imuabile, ca embleme cu existenţă autonomă (vezi **pâine, pământ, român** etc.) îi corespunde, cel puţin între specialişti, o înrădăcinată viziune a limbii ca sistem, în care fiecare cuvînt e reprezentat de mulţimea formelor lui şi e privit în relaţiile sale cu celelalte cuvinte. Regula ortografică formală produce automat situaţii dilematice impunînd o decizie : alegerea între o dificultate practică (obligaţia ca persoana care scrie să recunoască structura cuvintelor) şi o inconsecvenţă supărătoare în scrierea unui cuvînt şi a derivatelor şi compuselor sale. În cazul prefixării, de exemplu, ar fi existat, teoretic, două posibilităţi : a scrie derivatul de la **înnoi** cu **î** — **reînnoi** —, în urma unei analize mentale, a recunoaşterii celor două componente, sau a-l transforma în **reânnoi** — potrivit unei aplicări mecanice a regulii de bază. Normele ortografice din secolul nostru au susţinut în acest caz, în mod consecvent, soluţia conservării lui **î : neînţemeiat, reînsufleţit, bineînţeles.** Aceeaşi problemă se pune pentru sufixare (a alege între **coboritor, hotărîre** — şi **coborâtor, hotărâre**) — şi pentru flexiune — respectiv pentru conjugarea verbelor cu infinitivul în **—i : uri, urîse, urît** — sau **uri, urâse, urât ?** Şi astfel ajungem, în fine, la gerunziu : dacă regula scrierii cu **â** se aplică mecanic în corpul cuvintelor, inconsecvenţa priveşte grafia diferită a formelor aceluiaşi verb : **coborî** — dar **coborând ;** dacă se urmăreşte menţinerea unităţii de scriere a unui cuvînt, optîndu-se pentru **coborî-coborînd,** se iveşte (pe lîngă obligaţia de analiză şi recunoaştere a cuvîntului — scris aşa pentru că e verb de conjugarea a patra) o nouă inconsecvenţă : de data aceasta, între modul de notare a aceluiaşi sufix : **pîrînd** — faţă de **văzând.** În acest punct, indicaţiile ortografice din 1932 au fost diferite de cele din 1904 : reforma cea mai apropiată de noi, cea la care se propune să se revină, a generalizat scrierea cu **î** în interiorul cuvintelor şi la formele flexionare şi la derivatele verbale în **—î.** Ceea ce a produs, la urma urmei, o nouă inconsecvenţă : între tratamentul prefixării şi cel al sufixării. Privită în posibililele-i consecinţe, orice regulă de acest tip încetează de a mai părea simplă şi clară, uşor de învăţat şi de aplicat ; cu atît mai mult cu cît foarte aproximativa ei relevanţă etimologică e dublată de o irelevanţă morfologică.

Existenţa sufixului de gerunziu — **înd** — valabil pentru verbele din toate clasele de conjugare, cu excepţia celor în **—î** sau cu radicalul terminat în palatală **(venind, tăind)** mai are o semnificaţie : aceea a apariţiei sistematice, cu valoare gramaticală, a vocalei **î.** În fond, tendinţa de a nota pe /ă/ şi pe /î/ cu două semne grafice foarte apropiate — **ă** şi **â** — a fost legată, într-o anumită măsură, de situaţia în care diferenţierea dintre cele două sunete-tip nu era foarte evidentă. Valoarea ambiguă şi variabilă a notaţiilor chirilice pentru ele, puţinele perechi de cuvinte în care contrastau (unele mai importante, ca **rîu-râu,** altele marginale : **rînit-rânit),** asemănarea fonetică, variaţiile admise în pronunţare (existente şi astăzi : **mănuşă-mînuşă, mănăstire-mînăstire**...) au creat un fundament, nu neapărat explicit, de reducere a lui **î** la **ă.** Aşa că T. Maiorescu putea scrie, în 1866, că nu vede prea multe motive pentru a-l trata pe **î** altfel decît ca pe o variantă de pronunţare, refuzînd să-l considere entitate funcţională de sine stătătoare. Un singur motiv i se părea întemeiat pentru a vedea în **î** un sunet cu „valoare intelectuală" : utilizarea lui consecventă în formele de gerunziu.

Cum influenţa scrierii asupra pronunţării e incontestabilă, tradiţia marcării lui /î/ printr-un grafem distinct şi, în ultimele decenii, scrierea consecventă cu **î** au individualizat şi mai mult acest sunet-tip pentru care pericolul confuziei (în pronunţia literară cel puţin cu **ă** şi acela al confuziei în scris cu **î** (îngrijorătoare părea la început generalizării lui **î** mai ales scrierea lui în interiorul cuvintelor după **c** şi **g** — pentru că o confuzie cu **î** ar fi modificat şi valoarea literei anterioare : **ciine, gînd**) au dispărut.

E, oricum, interesant să se observe în ce condiţii apare mai frecvent în română vocala **î** — al cărei principal rost ar părea să fie încă, pentru unii, acela de a ne demonstra, prin dubla ei notare, latinitatea ! — ; e un sunet tip cu anumite particularităţi de apariţie : la iniţială, ca vocală protetică, singura care dispare prin afereză la întîlnirea a două vocale ; cu valoare distinctivă redusă în interiorul cuvintelor, unde contrastează în puţine cazuri cu **ă** ; specifică unei clase de verbe şi gerunziului ; utilizată, alături de **ă,** cum s-a observat, ca „marcă a ezitării"(...**ăă...î...**) ; folosită pentru pronunţarea izolată a consoanelor (bî, cî, dî...), şi, cum am mai arătat, în construirea pe un tipar comun a unei bogate serii de derivate onomatopeice (modelul **a mîrîi, a sîsîi**) etc.

Observaţiile de mai sus nu sînt, desigur, argumente tari în disputa ortografică actuală ; adevăratele argumente în favoarea conservării scrierii în vigoare sînt mult mai simple şi mai convingătoare — şi au fost enunţate cu claritate în ultima vreme : e vorba de criteriul simplităţii, al economiei, al eficienţei comunicaţionale de inutilitatea efortului practic (ediţii, învăţămînt) pentru o regulă arbitrară, inconsecventă teoretic etc. Singurul scop al observaţiilor marginale pe care le-am adus în discuţie e de a arăta, încă o dată, că în spatele unui mit stă o mare diversitate de fapte către care se îndreaptă investigaţia lingvistică.

Rodica Zafiu

cronica literară

După douăzeci de ani

Mircea Dinescu, PROPRIETARUL DE PODURI, Editura Seara, Bucureşti, 1990

După **Teroarea bunului simţ** (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1980), **Proprietarul de poduri,** de la Editura „Seara", este a doua antologie de autor a poetului Mircea Dinescu. Subintitulată chiar **Antologie,** ea cuprinde tot ceea ce poetul a considerat că poate fi reţinut din volumele sale publicate de-a lungul anilor, **Invocaţie nimănui** (1971), **Elegii de cînd eram mai tînăr** (1973), **Proprietarul de poduri** (1976), **La dispoziţia dumneavoastră** (1979), **Democraţia naturii** (1981), **Exil pe o boabă de piper** (1983) şi **Rimbaud negustorul** (1985), plus cele cîteva „sonete rătăcite", compuse de Mircea Dinescu între 1972—1975. Aproximativ douăzeci de ani de poezie deci, scrisă în faza istorică pe care o vom numi în curînd a „literaturii epocii de aur" sau a „umanismului socialist", cînd comunismul a atins la noi apogeul, intrînd adică în putrefacţie, spre a folosi cunoscuta terminologie marxist-leninistă. O fază pe care Mircea Dinescu a traversat-o în chip exemplar, pînă la interdicţia de a mai publica, din 1985, şi la capătul căreia el s-a impus ca unul dintre cei mai importanţi poeţi români ai perioadei de după cel de-al doilea război mondial.

Supravieţuirea prin lirism este deci una din marile performanţe ale poeziei lui Mircea Dinescu, şi asta cu atît mai mult cu cît ea s-a realizat în epoca cea mai puţin îngăduitoare cu poezia sau cu ideea dreptului de existenţă al marilor personalităţi creatoare.

Ceea ce a impresionat de la început în poezia lui Mircea Dinescu a fost strălucirea orbitoare a **talentului,** în înţelesul pe care numai acţiunea **romanticilor** sau a **modernităţilor** a dat-o acestui cuvînt, aurul pur al unei vocaţii în care, înaintea oricăror elemente „de împrumut" sau de relaţie cu sistemele poetice ale precursorilor, cele mai evidente calităţi păreau a fi de ordin nativ, ţîşnind ca fîntînile arteziene din inima pămîntului. Un vitalism imagistic ieşit din comun, o energie fremătătoare care nu aparţineau doar unei vîrste, ci şi temperamentului, i-au fixat foarte repede „rolul" principal al întregii sale cariere literare, acela de **copil teribil,** imposibil de domesticit. **Singele, femeia, caii, vinul** au fost cuvintele cele mai „grele", mai active sau mai prezente ale primelor sale poezii şi cu ajutorul lor s-a priceput poetul să-şi impună formula atît de personală a unui lirism pentru care nu **spontaneitatea** a reprezentat (cum s-ar putea crede) trăsătura principală, ci **forţa.**

Două mari tendinţe şi-au pus totuşi amprenta pe nativitatea acestui talent, încercînd să-l controleze, şi ele au fost active aproape concomitent. Mai întîi, în directă legătură cu pasiunea pentru **imagini** a poetului, un fel artizanal de a „prelucra" sau de a „deforma" poezia, trecînd-o din starea fierbinte a magmei primordiale, în tiparul madrigalesc al gesticulaţiei supraetajate, care ne impresionează mai ales în cazul eroticii : „Sub paşii tăi cad viermii în extaz / se bîlbîie salcîmii şi fac spume / ruşinea-mi fuge beată din obraz / şi m-aş dori pămînt muşcat de rîme / / pe care surîzînd să îl zdrobeşti / cu tălpile şi-apoi fără sfială / trupul să-ţi plimbi în douăşpe caleşti / înveşmîntat în pielea goală / / ianuarie să curgă-n luna mai / să-nnebunească în altare popii / şi regii sub coroanele de pai — / cînd treci prin dreptul meu şi mă dor ochii." **(Cînd treci).**

Cu timpul însă, poetul n-a mai reţinut din această tendinţă decît **intenţia,** ajungînd la formula atît de personală a cantabilităţii din **lieduri,** într-una din cele mai importante serii literare ale întregii sale poezii : „Mai ştii cum te strigam pe-atunci / «icoană cu picioare lungi» / / veneai pe rîu sau rîu erai curgeai în mine pînă-n rai // cu limba preschimbată-n bici / vînam pe coapse iepuri mici / / coseam prin pulpe fîn mieriu / erai mireasmă eram viu. / / Dar of of of desiş cu ochi / acum de mine trag trei popi / / carnea-mi miroase de pe-acum / a scîndrică de salcîm / / pe cînd mînzeşte muşti din cai / mie ţărîna-mi spune hai, / / mie ulcica-mi zice blid, / iubire — măr rostogolit" **(Cîntec de inimă albastră).**

Cea de-a doua tendinţă, care ţine de o continuă adîncire a cutelor dramatice din poezia lui Mircea Dinescu, trebuie aşezată sub semnul unei duble determinări. O determinare prin temperament, vizibilă din chiar primele poezii ale poetului, care tocmai pentru că încearcă să amîne pactul cu **realitatea,** reuşeşte s-o facă şi mai prezentă în ceea ce înseamnă consistenţa sau agresivitatea ei : „Ţin busuiocul tînăr pe mieii de osîndă / mi-e milă, mamă, gîtul de lebădă să-l tai, / ştiu, vinul îmi dezleagă păcatul, dar la pîndă / acolo în prăpăstii stă Pan culcat pe nai". **(Pe cumpănă).**

Cealaltă determinare ţine de realitatea însăşi, din ce în ce mai acaparatoare şi mai imposibil de evitat. Semnele prin care „noua realitate" începe să-şi facă simţită prezenţa apar în **Proprietarul de poduri,** mai ales sub forma generică a unor elemente de civilizaţie agresivă, care vor reuşi în cele din urmă să răstoarne lumea pe dos. Acum pătrund în poezia lui Mircea Dinescu **norii sintetici, stelele rulante, trenurile** „îmbîcsite de zgură şi clor" : „stele rulante cară grîu-n soare / limbile ceasului se coc şi cad, / Doamne-al maşinilor mai ai răbdare, / lasă bătrînii noştri să are / măcar prin moarte c-un plug de brad." **(Plug de lemn).** Cu poemele acestea, Mircea Dinescu extinde graniţele lirismului său în direcţia unui nou expresionism sau chiar în direcţia marilor teme ale poeziei oraşului care ucide şi ale înstrăinări : „Doamne nu mai pot de ziduri nu mai pot de cărămidă / cînd mişc limba cade varul de pe catedrale vechi / şi mă scuipă toamna asta ca pe-o rîncedă omidă / şi-mi îndeasă floarea morţii sîngerie în urechi, / / şi mă ninge mila mare şi mă zgîlţîie destinul / vesel danţ de păuniţe oglindit pe colţi de lup / uite foamea de paradă cum îşi plimbă manechinul / şi-mi aruncă flori pe masă şi-mi dă mîna să i-o pup / / Maica mea pe o colină te usuci de aşteptare / cum scăzu amurgu-n teiul mirosind a plîns senin / gîlgîie oraşu-n mine sînt gălbui ca o scrisoare / şi-mi înlănţuie grumazul caracatiţa din vin" **(Scrisoare medievală).**

Dar deocamdată disperarea provocată de toată această presiune a realităţii reuşeşte să-şi mai conserve muzicalitatea, prin estetizare şi prin supunere la determinarea de tip madrigalesc. Treptat însă, în locul realităţii recompuse pe coordonatele ei de civilizaţie orăşenească şi industrială se insinuează elementele unui realism politic şi social, care îl transformă pe Mircea Dinescu într-un poet al exasperării şi al sarcasmului politic, din ce în ce mai polemic şi mai puţin interesat de efectul artizanal : „Fereşte-mă Doamne de cei ce-mi vor binele / de băieţii simpatici / dispuşi oricînd la o turnătorie voioasă / de preotul cu magnetofonul sub sutană / de plapuma sub care nu poţi intra fără să dai bună seara / de dictatorii încurcaţi în strunele harfei / de cei supăraţi pe propriile lor popoare / acum cînd se-apropie iarna / şi n-avem nici ziduri înalte / nici gîşte pe Capitoliu / doar mari provizii de îngăduinţă şi spaimă" **(Indulgenţă de iarnă).**

După cum se vede, alături de poemele „studiate", de cîte trei strofe (tiparul preferat al poeziei lui Mircea Dinescu), apar tot mai des poemele eliberate de constrîngerea versificaţiei „clasice", fără ca totuşi formula mai veche a **liedurilor** şi în general a lirismului muzical să fie cu totul abandonată. Dar tonul e de fiecare dată altul şi indiferent de varianta formală pe care o alege, esenţial rămîne pentru poezia lui Mircea Dinescu sentimentul că trăim într-o lume terorizată politic, într-un adevărat univers concentraţionar : „Păstrează pentru tine bucăţile de zahăr / du-te de nas tot timpul fii propriul tău dresor / fiindcă începe toamna să semene c-un lagăr / şi tu cu evadatul pîndit din foişor / / vezi peste tot doar pepeni vărgaţi şi ploi lampante / pîrîu-n uniformă cartofii în tranşei / parcă s-ar stinge galeş elveţia din plante / nimic nu e neutru deci totul e cu ei [...]" **(Evadatul).**

„Insul ridicol" din volumul **La dispoziţia dumneavoastră,** care „cără imagini cu roaba", s-a transformat într-un poet al sfidării, în polemistul radical din **Democraţia naturii,** din **Exilul pe o boabă de piper** sau din **Rimbaud negustorul.** Iar la capătul acestei evoluţii, care atinge un moment de vîrf în volumul publicat la începutul anului 1990, **Moartea citeşte ziarul,** Mircea Dinescu se impune nu numai ca unul din poeţii noştri cei mai importanţi, dar şi ca o mare conştiinţă a vieţii publice româneşti. Alături de supravieţuirea prin lirism, cealaltă mare performanţă a literaturii lui Mircea Dinescu este deci apărarea propriei **libertăţi,** prin poezie, pentru ca măcar în felul acesta să putem redescoperi şi noi sentimentul libertăţii.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau despre sfîrşitul ideologiilor

Cînd murea, în 1916, împăratul Franz-Iozef, oamenii îl plîngeau pe străzi nu numai la Viena, ci şi la Praga ori Budapesta. Şi Stalin, imediat după moarte, a fost plîns nu numai pe străzile Moscovei, ci şi pe cele ale Budapestei şi ale Pragăi. Să fi fost într-adevăr vorba de dragostea oamenilor simpli, ori pur şi simplu de puterea obişnuinţei cu o guvernare atît de lungă încît se confunda, în mare parte, cu viaţa fiecăruia ? Micul dictator Dej a fost şi el plîns, nu numai pe străzile capitalei, iar dacă Ceauşescu şi-ar fi găsit sfîrşitul în propriul palat, cine ştie cîţi dintre noi nu l-ar fi jelit în loc să-l înjure pentru luxul stupid şi inutil ?

Vidul de putere despre care s-a vorbit încă din primele ore după fuga lui Ceauşescu era, şi din păcate rămîne, o constatare reală. Numai că era vorba (şi este) despre un anume fel de putere, aceea **paternalistă,** în dispreţul cetăţenilor de rînd, (auto)transformaţi în oiţe preaplecate lupului travestit.

•

Sfîrşitul ideologiilor, al militantismului sforăitor şi obstinat, al metodelor de construcţie ştiinţifică a societăţii şi a... omului. Sfîrşitul modelelor globale, demiurgice, avînd pretenţia că ar cuprinde şi ar explica totul, atît de totul încît nici nu mai rămîne loc şi pentru noi, oamenii. Sfîrşitul necesităţii înţelese şi al supunerii la comandamentele eşalonului superior. Sfîrşitul egalitarismului prefăcut care masca în fapt, cu grijă, avantajele meschine (şi totuşi enorme prin comparaţie cu media) ale unei tagme a aleşilor pe criterii numai de ei ştiute. Sfîrşitul omului nou, atotîndurătorul om multilateral şi cu orice preţ dezvoltat într-un tipar prestabilit.

Sfîrşitul sfîrşitului ? S-a terminat cu atîta sfîrşit ? Putem şi noi, în sfîrşit, să începem ? Să fim şi oameni, normali, să mai şi trăim ? De capul nostru, aşa cum o fi el, al fiecăruia !

•

De capul nostru ? Vai de el şi de noi! Vom putea oare, să trăim fără nici o ideologie ? Sîntem noi în stare să avem şi idei ca atare, sau numai idei încadrate unui sistem ? Idei care să nu fie obligatoriu „conforme cu", „în linia trasată la...", „aşa cum..." s-a trezit dînd din mîini cine ştie ce **aşa-zis?** Putem fi noi liberi ? Nu, nu, în afară, prin voia structurilor mai mult ori mai puţin democratice ale statului, ci **înăuntrul** nostru. Ştim noi ce să facem cu libertatea asta a noastră pentru care **alţii** au murit sau au fost mutilaţi pentru toată viaţa ?

De capul nostru... să hotărîm noi pentru noi înşine. Ştim noi să fim liberi ? Sau vom descoperi că e preferabil să ne lăsăm conduşi, că e adică mai multă ... linişte şi sfîntă lipsă de bătaie de cap ? Să gîndească alţii în locul nostru şi mai ales **să hotărască alţii** căci noi, maeştrii la desfăcutul firului în patru, oare cînd şi cît timp ne-ar lua să alegem ? ! Şi oricum, e mai bine să vii **după,** să-i poţi înjura, în tihnă, pe alţii ; e mai comod să rămîi un simplu lefegiu care-şi foarfecă şeful ierarhic şi vînzătoarea din colţ, dar atît, doamne fereşte să-şi ridice ochii mai sus şi să-şi supere... Tatăl.

Scăpat de rigorismul apartenenţei la clase, pături ori categorii sociale, individul din fiecare dintre noi se regăseşte singur cu sine însuşi, răspunzător pentru ei şi ai săi, dar şi mutilat de un adevărat şi zdravăn „implementat" complex al castrării.

•

Am ieşit din comunism (? !) atîta cît am făcut-o, **dar comunismul a ieşit el, oare, din noi ?** Şi cîtă vreme, chinuitor, va mai dura necesarul exorcism ?

•

În definitiv, obsedat, obsedant revin mereu în unul şi acelaşi punct de care nu-mi pot dezlipi gîndurile : cîţi dintre noi **vor** şi mai ales cîţi dintre noi **pot** să trăiască fără ideologie, fără tutelă ? Şi, în cazul în care vor fi suficient de mulţi aceia care n-o pot face (mulţi chiar fără a-şi da seama că se supun unei presiuni doctrinare) ce se va întîmpla atunci, iarăşi, cu noi, ceilalţi, aceia pentru care aerul ideologic e irespirabil, ucigător chiar ? Căci orice ideologie care se impune socialului presupune existenţa unei majorităţi, dacă nu militante măcar obediente, în afara căreia rămîn totuşi suficient de mulţi, deveniţi brusc incomozi, destabilizatori, anarhişti.

Pînă una-alta societatea românească **pendulează,** nehotărîtă între **mai multe** variante dar, la o adică, fără măcar să aibă îndrăzneala să creadă că ar depinde de ea. Ar fi, mai întîi, masca pe care şi-o pun, cu insistenţă, pe chip actualii guvernanţi (dătătoare de ...speranţe dar şi de nenumărate semne de întrebare), masca unei social-democraţii care vrînd-nevrînd vine ca un fel de coadă a comunismului, o social-democraţie oarecum suspendată în aer atîta vreme cît e lipsită tocmai de condiţia esenţială : acea bogăţie care să poată fi împărţită într-un mod rezonabil pentru toată lumea ; şi riscînd, astfel, să recadă oricînd la treapta egalitarismului post-comunist. Dincolo de o asemenea viziune care e mai curînd o realitate plăsmuită, propagandistică, decît una identificabilă, viaţa de zi cu zi ne oferă cu brutalitate o variantă a „acumulării primitive a capitalului", un **care pe care** în totalul dispreţ faţă de omul necăjit (fie el de orice condiţie), numai treburile aleşilor şi descurcăreţilor să meargă din plin, o „goană după profit" la care, de-a valma, participă oameni de bine, emanaţi, iliciţi sau dăştepţi, şi vizînd, tot de-a valma, posturi, sinecuri, fotolii, participări, înlesniri, asocieri, numai banul să iasă. În fine, ca şi cum n-ar fi destul şi atît, peste toate, deasupra şi printre dedesubt şi pe de lături, se insinuează, se impune şi în cele din urmă se **organizează** un adevărat „fundamentalism" al românismului care, în ciuda unor justificări de fond, a căpătat asemenea caracteristici morale şi stilistice care riscă să compromită însăşi naţiunea. Că au înţeles asta chiar şi actualii guvernanţi, ca de obicei cam tîrziu (şi o dată cu ei şi televiziunea, ca o dovadă pentru cît de independentă este), nu mai are de-acum nici o importanţă.

Curios este faptul că toate variantele atinse în fugă mai sus se întîlnesc în acelaşi punct : autarhismul, absenţa deschiderii, „calea proprie", combinate cu făloşenia, supraevaluarea, buricismul autohton. Grav este că prin niciuna dintre aceste posibilităţi nu participăm la o contemporaneitate a deschiderii, dimpotrivă, oricare dintre ele ne aruncă practic cu multe, foarte multe decenii înapoi pe scara istoriei.

Mihail Oprea

gheorghe lupaşcu

Ce sîntem

M-am rostogolit dintr-o pilpîire de
dragoste,
O întindere fără de formă
În mărşăluirea cazonă a formelor.
Ce sîntem
Întreb eu sau copacul ;
Doar gîndul că tu exişti
În preafericita
În îndurerata
Colchidă a harpelor.
Ce sîntem
Întreabă fluviul
Ori plesuvii Hercinici ;
Doar foamea de neştiutul din noi
Doar setea de-o apă părînd,
Doar uitarea mea în pragul de aur
Unde-mi amăgesc cu iubiri aşteptarea.

II

Întrevă umbra mea
În izvorul însetărilor tale,
M-am născut demult
Şi viaţa mea este demult trăită,
Chipul tău este auzul meu,
Cînd te bîcuie zvîrcolirea străzilor
Fiinţa mea se cabrează
De răsăile tale
Şi amîndoi, atît de aproape
Ne pierdem în orizont, înstrăinaţi
De iubirea părinţilor ce se vor naşte
odată.

Închinare

Noaptea
Cu lentilele astrelor
Slefuite de ape
Am citit în cărţile munţilor
Departele timp halucinant de aproape.
Nu ştiu dacă erai tu Doamnă sacră
Cînd chipul tău îmi era atît de cunoscut
Încît aşezam vedere peste vedere
Obligînd lumea să existe
În dioptrii de-nveşnicit iubirea.

Elixir

Elixirul înmiresmat
Pare-o capcană cu zei,
Te uniformizează sedat
Pentru o nuntă cu miei.

II

Fără de visuri, neviolent
Ca o geneză căliie,
Trucaje de pas indulgent —
O stea cu iz de lămiie.

III

Realul se-aşează bolnav sub pleoape,
Crater de insomnie.
Pe axul cu nuferi, toiagul
E Dumnezeu din copilărie.

Pasul

Cîmpia mea, ursita mea de soartă
Urcînd dinspre smeriţii mei părinţi
Cădea cu ei în toamnele bolnave
Ca o duhnire de tămîie-n sfinţi.

Pe unde mă întorc tresar cuvinte
Din stele-pogorînd să-şi afle trupul ;
Parcă-aş umbla-ntr-un univers închis
Cînd mă priveşte-n lucruri timpul,
lupul.

Asceza

Trec prin pădurea adîncului
Şi tuturor copacilor
Le cer dezlegare de patimă.
La orice cuvînt mă blestemă un fruct,
Tristeţea, ca o miere a sufletului
Picură din ochii aromelor ;
Un astru îmi dă lupeşte tîrcoale
Şi cînd adorm în iubirea apelor
Îmi cutreieră trupul
Ca şi cînd eu aş fi singurătatea
Din melancolia pămîntului.

Pavilionul 5

Pavilion din ziua fără neguri,
Cu ochii limpezi ca un lac montan,
Femeile bolnave de alcooluri
Se închid în turnul de obsidian.

Vechi invocaţii zumzăie-n fereşti,
Memoria demultului adună
Armata cavalerilor visaţi
Plecaţi la nunta mielului din lună.

Alaiul cosmic în rădvan de crini
Pluteşte-n curtea strînsă în grilaj,
Nuntaşii cu bonete lustruite
Le injectează cu-n sublim miraj.

De-atîta ser trec razele prin trup
Şi orizontul pare-un ventriloc,
Un zîmbru unduind melancolia
Pe coama lui heraldică de foc.

Cristal

Prea limpedea
Prea curata
Rugăciune pentru arbori —
O, de-aş lua cu mine umbrele
Coroana de păsări şi luna,
Pădurea toată ne-ar fi
În cuvintele noastre.
Dar cînd te strig
Crengile se apleacă singure
Cu numele tău peste lucruri,
Să nu se tulbure cristalul
Din lacrima iubirilor
Unde sufletul meu te caută.

Vuiet

Timpanele din inimă,
Harpele lui Dumnezeu
Să mîntuiască roata psalmodică
De pe axa gîndului meu.

Atunci m-am auzit
Cîntec unduind peste vreme,
Ascultare de nefiinţă
Cînd iubirea mai vrea să mă cheme.

Doar femeia, departe ca stolurile
Dănţuia pe sub fructele copacului
Să mai cadă peste Eden
Belşugul fatal din mierea păcatului.

Şi eu în pustiu, cu psalmul în rug
Tiram în spaime viaţa din mine
Adulmecîndu-mi pura zidire,
Turn prăbuşit în rovine,

Cînd templul programat electronic
Se-ncărca de boli cu un veac infernal,
Antilume uimită de sine,
Imperiu diluvial.

Unde, la ce Ararat
Să-mi mai opresc eu raiul străvechi
Dacă n-ai să-mi mai fii porumbelul
Urgisitei mele perechi ?

Vesteşte-mă, datină-brazdă,
Prin rădăcini să-mi caut un geamăn,
Adam descîntînd suferinţa
În care să nu-mi mai aseamăn.

Cădere

Am căzut în creaţia lumii
Cu chipul tău vălurind printre spice.
Dar nu mai ştiu drumul înapoi
Cum Dumnezeu unul către altul ne-a
înălţat :
Eu, clepsidra relicvei, din geneza
păcatului
Cu faţa-n lumină, de prigoana Edenului
O inimă nouă cerului încredinţez
În pragul profetic.

Timpul ca un turn

Trece timpul
În intriga cosmică,
Imperturbabil ca o fantomă
Şi eu, zilnic în întîrziere,
Ascult mereu ora galactică
Prin telefonul indiferent
Cum vocea inertă repetă mereu
Aceeaşi oră fără sfîrşit,
Fără să mai audă
Mulţumirile mele de adolescent.

---

stop-cadru

Bovarism exorcizat

Coerenţa volumului **Căutarea căutării** (Ed. Junimea, 1990) este realizată de Liviu Antonesei prin urmărirea experienţelor esenţiale ale existenţei (viaţa, moartea, iubirea, poezia), datorate unor introspecţii lucide, cenzurate de echipamentul cultural. „Dacă poetul nu ce află în neîntrerupt dialog cu Fiinţa, înseamnă că el este mut sau, cel puţin, afazic, bîlbîit, dislalic", proclamase deja autorul în eseul **Semnele timpului** (1988). Obsesia vădită o constituie căutarea unei experienţe iniţiale, care disimulează un **autctor incertus** fiinţînd **in absentia**, „captiv în / memoria imaginară a unui / spaţiu fără durată / sau spaimă", altfel spus într-o spaţialitate ucronică asumată de condiţia poetică : „aici imaginile lipsesc, / metaforizare de grad zero, / scriitură albă şi ternă / mărturisind o imposibilitate / asumată cu dispreţ şi orgoliu" **(Jocul vidului şi al înfăţişării)**. Poetul, abil în a îndepărta tentaţia rafinării şi riscul manierismului, consideră poezia un **pharmakon** (titlul volumului din 1989, culegerea de faţă incluzînd şi poemele interzise atunci de cenzură), remediu mîntuitor în calea căutării unei identităţi morganatice.

Atenţia nu ne este reţinută de reflecţie, ci de satisfacţia redescoperirii lucrurilor simple („A căuta realul cînd ştii că iluzia / oricărei speranţe este o utopie. / Dar nu eu îl condamn pe acesta — / o, ceasurile lungi de noapte în care / singurătatea privirii alunecă pe lucruri / cum degetele înfrigurate ale maestrului / pe tastele pianului atunci acordat" — **Cîntecul de noapte al brizei)**, în acel spaţiu al poemului saturat de „magmă pulsatorie" ce respiră, palpită şi se cumpăneşte ca o inimă obosită („Inima ca un orologiu enorm îşi ascunde / bătăile — acul străluceşte sub pielea / umedă, înfierbîntată". — **Viaţă de noapte)**. Starea poetică devine o contemplaţie senzorială a lumii secvenţiale, un contact epidermic cu obiectualul, o trecere lentă dinspre real spre „centrul luminos" al unei lumi aurorale unde fermentează poemul. Acapararea poeziei de către real opresează astfel imaginarul încît racordarea la universul obiectual capătă valenţele unei necesităţi. În această raportare interioară la real şi imaginar, perceperea esenţialităţii lumii se istoveşte într-o lumină aurorală, deoarece poetul învăluie într-o semnificaţie conturul format de propria corporalitate şi ceea ce este dincolo de limitele fiinţei („Cum poate fi respiraţia trupului cale / către desăvîrşire ? Şi toate exerciţiile lui..." — **Partea frigului)**. Reciprocităţile care au astfel loc sînt amplificate, contopite într-un senzualism total ; tensiunea lirică este provocată de impactul dintre imaginea poetică marcată de concreteţea realului şi imaginarul meditativ. Universul material capătă un ritm al său, cînd încetinit, cînd accelerat **(Pastel**, p. 20), ce traduce alternanţa nocturn / diurn **(Stampă)**, în timp ce corporalul simte înlăuntru presiunea materiei din jur.

Materialitatea induce erotismul, formulat printr-o parafrază la axioma carteziană („Ne iubim deci exist") şi situat sub acelaşi radical ontic al nocturnului şi diurnului („Ne vom iubi într-o noapte, / ne vom uri într-o zi" — **Ars amatoria**, p. 84) în căutarea neistovită a identităţii. Pătrundem într-un univers liric aproape angoasant, străbătut de o înfiorare a cărnii în aflarea uniunii dintre corp şi spirit. Străfulgerarea carnalului este căutată cu mai multă ardoare decît revelaţia spirituală. Cuplul „leagă" şi „distinge" totodată fiinţele, fără a le aduce la unitate ; o fiinţă este ea însăşi în aceeaşi măsură în care este şi cealaltă, fiecare dintre cele două deosebindu-se de sine şi de cealaltă în egală măsură. Refacerea cuplului nu este posibilă deoarece structura eului pare a fi mai puternică decît dorinţa de contopire organică : „Îmi caut chipul în cel fără chip... / Sînt singur în moarte, iubito, / tu eşti lipsă şi îndepărtare" **(Căutarea căutării)**. În eseul din 1988 întîlnim un pasaj conclusiv : „Două dialoguri angajează, deci, poetul : unul cu Fiinţa, celălalt interior... La superficie, dialogul pur formal, eminamente reticent, cu aerul **saeculum**-ului".

Erotismul nu este singura sursă de lirism, starea poetică obţinîndu-se şi printr-o tensiune diferită de aceea a trupului „în cădere" : „iată : poezia este / cădere / nu înălţare. // A cădea : în timp, în iubire, în poezie, / în zgomotul Cuvîntului şi al Cărnii, / în foşnetul Lumii care mă cuprinde" **(Încercare asupra Cuvîntului)**. Plasată în regimul nocturn, poezia coboară în noapte, locuită de însemnele tanatosului. („Cancerul ereditar al cuvîntului / care mă locuieşte, scut cărnii mele / trecătoare, căutarea şi căutarea zadarnică a acestei căutări" — **Căutarea căutării)**. Erosul şi Logosul mai pot salva fiinţa de invazia imaginilor contorsionate („tot se duce, spiritul / numai pulsează în limburi" — **Pastel**, p. 57) ; ritualul rostirii devine un joc grav al pătrunderii în spaţiu, dar şi în timp, o încercare de a recupera inocenţa primordială, cuvîntul fiindu-şi suficient şi definindu-se prin el însuşi : „Dar eu nu slăvesc lucrul / nici umbra sa pămînt. / Cuvîntul se lipeşte de cuvînt, /.../ Să ieşim în lumină, în noapte / şi să slăvim Cuvîntul ce vine". **((Căutarea căutării)**. Poemul capătă, indiferent de alcătuirea sa, dincolo de întîlnirea arbitrară dintre cuvintele prinse într-un ritual ludic, un trup „sau alt trup", altă corporalitate cu simţire şi raţiune, faţă de care poetul ia o atitudine autoironică („Iată — cuţitul unui gînd iconoclast / ratînd (a cîta oară ?) ţinta" — **Partea frigului)**. Discursul poetic rămîne doar o transcendere iluzorie a realului în actul poeziei lumii, eliberarea sinelui pentru a-l capta în trupul ce se făureşte prin rostire. Spaţiul dintre ficţiune şi raţiunea cenzurantă îşi cere o sintaxă simbolică.

Deşi pare a desconsidera poezia cizelată („La ghişee de aur sînt angajaţi autori de versuri bine lucrate"), Liviu Antonesei este tocmai un astfel de poet laborios. Impresia este de îndelungată elaborare, rostirea este concentrată, uneori chiar aforistică, cu tonalităţi grave şi cu inflexiuni oraculare. Versurile sugerează un sens problematic şi mărturisesc apariţia unei alternative şi, în consecinţă, a eşecului unei echivalenţe compensatorii. „Şi, poate, totul nu este decît o naivă, disperată / încercare de a defini, de a exorciza bovarismul..." **(Ca şi cum)**.

Vasile Spiridon

Eseistul Ion Biberi

Nesăţioasele meandre asociative ale lui Perpessicius se „citesc“ cu vie plăcere bibliografică. Natura digresivă a scrisului său, atît de evidentă, complică sarcina celui angajat să deprindă, prin comparaţie, reţetarul de procedee al unui alt eseist, deghizat o bucată de timp în altceva. Pentru mulţi Ion Biberi trece drept psihiatru, pentru unii drept romancier, pentru foarte puţini cultivatul recreator de siluete scriitoriceşti este colegul lui Zarifopol şi Ralea întru mînuirea aceloraşi unelte. Despre Ion Biberi merită transcrise aici cîteva impresii.

Pierdut între activităţi felurite şi slobod să reţină din ele destul pentru a părea un subiectiv suspendat între ştiinţă şi poezie, el îşi recunoaşte drept patron spiritual pe Hippolyte Taine. Ne oprim la aceste rînduri dintr-o datorie de obiectivitate : „Taine este considerat ca un spirit sistematic, precis, dominat de superstiţia formulelor şi locurilor comune generale. Şi totuşi înapoia acestei rigidităţi şi fermităţi de suprafaţă, ce nelinişte, ce dramă, ce vînzolire. Corespondenţa lui ne dezvăluie un spirit devastat de febre şi pasiune de cunoaştere, care a împins drama interioară pînă la acuitate papiniană, cu toate exagerările, stridenţele şi neliniştile acesteia. Masca egală şi rigidă a omului face, în acest fel, loc unei trepidanţe lăuntrice neobosite...“ [1]

Cel care a surprins, chiar dacă din întîmplare, formula marelui studios francez, stabileşte cu aceasta o linie de continuitate. Aşa se explică de ce eseurile lui Biberi nu sînt eseuri curate, ortodoxe, flotări abile şi nonşalante în jurul cîte unui subiect. La o nouă lectură ele mi se par coborîte spre noi dintr-o zonă presărată cu broderii lichide însă, cel mai adesea, cu linii nete. În curînd amestecul înşelător reintră în normal. Biberi caută pînă la resorbirea lor totală calităţile autorului, li se consacră şi le distilează. Produsul rezultat poartă în mobilul său, comprimat şi elanul cercetătorului. În taină, litotic, eseistul se exprimă astfel : „Nu am vrea să lăsăm totuşi impresia că aceste studii sînt rodul unor simple notări, al unei plimbări întîmplătoare...“ [2]

Nici n-ar fi drept să fie învinuit de o asemenea culpă. Ca să explice metoda utilizată la redactarea „profilurilor“, după ce, în 1937, dăduse volumul de siluete intitulat **Études sur la littérature roumaine contemporaine**, Paris, editura Corymbe, se destăinuie în termeni ce îl recomandă ca posesorul unor instrumente convergente de investigaţie : „Ne-am limitat deci, din constrîngeri în genere tipografice şi tehnice, la prezentări parţiale, ceea ce nu exclude totuşi o intuire a fiecărei vieţi în unitatea ei centrală. Am năzuit, cu alte cuvinte, la o imagine completă a unei vieţi, deşi nu am consemnat în scris decît fragmente variate ale acestor viziuni generale.“ [3]

Înainte de a fi ales singur pentru contribuţii mai recente denominaţia **Eseuri** (vezi volumul de la Editura Minerva din 1971), Ion Biberi a trecut proba calificării sale cu situarea eseistică a personalităţii lui Tudor Vianu între constantele nevoilor interioare ale acesteia. Pe dinaintea ochilor noştri se perindă un om de carte, cu disponibilităţi fixate timpuriu şi cu fulgerări sărace, dar cu o imensă deschidere de spirit.

Un fel de reţinere instinctivă împiedică pe exeget să ducă eseul pînă la ultimele limite. Dar **Tabla de materii** este perfect vorbitoare. După o **Biografie morală** urmează **Portret**, pe urmă **Ginditorul, Criticul, Esteticianul, Moralistul etc.** — fişe dintr-un univers de ipostaze limitat după criterii niciodată absente. Totuşi, cine citeşte cartea vede că primul capitol include **in nuce** pe celelalte, cuprinse cu uşurinţă în decupajul îngrijit al primelor consideraţii. Trebuia să renunţe a scrie următoarele capitole, păstrîndu-se la o acomodare cu modalitatea aleasă iniţial ? Vorbind despre fuziunea dintre eseul elaborat şi reducţia monografică practicată pe urmă, am întrebuinţa expresia, aplicată de Biberi însuşi, lui André Gide. Am spune că el, dincolo de orice dubiu, captează în adevărate semnalizări atitudinile vianeşti, punctele de plecare şi liniile de evoluţie ale eminentei personalităţi. Performanţa,

dacă termenul nu este compromis de limbajul sportiv, rezidă în natura indicaţiilor date de I. Biberi. Ca orice eseist care se respectă, autorul nu se retrage pe un plan secundar. Pasibil de interpretări, el admite să fie corijat, urmează piste discutabile, se citează pe sine, întreabă, se dezvăluie cîntărind critic. Pe spaţiul unei singure pagini aflăm propoziţii ca acestea : „La o iscodire a noastră, profesorul avea să răspundă...“ (p. 128). Sare imediat să tragă o concluzie : „Se cuvine, credem, să împlinim vastele orizonturi, cu un fragment de breviar moral...“ (p. 129).

Abilitatea, în atari cazuri, nu e de suprafaţă. Înţelegerea cu care judecă Biberi se leagă de un principiu de lucru şi ţine de gîndirea eseistică ; se aplică să descopere sensuri, realităţi în adîncime şi mai puţin fapte. „Ideile“ năzuiesc să atingă reliefuri, nu să deseneze hărţi. Momentele culminante sînt mai de preţ pentru că, expuse la lumina zilei, ne spun cum s-au vertebrat dispoziţiile, opţiunile şi s-au orientat prospectările lui Tudor Vianu în materia literaturii naţionale şi universale.

Să fie, vreodată, eseistul izolat în propriile lui limite ? Nu, răspunde Biberi într-un crochiu **Eseul, metodă de cunoaştere.** Ca şi Zarifopol care unea, în condiţii de climat lăuntric, pe filolog şi pe moralist, pe pamfletar şi pe editor, ca şi Ralea, folosind în interferenţă sociologia cu psihologia şi literatura cu politicul, Biberi îl „întrerupe“ pe psihiatru din lecturi spre a-i supune „clientela“ literară, iar pe reporter să treacă la experienţele esteticianului.

Cu aceasta am definit condiţia eseului, mai puţin a eseistului. Eseul se înfruptă din multe surse ca să consemneze căutări, forme ale producţiei literare, fapte de conştiinţă. Dar documentul de atestare al eseistului se distinge încă neclar. Mai bine, mai conturat îl aflăm în chiar complexitatea semnificaţiilor la care aspiră. Pentru că eseul literar nu e niciciînd unidimensional. El presupune o raportare plurală şi progresivă la manifestări paralele sau tangente. Cu fruntarii încă nedelimitate riguros eseul nu pluteşte în vag şi nici nu respinge efortul unificator. El va fi, cum spune Ion Biberi, psihologic, medical, psihiatric, filozofic-cosmologic, avînd mereu unitate de viziune.

Corelaţiile dinamice ale acesteia — iată ţinta eseului. Potrivit cu asemenea vederi însuşi romanul lui Thomas Mann, **Muntele vrăjit**, e un romaneseu, reprezentînd „un loc de intersecţie a mai multor octave de realitate, exprimînd, în întregul ei, o concepţie asupra structurii lumii şi a vieţii umane“. [4]

În nişte **Pagini de jurnal intim**, Ion Biberi glosează în marginea rîvnei spre mlădierea spiritului. Un atare efort este în plin mers. Dacă nu istoveşte, obiectul are destule şanse să-şi anexeze subiectul. Faptul este salutat de eseist în termeni expliciţi : „Fiecare spectacol, fiecare vibrare răsfrînge în sine, pentru simţirea deschisă lumii, o undă de infinit. Gîndindu-mă la acest lucru, am notat cîndva că universurile interioare ale oamenilor sînt egal de întemeiate, în măsura în care sînt trăite în adîncime ; putem oare stabili ierarhii şi lămuri că universul mental al fizicianului sau astronomului este mai adaptat decît al pescarului, al pădurarului sau al unui cizmar, ţintuit pe scaunul lui de lucru ?

Feeria, vibraţia sînt înăuntru. Spectacolul exterior este simplu pretext de invitaţie la descoperire de sine.“ [5]

Scrutînd zările gîndului, mai ales relaţia excursiei mentală-finitul emotiv, nici un eseist n-ar fi aţintit o mai pătrunzătoare privire peste patrimoniul de lumini în stare să-l răsplătească. Ion Biberi ne-a dat, egal de întemeiate, o definiţie şi o informaţie despre expansiunea eseistică. Unde să ne oprim ? Ridicat la accentul patetic din confidenţa sa, Biberi împarte eseul după cantitatea de ideal şi de variaţii ale curbei afective. Se impune atunci, cu şi mai multă putere, să-l delimităm de pedagogie.

Henri Zalis

[1] Ion Biberi, **Profiluri literare franceze**, Bucureşti, Casa şcoalelor, 1945, pp. 9—10.
[2] **Idem**, p. 11.
[3] **Op. cit.**, p. 12.
[4] I. Biberi, **Eseuri**, p. 18.
[5] **Op. cit.**, p. 211.

fragmente dintr-o etică a autorului

Despre tăcere şi despre bucurie

De obicei, cînd vorbim cu adevărat, cuvintele nu ne sînt decît pronunţarea propriei suferinţe. Rostirea de noi nu poate fi decît lamentare sau rugăciune. Vorbeşti că — doar, doar ! — vei fi pînă la urmă înţeles, auzit. Vorbirea e semnul neputinţei, proclamarea a-tot-singurătăţii conştientizate şi de-ne-mai-suportat. Orice vorbire este urlet, strigăt disperat în pumni.

A te bucura înseamnă tăcere şi ascultare. Înseamnă a avea ce să taci, adică a avea pe Cine şi ce să asculţi. A te bucura este echivalent cu a fi în stare să asculţi lumea. Tu taci şi, doar atunci, Celălalt (lumea şi Dumnezeu, Dumnezeu în lume) îţi se face auzit. Tăcerea ta devine prilej pentru rostirea Celuilalt. Tăcerea este în-credinţare. Dăruire. Tăcerea înseamnă că, deja, te poţi lipsi de tine, te în-credinţezi Celuilalt, ca jertfă. Nu te poţi dărui decît primind dar şi nu poţi primi dar decît dăruindu-te. Tăcerea este dezvelire a semnelor, primenire a semnificaţiilor, întoarcere pe dos a oglinzilor-măşti. Tăcerea este modalitate alchimică, modalitate practică a coincidenţei contrariilor : transformă lumea în Dumnezeu.

Un exemplu al tăcerii, un exemplu de **respiraţie de dincolo** este privitul pe fereastra de tren. Pe fereastra trenului care înaintează drept şi, parcă, la nesfîrşit prin cîmpie. Peisajul care ţi se desfăşoară în faţă este mereu acelaşi, nu produce nici o surpriză. O cîmpie întinsă n-o poţi privi decît în gol. Mersul trenului paralel cu orizontul şi, în acelaşi timp, perpendicular pe acesta îţi poate da senzaţia fizică a timpului străbătînd spaţiul. Locul în care privirea intersectează marginea cîmpului este chiar punctul de intersecţie a celor două coordonate şi, deci, suprapunerea şi eludarea lor. Fereastra de tren privită în gol sapă în realitatea peisajului un tunel prin care te poate suge vîrtejul moale al lipsei de spaţiu şi de timp.

Tăcerea bucuroasă este rugăciune. Te rogi ca să asculţi, nu ca să fii ascultat. Semnul dragostei este că Dumnezeu coboară lîngă tine, aşa cum a mai coborît. Semn de milă, pentru că tu — neputincios — n-ai cum urca la El. Nu ceri ceva, nu ceri ascultare, ceri direct prezenţa lui Hristos. Ceri bucurie.

Găsesc un citat din Kierkegaard : „Omul care trăieşte în vremelnicie îşi închipuie şi crede că la rugăciune esenţialul, scopul silinţei lui este că Dumnezeu aude ceea ce Îl roagă. Şi totuşi, în veşnicul înţeles al adevărului, e tocmai pe dos : rugăciunea nu are temei în adevăr cînd Dumnezeu aude ceea ce e rugat să împlinească, ea are temei cînd cel care se roagă nu încetează de a se ruga pînă ce ajunge a fi el însuşi cel care aude ce vrea Dumnezeu. Acela care se roagă cu adevărat se mărgineşte să asculte.“

Lacrimile rugăciunii sînt cele mai fericite lacrimi, sînt lacrimi ale extazului pentru că în acel moment relaţia cu divinitatea nu mai este mediată de semeni sau de transparenţa realităţii, ci Dumnezeu poate fi chiar lîngă tine. El nu mai este **el**, este **tu**. Iar rugăciunea nu se compune din vorbe, ci din tăcere extatică. Rugăciunea este teofanie, prezenţa lui Dumnezeu elimină orice prezenţă a vorbelor, a gîndurilor umblătoare. În rugăciune devii transparenţă, plins fericit.

Cititul de cărţi este umbră de rugăciune. Lectura este adevărată, ca şi orice alt tip de comunicare între oameni, atunci cînd poartă taină. Atunci cînd singurătatea în doi (eul şi tu-ul cititor-autor) se face prilej pentru prezenţa Celui de-al Treilea. Lectura poate fi rugăciune mediată. Şi orice tip de comunicare se împlineşte doar după modelul rugăciunii, după modelul tăcerii bucuroase. Model care — simplificat — poate fi descris astfel : lipsirea conştientă de tine, de vorbele, de gîndurile tale pentru a te face primitor de Celălalt.

Dacă în ceea ce priveşte iubirea de semeni, termenul de comparaţie este iubirea de tine însuţi, în ceea ce priveşte iubirea de Dumnezeu, exemplul este părăsirea de tine, uitarea propriei tale fiinţe.

Cristian Popescu

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(X) CONFUZIA

Contractul social este principalul instrument uman de dezvoltare a conștiinței. Immanuel Kant se află în neîndoielnica descendență a lui Jean-Jacques Rousseau atunci cînd emite cunoscuta sa teorie asupra maximei universale. Contractul social pornește din convingerea funciarei egalități umane — mai exact nu din faptul însuși, ontologic, al identității concrete, ci din acela, cu mult mai subtil, că nu poate avea loc o interacțiune umană echilibrată decît pornind de la premisa dreptului egal al fiecăruia la umanitate, umanitate pe care poți să o accepți sau să o respingi, dar care nu îți poate fi refuzată. Izvorît din această premisă, contractul social consolidează, ciclic, ideea egalității oamenilor. Egalitatea, ca principiu, nu este simpla satisfacere a unei nevoi psihologice, eliminare a umilințelor și degradării, ci este înlocuirea concurenței biologice, animale, cu o potențială cooperare spirituală. Immanuel Kant face chiar un pas mai departe. Moral nu este decît ceea ce poate fi cerut drept necesar tuturor oamenilor, imperativul căruia nu are de ce să i se constituie excepții — moral este ceea ce poate fi universal și egal revendicat. De ce nu se face operă morală cu maxime parțializatoare și selective ? Pentru că atunci spiritul devine incapabil să mai funcționeze. Spiritul este spirit atunci cînd tot ceea ce este sau poate fi spirit este egal cu tot ceea ce este sau poate fi spirit. În absența contractului social, sau dacă acest contract social este încălcat, ne aflăm în fața celei mai jalnice dar mai simple situații : ființa omenească este oprimată, adică **omului i se refuză dreptul la conștiință.** Pentru a putea fi supus dominației, dictaturii, omul are a fi — și acesta este lucrul cel mai grav în aceste cazuri — de-conștientizat, deculturalizat, dezintelectualizat. Spiritul nu are cum fi vreodată inferiorizat ; el este partenerul egal într-un contract spiritual. Dacă omul este supus terorii înseamnă că el a fost, fie și temporar, despiritualizat.

Pînă în vremea din urmă contractul social a fost rar realizat pe pămînt, iar maxima universală kantiană a făcut multora o mult prea slabă impresie. În marea lor majoritate relațiile umane au fost, vreme de o întreagă istorie, relații de dominație, înjosire și forță. Mult prea adesea acest dezechilibru existențial al colectivității umane nu a trebuit nici măcar produs prin violență și teroare. Cum de a fost, aunci, posibil ? Foarte simplu : prin ignoranță. Ignoranța a fost căutată, sesizată și exploatată. Acolo unde nu a fost în chip expres indusă a fost, în modul cel mai simplu, lăsată să apară de la sine, cu perfectul exces de spontaneitate al elementarului în raport cu superiorul.

Ignorantul trebuie să știe un singur lucru, să perceapă o singură idee, să conștientizeze o singură condiție : că este un ignorant. Convins de ignoranța sa, într-o lume în care, aparent, pentru a subzista este nevoie de adaptare prin cunoaștere, subiectul uman acceptă, fără dificultăți, să fie condus — condus către indiferent ce destinație, pe indiferent ce drum, cu indiferent ce mijloace. Pentru a conceda — mai mult sau mai puțin voluntar — să se lase condus în chip autoritar, omul trebuie să fie marcat de un profund complex de inferioritate. Acest complex, spre a fi inextricabil și larg extins, trebuie să aibe — sau să i se creeze — o bază în real. Nimic mai simplu decît să fie aflată această bază în ignoranță. În ce măsură carența cognitivă a făcut ca popoarele să fie ușor de condus de către tirani a fost, din totdeauna, clar, dar abia în epoca iluminismului, faptul a ajuns a fi profund considerat, exprimat deschis și făcut cunoscut aproape tuturor oamenilor. Mii de ani omul s-a dat timid la o parte, făcînd loc în spațiul autorității și puterii celui pe care îl socotea un mai adevărat cunoscător al lumii și, implicit, drept fiind mai aproape de înțelepciune decît el însuși. Dar, așa cum spune Pythagoras, „înțelept nu este decît Zeul". Cine erau aceia care aveau dreptul să conducă popoarele ? De bună seamă, zeii sau oamenii dispunînd de legături elective cu zeii. Iluminismul, în esența esenței sale, nu este decît distrugerea explozivă a falselor prestigii.

În strofa a doua din partea a III-a a celebrului „Tao To King" Lao Tze spunea : „Guvernarea celui sfînt constă în a goli spiritul poporului, umplîndu-i stomacul, slăbindu-i ambițiile, întărindu-i oasele", pentru a adăuga ceva mai jos, că scopul acțiunii (politice, am sublinia) este acela ca poporul să nu aibe nici știință și nici dorinți. Poarta către Tao, deschisă de marele Lao Tze este una dintre cele mai nobile, tărîmul de dincolo, către care înțeleptul ne învață și ne îngăduie, să mergem este absolutul interpenetrării tandre a luminii și umbrei, dar filozofia politică și socială dezvăluită de textul citat rămîne cinică pînă la a nu mai putea fi salvată nici măcar de sinceritatea sa deplină. Timp de cîteva mii de ani conducătorii popoarelor — cu cîteva excepții, aproape nefiresti prin raritatea, dar și prin imensa lor valoare — au avut a se felicita pentru ignoranța netulburată a popoarelor. Au suferit popoarele chiar atît de mult de propria lor ignoranță ? Da și nu. Aceste mulțimi umane au lucrat piramide pentru faraoni. Trebuie observat totuși (săpăturile arheologice o arată) că orașele ocazionale, construite pentru muncitorii egipteni de la piramide, erau salubre și ofereau trei camere pentru fiecare suflet sau măcar pentru fiecare cap de familie. Regele din Babilon putea fi un tiran îngrozitor, dar apartamentul unui curelar pare superior celui de astăzi al unui medic, așa cum trăiește acesta în multe țări. Păcatul înfruptării din pomul cunoașterii, cu siguranță, Adam nu l-a făcut în numele tuturor oamenilor. Pedepsiți au fost, este adevărat, toți, dar pedeapsa a fost, cît de cît, diferențiată. Cu cît oamenii au acceptat mai ușor să li se golească spiritul și să li se pulverizeze voința, li s-a umplut mai atent stomacul și le-au fost menajate oasele. Este probabil că într-un stat barbar ignoranța nu este refuzată. Ea oferă subiectului o scuză confortabilă pentru a accepta orice ; mai exact, pentru a nu exista ca ființă umană. Trebuie recunoscut că în acești mii de ani, omul ca întrupare fragilă a logosului — oricum s-ar numi acest logos, luat însă în Hegel — a fost o specie deosebit de sensul multiplu Platon-Aristotel-Kant-Hegel — a fost o specie deosebit de rară. Desigur, fiecăruia a aparținut condiția umană ascunsă în spiritul copilului sclav, cel al lui Socrate, care poate fi iluminat, precum și condiția omului care sîngerează pe drumul Calvarului, a celui căruia i se pregătește reînvierea. În actualitatea sa neîndoielnică și nepericlitată omul a fost, însă, prea arareori om. Dar au venit : Renașterea și marile descoperiri geografice, tiparul și Reforma. Iluminismul, societatea industrială, s-a ivit lumea lui Edison, Pasteur, Darwin, Planck, Freud. Ignoranța nu mai avea cum ajuta, fie și patogenic, lumea, ca element al organizării sociale și sursă a factorului material al istoriei. „Elogiul nebuniei" cu sarcasmul, tristețea, adevărul și poate chiar nostalgia lui, devenise un elogiu van sub raport sociopolitic, căci nebunia, așa cum era ea văzută de Erasmus — o ignoranță fie și bine temperată de abilități practice — încetase de mult să mai existe.

Revoluțiile — americană și franceză sînt afirmarea violentă a sfîrșitului inocenței politice umane. Ce este atunci revoluția rusă, cu ramificațiile ei comuniste est-europene, centro-americane, asiatice sau africane ? Este reintrarea în scenă a ignoranței care nu mai este propriu-zis ignoranță, ci altceva, cu mult mai rău decît ignoranța și care se numește confuzia. În plan intelectual esența totalitarismului necomunist este inversarea valorică într-un punct cheie al existenței umane (exemplu : substituirea valorii individuale, recognoscibilă, testabilă, măsurabilă chiar, social-mente utilă, printr-o prezumtivă valoare rasială și, mai grav, instituirea conceptului, în sine criminal, de vinovăția prin apartenență de rasă). În același plan intelectual însă, esența totalitarismului comunist o constituie confuzia deplină. În primul caz asistăm la o confuzie parțial sistematizată pe cînd în cel de al doilea avem în față confuzia-confuzie.

Pornind deci de la ignoranța politic utilizată, fluxul istoriei s-a desprins, în acest ultim secol mai ales (procesul începe, de fapt, cu mult înainte) în două brațe : cel al clarității și adevărului (parțial și uneori chiar pervertit, dar în general adevăr) și celălalt brat, al confuziei, mai superficiale sau mai adînci. Primul aparține democrației. Oamenii nu pot fi legați prin altceva decît prin acel deplin inteligibil, perfect cinstit și nepărtinitor contract social. În condițiile contractului social orice spirit potențial devine spirit (iar : „spiritul este spirit numai dacă este pentru spirit"). Psihologic nici o individualitate umană nu este echilibrată, satisfăcută și, în fond, normală decît atunci cînd tot ceea ce este individualitate umană rezonabil considerată și deci i se creează cel puțin premizele pentru a fi echilibrat, satisfăcut și normal. De ce ? Pentru simplul motiv că pînă și ființa umană cea mai degenerată sau sadică tot nu se poate pune la adăpost de o minimă identificare interioară cu semenii. Eventual, doar schizofrenul aflat în cea mai adîncă disociere de real poate să se păzească de orice urmă de tranziție înspre sine, a stării pe care o trăiește un altul — în rest așa ceva nu este posibil nici chiar în cazul torționarului cel mai sălbatic, al criminalului sadic, al mizantropului sau cinicului total. Pînă și în cazul acestora, ceva din suferința semenului se așează pe sine, deformînd și mai rău grotesca urmă de personalitate pe care o află în profunzimile unui eu pervers. Atunci cînd omul suferă, toți oamenii suferă, inclusiv cel care este cauza respectivei suferințe și chiar dacă într-un plan superficial degustă satisfăcut schilodirea umanului. La fel, cel care induce ignoranță va fi mai puțin apt pentru cunoaștere ; cel mai induce confuzie va fi deformat interior. Hegelian, ne vedem obligați să spunem că acela care nu este pentru spirit încetează a fi spirit și în nici un caz nu mai are cum fi om, dar aceasta nu a deranjat totalitarismele care nemaiputînd utiliza ignoranța umană primară au apelat la o ignoranță secundară, semănînd neclaritate, obscuritate, confuzie.

Cînd în Revoluția Estului european, în Revoluția Română, s-a strigat „Jos comunismul" s-a strigat, de fapt „Jos —

vasile andronache

O marmură în flăcări

Petala gurii toarce sunet pur
De parcă într-un fulger locuiești
Avînd de sunete un lung contur
Tu poți ebenul nopții să-l albești

O rază diamantă de cer înfiptă-n umăr
De nu găsește suflet desfrunzită moare
În ceața destrămării care doare
Și aripile lipsă cum să număr ?

Petardă ochiul înspre tine fuge
Rupînd în aer rană fumegîndă
Visînd la carul dragostei să-njuge
O marmoră în flăcări curbîndu-se
flămîndă

Alte zugrăveli mai pure

Ochiul meu mai vede clar
Pînă-n funduri de vecie
Forma-ți pură lingă-altar
Prin cea noapte vineție

Ca de-oglindă miez lucios
Cerul lumii minerale
Înspre mine a întors
Nimbul sfînt al frunții tale

Nouă peruzea de rouă
Peste bruma unui crin
Cînd din cer doar aștri plouă
Moale aur trecut prin

Spații vide și geroase
Care au în nări tămîie

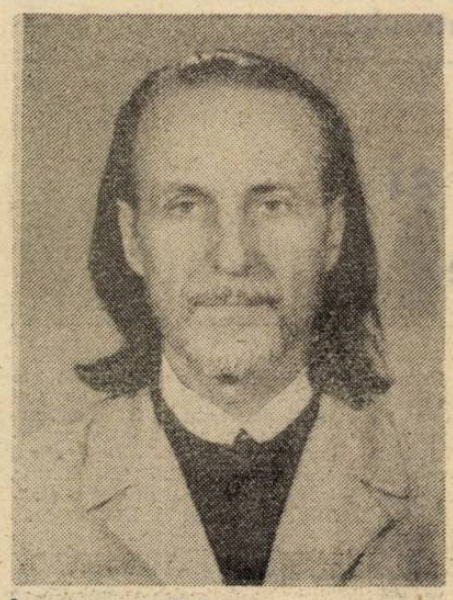

Înspre marginile joase
Cu ninsori să te mingiie

Păr mahonic răsfirat
De cel pui de vînt, grădina
Din smaralde-a tremurat
Cu petale-nvelind tina

Tu scriind cu talpa ierburi
Pari un dor ce s-a aprins
Printre vegetale herburi
Glezna-n mină-un zeu ți-a prins

Lungă clapă și sonoră
Rătăcindă peste ritmuri
Din năuntru-mpinsă-n horă
Pe-ale visului tărîmuri

Îndelung de te contemplu
Ies din purele-ți conture
Ca din murii unui templu
Alte ritmuri mult mai pure

Rozmină

Să curgă pe tine polenuri astrale
Cu pilpîiri fotonice pale
Din floarea de lună a teiului sfînt
În noaptea aceasta plină de cînt

Te reazimă visătoare de-o stea
Întîmplarea poate să mi te ia
Ce trist ar fi teiul în floare
Dacă marmora ta n-ar răsări pe cărare

Dar gîndul acesta cu degete reci
De ce nemărginire prin suflet mi-l treci
Iubito, tu ești eternul meu vis
În grăbitul meu drum pe margini
de-abis

confuzia, intenționat produsă și prin care sîntem stăpîniți și determinați", „Jos acest enorm sistem de bruiaj al conștiințelor". Mihail Gorbaciov știa bine ce anume face comunismul inacceptabil, atunci cînd a promis intrarea într-o epocă de transparență. Fie ca opacitatea care se tot așează acum între această mare personalitate istorică și lume să fie perdeaua de fum menită să deruteze tradiționaliștii comuniști, care tind însă să controleze scena politică sovietică, și nu o altă înserare a conștiinței Rusiei.

Marxism-leninismul, ca materialism istoric, teorie a revoluției comuniste și a dictaturii proletariatului nu este și nu a fost niciodată o credință decît pentru spirite naive, pentru cei marcați de complexe sau pentru cei dezabuzați de lipsa de reactivitate aparentă a lumii libere. Marxism-leninismul nu a fost nici știință, nici credință, ci, de la început, arma generatoare de confuzie, utilizată de anumite grupări teroriste, naționale sau internaționale. Revoluțiile comuniste au fost făcute pe seama celei mai aberante idei — anume că răul (și existase destul rău înaintea ivirii comunismului) poate fi eliminat nu printr-o intervenție fie și dureroasă ci printr-un alt rău, practicat în condițiile totalei sfidări a naturalei compasiuni umane, a rațiunii și eticii elementare. Odată instalate, conducerile comuniste, confuzia a fost produsă cu mult mai eficient, prin mijloacele propagandei, ale sistemelor de promovare și cadre, ale unei justiții cît mai aberante și aparent contradictorii, ale polițiilor secrete. Modelul raționamentului filosofic, socio-istoric, politic, pragmatic-economic sau educațional comunist a fost preluat din filosofia hegeliană. Opțiunea nu a fost întîmplătoare. Să ne imaginăm că un elev de școală elementară este făcut să asculte, să reproducă, să comenteze cîteva din textele principale ale mecanicii cuantice. Marxismul este o caricatură de hegelianism, dar, în sine, gîndirea lui Hegel se abordează fructuos abia după lungi ani de exercițiu și reflexie filosofică, mai productiv, poate, către capătul unei vieți de neoprită gîndire, și cultivare. El, hegelianismul, vine după o lungă tradiție pe care o încorporează în evasi-totalitatea ei și, oricum, presupune epuizarea în prealabil a operelor unui Platon și unui Aristotel, ale unui Descartes, unui Kant și a zeci de alte personalități de mărimi diferite. Marx și Lenin nu au căutat să-l înțeleagă pe Hegel ci să-l folosească. A-l arunca pe Hegel, întreg dar și îmbunătățit, păstrat în litera lui, dar și comentat grotesc, nu este aberație, este agresiune antiintelectuală. La Hegel se ajunge, și se ajunge greu — Hegel nu se oferă și, cu atît mai puțin, nu se impune.

Ceea ce, pentru înseminarea confuziei, nu a făcut teoria marxistă a făcut sistemul propagandistic și cel de represiune al regimurilor comuniste. **Cînd comunismul a explodat am rămas cu această omniprezentă confuzie, și încă aflîndu-ne în raport de ea în cea mai proastă condiție : incheiasem un pact al confuziei.** O carte apărea chiar dacă nu avea un conținut pro-comunist, cîtă vreme era scrisă destul de confuz. Puteai să îți acorzi impresia — nu cu totul sigură dar nici nulă — că practici o critică a regimului, cîtă vreme o făceai destul de confuz. Totul era foarte bine dacă în toate relațiile tale cu regimul lăsai impresia că nu înțelegi, că nu reproduci exact, că nu clarifici pe nimeni asupra a nimic — deci, te lași bruiat și retransmiți bruiaj. Culmea succesului comunist, succes încă prezent în viața noastară de azi : ne acuzăm reciproc de o intențională confuzie, rămînînd aproape toți, involuntar, incredibil de confuzi. Moștenim, în această societate chinuită și suferindă, resturile unui puternic sistem de producere a confuziei și derutei, dar am devenit, printr-o alterare de condiție, lungă de o jumătate de secol, micro- sau macrosisteme generatoare și idei, reprezentări și atitudini confuze. **Social, comunismul va dispare atunci cînd vom înțelege că spiritul nu trebuie lăsat la dispoziția materiei. Psihologic, același comunism va dispare atunci cînd vom înțelege că tot ceea ce resimțim, adesea firesc, drept inferioritate nu are cum să se vindece prin oprimarea celuilalt om. Intelectual, comunismul va dispare atunci cînd vom aborda orice dificultate a vieții printr-un efort de clarificare interioară și nu prin refugiu în confuzia produsă de noi înșine, sau acceptată de la alții.**

Trei factori determină în chip natural o sporire a producției de confuzie, a producției de entropie informațională în sistemul socio-politic. Confuzia involuntară este accentuată în stările de stres și — cu deosebire — în cursul marilor stresuri, larg răspîndite în populație. Confuzia voluntar injectată în ambianță crește atunci cînd dorești să obții în plan social o mișcare, favorabilă ție. În sfîrșit confuzia este produsă intenționat de toate extremismele. Prin primul dintre aceste mecanisme aproape toți membrii unei societăți, ai societății noastre, de exemplu, pot deveni generatori de confuzie, cu atît mai mult cu cît nivelul educației politice și al simțului istoriei mai are încă a crește spre a ajunge acolo unde am fi avut dreptul să fim. Prin cel de al doilea mecanism se văd dornici a injecta entropie în societate avantajații vechiului regim, care au pierdut ceva din privilegiile lor, sau care le văd amenințate pe acelea de care încă dispun. Orice grup de presiune politică poate proceda, însă, la fel. Partidele extremiste speră să ocupe scena politică prin această ignoranță de gradul doi care se numește confuzie. Fiecare om politic ca și fiecare om care gîndește asupra politicii ar trebui să înțeleagă faptul că puterea instalată — fie ea instalată la Washington, la București, sau la Paris (pentru că nu există democrație scutită de factorii ei informațional-entropici) — datorează mult din atracția pe care o exercită, cel puțin asupra unei părți din popor, cîtă vreme este un produs democratic (atît cît poate fi), sentimentului pe care îl generează că este mai puțin obligată la confuzie decît sînt alte grupări. Dacă eșuează în a crea acest sentiment o conducere este amenințată cu o gravă stare de criză. Societățile au fost conduse prin ignoranță și apoi prin confuzie. Această confuzie se află încă în oameni, dar oamenii o refuză. Confuzia se întoarce însă, iar și iar înapoi.

Nu voi încerca să fac lista elementelor de confuzie semănate larg de forțe politice diverse, de un an și jumătate, pe sol românesc, aceasta din trei motive. Mai întîi pentru că este ușor să fi nedrept neglijînd atît de mulți dintre autorii confuziei noastre, sau, în cazul unuia sau altuia dintre autori, să pierzi din vedere unele dintre operele lor majore în domeniu. Lucrul cel mai important mi se pare însă, acela, că o stare de confuzie spre a fi lichidată nu se combate dialectic ci, simplu și clar, se înlocuiește cu adevărul. Mai este însă ceva : de ce am mai cita modalități diverse, cunoscute și în general banale, ale injecției entropice în ființa societății noastre, cînd orice exemplu am produce el ar rămîne palid pe lîngă cel recent oferit de televiziune, debitat ca discurs despre Transilvania, discurs ținut undeva în Ungaria, de un oarecare Laszlo Tökes ?

Caius Dragomir

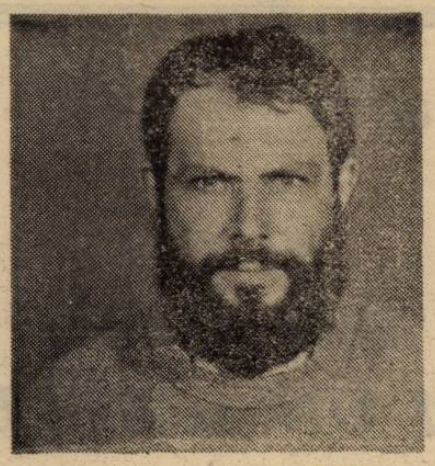

ștefan drăghici

Ostașii foamei

atita vreme ne-am hrănit cu minciuni că
ni s-a lipit burta de șira spinării și nici gînd
de îndreptare-a situației
paiațe cu parfum de roză și cuvinte amețitoare
cu chipuri convergente și idei năstrușnice ne sar
în spate și să te ții cursă
discuțiile sînt alimentate cu biberonul
sfinții din calendare se pierd sub atita fum
de tămîie iar blondele noastre femei comunizate
de interese meschine și nerezolvări ne împing cu
dezgust la o parte
neputincioșilor o să ajungeți la tomberonul istoriei
iar noi speriați de o așa perspectivă
le-amintim de tîrfele cu care imperiul a colonizat
provincia și tîlharii care abundau pe aceste meleaguri
veșnic neputincioase
în gara de nord doi ceferiști arătau cu degetul
spre trenurile care se tîrau dinspre provincie
scuipau disprețuitor numindu-le ale foamei
viermi nesătui cum le spunea dealtfel savanta mișunau
spre piață unde disciplinați ca niște adevărați
ostași ai foamei și bărbați tineri și bătrîni copii
în rînduri la carne la brînză la piine
nu i nimic s-a băgat și carne și piine și brînză
tarife noi și întrebări desuete scuze stupide și
promisiuni
continuați-vă numărul însă oameni de bine
speranță nu s-a băgat parcă iar de discuții ni s-au
cam strepezit dinții oamenii sînt disciplinați
dar li s-a urcat democrația la cap și în loc să meargă
la servici o pornesc spre centrele de șomaj
e normal strigă zvonerii de mai ieri sîntem prea mulți
a sosit epoca marilor colonizări emigrări mioritice
mai un golf mai o africa de sud
ba se-ngrașă așa de tare națiunea că migrația pare
fără
sfîrșit noroc că dacă pînă ieri nu puteam merge noi
azi s-a sfîrșit cu restricțiile
nu ne mai primesc ei străinii cei cu inimă de aur
și liniște clădită pe suferințe zonate
despre conturile personale numai de bine
cine a fost băiat deștept și le-a asigurat de mult că
doar aveau exemple de pe vremea fanarioților
doar că pe vremea aia nu se făceau procese cepex
domni'
și pașalele retezau capetele vinovate fără ca procurorii
militari
și avocații să clănțene unii la alții

unde ați găsit ceea ce duceți în plasă don'șoară nu
nu vroiam să vă cuceresc cu o întrebare inteligentă
voiam'
doar să găsesc și eu ceva
astăzi cînd soldații foamei își apără tot
mai mult conducătorii o pereche simpatică așa cum
am tot avut noi parte în istorie
femeia era suspicioasă m-a privit disprețuitor și
m-a lăsat
singur cu vorbele mele tot mai în vînt spuse
ca și protestele celor care nu vor cu nici un chip
să se alinieze

doamne țara arde și baba nu-și vede de proteza ei
de cînd cu implantările astea zise un mucalit
și numai ce vezi doi băieți cu ochi albaștri măslinii
cum
îl iau pentru antrenament de seară la secție
zicînd că băscălia n-a fost legiferată încă la noi

demnitarul trece în careta lui trasă
de cai mecanici și nici nu se mai sinchisește din
ce partid mai face parte
ce-aveți cu el maică e pus doar de cîteva luni
nu-i vinovat aveți răbdare că doar n-a ntrat vremea
în sac
ce să-i spui rămîi mofluz
și-ți dai seama că nici zece revoluții nu vor aduce
cu ele normalitatea

intelectualii mai buni au plecat vreo cîțiva
au rămas dar circulă tot mai greu mai ales că-n
trenul de
noapte s-au stins toate becurile
să nu-mi mai vadă oamenii chipurile amalgamate

pe holurile hotelurilor o lume pestriță pești
găinari tîrfe de lux sau banale toți circulînd cu
trenul foamei și
bucuria mea cea mai mare e să-i văd în aceeași
ordine de bătaie
cu sticleții burtoși cărora li s-au
triplat salariile mai zilele trecute și li s-au înapoiat
uniformele

. . . . . .

virgil raţiu

LA CE MAI POATE FOLOSI UN SFREDEL

era trecut bine de miezul nopţii cînd, gîfîind şi hurducîndu-şi trupul pe scările blocului, scări suficient de abrupte după cum e la modă, pentru a lăsa cîştig de spaţiu apartamentelor, auzise răzbătînd de sus ţipetele ingrozite ale unei femei muşcată ori hipernevrozată, totuna. Mai întîi nu distinse din care apartament se prelingeau pe casa scărilor animalicele semnale, apoi, pe ce urca, grăbind instinctiv paşii, înghiţind simultan două-trei trepte, realizase în fine că disperarea, mîncărimea aceea amestecată cu icnituri, totuna, da buzna printr-o uşă închisă, cea din dreapta, adică din propriu-i apartament : se speriase şi se înversunase în acelaşi timp şi horcăise şi mai virtos, ajutîndu-se de balustradă. Cum ar fi vrut să deschidă cît mai repede ! Nu îşi dădea seama cine hîrîie, el ori pereţii de beton, şi nu se potrivea nici de-al dracului cheia în ială, vreme în care ţipetele nu conteneau, ba dimpotrivă. Înghiţise la repezeală gînduri despre viol sau crimă, totuna, ce mai !, la urma urmelor era glasul ascuţit al nevestei sale, draga lui, nenorocita. Dinspre stînga iarăşi aceleaşi gînduri îl îmboldiră, şi viol şi crimă la un loc, şi iarăşi un strigăt inuman îi sfredelise timpanele. În sfîrşit deschise, apăsînd clanţa cu palma transpirată, dreapta, stînga tocmai i se uscase : în apartament era beznă ca într-o colibă de pigmei, dracu' să-i ducă de mormoloci ! din nou un ţipăt, un răcnet. Doamne, iartă-mă, şi învălmăşagul de zgomote neinteligibile tîsnea de peste tot. Aprinse lumina, holbînd. Încăperea arăta intactă, neumblată, dar ceva mai lungă decît o ştia el, ce naiba ?! lumina lustrei luase urletele şi gemetele ca şi cu mîna medicul, durerea unui suferind.

Arhireu !... Bidivanule ! se aruncase soţia asupra lui numai cu glasul, disperata sa consoartă, şi încă o dată : Arhireu ! şi amuţise aşa cum stătea pup, în vîrful patului ,cu perna cînd pe cap, cînd în gură, cînd roşie la piele, cînd verde ca pepenele gras, cînd albă. Doamne, ce de culori : gîndise el fulgerător, dar la fel de mut ca şi ea. Aviana, mut şi ţeapăn şi uşor afumat. Liniştea de cîteva secunde semănase cu liniştea imediată unei explozii neaşteptate pe stradă ori în cîmp deschis, tăcere şi surzenie de sarcofag, aidoma celei de sarpe dormind, şi un fel de sarpe lung îi tăiase şira spinării, lui şi numai lui, apoi tot lui, cel care se azvîrlise peste ea, învăluind-o toată cu multă milă şi dulceaţă de vorbe, încît dormeza trosnise din toate baierele.

Copilul unde-i ?! mugise ca un adevărat tată de familie. Ea miscase din cap stropind cu lacrimi amare : La mama..., la mama..., şi izbucnise în hohote de plîns, parcă rizînd, apoi, dorind să se calmeze, şi le înnăbuşise în plapuma răvăşită şi îmbibată încă din noaptea nunţii cu vapori ai desfătărilor.

Aviana ! intervenise el din nou, apoi, grohăind : Aviana !... Ce ?... ce-i ?! şi o învăluise de tot pentru că nu, nu era vorba despre ceea ce îşi închipuise el, nici viol, nici crimă, nimic dintre toate acestea, şi ea bocea ca o fată după fetie, smiorcăind cînd ca un ferăstrău, cînd ca o felină cu părul scălîmbăiat. Draga, draga mea..., şi o umpluse cu damfuri de alcool rafinat. Sprei a-ntîia emanase ea către el şi către tavan, amîndoi semănînd, aşa ghemuiţi, cu un purculeţ de fîn, dar liniştea tulburată numai de rarele lor izbucniri verbale se lăsase străpunsă şi de un chiţăit şi de un fel de lătrătură subţire, femelă : pe dată Arhireu săltase de pe dormeză sunîndu-şi fîşul kaki, ascultînd ca şi cu stetoscopul zgomotele care se repetară la vreme de un sfert de minut, boldit ca şi adineaurea, cu globii ochilor puzderii de vinişoare bordo, zgîit dar frumos, asemeni oricărui sperlat cînd are alcool în sînge.

Arhireu..., şoptise ea uşor surescitată. Femeia reîncepuse să tremure.

Sobolani ! înghiţise şi el în sec, stai aşa ! iar Aviana se supuse urmărindu-i mişcările anapoda, ca pe ale unui erou naţional, ca pe ale unui „bust ecvestru", eroul ei iertat şi de această dată pentru întîrzierea nejustificată, întîrzieri repetate de atîtea ori şi, brusc, dezmeticîndu-se, bărbatul prinse să iscodească preajma, ăştia-s şobolani ! la naiba ! orătănii cu patru labe !... Întrucît chiţăitul grosolanilor iarăşi se făcuse auzit, stai aşa ! zise, şi o privise oarecum cu nedumerire, dezorientat ca o busolă în cîmp magnetic circular.

Acolo ! izbucnise Aviana şi arăta după bibliotecă, el iute deschise uşa de la holul mic şi cercetă întrările de la camera de zi şi baie, le-am închis acolo ! explodase ea din nou, arătînd cu degetul mic, după televizor ! şi alergătura bidigăniei sau bidigăniilor se întetise, luase proporţii de turmă, nu puteau ghici cîţi sunt la număr, dar erau siguri că sunt şobolani.

Acolo, Arhireu ! dar el se repezise la bucătărie după măturică, cu părul vîlvoi şi barba rărită ca plantele într-o răsadniţă, purtînd de grijă să nu se strecoare bidigăniile în bucătărie. Revenise cu arma sa de locatar pasnic, semănînd cu un cavaler pedestru, ţinînd măturica invers pentru ca loviturile să fie fatale. Asculta alergătura momîiei, fiindcă totuşi numai una era, alergătura şi săriturile spectaculoase ale şobolanului care se aciuise sub pat, determinînd-o pe Aviana să ţîşnească pînă la tavan, lovindu-şi, din cauza săriturii, stomacul cu sînii ei mari şi grei, cărnoşi, plini de sănătate, stai acolo ! ordonase el şi vînătoarea începuse.

Urgent, îşi lepădase fîşul, aruncîndu-l nevestei care, bineînţeles, nu îndrăznise să îl prindă din zbor, şi scociorise sub dormeză, lovise în dreapta şi în stînga, ce mai, doar se afla la el acasă, şi trase o înjurătură bună, pe măsura evenimentului, bidigania o zbughise peste lada de haine sărind pe uşa de la holul mic, probabil pe acolo intrase. Arhireu cu arma după el, jap ! dar nu îl nimerise, nu, i se strecurase printre picioarele crăcănate, acolo ! ţipase ea, după bibliotecă ! Scodolise chiar acolo, după bibliotecă, după masă ! ţipase şi aruncase măturica în urma lui, paştele mă-tii ! dar dihania traversase încăperea din două salturi tot înspre holul mic, izbindu-se puternic de pefeleul din care e confecţionată, acolo ! buseşte-l ! şi jap, maica mă-tii ! dar nu îl brodise, era de o iuţeală derutantă, iscînd un tărăboi de tropote şi bufnituri nemaiîntîlnit, lătrînd subţire, piuind şi scuipînd ca pisicile cînd se apără. Soacra mă-tii ! Jigodie ! şi zdup, dar alerga roată, roată. Arhireu după el, vaza ! urlase ea, dar vaza căzuse făcîndu-se bucăţele, dumnezeii dumnezeilor ! şi mirosea a şobolan, a mai mulţi şobolani, a corciturі şi ţuică eliminată prin pori, jap şi buf şi : acolo ! convulsionase Aviana din gîtlej şi zbang după el, dar nu reuşea în nici un chip să îl ochească, deşi îşi imaginase că măturica ar putea fi o măciucă din preistorie, un buzdugan, fir-ai al dracului ! paştele mă-tii ! şi izbise cu măciuca, adică nu, cu măturica, împuţitură ! AAA ! urlase femeia, aici ! sub pat ! şi Arhireu căzuse cu tot cu măturică. Unde paştele mă-tii eşti ?! mormăise bărbatul furios la culme, nu se mai deslusea nici o mişcare, nici praful nu mai misca, numai gîfîielile dominau şi se rostogoleau peste tot de-a valma.

Aviana cu mîna la gură, cu ochii ieşiţi din orbite, căuta după lustră, da, după lustră, dacă Doamne fereşte !... — unde, mă-ta, te-ai tupilat ?! băga-te-as ! împuţitură ordinară ! Aha ! jap, peste masă, acolo ! acolo ! şi din nou linişte, nici un chiţăit, nici un icnet, în vreme ce din stradă se putea constata că deja au fost aprinse cîteva lumini palide prin apartamentele învecinate.

Stai aşa ! Mă duc să-l chem pe Alfonz !

Nu ! înlemnise Aviana. Nu ! palidă ca o conopidă cu frunzele zdrelite, căzute peste umeri.

Stai, dacă-ţi spun ! Vin imediat ! şi ieşise. Bătuse cu putere în uşa vecinului, de vizavi : Alfonz !... Alfonz !...

Ce-i, mă ?... Ce e ?...

După cîteva clipe îşi făcuse apariţia şi Alfonz cu o cîrjă în mînă şi jap, cristoşii care te-au făcut !, sulerîndu-şi măciuca şi dă-i, minca-ţi-aş pipota ! soarele mă-tii ! şi zdup, şi : acolo ! acolo ! dar fără nici un rezultat. Iară-i sub pat, constatase Arhireu, grijania !...

L-am umflat, dar nici măcar nu s-a sinchisit, zise Alfonz cu mirare. Dar las' că-i vin eu de hac !...

Să-l ia dracu' ! înjurase stăpînul casei care de fapt turuia imprecaţii cu nemiluita, vreme în care Alfonz se amuza, fiindcă spaima de la început, buimăceala care-l stăpînise, se transformase într-o poftă nebună de spectacol grotesc. În tot ceea ce întreprindeau nu sesizau nimic ridicol. Amîndoi gîfîiau şi horcăiau printre fumuri de ţigări pe care şi le aprindeau instinctiv, una după alta. Aviana, cu cămaşa de noapte boţită peste ţîţe nu îndrăznea să se aşeze, ci stătea cocoţată în vîrful patului, aşteptînd să se întîmple o minune. Să-i dăm drumul în bale, zicea. Nu ! Nu ! replicase Arhireu. Taci din gură ! Aviana, supusă, îşi vîrîse degetele în gură.

Mă duc să-l chem şi pe Ploaie, şi Arhireu dispăruse.

Gin Ploaie, care locuieşte undeva peste sosea, la capătul străzii Sir, tot la bloc, probabil şi el om cu experienţă în astfel de cazuri, pipernicit şi somnoros, tras la faţă ca un părinte de mănăstire, doar cu ceva mai bronzat, buhăit şi înghesuit peste propriu-l stern, îşi făcuse apariţia înarmat cu un sfredel mare, de rotar, de lungimea unei securi obişnuite, cu mînerul în formă de T, avînd şi o bită, culeasă probabil de pe drum sau desprinsă dintr-un gard putred.

După o nouă rundă de alergături, înjurături, urlete şi harababură în toată legea (între timp cineva, a'armat, a bătut la uşă, iritat ca o muscă de cal, dar l-au ogoit tot cu o înjurătură) după ! acolo ! şi jap, şi dă-i şi prinde-l ! — dihania fusese răpusă la locul dezastrului cu sfredelul, în timp ce Arhireu îl fixase, întîmplător, de perete cu măturica. Din bidiganie împroşcase un jet gros de sînge fierbinte şi alertat, împroşcase pe uşă şi perete, împestriţîndu-le în ropotul de aplauze entuziaste al Avianei. Alfonz îl apucase de coadă, zdrahon serios, cît un motan ţinut la îngrăşat, pe unde dracu' ai intrat, ha ?! şi, studiindu-l cîteva clipe, răsucindu-l pe o parte şi pe alta, hlizindu-se de labele care îi tremurau ca nişte lamele, îl azvîrlise pe fereastra deschisă.

Gata !

În sfîrşit, se aşezară, lăsînd toate vraişte.

Aviana, radiind, îl îmbrăţişase şi îl sărutase pe Arhireu, îl pupase lung pe obrazul sting care era mai puţin îmbujorat decît celălalt, ce rosu esti ! niciodată nu ai fost atît de fierbinte !... constatase ea plină de uimire şi admiraţie. Bărbatul mormăise ceva în barbă, ca un erou proaspăt decorat. Tuspatru arătau destul de veseli, pînă şi respiraţiile lor întretăiate răspîndeau bună dispoziţie.

((Ei, dai o votcă ?))

((Dau)) şi Aviana se furişase spre bucătărie ca o sopîrlă fericită.

georgeta crişan

Iubitul meu

Iubitul meu e şchiop
ca bătrînul Hefaistos
Iubitul meu e orb
ca damnatul Odiseu
Iubitul meu e surd
ca titanul Beethoven.
Iubitul meu e cocoşatul
căzut de pe Notre-Dame.
Iubitul meu asemenea lui Lautrec
munceşte pentru amanţii adoratei lui.
Dar nici un iubit din lume
nu cîntă mai frumos
ca micuţul meu monstru.

Septembrie, 1984 — Bucureşti.

Pătrate

Fiecare trăieşte în pătratul lui :
doarme pătrat, mănîncă pătrat,
iubeşte pătrat, visează pătrat.
Sîntem nişte pătrate perfecte :
umeri pătraţi, picioare pătrate,
mîini pătrate, capete pătrate,
ochi pătraţi, minţi pătrate.
Intersectarea pătratelor noastre
cercuri perfecte
în pătratele noastre perfecte.

Septembrie, 1984 — Bucureşti.

Însemnări poetice

Omagiu Românilor, Maghiarilor, Germanilor, Armatei, Miliţiei şi tuturor celor ce au luptat sau căzut pentru sfînta Libertate a ţării.

Cinci ani nu am mai plîns
lacrimile le terminasem în ţară
îmi secase izvorul lor.
Tăcerea luase locul strigătului,
muţenia luase locul durerii
ce-mi părăginise trupul şi sufletul.
Eram numai o rană...
o stranie floare însîngerată
mergînd lunatec printre oameni
umbră fără trup...
Eram exilată şi străină în propria-mi ţară
hăituită şi biciuită prin tribunale
şi „sanctuaruri" de cercetare.
Eram toată un hohot lăuntric
muream şi nimeni nu vedea.
Mă născusem îndoliată
eram femeia în negru ce-şi pierduse
Copilul, Iubitul, Casa şi Ţara.
Eram Nimeni şi Totul
eram Totul şi Nimeni.
Eram un Vulcan de Ură
şi un Munte de Milă.

Am plecat... în ţară tot mai rău
oameni tot mai trişti..
Foame şi Frig, Ură şi Spaimă
Întuneric şi Apocalips.
Bestii obraznice şi tembele
tot mai stăpîni pe situaţie
cine mai avea forţe să se revolte
Doamne Dumnezeule, nu-ţi întoarce faţa Ta
de la suferinţele neamului meu !
Sînt departe de El, dar mai aproape ca oricînd.
Nu te depărta de Ţara, unde ai fost ucis !
Da, ai fost şi Tu ucis
Te-am văzut cu pe uşile bisericilor
ce urmau să fie dărîmate de Anti-Christ.
Te-am văzut răstignit
în ziua plecării mele
plîngeai şi mi-ai urat „drum bun"
Ţi-am căzut la picioare plîngînd în hohote.
am presimţit sîngele, ce avea să curgă... după mine.
Tu ai înviat în moartea celui ce Te-a ucis.
ai înviat cu o zi mai tîrziu, dar pentru totdeauna.
Tu nu vei mai muri, Doamne !
Oblăduie rănile fraţilor mei români, germani, maghiari
şi alină durerile celor ce au rămas singuri.
Doamne, Suferinţa ne-a apropiat de Tine
am avut acelaşi Destin.
am fost răstigniţi şi înviaţi după 45 de ani.
Sîntem Fraţi cu toată lumea
nu ne mai poate nimeni niciodată umili
purtăm o frunte sus.
chiar dacă este rănită şi însîngerată.
Sîntem pasărea Phoenix.
din cenuşa trupurilor noastre vom face Temple
pe care nimeni nu le va mai pîngări.
Păginul şi tiranul a murit nebun
aşa cum a fost — cam prea repede.
Avortonul Istoriei a ucis totul
numai Ura noastră pentru el n-a putut-o ucide.
ci a hrănit-o cu noi şi perverse orori.
Da, o ură imensă, proporţională cu ororile lui.
Doamne dacă Anti-Christul numai trei zile s-a chinuit
Dă-l pe mîna lui Dante, Aleluia !
Doamne ce Zi Mare — 22 Decembrie 1989
Vă ver iertare că nu am fost printre Voi
ei mă uciseseră deja demult, înaintea Voastră.
Coboară Doamne de pe Cruce să cîntăm
Oda Bucuriei, acum şi în veci veci lor, Amin !

05.01.1990

Cangrenă și dantelă

(Eseurile din periodice ale tînărului Cioran)

„A gîndi la Dumnezeu, a tinde la el, a-l invoca sau a-l îndura, — imbolduri ale unui trup deteriorat și ale unui spirit descumpănit ! Epocile de nobilă superficialitate — Renașterea, secolul al XVIII-lea — au luat religia în derîdere, i-au disprețuit zbînțuielile rudimentare. Dar vai ! există în noi o tristețe de gloată care ne întunecă fervorile și conceptele. Degeaba visăm un univers de dantelă ; Dumnezeu, iscat din străfundurile noastre, din cangrena noastră — profanează acest vis de frumusețe" — scrie Cioran în **Manual de descompunere,** și adaugă, puțin mai încolo : „Pentru necredinciosul iubitor de risipă și împrăștiere, nu există spectacol mai derutant decît acești rumegători de absolut... De unde or fi scoțînd atîta încăpățînare în neverificabil, atîta atenție concentrată asupra vagului și atîta înflăcărare în dorința de a-l înhăța ? Nu le înțeleg deloc certitudinile, nici seninătatea. Sunt fericiți și tocmai asta le-o reproșez" **(Divagații într-o mînăstire,** conf. ediției românești din 1988 — **Eseuri,** apărută la Cartea Românească, în traducerea lui Modest Morariu). Din toată această desfășurare blasfematorie, sublimă, recalcitrantă la mistica — să-i zicem — pozitivă, rețin, deocamdată doi termeni, care, efectiv, mă fascinează : **cangrenă** și **dantelă.** Inutil, poate, să mai spun că — prelungindu-mi haotic și artificial post-adolescența într-un refuz al maturității „așezate" — mă recunosc cu satisfacție în **necredinciosul iubitor de risipă și împrăștiere.** Deși nu sînt... un necredincios !

Pentru a-l înțelege și a mă înțelege cu Cioran trebuie să mă întorc la acel Cioran din mine, care este cel interbelic, cu a cărui vîrstă polemică de atunci mă simt solidar. Despre **cangrenă** și **dantelăria** sub care se încearcă, oximoronic, camuflarea ei, el vorbește încă de la debuturile sale publicistice în **Floarea de foc, Gîndirea,** ș.c.l. din 1932. (Folosesc, auxiliar prețios, ediția alcătuită de Mariana Vartic și Aurel Sasu, prefațată de Dan C. Mihăilescu și publicată la Editura Echinox, Cluj, 1990, sub titlul generic **Revelațiile durerii).** Aceasta se întîmplă sub beneficiul unei hipnoze a mesianismului ne(o)-ortodox, sprijinit pe silogismul negativ și lacrima vitriolantă a unui sfînt „pe dos", exersîndu-se în scriitură ca în apostolatul de savoare cinică a înțelegerii de sine, ca individ și ca entitate a unei etnii. Este tragedia „individului lucid" aparținînd unei „culturi mici" și a unei civilizații edificate demolițional într-o „țară de șmecheri, de sceptici și de resemnați". Ambele — cultura și civilizația — acuzînd, ca și azi, complexele de inferioritate ale integrării în europenitate. (Agasantă, obstinat propagandistică și diversionistă, această preocupare care pare a ne absorbi pe noi, românii, într-o totalizantă continuitate istorică ! De unde și marea ușurință — rău prevestitoare și pentru Cioran — cu care înțelegem alte culturi, îndemînare ce „presupune lipsă de caracter definit, absența unei direcții lăuntrice".) Chiar reproșîndu-i(-se) lui Eminescu absența „voluptății echivoce a autoironiei", raportul pe care el îl stabilea între conștiința europeană și cea națională, raport ce poate fi plasat în zodia lui „pe mine mie redă-mă" (deloc întîmplătoare insistența obsesivă a autoreferențialității), stă în continuare în picioare. „Superstiția Europei, izvorîtă din arderea repetată a etapelor, constituie și acum principala barieră psihologică între noi și Europa. Exemplul cel mai concludent l-ar putea reprezenta — tulburător paradox cioranian — poziția noastră față de cultura franceză. Extazul — sau nebunia — viziunii îl făcea să afirme cîndva — pe cel care va deveni în timp unul din copleșitorii stiliști, moraliști și filosofi francezi — că România trebuie scoasă „de sub influența sentimentului francez al existenței, acea claritate care nu luminează nimic, săracă în raze, fără să aibă cel puțin seducțiile luminii crepusculare". La propriul său crepuscul, Cioran va dărui și lumina din plin cultura franceză cu acest paradox !

Tînărul Cioran, pe care trebuie să-l înțelegem în contextul „pluralității debusolante" (Dan C. Mihăilescu) a epocii sale și a celor ce-i compun, chiar distorsionîndu-l, peisajul, voia să cauterizeze **plaga** eliminînd sofismele inteligenței „artistice", ale pseudo-inteligenței de fapt. Sub macramé-ul raționamentelor — rana supurîndă. Kitsch-ul lasetei sau, în vremuri mai noi, grilajul de fier forjat, avînd ca ornamente nelipsitele țepușe, se chinuie să travestească buboaie pestilențiale. O, ce **vestă** minunată ! Dantelă și sîrmă ghimpată... Broderia clasică îi apare lui Cioran, fără drept de apel, ca fiind perimată : „Este în această preconizare o teamă de încercări și experiențe esențiale, o fugă de catastrofa destrămării". Șarjînd, continuă : „Tot eroismul spiritual se reduce, însă, la o capacitate de a suporta stările maladive, de a îndura fenomenele distrugerii și ale prăbușirii". Osificării resemnate în formulele perimate (formă, armonie, stil) ale unei culturi îmbătrînite el îi opune primitivismul barbar și purificator, în care iraționalul aparține organic vieții, iar naivitatea și spontaneitatea creatoare țin locul elementelor culturii statice. Secvențelor problematizînd abstract și idealizant momentele de boală, de oprire a culturii, acestei stagnări deghizate în veșmintele aparentelor capodopere de sorginte clasicizantă îi contrapune productivitatea irațională originară. În aceste circumstanțe, tragicul îi apare ca expresie a „dezbinării dureroase între conștiință, cu tendințele ei centrifugale, și tendințele centripetale înspre naivitatea și iraționalitatea vieții". Folosindu-se de un comentariu asupra lui Kokoschka, conchide : „omul nu răsare din lume, ci a căzut dezorientat într-o experiență străină firii lui".

Abstras acestui ghem de nedeterminări gordiene, tînărul Cioran nu va ezita să facă o opțiune și, totodată, un pronostic agonic, preferînd **pudorii metafizice** a „culturalilor", predispunînd la mediocritate, **nebunia metafizică** ce împinge la sinucidere : „decît să avem mîndria acestei absurdități / a culturii ca artă a discreției, stilizare și formalizare a vieții, / pasiunea infinită a excesului, a demoniei și a nebuniei metafizice". De aici, mistica așa-zicînd negativă a limitei ce se des-limitează continuu. „Revelațiile durerii" sînt inevitabile. În primul rînd, aceea că „în suferință omul este absolut singur". Apoi, că „intensitatea calitativă a trăirii" induce ne-marginea durerii. Că destinul nimănui nu poate fi asumat de o altă persoană, că mîntuirea nu este transcendentă. Lèse-christianismul lui Cioran provoacă o breșă importantă în zidul toleranței religioase creștine, incapabilă să metamorfozeze mîntuitor în dantela patetică a evlaviei conturul cangrenat al dramei individuale : „Acela care s-a crezut mîntuitorul lumii a fost mai mult decît iluzionat cînd a conceput o răscumpărare a păcatelor sau o preluare a suferințelor oamenilor. Cu cît sîntem mai fericiți astăzi, dacă s-a jertfit pentru noi ? (...) Conștiința creștină a durerii este plină de iluzii, căci a suferi pentru suferințele lumii este tot atît de ineficace ca și bucuria pentru „bucuriile lumii".

Pentru Cioran, „iraționalitatea organică a vieții exclude ideea de păcat".

•

Am văzut cum, pentru tînărul Cioran, elanurile clasicizante ale unei culturi îmbătrînite cît și mistica pozitivă a creștinismului nu constituie decît paleative în fața cangrenei ce se extinde la modul imperialist peste individ și etnie.

Să adăugăm aici influența nefastă a dantelăriilor eticiste ce tind că claustreze eroticul ca manifestare de înaltă productivitate a spontaneității iraționale. Încă într-unul din primele articole publicate în **Floarea de foc (Cele două morale),** el remarca : „separația moralei de antropologie a dus la acele principii lipsite de fundament real și care se bazează pe exigențe ideale, nu pe necesitatea concretă". Plecîndu-se de la valorile moralei înspre om, nu se va reuși decît alienarea ființei morale prin sterilitate și ipocrizie. Societatea și biserica greșesc amîndouă cînd încearcă să impună precepte eticiste, izolînd, în numele dogmei trăirilor paradisiace de apoi, pe om de instinctele sale, sterilizîndu-i și amputîndu-i elanurile senzualiste. Cioran consideră că „radicalismul păcatului este revoltător". Prin „intima participare la ritmul vieții" și „asimilarea irațională în dorință", omul se poate obiectiva în supraindividualitate, fondul „întregii trăiri erotice / fiind / tendința înspre solidaritate, cu existența în genere și cu oamenii în particular", căreia tînărul eseist îi recunoaște instinctuala productivitate inconștientă.

Este contextul în care el pledează pentru o nouă morală sexuală, aptă să supună cangrena democrației blenoragice a tinerei generații unui „nimb afectiv de un complex emoțional și de o spontaneitate naivă". Cangrena, sub chipul bolii venerice, reprezintă „corespondentul organic al șmecheriei" și dantelăria kitschizantă a prejudecăților pudibonde, eludate în fapt cu binecunoscuta abilitate balcanic-levantină, nu face decît să consacre bordelul drept „sanctuarul de inițiere a unei tinerimi în tainele vieții". În viziunea lui Cioran, tot acest aflux de vulgaritate, alimentat și de fariseismul unei pseudo-educații sexuale, ca și de prejudecata agresivă a virginității, s-ar putea deversa izbăvitor într-o „grozavă lecție de energie", care ar putea fi aceea a unei sexualități vitaliste și decomplexate.

•

Să recapitulăm : dezabuzat de constrîngerile morale, culturale și religioase, tînărul Cioran ajunge... **Pe culmile disperării.** Evident, am simplificat cu intenție, punînd într-o paranteză extrem de cuprinzătoare tot cutremurul interior ce-l face să se prăbușească în **abisurile disperării.** Am făcut-o cu bună știință, accentuînd latura socializantă a experienței sale de mistic „negativ". Tocmai pentru a contrazice, într-un elan polemic împrumutat din chiar eseurile sale de tinerețe, prejudecata curentă conform căreia negativistul Cioran este cel mai a-social gînditor cu putință.

Politicul rămîne, însă, domeniul cel mai potrivit pentru a demonstra invaliditatea acestei aserțiuni, cel puțin în ceea ce-l privește pe — repet — tînărul Cioran...

Condamnată, pe toată întinderea ei, de către creștinism, istoria se răzvrătește în cîmpul politicului. Și ce politică se poate face în România, în care se nasc — vorba lui Petru Manoliu — „cei mai triști gînditori", întrucît, zice de astă dată Cioran, „ea oferă prea multe verificări tristeții" ? Se poate face politică parlamentaristă în manieră profund dîmbovițeană (în sensul în care acest rîu s-ar putea vărsa de-a dreptul în Bosfor și, simultan în „Donul liniștit") ; se poate face politică „de idei", incriminată deja ca dantelărie de prost gust ; se poate face, însă, și o politică a istoriei, abstrasă din timp, esențializată de fecunditatea pestilențială a cangrenei din care rupe ca dintr-o „matrice stilistică" à **rebours :** „Acceptarea istoriei mi se pare cel mai mare eroism. Pentru cine a avut o singură dată presimțirea veșniciei, viețuirea în timp, cu fapte și cu oameni, este o concesie pentru care nu există răsplată pe pămînt".

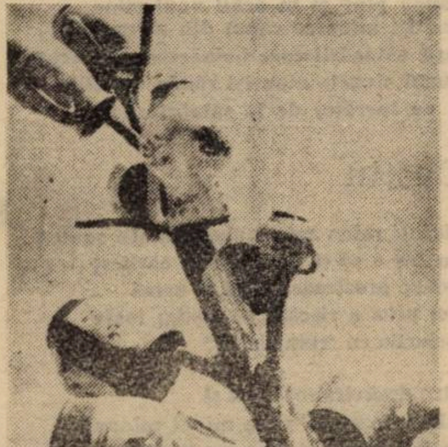

Istoria presupune, și nu doar pentru Cioran, un universalism al spiritului, ca și un internaționalism al valorilor materiale ale civilizației. Exemplele produse de Cioran sînt Faust — ca **valoare** — și, respectiv, masivul export american de **bunuri.** Contradicția dintre cei doi termeni este evidentă și din ea ar putea fi dedus „marxismul" oricărui final de cultură, iradierea sa internaționalistă, „stadiu de agonie istorică, de sterilitate spirituală". Profeția din 1937 se aplică în timp, cu o dureroasă exactitate, deceniilor de cotropire comunistă a României.

Dureroasă ? Tragismul acestei perioade de obscurantism reprezintă o lovitură mai mult decît oribilă pe care istoria i-a dat-o celui ce a visat **schimbarea la față a României...**

Dar, să nu-mi depășesc obiectul analizei — eseurile de tinerețe din periodice — și să remarc luciditatea cu care tînărul Cioran prefigura o altă dramă politică a contemporaneității și anume naționalismul. Criticînd cosmopolitismul, izvorînd din complexul de inferioritate reiterat de cultura noastră de-a lungul ultimelor două veacuri, și europenismul artificial insuflat mai cu seamă pe filieră... franceză, el va postula : „**Absolutul** național este un opiu, de care ne servim unii pentru a ne înmormînta luciditățile, alții pentru a-și valorifica instinctele. În alte epoci existau alte **soluții.** Acum n-avem la îndemînă una mai bună decît națiunea".

Politica, aidoma moralei, religiei și culturii, face ca omul, pe măsură ce „devine mai **prezent** în lume, din aceea se îndepărtează mai mult de esența sa".

Cioran a fost întotdeauna acuzat că s-ar fi retras din lume, că ar fugi de oameni. Dar, pentru el, vitalismul filosofiei și lupta politică nu constituie decît chipuri machiate ale fugii de sine. Dantelă drapînd vidul interior. „Înșelarea prin acțiune" — prin **acțiune** înțelegînd aici acel fals care împinge la denaturarea originarului uman, vibrînd numai prin pulsiunile sale iraționale ; de fapt, **acțiunea** este sinonimă în acest context cu pragmatismul mărunt, inacceptabil prin meschinăria și unilateralitatea sa.

„Spaima de ireal e motivul ultim al actului. Căci orice actualizare ne umple de iluzia existării. Cînd actul e reversibil, frecvența lui ne seduce, ne orbește și ne împiedică astfel să știm că e o înșelăciune. Nimic nu e mai întăritor decît să aderi la o ficțiune..." Iar Cioran, înainte de a fi E. M. Cioran, știa deja să renunțe și la acest ultim paleativ creștin, refuzîndu-și dumnezeirea, îndreptățită de chiar satanismul demiurgiei sale paradoxale.

Dan-Silviu Boerescu

jurnal

10 ani la „Sburătorul“ (II)

Î**n vara lui 1934, Lovinescu i-a dat, în Fălticeni, tînărului romancier Mihail Șerban, premiat de Editura Adevărul, fălticenean și el, un interviu, din care spicuiesc : „ca de fiecare dată mi-a vorbit cu entuziasm despre cenaclu și despre proaspăta achiziție făcută într-un talentat tînăr D. St. Rădulescu“, remarcă total neașteptată pentru mine.**

După apariția interviului-reportaj în ziarul Dimineața, la 10 decembrie 1934, a apărut și romanul Mite pe care Lovinescu mi l-a oferit cu următoarea dedicație : „Domnului D. St. Rădulescu, cu simpatie literară și personală. E Lovinescu 16 dec. 1934“.

Apariția romanului Mite a prilejuit numeroase cronici, notițe etc., pe care Lovinescu le urmărea cu aviditate, fiind citite de el sau de alții în ședințele duminicale. Era surprinzător cît interes acorda un om atît de deosebit părerii oricui asupra lucrării sale. Mi-aduc aminte că pînă și o cronică din revista Sănătatea ne-a fost citită.

Era surprins, nemulțumit și îndurerat că prietenul său de douăzeci și cinci de ani, cu care hoinărise prin Paris, Victor Eftimiu, nu-și manifestase în nici un fel interesul pentru Mite. Mult timp după apariție, i-a trimis o scrisoare din Paris, în care-i vorbea numai de deficiențe și pe care ne-a citit-o, comentînd-o acru, cuvînt cu cuvînt.

Cam prin acel timp venise, nu eram acolo, Geo Bogza, „înalt și flexibil, ca o trestie“, după cum spunea Lovinescu, ale cărui reportaje din Vremea le aprecia în mod deosebit, Ioachim Botez, căruia tocmai îi apăruse Însemnările unui belfer, poetul Virgil Gheorghiu, care-și vopsise părul în roșu. În 1930, pianistul de deosebită sensibilitate, solist, mai tîrziu al Filarmonicii bucureștene, cînta în orchestra restaurantului din subsolul palatului Tinerimea Română, din B-dul Schitu Măgureanu 2, unde mîncau studenții înstăriți, la prînz și seara, în abonament de 2 000 lei lunar.

În afara lui Octav Șuluțiu nu am văzut pe nici unul din criticii zilei la Sburătorul: Pompiliu Constantinescu, ori de cîte ori îl vedeam la el acasă sau în Vremea se interesa de ceea ce se întîmpla acolo.

Erau unii, mai vechi sburătoriști, care veneau o dată să citească ceva și apoi nu mai dădeau nici un semn de viață. Așa într-o duminică, George Silviu, bărbat înalt, frumos, cu morgă, ziarist, ginerele unuia din proprietarii magazinului Galeries Lafayette, a citit ca un actor, sigur de el și de milioanele socrului, din volumul de poezii recent apărut Paisie psaltul spune..., nu așezat pe fotelul tradițional, ci pe un scaun, cu spatele la fereastră, ca să ne aibă pe toți sub stăpînirea privirii lui...

Într-o după-amiază a venit și S. Benvenisti, fostul editor (Ed. Ancora) care publicase mai multe din cărțile lui Lovinescu, un bătrînel căruia i se citea pe față bunătatea și admirația pentru maestru. Lovinescu s-a sculat de la birou și l-a primit cu multă simpatie.

În preajma încheierii anului școlar sau a examenului de bacalaureat soseau amatorii de intervenții, care, scuzîndu-se că nu vor să deranjeze, rămîneau în vestibul. Lovinescu ieșea acolo, apoi ne împărtășea motivul vizitei.

Wolf, reprezentantul editurii „Adevărul“ venea aproape regulat să urmărească noile talente sau noile opere ale scriitorilor mai vechi.

I. Peltz a organizat o masă la Iancu, în str. Olteni, cu mititei, fripturi și alte specialități specifice cartierului, pentru aproximativ treizeci de sburătoriști, cu ocazia apariției romanului Mite. Șuluțiu ne-a spus, celor din jur, nenumărate anecdote deochiate.

Printre poezii sau proză scurtă, am asistat, în multe ședințe, la lectura integrală, făcută de autori a Logodnicului (Hortensia Papadat-Bengescu), Actele vorbește (I. Peltz), O nuntă cu buclue (Ion Iovescu), Revoluția (Dinu Nicodim).

Tot acolo își citise Tudor Mușatescu Titanic Vals și Eftimiu piesele, pe vremuri, dînd explicații foarte largi asupra mitologiilor balcanice ,după cum ne expunea Lovinescu.

I. Peltz era nelipsit de la ședințele duminicale pe care le anima cu glumele, cu ironiile lui de om mai mult decît cumsecade ,bucurîndu-se de simpatia tuturor și în special a lui Lovinescu.

Într-o seară tîrzie de toamnă, am plecat cu el și cu Bogdan Amaru, pe jos, vorbind, ba de una, ba de alta. Și eu și Amaru îl însoțeam. Noi eram „tinerii“. Eu aveam douăzeci și șase de ani, Amaru parcă mai puțin, el era mai în vîrstă, avea... treizeci și cinci de ani, avea două fetițe, de care ne și vorbea, dar era autorul celebru al acelui atît de omenesc roman Calea Văcărești. Drumul pe care o luase Peltz nu era pe Dudești, spre Nerva Traian, unde locuia, ci ne ducea spre Lemetru, dincolo de care locuiam eu. Mă gîndeam că dornic să ne mai vorbească își lungise drumul, dar mă gîndeam și la Bogdan Amaru, care n-avea un ban și trebuia s-o ia, pînă acasă, pe jos. Drumul nostru s-a sfîrșit în fața dughenei unui mic croitor, între depozitul de cherestea și restaurantul lui Mișu Dobrogeanu, ultima casă de pe Văcărești, înainte de Dîmbovița, unde-l aștepta, deși duminică, croitorul, cu un palton cu guler de blană pe care i-l făcuse.

Peltz l-a îmbrăcat, s-a examinat în oglindă, ne-a cerut părerea, iar demiul gri cu care venise îmbrăcat, destul de gros pentru a trece iarna cu el, l-a rugat pe Amaru, uluit, să-l încerce, să vadă dacă i se potrivește. Aceasta este povestea paltonului lui Amaru.

Într-o discuție despre Mihail Sadoveanu, Peltz povestea cum, după o vînătoare, la masa din pădure, participanții nu se mai săturau să admire peisajul. Singurul care-și vedea de mîncare, era Sadoveanu fără o privire măcar pentru ceea ce-i încînta pe meseni. Același peisaj a fost evocat magistral, mai tîrziu, de Sadoveanu într-una din scrierile sale.

Cu această ocazie Lovinescu ne vorbea despre rarele relații pe care le avusese cu Sadoveanu, în fața căruia se simțea intimidat.

Peltz se împrietenise cu Dinu Nicodim, căruia, odată, i-a trimis, din cafeneaua Capșa unde se găsea, o telegramă, la hotelul Capșa, deasupra cafenelei, unde locuia acesta.

Tot la Capșa, pus pe glume, spunea „Feriți-vă de mine, sînt agent al Siguranței“, vorbe de pe urma cărora a făcut opt ani de închisoare comunistă. Era obiceiul, pe vremea aceea, ca mulți cetățeni să figureze pe un stat de salarii la Primărie, la C.F.R., la Salubritate, la Prefectura de Poliție, la Siguranța Statului, la ministere etc., fără să presteze vreo muncă. Era un mijloc de ajutor permanent pentru protejați, de subvenție, în cazul lui Peltz, ca să-și vadă, fără grijă zilei de mîine, de scris.

Profesor, pe vremea aceea, la liceul Mihai Viteazul, numai profesor de liceu !, Lovinescu nu accepta la cenaclu elevi de liceu. Făcuse o excepție, îmi spunea, cu Ion Călugăru, care venea, în fiecare zi, de la patru după-amiaza, împiedicîndu-l să lucreze, ca mai tîrziu să-l injure peste tot.

Foarte mulți dintre cei care trecuseră pe acolo, luau apoi atitudine împotriva lui, fie birfindu-l verbal, fie publicînd notițe ironice prin ziare, prin reviste. Unii făceau farse telefonice.

Într-o ședință duminicală, a zbîrnîit telefonul în sufragerie și o voce disperată, după ce s-a asigurat că telefonează la Sburătorul, a întrebat dacă nu sînt acolo doi sugari fugiți de la Leagănul Sf. Ecaterina.

„Asta e Neagu Rădulescu“, ne-a spus maestrul. „Se ține de farse. A dat mereu telefoane zilele acestea“.

În afara unui mănunchi de admiratori credincioși care l-au urmat în celelalte locuințe, din Cîmpineanu și din fața Facultății de Drept, cu cît trecea timpul, vechile animozități, aerele de frondă ale tineretului dispăreau. Talentul, constanța convingerilor, bunătatea și autoritatea maestrului, înpuneau tuturor. Tinerii și bătrînii reveneau la el. E cazul lui Camil Petrescu care uitase E Lovinescu, sub zodia seninătății imperturbabile și al lui Pamfil Șeicaru, care-l combătuse întotdeauna

La apariția volumului III din Memorii mi-a oferit un exemplar cu dedicația „Domnul D. St. Rădulescu, vechi sburătorist cu prețuire și simpatie. E. Lovinescu, 15 aug. 1940“.

În fotografia cenaclului apărută în volumul omagial E. Lovinescu („Vremea“ 1942) de la pag. 168 mă văd și eu foarte puțin, fiind acoperit de cei din fața mea. Fotografia a fost reprodusă în volumul E. Lovinescu de Ileana Vrancea.

După începerea războiului din 1941 era îngrijorat și întristat. Un frate, comandant de regiment, pierise în luptă.

Era foarte mîndru de portretul pe care i-l făcuse Iser în albumul 50 de figuri contemporane al lui Locusteanu.

Mizeria și sinuciderea lui Bogdan Amaru l-au afectat profund. Cu toții știam cît l-a ajutat maestrul pe Amaru direct și indirect. De altfel nu puțini erau cei care au reușit să publice datorită unui cuvînt al lui spus cui trebuia.

La un matineu duminical, l-am vizitat în loja directorului Teatrului Național. Era cu Monica. Se juca Năpasta, cu Ion Brezeanu și Conu Leonida față cu reacțiunea. Referitor la Năpasta, pe care a criticat-o, mi-a spus ca încheiere : „Caragiale trebuie să fi fost beat cînd a scris-o“.

L-am vizitat și cînd era bolnav. Era în pat. Nu știam că sfîrșitul va veni așa de repede.

Eram în același tramvai cu Pompiliu Constantinescu, în drum spre Crematoriu. Cînd coșciugul cu E. Lovinescu a fost coborît, Pompiliu Constantinescu plîngea.

D St Rădulescu

haiku

Ce durere pentru ochiul nostru
să vadă pata de soare
liberă, alergînd...

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Un om și-a pus în gînd cîteva numere. Ele pot reprezenta ferestre sau pisici sau cărți dispărute din bibliotecă fără să prinzi de veste. Dar omul șoptește doar numerele, încet, în gînd...

INTERVENȚIE

Aroganța macului într-un lan de grîu. Omul care stă pe malul apei îl întreabă pe cel care iese din apă : Cît e ceasul, domnule ? Acesta îi răspunde: Abia a trecut un deceniu de la eclipsă!

POEM

Acolo unde ești este și panica.
Ai datoria să întîmpini seara aceeași muscă
în același loc pe același perete.
Observi că plouă doar atunci
cînd apa se împuținează îngrijorător.

GALB (2)

FAPT

Pe înserat e ca dincolo de o fereastră. Nu ești sigur dacă vezi sau ești văzut. Ploaia udă doi copaci. Scrii pe o hîrtie fraze pe care le uiți.

INTERVENȚIE

La marginea pădurii, după o căpiță de fîn, aștepta un orb. Pe drumul din preajmă se apropia o căruță. O roată a căruții s-a desprins, a trecut în goană pe lîngă orb, acesta a întins mîna și **a văzut** cum roata îi striveste degetele. Mîna îi siroia, dar el urmărea **cu privirea** cum roata se pierdea în pădure.

POEM

Între zăpadă și aconeriș
între umbră și caldarîm.
Din cîte oase e făcută piatra ?
Din spiritul cîtor ființe e făcut timpul?
Biciul priveliștii pe cine pedepsește ?

Constantin Abăluță

constantin acosmei

Foaie de internare într-un spital

(foșnetul acesta frînt dezacordat
cu rezonanță putredă nu este —
așa cum crezi tu în fiecare noapte
cînd te întinzi pe dormeză — nu
este clămpănitul arcurilor rupte
ci însuși valsul destins al inimii
tale dacă ai cunoaște aceasta nu
te-ai mai întoarce acum spre mine
avînd încrustată pe față
transcrierea fonetică a fericirii).

Moarte pe brînci

(sîngele fierbinte curge la un
robinet și sîngele rece la celălalt
de la o foarte mare înălțime
această asurzitoare cădere de sînge
răsună pînă și în ochii unui ciine
cînd își întoarce capul din alergare
după călugării care hoinăresc prin oraș
numai sîngele meu își roade unghiile
ca un lucrător de la salubritate).

Destin

(„totuși mîna asta trebuie tăiată cumva
sau las-o să-ți umble prin cărți și
o să se prostească pînă la urmă
căci prea e riscant să cîștigi toate
pariurile cu frumusețea“

între desăvîrșirea mea și
bubele mari ca niște mingi minunate
ale bunicului meu necredinciosul
omul treaz crede că ar mai
trebui bătut încă un cui).

Provocare la dimineață

(inima mea tremura de o bună bucată
de vreme într-o dimineață m-am gîndit
„uite mi-am spălat inima cu hipoclorid
pînă s-a făcut iar galbenă și frumoasă“
nu mai tresar cînd îmi scot
termometrul
de sub limbă și în locul mercurului
ride sîngele meu tot hoinărind așa prin
ogradă am tăiat calea unei pisici).

Sfîrșit de noapte

(ultimul gest optimist — întru în baie
stau în apa fierbinte și aproape îmi
amintesc
dracii pictați în bisericile din Moldova
cu chipul pe pîntece
o spumă subțire se sparge în sîngele
meu
și oasele au început să mă înțepe —
chiar așa bat cu streangul în apă
mă prăpădesc de urît
în altă zi călătoream prin venele
tăiate
ale orașului luam o castană în palmă
și mă gîndeam la podișul Tibet).

Ziua într-o cameră mobilată

(ochii care nu se văd se uită la mine
și dimineața aceasta pare o șerpoaică
urcîndu-se îndeminatecă într-un salcîm
bintuie schelete metalice prin oraș
dar nici o femeie nu vine să arunce
o halcă de carne peste hîrtiile mele
nici ciinele Zabeu nu mai vine la noi
mă acopăr cu o șenilă mă gîndesc —
„de prea multă vreme nu am mai
cunoscut
eliberarea unei ore de oboseală“
ochii care nu se văd se uită
la mine fără să mă poată vedea).

Epilog

(cel care scrie nădăjduiește
în taină
să adune în vîrful peniței
niște scamă albastră
să-și oblojească rănile negre

eu privesc ascult povestesc
mă străduiesc să păstrez
și să sporesc în mine
golul ce mărginește lumea).

plastică

Tîrgul de oale

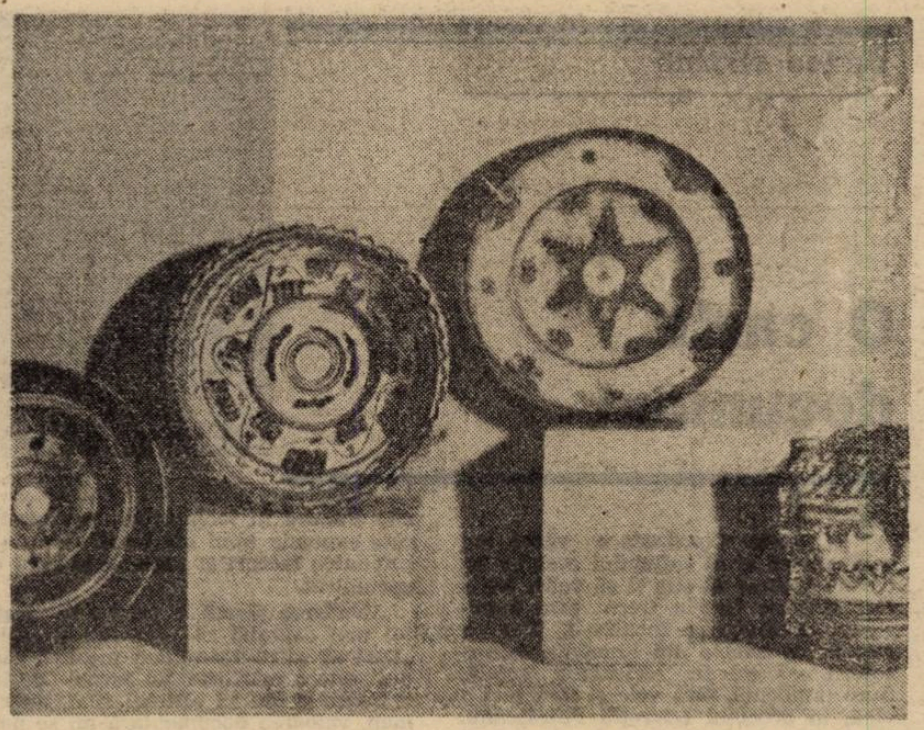

După Ziua Treimii, simbolică sărbătoare a creştinătăţii, calendarele bisericeşti înscriu, prin consacrarea unei tradiţii de mai veche sorginte, **pomenirea morţilor** — în sîmbăta de dinaintea Rusaliilor. Cu multe zile înainte, pieţele şi oboarele din aşezările României, mai ales cele din vechiul regat, se umplu de piramidele negustorilor de oale şi străchini. Vocile pămîntului prind a vibra în lumină sub podoaba smalţurilor, formele se desfac în volume şi florilegii decorative de o varietate mereu surprinzătoare, mîinile caută febrile obrazele aspre sau catifelate ale vaselor de lut.

Este, la aceste sărbători ale spiritualităţii populare, un amestec de mister păgîn şi devoţiune religioasă, cu rădăcini aflate în zorii civilizaţiei ce s-a înfiripat pe aceste meleaguri. Nu este nici un secret pentru nimeni, că arta ceramicii a avut la noi o îndelungă şi temeinică tradiţie. Şi, un amănunt foarte semnificativ, aici s-a manifestat una dintre cele mai originale „şcoli" de modelare a lutului din arealul carpato-balcanic, fără ca generaţiile succesive de creatori să-şi piardă ingenuitatea şi prospeţimea. Ea este vie şi astăzi, fiind un fenomen cultural durabil şi credibil, ce nu a putut fi îngrădit nici măcar de sincopele mistificărilor protocultiste. Oamenii au continuat să respecte, **să ţină** aceste sărbători în obiceiul locului, singurul care a alimentat şi curajul şi harul atît al făuritorilor de frumuseţi ceramice, cît şi al cumpărătorilor. Ceea ce este extraordinar, e că tîrgurile de oale îşi păstrează şi acum, în mare măsură, caracterul spontan şi patriarhal. Nici tehnicile şi tehnologiile de prelucrare, modelare şi decorare a lutului nu s-au schimbat prea mult. Meşteşugul în sine îşi menţine şi astăzi aproape nealterată amprenta manufacturieră, în sensul nobil al noţiunii, spontaneitatea creativă deţinînd un loc de prim ordin în „cultura" ceramicii româneşti. Toată zestrea de motive şi de tehnici specifice a fost preluată prin transmiterea directă, orală şi manuală, a meşteşugului. Gradul de implicare subiectivă al creatorului este decisiv, produsul artistic aflat la capătul acestui drum iniţiatic fiind marcat de tenta originalităţii viziunii şi a instinctului plastic al meşterului olar.

În acest domeniu, libertatea creatorului popular este mult mai evidentă ca în celelalte branşe ale producţiei artizanale. Materialul în sine îngăduie aceste libertăţi, deşi varietatea motivelor decorative, evoluţia criteriilor plastice nu poate fi alta decît cea pe care o condiţionează magma de lut supusă canonului creativ. Nu deţinem prea multe vestigii ceramice (raportat la marile depozite aflate în bazinul culturilor mediteraneene, de exemplu), dar acelea care sînt atestă constanţa priceperii artistului popular al diferitelor epoci în a îmbina virtuţile rituale cu cele utilitare şi acestea amîndouă cu cele estetice. Toate acestea, exprimate unitar şi într-o viziune dominată de esenţa unor crezuri existenţiale lapidar formulate, fără tentaţia metaforei, pe care o regăsim în alte genuri ale creaţiei folclorice, dar cu o remarcabilă capacitate de sintetizare a conceptelor şi reprezentărilor în planul formei. Chiar şi cînd sînt destinate unor funcţii rituale (căţuie, sfeşnice, urne, felinare, candele, figurine), obiectele din ceramică ale ţăranului român au o accentuată încărcătură de domesticitate. Pentru că cele mai multe dintre aceste obiecte sînt menite **cultului casnic**, de familie şi nu încintelor sacre din biserici şi mînăstiri. Iar atunci cînd asemenea obiecte au pătruns şi dincolo de vatra locuinţei ţărăneşti, ele au conferit întregii ambianţe în care au fost strămutate acelaşi aer de intimitate domestică.

Dar, dincolo de orice înţe'es, **Moşii de vară** ne domină existenţa şi ne animă peisajul interior în aceste zile tocmai prin frenetica ofensivă a smalţurilor colorate, care a cucerit pieţele satelor şi oraşelor. Meşteri, mai mari sau mai mici, din Marginea, Gheboaia, Pisc, Hurezu, Biniş, Corund, Tansa, Kuti-Neamţ, Vama, Oboga şi din atîtea alte vetre ale lutului măiestru modelat şi împodobit, ne înveselesc ochiul şi ne luminează spiritul într-o plină de tîlc mişcare a boţului de pămînt de la vii la morţi şi înapoi la vii ; aidoma infinitului cosmic din care ne tragem seva.

Corneliu Antim

muzica

„Desen" melodic şi „culoare"

Transpunerea, aparent abuzivă, a celor doi termeni fundamentali din plastică în muzică poate fi descrisă ca o proiecţie a realului în „imaginar". Pun ghilimele pentru că imaginarul din sunet are în el realitatea sa fizică. Celibidache, muzicianul-arhitect ar fi nemulţumit de distincţia făcută ; el „vede", chiar, profilul/conturul unei linii melodice în suişurile şi coborîşurile ei. Acceptînd ideea, rămîne însă de arătat imposibilul : cum se „închide" linia. Căci astfel ia naştere desenul. Prin delimitare. Cînd vorbim deci despre o temă bachiană în formă de ogivă (simetria ascendent-descendent), facem doar o sugestivă „transpoziţie" din arhitectura barocului.

Dacă două sunete configurează celula **melodică,** două „surse" diferite ne dau celula **cromatică.** Chiar dacă în polifonia Renaşterii se vorbeşte despre sunetul „alb" (nonvibrat), e imposibil de imaginat muzica în afara culorii (timbrului). Ar fi interesant de urmărit o istorie a apropierii (variabile în timp) de ea.

Bach — arhitectura sunetului. Formă. Lipsa notării instrumentului în lucrările ultimei perioade de creaţie (Ofranda muzicală, Arta fugii, Variaţiunile Goldberg) sugerează o autonomie a muzicii faţă de culoare.

Mozart — culoarea ca energie pură a melodicului.

Beethoven — maestru al „perspectivei", al umbrelor şi luminii, deci. Gîndeşte în spaţiu şi culoare.

Wagner (în preludiul la Aurul Rinului) — prima „frescă" sonoră anticipînd, parcă, **Farben**-ul lui Webern.

Debussy — volubilitatea „gri-urilor".

Webern — „şlefuirea" sunetului pînă la doar reflexul culorii. („Iar ca sentiment, un cristal").

Conştientizarea „uneltelor", „desacralizarea" lor, destructurarea (asemănătoare celei a textualiştilor, în literatură) au făcut ca interesul creatorilor contemporani să crească (uneori excesiv şi în dauna întregului) pentru această coordonată a artei sunetelor. Fizica a descoperit un teritoriu pe cît de fertil, pe atît de primejdios în „seducţiile" sale.

Paradoxal însă, cea mai „redutabilă" achiziţie a timpurilor moderne, sintetizatorul, prin artificialitatea sa, ne apare tot mai mult ca o **distanţare** faţă de efectul culorii. Ceea ce la clasici (în sens larg) era **descriere** (nu literar-programatică), la contemporani tinde să devină **scriere** (text).

Afect şi „distanţă".

Culoare sau doar reflex al ei.

Aş spune că după experienţa îndelungă a culorii, mulţi compozitori contemporani caută să redescopere „linia", „desenul" fundamental. Arhetipul. Aşa se poate, cred, explica şi revendicarea insistentă de la Bach.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

La noi se circulă pe stînga

Într-un interviu, „convorbiri de duminică", domnul Ion Ţiriac îşi exprima dacă nu nemulţumirea măcar tristeţea că în România, deşi normal ar trebui să se circule pe dreapta şoselei şoferii îşi conduc autoturismele pe partea stîngă a şoselei. Iar dacă încerci să-i depăşeşti, pur şi simplu te înjură. Domnul Ţiriac, serios investitor în economia de piaţă a României dorea, probabil, să ne sugereze că totuşi ceva nu merge cu noi, românii, că este ceva în neregulă cu modul nostru de a fi şi acest mod de a fi ar trebui schimbat. Cum s-ar spune, mentalitatea românească este la ora actuală una dintre marile piedici puse în calea programului guvernamental de decolare spre un viitor luminos.

Observaţia domnului Ţiriac are o bază reală. După cum foarte real este faptul că iniţiativa filantropică a domniei sale de a construi un cămin pentru copii orfani la Braşov trenează datorită „liberalizării" costurilor materiale de construcţie. Am înţeles că un fel de căsuţă cu patru camere, în care să trăiască aceşti sărmani copii, atinge acum incredibilul (pentru domnul Ţiriac, incredibil) cost de peste un milion de lei. „La costul ăsta construiesc mai bine la Salzburg" declară marele nostru sportiv de performanţă. De ce la Salzburg şi nu la Iaşi unde un apartament cu 4 camere la bloc costă un milion şi două sute mii de lei, preţ anunţat într-o suavă emisiune T.V. chiar în aceeaşi zi cu amintita „Convorbire de duminică" realizată de Emanuel Valeriu ? !

Domnul Ion Ţiriac ne spune că, la ora actuală, România are cele mai permisive legi pentru investitorii străini. De ce nu vin aceşti mari rechini ai producţiei şi finanţei internaţionale în apele economiei româneşti, dacă s-ar putea bucura de avantajele cele mai clare în această zonă a Europei ? Pentru că, ne spune domnul Ţiriac, marii investitori sînt înspăimîntaţi de copiii vagabonzi din Gara de Nord şi de starea handicapaţilor. Noi sîntem gata să-l credem. Probabil că preşedintele Iliescu crede la fel, altfel nu ne-am explica seriozitatea domniei sale în a participa la conferinţa mondială UNICEF. Şi poliţia îl crede, altfel nu s-ar fi grăbit să ia în grijă unele orfelinate. Iar dacă noi îl credem, atunci îl rugăm pe domnul Ţiriac să ne creadă şi el pe noi, cînd îi vom explica **de ce** în România se circulă pe stînga. Pentru că, atenţie, partea dreaptă a şoselei e plină de gropi de atîta circulat pe ea. Şoselele româneşti, din păcate, îl vor duce la faliment pe domnul Ţiriac sau la un mare succes financiar. Deschizînd cel mai mare Service, din zonă, **Mercedes** trebuie că s-a gîndit că acest tip de maşină va avea necazuri multe pe şoselele noastre şi **Service**-ul va avea o bogată clientelă. Sau nu va avea deloc, pentru că nimeni nu va reuşi să vîndă **Mercedes** în România, din cauza şoselelor.

Cît priveşte înjurătura şoferească, putem să-i spunem domnului Ţiriac că s-ar putea să vină de acolo că, încercînd să depăşească, domnul Ţiriac, încălca prevederile legale privind viteza maximă admisă şoferilor autohtoni. Aşa că, pînă nu asfaltăm şoselele şi pînă nu schimbăm legile pentru români, vom circula pe stînga, înjurînd.

Eugen Uricaru

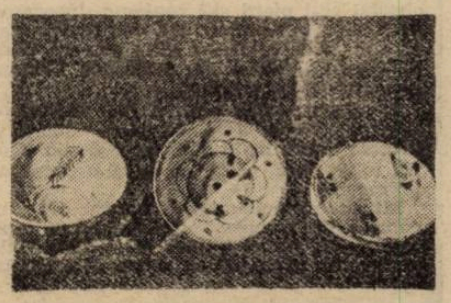

O carte document

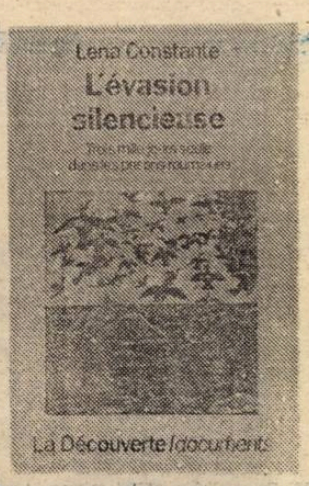

Lena Constante a văzut cu ochii minții și ai sufletului ceea ce un om nu trebuie să știe și să vadă. Nu a fost singura care a trecut prin experiența dramatică a închisorii, dar a fost unica femeie din România care a suferit opt ani de recluziune totală, fiind implicată, fără voie și fără nici o vină, în procesul Lucrețiu Pătrășcanu. Un proces pregătit timp de cinci ani prin anchete diabolice pentru ca, la capătul a numai șase zile, să se dea verdictul necruțător pentru Lena Constante : douăzeci și doi de ani de închisoare, din care doisprezece ani pentru crima de înaltă trădare și zece — pentru acțiune contrarevoluționară.

Cartea Lenei Constante, scrisă direct în limba franceză și publicată la Paris în 1990, la editura „La Découverte", intitulată „L'évasion silencieuse. Trois mille jours seule dans les prisons roumaines" (Evadarea tăcută. Trei mii de zile singură în închisorile românești), este expresia unui efort sufletesc de a comunica lucruri și experiențe greu de comunicat.

„Evadarea tăcută..." pare a se institui mai degrabă ca expresie a acelui „Dixi et salvavi animam meam", căci, deși este o mărturie, un jurnal de închisoare și, nu în ultimul rînd, un roman, valoarea documentară mi se pare deosebit de importantă pentru acele vremuri.

„Am fost condamnată la doisprezece ani închisoare. Procesul a durat șase zile. Ancheta cinci ani. Deci, am executat deja cinci ani de închisoare. Singură. Într-o celulă de 5 m², 1 827 de zile, 43 848 de ore. Într-o celulă în care fiecare oră are în mod inexorabil 60 de minute, fiecare minut 60 de secunde. Una, două, trei, patru, cinci, secunde. Șase, șapte, opt, nouă, zece secunde, mii de secunde, sute de mii de secunde. Am trăit singură, în celulă 157 852 800 de secunde de singurătate și teamă... M-au condamnat să mai trăiesc încă 220 838 400 ! Să trăiesc sau să mor". Este fragmentul cu care începe cartea și care este revelator pentru stilul întregii lucrări. Autoarea stă sub povara timpului, acest Cronos ce-și devorează fiii secundă după secundă, zi după zi, an după an, acest dușman prin însăși reversibilitatea sa distructivă asupra personalității umane redusă într-un astfel de loc la nevoile primare prin frică, frig, foame, mizerie. Leit-motive nu numai ale cărții ci, ale unui regim inuman și aberant care a aruncat după gratii întregul poporul român.

Evadarea care se petrece dincolo de gratii este de fapt o rezistență a spiritului prin spirit, realizată printr-o dedublare. Din bogăția minții și a sufletului său Lena Constante își creează o lume aparte, locuită de Baudelaire, Verlaine, Francis Jammes, etc... (ale căror versuri le traducea în minte, în absența hîrtiei și creionului), lume la care anchetatorii, gardienii, toți acei vînători de suflete nu mai pot avea acces. În lumea poeziei ea a descoperit acel filon prin care a dominat curgerea fără sens a timpului, prin care a reușit să supraviețuiască și chiar să fie, uneori, fericită.

„Evaziunea nu este un lucru ușor. Nu am reușit să o învăț decît puțin cîte puțin....", mărturisește Lena Constante. A învățat-o de-a lungul celor cinci ani de anchetă și după aceea, timp în care, soluția pe care o împărtășise Soljenițîn pare a-i fi fost benefică : moartea asumată, consimțită. Căci Lena Constante a consimțit să moară pentru a putea trăi. „Totuși, centrul lumii, eram eu. Această lume nu exista în jurul meu, pentru mine, decît pentru că eu luam cunoștință de ea. Acceptînd-o nu eu eram cea care o făceam reală ? A-i accepta realitatea însemna în același timp a-mi accepta suferința. Aveam nevoie să o neg din nou pentru a trăi... În această ascunzătoare, în timpul orelor fără sfîrșit, am luat cunoștință de dualitatea mea".

Abia către capătul drumului, demersul sufletesc al acestei evaziuni îl întîlnește pe Dumnezeu. Bizar la prima vedere, fenomenul este explicat prin acea legătură cu ființele umane care a permis marilor probleme ale existenței să-i acapareze spiritul.

Eroina cărții nu-și judecă anchetatorii. Uneori le justifică comportamentul. „Un sărman exemplar al mizeriei umane. A-l denunța înseamnă a-l distruge", afirmă despre un gardian. Căci dacă unii sînt capabili de sentimente umane, cei mai mulți reprezintă exemplare denaturate ale speciei umane, prin exacerbarea bestialității ce rezidă în ei. Cruzimea lor ajunge pînă la a distruge cuiburi de rîndunică, a tăia salcîmi și a arde iarba numai pentru a nu fi văzute de deținutul politic. „Nici un fir de iarbă, plantă, tulpină, frunză, mugur, floare, tufiș și copac nu are dreptul să apară, să crească, să înflorească sau să facă fructe sub ochii unui deținut politic. Dacă se întîmplă contrar regulamentului, el este pedepsit la moarte.

Iarba care creștea printre pietrele din curte fusese arsă... sub kilogramele de sare. Ofițerul asasinase fiecare fir de iarbă, fiecare floricică minusculă... Ce lege din lume pedepsește aceste crime ?".

Cartea Lenei Constante pune cititorul în fața ororilor, minciunii de care a fost capabil regimul comunist, regim în care setea de putere, a cărui victimă a fost însuși L. Pătrășcanu, comunist convins, a născut monștri.

Virginia Stănescu

EUGEN IONESCU

DE CE SCRIU

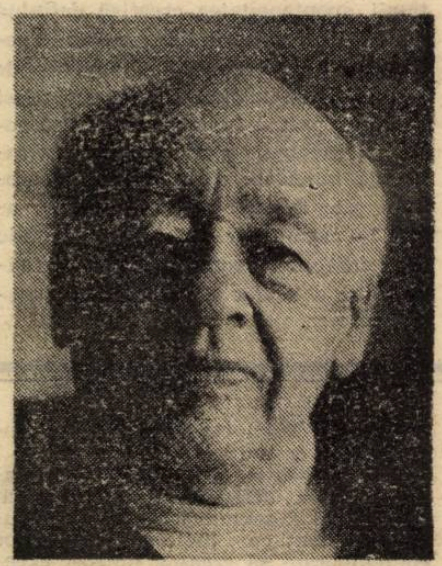

Unul din motivele principale pentru care scriu, fără îndoială, este spre a găsi miracolul copilăriei mele, dincolo de cotidian, bucuria dincolo de dramă, prospețimea dincolo de duritate.

...Toate cărțile mele, toate piesele mele sunt o chemare, expresia unei nostalgii ; caut o comoară scufundată în oceanul pierdut al tragediei istorice. Sau, dacă vreți, înseamnă lumina pe care o caut și mi se pare uneori că o regăsesc.

...Scriu în beznă și angoasă avînd din cînd în cînd eclerajul umorului. De cele mai multe ori, aceste imagini de lumină, repede stinse, sau, dimpotrivă, ajungînd firesc la capătul drumului, n-au fost voite, ci găsite. Sau atunci — dacă n-au fost prevăzute conștient — aceste imagini mi-au apărut în vise (adică în piesele de teatru sau în proza mea am simțămîntul că efectuez o explorare bîjbîind în noapte, într-o pădure întunecoasă ; nu știu unde voi ajunge sau dacă voi ajunge undeva).

...De fapt, sunt în căutarea unei lumi redevenită castă din lumina paradisiacă a copilăriei, a gloriei primei zile, glorie neîntunecată, univers pur ce trebuie să-mi apară ca și cum s-ar fi ivit chiar atunci. Înseamnă ca și cum aș vrea să asist la crearea lumii înainte de căderea în păcat ; iar acest eveniment îl caut în mine însumi, ca și cum aș vrea să urc din nou cursul Istoriei prin personajele mele care sunt un alt eu — însumi care-mi seamănă, — în căutarea conștientă sau nu a luminii absolute.

...S-a spus adesea că vorbesc mult de angoasa mea. Cred mai degrabă că vorbesc de angoasa umană pe care oamenii caută s-o înlăture prin mijloace nepotrivite zbuciumîndu-se în cotidian, în piclă sau în nenorocire, sau se înșeală, claustrați cum sunt în impasurile Istoriei și ale politicii, ale exploatărilor, represiunilor și războaielor. Copilărie și lumină se reîntîlnesc, se identifică în spiritul meu. Tot ce nu-i lumină înseamnă angoasă, tenebre. Scriu pentru a regăsi această lumină și a încerca s-o comunic. Această lumină se află la frontiera unui absolut ce-l pierd și-l regăsesc. Înseamnă de asemenea uimirea. Mă văd în fotografiile mele de copil, cu ochii rotunzi, uluit de a exista. Nu m-am schimbat. Uluirea primordială mi-a rămas.

Și acum, pentru a-mi depăși angoasele, stau ca și cum aș fi în afara lumii și privesc atent, ca și cum aș vedea-o pentru întîia oară, ca în prima zi a conștiinței mele.

Mi se întîmplă atunci, uneori, să fiu cuprins de bucurie. Cînd uimirea e în culmea ei, atunci nu mă mai îndoiesc de nimic. Am certitudinea că am fost născut pentru eternitate, că moartea nu există și că totul înseamnă miracol. O glorioasă prezență. Sunt recunoscător de a asista la această Manifestare și de a participa la ea. Și fiindcă particip la această Manifestare, particip la toate Manifestările Divinității, veșnic. În aceste clipe, dincolo de toate nenorocirile și a întregii angoase a lumii, sunt sigur că exist pe deplin, în adevăr conștient.

Da, scriu mai ales pentru a-mi exprima uimirea. Dar bucuria în uimire nu există totdeauna sau mai degrabă ajung rar să fiu suficient de uimit pentru a obține acest mod de bucurie sau extaz. Cea mai mare parte a timpului ,cerul este sumbru, cea mai mare parte a timpului trăiesc în angoasă, obișnuința angoasei și obișnuința. Declanșarea ce face ca totul să se lumineze se produce rar. Încerc să-mi amintesc, încerc să mă agăț de miracolul luminos ; uneori reușesc, dar o dată cu vîrsta este din ce în ce mai anevoios. Anii de istorie personală sunt ca veacurile tumultuoase, nenorocite, demoniace ale Istoriei universale. Un Papă tumultuos, ca și cum erau amintirile, ca și cum era memoria lumii, care mă desparte și ne desparte de început. Trăim obișnuindu-ne cu angoasa și nenorocirea și dacă observ uneori că lumea este o sărbătoare, știu de asemenea, ca voi toți ceilalți, că ea înseamnă nefericire. Evenimentele Istoriei împiedică violent bucuria și uimirea. Ce să faci pentru a depăși aceste realități îngrozitoare ale răului istoric actual, ale crimei și să ajungi, dincolo de toate acestea, la porțile misterului, la conștiința miracolului existențial ?

A fost mai întîi uimirea primordială : luarea de cunoștință a existenței, o uimire ce aș putea-o numi metafizică, o uimire în bucurie și lumină, o uimire pură fără judecată asupra lumii, o uimire ce n-o regăsesc decît în momentele de har care sunt foarte rare. O a doua uimire este grefată pe prima. O judecată uimită, constatarea că există răul sau, mai simplu, că lucrurile merg rău. Constatarea că răul există în mijlocul nostru, că ne roade, că ne distruge. Răul ne împiedică să luăm cunoștință de miracol. Este ca și cum răul nu face parte din miracol, este cotidian, o hrană zilnică ! Bucuria de a exista fiind înăbușită de nenorocire, copleșită.

De asemenea, e inexplicabil că existența-i condiționată de acesta. Iată marea enigmă.

...Vreau să afirm pur și simplu că în măsura în care sunt scriitor, nenorocirea universală este treaba mea personală, intimă. Trebuie să străbat răul pentru a atinge, dincolo de rău, nu fericirea, ci o bucurie trecătoare.

...Socoteam enigma existențială acceptabilă ,dar nu misterul răului. Acesta este cu atît mai inacceptabil întrucît răul înseamnă legea și ființele nu sunt răspunzătoare de existența lui. Este de-ajuns să privești în jurul nostru, să citești ziarele pentru a ști că binele este cu neputință. Dar este de asemenea de-ajuns să privești o picătură de apă la microscop pentru a vedea că celulele, că ființele microscopice nu fac decît să se înfrunte, să se ucidă reciproc, să se devoreze reciproc. Ceea ce se petrece în infinitul mic se petrece la toate eșaloanele de mărime universală.

Este deja derutant și tragic de a fi «înghesuit» între naștere și moarte, dar de a fi obligat să ucizi și să fii ucis este inadmisibil. Condiția existențială este inadmisibilă.

...A nu putea să imaginezi infinitul este infirmitatea noastră fundamentală. Nu știm nici ceea ce facem. Suntem obligați să facem lucruri ce nu le înțelegem, de care nu suntem responsabili.

...Ucigînd pe alții, ne ucidem pe noi înșine. A trăi dincolo de bine și rău, a considera un lucru dincolo de bine și rău, cum voia Nietzsche, este cu totul peste puterile noastre. El însuși a înnebunit de milă văzînd un cal bătrîn prăbușindu-se și murind. Așadar, există mila, nu Eros, ci Agape. Însă caritatea este un har, un dar.

O singură ieșire poate exista. E în adevăr întîmplarea, uimirea în fața faptului existențial.

...Să trăim totuși în uimire în măsura în care ne este posibil. Bogăția creației este infinită. Nici un om nu seamănă cu altul, nici o semnătură nu seamănă cu altă semnătură. Aceasta ne poate cufunda în stupefacție. De asemenea, înseamnă un miracol. În America, oamenii științei moderne au depășit ateismul. Sunt fizicieni, matematicieni, naturaliști. Ei au înțeles că creația are o finalitate, că există un plan, o conștiință ce o dirijează. Fiecare individ nu poate să se fi născut pentru nimic. Dacă universul are o finalitate, individul însuși trebuie să aibă una, la fel ca fiecare particulă a materiei. Aceasta o să treacă. Poate lumea nu-i decît o farsă urîtă pe care Dumnezeu a jucat-o omului.

...Am impresia de a fi trăit intens două simțăminte contradictorii : lumea este, în același timp, minunată și atroce, un miracol și infernul ; aceste două adevăruri evidente constituie fundalul existenței mele personale și a operei mele literare... Scriu, pentru a da socoteală despre aceste adevăruri fundamentale, despre aceste probleme absolute. De ce existența sau mai degrabă cum existența și răul sunt posibile, sau mai degrabă de ce răul se înscrează în miracolul existențial ?

...Vreau să revin la impulsurile prime care m-au îndemnat să scriu. Voiam să afirm uimirea mea în fața existenței ; pe urmă, după miracolul existențial, ororarea și răul ; apoi, în sfîrșit, deasupra, în „amănuntul" existenței, ideile. Pentru a fi complet, trebuie să adaug plăcerea gratuită de a scrie, bucuria de a născoci, de a povesti lucruri ce nu mi s-au întîmplat. Într-un cuvînt, bucuria de a crea, de a adăuga la ce era, lucruri care nu existau — universului un altul sau alte mici universuri. Fiecare scriitor, fiecare artist, fiecare poet nu vrea oare să-l imite pe Dumnezeu, nu vrea oare să fie și el un mic Dumnezeu, care vrea să creeze gratuit, fără motiv, din joacă, din libertate și în deplină libertate ?

...Astfel în uluirea, în uimirea în fața lumii și în bucuria de a născoci, am găsit — conștient, semiconștient sau inconștient — motivele primordiale ale scrisului, ale creației artistice.

...De asemenea, mai există un alt motiv, ușor de ghicit, ce nu a mers numai în întîmpinarea artiștilor, dar și a fiecăruia dintre noi : a face orice pentru ca lumea pe care am văzut-o, oamenii ce i-am cunoscut, peisajele copilăriei și de mai tîrziu, a face orice pentru ca acestea să nu fie uitate, pierdute în neant. Se scrie spre a perpetua toate acestea și pentru a te perpetua pe tine însuți, pentru a învinge moartea. Suntem acolo — în scris — cu tablourile, cu muzicile, cu poemele, cu cărțile noastre, în căutarea a ceva asemănător imortalității. Se scrie pentru a nu muri cu totul, spre a nu muri imediat, fiindcă totul dispare. Și cred că printre toate aceste motive două sunt cele mai temeinice pentru a scrie : a împărtăși altora uimirea, uluirea de a exista, miracolul lumii și a face să fie auzit strigătul neliniștii noastre în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, de a face să se știe că am existat. Tot restul e o problemă secundară.

În românește de Alexandru Baciu

Poeme de JIRI SVOBODA

S-a născut la 27.03.1924 (Bremen, Germania unde tatăl său a funcţionat ca diplomat la Consulatul primei republici Cehoslovace). În 1942 a absolvit la Praga cursurile liceale, după care a fost trimis de organele de ocupaţie naziste la muncă obligatorie în Reichul hitlerist. Între anii 1946—1951 a fost redactor al rubricii culturale a cotidianului Mlada Fronta, apoi din 1953 pînă în 1962, la revista pentru copii Materidouška. Primele poezii le-a publicat în Revista Studenţească, mai tîrziu în Tvorba, Mlada Fronta, Literarni noviny, Kulturni Tvorba ş.a., poezii apărute apoi în plachete şi volume la editurile Ceskoslovensky spisovatel şi Mlada Fronta.

Caracterul creaţiei sale a fost determinat, pe de o parte, de perioada apăsătoare a ocupaţiei naziste, iar pe de alta, de trăirile generaţiei sale dezamăgite în credinţa ei într-o societate mai bună, mai dreaptă.

Din 1968, ca semnatar al Manifestului celor 2000 de cuvinte i se interzice accesul la orice publicaţie şi este nevoit să lucreze ca simplu muncitor la institutul de cercetare a laptelui din Praga. În urma unei îndelungate suferinţe se stinge din viaţă în 1984. Poeziile de faţă ne-au fost încredinţate de autor, cu prilejul ultimei sale vizite la Bucureşti, în vara anului 1973.

Trei ilustrate

1.
Ce să-ţi spun ?
Fiecare literă de-a ta — un strop de argint viu.

Ochii tăi migdalaţi se amărăsc în mine
degetele tale ajung la fereastra mea,
din muchile treptelor răsună paşii tăi...

Zadarnic scîrţîie balamalele uşii deschise....

Şi-atunci, nu-mi vine decît să tac
ca salcia ce ştie
dar nu spune.

2.
...Se spune că azi a răsărit soarele
că s-a născut un pisoi,
şi a murit doamna cu părul cărunt de peste drum...

Şi aşa mai departe...

Dar eu sunt frunza ta de arţar
din clipa aceea atît de mărcată
în care cocoşii de munte îşi scot puii din cuib.

3.
De fapt, noi doi cum ne cunoaştem ?

Ne cunoaştem
cum cunoaşte barza
luncile mlăştinoase de lîngă Trebon.

Amara Mora

Acesta era visul meu :
Stăteam pe capră
Şi-n faţa mea patru cai bălani.

Acesta era visul copilăriei mele,
pînă cînd
mi-am pus în cap pentru prima oară pălăria.

Pe urmă mă oglindeam în toate vitrinele
şi chiar dacă nu ploua deschideam umbrela
iar fetele le atingeam, stîngaci, cu privirea.

Cu asta a început totul...

Era mai bine să fi rămas la caii mei
să fi visat despre o ţară
cu numele migdalilor, al sinilor şi al morţii.

AMARAMORA.

Alfa şi Omega

Bună dimineaţa iarbă
de-atîta rouă botezată
în fiecare zi cu alt nume.

Azi de pildă
Alfa şi Omega

Cu numeroase antene asculţi
Şi mie mi-e teamă
să nu spui totul despre noi
vîntului şi norilor.

Dar tu
tu, deocamdată, eşti părtaşă cu furnicile
chiar şi cu cele strivite.

Şi niciodată n-o să vinzi pămîntul
pe arginţii stelelor.

La grande nuit

Noaptea aceea avea în carimbul cizmei un şiş

Cerul se spulbera în fereastră
şi cioburile rămîneau sub pielea mea.

Pulsul zadarnic bătea :
S.O.S.

Tu zăceai întinsă lîngă mine
străină ca ziarul de ieri.
Şi dormeai...

Mărul

...şi pe urmă cuvintele se cuibăresc undeva în noi
ca mîinile tinere într-un manşon,

ca simburaşii într-un măr.
Şi tot nu ştim,
Cu mîinile împreunate :
Ce va ieşi din simburaşi
O stea sau o cruce ?

În românește de
Jean Grosu

Urmare din pag. a 16-a

PENDULUL LUI FOUCAULT

Observasem la mijlocul luminişului o grămadă de pietre care amintea chiar şi foarte vag de un dolmen. Probabil că luminişul fusese ales tocmai din pricina acelor blocuri de piatră. O celebrantă s-a suit pe dolmen şi a suflat într-o goarnă. Părea, şi mai evident decît cea pe care o văzusem cu cîteva ore înainte ,o trîmbiţă din marşul triumfal din **Aida**. Dar ieşea din ea un sunet catifelat şi nocturn, care părea că vine de foarte departe.

Belbo m-a bătut pe braţ.

— Asta e ramsinga, ramsinga cu care nişte *tugs* cîntă lîngă bananierul sacru.

Am fost nedelicat. Nu mi-am dat seama că glumea tocmai pentru a evita alte analogii, şi am împlîntat cuţitul în rană.

— Desigur c-ar fi mai puţin sugestiv cu un genis, i-am spus eu (ironizînd instrumentul cu care cîntase el în copilărie...)

Agliè nu urmărise discuţia noastră, dar ne auzise şoptind.

— Nu este vorba de un anunţ, sau de o chemare, a spus el, e vorba de un fel de ultrasunet pentru a stabili un contact cu undele subterane. Vedeţi cum druidesele se ţin cu toatele de mînă, în cerc ? Creează un soi de acumulator viu, ca să adune şi să concentreze vibraţiile telurice. Acum va trebui să apară un nor.

— Ce nor ? am şoptit eu.

— Tradiţia îl numeşte norul verde. Aşteptaţi.

Nu aşteptam să văd nici un nor verde. Dar aproape dintr-o dată s-a ridicat o negură uşoară — o ceaţă, aş fi spus, dacă ar fi fost uniformă şi masivă. Era o formaţie de fulgi, care se coagula într-un punct şi apoi, mişcată de vînt, se ridica în salturi ca o vată de zahăr, se deplasa plutind prin aer, se ducea să se agaţe într-un alt punct al luminişului. Efectul era straniu, uneori apăreau copacii în fundal, alteori totul se cufunda într-un vapor albăstrui, alteori cocoloşul scotea fum la jumătatea luminişului, sustrăgîndu-ne privirea de la ceea ce se întîmpla, şi lăsînd libere marginile şi cerul unde continua să strălucească luna. Mişcările caierelor erau neaşteptate, violente, ca şi cum ar fi ascultat de impulsul unui suflu capricios. M-am gîndit la o şmecherie chimică, apoi am reflectat : eram la aproape şase sute de metri înălţime şi era posibil să fie vorba de nori adevăraţi. Prevăzuţi de ritual, evocaţi ? Poate că nu, dar preotesele calculaseră că la înălţimea aceea, în circumstanţe favorabile, puteau să se formeze bancurile acelea vagabonde la suprafaţa pămîntului.

Era greu să scapi de fascinaţia scenei şi pentru că veşmîntul celebrantelor se amalgama cu albeaţa aburilor, şi figurile lor păreau să iasă din obscuritatea aceea lăptoasă, şi reintrau ca şi cînd ar fi fost generate de ea.

A fost un moment cînd norul invadase tot centrul cîmpiei şi unele şomoioage, care urcau risipindu-se spre înalt, aproape că ascundeau luna, dar nu în aşa măsură încît să întunece luminişul, mereu luminat pe margini. Atunci am văzut o druidă ieşind din nor, şi alergînd spre pădure, urlînd cu braţele întinse înainte, aşa încît m-am gîndit că poate ne-a descoperit, şi că ne adresa vorbe de ocară. Dar, ajunsă la cîţiva metri de noi, şi-a schimbat direcţia şi a început să alerge în jur, dînd ocol nebuloasei, a dispărut în partea stîngă, în norul alb, ca să reapară prin dreapta după cîteva minute, să se apropie iarăşi de noi încît am putut să-i zăresc chipul. Era o sibilă cu un nas dantesc deasupra unei guri subţiri ca o crăpătură îngustă care se deschidea ca o floare submarină, lipsită de dinţi, în afară doar de doi incisivi şi un canin asimetric. Ochii îi erau mobili, răpitori, străpungători. Am auzit, sau mi s-a părut c-am auzit, sau cred acum că-mi amintesc să fi auzit — şi suprapun acelor fapte alte amintiri — împreună cu o serie de cuvinte pe care atunci le-am socotit irlando-scoţiene (galice) şi unele invocaţii într-un soi de latină în genul *„o pegnia (oh, e oh !, intus) et eee uluma !!!“*, şi dintr-o dată norul aproape c-a dispărut, luminişul s-a limpezit, şi am văzut că fusese invadat de o turmă de porci cu gîtul gros înconjurat de un şirag de mere verzi. Druida care sunase din goarnă, aflată încă pe dolmen, mînuia un cuţit.

— Gata, să mergem, a spus Agliè sec. S-a terminat.

Mi-am dat seama, ascultîndu-l, că norul era acum deasupra noastră şi în jurul nostru, şi aproape că nu-i mai deslueam pe vecinii mei.

— Cum s-a terminat ? a spus Garamond. Mie mi se pare că ceea ce e mai frumos de-acum începe.

— S-a terminat ceea ce domniile voastre pot să vadă. Nu se poate. Să respectăm ritualul. Să plecăm.

A reintrat în pădure, absorbit imediat de umezeala care ne-a acoperit pe toţi. Ne mişcam tremurînd, gîfîind şi dezorientaţi, ca o armată pusă pe fugă. Am fi putut ajunge la Milano în mai puţin de două ore. Înainte de a ne urca în maşina lui împreună cu Garamond, Agliè ne-a salutat :

— Iertaţi-mă că am întrerupt spectacolul. Vream să vă arăt cîte ceva, pe cineva care trăieşte în preajma noastră şi pentru care, de fapt, şi dumneavoastră lucraţi acum. Dar nu se putea vedea mai mult. Cînd am fost informat de ce se va întîmpla în noaptea asta a trebuit să promit că n-am să tulbur ceremonia. Prezenţa noastră ar fi influenţat negativ fazele desfăşurării.

— Dar porcii ? Ce se întîmplă acum ? a întrebat Belbo.

— Ceea ce puteam să vă spun v-am spus.

moda, altfel

Sub egida florilor (I)

„UNE FLEUR de suprême bon ton“ spunea Taine. Capriciile modei, cînd au folosit florile, n-au ţinut seama de o ordine alfabetică a numelor lor, **Camelia** — „Lorette dans la prospérité“ este o expresie luată din romanul lui Dumas-fiul, **Dama cu camelii**, apărut în 1848, roman care a stîrnit vîlvă, a determinat o modă a florilor şi l-a făcut pe autor să transfere drama într-o comedie care în 1852 a însemnat o dată importantă în teatru. **Camelia** este un arbore care cuprinde şasesprezece specii : creşte în Asia tropicală, orientală şi în arhipelagul indian. Există şi ceai de camelia dar floarea, prin Dumas-fiul a ajuns un fel de Miss-Floare, albă, roză sau roşie. **Camelia japonica** a fost introdusă în Europa de P. Camellus, în 1739, cultivată în sere reci la Paris, în aer liber în Italia, sudul şi centrul Franţei. E o floare scumpă şi Dumas-fiul a fost un excelent negustător de flori.

agave — genul amarylidiaceelor, originar din America, cuprinzînd o sută de specii, a fost aclimatizat şi în mediul mediteraneean. Romanul **Floare de agave**, unul dintre cele mai proaste romane ale literaturii noastre, scris de un autor care se află totuşi în manualele şcolare pentru altele, merituoase, a făcut ravagii în lectura generaţiei feminine interbelice.

busuioc — basil, basilic, originar din India : Ocimum basilicum în grădină. Calamintha clinopodium în sălbăticie. „O iarbă mistică de vrăjitoare folosită / Nu îndrăznesc să scriu mai mult de ea“ versifica Nicholas Culpeper (1616—1654), un „English Gentleman Student in Physics and Astrology“. Byron credea că busuiocul are o „influenţă satanică“ asupra bărbatului. Despre proprietăţile lui afrodisiace vorbea şi Ovidiu — „Chiar şi bătrînii i-au simţit farmecul“. Tot el ne povesteşte că amanţii ce sperau într-o noapte de iubire purtau o **rămurică de busuioc** la urechea stîngă şi se plimbau pe strada principală, ca să lase femeile care treceau să afle că ei erau în seara aceea dispuşi pentru distracţie, ris, sărutări, chiar şi pentru dragostea secretă a procreaţiei. Bărbaţii notau adresele doritoarelor, apoi, seara, aşteptau în umbră, sub ferestre, pînă cînd apărea un vas cu busuioc, semn că soţul stăpînitor era cu siguranţă plecat şi că „în patul gol, singură, femeia lui e culcată“. Îngrozitoarea **Vînătoare de vrăjitoare din Salem** (Massachusetts), declanşată în 1692, notează o situaţie absurdă (pe lîngă tot absurdul „vînătorii“). Orice posesor de vreo iarbă farmaceutică sau culinară era sacrificat. Un negustor ambulant, venit nevinovat în locurile acelea, striga plin de speranţe : „Busuioc de vînzare !“. A fost imediat spînzurat, fără să ştie de ce întîmplare care nu i-a făcut pe americani, nici măcar pe acela din Salem, să nu folosească busuiocul în pregătirea a nenumărate feluri de mîncare, delicioase. Frumoase mai sînt poveştile... În **Dumbrava minunată**, pe duduia Lizuca o învăţase mama sa că „fără poveşti viaţa omului ar fi tristă şi sarbădă...“. Credinţa că busuiocul e floarea, iarba iubirii, e foarte veche şi că acei ce o folosesc au profituri, la fel. „În Libia, femeia cu cei mai mulţi amanţi e onorată“ (Herodotus, c. 484—425 î.e.n.). Ideea apare mult mai tîrziu într-o poveste cu pretenţie de „istoricesc“. Cu toate că europenii cunoşteau **busuiocul** din vechile scrieri greceşti, nu-l permiteau în casă şi nu-i acordau onoarea cuvenită unui ajutător de frumuseţe. Cînd Christopher Columbus a descoperit, în drumul său... etc. a dat şi de insula care mai tîrziu, s-a numit Haiti, întregul echipaj a întîlnit-o pe frumoasa stăpînă a insulei, sălbatica Erzulie (sper că nu de aici provine la noi cuvîntul, „atît de popular“ — **zurliu !**), zeiţa Voodoo a Dragostei, care îşi petrecea viaţa în orgii şi care, deşi nu cunoscuse versurile lui Ovidiu sau Herodot, credea că **„nici unu, nici măcar doi bărbaţi nu sînt suficienţi“**. Aşa că i-a solicitat pe cei noi veniţi să rămînă cu ea. Şi... mulţi au rămas. După ani de **„primitive life“** şi „sexual exhaustion“, unii, totuşi, s-au întors la nevestele lor, în Spania, povestind cît au fost de îndrăgostiţi de legendara zeiţă care iubea şi folosea **Albagaca** (numele local al busuiocului). Ei povesteau vă Erzulie avea cea mai frumoasă piele din lume, cel mai excitant trup pe care l-au văzut şi ştiut vreodată. Mai povesteau cum zeiţa, înainte de bucuriile îmbrăţişărilor, în faţa unei audienţe încîntate, se îmbăia în zeamă proaspătă de busuioc sălbatic şi mînca o mînă plină de frunze ca să fie inspirată (Herbalist Almanac, 20-th cent, American).

Bietele soţii spaniole s-au repezit să cultive busuiocul, la început în mare secret, apoi cu agresivitate... Tot în acest secol, asigurînd succesul reţetei, Evelyne Winter ne recomandă : „Ca să-ţi păstrezi ochii luminoşi, picură în ei ceai de busuioc răcorit ; ca să-ţi păstrezi pielea catifelată şi ca să n-ai riduri, spală-te cu apă în care a fost fiert busuioc ; ca să ai o atitudine, o dispoziţie fericită şi iubitoare, bea ceai din busuioc în floare“. La noi, preoţii folosesc busuiocul la sfinţirea apei (e dezinfectant încă din antichitate), la botezarea pruncilor, la visul erotic al nopţii de Bo[illegible]ează (la început era dedicat virginelor care-şi vedau mirele, ziua de misterul nupţial) la înmormîntări (ca în vechiul Egipt) ca să asigure trecerea curată, fericită, în altă lume, să protejeze mortul de spiritele rele. E interesantă această combinaţie de vrăjitorie păgînă şi creştinism. Dar la noi, orice femeie ştie (şi bărbatului îi este teamă de vrajă) că „Mi-am pus busuioc în păr / Să-i placă lui / Iubitului / Să fiu frumoasă / Şi drăgăstoasă / Să mă iubească şi să mă dorească / Bărbaţii !“.

Poate că cei care îi zic [illegible] şi au pus busuioc în păr (cei care au avut păr), după ureche (cei care au avut urechi şi n-au vrut şi nu vor să audă) sau în alte părţi... Poate [illegible], dacă mai au locuri disponibile să şi pună busuioc mai pronunţat...

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

În Piemont

Aglié, savantul escroc şi de renume internaţional, care vrea să se creadă că e nemuritor şi se dă drept contele de Saint-Germain, este de fapt şeful de facto al unei bande de răufăcători care vor să pună stăpînire pe întreaga lume crezînd nebuneşte într-un Plan cu care Dumnezeu i-a înzestrat pe Templieri să ajungă la împlinirea acestei dorinţe.

Lucrînd la editura Manuzio a lui Garamond, unde diabolicii publicau tot felul de elucubraţii oculte în vederea descoperirii acestui Plan, Aglié îi ia pe cei trei redactori ai editurii într-o vizită la un castel dintr-un orăşel din Piemont, proprietatea unui magnat subjugat de conflagraţie, ca să le arate cîteva ritualuri iniţiatice şi oculte din zilele noastre. Capitolele închinate acestei vizite (ca şi cele cu ritualurile din Bahia, în Brazilia) sînt caracteristice pentru întreaga carte. Ele arată nivelul la care şarlatania, violenţa şi disimularea poate ajunge un grup de indivizi în dorinţa, demenţă şi criminală, de a pune mîna pe putere, pe de o parte. Pe de altă parte ele arată şi în ce măsură poate fi mînţită, înşelată, prostită şi manipulată mulţimea pentru a sluji puterii, exploatării şi distrugerii de fapt a echilibrului universal, distrugerii universului.

Fără să anticipăm prea mult putem spune cititorului că toată istoria aceasta macabră se termină cu nişte crime abominabile, a căror lipsă de sens ilustrează ideal condiţia omului într-o istorie prin care trece astăzi Terra.

Pentru ilustrarea acestei teme (majore în carte) am topit aici fragmente din capitolele 57 şi respectiv 61 din cartea a V-a, GEBURAH.

Am ajuns la orăşelul unde, la barul din piaţa centrală, aveam întîlnire cu Aglié şi Garamond...

Am pornit în frunte cu Mercedesul lui Garamond şi în coadă cu Renaultul lui Belbo, prin văi şi coline, pînă cînd, în timp ce lumina soarelui scădea, am ajuns în faţa unei ciudate construcţii, cocoţată pe o colină, un soi de castel settecentesc, galben, din care se desprindeau, aşa mi s-a părut de departe, nişte terase înflorite şi pline de copaci, plină de viţă, în ciuda anotimpului.

De cum am ajuns la picioarele ridicăturii, m-am trezit într-o piaţetă unde erau parcate multe maşini.

— Aici ne oprim, ne-a spus Aglié, restul drumului îl facem pe jos...

E ciudat, dar despre tot ce s-a întîmplat din acel moment pînă noaptea tîrziu am amintiri deopotrivă de limpezi şi de confuze... (...)

Mi-am regăsit grupul. I-am spus lui Aglié că auzisem pe cineva şoptind despre o reuniune.

— Ah, a spus Aglié, sîntem curioşi ! Dar înţeleg asta. Dacă înaintăm în misterele ermetice asta înseamnă că vrem să ştim totul. Ei bine, în seara asta va trebui să se săvîrşească, după cîte ştiu, iniţierea unui nou membru al Ordinului Rosa-Croce Antic şi Acceptat.

— Se poate vedea ? a întrebat Garamond.

— Nu se poate. Nu se cuvine. N-ar trebui. Nu s-ar putea. Dar vom face ca acele personaje din mitul grec care au văzut ceea ce nu trebuia şi au înfruntat mînia zeilor. Vă îngădui să aruncaţi o privire.

Ne-a pus să urcăm o scăriţă pînă la un coridor întunecat, a dat la o parte o perdea, şi de la un geamlîc închis am putut arunca o privire în sala de dedesubt, iluminată de cîteva găleţi cu jar arzînd. Pereţii erau tapetaţi cu damasc brodat cu flori de crin, şi în fund se ridica un tron acoperit cu un baldachin aurit. De-o parte şi de alta a tronului, plăsmuite din carton sau din material plastic, aşezate pe două trepiede, un soare şi o lună, mai degrabă grosolane ca execuţie, dar acoperite cu staniol sau lame de metal, fireşte din aur sau din argint, şi de un anumit efect, pentru că fiecare astru era direct luminat de o sursă de foc care ardea. Deasupra baldachinului atîrna de tavan o stea enormă, strălucind de pietre preţioase, sau de cioburi de sticlă. Tavanul era acoperit cu damasc azuriu spuzit de mari stele argintate.

În faţa tronului o masă lungă decorată cu ramuri de palmier, pe care era aşezată o spadă, şi imediat în faţa mesei un leu împăiat cu botul căscat. Cineva, evident, îi plasase o lampă în interiorul capului, pentru că ochii străluceau incandescenţi şi gura părea să scoată flăcări.

La masă sta Bramanti, îmbrăcat cu o tunică roşie stacojie şi cu nişte odăjdii verzi, o capă albă cu ciucure de aur, o cruce scînteietoare pe piept şi o pălărioară de formă vag mitrală, împodobită cu un panaş alb şi roşu. În faţa lui, solemn aranjate, vreo douăzeci de persoane, de asemenea cu tunici roşii aprinse, dar fără odăjdii. Toţi purtau pe piept ceva aurit care mi se părea cunoscut. Mi-am amintit de un portret din Renaştere, de un mare nas habsburgic, de acel ciudat cerc de labe atîrnînde, agăţat la cingătoare. Oamenii aceia se făleau cu o imitaţie acceptabilă a Lînei de Aur.

Bramanti tocmai vorbea, cu braţele ridicate, ca şi cînd ar fi rostit o litanie şi cei de faţă răspundeau din cînd în cînd. Apoi Bramanti a ridicat spada şi toţi au tras de sub tunică un stilet, sau un cuţit de tăiat hîrtie, şi l-au ridicat în sus. Şi atunci Aglié a lăsat să cadă perdeaua, văzuserăm prea mult.

Ne-am îndepărtat (cu pas de Pantera Roz, cum a precizat Diotallevi, excepţional informat în lumea contemporană) şi ne-am întors în grădină gîfîind uşor.

Garamond era uluit.

— Dar sînt... masoni ?

— Oh, a spus Aglié, ce înseamnă masoni ? Sînt adepţii unui ordin cavaleresc care se trage de la Rosa-Croce şi indirect de la Templieri.

— Dar toate astea nu au de-a face cu masoneria ? a întrebat mai departe Garamond.

— Dacă e ceva în comun cu masoneria din toate cîte aţi văzut, este că şi ritualul lui Bramanti este un hobby pentru profesioniştii şi politicienii de provincie. Dar aşa a fost de la început : masoneria a fost o palidă speculaţie a legendei templiere. Şi asta este caricatura unei caricaturi. Numai că domnii aceia o iau grozav în serios. Doamne ! Lumea e arhiplină de rosacrocieni şi de templieri ca aceia pe care i-aţi văzut în seara aceasta. Nu de la aceştia trebuie să vă aşteptaţi la vreo revelaţie, chiar dacă printre ei s-ar putea găsi un iniţiat demn de încredere.

— Dar, în definitiv, a întrebat Belbo, fără ironie, fără batjocură, ca şi cînd întrebarea îl privea personal, în definitiv dumneavoastră îi frecventaţi. Pe cine credeţi... în cine credeţi dumneavoastră, mă scuzaţi, dintre toţi aceştia ?

— Pe nimeni, fireşte. Am eu aerul unui om credul ? Îi privesc cu răceală, cu înţelegere, cu interesul cu care un teolog poate privi mulţimea napolitană care urlă aşteptînd minunea sfîntului Gennaro. Mulţimile acelea mărturisesc o credinţă, o nevoie profundă, şi teologul se amestecă prin lumea aceea asudată şi înspumată pentru că ar putea găsi aici sfîntul necunoscut, purtătorul unui adevăr superior, capabil să arunce într-o zi o lumină nouă asupra misterului sfintei treimi. Dar sfînta treime nu e sfîntul Gennaro.

Era inexpugnabil. Nu ştiam cum să definesc scepticismul lui ermetic, cinismul lui liturgic, neîncrederea aceea superioară care-l făcea să recunoască demnitatea oricărei superstiţii pe care o dispreţuia.

— E simplu, îi explica el lui Belbo, că dacă Templierii cei adevăraţi au lăsat un secret şi au instituit o continuitate, trebuie deci să se meargă în căutarea ei, şi în ambianţele în care ar putea să se minimalizeze mai uşor, unde poate ei înşişi inventează ritualuri şi mituri pentru a se mişca neobservaţi, ca un peşte în apă. Ce face poliţia cînd caută evadatul sublim, geniul răului ? Scotoceşte în lumea de jos, în barurile rău famate unde cutreieră de obicei şmecherii de minimă importanţă, care nu vor ajunge niciodată să conceapă crimele grandioase ale celui căutat. Ce face strategul terorii ca să-şi recruteze viitorii acoliţi, ca să-i întîlnească şi să-i recunoască ? Se mişcă prin locurile acelor pseudorăufăcători, unde atiţia, care nu vor fi niciodată ca atare din lipsă de înzestrare suficientă, mimează pe faţă presupusele comportamente ale idolilor lor... (...).

Se apropia miezul nopţii, şi potrivit programului lui Aglié ne aştepta o a doua surpriză a serii. Am părăsit grădinile palatine şi ne-am reluat călătoria tăind peste dealuri.

După trei sferturi de oră de drum Aglié ne-a spus să parcăm maşinile la intrarea într-o pădurice. Nu era ud pe jos, dar pantofii ne alunecau pe un strat gros de frunze putrezite şi de rădăcini mucegăite. Aglié aprindea din cînd în cînd o lanternă ca să descopere locuri pe unde să putem trece, dar o stingea numaidecît — spunea el — pentru că nu trebuia să semnalăm prezenţa noastră celor care celebrau. Diotallevi a încercat, la un moment dat, un comentariu, nu-mi amintesc bine, poate despre Scufiţa Roşie, dar Aglié, cu o oarecare agitaţie, l-a rugat să se abţină.

În timp ce ieşeam din desiş, am început să auzim voci de departe. În sfîrşit am ajuns la marginea luminişului, care acum părea luminat de felinare acoperite, ca nişte făclii, sau mai bine zis lumini care unduiau aproape razant cu pămîntul, cu licăriri firave şi argintii, ca şi cînd o substanţă gazoasă ar fi ars cu o răceală chimică în baloane de săpun care zburătăceau prin iarbă. Aglié ne-a spus să ne oprim în locul acela, încă la adăpostul trunchiurilor, şi să aşteptăm fără să ne arătăm.

— Peste puţin vor veni preotesele. Druidesele, deci. E vorba de invocarea Marii Fecioare cosmice Mikil — sfîntul Mihail îi reprezintă o adaptare populară creştină, nu întîmplător sfîntul Mihail e un înger, deci androgin, şi a putut lua locul unei divinităţi feminine.

— De unde vin ? a întrebat în noapte Diotallevi.

— Din tot felul de locuri, din Normandia, din Norvegia, din Irlanda.. Evenimentul e mai degrabă ciudat şi acesta e un loc favorabil pentru ritual.

— De ce ? a întrebat Garamond.

— Pentru că anumite locuri sînt mai magice decît altele.

— Dar ce sînt în viaţa adevărată ? a întrebat din nou Garamond.

— Oameni obişnuiţi. Dactilografe, agenţi de asigurări, poate. Oameni pe care poţi să-i întîlneşti mîine fără să-i recunoşti.

Vedeam acum o mică mulţime cum se apropia ca să ocupe centrul luminişului. Am înţeles că lumina rece pe care o întrevăzusem era de la nişte lămpi mici pe care sacerdotesele le duceau în mînă şi mi se păruse că umblă prin iarbă pentru că luminişul era pe vîrful unui deal şi de departe la zăream pe druidese care, coborînd la vale, apăreau pe vîrf, în depărtare. Erau îmbrăcate cu rochii albe, care fluturau în vîntul uşor. S-au aranjat în care, şi în mijloc au ieşit trei celebrante.

— Sînt cele trei *hallouines* din Lisieux, din Clonmacnois şi din Pino Torinese, ne-a spus Aglié.

Belbo a întrebat de ce erau tocmai ele şi Aglié a ridicat din umeri.

— Linişte, să aşteptăm. Nu pot să vă rezum în trei cuvinte ritualul şi ierarhia magiei nordice. Mulţumiţi-vă cu ceea ce vă spun. Dacă nu spun mai mult înseamnă că nu ştiu... că nu pot să spun. Trebuie să păstrez anumite limite impuse, cum am făgăduit...

Prezentare şi traducere de Florin Chiriţescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Despre „mistocărie" ca revoltă

Şi s-a întîmplat nu o dată să asist în timpul unor partide de bridge, — în partidă liberă, fireşte, pentru că în competiţie nu e permis — la discuţii între jucători, fie parteneri fie adversari, în care şi tonalitatea şi vocabularul erau de zeflemea, ascunzînd însă sub această aparenţă o încărcătură afectivă din categoria sentimentelor cu dublă valoare, precum invidia admirativă sau admiraţia invidioasă. Folosind tot arsenalul ironizării, jucătorii în cauză ofereau un veritabil spectacol de „mistocărie", la început calm şi plin de amabilităţi amuzante, apoi din ce în ce mai tensionat, trecînd aproape insesizabil din sfera tachinării şi a şarjării amicale în sfera insultei şi a dușmăniei. La un moment dat în locul seninătăţii iniţiale se instala o stare conflictuală care cu greu putea fi aplanată, de regulă unul din cei doi împricinaţi sfîrşind prin a se simţi grav jignit şi devenind agresiv sau părăsind masa de joc, în funcţie de temperament. De fiecare dată în astfel de situaţii simţeam mocnind sub jocul de artificii al „mişto-ului" invidia şi nemulţumirea. Uneori însă acestea ascundeau ele însele ceva şi anume revolta. O revoltă căreia multă vreme n-am izbutit să-i aflu obiectul, pentru că e limpede că nu era o revoltă pe partenerul de tachinaj — ar fi fost absurd şi, oricum, într-un asemenea caz nu ironia e calea de exprimare — şi nici o revoltă pe jocul bun al celuilalt. Reconstituind mental situaţia de la începutul duelului de ironii mi-am reamintit că în momentul respectiv cel care a dat tonul ironizărilor tocmai făcuse o greşeală mare de licitaţie. Mi-am amintit apoi că într-un alt caz, spectacolul „mistocăriei" a fost pornit de un jucător care manevrase greşit levata. De aici pînă la concluzia că aveam a face cu o revoltă a jucătorului pe sine însuşi n-a fost decît un pas. Să fi fost un pas greşit ?! Cum aţi spus ? Că am greşit ? Chiar aşa domnilor, tocmai dumnevoastră care, cu atîta fineţe vă sorbiţi zgomotos cafeaua, care, atît de inteligent ştiţi să număraţi pînă la şase, care...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 5 iunie 1991 **23 (71)**

Cîntec pentru brațul stîng

Tu-mi stai culcată-n brațul stîng
și ca o amiază calmă părul tău mi se
împrăștie în degetele miinii,

obrazul tău mi-e palmă.
Dau să mă uit la ceas
și el mi se cufundă sub piele.
E 7 fără o mingiiere.

Ion Mircea

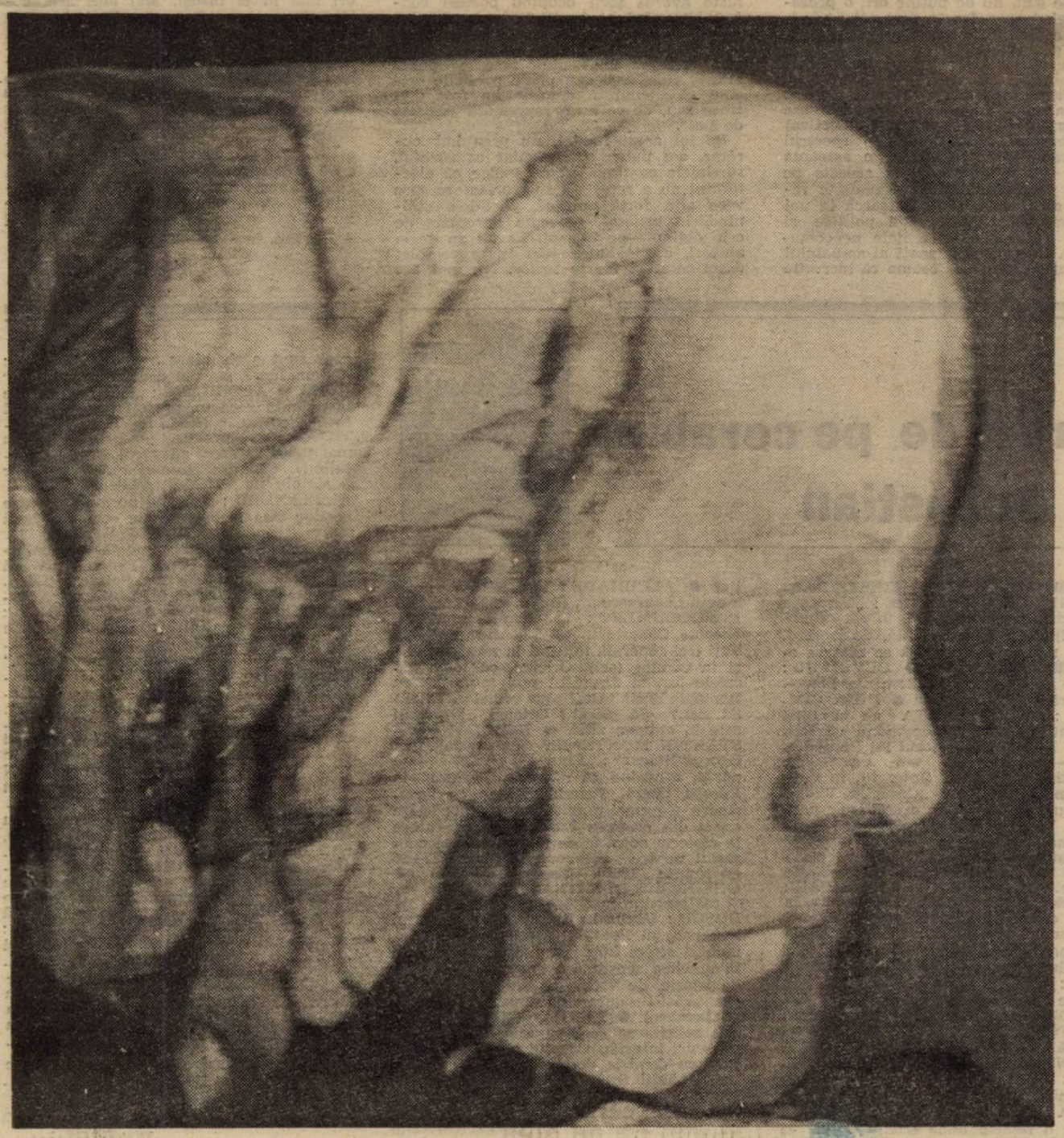

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Rodica Petrescu

Dacă nici sindicatele...

Pentru oricine din România, care nu vrea să se îmbete cu apă rece, este limpede că problema crizei economice este strins legată de criza politică. Despre dimensiunile crizei economice, nu cred că mai este nevoie să furnizăm detalii. Cifrele privind îndeplinirea planului la producția marfă în sectorul industrial de stat (de altfel nu hotărîtor ci chiar singurul sector industrial), sînt mai mult decît îngrijorătoare pentru viitorul țării și al fiecăruia dintre noi. Rezultatele, propaganda electorală ce a premers lui 20 Mai 1990 se văd și se simt. Reducerea săptămînii de lucru, aruncarea pe piață a unei mase monetare fără acoperire în produse, voluntarismul afișat de către C.F.S.N. în privința cadrelor tehnice de conducere ale întreprinderilor și protecția asigurată cadrelor politice sînt doar cîteva dintre măsurile contra-productive ce ne-au împins poate dincolo de pragul dezastrului.

După cum este știut orice acțiune greșită nu-și poate găsi remediul decît în planul de referință în care s-a petrecut. O eroare în justiție se îndreaptă cu un act de justiție nu cu o intervenție publicistică sau cu un tratament aspru dar literar. Așa încît, credem că eroarea politică nu poate fi îndreptată decît printr-un act politic. Un act politic înfăptuit de un factor implicat și responsabil în procesul declanșat de amintita eroare politică. Măsurile demagogice, populiste cu intenție electorală au cuprins domeniul economic, dar ele nu aparțin acestei sfere. Oricît ar părea de ciudat, creșterea producției, a productivității, întărirea monedei, reducerea inflației nu se vor obține prin măsuri administrative ci prin măsuri politice. Măsuri politice care să vizeze cu aceeași precizie și cu aceeași eficacitate sfera economică atît de deteriorată de actele politice electorale.

Întrebarea care se pune este limpede : cine să ia aceste măsuri ? Partidele ? Exclus. Partidele, cel puțin în situația actuală, cînd la orizont se arată niscaiva alegeri anticipate nu se găsesc în fericita situație de a lua măsuri „anti-populare". Orice acțiune politică ce conține măcar o umbră de coerciție, fie și numai de natură economică, ar însemna pentru respectiva formațiune politică o erodare rapidă a încrederii — o pierdere sigură a electoratului. Partidul de guvernămînt și aliații săi nu-și pot permite, deși ar fi obligați să o facă, iar opoziția care nu are nici o obligație directă este în situația de a face populism fără riscuri, de a prezenta doar fața roză a programului electoral. Așa cum au făcut-o și cei aflați la putere azi.

Rămîn sindicatele. Dar ele nu fac politică. Încă. Unele au înțeles dimensiunea dezastrului și au încercat să recurgă la mijloace politice. Rezultatul — tot un dezastru. De astă dată propriu, sindical. Exemplul Alfa este ilustrativ. Un cartel ce părea atît de puternic se fărîmițează sub ochii noștri disperați. Motivul celor ce se retrag — ei nu fac politică. Perfect. Atunci cine mai face politică în țara noastră ? Partidele sigur, nu. Ele nu fac politică ci doar campanie electorală. Continuă, obositoare, sterilă. Speranța rămăsese la sindicate. Nici ele nu vor să exerseze politică.

Mai rămîne poliția și armata. „Se sparie gîndul...".

Eugen Uricaru

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Tîmpirea

S-avem pardon de cuvînt nerezon, dar prea l-am auzit des în ultimul timp. Un pensionar, care-și plătea, lună de lună, rata de 600 la casă, stînd ceasuri în șir la coadă și neînțelegînd „de ce nu fac ăștia un cont, să plătim direct la CEC ? Ăștia chiar ne cred tîmpiți ?!". Un dialog între două rude : „mai știi ceva de unchiu ? Nu, da'am auzit că s-a tîmpit de tot". Contabilul șef, care, vezi bine, e mai ceva decît însuși ministrul și care-mi privește amuzat mirarea (tîmpită) în fața statului pe care scrie 7 000, în vreme ce-n plic sînt numai patru : „păi ce, crezi că-s tîmpiți ăia care-au dat legea ?" Cearta din piață : „vino d-ta să dai la sapă, ce numai țăranii-s tîmpiți ?" Etc. etc. Pare a fi cuvîntul zilei. Rezumînd mulțimea contextelor, aș zice că domină trei semnificații : **varianta Cioran**, ca să zic, așa, adică grotesc-funebra concluzie că : „sîntem un popor de tîmpiți", blestemul etern al eșecului perpetuu ; **varianta Noica**, deci tîmpirea ca „închidere care se deschide", anume că : „numai tîmpiții nu înțeleg. Aici sînt jocuri mari de tot. Ai răbdare !" Și, în fine, **varianta I. L. Caragiale** : „nu fii tîmpit ! Fă și tu ce face toată lumea, pune mîna pe tot ce poți, cît mai repede, că, mîine, nu se știe ce mai apuci !"

Una peste alta, tabloul tîmpirii generale atîrnă, greu, pe toți pereții. (Apropo, de cînd cu afișajul liber, au dispărut din București, de pe ziduri, din holurile blocurilor și din cabinele telefonice vechile, suavele și atoteliberatoarele careuri, atent desenate cu cretă și marcate cu inscripția : **„loc de dat cu capul"**. Păcat. Era una dintre puținele forme bine organizate ale libertății de opțiune individuală și o soluție destul de eficace, **în spiritul locului**, pentru balamucul național. Numai că, vezi, aici apare marele paradox, domnule. Semnul timpeniei este, îndeobște, mirarea. Holbarea stupid-încrîncenată a neputinței. Or, la noi, mirarea s-a dizolvat, a rămas numai neputința. Nimeni nu se mai miră de nimic, totul merge în virtutea lui : „de ce ? de ne-ce ? las-o dracului și vezi-ți de treabă !" Nu ne mai miră minciunile oficiale, nepăsarea puterii față de stările de fapt, față de dezvăluiri, interpelări, ș.a.m.d. Nu ne mai miră prețurile (a apărut, chiar, minunata expresie : „ce mia mea de lei se mai vinde-n piață ?"), nu ne mai miră legile, „România mare", contradicțiile, nimic. Iar tîmpirea se infiltrează lent, ca igrasia : „campanie de minuni evanghelice", se zice la TV, zilnic, de la ora cutare, X-lescu face minuni pe stadion, veniți ciungi, orbi, paralitici, vivat Maglavitul. Literatura și istoria se serbează nu cu manuale noi, ci cu parastase, sfeștanii la statui, popi nazali, prim-secretari și prapuri din patrimoniul „Cîntării României", în vreme ce Muzeul Literaturii organizează seri Taras Șevcenko. Em. Valeriu aduce pe ecran tot felul de șopîrle vegetarian-veninoase, care s-au hrănit bine mersi din banii lui 6 martie '45, pentru a trezi nostalgii după P. Groza (asta ne și trebuie, ar zice Vadim : „un guvern de largă concentraționare națională"). În țară-i liniște, zic „Actualitățile", tare-ngrijate-n schimb de Etiopia. Tot românul se visează handicapat, vizitat de organisme europene. La țară-i jalea de pe lume cu împărțirea pămîntului, dar ecranul arată realizările serelor din Craiova, unde cele cîteva tone de roșii se vînd cu, numai, 60 lei kg. Etc. Nu mai știu în ce film am văzut o scenă cu un nebun la psihiatru. „Uită-te-n oglindă", comandă doctorul. Și nebunul, tîmpit de groază, se uită. „Ce vezi ?" „NIMIC", șoptește, îngrozit, nenorocitul, „mă uit în oglindă, cum ziceți dvs. și nu văd nimic". Ei, cam pe-aicea sîntem.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Nu dosare politice, ci gropi

Am senzația tot mai presantă că, în particular, sunt într-o permanentă regresiune de un an încoace.. Angrenat într-un ansamblu-general dement, de care nu mă simt în stare să mă desprind, orice aș face : un ansamblu general pornit într-o regresiune ce nu mai poate fi nicicum stopată ? Nu mai poate.. Și mă rog la Dumnezeu să fie, măcar pentru sufletul meu, o regresiune spre acea stare haotică premergătoare creației! **„În acea stare neconștientă a lumii"...**

Vai, mie : sperietura că ne îndreptăm spre prăpastie cu pași repezi postrevoluționari, nu s-a dovedit a fi o figură de stil ! Iată, după incredibilele căzături în gol soldate cu morți nevinovați, morți politici, căderi ale anului 1990 (să amintim măcar de 19—20 martie — Tîrgu Mureș sau 13—15 iunie — București), am reușit acum să călcăm și să ne rupem gîtul în **groapa de la Berevoiești** ! Groapă securisto-S.R.I.-stă fără fund a conștiinței noastre maltratate...

Flăcările conștiinței de sine contînd doar pentru noi, victimele ! Pentru torționarii securiști (azi S.R.I.-ști), flăcările fiind aduse pe inventar din iadul comunist (azi neocomunist !) să distrugă totul : spre gloria „consensului"... în așa fel ca trecutul (și prezentul !) să dispară în neant, eventual... Ei, torționarii ceaușiști să fie azi liberi și noi, victimele lor să nu mai avem nici o speranță că vom putea vreodată să aflăm adevărul ! Adevărul compromis... Să-l aflăm numai, nu să-i și tragem legal la răspundere partea de minciună...

Ce o fi fiind așa de greu de înțeles ? Securistul era — lucru demonstrat cu vîrf și îndesat — unealta represivă a p.c.r.-ului, în a se putea menține cu orice preț la Putere comunismul. În vreme ce S.R.I.-stul se dovedește deja că este unealta F.S.N.-ului (însuși directorul S.R.I. este F.S.N.-ist **„ales de popor"**, senator de Sălaj !) : în a se putea menține la Putere neocomunismul ! Nefiind noțiuni abstracte, fosta Securitate — actualul S.R.I., corp comun, cuprinde aceleași figuri odioase, cu nume și prenume, angajați sau colaboratori, insinuați între noi să poată să ne vindece de orice iluzie de demnitate...

Am ajuns acum, odată cu descoperirea fragmentelor de documente compromițătoare din groapa Berevoieștilor, documente ale calvarului național de o viață, salvate prin minune, ce trebuiau arse în totalitate profesional (numai la cuptoarele Scăienilor ?) în lagărul neocomunist de securisto—S.R.I.-ști, am ajuns să fim siguri că nimic nu se face în această țară, după Revoluția din Decembrie 1989, nimic nu se face întîmplător : că mușamalizarea porcăriilor, crimelor și greșelilor fatale comise de cei ce-au acaparat Puterea, e o țintă atinsă deja, că ei nu se mai tem de nimic și de nimeni, că sunt gata să tragă în noi (există o Lege în acest sens !) și că nu vor demisiona, nu vor pleca de pe tronurile postrevoluționare de voie bună, mai ales că au conștiințele încărcate, buni fiind cu toții să facă pușcărie la vremea socotelilor, că nu vor pleca decît atunci cînd vor crede ei de cuviință și nu cînd le vom cere noi ! Noi, naivii „statului de drept" : drept ? Noi cei ce nu ne-am ținut gura și am protestat în public, în fața nedreptăților...

Nouă, celor ce nici acum nu „ne-au venit mințile la cap !" celor ce vom fi în curînd, în curînd adunați de pe drumuri, la lumina zilei și puși în poziție de drepți, aliniați, la zid, să ne **redescoperim, la git cu pancarte de genul „Jos Iliescu ?"**, puși să ne săpăm **groapa politică personală... De aici înainte nemaiavînd parte de dosare politice personale, ci de gropi.... Bravo nouă, românilor : ca la noi, la nimeni...**

Că o viață întreagă ne-am amăgit cu **„a crede prin libertatea ta, a crede în nevăzut"** și poftim, **nevăzutul** ne iese pe nas încă o dată, întruchipat din vechea în noua poliție politică secretă, la fel de periculos... Libertatea rămînînd oricum aceeași vorbă în vînt...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Păreri și sondaje

Ultimele sondaje de opinie ne arată o scădere spectaculoasă a popularității F.S.N., în rîndul electoratului. S-a ajuns pînă la o scădere sub 30 la sută a opțiunilor pentru partidul de guvernămînt. Motivele unei asemenea reduceri a încrederii au fost pe larg discutate în presă (independentă și de opoziție) și ele sînt, nu de puține ori, o proastă (mergînd spre foarte proastă) administrare a țării. Sub toate aspectele, programul guvernamental de trecere la o economie de piață este blocat fie de factori financiari, fie de cei birocratici și, nu în ultimă instanță, de factorii politici. Populația este prea puțin înțelegătoare față de greutățile (fie ele chiar obiective) ale guvernului atîta timp cît spectrul unei sărăcii fără precedent o așteaptă într-un viitor apropiat și aceasta pe fundalul șomajului. Țările dezvoltate refuză în continuare să investească la noi sub „pretextul" nesiguranței politice și al unor legi încîlcite de țțele neocomunismului. Chiar simpatizanți ai actualului guvern încep să-și dea seama că lucrurile au intrat într-o fundătură fără întoarcere, iar cei lucizi nu văd în acțiunile guvernului decît „micile cîrpeli" despre care vorbea domnul Roman în februarie 1990. Despre „răuvoitori" nici nu mai vorbesc. Pentru ei este evident că nomenclatura și securitatea sînt la fel de puternice acum ca și în trecut și că, aproape cu nerușinare, își împart în liniște averea țării ocupînd posturi confortabile pînă și în Parlament. „Moțiunea Iordache" va fi destul de probabil o cacealma atîta timp cît dosarele se află în mîna S.R.I.-ului, care le poate aranja cum vrea sau poate pretinde oricînd că „anumite dosare" au fost distruse sau, de ce nu ?, reprezintă „secrete de stat".

Pe tot acest fundal, nu prea îmbucurător, am putea spune chiar catastrofal, sondajele continuă să ne indice că electoratul nu a reușit să se reorienteze spre vreo altă forță politică, partidele obținînd, în general, procente apropiate de cele obținute pe 20 mai. La un an de la alegeri, cetățeanul român pare complet dezorientat și foarte furios. Nu mai are

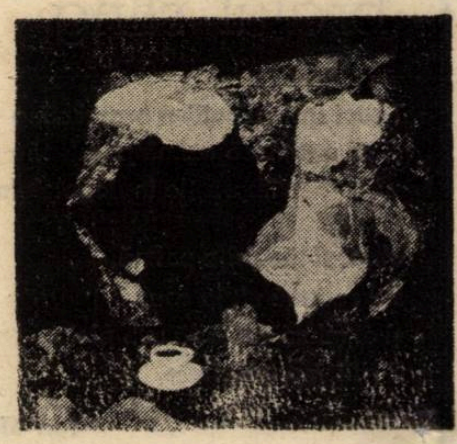

încredere în nimeni și de cele mai multe ori nici în el însuși. Mai ales acel cetățean care a votat pentru liniștea noastră, fiindcă numai de liniște nu are el parte acum. O mișcare hotărîtă a partidelor de opoziție aflate în Parlament ar atrage poate încrederea celor care se consideră înșelați după alegerile din 20 mai și această mișcare nu poate fi decît una singură : retragerea totală și fără ezitări din cele două Camere. Neclintită, actuala putere va conduce sigură și singură țara spre dezastru și, în cazul cînd nu va avea loc o lovitură de stat, alegerile viitoare pot da mari șanse celor care nu au participat la ceea ce omul de rînd a început să considere o înșelătorie.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **COMUNICAT. ÎNTEMEIEREA PARTIDULUI ROMÂNIA MARE** : „Tot ceea ce au zidit înaintașii noștri, în cîteva milenii (?!) de muncă și luptă, de lacrimi, sudoare și sînge, riscăm să se ruineze acum". **(România Mare)** ● CUVÎNTUL : „A luat ființă partidul «România Mare». Să ne trăiești, căpitane !" ● DINA CÎMPEANU : „În DIMINEAȚA un jurnalist inteligent, de stînga, demonstra că ROMÂNIA LIBERĂ face jocul lui Petre Roman." „— Și pe dv. v-a convins ?". „— O știam de mult". (Interviu, în **Fraierul român)** ● I.B. : „Corneliu Vadim Tudor nu mai are decît o scăpare : președinția țării. E singurul fel în care domnia sa mai poate amîna anii de pușcărie care-l așteaptă la capătul celor peste douăzeci de pocese în care e acuzat de calomnie." **(Cuvîntul)** ● CRONICAR : „Dl. Tudor (Vadim, n.n.) poate aspira la titlul de cel mai bine păzit poet din lume. Nici chiar Salmon Rushdie și Soljenițîn nu se compară cu el sub acest raport. Nici sub altele". **(România literară)** ● VASILE HÎNCU : „Vasile Moiș — ciobănaș cu trei sute de oi". **(Expres magazin)** ● UN FOST OFIȚER DIN GARDA PERSONALĂ A FOSTULUI PREȘEDINTE SE ADRESEAZĂ UNUI OFIȚER DIN GARDA PERSONALĂ A ACTUALULUI PREȘEDINTE : „Toți eram sănătoși, frumoși, inteligenți, echilibrați". **(Europa)** ● WANDA : „N-am treabă cu scula lor. Oricum, o femeie bună scoate untul și dintr-un labagiu". (Interviu, în **Prostituția)** ● ALCIBIADE : „Ah, cîtă dreptate a avut **Ceaușescu...**". **(R.M.)** ● FOTOGRAFIE-DOCUMENT : „... Emil Bodnăraș, Nicolae Ceaușescu și Leontin Sălăjan. Toți trei generali, toți trei în tranșee (ieri) și în pămînt (azi). Oricum, cu toate păcatele lor, ei au făcut mai mult pentru România decît fostul rege Mihai"... **(R.M.)** Să rizi ? Să plîngi ? Oricum, grotescul este la ordinea zilei. ● NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU (la „taclale" cu George Stanca) : „Cînd s-a filmat în fața porții, afirmînd că n-a fost primit la **Europa liberă**, Valeriu mințea cu nerușinare. Cu cinci minute mai înainte ieșise exact din clădirea **Europei libere**, fusese la casieria noastră, de unde încasase onorariul pentru colaborările dintre 22—28 decembrie 1989" **(Expres magazin)** ● GHEORGHE DUMITRAȘCU : „Ăștia vor să mă omoare, fata tatii" **(R.M.)** ● DORU BUȘCU : **Gheorghe Dumitrașcu.** „Taluzul înspumat al Pontului Euxin trebuie că a picurat stropi înțelepți și grăunți de sare în urechea sensibilă a domnului profesor de istorie, de vreme ce universitari din branșă își țin gura cînd dînsul glăsuiește". **(Cațavencu)** ● ILINCA CIOCULESCU : „La solicitarea respectuoasă de a acorda un scurt interviu ziarului nostru, în legătură cu demisia domniei sale din Consiliul Uniunii Scriitorilor, domnul senator Romulus Vulpescu (faimosul antimonarhist, n.n.) a declarat : «Nu dau interviuri, nu cunosc acest ziar. Eu am exclusivitate la alte ziare !»." **(Cotidianul)** Ați ghicit care sunt acele ziare... ● ALCIBIADE : „Lume, lume, s-a dat drumul la nebuni !" **(R.M.)** ● ALCIBIADE : „...ții pe veșnicie la temniță grea un **profesionist** redutabil ca Postelnicu..." **(R.M.)** ● TUDOR BĂLTEANU : „...propun «elitei» să nu mai strige : «Vrem adevărul despre Revoluție !». Căci un asemenea **Adevăr** pur și simplu nu există". **(AZI)** ● ANDREI ALEXANDRU : „În mod normal, cei care conduc țara trebuie să fie «cei mai buni dintre cei mai buni»". **(Adevărul)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Deocamdată «minunile» verbale ale d-lui Petre Roman riscă să le concureze pe ale lui Petrache Lunu. Dar n-ar fi exclus să le și întreacă". **(România liberă)** ● ION AUREL STOICA : „Frontul este definitiv fidel marilor sale opțiuni. Aș sublinia două esențiale : statul de drept și societatea pluralistă..." **(Zig-Zag)** ● CAȚAVENCU INTERNAȚIONAL : „Iliescu apare / Soarele răsare / Apare Mandela / Folosiți umbrela". ● ADRIAN SEVERIN (în vizită la Washington) : „Sper că realitățile românești de astăzi sînt acum mai bine înțelese în această țară". **(România liberă)** ● ION MOISESCU : „Pensiile ilegaliștilor sînt plătite la zi". **(Expres magazin)** ● GH. BOTEZATU (muncitor, Tg. Mureș) : „Nu spun cu cine am votat. E dreptul meu, nu ? Dar ăștia din FSN sînt niște lichele". **(Zig-Zag)** ● CRONICAR : „Cum se împacă rolurile jucate de Ion Marinescu (actorul n.n.) în epoca de aur cu acela de proxenet de astăzi vă lăsăm pe dv. să hotărîți". **(România literară)** ● WANDA : „Norocul ți-l faci mai întîi cu curul, și abia apoi cu capul, dar, dacă greșești capul, curul trage toate ponoasele". **(Prostituția)** ● RADU THEODORU : „Vara lui 1991 ne pregătește încă un asalt la România —! (Observați stilul : asalt la România... n.n.) Tatonările de la Washington formează preludiul valului de asalt. Din păcate, însă ne lipsește MAREȘALUL !" (Tot **R.M.**).

Petre Stoica

Pamfile și broasca țestoasă

Pentru Dumitru Țepeneag, recenta apariție a romanului (să-l numim astfel) **Zadarnică e arta fugii** echivalează probabil cu un început de dreptate, după brutala confiscare a cetățeniei românești, la începutul anilor '70. Pentru cititorul român, această nouă carte readuce în actualitate pe unul dintre liderii de opinie literară de la sfîrșitul anilor '60, care împreună cu Leonid Dimov, cu Vintilă Ivănceanu sau cu Daniel Turcea a ilustrat **onirismul estetic** — una din puținele orientări sau curente literare de după cel de-al doilea război mondial, care a reușit să se delimiteze de programul oficial al **realismului** și apoi al **umanismului socialist.**

Pornind de la o triplă negare (a fantasticului tradițional, de tip romantic, a „fantasticului" psihanalitic, de tip suprarealist și a realismului întemeiat pe logica formală aristotelică) **onirismul estetic** a încercat să se impună ca o formulă de sinteză, pe deasupra tuturor celorlalte experiențe literare, considerate depășite sau vechi. „Scopul romanticilor e clar că era metafizic, sau dacă vreți, gnoseologic (explică Dumitru Țepeneag într-unul din articolele sale : prin vis ei căutau să cunoască o realitate **de dincolo**, o altă realitate. Mai realiști, mai pămînteni, suprarealiștii au căutat să cunoască o realitate **de dincoace,** o realitate psihologică". Spre deosebire de aceștia, scriitorul oniric „apelează la vis pentru a introduce în realitatea imediată, pe care simțurile o percep haotic, iar intelectul prea sec-noțional, o nouă putere ordonatoare și în același timp germinativă, o altă logică decît cea aristotelică, a așa-zisului bun-simț. Nu e o evaziune, ci o invaziune, o încercare de a pune, în sfîrșit, în comunicare, aceste două straturi de realitate care s-au menținut atîta timp într-o reciprocă suspiciune și izolare".

După romanul lui Vintilă Ivănceanu, **Pînă la dispariție** (1968), care a echivalat în momentul apariției sale cu o ilustrare mai degrabă experimentală a onirismului integral, în **Zadarnică e arta fugii** putem identifica narațiunea cea mai convingătoare din punct de vedere estetic a întregului curent. O mișcare de idei care părea aproape scoasă din istoria noastră literară, printr-o decizie de tip administrativ, își recuperează astfel în chip spectaculos trecutul și organicitatea, împreună cu unul dintre principalii ei actori. Iar proba cea mai convingătoare a acestei organicități o reprezintă faptul că deși apare după aproximativ douăzeci de ani de la redactarea ei (între 1969 și 1971), cartea lui Dumitru Țepeneag își păstrează întreaga prospețime și complexitate.

În **Zadarnică e arta fugii,** programul literar al onirismului estetic se sprijină pe cîteva principii de organizare a textului, între care unul e **muzical,** cel de-al doilea, **naratologic,** iar un al treilea principiu poate fi considerat de natură **logică.**

Principiul muzical e sugerat chiar de titlul romanului și de acțiunea cu funcție onirică, exercitată asupra celorlalte personaje de un copil cu un nume în aparență străniu, Zenon. După ce un bărbat a înjunghiat în curtea unei case de la mahala un porc, copilul interpretează la flaut (sau la fluier) o melodie în raport cu care timpul și mișcarea își pierd parcă orice consistență : „Cîteva clipe fu liniște deplină. Apoi se auzi flautul copilului : cînta o melodie calmă, plină de dulceață, deasupra cerul era senin, și el se simți fericit. Șoferul împletrise cu brațul ridicat, femeile și porcul nu mai mișcau, de pe lama cuțitului picurau, acompaniind flautul, stropi mici de sînge". Iar sugestia din titlu, care vizează în fond întreaga carte, pînă la cele din urmă propoziții ale ei, are în vedere elementul principal al unei fugi muzicale, **canonul,** în care o frază este atacată succesiv, de cîteva voci, și reluată de mai multe ori, exact ca în romanul lui Țepeneag, care reușește să transforme **fuga muzicală** într-o **fugă narativă.**

Principiul propriu-zis textual sau naratologic este enunțat la un moment dat de una din vocile romanului și prin el ajungem să înțelegem cel mai repede cum se țese structura întregii cărți : „Începu vechiul joc de-a imaginile : încercă să aducă la suprafață, imagini cît mai vechi, cît mai depărtate, să le mărească, să le dea viață, adică mișcare, să le studieze fiecare detaliu care să devină el însuși o imagine, ca în albumele de pictură în care sînt izolate amănuntele cele mai semnificative în așa fel încît devin ele însele niște tablouri de sine stătătoare, de multe ori mai interesante decît tabloul reprodus în ansamblu". În felul acesta, în loc să avanseze, narațiunea se întoarce nu atît în timp, cît în propriile ei detalii și amănunte, reluate cu încetinitorul, parcă la infinit.

În sfîrșit, principiul logic, cel de-al treilea criteriu important care explică organizarea narațiunii din **Zadarnică e arta fugii,** pleacă de la cel puțin unul din celebrele paradoxuri ale lui Zenon, cunoscut sub numele de „Ahile și broasca țestoasă". Conform acestui paradox, cel mai rapid dintre alergători, Ahile, nu poate ajunge din urmă cel mai încet animal, broasca țestoasă, pentru simplul motiv că în tentativa sa el trebuie să parcurgă mai întîi toate celelalte puncte care subîmpart, la infinit, întregul traseu. În romanul lui Dumitru Țepeneag, Ahile este bucătarul unui tren cu vagon-restaurant, Pamfile și, în plus, mecanicul de locomotivă al trenului încearcă să-i explice unui Controlor, foarte puțin dispus să se angajeze într-o dispută metafizică, în ce fel poate fi înțeles paradoxul lui Zenon : „— Ei bine, să zicem acum că între A și C, între orașele astea două, dar poate că nu sînt orașe — două puncte, mă înțelegi ? Să zicem că la mijloc, uite aici, punem litera B. Ăsta-i mijlocul, jumătatea. Și între A și B punem să zicem D, iar între A și D, punem M...". Toată discuția aceasta se poartă cam în felul în care Catindatul lui Caragiale, din **D'ale Carnavalului,** încearcă să-i explice lui Iordache în ce constă „teoria lui Matei" și ea provoacă (tot ca în Caragiale) nu numai neîncrederea profundă a interlocutorului („Zău așa, matale vrei să-ți bați joc de mine ori mă crezi dobitoc..."), dar și acțiunea de organizare a întregului text.

Pus în legătură cu „principiul naratologic" acest ultim principiu mai amintește de ceva : de paradoxul narativității, din romanul lui Lawrence Sterne, **Tristram Shandy,** potrivit căruia nici o poveste nu poate ajunge din urmă realitatea de la care a pornit.

La Dumitru Țepeneag, prin filtrul acestor trei principii mai importante (de natură muzicală, logică și naratologică) este trecută o „poveste" care într-un roman realist ar fi fost desfășurată în prezența tuturor articulațiilor ei de determinare cauzală. Unei complexități de tip aristotelic, Dumitru Țepeneag îi preferă deci o complexitate a adîncurilor, avînd adesea aparența unei atmosfere de poem. În rezumat, un copil / adolescent / matur se reîntoarce neîncetat la cîteva din scenele-cheie ale vieții sale, pe care le retrăiește cu mereu alte detalii și din perspective care se schimbă mereu. O cursă pentru a ajunge din urmă broasca țestoasă a existenței, o fugă muzicală și naratologică deci și, în același timp, un eșec. E vorba mai ales de incapacitatea de a tăia cordonul ombilical care-l ține legat, parcă în eternitate, de mamă (Maria), de eșecul relației cu o altă femeie (Magda), de amintirea tatălui, care trece prin experiența închisorii politice (motivul apare și în romanul lui Vintilă Ivănescu), cu sugestia unor scene de tortură. La rîndul lor, mai toate celelalte personaje ale cărții fac în esență același lucru, întorcîndu-se și ele la propriile lor obsesii sau scene-cheie din trecut.

În ansamblu, o construcție rafinată, în care admirăm pe de o parte suita de scene picturale, făcute din fragmente ale amintirii, ale visului propriu-zis sau ale visului cu ochii deschiși și, pe de altă parte consistența întîmplărilor din roman, comparabilă din toate punctele de vedere cu impresia de densitate a vieții pe care ți-o lasă literatura prozatorilor realiști.

Din prima categorie, foarte pregnante sînt scenele decupate parcă din pictura suprarealiștilor onirici sau din tablourile pictorilor naivi. Pe străzile orașului din **Zadarnică e arta fugii** circulă în permanență bicicliști cu tricouri vărgate și cu joben, transportînd (invariabil) în portbagaj cîțiva pești și cîteva franzele. Un bărbat înalt, cu mustață, se plimbă purtînd în lesă un păun. Alt bărbat înjunghie un porc și trei femei cu mari vase de porțelan încearcă să colecteze sîngele care țîșnește. Într-un tramvai o taxatoare îi dă unui tînăr să mestece bilete de diferite culori, (roz, verde, roșu), iar în alt vagon de tramvai o femeie naște „un morun, apoi doi iepuri albi de angora și un trandafir". Iar din suita întîmplărilor care pot concura prin densitatea lor realismul scenelor realiste, deși lipsesc atît majoritatea conectorilor cauzali, cît și determinările de timp și de spațiu, reținem componenta politică a cărții (cu anchetatori, gardieni și medici de spital penitenciar) și, alături de aceasta, sistemul situațiilor erotice, extrem de rafinate în inocența sau în ambiguitatea lor.

În total, o bijuterie strălucitoare, o piesă prețioasă de sertar, pe care exilul o redă astăzi literaturii române.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau despre termenul de comparație

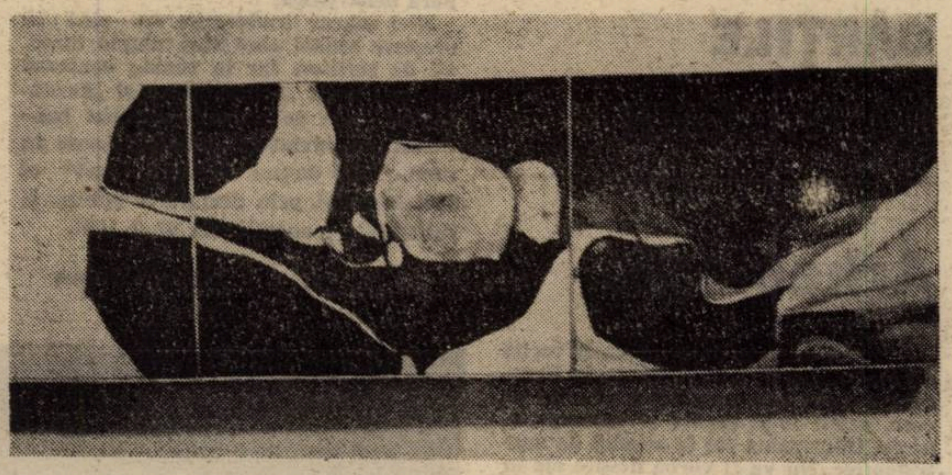

Cu o lună înainte de căderea lui Ceaușescu, schimbîndu-mi (musai) buletinul, am avut surpriza să constat că mi se acceptă fără nici un fel de discuții, „noua" mea fizionomie. Cu barbă. De fapt, una destul de veche, dar ilegală și menținută cu nenumărate peripeții, de la amenzile (pe stradă ori în tren) pînă la spectaculoasele curse de prin 1976 cînd, student căminist fiind, eram fugărit adesea de milițieni pînă la intrarea în „complexul 6 martie" (cum i-o mai fi zicînd azi ?).

E un amănunt, veți zice, lipsit de orice relevanță dar, dați-mi totuși voie să mă explic. În definitiv, adolescenții care, deja în **dimineața** zilei de 21 decembrie, umpleau mijloacele de transport în comun care duceau către centru, vorbind fără să se ferească despre Timișoara și împotriva lui „nen-su Nicu" al părinților lor, acei copii o făceau în numele divorțului ireconciliabil dintre ei și sistemul comunist, fără a mai fi nevoie să teoretizeze aceasta. Iar a identifica/resimți simptomele acestui divorț în semnele exterioare ale blugilor, ale pletelor ori ale unei anumite muzici pe care, toate, societatea ideologizant-uniformizatoare refuza să le admită, nu e deloc o bagatelizare, o infantilizare a gravității fenomenului. Căci divorțul nu este o neînțelegere între două ideologii, ci o chestie existențială ; dacă vreți, pentru cazul de față, e o neînțelegere între „a trăi cu ideologie" și a trăi fără așa ceva, adică a trăi pur și simplu.

Relative liberalizări ale societăților comuniste au mai avut loc, de fiecare dată doar pentru cîțiva ani, și după moartea lui Stalin, și la sfîrșitul deceniului șapte, iar „epoca Gorbaciov", în intențiile inițiale, nu urma nici ea să fie cu totul altceva.

Se zicea, și înainte și după căderea celui mai iubit fiu al poporului, că dacă Ceaușescu ar fi dat mîncare și cîteva ore în plus la televizor (ca și alte cîteva asemenea îndulciri, cum ar fi dreptul de a purta barbă, de pildă) toată lumea sau, în fine, majoritatea indivizilor ar fi fost mulțumiți. Iar afirmația de mai sus, oricît ar fi ea de dureroasă, cumplită chiar, de neînțeles pentru **unii** dintre noi, **era și a rămas adevărată,** dovadă fiind, pentru istorie și învățătură, votul de la 20 mai 1990.

Și totuși, bulgarii, ungurii, cehii, polonezii și germanii din est aveau și mîncare și cele cîteva ore la televizor, ba chiar destule altele la care noi nici nu visam și nu visăm încă nici astăzi. Cu toate astea, la fel ca noi, ba chiar **cu mult înaintea noastră,** au ieșit în stradă hotărîți să renunțe la binefacerile comunismului, la „visul de aur al omenirii". Dar, chiar și luînd în calcul „agenturili străine", cum oare să miști din fața televizorului prieten-credincios atîtea sute de mii de oameni dacă aceștia n-ar fi avut nimic de revendicat ? ! Iar dacă au avut, ce anume și care să fi fost cauzele mai ascunse ?

Oana și Rexona, Dacia și Toyota, Diamant și Panasonic, albumul „Meridiane" și cel „Skyra", hotelul din Slănic și imaginile din filmele standard americane... zi de zi, perechi-perechi, comparațiile se insinuau, otrăvitoare, în viața românilor și a celorlalți oameni ai Estului comunist. Nu de **înlocuitori** era în primul rînd vorba, căci de așa ceva am avut parte mai mult noi, românii, ci de produse de mediocră sau proastă calitate prin comparație cu cele occidentale.

Atenție însă, o nuanță doar, dar avînd o importanță decisivă. Nu Celibidache și Karajan ori Marin Sorescu și Alain Bosquet erau cei intrați în gardurile comparației, ci săpunurile Oana și Palmolive... **Muncitorul-intelectual,** muncitorul-artist pare să-și fi făcut meseria spre deosebire de muncitorul-inginer sau muncitorul-manager ! ! !

Iată de ce, ar fi, totuși, timpul, să nu ne mai îmbătăm cu cuvinte mari. Poate că, cu excepția numai a noastră, a românilor care, în plus față de ceilalți am avut de suportat și handicapul unui ales mai ales, **în celelalte țări estice ceea ce a dus, practic, comunismul la faliment nu a fost ideologia egalitaristă a acestuia.** Prea puțini au fost și sînt, aici sau aiurea, cei care s-au revoltat în numele unor idei. Iar vecinii noștri n-au făcut-o nici măcar în numele „burții". Și-atunci?

Rămîne de crezut, vrînd-nevrînd, că așa-zisul comunism a eșuat numai și numai datorită existenței **a l t e r n a t i v e i,** datorită existenței termenului de comparație : succesul societății de consum care a dus, „dincolo", la o bunăstare într-adevăr generală, invidiată și bestelită zilnic „dincoace" de scutul sovietic. O bunăstare care, în ciuda destulor probleme reale ale societății occidentale, nu avea cum să nu mineze, din start, orice propagandă comunistă, făcînd-o ridicolă.

Doar dacă, prin absurd, ar fi izbutit să cuprindă întreg globul și cu condiția să fi reușit (cum oare ?) să asigure măcar minimul de produse alimentare, comunismul ar fi rezistat, căci n-ar mai fi existat comparația. Iată de ce, eu unul cred că ne mințim singuri crezînd că „revoluțiile" din 1989 s-au făcut în numele unor idei, și poate că numai la noi, în 21 decembrie, au existat oamenii fascinantului „murim dar vom fi liberi". Și chiar dacă e întristător, totul se reduce la nemulțumirea sutelor de milioane de c o n s u m a t o r i față de un sistem care nu poate asigura decît minimul, sau prea puțin peste minimul necesar decenței, iar în România chiar subzistenței.

Sătui poate nu atît de lipsa de libertate (cel puțin noi, cel puțin pentru moment, am cam arătat că nu știm ce să facem cu ea) ci de lozinci, de minciuni, de prostie fudulă. Dar mai ales sătui să mai vadă, prin gard, supra-abundența din ograda vecinului.

Și totuși, un sistem social, adică o ideologie devenită sistem social pot să fie, au fost, și trebuie oricînd contestate exact din momentul cînd oamenii nu pot să poarte blugi, sau părul ceva mai lung, sau chiar barbă.

Mihail Oprea

adrian alui gheorghe

Eboșă

Iubirea nu face doi bani dacă nu o otrăvești
puțin cu amintirea altei fericiri, ca alcoolul
tare pe gîtul care tocmai a intonat o missa
solemnis.

Cuvintele amestecă lumile

O sinucidere virtuoasă în contul unui regat
pe care nu mai am unde să-l inventez
sau poate o iubire fără corporalitate între parantezele
dintr-un text apocrif
așa te presimt / și martorii mor unul cîte unul
cine spune că zeul are mîinile albe
nu a văzut lutul înghițind părul femeii
— iubire e și atunci cînd doi oameni
îngroapă luna în spatele casei —.
cuvintele amestecă lumile. dintr-o amintire
doar trupul meu a rămas o ascunzătoare
în care oricine se poate adăposti viu sau mort.
creierul e celula bolnavă a fiecăruia. o
spune un Grec. aici se dezvoltă imaginea
grotescă a Eternității locuită confortabil
de un trib de chipuri reflectate din oglindă.
un lucru prin care nu vezi ce
ai de pierdut e inutil să-l pricepi. ca această
sinucidere de sîmbătă seara ușor romanțioasă
cînd dintre toate cuvintele de pe toboganul limbii
cele care se rostogolesc par niște dinți de copil
brusc înmuiați de surpriză.

Orașul cu nebuni la ferestre

(nu știu cum se face că) mereu nimeresc
la marginea orașului acolo unde
deversează visele ciolănoase ale săracilor
(și) pe vremurile acestea fără nici o sărbătoare

femeile uită duminicile înculate în casă.
trec pe străzi la ferestre capete de nebuni
chipuri eterate toți cei care l-au surprins
pe însuși dumnezeu cerșind puțină dragoste...

Viziune

(Lui Aurel)

dar toate cîte sînt după moarte. (sînt).
trupul rămas singur ca o haină murdară
trupul învelit în coastele sale unduioase
ascunzîndu-se într-o singurătate devoratoare.
de care nimeni nu mai are nevoie.
trupul — un ciine vagabond.
cine se mai înduioșează de moartea unui
ciine vagabond ?
sufletul ? o spirală care se consumă
spre centrul ei rotindu-se amețitor.
în urmă mizerie. mizeria lacrimilor
a duioșiilor inutile. în urmă greața
și materializarea greții numere risipite.
cuvinte de ceață. cuvinte cu viermi.

cel plecat uită și se salvează.

Numai am încredere

Motto : Glontele nu trece prin carte. e bine de știut. în toate buzunarele pune cărți de poezie, astfel te mai poți salva o vreme de la moarte.

(din alt poem)

Nu mai am încredere în cititorii mei
de poezie îi văd plictisiți de propria
viață îi zăresc printre genele metaforei
preocupați de metafizica zilei de mîine

se întreabă la ce bun transparența
cărnii într-o lume de colțuri și inimi
citesc pe sărite un vers două au
propria lor moarte mult mai concretă

cei care știu limbajul iubirii iubesc
cei care sînt singuri se prefac și mai
singuri în preajma poeziei ca în fața
oglinzii orice grimasă este permisă
chiar și claunul scoate limba și hohotește...

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Arheologie

De această dată nu va fi vorba despre șantierul arheologic de la Berevoiești unde zac osemintele noastre pe care, oricît le-ai monta și recompune, le vei transforma tot în schelet de australopitec. Nu va fi vorba despre ele în mod explicit pentru că orice s-ar scrie, oricît de indirect, hîrțoagele de la Berevoiești vor fi mereu cu noi, dintre noi, pentru noi, așezîndu-ne pe grupuri, căprării și celule, altele decît cele ordonate de istoria literară pe „generații" și „promoții". Și probabil de criteriile acelei arhive depinde viața noastră și nu de promoțiile a căror alcătuire o disputăm, cu naivitate, atît de mult.

Va fi vorba deci de altă arheologie, aceea a noilor apariții, care nu fac, nici ele decît să sape într-un trecut pe care-l căutăm cu nostalgie și poate cu o anumită neliniște. Niciodată n-au apărut atîtea memorii, restituiri, regăsiri de teme și autori. Cît orgoliu ne-ar trebui să ne închipuim că literatura chiar nu trece printr-o criză ! Cît orgoliu ca să credem că interesul editurilor pentru mărturisiri și documente nu este comandat de o cerere a pieței care ignoră beletristica.

Nici măcar traducerile nu sînt în creștere atunci cînd sînt simple fantezii de scriitor. Iar în roman contează tot mai mult „actualitatea" și „dezvăluirea" ceea ce cheamă automat banderole cu cuvintele „a fost interzis în anul..." Cît despre scriitorii „noi" ei sînt interzișii, prin dezinteres public și dificultăți economice în anul 1991.

Horia Gârbea

Gelu Moraru
TU, DUMNEATA, DUMNEAVOASTRĂ
Casa de presă și editură NORD
Baia Mare

O simpatică broșură inaugurează o simpatică serie : colecția „poeți maramureșeni". Cîți poeți maramureșeni or fi ? Le-o ajunge o singură colecție ?

Gelu Moraru este, cu modestia orgoliului său de hiper-nordic, un poet sesiune prin poezie, ceea ce pe cititor îl poate cuceri o clipă iar pe autor îl poate pierde pentru o eternitate.

rios, uneori marcat de înduioșări provinciale : „De cîte ori plouă / epiderma mea devine niponă". Alteori găsește ironia și tușa fină a enunțului meșteșugit-absurd : „În orice împrejurare fericită / dăinuie o risipă de cuie".

Poetul are curajul anonimatului, a clamării în deșert a titlului „Rugă" și a altor multe excentricități asumate cu multă naturalețe. El este un talentat, nu un amator de parvenire sau pervers-

Am impresia că tocmai această conștiință a răsturnării implacabile în neant, alături de atîtea și atîtea nume de poeți uitați ai secolelor după secole (și dintre care nu lipsește nici cel al semnatarului acestor rînduri, desigur), frăgezește într-un fel percepția lui Gelu Moraru. Astfel amestecul de orgoliu și resemnare dă versuri interesante ca text și ca document psihologic : „totul e acum să-ți închizi casa cu un fir de sînge / depănat de pe ghemul măsliniu / pentru ca toți cei de acolo / să-și poată visa oceanul în tihnă cu arbuști năpădind pîlnia / în care și soarele cade / strîmbînd din umeri lichizi" **(ca o dovadă că mișcarea e una din rețetele fericirii).**

Prea înzestrat pentru un volum atît de mic, prea discret și obișnuit pentru unul prea mare, Gelu Moraru și-a spus, în orice caz, cuvîntul. E aproape tot ce ne putem dori fiecare, fiind drepți cu noi înșine.

confluențe

Infralogie iconică

Deși formele de artă posedă cîte un fascicul propriu de impresii, observăm că, în modul special de folosire a materialului, fiecare năzuiește spre condiția altei arte prin înstrăinarea segmentală de propriile-i limite, dar nu pentru a se substitui una alteia, ci pentru a-și împrumuta reciproc noi valențe. Delimitînd statutul, precum și erorile comise în asemănări și substituiri deplasate, putem afla punctele de convergență ale literaturii și picturii, cu convingerea că cele două forme de artă sînt gesturi antropologice semnificante ale unei fundamentări istorice și ontologice. Tabloul se dispersează în lectura infinit potențată a textului, accedînd la universal; în timp ce cadrul delimitează spațiul în real și imaginar, eposul transează particularul de general și mitul dăinuie în pictură asemenea generalului în particular. Pictorul contrage formele vii în dimensiunile pînzei, scriitorul reduce multiplicitatea la o selecție, la un număr de instantanee smulse universului. Prin ele însele, nici una dintre formele vii nu semnifică viața, dar fundamentează arta într-o semnificație care este mai viabilă decît multiplicitatea lumii.

Există, pînă la un punct, o asemănare între mecanismul de realizare al tabloului și acela al operei literare, dincolo de organizarea nelingvistică a semnului iconic. În ambele forme de artă, „generatorul textual" (Jean Ricardou) explică nu numai trecerile tematice de la o artă la alta (pînzele de epocă oferă sugestii prețioase romanului istoric, opera dantescă este ilustrată de Botticelli) ; în aceeași măsură, un nucleu narativ sau puțină culoare sînt supuse unor diluări și aluvionări succesive. În secolul nostru, pictura a fost năpădită de semne convenționale ; cubismul folosește litera, cifra, cuvintele ; odată cu Kandinsky, Klee, Delaunay, Duchamp se introduc felurite semne, acoperind o statuare emblematică. Spațializarea semnelor lingvistice este o trăsătură a artei moderne, ce se poate identifica dintr-o serie de „funcții gramaticale" ale imaginii, corespunzătoare unui anumit artificiu de expresie grafică, ajungînd astfel la o matrice de traducere iconică, în care orice linie este asociată unui predicat literal și orice coloană este asociată cu o funcție infralogică iconică.

Linia, din care se dezvoltă atît forma plastică, cît și litera, face posibilă trecerea de la limbajul formelor spre limbajul cuvintelor și invers, și figurează un radical ontic. Paul Valéry a năzuit să facă pentru poezie ceea ce Cézanne izbutise în domeniul picturii. El a fixat regulile unei mentalități poetice moderne, avînd drept scop să stăpînească, prin mijloace noi, desăvîrșita luciditate și rigoare instituționalizată a vechilor ordini : „Ne îndepărtăm pe nesimțite de vremea în care domina faptul și ne orientăm spre tipul ideal al Acțiunii complete, adică spre actul imaginat, construit în spirit pînă la cele mai mărunte detalii și cu o precizie de necrezut... Privirea noastră se lasă în voia viziunii într-un cîmp luminos de evenimente, pe care nu se poate împiedica să le unească între ele prin mișcările ei spontane, ca și cum ele ar trasa linii și ar forma în același timp figuri care îi aparțin, pe care ea ni le impune și le reintroduce în spectacolul real". (**Mélange** ; Regard). Acolo unde literatura, începînd cu Mallarmé, se străduiește să exploateze spațiul de scris („albul își asumă importanța"), pictura, într-o mișcare de refracție, tinde să convoace și chiar să absoarbă litera ca pe o componentă a suprafeței. Pictorii reliefează plasticitatea scriiturii, întocmai copiștilor medievali, literele nemaifiind doar simple instrumente ale Logosului. Colajul și inserția literei în pictură sînt două momente ale aceleiași logici care formează infrastructura și ideația constituente ale cubismului, unde confruntarea seriilor eterogene considerate ca mulțimi se înscriu în categoria montajelor.

Pictura nu posedă un cod prestabilit de transmitere și receptare a informației artistice ; semnificantul iconic însuși generează cadrul și modificările acestuia. Ezra Pound vede în ideogramele chinezești, pe care le risipește pe marginile **Cantos**-urilor, reprezentarea concretă a unui lucru sau a unei idei, iar nu un concept sau o abstracție, el însuși încercînd să creeze ideograme ale timpului revolut, deși mai eficientă este cercetarea sincronă a acelorași efecte, aflate în pictura lui Russel, inspiratorul lui Duchamp, sau în caligramele lui Apollinaire. În aceste procedee de „picturalizare" a literaturii și de „literalizare" a picturii, oricît de modernă ar fi poezia lui Pound, ea nu poate fi înțeleasă în lipsa unui cod lingvistic general, în timp ce limbajul lui Cézanne rămîne autonom. Scriitorul, deși are libertăți mai mari decît pictorul în alegerea „materialului, este, paradoxal, mai supus convențiilor, asemenea cititorului în raport cu contemplatorul tabloului. În fapt, trăsătura relevantă nu vizează atît raportul semnelor iconice cu referentul lor, cît mecanismele interne ale picturii, limbajul picturii fiind autoreferențial. Putem afirma, parafrazîndu-l pe Jakobson, că obiectul teoriei picturale nu mai este pictura, ci picturalitatea. Dincolo însă de confluența unor medii eterogene, de introducerea și spațializarea unor coduri nonpicturale (semne lingvistice sau matematice), de substituirile unor elemente tehnice, de transgresarea limitelor și de proliferarea unor elemente decorative și/sau iconice — fiecare în parte și toate împreună dorindu-se generatoare de sens, ivite din interiorul picturalității —, convergența o constituie punerea în discuție a însuși rolului picturii, specificitatea și limitele ei.

Posibilitățile reprezentării picturale sînt mai reduse decît cele literare ; în privința **poiein**-ului, zborul fanteziei poetice este mai amplu, dar, în ceea ce privește funcția creatoare a **mimezei**, poezia cedează în fața picturii. „Ficțională" în literatură, **mimeza** nu este controlabilă ca în pictură, unde are un eșafodaj vizual-perceptibil. Astfel se explică prevalența **mimezei** în arta clasică (avînd ca bază sculptura sau artele plastice), în timp ce în romantism arta în genere, privită prin prisma literaturii, apare ca pură creație-simbol. Tendința secolului trecut de a asimila pictura și poezia cu muzica (al cărei categorial **mimezei** și simbolici sînt diferiți) a dus la erodarea bazelor **mimesis**-ului. Faptul că există un „epos" constitutiv oricărei opere picturale transpare din necesitatea autorului de a da un titlu-reminiscență a epopeilor care subzistă în sufletul contemplativ din spatele tabloului. „Descifrarea" unui tablou presupune un efort de analogie și diferență a Eului care încearcă să reconstituie eposul prin filtrul discursului interior și parcurge imaginea globală în timp, ca pe o narațiune. Prin contemplarea conturului, a culorii și a „expresiei", se recuperează Textul, pentru care vizualul nu este decît ecranul proiector. Opera este mai întîi plămădită în retortele eposului, ivirea explicită ca formă fiind doar un act fragmentar. Ca Text, opera vizuală este de-sincretizată prin așezarea la baza ei a unui alfabet, întocmit de curente și școli ale secolului nostru (cubism, futurism, expresionism, artă abstractă), în tentativa de recuperare a unui „grad zero" al picturii. Toată această varietate de orientări prezintă numitorul comun al unei tendințe de geometrizare, de simplitate a formelor, de trecere de la o culoare la alta. Această situație favorizează operația de alegere a unităților, după exemplul lingvisticii. Narativitatea, ca principiu de creație, reprezintă forța centripetă a artei, în năzuința de a aduna și a comunica mesaje despre lumea reală, în timp ce decorativitatea o constituie forța centrifugă în tendința spre sine, de a crea noi forme ce nu există în lumea reală.

Sînt numeroase operele plastice a căror receptare se petrece liniar, temporal și mai puțin simultan, dar și universalizarea spațializării în literatură a devenit familiară în era unei civilizații a imaginii. Față de lingvismul tutelar al teoriei lui Kandinsky, am deosebi și un alt sens de constituire a convergențelor. Dacă, începînd din Renaștere, artele plastice au căutat să rivalizeze cu literatura prin accentuarea mijloacelor de reprezentare narativă, secolul al XX-lea încearcă să concureze cu percepția spațialității din artele plastice. **Cantos**-urile lui Pound nu pot fi înțelese cu adevărat decît juxtapuse și percepute global. Alt exemplu îl oferă Joyce, cu al său „spațiu universal" din **Finnegan's Wake** și Apollinaire, ale cărui caligrame sînt dispuse după liniile unui desen, reușind uneori deplina spațializare a textului.

Exemplele pot continua, dar important pare faptul că, dincolo de valoarea de experiment, dialogul text-imagine continuă, într-o posibilă tentativă, mereu reiterată, de re-sincretizare a artelor. În sintagmele pictură „literară" și literatură „picturală" găsim izomorfismul producerii și produsului tuturor artelor, care ar putea întemeia o poetică, o poetică și o estetică supraordonatoare. Atît pictura cît și literatura posedă o atitudine care uzează de procedee diferite dar definește, în ultimă analiză, același spirit. A vorbi despre diferența sau asemănarea dintre pictură și literatură este zadarnic ; comparația eșuează în aprecierea materialelor și în stabilirea calității lor, în evaluări asupra impactului unui limbaj cu altul, cu simțurile și rațiunea, ostentînd doar evidența. Esențial este interschimbul energetic, care relevă o origine comună a culorii și a limbii.

Vasile Spiridon

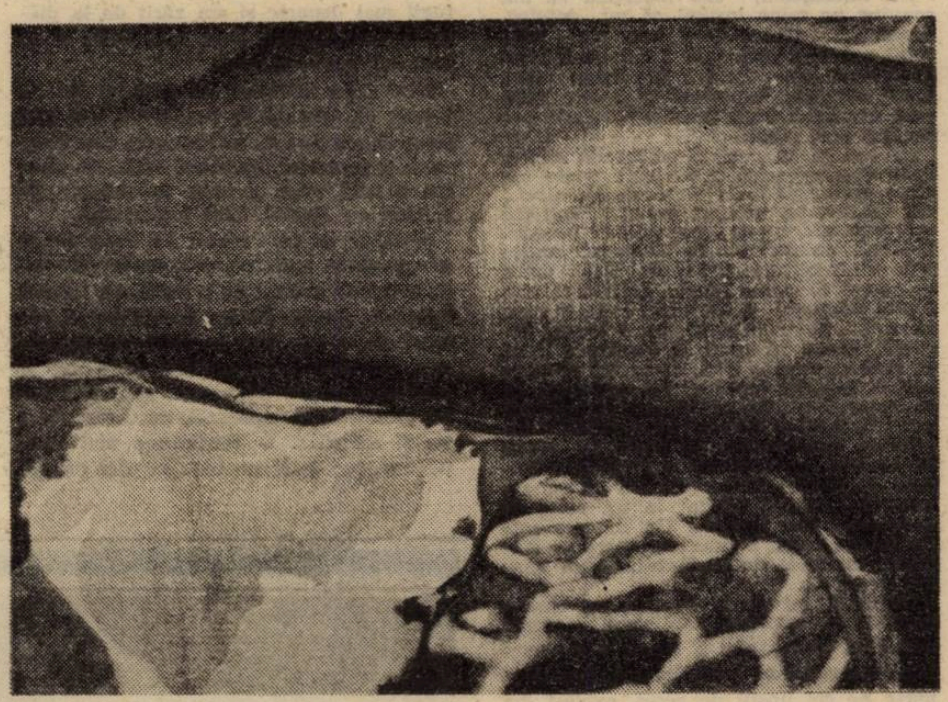

in memoriam

Plîngere după Ioan Petru Culianu

Ce ți-au făcut, Nene ? Cum ai putut să mă părăsești, să sfîrșești acolo, în spațiul acela al memoriei deriziunii omului, acolo unde bîntuie nu numai stafia, dar și ființa diavolului în revelația lui autentică, cel îmbrăcat nu în haine nemțești, nici în cizme și căciulă siberiene, cînd tu te ocupai cu lucrurile ce țin de Dumnezeu ? Cînd tu erai cu mintea, cu inteligența ta în Paradis, acolo unde plutesc îngerii ca ideile absolute ale lui Platon, de ce a trebuit să-ți arunce trupul tău sacru în infern ?

Aceasta nu este o întrebare, ci un fel de a-mi consola dezolarea că nu mai pot ajunge pe strada Sf. Athanasie 13, unde ne-am văzut prima oară în ziua de Paști, pe terasa casei tale străbune, unde sora făcea semne soarelui să răsară, iar tu, copil fiind, îți înclinai fruntea cu umilință în fața acestui răsărit pe care îl provoca o forță de dincolo de noi, o forță mai mare decît noi.

Era, și din fericire mai este și pentru tine și pentru mine, forța credinței în cunoașterea absolută pe căile accesibile nouă, pămînteni gudurîndu-ne la picioarele lui Dumnezeu : erai pe terasă, în acea primăvară de pe strada Nemuririi, un trimis al cerului, și în misterul fără sfîrșit al dimineții albastre, la umbra florilor și a norilor, ai făcut elogiul, cu mîinile încrucișate și o cuviință de discipol al lui Budha, a ceea ce eu știam de multă vreme, a ceea ce totuși ne ia prin surprindere și în ziua de astăzi, ca și în Ziua de Apoi : mi-ai vorbit despre Creanga de aur, despre rămurica fermecată care ne conduce prin labirint către cel Atotputernic și care ne călăuzește destinul din înaltul stelelor și deci ne dă o rază de lumină nouă, piticilor de sub pămînt : nu disperați, ceva frumos vă așteaptă la capătul drumului !

Ei bine, această speranță ai fost tu, și nu numai fiindcă erai mai tînăr decît mine, dar și pentru că mai aveai și ceva ce mult mai tîrziu trebuia să întîlnești la bătrînul tău Maestru Eliade, un diamant, un inel pus în ureche să asculte vocile necunoscute ale lumii. Pe acea terasă ieșeană, în dimineața însorită și răcoroasă a Paștilor, în timp ce-mi povesteai despre Creanga de aur, m-am speriat o clipă, spunîndu-mi : pe acest artist și savant care se naște acum din azur și din florile de liliac, din albastrul neprihănit al amorului cu Dumnezeu, îl așteaptă un destin tragic !

Și acum te întreb, nu pe cel de la Milano, Groningen, Beaubourg, Sorbona, Chicago (ultima thule ?) ! Ce-ai făcut, Nene, cu crenguța ta fermecată, ce-ai făcut cu speranța mea ? Dacă te ajută acolo, sufletul meu este aprins ca o candelă.

Dan Laurențiu

pavel chihaia

CEARTA SUFLETULUI CU TRUPUL

Capitolul 2
(scris cu o lună mai tîrziu)

La Florența noaptea nu pogoară dintr-o dată sau treptat : albastrul își pierde doar strălucirea, rămînind la fel de intens în atmosfera incremenită a orașului nemuritor.

Era pe înserate, cred, cînd m-am oprit în fața gării — nu departe de campanille — și am privit lumea ieșind pe ușile mari, ca și cum aș fi așteptat neapărat pe cineva, urmărind îndelung două călugărițe, strecurîndu-se ca două umbre, apoi un domn cu cască colonială, călcînd apăsat și un șuvoi în care am remarcat un bătrîn neobișnuit de slab, tîrînd un geamantan greu și, în spatele lui, o fată în doliu.

Atunci mi-am evocat fără să vreau fluviul de oameni de pe bulevardul Magheru și chipurile neclare ale unor femei cu mers grăbit în planuri care veneau spre mine înălțîndu-se și coborînd asimetric, apoi un șir de spectatori revărsîndu-se pe ușile cinematografului Aro, comentînd zgomotos filmul, întretăiat de fuga unor elevi ce se grăbeau spre stația de autobuz.

Și peste această curgere de imagini, în care șuvoiul de oameni de pe bulevardul bucureștean se suprapunea peste mulțimea din fața gării Florenței, mi-au revenit din ceturile memoriei trăsăturile din ce în ce mai clare ale unui chip — înfățișarea ofițerului de securitate, cel foarte oacheș și greoi, cu picioarele scurte, care-și spunea lui însuși nu știu cum (numele adevărat nu i l-am știut niciodată).

Mi l-am amintit în fața gării din Florența, deși mă aflam într-o altă stare sufletească decît pe bulevardul Magheru, cînd îl căutam pe ofițer în toate direcțiile și l-am descoperit printre capetele în mers ale celorlalți, cu aspectul lui voit banal, voit insignifiant ; i-am recunoscut mersul greoi de tînăr care se îngrașă, cu obrajii înroșiți de efort și suflul scurt, cînd înserarea și o ceață de toamnă coborau peste capetele noastre. Mă oprisem intenționat în dreptul unei vitrine luminate, pentru a fi văzut căutîndu-l cu privirea, făcînd eforturi voit stîngace să-l descopăr printre trecători, rotindu-mă pe loc ca un biet neajutorat, deși îmi dădusem seama de punctul în care se afla și apreciam printr-un fel de intuiție distanța dintre noi micșorîndu-se cu repeziciune. Cînd am fost destul de aproape, am încercat să îmi accentuez nedumerirea de pe chip și dezamăgirea de a nu-l fi întîlnit. Eram preocupat să fac față acestui joc complex și derutant, oricum pe un alt plan decît al realităților sufletești, să vădesc mărginirea mea de intelectual abrutizat de lecturi, imposibilitatea de a urmări acel stil voit încîlcit în care-și exprimase propunerea, mișunea ciudată încredințată mie și fidelității de salariat al statului socialist ; frînturi de fraze eliptice, cu subînțelesuri subliniate de zîmbete, de surîsuri subtile, unele putînd trece neobservate — poate chiar gratuite, izvorînd dintr-un fel de bunăvoință — altele crude sau batjocoritoare, acestea cu accente voit poruncitoare, bineînțeles.

Mă prevenise cu o zi înainte, acoperind cu spatele fereastra cămărușei mele de la al treilea etaj, fereastra care dădea spre o clădire veche, scundă, în mijlocul unei curți rotunde și cimentuite, fără umbră de verdeață, unde un locatar bătrîn, simțind probabil primejdia unui infarct, strigase după ajutor pur și simplu, ca și cum cineva l-ar fi putut smulge morții, cu un fel de disperare animalică. Era înfășurat în cîrpe albe, într-o largă cămașă de noapte, și, cînd am privit pe fereastră în jos, am avut impresia că în pustietatea curții alăturate se zbat aripile unui înger sau ale unui fluture uriaș, strălucerat în preajma unei lămpi. Desigur, ferestrele caselor din jur au rămas închise — era miezul nopții și ziua următoare oamenii plecau spre muncile lor, apoi era o treabă de medic, fără îndoială, și fiecare avea problemele sale — numai eu l-am privit îndelung, îngîndurat, amintindu-mi de acel profesor de la facultatea de filosofie, care m-a convocat, după ce am căzut la examenul de admitere, în biroul său — unde am simțit, cu un oarecare inconfort pentru pregătirea mea, cît de familiare îi erau volumele îmbrăcate, legate în piele, și, probabil, el cărților. Părea a face parte dintr-o lume inaccesibilă, și nu ne-a ascuns aceasta, mie și altui nefericit, cînd ne-a privit în ochi cu un fel de stăruință batjocoritoare, oricum critică, încercînd să dezlege ciudățenia țelurilor noastre, fără să se sinchisească de neliniștea, emoția și stîngherealа ce ne-o inspira. Comparsul meu în înfrîngere avea mai multe motive să piardă examenul, deoarece era handicapat și cutremurat la intervale de un fel de spasme care-i desfigurau trăsăturile. Nu se putea răspuns mai direct la năzuințele mele nejustificate. Profesorul ne-a străpuns cu privirea rece, metalică, lăsîndu-ne să înțelegem că jucăm rolul unor insecte moarte pentru știință, și într-un tîrziu ne-a șoptit cu gravitate, în care distingeam nu atît mila, cît o nesfîrșită distanță, cea care separă oamenii pe planul cunoașterii : „Știți desigur, onorați candidați, că și fluturele, ei da", și aici ridica arătătorul trăgînd în aer cercul fatal „fluturele se rotește în jurul lămpii... urmîndu-și curiozitatea, atras de strălucire..., dar dintr-o dată aripile i se aprind"...

Am încercat să schițez un zîmbet — desigur aceasta i-a întărit opinia despre absurditatea hotărîrii mele — fără să fi putut replica acestui om virstnic, cu falduriile chipului ca de lavă împietrită, și cu ochii albaștri, de o transparență senină, am fost la fel de pustiit de mine însumi în fața privirii ofițerului de securitate, deși acesta era tînăr, cu părul negru lipicios, cu ochii întunecați de cearcăne, încît nu puteam surprinde uneori decît intensitatea catifelată a privirii lui, un patos pe care cuvintele nu-l trădau, ca și cum ele nu ar fi fost legate de simțămintele celui ce le rostea. Se așezase dintru început în dreptul ferestrei, cu instinctul anchetatorului ce preferă să rămînă în umbră.

„Și chiar nu ați fost niciodată acolo... la ambasadă ?" Accentuă pe „chiar" și aștepta cu răbdare rezultatul acestei insistențe. La nedumerirea mea, voit naivă, dar mereu cu grija de a salva aparențele, a continuat :

„Suntem primii care înțelegem folosul legăturilor culturale... Nu se poate face știință de unul singur. E clar !"

Nu înțelegeam, sau încercam să mă conving pe mine însumi că nu înțeleg, instinctiv, pentru a-mi juca mai bine rolul, reținînd mai mult tonul decît înțelesul cuvintelor. Pentru libertatea mea tonul era mai important și acesta avea ceva din bunăvoința familiară, chiar paternă a unui medic.

„Vreau să spun că o ambasadă este o instituție respectabilă. Oricine poate vizita o ambasadă dintr-un motiv sau altul.. Eu, dumneata, oricine, repet. Partidul este puternic, nu se teme de rele intenții. Evident, ne referim la teritoriul englezesc dintr-o țară socialistă. Hm ! nu e un secret că nu ne iubesc..., dar asta este o altă problemă, ei au viața lor, noi pe-a noastră..., poate expresia nu e tocmai fericită. Vreau să spun că fiecare e liber să facă ce vrea..., deși, de la un nivel în sus, deosebirile joacă un rol mai mic... ca să spun așa, nimeni nu are interes să pună în lumină diferențele... există o înțelegere intelectuală, nu poate fi vorba de altceva, un consens, o înțelegere sinceră și reciprocitate. Știu că dumneavoastră sunteți invitat la tot felul de congrese... aici la noi... Un congres este un fel de teren neutru... pe care se stabilesc tot felul de contacte... la un anumit nivel..".

Cuvîntul „nivel" îl fascina. Se simțea implicat și, totodată, conținutul oarecum neclar al conceptului îi trezea o oarecare îngrijorare. Ca să o depășească, lăsa deoparte pe cei lipsiți de acces, excluși din grupul celor invitați la congrese. „Nivel" îi întredeschidea lui însuși o poartă către o lume rîvnită, din care considera că face parte. Mă accepta formal în această lume și îmi dădu de înțeles că îmi acordă o oarecare considerație, cînd urmă :

„Este firesc în profesiunea dumneavoastră, ca un cercetător reprezentînd institutul, să întîlniți lume multă și lume deosebită... Sînt contacte și contacte..., dar și o anumită atmosferă, mai mult sau mai puțin favorabilă... vreau să spun în legătură cu anumite realizări, pe plan intelectual bineînțeles, dar și altele, legate de interese superioare... Citeodată sîntem și noi surprinși ce lucruri interesante se discută la aceste congrese...".

„Se apropie de țel", gîndii „oricum nu e departe". Modul insinuant în care vorbea, pauzele semnificative, acest discurs pe fundal de zgomote stinse ale străzii, aveau ceva din răbdarea și pînda încordată a unui jucător de șah. Îl zărisem pe fereastră, îndreptîndu-se cu pălăria trasă pe ochi spre blocul în care locuiam, cîteva clipe înainte de a suna la ușă. Mă așteptam la această vizită, își exprimase la telefon dorința de a dialoga „nesupărați de nimeni". Știam desigur — cine ar fi gîndit altfel în statul cu ideologia „cea mai înaintată din lume" ? — că avea mai totdeauna o discuție, o convorbire fără temă precisă, al cărui subiect plutea în vag, dar stabilea cu cel prevenit o punte de legătură ca o pereche de căutușe. Ofițerul în civil înainta spre blocul în care locuiam pe trotuarul de vizavi, ca unul ce se plimba fără țintă, oprindu-se din cînd în cînd, căutînd din ochi ceva ce nu se înscria în ordinea firească a lucrurilor, și acela eram eu.

În ultima clipă mi-am dat seama că pe masă se afla scrisoarea primită în dimineața aceea de la Tony, strecurată mamei sale în vorbitorul închisorii. Făcuserăm parte din aceeași echipă — transportasem mari cutii cu alimente din curtea interioară a unei legații într-un punct unde ne așteptau taxiuri și de acolo familiilor celor închiși — dar după două săptămîni, în urma unui denunț desigur, doi agenți în civil se îndreptară spre noi de îndată ce părăsirăm locuința unor oameni năpăstuiți. Am fugit fără ezitare, încercînd să scăpăm de urmărire. Alergam alături, cu respirația întretăiată, fără să privim în urmă. Dar am simțit cum, treptat, suflul îl părăsește pe Tony și picioarele i se îngreunează. Mi-am încetinit ritmul și l-am privit. Alerga din ce în ce mai greu, apoi i s-a tăiat răsuflarea, a trebuit să se oprească, să se reazeme cu mîna de zid. Era congestionat și nu ajungea să inspire aerul de care avea nevoie, gura i se căsca spasmodic. Nu am avut încotro, am fugit mai departe și am zărit de la distanță cum agenții l-au luat între ei și l-au suit într-o mașină.

Cînd mi-a telefonat cel ce mi-a dat de înțeles că este de la securitate, am fost sigur că mă aștepta închisoarea. Dar Tony nu m-a denunțat. Trezisem bănuiala pentru o altă vină, pentru un schimb de scrisori cu Anglia, fără importanță.

Mesajele pe care mama lui Tony mi le aducea de la vorbitor, erau scrise mărunt, cu creionul chimic pe o foiță, cu lacomă zgîrcenie pentru fiecare spațiu de pe petecul de hîrtie, fără reveniri sau ștersături, ca unul ce a meditat îndelung la ceea ce avea de comunicat, apoi și-a notat gîndurile la repezeală, cu teama de a nu fi surprins. O confesiune mai mult pentru sine decît pentru „cei din afară", apoi pentru eternitate. Îmi reprezentasem chipul lui Tony concentrat, cu buzele strînse — de obicei strînse într-un zîmbet batjocoritor — trupul uluitor de subțire, încă mai slăbit de regimul închisorii. Citisem de cîteva ori rîndurile mărunte și, pe un fundal îndepărtat al amintirilor, întrezăream plimbările noastre pe plaja pustie de la Mamaia și rîsul lui care nu respecta nimic sau aproape nimic — afară de cîteva principii care îi aduseseră moartea. Ne învîrteam ca sălbaticii, bătînd din palme, transpirați în jurul unei fetișcane pe care o poreclisem Africa — era foarte oacheșă și dansa aproape goală — prietena unui Yaha Bibi, trăit o parte din viață pe meleaguri îndepărtate, cu fața strivită la încălerări. Ne țineam ca un roi de Africa, apoi ne refugiam în taverna lui Afenduli, unde jucam biliard.

În dimineața aceea, mama lui Tony îmi întinsese biletul, cu o privire în care pîlpîia iluzia unei speranțe, nu bănuia că, foarte curînd el va muri. Biata femeie lucra la un hotel de tranzit de pe Calea Griviței, unde se angajase așteptînd ziua pachetelor, drumul plin de noroi și talgerele murdare ale cîntarelor în care gardienii aruncau de-a valma bucățile de carne friptă, merele și piinea, dar nu știam că sfîrșitul lui Tony este atît de apropiat cînd am zărit pe omul securității îndreptîndu-se agale înspre blocul meu. În ultimul moment mi-am dat seama că biletul din închisoare se afla pe masă și de-abia am avut timp să îl strecor într-o carte, cînd a apărut statura îndesată a ofițerului în civil, cu expresia aceea tristă și totodată răutăcioasă, cu acea scînteiere între cearcănele ochilor, aprinsă de mînie sau de interesul unui răspuns care îi era pe plac. Simțisem din instinct gura lui înverșunată împotriva semenilor — o ură care pentru el însuși era justificată de adevărul unei ideologii.

Deși îmi repetam în gînd, după ce i-am deschis ușa, că în nici un caz nu trebuie să privesc înspre cartea în care ascunsesem mesajul lui Tony, ar fi bănuit desigur ceva, dacă nu mi-ar fi evitat, din antipatie și stîngherealа, privirea. Sau poate era un joc premeditat de a fi prezent fără a-mi constata existența. S-a prefăcut că nu observă interiorul sărăcăcios al camerei și, dintr-o strategie de anchetator a rămas în picioare, cu mîinile la spate, în dreptul ferestrei. La început a domnit între noi tăcerea, o tăcere ciudată care ne-a amintit de vecinul zbătîndu-se în rufele albe, într-un țarc pustiu strigînd după ajutor fără vreun folos. Ca să scap de încremenirea acestui gol disperat, i-am oferit oaspetelui, cu o voce care nu era a mea, un scaun și el a făcut un gest putînd fi interpretat : „Lăsați, sunt obișnuit !", apoi a rămas cu privirea ațintită la rafturile cu cărți, deși de la distanța aceea nu se putea distinge nici un titlu.

„Mă bucur că avem prilejul să vorbim" începu el, „alci e mai comod, nu ne deranjează nimeni... Cărțile și reputația dumneavoastră ne sînt cunoscute". Folosea pluralul, ceea ce însemna că exprima totodată și opinia superiorilor sau a unui birou, apoi al altor gradați și servicii speciale, într-o perspectivă care sfîrșea foarte sus, la un „factor de decizie" inaccesibil. „Există salariați ca mine" con-

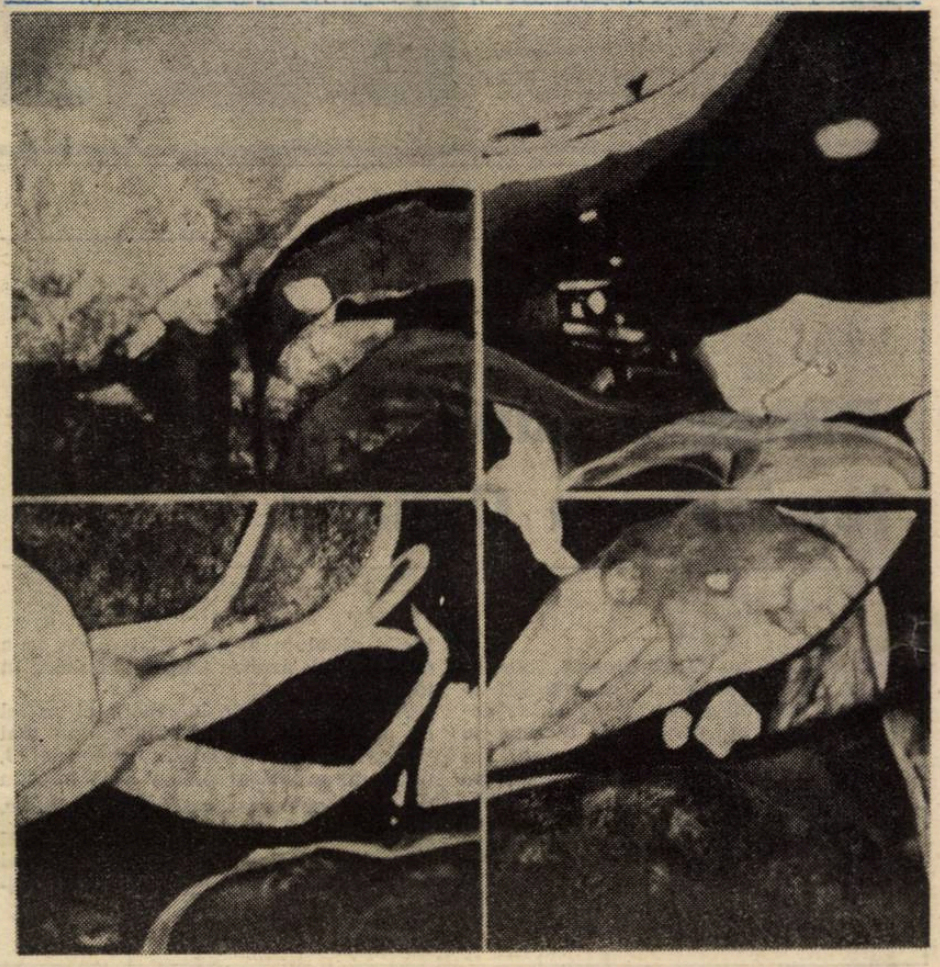

tinuă el „al căror timp poate fi considerat mai mult sau mai puțin pierdut... Da, da, nu protestați" (nu schițasem nici un gest) „noi avem o activitate mai modestă, mai puțin cunoscută... („mă detestă pentru notorietatea mea" gîndii „cum l-aș putea convinge de contrariu, adică de adevăr ?"). Evident, amîndoi ne servim patria. Dacă am îndrăzni să vă deranjăm, stimate...". Avu o ezitare. În limbaj formula ar fi fost „stimate tovarășe", dar apelativul displăcea intelectualilor, ei nu îl pronunțau decît batjocoritor sau cu o gravitate ipocrită. „Auziți", urmă ofițerul după o ezitare, „dacă am îndrăznit să vă întrerupem oarecum activitatea, este pentru un mic serviciu, ca să spun așa, neînsemnat, pe care ni l-ați putea face !"

„De ce m-am temut !" gîndii „Acum va începe jocul. Va trebui să-mi dau seama din timp de tactică, de intenția de a mă implica în planurile lor, oricum împotriva convingerilor mele. Va începe un dialog al surzilor, eu avînd rolul incomod al celui în defensivă..., să îmi măsor fiecare cuvînt, să găsesc la repezeală semnificația și răspunsul... în loc să îi vorbesc despre, zilele, despre anii, despre viața pierdută... Îl urăsc ?" m-am întrebat. „Nu, nu îl urăsc, în mine a rodit mereu învățătura lui Isus, dar există un destin al timpului orb care șterge, care uită totul.. .acest vierme, această tiritură va dispare în anonimatul faptelor uitate, încă în viață fiind sau pășind în moarte... odată cu mine... cu întreaga generație"...

„Dumneavoastră aveți un văr în Anglia", îl auzi spunînd cu voce clară.

„Este plecat demult !", murmurai ca un fel de scuză.

„Da, desigur, este plecat din '47, se știe. A vorbit și la BBC, dar nu ne deranjează..., fiecare procedează după cum îl taie capul. Noi nu ne emoționăm, nici nu ne schimbăm drumul după o părere sau alta. Lumea este largă"...

Îmi aștepta aprobarea. Îngăimai ceva nedefinit, după care el se întoarse cu tot trupul greu și mă privi pentru întîia oară. Am remarcat această, deși, în întunecimea înserării, ochii dispăruseră aproape în umbră".

„Nu știți ce a devenit vărul dumneavoastră, mă imită el cu o nuanță de batjocură, „dar îi scrieți din cînd în cînd... sau îi răspundeți !"

Mă auzii replicînd, fără să-mi recunosc vocea...

„În scrisori nu îmi precizează niciodată ce activitate are, din ce trăiește. Conțin știri obișnuite, sănătatea în primul rînd"...

„În ce măsură cunosc ei conținutul scrisorilor ?, gîndeam rostind aceste cuvinte, „Le-au deschis oare pe toate ? Au analizat toate frazele, aluziile mele în legătură cu «plecarea», cu această imposibilă evadare ?"

Omul Securității s-a apropiat de mine un pas, nu mai mult — păstra tot timpul distanța —, dar îndeajuns să simt mirosul de parfum ieftin. Desigur, se stropea din belșug cu apă de colonie cînd revenea la suprafață, pentru a alunga duhurile rele ale anchetelor din pivnițele închisorilor. Vocea lui deveni aproape amicală :

„Noi nu suntem, din principiu, împotriva corespondenței cu Vestul..., nu înseamnă că cineva nu poate avea legături... inofensive, bineînțeles, cu o rudă... Sunt însă și intenții periculoase, cînd trebuie să ne luăm măsurile noastre... Avem dreptul să ne apărăm".

„Ne scriem foarte rar... Ultima oară..."

„Știm..., știm..., dar este totuși o legătură, nu puteți nega. Se cunoaște... de noi și ,desigur, și de ei. De englezi, vreau să spun. Această mică punte între noi și ei, care sunt scrisorile dumneavoastră... o legătură între două lumi... prin care se poate comunica. Puteți traversa pe această punte"..., insistă el privindu-mă cu intensitate și cu un fel de încredere confidențială, așteptînd din parte-mi aceeași bunăvoință.

Deoarece nu am reacționat în nici un fel, adăugă cu răceală :

„Desigur, aveți tot dreptul să cunoașteți obiectul vizitei mele.

Bănuisem demult scopul vizitei lui, dar pentru a trece peste această completare îi întinsei un pachet de țigări. În ultima clipă observai că mîna îmi tremură și atunci am pus pachetul pe masă, invitîndu-l să se servească.

„Ne-am gîndit că nu ar fi rău să treceți pe la ambasadă... pe la englezi, bineînțeles... să luați contact cu cei de la ambasadă", spuse el cu un fel de indiferență, trăgînd cu grijă o țigară din pachet. „Doar ați fost invitat acum doi ani la un congres, la Londra. Cu siguranță că vărul dumneavoastră a intervenit cu acest prilej..., dar în primul rînd, pentru reputația dumneavoastră unanim recunoscută. Nu este vina noastră că vi s-a respins cererea de călătorie. A fost un funcționar neinformat... Suntem și noi la curent, nu numai din obligație, cu ceea ce se realizează în institutele noastre"...

Monologul său pierdea din consistență pe măsură ce se apropia de țelul vizitei — avea aerul că îmi împărtășește lucruri deja cunoscute, că repetă adevăruri de la sine înțelese, că o face numai datorită obligațiilor administrative, dar că, dincolo de ele, și de relațiile oficiale dintre noi, exista o înțelegere, ceva în care intra și o oarecare simpatie.

„Știe, deci, știau...", gîndii. „Li s-a raportat. De cine ? De director sau de secretarul de partid ?" Dar invitația fusese nominală, nu trecuse prin institut.

„Apoi ați cerut fotografii, ați scris Serviciului Cultural al ambasadei pentru zgravul acela din Evul Mediu"...

„Gavriil Uric", șoptii. Dacă aș fi știut că ambiția mea de a reproduce în studiul despre miniaturile moldovenești chipurile din „Tetraevanghelul" păstrat la Biblioteca Bodleiană din Oxford, mă va costa atît de scump !

„Dacă aș fi știut !", gîndeam, în vreme ce îl așteptam pe bulevardul Magheru a doua zi după ciudata vizită. „Și așa nu aveam neapărată nevoie de ilustrație, apăruse deja în alte studii. A fost un fel de idee fixă să evit rastelurile... și iată-mă acum așteptînd pe omul Securității. Ce legătură ciudată între miniatura din secolul al 14-lea, între efortul artistului călugăr de la mănăstirea Neamțul, de a înfățișa în culori și aur chipurile hieratice ale evangheliștilor, și așteptarea mea, aici, la întretăierea a două bulevarde... pîndind apropierea ofițerului care îmi va propune cine știe ce ticăloșie"...

Îi zărisem, în depărtare, silueta, îmi era de acum cunoscută — cu un trenci militar peste hainele civile și pălăria trasă pe ochi. Părea oprit întîmplător, ca și pe străduța locuinței mele, dar în realitate cerceta din priviri împrejurimile. Senzația că sînt căutat și că nu peste mult mă va descoperi îmi goni toate gîndurile. Am găsit totuși puterea să mimez îngrijorarea că nu îl găsesc, că îl caut cu tot dinadinsul.

Am tresărit deci cu intenție cînd l-am simțit alături și i-am schimbat un salut, deși nu mă așteptam să-mi răspundă. Acum înaintam împreună și auzeam pașii lui greoi și hotărîți, dîndu-mi seama de mersul meu ușuratec și dezordonat, ca al cuiva pus la mare încercare. Îl urmam ca o umbră, alergînd cînd în dreapta, cînd în stînga, coborînd chiar de pe trotuar în încercarea mea de a-l însoți prin mulțime. Eram pe bulevardul Magheru, cu vitrine mari în care se reflecta fluviul de oameni și luminile instabile ale mașinilor care înaintau încet. Cu toată umezeala, ușile restaurantelor și bufetelor expres erau larg deschise și lumea intra și ieșea, deși nu era încă ora mesei de seară.

La un colț, însoțitorul meu s-a oprit și mi-a strîns ușor cotul cu un gest familiar. Din bulevard se deschidea o stradă îngustă, cu clădiri vechi, înălțate la începutul secolului, ziduri pline de igrasie care accentuau cenușiul zilei de toamnă. Cornișe greoaie, arcade lipsite de eleganță, pilaștri scunzi, apăreau pentru o clipă în lumina farurilor. În contrast cu mulțimea agitată de pe bulevard, pe străduță nu se vedea țipenie. Numai mașinile negre, ca într-un convoi funerar, se înșirau, una după alta, de-a lungul trotuarului.

„Va trebui să mergem pe aici, sunt numai cîțiva pași", îmi șopti omul Securității fără să îmi arate unde, dar împingîndu-mă ușor din cot cum fac însoțitorii orbilor. Simțind nehotărîrea mea instinctivă m-a privit nemulțumit :

„O ambasadă este o ambasadă, toată lumea o cunoaște... Chiar pentru studiile dumneavoastră este obligatoriu să o aveți în vedere. Evident, fiind și noi la curent". Îmi vorbea încet și, sub borul maro al pălăriei, buzele i se mișcau groase ca ale unei zeități asiatice. Își privi ceasul cu nervozitate :

„Mai avem aproape 15 minute. Este posibil să fiți atent o clipă ?".

Eram atent, dar îmi auzeam inima bătîndu-mi puternic.

„Ambasada este la dreapta", vorbi el după un timp, „la vreo sută de metri. Au o gheretă în față. O să descoperiți totul la timpul potrivit, desigur".

Ne aflam pe trotuarul îngust, între un Land Rover deschis la culoare și plăcile de travertin ale unei case. Se înserase, dar nu putea fi mai tîrziu de ora șase.

„Ei lucrează încă. Sigur că au mult de lucru". Repetă el cu o intenție ironică pe care nu am înțeles-o. „Depășiți ghereta milițianului și traversați curtea".

„Nu mă vor opri ?" întrebai naiv.

„În nici un caz. Treceți de poartă și intrați în ambasadă. Vă va primi secretara. Cereți să vorbiți cu ambasadorul".

„Cu ambasadorul ?" Îl privi fără a mi se ascunde uimirea. „Ce să-i spun ?"

Ofițerul făcu stînga-împrejur, vizibil supărat, și eu am rămas o clipă descumpănit pe trotuar, apoi îl urmai.

„Că aveți un văr în Anglia, nimic altceva. Că v-ați adresat serviciilor lor culturale pentru pictura aceea din Oxford sau mai știu eu ce. Doar nu o să vă învăț eu ! că vă simțiți legat de Anglia nu numai prin rude dar și prin cercetările dumneavoastră... prin relațiile cu profesorii de acolo. Suntem doar legați de Europa... ce spun, suntem europeni". Mă privi să vadă dacă am înțeles. Încercai să întregesc semnificația ultimelor cuvinte și-mi dădui seama, cu panică, că îi urmărisem doar mișcarea buzelor groase. Dădu din umeri și continuă : „Vestul nu ne vrea, dar asta nu ne supără. Dumneavoastră cercetați mai departe, aveți toată libertatea..., deși cercetările dumneavoastră se îndreaptă într-o direcție anume..., mai puțin înspre lumea slavă, cum este și firesc... Nu suntem slavi ? („Raportul lui N., desigur !", gîndi). Asta nu ne deranjează, culturile stau și ele în relații dialectice"...

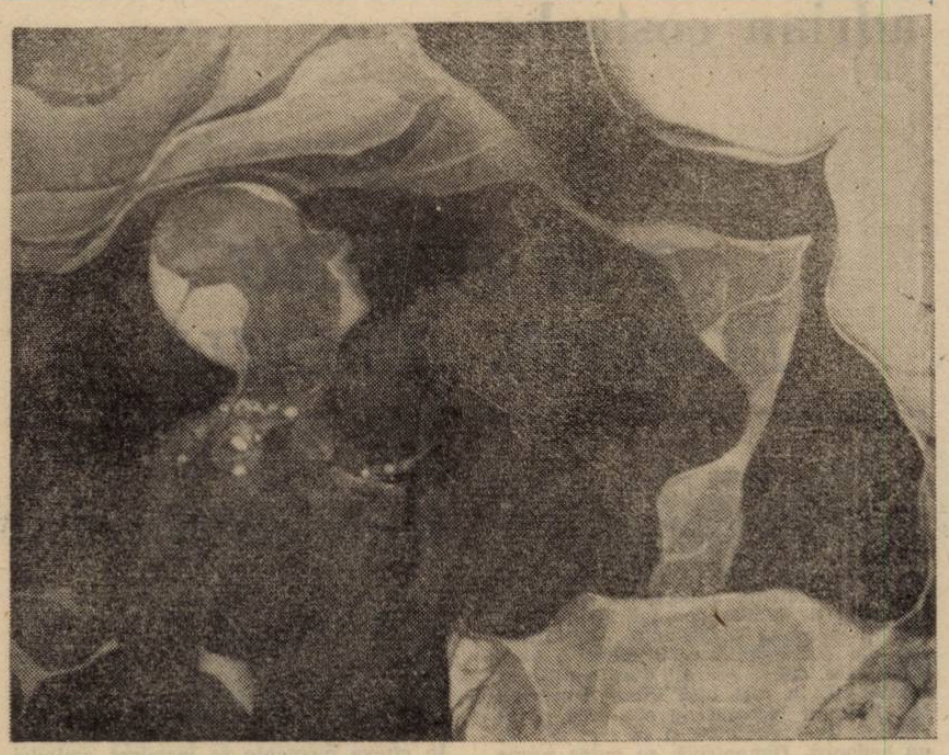

Am aprobat absent. Simțeam cum se scurgeau minutele... dar nu îndrăzneam să privesc ceasul.

„Legăturile cu Occidentul, cu Anglia, nu ne deranjează. Dimpotrivă. Un intelectual ca dumneavoastră nu va fi greu să le cîștige încrederea.

„Încrederea ?" repetai ca un ecou.

„Vreau să spun o anumită înțelegere, la un anumit nivel. Ambasadorul vă va privi ca pe un admirator al realizărilor lor — și, între noi, nu va fi departe de adevăr — al monumentelor, desigur și medievale, nimic mai logic. Ei știu că aici nu prea sunt iubiți... așa că o mînă întinsă de un intelectual remarcabil"... Își alegea cuvintele cu intenția de a i se aprecia acest efort. „Nu, nu protestați... remarcabil, reputația dumneavoastră este bine stabilită... Poate vă vor onora cu mici servicii... desigur, fără importanță. În primul rînd este vorba de prestigiul lor față de opinia publică de la noi... dar și de unele mici interese ale noastre".

Începeam să înțeleg.

Începu a domnit între noi tăcerea, o tăcere ciudată care ne-a amintit de vecinul sbătîndu-se în rufele albe, într-un țarc pustiu, strigînd după ajutor fără vreun

„Cred că nu vă cerem prea mult !", conchise el, privindu-mă îndelung, încercînd să-mi afle răspunsul în priviri.

Ne-am întors din nou în direcția ambasadei. Pe lîngă noi trecu un Mercedes cu perdelele lăsate. L-am urmărit intrigat, fără motiv, pînă s-a pierdut în întuneric. Însoțitorul meu îmi făcu semn. Ochii nu i se mai vedeau sub bordul pălăriei, trăsăturile îi deveniră indistincte ca ale unui manechin.

După cîțiva pași, am intrat pe poarta înaltă de fier forjat a ambasadei. Era o fostă casă boierească, de proporții frumoase, dar ghereta de lemn a milițianului, vopsită grosolan, îi desfigura fațada. Cîțiva militari englezi în uniformă mă depășiră, apoi intrară pe ușa principală, ștergîndu-se pe picioare conștiincioși aruncîndu-mi priviri grăbite fără urmă de suspiciune.

Gîndeam febril și înaintam cu pași mărunți căutînd să cîștig timp. Nu mă puteam întoarce, omul Securității mă aștepta pe trotuarul din față. Îi distingeam silueta groasă. Dacă îl întîlneam pe ambasador trebuia să raportez răspunsul și orice invenție a mea (desigur, nu aș fi relatat adevărul) ar fi fost confruntată cu versiunea salariaților din ambasadă care făceau parte din serviciile românești.

Am întrebat la primul birou de secretara al cărei nume îl repetam mereu ca să nu îl uit. Așteptînd-o, priveam cu admirație la salariații care treceau grăbiți, cu chipuri senine și zîmbitoare, politicoși și reținuți. „Este lumea liberă", gîndeam". „Iată un colț din lumea liberă. O insulă ruptă dintr-un alt continent căruia îi sunt hărăzite bunătățile pămîntului... continentul vestic dincolo de Cortină". Era înfățișarea unei profunde deosebiri și nedreptăți. „De ce nu ne împărtășesc viața ? De ce se nasc într-o altă lume și noi aici ? Aș fi oare fericit printre oamenii aceștia liniștiți, cu preocuparea de a-și face existența cît mai plăcută, pe care viața îi răsfață ? Nu este un fel de a dormi, cu vise roze ca într-o piesă lipsită de finalitate, cu personaje de un calm inperturbabil ? Toți au un aer atît de inteligent, de perfect, de asemănător, ca o sectă purtînd aceleași veșminte, vădind aceleași obiceiuri și maniere". Fără să vreau îmi zării chipul într-o oglindă mare cît peretele". Și eu, oare ce figură fac ?" mă întrebai, rămînînd cu privirea fixă ca și cum mi-aș fi descoperit pentru întîia oară trăsăturile. „Cu hainele cenușii și înfățișarea tristă și această dezorientare care, cu siguranță, mi se citește în ochi și cu o neliniște inspirînd, la rîndu-i neîncredere ! Cum să-i mărturisesc secretarei că nu vreau să văd pe ambasador, că nu am nimic să-i spun, că propriile mele vorbe m-ar purta pe un drum ce se sfîrșește, cel mai ades, în moarte ? Că i-aș striga în fața ambasadorului, cît de puțin îmi pasă de civilizația și de bunurile lor, de acest confort pe care și l-au menținut sacrificînd jumătate de Europă !".

Trebuia să par neapărat iresponsabil, cu riscul de a deveni ridicol, sau vrednic de milă. Era ultima mea șansă să trec furios sau nebun, oricum, capabil de orice, în primul rînd să le mărturisesc că-mi este milă de lumea lor atît de liniștită — și, Doamne, atît de mărginită — să le strig în față, în primul rînd ambasadorului care reprezintă marele imperiu, dezaprobarea mea, că ne-au părăsit, ne-au lăsat pradă unor lupi înroșiți ca și drapelele lor.

În fața mea se opri o fată înaltă și blondă, cu surîs fermecător. Vorbea românește cu un ușor accent, făcea parte din personalul românesc al ambasadei. „Este secretara", mă gîndii fără să o ascult. „Posibil să fie agentă a Securității". Se afla înainte-mi, privindu-mă cu ochii mari, așteptînd răspunsul la o întrebare. Atunci am avut tentația să îi arăt revolta mea pentru că trăda pe cei ce o primiseră în cuibul lor sau numai pentru că își pusese viața la adăpost. Îmi dădeam seama că poate o nedreptățesc, dar, totodată, căutam pretexte pentru izbucnirea mea. „Este strigător la cer să-și dea astfel de aere, să-i imite pe toți aceștia, în vreme ce afară, în jurul acestei insule se rotește o lume de sclavi".

Dar mînia urca și așa, fără voia mea, de undeva din adînc. Obrajii mi se roșiră, ochii îmi scăpărau. Schițai un gest ca cineva capabil să facă un act necugetat. M-am prefăcut că încerc să mă stăpînesc, încleștat pumnii și îmi dădui seama că, într-adevăr, de data aceasta tremuram ca într-un acces de febră.

Secretara se dădu înapoi înspăimîntată, uitîndu-se după ajutor, cînd am șuierat nului ambasador... îndată !".

Totul s-a petrecut cu repeziciune, și numai între noi doi, funcționarii din apropiere nu putuseră observa nimic nefiresc. Tînăra se retrase cu fața spre mine, apoi dispăru într-un birou și am rămas din nou singur. Un zgomot ciudat veni dinspre stradă poarta de fier se deschise cu un scîrțiit prelung, parcă s-ar fi tîrît pe pămînt. Într-un tîrziu se auziră pași și în încăpere intră un domn cu papillon, care mă privi sever și mă măsură din cap pînă în picioare. Vorbea foarte stricat românește dar înțelesei totuși că ambasadorul are agenda mult prea încărcată și nu mă poate primi, dar este sigur că în viitor acest lucru va fi posibil.

Îmi amintesc de ușa turnantă pe care am împins-o cu ezitări ca pentru a-mi arăta mie însumi regretul că mă despart de lumea vestică. Îmi amintesc și de aerul rece care m-a lovit în față odată cu întunericul. Am tras adînc aerul în piept și am pornit la întîmplare pe strada îngustă. Mă grăbeam dar ofițerul de Securitate m-a ajuns.

„Atît de repede ?" m-a întrebat.

Încetinii pasul, reflectînd la întrebare și îmi dădui seama că vrea lămuriri în legătură cu vizita mea.

„Imposibil de ajuns la ambasador !" șoptii fără să adaog nimic. În clipa aceea totul îmi era indiferent.

„O să vedem !" mormăi ofițerul amenințător și dispăru în noapte fără a-și lua rămas bun.

adrian costache

O ZI PENTRU DOMNUL IEREMIA

Cînd împlini patruzeci şi cinci de ani, într-o zi de luni, domnul Ieremia, fiinţă cumsecade dar cam tăcută, se simţi deodată speriat. Ca şi cum vîrsta aceasta îl luase prin surprindere. Recapitulă repede anii trecuţi... Erau acolo cîteva evenimente importante, dar puţine, băgă de seamă domnul Ieremia ; şi fără prea multă consistenţă... Amintirile lor, ale evenimentelor, îi creau o anumită stare, cîteva senzaţii fură simţite ca foarte vii, în rest însă lipsea concretul lor. Domnul Ieremia nu era ceea ce se cheamă un materialist şi în nici un caz un hedonist. Dimpotrivă, se putea spune despre el că era un om de un echilibru desăvîrşit... Cel puţin aşa observase lumea din jur care, de obicei superficială în cunoaştere şi judecăţi, acum nu se mai înşelase... Iar prin meseria lui, domnul Ieremia fusese nevoit să se apropie destul de mult de lumea abstracţiunilor, a ideilor. Fără însă ca aici, în acest univers al umbrelor să aibă vreodată vreo iluminare. O experienţă spirituală care să-l zguduie adică, deşi d-l Ieremia rămăsese totuşi un intelectual... O singură dată, mărturisise el, fusese în preajma unei experienţe definitive (nu, nu era una erotică !...), dar în faţa porţii ei, chiar aşa spunea d-l Ieremia, **poarta ei**, fusese oprit. Fusese oprit sau se oprise !... Oricum totuna ca rezultat !... Iar de atunci el se împăcase cumva cu sine, cu limitele sale în primul rînd, contînd de acum înainte pe cuvintele cuiva care spuneau : „Omul nu poate trece de umbra lui !"...

Aşa se face că atunci cînd împlini patruzeci şi cinci de ani se cam sperie, ba chiar o senzaţie de spaimă îl cutreieră deodată, alunecînd rece de-a lungul coloanei vertebrale, de parcă o întreagă herghelie gonea în cîmp deschis... Taram !... Taram !... Taram-taram ! făcu domnul Ieremia imitînd destul de aproximativ goana cailor, în timp ce trecea dinspre dormitor către sufragerie. Tocmai atunci însă sună telefonul... Taram-taram ! mai zise, în vreme ce ridica receptorul. Era o rudă de-a lui, mai de departe, şi cu cîţiva ani mai mare, trecută de cincizeci, care-l ruga imperios să-i facă un serviciu cu maşina... Acela, un anume domn Parfene, voia să cumpere nişte struguri de undeva din afara oraşului — treizeci de kilometri sau cam aşa ceva — şi aranjase toate detaliile în acest sens pentru mai tîrziu, dar omul de la care cumpăra se grăbise cu culesul...

„Domnule Parfene nu te pot refuza !" zise domnul Ieremia la telefon, după care fixară, pentru a doua zi, ora plecării.

Punînd receptorul jos, domnul Ieremia observă (abia atunci ? !...) că afară era toamnă, ceea ce făcu să vibreze o coardă în sufletul lui capabil de abstracţiuni. Plopul din curtea interioară îşi pierduse jumătate din podoaba vegetală, aşa pe nevăzute. Domnul Ieremia se descoperi sensibil în faţa acestei imagini, ba chiar şi puţin poet şi reflectă : **„Domnule, cum trece timpul ăsta !"**. Remarca mai fusese desigur rostită şi altă dată, dar ea nu mai sună deloc la fel, adică nostalgic şi impersonal, ci funebru aproape, în raport cu starea sufletească a domnului Ieremia, cu acea teamă care se răspîndise fără motiv în toată fiinţa lui în acea zi. Iar teama se exprimase şi ea acum în următoarele cuvinte, obscure în bună măsură : „Cum şi asta-i tot ? !...".

Plecară deci a doua zi la ora opt (domnul Ieremia era un fel de liber-profesionist, deci n-avea probleme cu slujba), cînd el sosi în faţa blocului din strada Estacadei unde locuia ruda sa, domnul Parfene. Dădu un claxon scurt şi inutil, căci d-l Parfene îl aştepta în balcon la etajul al doilea şi-l văzuse deja venind... În cîteva momente se instalară amîndoi în maşină iar în alte cincisprezece minute părăsiseră deja oraşul înspre vest... D-l Ieremia conducea ponderat, aşa cum condusese toţi anii aceia de cînd îşi luase permisul, cu douăzeci de ani în urmă. Conducea şi privea din cînd în cînd în dreapta şi-n stînga peisajul. Trebuie spus că el nu mai ieşise din oraş cam de multişor, de cînd îşi făcuse un fel de vacanţă după mulţi ani într-o staţiune cu o parte a membrilor familiei. Iar în localităţile din vest n-avusese niciodată vreo ocazie să meargă... Aşa că privea totul cu o curiozitate flămîndă, devoratoare aproape, căci dacă ar fi fost posibil, d-l Ieremia ar fi sorbit pur şi simplu peisajul... Nu fiindcă acesta ar fi fost neapărat frumos. Ba se putea spune chiar că era comun !... Cîmpuri monotone, uşor denivelate, coceni de porumb rămaşi încă în picioare, beţe de floarea soarelui, bălării crescute mari la marginea terenurilor agricole, iarba arsă de seceta din vară, şi cîte un copac ale cărui frunze — cîte mai avea — se acoperiseră c-un strat gros de praf pe care nici ultimele ploi nu fuseseră în stare să-l înlăture, în fine un peisaj obişnuit, ba chiar o natură cumva sterilă parcă, retrăgîndu-şi sevele în locuri invizibile, ... Dar, curios, toate acestea nu schimbau deloc starea sufletească a domnului Ieremia care continua să înghită totul, cu praf şi cu buruieni adică, aşa cum un cititor avid înghite paginile unui roman poliţist.

Maşina părăsi apoi autostrada, conform indicaţiilor domnului Parfene, şi se avîntă pe o şosea tot asfaltată, mai îngustă însă, care se îndrepta de astă dată spre sud-vest. Apăru cu acest prilej prima localitate şi şcoala de aici, o staţie de maşină apoi, iar în staţie cîţiva călători. O femeie pe care domnul Ieremia o zărise fulgerător le făcuse semn cu mîna, dar maşina trecuse deja şi nu mai opri. Dar gestul femeii îl tulburâ pe domnul Ieremia, ba chiar obrajii i se colorară puţin.

— Trebuia s-o luăm ! exclamă după cîteva secunde, întorcîndu-şi chipul uşor către domnul Parfene dar privind încă şi în oglinda retrovizoare.

— Pe cine ? ! întrebă domnul Parfene, absolut surprins.

— Femeia ! zise domnul Ieremia foarte scurt. După care tăcu şi se gîndi, în timp ce treceau prin a doua localitate cu grădini şi case arătoase, că oamenii de aici erau foarte fericiţi şi se iubeau mult. Visă o clipă posibilitatea ca el însuşi să fi trăit într-o asemenea localitate, să fie profesor sau învăţător, ori poate medic, oricum să-l cunoască toţi, să-şi facă vizite unul celuilalt şi să... Ajuns aici, d-l Ieremia se întrebă deodată dacă nu cumva el suferea de singurătate... Dar nu, nici vorbă îşi răspunse el, nu era deloc asta, ci doar o nevoie ciudată de a face parte dintr-o altă lume care să i se pară veşnică, ... da chiar **veşnică**, găsise el cuvîntul, ceea ce i-ar fi dat un sentiment de **statornicie** şi de **finalitate...**, deşi ultimele cuvinte nu erau chiar cele pe care le-ar fi dorit el exprimate...

Părăsind cea de a doua localitate, d-l Parfene îl făcu atent s-o ia la stînga. Mergeau acum clar spre sud, făcuseră aproape treizeci de kilometri şi curînd intrară în chiar localitatea căutată. Şovăiseră o clipă amîndoi pînă găsiră uliţa, după care ajunseră la casa cu pricina. Înainte însă de a se da jos, d-l Parfene simţi nevoia să vorbească deodată :

— E curios că oamenii de aici, toţi, sînt adepţii unei religii ciudate.

— Cum adică ? ! se interesă d-l Ieremia. Ce fel de religie ?

— Se consideră toţi fraţi ! explică prudent d-l Parfene.

— **Fraţi ?** ! se miră, puţin însă, d-l Ieremia... Păi asta-i o treabă oarecum creştinească !...

— O fi ! zise Parfene, ferindu-se să dezvolte subiectul.

Cînd coborîră apoi şi bătură în poartă aflară că stăpînul gospodăriei nu era acasă, plecase în zori să vîndă ceva la oraş, iar femeia nu voia să ia decizii în absenţa bărbatului... În două ceasuri urma să vină, îi anunţase, şi le dăduse două scaune să stea afară, în faţa verandei.

— Ce facem ? întrebase d-l Parfene care se simţea puţin jenat de situaţie.

— Păi ce să facem ? !... Dacă am venit, aşteptăm !... Doar n-o să ne întoarcem cum am venit !...

Cam o jumătate de oră, domnul Ieremia şezuse în curtea gazdei, discutînd cu ea şi cu mama ei şi mîncînd nuci cu struguri... Se făcuse puţin rece, soarele intrase în nori, şi domnul Ieremia simţise nevoia să se mişte puţin... Aşa că părăsi curtea şi porni fără grabă pe ulicele satului. Străzile erau largi, dar pietruite doar, fără asfalt... Praful stăruia în aer totuşi, ca şi cum ar fi fost drumuri obişnuite, ca şi pe acoperişuri şi pe frunze de copaci. Preţ de zece minute, domnul Ieremia nu făcu altceva decît să înregistreze ca o oglindă, neutră la început, tot ceea ce vedea. Era parcă o altă lume, de fapt hotări el, **era chiar o altă lume.** Într-o curte văzu cîteva cruci de piatră şi se apropie. Acolo locuia desigur un meşter pietrar... Iar pe una din cruci fusese deja săpată o inscripţie pe care domnul Ieremia o citi deodată : **„Aici odihneşte Ieremia, robul lui Dumnezeu,..."** după care inscripţia îşi pierdu deodată realitatea... Mai înregistră doar sfîrşitul : „Făcută de Gore din Trestieni"... Acesta era meşterul, se gîndi Ieremia brusc, limpezindu-şi toate gîndurile... Dar Ieremia ? !... Se mai uită încă o dată, dar numele săpat acolo era acum altul parcă, aşa că el porni mai departe, amintindu-şi cine ştie prin ce asociaţie visul acela teribil avut cu cîteva zile în urmă în care călca pe propriul mormînt... Oricum simţise deodată nevoia să se grăbească şi se grăbi. Înaintă deci pe aceeaşi uliţă, ajunse la intersecţie, şi o luă la dreapta. Casele erau frumoase iar oamenii cu stare. Într-o curte d-l Ieremia văzu o femeie de treizeci şi ceva de ani poate, care-l privi deodată cu o curiozitate imensă, întrerupînd orice alt gest. O privi şi domnul Ieremia intens, încetinind paşii, deşi nu se ştia un bărbat atrăgător şi nici unul cu iniţiativă în acest sens... Însă privirea femeii, îşi dădu seama domnul Ieremia, avea în ea ceva foarte special, era ca şi cum erau doar ei pe lume, sau ea era sora lui şi-l aştepta să vină...

Merse apoi în neştire un ceas şi ceva, întîlnind oameni foarte puţini, dar care-l priveau la fel de straniu, duios şi compătimitor. Casele erau parcă şi mai tăcute iar mohoreala zilei de toamnă creştea. Hotări atunci să se întoarcă dar nu pe acelaşi drum ; uliţele erau croite relativ simplu şi n-ar fi riscat nici o clipă să se rătăcească... Aşa se făcu, că domnul Ieremia coti iar la dreapta şi chiar pe colţ descoperi librăria. D-l Ieremia era un pasionat al cărţii şi nu putea trece fără să intre ... Intră deci şi-l surprinse mulţimea cărţilor, niciodată nu şi-ar fi imaginat că într-o librărie puteau intra atîtea cărţi. Înăuntru femeia aceea, zărită în curtea pustie, şi avînd treizeci sau trezeci şi cinci de ani şedea pe un scaun şi citea. D-l Ieremia salută politicos, iar femeia îi răspunse privindu-l ca pe cineva aşteptat. D-l Ieremia zîmbi atunci vag, după care începu să cerceteze sutele sau miile de volume. Găsi curînd cărţi care-l interesau, ceva despre China antică şi despre miturile ei, apoi cîteva romane despre care el auzise dar pe care nu le procurase niciodată şi nici nu le văzuse. Aproape că uitase unde se afla şi de ce venise acolo. Începu să citească una dintre acele cărţi, pierzînd astfel noţiunea timpului...

Într-un tîrziu totuşi, d-l Ieremia se trezise şi se hotărîse totuşi să plece. Se îndreptase cu cărţile în mînă către femeie care-l primise deodată cu braţele deschise, murmurînd : „Fratele meu, fratele meu !"... Iar murmurul ei semăna foarte mult cu un bocet pe care Ieremia nu-l înţelegea de fel...

Evenimentele care urmaseră se desăvîrşiră într-o confuzie atît de mare şi părură atunci ca şi mai tîrziu atît de neadevărate, încît d-l Ieremia se feri să dea vreodată vreo explicaţie. Oricum el mai apucase să vadă că afară se pornise ploaia măruntă de toamnă, iar femeia îl îmbrăţişa mai departe, murmurînd aceleaşi cuvinte... Şi poate că lucrurile ar fi evoluat cu totul straniu, dacă domnul Parfene nu l-ar fi căutat pe domnul Ieremia încă din momentul în care plecase de la gazdă şi nu i-ar fi luat în cele din urmă... **urma.** Aşa îl descoperise în librărie, într-o situaţie destul de neobişnuită, stînd pe un scaun, cu o privire stranie în ochi, şi refuzînd la început să recunoască în domnul Parfene ruda sau măcar omul cu care venise... În jurul lui o grămadă de cărţi şedeau risipite şi deschise, în chipuri din cele mai curioase..., în vreme ce femeia citea mai departe pe acelaşi scaun ca şi în clipa în care domnul Ieremia intrase...

Apoi îşi revenise cumva. Nu mai cumpărase nici o carte, gîndul acesta nu-i mai trecuse deloc prin cap şi acceptase să-l însoţească, tăcînd, pe domnul Parfene. Femeia se ridicase de pe scaun şi-i însoţise pînă la uşă urmărindu-i cu privirea pînă ce nu se mai văzuseră... Ploaia se oprise şi ea iar lumina soarelui care invadase deodată locurile acompania în chip straniu dangătul clopotelor de la biserică ce anunţau că cineva murise.

bogdan rădulescu

Toamna în Univers

e fără vină ceasul şi apa de băut,
chiar morţii umblă la pahare
mai nisipoşi ca teama de a păşi
oriunde
jivine blajine

acum pulsul şi aerul de nerespirat
trag plugul ceresc
al expansiunii, ziua, în lenea ei
înălbeşte în slavă
toamna acestui univers
în continuă răcire

suflet precum un spic de brumă,
desprins de orice peisaj
din şahul imprevizibil de care toţi
ascultă

Ofranda pentru timpul sărac

Cine să mai acopere acest trist acvariu
şi mult prea luminat
unde peştii între ei se devoră,
plutind cu stupoare deasupra
oceanelor ?
Mistuită pe rug numai floarea uscată
nu ţipă
şi fără să ştie cine împuşcă pe cine
aerul însondabil al crinului
e liber să transporte în infinitul astral
mereu cîte un adolescent adormit.
Totuşi, rămîi cu noi, pune şi tu
întrebări,
poate la iarnă vin animalele din
pădure,
turme bolnave de pe muntele mut,
să ceară mîncare şi un adăpost,
şi tain nu mai e iar blîndeţe mai rar,
nici o ofrandă pentru timpul sărac

Stingere de sete

Iubeşti şi preschimbi ochii
în casa albinelor

încetineşte gîndirea pe cercurile
unei ape necunoscute

dansul mistic al buzelor cînd se caută,
scîncet de mucede frunze

oamenii galbeni, sărbători ale vinului
tu te umpli cu oglindirea stingerii de
sete

carnea ta sună a scîndură de corabie

Capriciu regal

COSANEI

inconsistenţa mea de ciine
nu are cum sătura pofta dumitale
de glorie
ambiţia şi spectacolul şi orgia,
deşi mai ai şi tu momente de linişte
supersonică
şi ochii precum melcii agonici
toropiţi discret ca aerul în privelişti

cînd îţi vei plimba leii prin grădina
britanică
cu lenea femeii ori din capriciul regal,
aici primăvara se va ara delicat cu
buldozerul comunal
iar eu voi buchisi pe fundul unui riu
tainele cărţilor şi ale rodirii
cuminte ca o piatră şlefuită
redus la tăcere ca un bob de griu
încolţit.

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XI) ÎNCREDEREA

Psihologic, dobîndirea încrederii cuiva în tine, sau — ceea ce este acelaşi lucru — ajungerea pe un platou de încredere, de confort interior oferit de sentimentul credinţei în cineva sau ceva este unul din lucrurile cele mai dificile, mai greu analizabile şi, în ultimă instanţă, mai primejdioase. Metafora sabiei lui Damocles spune două lucruri — că, oricum încrederea este şi lucrul ultim şi cel mai preţios la care putem aspira dar, în plus, că adesea plătim satisfacerea altor dorinţe, de nivel nu foarte înalt, cel mai adesea printr-un deficit de încredere, printr-o criză pe acest tărîm care este cel mai important. Parafrazînd cuvîntul Sfîntului Pavel, unde încredere nu e, nimic nu e — şi aceasta nu pentru că am dori să absolutizăm aici nevoia umană de încredere şi deci, de certitudine, ci pentru motivul simplu că o carenţă de încredere reflectă simultan absenţa iubirii şi a nădejdei. Pe de altă parte, cînd, cum şi în cine poţi avea, raţional şi, astfel, îndreptăţit, încredere ? Cînd este vorba de virtuţile majore nu este totdeauna confortabil să ţi se ceară să justifici şi să explici funcţionarea lor, valoarea şi aplicabilitatea pe care o au. Încrederea este parte a credinţei. Iubirea se cere a fi dedicată, fără îndoială, tuturor. Modestia — şi chiar umilinţa creştină — ar trebui să nu cunoască pauză. Dar credinţa, dar încrederea ? Şi totuşi capacitatea, puterea de a avea încredere face ca societatea omenească să fie măcar ceea ce este, să existe realmente, fie şi sub umbra a numeroase şi grave deficienţe şi erori.

Hegel spunea că abordarea sufletului uman — în termeni actuali, cunoaşterea psihologică şi extrapolăm noi, ceea ce a devenit investigarea psihanalitică — drept entitate dotată cu diversitate şi particularităţi, este dovada imperfecţiunii omului. Omul perfect ar putea fi cunoscut ca spirit, în chip concret şi totuşi în absoluta sa generalitate. Dacă, după Aristotel, pasiunea este ceea ce tulbură raţiunea, atunci mergînd mai departe, şi trecînd prin Hegel, sufletul este ceea ce tulbură şi impurifică spiritul. Şi totuşi, aşa cum nimeni nu renunţă cu plăcere la corporalitate spre a deveni o esenţă abstractă (sperăm într-o întîlnire cu Dumnezeu în deplinătatea fiinţei noastre, duală precum este şi fiinţa lui Iisus), nu sîntem dispuşi să renunţăm nici la „psihicitatea" vieţii noastre interioare spre a deveni exclusiv spirit. Unii renunţă la sufletul lor, ca suflet — aşa cum o spun atîtea mituri ale vînzării acestui centru al fiinţei noastre — şi încă nu pentru a deveni mai universali, mai puri, mai divini ci pentru scopul exact invers, acela de a abandona, printr-o abilă prestidigitaţie, odată cu sufletul şi dilema morală şi, în final, spiritul. Lucrurile acestea pot părea metafore dar nu sînt. Erich Fromm, în una din cele mai frumoase dar şi mai puţin cunoscute scrieri ale sale („Psihanaliza şi buddhismul Zen") socotea că efortul constant al fiecărui om este acela de a deveni **totalmente născut**, de a tranziţiona deci, fără pierderi ale potenţialului său, de la natură la spirit, de la inconştient la conştiinţă, de la viaţa pulsională la viaţa raţională şi adult-afectivă. Omul integral născut va fi deci omul Decalogului, al iubirii lui Iisus, al hedonismului spinozian, al dialecticii platonice a naturii şi sacralităţii, al spiritului în sens Aristotel-Kant-Hegel. Fromm nu se sfieşte să afirme — văzînd în Sigmund Freud, maestrul de care s-a separat sub atîtea aspecte, culmea evoluţiei raţionalismului occidental — că omul dispune în el însuşi de o parte naturală precum şi de una transcendentă. Atunci cînd apar mari tensiuni între om şi societate, atunci cînd calea umanului este grav barată, pentru cauze care ţin fie de o întreagă epocă, fie de o eroare a destinului individual, naşterea totală nu are loc şi omul, care nu este apt să stea în echilibrul delicat şi instabil dintre animalitate şi spirit, de fapt între imanenţă şi transcendenţă, regresează invariabil către punctul zero. Neputînd să devină integral născut, omul se va dori de loc născut, redus la indistincţia brută şi abrutizantă a materiei. Psihologia este mersul în echilibru pe coarda dintre zero şi infinit, dintre accident şi absolut. Punctul atins pe această coardă este — spuneam cu cîteva săptămîni în urmă — o măsură a culturii individului şi, mediind între numeroase individualităţi, a societăţii. Capacitatea de inserţie în cultură, capacitatea de a face paşi pe coarda aşezată deasupra neantului, este sufletul uman, acest psihic alcătuind o structură şi reprezentînd, totodată, o energie. Viaţa psihică este — Hegel nu a greşit — dovada imperfecţiunii noastre dar, ambivalentă asemenea oricărei realităţi fundamentale a lumii, viaţa psihică este şi dovada capacităţii umane pentru perfecţiune (precum şi pentru decădere), imanenţă suspendată de suportul invizibil dar ferm al transcendenţei. În regresiunea psihică produsă în circumstanţele conflictului individ-societate, subiectul uman, conform lui Erich Fromm devine angoasat, atingînd treptat o incapacitate schizoidă de a încerca sentimente. Marca eşecului psihologic, a eşecului de a progresa către o „naştere integrală", revenind înspre punctul zero al naşterii psihice, o constituie sărăcirea afectivă gravă. Nu mai trebuie subliniat că nu Fromm ci chiar acela care a caracterizat primul în chip complet schizofrenia, respectiv Eugen Bleuler, a definit această boală drept „demenţă afectivă". Încrederea este însă, în esenţa sa, un sentiment, dar un sentiment care îşi cere şi îşi examinează motivaţiile.

Psihologia şi psihanaliza politică, socială, istorică sînt simple eforturi sterile dacă rămîn doar cît pot fi în ele însele. Psihicul mediind între reflex şi instinct, pe de o parte, şi concept, imagine, idee şi raţionament, pe de altă parte, psihologia, inclusiv cea politico-socială, stă la intersecţia sferelor fiziologiei, etologiei, economiei politice, logicii şi metafizicii. În explicarea fenomenului uman ea însă — trebuie clar înţeles — este atît cît reuşeşte să alcătuiască un ansamblu cu disciplinele sau ariile spirituale de contact.

Fiinţa total involuată este, într-un sens, o fiinţă a certitudinii. Ea nu pune probleme de încredere. Existenţa sa nu este supusă legii morale ci legii biologice a luptei. Fiinţa spirituală este, şi aceasta, aducătoare de certitudine. Ontologic ea este întruparea principiului etic. Către prima se focusează inechivoc, neîncrederea, către ultima, iremediabil, credinţa, partea demnă şi luminoasă a credinţei adresate lui Dumnezeu, care sălăşluieşte, mai mult decît altundeva, în omul desăvîrşit. Problema încrederii este problema omului — om, nici cu totul deteriorat dar nici ajuns la perfecţiune. Aparent, zona în care operează dilemele referitoare la încredere este una şi aceeaşi cu zona de necesitate a cercetării psihologice. Să fie, oare, răspunsul la problemele încrederii unul de factură predominant psihologică ? A avea încredere în cineva înseamnă, sub raport sufletesc, a descoperi în acel cineva o orientare comportamentală, ideatică şi emoţională pozitivă ţie, pe terenul unor motivaţii morale ferme şi drepte, în condiţiile unei personalităţi unitare rezistente şi constante. Psihologia, deci, nu poate oferi, pe terenul încrederii, altceva decît argumentul unei structuri a personalităţii coerente şi durabile. Oricui îi este, desigur, evident că acela care se dezice de sine, care acţionează divergent, ori dovedeşte a fi avut gînduri ascunse, nu poate fi socotit nici favorabil semenului său, ca intenţie, nici demn de folosit drept exemplu moral şi nici potrivit spre a fi invidiat ca soliditate a personalităţii. Examenul general al comportamentului şi al condiţiei existenţiale poate fi suficient ca studiu în vederea investiţiei de încredere. Şi totuşi, putem detecta în cel care nu a meritat astăzi încrederea, pe omul cel mai puternic, mai ferm şi mai devotat de mîine. Minunea cea mai mare a lui Iisus este poate — mai mult decît învierea lui Lazăr sau Schimbarea la Faţă — protecţia acordată celor care au crezut în el (oricît de imperfect, dar au crezut) în înfruntarea cu moartea morală. Dintre fiinţele cele mai apropiate de Iisus, Ioan, mult iubitul, era legat de casa arhiereului, Petru l-a trădat de trei ori într-un scurt interval, Maria Magdalena nu fusese un exemplu moral, Pavel, care l-a cunoscut pe Mîntuitor doar într-o viziune, fusese un fervent persecutor al celor ce primiseră credinţa. Iată cum, în aceste cazuri, nici criteriul comportamentului, nici acela al consecvenţei morale, precum nici principiul stabilităţii personalităţii nu funcţionează. Numele citate stau la originea a mare parte din istoria ultimilor două mii de ani ai colectivităţii umane. Lor însă Iisus le-a acordat încrederea — şi după el, noi înşine am procedat la fel — asa cum oferi un dar, fără nici o garanţie aparentă şi fără certitudinea unei perspective definite. Şi totuşi pare stupid a acorda cu o largheţe exagerată încrederea, pare iresponsabil să creditezi pe oricine. Care este calea unei drepte încrederi, a unei cît mai bune comuniuni umane prin încredere ? Nu avem dreptul să fim naivi cu încrederea noastră căci aceasta poate deveni, din factor de legătură sau de promovare a umanului, atracţie a corupţiei, prin imprudenţa şi impuritatea pe care le poate arăta şi oferi acesteia. Sîntem într-o gravă dilemă : neîncrederea este un păcat, aducător de grele consecinţe, dar cea mai aleasă virtute, pentru Platon, este prudenţa. Trăim această dilemă într-o perioadă de gravă criză morală şi psihologică, în acest post-comunism în care ne declarăm sfîşiaţi de neîncrederi, fără a putea depăşi această condiţie. O mare tragedie — aceasta, aproape trecută — invită la prudenţă, iar viciul rezultat din excesul prudenţei ca virtute, este neîncrederea. Diminuaţi de angoase, în capacitatea noastră de a încerca sentimente, sîntem aproape incapabili de a ajunge la cel mai delicat, dar şi mai necesar sentiment — încrederea.

Am socotit, probabil, că Revoluţia realizează, de la sine, pentru noi toţi tranziţia despre care vorbea Erich Fromm. Dictatura comunistă ne-a împins dinspre punctul median la care, cumva, ajunge fiecare, înspre punctul zero, al nonexistenţei spirituale. Desigur nu eram cu toţii acolo, în acel moment, şi, într-un fel, poate că nimeni nu era redus la această inexistenţă spirituală — fiecare găsea într-un fel sau altul, calea cîte unui nou avînt, chiar dacă iar şi iar frînt, către spirit. Sub raport expresiv, şi la nivel social, eram însă foarte aproape de nefiinţă. Revoluţia ne-a dat sentimentul că prin sacrificiu şi credinţă am parcurs instantaneu întreg drumul care ne separa de absolut. Am văzut, apoi, că nu este aşa. Am dobîndit doar ceea ce era normal să dobîndim, şi nimic mai mult : premisele unei oarecare normalităţi, deci o situare medie între nimic şi tot, eventual cu perspectiva ca prin efort şi suferinţă să reluăm calea către idealul punct Omega, perspectivă readusă în faţa sufletelor noastre de un Pierre Teilhard de Chardin. Acest recul, în raport nu de real ci de aspiraţiile noastre, a produs o enormă spaimă şi o fabuloasă neîncredere a aproape fiecăruia în toţi cellalţi, cu excepţia celor care îşi păstrează o oarecare raţiune sau a celor care se coalizează într-o, mai exact într-un unul şi acelaşi mod de a uri.

Odată schiţate liniile generale ale modului în care apare şi se pune problema încrederii să încercăm să privim cîteva clipe în propriile noastre încrederi şi neîncrederi. O particularitate psihologică interesantă a neîncrederii — **spre deosebire de îndoiala raţională** — este aceea de a fi un sentiment exclusivist. Neîncrezătorul refuză unui eventual oponent (oponent în indiferent ce plan) dreptul la o neîncredere orientată în sens exact invers. Gelozia, formă de neîncredere, are exact aceeaşi caracteristică potenţială la extrem. Cel care cultivă îndoiala raţională, invită pe toată lumea, indiferent de opinia şi orientarea fiecăruia, la a practica o similară îndoială. Neîncrederea are deci, oricum o bază maladivă — este vorba de convingerea în autoîndreptăţirea totală. Un model idealizat al eului propriu nu este altceva decît dovada existenţei unui complex de inferioritate, în sensul lui Alfred Adler. Stimularea, în comunism a complexului de inferioritate, am discutat-o de multe ori în numeroase contexte. Însăşi omniprezenţa, astăzi încă, a neîncrederii, susţine ideea că nucleul psihologic al comunismului rezidă în complexul de inferioritate adlerian. Cel care nu are încredere în nimeni de fapt se supraevaluează pe el însuşi, încearcă să îşi constituie un nemeritat postament interior pentru că, în chip autentic dar nerecunoscut, se socoteşte inferior şi atunci se hipercompensează. Întreagă această secvenţă are o puternică legătură cu proiecţia, fenomen de distorsionare a relaţiilor conştient-inconstient, prin care vinovăţiile proprii (reale sau fantasmatice) sînt trecute asupra altora.

Par să existe, în societate, motive grave de neîncredere, că întreaga noastră criză de încredere nu este nejustificată şi că anormală ar fi atribuirea inocentă a încrederii. Încrederea ar genera-o adevărul iar noi sîntem confuzi ; încrederea ar oferi-o legitimitatea iar noi nu am şti ce este legitim şi ce nu este. În realitate pare clar că orice partid, de guvernămînt sau de opoziţie, cu sau fără reprezentare parlamentară se poate proba oricînd apt să arate motivele neîncrederii sale şi a neîncrederii generale în orice altă formaţiune politică. Corpurile profesionale probează o evidentă neîncredere reciprocă, generaţiile se tratează unele pe celelalte în acelaşi fel şi tendinţa nu lipseşte nici atunci cînd este vorba de compartimentele puterii. O reciprocă supraveghere a elementelor structurii socio-politice într-o democraţie este extrem de utilă şi chiar obligatorie, dar neîncrederea nu este supraveghere ci obsesivitatea irepresibilă a supravegherii, care tocmai prin aceasta încetează să fie supraveghere metodică şi deci eficace. Am convingerea fermă că din punct de vedere practic este mult mai posibilă corupţia în condiţii de neîncredere, decît în spaţiul unei încrederi echilibrate şi circumspecte. Încercînd a controla prea mult nu mai ţii nimic sub control eficient. Şi totuşi nu poţi acorda nejustificat încrederea. Este adevărat, trebuie răspuns, dar nu ai dreptul nici la a practica o neîncredere nejustificată, căci neîncrederea nu este non-încredere, nu este zero-încrederea ci este **suspiciune**, minus-încredere, adică o condiţie activă şi care, ca atare, se cere motivată. Reluînd întrebarea despre cauzele pentru care purtăm în noi atîta neîncredere, putem răspunde acum că nu aceasta este, în realitate problema şi că avem a afla, despre noi înşine, cu totul altceva : **de ce sîntem dominaţi de o atît de arzătoare şi consumptivă nevoie de încredere ?** Neîncrederea este, desigur, nu incapacitate afectivă, ci deplasarea între antipozi a unui sentiment nesatisfăcut, a marii noastre nevoi de încredere : încredere în intelectuali, încredere în muncitori, încredere în putere, încredere în opoziţie, în tineri, în pensionari, încredere în emigranţii reîntorsi, în cei care nu au vrut sau nu au putut să emigreze, încredere în armata care trece de partea poporului, în comuniştii dezişi de comunism, în securitatea care nu a tras (sau a tras ?) în popor, în televiziune, instituţia care diferă cel mai mult de cea care a fost altădată, dar care nu s-a schimbat cît am vrut. Oricine a fost — măcar o clipă — subiect de încredere, dar fiind, de fiecare dată, subiectul unei încrederi prea mari, inuman de mari, a devenit mai curînd sau mai tîrziu subiectul celei mai totale neîncrederi. Platon spunea, ceea ce ştim toţi, că mizantropii nu sînt decît cei care au crezut prea mult în oameni. Naivul, adăuga marele filozof, vede oamenii sau prea buni sau prea răi, pe cînd cei mai mulţi dintre ei nu sînt decît nişte fiinţe medii.

Din nou deci : **de unde vine neobosita noastră nevoie de încredere ? Din faptul că, plasată prost, ea nu a avut cum fi vreodată satisfăcută.** A fost plasată prost pentru că a fost plasată în oameni. Vechiul şi Noul Testament, deopotrivă, ne spun acest lucru : să ne găsim sprijinul în Dumnezeu şi nu în oameni. Pentru Dumnezeu este, deci, şi credinţa şi încrederea noastră. În oameni : speranţă şi iubire. Lui Dumnezeu îi dăm credinţa şi încrederea şi îi cerem sprijin (căci : „credincios este Cel ce a făgăduit". Evrei 10, 23). Oamenilor le acordăm încrederea derivată din nădejde şi din dragoste, nu aceea divină, venind din credinţă. Transferul aspiraţiilor sacre în lumea profanului este cauza marii noastre nevoi de încredere şi a consecinţei sale : neîncrederea noastră aproape totală. Mircea Eliade are dreptate : omul nu poate trăi decît într-o lume într-un fel sau altul, într-o măsură sau alta, sacralizată. În negativ, comunismul a făcut acest lucru. Aşa cum vrăjitorii Evului Mediu comutau credinţa în Dumnezeu în credinţă în diavol, comunismul a transfigurat sacralitatea lumii într-o diabolicitate a acestei lumi. Nu vreau să argumentez pentru această idee, ea ne apare ca adevărată oricînd ne amintim cu pregnanţă doar atît : absurdul structurii puterii în comunism. Oricum, autentică sau, inversată, negativă, sacralitatea este certitudine iar aceasta permite distribuiri confortabile şi stabile ale încrederii, neîncrederii, credinţei, suspiciunii. Diavolul era întrupat în oameni. Mulţi au sperat să îl afle pe Bunul Dumnezeu întrupat cu totul în oamenii de astăzi. Eşecul nostru înainte de a fi o problemă politică, înainte de a fi o problemă psihologică, este o problemă de metafizică a existenţei, de credinţă.

Să credem în Dumnezeu — iar cei care nu vor sau nu pot să creadă în Dumnezeu, să adopte idealuri de statura transcendenţei (poate binele, dreptatea sau Dharma) — iar în oameni să nu ne punem decît atîta încredere pe cît şi speranţă. Fiecare vom privi la semenii noştri în unele cazuri cu suspiciune, în altele, mai numeroase poate, cu o rezonabilă neîncredere iar, cel mai adesea, vom privi binevoitori şi întrebători totodată. Vom examina ceea ce avem de examinat şi vom controla ceea ce avem de controlat, totul cu relaxată consecvenţă, fără angoase, căci credinţa şi adevărata noastră încredere privesc dincolo de oameni, către modelul mai mult decît uman al transcendenţei.

Aşa cum erou, sau cel puţin soldat curajos, pe cîmpul de luptă, este cel care nu se teme de moarte, aşa cum adevăratul îndrăgostit sau, cel puţin, fiinţa erotică, îşi datorează succesele faptului de a nu se teme că va fi înşelat, cetăteanul este un adevărat subiect politic întrucît nu se teme să atribuie încrederea sa : el nu contracarează prin neîncredere snaima de a fi prea încrezător. Vom atribui încrederile şi neîncrederile noastre prin calcule abile, şi nu ca urmare a unei emotivităţi dereglate. **Mă gîndesc uneori că nu cumva atîta neîncredere în viaţa noastră să nu fie fata zgomotoasă a unei tendinţe la pasivitate, în care ne scufundăm.**

Caius Dragomir

eseu

Tradiția apocaliptică (I)
Pietre și ud de om

Apocalipsul este Clipa, dar prevestirea lui se face în fiece clipă. Între auroră și crepuscul lumea trăiește sub amenințarea dezvăluirilor. Atunci cînd semnele se vor citi în carne și nu în stele, abia atunci crucea se va face punct. **Dar de ziua și ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl (Matei, 25, 36).** Misterul absolut care domnește asupra Clipei nu este doar o problemă de siguranță divină, ci și o sugerare a faptului că Apocalipsul nu poate fi „ghicit" temporal. Fiind însăși moartea timpului el apare ca o uriașă resorbție și nu ca un baraj în calea orelor și zilelor. E suficient să deschizi o carte pentru a vedea că, în plină virstă a fierului ruginit în care trăim, cotidianul, cu toată banalitatea sa, și nu cine știe ce înfățișări excentric-supranaturale, ne oferă o lectură simplă și deloc liniștitoare a apropiatului soroc. Astfel, în volumul opt din operele complete ale lui Dimitrie Cantemir, care se ocupă de spiritualitatea islamică, există un fragment deconcertant privind semnele care premerg sfîrșitul lumii. De fapt, nu este de mirare că tocmai cei timpurii au intuit secvențele descompunerii. Cu alte cuvinte, sfîrșitul este văzut mai bine cu cît cel care-l vede se află mai spre origini decît de cei care, trăindu-l, se prăbușesc în abisul neînțelegerii nici măcar a unei silabe premonitorii. Sau ceea ce e curată degradare nouă ni se pare progres și civilizație. În primul rînd, fragmentul respectiv face referire la faptul că templele vor fi numeroase, dar puțini se vor ruga în ele. Situația din prezent confirmă pe deplin justețea previziunii. În această profeție, Islamul pare să fi omis aspectul dărîmării lăcașelor de cult sau, la urma urmei, nici nu se știe ce e mai grav : un templu demolat căruia oamenii îi păstrează amintirea de așezămînt sacru sau un templu întreg, dar redus la statutul de carcasă, de tinichea decorativă, destinată turismului și nu credinței. Se spune apoi că teologii vor tălmăci cuvîntul lui Dumnezeu schimonosit iar cunoașterea adevărată va pieri. Vor apărea secte, felurite eresuri, chipuri numeroase de rînduieli și reguli. Aceiași teologi rătăciți de Dumnezeu vor alcătui canoane noi și, aplicîndu-le vor face pe cel drept nedrept și pe cel nedrept drept. Această subversiune pătrunsă în domeniul spiritual exemplifică perfect deriva lumii contemporane. În fond, ce sînt toate interpretările date textelor sacre în cheie rosier-psihanalistă decît tocmai ultima consecință a protestantismului dezlănțuit ? Căci a anula epicleza înseamnă a transforma serviciul divin în convenție culturală. Iar de aici, a gîndi existența zeului ca pe o manifestare a inconștientului uman, mereu în căutare de decompensări pentru viața mărginită pe care omul era silit s-o ducă în vechimea lipsită de confortul modern, este însăși deriziunea proclamată dogmă. Normal, orice semn despre sfîrșitul lumii se referă la relația sacru-profan. Cînd profanul e în ofensivă și sacrul se retrage (ocultează), Apocalipsul nu poate fi departe. Rămîn numai carcasa, forma, numele. Rămîne, culmea, și pretenția de înțelepciune. Astfel, filosofia se va considera știință sacră chiar dacă ea nu face decît să ordoneze conceptele în arhitecturi caduce. După spusa Profetului : va fi o vreme cînd poporul meu va rămîne numai cu numele legii iar știința Coranului și împlinirea lui vor rămîne o umbră.

Într-o altă tradiție, în tradiția hindusă, o purană **(Linga Purana)** dezvăluie semne similare care vorbesc despre sfîrșitul Manvantarei noastre. Oameni necalificați vor discuta textele sacre și se vor autointitula experți, caz specific de altfel pentru ateii-marxiști de genul unui Tokarev sau Al. Tănase, care au scris tomuri inutile de istoria religiilor și hermeneutică. Subversiunea este dublată de uzurpare. Hoțul va deveni rege, criminalul judecător, muncitorul se va crede intelectual, într-un cuvînt, casta inferioară Shudra va ajunge să conducă societatea, ceea ce reprezintă pecetea de fier și de fiere a ultimelor timpuri. De remarcat că în această operație anti-tradițională un rol important va fi jucat de femeie. Inutil să mai amintesc fragmentul din Apocalipsul iudeo-creștin în care prostituata, așezată pe fiara cu șapte capete și zece coarne, apare îmbrăcată în purpură, împodobită cu aur și pietre scumpe, ca un fel de manechin super-calibrat zimbind în fața camerei TV Berlusconi. Dar în aceeași purană conținută în studiul de mitologie comparată al lui Alain Danielou, **Shiva et Dionysos**, se spune foarte clar că la sfîrșit de ciclu numărul femeilor va crește în timp ce cel al bărbaților va scădea. Realitatea statistică a zilelor noastre confirmă această profeție făcută cu mii de ani în urmă. De asemenea, și în Apocalipsul musulman cercetat de Cantemir se amintește un lucru similar : femeile vor încăleca pe cai, vor judeca și vor porunci oamenilor. Rușinea lor va dispărea, vor bea cot la cot cu bărbații, se vor îmbrăca precum bărbații și vor ieși la cumpărături în piață. De fapt și în tradiția hindusă se arată că mîncarea gata pregătită se va vinde în locuri publice, fapt ce descrie, cred, foarte exact condiția alimentară a lumii moderne bazată pe preparate și semipreparate, venind împotriva ritualului casnic, tradițional al gătirii bucatelor. Tot hindușii spun că va scădea numărul vacilor, în timp ce clima va fi din ce în ce mai imprevizibilă în sensul nerespectării caracteristicilor anotimpurilor. Apoi legumele se vor scumpi și nu va fi pîine. Pe deasupra se vor înmulți șobolanii și ... șomerii ! Deci, fără comentarii... Spre deosebire de scrierea lui Hesiod **„Munci și zile"** unde problema virstei de fier este analizată mai mult sub aspect etic (copii care nu-și respectă părinții, tineri care-i jignesc pe bătrîni, gazde care-și trădează oaspeții, prieteni care se vînd între ei etc) sau, mai bine spus, în completarea acesteia, fragmentul musulman și cel hindus pe care le-am prezentat au darul de-a veni cu anumite detalii extrem de frapante prin analogia deconcertantă care se poate face cu aspecte ale societății contemporane. Dar și la Hesiod apare detaliul copiilor care se vor naște cu tîmple albe, ceea ce, fără îndoială, e un semn cert de îmbătrînire ce trimite gîndul spre copii bolnavi de SIDA a căror fizionomie ar putea exprima tocmai bătrînețea profetizată de Hesiod. Trebuie spus că deși aceste prevestiri se fac din tradiții diferite ele nu se referă numai la zona de spiritualitate căreia îi aparține, ci vizează, cum e normal, lumea toată. Nici noi, în povestirile populare, nu stăm mai prejos. În culegerea lui I. Dragoslav **Facerea lumii și alte povestiri populare biblice,** mai exact în capitolul despre viața sfîntului Ilie se spune negru pe alb că Antichristul va veni atunci cînd femeile se vor tunde, vor umbla bărbătește și vor cere și ele să fie la treburile țării, cînd oamenii vor crede că au pus mîna pe tainele firii și se vor închipui Dumnezei, cînd bisericile vor fi pustii, va fi foame și secetă și nu se va mai naște strop de rouă. Teribilă sinteză, neiertătoare, îmbrățișînd în fond cele trei aspecte cruciale : **cel spiritual** prin templele reduse la statutul de simplă zidărie muzeistică, **cel social** prin emanciparea femeilor, excelent ilustrat de felul în care în viața politică a zilelor noastre s-au impus cîteva prezențe feminine de o formidabilă tenacitate (e drept că unele și-au rupt gîtul !), **cel natural** prin dereglarea fatală a cursului cosmic. În finalul acestui fragment năucitor Anthichristul își va face apariția dînd iluzia celor mulți și ignoranți că îi ca elibera și îi va îndestula. În carul în care se va afla vor fi la dreapta și la stînga două poloboace despre care el va spune gloatei că sînt pline cu pîine și apă. Dar nenorociții, repezindu-se spre ele, le vor descoperi umplute cu pietre și ud de om. Iar acela va fi sfîrșitul, clipa neîmblînzitei disperări, a scrîșnetului de dinți, genunea inaudibilului, moartea a doua, iezerul de foc și de pucioasă, cum spune Sf. Ioan în viziunea sa avută pe insula Patmos. Dar paralel cu această cădere cumplită se va petrece și înălțarea în lumină și în Dumnezeu. Linga Purana ne oferă un scenariu simplu și binefăcător pentru restaurarea Sacrului într-o lume pierdută. Salvarea va fi dăruită astfel în clipa în care puținii supraviețuitori din Kali yuga vor începe să mediteze. Impulsul spre meditație e salutar. În modul cel mai firesc și mai spontan cu putință va renaște virsta de aur. Trecerea spre auroră se realizează într-o manieră bulversantă. Ceea ce înlătură orice îndoială asupra faptului că distrugerea chiar și a cosmosului întreg e pură iluzie și clintire imperceptibilă în fața rugăciunii adevărate prin care inima omului se preschimbă în Fața Domnului. Da, Apocalipsul este Clipa, dar mai presus de clipă este Eternitatea. Iar noi care am trăit printre viermi și ne-am scăldat în bălți stătute dorim prea mult un cer aprins de fulgere pentru a mai ști că dincolo de flacără trăiește candela.

Dan Stanca

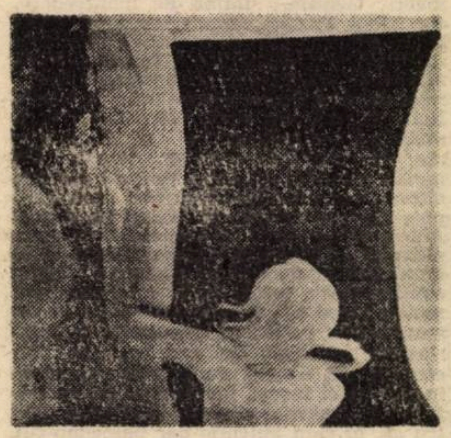

haiku

Desigur, liber...
o rază de soare
trudind către străfundul lacului

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Puse cap la cap zilele cu soț ale vieții
mele ar putea alcătui o nouă viață ?
A cui ar fi ea oare ?

INTERVENȚIE

Umbra unei flori decupează peretele.
Ne uităm cu toții la ea. Dacă bate cineva la ușă tresărim speriați : e timpul să stingem lumina și să cădem
într-un somn prietenos ca un perete
compact.

POEM

De tot atîtea ori te-am strigat,
de tot atîtea ori nu te-am văzut.
Depărtarea e întotdeauna o posibilitate
autohtonă.

Călești cu trei cai
îi sînt date patru încercări
distincte.

GALB (2)

FAPT.

Ameteli ale celor ce vin. Vezi oameni care gîndesc cum dau apă la moară tiranului. Din două bețe copilul își face umbrelă.

INTERVENȚIE

Semeni mai mult cu cel ce nu se zărește. Aduci cumva cu o după-amiază în care pulberea-și înalță rugăciunile la marginea unui geam nesfîrșit.

POEM

Enumerările purei prezențe
eu pe cînd căutam ceva într-o cameră
în care murise un om nici apropiat
nici depărtat mie.
Anii solemni în care-ar fi urmat să
rămînem
în aceleași raporturi.
Balanța odată dereglată,
nu văd de ce n-aș fi eu mortul.

Constantin Abăluță

cristina vlădușescu

Sperietoare de ciori

Sperietoare de ciori
Frumoasă ca întunericul
Și neagră ca noaptea !
De ce te sperii de liniște
Dacă nu ești decît singurătate ?
Farfurie de petice,
Spartă-n zece bucăți,
Pari a fi un spectacol de gastronomie,
Format din mii de ciori
Pe tot atîtea farfurii plutitoare.

Desprindere

Privit din profil,
întunericul îngăduie noțiunii de
margine
elucidarea cazului de a fi.
Privit din orice alt punct de vedere,
devine teamă de necuprins
sau dorință de a atinge,
Neprivit, și poate doar imaginat,
reconstituie apropieri și depărtări,
substanță și vid,
întinderi de nisip și de apă,
spații apuse în căderea lunii.
Apoi, ca o legendă pustiitoare,
luarea în eternitate a nopții.

Ireal

Albinele urcă tot mai sus pe scara
cerului,
Duc nectarul florilor, departe, foarte
departe,
Nici ele nu știu unde.
Acolo, undeva, oriunde,
As vrea să fiu,
Mai sus de nori,
Să văd, să simt destine,
Să am viața, moartea, departe de mine.

Calul vecinului...

Calul vecinului e sur.
Moare o dată la două fire de apă,
Aruncate-n foc,
Simte ca soba arsă de fum.
O dată cu noaptea cere
De îmbrăcat frunze și iarbă
Și șterge într-una cu copita dreaptă
Lacrimile amețite
Dintre două tufe cu tăceri.
Calul vecinului e sur
Și cere de visat.

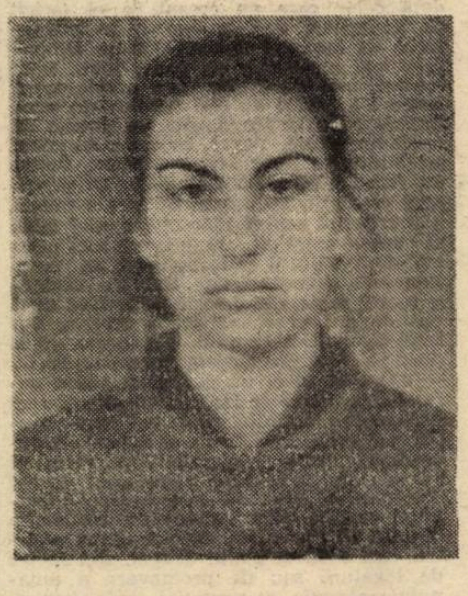

Himere

Sînt lucruri despre care știm că există ;
uneori le simțim tefere și unite,
trăind în noi,
ca și cum ni s-ar dărui
întrutotul,
alungîndu-și trăirile
și, o dată cu ele,
orice urmă de existență ;
Alteori, gîndurile
care le dau viață
mor împreună —
umbre nestinse,
răzlețe în timp.

După cum asfințitu-i unul...

Pentru o zi știut-am să mor.
Tristețea fără de viață întrutotu-i
patimă.
Liniștea fără răgaz există-n dor
Și eu sînt.

Am șters toate făcliile aprinse în mine.
Rostind, am închinat palmele-n patru.
Singură, Steaua hrănită-ntru sine
M-a-ncredințat.

Peste o zi afla-voi de El.
Mintea mi-e trudă deprinsă-n tăceri.
Peste un timp urca-voi spre El.
Nimeni nu știe.

Aminte-am să iau de spusele-i toate —
Întrupare-n ceață, naștere-n destin.
Am să știu de-i bine sau de-i rău în
moarte
Și-am să tac.

27 mai 1989

Urmare din pag. a 16-a

NOPȚI ÎN MANHATTAN

exprima lupta socialistă a evreilor din răsăritul Europei care au sosit la începutul secolului 20 în Manhattan și, ca în povestirile lui Hoffmann, Iankl s-a prefăcut în Bob și Ientl în Susan. Am văzut o negresă măruntă, dar foarte voinică, trăgîndu-i un pumn în mutră unui alb, ca să-și apere iubitul. Cine știe de ce se certaseră și care din ei îl jignise pe celălalt ? Răspunsul, în orice caz, e forța fizică. Vai și-amar de omul care-și închide mînia în el și nu-i în stare să-și defuleze instinctele. Cu toată aparatura modernă, cu toate computerele și statisticile, nimeni n-a izbutit încă să măsoare amărăciunea care se adună în inima omului deprimat și umilit. Nu-i vorba de noroc, ci de ceva mult mai profund. Încă de mult, profetul biblic se întreba : „De ce e bătută în pietre scumpe calea răilor ?"

După ce a dat gata o sticlă de vodcă rusească de producție sovietică (pe care la New York o poți obține pe cîțiva bănuți, dar în Rusia au parte de ea doar funcționarii KGB-ului), poetul se preumblă cu un brici pe străzile Manhattanului. Ducă-se naibii Kazantsakis cu Zorba al lui, își spune poetul, ducă-se la toți dracii. De ce să mă supun brutei aceleia primitive, care gîdilă ego-ul gloatelor ? Între filozofia lui Zorba și „Capitalul" lui Karl Marx, prefer decadența lui Henry Miller.

PRIMA RECLAMĂ :
Dacă vreți să fiți frumoasă și proaspătă, nu folosiți, doamnă, decît praf de cocaină tibetană. Amintiți-vă : înainte vreme, bandajele igienice stînjeneau cursul firesc al unicei dv. vieți. Astăzi, e de-ajuns un gram din praful regilor ca să zburați sus, sus, deasupra celor două turnuri gemene care împodobesc Manhattan-ul. Prizați cu fortă, doamnă, și veți simți imediat că aveți puteri de Superwoman... Nu uitați : cocaina e numai albă.

Poetul se preumblă acum pe strada 42 și cîțiva negri foarte nervoși dănțuiesc în jurul lui un dans drăcesc. Și ce dacă n-am rădăcini ? Și ce dacă o mînă crudă m-a tot purtat dintr-un loc în altul ? Ca să mă fortific am să înghit vitamine, ca toată lumea. Dacă vreau să plec în Portugalia înghit vitamina C, dacă vreau să fiu puternic, ca omul zăpezilor din Tibet, înghit vitamina B, dacă vreau să mă folosesc de al treilea ochi mă duc la cinematograful Saint-Marc și-l văd pe gurul acela nemernic, Mahasharam, cum își bate joc de creduli.

A DOUA RECLAMĂ :
Hei, domnule gangster, unde te grăbești ? Vino, la mine și ascultă-mă... Spune-mi drept, ce faci după ce ai lichidat un om ? Dacă te folosești de revolver, de cuțit, ba chiar dacă-ți execuți misiunea cu mîinile goale, trebuie să faci pe urmă un duș pe cinste. Noi îți oferim o nouă metodă, care te va proteja de pătrunderea dăunătorilor și a microbilor periculoși ai victimelor tale... Te putem învăța cum să recurgi exclusiv la forțele tale psihice. De azi încolo, nu va mai trebui să fii prezent în momentul faptei... Metoda pe care ți-o propunem e revoluționară și uluitoare. De azi încolo, vei putea comite crima perfectă fără să lași urme sau dovezi care să-ți trădeze prezența în momentul faptei. Adresează-ni-te... Vom fi bucuroși să te ajutăm... În **acest** scop am luat ființă.

Poetul simte străzile Manhattan-ului pătrunzînd în pantofii lui. În curînd voi fi parte din betonul ăsta. Nu m-aș mira dacă cineva m-ar lua drept un coș de gunoi și s-ar așeza pe mine. Și nici nu-mi pasă. Mai bine să cad victimă colților unui crocodil mitologic, decît să lupt toată viața cu viermi veninoși. În apafență mușcătura lor nu e dăunătoare, dar în cele din urmă durerea care se acumulează îți ucide sufletul cu o încetineală feroce.

A TREIA RECLAMĂ :
Hei, domnule... domnule... Uită-te la mine. Și eu am fost îngrijorat, întocmai ca dumneata... Am băgat de seamă că părul îmi albește, am simțit o osteneală în picioare și mi-am spus în sinea mea : iată, încep să fiu un om bătrîn, sfîrșit și frustrat. Sînt gata să-ți dezvălui secretul tinereții veșnice. Am în traistă o pulbere neagră, unică în felul ei, pe care am cules-o cu mare trudă de pe lună. Dacă dispui de mijloace materiale, și dacă ai încă poftă de viață, adresează-ni-te încă azi. Stăm la dispoziția clienților noștri douăzeci și patru de ore pe zi.

Cîndva poetul a visat la Ierusalimul din Ceruri și a cîntat Marseilleza în fața ambasadei Israelului din Avenue Wagram. Ca un năting, ca un drogat, credea că împlinirea personală se va îmbina cu împlinirea națională. Și-a luat asupra sa dureri masochiste, ca Iosef Haim Brenner [4]. A construit un Golem spiritual pe scenă pentru a lupta împotriva forțelor întunericului.

A PATRA RECLAMĂ :
Nu, nu, ceea ce vedeți acum nu sînt făpturi bizare care ne-au invadat din spațiul cosmic... Sînt pur și simplu oameni... Ca mine și ca dumneata... Nu luați în seamă ochii lor în flăcări și nu vă speriați de trupul lor păros, ca al fiarelor preistorice. Aceasta e noua generație pe care am izbutit s-o creăm în laboratorul nostru genetic. Nu vă fie frică să le întindeți mîna sau să răspundeți la întrebările lor stînjenitoare. Amintiți-vă : viitorul e animalic!

Poetul nebun și bețiv nu-și găsește odihna, poate doar un glonte în cap sau un cuțit pătrunzîndu-i adînc în inimă l-ar opri din goană. O, ceruri ! O, natură ! Cum se mai poate trăi după ce omul își face cu mîna lui un harakiri spiritual ?

Chiar acum m-am întors de la Washington sau din California. Nu-mi aduc aminte precis de unde m-am întors și se prea poate ca totul să fie confuz în capul meu.

Situațiile se schimbă cu repeziciune și numai bufnița, care simbolizează dimensiunea infinită a timpului, ține ochii deschiși și rînduiește lucrurile. Sau, mai precis, repune timpurile la locul lor. Toată povestea se preface într-un joc sofisticat de computer. Ca, bunăoară, reconstituirea bombardamentului american asupra orașului Dresda. Mă aflam în micul apartament al româncei, în strada a 7-a. Spre surprinderea mea, am băgat de seamă că i se adăugaseră încă două cămăruțe. Erau acolo o mulțime de paturi, ca și cum locul s-ar fi transformat într-un cămin de tineri sau într-un azil de noapte cu totul respingător. Nu eram singur. Două fete israeliene se trudeau să-și aranjeze paturile. Mi-am căutat bagajele și le-am găsit azvîrlite în dezordine sub patul meu.

M-am înfuriat : apartamentul trebuia să fie la dispoziția mea, plătisem chiria pe o lună și mai aveam trei zile.

Fetele, cărora li se citea răutatea pe obraz, mi-au explicat că proprietăreasa le-a introdus în apartament în lipsa mea și acum n-au unde să se ducă. Le-am răspuns că nu-mi pasă nici cît negru sub unghie, am plătit o mulțime de parale să fiu singur și nu le permit să-mi tulbure tihna.

Prietenul meu Elișa, pe care nu-l văzusem de zece ani, a sosit în vizită, aducînd cu el un teanc de desene care înfățișau viața de noapte a Manhattan-ului. Trebuie să duci desenele astea în Israel, să le arăți adevăratul flux al secolului 20, și nu uita că aici e capitala globului pămîntesc și că sîntem în stare să producem din noi înșine energie electrică. Între timp, fetele își chemaseră prietenii. Doi israelieni plecați din țară, vînjoși și brutali. Au încercat să mă convingă să nu le gonesc. Argumentele erau cunoscute și-mi făceau silă : sîntem cu toții frați, ne aflăm în Diaspora și trebuie să ne ajutăm unii pe alții.

N-am cedat nici o iotă, apărîndu-mi cu ghearele și cu dinții drepturile elementare, protejate de lege. Habar n-am cum s-a încheiat disputa dintre noi. Ceva mai tîrziu m-am pomenit șezînd într-un parc care purta numele lui Martin Luther King, în jurul unui foc, cu trei negri sărmani. Ne era frig. Negrii erau drogați și vorbeau fără încetare despre Africa și despre revoluția care urmează să izbucnească peste cîteva zile la Detroit. Și eu ? Eu ședeam de-o parte și, privind focul, vedeam cum viața mea se mistuie în flăcări și dispare.

Troylan, negrul acela mîndru din Harlem, bate tobele cu o nebunie controlată. Aici, în barul ăsta care n-are nici măcar nume, într-o cămăruță în care nu încap decît orchestra și cîțiva ascultători, urmărim cu încîntare virtuozitatea tobosarului. Tînăra nemțoaică din München nu-și dezlipește ochii de la sclipitoarele instrumente muzicale. Știe că după spectacol va avea parte de resturile de energie care-i vor mai rămîne lui Troylan. În East Village, romantismul n-are în el nimic delicat. Expresii ca „Fute-mă, mother fucker", „Acum suge-mi-o" sau „Ți-am supt-o destul, acum dă-mi și mie ce mi se cuvine" sînt frecvente. Împreunarea sexuală dintre alb și negru, dintre galben și alb, dintre roșu și verde, dintre purpuriu și azuriu, se exprimă prin eliberarea unei energii formidabile. Și Anne, micuța elvețiancă, a uitat cu desăvîrșire de zăpezi și de curățenia maladivă a locuitorilor Genevei. Îmi place să fiu beată, spune Anne, să mă tăvălesc în noroi, ba chiar să cobor la bavarez și să mă încaier cu bețivii și cu drogații. Nici gînd să mă întorc la Geneva. Am nevoie de școala aspră a Manhattan-ului ca să învăț viața. Vreau să dau frîu liber, fără rușine, tuturor instinctelor mele. Să dau glas paranoiei mele personale, să mă zbengui ca o tigroaică. Oh, acum sînt gata să-l sfîșii cu mîinile mele pe bărbatul din pricina căruia am făcut avortul.

Să fii dominicancă înseamnă să porți un cuțit pînă și cînd te duci la toaletă. Prostituția nu e o secvență dintr-un film porno, ci un supt fără sfîrșit în schimbul unei plăți de nimic.

De partea cealaltă, în cartierul de est al orașului de sus, Harry Infectul, evreul ăsta originar din România se învîrtește în covoare chinezești, fumează trabucuri groase și vorbește cu emfază despre arta modernă.

Burghezii sînt niște porci, și cu cît îmbătrînesc devin din ce în ce mai parazîți. În Montparnasse obișnuiam să ascult cîntecele lui Jacques Brel, bînd bere și calvados cu Edward, reporterul economic al lui „New York Herald Tribune" .În zori, Stan, Bob, Jack Greenberg și cu mine le invităm pe prostituatele cartierului la ultimul păhărel. Acum vagabondez pe străzile Manhattan-ului. Pakistanezii care mă însoțesc cîntă în limba hindi. Solitudinea nu-i un cuțit care taie nodul cu durere, ci forța aceea uriașă care te învață că tu, omul, vei muri în cele din urmă singur. Nici femeie, nici copii, nici familie, numai un vînt rece și împuțit care suflă dinspre Oceanul Atlantic. Oh, Doamne... Unde mă întorc ? La speranțele pierdute, la gustul amar al eșecului, la înstrăinarea provincială, la protecționismul scîrbos al tribului evreo-polonez. Gînduri reci ca brațele îngerului morții îmi cutremură întreaga ființă.

Toată șmecheria cu televiziunea e să schimbi cît mai multe posturi. Baza e opera, ceva spumos și cantabil. Apoi trebuie să sari la box, să guști puțin porno (nu se arată pătrunderea propriu-zisă), să vezi teatru chinezesc direct din Chinatown, să zbori cu racheta cosmică în altă galaxie și să te întorci totuși la Boris Godunov.

Poezia modernă țîșnește pînă și sub nasul mafioților care conduc tîrgul liber al heroinei. Fiecare injecție are un preț și toate drogurile, de orice soi, au cîte-un nume. Cel care intră în această zonă abandonează orice speranță, și vă asigur că aici nimeni nu l-a citit pe Dante. Poetul Edmond Dantès, de origine franceză, a cîncea generație în Statele Unite, stă lîngă bar și-și recită poemele. Ne rezemăm de perete, fumăm marijuana și-i ascultăm poezia cu simpatie și cu dragoste. Englezeasca mea confuză nu prinde decît niște aluzii și un curent de energie pozitivă.

Încă o seară de poezie. Julian Beck și Judy Melina își citesc poemele într-o sală care amintește de un club israelian. Un perete negru și lung, o încăpere îngustă și niște scaune incomode. Ei șed în spatele unei mese. Luminările aprinse imită mistica hippy de odinioară. Cineva cere publicului să nu fumeze tutun și toți încep să aprindă marijuana. Emoționată și cam grizată de drog, Judy face panegiricul unei prietene actrițe, pe nume Julie. Aceasta s-a rătăcit la Veneția și a căzut într-un canal. Julie nu se temea de doctorul Frankenstein și era iubita Golemului. Julie era înțeleaptă. Femeie micuță și curajoasă, Julie și-a aruncat pașaportul american în Sena. Între războiul din Vietnam și războiul din Coreea, Julie a preferat poezia. Știa să recite pe de rost poemele lui Baudelaire și ale lui Esenin. Julie nu era decadentă, deoarece nu-și renega iudaismul. Ca fiică de rabin, a știut să recurgă la ajutorul Talmudului pentru a se smulge din brațele LSD-ului. Julie nu voia să vîndă crenvurști în Brooklyn, ca verișoara ei, sau să se mărite, ca sora ei, cu un elev de ieșiva. Julie voia să pornească la bordul unei corăbii cu pînze și să traverseze oceanul. Avea în ea puteri gigantice și un suflet chinuit. Julie voia să elibereze America de Nord, America de Sud și mai cu seamă Atlantida. Se împotrivea tuturor convențiilor sociale. E de preferat să te masturbezi decît să zaci în pat cu un monstru burghez. E de preferat să-ți dedici viața oricărei perversiuni sexuale, decît să-i slujești cu credință și supunere pe cei ce-și calcă aproapele în picioare, banda de criminali care domnește la Kremlin, pe milionarii texani care conduc lumea de la Dallas. Julie s-a prăbușit de pe o stîncă înaltă în Gibraltar. Julie era asemeni poetei Sapho și nu voi uita niciodată delicatețea ei.

Și Izzie, da, Izzie... Își vinde studioul din strada a 13-a și se mută în strada a 16-a. Trebuie să întemeiem un muzeu uriaș al gunoiului, acesta e adevăratul scop al artei moderne occidentale, și să nu credeți că sînt un admirator al realismului socialist. Arta asta îmi amintește de ciumă. Locul nostru e aici, la New York, n-avem ce căuta în țările unde niște creiere criminale au pus stăpînire pe situație. Ceea ce vor ei e războiul și împilarea omului de către om, ceea ce vrem tu și cu mine e să facem ceva din viața asta pe care n-o trăim decît o singură dată. Peisajul balcanic al copilăriei noastre s-a șters sau s-a îngropat adînc, în subconștient. Acum trebuie să cucerim zgîrie-norii ăștia și să dovedim că sîntem de cîteva ori mai înalți decît Empire State Building. Spui că te întorci în ianuarie, dar eu știu că dacă pleci, n-ai să mai poți reveni aici prea ușor.

[1]) falafel — mîncare israeliană.
[2]) Likud — Partidul de la putere în Israel
[3]) Iona Wollach — poetesă israeliană de avangardă și nonconformistă
[4]) Iosef Haim Brenner — scriitor evreu care a scris în limba ebraică, și a fost asasinat de arabi la Jaffa în 1921.

moda, altfel

Sub egida florilor (II)

Lămîița ; Cînd a fost vorba de lămîiță, Byron s-a exprimat : „She walks in beauty". Nu numai el a fost „intimidat" de frumusețea lămîiței. E cîntată și prețuită de multe popoare, chiar de unele pentru care nu este o floare familiară în peisaj. O romanță de la noi leagănă o durere sufletească : „Din clipa dragostei dintîi / Fă-ți flori de lămîiță / Și să le porți că nu-i păcat / În părul ce l-am sărutat / Șuviță cu șuviță". Floarea de lămîiță a fost acaparată de **modă**, pentru miresele „în lacrimi" (astăzi nu mai e cazul!). A fost uitat arbustul „cu flori mici și albe, ale cărui frunze, frecate în mînă, răspîndesc un miros de lămîie". **Lămîița —** „Floare artificială de ceară albă din care se fac coroniță și buchețele pentru mirese". Au fost reținute lacrimile mireselor și transformate în ceară (economie de piață?).

lăcrămioara sau mărgăritarul sînt adesea confundate cu lămîița, pentru că sînt folosite la împodobirea mireselor ; ele par lacrimi ; relația dintre flori și perle a făcut-o omul. În 18 februarie, 1849, în revista **Bucovina**, din Cernăuți, Vasile Alecsandri versifica : „Multe flori lucesc în lume, / Multe flori mirositoare ! / Dar ca voi mici, lăcrămioare, / N-are-n lume nici o floare / Miros, dulce, dulce nume !". „În ceresc mărgăritar" intenționează să-și scrie și volumul **Mărgăritărele** iar de dragul d-nei Zoe Cantacuzin a scris o legendă nemuritoare în literatura noastră, **Înșiră-te, Mărgărite.**

floarea soarelui — Dacă pentru Van Gogh această floare a fost o obsesie sub imperiul căreia a pictat incendiar celebrele tablouri, ea apare ca motiv decorativ în cusături, țesături și broderii, la multe popoare. Nu se știe dacă pe Oscar Wilde floarea l-a fascinat ca frumusețe ; poate că a ales-o din nepotolita sa dorință de a fi excentric (și a reușit), căci a purtat-o la butoniera reverului iar studenții care-l admirau fără rezerve, l-au imitat.

rosmarin — e considerată plantă sacră, protectoare, născută din spuma mării ; „Pune frunze de rosmarin sub pat și ai să fii scăpat de toate relele" (Le Grand Herbal, 1561, Franța). E considerată, de asemenea, ca floare a nunților. În Portugalia, cavalerii și domnișoarele de onoare pun rosmarin în papucii de casă ai mirilor, ca aceștia să-și fie credincioși unul altuia, întreaga viață. Ei poartă rămurele în mîini și cîntă la ieșirea mirilor din biserică, așa cum povestesc baladele : „Tineri și tinere fiți gata, / cu dulce rosmarin în mîinii". În Italia, la petrecerea de nuntă, dar și la alte baluri, se împrăștie rosmarin pe podele, ca sub focul dansului să se ridice miresme plăcute (Fletcher). Francezii prețuiesc din timpuri străvechi **Les Fleurs de Romarin** pentru puternicele lor calități afrodisiace. Mai sentimental, Shakespeare spune : „Acesta-i rosmarin ; e pentru aducere aminte... / Îți implor dragoste, ține minte." (Hamlet).

O... ! Dacă ținerea de minte ar depinde de o floare... ne-am bate toată ziua cu flori.. dar unii n-au ținere de minte nici dacă am folosi bogăția floral a Paradisului.

Corina Cristea

IOSEF MUNDY

NOPȚI ÎN MANHATTAN

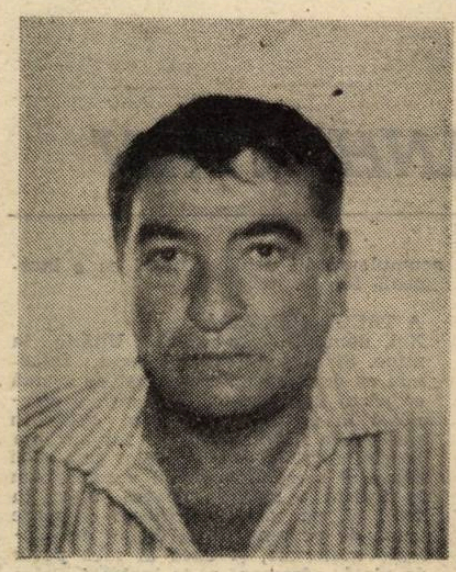

Dramaturg și și prozator israelian, născut în București, în 1935, plecat în Israel în 1951. Între 1964 și 1968 p imește o bursă din partea guvernului francez la Paris, unde i se joacă, în diverse teatre mai multe piese. În 1983 obține Premiul I.T.I. pentru piesa Reîntoarcere in neant **pe care în 1985 o va rescrie în proză. Din creația dramatică a autorului mai citățm piesele :** O cameră lîngă mare **(1963, debutul),** A 75-a aniversare **(1967),** E pure si muove **(1970),** La capătul nopții **(1989). A mai publicat și volumul de proză** Jurnal de prezență **(1981).**

În orașul din răsăritul Europei iarna se prelungește. O zăpadă grea acoperă pămîntul și nori grei, cenușii ca sperma unui zeu scit, trec cu repreziciune pe deasupra casei. Băiatul își lipește buzele de geam, încercînd să sărute stelele de gheață de dincolo de sticlă. Abia alaltăieri a văzut la cinema „Fantasio" un film cu Rita Hayworth. Într-o zi, își spune băiatul, am să ajung cu siguranță la Hollywood, chiar dacă voi fi silit să aștept mulți ani într-o escală numită Eret Israel.

Între First și Second Avenue, parcul fermecat se preface noaptea într-un oraș indian, ceva în genul Calcuttei. Într-un colț cîțiva nenorociți aprind focul într-un butoi. Într-altul, doi drogați întind niște cearșafuri, pregătindu-se de somn. Lîngă statuia lui Lincoln, un vagabond încearcă să violeze ceva, un bărbat sau o femeie, sau poate doar un sac de dormit. Nu vrea să se masturbeze. Vrea dragoste, dar obiectul cu pricina refuză cu încăpățînare să colaboreze. În adîncul parcului e jefuit pentru prima oară în viața lui un băiat nevinovat, sosit să cumpere marijuana. Lama cuțitului i s-a proptit în git și el scoate cu repeziciune cei zece dolari. În fața ferestrei mele, patru bețivi mărșăluiesc fără țintă, de colo-colo. Fără știrea lor, joacă „Așteptîndu-l pe Godot" al lui Samuel Beckett. „Godot" al lor e desigur un portorican gras care le injectează „materie albă" pe datorie.

Cine naiba are nevoie aici de arta clasică ? Pînă și El Greco, întemnițat fără voia lui în Muzeul Metropolitan, își ia tălpășița la căderea întunericului și coboară în orașul de jos să bea o vodcă la ucraineni. Pe First Avenue, între strada a 7-a și a 6-a, s-au făcut stăpîni astă-seară negrii de la „Piramyd Club", alungîndu-i pe toți ceilalți. Acum e ceasul lor cel mare, cînd pot să asculte reggae și să danseze în voie. S-au săturat pînă-n gît de „noul val", de tunsorile punk, de veșnicul răsfăț dominator al rasei albe. De aici încolo — nimic altceva decît miros de sudoare fierbinte. Da, Africa din inima New-York-ului își iese din minți, nu-și găsește locul. Fumează, baby, iarba asta verde va izgoni, odată și-odată, negreala care-ți învelește obrazul și creierul, iar simțurile tale se vor scufunda într-o mare de azur fără sfîrșit. Bea, baby, prizează, baby, ca să fii alb, ca să-i arzi un pumn și să-i zdrobești mutra lui Jacob, israelianul ăla subsidiat care se plimbă impertinent pe străzile Manhattan-ului.

În noaptea tuturor sfinților, poetul sălbatic Maiakovski a aterizat pe aeroportul Kennedy. Un șofer capitalist venit din Portorico l-a dus pe poet de-a dreptul în partea de sud a orașului, să vadă Wall-Street-ul. După cîtăva vreme, Maiakovski a încasat o bătaie soră cu moartea de la un negru drogat care-i ceruse un sfert de dolar. Poetul, naiv i-a întins trei ruble, și ce poți cumpăra la New York cu banii ăștia caraghioși ? Ce-ar fi să mă duc în Greenwich Village ? E drept că am un felinar la ochiul sting, dar în noaptea asta nu mă deosebesc de alții, toți sînt mascați. Clădirile ultramoderne i-au amintit lui Maiakovski de propriul său stil futurist. De-aici încolo am să-mi descojesc și mai mult rimele, am să-mi intensific ritmul curentului subconștient. Abisurile nu sînt altceva decît niște trotuare instabile, și dacă încerc să mă sprijin de aer, ating norii care seamănă cu niște pantaloni. Viitoarea mea piesă va fi o odă pentru gîndaci, căci progresul american a izgonit toate plosnițele. În Washington Square poetul a dat peste un grup de negri care manifestau cu însuflețire împotriva invaziei pușcașilor marini în Grenada. Totuși există o conștiință politică în orașul ăsta.. Dar foarte curînd și-a dat seama că demonstranții se prefac și că, de fapt, se integrează foarte bine în sărbătoarea carnavalului. Parada furtunoasă a măștilor i-a amintit lui Maiakovski un film vechi al lui Walt Disney. În același timp, energia și demența se potriveau perfect cu starea de spirit a poetului. Am să beau dintr-o înghițitură sticla de vodcă pe care am adus-o cu mine de la Moscova. Am să vă arăt că și eu pot primi cetățenia de onoare din partea primăriei New-York-ului. După două ore s-a trezit la o petrecere într-un club video. Dansa strîns lipit cu o fată pe care-o chema Lilly și care era travestită în dansatoare a burții. Sînt evreică, m-am născut în Bronx, dar am crescut la Chicago. Am o afacere prosperă cu cămăși și sînt o admiratoare înflăcărată a lui Menahem Beghin, ai auzit desigur de el, fiindcă-i un bărbat puternic. Poetul voia să se culce cu ea, dar, brusc, și-a adus aminte că nu-i decît unduh. Ah, cum te amețește vodca asta — și de unde pînă unde am ajuns să rătăcesc prin Central Park ? Hippies-ii și părul lung s-au dus de mult pe apa Hudsonului, și doi inși simpatici îl sprijineau pe Maiakovski, cîte unul de fiecare parte. Cînd mergi cu noi, nimeni nu te lasă să cazi. Numele meu e Walt Whitman, iar amicul care te sprijină din dreaptă e Edgar Alan Poe. New-York-ul te iubește, Vladimir Maiakovski, și dacă vrei să supraviețuiești aici trebuie să-i întorci dragostea. În zori, cei trei poeți ședeau într-un restaurant italian și mîncau pizza siciliană. La sfîrșitul mesei, cei doi poeți americani l-au dus pe Maiakovski la Empire State Building și în cîteva secunde s-au pomenit zburînd pe deasupra clădirii. Zgîrie-norii n-or să ne vină nouă de hac, și poate începi să pricepi că de mult ne-am transformat în legendă.

Un nor de marijuana o învăluie pe Marilyn. Asta-i ceea ce poți obține aici într-o pungă de plastic. Frunze verzi amestecate cu fărîmituri de speed și cu praf de aspirină. Merilyn nu visează s-o poace pe Monroe, ci doar un rol mititel într-un nou musical. Pînă atunci o face pe chelneriță pe Broadway, nu departe de Columbus. Avenue. Aș fi putut pleca acum în Honolulu, să dau din fund și să fac cîțiva dolari. Blondele ca mine sînt foarte căutate în insulele exotice. Marilyn stă în orașul de jos din Manhattan, la cîțiva pași de Armata Salvării. Lîngă casa ei, un magazin indian vinde suveniruri pentru turiști. În vitrină e expusă zeița Kali. Marilyn o adoră în taină pe zeiță. O, regină a beznei, cîți ani trebuie să mai prăpădesc cu munca asta de chelneriță amărîtă ? Frumusețea mea se duce, zeiță a morții, se topește ca un vis, și dec e să ajung ca bătrîna Margot ? Unei fete talentate ca mine nu i se cuvine să urce pe scenă ? Sau poate trebuie să mă mărit, să fac copii și la bătrînețe să devin o feministă activă ? O mie de porți, și dacă nouă sute nouăzeci și nouă sînt fereeate, am s-o găsesc în cele din urmă pe cea care se va deschide pentru mine.

Cînd prizez, spune Șaul (fost kibuțnic, răsfățat, interiorizat și plin de complexe), creierul meu se deschide. E drept că un gram costă aici o sută de dolari, dar fiecare priză face toți banii. La Tel Aviv visam să fiu actor, dar au ris de mine. N-am putut îndura jignirea și am sosit în Manhattan cu zece dolari în buzunar. Vino să-ți arăt din ce trăiesc. Mă las tirit de Șaul. Haina de piele care-i înfășoară trupul îmi evocă un cavaler nebun pe punctul să pornească la luptă. Lîngă stația Astoria, o orchestră amestecată de negri, chinezi și albi. Șaul se proptește lîngă ei și începe să cînte. Cîntă de parcă le-ar poseda o mie de demoni. Ca să nu încaseze un cuțit sau cîteva scatoalce, strecoară un pumn de dolari în pălăria pusă într-o parte. După ce se destrăbălează în voie, Șaul se întoarce spre mine și declară : „Sînt frații mei, mi-am plătit răscumpărarea ca să mă primească între ei". Apoi îmi arată vitrinele din strada a 8-a Vest, care dă în Greenwich Village : „Vezi portofelele și curelele acelea ? Sînt marfa mea. La fiecare portofel cîștig douăzeci și cinci de dolari. Am întemeiat un imperiu care învîrte o sută de mii de dolari pe an și nu-s decît la începutul drumului. Cine și-ar fi închipuit la Tel Aviv că eu, regele Șaul, voi redeveni aidoma străbunicului meu, care era tăbăcar vestit la Petrograd ?"

Într-un hotel murdar și întunecos, pe Fifth Avenue colț cu strada 28, Tina coreanca trece din fereastră în fereastră, de-a lungul a treisprezece etaje. Mai bine să mă prăbușesc în gol decît să-mi mai slujesc stăpînul care m-a adus prin înșelăciune din Coreea. Capul meu nu-i în regulă, își spune Tina, și sînii mei sînt prea mici, dar n-am să-mi injectez niciodată hormoni. Gîndurile ei aleargă confuze, răsturnate, n-am voie să mor, trebuie să învîng. Ca să supraviețuiesc, am să mă agăț de oricine. La nevoie am să fur, și dacă voi fi silită, sînt gata să strivesc cu plăcere orice om mai slab decît mine.

Din nou pe Fifth Avenue. O bancă israeliană al cărei nume îl voi trece sub tăcere. Departamentul internațional. Aici se vorbește numai spaniola (în nici un caz ladino). Iată-i : chilienii, dominicanii, peruvienii, mexicanii, cei din Ecuador și Argentina, Brazilia și Panama. Pînă una-alta, eu, israelian, fost evreu născut la București, visez să plec la Atlantic City, să joc la ruletă și să arunc banca în aer.

Vecina mea de aici, din East Village, are patru ciini, doi motani castrați și un porumbel alb care-i stă tot timpul pe creștet. Bănuiesc că doarme de-a-n picioarelea ca să nu-și deranjeze porumbelul nevinovat. O femeie înțeleaptă, care știe că animalele necuvîntătoare sînt mai bune ca oamenii. Femeia asta ciudată se încadrează absolut firesc în peisajul din jur, ca și bătrîna aceea care și-a înfipt o pană indiană în cap și vinde cărți vechi la colțul dintre First Avenue și strada a 7-a. Dickens cu un sfert de dolar, „Play-boy" și „Penthouse" cu numai doi dolari.

Prețul cărților și al îmbrăcămintii se schimbă în Manhattan de la o stradă la alta. Numai prețul marijuanei e fix, zece dolari pachetul. Mafia americană nu va îngădui familiei Djumael să pătrundă în Lumea Nouă. De-ajuns că ne lăsăm omoriți pentru marijuana noastră, de ce să murim și pentru hașișul vostru ?

Am văzut în California mexicani cumpărînd jeansi ieftini de la negustori evrei de origine mexicană.

Am văzut un coafor tînăr care vorbește ebraica și visează să dea o lovitură de un milion de dolari la Hollywood.

Am văzut o fată născută în cartierul Șabazi din Tel Aviv vînzînd „falafel"[1] pe Fifth Avenue.

Am văzut un scrintit, născut la Ierusalim, vînzînd ceasuri, combine stereofonice și aparate electronice, nu departe de Chinatown.

Am văzut în So-Ho un fost student de la Academia de arte „Betalel", care restaurează case și scrie un scenariu despre dragostea fără speranță dintre un tînăr ofițer israelian și un băiat arab de paisprezece ani din Nablus, care în orele libere aruncă pietre în coloniștii pseudo-evrei.

L-am văzut pe Van Gogh pictînd cu energie și împodobind cu culori vii clădirile New-York-ului. Uuni artist adevărat nu i se poate închide gura nici măcar după moarte.

L-am văzut pe Marcel Duchamp jucînd șah în Washington Square cu un rabin evreu care vorbea la perfecție idiș.

L-am văzut pe Luis Buñuel fluturînd energic un steag negru pe Empire State Building. Dar cine are vreme aici, la New York, de gînduri anarhiste ? Trebuie să muncești optsprezece ore pe zi ca să-ți umpli burta, altminteri mori.

L-am văzut pe Sfîntul Augustin, născut la Cartagina, aprînd seară de seară la clubul sado-masochist „Foc și infern". Sfîntul ăsta fascist zace în pielea goală, cu fața în jos, așteptînd răbdător să i se înfigă în fund un băț gros de măturâ îndiană.

Am văzut o israeliancă, activistă în Likud[2], șezînd goală în fața la „Tiffany's", cu cartea de poezii a Ionei Wollach[3] într-o mînă, iar cu cealaltă masturbîndu-se. În loc de orgasm, are parte de satisfacție patriotică și mai cu seamă de o leafă grasă.

Am văzut homosexuali violenți și musculoși umplînd cafenelele și restaurantele din Christopher Street, și pe Anna Sokolov visînd un dans mexican, Dansul

Prezentare și traducere de
Sebastian Costin

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Defectul de numărătoare

Multe lucruri, la limita regulamentului și a bunei cuviințe sînt tolerate în bridge, unul însă e de neconceput : să ai mai mult sau mai puțin de treisprezece cărți în mînă. Numărarea cărților din mînă la începutul unei partide (al fiecărei done, de fapt) e aproape un gest reflex al jucătorului de bridge. Am zis „la începutul partidei" pentru că numai numărătoarea aceasta e valabilă. Cum însă nu întotdeauna ceea ce este de neconceput este și cu neputință de întîlnit, se întîmplă ca la sfîrșitul unui fragment de partidă un jucător să aibă în mînă o carte mai mult (caz rarisim) sau mai puțin decît partenerii lui. Poate a uitat la un moment dat să răspundă (cartea în plus) sau poate, din neatenție, a scăpat o carte pe jos, lîngă piciorul mesei (cartea în minus). Poate... Să nu ne facem însă iluzii. Unora, aceste explicații pentru producerea lucrului de neconceput le sună tocmai potrivit ca acoperire a unui act fraudulos. Cînd ai comis o greșeală în jocul de levată și știi că nu mai poți realiza contractul licitat, cînd nu dai doi bani pe onoarea de jucător, cînd îți închipui că partenerii de joc sînt nătăfleți și, pe deasupra neatenți, cînd vrei cu orice preț să cîștigi iar nu să joci bine, cînd, în fine, socoți că nu ți-a mai rămas altă cale — ce lucru mai simplu decît să lași să-ți cadă din mînă, fără ca nimeni să observe, o carte pe jos ?! Cu gîndul că astfel ai putea anula dona respectivă, că ai putea s-o iei de la început fără socoteala acestei done pe care n-ai știut s-o joci. În partida liberă s-ar putea chiar să ai succes în această strategie și să fii crezut pe cuvînt, evident o singură dată. Într-o competiție însă, defectul de numărătoare nu are cum să te ajute pentru simplul motiv că într-o competiție el, defectul, fiind de neconceput nu e luat în considerare decît ca eroare a celui care l-a produs și, prin urmare, se acordă punctaj maxim adversarilor. Din păcate, ceea ce uită un jucător care recurge la o asemenea stratagemă e chiar esențialul, adică faptul că joacă într-o competiție. Repet : în bridge, cărțile se numără și la început și la sfîrșit, dar numai numărătoarea de la început contează pentru joc, cealaltă contînd pentru corectitudinea jocului următor care are la rîndu-i numărătoarea lui de început ș.a.m.d. Honni soit...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 12 iunie 1991 **24(72)**

Vin alegerile!? (I)

Așa cum ne-a fost prezentată, prin glasul domnului Dijmărescu, intenția executivului de a promova, la toamnă, alegeri anticipate nu pare a fi consecința logică a unei auto-analize lucide și ferme ci, mai curînd, rezultatul unor presiuni exterioare. Și cînd spunem exterioare nu ne gîndim la presiunea din afara guvernului, adică din rîndurile opoziției parlamentare sau extraparlamentare, ne gîndim la presiunea comunității europene care condiționează ajutorul economic și financiar acordat României de suplimentarea dovezilor de democratizare a vieții noastre politice. Reînnoirea mai grabnică a legislativului și executivului ar putea fi, în ochii „casei europene" un argument. Dar în ochii noștri? Să ne amintim că acum cîteva luni întocmirea raportului relativ la evenimentele din 13—15 iunie 1990 a constituit în ochii aceleiași comunități europene o dovadă convingătoare, pe cînd noi știm foarte bine cît de formală a fost această dovadă, cît de lipsit de orice consecință a fost respectivul raport parlamentar, în ambele lui variante. Obișnuința tipic comunistă de a „bifa", exclusiv formal, realizarea unui proiect a funcționat ireproșabil în cazul acelui raport și avem motive să ne temem că va funcționa la fel și în cazul acestor alegeri pseudo-anticipate. Și iată de ce. Primo: din cîte am înțeles din intervenția Președintelui Iliescu, prezumtivele alegeri din toamnă vor avea loc ca urmare a adoptării pînă atunci în Parlament a noii Constituții, ceea ce înseamnă că ele nu vor fi, de fapt, alegeri anticipate ci alegeri la momentul legalmente cerut. Ne întrebăm însă ce fel de Constituție va fi aceea adoptată de un Parlament care, din capul locului, și-a depășit atribuțiile hotărînd într-o chestiune în care nu se poate hotărî — dacă e să fim cu adevărat democrați — prin reprezentanți ci doar prin sufragiu universal, adică printr-un referendum. E vorba de forma de stat a României: republică parlamentară, republică prezidențială sau regat constituțional. Acest referendum n-a avut loc, în schimb aflăm că discuțiile parlamentare au epuizat deja celelalte teze ale viitoarei Constituții. Să presupunem, totuși, că referendumul se va ține și că rezultatul lui va fi (foarte probabil): Republică parlamentară sau chiar, cum vor parlamentarii noștri de azi, prezidențială.

Ar schimba acest referendum tardiv lucrurile? Nicidecum. Ar pune doar în evidență modul neserios în care a lucrat Constituanta pentru că un parlament care hotărăște pe bază de presupuneri și prezumții vis-à-vis de o problemă de interes fundamental pentru existența statului de drept nu e un parlament credibil. S-ar putea însă ca referendumul să nu se țină și atunci caracterul formal al activității Constituantei va fi și mai evident. Am „bifat" de dragul credulilor de aici și din „Casa europeană" un Raport, hai să „bifăm" acum și o Constituție! Ce fel de democrație ar fi aceasta?! A „formelor fără fond"? Mulțumim, o cunoaștem, am trăit-o și ne-a ajuns! Sentimentul nostru e că unora le-a rămas Calendarul blocat la ziua de 1 aprilie. De altfel, nici nu ne miră, pentru că un parlament în care, pe lîngă Cațavencu, Trahanache, Farfuridi și Pristanda, multiplicați virtos, mai găsim și un partid zis „liber schimbist", n-are cum fi, în chip obiectiv, altceva decît un parlament de 1 aprilie. Cinstit ar fi fost să se autodizolve în chiar clipa primei ședințe. Să nu uităm însă esențialul: parlamentul acesta națiunea l-a ales! Oare trăim toți sub zodia lui 1 aprilie?! Cu siguranță acum nu. Dar am trăit atunci, în mai '90, probabil din pricina euforiei anesteziante a ieșirii din cușcă.

„L"

Râmnic

Dacă te vei urca la izvoarele
Râmniculu vei putea trece.
Nu te va aștepta decât tăcerea
Rece a începuturilor abia
bolborosinde.
O undă te va sui în aerul tămăduit.
Alta îți va da naștere. Colinde
Ascuțite ca trompetele vor marca
învierea.

Râurile, oamenii și zeii se bucură
De asemenea secrete tumulte
Pentru a marca în cosmosul dublu
Începutul unei posibile mântuiri.
Multe nu ajung la scopul prescris,
Ci, întârziind în desfătări spațiale,
Se lasă furate de coborârea în
asemănare.

Numai tu, în sărata cristalizare,
Treci din sânge în exil ca o vie
Alunecare în singurata alhimie.

Vintilă Horia
Villalba, 11 XI 90

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Letiția Oprișan

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Funia • Parul •

Cu vreo două, trei săptămîni în urmă, într-un interviu acordat „Tineretului liber", Andrei Pleșu era sincer (și sumbru) amuzat în fața realității că, ea, cultura, pare a fi **singurul** domeniu în care s-a decis (ori s-a ajuns la) instalarea economiei de piață. Concurența dintre stat și particular, bunul plac ca gestiune, brusca dezmoștenire oficială, paralele cu ametirea sponsorială, etc. tot atîtea relități ce continuă să facă din cultură cel mai propice teatru de operațiuni al politicului. Un laborator ideal, cu cobai mai grași, armăsari trăpași, variante multe, simple ori cornute, cu stele făclii, c-o fi, c-o păți. Sîntem în poligon. Sîntem UN poligon. Cultura e masa de biliard (intern, internațional) cu catifea verde, bile albe, tac negru și ceară roșie. Jucătorii, în smoking sau blugi, fiecare cu vodca, țuica sau ginul lui, ară întinsul plușat, închizînd un ochi, împingînd pe furiș cîte-o bilă cu cotul, mai un zîmbet, mai o încruntare, mai un vîrf de băț înfipt în postav, totul e rotire-n jurul mesei, plesniri și căderi de rotocoale lemnoase în punga de la colț. Și puncte. Și formații geometrice. Biliard, ce mai. Acuma încai de n-am avut parte de război civil pe stradă (amintiți-vă c-am scăpat de beirutizarea Dîmboviței ! vă dați seama ce-ar fi fost cu „milițiile rivale" de la înălțimile de Golan de la Ciurel și pînă la Abator ?) măcar să devenim martiri ai guardiei naționale! Așa că, războiul a început, cultural văzînd lucrurile. Comandouri tipografice, gherile editoriale, ofensiva „vechilor structuri", blocajul și sabotajele rețelei de librării, sufocarea tirajelor la CLDC, mafia distribuției de tipărituri, ș.a.m.d. „Aici e război, soro !" am exclamat, elucidînd, în fine, luni, trei iunie, auzindu-l pe Paul Everac prefațînd „Casa mare" de Ion Druță. O dezgropare de tomahawk în toată regula. Noi n-avem nevoie de Shakespeare, zice Everacul, vrem dramaturgie națională. Lasă că, pentru everaci, dramaturgie națională va să zică, dramaturgia lui Everac. (Nu știu cum se face, dar, cel puțin la noi, în Fanarul dulce, naționalismul se oprește exclusiv la stomacul celui care-l propagă : dacă **lui** îi merge bine, atunci i-e bine **țării**). Autosufocare, deci : dacă nu ne omoară nimeni, atunci să ne prindem singuri lațul de gît. Să plece Shakespeare, evazionistul și să vină Păcală cu „fluturii pe lampă" ! Să plece „esteții" atemporali, să rămînă „fondul sănătos" al sumanului mioritic. Pînă una, alta, războiul cultural oferă simulacrul războiului civil. Eu nu cred în partide, în cartelări, sindicate și mitinguri în remanieri, guverne de coaliție, etc. Eu văd, pur și simplu, că sîntem împărțiți în două. Pe scurt : conservatori și liberaliști (n-am spus „liberali" !). Prodictatoriali și prodemocrați. Frîne și ambreiaje. Bătrîni (la cap) și tineri (la fire). Dincolo de grupări, esențialul rezidă în voința de **a respira** (intelectual, industrial, financiar, etc.) sau de **a (te) sufoca.** Războiul Închiderii cu Deschiderea. Atît. Sigur că se pot, oricînd, afla închiși printre deschiși ori viceversa. Vorba e : ce vrei : să rămîi la Mahala, înglodat în baligă și guițat de purcei, sau să-ți încarci calabalîcul și s-o pornești către centru ? Restul — e politică. Oricum, numărătoarea inversă a început. Cum ar zice Dumitrașcu cel Brav : „Domnilor, e lată !" Funia-i la o palmă de par. Rămînem în pantofi (fie și cu ciorapii găuriți) sau revenim la opincile fără de talpă ? Ne batem în cibernetici, sau rupem, iarăși, parii din gard ? Știți dvs., parii ăia din basm, împodobiți cu cranii, care strigau mereu : „Cap! Cap !".

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Spălați pe mîini cu sînge

Iluzii postrevoluționare pierdute : nici măcar de o îmblînzire a energiilor latente neavînd parte. Nici măcar de o controlare a fluxului vital și a tot ce este **punere în lucrare** a legilor ? **Nici măcar :** după 16—22 decembrie 1989 a venit 13—15 iunie 1990 și a trecut degeaba **și** 13—15 iunie 1990, neînvățînd nimic, înăbușirea în sînge a contestației Pieței Universității cu **golanii** demnității noastre însemnînd un sfîrșit rușinos, fără început, neocomunismul represiv triumfînd...

Că am ajuns, iată, la un an de la tragicele **evenimente din 13—15** iunie și ce nu am pierdut de atunci ? Orice speranță avînd să o lăsăm să fie îngropată la Berevoiești securisto-S.R.I.-ști la 29 iunie 1990 să o putem dezgropa la 19 mai 1991 pentru „veșnica pomenire" ? Oare... Cînd e să vină răul de la **desăvîrșirea goală...** Că de ce ne merge nouă, românilor, atît de rău ? Că de stăpînj comuniști reformați nu ducem lipsă, K.G.B.-ul ne e și nouă mumă și ciumă cum le e și țărilor foste socialiste din lagărul central și est-european, prețuri liberalizate, mizerie generalizată, șomaj, economie de piață greve și presă liberă, nivel de trai „cu față umană" **și demagogie de tip nou** avem și noi cu vîrf și îndesat, **nu ?** De ce noi am ajuns deja **să ne** clasăm cu democrația post-totalitară pînă și după Albania ? Numai fiindcă noi, românii, jubilăm în **mijlocul firii ?** Neînțeleși ?

Miron Costin avea o vorbă : „Mai cinstit e sufletul decît trupul". Duplicitari, pe zi ce a trecut am înțeles că „aleșii" poporului nostru nu au sufletul mai cinstit decît trupul, nici vorbă... Că mereu păcăliți cu puțin, am ajuns de rîsul lumii și pe plan politic **nu numai de-a lungul** sutelor de ani, **aducînd din cînd în cînd** la Putere **venetici, ci și după 22 Decembrie** 1989, cînd ne cîștigasem solidaritatea tuturor față de lupta noastră zadarnică de **eliberare...** Un blestem !

„13—15 iunie 1990" au fost zile de cumpănă ale istoriei noastre crude postrevoluționare și o ocazie tragică de spălare a păcatelor pentru politrucii comuniști ce au acaparat Puterea, călcînd pe cadavre, la 22 decembrie 1989 : dacă ar fi demisionat atunci, ar fi fost salvați ! Dacă ar fi spus măcar adevărul după aceea, ar fi fost iertați : dar nu, ei s-au complăcut în minciună și n-au demisionat, ei s-au spălat și la 13—15 iunie 1990 pe mîini ! S-au spălat pe mîini cu același sînge nevinovat de protestatari anticomuniști, uitînd că sîngele nu curăță, ci murdărește în veci...

Nesperat, acum, după ce Parlamentul majoritar F.S.N.-ist al României, de „bună credință", a amînat intenționat și nici pînă azi nu a amendat Rapoartele Comisiei Parlamentare de Anchetă a evenimentelor dramatice din 13—15 iunie 1990 și nu a blamat în public vinovăția președintelui țării și a premierului său — acum, iată documentele compromițătoare din una din gropile Berevoieștilor vin să redeschidă cazul **13—15** iunie **cu** o și mai întristătoare vigoare : represiunea politică românească (S.R.I.-ul este subordonat, tacit F.S.N.-ului !) părînd să întreacă, prin mijloacele tehnice, prin îmbecilitate și lipsă de scrupule orice poliție secretă din Europa...

Evident, „educarea naturii", comunistă și neocomunistă, dacă nu are în vedere **chiar „domesticirea universalului", în România** de dinainte și de după Revoluție, fiind singura grijă cu adevărat dusă pînă **la ultimele ei consecințe de Puternicii Zilei**, obsedați de contestare : chiar dacă pentru „educație" și „domesticire" puș-căriile politice, morții, **munca forțată, schilodiții, spitalele de nebuni nu au rezolvat, nici pe departe, nimic definitiv pentru ei ! Contestația în fața nedreptății dăinuind în chip natural...** Dintotdeauna Puternicii Zilei, cinici și nesimțitori, mizînd pe faptul că lecțiile dure ale istoriei se uită încetul cu încetul și că ei își pot face mendrele liniștiți cît reușesc să se mențină în funcții, oricînd și oricum.

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Sub un rege!

Greu de hotărît în (R.S.) România de astăzi ce e mai greu de suportat : ceea ce a fost sau ceea ce va fi. Asupra zilei prezente nu mai avem timp să ne gîndim, fiindcă astăzi sîntem. Orice referire la noi înseamnă în primul rînd **am fost !** Numai tinerii au voie să spună : **voi fi !** Noi, toți cei născuți în anul 1947 și înainte, dar mai ales cei născuți în '47, ultimul an posibil de a te naște sub rege, sîntem niște hibrizi. Ne-am născut sub rege și am crescut sub comunism. Hibrizii, noi adică, am devenit niște monștri. Unii dacă n-au ajuns monștri, au devenit comuniști. Eu fac parte din prima categorie : nu am fost comunist și am crescut convins fiind că regele e mort. Atunci cînd venim pe lume, nu noi hotărîm pe ce lume venim. Trupul meu s-a născut sub rege, mintea mea a crescut însă sub comunism. Iar comuniștii, dictatura care va să zică, se ocupă de minte. Mințile noastre, atente la ceea ce se întîmplă în „sfera politicului totalitar", s-au dezvoltat monstruos. Atenți la cît de dispus este dictatorul (dictatura) să ne mai lase să trăim și, atenți la mișcările incoerente ale puterii, puterea noastră de invenție a depășit mișcarea „brucaniană" distructivă. Născut în vara anului 1947 am fost construit așa ! : să văd în prieten un turnător, în vecin un om așezat înaintea mea la vreo coadă și, în lume, în general, lupta pentru putere.

Declarație : subsemnatul, născut cu trupul în vara anului 1947 și neevoluînd politic de atunci mă consider un om născut sub rege. Tot ceea ce mi s-a întîmplat este o paranteză a altei lumi. Fără să mă consider o victimă a întîmplării de „a fi", sînt victima întîmplării de a nu fi existat timp de aproape 40 de ani.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PRAVDA : „Orice s-ar spune, dar în țările Europei răsăritene comuniștii au fost floarea națiunii"... ; „În **România,** scria corespondentul Agenției TASS, la București, V. Arbekov, au existat aproape patru milioane de comuniști, care în marea lor majoritate nu au avut nimic comun cu faptele dictatorului răsturnat (perfect de acord, n.n.) plus membrii U.T.C. Acum familiile acestor oameni sînt private de drepturi politice". (Preluat din AZI). Fără comentarii... ● IURIE ROȘCA : „Și la noi revoluția a fost confiscată" ; „Mircea Snegur este Iliescu al nostru"... (Interviu, în **România liberă**) ● TRAIAN UNGUREANU : „La cîțiva metri de rîul Bratia, într-o rîpă, se află cel mai prețios zăcămînt al solului românesc. Dacă sapi 3—4 metri ajungi la dosare, hîrtii, cataloage, registre. Pînă și epoleți ai uniformelor de securitate se pot găsi acolo". **(Cuvîntul).** ● UN GRUP DE GAZETARI : „Într-o țară democratică, această descoperire ar face să cadă tot aparatul Puterii actuale". **(România liberă)** ● „UN ZIARIST" : „S.R.I.-ul ne face de rușine. Și unde ? La Berevoiești ! În sînul Europei cu pizza și odicolon". **(Fraierul român)** ● N.M. : „Din nefericire, cele mai rele bănuieli ale noastre de acum un an se adeveresc : în spatele minerilor au stat foști securiști reactivați în poliție și în S.R.I.". **(România literară)** ● CONSTANTIN DUMITRU : „Dacă S.R.I. a moștenit arhivele securității, n-ar fi trebuit să-i moștenească și năravurile". **(Flacăra)** ● CONSTANTIN DUICĂ : „Minunea de la Berevoiești a ținut, firește, trei zile" ;... „opinia publică a trecut repede de la consternare la rîsul sănătos" ; „Să ne întrebăm dacă nu cumva P.M.B. și foștii lui șefi din vechea Securitate au organizat totul ? N-ar avea rost". **(Dimineața).** Sărmanul Duică... ● MIRCEA DINESCU : „La noi a fost așa, o mică clătinare... s-a zguduit puțin copacul, au căzut șobolanii mai grași, dar ăia care au știut să se țină bine de crengi... sînt bine-mersi la ora asta". (Interviu, **Europa liberă**) Doamne, cîți au știut să se țină bine de crengi ! ● FLORIN IARU : „Cît despre cei judecați acum, dacă nu au omorît, i-aș dori în libertate, să-i pot privi zilnic și să le rîd în nas". **(Cotidianul)** ● ALCIBIADE : „Deși grav bolnav, **Nicu Ceaușescu** nu și-a pierdut umorul. Într-un interviu acordat unor străini, el a declarat : **Astia n-or să termine de zugrăvit nici în 10 ani cît a construit tata !" (România Mare).** A construit tata ghetouri și canale acoperite de lintiță... ● GEORGE PRUTEANU: **„Nimeni nu poate nega uriașul patriotism al lui Nicolae Ceaușescu (Europa,** nr. 22)" ; „Patriotismul lui e egal cu patriotismul lui Hitler. Adică e un patriotism care face rău patriei". **(Expres magazin)** ● ILIE NEACȘU : „Gelu Voican Voiculescu este prietenul evreilor, al maghiarilor, al romilor" ; „Dacă aș căuta un loc unde să-l așez pe acest mascul cu figură de nutrie în timpul facerii și cu o voce de coiot castrat, pentru ca oamenii din juru-i să nu se simtă ofensați, ar trebui ca Gelu Voican Voiculescu să devină țucălar la un ospiciu de alienați mintali". **(Europa)** ● ALINA UNGUREANU : „Europa, submarinul în cămașă verde". **(Zig-zag)** ● RADU CEONTEA : „Între cei care s-au împlintat din plictiseală în conducerea Uniunii Vatra Românească, după ce s-au învîrtit în «noua» politică precum organul știut în căldare (...) este și domnul profesor Ion Coja". **(R.M.)** ● ȘTEFAN AGOPIAN : „Valul de antisemitism din ultima vreme, proferat de reviste de dreapta, ura acestor reviste împotriva democrației spre care ne îndreptăm șovăielnici, e drept, mă îndeamnă să cred că acolo e vorba despre adevărații legionari pe care îi căutați dvs. în iunie și Ceaușescu în decembrie" ; „Asta e, domnule Președinte !". **(Cotidianul)** ● „Colegii din redacția săptăminalului «Democrația» ne trimit o scrisoare prin care ne informează că au cerut demiterea domnului Eugen Florescu din funcția de redactor șef al publicației amintite". **(Tineretul liber)** ● VICTOR MARIN BASARAB : „Nulitatea agresivă". **(Azi)** ● DUMITRU BĂLĂEȚ : „Oricît tapaj s-a făcut de către o mare parte a presei și a partidelor politice în legătură cu venirea minerilor în București, trebuie să spunem că democrația noastră există astăzi și se manifestă tocmai datorită intervenției prompte a acestei categorii foarte active a clasei noastre muncitoare". **(Socialistul)** ● MIHAI ANTONESCU : „De la orice tutungerie, parfumerie, farmacie se poate achiziționa un prezervativ. Prezervativul e o chestie transparentă, fragilă ca tînăra noastră democrație". **(Ceaușescul)** ● ION GHEORGHE : „Mă-ntorc astăzi cu fața către / Răsărit, cer iertare bătrînilor / Activiști : cîtă dreptate aveați voi, / Tovarăși !". **(Socialistul)** ● REP. : „Marți, 28 mai, în ședința Senatului, dl. senator Romulus Vulpescu a avut o nouă intervenție". **(Cotidianul).**

Petre Stoica

buletin de prezență

Leul și dolarul

A leg anul 1928 nu din alt motiv decît că atunci, încă adolescent, am fost în Egipt, la Piramide, și datorită împrejurărilor îmi amintesc fără greș cursul leului în străinătate. În anul acela un dolar echivala cu o sută saizeci și trei de lei, iar lira sterlină cu o mie. Azi nu știu ce să plîng mai mult, leul sau lira ?

Atunci, un drum cu vaporul de la Constanța la Alexandria, unde se varsă Nilul în Mediterană, plus întoarcerea, peste două săptămîni de navigație, ce-i drept la clasa turistică, minunată de altfel, nu costa decît o mie trei sute de lei, cu tot cu mîncarea, trei mese pe zi, suculente și frumos aranjate, cum azi nu mai vezi nici la marile restaurante.

Spre a putea face o socoteală, în 1928, leafa unui profesor de liceu, fără gradații, era șapte mii de lei pe lună, peste patru sute de dolari, dolarul fiind atunci cît roata carului. Nu mult mai mult costa, mi se pare, „Fordul cu Mustăți", un automobil popular adus din America.

Mai slab plătiți erau preoții și învățătorii de țară, dar primilor nu le plîngea nimeni de milă, le pica binișor în căldărușa de zi-ntîi, basca tariful de nuntă, botez și înmormîntare, plus prescurile și coliva și felurite plocoane, pentru iertarea păcatelor. Cît despre învățători, mai toți aveau o gospodărie pe lîngă casă dacă nu chiar la școală, grădină de zarzavat, livadă și prisacă, plus porcul și orătăniile, iar la muncit toate acestea se ajutau cu școlarii, mai bucuroși să dea cu sapa decît să repete pînă la tîmpenie tabla înmulțirii.

Ca să schimbi leii pe dolari nu era nevoie să mergi la Bancă, se găseau zarafi pretutindeni, chiar și la piața de zarzavaturi, cu tejgheluța lor ambulantă, plină cu toate națiile de monedă, de hîrtie sau de aur. Dar, pe deasupra, cel puțin în orient unde am călătorit eu în anul acela, cînd eram sărac cum spune Ion Creangă, leul avea circulație în orice țară, negustorii îl primeau cu încredere și pe urmă îl schimbau, sau îl lăsau să circule mai departe ; important era să-și vîndă marfa.

Cu acestea nu vreau să se creadă că pe la noi umblau cîinii cu covrigi în coadă iar pe stradă curgea lapte și miere. Barem în anii următori, după îngrozitorul crah din America, urmat de criza mondială, multă lume a pătimit, strîngînd tare cureaua, iar dincolo de ocean si poate nu doar acolo mulți și-au strîns gîtul în ștreang, ori s-au aruncat de la înălțimea zgîrie norilor.

La noi, guvernele nu puteau să plătească salariile, le micșorau de la o lună la alta, prin mijlocirea „curbelor de sacrificiu", metaforă isteață a ministerului de finanțe.

Dar, pînă atunci, cu leafa profesorului, puteai să mergi de cinci ori la Piramide. Kilogramul de carne costa douăzeci de lei, iar untul presat, fără pic de apă, șapte sau opt lei suta de grame. O pereche de pantofi eleganți, de piele și talpă adevărată, se cumpăra cu cinci sute de lei, cînd nu te mulțumeai cu cei de trei sute ; pe unii încă mai ieftini nu-i mai pun la socoteală. Este adevărat că la cizmarii de lux, de pe Calea Victoriei, Gaston sau Nelu Mihăilescu, de pildă, se făceau pantofi de comandă, pentru lumea avută, cu două mii de lei, ba chiar și cu trei mii ; despre aceștia din urmă am auzit, însă nu i-am văzut niciodată, deși pare-se au existat prin unele locuri. Într-o zi cineva mi-a arătat, pe strada Sărindar, un ziarist cu renume, directorul a două mari cotidiene, de dimineață și de amiază ; de scris nu scria nimic, poate abia știa să se iscălească. „Uite-l, ăsta poartă pantofi de trei mii perechea !" mi-a spus însoțitorul meu, priceput la multe. Chiar în clipa cînd mă zgîiam la pantofii-minune, purtătorul lor a călcat într-o băltoacă, așa că trei mii de lei s-au dus dracului, cel puțin pentru mine.

Astăzi, zarafi n-au apărut încă, în schimb citesc anunțuri la „mica publicitate", de asemenea bilețele puse pe tarabe : „cumpăr valută". Bani românești n-am văzut să se ceară. Prețul dolarului s-a stabilizat oarecum, la două sute de lei, deși Banca Națională îl mai anunță din cînd în cînd cu o sută optzeci ; pentru cine ? Profesorul nu mai are șapte mii de lei pe lună, și chiar dacă ar avea, n-ar cumpăra mare lucru ; carnea nu mai costă douăzeci de lei kilogramul, ci două sute.

Cît despre pantofi, se găsesc unii cu cincizeci de dolari, poate și mai mult, nu știu, n-am nici timp nici interes să colind magazinele, și, mai ales, nu vreau să-mi fac sînge rău de pomană. Dar să rămînem la cincizeci, adică în lei zece mii, de peste trei ori mai scump decît costau pe vremuri pantofii directorului de ziare.

Acum, după ce să oftez mai din adînc, după leul din 1928, sau după vîrsta cînd purtam pantofi de trei sute ?

Radu Tudoran

prezentul continuă

În căutarea cititorului pierdut

Un semnal de alarmă tras încă din primăvară anunța pierderea spațiului tipografic necesar tipăririi cărților, spațiu sufocat de noianul de publicații de tot felul și de, normal, manualele școlare care-n mare parte trebuiau să-și schimbe atît forma dar cît mai ales fondul. Cu această a doua situație, nerezolvată nici pînă acum, toată lumea a fost de acord, ba dacă ar fi fost cazul, lumea ar fi susținut accelerarea acestui act în măsura în care s-ar fi făcut un apel, știu eu, din partea ministerului de resort sau chiar din partea guvernului. Dar acest lucru nu s-a întîmplat, iar acolo unde s-a încercat un astfel de impuls a fost respins ca neavenit, trezindu-se în guvernanți orgoliul că ei pot rezolva toate treburile la timp. Dar iată că timpul a trecut și ei se văd bătînd gura caprei de lemn în același demagogic conținut idealist-utopic. Pe cînd prima situație și anume aceea a publicațiilor de tot felul mie personal mi s-a părut a fi principala piedică de care guvernul s-a folosit întru sărăcirea unor instituții de cultură prin nerealizarea beneficiilor, cum ar fi editurile de stat și publicațiile de cultură, atît ale Ministerului Culturii cît și ale Uniunii Scriitorilor. Și cum anume ? Doar o singură comparație poate lămuri acest aspect paradoxal. Să luăm **fenomenul** privatizării în toate domeniile, începînd de la simigerie și chioșc de răcoritoare pînă la fabrică sau întreprindere. Dacă statul, în ceea ce privește o unitate comercială privatizată, nu ajută cu nimic în aprovizionare, lăsîndu-l pe proprietar să se descurce cum știe și cum poate (lucru normal în efectul privatizării), nu același lucru se întîmplă, să zicem, cu proprietarul unei publicații independente, particulare, căruia guvernul i-a oferit totul, de la spațiul redacțional la hîrtie și spațiu tipografic. Și nu vă întrebați de ce ? Creînd **boom**-ul de publicații, sufocînd tipografiile, care de altfel au fost și primele întreprinderi de stat (particularizate ?!) care au liberalizat tarifele (banii negri dați cu sacul !), celelalte publicații de tradiție și de cultură s-au văzut nevoite să-și ducă viața de pe o zi pe alta, în timp ce editurile nu lucrează din cauza lipsei de hîrtie și a inexistenței spațiului tipografic. Urmare firească a acestei „penurii", librăriile se văd nevoite a face loc altor unități economice mai eficiente, cum ar fi cafe-barurile, cîrciumile etc. Sărăcind librăriile, sărăcește implicit și scriitorul, care-și făcuse iluzii că poate de aici încolo va putea trăi din scris. Cu toate semnalele de alarmă trase în presă continuă operațiunea de lăsare a unei pînze de întuneric peste ochii cititorilor, învățați pînă mai ieri să cumpere carte așa cum cumpărau pîine. Să nu mi se spună că acești cititori au ce citi zilnic, pentru că adevărul ăsta este, îl știm și noi, dar noi mai știm că asta este și nenorocirea lui. Obligat să citească zilnic în cea mai schilodită limbă română tot felul de articole care mai de care mai gregare și suburbane (a se vedea numai **România Mare** care este la ora aceasta cea mai citită revistă din România și care este scrisă cu laba gîștii și cu mintea încețoșată de aburii scatologici ai gîndirii redactorilor ei), acest cititor se va forma într-un anume fel, în așa măsură încît la contactul cu un lucru serios, cu o revistă serioasă de cultură va avea alergie, dureri de cap, de ficat, spunînd că-i prea elevată, prea elitistă, prea nu știu cum, că nu-l distrează așa cum o face cutare și cutare revistă. Acest lucru deja l-am constatat din chiar gura unor **intelectuali** (profesori de liceu, vorba lui Al .Piru), convertiți ușor la lectura leneșă de revistă de scandal. Credeau că astfel se dezintoxică de „prețiozitățile și uscăciunile" culturii, însă, desigur, nu-și dădeau seama că se intoxicau nevindecabil, aflați într-o acută poftă de proxenetism intelectual, care-n curînd se va croniciza, lăsîndu-ne să constatăm că adevărații cititori pot fi numărați pe degete, și ei pot fi depistați ușor după revistele pe care și le cumpără. Ei, cam asta ar fi tristețea : pierderea cititorului adevărat, care ne va obliga la o căutare destul de lungă și istovitoare, pentru că a ajunge la **zero** este ușor, în timp ce a pleca iarăși de la **zero** este foarte greu.

Deocamdată sîntem în pericolul de-a ne pierde cititorii, pentru că aceștia, ducîndu-se să cumpere o carte, găsesc rafturile librăriilor goale sau pline cu ce-a mai rămas de la vechiul regim, iar în unele cazuri găsesc în locul librăriilor alte unități comerciale care-i pot „ameți" prin produsele lor sau prin prețurile liberalizate.

Gellu Dorian

minimax

Va fi iar o vară lungă și fierbinte?

Anunțată mai demult de oarecari zvonuri iar apoi printr-o re-apariție la tv a însuși celui care este guru politichiei dîmbovițene, o re-apariție încheiată cu rînjetu-i caracteristic, deci fără a fi survenit pe neașteptate, ultima mișcare tactică a „guvernului Roman". (atît cît și așa cum poate fi ea deslușită din declarația d-lui Eugen Dijmărescu) beneficiază, totuși, de atributele surprizei. Oricum, nedumeririle, presupozițiile și comentariile, precum și reacțiile politice, este de așteptat că nu vor fi deloc puține căci, prin intențiile-i anunțate, guvernul provoacă la rezolvarea unui veritabil **puzzle politic.**

S-ar părea, așadar, că în privința posibilității integrării României într-o viitoare confederație / comunitate europeană, **jocurile nu sînt deloc făcute,** Yalta / Malta fiind doar o rimă dadaistă. Ba încă mai mult, ne-a asigurat dl. Dijmărescu, perimetrul catolicismului nu este conceput ca demarcație a unor prestabilite „tipuri de confort" într-o viitoare „Casă europeană".

Care va să zică, Europa e cu noi ! Statele Unite nu prea, iar dl. Adrian Severin n-a găsit altă explicație decît aceea că yankeii nu înțeleg (măi să fie ?!) ceea ce se întîmplă în România. În schimb, la Bruxelles, planul reformei economice al „guvernului Roman" a fost sancționat pozitiv de către C.E.E. Drept urmare, s-a deschis posibilitatea acordării cît de curînd a unui ajutor financiar substanțial și asta în perspectiva transformărilor economice necesare aderării la viitoarele structuri europene. Mai mult decît atît, misiunile exploratorii la București, a F.M.I. și a **Grupului celor 24,** ar putea de asemenea să se încheie cu rezultate benefice pentru economia românească.

Pe de altă parte — ce coincidență ! —, taman în aceași zi cînd reprezentanților presei li se aduceau la cunoștință elementele relativ noi survenite în orientarea politică a guvernului, dl. Mugur Isărescu se întîlnea într-o primă rundă de convorbiri cu președintele Băncii de Stat a U.R.S.S. Întîmplător ? Cine poate ști !

Revenind însă grabnic la declarația d-lui Dijmărescu, odată trecut de prezentarea succesului de la Bruxelles (care neîndoielnic a determinat o deblocare a speranței, profitabilă guvernului și, implicit, F.S.N.), provocarea politică se evidențiază abia prin modul în care guvernul concepe îndeplinirea condițiilor economice și politice impuse României de Comunitatea Europeană.

Bref, ceea ce se preconizează este ca pînă în toamnă, probabil urmînd a lucra preponderent în regimul procedurii de urgență, Parlamentul să voteze atît legislația indispensabilă unei economii de piață cît și noua Constituție ca principal element de credibilitate politică în fața Occidentului. Obligativitatea respectării unei asemenea „diagrame" ar deriva din faptul că numai așa va fi posibilă începerea colaborării cu structurile comunitare europene care sînt în curs de constituire. În fine, odată votată Constituția ar urma ca electoratul să fie chemat la urne (se pare că cel mai tîrziu în noiembrie), nu pentru alegeri locale, ci pentru noi alegeri legislative. Prin urmare, dintr-o singură lovitură sînt expediate peste fileu două mingi : una în terenul Parlamentului, căruia i-ar reveni responsabilitatea intrării în Europa, cealaltă în terenul opoziției singura vinovată dacă datorită destabilizării politice nu vom putea beneficia de bunele intenții occidentale.

Cît privește reacția Parlamentului, **dacă nu va fi părăsit de partidele istorice și U.D.M.R.,** sînt greu de întrevăzut surprize neplăcute guvernului, dată fiind majoritatea, confortabilă încă, de care dispune F.S.N., chiar dacă prima reacție a d-lui Bîrlădeanu n-a fost deosebit de entuziastă ceea ce era destul de ușor previzibil. Intervine însă, totuși, un **dacă.** Un **dacă** deloc neglijabil care indică rolul de maximă importanță pe care îl vor avea de jucat în continuare opoziția în general și partidele din opoziția parlamentară în special.

Pornind atunci de la premisa că integrarea României în viitoarea confederație / comunitate europeană este un deziderat care întrunește o adeziune socială unanimă și avînd în vedere că, cel puțin deocamdată, inițiativa în această privință revine F.S.N., mai precis „guvernului Roman", opoziția este dintr-o dată pusă într-o poziție dezavantajată : 1) prin girul acordat de Piața Comună, așa-zisul „model Roman" de reformă economică a surclasat decisiv celelalte variante ale opoziției, mai cu seamă că ajutorul financiar al Occidentului oferă guvernului posibilitatea de a menține nemulțumirea socială sub un anumit prag critic ; 2) „iertate" fiindu-i de către o mare parte a Occidentului încălcările standardelor democratice, actuala Putere obține în fața electoratului un spor considerabil de autoritate, adică un im-

Șerban Lanescu

Continuare in pag. a 7-a

cronica ediţiilor

Contemporaneitate amînată

După mai bine de o jumătate de secol, mai exact după cincizeci şi nouă de ani, în vitrinele librăriilor se află din nou primele volume ale romanului autobiografic al lui Const. Stere **În preajma revoluţiei**, reeditate, cu o prefaţă şi o notă asupra ediţiei, de cel mai vechi şi mai stăruitor exeget al său de astăzi *). După o viaţă zbuciumată, consumată mai ales în cîmpul ingrat al politicii, unde a migrat prin mai toate nuanţele evantaiului disponibil atunci, de la nihilismul adolescenţei şi socialismul tinereţii la liberalismul maturităţii şi ţărănismul ultimei sale opţiuni, pentru a-şi încheia viaţa într-o izolare aproape deplină, pricinuită — între altele, dar nu numai — de atitudinea sa activ progermană din timpul primului război mondial, Stere a adoptat la bătrîneţe instrumentele artistului pentru a transpune în planul ficţiunii, abia modificată, bogata sa experienţă de viaţă, marcată de atîtea aventuri şi frustrări, după principiul (extrem de popular dar nu ştiu cît de corect în ordine metafizică) exprimat în formula familiară „viaţa mea e un roman". Plasat în Basarabia aflată sub ocupţia ţaristă, în prima sa jumătate, implicat prin toate tribulaţiunile eroului în activitatea cercurilor narodnice şi nihiliste care au culminat cu atentatul reuşit împotriva ţarului, din 1881, şi totodată document zguduitor asupra procesului de deznaţionalizare energic întreprins de administraţia rusească de la mijlocul secolului trecut, romanul n-a mai putut fi reeditat după prima sa apariţie, în anii treizeci — şi continuările de tiraj la care i-au dat dreptul un succes neaşteptat de public — fie din pricina simpatiilor socializante pe care le mărturiseşte, fie din aceea a tendinţelor naţionale, antiruseşti, tot atît de evidente, fie — cel mai probabil — din ambele motive. Îl putem reciti şi discuta abia acum, cînd perspectiva istoriei se adaugă şi se suprapune chiar peste aceea a unei contemporaneităţi amînate.,

Ca şi la apariţie, acum o jumătate de veac, ceea ce impresionează la prima vedere pe cititorul de astăzi este neglijenţa stilistică, aspectul de harababură lingvistică din care autorul îşi construieşte nu numai o acţiune coerentă şi pasionantă, ci şi o galerie de tablouri pline de culoare şi forţă, fie că este vorba de peisajul îmbrăţişat cu o patimă aproape senzuală, fie că e vorba de portretistica personajelor, stereotipă în procedeele ei generale, dar pregnantă şi uşor memorabilă prin reflexul afectiv înscris pe membrana unei sensibilităţi exacerbate de însingurare şi nefericire. Perpessicius este primul critic care, în foiletoanele sale din **Cuvîntul**, sublinia carenţele de ordin stilistic ale primelor volume şi dădea lungi exemple de „lipsă de graţie stilistică" sau din ceea ce, cu o metaforă întortocheată dar caracteristică lui, numea un „voiaj în căruţă pe drumuri basarabene". Deşi n-a scris nimic despre romanele lui Stere, Ibrăileanu pare să fi făcut parte dintre acesti critici sensibili la neglijenţele sale stilistice ; comunicate probabil de apropiaţii romancierului, observaţiile lui Ibrăileanu prilejuiesc acestuia o scrisoare în care, în aprilie 1932 (deci în momentul cînd el făcea corectura unui nou tiraj al primului volum), îi cerea vechiului prieten şi tovarăş de idei să-şi exercite „răutăţile" direct asupra textului, aflat în şpalt. De altfel Stere, el însuşi conştient de slăbiciunile sale, îl mai consultase pe Ibrăileanu în probleme de limbă chiar în perioada de redactare a romanului : în februarie 1931 el îi cerea criticului opinia asupra diferenţelor în întrebuinţarea timpurilor verbale — perfectul simplu şi cel compus — şi a celor referitoare la prepoziţiile **între** şi **dintre** (ambele scrisori în **Scrisori către Ibrăileanu**, vol. II, p. 379—380). Dar nu numai stilul şi topica romanului lezează deseori urechile puritane, ci şi cantitatea de neologisme nici azi pe deplin asimilate (a obtempera, freschete, eteree, rocking-chair, inextricabil) alăturate cu dezinvoltură termenilor neaoşi dialectali (ahotnic, ciorovăi, oghial, bedreş) sau vechilor neologisme dialectale, dacă pot spune aşa, între care găsesc floarea rară — cum ar fi spus regretatul Şerban Cioculescu — a vechiului **saraban**, neologism din prima jumătate a secolului trecut în care nu e greu de recunoscut etimonul său franţuzesc **char à bancs**, adică un fel de omnibus.

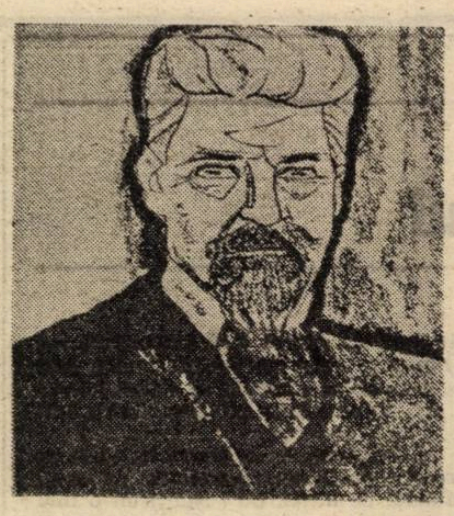

În mod cu totul curios însă pentru cine ştie pasiunea filologică a criticului, pe care anii n-au făcut decît să o adîncească şi să o rafineze, Şerban Cioculescu — în cronicile cu care a însoţit, credincios, apariţiile celor opt volume ale ciclului romanesc — nu ridică măcar problema limbii acestei cărţi, plină de contraste, fermecat cu totul de vigoarea povestitorului, de amplitudinea construcţiei şi de bogăţia materialului de viaţă implicat. Remarcînd încă din prima cronică (apărută în **Adevărul**, ca şi celelalte) faptul că se porneşte de la „o experienţă vastă ca însăşi viaţa", Şerban Cioculescu pare să preţuiască la primele două volume investigaţia psihologică, găsind în ele, „unul din cele mai bune romane psihologice ale noastre, schiţînd o existenţă originală, în tangenţa cu Ana Karenina şi Doamna Bovary", un material bogat „pe care îl stăpîneşte ca un adevărat clasic", de unde şi formula oarecum surprinzătoare de „romancier memorialist de formulă obiectivă". Treptat însă, dar fără să dispară cu totul, preţuirea pentru investigaţia psihologică face loc admiraţiei pentru aptitudinile de constructor ale scriitorului, considerat „un constructor desăvîrşit", „nimic nu se vădeşte şubred în cadrul concepţiei sale", „material rezistent al impresionantei sale construcţii" (oct. 1932), pentru spiritul său geometric („cine nu este geometru, să nu tenteze romanul", febr. 1933) din care a rezultat „o viguroasă operă arhitectonică" (oct. 1936), iar „formula obiectivă" şi „clasicismul" întrevăzute la primele volume sînt înlocuite ulterior de „înclinarea practică spre şarjă şi pamflet", „subiectivitatea energică" ş.a. Ce e drept, pe măsură ce subiectul romanului evoluează în sfere mai direct legate de societatea politică românească şi mai apropiate în timp, distanţarea care permisese o despărţire îndurerată dar senină de chipul Smaragdei Theodorovna este înlocuită de persistenţa spiritului resentimentar ; dar de formulă obiectivă şi clasicism s-ar putea vorbi cu greu chiar în primele volume, iar Pompiliu Constantinescu n-ar fi acceptat nici elogiul construcţiei, căci el găsea primul volum în special suferind de o „lungă prezentare şi într-o compoziţie prea dezlînată..., prea multă monografie socială, care împotmoleşte acţiunea de prim plan a romanului". În schimb, toţi sînt de acord să remarce al patrulea volum al ciclului, **Hotarul**, cu descrierile halucinante ale Siberiei necuprinsului geologic, terifiant, texte reluate de altfel dintr-o povestire apărută în 1912.

În pofida largului ecou pe care romanul lui Stere l-a avut în critică şi în general în lumea intelectuală, el a rămas multă vreme nu numai vag cunoscut, ci şi stingher, fără elemente de comparaţie într-o literatură epică în care fervoarea ideologică, ca să nu mai vorbim de experienţa traumatizantă a recluziunii, a suferinţei, a disperării, era practic necunoscută (fac abstracţie de romanul picaresc al lui Mille). Îmi este peste putinţă să încerc aici o privire retrospectivă asupra romanului lui Stere în lumina acestui nou capitol al prozei noastre care a căpătat o dureroasă consistenţă în ultimii ani, dar cred că viitoarea sa discuţie nu se va putea lipsi de ea. Nu caracterul autentic sau fals romanesc al cărţii sale trebuie pus în miezul discuţiei (de altfel, de la Forster încoace, nimeni nu ne împiedică să numim roman orice proză mai întinsă), ci felul în care autorul se implică şi îşi vede propria experienţă de viaţă, metamorfozînd inclus în romanul experienţei sale „vastă ca însăşi viaţa".

Editorul precizează în **Nota** sa la primul volum că avem a face doar cu o ediţie uzuală, cea critică fiind în pregătire, avînd însă textul stabilit — ortografic vorbind — după normele curente („potrivit uzanţelor ortografice actuale") . Observăm totuşi scăpări, mărunte dar supărătoare, în ceea ce priveşte ortografia numelor proprii : fie păstrarea unor grafii perimate, specifice epocii cînd a apărut cartea (Odessa, Bohemia, Turghenev), fie indecizia pentru una din forme (apare şi Nekrasov, şi Necrasov), fie chiar o formă greşită utilizată de autor (Georges Sand, exemplu care se repetă). Ele vor dispărea, desigur, în ediţia critică, pe care o aşteptăm cu interes.

Mircea Anghelescu

x) C. Stere, **În preajma revoluţiei**, ediţie şi prefaţă de Z. Ornea, vol. I—II, Bucureşti, Ed. Cartea românească, 1991.

povestea vorbei

Benzi desenate

Trist e că încă un lucru care poate fi foarte bun (şi sper că nu pornim de la prejudecata „domeniului minor") ni se înfăţişează curent în varianta mediocră. Benzile desenate, ideale pentru semioticieni, cărora le oferă material de investigaţie pentru interferenţa a două coduri (grafic şi lingvistic) şi a două tipare textuale (narativ şi dramatic) par să fie mai puţin favorabile abordării practice, construcţiei după model. Nu am văzut, recunosc, suficient de multe publicaţii din ultima vreme specializate în benzi desenate ; se poate (ar fi chiar foarte bine) ca unele din observaţiile de mai jos, făcute pornind de la cîteva cazuri şi de la antecedentele genului la noi, să fie nedrepte şi contrazise de cîteva reuşite. Mă tem însă că majoritatea seamănă cu ceea ce am văzut deja în mai multe reviste pentru copii.

Impresia că într-un episod (mai ales în cele nu mai lungi de o pagină) nu se întîmplă **nimic** e o caracteristică mai veche (de pe vremea „Cutezătorilor") a benzii desenate naţionale. Sigur că, la o analiză narativă rapidă, impresia părea falsă : rezulta că s-ar întîmpla diverse lucruri ; de exemplu, în 9 imagini — ale unui episod din categoria **aventurilor** (în varianta oficială — fapte istorice şi pionereşti) — care se dovedise mai uşor adaptabilă condiţiilor decît tipul comic e cuprinsă „o pagină de istorie" : geţii se pregătesc de luptă, perşii înaintează, geţii atacă, perşii învinge (pentru moment !) ; în 8 imagini (alt episod) : se anunţă un sol, care aduce veşti proaste ; perşii se retrag ; geţii îi privesc din înălţimi şi nu-i mai atacă, fiind iubitori de linişte şi pace ; ţăranii se întorc la muncă. Se observă, prin rezumare, că nu e vorba pur şi simplu de absenţa acţiunii — ci de caracterul tipic al naraţiunii de sinteză ilustrativă şi nespectaculoasă. Se întîmplă diverse lucruri, dar ele sînt perfect previzibile şi atît de generale, de neinteresate de personajul individual şi de detaliu încît par simple rezumate. În acelaşi spaţiu grafic, benzile desenate profesioniste pot cuprinde o concentrare mult mai mică de acţiuni, un timp incontestabil mai scurt (fără mari goluri temporale între imaginile succesive), reuşind totuşi perfect să-i creeze cititorului tensiunea aşteptării narative : prin detaliu, prin intervenţia unor surprize nu neapărat în desfăşurarea epică, ci, cel mai adesea, în imagine sau în limbaj.

Cu asta ne apropiem de ceea ce mi se pare cel mai grav lucru în banda desenată autohtonă : lipsa fuziunii dintre text şi imagine (nu însă şi a intenţiei de completare reciprocă). Atît timp cît cele două coduri coexistă, pe pagina tipărită, nimeni nu pare să-şi pună problema unei rupturi. Cauza mai adîncă a nereuşitei stă în faptul că nici desenul, nici textul nu par să aibă acel grad de autonomie estetică, de inventivitate după regulile proprii, care să le permită convergenţa şi fuziunea. Există cel puţin un test uşor de aplicat, chiar dacă nu infailibil : încercarea de a privi doar desenele, de a încerca o lectură pur vizuală ; ea e pînă dită de un eşec aproape inevitabil. Ce vedem ? mai ales oameni cu gura deschisă şi gesturi demonstrative şi mulţimi în mişcare. Ori, ca într-un episod luat la întîmplare dintr-o revistă de acum 15 ani, imagini aproape fără legătură : ridicarea unui cort, oameni strîngînd fînul, un foc, tineri stînd de vorbă, tineri privind la un pod, tineri trecînd podul, prim plan cu gura deschisă. Care e acţiunea ? „Temerarii expediţionari" se opresc într-o poiană, pun cortul, apoi îi ajută pe ţărani la strînsul fînului (acţiune moral ilustrativă, total nemotivată narativ), unul adoarme la foc şi le ard baschetii (detaliu ilustrativ pentru clişeul „se mai întîmplă şi mici necazuri, dar le tratăm cu voie bună") ; a doua zi pleacă mai departe, vor să treacă o punte, ameninţată de un buştean pe care îl opresc „luptîndu-se cu furia apelor" (ceea ce nu se vede) ; trec pe celălalt mal, după care cineva constată că puntea s-a prăbuşit. Bănuiesc că în următorul episod harnici tineri reparau puntea şi porneau mai departe spre noi şi noi acţiuni pozitive. Gîndirea de lemn, convenţionalismul acestei naraţiuni e un fapt semnificativ pentru cel puţin un motiv : arată că echivalentul literar al micro-povestirilor în imagini se situa la o distanţă considerabilă de standardul momentului. E ceea ce pare să se întîmple, în alte forme, şi acum : considerată de tipul literaturii de consum, banda desenată se supune prejudecăţii că literatura de consum nu poate fi, în principiu, bună.

Din punctul de vedere al particularizării narative şi al renunţării la clişeele ilustrative de tipul de mai sus, benzile desenate actuale constituie un evident progres. Numai că, neputîndu-se baza pe tradiţia „imaginii de lemn", ele mizează prea mult pe traduceri şi adaptări. Lucrul e evident mai ales în limbaj, a cărui stîngăcie e aproape generală. În dialogurile benzii desenate, traducerea modelelor şi lipsa de talent a scenaristului acţionează în aceeaşi direcţie, cu efecte comparabile celor din multe filme româneşti. Nivelul de limbaj vorbit şi calitatea de auxiliar al acţiunii impun dialogului trăsături generale, dar dependente de specificul fiecărei limbi. Ne-am aştepta să întîlnim propoziţii scurte, exclamative şi imperative, construite predominant în registrul familiar şi argotic — utilizînd deci marile posibilităţi expresive ale acestor stiluri în jocul de cuvinte, prin care se poate suplini adesea lipsa de spectaculos a unor momente narative —, interjecţia. Nu ne-am aştepta, dar găsim din plin stilul artificial, convenţional („să servească masa", „loc cît mai pitoresc"), aberaţiile lingvistice — „Mie îmi place să contemplez singur" (replică de samurai), viitorul de tip **voi merge**, abundenţa lui **este** (nu **e** sau **-i**, desigur), subordonarea bogată şi greu de urmărit. Şi mai importante sînt fenomenele legate de relaţia cu imaginea : în condiţiile în care desenul e atît de prost încît devine aproape imposibil să distingi personajele şi să-l recunoşti pe eventualul erou în mai multe imagini succesive, s-ar putea uza mult mai mult de particularizarea prin limbaj şi de avantajele în identificare ale vocativului. În general, de posibilitatea de a reconstrui parţial, prin limbaj, cadrul, circumstanţele, chiar cu riscul unei redundanţe — necesare în genurile mixte. Senzaţia persistentă e că desenul şi textul ilustrează un scenariu preexistent (lucru adevărat, dar care nu trebuie să se vadă), ca simple instrumente care se completează reciproc, greoi, fără a avea, fiecare în felul său, naturaleţea unei dezvoltări interne.

Rodica Zafiu

cronica literară

Fierul roşu

I. Negoiţescu, ÎN CUNOŞTINŢĂ DE CAUZĂ, Editura Dacia, Cluj, 1990

„Textele aici adunate au apărut mai intîi, cu excepţia unuia singur, în presa străină şi în cea de exil, ori au fost difuzate prin posturile de radio Europa liberă şi BBC. Ele ţin de existenţa mea literară şi de perioada istorică nemaipomenită pe care am trăit-o din tinereţe pînă în pragul bătrineţii. Le consider un document al vremurilor de pînă la revoluţia democratică română din decembrie 1989". Cu aceste cuvinte I. Negoiţescu ne introduce în cea mai vehementă, mai angajată şi aş zice mai intoleranţă dintre cărţile sale, aceea consacrată textelor politice şi intitulată **În cunoştinţă de cauză. Excepţia pomenită** la începutul notei de mai sus o constituie scrisoarea adresată în 1943 lui E. Lovinescu şi publicată în gazeta lui Liviu Rebreanu, **Viaţa**. Concepută (scrisă) de I. Negoiţescu şi semnată de Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru, Ovidiu Drîmba, Ion Oana, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu şi Ştefan Augustin Doinaş, această scrisoare a fost considerată mai tîrziu actul de naştere al **Cercului Literar de la Sibiu** şi însuşi Lovinescu a numit-o, în răspunsul publicat de el tot în **Viaţa**, un **manifest**. Ea pune de la început cariera criticului şi a istoricului literar I. Negoiţescu sub semnul **luptei**, căci tezele ei principale, care au împărţit imediat lumea literară românească în tabere opuse, erau respingerea regionalismului şi a resurecţiei neo-sămănătoriste, apărarea autonomiei esteticului şi, într-un plan mai îndepărtat, refuzul politicului în genere şi al ideologiei fasciste în special. Căci „ceea ce e permanent şi depăşeşte caducitatea intereselor politice este cultura", constata în concluzie I. Negoiţescu, plasîndu-se, împreună cu toţi **cerchiştii**, în tradiţia cenaclului **Sburătorul**, a teoriei sincronismului lovinescian şi, cu o formulare strălucită de final, „sub pavăza diamantină a frumosului". În ce măsură I. Negoiţescu avea dreptate în 1943 se poate vedea din agresivitatea cu care punctele sale de vedere au fost întîmpinate. În timp ce Pompiliu Constantinescu vorbea de „o nouă imagine a Ardealului creator", iar E. Lovinescu le răspundea cerchiştilor cu speranţa că dintre semnatarii scrisorii „se va selecta a patra generaţie postmaioresciană de apărători ai autonomiei esteticului", Nichifor Crainic îi trata pe tinerii de la Sibiu, într-o notă din **Gîndirea**, ca pe nişte mărunţi impostori, „ciraci ai lui E. Lovinescu şi ai comunităţii de jidănaşi din jurul acestuia". Avea dreptate Lovinescu să se arate îngrijorat, în răspunsul său, de viitorul tinerilor care i se alăturaseră într-un moment de cumpănă. „Acum un an, scria el mihnit, în revista **Convorbiri literare** [...] am citit articolul unui tînăr, de al cărui nume auzeam întîia oară, susţinînd că în momentele de faţă, cînd pier atîţia eroi pe stepele Rusiei, oameni primejdioşi literaturii noastre naţionale, ca mine, ar trebui puşi la zid şi împuşcaţi. Iată ce vă aşteaptă pe calea pe care aţi apucat".

În parte, temerile lui E. Lovinescu s-au adeverit. Dintre cerchişti, I. Negoiţescu a fost supus, pînă tîrziu, celor mai sîcîitoare şicane. În 1958 a fost „demascat" în **Scînteia** pentru „subminarea bazelor literaturii socialiste", a publicat un timp sub numele unor colegi binevoitori, a stat în închisoare, din 1961 pînă în 1964, „pentru că a purtat discuţii conspirative", iar ceva mai tîrziu şi-a văzut una din cărţi, **Lampa lui Aladin**, scoasă din librării şi topită. Ultima dată a fost arestat în 1977, pentru că i-a adresat o scrisoare de sprijin lui Paul Goma, apoi a fost ameninţat cu un proces de homosexualitate şi cu alţi ani de puşcărie, ceea ce l-a determinat să se stabilească în Germania, din 1980. După această dată încep să se înmulţească interviurile, articolele sau cronicile sale politice, din ce în ce mai radicale şi mai lipsite de înţelegere pentru ceea ce lăsase în ţară şi chiar pentru propriul său trecut. După 1980, I. Negoiţescu îşi reproşează cu asprime iluzia profesionalistă şi neînţelegerea sensului fundamental politic al acţiunii lui Goma, din 1977. De aici şi pînă la teza centrală a celor mai multe dintre textele sale politice nu mai e decît un pas. În 1977 (într-un interviu acordat ziarului **Die Welt**), criticul mai credea că „literatura română trebuie să continue să existe". Ceva mai tîrziu, această convingere e numită „poziţia profesionalistă", sortită în cele din urmă eşecului. „Pentru a cîştiga libertatea de creaţie şi de expresie, pentru a scăpa de umilinţă şi pentru a obţine autoritatea morală adevărată în rîndurile concetăţenilor săi, susţine I. Negoiţescu în 1983, scriitorii şi artiştii români trebuie să pornească lupta pentru drepturile fundamentale ale omului, să activeze în arena mai largă a problemelor politice şi sociale." Termenul de referinţă, modelul acestei acţiuni îl reprezintă scriitorii generaţiei paşoptiste, care au cunoscut sentimentul solidarităţii şi au înfruntat închisorile şi chiar moartea, dezinteresîndu-se, în numele idealurilor unei întregi comunităţi, de opera lor literară. În comparaţie cu ei (explică I. Negoiţescu într-o discuţie cu Ion Solacolu, de la mijlocul anului 1989), scriitorii români de astăzi sînt foarte slab pregătiţi politic, sînt oportunişti, n-au coloană vertebrală, în rezumat, nu pot oferi modele tinerilor, nici în şcoală şi nici în societate.

Orice s-ar spune, aceasta nu e analiza unui politician, ci punctul de vedere al unui scriitor, care pune propria sa dorinţă în locul a ceea ce se poate realiza efectiv, pe cale politică, la un moment dat. Un politician nu compară la infinit România cu Polonia, cu Cehoslovacia sau cu Ungaria şi nici nu formulează exigenţe în absolut. Acest lucru îl fac moraliştii şi filosofii culturii. În schimb analiza unui politician ar trebui să pornească de la cel puţin două lucruri întîi de la faptul că niciodată în istoria modernă a ţării noastre, teroarea politică nu a fost mai deplină ca în a doua jumătate a secolului XX. Aşa se explică între altele şi faptul că sîntem singurul popor din Europa care, în mai puţin de cincizeci de ani s-a debarasat în două rînduri de liderii lui, prin împuşcare. Şi în al doilea rînd, analiza omului politic ar trebui să pornească de la sistemul de relaţii cel mai adecvat specificului românesc. Iar din acest punct de vedere, cultura şi civilizaţia noastră se află plasate, oricîte iluzii ne-am face, la mijlocul distanţei dintre occident şi orient.

N-aş vrea să se înţeleagă de aici că minimalizez rolul absolut lamentabil pecare o parte a intelectualităţii româneşti l-a jucat în raport cu puterea. Dar analiza lui I. Negoiţescu mi se pare nedreaptă în măsura în care, pornind de la teza lipsei de responsabilitate istorică a scriitorului român, minimalizează tot ce s-a scris în România în ultimii cincisprezece-douăzeci de ani. „De exemplu, spune el în aceeaşi discuţie cu I. Solacolu, cărţile care apar în România şi care mişună de «şopîrle»... Scriitorii cred că este o mare victorie faptul că reuşesc să publice astfel de cărţi. După părerea mea, aceasta este cea mai mare iluzie pe care şi-o poate face cineva, pentru că este o foarte mare raritate ca să apară o carte în România şi cenzura să nu fie aproape întotdeauna perfect conştientă de ceea ce ea conţine. Şopîrlele din romane şi versuri n-au altă valoare şi semnificaţie decît au bancurile.

Cea mai bună dovadă că literatura română din ultimele decenii n-a fost o literatură de „bancuri" şi de „şopîrle" este faptul că puterea n-a rămas deloc indiferentă în faţa acestei literaturi. Dimpotrivă, au fost cărţi retrase de pe piaţă, au fost redactori de editură care, din pricina cărţilor pe care au avut curajul să le publice (păcălind cenzorii sau mizînd cînd pe prostia, cînd pe ipocrizia lor), şi-au pierdut slujbele şi au fost scriitori cărora li s-a luat dreptul de a mai semna, din pricina „bancurilor" şi a „şopîrlelor" din cărţile pe care le-au scris. Adevărul este că niciodată cultura nu s-a aflat într-un dezacord mai radical cu puterea, ca în ultimii ani ai dictaturii comuniste din România, în ciuda „monştrilor aparatului administrativ", cum îi numeşte I. Negoiţescu pe marii tartori ai culturii româneşti, şi în ciuda „ticăloşilor sortiţi să pună beţe în roate activităţii noastre specifice". E mult, e puţin? Poate că nu noi vom fi aceia care să distribuie accentele exacte pe vina şi pe responsabilitatea celor de azi.

În orice caz, pornind de la exigenţele sale absolute, I. Negoiţescu intră de cel puţin două ori în contradicţie cu el însuşi.

Prima dată atunci cînd scrie despre poezia politică a lui Dorin Tudoran, a Anei Blandiana şi, mai tîrziu, a lui Mircea Dinescu. E o poezie „cu cuţitul la os", spune criticul, întrebuinţînd o expresie extraordinară, care nu se mai potriveşte cu teza „şopîrlelor" din teoria despre lipsa de responsabilitate a scriitorului român. Dar contradicţia cea mai frapantă apare atunci cînd I. Negoiţescu analizează (tot în discuţia de la mijlocul anului 1989) comportamentul falimentar al românilor din exil. Una din culpele lor cele mai mari, explică el, e că nu au reuşit să înfiinţeze o editură pentru cărţile exilaţilor, că nu subvenţionează dezinteresat o cultură a românilor din diaspora. „Căci numai prin scrieri politice nu trăieşte o cultură şi nu fiinţează un neam."

Iar acesta cred că este un diagnostic exact, valabil şi pentru românii din România.

În cartea lui I. Negoiţescu mai există o temă importantă, care ar merita să fie mai pe larg discutată, cu atît mai mult cu cît actualitatea ei este departe de a se fi pierdut. Această temă e legată de chestiunea convieţuirii românilor cu maghiarii şi cu germanii din România, într-un moment în care naţionalismul grosolan şi sălbatic al politicii lui Ceauşescu ne-a făcut pe toţi să ne simţim străini în propria noastră ţară. În comparaţie cu radicalismul mesianic al articolelor şi al interviurilor care pun fierul roşu pe tot ceea ce au făcut scriitorii români înainte de 1989, articolele pe tema „naţionalităţilor conlocuitoare" sînt concepute într-un spirit de echilibru şi de toleranţă cu adevărat european. Mă tem însă că în România anilor 1990 şi 1991, cînd germanii aproape că ne-au părăsit şi cînd maghiarii încep să-şi pună şi ei problema emigraţiei, sînt mulţi cei care socotesc acest punct de vedere nepotrivit.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

Sau despre „calea de mijloc"

E un spectacol stupefiant acela la care sîntem siliţi să fim martori şi în care toţi, dar absolut toţi, în declaraţiile repezite pe care le fac, se bulucesc către... C e n t r u. Necesar largul arc de cerc al posibilităţilor oferite se strînge, se tot strînge, pînă la dimensiunea segmentului şi, de ce nu, pînă la urmă (cum, doamne, or să încapă atîţia, de unde atîtea scaune ?) la aceea a punctului.

Cunosc destui oameni care, după umbra noastră de schimbare la faţă (şi totuşi, ceva a fost, nu-i aşa, altfel nu s-ar vorbi), tot încearcă /pretind/ speră să păstreze **calea de mijloc**. Îi auzi tot timpul teoretizînd nevoia de **a nu fi** partizan, de a-ţi păstra judecata rece, limpede şi neviciată de afecte, imparţialitatea şi dreptul la opinia personală.

Există şi multe ziare care, mult timp, au încercat şi mai speră acelaşi lucru (atitudinea lor putîndu-se rezuma nu la „şi cu ăia şi cu ăia" ci la „nici cu, nici cu"). Adică, atît cît se poate, ştirea simplă domnilor, necomentată, fără nici un fel de... strîmbe, poate doar uneori nişte aluzii criptice sau o caricatură nu strică, dar oricît ar fi de isteţ cititorul să nu se poată lămuri care le e conduita.

Dincolo de lipsa de profesionalism (uneori e vorba de elementare cunoştinţe) a majorităţii angajaţilor ei, şi TVRL poate pretinde că a încercat şi încearcă acelaşi lucru, cel puţin de la o vreme încoace. Mai ales aici, de-politizarea e la ordinea zilei : să oferim oamenilor ceea ce au nevoie, zice TVRL —, adică distracţie, muzică, filme, sport şi cît mai puţin stres, că le-ajunge oamenilor belelele de la serviciu şi de la cozi.

Calea de mijloc, centru-centru, echidistantă extremelor fanatice, aşa-zisul bun-simţ. În fond, poate că numai o biată, omenească tentaţie de izolare faţă de zgomotul poluant al cutremurului prin care trecem.

•

Nu înţeleg, de pildă, cu nici un chip, nu înţeleg şi pace justificarea epistemică a „abţinerii" ; poate numai în varianta „eleganţei" strategice de a nu deranja, cumva, **pe cineva**, spunînd NU, împăcîndu-te în acelaşi timp şi cu propria conştiinţă, vezi doamne ; în fapt, totul fiind iluzoriu, pentru că acel „cineva" tot pricepe ce are de priceput. Cum adică : nici da, nici nu.

La limită, a te abţine înseamnă pur şi simplu a declara că n-ai înţeles despre ce este vorba, că problema respectivă... te depăşeşte, că nu eşti în măsură să alegi. La o şedinţă de sindicat mai treacă-meargă, dar cînd e vorba de o decizie a unei adunări a **reprezentanţilor**, tu, cel care te abţii, tu ce cauţi acolo ?

•

Tot astfel, calea de mijloc e adesea postulată ca o virtute a celui ce, neangajîndu-se, îşi păstrează, culmea, tocmai dreptul la propria opinie. Şi iarăşi nu pricep cum devine situaţia, pînă cînd, în cele din urmă observi lucrul curios că singurul discurs pe care-l poţi auzi din gura celor de acest fel rămîne exclusiv acela despre păstrarea căii de mijloc, iar singura lor opinie : aceea că au dreptul la opinie. Dar nu şi opinii.

Autotelism sterp, neantul devenit profesiune de credinţă.

•

Am crezut, dintotdeauna, că sînt tocmai un asemenea fel de om. Retras şi departe de zgomotul străzii ; ba chiar leneş şi fără cine ştie ce coloană vertebrală. Dar credeam, despre mine, asta, atunci cînd nu exista un zgomot al străzii, şi mai ales atunci cînd încă nu muriseră nişte oameni faţă de care sîntem datori, şi faţă de care sîntem vinovaţi, — prin tăcere.

Acum însă, descopăr cu stupoare că nu pot să stau cuminte în mijlocul drumului şi mai ales că nu-i înţeleg cu nici un chip pe toţi aceia care teoretizează (şi chiar acţionează) conform unui asemenea principiu.

'Este, în fond, a cîta oară, o problemă de atitudine, una morală. De atitudine faţă de ceilalţi şi în primul rînd faţă de tine însuţi. Imparţialitatea, mai ales în condiţiile în care o societate românească inexistentă pînă acum ca societate civilă îşi reclamă, urgent, nevoia de a fi moşită, de a căpăta chip, — imparţialitatea unora / multora dintre noi nu e altceva decît o dezertare morală, datorită fie neştiinţei, fie fricii, fie comodităţii.

•

Pasivitate, care ne-a fost solid „implementată" în deceniile de obedienţă oarbă la comandamentele eşalonului nomenclaturist.

Neimplicare, din teama de nebănuite consecinţe, dar şi din acel autohton „lasă să facă alţii", loc geometric unde se întîlneşte cu **expectativa** şmechereasca a oportunistului cu instinct de conservare : stai, mai întîi să vedem, ăia sau ăilalţi ?

Indecizi, provenind din nefolosirea îndelungată (şi deci atrofierea) simţului orientării, şi mai ales din atrofierea capacităţii de a compara şi a alege. Lucru care ne alienează însăşi substanţa umană, aducîndu-ne fie în situaţia totalei **indiferenţe** (ciudat, ca şi cum ceea ce se întîmplă la nivelul întregului nu te-ar atinge în nici un fel pe tine, individul), fie în aceea a fricii de decizie, a **fricii de a alege**. Căci, dumnezeule, dacă alegi cumva greşit şi atunci pierzi totul !?! Fără să înţelegem că tocmai nealegînd pierdem totul, adică pe noi înşine, ca oameni.

În fond, e vorba aici numai de tristul, jalnicul transfer al indolenţei noastre de toate zilele şi la nivelul moral: ne domină **lenea morală**.

•

Poate că asta e cea mai grea moştenire a comunismului, ascunsă bine în noi, şi venind pe un fond şi aşa peste măsură de „contemplativ" : incapacitatea noastră de a alege, de a crede că propria ta viaţă depinde, într-adevăr, de tine însuţi, că nu eşti numai un biet şi neînsemnat şurub în mecanismul „dialectic" al gloriosului mers către zorii noii civilizaţii.

Calea de mijloc, centrul-centrului, echidisant extremelor, aşa-zisul bun simţ (specific românesc ?). În fond, poate că numai o biată, omenească băgare a capului între umeri, simultană cu aducerea umerilor în faţă.

Sau inversul ei, chiar cu riscul de a greşi, dar mai bine să greşeşti alegînd, dar să alegi decît să te abţii.

Mihail Oprea

Ion Zubașcu

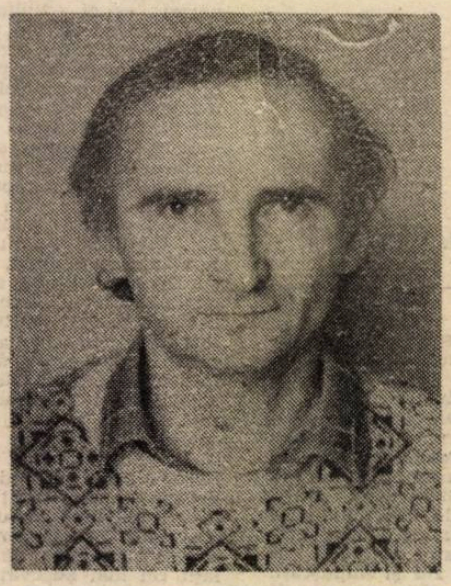

Ieșirea din bibliotecă

Într-un fel învechește trecerea timpului rafturile din bibliotecă
lemnul lor cariat cu furnirul deja jerpelit
și cu totul într-alt fel aceeași secundă
judecă personajele și eroii
viața invincibilă dintre pagini.
Pe bibliotecară au apucat-o durerile facerii între cărți
dar cu cită umilință își ascundea rotunda proeminență
după coperțile mari ale albumelor cu reproduceri de artă color
la început cînd mai citea cîteva ore pe zi iar apoi
cu ce orgoliu nedisimulat își prevala pîntecul bine crescut
în fața mărunțelor tomuri din rafturi — nume și titluri
pe care vederea redusă în ultimul timp memoria și slaba
putere de concentrare le percepeau într-o tot mai confuză compactă
amorfă stratificare. Geologie livrească. Multe rafturi
au trebuit distanțate
culoarul de trecere dintre ele lărgit să încapă
mișcările ample ale femeii gravide. Cu prilejul acesta
un număr însemnat de volume au fost trecute
pe listele de casare și date la recartat.

II

Nu mult după aceea a intrat pe ușa din față a Bibliotecii
calul troian pe care l-a scăpat jeni din atelierul ei foto
de vizavi. dar bine că mi-am adus aminte : i-oi fi dat înapoi banii
cînd a fost treaba aia urgentă cu gazul ? cui să-i cer ?
la miorița încă nu cunosc chelneritele doar ne-am mutat de puțin timp
în noul local iar la dispensarul uman sînt proaspăt repartizați
nu îndrăznesc să le cer deși le-am făcut cîteva mici servicii
le-am dat chiar și pe cel mai iubit dintre pămînteni
înainte de a-l trece-n registre deși am primit circulară
că nu se mai împrumută decît la sălile de lectură.
n-aș fi vrut să am datorii înainte de naștere că după aia
nu știu dacă mi-oi mai aminti de ele. calul era mult prea mare
chiar pentru ușa înaltă a Bibliotecii. cînd a intrat s-a izbit
de pragul de sus iar înăuntru ceva ceva parcă gemea incontinuu
noroc că noul nostru local e bine plasat din punct de vedere strategic
au auzit imediat cei de la meșteșugaru și au trimis cîțiva meșteri
au lărgit cadrul ușii și calul
a intrat — cum se spune — triumfător în cetate.
avea o privire antediluviană și puțin îi păsa că peste un timp oarecare
lumea din jur va pieri de potop. se uita cu siguranță de sine
la cărțile clasificate în rafturi pe teme și autori așa cum
mult mai tîrziu apollo a contemplat trupul fecioarei seduse
dînd fragede ramuri și frunze. primul din burta lui a coborît noe.
a luat liniștit o carte voluminoasă din raftul de literatură politică
și s-a cufundat în lectură. pe măsură ce apele mai scădeau
au coborît și celelalte viețuitoare. întîi laocoon cu feciorii
la secția de tineret și copii, în spațiul îngust dintre rafturi
în jurul lor se precipitau metamorfozele lui ovidiu
revărsate brusc din ediția a II-a, E.P.L., Buc., trad...

saltul șarpelui prinse lent în deschiderea sa ca-ntr-o ramă orașul toledo
ca să-l muște de moarte pe cel mic. sub privirile tatălui.
dar flacăra cărnii ce mai însemnă
cînd norii pe cer par cenușa cumplitei arsuri dinăuntru
iar omul și șarpele stau ochi în ochi gură-n gură ?
pînă și mîinile fără putere acum nu mai sugrumă. doar susțin.
eliberează hieroglifele formelor întărînd forța lor de atac.
cel căzut la pămînt nu-i fiul meu, nici cel ce tocmai vrea să se-nalțe
din labirintul de cruci. mai jos minotaurul își acuză mama în public
pe pagina aceleiași cărți pe care a trebuit s-o-ntrerup din cauza nașterii
s-o-ntrerup ca pe o sarcină. însă calul viclean nu putea bănui
că din pîntecul lui mi se va naște copilul.
el va ieși ultimul dintre toate viețuitoarele. va fi cel care
le va împinge din spate pe toate madonele cu pruncii în brațe
ca pe niște parașutiste cu rucsacul de siguranță în propriul lor pîntec
dar prea temătoare o, mult prea temătoare
să se arunce din înălțimea renașterii în aerul liber al zorilor.

IV

melania de la metraj va primi mîine covoare persane și carpete de fibră
a patrusutecincizecileibucata. ecle trei grații de la O.C.L.
vizibile în planul secund au înregistrat deja facturile
cea cu păr blond lung și profilul halucinant sus în colțul din dreapta
ar fi putut figura în compoziția lui max ernst, femme 100 têtes.
acum ele sînt primele care știu. telefoanele zbîrniie.
alo silvi, m-auzi tu ? se primesc carpete persane, ea va suna apoi
la bibliotecarele mele și de la mia lui florentin
află gabi de la radiologie. s-a învîrtit și de data asta melania.
le va vinde la cel puțin o mie bucata. la zece bucăți
face cinci mii dintr-un șut. crezi că nu le-a uns cu toate unsorile
pe soția șefului de la economic, pe vedeta inspectorului comercial ?
se are bine cu șefii. dar bine că poate, are și ea greutățile ei
bețiile ei cu șoferii de la T.R.C.L., destrăbălările ei cu minerii
toți trebuie să trăim, ce naiba ! și ce bătaie a fost
la ora deschiderii a doua zi dimineața. ingineru-șef pătrovanu
de la exploatare a adus cinci mineri zdraveni
din schimbul III subteran să-i croiască drum în înghesuială.
era să n-apuce nici el o carpetă persană.
în cele din urmă au spart ușile și vitrinele
valuri mari de diftin de tergal și finet de mătase de doc
de catifea și satin înecau brațe și capete praful steril
se amesteca în rimeluri, pudra cu minereul. au plesnit sutiene
s-au rupt jartiere numai domnișoara melania urcată pe masă
trăgea cît putea catifelele chinezești dintre cizmele și bocancii
dintre picioarele și spinările asudate. sînul ei tînăr
buzele moi spunîndu-le tuturor cu blîndețe
gata destul e de-ajuns nu mai am trupul deplin învățat
cu poftele lui feminine s-a lăsat captivat de aceste volume
soldul ei asemănător animalelor tinere de pe mătasea de rochii de vară
suplinind îngerii asexuați din întreaga renaștere
se fofilează cîteva clipe în învălmășeala comună
și devoră în moliciunile lui erotismul furorilor
apărîndu-se și tînjind mai departe
neputîndu-i cuprinde pe toți. convulsia
golurilor și a plinurilor. bolți și desfaceri
terase și grote de cărnuri printre care mîna ei grațioasă albă
pierzîndu-și conturul

VI

Tot ce-a mai rămas natural s-a mutat în Biblioteca aceasta în care
acum nouă luni m-am culcat și cu ca orice femeie
pe cîteva colecții de ziare aduse la zi
cu eroul acela din cartea aceea fără coperți cu paginile sfîrtecate
la urmă. dar dacă vrei să te audă fiara cînd rage mai tare
trebuie să i te apleci la ureche si să-i urli direct în timpane
degeaba i te vîri cu capul în gură de-acolo n-ai nici o șansă
și chiar dacă — să zicem — te-ar auzi printre propriile ei răgete
crezi că va avea timp să te creadă înainte de a-ți mesteca
între fălcile ei sănătoase creierii ? Crezi tu că somnul omului de nimic
va zămisli rațiunea și ultimii monștri vor face eforturi vizibile
să-și imagineze umanul ? Poți fi tu chiar atît de sigură
că dacă te vei refugia între cărți cu copilul nu vor incendia Biblioteca
sub pretextul că nu se mai vede prea bine în obscuritatea sfîrșitului de mileniu
fața aceea neclară, acum cu totul neplauzibilă
incredibila față a omului ? Hai fiul meu jos pe scările de incendiu
în subteranele Bibliotecii, iar s-a strîns lumea în Piața Palatului.
Dar bine că, orice s-ar zice, avem acum și noi ceva experiență în acest sens
am mai făcut noi doi drumul ăsta de cîteva ori împreună
de cînd lumea e lume și omul e om, ard-o focu' de lume
ardă-l focu' de om.
Acolo e labirintul. Ca sub piramidele antice. Și în mijlocul lui
manuscrisele acelea arhaice care ne vor învăța iarăși și iarăși
cum să-ți duc sînul la gură și tu cum să sugi laptele
din pieptul ăsta al meu făcut ferfeniță ca o carte citită
mai mult noaptea la lumina incendiilor. Fiul meu. fiul meu
fie-ți aceste file de carte străveche
îmbibate, dincolo de litera lor, cu mult sînge și multă viață de om
cele mai durabile scutece

(din cartea POEME ORTOEPICE)

Roma: prezență românească, dialog deschis

Intelectualul și revoluția — exemplul românesc — iată o temă incitantă care a și fost pusă în discuție de către intelectuali români și italieni în cadrul Colocviului organizat de doamna profesoară Luisa Valmarin, șefa catedrei de limba română de la Universitatea din Roma, colocviu aflat sub înaltul patronaj al domnului Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei și în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România.

Au participat, din țară, Gabriela Adameșteanu, Brîndușa Armanca, Ana Blandiana, Elena Berea-Găgeanu, Mara Chirițescu, Doina Derer, Ileana Mălăncioiu, Gabriel Andreescu, Petru Creția, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Mincu, Marian Papahagi, Ion Pop, Banu Rădulescu, Laurențiu Ulici, Eugen Uricaru. Participarea românească a fost întregită de intervențiile susținute de Sorin Alexandrescu (Amsterdam), Ilinca Barthouil Ionesco (Avignon), Anca Bratu (Padova), Nicolae Balotă (Paris), Gheorghe Carageani (Potenza), Paul Goma (Paris).

Fără îndoială, tema anunțată a stîrnit interesul multor universitari, cercetători și scriitori italieni și din alte țări care au participat cu comunicări de substanță. Astfel, și-au susținut intervențiile în fața unui numeros public, în Sala Mare a Congresului Universității „La Sapienza", alături de participanții români, Marco Cugno, Maria Lörinczi, — Angioni, Bianca Valota-Cavalotti, R. Antonelli, R. Scagno, P. Sarközy, F. Guido, G. Vanhese, E. Lavarini, Luisa Valmarin, L. Stegagno Picchio, A. Landolfi, C. Franchi.

Au salutat **Colocviul** rectorul universității, Giorgio Tecce și decanul Facultății de litere, Achille Tartaro. Comunicările au fost susținute în limba română și italiană, la buna desfășurare a lor aducîndu-și contribuția în mod deosebit Dr. Angela Tarantino, actualmente lector la Universitatea din București.

Colocviul a fost completat în mod fericit de o seară de poezie românească și italiană, susținută de poeții prezenți și poeți italieni prezentați de Laurențiu Ulici pe scena teatrului **Trianon** din Roma.

Momentul comemorativ **Lucian Blaga**, organizat de **Accademia di Romania**, prin efortul deosebit al domnilor Ion Bulei, atașat cultural și Romeo Pitulan, bibliotecar, s-a bucurat de participarea unor prestigioase nume ale literaturii contemporane între care amintim pe Amelia Rosselli, Francisco Serao, Valerio Magrelli, Elio Pecora, Roberto Deidier, Ana Cascella.

Prezența românească, problemele discutate au fost semnalate, comentate în presa italiană de mare tiraj (Corriere della Sera, Il Messagero, Il Matino, Il Tempo etc.) presă în care au apărut și interviuri acordate de unii dintre scriitorii români prezenți la **Colocviu.**

Fenomenul românesc al reînnoirii sociale și politice s-a bucurat de analize în general corecte și pertinente, așa încît participanții la **Colocviu** prin prezența și contribuția lor au reușit să stîrnească interesul cercurilor culturale și politice din capitala Italiei. Ceea ce nu este puțin și mai ales este bine pentru imaginea României într-un context propagandistic ostil, context în care, cu regret trebuie să recunoaștem că țara noastră este „țara care-și vinde copiii, care nu-și îngrijește handicapații, care-i persecută pe unguri și evrei, care-i omoară sau dă foc caselor de țigani".

Prezența vie a intelectualilor români a dat prilejul presei italiene să scrie **altfel** și despre **altceva**, adică și despre o altă realitate românească, aceea preocupată de adevăr și democrație.

Rep.

N. Iorga și idealul unității naționale

(Un document inedit)

figură reprezentativă a culturii și științei istorice românești, Nicolae Iorga a îmbinat asemenea înaintașilor săi cele două dimensiuni specifice zonei Central-Est Europene și anume cea de istoric și om politic. O probează opera sa, veritabil apel la conștiința contemporanilor săi, stimulent în același timp al luptei pentru înfăptuirea statului național unitar român, idee pe care a servit-o și în calitatea sa de om politic remarcabil prin militarismul său.

Transilvania, soarta românilor aflați sub dominația străină l-au preocupat pe marele nostru istoric în ambele ipostaze. A întreprins cercetări în arhivele ardelene, a dedicat pagini pline de căldură trecutului acestui pământ românesc, a contribuit prin scrisul său angajant la menținerea și consolidarea sentimentelor naționale. Nu o dată a vizitat Ardealul întîlnind personalități ale luptei de eliberare națională, oameni simpli care l-au îndrăgit și admirat pentru că descifrau cu ușurință simțămintele sale izvorîte din însăși unitatea pe care o cultiva cu atîta dăruire. Iorga nu a fost un simplu comentator al evenimentelor pe care le trăia, nu contempla situațiile politice ci se angaja discret în vîltoarea lor cu robustețea remarcabilei sale personalități. Astfel, în 1905 este instrumentul în aderarea Banatului la hotărîrile Partidului Național Român de a-și schimba tactica și programul politic în concordanță cu evoluția luptei de eliberare națională. Îl întîlnește pe Valeriu Braniște la Lugoj convingîndu-l despre necesitatea solidarității, a consensului dintre români. „Cu puterea sa genială — scrie redactorul «Drapelului» lugojan — simțea curentul uriaș din popor, care mișca toate sufletele. Și ca om al poporului ținea la acest curent".

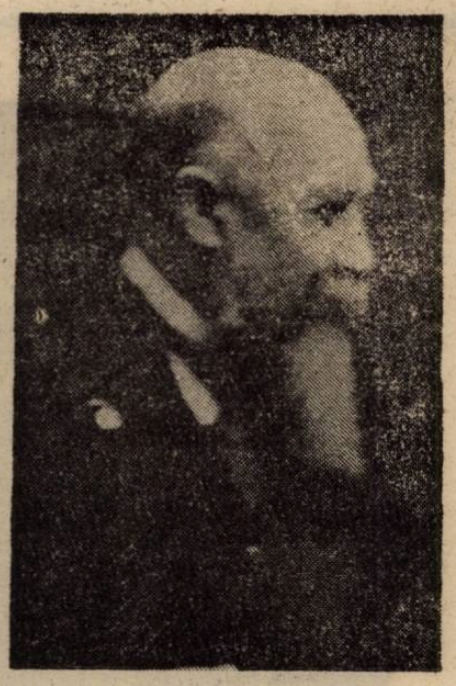

L-a preocupat după cum era de așteptat „Liga culturală", organizație ce își propusese să sprijine înfăptuirea unității culturale românești, fapt ce se resimte în paginile „Neamului Românesc" începînd cu primele sale apariții, pentru ca în 1908 să devină secretar al acestei societăți. În această perioadă Iorga începe să fie urmărit de autoritățile austro-ungare, mai ales că în cursul respectivului an el inaugurează o campanie antihabsburgică de largă audiență printre români, pretinzînd acordarea de drepturi politice românilor din imperiu. Merită reprodus un fragment dintr-un articol al său ce cuprinde cu acuitate realitățile din monarhia austro-ungară : „o coroană cum e a Ungariei nu se primejduiește pentru rugăciunile cîtorva milioane de țărani fără valoare culturală și politică. Mare principe al Ardealului n-a fost niciodată stăpînitorul cu două capitale, dar rege al Ungariei s-o dispună a fi tot mai mult".

Luările sale de poziție au atras atenția ambasadelor Austro-Ungariei și Germaniei la București. Prima îl prezenta Vienei ca pe unul dintre cei mai periculoși agitatori ai ideii de unitate națională, un adversar redutabil al monarhiei Habsburgice. În convorbirile avute cu regele Carol I., prințul austriac Schonburg în toamna anului 1908 se plîngea senatorului român de atitudinea ostilă a marelui istoric. Toate aceste date explică conținutul documentului pe care-l prezentăm mai jos în traducere românească, el confirmînd prin autenticitatea lui ceea ce cu toții de acum cunoaștem în legătură cu marele nostru istoric și luptător pentru unitatea pămîntului românesc.

L. Maior

Numărul 114 res. 1909

Căpitănatul poliției de graniță regești maghiare Brașov, 131.
Confidențial.
Călătoria în Ungaria a profesorului universitar român Nicolae Iorga
Preaonorate domnule ministru de interne regesc ungar !

Budapesta.

Am aflat pe cale confidențială că Nicolae Iorga, agitatorul daco-român, profesorul universitar expulzat din Austria, se pregătește în viitorul apropiat să călătorească în Ungaria pentru a provoca autoritățile ungare să ia măsuri împotriva sa.

Ca urmare a firii sale incompatibile și neînfrînate, Iorga și-a pierdut deja cu totul nimbul avut în România și expulzarea sa din Austria a fost doar un bun prilej pentru a face să se vorbească din nou despre el.

Solicit cu respect dispoziția ca în cazul sosirii sale în Ardeal să se ia sau nu alte măsuri față de cel numit mai sus, în afară de punerea sub observație ?

În privința punerii sub observație am luat măsuri.

Brașov, 24 iunie 1909.

Vaszony
căpitan al poliției de graniță.

Urmare din pag. a 3-a

Va fi iar o vară lungă și fierbinte?

portant capital politic ; 3) orice acțiune politică a opoziției este pasibilă de acuzația trădării intereselor naționale majore. De fapt, mai corect spus este că cele trei elemente menționate amplifică handicapul opoziției.

Într-o atare situație și presupunînd că partidele opoziției vor continua să acționeze ca pînă acum, se poate pronostica, fără a risca prea mult, că aceste partide au bine asigurat încă de-acum insuccesul electoral. Ori, cum ar spune un turfist, F.S.N. va cîștiga **la pas** alegerile din toamnă, eventual printr-o coaliție cu unul sau doi sateliți politici, căci pe lîngă avantajele menționate nu trebuie uitat că este partid de guvernămînt, avînd de partea-i poliția (inclusiv S.R.I.) și televiziunea.

Foarte bine ! Și într-adevăr, ce bine ar fi să se poată spune „Foarte bine !" cu inima împăcată. Numai că prea s-au adunat multe motive de neîncredere în autenticitatea intențiilor democratice ale actualei Puteri așa încît a spune „Foarte bine !" relativ la perspectiva unei continuități politice este, în cel mai onorabil caz, dovadă certă a oportunismului, a acelui oportunism căruia îi datorăm în mare măsură starea actuală a României. De unde și concluzia la care conduce acest raționament, anume că partidele din opoziție (cele autentice) se află în fața unei opțiuni decisive în ceea ce privește **modalitatea concretă de a condiționa rămînerea în Parlament.** Căci, dacă vor rămîne așa pur și simplu, înseamnă nu numai că aceste partide acceptă înfrîngerea din toamnă, ci mult mai mult. Înseamnă că acceptă și crimele din decembrie '89 și mineriada și ceea ce dovedește indubitabil „fenomenul Berevoiești". Ori, altcumva spus, semnificația rămînerii în Parlament va fi girarea unei Puteri care sistematic a cedat tentațiilor dictatoriale.

6 iunie 1991

fragmente

Jam session

Pentru cine a citit **Cutia de rezonanță** (Ed. Albatros, 1985), culegerea de „eseuri despre jazz din perspectiva cuiturii actuale" (avînd și o secțiune anume dedicată interludiilor jazziste din opera unora dintre cei mai importanți poeți moderni și postde limbă engleză), nu va fi fost deloc o surpriză să recunoască în celelalte volume — de poezie — ale sale această preocupare predilectă a lui **Virgil Mihaiu.** Astfel, în **Poeme** (Ed. Dacia, 1986) reapar : pianistul budapestan de origine slovenă Gyorgy Vukan, Radka Toneff, saxofonul (care „mai arde/cu ultima respirație"),. pianul, „înălțimile atinse de trompetă" (= „cotcodăcitul lui miles/deasupra capului vostru"), alămurile, „transpirația îmbibată în mușțiuc", „convulsia ultimului instrumentist", „degetul lipit de potențiometru", trombonul și periuțele de pe tobe, clarinetul-bas, „arcușul pe coarda cea mai groasă a contrabasului", trioul Ganelin-Cekasin-Tarasov („și mentorul lor, un eminent jazzolog leton"), Jan Garbarek, un alt „sunet solitar de saxofon", melodia „Round midnight", cu explicația „ascultând o temă de Thelonious Monk", ba chiar și emisiunea de la Radio-Cluj a autorului („pentru inimile solitare solidarizate prin jazz"), căștile, pianul fermecat al lui Paul Bley și... tot așa pînă pe culmile frumoase ale obsesiei. Tot așa, în volumul, cu splendidul titlu **Indicațiuni pentru balerina din respirație** (Ed. Eminescu), din 1981: „Coardele ghitarei întinse într'un acord major", un vibrafon care „vibra distant", „meduzele colcăind în radioreceptor", „degetul apăsînd clapa magnetofonului", „exportul de jazz" și fragmentul definitoriu din piesa titulară a (disc-)volumului : **„Vin la tine preț de o față — side 1 — / disc / jazz — / înregistrare încă recentă./ Instrumentația va fi completă / atunci cînd nu numai fiecare mișcare, / dar orice milimetru cuadrat / al corpului tău se va sonoriza, / alături de claviatura cuvintelor, / spuma șampanizată / din retortele pianului, / tuburile tubei emițând / fragrante baloane de săpun, / demența orchestrei / pînă la amuțire, ca în feeria / amorului perfect".** Din „beatitudinea muzicilor virtuale", sublimată, disecată și iar amplificată, remixată și expulzată în stereofonie, se încheagă un **jam session** poetic ce reiterează vechi teme și preocupări sub ambalajul unei „muzici transparente".

Ceea ce ar putea deruta în acest nebunesc „one man show" este implificarea constantă a elementului istoric, de la folosirea arhaizantă a lui **â** la aluziile livrești cu nedisimulate intenții parodice. Astfel, **Codrul frate cu românul** este titlu în **Poeme** și sintagmă contrastivă, pe fundalul muzicii de jazz, în textul final din **Indicațiuni...** („cerșetorie a liniștii / pentru sufletul / aflat sub asediu, / frate bun cu codrul"). Iată și un **Înscris,** care prelucrează în cheie textualistă, post-modernă, fraza faimoasă a lui Dosoftei : „ar trebui să existe o rațiune superioară / cel puțin în mărturisire — o rațiune care te împinge la gestul sinucigaș al scrisului / cînd îți trec prin minte în cîteva secunde / toate istoriile vieții / **la o margine de hîrtie / unde șezi și plîngi".** Un parfum ușor stătut de bucoavnă, intersectat periodic de o rostire simili-folclorizantă, se suprapune matricei de jazz pe care se imprimă — dolby system — melodiile și variațiunile. Deci : „deschide cu multă mirare poarta ! dincolo e lumea / sacră a celor căzuți pentru tine ! mîngâie pietrele / contemplă o secundă din trecerea apelor ! codrul / frate cu tine te învestmîntează proteguitor își / păstrează cărările pentru tine rătăcitor-rătăcitule ! / în tăcerile astea a ctitorit bunul alexandru / aici veni rareș să înalțe mulțămită că scăpase / de păgâni". Poetul se folosește de surse vechi, quasi-arhaice, pentru a căpăta o perspectivă inedită, adecvată punerii într-o originală paranteză interpretativă a miturilor existenței cotidiene. E aici un reușit artificiu de procedură care i-ar fi putut fi sugerată lui Virgil Mihaiu și de luarea în răspăr a unui paragraf muzical de către un muzician negru anonim, ca în **Concert**-ul **baroc** al lui Carpentier, spre exemplu.

Discursul despre structură se intitulează, metonimic, **Ca meșterul** și apelează, bineînțeles, la o punere pe portativ : „te întâlnesc în mitologie te iau din mitologie / te mențin permanent în mitologie / umerii tăi de cariatidă îmi susțin iluziile / cât timp nu ți se va frânge mijlocul ? / cât timp vor continua să-ți palpite sânișorii ?", desfășurarea curgînd logic spre o concluzie precum : „zidul legendelor mele rău te strânge / tu te dizolvi progresiv în materialul meu de construcție". Poeticitatea va fi asigurată, în aceste circumstanțe specifice, de înscrierea într-o ritmică specifică : „de la nașterea muzicii / timpul nostru e altul / ființele noastre devenind una și aceeași / resuscitează / melodicitatea genezei".

Recitalul jazzistic al poetului Virgil Mihaiu îl constituie **Amintiri-le pe o temă dată** (din **Poeme,** 1986) și este construit efectiv pe sistemul **jam session :** aceeași frază (melodică) este reluată în fel și chip de diferitele instrumente, fiind răstălmăcită și contorsionată conform unor geometrii muzicale non-euclidiene, pînă la atingerea unei stări prielnice meditației asupra înțelesurilor ascunse ale temei date. Grila folosită de noul Joseph Knecht al festivalului de la Newport autohtonizat (din snobism, n-am spus Sibiu) este „completează un test invizibil / scrie orice oricât despre **lup".** Enumerând pe Vasile... Lupu, Bolyai.., Farkaș (= „lup", în maghiară) , Virginia... Wolf, Wolf Wondratschek, Steppenwolf — romanul și formația omonimă (prilejuind și atragerea pe orbită a „LP-ului Abraxas al grupului Santana / cu negresa tuturor visurilor pe copertă"), Gyorgy Vukan (= „lup", în slovenă) ș.a.m.d., dar și pe „surorile Lupu" (accident biografic al autorului), elemente aparent disparate dar între care sînt aruncate cele mai neașteptate punți afective și se stabilesc, astfel, filiațiile cele mai imprevizibile, Virgil Mihaiu se apropie de tema ascunsă a meditației sale, care este, de fapt, cuvîntul CUMPĂNĂ. Simțind însă cum gulerul cămășii sale se scrobește într-atît încît ajunge să rivalizeze cu colereta vreunui **scholar** medieval, interpretul de jazz se refugiază ironic în povestea cu lupul venit la „stână" să mănînce oile și, mimînd discursul academic, declară doct : „esențele ne scapă oricum / fiindcă se contopesc cu acea parte / a naturii salvate de la distrugere / prin simplul fapt că e infinită". **Sic !**

Libera asociație de idei / sunete / imagini, neîngrădite de regulă și legi, respectă pe mai departe condiția **jam session**-ului, mai ales atunci cînd concertul sui generis are loc în amfiteatrul natural din **Munții Apuseni** („valea aceasta / muzica aceasta / soarele acesta / nici un traducător"), ceea ce îmi amintește nostalgia piesei **Hoedown** de pe albumul **Trilogy** al formației Emerson Lake & Palmer, piesă compusă de Copland plecînd de la marea capacitate de sugestie pe care o are folclorul muzical transilvan, sursă de prim rang, exploatată copios și de **Phoenix**-ul lui Nicu Covaci, și de Mircea Florian în unicul și inegalabilul său album din țară **(Tainicul virtej).**

Jazz !

Dan—Silviu Boerescu

Epifanii

Cu Junimea, societate ce impune un riguros spirit normativ, ceva se schimbă: **educația filosofică ia locul celei literare.** Nu imaginea ci ideea capătă un rol precumpănitor, nu metafora ci viziunea. Lecțiile lui Kant, Schopenhauer, Hegel, nu sînt doar lecții de filosofie, ci și despre **locul** nostru în timp și spațiu. Așezarea în noul tipar de gîndire nu e brutală. Viena studenției eminesciene nu îl desparte pe Eminescu de „răsărit". Orașul, arată Iorga, e un centru internațional în care trăiesc francezi, greci, un important număr de români. În Viena, notează istoricul, Eminescu găsește un **mediu general românesc :** „E singurul centru panromânesc care putea să existe pe vremea aceea". Universitate a **Răsăritului,** instituția la care venea Eminescu propunea o înțelegere a răsăritului și împingea atitudinea intelectuală în această direcție. Prin studiile de la Viena, Eminescu descoperea, dacă se putea spune astfel, „legitimismul gîndirii sale răsăritene".

Dacă se poate spune deci **descoperea** Am spune : problema Centrului fusese pusă din nou chiar de prelecțiunile Junimii, de Maiorescu, de „Convorbiri literare". În seria prelecțiunilor existau și cîteva privind istoria religiilor. Cele mai importante le ține Maiorescu. Iată rezultatul celei ce ne interesează, în „Convorbiri...", numărul 1 din 1867 : „A treia prelecțiune ținută de D. Maiorescu a avut ca temă budhaismul (khagiur). După o introducere despre studiul sanscrit, oratorul a trecut la literatura acestei limbi, în special la khagiur, colecțiunea ideilor morale și religioase a budhaismului, și descriind pe larg starea poporului indic după împărțirea sa în casete, (conform cu legislațiunea lui Manu) a depins necesitatea unei reforme care a fost întreprinsă de Budha. După aceasta a explicat din punct de vedere filosofic nihilismul (nirvana) faimoasei religiuni asiatice".

Cîteva lucruri trebuie să atragă atenția în acest rezumat : în primul rînd, necesitatea unei reforme care să schimbe starea poporului. La reforme se gîndesc și junimiștii. E timpul schimbărilor și ei sînt adepții schimbărilor. Vor o lume nouă care să refuze „vechea lege". Bătrînii zei ai Iașului tradițional (Cipariu, Bărnuțiu etc.) pot fi puși sub semnul întrebărilor, cel puțin prin unele din afirmațiile lor.

Kangiurul, ca și **Tangiurul,** conține texte sacre. Autorii lor susțin că ar fi copii ale unor manuscrise provenind din Shambala : din centrul mitic al înțelepților. Cel puțin unele dintre paginile Kangiurului, deci ar proveni din Shambala. În **Shambala — oază de lumină** (Paris, Laffont, 1976, pp. 39—50) Andrew Thomas încearcă, printre afirmații ce trebuie privite cu prudență, să descopere o topografie a locurilor. După Kurma Purana, scrie autorul citat, ar exista o insulă, **Sweta Dipa** sau **Insula Albă,** care este sediul marilor yoghini. Mitologia puranică așează insula Shambala „în mijlocul unui lac de nectar". Cartea a șaptea din Kangiurul situează Shambala la nord, în Tibet. Unul dintre iubitorii mitologiilor Asiei, pictorul George Roerich, notează : „Un observator occidental înclină să minimalizeze importanța acestui nume sau să așeze voluminoasa literatură privind Shambala și tradiția orală, încă mai vastă, în clasa folclorului..., dar cei care au studiat budismul literar și popular cunosc forța teribilă pe care o are acest nume la budiștii din Asia superioară".

Shambala, ca mit al Centrului, e unul dintre cele mai roditoare, mai pregnante, mai fertile în plan literar. **Secretul doctorului Hoigberger** de Mircea Eliade, text de descendență eminesciană, îl folosește cu succes.

Nu ne-am fi oprit asupra acestui tip de text, dacă ele n-ar fi cuprinse în prima parte a dialogului dintre Maiorescu și Eminescu. Dialog care se împlinește încă înaintea momentului vienez. La Cernăuți, între alte reviste, Eminescu citește „Convorbiri...". Putem presupune că se oprește asupra articolelor lui Maiorescu, asupra „știrilor" culturale. Aparținînd comunității românilor din Imperiu, simțindu-se solidar lor, citindu-le cărțile, revistele, tînărul va fi urmărit cu egală curiozitate revistele venite „de dincolo" : din patria-mamă.

Iar prelecțiunile Junimii sînt consecința unei stări de fapt. Se bazează pe curiozitatea mediilor intelectuale românești. Așa după cum ne asigură însemnările memorialiștilor, **au ecou.** Dacă Maiorescu vorbește despre **faimoasa religiune asiatică,** nu trebuie să bănuim că rostirea marelui orator a rămas literă moartă. Sau că acest text n-a mai interesat, o dată cu plecarea oratorului din scenă : „În fața feluritelor fenomene ale naturii, omul agitat de frică sau de un spirit de curiozitate s-a nevoit a-și explica în diferite chipuri lucrurile necunoscute. În rezolvarea acestor probleme religiunea pleacă dintr-o minte agitată și sub impresiunea elementului sentimentelor, iar filosofia încearcă a le rezolvi cu spiritul rece, departe de orice impresiune pasionantă. Sunt însă momente în care omenirea se preocupă mai serios și mai cu necesitate de asemenea chestiuni. Pentru religie, acele momente sînt timpurile de suferință și de mizerie a claselor inferioare, apăsate de alte clase privilegiate. La asemenea ocaziuni se ivește un geniu, care prin glasul său inspirat dă expresie puternică agitațiilor comune ale claselor suferinde, alcătuiește o nouă doctrină, pe baza căreia se înalță noi instituții corespunzătoare noilor cerințe ale timpului. Pentru filosofie, momentele mai importante sînt acele intervaluri de timp cînd libertățile, bogăția, cultura au ajuns la un mare grad de dezvoltare. Atît religia cît și filosofia tind a dobîndi același rezultat, decît că pe căi deosebite și purcedînd cu osebite metode. Acum, cînd împrejurările care au provocat ivirea unei doctrine religioase s-au scurs cu timpul, adică cînd clasele umilite și-au dobîndit libertatea și buna stare, — religia devine o formă goală, deșartă și regenerarea ei este o imperioasă cerință a timpului".

Cine îți propunea, în secolul al XIX-lea, **regenerarea religiei ?** Zelul de reformator al lui Maiorescu nu aparține doar unei disponibilități individuale. Iar impulsurile pe care gîndirea maioresciană le dă scrisului eminescian nu trebuie fixate doar în anii 70. Există un Eminescu al anilor prestudențești, care receptează cultura modernă, mesajele ei, nu întotdeauna limpezi pentru cititorul de azi. După cum există un stil „Eminescu" de a-l accepta sau a-l respinge pe Maiorescu.

Cum se afirmă marile simboluri eminesciene în faza prestudențească ? O controversă a stîrnit următoarea strofă din **Amicului F.I. : Voiu, cînd mi-or duce îngerii sei / Palida-mi umbră în albul munte, / Să-mi pui cunună pe a mea frunte / Și să-mi pui lira la căpătîi.**

Muntele alb, bănuiește Bogdan-Duică, poate să fie de origine indică ! Dacă este dovedit că în 1868 Eminescu cunoștea „India", **muntele...** poate să fie de origine indică ! Pe baza amintirilor lui Caragiale („Am petrecut toată ziua rizînd, mi-a vorbit despre India antică, despre Daci, despre Ștefan cel Mare și mi-a cîntat doina"), Bogdan-Duică notează : **e dovedit că în 1868 avea cunoștințe despre India.** La rîndul, spune prea des uitatul comparatist, există un asemenea munte.

Contestată în mai multe rînduri „Eminescu n-a avut cunoștințe atît de îndepărtate", observația privind **muntele alb** a fost pusă sub semnul întrebării de Augustin Z.N. Pop și, mai ales, de D. Murărașu **(Comentarii eminesciene,** E.p., 1, 1967, pp. 7—8). Muntele ar fi, scrie D. Murărașu, Ceahlăul — Pion.

Chiar să nu fi avut „cunoștințe atît de îndepărtate" ? Despre khagiur va fi auzit din „Convorbirile literare", despre „faimoasa religiune asiatică", tot de acolo. La Cernăuți Eminescu putea să citească (și a citit !) **Îndeletnicirea despre buna murire de episcopul Eughenie Vulgariul,** tradusă de Smeritul Veniamin în 1845. Cartea, după cum ne informează Aurel Vasiliu, **Eminescu și Bucovina** (Cernăuți, 1943, pp. 391—392), s-a păstrat în biblioteca școlii. Autorul ei dă chiar „amănunte despre brahmani" : „Aceștia, depărtîndu-se de tulburările lumei, în liniște se îndeletnicea cu teoria naturei și cu desăvîrșirea puterilor sufletești : viața aceasta o socotea ca pe o sarcină grea și pre dezlegarea cea prin moarte ca pre o slobozenie dulce". Putea Eminescu, extraordinar cititor de carte veche, să ignore această pagină ? Petru Creția, comentînd **Poveste** indică (Opere, vol. VII, pp. 382—383) mai numește și alte lecturi.

Să ne întrebăm din nou : va fi auzit Eminescu de un Centru al înțelepților, de Shambala ? Și dacă va fi auzit, cînd ? La Viena deja **budismul este,** ne spune Teodor V. Ștefanelli **obiectul său de predilecție.** Și adaugă fostul coleg : „Eu eram numai puțin inițiat în misterele Budhismului și știam numai atîta despre principiile acestei religii cît auzisem în liceu, iar Eminescu desfășura o cunoștință vastă și-mi spuse că **Tibetul este leagănul și inima misterelor budhiste** (s.n.), începu apoi să vorbească despre Budha-Sakia-Muni. Era atît de încîntat de principiile acestei religii... **(Teodor V. Ștefanelli, Amintiri despre Eminescu.** Ediție îngrijită de Constantin Mohanu, „Junimea", 1983, p. 149).

Mai înainte aminteam Insula Albă, acum e momentul să scriem că „tărîmul interzis al înțelepților" se mai numește **Pămîntul apelor și a Munților înalți.** Era acesta **albul munte ?** În variantele poemului **În căutarea Seherrazadei** (cca. 1874) se poate citi : **Prin codri Asiei, prin șesuri crețe / De-a vîntului suflare-mbălsămată / Prin munți în nori și în pustii mărețe // Cetăți antice strălucind s-arată / S-albe par și mitici — și cu basme / Pierdute-n codri parcă semănată // Și peșteri nalte s-adincesc în munte / Stînci de bazalt țin bolțile-n coloane / Și mișcă-ncet pădurea-i de pe frunte // Izvoare curg din negrele-i icoane / D'idoli pagini ce ca și stîlpi se-nșiră / În depărtări adînci de caravane // Și pe cînd noapte-ntinde-albastre plaiuri / Adînci și nalte ca de nori piraie / S-aude glasul apelor raiuri // În stele nalță umeri Himalaia / Și de pe vîrfu-i alb (s.n.) pătînd răsare / O lună caldă, sfîntă și bălaie.**

Pentru cine cunoaște mitologia Shambalei, aceasta poate fi o descriere a ei. Dar această descriere nu se poate suprapune peste alta, cea a Orientului ? Sau cea a Egiptului ? Sau peste oricare descriere a **Centrului Lumii ?**

Tot ceea ce se întîmplă în „India" e transferat în Orient și tot ceea ce se întîmplă în „Orient" se poate regăsi în Himalaia. Magul care anunță Nașterea aparține, în postuma **Dumnezeu și om,** Indiei. Un cunoscător al mitologiei Shambalei ar putea regăsi aici unul dintre miturile sale. Dar și un posibil ecou al cărții lui **Louis Jacolliot, La Bible dans L'Inde. Vie de Jesus Cristna** (o ediție a treia a acestei cărți de succes și de scandal a apărut la Paris în 1837).

De unde și-a adunat poetul cunoștințele despre **civilizațiile tradiționale ?** Biografiile poetului au epuizat, practic, sursele privind tema „Eminescu și Egiptul" și chiar și „Eminescu și Orientul". Trebuie însă să bănuim pe lîngă izvoarele indeobște cunoscute (cărți, reviste, cursuri universitare etc.) și izvoare orale : dialoguri cu cunoscătorii civilizațiilor tradiționale.

Nu va fi niciodată suficientă sublinierea că toate „miracolele" Indiei și ale Orientului se vor revărsa în munții Daciei. Tot ce descoperă poetul în Centrul numit Himalaia, India, Orient, Egipet se va regăsi în munții Daciei. Aici va „reașeza" poetul Centrul Lumii. Aici va imagina ținutul zeiesc al înțelepților. Dacă ceilalți munți au un capăt în lume și altul în infinit, de ce n-ar avea și munții Daciei ? Oare aici nu se va fi înfăptuit o civilizație tradițională ? Un Centru ? În **Rugăciunea unui dac,** în **Luceafărul,** exegeții au descoperit rădăcini ale imnelor din **Rig-veda** (vezi Amitha Boshe, **Eminescu și India,** Junimea, 1968, pp. 103—128) și desigur n-au greșit. Marile cărți ale civilizațiilor tradiționale se aseamănă : un gînd eminescian e verificat de Mircea Eliade care va scrie mulți ani mai tîrziu, că a înțeles neoliticul românesc în India. **Bardo Thodol** se aseamănă, uneori pînă la suprapunere, cu **Cartea morților** a Egiptului antic.

În acest sens, trebuie să vedem opera din epoca prestudențească și studențească legată de ideea de Centru. **Muntele,** dar și **Insula** sînt reprezentări fenomenale ale Centrului. Sînt epifanii ale lui. Aparțin unei geografii mitice.

Nici o îndoială că Bogdan-Duică avea dreptate atunci cînd socotește **muntele alb** legat de cultura indică a tînărului Eminescu. Dar nu se înșeală nici D. Murărașu, cînd socotește muntele alb ca aparținînd mitului Daciei eminesciene.

Și dacă în operele de tinerețe Centrul nu se află în opoziție cu exprimarea sa fenomenală, dacă paradisurile în care se retrag eroii nu intră în conflict cu creatorul lor, pe măsură ce poetul va înainta în vîrstă vom semnala o „stare conflictuală" tot mai acută între Centru și Lume. Insula, muntele, steaua nu mai repre-

zintă epifania Centrului. Dimpotrivă, se golesc de conținutul lor sacru.

În prefața versiunii franceze la **Karl Jaspers, Strindberg și Van Gogh. Hölderlin și Swedenborg** Blanchot scrie că filosoful german evocă extraordinara tensiune a multor bolnavi psihic la începutul procesului. Ei trăiesc în iminența prăbușirii : tensiunea pentru a menține continuitatea gîndului, sensul și rigoarea este adesea uriașă. Creativitatea se hrănește, în cazul artiștilor de excepție, și din aceste tensiuni extraordinare, spirituale. Dacă mitul, cum scrie Mircea Eliade **(Insula lui Euthanasius**, Ed. Fundațiilor, 1943, p. 18) „este o dramatizare a simbolului", putem conchide că, spre deosebire de opera de tinerețe, care se sprijină pe „epifania Centrului", cea de maturitate „dramatizează" Centrul. Muntele alb se integrează unui nou scenariu, de intensități și opoziții ireductibile.

Muntele alb — insula albă. Nu mai e nevoie să subliniem omologia munte-insulă. Jung arăta **(Psychologie et alchimie**, Buchet-Chastel, 1970, p. 69) că marea simbolizează inconștientul colectiv, „căci sub suprafața ei reflectantă, ascunde adîncimi nebănuite". Tărîmul ferm reprezintă, pentru psihologia abisală, conștientul. Tărîmul ferm — muntele — poate sluji încă, în anii tineri, un complex ascensional. Dar nici acest complex ascensional nu rămîne neînsoțit de acompaniament funebru. Iată un bruion din **Povestea magului călător în stele** (mss. 2285) : **Și insulele mîndre și de dumbrave pline / Par sarcofage nalte plutind pe-unde senine / Acoperite numai de flori și de pomene / Urieșești... Acuma se-nchid a serei gene / Apele mai sună cu blinda lor cîntare / Dispar ca sarcofage insulele-n mare.**

Mort-ul **frumos cu ochii vii**, insula, castelul, sarcofagul, vocația ascensională se regăsesc în acest **vis** : „Pluteam pe-un riu. / Sclipiri bolnave / Fantastic trec din val în val. / În urmă-mi noaptea de dumbrave / Nainte-mi domnul cel regal. // Căci pe o insulă în farmec / Se nalță negre, sfinte bolți / Și luna murii lungi albește / Cu umbră împle orice colț. // Mă urc pe scări, întru-n lăuntru, / Tăcere-adîncă l-al meu pas. // Prin întuneric văd înalte / Chipuri de sfinți p-iconostas. // Sub bolta mare **doar străluce** / Un singur simbure de **foc ; /** în dreptul lui s-arat-o cruce / Și-ntunecime-n orice loc". De puține ori în literatura universală nocturnul a înălțat asemenea arhitecturi. Și de puține ori marile teme ale romantismului au devenit „altceva". Dacă în **Povestea magului...** insulele „par sarcofage", în **vis** ele **sînt** : „Acum de sus un chor apasă / Un cîntec trist prin murii reci / Ca o cerșire tînguioasă / Pentru repaosul de veci. // Prin tristul zgomot se arată, / Încet, sub văd, un chip ca-n somn / Cu o făclie-n mîna-i slabă / În albă mantie de Domn. // Și ochii mei în cap îngheață / Și spaima-mi sacă glasul meu. / Eu îi rup vălul de pe față... / Tresar — încremenesc — sunt eu".

Am putea afirma că „sursa" primă a **muntelui alb, a insulei** este viața interioară a poetului. Așa cum se întîmplă, probabil, cu marile simboluri eminesciene, ele urcă din profunzimi, încercînd a fixa o dualitate esențială. Lecturile confirmă și relaționează imagini aparținînd unui tip de creativitate.

În 1872, între postumele lui Eminescu un loc aparte ocupă **Demonism, Mirandoniz, Odin și poetul, Memento mori**, în 1873 : **Povestea magului călător în stele, Care-i amorul meu în astă lume, Privesc orașul furnicar. O arfă pe-un mormînt, Dumnezeu și om**, în 1874 : **Pustnicul, Cum negustorii din Constantinopol, În căutarea Seherazadei, Preot și filosof, O, adevăr sublime.** Citeva dintre acestea trec de faza de proiect. **Povestea magului călător în stele**, gîndită opus magnum, rămîne însă fragmentară. Poetul va trage substanța ei în alte poeme : însă nu **Faust**, ci **Luceafărul** va fi poemul care va capta energiile majore ale poemului postum. În aceste mari proiecte citim și tentația de a scrie un **Faust**. Ne aflăm în zona de foc a gîndului eminescian, care își propune să cuprindă ceea ce are mai profund, mai adînc devenirea sufletească. Eroi ai poemelor sînt ființe înzestrate cu puteri absolute, asemenea lui Dumnezeu. Magul „se pare cum că este al mării Dumnezeu". Într-un proiect dramatizat al acestui poem, dialogul dintre Mag și Prinț, asemănător celui dintre Faust și Wagner, ia următoarea formă :

Mag : (de după scenă)... **Omul cu gînduri înțelepte / Nainte el de toate învață să aștepte. / Tu n-ai deprins-o încă. Dar iată-mă-n sfîrșit...**

Prinț : Eu văd cifrele-mi toate din lecția de azi / Deși a le pricepe nu pot. Te rog dă-mi cheia / La cele ce privesc acuma ca să străvăd ideea.

Încercarea de dialogare a poemului a fost însă abandonată, o dată cu ideea unui **Faust**. Și este abandonată tocmai fiindcă poetul căuta a descoperi răsăritul ; problema lui Faust e, întîi, a Apusului. Opoziția dintre Orient și Occident se leagă de un fel de a înțelege **lumea veche**. Terținele din cîntul al treilea al **Infernului** își găsesc în poemele acestor ani corespondențe și, mai ales, replici : **Ajung la țărm — se-ndoaie ca o liră / Cu valuri înstrunite-n lunge rînduri / Un mic liman — ce raze blînd respiră / Corăbiei apusene grea de gînduri / Sinistre — eu pe valuri îi dau drumul / Un mic liman — ce raze blînd respiră.**

Opțiunile pentru Orient sînt formulate cu fermitatea cu care sînt respinse valorile apusene : **În furnicarii din Apus ei toată / Viața-i fac dureri nebune, / Nu știu că lumea nu-i ceea ce caută. // Ei caut adevăr — găsesc minciune. / Neam vine și neam trece — toți se-nșală. / Eu adevăr nu cat — ci-nțelepciune. // Căci mintea cea de-nțelepciune goală / Oricît de multe adevăruri știre-ar / Izvor de-amărăciune-i și de boală // În ladă aur oricît grămădire-ar / Cu aur nu se stinge-n veci amarul. / Și pace numa-n inimă-i găsire-ar.**

Nu mintea ci inima, nu raționalul ci sensibilul. Cunoscătorii „civilizațiilor tradiționale" susțin că „simbolismul ne apare în mod special adaptat exigențelor naturii umane, care nu este o natură pur intelectuală și care are nevoie de o bază sensibilă" pentru a se ridica la înțelegerea adîncă a fenomenelor. Orice cuvînt, arată un autor de „studii tradiționale", nu este decît un simbol. Limbajul e discursiv, simbolul e sintetic. Aceste idei **vechi** pot fi regăsite în poemele citate mai sus. Dar și în **Dumnezeu și om: Erau vremi, acelea Doamne, cînd gravura grosolană** / Ajuta **numai al minții zbor de foc cutezător... / Pe cînd mina-ncă copilă pe-ochiul sînt și arzător / Nu putea să-l înțeleagă...**

Cărțile vechi sînt cele pline de adevăr, fiindcă ar înlesni cunoașterea simbolică : în ele „Tu, Christoase, — o ieroglifă stai cu fruntea amărîtă / Tu, Mario, stai tăcută, țeapănă cu ochii reci !"

Un loc aparte între postumele acestei etape de creație trebuie rezervat poemei „Preot și filosof". Poetul (filosoful) se adresează astfel preoților : **„Nu ne mustrați ! Noi suntem cei cu auzul fin / Și pricepurăm șoaptă misterului divin. / Urmați în calea voastră mulțimii de absurzi / Și compuneți simfonii și imnuri pentru surzi / Ascundeți adevărul în idoli, pietre, lemn, / Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedemn / Al oamenilor zilei sublim adevăr — / Ce voi spuneți în pilde, noi le avem din cer".**

Pe de o parte, preoții care „transmit adevărul" prin „idoli, pietre, lemn", deci prin simboluri apte a-l face sensibil, pe de alta, poeții care, conform tradițiilor vechi, **dețin** adevărul. Sau, cum arată René Guénon : „...și, de altfel, la origine, poezia nu era deloc această vană literatură care a devenit ea prin degenerarea care explică mersul coboritor al ciclului omenesc : ea avea un caracter sacru" **(Symboles fondamentaux...**, N.r.f., Gallimard, 1962, pp. 77—78). Sau, după cum spune în altă parte același interpret al vechilor simboluri : „...limba păsărilor, pe care o putem numi, de asemenea, «limba angelică» și a cărei imagine este, în limbaj uman, limbajul ritmat, căci pe știința ritmului, care comportă o mulțime de aplicații, se bazează în definitiv toate mijloacele care pot fi activate pentru a intra în comunicare cu stările superioare. Iată de ce o tradiție islamică spune că Adam, în paradisul terestru, vorbea în versuri, adică în limbaj ritmat... Iată de ce cărțile sacre sînt scrise în limbaj ritmat".

Aici trebuie așezat capitolul, foarte important pentru înțelegerea armoniei eminesciene, al „inițierii prin auz", pe care ni-l propune, în ale sale **Perspective eminesciene** (Cartea Românească, 1983), Dan C. Mihăilescu.

Pagină ilustrată de Matei Șerban

O Geografie literară eminesciană se va clădi, deci, pe un puternic sentiment al ființei. Florile (ele însele, pe urmă de tei, de cireș etc. : prin izomorfismul lor — echivalează cupa, roata, dar și inima) țin de o matrice arhetipală. **Flori de tei**, arată M. Coman, aparțin de matricea arhetipală comună lui Eminescu cît și poeziei populare românești. Ideea e dezvoltată de Svetlana Matta : „Însă în timp ce revărsarea florilor (de tei, n.n.) este solidară, în colind, cu rituri de sacralizare nupțială, și mărul paradisului îndeplinește funcția mediatoare a benedicțiunii, simbolul lui fiind stăpînit de un mit extratextual, la Eminescu, analizează M. Coman semnificația ontologică este inerentă textului său. Pe lîngă acest fapt, sensurile largi ale vorbirii eminesciene, care nu sînt reductibile la elemente prozodice — dimpotrivă, ele conferă acestor elemente o magie superioară — sunt o continuă deschidere spre niște latențe cu multiple fețe. Încă o dată constatăm, că tot ce scrie Eminescu este profund românesc și totodată profund eminescian, printr-o rară îmbinare a poetului și a gînditorului. Prin asta, cum spune Octavian Vuia, „el deschide larg porțile spre o gîndire a existenței bazate pe sentimentul autohton al ființei".

Sau, după cum precizează aceeași autoare, subliniind puterea gîndului eminescian : „Acest sentiment al ființei depășește limitele senzoriale, fiind o aprehensiune a unei puteri de manifestare a lucrurilor în totalitatea lor ascunsă, pe care nu o putem poseda : florilor de tei ori «codrului bătut de gînduri» **Eminescu** le dă un sens izbitor de **straniu** pentru omul existenței comune. **El** dă acestor imagini o noimă nemaiîntîlnită «în poezia românească și rar întîlnită în cei mai mari poeți străini» (Vuia). Căci într-adevăr e ceva foarte rar ca un mare poet să fie și «reflexiv peste limitele admise» cum se îngrijora Maiorescu (S. Paleologu — Matta, Eminescu și abisul ontologic, Aarhus, 1988, pp. 69—70).

Că într-adevăr, sensul naturii eminesciene este „izbitor de straniu", o dovedește impactul poeziei eminesciene cu contemporanii. Nu au fost doar cei „necultivați" care au refuzat această poezie, în sensibilii întotdeauna gata de denunț calomnios. **Aron Densușianu** în ale sale **Cercetări literare** (Iași, Editura librăriei școalelor, Frații Șaraga, 1887) adnotează cu incredibilă dezinvoltură a ironiei **Floare albastră**. Publicate inițial în 1875 în „orientul latin", **Scrisorile** lui Aron Densușianu și-au avut succesul lor, căci cărturarul nu era lipsit nici de știința argumentației și nici de un umor grosier, deloc neplăcută „omului existenței comune" de la 1875.

Un opus magnum ar fi trebuit să fie **Odin și poetul** ; aparținînd acelorași ani numiți mai sus, poemul are o autonomie a lui, care nu ne împiedică să-l citim ca fragment al unei epopei. Des citat a fost dialogul în care, între „zeii vechi și mîndri ai Walhalei" poetul îl întîlnește pe Decebal : acestuia îi vorbește despre „romanii vechi și mîndri", deveniți „romunculi". La fel de des a fost citat dialogul dintre Odin și poet. Mărturia poetului, ca și răspunsul zeului („Nu crede că-n furtună în durere, / În arderea unei păduri bătrîne / În arderea și-amestecul hidos / Al gîndurilor unui neferic. / E frumusețea. Nu — în seninul / În liniștea adîncă sufletească. / Acolo vei găsi adevărata. / Unică frumusețe") definesc mitul ascensional eminescian. Acesta va atinge mereu, în anii studențești Walhala Shambala, locurile sacre în care zeii, titanii, mai marii minții. Hiperboreeni sau oameni ai orientului acestia sînt, nu mai puțin, daci. În bruioanele de la **Memento mori** Perpessicius așează **Planul lui Decebal *)**, unde stă scris „cîntăreții din neamul faraonilor Egipteni aduc cu ei zeitățile Egiptului și zicerile lui Jupiter Amon și vestea despre Alexandru Macedon. (Alexandru merge în Indii unde reșed, în Himalaia zeii daci — acolo el întîlnește pe Dochia și de la Zamolxe învață înțelepciune. Amorul lui — Mărire — Petreceri babilonice — Moartea)". Zeii daci sălășuiesc nu doar pe muntele Pion ci și în Himalaia, în locurile legendarilor arhați. Magii lui Eminescu vor găsi loc privilegiat în spațiul imediat apropiat. Sînt la doi pași de noi, în peșteri pe care orice călătorie le-ar pune în valoare. Am arătat că omologia munte-insulă definește universul liric al tînărului Eminescu. Și muntele și insula dau sens unui spațiu securizant. Am putea spune că acestea sînt locurile în care conștiința este protejată de asalturile anarhice ale inconștientului. (Vezi și Jung, vol. cit. cap. **Visele inițiatice**).

Atît de presantă este **insula** în sistemul imagistic eminescian, încît poetul va defini nașterea poporului nostru astfel : „Românii au răsărit dintre (ilizibil) ca insule din mare. (...)".

În spiritul aceluiași limbaj **muntele** ar reprezenta pămîntul ferm al conștiinței, dar și posibilitatea transcenderii.

Aceeași sete de pămînt ferm o vom descoperi și în operele ce urmează epocii studențești. Și în manuscrisele care însoțesc nașterea acestor opere. În circumscrierea spațiului românesc, poetul va căuta argumentele menite să pună în lumină un arbore genealogic ilustru. Dar acest arbore genealogic ilustru nu se va desolidariza de etniile sud-estului european cum ar putea deduce, din lectura **Scrisorilor** și a articolelor politice, un cititor grăbit. Doar privind politichia prezentului, „bulgarii" sînt o imixtiune nepermisă : în planul larg al devenirii istorice, ei sînt o alianță firească. Mai mult : ne putem descoperi notează Eminescu în paginile manuscrise (pe care le citîm după **Fragmentarium**-ul Magdalenei Vatamaniuc), înrudit : „Traci și iliri erau aproape înrudiți. Descendenții ililor sînt albanezii actuali. În Tracia s-au născut românii. Miklosich ne-a comunicat vreo 50 de cuvinte, care parte sînt comune albanezilor și românilor parte au în amîndouă limbile o formă (comună) și un sens deosebit. Un număr însemnat de cuvinte au trecut de la români nu numai în limba bulgară, ci în toate limbile peninsulei". Undeva poetul găsește o emblematică a sud-estului european : **Cabala dunăreană** : Corbul Ardealului și al Țării Românești Bourul Moldovei și al Maramureșului... Acvila Serbiei, Croației, Leul Bulgariei și Albaniei". În replică la afirmațiile unui ziar austriac, Eminescu observă că „... **Neue freie Presse** se înșeală cînd admite un antagonism real între slavii din sud și români. Avem cu toții sînge tracic în vinele noastre". Pe un citat din Herodot, Eminescu face cîteva sublinieri care vorbesc despre o obsesie constantă : „Poporul tracic este cel puțin după inzi între toate popoarele cel mai mare. Și dacă ar avea un **domn și ar ține unul cu altul în concordie ar fi invincibil** și desigur cel mai puternic dintre popoare, după părerea mea"".

Gîndul despre **cel mai puternic dintre popoare** nu este altul decît cel care așeza zeii daci în Himalaia. Și deloc dezlegat de ideea unui **Centru**.

Pămîntul sacru eminescian, loc al întemeierii e Transilvania. O Transilvanie care e pămîntul originar al marilor eroi ai neamului : „ca toți românii adevărați, Ștefan Vodă era ardelean de origine și anume muresean. Ca și Uniad Corvinul, ca și Basarabii toți". Așa cum zeul getic sălășuia pe înălțimile himalaiene, așa și marii eroi ai istoriei eminesciene trebuiau să vină dintr-un spațiu pur. „Moldova și Țara Românească nu sînt decît promotorii ale Ardealului", scrie Eminescu în sensul aceleiași adorații. Și, într-un manuscris din epoca bucureșteană : „Tot ce voi afla în Ardeal știu din legături sanscrite".

Ce fel de legături sanscrite ? Caietele în devanagri ale lui Eminescu sînt ale unui limbaj sacru. Pentru el, un limbaj al vechimilor, accesibil inițiaților.

„Desigur, scrie Tudor Vianu **(Literatură universală și literatură națională**, Espla, 1956, p. 179), Eminescu a înlocuit vechea înțelegere religioasă a lumii cu cea filozofică. Momentul sfărîmării iluziilor care au legănat omenirea vreme de milenii nu e absent din opera eminesciană". Pagina despre prezența himalaiană a lui Zamolxe este contemporană cu exclamația lui Nietzsche din **Știința vselă : Dumnezeu a murit.**

Dar nu trebuie să ni-l închipuim pe Eminescu ca aparținînd acestei exclamații. Căutarea și mai ales afirmarea Centrului îl așează pe marele poet într-o altă ordine a ideilor. Fără a fi un poet al sacrului, Eminescu nu este un poet al de-sacralizării. Sau e un poet al de-sacralizării în aceeași măsură în care afirmă dreptul omului la **pămînt ferm.** Iar o geografie literară va descoperi mai mult decît oricare altă disciplină, aspirația spre Centru a poetului, calea către locurile sacre.

Să fie acestea **locurile nașterii ?** Nimic mai îmbătător decît gîndul că, în drumurile sale prin Transilvania, poetul vrea să ajungă pe locurile străbunilor. Că el, adolescentul **știe** că înaintașii săi erau de aici și că el se află **acasă** la Blaj. Sau la Oradea. Sau pe Tîrnave.

Dar oare acest gînd nu poate fi conjugat cu altul, care este, de fapt, acela al presimțirilor ? Cînd scriem despre prezența muntelui și a insulei în opera lui Eminescu nu o putem **face** altfel decît înțelegînd că ele izbucnesc deasupra mării. Simbol al inconștientului colectiv, marea dă naștere acestor spații. Vîrfurile montane **sublimează**, ascensiunea scoate din regim material înalță către Idee. Cînd scriem deci despre prezența acestui spațiu central, nu o putem face fără a da drept de existență în spațiul originar eminescian —cel al nașterii — gîndului formulat în poemul cheie al tinereții eminesciene, **Povestea magului călător în stele.** „Eroul nostru — purtătorul gîndului eminescian — este, în cartea naturii o greșeală. El nu are stea. De la gnostici pînă la Kierkegaard, ideea omului existînd ca greșeală a făcut carieră, dar niciunde nu vom găsi atîta investiție de poezie ca în poemul eminescian : **Că dincolo de groapă imperiu n-ai o lume. / De asta ție n-are de ce să-ți pară rău / A geniului imperiu : gîndirea lui — anume ; / A sufletului spațiu e însuși el. Ca grîu / Vei semăna în cețuri a gîndurilor sume / Și-atunci realizate vor fi, vor sta mereu.** / Că-n lumea dinafară tu nu ai moștenire (s.n.). / **A pus în tine Domnul nemărgini de gîndire.**

Sau, după cum stă scris în „Luceafărul" : **Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte.**

Orice geografie literară eminesciană trebuie înțeleasă ca exprimarea acestui gînd : fața lumii — **înfățișarea** — nu face decît să ocrotească Lăuntricul.

Dar la fel de bine putem scrie : prin intensitatea ei geografia literară eminesciană se autodevorează.

Cornel Ungureanu

***) În excelentul studiu Cultura lui Eminescu și manuscrisele sale, Dan Petrovanu presupune în spatele comparației dacilor cu inzii surse livrești, evident neidentificate (opere, vol. VIII, ed. Minerva, 1986, pp. 327). Nu credem că „supraromantismul daci-inzi e de împrumut" : el valorifică aceeași tentație a înălțimilor, care caracterizează titanismul eminescian. Nu era nevoie de impulsul unor lecturi (care ?) pentru a așeza zeii daci în Himalaia.**

Luceafărul

Clelia Ifrim

CUI APARȚINE ZIUA DE IERI?

(fragment de roman)

Strigăt în toată piața. Ducîndu-și mîna la toca mică de astrahan, temîndu-se să nu-i cadă. Din cauza strigătului. Aproape se izbise de ea.

— Ma'lui, ce mai faci ?

Restul întrebărilor se pierdu în stofa neagră și pufoasă a îmbrățișării. O strînse la piept ca pe un cadou la care nu se așteptase, clănțănind mărunt din dinți să nu țipe de bucurie. Cealaltă se înăbuși în ceața umedă de la piept amestecată cu cîteva picături de parfum. Simți nasturii întrindu-i sub oasele obrazului. Se desprinse din îmbrățișare și o îndepărtă cu mîna în timp ce o întrebă :

— Cine sînteți ? încercînd să adune în minte un chip tras în mii de copii, fără nici un cusur. Plimbînd pe acest chip, ochii ca două jivine bătrîne.

— Sînt Duia Chiracu.

Femeia cu turban se destinse într-un zîmbet scuzînd trecerea anilor și ignoranța ei, după care își fixă cu vîrful limbii un dinte care se clătina. Simți în spatele lui umflătura cît un bob de orez, lucios la cea mai mică atingere. Din cauza dintelui bolnav cuvintele ieșeau deformate suportînd și ele durerea surdă, siciitoare.

— Te-ai schimbat mult, nu te-aș fi recunoscut niciodată.

Duia o îmbrățișă din nou. Plăcerea de a o adăposti la pieptul umed fusese mai lacomă decît ea. Îi apăsă capul pe stofa neagră înăbușind-o și femeia cu fața ca pergamentul își trase mai bine turbanul deasupra frunții, să nu se vadă dunga părului alb, nevopsit. Se gîndi că a rămas la fel în privința asta, o exaltată, dar atunci avea 19 ani, era scuzabil, sentimentele pentru fiul ei erau scuzabile, pînă și capul de gîscă întunecată, numai bucle prinse sub un batic de naylon portocaliu era scuzabil. În fond nu toate iubirile cer crimă și pedeapsă. Ea întrase în povestea cu Tase prea simplu ca să nu se sfîrșească repede.

Patul sinucigaș era așezat între fereastră și un fotoliu unde Tase stătea impasibil privind la scena dintre mama și logodnica lui. Duia plîngea cu sughițuri și Maria Grebencea o bătea pe spate ca pe-un sugar care a supt prea lacom tot ce i s-a dat.

— Ajută-mă și tu, ce stai așa împietrit?

Tase nu schiță nici un gest. Zgomotul curții interioare, opac și liber plutea în jurul ferestrelor. Îi plăcea să-l asculte gîndindu-se la nevasta avocatului și saxofonist. Formau un trio perfect, toți erau mulțumiți și trebuia să scape cît mai repede de portocala din fața lui. Ar fi putut să-i trîntească ușa în nas, dar avea cheie și intrase fără să sune.

— Apropo ! Cred că nu mai ai nevoie de cheia noastră.

Se uitau unul la altul, mamă și fiu, alcătuind mica familie Grebencea compusă din două persoane care degustau bunurile împreună.

Sughițurile pe care voia să le oprească făceau ca mușchii stomacului să zacă înțepeniți ca dinții unui ferăstrău nefolosit. Nu funcționa nimic. Vîrfurile acelea de munți zăceau prinse într-o menghină de carne și lumină. Pe dinăuntru, cu capul în jos. Duia se liniști. Maria Grebencea o mai bătea ușurel pe spate spunîndu-i că n-are nici un rost, totul se va aranja. Vocea venea din halatul de casă pe care i-l cumpărase ea de la Consigna-

Amîndouă numeau asta îmbrățișare, les că una șoptea :

— Duia, nu fi gîscă, ai să vezi are să treacă. Ascultă-mă pe mine. Și eu îl urăsc !

Buclele negre prin baticul portocaliu erau aurii și roșietice, mătăsoase. De partea cealaltă reverele halatului de casă, dublate, matlasate, imperiale, cardinale. Simți luciul satenului alunecînd pe fața ei ca o mînă rece, moartă. Se înțepeni undeva. Prin fereastra care dădea în curtea interioară arsița verii venea de departe, ca un zvon de albine călătoare. Totul venea de departe. Farmaciile cerului erau deschise pentru orișicine. Totul era gratuit și ordonat, benefic și curativ.

Se desprinse de luciul halatului și se întoarse spre Tase. Rămase un timp în picioare neîndrăznind să se așeze undeva, să se sprijine de ceva, masă, pat, bufet, paravan, ceva solid, de lemn sau de marmură și atunci se lasă în genunchi în fața fotoliului. Știa că greșește și greșeala era la fel de portocalie ca și baticul căzut jos.

Duia se sprijini cu amîndouă mîinile de brațele fotoliului formînd un pătrat. O închisoare. Tase o disprețui pentru această slăbiciune și intenție. Simbolul era evident.

— Ce-ți spui, că n-am să scap așa de ușor, nu ? Și atunci, ia să-i arăt delicat ce-am de gînd să fac ?

Îi desfăcu cu două degete mîna stîngă de pe brațul fotoliului. Numai atît. Duia nu opuse nici o rezistență. Mîna pluti în aer agățată de cele două degete și amîndoi se uitau la ea. Semăna cu gîtul sucit al unui pui, fără sînge, în orice caz ceva special cu vinișoare albastre, tăiat, să zicem, în sticlă transparentă. Îi dădu drumul să cadă Mîna alunecă pe lîngă brațul fotoliului și se opri pe podea. Simți ceva sfărîmicios, firimituri de pîine uscată sau biscuiți. Se sprijini cu toată palma de dușumea și se ridică. Scoase cheia dintr-un portofel înflorat de pînză și o puse pe o farfurioară. În spatele ei o fotografie sprijinită direct de lemnul bufetului o înfățișa pe nevasta avocatului în costum de baie. Tase și Nelu Capuerde formaseră un tron cu brațele lor și o purtau așa pe plajă. Toți rîdeau iar picioarele scurte și plinuțe nici nu atingeau pămîntul.

Și acum toate astea, în plină stradă, în văzul tuturor. Duia își strecură brațul pe sub încheietura mîinii Mariei Grebencea invitînd-o să facă cîțiva pași împreună.

— Încotro ?

— Oriunde. Eu pot ieși repede la Romană, așa că vă pot conduce pînă unde aveți nevoie.

O studiase destul. Era mulțumită. Șanțurile adînci și mărunte împărțeau fața în zeci de triunghiuri și pătrate. Rujul de pe buze se ridase și încerca să ascundă o pată violetă pe buza de jos. Fixă punctul acela bolnav, descoperit cu o plăcere detașată, cînd deodată Maria Grebencea se porni să povestească :

— Tase e tot singur, vreau să spun că nu s-a căsătorit.

Duia își duse din nou mîna la toca mică și își aranjă capetele eșarfei pe care o înfășurase în jurul ei făcînd o fundă la spate. Era o zi de primăvară umedă și caldă. Capetele eșarfei atîrnau libere și fluturau în vînt. Din cînd în cînd îi acopereau ochii. S-ar fi simțit mai bine cu capul gol, de gîscă întunecată, sau numai întunecată, cu aripile negre-arămii- aurii fluturînd în urma ei. Doamna Grebencea înotînd încă în buclele acelea azurii se scufundă în propria-i visare. Unul din capetele panglicii se zbătea pe umărul Duiei, alunecînd într-o diră albastră spre mineca pardesiului. Și ea întinse mîna și apucă marginea eșarfei jucîndu-se cu ea. Se trezi în fața unei necunoscute, deși Duia o numea și acum ma'lui, de la mama lui. Aproape fusese. Ce ordine disperată a cuvintelor !

Aproape. O fleandură care filfîie în vînt, din stambă, din mătase, din nimic

— Te-ai schimbat mult.

Știa că arată prost. Din cauza umezelii părul i se încrețise valuri-vălurele de sîrmă neagră. Cearcănele îi scobeau obrazul ca două semilune întinse de la ochi pînă la tîmple. De culoarea turturelelor de la geam. Cafenii. În văzul tuturor. Din stambă, din mătase, o fleandură în vînt.

O salva toca. O asigură din nou că au trecut 16 ani ca să-și poată continua povestirea.

— Magda s-a sinucis. Știai ?

— Nu, cine-i Magda ?

Maria Grebencea simți nevoia să-și ordoneze gîndurile. Trebuia să găsească începutul, firul de destrămare. Își plimbă încă o dată vîrful limbii peste dintele bolnav și ezită între cele trei forme de exprimare, după ce v-ați certat după ce v-ați despărțit, după ce te-a părăsit. În sfîrșit spune :

— După ce nu v-ați văzut Tase s-a logodit cu o fată de pe strada Labirint. Înregistra muzică la fratele ei, erau tot timpul împreună.

— Da, o știu.

Se gîndi că de fapt în acești 16 ani care trecuseră nu părăsise niciodată Groapa cu leoaice în care intrase. Avea locul ei, bine stabilit, bine determinat. Cușeta casieriei într-un colț al arenei. Încerca în fiecare dimineață grilajul de fier forjat care dubla ușa. Faptul că nu se clătina îi dădea un sentiment de siguranță. Celălalt de închisoare, fusese anulat. Închisă laolaltă cu banii se simțea ea însăși monedă de schimb.

Îi venea să plîngă. Pentru (ziua), grilajul de simbătă care se termina astfel. Își propusese cu totul altceva. Urî autobuzul care nu o așteptase. Alergase să-l prindă, dar șoferul rise și închise ușa tocmai cînd se agățase de bară. Ar fi scăpat de această victorie.

— Nu s-au înțeles. Tase avusese accidentul acela de scuter și a stat cîteva luni în spital. Toți se mirau ce relații am, mă duceam în fiecare zi la el. Șeful meu îmi făcuse rost de o legitimație.

Se scotoci prin geantă ca să găsească titlul aristocratic. O bucată de carton. Mormăi în timp ce căuta, că fata l-a părăsit, scuzîndu-se că nu are timp. A te scuza. Duia încercă să facă socoteala cîți ani are turbanul din fața ei. Îi spuse la un moment dat că se pensionase așteptînd fireste să o laude, să se mire, pentru că de fapt arătați foarte bine, nici nu se cunoaște că au trecut atîția ani. Folosea cuvinte mici pentru cauze mari. A te scuza.

— Vorbiți-mi de Magda.

Zbîrciturile de la coada ochiului se răsfirară ca un mănunchi de mustăți lustruite. De fapt nu avea turban, era numai o căciuliță învelită într-un batic. Decent.

— De ea vreau să-ți vorbesc. Brățara asta o am de la ea.

Își ridică mîneca de la pardesiu și întinse mîna în zare. Bara de aur moale strălucea. Duia simți în stomac cele două capete ale brățării înnodate. Dormea. Dormea ca un fetus sugîndu-și degetul de metal. O brățară. Se întoarse pe partea cealaltă. Solzii de aur zornăiră sub coaste și imaginea nevestei avocatului se zvîrcoli încercînd să scape din brațele celor doi tineri. Dar picioarele acelea plinuțe și sidefate nu atingeau niciodatul nisipul de pe plajă.

Duia se îndoi și spasmul mușchilor o înțepeni în această poziție. Vomită lîngă vitrina unei florării. Își ținea toca cu vîrful degetelor. Sentimentele fuseseră impăiate demult iar acum bătrîna asta cu fața ca pergamentul nu face altceva decît să scoată rumegușul din ele. Se joacă cu el în plină stradă.

— Ce-i, ce ți-e rău ?

Rise — i se vedeau dinții mici și ascuțiți. De lapte.

Maria Grebencea se gîndi că ar fi mai bine să se despartă la stop. Acasă o așteptau o grămadă de treburi. Era zi de curățenie. Își supse dinții bolnav și se pregăti să-și ia rămas bun. Duia o ținea strîns de încheietura cotului. Manșeta pardesiului acoperea brățara strălucitoare. Nu se mai vedea. Ca și cum nici nu ar fi fost.

— Părinții ei erau doctori. Plecau mereu în străinătate. De altfel Tase a vorbit numai cu fete bune.

— Vă referiți și la mine ?

Ironia era dezgustătoare. O autoflagelare cuminte. Nu îndrăzni să vorbească cu voce tare, gîndindu-se la răspunsul pe care l-ar fi dorit.

— Au stat împreună vreo doi ani. Avocatul a venit de cîteva ori după ea, dar a rămas cu Tase. Odată m-a luat ca s-o ajut să-și aducă lucrurile. Locuiau pe Polonă. O casă splendidă, cu piscină în curte. Numai în filme vezi așa ceva. M-a pus pe mine să aleg ce voiam. Doamne, să fi văzut toate șifonierele burdușite cu blănuri. Aș fi luat toată casa, era ceva... Avocatul stătea în hol pe-un taburet și plîngea. Să-l fi văzut în ce hal era ! Gol, cu apa șiroind pe el, ieșise din baie cînd am intrat noi. Magda i-a spus repede ce are de gînd să facă și el întreba în neștire de ce, de ce, vrei să te răzbuni ? A pus într-un geamantan niște rochii și bijuterii. Și o blană. O tira în silă după ea. Mi-a dat-o mie să i-o țin. Era atît de ușoară și moale că nu-ți venea să crezi că există așa ceva pe pămînt ! Avocatul stătea în hol și plîngea cu mîinile între genunchi. Era cu mult mai mare decît ea, dar o înșela cu toate fițele, dumnezeu știe pentru ce. Doi ani am trăit liniștiți cît a stat la noi. Am avut bani berechet. Magda și-a vîndut toate rochiile și bijuteriile. Nu mai spun, blana a fost primul lucru pe care l-a vîndut. Cred că-i făcea plăcere să scape de ele. Pînă și verigheta a dat-o. Nu se uita la bani. Îi punea pe farfurioara aceea de porțelan de pe bufet, o știi. Avocatul a venit de cîteva ori după ea. Nu erau supărați, dar ultima dată cînd a văzut-o în ce hal ajunsese pur și simplu n-a mai rezistat și s-a luat cu Tase la bătaie. Eram patru inși în cămărușa aia mică în care dacă aveau loc două persoane. Magda s-a dus cu el după glasvand și un timp nu s-a auzit nimic. Era într-o duminică după-amiaza. Era atîta liniște că auzeam apa curgînd prin țevi și respirația noastră. N-a întrebat-o decît dacă îl iubește și Magda i-a răspuns, da. A ieșit cu ea de mînă și a luat-o acasă așa cum era, într-un capot de-al meu și într-o pereche de șlapi de plastic. Noaptea s-a sinucis. Nu aveam telefon atunci. Avocatul a venit și a sunat la ușă. Tase nu era acasă, plecase la un ceai la Nelu Capuerde. N-am putut să-l invit în casă. Era trecut de miezul nopții și avea o figură atît de răvășită că mi-a fost frică să deschid și ușa. L-am privit prin ochean. Țipa și bătea cu pumnii în pereți :

— Acum e numai a mea, nu mai mi-o ia nimeni. E numai a mea.

Maria Grebencea făcu o pauză. Se întoarse brusc spre Duia :

— E oribil !

Toată fața aceea ca foița de pergament devenise sfărîmicioasă. Se expunea toată, goală, eliberată de orice nuanță. Nasul abrupt, scobitura pronunțată din vîrful bărbiei pătrate îi dădeau un aer viril. Poate și din cauza încrîncenării cu care voia să spună totul unei necunoscute.

— Ce este oribil ?

— Cămărușa aceea în care am trăit amîndoi.

Duia privi pe deasupra capului ei. Un șir mobil de oameni, al treilea fiind mereu înlocuit la cîteva luni, la un an. Făceau cu schimbul, Tase aducea o femeie după care avea ea dreptul să-și aducă un bărbat, își devorau prada în liniște, fără cuvinte, în paturile înguste, de campanie, de spital, paturi portabile, fără spectacol, tragedia era în mîinile lor, o dirijau cum voiau, surîzînd complice și fără complexe pentru că farfurioara de pe bufet nu era niciodată goală, tot timpul găseai în ea bani, bijuterii, bilete de adio, chei cerute înapoi, cambii în folosul lor și astfel aveau întotdeauna carne tînără și proaspătă. Se gîndi că în toți anii aceștia nu mersese prea departe, cel mult dăduse colțul străzii, o stradă care avea undeva o buclă. Dovadă, această femeie. Simțea brutalitatea gîndului care o făcuse să o oprească pe stradă, în plină lumină și să încerce să înnoade cele două capete ale brățării. Mușchii stomacului se încordară din nou. Își îngustă ochii prefăcîndu-se că urmărește ceva, urmărind ceva cu adevărat, băiatul care venea în fugă spre ea și care nu avea mai mult de zecedoisprezece ani în tenișii rupți, dați cu cretă, fără să se oprească din fuga aceasta, numai o singură dată, cînd avea să-i cedeze locul pe capra trăsurii și el să se ghemuiască într-un colț, bătînd-o ușor cu evantaiul peste umăr și poruncindu-i să pornească. Și Duia gîndindu-se, ăsta nu mă întreabă cine sînt, nici ce vreau și de ce am schimbat locul cu el, îndemnînd caii numai printr-o smucitură scurtă a hățurilor și scoțînd același sunet de os gol, fără măduvă, prin care fluieră vîntul și uitîndu-se într-un timp peste umăr înapoi, furînd din coada ochiului un colț de trăsură unde mai întîi stătuse Stancuța, apoi ea și după ea băiatul în tenișii zdrențuroși, un Hermes gol, nu mai era nimeni în trăsură și toate astea numai cu coada ochiului ca într-o ironie sau lipsă de încredere sau numai sfială de mironosită, sau batjocură în timp ce toată fața era îndreptată spre cer. Spuse, am terminat cu el, ducă-se, și-a luat zborul, acum sînt singură și pot să fac ce vreau, sînt un fel de rudă a imaginii mele, între noi există rudenie de sînge și asta nu se poate șterge.

Cele două femei mergeau tăcute. Se despărțiră la stația de la Universitate în fața statuilor. Duia promise că va face o vizită după ce Maria Grebencea o invită la ei. Amîndouă țineau la convenințe și nici una nu refuză intenția celeilalte. Se îmbrățișară din nou în timp ce venea troleibuzul 85. Duia așteaptă să plece și-i mai făcu semn o dată cu mîna. Tremurul gîndurilor prins în cutele șisturilor cenușii. Ale ei, ale Mariei Grebencea. O luă pe bulevard în jos gîndindu-se să intre la un film. Ceața de primăvară se risipise și un soare slab atîrna deasupra orașului. Pete firave de culori mergeau odată cu trecătorii în toată părțile. Hainele.

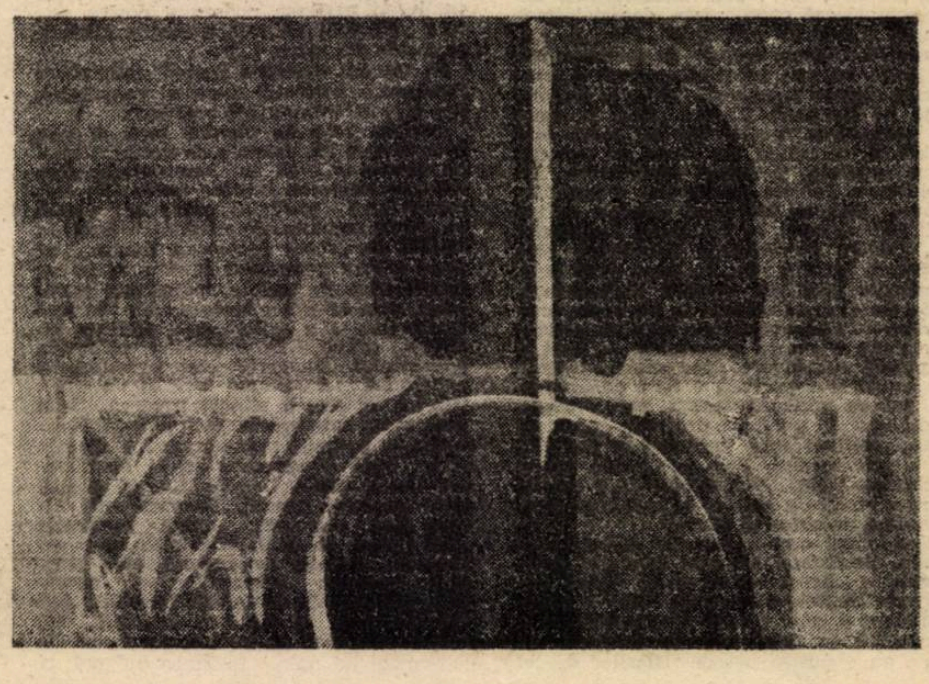

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XII) PRODUCȚIA

Există, neîndoielnic boli ale națiunilor, așa cum există boli ale organismelor și structurilor vii, fie ele individuale sau sociale. A circulat și circulă încă mult, în mediile preocupate de psihanaliza socială, precum și în principalele texte ale domeniului, conceptele de societate sănătoasă și, desigur, de societate bolnavă. Într-un strălucitor și, totodată, deosebit de profund articol dedicat personalității lui Ronald Reagan — și publicat cu cîtăva vreme în urmă în National Review — Margaret Thatcher reamintea insistența cu care s-a vorbit în anii '70 de o „maladie britanică" precum, ceva mai tîrziu, în jurul lui 1980, avea să se discute despre o „maladie americană". Este îndubitabil că destinele istorice ale celor doi, președintele american și primul ministru englez, nu au fost altele decît acelea impuse de confruntarea cu bolile popoarelor cărora aparțineau și în slujba cărora s-au pus. S-a scris, desigur, mult despre Margaret Thatcher (exemplu, cartea recentă a lui Hugo Young) și încă mult mai mult despre Ronald Reagan. În legătură cu acesta din urmă s-au consumat sute și mii de pagini atît spre a se demonstra că a fost un personaj de o adîncă stupiditate, cît și pentru a se proba, în chip neechivoc și definitiv, că a fost ființa providențială care a adus întregii planete salvarea de totalitarism și de război nuclear. Dacă accepți un minimum de justificare pentru opiniile pozitive despre cele două personalități politice, atunci toți cei care îi contestă te obligă să te gîndești la celebrele cuvinte ale lui Pythagoras despre caracterul uman („care este lucrul cel mai adevărat ? — că oameni sînt ticăloși"). Dacă te menții într-o atitudine ceva mai rezervată vei conchide, totuși, cu scepticism, că oamenilor le sînt interzise obiectivitatea și adevărul, aceasta cel puțin în sfera relațiilor reciproce. Cum ,necum, popoarele englez și american au depășit stările maladive în care se scufundaseră. Rolul în acest proces de însănătoșire al principalilor conducători ai Occidentului nu este, poate, prea greu de stabilit dar, pentru moment, vom abandona această linie de analiză. Este important ca, pornind eventual de la exemplele citate, să vedem ce poate fi boala unei națiuni, cum se vindecă o națiune și cum se distribuie răspunderile în cursul unui asemenea proces. Desigur, putem constata apariția, în continuare, de boli ale popoarelor, ale națiunilor, de stări critice profunde, nu cu necesitate și dramatice sau zgomotoase.

Oricum am numi aceste stări, ne este clar că ele nu pot fi acceptate. În cursul bolii unei societăți — asemenea cu ceea ce se întîmplă în cursul afectării oricărei ființe — aceasta încetează a fi aptă să își satisfacă principalele necesități, fie ele de ordin material sau spiritual. Se creează o condiție de disfuncție, în cadrul căreia are loc deteriorarea nivelului și calității vieții. Tipic pentru încetarea existenței vitale, stopează creșterea în principalele domenii productive. Binele individual se corelează tot mai slab — în vreme de criză — cu binele social. Se generalizează o atitudine depresivă, o accentuată lipsă de speranță și, deci, de motivație. Sintetizînd aceste elemente se vede că boala unei națiuni înseamnă blocajul inițiativei și dispariția speranței, ambele corelate unei producții spirituale reduse, prea puțin curajoase și prea puțin inovatorii, paralelă scăderii producției materiale și eficienței investițiilor. Economic și social, crește șomajul, cresc rata inflației și nivelul intereselor percepute în operațiunile financiare. Pare, poate, dificil de hotărît care sînt, între aceste schimbări negative ale vieții, cele inițiale, determinante pentru întregul complex de aspecte. Oricum, este neîndoielnică o capacitate a tuturor alterărilor socio-psihice și economice de a se constitui în cercuri vicioase. Starea de lipsă a speranței induce scăderea inițiativei personale, producția coboară, resursele se diminuează și nimic, sau aproape nimic, nu mai reușește să întrețină speranța.

Se pot face nenumărate considerații asupra modului în care se produce îmbolnăvirea unei națiuni. Factorul declanșator inițial al stării de criză poate fi unul socio-politic, istoric, economic, moral sau spiritual, sigur este însă că nu poate fi vorba de o autentică situație severă, făcînd probabil declinul unei națiuni, fără o compromitere, a sufletului uman, la scară largă. Ca lucrurile să stea astfel o contradicție trebuie să se fi insinuat în conștiința socială și în inconștientul colectiv, contradicție conducînd la alterări etice și spirituale. Statele Unite, în jurul lui 1980, rămînea țara cu unul din cele mai ridicate niveluri de viață de pe planetă, era încă statul cel mai puternic și totuși în America se vorbea despre „declinul inevitabil" al marii națiuni. Chiar dacă șomajul creștea, inflația amenința grav economia, recesiunea se făcea simțită peste tot, Statele Unite încă nu pierduseră competiția mondială în principalele domenii economice, strategice, științifice și tehnologice. Pesimismul se generaliza totuși într-un mod aproape absolut. Fenomene similare se fac remarcate în majoritatea bolilor ființei umane : răsunetul psihic al stării depășește, sub raportul gravității, dimensiunile crizei. Ronald Reagan a înțeles acest lucru — indiferent de termenii în care a realizat sinteza situației și în care a elaborat principiile strategice de care s-a servit în a o combate. În viziunea lui Margaret Thatcher esențialul, pentru politica lui Reagan și, implicit, pentru întreaga evoluție a lumii occidentale (și a lumii, în general), a constituit-o voința președintelui american de a transforma pesimismul în optimism. După aceasta, cît și în paralel, Ronald Reagan a făcut demersurile necesare pentru reducerea impozitelor și restrîngerea diferitelor reglementări sub control central, din economie, pentru diminuarea măsurilor protecționiste. Relansarea economică a fost spectaculoasă, inițiativa a cunoscut o creștere fără precedent, pesimismul a fost uitat și înlocuit cu dinamism și încredere. Margaret Thatcher afirmă, ca un crez politic, ideea că ori de cîte ori barierele sînt date la o parte din calea oamenilor, aceștia vor munci mai mult și vor căuta să producă pentru a avea.

Dacă în orice stare de boală condiția psihică este decisivă, dacă la nivelul unei superputeri primul lucru pe care trebuie să îl faci — aceasta în viziunea a două dintre personalitățile politice remarcabile ale secolului — este să combați pesimismul, atunci putem fi îndreptățiți să deducem că o națiune, ca și un om, se vindecă sau nu de o boală după cum vrea sau nu vrea să se vindece.

Momentele de răscruce ale istoriei nici nu sînt decît acestea : o societate este sau devine o societate bolnavă ; cu lipsa de cumpătare a suferindului, ea se repede către soluțiile care par cele mai rapide și mai radicale dar care, în realitate, nu fac decît să accentueze declinul, agravînd boala ; la un moment dat, în totalitate sau în parte, societatea își regăsește voința de normalitate, se ajunge la remedii bune ; cercul vicios este rupt ; se redeschide fluxul pozitiv al ființării sociale. Comunismul a reprezentat soluția proastă dată unei boli reale. Rusia în timpul Primului război mondial, Europa la sfîrșitul celui de al doilea război nu alcătuiau societăți sănătoase. Comunismul a apărut nu precum remediul vindecător, ci asemenea unei erori terapeutice care aproape că ucide. Vindecarea „maladiei americane", a pasivismului și spaimei în fața primejdiei sovietice, a adus și creșterea voinței de sănătate a Estului. Au apărut revoluțiile anului 1989, pe fondul schimbării din U.R.S.S. Și totuși global nu am ieșit din criză sau, oricum, ne aflăm, încă o dată, într-o stare critică, o stare ce poate fi caracterizată drept boala națiunilor post-comuniste. De ce stau lucrurile astfel ? În ce constă criza ? Există vreun remediu pentru aceasta ?

În vederea depășirii de către poporul american a „maladiei" sale, Ronald Reagan a procedat exact așa cum trebuia să procedeze, punînd accentul acțiunii sale acolo unde trebuia să-l pună. Caracteristica principală a națiunii americane nu este nici spiritul democratic (în această privință Anglia, Franța, țările nordice și multe altele — treptat, chiar țările noastre cele care au îndurat comunismul — nu se află departe de modelul american), nici tehnologia de producție expansivă (Germania și Japonia egalează, pe acest teren S.U.A.) și nici știința sau comerțul (vezi generația europeană a fizicienilor atomiști și, pe de altă parte, spiritul întreprinzătorilor greci sau extrem-orientali). America este țara tehnologiei ca ideal și operă de artă. Între marile invenții ale ultimelor două sute de ani ridicol de puține sînt extra-americane, chiar dacă unele dintre acestea au o importanță decisivă pentru civilizație. Reagan a pus în mișcare așa-numita inițiativă de apărare strategică și o serie de alte programe strategice intens tehnologizate. Voința americană de a subzista — și apoi de a nu înceta să se afirme tot mai puternic — a fost canalizată pe singurul drum de care putea fi atrasă fără rezervare, fără ezitare și fără primejdia de eșec. America se hotărîse să se depășească pe sine într-o fabuloasă evoluție tehnică. Faptul că Reagan nu a greșit l-am simțit în incapacitatea comunismului de a se împotrivi revoluțiilor, în show-ul irakian și în atmosfera de raționalitate care domnește astăzi, cu toate elementele ce uneori o contrazic, pe întregul glob.

Caius Dragomir

in memoriam

Dar totul rămîne...

a plecat, zice-se, Gheorghe Pituț, poet cu adevărat și om de omenie. Poet — adjectivele sînt de prisos.

A fi poet este o stare de fapt, o stare în sine. Deloc banală, deloc lesnicioasă, perfect obscură pentru ceilalți. Cum trăiește — cum o duce poetul — acolo, în infernul său paradisiac, sau în paradisul său infernal, nimeni nu știe. Cei mai mulți cred că poezia ar fi o facere prin cuvinte, o alcătuire de fum. Dar ea, ca și existența poetului, este dezalcătuire continuă, din care dă să se închege altceva decît zărim pînă la urmă. Iar omul cu pricina e veșnic singur, ca-n matcă și ca în groapă, oricît ar rîvni să fie cu toți. Sau — măcar cu unii.

Pituț iubea confreria, o cultiva, aș zice, la modul deschis, luminos. Îl vedeam și în gînd, cum îl văd încă — sub forma unei mîini întinse : o mînă surîzătoare. Am stat cîteodată alături, la un pahar, am spus versuri, am depănat amintiri. Am mai și tăcut, laolaltă... Rîsul lui clar, de copil înțelept și mucalit, privirea ageră, mai grăitoare adesea decît vorba, or să-mi lipsească, știu. Și nu doar mie. De singurătate parcă tot da să fugă, deși se lămurise că-i în zadar : n-ai cum scăpa de tine, orice ai face. Pînă intri, în fine, în marea solitudine, sau — cine știe — în marea diasporă mută.

Totuși e greu, e cam peste putință să rabzi asemenea despărțiri pe negîndite, fără scrîșnet în suflet, chiar dacă pricepi că și ele fac parte din neînțelesul — sau nerostul a toate. Dar Labiș ? Dar Turcea ? Dar Nichita ?

Brusc, amintindu-i, îmi dau seama că Gheorghe avea, undeva, în adînc, un fir de urzeală comună, o duioșie amară, disimulată stîngaci în viața vizibilă. Și el, ca și ei, încerca, pare-mi-se, să înăbușe presimțul metafizic al neîmplinirii, în sensul eternei distanțe dintre ideal și posibil, dintre vis și faptă.

Despre natura poetică a lui Gheorghe Pituț, mai convingător decît diverse exegeze, ne vor dumeri cărțile sale ; în fiecare pagină harul zvîcnește ca sîngele într-o vietate aievea, unică, inconfundabilă. Am de la el un volum timpuriu — **Ochiul Neantului** — (ce titlu presimțitor !) — din care mi s-a arătat pe de-a întregul cel menit **să facă** (poiein) o lume a sa. Mai avea de făcut, neîndoielnic, dar atît cît a apucat — cît i s-a dat — și cît a izbutit, nu-i puțin. În esență, e totul.

...De cînd n-a mai murit / un om de bătrînețe / în țările unde viața curge / după voința unui singur om. / Trăiește somnul firav / ca o fecioară muribundă, / cu un cuțit la cap / în camerele negre / și chiar de-ar fi / un milion de uși / glonțul trimis ajunge / la țintă negreșit ; / o crimă dublă — / frate, ți se sugrumă somnul / și mintea celui / care n-a greșit / mai mult / decît mesteacănul din stepă / nu poate nici / măcar să vadă taina / în fața căreia / se cere / să fim atît de vii / și singuri.

(„Teroare" — din **Ochiul Neantului**, 1969).

...Ochiul neantului, anaforul eternității, l-a sorbit fără vreme și fără rost (Ce moarte are vreun rost, la urma urmei ?) Așa cum venim, poate, și cum ne ducem toți. Rămîne lucrarea vie, acolo unde un înger a bătut din aripă.

Ești cu noi, Gheorghe !

Dan Deșliu

eseu

Tradiția apocaliptică (II)

Bolgii și ger

Le Matin des Magiciens, cartea lui Pauwels și Bergier, este un text fascinant. Scris acum treizeci de ani și citit de mine abia acum, el rămîne un freamăt al gîndirii pe care nu-l poate anihila nici o formă a raționalismului sec. Este în fond o lucrare care se înscrie în curgerea spre Apocalips. Într-un secol în care știința și tehnica par suverane ea ne convinge că liniștea acestei puteri e doar o crustă ce ascunde zvîrcoliri neobișnuite.

Pentru prima dată am putut întîlni în cuprinsul acestei cărți niște considerații juste și cutremurătoare asupra fenomenului nazist. Nu înfierările banale, clișeizate, făcute de pe pozițiile umanitarismului mediocru, ci înțelegerea gravă a național-socialismului care, dacă ar fi triumfat, ar fi transformat Pămîntul într-un uriaș sanctuar orientat spre Infern. Comuniștii, fiare și birocrați laolaltă, au încercat să banalizeze primejdia fascistă, reducînd-o la stadiul unei simple barbarii profane. Îndărătnicia lor ateistă nu voia să accepte că un masacru poate avea rațiuni și dincolo de cruzimea oarbă. Ceea ce, firește, nu scuză masacrul, dar îl situează într-o perspectivă cu totul diferită celei propuse de materialismul dialectic și istoric. Astfel, nazismul a fost prin pregătirea sa ideologică o teribilă promovare a Apocalipsului, pe care lumea modernă nu a cunoscut-o vreodată. Chiar dacă Gulagul stalinist i-a făcut o onorabilă concurență el, prin mizeria sa, a dat mereu impresia că ar aparține doar tîmpeniei dictatoriale și nicidecum nu s-ar lăsa inspirat de curenții luciferici ce vin de dincolo de scaunul führerului. Tocmai de aceea, fascismul înfricoșează ca un chip de Gorgonă proiectat brusc în fața unor popoare deprinse cu bonomia cartesiană. Dar să trec spre referiri mai concrete.

Hitler, împreună cu toți consilierii săi de la Hess și Himmler pînă la Hoerbiger și Haushoffer — bizară revenirea inițialei H! — a fost un demon și nu un șarlatan. „Opera" sa a fost o demiurgie inversată și nu o șarlatanie de bîlci. El a forțat transcendența, dar în locul ei a căpătat tenebrele. Este de condamnat acest om? Este, dar nu la judecata profană propusă de un Nürnberg, ci de **Judecata de Apoi** cînd locul juraților americani mestecînd chewing-gum este luat de îngerii fără prihană. O teză curioasă, absurdă a gîndirii hitleriste a fost aceea a pămîntului concav (la terre creuse, hollow earth, Hohl Welt Lehre). Așa cum reiese din lucrarea lui Pauwels și Bergier, în 1942, aprilie, Hitler, împreună cu Himmler și Goering, însoțiți de doctorul Heinz Fischer, au plecat din Berlin spre o insulă baltică, Rügen, unde voiau să dovedească științific existența concavității terestre. Firește, orice om de bun simț înțelege că operația în sine a fost o nebunie, un delir al unor minți însetate de neobișnuit, dar dincolo de această refuzare în bloc a proiectului nazist se impune o stranie realitate. Hitler nu voia de fapt să silească geografia să arate după închipuirea lui, deși pretindea că asta dorește. El nu făcea altceva decît să se supună modelului inconștient care-l stăpînea tiranic și în absența căruia nu ar fi putut trăi. Strădania sa de-a demonstra că pămîntul e concav se poate tălmăci prin aceea că el se afla în infernul pe care trebuia să-l reprezinte fizic conform topografiei clasice descrise de pe vremea lui Dante. Viziunea bolgiilor dantești prin urmare, fără a fi în nici un fel simplă imaginație gratuită, bîntuia așadar subconștientul lui Hitler care, simțind că s-ar afla în centrul pămîntului, avea și impresia că restul cosmosului ar fi stratificat în jurul său aidoma unor cercuri concentrice, care se înălțau pînă la cer. Nimic aberant deci în această teorie, cu specificarea că Hitler vedea un model de dincolo de pămînt, simbolic situat în măruntaiele pămîntului, ca aflîndu-se

pe pămînt, în geografia exterioară și vizibilă a lumii. Din punct de vedere științific, teza aceasta e un nonsens. Din punct de vedere teologic ea confirmă sentimentul damnării și al pedepsirii într-un spațiu intra(infra)terestru. Iată deci cum poate demonul să pună stăpînire pe gîndirea unui om și să i-o răsucească în cel mai bizar mod cu putință. Și aceasta, firește, nu e totul! Nazismul nu s-a oprit aici, la teoria pămîntului concav. El voia să cucerească cerul și, în realitate, avansa vertiginos spre iad. Toată campania de pe frontul de Răsărit dusă de Wehrmacht confirmă aceeași nebunie alimentată de viziuni mistice, răsturnate, neavînd nici o legătură cu realitatea geografică, meteorologică. În școală am învățat că armata germană a fost învinsă deoarece a declanșat un război nedrept de cotropire și, în consecință, poporul sovietic, ridicîndu-se cu mic cu mare în apărarea patriei străbune, a reușit să-l respingă pe invadator ajutat fiind și de condițiile climaterice, ca pe timpul lui Napoleon, deci „rîul, ramul, gerul" etc. Propagandă clasică și penibilă! Eșecul nemților s-a datorat însă aceleiași teorii neconforme cu realitatea. Aici a intervenit mistica focului care poate să învingă frigul și să topească astfel banchizele siberiene. Legiunile nemuritoare de Panzeri nu erau reprezentate doar de simple mașini de luptă, ci purtau în mecanismul lor suflul demiurgic al unei noi ere menite să răstoarne stăpînirea glaciațiunii. Ideea deci a supraomului, a focului care învinge sloiul de gheață, a cerului care supune pămîntul inert a împins la pierzanie o armată formidabilă ce a crezut de fapt în acest suflu religios. Și tocmai aici apare contradicția ciudată care se bazează de fapt pe incultură și care stă mărturie pentru faptul că orice unealtă a demonului piere în cele din urmă datorită carențelor de ordin cognitiv. **Dacă Hitler l-ar fi citit pe Dante ar fi aflat un lucru evident: centrul infernului dantesc este dominat de gheață și nicidecum de flăcări.** Din această cauză Siberia îi era oricum superioară iar la socoteala Parcelelor Stalin ieșea cîștigător fiindcă avea de partea lui gheața, deci centrul, nu periferia focului. Dar, aici e problema, o asemenea intuiție i-ar fi fost dăruită Führerului numai dacă ar fi înțeles că „opera" sa este o goană spre apocalips, o incitare a infernului și cîtuși de puțin o invocare a cerului. Teoria hoerbigeriană a lunilor pe care naziștii au îmbrățișat-o crea într-adevăr sentimentul catastrofic al diluviului, dar în egală măsură alimenta și momentul apoteotic al unei rase superioare, zeiești, care trebuia să apară pe pămînt la șapte sute de ani după ordinul teutonic, deci, exact în anii 30—40 ai secolului. Aceasta a fost capcana în care a căzut doctrina nazistă împreună cu toate armatele sale.

Apocalipsul nu ni se arată, așa cum nici Dumnezeu nu vine în fața ochilor noștri prea creduli. Dar semnele sale sînt mereu în apropierea simțurilor rătăcite. Nazismul de aceea a reprezentat o imagine a disoluției universale, în care delirul s-a transformat în cruzime iar aceasta într-un imn eschatologic. Comunismul, pe de altă parte, ca și burghezia mercantilă, au fost și sînt simbolul perfect al solidificării, al încremenirii imbecile, al stării bipede și bovine ce aleargă să semneze condica la slujbă. Atît omul mărunt cît și omul desfigurat de demon sînt deci chipuri ale sfîrșitului de ciclu. Mai poate oare slova să așternă în fața lor ninsoarea ultimei zăpezi de odinioară?

Dan Stanca

haiku

Pe cupolă
fulguiri de soare :
să crezi că lumea are un sens olograf

GLOSSĂ

GALB (1)

Pe cupolă :
fulguiri de soare :
să crezi că lumea are un sens olograf...

FAPT

Lejer vîrful crengii în vînt. Te-ntorci acasă cum ai reveni într-o memorie. Cine apasă butonul soneriei riscă măcar să fie observat.

INTERVENȚIE

Oglinda — singurul obiect neprivit.

POEM

Disponibil petelor solare
te miști printre oameni
superfluu ca o erată
după ce toate greșelile au fost
corectate
Lîngă bordură un muc de țigară
fumegă.
cenușa cade în mileniul următor.

GALB (2)

FAPT

Poți opri norii cu degetul. Vecinii care vin în vizită nu observă nimic. Pe colțul mesei un plic netrimis de decenii începe să se transforme în oglindă.

INTERVENȚIE

Fața mortului domina peisajul. Oamenii nu aveau nici asemănări nici deosebiri. Ei erau ca un geam crăpat în mii de cioburi care nu căzuseră încă

POEM

Pe drumul spre casă
pașii nu vor să fie pași
mîinile înverșunează aerul
pleoape și țeste nu-s nici pline nici
goale
privirea și gîndirea sînt ca seva care
urcă din pămînt
în anotimpuri tandre și imprevizibile.
Fă un număr cu sîngele
întins pînă la Eufrat!

Constantin Abăluță

Mia Nazarie

Printre ruine

Cu tine printre ruine
Să mă plimb.
Ce măreață-i decăderea!
Spune-mi, de vrei
Ne vom opri
Pe-o piatră seculară.

Colosală plimbare!
Ce schimbare
De anotimpuri istorice —
Nesesizabile, infime
De la nivele cosmogonice.
Spectaculare
Creații milenare
Visări, destine —
Modeste pete de culoare.
Nu te-ntrista. E-atît de bine
Acum, aici, cu tine
Printre ruine.

Sînt amintiri pe care...

Sînt amintiri pe care
le aștepți, senin,
să se pogoare
la răstimpuri.
Te întinzi comod
și le întîmpini

cu paharul în mînă
și bucuria degustătorului.

De ce acum, mi-e teamă
să-mi las visul să se așeze
lipicios, pe gene?

Și de ce vechile șoapte
îmi vuiesc în urechi
ca roțile de moară?

Ce glumă!

Mîini împreunate în poală. Mîini care
vorbesc.
Mîinile împreunate în poală vorbesc.
Vorbind. Un mod de viață. Dar stai
puțin,
ele vorbesc. Tu, nu.
O liniște se-așează cu încăpățînare
în straturi compacte. Și omoară miezul.
Sufocă, fiară, omoară. Și-ntoarce-te.
Întoarce-te?! La ce? Iubire?
Ce glumă!

Din nou

În fiecare zi mă nășteam
în același anotimp.

Se făcea că e primăvară
și îmi era frig puțin
și îmi era teamă puțin
greu, de neînțeles, imposibil
îmi era puțin din fiecare.
într-o formă mulțumitoare.

Și a doua zi
mă nășteam din nou.

Luceafărul

plastică

Podul galben

este titlul unei lucrări din expoziția **Letiției Oprișan** de la Galeria „Căminul artei" (etaj). Nu neapărat emblematică pentru actualul stadiu al carierei artistice a pictoriței, dar una care rezumă capacitatea sa de sinteză cromatică și compozițională.

De fapt, cele aproape 60 de lucrări expuse se constituie într-un univers în care dominante sînt tocmai virtuțile expresivității coloristice. Nu întîmplător artista folosește cu predilecție guașa, material cu densitate aparte, pigmentul vibrînd egal în masă și dezvăluind energii interioare ce servesc pictorului în ilustrarea mai adecvată a unor stări sau mișcări emoționale. Letiția Oprișan este un observator asiduu al mediilor frivole, amintind cumva de experiențele, pe acest plan, ale impresioniștilor francezi. O undă de simpatie afectuoasă pare să străbată tablourile sale, fie că e vorba de un subiect de interior („Fată pe canapea". „Baia", „Îngîndurata"), ori un peisaj, de un personaj sau de un simplu obiect. Artista are înclinație pentru detaliul sensibil sau exotic, personajele sale — care nu sînt de fapt „portrete", ci **caractere**, în sensul pe care l-a impus literatura — evocînd momente și orizonturi de lume ce aparțin mai mult unei realități create, unei ficțiuni, decît unei ambiante concrete. Deși, probabil, mai toate subiectele pe care le regăsim în guașele pictoriței au la bază un pretext real, peste care, însă, ulterior au operat memoria afectivă și viziunea plastică simplificatoare ale artistei. Și este foarte bine că e așa ! Pictura Letiției Oprișan are în această miză formală și compozițională, modernă și mult aerisită, șansa unei retorici convingătoare a culorii. Nici un artificiu nu reține verva cromatică a artistei, nici măcar atunci cînd glossele plastice pe care ni le propune au un mai pronunțat relief abstractiform („Mișcare" ; „Ofrandă" ; „Interferențe"). Instinctul coloristic se manifestă, în aceste lucrări, exploziv, cu o frenezie nestăvilită, într-o interesantă mixtură de subiectivism, poetic aproape, și nevoia de materializare, de concretizare a unei idei sau emoții (impresii). În acest caz, pictorița descătușează potențialul energetic al culorilor pe care le folosește, în dorința de a crea un chip credibil și atrăgător plăsmuirilor sale. Imagini pe care ni le avansează drept proiecții ale unui bogat, sensibil și mereu în mișcare **univers lăuntric.**

Artista este foarte preocupată, de altfel, de dominanta umană a realului pe care îl cercetează. Într-un fel sau altul, Letiția Oprișan ne evocă un obiect, o stare sau o imagine care sugerează un întreg univers de obiecte, simțiri etc., ce intră în conjuncție cu realitatea umană. În termeni literari, acest procedeu se numește **sinecdocă.** Adică, o sublimare a întregului printr-o parte, printr-un segment semnificativ al său. Pictura practicată de Letiția Oprișan nu-i departe de asemenea tehnici poetice, înclinațiile artistei sugerînd un astfel de cîmp de manifestare.

Pe de altă parte, în guașele expuse, suprafețele de culoare au uneori o armonie complementară de o infinită căldură și distincție — cum se poate observa în cîteva peisaje și compoziții de interior. Alteori, artista recurge la o paletă mai tăioasă, cu accente ce evocă experiențele post-expresioniste și armoniile cromatice de contrast ale lui Guttuso. Contemplînd ansamblul unor simeze, culorile păreau să irumpă în spațiul înconjurător — senzație trăită altădată în fața pînzelor celebrului pictor italian. S-ar putea să nu fie o alăturare întîmplătoare, artista manifestînd afinități evidente față de tipul acesta de reprezentări energizante, pe care curente stilistice mai vechi ori mai noi le-au făcut familiare conștiinței artistice a contemporaneității.

În final, pictura Letiției Oprișan, așa cum ni se relevă în expoziția de la „Căminul artei", este o sensibilă confesiune, în care coexistă deopotrivă fulgerul strigătului și mîngîierea șoaptei.

Corneliu Antim

muzica

Negociem cultura?

Îmi cer scuze pentru paranteza pe care sînt nevoit să o fac la articolul Săptămîna Internațională a muzicii noi. Apar situații în care, chiar dacă speranțele sînt mici, trebuie să intervii cît mai rapid posibil. Parafrazînd o propoziție de interes actual : „Calomniați, calomniați..." să credem și în o alta : „Criticați, criticați, ceva tot va rămîne !" Adică se va auzi. Adică va stîrni un strop de îngrijorare și de (iertați cuvîntul urît !) responsabilitate.

Succesul de prestigiu al Săptămînii muzicii noi a însemnat pentru toți muzicienii o gură de oxigen. Urmează și una de bioxid de carbon. La Plenara Uniunii Compozitorilor aflăm care este situația financiară a breslei. Față de cea a altor confrați (scriitorii), ceva mai bună. Față de ce înseamnă binele, e rea. Corabia sunetelor, cam șubredă, plutește încă. Trebuie să dăm însă serios la pompe. Program de austeritate, deci.

Muzicologii (ne spune domnul Alfred Hofmann) își pot cumpăra cu remunerația pe un articol vreo două kilograme de roșii. Pentru brînză se descurcă fiecare cum poate. Mai aflăm că muzicianul de mare prestigiu internațional care este Roman Vlad, nu a putut fi invitat la festival, deoarece, TAROM-ul pretindea, nu-i o glumă, 250 mii lei pentru ruta Roma — București — retur ! Unde ești tu, Vuia, Doamne ?! Uniunea avea deci de ales între a onora de mult așteptata vizită, sau a intra (cu banii respectivi) într-o mică afacere privată. Kafkiană chestie. Adică de coșmar. Nu ne-am putut permite, desigur, nici una din variante. Deducem că, de la înălțimea obișnuită a „responsabililor" aerului, cultura se vede ca un punct tot mai îndepărtat, mai mic... Și nu numai de acolo. Partea cea mai întristătoare abia urmează însă. Sîntem puși în temă de reprezentantul Ministerului Culturii, distinsul muzicolog Gheorghe Firca. În orice țară civilizată, Statul subvenționează (după puteri — sau după Putere ?) principalele sale instituții — Operă, Ateneu etc., etc. Dar pune și niște minime condiții : să fie promovată (într-o anumită proporție) creația (cea mai importantă, desigur) a țării respective. E firesc. Hamlet-ul nu merge de multe ori la „izvor". Adică la Londra. Și nici Livada... la Moscova. Propunerea Ministerului nostru (aproximativ 20% muzică românească în programe) a fost respinsă de unele sindicate ale instrumentiștilor. Ministerul propune 15%. Răspuns negativ. Mai mult de atît, inițiatorii sînt acuzați de ceaușism, centralism și alte rele. Să însemne asta că șansa muzicii românești ar putea fi doar românii „verzi" (adică sadea) ca domnul I.C. Drăgan ?... Ferească-ne domnul Pleșu ! Oricum un fapt este limpede. Negociind (?!) Cultura, negociem viitorul. Are cineva dreptul să o facă ?

Valentin Petculescu

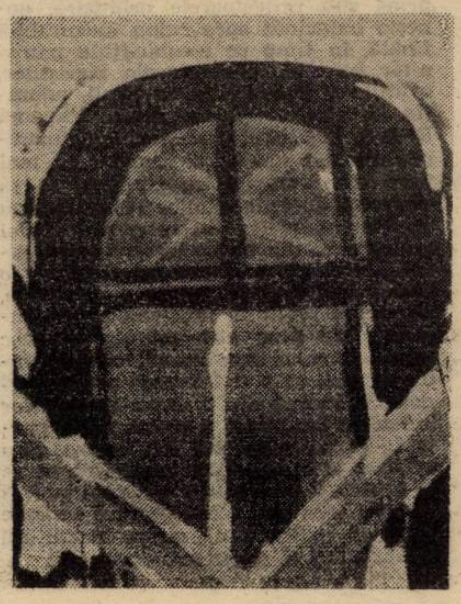

tele-imaginea

Simpozioane, congrese, consemnări... somn ușor!

După știrile fierbinți, derutante și incomplete despre evenimentele din Ogrezeni, Bolintin ori Berevoiești, dintr-o dată televiziunea noastră independentă de orice, chiar și de obligațiile sale naturale, a devenit foarte interesată de „manifestări culturale de prestigiu". Sau „manifestări științifice de prestigiu". Seria poate continua cu condiția ca tot ce se întîmplă să accepte acest epitet ornant și zăngănitor, „plin de prestigiu". Ne-am bucurat astfel că în țara noastră, în cele mai diverse colțuri ale ei, oamenii se întîlnesc și nu se ciocnesc, dezbat și nu se bat. S-a fondat o societate a humoriștilor. Filmare chinuită ca să umpli ecranul cu cele aproximativ șaisprezece persoane din sală. Dar cîștigă un minut-două din spațiul **Actualităților** care, pare-se după ce s-au fript cu Ogrezeni, Bolintin, Berevoiești și mitingurile țărăniste ori monarhiste, acum suflă și în iaurtul... Cîntării României ori al Universității Cultural-Științifice de alt'dat.

Seara, la ora 20 aflăm că în țară e liniște și pace, cel mult ne mai amenință o inundație, două, dar astea țin de cele aflate exclusiv în mîna bunului Dumnezeu așa că guvernul și președinția n-au a face !

Noaptea, pe la 24, 1, încolo, cînd au adormit și șomerii, știrile proaste sînt mitraliate cu o viteză și o precizie care îți asigură o insomnie de noapte lungă.

Să fie acest procedeu, în sfîrșit, un semn că programul electoral de la 20 mai 1991 va fi aplicat cu fermitate după viitoarele alegeri, acum desfășurîndu-se doar degustarea ? E vorba, desigur, de programul care ne asigura de **liniștea noastră.** Dacă ne vom culca la timp, nu vom mai afla decît despre ample manifestații de prestigiu care într-un fel sau altul au un puternic efect soporific. Iar dacă n-am adormit, s-au măcar nu ne-am liniștit după **Consemnările** emisiunii **Actualități** mai avem o șansă privind pe cea care urmează — **Viața parlamentară.**

Binevoitor, cîte un cameraman ne arată cum se moțăie în băncile legislativului. Ori ni-l scoate în prim plan pe un senator de Bistrița ce se împiedică în lectura unui text scris (probabil de altcineva) ori ni-l arată pe domnul Dumitrașcu (fără sonor) asigurîndu-ne așa că putem dormi în pace, este cine să vegheze la liniștea noastră.

Iar dacă n-am adormit nici la **Viața parlamentară,** sigur vom adormi la filmul în reluare.

Oricum, trebuie să facem totul ca să nu prindem treji **Actualitățile** de noapte. Altfel procedînd, vom ajunge să ne prindă zorii, tot întrebîndu-ne care este partea noastră de vină ?

Decît să răspundem la așa ceva, mai bine să ne urăm de pe la „Desene animate" : somn ușor !

Eugen Uricaru

cartea străină

Moartea în pădure

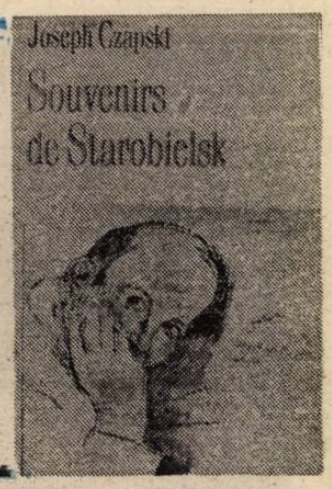

„Întîmplările din **Amintiri de la Starobielsk** au fost trăite de un polonez, asupra lor a meditat un european ; despre ele a scris un pictor" — notează Gustav Herling-Grudzinski despre cartea cutremurătoare a lui Joseph Czapski, unul din marile documente despre prizonieratul ofiţerilor polonezi în URSS după evenimentele din septembrie 1939 (atacarea succesivă a Poloniei de către Hitler şi Stalin).

Czapski este un martor de seamă al grozăviilor prin care au trecut cei 15.000 de ofiţeri, din care au supravieţuit numai 400. După acordul încheiat la 30 iulie 1941 între Stalin şi generalul Sikorski, şeful guvernului polonez în exil de la Londra, el a fost trimis în căutarea ofiţerilor polonezi dispersaţi în diverse lagăre din U.R.S.S., întrucît se dorea constituirea nucleului de comandă al armatei generalului Anders, el însuşi prizonier. Finalmente, această armată a fost creată, dar cadrele ei n-au mai putut fi recrutate dintre cei care, în mai 1940, au fost transportaţi în pădurea Katyn, în apropierea Smolenskului, executaţi şi aruncaţi de-a valma în nişte uriaşe gropi comune. Czapski n-a putut să dea de urma lor în acel timp şi abia în anul următor ţăranii din zonă au alertat trupele germane în legătură cu miile de cadavre din pădure. Adevărul, însă, a putut fi cunoscut numai peste ani, după încheierea războiului, căci Aliaţii n-aveau nici un interes să-l supere pe Stalin, care ar fi putut încheia o pace separată cu Hitler, ceea ce ar fi dus la prăbuşirea Occidentului.

De fapt, Joseph Czapski mai fusese trimis într-o misiune similară de către tînărul stat polonez, în 1918. După patru luni de cercetări, el a putut stabili că prizonierii de război polonezi fuseseră deja executaţi. Peste un sfert de secol el va putea numai să bănuiască acest lucru.

...Elev al lui Pankiewicz la Cracovia şi discipol al lui Bonard şi Matisse, Czapski este fondatorul „Comitetului Parizian", prima grupare de avangardă a picturii poloneze, fiind de asemenea, şi unul din teoreticienii ei. Astăzi, este recunoscut drept unul din marii artişti ai secolului, iar pînzele sale au fost expuse la toate marile galerii ale lumii. Biografia sa are, însă, drept borne tragice cele două războaie ruso-poloneze din acest veac : cel din 1920 şi cel din 1939. La primul, a participat ca voluntar şi a fost decorat cu „Virtutea Militară", pentru eroismul său în lupta împotriva barbarilor cavalerişti ai lui Budionîi. În cel de-al doilea, asemenea întregii armate poloneze, copleşită pe ambele fronturi de către coloşii săi vecini, este făcut prizonier după un răstimp extrem de scurt (în ziua de 27 septembrie 1939). Este internat, apoi, în lagărele de la Starobielsk, Pavlicev-Bor şi Griazovietz, în care va sta pînă la jumătatea lui 1941, cînd s-a semnat acordul Sikorski-Stalin. Prima sa misiune, ca ofiţer al noii create armate a generalului Anders, este cea despre care am amintit deja (căutarea ofiţerilor poloneziz dispăruţi) şi ea s-a soldat cu un răscolitor eşec : ideea masacrului începuse deja să se prefigureze, însă dovezile concrete încă lipseau. În 1942, participă la odiseea armatei generalului Anders, cu care va traversa, în calitate de şef al secţiei de propagandă şi informare (cu rol de animator al vieţii culturale), jumătate din lume pentru a ajunge în Italia, unde se reintegrează coaliţiei antinaziste, polonezii distingîndu-se în bătălii celebre, precum cea de la Monte Cassino. Itinerariul de pînă aici este, la rîndu-i, impresionant : Turkestan, Iran, Irak, Palestina, Egipt, nordul Africii. În 1945, publică la Roma o primă ediţie a **Amintirilor...** În acelaşi an, se stabileşte definitiv la Paris, reluîndu-şi activitatea artistică (renunţînd la concepţiile din tinereţe şi optînd pentru un neoimpresionism). Remarcabil va fi şi efortul depus în calitate de iniţiator al jurnalului polonez de la Paris, **Kultura**, tribună a luptei anticomuniste.

Amintirile de la Starobielsk conţin, iată, numai un fragment din această biografie excepţională. Unul dintre cele mai tragice însă, cel în care contactul direct cu sovietismul, în forma sa cea mai abjectă (Gulagul), îi va marca definitiv existenţa. La Starobielsk, Czapski ajunge, demoralizat ca şi camarazii săi, odată cu debutul teribilei ierni ruseşti, fapt ce n-avea cum să le redea optimismul. Dar era numai începutul ! Asta pentru că grosolănia şi abjecţia, cruzimea şi barbaria roşie nu vor întîrzia să se manifeste. Primul obiectiv istoric vizat va fi şi, de altfel, un zid mîncat de vechi urme de gloanţe : „Aici au fost executaţi, în 1917, burghezii de către bolşevici", îi informează, cu gentileţea specifică, ghizii de la NKVD. Şederea în lagăr va fi agrementată, de altfel, permanent de propaganda comunistă, difuzată prin megafoane, pe fondul nocturnelor şi al sonatelor lui Chopin (!). La 35 de grade sub zero, ofiţerii polonezi, majoritatea rezervişti şi, în viaţa civilă, intelectuali, sînt obligaţi să presteze munci grele, probabil pentru a-şi schimba concepţiile retrograde despre muncă şi viaţă. Practicienii totalitarismului nu pot înfrînge însă rezistenţa spirituală a prizonierilor : Czapski însuşi, de pildă, ţine camarazilor săi cursuri despre arta narativă a lui Proust. Mizeria cotidiană îşi află un nebănuit complement în stoicismul sublim al acestor intelectuali, pe care patriotismul îi determinase să ia arma în mînă, iar comunismul nu va reuşi să-i reeduce decît trăgîndu-le un glonţ în ceafă în sumbra pădure de la Kathyn, emblemă de întuneric pentru **pax sovietica** şi prilej de luare-aminte atunci, azi şi aiurea.

Dan-Silviu Boerescu

vieţi neparalele

Boxerul negru al lui Jean Cocteau

S-a numit Al. Brown şi oamenii din lumea ringului îi ziceau Panama, fiindcă văzuse lumina zilei la Colon, un oraş situat în enclava canalului care desparte cele două Americi. Prin 1930 făcea furori pe ringurile pariziene, venea să-l admire tot mediul monden al Capitalei ,artiştii, gazetarii, creatorii de modă, scriitorii, nu doar pasionaţii pugilisticii, fascina cu silueta lui înaltă, filiformă, mai mult dansa în jurul adversarului, nelăsînd să fie aproape niciodată atins, adevărat vrăjitor, părea fum, arbore, rîndunică, muscă, panteră, dezarmîndu-şi adversarul, incapabil să rupă cercul magic unde era închis, ca să primească apoi o directă fulgerătoare şi mortală. Deţinea titlul mondial la categoria cocoş. Toate acestea, pînă în 1935, cînd Balthassar Sangchilli, un boxer din Valencia îl doborîse, printr-o fraudă a organizatorilor match-ului ; antrenorul negrului trişase cînd cîntărise partenerii. Pe deasupra, lui Brown Panama nu-i plăcea ringul, prefera Jazz-ul, să bată toba cu o încîntată frenezie, femeile exercitau o totală neatracţie asupra sa, consuma opium şi simţea o ciudată propensiune spre moarte.

Cînd Cocteau l-a cunoscut, în 1937, era considerat un boxer sfîrşit, destinat să furnizeze cu amintirea gloriei apuse o figură care să atragă pe vizitatorii localului de noapte unde cînta : **Le Caprice Viennois.** Poetul a introdus persoana fostului campion în universul său imaginar. Trebuia să devină una din „fantomele" care-l populau, „îngerul negru". L-a convins pe Panama Brown să-i ajute să scrie o poemă „fără cerneală", adică făurită în lumea reală, prin revenirea boxerului pe ring, unde să-şi recucerească titlul pierdut. Cu concursul prietenei sale, Coco Chanel, organizatoare fără pereche, a trecut la înfăptuirea proiectului, dăruindu-i inspiraţia, devoţiunea şi talentul, cheltuite în opera literară. S-a supus dezintoxicării de opium, ca să-l convingă şi pe noul lui prieten să suporte aceeaşi dificilă cură. A obţinut de la domnişoara Chanel ca ea să închirieze o fermă izolată la Aubigny, unde un antrenor experimentat şi patru parteneri potriviţi să-i permită lui Al. Brown să-şi recapete greutatea necesară, să-şi regăsească forma. A luptat prin repetate convorbiri amicale, cu o înaltă încărcătură emoţională a versului poetic, împotriva goanei către autodistrugere care-l stăpînea pe „îngerul negru", propria sa umbră, cum i se spunea. I-a susţinut apoi reîntoarcerea pe ring şi ascensiunea reluată, cu articole în **l'Auto** şi **Ce soir.** După numeroase victorii, la 4 martie 1938, Panama îl face praf pe Sangchilli, acest tăietor solid de copaci. Sînt de faţă, în Palatul Sporturilor din Paris, Raimu, Gabin, Jean Marais, Tino Rossi, Coco Chanel şi, bineînţeles, Cocteau. Descriind întîlnirea epocală în **Ce soir,** el îi cere public să abandoneze acum definitiv boxul. „Poemul fără cerneală" a fost încheiat. În aceeaşi zi, moare la Gardonne, D'Annunzio.

Al. Brown nu l-a ascultat pe Cocteau, deşi făgăduise să-i urmeze sfatul ; după ce se va confrunta cu Valentin Angelman. În a noua repriză, cînd lăsa impresia că e sfîrşit, găseşte drumul spre bărbia robustului alsacian şi-l trimite, ca trăznit, la pămînt. Apoi începe degringolada. Se exhibă în spectacole de circ, porneşte să bată iar toba de jazz prin localuri pariziene, tot mai obscure, reîncepe să bea şi să ia droguri. Un prieten îl sfătuieşte să plece, cît mai are ceva bani, înapoi în America. Dar şi acolo, decăderea continuă. Ros de oftică, moare în 1951, la Seabright, o clinică din Staten Island.

Cu acestea toate şi altele, un scriitor italian ,Stefano Jacomuzzi, a compus un roman pe care, tînăra dar foarte curajoasa editură, **Climats** l-a publicat în 1990, sub titlul **Swing**, la doi ani după ce Garzanti scosese versiunea originală italiană.

E o carte curioasă, amestec de reconstituire exactă, bazată pe o investigaţie amănunţită, şi imaginaţie, autorul încercînd să facă din Cocteau şi boxerul lui negru nişte personaje, poetul şi fantoma care i-a stăpînit o vreme fantezia creatoare. Apare şi Parisul anilor premergători Expoziţiei Universale, cu figurile sale familiare, chemate să umple paginile de mondenităţi ale ziarelor. Bate şi un vînt de disperare existenţială prin pagini. Jacomuzzi nutreşte o mare admiraţie pentru Cocteau.

Romanul debutează chiar cu scena cînd, autorul este martorul primirii poetului la Academie. E amestecat prin mulţimea care urmăreşte profilul gloriei, osos, fin, ca o lamă de cuţit. Cocteau poartă uniforma nemuritorilor, confecţionată de Lanvin. Spada i-a fost executată după un desen propriu, cu lira lui Orfeu şi profilul regelui Oedip, drept mîner şi gardă. Cartea a adăugat nobilei arme decorative, bijuteriile donate de Coco Chanel. De colecta pentru realizarea spadei s-a ocupat Gallimard. Sosesc reginele Belgiei şi Olandei. Se remarcă absenţa lui Picasso, e prezent însă, cu craniul său ras Jean Genet. Cocteau apare înmănuşat, însoţit de nelipsitul Jean Marais, dragul lui Jeannot.

Dar în ciuda magnificenţei pe care romancierul vrea să o dea scrierii „poemului fără cerneală", ceva din futilitatea acestuia străpunge metaforele nobile şi visarea exaltantă, contrastînd frapant cu o realitate sordidă, a ringului şi cruzimii sale. Un biet ins nefericit, abulic, bolnav, şi dornic de afecţiune prins sub reflectoarele orbitoare, goneşte halucinat spre ruina inexorabilă finală, în timp ce combinaţiile patronilor boxului, pălăvrăgeala ziariştilor, ovaţiile şi huiduielile mulţimii, adoraţia şi ura ei îl urmăresc. Panama Brown, pugilistul care-şi detestă meseria, obsedat mereu să termine cît mai iute cu adversarul, drogîndu-se ca să atenueze durerile rănilor primite, greu vizibile pe pielea lui neagră dar mai chinuitoare din cauza ţesutului ei delicat. „Poetul", pasionat un timp de o operă sculptată în strictă materie vie, impunînd realităţii fantasmele sale, interesîndu-l doar atît cît ele izbutesc să-şi cunoască împlinirea, abandonîndu-le apoi, cu o indiferenţă artistică egotistă. Pleacă din Palatul Sporturilor îndată ce Sangchilli e învins, nu ia parte la sărbătorirea lui Al. Brown. Şi-a realizat „poemul fără cerneală", acum îl preocupă să încheie articolul pentru **Ce soir** (cea mai mare parte o scrisese înaintea match-ului), ştirea morţii lui D'Annunzio îi sugerează concluzia.

Poezia duce un fel de luptă surdă cu viaţa în cartea romancierului italian şi nu prea iese bine pînă la urmă, oricît concurs capătă din partea autorului. Cocteau vizitează America după război. E la New York în 1948, îi scrie lui Jean Marais că-l va revedea pe Al. Brown peste cîteva zile. Nu o face, prea prins de obligaţiile celebrităţii. Are a doua zi premiera filmului său, **Vulturul cu două capete**, îl caută la hotel Marlène Dietrich, ia dejunul în compania Gretei Garbo şi a Nathaliei Paley, fosta sa iubită. N-are ce mai vorbi cu „minunea neagră", ajunsă o epavă. Se consolează cu ştirea că Brown a murit cîţiva ani mai tîrziu într-un spital din Harlem, ascultîndu-i vocea care imprimase povestea amiciţiei lor „fidele" pe bandă, la cererea ziarului **l'Equipe.**

Informaţia era falsă. Panama Brown a sfîrşit cu totul altfel : Banda de magnetofon a poetului pentru gazeta sportivă, n-a ajuns niciodată la el. Un poliţist l-a culeş de pe stradă, unde căzuse leşinat între Broadway şi strada 42. Impresarul lui, Lew Burton, s-a îngrijit să fie internat în clinica din Seabright, unde şi-a scuipat ultima bucăţică de plămîn. S-a întîmplat apoi ceva cu dînsul grotesc şi atroce : Cîţiva amici vechi au vrut să-l înmormînteze sprijiniţi de Fondul Sportiv Naţional. Dar cadavrul boxerului dispăruse, la venirea lor, din spital. Trei tovarăşi de beţie, dîndu-se drept rudele lui Panama Brown îi luaseră înainte sicriul, l-au purtat apoi pe umeri prin barurile din Harlem făcînd chetă pentru cel care nu avea cu ce să-şi achite cheltuielile înhumării. Banii adunaţi într-un local îi dădeau pe băutură călcînd pragul următorului. Şi aşa, au colindat barurile cartierului negru, pînă s-au pilit bine, avînd totuşi atîta conştiinţă încît să ducă sicriul înapoi la spital şi să-l lase acolo în faţa porţii.

În finalul romanului, Jacomuzzi îi comunică Poetului cum a terminat cu adevărat Panama Brown. Cocteau îl priveşte pe romancier şi spune : „Ca-ntr-un film de Buñuel".

Ovid S. Crohmălniceanu

Stefano Jacomuzzi : **Swing** Editions **Climats**, 1990.

Urmare din pag. a 16-a

PENDULUL LUI FOUCAULT

de asemenea (item) **următoarele celor de la Porte-aux-Pains,**
item **la Biserica Refugiului,**
item **la Biserica Notre Dame, dincolo de riu**
item **la vechea casă a catarilor,**
item **în strada Pierre Ronde,**
şi trei buchete de şase flori înainte de sărbătoare în strada lupanarelor.

pentru că şi ele, sărăcuţele, poate că voiau să ţină sărbătoarea făcîndu-şi o pălărioară de trandafiri.

— Dumnezeule, am spus eu, ştii că ai dreptate ?

— Sigur că am dreptate. E o notă de negustor, ţi-am spus.

— Un moment. Aceasta ar fi o notă de negustor, dar prima e un mesaj cifrat care vorbeşte de treizeci şi şase de invizibili.

— Într-adevăr. Textul în franceză l-am deslusit într-o oră, dar celălalt m-a făcut să mă canonesc două zile. A trebuit să m-apuc să-l studiez pe Tritemio, la bibliotecile Ambrosiană şi Trivulziană, şi ştii cum sînt bibliotecarii, înainte de-a te lăsa să pui mîna pe o carte antică, se uită la tine de parcă ai vrea s-o mănînci. Dar povestea este foarte simplă. În primul rînd, şi asta ar fi trebuit s-o descoperi singur, eşti sigur că **„les 36 inuisibles separez en six bandes"** este aceeaşi franceză cu a negustorului nostru ? Şi-i adevărat că şi voi v-aţi dat seama că era vorba de expresii folosite de un pamflet din secolul al XVII-lea cînd Rosa-Croce au apărut la Paris. Dar voi aţi raţionat ca diabolicii voştri : dacă mesajul este cifrat după metoda lui Tritemio, înseamnă că Tritemio a copiat de la Templieri, şi cum citează o frază care circula prin preajma cavalerilor Rosa-Croce însemnează că planul atribuit cavalerilor era de fapt planul Templierilor. Dar încearcă să răstorni raţionamentul, cum ar face orice om cu minte la cap : cum mesajul este scris în maniera lui Tritemio, e scris după Tritemio, şi cum citează expresii care circulau în Seicento rosacrocian, o fi fost scris după această perioadă. Care este la acest punct ipoteza cea mai elementară ? Ingulf găseşte mesajul din Provins, şi cum este şi el ca şi colonelul un împătimit de mistere ermetice, citeşte treizeci şi şase şi o sută douăzeci şi se gîndeşte numaidecît la Rosa-Croce. Şi cum e un împătimit de criptografii se distrează să rezume mesajul din Provins în cheie. Face un exerciţiu, scrie potrivit unui criptosistem al lui Tritemio frumoasa lui frază rosacrociană.

— Ingenioasă explicaţie. Dar are de asemenea valoare şi conjunctura colonelului.

— Pînă la oarecare punct da. Dar gîndeşte-te că poţi face cîte conjuncturi vrei, şi toate împreună se susţin una pe alta. Eşti deja sigur că ai ghicit, nu ? Eu am plecat de la o bănuială. Cuvintele folosite de Ingulf nu sînt cele sugerate de Tritemio. Sînt acelaşi stil asiro-babilonian cabalistic, dar nu sînt aceleaşi. Aşa că dacă Ingulf vrea să înceapă cuvintele cu literele care-l interesau, în Tritemio găsea cîte voia. De ce nu le-a ales pe acelea ?

— De ce ?

— Pentru că avea nevoie de anumite litere precise, chiar şi în a doua, a treia şi a patra poziţie. Poate că ingeniosul nostru Ingulf vrea un mesaj cu cifră multiplă. Vrea să fie mai grozav decît Tritemio. Tritemio sugerează patruzeci de criptosisteme majore : în unul contează doar iniţialele, în al doilea prima şi a treia literă, într-altul chiar o iniţială da şi alta nu, şi aşa mai departe, încît cu puţină bunăvoinţă o sută de alte sisteme. Cît priveşte cele zece criptosisteme minore, colonelul a luat în consideraţie doar prima rotulă, care e cea mai uşoară. Dar următoarele funcţionează după principiul celei de a doua, după care uite copia aici. Închipuieşte-ţi că cerculeţul interior este mobil, şi că tu poţi să-l roteşti în aşa fel încît A iniţial să coincidă cu oricare altă literă din cercul extern. Vei avea astfel un sistem în care A se transcrie X şi aşa mai departe, un altul în care A coincide cu U şi aşa mai departe... Cu douăzeci şi două de litere pe fiecare cerc, scoţi la iveală nu zece ci douăzeci şi unu de criptosisteme şi rămîne nul al douăzeci şi doilea în care A coincide cu A.

— Să nu-mi spui că tu pentru fiecare literă a oricărui cuvînt ai încercat toate douăzeci şi unu de sisteme.

— Nu, am avut minte în căpăţînă şi noroc. Cum cuvintele cele mai scurte sînt de şase litere e clar că numai primele şase sînt cele mai importante, şi că restul e pus aşa, de frumuseţe. De ce şase litere ? Mi-am închipuit că Ingulf o cifrase pe prima, apoi sărise două, şi o cifrase pe a şasea. Dacă pentru iniţială folosise rotula numărul unu, pentru a treia literă a încercat rotula numărul trei, pentru a treia literă rotula numărul doi, şi asta avea un sens. Atunci a folosit rotula numărul trei pentru litera a şasea şi avea un alt sens. Nu exclud că Ingulf ar fi putut folosi şi alte litere, dar trei evidenţe îmi ajung şi dacă vrei continuă singur

— Nu mă ţine pe jar. Ce anume a ieşit din asta ?

— Priveşte-ţi mesajul, am subliniat literele care contează.

Kuabris Defrabax Rexulon Ukkazaal Ukzaab Urpaefel Taculbain Habrak Hacoruin Maquafel Tebrain Hmeatuin Rokasor Himesor Argaabil Kaquaan Docrabax Reisaz Reisabrax Decaiquan Oiquaquil Zaitabor Oaxaop Dugraq /.../

— Acum primul mesaj ştim care e, e cel despre cei treizeci şi şase de invizibili. Acum ascultă ce se obţine înlocuind după a doua rotulă, din trei în trei litere : **chambre des demoiselles, l'aiguille creuse.**

— Bine, dar ştiu asta este...

— **En aval d'Etretat — La Chambre des Demoiselles —Sous le Fort du Fréfosssé — Aiguille Creuse.** Este mesajul descifrat de Arsène Lupin cînd descoperă secretul Turlei Scobite. Ţi-l vei fi adus aminte la Entretat şi indică la marginea plăjii l'Aiguille Creuse, un castel natural, locuibil în interior, armă secretă a lui Iuliu Caesar cînd invada Galia, şi apoi al regilor Franţei. Izvorul imensei puteri a lui Lupin. Şi tu ştii că lupinologii se dau în vînt după povestea asta, vin în pelerinaj la Entretat căutînd alte pasaje secrete, anagramează orice cuvînt al lui Le Blanc ...Ingulf era şi un lupinolog aşa cum era şi un rosacroceolog şi deci cifrează ce-ţi cifrez.

— Dar diabolicii mei ar putea să spună mereu că Templierii cunoşteau secretul turlei, şi că, în consecinţă mesajul a fost scris la Provins în Trecento.

— Sigur, ştiu asta, dar acuma vine al treilea mesaj. A treia rotulă aplicată celor şase litere. Ascultă-l : **merde i'en marre de cette steganographie.** Şi asta e franceză modernă, Templierii nu vorbeau aşa. Vorbea aşa Ingulf, care după ce-şi spărsese capul ca să-şi cifreze bazaconiile sale, s-a distrat încă o dată trimiţînd la dracu, cifrat, tot ceea ce făcea. Dar cum nu era lipsit de isteţime, te rog să reţii că cele trei mesaje sînt fiecare de treizeci şi şase de litere. Bietul meu Pim, Ingulf se juca în timp ce voi, şi imbecilul acela de colonel, aţi luat-o în serios.

— Şi atunci de ce Ingulf a dispărut?

— Cine ţi-a spus că l-au asasinat ? Ingulf se săturase să stea la Auxerre, văzîndu-i doar pe farmacist şi pe fiicăsa, fată bătrînă care miorlăia toată ziua. Poate se duce la Paris, dă o mare lovitură vînzînd una din cărţile lui vechi, îşi găseşte o văduvioară care se prinde, şi-şi schimbă viaţa. Ca şi cei care ies să-şi cumpere ţigări şi nevestele nu-i mai văd niciodată.

— Şi colonelul ?

— Dar nu mi-ai spus că nici poliţistul acela nu era sigur că l-au omorît ? A combinat cine ştie ce afacere, victimele l-au descoperit şi el a şters-o. În clipa asta vinde probabil la Tour Eiffel vreunui turist american şi se numeşte Dupont.

Nu puteam să cred chiar totul.

— Foarte bine, am plecat de la o notă de negustor, dar în chestiile importante am fost ingenioşi. Am făcut poezie.

— Planul vostru nu e poetic. E grotesc. Oamenilor nu le vine chef să ardă Troia pentru că l-au citit pe Homer. Cu el incendiul Troii a devenit ceva care n-a existat niciodată, nu va fi niciodată şi totuşi va fi întotdeauna. Are atîtea versuri pentru că e cu totul clar, cu totul limpede. Manifestele tale de la Rosa Croce nu sînt nici clare, nici limpezi, erau o sfîrîială şi făgăduiau un secret. De aceea atîţia au încercat să le facă adevărate, şi fiecare a găsit în ele ceea ce vrea el. În Homer nu există nici un secret. Planul vostru e plin de secrete, pentru că e plin de contradicţii. De aceea ai putea găsi mii de oameni nesiguri dispuşi să se recunoască în ele. Aruncaţi totul. Homer nu s-a prefăcut. Voi v-aţi prefăcut. Vai şi amar să te prefaci, te cred toţi.

poeme de ELIO PECORA

Elio Pecora, originar din Sant' Arsenio trăieşte la Roma. Este o voce distinctă şi autoritară a poeziei italiene contemporane. A publicat de asemenea volume de povestiri, romane, eseuri, piese de teatru. A alcătuit o masivă şi apreciată antologie a poeziei italiene din secolul nostru. Colaborează permanent ţinînd rubrica de critică literară, la televiziune (Rai 3) precum şi la ziarele **Mercurio** şi **La Voce Repubblicana.**

A editat opera poetică a lui Sandro Penna.

Delfi

Ajunşi în preajma roşcovanilor, în
lumea măslinilor,
— cicalele înstăpîneau
cerurile şi pietrele —
am cerut semn
şi un ultim răspuns :
strigătul se făcu auzit
(„În marele vuiet
urăşte sunetul !")
ai îngenunchiat nepăsător
în faţa unui zeu absent.

Circeo

Ulisse născocitorul de trucuri
Ieşi din marea nesfîrşită
la un mal plin de pietre
Sub un umbrar de vie
îşi dărui toată vigoarea
unei Circe de nesăturat.
De pe zidurile Ciclopului
pîndeşte creşterea apelor
— întărită vela
unsă timona
se întoarce seara pe nava
nemişcată din spatele gunoaielor

* * *

Şi această vară
(chiar de acum începe
cu lungi amurguri
cu largi şi umede seri)
şi ea va trece
dezamăgindu-ne
neclare sînt vocile
nesigure veninătăţile.
Toamna e deja prezentă
cu ploi subtile
cu furtuni de noapte
şi o nouă aşteptare
nestăpînită a lunii iunie.

* * *

Heraclit spune că moartea
este ceea ce vedem cît sîntem treji.

(din **Motivetto**, M.Spada Editore, Roma)

Creta

Urmînd itinerariul fixat
ieşim din casa lui Minos
înălţată spre a zăpăci şi uimi
dinspre dublul tron
se simte a putere
ceea ce nu-l priveşte pe cel care
se-ntoarce la adăpostul său din oraş
acolo unde la ultimul etaj
Hera bucătăreşte
iar Zeus cheamă la masă.

Santorini

Se pare că dumnezeul profeţilor
a despărţit apele adînci
în aceeaşi clipă în care Kronos
şi alţi demoni şi zei
s-au aplecat minioşi
pînă la pălatele de mărgean
şi au ridicat malurile
de piatră neagră şi goală :
pentru noi, cei uimiţi, ce plecăm
seara peste afunduri de sticlă.

(din **Interludio, Empiria**, Roma, 1987)

Prezentare şi traducere de
Eugen Uricaru

moda, altfel

Sub egida florilor (III)

Crinul — una dintre cele mai parfumate flori, cu cupa adîncă, desenată graţios, colorată variat; frumuseţea crinului a stîrnit imaginaţia omului şi grădinile cu diferite specii de crin sînt adevărate sărbători pentru încîntarea ochilor. Suite de crini Cinnabar Flacără de foc, Arlechin, Martagon. Dragonul verde, Nunta de aur, Glorie tradafirie nu-s decît doamne de onoare pe lîngă un şir de frumuseţi şi eleganţe de viţă nobilă : Împărăteasa Indiei, Împărăteasa Japoniei, Ixie de China, argint imperial, Campionul alb, Potomac, Shuksan, Trompeta olimpică, Saint-Jaques. Vigny suspina : „Et le soupir d'adieu du soleil à la terre/Balance les grands lis comme des encensoirs". **Crinul alb** a fost întotdeauna simbolul virginităţii, al candorii, inocenţei şi purităţii. Sfîntul Anton e întotdeauna pictat sau sculptat cu un crin alb în mînă, el fiind patronul pruncilor nevinovaţi ; biserica catolică are în ritual o sărbătoare a crinilor. În 1546 Paul al III-lea, la Viterbe, intitulează Ordinul cavalerilor crinului, cuprinzînd, mai întîi, treizeci de membri apoi, trei sute cincizeci ; semnul lor era colierul de aur, cu o medalie de aur, avînd pe o parte chipul Fecioarei Maria din Chêne iar pe cealaltă un crin. În cosmetică floarea are rol de onoare iar moda îi copiază silueta în ţesături, broderii, imprimeuri şi bijuterii. Vara trecută, la o paradă a modei, în Los Angeles, trei case de modă au propus fusta-cună de crin. La noi propunerea aceasta a ajuns mai repede decît scrisorile.

crizantema — numele florii exprimă culoarea tipului primitiv de plantă — galben-auriu, originar din China (Ţara Crizantemelor), importat în Europa în 1790, dat uitării de horticultori, reînviat cu pasiune, entuziasm, cu interes, după 1827, ajungînd la un număr impresionant de culori şi varietăţi de corole. Pentru japonezi e o floare idolatrizată, vestimentar şi decorativ, mai ales cea albă, cu coroana bogată. În 1876, Împăratul Mutzu-Hito a fondat Ordinul Crizantemei, conferit numai prinţilor, un medalion lucrat delicat ca o bijuterie, în care floarea e stilizată şi prin inelul căruia trece o panglică roşie, cu margini violete. Dar fără nici un fel de „ordin", crizantema împodobeşte chimonourile, evantaiele şi paravanele, pieptănăturile savant complicate, se multiplică în legende populare şi balade culte, îşi face prezenţa în salate de fructe şi flori, îşi are sărbătoarea ei, cînd oamenii într-o extaztare neobişnuită pentru noi, se bat cu petalele ei subţiri. Prin cărţile lui Huxley trec flori de crizanteme cu mirosuri amărui, tomnatice. Şi Clarei, din Întoarcerea lui Pascal, de Dana Dumitriu, îi plăceau crizantemele albe. În 1940, în ciuda cataclismelor sociale, crizantema domnea arogantă pe umerii înalţi şi pe reverele late ale costumelor feminine, concurînd vulpea argintie sau strălucind în moliciunea ei, se învolbura la dimensiuni impresionante pe creştetele coafate cu buclă-rulou. Ne-am ales şi noi cu ceva din „epoca de aur", cu **Crisantema de aur** de la Tîrgovişte. Putea fi şi mai rău...

Corina Cristea

UMBERTO ECO

PENDULUL LUI FOUCAULT

Într-o zilele acelea, nu e o lună de-atunci, Lia a hotărît că mi-ar fi făcut bine o lună de vacanță. Ai un aer obosit, îmi spunea. Poate că Planul mă sleise. Pe de altă parte copilul, cum spuneau bunicii, avea nevoie de un aer mai curat. Niște prieteni ne împrumutaseră o căsuță la munte.

Nu am plecat numaidecît. Mai erau niște treburi de pus la punct la Milano, și apoi Lia spusese că nu e nimic mai odihnitor decît o vacanță la oraș, cînd știi că după aia pleci.

În zilele acelea am vorbit pentru prima dată cu Lia despre Plan. La început era prea preocupată cu copilul, știa că împreună cu Beldo și cu Diotallevi rezolvam un fel de cuvinte încrucișate care ne scoteau din oraș zile și nopți întregi, dar nu-i spusesem nimic mai mult, de cînd îmi ținuse predica sa despre psihoza asemănării. Poate că mă rusinam de ea.

În zilele acelea i-am povestit totul despre Plan, ajungînd pînă la cele mai mici amănunte. Ea știa despre boala lui Diotallevi, și eu mă simțeam oarecum vinovat, ca și cum aș fi făcut ceva care nu trebuia și încercam să spun doar ceea ce era toată povestea, doar un joc de bravură.

Și Lia îmi spusese :

— Pim, povestea ta nu-mi place.

— Nu e frumoasă ?

— Și sirenele sînt frumoase. Ascultă, ce știi tu despre subconștientul tău ?

— Nimic. Nici măcar dacă există.

— Asta e. Acum închipuie-ți că un glumeț vienez, ca să-și amuze prietenii s-ar fi distrat inventînd toată povestea lui Es și a lui Oedip și niște mici Hans pe care nu-i văzuse niciodată... Și pe urmă ce s-a întîmplat ? Că au apărut milioane de persoane gata să d vină nevrotice cu adevărat și alte mii gata să le exploateze.

— Lia, tu ești paranoică.

— Eu ? Tu.

— Om fi noi paranoici, dar măcar un lucru trebuie să recunoști : Am pornit de la textul lui Ingulf. Iartă-mă, te afli în fața unui mesaj al Templierilor, îți vine pofta să-l descifrezi pînă la capăt. Poate că exagerezi ca să-i botjocorești pe descifratorii de mesaje, dar mesajul există.

— Totuși tu știi doar ceea ce ți-a spus acel Ardenti, care după cîte îmi spui era un aiurit inveterat. Și-apoi acest mesaj mi-ar place să-l văd și eu.

Nimic mai ușor, îl aveam în hîrtiile mele. Lia a luat hîrtia, a privit-o pe față și pe dos, a strîmbat din nas, și-a ridicat bucla de pe ochi ca să vadă mai bine prima parte, cea cifrată. A întrebat :

— Asta e tot ?

— Nu-ți ajunge ?

— Ba-mi ajunge și-mi și rămîne. Dă-mi două zile să reflectez.

Cînd Lia îmi cere două zile ca să reflecteze o face ca să-mi demonstreze că sînt prost. O învinovățesc întotdeauna de asta și-mi răspunde : „Dacă înțeleg că ești prost sînt sigură că te iubesc cu adevărat. Te iubesc și dacă ești prost. Nu te liniștește asta ?

Timp de două zile nu ne-am atins de subiectul acesta, și pe de altă parte ca era mereu plecată de-acasă. Seara o vedeam ghemuită într-un colț luîndu-și note și rupînd foaie după foaie.

Cînd am ajuns la munte copilul a alergat toată ziua pe o pajiște, Lia a pregătit cina, mi-a spus să mănînc fiindcă slăbisem ca un țîr. După masa de seară mi-a cerut să-i pregătesc un whisky dublu, cu multă gheață și puțin sifon, a aprins o țigară, cum făcea doar în momente importante, mi-a spus să iau loc și mi-a explicat.

— Fii atent, Pim, pentru că îți demonstrez că explicațiile cele mai simple sînt întotdeauna cele mai adevărate. Colonelul acela al vostru v-a spus că a găsit un mesaj la Provins, și eu nu pun asta la îndoială. S-a coborît în subterană și probabil că a găsit acolo o cutiuță cu acest mesaj, și ciocănea cu degetele pe versulețele franțuzești. Nimeni nu ne spune că a găsit o cutiuță bătută cu diamante. Singurul lucru pe care vi l-a povestit colonelul este că, după notițele lui Ingulf, se vînduse o cutiuță ; și de ce nu, era un lucru foarte vechi, avea să scoată ceva bani pe el, dar de fapt nimeni nu ne spune că s-a întreținut din asta. El trebuie să fi avut o moștenire de la tatăl său.

— Și de ce cutiuța trebuia să fie un lucru fără preț ?

— Pentru că mesajul ăsta este o notă de cumpărături. Deci să citim din nou :

a la ...Saint Jean
36 p charrete de fein
6... entiers avec sail
p... les blanc mantiax
i... s... chevaliers de Pruins pour la... j. nc
6 foiz 6 en 6 places
chascune foiz 20 a... 120 a...
iceste est lordonation
al donjon li premiers
it li secunz joste iceus qui... pans
it al refuge
it a Nostre Dame de laltre part de l'iau
it a l'ostel des popelicans
it a la pierre
3 foiz 6 avant la feste... la Grant Pute

— Da, și ?

— Dar, pentru Dumnezeu, nu v-a dat prin minte să vă uitați pe un ghid turistic al Provinsului ăstuia ? Și descoperi numaidecît că Grange-aux-Dîmes unde a fost găsit mesajul era un loc unde se adunau negustorii, pentru că Provins era centrul bîlciurilor din Champagne. Și că Grange se află pe strada, **rue**, St, Jean. La Provins se făcea comerț cu de toate, dar mai ales aveau căutare bucățile de stofă, **draps** sau **dras** cum se scria pe atunci, și orice bucată avea pe ea o marcă de garanție, un soi de sigiliu. Al doilea produs căutat la Provins erau rozele, trandafirii, pe care cruciații le aduseseră din Siria. Atît de frumoase încît cînd Edmond de Lancester s-a căsătorit cu Blanche d'Artois și și-a luat și titlul de conte de Champagne, pune roza roșie pe armele sale, și aici războiul celor două roze, ținînd seama că familia York avea ca semn o roză albă.

— Și cine ți-a spus asta ?

MESAJUL DIN PROVINS

Un presupus colonel Ardenti, fanatic susținător al Planului Templierilor, propune editurii Manuzio o lucrare care dă la iveală niște mesaje inedite ale cavalerilor în care se pare că se ascund secrete importante. Colonelul vrea de fapt să atragă prin publicarea cărții pe cei care știu mai multe despre aceste secrete, că comunice cu ei și, împreună, să purceadă la cucerirea lumii. Mesajele sînt descoperite de colonel în casa unui oarecare Ingulf, dragon în armia franceză, care pe la începutul secolului descoperă în beciurile unei biserici din Provins, Champagne, o cutiuță cu lucrătură artistică în care se găsesc niște inscrisuri. Ingulf, subjugat și el de istoria cavalerilor Rosa-Croce și Templieri, confundă hîrtiile găsite cu vechile mesaje ale cavalerilor amintiți, socotește că a găsit Planul, cifrează textele ca să le ascundă de ochii nepoftiților și pleacă la Paris ca să-și găsească asociații inițiați și să aplice, spre folosul său, Planul. Ardenti găsește mesajele în vechea bibliotecă a lui Ingulf, în căsuța din Provins, unde fiica lui, bătrînă acum, mai trăia.

Belbo, Diotallevi și Casuabon, amăgiți de lecturile cronate ale hîrtiilor și excitați de frumusețea jocului — care se dovedește pînă la urmă fatal — se implică în această mare combinație (care-i place atît de mult lui Eco !) și se străduiesc, cu o pasiune care frizează nebunia, să completeze Planul.

Lia, simbolul firescului, al căldurii și al luminii care persistă în carte, descoperă adevărul textelor și adevăratul lor sens.

Dar prea tîrziu, Cum și de ce se va vedea în secvențele următoare.

— O cărțulie de două sute de pagini editată de Oficiul de turism din Provins, pe care am găsit-o la Centrul francez. Dar nu e gata. La Provins este o stîncă numită Donjon, este acolo și o Porte-aux-Pains, erau, cum se obișnuiește, și tot felul de biserici care se numeau Nôtre Dame de și de, erau și mai sînt și acum o **rue** Pierre Ronde, unde se afla și o **pierre de cens**, pe care supușii contelui se duceau să lase banii zeciuielii. Și apoi **o rue des Blancs Manteaux** și o stradă numită **Grande Pute Muce**, pentru motive lesne de ghicit, sau pentru că era o stradă de lupanare.

— Și popelicanii ?

— La Provins fuseseră niște catari, care pînă la urmă fuseseră arși, și marele inchizitor era un catar pocăit, pe care-l chema Robert **le Bougre**. Deci nimic ciudat că exista o stradă sau o zonă care era încă socotită ca locul unde fuseseră catarii, chiar dacă nu mai erau catari.

— Totuși în 1344...

Dar cine ți-a spus că documentul ăsta este dn 1344 ? Colonelul tău a citit **36 de ani după căruța cu fin (36 p charrete de fein)** dar ia seama că pe vremea aceea un **p** făcut într-un anumit fel cu un soi de apostrof însemna **post**, adică după, dar un **p** fără apostrof vrea să spună **pro**, pentru. Autorul acestui text e un pașnic negustor, care și-a făcut cîteva însemnări de livrare pentru afacerile pe care le făcuse la Grange, adică pe rue St. Jean, nu în noaptea de Sfîntul Ion, și a înregistrat un preț de 36 de bani, dinari sau cum s-or fi numit pentru fiecare căruță de fîn.

— Și cei o sută douăzeci de ani ?

— Nici vorbă de ani ! Ingulf a găsit ceva care a transcris cu 120 a... Cine a spus că ar fi de fapt o literă **a** ? Am controlat pe un tabel de abreviațiuni care se folosea pe vremea aceea și am găsit că pentru bani, **denier** sau **dinarium**, se foloseau semne ciudae, unul care semăna cu delta, altul cu teta, un soi de cerc tăiat în stînga. Scrie-l rău sau în grabă și ca un biet negustor, și iată cum un exaltat precum colonelul poate lua drept un **a** acest semn, pentru că citise deja în altă parte povestea celor 120 de ani ; tu-mi spui că putea s-o citească în oricare istorie Rosa-Croce și el voia să găsească ceva care să semene cu **post 120 annos patebo** ! Și-atunci ce-mi face el ? Mi-l găsește pe **it** și-l citește drept **iterum**. Dar **iterum** se prescurtează **itm** în timp ce **it** vrea să spună **item**, adică de asemenea, și este anume folosit pentru lucrurile care se repetă. Negustorul nostru își socotește cît îi aduc aceste comenzi pe care le-a primit, și face lista livrărilor. Trebuie să livreze buchetele de trandafiri din Provins, iată ce vrea să spună **r... s... chevaliers de Pruins**, și acolo unde colonelul citea **vainjance** (poate că îi avea în cap pe cavalerii Kadosch), trebuie citit **jonché**, adică flori presărate pe stradă. Trandafirii foloseau ori pentru a fi flori la pălărie, sau pentru covoare de flori, cu ocazia diferitelor sărbători. Și astfel iată cum trebuie citit mesajul de la Provins :

În strada sfîntului Ion
36 bani pentru căruța de fîn.
Șase postavuri noi cu sigiliu
în strada Blancs Manteaux.
Trandafiri de cruciați pentru a face o jonchés :
șase buchete de cite șase în locurile care urmează :
fiecare de cite 20 deniers, ceea ce face total 120 deniers.
Iată în ce ordine :
Primele flori la Stîncă

Prezentare și traducere de Florin Chirițescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Final de partidă

Am scris în acest final de pagină, vreme de un an și jumătate, despre bridge. Cei care au avut curiozitatea și răbdarea de a-mi citi aceste texte își vor fi dat fără îndoială seama că bridge-ul era, de fapt, un pretext pentru aducerea în discuție a unor teme și probleme legate de viața politică românească de după decembrie '89. Era, ca să zic așa, un fel de bridge politic în care, pe baza unor situații și exigențe proprii acestui joc extraordinar, formulam un punct de vedere asupra diverselor situații și exigențe ale fenomenului politic actual. Așadar, prin analogie. Iată că, după mai mult de șaptezeci de săptămîni, am ajuns la capătul acestui excurs esopic prin lumea bridge-ului despre lumea politică. Nu că n-ar mai fi nimic de spus dar tot ce aveam esențial de spus în materie am spus. Mai departe n-ar fi decît repetare — deci redundanță — și, eventual, perpetuă reconstituire caleidoscopică — deci manierism. Pentru a nu termina însă într-un alt registru decît cel în care s-a aflat, număr de număr, această rubrică, voi discuta acum despre cîteva situații de final de partidă din... bridge (cu tot suplimentul analogic cuvenit). E vorba, firește, de astă dată numai despre situațiile de final din partida liberă, întrucît partida de competiție pune altfel de probleme și, în fond, ea nici nu are propriu-zis un final.

Există, — repet, în partida liberă — trei categorii de finaluri : finalul grăbit, finalul oportun și finalul tardiv. Primul e caracteristic acelor partide în care declarantul avînd de realizat un contract ce nu ridică nici un fel de probleme, joacă levata fără să stea prea mult pe gînduri, oarecum automat, întrucîtva plictisit și, în orice caz, dornic să termine mai repede un joc care nu-l solicită. Al doilea e specific partidelor în care declarantul are de făcut față unor anume dificultăți dar cunoaște și căile de depășire a acestora, drept pentru care se grăbește încet căutînd să se apropie pas cu pas de final, sine irat et studio. Al treilea definește partidele în care declarantul are dificultăți în realizarea contractului și nu prea știe cum să le rezolve, bîjbîind în căutarea soluției și prelungind, astfel, timpul de joc pînă la un final de multe ori eșuat, cu soluția descoperită prea tîrziu. În ce mă privește, prefer finalul oportun, chiar dacă la capătul partidei nu am realizat marele șlem. Nu l-am realizat dar nici nu l-am licitat. Am realizat doar cît am licitat. Nici mai mult dar nici mai puțin. Asta e tot.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 19 iunie 1991 25(73)

Zori grosolane

zori grosolane zori dinaintea zorilor
cel care-ntreabă cine arde e scrumul
peste munți negri e o înghesuială de graiuri
scîrțiie spinări înspinate
se arată prima roată dințată a soarelui

liniștea colcăie
e o luminoasă mînie
a materiei — tipare june căznindu-se
teribil să articuleze poemul placenta
unor vocabule handicapate din naștere
cuvintele inimii
încă nu și ale gurii
totuși rupturi mai adînci ca fulgerele
spasme ale unui devastat uter angelic

Ștefan Augustin Doinaș

Pag. 1—12 ilustrate cu reproduceri după lucrări de Constantin Udroiu

Vin alegerile?! (II)

Secundo : **neasociindu-și în guvernare alte forțe politice încă din momentul primei etape a liberalizării, partidul de guvernămînt și-a asumat vrind-nevrînd tot binele și tot răul ce decurgeau din schimbarea de relief socio-economic impusă de reformă. Pînă să observe FSN-ul că „tot binele" e în chip oarecum obiectiv mai puțin influent decît „tot răul", și, în consecință, să ia măsuri de împărtășire a răspunderii cu celelalte forțe politice, simpatia de care s-a bucurat în electorat a tot scăzut, astfel încît astăzi nu e mai mult de jumătate din procentul de odinioară (adică de la alegerile din mai anul trecut). A intra în iarnă de unul singur la putere ar putea să aducă această simpatie aproape de zero, date fiind previziunile deloc optimiste în legătură cu evoluția bunăstării sociale în următoarele șase luni. Așa că, teoretic vorbind, interesul formațiunii guvernante pentru grăbirea alegerilor ar trebui să fie chiar mai mare decît al opoziției. Numai că parlamentarii aceleiași formațiuni au dat de gustul mierii și nu prea vor să mai asculte de instinctul politic — teamă mi-e că nici nu-l au — și nu vor să ia în seamă propunerea guvernului (a se vedea reacția aplaudată a d-lui Bârlădeanu în senat). E foarte posibil, ba chiar probabil că adoptarea Constituției se va prelungi pînă la limita timpului legal de 18 luni (pînă prin februarie-martie viitor deci) pentru că parlamentarii de azi ai FSN-ului, și nu doar ai acestui partid, știu bine că, în proporție de 90%, nu vor mai fi aleși. Bineînțeles dacă alegerile vor fi adevărate. Și atunci trag cît pot de timp, fără să se întrebe cum de prezența lor în parlament s-a transformat dintr-o datorie într-un privilegiu. Prin urmare caracterul formal, de acțiune „bifată" al prezumtivelor alegeri pseudo-anticipate va crește inevitabil din chiar mentalitatea parlamentarilor.**

Tertio : **deși sondajele IRSOP indică o anume echilibrare a competiției politice, ceea ce sugerează că în urma viitoarelor alegeri vom avea un parlament pluripartit în toată puterea cuvîntului, nu avem prea multe motive de speranță într-un asemenea pronostic. Pe de o parte pentru că electoratul nostru, masochist cum îl știm, ar putea să se îndrepte (nu e prima oară și de ce ar fi ultima ?) spre exact opțiunea cea mai rea iar, pe de alta, pentru că, exceptînd P.N.Ț.-c.d.-ul care e în recîștigare, cel puțin morală, de poziții, celelalte partide din opoziție au intrat în zodia schismelor ori pierd văzînd cu ochii teren iar Alianța Civică e mai confuză ca oricînd, în vreme ce formațiunile ceausisto-securiste fac acum cartel la lumina zilei după ce s-au regrupat în subterană. S-ar prea putea ca frica de acestea din urmă, cuplată cu ezitarea provocată de absența unității partidelor democrate, să împingă electoratul tot spre FSN, oferindu-i acestuia o majoritate care astăzi pare celor mai mulți drept improbabilă. În fine, la acestea toate se mai adaugă, ca element de perturbare a supozițiilor, amînarea sine die a răspunsurilor la o seamă de întrebări mai vechi sau mai noi, precum și refuzul celor în cauză de a-și asuma răspunderea vis-à-vis de evenimentele grele din ianuarie '90 încoace, amînare și refuz care sporesc tensiunile într-un climat politic și așa încrîncenat. Oricum, în fața alegerilor deja anunțate nu trebuie să ne mire că auzim tot mai tare și tot mai numeros multiplicată nedumerita întrebare a celebrului Cetățean : Eu, cu cine votez ?!**

„L"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Gata!

„Aici zace Chenarul lui Dan C. Mihăilescu, '31 ianuarie 1990 — 19 iunie 1991. Șaptezeci de săptămîni de tăiat frunze veștede și iluzii stupide". Cam așa arăta epitaful acestei rubrici născute din întîmplare și sugrumată de întîmplări. Gata ! și-a trăit traiul, tîrșiindu-și papucii dintr-o așteptare într-alta. Rubrică năucă, paralizată de îndoieli, uneori patetică infantil, alteori plină de amărăciuni „caragialiene", jucată de evenimente, jucîndu-se, la rîndu-i, pînă la ameteală, pînă la plînsul de milă, hazul de necaz și pînă la silă. Vorba femeii abandonate, din melodramele americane : „I'm sick of it, you know what I nean ?" Gata, sînt de-a dreptul bolnav de inutilitate, de munții de vorbe-n zadar, trecut prin entuziasme eșuate și prin plictisul zăpăcit de stimuli idiocratici, cu o foame demență de singurătate și elucidări, fie și efemere. Sufocat de scrîșnetul mărunt, înghesuit în colțul ăsta le foaie. Răul este mult prea crîncen, ca să-ți mai permiți miligramul săptămînal de venin picurat în vîrf de epruvetă. Răul este uriaș, a-l mai lucra în filigran, cu penseta și acul bont ar fi o batjocură sinucigașă. De foarte multe ori, am simțit nevoia de a face un „Chenar" cît trei pagini de revistă, însă convenția rubricii era convenție. Din această cauză nu am scris pe larg despre acest monstru care-a fost și este, de 18 luni încoace, televiziunea. N-am scris despre jocul de bielă-manivelă al perechii Iliescu — Roman, n-am scris detaliat de Securitate, o instituție miriapodă și pluricefală, în ciuda aparențelor, de analizat pe sute de pagini și nu de stigmatizat, simplist și pripit, într-un dreptunghi de ziar cît un cosciug în miniatură. Tot din cauză asta n-am prea vorbit politică aici, atrăgîndu-mi numeroase neînțelegeri și, chiar, antipatii amicale. Cum să analizezi dinamica unui fenomen național dependent de atîtea și atîtea voințe externe, într-o pagină și jumătate dactilo ? A dezbate politica puterii românești de azi e tot una cu a cunoaște și a analiza în detalii situația colosului imperial sovietic a cărui oglinjoară de buzunar, fidelă pînă la înnebunire, sîntem. Cum să înfigi într-un „Chenar" un continent întreg ? Pe urmă e-atîta de cumplit amatorismul nostru întru politologie, e-atîta de chinuitoare lipsa sociologiei de pe piața românească a ideilor și-atît de multă, de nebuloasă și viciantă subiectivitatea subsemnatului, încît, toate la un loc, rușinează și condamnă deopotrivă. Nu e timpul să **facem literatură**, pur și simplu, recunosc ! Dar nici de politică propriu-zisă nu sînt în stare, cînd totul e putred, labil și, mai ales, cînd știi perfect ce NU vrei, dar ești incapabil să optezi, ferm și fără clipire, **pentru ceva anume.** Însă de a face (cît de cît) **politică prin cultură** adică de a te opune barbariei oficializate și ruginirii dictatoriale din actualul Cult al Conservei, prin ideile în care crezi, prin opțiunile intelectuale și cu stilul personal — asta da, asta știu să fac. Sau : mi se pare că știu. Și chiar asta voi face. Pamfletul lucrat artistic, opinia pură, nu-mi mai sînt de ajuns. Astfel încît, atrofiat fiind, „Chenarul" trebuie să dispară. Nici nu am vrut să-i anunț încetarea din viață dar bunul simț mi-a dictat altfel. (În plus, crescînd prețul adițiunilor, mi s-a părut mai eficient să scriu „faire-part"-ul de față, decît să dau douăzeci de telefoane cititorilor acestei rubrici. Că nu sînt mai mulți !) În rest : sănătoși să fim, că bolnavi sîntem destul !

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

„Golani" nepierduți din vedere

Recreați prin întoarcerea la izvoare. Recreați azi prin amintirea neștearsă a celor 52 de zile consecutive ale Zonei Libere de Neocomunism și Kilometrului Zero al Libertății Noastre : pînă și în pofida ordinelor exprese politice date de ștergere, de **curățare** a inscripțiilor scrise pe pereții Universității bucureștene și Institutului de Arhitectură, inscripții și manifeste rămase din vremea-protestului-colectiv, a **golanilor** Pieței Universității și perpetuate. ordine prin care Primăria Capitalei, amenințînd cu amendarea „proprietarilor" pereților compromițători, ordine prin care Primăria cică e direct interesată de o înfrumusețare (eventual cu trandafiri F.S.N.-iști) a acestor pereți-delicvenți, de afișaj insultător la adresa Noii Puteri, să facă uitate urmele infamante scrise și, nu mai puțin, ecourile ce stăruie în aer („Jos Iliescu = jos comunismul !") de acum un an...

Azi fiind, așadar, pe tapet ordinele de curățare a inscripțiilor postrevoluționare ale Pieței Universității, după ce în dimineața de 13 iunie 1990 au fost executate ordinele de **curățare**, cu o brutalite sinucigașă, a Pieței Universității de greviștii foamei și „golani" : norocul prezentului, care nu vrea să uite, fiind legat se pare de faptul că bugetul universitarilor nu are prevăzute cheltuieli în acest sens, ale curățirii pereților exteriori de inscripții „golănești", el, bugetul universitarilor abia reușind să acopere acum salariile negociate...

Norocul nostru putînd fi legat în continuare de memoria pereților din fosta Golanie și ale ei foste 52 de zile consecutive de contestare a neocomunismului previzibil promovat de Noua Putere, din Piața Universității, sfîrșite la 13 iunie în mod dramatic : taman acum, după un an, cînd evidența sentimentului, în locul rațiunii, capătă putere... Cum adică ? După un an, după ce am simțit pe propria piele cum stau relațiile de autoritate și relațiile de supunere în societatea românească ? Acum, cînd puterea sentimentului are deja nivelul de conștiință al producerii unei noi realități ! Oare ?

„Doamne, vino, Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni"...

Viața, oricum, mergînd înainte. Viața legată cu ață... Evenimentele sîngeroase din 13—15 iunie 1990 trimițînd „golanii" pe la casele lor, dacă nu în cimitir direct, în spitale, însemnați sau în pușcării politice, să mai mediteze fiecare la nemurirea sufletului : că nu e bine să te pui cu Puterea niciodată, e o lege a materiei...

A te elibera de legile materiei prin gîndire.

„Mai bine Golan decît activist / Mai bine mort decît comunist" ? Pierduți din vedere de Dumnezeu... Mai bine F.S.N.-ist ! Ba nu, mai bine S.R.I.-st, că de cînd cu dezgroparea morților-de-hîrtie de la Berevoiești torționarilor noștri nepedepsiți...

Mă strîmbam în oglindă, bărbierindumă cu o lamă veche. „Mai bine Golan", rememoram cîntecul fără să vreau... Bă mai bine un adormit ca mine trezit peste noapte naș ! Nașul unor „golani". Naș-naș, la biserică, nu glumesc, al unor „golani" activi ai Pieței Universității : serios, foste personaje în „cartea **Jurnalului meu de martor („A fost o conspirație legală : nu mă prostiți voi pe mine"...)** pe seama evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990, publicate în serial în a doua jumătate a anului trecut în revista de trist renume azi pentru mine. „Contrapunct", două foste personaje nevinovate, pașnice, ce aveau să fie maltratate și arestate „preventiv", abuziv, zeci de zile la rînd începînd cu 14 iunie... Să vedeți...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Pasul pe loc

Atunci cînd dl. Eugen Dijmărescu a anunțat că vom avea alegeri anticipate, am tresărit. Guvernul părea că începe să înțeleagă situația catastrofală în care ne aflăm și, mai mult decît atît, își asuma și răspunderea pentru această situație. Dar n-a trecut mult și Președintele țării, domnul Ion Iliescu, a anunțat că nu vor fi nici-un fel de alegeri ci, cel mult, se va forma un nou guvern, în care partidele de opoziție reprezentate în parlament să primească 40% din portofolii. E pentru prima dată cînd dl. Iliescu face un gest bun. Iată de ce : adevărul e că nimeni nu dorea alegeri anticipate. Cei aflați astăzi în parlament, în primul rînd, nu. Cei mai mulți dintre parlamentarii noștri nu și-ar mai fi recăpătat scaunul. F.S.N.-ul va putea astfel să-și continue, chiar cu riscul degradării în continuare a imaginii în ochii electoratului, „sarabanda" legislativă, prin care să mențină țara în neo-comunismul pe care și-l dorește atît. Cu o constituție și cu legi F.S.N.-iste, alegerile viitoare vor putea fi „controlate" foarte ușor. Partidele din opoziție nu își puteau dori alegeri anticipate din cel puțin, două motive : primul ar fi că, fără alegeri locale, „situația din teritoriu" este controlată în mare parte de către foști comuniști, transformați peste noapte în te miri ce ; ei ar fi putut măslui alegerile în mare măsură ; și, în al doilea rînd, este de dorit pentru partide să se afle acum pe margine, în așteptarea alegerilor locale, alegeri care vor fi primul test asupra modificărilor opționale ale electoratului. Cu o conducere F.S.N.-istă încă un an, vom bate pasul pe loc dar putem nutri speranța că, în 1992, la alegeri, lucrurile se vor schimba în bine.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE : ...„băutorul fruntaș **Petre Stoica**, adică acea ploscă fără fund unde intră tot trăscăul României de 50 de ani încoace, individ îmbătrînit în vicii"... **(România Mare)** ● VLADIMIR VEDRAȘKO (corespondent al „Pravdei" la București) : „Oamenii care sînt la putere sînt foștii comuniști". (Interviu acordat lui Emil Hurezeanu, **Europa liberă)** ● DRAGOȘ ARON, SILVIU ALUPEI : „În satul Negreni, de pe meleagurile Scorniceștiului, alegerile electorale din 20 mai 1990 s-au făcut cu buletine de vot dinainte ștampilate la semnul trandafirului". **(Tinerama)** ● V. VOLODIN : „Sortînd paginile așezate pe bucăți de carton, eu, care am asistat la această acțiune, am avut ocazia să văd resturile unei liste cu informatorii «Securității»"... **(Izvestia)** ● NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU : „Ali Baba și-a ascuns comorile la Berevoiești". **(Europa liberă)** ● EUGEN DICHISEANU : „Un scandal pentru Timișoara : Violarea corespondenței" **(România liberă)** ● CRONICAR : „Cu cîțiva ani înainte de revoluție, dl. C.V. Tudor (da, acela care conduce acum **România Mare)** a fost bătut de șeful barului de noapte de la Athénée Palace, un oarecare domn Feri (pe numele întreg Urosoviteanu Francisc), fost ofițer activ de securitate, pensionat și tras pe linie moartă — dar profitabilă ! — la bar". **(România literară)** ●SORIN AVRAM : „Marcel Iftimie a fost în garda lui Ceaușescu. Marcel Iftimie a fost și în garda lui Iliescu. Cam în preajma alegerilor" ; „Actualul stăpîn pe care îl păzește Marcel Iftimie nu e președinte" ; „Stăpînul lui Marcel Iftimie se numește Corneliu Vadim Tudor". **(Opinia studențească)** ● ...„care a fost proporția de securiști și hoți care v-au penetrat ?". CORNELIU COPOSU : ...„am detectat o VADIM — SIMPATIZANT PNT..." ; „Oricum (ride), de cel puțin o infiltrare am scăpat chiar în ianuarie 1990 : dl. Corneliu Vadim Tudor a venit de două ori pe nici să-și ofere serviciile. Cei care l-au recunoscut, l-au alungat destul de nepoliticos". (Interviu, în **Cataveneu**, consemnat de Mircea Toma.) ● ALCIBIADE : „Bunul și blajinul domn senator **Gh. Dumitrașcu** nu e făcut pentru lumea asta de bagabonți !" **(R.M.)** ● „**Gh. Dumitrașcu** — (...) indiferent de situație, trebuie să rămînă în topuri. În toate". **(Fraierul român)** ● „EMMANUELLE : un clitoris nebun, nebun, nebun...". **(Prostituția)** ● EUGEN FLORESCU : „Vine un aer purificator, în această lume a moliilor «de toate coloraturile», cum le place unora să spună". **(Democrația)** ● ALCIBIADE : ... „dacă, pentru a fi lichea și trădător, îți trebuie talent, atunci da, recunoaștem, ești foarte talentat, ba chiar genial". **(R.M.)** ● Profesor A. SIMIONESCU, Ploiești : „Sînt convins că ați luat cea mai fericită hotărîre, înființarea partidului este unica alternativă în fața furiei criminale manifestate de partidele fascistoide : PNȚ-cd, PNL, PSD etc". **(R.M.)** Oare acest „profesor" chiar există? Sau e vorba de un suflet mort ? ● MIHĂILĂ MOLDOVAN, Valea Jiului : „Ca întotdeauna de cînd conduceți revista «România Mare» nu ne-ați mințit și cu această ocazie sînteți sinceri și de aceea am mare încredere și speranță în dvs.". **(R.M.)** Ha-ha-ha... ● ANONIM : „În fiefful ticăloasei «Societăți Timișoara», un partid național care abia acum se înfiripă e primit de către cetățeni cu flori ! Mulțumim, Timișoara !" **(R.M.)** Basme pentru adormit copiii... ● Dr. VIOREL GH. VODĂ : ... „partidele politice sînt o plagă pe spinarea popoarelor. Principiile teoretice ale Islamului referitoare la conducerea unei țări sînt după unii mult mai morale decît așa-zisa democrație pluripartinică". **(Europa)** ● Halo, rugăm psihiatria ! ● General NICOLAE MILITARU : „Ziarista Băcescu are un temperament cu totul aparte, de multe ori nu-și controlează cuvintele"... ; „Poate că în viitor se va trezi la realitate"... **(Totuși iubirea)** ● DUMITRU BĂLĂEȚ : „Nu cumva tocmai licențele occidentale sînt de vină de această nenorocită rămînere în urmă ?" **(Europa)** ○ G. HORIA : „Un apel către prostituații culturali, lingeți, fraților, că viitorul e-n mîna Domnului și fiecăruia după fapte !" **(Prostituția)** ● ANGELA BĂGESCU : „Ceaușescu nu-i ținea în pușcărie nici pe vinovați. Nu sînteți oare mai răi decît Ceaușescu ?" **(Europa)** ● REPORTER : „Președintele Snegur, ministrul de interene și primarul municipiului Chișinău au lansat noi atacuri, injurii și învinuiri la adresa deputaților FPM și a susținătorilor lor din afara parlamentului pe care președintele Snegur i-a botezat «neteferi», adică un fel de «golani» ai Basarabiei". **(Țara**, gazetă tipărită la Chișinău) ● ADRIAN BUCURESCU : „A revenit în studio — după o lungă absență — dna Meleșcanu. Să fi fost în concediu de odihnă ? Ce bine ar fi să plece — măcar pentru tot sezonul estival — și dna Gabriela Neagu și dl. Mircea Hamza ! N-ar fi rău să-i urmeze dnii Theodorescu și Valeriu și... mulți alții căci la toamnă, după alegerile anticipate, tragem nădejde să numărăm alți boboci...". **(România liberă)** ● FOLCLOR MINERESC DIN MARAMUREȘ, CULES DE LA SURSĂ : „Beau minerii țuici cu dero / Cată-n pungă, punga zero / Măi dragă !" **(Cuvîntul)**

Petre Stoica

Din partea Uniunii Scriitorilor

Vineri, 7 iunie 1991, a avut loc întrunirea Consiliului Uniunii Scriitorilor. Au fost discutate probleme interne de organizare a administrației și direcțiile economice ale acesteia, în perspectiva apropiată a intrării în funcțiune a tipografiei Uniunii.

Consiliul a luat act de comunicarea privind subvențiile bugetare ce urmează a fi primite de Uniunea Scriitorilor pentru un număr de opt reviste : **Viața Românească, Secolul XX, Luceafărul, Caiete critice, Steaua, Helikon, Apostrof, Convorbiri literare.**

Relativ la situația generală actuală a publicațiilor Uniunii, redactorii șefi și-au expus punctele de vedere și au prezentat propuneri privind editarea, difuzarea și organizarea internă.

Consiliul, la recomandările Comitetului Director, a hotărît majorarea pensiei scriitorilor, precum și repartizarea către filialele din țară ale Uniunii a unui fond special trimestrial pentru deplasări și manifestări cultural-literare locale.

Consiliul a fost informat despre manifestările ce vor avea loc cu prilejul Colocviului Traducătorilor, organizat de Ministerul Culturii și Uniunea Scriitorilor în perioada 20—28 iunie a.c.

cronica literară

Sade, Nikolski, Ţurcanu

Paul Goma, PATIMILE DUPĂ PITEŞTI, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1990

Sade ştim cine a fost. Despre Nikolski şi despre Ţurcanu aflăm cîte ceva din cartea lui Paul Goma, **Patimile după Piteşti,** una dintre cele mai răscolitoare, mai crude şi mai greu de citit din cîte s-au scris în literatura noastră. Pentru că în timp ce în cărţile marchizului de Sade cele mai multe întîmplări sînt rodul fanteziei, singura care l-a putut satisface pe deplin, în cartea lui Paul Goma totul e realitate, aşa încît delictul moral e perfect, total, absolut. Pe de altă parte, sadismul din **Cele 120 de zile ale Sodomei,** de exemplu, e de natură erotică, orgasmatică, sexuală. În schimb, sadismul monştrilor din **Patimile după Piteşti** urmăreşte umilirea, mutilarea şi în cele din urmă anularea omului în integralitatea sa. „Veţi rămîne în viaţă, le strigă la un moment dat Ţurcanu deţinuţilor politici din **Celula 4 Spital** de la Piteşti, dar în viaţa voastră nu veţi mai putea privi pe cineva drept în ochi !".

Dar nu numai deosebirile ne atrag atenţia, ci şi asemănările. În ambele cazuri avem de-a face cu un produs tipic al închisorii. În ambele cazuri ni se oferă toate semnele indiscutabile ale perversiunii (meticulozitatea, escalada aberaţiilor patologice, în ritm exponenţial, contradicţia dintre fantezia bolnăvicioasă şi exactitatea de tip scientist). În fine, şi aberaţiile din ficţiunea lui Sade şi monstruozităţile din romanul-document al lui Paul Goma sînt posibile pentru că lipseşte **legea.** Acesta e poate aspectul cel mai neliniştitor. Sentimentul că am fost introduşi într-o lume a bunului plac, în care singurul principiu rămas în vigoare este principiul **răului.**

Nu voi insista asupra conţinutului acestei cărţi, care nu se poate rezuma şi nici nu poate fi discutată în termeni de simplă cronică literară. De altfel, în momentul acesta, secretul cel mai bine păzit de puterea comunistă din România e pe buzele tuturor. În cursul anului 1990, **Patimile după Piteşti** a apărut în foileton în revista **România literară** şi tot în 1990 Virgil Ierunca a publicat la editura „Humanitas" **Fenomenul Piteşti,** care ar trebui să fie citit în pandant cu romanul lui Paul Goma.

Nu mă voi referi nici la problema centrală a cărţii, potrivit căreia în lumea fărădelegii nu se mai poate trăi normal. Am mai spus-o. Ceea ce s-a întîmplat la Piteşti, din 1949 pînă în 1952 a fost „doar" o repetiţie generală în vederea „reeducării" unei întregi ţări. „O ţară ca soarele de pe cer", cum spune Ţurcanu, citindu-i pe legionari. O ţară cu „oameni noi" — obsesia tuturor celor taraţi, complexaţi, bolnavi.

Mă voi opri în schimb la statutul acestei cărţi, pentru că el atrage atenţia asupra unui fenomen tipic al epocii de tranziţie pe care tocmai o parcurgem. E vorba de apariţia unei literaturi memorialistice şi a cărţilor document despre lumea închisorilor comuniste din România, care au ca trăsătură comună voinţa de a depune mărturie în legătură cu o realitate fără termen de comparaţie în trecut. Avem de a face din nou cu o îndeletnicire peste puterile literaturii, oarecum asemănătoare cu ceea ce s-a întîmplat la noi în proza anilor '70 şi '80. Într-o epocă în care nu s-a putut face nici istorie adevărată şi nici politică, proza şi-a luat libertatea de a înfrunta aceste dificultăţi. Rezultatul a fost că mult timp **romanul politic** a reprezentat pentru noi singura posibilitate de a mai opune adevărul, minciunii. Cu o cotă mai mare de tragism, acelaşi lucru se întîmplă şi astăzi. Într-o perioadă în care puterea refuză să răspundă nevoii de dreptate a societăţii civile şi se străduieşte să ne iluzioneze cu ideea că statul de drept poate fi realizat prin oameni strîmbi, scriitorii ne reamintesc faptul că drumul spre viitor începe cu trecutul, oferindu-ne texte fără valoare în faţa tribunalelor, este adevărat, dar cu o valoare morală mai mare decît a documentelor propriu-zise. Un lung pasaj din **nota** finală a cărţii lui Paul Goma ne atrage atenţia tocmai asupra acestui aspect : „Noi, Românii, ne plîngem că istoria noastră este ciuruită de pete-albe, ne simţim răniţi, ofensaţi

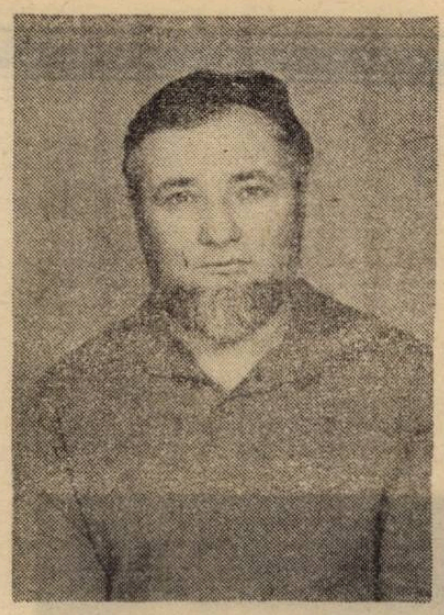

cînd alte neamuri ne tratează de sus, ori, de-a dreptul ne disprețuiesc (cînd nu ne pur şi simplu contestă) — dar, Doamne-Dumnezeule, ce am făcut noi, Românii, pentru ca să ştim noi, să ştie vecinii cine anume suntem ? Am tăcut! Am zis : « Ce să mai vorbim... » — şi n-am mai vorbit ! Şi am uitat noi înşine ce ni s-a întîmplat — dar urmaşii noştri ? Ce vor spune ei despre strămoşii lor ? Că au fost n ste las n ste fricoşi, nişte din aceia : şi bătuţi şi f...tuţi şi cu banii luaţi — de acord, ceilalţi erau mai tari, i-au bătut pe-ai noştri, dar de ce ai noştri n-au zbierat măcar ? De ce n-au povestit ? Cu « Ce să mai vorbim... », Românii n-or să ajungă niciodată să fie un popor, au să rămînă, cum bine zicea careva : o populaţie (iar în franceză sună şi mai plastic : **un populace...)".**

Patimile după Piteşti sînt deci înainte de toate **o mărturie,** un document despre demonizarea planificată a societăţii româneţşi, cu ajutorul căruia putsm spera să ajungem nu atît la pedepsirea vinovaţilor, cît la înţelegerea a ceea ce ni s-a putut întîmpla. Din nou **speranţa** devine cel mai important factor al existenţei noastre. Şi tocmai de aceea speranţa din mărturiile oferite de cartea lui Paul Goma reprezintă partea cea mai impresionantă a scrisului său. Din acest punct de vedere, două lucruri merită să fie reţinute.

Mai întîi, încăpăţînarea cu care proiectul de serie despre experienţe de la Piteşti este dus de autor pînă la capăt. Primele informaţii sînt adunate de Paul Goma în 1957, la Jilava, apoi în Bărăgan, unde stă cu domiciliul obligatoriu de la sfîrşitul anului 1958, pînă la începutul lui 1963. „De cum am aflat despre Piteşti, notează Paul Goma, mi-am zis [...] că **trebuie scrisă cartea Piteştiului.** Ca să nu se uite...". Totuşi, mărturiile directe sînt la început insuficiente, oamenii se tem să vorbească sau, pur şi simplu, nu pot, aşa încît romanul **Ostinato** (publicat în Germania, la Editura „Suhrkamp", în 1971) autorul trebuie să constate că „Despre Piteşti nu se vorbeşte — despre Piteşti se tace" sau că „Despre Piteşti au dreptul să vorbească numai piteştenii — iar ei tac...". După cîteva încercări eşuate de a intra în posesia unor mărturii „la prima mînă" (un grefier bătrîn, dispus să ofere informaţii inedite, în schimbul unei anumite sume de bani, moare pe neaşteptate), proiectul e lăsat în suspensie şi reluat abia în 1977, în Franţa, unde Paul Goma se va stabili. Prima variantă a cărţii are „în jur de o mie de pagini", dar autorul consideră „foarte-foarte proaste...". Abia după alte două-trei versiuni, „materialul documentar despre Piteşti" va fi transformat într-un roman la persoana întîi, de care Paul Goma se declară mulţumit : „Nu spun că romanul « Patimile după Piteşti » este un mare-roman : nici măcar că ar fi un roman reuşit — spun ceea ce spun, iar mie, autor, îmi ajunge : sub formă de roman, Piteştiul este mai abordabil, mai accesibil, mai de-nţeles — decît dacă aş fi comis un studiu (ca atîtea al'ele)...".

Al doilea amănunt de natură să ne impresioneze e dificultatea cu care cartea lui Paul Goma a fost pubilcată în limba română.

În 1980 deci, **Patimile după Piteşti** „era gata scrisă". În 1981 e publicată în limba franceză, în 1983 în olandeză, în 1984 în germană iar în română abia în 1990, la Editura „Dialog", din iniţiativa lui Ion Solacolu, dar într-o variantă de dactilogramă fotocopiată. Mainainte, Ioan Cuşa ar fi vrut să-i editeze cartea, dar nu l-au lăsat „camarazii", şi acelaşi lucru s-ar fi întîmplat şi cu editorul Aurelio Răuţă, de la Madrid. Vorba lui Platon, „Frumos lucru e adevărul şi durabil ; însă nu e acceptat uşor."

Marchizul de Sade credea despre **Şcoala libertinajului** că nu are termen de comparaţie nici la cei vechi şi nici la moderni. Din păcate, termenul de comparaţie al cărţii lui Paul Goma sîntem chiar noi. Adică „materialul" cu care au lucrat Nikolski, Ţurcanu şi, mai pe îndelete, echipele lor. De la acest adevăr ar trebui să pornească speranţele noastre.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau unde ne sînt opozanţii

Adevărul ,dur, întristător şi neiertător, este că în România nu a existat **dizidenţă.** Şi nici contestare. Nu e vorba numai de ultimii cîţiva ani, ci de întreaga istorie de 45 de ani a comunismului pe aceste meleaguri. Nici dizidenţă cît de cît organizată, nici dizidenţi, căci chiar şi cei care să ridice capul de unul singur au fost atît de puţini încît abia dacă trec, în aproape jumătate de veac, de numărul degetelor de la două mîini. Ce să mai vorbim de mişcări contestatare care, după ştiinţa mea, se rezumă la cea a studenţilor la sfîrşitul deceniului şapte şi cea a minerilor din 1977. Incluzînd şi Braşovul din 1987, observăm că toate au aceeaşi caracteristică : răbufniri locale, nepregătite, întîmplătoare. Nu e în nici un fel vorba de valuri cît de cît generale sau de curente de opinie. Practic, cu excepţii neglijabile, **România nu a participat absolut deloc la mişcările care, periodic, au agitat Estul european, încercînd să dezgheţe opinia publică, să liberalizeze societăţile, să descentralizeze şi să de-birocratizeze super-statul nomenclaturisto-comunist.** Adică, amintind doar momentele de importanţă extremă : RDG (1953), Polonia şi Ungaria (1956), Cehoslovacia (1968) sau Iugoslavia chiar din capul locului. Iar la noi, nimic, niciodată şi permanent. Îţi vine greu să crezi că am îndrăznit să ne lepădăm de Ceauşescu.

Ţara care, prin prisma numărului de comunişti (1.000 în 1940) era cel mai evident situită prin trecerea la comunism, a ajuns să fie cea mai „mulţumită", cea mai „cuminte" sub dictatura proletariatului.

Să lăsăm, de data asta, la o parte structura abisală a acestui popor, căci nu se poate să nu existe şi altfel de explicaţii, iar indolenţa, jemafişismul, lenea nu pot totuşi să dea seamă singure de un asemenea somn **letargic** al unui întreg popor, somn întins asupra mai multor generaţii. Cu toate că, din păcate, acesta e necesarul punct de pornire pentru orice analiză care nu vrea să escamoteze nimic.

Ar fi apoi **frica,** reală, frica de aparatul poliţienesc şi poliţienesc-administrativ-ideologic extraordinar de bine pus la punct. Dar existenţa acestuia nu oferă o explicaţie, întrucît aparate identice erau şi în celelalte ţări est-europene, în care au avut loc chiar represiuni mult mai dure decît la noi.

De aceea, nu ne rămîne ca ultimă, coerentă explicaţie, decît aceea că la noi comunismul a prins. Ooo, nu utopia, nu ideea care să fi încins inimile largi şi spiritele romantic-vizionare, ci schema mentală simplă a egalitarismului, a populismului, ba chiar a răsturnării valorilor ! În ultimă instanţă, ceea ce a avut succes a fost **ideea revanşei omului simplu** asupra „îmbuibaţilor", „proprietarilor", „capitaliştilor", oală în care, printr-o propagandă subtilă, au intrat însă şi muncitorul-profesor, muncitorul-medic sau muncitorul-artist, (majoritatea acestora reuşind cu greu, abia la bătrîneţe, să cîştige cît un muncitor calificat, şi fiind puşi în situaţia de a-şi degrada condiţia prin bacşişuri ori meditaţii).

Succesul ideologiei egalitariste în România îl atestă, iată, trebuie s-o recunoaştem, şi votul de la 20 mai. Explicaţiile nu pot fi însă atît de simplificatoare ca mai sus, e nevoie să le mai adăugăm puţină carne şi puţină culoare ; şi mai ales, din capul locului şi fără ocolişuri trebuie să spunem că acest succes al comunismului în România nu s-ar putea explica decît prin predominanţa covîrşitoare a celor urmîli în momentul venirii ruşilor. Probabil că într-adevăr cei avuţi erau suficient de puţini şi deci uşor de anihilat fie prin aruncarea lor în închisori, fie prin plecarea, mai mult ori ma puţin de bună voie, peste graniţă.

Apoi, înstristător dar iarăşi probabil, adevărat, cei şcoliţi (dar prin asta nu şi bogaţi) erau tot puţini, — raportat, desigur, la populaţie. Aşa că, profilactic, au mers şi ei pentru o vreme prin puşcării şi pe la canale, pentru schimbarea gîndurilor ; au rămas numai cei de care era neapărat nevoie ori oportuniştii, dar nici aceştia n-au scăpat cu toţii următoarelor valuri de epurări. Cert este că, nu numai la nivel de vîrf, compoziţia socială a PCR a fost în România extrem de „s ă n ă t o a s ă" dintru început, şi **aşa a rămas vreme de 45 de ani.** În această ţară, spre deosebire de alte ţări ale estului, intelectualii nu au fost **parteneri** egali de drum, ci **servitori** în slujba intereselor proletariatului. Profesorul, medicul, chiar şi inginerul, au fost în ochii muncitorului doar nişte instrumente de care, **din păcate pentru el,** acesta nu se putea lipsi, (sau, oricum, acesta a fost rezultatul unei subtile propagande). Iar PCR a privit cu multă seriozitate şi „maturitate" strategică problema. Dovada ? Statisticile, care nu mint, şi care arată limpede că dintre toate ţările estului sîntem de departe tara cu cel mai mic număr de intelectuali la mia de locuitori.

S-a schimbat ceva, sau sînt arătări că se va schimba ? De unde ? Vorbe. Dovezi ? Păi, unui profesor sau unui medic actualii birocraţi îi preconizează la 20 aprilie un salariu **cel mult egal** cu cel al unui muncitor vag calificat ca să nu mai vorbim de un şef de echipă. Cu banii pe care-i iau pe articolul de faţă pot să cumpăr **cel mult** două kilograme de carne, iar procentul actual pentru cultură şi învăţămînt este unul simbolic, adică de zece ori mai mic chiar decît în ţările exotice(Brazilia, 3,3% ; Pakistan 2,1%, Turcia 2,1%, Tailanda 3,9%, Egipt, 5,5%, Algeria 6,1%, Maroc 79%.)

Dacă strategia PCR poate fi limpede, regret dar trebuie să insist asupra faptului că succesul ei a fost facilitat de o strategie identică a regimului anterior, orice mi-ar demostra actualele partide istorice, căci numai dezechilibrul grav al compoziţiei sociale la nivelul lui 1947 (concentrarea excesivă a capitalurilor şi proprietăţii) a putut permite PCR-ului să aibă o reală bază de masă şi, mai ales, numai el exolică de ce, prin suprimarea fizică ori psihică a cîtorva zeci de mii de oameni a putut fi redusă la tăcere, pentru o lungă jumătate de veac, T O A T Ă opoziţia potenţială.

Că, aşa cum spun locurile comune ale proletcultului dintotdeauna, cei mulţi şi umili n-au înţeles (şi destui nu înţeleg nici astăzi) că descurcăreţii, bunii de gură sau pur şi simplu norocoşii „înrudiţi" nu au mîncat, încă de la început, din gamela comună. — asta e cu totul altă poveste. Au trăit însă, atîta vreme, în iluzia revanşei împotriva bogaţilor şi în utopia egalitarismului, fără să-şi dea seama că acesta nu produce decît sărăcie generalizată şi multă, foarte multă vorbă.

Mihail Oprea

Întîmplător, ochii îmi cad pe începutul unui capitol al cărţii lui A.C. Clarke, „Sfîrşitul Copilăriei" : „Cincizeci de ani reprezintă timp suficient pentru a schimba aproape complet o lume şi pe locuitorii ei. Este necesară numai **cunoaşterea ingineriei sociale,** imaginea clară a ţelului final şi.. .puterea".

gheorghe tomozei

Sigur

Şi-aşa adorm, învelit în jurnale
ca-n foşnetul de cretă al graţiei tale ;
e tîrziu, luna nu mă descoperă
caligrafiind capuri de operă
iar din somn, zdrenţuite curg filmuri
cu femei singure şi bărbaţi singuri.

Sigur, totu-i pierdut. Melancolia
(poeţii piară, vivat poesia !)
nu mai mă poate întoarce
în fisuratele visului arce,
sigur, dulcele se înalţă-n amar
şi-n chipul cel mai bizar,
în chipul cel mai bizar încă sînger,
termometru sub aripă de înger,
sigur...

Femeia din Eurasia

Neroado, vinereo,
pulbereo !
aşa îi strigam
şi ea rămînea
fără conture şi tulbure
subţire ca jupuitura
de pe un fluture
tăiată de-un joagăr,
numerotată ca o piine de lagăr.
Neroado, vinereo,
pulbereo !
şi ea se pierea
ca toate femeile din Eurasia
cu care s-a iubit viaţa mea,
vinere
şi singure,
zăpadă
neroadă,
vreasc de fulgere
praf
şi pulbere...

Perspective

Dincolo de geam e o uşă închisă,
dincolo de ea un geam zăbrelit,
altă uşă ; chiar cîmpia curge-ntr-un beci,
munţii zac sub lacăte, la popreală.

Acestea le-a scris
cu mîna ghimpată
în trenul gonind
peste şina ghimpată
un ghimpe muiat în rugină.

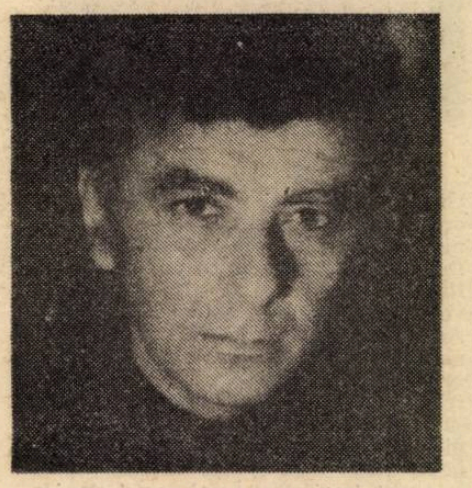

Dar de april

Se-nţelege, voi scrie despre tine
fiindcă nu te iubesc
— dacă nu scriu vei muri — ;
pentru cele pe care chiar le-am iubit
n-am destupat nici măcar un vers ;
te vor sîngera cristalele lui
— rana înfrumuseţează,
mîngîierea sluţeşte —
versuri umile dintr-o carte umilă
ca un dulăpior cu medicamente,
versuri cu litera înjumătăţită,
cu înţelesul de dinainte pierdut
— picioare retezate
mergînd cu genunchii,
frînt, coşul pieptului
mergînd cu coastele,
cap retezat
mergînd cu gîtul şiroitor —
le voi scrie
e sigur
mîine
dacă nu ieri...

Un cuvînt

şi uite-aşa petrecem an de an
eu şi calendarul gregorian
în ziua, toată benchetuială şi sărut
cînd mi se spune că m-am născut
sorbind, pecetluit şi rece
uleiul vinurilor de Falern ori grece
adulmecat din amforă cu botul,
de mine, vikingul şi vizigotul,
de mine, dacul, suflet mohorît,
tot eu fiind romanul, cît de cît ;
tot eu, aproape de crepuscul
hititul, galul, slavul şi etruscul.
Şi uite-aşa ne strîngem lîngă plita
pe care dănţuieşte Şunamita
iar de va fi să mor pe înnoptate,
mor părăsit de neamurile toate.
Las altora al lumilor alai
cu un cuvînt rostit în niciun grai,
cuvînt cu dezvelite înţelesuri,
cu sunete ce macină eresuri
cuvînt cu cheutorile de brumă,
cuvînt care dezbină şi rezumă
şi lutul, cu alt lut, din cer, ni-l schimbă,
cuvînt nerăsărit în nici o limbă,
de nici un alfabet adus în scrisuri
şi luminînd, nici unul, dintre visuri...

Monograma

Într-un osuar de petale
mi-am văzut monograma
înscrisă pe-o frunză de înger,
părea
un T dilatat
aproape lemn,
aproape cruce
scris soldăţeşte
cu î
din a...

Ritual

Havuzul abandonat (fontana)
în care arunci, sfărîmate
litere mai strălucitoare ca dinţii-n surîs
asigurîndu-şi astfel întoarcerea
într-un cuvînt pierdut,
cu articulaţiile dezbinate.
Mă voi întoarce ! spui
şi cuvîntul începe să capete gust
pe buzele uscate
de aşteptare. Şi arunci o literă, numai atît,
monetă
fără avers şi revers, fără greutate, fără contur,
cu preţ numai la Banca din Sumer.

Firimituri. Speranţe.
Vocabule.

Şi nu te mai întorci.
Nici n-ai plecat.

După naufragiu

L-au înmormîntat creştineşte pe vaporul Titanic
şi-acum uite, cu batiscafe şi cabluri
savanţi cu barbă tînără au coborît sub criptă
şi le-au adus cu ei, la suprafaţă,
cîteva furculiţe. Le-am văzut. Bune.
Încă mai pot fi înfipte-n creveţi
ori în ciolanul de porc. Infatigabile furculiţe
din argint brumat. Glorioase.

Care dacă aş săpa şi eu locul în care
am îngropat, copil, o linguriţă de tablă
pe strada Maşina de Pîine,
oare voi găsi un vapor
cu toate balamalele întacte ?

Invincibilă armadă,
plantaţia mea de linguriţe,
cum tot astfel cutiile de cremă de ghete, goale,
unde-mi ţineam dinţii de lapte, căzuţi,
cum tot la fel
opurile,
iubirile,
naufragiile...

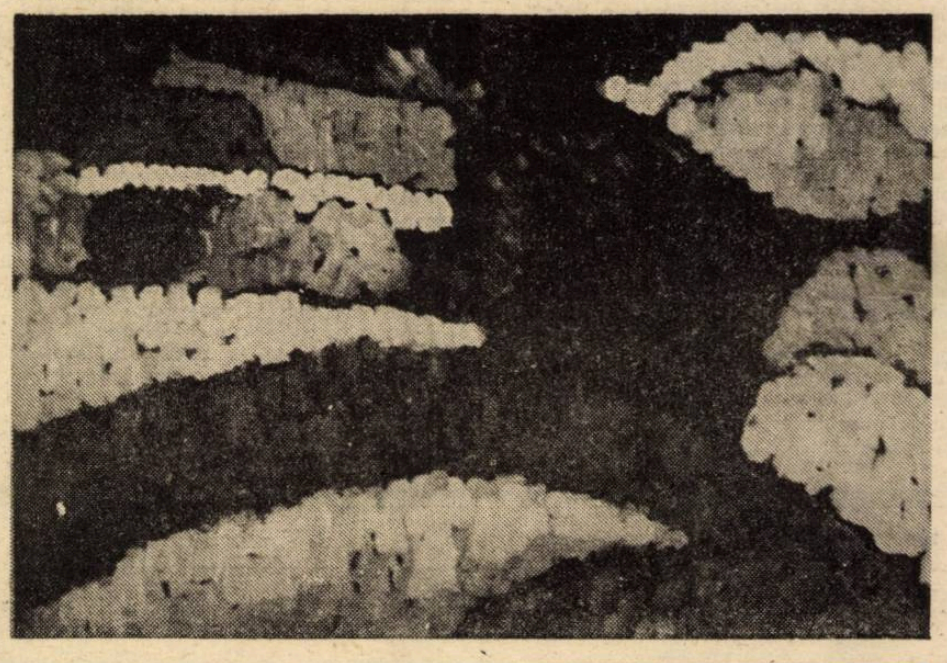

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Marta Petreu
TEZE NETERMINATE
Ed. Cartea Românească

Excelenta poetă clujeană din promoţia optzeci e nu mai puţin o excelentă eseistă. Nu e nimic de mirare în asta — literatura română cunoaşte nenumărate astfel de cazuri, de pildă Ştefan Aug. Doinaş sau Mircea Ciobanu sau Dan Laurenţiu ca să rămînem la vremea noastră — cu atît mai mult cu cît Marta Petreu e absolventă de filosofie, deci formată în spiritul gîndirii speculative atît de propice acestei specii de comentariu literar care este eseul. De altfel, ca o mărturisire discretă a formaţiei autoarei, cartea se şi deschide cu un eseu despre „Hegel şi utopia recunoaşterii". Iar calitatea dintîi a acestor „teze neterminate" este chiar adîncimea speculativă, dublată de o ascunsă voluptate a peregrinării prin universul ideilor, nu o dată dincolo de limita îngăduită de materia literară ce constituie pretextul excursului eseistic. Nu-i vorba atît de forţarea hermeneutică a semnificaţiilor cutărui sau cutărui text literar cît de relevarea deschiderii, a nesfîrşitului şir de posibilităţi interpretative ascuns în geografia semantică a textului respectiv, şi, în egală măsură de afirmarea unui unghi inedit al lecturii. „Neterminate" întrucît sînt doar „sîmburii" care ar putea creşte, fiecare, în „fructe" de dimensiunile unei cărţi, „tezele" Martei Petreu nu sînt enunţuri de idei ce abia urmează a fi dezvoltate ci sînt chiar **eseuri** încheiate, conţinîndu-şi însă, ca orice eseu adevărat, continuările. Atît în secţiunea „Afectiuni elective", mai sintetică şi globală, cît şi în secţiunea „Parva logicalia", mai analitică şi particularizată, Marta Petreu scrie alert, incitant şi profund. Semnalăm apariţia acestei cărţi despre care, nu ne îndoim, cronicarul literar al revistei noastre se va pronunţa mai pe larg.

Ion Boroda
PĂMÎNT FĂRĂ SOMN
Ed. „Arcade" — Iaşi

La a cincea carte de versuri, Ion Boroda rămîne fidel universului liric anterior (salina, piatra, pămîntul, în genere geologicul claustrant) dar schimbă cîte ceva din retorica reconstruirii acestui univers, eliminînd în bună măsură patetismul şi stridenţele afective în registru dureros pentru a lăsa mai mult loc reveriei şi resemnării în neliniste. Suferinţa nu a dispărut, s-a cronicizat doar, a devenit obişnuinţă ceea ce face ca dicţiunea neoromantică a poetului să aibă răgaz pentru detalierea imagistică a emoţiei, precum în acest „Noiembrie tîrziu" : „ninge cu aer salin / ninge cu flori de noiembrie / ninge şi nu pot pleca // dincolo de urme desfrunzite / lîngă o piatră şi-un cal / lîngă o roată şi-un gînd / despovărat ca o limbă de clopot / aştept înserarea / şi n-am cum să mă ascund // ninge fără oprire / ninge cu sublimă pedeapsă / ninge şi nu pot pleca". Încolo, aşa cum remarcă Ioan Holban în prefaţa plachetei „lexicul şi procedeele de largă folosinţă în lirica romantică şi simbolică dau culoare şi un parfum arhaic versului eliberat de balastul ocazionalelor". Rămîne de văzut dacă persistenţa obsesivă a unor elemente de univers liric nu va determina, cu toate eforturile poetului, o alunecare în manierism. Ultimul ciclu al cărţii („Pod" peste noapte") anunţă un astfel de drum.

Persida Rugu
DESCULŢĂ ÎN IUBIRE
Ed. — Dacia

Volum de debut despre care criticul Petru Poantă afirmă următoarele: „Într-o alchimie rafinată, nu lipsită uneori de preţiozitate în cele mai reuşite poeme, Persida Rugu recurge frecvent la acea coincidenţă a contrariilor care reprezintă una dintre coordonatele fundamentale ale poeziei moderne, practică cu dexteritate asintazismul şi eliptismul, apropiindu-se adeseori de sugestivitatea, eleganţa şi spiritul de finete al haiku-lui".

Iată în sprijinul afirmaţiilor criticului cîteva exemple : o „bucolică" : Duminica pe-un cîmp smălţuit / cu miozotis // te leg la ochi cu murmurul / apei / şi-ţi cer să mă găseşti // eu stau în umbra unui zbor", sau un „papirus": „Arzînde zămisliri de aştri / mă vor într-un ţinut de lavă // istovită de cîntec mă-ntorc / spre demultul ascuns în adîncimi / de veac // Verdele ierbii îmi cîntă / nepieirea", ori acest „timp amînat" : „Speranţa se ascunde / în lumină / ghimpele somnului / îi dă mereu tîrcoale // Inefabilul / trece prin umbra / de încercare / a / pietrei". Se potriveşte ? Poate da, poate nu. Mai important mi se pare faptul că avîntul liric al tinerei poete — indiscutabil — e mereu cenzurat de spiritul de economie verbală, ceea ce ar putea fi un semn de grăbire a maturizării şi de conturare a unui fel personal de angajare lirică în discurs.

Mircea Moga

IOAN PETRU CULIANU

EPILOG

Al 41-lea

Al patruzecișiunulea an al vieții lui I.P. Culianu a fost și ultimul. Născut dintr-o veche familie de cărturari moldoveni, strălucit absolvent al Universității din București, marele erudit, scriitorul subtil, fermecătorul profesor de la Milano, Groningen ori Chicago nu-și va mai putea cerceta cărțile, manuscrisele arabe, sanscrite, latine ori grecești și nu-și va mai revedea meleagurile natale, decît în nopțile de sărbătoare cînd cerurile se deschid și revin lîngă noi toți cei dragi care-au pierit. Ne rămîn, de la cel care în generația '70 a dus mai departe „modelul Mircea Eliade", sute de articole și studii, risipite în revistele lumii sau dormind încă pe foi manuscrise... Și cărțile lui „antume", în italiană, franceză, engleză, greacă ori germană... Monografii, studii, eseuri, romane... : Mircea Eliade **(1978)**, Iter in silvis **(1981)**, Psychanodia **(1983)**, Religie și putere **(1981)**, Experiențe ale extazului **(1984)**, Eros și magie în Renaștere **(1984)**, Hans Jonas **(1985)**, **articole din** Enciclopedia britanică **și din cea a** Religiilor **(1987)**, Colecția de smaralde **(1989)**, Dicționarul religiilor **(1990)**, Gnosele dualiste ale Occidentului **(1990)**, Hesperus **(1991)**. **Vor urma, postum, multe altele, poate și sub tipar românesc.**

Ultimul studiu de istorie și filosofie a religiilor al lui I. P. Culianu, editat de Plon **constituie cea mai completă și adîncă analiză a impactului pe care gnosticismul, marcionismul, manicheismul, bogomilismul ori catarismul l-au avut asupra Europei de ieri și de azi. Iar ultimul capitol al acestei cărți se intitulează** Epilog.

Ceea ce se numește **nihilism** modern — și reprezintă o negare a acelui metasistem care impune valori sistemului lumii, astfel încît acesta din urmă să fie văduvit de orice valoare **absolută** — acest nihilism deci, provine dintr-o opțiune inițială care **precede** alegerea între credința într-un singur sau două principii creatoare. Pe vremea înfloririi dualismelor occidentale, opțiunea aceasta nu era de dat : pe atunci metafizica era un fapt incontestabil, iar transcendența își revărsa în fiece zi, prin scînteile ei pneumatice, prin lumina soarelui și a lunii sau prin grația lui Dumnezeu, gratele ei daruri în sufletul omenesc. Dualismele occidentale sînt niște campioane ale metaficiei, în timp ce nihilismul modern se constituie în negarea ei absolută. Principiul fundamental al „științei moderne", acest tîrziu produs al secolului al XIX-lea, a fost formulat de Helmholz și al său „grup al celor cinci" astfel : știința e știință numai întrucît nu admite existența unor cauze extranaturale. Toate cauzele trebuie a fi căutate în organizarea materiei. Această perspectivă duce la scenarii mitice care, mai cu seamă în biologie, seamănă cu miturile gnostice, cu toate că pleacă de la premise inverse. La fel, așa cum am putut să constatăm, literatura fabrică ea însăși mituri cu aparență „gnostică", dar al căror mesaj este cu toate astea pur și simplu nihilist.

Dincolo de superficiale analogii, gnosa și nihilismul nu sînt comparabile : semnele lor sînt inverse încă de la baza sistemelor care le produc.

Ce să gîndim atunci despre acei autori care fac din „gnosticism" temelia însăși a sistemelor lor producătoare ?

Ei se înșeală — e un fapt clar pentru toți cei care nu pretind că vremurile moderne ar însemna o viguroasă afirmare a transcendenței. Vremurile moderne sînt dimpotrivă, esențial nihiliste.

Cu toate acestea, putem recunoaște în miturile filosofice, literare și științifice ale modernității, structuri și secvențe utilizate altădată de dualisme ale Occidentului. Și poate că nu e întru totul greșit afirmația că una și aceeași nostalgie a „Împărăției" îi anima pe ei și pe noi.

Dezamăgit în speranța perfecționării nelimitate a omului, H.G. Wells scria după război că rasa noastră ar trebui să fie distrusă pentru ca o nouă umanitate să se poată naște... Același raționament îl regăsesc în multe din studiile științifice recent răsfoite. (Doar catastrofele ecologice — se spune — ar putea duce la o mutație a speciei, însă procentajul de mutații favorabile ar fi de sub 0,001 la sută, în timp ce mutațiile nefavorabile ar atinge 99,999 la sută. În aceste condiții, mai merită oare să ne încercăm norocul ?). Fantasma **ekpyrosis**-ului, a arderii-de-tot a lumii acesteia, bîntuie în continuare spiritele care văd deja răsărind din Focul-cel-Negru o Împărăție-a-luminii fără de sfîrșit. Puterea de seducție a acestui mit trebuie să fi fost destul de mare, de vreme ce el este încă atît de activ. Avem încă o mărturie că experiența lumii ca Tenebră nu s-a încheiat.

Trebuie să ne resemnăm în a accepta faptul că orice activitate umană e rezultatul unui bricolaj mitic și că principiile ei însăși nu oferă vreo garanție de adevăr. Desigur, în știință, există unele mituri mai adevărate decît altele — sînt miturile care fac să meargă locomotiva, motorul cu reacție sau camera de luat vederi — dar, în societate, toate experimentele par la fel de posibile „oamenii nu trebuie să fie egali ; oamenii trebuie să fie egali ; trebuie să începem în cea mai bogată țară din lume ; trebuie să începem în cea mai săracă" — am avut parte de toate astea, și sîntem încă atît de angajați în acest conflict mitic, încît mi-e greu să-l reducem la adevăratele lui proporții, și anume la un sistem ce **trebuie să-și realizeze toate potențialitățile latente și care ne alege spre a-i deveni victime sau eroi.**

Tot restul rămîne la mîna hazardului : el e cel care îl trimite, cu cea mai formidabilă escortă prusacă care a existat vreodată, pe exilatul Lenin de la Zürich în Rusia, pentru a realiza acolo cea mai aberantă erezie marxistă pe care cineva ar fi putut-o concepe — și care consista într-o simplă răsturnare a semnelor în raport cu mitul de bază. Altfel spus, nu primului (Angliei sau Olandei) i-ar fi sortit să fie cel dîntîi, ci celui din urmă, adică Rusiei.

Dincolo de divizări și preferințe mito-politice, există activități umane fundamentale care nu pot fi evitate : nutriția, somnul, excreția, procreația. Am fi tentați să credem că, tocmai datorită caracterului lor inevitabil, ele ar trebui să fie mai puțin supuse unor interpretări mitice. Ori, dimpotrivă : există excelente rațiuni mitice pentru a fi vegetarian sau carnivor, pentru a dormi mult sau puțin, pentru a naște în picioare, culcată sau așezată, pentru a folosi sau nu anticoncepționale, pentru a face sau nu face dragoste, ori pentru a fi heterosexual, homosexual, bisexual, transsexual sau autosexual. Desigur. Biserica catolică ori Marxismul ortodox, învechit și puritan, au descoperit geniala soluție de a postula existența unei **legi naturale** care **prescrie** anumite atitudini și **proscrie** altele. Și roata miticei gîlcevi se învîrte pînă la capăt, asigurînd slujbele a mii de medici, judecători, avocați, preoți, biologi și politicieni angajați în dispute imposibile de rezolvat (de exemplu privitor la legitimitatea ori nelegitimitatea avortului). Din nefericire, chiar dacă ar exista o „rațiune naturală", ea nu ar fi decît una din miliardele de soluții mitice posibile, iar demiurgul acestei lumi s-a dovedit atît de viclean încît nu ne-a indicat-o în mod explicit pe cea bună. Pînă la urmă, mai bine e să nici nu crezi în ea : căci orice pretenție de a cunoaște misterioasele dogme ale naturii sfîrșește prin a fi creatoare a teoriei împotriva acelora care nu li se supun. Sînt implicate de asemenea, aici, și alte probleme extrem de importante, precum existența sau nonexistența progresului uman ori credința în sfîrșitul lumii. Pe scena actualității se perindă tot felul de mituri și sîntem somați să luăm poziție în cadrul sistemului lor. Există, bineînțeles, o „istorie socială" a miturilor progresului sau a celor contrare ; ea procedează astfel încît fiecare individ să fie obligat să ia atitudinea ce îi e hărăzită ; numai că această luare de poziție poate fi considerată, în raport cu ansamblul sistemului, ca perfect aleatorie și egal de îndreptățită, precum toate celelalte. În ceea ce privește propriul „adevăr". Căci **blestemul speței umane stă în aceea că toate miturile ei sînt la fel de adevărate.**

Doar Puterea face ca unele dintre ele să fie mai adevărate decît celelalte ; însă orice putere este pînă la urmă eliminată de o altă putere, ale cărei motivări mitice sînt diferite. În Franța, de exemplu, avem guvernări „de dreapta" și „de stînga", președinți „republicani" și „socialiști". Apanajele mitice se schimbă, numai instituția puterii, ea însăși mitică, se menține mai multă vreme.

Cît privește sfîrșitul lumii, sînt unii care cred în el, alții care nu cred, alții încă (majoritatea, cred) pentru care chestiunea nu e la ordinea zilei, sînt apoi profesori bărboși care opatează publicul vorbind cu gravitate despre el la televizor, sînt cei care îl doresc cu ardoare, precum cabaliștii lurieni, dualiștii occidentali, H.G. Wells și nenumărați oameni de știință moderni, și mai e și restul omenirii pentru care fie și **posibilitatea** sfîrșitului lumii, provoacă stupoare și groază.

Și mai există, în fine, cei care **știu.** Recent, am găsit în cutia de scrisori un manifest distribuit de Martorii lui Iehova, în care eram întrebat dacă sînt la curent cu faptul că, **Armagedonul** se află la un pas de noi, după care veni-va **Împărăția pentru cei Drepți.** Mai exact, manifestul presupunea că sînt total neștiutor, atît în ce privește forțele ce vor construi Împărăția pe ruinele lumii de azi, cît și în privința formelor pe care le va îmbrăca **Împărăția.**

Aș dori să confirm aici explicit faptul că, în cazul meu, **Martorii lui Jehova** aveau dreptate : **N-am nici cea mai mică idee cum va fi fiind Armagedonul și nici despre ceea ce-i va urma.**

E bine însă că există cineva care **știe.** Asta mă reconfortează nespus.

Milano, noiembrie 1973
Wassenar, (Haga), noiembrie 1986

Prezentare și traducere de
Paul P. Drogeanu

MIHAIL KOG

6 SEPTEMBRIE 181

„Mihail Kogălniceanu a fost un om ge
pe care l-au avut românii în epoca mode

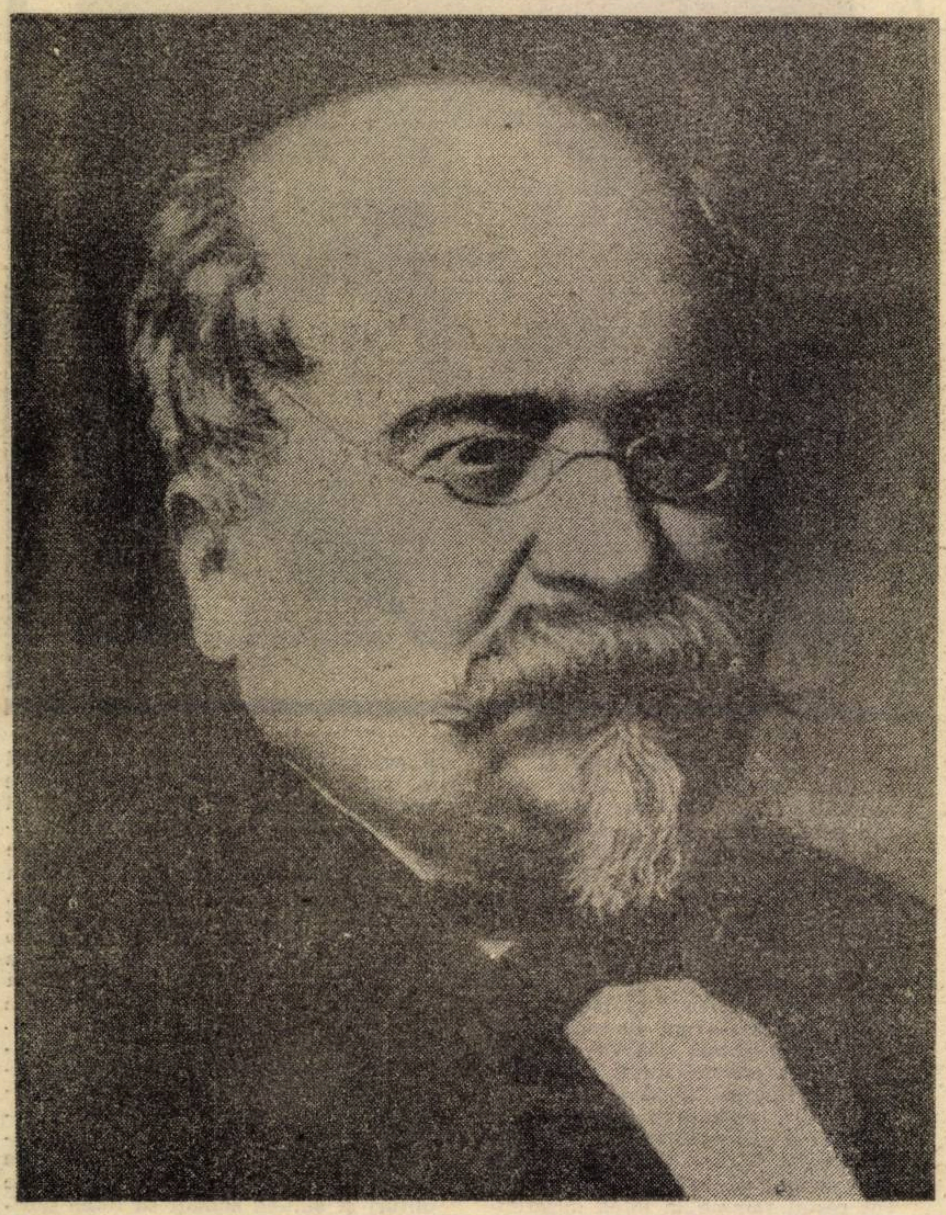

AUTOBIOGRAFIE

● Data certă a nașterii lui Mihail Kogălniceanu : **6 septembrie 1817.** O găsim menționată în discursul autobiografic pe care l-a ținut la Academia Română, în ziua de 1 aprilie 1891 :

„Eu sînt născut la Iași, la **6 septembrie 1817,** după cum reiese din însemnarea originală scrisă de tatăl meu, în **Ceaslovul nașterilor și morților familiei Kogălniceanu.** Tatăl meu a fost Vornicul Ilie Kogălniceanu ; maică-mea Catinca, născută Stavilla ,era coborîtoare dintr-o familie genoveză, stabilită de secole în vechea colonie Cetatea-Albă, de unde apoi s-a fost răspîndit în toată Basarabia, unde și astăzi sînt mulți proprietari purtînd numele de Stavilla. Nașul meu, adică acela care m-a luminat cu sfîntul botez, a fost Domnița Marghioala Calimach, soția logofătului Grigore Sturdza. La săvîrșirea ei din viață, Domnița Marghioala mă recomandă iubirii și îngrijirii fiului său Mihail Sturdza, ajuns Domn al Moldovei, în 1834...".

Mai aflăm, din aceeași autobiografie și faptul că Domnitorul Sturdza și-a trimis pe cei doi fii ai săi, Dimitrie și Grigore, împreună cu Mihail Kogălniceanu, la studii, în Franța, în anul 1834.

1834 — STUDENTUL

● Mihail Kogălniceanu și cei doi fii ai domnitorului Sturdza au plecat la studii în luna august 1834 și s-au stabilit la Lunéville, în Franța. La vremea aceea tînărul Kogălniceanu, care nu împlinise încă 17 ani, cunoștea bine limbile : franceza, germana, greaca și latina, deci i-a fost ușor să-și continue studiile la prestigiosul colegiu din Lunéville. După numai un an însă — în luna august 1835 — cei trei studenți au fost mutați la Berlin, la cererea făcută de consulii ruși, de la Iași, către Domnitorul Sturdza, „pentru că împăratul Nicolae I-iu socotea că educațiunea franceză e prea revoluționară".

Din scrisorile pe care le-a trimis familiei sale în țară, aflăm programul de învățămînt, din primii doi ani, de la școala din Berlin : limbile germană, franceză, italiană, latină, greacă, engleză ; matematica ; gimnastica ; tragerile cu arme ; pianul ; geometria ; istoria ; dreptul ; galvanoplastia ; călăria.

La 27 octombrie 1837, Kogălniceanu s-a înscris ca student la Facultatea de științe juridice.

În același an 1837, vrednicul student își va face și debutul literar, publicînd, (în limba germană) la Berlin, în revista **„Magazin für die Literatur des Auslandes"** (nr. 9 și 10, ianuarie 1837) studiul **Moldova și Țara Românească. Limba și literatura română sau valahă.** A urmat debutul editorial, cu broșura **Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii țiganilor...** (Berlin, 1837, în limba franceză) și (tot în limba franceză), **Istoria Valahiei...** (volumul I, Berlin, octombrie 1837).

1838 — PUBLICISTUL

● În luna martie 1838 Kogălniceanu revine în țară, la Iași, unde își va începe activitatea de publicist. Socotind presa periodică „un mijloc neapărat trebuincios unei nații", el va conduce mai multe reviste de literatură și istorie, în anii 1838—1860.

În perioada 1 iulie — 1 septembrie 1838 a preluat conducerea revistei literare **„Alăuta românească"** (seria a doua).

La 19 martie 1840 începe publicarea revistei **„Dacia literară"**, care va apărea pînă la 23 august 1840, cînd a fost suprimată din ordinul lui Mihail Sturdza. Kogălniceanu va spune în memoriile sale : „Într-un articol am citat proverbul **Peștele de la cap se împute**, și dînd de temei că jurnalul meu era nepotrivit cu împrejurările politice ale țării. Domnitorul a ordonat suprimarea foaiei, iar pe mine, care eram aghiotant al său, mă destitui din postul meu". Cînd se aflase la studii, la Lunéville, Kogălniceanu fusese numit sublocotenent în armata moldovenească (august 1835), iar la 10 noiembrie 1838, se decretase înaintarea sa în gradul de locotenent și aghiotant.

Către sfîrșitul anului 1840 a apărut **„Foaea sătească a Prințipatului Moldaviei"**, care a avut mai multe suplimente (pînă în 1844), fiind difuzate, în mai toate satele din Moldova. Conducerea revistei a avut-o Kogălniceanu, ajutat de Ion Ioneseu de la Brad.

În 1841 a început editarea revistei **„Arhiva românească"**, în care erau publicate documente istorice (volumul I — 1841 ; volumul II — 1845).

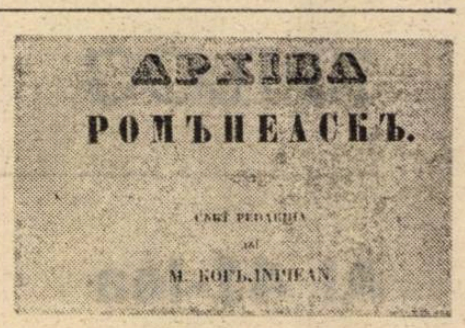
АРХІВА
РОМЪНЕАСКЪ.
M. KOGĂLNICEAN.

„Propășirea" a apărut, sub „conducerea răspunzătoare" a lui Kogălniceanu, de la 9 ianuarie, pînă la 29 octombrie 1844.

Cel mai valoros periodic înființat și condus de Kogălniceanu a fost **„Steaua Dunării"**. În numărul-1 din 1 octombrie 1855, se face prezentarea publicației : „Țelul politic al **„Stelei Dunării"** este de a ținea pre publicul român într-o cunoștință lămurită și continuă despre întîmplările cele mai importante ale zilei, dar totodată și despre spiritul și tendințele marilor luptători. **„Steaua Dunării"** este jurnalul Unirii".

Să reamintim că toate aceste publicații au apărut la Iași, în editura și tipografia lui Kogălniceanu. Tot în această editură au apărut și primele scrieri în proză, ale lui Kogălniceanu, începînd cu **Iluzii pierdute** (1841) ; precum și mai multe **Calendare** și **Almanahuri** pentru poporul românesc.

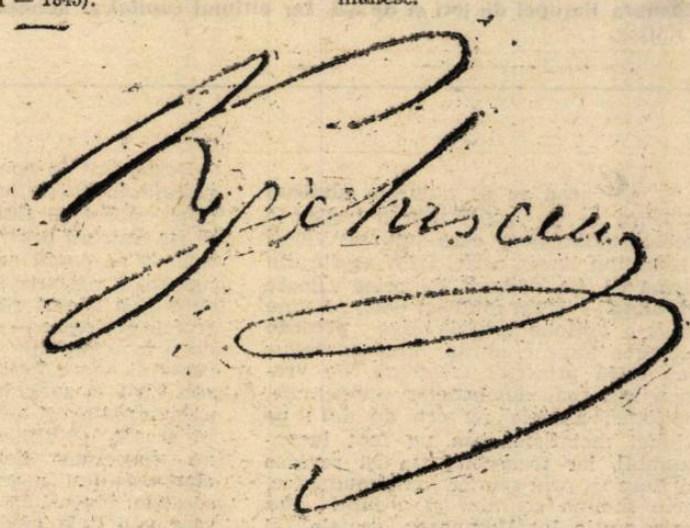

1843 — PROFESORUL

● Evidențiat, prin scrieri, ca fiind cel mai desăvîrșit istoric al timpurilor sale, Kogălniceanu a fost numit să ocupe catedra de istoria românilor, la Academia Mihăileană, din Iași. La 24 noiembrie 1843 el și-a rostit cuvîntul introductiv al cursului :

„Istoria națională ne arată întîmplările, faptele strămoșilor noștri. Inima îmi bate cînd aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul... Trebuința istoriei patriei ni este neapărată chiar pentru ocrotirea drepturilor noastre împotriva națiilor străine... Eu privesc ca patrie a mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește și ca istorie națională, istoria Moldovei, a Valahiei și a fraților din Transilvania. Această istorie este obiectul cursului meu... Istoria românilor se împarte în istorie veche, de mijloc și nouă. Istoria veche se începe de la cele întîi timpuri istorice a Daciei și merge pînă la întemeierea Statului Valahiei (1290) și Moldovei (1350)... Întinzîndu-mă, cum se înțelege de la sine, mai mult asupra istoriei Moldovei, nu voi trece sub tăcere și faptele vrednice de însemnat a celorlalte părți a Daciei, și mai ales a românilor din Valahia, cu care sîntem frați și de cruce și de sînge, și de limbă și de legi. Istoria trebuie să fie și a fost totdeauna, cartea de căpetenie a popoarelor...".

1845 — ISTORICUL

● Studiile istorice au constituit pasiunea tînărului cercetător de cronici, Mihail Kogălniceanu. „În istorie nu mă întrecea nimeni", ne-o spune chiar el, referindu-se la epoca de învățămînt școlar. După debutul de la Berlin, în care s-a aflat și **Istoria Valahiei**, publicată cu scopul de a face cunoscut Occidentului originea și viața poporului român, tînărul istoric avea să publice, la Iași, în anul 1845, **Fragmente extrase din cronicele moldovenești și valahe** ; apoi **Letopisițile Țării Moldovii** (1852). În prefața **Letopisiților** patriotul și iubitorul de neam Mihail Kogălniceanu ne spune :

„Dacă vreodată studiul istoriei a fost trebuitor, aceasta este în epoca noastră, în acest timp de haos, cînd și oamenii publici și oamenii privați, bătrîni și tineri, ne-am văzut individualitățile sfîșiate și iluziile ce ni erau plăcute, șterse. Într-un asemenea timp, limanul de mîntuire, altarul de răzimat pentru noi este istoria, singurul oracol care ne mai poate spune viitorul... Însuflat de o asemenea convicție, din frageda mea junețe m-am ocupat cu adunarea cronicelor țării mele și a ori ce acte privitoare la istoria ei... Înșelat în toate speranțele mele, închis la Rișca, de două ori desterat, studiul **Letopisiților**, singura istorie națională ce avem pînă acum, a fost pentru mine o nevoie și o mîntuire... Nădăjduiesc că prin publicarea **Cronicelor Moldovii**, contribuind la dezvoltarea patriotismului, voi contribui totodată și la părăsirea utopiilor care pe mulți au înșelat pînă acum...".

Continuarea preocupărilor istorice ale lui Kogălniceanu o aflăm în **„Arhiva românească"** (1840 și 1845).

ĂLNICEANU

— 20 IUNIE 1891

al — cel mai mare conducător cultural și politic

ă" —

Nicolae Iorga — 1916

1848 — PATRIOTUL

● În revistele publicate la Iași, Kogălniceanu și-a făcut cunoscute primele sale revendicări patriotice, cerînd încetarea nedreptei orînduiri sociale și înlăturarea abuzurilor săvîrșite asupra poporului. Această atitudine i-a adus cutezătorului patriot surghiunul la mănăstirea Rișca (1844) și expatrierea politică la Paris (1846).

În luna martie 1848 a participat la mișcarea revoluționară din Moldova, devenind, în fața autorităților, „principalul instigator" și oferindu-se, pentru prinderea lui, 700 de galbeni. Kogălniceanu a reușit însă ca, la 12 august 1848, să se refugieze în Bucovina și, după cîteva zile de la sosirea la Cernăuți, să publice programul de revendicări naționale intitulat: **Dorințele Partidei Naționale din Moldova** — pe care Nicolae Iorga le va numi, mai tîrziu : „O adevărată Evanghelie a naționalismului moldovenesc". În cele 104 pagini ale acestei evanghelii, Kogălniceanu, ca exponent al grupului de revoluționari din care făcea parte, enunță 34 de mari reforme trebuincioase Moldovei. Reamintim cîteva : Autonomia țării și dreptul de a-și da singură legile ; Egalitatea civilă și politică a tuturor cetățenilor ; Formarea unei Adunări Obștești, compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor societății ; Împuținarea listei civile (în vremea aceea venitul național al țării era de 10 000 000 de lei, din care Domnitorul Sturdza primea 1 600 000) ; Răsplătirile pentru merite să fie date de Adunarea Națională ; Instrucție egală și gratuită pentru toți cetățenii;

Împroprietărirea țăranilor ; Unirea Moldovei cu Muntenia.

Și patriotul Mihail Kogălniceanu a luptat, pînă la sfîrșitul vieții, pentru realizarea acestor deziderate.

1859 — NAȘ AL CAPITALEI

● În ședința Parlamentului, ținută la 1 octombrie 1859, se discută problema alegerii capitalei Principatelor Unite. Sînt indicate două orașe : București și Iași. Se pare că majoritatea parlamentarilor ar alege Iașii. Intervine însă Mihail Kogălniceanu, care propune ca legea respectivă să prevadă următoarele : „Reședința obișnuită a Domnului și a marilor corpuri ale Statului este orașul București". Și susținătorul acestei propuneri completează : „Deci Bucureștii trebuie să fie reședința obicinuită a Domnului ; așa înțelege țara, așa o înțelege Europa. Și aceasta nu de azi. Deci noi propunînd nu facem alta decît a constata un fact și o trebuință mare. Totodată, nu ieșim din situațiunea lucrurilor făcute de către însăși Europa în urma recunoașterii a îndoitei alegeri. Nu violăm dar constituțiunea. Orașul București este de secoli făcut pentru ca să fie capitala României. Aproape de artelul principal al comerciului, al bogăției Principatelor Unite, pe drumul cel mare al Occidentului către Orient, cu o populațiune numeroasă, compactă și eminamente românească. Nicăieri, în nici un alt oraș al României, nu există un centru de lumini mai mari, un popor cu aspirațiuni mai naționale și mai liberale, un spirit public mai neatîrnat".

Și Parlamentul votează : **Capitala Principatelor Unite este orașul București.**

Așadar, Capitala noastră îl are ca „naș" pe Mihail Kogălniceanu.

1860 — PRIM-MINISTRU

● Mihail Kogălniceanu a avut, în rodnica și îndelungata sa activitate, numeroase funcții, pe care le-a îndeplinit cu stăruință și cu vrednicie. Întîia dintre aceste funcții a fost aceea de conducător al Teatrului Național din Iași — în triumviratul numit la 15 mai 1840 : „Spătarul C. Negruzzi, Comisul Vasile Alecsandri și Căpitanul Mihail Kogălniceanu". Deci, în 1840 Kogălniceanu avea și gradul de căpitan.

De la 4 octombrie 1851, pînă la 5 iulie 1852, a fost director al Departamentului din Lăuntru (Miminsterul de Interne). Deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei (ales la 9 septembrie 1857).

La 30 aprilie 1860 a fost ales președinte al Consiliului de Miniștri, al Moldovei (pînă la 17 ianuarie 1861).

La 12 octombrie 1863 este prim-ministru al Principatelor Unite (pînă la 26 ianuarie 1865).

În toate aceste funcții a activat cu înflăcărare patriotică, reușind să realizeze principalele sale idealuri naționale : Unirea Principatelor ; Instituirea legii agrare și a legii electorale ; desființarea robiei ; organizarea de mari lucrări publice ; emanciparea țăranilor. Despre Unire ne mărturisește, într-o profesie de credință :

„Sînt și voi fi toată viața mea pentru Unirea Principatelor Române. Voturile de la 5 și 24 ianuarie 1859, prin care am înălțat pe Alexandru Ioan I pe tronul

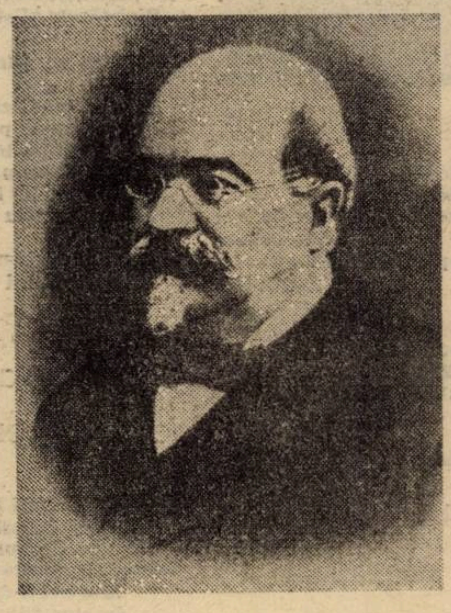

Principatelor Unite, nefiind decît sublima expresie a eternei dorinți a românilor, voi susține cu orice preț tronul la a cărui fundare am participat".

1868 — ACADEMICIANUL

● Mihail Kogălniceanu a fost ales membru al Academiei Române la 14 septembrie 1868 — cu unanimitate de voturi. Împlinise, de curînd, 51 de ani și avea în urma sa o activitate strălucitoare, pusă, mai cu seamă, în slujba patriei : eminent profesor de istorie, autor de scrieri istorice valoroase, conducător de reviste literare și istorice, revoluționar patriot, părtaș la făurirea Unirii Principatelor, susținător al țărănimii năpăstuite. Instituția care-l primea în rîndurile membrilor săi se onora deci cu această alegere.

După aproape două decenii — la 29 martie 1887 — academicianul Kogălniceanu este ales președinte al prestigioasei instituții din care făcea parte. Această nouă funcție o va prelua la 1 ianuarie 1888, succedîndu-l pe fostul președinte Ion Ghica, plecat peste hotare ca „trămis extraordinar și ministru plenipotențiar la Londra".

După alegerea sa ca președinte — făcută tot cu unanimitate de voturi — Kogălniceanu își va rosti cuvîntarea de mulțumire, în care va spune : „Prin alegerea mea ați voit a răsplăti vîrsta și începuturile mișcării literare. Mă voi sili să fiu folositor Academiei Române și, prin asta, nației române...".

Marele cărturar și om de Stat, a condus Academia Română pînă la sfîrșitul anului 1890.

1880 — DIPLOMATUL

● S-ar putea spune că Mihail Kogălniceanu a intrat în diplomație la 3 aprilie 1877, cînd a fost numit ministru de exeterne. În această calitate, el a avut mîndria și mulțumirea să declare, în Parlament (la 9 mai 1877) : „În stare de rezbel, cu legăturile rupte, ce sîntem ? Sîntem independenți ; sîntem națiune de sine stătătoare" Și Parlamentul a votat atunci : **Independența absolută a României.**

La 17 aprilie 1880 Kogălniceanu a fost numit ministru plenipotențiar al României, la Paris. La 8 iulie își va prezenta scrisorile de acreditare, fiind primit de președintele Franței. Întîia și cea mai de seamă realizare a sa, ca diplomat, a fost obținerea recunoașterii, de către guvernul de la Paris, a independenței Statului român. Președintele Franței — Jules Grévy — va scrie, mai tîrziu, șefului Statului român, cînd Kogălniceanu își va înceta misiunea diplomatică la Paris (la 23 martie 1881) : „Ne facem îndeosebi o datorie de a recunoaște că, în durata șederii printre noi, domnul Mihail Kogălniceanu și-a împlinit în așa mod misiunea, că a meritat întreaga noastră încredere și s-a făcut demn de încuviințarea dumneavoastră".

Reîntors în țară, fostul diplomat și-a reluat activitatea de parlamentar, luptînd mai departe pentru apărarea intereselor noastre naționale — așa cum o făcuse și mai înainte.

1891 — PRINTRE ȘIRURI DE ȚĂRANI ÎNGENUNCHEAȚI

● Ultima scrisoare de la Paris, către familia sa, a fost trimisă la 19 iunie 1891. În ea sînt gîndurile pe care le-a avut bolnavul internat în spital : „Fac operația în cele mai rele condiții și mă tem de o criză fatală. Mîine, joi, mă va opera. Nu știu dacă voi putea răbda cloroformul". Urmează cîteva sfaturi, pe care le dădea fiului său, Vasile, referitoare la dispozițiile testamentare.

După cum se știe, operația n-a reușit și, în acea zi de 20 iunie 1891, Mihail Kogălniceanu a decedat. Sicriul, cu rămășițele sale pămîntești, a fost adus în țară, zece zile mai tîrziu. Ziarele timpului ne informează : „La 1 iulie vagonul mortuar a intrat în gara Burdujeni, trecînd încet printre șirurile de țărani care-l primeau îngenuncheați. La 2 iulie s-a făcut înhumarea, la Iași. Au fost prezenți membrii guvernului și fruntașii culturii românești. Un regiment de infanterie, un batalion de dorobanți, o baterie de artilerie și un divizion de călărași defilează prin fața catafalcului, iar în urmă vin coloanele fără sfîrșit ale studenților, școlarilor și miilor de locuitori îndurerați.".

Stampa pe care o reproducem din ziarele ieșene, ne înfățișază carul mortuar în mers spre locul de înmormîntare.

Țăranii îngenuncheați, printre care trecuse trenul cu sicriul lui Kogălniceanu, erau veniți din satele Moldovei, pentru închinăciunea cuvenită celui care-i dezrobiseră și-i aduseseră în rîndurile cetățenilor țării, cu drepturi egale, dorite din moși și strămoși, dar obținute numai datorită acestui mare patriot și iubitor de neam, care a fost Mihail Kogălniceanu.

IN MEMORIAM

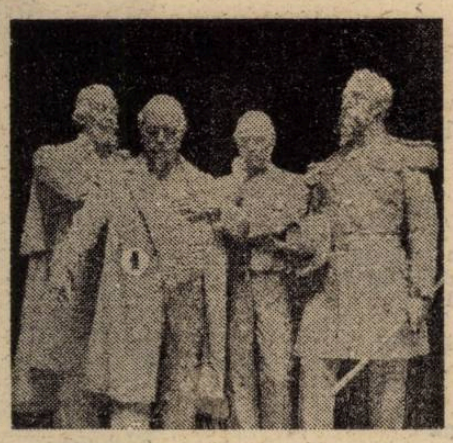

● Statuile lui Kolgălniceanu, care au prilejuit organizarea de festivități inaugurale de mare amploare, au fost cele de la Galați, Iași și București. La Galați dezvelirea bustului realizat de sculptorul V. Hegel, s-a făcut la 21 octombrie 1893. Istoricul V.A. Urechilă a inițiat și finanțat lucrarea cu scopul „de a aminti, permanent, realizările de seamă ale marelui patriot, iubitor de neam și țară, Mihail Kogălniceanu". La solemnitate au participat „sute și sute de cetățeni veniți din toate județele țării, precum și fruntașii intelectualității românești, din București și de la Iași" — cum ne informează ziarele timpului.

La Iași solemnitatea, asemănătoare în proporții, s-a desfășurat în ziua de 28 septembrie 1911, statuia, operă a sculptorului V. Hegel, „fiind dezvelită în asistența principelului Ferdinand, a misiunilor străine și a imensei mulțimi care umpluse piața Universității".

Statuia de la București (sculptor O. Han) a fost arătată publicului la 8 noiembrie 1936. Printre participanții la festivitate s-a aflat și scriitorul Mihail Sadoveanu, care consemnează astfel evenimentul : „Pe bulevardul Elisabeta, din Capitală, s-a inaugurat statuia marelui Mihail Kogălniceanu. Privind trecutul apropiat și cîntărind activitățile făuritorilor Statului nostru modern, nu ne putem stăpîni uimirea față de apariția extraordinară a acestui bărbat de variat înzestrat. El a stat, în toate domeniile, cu mult deasupra contemporanilor săi : literat de frunte, militînd pentru limba populară împotriva curentelor străine istoric de mîna întîi, cugetător politic și diplomat iscusit. A fost necontenit în fruntea mișcării generoase din care a ieșit România modernă. A fost cel mai vajnic luptător al democrației și cel mai sincer prieten al țăranului. Statuia îl reprezintă stăpîn pe sine și iluminat de forța-i lăuntrică".

În județele : Botoșani, Brăila, Galați, Iași și Vaslui există opt comune și sate care au numele : **Kogălniceanu.**

În mai toate orașele mari ale țării sînt străzi care poartă numele : **Kogălniceanu.**

Despre viața și opera lui Mihail Kogălniceanu au fost scrise și publicate mai mult de șaizeci de cărți și broșuri.

Iată deci cît de mari au fost și continuă a fi admirația și recunoștința urmașilor acestui fruntaș al făuritorilor patriei moderne în care trăim.

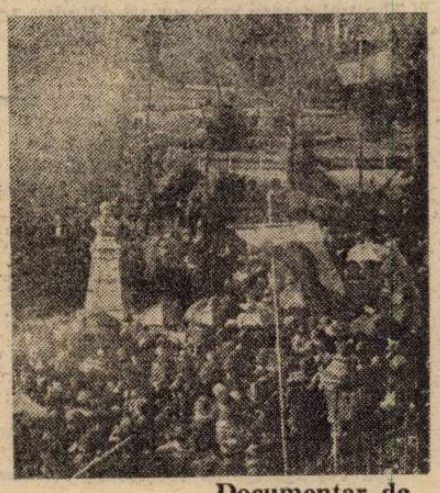

Documentar de Ion Munteanu

alexandru baciu

SCRISOAREA DE RECOMANDARE

Clădirea tipografiei se înalța masivă și sobră — bătrînă de mai multe decenii — la poalele dealului, tăiat aici pieziș de una din principalele artere de penetrație spre centrul Bucureștiului încă de pe vremea cînd de-abia se terminase primul război mondial.

În dimineața de primăvară, căldura se cernea blîndă peste cimitirul Belu și construcția întunecată a crematoriului, peste liceul Șincai și parcul din apropiere cu frunzișul de un verde crud, peste căsuțele șubrede din împrejurimi. De puțin timp, sirenele fabricilor din cartier brăzdaseră văzduhul cu șuieratul lor clar amintind începerea turei de dimineață. Tocmai atunci un bărbat și o femeie coboriseră din tramvai la stația din fața tipografiei. La orele opt trebuiau să fie primiți de directorul întreprinderii și pentru că era prea devreme o luară alene pe una din străzile laterale din apropiere. În ochii bărbatului se citea neliniștea, o cumplită oboseală și tristețe ; parcă absent la tot ce se petrecea în jurul lui ; trăsăturile regulate ale feței erau răvășite și trupul înalt și cîndva spătos se gîrbovise ; în hainele ponosite și șleampete părea un bătrînel, deși nu trecuse de patruzeci de ani. Femeia îl ținea strîns de braț și pășea dîrză ; încă frumoasă, cu toate că nu mai era la prima tinerețe ; purta o rochie simplă, cusută cu gust și din fiecare mișcare pe care o făcea se vedea prea bine că se străduiește să insufle încredere însoțitorului ei.

— Hai, Victore, curaj, ai să vezi că acum ai să găsești de lucru ! Doar avem o scrisoare de recomandare !

Bărbatul se uita la ea cu o privire neîncrezătoare, mută. I se învălmășeau în minte ultimele luni ca într-un film în care nu se recunoștea că este actorul principal. Totul i se părea absurd, neverosimil. Instituția unde lucrase ca funcționar mărunt, munca fără preget, zi de zi, și de multe ori noaptea, muncă fără satisfacții pe care o făcuse ani și ani, fără să fi fost avansat niciodată, deși studiile lui universitare și sîrguința pe care o dovedise ar fi meritat-o pe deplin ; iar acasă Maria și cei doi copii care așteptau chenzina cu nerăbdare și teamă...

Cu salariul foarte modest pe care-l avea greu ar fi putut s-o scoată la capăt dacă n-ar fi fost hărnicia și abnegația soției care izbutise un timp „să salveze aparențele". Apoi, survenise boala de inimă a lui Victor, care îl vlăguise curînd, făcîndu-l prematur să respire greu, cînd mergea mai repede sau urca scările, deși oboseala o ascundea cu grijă sub masca unei bune dispoziții convenționale ; și palpitațiile goneau deseori în piept, ca un tren zănatec. Totul contribuise să-l îmbătrînească de timpuriu, iar timiditatea care-i jucase multe feste încă din copilărie și adolescență acum îi timora literalmente voința ; cu toată munca asiduă și boala care progresa, Victor găsea totuși o satisfacție în universul lui claustrat. Grija permanentă ce-i purta soția, copiii care creșteau risipind veselie și candoare erau reazemul cel mai sigur în monotona-i existență. Pe urmă brusc demiterea lui din serviciu. Năpasta aceasta, „încununase" parcă toate celelalte necazuri. Începuse o goană înfrigurată în căutarea unei slujbe. Umilința de a bate la ușile serviciilor de cadre, cu privirea plecată, ca un vinovat, ca un animal hăituit îl îngrozea. Mergea năuc ore întregi pe străzile marelui oraș și se uita cu tristețe copleșitoare la toți pe care-i vedea lucrînd prin geamurile întreprinderilor și ale instituțiilor. Uneori i se păruse că un „alter ego" se desprindea din el și pătrundea prin zidurile văzute și nevăzute luînd loc într-un birou sau într-o hală de fabrică apucîndu-se grăbit să muncească de zor. Alteori alerga pînă la istovire, presărînd parcă în fiecare colțișor pe unde trecea suferința lui mută. Ar fi vrut ca o orchestră imensă să dea glas nedreptății ce i se făcuse, printr-o simfonie care să umple văzduhurile. Cu pîlpîirea de rațiune care-i mai rămăsese încerca să cugete logic, discursiv, să „înțeleagă" absurdul. De mic cunoscuse sărăcia, munca fără preget a părinților, modești funcționari, numai ca el să poată învăța. Apoi orele de meditație pe care le dădea de timpuriu pentru a-și putea continua liceul, universitatea și sănătatea tot mai șubredă... I se perindă prin minte, într-un ritm halucinant, imagini din copilărie, de pe vremea studenției și din ultimii ani atît de anoști cînd fusese nevoit să accepte un post mărunt de funcționar pentru că n-avea „dosarul" bun. Și toată bezna în care se scurgea existența bîntuită de lipsuri și teama de a-și pierde postul de anodin funcționar. Iar acum coșmarul devenise realitate. Fără serviciu, cu soția și copiii care trebuiau hrăniți și întreținuți, cu bătrînii părinți cărora pensia modestă de-abia le ajungea cu ce să trăiască...

Gîndurile se învîrteau în cap ca o morișcă pînă la obsesie, pînă la istovire, pînă la paralizarea completă a voinței, pînă la diluarea fiecărui cuvînt, rămînînd parcă în creier numai o ceață, o boare apăsătoare ca un amurg de plumb.

* * *

... Și iată încercarea aceasta, poate ultima, poate un liman luminos. Scrisoarea de recomandare a unei cunoștințe... Poate o poartă deschisă cu mai multă solicitudine, poate o scăriță spre un cer mai puțin monoton, cu un strop de azur. Victor simți brațul încurajator al soției. Ca într-o cameră scufundată mult timp în beznă, cîteva momente străluci o lumină puternică. Pe chipu-i palid se strecură o umbră de încredere. Pentru prima dată, după timp îndelungat, păru să aibă curajul să privească în viitor. Amîndoi porniseră alene — cu oarecare dîrzenie în mers — spre cabinetul directorului. Au urcat încet scările pînă la etajul 3. Au așteptat puțin și au intrat. Directorul era înalt, slab, cu ochii albaștri. Avea ceva de acvarium sau de animal felin. Fusese nu de mult una din mărimile regimului, într-un post-cheie năpăstuind cultura română, iar acum era oarecum la „munca de jos". Victor simți îndată ce-l văzu că privirile lui parcă lunecau pe lîngă el ; sau treceau prin el, se răsfrîngeau departe prin fereastra larg deschisă, prin ușa balconului unde în

aburul fluid al zilei de primăvară cartierele mărginașe se zăreau panoramic pierzîndu-și contururile.

Mîinile lungi ale directorului — disproporționate chiar pentru înălțimea lui — frămîntau molatec scrisoarea de recomandare. O mai ridică o dată la nivelul ochilor și apoi o depuse nepăsător pe cristalul biroului.

— Da, o să vedem ! O să caut. Mai treceți peste o **săptămînă** pe la mine. Nu sunt optimist. Nu știu dacă o să se elibereze vreun post pînă atunci. O să vedem. Mai treceți.

Pentru Andrei cuvintele directorului răsunară brusc în bolta capului ca niște lovituri de gong într-o încăpere peste care cu greu se așternuse de curînd o liniște de neant. Ecoul izbi și în coșul pieptului. Sîngele urcă năvalnic în încăperile inimii, apoi căzu brusc ; pe urmă se înălță iar și din nou coborî vertiginos. Așa se repetă la infinit, ca într-un joc absurd. Curînd trupul i se vlăgui de orice strop de energie. Parcă nu mai avea oase, nervi, sînge. Totul părea că se întoarce într-o liniște primară, primordială, elementară, ca și cum orbecăia într-un pustiu fără margini, într-un ocean nesfîrșit. Nu știu cum ajunse la balustrada balconului și o escaladă. Mai auzi ca într-un vid glasul mîndru al soției, adresîndu-se directorului :

— Din scrisoare înțelegeți...

1953

prima verba

ioan rareș

Cronica mandarinilor orbi

1. Scrisoarea doamnei Fairly către Raphael

Apun acum, țigări și perle pe masă
Condei distilat, fără acid, plat și cu un sesizabil gust de chinină
De ce Tibetul nu se tocește cînd ploile cad
Oh, Tony asta e doar logică primară
Îl ține în sus mîna lui Buddha înfiptă-n rădăcini
O iarnă flămîndă și comprimată
În intestine
E tot ce văd
Lîngă zgîrieturile din pereți ce caută apa
Iată cum se naște încă o dată
mușcînd din oraș din cenușă
Zboruri mereu spre un alt cilindru acustic
Și spre o mare de timp dilatat
Printr-un tunel tapetat
Cu armuri iezuite
Voi gîndi doar în somnul ce va urma
Domnule, te-am întîlnit la operă
Tony, hidră cărnoasă, Don Juan
și fumul luminii fără șirolri roșii
Fără intoxicații și manevre de ajutor
Ciorchine uriaș și stors
Te voi bea.

2. Scrisoarea lui Raphael către Corazon

Eunuc cu brațe de ceară,
Steaua care e undeva în craniul tău
E mai falsă chiar decît corpul doamnei Fairly
și decît limbajul lui Tony
Nu vei ajunge tu vrăjitoare reîncarnată în următorul mileniu

Fără să-ți iei saraiul cu tine
Transformîndu-l în școală agricolă
Factor poștal nu vei fi, nici polițist
Ci eunucul păzitor al nebuloaselor, pe care le vei ține în țarc
Doar uneori lăsînd una spre planete, căci ești econom din fire

. . . . . .

Tony întrerupe sonorul și izbucnește
Corazon își dă seama de ce-i spune Raphael
Doar după mișcarea buzelor și a sprîncenelor
Să lăsăm sonorul închis căci surîsul lui Tony suplinește sunetele metalice, de clopot
Raphael închide buzele formînd un cerc incolor.

3. Scrisoarea lui June către Raphael

Stăpîne, ulciul scurs din lămpi
Ia pe masă chipul tău sfîrtecat în vînători
Și Tony îl soarbe adînc în plămîni
Ungînd partea de suflet ce se află acolo.
Fără dureri fără lumini sau nervi
Stăm aplecați deasupra idolilor iubindu-i, blestemîndu-i, lovindu-i
Ce dezintegrare pernicioasă în mobilele încăperii
Atît doar de spus și Tony mă soarbe, ne înghite pe toți și ne rugăm încet
Stomacul lui e plin de aschii și fire de hîrtie
O stăpîne dacă ai putea înțelege stomacul lui Tony
Noi nu ne-am mai rupe în bucăți înăuntru

4. Scrisoarea doamnei Fairly către June

Dragă fată ce moșești la nesfîrșit
Piersici din abdomenul îngerului căzut
Lasă văluri bizantine și supărări peste chipul tău
Pupilele noastre cusute nu vor mai lăsa lumina și doar Tony
ne indică senzațiile ce trebuie să le avem
Noi tăcem și simțim în florile pielii noastre ceea ce el nu poate sesiza
Tot ceea ce gurile noastre avide de arcade orientale, de perne orientale
de apă purificată oriental
primesc prin infirmitatea parfumată cu mosc
O nespusă blîndețe în glasul lui Tony
Rugîndu-se cu palme fierbinți pe oracol
E ceasul să las liniștea japoneză în mine
Să intre prin mînerul cuțitului înfipt în mușchi și coaste
În curînd și tu vei avea parte de lumina Pumnalului

5. Scrisoarea autorului către personaje

VOI formați harta lumii în mozaic
Colorat de mine și încălzit prin răsuflări blînde, de Tony
Rămîneți ca urme mici în praful luminii
Mai aveți doar puține fire de nisip în clepsidrele ochilor
Cînd pedepsele se vor epuiza din creierul lui Tony
Veți vedea sfîrșitul
În pete diforme și discursuri înghețate
Și în pernele pe care stă padișahul din luna mai

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ • METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XII) PRODUCȚIA

Sîntem obligați să ne punem întrebarea cum au ajuns în respectivele stări critice țări cu tradiția, potențialul și rolul internațional al Angliei și Statelor Unite. Desigur, nu există colectivitate umană scutită de amenințarea tensiunilor interioare, a involuției. Nici o structură istorică nu este vesnică. Moartea este o lege, atît doar că fiecare agonie este declanșată de factori conjuncturali. La fel se întîmplă și cu suferințele și deci crizele societăților. Este indubitabil că așa numita „maladie britanică" a apărut ca efect cumulat al derutei morale adusă de sacrificiile războiului, urmată de dezintegrarea imperiului colonial, amplificate, ambele, de apariția concurenței germane și japoneze și de incapacitatea industrei britanice de a se moderniza suficient de rapid în condițiile date. Pentru Statele Unite, factorul declanșator esențial a fost eșecul din Vietnam. Acesta se produsese pe fundalul unei confruntări nucleare epuizante moral, de lungă durată, și fusese urmată de o ofensivă sovietică fără precedent, desfășurată pe patru continente, relativ bine adaptată condițiilor specifice ale fiecărei ținte. Pentru țările post-comuniste — și în particular pentru România — nu este nevoie să căutăm explicațiile crizei actuale. Pe primul loc se află trecutul totalitarist comunist cu toate consecințele intelectuale, comportamentale sau social și economic obiective. Nu lipsit de impo.tanță este și faptul că trezirea socială și spirituală din 1989 impune obligația unei autentice autoexaminări, a construirii unei nefalsificate imagini de sine a acestor națiuni. În căutarea unei identități mai clare, grupuri sociale diverse încearcă delimitări față de tot ceea ce a fost înainte, față de toți cei care amintesc supunerea la opresiunea comunistă. Identitatea nu se poate constitui însă numai cu atît. Apare atunci — precum hipertrofia unui organ bolnav, mărirea patologică a acestuia sub un sistem nefiresc, trădînd, de fapt, deficiența — o supradimensionată intransigență; o intransigență în același timp enormă și invalidă, distribuită confuz, extinsă excesiv și, de regulă, lipsind acolo unde ar fi trebuit să nu lipsească. Această atitudine care țintește prea departe și prea aproape în același timp nu poate genera decît frustrări. **Se instaurează ceea ce Fromm numește „o incapacitate schizoidă de a încerca sentimente". Nu este de mirare că apare și o derută severă a sentimentului național. Țările care s-au eliberat de comunism în 1989 sînt marcate de pesimism, de imposibilitatea de a experimenta trăiri pozitive, aceasta însă în mod special în ceea ce privește orientarea către națiune, către societate și către istorie a ființei umane. Pesimismul post-comunismului este un pesimism național, dizolvant pentru sentimentele pozitive ale individului față de poporul de proveniență. În acest sens, boala noastră, a românilor de exemplu, este o boală națională, precum au fost, cu un timp în urmă, maladia britanică și cea americană. Nu avem încredere în capacitatea noastră de a funcționa ca națiune.** Desigur, pluralul, aici, trebuie înțeles în chip circumspect. Nu toți sîntem neîncrezători — sînt însă neîncrezători cu mult mai mulți decît ar fi inteligibil (și acceptabil) să fie.

Conducătorii occidentali citați anterior erau însă convinși că popoarele își reactivează încrederea, își regăsesc inițiativa și disponibilitatea atunci cînd barierele sînt ridicate din calea lor. Noi nu părem să confirmăm această credință. În puține tranziții istorice s-au văzut atîtea bariere — constrîngătoare pentru energia umană — spulberate și atîtea obstacole înlăturate ca în urma revoluției noastre. Unele baraje socio-economice se mai află încă în poziția în care se aflau și înainte, nu însă cele mai mari sau cele mai numeroase. Disponibilizarea umană nu se observă decît foarte parțial, inițiativa se redeclanșează greu, încrederea nu se redobîndește. Ca o consecință a acestei neimplicări umane, a acestei dezenergizări a omului, nu se mai produce decît puțin — activitatea productivă departe de a spori, se diminuează. Surprinzător — și grav totodată — se produce mai puțin nu doar ca bunuri materiale, ci și ca scrieri, opere de artă, produse ale inteligenței și talentului. Se poate pune întrebarea: depresiunea antrenează diminuarea productivității, sau aceasta din urmă face să apară depresiunea? Este posibil ca lucrurile să fie intricate și, astfel, ambii factori să joace simultan rolul de cauză și efect. Experiențele istorice, însă, ale depășirii diferitelor stări critice, inclusiv depășirea celor mai recente crize relevă însă rolul indubitabil pozitiv al oferirii unor puternice motive de optimism, sau ale optimismului direct, transmis nemijlocit oamenilor. Comunismul nu producea pentru că nu oferea decît motive de exasperare, incapacitate de a te vedea pe tine însuți și întreaga ta lume la timpul viitor.

Desigur, orice acțiune exercitată asupra ființei umane este, în ultimă instanță un act de condiționare, determinare sau influențare psihologică. Cum poți face din om o ființă productivă? Ajutîndu-l să trăiască bucuria de a produce sau lăsîndu-l să îndure nefericirea în cazul în care nu produce. Bucuria producerii vine din satisfacția directă de a preleva cel puțin o parte a rezultatelor muncii, a rezultatelor efortului creativ, sau din înțelegerea faptului integrării actiunii tale, și a rezultatelor ei, într-o ordine superioară, universală. Comunismul a minimalizat prima dintre aceste bucurii și a cerut tuturor să se declare pe deplin mulțumiți cu o trăire perfectă integralistă, de contopire a muncii proprii într-un tot indivizibil. S-a uitat un lucru esențial: că viziunea acestui tot trebuie să fie una proprie și nu una impusă. Și s-a mai uitat încă ceva: anume că mult prea puține ființe omenești sînt capabile de o astfel de imagine globală asupra lumii și asupra ei, care să fie destul de atrăgătoare pentru ca acela ce a creat-o să se lase el însuși cuprins în ea. Poate cazul sfinților și al unora dintre scriitori, sau artiști sau inventatori — doar al unora, nici măcar al tuturor acestora — și atît. Insatisfacția generată de faptul de a nu produce are importanță doar drept contraparte a mulțumirii legată de rezultatul muncii — altcum ea nu înseamnă nimic. Relația omului cu actul producerii trebuie să fie univocă : plus pentru plus și minus pentru minus. Este exact ceea ce comunismul, ca economie centralizată și etatizată, a desființat. Relația satisfacție — muncă era coruptă și, în general, prevala enorm incapacitatea întregului sistem economic de a oferi bucurie în schimbul muncii. Piața liberă pare să fie aptă de o așezare justă a relației arătate, proporționînd eforturi și rezultate, plasînd ființa umană, ca element productiv, nu în abstracția unui ideal rupt de existența concretă, ci într-o realitate conformă naturii sale. Ceea ce se face acum în România cît și în mare parte din sistemul estic este o introducere deloc lentă, fluctuantă poate, dar nu ezitantă, a economiei de piață. Efectul acestei schimbări este un blocaj, parțial însă important, chiar și al capacității productive existente anterior, accentuarea crizei, accentuarea pesimismului. Fenomenul este mult prea general, cuprinzînd cvasi-totalitatea țărilor care au abandonat comunismul, spre a ține de simple aspecte conjuncturale și tactice, De ce poate depinde atunci ? De un principiu economic esențial ? Nu are cum fi vorba de așa ceva, pentru că economia de piață este verificată, iar obligativitatea reformării bazelor activității productive în post-comunism nu este contestată în chip serios de nimeni, aceasta ținînd de domeniul evidenței. Concluzia pe care o putem trage — singura — este că în starea noastră de criză, în boala socială de care sîntem afectați, pesimismul este primar și nu secundar, neîncrederea și descurajarea se află la originea procesului critic și nu aparțin produselor acestuia. Putem afla, neîndoielnic, ceva despre determinările esențiale ale unui fenomen nociv detectînd acele condiții în care a putut fi mai ușor și mai rapid compensat, transformat din negativitate în element pozitiv al schimbării. Vom fi apți să relevăm ceva din cauzele unei crize. dacă vom sti cînd și unde aceasta a fost mai ușor depășită. Rapiditatea cu care au trecut de la cea mai adîncă prăbușire la evoluție pozitivă și succes țări precum Germania și Japonia trebuie asociată, în imaginea noastră cu privire la faptul redresării, modului suplu în care Statele Unite au știut să se comporte în condiții dificile. Anglia, Franța, Italia sau Spania au făcut față stărilor critice uneori mai bine și alte ori mai puțin bine. **Nu cred să se poată găsi un alt factor proporțional cu puterea de redresare a acestor țări din stări de gravă afectare socială, economică și politică, în afară de mîndria națională a popoarelor lor.** Desigur, în primul rînd, producția, materială sau culturală, este o activitate prin care oricine are a ști că își servește în chip optim interesele proprii. Fără aceasta nu avem o activitate productivă normală ci comunism. Imediat apoi însă, producerea de către om a indiferent ce este o activitate socială — și individul realizează aceasta. În consecință, fiecare se va angaja sau nu, se va angaja mai profund sau mai superficial în activitatea productivă după gradul de încredere în societatea căreia aparține — nu în sistemul politic, nu în conducători, nu în organizatori, ci pur și simplu în oamenii de lîngă el, în oamenii ca el. **O națiune se redresează economic și produce după cum cei care îi aparțin cred sau nu în calitatea națiunii lor.** În anii '70 britanicii și în jurul lui 1980 americanii credeau tot mai puțin în ei înșiși. Evenimentele politice îi făcuseră să accepte că pot fi înfrînți. Margaret Thatcher și Ronald Reagan au încercat să schimbe această orientare a sufletului națiunii lor și au fost ajutați de milioane de englezi si de americani. care au înțeles că națiunilor engleză și americană nu le este permis să piardă în fața nimănui și a nimic. Armatele romană sau macedoneană, în antichitate, au învins secole după secole pentru că fiecare soldat credea nemăsurat în camaradul de lîngă el. Enormele mașini de producție germană, americană sau japoneză nu pot fi zdrobite de nici o concurență, pentru că germanii sînt convinși de valoarea muncii germane, precum americanii cred în americani și japonezii în japonezi, mai mult decît în oricare alți locuitori ai planetei, oricît i-ar respecta și pe aceia.

Cînd sîntem tentați să ne văităm de ineficiența economică românească, să ne retragem o clipă în noi înșine. Fiecare să se întrebe dacă se simte cît de cît mîndru de românii care îi sînt conaționali, întrucît sînt români — iar de celelalte naționalități, de aici, întrucît au trăit și trăiesc pe pămînt românesc. Comunismul a pervertit total simțămîntul de apartenență la o patrie,chiar dacă uneori a căutat să lase impresia că îl exaltă. Printr-o exacerbare nu rareori patologică a culpabilizării, prin divergențele adesea nenaturale în atitudinile umane, post-comunismul sporește în continuare criza încrederii în propria națiune, după momentul sublim de regăsire națională al Revoluției. **Nu se va amorsa o producție demnă de sperantele noastre, fără a ne manifesta ca ființe sociale (căci producția este socială) în singurul mod compatibil cu statutul unui om liber, care a înlăturat opresiunea totalitară: prin mîndria de a aparține unei colectivități umane largi, oricare ar fi aceasta prin respectul pe care îl arătăm colectivității umane în care trăim.** Iubirea pentru națiunea căreia aparții este proiectia, potențial cea mai constantă și larg împărtășită, a nevoii noastre de a iubi. Ea, pentru a fi reală, nu are cum rămîne o abstracție: trebuie să își afle expresia în concidadenția cea mai concretă pentru conaționalii tăi. **Secretul psihologic al reformei, al trecerii într-un spațiu ferit de comunism, este concretitudinea sentimentului național. Divergențele si dubiile ce ne separă si ne frămîntă merită să continue fără complezențe, oprindu-se totusi pe pragul dincolo de care sufletul națiunii noastre încetează să se mai poată respecta pe sine.**

Caius Dragomir

Premiile Salonului Național de Carte și Publicații literare

CLUJ, 7-9 iunie 1991

Juriul — format din : Gheorghe Bunghez (Președintele Asociației Librarilor din România), Al. Cistelecan, Mircea Martin (Președintele juriului), Dan. C. Mihăilescu, Petru Poantă, Eugen Uricaru și Ion Vartic — a hotărît decernarea următoarelor premii :

1. **CEA MAI BUNĂ CARTE A ANULUI: N. Steinhardt : „Jurnalul fericirii", Editura Dacia.** Suma cuvenită va fi folosită spre editarea unui pliant referitor la camera memorială de la mănăstirea Rohia.
2. **CEL MAI BUN PUBLICIST LITERAR : Nicolae Manolescu,** pentru treizeci de ani de cronică literară.
3. **CEA MAI BUNĂ REVISTĂ CULTURALĂ A ANULUI :** se acordă **ex aequo** pentru APOSTROF (Cluj), EUPHORION (Sibiu), INTERVAL (Brașov).
4. **EDITURA ANULUI :** HUMANITAS
5. **CEA MAI BUNĂ GRAFICĂ DE CARTE :** se acordă **ex aequo** pentru revista CORESI (Brașov), Vasile Socoliuc (Editura Univers).
6. **CEA MAI FRUMOASĂ CARTE A ANULUI : Vom muri și vom fi liberi,** Editura Meridiane.
7. **CEA MAI PRESTIGIOASĂ EDITURĂ PARTICULARĂ :** ECHINOX (Cluj).
8. **CEA MAI ELEGANTĂ REVISTĂ CULTURALĂ :** UNIVERSUL CĂRȚII (Ministerul Culturii).
9. **PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI :** Paul Goma, pentru volumele publicate după Revoluție în România.
10. **PREMIUL „RIGOARE ȘI ERUDIȚIE" :** Ladislau Gyémánt, pentru ediția critică Ion Budai-Deleanu, **Despre originile popoarelor din Transilvania,** Editura Enciclopedică.
11. **PREMIUL „MEMORIA" :** se acordă **ex aequo** pentru Ion Ioanid, **Închisoarea noastră cea de toate zilele,** (Editura Albatros) (premiu acordat de Ministerul Culturii) ; Teohar Mihadaș, **Pe muntele Ebal,** Editura Clusium (premiu acordat de Inspectoratul pentru Cultură Cluj).
12. **PREMIUL „POESIS" :** Balla Zsofia, **Urmele armurii,** Editura Kriterion premiu acordat de Inspectoratul pentru Cultură Cluj).

Prefectura județului Cluj acordă „Premiul Clujului" : Anton Dumitriu, **Homo universalis,** Editura Eminescu.

Juriul a hotărît acordarea unei diplome „Amenda" pentru cea mai urîtă carte (condiții tehnice de apariție) Combinatului Poligrafic București, pentru volumul **Amantul doamnei Chatterley** (ediția Cărții Românești).

Premiile au fost acordate de Ministerul Culturii și Inspectoratul pentru Cultură al Județului Cluj.

Porni Luceafărul...

Juriul Festivalului-concurs național de poezie și interpretare critică a operei eminesciene „Porni Luceafărul...", ediția a IX-a, 1991, a hotărît acordarea următoarele premii :

Marele Premiu „Porni Luceafărul..." al Memorialului Eminescu din Ipotești — **CONSTANTIN SAVIN** din Iași ;

Premiul Editurii „Cartea Românească" : **LIDIA BLIDARIU,** Bacău ;

Premiul Editurii „Junimea" : **CARMEN JGHEBAN,** Iași ;

Premiul revistei „Luceafărul" : **HORAȚIU IOAN LASCU,** Botoșani ;

Premiul revistei „Familia" : **TEODOR LAUREAN,** Alba Iulia ;

Premiul revistei „Timpul" : **CONSTANTIN BOJESCU,** Botoșani ;

Premiul revistei „Dacia Literară": **LUCIAN SCURTU,** Oradea ;

Premiul Societății „Junimea": **LIA TĂTAR,** Oradea ;

Premiul revistei „Ateneu": **SERGIU BURCĂ,** Chișinău ;

Premiul revistei „Literatură și artă", Chișinău : **CARMEN VERONICA STEICIUC,** Suceava ;

Premiul revistei „Pocsis" : **INDIRA SPĂTARU,** Iași ;

Premiul revistei „Minerva": **ADRIAN SUCIU,** Cluj ;

Premiul „Gazetei de Botoșani" : **GEORGE VIGDOROVITS,** Oradea ;

Premiul „Muzeului Literaturii Române" Iași : **MARCEL SĂSĂRMAN,** Bistrița.

Juriul a acordat și trei premii speciale pentru interpretare critică a operei eminesciene și pentru traducere din opera eminesciană, astfel :

1. Premiul Uniunii Scriitorilor din România : **VASILE SPIRIDON,** Piatra Neamț ;
2. Premiul revistei „Convorbiri literare": **DIANA MORĂRAȘU,** Iași ;
3. Premiul pentru traducere din opera eminesciană al Inspectaratului pentru cultură Botoșani : **PIUS KRAMAR,** Cluj.

corespondență din Paris

Retrospectiva unei iluzii

Primăvara aceasta, popularul canal de televiziune francez **Antenne 2** a difuzat (în regia lui Alain Ferrari) filmul intitulat Les aventures de la liberté. Autorul scenariului, publicistul și sociologul Bernard-Henri Lévy, tipărește acum, la Grasset, comentariul producției televizate, împreună cu materialul bogat, în parte inedit, care i-a servit ca punct de plecare. Subintitulată **Une histoire subjective des intellectuels** (Grasset, 1991), cartea omonimă filmului a fost surprinzător de bine primită, de o presă reprezentînd mai toate nuanțele eșichierului politic francez actual. De ce „surprinzător" ?

Fiindcă ea atinge un subiect făcut să reinvie pasiuni mocnite, să lezeze susceptibilități ulcerate, aducînd sub lumina neiertătoare a reflectoarelor o chestiune delicată în multe privințe : **evoluția politică a intelectualului francez, de la procesul Dreyfus pînă în prezent.** (În februarie 1898, în toiul procesului Dreyfus, cuvîntul **„intellectuel"**, utilizat pînă atunci numai ca adjectiv, își face intrarea în vocabularul public, sub pana lui Barrès și a lui Clemenceau). Cu aproape un secol în urmă, părăsind spațiul securizant al bibliotecii, personajul de care se [illegible] Bernard-Henri Lévy se lansează hotărît în arena politică, „angajîndu-se" în slujba unei cauze, mereu aceeași, deși cu nume schimbate : o **libertate** nebuloasă, cu toate interpretările ce i s-au dat în Franța ultimului veac. În viziunea lui Bernard-Henri Lévy, aventura care începea atunci a desenat un itinerar pilduitor și conține în subsidiar **o lecție de morală a istoriei**, ce nu trebuie scăpată din vedere atunci cînd concepem viitorul.

Punctul forte al cărții nu îl reprezintă scenariul filmului televizat (reprodus **in extenso**) ci propedeutica lui : interviuri, anchete, călătorii de reconstituire a unor itinerarii simbolice, în fine sensurile scormonite abil dincolo de o fotografie uitată, o postură, un gest etc.

Istoria inițierii și maturizării intelectualului francez — protagonistul generic al lui Bernard-Henry Lévy — ține pasul cu o mulțime de evenimente-cheie care au marcat secolul nostru, **imprimîndu-i** o pecete politică aparte. Scenaristul selecționează și decupează momentele cele mai semnificative : revoluții și războaie care au reușit să schimbe fața lumii.

Mai întîi revoluția bolșevică din 1917. Înainte de a fi fost politic, angajamentul înfrigurat al unor intelectuali francezi de rasă în slujba ei a fost quasi-mistic, constată autorul. Ei propovăduiau o „nouă religie", ai cărei zei au fost Marx, Engels, Lenin și Stalin și al cărei mare preot în Franța a fost Maurice Thorez. Deși nu atît indivizii în speță contează cît tropismele pe care le ilustrează atitudinile și gesticulația lor, nu putem lăsa deoparte nume ca Gide, Barbusse, Romain Rolland, Breton, Eluard și Aragon, înainte de toți.

[illegible], paralel cu ascensiunea impetuoasă a nazismului, se desfășoară în Franța istoria amară și sinuoasă a „colaboraționismului" intelectual. Autorul face o serie de precizări — salubre pentru epoca noastră, amatoare „să uite" — privind dubla rădăcină, socialistă și naționalistă, a „revoluției" musoliniano-hitleriste, puse într-o paralelă inspirată cu aceea din octombrie 1917. Dintr-o eroare regretabilă și cu urmări palpabile cele două evenimente cu consecințe planetare n-au fost plasate în raportul lor real de echivalență. Asta în pofida faptului că **profitau de investiții pur afective în același capital utopic** — modificarea radicală a tablei de valori acceptate, „reînnoirea" idealurilor de libertate, sensul unei misiuni istorice excepționale de îndeplinit...

Nu atît detaliile interesează aici cît istoria **„orbirii" conștiente** a intelectualilor francezi, în fața unor ideologii totalitariste — comunismul și nazismul — speculînd o serie de mituri comune (tinerețea ; elanul vital ; omul nou ; puritatea). Istoria automistificării în fața terorii naziste este azi, în datele ei esențiale cunoscută. Autorul cărții nu face altceva decît să pună accente, să reinterpreteze, să nuanțeze căderea tragică a unor intelectuali fini : Céline, Drieu La Rochelle, Brasillach, printre cei de prima mînă.

Mult mai puțin se știe despre cum au „colaborat" intelectualii stîngiști, închizînd ochii în fața „chipului de meduză" al comunismului, cum îl numea cineva. Există și aici o istorie care așteaptă a fi scrisă. Etapele ei definitorii sînt distinse net de bilanțul lui Bernard-Henry Lévy: perioada euforică de după octombrie 1971; războiul din Spania și pactizarea P.C. francez cu Stalin ; entuziasmul prosovietic, postbelic alimentat simbolic de steagul roșu fluturînd pe ruinele Reichsteigului; refuzul europenismului și strategia **tiers-mondistă**, din timpul revoluției culturale chineze și a războiului din Vietnam.

Pe fundalul agitat se detașează enigmatic, poate și tragic, figura lui Sartre, rezervîndu-și rolul de vedetă în fiecare dintre aceste „vîrste", știind adevărul și totuși tăcînd ca să nu-i deprime pe muncitorii francezi. (Vezi celebra lui replică : „Ne pas désespérer Billancourt !") Nu e uitată ruptura sa cu Camus sau cu Raymond Aron ; și nici întristătorul, dar durabilul, slogan al vremii : „Mieux vaut avoir tort avec Sartre, que raison avec Aron !". Fiindcă există în epocă și conștiințe lucide — Camus, Claude Mauriac, Raymond Aron, Malraux — adevărate Cassandre moderne, sfidate și hulite.

După consumarea episodului algerian, apele par totuși să se aleagă. Se fac examene severe de conștiință. Între timp a fost înăbușită revoluția maghiară.

Ruptura cu modelul sovietic de socialism este aproape un fapt împlinit. Numai că istoria se repetă : are mereu la îndemînă repertoriul ei de trucuri eficace, schimbă recuzita și își „face numărul". Iar intelectualii mărșează. Noi alternative utopice apar la orizont : pe fundalul recuzării valorilor europene, e momentul euforiei **tiers-mondiste.** Mai întîi fiesta revoluției cubaneze, ideal rapid transformat în cioburi, după ce Castro se dovedește complice la represiunea pragheză din august '68. După aceea, turnura maoistă, ultima mare amăgire a intelectualului francez, mereu fascinat de mirajul „adevăratei revoluții", în ultimii două sute de ani. Prețul plătit nu e mic; Foucault sau Jean Genet fac, public, apologia terorismului și a violenței ; în primele rînduri se află, din nou, Jean-Paul Sartre ; tot în avant-gardă pășesc figuri familiare ale structuralismului din decada a șaptea. Căci, dincolo de fundalul unde se dă în spectacol, pe scena istoriei ideilor, „revoluția structuralistă" — cum preferă să o numească Bernard-Henry Lévy — maoismul și antioccidentalismul trag sfori importante. (Poate că fața ascunsă, ideologică, a structuralismului ar trebui cîndva analizată serios de poetici).

Ajungem, în sfîrșit, la Epilogul scenariului, situat în imediata noastră apropiere. Întreg bilanțul cărții a fost făcut din perspectiva lui. La aproximativ un secol de la afacerea Dreyfus, toate măștile totalitarismului cad. Chipul de meduză nu mai păcălește pe nimeni. Semnale revelatoare au fost recepționate tot timpul dinspre Europa de Est, dar marele impuls al cotiturii către adevăr l-a dat Soljenițîn cu **Arhipelagul Gulag.** Anumite abjurări au fost spectaculoase ; s-a făcut în mod simbolic **mea culpa.** După aceea a venit, brusc, Tien-An-men-ul, a căzut „zidul rușinii" și s-a destrămat cortina de fier. Nimeni nu s-a mai putut împotrivi evidențelor.

Simplificate la maximum, acestea sînt faptele. Autorul cărții se folosește de ele ca să lanseze un avertisment sever, **prevenind împotriva repetării istoriei.**

Deși a știut să-și schimbe întruna înfățișările, costumele, decorul, comunismul a recurs în mod predilect la două măști — conchide Bernard-Henri Lévy. Una mesianică, a revoluționarului perpetuu, mizînd pe „puritate", „tinerețe" și proiectînd într-un viitor incert diverse **Pays de Cocagne.** Alta cinică și dezabuzată, a nomenclaturistului, jucînd pe cartea unui pragmatism fără scrupule și văzînd în totalitarism o victorie cu mînă forte asupra barbariei și dezordinii. Aceasta din urmă este și versiunea cea mai periculoasă ; în condiții propice, declarate de „forță majoră", ea ar putea să fie prezentată drept o soluție de ieșire din haos.

Fără a se hazarda în profeții, autorul ține deschisă ușa cărții sale către viitor. Și, tocmai de aceea, e obsedat de învățămintele trecutului. Capcanele totalitare în care cade sistematic în ultimul secol intelectualul francez n-ar fi fără nici o legătură cu mitologia **iacobină,** generată de Marea Revoluție din 1789 și degradată rapid în mesianism, poate chiar înainte de a fi devenit o vocație etnică.

În viitor, riscul cel mai palpabil — anunțat de anumite semne încă de pe acum — ar putea să fie apariția, în circumstanțe favorizate, a unor noi mituri „tribale" — dintre acestea **populismul** și **naționalismul** nu sînt printre ultimele de temut.

De aceea mi se pare salubră retrospectiva unei iluzii cît veacul, inițiată de Bernard-Henri Lévy : iluzia intelectualului francez că **ar putea exista o alternativă pentru democrația de tip occidental, fără să fie și o alternativă a însăși libertății.**

Monica Spiridon

haiku

Timpul
în care ar fi să fim :
secretul meșterului de evantaie.

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Întinzi mîna și soarele trece printre degete. Soldat mort rămas pe-un cîmp printre flori mișcate de vînt. Atîtea limbi, atîtea popoare. Același fir de salivă scurgîndu-se fără voia și fără protecția nimănui.

INTERVENȚIE

Bătrînul cu baston și ochelari se oprește în fața unei uși. În casa scării e întuneric și cei care trec nu-l observă. După un timp ușa se deschide și bătrînul trebuie să plece. Unde se va duce acum căci nu cunoaște pe nimeni în acest bloc. Coboară cîteva trepte și-n urmă-i aude cum ușa se-nchide la loc. Ar vrea să se întoarcă lîngă aceeași ușă, își potrivește mai bine ochelarii, va mai reuși oare să vadă undeva în dreptul balamalei superioare figura aceea născută din crăpăturile vopselii, chipul acela bărbos în care părea că-și recunoaște trăsăturile primei tinereți ?

POEM

Omul care duce o oglindă prin parcuri
copaci tăiați lacuri pliate
oameni descompuși aerieni
potecile cît de întortochiate
au vedere deschisă spre cer
tristețea și iubirea sînt reflexe purtate de vînt
o furnică asigură trecerea dintr-un nor într-altul

GALB (2)

FAPT

Vom mai avea tăcere mișcînd același gînd ? Cei care se perindă pe o aceeași stradă capătă ceva în comun ?

INTERVENȚIE

Privești în toate părțile, nu vezi nimic. Stai lîngă lac și adîncești cu tălpile posibilul reflex. Urmărești cristalul cum se răspîndește în pădure.

POEM

Lucrul cel mai simplu
este cînd găsesc un ac în mijlocul străzii.
Mă aplec și pînă să-l ridic
se-noptează.
Îmi tîrăsc pașii către casă,
ajung în camera mea
și cu această foaie de hîrtie în față
aștept dimineața.

Constantin Abăluță

claudia ilie

Și se pierdeau...

Casele se dărîmau pe o stradă bolnavă
Oamenii priveau pierduți, ca după mort...
Zidurile văduvite de hotarul gîndului
Lunecau arbitrar într-un vraf de mister
Și un cîine urla spre nesigurul cer...

Vai, și flori de prin curți
Și pisoi și boscheți și un greier pitit
Și gardul separînd dimineața și ceața...

Și toate acestea intrate în legendă
„a fost odată..."

Și inima — o noapte de sabat —
Sub peretele potrivnic dărîmat...

Parc-am obosit de-atîta mers...

Parc-am obosit de-atîta mers
Drumurile-acum le văd solare ;
Numai umbrele din ochi s-au șters
Cu-ntrebările „de ce" și „oare"...

Tainic gîndul se preface-n vers
Parcă-n vis nimic nu mă mai doare,
Dar am obosit de-atîta mers
Drumurile-acum le văd solare...

Și privesc ca-ntr-un ochean pervers
Cum lumina e prea-nșelătoare
Cum că-i umbră picurînd invers
Și trădează cînd cu mine moare...

Parc-am obosit de-atîta mers...

Eu, tot dincolo de sens...

Eu, tot dincolo de sens
Ca un timp mocnind în ceață
Grea de firav și de dens
Care pradă și înhață.

Univers de drum imens
Înșirat pe-o slabă ață —
Eu tot dincolo de sens
Ca un timp mocnind în ceață..

Înrobită mai intens
Unui spațiu ce mă-ngheață
Curg spre mine tot invers
În capcana de paiață

Și tot dincolo de sens

Dintr-o iubire ce nu știe

Dintr-o iubire ce nu știe
Ascunsul marelui declin
Alt anotimp alegorie
Va mai purta un spadasin.

O urmă de copilărie
De-atunci deștram'un joc senin
Dintr-o iubire ce nu știe
Ascunsul marelui declin...

Și peste umbra mea tîrzie
Încet și trist, un balerin
Aduce ultima solie
Coroana fratelui Cain

Dintr-o iubire ce nu știe...

Un poet din Hong Kong: LI QING

LI QING s-a născut în China continentală, în anul 1933. „De la unsprezece ani m-a stăpînit demonul poeziei", declară el. Prima culegere de poezii i-a apărut în 1946, cînd nu avea decît treisprezece ani, şi era intitulată **Povestea florilor roşii, Honghua de gushi.** Au urmat alte cincisprezece sau şaisprezece plachete de poezii şi volumul antologic **Li Qing Shan Shui, Lumea lui Li Qing** — munţi şi ape, peisaj, — 1988.

La începuturile sale, Li Qing a fost profesor în şcolile chineze şti din Asia de sud-est. Apoi, brusc, în 1965, a intrat în afaceri. Activitatea economică în Singapore şi în Hong Kong era incompatibilă cu poezia. A renunţat să scrie şi, vreme de douăzeci de ani, a cunoscut succesul material şi social, ajungînd preşedinte al Consiliului de administraţie al unei companii cu patruzeci şi trei de filiale şi peste zece mii de salariaţi. Din 1984 s-a întors la pasiunea adevărată a vieţii sale. În prezent, este director şi redactor şef al revistelor **Lumea literaturii** şi **Lumea poeziei,** din Hong Kong.

Li Qing descoperă natura prin poezia sa, poezia aşa-zisă peisagistică reprezentînd un filon principal al poeziei chineze. Dar natura, firește, nu a fost niciodată în afara poetului Li Qing, această argumentaţie dintr-una din învăţăturile filosofului antic Zhuang Zi potrivindu-i-se şi lui : „Cerul şi pămîntul trăiesc laolaltă cu mine, şi cele zece mii de lucruri (din univers) sînt una cu mine".

Poemele lui Li Qing relevă, cum s-a spus, sensibilitate, inteligenţă şi măiestrie unice, într-o forţă imaginativă şi un simbolism, derivate din lumea înconjurătoare. Poetul e mereu în căutarea părţilor frumoase ale naturii, şi, descoperindu-le, le dăruieşte semenilor săi într-o expresie simplă, neforţată, ferindu-se în mod evident de încărcături simbolice erudite, artificiale, sau de ascunzişuri metafizice.

Li Qing reuşeşte şi în poezia sa, ca şi în afaceri, prin vitalitatea proprie, prin preaplinul inimii pus în vîrful pensulei mînuite astfel, încît să re-creeze munţi şi ape în viziunea-i personală, poetul multiplicîndu-se pe sine, ca fiinţă sensibilă, inspirată.

Marele zid

Marele Zid se întinde pe zeci mii de li
Şi-l port la mine-n suflet pe veci e
La capătul de apus al terrei dacă sînt
Întreg Marele Zid îmi umple, îmi străbate gîndul
Năpraznic cum e Niagara
Torent bogat, necontenit

Noaptea în Hong Kong

Becurile roşii, trandafiri,
Becurile albe, gardenii,
Becurile galbene, violete, albastre şi verzi —
Strălucirea florilor în primăvară.

Hong Kong e o grădină decorată cu becuri

Calea Lactee s-a mutat în Fluviul Aromelor
Apa fluviului a crescut, s-a umflat
Stelele Căii Lactee licăresc în ocean
Farurile corăbiilor au ţesut un văl de lumini
Oglindite în apă, roşii şi verzi.

Nimic mai frumos decît
Bobocii florilor aprinse de seve electrice
Emanînd parfumuri limpezi de floare
Sub suflarea vîntului — florile se leagănă
În bătaia ploii — florile mai proaspete
Sub viltoarea norilor —
Flori surizătoare, alintate

Noaptea în Hong Kong
Este mai frumoasă decît ziua
Stelele-nghe ţate de pe-albastrul bolţii
Nu-şi găsesc perechea nici măcar
În noaptea stăpînind uscatul
Portului Aromelor —
Ce vrăjeşte inima oricui

Ceaţa din Hong Kong

Albă şi deasă, ceaţa se învălătucește
Şi îmi pătrunde pe uşă, pe fereastră...

De-ţi pui mintea cu ea, crezînd-o voal,
N-ai s-o usuci în veci cu fierul de călcat
Nu vei putea să scoţi dintr-însa apa
Şi nu vei reuşi a-i sta în cale
E umedă, pătrunde.. şi insinuează...

Lumina becului, ea o preschimbă-n galben
Îmbracă digul într-un alb ca varul
Iar rana supurînd de sînge
O face prin învăluire petala unui trandafir...
Oh, nu, nici gînd să-mi poată place !

Mi-e drag de razele de aur ale soarelui
Că pot pune pe fugă ceaţa din apăsatul Hong Kong
Şi-i dăruiesc oceanului scînteietoare ape ca de jad,
Pe cînd, cu flori de aur
Ornamentează norii ce-nconjoară Muntele Taping

Doar soarele e cel ce îi oferă oraşului
În cernerea-i de raze pe pămînt
Adevărata frumuseţe.

În românește de
Mira Lupeanu

interferenţe

Vizitînd muzeul „Petit Palais" din Geneva

Această bijuterie plastică, din cartierul rezidenţial al oraşului, de pe malul loculuI Leman este creaţia unui singur om, rodul unei strădanii de o viaţă...

Cu deviza „Arta în slujba păcii", acest lăcaş al artei şi-a deschis porţile în 1968, în eleganta clădire „Second Empire" din 1862, încercînduse a se păstra atmosfera intimă a unei reşedinţe particulare, adaptată acum la cerinţele unui muzeu. Fără a se altera faţada, s-au adăugat spaţii suplimentare, fiind săpate trei încăperi subterane, ceea ce a dus chiar la descoperirea unor vestigii antice.

Colecţia, care în decursul anilor şi-a cucerit faima, s-a dedicat artei franceze şi europene din perioada 1880—1930, fiind împrumutată periodic, celor mai de seamă muzee de pe glob. Un tur ghidat începe la parter, cu sala impresioniştilor de la Paul Cézanne, Gustave Caillebotte, Georges Espagnat, Henri Fantin-Latour, Armand Guillaumin, Edouard Manet, Maxime Maufra, Claude Monet, Auguste Renoir, Henri Toulouse-Lautrec, continuînd cu neoimpresionişti ca Maximilian Luce, Henri Martin, Paul Signac, Henry van de Velde, Theo van Rysselberghe.

Meritorie atitudinea lui Gustave Caillebotte, care înstărit fiind, avînd pasiune de colecţionar şi fiind membru cu influenţă al grupului impresioniştilor şi-a susţinut prietenii, adunînd o valoroasă colecţie, pe care a oferit-o Muzeului Louvre. Poate astfel nu şi-a valorificat propria creaţie, rămînînd un timp, în fundal. Totuşi azi, talentul îi este recunoscut. „Podul Europei" pictat în 1876, care se înscrie între două perioade, de la clasic la modern, îl aminteşte pe Manet, prin alternarea griurilor şi a negrului. Armand Guillaumin (1841—1927), un alt mare impresionist a rămas un timp în umbră. El a fost coleg cu Cézanne, Camille Pissarro, Claude Monet, Paul Signac şi Van Gogh, prezent la „Salon des réfusés" în 1863. În 1891, moştenind o considerabilă avere, şi-a putut permite să trăiască, după fantezia sa, absorbit de pictură, departe de cercurile în care reputaţia artiştilor se „organiza"...

Trecînd în Sala „Nabi", ne întîlnim cu Eduard Vuilard, Sérusier, Gauguin, Emile Bernard, Bonnard, Maurice Denis, Felix Valloton ca şi cu sculptorii : Georges Lacombe şi Aristide Maillol. Termenul „Nabi" pleacă de la tălmăcirea în ebraică „profet" şi s-a dat acestei mişcări, în 1881.

Maurice Denis, teoreticianul grupului, îndeamnă la acoperirea suprafeţei cu culori, înainte de toate, şi la o anume grupare a formelor. Se remarcă stilul post-impresionist în lucrarea lui Felix Valotton, în „Portretul lui Thadee Nathanson", cît şi în „Copacul", lucrări care au fost expuse la expoziţiile Muzeului „Petit Palais", în muzee europene şi americane. Următoarea sală este dedicată lui Louis Valtat (1869—1952), premergător al fovi ştilor, figurind în 1905 la „Salon d'automne", alături de Matisse, Marquet, Vlaminck, Friesz, Manguin. „Stîncile", tablou pictat în 1902 a fost o lucrare revoluţionară, pentru acea perioadă prin îndrăzneala desfăşurării culorii şi dinamica compoziţiei ca şi „Baigneuses" (Femei la scăldat) (1905), prin linie. Figurile amintesc de Cézanne. Raoul Dufy apare cu două lucrări care oferă posibilitatea de comparaţie între stilurile a două epoci distincte. „Piaţă la Marsilia" (1905) precede fovismul, dar rămîne tributară ideilor post-impresioniste. Maurice de Vlaminck (1876—1958) în „Pasajul la 14 Iulie" dovedeşte trecerea la o epocă de libertate, cînd culoarea a invadat pînza, într-o explozie de bucurie.

În primul subsol se remarcă doi artişti elveţieni : Rodolphe Théophile Bosshard (1889—1960) şi Maurice Barraud (1889—1954), primul cu „Escale" (1922), etalînd un stil vaporos, cu fluide transparenţe şi al doilea cu „Femei la scăldat" („Baigneuses") (1928). Van Dongen se impune cu „Portretul lui Commodore Drouilly" (1926). În acest subsol marea sală este dedicată „şcolii de la Paris", care în Montmartre a fost favorizată de prezenţa lui Delacroix, Géricault şi Gavarin, înaintea lui Degas. Locul de onoare îl ocupă Alphonse Quizet (1885—1955), care a fost primul din cei ce au adus faima „Şcolii din Montmartre", şi care l-a influenţat pe Maurice Utrillo: „Bulevardul Serrusier", lucrarea lui Quizet este o introducere în pictură ce va veni odată cu „Teribila Trinitate" : Utrillo, Valadon, Utter.

Tot în „Şcoala din Paris" s-a dezvoltat cubismul, începînd cu André Lhote, care prin lucrările sale cît şi prin spiritul pedagogic imprimat în Academia sa de la Paris a influenţat mai multe generaţii.

Cu André Derain ne apropiem de „fovism". În „Nud blond culcat", se constată trecerea de la faza de fervoare experimentală la una de expresie individuală, interioară. Kisling, Foujita, Chagall şi Mane Katz atestă contribuţia străină, numeroasă, care a făcut din Montparnasse răscrucea lumii artistice.

Foujita (1886—1968) apreciat în Japonia, devenit apoi celebru la Paris, înintre cele două războaie, a trecut de la un stil delicat, la unul agresiv. Caracteristic este un „Nud întins cu pisică" (1924), aceasta fiind una din temele preferate ale artistului : nudul şi pisicile.

Marc Chagall (1887—1985) este unul din cei mai mari pictori ai sec XX. Originar din Rusia el s-a bucurat de o lungă carieră, în care a excelat prin interpretarea poetică, în gamă minoră ca şi în gamă majoră a existenţei umane.

Mane Katz (1894—1962) a venit la rîndul lui din Ucraina în 1913. Lucrările sale expresioniste excelează într-un colorit strălucitor, de un intens lirism. În afară de peisagii el a ilustrat aspecte din viaţa evreilor din „Vechiul Testament" şi din folclorul iudaic.

În cel de-al doilea subsol îl găsim pe Douanier Rousseau, pictor descoperit de Picasso relevînd vigurosul său stil naiv în lucrarea „ 14 Iulie" (1935) cu emoţionante accente de adevăr, originalitate şi varietate de expresie.

Printre neoimpresionişti, „pointillişti" (1884—1886), Georges Seurat a fost iniţiatorul acestei mişcări, iar Paul Signac, cel mai fidel discipol. Theo van Rysselberghe, artist belgian a jucat un rol important în istoria neoimpresionismului, îndeosebi în „Portretul Irmei Sethe" (1884).

Iată cum această elegantă reşedinţă „Second Empire" a devenit unul din acele superioare aşezăminte de cultură din Geneva. Edificiul dispus pe şase etaje a fost dotat cu instalaţii moderne, atît în ceea ce priveşte prezentarea exponatelor cît şi pentru conservarea lor. De la Renoir la Kisling şi Picasso, se desfăşoară o panoramă a artei moderne, de la maeştri la artişti mai puţin cunoscuţi, care sînt puşi în valoare, fără prejudecăţi. În luxosul local se reuneşte „Asociaţia Petit Palais" cît şi „Clubul Saint-Victor", care oferă membrilor săi numeroase avantagii. În acest cadru se organizează expoziţii cu vînzări, expoziţii temporare, tematice, personale şi colective, la care iau parte şi artişti contemporani.

Vizitarea acestui muzeu se impune cu necesitate pentru iubitorul de artă pe care paşii îl poartă prin Geneva, aceasta fiind totodată un omagiu adus creatorului său Oscar Ghez de Castelnuovo.

Matilda Ulmu

moda, altfel

Sub egida florilor (IV)

MENTA ; Minthe a fost o nimfă fermecătoare, iubita lui Hades. Cînd Persephona a aflat de infidelitatea soţului, a transformat rivala iubăreaţă într-o buruiană verde, blestemînd-o să trăiască numai deasupra pămîntului, departe de cel iubit, condamnînd-o să se tîre etern printre ierburi, în căutarea lui. Dar Hades, apreciind cum se cuvine calităţile ei de amantă, în memoria dragostei lor, i-a dat floricele mărunte, rozalii, purpurii sau albe, şi i-a mai dat un parfum puternic, cu puteri afrodisiace. Mirosind frumos, tîrîndu-se printre alte plante, căutîndu-şi iubitul, s-a tot îmbrăţişat cu ele (se mai cunosc şi alte cazuri !), fiind cu temperament „năpraznic" şi şi-a creat o familie mai mare de trei mii de membri, toţi cu frunze verzi, toţi frumos mirositori, toţi cu calităţi ce plac atît de mult omului. Şi aşa s-a ajuns la numiri care cît de cît să-i deosebească, printre care **Mentha spicata, Mentha piperita** şi **Nepeta cataria** (Menta mîţei) — cea din urmă şi mîţelor le place, o folosesc ca medicament. Dar biata nimfă, biata plantă, pentru ceea ce a făcut, a fost considerată o iarbă a Sexului, „Sex Herb" (Nicholas Culpeper, 1616—1654). Arabii găsesc în **menta** lor — **Tudanaj,** numeroase plăceri, deşi, contradictorii : aer împrospătat, antiafrodisiac dar şi afrodisiac puternic, noroc, uşurarea muncilor femeilor cînd nasc, băutură sacră, accesoriu acţiunilor de magie, avort, un mod de a scăpa de muşte, şobolani şi şerpi, distrugerea **talentului** cuiva (răi sînt oamenii cu semenii lor dar ce au cu „biata mentă" ?), provocarea unei pagube în casa sau viaţa duşmanilor sau un salut de „Bine ai venit !", din partea unei gazde graţioase. **Menta** a fost numită, un timp, şi **Iarba zeilor,** pentru că le era exclusiv rezervată, omul neîndrăznind s-o folosească pentru el, în ciuda puterilor magice pe care credea că **iarba** le are, ca să nu supere zeii, ci să le facă plăcere. „Aroma ei trezeşte mintea şi e plăcută, păginii îi strivesc frunzele în temple, camere şi locuri de recreaţie, plăcere, repaus, în care au loc sărbătoriri şi banchete", cu scopul de a atrage binecuvîntarea zeilor. Mai tîrziu, vorbim de secole, omul şi-a mai pierdut din umilinţă şi şi-a introdus **iarba zeilor** în grădini proprietate personală. De aici decurg fel de fel de obiceiuri, care s-au perindat cu nestatornicia dar şi cu fervoarea MODEI. Amuzantă este următoarea credinţă, de origine romană... Femeile cultivau **menta** pentru „ceaiurile" lor de după-amiază, prilejuri de bîrfă, jocuri de noroc şi consum de alcool, căci soţii lor le interziceau **vinul** — „era o ofensă penală, pedepsită cu moartea, pentru femeile care beau vin". Horaţiu recunoaşte legea, dar o motivează — „prostuţele de femei aveau prostul obicei să aleagă cele mai bune vinuri, pe care bărbaţii le voiau pentru ei". La petrecerile între femei, gazdele, ca să anunţe că „the party" e terminat, ofereau invitatelor frunze de mentă, ca să fie mestecate, să le scape respiraţia de izul vinului, înainte de a fi sărutate de soţi. **Franţuzoaicele,** vorbind despre prostituatele din secolul XVII, îşi petreceau multe după-amieze uscînd frunze de mentă sălbatică, cu care umpleau pernele **desmăţului** profesionist. Ele păreau „răcoroase" în fierbinţeala nopţilor pariziene dar „îi făceau pe consumatori, aproape sălbatici" (ca sexualitate, bineînţeles). **Garden Mint is an Herb of Venus.**

Corina Cristea

VINTILĂ HORIA

IMPRUDENȚA DE LA PRAGA

În tot decursul anului 1969, și bună parte din 1970, am umblat prin lume, prin cea occidentală bineînțeles, ca să duc la capăt o **Călătorie la centre**, alcătuită din mai bine de treizeci de întrevederi cu reprezentanții cei mai luminați ai literelor, artelor și științelor contemporane. Călătorie care a însemnat pentru mine o transformare lăuntrică, urmare a traumatismului pe care mi l-a provocat acel drum, adevărat itinerar inițiatic ducîndu-mă către un eu însumi greu de descifrat în alt mod decît acela al vechiului itinerar către adevăr care-l dusese și pe Dante dela rău la mai bine și dela acesta la binele suprem, la ultima posibilitate de cunoaștere. Socoteam că numai urmînd această grea cale puteam avea șansa de a descoperi, la capătul ei, imginea vie a unui adevăr la care nu poți ajunge decât dând văluri de întunerec la o parte, des-văluind **(alétheia)**, în acelaș fel în care un sculptor desvăluie chipul statuii înlăturând, unul după altul, straturile de piatră care-l împiedică să dea de ea. Ajungerea la cunoaștere face parte — mi-am dat seama atunci — din asprul urcuș pe care scriitorul, ca și orice alt cercetător al adevărului, îl are înscris în propria lui condiție, din însuși momentul în care deschide ochii către viață. Astfel, viața scriitorului nu e decât o cale către bine, sau către rău, după cum propria lui personalitate va ști să-l îndrumeze, să-l ocrotească, să-l ispitească, să-l mântuie sau să-l condamne. **Polemos** este subtitlul fiecărei vieți în parte și stă, mai ales, înscris pe destinul acelora ce-și dedică energiile căutării, în numele unei limpeziri personale care implică, întocmai unui fidel recurs la oglindă, posibilitatea de a reflecta binele aflat, sau răul căutat, în mirifica stare de asediu care ar fi, pe plan colectiv, destinul colectivității din care scriitorul face parte. Cine nu înțelege acest lucru nu e scriitor, ci un simplu scrib.

Îmi cer scuze pentru acest lung preambul, însă cred că era necesară o punere în scenă. Mă aflam deci, în decursul acelei călătorii, în vara lui 1969, la Horw, în Elveția, lângă Lucerna, unde își petrecea vacanța matematicianul Ferdinand Gonseth, una din personalitățile dominante ale cărții mele și despre care a scris un studiu foarte precis Clara Dan. (E vorba de „Neoraționalismul" apărut în 1963). „Neoraționaliștii, scrie Clara Dan, consideră cunoașterea drept un proces deschis, infinit, dar... un proces progresiv prin care se **aproximează** tot mai strâns obiectul. Neoraționalismul este curentul care-și propune ca scop să surprindă **modalitatea creșterii** cunoștințelor, secretul dezvoltării cunoașterii". Este o metodă antipozitivistă, foarte apropiată de metodologia pe care o putem extrage din tehnica însăși a fizicii cuantice, duce la „adausul subiectiv", la „ceea ce adaugă subiectul la cunoașterea obiectului", proces desigur deformator, însă în acelaș timp creator, perturbator dar și constructiv. Cine se opune acestei metode deschise împiedecă creșterea către adevăr. Orice tehnică a cunoașterii, orice ipoteză chiar, trebuiesc înlăturate din posibilitățile gnoseologice ale unei anumite contemporaneități în momentul în care ele se dovedesc a fi contraproducătoare, dogmatic împiedicătoare de progres. Astfel freudismul a ținut în loc desvoltarea psihologiei, în momentul când fanatici speculatori ai cercetării și ai metodelor psihanalitice, au făcut din ea o **ultima ratio** deformatoare, o metodă închisă. La fel și marxismul.

Marea dramă a marxismului a fost aceea de a nu fi acceptat niciodată niciun fel de situare în incertitudine. Una din obligațiile noastre morale cele mai permanent actuale, spunea Gonseth, este aceea de a rămîne în incertitudine. Marxiștii au preferat permanentizarea în certitudinea dubioasă a materialismului dialectic, filosofie închisă din care au fost dați afară nu de Gorbaciov, cum se crede, ci de dezvoltarea însăși a ființei, de progresul către adevăr, care se formează în timp pe baza unei permanente treceri dela o incertitudine la alta. Izolarea în eroare, urmată de transformarea spațiului sovietic într-o insulă de entropie, au dus, în modul evolutiv cel mai natural, la deteriorarea tragică în care, din păcate, ne aflăm și noi angajați.

Înțelegând acest lucru, îmi povestea Gonseth în timpul acelei lungi vizite dela Horw ,urmată de o masă la Lausanne, câteva luni mai târziu, Cehii au fost primii supuși sovietici care au încercat să iasă din teribilul proces de degradare a ideologiei și, datorită permanentizării ei la putere, a Statelor pe care complicii dela Yalta i le dăduseră în seamă. Astfel încât, în 1967, un an înainte de uciderea primăverii dela Praga, Gonseth a fost invitat de Universitatea cehă să-și expună în fața unui public foarte restrîns, de specialiști, principiile și ideile formând împreună o filosofie sau o metodă deschisă, opusă izolaționismului marxist. Expunerea avea loc la Institutul de Filosofie al Universității, deținător al secretelor ideologice care țineau în loc desvoltarea țării și a întregului spațiu nefericit pe care Lenin și apoi Stalin îl dedicaseră filosofiei închise, antiprogresului total.

„Acele persoane reunite acolo, îmi spunea Gonseth, urmăreau, încă din 1945, progresele metodologiei deschise și își dădeau seama că marxismul trebuia să fie revizuit, în sensul unei obiectivități crescânde. Fiind aceasta, bineînțeles, un principiu contrar marxismului. Cehoslovacia însăși este, îmi spunea, contrariul unei metodologii deschise, un sistem care se confundă cu o țară, supusă unui centralism sistematic și unui fel de organizare cu totul închisă și imobilă. Ceea ce oamenii de știință cehi doreau dela mine era să găsească o justificare a intenției lor de independizare. Lucru imposibil de realizat dacă nu și-l bazau pe o perspectivă științifică. Ceea ce doreau în fond era să fie autorizați de autoritățile superioare, adică politice, să purceadă la o reformă în numele științei, avînd în vedere că în acele țări numai știința poate determina o atitudine politică. Important era să susțin științific ideile pe care ei intenționau să le adopteze. Cum se putea trece dela știință la filosofie și dela aceasta la ideologie?".

După conferința lui Gonseth a urmat o lungă tăcere. Nimeni în sală nu îndrăznea să aprobe, și nici să conteste adevărurile pe care Gonseth le expusese, în numele științei celei noui care domina Occidentul și de care lumea marxistă era atât de departe. În sfîrșit, un profesor tânăr a luat cuvântul : „V'ați dat seama desigur că nu suntem cu totul și cu totul de acord cu teoriile dumneavoastră. Totuși, unii dintre noi ar fi gata să vă urmeze". Mare curaj, evident, într'un moment ca acela, în care Cehoslovacii se pregăteau să afirme o primăvară ideologică din care, după cum știm, nu s'a ales nimica. Totuși, spunea Gonseth, ceva era pe punctul de a se petrece, într'o lume ferecată în care ideile trecuseră peste zid, dând mărturie de nevoia absolută a gândirii științifice de a se deschide către morală și către exigențele spiritului. Un filosof occidental, unul din antistructuraliștii fundamentali ai acelor ani de formalism axiomatic, care au făcut atâta rău gândirii europene, fusese chemat la Praga în ajunul faimoasei primăveri. Era cu siguranță prea devreme. Deși carnea socialistă căzuse depe trupul monstrului, scheletul se afla încă în bună stare. **Incompletudinea**, cum i-ar fi spus Gonseth, se substituia cu încetul falsei, dar giganticei și amenințătoarei înjghebări marxiste. Din iluziile de odinioară nu mai rămăseseră în picioare decât poeții ideologizați și monștrii dela putere. Erau, împreună, puternici și goi. Metodologia deschisă, din umbra catedralelor și a universităților apusene, își manifestase la Praga prima ieșire din conformism. Cîțiva ani după aceea, umilirea Cehilor liberi avea să fie mutată pe planul de înfrîngere ultimă pe care patria socialismului a fost situată de catastrofa din Afganistan. Niște păstori de capre aveau să dea lovitura de grație unei fărădelegi universale care a fost pe punctul de a distruge cele mai tari esențe europene. Până și România s'a dat de ceasul morții în cumplita încleștare. Dar, cum se întâmplă întotdeauna, din mici înfruntări cotidiene, pe câmpurile de bătaie ca și pe câmpiile adevărurilor naturale, grâul termină prin a se alege de neghină. Sfârșitul structuralismului a anunțat alte sfârșituri, mai vizibile și mai sângeroase. La Praga, în 1967, un om de știință depunea la Universitate o sămânță care, cu timpul, a devenit expresia legală a unui Stat. Poate că nimeni, la noi, nu cunoștea această simbolică întâmplare. Cu douăzeci de ani înainte, istoria se întorcea, în idee, către izvoarele ei de adevăr.

Mă gândesc, scriind aceste rânduri pentru cititorii mei din Țară, la rolul covârșitor pe care l'a avut știința în răsturnarea tiraniei, vreau să spun a minciunii. În cartea pe care o scriam pe atunci, astfel de întâmplări simbolice sunt tot atât de numeroase cât și capitolele ei. Toți cei pe care-i întâlneam, „centrele" pământului din acel început de schimbare, dădeau mărturie de acelaș elan vital. Știința restaura fața lumii. Numai poeții încapsulați și politicienii dela putere nu bănuiau și nici nu simțeau marea fierbere care dădea Europei, în cadrul subțire și subtil, minoritar și sigur de el însuși, o iluzie către viitorul pe care ele îl pregăteau și din care se trag și durerile noastre pline de speranță. În 1969, pe undeva, între Praga și neant, stătea să răsară 1989, din care și mai multe, și mai profunde urcări în spre adevăr se vor desprinde în curînd.

fața și profil

L'italiano vero

Dintre toți criticii români, Laurențiu Ulici are cel mai mare procent de erori de apreciere. Asta pentru că, dacă 100 de adolescenți netoți îi trec pragul 90 pleacă încurajați că printre versurile lor inadmisibile există și un sfert de cuvînt care ar putea, vreodată, să le aducă marea consacrare. Încă de cînd juca șah și pronosport la **Contemporanul** biroul îi era plin de tot felul de veleitari care se bucurau de nemeritata-i atenție. La atîta popor de aspiranți, sigur că Laurențiu Ulici, fiind generos cu toți, a mai descoperit, după legea numerelor mari, și cîte un talent de excepție, precum autorul acestor rînduri.

Pe cînd am început să-i arăt poeziile și piesele pe care le scriam nu-l citeam, nu-l citisem și sînt convins că, indiferent cîte cărți ar tipări, dicționarele anului 2100 îl vor menționa ca „puternic jucător de bridge și belotă, comentator politic". Spre deosebire de extraordinara lui fluență la vorbire (fluența ideilor adică,nu dicția !), Laurențiu Ulici scrie complicat, pentru cititori inteligenți, atenți și odihniți. Cea mai bună carte a lui, **Biblioteca Babel,** este și cea mai dificilă, din cauză că fraza scrisă nu poate strînge toate nuanțele pe care le are cuvîntul spus.

De cînd s-a apucat să scrie eseuri politice și și-a lăsat barbă, mulți mustăcioși au început să mustăcească împotriva lui, vai de Viața lor. Pentru Laurențiu Ulici literatura, politica și bridge-ul nu sînt vocații ci forme ale sportului. La fel și pasiunea pentru urmărirea și comentarea debuturilor și clasificările „pe promoții", clasamentele și contra-clasamentele Nobel. Pentru Laurențiu Ulici literatura este un (prono) sport în care criticul are orgoliul de a înregistra în fiecare săptămînă 13 exacte.

Și totuși virtualul director al nu-știuce din Italia, unde promite că pleacă, este un pronosportist păgubos pentru că niciodată echipele și jucătorii pe care mizează nu vor putea juca la cota entuziasmului său.

Genul în care Laurențiu Ulici strălucește este pamfletul, păcat că, fiind o fire blîndă, în ciuda propriilor declarații, îl practică prea rar. Neajungînd romancier din pudoare și nici pamfletar din milă față de cei (toți) mai săraci cu duhul, Laurențiu Ulici are foarte mulți prieteni ceea ce, bănuiesc, îl încîntă la fel de mult ca o pagină reușită. Probabil că prietenia este adevărata sa vocație. Astfel, introducînd cu intenții drastice o condică de prezență la **Luceafărul** ce onor conduce, a semnat-o, singur, zilnic la ora opt timp de o lună și apoi a continuat să vină la opt și să plece la cinci dar a eliminat condica.

Filmat în Maramureș, la Rona, printre merii din care cad după Newton, fructele făcătoare de horincă, Laurențiu Ulici ar fi la fel de telegenic precum eroii filmelor de karate care-i plac atît de tare.

Horia Gârbea

P.S. Punîndu-mă în acest subsol de pagină, în locul îndrăgitei sale rubrici de bridge-politic, Laurențiu Ulici mi-a interzis s-o încep cu persoana sa. Din păcate atavismele fanariote m-au împiedicat să fac altfel, ce vreți ! Mai bine considerați că rubrica a debutat săptămîna trecută.

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 26 iunie 1991 **26 (74)**

Pe un drum de mătase al somnului

Am în continuare senzația
că ceva se întîmplă
îndărătul nostru
nu este frica de spioni

am băut la
întîlnirea noastră
am băut la
despărțirea noastră

cu același pahar
eu cred că am rămas fidel
ideii că dragostea și moartea
sînt același lucru merg pe
același drum

eu am căzut în afara timpului
și timpul ești tu
am adormit aici la marginea
drumului

pe care treci tu nepăsătoare
cineva într-o bună zi
va pune aici o cruce întru
aducere aminte
poate că acela va fiul tău

clopote galbene de aur
încearcă să recepteze mesajul
acestei zile de duminică
clopotele acestea au culoarea
geloziei

acestea sînt creația mea
sau a Ta
eu sînt gelos pe ele
că-mi trădează iubirea

strigătoare la cer
sau eu întind gura
însetată de un sărut
pe care astăzi ar fi un păcat
să-l întîlnesc aici

aici este el sau dincolo
aici sînt eu sau dincolo
iată o întrebare pe care mi-o
refuză
această floare cu gura deschisă
de parcă și-ar da duhul

dar tu nu trebuie să știi
dacă aceste flori cu gurile
deschise ca pentru rugăciune
cerșesc îndurarea

liniștea și adăpostul
se pot găsi și în iubire
și în moarte
același criminal vine acolo

el preferă să intre dimineața
în budoarul acelor zîne
pe care nu le numesc
el preferă să-și aducă aminte

de o anumită ușă de o anumită
floare părăsită la marginea
drumului
această floare este astăzi
ca o buruiană bătută de vîntul
nimănui

Dan Laurențiu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Clarette Wachtel

Ce se întîmplă?

Salonul național de carte de la Cluj a fost o manifestare culturală excelentă. Editurile de stat și particulare s-au prezentat, cu volume mai noi sau mai vechi, dar s-au prezentat, astfel încît cui voia să vadă, că în ciuda greutăților, în ciuda capitalismului sălbatic și frenetic care a cuprins lumea imprimeriilor totuși s-a mai făcut cîte ceva bun și pentru cultura românească.

Despre editurile de stat se pot spune o sumedenie de lucruri dar nimic nu va fi mai important decît faptul că și-au redus substanțial numărul de apariții. Nu planurile, planurile sînt nemaipomenite, grandioase chiar, însă titlurile publicate sînt puține. Despre condițiile tehnice, despre hîrtie, despre grafică nu are rost să pălăvrăgim. Industria poligrafică e în mare suferință și probabil că va mai fi deoarece importul de utilaj tipografic este cu mult mai puțin important decît importul de avioane. Asta deocamdată în mintea celor ce decid, singurul moment și singurul loc în care mai citește românul este avionul, cum s-ar spune, între două afaceri. Apoi, nădăjduim, după ce vor fi aduse avioanele se va vedea cît ne lipsesc tipografiile. Nu mai avem prea mult de așteptat, domnilor cititori, Guvernul a început cu Airbus. Va continua cu Concorde și cînd își va face plinul la Boeing sau D.C. ne putem așeza la coadă la librărie.

Editurile particulare sînt multe, enorm de multe. (Cam cîte titluri au apărut într-un an în România). Un întreprinzător isteț ar putea propune M.A.E. să alcătuiască un anuar al editurilor particulare din România care să cuprindă numai numele, adresa, numărul de telefon, numele directorului, eventual sigla și nu mai știu ce declarație de intenție, iar acest anuar ar fi un instrument de lucru al propagandei externe care ar băga dacă nu invidia măcar nedumerirea europenilor atît de suspicioși în ceea ce ne privește, ca balcanici ce sîntem.

Așa se face că Salonul de la Cluj, ne-a strecurat un ghimpe în suflet — ce se întîmplă cu cartea în România? Dacă în vremea „odiosului și a sinistrului" aveam ceva-ceva mai multe titluri decît Albania acum avem pe jumătate cît anunța Albania atunci, să fie numai din cauza dispariției „Cuvîntărilor" și a „Omagiilor"? Dacă este așa, sînt liniștit. În doi-trei ani ne revenim noi. Cu noi „Cuvîntări", cu noi „Omagii". Poate chiar mai repede, dacă ne luăm după unele publicații care deja ne oferă mostre.

Eugen Uricaru

pag. 8-9:
DUMITRU ȚEPENEAG
NUNȚILE NECESARE

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

Impostura

Lucrul poate cel mai evident în societatea noastră post —89 este impostura. Nu că înainte n-am fi văzut-o, dar, din cauza cenzurării severe a întregii vieți de către partid, impostura era manifestă, evidentă deci, mai mult în ierarhiile puterii. Și chiar acolo, din cauză că ni se tocise simțul critic-democratic, începusem să n-o mai observăm : eram resemnați cu minimele calități omenești ale unui șef ori ale altuia și credeam că ele ajung pentru poziția unde fusese instalat, nemaifiind, cu alte cuvinte, sensibili la impostură. Impostura comunistă era foarte evidentă — îmi amintesc — prin anii '48—'50, cînd vechea generație, cu toate competențele ei, fusese de curînd înlăturată din viața socială și suferea, cu sau fără stoicism, rigorile noului lagăr, în care erau, și eram, introduși cu toții de-a valma. Acum, din nou, la celălalt capăt al tunelului, începe a se zări de ziuă, încît iarăși putem contempla și ne putem minuna de ce contemplăm. Nu mai este vorba doar de impostura comunistă : e evident pentru oamenii cu ochii deschiși că toți acești foști nomenclaturiști mari sau mici nu sînt, în realitate, nici senatori, nici deputați, nici miniștri, nici prim miniștri, nici președinte de stat, ci joacă și ei un rol în travesti pentru a-și asigura, un timp mai lung sau mai scurt, impunitatea. În primele zile de după 22 decembrie 1989 numisem ceea ce vedeam, la televiziune și nu numai, cu o expresie din „cabinetul de limba română" al unei școli din Oltenia :teatrul de hoțomani. Farsa sinistră a imposturii s-a amplificat, însă, înconjurată de anarhia ce ține loc democrației, încît vînzătorii de brînză au devenit editori de literatură, semidocții înființează universități, societăți „culturale" cu tricolorul la bază și așa mai departe, cu singurul scop de a lua banii proștilor care nu sînt încă sau nu mai sînt deprinși să depisteze impostura. România a fost întotdeauna un teren propice pentru escrocherie și impostură. De nu ne-ar fi spus-o decît I.L. Caragiale și tot am fi învățat asta. Dar ca-n zilele noastre cred că n-a fost niciodată.

Am avut într-o zi, și i-am spus-o unui om pe care-l stimez enorm și de care sînt legat pentru tot restul vieții mele, ideea de a înființa o societate de protecție a proștilor sau, mă rog, a celor ușor de fraierit de către escrocii de tip nou. Mă gîndeam că sînt atîția oameni, handicapați în fond și ei (deși par normali, handicapul lor se manifestă mai ales în fața imposturii agresive), oameni pe care cineva, mai atent la cele din jur, ar putea, ar trebui chiar, să-i sfătuiască. Să le spună adevărul despre cutare „universitate", despre cutare „expert", despre cutare „marfă". Dar cîți consilieri ne-ar trebui ? Cîte zile, cîți ani pentru a-i lămuri pe toți naivii ? Încît impostura se înalță, glorioasă, peste ruinele unei țări întregi, un praf înecăcios și strălucitor.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Cum am ajuns naș la doi „golani"

Oare Puterea neculpabilizată la 13-15 iunie 1990, deși a fost implicată în represiune în modul cel mai flagrant cu putință, o fi ajuns să imite în public altceva decît **exterioritatea ?** Nereușind decît să mimeze... Cînd, vorba lui Mihai Șora, totuși **mimesis** înseamnă relație, deci doi termeni... La exterioritate, al doilea termen fiind „interioritate" : ce va fi fiind în conștiința Puterii ce a ajuns să ucidă și pe 13-15 iunie 1990 cu sînge rece, să aresteze abuziv, să tortureze anticomuniști convinși, protestatari nevinovați, „golani" ai Pieței Universității de 52 de zile ? Se va fi întîlnit „președintele ales" I. Iliescu, vinovatul principal al tragediei de atunci, se va fi întîlnit cu sine însuși vreo clipă ? Cu unicul... O dată ce azi I. Iliescu, la un an de la dramaticele evenimente nu a făcut decît să mimeze în continuare totul ! Imitînd o exterioritate compromițătoare deja demonstrată cu probe...

Asta e situația : cînd e să nu fie mimesisul ca o adecvare între un gol și un plin...

Cum spuneam săptămîna trecută, primesc duminică, 19 mai 1991, culmea, o vizită cu dimineața în cap : că eu și soția să ne îmbrăcăm repede, că vom fi nași la biserică, e lucru hotărît, suntem așteptați... Nași la doi foști „golani" ai Pieței Universității ! Cînd mie, unul, numai asta-mi mai lipsea, avînd sufletul negru : taman acum scumpii mei colegi de „generație '80" și de redacție, incredibil de abuzivi și de lipsiți de demnitate, m-au aruncat pe drumuri (pur și simplu : de la 1 mai 1991 !) de la „Contrapunct", înainte de a-mi hotărî Consiliul Uniunii Scriitorilor, editorul revistei, de a-mi hotărî soarta... Să fiu naș : era o nouă probă a sorții mele, soartă care-și bate joc sistematic de mine de cînd mă știu ! Soartă care de la o vreme încoace chiar că a ajuns să se întreacă pe sine. În fine... Trezit indispus, degeaba am tot mîriit eu ! Nu și nu, că numai noi le putem fi lor nași, nu avem decît să ne supărăm...

Ei, cei doi „golani" fiind niște originali, probabil !

Cînd eu deja trăiam cu senzația că de fapt visez : cei doi, „golani" ai Pieței Universității, erau doar foste personaje ale „cărții" mele, **Jurnalul unui martor (13-15 iunie 1990)** și dacă era să fiu legat la cap cu ele pentru toată viața de aici înainte...

Personaje, da. Personaje care veneau acum să-mi ceară peste noapte să le fiu naș la biserică : atenție, doi „golani" ce s-au ignorat unul pe altul din 22 aprilie 1990 în Piața Universității, de cînd au fost prezenți între sutele de manifestanți ai primei zile, primă zi ce avea să se perpetueze, glorios, maraton, pînă la 13 iunie 1990, ultimă zi a „speranțelor noastre de libertate" — necunoscîndu-se, practic, în toate aceste 53 de zile ! Abia în pușcărie, pușcărie politică, arestați „preventiv" în dimineața de 14 iunie 1990 pentru alte — cel puțin! — 53 de zile la Circa 12 de Poliție a Capitalei cei doi „golani" băgîndu-se în seamă unul pe altul... Doi „golani" ce se vor căsători legal, la un an de la tragicele evenimente din Piața Universității, se vor căsători la casa de festivități a Primăriei Sectorului IV, de Ziua Regilor României, la 10 mai 1991, de față și cu domnul Mihai Șora — în persoană ! Căsătorie civilă la care am fost și eu invitat să le fiu **martor**, firește, dar la care — din motive independente de voința mea — am ratat ocazia să fiu prezent : am și scris, de altfel, amuzat în amănunt un material în acest sens, al ratării de a fi iar **martor**, pentru revista **Convorbiri literare** (numărul 18/1991 !) cu titlul „Doi **golani** se căsătoresc" — ar merita să fie citit, de curiozitate, întîi acest material și apoi cele ce vor urma aici, fiind o legătură naturală între fapte, o prelungire a **Jurnalului...**

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Mîine este un ieri, care a fost azi

Învățînd să vorbească și să-și însușească datele „reale" ale timpului, fiica mea, Ana, a spus : „tata, nu-i așa că **mîine este un ieri, care a fost azi ?** Am spus, da, așa este, fără să-mi închipui că o sintagmă temporală a unui copil, va deveni o lozincă a vremurilor pe care le trăim. Orice rezervă personală asupra vremurilor se aneantizează în fața formulei copilărești care dizolvă timpul.

Fiindcă noi nu mai trăim, vorba unui cronicar, timpul, ci timpurile. Acum sînt timpurile lui Iliescu și Roman, dar mai ales timpurile celor care au fost marginalizați de Ceaușescu. Iar Ceaușescu a marginalizat, în primul rînd, cîteva milioane de membri de partid. Cu carnetul în buzunar, roșu și cu poză, ei nu mai aveau nici un control real asupra realității, cu toate că, în ședințe scurte sau interminabile, ei erau „consultați" și nu de puține ori erau puși să voteze cîte ceva. Ani de zile ei au votat anapoda, dar imediat după 1981 începuseră să priceapă, și votul era împotriva dorințelor partidului. Imediat s-a trecut la faza în care, mari organizații de partid nu mai erau convocate la vreo ședință. Era evident că oamenii nu mai doreau „politică comunistă". Practic, aproape opt ani, organizațiile comuniste n-au mai funcționat. Ele își plăteau pur și simplu cotizația.

Această masă de oameni s-a trezit, imediat după 22 decembrie, 1989, fără doctrină. Nimeni nu credea în comunism, dar orice om crede, dacă așa a fost educat, și a fost!, că face parte dintr-o organizație. A face parte dintr-o „organizație" îți asigură liniștea morală, precum și liniștea în fața familiei și a vecinilor. A fi fost membru de partid, în ultimii zece ani ai României, este o tragedie personală. Această tragedie s-a rezolvat simplu la 20 mai, 1990: Dl. Iliescu, adevăratul comunist, oferea celor marginalizați ceva: comunismul cu față umană!

Păcăliți încă o dată, alegătorii comuniști nu știau că, așa cum a fost inventat, tot așa comunismul va fi desființat. Nu românii au făcut comunismul, nu ei îl vor face praf. Dl. Iliescu este un om pe care l-am fi admirat acum zece ani. Astăzi, lucrurile merg mai repede și domnia sa nu face decît să încetinească mersul țării spre adevărata democrație.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto : **„În această rebeliune legionară cu care s-a confruntat în aceste zile poporul, unele elemente au apărut chiar în costumație legionară, au afișat drapelul verde, au folosit limbajul legionar". (Ion Iliescu, 14 iunie, 1990, din balconul Palatului Victoriei.) Iată, măi dragă, o minciună mare cît secolul !**

● ION ILIESCU : „Minerii au venit la București, pentru a interveni, din cauză că n-am avut alte forțe. Referitor la regret... regretul nu are nici o valoare" **(Românul)** ● GELU VOICAN VOICULESCU : „Nu am absolut nimic de-a face cu venirea minerilor". ; „Nimeni nu a vrut venirea minerilor". (Interviu, în **Cotidianul)** ● N. S. DUMITRU : „Faptul că președintele Iliescu i-a chemat e unul dintre cele mai ordinare falsuri istorice". **(Cotidianul)** ● MIRON COSMA (liderul minerilor din Valea Jiului) : „Bine, bine... dar pe noi măcar ne-a chemat Iliescu". (Vezi **România liberă)** ● Maestrul EMANUEL VALERIU : „Sînt sigur că s-au făcut excese, dar cred că imaginile care s-au arătat, cu acele cadavre desfigurate, au fost luate din timpul revoluției". **(Cotidianul)** Cîtă imaginație ! ● ALEXANDRU PIRU : „Părerea mea e că 13 iunie a fost important, și nu 14 și 15". **(Cotidianul)** Bravos, domnule profesor ! ● CONSTANTIN DUICĂ : „Cum vedeți, la minte puțină — idei puține (puține și fixe, cum se zice)" ; „Se exacerbează ideea că minerii au fost chemați". **(Dimineața)** ● CORNELIU VLAD : „De ce să ne mirăm sau să ne considerăm cu toții vinovați, cînd numai la noi minerii chemați de președintele țării au lovit cu bîtele în țeasta unor compatrioți de-ai lor ?". **(România liberă)** ● IOAN BUDUCA : „Tot ce s-a întîmplat în 1990 s-a făcut după modelul celor petrecute între 1945 și 1947. Comuniștii n-au învățat decît o singură lecție : gangsterismul politic și mafia comercială". **(Cuvîntul)** ● SORIN OANCEA : „Dl **maior Chirac**, asistat de colegii săi, m-a asigurat că poliția nu a anchetat și nu a înaintat procuraturii nici un dosar în legătură cu abuzurile săvîrșite de mineri" ; „Totuși, presa a informat despre cîteva cazuri în care au fost anchetați mineri. Unul dintre ei este și maistrul Petre Danci, de la mina Aninoasa, care, împreună cu doi lucrători ai Ministerului de Interne, au furat din casa d-lui Ion Rațiu 100 000 dolari SUA". **(Zig-zag)** ● Faimosul inginer NICOLAE CĂMĂRĂȘESCU : „Muncitorii, în special minerii, știu că securitatea veghea la apărarea vieții și intereselor lor". (Interviu, în **Europa)** ● NICOLAE PRELIPCEANU : „Pînă una-alta «sărbătorim» un an de la venirea minerilor, un an de la cea mai mare rușine națională, patronată de președintele ales al României, înconjurat el însuși de foști funcționari comuniști și «profesori» de socialism științific"... **(Cotidianul)** ● MONICA LOVINESCU : „Pata aceasta de rușine și sînge care este 13—15 iunie, o pată fără egal în Europa, cred că nu poate fi ștearsă și nici măcar uitată". **(Acum)** ● CONSTANTIN TACOU : „13—15 a fost o oroare teribilă și trăită de cei care au fost acolo are o dimensiune mult mai oribilă. Am avut sentimentul că trăim cu nu știu cîte secole în urmă, în Evul Mediu, în epoca cea mai întunecată a sa". **(Acum)** ● GEORGE STANCA : „După discursul pe tema Regelui Mihai, dl. Vulpescu și-a atins cota maximă de notorietate întrecîndu-și soția. După principiul lui Peter și-a atins maximul de incompetență". **(Expres magazin)** ● ILIE WAS : „...Corneliu Vadim Tudor dorea moartea lui Ceaușescu și chiar «uneltea» ceva în acest sens". **(România Mare)** ● ESCU : „Antisemitismul ține afișul". **(Totuși iubirea)** ● ALCIBIADE : „...există un flagel și mai periculos pentru poporul român : **Flagelu Voican Voiculescu !** Din sursă sigură, știm că, în anul 1968, viitorul senator a avut o criză de sifilis și a încercat s-o strîngă de gît pe propria sa mamă !". **(R. M.)** ● CAROLINA ILICA : „Dacă în alte locuri «revoluțiile» au fost «de catifea», de ce la noi a trebuit să curgă atîta sînge ? Oare nu cumva pentru că aveam o țară fără datorii externe, care nu depindea, așadar, economic de nimeni, ținîndu-se pe propriile picioare ?" **(R. M.)** ● PETRU POP (Senator de Argeș) : „Cîntecul «Românașului îi place sus la munte, la izvor etc» este bun pentru un concediu la Sinaia (sau Covasna), dar după aceea se schimbă situația". **(Azi)** ● MIRCEA TOMA : „Pornind de la estimarea greutății d-lui Dumitrașcu (Ghe și senator F.S.N., n.n.) ne-am oprit la valoarea de 100 kg."... **(Cațavencu)** ● ȘTEFAN AGOPIAN : „Ce trebuie să facă un «președinte fără portofoliu» ? El poate merge, de exemplu, la ambasada Italiei, în cazul cînd Italia (sau alt stat) nu are încă un ambasador acreditat. Poate primi grupuri de oameni ai muncii pentru a le strînge mîna și a le oferi apă minerală și cafele. Poate «aranja» mici taclale cu «artiștii» nemulțumiți și, dacă se plictisește, poate sta de vorbă, din cînd în cînd, cu domnul Eugen Simion". **(Cotidianul)**

Petre Stoica

„Filieră franceză"

Propunîndu-și formarea de specialiști necesari unei mai rapide integrări europene
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
anunță înființarea unei
FACULTĂȚI INTERNATIONALE DES SCIENCES HUMAINES
Durata studiilor : 4 ani (plus, eventual, un ciclu de studii aprofundate de 1—2 ani)
Licențe în : drept, sociologie, istorie, filosofie (opțiunea se face în anul I)
Limba de predare : franceza.

Cursurile sînt asigurate de profesori români și străini.

Examenul de admitere (o probă orală eliminatorie de limbă franceză ; o probă scrisă de limba franceză ; o probă scrisă de filosofie sau de istorie universală, la alegere) se ține în luna iulie. Manualele sînt cele indicate în **Forum,** 1/1991 (pentru franceză sînt cerute manualele menționate la rubrica „limba franceză — specialitatea A", din care candidații trebuie să rețină doar cunoștințele de gramatică și vocabular).

Scrisoare deschisă unei tinere profesoare

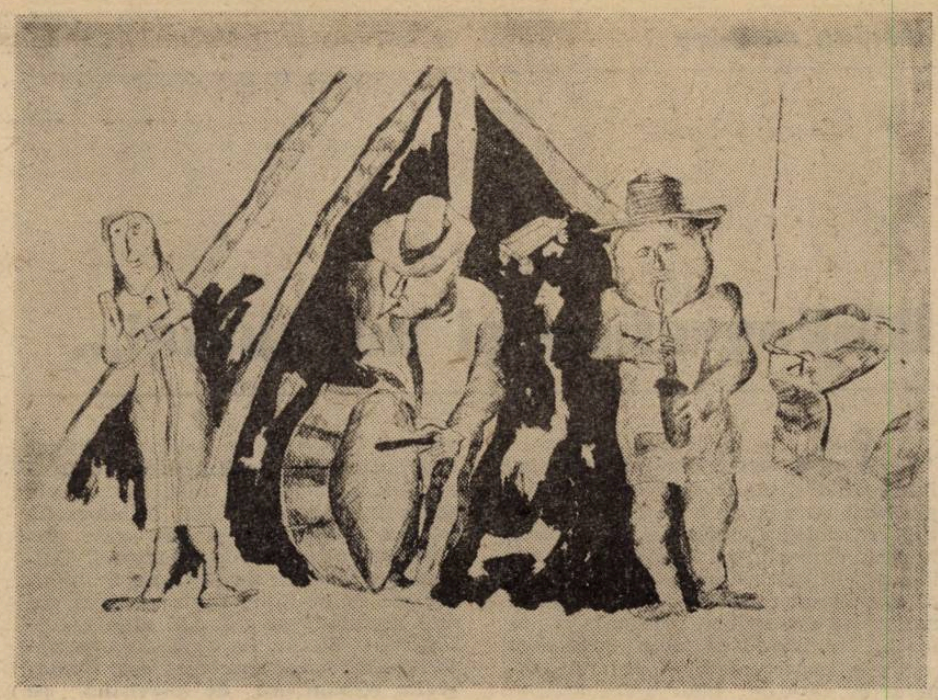

Ai rostit un frumos cuvînt de întîmpinare a acelor străini doritori să ajute pe cele mai bune căi țara dumitale. Care este și a mea. Ai spus printre altele, citez din memorie : „Îmi asum singură toate răspunderile, nu mai vreau ca autoritățile, administrația să decidă pentru mine..."

Minunat gînd, prețioasă voință, și încurajatoare — într-o lume în care vreo două-trei generații au fost dresate conform psihologiei asistaților. Străinii au fost entuziasmați, iar eu mi-am zis că nimic nu e pierdut, că avem dreptul la speranță. În plus, asta se întîmpla în public, într-o mică adunare care nu semăna deloc cu cele dinaintea lui decembrie 1989. Însuflețitor, ce mai !

După cîteva zile, te-am reîntîlnit într-o casă de oameni. Am stat de vorbă și mi-am îngăduit să te întreb ce crezi despre îndatoririle de azi ale dascălilor.

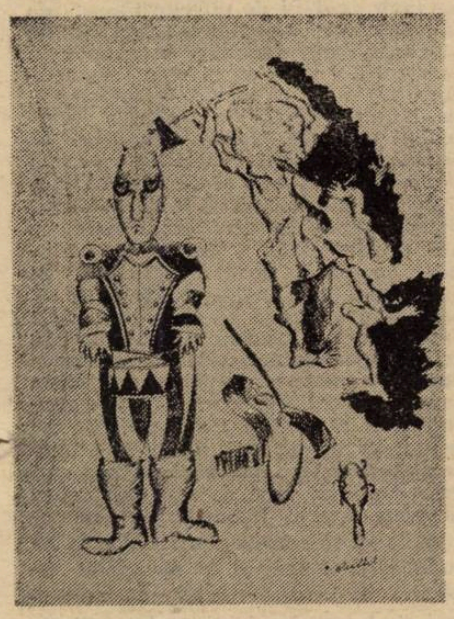

Mi-ai răspuns (citez tot din memorie) : „Politica nu are ce căuta în școală." Eram, sunt întru totul de acord.

La rîndul dumitale, ai întrebat dacă e normal ca profesorii să facă grevă pentru salarii, cînd datoria lor, mai ales azi, ar fi să asigure instruirea corectă a elevilor și distribuirea cunoștințelor atîta timp interzise. Dumneata nu te-ai solidarizat cu greviștii în virtutea aceluiași argument : politica nu are ce căuta în școală. Nu mai puteam fi de acord. Și mi-am dat seama că nu înțelegem același lucru prin „politică".

Pentru a-mi lămuri nedumerirea, te-am întrebat dacă s-a gîndit vreunul dintre profesori, dacă te-ai gîndit chiar dumneata, să împărtășiți elevilor cîte ceva din istoria venirii pe lume, a creșterii (și descreșterii), a respectării și a călcării în picioare a drepturilor omenești și cetățenești. Asta e politic sau nu ? Și în ce fel ? Nu mi-ai răspuns limpede, ai încuviințat moale că da, ar trebui...

Nu prea se potrivea încuviințarea moale cu asumarea răspunderilor de care pomeneai în micul discurs improvizat (într-o excelentă franceză !) pentru primirea străinilor.

Poate vei fi înțeles greșit ceea ce afirmau acei străini : „nu reprezentăm nici un partid sau formație politică." Asta nu înseamnă, stimată tînără profesoară, că oamenii pe care i-ai cunoscut pe la mijlocul acelui ianuarie ploieștean sunt a-politici !

A fi politic și a face o anumită politică — iată două expresii voluntare care nu se suprapun obligatoriu. Ba uneori sunt de-a dreptul opuse.

Scîrba de „politizare" e de înțeles într-o țară în care, timp de mai bine de patru decenii, creierele bieților muritori au fost săpunite cu lozincile Partidului unic. Rezultatul (urmărit) al „politizării" a orice a fost tocmai depolitizarea, de care mulți ca dumneata aproape că se mîndresc: eu nu fac politică, nu mă amestec, nu mă interesează, îmi văd exclusiv de treburile mele etc. De ce nu — mai tradițional — „capul plecat sabia nu-l taie" ?

Scîrba de „partid" a indus scîrba de partide. Și — iarăși rezultat urmărit — teama de multipartitism. Teama de democrație. Angoasa libertății. Să fie justificate ele doar prin slăbiciunea reală a partidelor de opoziție din România de azi ? Sau e vorba, în realitate, de spaima de răspunderi noi, în afara făgașelor adîncite de roțile căruței totalitare ? Un post și un salariu de păstrat — și în rest, n-aude n-a vede — știut fiind că salariul și postul, și poate multe alte mărunte privilegii, depind de puternicii zilei de azi, progenituri ale Puterii de ieri. Eficace sperietoare destinată unor subiecți cărora li s-a transmis ereditar frica cea de toate zilele !

Nu, stimată tînără profesoară, nu ți-am sugerat să deschizi în școala în care predai, biroul vreunui partid politic, oricare ar fi el. Și nici să speli cu săpun (fie și din import) creierele elevilor dumitale și sub pretextul învățăturii și disciplinei să-i asmuți împotriva celor ce nu sunt neapărat de aceeași părere cu stăpînirea. Asta ar însemna că **faci politică** și că te-ai folosi de autoritatea de dascăl pentru a deforma frageda judecată a tinerilor.

Nu, eu ți-am cerut **să fii politică, să** retrezești în conștiința dumitale interesul pentru treburile polis-ului, adică ale cetății. Să nu-ți fie indiferent că opozanți de aceeași vîrstă sau mai tineri ca dumneata sunt bătuți și intimidați din pricina opiniilor lor. Să-ți pese că nu toate ziarele și revistele ce apar în țară ajung în urbea dumitale. Să te îngrijoreze campaniile de ură puse la cale de cei ce, în folosul Puterii, urmăresc divizarea pe mai departe a națiunii : muncitori și țărani împotriva intelectualilor, mineri contra studenților, și toată lumea contra minorităților. Să te preocupe faptul că la un an și mai bine după decembrie 1989 țara nu are încă o Constituție nouă, curată, și să te intereseze viitoarea, întrebîndu-te, de pildă, ce puteri îi va acorda ea Președintelui, Armatei și Serviciului Român de Informații ? Și ce garanții vor fi prevăzute pentru liberul exercițiu al drepturilor cetățenești ? Ți-aș mai cere să te cutremuri știind că mulți, dacă nu cei mai mulți dintre foștii „politici" și „politruci" sunt tot acolo unde i-a pus răposatul dictator...

În legătură cu această ultimă chestiune, te-am întrebat într-o doară ce părere ai despre punctul 8 al Proclamației de la Timișoara. Mi-ai răspuns : Proclamația a speriat, pentru că ea cerea excluderea de la viața civică a tuturor celor ce au fost membri ai P.C.R...

Aveam dovada că nu citiseși sus pomenita Proclamație. Căci nu despre **toți foștii membri de Partid** era vorba la punctul 8, ci doar de cei răspunzători în conducerea țării și în Securitate de crime și de dezastrul nostru. De ce nu citești, tînără dăscăliță ? De ce citești rău ?

De ce faci politică, înainte să fi devenit cetățeancă a polis-ului ?

Rodica Iulian

Autojertfa pe altarul puterii

Dacă pentru cei sau cel care o dețin(e), adevărata valoare a puterii politice constă în posibilitatea de a-i determina pe alții să facă ceea ce ei singuri lăsați de capu' lor n-ar face-o nicicum cu de la sine vrere, atunci s-ar putea spune că actualii lideri ai României sînt tot mai „nevinovați". Pînă-ntr-atît încît, pe lîngă multe altele care nu-și găsesc răspuns, se iscă întrebarea privitoare la motivația rezistenței lor interioare. Indiferent dacă pe drept sau nu, dar dacă sînt totuși atît de contestați, dacă mai tot ceea ce zic și fac trezește doar ostilitate ori sarcasm, care, botjocoră se numește în grai popular, ce îi determină sau ce îi obligă oare să reziste ?!

Trecînd peste o vorbă de duh a președintelui care, atunci cînd niște lideri sindicali au cerut și demisia primului ministru le-a răspuns că oricum, oricine-ar veni — la putere bineînțeles — tot n-ar fi mai bun, răspunsul oficial la o foarte posibilă nedumerire ca cea de mai sus este **patriotismul.** Bine, dar dacă poporul voiește, iată, alți conducători ? Poate greșește, dar e Măria Sa Poporul ! S-a mai întîmplat, doar, în istorie. „Fals !", ar interveni grabnic și vehement oricare dintre purtătorii de cuvînt ai instituțiilor Puterii. Fals, pentru că **ăia** care cer demisia guvernului, a președintelui precum și dizolvarea parlamentului, **ăia,** domnule, nu sînt poporul ! **Ăia** sînt destabilizatori născociți de oficinele străine și huliganii și o anumită parte a presei și alți intelectuali care pînă mai ieri răpăiau din palme (ce-i drept e drept !) cînd se pronunța numele cîrmaciului la ședințele de realegere iar acum, vezi Doamne, li s-a trezit dumnealor, înlăuntru, demnitatea ! Poate. Numai că, mai nou, li s-au cam alăturat destabilizatorilor și muncitorii. Din ce în ce mai mulți, astfel încît n-ar fi tocmai exclus ca, într-o seară, pentru economisirea timpului, d-na Gabriela Neagu sau dl. Mircea Hamza să ne citească lista sindicatelor care **n-au** declarat grevă.

Și atunci ? Din cine mai e compus poporul ? Că nici de pe la țară, cînd și dacă vin, veștile nu sînt deloc mai liniștitoare. Într-adevăr, greu de făcut socoteala în privința ponderii celor care ar vota încă o dată ca în istoricul 20 mai. Iar persistența, încă un an, a situației actuale, adică a blocajului economic cu toate consecințele sale sociale(fără a mai pomeni, bunăoară, de biata cultură, că cine mai are vreme să vadă cum renaște pe zi ce trece „Cîntarea României", bineînțeles în forme noi, mai cu adaos de fetițe decoltate, cădelnițări și altele, dar tot „C.R." fiind), persistența într-o evoluție cert păguboasă economic dar și politic, mai cu seamă avînd în vedere evoluția contextului internațional, această persistență, la care obligă actuala cîrmuire, refuză orice justificare patriotică pentru că semnificația ultimă a guvernării de pînă acum este, cum spun futurologii, o gravă ipotecare a viitorului. Și atunci ?

Atunci ar fi o motivație mult mai lumească. Ce ține de salarii, de cunoașterea Occidentului pe gratis, de **datcha** la munte și la mare, ba chiar și de fumat Kent și de băut bere din cutiuțe adică într-un cuvînt ar fi motivația dată de **la vie en rose,** că destul chin a fost pe vremea răposatului care-și plătea el acoliții da' îi și surchidea, că pînă și securiștilor li s-a făcut lehamite. E o explicație. Iar într-un an, cît ar mai fi să dureze pentru a se respecta sorocul, ehe, într-un **an se mai** pot face multe. Afaceri bineînțeles. Asta dacă **la vie en rose** este acum miza menținerii cu orice preț a puterii. Și încă ar fi bine ! Pentru că, atunci, rămîne totuși speranța că peste un an, deși mult mai greu ca în decembrie '89, căci vom fi mai săraci și mai obosiți și mai înrăiți, totuși, chiar peste un an, am putea s-o luăm iarăși cumva de la capăt. Pe de-o parte. Iar pe de altă parte, într-o asemenea ipoteză, ar fi mai puțin probabil ca, în rezervă, actualii diriguitori să aibă pregătită deja soluția forte prin care într-o bună zi la „Actualități" să apară direct cineva în uniformă făcîndu-i pe mulți să-l regrete chiar și pe dl. Hamza.

Refuzul însă al oricărui compromis real cu opoziția opoziție, ori, altfel spus, menținerea, chiar și în actuala situație, a monopolului absolut asupra puterii, indică o altă explicație posibilă, plasînd viitorul României sub semnul incertitudinii tragice. Ar fi această explicație că, acum, **să și voiască cei ce dețin puterea, nu să o cedeze, ci barem să o împartă, le este, cumva omenește, imposibil.** Iar făgașul ales este cu sens unic și din ce în ce mai îngust. Pentru că, începînd de la însuși modul cum a fost cucerită această putere, corelat apoi cu multe cîte s-au făcut pentru menținerea și consolidarea ei, a puterii, totul apare din ce în ce mai evident ca fiind un proces de genul unei reacții în lanț care a generat **o structură, o rețea impersonală** tocmai prin faptul că are drept condiție existențială **obligativitatea pentru indivizii ce-i aparțin să-și decline posibilitatea deciziei personale.** Principiile potrivit cărora se dovedește că funcționează această impersonală structură, de putere sînt **monolitismul** și **finalitatea intrinsecă,** ceea ce și explică de ce încercări de interpretare plauzibilă precum cele menționate, psihologice, nu sînt relevante pentru comportamentul, parcă straniu, al celor ce dețin astăzi puterea. Straniu deoarece, într-o situație de criză ca aceasta în care agonizează societatea noastră, o criză accentuîndu-se pe zi ce trece, tocmai liderilor Puterii le este blocată posibilitatea de a beneficia de existența unui regim politic întrucîtva democratic care, în mod normal, le-ar permite împărțirea dificultăților și a răspunderilor, inerente gestionării crizei, cu alte forțe politice. Or, dacă nu o pot face, este tocmai pentru că **structura** căreia îi aparțin acești lideri (indiferent că i se zice mafie, conjurație ori altcumva) le impune, inevitabil, deturnarea rostului firesc al actului politic, imperativul întregii lor activități fiind **permanentizarea structurii,** nu guvernarea în vreun anume sens. Iar faptul că deocamdată sînt preferate mijloacele pașnice nu dovedește nimic altceva decît că **structura** poate rezista, încă, așa. Substitutul violenței îl constituie însă **confuzia** și **diversiunea** care nu fac decît să amîne deznodămîntul. Pentru că, într-adevăr, așa cum s-a văzut cu prisosință, confuzia este cît se poate de profitabilă, servind foarte bine ca surogat de adeziune politică. Aceeași confuzie nu poate ajuta însă Puterea și întru motivarea muncii supușilor ei. Ba dimpotrivă. Iar mizeria ascute mintea.

Bun. Dacă va fi nevoie, așa cum este de bănuit, se va renunța la mijloacele pașnice dar în care caz sfîrșitul cel mai probabil este acela cînd, odată cu noi jertfe, se va petrece, implicit, și autojertfa pe altarul Puterii a înșiși slujitorilor ei. Că acest destin tragic poate trimite căutarea cu gîndul și dincolo de hotare... Cine știe ?!

19 iunie 1991

Șerban Lanescu

Bibliografice şi nu numai...

Într-o vreme cînd abundenţa informaţiei şi mai ales necesitatea organizării acesteia au transformat cu totul metodologia cercetării şi nu doar într-un domeniu, ci în toate ştiinţele, inclusiv în cele umaniste, şi probabil că n-au lăsat intact nici chiar modul nostru de a considera substanţa şi obiectul lor, istoria literaturii pare să-şi continue imperturbabilă drumul separat pe cărările unui tradiţionalism aproape călugăresc în sisifica lui repetabilitate : izolat în chilia sa, departe de ceea ce fac colegii din lumea largă sau chiar din cămăruţa vecină, fiecare anahoret citeşte, fişează şi clasifică pe teme, subiecte, autori, cărţi şi mai ales reviste pe care le-au mai citit şi fişat, la rîndul lor, generaţiile precedente de studioşi. Lipsa aproape totală a instrumentelor de lucru face ca fiecare să reia — ca în balada Meşterului Manole, cum s-a mai spus — de fiecare dată lucrul de la capăt : pentru indiferent ce subiect dintr-o epocă trebuie reluate toate periodicele importante, textele, arhivele inedite. Există, desigur, o serie de lucrări auxiliare mai vechi şi mai noi, există în primul rînd, pentru epoca anterioară secolului nostru, excelentul dicţionar al ieşenilor, apoi cîţiva indici de reviste publicaţi cu ani în urmă la fosta Editură ştiinţifică şi enciclopedică, bibliografiile articolelor din periodice, generală (pînă la 1858) şi de literatură străină (pînă la 1918), ambele apărute la Editura Academiei, şi poate alte cîteva asemenea lucrări. Dar este vorba doar de o picătură într-un ocean şi istoricul literar român nu-şi poate începe activitatea asupra unui subiect nou cu o consultare largă a surselor, precum colegul său străin sau chiar precum lingvistul sau istoricul de la noi, căci nu le are ; şi nu le are mai ales pe cele de strictă actualitate, bibliografia la zi (sau aproximativ la zi) a domeniului său, de interes, totuşi, foarte larg : nu numai pentru că literatura este, probabil, cel mai accesibil şi mai popular spaţiu al unei culturi, ci şi pentru că ea implică într-o măsură hotărîtoare procesul educaţional şi formativ al învăţămîntului de toate gradele. Aşa se întîmplă că istoricul şi în general cercetătorul literar este bucuros să poată recurge la instrumentele domeniilor învecinate, cum spuneam, ale istoricului **(Bibliografia istorică a României** şi alte surse specializate, publicate de Academie, Universitate şi chiar de Arhivele Statului) sau ale lingvistului. Dintre acestea, cea mai accesibilă şi cea mai utilă cercetătorului literar, fie el student, profesor sau alt fel de specialist, este **Bibliografia românească de lingvistică** pe care doi cercetători de la institutul de specialitate din Bucureşti (I. Dănăilă şi Eleonora Popa) o publică de peste trei decenii în fiecare al patrulea număr al revistei **Limba română.** Cuprinzînd peste o mie cinci sute de poziţii, această bibliografie înregistrează, în măsura posibilului, tot ce a apărut în anul precedent în ţară în domeniul studiilor lingvistice înţelese în sensul cel mai larg cu putinţă. Aşa se face că şi cercetătorul literar găseşte material abundent în cel puţin două din capitolele acestei bibliografii : cel de filologie, care acoperă aproape tot domeniul literaturii române vechi, inclusiv probleme de instituţii, tipografii, autori, raporturi culturale ş.a., şi cel de limbă literară, mai cu seamă cartea referitoare la „stilistică, poetică, limba scriitorului". Informaţii utile se pot găsi însă şi în alte capitole ale bibliografiei, iar faptul că ea se încheie printr-un indice general de nume, de cuvinte şi o listă a periodicelor consultate o face şi mai uşor de consultat. Recenta apariţie a numărului 4 din 1990 al revistei **Limba română,** cuprinzînd bibliografia menţionată a textelor publicate, în principiu, în 1989, (evident, sînt incluse şi texte mai vechi datorită întîrzierilor obişnuite în apariţia publicaţiilor noastre) ne face nu numai să semnalăm această prezenţă de mare utilitate pentru mulţi cititori, ci să încercăm şi o fugară conspectare a ei din unghiul, desigur secundar pentru autorii săi, al cercetării literare.

Referindu-se în general la „lucrări de lingvistică apărute în ţara noastră", bibliografia nu dă alte precizări cu privire la criteriile selecţiei sale, aşa că trebuie să le extragem direct din materialul prezentat. În capitolul **Filologie** sînt astfel incluse treisprezece volume dintr-un total de 73 poziţii ; între ele unele interesează direct filologia (cartea Cătălinei Velculescu şi a lui G. Ţepelea), altele se referă la autori vechi, care au constituit subiect de cercetare pentru filologi (cartea lui D. Velicu despre cronicarul Radu Popescu), iar altele sînt ediţii de texte clasice **(Biblia** lui Şerban Cantacuzino, cronicarul M. Moxa şi cei brîncoveneşti, Eminescu şi alţii, între care chiar o ediţie a scrierilor Iuliei Hasdeu). Rezultă de aici că în atenţia bibliografiei intră oricum ediţiile din autorii clasici, indiferent dacă ele cuprind sau nu scrieri interesînd lingvistica, pentru că acestea lipsesc în orice caz din preocupările Iuliei Hasdeu ; cu atît mai mult ar trebui să intre ele în cazul în care aceste scrieri există. La o sumară verificare însă găsesc mai multe ediţii apărute în 1989 care nu au fost menţionate în bibliografie : G. T. Kirileanu, **Scrieri,** vol. I (cu şirul cunoscutelor articole despre Creangă, între care şi **Tălmăcirea cuvintelor mai neobicinuite),** E. Lovinescu, **Opere,** vol. VIII (cu celebrul pamflet împotriva lui Alexe Procopovici şi a broşurii sale despre rotacism), Ilarie Chendi, **Scrieri,** vol. II (menţionez între altele articolele **În chestiunea limbei literare** şi **Cum se scrie la noi)** ş.a. Dacă deducţia noastră este corectă, atunci bibliografia trebuie să cuprindă toate ediţiile autorilor intraţi „în patrimoniu", excluzînd pe cele de tip curent, şcolare ş.a. De asemenea, interesează şi recenziile acestor ediţii, odată cu obiectul lor. Bibliografia le şi include în unele cazuri, dar fără consecvenţă : recenzia lui Paul

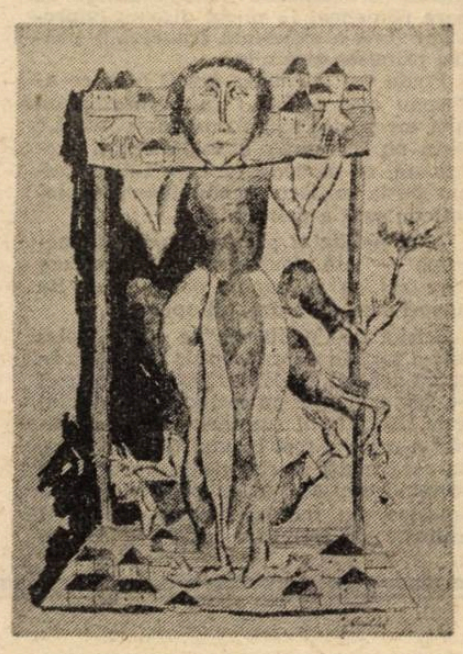

Cornea din **Viaţa românească** la vol. XVI al ediţiei academice Eminescu este menţionată, nu însă şi aceea din **Transilvania** nr. 4, nici aceea la cartea lui Giuglea din **Steaua** nr. 2 etc. etc. Iar faptul că autorii menţionează în cazul unor reviste că n-au văzut seria completă nu mi se pare o scuză : cum se pot face bibliografii cu surse incomplete ? Că n-or fi incomplete toate colecţiile din bibliotecile Bucureştilor... La rigoare, deşi în general e mai bine să prisosească decît să nu ajungă, se pot face observaţii privind şi oportunitatea prezenţei unor articole care nu intră direct în cîmpul preocupărilor acestei bibliografii, de pildă **Un motiv orientalist (sic !) în „Scrisoarea III" de M .Eminescu** (la rubrica **Stilistică, poetică, limba scriitorului,** deşi e vorba de un motiv literar, livresc) sau **Unele probleme privind autonomiile locale în Imperiul Otoman...,** articol de istorie administrativă apărut în culegerea **Cercetări de istorie şi civilizaţie sud-est europeană,** vol. V, din care însă nu se exceptează un altul direct legat de subiectul în cauză : **Comentarii lexicale pe marginea unui volum recent de teatru românesc inedit din sec. al XIX-lea** ş.c.l.

În pofida unor mărunte inadvertenţe precum cele semnalate, **Bibliografia românească de lingvistică** face servicii însemnate tuturor celor interesaţi de problemele limbii şi literaturii române, adunînd şi sistematizînd — cu un efort considerabil — o cantitate uriaşă de informaţii preţioase, inclusiv din reviste ale altor discipline decît filologia. Această bibliografie şi cele similare ei sînt numai un început într-o activitate de mare importanţă care nu are ca scop doar informarea, facilitarea muncii unor studioşi de diferite tipuri, de la studentul care-şi pregăteşte licenţa la cercetătorul debordat de abundenţa publicaţiilor ; ele au şi rostul de a apăra miile de publicaţii, vechi şi noi, de inutila răsfoire în căutarea informaţiei necesare. Uităm prea uşor că scrisul are ca suport unul din cele mai perisabile materiale şi că foiletări fără rost, repetate zi după zi şi an după an, duc la starea dezastruoasă în care se află o mare parte a fondului de periodice din marile noastre biblioteci. În nici o altă ţară civilizată din lume bibliotecarul nu pune pe masa cititorului — ca la noi — originalul unui ziar sau reviste apărute în secolul trecut, adesea **exemplar unic,** ci copii pe microfilm sau microcard, bineînţeles cu alte performanţe şi calităţi decît antediluvienele instrumente încă în uz la Biblioteca Academiei ; dar pînă se vor găsi cele două-trei sute de mii de dolari necesare cîtorva kilometri de microfilm ca să se salveze texte unice în istoria culturii noastre (şi nu numai literare), să încercăm măcar să cunoaştem şi să utilizăm bibliografiile, cîte le avem...

Mircea Anghelescu

Între ICSITMUA şi BIBU

Progresul se face cu paşi foarte mici : o arată, printre altele, şi evoluţia numelor întreprinderilor socialiste devenite societăţi comerciale. Aflăm din cînd în cînd că ICPILA a devenit **Ceprocim,** că IUPS se numeşte acum UTREC şi IUGTC — **Someco** (la data cînd scotea la vînzare 8 tractoare, ICSITMUA nu-şi schimbase încă numele). Trecerea de la aglomerarea de iniţiale nepronunţabile la compusele din fragmente de cuvinte (procedeu existent, desigur, şi înainte, dar mult mai răspîndit în prezent) e pîndită de o oarecare monotonie, lipsa de inventivitate lexicală caracterizînd, de altfel, şi multe dintre firmele nou înfiinţate, nu doar pe cele transformate. Numele de firme, zic îndreptarele practice pentru reclama comercială, ar trebui să fie scurte ; nu sînt prea numeroase, e drept, societăţile care să nu fi cunoscut sau bănuit o asemenea recomandare — şi care să se intituleze, de exemplu, **Electrouzinproiect S.A.** Cele mai multe nume au, într-adevăr, 2—3 silabe, foarte rar una singură. Ar mai trebui ca respectivele denumiri să fie uşor de pronunţat, să respecte deci regulile fonetice ale limbii române. Repetarea la mică distanţă a unor grupuri de sunete identice sau foarte asemănătoare, mai ales a unor grupuri de consoane, are în schimb un efect rebarbativ şi poate duce, în cel mai bun caz, la simplificarea lor în pronunţare. **Bactolact, Antrefrig, Glincarn, Interart, Ceprocin, Citricin, Comatchim, Electra Trading** ş.a. (mai vechi sau mai noi) nu mi se par cele mai fericit alese — tocmai din acest punct de vedere. Alte nume sînt uşor pronunţabile şi au rezonanţe, mai mult sau mai puţin exotice, din cele mai diverse — de la spaniolă pînă la japoneză ; am înregistrat — deşi se poate să fi greşit vreodată, în lipsa informaţiilor complete — doar numele firmelor autohtone, nu şi ale celor străine sau mixte. Există deci **Alzais, Eurial, Lucas, Migas, Togapi, Titami, Siti** — dar şi (într-o înşiruire care evocă parcă liste de personaje masculine şi feminine din romanele S.F.) **Giro, Malimp, Senesval, Renic, Carbac, Utrec, Sagira, Ramira, Dalma, Rescopa.** Cîteva înrudiri — şi surse de omogenizare — se observă deja la cele terminate în **-co — Somaco, Comatco, Serco, Amco, Pentaco** — sau **-com : Agexcom, Salcom, Agrocom** ; la seriile **agro-** sau **ex/tex** (export ori textile) — **Agrocapa, Agromef, Agrocom ; Filmex, Sironex, Dantex, Prosper-Impex, Forexim, Arexim, Flantexim, Imextop** ; în fine, la cele cu pecetea naţională : **Romaero, Romproiect, Romplast, Petrom, Oderom, Sirom** (probabil că aceeaşi, dar mai puţin transparentă, apare în **Rotema, Rocin, Rodipet).** Puţine ating pitorescul unui **Bibu** (care vinde en gros produse zaharoase şi băuturi răcoritoare) sau **Deradezi** (la care e puţin posibil ca un neprevenit să nimerească de la bun început accentuarea care să-i dezvăluie că firma se ocupă de **deratizări** şi **dezinsecţii).** Numele incomprehensibile din două sau mai multe părţi se datoresc probabil temerii de a alipi prea multe fragmente ; aşa apar COMAT MET, DUNA PREF, TU-ROM-TUR etc.

Din exemplele de mai sus se observă cu uşurinţă absenţa patronimicelor — evidentă din cauze economice şi sociale la întreprinderile mai mari — dar aproape generală chiar la firmele noi şi mici, care ar putea avea un proprietar sau fondator unic. Se pare că şi în asemenea cazuri se preferă prenumele fie reale, fie fictive, modificate ori combinate ; **Gabi** — dar şi **Monic** ori **Tomia** (în cazul micilor magazine, procedeul e mai frecvent : **Ana, Anda** şi **Gina, Si-An** etc.). Fenomenul e interesant, grefîndu-se poate pe o tradiţie a ultimelor decenii, cînd existau produse identificabile prin prenume feminine (precum maşina de cusut **Ileana)** ; s-ar părea că nişte ipotetice nume de firme **Stoian, Dumitriu, Dragomirescu** (reînnodînd cu o tradiţie antebelică) trec pentru moment drept neatrăgătoare — sau, cine ştie, drept prea „angajante".

În schimb, conotaţia „străin" pare să fie dorită : există autohtonele **Entourage, Innovator, Emozzione :** dacă le-am adăuga lista diverselor magazine, numărul exemplelor ar fi impresionant. În cazul societăţilor e de remarcat chiar o preferinţă pentru latinisme : **Licet Lex, Procanis, Confidentia** şi pentru latinizare : **Electronum.** Pe fondul destul de uniformizat al abrevierilor se proiectează puţine denumiri care preiau cuvinte preexistente în limbă (deşi procedeul exista în trecutul apropiat — vezi **Zarea** sau **Miraj): Meteor, Saturn, Concept, Oval, Fraga.** Originalitatea e limitată şi uneori i se sugerează o sursă tot în procedeul compunerii din fragmente : există societatea **Cangur,** dar cratima ambiguizează pe **Pan-tera şi Sat-an** Un tipar continuat, din fericire nu de mulţi, e cel al nominalelor optimiste şi mobilizatoare (gen **Avîntul, Înfrăţirea între popoare) :** sînt firme, probabil noi, care s-au intitulat **Tinereţea** S.R.L., **Încrederea** (societatea de taxi-uri se pare), **Energia** (care produce plăci din cauciuc, matriţe...). Mai neobişnuit (prin clasa morfologică) şi mai inspirat e adverbul **Împreună** — ca nume de agenţie matrimonială. Recursul la cîte o iniţială are tot un caracter excepţional, rupînd monotonia generală : **A. G&G.** Desigur că nu e deloc obligatoriu ca numele să sugereze specializarea societăţii care îl poartă ; singurul pericol e ca el să sugereze o cu totul alta : **Citricim** nu vinde, cum poate s-ar crede, citrice sau sucuri — ci utilaje pentru tricotaje (cel puţin aşa rezultă dintr-un anunţ publicitar al firmei).

Între denumirile înşirate mai sus, în diferite categorii ,sînt totuşi unele bine găsite, care — în măsura în care acest lucru depinde (şi) de nume — se pot reţine şi impune ; în ciuda preponderenţei combinaţiilor insolite de silabe, ele vor impune probabil o normă, sonorităţi cu care, vrînd-nevrînd, ne vom obişnui.

Rodica Zafiu

„O carte între pietre“

Mihail Sebastian, De două mii de ani..., **Editura Humanitas, Bucureşti, 1990.**

Î n felul acesta şi-a definit chiar Mihail Sebastian romanul din 1934, cu o prefaţă de Nae Ionescu. „O carte între pietre“, adică o carte supusă tuturor contestaţiilor, „de stînga“ sau „de dreapta“, din partea naţionaliştilor rabiaţi sau din partea celor care s-au însărcinat să vorbească în numele unei minorităţi ultragiate. În volumul din 1935, scris la puţin timp după apariţia cărţii sale şi intitulat **Cum am devenit huligan ?**, Mihail Sebastian a examinat pe larg motivele uriaşului scandal din 1934, unul dintre cele mai mari din cîte a putut înregistra vreodată literatura noastră. Imediat după moartea scriitorului, în 1946, romanul a mai fost reeditat o dată, fără prefaţa lui Nae Ionescu, devenit între timp indezirabil. Şi cu toate acestea, romanul lui Mihail Sebastian a rămas pînă astăzi în categoria cărţilor interzise. Pe cine mai incomoda el şi de ce ?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, ar trebui să pornim de la subiectul cărţii. Un subiect special, legat de problemele minorităţii evreieşti din România, şi care din 1878, de la discutarea aprinsă a celebrului „articol 7“ din Constituţie sau de la „cazul **Manasse**“, al lui Ronetti-Roman, pînă la rebeliunea legionară din 1941, cu penibilul moment de la Iaşi, a stat adesea în prim-planul vieţii politice şi culturale româneşti. În cronicile lor din **România literară** şi din **Luceafărul**, Nicolae Manolescu şi Mircea Anghelescu au discutat pe larg cîteva din dificultăţile pe care le presupune un asemenea gen de subiect, ceea ce echivalează cu examinarea unei probleme de receptare literară. Căci ar fi o ipocrizie să privim cartea lui Mihail Sebastian numai în **literaritatea** ei şi să ignorăm fundalul de norme şi de coduri socio-culturale la care această carte se raportează, adică **aşteptarea de epocă**, pentru a folosi un concept din estetica receptării, imposibil de evitat.

Mihail Sebastian începe să-şi scrie cartea în 1931, un an „neantisemit“ (cum spune el în analizele din **Cum am devenit huligan ?**), prima parte a romanului se referă la agitaţiile antisemite din Universităţi, la mijlocul anilor '20, iar anul apariţiei, 1934, este din nou un an antisemit. În legătură cu chestiunea evreiască, ceva s-a schimbat deci de-a lungul unui singur deceniu, în „sistemul de aşteptare al epocii“, iar schimbarea aceasta poate fi documentată şi prin modificarea punctului de vedere al lui Nae Ionescu, tolerant, comprehensiv, cordial, în cîteva articole din 1926, rece, tranşant şi poate chiar cinic, în prefaţa romanului **De două mii de ani...**

Pe acest fundal minim de receptare, cititorul se confruntă cu variantele de rezolvare a chestiunii evreieşti, aşa cum apar ele în romanul lui Mihail Sebastian : antisemitismul ciracilor din facultăţi care îi alungă pe studenţii evrei din amfiteatre, sionismul radical al lui Sami Winkler, marxismul internaţionalist al lui S.T. Haim, idişismul popular al colportorului de cărţi Abraham Sulitzer, asimilismul naivului Pierre Dogany, care ar vrea să se acomodeze la Budapesta, dar nu e acceptat de maghiari. Între ei, eroul lui Sebastian caută o „formulă de echilibru, ca evreu de la Dunăre, cum spune el, adică din Brăila în care a copilărit. Adevărul este că în ciuda mizei mari pe care o presupune confruntarea dintre toate aceste personaje, la acest capitol romanul lui Sebastian se citeşte mai mult ca un caleidoscop de ipoteze existenţiale şi mai puţin ca o ţesătură de prezenţe vii, făcute din complexităţi şi din contradicţii. Totuşi, în 1934, toate aceste probleme şi ipoteze erau reale pentru societatea românească şi pentru o comunitate de aproximativ 850 000 de evrei. Ceea ce s-a întîmplat în continuare complică însă şi mai mult tabloul de receptare al cărţii lui Sebastian.

După 1945, situaţia evreilor din ţările Europei de Est, afectaţi mai întîi de război şi apoi de comunism, devine catastrofală. În Polonia, dintr-un total de aproximativ 3,5 milioane de evrei mai rămăseseră cîteva mii, în Ungaria au fost exterminaţi circa 600 000 şi au reuşit să mai supravieţuiască războiului 100 000, în România, din totalul celor 850 000 mai sînt în viaţă aproximativ jumătate. O schiţă a istoriei zbuciumate a evreilor din România poate fi extrasă din cartea-sef rabinului dr. Moses Rosen, **Primejdii, încercări, miracole** (Editura „Hasefer“, Bucureşti, 1990). Fără ea nu putem înţelege de ce cartea lui Mihail Sebastian a rămas pînă astăzi o carte interzisă.

În rezumat, lupta se duce în România între evreii antisionişti şi atei, grupaţi în **„Comitetul Democrat Evreiesc“** (în spatele căruia se afla puterea comunistă) şi apărătorii dreptului de **alia** (de „urcare“ la Israel, adică de emigrare), concomitent cu păstrarea specificului religios şi cultural al întregii Comunităţi (sinagogi, cursuri de Talmud-Tora, **Revista Cultului Mozaic**). În plus, tot acest conflict este influenţat de autori-

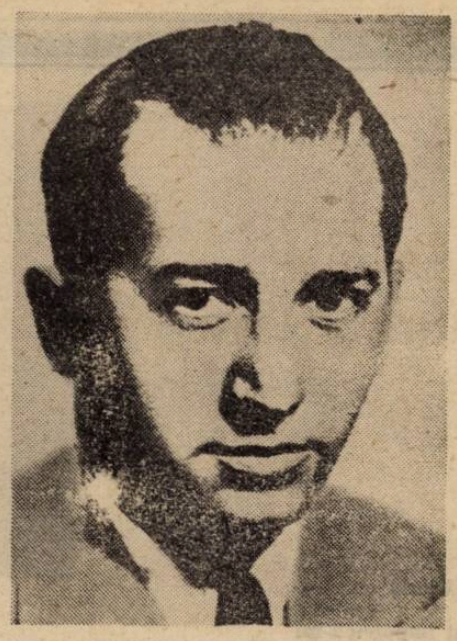

tatea la început tiranică a centrului comunist de la Moscova şi de însăşi evoluţia statului Israel, proclamat la 15 mai 1948 şi cunoscînd un moment de vîrf în 1967, după războiul de şase zile, cînd trupele lui Moshe Dayan cuceresc vechiul Ierusalim, cu ultimele vestigii ale celui de-al doilea Templu.

În aceste condiţii, în primii ani după război, emigraţia evreilor mai e toleratã, pentru cã în Palestina poporul s-ar fi angajat într-o luptă „progresistă şi antiimperialistă“ împotriva mandatarilor britanici. În toamna lui 1948, odată cu scrisoarea lui Ilya Ehrenburg, **alia** e considerată o trădătoare a „lagărului socialist“, iar sionismul e asimilat activităţii imperialiste. Acesta e şi punctul de vedere al unei Rezoluţii a Biroului Politic al P.M.R., din decembrie 1948, „în problema naţională“. Totuşi, chiar şi în aceste condiţii, pînă la sfîrşitul lui 1952, între 150 000 şi 200 000 de evrei din România reuşesc să ajungă în Israel. În 1952, după „procesul Slansky“, de la Praga, cînd evreii sînt prezentaţi ca spioni în slujba sionismului internaţional, şi după „complotul medicilor otrăvitori“, de la Moscova, din 1953, antisemitismul ia proporţii. Din acest moment şi pînă în 1958, emigraţiile vor fi oprite. În septembrie 1958, cînd **aliaua** se redeschide, la Bucureşti se înregistrează pentru emigrare circa 130 000 de evrei, dar în 1959 exodul e din nou stopat. Apoi urmează o perioadă de **„alia şa-şa“** (adică de emigraţie „pe tăcute“), la capătul căreia în România au mai rămas circa 20 000 de evrei, adică numai 3% din totalul de dinainte de război. Încă puţin şi vom putea citi cartea lui Mihail Sebastian ca pe un adevărat roman istoric. Căci lumea evreiască, extrem de prezentă la cîţiva dintre romancierii epocii interbelice (Ury Benador, I. Peltz, Felix Aderca), începe să ne vorbească din ce în ce mai puţin. Şi în orice caz, ne va fi din ce în ce mai greu să înţelegem specificul acestei lumi, aşa cum apare ea în pictura lui Chagall, de exemplu, despre care eroul lui Sebastian ne vorbeşte după ce i-a vizitat o expoziţie la Paris : „Sinagoga mea din copilărie avea geamuri mici, albastre şi roşii la ferestre. Lumina tablourilor lui Marc Chagall de acolo vine. Ţin foarte bine minte cei doi lei de bronz care propteau din dreapta şi din stînga tablele lui Moise. Îi revăd întocmai în desenele lui Chagall. E o nouă zoologie, trecută întîi prin aur, prin bronz, prin ţesături, un folclor de ornamente. Chagall descinde din această veche tradiţie de sinagogă. E un talmudist sătul de abstracţii, un hasid care a ieşit la cîmp [...], dar nu va uita, nu va izbuti să uite clătinarea eternă a cititorului din sinagogă, deasupra cărţilor deschise“.

Dar romanul lui Mihail Sebastian **nu** se limitează doar la aspectul acesta (să-i zicem) etnic şi documentar. **De două mii de ani...** poate fi citit şi ca o cronică a timpului, pentru că el încearcă să fixeze cîteva din marile idei care agită lumea românească în perioada dintre cele două războie mondiale. Din acest punct de vedere, romanul lui Sebastian poate fi comparat cu **Huliganii** lui Mircea Eliade. Dar şi de data aceasta, procedura lui Sebastian este oarecum tezistă, cu exemple luate ca din cărţi şi în jurul cărora se polarizează **programe** de acţiune extrem de audiate şi bătălii desfăşurate parcă după manualele ofiţerilor de stat major. Ghiţă Blidaru (care a fost identificat imediat cu profesorul Nae Ionescu) este primul dintre exemplele acestea, cel de-al doilea e reprezentat de arhitectul Mircea Vieru (în care Şerban Cioculescu a crezut că poate recunoaşte tipul de gîndire al lui Camil Petrescu). Pentru Ghiţă Blidaru, esenţială e regula pămîntului, autarhia, tradiţia. Dimpotrivă, Mircea Vieru e un europenist, deschis tuturor experienţelor moderne, pe care le va materializa de altfel în construcţiile industriale din satul Uioara, unde petrolistul Ralph Rice îşi instalează sondele. Prunii lui Blidaru, contra clădirilor moderne pe care le ridică Vieru, iată un conflict potrivit mai degrabă pentru un eseu de filosofie a istoriei, decît pentru un roman.

Ca şi formula de sinteză etnică la care se referă, romanul lui Mihail Sebastian se prezintă ca o combinaţie de inteligenţă şi de pasiune, ca un montaj de posibilităţi româneşti şi chiar de clişee uşor de recunoscut : jurnalul adolescentului sentimental, jucat, firesc, dar cu toate acestea „datat“, romanul internaţional — un poncif al prozei interbelice, romanul experienţelor „à la Gide“, consumate la rece, ca într-un laborator. Ce rămîne ? Tocmai aerul „de dincolo“, care e tipic întregii literaturi a lui Sebastian, pornit în căutarea sentimentelor curate şi a bunului simţ. Să nu uităm că în momentul în care îşi publica romanul, Mihail Sebastian avea doar 27 de ani

Florin Manolescu

ERATĂ

În cronica literară din nr. 25/1991, la cartea lui Paul Goma, **Patimile după Piteşti**, s-au strecurat cîteva erori de tipar. În ultimul paragraf din coloana a treia : „proiectul de a scrie“, în loc de „proiectul de serie“. La începutul coloanei a patra : „în romanul **Ostinato**“, în loc de „romanul **Ostinato**“. Şi ceva mai jos : „autorul le consideră“, în loc de „autorul consideră“.

fragmente dintr-o etică a autorului

Tăcerea de fapte

n ăscut — şi — decedat în închisoare. Condamnat pe viaţă la ieşit la plimbare pe străzi lăturalnice. Invalid de pace. Condamnat pe viaţă să-l trăieşti **direct** pe **a fi**. Întins în continuu pe patul de moarte. POET. De tînăr : cerşetor la pensie, cerşetor în concediu.

De obicei, cerşetorii ies la pensie cînd nimeni nu le mai ştie numele, pentru că ani îndelungaţi nimeni n-a mai avut nevoie să-i cheme pe nume. Cerşitul la pensie se face numai noaptea, prin parcuri. În Herăstrău, de exemplu, vara, cînd cade seara, te-aşezi între panseluţele casnice din faţa statuii lui Eminescu şi te gîndeşti la cearşafuri unsuroase făcute din hîrtie de-o sută, la străchini şi farfurii reprezentînd monezi uriaşe. Şi-atît. Te odihneşti.

Cerşetor la pensie. Sînge moleşit. Marmeladă de sînge în vene. Un fel de noroi care gîlgîie şi-n care se-afundă pînă la gleznă piciorul inimii.

*

Te scoli din somn, zi de zi, la 7—8 seara. Cu gîndurile în explozie molcomă, pentru că n-au legătură cu nici o faptă făcută ieri. Pentru că nici ieri, nici alaltăieri şi nici în ultimele săptămîni **nu** ţi s-a întîmplat vreo faptă. Pe de o parte: doar lucruri elementare, biologice — mîncare (puţină) şi somn (mult) ; pe de altă parte : explozia de gînduri fără acoperie, combinaţia de amintiri şi imaginaţie — abulie de metafore, de mici parabole . Imensitatea vidă a gîndului fără nici un semnificat în real. Te întrebi dacă gîndul pur (numai el) poate îmbătrîni omul. Sau îl păstrează într-o senilitate — copilărie continuă, ruptă de timp, într-un eden părăginit, asemăntor unei case pustii, părăsite, fără mobile, fără ferestre, pe care tu, însă, o locuieşti ? Rupt de faptă, trăind imaginarul pur. Imaginarul ţinîndu-ţi loc de telefon, de umblat pe stradă, de întîlniri şi conversaţii cu prieteni sau cunoscuţi.

Stînd în pat, simulînd cadavrul, manechin de lemn al propriului tău deces. Simţind în trup, în loc de viaţă, chiar timpul. Numai el. Pur şi simplu : contoar viu-amorf al trecerii timpului. Contoar al transformării în moarte. Nu există **viaţă** de poet. Ca poet-pur-şi-simplu (trăind experienţa înlocuirii quasi-totale a faptei cu imaginarul) nu-ţi mai deţii decît negativul propriei vieţi. Aşa cum, aşezat în faţa unei lumini, laşi umbră în spate, poetul-fără-om se aşează în faţa timpului şi lasă în urmă o pată neagră, o lipsă în temporalitate. Şi nu este vorba de ascetism ales deliberat, prin voinţă. Poetul este **bolnav** de ascetism. Ascetism prin **neputinţă** de a trăi.

*

Poetul stă întins în pat, în capul oaselor, cu două-trei perne sub el şi are pe burtă o rană deschisă cu diametrul de vreo 30 de cm. O rană în care puroiul, sîngele şi carnea fierb. (Carnea fierbe în propriul ei sînge şi în propriul ei puroi, de la febra cumplită a inspiraţiei.) Poetul stă lungit în pat şi priveşte cu poftă la rana care-i fierbe cu aburi, cu miros în pîntec şi gustă din cînd în cînd cu o lingură mare. Poetul se gîndeşte cu încîntare la acest grandios circuit al Artei în artist, ca şi cel al apei în natură. Amestecă mereu, grijuliu, cu lingura în fiertura rănii, hohoteşte de poftă şi de scîrbă, privindu-se : mare bucătar al Frumosului şi al Mizeriei, mare Operă de artă culinară.

*

Nu folosesc la nimic. Cel mult la produs privire în gol. (Dacă privirea normală, înspre obiecte şi înspre oameni se produce în cantităţi incomensurabile — trebuie s-avem şi noi, nu ?, ceva privire în gol pe capul nostru de locuitor.) Atîta privire în gol încît e ca un fel de curcubeu vînăt peste cameră şi pute ca picioarele.

La atîta viaţă pe lumea asta şi la atîta veşnicie pe cealaltă, e bun (poate) şi un traducător din una în cealaltă. Numai că această alchimie nu produce decît sentimente extreme : închisoare (pe viaţă) şi numai evadări. Este vorba despre o încălcare a principiului fundamental: „morţii cu morţii şi viii cu viii“ Bineînţeles că evadarea se poate face numai în Sus şi chiar de două-trei ori pe zi. Dar dorul de a sădi un pom, de-a construi o casă şi de-a face un copil **vă** garantez că nu poate fi alinat de (con)ştiinţa — oricît de grandioasă — că nu vei sădi, pînă la capăt, decît **o cruce.**

Cristian Popescu

ion vădan

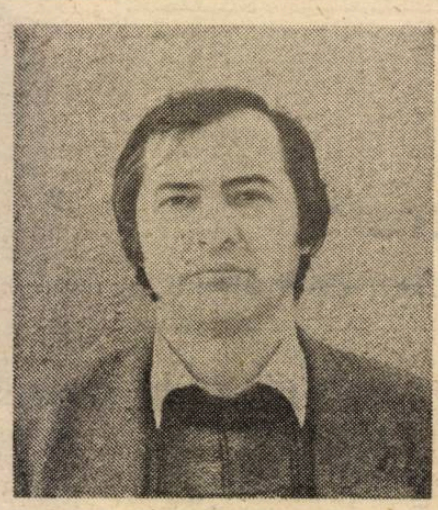

* * *

Aura unei fericiri estompate de vîrstă
așa am ajuns să trăiesc tăifăsuind pe terasă cu vrăbiile
aflu mici uneltiri puse la cale de vecini împotrivă-mi
totul se relatează reluînd amănuntele

pe farfuria de zinc un pumn de grîu
răsplătește confesiunea discretă a vrăbiilor
nimeni nu bănuiește nimic
între noi există ceva mai mult decît greutatea unei lacrimi

uneori le dau voie să intre în dormitor
se așează cuminți pe scîndura draperiei
ascultă muzică
o muzică adăugînd solitudine sîngelui

arareori se sperie de un gest
au o încredere oarbă în mine
îmi zboară pe umeri pe amintiri pe cuvinte
fericite că sîntem împreună

cel mai mult pierd vremea în bibliotecă
răsfoiesc dicționare albume de artă
își construiesc fericite cuibul la subsuoara statuilor
dumicînd tristețea și înserările

atît de mult m-am obișnuit cu ele
încît le simt răsuflarea precipitată
chiar și în cartea de poeme pe care o citesc —
parcă s-au răsfirat peste litere

cum e atît de calmă toamna aceasta
retras în plăcerea intangibilă de a scrie o frază
o singură frază cu vrăbii fluorescente
a căror evocare iscă vrăbii adevărate în cameră...

* * *

vuiește destinul puternic și tînăr
prin țevi de extracție
noroiul
jetul de apă
luna expulzînd remușcări
mireasma strivită în scrîșnetul roților
mîinile veghează roșii pe motopompe
recuperăm memoria pietrelor
arheologia speranței
în singurătatea brigadierului ninge
spre inima lui vine o scrisoare cu fire de iarbă de-acasă —
recompensă pentru tristețea duminicii oarbe...

* * *

piatra se fărîmițează în granule de liniște
o aud pocnind în somnu-i mineral
presimte carnea femeii din viitoarea statuie
desprinzîndu-se roșie din fibrele estompate
de razele uleioase-ale lunii

oh filtrare a exaltărilor sîngelui
prin sita de miresme brumate
prin freamătul rece al stelelor
sclipind în striațiile blocului de marmură
stivuite pe oboseala
continuă...

* * *

Cronologia unei triștețI
risipind nuanțe
pe mușchiul albastru
crescut pe vitralii
ca un consemn refuzat
de moartea ce se anunță
venind întotdeauna pe litere.

Repetare stereotipă a formelor
mîinile gem pe genunchi
curgînd pe ele
groasă
lumina
însomnorînd trupul și amintirile
ziua cerută zălog
durerii ce substituie cuiele palmelor.

La nesfîrșit să reiei
aceleași fraze plumbuite de muzică.
Fugi pe ritmul lor îmbufnat
să culegi flori de cîmp
stele distilînd alte vieți
absorbindu-ne
în vîrtejul negru de polen otrăvit
pînă cînd...

* * *

sînt prea tînăr să abdic de la fericire
tronul meu e de frunze căzute în elegii
bucuria împrumută substanță tristeții
adevărul refuză oglinzile

oare am trăit îndeajuns
încît să persiflez viața ce mi s-a dat
să îi cufund detaliile în acizii galbeni ai ironiei
pe sarcasm nimeni nu a construit durabil nimic

oh, să am satisfacția destinului asumat
moartea să fie o încheiere firească
lectura finală a zodiacului
biblioteca verde a ierbii

un transfer ultim de putere
memoria unei pietre să îmi rețină faptele
de ziua morților fiicele aducîndu-mi flori
prelungind surîsul stupid al nepoților

eam asta poate fi încheierea normală a unei vieți
logica unei copilării dispărute în tufișul de zmeură —
numai satul în care m-am născut dăinuie
numai sărbătorile lui

să te retragi din istorie pe furiș
să lași locul tău celor tineri
iată înțelepciunea la care ajungi
fără să vrei
asimilînd stelele —
prefixul îngerilor...

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

George Astaloș
POEME RETORICE
Ed. Militară

Poet și dramaturg neastîmpărat întru experiment, totodată figură pitorească a boemei literare bucureștene din anii șaizeci, George Astaloș a emigrat în Franța acum douăzeci de ani, la scurtă vreme după ce publicase un volum de versuri (**Șodron**) și unul de teatru (**Vin soldații**), ambele mai mult decît promițătoare. Foarte activ, n-a stat cu mîinile în sîn în aceste două decenii de exil, s-a implicat în viața literară franceză și vest-europeană, versurile lui fiind tipărite la prestigioase edituri din Franța, Italia, Luxemburg iar piesele de teatru văzînd lumina rampei pe multe scene europene și nord-americane. Au scris despre literatura lui, între alții, Mario Luzi, Vijorelli. Poemele apărute acum fac parte din cele care, la data scrierii lor, între 1958 și 1968, n-au putut trece bariera cenzurii ceaușiste. Sînt texte lirice în registru erotic ce ascund, transparent totuși, un sîmbure de protest față de tendințele totalitare ale epocii comuniste, un refuz de a accepta înserierea depersonalizantă proprie ideologiei politice a acesteia. Ironia și răspărul sînt atitudinile cele mai frecvente, precum în această lămuritoare „echivalență": „să ne descentralizăm / iubito / pentru o mai bună repartiție / a angoasei // liber e doar / liberul arbitru / iubirile se reorganizează / încorporînd la sînul lor statornic / noi sentimente diversificate // păstrează taina / marilor delicii / iubito / nici un gînd / să nu iasă în afara ta // meditează prelung / asupra iubirii / iubito / nici un sunet / să nu tulbure viața ta interioară // închide ochii / și apropierea / ne va îngemăna fără efort // egali / universali / secreți / ca votul". Cum spune Mario Luzi, ceea ce frapează și cucerește în poezia lui Astaloș e „disponibilitatea și facultatea lui de a vorbi «dinăuntru», adică din interiorul unei condiții precise".

Jacob Popper
PE RING CU EUGEN BARBU
Ed. Victor Frunză

O „dispută în șase runde, un apolog și o Veșnică pomenire" pe care autorul, în calitate de comentator al „Europei libere" a avut-o în 1968 cu părintele „Gropii", pe atunci redactor șef al „Luceafărului". În fond, o rememorare a vechilor apucături securisto-ceaușiste ale uneia din cele mai sinistre figuri ale literelor românești postbelice, celebrul plagiator Eugen Barbu, cel devotat trup și suflet securității și ceaușismului, deghizat, tocmai el, în apărător al idealurilor de moralitate și patriotism ale poporului nostru. Puse față în față, textele lui Jacob Popper și ale lui Eugen Barbu ori ale unor acoliți ai săi compun, totuși, o polemică pentru că la argumentele în idei ale preopinentului, autorul „Princepelui" răspunde în maniera unui personaj caragialesc cu „ba pe-a mă-tii", insulta, minciuna, mistificarea și grosolănia fixînd un auto-portret întrutotul convingător. E interesant, pentru cei care sînt dispuși să uite repede, că povestea plagiatului din „Incognito" e anunțată în „Princepele", Jacop Popper evocînd observațiile prin care Fănuș Neagu incrimina furtul literar comis de Eugen Barbu în romanul din 1969. În fond cartea aceasta a lui Jacob Popper e un fel de „Eugen Barbu par lui-même". Am citi-o mărturisesc, cu tristețe.

Rodica Soreanu
TRUP DE AER
Ed. Porto-Franco

Talent ce se caută pe sine, deocamdată discret, Rodica Soreanu e o poetă a spațiului lăuntric, pe care-l explorează cu pudoare și teamă de surpriză, mai mult sugerîndu-i tumultul decît încumetîndu-se să-l exprime deschis. „Trup de aer" vrea să spună nu atît inconsistență, sau imaterialitate cît permeabilitate și transparență. Numai că o anume vetustețe a limbajului precum și prețiozitatea unor imagini „izbutesc" să pună între paranteze fiorul liric natural lăsînd la vedere artificiul, făcătura : „Torentul ce bate, la poarta pleoapei / Ochiului nedeschis cerîndu-i strălucirea dintîi / În ceasul cînd timpul curge prin brațe de sălcii / Și părul meu fluviu negăsindu-și marea / Pentru delta destin / Să cuprindă rod pîrguit / De șapte ani risipit / Cutremurînd tărîmul zilei ce topește / Pe retină inversa trecere spre apa neagră / Stinge cercuri de foc, alb / Peste moarte așternînd petale de crini / În izbăvitoarea luminata dimineață". Amestecul acesta de proaspăt și vetust, de naturalețe și artificial e un semn de incompletă maturizare artistică sau de inocență culturală, amîndouă remediabile cu mai mult exercițiu.

Mircea Moga

„Sfatul țării"

Ne-ar fi necesar un spațiu tipografic peste limitele obiectiv admisibile pentru o trecere completă în revistă a extrem de bogatului sumar al publicației basarabene de literatură, artă și cultură „Sfatul țării", nr. 81—83, parvenită la redacția noastră prin grija domnului Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Basarabia. Sîntem deci nevoiți a ne supune rigorilor privirii selective.

Abordînd — într-un eseu cu tentă sociologică — problema axiologiei aplicată fenomenului literar din ziua de azi, Mihai Cimpoi sesizează pericolul de degradare a valorilor autentice, torpilate de pe o parte de acest „am spune noi, citîndu-l pe Heidegger, „timp al indigenței", pe de altă parte de chiar demonul personal al futilității-acaparatoare prin seducție imediată. Salvarea este văzută de autor în consens cu concluzia din Max Scheler ! „Tot la Dumnezeu ajungem, pe care Zarathustra nu — cred că îl poate înlocui. La Dumnezeul valorilor, singurul colac de salvare al lumii moderne". Nicolae Popa face o pertinentă analiză a „Momentului poetic — 90", moment fatalmente accidentat, cu denivelări impuse scrisului basarabean de o conjunctură geo-politică nefericită. O anumită provincializare a literaturii respective poate fi depășită, susține — pe drept, credem noi — autorul eseului printr-o racordare de substanță la puternicul filon poetic de dincolo de Prut : „...cînd vorbim despre necesitatea reintegrării în Europa, ne gîndim în primul rînd la acea Europă care pentru noi începe dincolo de punctul vamal Ungheni (...) Tindem să fim europeni în măsura în care ne vrem maiorescieni, eminescieni, stănescieni sau ieșeni, bucureșteni, clujeni". O surpriză ne oferă Eugen Lungu în episodul secund al „Cursului scurt de istorie a literaturii moldovenești", studiu care amintește — în sfîrșit — de excepționala „Istorie polemică..." a lui Nicolae Manolescu, la primul incisivitatea fiind mai marcată.

Trebuie reținute interviul — plin de dureroase întîrșii cu sorgintea în timpul istoric dar și în cel al trăirii personale de dincolo de istorie — cu Paul Goma („Pentru mine Basarabia înseamnă tot"), o îndrăzneață „disecare" a caracterului uman de tip strict basarabean („K — 460" de E. Lungu), pagina de proze inedite semnate Vitalie Tulnic, o lungă-rememorare (cu iz de curată proză acidulat-sentimentală) scrisă de Nicolae Popa („Cămașa antigloanț a melancoliei") ș.a. Pe scurt, nu am întîlnit pe nicăieri în paginile acestei reviste vreo notă dezagreabilă, ternă. Totul este viu și solid construit.

Alexandru Spînu

O imaginație arhaică

În urmă cu ani, un critic acid, stăruind „în cîteva rînduri" asupra prozei lui Marius Tupan (bazîndu-se, evident, pe ceea ce produsese tînărul scriitor pînă atunci) credea că are în față un caz de „flagrantă neînțelegere a prozei". **Proza lirică** i se părea „perfect revolută", reinventînd — prin recuzita prăfuită și temele sleite — sămănătorismul ; pregătind, adică, **un suicid literar.** Talentul (incontestabil) se zvîrcolea sub amenințarea acestei infuzii poematice diluînd substanța dramatică.

Adevărul e că Marius Tupan nu stăruie în analiză ; „fănușian" pe alocuri, așternînd cu frenezie — în primii ani — fraze fănușiene, el coboară în „bezna primordială", ascultă clocotul magmei, vrea să palpeze esențialul. Este, altfel spus, un povestitor care înclină balanța spre **stări** nu spre întîmplări (deși s-ar părea că romanul ultim repune în drepturi acest raport „uzurpat") ; preluînd chiar și reciclînd teme de circulație în spațiul epic al anilor de început. Iată, de pildă, cazul unui salcîm „blestemat" pe care protagonistul (agentul epic, ca să zic așa) îl vroia doborît **(Din ce în ce mai multă muzică),** în urma conflictului cu Olăcanii ; sau amenințarea apei „care va înghiți totul" **(Dincolo, insula)** și care va „spăla totul", ștergînd amintirile lui Ali-barcagiul, descoperind — la prohodul insulei — „timpul trindav" al pensiei (în cazul lui Nicolae Șarpe). Încă o dată : Marius Tupan nu e neapărat analist dar parantezele descriptiv-naturiste, grija calofilă asortează o imaginație arhaică, nutrind din humusul credințelor vechi o memorie fabuloasă. Să ne amintim de „făcătorul de urcioare" din **Mezareea,** o țară minunată, cu un pămînt „mușcat de patimi". Să invocăm Jocul bezmetic la Cornul Caprei pentru a cerși ploaia, noaptea năproorului, ciudățeniile bălții „lacomă ca o lipitoare", vestind „ultima strigare". Dincolo de această amprentă fănușiană, recognoscibilă și în pasionalitate, balta întunecată de pești, Chiorul de Lepădat așteptînd caii, foiala „sufletelor murdare", prospețimea stăfundurilor în erupție dezvăluie, credem, un impuls voiculescian. Se știe, V. Voiculescu, înerediințat că „basmul nu minte", săvîrșea un ritual epic ; aflată, indiscutabil, în prelungirea poeziei, proza sa — trăind sub vraja eposului străvechi — descifra o lume mărturisită, descoperindu-și tîlcurile pierdute. Alegorismul voiculescian salva prin sacralitate frenezia vieții, armătura mitologică îngăduia și iubirea magică și demonia cărnii. Iată **povara** eroilor care se îmbată — la Marius Tupan — de visare și iubire, speranță și noroc. Și el crede, precum marele înaintaș, că „muzeul sufletului nostru e în folclor". Acest interes pentru arhaic, subminat de infiltrația lirismului nu pare a ține cont de mareele modei. În fond, ultimul val, tocmai asta vestejea ; noul pact cu realul (Eugen Simion), invitînd la descrierea cotidianului, resuscita proza scurtă, ironia salvatoare și făcea un program din deriziune și sarcasm, trecînd de la proză auctorială la cea autoreflexivă, preocupată obsesiv de „Scenariul" deconstrucției. Este, poate fi acest cotidian opresant „ocupat" de sacru ?

Mircea Eliade ar fi răspuns, probabil, afirmativ. Fantasticul din proza eliadescă îngăduia astfel de „treziri", părăsind universul profan ; înotînd în realitatea profană, eroii lui Eliade merg, de fapt, spre **centru ; văd dincolo,** depășind orizontul fenomenal, spre lumea creatoare de mituri. Concluzia lui Eliade ne e la îndemînă : Sacrul sălășluiește camuflat, este recognoscibil în astfel de travestiuri mitice (redobîndind condiția adamică) în fine semnalarea lui permite o autenticitate absolută.

Dar ultimul val, repetăm, este interesat de inevitabila **degradare a sacrului.** Este și un reflex polemic aici, sancționînd — indirect — eroziunea morală a societății noastre în anii dictaturilor; este, în același timp, și un simbure caragialian, prezent ca **adevăr activ** și în proza lui Marius Tupan.

Dincolo de astfel de speculații și filiații, vrem a spune că Marius Tupan aduce în scenă temperamente strașnice, firi violente. Pagina se încarcă cu luxurianța amănuntelor și „durii" care misună în lumea șantierului descarcă o oralitate savuroasă. Au febra urcușului și „patima zămislirii" **(Gustul Soarelui).** Au o bogată experiență a vieții și încearcă să se lepede de trecut, spălîndu-și sufletul (vezi Pia). Apetitul pentru senzațional, trepidanța întîmplărilor, mulțimea firilor aprinse, arțăgoase permit **ciné-vérité-ul** ; altfel spus, chiar „viața adevărată" a constructorilor, precum ar dori scenaristul Doru Rusescu, un „romancier valoros", confiscat de filmările la **Tangoul.** Bun cunoscător al mediului, Marius Tupan nu falsifică realitatea : mai mult, sancționează „ziaristica pompieristică". Și, în același timp, ascultă „toaca adîncului", răbufnelile **arhaicului** intarsiind scene grotești (tarafu lui Leonică Geană). Filmările la Porțile de Sus cuprind o lume febrilă, agitată, văzută însă **neturistic** ; fiecare om înseamnă „o iubire", fiecare exemplar poartă o istorie. Printre ei rătăcește, „căzut din cer", Laurențiu Roiban, bibliotecarul — „giornalist", închis în sine „ca un cocon". O faună colorată, așadar, temperamentală, în confruntare, fixată cu peniță de portretist și contrapusă (uneori cu stîngăcii de construcție) universului magic, teren pe care Marius Tupan nu renunță (și bine face) a arunca sonde.

Acestea ar fi datele problemei, deslușind rețeta epică ; ele, potențate, se regăsesc în ultimul roman al prozatorului, sondînd „Vremurile încîlcite" ale crizei din 1933. Sîntem în Ursuleasca, un cătun „de la marginea lumii", într-o vreme care, ieșind din țițîni, poartă germenii schimbării. **Marmura neagră** (1989) vorbește despre această „cucăială", întreținută de conservatorul primar Fănuș Rogobete care e convins că „puterea unui cătun stă tocmai în izolare" ; pactul primarului cere prudență, aranjamente „cu doseală" în vreme ce semnele (tălmăcite de Geanta-vrăjitoarea, cea „însămnată") pledează, dimpotrivă, pentru acțiune, aducînd în scenă chipuri aspre, cu singe clocotitor, într-un context de forfotă și tulbureală, traversînd „un lan de vedenii." Vremurile, zice prozatorul, „fac cu ochiul". Dona, o femeie practică, are planuri măreție, avidă de pricopseală ; își face „loc cu gura" și ascultînd „zornăitul banilor" vrea să arunce Ursuleasca sub altă zodie. „Nebunia" acestei femei atinsă de locvacitate, singură pe colina Mianca, zguduia viața așezării.
Tiribomba urcînd spre Mianca, tarabatir, zvonurile despre mină înfierbîntă imaginația delatorilor. Filareta își cheltuie rivalitatea în scrisori veninoase, Mitriță Lefterică (iată, un accent caragialian), cel cu „limba înnodată" și minte înceată, soțul Donei, adoptă „poziția mutului". Larma colinei se întețește, ambițiile Donei cresc și ele, provocîndu-l pe **ginditorul** Tălăpan, un bătrîn strivit de roata destinului. Autoritatea misterioasă a acestui spirit hoinar (un „savant eșuat", anexat de întreprinzătoarea femeie, ins care — retras în odăița lui burdușită cu cărți — își propusese să îndure abisul, îngropîndu-și trecutul) se îndepărta de lumea din jur ; or, aflat în serviciile bătăioasei Dona, bătrînul (care știind cinci limbi avea dreptul, spun oamenii locului, la cinci înmormîntări !) se bilbiie în lupta cu vicleniile vieții. Bobîrnacul Donei scoate din amorțeală cătunul adormit, vestește un nou început. Țesînd atîtea iluzii, vocile vîntoaselor anunță „prăpădenia", denunță „păcăleala" ; colina trufașă, amețită de zgomotele tiribombei suportă o necesară lecție. Iar Ursuleasca (despre care dascălul proscris, cel cu mintea trează, Ion Ursuleasca ține o **Cronică Ursuleană),** buimăcită de atîtea vești false, rămîne în așteptare, tălmăcind vremurile. Marea Iluzie se destramă, Dona — cea care pierduse simțul realității — e „tuflită", cinepa — planta „preamărită" acolo — își recapătă prestigiosul statut, umbrit o vreme de clădirea „Marmurinei" și așteptata venire a minerilor (nu e vorba de mineriadă !), instalînd vrednicia și voia bună în cătun.

Romanul, cu multe pagini admirabil scrise, cu plombe exotice și frenezie mitică, sabotînd realismul pedestru, aduce personaje care nu se uită ; cum ar fi, bunăoară, profesorul de naturale Sterică Dulbaba, preocupat de **Istoria galinaceelor.** Opera la care trudește (și căreia, în „laboratorul în aer liber" din Ursuleasca, îi închină o viață de om) privește acest jalnic „simbol etern". În pofida epicului despletit, convergența se încheagă ; sînt scene puternice (spectacolul de sfîrșit de an), pete de culoare (Main Potăin, piticul-fierar, ocupîndu-se de „docărel", cu droaia de „golășei", alături), secvențe bucureștene „de contrast" (Ioly învie amintirile din casa Avereștilor) și pagini pulsînd de un erotism fiziologic scăpat de sub control (senzuala Roza Rogobete luptă pentru „redresarea entuziasmului" în timp ce Fănuș, dominat de insațiabila nevastă, acuză crize de autoritate într-un sufocant matriarhat). Monografia acestui cătun ocolit (s-ar fi zîs) de evenimente e desfășurată cu aplomb narativ de individualități pigmentate, covîrșite (uneori) de sarcina epică. Fiindcă talentul lui Marius Tupan e mai presus de orice îndoială. Iar reproșurile, cîte sînt, privesc — deopotrivă — nivelul stilistic (unde foiala regionalismelor e supărătoare) și cel constructivistic, dozajul fiind neglijat, deseori. Romanul lui Marius Tupan are, să recunoaștem, un relief axiologic accidentat. **Prelucrarea** materiei epice (cum recomanda un critic) trebuie, într-adevăr, să-l preocupe mai vîrtos pe romancier. De o demiurgie aiuritoare, ambalat de „beția creației", prozatorul inventează în deplină libertate ; este vinos, fantezia zburdă într-un ținut imaginar („vag identificabil") iar instinctualul covîrșește regia epică. Autorul este un auditiv, scrie sub „povara simțurilor", interesat de psihologiile rudimentare. Cei care au citit **Mezareea** nu puteau bănui ambiția frescei. Față de atîția prozatori constipați, de o vădită anemie epică (combinînd, e drept, debilitatea cu subtilitatea) Marius Tupan suferă de furia poematizantă a imaginației. Poate că dospeala manuscriselor ar prinde bine, așezînd — prin autocenzură — acest epic magmatic în albia liniștită, mitologizantă, impură, totuși, a unui spațiu în care rodește, spuneam, simburele caragialian. Deriziunea, șarja, fisurează epicul și destramă atmosfera magică, controlate însă de o imaginație arhaică, răbufnind tulbure și punîndu-și amprenta — prin degradare — pe o lume pasională, în zvîrcolire nedomolită.

Adrian Dinu Rachieru

„Noaptea regilor" la Teatrul Național

Prin însăși natura ei opera scenică este irepetabilă, iar spectacolul „Noaptea regilor" montat de Andrei Șerban, pe scena Naționalului bucureștean nu face excepție. S-a discutat mereu despre acest spectacol ca despre o re-punere în scenă a piesei, un succes mai vechi al regizorului în America. Un comentator naiv imputa realizatorului faptul că l-a coborît pe Shakespeare în Piața Universității. Părerea noastră este că spectacolului înălțat pe scenă i s-a adăugat ceva din miracolul petrecut afară. Modificat de experiența trăită în România, Andrei Șerban nu a reușit să repete spectacolul american întocmai, și pentru ceea ce regizorul a adăugat din neliniștea noastră, trebuie să-i fim recunoscători. Interesantă este concepția asupra personajului Ducelui. În prima parte avem un stăpîn medieval, iar în final un dictator de tip contemporan cu elicopter și gardă de corp proprie, cu obișnuințe și hobby-uri previzibile. Transformarea se face fără hiatusuri în evoluția logică a stărilor. Accentele de violență diurne și obișnuite societății noastre, reclamele animate, scenele de strip-tease în barurile marinărești, modifică spațiul temporal al spectacolului. Și Olivia este inițial o persoană cernită și cuvioasă, care-și pierde instantaneu evlavia și tristețea trădîndu-se a fi foarte abilă în captarea bărbatului care-i place. După gustul nostru Malvolio este mult mai brusc trădat — apariția cu salopeta și felinarul de miner din final — dar ideea este năstrușnică iar personajul lucrat fără cusur ne-a cucerit. În întregul ei montarea impune prin prestanță și teatralitate. Se joacă cu aleasă rostire și adîncă înțelegere a stării. Din nou aceeași minuțioasă cizelare a mijloacelor de expresie, perfect stăpînite de actori. La Trilogie ne-a uimit personalitatea schimbată a interpreților știuți. Noaptea regilor este un spectacol al elitei și în această categorie credem că se va putea înscrie orice actor care lucrează cu Andrei Șerban, el fiind un regizor care modifică lumea din jur. În primul tablou Orsino întins pe o sofa, acoperit de mătăsuri grele, oftează de dorul prea frumoasei Olivia și în jurul său melancolia se materializează vizual și sonor. Muzica este de un lirism discret, lumina amintește de frumoasele amurguri de pe malul mării, îmbrăcate în alb tinere visătoare străjuiesc tristețea ; un bust singuratic pe un postament înalt marchează tocmai prin prezența-i împietrită, existența lipsită de însuflețire a palatului în absența iubitei. Rostirea Ducelui este aproape ritualică în acest spectacol al tristeții. Apariția în travesti a Violei — Cezario însuflețește curtea prin explozia de tinerețe, puritate și iubire pe care tînăra nobilă o aduce. Maia Morgenstern este o prezență extraordinară. Intrarea ei în scenă — vezi episodul naufragiului — este practic o erupție în forță. Fascinantă, senzuală, subtilă în nuanțe, actrița joacă cu aceeași ușurință, sfiala și îndrăzneala, timiditatea și violența, toate potențate de o feminitate care motivează și captarea atenției Ducelui din final. În fapt fiecare tablou, excelent construit plastic, pregătește psihologic tabloul următor. Raportăm această afirmație la ceea ce regizorul construiește cu actorii și se constituie drept echivalent scenic al construcției dramatice. Se simte deci și se vede ceea ce este clar că va urma. Desigur, Olivia putea fi jucată în diverse modalități, dar personajul Vivianei Alivizache are mister și un farmec insinuant care ajută actriței să arunce vălul de doliu într-un gest lipsit de stridență. Trecerea de la starea de fecioară, menită pe viață singurătății cernite, la cea de femeie măritată — condiție obținută cu oarecare agresivitate — se face surprinzător de firesc. Un trio de excelență al spectacolului este cel jucat de Carmen Galin (camerista Maria), Gheorghe Dinică (Malvolio), Costel Constantin (Sir Toby). Carmen Galin a fost întotdeauna o actriță cu resurse inepuizabile, dar registrul oferit de la „Trilogia Antică" la acest Shakespeare definește un fenomen în breaslă. Are o mobilitate de joc uluitoare, scenele ei sînt demonstrația a cît se poate vizualiza scenic un cuvînt, un gînd, o intenție, o stare. Explozivă și calină, Carmen Galin epuizează energiile spectatorului prin implicarea violentă pe care o operează și în sală. Forța ei în scenă este vulcanică, iar șansa partenerilor ei stă în faptul că-i sînt egali și că actrița în mod evident joacă „împreună cu toți". Gheorghe Dinică este un alt vîrf al acestui spectacol de excelență. Mărginitul, îmbufnatul, ridicolul, complexatul Malvolio nu are nici o fisură în demonstrația pe care o oferă actorul. Dacă i s-ar tăia tot textul evoluția lui Dinică ar pierde puțin, probabil, din savoare și claritate. Am reîntîlnit un actor rar, care aștepta de mulți ani regizorul capabil să-l redea în întregime teatrului. Dan Puric în Sir Andrew este, de asemenea, o prezență distinctă a spectacolului. Actorul care beneficiază de exercițiul pantomimei dispune de un surplus de mijloace de expresie și ne referim în mod special la expresia corporală. Cerasela Stan în travesti și pe partitură redusă rămîne în memoria observatorului. Ovidiu Iuliu Moldovan ne propune un Duce izolat în opulența sa de singurătatea din el. Spațiul dintre persoana proprie și ceilalți nu poate fi încălcat decît de Cezario. Asta-i și apropie pe cei doi, inconștiența juvenilă și căldura lui Cezario cucerind pe nesimțite sufletul Ducelui. Bun cunoscător în ale vieții, Orsino, în varianta lui O.I. Moldovan, se complace cu mult rafinament în suferința aceasta. Ducele pare conștient de privilegiul de a suferi din dragoste, dar nerăbdător și capricios schimbă obiectul adorației în momentul în care se dovedește efortul inutil. Scena sosirii lui cu elicopterul pentru promenadă în locul unde speră s-o întîlnească pe Olivia este de un umor copios. Întreaga curte care se mișca în interiorul palatului grațios formează acum garda sa personală bine antrenată pentru acest exercițiu și amintind de gărzile polițiste contemporane. Dar viața din interiorul palatului ducal este bine delimitată scenic de cea din exteriorul lui. Nu există discrepanță între lumea imaginată a interiorului și cea din afara ei. Sosirea elicopterului Ducelui este anunțată spectatorului prin scenele din interiorul palatului Oliviei cînd Sir Toby se așează la televizor și privește desenele animate, Malvolio urmărește jurnalul de actualități al cărui semnal îl auzim pe banda sonoră, camerista dă cu pumnul în aparatul care se strică în timpul reclamelor, în casă se face curățenie cu aspiratorul iar Olivia poartă un mini exagerat. Doina Levința alătură costumelor de epocă vestimentația contemporană fără vreun complex. Scenografic, spectacolul este construit economic doar din cîteva elemente și lumini care sugerează în ansamblul lui monumentalul. Ceremonialul din palatul ducal, scenele de intimitate ale lui Orsino, lumea eterogenă din jurul Oliviei, secvența din barul marinăresc, reclama făcută de dansatoare unei cunoscute firme de țigări americane sînt elemente care se suprapun artistic în concepția scenică a lui Andrei Șerban tocmai pentru că acesta propune o viață reală posibililor în planul operei scenice fără să o reproducă pe cea existentă. Am aplaudat cu căldură un bufon realizat cu mare rafinament scenic și inepuizabile mijloace, personaj în care l-am redescoperit pe Claudiu Bleonț. I-am aplaudat pe Valentin Istodor, pe Mircea Rusu, pe Constantin Dinulescu, pe toți cei care au evoluat fie chiar și pentru cîteva minute în acest Shakespeare de elită dăruit scenei românești de Andrei Șerban.

Liana Cojocaru

DUMITRU ȚEPENEAG

NUNȚILE NECESARE

(fragment)

Fotografie de JOHN FOLEY

Satul era desigur după colina aceea ca o spinare de oaie flocoasă trebuia așadar să treacă prin pădure și se însera ei îi era puțin frică rămăsese în urma bărbatului care căra voiniceşte geamantanul cu capul în jos bombănind ce ți-o fi trebuit atâta calabalâc și uite au început să răsară stelele și luna o să se ridice și ea departe lătra un câine mai bine zis chelălăia hăuia sugrumat urla cu gâlgâituri tânguitoare și Anei îi era acum frică de-a binelea dacă vin lupii bărbatul izbucnește în râs se oprește pune geamantanul jos femeia se agață de el i se ghemuiește la piept și el îi mângâie părul privește acolo luna se ridică tremurând din spatele dealului

se luminează de zi

avusese un somn lung agitat pătura căzuse la piciorul patului cearceaful se strânsese sub trupul asudat Ileana plecase în timp ce el dormea afară ploua frunzele castanului lucesc la fereastră e târziu după prânz din bucătărie nu mai vine nici un zgomot nu se aud nici măcar picăturile de apă care se scurgeau la intervale regulate din robinetul stricat al chiuvetei mai trage câteva clipe cu urechea apoi se răsucește pe burtă cât mai departe de peretele rău mirositor își înfundă capul în pernă și încearcă să adoarmă din nou e mult mai bine așa să dormi să dormi în neștire și din când în când să visezi să dai la o parte perdeaua aceea neagră și să încerci să ajungi dincolo nu reușești totdeauna mai întîi simți că te înăbuși și zumzetul acela interior devine din ce în ce mai puternic dar pe urmă dacă perseverezi dacă îți așezi amîndouă pernele peste ureche și strângi până la durere pleoapele întunericul începe să se destrame și o ceață verzuie tăiată de fuioare de aburi albi apoi un fel de ploaie albastră cu picături mari sau poate grindină și în sfârșit cerul și plaiurile limpezite după ploaie tăpșanele mângâioase cu iarbă mustind de lumină umărul acela de deal și dincolo altă vale și mai verde și mai luminoasă și alt deal altă vale și deal și vale deal valuri încremenite solemne

respiră adânc

în mirişte pe unul din mușuroaiele de cârtiță unul ceva mai mare și se lăsa încet seara era liniște din când în când lătratul unui câine ori țipătul unei păsări departe de tot sunet de tălăngi e

stâna lui Munteanu a lui frate-său Anica are o voce firavă care iese parcă dintr'un fir de iarbă el se întoarce spre ea și-i mângâie fruntea apoi obrajii îi simte gura umedă bărbia pielea gingașă de sub bărbie nici nu clintea sub mângâierile lui aproape că nici nu mai răsufla dar degetele bărbatului când se porneau din nou gestul era acum mecanic un vultur acolo uite acolo arată profesorul întinzând brațul și degetul arătător un uliu poate îl corectează fata un uliu repetă el și hotărându-se brusc se scoală se mai uită o dată pe cer apoi spre pădure Anica se ridică și ea pe jumătate un uliu la pândă și zâmbește dar el nu-i vede zâmbetul e întors pe trei sferturi privește către colina împădurită va trebui așadar să treacă prin pădure ei îi era puțin frică rămăsese în urma bărbatului care târa după el

ce-mi spui mie

nu mai e în bucătărie a terminat de spălat vasele dar n'a intrat la el în odaie s'a dus probabil în atelier la Andruța care e foarte bine dispus astăzi de cum intră pe ușă o strânge în brațe și-apoi frecându-și palmele îi spune să îmbrace rochia de mireasă nu aia ailaltă acolo pe pat așa foarte bine ea se dezbracă ascultătoare nu zice nici pâs îmbracă rochia fără ca măcar să se uite în oglindă nu-i place ba da dar o doare capul Andruța îi oferă un antinevralgic ea refuză pentru că mai luase nu vrea el ridică din umeri și pregătește aparatul reflectoarele ți-ar trebui un mire și se vede că ideea îl amuză să-l convingă ea imposibil e bolnav nu se poate scula din pat știe asta totuși nu și nu ea se înfurie protestează el o liniștește haide las'o baltă îmbracă-te mai repede întinde-te pe pat iar va trebui să mă chinui cu tot felul de trucaje aprinde reflectoarele nu mișca nu respira ea nu mișcă nu respiră și o mănâncă îngrozitor nasul fotograful țipă se agită se pune într'un genunchi se scoală nu găsește poziția cea mai convenabilă trage aer în piept așa fă-ți o provizie de aer și nu te mai foi atâta iar se scoală face câțiva pași se repede la fereastră se întoarce se pune din nou în poziție acum nu mai mișca gata

poate am rătăcit drumul

plouă mărunt și lăstunii se amuzau să sfâșie țesătura de stropi pentru ca el de acolo din fundul patului unde zăcea greoi îmbuibat de băutură s-o poată zări pe baba care-și dădea în bobi pe prispa casei vecine sau poate era un alfabet al lor un alfabet păsăresc compus din zboruri scurte și frânte din când în când o linie mai lungă de la o streașină la alta semne pe care el nu le putea descifra dar păsările n'aveau de unde să știe ignoranța acestui animal lipsit de aripi plin de guturai și cu vederea destul de slabă care căsca și se întindea troznindu-și oasele era desigur târziu ar fi putut trimite un elev să-l scoale dacă a văzut că întârzie ori Anica de ce n'a dat ea o fugă în pauza mare probabil că nu era totuși chiar atât de târziu și profesorul mai căscă o dată mai să-și rupă fălcile se dă jos din pat și se duce la Veta în bucătărie să bea apă trece desculț prin camera cea mare care miroase a busuioc se lipește de ușa bucătăriei trage cu urechea câteva clipe bune abia apoi ciocăne apasă pe clanță care nu se deschide ce drac se întâmplă bate cu pumnul și zgâlțâie clanța cine e țipă Veta și ușa se deschide femeia începe să râdă de ce râzi o întreabă profesorul și zâmbește încurcat

peste tot miros de igrasie de șoareci de

cu fața la perete și se uită la petele de igrasie apoi se răsucește pe spate se ridică într'un cot privește cu o atenție tâmpă la vaza goală fără flori de care e rezemată Anica are capul ușor aplecat într-o parte în spate dealuri și văi nu te mișca țipa el și fata înțepenea în poziția în care era toamnă zi aurie de toamnă celelalte fotografii le pierduse ori poate primăvară sfârșitul anului școlar după serbarea de paște firește o adiere ușoară mișcă frunzele castanului un corp își face loc printre frunze nu poate fi o vrabie se lasă pe spate și închide ochii nu reușește să adoarmă pentru că i-e frică da frică era poate un vultur un uliu îl corecta ea

de ce râzi nu râd

în iarbă și stătu așa pe burtă nemișcat să privească soarele care scăpăta în spatele dealurilor mânjind totul cu roșu și iarba și obrajii ortacilor mîinile lor vînjoase sprijinite în bâte și boturi zavozilor blănurile oilor care urcau agale dealul ca să se îndrepte spre popasul de noapte doar una singură rămăsese în urmă era lângă el nu îndrăznea nu vroia să se clintească fără el nu-l pierdea nici o clipă din ochi se uita țintă la el și se apropia ridicând botul de parcă ar fi vrut să-i vorbească dar el continua să se uite după turmele care se depărtau mânate de ciini și de ciobani erau acum tocmai pe vârful dealului plini de soare înroșiți de ultimele raze ale soarelui și tălăngile sunau stins încă puțin și totul va dispărea în valea de dincolo

închide ochii

degetele fetei îi mângâie pleoapele sub care bulbii ochilor zvâcnesc ca niște mici animale speriate stârnite acolo în întunericul culcușului care acum însă se colorează treptat o țâșnire de roșu și-apoi pete de galben și de albastru și o întindere verde gălbuie aducând a câmpie dar și a iaz acoperit de mătasea broaștei degetele devin mai insistente mai apăsătoare și privirilor dinăuntru li se descoperă tăpșanul verde

înflorit și deasupra cerul continuă spune el și fata nu înțelege coboară degetele pe obraz îi mângâie buzele ochii zice el și ea râde ca de o glumă își vâră mâna subțire în deschizătura cămășii și-i mângâie pieptul iar el nu mai vede nimic mormăie și se întoarce pe o rână își trece un braț pe după mijlocul fetei și o trage spre el fata se lasă să alunece nu ezită să-și lipească trupul de al lui ochii mai bombăne el o dată și cu ei închiși îi caută orbește gura pe care o părăsește însă repede buzele lui întânlesc ochii fetei și fata aproape că se sperie de violența acestui sărut neașteptat sunt amândoi cu ochii închiși mâinile le umblă bezmetice pe trupuri amândoi în întuneric el strânge cât poate pleoapele și în același timp apasă cu buzele ochii fetei o fâșie de albastru îi învelește și uite că se deschide și plaiul acela minunat dar fata nu mai rabdă apăsarea mâna bărbatului s'a încleștat în carnea ei nu mai poate suporta și se zmucește mă doare scânceste ea

deschide ochii

alături voci și râsete pahare și furculițe ciocnite clefăitul mesenilor care nu se sfiau să vorbească cu gura plină mai ales Munteanu al cărui glas răgușit le domină pe celelalte îndrugând verzi și uscate că doar fusese marinar ce naiba călătorise peste mări și țări văzuse atâtea locuri pățise atâtea chestii povestește și înfulecă troznind din măsele vinul gâlgâie în pahare curge și pe fața de masă care e toată pătată parcă de sânge și atunci uneori patroana în rochia ei de tafta neagră cu corsajul puțin desfăcut și părul despletit însăși patroana care desigur se amețise puțin ori se prefăcea ca să se pună la rând cu ceilalți se clătina când se ridica și ieșea din salon pentru ca peste câteva minute să revină împingând-o ușor din spate pe cea mai chipeșă pe cea mai blândă zice Munteanu și din altă cameră apărea piticul cu sula lui mare și groasă și orgia începea vocea profesorului devine un muget ceilalți aproape că nu mai râd mai degrabă icnesc îl urmăresc îl ascultă cu gura căscată uită și să mai mănânce Pădureanu și-a apropiat scaunul de Ana și-i mângâie acum coapsa apoi femeia ridică piciorul și-l pune pe genunchiul bărbatului mâna acestuia i se cațără până la sex și femeia mijește ochii de plăcere oaia nici nu clintea sub îmbrățișarea piticului

bondari imenși deasupra tăpșanului

nu poate să adoarmă se răsucește de pe o parte pe alta pe burtă îndoind un genunchi pe spate cu puiul de pernă așezat peste ochi asudă de atâtea zvârcoliri și degeaba strânge pleoapele își înfundă fața în pernă străduindu-se să nu se gândească la nimic din bucătărie se aud clinchet de vase pași târșâiți și tot felul de zgomote care ajung amplificate la urechile lui așa că se răsucește cu un salt patul scârțâie din toate încheieturile zvârle pătura cu picioarele și se dă jos din pat privind buimac în jur Ana plecase în timp ce el dormea habar nu avea cât era ceasul apoi își dă seama că în bucătărie trebăluia Ileana frunzele castanului lucesc la fereastră Ana plecase cască îndelung și se urcă din nou în pat cea care va în-

tra va fi tot Ileana fără să bată la uşă dormeai se opreşte o clipă în prag se uită peste umăr închide uşa răsucind de două ori cheia în broască îşi descheie nasturii de la bluză cu acelaşi surâs tâmp care i se întinde pe toată faţa ca o pată şi ţâţele mari slobozite din sutien şi gesturile brutale şi grăbite aproape că se prăbuşeşte goală pe pat lângă bărbatul care îşi lipeşte spinarea de perete şi închide ochii fără ca totuşi să aibă curajul să nu întindă braţele spre trupul alb cald

îl doare capul

fug în întâmpinarea lui Anica rămâne lîngă un gard ceva mai departe o vede că-i zâmbeşte şi-i face un semn cu capul pe ceilalţi îi bate pe spate ori îi ia pe după umeri ştie că e privit de Pădureanu o vede la fereastra cancelariei pe Ana care pare interesată de scena asta de simpatia dintre profesor şi elevi Pădureanu zvârle ţigara aprinsă şi reintră în clădirea şcolii se duce în cancelarie unde dă peste Munteanu se aşează lângă el amândoi încep să şuşotească la un moment dat unul din ei îi spune celuilalt cu admiraţie că e dat în paşte şi vorbesc, vorbesc despre miei, vin, găini, directorul, inspectorul, mâncăi nu glumă, numai să ne facem treaba şi râd şi punem şi chestia cu Anica i-am văzut sigur că da şi Ana intră în cancelarie şi ei se opresc, schimbă vorba mai uşor se îmbată ea decât el spune ori gândeşte unul din ei şi atunci în încăpere apar şi alţi profesori, vine şi directorul care începe să-l mustre pe Ciobanu Pădureanu îi ia apărarea Ciobanu se enervează, nu vrea să fie apărat de Pădureanu, iese din cancelarie trântind uşa directorul ţâţâie Munteanu ridică din umeri, e cam ridicolă toată povestea.

atunci de ce ţi-a spus.

cu faţa în sus privind cerul şi dealurile iar oaia se dădu mai aproape de el şi behăi subţire de câteva ori la rând el o mângâie pe cap ea îşi lipi botul de urechea lui pe el îl cam gâdilă la început pe urmă păru să-l intereseze acest contact pe care nu mai încercă să-l evite dimpotrivă îşi încleştă mîna în blana animalului şi-l sili să se aşeze pe iarbă cu blana lipită de pieptul lui încă se mai deslueau departe lătratul zăvozilor şi tălăngile turmei care continua să urce dealul dar el nu mai auzea decât

se întoarce cu faţa la perete

îl atrăsese vitrina fotografului soldatul ăla caraghios care-şi bălăngănea coasa pe malul mării mireasa întinsă pe catafalc şi vegheată de ofiţerul care ţine un copil de mână habar nu avea cine e Andruţa şi pe urmă când i-a explicat Ileana era prea târziu a venit într'o zi şi ofiţerul el era ca de obicei în pat ofiţerul zice pardon şi închide uşa în cameră miroase a igrasie şi a şoareci el zâmbeşte privind frunzele parcă pictate pe fereastră şi închide ochii strânge cât poate de tare pleoapele şi încearcă să nu se gândească la nimic şi uneori reuşeşte mai ales când Ileana lipseşte din bucătărie e în atelier ori e plecată după cumpărături măcelarul din colţ cu obrajii roşii şi mustaţă mică neagră trăgea deseori obloanele şi intra cu ea în cămăruţa din dos dacă nu se gândea la nimic şi Ana nu apărea cu flori în daie veselă ori afectată sau dacă nu trimitea un copil să-i bată în geam să-l scoale dar el nu auzea şi atunci puştiul trebuia să intre în casă să traverseze camera cu busuioc şi să bată ca un apucat în uşă cu pumnii şi cu picioarele intră spunea el întru-un târziu aşadar dacă nu intră nimeni izbuteşte şi perdeaua neagră se dă la o parte pentru câteva clipe desigur nu mai mult şi apare într'o limpezime înfricoşătoare

tavanul e murdar plin cu plase de păianjen

în bucătărie Ileana taie carne cu satârul şi cântă precis că a fost la măcelărie îi plac obrajii rumeni ai măcelarului care o poftea în camera din fund închidea uşa şi dădea să-şi scoată şorţul pătat de sânge nu e nevoie spunea femeia scoate numai pantalonii între noi fie vorba nu-i displăcea mirosul şorţului şi se lăsa în genunchi în faţa lui să-l ajute să-şi scoată nădragii mai mult îl încurca măcelarul era emoţionat stai aşa spunea ea şi-şi punea şorţul pe cap acuma cântă şi izbeşte cu satârul în grămada de carne roşie pe care ar fi putut foarte bine s'o treacă prin maşina de tocat el nu mai suportă zgomotul şi începe să strige să înceteze dar probabil nu destul de tare căci ea nu-l aude ori nu vrea

dealurile erau joase

îşi mută privirea pe uşa mâzgălită cu creioane colorate cu verde şi roşu şi galben pata asta galbenă conturată cu negru vrea să fie o oaie iar mai încolo o siluetă închipuind un cioban aşezat pe ţărmul mării oaia mestecă un fir de iarbă ori spune ceva căci are botul întredeschis iar ciobanul a dus mâna pâlnie la ureche dar cum s'auzi când marea vuieşte neîncetat valuri mari cât oaia se năpustesc pe plajă se târăsc până la picioarele foarte lungi ale ciobanului care e colorat în roşu ca un rac deasupra cerul albastru şi în spate câmpia care nu se distinge de cer decât prin nişte dâre galbene semn că desenatorul a vrut să combine albastrul cu galben ca să obţină verde dar nu avusese destulă răbdare ori creionului i se rupsese vârful după primele trăsături dovadă că această culoare nu mai apare în restul compoziţiei ţărmul e de altfel destul de pustiu mai încolo se zăreşte o siluetă neagră cu o bonetă de soldat şi un fel de băţ în chip de puşcă pe urmă dar e departe şi lui i-e lene să se dea jos din pat să se uite cu atenţie mai bine încearcă să adoarmă

privite de sus păreau nişte dealuri verzi

sau mai bine zis nişte costise care se transformau treptat într'un fel de plaiuri scurte putând fi socotite şi văi uite acolo dealurile a spus el plouă şi iar nu poate să adoarmă patul scârţâie din toate încheieturile nu e decât o perdea neagră ca un zăbranic se întoarce pe partea cealaltă mişcă buzele fără să scoată vreun sunet doarme pe masă capul de miel

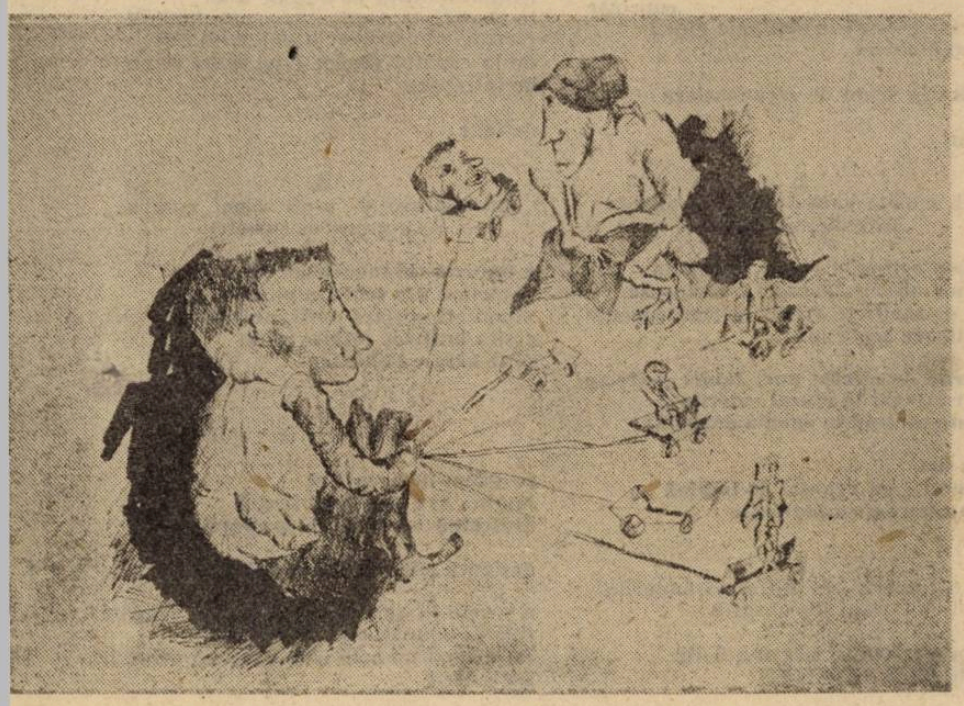

traian furnea

Am vrut să îi scriu o scrisoare Mirelei

(Un dreptunghi. Ziceam că asta e gara)

Stau intr-o cămăruţă cam cit viitoarea mea groapă.
Mă gîndesc să îi scriu o scrisoare Mirelei.
Să o fac să înţeleagă
Ceea ce nici eu nu-nţeleg prea bine.
Faptul că n-am dat de mult nici un semn.
Prea copleşit de realul ce mi-a rămas.
Făcîndu-mi zilnic calabalicul.
Mutîndu-mă dintr-o durere într-alta.
Cu geanta mea de spate tot ce mai am numai al meu.
Tot ce-mi lipseşte am dăruit.
Trăind cîteva zile şi nopţi
Lîngă o femeie amărîtă şi veselă ca şi mine.
Spunîndu-i poezii.
Ea rîzînd ca proasta habar neavînd cum se cade
Să te comporţi cu un poet.
Neîndrăznind să te întrebe nimic altceva decît
Dacă nu îţi este cumva foame dacă nu vrei o pîine
Cu ceva dacă n-ai nimic de spălat. Că ea cu plăcere...
Vorbindu-ţi de bărbatul ce-a părăsit-o.
Trăind acum c-o tîrfă. Ea în aceeaşi situaţie cu mine acum
Dar proasta nu vede.
Ţinîndu-şi copiii ascunşi în camera de dincolo de parcă
Ar fi ai unei vecine dusă la operetă
Cărcia ar avea ea să îi spună cîteva vorbe de la obraz.
Nopţi cu ţigări puţine.
Poate o sticlă cu lichior.
Poze.
Degetele lipicioase.
„Aici sînt la Techirghiol asta e mama ăsta e moşu'
Călare pe cal". Pe naiba doar văd că e pe cal.

(Un pătrat mai la dreapta. Asta e policlinica ziceam)

După cîteva zile totul se duce dracului
Dintr-un motiv sau altul.
Bagajul.
Papucii daţi cu crema ei neagră.
Prăfuită.
Ţinută într-o cutie de lemn în debara.
Tubul cu pastă de dinţi.
Aproape gol.
Să-l mai iei ?
Să îl laşi ?
Apoi drumul ce n-ai habar unde duce.
Gîndul tîrziu că ţi-ai uitat o carte şi pixul.
Durerea de stomac credincioasă.
Cornul tare cumpărat de la colţ.
Chestiunea unde vei dormi de astăzi pe mîine.
Răcoarea amară a serii apropiindu-se.
Apăsarea curelei de geantă pe umăr.
Gara.
Casa de bilete.
Vagonul.
Călătoria.
Noaptea în care n-ai ce să scoţi din geantă
Să-mbuci ca ceilalţi.

(Un cerc apoi. Ziceam că ăsta e parcul).

Constatarea că ai vrea să dăruieşti cuiva ceva
Dar nu găseşti în geantă nimic potrivit.
Dimineaţă lăptoasă.
Gara altui oraş prăpădit.
Oraş parcă ascuns printre castani
De jenă că n-are cu ce te primi.
Căutarea unui amic după adresa din carnetel.
Nevasta lui ce te priveşte nedumerită stîrbă şi tristă.
Sosirea prietenului de la cumpărături.
Fuga înapoi după o sticlă cu vin.
Două zile la el.
Obişnuirea cu totul din casă.
Participarea la discuţii în ceea ce priveşte zugrăvitul.
Te crezi un pic la tine.
Aşa e cînd n-ai casă.
Plecarea doar n-o să stai pînă la bătrîneţe.
În vremea asta mai compui poezii.
Mai speri că totul se poate aranja.
Te bucuri că eşti sănătos.
Îţi reuşeşte un aforism : „Lumea e a celor săraci
Ce o dau de pomană celor bogaţi".
Îi minţi că îţi apare o carte în curînd.

(Un mic pătrat mai în sus. Ăsta e blocul 280 ziceam)

Le răspunzi la întrebări
Privind viaţa intimă a unor artişti. Ce nu cunoşti
Le spun din burtă. Nici o problemă.
Singur acum într-o cămăruţă
Cam cît viitoarea mea groapă. Te păcăleam cînd îţi spuneam :
Fiule
Că noi trei nu vom muri.
Am vrut să îi scriu o scrisoare Mirelei.
Dar iată că m-am trezit desenînd : Un pătrat.
Ziceam că asta e gara. Un pătrat mai la dreapta.
Asta ziceam e policlinica. Un cerc apoi. Ăsta e parcul
Un dreptunghi mai în sus : blocul 280.
Şi-apoi de la pătratul cu gara duc două linii — şoseaua.
Piaţa se ocoleşte prin stînga.
Policlinica.
Blocul 280.
Dau colţul cu pixul şi mă opresc
La ultimul pătrat mai în jos :
Casa mamei tale şi casa ta fiul meu
Îi desenez şi-o fereastră
Încerc să privesc înăuntru.

maria luiza cristescu

DARUL. SOȚUL.

Personajele de roman roiesc în jur. E deajuns să întinzi mîna și înhați ce îți trebuie. Dar, ce să faci cu personajul, dacă încă nu ai în minte romanul.

Viața nu vrea să se scrie. E bine închingată în sistem. Nu iese din tiparul impus de marele autor, sistemul. Ba da, iese cu cîte o poveste de groază care se termină cu dispariția, detenția sau moartea unui om. Atenție, rămîneți personaje, nu ieșiți din romanul marelui scriitor, sistemul.

Victor frînează ușor. O basculantă cu pietriș întoarce în mijlocul șoselei. Împotriva oricărei reguli de circulație. Cu dreptul celui care poate zdrobi. Exact ce spunea.

Frînează, și personajele ascultă, stau cuminți. Își trăiesc rutina cu prudență, chiar cu frică. Nu sări din pagină. Nu oricine poate fi erou. La sfîrșitul cărții riscă să moară. Sau să...

Vlad e și el un cititor. Convietuirea cu Dana l-a făcut un cititor profesionist. A cîștigat ceva, dar a pierdut din plăcerea simplă a parcurgerii unui text.

Dana se ocupă de Dumnezeul ei. Un cuvînt. Lui Mircea i-au schimbat cuvîntul, i se dăduse unul mai important, ce să-i faci, sunt lupte, suspiciuni la conducerea Institutului. I s-a oferit, acum, ca rost în viață, cercetarea și scrierea cuvîntului „a muta". (Au și cuvintele romanele lor. În dicționare.) Mai are și altele, „mult", „mugit" etc. E disperat, nu înțelege ce intrigi au fost la mijloc, care era miza. Vorbele astea îi sună a înjurătură. Mai bine îl pedepseau administrativ, îi tăiau din salariu. Mai bine un vot de blam pe linie de Partid. Nu, așta ar fi, totuși prea periculos pentru viitorul lui.

Victor ride, a făcut din Mircea un personaj, îl lasă cu durerea lui, nu prea mare, încovoiat de umbra penibilului, pe care o poartă cu sine, apăsătoare sau primejdioasă, oricare om.

Norocul i-a oferit Danei destul confort. Cuvîntul „dumnezeu" nu e de colo. (În dicționar se scrie cu literă mică. Abia pe la sfîrșitul istorioarei lui, capătă importanță și literă mare.) Dana ar trebui să se folosească bine de el. Să se salveze. Cuvîntul ăsta poate s-o înalțe, s-o întregească.

Motorul mașinii zumzăie îngrijorător. Victor ține mîinile strîns pe volan. Trupul i se încordează în scaun. Poate fi o pană, poate fi un refuz de a mai funcționa după programul inițial. Un sistem, odată închegat, funcționează ca un organism viu, își inventă el noi legi, uită de cele care i-au dat viață. Legea asta, căci e o lege a sistemelor, l-a fascinat pe Vlad. E, aici, atîta obscur și naștere.

Mașina nu mai rulează, se poticnește din metru în metru. Ca un cal cu picioarele dinainte împiedicate de stăpîn : să pască numai într-un perimetru controlat, fără să o ia razna, să se rătăcească de ogradă și datorie sau, Doamne ferește, să-i tresalte instinctul de libertate și sălbăticie și, galop nebun, să intre în pădurea nesfîrșită, apoi în stepă și, iarăși, în pădure, după cum l-a făcut natura și la îndemîna ei. Păgubitor pentru stăpîn, primejdios pentru el, animalul, pîndit de fiare sau de nesfîrșitele capcane ale lumii, așa cum a făcut-o, la început, Creatorul.

Despre Dana e vorba în gîndul ăsta și, n-are încotro, prețiosul dar pe care îl face e, uneori, greu de dus în circă de dăruitor. Nici nu știe bine ce anume e acest dar mare. Nici, de ce intenția ? hotărîrea ? de a i-l face, nu capătă o exprimare clară, decisă : iți ofer acest dar, iată-l.

Motorul se poticnește, își adună forțele să meargă înainte, va izbuti sau se va opri, pur și simplu, exasperat, fără soluție. E încins.

Conspirativitatea are și partea ei de deliciu, frenezia e, ce să-i faci ! zgribulită de teama sfîrșitului natural, adaosurile la iubire le-a acordat. Ca pe o mărire la salariu. Nu, nu e adevărat, e o comparație trivială. S-a molipsit de ironia artificială a colectivului Dicționarului Limbii. Nu se potrivește cu el, iar azi, Victor se gîndește cu duioșie protectoare la Ea.

Îi va dărui un răgaz, să-și regleze respirația, ca să pornească, să țîșnească puternic, elastic, pe ultima etapă a alergării, să intre în linie dreaptă, detașat, și să ajungă, prima, așa cum merită, la linia de sosire.

Victor înjură printre dinți. L-a lăsat motorul în mijlocul șoselei. Trebuie să ceară ajutorul cuiva. Nu se pricepe la mașinării.

Las-o să sufere, are prea mult, iar preamultul trebuie și el, dus cu sudoare și chin. Și chinul face parte din dar.

Azi, Creatorul e obosit de generozitatea lui, întoarce spatele lumii, să se descurce singură.

Victor ajunge acasă cu întîrziere de o oră. O anunțase că vine să o vadă, doar pentru cîteva ceasuri, și pleacă înapoi.

Dana era neliniștită, el o privește cu mirare, parcă de sus, ce ți-a venit, ți se pare, nu, nu vrea să mănînce, ocupă-te de musafiri, eu le-am făcut cuvenitele urări de petrecere bună, să lăsăm vorbele, nu te privesc deloc ca pe o străină sau, poate, te simți tu așa cum zici.

Dana ațintește uimită spatele puternic, neîndurător care se întoarce de la fața ei. Are răbdare, un ușor tremur face loc, apoi sparge stăvilarul imaginilor periculoase, nespuse, despre ce se putea întîmpla pe șoseaua Văleni-București, camion venind din față cu viteză, un tractor ieșind, roșu, dintr-un drum de țară și.. Automobile, tiruri, stîlpi de telegraf, faruri aprinse, șuvoi, înghesuit de oameni și vehicule, în viteză de săgeată, unele împotriva altora, din direcții contrare.

În patul din dormitor, întins pe spate, cu ochii închiși, cu bărbia puțin ridicată —o secundă de neîndurare — Victor adoarme, atît cît să uite confuzia de o clipă între realitate și ficțiune.

Darnicul își capătă pedeapsa pentru trufia de a dărui. O primește nedumerit, chiar revoltat. Își scutură umerii puternici și pornește din nou lucrarea lucrului bine făcut : darul pînă la capăt.

Vlad salută musafirii cu amabilitate și bucurie. Șantierul nu așteaptă, el i-a adus flori și a felicitat-o pe soția lui. Acum, la treabă.

STÎNJENEALĂ

Te iubesc n-ar fi trebuit să apară. Undeva s-a produs o alunecare. Alina n-a simțit-o. Au vorbit despre literatură. Nu s-a gîndit că vorbește cu un bărbat. Ci cu o ființă. Nu e cochetă. Nu vrea neapărat să placă. În comunicare partenerul nu are sex. El, e doar un obraz. Prelung, melancolic, solemn. Nu-i știe numele mic. E adevărat că s-au tutuit la un moment dat. Din plăcerea continuării ideii unuia de către celălalt.

— De atîtea ceasuri ne spunem, și unul, și celălalt, aceleași propoziții. Gîndim la fel. Înțelegi ? este din pricină că ne iubim.

Alina nu înțelege. Nu crede. Nu și-a dat seama.

Momentul e stînjenitor. O anume delicatețe o împiedică să spună nu, nu înțeleg. E descumpănită. S-a schimbat registrul comunicării. El îi spune de două, de șase ore că o iubește. Ea nu a auzit pînă acum, s-a prefăcut că nu aude. A auzit, dar declarația se așeza cumva, comod, fără dificultăți, în zona ficțiunii despre care vorbeau : literatura.

Cînd vorbești despre literatură, vorbești despre iubire ? Erotismul latent din artă e prielnic. Îl provocăm, desigur, îl ținem în subsolul ființei noastre și, la nevoie, cu un scurt poc, deschidem chepengul. Alina nu știe cum să iasă din încurcătură, să rîdă, să se ironizeze, să ..

E bine, e destul. Nu ne trebuie nimic mai mult. Ce rost au brațele întinse a îmbrățișare ? El nu insistă. Ea se așează pe scaun. Nu răspunde cuvintelor lui. Și, totuși, scena trebuie să aibă un final.

— Eu am tot ce-mi doresc, spune Alina. Nu-mi lipsește nimic.

El zîmbește senin, e convins de asta.

Pericolul de a cădea în trivial nu se arată. Ochii negri au o ardență calmă, definitivă. Alina suride și se ridică. Îl îmbrățișează cu liniște, ca și cum ar fi făcut-o de multe ori pînă acum. Căldura, forma trupului cuprins, nu o miră. E ca și cum brațele ei au fost obișnuite cu proporțiile trunchiului lui. Au știut exact cît trebuie să se deschidă, apoi să se apropie, ca să prindă. Nici senzație de surpriză, nici de neliniște. Lipsește tresărirea, scrijelitul nervilor de neștiut. Nu apare impactul plăcerii cu neplăcerea atingerii cuiva care nu este al tău. O emoție, fără ascuțime, fără sfîșiere.

Rămîn îmbrățișați. Ea își lasă capul pe umărul lui. El își apleacă obrazul, abia atingîndu-l, pe al ei. Se privesc cu zîmbetul lung, nesfîrșit al celor care își aparțin. Trupurile nu se încordează. Graba violentă a dorinței nu apare. El o ține îmbrățișată. Alina zîmbește cu gura lipită de umărul lui. Ar putea adormi cu sentimentul de împlinire. El o depărtează ușor de sine. O așează în scaun.

— De ce ți-e frică. Noi doi vom face mereu dragoste.

Alina suride. Un mic tremur al obrazului îi arată și lui că nu, cuvintele astea, pe care le spun toate cuplurile de femei și bărbați, n-ar fi trebuit să apară între ei. Nu se potrivesc cu zona imaginarului în care au trăit ore întregi pînă acum. I-a apropiat literatura iubirii.

Alina e iarăși, și iarăși stînjenită. Două planuri s-au încrucișat, acum încep să se confunde. Ele trebuiau să rămînă paralele. E aici violența ființelor neîntregi, parțiale, cum le spune ea. Se folosesc de literatură și idei, ca să se poată apropia trupește. Cuvîntul îi înalță.

I-o spune și lui. Repetă și îi e rușine că o face, ea are tot ce-i trebuie. Viața ei e plină.

El nu insistă. O privește ca și cum ar avea înainte tot timpul vieții lor.

Din situația asta trebuie să iasă. O incomodează gîndul că bărbatul, el, o dorește. Ea nu-l dorește altfel decît îl are acum. E al ei. Atît îi trebuie. Nu altfel, nici mai mult. Îl dorește și ea. În felul ăsta, neviolent. Fără atingere. Ar putea rămîne așa zile întregi. Să se privească, să spună o frază, să aprindă o țigară.

În trupul ei, un scurt fior de nerăbdare. I. s-a pus o problemă, sau, cum se spune ? se găsește într-o situație care, uite că alt cuvînt nu găsește, o stînjenește. După ce s-au îmbrățișat, e prea tîrziu să nege apropierea.

El e liniștit, ei îi e bine. Îi vorbește cu sinceritatea unei tandrețe demult stabilite. Spune cuvinte care nu sunt scrise, nu și-au găsit loc în cunoscutele scene de dragoste din romane.

Femeia e supărată pe dragii ei autori. Înlocuiesc toate astea cu descrierea stării de comuniune sufletească a îndrăgostiților. Da, iată cum ne-au păcălit, cum s-au ferit, n-au vrut să riște. Nici față de pudoare, nici față de morală. Scena apropierii trupești, detalierea atingerii mîinilor, a buzelor, a încolăcirii trupului cu trup, nu se descrie în romanul iubirii. Îl privește pe cititor ce și cum își imaginează. Bănuiala că la marii îndrăgostiți scena din pat s-ar petrece altfel decît o pot reconstitui ei le dă o mare nostalgie. Ca și ei, acum. Trupurile îndrăgostiților ideali, cu nume care ne înfioară, ar trebui așezate de poeți într-un pat acoperit cu cearșafuri cu o anumită consistență a bumbacului sau a mătăsii, după caz, apoi, s-ar cuveni potrivite trupurile care se iubesc cu obiectele care le adăpostesc dragostea.

Îmbrățișările mari ale literaturii evită, elimină detaliile. Bucuria unirii bărbatului cu femeia e lăsată în mister, taină, tăcere. Pe scriitor îl incomodează elementele cărnii, pernele și mișcările. Se practică așezarea într-un regn tulbure al obiectelor uzuale. Se îndepărtează pomenirea atingerii capetelor, a degetelor picioarelor, a gambelor și coapselor.

Alina le dă dreptate romancierilor, e greu, jenant, șocant. Se pot adăuga aici oricite adverbe.

Trupurile ființelor care se bucură trăiesc fiecare detaliu, porii pielii spatelui ei în palma lui netedă, căldura de vară a subțiorii genunchiului ei, omoplatul lui apăsînd palma ei deschisă.

Literatura dragostei evită enumerarea. În cuvinte scrise, bucuria vieții cade într-un lac amenințător, se împrăștie. Îmbrățișările legendare ale marilor iubiri n-au anatomie, mișcare și obiecte folositoare. Iubirea literară e o strategie a înălțării cititorului din banal. Tactica este este să-l frustrezi. Să-i dai, prin tăcere sentimentul că el e meschin.

Alinei îi este destul. Cu detaliile veșmintelor care o acoperă, cu prezența în lumina zilei— căci între timp a răsărit soarele — sentimentul de comuniune s-ar sparge. Formula literară rămîne ideală.

— Nu avem nevoie de nimic mai mult, spune.

Bineînțeles. Nu avem nevoie de nimic mai mult, răspunde el, e tot liniștit. Timpul se deschide înaintea lui și a ei fără granițe.

Alina vrea să pună capăt stînjenelii. Sunt demult îndrăgostiți, de cîteva ceasuri. N-ar fi trebuit să strice forma odată dobîndită.

O bruscă nerăbdare o cuprinde. Trebuie încheiat episodul așa, așa cum spune el. Apoi, gata, cuvintele nu trebuie să descrie. Viața și bucuria clipei au trecut. Ritualul omenesc a fost împlinit.

— Bine, spune, zîmbește, el se ridică și o îmbrățișează lung.

Nimic nu începe, nimic nu se încheie.

Femeii îi piere spaima de derizoriul vieții vii, fără de formă protectoare a deja imaginatului. Da, brațe, podul palmei, căldura cămășii lui, un colț de scaun atins, pași pe covor, talpa goală pe ceasul de la încheietura mîinii, un obiect cade cu zgomot, respirația curată și fierbinte.

carmen veronica steiciuc

firescul de unsprezece fără

motto : „Iubitul meu, fără seamăn de adevărat și de nebun"

1.

(de galben de negru)

unsprezece fără un sfert spunea
și că dragostea e doar o părere
paradox al zăpezilor ultime visele
sînt cuvinte îmbrățișate în geometria
culorilor

serafice forme în contur diamantin
florile
dețin secretul nesigure umbre
spații în care firescul desenează
aripi de galben de negru

2.

(iluzia unui vid cu șapte laturi)

prin memoria absenței sute de ani
rătăcitori

în străveziul speranței lumi paralele

timpul și nevăzutul la o partidă de șah
caii cu aripi în formă de inimă
pioni de încercare voi singurii
îndrăgostiți
la sfîrșit de mileniu
departe de țărm de întrebările existenței
cugetul filtrînd

în dimensiuni de înserare ziduri
cuprinse
de vrajă abisuri în simfonia clipei
rostogolindu-se

brățara în semn de recunoaștere

de fapt

3.

(sub cupola văzduhului sau agonia în pauza de masă)

pe țărm oglinzile semne abstracte
ale unei absențe eupatia imaginează
sfere de tandrețe arbori în transparențe
ametitoare acolo sus

vîrfurile — cifrele unei iubiri perfecte
zbor conjugat la plural culorile
cuvinte plutind în agonia dansului

acolo sus
zîmbetul e un evantai de lumină
în transparențe ametitoare

4.

(e o lume a lor sau după-amiezile unui joc absurd)

aripi de galben și negru-n delir
timpul mută calul la E5
nevăzutul își amintește în castelul de
ceață
o lalea roșie pionii nu au
nici o sansă desigur crezi am auzit
că îndrăgostiții au o lume a lor
în simburele magic din esența luminii
eterne baliverne de altfel zidul orb
de la capătul viselor e un mare semn
de întrebare

desigur

5.

(intermezzo — n-ați văzut cumva un greier sau poate)

o impresie alunecătoare de soapte
desprinse din febra cuvintelor arse
mingiieri neclare porți multicolore
arșița brațelor întinse unde
să te găsesc luminare

6.

(nu e decît un ochi)

te aștept în fiecare zi
lumina la o fereastră înaltă
dezlegînd umbrele în spațiul absenței

nesigură clipa în depărtări disperă

e o sete în aer s-au îmbolnăvit culorile
țipătul oglinzii e palid iar cerul
nu e decît un ochi prin care mă privești
nu e decît

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XIII) RETORICA

Paul Goodman, scriitor american, personalitate inevitabil prezentă în antologiile gîndirii occidentale a secolului care se încheie, terapeut și analist social, considerat părintele Noii Stîngi, publica în 1966 foarte pătrunzătorul său eseu „The Psychology of Being Powerless" (un titlu a cărui analogie cu un altul, al mult mai celebrului ,astăzi, Vaclav Havel, nu ne poate scăpa). Condițiile vieții moderne — în care prevalează, asupra simplei existențe umane, proliferarea tehnologică, urbanizarea excesivă și centralizarea administrării (atît a oamenilor cît și a lucrurilor) — generează un profund sentiment de neputință, impresia că istoria a scăpat de sub controlul omenesc luînd caracterul unei necesități absolute și mult prea limitat inteligibile. Concluzia globală a lui Paul Goodman este că fenomenele istorice ale acestei vremi, precum, în general, evenimentele și actele istorice, nu sînt deloc independente de voința umană, că omul oricît ar părea de lipsit de putere în fața fluxului devenirii (evoluției ? involuției ?), poate face astfel încît lumea să îi semene. Lucrul nu este însă deloc ușor și, foarte frecvent, o istorie care ar putea fi supusă omului devenind, astfel, umană rămîne domeniul unor procese aberante, anihilînd, sau cel puțin constrîngînd și limitînd omul. De ce se întîmplă așa ? Pentru motivul simplu că voința unora dintre oameni — și, desigur, interesele lor, în baza cărora fac act de voință — ajunge a nu mai fi controlată de interesele celorlalți. Goodman socotește drept principală primejdie a lumii moderne, urbanizate, grupul minoritar violent : „My guess is that, under our bad urban conditions, a more dangerous group is the uncontrolable number of the mentally ill and psychopathic hoodlums from all kinds of backgrounds. Given the rate of mental disease and the arming and training in violence of hundreds of thousands of young men, there is sure to be increase of berserk acts that might sometimes amount to a reign of terror, and could create a **climate for political enormities**" (sublinierea ne aparține).

Violența străzii este, indubitabil, plaga majoră a democrațiilor. Desigur, revoluțiile salvatoare, care elimină dictaturile, sînt tot fenomene de stradă. Asemănarea lor cu teroarea stradală sub regim democratic a fost folosită propagandistic în scop de intoxicare, de către dictatori și aparatele de care aceștia s-au servit spre a se menține la putere. Deosebirea între o mișcare violentă pozitivă și una negativă sub raport uman este însă ușor de făcut. Eliminînd criteriul, discutabil, al naturii țintei, al identității celor împotriva cărora se îndreaptă acțiunea, avem posibilitatea să discernem îndreptățirea sau neîndreptățirea violenței după fenomenele asociate acesteia. În zilele Revoluției române și multe săptămîni după aceea tinerii erau mai politicoși, mai atenți și mai protectivi ca niciodată cu cei vîrstnici ; oriunde se forma un grup se discuta prietenește și, aproape mereu consensual. A sporit o vreme, încrederea interumană și comunicarea. Alte mișcări violente, ale vieții noastre post-revoluționare, au generat non-comunicare ,neîncredere, corupție, prostituție, înșelăciune.

Tendințele sociopate, descărcate în violența de stradă, sînt modul în care o democrație dovedește inerenta imperfecțiune umană. Există însă și o cale prin care, aceeași democrație, probează inerenta tendință a omului către perfecțiune — am în vedere, în chip evident, creativitatea regimurilor democratice, capacitatea acestora de a promova existența umană ca artă. Viața ființei omenești a putut însă îmbrăca formele artei și sub faraoni sau satrapi, sub împărați, principi și cardinali, pentru ca, adesea, democrațiile (exemplul tipic fiind cel al republicii romane) să prefere, pe acest teren, austeritatea. Autocrații au căutat să dobîndească o aureolă de artă și adesea au reușit. Comisarii și führerii au eșuat în această încercare numai pentru că hipertehnicizarea tuturor activităților, în acest secol, inclusiv a terorii, i-a lăsat mult prea inculți în alte .privințe. Există totuși o artă imposibil să se nască, să fie practicată și să se dezvolte altundeva decît într-o democrație. George Santayana o identifică în cunoscuta sa carte „Character and Opinion in the United States". Este oratoria. Oratoria, ca manifestare socială, constituie contrariul agresivității de stradă, iar ca modalitate de expresie, este contrariul intrigii — această artă a cuvîntului sub tiranie. (Obs. : literatura, în comunism, ca și în toate celelalte regimuri nedemocrate, era vrînd, nevrînd, întrucîtva și intrigă odată cu trecerea țărilor estice la democrație, literatura are à dobîndi ceva din puritatea și decența oratoriei autentice. Iată dificultatea acestui moment al culturii și creației noastre).

Oratoria s-a practicat doar în cetățile democrate grecești, la Roma, în timpul republicii și, după două mii de ani de dispariție efectivă, în statele democrate moderne. Oratoria nu are de ce să fie practicată în fața unor subiecți umani aflați în incapacitatea de a lua hotărîri, de a decide. Aceștia ar putea fi constrînși, aceștia pot fi educați — ori se încearcă a fi — dar nu sînt motive ca în beneficiul lor să se consume oratorie. Și totuși se poate crede că un Hitler, un Lenin sau un Mussolini au fost oratori și încă oratori experimentați și eficienți. Oricum, atunci cînd caută să convingă masele, dictatorii nu dispun încă de o dominație suficientă asupra acestora — practic ei uzează de o instituție democratică, adunarea poporului, în scopul înșelării oamenilor. Nu este însă vorba numai de atît. Oratoria este, sau ar trebui să fie, o artă a raționalității — mai exact, o artă a relevării conținutului rațional aflat în atitudinea ta față de semeni. Oratoria poate fi, sub regim democratic, ori în cursul luptei și eforturilor pentru instaurarea unui astfel de regim, componenta principală a „puterii celor lipsiți de putere". Cuvîntul — și chiar gîndul — au funcții ontologice în sfera relațiilor interumane. În tehnicile Zen sau Vipassana simpla conștientizare, în cursul meditației solitare, îndelungă însă și atentă, a iubirii pe care o porți unei alte ființe schimbă, veșnic și neechivoc, relația ta cu această ființă. Cu atît mai mult, faptul oratoric poate crea noi realități în spațiul umanului.

Creația ontică pe care o socotesc cea mai utilă omului politic de astăzi — fie el om de stat ori persoană interesată să gîndească politic evenimentele cotidiene sau ansamblul istoriei — este, neîndoielnic, „Retorica" de Aristotel. Pentru utilitatea și actualitatea ei politică, „Retorica" trece, sînt convins, înaintea „Republicii" sau „Legilor" de Platon, înaintea „Politicii", a aceluiași Aristotel, înaintea scrierii „Despre Stat" de Cicero, sau a celebrei „Tao To King" de Lao Tze. De ce ? Pentru că în „Retorica" se încearcă și se reușește punerea în corelație a naturii umane cu rațiunea și voința. Odată descoperită funcționarea mecanismelor raționale ale conștiinței, în epoca mare a filozofiei presocratice (în epoca, deci, a „nașterii tragediei") sofiștii încearcă să asigure celui abil un controlat glissando al adevărului judecăților și raționamentelor astfel încît să se poată ajunge oricînd, într-o confruntare dialectică, la concluzia dorită, care să pară, în același timp, drept perfect întemeiată. Trucurile logice pot fi însă ușor relevate. Socrate și Platon reprezintă renunțarea de principiu, cel puțin, a filozofiei la artificiul logic. Aristotel pare să creadă că puritatea perfectă a metodei filozofice a profesorului său lasă omul practic, în particular omul politic, lipsit de orice posibilitate de acțiune. Sub logica implacabilă a necesității omul nu mai poate nici dori, nici voi și nici acționa pentru ca realitatea să fie altceva decît este, odată ce existentul există prin rațiuni suficiente. Necesitatea spirituală este dată de judecată. Această judecată nu trebuie să fie însă alterată prin raționamente false, a căror deficiență este mult prea ușor constatabilă. Judecata trebuie făcută să se preschimbe (să se altereze ?) singură dacă acest drept avantajează interesele noastre. Cum se întîmplă aceasta ? Faptul se produce sub imperiul emoțiilor. Aristotel spune („Retorica" II, 1) : „Emoțiile sînt acele simțăminte care schimbă omul astfel încît afectează judecățile sale". Apoi filozoful (ori, mai curînd, de această dată, naturalistul) arată că spre a obține un anumit curs al gîndirii este necesar a cultiva o anumită emoție. Spre atingerea acestui scop trebuie însă știute trei lucruri : (1) care este starea mentală ce însoțește o anumită emoție, (2) ce fel de oameni — și în relație cu care alți oameni — ajung la emoția respectivă, și (3) în ce mod concret, și pe ce bază, emoția este dobîndită. Nimic nu este permis a lipsi din această secvență de cunoștințe. „Retorica" aristotelică este manualul complet, de neînlocuit și inaugumentabil al condiționării conștiințelor. Cartea trebuie să intre în atenția oricărei ființe politice (a omului chiar neîncărcat de răspunderi speciale, inevitabilul „Zoon politikon" totuși). Ea poate fi utilizată în scopuri malefice dar, fiind un manual de manipulare, este totodată, manualul necesar recunoașterii manipulării și evitării ei. Prin prisma celor arătate aici putem diferența clar între oratorie și discursul care încearcă să transmită o fascinație totalitară — prima este rațiunea în operă, ultimul este dirijare emoțională cu mijloace retorice.

Să fie ,totuși retorica aristotelică, măcar potențial, atît de nocivă și nedemocratică prin intenția ei ? Gîndirea marelui filozof are o prea mare atitudine spre a se crede așa ceva. Este aberant să socotim că acela care a enunțat legile logicii, legi puse în slujba adevărului, să depună un egal efort pentru a perverti capacitatea cognitivă umană, puterea omului de a gîndi corect. Sufletul este în chip spontan și natural supus emoțiilor. Judecata omenească este, din această cauză, fatal imperfectă. Introducerea unei noi emoții, compensator în raport cu o alta, poate redresa și echilibra sistemul spiritual uman, așa cum într-o doză terapeutică un toxic va compensa o disfuncție a organismului uman. Iată deci că „Retorica" lui Aristotel poate fi esența artei oratorice elevate și pure sau nucleul unor sisteme de manipulare josnică, după scopul urmărit și după subiecții cărora li se adresează.

Și totuși rămîne ceva compromis în perspectiva relațiilor umane mediate de metode retorice. Pe linia principală a unui flux firesc și pozitiv, sau în cadrul unor distorsiuni, ajustarea emotivității vizează influențarea judecății în sensul ei logic și totodată, unilateral. Vom ști să ne orientăm în lumea naturii umane, coroborată cu aceea a spiritului, numai și numai dacă vom accepta constanța stărilor psihice și imuabila identitate a concertelor, valabilitatea terțiului exclus și a separării contrariilor. Dar omul nu ajunge astfel prea departe. Blaise Pascal spune lucrul de cea mai mare semnificație, ca bază a relațiilor dintre oameni : „nici o calitate nu are valoare cînd nu este însoțită de calitatea contrară" (precum curajul fără prudență, generozitatea fără economie etc.). Să conchidem, măcar provizoriu, că lucrul cel mai important în relațiile interumane și, deci, în întreaga viață socială, nu este capacitatea de a orienta lucrurile într-o singură direcție, oricît de atrăgătoare și de pozitivă, ci puterea de a îmbrățișa diversul realului, de a sintetiza și încorpora în sine contrariile aparent cele mai ireconciliabile. Putem gîndi retorica drept arta unidirecționalității acțiunii umane, a orientării acesteia înspre un scop simplu, definit, unic, eventual pozitiv și util, eventual nociv sau dezastruos. Atunci oratoria, ca artă democratică, artă care se adresează unor colectivități ce cultivă cu îndrăzneală diversitatea proprie, este metoda sintezei aspirațiilor umane contrarii, a pluralității ireductibile a vectorilor voinței, a toleranței spirituale.

Este un teribil paradox acela că de obicei vedem Antichitatea ca o lume a echilbrului și calmului. Atunci ca și acum a funcționat legea lui Carl Gustav Jung a compensării atitudinilor în straturi mentale diferite ; cel care este un extrovertit la nivelul emotivității va tinde să ia atitudini introvertite în actele sale de gîndire etc. Dominați de emoții extreme (vezi tragediile, bacanalele, eleusiniile, olimpiadele) grecii au hiperraționalizat gîndirea. Corespunzător emotivității dereglate avem rigiditatea extremă a judecății. Un foarte fin observator al acestei relații a fost G.K. Chesterton în eseul său intitulat „Orthodoxy" (autorul englez discută consecvența infailibilă a gîndirii celor care umplu sanatoriile psihiatrice). Nu este de mirare că Aristotel, logicianul, este cel care descoperă dinamica emoțiilor, în relație cu dinamica judecății.

Înțelegînd toate acestea, iată-ne în plină Românie post-revoluționară : adesea incapabili să ne controlăm emoțiile dezvoltăm o hiperrigiditate a gîndirii, asociind violența, intoleranța cu eroarea unor judecăți în același timp perturbate de emoții și stagnante. Abili ca retori — mult prea abili — eșuăm în a deveni oratorii unei mari democrații. Dacă însă oratoria este o artă democrată, nu este mai puțin adevărat că și democrația poate fi socotită, în cea mai mare măsură un produs al artei oratorice. Democrația nu poate descinde doar din voința celor ce guvernează și nici din cea a opoziției — democrația se naște din respectul tuturor pentru cuvinte (reamintesc — a cîta oară ? — de Confucius : „Să restaurăm cuvintele"). Oriunde expresia publică este siluită — în scopuri fie retorice fie de orice altă natură — o parte a potențialului democratic al unei națiuni este represat. Oriunde cuvîntul încetează a fi utilizat cu deplinul simț a eticii vorbirii nu putem emite pretenția de a avea ceva comun cu arta democratică a oratoriei. Celor care utilizează larg și încontinent retorica în linia excitării emotivității să le amintim că mai bine de jumătate din „Predica de pe munte" Iisus o consacră regulilor după care poate fi folosit cuvîntul și atitudinii ce trebuie adoptată în fața cuvintelor celorlalți.

Retorica este influențarea judecății prin emoții. Politica este adaptarea judecății ca act individual la existența socială organizată într-un sistem complex (adaptarea judecății ca act individual la existența socială manifestată în relațiile directe este morala). Uneori, rar, în revoluții, în războaie, la marile sărbători unitatea individualului sub un semn social poate fi asigurată de emoții. De regulă însă gîndim social și simțim individual. Sentimentul patriotic, oricît de profund ar fi, trebuie să fie consolidat de concepte. Conceptualizarea fără excese a emoțiilor noastre conferă acestora permanență și constanță. Iubirea — ca orice altă trăire — își asociază fidelitatea prin mărturisire spirituală și nu prin practica erotică.

Din ce derivă durabilitatea emoției asociată conceptului ? Din faptul că această unitate, realizată de gîndire, va fi obligată să încorporeze contrariile. Emoția simplă poate fi episodică și localizată. Gîndirea este obligată la universalitate, iar universalul include contrariile. Echilibrul acestora asigură durată, sustragerea deci, din derivă.

Discursul politic mai devreme sau mai tîrziu trebuie să depășească retorica aristotelică, oricît de abilă, oricît de generos orientată înspre arta oratorică propusă de Santayana. Emoțiile aruncate sălbatic asupra judecăților sărăcesc și îngheață orice gîndire. Sinteza inițială și mereu pioasă emoție-concept dezvoltă respectul pentru cuvîntul care leagă trăirile și acțiunile oamenilor. Ar fi bine să se retipărească marile discursuri politice rostite de marii noștri înaintași în momentele de cumpănă prin care a trecut România. Piața motivelor retorice ale cuvîntului public ar suferi, probabil, în fața nobleței și ataraxiei acelor vechi texte, o reajustare grăbită și rușinată. Este păcat să se cîștige, pe seama emoțiilor, doar niște bani care, evident, miros.

Caius Dragomir

eseu

Învăluire și dezvăluire (I)

— elemente pentru o estetică transcendentă —

Sînt mai multe căi ale învăluirii : epicitatea, gustul peisajului, sensibilitatea erotică. Toate acestea, folosite cu artă și știință în același timp **(sine scienzia ars nihil)** pot să îmbrace simburele esoteric protejîndu-l de privirile indiscrete și lipsite de calificare. Firește, nu există discriminare în privința accesului la zona Ființei, numai că un asemenea acces suprem se realizează în condițiile de deplină siguranță pe care le oferă doar respectarea unor etape purificatorii absolut necesare. Nenorocirea nu se abate numai asupra imprudentului care „atacă" Ființa lipsit de orice pregătire, ci și asupra umanității în toată devenirea ei. Ființa ultragiată se răzbună nu doar prin definitivă ocultare, ci și prin lanțul de consecințe pînă la nivelul celor mai inadmisibile atrocități social-politice. Cînd apostolul Toma în evanghelia sa, spune celorlalți apostoli că nu poate să le împărtășească mesajul transmis lui de Domnul Isus deoarece aceștia ar arunca în el cu pietre și pietrele s-ar transforma în foc, exprimă precis natura esoterismului. Desigur, mitul trebuie înțeles la altitudinea impusă de „personajele" respectivului scenariu, toți fiind apostoli, deci „primul cerc" din jurul Mintuitorului. Dar chiar dacă situația s-ar afla pe o treaptă inferioară de participare, reacția de aversiune nu s-ar schimba. Divulgarea tainelor provoacă, paradoxal, o reacție de respingere și nu de adeziune. Forțînd puțin explicația se întîmplă ca și cum DUMNEZEU AR SPUNE CĂ NU EXISTĂ. Numai că nonexistența divină sugerează situarea divinității deasupra existenței și nicidecum inexistența sa. Decadența religiei față de metafizică constă tocmai în pierderea certitudinii asupra nonexistenței divine. Căci dacă ar exista Dumnezeu ar trebui să-și facă simțită existența pînă în cele mai îndepărtate unghere ale istoriei ! Și cum istoria e campioana marilor tîlhării — continuă implacabil raționamentul — unde este atunci Dumnezeu pentru a face dreptate ? Am făcut această paranteză pentru a pune mai bine în evidență necesitatea absolută a învăluirii. Cuvîntul sacru trebuie ocrotit, apărat și nu arătat în toată splendoarea sa mulțimilor nepregătite cu o asemenea confruntare. De aceea (mă) întreb : oare cîți poeți de valoare au înțeles că dezvăluirea comisă de literele lor poate fi fatală nu atît poeziei ca realizare estetică sau spiritului căruia poezia ar trebui să-i fie supus învăluitor, cît țesăturii extrem de sensibile care formează ambianța sufletească a lumii ? Oare s-ar transforma literele lor în foc ? Problema e delicată și interpretabilă. Dezvăluirea, așa cum o înțeleg, nu înseamnă expunerea doctrinei metafizice sau teologice. A dezvălui nu înseamnă a clarifica. De fapt, estetic vorbind, dezvăluirii îi corespunde, paradoxal, încifrarea. Poezia modernă în toate fazele ermetic-scandaloase a dus încifrarea pînă la auto-sufocare, uitînd sau poate nu a știut niciodată, că funcția ei este cea de dezvăluire și nu de pseudo-învăluire. Există din această cauză un raport foarte interesant între dezvăluire și încifrare. Căci se ridică întrebarea : ce dezvăluie în fond poetul ? Iar răspunsul e foarte simplu : **poetul dezvăluie chipul cel mai ascuns al divinității.** Intuiția marii poezii a pătruns dintotdeauna pînă în zonele cele mai tainice ale Ființei, acolo unde Ființa se întrepătrunde cu Non ființa. De aceea, vocea poeziei îl rostește pe NU și nu pe DA, toată arderea poetică fiind la urma urmei alimentată de o extraordinară simțire a vidului. Dar cum să arăți, cum să sugerezi, cum să convingi că vidul este mai plin decît plinul ? De aici survine încifrarea, încoerența și discontinuitatea care exprimă de fapt păienjenișul de semne al unui nivel incomprehensibil. Dezvăluirea constă în redarea vidului ca plinul de dincolo de plin, a Non-ființei ca Ființa de dincolo de Ființă. Desigur, aceasta e teoria, rămîne însă exemplificarea lesnicioasă și dificilă în același timp. Iată un vers din Benn în tălmăcirea lui A. Baconski : **„Purtăm în noi germenii tuturor zeilor / gena morții și gena bucuriei / cine le-a despărțit : cuvintele și lucrurile / cine le-a amestecat / suferința și locul / unde sfîrșesc, păduri cu riuri de lacrimi / pentru scurte, fugare ceasuri, jalnic cămin"** (din poemul **Nici o tristețe nu poate fi)** De ce cred că este un exemplu de dezvăluire ?

În primul rînd, deoarece avînd o încifrare absolut necesară, aceasta nu este supărătoare, sufocantă, menținîndu-se într-un stadiu convenabil. Strofa începe chiar printr-o aserțiune limpede : a purta germenii zeilor înseamnă a avea însămînțată calea verticalei, a ieșirii din contingent. Numai că pe parcurs, lucrurile se complică. Zeul nu crește în om atît de ușor. Moartea se îngemănează cu bucuria (deci cu viața), dar nu e chiar îngemănare, fiindcă întîi se vorbește de separarea lor, cuvintele separă, pe cînd suferințele unesc, dar nu e propriu-zis unire, ci amestec, ceea ce e cu totul altceva, ca încheierea să fie decorcentantă : sfîrșitul de fapt nu e sfîrșit, e doar jalnic cămin, un popas perisabil, unde e atîta tristețe încît riurile au ajuns la lacrimi mistuind, însă și răscumpărînd pămîntul peste care curg. În strofa următoare, necitată, persistă aceeași atmosferă „neclară", ambiguitatea între NU și DA, între depărtarea purificatoare și imperativul **„dormi"** ca o apropiere brusc revenită, după cum versul **„o ființă cerească tresare în somn"** pecetluiește natura acestui poem. Căci dacă pînă și entitățile superioare dorm, atunci arhitectura lumii se surpă și nici un credincios nu-și mai poate face rugăciunea. Prin căile ocolite, conotative, acest poem reprezintă un caz de dezvăluire conducînd spre zona negativității, unde divinul nu apare atît ca prezență cît ca absență, dar APARE, ceea ce e cel mai important.

Se cuvin niște precizări. Nu vreau să scriu despre poezie în termenii autonomiei esteticului. Dimpotrivă. Încep să refac un circuit vital care în vremuri arhaice era de la sine înțeles. Cerul „dă socoteală" pămîntului și pămîntul „dă socoteală" cerului despre ce se întîmplă în sfera lor. Locul unde are loc această reglare a conturilor se petrece întîi în templu ca loc consacrat al schimburilor ofrandă-har și deci al alianței om-zeu, și apoi, în afara templului, cu toate riscurile de rigoare, unde rugăciunea ajunge să fie înlocuită de poezie. Poezia ca substitut al rugăciunii, — o asemenea afirmație, sînt convins, are puterea să strîmbe nasurile miilor și miilor de esteticieni, oameni de litere din lumea largă care, deși au citit nasul gogolian, nici prin cap nu le-ar trece că ceea ce se întîmplă în povestirea petersburgheză nu e literatură, ci existență pură. Și chiar dacă de la rugăciune pînă la poezie distanța care s-a creat în timp e uriașă, chiar dacă nu toată poezia lumii are ca țintă absolutul, că sînt atîtea alte motivații ale actului poetic, nu e mai puțin adevărat că dincolo de aceste aparențe de totală autonomie există o influență a originilor care răzbate pînă și în cel „domestic" vers. Nu poate să existe poezie mare fără o cît de plăpîndă tresărire spre sacru. Poezie doar despre plante și animale, femeia iubită și țara dragă nu este poezie, ci un fel de născocire a limbii făcută de aceia care se uită la cer numai de ziua viații. De la Rig Veda pînă la Prévert și Sorescu a avut loc o certă îndepărtare a cuvîntului de condiția imnică, numai că moștenirea marilor invocații s-a transmis pînă și în cea mai benignă ghidușie. Firește, există și creații de valoare cărora nu li se poate aplica „tratamentul" unei hermeneutici a sacrului fără a cădea într-un ridicol abisal, dar aceasta nu interzice prezentarea teoretică a problemei, arătînd că, în ultimă instanță, „perfidia" naturii merge pînă acolo încît înzestrează cu talent făpturi necredincioase și permite deci crearea unor opusuri în care, aparent, cerul nu prea pare să aibă amestec. Dar cred că și în aceste cazuri e vorba numai de aparență. Inefabilul, marca indelebilă a calității artistice, s-ar defini tocmai prin misterul depărtării fără îndepărtare de condiția primordială. Nu mai pot să scriu despre zei și nu le mai inspir dîra cosmică, îmi rămîne atunci ultima frunză a toamnei sau primul cristal al iernii din care să nasc poezie. Și chiar dacă nu mai pot să-mi amintesc ceea ce lipsește și rămîn prizonier naturismului elegiac, există un inefabil al versurilor scrise care mă depășește, dar mă și întemeiază, așa cum în orice spic de grîu care va mai încolți pînă la sunarea trîmbițelor și ruperea peceților va fi prezent duhul eleusin...

Dan Stanca

haiku

Luni, marți, miercuri... —
sandale fără picior
și fără drum

GLOSSĂ

GALB (1)

FAPT

Cei care se pilmbă pe trotuarul de vizavi sînt oameni. Cei care traversează sînt nori.

INTERVENȚIE

În întunericul șifonierului un umeraș de lemn a lăstărit. Am primit o scrisoare din Abu-Dabi. Numele meu era scris corect și cineva pe care, nu-l cunoșteam îmi cerea să-i înapoiez fluturele pe care mi l-a dăruit la nastere.

POEM

Mă scol de pe scaunul din mijlocul universului
nu-mi mai rămîn decît opt coți
și douăsprezece picioare de pămînt
am doi ochi dar nu-mi vor folosi
mai mult decît capetele podului surpat
lîngă șleau acolo unde mușchiul
devine auriu în amurg

GALB (2)

FAPT

Posibilitatea de-a fi în altă parte e ca o femeie grasă care trece pe marginea trotuarului și-l e frică să nu cadă dincolo, în viața febrilă a celor care aleargă de le scapără oasele. Soluția aleasă de norii care dispar în spatele blocurilor înalte, în fixitatea distrată a privirii umane.

INTERVENȚIE

Ești un copil mic și te oprești lîngă balta ce-ți stă în drum. O parte din trupul tău se reflectă în apa stătută. Nimeni nu-ți poate spune unde-i acum cealaltă parte. În plus, o frunză cade și-ți astupă o jumătate din față. Acest joc de-a tine însuți riscă să devină joc de-a altul. Măcar dacă cei mari ar înțelege. Vrei să pleci mai departe, dar asta înseamnă să vrei să dispari complet din baltă. E o durere pe care o simți pînă și-n mușchii feței. Nu de plîns e vorba acum. Altceva mult mai grav și mai total se inserează între corpul tău și suprafața bălții. În morfologia recunoașterii stă toată sensibilitatea universului.

POEM

În umbra a ceea ce pot fi
ascultînd literele cum cad în mașina de scris
ca norii pe-un cer lipsit de orice fel de intenții
și singur în casă
prieten cu devălmășia transparentă a geamului
care nu cenzurează nimic
dar frunzarul plopului
începe încet să-l acopere vălurește lumea
o vîntură și o transformă

Constantin Abăluță

ion mărgineanu

Nu te feri de semnul crucii

1.

la capătul fiecărui cuvînt un izvor ; starea de poezie pentru cititor

2.

lîngă foc — dragostea, răbdarea, îngăduința
pe foc ura, calomnia și minciuna
flăcările încep a mirosi a hoit
închid gura sobei, tremură dragostea, răbdarea, îngăduința

3.

nu te feri de semnul crucii
e înăuntru și-nafară
ca armonia-n colțul ierbii
strigînd lumină să răsară

nu arunca în semnul crucii
cu umbre si priviri amare
e piatră ce se adîncește
floare în propria-i răbdare

nu viermui la semnul crucii
el nu-i rugina din altare
ci cumpăna ce se apleacă
în sînge să-i redea culoare

4.

Doamne, ne-am dat întîlnire în casa apelor mai întîi
și-am așteptat pe mal urmărind cum îngheață foamea pescărușilor
pînă cînd cerul mi-a șoptit : — nu-l mai aștepta ! Dumnezeu
este chiar casa apelor :
te-am rugat să vii în Casa tăcerii cu stîlpii răbdării de piatră
și frunziș de cenușă ; am stat așa cocoțat pînă cînd izvoarele
mi-au strigat : „Dă-te jos, Dumnezeu este însăși Casa Tăcerilor"
Doamne, în Casa focului te-am chemat, între oglinzi sorbite paralel
să bem hemoragia flăcării.
Mă pregăteam să urc trunchiul incendiului fără carne și oase
cînd deșertăciunea îmi spuse „Dumnezeu este însăși Casa focului
Casa aerului..."
Încet, încet sînt labirint expulzat în afara legilor —
Acuma cheamă-mă Tu, dar nu prin obișnuita moarte...

Nu mai văd cuvintele

1.

o, vinul ! verdeață și întunecime
cel ce îl toarnă în sînge îl face iubire și lat
o, vinul ! strecurat în cuvînt orbește coala albă de hîrtie,
o înroșește ?

2.

ce umedă înstrăinare ! și-mi ung cuvintele cu sare
marea e neagră, altă mare din cornul spargerii răsare
nu-i larma pură întîmplare, haină instinctelor primare
nici călărețul mut călare trecut de timp ca o-ntristare
ci semnul greu de întrebare ungînd cuvintele cu sare

3.

cu marea încălțînd aceiași pantofi — nisipul —
laolaltă cu țărmul, același gropar — cuvîntul —
mîna întinsă-n întuneric — simplă poartă deschisă
cerul surpă orișice dialog și pune apei lacăt la gură

4.

vine o vreme cînd privești apa precum cerul stelele căzătoare
și nu mai știi ce-i bucuria, o vezi doar înecîndu-se
în aplauzele nisipului ; în urma ei mici corăbii de foc
naufragiază pe uscat ținîndu-i umbră
iată și-acum — valurile, baloane fragile ce umflă gîndurile ;
vîntul intră în mine și strigă : „Inimă, a venit primăvara !" ;
privești în larg, — apa e stea căzătoare...

plastică

Ceasul limpezirilor

O expoziție semnată **Clarette Wachtel** nu intră neapărat în seria evenimentelor artistice ale anului. Dar, nu o dată, creațiile acestei respectabile palsticiene s-au impus prin profesionalismul lor, artista abordînd de-a lungul unei impozante cariere tehnici diferite de reprezentare a intențiilor sale creatoare. De fapt, întregul demers artistic al Clarettei Wachtel este ilustrarea unui simț plastic bine cultivat. În creația sa, artista încorporează experiențe afine de o largă cuprindere culturală, ce merg pînă în sursele artei populare. Artista și-a făurit un fel de „stil" din a asimila stiluri ! Preocupată mai mult de acuratețea exprimărilor sale plastice, de rafinamentul tehnic și de corecta folosire a mijloacelor de expresie, artista și-a clădit o operă în care nu originalitatea viziunii și nici a „punerii în pagină" nu pare să fie atributul de căpătîi. Aluziile culturale, de care aminteam mai înainte, fac din arta Clarettei Wachtel pretextul unei întîlniri cordiale și reconfortante. Pentru că, înainte de toate, replica plastică a artistei are o decență a rostirii, ce nu-i îngăduie aventurismul estetic. De aceea, modernitatea „înscenărilor" sale plastice, cele din pictura pe care a etalat-o recent la Galeria „Orizont", nu-i decît o autohtonizare a drumului descoperit în arta europeană de Chagall. Numai că „chagallismul" Clarettei Wachtel are un parfum **matein,** de provincie balcanică, cu personaje și priveliști de o mare forță expresivă și emoțională.

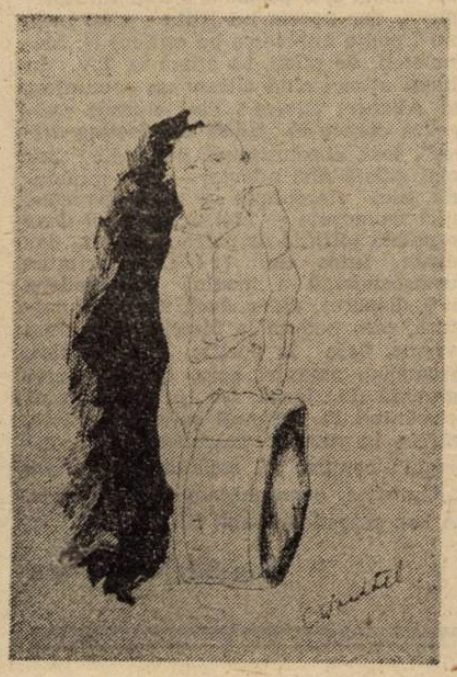

Poate că, în acest sens, peisagistica artistei ne oferă unele răspunsuri : rafinamentul pictural definit prin rigoarea extremă a cadrajului, alegerea subiectului oferind pictoriței aproape totul. Problemele de construcție propriu zisă a tabloului se reduc la reproducerea imaginii reale, peste care artista așterne vălurile dense și expresiv ritmate ale sensibilității sale cromatice. Compozițiile alegorice se disting prin supralicitarea pînă la grotesc a viziunii plastice. Artista nu pornește de la concepte,nu-și permite luxul speculației metafizice, fiind mult mai captivată de realitatea fabulatorie, de anecdotica existenței, cu tot ce poate constitui semnul distinctiv al „culorii locale" ; același interes arătîndu-l preceptelor morale care animă viața oamenilor într-un anume loc. Periferiile orașelor intră în pînzele artistei cu toată canavaua sordidului ce le caracterizează și cu întreg relieful scenografic și caracterologic care le individualizează.

Într-un fel, pictura Clarettei Wachtel fascinează aidoma Isarlîcului barbian, evocînd uneori atmosfera simboliștilor interbelici, alteori, culorile din paleta postimpresioniștilor. Adică, a unui spațiu de spiritualitate de extracție specială, bîntuit de imaginile maladivului, ale abandonării și marginalizării și ale luminii înecată în penumbre. Dar artista nu notează aceste detalii ale realității pe care o cercetează cu asprimea sau severitatea penelului expresionist. Dimpotrivă, le tratează cu o simpatie nedisimulată.

Cele cîteva desene și compoziții în tuș, ceracolor și în alte tehnici, ne dau unele indicii asupra exercițiului plastic al artistei într-un limbaj lipsit de afectare, dar și de artificii. Clarette Wachtel înțelege rostul artei ce o practică nu prin exacerbarea invenției formale, cît prin consistența viziunii și a construcției plastice. Este, într-un asemenea demers, ilustrarea unui crez artistic, ce s-a impus în ultimii ani prin consecvența și seriozitatea cu care a fost slujit. Cu tenacitate și modestie, artista a oferit privitorilor săi în această ultimă personală de la Galeria „Orizont", o pasionantă sinteză a disponibilităților sale creatoare la ceasul limpezirilor și al deplinei maturități de gîndire și expresie.

Corneliu Antim

muzica

Săptămîna internațională a muzicii noi (III)

Sîmbătă, 25 mai — Sala Radio. Din nou excelentul flautist Pierre Yves Artaud într-un **Concerto** dedicat lui de Yves Prin. Distanțat de experimentul contemporan „ultim" (de care-l apropie totuși pasiunea coloristică și căutările în domeniul tehnicii instrumentale), piesa suferă de o anume diluție prin melodic. „Elanurile" cvasiromantice, „divagațiile" de la o formă ce părea să se structureze inițial mai limpede, dau o imagine puțin concludentă despre compozitorul francez.

Concertul Doinei Rotaru (tot pentru flaut și orchestră) este primit, ca mai toate lucrările sale, cu deosebită simpatie. Factura mai puțin „căutată" a muzicii, rafinamentul de substanță vizînd tot spațiul culorii, dar și „stilizările" unor arhetipuri melodice românești, fac din concertul său un moment muzical nu numai agreabil.

Dezamăgitoare prin eterogenitate, piesa pentru ansambluri vocale și orchestră **Weil Paul Celan** de Mihai Mitrea Celarianu. Făcînd parte din ciclul „Les incantations de la nuit eclairée", lucrarea este „subminată" de un minimalism adus la limita simplismului. În plus, senzația unei orchestrații ce se vrea penetrantă, dar nu reușește decît să fie greoaie, păstoasă. Acuratețea și buna calitate a vocilor (corul **Antifonia** din Cluj și Corul de copii Radio) merită a fi totuși amintite.

Momentul de vîrf al serii l-a constituit, după mine, **Dublul concert pentru saxofon, percuție și orchestră** de Costin Miereanu. Dominanta ritmică prezentă și în alte lucrări ale sale (mai recent în Aksax) vigoarea nu lipsită de surprize și de fin umor, evoluînd „de la un timp striat și de la un aspect caleidoscopic tipic pentru serialismul integral, trecînd printr-un timp pulsat, dar cu toate acestea circumscris unităților metrice ale sistemului divizionar occidental și tinzînd către un timp suspendat, cu hiatus-uri" (după Costin Miereanu), readuc în fața publicului pe unul din cei mai interesanți compozitori români stabiliți în Franța. Decisivă a fost, desigur, și excepționala calitate de virtuoz și autentic muzician a saxofonistului Daniel Kyentzi. În plus, căutările lui Miereanu în domeniul ritmului (continuîndu-le la un mod personal pe cele ale lui Bartok sau Messiaen) delimitează un spațiu mai puțin explorat de compozitorii contemporani.

Duminică, 26 mai. Ansamblul clujean Ars Nova condus de compozitorul Cornel Țăranu. **Treillis** de Costin Cazaban se desfășoară pe spații largi, eterate — o muzică a contrastelor minime cu umbre și vagi iluminări, o muzică a gesturilor timbrale „zgîrcite". O continuă și lentă naștere din „grav" spre „acut".

Oboistul Aurel Marc realizează în piesa lui Ivo Petrić „Schiță poetică", un moment (dacă ne mai este îngăduit cuvîntul) cu adevărat frumos, sensibil. Cu un instrument prin definiție melodios el știe să gîndească/aleagă intervalele încît discursul să nu sufere de ceea ce am numit „diluția" prin melodic. Mai puțin interesante mi s-au părut a fi „Cvartetele de coarde" ale lui Eugen Wendel și Lucian Mețianu) mai ales primul. Cît despre piesa reputatului dirijor și compozitor Cornel Țăranu, **Memento,** fără ironie, aș prefera s-o uit. Mi se pare a fi un nefericit „accident" în creația mai întotdeauna proaspătă și surprinzătoare a acestui complex muzician. Mai mult, felul în care e folosit recitatorul (e drept, nu-i singurul caz), vădește o concepție cel puțin discutabilă potrivit căreia textul poetic ajunge la remorca muzicii. El trebuie „distilat" în sunet, iar acesta la rîndul său trebuie să se infiltreze în „porii" poeziei. E un raport delicat, o tehnică ce nu trebuie lăsată în seama talentului (sau rutinei) actorului recitator.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Perseverare, diabolicum!

„72 de ore" se intitulează una din cele mai mari ticăloșii cinematografice, prezentată de T.V.R. în ziua de 13 iunie 1991. Cu o aparență de obiectivitate, cu zîmbetul profesoral al unui diriginte vicios care lasă copilul să hotărască singur între minciună și calomnie, ca singure posibilități de descriere a realității, autorii montajului, vinovat de adîncirea în eroare a telespectatorului neinformat sau dezinformat, se aliniază cîtorva personaje vinovate nu doar în plan etic de violență sau incitare la violență.

Nu ne așteptam din partea conducerii T.V.R. să ne spună **adevărul** despre 13—15 iunie 1990 dar măcar așteptam să ne lase în pace. Să ne scutească de insinuări, provocări, falsuri, de revenire la climatul de violență și ură care a cuprins lumea românească în acele tragice momente.

Discursul domnului **Răzvan Theodorescu** în studio, înconjurat de „familia" în care Alexandru Stark își căuta vizibil „bubița" ca să primească o recunoaștere de martir al democrației (a și primit-o în chip de acreditare la Paris de unde ne transmite oral ce-a mai citit domnia sa prin ziare), discursul Domniei sale este o probă a cinismului intelectual ridicat la rangul de profesiune de credință.

Chiar numai pentru simplul fapt că între timp au avut loc procese în justiție avînd ca obiect faptele petrecute la Televiziune, procese care au sfîrșit prin a reduce la realitate gogomăniile isterice debitate pe post în acea zi, prin a constata pagubele reale pricinuite instituției (apropos — pe cine și de ce se stropea cu furtunul de incendiu atît de spectaculos mînuit în fața camerei de luat vederi dacă nu s-a constatat de către forurile competente nici un incendiu în sediul T.V.R. ? Fără să mai vorbim de același furtun care era purtat aiurea înspre rafturile unei biblioteci, din care am văzut **atunci** la televizor, ca probă a vandalismului invadatorilor, volume distruse de apă) și vinovățiile reale ale celor care au fost arestați pentru că nu erau acolo în mod organizat, cum au fost cei înarmați cu bîte, ci de capul lor de curioși și fraieri, răspunzînd la apelul de a apăra Instituția. Ce să mai vorbim că din film se înțelege că vandalii ori studenții din 13 au distrus sediile partidelor și Universitatea, că Partidul Liberal este un sediu de comuniști periculoși și că „minerii" sînt într-adevăr niște tipi simpatici care știu nemțește și le place să stea pe iarbă, la soare.

„72 de ore" repartizate la 50 de minute cam așa — primele 12 ore în 45 de minute, restul, în cît a rămas. Cu un geam spart în prim plan, cu un cauciuc arzînd în planul îndepărtat poți ascunde cadavre adevărate. Pelicula „72 de ore" ne-a demonstrat din plin acest fapt îngrozitor.

Eugen Uricaru

Alain Finkielkraut
La défaite de la pensée

Cultura la orfelinat

O dată cu Epoca Luminilor şi contra-reacţiile ei, născînd idiosincrasii şi aprehensiuni, începe să fie folosit „explozivul cel mai periculos al timpurilor moderne" : **Spiritul naţional** (sufletul naţional, geniul naţional, id est **Volkgeist).** Naţiunii, în chip de concept teoretic, motivat sau nu politic, i se oferă două variante : forma ei contractuală (în care cetăţenii sînt asociaţi, pe baza voinţei lor liber exprimate, într-un ansamblu naţional, guvernat de aceeaşi lege, incarnată de o structură administrativă anume) şi cea rezultată din exacerbarea naţionalismului (în acelaşi timp, simptom şi efect al predestinării istorice). În paralel, noţiunea de cultură suportă o dublă accepţie : cultură umană şi, respectiv, naţională, după cum, pe rînd, universalismul este silit să facă jocul naţionalismului şi invers, iar spiritul este înregimentat uneia sau alteia dintre structurile de interese ce animă utopicul contract naţional ori, în replică, delirul biologic naţional(ist).

Alain Finkielkraut, filosof şi sociolog francez de şcoală nouă (născut în 1949, autor, printre altele, al **Evreul-ui imaginar** 1980, şi al **Înţelepciunii amorului,** 1984) preia — în **La défaite de la pensée,** Folio-Essais, Gallimard — această problemă de la originile ei (Herder, Goethe, de Maistre ş.c.l.) şi o urmăreşte, în paralel, pe filieră franceză şi germană, subliniind şocurile istorice (războaiele napoleoniene şi dezastrul de la Jena, 1806 ; războiul din 1870 şi anexarea Alsaciei şi a Lorenei, afacerea Dreyfuss etc.) şi reacţiile teoretice implicite la aceste evenimente, culminînd cu polemica deschisă dintre cele două şcoli „naţionale" (Strauss & Mommsen **versus** Renan) de la finele secolului trecut. Călămburile istoriei (decapitarea regalităţii în Franţa e unul) nu fac decît să alimenteze cu paradoxuri această dispută interminabilă şi, treptat, ideea de naţiune este substituită prin aceea de **civilizaţie** (mai întîi Spengler, cu **Prăbuşirea Occidentului,** în care termenii, francez şi german, presupuşi ireductibili sînt integraţi unei unice civilizaţii, cea occidentală). Prejudecăţile suverane (rasă, superioritate istorică/biologică ş.a.m.d.) sînt eliminate de şi în timp, cataclismul oribil al conştiinţelor provocat de succedarea în doar trei decenii a două conflicte la scară mondială distrugînd mitul preponderenţei unei **anume** culturi, într-un **anume** spaţiu geopolitic. Crearea UNESCO, implicînd în mod necesar şi utopia păcii planetare, înseamnă pur şi simplu proclamarea, cel puţin în teorie, a unei confrerii mondiale a spiritului şi denunţarea segregării acestuia în culturi distincte şi, automat, antagonice. Specificitatea nu mai este un dat natural ci unul condiţionat socio-istoric, iar rolul ei nu mai este acela de a crea diferenţe şi de a supune cultura unor parcelări restrictive. Dimpotrivă, din 1945 încoace s-a vrut universalizarea specificităţii prin complementaritate şi decolonizarea culturii. Lévi-Strauss va fi unul dintre cei care va susţine cu fermitate imposibilitatea ierarhizării culturilor şi a plasării formelor de civilizaţie pe diferite „trepte" ale unei piramide valorice. Aportul antropologiei este uriaş în acest sens : „sălbaticul", „barbarul", „primitivul" nu mai sînt consideraţi azi caricaturi ale rudei sale occidentale mai „evoluate". Un capitol nou al istoriei umanităţii este inaugurat astfel prin abandonarea etnocentrismului cultural, dar...

Echivalenţa absolută a culturilor rămîne însă un deziderat la fel de utopic ca şi identitatea colectivă a naţiunii strîns unite în jurul spiritului naţionalist crezut arhetipal ! Singurul epifenomen ce poate fi absolutizat de contemporaneitate rămîne, însă, dispersiunea generalizată a sistemelor de gîndire, atomizarea ireconciliabilă a culturii. Dacă lumea aşa-zicînd civilizată a depăşit (cu mici excepţii balcano-levantine) tentaţia naţionalismelor idioate din viaţa socială, politică, economică şi, chiar, religioasă, inaugurînd epoca unei mari comunităţi de interese (de pildă, Europa Comună), ea n-a putut face mai nimic în a împiedica entropia sistemului cultural.

...Şi, cînd, în 1971, la douăzeci de ani de la studiul **Rasă şi istorie** al lui Lévi-Strauss, UNESCO îl invită pe acesta să inaugureze printr-o conferinţă anul internaţional de luptă împotriva rasismului (la apogeul decolonizării şi, practic, al recosmopolitizării lumii a treia), scandalul reizbucneşte cu o forţă de puţini bănuită : marele antropolog, în loc să demonstreze ştiinţific nulitatea conceptului de **rasă,** îi redă parţial legitimitatea ! Şi nu oricum, ci prin intermediul **culturii** : „Formele de cultură adoptate de oamenii de pretutindeni (...) sînt cele care determină, într-o măsură foarte mare, ritmul şi orientarea evoluţiei lor biologice. Departe de a ne întreba dacă este sau nu cultura o funcţie a rasei, descoperim că **rasa** — sau ceea ce se înţelege în general prin acest termen — **este o funcţie,** printre altele, **a culturii"** (subl. mea — D.S.B.). !!!

Ce se întîmplă în acest caz cu cultura Occidentului, asaltată de pretenţiile, destul de îndreptăţite, ale milioanelor de imigranţi turci, maghrebieni, iugoslavi, asiatici etc. ? Li se poate extirpa acestor oameni funcţia rasială a culturii ? Sau se creează premisele unei civilizaţii pluriculturale ? Dacă da, aceptăm Turnul Babel ca model al culturii contemporane ? (Să adaug aici, în perspectiva deschiderii graniţelor imperiului sovietic şi al evidenţei sale pauperizări, afluxul probabil de ruşi, ucraineni şi alţi cetăţeni sovietici pe care va trebui să-l suporte Europa Comună !). Paradoxal, dar decolonizînd ţările subdezvoltate şi lagărul roşu, Occidentul se recolonizează pe sine şi pe cultura sa .În plus, mediatizarea fără precedent a culturii seamănă o şi mai mare confuzie, bulversînd ceea ce erau considerate a fi fundamentele sale şi introducînd noi şi eterogene standarde de apreciere — „consumismul", „plăcerea", „randamentul", sînt doar cîteva exemple. Europa goetheană, visată, în primul rînd, de francezi, ar putea fi, în curînd ,o videotecă cu program non-stop şi bufet rece. Cultura ca folclor universal (-ist/-izant) ?

Caleidoscopica disoluţie post-modernă, cu toată splendoarea multiplelor ei inflorescenţe, nu-l convinge pe Alain Finkielkraut, deşi, cel puţin sociologic, de nu şi cultural, ea nu contrazice politica de ştergere a graniţelor economice. Reticenţa sa îl trimite îndărăt în sec. XIX, de unde, de la populiştii ruşi, extrage butada demolatoare : „Nu-i aşa că o pereche de ghete / eventual, semnate de un mare stilist, ricanează A.F. / valorează mai mult decît Shakespeare ?" În acest punct, îl bănuiesc pe subtilul eseist francez de dogmatism. Nu se pune problema unui „metisaj" între Bob Marley şi Beethoven, ci a acceptării unui polifonism generalizat, care exclude împărţirea formelor culturale în umile şi superioare. (Cîndva, şi tragedia era un gen „înalt", în timp ce comedia, vai de fundul ei !). Superbia post-modernismului nu constă în abrutizarea culturalului prin confuzia voită a „valorilor", oricum, relative, ci în coabitarea, chiar disonantă, a multiplelor forme de manifestare creatoare. Există şi **o poezie** a fotbalului american, dar **poezia** lui Rilke : asta, însă, nu-l poate împiedica pe criticul N. Manolescu, de pildă, să apară la T.V. în blugi atunci cînd citeşte un comunicat al Alianţei Civice ! Finkielkraut sesizează corect că „trăim ora **feeling**-urilor", însă absolutizează dogmatic : „nu mai există nici adevăr — nici minciună, nici stereotipie — nici invenţie, nici frumuseţe — nici urîţenie, ci doar o paletă infinită de plăceri, diferite dar egale între ele" (? ! ?). Autoritatea transcendentă a însului post-modern n-a dispărut, chiar dacă sărmana cultură, cam nedusă la biserică în ultima vreme, bate la porţile orfelinatului, asemenea amantei care, într-o noapte geroasă de iarnă, îşi juleşte pumnii ciocănind în geamul soţiei legitime, căreia în numele patrimoniului „conjugal" comun, îi solicită vremelnic adăpost şi, eventual, un antinevralgic.

À bon entendeur, salut !

Dan-Silviu Boerescu

VACLAV HAVEL

PROCESUL

Urmare din numărul trecut

Multă vreme am meditat fără succes, asupra ideii : cum aş putea să caracterizez, cel mai bine, trăirea acelei „despinderi".

A fost o poveste depresivă ? Bineînţeles: putea, oare, să trezească alte simţăminte faptul că cea mai veridică impresie omenească au produs-o în sala de dezbateri cei aflaţi pe banca acuzaţilor, înconjuraţi de poliţişti şi duşi în lanţuri chiar şi la closet ? Sau faptul că apărătorii şi-au prezentat excelentele şi epuizantele lor pledoarii ?, că acuzaţii, la rîndul lor, s-au apărat convingător şi procedura probatorie s-a prăbuşit, încetul cu încetul, prefăcîndu-se în ţăndări, într-o situaţie în care — aşa cum bănuiam cu toţii, acuzaţii erau, oricum, condamnaţi cu anticipaţie ? Un reflex depresiv a „conferit", de altfel, întregului eveniment, însuşi faptul **despinderii** lui : ce altă impresie putea, totuşi, să producă împrejurarea că această dispută privitoare la semnificaţia vieţii omului se desfăşura aici, în faţa completului de judecată al Tribunalului raional Praga-Vest, sau faptul că nimeni dintre cei prezenţi nu putea face singurul lucru ce trebuia făcut, adică, să strige : „Gata, încetaţi odată cu comedia asta — împrăştiaţi-vă !?"

A fost o poveste înduioşătoare ? Firesc : cui nu i s-au pus noduri în gît, în asemenea clipe ca, de pildă, atunci cînd Karasek a şoptit, cu vocea sugrumată de emoţie, că dacă Jirous va fi condamnat vrea şi el să-i împărtăşească soarta ? Bineînţeles, din punct de veder juridic e un nou sens dar, în momentul respectiv, atitudinea aceasta era de o veridicitate atît de umană, încît, într-o fracţiune de secundă, i-a spus omului, despre întreaga esenţă a lucrurilor, mai mult decît sutele de acte şi dosare oficiale.

Uneori, povestea a fost aproape încordată, neliniştitoare, ba, chiar chinuitoare (mai ales în acele clipe în care omul ar fi preferat el însuşi să exclame ceva) ; şi, dimpotrivă de cele mai multe ori povestea îl proiecta pe om în lumea unei crase absurdităţi...

Aceste relatări nu surprind însă întru totul întreaga trăire : pe un plan mai adînc, spre marea mea uimire, povestea n-a fost deloc deprimantă, ba, aş spune, că în ciuda celor întîmplate, a cuprins şi ceva de-a dreptul înălţător, stîrnit, probabil, de însăşi conştiinţa participării la această irepetabilă iluminare a lumii, dar, mai cu seamă, de acel gînd tulburător că printre noi mai există oameni care, pentru dreptatea lor, garantează existenţial şi nu ezită să plătească atît de scump pentru imaginea proprie despre viaţă (în timp ce judecătorii lor nu sînt în stare să se sprijine decît pe garanţia colectivă a colosalei puteri sociale, preferînd să trimită omul la închisoare fără o motivaţie solidă, în dorinţa lor de a nu risca o zgîrietură, cît de mică, în cariera lor).

Undeva, în planul cel mai adînc al acestei trăiri am mai simţit un element, poate cel mai important dintre toate : un element **stimulator** ; o provocare neintenţionată, dar cu atît mai insistentă ; un fel de apel al exemplului : multe din menajamentele şi prudenţele pe care le cultiv, mi s-au părut, deodată, meschine, trezind în sufletul meu un fel de dezgust sporit faţă de orice viclenie, faţă de orice încercare de a te strecura, alunecînd fără durere, din dilema vieţii ; deodată, am descoperit în mine mai multă încăpăţînare într-o direcţie, şi mai multă independenţă în cealaltă ; şi, deodată, mi s-a făcut silă de întreaga lume în care — aşa cum mi-am dat seama în clipa aceea — continuam să mai stau cu un picior, adică în lumea portiţelor de scăpare.

Precum se vede atunci cînd un eveniment se desprinde de el însuşi — în acel sens mai adînc la care mă gîndesc acum — atunci, în mod inevitabil, se desprinde şi ceva în noi : o nouă perspectivă asupra lumii deschide în noi o nouă perspectivă asupra propriilor noastre posibilităţi omeneşti, asupra ceea ce sîntem şi a ceea ce am putea fi, iar noi — smulşi din „omenia" noastră „rutinieră" — stăm iar faţă în faţă cu întrebarea, dintre toate cea mai importantă : cum să ne punem în concordanţă cu noi înşine ?

Despre acest aspect „stimulator" probabil că n-aş scrie aici dacă n-aş avea certitudinea că el nu e doar un produs al exageratei mele extravaganţe care, de altfel, adeseori mi-a fost reproşată. Dar n-a fost.

Generalizarea lui e dovedită de faptul că a ştiut să răzbată din sala de judecată (cu uşile închise), pe coridoarele tribunalului şi pe scările acestuia ; numai prin conştiinţa înălţătoare a gravităţii unei experienţe împărtăşite de toţi şi prin stăruinţa apelului simţit la unison, se poate explica apariţia rapidă a acelei comunităţi, în mod atît de bizar improvizate, care, pe tot parcursul dezbaterilor a existat şi care a fost, categoric, ceva mai mult decît o „gloată" alcătuită din prieteni aflaţi pe banca acuzaţilor şi din oameni interesaţi în desfăşurarea acestui proces. De pildă, au luat naştere aici, şi în afara acestui mediu, nişte reguli noi, cu totul neobişnuite, ale relaţiilor dintre oameni ; au fost eliminate formalităţile de prezentare şi de examinare reciprocă, au fost anulate obişnuitele comportamente convenţionale, a dispărut obişnuita reţinere — şi, chiar sub privirile cîtorva loturi din tabăra adversă, (ce-i drept, lipsite de uniformă) — au fost discutate zeci de probleme pe care mulţi (poate), într-o altă împrejurare s-ar fi temut să le abordeze chiar şi între patru ochi. N-a fost doar o comunitate de oameni mai atenţi, mai comunicativi şi mai încrezători într-o sporită măsură unii faţă de ceilalţi, ci, totodată, o comunitate democratică de-a dreptul bizară : un bărbat la o vîrstă respectabilă, fost membru al CC al PCC, a stat de vorbă aici, fără reţinere, cu nişte tineri pe care-i vedea pentru prima oară, iar aceştia, la rîndul lor, au discutat tot fără reţineri, cu acest domn pe care pînă atunci îl cunoscuseră cel mult din fotografii. Toate eventualele rezerve şi oprelişti lăuntrice au dispărut aici, ca prin farmec, de parcă şi-ar fi pierdut orice sens ; acel „însă", obligatoriu şi inevitabil, devenea, în această atmosferă, ridicol, meschin şi elastic ; ca şi cînd toţi ar fi simţit că în clipa în care totul e pus în joc, nu mai rămîn decît două posibilităţi : să mizezi totul sau să capitulezi.

În a doua zi a dezbaterilor, cînd am părăsit clădirea tribunalului de pe strada Karmelitska, îndreptîndu-mă spre cafeneaua Malostranska (unde, de altfel, s-au dus şi ceilalţi : noi şi membrii lotului advers) şi eram încă atît de copleşit de cele întîmplate, încît aproape că nu mai eram în stare să mă gîndesc la nimic altceva, m-am întîlnit, întîmplător, cu un regizor de film din generaţia mijlocie, care a început cu mine o discuţie prietenoasă. La întrebarea cum o duc i-am răspuns, cu o logică nu prea elocventă, că vin de la un proces cu **underground-ul** ceh. M-a întrebat dacă procesul e legat de afacerea aceea cu drogurile. I-am răspuns că nu e vorba de nici un drog, încercînd să-i expun, pe scurt, esenţa lucrurilor. Cînd am terminat, a clătinat din cap şi m-a întrebat : Şi, în rest ?...

Poate că-l nedreptăţesc, dar în clipa aceea m-a cuprins sentimentul intensiv că acest om simpatic aparţine unei lumi cu care eu nu mai vreau să am de-a face în viaţa mea — ascultaţi bine, domnule procuror Kovařik, urmează o vulgaritate — unei lumi de căcat a şmecherilor unşi cu toate alifiile.

Hradeček, luni 11 octombrie 1976

În româneşte de
Jean Grosu

Praga, iunie 1991

Asizele Confederației Europene

La sfîrșitul lui decembrie 1989, după valul de evenimente care avea să anunțe sfîrșitul unui interminabil après-guerre, președintele Franței François Mitterrand, în discursul său de anul nou, și-a exprimat încrederea în apariția unei confederații europene încă înainte de sfîrșitul acestui mileniu. Cîteva luni mai tîrziu, la 10 mai 1990, Vaclav Havel la Strassbourg în fața Parlamentului european și François Mitterrand la conferința studenților europeni schițează, fiecare la rîndul său perspectivele ideii confederative într-o Europă în plină schimbare. În fine, la conferința de presă de la Bratislava din septembrie 1990, cei doi președinți lansează, de data aceasta împreună, convocarea primelor Asize ale Confederației europene.

Concepută ca o platformă care să permită un dialog durabil, schimburi de idei și explorarea unor căi alternative pentru integrarea continentului, Confederația apare astăzi ca un organism diferit. În proiectul celor doi inițiatori, Confederația nu va deveni nici un tratat de securitate, nici o alianță care să înlocuiască instanțele comunitare deja existente în Europa, nici o instituție care să se substituie alianțelor care leagă Europa de lumea din afara ei.

Într-un moment în care liniile artificiale de demarcație dispar — sau pălesc cel puțin — iar neîncrederea și confruntarea se atenuează, explozia unor aspirații lungă vreme suprimate poate cu siguranță genera tensiuni noi. O nouă logică a diviziunii ar putea lua locul vechiului aranjament consolidat de protectori geloși și foarte puternici și de rațiunile covîrșitoare ale securității militare. Pentru inițiatorii ideii de confederație a evita formalizarea unui „scenariu al inacceptabilului“ s-a confundat cu nevoia de a realiza o conciliere durabilă între libertate și stabilitate, a preveni diviziunile artificiale dar și a încuraja protecția identităților care fac bogăția Europei, evitînd ca noi clivaje să nu împartă un continent potențial solidar sub raport cultural sau în zone privilegiate și zone condamnate la sub-prosperitate.

Întocmirea primei schițe a acestui proiect a fost încredințată intelectualității. Atitudinile proprii ale celor doi inițiatori sînt ușor de descifrat în programul și componența primelor asize ale **Confederației. François Mitterrand** vede în intelectuali — desprinși de centrele puterii instituționale — o categorie „care nu are nevoie de nimeni“ pentru a se exprima, o generație nouă de pionieri ai Europei și de posibili artizani ai confederării sale. Vaclav Havel probabil a adus în pregătirea Asizelor ideea deschiderii lor către instanțele societăților civile. Grupările de oameni, formele de cooperare regională, organismele non-guvernamentale, comunitățile locale pot deveni agenții acelor rețele de proiecte interconectate de o strategie paneuropeană care rămîne a se defini. Asizele de la Praga, desfășurate între 12 și 14 iunie la Praga cu participarea celor doi inițiatori au fost convocate tocmai pentru a iniția o reflecție critică asupra unor proiecte posibile pentru a invita instanțele acțiunii la fapte.

Deci întîlnirea de la Praga nu s-a adresat nici guvernelor, nici șefilor de state, nici parlamentarilor, nici altor deținători de mandate — lucru care nu a trecut neobservat. Mașinăriile de stat au reacționat cu iritare la această atît de puțin formalizată dezbatere a unui proiect paneuropean. Dar aici stă originalitatea acestei întîlniri. Asizele nu au semnat convenții, nu au produs declarații finale, nu au căutat consensul. Invitații au dezbătut în 6 secțiuni proiectele de confederare în domeniile **amenajării fizice a teritoriului** (rețele de energie și comunicații, transporturi și rute, gestiunea mediului ambiant și a patrimoniului istoric și cultural), **organizării umane a spațiului europenilor** (locuirea în orașe și sate, circulația și mișcarea persoanelor, formație și cultură) și a **recompunerii spațiului instituțional european.**

Secțiunile au produs rapoarte, marcate de „grade de optimism“ în raport cu ideea confederală foarte diferite. Pentru ambientaliștii de toate nuanțele, din est sau din vest, fie ei geografi sau urbaniști sau botaniști, există un singur demers posibil în raport cu spațiul natural — unul holistic, global, puternic interconectat. Energeticienii și comunicaționiștii văd în Europa mai ales sistemele vasculare, rețelele și culoarele de comunicație ; atenția lor se concentrează asupra armonizării lor. Reprezentanții culturii așteaptă, cu prioritate, favorizarea educației nomade, încurajarea limbilor ca vectori esențiali ai tuturor identităților europene și sînt profund neliniștiți de destinele vitregite ale culturii. Cei mai sceptici au fost cei care au problematizat ideea confederală în lumina relațiilor statale și aranjamentelor instituționale. Condițiile necesare pentru dezvoltarea democrației nu sînt încă asigurate. E evident în același timp că realizarea proiectelor propuse reclamă constituirea resurselor necesare. Și este neîndoios că oricît de ușoară ar fi considerarea presimțită, orientată spre instanțele democrației civice, proiectele cer apariția unor structuri instituționale care ar putea funcționa împotriva filozofiei deschise a proiectului inițial.

Oricum proiectul Confederației, așa cum se străvede el după întîlnirea nonoficială de la Praga, este cu totul altceva decît un aranjament explicit de organisme statale. Participanții speră ca în locul unor alianțe de putere, parteneriatul unor regiuni, grupările de orașe, rezonanțele culturale, circulația oamenilor să faciliteze integrarea Europei și asocierea acelei părți a continentului pe care, întru a evita partiția în „centrală“, de „est“, de „sud“ și de „sud-est“, aș numi-o **Europa mediană.** O confederație a diferențelor, a aspirațiilor rezonante, a inițiativelor simultane, a rețelelor de proiecte — așa arată Confederația în intuiția celor care cred în acest atît de vag început.

Mariana Celac

Urmare din pag. a 16-a

SFÎRȘIT

actuală de lucruri. În piața Operei rămase complet goală.

— Dacă rămîn așa, cu siguranță că cineva va apare, se gîndi. Însă nu apăru nimeni și îndată, din moment ce nu o dorea cineva, intră în cea mai elegantă blănărie și își puse paltonul cel mai scump. Dar și acum nici o mișcare. Fugind de teama nopții din oraș, se urcă iarăși în automobil și nu fără a doborî un chioșc de ziare plin de știri care nu mai interesau pe nimeni, se îndreptă la marginea așezării.

II

Cu o viteză de o sută pe oră luă drumul spre Orient. Un drum de înapoiere. Oricum acolo tot mai rămăsese ceva din omenire. După mii de ani de la emigrarea umană din aceste locuri în sens invers, era o întoarcere la vatră.

München, Viena... Orașelor moarte le creșteau bărbile, și automobilul Suzanei speria potîrnichile în piețele Operei.

Ruinele aduc toamna, și păsările cîntau peste oraș așa cum ele cîntă într-un octombrie ploios.

În case rămăseseră închise muștele și izbiturile lor pe geamurile de la ferestre se asemuiau cu vibrația arcurilor prea întinse ale ceasornicelor.

În turnurile bisericilor, clopotele păreau dansatoare spînzurate.

Pămîntul nu mai avea febră și se odihnea acum liniștit. Se născură arbori și se născură pietre. Tot ce era neînsuflețit se mișca, și continentele, observînd că nu era nimeni care să le observe, își schimbară structura.

Hărțile căpătară o patină antică. O stea coborîse pentru a-și muia colțurile în mare.

Anglia, neputînd rezista rușinii, se scufunda în ocean.

Suzana își scoase sutienul la Viena și-l azvîrli pe o stradă oarecare.

Puțin cîte puțin pierduse teama și acum se distra în această năvalnică fugă cîntînd cuplete bulevardiere.

În felul acesta ajunse la Istanbul, unde cîinii morți zăceau peste mormintele turcilor, ca și cum ar fi dormit în formă de semilună.

Pe drumul acesta care, fără îndoială, duce în Asia, Suzana porni cu automobilul ei. La mijlocul podului fusese nevoită să se oprească. Se afla acolo o bicicletă care bloca trecerea. Un tînăr se muncea să-i umfle un cauciuc.

— La vîrsta dumitale trebuia să știi că nu ai nici un drept să întrerupi circulația, spuse Suzana supărată. Tînărul se opri din treaba lui și o privi. Fata începu să plîngă și se azvîrli deodată în brațele lui.

Au continuat călătoria împreună ; deșertul zîmbea ca și cum toate lucrurile se întorseseră pe dos.

Tînărul, profesor de istorie, făcea gesturi vagi cu mîna. Pomenea de nume mari și nemuritoare, ce sunau straniu în dezolarea aceea. Îi explică Suzanei ciclul civilizațiilor și avu cuvinte de laudă pentru greci.

Suzana avea o concepție mai puțin amplă despre umanitate. Admirația ei cea mare se îndrepta spre o verișoară a ei, căsătorită cu un bărbat ce se îmbăta des, însă era funcționar bine văzut la Direcția Cadastrului. Această verișoară făcea niște broderii ca nimeni alta la Paris, iar la împletitul ciorapilor nu o egala nimeni...

Conversația acestor ultimi doi oameni rămînea în spatele automobilului : cuvintele vibrau o clipă, pentru ca să cadă apoi în nisip și să se amestece cu acesta.

Aerul își înfășura voalul său pe corpul Suzanei.

— Nu suferi, dumneata — a continuat ea — pentru faptul că sîntem ultimii ?

— Poate că există un remediu — răspunse în mod galant tînărul. Afară de aceasta — adăugă intenționat —, ultimii vor fi primii.

Urmă o liniște supărătoare. Ajunseseră deja la confluența Tigrului cu Eufratul. Aici li se terminase benzina.

Se așezară pe pămînt căutînd teme de conversație ; tînărul era cel care le găsea mai ușor, spunînd din cînd în cînd :

— Faptul acesta, că sîntem ultimii, este pentru că așa dorim noi, domnișoară...

Suzana își lăsase paltonul în automobil.

Și în situația aceasta în care se aflau, sosi un domn cu barbă mare și aspect de om cumsecade ; lîngă El, îngerul cu spada de foc. Veneau din Paradisul pămîntesc, ce se afla chiar acolo.

Suzana nu-l recunoscu imediat.

— Cine ești dumneata ? — fusese întrebarea pe care i-o puse.

Domnul zîmbea plin de bunăvoință.

— Ce faceți aici ? — întrebă, și glasul lui se topi într-un ecou ce se pierdu în depărtare.

— Domnule — se bîlbîi tînărul. Eu sînt german, luteran. Această domnișoară este franțuzoaică și catolică, noi...

Dumnezeu îl întrerupse curtenitor :

— Dumneavoastră mă veți ierta dacă vă zic că nu înțeleg nimic din asta. Vreau să știu ce faceți aici în afara Paradisului, deoarece Paradisul este mai frumos și mai plăcut decît tot ceea ce se află în afara lui.

Îngerul interveni :

— Stăpîne, i-ați izgonit pentru că au mîncat mărul.

Dumnezeu : — Care măr ?

Și îngerul bombăni :

— Mărul !...

Dumnezeu rîse cu poftă, și îi împinse ușor pe el și pe ea spunîndu-le :

— Ascultați, ascultați ; văd că ați interpretat prea riguros regulamentul ; intrați din nou, copii !

Aici, nu s-a întîmplat nimic !

Și o briză nouă a întinerit planeta, în timp ce Eva pornea după fructe.

moda, altfel

Sub egida florilor (V)

Nufărul ; e o floare care impresionează prin frumusețe, petalele nufărului au „carnație“, cu care este, des asemuită cea feminină (de către exaltați, bineînțeles !) ; **florile de nufăr**, plutind pe penducule, inspiră o **răceală** aristocratică. Apar în multe legende fiind legate de ape — ori adînci, ori tulburi, ori ciudate și sînt prea puțin îndrăgostite de vasele cu apă ce vor să decoreze locuințele umane. **Nufărul** face parte din familia nimpheaceelor, inspiră, dăruiește, fură și se ofilește ca nimfele. Un decor cu nuferi e întotdeauna creator de încîntare misterioasă. În **Hiawatha** (XVII) — unul dintre cele mai frumoase poeme despre personajele cu naștere misterioasă ale indienilor Americii de Nord (scris de Longfelow), un erou cere putere, împrospătare a forțelor de luptă și creșterea dimensiunilor față de cele firești : „la un lac cu multe insule / Vine, fără respirație Pan-Puk-Keewis / Unde printre **nuferi**/ Pishnekuk gîsca sălbatică, naviga (plutea).“ Spațiul cu nuferi e mai întotdeauna vrăjit. Nufărul e de obicei alb, așezat pe tipsii verzi ; uneori naște flori mari, de un alb imaculat, alteori cu nuanțe de roz. Există și nuferi galbeni, cu cinci sepale și se știe că „Lacul codrului albastru / Nuferi galbeni îl încarcă“ (M. Eminescu) ; există și nuferi albaștri ca cerul —**nymphaea caerulea** sau lotusul, cum i se mai zice dar și **nufărul gigant de Australia**, cu petale albastre, de 25 cm. lungime. Poate din cauza ținutei lor aristocrate, nuferii, din punct de vedere farmaceutic, au fost considerați medicamente anti-afrodisiace, ca și cum aristocrații ar fi **cam** sterili... ; dar ceea ce a făcut Claude Monet, cu **nuferii** lui aristocrați, e semn de virilitate. Era conștient de aceasta, atacat de cataractă, atacat că **operele cu nuferi** sînt rezultatul unei cumplite „la maladie du cristalin“ ; cînd Monet și-a recăpătat viața normală a păstrat toate pînzele cu nuferi, deși a hotărît să distrugă multe altele. Monet a simțit că totul în jurul nostru e o impresie pe care încercăm să o redăm, fiecare după posibilități, dar nuferii, cu cît el dorea să-i redea mai **impresionist,** deveneau mai reali, nuferii sînt o impresie despre puritate, au corolă și peduncul filosofic, Lucian Blaga pune întrebarea esențială despre misterul nuferilor : „Nu știi, că numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi ?“, deși, Denis Rouart vorbește în „Le goût de notre temps“, referindu-se la NUFERII lui Monet — „aceste poeme picturale ale luminii“. Iar „bardul“ nostru zice că „Șerpii lungi se'ncolăcească sub a nuferilor floare ;“.

lotus ; — ca element decorativ e cel mai folosit în arhitectura indiană cultă sau monumente de cult popular. E floarea ce participă la vrăji sau la împodobirea părului, în zilele de sărbătoare, chiar nupțiale. **Lotusul** a jucat un rol mare în decorațiile egiptene. **Lotus amar** e un roman celebru al literaturii moderne. În Parcul **Balboa** am văzut pentru întîia oară **lotuși** adevărați. Erau incredibil de frumoși dar adevărați. Nu mi s-au părut amari. Nu știu ce specie erau dar cei care pluteau acolo înclinau spre violet. Înrudiți cu nuferii, asemănători nuferilor, lotușii nu pot fi confundați cu nuferii. O legendă spune că dacă o broscuță doarme o noapte în culcușul unui lotus, se trezește cu pielea de aur, cu coroană de aur pe creștet. La noi nu sînt lotuși. Totuși...

Corina Cristea

EDGAR NEVILLE Y ROMREE

SFÎRȘIT

EDGAR NEVILLE Y ROMREE (1899—1967), conte de Berlanga, animator al boemei madrilene, romancier, povestitor, comediograf, scenarist, regizor de film și pictor, și-a sfîrșit zilele scriind poezii.

Comediile sale au încîntat publicul spaniol, mai ales cu EL BAILE (1952) și ADELITA (1955), obținînd un succes imens. Dialogurile sale sînt de o rară abilitate, fraze în general scurte, ingenioase, pline de cel mai fin umor.

El și-a prezentat ADELITA (ziarul ABC, 14 ian. 1955) în felul următor: „Am căutat, așa cum fac totdeauna, să fug de orice supraîncărcătură de argumente (...), ca totul să fie ușor, simplu și firesc, pentru ca condiția umană a personajelor să reiasă cu mai multă vigoare. Nici teză nici dojană".

Povestirile sale posedă un umor cosmopolit, picant, și sînt scrise cu emoție, agilitate, prospețime și grație. Narațiunile UNICUL SĂU PRIETEN, foarte cunoscută, și SFÎRȘIT au fost interzise, în anul 1942, de a fi publicate în Spania timp de doi ani.

De multă vreme se tot spunea : lumea moare, moare întruna, și din cauza asta se lucra din ce în ce mai puțină, tot mai puțină îmbrăcăminte. Ca și cum asta nu ar fi fost de ajuns, au mai intervenit și două războaie urmate de mari epidemii, așa că decesele au ajuns să fie „hrana noastră cea de toate zilele". Chiar și cei care trebuia să dea exemple de viață, cum sînt centenarii, pierdeau și ei ; și era ceva de speriat ; se duceau naibii chiar și portughezii, celebri prin marea lor longevitate.

Catastrofa era de-a dreptul iminentă ; ea era acceptată fără scene de isterie ; atmosfera generală se schimbase, așa după cum impunea realitatea. Nu se mai fixau întîlniri, și nu se mai spunea : „La revedere" ; trăiau cu toții exclusiv în prezent. Aveau cu toții grijă să moară cît mai firesc și mai urgent posibil.

S-a ajuns la un moment cînd nu mai rămăsese aproape nimeni pe planetă, și cei cîțiva supraviețuitori atunci cînd se întîlneau pe stradă rîdeau, înțelepți, în fața inevitabilului.

— Și dumneata cînd vei muri ? — se auzea spunîndu-se pe la colțuri de stradă.

Pămîntul devenise nervos și se zguduia puternic de mai multe ori ; Italia nu mai avea forma unei cizme.

Și iată că într-o dimineață nu se mai găsise cine să prepare micul dejun ; pentru că specia umană dispăruse.

Domnea o tăcere atît de desăvîrșită, încît aveai impresia că cineva va lovi cu o baghetă pe pupitru ; în fond, nu se întîmpla nimic, nu se auzea nici o fluierătură, nici un ordin, exista doar o liniște cu totul uimitoare. Și pentru ca tăcerea aceasta să se impună și mai mult, se auzea gîngașul murmur al unei conducte sparte prin care trecea apa.

Și totuși lucrurile îl așteptau pe om, la fel ca în toate diminețile ; îl așteptau întristate, fără a pricepe ceva, dezorganizîndu-se. Mașini, case, străzi, orașe, toate în așteptare, erau pe punctul de a izbucni în plîns.

Pe străzi pluteau fraze, ultimele, în căutarea cuiva care să le audă, și umbre fără stăpîn alergau în căutarea acestuia, pînă ce dădeau de moarte în plină zi. Și canalele erau acelea care scoteau ultimul suspin al orașului.

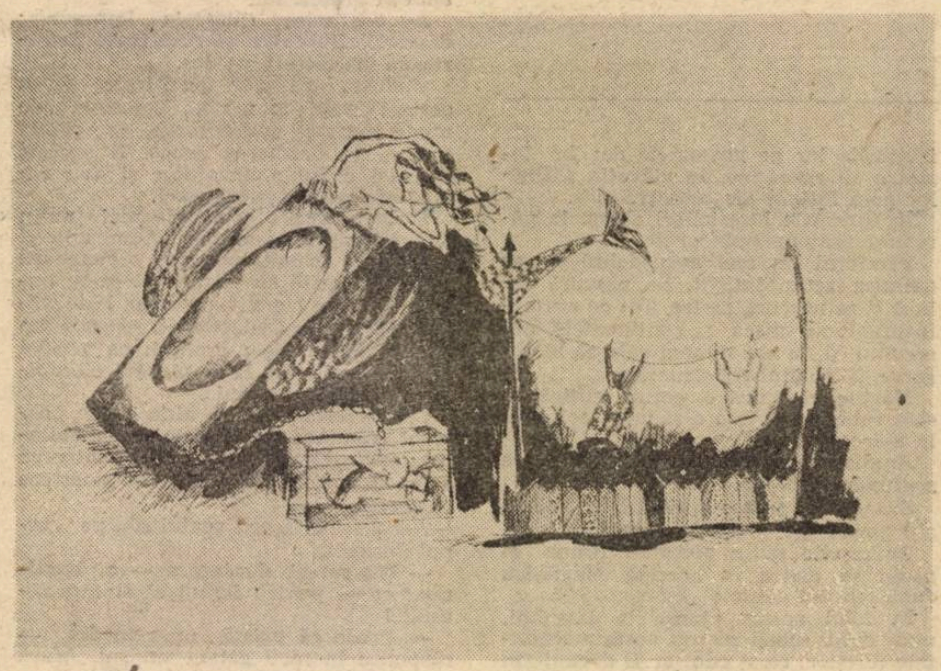

Turnul Eiffel, stăpîn pe imaginea Parisului, impunea tăcerea Occidentului ; Sena curgea lin, aproape în vîrful picioarelor. Din gări plecaseră toate trenurile. Era sărbătoarea de 1 mai a morții. În această zi nu se muncea, iar morții dormeau.

Afișele măreau drama, promițînd ceea ce nu se mai putea oferi : portrete ale actorilor și actrițelor dispărute, precum și cele 100 girls, 100, ale Cazinoului, care căzură în șir una după alta la fel ca niște soldați de plumb.

Exista viață doar în ceasornicele înzestrate cu un arc încărcat pentru mulți ani de funcționare și tic-tac-ul lor era punct de suspensie după cuvîntul viu. În fiecare oră sunau ca niște idioate, amintind ora exactă de care nu mai avea nevoie nimeni, și lansau semnale de ajutor cu telegraful lor de steguițe. Secundele păstrau pulsul Pămîntului.

Un deșteptător ce aștepta clipa să facă și el zarvă se înfurie și se rostogoli în camera Suzanei, într-un mod atît de violent, încît fata ridică capul.

Suzana nu murise, doar cineva trebuia să fie ultimul în ritualul morții, și acesta era rolul ei. Ea se îndîrjise să-și ducă viața, chiar în aceste condiții, în mod obișnuit. Noaptea dansa și bea în același cabaret de totdeauna, și ca întotdeauna revenea acasă în compania unui domn care niciodată nu era același și care o părăsea în dimineața următoare, lăsîndu-i 50 de franci pe comodă. Uneori chiar și mai puțin.

Ea nu citea ziare, și cobora din așternut doar pentru a se duce la cabaret ; lumea, pentru ea, lua sfîrșit acolo, la ușa care dădea spre bucătării.

Cu o noapte în urmă fuseseră în total doar șase sau șapte persoane ; stăpînul lipsea și spre zori mai rămăseseră doar doi sau trei clienți. Pe Suzana nu a deranjat-o faptul că se va întoarce singură acasă, deoarece în ziua următoare dorea să se trezească mai devreme, pentru ca să-și cumpere pantofi.

Deșteptătorul continua să se rostogolească pe podea, căutînd să se ridice, și agitația sfîrși prin a o face pe Suzana să deschidă ochii și să azvîrle o privire în jur, să vadă dacă în cameră nu se afla cumva cineva. În sfîrșit, Suzana se ridică.

Ținînd seama că se afla în prima zi cînd ieșea la această oră matinală pe stradă și că trebuie să meargă prin magazine, Suzana vru să-și facă toaleta. Își alese cei mai frumoși ciorapi și își pierdu mai mult de o oră în fața oglinzii făcîndu-și machiajul.

În vremea asta, în tot orașul, iarba sensibilă la cele întîmplate, acum că numai existau oameni, făcea eforturi ca să se ridice din nou prin crăpăturile dalelor de piatră.

Suzana ieși pe stradă. Parcă este duminică — gîndea, observînd liniștea ce stăpînea orizontul.

Ea umbla pe străzi fără să-și dea seama de ceea ce se întîmplă. Întorcea capul spre dreapta și spre stînga mai înaine de a traversa străzile. Nu realiza singurătatea ei, din cauza reflexelor din vitrine care îi multiplicau imaginea și îi produceau senzația unei mulțimi. Era ca și cum o prietenă s-ar fi aflat alături de ea. Intră în Marile Magazine. Bolțile înalte, umflate de liniște, păreau acum că se vor și mai mari.

În vitrine se aflau resturi de cupoane care păstrau pe ele urme ale fostei vieți, Suzanei începu să-i fie teamă și căuta să-și învingă starea aceasta, făcînd pe distrata, și interesîndu-se cu superficialitate de obiectele expuse.

Traversă marea curte interioară, dar tocurile pantofilor ei făceau un zgomot atît de strident încît Suzana avea senzația că este urmărită. Fugind de ea însăși, umblînd în vîrful degetelor, ajunse la sectorul confecțiilor de damă. Aici se afla o sumedenie de manechine de ceară, astfel că Suzana respiră mai ușurată, deoarece i se păru că intrase într-o casă unde se sărbătorea ceva.

Acolo se așeză pe un fotoliu și începu să vorbească. Povestea manechinelor diverse lucruri, avînd grijă însă să nu le pună nici o întrebare. Totuși, datorită tăcerii lor prelungite ea începu din nou să se teamă iar manechinelor li se evidențiе acum aspectul de ființe inerte, al unor persoane moarte surprinse într-un gest ultim.

Faptul că nimeni nu îi puse nici o întrebare o sperie într-atît, încît ieși pe stradă țipînd. Alerga în căutarea cuiva cu care să vorbească, voia să ceară ajutor la colțurile de stradă, să cheme prin telefon ca în caz de incendiu, dar peste tot domnea o liniște cumplită.

Se așeză pe o bancă în aer liber. Acum îi era mai puțin teamă. Se gîndi însă că vine noaptea pe care nu o va mai putea petrece în oraș, mai ales prin colțuri de stradă unde se simte mai mult o lipsă totală de umanitate. Acele colțuri unde nu e nimeni în spatele tău.

Suzana se urcă într-un automobil părăsit și porni în căutarea cuiva. La început, din obișnuință, mai claxona la încrucișări de străzi, și scotea mîna pe fereastră semnalizînd schimbarea direcției ; judecînd, se indigna de ea însăși, pentru ceea ce făcea, dar asta reușea să-i îndepărteze teama.

Sparse oglinda retrovizoare, azvîrli pălăria în stradă și se dezbrăcă. Așa găsi că e cazul să protesteze la starea

Prezentare și traducere de Esdra Alhasid

Continuare în pag. a 15-a

fața și profii

Îmi urăsc confrații

Prezenta rubrică nu este originală. Ce mai e azi original ? Poate numai democrația. Arta portretului a cunoscut mărețe etape. Dacă unii fac asemenea contururi de chip din dragoste sau prietenie (un mediocru prozator a vîndut vreo două volume declarîndu-și toți confrații prieteni), eu unul o fac din ură și resentiment — singurele care pot să potențeze artele atunci cînd, simțite exacerbat, se transformă în contrariul lor precum, vîrînd mîna în apă clocotită, o simți în prima clipă de gheață. Așadar îl urăsc pe Ulici pentru că e inteligent, pe Manolescu pentru că e talentat, pe Tupan că e redactor-șef, pe Simion pentru că e-n grațiile puterii. Îl detest pe Baltag pentru că e poet, pe Iaru că are succes, pe Popescu că e sonat, pe Prelipceanu pentru că e înalt. Mă răscolește faptul că Dinescu e frumos, Sorescu mustăcios, Naghiu bărbos, Vulpescu senator și Agopian subtil, iar eu nu sunt. Nu pot dormi noaptea de grijă pentru că Martin e aulic, Coșovei abulic, Gheorghe comunist, Țîrlea fesenist, Dragomir ministru, V. Cristea sinistru; iar eu nu sunt și nu voi fi niciodată. Știu bine că, față de autorul acestor nefericite rînduri, toți scriitorii au ceva în plus : M. Ivănescu — geniul, Al. Ștefănescu — volumul, Petre Stoica — volumele, Elena Ștefoi — dioptriile, Brumaru — prozodia, Tănase — șefia, Cărtărescu — anii și Cristoiu — banii...

Din această perspectivă trebuie considerate toate intervențiile de pînă acum și viitoare în veacul vecilor, inclusiv postumele, dea Domnul să apară cît mai tîrziu !

Cînd se va edita prima ediție românească, neaoșă, a **Guinness Book,** Petre Stoica va figura în ea la două locuri de cinste. Întîi pentru că este poetul care a ostenit cel mai des teascurile tipografiilor, deteriorîndu-le că nu mai putem scoate nici gazete, cu cele douăzeci și cîte cărți ale sale. Apoi pentru că este muritorul care parcurge spațiul de la strada Lemnea la Uniune în timpul cel mai lung.

Secolul vitezei apropiindu-se de final, Petre Stoica anticipează un veac XXI al nemișcării, purtîndu-și insignele monarhiste și celelalte colane preț de o oră pe cei 40 de metri menționați. Se mai întîlnește cu unul cu altul, mai aprinde o țigară, i se mai stinge, mai discută cu cîte-o femeie de serviciu de la MICM care, necunoscîndu-l, i se adresează cu „săru-mîna, părinte".

Poeziile lui Petre Stoica dovedesc aceeași lipsă de precipitare, încît, e de mirare că a scris atît de multe. Probabil la el creația e un fel de proces continuu și independent de circumstanțe, neîncetat și organic, precum dira argintie a melcului. Și tot ca melcul, Petre Stoica alunecă pe propria-i poezie ca pe o comodă fîșie de patinoar, singur, exilat de bună voie și sceptic (mai ales față de sine însuși).

O asemenea detașare duce la blîndețe. Autorul este în imposibiltate de a pocni pe cineva. De aceea rubrica sa de corespondență din **Lucifer** va sfîrși prin a falimenta această revistă. În schimb rubrica de citate din **Luceafărul** e mult mai savuroasă. Umblînd încet, omul are timp să contemple și să vadă esențialul pînă și din gazeta **Azi.**

Tocmai într-o asemenea încetineală se ascunde vocația liricii, singurul gen pentru care Petre Soica este pe deplin apt. Atît de puternică este această vocație, s-o numim, c-o vorbă demodată, nativă, încît dezvoltarea unei abilități tehnice în „domeniu" n-a mai fost necesară.

Horia Gârbea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU